כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ"י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר
נעשה לפנים הספר ועפ"י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי' המיוחס לרש"י ז"ל
וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

מאת

חנוך אלבעק

מחברת ט"ז
(מהוצאת טהעאדאר ואלבעק)
סוף.

ברלין תרפ"ט
הוצאת האקדמיה

לוח הסימנים בחילופי נוסחאות.

ל = כ"י לונדון בבריטיש מוזעאום קובץ Add. 27169, ועל כ"י זה המעולה מכל כ"י יסדתי את טופס המדרש (ובח"נ לא נמצא סימנו כי אם במקומות אשר בררתי לי גי' אחרת).

ל° = הגהה בכי"ל בכתב אחר או גירסא מובאה בשם ס"א (ספר אחר) בגליון הכ"י או בגוף הספר.

ד = דפוסי המדרש עפ"י ד' ויניציאה ש"ה.

ד[1] = מדרש דפ"ר קונשטנטינא ער"ב.

פ = כ"י פארים קובץ 149.

ו = כ"י רומי קובץ 30 באוצר הספרים של הוואטיקאן (ועי' צד 25 וצד 50).

ח = (קיצור) ב"ר במדרש חכמים כ"י של ר"א עפשטיין ז"ל בווינא.

א: **א[1]** = כ"י אקספרד קובץ 147 (רשימת נייבויער). **א[2]** = כ"י אקספרד קובץ 2335 (ועי' צד 38).

ג = כ"י שטוטטגארט קובץ אריענט' 32 (ועי' צד 169)

כ = כ"י מינכען קובץ 97 (ועי' צד 50).

ת = כ"י תימני של ר' אלחנן אדלר בלונדון (ועי' צד 328)

ז = דפים אחדים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד (ועי' צד 309).

ב = גירסאות כ"י בגליון מדרש אב"א ויניציאה שכ"ו באוצר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בברעסלוי.

ע = ערוך הוצאת קאהוט.

ע° = גי' ס"א בערוך או גי' בכ"י ודפוסי ערוך שהביא בעל הערוך השלם בהערותיו.

ר: **ר[1]** = פירוש בראשית רבא כ"י שהיה לפנים באוצר הספרים של האחים טריעסטי בפארובה. **ר[2]** = פי' הנ"ל במדרש כ"י אקספרד קו' 147.

ר[3] = פירוש הנ"ל שמעורבב עם פי' שני (ש) על ב"ר ושניהם נדפסו בשם פירש"י פעם ראשונ' במדרש אב"א ויניצ' שכ"ו.

ש = פירוש השני על ב"ר בפירש"י הנ"ל.

י = ילקוט שמעוני ד' וויניציאה שכ"ו ד' פפד"א תס"ט.

י[1] = " " דפ"ר שאלוניקי ח"א רפ"ו, ח"ב רפ"א.

מ = ילקוט המכירי (ישעיה ד' ברלין תרנ"ג, תהלים ד' ברדיטשוב תר"ס, משלי ד' ירושלם תרס"ב (ועי' צד 67), תרי עשר כ"י בריטיש מוזעאום קובץ Harl. 5704 והוצ' גראינוף).

ל' = ליתא.

~ = סימן התיבה שלפני הוספה או שלאחריה.

האותיות בגליון החיצון (כמו **א** בצד 1) יורו על חילוקי הפרשיות במדרש ד' ווילנא, והמספרים בגליון הפנימי (כמו *2a* שם) על הדפים והעמודים במדרש ד' ויניציאה ש"ה, והמספרים בח"נ על מספר השורות; בכל מקום שגי' כי"ל מקויימת גם עפ"י כ"י אחרים ילקוט וכו' הצגתי בח"נ סימני ספרים אלו אצל גי' כי"ל שהסגרתי בחצי אריח כזה], ואם כל כ"י האחרים וילקוט וכו' מסכימים עם גי' כי"ל עשיתי בצד הגי' סימן מרובע קטן כזה ▫ ובמקום שגי' הדפוסים מסכמת עם גי' כי"ל לא הבאתי עוד ראיה לגי' זו ואף אם יש שינוים בכ"י אחרים וערוך וילקוט וכו' כי המפורסמות אינן צריכות ראיה, ואם הוכרחתי לנטות מכי"ל ובררתי הגי' עפ"י הדפוסי' או כ"י האחרים וערוך וילקוט וכו' עשיתי סימן כוכב קטן כזה * בצדה, והכפלתי את הסימן כזה ** אם כל כ"י האחרים וכו' יעידו נגד כי"ל, ואם הנחתי גי' כי"ל בפנים הצגתי גי' הדפוסים שהיא ג"כ גי' כל כ"י האחרים וכו' בלי שום סימן, והשינויים התמידיים שנמצאו בכי"ל כמו מלת אמר נעדרת במקום שחכם אומר בשם חכם (כסגנון הירושלמי) או מלת של מחוברת למלה שלאחריה מנעתי מלציין בח"נ.

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

Ch. Albeck

Parascha LXXXVII—C
(der Ausgabe Theodor—Albeck)

BERLIN
AKADEMIE-VERLAG
1929

כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ״י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר נעשה לפנים הספר ועפ״י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי׳ המיוחס לרש״י ז״ל וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

מאת

חנוך אלבעק

פרשה פז—ק (קא)

(מהוצאת טהעאדאר ואלבעק)

ברלין תרפ״ט

הוצאת האקדמיה

יתר שאת אמ׳ לו ראוי היה לך ליטול שלשה חלקים יתר על אחיך, הבכורה הכהונה המלכות, וכשחטאת ניתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה:

ד) **פחז כמים** נוטריקון הוא פחיתה חניתה זניתה, וכי ראובן זנה, חס לצדיק, אלא כשמתה לאה אמו הביא יעקב בלהה והושיבה על המיטה, וכיון שראה ראובן קינא ועמד והפך את המיטה, והעלה עליו הכת׳ כאילו שכב אותה:

אז חללת יצועי עלה יצועי קלקל ועלה, אמ׳ לו אביו בני אין לך רפואה עד שיבא מי שכת׳ בו ומשה עלה (שמות יט ג), וכיון שבא משה ועלה ועמד בהר עיבל, ומינה שבטו שלראובן

1 תנחומא וילקוט שם, לקמן דגי׳ הדפוסים שם, ועי׳ באגדת בראשית שם: 3 תנחומא מ״ב סי׳ י״ב ותנחומא שם, לקמן שם, אבות דר״נ נו״ב פמ״ד, ועי׳ שבת נ״ה ב׳ ובאג״ב שם: 4 עי׳ בגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ח סי׳ ד׳, ספרי חלק הברכה פי׳ שמ״ז, שבת שם ותנחומא מ״ב סי׳ י״א: 6 ילקוט ל׳ קנ״ז, ועי׳ תנחומא סי׳ ט׳, תנחומא מ״ב וילא סי׳ י״ג, ספרי ואתחנן פי׳ ל״א, לקמן שם ופל״ט סי׳ ו׳ ובאג״ב שם ופמ״ע (מ״ח):

1 שאת] ~ ויתר עז חאגבי | אמ׳ לו] פחגב, אמר ליה ד, ל׳ א | (ראוי — המלכות] שלשה כתרים היית (היתה ב) ראוי בכורה כהונה ומלכות יתר על אחיך בכורה שנאמר (דכת׳ ב) ראובן בכורי אתה כהונה דכתיב יתר שאת וכ׳ וישא אהרן את ידיו (אהרן ב) ויתר עז זה מלכות דכתיב ויתן עז למלכו פב, שלש (ג׳ א[2]) כתרים היו בידך בכורה ומלכות וכהונה יתר שאת זו כהונה שנא׳ וישא אהרן את ידיו ויתר עז זו (עז א[2]) מלכות כענין שנא׳ ויתן עוז למלכו והבכורה שנא׳ ראובן בכורי אתה א) | היה — ליטול] אתה לטול י | יותר חי | והכהונה והמלכות דחגי | 2 וכשחטאת] האגי, וכשחטא דפ, וכשחטא חטאת ב | נתנה י, נחלקה פ, נחלקו ב, אבדת שנתנה א[1], אבדתם שניתנה א[2] | בכורה פב, בכורתו א[1] | כהונה פב | מלכות פב | 3 פחז כמים] פחז כמים אל תותר חג, מי גרם לך פחז כמים אל תותר ומהו פחז ר׳ אליעז׳ אומר (אמ׳ א[2]) א | לשון נוטריקון ח | הוא ל׳ פ | פחית ח, פחותה ל°דג, פחזת פאב | חניתה] ג, חטאת ל°דפחא, זנית ב | זניתה] ג, זנית דפהא, חטאת זנית ב | וכי] ר׳ יהושע אומר וכי א | צדיק ראובן (כראובן ב) פב | זינה פח | חס] חס ושלום חא, ל׳ פב | לצדיק] ~ כמותו א[1] ל׳ פב | כשמתה] כיון שמתה ג, כשראה שמתה ח | 4 לאה אמו] אמו לאה ג, רחל פחאב | ** הביא] הביאה ל | (יעקב — את המיטה] מטתה של בלהה בצד מטתו קנא ראובן בכבוד אמו שלא תהא שפחה צרתה והפכה פב) | המיטה] הג, המטה דא[2], מטתה א[1] | וכיון] חאג, כיון ד | שראה אותה חאג | קינא עליה לכבוד אמו ח, קנא בכבוד אמו א | והיפך חג | המיטה] חג, המטה דא | 5 ועלה ב | הכת׳ ל׳ פ | כאילו] חג, כאלו דפאב | שכב אותה] חאג, שכב עמה ד, שכבה פב | 6 עלה ל׳ א[1] | יצועי — ועלה] יצועי קילקל ועלה ג, קלקלת יצועי עלה א, ל׳ י | אביו ל׳ י | שיבוא ב | מי] אותו א | 7 שכת׳] ג, שכתוב דחאב, שכתי׳ י, שכתב פ | בו ל׳ פ | עלה אל האלהים חא[1] | כיון א[2] (וכיון — שלראובן ואמ׳] כשבא משה ומינה (ומנה ב) על הקללות ראובן בהר עיבל ואמרו (עבל ואמר ב) שבטו פב) | ועלה ל׳ אי | את שבטו ח |

שלום בן שבעים שנה ושבע שנים היה יעקב אבינו ועדיין לא ראה קרי וכו׳, ובשכל טוב צד 312 דאמר ר׳ לוי בר שלום בן פזי פ״ז שנה היה יעקב אבינו כשכנס את לאה וכו׳, וצ״ל פ״ד ע׳ בהערות רש״ב: 1 הבכורה הכהונה וכו׳. הנוסח שלפנינו הוא לשון קצר, ובגי׳ כי״פ וכי״כ וכי״א נתפרש יותר, כהונה דכתיב יתר שאת וכו׳ ויתר עז זה מלכות וכו׳ עח״ג, וכ״ה בתנחומא ובגי׳ הדפוסים בפצ״ט ע״ש ובאג״ב שם ובלק״ט, וכן מפ׳ בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א היה ראוי ליטול (ליקח) שלשה חלקים הבכורה והכהונה והמלכות (ומלכות) הבכורה דכתיב ראובן בכורי אתה הכהונה דכתיב יתר שאת ויתר עז שאין (שאת ואין) שאת אלא כהונה דכתיב [ויקרא ט׳ כ״ב] וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם (את ידיו) והמלכות דכתיב ויתר עז ואין עז (עוז) אלא מלכות דכתיב [ש״א ב׳ י׳] ויתן עז (עוז) למלכו, ועפ״י זה מתורגם בת״י א׳ חמי הוי לך בכורותא ורבות כהונתא ומלכותא ועל די חטית ברי אתיהיבת בכירותא ליוסף ומלכותא ליהודה וכהונתא ללוי, ועי׳ גם בת״י ב׳, וע״ע במ״י לעיל צד 1067 אות 1: 3 פחיתה חניתה. כ״ה בכי״ל בפנים הספר, ובין השורות הוגה בכתב הספר פחותה חטאת, ובכי״ח הגי׳ ג״ב פחית, וכ״ה בתנחומא מ״ב, והגי׳ חניתה היא גם בכי״ג, ובתנחומא ובדפוסים לקמן פצ״ח בעל המאמר הוא ר׳ אליעזר, וכ״ה בכי״א עח״ג, ובאדר״נ שם יש, ר׳ יהודה בן חנינא אומר (פחזת) פחז פ״א פחדת חי״ת חטאת זי״ן זנית (והתיבה פחזת היא הגהה להגיה פחזת במקום פחדת) וע״ע לקמן פצ״ט ובשבת שם וצ״ע: כשמתה לאה אמו וכו׳. וכ״ה בדפוסים ובכי״ג (אמו לאה) ובשאר הכ״י הגי׳ רחל, וכ״ה בלק״ט שכיון שמתה רחל הביא יעקב אבינו את בלהה והושיבה על יציעה וכו׳, ובסגנון אחר הדרש בתנחומא מ״ב בקנאתו של אמו קינא למה כל ימים שהיתה רחל קיימת היתה מטתו של יעקב אצלה משמתה נטל יעקב מטתו ונתנה אצל בלהה מה עשה ראובן נטל קנאתו של אמו עשה עצמו כאילו ישן באותה מטה כדי שיטול יעקב מטתו אצל לאה וכו׳, וכן מבואר לקמן פצ״ח בשינוי קצת, כיון שמתה רחל נטל אבינו יעקב מטתה של בלהה ונתנה אצל מטתו וכו׳ (ועי׳ גי׳ כי״פ וכי״כ בח״ג), ובספרי שם המאמר סתום ואינו מפורש באיזה אופן תבע ראובן עלבון אמו, והלשון שם רבן שמעון בן גמליאל אומר ניצל ראובן מאותו החטא וכו׳ אפשר שהוא עתיד לעמוד בראש שבטים בהר עיבל ואומר ארור שוכב עם אשת אביו ונזקק לאותו מעשה ומה ת״ל כי עלית משכבי אביך שתבע עלבונה של אמו, ואפשר לפרש לשון זה שתבע עלבנן אמו אחר מיתתה וכמו שהוא כאן לגי׳ כי״ל וכי״ג והדפוסים, אולם בשבת שם נשנה ברייתא זו בשם ר׳ שמעון בן אלעזר, ונוסף אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי וכו׳, ומבואר שלדעתם מעשה ראובן היה אחר מות רחל, וכן יוצא מפשט הכתובים בראשית ל״ה י״ט—כ״ב ע״ש: 6 יצועי קלקל ועלה וכו׳. מפרש עלה שיעלה רפואה למכתו על ידי משה שנאמר בו לשון עלה, שהוא הודיע לכל שראובן זכאי, ובתנחומא שם הלשון אז חללת יצועי עלה תהיה מרוחק עד שיבא משה שכתוב בו ומשה עלה אל האלהים ויקרבך ויאמר לך יחי ראובן ואל ימות, וכעין זה בשאר מקומות שציינתי, ובספרי שם אמרו שהיה ראובן מתענה כל ימיו וכו׳ עד שבא משה וקיבלו בתשובה שנאמר יחי ראובן ואל ימות, ובפרשת וזאת הברכה פי׳ שמ״ז פירשו ואל ימות במעשה בלהה, ובלק״ט מפ׳ עליתה לא נאמר אלא עלה ואין לו רפואה עד שיבא משה רבינו שכתוב בו ומשה עלה אל האלהים שכיון שכתוב אלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן וכו׳ ואמרו ארור שוכב

תחילה על הקללות, ופתח פיו שבטו שלראובן ואמ׳ ארור שכב עם אשת אביו (דברים כז כ), וידעו כל ישראל שהיה ראובן זכיי, ונתרפא ומחל לו הקב״ה:

ה—ז) שמעון ולוי. ארור אפם בשעה שהרגו שכם וחמור וכל אנשי העיר ולא נמלכו

3 ילקוט כ׳ קנ״ז (קכ״ח): פ׳ לעיל לג 964:

1 תחילה — הקללות] ג, תחלה על הקללות דא[2], על הקללות תחלה ח, תחלה על הקללה א[1], על הברכות י | ופתח — ראובן] ל׳ י | ואו׳ ג | ארור האיש כ | שכב] שכבׄ א[2]ג, שוכב דחא[1]י, אשר ישכב פכ | עם] את פכ | וידעו] א, ידעו דפחכי | 2 שהיה ראובן] שראובן פכ | זכיי] ג, זכאי דפחאכי | ונתרפא] ונתרצה פב | הקב״ה] ~ אל תותר אם נשפך כלי דבש או שמן משתייר בו אבל כלי של מים אין משתייר בו כלום לכך נאמר (נאמר אל תותר כ) יצא ראובן אזניו מקוטפות פכ, ד״א פחז כמים אל תותר (ד״א פחז א[2]) פרסו זעת חרדת פרח חטא מעליך ד״א פחז פסעת על דת חללת בכורתך זר נעשית מהו (כמים מהו א[2]) כמים אם יהא (יהיה א[2]) ביד אדם קיתון של מים והוא נשפך אין משתייר (ונשפך אינו משייר א[2]) בו כלום אבל אם היה של דבש או של שמן נשתייר לכך נאמר כמים. אל תותר כי עלית משכבי אביך כי עלית בשעה (אביך בשעה א[2]) שהבאת דודאים והיתה אמו (אמך א[2]) אומרת לאחותה המעט קחתך את אישי ואת עלית משכבי וחללת יצועי ומפני שחללת יצועי הוי (וחללת יצועי הוי א[2]) מרוחק עד שיבא (שיבוא) משה שכתו׳ בו ומשה עלה (עלה אל האלהים) ויתיר אותך. ויקרבך שנא׳ יחי ראובן ואל ימות הרי יצא (שבא) ראובן אזניו מקוטפות א | 3 שמעון] התחיל קורא שמעון (ראובן שמעון א[2]) א | ולוי] ~ אחים וג׳ ג, אחים בכל ח, אחים (אחים אחים כ) בכל דבר אמ׳ אחים דפחתי בדינה (דפחתא בדינא כ) הייתם אחים ולא ביוסף שהם בלבד מכרוהו א״ר שמלאי ראובן כת׳ (כתי׳) למען הציל אותו יהודה אמ׳ מה בצע (בצע כי נהרוג את אחינו כ) בני שפחות אהוביו (השפחות אוהביו) היו דכ׳ (דכתי׳) והוא נער את בני בלהה (בלהה ואת בני זלפה) האחרים קטנים היו לעשות (מלעשות) דבר שלא מדעת אחיהם אלא ודאי שמעון ולוי מכרוהו והוא במצרים כן לא לקח אלא שמעון לפי שמכרו (ודאי שמעון ולוי בלבד מכרוהו כ) כלי חמס כלים שבידכם (שבידיכם) אינן שלכם אלא של עשו שנאמר ועל חרבך תחיה ואין חמס אלא עשו שנ׳ מחמס אחיך יעקב מכירותיהם א״ר יוחנן לשון יוני הוא קורין לסכין מכירן (לסכין קורין מכירה) בסודם אל תבא (תבוא) נפשי כשיעשה זמרי אותו מעשה אל יזכר שמי עליו ובקהלם אל תחד (כבודי) כשיקהיל קרח עדתו (ועדתו) לא יזכר שמי (זכר שמי שמה) אלא ויקח קרח והיכן (קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ואיכן) יזכר שמו (שמי) כשבניו עומדין בדוכן (על הדוכן) שנ׳ ואלה העומדים (העמדים) וגו׳ ובניהם הימן (המן בן יצהר) וגו׳ כי באפם הרגו איש זה שכם שלא היו חשובין (חשובים) לפני הקב״ה אלא כאיש אחד וכן הוא אומר הן גוים כמר מדלי לשון יוני הינא אחת וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד כיוצא בו סוס ורוכבו רמה בים כולם (כל הסוסים שלהן) לפני הקב״ה כסוס אחד ואפילו כן לא קלל (ואעפ״כ לא קללן) אלא אפם בלבד (לאפם) הוא שבלעם אומר מה אקב לא קבה אל מה אם (ומה אזעום לא זעם י״י אם) בשעת הכעס לא קלל אלא אפם ואני אקללם אחלקם ביעקב באלמנותיו במעשה זמרי מדבר שהלכו בכל (כל) השבטים וכל שמסבב על הפתחים משבטו של שמעון ואפילו כן חננו הקב״ה האכילו פרוסתו בנקיות וזכהו להעמיד סופרים ותלמידים משנים בתורת (תורה) ונתקיימה גזרת יעקב בבתי מדרשות ולוי מחזיר (ולוי בבתי מדרשות ומחזיר) על הגרנות לכך (לכך נאמ׳) ואפיצם בישראל פכ, אחים דפחתא אמ׳ להם הייתם אחים בדינה ולא (ולא הייתם א[2]) אחים ביוסף בדינה כתי׳ ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה (כתי׳ ויקחו שמעון ולוי איש חרבו א[2]) אבל יוסף (ביוסף) הם מכרוהו א״ר שמלאי ראובן (בר׳ ראובן) כתי׳ למען הציל אותו (אותו מידם) הרי ראובן לא היה במכירת יוסף ואף יהודה אומ׳ (אמ׳) להם מה בצע וארבע הללו היו גדולים נמצאת אתה למד ששניהם מכרוהו תדע כשירדו (שכשירדו) למצרים לא לקח מאתם אלא לשמעון (שמעון) כלי חמס מהו כלי חמס אמ׳ להם גזולים הם (גזולין הן) כלים שבידכם אינן שלכם אלא של עשו שנא׳ מחמס (שנ׳ ועל חרבך תחיה כליו של חמס הן ואין חמס אלא עשו שנ׳ מחמס) אחיך יעקב ומהו מכרותיהם אמ׳ ר׳ יוחנן לשון יוני הן מכרין (יוני קורין לסייף מכירין) ובקהלם (בסודם אל תבוא נפשי כשיעמוד זמרי ויעשה אותו המעשה אל יזכר שמי שם בקהלם) אל תחד כבודי כשיקהיל קרח כל עדתו לא יזכר שמי שם אלא ויקח קרח וגו׳ (קרח בן יצהר בן קהת בן לוי) והיכן יזכר שמי (יזכר) כשבניו עומדין על הדוכן שנ׳ ואלה העומדים וגו׳ ובניהם הימן בן יצהר וגו׳ (בן קהת בן לוי בן ישראל) כי באפם הרגו איש וכי איש א׳ הרגו והכתי׳ (והרי כתיב) ויהרגו כל זכר אלא שלא היו חשובין לפני הקב״ה אלא כאיש אחד וכן הוא אומ׳ הן גוים כמר מדלי ומהו הן לשון יוני הוא הינא אחת וכן

וכו׳ ידעו הכל כי ראובן אביהם של שבט לא שכב את בלהה פילגש אביו וכו׳, ומקורו כאן, ובשכל טוב צד 320 הרכיב את דבריו עם התנחומא (או הב״ר לקמן פצ״ח) שמפ׳ עלית לא נאמר אלא עלה אמר אין לך רפואה עד שיבא משה וכו׳ ויבקש עליך רחמים שנ׳ יחי ראובן ואל ימות והוא שהודיע את ישראל שלא שימש עמה חס ושלום שכתוב אלה יעמדו על הקללה וכו׳ וכתיב ארור שוכב וכו׳. ובמדרש אגדה הועתק מכאן אמר לו בני אין לך רפואה עד שיבוא משה שכתוב בו ומשה עלה אל האלהים וכיון שבא משה ומינה שבטו של ראובן תחלה על הקללה בהר עיבל ופתח תחלה פיו שבטו של ראובן ואמר ארור וכו׳ אז ידעו הכל שהוא זכאי ומחל לו הקב״ה, וכן בבחיי הובא בשם מדרש אמר לו יעקב בני אין לך רפואה עד שיבא מי וכו׳ וכיון שבא משה ועמד וכו׳ ידעו כל ישראל שהיה ראובן זכאי, ומקורו כאן, וע׳ מה שהובא באות הקודם בשם ספרי ולקמן פצ״ח, ובסוף המאמר נוסף בכי״א א׳ וב׳ ד״א פחז כמים וכו׳ מהו כמים אם יהא ביד אדם קיתון של מים וכו׳, וקצת מזה גם בכי״פ וכי״כ עח״נ, וכל זה נובע מתנחומא ונמצא גם בגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ט ע״ש:
3 ולא נמלכו באביהם. וכהדרש לעיל פ״פ ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי וכו׳ אלא בני יעקב שלא נטלו עצה

באביהם, ואירר כעסם שהיה קשה ביותר שנ׳ ועברתם כי קשתה, שככה חמתם ואף שלהן לפיכך אחלקם ביעקב וגו׳ סופרים להעמיד משמעון בבתי כניסיות, ותלמידין ומישניים משבט לוי בבתי מדרשות עוסקין בתורה:

ח) יהודה אתה יודוך אחיך לפי שהודית יודו לך אחיך בעולם הזה ובעולם הבא,

4. ילקוט כ׳ קנ״ט, ילק׳ מכירי ישעיה י״א י׳, חגי (כ״י) ח׳ י״ד, וע׳ תנחומא ט״ב סי׳ י״ב ולג״ב פפ״ג (פ״ג), תנחומא סי׳ י׳ ובנוסחת הדפוסים לקמן פל״ט סי׳ ח׳:

הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד, כיוצא בו סוס ורכבו רמה בים כסוס אחד ורכבו ולא קלל אלא אפם (לאפם) הוא שבלעם אמר (אומר) מה אקוב לא קבה אל מה אם בשעת הכעס לא קלל אלא לאפם ואני בא לקללם אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל כיצד עשרים וארבעה אלפים (כ״ד אלף) נפלו משבטו של (משבט) שמעון במעשה זמרי ויהיו (והיו) אלמנותיו עשרים וארבעה אלפים (כ״ד אלף) ונתחלקו לכל (שנים אלפים לכל) שבט ושבט שנאמ׳ אחלקם ביעקב וכל מי שמסבב על הפתחים משבטו של שמעון ואפי׳ (ואפי׳ כן) חננו הקב״ה והאכילו פרנסתו בנקיות וזכהו (וזיכהו) להעמיד סופרים ותלמידים משנים (שמשנין) תורה ונתקיימה גזרת יעקב ולוי בבתי מדרשות ומחזיר (ומחזר) על הגרנות גדלו הקב״ה ונתן לו אחד מעשרה והוא מסבב ואומר תנו לי חלקי לכך נאמר אחלקם ביעקב הרי יצאו אף הם פניהם מכורכמים (־ין) א | ד״א ארור א (ארור — עוסקין בתורה ל׳ פכ) | אפם] ~ כי עז חאי, כי עז ארור אפם ג | וחמור] בן חמור חאג, ל׳ י | וכל — העיר ל׳ א | לא אי (עד כאן שייך לעמוד הקודם) | 1 ◻ באביהם] באביהן ד | וארר י[1], וארור ג, ארור א | ◻ כעסם] כעסן ד | שהיה] שהוא ג, ל׳ י | קשה ל׳ י | שנ׳] דכת׳ ג, ל׳ א[1] (שנ׳ — שלהן ל׳ י) | שלהם דחאג | 2 וגו׳] ואפיצם בישראל חגי, ל׳ א | סופרים ל׳ חאי | להעמיד בישראל חג | משמעון] שמעון חג, משמעון סופרים א, משמעון סופרים ומשנים י | כניסיות] ג, כנסיות דחאי | ותלמידים דחאג, ל׳ י | ומשנים אג, ומשנאים ד, ומשנים וסופרים ח, ל׳ י | ומשבט חא[2]גי | בתי חי | 3 עוסקין] א[2], ־ים דא[1], עסוקין ג, שיהיו (שהיו י) עוסקין חי | 4 יהודה] היה מתירא (מתיירא א[2]) יהודה שלא יזכר (שמא יזכיר) לו מעשה תמר [התחיל קורא לו יהודה אתה יודוך אחיך א״ל אתה הודית במעשה תמר א[01]א[2]] לפיכך יודוך אחיך להיות מלך עליהם (עליהן א[2]) ידך בעורף אויביך זה דוד שהיה עומד ממנו שנאמר ואויבי תתה (נתת) לי עורף וישתחוו לך בני אביך יצחק אמ׳ ליעקב וישתחוו לך בני אמך שלא היתה לו אשה אלא רבקה ויעקב שהיו (שהיה) לו ארבע אמר לו (ד׳ נשים א״ל) בני אביך גור אריה יהודה מטרף בני עלית מטרפא (מטרפה) של תמר שהציל ארבעה (ד׳) נפשות מן המיתה ליוסף עצמו (המיתה עצמו) ותמר ופרץ וזרח שכבר נשתלמה צורתן במעי תמר אימן (אמם) שהיה לה שלשה (ג׳) חדשים שהיא מעוברת שנא׳ ויהי כמשלש חדשים לפיכך הציל הקב״ה מזרעו ארבעה אחד מן הבור ג׳ (וג׳) מן האש דניאל כנגד יוסף חנניה מישאל ועזריה כנגד פרץ ותמר וזרח (וזרח ותמר) שנא׳ הוציאוה ותשרף וקראה לו ארבעה שמות גור אריה יהודה מטרף כארי (אריה כארי) וכלביא וזכה להקראות (להקרות) גבור באחיו שנאמ׳ כי יהודה גבר באחיו לא יסור שבט מיהודה זה כסא מלכות כסאך אלהים עולם ועד (שנא׳ כסאך וגו׳) אימתי ומחוקק מבין רגליו כשיבא אותו (כשיבוא אותו היום) שכתו׳ בו תרמסנה רגל רגלי עני (בו ברגלים תרמסנה) עד כי יבא (יבוא) שילה מי שהמלכות שלו ולו יקהת עמים כשיבא (כשיבוא) מי שמקהה שיני כל אומות (שיני אומות) העולם שנאמר ישימו יד על פה ואזניהם תחרשנה ד״א ולו יקהת עמים מי שהאומות מתקהלין עליו שנאמר שרש ישי אשר עומד לנס עמים אסרי לגפן עירה מי שימליכו (שימנה) על ישראל שנקראו גפן לעירו שנאמ׳ גפן ממצרים תסיע ולשורקה בני אתונו (ולשרקה בני אתנו) זה שכתוב (שכתי׳ בו) עני ורוכב (ורכב) על חמור ד״א מי שנוטע כל אילן (כל ישראל) כשורק שנא׳ ואנכי נטעתיך שורק והיאך הוא עושה וזרקתי עליכם מים טהורים כבס ביין לבושו שהיין הרבה בגבולו ובדם ענבים סותה אין סותה אלא טעות שנא׳ כי יסיתך אם יטעה הלכה תהא מתכבסת בתחומו חכלילי עינים מיין מכאן את (אתה) למד שהיין הרבה בגבולו כאדם שאומר לחבירו מזוג לי ושנה לי שחינך (שחכך) ערב לי (עלי) חכלילי חיך לילי ולבן שינים (שנים) מחלב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ד״א יהודה א | אחיך] אחיך וג׳ ג, וגו׳ מ (חגי), אחיך המליכו על כל אחיו זו מלכות בית דוד ד״א יהודה אתה יודוך אחיך ח, אחיך המליכו על.. דוד יודוך אחיך פכ, המליכו על אחיו זו מלכות דוד ד״א יודוך י | (לפי — אחיך ל׳ י) | שהודית (שהודיתה מ שם) במעשה תמר אמ | יודו] יודוך ח | לך ל׳ מ (יש׳) | למלך (למלוך חי) עליהם (עליהן כי) בעולם פחכי, שתהיה (להיות א[2]מ) מלך עליהם בעולם אמ | זה פ | ולעולם הבא חא[1], והבא פ |

מיעקב, וכן מפרש בלק״ט ארור אפם כי עז שלא נטלו עצה מאביהם כשהלכו להרוג את שכם בן חמור, ובכי״א א׳ וב׳ נוספו כאן דרשות שונות, ובכי״פ וכי״כ לא נמצא הדרש שלפנינו כלל אלא הדרשות האחרות עח״נ, ומקור אלו הדרשות בתנחומא וכ״ה בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ט סי׳ ז׳ ע״ש: 2 ומישניים וכו׳. הם המשנים את המשנה, כמו בירושלמי חגיגה פ״א ע״ו ג׳ סופרים ומשניי׳ ועוד, ובלק״ט מפ׳ שיהיו משבט שמעון ולוי מלמדים ומשננים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שיהיו עוסקים בתורה וכו׳ וכן בשכל טוב צד 321, ובפי׳ המיוחס לרש״י לדברי הימים א׳ ד׳ כ״ז מובא בשם בראשית רבה אחלקם ביעקב וכו׳ אחלק׳ להעמיד סופרים בישראל בבתי כנסיות וכו׳, ובת״י ב׳ מתורגם אפליג ית שבטא דשמעון סברין מלפי אורייתא בכנישתא דיעקב ואבדר ית שבטא דלוי בבתי מדרשיא דבני ישראל, וביומא כ״ו א׳ אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתא משבט לוי או משבט יששכר לוי דכת׳ יורו משפטיך ליעקב וכו׳, וע׳ בספרי דברים פי׳ שנ״א, ובפי׳ רש״י עה״ת מפ׳ ד״א אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות וכו׳ והיא עפ״י גי׳ כי״פ וכי״א וכי״כ שהבאתי בח״נ, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א מפרש אחלקם ביעקב על כן לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו (דברים י׳ ט׳) שמעון דכתיב ויפול (שמעון ויפל) חבל בני שמעון בתוך נחלת בני יהודה (ע׳ יהושע י״ט א׳ ט׳), ואין זה פירוש למדרש שלפנינו, וע׳ בגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ח סי׳ ה׳ ובאבן עזרא ובלק״ט: 4 לפי שהודית. במעשה תמר יודו לך אחיך שתהיה מלך עליהם בעוה״ז ובעוה״ב לימות המשיח, וכמו שפרש ולפי

ולפי ברכתו שליעקב אבי׳ עמדו ממנו שלשים מלכים שנ׳ אלה תולדות פרץ (רות ד יח), ותחשב דוד ושלמה רחבעם ואבייה אסא יהושפט [עד יכניה וצדקיה], וכן לעולם הבא ודוד עבדי נשיא להם לעולם (יחזקאל לז כה), ולפי שזכה יהודה והציל לתמר ולשני בניה מן המיתה, והציל את יוסף מן המיתה שנ׳ ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע (בראשית לז כו), והציל לפרץ וזרח וכבר נשתלמה צורתן במעי אמן תמר, שהיה לה שלשה חדשים מעוברת שנ׳ ויהי כמשלש חדשים (שם לח כד), לפיכך הציל הקב״ה מזרעו ארבעה, אחד מן הבור, ושלשה מן האש, דניאל כנגד יוסף, חנניה מישאל

2 ע׳ תנחומא תלוס סי׳ י׳: 3 תנחומא מ״ב וישב סי׳ י״ז, מדרש שמואל פ״ט סי׳ ו׳, תנחומא ויחי ולקמן סס, וע׳ לקמן לד 1212 ולד 1214 וס״כ: 5 ע׳ לעיל לד 1043:

1 ולפי] גור אריה יהודה (יהודה מטרף בני עלית כ) מטרפה של תמר שהציל ד׳ (ארבע כ) נפשות מן המיתה יוסף תמר פרץ וזרח שנשתלמה כבר צורתן שנאמר ויהי כמשלש (שנ׳ כמשלש) חדשים ולפיכך (לפיכך) הציל הקב״ה מזרעו (הקב״ה) אחד מן הבור ושלשה מן האש (האש אחד מן הבור) דניאל כנגד יוסף חנניה (ושלשה מן האש חנניה) מישאל ועזריה כנגד פרץ וזרח ותמר שנ׳ הוציאוה ותשרף וכת׳ (וכתו׳) צדקה ממני וזכה לד׳ (לארבע) שמות גור אריה כארי כלבי (אריה כלביא) ולהקרא גבור באחיו שנ׳ כי יהודה גבר באחיו לא יסור שבט (שבט מיהודה) זה כס (כסא) מלכות שנאמר כסאך אלהים עולם ועד אימתי ומחוקק מבין רגליו (רגליו כשיבוא אותו שכתו׳ בו תרמסנה רגל וגו׳ עד כי יבוא שילה שיילו עד שיבוא מי שמלכות שלו ולו יקהת עמים כשיבוא מי שמקהא שיני האומות שנ׳ ישימו יד לפה וגו׳ כ [ונמחק בכי״פ]) אסרי לגפן מי שיכנס כל ישראל שנקראו גפן שנאמר גפן ממצרים תסיע ולשורקה בני אתונו אותו שכתב (שכתו׳) בו עני ורוכב על חמור כבס ביין לבושו היין (יין) הרבה בתחומו (בתחומה) ובדם ענבים סותה אין סותה אלא טעות כד״א (הה״ד אמ׳) כי יסיתך טעות הלכה בה״א (תהא) מתכבסת בתחומו חכלילי עינים שהיין (חכלילי שיין) הרבה בגבולו כאדם שאומר מזוג לי (לילי) ולבן שינים אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ולפי פכ, ל׳ י | * ברכתו] שברכתו לד, ברכת פהאכמ, בירכו ג, ל׳ י | של ל׳ פחאגכימ | יעקב ל׳ י | אבי׳] אביו ח, אבינו דכ, ל׳ פאגימ | עמדו] ועמדו י, יצאו פכ | שלשים ל׳ י | ואלה חמ (יש׳) | תלדת ו[1] | פרץ] ~ פרץ הוליד את חצרון וגו׳ ח, וגו׳ אמ (חגי) | ותחשב] ותחשוב דחאמ, חשוב פגכ, ל׳ י | דוד ל׳ י | 2 שלמה אמ (יש׳), ל׳ י | רחבעם ל׳ פכ | ואבייה] ואביה ד, אביה חגי, ל׳ פאכמ | אסא יהושפט] יהושפט אסא ג, אסא י, ל׳ פאכמ | * עד — וצדקיה פכ] עד יכניה ימ (יש׳), וכלם עד יכוניהו ח, כולהו (כלהו מ, כלהון א[2]) עד יכניה אמ (חגי), ועד כולהון ליכניה ג, ל׳ לד | וכן — לעולם ל׳ פכמ (שם) | 3 (ולפי שזכה — יהודה גבר באחיו ל׳ פאבימ) | (לתמר — את ל׳ ח) | ולשני] ג, וב׳ ד | והציל] ג, הציל ד | מן — אחיו] מיד אחיו שאמר ח | 4 בצע] ~ וגו׳ דג, כי נהרוג את אחינו ח | לפרץ] שלש נפשות מן המיתה פרץ ח | שכבר ח | 5 * במעי דחג] ממעי ל | תמר אמם ח | שהיה] ג, שהיו דח | שלשה חג, ג׳ ד | כמשלוש חדשים ותמר אמם ח | 6 מזרעו] מצאצאי זרעו ח, ל׳ ג | * אחד ל[0]דחש] ל׳ לג | ושלשה — האש ל׳ ח | ושלשה מן האש חנניה ח |

ברכתו וכו׳ עמדו ממנו שלשים מלכים שנ׳ אלה תולדות פרץ וגו׳, וחושב שם עשרה מפרץ עד דוד, ומשלמה עד צדקיהו הם עשרים, ואלו הם שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט יהורם אחזיהו יואש אמציה עזריה יותם אחז חזקיה מנשה אמון יאשיהו יהואחז יהויקים יהויכין (יכניה) צדקיהו, וכן מונה אותם ר׳ בחיי לבראשית ל״ח ל׳ ומביא עוד משמות רבה מנין אחר, והוא שמאברהם עד שלמה הם חמשה עשר דור, ומשלמה עד צדקיהו חמשה עשר, ונמצא כן בשמות רבה פט״ו סי׳ כ״ו, וע׳ גם בבמדבר רבה פי״ג סי׳ י״ד, ועפ״י הדרש בשמו״ר מפ׳ בלק״ט והוא בעצמו הודה במעשה תמר ולא בוש וכו׳ ולפיכך יודוך אחיך שאתה מלך עליהם וכן היה שעמדו ממנו שלשים מלכים ונשיאים כמנין יהודה הרי שלשים מן אברהם עד שלמה ט״ו דורות ואברהם אבינו נשיא היה וכו׳ ומן שלמה עד גלות יכניה ט״ו וכו׳ ונמשך אחריו בשכל טוב שם, ומלבד שאין החשבון מדוייק, הלשון כאן עמדו ממנו מורה שכוונו למנות הדורות מיהודה ואילך ולא מאברהם, ובבחיי כאן הובא בשם המדרש, כיון שהזכיר לראובן מעשה בלהה ולשמעון ולוי מעשה שכם היה יהודה מתירא שמא יזכיר לו מעשה תמר (וע׳ לקמן) לכך אמר לו יהודה אתה יודוך אחיך אתה הודית מעשה תמר לכך יודוך אחיך להיות להם מלך בעולם הזה ובעוה״ב בעוה״ז עמדו ממנו שלשים מלכים שנ׳ ואלה תולדות פרץ וגו׳ ותחשוב מדוד עד יהויכין וכן בעוה״ב שנ׳ ודוד עבדי וכו׳, וע׳ גם גי׳ כי״א בח״ג (ומקורה בתנחומא ונמצאה גם בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ט וע״ש במ״י) ובתוס׳ עה״ת, וברוב הכ״י ובדפוסים הגי׳ אלה תולדות פרץ, ובמקרא כתוב ואלה, וכ״ה בכי״ת ובילקוט מכירי ישעיה, והדרש כאן שאחי יהודה יודו לו לפי שהודה במעשה תמר הוא גם בתנחומא מ״ב ובתנחומא ולקמן פצ״ט, וכ״ה בילמדנו (המועתק בילקוט קונדרס אחרון ר׳ ל״ה) וע׳ בת״י א׳ וברשב״ם עה״ת, ובתוספתא ברכות פ״ד י״ח ובמכילתא בשלח פ״ה נתנו הזקנים טעם למה זכה יהודה למלכות מפני שהודה בתמר, אלא שטעם זה נדחה שם ע״ש, וע׳ גם בסוטה ז׳ ב׳ וברש״י שם ד״ה לחם לבדם ובשמו״ר פ״ל סי׳ י״ט: 3 ולפי שזכה יהודה וכו׳. כל זה ליתא בכי״פ וכי״א וכי״כ עח״ג, לפי שכבר דרשו כן בהוספה לעיל מזה (ע׳ ח״ג) שנמצאה בתנחומא ובגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ט, ושם אינו מפורש היטב מי הם הד׳ נפשות ושדניאל הוא כנגד יוסף וכו׳ ע״ש, ובבחיי מביא בשם בראשית רבה מטרף בני עלית יהודה הציל ד׳ יוסף תמר פרץ וזרח והקב״ה הציל מזרעו דניאל חנניה מישאל ועזריה, ומפ׳ כונת המדרש הזה כי כנגד מה שהציל ליוסף מן הבור הציל הקב״ה לדניאל מבור אריות וכנגד שהציל לתמר ושני תאומים בבטנה מן האש כך הציל הקב״ה מזרעו לחנניה מישאל ועזריה וכו׳, ולפניו לא היה הנוסח במדרש דניאל כנגד יוסף וכו׳, ואפשר שנוסף עפ״י פי׳ ב״ר שגורס ומפ׳ (בדפ״ר) הציל הקב״ה מזרעו חמשה (צ״ל ארבעה) אחד מן הבור ושלשה מן האש דניאל מן הבור כנגד יוסף חנניה מישאל ועזריה מן האש כנגד תמר פרץ זרח, וע׳ דניאל ג׳ כ״ו וו׳ כ״ג, וכן מבואר בתנחומא מ״ב וישב שם א״ל הקב״ה יהודה אתה הצלת לי שלש נפשות מן האור ואחד מן הבור חייך אף אני אציל לך כשם שהצלת לי מי הם חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש ודניאל מבור אריות מה כתיב בהם ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה (דניאל א׳ ו׳) מבני חזקיה אין כתיב כאן אלא מבני יהודה על ידי מה על ידי שהציל תמר ובניה ויוסף מן הבור, ובמדרש שמואל שם המאמר בשם ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי, וע׳ גם בלק״ט,

ועזריה כנגד פרץ וזרח ותמר שנ׳ הוצאוה ותשרף (שם שם), וזכה להיקרות גביר באחיו שנ׳ כי יהודה גבר באחיו (דה״א ה ב), ועוד משבט יהודה יצאה אלישבע אם הכהונה שנ׳ ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב וגו׳ (שמות ו כג), ועוד משבט יהודה יצא נחשון בן עמינדב ראש לנשיאים שנ׳ ויהי המקריב ביום הראשון [את קרבנו] נחשון בן עמינדב (במדבר ז יב) ועוד משבט יהודה יצא בצלאל שעשה את משכן הקודש, ומשבט יהודה הקריבו בראשנה לחנוכת המזבח, ומשבט יהודה יצא כלב, ועוד במסעות, יהודה היה ראשון שנ׳ ונסע דגל מחנה [בני] יהודה (שם י יד), ובחנייתם כן והחונים קדמה מזרחה [דגל מחנה יהודה] (שם ב ג), ובברכת משה חסיד בירכו שנ׳ וזאת ליהודה (דברים לג ז), ועוד שבט יהודה נחלו בראשונה את הארץ, וחלקת הארץ שלקחו הרבה היה משאר שבטים שנ׳ והארץ שקטה ממלחמה (יהושע יא כג) ויגשו בני יהודה אל יהושע בגלגל ויאמר אליו כלב בן יפנה הקניזי (שם יד ו), וחלק הארץ שנתן מנחלתו ללויים ישבו בה בני אהרן

1 ע׳ תנחומא ת״ב ויגש סי׳ ו׳ : 5 ע׳ במדבר רבה פ״ב סי׳ י׳, תנחומא ת״ב במדבר סי׳ ט״ז ותנחומא שם סי׳ י״ד :

1 פרץ — ותמר] חג, תמר פרץ וזרח דש | הוציאוה דחג | להקרות דג, להקראות ח | 2 גבר] חג, גביר ד | ועוד משבט] ומשבט פכ (ועוד — וגו׳ ל׳ א^{2}) | יצאה] פג, יצאת ד, יצאתה חמ (חגי), יצתה א^{1}ימ (יש׳) | אם — אלישבע] פא^{1}גכמ (יש׳), בת עמינדב אם הכהונה.. אלישבע ח, אם הכהונה ימ (חגי), ל׳ ד | 3 בת — וגו׳] מ (יש׳), בת עמינדב אחות נחשון ח, בת.. נחשון לו לאשה ד, בת עמינדב א^{1}כ, וגו׳ ג, וכו׳ מ (חגי), ל׳ פי | ועוד דמשבט א^{1}, ומשבט פכ | בן עמינדב ל׳ פחכים (יש׳) | הנשיאים א^{2}מ, ונשיא א^{1} | 4 (שנ׳ — עמינדב] וגומ׳ מ (חגי), ל׳ פכי) | * את — עמינדב] נחשון בן עמינדב ל, נחשון.. למטה יהודה ח, וגו׳ א^{2}, ל׳ דא^{1}גמ | ועוד משבט] ומשבט א^{2} (ועוד — המזבח] ובצלאל שעשה המשכן פכ, ל׳ י) | 5 את ל׳ א | משכן הקדש חאג, המשכן ד | ועוד משבט ח | בראשנה] ג, בראשונה דא, ראשונה ח | לחנכת א^{2}ג | ומשבט] ועוד משבט חא (ומשבט — כלב] ויצא כלב פכ, ל׳ גי) | 6 יצא] חא^{2}, היה א^{1}, יצאו מלכים ונביאים ומשבט יהודה יצא ד | (ועוד במסעות — מחנה יהודה] ובמסעות ובחניות דגל יהודה ראשון פכ) | יהודה — ראשון] ג, היה יהודה ראשון ח, היה ראשון א^{1}, יהודה בראשונה ד | שנ׳ ל׳ י | * בני ג] ל׳ לדחאי | יהודה] ~ בראשונה חא, בראשנה וג׳ ג | ובחנותם א^{1}, ובחנותן א^{2} (ובחנייתם — קרית ארבע] ועוד משבט יהודה יצא בצלאל שעשי׳ המשכן וכל כליו י) | 7 כן] הם ג, הם (הן חונין א^{2}) ראשונה א, הוא תחלה ח | שנאמר והחונים (והחנים ג) דחאג | * דגל — יהודה דחאג] ל׳ ל | ובברכת] ~ השבטים שברכן א (ובברכת — ליהודה] ומשה ברכו תחלה אחר ראובן פכ) | חסיד] החסיד דג, הכבוד ח, ל׳ א | בירכו] ג, ברכו ח, בירך בראשונה ד, ברכן תחלה לכל השבטים חוץ מראובן א | 8 ליהודה] אג, ~ ויאמר ד, ויאמר שמע י״י קול יהודה ח | ועוד — יהודה] ושבט יהודה פכ, ועוד שבטו א | נחלו ל׳ ח | * בראשונה — הארץ] את הארץ בראשונה א, ראשונה ירושת הארץ פכ, בראשונה נחלו את ארץ הירושה ח, בראשונה שנ׳ את הארץ ג, בראשונה שנ׳ זאת הארץ לד | וחלקת הארץ] וחלקת א^{1}, וחלקתם א^{01}א^{2} (וחלקת — היה] וגם הרבה (הרבה היתה כ) נחלתם פכ) | * שלקחו דאג] לקחו ל, שחלקו ח | הרבה ל׳ א | היה] חאג, ל׳ ד | 9 השבטים חא | מיד ויגשו פחאכ | 10 (ויאמר — הקניזי] וגו׳ ח, ל׳ פאכ) | יפונה ג | הקניזי] ג, הקנזי ד | (וחלק — ארבע ל׳ א) | הארץ — אהרן] הארץ.. ללוים.. אהרן (אהרן הכהן ח) דחג, נתנו תחלה הם ללוים (תחלה ללווים כ) פכ |

ולקמן צד 1214 לא הוזכרה הצלת יוסף אלא הצלת תמר ובניה, וכ״ה בשאר מקומות המצויינים שם ע״ש ובמ״י שם, וע׳ גם לקמן צד 1211 אות 5 : 2 ועוד משבט יהודה וכו׳. זה מוסב על מה שאמר לעיל ולפי ברכתו של יעקב וכו׳, כלומר על ידי ברכת יעקב זכה עוד יהודה לדברים הנמנים להלן : 5 ומשבט יהודה הקריבו וכו׳. זכות זו כבר נכללה במה שאמר שמשבט יהודה יצא נחשון ראש לנשיאים, ובכי״פ וכי״כ ובילקוט ליתא עה״נ, ובכלל סגנון המאמר מעיד עליו שנובע מן המדרשים היותר מאוחרים, וע׳ צונץ, גאטטעסדיענסטליכע פארטריגע צד 256, ואפשר שבמה שאמר שמשבט יהודה יצא נחשון כוון לזכור זכות נחשון שקפץ ביציאת מצרים תחלה לתוך הים וכמו שנדרש בתוספתא ברכות פ״ד י״ח ובמכילתא בשלח פ״ה ובסוטה ל״ז א׳ ע״ש, ובפסי״ר פ״ז וכן בבמ״ר פי״ב סי׳ כ״א ופי״ג סי׳ ד׳ וז׳ דרשו שנחשון זכה להקריב תחלה לפי שקידש שמו של הקב״ה בים, ואחד מסופרי הכנסיה הנוצרית שחי במאה הי״ב למספרם (והועתקו דבריו בספר שילה לפוזננסקי ח״א צד 328) כתב ג״כ שלא יסור שבט מיהודה היינו ממשלה ויתרון, שיהודה יקפוץ תחלה לתוך הים ויקריב תחלה לחנוכת המזבח, ובבמ״ר פ״ב יש, את מוצא בכל מקום יהודה תחלה לחניית דגלים יהודה תחלה שנא׳ והחנים קדמה וגו׳ תחלה לנסעים שנא׳ ראשונה יסעו לקרבנות יהודה תחלה שנא׳ ויהי המקריב וגו׳ למלחמה יהודה תחלה שנא׳ מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה וכו׳ וכשיבא המבשר יהודה מתבשר תחלה וכו׳, וכ״ה בתנחומא שם את מוצא וכו׳ תחלה לדגלים שנאמר והחונים קדמת מזרחה דגל מחנה יהודה וכו׳ לנסיעה מנין שנ׳ ונסע דגל מחנה יהודה לקרבנות מנין דכתיב ויהי המקריב ביום הראשון נחשון בן עמינדב למטה יהודה וכו׳ ובמקרא כתוב ויסע דגל מחנה בני יהודה, וכפי׳ ב״ר מפרש ותנייתם חונים תחלה שנאמ׳ והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה, וע׳ גם ברד״ק לקמן לפ׳ ט׳ : 7 ובברכת משה חסיד וכו׳. לשון זה אינו מובן שמשה בירך י״א שבטים, ולא יהודה לבד, ולפי גי׳ כי״פ וכי״כ וכי״א עה״נ הכונה, שמשה ברך את יהודה תחלה לפני לוי, ודוחק הוא, ואולי כונת המאמר שבברכת יהודה לבד כתוב וזאת ליהודה, וברכת משה מתחילה ג״כ בלשון וזאת וזאת הברכה וגו׳, וע׳ בנוסחת כי״ו לקמן צד 1231 אמ׳ ר׳ ברכיה וזאת הברכה וזאת ליהודה אלא מיכן שהמלך שקול כנגד הכל, וע׳ גם בבחיי לקמן לפ׳ י״ב, ובודאי טעות נפלה בלשון המדרש וצ״ע, והלשון משה חסיד (החסיד) נמצא גם בבמ״ר פי״ד סי׳ י״ח ובמדרש תדשא פ״י ופ״כ (הוצ׳ עפשטיין צד כ״ז וצד ל״ח וע״ש צד י״ב) : 8 נחלו בראשונה את

שני׳ ויתנו להם את קרית ארבע (שם כא יא), ועוד אחר מיתת יהושע שאלו בני ישראל מי יעלה לנו בכנעני בתחילה להלחם בו ויאמר י״י יהודה יעלה (שופטים א א־ב), ומשבט יהודה יצא עתניאל ראשון לנשיאים הם השופטים שני׳ ויזעקו בני ישראל אל י״י ויקם י״י [מושיע לבני ישראל ויושיעם] את עתניאל בן קנז (שם ג ט), ומשבט יהודה יצא בעז, ועוד מלכות ישראל נתנה לשבט יהודה לדוד הצדיק לו ולבניו ברית מלח שני׳ ויאמר י״י אל שמואל עד מתי אתה מתאבל על שאול וגו׳ כי ראיתי בבניו לי מלך (ש״א טז א), בכל מקום שני׳ לי לעולם הוא, וכן אמ׳ דוד ויבחר י״י אלהי ישראל בי [וגו׳] כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על ישראל (דה״א כח ד), ועוד משבט יהודה יצא שלמה המלך והוא בנה בית המקדש ורצה הקב״ה ליתן שכינתו בו שני׳ אז יקהל שלמה (מ״א ח א) ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן (שם שם יא), וכת׳ וכל בית ישראל רואים ברדת האש (דה״ב ז ג),

6 ספרי בהעלתך פי׳ ל״ב, מכילתא דרשב״י צד 115, ויקרא רבה פ״ב סי׳ ב׳, תנחומא ת״צ ותנחומא תרומה סי׳ ג׳, תהלים סי׳ ע׳ (י״ג), מדרש שמואל פי״ט סי׳ ב׳, ועי׳ תנחומא ע״ב בהעלתך סי׳ כ׳ ותנחומא שם סי׳ י״א ובמדבר רבה פט״ו סי׳ י״ז ולעיל צד 815:

1 * שני׳ פחגב] ל׳ לד | ארבע] הארבע פכ, ~ היא (אבי הענק היא ח) חברון בהר יהודה ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפונה (יפונה הקניזי ג) חג | ועוד אחר] ואחר פ, ואחרי כ, אחר י | בני ישראל] פחאגב, ל׳ די | 2 * בכנעני—בו ל°ג] בכנעני בתחלה.. בו ד, בתחלה אל הכנעני פ, בכנעני ל, אל הכנענים ח, אל הכנעני א, בתחילה כי | י״י] פחאגב, ל׳ די | יעלה ל׳ פ | ומשבט יהודה] ועוד משבט יהודה א, ומיהודה פכ | 3 עתניאל בן קנז פאכ | (ראשון — קנז ל׳ א) | לנשיאים — השופטים] לשופטים דחי, לשפטים פ, השופטים כ, לשבטים ג | (שני׳ — קנז ל׳ י) | ויקם י״י] ויקם פ | * מושיע — ויושיעם ח] להם פגב, ל׳ לד | 4 בן קנז] בן קנז ותהי עליו רוח י״י וגו׳ ח, בן קנז וג׳ ג, וגו׳ כ, ל׳ פ | ומשבט — יצא] ומיהודה יצא כ, ועוד משבט יהודה י, ומיהודה פ | בעז] ג, בועז דפחאכי | ועוד — ישראל] וממנו יצא מלכות ישראל פכ, ומלכות א (ועוד — על ישראל ל׳ י) | 5 ניתנה חא[2], שנתנה פכ | לשבט — לו] לדוד פכ | ולבניו] ולזרעו פכ, ולבניו עד עולם ח | ויאמר — שמואל ל׳ פ | * אתה ל°דפחאגכ] ל׳ ל | 6 על שאול ל׳ ח | וגו׳] מלא קרנך וגו׳ פכ, מלא (וגו׳ מלא ח) קרנך ולך ואשלחך (שמן ולך אשלחך א[1], שמן ולך א[2]) אל ישי בית הלחמי חא | * כי — מלך חאג°כ] עד כי.. מלך ל°ד, וכי.. מלך פ ל׳ לג | ובכל ח, כל פאכ | * לי דפחאגכ] לו ל | לעולם הוא] בעולם הזה ולעולם הבא ח | 7 דוד אמ׳ פכ | * בי וגו׳ פ] בי אגכ, לי לד, בי מכל בית אבי להיות מלך על ישראל ח | כי ביהודה — ישראל ל׳ פ | 8 ובבני אבי] ג, ובבית אבי (אבא כ) חאכ, ל׳ ד | בי ל׳ א[1] | על כל כ, על בית ג, על כל בית חאכ° | ועוד — יהודה] וממנו פכ | המלך] ~ איש צדיק ח, ל׳ פא[2]גי | והוא בנה] שבנה פכ | את בית י | 9 ורצה — בו] להשכין בו שכינה (שכינה בו א[2]) א, והשכין שכינה בישראל פכ (ורצה — האש ל׳ י) | בו] חג, בה ד | שלמה] ~ את כל זקני ישראל (ישראל וגו׳ ה) פחא[2]כ, כל זקני ישראל א[1], את זקני ישראל וגו׳ ג | וכ׳ (וכתו׳ כ) ולא פכ | 10 לעמוד פחא | הענן] ~ וגו׳ ח, כי מלא כבוד י״י את בית י״י פאגב | וכת׳] ג, וכתיב דח (וכת׳ — האש ל׳ פאכ) | בית] בני ח | רואין ג | האש וכבוד י״י על הבית חג |

הארץ וכו׳. כן הגהתי עח״נ, ופירושו יהודה נחל בראשונה את הארץ וגם חלקו גדול היה משאר שבטים, ושניהם למדנו מן המקרא שמיד אחר המלחמה באו בני יהודה אל יהושע ודרשו ממנו שיתן לכלב את חברון ויהושע נתנה לו, וא״כ שבט יהודה נטל חלק בראשונה ועוד חלק יתר על שאר השבטים, דהיינו חברון, ועי׳ עוד יהושע ט״ו א׳: 2 בכנעני בתחילה וכו׳. כן הוגה בכי״ל בין השורות בכתב הספר ובדיו דיהה, ובמקרא כתוב אל הכנעני בתחלה, והגי׳ בכנעני בתחלה היא גם בלק״ט, והגי׳ בתחלה אל הכנעני היא גם בשכל טוב צד 321 וכן הובא בע״ז כ״ה א׳: 3 מושיע וכו׳. כ״ה בכי״ח וכמו שהוא במקרא, ובשלשה כ״י הגי׳ ויקם י״י להם את וכו׳, ובתנחומא בהר סי׳ ג׳ הגי׳ ויקם י״י להם מושיע את וכו׳, וצ׳ במדרש תדשא פ״ח (הוצ׳ עפשטיין צד כ״ג): 6 על שאול. במקרא כתוב אל שאול, אכן בס״א על, וכן הוא בתנחומא האזינו סי׳ ד׳: לי לעולם הוא. בספרי שם המאמר, שבכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים בכהנים הוא אומר וכו׳ במלכות הוא אומר כי ראיתי בבניו לי מלך וכו׳ הא בכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעלם ולעולמי עולמים, ובויק״ר שם בכל מקום שנ׳ לי אינו זז לעולם לא בעוה״ז ולא לעולם הבא וכו׳ במלכות בית דוד כי ראיתי בבניו לי מלך וכו׳, וכ״ה הגי׳ בכי״ח בעולם הזה ולעולם הבא, וע״ע בשאר מקומות שציינתי ובס׳ השנתי היו״ל בסינסינטי ח״ד צד 318, ולעיל כבר נאמר שמיהודה יצא המלך לעולם הבא מקרא ודוד עבדי נשיא להם לעולם, ומה שנאמר כאן שמלכות ישראל נתנה לדוד ברית מלח מקרא מפורש הוא דה״ב י״ג ה׳ כי ה׳ אלהי ישראל נתן ממלכה לדויד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח, ועי׳ לעיל צד 827 ובמ״י שם, ובמכילתא יתרו עמלק פ״ב יש, שלשה דברים נתנו על תנאי ארץ ישראל ובית המקדש ומלכות בית דוד חוץ מספר תורה ובריתו של אהרן שלא נתנו על תנאי וכו׳ ומלכות בית דוד מנין שאמר אם ישמרו בניך את בריתי וגו׳ ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם וכו׳ ומנין לבריתו של אהרן שלא נתנה על תנאי שנאמר ברית מלח עולם היא וכו׳, ומשמע שמלכות בית דוד לא נתנה ברית מלח עולם, ועי׳ בספרי קרח פי׳ קי״ט, ובלק״ט כתב וכשם שנכרתה ברית לכהונה כך נכרתה ברית למלכות בית דוד וצ״ע: 8 על ישראל. במקרא כתוב על כל ישראל, אכן בס״א שם בלא מלת כל, ועח״נ: 10 וכל בית ישראל. במקרא וכל בני ישראל, וכ״ה בכי״ח:

ועוד משבט יהודה יצא יהושפט איש צדיק שנ׳ בו ויעש הישר בעיני י״י, ומשבט יהודה יצא יותם המלך איש צדיק שנ׳ בו ויעש הישר בעיני י״י (מ״ב טו לד), ויתחזק יותם כי הכין דרכיו לפני י״י (דה״ב כז ו), ומשבט יהודה יצא חזקיהו המלך שנ׳ ויעש הישר בעיני י״י (מ״ב יח ג), ומשבט יהודה יצא יאשיהו איש צדיק שנ׳ וכמהו לא היה לפניו מלך (שם כג כה), ומשבט יהודה יצאו דניאל חנניה מישאל ועזריה אנשים צדיקים וחכמ׳ שכן כת׳ בהן והילדים האלה ארבעתם נתן להם האלהים מדע והשכל וגו׳ (דניאל א יז), ונעשה להם ניסים ומופתים בבבל דכ׳ באדין דניאל בחזוי די ליליא וגו׳ (שם ב יט) באדין נבוכדנצר נפל על אנפוהי וגו׳ (שם שם מו) באדין נבוכדנצר קרב לתרע וגו׳ (שם ג כו) באדין דניאל עם מלכא וגו׳ (שם ו כב) די שלח מלאכיה וגו׳ (שם שם כג), ובסוף כת׳ ואתה לך לקץ ותנוח וגו׳ (שם יב יג), ועוד משבט יהודה יצא זרובבל בן שאלתיאל, וכת׳ אמר אל זרובבל בן שאלת׳ פחת יהודה (חגי ב ב) וכת׳ ביום

10 ע׳ תנחומא מ״ב תולדות סי׳ כ׳:

1 (ועוד משבט — לפניו מלך ומשבט יהודה יצאו] וממנו יצא יהושפט ויותם וחזקיהו (וחזקיה כ) ויאשיה מלכים צדיקים פכ, ועוד משבט יהודה יצא יהושפט ויותם ויאשיהו י) | בו ל׳ ח | ויעש יהושפט ח | בעיני י״י] ~ וגו׳ א[1], וימלוך יהושפט על יהודה וייתן חייל וגו׳ ויהי י״י עם יהושפט כי הלך בדרכי דוד אביו ח, וימלך.. ויתן חיל ויהי י״י עם יהוש׳ כי אביו דרש [את ג°] י״י ג | יצא] ג, ~ אסא איש צדיק שנ׳ ויעש אסא הישר בעיני י״י וגו׳ ועוד משבט יהודה יצא ח, חזקיהו המלך איש צדיק שנאמ׳ ויעש הישר בעיני י״י ומשבט יהודה יצא א[1], ל׳ דא[2] | 2 המלך ל׳ חא | איש צדיק ל׳ א[2] | בו ל׳ ח | ויעש יותם חא[3] | * ויתחזק — בעיני י״י] ויתחזק.. הכין דר׳.. בעיני י״י ל, ויתחזק.. דרכו.. ויעשה הישר בעיני י״י והוא הסיר את הבמות כי בי״י אלהינו בטח ג, וגו׳ ויתחזק.. דרכיו לפני י״י אלקיו ומשבט.. חזקיהו איש צדיק שנ׳ בו ויעש.. והוא הסיר את הבמות וישבר את המצבות וגו׳ ח, ומשבט יהודה יצא חזקיהו איש צדיק שנ׳ בו ויעש.. בעיני י״י א[2], ל׳ דא[1] | 4 שנ׳] ח, שנ׳ בו דא[1]ג, שנ׳ בו ויעש הישר בעיני י״י א[2] | וכמוהו דחאג | מלך] ~ אשר שב אל י״י וגו׳ א[2], אשר שב אל י״י בכל לבבו וגו׳ וכתי׳ בו ויתר דברי יאשיהו וחסדיו ככתו׳ בתורת י״י ח, ואחריו לא קם כמוהו אשר שב אל י״י בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו וכת׳ ויתר דברי יאשיהו וחסדיו כב׳ כתו׳ ג, וכתיב ויותר דברי יאשיהו וגו׳ א[1] | 5 יצא א[1] | * דניאל חנניה פאגכ] דניאל וחנניה ח, חנניה לד | ומישאל ח | ועזריא ג | אנשים ל׳ פכ | וחכמים (חכמים כ) | שכן כת׳] ג, שכן כתוב דח, שכתוב א, דכת׳ פכ | בהן] ג, בהם דחא[1]א[02], ל׳ פכ | ארבעתם] חאכ, ארבע׳ פ, ארבעתן דג | 6 נתן — וגו׳] חג, נתן.. והשכל בכל ספר וחכמה ד, וגו׳ א, ל׳ פכ | ונעשו פאכ | ניסים ומופתים] ג, נסים.. דא, מופתים ונסים ח, נסים (ניסים כ) גדולים פכ | בבבל ל׳ פכ | דכ׳] ג, דכתיב דא[1], שנא׳ א[2] (דכ׳ — ותנוח וגו׳] כד׳ (כדכת׳ כ) בדניאל פכ, כמבואר בכתו׳ ח) | באדין — אנפוהי וגו׳] באדין.. בחזווא (בחיזווא א[2]) די ליליא רזא גלי וכתיב באדין מלכא (דניאל א[2]) נפל על אנפוהי א, באדין.. בחז׳ בליליא רזה גלי וג׳ באדין מלכא נפל על אנפוהי וג׳ ג, ל׳ ד | 8 באדין] וכת׳ באדין ג, בדאין ד | (באדין — מלאכיה וגו׳] ובכל (וכל א[2]) העניין א) | נבוכד נצר ג | וגו׳] אתון נורא יקדתא (יקידתא וג׳ ג) דג | באדין] ג, בדאין ד | וגו׳] מליל ד, מליל וג׳ ג | די] אי ג | 9 וגו׳] וסגר פום אורייתא ג, ל׳ ד | כת׳] ג, כתיב דא | ותנוח ל׳ א | וגו׳] ותעמוד (ותע׳ ג) לגורלך לקץ הימין דג, ל׳ א | ועוד — שאלתיאל] ויצא זרובבל פכ | 10 שלתיאל גמ (חגי) | וכת׳ — שאלת׳ וגו׳] וכתוב אומר.. וכתיב.. שאלתיאל ד, הצדיק שבנה בית שני שנ׳ ויער י״י את רוח זרובבל פכ, והיה איש (איש א[2]) צדיק ובנה בית שני (הבית השני א[2]) שנא׳ ויער י״י.. זרובבל בן שאלתיאל א, איש צדיק בנה את העיר השני שנ׳ ויער י״י.. בן שלתיאל ג, איש צדיק שבנה הבית השני שנ׳ ויער.. שלתיאל וגו׳ וכתו׳ אמור אל זרובבל בן שלתיאל מ (שם), פחת יהודה איש צדיק ובנה בית שני שנ׳ ויער י״י.. בן שאלתיאל פחת יהודה וגו׳ וכתי׳ אמור אל זרובבל בן שאלתיאל וגו׳ ח |

1 שנ׳ בו ויעש הישר וכו׳. מקרא זה לא מצאתי, ובמ״א כ״ב מ״ג כתיב וילך בכל דרך אסא אביו לא סר ממנו לעשות הישר בעיני ה׳, ובדה״ב י״ז ג׳ ויהי ה׳ עם יהושפט כי הלך בדרכי דוד אביו הראשונים וגו׳ כי לאלהי אביו דרש וגו׳ ועח״נ, ובאסא אבי יהושפט כתיב (מ״א ט״ו י״א) ויעש אסא הישר בעיני ה׳ ולפי גי׳ כי״ח הוא נזכר ג״כ, ובכי״פ וכי״כ המאמר בקיצור בלי הראיות מן המקרא, עח״נ, ובילקוט קיטע כל הדרשה, וכאן כתב ועוד משבט יהודה יצא יהושפט ויותם ויאשיהו וזרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה ומלך המשיח וכו׳, וכן בילקוט המכירי ישעיה י״א י׳ אחר שחשב שמיהודה יצא נחשון בן עמינדב (לעיל צד 1209) קיטע וכתב ועוד משבט יהודה יצאו דוד ושלמה ויהושפט ויותם וחזקיהו ויאשיהו ועוד משבט יהודה יצא דניאל חנניה מישאל ועזריה ועוד משבט יהודה יצא זרובבל בן שאלתיאל וכו׳, ובילקוט המכירי חגי חושב מיד אחר נחשון זרובבל: 2 ויעש הישר וכו׳. וסוף המקרא ככל אשר עשה עזיהו אביו עשה וגו׳, ובעזיהו (עזריה) אביו כתיב ויעש הישר בעיני י״י ככל אשר עשה אמציהו אביו (מ״ב ט״ו ג׳), ובאמציה כתיב ויעש הישר בעיני י״י רק לא כדוד אביו וגו׳ (שם י״ד ג׳) וכל אלו לא חשב, וכן לא חשב יהואש (מ״ב י״ב ג׳): 5 דניאל חנניה וכו׳. כן הגהתי עח״נ, וזהו לפי פשט הכתוב דניאל א׳ ו׳ ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה, וכ״ה לעיל צד 1208 ע״ש, אולם בסנהדרין צ״ג ב׳ דורש ר׳ שמואל בר נחמני דניאל מבני יהודה, חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים ע״ש: 6 באדין דניאל וכו׳. במקרא כתוב אדין לדניאל בחזוא, ועח״נ, ובסדר אליהו רבה פי״ז הובא אדין ד נ י א ל בחזוה וכו׳: 7 באדין נבוכדנצר, וכ״ה הגי׳ לעיל צד 1197, וע׳ במ״י שם: 8 באדין נבוכדנצר קרב. במקרא כתוב באדין קרב נבוכדנצר: באדין דניאל וכו׳. במקרא א ד י ן דניאל וגו׳ א ל ה י שלח מלאכיה, ושם ג׳ כ״ח יש, ד י שלח מלאכיה, ומדבר בהצלת חנניה מישאל ועזריה מן האש, וכאן בהצלת דניאל מגוב אריות: 10 אמר אל. במקרא כתוב אמר נ א אל, ובפסוק שבסמוך כתוב נאם ה׳ צ ב א ו ת אקחך וכו׳,

ההוא נאם י״י אקחך זרובבל בן שאלת׳ וגו׳ (שם שם כג) וכת׳ ידי זרובבל יסדו (זכריה ד ט) וכת׳ כי מי בז ליום קטנות (שם שם י), וכת׳ מי אתה [הר הגדול לפני] זרובבל (שם שם ז), ועוד משבט יהודה עתיד מלך המשיח לבוא שנ׳ והיה ביום ההוא שרש ישי וגו׳ (ישעיה יא י), ומשבט יהודה יצא שלמה שבנה בית הראשון, זרובבל בנה בית המקדש שיני ומלך המשיח עתיד לבנות בית המקדש, ושני שבטים הללו מצינו שהן מתייחסין מכל ישראל, שבט יהודה ולוי, ובהם המלכות והכהונה, יהודה רביעי הוא נולד לשבטים כגון ד׳ שהוא אות רביעי באלף בית לשם הזה, וביום הרביעי נבראו מאורות וכת׳ במשיח וכסאו כשמש נגדי (תהלים פט לז), ונוצל לו מזרעו ארבעה, אחד מגוב אריות, ושלשה מכבשן האש, דוד אות רביעי הוא ראש וסוף שנ׳ לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט י), ועוד כת׳ ונאמן ביתך וממלכתך (ש״ב ז טז), וכת׳ לעולם אשמר לו חסדי (תהלים פט כט), ומה שאמרנו כשם שברביעי נבראו מאורות כך יהידה נולד רביעי לשבטים ומהם אנו מונים שנות עולם

3 ע׳ מכסומה מ״ג ויחי סי׳ י״ג: 7 לעיל לר 1208 וס״כ:

1 וכת׳] פגב, וכתיב ד (וכת׳—לפני זרובבל] וכל הענין אמ (שם), ל׳ ח) | * ידי ל°דפגב] ל׳ ל | יסדו] יסדו (יסדו את ג) הבית הזה וגו׳ פגב, בן שאלתיאל יסדו הבית הזה וידיו תבצענה ד | 2 וכת׳] וככתו׳ כ, ל׳ פ | קטנות וג׳ ג | וכת׳] פגב, וכתיב ד | * הר — לפני דגב] הר הגדול פ, ל׳ ל | זרובבל] ~ וגו׳ כ, למישור ד, למישר וג׳ ג, ל׳ פ | 3 (ועוד — לבוא] ומלך המשיח יצא ממנו פכ) | משבט יהודה] חאגמ, משבטו ד | מלך—לבוא] א[2], מלך.. לבא חא[1]גמ, וכו׳ ד | והיה—ההוא ל׳ פאכמ | שרש] פאגמ (יש׳), שורש דחכמ (חגי) | וגו׳] כ, אשר עומד (עמד א[2]ג) לנס העמים וגו׳ (עמים וגו׳ ג, עמים אמ) האגמ (חגי), אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרושו מ (יש׳), ל׳ דפ | 4 ומשבט—יצא ל׳ אכי (ומשבט—המקדש ל׳ פ) | שלמה המלך חא | שבנה] בנה אכי, והוא בנה ח, הוא בנה את ג | הראשון] ראשון חאכי, המקדש הראשון ג, ראשון ובצלאל בנה את המשכן ד | וזרובבל חאכ | בנה ל׳ א[1]כ | בית — שיני] בית שני דחאכי, את הבית השיני ג | ומלך המשיח] אגי, והמלך המשיח ח, ומשיח כ, ומלכנו ד | עתיד לבנות] יבנה כ | 5 את בית ג | המקדש] שלישי (ג׳ א[2]) אכ | (ושני — והכהונה ל׳ י) | השבטים א[2] | הללו] האילו ג, ל׳ חא | מצינו ל׳ פכ | שהן] אג, שהם דח, ל׳ פכ | מתייחסין] ח, ־יים ד, מתיחסין אג, מתיחסים פכ | מן כל ח | ישראל] ג, השבטים פחאכ, ל׳ ד | שבט ל׳ פכ | יהודה] לוי א[1] | ולוי] לוי פ, ושבט לוי חא[2]ג, ושבט יהודה א[1] | ומהם חאג, מהם פכ | המלכות והכהונה] הכהונה ומהם (מהם פ) המלכות פכ | 6 רביעי — נולד] רביעי נולד הוא ג, נולד רביעי (ד׳ א[2]) פחא, הרביעי י | בשבטים א[2] | דל״ת חא[2]גכ, דלי״ת א[1]י | שהיא א[1]כ | אות ל׳ פי | רביעי] פחגכי, רביעי׳ ש, רביעית דא[1] | באל״ף בי״ת דא[2]גכשי, באלפא ביתא א[1], לאלפ״א בית״א ח | * לשם הזה ג] ולשם הזה דש, לשם היה ל, וכן דל״ת אות רביעי לשמו ח, ל׳ פאכי | הד׳ א[1], רביעי פגב | 7 נבראו] נתלו י | המאורות | וכת׳] פ, וכתיב דחאגי, וכתו׳ כ | ° במשיח] במשיחנו ד | כסאו פכי | ונוצל לו] ונוצל ג, ונוצלו י, ונצלו פאכ | ארבעה מזרעו פכ, בבניו ד׳ ו[1] | * אחד דפחא[1]גכי] א׳ א[2], אחת ל | מגוב] מבור חי, ל׳ פכ | מאריות פכ | 8 ושלש א[1], וג׳ א[2]י | (דוד — חסדי ל׳ ח) | הוא אות י | רביעי] פגכי, ד׳ א[2], רביעית א[1], רביעת ד | הוא] היא א[1], והוא פכ, ל׳ א[2] | ראש וסוף מלך פכ, ראשו וסופו ומלכותו לעולם א | שנ׳ ל׳ פכ | מיהודה וגו׳ י | 9 ועוד כת׳] ג, .. כתיב ד, וכת׳ פכ, וכתי׳ אי | ** ונאמן] נאמן ל | וממלכתך] ~ על ישראל לעולם פאגכ, לעולם י | וכת׳] פגכ, וכתיב דאי | לעולם י״י א[1] | * חסדי ל°דפאגכי] ל׳ ל | ומה שאמרתי (שאמרת א[1]) א, ל׳ י | 10 כשם] וכשם י, שכשם כ, ל׳ א | שביום רביעי חכי, ביום רביעי (ד׳ א[2]) א | נתלו י | מאורות] פ, המאורות דחאגכשי | נולד יהודה פכ | ומהם] ומהן ש, ומן (וכן א[2]) המאורות א (ומהם — מקומות ל׳ י) | מונין חאגש, מתחילין למנות פכ | שנות] סדר כ | העולם פחכ |

ובאדר״נ נו״ב פמ״ג הובא ג״כ הכתוב בלי מלת צבאות, וע״ע באדר״נ נו״א פ״ב (צד ו׳ ב׳), ובבחיי הובא מבראשית רבה, בית ראשון בנה שלמה שהיה מזרע יהודה בית שני בנה זרובבל בן שאלתיאל שהיה מזרע יהודה הוא שכתוב נאם ה׳ צבאות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי וכתיב ידי זרובבל יסדו את הבית הזה וכתיב מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור הבית האחרון שיבנה במהרה בימינו עתיד המלך המשיח להיות מזרע יהודה שנ׳ והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עומד לנס עמים, וע׳ באות הסמוך: 4 יצא שלמה וכו׳. כבר חשב לעיל שלמה וזרובבל, ושנה את שמותם כאן לאמור שבוני בתי המקדש מיהודה הם, וע׳ בשכל טוב צד 321 ובאות הקודם: 5 מתייחסין מכל ישראל וכו׳. ע׳ לעיל צד 827 בזה שלשלת יוחסים ובזה שלשלת יוחסים ובמ״י שם: 6 לשם הזה. כן הגהתי, והכונה שדל״ת הוא אות רביעי לשם יהודה שהוא רביעי לשבטים ודל״ת אות רביעי בשמו והוא רמז ליהודה, ע׳ באות הסמוך, וכן מפ׳ בפי׳ ב״ר אות רביעי׳ באל״ף בי״ת ולשם הזה יהו דלי״ת אות רביעית לשמו, ועח״נ, והיו כותבים דל״ת בתור נוטריקון משם יהודה, וע׳ גם בבחיי לפ׳ י״ב, ובס׳ פוגיא פידעי צד 767 מובא בשם בראשית רבה קטנת יהודה רביעי נולד לשבטים וביום רביעי נבראו המאורות וכתיב במשיח וכסאו כשמש נגדי ומיהודה נולד המשיח וכו׳: 8 לא יסור שבט מיהודה. בפי׳ ב״ר בדפ״ר מפ׳ כלומר מלכות משיח שנמשל לשמש שנברא ברביעי יהא תחלה וסוף, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א דוד הוא אות רביעי הוא ראש הוא סוף בשמו דל״ת בראש בשמו ודל״ת בסוף על שם לא יסור שבט מיהודה, ויסוד הדרש הוא שדל״ת הוא רמז ליהודה, ע׳ באות הקודם, וע׳ גם בלק״ט ובשכל טוב שם: 10 ומהם אנו מונים שנות עולם. ומפ׳ בפי׳ ב״ר ומהן אנו מונין שנות עולם שכן מונין למלכות בית דוד, ויותר נראה שמוסב על המאורות, שאנו מונים את השנים לפי הילוך השמש והירח, וכ״ה בפי׳ ב״ר כי״א מל״א ומהן אנו מונין שנות עולם דכתיב והיו

השבטים נימנו בתורה בחמשה עשר מקומות, ויהודה נמנה ראש לשבטים בארבעה מקומות כנגד ילידתו, ועוד כת' בקרבן נחשון שהוא משבט יהודה וקרבנו קערת כסף (במדבר ז יג), ובכלם כת' קרבנו, הוסיף לנחשון ו', רמז ליהודה ששה צדיקים יצאו משבטו, ונתברכו כל אחד ואחד בששה מידות, כת' בדוד יודע נגן וגבור חיל איש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וי"י עמו (ש"א טז יח), וכתוב בחנניה מישאל ועזריה ילדים אשר אין בהם כל מום וגו' (דניאל א ד), וכת' ביה ביחזקיהו שש ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור וגו' (ישעיה ט ה), וכת' ביה בדניאל כל קבל די רוח יתירא ומנדע וגו' (דניאל ה יב), וכת' ביה במלך המשיח ונחה עליו רוח י"י רוח חכמה וגו' (ישעיה יא ב):

3 במדבר רבה פי"ג סי' י"א, וע' סנהדרין צ"ג ב' ומדרש רות פ"ז סי' ב':

1 והשבטים פחאכ | נמנו | בתורה ל' ח | בחמשה עשר] פחא[1]גב, בט"ו דא[2] | * ויהודה — מקומות ל[0]חא[1]ג] ויהודה.. בד' (בארבע כ) מקומות דא[2]כי, ויהודה ראש לשבטים בארבע מקומות פ, ל' ל | * ילידתו דהאג] ילידתן ל, לידתו ל[0]פכי | 2 עוד ח | כת'] פגב, כתיב דחא[02]י, כתו' א[1], ל' א[2] | שהוא — יהודה] שהוא ממטה יהודה ח, ל' פאכי | קערת ל' פכ | כסף] חא[1]י, ~ אחת דא[2]ג, ל' פכ | ובכולן י, בכלם א[1]כ, בכולם פ, בכלן א[2], וכלם ג | כת'] פג, כתיב דחא, כתו' כי[1] | קרבנו קערת כסף ג | 3 והוסיף פחאכ | לנחשון ו'] י, .. וי"ו ד, .. וי"ו אגב, ו' (וי"ו ח) לנחשון פח | לו ליהודה חאגכ | ששה] ח, ששה דפכ, ו' א (ששה — משבטו] שיצאו ממנו ו' צדיקים י) | * משבטו דחאכ] משבט ל, משבטים ג, ממנו פ | ויתברכו פחכי | ואחד ל' פכ | בששה] א[1], בו' א[2]י, בשש דפחגכ | מידות] י, מדות דפחאגכ | 4 כת' בדוד] ג, כתיב.. דח, בדוד כת' (כתי' י, כת' שש כ, כתי' שש א) פאכי | * וגבור די] וגיבור לג, גבור פחאכ | חיל ל' פי | ואיש גי | (ונבון — עמו] וגו' פכ) | ואיש תאר (תואר ד)] ל' י | * עמו דחאגי] עימו ל | 5 * וכתוב] וכתוב' ל, וכת' ג, וכתיב דחי, ל' פאכ | בדניאל (ובדניאל א) חנניה פחאגכי | ילדים] שנ' ילדים ג, כת' (כתו' כ, כתי' א) ילדים פאכ, שש מדות שנ' ילדים ח, ו' דברים ילדים י | בהן י | מאום כ | וגו'] אגי, וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת וגו' ד, ל' פחכ | וכת'] ג, וכתיב דחאי, ל' פכ | ביה ל' פחאגכי | בחזקיהו דחאגי, ובחזקיהו פ, ובחזקיה כ | 6 שש] ~ מדות י, מדות שנ' א[1]כ, ל' פ | * ויקרא פחאגכי] ונקרא לד | אל ל' פי | * גבור דהאכ] גיבור ל, ל' פגי | וגו'] פא[2]כי, אבי עד שר שלום דחא[1]ג | וכת'] פג, וכתיב דחאכשי | ביה ל' פחאגכשי | * כל ל[0]חגש] באדין כל ל, בדאין כל ד, ל' פאכי | קבל ל' פאכי | * יתירא חג] יתי' ל, יתירא (יתירה א[1]) ביה דאכשי | 7 ומנדע] ומדע חג, ל' פאכשי | וגו'] פ, ושכלתנו (וסוכלתנו ג) וגו' דג, וסוכלתנו וגו' וכתי' ביה מפרש חלמין ואחוית אחידן ומשרי קיטרין וגו' ח, וכתי' ביה מפשר חילמין ואחוי אחידן ומשרי קיטרין י, וכתי' מפשר חלמין וגו' (חלמין א[2]) א, וגו' ואחויית אחידן ומשרא קיטרין ש, ל' כ | וכת'] ג, וכתי' דחאי, וכתו' כ, ל' פ | ביה — המשיח] במלך המשיח פחאגכי, במשיחנו ד | רוח חכמה ל' פאכי | וגו'] א[1]י, ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' וגו' (י"י ח) דח, ובינה רוח עיצה ותבונה ג, ל' פא[2]כ |

לאותות ולמועדים ולימים ושנים (בראשית א' י"ד) ללמדך כשם שהמאורות מנהיגין ימות העולם אף כאן אם אין זרעו של דוד אין העולם יכול לעמוד, וכן מפ' בלק"ט ויהודה רביעי לבטן והמאורות ביום רביעי נבראו לפיכך נמשלה מלכות יהודה במאורות שנאמר וכסאו כשמש נגדי כשם שאי אפשר לעולם בלא מאורות כך אי אפשר לעולם בלא זרע דוד וכו', וכן בשכל טוב שם: 1 השבטים נימנו בתורה וכו'. לאו דוקא נימנו אלא נזכרים ביחד, ואלו הם הט"ו מקומות, בראשית כ"ט ל"ב והלאה (שנזכרו בשעת הלידה), שם ל"ה כ"ג—כ"ו, שם מ"ו ח'—כ"ז, שם מ"ט ג'—כ"ח, שמות א' א'—ה', במדבר א' ה'—ט"ו, שם שם כ'—מ"ג, שם ב' ג'—כ"ט, שם ז' י"ב והלאה, שם י' י"ד—כ"ז, שם י"ג ד'—ט"ו, שם כ"ו ה' והלאה, שם ל"ד י"ט—כ"ח, דברים כ"ז י"ב—י"ג, שם ל"ג ו'—כ"ד, (ושמות ו' י"ד—ט"ז לא חשב, לפי שלא נזכרו שם אלא ראובן שמעון ולוי בלבד) ויהודה נמנה ראש לשבטים בארבעה מקומות היינו במדבר ב' ג' (בחניית הדגלים), שם ז' י"ב (בחנוכת הבית), שם י' י"ד (בנסיעת הדגלים), שם ל"ד י"ט (בחלוקת הארץ), וכפי' ב"ר מפ' יהודה נמנה ראש לשבטים בארבעה מקומות בדגלי' ובנשיאי' ובכיבוש הארץ יהודה יעלה בתחלה שהוא (צ"ל כנגד ילירתו שהוא) רביעי לשבטים, ובפי' ב"ר כי"ט מל"א ויהודה נמנה ראש לשבטים בארבעה מקומות כנגד ליתן (צ"ל לידתו) שהיה ראש (צ"ל רביעי) לשבטים, והלשון ילידתו הוא כמו לידתו, וכ"ה בסורית ילידותא, וע' בעמת"ר ח"א צד 335: 3 רמז ליהודה וכו'. בבמ"ר שם דרשו כן ד"א למה עתודים מלא והוא יתר ו' (כלומר וקרבנו כתיב עם וי"ו יתירה, ע"ש בסי' י') כנגד ו' בנים שהיו מנחשון בעלי שש ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה דוד דכתי' יודע נגן וגו' משיח דכתי' ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה הרי תרין רוח עצה וגבורה הרי ד' רוח דעת ויראת ה' הרי ו' דניאל חנניה מישאל ועזריה מנין דכת' ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה וגו' ילדים אשר אין בהם כל מום ומשכילים בכל חכמה וגו', ולשון המקרא אשר אין בהם כל מאום, וטובי מראה, ומשכילים בכל חכמה, ויודעי דעת, ומביני מדע, ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך, הרי שש, ונכונה הגי' כאן וכת' בדניאל חנניה וכו' עח"נ, כי מקרא זה מוסב גם על דניאל וכמו שהוא בבמ"ר, ונראה שהסופרים השמיטו תיבת דניאל, לפי שכתוב אח"ז וכת' ביה בדניאל וכו', והובא המקרא מדניאל שכתוב בו לבדו שש מדות (רוח יתירא, ומנדע, ושכלתנו, מפשר חלמין, ואחוית אחידן, ומשרא קטרין), אולם נראה שזה הוא הוספה, וכן נוסף חזקיה, ועמו הם כבר שבעה צדיקים, ובסנהדרין שם בדרשו של בר קפרא על הכתוב שש השעורים (רות ג' י"ז) אומר ג"כ רמז לה שעתידים ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה וכו', ובמדרש רות שם נוסף חזקיה ויאשיהו, וכן נוסף שם המקרא בדניאל כל קבל וכו', וכל זה הוא לדעתי הוספה, ובסנהדרין צ"ד א' נאמר שמונה שמות יש לחזקיה וחושב אבי עד שר שלום לארבעה שמות ע"ש, ובפי' ב"ר מפ' בכולן כתיב קרבנו לבד בנחשון שכתוב בו וקרבנו ובישׂשכר כתיב הקריב אע"פ שהוא ששי כיון שהיה בן תורה נתקרב אצל מלך (ע' במ"ר פי"ג סי' ט"ז), וכתיב בדניאל כל קבל די רוח יתירא ביה וגו' ואחוית אחידן ומשרא קיטרין מגיד חידות

יהודה אתה יודוך אחיך וגו׳ זו היא שנאמ׳ ברוח הקודש על ידי איוב אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם (איוב טו יח) כנגד מי אמ׳ איוב המקרא הזה, לא אמרו אלא כנגד הצדיקים, שהן כובשין את יצרן ומודין במעשיהן, שכל מי שהוא מודה במעשיו זוכה לחיי העולם הבא שנ׳ זובח תודה יכבדנני (תהלים נ כג), וכן אתה מוצא ביהודה שבשעה שבא מעשה תמר לידו והוציאוה לישרף שלחה ואמרה לו הכר נא (בראשית לח כה), מהו הכר נא, שא עיניך והכר את בוראך ואל תתבייש מבשר ודם, מיד כבש יצרו והודה במעשיו, ובשביל שהודה במעשיו הציל הקב״ה את בניו מן השריפה, והוא רמז שרמז לו הקב״ה מתחילה שנ׳ ויהי כמשלש חדשים (שם שם כד), אמר לו הקב״ה אתה הצלת את תמר ואת שני בניה מן השריפה, אף אני אציל את בניך מן השריפה, ואילו הן חנניה מישאל ועזריה, הא למדת שכל מי שהוא מודה במעשיו הקב״ה מצילו ומביאו לחיי העולם

1 ילקוט ר׳ קנ״ט (קנ״ט), ילקוט מכירי משלי כ״ח י״ג, ועי׳ תוספתא ברכות פ״ד י״ח, סוטה ז׳ ב׳ ובמדבר רבה פי״ג סי׳ ד׳: 5 סוטה י׳ ב׳, תנחומא מ״ב ויגש סי׳ י״ז, ועי׳ לעיל לד 1045: 8 סוטה שם, במ״ר שם, שמות רבה פט״ו סי׳ ד׳, אגדת בראשית פס״ג (פ״ב), ועי׳ לעיל לד 1208 וש״נ: 9 עי׳ סנהדרין פ״ו מ״ב ושמות רבה פ״ל סי׳ י״ט:

1 וגו׳] חג, ל׳ דפאבים | זו — שנאמ׳] זש״ה ימ | ברוח ל׳ י | הקודש] כ, הקדש דפחאגמ, ל׳ י | אשר — איוב ל׳ י[1] | 2 ולא — מאבותם] וגו׳ א[2] | (כנגד — אלא ל׳ פ) | איוב ל׳ א | מקרא זה חאבימ | לא — אלא] לא אמר אלא ח, ל׳ כ | צדיקים פחגבי | 3 שהן] גמ, שהם דחא, ל׳ פכי | כובשין] ג, כובשי׳ א[2], כובשים דחא[1]מ, שכובשין פכי[1] | יצרן] פג, יצרם דחאבימ | ומודין] גי, ומודים דפחאבמ | במעשיהן] ג, במעשי׳ י[1], במעשיהם דחאבמ, במעשיהם אמרו איוב מקרא זה פ | מי ל׳ י | שמודה פאבמ, המודה י | ** העולם] עולם ל | 4 יכבדנני] פאגבימ, ~ וגו׳ ח, ושם דרך אראנו בישע אלהים ד | את פגב | שבשעה] חג, בשעה דפאבמ (שבשעה — כמשלש חדשים] שהודה במעשה תמר י) | והוציאוה] והוציאה ח, ואמ׳ (אמ׳ א[1]) הוציאוה פאב | 5 לישרף] לשרפה ח, ותשרף פאב, ל׳ ג | ואמרה ל׳ פב | נא למי החותמת והפתילים וגו׳ (החותמת וגו׳ א[2], החותמת והפתילים והמטה האלה מ) אמ | מהו — נא ל׳ פחגב | שא] שא נא ד, שא את ג, אמרה (אמרה לו א[1], א״ל מ) שא נא אמ (שא — והכר] כלומר הכר כ, כלומר פ, ל׳ ח) | וראה והכר מ | ולא פ | 6 תתבייש] פאגמ, תתביש דחב | מיד ל׳ פ | את יצרו חאבמ | (ובשביל — מישאל ועזריה] זכה לכך שנצלו בניו חנניה מישאל ועזריה משריפה כשם שהוא הציל את תמר ובניה משריפה (הציל תמר משריפה ובניה כ) פב) | הקב״ה ל׳ מ | את ל׳ א[1]מ | 7 השריפה] ג, השרפה דחאמ | והוא] וזהו ח (והוא — ועזריה ל׳ אמ) | שרמז] שנתן ח | מתחילה] ג, מתחלה דח | אמ׳] מהו כמשלש חדשים אמ׳ גש, מהו כמשלש חדשים אמ׳ ר׳ יהושע בן לוי אמ׳ ח | 8 הק׳ ג | אתה ל׳ ח | הצלתה י, ל׳ ח | את ל׳ י | ואת שני] ושני י, ואת ג | השרפה ח (השריפה — העולם הבא] השריפה ואת יוסף מן הבור שנ׳ ויאמר יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו חייך שאני מציל מבניך ארבע אחד מן הבור דניאל כנגד יוסף וג׳ מן האש חנניה מישאל ועזריה כנגד פרץ וזרח ותמר י) | השריפה] ג, השרפה דח | ואילו] ג, ואלו דח | 9 הם ח | הא ל׳ ג | (שכל — העולם הבא] שכל המודה במעשיו מוחלין לו על כל עונותיו פ, שהמודה במעשיו מוחל כל עונותיו כ | * שהוא מודה ל°דח] שמודה אמ, שהוא רואה ל (מודה — וכל מי ל׳ ג) | הקב״ה — ומביאו] זוכה אמ | מצילו — הקב״ה ל׳ ח |

ומתיר קשרים של חכמה, ובש״א ט״ז כתיב וגבור חיל ואיש מלחמה ועח״נ, אכן גם בבמ״ר שם סי׳ י׳ הובא גבור חיל איש מלחמה: 1 יהודה וכו׳. בכי״פ וכי״א ב׳ וכי״ג וכי״כ נסמן כאן פרשה צ״ט, ובכי״א א׳ פרשת צ״ו, ובדפוסים כמו בכי״ל אין כאן הפסק פרשה, ורוב הדרש שלפנינו הועתק בס׳ פוגיא פידעי צד 829 מבראשית רבה קטנה (ובילקוט המאמרים מסורסים, והדרש שלפנינו מסודר שם לפני המאמר הקודם, ורש״ב בהערותיו ללק״ט אות מ״ט לא ראהו): 2 כנגד מי אמ׳ איוב וכו׳. פסוק זה נדרש כבר על יהודה בברייתא בסוטה שם כגון אשר חכמים יגידו וכו׳ יהודה הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא וכו׳, וכן מבואר בתוספתא שם ובבמ״ר שאעתיק בסמוך ועי׳ במקומות שציינתי בצד 1216 ובמ״י שם אות 3, (ובילקוט דפ״ר נשמט מאיוב עד איוב, ולא ידעו המדפיסים האחרים על איזה כתוב הדרש נסמך, ושינו והוסיפו מבסמוך זש״ה ע״י אסף זובח תודה יכבדנני), ובס׳ פוגיא שם הלשון, כנגד מי נאמר זה כנגד הצדיקים שכובשין יצרן ומודין מעשיהם שכל מי שמודה במעשיו זוכה לעולם הבא וכו׳ ושם דרך אראנו בישע אלהים: 4 זובח תודה יכבדנני. ודורש כפל נו״ן שזוכה גם לכבד הקב״ת בעוה״ב, וכמו שנדרש בסנהדרין מ״ג ב׳ אריב״ל כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב״ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא דכתי׳ זובח תודה יכבדנני (ופירש״י שני נוני״ן דריש לשני כבודים), ובויק״ר פ״ט סי׳ ב׳, ד״א זובח תודה יכבדנני ר׳ ברכי׳ בשם ר׳ אבא בר כהנא כבדני (נ׳ שצ״ל יכבדני) אין כתיב כאן אלא יכבדנני כבדני בעולם הזה יכבדני בעולם הבא, ועי׳ גם בתנחומא צו סי׳ ז׳ ובמדרש תהלים נ׳ סי׳ ג׳: 5 שא נא עיניך והכר וכו׳. בסוטה י׳ ב׳ הדרש, הכר נא וכו׳ אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראיך ואל תעלם עיניך ממני וכו׳ כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג׳ מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה, אולם בתנחומא מ״ב שם הלשון אמרה לו יהודה הכר נא את בוראך וכו׳ א״ל הקב״ה יהודה אתה הצלת לי שלש נפשות מן האור ואחד מן הבור חייך אף אני אציל לך וכו׳ חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש ודניאל מבור אריות, וכן מבואר לעיל צד 1208 ובמקומות הנרשמים שם (ועפ״י זה שינה בעל הילקוט הגי׳ כאן עח״נ), וכהלשון כאן נמצא בבמ״ר שם, זש״ה אשר חכמים יגידו וגו׳ זה יהודה שהודה ואמר צדקה ממני ולא כיחד מיעקב ומשם ולפי שהציל תמר ושני בניה מן השריפה דכתיב ויאמר יהודה הוציאהו ותשרף לכך הוצלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש וכו׳, וכ״ה בשאר מקומות שציינתי, וכן בילמדנו (המועתק בילקוט קונדרס אחרון ר׳ ל״ה) מטרף בני עלית מטרפה של תמר נתעלית שכבר היתה טרופה היא ושני בניה אלא שהודית והצלת

וכל מי שאינו מודה במעשיו הקב"ה מקללו, שכן מצינו בקין שבשעה שהרג את הבל אמ' לו ה אי הבל אחיך (בראשית ד ט), אמ' לפניו רבונו שלעולם אני והבל הביאנו דורון לפניך, להבל ת, ולי חזרת בפחי נפש, ממני אתה מבקשו, והלא אינו מתבקש אלא ממך, שאתה משמר את הבירויות, אמ' לו הקב"ה אני מודיעך איכן הוא, מיד קיללו שנ' ועתה ארור אתה מן האדמה (שם שם יא), מיד עמד ונשתטח לבקש רחמים מלפני הקב"ה שנ' גדול עוני מנשוא (שם שם יג), לפניו רבונו שלעולם לא יהא עוני גדול מאותן ששים רבוא, שהן עתידין להכעים לפניך במדבר שאמ' נושא עון (במדבר יד יח) מיד מחלתה להן שנ' ויאמר יי' סלחתי כדברך (שם שם כ), ה שעה אמ' הקב"ה אם איני מוחל לקין אני נועל דלת בפני כל בעלי תשובה, מיד מחל לו ה מחצה, ולפי שלא עשה תשובה שלימה לא מחל לו על כל עוונותיו, ומנין שמחל לו הק',

3 עי' תנחומא בראשית סי' ט' : 6 סנהדרין ק"א ב' : 9 עי' ויקרא רבה פ"י סי' ה', פסיקתא פכ"ה (לד ק"ס א'),
תא רבתי פמ"ז, תנחומא מ"ב בראשית סי' כ"ה, דברים רבה פ"ח סי' א':

1 הבא ל' א¹ | מי ל' פ | במעשיו ל' פכ | שאינו מודה] שהוא כופר ג | במעשיו ל' פ | שבשעה] ח, בשעה דאגימ,
(שבשעה — הבל ל' פ) | כשהרג כ | את ל' גכי | הבל] אחיו י | 2 הק' ג | אי] היכן י, איכן הוא ח |
שלעולם ל' פכ | והבל] והבל אחי אמ, והוא פכ | הביאנו] א²ג, הבאנו פכימ, הביאונו חא¹,
ו ד | לפניך דורון א¹, קרבן לפניך מ | להבל] ממנו פחאכמ, שלו י | 3 קיבלת] ג, קבלת דפחאכמ,
תה י | ולי] ואותי א² | החזרת פחאכימ | ממני] מפני מה אמ | אתה] את ג (אתה — הבירויות]
שו זה לא (תבקשו והלא כ) אתה שומר כל הבריות ממך מתבקש פכ) | אלא ל' א²מ | את] חאי,
רגמ | 4 כל ל' א² | הבירויות] א², הבריות דחא¹גימ | הקב"ה] פחאכימ, הק' ג, ל' ד |
הוא] ח, היכן הוא דאגימ, ל' פכ | מיד ל' פ (מיד — הקב"ה ל' י) | קיללו] ג, קללו דאמ,
פכ (קיללו — מיד ל' ח) | מן האדמה ל' א¹גמ | 5 וגו' ל' פאכמ | עמד ונשתטח] נשתטח פאכמ |
ש פא¹כמ, וביקש א² | לפני פא¹גכ | שנ' — שלעולם] שנ'.. לפניו ח, א' לפניו רבונו של עולם גדול
מנשוא (מנשא כ) פכי | 6 לא יהא ל' פכ | גדול עוני פאכמ | מאותן ששים] מאותם ששים
א²) חא², מששים גי | * רבוא ריבוא גי, ל' ל | שהן עתידין] י, שהם עתידים (־ין א²) חאמ,
תידין דפגכ | 7 וכיון ל' פכ | שאמ'] שאמר ד, שאו' ג, שאומר לפניך חי, וכשאומ' לפניך פכ, שהם
הן א²) אומרים (אומרי' א²מ) לפניך אמ | מחלת ד, אתה (את ג) מוחל פחאגכימ | להם | ויאמר יי'
פ | כדברך] הא², כדבריך דפא¹גכימ | 8 הקב"ה ל' מ | איני] אין אני חמ | לקין ל' י | אני
ל] פאגכמ, הרי אני נועל ד, נועל אני ח, מיד נועל י | לפני כ | כל בעלין] בעל י | 9 הקב"ה ל' כ |
לפי — לו הק' ל⁰] ולפי.. לו הק' ל, ולפי.. מחל על כל.. מחל לו על כל עונותיו.. לו הקב"ה מחצה ג,
פי.. לו הקב"ה על כל עונותיו ומנין שלא מחל לו הקב"ה אלא מחצה ח, ולפי.. שלמה לא מחל הב"ה
נותיו כלם ומנין שמחל לו הב"ה מחצה מ, ולפי.. שלימה לא מחל לו הכל מחצה בין כך מחל לו (הכל
צה בין כך מחל לו) כ, ל' דאי |

תה אף בניך חנניה מישאל ועזריה ניצולין, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפ' מהו כמשלש חדשי' היה לו
ר כשלש מהו כמשלש אמ' ליה אתה הצלת ג' אף אני אציל מבניך ג' כמשלש דורש כמו כן ג', ובס' פוגיא שם
שון, וכן אתה מוצא ביהודה שבשעה שבא מעשה התמר הודה שנ' ותאמר הכר נא אמרה לו הכר נא
בוראך ואל תתבייש מבשר ודם מיד כבש יצרו והודה וכל מי שאינו מודה וכו': 3 ולי חזרת וכו'. וכ"ה הגי'
פוסים ובכי"ג, ונראה שיש לקרות חיזרת בפיעל, וברוב הספרים הגי' החזרת עח"נ, ובפוגיא שם הובא, שכן
ינו בקין שכפר ואמר השומר אחי אנכי נתקלל שנ' ועתה ארור אתה וגו', ובפי' ב"ר כי"ט מל"א
' והלא אינו מתבקש אלא ממך שאתה שומר כל הבריות אתה נקראת שומר ולא אני הה"ד השומר אחי אנכי
ה הוא שומרם של בריות ולא אני, ולכתיבת ביריות בכי"ל עי' לעיל צד 1090 ובמ"י שם: 6 לא יהא עוני
ל וכו'. וכ"ה בברייתא בסנהדרין שם, שלשה באו בעלילה אלו הן קין עשו ומנשה, קין דכתיב גדול עוני מנשוא
ר לפניו רבונו של עולם כלום גדול עוני מששים ריבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם וכו', וכיון שבא
לילה לא היתה תשובתו שלימה, ואף על פי כן הקב"ה מחל לו כדי שלא ינעל דלת בפני בעלי תשובה וכמו
מסיים כאן, אלא שלא מחל לו אלא מחצה, ובסגנון אחר הדרש בויק"ר שם, ר' יהודה וריב"ל ר' יהודה אומר
שובה עושה מחצה וכו' ממי אתה למד מקין שנגזרה עליו גזירה כיון שעשה תשובה נמנע ממנו חצי הגזירה ומנין
עשה תשובה שנ' ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא ומנין שנמנע ממנו חצי הגזירה הה"ד ויצא קין מלפני ה'
שב בארץ נוד קדמת עדן נע ונד אין כתיב אלא בארץ נוד קדמת עדן, ולפי"ז תשובת קין היתה שלימה, אלא
תשובה אינה עושה אלא מחצה ובטלה מקין גזירת נע ולא גזירת נד, וכעין זה בפסיקתא שם, ובפסי"ר בשם ר'
הודה ב"ר חייא, ולהדרש כאן תשובה עושה הכל וכדעת ריב"ל שם, אלא שתשובת קין לא היתה שלימה,
תנחומא מ"ב בראשית שם דורש ג"כ שקין עשה תשובה של רמאות, ואף על פי כן מסיים, א"ל הקב"ה
שית תשובה חייך שאני מבטל ממך גזירה אחת שנאמר ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד, ולפי הדרש
ברים רבה שם מחל הקב"ה לקין מחצה בשביל התפלה שהתפלל ע"ש, וכ"ה בילמדנו המועתק בילקוט דפ"ר
נדרם אחרון ר' מ"ו שתפלה מבטלת חצי גזירה (כמו בקין) ותשובה מבטלת את הכל (וע' גם בקדמוניות ליוסיפוס
ר א' פ"ב), ובסנהדרין ל"ז ב' נאמר בשם ר' יהודה בריה דר' חייא שגלות מכפרת עון מחצה
עיקרא כתיב והייתי נע ונד ולבסוף כתיב וישב בארץ נוד, והאגדה שקין עשה תשובה היא גם לעיל צד 219 ר'
ין אמר עשאו אות לבעלי תשובה, ושם צד 220 עשיתי תשובה וכו', וכ"ה בתנחומא בראשית סי' ט' הואיל
שית תשובה וכו', ובת"י א' בראשית ד' כ"ד ארום קין דחב ותב בתיובתא וכו', וע' גם פדר"א פכ"א, ובפוגיא
ם הועתק, כיון שידע שחטא בקש רחמים מלפני(ו) הב"ה ואמר רשל"ע גדול עוני מנשוא גדול
וני מששים רבוא שעתידין לחטא לפניך וכיון שאומרין לך נושא עון מיד אתה מוחל מיד
מר הב"ה יתברך שמו לעולם אם (לו) [לא] אמחול לקין אנעול דלת לכל השבים ולפי שלא עשה תשובה

שמתחילה אמ׳ לו נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד יב), ולאחר שעשה תשובה מה כת׳ ביו בארץ נוד קדמת עדן (שם שם טז), מכסה פשעיו לא יצליח (משלי כח יג) זה קין, ומודה ירוחם (שם שם) זה יהודה הצדיק שבייש עצמו במעשה תמר, ואף ראובן לא הודה במעש מכחו שליהודה, כיון שראה ראובן את יהודה שהודה, עמד הוא והודה כל מעשיו, ולפי שגרם לראובן לעשות תשובה, לפיכך סמכו משה רבינו לו שנ׳ יחי ראובן ואל ימות (דברים לג ו) בתריה וזאת ליהודה ויאמר (שם שם ז) על שניהם הוא א׳ אשר חכמים יגידו ולא כחדו מא

יהודה אתה יודוך אחיך בוא וראה מה כת׳ למעלה מן העיניין שמעון ולוי וכולם אינן אחים, אלא אחים הן בעצה, נטלו הם עצה על שכם והרגום שנ׳ ויקחו שני בני שמעון ולוי (בראשית לד כה), והם נטלו עצה על יוסף ובקשו להרגו שנ׳ ויאמרו איש אל

1 עי׳ סנהדרין ל״ז ב׳: 2 עי׳ מדרש תהלים ק׳ סי׳ צ׳: 3 ספרי וזאת הברכה פי׳ שמ״ח, תנחומא ע״ב וישב
ועי׳ ירושלמי סוטה פ״א ע״ז ד׳, סוטה ז׳ ב׳, ב״ק צ״ב א׳ ומכות י״א ב׳: 6 עי׳ ירושלמי מגילה פ״ד ע״ה ג׳ ולעיל ל
7 ילקוט כ׳ קכ״ז וקכ״ח (קכ״ע), ועי׳ תנחומא ויחי סי׳ ט׳ ולקמן בנוסח הדפוסים פל״ט סי׳ ז׳:

1 שמתחילה ד, דמתחלה כ, שבתחלה י, בתחלה אמ, כי כתחלה ח | אמ׳ לו] נאמ׳ א¹, כ
כתי׳ מ ל׳ א² | תהיה בארץ ל׳ כ | לאחר ח, ואחר כ, ולבסוף לאחר א² (ולאחר — תשובה] ל
עשה תשובה שלימה י) | מה ל׳ חאבים | כת׳] גכ, כתי׳ דהא²ימ, כתוב א¹ | ביה] בו ח, ל׳ אג
2 * נוד חאבים] נד לד | קדמת עדן ל׳ חאבים | עליו אמר שלמה מכסה חמ, ועליו (עליו א¹) א
דוד אמ׳ כ) מכסה אכ | * יצליח דחאבים] יצלח ל, יצליח וג׳ ג | * זה קין ל°אבי] מכסה
לא יצליח זה קין שכסה פשעיו מלפני הקב״ה ג, שכסה מעשיו מלפני הקב״ה ח, ל׳ לדמ | מ
ועל יהודה אמ׳ ומודה כ | 3 זה — הצדיק ל׳ כ (הצדיק — כל מעשיו ל׳ י | במעשה — עמד הוא ל
במעשיו ל׳ פכ | 4 מכחו — את יהודה] מכח יהודה כשראה הוא כ | שהודה עמד] שעמד א¹,
והודה על מעשיו עמד א² | כל מעשיו] על מעשיו דחא², במעשיו א¹ק | 5 לראובן — תשובה]
לראובן תשובה א, לראובן שהודה י | לפיכך ל׳ פכ | סמכו — לו] סמכו לו משה רבינו חא, סמכ
לו פ, סמכו משה י | ימות] פבי, ~ וגו׳ דחאג | וכת׳] פגכ, וכתיב דחא, ל׳ י | 6 בתריה ל׳
ויאמר] ~ וגו׳ ח, שמע יי׳ קול יהודה וג׳ ג, ל׳ פאכי | ועל שניהם ח, ועליהן י | הוא א
אומר דא¹ג, אומ׳ פא²כ, אומ׳ הכתו׳ ח, כתי׳ י | ולא — מאבותם] חג, וגו׳ א²כ, ~ ומה שכר
על כך להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכה ל°ד, ל׳ פאי | 7 יהודה] ר״א יהודה פאגכ, ד״א
אחיך ל׳ פ | בוא וראה] א, בא.. דג, ל׳ פחכ | כת׳] פג, כתיב דא, כתוב חכ | מן העיני
העניין ג, מן הענין דחא, ל׳ פכ | 8 וכולם] אי, וכלם ד, וכולן ג, וכי אינם ח (וכולם — בעצה]
בעצה אחת פכ) | אינן] ג, אינם דא¹י, אין א², כלם ח | אחין ג | הן] ג, הם דח, ל׳ אי | בעיצו
נטלו הן ל°, הם (הן ג) נטלו חאג, נטלו פכי | והרגום] והרגוה ג, והחריבוה פחאכי | (שנ׳ —
ל׳ פכ) | 9 שמעון ל׳ א | ולוי] חי, ~ אחי דינה וג׳ ג, אחי דינה איש חרבו ד, ל׳ א | הו
ובקשו ל׳ פחכ | להורגו חג, ומכרוהו פכ | שנ׳ ל׳ כ |

שלמה מחל לו מחצה ומנין שבתחלה אמ׳ נע ונד תהיה בארץ ולאחר שעשה תשובה אומ׳ וישב באר
ועליו אמר שלמה מכסה פשעיו לא יצליח ומודה וכו׳, ובכי״פ קיטע אם איני מוחל לקין אני
וכו׳ ואף ראובן לא הודה: 2 זה קין. כן נוסף בגליון כי״ל בכתב הספר ובדיו דיהה ועח״ב, ובמדרש ר
שם הדרש ומודה ועוזב ירוחם זה קין וכו׳ (ומכסה פשעיו נדרש שם על אדם הראשון), וזה לפי השיטה
עשה תשובה שלימה, עי׳ באות הקודם: 3 ואף ראובן לא הודה וכו׳. במעשה בלהה, ומקור דרש זה בספרי
וזאת ליהודה ראה ראובן את יהודה שעמד והודה אף הוא הודה על מעשיו הוי מי גרם למי יהודה גרם ל
שהודה במעש׳ עליהם הכתוב או׳ אשר חכמים יגידו וכו׳, ובתנחומא מ״ב וישב שם, כיון ששמע ראובן ש
יהודה מיד עמד גם הוא ואמר אף אני חללתי יצועי אבי אמר אליפז לאיוב וכו׳ אשר חכמים יגידו
ראובן ויהודה לפיכך להם לבדם נתנה הארץ אימתי ולא עבר זר בתוכם כשבא משה לברכן מה אמר יחי
ואל ימות וגו׳ וזאת ליהודה, וע׳ בתוס׳ עה״ת לעיל ל״ח כ״ו, ובכי״ל נוסף בין השורות ומה שכר נטלו וכו׳ ע
וכ״ה בגי׳ הדפוסים, והיא עפ״י הברייתא בסוטה שם אשר חכמים יגידו וכו׳ יהודה הודה וכו׳ ראובן הודה
נוחל חיי העולם הבא ומה שכרן, ומקשה בגמ׳ מה שכרן כדקא אמרינן, ומתרץ אלא מה שכרם בעולם
להם לבדם נתנה הארץ וכו׳, ושם הובא ג״כ מאמר ר״ש בר נחמני א״ר יוחנן (יונתן) מאי דכתיב יחי ראובן
ימות וזאת ליהודה וכו׳ מי גרם לראובן שהודה יהודה וכו׳, וע׳ גם במ״י לעיל צד 615: 8 וכולם אינן
וכו׳. קצת מן מדרש זה נמצא בשינוי גם בתנחומא ובגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ט ע״ש, ובמדרש אגדה הועתק
וראה מה כתיב למעלה שמעון וכו׳ אלא אחים הם בעצה של שכם שנאמר ויקחו שני בני יעקב וגם
עצה על יוסף להרגו שנאמר ויאמרו איש אל אחיו וגו׳ ועתה לכו ונהרגהו וגו׳ ומי הם אם תאמר ראובן הרי
נאמר וישמע ראובן ואם תאמר יהודה הרי כבר נאמר מה בצע וגו׳ ואם תאמר בני השפחות תלא
נאמר וכו׳ בלהה ואת בני זלפה מכאן אתה למד ששמעון ולוי היו וכיון שבאו למצרים אמר יוסף
אניח שני האחים ביחד מחריבין את כרך מצרים כמו שחרבו כרך של שכם מה עשה ל
שמעון ואסר אותו וכיון שהפרישו נעשה לוי יחידי ותשש כחו באותה שעה לכך נאמר שמעון ולוי
וכיון שהוכיחם אביהם הוריקו פניהם וגם יהודה הוריקו פניו מיד פתח יהודה וכו׳, ובמה״ג לפ׳ ויקח מ
את שמעון עמ׳ 639 הובא, ולמה לא לקח אלא שמעון אמ׳ ר׳ שמואל שיעץ הוא ולוי עליו להרגו תד
שהן היו בעיצה עליו אם תאמ׳ ראובן הרי כת׳ וישמע ראובן ויצילהו מידם ואם תאמ׳ יהודה הרי כת׳ מה
וכו׳ ואם תאמ׳ בני השפחות הרי כת׳ והוא נער וכו׳ ואת בני זלפה שהיו אוהבין אותו ומנשקין אותו ומגפפין
הוי לא היו אלא שמעון ולוי וכן הוא אומ׳ שמעון ולוי אחים וכי כולם אינם אחים אלא שהיו בעיצה אחת והן שהר

תה לכו ונהרגהו (שם לז יט־כ) ומי הם, אם תאמר ראובן, הוי ראובן ביקש להצילו שנ׳ ראובן ויצילהו (שם שם כא), ואם יהודה, הרי כבר נאמ׳ ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע רג את אחינו (שם שם כו), ואם תאמ׳ בני השפחות, והרי כבר נאמ׳ והוא נער את בני (שם שם ב), אלא מי הם ויאמרו איש אל אחיו זה שמעון ולוי, דכ׳ בהו שמעון ולוי כלי חמס מכרותיהם, וכיון שבאו במצרים אמ׳ יוסף אם אני מניחן במקום אחד נוטלין עצה חריבין את כרך מצרים, לפיכך הפריש שמעון מלוי שנ׳ ויקח מאתם את שמעון (שם מב כד), והפרישו נעשה לוי יחידי שנ׳ ויפתח האחד את שקו (שם שם כז), וכי אחד היה, והלא כבר יהי הם מריקים שקיהם (שם שם לה), אלא האחד זה לוי שנעשה יחידי ותשש כחו באותה לכך נאמ׳ שמעון ולוי אחים, וכיון שהוכיחן אביהן הוריקו פניו של יהודה, מיד קרא לו ופתח אתה יודוך אחיך, אמ׳ ר׳ תנחום בר חנילאי בשעה שהוכיח יעקב לבניו שמעון ולוי, הוריקו ליהודה ונתירא שמא יוכיחו במעשה תמר, מיד קראו ופייסו שנ׳ יהודה אתה יודוך אחיך, ׳ לו׳ אתה יודוך אחיך, אלא כך אמ׳ לו יעקב, יהודה בני גלוי וידוע לפני הקב״ה שהצלתה ף מן המיתה, שאילמלי אתה היו הורגין אותו שמעון ולוי, ועתה תזכה שיודו לך אחיך

תנחומא מ״ב וישב סי׳ י״ג: 11 ע׳ בנוסחת הדפוסים לקמן פל״ע סי׳ ח׳: 12 ילקוט כ׳ קנ״ט:

וגו׳] א, הנה בעל החלומות הלזה בא דחגי (וגו׳ — איש אל אחיו ל׳ פכ) | ועתה — ונהרגהו ל׳ א |
׳ | הם] הן א^{2}, הוי י | אם תאמר ל׳ א^{2} | (ראובן — את אחינו] יהודה הרי יהודה אמ׳ מה בצע כי
ת אחינו ואם תאמר ראובן הרי בקש להצילו שנא׳ וישמע ראובן ויצילהו מידם א^{1}) | הוי] הרי דחא^{2}גי |
הוא א^{2} | ביקש] א^{2}י, בקש דח | 2 ויצילהו] א^{2}, ויצילהו (ויצלהו י) מידם דחגי | ואם] אם
א^{2}י^{1}) תאמר דחא^{2}גי | הרי — נאמ׳] והרי נאמר ח, הרי הוא אומ׳ א^{2}, הרי אמ׳ י | ויאמר — אחיו
׳י | 3 * כי — אחינו א^{2}] כי נה׳ את אחי׳ ל, כי נהרוג את אחינו חי, ל׳ ד | והרי] א^{1}, הרי א^{2}י,
ח | ככר נאמ׳] הוא אומ׳ א^{2}, כתי׳ א^{1} | את] עם א^{1} | 4 בלהה] א^{2}י, ~ וגו׳ דא^{1}ג, ואת בני
ן | אלה א | הם אלה א^{1}, הן אלו א^{2} | ויאמרו — אחיו ל׳ י | זה] אלו א | דכתיב ד, שכ׳ פ,
׳, שכתו׳ חאכ, שכתב ג | * בהו ד] ביה ל, בהן פא^{2}גכ, בהם הא^{1}י | שמעון ולוי ל׳ פחא^{2}כ |
חמס] ל׳ פחאגכי | * מכרותיהם ד] מכי׳ ל, ל׳ פחאגכי | וכן כשבאו חא^{2}י, וכשבאו פכ |
פחאגכי | אני ל׳ פ | מניחן] חא^{2}ג, ־חם דא^{1}, ־חו כ, מניח פי | במקום אחד] שמעון ולוי
אחד הן י, כאחת שמעון ולוי פ, כאחד לשמעון ולוי כ, יחד א | נוטלין] פאגכי, ־ים ד, יעצו ח |
ה ח, עצה י | 6 את ל׳ פחאבי | כרך של פחאגכ, כרך גדול של י | לפיכך — מלוי] לפיכך..
לכך הפרישן פכ | שנ׳ — שמעון ל׳ א^{2} | את ל׳ כ | 7 (וכיון — לוי] ונעשה לוי אחר (אחרי כ)
) | * שהפרישו א^{1}ג] שהפריש אותם י, שהפריש לד, שהפריש את שמעון מלוי ח | יחיד א |
היה ל׳ פכ | והלא — נאמ׳] והכתו׳ אומר א^{1}, והכתי׳ א^{2}, והכ׳ פ, והא כתו׳ כ (והלא — שקיהם
8 מריקין א^{2} | שקיהן ג, שקיהם וגו׳ ח, ל׳ פ | אלא] ~ ויפתח ג, מי הוא ח | האחד ל׳ פאכי |
] שנשאר א^{2}כ, הנשאר י, שהיה א^{1} | יחידי] אחד א^{1} (יחידי — שעה] יחידו מזוגו באותה שעה תשש
לוי י) | כוחו ג | באותה שעה ל׳ פכ | 9 לכך] לפיכך פ | נאמ׳] אמ׳ פכ | כיון כ |
יחן דפאגי] שהוכיחו ל, שהוכיחם חכ | אביהם | פניו של יהודה הריקו פ | (מיד — פניו שליהודה
) | ופתח] אביו ופיסו ואמר ח | 10 בר] אגי, בר׳ ד, ל׳ ח | חנילאיי ג, ל׳ ח | כשהוכיח חאגשי |
את א, ל׳ דחגשי | שמעון ולוי] לוי ושמעון ש, ראובן ושמעו׳ י, ל׳ ג | והוריקו א | 11 שליהודה
ונתירא] חי, ונתיירא דפגש, נתיירא כ, היה מתירא א | שמא] שלא פחא^{1}כי | * יוכיחו פגכי]
לד, יוכיח אותו ח, יזכר (יזכור א^{2}) לו א | מעשה א | ופיסו י | שנ׳ ל׳ פכ | יודוך אחיך ל׳ פ |
כ | * תל׳ לו׳ ל^{0}דפחאג] תאמר ל, ל׳ כ | אתה — אחיך] יודוך אחיך פכ, אתה יודוך ח, ל׳ א |
פחכ | כן ג | לו ל׳ י | גלוי — הקב״ה ל׳ פכ | שהצלת דא^{1}, שאתה הצלת חא^{2}י, אתה
פכ | 13 את ל׳ פכי | שאלמלי כ, שאילמלא ג, שאלמלא דפי, ואילמלא ח, נאלמלא א |
אותו] חא, היו הורגים אותו ד, הרגוהו פכי | שמעון ולוי ל׳ פכ | ועתה] ועכשו פח, ועכשיו כי |
שיודו ל^{0}פחאכי] תזכה שהרי יודו ד, תגדה שהרי יודו ל ||

ם וכו׳ אמר יוסף אם אניח שניהם במצרים הן מתיעצין עליה ומחריבין אותה וכו׳ ויפתח האחד את שקו איזה שנעשה יחידי בזמן שנאסר שמעון, וע׳ גם בלק״ט כאן, והדרש שויאמרו איש אל אחיו הם שמעון ולוי נמצא חומא מ״ב וישב שם, וע׳ מה שהעירותי במ״י לעיל צד 1125, ובילקוט הועתק המאמר שלפנינו עד לכך מעון ולוי אחים לפ׳ שמעון ולוי אחים, ומאמר ר׳ תנחום בר חנילאי לפ׳ יהודה אתה יודוך אחיך, וסח שלפנינו כבר נכלל דרשו של ר׳ תנחום במה שאמר וכיון שהוכיחן אביהן הוריקו וכו׳, אלא שהוא ירוש שמא יוכיחו במעשה תמר, והמסדר כפל את הענין לפי שאסף את הדרשות ממקורות שונים ולא שינה 12 שהצלתה את יוסף וכו׳. מפ׳ יודוך אחיך לפי שהצלת את יוסף מן המיתה שאמרת מה בצע וגו׳, ובלק״ט גלוי וידוע לפני הקב״ה שאתה הצלת את יוסף משפיכות דמים ולא נטרדו אחיך לגיהנם לפיכך יודוך אחיך זראל יקראו על שם יהודה יהודים, ובשכל טוב צד 814 יודוך אחיך אמר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה שעל ידיך ניצול יוסף מיד אחיו שלא הרגוהו ועל ידיך ניצולו אחיך מידי שפיכות דמים ולא נטרדו לגיהנם

לעולם הבא, שהצלת אותם משפיכות דמים, ולא נטרדו אחיך לגיהינם, אף בעולם הזה תזכה ש
כל השבטים על שמך יהודיים, כשם שנקראת אתה יהודה:

ידך בערף איביך אמ׳ לו בני אתה הקשית ערפך שעה אחת ובייישתה עצמך במעשה תזכה שתהרוג את איביך בדבר נוקשו על ערפו ומניחו הולך והורג, ואי זה זה, זה הקשת:

ט) גור אריה יהודה אמ ר׳ חמא בר׳ חנינא זה משיח בן דוד שיצא משני שבטים, מיהודה ואמו מדן, ובשניהן כת׳ אריות גור אריה יהודה, דן גור אריה (דברים לג כב):

מטרף בני עלית אמ׳ לו ליהודה בני מסולק אתה מאותו עון שאמרתי טרף יוסף (בראשית לז לג):

2 לקמן בנוסח הדפוסים פצ״ח סי׳ ו׳, תנחומא ע״ב ויחי סי׳ י״ב: 3 ילקוט כ׳ קנ״ט: 4 ע׳ ע״ז כ״ה א׳ ו
סוטה פ״ט י״ן ג׳: 5 ילקוט כ׳ ק״ס: 7 ילק׳ שם, וע׳ בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ח סי׳ ז׳:

1 לעולם הבא] **פחאגכ**, בעה״ב **ד**, ל׳ י | שהצלת אותם] שהצלת את אחיך **א**, שהצלתם שהצלת את יוסף **ח**, שהצלתה יוסף ו[1] | מן שפיכות דמים **ה**, מן הרציחה **פכ**, מן חמיתה י | ושלא יטרדו **א** | לגיהנם **דא**[2]י, לגהינם **חא**[1]**ג**, לגהנם **כ** | ואף **פחאכ** | 2 כל השבטים] השבטים **א**[1], שבטי כולם י | יהודים **דפחאכי** | כשם — יהודה] כשם שאתה נקראת **ח**, כשם שאתה שמך **כ**, ל׳ 3 בערף] **א**[2], בעורף **דפחא**[1]**כ** | אויביך **דפחא**[2]**כי**[1], אויבך **א**[1] | * הקשית **דפחא**[2]**גכ**] הקשי הקשית את **א**[1], הקשת **ל** | ובייישת **דפחא**[2]**גכ**, ובשתה י, ובייישת את בתמר **פ** | 4 ° תזכה] תקשה **ד** | שתהרוג] **פהא**[1]**כ**, שתהרג **דא**[2]**גי** | את איביך] **ג**, את אויביך **ד** אויבך **חא**, אויביך י, שונאיך **כ**, שונאך **פ** | ** בדבר] בו בדבר **ל** | נוקשו] **ג**, נוקשן **ד**, נושקו הנושקו **ח**, שנושקו **א**[2], שנושק **א**[1], שהוא נושקו י | ° ערפו] ערפן **ד** | ומניחו] ~ ומניחו **ח**, ל׳ (הולך] והולך **ח**, ל׳ **פאכי** | והורג] והורגו **פאכ**, ל׳ י | ואי זה זה] **א**[1], ואי זה **א**[2], ואיזה ד זהו **ח**, ל׳ **פכי** | וזהו ו[1] | * הקשת **דפחגכי**] הקשת שנ׳ **ל**, קשת שנא׳ ללמד (ויאמר ללמד א יהודה קשת **א** | 5 בר **פא**[2] | חנינה **פ** | משיח] **פחאכי**, מלכנו **ד** | השבטים **א**[1] | 6 אמו ובשניהם **דפחאגכ**, ושניהם י | כת׳] **כ**, כתיב **דפחא**, נקראו י | שנ׳ גור **אי** | ובדן כתיב (כ דן **חג**, ובדן כתי׳ (ודן נקרא י) גור אריה שנא׳ דן **א**[1]י, ובדן אמ׳ **א**[2] | 7 * מטרף — עלית **חכ**] בני **פ**, ל׳ **לדאגי** | (אמ׳ — שאמרתי] בני מסולק מעון **פכ**) | לו ל׳ **ח** | יהודה **אי** | בני ל׳ **א**[2] ל׳ **א**[1] | מן אותו **ה** | שאמרתי] **א**[1]**ג**, שאמרת **דחא**[2]**שי** | טרוף טורף (טרף **פ**) **פחא**[01]**כש**, טורף **א**[1] |

לכך יהיו מודים לך, ובתוספתא ברכות פ״ד י״ח ובמכילתא בשלח פ״ה רצו הזקנים לתת טעם מפני כו יהודה למלכות מפני שהציל את אחיו (ובמכילתא שהצילו, כלומר את יוסף) מן המיתה, וטעם זה נדח לפי שדיה להצלה שתכפר על המכירה ע״ש, ובניגוד לדרש שלפנינו דרשו בתנחומא ויגש סי׳ ט׳ וכי תש כ״ב ותנחומא מ״ב וישב סי׳ ח׳ שיהודה נתנדה מאחיו לפי שלא אמר להם לכו ונחזירנו אל אביו ע״ש בסנהדרין ו׳ ב׳ ולעיל צד 1034 וצד 1208, וע׳ גם לעיל צד 1021 ובמ״י שם אות 4, וכהדרש שלפנינו פי׳ הסורי יהודה לך נודון אחיך דחסכת אנון מן דמא דיוסף אחוהון, ונמצא כזה גם בס׳ אחר מספרי הכנסיה שנתחבר במאה הד׳ למספרם (והועתק בס׳ שילה לפוזנגסקי ח״א צד 60), יעקב העדיף את יהודה בברכה שחוץ מראובן הוא לבדו שמר ליוסף את האחוה והציל אותו מן המיתה, לכך אמר יעקב יהודה אתה יודוך וע״ע לקמן פצ״ט סי׳ ח׳, והדרש שיהודים נקראים על שם יהודה הוא גם לקמן פצ״ח ע״ש ובמ״י, והגי׳ שא ביו״ד היא גם בכי״כ, ולא הגהתי שאלמלא באל״ף, לפי שהכלל שמסרו לנו התוס׳ במגילה כ״א א׳ ד״ה א שאלמלי ביו״ד רוצה לומר אילו היה אינו מחוור: 4 בדבר נוקשו וכו׳. בדבר הנוקש על העורף, ומי שפ אותו הדבר הולך ומת, ואיזהו, זה הקשת, כמו שנאמר ויאמר ללמד בני יהודה קשת (ש״ב א׳ י״ח) וכן נוסף א׳ וב׳, והלשון כאן מגומגם ועח״נ, ובע״ז שם דרשו, ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר מא הישר א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים וכו׳ והיכא רמיזא יהודה אתה אחיך ידך בעורף אויבך ואיזו היא מלחמה שצריכה יד בנגד עורף הוי אומר זו קשת, וכן נרמז בירוש׳ שם, וב אגדה הובא ידך בערף איביך אמר לו בני אתה הקשית ערפך שעה אחת ובייישת את עצמך במעשה תמר תזכה שי את אויביך, והשאר חסר שם, וע׳ בלק״ט: 5 אביו מיהודה ואמו מדן וכו׳. לאגדה זו לא מצאתי חבירה ב אחר, ובצואת י״ב שבטים במקומות המזויפים (ע׳ למשל צואת יוסף סי׳ י״ט) נמצא שמשיח יעמוד מיהודה ו וע׳ מה שהאריך בזה אפטוביצר בס׳ פרטייפוליטיק דיר הזמונאירצייט וכו׳ צד 87 ואילך ושם צד 241, וב פידעי צד 346 מצאתי מובא בשם ב״ר על פסוק דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל זה המשוח שעתיד לדון כה שנקרא אחד מה הקב״ה דן בלא ראיה ובלא שמועה כן המשיח שנ׳ לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע יוכיח (וע׳ לקמן פצ״ח סי׳ י״ג), ובמדרש אגדה הועתק גור אריה יהודה זה משיח בן דוד שעתיד לצאת שבטים אביו מיהודה ואמו מדן ובשניהם כתיב גור אריה בדן כתיב גור אריה וביהודה כתיב גור א 7 מאותו עון שאמרתי וכו׳. לפי שיעקב סבר שיהודה הרג את יוסף בשעה שהביא לו את הכתנת וכהדרש צד 1187 ע״ש וברש״י עה״ת ובבחיי, ובדפוסים ובכ״י שציינתי הגי׳ מאותו עון שאמרת, והכונה לגי׳ זו ש גרם לאביו שיאמר טרף טרף יוסף, לפי שהביא את הכתנת לאביו, וכ״ה הלשון בדפוסים בפצ״ג והובא בח״נ צד 1169 ע״ש ובמ״י צד 1162, וגי׳ זו היא גם בפי׳ ב״ר בדפ״ר, והוא גורס או מפרש אמר ליה מטרף עלית בני מסולק אתה מאותו עון שאמרת טרוף טורף יוסף, ובלק״ט הובא מטרף בני עלית מסולק מאותו עון שאמרתי טרוף טורף יוסף, ובשכל טוב צד 321 מטרף בני עלית מסולק אתה מאותו עון א שאמרתי טרוף טורף יוסף, ופי׳ זר במדרש אגדה מטרף בני עלית כלומר ממה שהייתי חושדך שהייתי אומר טורף יוסף לא הייתי אומר בשבילך לפי שהיית מלך וכו׳, וע׳ גם בגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ח ופצ״ט סי׳

י) לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את עם ישראל במקל, ומחקק מבין רגליו אילו נשיאים שלבית רבי שמלמדים תורה ברבים בארץ ישראל, ד"א לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שעתיד לרדות את המלכות במקל שנ׳ תרעם בשבט ברזל (תהלים ב ט), ומחוקק מבין רגליו אילו יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים שמורין הלכות בישראל בסנהדרין גדולה, שהוא יושבת בלשכת הגזית בחלקו שליהודה שנ׳ ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו׳ (דה"א ב נה):

עד כי יבא שילה שעתידין כל אומות העולם להביא דורון למשיח בן דוד שנ׳ בעת ההיא יובל שי לי"י צבאות (ישעיה יח ז), סרס את המקרא ודרשיהו יובל שי ואי אתה מוצא אלא שילה:

1 ילקוט מכירי ישעיה י"ח ז׳, תהלים ב׳ סי׳ כ"ה, סנהדרין ה׳ א׳, הוריות י"א ב׳: 2 ילק׳ ר׳ ק"ס, ילק׳ מכירי שם, וני׳ ילקוט תהלים ר׳ תרכ"א ותנוסחת הדפוסים לקמן פל"ס סי׳ ח׳ ופל"ט סי׳ ח׳: 4 ע׳ ספרי במדבר פי׳ ע"ח: 5 ע׳ ספרי דברים פי׳ שנ"ב וזבחים כ"ד ב׳: 7 ילקוט שם, ילק׳ ישעיה ר׳ רפ"ח (ס"כ), ילקוט מכירי ישעיה שם: מדרש תהלים פע"ו סי׳ ו׳, פסחים קי"ח ב׳ ולעיל לד 932, וע׳ סנהדרין ל"ח ב׳ ולקמן בנוסחת הדפוסים פל"ח סי׳ ס׳:

1 * אלו — גליות חאכמ] אילו.. גליות פ, זה ראש גלות לד | * שבבבל חא0מ] שבבל פאכ, שביהודה שבבבל לד | שרודים ח | את ל׳ כ | עם ישראל] ישראל פא1כמ, העם הג | במקלות פחג, במלקות כ, בשבט א1מ | 2 ומחוקק פחא1גכמ | אילו] פ, אלו דחאכמ | (נשיאים — רגליו אילו ל׳ פכ) | שמלמדין חאגמ (תהלים) | בארץ ישראל ברבים ה, ברבים בארץ א2, בארץ ישראל מ (ישעיה) 3 שבט מיהודה] חאגימ, וגו׳ ד | משיח] חאגימ, ל׳ ד | שהוא עתיד חאגימ | את ל׳ ימ (תהלים) | המלכיות חא1, הגליות מ (ישעיה), בגליות מ (תהלים) | במקל] בשבט חי, ל׳ אמ | תרועם הא1ימ | ברזל] אגמ, ברזל וגו׳ ח, ל׳ די | 4 ומחוקק] חאגימ, ומחקק ד | אילו] גי, אלו דחאמ | תרעתים שמעתים ל׳ פחכי | סוכתים] סכתים א2, ל׳ פחכי | שמורין] פחאגכימ (יש׳), ־ים דא02מ (תה׳) | הלכה פאמ | לישראל פחא2ג, בארץ ישראל י | 5 בסנהדרין] פג, בסהדרי דחאכימ, כסנהדרין ל0 | שהיא] שהיתה ח, ל׳ פכ (שהיא — שליהודה] ובסנהדרי [וסנהדרי מ (יש׳)] קטנה אמ) | בלשכת הגזית ל׳ י | * שנ׳ — וגו׳ ל0] שנ׳ ממשפחות.. יעבץ י, שנ׳ ממשפחות סופרים וגו׳ כ, שנ׳ משפחות סופרים פ, שנ׳ וממשפחת.. יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים וגו׳ ח, שנ׳ ומשפחות יעבץ וגו׳ ל, ל׳ דאמ | 7 (עד — אלא שילה ל׳ ד) | יבא] פחא2גימ, יבוא א1כ | כל] חאימ, ל׳ פכי (ישעיה) | אומות העולם] האומות י | למשיח בן דוד] חא2ג, למשיח א1, למלך המשיח פכי(שם)מ, לישראל ולמלך המשיח י | בעת — שי] יובילו י | 8 * לי"י צבאות חאימ] לי"י צבאות ל, לי"י צבאות וגו׳ כ, וגו׳ פ, ל׳ ש | * סרס — שילה] סרס.. אלא שילוח ל, סרס את (סרס א2) המקרא ודרשהו (ודורשהו א1) ואי אתה (את מ) מוצא אלא שילה אמ, סרס את המקרא ודרשהו ואתה מוצא כת׳ אומ׳ שילה שילו (מוצא כתו׳ שי לו כ) פכ, ל׳ חי |

1 אלו ראשי גליות וכו׳. כן הגהתי עח"ג, וכ"ה בברייתא בסנהדרין שם, לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין (ובהוריות שם הלשון, זה ראש גלות [ע"ש בד"ס] שבבבל שרודה) את ישראל בשבט (ובהוריות, במקל) ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים: 3 זה משיח בן דוד וכו׳. בילקוט תהלים שם הובא תרועם בשבט ברזל זה משיח בן יוסף שרודת במקל וכה"א לא יסור שבט וכו׳, ונראה שמקורו כאן, ובס׳ פוגיא פידעי צד 842 הועתק מב"ר (של ר׳ משה הדרשן) לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שעתיד לרדות המלכות במקל וכו׳, ושם צד 313 מב"ר קצרה (ומב"ר לר"ם הדרשן) לא יסור שבט מיהודה אלו יושבי יעבץ שומרין (צ"ל שמורין) הלכות בישראל בסנהדרין גדולה שיושבת בלשכת הגזית בחלק יהודה שנ׳ ומשפחות סופרים וגו׳, ובדרשות הר"ן סוף דרוש ז׳ (ד׳ ורשה עמ׳ כ"ו ד׳) כתב, וכן דרשו עוד לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שהוא עתיד לרדוף (צ"ל לרדות) את המלכיות שנ׳ תרועם בשבט ברזל ומחוקק מבין רגליו אלו יושבי יעבץ, ובישועות משיחו עיון א׳ פ"ו מובא כן בשם ב"ר, ומסיים שנאמר ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים שמורים הוראות בישראל כסנהדרי גדולה וכסנהדרי קטנה (ועח"נ), וע׳ גם בלק"ט ובשכל טוב צד 322, ובמדרש אגדה לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שעתיד לרדות את העם במקל וכו׳ ומחקק מבין רגליו אלו יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים שמורים הלכות בישראל והם סנהדרי גדולה שיושבת בלשכת הגזית בחלקו של יהודה שנאמר וממשפחות סופרים יושבי יעבץ, והדרש כאן ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים וכו׳ שמורין הלכות בסנהדרין מבואר בספרי בהעלתך שם, ור׳ יהושע אומר שם שהיו יושבים בסנהדרין ומורים בדברי תורה ע"ש ובמכילתא יתרו עמלק פ"ב, וישיבת כנהדרין בלשכת הגזית (ע׳ סנהדרין פי"א מ"ב ומדות פ"ה מ"ד) בחלקו של יהודה כמו שנלמד בספרי ברכה שם (ושם נדרש לא יסור שבט מיהודה זו לישכת הגזית וכו׳) וע׳ בזבחים שם ולקמן פצ"ח, וע׳ גם בס׳ גאטטעסדינסטליכע פארטריגע לצונץ צד 291 הערה ג׳: 7 שעתידין כל וכו׳. דורש שילה שי לו וכמו שהוא בפי׳ ב"ר בעת ההיא יובל שי סרס המקרא ודרשהו עד כי יבא שילה עד שיובל שי שי לה, וכ"ה בילקוט ישעיה שם שסירס הדרש לפי הענין וכתב, בעת ההיא יובל שי לי"י צבאות שעתידי׳ אומות העולם להביא דורון למלך המשיח וכן הוא אומר עד כי יבא שילה קרי ביה עד כי יובל שי לו, ובלק"ט פירש עד כי יבא שילה פי׳ שי לו שעתידין אומות העולם להביא דורונות למשיח בן דוד שנ׳ בעת ההיא יובל שי ואומר מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו וגו׳ (תהלים ע"ב י׳), ואחריו בשכל טוב צד 322 ע"ש, וברש"י עה"ת כ׳ ומדרש אגדה שילו שי לו שנאמר יובילו שי למורא (תהלים ע"ו י"ב), ובמדרש תהלים שם אמר ר׳ יהודה בר סימון עתידין אומות העולם להביא דורונות למלך המשיח שנאמר ולציון יאמר איש ואיש יולד בה אלו משיחי ה׳ משיח בן דוד ומשיח בן אפרים וכו׳ אמר ר׳ ברכיה ואמרי לה אמר ר׳ ברכיה בשם ר׳ יהודה בעת ההיא יובל שי ש"י ב"ם בא"ת ב"ש כלומר יוביל בם כל העמים ישראל דורון למלך המשיח שיהיו מביאין את ישראל וכו׳, ובפסחים שם נאמר בשם ר׳ יוסי עתיד מצרים שתביא דורון למשיח וכן כוש ומלכות הרשעה ע"ש ולעיל פ׳ ע"ט, וסוף הדרש כאן סרס את המקרא וכו׳

ולו יקהת עמים זו ירושלם שעתידה להקהות שיניהן שלאומות העולם שנ׳ ביום ההוא אשים את ירושלם אבן מעמסה (זכריה יב ג):

יג) זבולן לחוף ימים ישכן בסחורתו, ויששכר בתורתו, זה עם זה שותפין בעולם הזה ובעולם הבא, ד״א זבולן לחוף ימים מה ראה יעקב שבירך זבולן ואחר כך יששכר, והלא יששכר גדול ממנו ויששכר היה ראוי לברך תחילה, אלא צפה וראה בית המקדש שעתיד ליחרב, ועתיד סנהדרי שתעקר משבטו שליהודה ולהיקבע בחלקו שלזבולון, שבתחילה גלתה לה סנהדרי וישבה לה ביבנה, ומיבנה לאושה, ומאושה לשפרעם, ומשפרעם לבית שערים, ומבית שערים לציפורי, וציפורי היה

1 ילקוט שם, ילק׳ ישעיה שם, ילק׳ מכירי שם וזכריה י״ב ג׳, וע׳ לקמן פל״ח סי׳ ח׳, וזל״ט סי׳ מ׳: 3 ילקוט ר׳ קס״א, וע׳ לעיל לד 841 וש״נ ולד 843, במ״ר פי״ג סי׳ י״ז ולקמן פל״ח סי׳ י״ב ופל״ט סי׳ פ׳ ולב״ב פפ״ג (פ״ג): 6 ע׳ לעיל לד 1219: כלם הסנה ל״ה ג׳:

1 (ולו — מעמסה ל׳ ד) | זו] פחא[2]י, זה א[1]כ, היו מ (זכריה), ל׳ מ (ישעיה) | ירושלים פי, ל׳ מ (יש׳) | שעתידה] אי (ישעיה) מ (זכ׳), שהיא עתידה פחגכי, שעתיד מ (יש׳) | לקהות גמ (ישעיה) | שיניהם חאגי[1] (שם) מ, שניהם י, שיני פכ | שלאומות העולם] חאגימ, האומות פכ | ביום] אימ (יש׳), והיה ביום חגכי (שם) מ (זכריה), ל׳ פ | ההוא ל׳ פ | 2 אשית מ (זכ׳) | מעמסה] פ, ~ וגו׳ גכ, לכל העמים חאימ (יש׳), לכל העמים וגו׳ מ (זכ׳) | 3 זבולן] חגכ, זבולון פי, זבלון ד, זבולון לחוף ימים ישכון הרי היה יששכר גדול מזבולון שכן הוא מייחסן (מיחסן א[2]) יששכר זבולון ובנימין אלא שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולון עוסק בפרקמטיא ובא ומאכילו לפיכך קדמו הכתוב שנא׳ עץ חיים היא למחזיקים בה יששכר קורא (כונס א[2]) וזבולון מביא באוניות (באניות א[2]) ומוכר ומביא לו צרכו (כל צרכיו א[2]) וכן משה אומ׳ שמח זבולון בצאתך אין לו כיון למה יששכר (בצאתך ויששכר) באהלך שלך הן שאתה מסייעו ליישב בהן זבולון א | לחוף] פחאכי, לחף ד | * ישכן דפא[2]] ישׁ׳ ל, ישכון חא[1]גכ, ל׳ י | לחוף ימים בסחורתו חגכ | זה — זה] וזה.. זה י, ל׳ פכ | שותפין] פאכ, שותפי׳ ד, ־ים ח, שותפו׳ י[1] | 4 ובעולם הבא] ולעולם הבא א, והעולם הבא זבולון (זבולן כ) סוחר והולך בספינות ומאכיל לישכר (לישכר כ) והוא עוסק בתורה לכך נאמר שמח זבולון בצאתך אין לו פגע למה שישכר באהלך (זבולון בצאתך וישכר באהליך כ) אתה מסייעו לישב בהן פכ | * ד״א — ימים] ד״א זבולון לחוף ימים פא[1], ד״א זבולן לחוף ימים ישכון חכ, ד״א לחף ימים ישכון א[2], אמ׳ זבולון לחוף ימ׳ ל, זבלון וגו׳ ד, ל׳ י | מה ראה] למה פחכ | יעקב] ~ אבינו י, ל׳ פכ | שבירך] אי, שברך ד, בירך ח, ברך פכ | זבולן] חכ, זבולון פאי, זבלון תחלה ד | * ואחר — יששכר ל[0]] ואח״כ יששכר ד, ואחר יששכר ל, אחר (אחרי א) יהודה פחאכי | ישכר כ | 5 ויששכר] חא, והוא ד, לו פ, כי כ (ויששכר — תחילה ל׳ י) | ראוי] צריך חא, לו פכ | לברך] תחלה א[2] | תחילה] תחלה דחא[1], לברך א[2], ישכר תחלה כ, ל׳ פ | * אלא ל[0]פחאכי] ל׳ לד | שצפה א[2], צפה אבינו יעקב י | וראה ל׳ א[1] | שביהמ״ק עתיד (עתידה א[2]) פאכ, שעתידה ירושלי׳ י (בית המקדש — שלזבולון ל׳ ח) | לחרב פ | ועתידה פאכי | סנהדרי] א[02], סנהד׳ י[1], סנהדרין דפכ, הסנהדרי׳ א[1], ל׳ א[2] | 6 שתעקר ממקומה אי | משבטו שליהודה] משבט יהודה פ, מיהודה כ | ולהקבע דא, ולקבוע י, ותקבע פכ | בחלקו של] אי, בחלק פכ, בשבטו של ד | זבולון] פא[1], זבלון ד, זבולן א[2]כי | שבתחלה דפאכ, לפי שבתחלה חי | שגלתה פא, כשגלתה כ, כשגלו ח | לה] א[2], ל׳ דפחא[1]כי | סנהדרי] פא[2]כי, סנהדרין דא[1], הסנהדרין ח | ישבה לה פאכ, ישבו ח | 7 לאושא ומאושא (מאושא י) פחאי | ומשפרעם] פחאכי, ומשם ד | ומבית שערים] חאי, ומשערים פכ, ומשם ד | לציפורי] חא[1], לצפורי דפכי, לציפרי א[2] | וציפורי] חא[1]י, וצפורי ד, וציפרי א[2], ל׳ פכ | היה] היא חי, שהיא פכ, ל׳ א |

אלא שילה קשה לפרש, כי אין כאן סירוס המקרא ולא מציאה, ובכי״ח ובילקוט ליתא ועח״נ, וכן בדרשות הר״ן סוף דרוש ז׳ לא הובא אלא, עד כי יבא שילה שעתידין כל אומות העולם להביא דורון למשיח בן דוד שנ׳ בעת ההיא יובל שי לה׳ צבאות, וכן בפוגיא צד 313 עד כי יבא שילה שעתידין אומות העולם להביא דורון למשיח בן דוד וכו׳ לה׳ צבאות וגו׳, ונראה שהיא הוספה זרה שנוספה מאחד (אולי מן המינים, לפי שכל מעינם בםקרא זה כנודע) בדרך היתול ואמר, סרס את המקרא ודרשהו כטוב בעיניך, אולם באמת אי אתה מוצא אלא שילה ומזה נעשה בכי״כ ואתה מוצא כתו׳ שי לו עח״נ, ובדפוסים השמיטו דרש זה והסמוך לו מפני תרעומת המינים (ובכי״ג חדף האחרון מטושטש, ולא יכולתי לקרות אלא מעט מזער, וכאן אפשר לקרות יובל שי [כמו שהוא בכי״ל] ואי את מוצא אלא): 1 זו ירושלם וכו׳. בילקוט מכירי ישעיה שם המלות זו ירושלם נעדרות, וכן במדרש אגדה ולו יקהת עמים שמקהה שינים של אומות העולם שנאמר והיה ביום ההוא אשים את ירושלם אבן מעמסה, ולקמן פצ״ח ופצ״ט נדרש כן על המשיח שמקהה שיני כל האומות ע״ש: 3 בסחורתו וכו׳. אגדה זו מרווחת היא, וע׳ במ״י לעיל צד 842, ובכי״א א׳ וב׳ נוסף כאן הרי היה יששכר גדול מזבולון וכו׳ עח״נ, ונמצא גם בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ט ע״ש: 4 מה ראה יעקב וכו׳. במדרש אגדה הובא, מה ראה יעקב שבירך זבולן אחר יהודה והלא יששכר יותר גדול ממנו והוא היה ראוי לברך תחלה אלא שצפה ברוח הקדש וראה בית המקדש שעתיד ליחרב וראה סנהדרין שתעקר משבטו של יהודה ולהקבע בחלקו של זבולן, וישיבת סנהדרין היתה בלשכת הגזית בחלקו של יהודה כמפורש לעיל בעמוד הקודם, ובר״ה שם אמר ר׳ יוחנן שעשר גליות גלתה סנהדרין, וחושב עוד מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלם ומירושלם ליבנה ומיבנה לאושא ומאושא ליבנה וכו׳, ור׳ אלעזר אומר שגלו שש גליות, ורש״י פי׳ שם בית שערים וציפורי וטבריא כולן בימי רבי הוו וכו׳, והמדרש כאן הוא כנראה על פי שיטת ר׳ אלעזר, וע׳ על גליות סנהדרין דורות הראשונים ח״א כרך ה׳ צד רי״ז ואילך וח״ב צד ל״ה ב׳ והלאה, וציפורי היתה בחלקו של זבולן כמו שאמרו במגילה ו׳ א׳ ע״ש, ולהלשון שבתחילה בכי״ל ע׳ לעיל צד 1167 ובמ״י שם (וכ״ה כתחילה בכי״ל לעיל צד 498, ואין

בחלקו שלזבולן, ואחרכך גלתה לטיבריה, וכן ישעיה א׳ לה ישפילנה ישפילה עד ארץ (ישעיה כו ה), אמ׳ ר׳ יוחנן טבריה היא משלמת למשיח שנ׳ תרמסנה רגל רגלי עני (שם שם ו), מה כת׳ אחריו והוכן בחסד כסא (שם טז ה), באותה שעה יפרע הקב״ה מאומות העולם פורענות גדולה שאין לה הפסק ואין לה קץ ומורידן לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות שנ׳ ויצאו וראו בפגרי האנשים (שם סו כד), וכל כך למה שנתן להן הקב״ה קץ לאיסוריהן שלצדיקין שמתייסרין בעולם, באותה שעה מגעת פורענות שלרשעים שאין לה קץ, וקץ אסוריהן שלצדיקין, מעבירן מן העולם שנ׳ קץ שם לחשך (איוב כח ג), ומהו קץ שם לחשך אמ׳ ר׳ יוחנן אילו הצדיקין שדומין בעולם הזה כמי שהוא יושב בחשך ואפלה, באותה שעה משלם הקב״ה מתן שכרן שלצדיקים שאין לה קץ ואין לה הפסק, אשריהן הצדיקים שהן מרבים את התורה ורודפין שלום לישראל שמשתלמין שכר פועל שאין לו קץ ואין לו הפסק לעולם ולעולמי עולמים שנ׳ למרבה המשרה ולשלום אין קץ (ישעיה ט ו): סליק ברכת יהודה וזבולון:

2 ילקוט ישעיה ר׳ רל״ו (תכ״ט): 5 ע׳ מדרש תהלים א׳ סי׳ כ׳: 6 ע׳ תנחומא מ״ב מקץ סי׳ א׳: 7 ילקוט מכירי ישעיה ט׳ ו׳:

1 בחלקו של] חלקו של י, בחלק פכ | זבולן] חכ, זבולון פאי, זבלון ד | ואחרכך] א[1]בי, ואח״כ דא[2], ואחר כן ח, ואחר פ | גלתה ל׳ פכ | לטבריה ד, לטבריא פא[2]כ, מצפורי לטבריא י, מציפורי לטבריא והיא עמוקה מכולם ח | אמ׳ דחי, אומ׳ פאב | לה ל׳ פחאכי | ישפילה ל׳ חי | ארץ] ארץ וגו׳ פ, ארץ יגיענה עד עפר חי, וגו׳ כ | 2 יוחנן ל׳ י (ישעיה) | טבריא חא[2]כשי, לטבריא פ | היא ל׳ י (שם) | משתלמת פ | למשיח] פחאכשי, לימות המשיח י (שם), למלכנו ד | רגל ל׳ י[1] (שם) | עני] עני וגו׳ פא[2], עני פעמי דלים חבי, וגו׳ א[1]י (שם) | ומה חי (שם) | כת׳] פ, כתיב דחאי, כתו׳ כ | בתריה פא[2], בתורה כ | 3 כסא וגו׳ ח | נפרע הקב״ה (הק׳ י) פי, הקב״ה נפרע חאב | מאומות העולם] פחאכי[1], מא״ה מ״ה ד | 4 ואין לה קץ] וקץ י, ל׳ פכ | ומורידן ל׳ ח | לגיהנם דפא[2]כי, לגהינם א[1], ל׳ ח | ונידונין — דורות] ונדונין (ונידונין א[2]) בה דורי דורות א, ונדונין שם לדורי דורות י, לעולם כ, ל׳ פ | (שנ׳ — מן העולם ל׳ כ) | האנשים] האנשים וגו׳ א[1], האנשים הפושעים בי וגו׳ ח, וגו׳ פ | 5 (וכל — לה קץ ל׳ פ) | להן] להם י, ל׳ דחא | קץ ל׳ י | לאיסוריהן] ליסוריהן דחי, לאוסריות א | צדיקים דחאי | שמתייסרין] חא[1], ־ים ד, שמתיסרין א[2], ל׳ י | בעולם הזה חאי, בעה״ז ד | 6 פורענותן חא[2], פורענותם א[1] | לה] אי, להם דח | קץ לעולם דחאי | (וקץ — של] וייסורי פ) | אסוריהן] איסוריהם א[2], איסורין א[1], יסוריהן ד, ייסוריהן ח, יסורין י[1] | צדיקים דפחא, צדקים י[1] | מעבירן] פ, מעבירו חא, מעביר ד, הקב״ה מעבירן י | 7 מהו חאמ (ומהו — לחשך ל׳ פכ) | אמ׳ ר׳ יוחנן ל׳ א[2] (והושלם בגליון) | אילו] פ, אלו דחאכמ | הצדיקים דפחכ, צדיקים אמ | שהם (שהן א[2]מ) דומים (דומין אמ) חאמ | כמו א | * שהוא יושב דח] שהו יושב ל, שיושב פכ, שהן (שהם א[2]) יושבי׳ (יושבין א[2]מ) אמ | 8 באפלה פ | ובאותה ח, ל׳ מ | שעה ל׳ מ | הקב״ה (והקב״ה מ) משלם פכמ | מתן — צדיקים] להם שכרם כ | (שאין לה — ולעולמי עולמים] באין קץ בשביל שהרבו תורה ומצות ורדפו שלום לכך אין הפסק לשכרן (לשכרם כ) פכ | לו קץ ואין לו א[1]מ | 9 אשריהם חא[2]מ | שהם ח | מרבים] ח, ־ין דאמ | פועל] כפועל אמ, ל׳ ח | * לו חאמ] לה לד | 10 ואין — הפסק] ח, ואין לה הפסק ד, ל׳ אמ | ולעולמי עולמים ל׳ אמ | למרבה א[2] | קץ] פחא[2]כ, ~ ענייה אחרת מפני מה ברך זבולן תחלה מפני שזבולן לחף

להגיה שם), ולכתיבת טיבריה ע׳ לעיל צד 221 ובמ״י שם צד 222: 2 טבריה היא משלמת למשיח וכו׳. מפ׳ כפי׳ ב״ר משלמת הגדולה שבטבריי׳ פסק׳ סנהדרין שמשם ואילך לא גלתה ושם ממתנת התורה עד שיבא מלך המשיח, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א טבריה היא משלמת למלך המשיח (ובכי״א טבריה משלמת המשיח) היא משלמת שיעבוד (שעבוד) עד שיבא מלך המשיח שאין סנהדרי זזה משם כשם שגלו מיבנה לאושא ומאושא לשפרעם לבית (ומשפרעם לבית) שערים עד שיבא מלך המשיח הה״ד תרמסנה רגל ודורש במסכת ראש השנה וטבריא עמוקה מכולם (וכן נוסף בכי״ח עח״נ) דכתיב ישפילנה ישפילה עד ארץ וכן הוא אומר (ישעיה כ״ט ד׳) ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך אמר ר׳ יוחנן ומשם (צ״ל ומשם עתידין ליגאל שנא׳ התנערי מעפר וכו׳ וכמו שהוא בר״ה שם), והלשון כאן מה כת׳ אחריו אינו מדוייק, כי הפסוק והוכן בחסד כסא כתוב לפני תרמסנה וגו׳, והכונה מה יהיה אחר רמיסת הרגל, והוכן בחסד כסא, ולפני זה כתוב תמו רמס מן הארץ, ובאותה שעה, היינו כשיבא המשיח יפרע הקב״ה וכו׳ שנ׳ ויצאו וראו וגו׳ וסוף הקרא ואשם לא תכבה, ופסוק זה מדבר מיום הדין לעתיד לבא כשיחיו המתים (וע׳ מש״כ במ״י לעיל צד 858), וכמו שנדרש בתוספתא סנהדרין פי״ג ה׳ ובסדר עולם פ״ג ובר״ה י״ז א׳ ע״ש (וברש״י ותוס׳ שם ט״ז ב׳), ובסדר אליהו זוטא פי״ב יש, שמשין לצדיקים לעולם הבא מנין אומות העולם בטילין שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו׳ הא אין כאן אומות העולם, ובעירובין י״ט א׳ מקים ג״כ הקרא בפושעי אומות העולם ע״ש: 5 וכל כך למה וכו׳. כלומר למה המשיח מכין כסא דוד, לפי שנתן הקב״ה קץ לאיסוריהן (ליסוריהם) של צדיקים וכו׳, ואיסורים בכי״ל כמו יסורים, וכן הוא בתרגום ע׳ עמת״ר ח״א צד 25, והלשון כאן כפול (ובכי״פ מן וכל כך עד שאין לה קץ ליתא עח״נ) ומגומגם, וקץ אסוריהן וכו׳ הוא כמו וקץ ליסוריהם של צדיקים שמעבירם (כלומר הקב״ה מעביר את היסורים) מן העולם, ובמדרש תהלים שם האגדה אבא תנחומא אומר למה הצדיקים דומים בעולם הזה וכו׳ כך עתידין הרשעים להבלע מן העולם כחציר וכו׳ הצדיקים נכאים בעולם הזה אבל לעולם הבא יש להם קימה וגבורה שנאמר ודבר אלהינו יקום לעולם אלו הצדיקים שמקיימים התורה, וע׳ גם בוי״ר פל״ב סי׳ א׳, ובתנחומא מ״ב שם דורש הכתוב קץ שם לחשך כל דבר ודבר שהוא בא לאדם אפילו היסורין יש להם קץ וכו׳: 10 למרבה המשרה ולשלום וכו׳. דורש למרבה המשרה ולשלום למי שמרבה

יד) נתחיל יששכר חמור גרם כשם שהחמור שובר את העצם ואת הגרם, כך שבטו שלישכר שוברין את ישראל בהלכה שנ׳ ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים וגו׳ [ראשיהם מאתים] (דה״א יב לג), שהיה שבטו מעמיד מאתים סנדריות:

יז) יהי דן נחש עלי דרך זה שמשון שצפה אותו יעקב והוא עומד בין שני עמודים והתפלל עליו שינתן לו כח שנ׳ יי׳ אלהים זכרני נא וחזקני נא (שופטים טז כח):

1 ילקוט ר׳ קס״א: 3 ע׳ לעיל צד 842 וש״נ, במ״ר פי״ג סי׳ י״ז, תנחומא מ״ב במדבר סי׳ י״ג, תנחומא נשא סי׳ י״ד לקמן פל״ח סי׳ י״ב ותלג״ב פפ״ג (פ״ג): 4 ילקוט שם, וע׳ סיטה פ׳ ג׳ ונגוסחת הדפוסים לקמן פצ״ח סי׳ י״ד ופל״ט סי׳ י״ח:

ימים ישכון וכל הסחורות למחוז באין כדכתיב והוא לחף אניות ויששכר מסתפח (צ״ל משתכר) בסחורותיו כדכתיב יששכר חמור גרם שנוטל הסחורות מזבולן ומשתכר בהם הוא שאמר משה רבינו שמח זבולן בצאתך לפרש בים ויששכר באהלך שמשתכר באהליו מסחורות של זבולן אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם [איוב ט״ו י״ח] ד | סליק — וזבולון] סליקו ברכות.. וזבולן ד, סליק ברכת יהודה פב, ל׳ חא | 1 נתחיל] נתחיל בישכר ב, ל׳ דפחא | ישכר ב | שהחמור] שהחמור הזה י, שהחמור טוען את המשאוי (המשוי א[2]) כך יששכר טוען את התורה רובץ (רבץ א[2]) בין המשפתים אלו תלמידים שיושבים (שיושבין) בארץ לפני חכמים ללמוד תורה שנא׳ אם תשכבון בין שפתים וירא מנוחה כי טוב זו תורה שנא׳ יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי כי טוב זו תורה שנאמ׳ (מצאתי ואומ׳ א[2]) כי לקח טוב נתתי לכם ויט שכמו לסבול ויהי (לכם ויהי) למס עובד מהו זה הטם הלכה שהיו טוען היו מבקשין מידן (מידם) שנא׳ ושרי בישׂשכר וגו׳ ד״א יששכר חמור גרם מה החמור א | את העצם — הגרם] את הגרם ואת העצם ח, הגרם והעצם י, את העצם א[2], את העצמות א[1], עצם ב, כעצם פ, את העצים ד | שבטו של] שבט פב, היו שבטו י, ל׳ א[1] | 2 ישכר ב, ל׳ י | שוברין — יששכר] שוברין לכל (כל י) ישראל.. יששכר (ישכר ב) פבי, היו שוברין כל (על כל א) ישראל.. יששכר חא, ל׳ ד | לעיתים] א[2], לעתים דפחא[1]י, ל׳ ב | * וגו׳ — מאתים] וגו׳ לחב, לדעת ד, ל׳ פאי | 3 שהיה — מעמיד] שהי׳ שבט יששכר מעמיד ש, שהעמיד י | מאתים ל׳ ח | סנהדריות א[1], סנהדראות חא[2], ראשי סנדראות (סנהדראות ב) פבשי, סנדיראות שי | 4 יהי דן] ולדן אמר וגו׳ יהי דן ב, ולדן אמר פ | דרך וגו׳ ב | שצפה] שראה ח | אותו ל׳ י | יעקב אבינו י | והוא עומד] שהוא עומד א[1]א[02]י, עומד פ, ל׳ ב | שני ל׳ י | העמודים פבי | ונתפלל בש, מתפלל פ, ויתפלל י | 5 עליהם ח | * שינתן לו פבש] שיתן לו א[1]א[02], שיתן לו הקב״ה חי, שתינתן (שתנתן ד) בו לד | שנ׳ ל׳ י | אלהים] אלהי י, אלהי ישראל ח | זוכרני י, זכריני ב | וחזקני נא] ופוקדני וחזקני י, וחזקני נא וגו׳ זכור נא תפלת יעקב שהתפלל עלי ח, וחזקני נא יתן לך אלהותא ל[0], ד״א מה נחש נקמן ואינו צריך סיוע ואינו מהלך זוגות כשאר חיות כך שמשון שצפה אותו יעקב מהלך יחידי והורג בלא חרב שנ׳ בלחי החמור וגו׳ גד גדוד מביא את הגאולה אותו שבא בעקב שנ׳ הנ׳ שו׳ לכם וגו׳ שהוא בא מגד פ, וגו׳ ד״א מה הנחש נקמן ואינו צריך סיוע חרב שנאמ׳ בלחי החמור הזה וגו׳ גד גדוד יגודנו זה מביא את הגאולה אותו שבא בעקב שנ׳ הנני שולח לכם שהוא בא מגד ב, ופוקדני נא וגו׳ דן ידין עמו כאחד כמיוחד (מהו כאחד כמיוחד א[2]) שבשבטים זה שבטו של יהודה ד״א כייחודו (כיחודו) של עולם שאינו צריך שיסייעו אותו שנא׳ פורה דרכתי לבדי וגו׳ (לבדי) כך שמשון העומד מן דן (מדן) אינו צריך אחרים שיסייעוהו אלא בלא חרב כי אם בלחי החמור (אחרים שייסעו אותו אלא בלחי החמור בלא חרב א[2]) יהי דן נחש (נחש עלי דרך) כל החיות מהלכות זוגות והנחש אינו מהלך אלא יחידי כך שמשון אין (אינו) צריך לסיוע של אחרים דבר אחר יהי דן נחש כשם שהנחש נקמן כך היה שמשון נקמן שנאמ׳ ואנקמה נקם אחת וגו׳ כיון שראה אותו אמ׳ לישועתך קויתי יי׳ אין זה מביא את הגאולה (מביא הגאולה) אלא מגד שנא׳ גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב (יגודנו וגו׳) לאותו שהוא בא בעקב שנא׳ הנה אנכי שולח (שלח) לכם את אליה הנביא שהוא מגד א |

התורה והשלום אין קץ לשכרו, ובדפוסים נוסף דרש בלשון אחר שלא נמצא בכ״י ענייה אחרת מפני מה וכו׳ עח״נ, וכן נוסף לשון אחר בדפוסים לקמן צד 1224 (בח״נ שורה 4) בסגנון עניין אחרת, ואין להביא מזה ראיה על סגנונו של מסדר המדרש הזה (ע׳ צונץ, גאטטעסדינסטליכע פארטריגע צד 255) כי לשונות אלו אינן נובעות ממסדר המדרש, וכן הסגנונות מלכנו ומשיחנו (ע׳ צונץ שם צד 256) אינם נמצאים אלא בדפוסים (ע׳ בח״נ לעיל צד 1212 שורה 4 ושורה 7, צד 1213 שורה 7, צד 1218 שורה 5, צד 1221 שורה 2): 1 כשם שהחמור וכו׳. בלק״ט מפרש כשם שהחמור שובר את העצם כך שבטו של יששכר שובר כל ישראל בהלכה שנ׳ וכו׳ בינה לעתים לדעת מה יעשו ישראל אחיהם מאתים אלו מאתים ראשי סנהדראות וכו׳, ובשכל טוב צד 328 כשם שהחמור שובר את העצם כך שבט יששכר עוסק בתורה ומשבר כל ישראל בהלכה כדאמרי׳ בר׳ מאיר (סנהדרין כ״ד א׳) שהיה כעוקר הרים וטוחנן זה בזה שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים שהעמיד מאתים ראשי סנהדראות משבטו, ובפי׳ ב״ר גורס או מפ׳ שהי׳ שבט יששכר מעמיד מאתי׳ ראשי סנהדראות שכל המופלאים שבהם משבט יששכר, וע׳ במ״י לעיל צד 842, ובכ״יא נוסף בתחלת המאמר דרש אחר, ונמצא גם בגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ט סי׳ י׳ ע״ש: 4 זה שמשון וכו׳. וכן נדרש הכתוב על שמשון במקומות שציינתי וכן מתורגם באונקלוס ובת״י א׳ וב׳, ובמדרש אגדה הובא זה שמשון שצפה יעקב ברוח הקודש שיהיה עומד בין שני עמודים ועיניו מעוורים ופלשתים שמחים התפלל עליו שיתן לו הקב״ה כח וכו׳, ובפי׳ ב״ר מפ׳ ונתפלל עליו שינת׳ לו כח היינו דכתיב יהי דן יהי לו כח ויפול רוכבו אחור וכה״א (שופטים ט״ו ח׳) ויך אותם שוק על ירך פרשאין עם רגלאין והוא שאמר י״י אלהים זכרני נא זכור לי תפלת אבי, ובכי״ת נוסף כן זכר נא תפלת יעקב שהתפלל עלי, ובכי״ל נוסף בין השורות בכ״י אחר יתן לך אלהותא עח״נ, והיא עפ״י הדרש לעיל צד 747 ע״ש ובמ״י, ובכי״א הגי׳ ופוקדני נא עח״נ, וכ״ה בכי״א לעיל צד 747 ע״ש בח״נ, וכ״ה בלק״ט כאן ובשכל טוב צד 328, והוספה שבכי״א דן ידין עמו וכו׳ (וקצתה היא גם בכי״פ)

יט) גד גדוד יגודנו זה שבטו שלגד שכשהיה אחד מהן יוצא למלחמה היו נוצחין והיו הורגין מפרק הראש ועד הזרוע:

כ) מאשר שמנה לחמו שהיו מספקין שמן המשחה:

כא) נפתלי אילה שלוחה מלמד שקפץ למצרים כאייל והביא שטר המערה לקבור את אביו, עד שהוא הולך בא חושים בן דן והיה חרש, וכשראה עשו מונען מלקבור את אבינו יעקב, דקרו בידו על צוארו, והתיז את ראשו, ונפלו שתי עיניו על מיטתו שליעקב אבינו, ופתח עיניו וראה נקמה ושמח שנ׳ ישמח צדיק כי חזה נקם (תהלים נח יא), ונתקיימה נבואת רבקה שאמ׳ למה אשכל גם שניכם יום אחד (בראשית כז מה):

הנותן אמרי שפר שהיה לשונם שלשבט נפתלי בתורה מתוקים כדבש:

1 ילקוט שם: 3 ילק׳ שם, וע׳ ספרי בכרכה פי׳ שנ״ה ומנחות פ״ט ב׳ ולהנ״ג שפ״ג (פ״ג): 4 ילק׳ שם, סוטה י״ג ס׳, פדר״א פל״ט, וע׳ לקמן פל״ח סי׳ י״ח: 9 ע׳ לקמן שם ולהנ״ג שם, ולעיל לד 832 וש״כ:

1 גד] ד״א גד פא²ב, ד״א א¹ | גדוד יגודנו] גדוד כ, גדוד יגודינו והוא יגוד עקב א¹, ל׳ פ | זה] שכל חאי, ל׳ פב | ששבטו פב | כשהיה חי, כשהיו א, ל׳ פב | אחד ל׳ פא | מהן] מהם דחי, ל׳ פאב | היו נוצחין] ונוצח פב | והיו הורגין] והיו הורגין והרוגיהן ניכרין (נכרין א²) א¹א⁰², והיו הרוגיהן ניכרין ח, היו הרוגיהם נכרים י, והרוגיהן [ניכרין כ] פב | 2 (מפרק — הזרוע] וטרף זרוע אף קדקד י) | ועד] פ, עד כ, עם דחא | 3 לחמו והוא יתן מעדני מלך א¹ | מספיקין פחא | שמן לשמן ח | המשחה] ~ לבית המקדש י, ד״א בנותיו נאות למלוכה לשון נקי פב, ד״א מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך (לחמו א²) שבנותיו נאות שנא׳ באשרי כי אשרוני בנות ואומר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו בבנותיו והוא יתן מעדני מלך שבנותיו ראויות למלכות שנאמר המלבישכם (המלבישכן) שני עם עדנים א | 4 שלוחה] שלוחה זו בקעת גנוסר שממהרת פירותיה כאיל הנותן אמרי שפר שארצו מבורכת שנא׳ נפתלי שבע רצון והן מכבדין מפירותיה למלכים בעלי הגנות ומשפירין דבריהם ואם היה (היו משך א²) בלבן עליהם היו מתרצין להם (להן) ד״א נפתלי אילה שלוחה א, ל׳ פ | מלמד ל׳ פב | * למצרים פהאבי] במצרים לד | כאייל] כ, כאיל פחא, בחיל ד, ל׳ י | הביא שטר בידו מן המערה י¹ | 5 ועד ח | וכשראה] כיון (וכיון א) שראה חא | עשו] שעשו א, יעקב [אבינו כ] עומד שעשו פב | מונעו פב, מונע דחא | לקבור חא, מקבור כ, מקבורה פ | את — יעקב] את יעקב ח, את אביו א², ל׳ פב | 6 בידו — צוארו] באצבעו פב | את ל׳ פב | שתי עיניו] פחב, שני עיניו א, שתים ד | מטתו דפחאב | אבינו ל׳ פחאב | ופתח יעקב ח | וראה — שנ׳] ושמח בנקמתו לקיים מה שנאמר פב, ושמח שנא׳ א² | 7 נקם] פחא²ב, ~ פעמיו א¹, פעמיו ירחץ בדם הרשע ד | נבואתה של א¹א⁰² | שאמ׳] שנא׳ א, ל׳ פב | 8 שניהם א¹ | יום אחד] ביום (יום ב) אחד ד״א ארצו של נפתלי בקעת גנוסר (גנסר ב) קלה לבשל פירותיה כאיל (כאייל) פב | 9 לשונם — נפתלי] לשונו פב | מתוק פב, מתוך ח | מדבש דפחאב |

נמצאת גם בדפוסים לקמן פצ״ט ע״ש: 1 והיו הורגין מפרק וכו׳. דרש זה יסודו בכתוב וטרף זרוע אף קדקד (דברים ל״ג כ׳) וכמו שהוא בילקוט עה״נ, וכן ברש״י עה״ת שם מפ׳ וטרף זרוע אף קדקד הרוגיהן היו נכרין חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת, וכן מתורגם בת״י א׳ שם, ובמדרש אגדה מפ׳ גד גדוד יגודנו זה שבטו של גד בשעה שהיה אחד מהם יוצא למלחמה היו הורגין בלא חרב ובלא חנית אלא בזרועו שכל מי שמכה אותו לא היה חי שנאמר וטרף זרוע אף קדקוד וכו׳, ובכ״ית ובילקוט דרש זה והסמוך לו (מאשר וכו׳) נסדרים אחר ברכת נפתלי: 3 שהיו מספקין שמן המשחה. לבית המקדש, שנתברכו בשמן וכמו שספרו בספרי שם על הפסוק וטובל בשמן רגלו, וע׳ גם בתשובות הגאונים (ד׳ ליק) סי׳ ק״ד, והגי׳ מ ס פ ק י ן היא גם בלק״ט ובשכל טוב צד 324 ובמדרש אגדה, וההוספה שבכי״א עה״נ היא גם בגי׳ הדפוסי׳ לקמן פצ״ט סי׳ י״ב: 4 מלמד שקפץ וכו׳. אגדה זו מבוארת באריכות בסוטה שם, ור׳ אבהו מפרש הקרא הנותן אמרי שפר אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ס פ ר שנפתלי הביא את שטר המכירה לקבור את אביו, ושם נאמר שחושים הכה את עשו על ראשו ע״ש, ובפדר״א שם יש, וכשבאו למערת המכפלה בא עליהם עשו מהר שעיר לחרחר ריב ואמר שלי היא מערת המכפלה מה עשה יוסף שלח לנפתלי וכו׳ למצרים ולהעלות כתב עולם שהיה בינם לכך נאמר נפתלי אילה שלוחה חושים בן דן היה פגום באזנו ובלשונו וכו׳ מיד שלף את חרבו והתיז את ראשו ונכנס לתוך מערת המכפלה וכו׳, וע׳ גם בת״י א׳ כאן ולקמן נ׳ י״ג ובת״י ב׳ כאן ובלק״ט ובשכל טוב שם ובמה״ג עמ׳ 745 ובמדרש אגדה ולקמן פצ״ח (ולהדרש כאן כוון בעל ילקוט המכירי בתהלים נ״ח י״א, וכן בבראשית רבה), ואגדה אחרת בספרי ברכה פי׳ שמ״ח שיהודה הרג את עשו, שאמרו ידיו רב לו בשעה שהרג את עשו, וכ״ה בירושלמי כתובות פ״א כ״ה ג׳ וגיטין פ״ה מ״ז ב׳ שמסורת להם מאבותם שיהודה הרג את עשו, וע׳ בתוס׳ גיטין נ״ה ב׳ ד״ה ביהודה שנדחקו לאחד את הגדות השונות. שחושים הרג את עשו ולא מת באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו, ואי אפשר לומר כן במדרש תהלים י״ח סי׳ ל״ב שמפורש שם שיהודה הרג אותו בשעת ק ב ו ר ת י צ ח ק ע״ש ובהערות רש״ב ובילקוט ר׳ קס״ב, ובצוואות י״ב שבטים, צוואת יהודה סי׳ ט׳, איתא שיעקב הרג את עשו, וכ״ה במדרש ויסעו המועתק בילקוט ר׳ קל״ג, וע״ע בס׳ הישר ולעיל צד 1200 וברמב״ן עה״ת לפ׳ כ״ט, ובכי״א נמצא כאן הוספה נפתלי אילה שלוחה זו בקעת גנוסר וכו׳. עח״נ (וקצת מזה היא גם בכי״פ וכי״ב בסמוך), וכ״ה בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ט סי׳ י״ב, וגי׳ זו היתה גם לפני ר׳ בחיי שמביא בשם המדרש, נפתלי אילה שלוחה זו בקעת גינוסר שממהרת פירותיה כאילה הנותן אמרי שפר שהיו בני נפתלי מכבדין את המלכים מפירותיהן והיו משפרין דבריהם והמלכים היו מתרצין להן ד״א נפתלי אילה שלוחה מלמד שקפץ ל מ צ ר י ם כ א י ל ה להביא שטרי המערה לקבור את אביו ו ל א ה ס פ י ק ל י ל ך עד שעמד חושים בן דן והרגו לעשו על שהיה מעכב על קבורתו של יעקב כן דרשו ב ב ״ ר: 9 שהיה לשונם וכו׳. וכן דרשו לעיל פע״א על הפ׳ נפתולי אלהים נפתלתי וכו׳ עצמו נופת לא שלי הוא דברי תורה שנ׳ נופת צופים יהו נאמ׳ בחלק נפתלי, וע׳ במ״י שם, ובלק״ט הובא שהיה לשונם של שבט נפתלי מ ת ו ק י ם כ ד ב ש, ובשכל טוב צד 317 והיה לשונם מתוק בתורה כ ד ב ש וכו׳, ובמדרש אגדה שיהיה לשונם מתוקה בתורה כ ד ב ש ו נ ו פ ת, וכן מתורגם

כב) בן פרת יוסף [בן פרת עלי עין] מלמד שאין עין הרע שולטת בהם: בנות צעדה עלי שור שהיו המצריות בנות מלכים מבקשות לראות את פני יוסף, ולא תלה את עיניו באחת מהן, וזכה לירש שני עולמים, שלא הירהר באחת מהן:

כז) בנימן זאב יטרף שבט גדול וחזק, זהו שאמ' הכת' כי לא יעשה י"י אלהים דבר וגו' (עמוס ג ז) בראשנה היה הסוד ליראי י"י שנ' סוד י"י ליריאיו (תהלים כה יד), חזר ונתן אתו לישרים שנ' ואת ישרים סודו (משלי ג לב), חזר ונתן אתו לנביאים שנ' כי לא יעשה י"י אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, כל מה שהצדיקים עושין ברוח הקודש עושין, יעקב כשבירך שבט יהודה הוא מברכו כאריה וכלביא שנ' כרע רבץ כאריה וכלביא (בראשית מט ט), ומזווגו כנגד מלכות בבל, ודניאל חנניה מישאל ועזריה מיזדווגין לה, ויוסף מזווגו כנגד מלכות הרשעה, ומסורת

1 ילקוט שם, ברכות כ' א', כ"ה ב', סוטה ל"ו ב', ב"מ פ"ד א, ב"ב קי"ח ב', לג"ב שם, ·וע' לקמן בנוסחת הדפוסים פל"ז סי' ב': 2 ילק' שם, וע' לקמן פל"ח סי' י"ח וש"נ: 4 ילקוט שם: תנחומא מ"ב ויחי סי' י"ג, תנחומא סי' י"ד, ילקוט מכירי עמוס ג' ז', לעיל צד 498 וש"נ: 7 תנחומא, ילקוט וילקוט מכירי שם, וע' בנוסחת הדפוסים לקמן פל"ט סי' ב':

1 פרת] א[2], פורת דפחא[1]כי | יוסף] ~ שעל.יד פרות נתגדל פכ, וכי פורת (פרת א[2]) הוליד את יוסף אלא מהו בין פורת (בן פרת) שע"י פרות נתגדל א | * בן — עין] בן פורת עלי עין ח, עלי עין פאכ, ל' לדי | מלמד ל' פכ | עין הרע] העין פאכ | * שולטת פחא[2]כי] שולטות א[1], שולט לד | בהן א[1], בו פכ | 2 מצריות א[1] | המלכים ח | מבקשים י | את ל' פאכי | 3 את] חא[1], ל' דפא[2]כי | עינו א[1] | לאחת (לא' א[2]) מהן חא, באחד מהן י, להן פכ | וזכה] לפי' זכה א, ולא הרהר באחת (הירהר באחד י) מהן ולכך (לכך י) זכה חי | לירש שני] לשני א | עולמות פח | (שלא — מהן ל' חי) | הרהר דפא[2]כ, זכה אחר א[1] | לאחת א[1], לא' א[2] | 4 בנימין אמ | יטרף] וגו' י[1] | (שבט — וחזק ל' מ) | וחזק] פאכי[1], ~ עניין אחרת בנימן זאב יטרף וגו' פירוש בנימן חלקו בין בני יהודה ובין בני יוסף כשהולך לטרוף ועבר בארץ יהודה בבקר לא ישוב עד הערב וכשהולך בערב לא ישוב עד הבקר כדכתיב בבקר יאכל עד שטורף ולערב חלק שלל ששולל ומניין שבנימן בין אלו השבטים דכתי' ויעל גורל מטה בני בנימן וגו' ויצא גבול גורלם בין בני יהודה ובין בני יוסף [יהושע י"ח י"א] ד | זהו — הכת'] זה שאמר הכתו' מ, זש"ה פא, זה ש"ה כ, כתיב ד (זהו — עבדיו הנביאים] כתיב ולישרים סודו י[1]) | 5 וגו'] מ, כי אם גלה סודו וגו' (סודו פ) דפ, כי.. סודו אל עבדיו הנביאים כ, ל' א | בראשנה] פ, בראשונה דאכ (בראשנה — עבדיו הנביאים ל' מ) | ליראי י"י] ליראיו פ, ליריאים כ | ונתן אותו ד, ונתנו פא[2]כ, ונתנהו א[1] | 6 לישרים] לישראל פ | ואת — שנ'] ואת.. אותו.. שנ' אכ, ואת ישראל סודו חזר ונתנו לנביאים פ, ל' ד | כי — דבר ל' פכ | 7 * כי אם — הנביאים ד] כי גלה סו' את עבד' הנבי' ל, גלה סודו אל עבדיו הנביאים פ, כי אם גלה סודו וגו' איכ, ל' א[2] | שהצדיקין כ | עושין] אימ, ־ים דפכ | הקודש] כי, הקדש דאמ | עושין] אמ, ־ים ד, הם (הן י) עושין (־ים כ) פכי | 8 כשבירך פכי, שבירך א, שברך מ | שבט] שבטי י, ל' פכ | הוא ל' פכי | ברכו פאכימ | כאריה] איכמ, באריה דפא[2]י | שנ' — וכלביא] שנא' גור אריה [יהודה א[2], יהודה וגו' מ] אמ, שנ' גור אריה יהודה מטרף בני עלית כרע.. וכלביא מי יקימנו ד, ל' פכי | * ומזווגו — בבל ל[0]ד] ומזווגו.. בבל קדמיתא כאריה י[1], וזוגו.. בבל דכ' (דכתי' כ) ביה קדמייתא כאריה פכ, ומזווגו מלכות (עם מלכות מ) בבל שכתב (שכתו' א[2], שנ' מ) בו קדמייתא (קדמיתא א[2], קדמתא מ) כאריה אמ, ל' ל | 9 * ודניאל — לה] ודניאל.. מזדוגין לה ד, וא' דניאל.. מיזדווגין [לה ל[0]] ל, ודניאל.. מזדוגין (מזדוגיוגין כ) ליה משבט יהודה פכ, ונזדווגו לה (לו מ) דניאל.. ועזריה שהם (שהן א[2]) משבט יהודה אמ, ודניאל.. ועזריה י[1] | ויוסף מזווגו] י, יוסף מזווגו ד, יוסף זיוג פכ, ליוסף מזווגו ל[0], וזיווג (וזווג א[2]מ) יוסף אמ | מלכות הרשעה] פאכי[1]מ, המלכות ד | מסורת פכי, ומסורות א[1] |

בת"י ב' וכשהוא פתח פומיה בכנישתא דיעקב לישניה חלי כדובשא, וע' גם בת"י א': 1 בן פרת עלי עין וכו'. כן השלמתי עח"נ, לפי שעל זה מוסב הדרש, וכמו שהוא בברכות שם, מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטה ביה עינא בישא דכתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וא"ר אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין, ופירש"י עולי עין מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן (ובסוטה פירש"י עולין על העין ואין העין עולה עליהם) וע"ש, ובלק"ט הובא עלי עין מלמד שאין עין הרע שולט בזרעו של יוסף וכו', וההוספה שבכי"פ וכי"כ וכי"א שע"י פרות נתגדל עח"נ, היא גם בדפוסים לקמן פצ"ט סי' י"ב והובאה גם בבחיי ע"ש: 2 שהיו המצריות וכו'. וכן נדרש בנוסחת הדפוסים לקמן פצ"ח, וע' במ"י שם: 4 בנימן וכו'. מכאן עד סוף הפרשה נובע מתנחומא בשינוים שונים ע"ש, ובמקרא כתוב בנימין מלא, והוא מן המלאים במסורה ע' במנחת שי, ובמ"י לעיל צד 988, ובת"י א' מתורגם ג"כ בנימין שיבט תקיף, ובדפוסים הוסיפו פירוש אחר ותפל עניין אחרת וכו' עח"נ, שלא נמצא בשום כ"י, וע' במ"י לעיל צד 1222: זהו שאמר הכתוב וכו'. מאמר זה קדום הוא והשתמשו בו בב"ר לעיל פמ"ט בתור פתיחה לפסוק וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, וע' במ"י שם: 7 כל מה שהצדיקים וכו'. הוא ביאור למה שאמר שהסוד נגלה לירא ה' וכו', וכן ליעקב ומשה נגלה סוד ה' מה שעתיד לבוא לישראל בארבע מלכיות (ע' במ"י לעיל צד 1081), ויעקב ברך שבט יהודה באריה לפי שדניאל חנניה מישאל ועזריה שהם משבט יהודה (ע' לעיל צד 1211 ובמ"י שם) יעמדו לישראל במלכות בבל, שנמשלה לאריה כמו שנאמר (דניאל ז' ד') קדמיתא כאריה, וכמו שנוסף בשאר כ"י עח"נ, וכ"ה בתנחומא ולקמן פצ"ט ע"ש, ויוסף מזווגו כנגד מלכות הרשעה דהיינו אדום לא נתפרש, ואולי כוון למה שאמר יעקב מאל אביך ויעזרך, שיעזרו במלחמה עם עשו דהיינו אדום, ומסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל דהיינו יוסף וכמו שהוא לעיל פע"ג ובמקומות המצויינים שם, וע' עוד תנחומא וישלח סי' א' ולעיל צד 1005, וכוון כאן למשות מלחמה הבא מיוסף, ע' במ"י לעיל צד 893, ובמדרש אגדה לפ' ומשם רועה אבן ישראל יש, אבן זה מלך

היא שאין עשו נופל אלא ביד בני בניה שלרחל, ומשה זיוג שבטו שללוי כנגד מלכות יון, שבני חשמוניי היו משבטו שללוי, ומקיש לבנימן כנגד מלכות מדי, שמרדכי נפרע ממנו, שהוא משבטו שלבינימן וכת׳ במלכות מדי וארו חיוא אחרי תנינה דמיה לדב (דניאל ז ה)**, שהוקשה כנגד שבט בנימן שנמשל בזאב: זאב יטרף מה הזאב הזה חוטף כך היה שבטו שלבנימן חוטף שנ׳ וראיתם והיה אם יצאו בנות שילה [וגו׳ וחטפתם לכם]** (שופטים כא כא)**, מלמד שהיו חוטפין נשים לבניהן משום שבועה שנשבעו עליהן ישראל שלא ישיאו להם נשים:**

בבקר יאכל עד אילו הקורבנות שמקריבין בבית המקדש דכ׳ את הכבש אחד תעשה בבקר (במדבר כח ד)**:**

1 לעיל לד 851 וש״נ: ע׳ מדרש תהלים פס״ז: 2 ע׳ מדרש אסתר פ״י סי׳ י״ג: 4 תנחומא וילקוט מכירי שם: 7 תנחומא ע״ב סי׳ ט״ו תנחומא סי׳ י״ד, לקמן בבי׳ הדפוסים פל״ט סי׳ ג׳ ולגדם בכלליה סוף פפ״ג (פ״ג):

1 הוא אמ, היא בידינו י | עשו] פאכימ, עמלק ד | * אלא דפאכימ] ל׳ ל | בני ל׳ פאכימ | ומשה ל׳ א^{2}י | זיוג] פ, זיווג דא^{1}כ, זווג מ, וזווג א^{2}, ל׳ י | שבטו שללוי] שבט לוי פכ, שבטו מ | מלכות ל׳ פכ | * יון שבני ל^{0}ד] יון בני (ובני י, והיו בני אמ) פאכימ, זו שבימי ל | 2 חשמונאי דפאכמ, חשמונים י | היו ל׳ אמ | משבט לוי י, מלוי פכ | ומקיש לבנימן] וזיוג בנימן פכ, בנימין זיווג (זווג א^{2}מ) אמ, ובנימין י | כנגד — מדי] לפרס פכ | שמרדכי — שלבינימן] שמרדכי.. של בנימן ד, שמרדכי פורע.. משבט בנימין י^{1}, ומרדכי שהוא משבטו של בנימין פרע ממנו מ, שמרדכי שהוא משבט בנימין פרע ממנו א^{2}, ולפיכך מרדכי שהוא מבנימין פרע ממנו א^{1}, מרדכי מבנימן (לבנימן פ) פורע ממנו פכ | 3 * וכת׳ — בזאב] וכת׳.. חיוא אח׳ תנ׳ דמ׳ לד׳ שהוקשה.. בזאב ל^{0}, וכתיב.. חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב.. בזאב ד, ל׳ לפאכימ | 4 בנימן זאב ח, שנ׳ בנימין זאב מ | זאב פ | * הזה דחא^{2}] הזא ל, הוא א^{1}מ, ל׳ פכ | היה] היו א^{2}, הן פכ, ל׳ א^{1} | שבטו שלבנימן] .. בנימין א^{1}א^{02}מ, ל׳ פכ | * חוטף — להם נשים] חוטף שנ׳ וראיתן.. שילה מלמד.. עליהן שר׳ [ישר׳ ל^{0}] שלא ישיאו נשים ל, חוטף שנ׳ וראיתם.. שילה מלמד.. ישראל עליהם שלא ישאו נשים ד, חוטפין נשים לבניהם משום שבועה שנאמר וראיתם והנה יצאו (וראיתם והיה אם יוצאות א^{2}) בנות שילה מלמד.. לבניהם שנשבעו עליהם ישראל שלא ליתן להם נשים א, חוטפין נשים לבניו משום שבועה שנשבעו עליהם ישראל שלא ישיאו להם נשים שנ׳ וראיתם והנה אם יצאו בנות שילה לחול במחולות וגו׳ ח, חוטפין נשים בימי פלגש בגבעה שנ׳ וראיתם והיה אם יצאו בנות שילו (שילה וגו׳ כ) שחוטפין להן נשים מפני השבועה (שבועה כ) שנשבעו בני ישראל עליהם שלא יתנו להם נשים פכ, חוטפים נשים לבניהם משום שבועה שנ׳ וראיתם והנה אם יצאו בנות שילה וגו׳ מ | 7 עד ולערב יחלק שלל חא | אילו] פ, אלו דהאכ | הקרבנות דפחאכ | שמקריבין] שהיו ישראל מקריבין א, שעתידין להקרב (לקרב ח) בתחומו פח, להתקרב בתחומו כ | דכ׳] פכ, דכתיב דא, שנ׳ ח | אחד] פאכ, האחד דח | תעשה ל׳ פ | 8 בבקר] בבקר (בבוקר כ) וגו׳ א^{2}כ, בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים חא^{1}, וגו׳ פ |

המשיח, מאל אביך ויעזרך כלומר אותו האל שאמר לו אנכי האל אלהי אביך הוא יעזרך, ולקמן פצ״ט הדרש שמשה זווג את יוסף כנגד אדום ע״ש, ומשה זיוג שבטו של לוי כנגד יון וכו׳, ובתנחומא נוסף הפירוש, לוי שבט שלישי הוא וזו מלכות יון שלישית, לוי שלש אותיות ויון שלש אותיות, זה מקריב פרים וזה כותב על קרן השור אין להן חלק באלהי ישראל וכו׳ ראה אותן משה ובירכן שנאמר ברך ה׳ חילו וגו׳ (דברים ל״ג י״א), וע״ע לקמן פצ״ט, ובמדרש תהלים פס״ז נדרש, כשראה משה רבינו מלכות יון התחיל להתפלל למה, היא נופלת ביד שבטו של לוי שנאמר ברך ה׳ חילו וכו׳, וע׳ ברש״י עה״ת דברים שם, ויעקב הקיש בנימן לזאב כנגד מלכות מדי שכתוב בה דמיא ל ד ב, ודרשו דוב כמו דיבא (דאבא) בסורית וארמית שהוא זאב, וכ״ה לקמן פצ״ט ע״ש, ובסוף מדרש אסתר (בדפ״ר נד״ו) הדרש ג״כ ולערב יחלק שלל זה מרדכי ואסתר שעמדו להם לישראל בגלותם שהוא דומה לערב וחלקו שלל של המן שנמשל לזאב שהעמידו הקב״ה כנגד הזאב אלו מלכי מדי ופרס שנמשלו לזאב הה״ד וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב וכו׳ העמיד הקב״ה כנגדן מרדכי ואסתר שהיו משבט בנימין דכתיב ביה זאב יטרף, ובדניאל שם כתוב וארו ח י ו ה אחרי ת נ י נ ה ד מ י ה לדב ועח״נ ובשכל טוב צד 326, ולכתיבת בינימן בכי״ל ע׳ לעיל צד 846 ובמ״י שם, ובפי׳ ב״ר כי״ט מל״א מפ׳ כשברך את יהודה הוא ממשילו (ובכי״א מברכו) לאריה שדניאל חנניה מישאל ועזריה היו מזדווגין לה למלכות בבל שנמשל לאריה דכתיב עלה אריה מסבכו (ירמיה ד׳ ז׳) ומקיש לבנימן לזאב כנגד מלכות מדי שנקרא זאב דכתיב זאב ערבות ישדדם (שם ה׳ ו׳), ופסוקים אלו הובאו גם בשכל טוב שם ע״ש: 4 זאב יטרף וכו׳. הוא דרש אחר, ובילקוט מכירי בטעות ש נ׳ בנימין זאב יטרף מה וכו׳, וכ״ה בתנחומא, ואינו נכון, ובילקוט (שהועתק מ ת נ ח ו מ א) התחיל לנכון מבנימין זאב יטרף דרש חדש, ובלק״ט מפ׳ מה הזאב חוטף כך בני בנימין היו חוטפים נשים מפני השבועה כי נשבעו בני ישראל ארור נותן אשה לבנימין (שופטים כ״א י״ח) וכתיב וחטפתם לכם, ובמדרש אגדה כמו זאב חוטף כך וכו׳ שנאמר ו ח ט פ ת ם ל כ ם איש אשתו מבנות שילה וגו׳ מלמד שהיו חוטפין נשים לבניהם משום ה ש ב ו ע ה שנשבעו עליהם ישראל שלא י ש י א ו ל ה ם נשים, ובמקרא כתוב וראיתם ו ה נ ה אם יצאו בנות ש י ל ו ועח״נ: 7 אילו הקורבנות וכו׳. שמזבח היה בחלקו של בנימין, וכמו שנוסף בתנחומא (וליתא במ״ב) ומדבר במזבח שהיה אמה אחת מן המזבח בתוך חלקו של בנימן וכו׳ (וע׳ לעיל צד 1156 ובמ״י שם) וכן מתורגם בת״א ובת״י א׳ וב׳ ע״ש, ובת״י וכן בתנחומא ולקמן פצ״ט נדרש סוף הכתוב ולערב יחלק שלל על תמיד שבין הערבים, וכ״ה בכי״ח וכי״א עח״נ, וע׳ גם בלק״ט ושכל טוב צד 326 ובמדרש אגדה, ולדרש שלפנינו כונה גם המכילתא בשלח פ״ה, מה שכר נטלו בני בנימן וכו׳ ששרתה שכינה בחלקו שנאמר בנימן זאב יטרף וכו׳, וע׳ בזבחים נ״ג ב׳ ושם נ״ד א׳:

לג) ויכל יעקב לצות את בניו מה ציום לטעון את מיטתו ג׳ מן המזרח, ג׳ מן המערב, ג׳ מן הצפון, ג׳ מן הדרום, אמ׳ להן אל יטעון מיטתי אחד מבני בניכם שיש להן מבנות כנען, וקיבלו עליהן מצות אביהן ובירכתו באהבה גמורה שנ׳ איש אשר כברכתו (בראשית מט כח), וברכתו קיימת לעולם ולעולמי עולמים שנ׳ ברוכים אתם לי״י עושה שמים וארץ (תהלים קטו טו): סליק ברכת י״ב כל אחד ואחד בשמו:

כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר לא יתר לא פחות, אפילו רבקה ראתה שנים עשר שבטים שנ׳ ויאמר י״י לה שני גוים בבטנך (בראשית כה כג) הרי שנים, ושני לאומים (שם שם) הרי ארבעה, ולאם מלאם יאמץ (שם שם) הרי ששה, ורב יעבד צעיר (שם שם) הרי שמנה, וימלאו ימיה ללדת והנה תאומים בבטנה (שם שם כד) הרי עשרה, ויצא הראשון אדמוני (שם שם כה) ואחרי כן יצא אחיו (שם שם כו) הרי י״ב, ויתרוצצו הבנים (שם שם כב) אמרה כך אני מצטערת

1 ילקוט שם, ילקוט מכירי תהלים קט״ו סי׳ ט״ו, ועי׳ במ״ר פ״ב סי׳ ח׳, תנחומא מ״ב במדבר ותנחומא שם סי׳ י״ב ולקמן פ״ק סי׳ ב׳: 2 עי׳ לעיל צד 1026 וש״נ: 6 ילקוט שם: תנחומא מ״ב ויחי סי׳ ע״ז ותנחומא סי׳ ט״ו, לעיל צד 683 וש״נ:

1 יעקב ל׳ י | לצות חא[1]ימ | מה ל׳ פכ | צום א[1], צוום חימ | את ל׳ פכמ | מיטתו] פי[1], מטתו דהאכמ | * ג׳ — הדרום ל[0]] שלשה (ג׳ מ).. ושלשה (וג׳ מ).. ושלשה (וג׳) מן הדרום א[1]מ, שלשה (ג׳ א[2]).. ושלשה (וג׳ א[2]).. ושלשה (וג׳) מן הדרום ושלשה (וג׳) מן הצפון חא[2], ג׳.. וג׳ מן הדרום וג׳ מן הצפון וג׳ מן המערב י, שלשה מן המזרח שלשה מן הצפון ושלשה מן הדרום פכ, ל׳ לד | 2 ואמר חאמ | להם דפחאכ, ל׳ י | * מיטתי ל[0]ין] מטתי דפחכמ, את מטתי א, מיטתו ל | בניכם] בניהם ד | * שיש — שנ׳ ל[0]] שיש להם.. וקבלו עליהם.. וברכתו באהבה רבה וגמורה שנאמר ד, שיש בהם (להם מ) מבנות כנען ושמעו לו וקבלו (וקיבלו א[2]) עליהם מצות (מצוות מ) אביהם וברכתו באהבה גמורה (גדולה א[2]) ובחיבה (ובחבה מ) אמ, שיש בהם מבנות כנען שנ׳ ושאול בן הכנענית וקבלו עליהם מצות אביהם וברכתו באהבה גמורה שנ׳ ח, שמהם נשואין בנות כנען שנ׳ ושאול בן הכנענית פ, שמהן נשואים בנות כנען שנ׳ כ, שיש בה מבנות כנען שנ׳ ושאול בן הכנענית י, ל׳ ל | 3 איש — כברכתו] ויעשו בניו לו (לו בניו ח) כן כאשר צום (ציום כ) פחכ, ל׳ אמ (איש — וארץ ל׳ י) | וברכתם פ, וברכם כ | קיימת עליהם א[1]מ | 4 לעולם — שנ׳] לעולם שנאמר אמ, לעולמים פכ | עושה — וארץ] וגו׳ א[2], ~ וצוה להם כדרך שאתם טוענין את מטתי כך אתם עתידין לטעון המשכן בדגלים וכמו שטענו מטת אביהם כך עשו בדגלים שנאמר איש על דגלו באותות מ | סליק — בשמו] סליק.. י״ב שבטים.. בשמו ד, ל׳ פחאכ | 6 בני ישראל ח | יתר — פחות] יתר ולא פחות ל[0], פחות ולא יותר (יתר חכ) דפחא[1]כי | * אפילו פא[1]כין ואפילו ח, אף ד, אבל ל | * שנים — שבטים ל[0]דפחכ] שנים עשר לא[1], אותם י | 7 בבטנך ל׳ פ | הרי שנים] חא[1]כ, הרי ב׳ פ, ל׳ ד (הרי — ישראל] וכו׳ כדלעיל י) | (ושני — י״ב בגימטריא] וכתיב כדאיתא בפרשת ס״א א[1]) | 8 ד׳ פ | ולאם מלאום חכ | יאמץ ל׳ פכ | ו׳ פ | (ורב — שבטי ישראל] וכו׳ כדאית׳ בפרשת ס״ג עד מניין זה .כ, וכו׳ כדכ׳ בפ׳ פ״ג פ | יעבוד ח | וימלאו — ללדת ל׳ ח | 9 תאומים] ח, תומים ד | אדמוני] וגו׳ ח | 10 ואחרי כן] ואחר ח | שנים עשר דח | ויתרוצצו הבנים בקרבה ד, כיון שנתרוצצו הבנים במעיה ח | מצטערה בשנים עשר שבטים ח |

1 ויכל יעקב וכו׳. מאמר זה ליתא בתנחומא, ומסורס הוא ומקומו לקמן אחר הדרש על פסוק כ״ט ויצו אותם ויאמר אליהם וגו׳, וכנראה הוא נוסף בגליון ובא לפנים שלא במקומו (ועי׳ מש״כ כיוצא בזה במ״י לעיל צד 861 אות 4), ובילקוט נסדר במקומו הראוי, ובלק״ט ושכל טוב צד 326 ובמדרש אגדה פירשו כן לפסוק כ״ט, ורש״י עה״ת מביא את הדרש לפ׳ נ׳ י״ג עפ״י התנחומא והבמ״ר שם, ובתנחומא מ״ב הלשון, בשעה שנפטר יעקב אבינו מן העולם אמר להם ושכבתי עם אבותי וכו׳ חזר על כל בניו ובירכם ופקדם אמר להם כשתטלו אותי ביראה ובכבוד תטלו אותי ולא יגע אדם אחר במטתי וכו׳ ולא אחד מבניכם מפני שיש בהם שנשאו (וגי׳ אחרות שיש בכם שנשא, שאתם נטלתם) מבנות כנען וכן הוא אומר ויעשו בניו לו כן כאשר צום בניו ולא בני בניו וישאו אותו בניו ארצה כנען היאך צום אמר להם יהודה יששכר וזבולון יטענו מטתי מן המזרח ראובן ושמעון וגד מן הדרום אפרים ומנשה ובנימין מן המערב דן ואשר ונפתלי מן הצפון וכו׳, והלשון כאן אל יטעון מטתי אחד מבני בניכם שיש להן מבנות כנען וכו׳ משובשת היא, כי יעקב לא היה יכול לומר אחד מבני בניכם, אלא אחד מבניכם, והכונה לגירסתנו לא יטעון מטתו אחד מבני בניו שיש להן כלומר שנולדו להם (לבניו) מבנות כנען, וכדעת ר׳ נחמיה לעיל צד 1026 שנשיהם של השבטים כנעניות היו ע״ש, ולגירסאות שיש בהם עח״נ, רצה לומר שיש בשבטים שנשאו מבנות כנען וכהגי׳ בתנחומא, וכן מורה הגי׳ בכי״פ וכי״ח ובילקוט שנוסף שם הראיה מן הכתוב ושאול בן הכנענית (בראשית מ״ו י׳) וכפשט הכתוב ששאול נולד לשמעון מן הכנענית (וכ״ה בס׳ היובלים פל״ד פ״ב) ולא כהדרש לעיל צד 966 שנולד מדינה ע״ש, ולגי׳ זו צוה יעקב שלא ישאו אותו בני בניו לפי שיש בהם שנולדו מבנות כנען ולא רצה להפריש ביניהם ולומר שבני בניו הנולדים מבנות כנען לא יטענו אותו והשאר יטענו אותו (והארכתי קצת בזה לפי שר״א אפטוביצר בס׳ השנתי היו״ל בסינסינטי ח״א צד 242 ואילך שגה בפירוש המאמר ע״ש), והראיה בכי״ל ובדפוסים מן הכתוב איש אשר כברכתו מוסבת על מה שאמר שקבלו עליהם ברכת אביהם, וזהו שנאמר כברכתו כברכה המתאימה לו ושהוא מסכים לה, ולגי׳ כי״פ וכי״ח וכי״כ ויעשו בניו לו וגו׳ מביא ראיה שקבלו עליהם מצות אביהם וקיימו דבריו, ובילקוט מכירי נוסף וצוה להם כדרך שאתם טוענין וכו׳ עח״נ, והיא עפ״י התנחומא ובמ״ר שם וכ״ה לקמן פ״ק ע״ש: 6 כל אלה וכו׳. בכי״פ וכי״כ נרשם כאן פרשה ק׳, ובכי״א פרשת צ״ו (ובכי״א ב׳ הוא מטושטש) ובילקוט ציין לב״ר פצ״ט, ועי׳ במ״י לעיל צד 1214, ובלק״ט מפ׳ ג״כ לא פחות ולא יותר ע״ש: אפילו רבקה וכו׳. מאמר זה נסדר בב״ר לעיל פס״ג לפ׳ אם כן למה זה אנכי ועי׳ במ״י שם, ובכי״פ וכי״כ וכי״א ובילקוט קטוע הוא ונרמז לפס״ג עח״נ, ועי׳ מש״כ במ״י לעיל צד 1132 אות 5,

בשנים עשר שאמ׳ לי הקב״ה שהוא מעמיד ממני, למה זה אנכי (שם שם), אין זה אלא י״ב בגימטריא שנים עשר שבטי ישראל:

וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אתם אתו אין כת׳ כאן, אלא ויברך אותם, למה כן, אלא בשביל שנתן ליהודה גבורתו שלארי, וליוסף גבורתו שלשור, ולנפתלי קלתו שלאיל, ולדן נשיכתו שלנחש תאמר שזה גדול מזה, כללן באחרונה איש אשר כברכתו ברך אתם, לפי שחילק להם את הארץ ונתן ליהודה ארץ שהיא עושה שעורים, ולנפתלי ארץ שהיא עושה חיטין, אפעלפיכן כללן באחרונה שיהו אוכלין אילו משל אילו, הוי וזאת אשר דבר להם אביהם, זאת אשר דבר אין כת׳ כאן, אלא וזאת אשר, ועוד עתיד אדם אחר כיוצא בי לברך אתכם, ומהיכן שפסקתי הוא מברך אתכם, כיון שעמד משה רבינו פתח להם וזאת הברכה (דברים לג א) מהיכן שפסק להן אביהן, הוי וזאת אשר דבר להם, אמר להם אומר

3 תנחומא מ״ב ויחי סי׳ י״ז ותנחומא סי׳ ט״ז, ילק׳ שם: 4 ע׳ בנוסח הדפוסים לקמן פל״ט סי׳ ד׳, במדבר רבה פי״ג סי׳ ח׳, שיר השירים רבה פ״ד ז׳, פסיקתא רבתי פ״ז (כ״ח ט׳): 8 לקמן בנוסח הדפוסים פ״ק סי׳ י״ב, וע׳ באגדת בראשית סוף פפ״ג (פ״ג):

1 *לי דח] לו ל | אין זה—בגימטריא] אין ז״ה.. בגימטריא ד, ז״ה בגימטריא י״ב ח | 2 שנים—ישראל] הוי אומר כל אלה שבטי ישראל שנים עשר לא פחות ולא יתר ח, הוי כל אלה שבטי שנים.. ולא יותר א1 | 3 וזאת—אביהם ל׳ פא1כ | *ויברך—אתם] ויברך.. אותם ד, ויברך אתם.. בירך ל0, איש.. ברך אותם פ, איש.. ברך א1כ, ויברך אותם ח, ויברך ל, ל׳ י | אתו] אותו פא1כ, בירך (ברך י) אותם חי, ל׳ ד | 4 כת׳] כתי׳ דפהא1י, ל׳ כ | ויברך ל׳ פא1כ | *אותם דפחא1כי] אתם ל | למה כן ל׳ ח | אלא בשביל] בשביל פ, לפי ח | גבורתו של] גבורת פכ | אריה ח | גבורת פכ | 5 קלותו של חא1י, קלות פכ | אייל כ | נשיכת פכ | *כללן ל0ד] כללן כולם (כלם כ) פכ, לפי׳ כללן א1, לכך כללן י, ת״ל ויברך אותם כללם ח, מה תל׳ לו׳ ל | באחרונה שנ׳ י | איש—כברכתו ל׳ פכ (איש—באחרונה ל׳ א) | 6 אותם דפחכי | ולפי פחכי | שחלק דפחכי | את ל׳ פכ | שהיא ל׳ פכי | 7 ולנפתלי] ולבנימן פהכי | שהיא ל׳ פכי | חטים דפחכי | אפעלפיכן ל׳ פכ | כללן באחרונה] כללן (כללם ח, כלל י) אילו באילו (אלו באלו חכי1) פחכי | שיהיו פח (שיהו—משל אילו ל׳ י) | אוכלים ח | אילו] אלו דחא1כ (וכן בסמוך) | הוי אומר ח, הוי אשר כברכתו בירך אותם א1 | 8 דבר] דיבר ד | אשר דבר] ~ להם ח, ל׳ פא1כי | כתיב דפחא1י, כתו׳ כ | אשר ל׳ פחא1כי | ועוד] אמר י, א״ל פ, אמר להן כ, ל׳ הא1 | אדם ל׳ פכ | 9 אחר ל׳ אי | ומהיכן—אתכם] וממקום שפסקתי הוא מתחיל לברך אתכם ח, וממקום שפסקתי אני משם הוא מתחיל א, וממקום שפסקתי הוא מברך אתכם שנ׳ וזאת אשר דבר להם י, ויתחיל ממקום שפסקתי אני שנ׳ וזאת אשר דבר (דבר וגו׳ כ) פכ | כיון שעמד] וכיון.. א, בא פ (כיון—דבר להם ל׳ כ) | משה ל׳ י | רבינו] רבנו ח, ל׳ פא1י | להם] כו פ | 10 בזאת א1 | מאיכן ח, מאותו מקום א, משם פ | להם אביהם חא2י, אביהם פ, להם אביהם ובמה שחתם א1 | הוי] שנ׳ ח (הוי—להם ל׳ י) | אשר דבר ל׳ פ | להם] ~ אביהם דחא, ל׳ פ | אומר לכם ל׳ אי |

ובמקרא כתוב והנה תומים בבטנה וכמו שהוא בדפוסים, וע׳ במ״י לעיל צד 687, ובתנחומא מ״ב הגי׳ ג״כ תאומים, ושם לא הובא הפי׳ ויצא הראשון אדמוני וכו׳ הרי י״ב, אלא ויתרוצצו הבנים בקרבה הרי י״ב, ומן אמרה כך אני מצטערת עד סוף המאמר ליתא שם, ובתנחומא הגי׳ כיון שנתרוצצו הבנים במעיה אמרה וכו׳ וכמו שהוא בכי״ח, ולהדרש זה בגימטריא י״ב ע׳ גם הוריות י״א ב׳ ומנחות פ״ט א׳: 4 אלא ויברך אותם וכו׳. גי׳ כי״פ וכי״כ וכי״א אלא אותם יותר נכונה (ושם ליתא מן וזאת עד ויברך אותם עח״נ), ומוסב בין על ויברך אותם ובין על ברך אתם, כלומר למה כתוב אותם בלשון רבים, וכתנחומא הגי׳ אלא ברך אותם, וכן מפי׳ רש״י עה״ת לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו מה ת״ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של איל יכול שלא כללן בכל הברכות תלמוד לומר ברך אותם, אולם לקמן בפצ״ט הדרש מכפל לשון, כבר כתיב ויברך אותם ומה ת״ל איש אשר כברכתו בירך אותם אלא לפי שבירכן יהודה באריה וכו׳, וע׳ במ״י שם, וכן בפי׳ ב״ר כ״י מל״א הלשון ומה ת״ל באחרונה איש אשר כברכתו ברך (ובכי״א בירך) אותם אלא כברכתו של כל אחד ואחד מן השבטים ברך את כולם, וע׳ גם בשאר מקומות שציינתי ועוד בשמות רבה פ״א סי׳ ט״ז ובשהש״ר פ״ב י״ד, ואפשר שגם בפי׳ רש״י עה״ת עיקר הגי׳ היא מה ת״ל ברך אותם, ומן לא היה לו לומר עד ברך אותו היא הוספה עפ״י התנחומא, כי לשון זה ליתא בספרים אחרים (ע׳ הוצאת ברלינר), ובלק״ט הובא ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם מת״ל לפי שבירך את יהודה בגבורתו של אריה וכו׳ שמא תאמר שזה גדול מזה ת״ל ויברך אותם כולם שוין, ובכי״ח הגי׳ ג״כ ת״ל ויברך אותם כללם באחרונה איש אשר וכו׳ עח״נ: 6 לפי שחילק וכו׳. הוא טעם אחר לפיכך כתוב אותם בל״ר כדי לכלול את כל השבטים בברכה, ונכונה הגי׳ בכי״א שיהו אוכלין אלו משל אלו הוי אשר כברכתו בירך אותם, ומן וזאת אשר דבר וכו׳ הוא מאמר בפני עצמו, וכן בלק״ט הובא ולפי שחלק להם את הארץ ונתן ליהודה שעורים ולנפתלי חטים יכול לא יהו אוכלין אלו משל אלו ת״ל איש אשר כברכתו ברך אותם הכליל הברכה לכלם, וע׳ גם בשכל טוב צד 326, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א מפ׳ ולפי שחלק להם את ארץ כנען ונתן ליהודה ארץ שהיא עושה שעורים ולנפתלי ארץ שהיא עושה (ובכי״א שעושה) חטים כללם כולם כאחד שיהיו אוכלים (שיהו אוכלין) אלו משל אלו ואלו משל אלו כולם בברכות, והגי׳ ולנפתלי היא גם בדפוסים, ובשאר כ״י הגי׳ ולבנימן עח״נ וכ״ה בתנחומא, וע׳ בתבואת הארץ לר״י שווארץ (הוצ׳ לונץ) צד שפ״ה: 8 וזאת אשר דבר וכו׳. הוא מאמר בפני עצמו (ע׳ באות הקודם), כתוב וזאת בוי״ו לרמוז על משה שיתחיל ברכותיו בוזאת שנאמר וזאת הברכה, ובתנחומא הגי׳ וזאת אשר דבר להם אביהם אליהם אין כתיב כאן אלא להם וזאת עתיד וכו׳, ובגי׳ הדפוסים לקמן פ״ק בלישנא אחרינא, וזאת אשר דבר אביהם יעקב אין כתיב

לכם הברכות הללו אימתי מגיעות אתכם בשעה שתקבלו את התורה שכת׳ בה וזאת התורה (שם ד מד), הוי וזאת אשר דבר, ממה שחתם אביהן בו פתח להם משה מזקנים אתבונן (תהלים קיט ק). יצחק כשבירך את יעקב אמ׳ לו ואל שדי יברך אתך (בראשית כח ג) במה חתם בסוף ברכתו בקריאה ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו (שם שם א), ואף יעקב ממה שפסק אביו משם התחיל שנ׳ ויקרא יעקב אל בניו (שם מט א), וחתם יעקב בשבירכן בזאת שנ׳ וזאת אשר דבר, ואף משה כשעמד לברך את השבטים ממקום שפסק יעקב משם התחיל שנ׳ וזאת הברכה אשר ברך וגו׳, ובמה חתם משה באשריך ישראל (דברים לג כט), ואף דוד כשבא לברך את ישראל ממקום שפסק משה משם פתח שנ׳ אשרי האיש (תהלים א א), הוי מזקנים אתבונן:

כט) ויצו אתם ויאמר אליהם וגו׳ וכיון שנסתלק משם ויעשו בניו לו כן (בראשית נ יב), מה עשו, חנטו אתו והעלו אתו, מה כת׳ ויבאו עד גרן האטד (שם שם י). וכי יש גרן לאטד

3 דברים רבה פי״א סי׳ א׳, מדרש תהלים א׳ סי׳ ב׳ : 5 ספרי זאת הברכה פי׳ שמ״ג, ועי׳ לעיל לד 1203 : 9 תנחומא ע״ב סי׳ י״ח ותנחומא סי׳ י״ז, ילקוט שם, לקמן בנוסחת הדפוסים פ״ק סי׳ ה׳ : 10 סוטה י״ג א׳ :

1 הללו ל׳ י | אימתי הן פכ, ואימתי הם ח | אתכם] לכם פכ, ל׳ ח | משעה פחאכי | את התורה] התורה י, תורה פכ | * שכת׳ בה] שכת׳ בו ל, שכתוב בה דא[1], שנ׳ פהא[2]כ (שכת׳ בה — להם ל׳ י) | התורה] ~ וגו׳ כ, אשר וגו׳ פ, אשר שם משה א, אדם וגו׳ ח | 2 * הוי ל[0]דא] ל׳ לחכ (הוי — דבר ל׳ פ) | דבר] דבר להם אביהם חא, וגו׳ כ | במה (ובמה א[1], ומה א[2]) שחתם להם חא, ובמה שחתם יעקב פכ | אביהם דחא, אבינו פ, אבינו להם כ | בו ל׳ דפחאכ | להם ל׳ כ | משה] משה רבינו כ, משה אמר משה ח, משה אמר משה רבינו פ, אמר משה י, משה שנאמר א[2], שנאמר א[1] | 3 כשבירך] ח, כשברך דכי, משברך פ, בירך א[2], ברך א[1] | את יעקב] יעקב פכי, ליעקב ח | אמ׳] ואמר א[1], ברכו ואמר פחכ, ברכו י, ל׳ א[2] | לו ל׳ א[2]כי | אל א[1], באל י | יברך אתך] יברך אותך דאכי, יברך פ, יתן לך את ברכת אברהם ח | במה] ובמה חא, ל׳ פכ | * חתם ל[0]דחא[2]י] וחתם פכ, שחתם לא[1] | בסוף ל׳ י | ברכתו] ברכותיו א, ל׳ פכי | 4 שנ׳ ויקרא פהאכ | ויברך ל׳ א[2] | אותו דחא[1]י, אותו ויצוהו פכ, ל׳ א[2] | ואף יעקב] ויעקב א | ממה — התחיל] במה.. התחיל חא, ממה.. אביו התחיל ד, התחיל ממקום שפסק אביו פכ, התחיל בקריאה י | שנ׳ ל׳ י | 5 (בניו — התחיל שנ׳) בניו וגו׳ ואף משה כן יעקב [אבינו כ] חתם [לבניו כ] בוזאת והתחיל (התחיל כ) כן פכ) | יעקב — שנ׳] יעקב כשברכן בוזאת (בזאת ח) שנ׳ דח, ל׳ אי | וזאת] בזאת אי | דבר] ~ להם א[1], אליהם (להם א[2]) אביהם חא[2] | ומשה א[2]י | 6 (כשעמד — שנ׳) התחיל לברך במקום שפסק יעקב י) | שם התחיל הברכה ח | אשר ברך ל׳ פאכי | וגו׳] משה דח, ל׳ פאכי | (* ובמה — האיש] ל׳ ל והושלם בגליון) | * ובמה ל׳ פכי | 7 * חתם משה] וחתם י | * ישראל] ~ וגו׳ ח, מי כמוך י | * ואף] פחא[1]א[02]כ, אף ד (ואף — שנ׳] ודוד פתח במקום שפסק משה שנ׳ י) | * לברך — ישראל] לומר תהלה (תפלה א[1]) פחא[1]א[02]כ | 8 * משם] ל׳ פכ | התחיל א[1]א[02] | * האיש] וגו׳ כ, ל׳ י | הוי אומ׳ ח | 9 ויצו — אליהם ל׳ י | אותם דפחאכ | וגו׳] אני נאסף אל עמי אמר להם אם זכיתם נטפלתם בי אם לאו משאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך פכ, אני נאסף.. נטפלתם בעצמי ואם לאו.. אני הולך שנ׳ אני נאסף אל עמי ח, אני נאסף לעמי.. נטפלתם בי אם לאו משאני הולך מן העולם אני הולך נאסף לעמי י, אני נאסף אל עמי.. אם זכיתם בעצמיכם זכיתם בעצמי ואם לאו משאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך שנ׳ אני נאסף אל עמי א, ל׳ ד | וכן נסתלק א[1] | משם] מיד חאכ, ל׳ פי | לו בניו הא[1]י | כן] כן כאשר צום דהא[1], כאשר צוום י, וגו׳ א[2]כ, ל׳ פ | 10 (מה — באטד ל׳ י) | עשאו פ | חנטו — אתו] חנטו אותו.. אותו (אותו במטתו א) דחא, חנטוהו והעלוהו במטתו פכ | מה כת׳] מה כתי׳ ח, כתיב ד, ל׳ פאכ | גורן דפחאכ | יש גרן] יש גורן ד, יש לו גורן א[1], גורן יש לו (יש ח) פחא[2]כ |

כאן אלא אביהם עתיד וכו׳ ע״ש, והגי׳ כאן נכונה יותר, וגי׳ זו הובאה גם בילקוט מכירי תהלים א׳ סי׳ ז׳ בשם תנחומא (ולשונו מתאים יותר עם הנוסח כאן כפי שהוא בכי״א, ובסוף מסיים וכן בבראשית רבה, וכוון להמאמר כאן). והפסוק וזאת התורה מפורש יותר בכי״א וזאת התורה אשר שם משה, וכ״ה בתנחומא, ועל פיו ציינתי, ובכי״ח הגי׳ וזאת התורה אדם וגו׳ והוא המקרא בבמדבר י״ט י״ד, אבל שם כתוב זאת: 3 אמ׳ לו ואל שדי וכו׳. לשון זה הוא גם בתנחומא ולקמן שם, ומיותר הוא, כי לא כוון לומר מה שברך יצחק אלא מה שחתם אחר ברכתו, והפסוק ויקרא יצחק אל יעקב כתוב לפני ואל שדי, ובדברים רבה שם הלשון עמד יצחק לברך את יעקב אמר ממקום שפסק אבא משם אני מתחיל אבא הפסיק בויתן אף אני מתחיל בויתן מנין שנאמר ויתן לך האלהים ובמה חתם יצחק בקרייה שנאמר ויקרא יצחק וכו׳, וע׳ גם במדרש תהלים שם ובמה״ג עמ׳ 764 ובבחיי לפ׳ מ״ט א׳, ועיקר הדרש כבר נאמר בספרי ברכה שם, ד״א וזאת הברכה זה מוסף על ברכה ראשונה שברכו יעקב אביו וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם נמצינו למדים שממקום שסיים יעקב אבינו לברך את בניו משם התחיל משה וברכן שנ׳ וזאת הברכה, ונכונה הגי׳ בסוף המאמר ואף דוד כשבא לומר תהלה עח״נ, וכ״ה לקמן פ״ק, ובתנחומא הגי׳ ואף דוד כשהתחיל בשירה פתח במקום וכו׳, ובמ״ב הלשון, ראה דוד פתח באשרי האיש וכו׳: 9 וכיון שנסתלק וכו׳. בשאר כ״י ובילקוט נוסף עוד דרש על אני נאסף אל עמי אמר להם אם זכיתם וכו׳ עח״נ, וכ״ה בתנחומא ולקמן פ״ק ע״ש ובמ״י, ובתנחומא מ״ב ליתא, ושם סי׳ ז׳ נמצא ג״כ כיון שנסתלק מה כתיב ויעשו בניו וכו׳: 10 וכי יש גורן וכו׳. וכן הקשו בסוטה שם, ומפ׳ רש״י וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות מהן גורן, ותרצו בשם ר׳ אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד (גדר של קוצים), ובברייתא שם נאמר כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב נטלו כולן כתריהן

שהוא א׳ ויבאו עד גרן האטד, אלא אלו כנענים שנטלו את כתריהן והקיפו ארונו שליעקב כגרן זה שמקיפין אתו באטד, ר׳ אליעזר א׳ כיון שראו ארונו שליעקב אבינו התירו אזורי מתניהם וחלקו כבוד ליעקב אבינו, ר׳ שמע׳ בן נחמ׳ אמ׳ קישרי כיתפותיהן התירו, ורבנין אמ׳ באצבע הראו את הארון ויאמרו אבל כבד זה למצרים (שם שם יא), בשביל כן נתן להם הקב״ה גורן שנ׳ עד גרן האטד:

נ י) ויעש לאביו אבל שבעת ימים ומנין שהאבל שבעת ימים שהוא א׳ ויעש לאביו אבל שבעת ימים, אמרו רבותינו שבעת ימים מנין מדכת׳ ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים (ויקרא ח לג), לפיכך ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמה עושין שבעת ימים, כנגד שבעת

2 ירושלמי סוטה פ״א י״ז ב׳, לקמן פ״ק סי׳ ו׳, פסיקתא פ״י (לד ס״ה א׳): 6 תנחומא וילקוט שם, ירושלמי מו״ק פ״ג פ״ב ג׳, לקמן פ״ק סי׳ ז׳, וע׳ דברים רבה פ״ט סי׳ א׳, פדר״א פי״ז ומו״ק כ׳ א׳: 7 ע׳ תנחומא שמיני סי׳ א׳: 8 לקמן פ״ק סי׳ י״ג: ||

1 שהוא — האטד] שהוא אומר ויבאו (אומר א[1]) עד גורן האטד דא[1], ל׳ פחא[2]כ | כנעניים דפכ, הכנעניים חא | את ל׳ פחאכ | כתריהם פחא[1] | ארונו] מטתו א | 2 כגורן דפחא (כגרן — אבינו ל׳ כ) | שמקיפים ח | אותו דפחא | אטד פא | ר״א פ, ר׳ אלעזר ו[1] | אומר דפחא, אמ׳ י | (כיון — אבינו ל׳ י) | ארונו] מטתו א[2] אבינו ל׳ פא | 3 אבינו ל׳ י | ר׳ שמעון בן נחמני ד, ר׳ שמואל (ר״ש פ) בר נחמן פאכ, ר׳ שמואל חי | אומ׳ ח | קישרי] קשרי דפחא[2], קשר כ, כתרי ו[1], ל׳ א[1] | כתפותיהן דחא[2], כתפותיהם פא[1]כי | ורבנן דחי, ורבותינו פאכ | אמרי דחא[1], אמרו פא[2]כי | באצבעותיהם ח | 4 את הארון] ארונו י | ואמרו פחכי | * למצרים דפחאכי] במצרים ל | בשביל כן] בשביל כך פכ, בשביל זה א, לפיכך י | הקב״ה להם פ | שנ׳] ~ ויבאו פח, ויבואו א (שנ׳ — האטד ל׳ כי) | 5 גורן דפחא | האטד ל׳ פ | 6 מנין פאכ, מיכן ח | שאבל י | שהוא — ימים] שהוא אומר.. ימים דא[2], שנא׳ ויעש לאביו וכו׳ א[1], ל׳ פחכי | 7 אמרו ל׳ י | רבותינו] פא׳כ, רז״ל דחא[2], ל׳ י | אבל שבעת ח (שבעת — מנין ל׳ פאכי) | מדכתיב דפח, מדכתו׳ כ, דכתי׳ אי | ופתח פכ | 8 ימים עד מלאות ימי מלואיכם וגו׳ ח | לפיכך — ימים ל׳ י | עושין ל׳ פאכי | שבעה א[2] | ימים] ימי אבל ח, ל׳ א[2] |

ותלאום בארונו של יעקב ע״ש, וע׳ גם באות הבא: 2 ר׳ אליעזר וכו׳. הגי׳ הנכונה היא ר׳ אלעזר וכמו שהוא בילקוט דפ״ר, והוא ר׳ אלעזר בן פדת, ובתנחומא מ״ב ובלק״ט ובשכל טוב צד 329 הגי׳ משובשת ג״כ אליעזר (ובתנחומא חסר מן כגרן זה עד ארונו של יעקב אבינו, וכן דלג הסופר בכי״כ מן יעקב עד יעקב [כהגי׳ בכי״פ] עח״נ), ולפי נוסחתינו (נוסחת התנחומא) אין ר״א בא לתרץ את הקושיא וכי יש גרן לאטד, אלא ענין בפני עצמו הוא, ואגב שאמר שכנעניים חלקו כבוד לארון יעקב והקיפוהו בכתריהם, הובאו דרשות האמוראים שאמרו שהכנעניים חלקו כבוד ליעקב באופן אחר, אולם בירושלמי שם הנוסח א״ר שמואל בר נחמן חיזרנו בכל המקרא ולא מצינו מקום ששמו אטד אלא מהו אטד אילו הכנענים שהיו ראוין לידוש כאטד, ובאי זו זכות ניצולו בזכות וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגורן האטד (וכו׳, כלומר ועשו חסד ליעקב) ומה חסד עשו עמו ר׳ אלעזר אמר איזוריהם התירו ר״ש ב״ל אמר קישרי כתפיהן התירו רבנן אמרין זקפו קומתן א״ר יודן בר שלום הראו באצבע ויאמרו אבל כבד זה למצרים וכו׳, וכעין זה לקמן פ״ק ובפסיקתא שם ע״ש, והנוסח שלפנינו הוא הרכבה מהירושלמי והבבלי שהבאתי באות הקודם, והטעם שהתירו אזורי מתניהם לפי שזה הוא דרך כבוד, וכן מה שאמר ר׳ שמואל בר נחמן (כ״ה הגי׳ הנכונה, וכ״ה בתנחומא) קישרי כיתפותיהן התירו, לפי שכן הוא דרך כבוד, ואולי הוא מנהג אבילות והוא כמו שאמר שחלצו כתפיהם לאבילות כדרך האבל (ע׳ מו״ק פ״ג מ״ז ולא חולצין, ובשבת ק״ה ב׳ וב״ק י״ז א׳), וע׳ מה שהובא בהערות רש״ב בשם המעריך, ולדעת רבנין הראו באצבע על הארון בדרך כבוד, ולמדו כן מתיבת זה, וכעין שנדרשת במכילתא בא פ״א ובספרי במדבר פי׳ ס״א ובתנחומא מ״ב בהעלתך סי׳ ד׳ ובשאר מקומות תיבת זה לומר שהראהו באצבע ע״ש, ועפ״י דרשות אלו מחורגם בת״י א׳ לפי נ׳ י״א, ושריין קטורי חרצהון בגין איקר דיעקב והוו מחווין בידיהון ואמרין וכו׳: 6 שהוא א׳ וכו׳. לשון זה תמוה, כי ממקרא זה בעצמו אנו יכולים ללמוד שאבל שבעת ימים, וכ״ה בתנחומא ויעש לאביו אבל שבעת ימים מכאן שאבילות שבעת ימים אמרו רז״ל מהכא (ובתנחומא מ״ב הגי׳ ואמרי לה מכאן) ומפתח וכו׳, ונראה גי׳ כי״א א׳ שנאמ׳ ויעש וכו׳ עח״נ, ובירושלמי שם הלשון, מניין לאבל מן התורה שבעה ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמדים דבר קודם למתן תורה ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ זעורה שמע לה מן הדא ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים וכו׳, וע׳ לקמן פ״ק, וכהדרש בתנחומא (וכאן) הוא בדברים רבה שם ומנין אתה למד לאבל שבעת ימים א״ר אבא בר אבינא שכן מצינו ביוסף ויעש לאביו אבל שבעת ימים, וכ״ה בפדר״א שם בשם ר׳ יוסי ע״ש, וזה הוא המקור להני רבוותא שכתבו דאבילות ז׳ ימים היא מדאורייתא מקרא זה, ע׳ברי״ף פ״ב דברכות ובראו״ש שם סי׳ ט״ו, ובפי׳ המיוחס לרש״י נזיר ט״ו ב׳ ד״ה אלא כ׳ דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד דכ׳ ואחריתה כיום מר אלא רבנן תקנו ז׳ דסמכו אקרא כדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים (והר״ץ חיות בהגהותיו שם כתב דלא נמצא כן בשום מקום, ונעלם ממנו כל זה), ודרש אחר במו״ק שם, ובתוס׳ שם ד״ה מה כתבו דאי אפשר ללמוד מכאן לפי שקודם קבורה היה, וע׳ גם ברמב״ם ראש ה׳ אבלות וברמב״ן עה״ת בראשית כ״ט כ״ז ובפי׳ המשניות להרמב״ם חולין סוף פ״ז: 7 לא תצאו שבעת ימים. כ״ה בכל הספרים, ובכי״ח נוסף סוף המקרא עד מלאות וכו׳ עח״נ, ופסוק זה אינו בענין אבילות ומדבר לפני מיתת בני אהרן, והראיה מבוארת בתנחומא שמיני שם ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים אמר להם משה לאהרן ולבניו שמרו אבילות שבעה ימים עד שלא יגיע בכם וכו׳ (וע׳ גם במ״ב שם), ולקמן פ״ק אמרו, ריש לקיש בשם בר קפרא מייתי לה מהכא ומפתח אהל מועד לא תצאו ז׳ ימים וגומ׳ מה אתם נמשחתם בשמן המשחה ז׳ ימים אף אתם שמרו לאחיכם ז׳ ימים, והמפרשים שם רוצים להגיה ולומר שכוון לקרא ויקרא י׳ ז׳ ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו, המדבר אחר מיתת בני אהרן, וכ״ה במה״ג עמ׳ 762, ע׳ במ״י שם: 8 ולמה עושין וכו׳. טעם זה נאמר על התורה, למה צותה להתאבל שבעת ימים, ונכונה הגי׳ ולמה שבעת

ימי המשתה: אמ' להם הקב"ה בעולם הזה נצטערתם עם הצדיק הזה ושמרתם לו אבל שבעת ימים, ולעולם הבא אני מחזיר לכם אותו האבל לשמחה שנ' והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם (ירמיה לא יב), וכשם שאני מנחם אתכם כך אני מנחם לציון ולחרבותיה שנ' כי נחם י"י ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן י"י ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה (ישעיה נא ג):

1 המשתה] (משתה כ) שאדם עושה פכ, המשתה כל עומת שבא כן ילך י | הקב"ה] ~ לישראל פחכ, לבני יעקב א, ל' י | עם הצדיק] עם צדיק א, בצדיק פכ | הזה] זה פאכ, ל' י | ושמרתם] ועשיתם י | 2 לעולם פכ, אבל לעולם א | מחזיר — אותו] מחזיר אותו חא2י, מחזיר א1, מהפך פכ | אבל י | לשמחה] לששון פכ | * ונחמתים — מיגונם — ונחמתים ושימחתים מיגונם ל, ונחמתים א1, וגו' פכ | 3 אתכם] לכם פכ, את בני א2, לבני א1 | כך ל' א1 | את ציון א2 | וכל (ולכל ח) חרבותיה פח, [וכל כ0] וחרביה כ, ואת חרבותיה א2 | * נחם דפחאכ] ניחם ל | 4 * נחם דפאכ] ניחם ל, ונחם ח | ימצא — זמרה] וגו' א2, ~ יגדיל תורה ויאדיר פכ ||

בלי מלת עושין עח"נ, ואפשר שהוא טעם אחר בלי מלות דבר אחר, ובילקוט נוסף כל עומת שבא כן ילך, ובירושלמי כתובות פ"א כ"ה א' נאמר, משה התקין שבעת ימי המשתה ושבע' ימי האבל וכו', וע' במה"ג שם:
3 וכשם שאני מנחם וכו'. סיום זה בא כאן כדי לסיים בנחמת ציון, וע' במ"י לעיל סוף פצ"ג, ובילקוט השמיטו:

פרשה צה—צז בכי"ו

פרשה צה

מו כח) [ואת יהודה] עיר קטנה וגו' (קהלת ט יד) עיר קטנה זו מצרים, ואנשים בה מעט אילו עשרת השבטים, ובא אליה מלך גדול וס' או' (שם שם) זה יוסף, ובנה עליה מצודים גדולים (שם שם) אילו שלש גזירות שגזר שלא יכנס לה עבד ושלא יכנס אדם בשני חמורים ושלא יכנס אדם עד שיהיה כותב (שם) שם אביו ושם זקינו, ומצא בה איש מסכן וחכם (שם שם טו) זה יהודה, ומלט הוא את העיר בחכמתו (שם שם) שאמ' ישב נא עבדך וגו' (בראשית מד לג), ואדם לא זכר וגו' (קהלת שם שם) אתון לית אתון מנהרין לה אנה מנהר לה ואת יהודה שלח וגו':

ברזל בברזל יחד וגו' (משלי כז יז) ברזל בברזל יחד זה יהודה ויוסף, ואיש יחד פני רעהו (שם שם) שנתיחדה עליו שכינה ואת יהודה שלח לפניו וגו':

מה כת' למעלה מן העניין כל הנפש הבאה וגו' (בראשית מו כו) ותמר ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף אלא מיכן שהמלך שקול כנגד הכל, אמ' ר' ברכיה וזאת הברכה (דברים לג א) וזאת ליהודה (שם שם ז) אלא מיכן שהמלך שקול כנגד הכל, אמ' ר' יצחק אתם תהיו לעבר אחד ואני וגו' (ש"א יד מ) מיכן שהמלך שקול כנגד הכל:

לפניו לזה שהוא עתיד ליטול מלכות לפניו, שור אם טרף ארי בא ומציל, ארי אם טרף אין שור בא ומציל, יהודה ויוסף יטול יוסף שהוא לשעה ואחרכך יהודה שהוא לעולם, זאב אם יטרף ארי

1 מדרש קהלת ט' ט"ו, ועי' תנחומא מ"ב ויגש סי' ה' ואגדת בראשית פע"ט (ע"ח) סי' ד': 3 לעיל צד 1126 וש"נ: 7 עי' תנחומא מ"ב ויגש סי' ו': עי' לעיל צד 792: 10 עי' ר"ה מ' ב': 11 עי' לעיל צד 1209: 13 לעיל צד 882, תנחומא מ"ב ויגש סי' ד':

פרשה צה—צז בכי"ו. כבר אמרתי לעיל ראש פצ"ה (צד 1185) שפרשיות צ"ה וצ"ו הנמצאות בדפוסים ובכ"י אינן מב"ר, ותחתיהן בכי"ו שלש פרשיות אחרות מב"ר, ופרשיות אלו היו לבעל מה"ג והשתמש בהן, ור"י טהעאדאר הדפיסן בס' היובל לכבוד ר"י גוטטמאנן עם מראה מקומות והערות, ואני השותי הוצאתו עם הכ"י ועל פיו הגהתי: 1 ואת יהודה וכו'. כן נוסף בכ"י בכתב אחר, ובמה"ג עמ' 687 הובא ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף זהש"ה עיר קטנה ואנשים בה מעט עיר קטנה זו ארץ מצרים שהיא קטנה כנגד כל ישראל (ארץ ישראל) ואנשים בה מעט אלו השבטים וכו' אלו שלוש גזירות שגזר יוסף שלא יכנס אדם (אדם למצרים) עד שיכתוב שמו ושם אביו ושם זקינו ושלא יכנס עבד בחמור ושלא יכנס אדם בשני חמורים ומצא בה איש מסכן וחכם זה יהודה שאמ' אנכי אערבנו ומלט וכו' ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אמ' הקב"ה לשבטים אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף, ובמדרש קהלת שם הלשון, ד"א עיר קטנה זה מצרים ואנשים בה מעט אלו אחי יוסף שנאמר וירדו אחי יוסף עשרה (ובמ"ב שם במדרש זוטא צד 126 הנוסח, אלו עשרת השבטים) וכו' ומלט הוא את העיר בחכמתו שנאמר אנכי אערבנו וגו' ועוד שאמר ליוסף ישב נא עבדך תחת הנער וגו' (ובמ"ב שם, ומלט הוא שאמר אנכי אערבנו, וכעין זה באג"ב שם) ואדם לא זכר וגו' אמר הקב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (ובמ"ב אתם לא זכרתם אותו אני אזכור אותו) ואת יהודה וכו', ובתנחומא מ"ב שם הדרש בקיצור ובסגנון אחר, ובנה עליה מצודים גדולים א"ל מרגלים אתם וכו', וכ"ה באג"ב שם, ושלש גזירות שגזר יוסף נמנו גם בב"ר לעיל פצ"א, ושם נוסף בגליון כי"ו עד שיכתוב שמו שם אביו, ואפשר שכן צ"ל כאן תחת שם הכתוב שתי פעמים, וע' במ"י שם, ובמקרא כתוב איש מסכן חכם, אולם הלשון וחכם הוא בכל המקומות שציינתי, וכ"ה לעיל צד 303 ע"ש ובמ"י, ושם צד 304 הסגנון ג"כ אמר הקב"ה אין לית אתון מנהרין ליה אנא מנהיר ליה ע"ש, וע' גם לעיל צד 1085: 7 ברזל בברזל יחד וכו'. הדרש ברזל בברזל יחד על יהודה ויוסף נמצא גם בתנחומא מ"ב שם על הכתוב כי כמוך כפרעה וכו' בך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים שנאמר ברזל בברזל יחד נאה לשניהם עומדין זה כנגד זה נאה למלך מתגאה כנגד מלך וכו' (וע' במ"י לעיל צד 1152), ובמה"ג שם הובא כנראה ממקור אחר, ד"א ואת יהודה שלח לפניו זהש"ה ברזל בברזל יחד זה יהודה ויוסף הלך יהודה אצל יוסף שהיה יהודה מלך ויוסף בכור נאה למלך שילך אצל הבכור וכו' אמר לו אביו אתה התחלת במצוה זו על ידך היא נגמרת איכן התחיל בה ויגש אליו יהודה וכו' כך יהודה לפי שנזדווג ליוסף תחלה נזדווג לו בסוף דכתי' ואת יהודה שלח לפניו, וסוף הדרש שנתיחדה עליו שכינה אינו מובן, ונראה שנוסף מלעיל פס"ט שנדרש בפתיחה על והנה ה' נצב עליו וגו' ואיש יחד וגו' ואיש זה יעקב כיון שעמד אבינו יעקב איש יחד פני רעהו שנתיחדה עליו השכינה (שכינה) שנ' והנה י"י נצב עליו, וכאן הועתק מלעיל בהשגרת הלשון, ועיקר הדרש הוא ואיש יחד פני רעהו ואת יהודה שלח לפניו וגו': 9 מה כת' למעלה וכו'. בגליון כ"י נוספו תיבות לבית יעקב למלת הבאה, והוא הפסוק כ"ז כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, וכן נוסף שם לאתם תהיו לעבר אחד ואני, התיבות ויהונתן בני נהיה לעבר אחד, ובר"ה שם אמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחילה לדין וכו', וע' גם כתובות י"ז א', והכונה כאן שיהודה שהיה מלך (ע' במ"י לעיל צד 1152) שקול כנגד כל בית יעקב, וכן משה ברך יהודה מטעם זה בלשון וזאת, שפתח בו הברכה לכל השבטים, וזאת הברכה, והסגנון מה כת' למעלה מן העניין כמו בב"ר לעיל פעמים שונות וע' במ"י לעיל צד 1063: 13 לפניו לזה וכו'. ליוסף שעתיד למלוך לפני יהודה, ונראה שכוון למשוח מלחמה מיוסף שיבא

בא ומציל, ארי אם יטרף אין זאב בא ומציל, יהודה ובנימן יטול בנימן שהוא לשעה ואחר כך יהודה שהוא לעולם, שלו ובית העולמים תיטול שלו שהיא לשעה ואחרכך בית העולמים שהוא לעולם, ישראל ואומות העולם יטלו אומות העולם שהן לשעה ואחרכך ישראל שהן לעולם, העולם הזה והעולם הבא יטול העולם הזה שהוא לשעה ואחרכך יטול העולם הבא שהוא לעולם:

להורות לפניו ר' חננה בריה דר' אחא ור' חמא ביר' חנינה חד אמ' להתקין לו בית דירה, וחרנה אמ' להתקין לו בית וועד להורות לפניו:

גשנה זו שהיא קלה ופירותיה גסים, אמ' ר' יהושע בן לוי דומים לפירות צניבריי:

כט) ויאסר יוסף מרכבתו וגו' אמ' ר' שמעון בן יוחיי אהבה מקלקלת את השורה גרשה דכבת וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו עד מטי אריק חרבי תורי' ידי:

ל) ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם חנניה בן חכיניי ור' שמעון בן יוחיי הלכו ללמד תורה אצל ר' עקיבה בבני ברק ועשו שם שלש עשרה שנה, ר' שמעון בן יוחיי הוה משלח כתבין לבייתיה והוה ידע מה בבייתיה, חנניה בן חכיניי לא הוה משלח כתבין לבייתיה ולא הוה ידע מה בבייתיה, שלחה אשתו ואמרה לו בתך בגרה בא והשיאה, צפה ר' עקיבה ברוח הקודש אמ' כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה, מה עבד, אזל למליתה שמע קלהן דמלוותיה אמרן בתו שלחכיניי מליי קולתיך וסוק ליך, הוות מהלכה והוא מהלך בתרה עד זמן דעלת לבייתיה, לא הספיקה ביתו לראותו עד שיצאתה נשמתה, ואית דאמרין חזרת, אמ' ר' שמעון בן יוחיי שלשה דברין הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן, ואילו הן האוחז באמתו ומשתין, והמשמש מטתו ערום, והאומר דברים שבינו לבין אשתו בפרהסיא, ויש אומ' אף הנכנס לביתו פתאם, קל וחומר לביתו שלחבירו, ר' יוחנן כד הווה סלק לבייתיה דר' חנינה הווה מכעכע, שכן ישראל אומ' ליוסף [אמותה הפעם] ראוי הייתי למות באותה הפעם אילולי ששילחתה ואמרתה לי כי עודך חי:

5 ע' לעיל לך 1188 וס"כ: 8 לעיל לך 592: 10 ויקלא רבה פכ"א סי' ח', וע' כתובות ס"ב ב': 16 וי"ר שם, וע' נדה ט"ז ב':

לפני מלך המשיח העומד מיהודה, ע' במ"י לעיל צד 893 וצד 1224 (ואולי כוון ליהושע מאפרים), ומפרש עוד שארי דהיינו יהודה שנאמר בו גור אריה יהודה, חזק הוא מן השור דהיינו יוסף שנמשל לשור, בכור שורו הדר לו, וכן הארי גבור מזאב דהיינו בנימין שנ' בו בנימן זאב (וע' לעיל צד 1187), ועל כן יהודה ובנימן יטול בנימן תחילה לשעה ואח"כ יהודה, וכוון לשאול שבא מבנימין שהוא מלך לפני דוד שהמלוכה לו ולבניו לעולם (ע' לעיל צד 1210 ולקמן פצ"ט סי' ג'), וכמו כן משכן שילה שהיה בחלקו של יוסף (ע' לעיל צד 1170 ובמ"י שם) היה לפני בית העולמים שהוא בחלקו של יהודה, וע' יומא י"ב א' ולקמן פצ"ט סי' א', והדרש לפניו לזה שעתיד ליטול מלכות לפניו נדרש גם לעיל פע"ה על הפ' וישלח יעקב מלאכים לפניו, וכ"ה בתנחומא שם, ושם נוסף שהמלכות בעולם הזה שלו אבל אתה נוטל באחרונה, וכמו שנאמר כאן ישראל ואומות העולם וכו', ובכ"י נוסף בגליון בכתב אחר מהו לפניו לזה שהוא וכו', ושם הגי' תיטול שלו שהוא לשעה, והגהתי (במקומות שאני אומר הגהתי, הגיה כן גם רו"ט): 5 ר' חננה בריה דר' אחא וכו'. כן נוסף גם בדפוסים בפצ"ה, ע' בח"נ לעיל צד 1188 שורה 2, ובמה"ג עמ' 688 הועתק להורות לפניו גשנה מהו להורת ר' חנינה אומ' להתקין וכו' ור' חמא אומ' להתקין לו בית וועד לתורה, והלשון כאן בסוף המאמר להורות לפניו, נראה שהוא כמו הדא הוא דכתיב להורות, ומביא ראיה ממנו שהתקין לו בית וועד, ואפשר שהוא ענין אחר ומוסב למטה על גשנה, ובת"י א' מתורגם למחוויא קדמוי ארחא וכו' ולמתקנא קדמוי בית משרוי וכו', ובת"י ב' לאתקנה ליה אתר בית משרוי, וכמ"ד להתקין לו בית וועד הובא לעיל פצ"ה בשם ר' נחמיה ע"ש ובמ"י, והוא לאגדה שאבות למדו את התורה וכמו שנתבאר שם, ואגדה זו כבר נאמרה באפוקליפסה הסורית לברוך פנ"ז ב' ע"ש: 7 דומים לפירות צניבריי. שהם כמו כן גסים, וע' במ"י לקמן פצ"ח סי' י"ז, ולמד כן מן הכתוב לקמן מ"ז ו' במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך ישבו בארץ גשן: 8 גרשה דכבת וכו'. כלומר גרום את כל הדרשה כמו שהיא כיוצא בה (דכותה) אצל וישכם אברהם בבקר עד שתבוא לאריק חרבי, והסופר קטע הדרשה ורמז שכתובה לעיל פנ"ה ומציין תחלתו וסופו של המאמר שם, ועל הסגנון גרש בכי"ו ע' במ"י לעיל צד 1111: 11 ועשו שם. ושהו שם, וכן הוא בוי"ר, וע' לעיל צד 936 ובמ"י שם, ועל ספור זה נרמז לעיל צד 152 כאשתו שלחנניה בן חכינאי, וע' במ"י שם: 14 מה עבד וכו'. מה עשה חנניה, הלך למעין (מקום שממלאים שם מים) ושמע קולן של השואבות אומרות בתו של חכיניי מלאי כדך ועלי (לכי) לך, היא (בתו) הלכה והוא הלך אחריה עד שבאה לביתו, לא הספיקה ביתו (אשתו) לראותו עד שיצאה נשמתה, ויש אומרים שנשמתה חזרה בה, ובכי"ו הגי' אזלה למליתה והגהתי אזל, ובגליון הוגה למלוייתא, ובוי"ר שם הלשון בדפ"ר וד"ו, קם נסב רשותא ואזל אזל בעי לה בגו בייתיה ואשכחת דפניי לזוית אחוריה מה עבד אזל ויתב ליה על מלויתהן דנשיא שמע קלהון דמלייתא אמרן בת חנינא מלוי קולתיך וסליק ליך מה עשה הלך אחריה עד שנכנסה לתוך ביתו נכנס אחריה פתאום לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצתה נשמתה אמר לפניו רבש"ע ענייה זו זו שכרה לאחר י"ג שנה שהמתינה לי באותה שעה חזרת נפשה לגופה, וגי' הכ"י כאן לא הספיקה ביתו, לפי שביתו של אדם זו אשתו (ע' יומא פ"א מ"א ושבת קי"ח ב'), ובכתובות שם המעשה באופן אחר, ר' חנניה בן חכינאי וכו' אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב עד דאתי אישתנו שבילי דמתא ולא ידע למיזל לביתיה אזל יתיב אגודא דנהרא שמע להההיא רביתא דהוו קרו לה בת חכינאי וכו' טלי קולתך ותא ניזיל אמר ש"מ האי רביתא דידן אזל בתרה הוה יתיבא דביתהו וכו' פרח רוחה אמר לפניו רבש"ע ענייה זו זה שכרה בעא רחמי עלה וחייה: 16 שלשה דברין וכו'. בוי"ר שם הגי' ד' דברים, וחושב גם הנכנס לביתו פתאום, ובנדה שם המאמר, אמר ר' שמעון בן יוחאי ארבעה דברים וכו' הנכנס לביתו פתאום ואצ"ל לבית חבירו והאוחז באמה ומשתין מים ומשתין מים ערום לפני מטתו והמשמש מטתו בפני כל חי, (וע"ש בתוס' י"ז א'), ושם הובא כעין זה מס' בן סירא, וע' בן סירא פכ"ה, ובברייתא פסחים קי"ב א' נמנה בתוך ז' דברים שצוה ר'

מז ב) ומקצה אחיו וגו' אמ' ר' יהושע ביר' נחמיה הן הן שניתפרשו [בכפילה] במשנה תורה:

ו) ארץ מצרים לפניך היא אמ' ר' אחווא ביר' זעורה מה החזרין הללו תחילתן מתוק סופן מר כך היו מצריים לישראל תחילתן מתוק וסופן מר, תחילתן מתוק ארץ מצר' לפניך היא, סופן מר וימררו את חייהם וגו' (שמות א יד):

ז ח) ויבא יוסף את יעקב אביו וגו' [ויברך יעקב את פרעה וגו'] מה ברכה בירכו, אמ' ר' יהושע בן קרחה יתוספון משנותיי על שנותיך, אמ' ר' שמעון בן יוחיי יעלה נילוס לרגלי וישקה את כל ארץ מצרים: היה שם עוג באותה השעה אמרו לו לא הייתה או' אברהם פרדה עקרה הוא אינו מוליד והרי בן בנו בשבעים, אמ' להם אברהם עצמו הוא, שהיה סבור בו שהוא אברהם, שהיה לקטר פניו דומה לו, התחיל שואלו שאילות אמ' לו בן כמה שנים את:

ט) ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני וגו' מעט ורעים אמ' ר' אבא בר כהנא ביני לבינך קטנתי (בראשית לב יא), ביני לבין אחרים מעט ורעים, אמ' ר' שמעון בן יוחיי לפי שקרא תיגר שלושים ושלש תיבות לפיכך נמנע מחייו שלשים ושלש שנה:

יב) ויכלכל יוסף את אביו וגו' [לחם לפי הטף] הדה אמרה שהטף מבזבז תומיש:

1 ע' ספרי חקת הלכה פי' קכ"ד וסכ"ס, ב"ק ל"ב א' ולעיל צד 1191: 2 ירושלמי פסחים פ"ב כ"ט ג', וע' פסחים ל"ט א': 6 תנחומא מ"ב ותנחומא נשא סי' כ"ו, במדבר רבה פי"ב סי' ב', אגדת בראשית מ"ב צד 85, וע' ספרי עקב י"ל"ח, במ"ל פ"ם סי' ד' ולעיל צד 1098: 7 דברים רבה פ"א סי' כ"ס, וע' לעיל צד 565: 10 ע' לעיל צד 900:

קיבא את ר' יהושע בנו, ואל תכנס לביתך פתאום כ"ש לבית חבירך, וכן נשנה במס' דרך ארץ פ"ה לעולם אל יכנס אדם פתאום לבית חבירו, ומסיים כאן ר"י כד הווה סלק לבייתיה דר"ח וכו', כאשר נכנס לביתו לבקרו חיכך גרונו כדי שישמע שהוא בא שכן ישראל וכו', ובשביל זה הובא כל הסיפור כאן, ובוי"ר שם הגי' ר' יוחנן כד הוה סליק למשאל שלמיה דר' חנינה הוה מבעבע על שום ונשמע קולו, וכן הלשון לעיל צד 37 ר' יוחנן סלק למישל שלמיה דר' חנינא וכו', ובמה"ג עמ' 691 הובא ד"א אמותה הפעם ראוי הייתי למות באותה הפעם אלולי שלחת לי ואמרת כי עודך חי, וע"ש עמ' 689: 1 הן הן שניתפרשו בכפילה. כן נוסף בגליון כ"י, והם זבולן גד דן נפתלי ואשר שהוכפלו שמותם בברכת משה וכמפורש בספרי וב"ק שם, וכ"ה בת"י א', ולעיל בפצ"ה נדרש להפך אלו שלא כפל משה שמותם בברכתו לא היו גבורים ואותם העמיד לפני פרעה ע"ש ובמ"י: 2 מה החזרין הללו כו': בירושלמי שם אמר ר' חייה בשם ר' הושעיה מה חזרת תחלתה מתוק וסופה מר כך עשו המצריים לאבותינו מצרים בתחילה במיטב ארץ הושב את אביך ואת אחיך ואח"כ וימררו וכו', ונראה שזהו גם כונת ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בבבלי פסחים שם, למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זו שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחלתן רכה וסופן קשה, ורש"י שם פי' תחלה רכה בתחלה נשתעבדו להן ע"י שכר שהיו שוכרין אותן, במה"ג עמ' 692 הובא, אמ' ר' זעירא החזרין הללו וכו' כך המצרים תחלתן מתוק במיטב הארץ הושב את אביך ובסוף וימררו את חייהם: 6 יתוספון משנותיי וכו'. לפיכך לא חי יעקב ק"פ שנה כיצחק אביו, ורשב"י חולק עליו, והוא נותן מפני זה בסמוך (אות 11) טעם אחר לחסרון שנות יעקב: יעלה נילוס לרגלי וכו'. פירוש לרגלי בשבילי, לפי שבאתי לכאן, וכן הובא במה"ג שם ויברך יעקב את פרעה מה ברכה בירכו יתוספו וכו' ר' שמעון בן יוחאי אומר יסק נילוס לרגלי וישקה את כל ארץ מצרים, ומסיים ועלה נילוס והשקה את כל ארץ מצרים וכו', ובתנחומא שם איתא (בבמ"ב) אמר ר' ברכיה הכהן ברבי האנוש מאלוה יצדק וגו' יעקב כשהלך אצל פרעה לא יצא מאצלו עד שברכו ומה ברכו א"ל יעלה נילוס לרגלו ומנין שנאמר ויברך יעקב וכו' (וכ"ה בבמ"ר פי"ב), ונראה שלרגלו הכונה לרגלו של יעקב כלומר בשבילו, ובחרו בלשון זה עפ"י המקרא בראשית ל' ל' ויברך ה' אותך לרגלי, וע' לעיל צד 1058 ולקמן פצ"ז (צ"ח) סי' ג', אכן בלק"ט מפ' מה ברכה ברכו אמר לו יהי רצון שיעלה נילוס לרגליך, והוא מפ' רגל ממש, ואחריו בשכל טוב צד 295, ומבואר הוא יותר ברש"י עה"ת לפ"י, ומה ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגליו לפי שאין מצרים שותה מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא על נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ, וע"ע ברמב"ן, ובאג"ב שם יש, וכשבא יעקב למצרים ברך את פרעה שנאמר ויברך יעקב את פרעה שיהיה הנילוס עולה לקראתו וכשהושיבו בפלטין שלו בא שליח אל פרעה ואמר לו עלה היום נילוס כך וכך וכו' וצ"ע, והדרש שיעקב ברך את פרעה שיכלה הרעב מבואר כבר בספרי שם, וע' לעיל סוף פפ"ט ובמ"י שם, ועפ"י הדרש שלפנינו מתורגם בת"י א' ובריך יעקב ית פרעה ואמר יהא רעוא דיתמלון מוי דנילוס ויעדי כפנא מן עלמא ביומך: 7 היה שם עוג וכו'. במה"ג שם הועתק ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך אמרו היה שם עוג באותה שעה יושב אצל פרעה אמ' פרעה לעוג הלא כך הייתי (היית) אומר על אברהם וכו' הרי בן בנו משבעים נפש אמ' לו עוג אברהם עצמו הוא זה שהיה סבור שהוא אברהם מפני שהיה קלסתר פניו דומה לו וכו' כמה שנים אתה דכת' כמה ימי שני חייך, והלשון בכ"י כלקטר (כן כתוב שם, ולא כלכטר) הוא כמו קלסתר, ולשון יוני הוא[1]), ונמצא כמה פעמים כלקטירין ע' בעמת"ל ח"ב צד 342, ובסגנון אחר האגדה בדב"ר שם, בשעה שנכנס יעקב אצל פרעה לברך אותו שנאמר ויברך יעקב את פרעה היה עוג יושב שם באותה שעה אמר לו פרעה לעוג לא כך היית אומר וכו' הרי בן בנו ושבעים נפש מירכו אותה שעה התחיל עוג מכנים עין רעה עליהן וכו', ואמירה של עוג על אברהם הוזכרה גם לעיל צד 565 ע"ש ובמ"י, ובלק"ט מפ' מה ראה פרעה לשאול ליעקב כמה ימי שני חייך לפי שהיה איקונין של יעקב אבינו דומה לאברהם אבינו וכסבור היה שהוא אברהם, ואחריו בשכל טוב צד 294: 10 ביני לבינך קטנתי. וכדעת ר' אבא ב"כ לעיל פע"ו איני כדיי קטנתי ע"ש: 11 לפי שקרא תיגר וכו'. בתוס' (ובריב"א) עה"ת סוף ויגש הובא בשם מדרש, בשעה שאמר יעקב מעטים ורעים היו אמ' לו הקב"ה אני מלטתיך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה וכו' חייך שכמנין התיבות שיש מן ויאמר [פרעה] עד בימי מגורי' כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך והם ל"ג תיבות ובמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז, וכן נמצא בתנחומא כ"י (מבוא לתנחומא מ"ב צד 132), ור"י טהעאדאר ציין להמאמר במדרש אגדה ראש פ' ויחי, ולמה נחסרו משנותיו של יעקב ל"ג שנים על שדבר כלפי מעלה וכו' לפי שבשעה ששאלו פרעה כמה ימי שני חייך ויאמר יעקב אל פרעה מעט ורעים ומנין התיבות הם שלשה ושלשים תיבות: 13 הדה אמרה שהטף וכו'. במה"ג עמ' 693 מפ' לחם לפי הטף שהוא מבזבז יותר ממה שהוא אוכל לכך נאמר לחם לפי הטף שנתן להם בעין טובה, ועפ"י זה נראה לפרש

[1]) χαρακτήρ.

יג) ולחם אין בכל הארץ וגו׳ [ותלה ארץ מצרים] הדה היא אתלעת:

יד) וילקט יוסף את כל הכסף וגו׳ הדה היא איש אמונות רב ברכות (משלי כח כ):

טו טז) ויתם הכסף מארץ מצרים וגו׳ ויאמר יוסף הבו מקניכם וגו׳ ר׳ יצחק אמ׳ הביאו מקניכם, הסוס לית לקובליי וקלף ביצלה:

יז יח) ויביאו את מקניהם אל יוסף וגו׳ ותתם השנה ההיא וגו׳ [לא נשאר לפני אדני בלתי אם גויתנו ואדמתנו] הווה חד מנהון גבל אדמדמני וטאיש גרמיה ואתי וקאים לה קומוי ואמר לה חמייתני חמית בייתי:

כא) ואת העם העביר אותו וגו׳ תני ר׳ שמעון בן יוחי מה לי לדרוש ולומר ואת העם העביר אותו לערים, אלא שלא יהו מונים את ישראל ואומ׳ להם לא אומה שלגולים אתם ושלמטלטלים, לפיכך הווה נסב מן הכה ויהב הכה, נסב מן הכה ויהב הכה:

כב) רק אדמת הכהנים לא קנה וגו׳ אמ׳ ר׳ אבא בר כהנא פטריקן שלהם קנה, מה שקנו לעצמן לא קנה:

כג כד) ויאמר יוסף אל העם הן קניתי וגו׳ והיה בתבואות וגו׳ ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי פרעה אין לו כלום בעולם והוא או׳ והיה בתבואות [ונתתם חמישית לפרעה] וגו׳ אבל הקב״ה שהכל שלו אינו אומ׳ לך שתפרוש לו אלא אחד מעשרה:

כה) ויאמר החייתנו וגו׳ ר׳ אבא בר כהנא אמ׳ כפפן למול, אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמן חייתנו אין כת׳ אלא החייתנו נתתה לנו חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא:

כו כז) וישם אותה יוסף וגו׳ וישב ישראל בארץ מצרים וגו׳ הכה אתמר ויאחזו בה ולהלן אתמר אשר אני נותן לכם לאחזה (ויקרא יד לד), אלא כן ארעה צרתון למגבי שטרה מינהון לפיכך הוא או׳ ויאחזו בה, ברם להלן אשר אני נותן לכם לאחזה אם זכיתם לאחזה ואם לאו אתם גולים ממנה:

כח) ויחי יעקב בארץ מצר׳ שבע עשרה שנה ורבינו עשה בציפורין שבע עשרה שנה וקרא על גרמה הדן פסוקה ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויחי יהודה בציפורים שבע עשרה:

3 ע׳ לעיל לד 1191: 9 ע׳ חולין ס׳ ב׳: 16 לעיל לד 1106: 22 ירושלמי כלאים פ״ט ל״ב ב׳, כתובות פי״ב ל״ה א׳, תנחומא ויחי סי׳ ג׳, וע׳ לעיל לד 1198: ||

דברי המדרש, שכוונו לומר שיוסף נתן לבית אביו חומש יותר מכפי הצורך להם, וכן הוא הדרך שמי שנותן בעין יפה מוסיף חומש כמו בהקדש ויקרא כ״ז י״ט, ל״א וכן בבמדבר ה׳ ז׳, וע׳ ב״ם פ״ד מ״ח, וע״ע כתובות נ׳ א׳, ובפסחים י׳ ב׳ אמרו שדרכו של תינוק לפרפר: 1 הדא היא אתלעת גראה שצ״ל איתלעית, ומפרשים את הפעל להה כמו לעי (לאי) בארמית, איתלעית ארעא, כלומר נעשית עיפה ויגיעה, וע׳ במפרשים עה״ת: 2 הדה היא איש אמונות. שיוסף נאמן היה לפרעה כמו שנ׳ בסוף הכתוב ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה, ואמרו במכילתא בשלח בפתיחה על יוסף, שקיים לא תגנוב שלא גנב מפרעה שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף וגו׳, וכ״ה בסדר אליהו רבה פכ״ד (כ״ו), ולעיל צד 1182 נקרא יוסף נאמן ע״ש ובמ״י, ובמה״ג עמ׳ 694 הובא ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה עליו הכת׳ אומר איש אמונות וכו׳, וע׳ ברמב״ן עה״ת, וכיוצא בזה אמר פילון בס׳ דע יוסיפו צד 77: 3 ר׳ יצחק אמ׳ וכו׳. מאמר זה נוסף בדפוסים לעיל סוף פצ״ה, ופירשתיו במ״י שם: 6 הווה חד מנהון וכו׳. היה אחד מהם גבל אדמדמני (כן הוגה בגליון כ״י, ובכ״י הגי׳ אדמני) וטח את גופו ועמד לו לפניו (לפני יוסף) ואמר לו ראיתני וראית את ביתי, ולפי הענין אדמדמני הוא מין עפר הנמצא בארץ מצרים, ודרשו שהראו ליוסף את גופם ועפר אדמתם שיושבים עליה, ואמרו לו לא נשאר לנו בלתי זה מה שאתה רואה, וכ״ה במה״ג עמ׳ 695 הות חד מנהון גביל עפרא וטמיש גרמיה ואתא וקם ליה קומי יוסף ואמ׳ ליה מרי מלכא חמי יתי חמי חקלי גויתנו ואדמתנו, ומזה יוצא שגם במאמר הב״ר לעיל צד 327 אנן גבלין אדמדמני וטישין מוחיה וכו׳, אין לפרש אדמדמני כמו דבדבניות (ע׳ במ״י שם) אלא אדמדמני הוא מין עפר שגובלים אותו וטחים בו את הגוף או את הראש לרפואה או לעדן את הבשר, וע׳ שבת פ׳ ב׳: 9 שלא יהו מונים וכו׳. וכן נדרש בחולין שם ואת העם העביר אותו לערים מאי נפקא מינה דלא ליקרו לאחיו גלוותא, וכן מתורגם בת״י א׳ וב׳, וע׳ ברש״י עה״ת, וסגנון הלשון שלא יהו מונים וכו׳ כמו לעיל צד 1077 ע״ש ובמ״י, ושלמטלטלים הוא כמו ושלמתטלטלים, כלומר אנשים הנודדים ממקום למקום, וע׳ סנהדרין כ״ו א׳ טלטולא דגברא: 11 פטריקן שלהם. האדמה שירשו מאבותיהם קנה, ולשון פטריקן כמו לעיל צד 499 ע״ש ובמ״י, ואיני יודע מנין לר׳ אבא ב״כ דרש זה: 16 ר׳ אבא ב״כ אמ׳ וכו׳. ע׳ מש״כ במ״י לעיל סוף פ״צ: 19 כן ארעה צרתון וכו׳. הכא הארץ אחזה אותם כדי לגבות מהם את השטר שאמ׳ ה׳ לאברהם ועבדום וענו אותם (וע׳ לעיל צד 1052 ובמ״י שם), לכך כתוב ויאחזו בה, נאחזו בה בעל כרחם: 22 ורבינו עשה וכו׳. ר׳ יהודה הנשיא ישב בציפורין י״ז שנה וקרא על עצמו הפסוק הזה וכו׳, ובירושלמי שם הלשון רבי הוה יתיב ליה וכו׳ וקרא על גרמיה ויחי וכו׳, ומאמר זה נמצא גם בדפוסים ובחמשה כ״י לעיל פצ״ו כמו שהבאתי בח״נ שם, ולהלשון עשה ע׳ לעיל צד 1232, ובגליון כ״י נוסף ולמה הפרשה הזאת סתומה מכל הפרשיות שבתורה אלא כיון שנפטר יעקב התחיל שעבוד מצרים על ישר׳ ד״א למה היא סתומה מפני שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתתם ממנו ד״א למה היא סתומה מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם, ופסקא זו היא בדפוסים ובכ״י לעיל ראש פצ״ו (צד 1192) ע״ש, וע׳ גם בעקידה סוף שער ל״ג, ולפי שפרשה זו סתומה, התחילו כאן בפרשה אחרת עם הפסוק הבא, וסדרו המאמר ויחי יעקב וכו׳ בסוף פצ״ה:

פרשה צו

מז כט) ויקרבו ימי ישראל שכתי וראה תחת השמש [כי לא לקלים המרוץ] וגו' (קהלת ט יא) ויש לך ללמד מעשאל ועשאל קל ברגליו (ש"ב ב יח) כד מטת שעתיה מהוא אמ' ויכהו אבנר באחרי החנית אל החמש (שם שם כג), ולא לגבורים המלחמה (קהלת שם שם) יש לך ללמד מאבנר, אמ' ר' יהודה ביר' סימון נח היה לאדם להזיז כותל שהוא בנוי שש אמות על שש אמות ולא להזיז אחד מאבריו שלאבנר, כד מטת שעתיה מהוא או' הכמות נבל ימות אבנר (ש"ב ג לג), וגם לא לחכמים לחם (קהלת שם שם) יש לך ללמד משלמה ויהי לחם שלמה וגו' עשרה בקר וגו' (מ"א ה ב ג), כד מטת שעתיה מהוא או' וזה היה חלקי מכל עמלי (קהלת ב י), ומהוא וזה היה חלקי מכל עמלי מן דמר קופתיה ומן דמר קודה ומן דמר קשרתיה, וגם לא לנבונים עושר (שם ט יא) יש לך ללמד מאיוב ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן וגו' (איוב א ג) כד מטת שעתיה מהוא או' חנוני חנוני אתם רעיי וגו' (שם יט כא), וגם לא ליודעים חן (קהלת שם שם) זה יהושע, אמ' ר' אחווא ביר' זעירא שני דברים אמ' יהושע לפני משה רבו ולא נגמלו חסד בפניו, בשעה שאמ' לו אדני משה כלאם (במדבר יא כח) אמ' לו משה יהושע מה את סבור שאני מקנא בך, הלווי כל ישראל כיוצא בך ומי יתן כל עם י"י וגו' (שם שם כט), בשעה שאמ' לו קול מלחמה במחנה (שמות לב יז) אמ' לו משה יהושע אדם שהוא עתיד לנהוג סררה על ששים רבוא אינו יודע לבחן בין קול לקול, אין קול ענות גבורה (שם שם יח) הכד"ת והיה כאשר ירים משה ידו [וגבר ישראל] וגו' (שם יז יא), אין קול ענות חלושה (שם לב יח) הכד"ת ויחלש יהושע את עמלק וגו' (שם יז יג) אתמהן, קול ענות אנכי שומע (שם לב יח) אמ' ר' יוסי קל קילוס לעבודה זרה אנכי שומע, ד"א כי לא לקלים המרוץ זה יעקב, אתמול ויצא יעקב מבא' שבע (בראשית כח י) וכד מטת שעתיה מה הוא או' וישאו בני ישראל את יעקב אביהן (שם מו ה) בגופן אפילו בלכתיקה לא יכול להיטען, ולא לגיבורים המלחמה זה יעקב, אתמול ויגש יעקב ויגל (שם כט י) אמ' ר' יוחנן כזה שהוא מעביר את הפקק מעל גבי הצלוחית, כד מטת שעתיה מהוא או' וישאו בני ישראל בגופן אפילו בלכתיקה לא יכול להיטען, וגם לא לחכמים לחם זה יעקב, אתמול ויזבח יעקב

1 מדרש קהלת פ' י"א, תנחומא ואתחנן סי' ב': 8 ע' ירושלמי סנהדרין פ"ב ה' ג', גיטין ס"ח ב', סנהדרין כ' ב', תנחומא אחרי סי' א', מדרש קהלת ב' י': 13 ספרי בהעלתך פי' צ"ו: 15 ע' שמות רבה פמ"א סי' א': 20 לעיל צד 811:

פרשה צו. ע' לעיל סוף פצ"ה: 2 ויש לך ללמד וכו'. כל הפתיחה נמצאת במדרש קהלת שם בהוספות ושינוים וע"ש במ"כ (מדרש זוטא צד 123), ובתנחומא שם נסדרה רק השיטה הראשונה מעשאל, ובשיטה שניה נדרש הכתוב על משה ע"ש, והדרשה הובאה כאן, לפי שבשיטה שניה דורש כל הקרא על יעקב, ומסיים בפסוק שעומד בו כדרך הפתיחה, וע' גם במה"ג עמ' 698 ואילך, והגי' ו ע ש א ל היא גם בדפ"ר וד"ו במ' קהלת, וכ"ה במ"ב שם ובאיזו דפוסי התנחומא, ולפנינו במקרא ועשהאל: 4 ר' יהודה ביר' סימון וכו'. ובמ' קהלת שם המאמר בשם ר' אסי משום ר' יוחנן, נוח לו לאדם להזיז כותל בנוי שש אמות בעובי מלהזיז רגלו אחת של אבנר, ובמה"ג שם הוא בשם רב הונא: 5 מטת שעתיה. בכ"י הגי' כאן מטא, וכ"ה במ' קהלת מ"ב בכל הענין, ובמה"ג לנכון גם כאן מטת, וכן כתוב בטעות בכ"י ב' פעמים ימות ימות (אבנר) והגהתי: 6 וגם לא וכו'. בכ"י כתוב ולא, ונמחק הוי"ו והוגה בגליון וגם, וכן נוסף שם לפסוק הבא ויהי לחם שלמה וגו', ליום אחד שלשים כור סלת וששים כור קמח עשרה בקר בראים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים: 8 קשרתיה. כצ"ל, ובכ"י הגי' קרתיה, והכונה שאחד מפ' שנשאר לשלמה קופתיה, סלו, ואחד אומר קודיה, קערתו, ואחד אומר קשרתיה, חגורו סביב מתניו, ובמ' קהלת ט' י"א הגי' מאן דאמר קודיה ומ"ד קניה ומ"ד ק ש ר ת י ה, ובמ"ב שם איכא דאמרי מקלו ואיכא דאמרי קודו ואיכא דאמרי ק ו ש ר ת י ה, ובמ' קהלת ב' י', מאן דאמר קודיה מאן דאמר ק ש ר ת י ה, ובירושלמי שם יש, באותה שעה אמר וזה היה חלקי אית דמרין חוטרא ואית דמרין קניא אית דמרין ק י ש ר ת י ה, ובגיטין וסנהדרין שם, מאי וזה רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו (קודו, ע' ד"ס וברש"י סנהדרין שם), וע' גם בתנחומא שם ובהערות רש"ב לתנחומא אחרי אות כ"ה: 11 ולא נגמלו חסד בפניו. הלשון מגומגם, ור"ל שלא נגמל ליהושע חסד בפניו, כלומר שדבריו לא מצאו חן, וכ"ה במה"ג ולא נשא בהן חן בעיניו, ובמ' קהלת שם, ולא נגמל חן בעיניו: 12 שאני מקנא בך וכו'. כן הגהתי, ובכ"י מקנה, ומבואר הוא עפ"י הדרש שאלדד ומידד התנבאו, משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ (ע' ספרי בהעלתך פי' צ"ה וסנהדרין י"ז א') ואמר משה סבור אתה שאני מקנא בך הלווי וכו', וכ"ה בספרי שם ויאמר לו משה המקנא אתה לי א"ל יהושע בך אני מקנא לואי אתה כיוצא בו (וצ"ל בני כיוצא בך, וכמו שהוא במ' קהלת) ולואי כל ישראל כיוצא בך וכו', וע' במ' קהלת ובחי' הרד"ל שם, ולסגנון הלשון מה את סבור ע' לעיל צד 960 ובמ"י שם: 17 אתמהן. וכ"ה הלשון לעיל צד 1114 אתמהון ע"ש ובמ"י, וע' גם בשמו"ר שם: 19 אפילו בלכתיקה וכו'. מין כסא[1], ובמה"ג עמ' 700 הובא אתמול כת' ו י ש א י ע ק ב ר ג ל י ו ו י ל ך ועכשיו וישאו וכו' אביהם אפי' ב ג ל ו ג ד ק א לא היה יכול לטעון ולא לגבורים המלחמה זה יעקב וכו' כאדם שמעביר פקק מפי הצלוחית והיום ו י ת ח ז ק י ש ר א ל ו י ש ב ע ל ה מ ט ה, ובמ' קהלת שם הלשון, אתמול ו י ש א י ע ק ב ר ג ל י ו היום כתיב ו י א ס ו ף ר ג ל י ו א ל ה מ ט ה ולא לגבורים המלחמה וכו' הפקק מעל פי הצלוחית והיום ו י ש א ו ב נ י י ש ר א ל א ת

[1]) lectica.

זבח (שם לא נד), וכד מטת שעתיה מהוא או' שובו שברו לנו מעט אוכל (שם מג ב), וגם לא לנבונים עושר זה יעקב, אתמול ויפרץ האיש מאד (שם ל מג) ר' סימון בשם ר' שמעון בר אבא נפרצה לו פירצה מעין דוגמה שלעולם הבא הכד"ת עלה הפורץ וגו' (מיכה ב יג), ר' אבא בר כהנא אמ' קבזר מאה ותרתין רבוון ושבעה אלפין ומאתיין ענין הווה לה לאבינו יעקב, ר' לוי אמ' ששים רבוא כלבים, רבנן אמ' מאה ועשרים ריבוא, ולא פליגין מן דמר ששים ריבוא לכל עדר כלב, ומן דמר מאה ועשרים ריבוא לכל עדר תרין כלבין, כד מטת שעתיה מה יוסף אמ' לה וכלכלתי אותך שם (בראשית מה יא), וגם לא ליודעים חן זה יעקב, אתמול ידעתי בני ידעתי (שם מח יט) ידעתי מעשה ראובן ובלהה ידעתי מעשה יהודה ותמר, מה אם דברים שלא נתגלו לך נתגלו לי, דברים שנתגלו לך על אחת כמה וכמה, כד מטת שעתיה מהוא אמר אם נא מצאתי חן בעיניך [וגו'] אל נא תקברני במצ':

ויקרבו ימי ישראל למות נאמרה קריבת ימים בבחור שבאבות ובבחור שבנביאים [ובבחור שבמלכים, כבחור שבאבות זה יעקב כי יעקב בחר לו יה (תהלים קלה ד) ונאמ' בו קריבת ימים ויקרבו [ימי] ישראל למות, בבחור שבנביאים] זה משה לולי משה בחירו וגו' (שם קו כג) ונאמ' בו קריבת ימים ויאמר י"י אל משה הן קרבו ימיך למות (דברים לא יד), בבחור שבמלכים זה דויד ויבחר בדויד עבדו וגו' (תהלים עח ע) ונא' בו קריבת ימים ויקרבו ימי דויד למות (מ"א ב א), אמ' ר' אבא בר כהנא מפני משכנים שישכנו ומקרבים שיקרבו שלא יאמרו מתנת שכב מרע הוא, [את] מוצא יעקב נוטל בכורה מראובן ונותנה ליוסף, ממנשה ונותנה לאפרים שלא יאמרו מת' שכב מרע הוא, משה דוחה לשמעון ומקרב לראובן שלא יאמרו מת' שכב מרע הוא, ודויד נוטל [מלכות] מאדניהו ונותנה לשלמה שלא יאמרו מת' שכב מרע [הוא], ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שלא הגיעו שנותיהם לפרק אבתיהם, את מוצא אברהם חייה מאה ושבעים וחמש שנים, יצחק חייה מאה ושמונים שנה, ויעקב חייה מאה וארבעים ושבע שנה, הווי אומר שלא הגיעו שנותיהם לפרק אבתיהם, את מוצא לוי חייה מאה ושלשים ושבע שנה, וקהת חייה מאה ושלשים ושלש שנה, ועמרם חייה מאה ושלשים ושבע שנה, משה חייה מאה ועשרים שנה שלא הגיעו שנותיהם לפרק אבותיהם, בועז ועובד וישי חיו קרוב לחמש מאות שנה, ודויד חיה שבעים שנה ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו' (תהלים צ י),

2 לעיל לד 855 וש"נ: 7 לקמן פל"ז (צ"ט) סי' ד': 10 ע' תנחומא מ"ב ותנחומא חלה הברכה סי' ז' ולעיל לד 896 ובמדבר רבה פ"ג סי' ג': 18 לעיל לד 1194 וש"נ:

יעקב אביהם בגופו ואפילו בגלקטיקא לא היה יכול להיטען: 1 שובו שברו לנו וכו'. וכ"ה במ' קהלת, ובמה"ג הובא, והיום יוסף שולח לו וכלכלתי אותך שם: 2 ר' סימון בשם ר' שמעון וכו'. כצ"ל, וכמו שהוא לעיל פע"ג לפ' ויפרץ האיש וגו' ע"ש ובמ"י, וכ"ה במ' קהלת, ובכ"י הגי' ביר' שמעון, ובסמוך הגי' בכ"י כל עדר כלב, וצ"ל לכל, וכמו שהוא לעיל שם: 6 כד מטת שעתיה וכו'. במה"ג עמ' 701 הגי', והיום פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך, וכהגי' כאן הוא במ' זוטא שם, והיום אמר לו יוסף וכלכלתי וכו', ובמ' קהלת הנוסח והיום ויכלכל יוסף את אביו וגו': 7 מעשה ראובן ובלהה וכו'. במה"ג הלשון יותר נכון מעשה יהודה בתמר ומעשה ראובן בבלהה, וכ"ה במדרש קהלת, וע' לקמן שם: 9 אם נא מצאתי חן וכו'. שהוכרח לפייס את יוסף (וכמו שהוא במ' זוטא והיום מפייס ליוסף וכו') ולבקש ממנו חן, וזהו וגם לא ליודעים חן, וכנראה מלשון המדרש דעתו שהפרשה הבאה ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף וגו' מקומה לפני הפרשה ויחי יעקב וגו' שיעקב אמר ליוסף אם נא מצאתי חן בעיניך, ואין מוקדם ומאוחר בתורה: 10 ובבחור שבמלכים וכו'. כן הושלם בגליון כ"י, וכעין זה במה"ג עמ' 702 ע"ש, וקצת ממאמר שלפנינו נמצא בתנחומא שם על הפ' הן קרבו ימיך למות, אמר ר' יהושע בן לוי נאמר קריבה באבות ונאמר קריבה במלכים ויקרבו ימי דוד למות בנביאים הן קרבו ימיך, והשאר קטוע שם (וע' בהערות רש"ב), ולעיל ראש פע"ו נקרא ג"כ יעקב בחור שבאבות ומשה בחור שבנביאים ע"ש ובבמ"ר שם: 15 מפני משכנים שישכנו וכו'. לשון זה קשה לפרש (ואפשר לקרות בכ"י גם שישבנו בבי"ת, והנו"ן הוגה כנראה), ואולי יש לקרות בשי"ן שמאלית (מסכנים שיסכנו), ופירושו העניים (שנדחו) ישארו בעניותם, ויסכנו הוא פעול (יסוכנו) משרש סכן, ע' ישעיה מ' כ' המסכן וגו' ועוד בעמת"ל ע' מסכן, וכונתו נראה שכתוב בהם לשון קריבה, לומר שלא היו עדיין סמוך למיתתם ממש, כדי לקיים ולאשר מה שעשו, שהמקורבים על ידם יקורבו, והמרוחקים ירוחקו, ולא יאמרו מתנת שכיב מרע הוא, כלומר לא ידעו מה שעשו, וכזה נמצא בילמדנו (המועתק בקונדרס אחרון לילקוט דפ"ר, ר' ל"ג) ויתחזק ישראל וישב חזק עצמו וישב לו שלא יברך אותם מיסב ויאמרו שכיב מרע היה ולא היה יודע מה עשה, וכן בפסיקתא רבתי פ"ג (צד י' ב') ר' אחא אמר שלא וכו' ויאמרו מתנת שכיב מרע היו ברכותיו ולא היה יודע מה עשה לכך נתחזק ועמד וישב שידעו שמתנותיו היו מתנות בריא, ובמה"ג עמ' 703 לא הובא אלא, אמר ר' אבא בר כהנא את מוצא יעקב נוטל וכו' יאמרו שכיב מרע היה ולא ידע מה עשה וכו' וכן דוד נוטל מלכות (וכן הושלם בגליון כי"ו) מאדניה וכו' שכיב מרע היה (וכן הוספתי מלת הוא, כמו שהוא לעיל) ולא ידע לכך נאמר בהן קריבה, וע"ש גם בעמ' 716, וכאן מבואר שיעקב נטל בכורת ראובן ממנו סמוך למיתתו, ולא משמע כן לעיל צד 1067 ע"ש וכמ"י, ומה שאמר שמשה דחה את שמעון, היינו שלא בירך אותו עם שאר שבטים, וע' בפסיקתא פל"ב (צד קצ"ז ב') ובמדרש תהלים צ' סי' ג', וקרב לראובן שאמר יחי ראובן, ע' לקמן פצ"ח (צ"ט) סי' ד': 18 ר' שמואל בר נחמן וכו'. במה"ג שם, ד"א למה נאמ' בהן קריבה ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן אומ' לא הגיעו שנותיהן וכו', ולעיל שם יש, אמרו רבותינו כל מי שנ' בו קריבה לא הגיע לימי אבותיו וכו', וסגנון הלשון את מוצא אברהם חי קע"ה יצחק חי ק"פ נמצא גם לעיל צד 694, ובכי"ו משובש לוי חייה מאה ושלשים ושלש שנה וקהת וכו' ושבע שנה ועמרם וכו' ושלש שנה, והגהתי, והמספרים בדיוק במה"ג שם, וע' שמות ו' ט"ז, י"ח, כ' ובמ"י לעיל צד 1195 אות 2: 22 חיו קרוב לחמש מאות שנה. כלומר כולם ביחד חיו כל כך, ולעיל צד 1195 יש, בעז ועבד וישי אמרו רבותינו

הווי או' שלא הגיעו שנותיהם לפרק אבותיהם: אמ' ר' שמעון בן לקיש ימיהם שלצדיקים קובלים עליהם, דמר ר' סימון עמד לו היום באמצע הרקיע אמ' איני זז ולא שוקע ובן עמרם בעולם, הדה היא אם לא בכיתי לקשה יום (איוב ל כה) שנתקשה היום כנגדו: אמ' ר' שמעון בן לקיש אין בינינו לבין הצדיקים אלא דיבור פה בלבד, אמ' ר' אישיין שומע הוא המת קילוסו כמתוך חלום: אמ' ר' שמעון בן לקיש החיים יודעים מה המתים עושין, והמתים אינן יודעים מאומה מה החיים עושין, ומה טע' כי החיים יודעים שימותו (קהלת ט ה): אמ' ר' שמעון בן לקיש כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו ומה טע' כי הולך האדם אל בית [עולמו] וגו' (שם יב ה), מושלים אותו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנכנס למדינה ונכנסו עמו דוכסים ואיפרכים ואסרטילטין אף על פי שכולם נכנסים בפילי אחת אלא כל אחד ואחד שורה לפי כבודו, כך אפעלפי שהכל טועמים טעם מיתה אלא כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו ומה טע' כי הולך האדם אל בית וגו': אמ' ר' שמעון בן לקיש ימיהם שלצדיקים מתים והן אינן מתין ויקרב דוד למות אין כת' כן אלא ויקרבו ימי דויד למות (מ"א ב א), ויאמר י"י אל משה הן קרבת למות אין כת' כן אלא הן קרבו ימיך למות (דברים לא יד), ויקרב ישראל למות אין כת' כן אלא ויקרבו ימי ישראל למות:

ויקרא לבנו ליוסף למה לבנו ליוסף אמ' לו שאת חביב עלי יתר מכולם, שבשבילך ירדתי לכן ושאת צריך לדבר הדה היא והחי יתן אל לבו (קהלת ז ב), ר' מאיר אמ' משם ר' עקיבה מהוא והחי יתן אל לבו עבד דייעבדון ספוד דייספדון לווי דילוון גמול חסד דתתגמל חסד, אמ' ר' אימי

1 לעיל סס וש"כ: 3 ירושלמי ע"ז פ"ג מ"ב ג', מדרש קהלת ט' י', פסיקתא רבתי פ"ב (ה' ב') ופי"ב (מ"ו ב'), מדרש תהלים ל' סי' ג': 6 ויקרא רבה פי"ח סי' א', מדרש קהלת י"ב ה', וע' שבת קנ"ב א', ב"מ פ"ג ב', שמות רבה פנ"ב סי' ג', וי"ר פכ"ז סי' א', פסיקתא פ"ט (ע"ה א'), תנחומא מ"ב אמור סי' פ' ותנחומא סי' ו': 10 ע' לעיל צד 1194 וש"נ: 14 תנחומא ויחי סי' ג', וע' לעיל צד 1195: 15 תוספתא מגילה. פ"ד (ג') ס"ז, כתובות פי"ז ו', ירושלמי כתובות פי"ז ל"א ב', מועד קטן כ"ח ב', כתובות ע"ב א', נדרים פ"ג ב', מדרש קהלת ז' ב' כל הענין:

מ א ר ב ע מאות שנה היו חייהן ע"ש ובמ"י ובתוס' עה"ת, ובמה"ג שם הובא וכן בועז ועובד וישי חיה כ ל א ח ד מ ה ן קרוב לחמש מאות שנה, ואינו נכון, והפסוק ימי שנותינו בהם שבעים שנה לא הובא כאן לראיה, שדוד חי שבעים שנה, כי מקרא מפורש הוא בש"ב ה' ד', אלא שרצה לומר שדוד לא חי יותר מחיי בני אדם בכלל, ובמה"ג הלשון, ודוד חיה שבעים שנה הא לפי שלא הגיעו לפרק אבותיהן לכך נאמר בהן קריבה: 1 ימיהם שלצדיקים וכו'. לכך כתיב ו י ק ר ב ו י מ י וגו', ולעיל פצ"ו הובא כן על יעקב בלבד ע"ש, ובדברים רבה פ"ט (שהעתקתי במ"י שם) הדרש על משה שאמר לו הקב"ה הן קרבו ימיך, א"ר ס י מ א היום קובל וכו' ד"א רבנין אמרי וכו', ל פ י כ ך א י ו ב מ פ ר ש ה א ם ל א וכו' שנתקשה היום כנגדו: 3 אין בינינו לבין הצדיקים וכו'. אין בינינו החיים לבין הצדיקים המתים אלא הדיבור בלבד, שאין המתים יודעים לדבר, וכ"ה במה"ג עמ' 704, אמ' ר' שמעון בן לקיש אין בינינו לבין הצדיקים ה מ ת י ם אלא ה ד י ב ו ר בלבד, וכהלשון כאן הוא בירוש' שם אמר ר"ש ב"ל אין בינינו ולצדיקים אלא דיבור פה בלבד, ובמ' קהלת שם הוא משובש, א"ר אשיאן אין בין צדיקים לרשעים אלא דיבור בלבד רשב"ל אמר אין בין צדיקים לבינן אלא דיבור בלבד, ובפסי"ר פ"ב א"ר ח מ א ב"ר י ו ס י אין בין החיים לצדיקים המתים אלא הדיבור בלבד וכו', ובמ' תהלים שם הוא בשם ר' ח י י א ב"ר י ו ס י: 4 אמ' ר' אישיין וכו'. בירוש' שם הובא כן בשם ר' זעיר' ובשם ר' אשיין, ובמה"ג הוא בש"ר זעירא, וכ"ה במ' קהלת שם, ובברכות י"ט א' אמר ר' יצחק כל המספר אחרי המת כאילו מספר אחרי האבן איכא דאמרי דלא ידעי, ואיכא דאמרי ד י ד ע י ולא איכפת להו וכו', ובשבת קנ"ב ב' א"ר אבהו כל שאומרים בפני המת י ו ד ע עד שיסתום הגולל, פליגי בה ר' חייא ור"ש ב"ר חד אמר עד שיסתם הגולל וחד אמר עד שיתאכל הבשר. וכו', ושם קנ"ג א' אמר ליה רב לרב שמואל בר שילא (שילת) אחים בהספדא (התאמץ בהספדי שיתחממו העומדים) דהתם קאימנא: 6 יודעים שימותו. וסוף הכתוב והמתים אינם יודעים מאומה, ובברכות י"ח א' רצה ר' יונתן ללמוד כן ממקרא זה, ור' חייא אמר לו שלא שנה ושלש ע"ש, ושם בסוף ע"ב מסיים שגם ר' יונתן חזר בו דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה וכו', וע' גם בירוש' ברכות פ"ב ד' ד' ובמדרש קהלת ט' ה', ושבת קנ"ב ב' וב"ב נ"ח א': כל צדיק וצדיק וכו' המאמר הועתק במה"ג עמ' 703, והלשון שם, ואמ' ר"ש וכו' בפני עצמו דכת' כי הולך האדם אל בית ע ו ל מ ו למה הדבר דומה למלך שנכנס למדינה נכנסו עמו דוכסין ו א פ ר ו כ י ן ו א ס ט ר ו ג ל י ן אעפ"י שנכנסו כולן בפילי אחת כל אחד ואחד ה ו ל ך ו ש ו ר ה ב פ נ י ע צ מ ו לפי כבודו וכו', וגי' כי"ו ואסרטילטין היא במקום ואסטרטילטין, ראשי הצבא, וע' במ"י לעיל צד 511, ופילי הוא שער בל"י (ע' במ"י לעיל צד 1180), ובכי"ו בשבוש ש ו ר ו לפי כבודו, והגהתי, והדרש הובא בסתם גם בוי"ר שם כי הולך האדם אל בית עולמו מלמד (כ"ה בדפ"ר וד"ו שם, ובשאר הדפוסים הוסיפו עפ"י המ' קהלת, בית העולם לא נאמר אלא בית עולמו מלמד) שכל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו משל למלך שנכנס למדינה ועמו דוכסין ואיפרכין ו א י ס ט ר ט י ו ט י ן אע"פ שהכל נכנסין ב פ ו ל י ן אחד כל אחד ואחד ש ר ו י לפי כבודו וכו', וע' גם במדרש קהלת שם (ובדפ"ר וד"ו שם הגי' דוכסין ו ה פ ר כ י ן ו א י ס ט ס ט ו ל א ט י ן אע"פ שכולם נכנסין ב פ י ל י א נ ו ן אחת כל אחד ואחד ה ו ל ך ו ש ו ר ה וכו'), ובשבת שם הדרש בסגנון אחר, כי הולך אדם אל בית עולמו א"ר יצחק מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו משל למלך בשר ודם שנכנס הוא ועבדיו לעיר כשהן נכנסין כולן בשער אחד נכנסין כשהן לנין כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו, וע' גם בשאר מקומות שציינתי: 11 ימיהם שלצדיקים וכו'. לכך כתיב ויקרבו י מ י לפי שהימים מתים והצדיקים אינם מתים, וע' לעיל פצ"ו ובמ"י שם, ובמה"ג שם הועתק ר' שמעון בן לקיש אומ' י מ ו ת י ה ן שלצדיקים מ ת י ן ו ה ן אינן מתין מאי טעמא ויקרב ישראל למות אין כת' אלא וכו', ובכי"ו בשבוש ימיהם שלצדיקים מתים ה ן ו א י נ ן, והגהתי, וע' בילקוט ראובני לדברים ל"א י"ד שהביא בשם מדרש ימים מתים והצדיקים אינם מתים ע"ש: 14 שבשבילך ירדתי לכן. וכ"ה בתנחומא שם אל נא תקברני במצרים בשבילך ירדתי למצרים, וכן נוסף בדפוסים לעיל פצ"ו, ע' בח"נ לעיל שם שורה 7 ומש"כ במ"י שם: 15 ושאת צריך לדבר. שיוסף ה ש ב י ע ג"כ את אחיו והעליתם את עצמותי מזה (בראשית נ' כ"ה), אף שגם עצמות שאר השבטים הועלו ממצרים, ע' לקמן פ"ק (ק"א) סי' י"א: 16 עבד דייעבדון וכו'. עשה לאחרים

והחי יתן אל לבו אילו הצדיקין שהן נותנין מיתתן על לבן, אמ׳ ר׳ מנא למה כותשין על לב למימר כולה לתמן, אמ׳ ר׳ אימי צדיק חי העולמים משלם שכר כל פסיעה ופסיעה שהבריות פוסעים בגמילות חסדים: ר׳ יונה ור׳ יוסי גלילייה בשם ר׳ יוסי בן חנינה אין שואלין הלכה לפני מיטתו שלמת, והא ר׳ ירמיה שאל לר׳ זעירה קומי ערסיה דר׳ שמואל בר רב יצחק ואגיביה, אמ׳ דהוון רחיקין, והא ר׳ יוחנן שאל לר׳ ינאי קומי ערסיה דר׳ שמעון בר יהוצדק ואגיביה, אמרין דהווה דן בנווסה והדן בפונוקטה, ומה שאליה המקדיש עולה לבדק הבית מהוא למעול, אמ׳ לו הואיל והכהנים מעכבים בשחיטתה מועל, נשחטה מנ׳ אמ׳ לו הואיל והכהנים מעכבים [בזריקות מעל, נזרק דמה מנין, הואיל והכהנים מעכבים] בהפשט עורה מועל, תני הכתפים אסורים לנעול את הסנדל שלא תפסוק הרצועה ויערבבו את המצוה, ר׳ זעירה שרע בדיבורה, אזלון בעיי מזקופיניה ואשכחוניה איעני, אמ׳ ליה ר׳ [מהו כן] אמ׳ לון להין דאתינן על שם והחי יתן אל לבו:

3 ירושלמי ברכות פ״ג ו׳ ב׳, מ״ק פ״ג פ״ג ה״ז פ״ג ל׳ ה׳, ועי׳ ברכות ג׳ ב׳: 6 ע׳ תמורה ל״ב ב׳:

בשביל שיעשו אחרים גם לך כן, ספוד בשביל שיספדוך, לוה את המתים בשביל שילווך וכו׳, ובכ״י הגי׳ תתגמל, והגהתי, ובגליון נוסף אחר דייספדון, בכי דיבכון, ובמה״ג עמ׳ 708 הועתק, הדא הוא דכת׳ והחי וכו׳ משום ר׳ עקיבה עביד דיעבדונך קבר דיקברונך [ספוד דיספדונך, ע״ש צד 821] לוי דילוונך גמיל חסדין דתתגמיל חסדין, ובתוספתא מגילה שם הלשון, ר׳ מאיר אומר משום ר׳ עקיבא מה תל׳ לומר והחי יתן אל לבו אלא עבד דיעבדון לך לווי דילוונך ספוד דיספדונך קבור דיקברונך, ובירושלמי שם, ר׳ מאיר אומר משום ר׳ עקיבה רבו וכו׳ אלא עבד דיעבדון ספוד דיספדון קבור דיקברון לווי דילוון, ובמדרש קהלת שם, עבוד חסדא דיעבדון לך לווי דילוונך ספוד דיספדונך קבור דיקברונך גמול חסד דתתגמל חסד, וע׳ בשאר מקומות שציינתי: 1 אילו הצדיקין וכו׳. שנקראים חיים (ברכות י״ח א׳), והם זוכרים את יום המיתה, וע׳ שבת קנ״ג א׳, אמר ר׳ מנא למה כותשין על לב, מכים על הלב לסימן חרטה, לומר שהכל בא משם, כי לבא ועינא תרין סרסורי דחטאה (ירושלמי ברכות פ״א ג׳ ג׳, וע׳ ברכות ס״א א׳), ונראה להגיה כולה תמן במקום לתמן בכ״י, וכ״ה במ׳ קהלת שם א״ר מנא והחי יתן אל לבו אלו הצדיקים שנותנין מיתתן כנגד לבן ולמה כותשין על הלב מימר דכלה תמן, ובמה״ג הובא, ד״א והחי יתן אל לבו אמ׳ ר׳ אמי אלו הצדיקים וכו׳, ומאמר ר׳ מנא לא הועתק שם. וע״ע במגן אברהם סי׳ תר״ז ס״ק ג׳: 2 א״ר אימי צדיק וכו׳. הוא לישנא אחרינא מר׳ אימי שדורש והחי יתן אל לבו על הקב״ה, ובמה״ג ד״א והחי יתן אל לבו זה חי העולמים וכו׳, ובמ׳ קהלת שם ד״א והחי וכו׳ שהוא משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים: 3 ר׳ יונה ור׳ יוסי גלילייה. כן הגהתי, וכ״ה בירושלמי שם (גליליא), ובכ״י בשבוש הגלילייה, וכל המאמר הובא כאן לפי שמסיים בפסוק והחי יתן אל לבו, ובמ׳ קהלת שם בשבוש דאמר ר׳ יונה וכו׳, ובברכות שם אמר ר׳ זריקא א״ר אמי א״ר יהושע בן לוי אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת וא״ר אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי וכו׳ וכ״ש מילי דעלמא, וע׳ בשמחות פ״ג ו׳: 4 שאל לר׳ זעירה קומי ערסיה וכו׳. שאל את ר׳ זעירא לפני מטתו של ר״ש בר רב יצחק הלכה, והלה השיבו, אלמא דשואלין הלכה בפני המת, ותירצו שהיו רחוקים זה מזה, כלומר שהיה רחוק ממטת המת, ושאלו עוד והא ר׳ יוחנן וכו׳, אמרין דהוה דן בנווסה והדן בפונוקטה (כן היה כתוב כנראה בכי״ו, והוגה בפונקטה) כלומר שאחד (המת) היה בבית אחד ושני בחדר אחר, ונווסה ופונקטה הם היכלות ופלטין שונים ע׳ במ״י לעיל צד 148, ואפשר שהשתמשו במלת נווסה כאן במשמעה העיקרי, במובן בית הכנסת[1], והכונה בעת שהיתה מטת המת בביהכ״נ שהספידוהו שם (ע׳ בסמוך), ושאלו ומה שאליה, המקדיש עולה לבד״ה מהו למעול, ואי אפשר לפרש לשון זה כפירוש המפרשים בירושלמי, ששאל אותו אם הקדש בדק הבית ח״ל על עולה וצריך לשלם דמיו, ועוד שמשנה מפורשת היא בתמורה פ״ז מ״ג שקדשי מזבח מקדישין אותן לבדק הבית הקדש עילוי (כגון אם אמר על עולה הרי זו לבד״ה מעלין אותה בדמים לפי מה שיש לו כח בה ונותן לגזבר, ואם נדר היא שחייב באחריותה נותן כל דמיה, ואם נדבה היא, נותן לפי טובת הנאה שיש לו בה), ונראה לפרש ששאל אם מועל שתי מעילות אחת משום קדשי מזבח ואחת משום קדשי בד״ה, והשיב לו הואיל וכו׳ מועל, וכהברייתא בתמורה שם, המקדיש עולה לבד״ה וכו׳ ומועלין שתי מעילות, ודעת ר׳ ינאי שמועלין שתי מעילות מדאורייתא, ולא כפירוש הגמ׳ שם לדעת עולא וראויה למעול בה שתי מעילות (ואפשר שס״ל לר׳ ינאי שמועלין ב׳ מעילות מדרבנן, וע׳ בתוס׳ שם ד״ה ואי מדרבנן), והלשון והכהנים מעכבים יש לפרש שהם מעכבים העבודה עד שיפדו את הבהמה מיד הגזבר, ואולי יש לקרות מעוכבים, כלומר הם מעוכבים בעבודתם על ידי הגזבר, שהוא מעכב את העבודה עד שיפדו את הבהמה, וע׳ הלשון בתמורה שם עיכוב גזברין, ומן בזריקות עד מעכבים נוסף בגליון כ״י, ובסגנון אחר ובקיצור הסוגיא בירוש׳ שם, והא ר׳ יוחנן שאל לר׳ ינאי קומי ערסיה דר׳ שמואל (שמעון) בן יוצדק הקדיש עולתו לבד״ה והוא מגיב ליה נימר כד הוה רחיק או כד הוון מסקין ליה לסדרה (ובנזיר שם הגי׳ מגיב לה אמר כד הוה מסקין ליה לסידרא, ופירושו כאשר העלו את מטת המת לביהכ״נ להספד) והא ר׳ ירמיה שאל לר׳ זעיר׳ קומי ערסיה דר׳ שמואל (ובנזיר, דר״ש. ודר׳ שמואל) בר רב יצחק נימר כד היה (ובנזיר, והוא מגיב ליה אמ׳ כד הוה) רחיק הוה מגיב ליה כד הוה קריב (קרוב) לא הוה מגיב ליה, ובמ׳ קהלת שם השאלה והא ר׳ ירמיה ליתא, והנוסח שם בדפ״ר וד״ו, ר׳ יוחנן שאל לר׳ ינאי קומי ערסיה דר׳ שמעון בן יהוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית מהו מועלי בה משהכהנים מעכבין בשחיטתה מעל, והשאר נעדר (ובדפוסים אחרים הוגה עפ״י המ״כ ע״ש ובחי׳ הרד״ל): 8 הכתפים אסורים וכו׳. נושאי המטה אסורים לנעול וכו׳, ונראה שצ״ל ויעכבו את המצוה במקום ויערבבו, וכמו שהוא במה״ג שם, ובירוש׳ ובמ׳ קהלת הגי׳ אסורי׳ בנעילת הסנדל שמא יפסוק (יפסק) סנדלו של אחד מהן (מהם) ונמצא מתעכב מן המצוה, וע׳ כעין לשון שלפנינו בסוטה מ׳ א׳ שמא ניפסקה לו רצועה בסנדלו וכו׳: 9 ר׳ זעירה שרע וכו׳. פירושי המפרשים בירוש׳ במאמר זה דחוקים, עיין עליהם, ולדעתי ביאור המאמר הוא, ר״ז נשמט ונפל לארץ בשעת ההספד על המת, הלכו ורצו להקימו (שחשבו שנפל במקרה) ומצאו אותו שהתענה, לאמור נפל בכונה על האדמה לבזות את עצמו, ולזכור שנמשל לעפר, והוא כעין שאמרו בר׳ יהושע (חגיגה כ״ב ב׳) שנשתטח על קברי ב״ש ואמר נעניתי לכם עצמות ב״ש, אמרו לו רבי מהו כן, למה עשית כן, אמר להם לאן שבאים, כלומר השלכתי עצמי לארץ להראות שנשוב אל העפר, ע״ש והחי יתן וכו׳, שישוב אל עפר, וע׳ בראשית ג׳ י״ט ואבות פ״ג מ״א, ובכי״ו הגי׳ אזלין וכו׳ ואשכחיניה איעני אמ׳ ליה ר׳ (ונמחק כשתי תיבות, וכתוב על

[1]) ναός.

ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך [שים נא ידך תחת ירכי] וגו' אמ' ר' ברכיה לפי שניתנה להם בצער לפיכך הן נשבעים בה:

ועשית עמדי חסד ואמת חסד שלאחר מיתה אמת הוא, יש לך אדם שהוא מכבד אביו פעמים מפני הייראה פעמים מפני הבושה, אבל זה חסד שלאחר מיתה אמת הוא, מדבר תורה את חייב לי שאמרה התורה כבד את אביך וא' אמך (שמות כ יב) וכת' אמת קנה וג' (משלי כג כג), מדברו שלהקב"ה את חייב לי וי"י אלהים אמת (ירמיה י י) שהוא אמ' לי ויוסף ישית ידו על עיניך (בראשית מו ד), אם עשיתה עמדי הדבר הזה כילו חסד עשיתה עמדי, אמ' ר' יצחק יעקב שנברא העולם בשבילו היה אומ' עשית עמדי חסד ואמת אתמהא, הדה אמרה מלך באכסנייה צריך חסד:

אל נא תקברני במצר' שלא יפדו בי הכ' דת' ופטר חמור תפדה בשה וגו' (שמות לד כ), למחר הן באים ומעשנים לפני ארוני, אם לשמע להם הרי אני נענש, ואם לא לשמע להן הן או' הרי כל הפנים שוות, אמ' ר' יצחק למחר הקב"ה או' למשה והך את עפר הארץ (שם ח יב) יהיה עפר שתחתיי מרחיש מכל מקום:

ל) **ושכבתי עם אבתי** וגו' הגוף מה אכפת לו, מה ראו אבות העולם להתחבט על הקבורה, ר' לעזר אמ' דברים בגיו, ר' חנינא אמ' דברים בגיו, ר' יהושע בן לוי אמ' דברים בגייו, ר' שמעון בן לקיש אמ' דברים בגיו, מה הוא דברים בגייו, אמ' ר' שמעון בן לקיש ארץ שמיתיה חיים תחילה לימות המשיח, ר' שמעון בן לקיש בשם בר קפרא מייתי לה מן הכא נותן נשמה לעם עליה (ישעיה מב ה), אמ' ליה ר' סימיי אם כן רבותינו שבגולה הפסידו, אמ' לו מלמד שהארץ מתחלחלת כחלודות והן מתגלגלים כנודות וכיון שהן מגיעין לארץ ישראל הם חיים הדה היא ונתתי רוחי בכם

1 לעיל לד 636: 3 ע' לעיל לד 1196: 9 ע' לעיל לד 1197: 10 ע' לעיל לד 1196: 11 לעיל שם: 13 ירושלמי כלאים פ"ט ל"ב ג', כתובות פי"ב ל"ה ב', לעיל לד 1198 וש"נ: 15 ע' לעיל לד 857:

הגרד. עד הכא) אמ' לון להין דאתינן (וכנראה הוגה אחר כן ולהין אתינון, ובגליון כתוב לא לכן, ונראה שרצה לומר ולאן נבוא לא לכאן בתמיה, הלא כלנו נשוב לעפר) על שם והחי יתנו על לבו, והגהתי והשלמתי, ולהין בכי"ו הוא כמו לאן, ע' לעיל צד 917 בח"נ שורה 2, ובמ' קהלת הגי' אזלון מוזקופוניה ואשכחוניה איענה בדיבורי' אמרין ליה מהו כן אמר לון עלמא דאתינן מן לתמן הא מה דאיתמר והחי יתן וכו', ובירוש' שם, אתון בעיין מיזקפניה (ובנזיר, בעיי מיזקפוניה) ואשכחוניה איעני אמרו ליה מהו כן (אכן) אמר לון לכן דאתינן על שם והחי (ובנזיר, להן דתנינן והחי) יתן אל לבו: 1 אמ' ר' ברכיה וכו'. וכן נסדר מאמר ר' ברכיה לעיל פנ"ט לפ' שים נא ידך תחת ירכי ע"ש, ובמה"ג שם הובא, לפי שניתנה המילה בצער לפי כך נשבעין בה: 3 חסד שלאחר מיתה וכו'. ע' מש"כ במ"י לעיל שם אות 2, והמאמר הועתק במה"ג שם בלי המלות חסד וכו' אמת הוא: 4 מדבר תורה וכו'. הוא דרש אחר, שעל כן אמר לו חסד ואמת, לפי שחייב לכבד לו מן התורה שנקראת אמת, וכמו שאמרו גם בירושלמי ר"ה פ"ג נ"ט א', ואין אמת אלא תורה היך מה דאת אמר אמת קנה וכו', וע"ע עבודה זרה ד' ב' (והמלות קנה וג' נוספו בגליון כ"י), ובמה"ג עמ' 709 הובא, ד"א אמ' לו מדברי תורה אתה חייב לכבד את אביך: 5 מדברו שלהקב"ה וכו'. הוא דרש שלישי, שאמר לו שחייב לקיים דבריו של הקב"ה שהוא אמת (וע' גי' הילקוט בח"נ לעיל צד 4 שורה 6 ואין אלהים אלא אמת וכו' ולעיל צד 971), והוא אמ' לו ויוסף ישית וכו', ולפני זה כתיב ואנכי אעלך גם עלה, וע' גם במ"י לעיל צד 1178, וכיון שיוסף חייב לעשות כן, לא היה לו ליעקב לומר ועשית עמדי חסד, לפיכך מפ' אם עשיתה עמדי וכו', וכילו בכי"ו הוא כמו כאילו, ונמצא לעיל פעמים שונות (ע' למשל צד 1047 שורה 4), וכעין דרש זה נמצא בילמדנו (המועתק בילקוט דפ"ר בקונדרס אחרון ר' ל'), ועשית עמדי חסד ואמת אמר ר' כרוספדאי אמר רבי שתעשה דבריה (צ"ל דבריו) של הב"ה אמת שאמר לו הוא קוברך שנאמר ויוסף ישית ידו על עיניך, ובמה"ג שם הועתק ד"א אמ' מדבריו שלהקב"ה אתה חייב לי שאמ' לי ויוסף וכו' וכת' וה' אלהים אמת אמ' ר' יצחק מה אם יעקב שנברא העולם וכו' ואמת שאר בני אדם על אחת כמה וכמה—מכאן אמרו מלך וכו', ובלקוטים מן ספר המספיק לר' תנחום הירושלמי (הוצ' באכער) צד 25 הובא מלך באכסניה צריך פרנסה: 9 שלא יפדו בי וכו'. כבר נתפרש דרש זה במ"י לעיל צד 1197 אות 6, אולם גם במה"ג עמ' 710 חולק דרש זה לשנים, וזה לשונו ד"א נתיירא כשיבואו המכות על המצרים שמא יבואו ויסובבו את קברו להתחנן עליהן אם התחנן עליהן נמצא מציל את אויבי המקום ואם לאו נמצא השם מתחלל ויאמרו אין ביעקב ממש ד"א אמ' שלא אעשה פדיונן שלמצרים וכו', וע"ע במדרש תדשא פ"י (הוצאת עפשטיין צד כ"ז), והלשון הרי כל הפנים שוות נמצא גם בדברים רבה פ"ב סי' כ' שמא ח"ו כל הפנים שוות, ובירושלמי סנהדרין פ"י כ"ח ג' הנוסח כל אפיא שוין, וע' בעמת"ל ע' אפי ובעה"ש ע' אפיא (צד רי"ד): 11 אמ' ר' יצחק וכו'. במה"ג שם הובא ד"א אמ' ר' יצחק נתיירא שמא ירחיש העפר תחתיו במכת כנים, וע' לעיל שם ובמ"י: 13 מה ראו אבות וכו'. המאמרים שלפנינו נמצאים בשינוים ובסדר אחר בירושלמי שם, וחלק גדול מהם (ולקוח מתנחומא) יש לעיל פצ"ו לפי גי' חמשה כ"י ודפוסים בח"נ שם ע"ש ובמ"י, ובירושלמי (שהעתקתי שם) ליתא ר' שמעון בן לקיש אמ' דברים בגיו, ובמאמר רשב"ל הגי' שם ר' שמעון בן לקיש אמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים והלא אין ארצות החיים אלא צור וכו' ר' שמעון בן לקיש בשם בר קפרא ארץ שמיתיה חיין תחילה לימות המשיח ומה טעם נותן נשמה וכו', וכעין זה נמצא בב"ר לעיל ראש פע"ד ע"ש ובמ"י (ומזה ראיה שמסדר את הב"ר שינה את המאמרים פעם באופן זה ופעם באופן אחר, ועוד אדבר מזה אי"ה במבוא), ובכי"ו הגי' ר' חנין, והגהתי ר' חנינא, ובמה"ג עמ' 709 הובאו כל המאמרים מכאן, והגי' שם אמר ריש לקיש דברים בגו שהיא ארץ שמיתיה חיין תחילה לימות המשיח בר קפרא איתי לה טעמא מהכא נותן וכו': 17 מתחלחלת כחלודות וכו'. חלודות הם מקומות עמוקים באדמה כמו מערות, ונמצא בירושלמי יומא פ"א ל"ח ג' ומגילה פ"ד ע"ה ג' חולדת המולים (ונראה שצ"ל חלודת), ובמה"ג שם, אמ' ליה ר' סימון אם כן מעתה אבותינו שבתוך הגולה הפסידו אמ' לו הקב"ה מחלחל להן את הארץ כחלודות והן מתגלגלות (מתגלגלין) כנודות ובאין וכשהן מגיעין וכו' שנ' ונתתי רוחי בכם וחייתם והושבתי אתכם על אדמתכם, ובגליון כי"ו

וחייתם (יחזקאל לז יד): ר' מאיר דמך באסייה אמ' לבני ארעא דישראל הא משיחכון דידכון אפילו כן צווה ואמר תנו ארוני בים שהוא ארץ ישראל דכ' וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגו' (במדבר לד ו): עולה בר ישמעאל נחת לתמן מדמך שורי בכי, אמ' לה לא תציק דאנן מסקין לך לארעא דישראל, אמ' להון [ומה הנייה לי ואנא מוביד מרגליתי בארעא מסאבתא] לא דומה הפולטה בחיק אמו לפולטה בחיק נוכריה: ר' אבא בר זמינה אמ' ר' חלבו ור' חמא ביר' חנינה חד מינהון אמ' המת שם ונקבר שם שתי צרות בידו, המת שם ונקבר כאן צרה אחת בידו, וחרנה אמ' אפילו צרה אחת אין בידו, קבורה שכן מכפרת על מיתה שלהלן: רבי בר קוריאי ור' לעזר הוון יתבין לעיין באוריתא בהדה אילסים דטיברייה, ראו ארונות באים מחוץ לארץ, אמ' ליה ר' בר קורייא לר' לעזר אני קורא על אילו בחייכם ונחלתי שמתם לתועבה (ירמיה ב ז), ובמותיכם ותבאו ותטמאו את ארצי (שם שם), אמ' לה לא כיון שהן מגיעים לארץ ישראל הן נותנין עליהם גוש עפר ומכפר עליהם ומה טע' וכפר אדמתו עמו (דברים לב מג):

ושכבתי עם אבתי וגו' [ויאמר אנכי אעשה כדברך] אמ' ר' יצחק העבד עשה כעבדותו ובן חורים עשה כחירותו, העבד עשה כעבדותו וישם העבד את ידו וגו' (בראשית כד ט) ובן חורים עשה כחירותו ויאמר אנכי אעשה כדבריך:

1 ירושלמי שם : 3 ירושלמי שם, ועי' כתובות קי"א א' : 5 ירושלמי שם, ועי' פסיקתא רבתי פ"א ולעיל צד 1198 :

נוסף אחר הדא היא, הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל ואחר כך, ובירושלמי כלאים שם הלשון, אלא מעתה רבותינו שבגולה הפסידו א"ר סימיי מחליד הב"ה לפניהן את הארץ והן מתגלגלין כנודות וכיון שהן מגיעין לא"י נפשן חוזרו' עליהן ומת טעם והנחתי אתכם על אדמת ישראל ונתתי וכו' (וע' בכתובות שם), ובפסיקתא רבתי פ"א (ג' ב') שאלו, וא"כ הצדיקים שבח"ל הפסידו לאו למה א"ר אלעזר בשם ר' סימאי האלהים עושה להם מחילות בארץ והם מתגלגלים כנאדות וכו', ועי' גם בח"נ לעיל פצ"ו, ובכתובות קי"א א', אמרו ולר' אלעזר צדיקים שבחו"ל אינם חיים אמר ר' אילעא ע"י גלגול מתקיף לה ר' אבא וכו' גילגול לצדיקים צער הוא אמר אביי מחילות נעשות להם בקרקע, ועי' גם בפדר"א פל"ד ובמדרש משלי פי"ז: 1 ר' מאיר דמך באסייה וכו'. מאמר זה קשה מאוד, ובמה"ג לא הועתק אלא, ר' מאיר כד הות מידמיך באסיא אמ' להון הבו ארוני על גף ימא דכת' וגבול וכו', ולפי נוסחתנו אסיא מונחת על חוף ים הגדול ואמ' ר' מאיר שיתנו ארונו על חוף הים (וכגי' המה"ג) שהוא נחשב לארץ ישראל, אולם בירושלמי שם הגי' ר"מ הוה אידמיך ליה באסייא אמר אימורין (ובכתובות, ר"מ אידמיך באסיא אמרין) לבני ארעא דישראל הא (ובכתובות, די דא) משיחכון דידכון אפי' כן אמר לון יהבי ערסי על גיף ימא דכתיב כי הוא על ימים יסדה וכו' (ועי' הגי' בילקוט מכירי תהלים כ"ד י"ד), ועי' בירוש' שביעית פ"ו ל"ו ד' ובדרכי המשנה ע' ר' מאיר ובעמת"ל ע' אמר ובס' ארץ ישראל ושכינותיה להורוביץ צד 64 וצ"ע: 3 נחת לתמן וכו'. ירד לבבל ומשנטה למות התחיל לבכות (על שמת בחו"ל), אמרו לו אל תצטער שאנו מעלים אותך לא"י, אמר להם ומה הנאה יש לי ומרגליתי (נשמתי) אבדה לי על אדמת טמאה (ע' עמוס ז' י"ז), אינו דומה הפולט נשמתו בחיק אמו בא"י וכו', והלשון שורי בכי כמו לעיל צד 712 שורון בייכין ע"ש ובמ"י, והוספתי ומה הנייה וכו' כמו שהיא במה"ג שם, עולא בר ישמעאל הוה מידמך ושרי למבכי אמרון ליה מא לך בכי ואנן מסקינן וכו' אמ' להון ומה הנייה לי ואנא מוביד מרגליתי בארעא מסאבא (מסאבתא) וכו' בחיק אמה (אמו) כפולטה וכו', ובירוש' כלאים שם, עולא נחותא הוה אידמך תמן שרי בכי אמרין ליה מה לך בכי אנן וכו' אמר לון ומה הנייה לי אנא מובד מרגליתי גו ארעא מסאבתא לא וכו' (ועי' בכתובות שם), ובבבלי כתובות שם מסופר, עולא הוה רגיל דהוה סליק לא"י נח נפשיה בח"ל אתו אמרו ליה לר' אלעזר אמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות אמרו לו ארונו בא אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה: 6 שתי צרות בידו וכו'. בירושלמי הלשון, יש בידו שתים וכו' יש בידו אחת, וחרנה אמר קבורה שבכאן (קבורה) מכפרת על מיתה שלהן, (ובכי"ו הי' כתוב ור' חלבו ונמחק הוי"ו, והשם חמא הושלם בגליון), ובביאור יותר המאמר בפסי"ר שם (ג' א') א"ר הונא הכהן בן אבין בשם ר' אבא בן ימינא ור' חלבו ור' חמא בר חנינא ר' חלבו אמר המת בחוצה לארץ והנקבר בח"ל שתי צרות בידו צרות המיתה וצרות הקבורה למה שכתוב בפשחור וכו' בבבל תבא ושם תמות ושם תקבר (לימוד זה נמצא גם בירוש' שם) ור' חמא בר חנינא אמר המת בח"ל וכו' ונקבר בארץ אין בידו אלא (וצ"ל אפילו, כמבואר כאן, ולא כפירוש מ"ע שם) מיתה אחת ומה מקיים ר"ח בר חנינא שם תמות ושם תקבר שקבורת א"י מכפרת לו, ובח"נ לעיל צד 1198 הדרש בשם ר' חמא בר חנינא (כהגי' הנכונה בכי"א, וכ"ה בתנחומא מ"ב) שהנקבר בח"ל שתי מיתות בידו ע"ש : 7 רבי בר קוריאי וכו'. היו יושבים ועוסקים בתורה ביערה של טבריה ראו וכו', ולשון זה נמצא גם לעיל צד 827 ר"ל הוה יתיב לעי באוריתא בהדה אלסים דטבריה, ועי' במ"י שם, (ובכ"י כתוב חייכם, ובי"ת נוספת בין השורות), ובמה"ג הועתק רבי בר קוראי ור' אלעזר הוו וכו' אילסיס דטבריה וכו' מחוצה לארץ לארץ אמר לו בר קוראי וכו' בחייהן וכו' ובמותם וכו' אמר ליה ר' אלעזר לאו כיון וכו', ובירוש' שם (ל"ב ד') הלשון ר' ברקיריא ור' לעזר (ובכתובות דבר' בר קריא ור"א) הוון מטיילין באיסטרין ראו ארונות שהיו באין (שהן באות) מחוצה לארץ לארץ א"ר ברקיריא (בר קריא) לר' לעזר מה הועילו אילו אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבואו ותטמאו את ארצי במיתתכם אמר ליה כיון וכו' הן (היו) גוטלין גוש עפר ומניחין על ארונן דכתיב וכפר וכו', ובח"נ לעיל שם הגי' מעשה בר' קיראי (ברבי) ור' אלעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ מטבריא וכו' ע"ש (ובתנחומא מ"ב הנוסח מעשה בר' קצרא ור' אלעזר וכו' וע"ש בהערות), ובפסי"ר (ג' ב') ר' ברוקיא ור"א בן פדת הוו מטיילין באילפס ובאו ארונות מחו"ל א"ר ברוקיא לר"א מה הועילו אילו בחייהן הניחו אותה ובמיתתם באו להם א"ל ר"א לא היא כיון שהן נקברין בארץ ישראל וניתן להם גוש עפר של ארץ ישראל מכפרת להם וכו', ומכאן מצא בעל אור זרוע ח"ב סי' תי"ט סמך למנהג שנותנים עפר א"י בקבר, וכת' שאין מכאן ראיה שיועיל לקבר שבחו"ל: 10 וכפר אדמתו עמו. בתוספתא ע"ז פ"ד (ה') ג' יש, וכל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח (ועי' באדר"נ פכ"ו ובמדרש תנאים צד 58), ובכתובות קי"א א' למד כן רב ענן מקרא מזבח אדמה תעשה לי ומוכפר אדמתו עמו, ובמה"ג נוסף כאן הכתוב העם היושב בה נשוא עון (ישעיה ל"ג כ"ד), ועי' ספרי דברים פי' של"ג: 12 העבד עשה כעבדותו וכו'. העבד דהיינו אליעזר עבד אברהם עשה כחובת העבד ששם את ידו תחת ירך אברהם, אבל יוסף שהוא בן חורים לא עשה כן,

לא) **ויאמר השבעה לי וגו'** ר' יודה ביר' סימון ר' חנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק כיון שראה אבינו יעקב מעשים שרימת לאה באחותה נתן דעתו לגרשה וכיון שפקדה הקב״ה בבנים אמ' לאמן שלאילו אני מגרש אתמהא, ובסוף הוא מודה על הדבר וישתחו ישראל על ראש המטה, מי היה ראש מטתו שליעקב אבינו לאה, ר' יצחק אמ' שכינה ראה הדה היא יודוך י״י כל מעשיך וחסי' יברכוך (תהלים קמה י):

פרשה צז

מח א) [**ויהי אחר הדברים האלה**] **רוח איש יכלכל וגו'** (משלי יח יד) מרוח איש שיכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישא' (שם שם) מי שרוחו נכאה עליו מנערותו ועד זקנותו מי ישאנה, אמ' ר' ישמעאל ביר' יוסי אבנים שישבנו עליהם בנערותינו עשו עמנו מלחמה בזקנותינו, ר' יוסי הווה מפקד לחברייה לא תהוון יתבין על מיסטוביתה דסדרא [ד]בר עולה בסיתווא דהינין צנינן סגין, ר' אבהוא נחת למיסחי והווה מסתמך על תרין גונתיין חד מן ימיניה וחד מן שמליה, אתון למשרוע [וזקפון] אמרין לה ר' כל הדן חיילה אית בך ואת צריך לאלין, אמ' להם ואין אנו מניחים לנו כלום לזקנותינו, תדע לך שכן אבינו יעקב על ידי שכת' בו הייתי ביום אכלני חורב וגו' (בראשית לא מ) כיון שהזקין בא לידי חולי הדה היא ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף [הנה אביך חולה] וגו': אמ' ר' יודה ביר' סימון אברהם תבע זיקנה, אמ' לפניו רבון העולמים אב ובנו נכנסים למקום ואין אדם יודע למי יכבד, ומתוך שאת מעטרו לאב בזיקנה אדם יודע למי יכבד, אמ' לו הקב״ה חייך דבר טוב תבעתה וממך אני מתחיל, מתחילת הספר ועד כאן אין כת' זקנה, וכיון שעמד אבינו אברהם ניתן לו זיקנה

1 לעיל לד 823: 4 עי' תנחומא ויחי סוף סי' ג': ‖ 8 ירושלמי ביצה פ״א ס' ג': 9 עי' כתובות ס״ב ס' ובכתוס ס' ס': 13 לעיל לד 717 וש״נ:

אלא הבטיח אנכי אעשה כדברך, והמאמר הובא בקיצור במה״ג עמ' 711 ושם עמ' 357, ונמצא גם בילמדנו (המועתק בילקוט דפ״ר בקונדרס אחרון ר' כ״ט) אמר ר' יצחק העבד עשה כעבודתו (צ״ל כעבדותו) ובן חורין עשה כחירותו העבד וישם העבד את ידו תחת ירך ובן חורין ויאמר אנכי וכו', ועפ״י זה מתורגם בת״י א' ומן בגלל דהוא בריה לא שוי ידי אלהין אמר אנא אעביד כפיתגמך, ובשכל טוב צד 304 מפ' ויאמר אנכי אעשה כדבריך מפני שהיה יוצא יריכו לא רצה ליגע במילתו, ויאמר השבעה לי אמר מכיון שאינך רוצה ליגע במילתי השבע לי בדיבור וכו', ועי' במה״ג שם לפ' ל״א: 1 ר' יודה ביר' סימון וכו'. מאמר זה נסדר כבר לעיל פע״א לפ' וירא ה' כי שנואה לאה ע״ש: 4 שכינה ראה וכו'. וכ״ה בתנחומא שם, וישתחו ישראל לשכינה שעומדת עליו, ובברייתא שבת י״ב ב' נשנה ששכינה למעלה מראשותיו של חולה וכו', ועי' ברש״י עה״ת וברד״ק ובלק״ט, ובספרי ואתחנן פי' ל״ב דרשו על מקרא זה, וכי על ראש המטה השתחוה אלא שהודה ושיבח שלא יצא ממנו פסולת, ובמה״ג עמ' 712 הועתק ד״א וישתחו ישראל ר' יצחק אומ' שכינה ראה הה״ד יודוך עמים ה' יודוך עמים כולם (ובכי״ק שם הובא הפ' יודוך ה' כל מעשיך), ובת״י א' מתורגם ומן יד איתגלי עלוי יקר שכינתא דה' וסגיד ישראל וכו', ועי' בת״י ב':

פרשה צז. במקרא כאן פרשה פתוחה: 6 ויהי אחר וכו'. כן הושלם בכ״י בכתב אחר, וכן נוסף שם בגליון למלת וגו', מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה, ובמה״ג עמ' 712 הובא המאמר בהוספות שונות ממקורות אחרים, ובילמדנו (בילקוט דפ״ר בקונדרס אחרון ר' ל״א) הדרש, הנה אביך חולה זש״ה רוח איש יכלכל מחלהו אדם שהוא מטורף מנערותיו ובא לידי חולי אין בו כח לקבל את החולי כך יעקב עשו רודפו וכן לבן ונתפגש עם המלאך צרת דינה צרת יוסף (ע' במ״י לעיל צד 1064 אות 2) לפיכך בא לידי זקנה חלו אבריו עליו לכך כתיב בו חולי, והוא כדעת הב״ר, אולם בערוך ע' רוח מובא בשם ילמדנו להפך, רוח איש יכלכל מחלהו כל זמן שאדם משומש בנערותיו (כלומר שמשמשין לו ועושין לו הנאות, כ״ה שם, ונראה שהיא הוספת הערוך) אעפ״י שמזקין ובא לו חולי אין בו כח לקבל החולי אבל אם היה מטורף בנערותו אם יזקין ובא לידי חולי יש בו כח לקבל החולי כן אתה מוצא יעקב אבינו לפי שהיה מטורף וכו': 8 אמ' ר' ישמעאל ביר' יוסי וכו'. וכ״ה במה״ג, ובירוש' שם הלשון, תני ר' ישמעאל כי רבי אומר אבנים, ובשרידי הירושלמי צד 170 לנכון, תני ר' ישמעאל ביר' יוסה או' וכו', והכונה שלפי שסגפו עצמם בנערותם וישבו על אבנים, הם סובלים בזקנותם: ר' יוסי וכו'. היה מצוה לחבירים אל תשבו על האצטבאות של בית המדרש של בר עולה בחורף, שהם צוננים מאוד וקשים לגוף, ובירוש' ר' יונה מפקד לחברייא לא תיתבון לכון על מסטוביית' ברייתא (ליתא בשרידי הירוש') דסדרה דבר עולא דאינון צנינין, ושתי הגרסאות נכונות, שמצינו בירוש' שבת פ״ד ז' א' ר' יונה ור' יוסי סלקון לסדרא דבר עולא וכו': 10 נחת למסחי וכו'. ירד לרחוץ ונשען על שני עבדים גותיים אחד מימינו ואחד משמאלו, נטו להישמט וליפול לארץ והעמידן הוא, אמרו לו רבי כל כח זה יש לך ואתה צריך לאלו אמ' להם וכו', ולתיבת גונתיין ע' במ״י לעיל צד 283 אות 5, ומלת וזקפון נוספה בגליון כ״י, ובמה״ג שם הלשון, אתון למשקע וזקפון וכו' כל חילא טבא הדין (הדא חילא טבא) גבך ואת צריך לן אמ' להון אין וכו', ובירוש' שם ר' אבהו הוה נחת מסחי בהדין דימוסין דטיברי' והוה וכו' גותיין שרעין וזקפון שרעין וזקפון אמרין ליה מהו הכין אמ' לון שימרתי כחי לזיקנותי (ופי' הק״ע שם, שהלך אחריו בעמת״ל ע' שרע, אינו נכון כמבואר כאן), ובכתובות שם הסיפור בסגנון אחר, ר' אבהו הוה קאי בי באני הוו סמכי ליה תרי עבדי איפחית בי באני מתותיה איתרמי ליה עמודא סליק ואסקינהו (העלה את העבדים), ומר' יוחנן מסופר שם כעין זה, והוא אמר מה אניח לעת זקנה, ועי' גם בברכות שם: 13 אמ' ר' יודה ביר' סימון וכו'. כל המאמר נסדר בשאר כ״י לעיל פס״ה לפסוק ויהי כי זקן יצחק, ובכי״ו שם קיטע המאמר ורמז לכאן, ע' במ״י שם אות 2, וכאן הגי' בכ״י אן מדת הדין וכו' נותן לו וכו' יצחק וגו' וכו' ואינו מיישב בן בניו וכו' מיישב בן בניו וכו' חזקיהו חולי שני וכו' חולה ועומד ועושה

ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד א), יצחק תבע ייסורין, אמ' לפניו רבון העולמים אדם מת בלא ייסורין ומידת הדין מתוחה כנגדו, ומתוך שאת מביא עליו יסורין אין מידת הדין מתוחה כנגדו, אמ' לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעתה וממך הוא מתחיל, מתחילת הספר ועד כן אין כת' יסורין, וכיון שעמד יצחק ניתן לו ייסורין ויהי כי זקן יצחק [ותכהין] וגו' (שם כז א), יעקב תבע את החולי אמ' לפניו רב' העולמים אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו, מתוך שהוא חולה שנים שלשה ימים הוא מיישב בין בניו, אמ' לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעתה ממך הוא מתחיל ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, אמ' ר' לוי אברהם חידש זקנה, יצחק חידש ייסורין, יעקב חידש את החולי, חזקיהו [חידש] חולי שני, אמ' לפניו רבון העולמים העמדת אותו עד יום מותו אתמהא, אלא מתוך שאדם חולה ועומד מחליו, חולה ועומד, [הוא] עושה תשובה שלימה, אמ' לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעתה ממך הוא מתחיל תחילה הדה היא מכתב לחזקיהו [מלך יהודה בחלותו ויחי מחליו] (ישעיה לח ט), אמ' ר' שמואל בר נחמן [מיכן] שהיה בין חולי לחולי חולי כבד משניהם:

ויאמר ליוסף הנה אביך וגו' מי אמר לו, מן דמר מנשה ומן דמר רופאים:

ויקח את שני בניו עמו כזה שהוא הולך לבית המשתה ונוטל את בניו עמו:

את מנשה ואת אפרים בשביל לזרזן לברכה ולמתנות:

ב) ויגד ליעקב ויאמר וגו' מי הגיד לו, מן דמר בנימן ומן דמר רוח הקודש:

ויתחזק ישר' וישב על המטה בשביל לחלוק כבוד למלכות, מיישה בר בריה דר' יהושע בן לוי [נטל] אכסיומה מן המלכות, כד הוה עלל לבייתיה הווה סביה קאים ליה מן קודמוי בשביל לחלוק כבוד למלכות:

ג—ה) ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי וגו' ויאמר אלי הנני מפרך והרב' וגו' ו[ע]תה שני בניך וגו' [אפרים ומנשה כראובן ושמעון] מה ראובן ושמעון שבטים אף אילו יהיו שבטים ומה אילו דגל מחנה ראובן תימנה (במדבר ב י) ועליו מטה שמע' אף אילו [דגל] מחנה אפרים ימה ועליו מטה מנשה (שם שם כ):

ו) ומולדתך אשר הולדת וגו' [על שם אחיהם יקראו בנחלתם] אמ' ר' חנין בשלושה מקומות מצאינו אפרים נוטל בתוך חלקו שלמנשה והערים המבדלות לבני [אפרים בתוך נחלת בני מנשה] וגו' (יהושע טז ט) גלעד בתוך אפרים [בתוך מנשה] (שופטים יב ד) [וכאן], אמ' ר' אימי אימתיי שמותן שלאילו מתייחסים, לכשייטלו נחלתם על שם אחיהם יקראו בנחלתם:

12 ע' תנחומא ויחי סי' ו' ופסיקתא רבתי פ"ג (י' ב'): 13 ע' פסי"ר שם: 16 מכילתא בא פי"ג, וע' תנחומא ופסי"ר שם ולעיל צד 1097: 17 ע' קידושין ל"ג ב': 20 ע' תנחומא ופסי"ר שם (י"א א') והוריות ו' ב':

תשובה וכו' לחזקיהו אמ' ר' שמואל בר נחמן שהיה בין חולי וכו', והגהתי והשלמתי עפ"י הגי' לעיל, וע' במה"ג עמ' 713: 12 מן דמר מנשה וכו'. יש אומר מנשה וי"א רופאים, ובמה"ג עמ' 714 הובא מאן דאמ' מנשה ומאן דאמ' אפרים שהיה אפרים בן תורה ולא זז מאצל זקינו וכו', ואפשר שכן צ"ל כאן, ובלק"ט ובשכל טוב צד 306 מפ' ג"כ שמנשה אמ' לו, ובתנחומא שם ארז"ל אפרים אמר לו שהיה עוסק בתורה עמו, ובפסי"ר שם, מי אמר לו שאביו חולה י"א ברוח הקודש ראה וי"א בלהה אמרה לו וכו', וי"א קריוסי הושיב יוסף בפלטרין כיון שהרגישו ביעקב שחולה באו והודיעו ליוסף, וע' ברש"י עה"ת ובמ' אגדה, ובילמדנו (המועתק בילקוט דפ"ר שם ר' ל"ב) הדרש, מי הגיד לו אסנת אשתו וכו', וכן הובא במה"ג שם ומאן דאמ' אסנת וכו': 13 כזה שהוא הולך וכו'. נראה שכוונתו שיוסף ידע שבניו יזכו במתנות כאשר ילכו עכשיו עמו, כמו מי שהוא הולך וכו' ונוטל את בניו עמו, כדי שיקבלו מנות, וכזה בפסי"ר שם, לכהן שהלך לגורן ונטל את שני בניו עמו להודיע לכל שהן בניו שיש להם חלק כמותו, וכ"ה בילמדנו שם: 14 לברכה. בכ"י היה כתוב כנראה לבכורה והוגה: 15 מי הגיד לו וכו'. וכן הועתק במה"ג עמ' 715, וע' לעיל אות 12: 16 בשביל לחלוק כבוד למלכות. כן נדרש במכילתא שם, מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה, וע' בשאר מקומות שציינתי וברש"י עה"ת, והמאמר הועתק במה"ג עמ' 716: 17 נטל אכסיומה וכו'. כן הושלם בגליון כ"י, ופי' קבל משרה ושררה[1]) מן המלכות, וכאשר נכנס לביתו קם זקינו מפניו בשביל לחלוק וכו', ובמה"ג שם הלשון מיאשא וכו' נטל אכסיומה וכו' עליל לביתיה הוה סביה קאים מן קומויי וכו', ובקידושין שם אמר ר' יהושע בן לוי אני איני כדאי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד בית נשיא (שנתחתן בנשיא): 20 מה ראובן ושמעון שבטים וכו'. וכן הועתק במה"ג, ונראה שרצה לומר שהם כראובן ושמעון לענין כבוד בלבד שיקראו שבטים כראובן ושמעון, וע' ברש"י עה"ת לפ' ו' וברמב"ן שב (ובראב"ם) ובלק"ט ובשכל טוב שם, וע' גם לקמן צד 1249 ובמ"י שם אות 3, ובפסי"ר שם איתא, הרי אפרים ומנשה שבטים הם כראובן ושמעון וכו', ובתנחומא התחיל עושה את בני יוסף שבטים שנאמר אפרים ומנשה כראובן וכו', וע' גם בפדר"א פמ"ח, ובהוריות שם אמרו על שם אחיהם יקראו בנחלתם לנחלה הוקשו ולא לדבר אחר וכו' כנחלתן כך חנייתן (שחלוקים בדגלים), וע"ע לקמן פ"ק סי' ב', ובמקרא במדבר ב' י'—י"ב כתוב דגל מחנה ראובן תימנה וגו' והחונים עליו מטה שמעון וגו', ושם שם י"ח—כ' כתוב דגל מחנה אפרים לצבאותם ימה וגו' ועליו מטה מנשה, ובמה"ג הגי' אף אלו דגל מחנה אפרים ועליו מטה מנשה: 23 בשלושה מקומות וכו'. המאמר קטוע והשלמתיו עפ"י המה"ג עמ' 717, ושם הגי' על שם אחיהם יקראו בנחלתם אמ' ר' (רב) חנין בשלשה מקומות אפרים נוטל מתוך חלקו של מנשה והערים המבדלות לאפרים בתוך בני מנשה גלעד בתוך אפרים

[1]) ἀξίωμα.

ז) ואני בבואי מפדן [מתה עלי רחל] וגו' אמ' ר' יוחנן עלי מיתתה שלרחל קשה מכל הצרות הבאות עלי:

ואקברה שם בדרך אפרת וגו' מה ראה אבינו יעקב לקבור את רחל בדרך אפרתה, אלא צפה אבינו יעקב שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם, כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים הדה היא כה אמר י"י קול ברמה נשמע [וגו'] כה אמר י"י מנעי קולך וגו' ויש תקוה לאחריתך וגו' (ירמיה לא יד—טז):

ח) וירא ישראל את בני יוסף [ויאמר מי אלה] אמ' ר' אימי מי הוא זה שהוא עתיד להסב את ישראל לעבודה זרה ולהפיל מהם חמשים רבוא ביום אחד, ר' חנינה בריה דר' אדא אמ' מניין מי:

ט) ויאמר יוסף אל אביו בני הם וגו' הוציא לו את אסנת סומה מאחת מעיניה:

י) ועיני ישראל כבדו מזוקן ר' יודה ור' נחמיה, ר' יודה אמ' ועיני ישראל וגו', ר' נחמיה אמ' ועיני ישר' כבדו מזיקנה לא יוכל לראות ברוח הקודש:

יא) ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך וגו' ר' יודה ור' נחמיה, ר' יודה אמ' ראה פניך לא פללתי ולא עוד אלא והנה הראה אותי אלהים אתמהא, ר' נחמיה אמ' הלווי ראה פניך לא פללתי למה הנה הראה אותי [אלהים גם את זרעך] זה ירבעם שהוא עומד ומסית את ישראל לעבודה זרה:

יב) ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו מהוא מהול אף בניו מהולים:

יג יד) ויקח יוסף את שניהם וגו' וישלח ישראל את ימינו [וישת על ראש אפרים והוא הצעיר] וגו' אמ' ר' חונה וכי מן התולדות אין אנו יודעים שהוא הצעיר, אלא שהיה מצעיר

1 עי' פסי"ר שם (י"א ב') וסנהדרין כ"ב ב': 3 לעיל צד 988 וש"נ: 7 עי' פסי"ר (י"ב א') ותנחומא שם ואגדת בראשית פ"ה סי' ב': 11 עי' פסי"ר ותנחומא שם: 19 לעיל צד 43 וצד 349, פסי"ר שם י"ב ב', ועי' ספרי האזינו פי' של"ד:

בתוך בני מנשה וכאן אמ' ר' אמי אימתי וכו', ודורש על שם אחיהם וגו' שנחלת אחיהם אחת היא שאפרים נוטל בתוך חלקו שלמנשה: 1 עלי מיתתה וכו'. בגליון כ"י נוסף היתה למלת מיתתה, ובגוף הכ"י כתובות אחר מלת קשה התיבות. עלי מיתתה שלרחל יתר, ונמחקות ע"י קוים, ובמה"ג שם הובא מתה עלי רחל אמר ר' יוחנן אמ' יעקב ליוסף קשה עלי מיתתה שלרחל מכל הצרות שעברו עלי, ובפסי"ר שם, מהו עלי וכו' שחסרתיה שלא הייתה לי נחת רוח אלא היא וכו', ובסנהדרין שם תנא אין אשה מתה אלא לבעלה שנ' וכו' מתה עלי רחל: 3 מה ראה וכו'. המאמר נסדר כבר לעיל פפ"ב לפ' ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה ע"ש ובמ"י, ומקורו שם והועתק לכאן, ומפני זה כתוב כאן לקבור את רחל בדרך אפרתה כמו שהגי' בכי"ו שם: 7 ויאמר מי אלה וכו'. בכ"י כתוב וגו', והשלמתי את הפסוק שעליו מוסב הדרש דהיינו על תיבת מי, ובמה"ג עמ' 719 הובא ויאמר מי אלה אמ' ר' אמי אמ' לו מי וכו' ביום אחד ואיזה זה ירבעם דכת' ויכו מהם אביה ועמו מכה רבה ויפלו חללים מישראל חמש מאות אלף איש בחור (דה"ב י"ג י"ז), וע' בסמוך לפ' י"א, ובפסי"ר שם, התחיל יעקב אמר לו מי אלה הרי שבע עשרה שנה ישבו אצלו והוא אומר לו מי אלה אלא שצפה שני עגליו של ירבעם שהוא מטעה את ישראל ואומר להם אלה אלהיך ישראל ד"א מהו מי שצפה שעתיד ליפול מבניו חמשים רבוא מ' ארבעים י' עשרה הרי חמשים ריבוא וכו', וכאן הורכבו שתי הדרשות יחד, ובתנחומא שם נדרש א"ר יהודה בר שלום וכי לא היה מכירן והלא בכל יום ויום יושבין ועוסקין בתורה לפניו ועכשיו הוא אומר מי אלה וכו' אלא שראה לירבעם בן נבט ולאחאב בן עמרי שעומדין מאפרים עובדי ע"ז וכו', וע' באג"ב שם וברש"י עה"ת ובלק"ט ובמ"י לעיל צד 1017 אות 5: 10 הוציא לו את אסנת וכו'. במה"ג שם הובא אמ' יעקב אבינו ליוסף שמא נשאת אימן שלאלו שלא כהוגן הוציא לו אסנת וכתובתה עמה וכו' לכך נאמר אשר נתן לי אלהים בזה מהו בזה בכתובתה וקידושין לפי שעתן, וע' ברש"י עה"ת ובמדרש אגדה, ובת"י א' ובבחיי כאן ולעיל לפ' מ"א ה', ובפסי"ר שם הדרש, מה בזה שהביא את אסנת אמם לפני אביו ואמר לו אבא בבקשה ממך אפילו בשביל הצדקת הזו, והדרש שלפנינו לא ידעתי לפרש, ור"א אפטוביצר במאמרו אסנת הנדפס בס' השנתי היוצא בסינסינטי ח"א צד 252 ולהלן רוצה לפרש שלדעת הב"ר אסנת היא בת דינה (כהאגדה בת"י, וע' במ"י לעיל צד 1103 אות 5) והיא היתה סומא באחת מעיניה, ויעקב חשב שבני יוסף נולדו לו מאשה מצרית הפסולה לו ועל כן יצא מהם ירבעם, ויוסף השיבו שהיא בת דינה והראה לו סימנה שהיא סומא, ודוחק הוא וצ"ע (ואינו נכון מש"כ שם שדרש זה אמר ר' אימי הנזכר לפני זה, כי דרשות שונות הן): 11 ועיני ישראל וגו'. נראה שחסר כאן תיבת ודאי, והכונה שר"י מפ' ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ודאי, כלומר כמשמעו שלא ראה ממש, ור"נ דורש לא יוכל לראות ברוח הקדש, ובפסי"ר שם מבואר כן, ועיני ישראל כבדו מזקן א"ר יהודה כמשמעו של מקרא שריסי עיניו כבדו מזוקן וכו' וכשהיה מבקש לראות היה תולה אותם אמר לו רב נחמן (צ"ל ר' נחמיה) חס ושלום מהו לא יוכל לראות שנסתלקה ממנו רוח הקודש וכו', והדרש שנסתלקה ממנו רוה"ק מפורש גם בתנחומא ובילמדנו המועתק בק"א לילקוט דפ"ר ר' ל"ד, וע' באות הסמוך: 13 ר' יודה אמ' ראה וכו'. בכ"י כתוב ראו, והגהתי, ור"י מפרש כמשמעו הנה זכיתי עוד לראות את זרעיך, ור"נ דורש הלווי שלא ראיתי אותך ואת זרעיך היוצאים ממך, ואתמהא היא מלת הפלאה, ע' במ"י לעיל צד 1141 סוף אות 3, ובגליון כ"י נוסף בסוף הדרש מיד נסתלקה ממנו רוח הקדש כשראה יוסף שנסתלקה ממנו רוח הקדש משכן והוציאם והיה מבקש רחמים ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו ויש' לא' אר', וכזה בילמדנו ובתנחומא שם: 17 מהוא מהול וכו'. הדרש נוסד על הכלל שכל מקום שנאמר עמו האחד דומה לחבירו, וכמו שביארתי במ"י לעיל צד 893 אות 6, וכיון שכתוב מעם ברכיו דורש ששנים היו לענין מילה, ובמה"ג עמ' 720 הובא, ד"א מעם ברכיו הראה לו מה הוא מהול אף בניו מהולין וכו': 19 אמ' ר' חונה וכו'. המאמר נסדר כבר לעיל פ"ו ופל"ז, וכאן מסורס לפי הענין דרשו של ר' חונה לפני דרשו של ר' אחא, ובכ"י היה כתוב אלא וכו' מה זכה לבכורה, ונמחק, ונראה שצ"ל מה זכה, זכה לבכורה וכמו שהוא לעיל שם, ובמה"ג שם

את עסקיו זכה לבכורה, ומה אם הצעיר על ידי שהיה מצעיר את עסקיו זכה לבכורה, גדול שהוא מצעיר את עסקיו על אחת כמה וכמה, ודכוותה ושם אחיו יקטן (בראשית י כה) אמ׳ ר׳ אחא למה נקרא שמו יקטן שהיה מקטין את עסקיו, ומה זכה, זכה להעמיד שלוש עשרה משפחות, ומה אם הקטן על ידי שהיה מקטין את עסקיו זכה להעמיד שלש עשרה משפחות, גדול שהוא מקטין את עסקיו על אחת כמה וכמה:

שכל את ידיו ר׳ יודה ור׳ נחמיה, ר׳ יודה אמ׳ נישתכלו ידיו שלאבינו יעקב מליתן בכורה למנשה, ר׳ נחמיה אמ׳ ניתחכמו ידיו שלאבינו יעקב ליתן בכורה לאפרים, אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמן אמ׳ הקב״ה לרוח הקודש ברגיל ברגיל לכי אמרי ליעקב ליתן בכורה לאפרים הדה היא ואנכי תרגלתי לאפרים וגו׳ (הושע יא ג), אמתיי, קחם על זרוע׳ (שם שם) בשעה שאמ׳ קחם נא אלי ואברכם (בראשית מח ט):

6 ע׳ פסי״ר סס י״ב ל׳, ובמדבר רבה פי״ד סי׳ ס׳: 8 ע׳ תנחומא סס ולג״ב פ״ס סי׳ ג׳:

הובא וישלח וכו׳ וישת על ראש אפרים והוא הצעיר אמ׳ ר׳ חנא (חונא) וכו׳ שהיה מצעיר עצמו לפי כך זכה לבכורה אמ׳ ר׳ שמואל (וע׳ במאמרי במ״ח חלק ע״ב צד 158) ומה אם הצעיר ע״י שהוא מצעיר את עצמו זכה שיקדימו על מנשה הגדול שהוא מקטין (מצעיר) עצמו עאכ״ו ודכותיה ושם אחיו יקטן שהיה מקטין עצמו ומה זכה זכה להעמיד שלש עשרה משפחות שנ׳ ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף וגו׳ (בראשית י׳ כ״ו) ומה אם הקטן שהוא מקטין עצמו זכה לכל המדות הללו הגדול שהוא מקטין עצמו וכו׳, וכעין שאלת ר׳ חונה נשאל בספרי שם על הפסוק ודוד הוא הקטן וכי אין אנו יודעים שדוד הוא הקטן וכו׳: 6 נישתכלו ידיו וכו׳. נראה לפרש נשמטו ידיו של יעקב מליתן בכורה למנשה, שסירבו לנוח על ראש מנשה, ור״י קורא שכל בשי״ן ימנית, ור׳ נחמיה מפרש ניתחכמו, וכמו שמתורגם בת״א אחכמינון לידוהי, וע׳ ברש״י עה״ת ובשכל טוב צד 308, והמאמר הועתק במה״ג עמ׳ 721, ובפסי״ר שם הדרש, א״ר יהודה שכל ידיו של יעקב בבכורתו של מנשה (כלומר יעקב השמיט את ידיו מבכורתו של מנשה) ור׳ נחמיה אמר שכל השכילו ידו של יעקב לרוח הקודש כמה שכתוב משכיל לאיתן האזרחי, וע׳ פמפרשים שם ובעמת״ל ע׳ שכל, ובבמ״ר שם נאמר השכילו ידיו לרוח הקדש וכו׳: 8 ברגיל ברגיל וכו׳. כ״ה בכ״י, ואפשר שקורא לרוח הקדש בר גיל, לאמור בן מזל, לפי שנופל על לשון תרגלתי שבמקרא, ובמה״ג תני׳ ברגול ברגול, ואולי הכונה בעוד שאת עומדת על רגלך[1] לכי אמרי וכו׳ (וע׳ רגול בשבת פ״ה מ״ג, והלשון לא תתיב אכרעיך בקידושין ל״ו ב׳ וש״נ), ובפסי״ר שם ואנכי תרגלתי וכו׳ תרתי ריגלתי ברוח הקדש לברך אפרים אימתי קחם על זרועותי כשאמ׳ יעקב ליוסף קחם וכו׳, וכעין זה באג״ב שם, ובתנחומא שם ואנכי תרגלתי וכו׳ תרגלתי רוח הקדש ליעקב בשביל אפרים א״ר שמואל בר נחמן שני פעמים נסתלקה רוה״ק מיעקב וכו׳:

[1]) stehenden Fusses.

פרשה צז—ק (צח—קא בכי"ו) בדפוסים ובכי"ו ובכי"ת.

פרשה צז (צח בכי"ו)

61a א מח טו) [ויברך את יוסף ויאמר האלהים וגו'] יראו את י"י קדושיו (תהלים לד י) אמ' רבי עזריה בשעה שבירך יעקב אבינו את יוסף יצא ופניו מצהילות, והשבטים אומרין דין כל עמא עם קיימא, בשביל שהוא מלך עם מן דקיימין קיימין, אמר להם יעקב אבינו יראו את י"י קדושיו [וגו'] אית מספקא לכולא ויברך את יוסף ויאמר:

ב [האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו וגו'] רבי ברכיה אמ' רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמ' לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו, ריש לקיש אמ' לנשיא מהלך והזקנים לפניו, על דעתיה דר' יוחנן אנו צריכין לכבודו, על דעתיה דריש לקיש הוא צריך לכבודינו:

ג טז) המלאך הגואל אותי מכל רע וגומ' אמ' ר' יוסי בר חלפתא קשה היא הפרנסה כפלים בלידה, בלידה כתיב בעצב תלדי בנים (בראשית ג טז), בפרנסה כתיב בעצבון תאכלנה כל ימי חייך (שם שם יז), רבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמן, רבי אלעזר אמ' הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה, מה גאולה כפלים אף פרנסה כפלים, מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום, ורבי שמואל בר נחמן אמ' וגדולה מן הגאולה, שהגאולה על ידי מלאך, ופרנסה על ידו של הקב"ה, גאולה על ידי מלאך המלאך הגואל אותי, ופרנסה על ידי הקב"ה פותח את ידיך ומשביע לכל חי (תהלים קמה טז), ר' יהושע בן לוי אמר קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף לגוזר ים סוף לגזרים (שם קלו יג), וכתיב תמן נותן לחם לכל בשר (שם שם כה):

5 לעיל לד 277 וש"כ: 8 לעיל לד 192 וש"כ: 13 ע' לעיל לד 848:

1 * ויברך — וגו' ו] ל' דת | קדושיו] ~ וגו' ו, כי אין מחסור ליריאיו ת | 2 אבינו יעקב ות | פניו ו | והיו השבטים אומ' ו | דין ל' ו | עמה עם קיימה ו | 3 מלך] ~ עבד כן ו° | עים.. קיימין אתמהא ו | אבינו יעקב ו | 4 * וגו' ו] ל' דת | * אית ו] אנא דת | מספקה ו | * לכולא] לכוליה ד, לכולהון ו, לכוליכי ת | ויאמר האלהים ו | 5 * האלהים — וגו'] ל' | * אמ' ו] ואמרי לה בשם דת | ור' שמעון בן לקיש ו | 6 ר' שמעון בן לקיש ו | המהלך ת, שהוא מהלך ו | וזקנים ו | 7 דר' שמעון בן לקיש ו | 8 וגומ'] יברך את הנערים ת | יוסי — חלפתא] יוסי בן.. ת, יסא ו | היא ל' ו (והושלם בין השורות) | 9 כיפליים ו | בלידה ל' ו (והושלם בגליון) | כת' ת, כתוב ו | ובפרנסה ת | כת' ו | כל — חייך ל' ו | 10 לעזר ו (וכן בסמוך) | אומ' ת | 11 כפלים] פלאים ות | כפלים] פלאים ות | מה ל' ו (והושלם בין השורות) | ורבי] רבי ות | 12 על יד ת | ופרנסה — מלאך ל' ו | ידו] ידי ת | גאולה — הקב"ה ל' ת | 13 אותי וגו' ו | פותיח ת | ומשביע — חי] ומשביע.. רצון ת, וגו' ו | 14 יהושוע ת | קשין (קשים ת) — אדם ל' ו | שנ' לגוזר ת | * סוף ות] ל' ד | 15 וכתיב (וכת' ת) תמן] וגו' ו | בשר וגו' ו |

פרשה צז—ק. ע' מש"כ במ"י לעיל ראש פצ"ה (צד 1185) וצד 1199, והילקוט וילקוט המכירי ורוב הראשונים לא ראו מדרש ב"ר זה, חוץ מבעל מה"ג שלקט ממנו הרבה כמו שנראה להלן (ואינו נכון מה שכתב צונץ בס' גאטטעסדינסטליכע פארטריגע צד 255, ועוד אדבר מזה אי"ה במבוא), והצגתי בפנים את הנוסח שבד"ו, והשינויים שבדפ"ר וכי"ו וכי"ת ציינתי בח"ג, ואם נטיתי מנוסחת הד"ו או הוספתי עליה, הצגתי בח"ג הסימן כוכב, כמו שעשיתי בשינויים מכי"ל, ובדפ"ר נסמן כאן פצ"ה, ובכי"ו פצ"ח, ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה: 2 דין כל עמא וכו'. נראה לפרש, כל העם הזה (כלומר כולנו) הוא עם קיים לעולם, ובשביל שיוסף מלך עשה יעקב כן (וכמו שנוסף בגליון כי"ו עבד כן), עם מי שקיים ועומד קיימים אחרים ומשתדלים להטיב עמו, וכמו שנאמר ואוהבי עשיר רבים (משלי י"ד כ'), כן בכר יעקב את יוסף והעדיפו על אחיו לפי שהוא מלך, אמ' להם יעקב יראו וכו' כי אין מחסור ליראיו יש מספק לכל, דהיינו הקב"ה מספק ליראיו ויברך וכו' ויאמר האלהים אשר התהלכו וכו', ובמ"כ ויפ"ת פירשו דין כל עלמא וכו' זה מנהג כל העם להטות רצונם עם מי שהשעה עומדת לו וכו', ולפירוש זה קשה, למה חזר ואמר עם מן דקיימין קיימין, כיון שכבר אמר כן בלשון כל עמא עם קיימא, ואף שכנראה הפתגם מן דקיימין קיימין היה למשל בפי העם (וכמו שכתב היפ"ת), מ"מ אין דרך המדרש לבטות רעיון אחד במלים שונות, והגהתי אית מספקא לכולא, וכמו שהוא במה"ג עמ' 721 (וע"ש צד 822) ויברך את יוסף אמ' ר' זעירי בשעה שבירך יעקב ליוסף יצא ופניו מתהללות והיו השבטים אומרין כל עלמא אינן קיימין עם חד אלא עם עשיר ובעל מראה כך לא דיבר אבינו יעקב עם יוסף אלא (אלא עם יוסף) שהוא מלך אמ' להן יעקב יראו וכו' כי אין מחסור ליריאיו אית מספקא לכולא: 5 ר' ברכיה אמ' וכו'. כן הגהתי, וכמו שהוא בכי"ו ולעיל סוף פ"ל, וכל המאמר נסדר שם ע"ש ובמ"י, ור' יוחנן דורש ג"כ סוף הפסוק האלהים הרועה אותי ומדמה לרועה שהוא עומד וכו': 8 ר' יוסי בר חלפתא וכו'. צ"ל ר' יוסי וכמו שהוא בכי"ו ר' יסא (ובמה"ג עמ' 722 ר' אסי) והוא אמורא, וכ"ה לעיל בפ"ב, ושם נסדר כל המאמר לפסוק בעצבון תאכלנה ע"ש ובמ"י, ולראיה שפרנסה היא ע"י הקב"ה הובא הפסוק פותח את ידיך וגו', וכ"ה לעיל צד 848 ע"ש ובמ"י, ובפסחים קי"ח א' דרש ר' יוחנן כן מקרא האלהים הרועה אותי ע"ש, וכן יש נוסחות לעיל בפ"כ, וכן נמצא בשאר

יברך את הנערים זה יהושע וגדעון הה״ד ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וגומ׳ ויאמר לו כי אני שר צבא י״י עתה באתי (יהושע ה יג—יד), ר׳ יהושע בשם ר׳ חננא בר יצחק צעק מתוך ציפורני רגליו ויאמר שר צבא י״י, שר צבא של מעלן אני, ובכל מקום שאני נראה הקב״ה נראה, זה סימן בכל מקום שהיה רבי יוסי ערוך נראה היה ר׳ נראה, עתה באתי עם משה רבך באתי אלא שהיה מתפלל ואומר אם אין פניך הולכים וגומ׳ (שמות לג טו), לעלות למעלה לא הייתי יכול שעדיין לא עשיתי שליחותי, ולמטה לא הייתי יכול שעדיין היה מתפלל ואומר אם אין פניך הולכים, אלא הזהר שלא תעשה כשם שעשה לי משה רבך ונדחתי:

וידגו לרוב בקרב הארץ מה הדגים הללו אין העין שולטת בהן, כך בניך אין העין שולטת בהם הה״ד וידברו בני יוסף אל יהושע וגומ׳ (יהושע יז יד) אמר להם אין אתם מתיראין מן העין, אמרו לו זו היא ברכה שברכנו אבא וידגו לרוב בקרב הארץ, מה הדגים הללו אין נתפסין אלא בגרונם, כך בניך אין נתפסין אלא בגרונם ויאמרו לו אמר נא שבולת ויאמר סבולת (שופטים יב ו), מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו

3 תנחומא ע״ב משפטים סי׳ י׳ ותנחומא סי׳ י״ח : 4 ע׳ שמות רבה פל״ב סי׳ ס׳ : ע׳ שמו״ר פ״ב סי׳ ס׳ : 5 ע׳ אגדת בראשית פל״ב ושמו״ר פל״ב סי׳ ג׳ : 9 ע׳ ברכות כ׳ א׳ ולעיל צד 1224 וש״נ : 10 אגדת בראשית פפ״ג (פ״ג), ופי׳ סוטה ל״ו ב׳ וב״ב קי״ח א׳ : 12 תנחומא ויחי סי׳ ו׳ :

1 יברך — הנערים ל׳ ן (והושלם בגליון) | יהושוע ת (וכן בסמוך) | הדח היא ן, ה׳ ה׳ ד¹ | וישא — וגומ׳] וגו׳ ן, וכו׳ ת | 2 ויאמר לו (לא ת) — באתי ל׳ ן | ר׳ יהושע ור׳ נחמיה ן | 3 חננה ן, חנינה ת | צפרני ת | ויאמר לא כי אני שר ן | 4 בכל ות | הקב״ה נראה ל׳ ן (והושלם בגליון) | רבי יוסי] יוסף ן | 5 עתה באתי אתמהא ן | וגומ׳ ל׳ ת | 6 למעלן ן | לא — שעדיין ל׳ ת | ולמטן ן | 7 הולכין ת, הולכים וגו׳ ן | תעשה לי ן | 8 ונדחתי] ודחייני ן | 9 לרב ד¹ות | הדגין ד¹ | העיין ן | בהם ות | העיין ן | 10 הדה היא ן | יהושוע ת | וגומ׳] לאמור וגו׳ [מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני י״י ן⁰] ן | מתייראין ת, מתייראים ן | 11 אבא] סבה ן | ד״א וידגו ת | לרב ן | אינן ן | נתפסין] נתפשים ן, נפסקים [נ״א נתפסין ת⁰] ת | 12 אינן ן | נתפסים ת, נתפשים ן | הה״ד ויאמרו ת | אמור ן | 13 דגין ד¹, הדגים ן | גדילין ת, גדילים ן | שהיא יורדה ן | טפה ת | מלמעלן ות | הן מקבלין.. כמו ן |

מקומות ע׳ במ״י שם, ובמה״ג שם הובאו שני המקראות דכתיב האלהים הרועה אותי ואומ׳ פותח את ידיך וכו׳: 1 יהושע וגדעון וכו׳. שבאו מיוסף, יהושע משל אפרים וגדעון משל מנשה, כלקמן סי׳ ה׳, ויהושע נקרא נער, ומשרתו יהושע בן נון נער (שמות ל״ג י״א), ובגדעון כתוב ואנכי הצעיר בבית אבי (שופטים ו׳ ט״ו), ולשניהם נגלה מלאך, ביהושע כמו שמביא להלן, ובגדעון הוא אומר וירא אליו מלאך ה׳ (שם שם י״ב), והתפלל יעקב שיברך אותם, וע׳ במה״ג שם וביפ״ת: 2 ויאמר לו וכו׳. כ״ה בדפ״ר וד״ו, וכ״ה בעירובין ס״ג ב׳ ובס״א ע׳ תנ״ך הוצ׳ גינצבורג, ובמקרא לא באל״ף: 3 צעק מתוך ציפורני וכו׳. נראה שלשון גוזמא הוא, לאמור שצעק לא רק בפיו אלא בכל גופו ואפילו מתוך ציפורני רגליו (וע׳ לעיל צד 1072 ויצא דרך ציפרניו ומה שהבאתי שם צד 1073 בשם תשוה״ג), והמפרשים נדחקו, ובכי״ו הגי׳ ר׳ יהושע ור׳ נחמיה בשם ר׳ חננה, ונראה שצ״ל ר׳ יהושע בר׳ נחמיה כמו שהוא לעיל צד 345, וע׳ גם צד 128 ובח״נ שם, ובתנחומא שם הלשון יהושע ראה את המלאך ונפל על פניו וכו׳ וא״ל הלנו אתה אם לצרינו וא״ר יצחק (ובמ״ב שם הוא במאמר סתמי ובשינוי קצת) מה עשה לו המלאך כיון ששמע הלנו אתה אם לצרינו התחיל צועק מתחת צפורני רגליו ויאמר לא כי אני וכו׳: 4 ובכל מקום שאני נראה וכו׳. וכן אמרו בשמו״ר פל״ב שם, בכל מקום שהמלאך נראה השכינה נראית וכו׳, ונותן סימן לדבר בכ״מ שהיה ר׳ יוסי ערוך (כ״ה בדפ״ר וד״ו, ובמ״כ הגיה ר׳ יוסי ארוך, וכן הדפיסו אחריו, ובכי״ו הגי׳ יוסף ערוך, וע׳ לקמן פ״ק סי׳ ב׳) נראה, היה רבי שהיה רבו נראה, וכ״ה בשמו״ר פ״ב שם ר׳ יוסי הארוך כל מקום שהיו רואין אותו היו אומ׳ שם רבינו הקדוש: 5 עתה באתי וכו׳. בתמיה (וכמו שהוא בכי״ו אתמהא) כבר באתי עם משה רבך וכו׳, ובתנחומא שם הדרש, הרי ב׳ פעמים באתי להנחיל את ישראל אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי וכו׳ ועתה באתי מיד ויפול יהושע אל פניו וכו׳ אבל משה דחה אותו וכו׳, ובאג״ב שם נדרש, אמר לו אם אין פניך הולכים וכו׳ וכל זמן שהיה משה קיים לא היה לו רשות למלאך ליראות עד שעמד יהושע ביריחו ונגלה שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו וכו׳ אמר לו המלאך בבקשה ממך שלא תפסול אותי כשם שפיסל אותי משה וכו׳, ועל אגדה זו נוסד המאמר בשמו״ר פל״ב, א״ר לוי שתי מדות טובות וכו׳ ושלא ימסרו ישראל לשר כל ימי משה כיון שמת משה חזר אותו השר למקומו שכן יהושע ראהו שנ׳ ויהי בהיות יהושע ביריחו וכו׳, וע׳ ברמב״ן ובבחיי לשמות כ״ג כ׳: 9 מה הדגים הללו וכו׳. דרש זה נמסר בשם ר׳ יוסי בר׳ חנינא בברכות ובמקומות המצויינים לעיל שם, מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף וכו׳, ועוד נדרש כן מהפסוק בן פורת עלי עין וכמו שהוא לעיל שם: 10 בני יוסף אל וכו׳. כ״ה גם בשכל טוב צד 325 ובהרבה נוסחות המקרא, ע׳ תנ״ך הוצ׳ גינצבורג, ובמקרא כתוב את יהושע, ודורש ואני עם רב שלא חששו לאמור כן מפני עין הרע, ויהושע אמר להם אין אתם מתיראים וכו׳, ובאג״ב שם דרש זה נמסר על הפסוק בן פורת עלי עין, וכך בני יוסף אומרים ליהושע ואני עם רב וכו׳ אמר להן יהושע וכך אתם אומרים ואין אתם מתיראין מן העין אמרו לו כבר התפלל עלינו יעקב אבינו שלא תשלוט בנו עין הרע שנאמר עלי עין, ובסוטה וב״ב שם שאלת יהושע כאן נכללת במה שאמר להם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להם לכו והחבו עצמיכם ביערים שלא תשלוט בכם עין הרע, ואמרו לו בזרע יוסף אינה שולטת עין הרע וע״ש בפי׳ רשב״ם: 11 מה הדגים הללו וכו׳. הוא דרש אחר על וידגו, שנמשלו לדגים שנאחזים בחכה בגרונם, כך בני אפרים נתפסו ע״י שלא יכלו לדבר בגרונם שבולת, ובמה״ג עמ׳ 723 הובא ד״א מה הדגים הללו נתפסין בלשונן כך זרעו של יוסף דכת׳ ויאמרו לו וכו׳, ובתנחומא שם הדרש, וידגו לרוב בשרן שעתידין בני אפרים להיות נצודים כדגים שנאמר ויאמר לו וכו׳: 13 מה דגים הללו וכו׳. עוד דרש אחר, שישראל (ולא בני יוסף לבד) נמשלו לדגים

טעם מים מימיהן, כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהן: אמ׳ רבי לוי ששים רבוא תינוקת עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחד, וכולן הושלכו ליאור ועלו בזכותו של משה, הוא שמשה אומר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו (במדבר יא כא) כולן לרגלי עלו, רבי זכאי רבה מייתי מן הכא וידגו לרוב בקרב הארץ מה בקרב הארץ שישים רבוא, כך בגבול דגים ששים רבוא, מה בקרב הארץ לא מתו, אף בגבול דגים לא מתו, מי ששמו כשם הדג בנו מכניסן לארץ נון בנו יהושע בנו (דה״א ז כז):

יז) וירא יוסף כי ישית אביו וגו׳ אמר רבי ברכיה ידא דדחת תליתאה דעלמא את מבקש ד לדחותה:

יח יט) ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי וגו׳ וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי ידעתי מעשה ראובן ובלהה ומעשה יהודה ותמר, מה דברים שלא נתגלו לך נתגלו לי, דברים שנתגלו לך על אחת כמה וכמה:

גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל [ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים] ואפשר כן, אלא זה יהושע שהוא מדמים גלגל חמה ולבנה שהן שולטין מסוף העולם ועד סופו, אמ׳ רבי יצחק עבדא בישא לאו זביניה דאבא את [לא כך ראה אותך אבא בחלום והנה השמש והירח (בראשית לז ט) אף את דום מלפני מיד וידם השמש וירח עמד (יהושע י יג)]:

4 ע׳ סוטה י״ב ב׳ ושמות רבה פ״א סי׳ כ״ד: 8 ע׳ פסיקתא רבתי פ״ג (י״ב ב׳), תנחומא סי׳ ו׳ ולעיל לד 787: 11 לעיל לד 1236: 14 ע׳ תנחומא שם וע״ז כ״ה א׳: 15 לעיל לד 1013 וש״נ:

1 טעם ל׳ ו | מימיהם ות, מימהן ד1 | ישראל ל׳ ת | גדלים ו, גידלין ת | במים ל׳ ו | כיוון ו | חדש] אחר ו (ובין השורות כתוב חדש) | הן ל׳ ת | 2 כמו ו | מימיהם ו, מימהן ד1 | תינוקת] תינוקות ת, ל׳ ו | נשיהם ו | 3 אחד] אחת ת | וכולם ות | היא שמשה או׳ ויאמר משה ו | מאות ל׳ ת | 4 רגלי — בקרבו] וגו׳ ו | כולם ו | עלו לרגלי ת | זכיי ו | רבא ת | מייתי לה ות | מן הכה ו, מהכא ת | 5 לרב ו | ריבוא ו | דגין ד1 | ס׳ ת | ריבוא ו | 6 אף] כך ות | דגין ד1 | בשם ו | דכת׳ נון ת | * יהושע ו] יהושוע ת, הושע ד | 8 וגו׳] יד ימינו וגו׳ ו, יד ימינו ויתמוך יד אביו להסיר אותה ת | ידא] אידה ו | דדחת] דתחית ת | תלתיה ו, תלתא ת | 10 וגו׳ ל׳ ת | ידעתי ידעתי] ידעתי ידעתי ידעתי ת, וגו׳ ו | 11 בבלהה ת | מעשה ו | מה אם ו | שלא נתגלו] שנתגלו ת | 12 לך] לי ת | 13 * ואולם — הגוים] וגו׳ ו, ל׳ דת | 14 יהושוע ת | מדמים] עומד ממנו שהוא מעמיד ו | שולטים ו | שלישים ת, 15 עבדא] עבדה ו, אמ׳ ליה עבדא ת | לאו — את] לא זבינות כספה דאבא ו | * לא — עמד] לא.. הנה.. מלפניי.. עמד ו, וכו׳ ד, ל׳ ת |

שצמאים למים, וכך ישראל לתורה שנמשלה למים (ע׳ תענית ז׳ א׳ ועוד), ונכונה הגי׳ בכי״ו ישראל גדלים בתורה, בלי מלת במים, וכ״ה במה״ג שם, מה הדגים הללו גידילים בים (במים) וכיון שתרד טיפה מלמעלה הן מקבלין וכו׳ טעמו מים מימיהן כך ישראל גדילין בתורה וכו׳ הן מקבלין (אותו) כמי שלא שמעו וכו׳, וע״ע ברכות ס״א ב׳: 2 אמ׳ ר׳ לוי וכו׳. מאמר ר׳ לוי הובא כאן אגב מאמר ר׳ זכאי הבא אחריו, והוא דורש תיבת רגלי כמו בשבילי, כלומר בזכותי הם, ובסוטה שם אמרו, שכיון שהושלך משה ליאור לא ראו אצטגניני פרעה עוד שמושיעם של ישראל במים לוקה וביטלו המצריים גזירת כל הבן הילוד היאורה תשליכהו, ומסיים והיינו דקאמר משה שש מאות אלף רגלי וגו׳ אמר להם משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם (ופירש״י רגלי בשבילי כמו ויברך ה׳ אותך לרגלי), וע׳ בשמו״ר שם, וכאן משמע שכבר הושלכו התינוקות ליאור ועלו בזכות משה ממש, ומאמר ר׳ לוי הועתק במה״ג לשמות צד 6 ע״ש, ור׳ זכאי למד כן מקרא שלפנינו וידגו לרוב וכו׳ שבגבול דגים דהיינו ביאור היו ששים רבוא ולא מתו: 6 מי ששמו וכו׳. הוא דבר אחר שעל כן אמר לשון וידגו לרמז מי ששמו וכו׳ ונון בארמית הוא דג, וכן הובא במה״ג עמ׳ 723 ד״א וידגו לרב מי וכו׳ יהושע בנו, ואיני יודע למה הובא המקרא בדה״י, ועוד ששם כתוב נון בחולם, ובסורית וארמית נו״ן בשורק הוא דג וכמו שכתוב יהושע בן נון בתורה (וטעות היא מה שכתוב בפי׳ מהרז״ו), ואולי הביאו המקרא בדה״י לפי שלא ניתן דברי הימים אלא לידרש ע׳ ויקרא רבה פ״א סי׳ ג׳ וצ״ע: 8 ידא דדחת וכו׳. אמר יעקב יד שדחתה את המלאך (בעת שנאבק עמו) והמלאך שלישו של עולם וכמפורש במאמר ר׳ ברכיה לעיל שם, את מבקש לדחותה בתמיה, והדרש נסמך על סוף הפסוק ויתמוך יד אביו להסיר אותה, ודורש שאביו לא רצה להסירה מעל ראש אפרים ואמר כן, ובפסי״ר שם מבואר יותר, כיון שראה יוסף כן היצר מיד תמך ידו של אביו להעבירה וכו׳ אמר לו ליוסף ידי אתה מבקש להעבירה שלא בטובתי [אמר ר׳ ברכיה ברבין] המלאך שלישו של עולם יש בו וכו׳ והאיך זו תפסה לשר צבא של מעלה ואתה סבור להעבירה שלא בטובתי, ובתנחומא שם במאמר סתמי, א״ל ידי את מבקש להסיר שרפשה לשר המלאכים וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 726 הובא, ויתמך יד אביו אמ׳ ר׳ ברכיה אמ׳ ליה ידא דדחת תולתיה דעלמא את באעי וכו׳: 11 ידעתי מעשה ראובן וכו׳. דורש שתי פעמים ידעתי ידעתי מעשה ראובן וכו׳, ודרש זה כבר הובא בכי״ו לעיל פצ״ו (ובמ׳ קהלת הנסמן שם) בתוך הפתיחה בפסוק כי לא לקלים המרוץ וגו׳ ע״ש, ודרש אחר בפסי״ר שם, מה אתה סבור מפני שהייתי שואלך בכל עת מה עשו בך אחיך ולא היית אומר לי מה אתה סבור שלא הייתי יודע ידעתי בני ידעתי: 13 ואולם אחיו הקטן וכו׳. כן השלמתי, לפי שעל פסוק זה מוסבת השאלה ואפשר כן, כלומר וכי אפשר שיהיה מלא הגוים, אלא זה יהושע העומד מאפרים שהוא מדמים, משתיק גלגל חמה וכו׳, א״ר יצחק כך אמר יהושע לשמש עבדא בישא וכו׳, ומאמר ר׳ יצחק כבר נסדר לעיל לפסוק והנה השמש והירח ע״ש ובמ״י, ובדפוסים קיטעו זביניה דאבא את וכו׳, והשלמתי המאמר כמו שהוא לעיל, וכ״ה בשינוי קצת בכי״ו, ובמה״ג עמ׳ 727 הובא, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים אפשר שהוא כן אלא שהעמיד ממנו

ה כ) ויברכם ביום ההוא [וגו' וישם את אפרים לפני מנשה] כשם שקדמו כאן, כך קדמו בכל מקום, קדמו בתולדות כתחילה אלה תולדות בני אפרים ואחר כך אלה תולדות בני מנשה, 61b ביוחסין לבני אפרים תולדותם למשפחותם (במדבר א לב) ואחר כך לבני מנשה תולדותם למשפחותם (שם שם לד), קדמו בנחלה זאת נחלת בני אפרים (יהושע טז ח) ואחר כך זאת נחלת בני מנשה, קדמו בדגלים דגל מחנה אפרים (במדבר ב יח) ואחר כך ועליו מטה מנשה (שם שם כ), קדמו בנשיאים ביום השביעי נשיא לבני אפרים (שם ז מח) ואחר כך ביום השמיני נשיא לבני מנשה (שם שם נד), קדמו בשופטים יהושע משל אפרים וגדעון משל מנשה, קדמו במלכים ירבעם משל אפרים ויהוא משל מנשה, קדמו בברכה בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, קדמו בבכורה וישם את אפרים לפני מנשה:

ו כא) ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת וגו' בר אחוי דר' יוסי שלשה סימנים נתן להם הזקן, הבא בסיגנון שלו אנכי, והממנה מכם זקינים, ואומר לכם פקוד, זה הוא הגואל, רבי הוניא מוציא אנכי ומכנים שם המפריש תחתיו:

1 ע' פסי"ר שם ובמדבר רבה פי"ד סי' ד': 6 ע' תנחומא שם: 11 ע' תנחומא ת"ב שמות סי' כ"ח ותנחומא שם סי' כ"ד, שמות רבה פ"ג סי' ח', פ"ה סי' י"ג ופדר"א פמ"ח:

1 * וגו' — מנשה] לאמר וגו' ו, לאמר ת, ל'ד | כאן] כן ו | 2 בכל] מכל ת | * כתחילה ו] בנחלה ד, ל' ת | 3 ביחוסים ו, קדמו ביוחסין ת | * לבני — מנשה — למשפחותם] בני אפרים.. ואחרכך.. למשפ' ו, לבני אפרים תולע למשפחת ד, לבני אפרים לבני מנשה ת | 5 קידמו ו | כתחילה דגל ו | בני אפרים ת | ואחר כך ל' ו | 7 יהושוע ת, שיהושע ו | גדעון ו | ממנשה ת | וירבעם ו | 8 מאפרים ת | ממנשה ת | קידמו ו | לאמר — וכמנשה] וגו' ו | 9 * קדמו בבכורה] קידמו בבכורה ו, קדמו בברכה ד, וכת' גם כן ת | לפני מנשה ל' ו | 10 * הנה — וגו' ו] אנכי (הנה אנכי ת) מת ואלהים פקוד (פקד ד[1]) יפקוד אתכם דת | אני בר ו | יוסי ל' ו (והושלם בגליון) | אמ' שלושה ת | סימנין ות | נתן להם ל' ו (והושלם בגליון) | 11 זקן ו | בסגנון ת, בסיגנס ו | הממנה ו | זקנים ות | זה גואל ו | חוניא ת, חונא ו | 12 ומכנים שם] מביא [שם ו[0]] ו | המפורש ו, מפורש ת |

יהושע ש ה ד מ י ם חמה ולבנה שהן שולטין וכו' א"ר יצחק עבדא בישא לא זבינת בכספא טבא (צ"ל דאבא) אמ' לו לא כך ראה אותן בחלום והנה השמש והירח, ובתנחומא איתא, וימאן אביו ויאמר ידעתי שראה לגדעון עומד ממנשה ואולם אחיו הקטן יגדל זה יהושע שעמד מאפרים, ובע"ז שם מפרש ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הפסוק וידם השמש וגו' הלא היא כתובה על ספר הישר, מאי ספר הישר, ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים וכו' והיכא רמיזא וזרעו יהיה מלא הגוים בשעה שעמדה לו חמה ליהושע וכו' וע"ש בפירש"י: 2 כתחילה אלה תולדות וכו'. כ"ה בכי"ו וכן הגהתי במקום בנחלה הכתוב בדפ"ר וד"ו עח"נ (ובא"א ובמ"כ מחקוהו, ואחריהם הדפיסו כן, ולמלת כתחילה ע' במ"י לעיל צד 1220 אות 4), ובתנ"ך לא נמצאו הפסוקים אלה תולדות וכו' וע' ביפ"ת, וגם קשה לחלק בין תולדות ובין יוחסין, ע"כ נראה ששתי נוסחאות היו, נוסחא האחת קדמו בתולדות, ונוסחא האחרת קדמו ביוחסין, ואח"כ נתערבו הנוסחות ונעשו ק ד מ ו ב ת ו ל ד ו ת ב י ו ח ס י ן, ולפי שרצו לחלק ביניהם הוסיפו אלה תולדות בני אפרים וכו' שלא נמצא במקרא, וכבר הובאה גי' זו במה"ג שם, ו י ש ם א ת א פ ר י ם ל פ נ י מ נ ש ה כ י ו ן שקדמו כאן קדמו בכל מקום בתולדות אלה תולדת אפרים ואחר כך אלה תולדות מנשה בייחוסין בני אפרים למשפחתם ואחר כך בני מנשה, ובדפ"ר וד"ו הפסקא ביוחסין משובשת עח"נ, ובא"א ובמ"כ הגיהו רק לבני אפרים תולדותם למשפחותם, וכן הדפיסו אחריהם, והגהתי עפ"י הכי"ו וכפי שכתוב במקרא, וע"ע באות הסמוך, ויש להעיר שבפ' פנחס (במדבר כ"ו כ"ח—ל"ז) נמנו בתחילה בני מנשה ואח"כ בני אפרים, וכן בדה"א ז' י"ד—כ"ז, וע' גם במדבר ל"ד כ"ג—כ"ד וביפ"ת ובמדרש אגדה: 4 זאת נחלת בני מנשה. אין זה פסוק אלא דברי המדרש הוא, וכוון לאמור שנחלת מנשה כתובה שם פרשה י"ז אחר נחלת אפרים, ובמקרא כתוב זאת נחלת מ ט ה בני אפרים, וכ"ה במה"ג שם, בנחלה זאת נחלת מ ט ה בני אפרים ואחר כך זאת נחלת מ ט ה בני מנשה, ובפסי"ר שם לא חשב אלא ארבעה קידומים ואמר, אתה מוצא בכל דבר אפרים קודם למנשה בשופטים ובדגלים ובמלכים ובקרבנות (היינו קרבנות הנשיאים) וכו', וכ"ה בבמ"ר שם ע"ש ובתנחומא, וע' במאגאצין חלק י"ד צד 14: 7 יהושע משל אפרים וכו'. כמו שנאמר במדבר י"ג ח', וגדעון משל מנשה, שופטים ו' ט"ו, וכן ירבעם משל אפרים, מ"א י"א כ"ו, ויהוא משל מנשה אינו מפורש במקרא, אבל כן הוא גם בפסי"ר ובבמ"ר שם, וכן נאמר במדרש תדשא סוף פ"ח ירבעם מאפרים יהוא ממנשה וע"ש, ובמה"ג צד 823 הובא בטעות ירבעם מאפרים ו י פ ת ח ממנשה (שופטים י"א א'), ולעיל צד 981 הדרש ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא, וע' במ"י שם וצד 1013 אות 3 וברש"י עה"ת מ"ח ח': 9 קדמו בבכורה. כן הגהתי עפ"י כי"ו עח"נ, וכ"ה במה"ג עמ' 727, ובדפוסים הגי' בברכה, ונדחקו המפרשים לפרשה, ובכי"ת הוגה מפני זה, וכת' גם כן עח"נ, ולדעת הב"ר פירוש וישם את אפרים לפני מנשה היינו לענין בכורה (ע' לעיל בנוסחת כי"ו צד 1244), ורש"י עה"ת מפ' וישם את אפרים בברכתו לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנכת הנשיאים, והיא עפ"י התנחומא שם, עשה אפרים ראשון למנשה ואימתי נתקיימה ברכתו בחנכת הנשיאים וכו' וכעין זה בפסי"ר שם, וע' גם בת"י א': 10 הנה אנכי מת וגו'. כן הגהתי כמו שהוא בכי"ו, ובדפ"ר וד"ו ובכי"ת הגי' ואלהים פקוד יפקוד אתכם עח"נ (ובמ"כ הוגה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב וגו', וכן הדפיסו אחריו), ופסוק זה נאמר ביוסף לקמן נ' כ"ד, ונכון הוא לפי הענין, כי בדברי יעקב לא נזכרה תיבת פקוד, וע' ביפ"ת (וממנו ביד"מ) שרצה להגיה שלשה סימנים נתן להם יוסף, וברש"י עה"ת שמות ג' י"ח מפ' שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר להם ואלהים פקד יפקד אתכם יוסף אמר להם פקד יפקד וכו', וע"ש ברמב"ן ובראב"ם שכתבו שיוסף קבל כן מאביו, וע' במפרשים ובתוס' עה"ת בראשית מ"ז ל', ועוד קשה איך נרמז בקרא שימנה זקינים, וזה לא מצינו לא ביעקב ולא ביוסף, ונראה שהמאמר שלשה סימנים נאמר בעלמא ונלמד מדברי משה, הנה א נ כ י בא אל בני ישראל (שמות ג' י"ג) ומדברי ה' אל משה לך ואספת את ז ק נ י ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבתיכם נראה אלי וגו' לאמר פ ק ד פ ק ד ת י

כב) ואני נתתי לך שכם וגו' אמ' ר' סימון את גדלתה בין שני שכמתים ולא עשית כמעשיהן, לפיכך תהא השכם בחלקך, אמר רבי פינחס בשכם נפרצה הערוה וגדרת אותה, לפיכך תהא בחלקך: רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אמ' ואני נתתי לך שכם זו הבכורה ולבושו של אדם הראשון, אשר לקחתי מיד האמורי זה עשו, וכי עשו אמורי היה, אלא שעשה מעשה אמורי, בחרבי ובקשתי במצות ובמעשים טובים, ר' נחמיה אמר ואני נתתי לך שכם אחד זו שכם ודאי, אשר לקחתי מיד האמורי זה חמור אבי שכם, וכי אמורי היה, אלא חוי בכלל אמורי, בחרבי ובקשתי לא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו מעשה, כיון [שעשו בניו אותו המעשה אמ' מה אני מניח את בניי ליפול ביד אומות העולם, מה עשה, נטל חרבו וקשתו ועמד על פתח שכם, אמ' אם יבואו אומות העולם ליזדווג לבניי אני נלחם כנגדן, היא דהוא אמ' ליה ליוסף ואני נתתי לך שכם אחד וגו' ואיכן מצינו שנטל יעקב אבינו חרבו וקשתו בשכם]:

פרשה צח (צט בכי"ו)

מט א) [ויקרא יעקב אל בניו וגו'] אקרא לאלהים עליון [וגו'] (תהלים נז ג) אקרא א לאלהים עליון בראש השנה, לאל גומר עלי (שם שם) ביום הכפורים, לידע אי זה לשם, ואי זה

4 עי' לעיל צד 697 : 5 עי' מכילתא בשלח פ"ב וב"ב קכ"ג א' : 7 לעיל צד 965 : ‖

1 * שכם וגו' ו] שכם אחד ת, ל' ד | * אמ' ר' — שכמתים ו] בין שהכמים ד¹, בין שהשכי' ד, כיון ששכם בא לידך ת | 2 כמעשיהם ות | תהיה ת | שכם ו° | אמר ר'] ר' יודה ור' ו | פנחס ת | הערוה] העדייה ו | וגדרתה ו | תהיה ת, תהא שכם ו | 3 יודה ו (וכן בסמוך) | שכם] שכם אחד ת, וגו' ו | ולבושו — הראשון ל' ו | 4 האמרי ו | וכי אמורי ו | היה] הוא ת | 5 במצוות ו | ומעשים ת | או' ו | אחד וגו' ו | וודי ו | 6 האמרי ו | חוי] היה ו | אמורי היה ת | 7 המעשה ו | כיון] וכיון ו, ל' ת | * שעשו — בשכם ו] וכו' דת. ‖ 11 * ויקרא — וגו' ו] ל' דת | * וגו' ו] לאל גומר עלי ת, ל' ד | 12 * גומר ו] שגמר ד, גומר עלי שגמר ת | הכיפורים ו | לידע] לירה ו | איזה ת, או זה ו | ואיזה ת, או זה ו |

אתכם (שמות ג' ט"ז), ומאין ידעו בני ישראל שהוא הגואל, אלא שסימן זה מסור להם מאבותיהם, וכמו שהוא בשמו"ר פ"ה שם, ובמה האמינו על סימן הפקידה שאמר להם שכך היה מסורת בידם מיעקב שיעקב מסר את הסוד ליוסף ויוסף לאחיו וכו' כל גואל שיבא ויאמר לבני פקוד פקדתי אתכם הוא גואל של אמת וכו', וע' בשאר מדרשים שציינתי ובת"י א' לפ"נ כ"ה, ומפני זה נסדר המאמר כאן, שיעקב פתח בלשון אנכי וסיים והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם, ולא שסמנים אלו נלמדים מדברי יעקב, ור' חוניא אומר שסימן השלישי הוא שם המפורש כמו שנאמר בשמות ג' י"ד וט"ז, ונראה שמפני הקושיות הנזכרות שינה בעל מה"ג עמ' 728 המאמר שלפנינו ומוצא ג' הסימנים ביעקב ואומר, שלשה סימנין נתן לו והן בפיסוק זה הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם, וע"ש גם עמ' 769: 1 את גדלתה וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו, ובדפוסים משובש בין שהשכי', והמפרשים נדחקים בזה הרבה ע"ש, ובדפ"ר הגי' בין שהכמים, ונראה שצ"ל בין השכמים, וכן צריך לפרש הלשון בין שני שכמתים בכי"ו (והמלה מטושטשת, ואפשר לקרות גם שחמתים), וע' הלשון פרוש שכמי בסוטה כ"ב ב'), והכונה שיוסף גדל בין שני רשעים פוטיפר ופרעה שעשו מעשה שכם ולא למד מהם, לפיכך תהא השכם בחלקו, וכעין דרש שלפנינו נמצא בפסיקתא רבתי פי"ב (מ"ט ב' ונ"ג א') יוסף גדל בין שני רשעים בין פוטיפר ופרעה ולא למד ממעשיהם וכו', (וע' גם בפסיקתא פ"ג (כ"ח ב') ותנחומא תצא סי' י'), ונראה שר' סימון סובר כר' יהודה בסמוך ששכם זו בכורה, ור' פנחס סובר שכם ממש ואומר בשכם נפרצה הערוה במעשה דינה, ויוסף גדר אותה שפרש מן הערוה באשת פוטיפר ולפיכך תהא שכם בחלקו: 3 זו הבכורה וכו'. שהבכורה ליוסף, ומשמע שעכשיו ניתן לדעת ר' יהודה הבכורה ליוסף, כמו לבושו של אדם הראשון שניתן לו עכשיו (אולם בכי"ו חסר לבושו של אדה"ר עח"נ), וע' ברמב"ן עה"ת כאן ולעיל לפי' מ"ז ו' שכ' ולא מצינו ביעקב שיתן בכורה ליוסף אלא שאמר כראובן ושמעון יהיו לי וכו', וכדבריו משמע בב"ב קכ"ג א' ע"ש ברשב"ם ד"ה כראובן, וסתמא דברייתא שם כדעת ר"י כאן, וע"ע במ"י לעיל צד 1236 אות 15 וצד 1242 אות 20, ובמה"ג שם לא הועתק ג"כ ולבושו של אדם הראשון, וע' לעיל פס"ג ובמ"י שם, ואולי נוסף כן בדפוסים עפ"י ת"י ב' שתרגם ואנא הא יהבת לך חולק חד יתיר על אחך לבושיה דאדם קדמאה וכו', ורש"י עה"ת מפ' ד"א שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים וכו' אשר לקחתי מיד האמורי מיד עשו שעשה מעשה אמורי וכו', וברא"ם הועתק מכאן זו הבכורה ולבושו של אדם הראשון וכו': 5 במצות ומעשים טובים. במכילתא ובב"ב שם הדרש בחרבי זו תפלה ובקשתי זו בקשה (וע' במכ' דרשב"י צד 45), וכן בת"א מתורגם בצלותי ובבעותי (וליתא בהוצ' ברלינר ע"ש), ובת"י ב' בזכותי ובעובדי טביא, ודרש זה ידוע היה גם להירונימוס ע' במ"ח חמ"ג צד 547: שכם ודאי. שכם ממש, עיר שכם, וסוף המאמר כבר נסדר לעיל פ"פ, ועל כן קטוע הוא בדפוסים במלת וכו' עח"נ, והשלמתיו עפ"י כי"ו, וע' במ"י לעיל שם, ולמה שאמר חוי בכלל אמורי ע' ברד"ק שמפ' וזכר האמורי כי הוא היה העצום שבשבעה גוים כמו שאמר ואנכי השמדתי את האמורי (עמוס ב' ט') וכו', וכעין זה כתוב באבן עזרא ע"ש:

פרשה צח. בכי"ו הוא פצ"ט, ובדפ"ר נסמן פרשה צ"ו, ובמקרא כאן פרשה פתוחה. 12 בראש השנה וכו'. נראה לפרש שבר"ה קוראים לה' ומתפללים שימחול לעונות ויברך את השנה, לאל גומר עלי ביום הכפורים שביום זה נחתם גזר דינו של אדם, ע' ראש השנה ט"ז ב', ומן לידע איזה וכו' עד לגזירה יש למחוק ונשתרבב מבסמוך בפתיחה השניה (ובכי"ו הגי' לירה או זה וכו' עח"נ, ונקוד[1]), ובמ"כ ויפ"ת נדחקו לפרש, שהקב"ה גומר עלינו ביוה"כ להודיע שקבל תחנונינו על ידי גורלות השעירים, כי כשגורל השם עלה בימין היה סימן טוב, וכשעזאזל

1) לִירָה.

לגזירה, ד"א אקרא לאלהים זה אבינו יעקב, לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל אחד ואחד לפי מה שהוא ויקרא יעקב אל בניו:

ב בחיק יוטל את הגורל (משלי טז לג) זה גורלו של יום הכפורים, ומי"י כל משפטו (שם שם) לידע אי זה הוא לשם, אי זה לגזירה, ד"א בחיק יוטל את הגורל זה גורלן של שבטים, ומי"י כל משפטו שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל אחד ואחד לפי מה שהוא [ויקרא יעקב וגו']:

ויקרא יעקב אל בניו רבי יודן ורבי פנחס, רבי יודן אמר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו, רבי פנחס אמר זימנו לבניו, אמר רבי אבון עשאו אפוטרופוס על בניו:

ויאמר האספו האספו מארץ מצרים והקבצו לרעמסס, האספו מעשרת השבטים והקבצו לשבט יהודה ובנימין, צוה אותן להיות נוהגין בשבט יהודה ובנימין בכבוד, רבי אחא אמר הטהרו היך מד"א ויאספו [וגו'] ויטהרו (נחמיה יב כח—ל), ורבנן אמרי צוה אותן על המחלוקת, אמר להון תהון כולכון אסיפה אחת, הה"ד ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו וגו' ולבני ישראל [חבריו] וגומ' (יחזקאל לז טז), חברו כתיב נעשו בני ישראל אגודה אחת, התקינו עצמן לגאולה, מה כתי' אחריו ועשיתי אותם לגוי אחד וגומ' (שם שם כב):

1 לעיל לד 1203 וס"כ: 9 עי' לעיל לד 1204 וס"כ: 12 עי' ספרי זבכה פי' סמ"ו:

1 לאלהים עליון ות | 2 בניו וגו' ן | 3 * בחיק ן] בחק ד, כת' בחיק ת | את ל' ן (והושלם) ת | הגורל וגו' בחיק יוטל את הגורל ן | הכיפורים ן | 4 ליד' ן | אי זה הוא] איזה ות | ואיזה ות | * בחיק ות] בחק ד | 5 עמו] עם אבינו יעקב ת, ל' ן | * ויקרא — וגו' ן] ל' דת | 6 יודה ן | פינחס ד[1]ן | יודה או' ן | 7 פינחס ד[1]ן | אומ' זמנו ן | ר' אבון אומ' ת | אפוטרופוס ת | אפטרפוס ד[1]ן, 8 ויאמר האספו ואגידה לכם ן | הקבצו ן | הקבצו ן | 9 ובנימן ן | להיות] שיהו ן | נוהגים ות | ובנימן ן | ר' אחא אומ' ן, א"ר אחא ת | 10 * וגו' ויטהרו] על ירוש' ויטהרו ן, על ירושלם (אל ירושלים ת) ויטהרו את הלשכות דת | רבנן אמ' ן | ציוה ד[1] | המחלקות ן | להון] להם ן | כולכון תהון ן | היו כולכם ת, 11 הדה היא ן | * אחד — חבריו וגומ'] אחד וכתוב (וכת' ד[1]).. ישראל וגומ' ד, וכתוב עליו ליהודה ולבני ישר' חביריו ת, וג' ן | 12 חברו כתיב (כת' ת)] ל' ן | אגודה] חבורה ן | יתקינו ן | 13 כת' ות | * ועשיתי — וגומ'] ועשיתי אתכם לגוי אחד וגומ' (אחד ת) דת, היתה עלי יד י"י ן |

עלה בימין היה סימן רע, עי' יומא ל"ט א', ובפי' מהרז"ו מפ' עפ"י הירושלמי כתובות פ"א כ"ה ב' ושאר מקומות שדורשים כל הפסוק על ראש השנה, שהקב"ה מסכים על מה שב"ד עושים ומעברים רה"ש, ובת ג' שנה ויום אחד ונמלכו ב"ד לעבר השנה בתולותיה חוזרין וכו' (ועי' לעיל צד 1202 ובמ"י שם אות 3), והוא מוחק מן ביום הכפורים עד לגזירה ע"ש, וכל זה דחוק: 1 זה אבינו יעקב וכו'. כאן מתחיל עיקר הפתיחה, ומפ' לאל גומר עלי שהקב"ה הסכים עם יעקב, וכמו שנדרש בתנחומא ושיטה חדשה לעיל שם, ע"ש ובמ"י, ובמה"ג עמ' 754 הובא, אקרא לאלהים עליון זה אבינו יעקב שקרא להקב"ה בשעה שבירך בניו לאל גומל עלי שהסכים הקב"ה עמו כדי ליתן לכל אחד ואחד לפי שהוא הגון לו: 4 לידע אי זה הוא לשם וכו'. כי ה' נותן שעיר אחד לשם ושעיר אחד אל ארץ גזירה דהיינו לעזאזל (עי' ויקרא ט"ז כ"ב), וכמו שביאר הרמב"ן בפי' לויקרא ט"ז ח' ע"ש, ובדרש השני מפ' הקרא על יעקב ומסיים כמו בפתיחה שלפניה, ועי' במ"י לעיל צד 1152 אות 6: 6 ויקרא יעקב לאל וכו'. מפ' אל כמו אל בצירה, וכ"ה לר' פנחס ור' אבון, אלא שר' פנחס מפ' קרא במובן זימן (אורחים), ור' אבון מוסיף שהוא כמו מינה (כמו ה' מבטן קראני, ישעיה מ"ט א'), שמינה את הקב"ה להיות אפוטרופוס, וכן דרשו ר' יודן ור' פנחס לקמן סי' ג' הפסוק אל ישראל אביכם כמו אל בצירה ע"ש, ועי' עוד ספרי מסעי פי' קנ"ט וכי תצא פי' רצ"ו: 8 האספו מארץ מצרים וכו'. דורש כפל לשון האספו ואגידה וגו' הקבצו ושמעו וגו', שמרומזת כאן גאולת מצרים שנתקבצו כולם בתחלה לרעמסס לשעה קלה ומשם נסעו כמו שנאמר ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה (שמות י"ב ל"ז), ואמרו במכילתא בחדש פ"ב ואשא אתכם על כנפי נשרים ר' אליעזר אומר זה יום רעמסס לפי שנתקבצו כולם ובאו לרעמסס לשעה קלה וכו', וכן יהיה לעתיד כמו שדרשו במדרש תהלים ק"ז סי' ד', כשהייתם במצרים הייתם מפוזרים וכנסתי אתכם לשעה קלה לרעמסס ועכשיו אתם מפוזרים בכל הארצות וכשם שקבצתי אתכם לשעבר כך אני אקבץ אתכם לעתיד לבוא וכו', ודרש אחר האספו מעשרת השבטים וכו' שגם עשרת השבטים יחזרו למקומם ויגאלו יחד עם יהודה ובנימין, ועי' סנהדרין ק"י ב', ובילקוט שה"ש ר' תתקפ"ה יש, שעתידין גלות יהודה ובנימין לילך אצלם (לעשרת השבטים) להביאם כדי שיזכו עמהם לימי המשיח ולחיי העוה"ב וכו', ובבחיי מפ' והזכיר בה שתי לשונות והם האספו והקבצו לרמוז על שני קבוצים הם נדחי ישראל ונפוצות יהודה על שם הכתוב ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ (ישעיה י"א י"ב) ואמר הכתוב ג"כ עוד אקבץ עליו לנקבציו (שם נ"ו ח') כלומר עוד אוסיף קבוץ אחר זהו שבט יהודה ובנימן על הנקבצים ההם והם עשרת השבטים וכו', וסוף הדרש צוה אותן להיות נוהגין בשבט יהודה ובנימין בכבוד קשה קצת ומנא ליה זה, ואפשר שכוונו להוציא מהדעה המוטעת שנמצאת הרבה פעמים בצוואות י"ב שבטים במקומות המזויפים (עי' צואת גד סי' ח' וצואת יוסף סי' י"ט), שבני השבטים נצטוו לנהוג כבוד בשבט יהודה ולוי, ובנגוד לזה אמרו שלא כן הוא, אלא שחייבים לנהוג כבוד ביהודה ובנימין שישארו בארץ אחר גלות עשרת השבטים, ובמה"ג עמ' 729 הועתק, ויאמר האספו (האספו האספו) ממצרים והקבצו וכו' והקבצו לשבט יהודה ובנימין שיהו נוהגין כבוד ביהודה ובנימין (ע"ש צד 823), ודרש אחר לקמן צד 1252 ובפצ"ט סי' ו' ע"ש: 10 ויאספו וגו' ויטהרו. כן הגהתי עח"נ, ור' אחא לא בא אלא לדרוש לשון האספו, ולשון המקרא, ויאספו בני המשוררים ומן הככר סביבות ירושלם וגו' ויטהרו הכהנים והלוים ויטהרו את העם וגו', ובכי"ו לא נמצאו המלות את הלשכות, וכן מחקון ביפ"ת וחי' הרש"ש, ובשיטה חדשה לעיל שם הדרש (מתנחומא) בשם ר' פינחס הכהן בר חמא ור' יהודה הלוי בר' שלום ע"ש ובמ"י: 12 נעשו בני ישראל וכו'. כאשר יהיו בני ישראל אגודה אחת התקינו עצמן כבר על ידי זה לגאולה (ובמ"כ הוגה התקינו עצמכם, וכן הדפיסו אחריו, ואין צורך, ובכי"ו הגי' יתקינו עצמן), ובמקרא הכתיב חברו והקרי חבריו, והלשון חברו כתיב נראה כמיותר, כי מפורש הוא בכתוב שיקח את העצים ויקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים, והכונה שאם

את אשר יקרא אתכם באחרית הימים רבי סימון אמר מפלת גוג הראה להם היך מד"א באחרית הימים (יחזקאל לח טז) הנה על אדום תרד וגו' (ישעיה לד ה), רבי יהודה אמר בנין בית המקדש הראה להם היך מד"א והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית י"י (שם ב ב), רבנן אמרי בא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו, .ר' יהודה בשם ר' אלעזר בר אבינא שני בני אדם נגלה להן הקץ וחזר ונתכסה מהם, ואלו הם יעקב ודניאל, דניאל, ואתה דניאל סתום [הדברים] וחתום (דניאל יב ד), יעקב, את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ראובן בכורי אתה (בראשית מט ג), מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו, משל לאוהבו של מלך שהיה נפנה מן העולם והיו בניו סובבין את מטתו, אמר להם בואו ואגלה לכם מסטירין של מלך, תלה עיניו והביט במלך, אמר להם היו זהירין בכבודו של מלך, כך אבינו יעקב תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביו, אמר להם 61c היו זהירין בכבודו של הקב"ה (ורבנן אמרי כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן י"י ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (ש"א ב ו)):

ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ר' ברכיה זימנין אמ' לה בשם רבי חייא וזימנין אמר לה ג

1 עי' אגדת בראשית פפ"ב (פ"ט) סי' ג': 4 לעיל צד 1200 וש"נ: מדרש תהלים ל"א סי' ז', ועי' סנהדרין ל"ט א': 7 לעיל צד 1201 וש"נ: 10 לקמן צד 1255:

2 הנה — וגו'] הנה.. תרד ו, ל' ת | יודה ביר' סימון ו | בנין] בניין ו, ל' ת | 3 יהיה — י"י] וגו' ו, ~ בראש הימים ת | אמ' ות | 4 יודן ו | לעזר ביר' אבינה ו | נתגלה להם ו | 5 וחזר ל' ו | ואלו הם (הן ת)] ל' ו | אתה דניאל סתם ו | * הדברים וחתום] הדב' וגו' ו, וחתום דת | 6 את ל' ת | באחרית הימים] ~ לסוף ששה אלפים דכת' באחרית ה"א ימים ה' חמשה אלפים ואל"ף אלף אחד הרי ששה ת, ל' ו | 7 אלא מלמד ו | את ל' ת | משל ל' ו | נפנה] נפטר ות | 8 סובבים ות | למטתו ו | ואגלה] ונגלה ו | כיון שתלה עיניו וראה את המלך ו | 9 תלה יעקב אבינו ו | השכינה ת | 10 זהירים ת | ורבנן — ויעל] רבנן אמ'.. ונתפללה י"י ממית ומחיה ו, ל' ת | 12 בני יעקב ל' ו | א"ר ברכיה ת | זמנין ות | אמרי ת | חייה ו | וזמנין ות | אמרי ת |

בני ישראל נעשו אגודה אחת מעצמם ופסקה מהם המחלוקת, אז תקוים ההבטחה שכל השבטים יחוברו לאחד ויהיו לגוי אחד בארץ, ובכי"ו ליתא חברו כתיב, אכן גם במה"ג שם הועתק, ורבנן אמרי צוה אותן על המחלוקת אמ' להן היו כלכם אסיפה אחת הדא היא דכתי' וכו' עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו חברו כת' רמז מתוך שנעשו חבורה אחת יתקנו עצמן לגאולה מה כת' אחריו היתה עלי יד ה', ומקרא זה הוא גם בכי"ו (ע' יחזקאל ל"ז א' ומ' א'), ונכונה יותר הגי' שבדפוסים ועשיתי אותם לגוי וכו', אלא ששם נשתבש אתכם תחת אותם עח"נ, והגהתי כמו שהוא במקרא: 2 הנה על אדום וכו'. בתחלה מביא הפסוק מיחזקאל באחרית הימים לדרוש ממנו שמלחמת גוג תהיה באחרית הימים, אולם בפסוק זה לא נזכרה מפלת גוג, ועל כן מביא הפסוק הנה על אדום תרד שדרשוהו על מפלת גוג, ורמז שמפלת גוג אחת היא עם הנקמה באדום דהיינו המלכות הרביעית והאחרונה, וע' במ"י לעיל צד 1082, וגם במה"ג עמ' 730 הובא, מפולת גוג הראה להן דכת' באחרית הימים הנה על אדום תרד ר' יהודה ביר' סימון אומ' בית המקדש הראם דכת' והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' (מיכה ד' א', וצ"ל נכון יהיה, והוא המקרא בישעיה, וכן שבשו בדפוסי מדרש החדשים, ונתקשה בו הרש"ש בחי'), ובא"א מחק הפסוק הנה על אדום, וכן ליתא בכי"ת ובדפוסים החדשים, ובאג"ב שם לא הובא ג"כ, ושם הדרש, זש"ה אחזות שמורות עיני זה יעקב שהראה לו הקב"ה כל מה שעתיד לעשות היאך הנביאים עומדים היאך בית המקדש נבנה וחרב והיאך גוג ומגוג עתידין לעלות על ה' ועל משיחו וכו' שנאמר האספו וגו' באחרית הימים אימתי גוג ומגוג עולה שנא' באחרית הימים תהי' והביאותיך אל ארצי אימתי בונה הקב"ה את ביתו דכתיב והיה באחרית הימים נכון וכו': 5 ואתה דניאל וכו'. ולפני זה כתוב (דניאל י' י"ד) ובאתי להבינך את אשר יקרה לעמך באחרית הימים וגו', וכיון שאמר סתום הדברים משמע שדניאל ידע הקץ, ואח"ז כתוב ואני שמעתי ולא אבין וגו' ויאמר לך דניאל כי סתמים וחתמים הדברים (פסוק ח' וט') שנעלם ממנו, וכן יעקב רצה להגיד לבניו את אשר יקרא באחרית הימים, ולא אמר אלא ראובן בכורי וגו' שנתכסה ממנו (ובכי"ו טעה הסופר ועשה סימן הפסק לפני ראובן בכורי אתה, כאלו התחיל מראובן מאמר אחר, ומחק תיבת אלא שכתובה שם לפני מלמד עח"נ), ובמדרש תהלים שם הלשון, א"ר יודן בשם ר' אלעזר בר אבינא לשני בני אדם גילה להן הקב"ה את הקץ ליעקב ולדניאל ליעקב וכו' העלים ממנו שנאמר ראובן בכורי אתה וכן דניאל שנאמר ובאתי להבינך את אשר יקרה לעמך באחרית הימים כיון שבא לגלות את הקץ מהו אומר ואתה דניאל וכו', וע' בסנהדרין שם, ובמדרש אגדה הובא, ושנים הם שבקשו לגלות את הקץ יעקב ודניאל, והדרש שיעקב בא לגלות את הקץ מרווח הוא כמו שהוא במקומות שציינתי בשיטה חדשה לעיל ובמ"י שם, ובכי"ת נוסף כאן הוספה זרה לגלות את הקץ לסוף ששה אלפים וכו' עח"נ, וע' ראש השנה ל"א א': 7 משל לאוהבו וכו'. משל זה נמצא בסגנון אחר בשיטה חדשה (מתנחומא) לעיל שם, וע' במ"י שם, ולפי המשל כאן לא גלה אוהבו של מלך את סודותיו לפי שראה את המלך ונבהל ממנו ושכח מה שרצה לומר, וכן נעלם מיעקב הקץ כיון שראה השכינה, ומבואר הוא באגדת בראשית פפ"ב סי' ג', כיון שבא להודיע הכל לבניו נגלה עליו הקב"ה ונטמטם לבו וכו' משל למלך וכו' האמינו על האוצרות של מלך כיון שבא למות קרא לבניו שיאמר להן היכן האוצרות של מלך וידע המלך ונגלה עליו כיון שראה את המלך נתבהל ולא אמר מה שהיה מבקש לומר וכו' כך יעקב בקש להראות לבניו מה שעתיד להיות מיד נתראה לו הקב"ה ולא מצא מה לומר אלא אמר להן התיראו מן הקב"ה וכו', וע' גם בשכל טוב צד 311, וביפ"ת נדחק בזה ורצה להגיה ד"א משל ע"ש, ובמה"ג שם הובא, מושלין אותו משל למה הדבר דומה למלך שהיה מדבר עם אוהבו בלשון מסתריקון פעם אחת חלה אוהבו שלמלך ונטה למות קרא לבנו ואמ' לו בני בוא ואגלה לך מסתירין שלמלך תלה עיניו וראה את המלך אמ' לו בני הוי זהיר וכו' כך כת' ויקרא יעקב אל בניו תלה עיניו והביט בהקב"ה אמ' להן בני הזהרו בכבודו שלהקב"ה וכו': 10 ורבנן אמרי וכו'. מאמר זה מקומו לקמן בסי' ד' וכמו שהוא גם

בשם רבנן דתמן מכאן שהיו מפוזרין וירד מלאך וכינסן, אמר ר' תנחומא מכאן שהיו מפוזרין וכינסן ברוח הקדש:

ושמעו אל ישראל אביכם רבי יודן ור' פנחס, רבי יודן אמר שמעו לאל ישראל אביכם, ורבי פנחס אמר אל הוא ישראל אביכם, מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם בורא עולמות, מה הקב"ה מחלק עולמות, אף אביכם מחלק עולמות: אלעזר בן אחוי אמר מכאן זכו ישראל לקרית שמע, בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמ' להם אל ישראל שבשמים אביכם, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו שמע ישראל (דברים ו ד) אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה, כך אין בלבנו מחלוקת אלא י"י אלהינו י"י אחד (שם שם), אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל ה"ה שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה, אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו י"י אלהינו י"י אחד:

ד ג) ראובן בכורי אתה ר' היה אומר בו דבר לשבח ודבר לגנאי, את בכור ועשו בכור, וילך עשו השדה לצוד ציד (בראשית כז ה), אם מצא מוטב, ואם לאו להביא מן הגזילות ומן החמסים, ואת וילך ראובן בימי קציר חטים (שם ל יד), כחי וראשית אוני אלו זקיפי המלחמה, יתר שאת

4 פי' לעיל לד 949, ויקלא רבה פל"ו סי' ד' וסנחומא מ"ב תולדות סי' י"ל: 6 ספרי ולתחנן סי' ל"ל, וער לעיל לד 1201 וס"נ: 10 דברים רבה פ"ב סי' ל"ה: 12 ע' פנחומא מ"ב ויחי סי' י"ל וילקוט כ' קנ"ז: 13 לעיל לד 725: 14 פי' לעיל לד 837:

1 דתמן ל' ן | מיכן ן | תנחומה ן | מיכן ן | וכנסן ן | 2 הקודש ד1ן | 3 פינחם ד1ן (וכן בסמוך) | לאל] לאלדי ן | 4 ורבי] ר' ן | ברא ן (וכן בסמוך) | 5 אחוויי ן, אחוי דר' יוסי ת | מיכן ן | לקריית ן | 6 אבינו יעקב ד1ות | אל] אלדי ן | אביכם שבשמים ן° | 7 הקב"ה אתמהא ן | שמע ישראל י"י אלהינו י"י אחד שמע ישראל ת | כשם ל' ת | 8 על הקב"ה ל' ן | בליבנו ן, בלבינו ד1ת, | מחלוקת על הקב"ה ת | פורש בשפתתיו ואו' ן | 9 ורבי] ר' ן | שמואל בר נחמן ן | הדה היא ת, הוא ן | 10 משכימין ומעריבין ת | ואומ' ן, ואומרין ד1ת | הדבר ן | 11 נהוג הוא ן | 12 בכרי ן | אתה כוחי וראשית אוני ת | בו שני דברים ת | ודבר לגנאי] ור' יונתן היה או' בו דבר לגניי ר' היה או' בו דבר לשבח ן | אתה ן | עשו כת' בו וילך ת | 13 לצוד צייד] ~ להביא ת, ל' ן | הרי מוטב ן | לאו] לא מצא ת | להביא ל' ן (והושלם) | הגזלות ות | 14 ואת] ואתה ן, ואתה לא הבאת אלא מן ההפקר שנ' ת | בימי — חטים] אתמהא ן | כוחי ד1ות | אילו ן | * זקיפי] זאקיפי ן, זעקפי ד, זעקני ת | מלחמה ן |

שם ע"ש, ועל ידי טעות המעתיקים נכפל כאן, וכבר מחקו בא"א וליתא בכי"ת: 1 שהיו מפוזרין וכו'. נראה שדורש כן מכפל לשון האספו הקבצו (ודרש אחר לעיל צד 1250) שאחרי הצווי הראשון האספו, עדיין היו מפוזרים עד שבא מלאך וכינסם, ור' תנחומא אומר שיעקב בעצמו כינסם ברוה"ק, ור' ברכיה בשם רבנן דתמן (בבבל) נזכר גם לעיל צד 611, ובכי"ו ליתא מלת דתמן, וע' לעיל צד 378 ובח"ג שם: 3 שמעו לאל וכו'. דורש אל כמו אל בצירה (וכן דרשו ר' יודן ור"פ לעיל צד 1250) שיעקב אמר שמעו למה שצוה אל של ישראל אביכם, ור' פנחס אמר שאל מוסב על יעקב, שהוא נקרא אל, וכהדרש לעיל פע"ט על ויקרא לו אל אלהי ישראל אמר לו אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים, וע' במ"י שם, ומפ' מה הקב"ה בורא עולמות וכו' וכעין מה שדרש ר' פנחס בשם ר' ראובן בוי"ר שם, כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל וכו' אמר הקב"ה לעולמו וכו' אומר לך מי בראך מי יצרך יעקב בראך יעקב יצרך וכו', ושם איתא ג"כ שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות יעקב וכו', ובתנחומא מ"ב שם דרשו, שיעקב שותף עם בוראו בכל דבר אמר ר' פנחס הכהן בר חמא בשם ר' ראובן ראה מה כתיב לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא (ירמיה י' ט"ז), ורצה לומר שמלת הוא מוסבת על יעקב, שהוא יוצר הכל) וכו' ומנין שהצדיקים שותפים עם הקב"ה כשהוא צר צורה שכן כתיב חמה היוצרים וכו', וע' עוד לעיל צד 747, ויתן לך האלהים וגו' ויתן לך אלהותא, ושבת י' א' כל דיין שדן דין אמת וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית וכו', ובדברים רבה סדר ואתחנן (פ"ב סי' ל"ה) הגי' בדפ"ר וד"נ מהו ושמעו אל ישראל אביכם אמר להן ישראל אביכם הוא, והוגה בא"א ובמ"כ אל ישראל אביכם הוא, וע' בסמוך: 6 אל ישראל שבשמים וכו'. נראה שלשון שאלה היא, אל ישראל היושב בשמים אביכם הוא או לא, (ובכי"ו הוצג על תיבת שבשמים אות ב', ועל תיבת אביכם אות א', להגיה אביכם שבשמים, ואינו נכון, ובדפוסים חדשים הגיהו ללא צורך שמעו אל ישראל וכו'), וכן נראה לפרש הלשון בדב"ר שם (שהעתקתי בסוף אות הקודם), וע' בהוספות, והדרש נסמך על אל ישראל ונדרש אל בצירה, ובספרי שם הלשון רק, קרא להם לבניו והוכיחן כל אחד ואחד בפני עצמו וחזר וקרא אותם כולם כאחד אמר להם שמא יש לכם בלבבכם מחלוקת על מי שאמר והיה העולם וכו' כמו שהבאתי ובארתי במ"י לעיל צד 1201 ע"ש, ובתנחומא סוף סי' ח' יש, מאותה שעה זכו ישראל להיות קורין שמע וכו', וע' עוד בילקוט ואתחנן ר' תתל"ח, ואלעזר בן אחוי נזכר גם בראש הספרא סוף פרק ב', ואגדה שלפנינו רמוזה באלקורן סורה ב' פ' קכ"ז: 10 אותו דבר וכו'. בדב"ר שם הלשון, א"ר לוי ומה ישראל אומרים עכשיו שמע אבינו ישראל אותו הדבר שצויתנו נוהג בנו וכו': 12 דבר לשבח ודבר לגנאי וכו'. עיקר הגי' היא כמו בכי"ו שחכם אחד דורש לשבח וחכם אחד לגנאי עח"נ ובסמוך, והשבח הוא שעשו חשב ליקח מן הגזל כמו שנדרש לעיל פס"ה מתיבת להביא ע"ש, ובראובן כתוב וילך ראובן בימי קציר חטים בשעה שהפקר מצוי וכהדרש לעיל פע"ב, כחי וראשית אוני אלו זקיפי (כן הגהתי, עח"נ) המלחמה, גבורי מלחמה שהועמדו בראש העם לחזק את אנשי הצבא, וכלשון המשנה סוטה פ"ח ו' מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהם וכו', ובני ראובן היו גבורי מלחמה, ויעברו חמושים לפני בני ישראל (יהושע ד' י"ב), וליתר עז מביא המקרא ופני אריה פניהם הכתוב בבני גד, לפי שבני גד ובני ראובן עברו חמושים לפני בני ישראל, ושוים הם בגבורתם, וע' במפרשים, וחכם אחר היה אומר בו לגנאי שיעקב לא ראה טיפת קרי ולא חטא, וראובן חטא עם בלהה וכפשט הכתוב, וכן נדרש בתנחומא ונמצא בדפוסים לקמן פצ"ט,

ויתר עז ופני אריה פניהם (דה"א יב ט), והיה אומר בו דבר לגנאי, ראובן בכורי אתה את בכור ואני בכור, אני בן פ"ד שנה לא ראיתי טפת קרי, ואת וילך [ראובן] וישכב את בלהה (בראשית לה כב), כחי וראשית אוני שירוי חילי ושירוי צערי, יתר שאת ויתר עז הבכורה היתה שלך והכהונה היתה שלך והמלכות היתה שלך, ועכשו שחטאת נתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה, אמר רבי אחא לא שלך היתה הבכורה, כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל, כל החרישות שחרשתי באמך לא ברחל הייתי ראוי לְחרשן, עכשוֹ חזרה הבכורה לבעליה:

ד) פחז כמים רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אמר פ"חזת ח"טאת ז"נית, רבי יהושע אמר פ"רקת עול ח"ללת יצועי זע יצרך עליך, רבי אליעזר בן יעקב אמר פ"סעת על דת ח"בתה בבכורתך ז"ר נעשית למתנותיך, אמרו עד עכשו אנו צריכין למודעי, בא רבי אלעזר המודעי ופירש ז"עת ח"רדת פ"רח חטא מעל ראשך, א"ר פנחס עשית כפחזים שנשתברו שוקיהן במים, רבנן אמרי אתה חטאת במים,

2 ע' לקמן פל"ט סי' ו', לעיל לד 1204 וש"נ: 3 ע' אגדת בראשית ספ"ג (פ"ד): 4 לעיל לד 1205 וש"נ: 6 ע' ב"ב קכ"ג א': 7 תנחומא ויחי סי' ט', תנחומא מ"ב סי' י"ב, לעיל לד 1205 וש"נ: 10 ע' ילקוט ר' קנ"ז:

1 פני אריה פניהם וגו' ר' יונתן היה או' ן | דבר ל' ת | לגניי ן | בכורי — את] אתה ן | 2 בן — שנה] בן שמונים וארבע שנה ן, שמונים וארבע שנים ת | ולא ת | טיפת ן | ואתה ן | * ראובן ות] ל' ד | את בלהה] וגו' אתמהא ן | 3 כוחי ות | חיילי ן | עז] ~ אילו זקיפי מלחמה ן | בכורה ן | 4 כהונה הייתה ן | ומלכות ן | ועכשיו ות | שחטאתה ן | ניתנה ד¹ת | בכורה ן | כהונה.. ומלכות ן | 5 לא ל' ן | 6 ולא ן | לחורשן אתמהן ן | עכשיו ות | חזר ן | 7 * כמים ן] ~ אל תותר דת | ליעזר ן | יהושוע ת | ליעזר ן | פחזתה ן, פחדת ת | * ח"טאת] ח"טאות ד, חטאתה ן, חטית ת | זניתה ן | יהושוע ת | 8 אומ' ות | פרקתה ן | חיללתה ן | * זע ות] רע ד | ייצרך ן | ליעזר ן | או' ן | פסעתה ן | * דת ות] רע ד | ח"בתה] חבלת ת | בכורתך ן (והוגה בין השורות) | 9 נעשתה ן | עכשיו ד¹ן | צריכין אנו ות | * אלעזר ד¹ת] לעזר ן, אליעזר ד | זעתה חרדתה ן | 10 פינחס ד¹ן | עשיתה ן, ל' ת | כפוחזים ן | שוקיהם ות | במים אתמהא ן | אמ' ן | חטאתה ן |

אתה הוא בכורי אתה הוא דומה לי אני עשיתי פ' שנה אפילו טיפת קרי לא ראיתי וכו', וע' במ"י לשיטה חדשה לעיל שם, כחי וראשית אוני שירוי חילי וכו' תחלת כוחי ותחלת צערי, (וכן מתורגם בת"י ב' חילי ושירוי צערי, ומפ' אוני מלשון צער כמו בן אוני בן צערי לעיל צד 987, וכ"ה בתרגומים אחרים, ע' פילד, הקספלה) וצערו היה שראובן חטא ואירעה פסולת בבניו, ע' בספרי ואתחנן פי' ל"א (וע"ע צואת ראובן סס"י ג'), או כמפורש באג"ב שם כחי וראשית אוני שמיום שנולדת הייתי אומר שמא עולה ראובן לגג וימות שמא ירד למטה ויפול את היית ראשית אוני, וע' ביפ"ת ובפי' מהרז"ו, ובמה"ג עמ' 731 הובא, ר' אומ' בו דבר שלשבח אתה בכור וכו' לצוד ציד להביא אם מצא מוטב ואם לאו מביא מן הגזל ומן החמס ואתה וילך וכו' החטים וימצא דודאים לא הביא דודאים אלא מן המופקר (אלא דודאים מן ההבקר) ר' יונתן אומ' בו דבר שלגנאי אתה בכור אני (ואני) בכור אני בן ארבע ושמונים שנה וכו' ואתה וילך ראובן וכו', ובילקוט שם הובא בשם מדרש אבכיר, רבי נתן דורש לשבח בכורי אתה לך נאה הבכורה שאר בכורות גזלנין וחמסנין שנאמר ויצא עשו השדה וגו' אבל אתה לא חטאת (צ"ל הבאת) אלא מן ההפקר שנ' וימצא דודאים שאר בכורות שונאין זה את זה וכו' אבל אתה ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם כחי שהעמיד גבורים בעלי כח שנ' ארבעים אלף חלוצי צבא (ע' יהושע ד' י"ג) שאת בנחלה ששים עיר כל חבל ארגב (דברים ג' ד') ויתר עז שהיו גבורים דכתיב פני אריה פניהם וכו', ובסגנון אחר הדרש בתנחומא מ"ב שם, ראובן בכורי אתה חד אמר לפגם וחד אמר לשבח לפגם אמר לו ראובן בכורי אתה אתה בכור ואני בכור וכו' לא ראה יעקב קרי אני בכור ואתה בכור כחי וראשית אוני יתר שאת שלך היתה ראויה כהונה גדולה וכו' וחד אמר לשבח ראובן בכורי אתה נאה אתה לבכורה אע"פ שחללת בקנאתו של אמו קינא וכו': 3 הבכורה היתה שלך וכו'. ע' בשיטה חדשה לעיל שם ובמ"י שם ולקמן פצ"ט, וראה גם גרינבוים, נייע בייטריגע וכו' צד 147, ור' אחא אומר הבכורה לא היתה בתחילה שלך, כלום הלך וכו' ויעקב אמר כל החרישות שחרשתי וכו' כלומר הבעילות שבעלתי באמך היו בכונה שהיא רחל, עכשיו שחטאת חזרה הבכורה לבעליה לבנה של רחל, ובמה"ג עמ' 732 הובא, היתה בכורה שלך והכהונה והמלכות שלך ועכשו שחטאת ניתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה אמ' ר' אחא שלא היה לך בכורה כלום לא הלכתי אצל לבן אלא בשביל רחל כל החרישות שחרשתי לאמך לא בשבילך (בשבילה) באתי ועבדתי אלא בשביל רחל והייתי סבור שהיא רחל חזרה בכורה לבעלה, ובב"ב שם הדרש בשם ר' יונתן, ראויה היתה בכורה לצאת מרחל דכתיב אלה תולדות יעקב יוסף אלא שקדמתה לאה ברחמים (ע' לעיל צד 815) ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה: 7 ר' אליעזר אמר וכו'. מלת פחז נדרש בנוטריקון פחזת וכו' (ובדפ"ר ובכ"י לא נמצאו הקוים על התיבות), והגהתי בדברי ר' יהושע זע יצרך וכמו שהוא בכי"ו, וכן הוגה בא"א ובמ"כ, ופירושו יצרך התרגש וגבר עליך, ולדעת ר"א בן יעקב הזיי"ן מרמז שראובן נעשה זר למתנותיו, וכהדרש לעיל שהבכורה והכהונה והמלכות היו שלו וניטלו ממנו, ולדעת ר"א המודעי לא חטא ראובן ממש וכמו שנדרש לקמן בסמוך, ובמה"ג עמ' 733 הועתק כמו כן, ר' אליעזר אומ' פחזת חטיתה זניתה נוטריקון ר' יהושע אומר וכו' זע יצרך עליך ר' אלעזר המודעי אומ' זעת וכו' ד"א פחז פסעת על דת חבת בבכורתך זר למתנותיך, ובסגנון אחר הדרש בתנחומא שם, מהו פחז נוטריקון ר' אליעזר אומר פחזת חטאת זנית ר' יהושע אומר פחזת חסכת עול מצוארך זעת מן החטא (וע' הגי' לקמן פצ"ט סי' ו') ר' יהודה מסרס את התיבה זעת חרדת פרח חטאתך דבר אחר פחז פסעת על דת חללת בכורתך זר שעשית (צ"ל נעשית), ובאופן אחר לגמרי הובאו דרשות התנאים בברייתא שבת נ"ה ב', ר"א אומר פזתה חבתה זלתה ר' יהושע אומר פסעתה על דת חטאת זנית רבן גמליאל אומר פיללתה חלתה זרחת תפילתך אמר רבן גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי ר' אלעזר המודעי אומר הפוך את התיבה ודורשה זעזעתה הירתעתה פרחה חטא ממך, וע' בפירש"י שם ובמ"י לשיטה חדשה לעיל שם: 10 א"ר פנחס וכו'. דורש פחז כמים נעשית כפוחזים שקופצים לתוך המים ומשתברים שוקיהם, וכזה הובא בילקוט בשם מדרש אבכיר נדמתה לפחוזים המקפיצים, ובמה"ג עמ' 732 יש, נדמיתה כפוחזין שקופזין למים ומשברין (לפוחזין שקופצין למים ומשתברין) שוקיהן, וע' עוד במפרשים פירושים דחוקים: חטאת במים

יבוא משוי ממים ויקרבך, יחי ראובן ואל ימות (דברים לג ו): כמים מה מים ניתרין ממקום למקום כך הותרה לך, רבי אלעזר המודעי אומר אין עושין מקוה של יין ושל שמן אלא של מים, כך עשית לך מקוה של מים וטיהרת עצמך בו:

אל תותר רבי אליעזר ורבי יהושע תרויהון אמרין כך לא ויתרתה לך כלום, רבי אלעזר המודעי אומר אל יהי לך ויתרון עון שלך:

כי עלית רבי אליעזר ורבי יהושע תרויהון אמרין כי עלית בודאי, ר' אלעזר המודעי אמר כי עלית היכן בדודאים:

משכבי אביך אמר רבי ברכיה משכב אביך אין כתיב כאן, אלא משכבי אביך משכב בלהה ומשכב זלפה, רבי אבהו ואמרי לה ר' יעקב בשם ר' חייא רבה ורבי יהושע בן לוי בשם רבי שמעון בן יוחאי תנינן החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו, איפשר שהוא עתיד להיות בששה שבטים העומדים בראש הר עיבל ואומרין ארור שוכב עם אשת אביו (דברים כז כ) והוא עושה הדבר הזה, אלא עלבון אמו תבע, שכל ימים שהייתה רחל קיימת היתה מטתה נתונה אצל מטתו של אבינו יעקב, כיון

1 ע' לעיל צד 1205 וש"נ ולקמן צד 1255: ע' תנחומא שם ואגדת בראשית פפ"ג (פ"ג): 7 ע' תנחומא שם ולקמן פצ"ט סי' ו': 10 בכורות פ"ד מ"י ופ"ה מ"ד: ספרי תצא הלכה פי' שמ"ו, סנה' כ"ה ב': 12 ע' לעיל צד 1205 וש"נ:

1 יבא ן | ממים] מים ן | ואל ימות] וגו' ן | כמים] במים ת | ניתרים ת, נותרים ן | 2 הותרתה לך כלום ן | לעזר ן | עושים ת | * ושל ן] או של ת, של ד | 3 עשיתה ן | וטהרת ת, טהרתה ן | 4 ליעזר ן | יהושוע ת | אמ' ן, אמרי ת | כך] כן ן, ל' ת | ויתרתה] הותרתה ן | * אלעזר ד[1]ת] לעזר ן, אליעזר ד | 5 לך — שלך] וותרן עוון שלך חטא ן | 6 ליעזר ן | יהושוע ת | תריהון ן | אמ' ן, אמרי ת | עליתה וודיי ן | לעזר ן | * המודעי ן] ל' דת | אומ' ות | 7 עליתה איכן בדרום ן | 8 כת' ות | כן ן | 9 ומשכב] משכב ן | ר' אבהוא ן, א"ר אבהו ת | * ואמרי ת] ואמ' ד[1], ואמר ד, אמ' ן | ר'] בש"ר ת, ל' ן | יעקב בר זכיי ן | חייה ד[1]ן | רבי ן | 10 יוחיי ן | תנינן ל' ן | אפשר ת | 11 בראש] על ן | ואומ' ת, ואומר ן | והוא] היה ן | 12 עלבונה של ן | כל ן | שהיתה ד[1]ות | של יעקב ת |

וכו'. בשכבת זרע, יבוא משוי ממים זה משה שנאמר בו כי מן המים משיתהו (שמות ב' י') ויקרבך שיאמר יחי ראובן, וע' בשיטה חדשה לעיל ובמ"י שם ולקמן בסוף הסימן, ורבנן לא באו אלא לדרוש תיבת כמים, ובדפוסים חדשים הגיהו כמים רבנן אמרי וכו', וכ"ה במה"ג עמ' 733 ע"ש, ובאבכיר המועתק בילקוט שם הדרש ג"כ, פחז כמים רמזו שאינו מתקרב עד שיקריבו משה העולה מן המים שנא' כי מן המים משיתיהו מהו אומר יחי ראובן ואל ימות: 1 מה מים ניתרין וכו'. נראה לפרש מה מים נשפכים ממקום למקום ולא נשאר מהם במקום הראשון כלום, כך הותרת לך, הלכה ממך כל זכות שהיתה לך, וכדעת ר"א ור' יהושע, שהם מפרשים בסמוך אל תותר לא ויתרתה לך כלום, כלומר לא הותרתה לך וכהגי' בכי"ו (ושם הגירסא גם כאן, כך הותרתה לך כלום עח"נ, וצ"ל לא הותרתה, כמו שהוא במה"ג), ואולי צ"ל כמים ר"א ור' יהושע תרויהון אמרין מה מים וכו', ור"א המודעי דורש כמים כמקוה של מים, שטיהר עצמו ולא נשאר בו חטא וכדרשו בסמוך אל תותר אל יהי לך ויתרון וכו', ולפי שלדברי ר"א המודעי התיבות כמים ואל תותר ענינים נפרדים הם, חלק מסדר המדרש גם דברי ר"א ור' יהושע לשתי דרשות, ובאמת לדבריהם דרשה אחת היא, וכהלשון בסמוך כך לא ויתרתה, כלומר כמו מים שניתרים ממקום למקום ולא נשאר מהם, כך לא נשאר לך זכות, והענין מבואר בתנחומא מ"ב שם, מהו כמים ר' ירמיה ור' נתן חד אמר לפגם וחד אמר לשבח, לפגם מהו כמים לא הנחת לך כלום אלא כמים כיצד אדם מפנה חבית של דבש והוא משייר בה קימעא כשמערה בה מים אינו משייר כלום כך לא שיירתה לך כלום זכות אלא פחז כמים, וחד אמר לשבח מהו כמים אדם שהוא מערה דבש או שמן משייר קימעא אתה לא שיירתה לך עון אלא כמים מה המים מטהרין אף אתה כן נטהרתה, וע' בתנחומא ולקמן פצ"ט סי' ו', ובאג"ב שם, כשם שהכלים שבהן משקין שופכן או מערן והן משיירין אבל המים אינן משיירין כך אף אתה כיון שחטאת אל תותר בך ד"א פחז כמים כשם שהמים מטהרים לכל כך תטהר מעוונותיך וכו', וע' גם בשכל טוב צד 312, ובמה"ג שם הובא, אל תותר מה מים ניתורין ממקום למקום כך לא הותרת לך כלום ר' אלעזר המודעי אומ' אין עושין מקווה שליין ושלשמן אלא שלמים כך עשית לך מקוה ונטהרת בו ד"א פחז כמים אל תותר לך היה ראויה הכהונה והמלכות והבכורה ונפלת מהם בפעם אחת ככלי שהוא מלא מים ונפל מן היד ונשבר ולא נותר בו טיפה שני' אל תותר וכו' אל תותר ר' אליעזר ור' יהושע אומרין לא הותרת לך כלום: 4 כך לא ויתרתה וכו'. ע' מש"כ באות הקודם, ור"א המודעי אומר להפך שלא נשאר בראובן שום עון, והלשון ויתרון הוא כמו יתרון, יתר, וכ"ה בכי"ל לעיל צד 1087 ע"ש, ובכי"ו הגי' אל יהי וותרן עוון שלך חטא, (וכנראה הוגה מעט), ותחת אל נקוד צירה, ונראה שפירושו י"י יהי וותרן שימחול לך על עונך, ועון שלך יהיה כמו חטא, שגגה, ע' יומא ל"ו ב', ואינו נכון, וע' לעיל צד 757 כל מי שאומר הקב"ה וותרן הוא וכו', וע' גם בת"י א': 6 כי עלית בודאי וכו'. עלית ממש, וכפשוטו של מקרא, ור"א המודעי (כן הוספתי עפ"י כי"ו עח"נ) אומר כי עלית בדודאים, ומפורש הוא לקמן פצ"ט בשעה שתבאת דודאים והיתה אמך אומרת לאחותה המעט קחתך את אישי את עלית משכבי וכו', וע' במ"י שם ולעיל צד 838, ובכי"ו הגי' איכן בדרום, ונראה שטעות היא, וע' במדבר רבה פ"ב סי' ח': 8 משכב בלהה וכו'. דורש משכבי הרי כאן שנים (ע' סנהדרין נ"ד א') ומרבה משכב זלפה, ר' אבהו וכו' אומרים שלא חטא, איפשר ששבט ראובן עתיד להיות וכו' והוא עושה הדבר הזה בתמיה, כלומר אם היה חטא עם אשת אביו לא צותה התורה להעמיד שבטו בהר עיבל, וקושיא זו הובאה בספרי שם בשם ר' שמעון בן גמליאל, והעתקתיו ופירשתיו במ"י לשיטה חדשה לעיל צד 1205 ד"ה כשמתה לאה ע"ש, ובמה"ג שם הובא, כי עלית משכבי אביך ר' אבהו ואמרי לה ר' יעקב בן (בר) זכאי בשם ר' חייא רבא (חיה רובה) ר' יהושע וכו' תנינן החשוד בדבר וכו' אפשר מי שהוא עתיד וכו' על הר עיבל וכו' והוא עושה כן אלא עולבנה שלאמו תבע כל ימים שהיתה רחל וכו' (וקיטע ורמז להכתוב שם עמ' 539, ושם הועתק) מטתה נתונה אצל מטתו שליעקב משמתה נטל יעקב מטתה של בלהה וכו' לא דייה לאימא שתהא מקנא בחיי אחותה אלא אף לאחר מותה עלה וקלקל את יצועיה וכו', וע' גם בת"י א', ואגדה שלפנינו נזכרה גם בס' של אפרם הסורי, ע' גרינבוים,

שמתה רחל נטל אבינו יעקב מטתה של בלהה ונתנה אצל מטתו, אמר לא דיה לאימא להתקנא בחיי 61d אחותה אלא אף לאחר מותה, עלה וקלקל את היצוען, רבי יהודה בר סימון פליג עליה, ורבי יהושע בן לוי משום ר' שמעון בן יוחאי לאחד שחשדוהו מוכר תרומה בשל חולין, בקשו אחריו וראו ולא מצאו בדברי' ממש, ומינו אותו משער בשוק:

אז חללת ר' אליעזר ורבי יהושע תרויהון אמרין אז חללת ודאי [ר' לעזר המודעי אומ' זו . .]: **עלה** רבי אליעזר ורבי יהושע תרויהון אמרין עלה מחטאתך, רבי אלעזר המודעי אמר עלה ממתנותך, רבנן אמרי איני לא מרחקך ולא מקרבך אלא הרי אני תולה אותך ברפיון עד שיבא משה שכתוב בו ומשה עלה אל האלהים (שמות יט ג), מה שדעתו רואה לעשות בך עושה, כיון שבא משה התחיל מקרבו יחי ראובן (דברים לג ו), ורבנן אמרי כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן י"י ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (ש"א ב ו):

ה **ה) שמעון ולוי אחים** לדינה ולא ליוסף:

כלי חמס מכרותיהם אמר להם הכלים הללו שבידכן גזולים הם בידכם, למה הן ראוים, למכרותיהן לעשו שמכר את הבכורה:

7 לעיל שם וש"נ, ולעיל לד 1254: 9 ע' פסיקתא פל"ב (קל"ז א'), דברים רבה פ"ז סי' ה', ולעיל לד 1236: ירושלמי סנהדרין פ"י כ"ח א', כ"ט ג', מדרש שמואל פ"ה סי' י"ב, וע' לעיל לד 1251: 11 תנחומא סי' ט', לקמן פנ"ט סי' ז', אגדת בראשית פפ"ב (פ"ג), וע' לעיל לד 1216: 12 ע' תנחומא ולקמן שם:

1 אמ' ראובן ת | דייה לאמה ות | להתקנא] שתהא מקנה ו | 2 מיתתה ו | את היצועין] יצועים ו | יודה ו | בר' ת, ביר' ד¹ו | עליה] לה ו | רבי ו | 3 משום — יוחאי ל' ו | שחשדו אותו שהוא מוכר ת | בשל] בשם ו⁰ | בקשו אחריו] בדקו ו | ולא מצאו] שאין ת | 4 דברים ו | 5 חללתה ו | ליעזר ו | יהושוע ת | אמרי ת | חללתה וודיי ו | * ר' — זו . . ו] ל' דת | 6 * עלה ו] ל' דת | ליעזר ו, אלעזר ת | יהושוע ת | אמ' ו, אמרי ת | לעזר ו | אומ' ו | 7 ממתנותיך ות | אמ' ו | מקרבך ולא מרחקך ו | הריני ת | אותך ל' ו | בדיפון ו | שיבוא ד¹ת | משה] אותו ו | 8 שכת' ו, דכת' ת | אל האלהים ל' ו | ומה ת | רואה ל' ת | כך ת | הוא עושה ו | 9 ראובן] ~ ואל ימות ת, ואל ימ' וגו' ו | רבנן אמ' ו | * שוקעת — ויעל] שוקעת . . ונתפללה י"י ממית ומחיה וגו' ו, שוקעת ויורדת עד שאמרה [נ"א שעמדה ת⁰] חנה והתפללה עליהם . . מוריד שאול ויעל ת, היך דכתיב לעיל ד | 11 ולא אחים ד¹ו | ליוסף אתמהא ו | 12 מכורותיהם ת | להן ת | שבידכם ות | גזולין הן ו | בידכם ל' ת | למי ו, ולמי ת | הם ו | ראויים ת | 13 למכורותיהם ות, למכירותיהם ו⁰ | הבכורה רב אמ' מכירין בידיכם ו |

נייע בייטריגע וכו' צד 148: 2 ר' יהודה ב"ס פליג עליה וכו'. נראה לפרש ר"י ב"ס חולק ואומר בשם ר' יהושע ב"ל (כהגי' בכי"ו ר ב י, ולא ורבי) דרש אחר, שראובן דומה לאחד שחשדוהו וכו' ומינו אותו משער, ממונה על השער שבשוק שישגיח על אחרים שלא יעשו עול, וכן בדקו אחר ראובן ולא מצאו בו חטא, לפיכך צותה התורה שיעמוד בהר עיבל, וכמו שהוא בשיטה חדשה לעיל צד 1205, וכיון שבא משה ועלה ועמד בהר עיבל ומינה שבטו של ראובן תחילה על הקללות וכו' וידעו כל ישראל שהיה ראובן זכיי וכו', ובכי"ו הגי' פליג לה (והוא כמו ל י ה, ככתיבה המורגלת בכי"ו), ואולי פירושו ר"י בר סימון חולק לו ל ר א ו ב ן כבוד ואומר בשם ריב"ל וכו', וכן מינו את ראובן בהר עיבל למשגיח על העריות, והלשון פליג ליה כמו פליגו לי (ב"ב י"ב ב'), פליג ליה רביה יקרא (שם קי"ט ב') ועוד, ובחי' הרד"ל מגיה, ר"י ב"ס פ ר י ש ע ל ה ד א ד ר י ב"ל וכו', ומפ' שמסייע ליה במשל זה דקאמר וצ"ע, ובמה"ג שם הובא, ר' שמעון בן יוחאי אומ' לאחד שחשדוהו ש ה ו א מ ו כ ר תרומה ל ש ם חולין ב ד ק ו אחריו ולא מצאו ב ד ב ר ממש מ י נ ו אותו משער בשוק כך ראובן הניחו אותו על הר עיבל, והלשון מוכר תרומה ל ש ם חולין נמצא גם בבכורות פ"ד מ"ט: 5 אז חללת ודאי וכו'. ממש וכפשוטו של מקרא, וחסר בדפוסים דרשו של ר"א המודעי בזה, ובכי"ו נמצא הוא, אלא שעיקרו מטושטש ואי אפשר לקרותו, וחסרון לא יוכל להמנות: 6 עלה וכו'. כן השלמתי עפ"י כי"ו (וכנראה היה כתוב שם י צ ו ע י עלה), ופירוש המאמר נראה שר"א ור"י מפרשים עלה מחטאתך, כלומר יצועי עלה, נסתלק מחטאתך (וע' באבן עזרא וחזקוני עה"ת), ור"א המודעי לשיטתו לעיל שדורש כל הפסוק לשבחו של ראובן ודורש כי עלית היכן בדודאים אומר עלה ממתנתך (כצ"ל) כלומר יצועי נ ת ע ל ה (וע' לקמן צד 1258) על ידי מתנת הדודאים שלאה הוקירה את יעקב ויצא ממנה יששכר, וכעין שנדרש בתנחומא סי' ט', כי עלית משכבי אביך ע י ל י ת משכבי אביך אימתי בשעת דודאים וכו' (וע' לקמן פצ"ט סי' ו'), והמפרשים נדחקו בזה הרבה וסירסו והגיהו, ובמה"ג שם הובא, א ז ח ל ל ת י צ ו ע י ע ל ה ר' אלעזר המודעי אומ' עלה חוק מתנותיך וצ"ע: 7 איני לא מרחקך וכו'. יעקב רמז בלשון עלה לא ארחקך וכו' אלא תלוי אתה עד שיבא משה שכתוב בו ע ל ה ויקרבך, וכן נדרש בתנחומא ובשאר מקומות, כמו שהעירותי במ"י לשיטה חדשה שם אות 6 ע"ש, ובפסיקתא ובדב"ר שם דרשו ג"כ שמשה מקרב רחוקים שנאמר יחי ראובן וכו', ולהלשון ברפיון ע' לעיל צד 219 ובח"נ ובמ"י שם, ובמה"ג שם הועתק, רבנן אמרי איני לא מ ק ר ב ו ו ל א מ ר ח ק ו אלא ה ר י נ י תולה ה ד ב ר ב ד י ל פ ו ן עד שיבוא א ו ת ו שכת' בו ומשה עלה אל האלהים כיון שבא התחיל מקרבו יחי ראובן ו א ל י מ ו ת: 9 כך היתה עדתו של קרח וכו'. מאמר זה נסדר שלא במקומו לעיל צד 1251, ובדפוסים קיטעוהו כאן ורמזו שכתוב לעיל עח"נ, והשלמתיו כמו שהוא בדפוסים שם, והכונה כמו שהיה בראובן שהתפלל עליו משה, כך היה בעדתו של קרח שהתפללה עליהם חנה וכדעת ר"א במשנה סנהדרין פ"י ג', שאמר (בניגוד לר' עקיבה האומר שעדת קרח אינה עתידה לעלות), עליהם הוא אומר ה' ממית ומחיה וכו', ומקור המאמר בירוש' שם, דאמר ר' י ה ו ש ע ב ן ל ו י ב ש ם ר' י ו ס י (ושם כ"ט ג' ליתא בשם ר' יוסי) כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת וכו', ולפני זה הובא שם דעת ר' שמואל בר נחמן ש מ ש ה התפלל עליהם י ח י ר א ו ב ן ו א ל י מ ו ת, ואפשר שכן צ"ל כאן, ובמדרש שמואל שם חסר ג"כ מאמר ר"ש בר נחמן, ושם הגי' ר' יהושע בן לוי בשם ר ב י אמר כך וכו': 11 אחים לדינה וכו'. שנאמר ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי א ח י דינה איש חרבו (בראשית ל"ד ה'), ולא אחים ליוסף שיעצו עליו רעה וכמו שמבואר במקומות שציינתי, ובמה"ג עמ' 734 הובא, אמר להם אחים הייתם לדינה ולא א ח י ם ליוסף: 13 לעשו שמכר וכו'. דורש

ו) בסודם אל תבוא נפשי בשעה שהן באים ליטול עצה בשטים, בקהלם אל תחד כבודי בשעה שהם נקהלין על משה בעדת קרח. בקהלם אל תחד כבודי, אבל לדוכן, רבי חונא ורבי חנינא ורבי פנחס תלתיהון אמרי בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל (דה"א ו כג):

כי באפם הרגו איש זה חמור אבי שכם, וברצונם עקרו שור עקרתון שורן של גרים, רבי חוניא ורבי ירמיה בשם רבי אחייה בר אבא בשביל לעשות רצון יצרכם עקרתם שורן של גרים: עיקרו אבום זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך:

ז) ארור אפם כי עז רבי חוניא ורבי עזריה בשם רבי יוחנן ריבה בהן בוהקנין מעלי חמה, הדא אמרה על מי שהוא בהקן שהוא מעלה חמה, אמר רבי יהודה בר סימון למלך שהיה לו בן וצפה

1 תנחומא סי' י' ולקמן שם, תנחומא מ"ב סי' י"ב, ועי' סנהדרין ק"ט ב', תנחומא מ"ב קרח סי' ז' ותנחומא שם סי' ד' ובמדבר רבה פי"ח סי' ה': 4 תנחומא מ"ב ויחי סי' י"ב, תנחומא סי' י' ולקמן שם: 6 עי' לעיל צד 64 וש"נ:

1 בסדם ן | תבא נפשי וגו' ן | באין ן | בשטים — כבודי (כבדי ת)] בשיטים בסדם (בסודם ו°) אל תבא נפשי ן | 2 ובשעה ן | שהן נקהלים ות | על משה ועל אהרן ו | קרח] קורח ת, קרח שנ' ויקהלו על משה ועל אהרן ו | ובקהלם ו | כבדי ת | * לדוכן ד¹ן] ~ יזכר שמי כשבניו (כשבני ת) עומדים על הדוכן שנאמ' ואלה העומדים וגו' ובניהם הימן וגו' (העומדים ובניהם הימן ת) דת | חוניא ת | 3 חנינא] חניא ד¹, חוניא ן | פינחס ד¹ות | אמרין ות | 4 * וברצונם ן] ל' דת | עקרתן ו, עקרתם ת | 5 חוניא] הונא ן | חייה ן | * בשביל ן] דכתיב (כת' ת) וברצונם עקרו שור ~ דת | עקרתן ו | שורם ת | 6 עיקרו] עקרו ת, ד"א' כי באפם הו' שור (איש [?], והוגה שור) וברצ' עק' ו | אחד ל' ת | 7 עז וגו' ן | חונייה ן | עזריה] עזריקם ו | בהם ות | בהקנין ת, זובדקניים ן | * מעלי ת] מעלה דן | חימה ן | 8 הדה ן | אמרת ת | על] כל ות | בהקן] זוברקן ו | שהוא ל' ות | חימה ן | יודה ו° | ביר' ות | וצפה בו ו |

מכרותיהם מלשון מכר (ובכי"ו וכי"ת הגי' למכורותיהם) לעשו שמכר את הבכורה, ובתנחומא (ולקמן שם) דורש ג"כ כלים שבידכם גזולים הם מעשו וכו', אולם תיבת מכרותיהם מפ' מלשון חרב בלשון יוני ע"ש, ובכי"ו הגי' גם כאן רב אמ' מכירין בידיכם (עח"נ), כלומר שרב מפ' מכרותיהם ג"כ מלשון חרב (ועי' לעיל צד 1080), ובמה"ג שם הרכיב שתי הדרשות, כלי חמס מכרתיהם כלים הללו שבידכם גזולין הן ולמי הן ראויין לעשו שמכר בכורתו שכן קורין בלשון יון לחרב מכיר: 1 ליטול עצה בשטים וכו'. לזנות אל בנות מואב, כתוב ושם איש ישראל המכה וגו' זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני (במדבר כ"ה י"ד) ולא נזכר שם יעקב, בקהלם אל תחד כבודי וכו' בעדת קרח שנאמר קרח בן יצהר בן קהת בן לוי (שם ט"ז א') ולא כתוב בן ישראל, וכן מפורש בתנחומא ולקמן שם, ועי' גם במה"ג שם וברש"י עה"ת ובראב"ם, ובסנהדרין שם הדרש בשם רב שמואל בר רב יצחק, יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר בסודם אל תבא וכו' בסודם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח, וכ"ה בתנחומא קרח ובבמ"ר שם: 2 אבל לדוכן. יזכר שמי, ור' חונא וכו' תלתיהון אמרי כלומר מביאים ראיה מפסוק זה, בן יצהר וכו' בן ישראל, שנזכר שם ישראל בבני לוי כאשר מיחס אותם לדוכן, אצל קהת שנמנה ראשון בפסוק, (ואצל גרשם ומררי הנמנים אחר כן לא נזכר), ובד"ן וכי"ת הוסיפו אבל לדוכן יזכר שמי כשבניו וכו' עח"נ, והוספה זו נובעה מתנחומא כאן, והיכן יזכר שמי על הדוכן דכתיב ואלה העומדים ובניהם הימן וכו' (ובמקרא שם פי"ח כתוב, ואלה העמדים ובניהם מבני הקהתי הימן וגו'), ומשובשת היא, ומחקתיה עפ"י דפ"ר וכי"ו, כי מאחר שהביא כבר את המקרא בדה"א, למה מפסיק אותו בשמות האמוראים, ומה חידשו הם (ועי' ביפ"ת וחי' הרד"ל שמחקו את שמות האמוראים) אלא ברור שהאמוראים אלו מביאים את המקרא בדה"א לראיה, שיעקב בקש רק שפעדת קרח לא יזכר שמו אבל לא בדוכן, ועי' גם בתנחומא קרח ובמ"ר שם, ובדפ"ר ובכי"ו הגי' ר' חונא ור' חניא (חוניא) ור' פינחס עח"נ, ולפי שהשם חונא וחוניא והונא אחד הוא הגיהו בד"ן ור' חנינא, ובמדרש תהלים צ"ב סי' י"א נמצא ר' חנניה ור' נחמיה ור' פינחס אמרו (ובילקוט תהלים ר' תתמ"ה הגי' ר' חוניא ורב הונא ור' פנחס), ובמ"ב שם קי"ט סי' ב' אמר ר' תנחומא כך לימדו וכו' ר' יהודה הלוי בר שלום ור' פנחס הכהן ורב הונא שלשתן אמרו וכו', ובמדרש אסתר בפתיחה סי' ה' הגי' בדפ"ר וד"ן ר' חונא ורבי פנחס תרויהון אמרין וכו', וע"ע במבוא הירושלמי ע"ג ב' ובאגה"א ח"ג צד 272 ואילך וצ"ע: 4 שורן של גרים וכו'. חומתם של גרים, שיכלו להתגייר ולהשען על העיר שכם שאנשיה התגיירו, ועכשיו עקרתם את מבטחם וחומתם, ודורש שור כמו שור בשורק, וכ"ה בת"א ובת"י א' ובתרגומים אחרים, ע' הקספלה (ועי' בלק"ט ואבן עזרא), ור' חוניא וכו' מפרש' תיבת וברצונם בשביל לעשות רצון יצרכם, ובדפוסים ובכי"ת הגי' דכת' (כת') וברצונם עקרו שור בשביל וכו', ויתר הוא, והגהתי עפ"י כי"ו, ובמה"ג שם הגי' וברצונם עקרו שור שורן שלגוים, וגי' נכונה היא, ובכי"ו הגי' ר' חייה בר אבא, ור' אחייה בדפוסים אחד הוא עם ר' חייה ב"א, אע"פ שאמרו במו"ק כ' ב' ר' חייא לחוד ר' אחייה לחוד, וע"ע בעמת"ל ע' שור, ופירושו אינו מוכרח: 6 עיקרו אבום וכו'. נראה שצריך להגיה כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום, כי שני שינוים עשו, וכ"ה בכי"ו, וכן מבואר במגילה ט' א' ובירוש' שם פ"א ע"א ד' ובתנחומא מ"ב שמות סי' י"ט ותנחומא שם סי' כ"ב ובמס' ספר תורה פ"א ה"ט ובמס' סופרים (הוצ' מיללער) פ"א ה"ט, וטעם השינוי פירש"י במגילה שלא יאמרו רוצחנים היו אבותיכם שהרי אביהם מעיד עליהם שהם הרגו איש לכך כתבו שור וכו', ולפי"ז עיקר השינוי היה שור במקום איש, ואי אפשר היה לכתוב שתי פעמים שור (באפם הרגו שור וברצונם עקרו שור), על כן שינו בפעם השניה וכתבו אבוס תחת שור, ואמת שטעמו של רש"י אינו מניח את הדעת, כיון שכתבו מעשה שכם (פרשה ל"ד), מאליהם ידעו שאבותינו הרגו עיר כולה ולא רק איש אחד, ובתרגום השבעים שלפנינו לא נמצא שינוי זה, ואולי כוונו לומר ששינו מפני העלילה ששונאי ישראל הפיצו, שיהודים תפשו בכל שנה איש יוני לבית המקדש ויפטמו אותו בכל מיני מעדנים ואח"כ הרגו אותו (ע' יוסיפוס, נגד אפיון ס"ב סי' צ"א ואילך), וכדי שלא יאמרו גם אבותיכם הרגו איש לשם קרבן, שינו וכתבו שור, ומטעם זה שינו ג"כ תיבת חמור בתורה מפני הדיבה שישראל עובדים לצורת חמור (ע' במאיר עין למכילתא שם אות ל"ג, וכמובן אין צריך לומר ששינוי זה נעשה כבר בימי תלמי, ואפשר לומר ששינו אח"כ את התרגום מטעם זה, ויחסוהו לזמן תלמי,) וכפי הגי' בדפוסים כאן הוא במכילתא בא פי"ד כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו אבוס, אולם בכי"י ממכילתא הגי' נכונה, כי באפם הרגו שור וכו' ע' הוצאת הורוויטץ צד 51, ולפי"ז כל פלפולו של גייגער באורשריפט וכו' צד 442 תלוי על בלימה, וע"ע במ"י לעיל שם: 7 ריבה בהן בוהקנין וכו'. נראה שמפ' ארור מלשון צרעת וכמו שדרשו לעיל צד 184 ארור אתה וכו' אירו בצרעת, ובתנחומא המובא במ"י שם, ואין

המלך שהנחש עתיד לישוך את בנו, אמר יהי ליט חיויא דבעי למיכת ית ברי, כך בא לקללן וקלל את אפם, ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה, ועבירתם כי קשתה:

אחלקם ביעקב זה שבטו של לוי אני חלקך ונחלתך (במדבר יח כ), ואפיצם בישראל זה שבטו של שמעון, הדא אמרה רובן של עניים משבט שמעון היו, אמר רבי תנחומא אף על גב דאינון מפרשין ואמרין והערים אשר תתנו וגו' (שם לה ח), כולן משל שמעון יהיו: כיון שראו אותו שהוא מקנתרן התחילו מסתלקין לזויות, כיון שראה שהן מסתלקין לזויות התחיל קורא לכל אחד ואחד:

ח) יהודה אתה יודוך אחיך אחיך מודין בך, אמך מודה בך, אני עצמי מודה לך, אמר ו רבי שמעון בן יוחאי יהי כל אחיך נקראין על שמך, אין אדם אומר ראובני אנא, שמעוני אנא, אלא יהודי אנא, אמ' ר' יהודה בר סימון משל למלך שהיו לו שנים עשר בנים, והיה שם אחד והיה חביב עליו יותר מכלם, ונתן לו חלק בפני עצמו וחלק עם אחיו:

ידך בעורף אויביך כמה נתחבט יהושע שינתן לו עורף ולא נתן לו שנאמר בי אדוני מה

1 ע' תנחומא ולקמן שם: 4 תנחומא ולקמן שם: 8 ע' תנחומא מ"ב ויחי סי' י"ב ולג"ב פפ"ג (פ"ג): 9 תנחומא
שם ולעיל צד 1218: 12 מדרש תהלים י"ח סי' ל"ב, וע' תנחומא סי' י' ולקמן פל"ע סי' ס':

1 לשוד ת | יהי] הא ו | לווט ת | חויא ת | ית ל' ו | לקללם ות | וקילל ו | 2 ארור — עז ל' ו |
ועבירתם כי קשתה ל' ו | 3 שנ' אני ו, דכת' אני ת | ונחל' בת' בני יש' ו | 4 הדה ו | אמרת ת |
ענים ד¹ | משבט] משל ו | 5 * דאינון ד¹] דהינון ו, דאינו ד, דאנו ת | * מפרשין ו] מפרישין (־ים ת) דת |
ואמרו ת | * וגו' ו] מאחוזת בני ישראל ששה עיר (שש ערים ת) אתהן ואת מגרשיהם (־הן ת) דת |
יהיו] היו ות | 6 התחילו — לזויות (לזוויות ו)] נסתלקו לקרן זוית ת | שראה אותן ות | שהן ל' ת |
לזוויות ו, ל' ת | 7 ואחד] ~ בפני עצמו ת, ומברכו יהודה אתה יודוך אחיך ו | 8 אחיך וגו' ו | * אחיך ו]
אביך ד, ל' ת | * מודין] מודים ת, מודון ו°, מודה דו | בך ל' ת | אמיך ת | בעצמי ת | בך ות |
9 יוחיי ו | יהי ל' ות | יהו נקראים ת | לשמך ו | ראוביני ו | אנה ו (וכן בסמוך) | 10 יודה ו |
ביר' ות | משל ל' ו | שהיה ו | 11 יתר ו | מכולם ד¹ת, מכולן ו | חלק מכולן ת | 12 בערף ו | * אויביך ד¹ת]
אויבך ד, איביך ו | מתחבט ו | יהושוע ת | שיתן ו | ניתן ת, נותן ו | שנאמר ל' ו | אדני ו |

ארירה אלא צרעת שנ' כי צרעת ממארת הוא ע"ש, ולא רצה לומר ששמעון ולוי ילקו בצרעת, על כן אמר שיהיו בוהקנים לבנים ביותר (ע' בכורות מ"ה ב' וברש"י שם), ובהק קרוב הוא לצרעת, כמו שנאמר וראה הכהן וגו' בהרות כהות לבנות בהק הוא פרח בעור טהור הוא (ויקרא י"ג ל"ט), וכעין זה פי' ביפ"ת, ובעה"ש ע' בהק (צד כ"ד) מפ' שדורש מלת עז בענין בהרת עזה כשלג (נגעים פ"א מ"א, וכ"כ במתת־יה) וכו' ועל זה כיון וסבר שיעקב אבינו קלל אפם של בניו שהוא קשה כעזה ר"ל כבהרת עזה ועל כן אמ' ריבה בהן בוהקנין, וע"ש שמפ' עוד פי' אחר, וכל זה דחוק, ובכי"ו הגי' זובדקניים, זוברקן עח"נ, וגי' זו היא גם במה"ג שם, ר' חוליא ור' עזריקם בשם ר' יוחנן ריבה בהן זברקונים מעלי חמה הדא דאמרי כל מי שהוא זבריקון (זובריקון) מעלה חמה, ובהשלמת הערוך השלם (בסוף חלק ח') צד י' מובא שבגליון כ"י כתוב, בני אדם שזב רירן מפיהם מרוב כעס, וכתב שדרש ארור מן ריר ואפם מן אף נזילת מים מהאף, ואינו נכון, ובערבית זברק משמעו לצבעו אדום או צהוב: 1 יהי ליט וכו'. ארור יהיה הנחש הרוצה לישוך את בני, כך יעקב לא קלל אלא אפם שהסית אותם לחטוא, ומוסיף לדרוש ועברתם כי קשתה ועבירתם וכו' העבירה הנולדת מן האף (ובכי"ו חסר זה עח"נ), והלשון כך בא לקללן וכו' קשה, כי לפי"ז אין המשל דומה לנמשל, שהמלך לא בא לקלל את בנו אלא הנחש, ויעקב בא לקלל בניו ולא קלל אותם אלא אפם, וע' בתנחומא ולקמן שם: 3 שבטו של לוי וכו'. שמסבבים על הגרנות ליטול חלקם, וכתוב בהם לשון חלק אני חלקך וכו', וע' בת"י א' ולקמן שם, א"ר תנחומא אע"ג דאינון מפרשין וכו', כלומר הכתובים מפרשים ואומרים והערים וגו' מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו איש כפי נחלתו וגו' יתן מעריו ללוים כולן משל שמעון יהיו, כן בקש יעקב ששבט שמעון יעזבו את עריהם ויתנו לערי מקלט, ובדפ"ר הגי' נכונה דאינון, ובד"ו נשתבש דאינו, והגיהו בא"א ובמ"כ דאנו, וכ"ה בכי"ת וכן הדפיסו אחריהם, ובדפוסים הוסיפו להפסוק והערים אשר תתנו בשבוש ששה עיר אתהן וכו' עח"נ, והגהתי עפ"י כי"ו, והמפרשים נדחקו לישב הקושיא שערי מקלט באמת לא היו כולן משל שמעון כמפורש ביהושע כ"א, עיין עליהם, ולפי מה שפירשתי הכונה שיעקב בקש שערי שמעון תהיינה שוממות מאין יושב ותיעשנה ערי מקלט, אכן בכי"ו הגי' משל שמעון היו, וכן מגיה בא"א ובמ"כ וכ"ה בכי"ת וצ"ע, ובמה"ג עמ' 735 הובא, אחלקם ביעקב זה שבטו שללוי אני וכו' שבט שמעון הדא דאמרי רובן של עניים משמעון הוי אומ' (היו ואומר) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון, וע' בת"י א' ובירד"ק ובמ"ח חי"ז צד 106 ובמ"י לעיל צד 1207 אות 2: 6 התחיל קורא לכל אחד ואחד. ע' גי' כי"ו בח"נ, וכ"ה במה"ג שם, כיון שראו השבטים שהוא מקנתרן וכו' שראה אותן שהן מסתלקין התחיל קורא לכל אחד ואחד ומברכו יהודה אתה יודוך אחיך, ומסיים מיכאן שהתוכחה גורמת לברכה וכו', וע' לעיל צד 1217 ולקמן פצ"ט סי' ח': 8 אחיך מודין בך וכו'. כן הגהתי עח"נ (וכן הוגה בא"א ובמ"כ), והדרש מתבאר בתנחומא מ"ב שם, אתה בשמך הודת (צ"ל אתה כשמך שהודית, וכ"ה באג"ב שם ע"ש) אמך כשילדה אותך אמרה הפעם אודה את ה' וכו' כיון שילדה ליהודה מיד הודת בו שהוא הודה במעשה תמר לפיכך אחיך יודו לו (צ"ל לך) וכו' למה יודוך אחיך שכל ישראל יקראו על שמך יהודים ולא עוד אלא שהמשיח יוצא ממך וכו', וזהו גם כונת ר' יהודה בר סימון משל למלך וכו' חלק בפני עצמו וכו', שאמר לו יודוך אחיך ועשה אותו מלך עליהם, וכמבואר בארוכה בשיטה חדשה לעיל צד 1207 ואילך, וכן אמרו שם צד 1218 שיזכה שכל השבטים יקראו על שם יהודה, וכן מתורגם בת"י א' לך יהודון אחך ויתקרון יהודאין על שמך, וכעין זה בת"י ב', ובילמדנו (המועתק בילקוט דפ"ר בקונדרס אחרון ר' ל"ה) הדרש, גור אריה יהודה אתה שהודית בך אמך והודית במעשה תמר וכל השבטים יודוך, ובמה"ג שם הובא ממקור אחר, אמ' ר' פינחס אמ' אתה ר שכן הודת אימך הפעם אודה את ה' ואחיך מודים לך יודוך אחיך ואומ' כי יהודה גבר באחיו וכו' וכולן נ

אומר אחרי אשר הפך [ישראל עורף לפני אויביו] (יהושע ז ח), ולמי נתן, לדוד ואויבי תתה לי עורף (ש"ב כב מא), למה שהיה פטיריקין שלו שכתוב בו ידך בעורף אויביך:

ישתחוו לך בני אביך הכא הוא אומר ישתחוו לך בני אביך, ולהלן הוא אומר וישתחוו לך בני אמך (בראשית כז כט), אלא יצחק על ידי שלא נטל אלא אשה אחת הוא אומר וישתחוו לך בני אמך, אבל יעקב על ידי שנטל ארבע נשים כתי' ישתחוו לך בני אביך:

ז ט) גור אריה יהודה מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גוריו:

מטרף בני עלית מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, מטרפה של תמר עלית ונתעלית:

כרע רבץ מפרץ עד דוד כרע שכב (במדבר כד ט), מדוד עד צדקיהו כרע רבץ, ויש אומרין מפרץ עד צדקיהו כרע רבץ, מצדקיהו עד מלך המשיח כרע שכב, בעולם הזה כרע שכב, לעתיד לבוא כרע רבץ, בשעה שאין לו שונאים כרע רבץ, עד כלות כל שונאיו [כרע שכב]:

ח י) לא יסור שבט מיהודה זה מכיר, ומחוקק מבין רגליו שבא ונתחכם לפני רגליו,

3 לעיל צד 749 וש"נ, תנחומא מ"ב ויחי סי' י"ב, תנחומא ולקמן שם: 7 תנחומא ולקמן שם, וע' אג"ב פס"א (פ"ס) סי' ג', ולעיל צד 1218: תנחומא ולקמן שם, אג"ב פס"ג (פ"ב):

1 * אחרי — אויביו ו°] אחרי.. עורף ת, אחרי אשר הפך וגו' ד, וגו' ו | ניתן ו | שנ' ואויבי ת | נתתה ות | 2 * שהיה ו] שהיו דת | פטריקן ו, פטרוגין ת | שכת' בו ו, דכת' ת | בערף איביך ו | 3 * ישתחוו ו] וישתחוו דת | * הכא — אביך] הכא.. וישתחוו.. אביך ד, הכה אתמר בני אביך ו, ל' ת | הוא — לך] אתמר ו | 4 אמיך ת | ידי] יד ת | שלא — אחת] שנטל אחת ו | וישתחוו לך ל' ו | 5 אמיך ת | ידי] יד ת | נשים ל' ו | כת' בו ת, הוא אומר ו | * ישתחוו ו] וישתחוו דת | 6 יהודה וגו' ו | שניתן ו | שלאריה ת | גורי ו° | 7 עליתה ו (וכן בסמוך) | מטרפה] מטרף ת | ונתעליתה [בדין ו°] ו | 8 * כרע שכב — כל שונאיו כרע שכב] כרע שכב.. כל שונאיו ו, כרע שכב (כרע שכב כרע שכב ת) מדוד עד צדקיהו וי"א (ויש אומרים ד¹) כרע רבץ מפרץ עד צדקיהו כרע שכב מצדקיהו עד מלך המשיח (משיחנו ת) כרע רבץ בעולם הזה כרע שכב לעתיד לבוא כרע רבץ בשעה שאין שונאי' (שנאים ד¹, שונאים ת) כרע שכב בשעה שיש לו (בעת שיש ת) שונאי' (שונאים ד¹ת) עמד כל קבל שונאים (שנאים ד¹) דת | 11 מיהודה וגו' ו | * מכיר ות] מכיר וגו' ד | ונחכם ו | רגליו שלמשה ו |

שמך וכו', וע"ע לעיל צד 828 ובמ"י שם: 2 שהיה פטיריקין שלו וכו'. הגי' פטריקן נכונה יותר, ופירושה ירושה מאבות, ע' לעיל צד 1234 ובמ"י שם (וע' גם בעה"ש ע' פטריקון), וכן הועתק במה"ג עמ' 736, ידך בערף איביך כמה נתחבט יהושע על זה ואמ' בי ה' מה אומר אחרי אשר הפך ישראל ערף לפני איביו ולא ניתן לו ולמי ניתן לדוד אויבי תתה לי ערף למה שהיה פטריקון שלו כת' בו וכו', ובמדרש תהלים שם בדרש שיהודה הרג את עשו (ע' במ"י לעיל צד 1223) מאחוריו נאמר, והוא שיעקב אביו מברכו ידך בעורף אויביך ולמה מברכו בעורף שכמה וכמה נתחבט יהושע לפני הקב"ה שיתן לו את העורף ולא נתן לו שכן כתיב בי אדני וכו' הפך ישראל עורף אף על פי כן לא הועיל כלום לפי שנתן העורף לשבטו של יהודה וכו' וכן דוד אמר ואויבי נתתה לי עורף (תהלים י"ח מ"א, ועה"נ כאן) אמר דוד פוטריקון שלי הוא וכו', וע' גם לקמן שם: 3 ישתחוו לך וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו, וכמו שהוא במקרא, ובדפוסים הגי' וישתחוו, וכ"ה לעיל שם לפסוק וישתחוו לך בני אמך ע"ש ובמקומות שציינתי, ובמה"ג שם הגי' ג"כ ישתחוו: 6 וחוצפה של גוריו. במה"ג שם הובא, מלמי' שניתנה לו גבורה כארי וחוצפא כגור (כגבור), ובכי"ו ליתא מלות של ארי, והושלמו בגליון בכתב אחר, וע' ביצה כ"ה ב', ג' עזין הן ישראל באומות וכו': 7 מטרפו של יוסף עלית. שאמרת מה בצע כי נהרג את אחינו (בראשית ל"ז כ"ו) ונתעלית, ונתגדלת על ידי זה, ודורש עלית שנתעלה (וע' במ"י לעיל צד 1255), וכן מטרפה של תמר עלית שהודית במעשה תמר, ואינו מפורש במה נתעלה יהודה, ובתנחומא (ולקמן) שם הדרש מטרף בני יוסף עלית שאמרת מה בצע וכו' מטרף תמר הצלת וכו' א"ל הקב"ה אתה הצלת ארבע נפשות וכו' אני אציל מבניך ארבע דניאל חנניה מישאל ועזריה וכו' ע"ש, וכאן נכון יותר לומר שכוונו שיהודה זכה למלכות וכמו שהוא בשיטה חדשה לעיל צד 1208 וע' במ"י שם, וע"ע לעיל צד 1217 ובמ"י שם מה שהבאתי מתוספתא ומכילתא, וכן מפורש באג"ב פס"א, טרוף טרף יוסף וכו' שטרפת אותו ועלית למלכות שנ' מטרף בני עלית, אכן בפפ"ג נאמר מטרפה של תמר נתעלית וכו' שהודית והצלת אותה ושני בניה אף שלשה בניך חנניה מישאל ועזריה וכו' הן עולין שלמים, וכ"ה בילמדנו שם, מטרף בני עלית מטרפה של תמר נתעלית וכו' אף בניך חנניה מישאל ועזריה ניצולין, ובמה"ג שם מרכיב ג"כ הדרש כאן עם התנחומא שם ע"ש, ועפ"י זה מתורגם בת"י א', דמן קטולה דיוסף ברי סליקת נפשך ומדינא דתמר הוית משזיב, וכן בת"י ב' ע"ש, וכן אומר אפרם הסורי, ע' במ"ח חלק י"ז צד 107, ובת"א מתורגם ארי מדין קטלא ברי נפשך סליקתא, וע"ע לעיל צד 1218 ובמ"י שם אות 7: 8 עד דוד כרע שכב וכו'. הגהתי את המאמר כמו שהוא לנכון בכי"ו עה"נ, ודורש שכאן נאמר כרע רבץ כארי וגו' ובבלעם כתוב כרע שכב כארי וגו', שפעם הוא רובץ ופעם שוכב, וחושב לפי סדר הזמנים, בתחלה מפרץ עד דוד שכב ישראל ולא עמד נגד אויביו, ומדוד עד צדקיהו רבץ ועמד נגדם, וי"א שמפרץ עד גלות צדקיהו רבץ ישראל, ומכאן ואילך שוכב, וכן בעוה"ז שכב וכו', ומפ' בדרך כלל בשעה שאין לו שונאים רבץ, ובשעה שיש לו שונאים שכב עד כלות כל שונאיו, וגי' הדפוסים אי אפשר ליישב, כי פעם אומר שרביצה מורה על גבורה וחוזק, ופעם להפך ששכיבה היא מעלה יתירה, והמפרשים נדחקו לפרש ולהגיה, וע' במ"כ, אולם גי' זו היתה גם לפני מה"ג שם, שמפ' כרע רבץ מפרץ ועד דוד ולהלן כרע שכב מדוד ועד צדקיה וצ"ע, ורש"י עה"ת מפ' כרע רבץ וגו' בימי שלמה איש תחת גפנו וגו' (מ"א ה' ה'), וע' גם ברד"ק: 11 זה מכיר וכו'. טעם מאמר זה אינני יודע, ובמשנת דר"א מפ' זה מכיר בן מנשה, שבא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד (דה"א ב' כ"א) וכתיב מני מכיר ירדו מחוקקים (שופטים ה' י"ד), וביבמות ס"ב ב' למדו מזה שבני בנים הרי הם כבנים, לפי שכתוב יהודה מחקקי (תהלים ס' ט'), וע"כ [..]או מחוקקים מן חצרון שהיה משבט יהודה ומבתו של מכיר ובני בתו כבניו, ומה שאמר שבא ונתחכם לפני [..]פירושו שמכיר נתחכם לפני חצרון שיקח בתו, ע' ברש"י דה"י שם, ולפי פי' זה מגיה בפי' מהרז"ו ומחוקק

62a עד כי יבוא שילה זה מלך המשיח, ולו יקהת עמים שהוא בא ומקהה שיניהם של אומות העולם, ד"א לא יסור שבט מיהודה זו סנהדרין שהיא מכה ורודה, ומחוקק מבין רגליו אלו שני סופרי הדיינים שהם עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל, עד כי יבוא שילה נימנו ואמרו הלל משל מי, אמר רבי לוי מגלת יוחסים מצאו בירושלם וכתי' בה הלל מדוד, ר' חייא רבה מן דשפטיה בן אביטל, דבית כלבא שבוע מדכלב, דבית ציצת הכסת מן דאבנר, דבית כובשין מן דאחאב, דבית יצאת מן דאסף, דבית יהוא מן ציפורין, דבית ינאי מן דעלי, רבי יוסי ב"ר חלפתא מן דיונדב בן רכב, רבי נחמיה מדנחמיה התרשתא:

יא) אוסרי לגפן עירה רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, ר' יהודה אמר גפן שכוחה רע אוסרין ט
לה לבדקוס אחד, ולשורקה בני אתונו, ככס ביין לבושו זה חלבן, ובדם ענבים סותה זה

1 ע' סנהדרין ל"ח ב', ליתא לכמי ספוק על אלה (א' ט"ז) ולעיל לד 1219: לעיל לד 1220 וש"כ: 2 ע' לקמן לד 1261 ולעיל לד 1219: 3 סנהדרין פ"ד ע"ג: 4 ירושלמי תעניות פ"ד ק"ס א': ע' כתובות ק"ב ב':

יבאַ ן | משיחנו ת | ולו] ולא ת | * ומקהה ת] ומקהת ד, ומקהא את ן | שניהם ות, שינהם ד[1] | 2 אילו ן | סופרים ת | 3 דיינים ן | שהן ות | עומדין לפניהן ן | יבא ות | * שילה ת] שילו ד, שילה ולו יקהת עמים ן | נמנו ות | ואמרו הלל] חללו ן | 4 מגילת ן | יוחסין ת, יחסים ן | בירושלים ת | וכת' ת, כת' ן | מן דדוד ן | מדשפטיה ן | 5 כלבא] מלכא ת | שבע מן דכלב ן | ציצית ן | מדאבנר ת | כובסין ד[1], כובסים ן | מדאחאב ת | יציאת ת | 6 מן צפורין ן, מציפורין ת | ר' יניי ן | בר' ד[1], ביר' ן, בן ת | חלפתה ן | 7 מן דנחמיה ת, מן נחמיה ן | 8 אסרי ות | עירו ן | יודה ן | יודה או' ן | אוסרים ן | 9 * לבדקוס ן] כרקום ד, חמור ת | ולשרקה ן | * בני ות] שני בני ד | אתנו ד[1]ן | * חלבן ן] החלב דת | סותו ת |

זה מכיר מבין רגליו שבא וכו', ועי' גם בחיי' הרד"ל, ואב"א מפי' שכוון למכיר בן עמיאל שקבל את דוד בברחו מפני אבשלום (ש"ב י"ז כ"ז—כ"ט), וכן מפי' ביפ"ת, ומבאר לא יסור שבט מיהודה היינו לא יסור עזר ומשענת מיהודה אפי' בשעת דחקו, אלא שסוף המאמר ומחוקק מבין רגליו וכו' אינו מובן לפי זה, ובמ"כ מגיה זה מ פ י ב ו ש ת שנאמר הנה הוא בית מכיר בן עמיאל וגו' ויבא מפיבשת בן יהונתן בן שאול אל דוד ויפול על פניו וישתחו וגו' (ש"ב ט' ד'—ו'), ומפיבשת נקרא מחוקק שהיה בן תורה (ע' ברכות ד' א'), וזהו שאמר שבא ונתחבט לפני רגליו, כלומר לפני רגליו של דוד שהשתחוה לפניו ובזה נשאר שבט מלכותו שריר וקיים בלי ערעור, וכן מגיה אח"ז ביפ"ת ע"ש, ואם באנו להגיה נכון יותר לדעתי להגיה, לא יסור שבט מיהודה זה מ כ י ר (בן עמיאל) ומחוקק מבין רגליו זה מ פ י ב ש ת שבא ונתחבט לפני רגליו (של דוד), ובס' שילה לפוזננסקי ח"א צד 42 מגיה לא יסור שבט מיהודה זה [ד ו ד שנא' ויהי כבא דוד מחנימה וגו' ו]מכיר [בן עמיאל וגו' הגישו לדוד ולעם אשר אתו לאכול (ש"ב י"ז שם)] ומחקק מבין רגליו [זה מפיבשת] וכו', וזה אי אפשר, כי למה הובא הפסוק ממכיר כלל, אם לא כוונו אלא לדוד (וכן מה שמביא שם צד 43 ואילך עוד נוסחא אחרת מב"ר עפ"י הס' פוגיא פידעי, בדותא היא, כי בפוגיא כוון לשיטה חדשה (ע' לעיל צד 1219 ובמ"י שם) ולב"ר לר' משה הדרשן, וע' באות הסמוך), ובכי"ו הגי' לפני רגליו ש ל מ ש ה עח"ג, וצ"ע: 1 זה מלך המשיח וכו'. וכן מתורגם בת"א עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא, וכ"ה בת"י א' וב', וע' לקמן פצ"ט סי' ח' וברש"י עה"ת ובבחיי ובשיטה חדשה לעיל שם, ובסנהדרין שם נאמר על המשיח דבי ר' שילא אמרי שילה שמו שנ' עד כי יבא שילה, וכ"ה באיכ"ר שם, ושם מסיים שלה כתיב, וע' במה"ג עמ' 737, ולעיל צד 1220 דרשו על ירושלים שעתידה להקהות שיניהן של אומות העולם, וכהלשון כאן הוא לקמן פצ"ט ע"ש ובמ"י, ובסנהדרין ק"ט ב' דרשו בן קהת בן שהקהה שיני מולידיו, ובס' חנוך פמ"ו פ"ד נאמר על המשיח שמקהה שיני החוטאים, ובפוגיא פידעי צד 346 הובא מב"ר (לר' משה הדרשן) עד כי יבא שילה זה המשיח ולו יקהת עמים שהוא דן את כל העולם וכו': 3 עד כי יבוא שילה גימנו ואמרו וכו'. כפי הנראה חסר כאן, וגם הלשון נמנו ואמרו מגומגם, (ובכי"ו היה כתוב כנראה נמנו הללו מ ש ל מ ה, והוגה משלמי) וכפי' מתרז"ו מוסיף הדרש לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל וכו' ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל וכו', ע' במ"י לשיטה חדשה לעיל צד 1219 אות 1, וקצת משמע כן במה"ג עמ' 736 שמביא, לא יסור שבט מיהודה זו סנהדרין שהיא מכה ורודה ומחקק מבין רגליו אלו שני סופרי דיינין שעומדין לפניהן אחד מימין ואחד משמאל ד"א לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל וכו' אלו בני בניו של הלל וכו' ד"א לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי ישיבות וראשי סנהדרין שבארץ ישראל כגון רבינו הקדוש: 4 הלל מדוד וכו'. בירוש' שם הנוסח והסדר, הלל מן דדוד בן יצף מן דאסף בן ציצית הכסת מן דאבנר בן קוביסין מן דאחאב בן כלבא שבוע מן דכלב ר' יניי מן דעלי בן יחוד' מן ציפורין ר' חייה רבה מבני שפטיה בן אביטל ר' יוסי בי רבי חלפתא מבני יונדב בן רכב רבי נחמיה מן נחמיה התרשתא, ולמה שאמר הלל מדוד צריך לפרש שהלל בא מדוד מצד האם, כי רבי שהיה נכדו של הלל אמר בירוש' כלאים פ"ט ל"ב ב' ולעיל צד 306 שהוא מ ש ב ט ב נ י מ י ן מצד אביו ומשבט יהודה מצד אמו, אולם בתשוה"ג (הוצ' הרכבי) סי' שמ"ט הקשה כן, ומתרץ שמחלוקת היא בירוש', יש מהן אומרין מדויד הוא ויש מהן אומרין מבנימין הוא ותלמוד שלנו (הבבלי) שעליו אנו סומכין ועליו כל ישראל. סמוכין מכריע כי מבית דוד הוא דאמרינן בכתובות (ס"ב ב') וכו', רבי אתי משפטיה בן אביטל ר' חייה קא אתי משמעא אחי דויד וכו' ע"ש, וע"ע בשבת נ"ו א' רבי דאתא מדוד וכו', וכאן נאמר שר' חייה אתי משפטיה בן אביטל (אשת דוד, ע' ש"ב ג' ד') ולא רבי, וזה נגד הגמ' בכתובות שם, וע' במקומות המצויינים במ"י לעיל צד 306, ומשאר המשפחות הנזכרות כאן כלבא שבוע ובן ציצית הכסת היו בימי חורבן הבית, ע' גיטין נ"ו א' ונדרים נ' א', אבל בית כובשין (ולירוש' בן קוביסין) לא נזכר במקום אחר (וע' בתוספתא מקואות פ"ג ג' ר' יהושע בן קבוסיי, ושבת קמ"ז א'), וכן בית יצאת (ולירוש' בן יצף), ובאסף כוונו לאסף הלוי בן ברכיהו, ע' דה"א ו' כ"ד, ומה שאמרו דבית יהוא (ולירוש' בן יחוד') מן צפורין תמוה כי צפורין היא שם עיר ולא ראש משפחה, ושאר השמות כאן מציינים ראש משפחה ידוע, והרש"ש ורז"ו מגיהים דבית ציפורין מן דיהוא (כלומר המלך יהוא) והרש"ש מראה לערכין פ"ב מ"ד שנזכרת שם המשפחה בית צפרייא ע"ש, וע' ביכלער, דיא פריסטר אונד דיר קולטוס צד 41 ובמ"ע האנגלי לשנת 1896 צד 668 (ועפ"י האמור אי אפשר להגיה כמו שהגיה שם דבית צפורין מן י ה ו ד ה), ועל יהונדב בן רכב ע' מ"ב י' ט"ו וירמיה ל"ה ו', וע"ע על מגילת יוחסין יבמות מ"ט א' וב', ובס' הפרדס (ד' ורשה צד י"ח א', הוצ' עהרענרייך צד ש"ל) מביא קצת מירושלמי תעניות, ומסיים, והם הכי נמי בבראשית רבא בקרא דלא יסור שבט מיהודה: 9 לבדקוס אחד וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו עח"ג (ורי"ג מובא בא"א הגיה ג"כ לבדקס), והוא מין חמור הנזכר גם במשנה כלאים פ"ח ד' ושבת פ"ה א', והיה מנהג הכורמים לאסור חמור זה לגפן רע ליפות את כוחו, והוא כעין לחש וניחוש, ועירה מתורגם בחמור לובדקוס,

האדום, רבי נחמיה אמר אסרי לגפן עירה מאוסרי לגפן עירה העיר אשר בחרתי בה, ולשורקה בני אתונו בנים האתנים ראוים לעמוד ממנו, ורבנן אמרי אני נאסר לגפן ולשורקה, עירו והאתונו לכשיבא אותו שכתו' בו עני ורוכב על חמור [ועל עיר בן אתנות] (זכריה ט ט), ככס ביין לבושו שהוא מחבר להן דברי תורה, ובדם ענבים סותה שהוא מחזר להם טעיותיהן, אמ' ר' חנין אין ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח לעתיד לבוא שנאמר אליו גוים ידרושו (ישעיה יא י) לא ישראל, אם כן למה מלך המשיח בא, ומה הוא בא לעשות, לכנס גליותיהן של ישראל וליתן להם שלשים מצות הה"ד ואמר אליהם אם טוב בעיניכם וגו' [וישקלו את שכרי שלשים כסף] (זכריה יא יב) רב אמר אלו שלשים גבורים, רבי יוחנן אמר אלו שלשים מצות, אמרי ליה לר' יוחנן לא שמיעא לרב שאינו מדבר אלא באומות העולם, [על דע' דרב ואומר להן לישראל, על דע' דר' יוחנן ואומר להן לאומות העולם,] על דעתיה דרב בשעה שישראל זוכין רוכן [בארץ ישראל ומעוטן בבבל, ובשעה שאין ישראל זוכין רובן] בבבל ומעוטן בארץ ישראל:

1 עי' אג"ב פס"ג (פ"ב), תנחומא סי' י' ולקמן פל"ע סי' ס': 3 תנחומא ולקמן שם, ועי' ברכות כ"ז א': 6 עי' מדרש תהלים כ"א סי' א': 8 ירושלמי עבודה זרה פ"ב ה' ג', חולין ל"ב א', ועי' לעיל צד 380 וש"נ: 10 ירוש' שם, מדרש תהלים ס' קי' ס', ועי' חולין שם:

1 אסרי — עירה ל' ו | מאסרי ו | הגפן ת | שבחרת ו | ולסורקה ו | 2 האיתנים ת | ראוים] ראויים ת, העתידין ו | ממנה ו | רבנן אמ' אמתיי ו | ולשרקה ד¹, ולסורקה ו | עירה לאתנו ו | 3 לכשיבוא ו°ת | שכת' ות | * ועל — אתנות] וגומ' ד, ל' ות | 4 לבשו ו | סותו ת | טעיותיהם ות | 5 ללימודו ת | משיחנו ת | (לעתיד — אם כן ל' ת) | שנאמר ל' ו | 6 למה — המשיח] מה המלך המשיח ו, ולמה הוא ת | ומה — בא ל' ו | לא לכנס ו | גליותיהם ות | אלא ליתן ו | 7 ל' ד (וכן בסמוך) | הדה היא ו | ואמר] ואומר ת, ויאמרו ד¹, ל' ו | אליהם] לכם ת, ל' ו | * וגו' — כסף] הבו שכרי וגו' ו, וגו' ד, ל' ת | 8 אילו ו | שלושים ות | גבורים] צדיקין ו | אילו ו | שלושים ת | מצוו' ד¹ | אמ' ות | לה ו | לר'] ר' ות | 9 שמיעה ו | * על דע' — העולם ו] ל' דת | 10 זוכים ת, זכיים ו | רובם ת | * בארץ — רובן] בארץ.. ובשעה שישראל (שאין ישראל ו°) זכיין רובן ו, ל' דת | 11 ומיעוטם ת |

ועי' יעללינק בביה"מ ח"ה צד 196 ולעף אצל קרוים לעהנווירטר צד 307, ולשורקה בני אתונו פירושו ג"כ שאוסרין לשורקה שכחו רע בן אתון, וכן הגהתי ככס ביין לבושו זה חלבן כמו שהוא בכי"ו, וחלבן הוא יין לבן, ואפשר שפירשו כן יין חלבון הנזכר ביחזקאל כ"ז י"ח וכפי' הרד"ל, ואב"א כי שבלשון ערבי קורין ליין לבן חלבון, וכן מביא במעדני יום טוב לרא"ש ברכות פ"ט סי' י"ב ע"ש, ועי' בתרגום שה"ש ה' א' ובמתת־יה, ובמה"ג עמ' 738 הובא, ביין זה יין לבן, ובדם ענבים מפי' יין אדום, ובדפ"ר וד"ו הגי' אוסרין לה כרקום (ונשתבש אח"כ לברקום) אחד ולשורקה שני בני אתונו, והיא כנראה לפי מאמר רב דימי בכתובות קי"א ב' מאי דכתיב אוסרי לגפן עירה אין לך כל גפן וגפן שבא"י שאין צריך עיר אחת לבצור (כלומר שאפי' מגפן רע בוצרים משא חמור אחד, ועי' רש"י עה"ת) ולשורקה בני אתונו אין לך בל אילן סרק שבא"י שאינו מוציא משוי שתי אתונות וכו', ולפיכך הוסיפו כאן שני בני (ובא"א מחק מלת שני), ועיקר כמו שפירשתי לפי גי' כי"ו: 1 מאוסרי לגפן וכו'. הקב"ה מאסר לגפן, לישראל שנקרא גפן (ע' לעיל צד 1081) עירו ירושלים, העיר אשר בחרתי בה, כלשון הכתוב מ"א י"א ל"ב (אולם בכי"ו הגי' שבחרת), ולשורקה הוא ג"כ ישראל יחבר בני אתונו, האתנים צדיקים שראוים לעמוד ממנו, ודורש אתון מלשון איתן, ועי' ראש השנה י"א א', ובאג"ב שם איתא, אוסרי וכו' היכן נאסרין ישראל ומסרקין (צ"ל וממרקין) ענותיהם וכו' בירושלם, ובאונקלוס מתורגם יסחר ישראל לקרתיה (וכן מתורגם בשומרוני קרתה ע"ש) וכו' יהון צדיקיא סחור סחור ליה ועבדי אורייתא באולפן עמיה, ועי' ברש"י עה"ת ובתנחומא ולקמן שם: 2 אני נאסר וכו'. הם דורשים אוסרי וגו' על הקב"ה אני נאסר לגפן ולשורקה דהיינו ישראל, כשיבא המשיח שכתוב בו ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות (וכ"ה בתנחומא ד"א בני אתונו על עיר בן אתונות), ככס ביין שהוא מחבר להם, מחדש להם דברי תורה וכמו שדרשו בתנחומא אין יין אלא תורה שנא' כי טובים דודיך מיין (שה"ש א' ב', ועי' בשהש"ר לפסוק זה) וכו', ובמ"כ וביפ"ת מגיהים שהוא מחוור להן, כלומר מלבן להם ד"ת, וכ"ה במה"ג שם, וכן הדפיסו בדפוסים חדשים (ובדפוס ווילנא ועוד הדפיסו גם בסמוך מחוור להם טעיותיהן), ובאותיות דרע"ק אות זיי"ן איתא, והקב"ה דורש להם טעמי תורה חדשה שעתיד הקב"ה ליתן להם על ידי משיח (והובא גם בילקוט ישעיה ר' רצ"ו, אלא שמאמר זה חשוד אצלי שיש בו מתורת המינים), ובדם ענבים סותה דרשו שהוא מחזר להם טעיותיהן, ואין סותה אלא טעות, וכמו שהוא בתנחומא ולקמן שם ע"ש, והמשיח יחזור להם מה שטעו, ור' חנין חולק ואומר אין ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח וכו' אלא הקב"ה בעצמו ילמד להם וכמו שהוא גם לעיל צד 1190 ע"ש, א"כ למה המשיח בא וכו' וליתן להם לאומות העולם שלשים מצות, ובמדרש תהלים שם אמר ר' תנחומא (חנינא) אין מלך המשיח בא אלא ליתן לאומות העולם שש (צ"ל שלשים, ע"ש בהערות רש"ב) מצות וכו' וכל ישראל למידין תורה מן הקב"ה שנאמר וכל בניך למודי ה', ולמה בשביל הכתוב אליו גוים ידרושו וכו' (וע' בישועות משיחו לאברבנאל עיון ד' פ"א), ובכי"ו הגי' א"כ מה המלך המשיח בא לעשות לא לכנס גליותיהם של ישראל אלא ליתן להם שלשים מצות עח"נ, וכגי' שלפנינו היא גם במה"ג שם, אמר רב חנין אין ישראל צריכין לתלמודו שלמשיח דכת' אליו גוים ידרשו ולא ישראל א"כ מהו בא לעשות לכנס הגליות, וקצת נראה שר' חנין אמר מאמרו נגד שיטת המינים, וע' בישועות משיחו שם: 8 אלו שלשים גבורים וכו'. שלשים צדיקים (וכמו שמפורש בכי"ו) שישנם בעולם וכמו שהוא לעיל צד 330, וצדיקים נקראים כסף (ע' במ"ר פי"ד סי' ח'), ור' יוחנן אמר אלו שלשים מצות שאומות העולם יקבלו עליהם, וכסף הם המצות (וע' במ"ר שם סי' י"ב), וא"ל לר' יוחנן לא שמיעא לרב, כלומר לא סבירא ליה לרב שאינו מדבר וכו', ומחלפא שיטתא דרב בירוש' שם, שאמר רב הונא בשם רב וישקלו את שקלי שלשים כסף אילו שלשים מצות שעתידין בני נח לקבל עליהן ורבנן אמרי אילו שלשים צדיקים שאין העולם חסר מהן וכו' פעמים שרובן בבבל ומיעוטן בארץ ישראל פעמי' שרובן בארץ ישראל ומיעוטן בבבל סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ, ובסגנון אחר הדרש בחולין שם, וישקלו את שכרי שלשים כסף רבי יהודה אומר (אמר רב יהודה, ע' ד"ס שם) אלו שלשים צדיקי אומות העולם שאוה"ע (ובד"ס שם צדיקים שאוה"ע) מתקיימים עליהם עולא

י יב) חכלילי עינים [מיין וגו׳] רבי עזריה ורבי יונתן בן חגי ורבי יצחק ב״ר מריון ואמרין לה בשם רבי יוסי בר חנינה רובן של סנהדרין משל יהודה היו, ומה טעמיה חכלילי עינים מיין וגו׳ שהן יושבים וסודרים דברי תורה בשינים עד שהן מוציאין אותן נקיים כחלב, ד״א חכלילי עינים מיין אלו בני דרום שעיניהם כחולות וכחם יפה לתלמוד תורה, ולבן שנים מחלב יפה יין לבן שנים יותר מחלב לתינוק, עמד אחד עם חבירו בדרום אמר לו אם יין חרדלי שתית, יין [יפה] הוא, ואם יין גורדלי שתית, יין רע שתית:

יא יג) זבולון לחוף ימים ישכון [וגו׳] רבי יהודה בר נחמן ורבי לוי הון נסבין מן תרתין סלעין בכל שובה למצמתא ציבורא דר׳ יוחנן, על רבי לוי ואמר הדין יונה משל זבולון הוה הה״ד ויעל הגורל השלישי [לבני זבולן] וגו׳ ומשם עבר קדמה מזרחה [גתה חפר] (יהושע יט י—יג), וכתיב כדבר יי׳ אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי [הנביא אשר מגת החפר] (מ״ב יד כה), אילין גובבתא דצפורין, על רבי יוחנן ודרש הדין יונה משל אשר הה״ד אשר

1 מדרש רות פ״ב סי׳ ב׳: 3 ע׳ שיר השירים רבה פ״ה י״ג: 4 סדר אליהו זוטא פי״ג, ופ׳ כתובות קי״א ב׳: 7 ירושלמי סוכה פ״ה נ״ה א׳:

1 * מיין וגו׳ ן] מיין **ת**, ל׳ **ד** | ר׳ יונתן בר חגיי ר׳ ן | בר׳ **ד**[1], בר **ות** | מוריון **ת** | ואמרי לה **ת**, ותני לה להא ן | 2 בר] בן ן | מיהודה **ת** | היית ן | ומה טעמיה] ומ״ט **ת**, ל׳ ן | מיין וגו׳ ל׳ **ת** | 3 יושבין **ות** | וסודרין ן | בשינים] בשנים ן | אותם **ת** | 4 מיין ל׳ **ת** | אילו ן | הדרום ן | וכוחם ן | וכוחם **ת**, וחיכם ן | יפה מיין **ת** | לבין ן, לבון **ת** | 5 * יותר **ד**[1]] יתר ן, ויתר **ד**, ויותר **ת** | אחד עומד ן | * חבירו ן] חבית **דת** | ליה **ת** | חרדוני ן | שתיתי **ת** (וכן בסמוך) | * יפה ן] ל׳ **דת** | 6 גודלי ן | שתית] הוא ן | 7 * וגו׳ ן] ל׳ **דת** | רבי ל׳ ן | הוו **ת** | 8 שבתא **ת** | לצמתא ן | ציבורה ן, דציבורה ן°, בציבורא **ת** | דר׳] לר׳ ן | הדן ן | הוה ל׳ ן | הדה היא ן | 9 * לבני זבולון ן] לבני זבולון **ת**, ל׳ **ד** | וגו׳] למשפחתם ויהי גבול נחלתם עד שריד ן°, ל׳ **ת** | משם ן | * גתה חפר **ת**] גתה חפר עתה קצין ויצא רמון המתואר הנעה ן°, ל׳ **דן** | 10 וכת׳ **ת** | בדבר **ות** | אלהי ישראל ל׳ **ד**[1]**ות** | * הנביא — החפר ן] מגת חפר **ת**, ל׳ **ד** | 11 אלין **ות** | גופתתה ן | דציפורין **ות** | ודרש] ואמ׳ ן | אשר היה ן | הדה היא ן |

אמר אלו שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה וכו׳, ולעיל מזה איתא שם, צרור הכסף וכו׳ אלו מ״ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם ואיני יודע אם שלשים כאן וט״ו בארץ ישראל ואם שלשים בארץ ישראל וט״ו כאן כשהוא אומר וכו׳ הוי אומר שלשים בארץ ישראל וט״ו כאן, ובמדרש תהלים ה׳ נאמר, כשישראל זוכין שמונה עשר בארץ ישראל ושנים עשר בחוצה לארץ וכו׳, וע״ע במ״ח חלק ד׳ צד 191: 2 משל יהודה היו וכו׳. לפי שחכלילי עינים מיין אינו שבח (ע׳ משלי כ״ג כ״ט) הוא דורש עינים הם הסנהדרין שהם עינים לעדה שנאמר והיה אם מעיני העדה (במדבר ט״ו כ״ד), וכמו שהוא בספרי עקב פי׳ מ״א ובשהש״ר פ״א ט״ו וש״נ, ומדרש רות פ״ד סי׳ י״ב, והסנהדרים אדומים (מלאים או יפים, ע׳ בת״י), מיין הוא התורה (ע׳ לעיל צד 1260 ובמ״י שם), וזה שאמר ומה טעמיה, כלומר מנא ליה כן, חכלילי עינים מיין הם הסנהדרים שהיו משל יהודה, ולבן שנים מחלב שהם סודרים דברי תורה בפיהם (בשינים) ומדקדקים בהם עד שהם מלבנים אותם ומוציאום נקיים כחלב, וכעין שאמרו בשהש״ר פ״א ב׳, מה חלב נקי אף דברי תורה נקיים וכו׳, וע״ע בשהש״ר פ״ד ד׳ שניך כעדר הקצובות מילין קציבין וכו׳, ובכתובות קי״א ב׳, אל תקרי לבן שינים אלא לבון שינים, ובמה״ג עמ׳ 739 הובא, ולבן שניים מחלב אלו סנהדרין שהן יושבין וסודרין דברי תורה בשניים עד שמוציאין אותן נקיים כחלב, ובמדרש רות פ״ב שם לשון המאמר, ר׳ עזריה ור׳ יונתן ור׳ יצחק בר מריון ואמרי לה ר׳ יוסי ברבי חנינא עיקר סנהדרין משל יהודה מאי טעמא חכלילי וכו׳ ולבן שנים מחלב שהיו סודרין את ההלכה בשנים עד שהיו מוציאין אותה בנקיון כחלב, ובשהש״ר פ״ה שם דרשו, רוחצות בחלב אלו ההלכות שהן (הסנהדרין) רוחצין אותם בשנים עד שעושים אותה נקיים כחלב, והגי׳ בשנים היא גם בכי״ו כאן, ובמתת-יה (ובחי׳ הרש״ש) מגיה כן, ומפ׳ שהם סודרים את ההלכה זוגות זוגות עד שתתברר היטב וכמו שפי׳ במ״כ בשהש״ר שם, וע׳ בסנהדרין פ״ה מ״ה היו מזדווגין זוגות זוגות, אכן אף לגי׳ שנים יש לקרות שינים בחיר״ק, והדרש מיוסד על לבן שינים, וכן מפרשים שאר המפרשים בשהש״ר שם, וע׳ עוד לעיל צד 1259 לא יסור שבט מיהודה זו סנהדרין וכו׳ וצד 1222 וש״נ וביפ״ת: 4 בני דרום וכו׳. בני יהודה שישבו בדרומה של ארץ ישראל, ונראה שצ״ל וחיכם יפה וכו׳ כמו שהוא בכי״ו, ודורש חכלילי כמו כחול (וע׳ ברמב״ן עה״ת) וכמו חיך (ע׳ לקמן פצ״ט סי׳ ח׳), וחיכם יפה לתלמוד תורה שמדייקים בלשונם, ע׳ עירובין נ״ג א׳ בני יהודה דדייקו לישנא וכו׳ נתקיימה תורתם בידם, ולבן שינים דורש כמו בן שבא בשנים, זקן, וכעין שאמרו בכתובות שם, ושמא תאמר לנערים יפה ולזקנים אינו יפה ת״ל ולבן שנים מחלב אל תקרי לבן שינים אלא לבן שנים, והגי׳ וחיכם הוא גם במה״ג שם, אלו בני הדרום שעיניהן כחולות וחיכם יפה לתלמוד תורה וכו׳ יפה יין לבן שנים מחלב לתינוק, ומוסיף כשם שהחלב מגדל את התינוק כך היין קורת רוח לזקן ומיישב את נפשו, והיא עפ״י סא״ז שם, אמרו טוב יין לבן [שנים] מחלב לתינוק מה חלב מגדיל את התינוק וכו׳: 5 עם חבירו וכו׳. כן הגהתי עפ״י כי״ו, וכן מוגה במ״כ וביפ״ת, וחרדלי וגורדלי מיני יינות הם ונזכרו גם בשבת ס״ב סע״ב ביין גורדלי או ביין חרדלי (ורש״י שם פי׳ גורדלי לבן, וחרדלי שחור), וע׳ בעה״ש ח״ב צד שנ״ט ולעף, פלורה ח״א צד 56, ואיני יודע למה ספרו זאת כאן, וע׳ ביפ״ת: 7 הוון נסבין וכו׳. היו לוקחים כל אחד שני סלעים לדרוש לפני ציבורו של ר׳ יוחנן ולהחזיק אותו ביחד עד שיבא ר׳ יוחנן לדרוש, ופעם דרש האחד, ובשבת שניה דרש האחר, והדורש קבל שכרו שני סלעים, נכנס ר׳ לוי ואמר יונה זה, הנביא, היה משל זבולון שהיה מגת חפר המונחת בחלק זבולון, ובדרך אגב מפ׳ שגת חפר היא עיר גובבתא דציפורי (ע׳ ארץ ישראל ושכינותיה להורוביץ צד 226, ובכי״ו הגי׳ גופתתה, ובמ׳ קהלת ז׳ י״א וט׳ י׳ הגי׳ בדפ״ר וד״ו גוב תתא), ואח״כ נכנס ר׳ יוחנן ודרש יונה משל אשר היה שצידון היתה בחלקו של אשר וכמו שהוא בשופטים (וע׳ באות הבא), וביונה כתוב שאמו ישבה בצרפת אשר לצידון, ומסורת להם שאלמנה אשר בצרפת אמו של יונה היתה, וכ״ה בפדר״א פל״ג (ובילקוט ריש יונה מעתיק הספור שלפנינו מירוש׳ סוכה, ומוסיף כאן ותני ר׳ אליעזר יונה בן אמתי בן צרפית אלמנה היה, ואגדה אחרת בסדר אליהו רבה פי״ח ע״ש ובמבוא לסא״ר לר״מ איש שלום צד 11), ובשבת הבאה אמר

לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון (שופטים א לא), וכתיב קום לך צרפתה אשר לצידון (מ"א יז ט), אמר ליה רבי לוי לרבי יהודה בר נחמן אע"ג דשבתא דידך סב תרתין סלעין ושבקי דניעול, על רבי לוי ואמר אע"פ שלמדנו רבי יוחנן בשבת זו שעברה הדין יונה משל אשר היה, אלא אביו משל זבולון ואמו משל אשר, וירכתו עד צידון ירך שיצא ממנה מצידון היתה, אמר ליה אמרתה מן קאים, תזכי ותימרינה מן יתיב, ושמש דרוש שתים ועשרים שנה, ד"א וירכתו עד צידון רבי אלעזר אמר זבוד דגילילה, רבי יוחנן אמר מגדל דיו:

יב יד טו) יששכר חמור גרם מה חמור זה גרמיו ברורין, כך היה תלמודו של יששכר ברור עליו, רובץ בין המשפתים אלו שתי שורות של תלמידי חכמים שהן יושבין לפניהם, וירא מנוחה כי טוב זו התורה שנאמ' כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד ב), ואת הארץ כי נעמה זו התורה ארוכה מארץ מדה וגומ' (איוב יא ט), ויט שכמו לסבול עול של תורה, ויהי למס עובד אלו מאתים ראשי סנהדראות שהיו משבטו של יששכר [הדה היא ומבני יששכר ידעי בינה לעתים (דה"א יב לג) מהוא לעתים ר' תנחומא אמ' לקירסין, ר' יוסה בר קצריי אמ' לעיבורים,

8 תנחומא סי' י"א ולקמן פל"ט סי' י', ועי' סנהדרין פ"ד מ"ד ולעיל לד 807: 9 עי' אבות פ"ו מ"ג, ברכות ה' א': 11 לעיל לד 842 ולד 1222 וש"נ:

1 ישבי ן | ואת — צידון] וגו' ן, ואת יושבי צידון ואת אחלב ואת אכזייב ואת חלבה ואת אפיק ואת רחוב ף° | וכת' ות | 2 לצידון וגו' ן ̇| * לרבי — נחמן] ליהודה בר נחמן ן, לרבי יוחנן דת | דשובתה ו | תרין ת | 3 ושובקי ן, ושביק ת | הדן ו | 4 זבולן ן | עד] על ת | צידן ו | מצידן היית ן | 5 לה ן, לו ת | * אמרתה — ותימרינה ן] אמרת נחמן קיים תיתי למימרנא דת | ושימש דריש ת | עשרים ושתים ת, עשרין ותרתין ן | שנין ן | 6 לעזר ן | אמר ל' ת | זבור ן | דגלילה ן, גליליאה ת | * מגדל ן] בגדל דת | דיווה ן | 7 יששכר חמר ן | זה ל' ת | ברורים ן | למודו ת | 8 אילו ן | שתי] עשר ת | יושבים ת | לפניהן ן | 9 שנאמ' ל' ן | נתתי לכם] וגו' ן | 10 וגומ' ל' ת | עולה ות | 11 אילו ן | סנהדריות ן | שהיו — יששכר] שהיו משבט יששכר ת, שהיה יששכר מעמיד ן | * הדה היא — באהלי זבולן ן] וכו' ד, ל' ת |

לו ר' לוי לר' יהודה בר נחמן (כן הגהתי עח"נ, וכן הגיהו במ"כ וביפ"ת) אע"ג ששבת שלך היא ועליך לדרוש, קח את שני הסלעים, שכר הדרשה, והנח אותי שאכנס לדרוש, נכנס ואמר אע"פ שר"י אמר בשבת שעברה שיונה משל אשר היה, אף על פי כן אביו משל זבולון ואמו משל אשר (ואלא הוא כמו אעפ"כ, אבל [עי' למשל שבת מ"ב ב']), וכן לעיל צד 1237 שורה 9, וכעין זה בתמיד פ"ד מ"ג, ובדפוסים חדשים הגיהו עפ"י המ"כ יפה למדנו ר' יוחנן, ועי' נזיר ספ"ז יפה אמרת אלא כן אמרו הלכה), ומפ' את הקרא שלפנינו על יונה, לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות, שיונה יבא לחוף אניה, וירכתו, כלומר ירך שיצא ממנה דהיינו אמו, על צידון מצידון היתה, מאשר, ומיישב בזה את הקושיא שזבולון לא הגיע כלל לצידון, והיא היתה בחלקו של אשר, אמר ליה ר' יוחנן אמרתה דרשה זו בעמידה, תזכה ותאמר לדרשתך בישיבה כדרך הרב שיושב בעת הדרשה ולא כתלמיד שעומד, ושמש בתור דרשן כ"ב שנה, וסוף המאמר משובש בדפוסים אמרת נחמן קיים וכו' עח"נ (וצ"ל אמרתנה מן קיים תזכי למימרנה מן יתיב) והגהתי עפ"י כי"ו, ופירושו כבר נתגלה למהרז"ו, והוא מראה לירושלמי סוף הוריות שאמרו, קם רבי אבא בר כהנא ונשקיה (לר' לוי) בראשיה אמר זכיתה מימרינה יקים תזכי' מימרינה מיתיב, ולב"ר נתברך ר' לוי להיות דורש בישיבה במקרה זה מר' יוחנן, ולא מר' אבא ב"כ, ובירושלמי סוכה שם סיום המאמר ליתא, והספור שם בשינוי, ר' לוי ויהודה בר נחמן הוון נסבין תרתין סילעין מיעול מצמת' קהלא קומי ר' יוחנן עאל ר' לוי ודרש יונה בן אמיתי מאשר היה דכתיב אשר לא הוריש וכו' עאל ר' יוחנן ודרש יונה בן אמיתי מזבולון היה דכתיב ויעל הגורל נכו' הנביא אשר מגת החפר בשובתא תוריתא א"ר לוי ליהודה בר נחמן סב לך אילין תרתין סילעיא ועול מצמתה קהלא קומי ר' יוחנן עאל ואמר קומיהון יפה לימדנו ר' יוחנן אמו מאשר ואביו מזבולן וירכתו עד צידון ירך שיצא ממנה מצידון היה, ובמה"ג עמ' 740 הובא, אמ' ר' יוחנן הדין יונה משלאשר היה דכת' אשר לא הוריש וכו' אמ' ר' לוי אע"פ שלימדנו ר' יוחנן כך אמו מאשר אבל אביו מזבולן אמו מאשר דכת' וירכתו על צירון ירך שיצא ממנה מצידון אביו מזבולון דכת' ויעל הגורל וכו', ובמקרא שלפנינו כתוב על צידון, אכן בהרבה ספרים הנוסח עד צידון: 6 זבוד דגילילה וכו'. לפי שזבולן לא הגיע לצדון (וצדון עצמה היתה בחלקו של אשר, עי' באות הקודם) מפרשים צדון שבמקרא על צדון אחרת, ור"א ור"י חולקים לאיזו עיר כוון, ועי' על המקומות האלה בס' א"י ושכינותיה להורוביץ צד 244: 7 גרמיו ברורין וכו'. עצמותיו ניכרים מתוך גודלם, כך היה תלמודו של יששכר ברור עליו, ונראה שלדרש זה (או לדרש בתנחומא ולקמן פצ"ט סי' י' ע"ש) כוונו בנדרים כ' ב' שהביאו הפסוק יששכר חמור גרם להראות שיששכר היה גדול בתורה, ולא כפי' רש"י שם (אולם בעירובין ק' ב' חסר פסוק זה), ודרשו עוד רובץ בין המשפתים אלו שתי שורות וכו', ובדפוסים חדשים הגיהו שלשה שורות עפ"י המשנה בסנהדרין שם, ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם (לפני הסנהדרין) וכ"ה לעיל פרשה ע', וכן הובא במה"ג עמ' 741, אלו שלש שורות שלתלמידי חכמים שיושבין לפניהם בכל עת שנ' אם תשכבון בין שפתים (תהלים ס"ח י"ד), וכיון שכאן אינו מדבר מסנהדרין יש לקיים גם הגי' שתי, ובתנחומא (ולקמן) שם הלשון, אלו התלמידים שלו שמרביצין תורה בא"י לפני חכמים שנ' אם תשכבון בין שפתים וכו': 9 כי טוב זו התורה וכו'. אין טוב אלא תורה כמו שנאמר בברכות שם וש"נ, ובתנחומא שם הלשון, וירא מנוחה זו תורה שנאמר יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי (ירמיה מ"ה ג') כי טוב זו תורה וכו', ועי' לקמן שם, ולדרש זה כוון הספרי וזאת הברכה פי' שנ"ד ששבטו של יששכר משתבח בתורה וכו' וכן מצינו שאביו משבחו שנאמר וירא מנוחה כי טוב (ועי' במ"י לעיל צד 843), ובמה"ג שם וצד 824 הנוסח ואת הארץ ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים כי נעמה דרכיה דרכי נועם (משלי ג' י"ז) ויט וכו' עולה של תורה וכו', והמדרש מפ' כנראה שיששכר היה עובד למס על ידי שהוטל עליו טורח הציבור להורות להם, וכמו שמפ' רש"י עה"ת ועי' רד"ק, וכעין זה בתנחומא (ולקמן) שם, מס זו הלכה כשהיו טועין היו שואלין ומבקשין מידן וכו', ועי' במדרש אגדה, ובת"י א' מתורגם בגין כן ארכין כתפיה למלעי באורייתא והוו ליה אחוי מסקי דורונין, ועי' בת"י ב', וכעין זה נמצא בספרו של הירונימוס, ע' במ"ח חלק ג' צד 385 וראהמער, די הבראישען טראדיטיאנען וכו' צד

ראשיהם מאתים וכל וגו׳ (שם שם) שהיו מסכימין הלכה על פיהם והוא מושיב להם הלכה כהלכה למשה מסיני, וכל השבח הזה מאין היה לישׂשכר, משלזבולן שהיה עוסק בפרגמטיא שלו ומאכיל את ישׂשכר שהיה בן תורה הדה היא זבולן לחוף וגו׳ (בראשית מט יג), וכשבא משה לברך את השבטין הקדים ברכת זבולן לברכת ישׂשכר הדה היא שמח זבולן בצאתך וגו׳ (דברים לג יח), אל תהי קורא כן, אלא שמח זבולון בצאתך מימה שישכר באוהלך, ויש אומ׳ יששכר באהלי זבולן], ד"א ישׂשכר 62b חמור גרם מדבר בארצו, מה חמור זה נמוך מכאן ונמוך מכאן וגבוה באמצע, כך בקעה מכאן ובקעה מכאן והר באמצע, רובץ בין המשפתים אילו שתי בקעות, בקעת אכסלו ובקעת יזרעאל, וירא מנוחה כי טוב זו תנעם, ואת הארץ כי נעמה זו נעים, ויט שכמו לסבול עולה של ארץ ישראל, ויהי למס עובד רבי אלעזר ור׳ שמואל בר נחמן, רבי אלעזר אומר כל השבטים הניחו יתירות, ושבטו של ישׂשכר לא הניח יתירות, רבי שמואל בר נחמן אמר אף שבטו של ישׂשכר הניחו יתירות אלא שהיו בעלי מסין, אמר רבי אסי אם מעלי מסין היו כמו שנשתעבדו, ד"א ישׂשכר חמור גרם פירותיו של ישׂשכר גסין היו, והיה שבטו של זבולן נוטל מהם ומפרש בים, והיו אומות העולם רואין אותן ומתמיהין עליהם, והיו אומרים להם ישראל על אילו אתם מתמיהין, אלו הייתם רואים לאדוניהם של אלו עוסקין בתורה היה לכם להתמה עליהם, והרבה גרים היו באים ומתגיירים, ר׳ יהודה ב"ר סימון בשם רבי אחא אמר ישׂשכר חמור גרם ישׂשכר חמור לגרים:

מז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל כמיוחד של שבטים, אמר רבי יהושע בר נחמיה יג

11 ירושלמי דמאי פ"ב כ"ב ד׳, שביעית פ"ו ל"ו ג׳: 14 ע׳ ספרי וזאת הברכה פי׳ שנ"ד: 16 תנחומא סי׳ י"ב ולקמן פצ"ט סי׳ י"ח, במדבר רבה פי"ג סי׳ ס׳ ופי"ד סי׳ ט׳:

6 חמר זה ו | מיכאן ד¹, מיכן ו (וכן בסמוך) | כך ארצו ת | 7 והר] ותבור ו | * באמצע ות] מכאן ד, מיכאן ד¹ | רובץ ל׳ ו | אלו ת | בקעיות ו | * אכסלו ו] כסלן ת, פסלן ד | 8 לסבול — ישראל] לסבול לסב׳ עולה של ארץ ו | 9 לעזר ו | * ור׳ ות] רבי ד | בר נחמן ל׳ ו | לעזר ו | יתידות ת°, יתדות ו | 10 שבטו ו | הניחו ו, הניח ו° | יתידות ת, יתדות ו | רבי — יתירות] ר׳.. הניח יתדות ו°, ל׳ ו | 11 * אלא ו] אלו דת | בעלין] מעלה ו | מסים ות | אסי] אימי ו | * אם ו] הם דת | * מעלי ת] מעלה דו | מסים ת, מיסים ו | כמי ו | חמר ו | 12 * פירותיו ות] פרותיו ד | היו גסים ו | היה ו | שבטו של] שבט ת | * זבולן ו] זבולון ת, יששכר ד | נוטלין ת | מהן ת, ל׳ ו | * ומפרש ו] מפרש ד, ופורשין ת | בימים ו | היו ו | רואים ת | 13 ותמיהין ת | עליהן ו | אומרין להן ו | * ישראל ת] לישראל ישראל ד, ל׳ ו | אלו ת | מתמהין ד¹ | אלו — עוסקין] אילו ראיתן אדניהם עסוקין ו | 14 להתמיה ת, מתמה ו | הרבה גויים(?) ו | ומתגייירין ו | יודה ו | בר ד¹, ביר׳ ות | 15 סימון ל׳ ו | ישׂשכר זה ו | * לגרים ו] לגרמיה ד, גרמיה ת | 16 כאחד — ישראל] וגו׳ ו | של שבטים] שבשבטין ו | * יהושע ו] יהוש׳ ד, יהושוע ת | בר (ביר׳ ו) נחמיה] ל׳ ת |

52, ובדפוסים קיטעו את המאמר משבטו של ישׂשכר וכו׳, לפי שכתוב הוא לעיל פע"ב, והשלמתי כמו שהוא בכי"ו, ולעיל צד 843 אות 4 פירשתי שלדעת היש אומרים ישׂשכר באהלי זבולן, מוסב באהליך על זבולן, שישמח לפי שיששכר יושב באהליו (של זבולן) ולומד, ועתה מצאתי בהלכות גדולות (דפוס ברלין) צד 635, אמרו רבנן מאתים ראשי סנהדריות עמדו משבטו של ישׂשכר וכו׳ וכל שבח הזה מנין היה לו לישׂשכר לא היה לו אלא מזבולון שזבולון היה עוסק בפרגמטיא שלו והיה מאכיל את ישׂשכר וכו׳ מלמד שהקדים ברכת זבולן לברכת ישׂשכר וכו׳ וי"א אהלי ישׂשכר מאהלי זבולן, והיא כמו שפירשתי שיששכר ישב באהלי זבולן, ואוהליו היו שייכים לזבולן, והמאמר נמצא בשינוי בפרק צדקות (בתי מדרשות לווערטהיימער, בית שלישי צד כ"ז) ושם משובש, ויש אומ׳ אהליו של ישׂשכר קודם לאהליו של זבולן, (ודברי המו"ל שם הערה י"ח ושם צד 11 אינם נכונים), וע"ע לקמן פצ"ט סי׳ ט׳ ובמ"י שם: 7 והר באמצע וכו׳. כן הגהתי עפ"י כי"ו וכי"ת, וכן נדפס במדרש שעם היפ"ת (ד׳ פירדא), ובכי"ו מפורש ו ת ב ו ר באמצע (ע׳ יהושע י"ט כ"ב), וכן הגהתי עפ"י כי"ו בקעת א כ ס ל ו, וכוונו לבקעת העיר כסלות למערב הר תבור הנזכרת ביהושע י"ט י"ח, ויהי גבולם יזרעאלה ו ה כ ס ל ו ת, וכסלות נקראת עוד היום איכסאל, ע׳ געזעניוס ע׳ כסלות, ובכי"ת הגי׳ כסלן, וגם זה נכון, וע׳ נייבויער גיאוגרפיה צד 50, וכן תנעם ונעים שכות מקומות הן, וע׳ בתבואת הארץ (הוצ׳ לונץ) צד ר"ו ונייבויער שם צד 188: 9 כל השבטים הניחו יתירות וכו׳. הניחו יושבי ארץ כנען שלא הורישו וכמפורש בשופטים א׳, ושבטו של ישׂשכר לא הניח, שלא הוזכר בשופטים שם, ור"ש בר נחמן אמר אף שבטו של ישׂשכר הניח יתירות אלא (כן הגהתי עח"ג, וכן הגיהו המפרשים) שהיו בעלי מסין, והוא מפ׳ ויהי למס עובד על הכנעני יושב הארץ, וכמתורגם בתרגום אונקלוס ודאשתארון בהון יהון ליה פלחין ומסקי מסין, ומפני זה הובאה המחלוקת כאן, ואומר ר׳ אמי (כן היא עיקר הגי׳ כמו שהיא בכי"ו) אם מעלי מסים היו הרי היא כמו שנשתעבדו לישׂשכר, והגהתי א ם (מעלי) וכמו שהוא בכי"ו, והמפרשים נדחקו הרבה בפי׳ המאמר המשובש בדפוסים, ודברי ר׳ אמי בעלמא נאמרו וכמבואר בירוש׳ דמאי שם, ר׳ אימי בעי ולא ממעלי מסין הן (יושבי כפר צמח), סבר ר׳ אימי מעלי מסין כמי שנתכבשו (וחייבים במעשרות כמו ערי ארץ ישראל), ובשביעית שם המאמר נשתבש ע"ש ובחי׳ הרד"ל, ובאמת גם מהיתירות שהניחו שאר השבטים כתוב שהיו למס (שופטים א׳ כ"ח, ל׳ ל"ג, ל"ה), וע׳ ביפ"ת ובפי׳ מהרז"ו, ובמ"ג שם הועתק, ד"א ויהי למס עובד ר׳ אלעזר אומר כו׳ הניחו י ת ד ו ת חוץ מישׂשכר ר׳ שמואל בר נחמני או׳ אף הוא הניחן א ל א שהיו מעלי מסים, וח"נ יתירות יתידות ע׳ לעיל צד 676 ובמ"י שם: 15 ישׂשכר חמור לגרים וכו׳. כן הגהתי וכמו שהוא בכי"ו, ור׳ אחא דורש גרם כמו גרים וכמפורש לעיל, ואין הוא אומר דבר בפני עצמו, וכן השומרנים קוראים גרים במקום גרם, והמפרשים נדחקו והגיהו חמור ג ר מ י ה (וכ"ה בכי"ת) עפ"י הדרש לקמן פצ"ט סי׳ י׳ חמור גרם אותו, וליתא, ובת"י ב׳ מתורגם וחזא וכו׳ וית ארעא ארום ש מ י נ י ן א י נ ו ן פ י ר י ה, וע׳ בת"א, ובספרי שם הדרש שאומות באים ומתגיירים באופן אחר ע"ש: 16 כמיוחד של שבטים וכו׳.

אילולי שנידבק למיוחד שבשבטים אפילו שופט אחד שהעמיד לא היה מעמיד, ואי זה זה, זה שמשון בן מנוח, כיחידו של עולם, מה יחידו של עולם אינו צריך סיוע, כך שמשון בן מנוח אינו צריך לסיוע, אלא וימצא לחי חמור טריה (שופטים טו טו), מהו טריה בר תלתא יומין, רבי אבון אמר בטנה תרין, היא דעתיה דר' אבון דאמר רבי אבון בלחי החמור חמור חמורתי' וגו' (שם שם טז), ויצמא מאוד (שם שם יח) דמפטט צהי, אמר רבי חוניא ורבי עזריה בשם רבי יוחנן אפילו היה [לפניו] צרצור של מים לא היה יכול לפישוט את ידו וליטלו אלא ויקרא שמשון אל יי' ויאמר יי' אלהים אתה נתת ביד עבדך וגומ' [ועתה אמות בצמא ונפלתי ביד הערלים] (שם שם) אמר לפניו רבון העולמים אם אין ביני לבינן אלא המילה הזאת, כדי הוא שלא אפול בידן, מיד ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי (שם שם יט), ר' לוי ורבנן, רבי לוי אמר המקום ההוא שמו לחי, רבנן אמרי המקום ההוא מכתש שמו, רבי אבא בר כהנא ורבי ברכיה בשם רבי אליעזר מלמד שברא לו הקב"ה מעין מבין שניו, באי זו זכות, מברכתו של משה שאמר יזנק מן הבשן (דברים לג כב) מבין שניו:

1 ע' שמות רבה פ"מ סי' ד': 2 ע' סוטה י' ס' ולעיל צד 200:

1 אלולי ת | כמיוחד ו | שבשבטין ו, שלשבטים ת | אפילו זה ו | שהעמיד] שהיה מעמיד ת | זה ל' ת | 2 כיחידו] ידין עמו ~ ו° | כך] אף ת | בן מנוח ל' ת | 3 סיוע ות | טרייה ו | מהו — בר] טרייה דהוה לה ו | תלתה ת | אבין ו | 4 תריין ו | אבין דמר ו | דאמר — החמור ל' ת | וגו'] בלחי החמור ת | 5 מאד ות | * דמפטט ו] דמפטמט דת | צחי ו | אמר ל' ות | חוניא — עזריה] חונייא ר' עזריקם ו | יוחנן אמר ת | * לפניו ו] ל' דת | 6 ידיו ולטלו ו | * ויקרא — הערלים] ויקרא.. וגומ' ד, ויקרא.. נתתה ביד עבדך ת, ויתפלל שמשון אל יי' ויאמר וגו' ו | 7 רבונו של עולם ו, רבש"ע ת | 8 * אין ות] איני ד | לבינו ו | המילה הזאת] המילה ו° הזו בלבד ו | כדיי ו, כדאי ת | הוא] אני ת | * אפול ות] נפול ד | בידם ות | את — בלחי] וגו' ו | 9 ר' לוי ורבנן ל' ו | לוי — שמו] לעזר או' מקום הוא ושמו ו | 10 מקום הוא ושמו מכתש ו | אבא — ברכיה] ברכיה ר' אבא בר כהנא ו | לעזר ו, אליעזר אמרי ת | 11 מעיין ו | שיניו ת° | שאמר] שנ' ת | שיניו ת |

דורש כאחד כמיוחד, זה שבט יהודה וכמו שמפורש במקומות שציינתי, וכן תרגמו בת"א ובת"י א' בראשית כ"ו י' אחד העם, דמיחד בעמא וע' ברש"י עה"ת שם, וכאן מפ' ג"כ ועל שמשון נבא נבואה זו וכו' כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה, והרמב"ן אומר, כמיוחד שבשבטים הוא יהודה שנאמר בו ידך בעורף אויביך כי גם זה (שמשון) יגבר על אויביו וינצחם וכו', ובבמ"ר פ"י שם נאמר כל מקום שנאמר אחד גדול הוא בהקב"ה נאמר אחד וכו' וכן באבימלך הוא אומר כמעט שכב אחד העם לפי שהיה מלך וכו', וע' במגילה כ"ח א' וש"נ הדרש אחד מיוחד וכו', והדרש שיעקב כוון על שמשון הוא גם בתרגומים עה"ת, וכן אומרים אפרם והירונימוס, וע' לעיל צד 1222 וברשב"ם עה"ת, ובבמ"ר פי"ד שם דורש דן וכו' כמיוחד שבשבטים זה יהודה וכו' לפי שברכת יעקב לדן לא היתה אלא על שם שמשון וכו', ובאג"ב פפ"ג (פ"ב) איתא, דן ידין עמו זה מנוח, ונראה שצ"ל שמשון בן מנוח: 1 אילולי שנידבק וכו'. לפיכך הקיש יעקב את דן ליהודה לפי שנדבק ליהודה, ואמו של שמשון מיהודה היתה, ומפורש הוא בבמ"ר פ"י שם, כמיוחד שבשבטים זה יהודה לכך הקישו ליהודה שמארץ יהודה היה ואמו היתה מיהודה וכן (צ"ל כי) מנוח היה מדן ואשתו היתה מיהודה נמצא שמשון בא משבט דן ומשבט יהודה וכו', ובענין אחר נדרש בשמו"ר שם על דן שנדבק ליהודה בעשיית המשכן; כי בצלאל היה משל יהודה ואהליאב מדן, והלשון שם, א"ר חנינא בן פזי אין לך גדול משבט יהודה ואין לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחינות (השפחות) וכו' אמר הקב"ה יבא ויזדווג לו וכו': 2 כיחידו של עולם וכו'. הוא דרש אחר, כאחד המיוחד היינו הקב"ה ושמשון הוקש להקב"ה מה יחידו וכו', וכעין זה אמר ר' יוחנן בסוטה שם, שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנ' דן ידין עמו כאחד וגו' (ופירש"י כאחד כיחידו של עולם במשפט צדק), וכן דורש ר' יהודה בר' סימון לעיל שם, הן האדם היה כאחד ממנו כיחידו שלעולם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (וע' לעיל בסמוך), וע' לקמן פצ"ט ובמ"י לעיל צד 1218 אות 5, והכתוב לא אחד (איוב י"ד ד') נדרש בתנחומא מ"ב חקת סי' ד' ובנסמן שם על יחידו של עולם ע"ש: 3 מהו טריה וכו'. לפי שהביא את הקרא בשמשון הוא מפרשו ודורשו, טריה פירושו בן שלשה ימים, ול"י הוא[1] טריה שלשה, ר' אבון אמר שהכונה שהחמורה היתה מעוברת שני חמורים וביחד הם שלשה, וזהו טריה, ור' אבון מוצא ראיה לדבריו בקרא חמור חמורתים, כלומר שהחמור היה עם שני חמורים, ובטן בסורית פירושו מעוברת, וכן בשופטים שם מתורגם חמור טריה חמרא בטינתא, וע' בעמת"ר ח"א צד 92, ובמה"ג עמ' 743 הובא, חמור טריה ר' אבון אמ' דהות בטנה תרין דכת' חמור חמורותים: 5 דמפטט צהי. כן הגהתי עח"נ, ופירושו מי שמפטפט הרבה הוא צמא למים, ובשמשון כתוב ויהי ככלותו לדבר וגו' ויצמא מאד, ובדפוסים חדשים הגיהו דמפטפט, ובמה"ג שם הגי' ג"כ דמיפטט צאהי (דמפטט צהי), וצהי הוא כמו צחי, ע' בעמת"ר ע' צהי, וכ"ה בכי"ו ובדפוסים אחדים, ור"ח ור' עזריה בשם ר' יוחנן (וע' לעיל צד 1256 ובח"נ שם) אומרים שהיה חלש ועיף ואפילו היה לפניו צרצור, כוס של מים (וע' במ"י לעיל 1142) לא היה יכול ליטלו לפיכך לא היתה לו עצה אחרת אלא קרא אל ה', ולמד כן לפי שנאמר וישת ותשב רוחו (פסוק י"ט), ובמקרא כתוב ויקרא אל ה' ויאמר אתה נתת וגו' ועח"נ, ובמה"ג שם הגי' ר' חונה ור' עזריקם בשם ר' יוחנן אפילו צרצור שלמים לפניו לא היה יכול לפשוט ידו וליטלו אלא ויקרא אל ה' אמ' לפניו רבונו שלעולם אם אין ביני לבינם אלא המילה כדאי הוא שלא אפול בידם ועתה אמות בצמא ונפלתי ביד הערלים מיד ויבקע וכו': 10 מכתש שמו וכו'. במ"כ מפ' במקום מכתש שהיה שם מונח הלחי, ונראה שרבנן מסרסים את המקרא ודורשים את הלחי אשר במכתש, וביפ"ת מפ' שבמקום לחי היה מקום מיוחד שיצאו ממנו המים ונקרא מכתש, ור' אליעזר אומר שברא לו הקב"ה לשמשון מעין מבין שיניו, וזהו מכתש (מקום קביעות השן) אשר בלחי של שמשון, באיזו זכות וכו' מן הבשן, ודורש בשן נוטריקון מבין שניו, וכיוצא בזה נדרש הכתוב מבשן אשיב (תהלים ס"ח כ"ג) מבין שיני אריה (גיטין נ"ז ב'), ובסוטה ט' ב' א"ר יצחק דבי ר' אמי שנבקע לשמשון המכתש אשר בלחי החמור

[1]) τρία.

יז יח) יהי דן נחש עלי דרך מה נחש זה מצוי בין הנשים, כך שמשון בן מנוח מצוי בין הנשים, מה הנחש נאסר בשבועה, כך שמשון בן מנוח נאסר בשבועה ויאמר להם שמשון השבעו לי (שופטים טו יב), מה נחש זה כל כוחו אינו אלא בראשו, כך שמשון אם גולחתי וסר ממני כוחי (שם טז יז), מה הנחש הזה ריסו מחלחל לאחר המיתה, כך ויהיו המתים אשר המית במותו [וגו'] (שם שם ל): יד

הנושך עקבי סוס קראו לשמשון וישחק לנו (שופטים טז כה) אמר רבי לוי כתיב ועל הגג כשלשת אלפים (שם שם כז) אילו מה שהיו על שפת הגג, אבל מה שהיו לאחוריהם ולאחורי אחוריהם אין בריה יודעת, ואתה אמרת וירדו אחיו וכל בית אביהו וישאו אותו ויעלו ויקברו אותו [וגו'] בקבר מנוח אביו (שם שם לא), אלא אבינו יעקב בקש רחמים על הדבר ויפול רוכבו אחור יחזרו דברים לאחוריהם: לפי שהיה אבינו יעקב רואה אותו וסבור בו שהוא המלך המשיח, כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת לישועתך קויתי י"י:

[לישועתך קויתי י"י] אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי, תאותו של עולם הבא בקווי, הה"ד אף אורח משפטיך י"י קוינוך (ישעיה כו ח), אילו יסורים, לשמך (שם שם) זו קדושת השם, ולזכרך (שם שם) זו זכות אבות, תאות נפש (שם שם) זו תאותו של עולם הבא, חנינה בקווי, י"י חננו לך קוינו (שם לג ב), סליחה בקווי, כי עמך הסליחה (תהלים קל ד), מה כתיב בתריה קויתי י"י (שם שם ה): (לפי שהיה אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו, כיון שראה אותו שמת מיד אמ' לישועתך קויתי י"י):

1 ע' לעיל צד 1222 ולג"ב פפ"ג (פ"ג): 11 ע' תנחומא סי' י"ב ולקמן פצ"ט סי' י"א ולג"ב שם:

1 דרך וגו' ו | מצאוי ו (וכן בסמוך) | בן מנוח ל' ת | 2 הנחש] נחש זה ו | שנא' (דכת' ת) ויאמר ות | השבעו לי] ~ וגו' ו, פן תפגעו בי אתם ת | 3 הנחש הזה ת | * כוחו ד¹ות] כחו ד | שמשון ל' ו | גלחתי ות | ממני כחי ו, כוחי ממני ת | 4 נחש זה ות | אירסו ו⁰ | מהלהל ד¹ | אחר ו | מיתה ות | כך שמשון ת | * במותו וגו'] במותו ד ת, וגו' ו | 6 סוס] ~ עקבי סוס ו | כת' ות | 7 אלפים] אל' איש ו | לאחוריהן ת, לאחריהם ו | 8 אחריהם ו, אחריהן ת | אין כל בהייה ו | ולאחרי ו | ואתה אמרת] ואת אמ' ת, ותמר' ו | אביו ות | וישאו — ויעלו ל' ו | 9 אתו ו | * וגו'] ל' דות | אביו אתמהא ו | יעקב אבינו ת | ויפל ו | 10 וחזרו הדברים לאחריהם ו | מלך ו | 11 וכיון ו | לישועתך] מיד אמ' לישועתך ו | 12 * לישועתך — י"י ו] ל' דת | ייסורין ת | 13 תאוותו ו | הדה היא ו, ה' ה' ד¹ | קוינוך] וגו' ו | אלו ת | 14 יסורי' ד¹, ייסורין ות | זכרך ו | תאוות.. תאוותו ו | 15 י"י] אלים י"י ו | 16 מה כתיב (כת' ת) בתריה ל' ו | י"י] ~ קוותה נפשי ת, קוותה נפשי וגו' ו | אבינו יעקב ות | וסבור ות | שהגאולה ו | 17 וכיון ו | אמר [אף ו⁰] זה מת מיד אמ' ו |

1 מצוי בין הנשים וכו'. שפיתה את חוה ולא את אדם, כך שמשון (ע' שופטים י"ד א', ט"ז א', ד'), ובמה"ג עמ' 742 הובא, מה נחש מצוי בין הנשים דכת' ואיבה אשית בינך ובין האשה כך שמשון וירד שמשון תמנתה וירא שם אשה בתמנתה מבנות פלשתים (שופטים י"ד א'): 2 מה הנחש נאסר בשבועה וכו'. שמשביעים אותו בלחש ואינו מזיק (ע' שבת ק"י א') כך שמשון וכו', ומה נחש כל כוחו בראשו וכו' וכמפורש בילמדנו (המועתק בילקוט דפ"ר קונדרס אחרון ר' ל"ו, ובשינוי קצת, הוא גם באג"ב שם) יהי דן נחש זה היה שמשון וכו' כשם שהנחש אם לקה בזנבו אינו מת כיון שהוא לוקה בראשו הוא מת שנאמר הוא ישופך ראש כך שמשון אסרו אותו בידיו וברגליו ולא מת כיון שגלחו ראשו והוא לא ידע כי ה' סר מעליו וכו', ומה הנחש ארסו (וכ"ה בכי"ו עח"נ) נוקב ויורד אפילו לאחר מות הנחש, ע' לעיל צד 81, כך שמשון וכו', ובמה"ג שם הובא, ד"א מה נחש נאסר בשבועה ועפר תאכל כל ימי חייך כך שמשון השבעו לי וכו' מה נחש כוחו בראשו כך שמשון אם גלחתי וסר ממני כוחי מה נחש אירסו מחלחל לאחר מיתה אף שמשון ויהיו וכו': 6 הנושך עקבי סוס וכו'. נראה שחסר כאן הדרש על מה כיוון יעקב בשמשון שנשך עקבי סוס, ובכי"ו כפולות המלות עקבי סוס, ואולי צ"ל בפעם השניה עקבי בית, ורצה לומר שרמז בזה שהפיל את הבית עם הפלשתים באחזו בעמודיו, וכמו שהוא באג"ב פפ"ג (פ"ב) הנושך עקבי סוס שהוא אחז בשני העמודים והפיל את הבית וכו', וכן מפי' רמב"ן עה"ת, רמז לשני העמודים אשר הבית נכון עליהם וכו' כאשר ישוך הנחש בעקבי הסוס ויגביה הסוס ראשו וכו' ויפול רוכבו אחור, וע' ברש"י עה"ת שכתב ויפול רוכבו אחור שלא נגע בו ודוגמתו מצינו בשמשון וילפת את שני עמודי התוך וגו' ושעל הגג מתו: 8 ואתה אמרת וכו'. שנשאו אותו אחיו בלי חיפוש ויגיעה, אלא אבינו יעקב בקש רחמים וכו' יחזרו דברים לאחוריהם, כלומר אחר שיהרגו כולם יחזור הכל למקומו, ושמשון ישאר לבדו בין העמודים, ועל פירוש זה מורה הגי' בכי"ו וחזרו הדברים לאחריהם, והמפרשים פירשו שיעקב בקש שכולם יפלו לאחוריהם רחוק משמשון ולא עליו, אבל הלשון יחזרו דברים אינו סובל פירוש זה, ובחי' הרד"ל מגיה יחזרו רוכביו: 10 שהוא המלך המשיח וכו'. אולי אמרו כן לפי שאמו מיהודה היתה (ע' לעיל צד 1264 ובמ"י שם), ובשיטה חדשה לעיל צד 1218 אמרו שאביו של משיח מיהודה ואמו מדן ע"ש, וע' גם בת"י א' וב', ובמה"ג עמ' 743 הובא, היה יעקב סבור שהוא המלך המשיח וכיון שראה מיתתו אמ' לישועתך וכו': 12 לישועתך קויתי ה' וכו'. כן השלמתי עפ"י כי"ו עח"נ, ור' יצחק אמר שבכל דברים הנזכרים להלן כתוב לשון קוה, ואגב שכתוב כאן ג"כ לשון קוה נסדר מאמרו כאן, ובסוף המאמר הוכפל לפי שהיה אבינו רואה וכו' שכבר הובא בסוף המאמר הקודם, ויש למחקו, ואי אפשר לומר שהוא ממקור אחר ומסדר המדרש הביאו בלי שינוי (ע' מש"כ כיוצא בזה לעיל צד 1217 ובפי' מהרז"ו) כי במאמרו של ר' יצחק לא הוזכר שמשון, שיאמר עליו שהיה אבינו רואה אותו וכו', וחסר נשוא המאמר, ועל כרחך נשתרבב מלעיל ויש למחקו, ובמה"ג שם לא

טו יט) גד גדוד יגודנו בשעה שהיו ישראל מכבשין ומחלקין את הארץ היה שבט ראובן וגד עמהן והניחו את בניהם קטנים, מי שהניחוהו בן עשר מצאו אותו בן ארבע ועשרים, מי שהניחוהו בן עשרים מצאו אותו בן ארבע ושלשים, נזדוגו להן שלש משפחות רעות יטור נפיש ונודב, הה"ד ובימי 62c שאול עשו מלחמה את ההגראים וגומ' (דה"א ה י), אמר רבי יהושע ב"ר נחמיה בימי שאול זה יהושע, ולמה הוא קורא אותו שאול, שהיתה המלכות שאולה בידו, והיו אילו מגדלים שער ואילו מגדלים שער, היו אלו מגדלין שער עד שיראו את בניהם, ואילו מגדלין שער עד שיראו את אבותם, וישמעאלים מגדלין שער, ונתן הקב"ה בלבם של בנים והיו אומרים ענינו י"י ענינו, אלהי אברהם אלהי יצחק וישראל ענינו, הה"ד ויעזרו עליהם וינתנו בידם ההגריאם (שם שם כ), באי זו זכות, ר' לוי ורבנן, רבנן אמרי מברכתו של יעקב אבינו שאמר גד גדוד יגודנו, גייסא אתי למגיים יתהון, ואינון מגייסין גייסא, ורבי לוי אמר מברכתו של יהושע הה"ד ויאמר אליהם בנכסים רבים וגומ' (יהושע כב ח):

1 ע' לעיל לד 331 : 9 ירושלמי סוטה סוף פ"ח :

1 * יגודנו] יגודינו ד, יגו' וגו' ן, יגודנו והוא יגוד עקב גד גדוד יגודנו ת | מכבשים ומחלקים ת | היה שם ת | ושבט גד ת | 2 עמהם ות | הניחו את בניהן ן | שהניחו אותו ת, שהניחו ן | אותו ל' ן | עשרים וארבע ן | ומי שהניחו ן | 3 אותו ל' ן | שלשים וארבע ן, ל"ד ת | נזדווגו ת, ניזווגו ן | להם ות | שלוש ות | ונפיש ן | * ונודב ן] וקדמה דת | הדה היא ן, ה' ה' ד[1] | בימי ן | 4 את ל' ן | ההגריאים ת, ל' ן | וגומ' ל' ת | יהושוע ת | בר' ד[1], ביר' ן, בר ת | 5 יהושוע ת | אלו ת | מגדלי ת (וכן בסמוך) | ואלו ת | 6 היו ל' ת | אילו מגדלים כדי שיראו ן | ואלו ת | מגדלים שער כדי ן | את ל' ן | 7 מגדלים ן | כלבן ן | עינינו ן | ענינו] ענגו י"י ת | אברהם יצחק ות | 8 הה"ד] ה' ה' ד[1], ל' ן | וינתנו — ההגריאם] וינתנו.. ההגריים ד[1], וינתנו בידם ת, וגו' ן, וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם כי לאלהים זעקו במלחמה ונעתור להם כי בטחו בו ן[0] | באי זו זכות] באי זכות ד[1], בזכות מי ת | רבנן ור' לוי ן | 9 אבינו ל' ן | * יגודנו ת] יגודינו ד, יג' וגו' ן | גיסה אתה למגיסא ן | 10 ואנון ת, והינון ן | מגיסין גיסא ן | ורבי] ר' ן | הדה היא ן, ה' ה' ד[1] | אליהם] אליהם לאמר ן[0], ל' ן | 11 וגומ'] תשובו ת, שובו אל אהליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובזהב ובנחשת ובברזל ובשלמות הרבה מאד חלקו שלל אויביכם עם אחיכם ן[0] |

הובא ג"כ אלא מאמר ר' יצחק בשינוי ובקיצור בלי הסיום שלפנינו: 1 בשעה שהיו ישראל וכו'. כן הוא גם הלשון לעיל שם, בשעה שהיו ישראל מכבשים ומחלקים את הארץ היה שבט ראובן וגד עימהם ועשו שם י"ד שנה מכבשים ומחלקין את הארץ וכו', וזהו שאמר כאן מי שהניחוהו בן עשר מצאו אותו בן כ"ד, לפי שי"ד שנה כבשו וחלקו את הארץ, ובמה"ג עמ' 744 הובא, בשעה שהיו ישראל וכו' ושבט גד עמהם הניחו את בניהן קטנים מי שהניחו בן עשר מצאוהו בן עשרים וארבע מי שהניחו בן עשרים מצאוהו בן שלשים וארבע: 3 נפיש ונודב וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו, וכ"ה במה"ג שם נזדווגו וכו' יטור נפיש ונודב, והוא כמו שכתוב בדה"א ה' י"ט ויעשו מלחמה עם ההגריאים ויטור ונפיש ונודב, ולדעת המדרש הגריאים הוא שם כללי לשבטים הערביים (כמו שקורא אותם להלן ישמעאלים, וע' במ"י לעיל צד 1125), וכ"ה בסורית (וע' געזעניוס ע' הגרי), ושמות הפרטים הם יטור (ובמקרא ויטור, וי"ו נוספת) נפיש נודב, ולפיכך אמר שרק שלש משפחות נזדוגו להם, ובדפוסים נשתבש נפיש וקדמה עפ"י הכתוב בראשית כ"ה ט"ו, אולם בבראשית רבה רבתי (כפי שהועתק בא"א) הלשון, גד גדוד יגודנו הה"ד ויעזרו עליהם וינתנו בידם ההגריאים אמרו רבותינו כשחזרו ראובן וגד מכבוש הארץ והיו הולכים להם לאהליהם מצאו ד' אומות גלחמים בבניהם שנ' ויעשו מלחמה עם ההגריאים וגו': 4 את ההגראים וכו'. במקרא כתוב עם ההגראים, ור' יהושע ב"ר נחמיה מפ' בימי שאול היינו בימי יהושע בשעת כיבוש הארץ, והובאו דבריו כאן לראיה שבזמן כיבוש הארץ היתה מלחמה לבני ראובן וגד עם שלש המשפחות הרעות, ואח"כ חוזר לספר איך הכירו שבט ראובן וגד בחזירתם לעבר הירדן את בניהם שהניחום קטנים, ומוסיף שבניהם גידלו שערם לצער עד שיראו את אבותם, וגם האבות גידלו שער וכו' וישמעאלים (הם ההגראים, ע' באות הקודם) ג"כ מגדלים שער, באופן שלא הכירו את בניהם בין הישמעאלים, ובניהם לא הכירו אותם שהיו מגודלי שער, ונתן הקב"ה בלבם של בנים וכו' והכירום אבותם ועזרו להם, וההגראים ניתנו בידם, כמו שנ' ויעזרו וכו' כי לאלהים זעקו, ועל מאמר ר' יהושע ב"ר נחמיה נרמז בשהש"ר פ"ד ד', ר' יהודה בשם חזקיה אמר כל מקום שנאמר כעשר וכו' כארבעים וכו' או חסר או יתר תמן איתמר כארבעים אלף חלוצי צבא (בראובן וגד, יהושע ד' י"ג) והכא איתמר ארבעים וארבעה אלף ושבע מאות וחמשים (כ"ה בדפ"ר, וצ"ל וששים), והוא בדה"א ה' י"ח הכתוב במלחמה עם ההגריאים, והמדרש מניח בפשיטות שמלחמה זו היתה בימי יהושע וכדרשו של ר"י ב"ר נחמיה כאן, ומביא ראיה שהלשון כארבעים ביהושע לאו דוקא שהיו יתר מארבעים, וע' בפי' מהרז"ו, ובבראשית רבה רבתי שם לא הובא מאמר ר"י ב"ר נחמיה, והלשון שם והיו בניהם מגדלים שערותם והיו גלחמים אלו כנגד אלו ולא היו מכירי' לבניהם שהניחום קטנים באותה שעה נתן בלבם הקב"ה ואמרו ענגו ה' אלהי אבותינו עזרנו שמעו אבותיהם והתירום נפלו על הישמעאלים והרגום הה"ד ויעזרו עליהם וגו' ולמה כן כי לאלקים זעקו באי זה זכות וכו', ובמה"ג שם הגי', דכת' ובימי שאול עשו מלחמה עם ההגראים אמ' ר' יהושע בן (בר') נחמיה וכו' ולמה קראו שאול שהיתה המלכות שאולה בידו והיו אלו מגדלי שער עד שיראו בניהן ואלו מגדלי שיער עד שיראו אבותיהן וישמעאלים מגדלי שיער והיו הבנים זועקין אלהי אברהם יצחק וישראל ענינו דכת' ויעזרו וכו', וענגו ה' ענגו הוא מלשון המקרא מ"א י"ח ל"ז ענני ה' ענני, והאגדה ששבט ראובן וגד מצאו בחזירתם לארצם אחר י"ד שנה את בניהם נלחמים עם אויביהם מזכיר גם הירונימוס, ע' ראהמער, דיא הבראישען טראדיטיאנען וכו' צד 54 : 9 גייסא אתי וכו'. חיל בא לשלול אותם, והם שוללים את החיל, וזהו גד גדוד מי שבא ליפול עליו ולבוזו, יגודנו הוא ישלול אותו, ובשביל פירושם של רבנן הובאה אגדה זו כאן, ובירוש' שם הלשון גייסא אתי מגייסתי' והוא מגייס ליה, והרמב"ן עה"ת מביא את הירושלמי (כי לפניו כמו לפני רוב הראשונים לא היו פרשיות ב"ר אלו, ובחנם תמה עליו בס' מתת־יה) וכתב לומר כי הגיים יבא לאסוף חיל ולגיים עליו והוא

כ) מאשר שמנה לחמו שארצו שמנה, שלחמו שמן, שהוא מעמיד בגדי שמונה: זט
והוא יתן מעדני מלך כפליות ואנפקינון:

כא) נפתלי אילה שלוחה מדבר בארצו שכולה בית השלהין, הה"ד מכנרת ועד ים יז הערבה (דברים ג יז), מכנרת ר' אלעזר אמר גניסר, ר' שמואל בר נחמן אמר בית ירח, ר' יהודה ב"ר סימון אמר סנבראי ובית ירח, אמר רבי לוי עיר היא בתחום בית שאן ושמה כנרת, אמר רבי ברכיה כל חוף ים של טבריה נקרא כנרת, ולמה הוא קורא אותה גנוסר, רבנן אמרי גני שרים, אמר רבי יהודה בר סימון על שם ומנפתלי שרים אלף (דה"א יב לה): [מדבר בשופטתו] הה"ד ותשלח

1 ע' לגנ"ב פס"ג (פ"ג) ולעיל לד 1223: ע' תנחומא סי' י"ג ולקמן פל"ט סי' י"ג: 2 ע' ספרי וזאת הברכה סי' שנ"ה ולעיל לד 1223: 4 ע' ירושלמי מגילה פ"א ע' א', מגילה ו' א' ולקמן פל"ט סי' י"ג: 7 מדרש תהלים כ"ב סי' א':

1 שמונה ת | שמינה ו | שמן] שמנה ו | בגדים ת | שמנה ו | 2 כפליות] קילכיות ו | * ואנפקינון ד[1] ואונפקינין ת, ואמפקינון ו, ואנפקיטן ד | 3 איילה ת | שלחה וגו' ו | שבכולם בית שלחים ו | ה' הד' ד[1], הדה היא ו | עד ים הע' וגו' ו | 4 לעזר ו, אליעזר ת | אומ' ת | * גניסר ו] ירח דת | שמואל — אמר] יהושע אומ' ת | יודה ו | 5 בר' ד[1], ביר' ות | זו סנבראי ת, צנברייי ו | לוי] לעזר ו | * עיר היא בתחום ו] על ההיא תחום דת | בית שאן] ביישן ו | 6 שבטבריה ו | כנורת ד[1] | * אותה ות] ל' ד | גניסר ד[1]ת, גיניסר ו | גני סרים ת, גיניסרים ו | 7 יודה ו | ביר' ות | * על ות] עלי ד | נפתלי ו | * מדבר בשופטתו ו] ל' דת | הדה היא ו, ה' ה' ד[1] | ותשלח דבורה ת |

יגוד עליהם ויביא גדודיו בארצם וע"ש, ובמה"ג שם הלשון, גייסא[1]) אתא למגייסא[2]) יתהון ואנון מגייסין[3]) גייסא, ולדעת ר' לוי שאמר מברכתו של יהושע היינו, שאם לא נצחו בני ראובן וגד במלחמה היו האויבים לוקחים מהם גם מה שהביאו משלל של ל"א מלכים, ולא נתקיימה ברכת יהושע, שברך אותם שישובו בנכסים רבים וגו', וע' במפרשים: 1 מעמיד בגדי שמונה. דורש שמנה כמו שמונה, והיינו שבנותיו נשואות לכהנים וכהדרש לעיל צד 835, ונולדו מהם כהנים שמשמשים בשמונה כלים (ע' יומא פ"ז מ"ה), וע' לקמן שם, ובמה"ג שם לא הועתק אלא, ארצו שמינה לחמו שמן, ובאג"ב שם הדרש, מאשר שמינה לחמו שארצו מקדמת בפירות ושמן טוב עושה וכו', וע' לעיל שם: 2 כפליות ואנפקינון. כ"ה בדפ"ר (ובד"ו כבר נשתבש לאנפקיטן), ובכי"ו יותר נכון ואמפקינון, ול"י הוא[4]), והוא שמן זית שלא הביא שליש שסכין בו, ומשיר את השער ומעדן את הבשר (שבת פ' ב' וש"נ), ובספרי שם דרשו, יהי רצוי אחיו שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקין (אנפיקינון) ובקיפלאו' וכו', ובמדרש תנאים צד 220 הגי' בשמן אמפקנון ובקבליות, ובמה"ג שם הובא, והוא יתן מעדני מלך שהיתה ארצו מרובה בשמן בקבליות ובאפנקין (ובאנפנקין) שבו מתעדנין בנות מלכים, ופירוש כפליות לא נתברר, וע' בעה"ש וקרויס לעהנווירטיר בערכה: 3 בית השלהין וכו'. כ"ה בדפ"ר וד"ו ובכי"ת בה"א, וכ"ה במה"ג עמ' 745 הכת' מדבר בארצו שכולה בית השלהין דכת' מכנרת וכו', ובד"ו שנת שכ"ז הוגה כבר השלחין כמו שהוא בראש מו"ק ועוד (ובגמ' שם אמרו שהוא מן שלהי ע"ש), ודורש שלוחה כמו בית השלחים, והוא ארץ שצריכים להשקותה ושמינה וטובה היא, ומביא הכתוב מכנרת ועד ים לפי שכנרת בארץ נפתלי היא (יהושע י"ט ל"ה) ובהמשך המאמר הוא דורש אותה שהיא גני שרים (ובית השלחין פותרים בב"ב ס"ח א' ג"כ שהוא גנות הסמוכות לעיר, מלשון שלחיך פרדס רמונים, שה"ש ד' י"ג), ובת"א מתורגם ג"כ נפתלי בארע טבא יתרמי עדביה וכו', וע' במדרש אגדה, וע' גם לעיל צד 412 שמפ' איל פארן מישריא דפארן, ואפשר שכן פירשו גם כאן תיבת אילה, וכעין הדרש שלפנינו נמצא בספרו של הירונימוס (וע' בעמ' הבא אות 2), וע' גם באות הבא: 4 ר' אלעזר אמר גניסר. כן הגהתי כמו שהוא בכי"ו, וכן אמרו במגילה שם, כנרת זו גינוסר, וכ"ה בתרגומים (וע' געזעניוס ע' כנרת), ובתנחומא ולקמן שם הדרש, נפתלי אילה שלוחה זו בקעת גנוסר וכו', וכן משמע בסמוך ששאלו ולמה הוא קורא אותה גנוסר, ומשמע שכבר הזכיר שהיא נקראת גנוסר, ובדפוסים נשתבש (מבסמוך בית ירח) ר"א אמ' ירח, ולא נזכר במקום אחר מקום ששמו ירח, ולפי גי' כי"ו אמ' ר"א ששמה של כנרת הוא עכשיו גניסר, ור"ש ב"נ אמר ששמה בית ירח, ושם זה נזכר גם לעיל צד 1182 (חדשי בית ירח), ור' יהודה בר' סימון אמר שהמקומות סנבראי ובית ירח נכללו בכנרת, וכ"ה בירושלמי שם כנרת גיניסר התיב ר' לוי וכו' לא היו אלא שני אבטוניות כגון בית ירח וצינבריי שהן מגדלות כינרים, ובכי"ו הגי' צנברייי, וכ"ה בכי"ו לעיל צד 1232 ופירותיה גסים וכו' דומים לפירות צניברייי, וע' ארץ ישראל ושכינותיה להורוביץ צד 137 אות 3, ועפ"י האמור דבריו צריכים תיקון (וע' גם במ"י לעיל צד 1182): 5 עיר היא בתחום וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו, ובדפוסים הגי' משובשת על ההיא תחום בית שאן, ואי אפשר לקיימה כי בית שאן היתה למנשה בתוך נחלת יששכר (יהושע י"ז י"א) ומה ענינה לכנרת בחלק נפתלי, ור' לוי כוון לאמור שבתחום בית שאן, זאת אומרת לא רחוק הרבה ממנה יש עוד היום עיר ושמה כנרת, וע' ירושלמי ביכורים פ"א ס"ד ב' מאן דמקדר וכו' דבישן מנהון ומאן דמקדר הדא בקעת גינוסר מינהן, ומבואר שגינוסר (כנרת) לא רחוקה היתה מבית שאן: 6 הוא קורא אותה גנוסר וכו'. כנרת נקראת גנוסר (ע' לעיל אות 4), רבנן אמרי גני שרים שהשרים עשו להם שם גנות, כי אוירה נעים ופירותיה יפים, כמו שמתאר יוסיפוס את המישור לאורך ים כנרת (ימה של טבריה) בצבעים מזהירים בס' מלחמות היהודים ספר ג' פ"י ח', ובמגילה שם אמרו, כנרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כנרת דמתיקי פירי כקלא דכינרי, וע' ברכות מ"ד א' ופסחים ח' ב', ובספרי ברכה פי' שנ"ה אמרו, ומלא ברכת ה' זו בקעת גינוסר, ור' יהודה בר סימון אומר שנקראת גנוסר לפי ששרי נפתלי ישבו שם, והערוך בע' גנסר מעתיק מילמדנו פ' שלח לך, אמרו רבותינו למה גנוסר גני סרים אלו המלכים שהיה להם גנות בתוכה ור' יהודה בר' סימון אמר למה גינוסר שהיה לנפתלי חלק בתוכה שנאמ' ומנפתלי שרים אלף, וע' בעה"ש והורוביץ שם צד 217, ובמה"ג הובא, אמ' ר' ברכיה כל חוף ים שלטבריה נקרא כנרת ולמה קורא אותה גניסר דאמ' (אמ') ר' יהודה ביר' סימון על שם ומנפתלי וכו': 7 מדבר בשופטתו וכו'. כ"ה בכי"ו, וכוונו לדבורה, שהיתה לדעת המדרש משבט נפתלי (אעפ"י שישבה בהר אפרים) ולפיכך שלחה לקרוא את ברק מקדש נפתלי, ודורש שלוחה ששלחה לברק, ואמרי שפר על השירה שאמרה, וכ"ה במה"ג שם, ד"א נפתלי אילה שלחה הכת' מדבר בשופטתו[5]) דכת' ותשלח ותקרא לברק, הנתן אמרי שפר זו שירת דבורה וברק שנ' ותשר דבורה וברק בן אבינועם, ובמדרש תהלים שם אמרו ג"כ, דבורה שבאה משבט נפתלי ועליה אמר יעקב נפתלי אילה שלוחה, ובדפוסים המאמר משובש, ובמקום הנותן

1) גַּיָּיסָא. 2) לִמְגַיְּיסָא. 3) מְגַיְּיסִין. 4) ὀμφάκινον. 5) בְּשׁוּפְטָתוֹ.

ותקרא לברק וגו' ומשכתי אליך אל נחל קישון (שופטים ד ו ז), הנותן אמרי שפר זו שירה שאמרה ותשר דבורה (שם ה א): [מדבר בבית וועדו] רבי יוסי בריה דרבי יעקב בר אידי בשם רבי אחא הנותן אמרי שפר אמרי שופר, שהן משפרין אמרין שנתנו בשופר ובתרועה: את מוצא בשעה שעלו לקבור את אבינו יעקב באו בני חת להתעורר עמהן על הקבורה, ורץ נפתלי כאילה והביא את הספר ממצרים ושיפר על ידן:

יח כב) בן פורת יוסף בן שהפר לאחיו, בן שהפירו לו אחיו, בן שהפר לאדונתו, בן שהפירה לו אדונתו, אמר רבי אבון בן פרות רביתה, בן פורת רביתה יוסף, בן פורת יוסף רבית יוסף, בכולן כתיב ותגשן השפחות (בראשית לג ז) וכו' היא דהוא אמר ליה עלי לפרוע לך אותה העין:

בנות צעדה עלי שור וגו' את מוצא בשעה שיצא יוסף למלוך על מצרים, היו בנות מלכים מציצות עליו דרך החרכין והיו משליכות עליו שיריין וקטלין ונזמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט

2 מדרש תהלים פס"א סי' ד', וע' ספרי ברכה פי' שנ"ה ולג"ט פפ"ב (פ"ג) ולעיל לד 1223: 4 ע' לעיל שם וש"נ: 6 לעיל לד 928 ולד 1104 וש"נ: 9 פדר"א פל"ט, לעיל לד 1224, וע' במדבר רבה פי"ד סי' ו', תנחומא מ"ב כשא סי' ל"ד ותנחומא שם סי' ל':

1 לברק ל' ו | וגומ'] וגו' מקדש נפתלי ת | אל — קישון] את סיסרא אל.. קישון ת, וגו' ו | * הנותן ו] דבי רבי נתן דת | 2 * שאמרה ות] שאמרו ד | דכת' ותשר ת | דבורה וגו' ו | * מדבר — וועדו ו] ל' דת | 3 אחא אמ' ת | אמרי שופר ל' ות | שהם ת | משפרים אמרים שניתנו ות | 4 * לקבור ות] לקברו ד | לעדר עמהם ו | רץ ו | כאיילת ו, כאיילה שלוחה ת | את הספר] אוני ו°, אני ו | 5 ושפר על ידי אחיו ו | 6 יוסף וגו' ו | שהפרו ת | שהפרה ת | 7 * בן פרות — העין ד¹] בן.. השפחות וגו' היא.. אותה העון ד, בן פרות רבותיה.. רביתה בן פורת.. כת' ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשחוין הוא דהוה אמ' ליה עלי לפרוע אותה העין ת, בן פרות (פירות ו°?) רביתה יוסף בפרת רביתה יוסף כולם כתוב ותגשן השפחות וגו' ותגש גם לאה וגו' וביוסף כת' ואחר נגש יוסף וגו' אתמהא אלא אמ' יוסף הרשע הזה עיניו רמה היא שלא יתלה את עיניו ויביט באימה ועמד לו בפניה גבהה קומתו וכיסת אתה היא דהוא אמ' לה בן פורת יוסף וגו' בפרת רביתה יוסף בן פורת עלי עין ר' ברכיה בשם ר' סימון עלי לפרוע לך את אותה העין ו | 9 וגו' ל' ות | יוסף מבית האסורים ויצא למלוך ת | ארץ מצרים ו | 10 החרכים ות | שירין ות | וקוטלין ו°, וקולין ו |

הדפיסו דבי ר' נתן ועח"נ, והגהתי, ורש"י עה"ת מפ' ד"א על מלחמת סיסרא נתנבא ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם לשון שלוח בעמק שלח ברגליו (שופטים ה' ט"ו) הנתן אמרי שפר על ידם שרו דבורה וברק שירה, וזה נובע ממקור אחר, ואפרם הסורי דורש הקרא על ברק (כמו שהוא גם לפי גי' דפוסי המדרש), ע' במ"ח חלק י"ז צד 107: 2 מדבר בבית וועדו וכו'. כ"ה הגי' הנכונה בכי"ו, ודורש אילה שלוחה על בית המדרש שבטבריה, ומדמה אותו לאילה שלוחה, הנותן אמרי שפר שהם משפרים וכו' ודורש גם שפר כמו שופר, (וע' וי"ר פכ"ט סי' ו' ופסיקתא צד קנ"ד א'), והענין מבואר במדרש תהלים שם (מ"ב), אמר ר' יוסי בן יעקב ב"ר אידי בשם ר' אחא נפתלי אילה שלוחה שהם קלים במשלחתה של תורה כאילה, הנותן אמרי שפר אלו דברי תורה שנתנו בתרועה ובקול שופר וכו', וע' גם בת"י א' וב' ובשיטה חדשה לעיל שם, ובספרי שם דרשו בנפתלי ומלא ברכת ה' וכו' רבי אומר זה ב"ד של טבריא, ובמדרש תנאים צד 220 הגי' זה בית המדרש הגדול של טבריה, ונוסף שם, שהוא מלא ברכה שהוא בתוך חלקו של נפתלי, וכן במה"ג עמ' 747 הובא, ד"א נפתלי אילה שלחה הכת' מדבר בבית ועדו הנותן אמרי שפר אמ' ר' יוסי בריה דר' יעקב בר איתי (אידי) בשם ר' אחא שהן משפרין אמרים שנתנו בשופר ותרועה, ודרש זה נזכר גם בספרו של הירונימוס, העברים אומרים שנבא (יעקב על נפתלי אילה שלוחה) ארץ מבורכת במים, ונותן אמרי שפר על טבריה מקום ידיעת התורה, וע' לעיל צד 688 (והנסמן במ"י שם צד 689 אות 2), וצד 1221 (ובמ"י צד 1220) וצד 1240 ובירושלמי שבת פ"ו ח' א' ועוד, ובאג"ב שם הדרש נפתלי אילה שלוחת שכולם עסוקין בתורה וחביבין לפני הקב"ה כאילות שנאמר אילת אהבים ויעלת חן (משלי ה' י"ט), וע' גם לעיל צד 832 ולקמן פצ"ט סוף סי' י': 4 והביא את הספר וכו'. נראה שעיקר הגי' היא כמו בכי"ו את האני (האוני), והוא שטר מכירה, ע' במ"י לעיל צד 1201, ודורש אמרי שפר ששיפר, חיזק על ידי אחיו, שלא היה שום ערעור (ובכי"ו הגי' ג"כ לעדר עמהם, וצ"ל לערר עמהם, וגי' ישרה היא), ובדפוסים שינו, והביא את הספר, לפי שבסוטה י"ג א' דורש ר' אבהו אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר, ובמה"ג עמ' 745 הגי' ג"כ אוני, ושם הלשון ד"א נפתלי אילה שלוחה את מוצא בשעה שעלו לקבור את אבינו יעקב באו בני חת לערער על הקבורה רץ נפתלי כאיילה והביא אוני ממצרים ושיפר על ידי אחיו, ובסגנון אחר אגדה זו בשיטה חדשה לעיל שם, וע' במ"י שם, וכאן נאמר שבני חת ערערו על הקבורה (ולא עשו), שאברהם קנה את מערת המכפלה מאתם (בראשית כ"ג י"ז י"ח): 6 בן שהפר וכו'. דורש פורת מלשון הפרה, שהפר לאחיו את האחוה על ידי דבת רעה שהביא אל אביהם, ואחיו הפירו לו את האחוה ומכרוהו, הוא הפיר לאדונתו לאשת פוטיפר שלא שמע לה, והיא הפירה לו שנתנתו בבית הסוהר, ובמה"ג עמ' 747 לא הובא אלא, בן פרת בן שהפר לאחיו והפרו לו: 7 אמר ר' אבון בן פרות וכו'. מאמר זה משובש הוא בדפוסים ומקוטע במלת וכו' (כ"ה בדפ"ר, ובד"ו כבר נשתנה וגו') לפי שנמצא לעיל פע"ח ופ"צ, ובכי"ו הוא שלם, עח"נ, וכבר נתבאר במ"י שם ושם, ובמה"ג שם לא הובא אלא, ד"א בן פרת יוסף בן שנתגדל ע"י פרות: 10 שיריין וקטלין וכו'. שיריין הם צמידים על היד, וע' שבת פ"ה מ"א, וקטלין הם רבידים, או שרשראות הצואר[1], ע' שבת פ"ו מ"א ובעה"ש בערכם, והגהתי שאני נותן וכו' וכמו שהוא בכי"ו, והכונה שבנות צלפחד משבט יוסף זכו שתנתן על ידן פרשת נחלות (במדבר כ"ז ו'—י"א) ומגלגלים זכות ע"י זכאי ע' ספרי פנחס פי' קל"ג וב"ב קי"ט א', ובכי"ו הגי' נותן לבניך, ואולי כוון גם לפרשה בבמדבר ל"ו, ויקרבו ראשי האבות וגו' ממשפחות בני יוסף וגו', ודורש שור מלשון ראיה, בשביל שלא הביט בבנות מצרים, וצעדה כמו צעידה (צעד), פרשה בתורה, ואולי צ"ל צעדה בתורה, וצעדה הוא תכשיט (ע' ישעיה ג' כ' והצעדות, ובתרגום שם שירי רגליא),

1) κατέλλα.

בהן, אף על פי כן לא היה מביט בהן, אמ' לו הקב"ה אתה לא תלית את עיניך והבטת בהן, חייך שאני נותן לבנותיך צעידה בתורה, מהו צעידה, פרשה:

כג) וימררוהו בן שהמר לאחיו, בן שהמירו לו אחיו, בן שהמר לאדונתו, [בן שהמירה לו יט אדונתו,] אבל איני יודע מי ירבה ת"ל ורבו:

וישטמוהו בעלי חצים אלו בעלי מחיצתו שהשליכו עליו דברים קשים כחץ חצי גבור שנונים (תהלים קכ ד), ומה ראה למשלן בחץ מכל כלי זין, אלא כל כלי זין מכין במקומן, וזה מכה מרחוק, כך הוא לשון הרע דאמור ברומי וקטיל בסוריא, ולא ככל גחלים אלא כגחלי רתמים (שם שם) שכל גחלים כבים מבפנים, אבל גחלי רתמים אף על פי שהוא כבה מבחוץ עדיין הוא בוער מבפנים, כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע, אף על פי שאתה הולך ומפייסו והוא מתפיים, עדיין הוא בוער מבפנים, מעשה ברותם אחד שהציתו בו את האור והיה דולק שמונה עשר חדש, חורף וקיץ וחורף:

6 ירושלמי פאה פ"א ט"ז א', ועי' ערכין ט"ו ב', מדרש תהלים י"ב סי' ב', ויקרא רבה פכ"ו סי' ב', פסיקתא פ"ד (ל"ב א'), תנחומא מ"ב חקת סי' ה', תנחומא שם סי' ד', במ"ר פי"ט סי' ב', דברים רבה פ"ה סי' י', מדרש קהלת פ"י י"א:
8 ירוש' שם, מדרש תהלים ק"כ סי' ד', ועי' ב"ב ע"ד ב':

1 בהם ות | כהם ן תליתה ן | והבטתה בהם ן | 2 * שאני ן] שאתה דת | לבניך ו | בתורה
ל' ן (והושלם בגליון) | מהוא ן | 3 וימררוהו] ~ ורבו ת, ורבו וגו' ן | שהמיר ן | * שהמר ת] שאמר ד,
שהמיר ן | * בן — אדונתו ת] בן שהימירה לו אדונתו ן, ל' ד | 4 ורובו ד¹ן | 5 אילו ן | בחץ ן |
6 שנונים] ~ וגו' ן, עם גחלי רתמים ת | מה ן | בחצים ן | זיין ות | אלא כל] שכל ן | זיין ות |
מכים ת | ממקומן ן | 7 דאמור] אומ' ן, דאיהו ת | והורג בסורייה ן | בכל ן | הגחלים ת | בגחלי ן |
8 כבים] כבו מבחוץ כבו ות | אבל] אלא ן | שהוא כובה ת, שכבו ן | אלא עדיין בוער הוא ן |
9 מקביל ן | שאתה] שאת ן, שהוא ת | והוא ניפוס אלא עדין בוער הוא ן | 10 והיה] ועשה ן | * שמונה ן]
שנים דת |

ובמה"ג שם הובא, בנות צעדה עלי שור את מוצא וכו' דרך חרכים ומשליכות עליו שירין קטלין נזמים וכו' ויבים בהן ולא תלה עיניו אמ' לו הקב"ה אתה לא הבטת בהן אני נותן לבניך צעידה בתורה כלומר פרשה, ובפדר"א שם נאמר, שהיה רוכב במרכבה ועובר בכל גבול מצרים והיו בנות מצריות מצעדות על החומה ומשליכות עליו טבעות זהב אולי יסתכל בהן וכו', ובסגנון אחר הדרש בתנחומא שם, מה כתיב ביוסף בן פורת יוסף א"ל הקב"ה יוסף יהא שלום על העין שעצמה ולא הביטה באחת המצריות שנאמר בנות צעדה עלי שור אמר ר' אבין מהוא עלי שור אמר הקב"ה עלי לשלם שכר אותה העין וכו', וכעין זה בבמ"ר שם, ושם מסיים הוי עלי שור כמא דתימר לא תשורני עין רואי (איוב ז' ח'), ולדרש זה כוון גם ר' אבהו בזבחים קי"ח ב', בן פרת עלי עין עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו וכו' ע"ש, ובמה"ג עמ' 628 יש, רבנן אמרי בשעה שיצא יוסף למלוך על מצרים עבר בכל ארץ מצרים והיו בנות מלכים מציצות עליו דרך חרכים וכו' אע"פ כן לא תלה עיניו ולא הביט בהן מה שכר נטל על כך שנסתלקה ממנו עין רעה וכן הוא אומ' בן פורת יוסף וכו', ובת"י א' מתורגם, וכד הוו מקלסין קדמך הוו בנתהון דשלטוניא מהלכן על שורייא ושדיין לקמך שירין וקטלאין דדהבא מן בגלל דתיתלי עינך בהן ולא תליתא עינך בחדא מנהין וכו', ואגדה זו באריכות יותר גם בת"י ב', והסיום שם בגין כדין יקומון מנך תרין שבטיא מנשה ואפרים ויקבלון חולק ואחסנא עם אחיהון בפלוג ארעא, ועי' בת"א, ועי' גם בשיטה חדשה לעיל שם ובלק"ט ובשכל טוב צד 318 וברש"י עה"ת ובמ' אגדה, ואגדה שבנות מצרים הביטו על יוסף מן החרכים לראות ביופיו הובאה גם בס' של הירונימוס ואפרם הסורי, ע' שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע וכו' צד 83, וע"ע בס' השנתי היו"ל בסינסינטי ח"א צד 269, ובתנחומא מ"ב פנחס סי' י' ותנחומא שם סי' ט' ובמ"ר פכ"א סי' י"ב נדרש הכתוב בנות צעדה עלי שור על בנות צלפחד באופן אחר ע"ש, והוא המקור לרש"י עה"ת ולשכל טוב צד 325: 3 בן שהמירה לו אדונתו וכו'. כן הוספתי, וכמו שנדרש לעיל על בן פורת יוסף, וכ"ה בכי"ו ובכי"ת, וכן הגיהו בא"א ובמ"כ, ומוסיף אבל איני יודע מי ירבה, מי הרבה למרר אם יוסף הרבה למרר אחרים, או אחרים אותו, ת"ל ורבו, שאחרים הרבו לחטוא נגד יוסף, ובמה"ג עמ' 748 לא הובא אלא, בן שהמיר לאחיו והמירו לו, ובת"א מתורגם הכתוב ג"כ על אחיו של יוסף, וכן מפ' אפרם הסורי, ועי' רש"י עה"ת ולק"ט ושכל טוב צד 318: 5 אלו בעלי מחיצתו וכו'. לפי שדרשו הפסוקים הקודמים על אחיו ואדונתו דרשו ג"כ פסוק זה על שניהם, חץ מלשון מחיצה, אנשים שהיו עמו במחיצה אחת, והם אחיו, ודרש אחר בעלי חץ שהשליכו עליו וכו' והם פוטיפר ואשתו, ובת"א מתורגם בעלי פלוגתיה, והם אחיו, וכן מפ' בלק"ט אלו שמעון ולוי וכו', ובת"י א' וב' מתורגם בעלי חץ, בעלי לשון הרע, אלא שדרשו את הכתוב על חרטומי מצרים, וע' ברש"י עה"ת ובשכל טוב צד 318, ובמה"ג עמ' 748 הובא, אלו בעלי מחצתו שהשליכו עליו דברים קשין כחץ וכן הוא אומר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: 6 וזה מכה מרחוק וכו'. דרש זה נמצא בקיצור בירוש' שם, חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה מרחוק כל הגחלים כבו מבחוץ כבה מבפנים ואלו אע"פ שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים מעשה באחד שהניח גחלים בוערות בחג ובא ומצאן בוערות בפסח, ושם נאמר עוד בשם ר' שמואל בר נחמן שאומרים לנחש מפני מה אתה נושך אבר אחד וכל האברים מרגישין ואמר להם וכו' אמרו לבעל הלשון שהוא אומר כאן והורג ברומי אומר ברומי והורג בסוריא, ובמדרש תהלים ק"כ שם הדרש ג"כ, הרותם הזה מי שמדליקו גחליו אינם כבות ומעשה היה בב' בני אדם שבאים במדבר וישבו תחת רותם אחד לקטו עצים מרותם ובשלו להם וכו' לאחר שנה באו וכו' ומצאו אפר ממה שהדליקו אמרו הרי י"ב חדש יש לנו משעברנו ואכלנו במקום הזה משו באפר והלכו עליו ונכוו רגליהם מן הגחלים שתחת האפר לפי שאין נכבות וכו', וע' בב"ב שם, ומה שדימו לשון הרע לחץ לפי שמכה מרחוק מבואר גם בשאר מקומות שציינתי, והגהתי והיה דולק שמונה עשר חדש וכמו שהוא בכי"ו (וע' במ"כ), וכן הועתק במה"ג שם, מה ראה למשלן בחצים מכל כלי זיין שכל כלי זיין מכין ממקומן וזה מרחוק כך לשון הרע אומר ברומי והורג בסוריא ולא בכל הגחלים הוא מושלן אלא בגחלי רתמים שכל הגחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים וגחלת רתמים אע"פ שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים מעשה וכו' ועשה דולק שמונה עשר חדש קיץ

כ כד כה) ותשב באיתן קשתו זו עכסילו שהוא עושה במזל קשת, אמר רבי יוחנן מי גרם לך להדחות מן האיתנים, קשיות שנתקשתה עם אדונתך, דאמר רבי שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחזרה, הה"ד ותשב באיתן קשתו קשיותו:

ויפוזו זרועי ידיו אמר רבי יצחק נתפזר זרעו ויצא לו דרך צפורניו:

מידי אביר יעקב רבי הונא בשם רב מתנה איקונין של אביו ראה וצינן דמו, רבי מנחמא בשם רבי אמי איקונין של אמו ראה וצינן דמו משם רועה אבן ישראל, מי עשה כן מאל אביך:

ברכת שמים מעל זו אזכרות שבבעל, ברכות תהום רובצת תחת זו בית שאן 62d ובבית השריי:

ברכות שדים ורחם רבי לולייאני בן טורין משם רבי יצחק בולד בהמה ברכו, אמרת צא וראה אי זו היא שדדיה במקום רחמה, ואי אתה מוצא אלא בהמה, רבי אבא בר זוטרא אמ' בא וראה עד היכן חיבב אבינו יעקב את רחל, אפילו בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפילה לה, ברכות שדים ורחם יתברכון דדיא דהכין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו:

כו) ברכת אביך גברו על ברכת הורי וגו' למלפניי ולמעברניי:

2 לעיל לד 1072 וש"נ: 4 לעיל שם: 5 לעיל לד 1073: 13 ע' לעיל לד 770:

1 אכסלו ו | מזל ו | 2 להידחות ו | קישות ו | שנתקשית ת | דמר ו | 3 הדה הוא ו, ה' ה' ד[1] | קשיותו ל' ו | 4 ויפוזו — ידיו ל' ו | לו ל' ת | צפורניו] צפרניו צפרני ידיו ויפוזו זרועי ידיו ו | 5 מידי — רבי אמי] מידי.. א"ר הונא בש"ר.. וצינן את.. אמי ת, ר' חונא בשם ר' [מיתנה איקונין שלאביו ראה וצנן דמו מידי אביר יעקב ר' הונא בשם ר' ו[0]] אבא ו | 6 וצנן ו, ונצטנן ת | * ישראל ות] ~ ראה וצינן דמו משם רועה אבן ישראל ד | כן ל' ו (והושלם בגליון) | אביך ויעזרך ות | 7 * ברכת שמים ת] מאל אביך ברכת שמים ו, ל' ד | אסכרות בבעל ו | * ברכות תהום ו] ל' דת | 8 בבית השריו] ובית השקי ו | 9 לוליאני ת, לוליני ו | בר ו | טוריון ת, טיברים ו | משום ת, בשם ו | בולד] בילוד ו | בירכו ו | אמרתה ו | 10 איזה דבר דדיה ו | ואן את מוצא ו | זוטרא] כהנא ת, זוטרא בשם שמואל ו | בוא ת | 11 איכן חבב ו | 12 אתברכון ו | דדייא ו, תדייה ת, | דהכדן אייניקו ו | ומעייה ו, ומעיין ת | דהכדן ו | 13 * ברכת — ולמעברניי ו] ברכות אביך למלמדי ולמעבדניי דת |

וחורף וקיץ כך כל המקבל לשון הרע אע"פ שאת מפייסו והוא מתפייס עדיין בוער הוא מבפנים, וע' גם לעיל צד 328: 1 זו עכסילו וכו'. מאמר זה משובש הוא וקשה לפרשו, ואב"א פי' כוכב כסיל הוא במזל קשת והוא חם מאד (ע' ברכות נ"ח ב' ולעיל צד 79) וכן נתחמם יוסף ורצה לעשות עבירה עם אשת פוטיפר וקשתו (גידו) איתן היה, וע' גם ביפ"ת ובחי' הרד"ל, ובכי"ו הגי' זו אכסלו וכו' מזל קשת, והנה נחלת יוסף הקיפה את נחלת יששכר משלש רוחות, ע' תבואת הארץ (הוצאת לונץ) צד קפ"ה ור"ז, ובקעת אכסלו נזכרת לעיל צד 1263 בנחלת יששכר, ועל כן אפשר לפרש שכוונו לאמור שיוסף הקיף כקשת את יששכר, ואיתנו של קשת הוא אכסלו בתוך נחלת יששכר, אלא שאינני יודע לכוון את הלשון וצ"ע, ובמה"ג שם הגי' זה אכלוסו שהוא עושה כמזל (כמחל) קשת: 2 להדחות מן האיתנים וכו'. שלא ימנה עם האבות שנקראים איתנים (ע' רה"ש י"א א'), קשיות שנתקשתה וכו', וכמאמר ר' יוחנן בסוטה ל"ו ב' ששניהם לדבר עבירה נתכוונו, דאמר ר' שמואל ב"נ שנמתחה קשתו, גידו, וחזרה, ואלמלא כוון לעשות עבירה היה יוסף נמנה בין האבות אברהם יצחק ויעקב, ומפ' ותשב מגזרת שוב, ששב מאיתנים על ידי קשתו, וכ"ה לדעת ר"ש ב"נ, אלא שהוא דורש ותשב על הקשת (והגי' קשיותו ליתא בכי"ו, וכן נוסף בדפוסים לעיל שם), וביפ"ת מגיה שלא להדחות וכו' כלומר שלא נדחה מהשבטים ונמנה עמהם באבני האיפוד וכמו שהוא בסוטה שם, לפי שגבר על יצרו וחזרה הקשת, וע' בת"י א', וכן מבואר במה"ג שם, ד"א אמ' ר' יוחנן מי גרם לך להימנות עם האיתנים קישוש שנתקשית עם אדונתך וכו' ד"א ותשב באיתן קשתו אמ' ר' שמואל בר נחמן מלמ' שבאותה השעה נתקשית האמה ונמתחה [וחזרה] (ובמ"כ מגיה לפי פירושו ג"כ א"ר שמואל, וכן הדפיסו אחריו), ומאמר ר' שמואל ב"נ וכן מאמרי ר' יצחק ור' הונא בשם רב מתנה הסמוכים לו נסדרו גם לעיל פפ"ז וביארתים במ"י שם: 6 אבן ישראל. כן הגהתי עפ"י כי"ו וכי"ת וכן מגיה בא"א ונדפס כן במדרש אשר עם היפ"ת, ובדפ"ר וד"ו כפול בטעות ראה וצינן דמו וכו' עח"נ, ובמ"כ הגיה והוסיף אבן ישראל ראה וצינן דמו, וכן הדפיסו אחריו, וע' במ"י לעיל שם: 7 אזכרות שבבעל וכו'. לפי גי' הדפוסים יש לפרש אזכרות שבבעל מקום פורי ששמו כן, והוא היותר גבוה בהרי יוסף, ומתאים לתיבת מעל, ורובצת תחת זו בית שאן ובית (כצ"ל) השריי, והם מקומות בעמק השייכים ליוסף (ע' יהושע י"ז י"א), אולם לפי הגי' בכי"ו אסכרות בבעל וכו' בית שאן ובית השקי, וכ"ה במה"ג עמ' 749, משמע ששם המקום הגבוה הוא אסכרות ומונח במקום בעל, כלומר שאין צריך להשקותו, ושם המקום הנמוך הוא בית שאן ומונח בבית (כצ"ל) השקי, כלומר בבית השלחין שצריכים להשקותו ואין די לו מי גשמים, ובית השקי הוא כמו בית השלחין, ע' תרומות פ"י מ"א ותוספתא שם פ"ב ד', וכן מפ' בחי' הרד"ל ע"ש, ולפי"ז צריך להגיה בגי' הדפוסים ובית השריי, ובגי' כי"ו בבית השקי, וע' ארץ ישראל ושכינותיה להורוביץ צד 34 וצד 157 אות 1 וצ"ע: 9 בולד בהמה ברכו וכו'. שיהיו בהמותיו פרים ורבים, ובמה"ג שם הובא, ר' לולייאני בר טיבריים (טיבריים) בשם ר' יצחק בילוד בהמה בירכו שדדיה בצד רחמה: 12 יתברכון דדיא וכו'. יתברכו השדים שהיניקו בן כזה, והמעיים שהוציאוהו, וכ"ה בת"י א' בריכן יהויין תדייא דינקת מנהין ומעייא דרבעת בהון, וע' גם בת"י ב', ובמה"ג שם הלשון, ר' אבא בר זוטרא בשם ר' שמואל בוא וראה עד היכן חיבב יעקב לרחל עד שעת (צ"ל שבשעת) ברכתו שליוסף עשאו טפילה לה יתברכון תדייה (דדייה) דהכדין אוניקו (איניקו) ומעייה דהכדין אפיקו, ולעיל צד 39 מובא המשל לייט ביזה דהכדין איינק, וע' באגה"א ח"ג צד 535 אות 5: 13 למלפניי ולמעברניי. כן הגהתי וכמו שהוא בכי"ו, ודורש הורי מלשון הוראה, למלפניי למלמדי, ומלשון הריון ולמעברני, וכ"ה לעיל בראש פס"ח אל ההרים אל ההורים למלפניי ולמעברני, וע' במ"י שם, וכאן יותר נכון מלפניי ומעברניי (ובדפוסים חדשים הוגה על מלמדי ועל מעבדי),

עד תאות גבעות עולם מה שנתאוו אבות העולם:

תהיין לראש יוסף הכא את אמ' תהיין, ולהלן את אמר תבאתה (דברים לג טז), רבי אבא בר כהנא אמר תבאתה תאכל בעולם הזה והקרן קיימת לך לעולם הבא:

ולקדקד נזיר אחיו שרחקו אותו אחיו ועשו אותו נזיר, אמר רבי יצחק מגדלאה את הוא כלילהון דאחך, רבי לוי אמר נזיר ממש היה, דאמר רבי לוי כל שתים ועשרים שנה שלא ראה אחיו לא טעם טעם יין, אף הם לא טעמו יין עד שראו אותו, הדא היא וישתו וישכרו עמו (בראשית מג לד), עמו שתו, חוץ ממנו לא שתו:

פרשה צט (ק בכי"ו)

מט כז) [בנימין זאב יטרף וגו'] למה תרצדון הרים גבנונים (תהלים סח יז) ר' יוסי א
הגלילי ורבי עקיבא, רבי יוסי הגלילי פתר קראה בהרים, בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר עלי התורה ניתנה, וזה אומר עלי תורה ניתנה, תבור בא מבית אלים וכרמל מאספמיא הה"ד חי אני נאום י"י וגומ' כי כתבור בהרים [וככרמל בים

1 עי' ספרי וזאת הברכה פי' שנ"ג: 4 ספרי שם: 5 לעיל לד 1143 וש"נ: || 10 מכילתא יתרו בחדש פ"ד, מדרש תהלים פס"ח סי' ט', ועי' פסיקתא רבתי פ"ז ובמדבר רבה פי"ג סי' ג':

1 * אבות העולם ן] גבעות עולם דת | 2 אתמר ן | תהיין לראש יוסף ת | איתמר ן | תבואתה לראש יוסף ת | אמ' ר' אבא ות | 3 תבואתה ת, ותבאתה ן | 4 שריחקו ן | אחיו אותו ת | מגדלייה ן | 5 רבי — אמר ל' ן | דמר ן | כל אותן ן | עשרים ושתים ן, כ"ב ת | שנים ן | אחיו] את ~ ת, אותו ן | 6 טעם יין — טעמו ל' ן | הדה היא ן, הה"ד ת || 8 * בנימין — וגו'] בנימן.. וגו' ן, ל' דת | כת' למה ת | גבנונים וגו' ן | ר' יוסף ד¹ | 9 הגלילי אמ' ת | עקיב' ד¹, עקיבה ן | קרייא ת, קרייה ן | תורה לישראל ת, תורתו ן | בהר סיני ן | 10 אילו.. אילו ן | ניתנה] תנתן ן, תינתן ת | התורה תנתן (תינתן ת) ות | 11 מאספנייה שנ' ן | נאם ות | וגומ'] צבאות שמו ן, ל' ת | * וככרמל — יבוא ת] וככ' בים יבא וגו' ן, ל' ד |

ושגרת הלשון הוא מלעיל למלפניי ולמעברניי: 1 אבות העולם. כ"ה לנכון בכי"ו, ובספרי שם הדרש וממגד גבעות עולם מלמד שאבות ואמהות קרוים הרים וגבעות וכו' (וע' תנחומא בלק סי' י"ב, במדבר רבה פ"כ סי' י"ט ובמ"י לעיל צד 1154), ופי' המאמר נראה כמו שהוא במה"ג שם, עד תאות גבעות עולם אף ברכה שחימד אברהם לברך את יצחק ולא בירכו מפני ישמעאל תהיה לך שאין הרים וגבעות אלא אבות ואמהות, וע' לעיל צד 665, ובת"א מתורגם דחמידו להן רברביא דמן עלמא (וע' ברש"י עה"ת וצ"ע), ובת"י א' דחמידו להין רברבני עלמא ישמעאל ועשו וכו', וע"ע בת"י ב': 2 את אמ' תהיין וכו'. לשון הויה, ולהלן בברכת משה כתיב תבאתה (במקרא כתוב תבואתה, וכ"ה בכי"ת וכן מגיה במ"כ) לשון ביאה, ומפ' תבואתה לשון תבואה שיאכל הפירות בעוה"ז, ותהיין קרן קיימת לעוה"ב, ובמה"ג שם, נאמ' כאן תהיינה ונאמ' להלן תבואתה לראש יוסף אמ' ר' אבא בר כהנא תבואתה וכו' קיימת לו לעוה"ב: 4 שרחקו אותו אחיו וכו'. המאמרים מתפרשים היטב במה"ג שם, שריחקוהו אחיו ועשו אותו כנזיר (נזיר) כמא דאת אמ' מוזר הייתי לאחי (תהלים ס"ט ט') אמ' ר' יצחק מגדלאה את הוא כלילהון דאחוהי כמא דאת אמר כי נזר שמן משחת אלהיו עליו (ויקרא כ"א י"ב) ר' לוי אומ' נזיר ממש שלא שתה יין אלא עמהן דכת' וישתו וישכרו עמו, ובספרי שם הדרש ג"כ ולקדקד נזיר אחיו שריחקוהו אחיו ועשאוהו נזיר (ע' במדרש תנאים צד 218), ואונקלוס מתרגם פרישא דאחוהי, ובת"י א' מתורגם יתכנשון כל אילין ברכתא ויתעבדון כליל דרבו לריש יוסף ולקדקדיה דגברא דהוה רב ושליט במצרים וכו', וע' בת"י ב', וגם הפשיטא הסורית מתרגמת נזיר מלשון נזר וכליל וכ"ה בתרגום השומרוני, ומאמר ר' לוי כבר נסדר לעיל שם לפסוק וישתו וישכרו עמו וביארתיו במ"י שם, ועל כ"ב שנה ע' לעיל צד 1026:

פרשה צט. ובכי"ו היא פרשה ק', ובדפ"ר נדפס בטעות פרשה פ"ז, וצ"ל פצ"ז, וע' לעיל ראש פצ"ח, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 10 תבור בא מבית אלים וכו'. אגדה זו נמצאת בסגנון אחר במכילתא שם, כשעמד הקב"ה ואמר אנכי י"י אלהיך היו ההרים מתרעשים והגבעות מתמוטטות ובא תבור מבית אלהים (בילקוט יתרו ר' רפ"ו הגי' תבור וחרמון מבית אלים, ובלקח טוב שם, תבור מאלים, ובווהזהיר צד 45 תבור ממקומו) וכרמל מאספמיא שנאמר חי אני נאם המלך י"י צבאות שמו כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני נקראתי וכיון ששמעו מפיו אשר הוצאתיך מארץ מצרים עמד כל אחד ואחד במקומו ואמרו לא עסק אלא עם מי שהוציא ממצרים, ולפי נוסח זה שבמכילתא באו ההרים לפי שחשבו שנקראו לבוא לשמוע לקול ה' ועמדו אח"כ במקומם, כלומר במקומם הראשון ולא התרעשו, ובחרו לדוגמא בתבור ובכרמל עפ"י הכתוב בירמיה כי כתבור בהרים וגו', ומזה יש להוציא, שהמקום בית אלים הוא אצל הכרמל, ואספמיא אצל התבור, וע' לעיל צד 38 ובמ"י שם, וכאן השתמשו באגדה זו ואמרו שההרים התקוטטו לפי שרצו שתנתן עליהם התורה, וכ"ה במדרש תהלים שם, ר' נתן אומר כיון שביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בא כרמל מאספמיא ותבור מבית אלים זהו שאמר בקבלה חי אני נאום המלך ה' צבאות שמו כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא זה אומר נקראתי הר תבור עלי נאה שתשרה שכינה וכו', וכעין זה הובא בילקוט שופטים ר' מ"ז בשם ילמדנו, בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה שמעו תבור וכרמל והניחו מקומם ובא להם ושט כרמל בים וכו', וכ"ה בתרגום לשופטים ה' ה', טוריא זעו מן קדם י"י טורא דתבור טורא דחרמון וטורא דכרמלא מתרגשין דין עם דין ואמרין דין לדין דין אמר עלי תשרי שכנתיה ולי חזיא וכו', וגם לפי סגנון אגדי זה חזרו תבור וכרמל למקומם הראשון, אולם בפסי"ר שם (צד כ"ז א') נדרש, גאות אדם תשפילנו זה תבור וכרמל שבאו מסוף העולם מתגאים לומר שאנו גבוהים ועלינו הקב"ה נותן את התורה וכו', וכ"ה בבמ"ר שם, ולפי"ז לא חזרו למקומם אלא נשארו בא"י, וכן מבואר במגילה כ"ט א', תניא ר"א הקפר

יבוא] (ירמיה מו יח), זה אומר אני נקראתי, וזה אומר אני נקראתי, אמר הקב"ה למה תרצדון הרים וגו' כולכם הרים גבוהים, אלא גבנונים היך מה דאת אמר או גבן או דק (ויקרא כא כ), כולכם נעשת ע"ז על ראשיכם, אבל סיני שלא נעשת ע"ז עליו ההר חמד אלהים לשבתו (תהלים שם), וירד י"י על הר סיני (שמות יט כ), אעפ"י כן אף י"י ישכון לנצח (תהלים שם) בבית העולמים, רבי עקיבא פתר קראה בשבטים בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש, היו השבטים רצין ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה, וזה אומר בתחומי יבנה, אמ' להם הקב"ה שבטים למה תרצדון כולכם שבטים כולכם צדיקים, אלא גבנונים, מהו גבנונים גנבים, כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף, אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף ההר חמד אלהים לשבתו, וכן אתה מוצא שקודם לארבע מאות ושמונים שנה בני קרח מתנבאין עליה, שהיא עתידה להיות בתוך חלקו של בנימין הה"ד נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פד ג), וכן הוא אומר הנה שמענוה באפרתה

2 מכילתא בחדש פ"ד, מכילתא דרשב"י לד 101, מגילה כ"ט א', מדרש תהלים שם, ועי' תנחומא מ"ג ותנחומא במדבר סי' ז' ובמדבר רבה פ"א סי' ח': 7 ספרי זאת הברכה פי' שנ"ב, מכילתא שם: 9 עי' לעיל לד 1156 וש"נ:

1 אמ'.. וזה אמ' ו | אמ' להם הקב"ה ות | 2 וגו'] גבנונים ת, ל' ו | * הרים — גבנונים ו] הרים כולכם גבנונים ד, בעלי מומים אצל סיני דכת' הרים גבנונים ת | היך — אמ'] הכ' דת' ו, וכת' ת | דק וגו' ו | נעשית ת (וכן בסמוך) | 3 עבודה זרה ו | עבודה זרה על ראשו ו | לשבתו וגו' ו | וירד (דכת' וירד ת) — סיני ל' ו | 4 כן ל' ו | ישכן ו | 5 עקיבת ו | קרייה ות | שאמר] שעמד ו | לבנות את ו | שבטים ו | רצים ות | אילו.. אילו ו | 6 יבנה בית המקדש.. יבנה בית המקדש ת, בית המקדש נבנה.. בית המקדש נבנה ו | הקב"ה למה תרצדון שבטים כלכם שבטים כלכם צדיקין ו | 7 מהוא ו | שותפים ת | 8 בנימן ו | לא ת | הה"ד ההר ת | לשבתו] וגו' ו | את ות | 9 מאות שנה ת | * ושמונים ו] זע' ד, ושבעים ת | קורח ד[1] | מתנבאים ות | בחלקו ת | 10 בנימן שנא' ו | נפשי] וגו' ו, נפשי לחצרות י"י ת |

אומר וכו' שנ' כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא וכו' ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעין בארץ ישראל וכו', וזהו סגנון מאוחר מאגדה שלפנינו, ועפ"י האמור תראה שדברי הורוביץ בס' א"י ושכינותיה צד 65 אות 1 אינם נכונים ע"ש, ובמקרא בירמיה כתוב חי אני נאם המלך י"י צבאות שמו, וכמו שהוא גם במקומות שהבאתי, וכן הועתק במה"ג עמ' 750, בנימין זאב יטרף זהש"ה למה וכו' פתר קרייה בהרים שבשעה שביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בסיני וכו' זה אומר תורה עלי נתונה וזה אומר תורה עלי נתונה בא תבור מבית עולם (עילם) וכרמל באספמיא (מאספמיא) דכת' חי אני נאם המלך ה' צבאות שמו וכו' וככרמל בים יבוא וכו': 2 אלא גבנונים וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו עח"נ, ודורש תרצדון נוטריקון רצים ומדיינים, וגבנונים בעלי מומים אתם, לפי שעבודה זרה נעשית עליכם, שרגילים היו לעבוד על ההרים את אלהיהם (ע' דברים י"ב ב' וע"ז פ"ג מ"ה), וסוף הקרא אף י"י ישכון לנצח דורש על בית העולמים, שאעפ"י שלא נעשית על סיני ע"ז, לא ישכון עליו ה' לדורות אלא בבית העולמים, ובמכילתא בחדש פ"ד דורש ג"כ גבנונים כמו גבן, ובמכילתא דרשב"י שם הגי', למה תרצדון וכו' היכן אתם מרצין דינכם הרי אתם כבעלי מומין או גבן או דק ההר חמד וכו' זה סיני אף ה' ישכן לנצח זה בית העולמים, ובמגילה שם דורש בר קפרא, למה תרצו דין עם סיני כולכם בעלי מומין אתם אצל סיני וכו' או גבן או דק, וע' בד"ס שם, וכדרש שלפנינו תרצדון רצים ומדיינים מובא בילקוט שופטים ר' מ"ז בשם ילמדנו, למה תרצדון וכו' למה אתם רצים ומדיינים בעלי מומין אתם כענין שנ' או גבן וכו', ובמקומות האלו אינו מפורש מומם של ההרים האחרים, שנעשתה ע"ז על ראשיהם, ורב אשי מסיים במגילה, שמע מינה האי מאן דיהיר בעל מום הוא, וסבירא ליה שמומם של ההרים היתה הגאוה, וסיני שפל הוא, (אמנם בכ"י ליתא מאמר רב אשי, ע' בד"ס שם) וכן משמע בסוטה ה' א' ובפסי"ר ובמ"ר פי"ג שם וכן בתרגום תהלים שם ושופטים ה' ה', ומפורש כן במדרש תהלים שם למה תרצו לדון עם סיני הרים גבנונים אתם כולכם כד"א או גבן וכו' אין רצוני אלא בסיני שהוא שפל מכולכם וכו' יכול ישב שם לדורי דורות ת"ל אף ה' ישכון לנצח שהחזיר שכינתו למעלה וכו', וע"ע בתנחומא ובבמ"ר שם, ובמה"ג שם שינה כנראה את לשון המדרש והעתיק אמר להן הקב"ה למה תרצדון דינכם (נראה שצ"ל תרצו דינכם) כולכם גבוהים ואין (צ"ל אין) כת' כן אלא כולכם גבנונים כד"א או גבן או דק לשון מומין כולכם נעבדו ע"ז עליכם אבל סיני שלא נעשית ע"ז על ראש (צ"ל ראשו) ההר חמד אלהים לשבתו אע"פ כן וכו' זה בית העולמים, והעיקר כמו שביארתי שלדעת הב"ר תרצדון נוטריקון הוא רצים ומדיינים וכמפורש בילמדנו: 7 כולכם הייתם שותפין וכו'. טעם זה נאמר גם בספרי שם על השאלה מפני מה זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו, וכה במכילתא שם, ובספרי מוסיף אמר הקב"ה [אם] אני אומר לאלו שיבנו בית הבחירה כשיהיו מתפללים לפני [איני] מתמלא עליהם רחמים וכו' שלא היו רחמנים על אחיהם, וע' גם במדרש תנאים צד 217, וע"ע בפסי"ר פי"ב (מ"ט א'), ולמה שדרש ר' עקיבא הרים על השבטים, ע' במ"י לעיל צד 1154, ובמה"ג שם הובא, ור' עקיבה פתר קרייה בשבטים וכו' רצים ומדיינין זה עם זה זה אומר בתחומי יבנה המקדש וזה אומ' בתחומי יבנה המקדש אמ' להן הקב"ה למה תרצדון כולכם שבטים כולכם צדיקים אין כת' כן אלא כולכם גבנונים שותפין וגנבין במכירת יוסף וכו': 9 לארבע מאות ושמונים שנה וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו, וכוון לארבע מאות ושמונים שנה הנזכרות במ"א ו' א', ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' ויבן הבית לה', ובשעת יציאת מצרים נבאו בני קרח, (וע' במדרש תהלים פפ"ד סי' ב'), וכן מגיה בחי' הרד"ל, וכ"ה במה"ג שם, ושם הגי' נכונה, וכן את מוצא קודם לארבע מאות ושמונים שנה בני קרח מתנבאין עליו שהוא עתיד להיות בחלקו שלבנימין הדא הוא דכת' נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' ואומ' הנה וכו', והראיה מהקרא נכספה וגו' שבני קרח נתנבאו שביהמ"ק יבנה בחלקו של בנימין אינה מובנת, ואולי כוון בלשון נקבה שהיא עתידה וכו' על השכינה, ובבנימין כתוב חופף עליו כל היום וגו' ודרשו ביומא י"ב א' וש"נ, שבנימין היה מצטער על חלקו של יהודה במזבח ולפיכך זכה ונעשה אושפיזכן לגבורה (וע' לעיל צד 1156), וכיון שכתוב נכספה וגם כלתה נפשי דורש בב"ר שהכתוב מוסב על בנימין שהצטער שביהמ"ק יתיה בחלקו, וביפ"ת מפ' שסמך על ראש הכתוב מה ידידות משכנותיך ואמרו במנחות (נ"ג.

וגומ' (שם קלב ו), רבי יהודה אומר בית המקדש נבנה בתוך חלקו של יהודה דכתיב האפרתי מבית לחם יהודה (ש"א יז יב), ר' שמעון אומר בתוך [חלקו שלבנה] של מי שמתה באפרתה, ומי מתה באפרתה, רחל, יכול בתוך חלקו של יוסף שהוא מבניה, ת"ל מצאנוה בשדי יער (תהלים קלב ו), בתוך חלקו של מי שנמשל בחית היער, ומי נמשל בחית היער, בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף:

ב כי לא יעשה י"י אלהים דבר וגו' (עמוס ג ז) יעקב זוג שנים כנגד שנים, ומשה זיוג שנים כנגד שנים, יהודה כנגד מלכות בבל, זה נמשל בארי, וזה נמשל בארי, זה נמשל בארי, גור אריה יהודה (בראשית מט ט), וזה נמשל באריה קדמייתה כאריה (דניאל ז ד), ביד מי מלכות בבל נופלת, ביד דניאל שהוא בא משל יהודה, בנימין כנגד מלכות מדי, זה נמשל בזאב, וזו נמשלה בזאב, זה נמשל בזאב בנימין זאב יטרוף וגומ', וזו נמשלה בזאב וארו חיוה אחרי תנינא דמיה לדוב (שם שם ה), רבי חנינה אמר לדב כתיב, דב היה שמה, היא דעתיה דרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן על

1 מדרש תהלים צד 216, ועי' יומא י"ב א' ומגילה כ"ו א' ולדר"כ פל"ס: 2 ספרי שם: 4 עי' זבחים נ"ד ב': 6 לעיל צד 1224 וש"נ: 7 ויקרא רבה פי"ג סי' ה', מדרש אסתר פתיחה סי' ה', מדרש תהלים י"ח סי' י"א: 10 ויקרא רבה ומדרש אסתר שם, ועי' מדרש אסתר פ"י סי' י"ג ומדרש תהלים שם ומגילה י"א א':

1 וגומ' ל' ת | יודה ן | נבנה ל' ו. | בחלקו ת | דכת' ת, שנ' ן | אפרתי ת | 2 * חלקו שלבנה ו] ל' ד"ת | 3 רחל] זו רחל שנ' ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל וגו' ן. | בשדה ן | 4 בחיית יער.. בחיית יער. זה בנימן ן | דכת' ת, שנא' ן | בנימן זאב יטרף וגו' ואיכן דרכן של זאבים להיות שורים בחרשים החי (צ"ל חווי) בית המקדש בתוך חלקו שלבנימין שנא' בנימן זאב יטרף ן | 5 ד"א כי ת | וגו'] כי אם גלה סודו אל עבדיו (לעבדיו ת) הנביאים ות | זיווג ן | כנגד שתים ן | ומשה — כנגד שנים ל' ן | 6 זה שנמשל.. וזו שנמשלה ן | שנא' גור ן, דכת' גור ת | 7 וזו שנמשלה ן | באריה] בארי דכת' עלה אריה מסבכו ת | שני' קדמייתה ן, וכה"א קדמיתא ת | כארייה ן | נפלת ת | 8 מיהודה ות | בנימן ן | וזו נמשלה] וזה נמשל ת | 9 דכת' בנימין ת, שנא' בנימן ן | יטרף ד"ות | וגומ' ל' ת | וזה נמשל ת | שנ' וארו ן, דכת' וארו ת | חיוא ת, חיוה ן | אחרי ל' ד"י | תנייבא ן | דמיא ד"ית, דמייה ן | לדוב וגו' ן | 10 ר' חנינא אמר ת, אמ' ר' יוחנן ן | לדוב ן | כת' ת, כתוב ן | דב הוה שמה ת, ל' ן | דע'.. דמר ר' יוחנן אמ' ן |

ב', וכ"ה בספרי ברכה פי' שנ"ב) ויבנה ידיד זה ביהמ"ק דכת' מה ידידות משכנותיך לידיד זה הקב"ה וכו' בחלקו של ידיד זה בנימין שנ' לבנימין אמר ידיד ה' וכו' וצ"ע: 1 האפרתי מבית לחם יהודה. ושמענוה באפרתה מוסב על יהודה, ובמקרא כתוב אפרתי הזה מבית לחם יהודה, ומפני טעם זה שינה כנראה במה"ג שם, ר' יהודה אומר אף בחלקו של יהודה נבנה בית המקדש דכת' באפרתה ולהלן הוא אומר א פ ר ת י ם מבית לחם יהודה (רות א' ב') ו א ו מ ר ו א ת ה ב י ת ל ח ם א פ ר ת ה (מיכה ה' א'), ומה שהוסיף תיבת אף, לפי שביומא שם ובש"מ אמרו שביהמ"ק היה בחלקו של יהודה ובחלקו של בנימין, ולפיכך הוא אומר שגם ר"י מודה שביהמ"ק היה בחלק בנימין אלא שהוא מוסיף שגם בחלק יהודה היה ממנו (הר הבית והלשכות והעזרות), וכן מבואר במדרש תנאים שם ר' יהודה אומ' בית המקדש בתוך חלקו של יהודה היה וכראש תור נכנס מחלקו של יהודה לתוך חלקו של בנימין, לכך אמ' ובין כת' שכן וה"א הנה שמענוה באפרתה ר' יהודה אומ' בית המקדש בתוך חלקו שליהודה היה שנ' א פ ר ת י ם מ ב י ת ל ח ם י ה ו ד ה, ובספרי שם מאמר ר' יהודה ליתא (ולא היה גם בספרי שלפני הילקוט המכירי בתהלים קל"ב סי' י"ד, ומלשון מדרש תנאים משמע שמאמר ר' יהודה השני נוסף ממקור אחר, ואולי מכאן, ועי' במאיר עין לספרי שם אות כ"ד) וע' באות הסמוך: 2 של מי שמתה באפרתה וכו'. לדעת ר"ש מוסב הכתוב שמענוה באפרתה על בנימין שהוא בנה של רחל שמתה באפרתה (בראשית ל"ה י"ט), ואפשר שס"ל ג"כ שחלק מביהמ"ק היה בחלקו של יהודה (ע' באות הקודם) ור' יהודה ור"ש לא פליגי בעצם הענין, אלא משמעות דורשים איכא בינייהו, לר"י מוסב באפרתה על יהודה ולר"ש על בנימין, וכן מפ' ביפ"ת, אולם במדרש תנאים לא משמע כן, והלשון שם, ר' שמעון אומר בתוך חלקו שלבנה שלמי שמתה באפרתה ומי מתה באפרתה רחל וכו', יכול שתהא כל העיר בתוך שלו ת"ל ובין כתיפיו שכן ב י ת ה מ ק ד ש ב ת ו ך ש ל ו נשאר כל העיר בתוך חלקו של יהודה, וכו', ובספרי שם המאמר בסגנון אחר, ר' מ א י ר אומר בחלקו של בנה מתה שנ' ואני בבואי מפדן ארם מתה עלי רחל וגו' ואין אפרתה אלא בית לחם שנ' ואתה בית לחם אפרתה (מיכה ה' א') שומע אני בחלקו של יוסף בנה [ת"ל] הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער במי שנמשל בחיתו יער ואיזה זה בנימן שנאמר בנימן זאב יטרף זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו וכו', וע' בח"נ לעיל צד 988 ובמ"י שם, והכתוב בשדי יער נדרש על בנימין גם בזבחים שם ע"ש, וע"ע במ"י לעיל צד 1125 אות 7, ובמה"ג שם הועתק, ר' שמעון אומר בתוך חלקה (צ"ל חלקו) ש ל ב נ ה ש מ ת ה באפרתה ו א י ז ו ז ו ר ח ל ד כ ת' ו ת מ ת ר ח ל ו ת ק ב ר ב ד ר ך א פ ר ת ה יכול ב ח ל ק ו שליוסף בנה ת"ל מצאנוה בשדי יער בתוך חלקו ש נ מ ש ל ב ח י ו ת ו א י ז ה זה בנימן דכת' בנימן זאב יטרף א י כ ן ד ר כ ן ש ל ז א ב י ם ל ה י ו ת ש ו ר י ן ב ח ו ר ש י ן, ועח"נ, ובשביל דברי ר"ש נסדר כל המאמר בתור פתיחה כאן: 5 כי לא יעשה וכו'. מאמר זה נמצא בעיקרו בתנחומא ובשיטה חדשה לעיל שם, ואף שתחילתו הוא בסגנון הפתיחות, סופו מוכיח עליו שלא נסדר כאן בתור פתיחה, לפי שאינו מסיים בפסוק שעומד בו, דהיינו בנימין זאב יטרף, כדרך הפתיחות: יעקב זווג וכו'. דורש את הכתוב שה' גילה סודו אל עבדיו הנביאים, וזהו יעקב ומשה, שיעקב זיווג שנים, יהודה ובנימין, כנגד שנים, שתי המלכיות מן הארבע שמשלו בעולם, והן בבל ומדי, ומשה זיווג שנים, לוי ויוסף, כנגד שנים, יון ואדום, ומפרש והולך כיצד הוא, ועי' במ"י לעיל שם, ובכי"ת נוסף לראיה שבבל נמשלת באריה דכתיב עלה אריה מסבכו (ירמיה ד' ז'), וראיה זו היא בוי"ר שם, ובמה"ג עמ' 755 הרכיב את הב"ר עם התנחומא ע"ש: 7 מלכות בבל נופלת וכו'. הלשון נופלת כאן ובסמוך אצל מדי, משמעה שהיו בידי דניאל ומרדכי, ודבריהם נשמעים בחצר המלכות, ובתנחומא ולעיל שם הלשון, ודניאל חנניה מישאל ועזריה מיזדווגין לה וכו' שמרדכי פורע (נפרע) ממנו ע"ש, ובמקרא כתוב ק ד מ י ת א כאריה: 10 רבי חנינה אמר וכו'. גי' כי"ו ר' י ו ח נ ן נכונה יותר, וכן רצה להגיה בא"א, וכ"ה במה"ג ובמדרש אסתר שם, ר' יוחנן אמר לדב כתיב דא היא דעתיה דר' יוחנן דאמ' ר' יוחנן וכו' זו מדי, ודורש דב כמו דיבא בסורית וארמית שהוא זאב וכמו שביארתי במ"י לעיל צד 1225, ובוי"ר שם הגי' בדפ"ר וד"ו, וארו

כן הכם אריה מיער (ירמיה ה ו) זו בבל, זאב ערבות ישדדם (שם שם) זו מדי, ביד מי מלכות מדי נופלת, ביד מרדכי שהוא בא משל בנימין, לוי כנגד מלכות יון, זה שבט שלישי, וזו מלכות שלישית, זה אותיותיו משולשין, וזו אותיותיה משולשין, אלו תוקעי קרנים, ואלו תוקעי סולפירים, אלו לובשי קובעים, ואלו לובשי קיסים, אלו לובשי מכנסים, ואלו לובשי פמלליא, אלו מרובים באוכלסין, ואלו מועטין באוכלסין, באו מרובים ונפלו ביד מועטין, באי זו זכות, מברכתו של משה 63a שאמר מחץ מתנים קמיו (דברים לג יא), ביד מי מלכות יון נופלת, ביד בני חשמונאי שהם משל לוי, יוסף כנגד מלכות אדום, זה בעל קרנים, וזה בעל קרנים, זה בעל קרנים בכור שורו הדר לו [וקרני ראם קרניו] (שם שם יז), וזה בעל קרנים ועל קרניא עשר די בראשה (דניאל ז כ), זה פירש מן הערוה, וזה נידבק בערוה, זה חס על כבוד אביו, וזה ביזה על כבוד אביו, זה כתי' בו את האלהים אני ירא (בראשית מב יח), וזה כתו' בו ולא ירא אלהים (דברים כה יח), ביד מי מלכות אדום נופלת, ביד משוח מלחמה שהוא בא משל יוסף, ר' פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל הה"ד אם לא יסחבום צעירי הצאן (ירמיה מט כ), ולמה הוא קורא אותן צעירי הצאן, שהן צעיריהן של שבטים:

9 ע' פסיקתא רבתי פי"ג (נ"ע ב' וכ"ג א') ותנחומא כי תצא סי' י': 10 ע' פסיקתא פ"ג (כ"ח ב') ותנחומא מ"ב תצא סי' ט"ו ושמות רבה פכ"ו סי' ג': 11 ע' לעיל צד 893: לעיל צד 851 וש"נ וצד 1225:

1 אריה מיער] מיער זאב ערבות ישדדם על כן הכם אריה מיער ת | ישדדם ל' ת | 2 מבנימן ו | יוון ו | זה שלישי וזה שלישי ת | 3 אותותיו ו (והוגה אותיותיו) | וזו אותותיה ו (והוגה אותיותיה), וזה אותיותיו ת | אילו.. ואילו ו (וכן בסמוך) | סולפירין ת, סלפידם ו | 4 כובעים ו | קיסים] קסידם ו | פמלליא ת, פינמלייה ו | 5 באוכלסים ו, מאכלוסין ת | מועטים ת, מעטין ו | באכלוסין ת | מועטים ת, מעטים ו | 6 קמיו ומשנאיו מן יקומון ות | יוון ו | חשמניי שהן באין מלוי ו | 7 אדום] עשו ת | קרניים ו (וכן בסמוך) | וזו בעלת ו | דכ' בכור ו | 8 * וקרני — קרניו ות] ל' ד | וזו בעלת קרניים דכ' ועל קרנייא עשר וגו' ו | 9 פרש מן הערייה ו | נדבק ת | בערייה ו | כבודו של ו | בזה כבוד ת, ביזה כבודו של ו | כת' ת, כתוב ו | 10 כת' ות | * ירא ד1ות] יראו ד | 11 * אדום ד1ו] עשו ת, ל' ד | מיוסף ו | פינחס ו | 12 בני עשו ו | בני בניה ו | הדדה היא ו, ה' ה' ד1 | 13 צעיריהם ת, קטניהן ו |

חיוא וכו' דמיא לדוב זו בבל ר' יוחנן אמר על כן הכם אריה וכו' זו מדי, והוגה עפ"י מ"כ לדב כתיב זה מדי הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י וכו', ובדפוסים נוסף כאן, דב היה שמה, ורצה לומר שאיננה רק דומה לדוב, אלא כן שמה וכמו שנאמר זאב וכו' זו מדי, ובכי"ו ליתא וכמו שלא נמצא במדרש אסתר, וכן במה"ג שם תלשון ר' יוחנן אמ' לדב כת' וקרי לדוב הא דעתיה דר"י וכו', ובמדרש אסתר פ"י שם אמרו, שמלכי מדי ופרס נמשלו לזאב והעמיד הקב"ה כנגדן מרדכי ואסתר שהיו משבט בנימין (וכמו שהעתקתי במ"י שם), ומוסיף ותמן אמרין אלו מלכי מדי ופרס שאוכלין כדוב ואין להם מנוחה כדוב וכו', והיא ברייתא. דרב יוסף במגילה שם וש"נ, ובמדרש תהלים הדרש, ופגעו הדוב זו מדי ופרס שנאמר וארו וכו': 3 אותיותיו משולשין וכו'. שיש בו שלש אותיות, וכמו שהוא בתנחומא ע"ש, אלו הלוים תוקעי קרנים בחצוצרות, ואלו היונים תוקעי סולפירים, ובכי"ו הגי' נכונה סלפידם, וחם ג"כ חצוצרות[1]), ועי' בעה"ש ע' סלפידם, אלו הלוים לובשי קובעים (כ"ה בדפ"ר וד"ו ועוד ובכי"ת, ובד' קראקא א' הגיהו כובעים, וכ"ה בכי"ו) ואלו היונים לובשי קיסים, ובכי"ו הגי' העיקרית קסידם, והם קובעים בל"י[2]), ועי' שבת פ"ו מ"ב ולא בקסדא, וכלים פי"א מ"ח קסדא, ובחי' הרש"ש ובעה"ש ע' קסד, והיונים לובשים פמלליא, מכנסים, ע' במ"י לעיל צד 1019, ודורש הפסוק ברך ה' חילו וגו' מחץ מתנים קמיו על מלחמת החשמונאים עם היונים, ומפורש הוא יותר בבראשית רבה רבתי (כפי שהועתק בא"א), מהו מחץ מתנים אמ' משה לפני הקב"ה כשתבא אותה מלכות שכתוב בה מעוהי וירכתיה די נחש (דניאל ב' ל"ב) יעמוד כנגדה לוי מחץ מתנים וגו' אלו בני חשמונאי, ועי' מה שהבאתי במ"י לעיל צד 1225, ובמה"ג שם הלשון, זה אותיותיו משולשין וזה אותיותיו משולשין אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי שופרות אלו לובשי כובעות ואלו לובשי קלוסים (ע' לעיל צד 176) אלו מרובין באכלוסין וכו' באו בני חשמנאי שמעוטין והפילו את המרובין וכו': 9 זה פירש מן הערוה וכו'. יוסף מאשת פוטיפר, וזה, עשו הוא אדום, נדבק בערוה, וכהדרש לעיל צד 694 שבא עשו על נערה מאורסה, וצד 718 צד נשי אנשים מענה אותן, יוסף חס על כבוד אביו, שנהג בו בכבוד, שהלך בשליחות אביו אעפ"י שידע שאחיו שונאים אותו, ועי' במכילתא בשלח, פתיחה ולעיל צד 1015 ובמ"י שם, וזה עשו ביזה כבוד אביו שאמר לו יקום אבי, ע' לעיל צד 731 ובמ"י שם, ואמר יקרבו ימי אבל אבי (ודרש אחר לעיל צד 728), וביוסף כתוב את האלהים אני ירא, ובעמלק שהוא מעשו נאמר ולא ירא אלהים, ועמלק אחד הוא עם עשו ואדום וכמו שביארתי במ"י לעיל צד 874 ע"ש, ובמה"ג שם הובא, זה בעל קרנים וכו' וקרני ראם קרניו וזה וכו' זה נפרש מן העבירה וזה נדבק בה זה חס על כבודו של אביו וזה ביזה כבוד אביו בזה כת' את האלהים וכו' ובזה כת' ולא ירא אלהים, ובפסי"ר שם (מ"ט ב') השוו ג"כ את צדקתו של יוסף לרשעתו של עשו, ונמצאה גם ההשואה יוסף נתן נפשו על כבודה של אמו ועשו ביקש להרוג את אמו וכו' (ובילקוט שופטים ר' נ"א בהעתקה מפסי"ר נוסף, יוסף חקר בחיי אביו העוד אביכם חי ועשו אמר יקרבו ימי אבל אבי) עשו טינף עצמו בעריות ובשפיכות דמים וכו' ויוסף גדר עצמו מן העבירה (צ"ל הערוה) ומן שפיכת דמים וכו' ד"א בעמלק כתיב ולא ירא אלהים וביוסף כתיב וכו', ושם נ"ג א' הלשון, עשו ביזה על אמו שנאמר ושיחת רחמיו (עמוס א' י"א) ויוסף חס על כבוד אמו שנאמר ואחר נגש יוסף ורחל (ע' לעיל צד 928) וכו', וכזה הוא גם בתנחומא תצא שם, ונוסף שם מפסי"ר כמו שהעיר רש"ב בהערות לתנחומא תצא אות ק"י, ובתנחומא מ"ב לא נמצא אלא, יבא זה שכתוב בו ולא ירא אלהים ויפול ביד זה שכתוב בו את האלהים אני ירא, ובפסיקתא שם נמצא ג"כ, זה כתיב בו את האלהים אני ירא וזה כתיב בו ולא ירא אלהים, וכן מבואר בשמו"ר שם ע"ש, וכל זה הוא לפי הפירוש שולא ירא אלהים

[1]) σάλπιγξ-γγος. [2]) κασσίς, cassis-idis, Helm.

ג בנימין זאב יטרף מדבר בשופטו, מה הזאב הזה חוטף, כך חטף אהוד לבו של עגלון, הה"ד ואהוד בא אליו והוא יושב [בעלית המקרה] (שופטים ג כ) בעיליתא קירירתא, ויאמר דבר סתר [לי אליך] וגו' (שם שם יט) אמר ליה כן אמ' לי מריה דעלמא, נסב חד חרבא ונתנינה בגו מיעך, ויצא הפרשדונה (שם שם כב) פרתיה, ויצא אהוד המסדרונה (שם שם כג) ר' יודן אמר עד פלטורא, א"ר ברכיה ששם ישבו מלאכי השרת מסודרין, ד"א מדבר במלכו, מה הזאב הזה חוטף, כך חטף שאול את המלוכה שנאמר ושאול לכד את המלוכה על ישראל (ש"א יד מז), בבוקר יאכל עד, וילחם סביב בכל אויביו (שם שם), ולערב יחלק שלל, וימת שאול ושלשת בניו וגו' (שם לא ו): מדבר במלכתו, מה זאב חוטף, כך חטפה אסתר את המלוכה הה"ד ותלקח אסתר וגו' (אסתר ב ח), בבוקר יאכל עד, ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את

1 תנחומא ותנחומא ע"ב ויחי סי' י"ד: 5 תנחומא מ"ב שם סי' ט"ו ותנחומא סי' י"ד, ועי' מדרש אסתר פ"י סי' י"ג:

1 בנימין ן, ר"א בנימין ת | * בשופטו] בשפטו ן, בשופטיו דת | זאב ן | חזה חוטף ל' ת | אהוד חטף ת | 2 הדה היא ן, ה' ה' ד[1] | ואהוד] והוא ת | * והוא — המקרה] והוא יושב דת, וגו' ן, ל' ד[3] | בעליתה דקריתה ן | 3 * לי — וגו'] לי אליך ן, לי ת, וגו' ד | ליה] לה ן | כן — לי ל' ן | מרה ן | ניסב ן, נסיב ת | חד] הדן ן | * חרבא ות] חורבא ד | * ונתנינה ן] וניתנינה ת, וניתנגנה ד | 4 מעך ת, מעיה ן | הפרדשונה ת | אהוד המסדרונה] יהוא הסמרדונה ד[1]. | 5 * עד פלטורא] ערפלא טורא דת, על פלתורה ן | א"ר ברכיה] אחת דברכיה ת | מסודרים ן | ד"א ל' ן | * במלכו ן] במלכותו דת | זאב ן | 6 שנאמ' ל' ן | את ל' ן | על ישראל ל' ן | בבקר ות | 7 * סביב — אויביו ן] בכל אויביו מסביב דת | * ושלשת — וגו' ן] במעלו אשר מעל דת | 8 ד"א מדבר ת | * במלכתו ן] במלכותו ד, באסתר ת | זאב הזה ן | * חטפה — את ן] אסתר חטפה את ת, אסתר חוטפת ד | המלכות ת | הדה היא ן, ה' ה' ד[1] | 9 וגו' ל' ת | בבקר ן (בבוקר — עד] ולערב יחלק שלל ת) | לאסתר — המן] וגו' ן |

מוסב על עמלק ולא על ישראל, וכמו שהוא במדרש תנאים צד 170 גבת"י א' שם, ושאר הדברים הנאמרים כאן מבוארים לעיל במקומות שציינתי ובמ"י שם, ובדפ"ר הגי' ביד מי מלכות אדום וכו', ובד"ו מחקו תיבת אדום והניחו מקום פנוי מפני חמת הרשעה, ובמה"ג שם הגי' ביד מי אדום נופלת וכו': 1 מדבר בשופטו וכו'. כן הגהתי עפ"י כי"ו עח"נ, כי אין כאן אלא שופט אחד, וכבר נתקשה בזה ביפ"ת, וכן בתנחומא מ"ב הגי' מדבר בשופטו באהוד (וע"ש בהערות), ואינו מפורש כאן איך נדרש סוף הפסוק בבקר יאכל עד על אהוד, ובתנחומא שם הדרש, בבקר יאכל עד ויתקעה בבטנו (שופטים ג' כ"א), והדרש על ולערב יחלק שלל חסר, ובמה"ג עמ' 751 הרכיב את התנחומא עם הב"ר, ומסיים בבקר יאכל עד ויתקעהו בבטנו ולערב יחלק שלל ויכו את מואב (שם שם כ"ט), וכ"ה בבראשית רבתי (כפי שהועתק במאגאצין חלק ט"ו צד 73), מה הזאב טורף לפניו ולאחריו [כך] אהוד בן גרא בן הימיני עשה לו חרב שהיתה אוכלת לפניה ולאחריה שנאמר ויעש לו אהוד חרב ולה שני פיות (שם שם ט"ז) שהיתה אוכלת בב' עולמות שהיה עוסק בתורה וכו' (וע' בתנחומא) בבקר יאכל עד כר"א וישלח אהוד כו' ויתקעה בבטנו ולערב יחלק שלל שנ' ויכו את מואב וכו': 2 הה"ד ואהוד וכו'. לפי שהביא ענין אהוד הוא מפרשו ודורשו, והשלמתי בעלית המקרה לפי שעליו נוסד הפירוש בעיליתא קרירתא, כלומר בעליה קרה, וכ"ה במה"ג שם, דכת' ואיהוד וכו' בעליית המקרה בעלייתא קרירתא: 3 אמ' ליה כן וכו'. קשה לו שבתחלה אמר אהוד דבר סתר לי אליך וכאשר יצאו כל האנשים אמר דבר אלהים לי אליך (שופטים ג' כ'), ולאיזו תכלית שינה עכשיו והזכיר שם ה', ומפ' שאמר לעגלון כן אמר לי רבונו שלעולם קח חרב ותן אותה בתוך מעיו של עגלון, ונכונה הגי' בכי"ו בגו מעיה עח"נ, ובמה"ג שם הלשון, אמ' ליה כין אמ' לי מריה דעלמא דאיסב הדין חרבא ואקבעינה בגו מעך, ומפ' עוד ויצא הפרשדונה פרתיה, לאמור פרשו וזבלו, וע"ש ברד"ק: 5 עד פלטורא. כן הגהתי, וכ"ה במה"ג שם, ואח"ז ראיתי שכן מגיה בס' מתת־יה, ובכי"ו הגי' על פלתורה, ונשתבש בדפוסים ערפלא טורא, ונלאו המפרשים ליישבה, ופלטורא פירושו פלטיה, ע' במ"י לעיל צד 835 אות 3, וע' גם פרלים, עטימולוגישע שטודיען צד 13 שרצה להגיה תרע פלטורין, ובתרגום שם מתורגם אכסדרא, ור' ברכיה דורש מסדרונה שישבו שם מלאכים סדורים להציל את אהוד, ובמה"ג שם הלשון, אמ' ר' ברכיה ממקום שיש בו (ונראה שצ"ל למקום שישבו) מלאכי השרת סדרים סדרים: מדבר במלכו וכו'. בדפוסים הגי' כאן ובסמוך מדבר במלכותו, ואינו נכון כי למה חזר ואמר פעמים מדבר במלכותו, ובודאי מפני טעם זה הגיה בסמוך רי"ג מובא בא"א מדבר באסתר, וכ"ה בכי"ת (ותימה על היפ"ת שכתב, יש מגיה דבר אחר מדבר במלכות אסתר ואין צורך דמלכות אסתר נחשב מלכות בנימן, ואין תשובה זו ממין השאלה), אולם בכי"ו הגי' נכונה בפעם הראשון מדבר במלכו ובפעם השניה מדבר במלכתו, זאת אומרת המלכה שבאה משבט בנימין, וכן הדפסתי (ובטעות הוצג בכי"ו כעין שורק תחת במלכתו), והגהתי ג"כ עפ"י כי"ו וילחם סביב בכל אויביו (וכמו שהוא במקרא, וכ"ה בדפוסים חדשים) ולערב יחלק שלל וימת שאול ושלשת בניו, וכ"ה בתנחומא ובמה"ג עמ' 753, ובדפוסים הגי' וימת שאול במעלו אשר מעל, ומקרא הוא בדה"א י' י"ג, ואין למצוא טעם מספיק, למה הובא המקרא בדה"א, ולא הפסוק הקודם בש"א, ואולי לפי שבדה"א פי"ד כתוב ויסב את המלוכה לדויד בן ישי, (ובמקרא כתוב ושאול לכד המלוכה, וכ"ה בכי"ו ובתנחומא ובמה"ג עמ' 751), ודורש ולערב יחלק שלל על מיתת שאול כלומר שיחולק שללו לאויביו, ובבראשית רבתי שם נדרש באופן אחר, ד"א מה הזאב טורף וחוטף כך חטף בנימין את המלכות כד"א ושאול לכד המלוכה וילחם סביב כו' ולערב יחלק שלל אעפ"י שהעריב שמשו עליו ונפל במלחמה יחלק שלל חלקו עם הצדיקים בג"ע שכן שמואל אומר אתה ובניך עמי (ש"א כ"ח י"ט) במחיצתי (ע' עירובין נ"ג ב'), ובתנחומא הובאו פסוקים אחרים בדרש על אסתר, בבקר יאכל עד ויבא המלך והמן לשתות (אסתר ז' א') ולערב יחלק שלל ביום ההוא נתן וכו', ונוסח ב"ר נכון יותר, וכן הועתק במה"ג עמ' 753, ד"א בנימין זאב יטרף מה הזאב חוטף כך נחטפה אסתר ותחטפה המלכות בבקר יאכל עד ביום ההוא נתן וכו' ולערב יחלק שלל ותשם אסתר וכו', ובמדרש אסתר שם הורכבו שני הדרשות כאן לדרש אחד, בבקר יאכל עד זה שאול שהיה בקרן של ישראל שהיה תחילה למלכים והיה משבט בנימין והכה את עמלק ובזז את כל אשר להם ולערב יחלק שלל זה מרדכי ואסתר שעמדו להם לישראל בגלותם שהוא דומה לערב וחלקו שלל של המן וכו', וזהו המקור לרש"י עה"ת ולק"ט ושכל טוב צד 319, ונעלם מרש"ב שם ובהערותיו לתנחומא, והדרש בנימין זאב יטרף על שאול נמצא גם בס'

בית המן (שם ח א), ולערב יחלק שלל, ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (שם שם ב): מדבר בארצו, מה הזאב הזה חוטף, כך היתה ארצו של בנימין חוטפת את פירותיה, בבוקר יאכל עד, זו יריחו שהיתה מבכרת, ולערב יחלק שלל, זו בית אל שהיא מאפלת: ר' פנחס פתר קריא במזבח, מה הזאב הזה חוטף, כך היה המזבח חוטף את הקרבנות, בבוקר יאכל עד, את הכבש אחד תעשה בבוקר (במדבר כח ד), ולערב יחלק שלל, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים (שם שם):

ד כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וגומ' כבר כתיב ויברך אותם, ומה תלמוד לומר איש אשר כברכתו בירך אותם, אלא לפי שבירכן יהודה באריה, דן בנחש, נפתלי באילה, בנימין בזאב, חזר וכללן כולן כאחת ועשאן אריות ועשאן נחשים, תדע שהוא כן, יהי דן נחש (בראשית מט יז), והוא קורא אותו אריה הה"ד דן גור אריה (דברים לג כב) לקיים מה שנ' כולך יפה רעיתי ומום אין בך (שה"ש ד ז):

לישנא אחרינא

ה מט א ב) ויקרא יעקב אל בניו למה קרא להם, לגלות להם את הקץ, כתיב מסיר שפה לנאמנים וטעם זקינים יקח (איוב יב כ) ומי הם נאמנים וזקנים, יצחק ויעקב אהרן ומשה, במשה כתי' בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב ז), וכן אהרן תורת אמת היתה בפיהו (מלאכי ב ו), ומפני שאמרו שמעו נא המורים (במדבר כ י) נידונו בשפתותיהם, לכן לא תביאו את הקהל (שם שם יב), הוי מסיר שפה לנאמנים, וטעם זקנים יקח זה יצחק ויעקב, יצחק היה מחבב את עשו, שהיה הקב"ה שונא אותו, ואמ' לו ועשה לי מטעמים (בראשית כז ד), ובקש לברכו ולגלות לו את הקץ, מה עשה הקב"ה, העביר טעמו הימנו ולא ידע, אלא התחיל חרד שני ויחרד יצחק וגו' (שם שם לג),

2 תוספתא סוטה פ"ז י"ב, תנחומא שם: 4 לעיל לד 1225 וש"נ: 7 ע' לעיל לד 1227 וש"נ: 12 ע' לעיל לד 1200 וש"נ: 16 ע' תנחומא ויגש סי' ב' ושיר השירים רבה א' ד' ומדרש קהלת ד' ג':

1 על — המן ל' ו | 2 ד"א מדבר ת | * הזאב ות] הזאב הזאב ד | הזה ל' ת | היתה ל' ו | בנימין ו | בבקר ת, ל' ו | 3 * שהיתה ות] שהייתה ד | פינחס ו | קרייא ת, קרייה ו | 4 במזביח ת | זאב ו | הזה ל' ת | בבקר ות | 5 בבקר ות | שלל ל' ו | 7 וגומ' ל' ות | כבר ל' ו | כת' ת, כתוב ו | מה ו | 8 איש ל' ת | אשר ל' ו | ברך ות | אתם ו | אלא ל' ו | שברכן ות | באריה ו | באיל ו | 9 בנימן ו | כולם ו | * כאחת ד¹ות] באחת ד | ועשאם ת, עשה אותן ו | ועשאם ו | עשה אותן ו | תדע לך שכן ו | יהי] הרי ו | 10 והוא] והיה ו | שנ' דן ו | 11 רעיתי — בך] רעייתי וגו' ו | 12 את ל' ת | כת' ת | 13 זקנים ת | 14 כת' ת | אהרן נאמ' בו ת | 15 הקהל הזה ת | 17 את ל' ת | 18 התחיל ל' ת | וגו'] חרדה ת |

של אפרם הסורי, ע' במ"ח חלק י"ז צד 107: 2 מדבר בארצו וכו'. במה"ג שם הובא, ד"א בנימן זאב יטרף הכתוב מדבר בארצו שחוטפת פירותיה בבקר יאכל עד זו יריחו שמבכרת פירותיה לערב יחלק שלל זו ביתאל שמאפלת פירותיה, ובתנחומא הגי', בית אל המלקשת (שהיא מלקשת) פירותיה, ומקור זה הדרש בתוספתא שם, בנימן זאב יטרף זו ארצו שחוטפת בבקר יאכל עד זו יריחו שמוקדמת ולערב יחלק שלל זו יריחו (צ"ל בית אל, וכ"ה בשאר דפוסים) שמאוחרת, ויריחו ובית אל היו בנחלת בנימין ע' יהושע י"ח כ"א, כ"ב, וע' א"י ושכינותיה להורוביץ צד 123 אות 13 וצ"ע: 3 ר"פ פתר קריא במזבח וכו'. וכ"ה בתנחומא ובשיטה חדשה לעיל שם בדרש סתמי, וע' במ"י שם ולעיל צד 1273, והמזבח נמשל לזאב כבר בפי מרים בת בילגה (סוכה נ"ו ב'), ודרש זה נזכר גם בס' של הירונימוס, העברים אומרים שמזבח וכו' בחלקו של בנימין היה והכהנים מקריבים עליו בבקר קרבנות וחולקים בערב מה שניתן להם מן העם ומזבח נמשל לזאב וכו', וע' בתרגום אונקלוס ובת"י ובמ"ח חלק ג' צד 430 וראהמער, דיא הבראישען טראדיטיאנען וכו' צד 157, וע' גם במה"ג שם: 7 כבר כתיב ויברך אותם וכו'. כבר ביארתי מאמר זה במ"י לשיטה חדשה שם, וכהנוסח כאן מבואר בבחיי, והלא כבר הזכיר ויברך אותם וכו' ועל דרך המדרש לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה וכו' ת"ל ברך אותם, ובמה"ג עמ' 754 הועתק, איש אשר כברכתו ברך אותם אותו לא נאמר אלא אותם מה ת"ל לפי שבירך יהודה באריה וכו' וכללן כולן ועשאן כולן אריות כדי להשוותן זה לזה לקיים מה שנא' כלך יפה וכו' השוה אותם בברכה, וע' גם לעיל צד 1218:

לישנא אחרינא. בכי"ת לישנא אוחרינא. מכאן עד סוף הפרשה אינו מב"ר ונוסף בדפוסים (ובכי"ת) רובו ככולו מן התנחומא, וליתא בכי"ו, ונמצא גם בכי"א א' וב' בתוך השיטה חדשה (לעיל) כמו שאציין בכל מאמר ומאמר, וקצתו הוא גם בכי"פ וכי"כ שם, ומאמרים אחדים הובאו גם בילקוט המכירי ובספרי קצת ראשונים בשם בראשית רבה כמו שנראה להלן, וטעות היא לחשוב שגם לפניהם היו מאמרים אלו בב"ר כאן, כי הם לא ראו פרשיות אחרונות שבדפוסים (מפצ"ז ולהלן) כלל, אלא השיטה חדשה כמו שכתבתי לעיל צד 1199 וצד 1245, וברור הוא, שבכ"י של הראשונים שאביא היו מאמרים אלו בתוך השיטה חדשה כמו שהם גם בכי"א א' וב' (ובכלל כ"י של ילקוט המכירי שוה לכי"א, וע' במבוא): 12 מסיר שפה וכו'. מאמר זה נמצא בכי"א בשיטה חדשה, ע' בח"נ לעיל שם, ובקיצור הוא בתנחומא ובשיטה חדשה שם ע"ש ובמ"י, והפסוק תורת אמת היתה בפיהו נדרש על אהרן, ע' ספרא שמיני מכילתא דמילואים ל"ז ל"ח ושמו"ר פ"ח סי' ו'

כיון שלא מצא מה לומר, אמר גם ברוך יהיה (שם שם), ואף יעקב בקש לגלות לבניו את הקץ שנאמ׳ האספו ואגידה לכם את אשר יקרא, והעלים הקב״ה ממנו והתחיל אומר ראובן בכורי אתה (שם מט ג), הרי טעם זקנים יקח:

האספו ואגידה לכם שמינה אותן זקנים כמו שנאמ׳ אספה לי שבעים איש מזקני ו ישראל (במדבר יא טז): נאמר האספו ונאמר הקבצו ושמעו, אלא הודיען שהן גולין שתי פעמים:

ג—ה) ראובן בכורי אתה אתה הוא בכורי, אתה הוא דומה לי, אני עשיתי פ׳ שנה, אפילו טיפת קרי לא ראיתי, כחי וראשית אוני אתה היית טיפה ראשונה שלי:

יתר שאת ויתר עז שלשה כתרים היו בידך, הכהונה ומלכות ובכורה, הכהונה דכתיב יתר 63b שאת, ואין שאת אלא כהונה דכתיב וישא אהרן את ידיו (ויקרא ט כב), והמלכות דכתיב ויתר עז, ואין עז אלא מלכות דכתיב ויתן עוז למלכו (ש״א ב י), הבכורה דכתיב ראובן בכורי אתה, ואיבדת אותן, מי גרם לך פחז כמים אל תותר, ומהו, נוטריקון, ר׳ אליעזר אומ׳ פ״חזת, השלכת עול מעל צוארך, זע״ יצרך עליך, ר׳ יהושע אמר פ״חזת, ח״טאת, זנ״ית, רבי לוי אמר פחז סרסהו, זע״ת, ח״רדת, פ״רח חטא מעליך, ד״א פחז פ״סעת על דת, ח״יללת בכורתך, זר״ נעשת: כמים, מהו כמים, אם יהא ביד אדם קיתון של מים והוא נשפך, אינו משתייר בו כלום, אבל אם היה של שמן או של דבש משתייר בו, לכך אומר כמים אל תותר:

כי עלית משכבי אביך בשעה שהבאת דודאים, והיתה אמך אומרת לאחותה המעט קחתך את אישי (בראשית ל טו), את עלית משכבי וחללת יצועי, ומפני שחללת אותו הוי מרוחק עד שיבא משה שכתוב בו ומשה עלה (שמות יט ג), ויתיר אותך ויקרבך הה״ד יחי ראובן (דברים לג ו): יצא ז ראובן ואזניו מקוטפות התחיל קורא שמעון ולוי אחים, אחים דפחתא, אם להם אחים הייתם בדינה

4 תנחומא ויחי סי׳ ט׳, ועי׳ ספרי עקב פי׳ מ״א, ירושלמי סנהדרין פ״י כ״ח א׳, תנחומא ת״ב ויצא סי׳ י״ז, במדבר רבה פי״ד סי׳ ׳ ומדרש קהלת י״ב י״א: 5 תנחומא ויחי שם, ועי׳ לעיל צד 1250: 6 תנחומא סי׳ ט׳, ועי׳ לעיל צד 1204 וש״נ: 8 תנחומא שם, לעיל צד 1205 וש״נ: 9 עי׳ תנחומא ת״ב סי׳ י״א: 10 מכילתא בשלח שירה פ״ג, ועי׳ מכילתא דרשב״י צד 59: 11 לעיל צד 1253, ועי׳ לעיל צד 1205 וש״נ: 13 תנחומא שם ותנחומא ת״ב סי׳ י״ב, אגדת בראשית פפ״ג (פ״ב), ועי׳ לעיל צד 1254: 16 תנחומא שם, ועי׳ לעיל שם: 17 עי׳ לעיל צד 1205 וש״נ: 18 תנחומא שם:

2 יקרא אתכם ת | התחיל ת | 5 ושמעו ל׳ ת | גולים ת | 6 שמונים ת | 7 כוחי ת | את.. טפה ת | 8 כהונה ת | כהונה דכת׳ ת | 9 כהונה ל׳ ת | המד״א ת | המלכות דכת׳ ת | 10 דכת׳ ת | דכת׳ ת | 11 טריקון ת | *.אליעזר ת] אלעזר ד | 12 צואריך ת | יהושוע אומ׳ ת | חטית ת | 13 חללת.. נעשית למתנותיך מתנות כהונה ת | 14 אם היה ל׳ ת | 15 נאמ׳ ת | 16 שהביא ת⁰ | 17 אתה ת | אותו ל׳ ת | * מרוחק] מרחוק דת | שיבוא.. שכת׳.. עלה אל האלהים ת | 18 ה׳ ח׳ ד¹ | ראובן ואל ימות ת | 19 אחיה דפחתא ת |

ועוד, ודורש מסיר שפה כמו מיסר על השפה, ע׳ ביפ״ת, לפי שאמרו שמעו נא המורים, וע׳ ספרי וזאת הברכה פי׳ שמ״ט ששאלו אם משה אמר שמעו נא המורים אהרן ומרים מה עשו, וכ״ה בתנחומא חקת סי׳ י׳ ובמ״ב שם סי׳ ל״ב ובבמ״ר פי״ט סי׳ ט׳: 4 שמינה אותן זקנים וכו׳. הוא בכי״א בח״נ לעיל צד 1204 שורה 3, ופירושו שמינה אותן להיות מורי העם, וכמו שדרשו בספרי שם, ואין אסופות אלא סנהדרין שנ׳ אספה לי שבעים וכו׳, וכ״ה בשאר מקומות שציינתי, וע׳ גם לעיל צד 1248: 5 נאמר האספו וכו׳. הוא בכי״פ ובכי״א בח״נ לעיל צד 1204 ע״ש, ודורש כפל לשון האספו והקבצו, ודרש אחר בב״ר לעיל פצ״ח סי׳ ב׳ ע״ש ובמ״י: 6 אתה הוא דומה לי וכו׳. בתמיה, והמאמר בכי״א בח״נ לעיל שם ע״ש ובמ״י, ולהלשון עשיתי ע׳ לעיל צד 1234 ובמ״י שם אות 22: 8 שלשה כתרים וכו׳. המאמר בקיצור בב״ר לעיל צד 1253 ובשיטה חדשה לעיל שם, ובכי״א וכי״פ וכי״כ שם נתפרש כמו שהוא כאן וע״ש במ״י, ובתנחומא הובאה לראיה על בכורה תיבת יתר, והלשון שם, יתר בכורה שהיא שני חלקים שנאמר לתת לו פי שנים, וגי׳ שלפנינו נכונה יותר, כי הבכורה מפורשת בכתוב בכורי אתה, ובתנחומא מ״ב שם לא הובאה באמת ראיה על בכורה, אלא על כהונה מוישא אהרן ומלכות מויתן עוז, ובאג״ב פפ״ג (פ״ב) במאמר שניטלו מראובן שלשה כ ת ר י ם נאמר, ב כ ו ר י א ת ה ז ה ב כ ו ר ה. יתר שאת זה כהונה שנאמר ונשא אהרן את עון הקדשים (שמות כ״ה ל״ח) וכו׳ ויתר עז זה מלכות שנאמר ויתן וכו׳, וע׳ גם בלק״ט, והדרש ואין עז אלא מלכות מבואר במכילתא שם, אין עזי אלא מלכות שנאמר י״י בעזך ישמח מלך (תהלים כ״א ב׳) ואומר ויתן עוז למלכו, וכהלשון כאן (ובתנחומא) מתורגם בת״א, לך הוי חזי למסב תלתא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא, וכן מפרש הירונימוס, ע׳ ראהמער, דיא הבראישען טראדיטיאנען וכו׳ צד 52: 11 ר״א פחזת וכו׳. (בדפ״ר ובכי״ת לא נמצאו קוים על התיבות.) בתנחומא גי׳ אחרת במאמר זה וכמו שהבאתי במ״י לעיל צד 1253 אות 7 ע״ש, ולפי הנוסח כאן השלכת עול, דורש חי״ת כמו ה״א, וע׳ בחי׳ הרד״ל, וע׳ הגי׳ בכי״א בח״נ לעיל צד 1205 וצד 1206: 13 מהו כמים וכו׳. המאמר בכי״א בח״נ לעיל צד 1206, ובשינוי קצת גם בכי״פ וכי״כ שם, וע׳ מה שהבאתי במ״י לעיל צד 1254 אות 1: 16 בשעה שהבאת דודאים וכו׳. בתנחומא שם הגי׳ כי עלית משכבי אביך ע י ל י ת משכבי אביך אימתי בשעת דודאים המעט קחתך את אישי וגו׳ לכן ישכב עמך אז חללת יצועי עלה תהיה מרוחק וכו׳, ולפי גי׳ זו משמע שהכונה שיציע יעקב נ ת ע ל ה על ידי ראובן ויצא ממנו יששכר, וע׳ במ״י לעיל צד 1255 אות 6, ולפי הגי׳ כאן הכונה שראובן בלבל יצועי יעקב כאשר הסכימה רחל שיעקב יהיה עם לאה בלילה, ולקח ראובן מטת יעקב מאהל רחל ונתנה באהל לאה, וע׳ במ״י לעיל צד 1254 אות 6, וכהגי׳ כאן הוא בכי״א בח״נ לעיל צד 1206 ע״ש, והגהתי הוי מ ר ו ח ק כמו שהוא בתנחומא ובכי״א שם, וע׳ במ״י לעיל צד 1205 אות 6: 19 ואזניו מקוטפות וכו׳, אזניו תלויות למטה, לפי שיעקב קנתר אותו, התחיל קורא וכו׳

דכתי׳ ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו (בראשית לד כה), ולא אחים ליוסף שמכרתם אותו, אמר רבי שמלאי בראובן כתיב למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו (שם לז כב), הרי ראובן לא היה במכירתו של יוסף, ואף יהודה אומר להן מה בצע (שם שם כו), הללו הם הגדולים, נמצאת ששניהם מכרו אותו, תדע לך שבשעה שירדו למצרים לא לקח מאתם אלא שמעון שנאמר ויקח מאתם את שמעון (שם מב כד) לכך קרא לשניהם כאחת:

כלי חמס מהו כלי חמס, אמ׳ להם גזולים הם בידכם, אינן שלכם, של עשו הם, ועל חרבך תחיה (בראשית כז מ), כליו של חמס הן, ואין חמס אלא עשו שנא׳ מחמס אחיך יעקב (עובדיה י):

מכרותיהם אמר רבי יוחנן לשון יוני הוא, קורין לחרבות מכירין, ויש אומרי׳ מכרותיהן מגורותיהם כמה דא׳ אמר מכורותיך ומולדותיך (יחזקאל טז ג):

ו) בסודם אל תבוא נפשי כשיעמוד זמרי ויעשה אותו מעשה בכזבי, אל יזכר שמי שם שנ׳ ושם איש ישראל המוכה [וגו׳] (במדבר כה יד), בקהלם אל תחד כבודי כשיקהיל קורח את עדתו לחלוק, לא יתיחד שמי עליהם, אלא ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי (שם טז א) ולא אמר בן יעקב:

כי באפם הרגו איש וכי איש אחד הרגו, והרי כתי׳ ויהרגו כל זכר (בראשית לד כה), אלא

1 ע׳ לעיל לד 1216 ולד 1255 וש״נ: 6 תנחומא שם, וע׳ לעיל לד 1255: 8 תנחומא שם, פדר״א פל״ח ולגדת בלאטים פפ״ג (פ״ב): 10 תנחומא סי׳ י׳, לעיל לד 1256 וש״נ: 14 תנחומא שם, וע׳ לעיל שם:

1 דכתי׳ ת | 2 * שמלאי ת] שלמאי ד׳ | כתי׳ ת | להשיבו — אביו ל׳ ת | 3 יהודה אמ׳ מה בצע כי נהרוג את אחינו ת | 4 נמצאת למד ת | 6 חמס מכורותיהם ת | הן.. ואינן.. אלא של עשו דכת׳ בו ועל ת | 7 יעקב תכסך בושה ת | 8 מכורותיהם ת | * הוא] הוא מכירין פי׳ ד׳, מכירין פיר׳ ת | מכורותיהם ת | 11 המכה ת | * וגו׳] ל׳ | כבדי ת | * כשיקהיל] כשיקהל דת | קרח ועדתו ת | 12 קרח ת | 14 כת׳ ת |

אחים דפחתא אחי השפלות והפחיתות, וכ״ה בב״ר לעיל צד 336 אבי כנען אבוי דפחתה ע״ש, ובתנחומא ליתא מלות אחים דפחתא, ושם הגי׳ אחי דינה ולא אחי יוסף שתם מכרוהו א״ר שמלאי בראובן וכו׳ הרי אתה למד שלא היה במכירת יוסף ואף יהודה וכו׳ וארבעה אלו היו גדולים נמצאת למד ששמעון ולוי מכרוהו שבשעה שירדו למצרים נתן יוסף עיניו בשמעון שנא׳ ויקח וכו׳ קרא לשניהם פה אחד שמעון ולוי אחים, וכעין הגי׳ כאן היא בכ״יא בח״נ לעיל צד 1206, ובשינוי בכי״פ וכי״כ שם ע״ש, והמאמר בסגנון אחר בשיטה חדשה לעיל צד 1216 ע״ש ובמ״י, ובבחיי הובא, שמעון ולוי אחים בדינה ולא אחים ביוסף אחים בדינה שנאמ׳ אחי דינה ולא אחים ביוסף שהם מכרוהו תדע לך ראובן שמעון ולוי ויהודה היו הגדולים, ראובן כתיב למען הציל אותו יהודה כתיב מה בצע כי נהרוג הא למדת ששמעון ולוי מכרוהו לפיכך כשירדו למצרים לא לקח מאתם אלא שמעון ע״כ בב״ר, ונראה שכוון למאמר כאן, שהיה לפניו בשיטה חדשה לעיל כמו בכי״א (ע׳ במ״י לעיל צד 1276), ולעומת זה לשון רש״י עה״ת מורה שמקורו אינו המאמר שלפנינו, אלא המאמר לעיל צד 1216, שכתב שמעון ולוי אחים בעצה אחת על שכם ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו וכו׳ מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו א״ת בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלימה שנאמר והוא נער את בני בלהה וכו׳ יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם על כרחך שמעון ולוי הם וכו׳, וכן הרא״ם ציין, ובב״ר אמרו שמעון ולוי אחים וכלם אינם אחים אלא אחים בעצה וכו׳ והוא המאמר לעיל שם, אלא שהלשון יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים הושפע כנראה מהמאמר כאן (ובתנחומא), הללו הם הגדולים, וע׳ במה״ג עמ׳ 734 וצ״ע, ונוסח המאמר לעיל נכון יותר, שמביא ראיה שראובן ויהודה לא היו רוצים להרוג את יוסף, כי מן הקרא מה בצע אין להביא ראיה שיהודה לא מכר אותו, וע׳ ביפ״ת, וע׳ לעיל צד 1021 ובמ״י שם אות 4 וצד 1217 ובמ״י שם (צד 1218), וע״ע במ״י לעיל צד 1125: 6 מהו כלי חמס וכו׳. ע׳ הנוסח בכי״א וכי״פ וכי״כ בח״נ לעיל צד 1206, ובתנחומא הגי׳, כלי חמס אמר להן כלים שבידכם חמוסין גזולין הן מעשו שנ׳ ועל חרבך תחיה כלים של חמס הן ואין חמס וכו׳, ולפי גי׳ זו נראה לפרש ששני פירושים הם, בפירוש הא׳ חמס משמעו גזל שנגזלו הכלים מעשו, ולפי׳ הב׳ חמס הוא עשו, וכלים של חמס הם, כלומר כלים של עשו, וכ״ה לפי הגי׳ בילקוט המכירי בעובדיה (צד 13) שמביא מבראשית רבה (ע׳ במ״י לעיל צד 1276) כלי חמס מכורותיהם מהו כלי חמס אמר להם גזולים הם כלים שבידכם אינן שלכם אלא של עשו שנ׳ ועל חרבך תחיה כלים של חמס הן אין חמס אלא עשו שנ׳ מחמס אחיך יעקב, וע״ע לעיל שם וברש״י ובבחיי עה״ת, ובערוך ע׳ פטריקון הובא מילמדנו, שמלך אדום אמר׳ לישראל, אתם בוטחים על קולכם אף אני בוטח על פטריקון (ירושה) שלי שנ׳ ועל חרבך תחיה, וכ״ה במכילתא בשלח פ״ב, [ואנו] מתגאים על מה שהוריש [לנו] אבינו יצחק דכתיב והידים ידי עשו ועל חרבך תחיה וכו׳, וע׳ גם במכילתא דרשב״י צד 46: 8 לשון יוני הוא קורין וכו׳. כן הגהתי, ובכי״פ וכי״כ בח״נ לעיל צד 1206 הגי׳ לשון יוני הוא קורין לסכין מכירן[1] (לסכין קורין מכירה[2]), ובכי״א ב׳ שם, ל״י קורין לסייף מכירין, ובתנחומא המאמר סתמי, לשון יוני הוא שקורין לחרבות מכירין, ובפדר״א שם, שהיונים קורין לחרב מכיר, ובאג״ב שם, לשון יונית הוא חרבותיהם, וע׳ ברש״י עה״ת ובמ״י לעיל צד 1256, ובדפוסים שבשו ל״י הוא מכירין פי׳ קורין וכו׳: ויש אומרי׳ וכו׳. פירוש זה ליתא בכי״פ וכי״כ וכי״א לעיל צד 1206, ואיתא בתנחומא, וכן מתורגם בת״א בארע תותבותהון עבדו גבורא, וע׳ ברש״י וברמב״ן עה״ת ובלק״ט ובאבן עזרא: 10 כשיעמוד זמרי וכו׳. כבר נתבאר במ״י לעיל שם, ובכי״פ וכי״כ וכי״א בח״נ לעיל צד 1206 נוסף עוד בסוף המאמר והיכן יזכר שמי כשבניו עומדין על הדוכן (בדוכן) וכו׳, וכ״ה בתנחומא, וע׳ לעיל שם, והגהתי כשיקהיל קורח וכמו שהוא בכ״י שם ובתנחומא: 14 וכי איש אחד וכו׳. המאמר בכי״א וכי״פ וכי״כ בח״נ לעיל צד 1206 ע״ש השינוים, ובתנחומא בקיצור וכי איש אחד וכו׳ אלא שנחשבו לפני הקב״ה ולפניהם כאיש

[1]) μαχέριν. [2]) μάχαιρα.

שלא היו כלם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד, וכן הוא אומר הן גוים כמר מדלי וגו' (ישעיה מ טו) ומהו הן, לשון יוני הן אחד, וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד (שופטים ו טז), כיוצא בו סוס ורוכבו רמה בים (שמות טו א) כסוס אחד ורוכבו:

ז ח) ארור אפם לא קלל אלא אפם, וכן בלעם הרשע אומר מה אקב לא קבה אל (במדבר כג ח), ומה אם בשעת הכעס לא קללן אלא אפם, ואני בא לקללן:

אחלקם ביעקב כיצד כ"ד אלף נפלו משבטו של שמעון בזמרי, והיו אלמנותיו כ"ד אלף, ונחלקו שני אלפים לכל שבט ושבט שנאמ' אחלקם ביעקב, וכל מי שמסבב על הפתחים משבטו של שמעון, אמר הקב"ה אף לוי יהא מסבב, מה עשה הקב"ה, האכילו פרנסתו בנקיות ונתקיימה גזירת יעקב, גידלו הקב"ה ונתן לו אחד מעשרה, והוא מסבב ואומר תנו לי חלקי, לכך נאמר אחלקם ביעקב: הרי שמעון ולוי יצאו אף הם פניהם מכורכמות, והיה מתירא יהודה שלא יזכור לו מעשה תמר, התחיל
ח
קורא לו יהודה אתה יודוך אחיך, אמר לו אתה הודית במעשה תמר, יודוך אחיך להיות מלך עליהם:

ידך בעורף אויביך זה דוד שהוא עומד ממנו, דכתיב ביה ואויבי תתה לי עורף (ש"ב כב מא):

ישתחוו לך בני אביך יצחק א"ל ליעקב בני אמך (בראשית כז כט) שלא היתה [לו] אלא אשה אחת, רבקה, אבל יעקב שהיה לו ארבע נשים, אמ' לו ליהודה בני אביך:

ט) גור אריה יהודה מטרף בני עלית מטרפו של יוסף שאמ' מה בצע (בראשית לז כו), ד"א מטרף מטרפה של תמר שהיצלת ד' נפשות, עצמך ותמר וב' בניה, א"ל הקב"ה אתה היצלת ד', אף אני אציל ד' מבני בניך, דניאל חנניה מישאל ועזריה, וקרא לו ד' שמות גור אריה יהודה, כרע שכב כארי וכלביא (במדבר כד ט):

2 עי' מכילתא בשלח שירה פ"ב, מכילתא דרשב"י צד 58, ספרי שופטים פי' ק"צ, מדרש תהלים צד 118 ותנחומא מ"ב בשלח סי' י"ד: 4 תנחומא סי' י', ועי' לעיל צד 1257: 6 תנחומא שם: 7 עי' לעיל שם: 10 תנחומא, ועי' לעיל צד 1217: 11 עי' לעיל צד 1207 וש"נ: 12 תנחומא, ועי' לעיל צד 1257 וש"נ: 14 תנחומא, לעיל צד 1258 וש"נ: 16 תנחומא, לעיל שם וש"נ: 17 עי' אגדת בראשית פס"ג (פ"ג) ולעיל צד 1208 וש"נ:

1 כולן חשובים לפני ת | וגו'] וכשחק מאזנים נחשבו ת | 2 יוני הוא ת | 4 אמ' ת | 5 אמ' ומה ת | קלל ת | לקללם ת | 8 שמעון הוא ת | 11 * אמר לו] ~ הקב"ה דת | 12 דכת' ת | 14 * ישתחוו] וישתחוו דת | אמר לו ליעקב וישתחוו לך בני אמיך ת | * לו ת] ל' ד | 15 * ארבע ת] ד' ד[1], ארבעה ד | 17 מטרף ל' ת | שהצלת ארבע ת | ושני ת | אמ' לו ת | הצלת ארבע נפשות.. אציל מבניך ארבעה ת | 18 ארבעה ת | 19 * כארי] כאריה דת |

אחד וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד כיוצא בו סוס ורוכבו רמה בים, וכבר נדרש כן במכילתא שם (והועתק בתנחומא בשלח סי' י"ג) סוס ורוכבו וכו' וכי סוס אחד ורוכבו אחד הוא וכו' אלא כשישראל עושין רצונו של מקום אויביהן אין עומדין לפניהם אלא כסוס אחד ורכבו וכו', וכיוצא בזה בשאר מקומות שציינתי, ולמה שאמרו, לשון יוני הן אחד[1]), ע' שבת ל"א ב' ועוד (ובמ"י לעיל צד 1095): 4 לא קלל וכו'. וכ"ה בתנחומא, ובכי"פ וכי"כ בח"נ לעיל צד 1206 ובכי"א שם צד 1207 מאמר זה הוא המשך למאמר הקודם, ואפילו כן לא קלל (ולא קלל) וכו' ע"ש, ודורש לא קבה אל יעקב שנקרא אל, ע' לעיל צד 1252 ובמ"י שם, וע' ברש"י עה"ת במדבר כ"ג ח' שפי' עפ"י התנחומא כאן ובפ' בלק סי' י"ב: 6 כ"ד אלף נפלו וכו'. כמו שנאמר ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף (במדבר כ"ה ט') וסובר שכולם משבט שמעון היו וכמו שמפ' רש"י עה"ת במדבר כ"ו י"ג ע"ש, ומה שאמר וכל מי שמסבב וכו' הוא דרש אחר, שחלקם בישראל שיהיו עניים ויסבבו על הפתחים וכמו שהוא לעיל פצ"ח, ואמר הקב"ה אף לוי יהא מסבב בתמיה, הלא הוא עובד עבודת בית המקדש ולכך האכילו וכו' ונתן לו מעשר והוא מסבב על הגרנות וכו' וכ"ה בתנחומא ע"ש, וע' הגי' בכי"פ וכי"כ בח"נ לעיל צד 1206 ובכי"א שם צד 1207 ובמ"י שם, וע"ע ברד"ק ובמה"ג עמ' 735: 10 אף הם פניהם מכורכמות וכו'. פניהם נתכרכמו (ע' לעיל צד 185) כמו ראובן שיצא ואזניו מקוטפות, ובתנחומא הלשון בקיצור, הרי שמעון ולוי יצאו פניהם מכורכמות התחיל קורא יהודה אתה וכו', א"ל אתה הודיתה במעשה תמר וכו', וכהגי' כאן הוא בכי"א בח"נ לעיל צד 1207, וכן הובא ברד"ק בשם ב"ר, כיון שראה יהודה שזכר לראובן חטאו ושמעון ולוי חטאם נתיירא יהודה שלא יזכיר לו מעשה תמר התחיל קורא לו יהודה אתה יודוך אחיך להיות מלך עליהם, וכוון כנראה למאמר שלפנינו, וע' גם בשכל טוב צד 314, ולעיל צד 1217 נאמר בשם ר' תנחום בר חנילאי שירא יהודה שמא יוכיחו במעשה תמר, והדרש אתה הודית במעשה תמר נתבאר במ"י לעיל צד 1208 ע"ש, והגהתי א"ל אתה הודית וכמו שהוא בתנחומא ובכי"א שם, ובדפוסים בשבוש א"ל הקב"ה אתה וכו': 12 זה דוד וכו'. הוא בכי"א בח"נ לעיל צד 1207, ונתבאר במ"י לעיל צד 1258: 14 ישתחוו לך וכו'. הגהתי כאן כמו לעיל צד 1258 ע"ש, ובתנחומא ובכי"א בח"נ צד 1207 הגי' כמו בדפ"ר וד"ו כאן, וישתחוו, ובתנחומא הגי' ג"כ, שלא היתה לו אשה אחרת אלא רבקה יעקב שהיו לו נשים הרבה וכו', וע' בתנחומא מ"ב סי' י"ב: 16 מטרפו של יוסף וכו'. המאמר בכי"א בח"נ לעיל צד 1207 ובכי"פ ובכי"כ שם צד 1208, ובכ"י ליתא הדרש מטרפו של יוסף, ולפיהם ארבע הנפשות הם יוסף ותמר ושני בניה ע"ש ובמ"י שם צד 1208 אות 3 וצד 1214 אות 5, וכהגי' כאן הוא בתנחומא ע"ש, ואחת מד' נפשות הוא כנראה יהודה עצמו שהציל עצמו מדינה של גיהנם, שאם לא הודה וגרם לתמר שתשרף היה נענש על ידה, והעיקר כהגי' בכ"י שם, וכמו שהוא גם בשיטה חדשה שם, וע"ע מש"כ במ"י לעיל צד 1258 אות 7: 19 כארי וכלביא. כן הגהתי במקום כאריה הכתוב בדפוסים ובכי"ת, וכ"ה בתנחומא,

[1]) ἕν.

י) לא יסור שבט מיהודה זה כסא מלכות, כסאך אלהים עולם ועד שבט מישור [שבט מלכותך] (תהלים מה ז), אימתי ומחוקק מבין רגליו כשיבוא אותו שכתוב בו ברגלים 63c תרמסנה עטרת וגומ׳ (ישעיה כח ג):

עד כי יבוא שילה מי שהמלכות שלו:

ולו יקהת עמים מי שמקהה שיני כל האומות שנאמר ישימו יד על פה אזניהם תחרשנה (מיכה ז טז), ד״א ולו יקהת עמים מי שאומות העולם מתקהלין עליו שנאמר שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרושו (ישעיה יא י):

יא) אוסרי לגפן עירה מי שיכנים כל ישראל שנקראו גפן שנאמ׳ גפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט), ולשורקה בני אתונו זה שכתו׳ בו עני ורוכב על חמור [ועל עיר בן אתונות] (זכריה ט ט), דבר אחר ולשורקה בני אתונו מי שנוטע כל ישראל כשורק שנ׳ ואנכי נטעתיך שורק (ירמיה ב כא), והאיך הוא עושה, וזרקתי עליכם מים טהורים (יחזקאל לו כה):

כבס ביין לבושו שהיין הרבה בגבלו, ובדם ענבים סותה אין סותה אלא טעות כדכתיב כי יסיתך אחיך וגומ׳ (דברים יג ז), אם יטעו בהלכה, תהא מתכבסת בתחומו:

1 תנחומא שם, וע׳ לג״ב שם ולעיל לד 1219 : 4 תנחומא, וע׳ לעיל לד 1259 ופ״ב : 5 תנחומא ולעיל שם : 8 ע׳ תנחומא ולעיל לד 1260 : 9 ע׳ לג״ב פפ״ג (פ״ג) ; 12 תנחומא, וע׳ לעיל שם :

1 שנ׳ כסאך עולם ת | 2 * שבט מלכותך] שבט מלכותיך ת, ל׳ ד | כשיבוא] עד שיבא ת | * אותו] ~ שהמלכות שלו דת | שכת׳ ת | 3 וגומ׳] גאות שכורי אפרים ת | 4 * שילה] שילו דת | 5 ולו] ולא ת (וכן בסמוך) | שני אומות העולם ת | ואזניהם תחרשנה ד[1], ל׳ ת | 6 מתקהלים ת | 8 * מי שיכנים] משיכנים דת | כל] את ת | 9 (אתונו — בני ל׳ ת) | * ועל — אתונות] וגו׳ ד | 10 אותו מי ת | 11 טהורים וטהרתם ת | 12 בגבולו ת | * אין] ואין דת | כדכת׳ ת | 13 וגומ׳] בן אמיך ת | אם [טעו ת[0]] את ההלכה ת |

וכן בכ״י בח״נ לעיל שם (ושם נוסף שזכה להקרא גבור באחיו ע״ש) וכן מגיה ביפ״ת ובחי׳ הרש״ש, זתושב אריה וארי לשני שמות ולפיכך מביא הכתוב במדבר ולא הפסוק כאן כרע רבץ כאריה וכלביא, והפסוק בבלעם מוסב על יהודה, ע׳ לעיל צד 1258, וע״ע בחי׳ הרד״ל ובמתת־יה: 1 זה כסא מלכות וכו׳. הוא בכי״א בח״נ לעיל צד 1207 ובכי״כ (וכי״פ) שם צד 1208, ועל פיהם הגהתי בסוף המאמר כשיבוא אותו שכתוב וכו׳, ובדפוסים ובכי״ת משובש אותו שהמלכות שלו עח״נ, וכן בתנחומא, כשיבוא אותו מלך שהמלכות שלו שכת׳ בו וכו׳, וכהגי׳ בכ״י הוא בדרשות הר״ן סוף דרוש ז׳, שמביא בשם בראשית רבה (ע׳ במ״י לעיל צד 1276) וילמדנו לא יסור וכו׳ זה כסא מלכות שנא׳ כסאך אלהים עולם ועד ומחוקק מבין רגליו כשיבא אותו שכתוב בו ברגלים תרמסנה עטרת גאות וגו׳, ובישועות משיחו עיון א׳ פ״ו הגי׳ לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד וכסא מלכותו שנאמר עליו כסאך אלקי׳ עולם ועד אימתי ומחוקק מבין רגליו כשיבא מי שכתוב בו ברגלים תרמסנה רגלי דלים מה כתיב אחריו והוכן בחסד כסאו (ע׳ ישעיה כ״ו ו׳ וט״ז ה׳ ולעיל צד 1221), ובכי״כ וכי״א א׳ שם הובא ג״כ הפסוק בישעיה כ״ו ו׳ תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים, וע׳ בחי׳ הרד״ל, ובאג״ב שם הדרש לא יסור שבט מיהודה זה מלכות ומחוקק זה נשיא וכו׳, וע׳ גם ברד״ק: 4 מי שהמלכות שלו. נראה שדורש שילה כמו שלו (ובדפ״ר וד״ו הגי׳ שילו והגהתי עח״נ) וכמו שהוא באיכה רבתי א׳ ט״ז שלה כתיב, וכן במ״כ מפ׳ שילו כתיב חסר יו״ד קרי ביה שלו, ובמנחת שי תמה עליו שבכל הספרים כתיב שילה מלא יו״ד, אולם יש גם נוסחות שלה, שילו, שלו, ע׳ בס׳ שילה לפוזננסקי ח״א צד 2, וכן בת״א ובת״י ב׳ מתורגם דדיליה (דדידיה) היא מלכותא, וכ״ה בתרגומים אחרים, ע׳ בס׳ שילה שם צד 30, וברד״ק מביא את התרגום ואומר, ותרגם שלה כמו שלו דיליה וכן בב״ר עד כי יבא שילה עד שיבא מי שהמלכות שלו וכו׳, אמנם בכי״כ בח״נ לעיל צד 1208 הגי׳ שילה שיילו עד שיבא מי שמלכות שלו, ומשמע שדורש שי לו וכמו שהוא לשיטה חדשה לעיל 1219 ע״ש ובמ״י, ובכי״א (לעיל צד 1207) ובתנחומא הגי׳ כמו שהיא כאן, וכן בחי׳ הר״ן ובישועות משיחו שם הובא, עד וכו׳ שילה כשיבא מי שהמלכות שלו, וע״ע במ״י לעיל צד 1259 אות 1: 5 מי שמקהה וכו׳. בתנחומא הגי׳, יקהת שני עמים שנא׳ ישימו וכו׳ ד״א ולו יקהת יקהת מי שעתיד מתקהלין עליו וכו׳, ובכי״א שם הגי׳ כמו כאן, ובכי״כ שם נמצא רק הדרש הראשון, ובדרשות הר״ן ובישועות משיחו שם לא הועתק ג״כ אלא הדרש הראשון, כשיבא מי שמקהה שיני כל אומות העולם (שיקהה שני עמים) שנא׳ ישימו יד על פה (לפה) ואזניהם (וכ״ה בדפ״ר כאן ובכי״א, וכ״ה במקרא בס״א) תחרשנה, ומסיים הר״ן, הנה מוכח מדבריהם שזו ההבטחה אינה מתחלת רק אחרי ביאת הגואל, וע״ע במ״י לעיל צד 1259, ולדרש השני יקהת היא כמו יתקהל, וע׳ בלק״ט וברש״י עה״ת ובתרגומו של עקילס גבמה״ג עמ׳ 738 ובעמת״ל ע׳ קהי: 8 מי שיכנים וכו׳. כן הגהתי עח״נ, וכן מגיה ביפ״ת, וכ״ה בכי״א בח״נ לעיל 1207 וכי״פ וכי״כ שם צד 1208 (ושם לא הובא אלא הדרש הראשון) ע״ש, וכן הועתק בילקוט המכירי זכריה ט׳ ט׳ מבראשית רבה (ע׳ במ״י לעיל צד 1276) אסרי לגפן עירה מי שמתמנה על ישראל גפן שנ׳ גפן ממצרים תסיע ולשורקה בני אתונו זה שכתו׳ בו עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות, ובסגנון אחר המאמר בתנחומא, אוסרי לגפן עירה גפן אלו ישראל שנ׳ וכו׳ יאסור לעירה עיר הקדש לשורקה אלו ישראל שנ׳ ואנכי נטעתיך שורק בני אתונו יבנו שער האתון ד״א בני אתונו על עיר בן אתונות, וכן צריך לפרש הלשון כאן, שמשיח יאסור לגפן ישראל, לעירו ירושלים, וע׳ בלק״ט ובמה״ג שם וברד״ק ובמ״י לעיל צד 1260 אות 1, ובאג״ב שם הדרש, אוסרי וכו׳ זה משיח שעתיד לעמוד ממך שנ׳ עני וכו׳ ועל עיר בן אתונות וכו׳, ובס׳ פוגיא פידעי צד 819 הועתק מבראשית [רבא] קטנה, אוסרי וכו׳ זהו שכתוב עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות והוא מי שנוטע כל ישראל כשורק שנ׳ ואנכי נטעתיך שורק והיאך הוא עושה כשנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם וגו׳, ושם צד 842 הובא מב״ר לר״מ הדרשן, אסרי לגפן עירה כשיבא מלך המשיח לירושלם להושיע ישראל הוא אוסר חמורו וירכב עליו ויבא לירושלם וכו׳ שנ׳ עני ורכב על חמור ולשורקה בני אתונו כשיבא לקבץ את ישראל כמה דתימ׳ אשרקה להם ואקבצם ירכב על בן אתונו וכו׳: 12 שהיין הרבה בגבולו וכו׳. הוא בכי״א

יב) חכלילי עינים מיין מכאן את למד שהיין הרבה בתחומו, כאדם שאומר לחברו מזוג לי ושנה לי, שחיכך ערב לי, חיך לי לי, ולבן שנים מחלב בזכות התורה, אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א יח):

ט יג) זבולון לחוף ימים ישכון [קדם זבולון לישׂשכר, והרי היה יששכר גדול מזבולון] שכן מייחסן יששכר זבולון, ולמה כן, אלא שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה, וזבולון בא ומאכילו, לפיכך קדמו עליו עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג יח), יששכר כונס וזבולון מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו, וכן משה אומ׳ שמח זבולון בצאתך (דברים לג יח), למה, שיששכר באוהליך שלך הן, שאת מסייעו לישב בהן:

י יד) יששכר חמור גרם יששכר מביא בחמור וזבולון באניות שנאמר והוא לחוף אניות (בראשית מט יג), דבר אחר יששכר חמור גרם חמור גרם אותו, וכי מנין היתה לאה יודעת שבא

1 תנחומא שם, ועי׳ כתובות קי״א ב׳: 2 עי׳ תענית ז׳ א׳ וסדר אליהו זוטא פי״ג ושהש״ר פ״א ב׳: 4 תנחומא סי׳ י״א, ועי׳ ויקרא רבה פכ״ה סי׳ ב׳ ולעיל לד 1220 וש״נ: 6 עי׳ במ״ר פי״ג סוף סי׳ י״ז; עי׳ אגדת בראשית פפ״ג (פ״ב): 10 עי׳ נדה ל״א א׳:

1 מיין ואין יין אלא שותה (צ״ל תורה) שנ׳ כי טובים דדיך מיין מכאן אתה ת | לחבירו ת | 4 * קדם — מזבולון] הרי זבולון קדם לישׂשכר ד׳, הרי זבולון קדם לישׂשכר ואינו כן ת | 5 מיחסו ת | 6 עליו] על שם ת | 7 אניות ת | כל ל׳ ד¹ | בצאתיך ת | 8 ושלך הם שאתה.. לישב עליהם ת | 10 מניין שהיתה ת |

בח״נ לעיל צד 1207, ובכי״פ וכי״כ שם צד 1208 הגי׳ היין (יין) הרבה בתחומו וכו׳ ע״ש, ובתנחומא הלשון, כבס וכו׳ מרוב יין ובדם וכו׳ מתכבסת בתחומו אין יין אלא תורה שנאמר כי טובים דודיך מיין וכו׳, וכן הוגה בא״א וכ״ה בכי״ת עח״נ, וע׳ במ״י לעיל שם: 1 שהיין הרבה בתחומו וכו׳. בכ״י בח״נ לעיל שם הגי׳ שהיין הרבה בגבולו וכו׳, ובתנחומא הלשון, מכאן את למד שהתורה הרבה אצלו חיך לי לי מיינה של תורה, וכן צריך לפרש כאן, והגי׳ שחיכך היא גם בכי״א ב׳ שם, והכונה שאומר לחבירו חיכך דברי תורה מפיך ערב לי, ודורש נוטריקון חכלילי חיך לי לי, ובדפוסים חדשים הגיהו עפ״י מ״כ שחיכי, וכן מגיה רי״ג ומובא בא״א, ואין צורך, ובכתובות שם דרש רב דימי ג״כ, חכלילי עינים מיין כל חיך שטועמו אומר לי לי, ובכ״י שם ליתא בסוף המאמר בזכות התורה, וכהגי׳ כאן הוא בתנחומא, ודורש ולבן שנים שנעשה לבן אף אם הוא כשנים, מחלב בזכות התורה שנקראת חלב, וכן מבואר בסא״ז שם, שדברי תורה נמשלין ביין ובחלב שנאמר חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב, וע׳ בתענית שם: 4 קדם זבולון לישׂשכר וכו׳. בדפוסים הגי׳ משובשת הרי זבולון וכו׳ עח״נ, והגהתי עפ״י מנורת המאור סי׳ רנ״ד שמביא מב״ר זבולון לחוף ימים ישכון קדם זבולון לישׂשכר והרי היה יששכר גדול מזבולון שכן הוא מיחסן יששכר זבולון אלא לפי שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולון עוסק בפרקמטיא ובא ומאכילו לפיכך קדמו הכתוב שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה (ומוסיף ולא לעמלים בה), וכן בילקוט המכירי משלי ג׳ י״ח (ונדפס בס׳ הליקוטים לגרינהוט ח״ו) מעתיק מב״ר (ע׳ במ״י לעיל צד 1276), זבולון וכו׳ קידם זבולון לישׂשכר והרי יששכר גדול מזבולון שכן הוא מיחסן יששכר זבולון אלא שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולון עוסק בפרקמטיא ובא ומאכילו לפי׳ קדמו הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה, ובכי״א בח״נ לעיל צד 1220 הגי׳, זבולון לחוף ימים ישכון הרי היה יששכר גדול מזבולון שכן הוא מייחסן יששכר זבולון ובנימין (שמות א׳ ג׳) אלא שהיה יששכר עוסק בתורה וכו׳ קדמו הכתוב שנ׳ עץ חיים וכו׳, וכעין זה הועתק בשו״ת תשב״ץ ח״א ענין קמ״ד מבראשית רבה, והלא יששכר גדול מזבולון שכן הוא מיחסן יששכר זבולון ובנימן למה הקדימו אלא שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולון עוסק בפרקמטיא ובא ומאכילו לפיכך הקדימו הכתוב שנ׳ עץ חיים היא למחזיקים בה וגו׳ (ומוסיף ואמרו שם זבולון לחוף ימים ישכון בסחורתו ויששכר בתורתו כלם זה עם זה הם שותפין בעוה״ז ובעוה״ב, והוא המאמר בשיטה חדשה לעיל שם, וגם מאמר שלפנינו היה לפניו שם כמו שהוא בכ״יא), וברד״ק מפ׳, הקדים זבולון לישׂשכר וישׂשכר נולד קודם זבולון ואמרו בב״ר לפי שישׂשכר עוסק בתורה וזבולון עוסק בפרקמטיא ומאכילהו והחיהו לפיכך קדם עליו עץ חיים וכו׳, ורי״ג מובא בא״א מגיה זבולון קדם לישׂשכר ואינו כן שכן וכו׳ לפיכך קדמו על שם עץ וכו׳, וכ״ה בכי״ת, וביפ״ת מגיה הרי יששכר קודם לזבולון ע״ש, ובתנחומא הלשון משונה הרבה, קדם זבולון לישׂשכר ולמה שזבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה עשו שותפות ביניהם שיהא פרקמטיה של זבולון לישׂשכר שכן משה ברכן שמח זבולון וכו׳ שמח זבולון בצאתך לפרקמטיא משום דישׂשכר באהליך עוסק בתורה למה עץ חיים היא למחזיקים בה לפיכך הקדים זבולון לישׂשכר שאלמלא זבולון לא עסק יששכר בתורה וכו׳, וע״ע בלק״ט, והלשון כאן יששכר כונס וכו׳ שנמצא גם בכי״א שם, כפול ומיותר ולשון אחר הוא, וע׳ בפי׳ מהרז״ו, ולשון זה לבד בשינוי קצת הוא בכי״פ וכי״כ בח״נ שם שורה 4, וע׳ גי׳ הדפוסים בשיטה חדשה לעיל צד 1221 שורה 10 ובאג״ב שם, ועיקר השאלה והתשובה כאן נשנה בוי״ר שם על הפסוק שמח זבולון בצאתך, ולא יששכר גדול היה מזבולון אלא ע״י שהיה זבולון מפרש מיישוב ועוסק בפרקמטיא וכו׳ נותן לו שכר בעמלו לפיכך נקרא הפסוק על שמו וכו׳, וע׳ לעיל צד 843 ובמ״י שם, ולפי הדרש כאן מוסב הכינוי של יששכר באוהליך על זבולון, שנחשב כמו שהיו אוהליו של זבולון, לפי שמסייע לישׂשכר ללמוד בהם, וע׳ במ״י לעיל צד 1263: 9 יששכר מביא בחמור וכו׳. דרש זה והסמוך לו ליתא בתנחומא ובכי״א לעיל צד 1222, ובבחיי הובא בשם המדרש, יששכר חמור גרם כשבא יעקב מן השדה בערב שמעה לאה קול החמור שהיה גועה מיד ותצא לאה לקראתו וכו׳ הה״ד יששכר חמור גרם חמור גרם לו, והדרש חמור גרם לו לישׂשכר הוא גם בנדה שם, ורש״י נדרים כ׳ ב׳ מפרש על פיו דרשו של ר״ש בר נחמני א״ר יונתן שם (וע׳ במ״י לעיל צד 1262 אות 7) ואומר, חמור גרם לישׂשכר שנולד אותו חמור שהיה יעקב רוכב שפנה לאהל לאה, ואין פירוש זה מתאים עם הדרש כאן, וע״ע במה״ג עמ׳ 741, ובמדרש אגדה כתב ג״כ אל תקרי גרם אלא גרם (בפתח), אלא שהוא מפרשו בדרך נפלא, שהלך ראובן בשדה ומצא דודאים ולא היה יודע מה הם והלך ואסר חמור בדודאים והלך לו מה עשה החמור רצה לברוח ונעקרו הדודאים וצעקו צעקה גדולה ומת החמור כי כן דרך הדודאים וכשבא ראובן אצל חמורו וראהו מת הבין שהיו דודאים ולקחם ונתנם לאמו לאה

יעקב, אלא נהק החמור, ושמעה קולו ויצאת לקראתו, ד"א יששכר חמור גרם כשם שהחמור טוען את המשא, כך יששכר טוען את התורה:

רובץ בין המשפתים אלו התלמידים שיושבין בארץ לפני חכמים שנאמר אם תשכבון בין שפתים (תהלים סח יד):

טו) וירא מנוחה כי טוב זו תורה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד ב):

ויהי למס עובד מהו מס, זו הלכה שהיו טועים בה היו מבקשים מידם, וכן הוא אומר בעמק שלח ברגליו (שופטים ה טו) בעומקה של הלכה:

יא טז) דן ידין עמו [כאחד] כמיוחד שבשבטים, זהו יהודה, ד"א כאחד כיחידו של עולם שאינו צריך סיוע במלחמה שנאמר פורה דרכתי לבדי (ישעיה סג ג), כך שמשון העומד מדן אינו צריך אחרים שיסייעו אותו, בלא חרב אלא בלחי חמור:

יז—יט) יהי דן נחש עלי דרך כל החיות מהלכות זוגות זוגות, והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי, דבר אחר יהי דן נחש עלי דרך כשם שהנחש נקמן, כך היה שמשון שנאמר ואנקמה נקם אחת (שופטים טז כח): כיון שראה אותו יעקב אמר לישועתך קויתי י"י, אין זה מביא את הגאולה, אלא מגד שנאמר גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב לאותו שהוא בא בעקב, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא (מלאכי ג כג) שהוא משבט גד לכך נאמר והוא יגוד עקב:

יב כ) מאשר שמנה לחמו שבנותיו נאות שנ' כי אשרוני בנות (בראשית ל יג), וכן הוא אומ' יהי רצוי אחיו (דברים לג כד) בבנותיו:

1 תנחומא שם: 3 תנחומא ולעיל צד 1262 וש"נ: 5 תנחומא ולעיל שם: 6 תנחומא, ועי' לעיל שם: 8 תנחומא סי' י"ג, לעיל צד 1263: 11 תנחומא שם: 13 עי' לעיל צד 1265: 14 עי' אג"ב פפ"ג (פ"ב) ולעיל צד 834: 16 תנחומא סי' י"ג, ועי' לעיל צד 835 וצד 1267:

1 ויצאה ת | 5 דכתי' ת | 8 * כאחד] כאחד שבטי ישראל ת, ל' ד | זה ת | כאחד ל' ת | * כיחידו ת] כיחודו ד | 9 לכך שמשון.. לסייע ת | 10 החמור ת | 11 * דרך] ~ שפיפון ד, שפיפון עלי אורח ת | 12 שמשון נקמן ת | 13 נקם] נקמה ד[1] | אחת משתי עיני מפלשתים ת | 14 דכתי' הנה.. שוליח ת |

ונולד יששכר ואותו החמור שהוציא הדודאים גרם ליששכר שנולד וכו': 1 כשם שהחמור וכו'. הוא בכי"א בח"נ לעיל צד 1222, וכן הובא בילקוט המכירי תהלים ס"ח סי' ל"ט בשם ב"ר, כשם וכו' את המשאוי כך יששכר טוען את התורה, וכעין הדרש שלפנינו מתורגם בת"י א' יששכר חמיד באורייתא (והשבעים מתרגמים, חומד את היופי[1])), וע' לעיל צד 1262 ובמ"י שם אות 7, ובתנחומא הלשון, יששכר נותן עצמו על התורה כחמור למשוי וזבולן מביא באניות הסחורה: 3 אלו התלמידים וכו'. בכי"א בח"נ שם הגי', אלו תלמידים וכו' לפני חכמים ללמוד תורה שנא' וכו', וכ"ה בילקוט המכירי שם, אלו תלמידים שיושבין לפני חכמים ללמוד תורה שנאמר וכו' שפתים כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה וגו', ובתנחומא הנוסח, אלו התלמידים שלו שמרביצין תורה בארץ ישראל לפני חכמים שנ' אם תשכבון וכו', ופסוק אם תשכבון הובא גם בלק"ט ובמה"ג שם, וע' במדרש תהלים ס"ח סי' ח', ובמ"כ רצה להגיה את הפסוק למה ישבת בין המשפתים לשמוע שריקות עדרים (שופטים ה' ט"ז), ואינו נכון, וע' גם לעיל שם: 5 זו תורה וכו'. בכי"א שם הגי', זו תורה שנא' יגעתי באנחתי וכו', וצ"ל וירא מנוחה זו תורה שנא' יגעתי וכו' כי טוב זו תורה וכו' וכמו שהוא בתנחומא, וע' לעיל שם ובמ"י: 6 זו הלכה וכו'. ע' הגי' בכי"א בח"נ שם ומש"כ במ"י לעיל צד 1262 אות 9: 8 כאחד וכו'. כן השלמתי כמו שהוא בתנחומא ובכי"א בח"נ לעיל צד 1222, וכבר נתבאר במ"י לעיל צד 1264 ע"ש, וסוף המאמר בלא חרב אלא בלחי חמור מגומגם, והכונה ששמשון הרג בלא חרב וכו' (שופטים ט"ו ט"ו), ובכי"א א' שם הגי', אלא בלא חרב כי אם בלחי החמור, וע"ש גם גי' כי"פ וכי"כ, ובתנחומא הוא בשינוי, כך שמשון מדן אינו צריך לאחרים שנ' בלחי החמור הכיתי אלף איש (שם פסוק ט"ז), ובבחיי הובא בשם מדרש, כאחד שבטי ישראל כיחידו של עולם מה יחידו של עולם אינו צריך לאחרים שנ' פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי וכו' כך שמשון אינו צריך לאחרים לא לחרב ולא לחנית וכו' אלא ללחי החמור שנ' בלחי החמור וכו': 11 נחש עלי דרך וכו'. בדפוסים נוסף שפיפון, והגהתי כמו שהוא בכי"א בח"נ שם ובתנחומא, וכ"ה במה"ג עמ' 742, ובמ"כ דחק לפרש, דרש שפיפון מלשון וילך שפי וכו' יחידי, ובכי"א שם נוסף, והנחש אינו מהלך אלא יחידי כך שמשון אין (אינו) צריך לסיוע של אחרים וכו', וכבר נדרש כן לעיל, ובכי"פ שם נכללו כל הדרשות ביחד מה נחש נקמן ואינו צריך סיוע ואינו מהלך זוגות כשאר חיות כך שמשון וכו' ע"ש, ובבחיי הובא מבראשית רבה (ע' במ"י לעיל צד 1276), מה נחש נוקם כך שמשון נוקם שנאמר ואנקמה נקם וכו', ונחש נוקם ונוטר כמו שאמרו בשבת ס"ג א' ועוד: 14 שנאמר גד גדוד וכו'. בתנחומא הוא מאמר בפני עצמו ובשינוי, וכזה גם בכי"פ וכי"כ בח"נ לעיל צד 1222, וכהגי' כאן הוא בכי"א שם, וכן הובא בבחיי מבראשית רבה, כיון שראה יעקב לשמשון הבא מדן אמר לישועתך קויתי ה' אין זה מביא את הגאולה אלא מגד והוא יגוד עקב אותו שבא בעקב שנ' הנה אנכי וכו' שהוא מגד, ובאג"ב שם הם ג"כ מאמרים נפרדים, ואחר שנדרש הכתוב יהי דן נחש על שמשון נאמר, כיון שראה אותו יעקב התחיל אומר לישועתך קויתי ה', גד גדוד יגודנו זה אליהו שמגדד שרשן של מ"ה, והאגדה שאליהו מגד היא גם לעיל בפע"א ע"ש ובמ"י, וע"ע לעיל צד 1265 ובלק"ט: 16 שבנותיו נאות וכו'. מאמר זה והסמוך לו הם בכי"א בח"נ לעיל צד 1223, וכן נדרש לעיל פצ"ח שהוא מעמיד בגדי שמונה ע"ש במ"י, ודורש סוף הפסוק מעדני מלך כמו עדנים, ובמקרא כתוב המלבשכם וכמו שהוא בכי"ת, וכ"ה בכי"א א' שם, והנוסח המלבישכן נמצא בס"א במקרא,

[1]) τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν.

והוא יתן מעדני מלך שבנותיו ראויות למלכות שנאמר המלבישכן שני עם עדנים (ש"ב א כד):

כא) נפתלי אילה שלוחה זו בקעת גנוסר, שהיא ממהרת את פירותיה כאיל: הנותן אמרי שפר שארצו מתברכת שנאמר נפתלי שבע רצון (דברים לג כג), והם מבכרין מפירותיה למלכים ומשפרין דבריהם, ואם היה בלבן עליהן, היו מתרצין להן:

כב) בן פורת יוסף וכי פורת הוליד את יוסף, אלא מהו בן פורת שעל ידי פרות נתגדל:

פרשה ק (קא בכי"ו)

א מט לג) [ויכל יעקב לצות את בניו ויאסף רגליו אל המטה וגו'] דעו כי י"י הוא האלהים (תהלים ק ג) ר' יהודה בר סימון ור' אחא, ר' יהודה בר סימון אמר דעו כי י"י הוא האלהים הוא עשנו ולא אנחנו בראנו את נפשינו, לא כפרעה שאמר לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל כט ג), ורבי אחא אמר דעו כי י"י הוא האלהים הוא עשנו ולו אנו משלימי' את נפשותינו [ויכל יעקב לצות וגו']:

ויכל יעקב לצוות את בניו שלשה ציווים נאמרו בעניין, ויצו אותם ויאמר אליהם

1 תנחומא: 3 תנחומא, ועי' ספרי וזאת הברכה פי' שנ"ה ולעיל צד 1267: 4 תנחומא: 6 תנחומא, ועי' תנחומא מקץ סי' ג' ולעיל צד 929: || 10 עי' שמות רבה פ"ה סי' י"ד ופ"ח סי' ב', תנחומא ע"ב ולקח סי' ח' וסי' ע"ז ותנחומא שם סי' ט':

1 המלבישכם ת | 3 גניסר ד"ת | 4 מבכרין] מביאין ת | 5 ומשפרים ת | בליבן ד[1], בלבם ת | עליהם.. מתרצים להם ת | 6 * הוליד את] הוא לית דת | 7 * נתגדל] ~ בגאיו ([דברים ת°] בגאי ת) אתהלך לפני י"י בארצות החיים דת || 8 * ויכל — וגו' ן] ל' דת | 9 אלהים ת (וכן בסמוך) | יודה ן (וכן בסמוך) | ביר' ות (וכן בסמוך) | 10 האלהים — עשנו] וגו' ן | לא ן | אנחנו] אנו ד[1]ן | בריגו ן | עשיתני ת | 11 ורבי] ר' ן | * הוא — עשנו] הוא האלהים (אלהים ת) והוא עשנו דת, וגו' ן | לו ן, ולא ת | משלימים.. נפשינו ות | 12 * ויכל — וגו'] ויכל יעקב לצי' וגו' ן, ל' דת | 13 לצות ת | בניו וגו' ן | שלושה ציוויים ת | נאמר ן | בענין ד"ת, בעניין הזה ן | אלהם ות |

וכ"ה בנדרים ס"ו ב': 3 זו בקעת גנוסר וכו'. הוא בכי"א וכי"פ וכי"ב בח"נ לעיל צד 1223 ע"ש ובמ"י, וגנוסר היא מארץ נפתלי ע' לעיל פצ"ח, ובספרי שם דרשו, ומלא ברכת ה' זו בקעת גינוסר, ובמדרש תנאים צד 220 נוסף, שהיא בתוך חלקו של נפתלי, ובתנחומא הלשון, זו בקעת גינוסר המבכרת פירותיה וממהרת כאילה, וכ"ה במה"ג עמ' 745, שמבכרת פירותיה והן שמנים וקלים לאכילה כבשר האיל, ודרש שלפנינו נאמר גם בס' של הירונימוס, ע' ראהמער, דיא הבראישען טראדיטיאנען וכו' צד 56: 4 שארצו מתברכת וכו'. הדרש בכי"א בח"נ לעיל שם, ושם הגי' הנכונה והן מכבדין מפירותיה וכו' ומשפירין דבריהם וכו', וכ"ה בתנחומא, שמכבדין מפירותיהם למלכים ומשמירין (צ"ל ומשפירין) דבריהם וכו', וכן הועתק במה"ג שם שמכבדין וכו' ומשפרין דבריהן ומתרצין להן, וכן צ"ל כאן, וע' ביפ"ת: 6 וכי פורת הוליד את יוסף וכו'. הגהתי כמו שהוא בכי"א בח"נ לעיל צד 1224, ובדפ"ר וד"ו משובש, פורת הוא לית יוסף, והגיה במ"כ פורת לית הוא יוסף, וכן הדפיסו אחריו, וע' ביפ"ת, ובתנחומא השאלה ליתא, והגי' שם בן פורת יוסף שעל ידי פרות נתגדל, וכ"ה בכי"פ וכי"כ בח"נ לעיל שם, וכן הובא בבחיי, ובמה"ג עמ' 747, בן שנתגדל על ידי פרות, ובתנחומא מקץ שם הדרש, אל תקרא בן פורת אלא בן הפרות, וע' לעיל פע"ח ופ"צ, ובדפ"ר וד"ו נוסף בטעות בסוף הפרשה בגאיו אתהלך וכו' עח"נ, וכבר מחקה במ"כ, וכנראה היא שריד מן דרש על פסוק כ"ט ויצו אותם וגו' קברו אותי אל אבותי וכו', ושאלו למה האבות מחבבין קבורת ארץ ישראל, והשיבו דברים בגו אתהלך לפני י"י בארצות החיים, וכמו שהוא לעיל צד 1198 וצד 1239 ע"ש:

פרשה ק. ובכי"ו היא פרשה ק"א, ובדפ"ר נסמן בטעות פצ"ז וצ"ל פצ"ח, וע' לעיל ראש פצ"ט, ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה (ואעיר כאן שבכי"ו לא נמצא מפרשה זו אלא דף אחד, כי הדפים האחרונים מכ"י זה אבדו, וגם הדף הנשאר הוא מטושטש, ולא יכולתי לקרות כולו): 8 ויכל יעקב וכו'. בדפוסים חסר ראש הפתיחה וסופה, ונלאו המפרשים לתת טעם, למה נשנתה פלוגתת ר"י בר סימון ור' אחא כאן, והשלמתיה עפ"י כי"ו, והובאה כאן משום דרשת ר' אחא, ובמקרא כתוב דעו כי ה' הוא אלהים (ויש נוסח האלהים, ע' במנחת שי שם) הוא עשנו ולא וגו', והקרי ולו, ור"י בר סימון מפ' לפי הכתיב, ולא אנחנו בראנו את נפשינו לא כפרעה שאמר וכו' שעשה עצמו אלוה ואמר אני הוא שבראתי את עצמי וכמבואר בתנחומא מ"ב שם ובשאר מקומות שציינתי, ור' אחא מפ' לפי הקרי ולו אנחנו משלימים את נפשותינו כיעקב שנאמר בו ויאסף רגליו אל המטה שהכין עצמו למיתה, ובב"ב י"ז א' נשנה שלא שלט בו מלאך המות, ובתענית ה' ב' א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת, וע' בחי' הרד"ל ובמנחת שי תהלים שם, וכדרשת ר' אחא הובא בילקוט המכירי תהלים ק' סי' ה' בשם תנחומא (ואין להגיה בראשית רבה, כמו שחשב רש"ב בהערותיו, כי לפני המכירי לא היו פרשיות אלו בב"ר אלא השיטה חדשה, ע' במ"י לעיל צד 1245) ויכל יעקב לצוות את בניו זש"ה דעו כי ה' הוא אלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו ולו אנחנו משלימים נפשותינו, ובמה"ג עמ' 760 הובא, ויכל יעקב וכו' אל המטה כת' דעו כי ה' אלהים הוא עשנו ולו (צ"ל ולא) אנחנו בראנו עצמינו לא כפרעה הרשע שאמ' וכו' אמ' ר' אחא ולו אנחנו לו אנו משלימין

ב אני נאסף אל עמי (בראשית מט כט), ויכל יעקב לצוות את בניו, ויעשו בניו לו כן כאשר צום (שם נ יב), הראשון על ע"ז היך מה דאת אמר כי הואיל הלך אחרי צו (הושע ה יא), השני על ברכת השם היך מה דאת אמר ונוקב שם י"י מות יומת (ויקרא כד טז), השלישי על נשיאת המטה, אמר להם תנו דעתכם שלא [יהא] ערל נוגע במטתי, שלא לסלק את השכינה מעלי, אלא כסדר הזה עשו לי, שאו אותי שלשה מן הצפון ושלשה מן הדרום, שלשה מן המזרח, שלשה מן המערב, כשם שאתם עושין לי, כך אתם עתידין להעשות ארבעה דגלים במדבר והשכינה באמצע: רבינו צוה שלשה דברים לפני מיתתו, אמר להם אל תספדוני בעיירות, ואל תזוז אלמנתי מתוך ביתי, ומי שנטפל בי בחיי הוא יטפל בי במותי, אל תספדוני בעיירות, מפני המחלוקות, ואל תזוז אלמנתי מתוך ביתי, ולא מתניתא היא, אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי, אין יורשין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותיך, אלא זנין אותה ונותנין לה מדור לפי כבודה, אלא לפי שדרכו של

2 עי' לעיל צד 149 : 4 תנחומא מ"ב במדבר ותנחומא שם סי' י"ב, במ"ר פ"ב סי' ח', ועי' לעיל צד 1226 : 7 ירושלמי כלאים פ"ט ל"ב ג', כתובות פי"ב ל"ה א', תנחומא מ"ב ויחי סי' ו' ותנחומא שם סי' ג', ועי' כתובות ק"ג א' : 9 כתובות פי"ב מ"ג :

1 אני — עמי] וגו' ן | * ויכל ן] אם (אמ' להם אם ת) זכיתם לכם זכיתם בעצמי ואם לאו משאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך שנאמר אני נאסף אל עמי וכיון שנסתלק מיד ויעשו בניו לו כן כאשר צום (ציום ד[1]) חנטו אותו והעלוהו במטתו (למטתו ת) ויכל דת | לצוות (לצות ת) — בניו] וגו' ן | כן..] וגו' ן | 2 ציום ד[1] | עבודה זרה הכ' דת' ן | אחרי צו] וגו' ן | שני על קללת ן | 3 * י"י ות] השם ד | יומת וגו' ן | 4 המיטה ן | אמר — דעתכם ל' ן | * יהא ת] ל' ד | נוגיע ת | השכינה] כביכול ת | 5 שלושה ות | ושלשה (ושלושה ת) מן המזרח ושלשה (ושלושה ת) מן המערב ות | 6 עושים ת | ליעשות ת, לעשות ן | ושכינה ן, וכביכול ת | 7 רבינו] ר' ן | ואל] לא ן | מביתי ן | 8 הוא ל' ות | במיתתי ן | המחלוקת ת | ואל] לא ן | 9 מביתי מתניתה היא ן | אין — כבודה אלא] וגו' ן | 10 אותך ת |

1 אני נאסף אל עמי וכו'. בדפוסים הוסיפו כאן באמצע המאמר אם זכיתם לבם וכו' עח"נ, נפשינו וכו': והוספה זו נובעה מתנחומא סי' י"ז ונמצאה גם בכ"י בשיטה חדשה בח"נ לעיל צד 1228 שורה 9, ומחקתיה עפ"י כי"ו, ובחנם טרחו המפרשים לסרס ולהגיה, עיין עליהם, ופירוש ההוספה הוא שיעקב אמר, אם תזכו תטפלו בי בקבורה, ואם לא תזכו אלך בעצמי אל אבותי ואני נאסף אל עמי ולא תמצאו את גויתי, ובמ"כ מפ' אם זכיתם וכו' כלומר אם תטיבו מעשיכם תזכו בי בעצמי ואהיה אצלכם כאילו איני מת ודריש הכי אליהם אני נאסף כלומר אליהם ואצלם ואם לאו קרי ביה אני נאסף אל עמי, וע' גם ביפ"ת וחי' הרד"ל, ומסיים שבניו חנטו אותו וכו' וכמו שהוא גם בתנחומא מ"ב סי' י"ח ובשיטה חדשה שם, והכונה שבניו חנטו אותו עפ"י צואת הרופאים, ואעפ"י שכתוב ויחנטו הרופאים את ישראל (בראשית נ' ב') לא נגעו הם בעצמם בגופו, וכמו שאמר גם בב"ר בסמוך, וע"ע לקמן צד 1296 וביפ"ת ובמתת־יה, ואפשר לפרש ג"כ חנטו אותו, שצוו לרופאים שיחנטו אותו, והוא רק ביאור לתיבות כאשר צום, מה צום, שיחנטו אותו, וכן עשו חנטו אותו וכו', וע' לקמן סי' ג': 2 הראשון על ע"ז וכו'. נראה שהיא רק שגרת הלשון מלעיל שם בשש מצות בני נח, שאמרו ויצו על ע"ז וכו' הלך אחרי צו י"י על ברכת השם היך דאת אמר ונוקב שם י"י, אבל כאן אי אפשר ללמוד מפסוק ונוקב שם ה' שלשון צואה נאמרה על ברכת השם, וגם אין טעם נכון לפרש, למה צוה יעקב את בניו דוקא על ברכת השם, ועל עבודה זרה אפשר לומר שירא שמא ילמדו בניו מהמצרים לעבוד ע"ז (וע' במ"י לעיל צד 1174 אות 2) אבל ברכת השם מנא להו, וע' ביפ"ת, ובמ"כ מגיה מות יומת וגו' (וכן הדפיסו אחריו, וכ"ה בכי"ו) ומפ' וסיפיה דקרא ובני ישראל עשו כאשר צוה ה', ובמה"ג עמ' 755 הועתק, ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי שלשה צוויין יש כאן ויצו אותם ויכל יעקב לצות את בניו ויעשו בניו לו כן כאשר צום הראשון על ע"ז כמא דאת אמ' וכו' צווי שני על ברכת השם כת' הכא ויכל יעקב לצוות את בניו ויגוע וכת' התם ונוקב שם ה' מות יומת השלישי על נשיאת המטה, ונראה שמפ' שכאן כתוב ויגוע, ושם כתוב יומת, וזו היא גויעה וזו היא מיתה וצ"ע: 4 שלא יהא ערל נוגע וכו'. כלומר איש נכרי כי המצרים נמולים היו (ע' במ"י לעיל צד 1107), ובתנחומא שם איתא, ולא יגע אדם אחר במטתי לא אחד מן המצריים ולא אחד מבניכם וכו', ובשיטה חדשה לעיל הלשון, אל ישעון מיטתי אחד מבני בניכם שיש להן מבנות כנען, וכבר נתבאר במ"י שם ע"ש, ובמה"ג עמ' 756 הגי', אמ' להם תנו דעתכם שלא יגע ערל במטתי שלא תסתלק שכינה מעלי: 6 אתם עתידין להעשות וכו'. נראה שצ"ל כמו שהוא בכי"ו לעשות, ובתנחומא מ"ב שם, אם עשיתם כן וכו' הקב"ה עתיד להשרות אתכם דגלים וכו' כשם שהקיפו את מטתו כך יקיפו את המשכן וכו', וע' בבמ"ר שם ובפסיקתא רבתי פי"א (מ"ב א') ובהוריות ו' ב' וברש"י שם ד"ה כנחלתם: 7 רבינו צוה שלשה דברים וכו'. כל זה נמצא בירושלמי שם בשינוי סדר, וצואות רבי ור' יוחנן ור' יאשיה הן גם בתנחומא שם ובדפוסים ובחמשה כ"י בח"נ לעיל צד 1198 ולהלן ע"ש, ומשום צואת יעקב לבניו שבענין נגיעה במטתו דומה לה צואת רבי נסדר כל זה כאן: 8 מפני המחלוקת. כצ"ל וכמו שהוא בכי"ת, וכ"ה במה"ג עמ' 756 ובירושלמי, ופירוש מחלוקת נראה שכל העיירות ירצו להספידו ויבא לידי מחלוקת, ובכתובות שם נמסרו הרבה דברים שצוה רבי לפני מותו, וביניהם גם אל תספדוני בעיירות, ומפ' בגמרא שם בע"ב, סבור מינה משום טירחא הוא דקאמר (ופירש"י משום טורח דבני כפרים דסמיכו לעיירות ואתו למספדיה, וע' בשיטה מקובצת שם) כיון דחזו דקספדי בכרכים וקאתו כולי עלמא אמרו שמע מינה משום יקרא הוא דקאמר, ולפי הלשון בירוש' וכאן מפני המחלוקת, נראה שצוה שלא יספדוהו כלל בעיירות שונות, אלא במקומות ההולכה לבית הקברות, ואין לדייק בעיירות לא יספדוהו, אבל בכרכים יספדוהו, וכן משמע בירוש' שם אח"ז (בכלאים ל"ב ב') שאמר, ונתכנסו כל העיירות להספידו וכו', וע' גם מדרש קהלת ז' י"א וט' י', ובכי"פ וכי"כ בח"נ לעיל הגי', ואל תספידוני בעיירות

נשיא להיות כל חפציו משל ציבור, וזה על ידי שלא נהנה משל ציבור כלום לפיכך הוא אומר אל תזוז אלמנתי מתוך ביתי, אמר רבי דוסתאי דלא יאמרון לה, ביתא דנשיאותא הוא ישתעבד לנשיאותא, מי שנטפל בי בחיי יטפל בי במותי, א"ר חנינה ציפוראה כגון יוסי הפינוס ויוסי הפרתים, ר' חזקיה מוסיף עוד תרתי, אל תרבו עלי תכריכין, ותהא ארוני נקובה לארץ, אל תרבו עלי תכריכין, מפני רמ״ה, ותהא ארוני נקובה לארץ, מפני המוחל, דרבי אמ״ה לא כמה דבר נש אזיל הוא אתי, מילהון דרבנן דאינון אמרין כמה דבר נש אזיל הוא אתי: ר' יוחנן מפקד ואמ' לא תלבשוני לא חיורי' ולא אוכמין אלא מאנין בריקא, אם אתבעית עם צדיקיא לא ידעין בי רשיעיא, ואם איתבעית עם רשיעיא לא ידעין בי צדיקיא, רבי יאשיה הוה מפקד ואמר אלבשוני מאנין חיורין חפיתין, אמרין ליה רבך אמר כדין ואת אמר כדין, [אמ' להון] מה אנא בהית בעובדאי, רבי ירמיה הוה מפקד ואמר אלבשוני

4 ע' שמחות ספ"ט: 6 ע' לעיל לד 1186: ירושלמי כלאים שם ל"ב ב', כתובות שם ל"ה א' ותנחומא שם, וע' שבת קי"ד א' ונדה כ' א':

1 להיות — חפציו] שיהוא כל צרכיו ן | /' צבור ת | צבור ת, הציבור ן | הוא — אל] אמ' לא ן | 2 מביתי ן | אמר רבי — לנשיאותא ל' ן | דנשוואותא ת | 3 ומי ן | במיתתי ן | ציפורא ת, ציפורייה ן | יוסה.. ויוסה ן | הפרתי ת | ר' ל' ן | 4 תרתיי ן | * נקובה ן] נקופה דת | מפני] משום ת | 5 הרמה ן | * נקובה ן] נקופה דת | * המוחל ן] המבול דת | מלתא דרבי ת | כמא ד[1] | מלהון.. דאנון ת | 6 אמרי' ד[1] | מפקיד ת | ואמ' ל' ת | תלבישוני ד[1] | חיורין ד[1], חיוורין ת | 7 בריקין אין ת | * אתבעית] מתבעית ד[1], מתבעי' ד, מתבעי ת | ואין אנא מתבעיא ת | 8 מפקיד ת | חיוורין ת | 9 ואת אמ' ת | * אמ' להון ת] ל' ד |

אלא בכרכין וצ"ע: 1 לפיכך הוא אומר וכו'. שנשיא אחר שצרכיו משל צבור וגם דירתו משל צבור אין לו רשות לצוות לציבור שישאירו אלמנתו בביתו, כי הדירה מיוחדת לנשיא וכאשר מת צריכים לתתה לנשיא אחר, אבל רבי לא נהנה משל ציבור ודירתו לא היתה ג"כ משל ציבור לפיכך אמר שאלמנתו תשאר בביתו, ונראה שזהו גם כונת ר' דוסתאי שלא יאמרו לה בית הנשיאות משתעבד לנשיאות, לנשיא שמשמש בנשיאותו ולא לאלמנת נשיא שמת, והוא מפרש את התירוץ הסתמי ואינו חולק, ואפשר שהוא אינו מפרש שבית רבי היה ביתו הפרטי ולא משל ציבור, אלא שהוא אומר שאמת הוא שהיה בית הציבור, ובדין היה הציבור יכול לומר לאלמנת רבי שתלך לבית אחר, ומפני זה הוכרח רבי לצוות שלא תזוז אלמנתו מתוך ביתו, וע' במפרשים, ובירוש' שם הובא רק התירוץ של ר' דרוסא (ובכתובות ר' דוסא), ועוד שם מאמר בשם ר' לעזר בר יוסה שליתא כאן: 3 כגון יוסי וכו'. בירוש' שם הגי', א"ר חנניה דציפורין כגון יוסי אפרתי ויוסי חפנים (ובכתובות שם, יוסף אפרתי יוסי חפני), ובבבלי כתובות שם, יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי, ומפ' בגמ' שם, סבור מינה בהדין עלמא הוא דקאמר (שיטפלו בו במותו) כיון דחזו דקדם ערסייהו לערסיה (שהם מתו תחילה) אמרי שמע מינה להההוא עלמא הוא דקאמר (בעולם הבא) וכו', ובתנחומא שם וכן בגי' הדפוסים בח"ג לעיל צד 1199 איתא, ואל תניחו לנכרי שיגע במטתי אלא מי שנטפל וכו' והוא שלא כהבבלי, וע' גם לעיל צד 1246: 4 ארוני נקובה לארץ וכו'. כן הגהתי וכמו שהוא בכי"ו, וכ"ה במה"ג ובירוש' שם נקובה בארץ, וכן הגהתי אח"ז מפני המוחל כמו שהוא במה"ג ובכי"ו (והיא המלה שלפני האחרונה בכי"ו, ומטושטשת היא ובקושי אפשר עוד לקרותה, והשאר חסר שם כמו שכתבתי בראש הפרשה), והכונה שיהא נקב בארון, כדי שיזוב ממנו המוחל היוצא מן המת (ע' ירוש' נזיר פ"ז נ"ו ב'), ובדפוסים נשתבש נקופה לארץ וכו' מפני המבול, ונדחקו המפרשים לפרשה בדוחקים שונים, ובירוש' לא ניתן טעם למה צוה שלא ירבו תכריכין ושתהא ארונו נקובה בארץ, והרמב"ן בתורת האדם ענין קבורה, שלא היו לפניו פרשיות ב"ר אלו, מביא את הירוש' תהא ארוני נקובה לארץ, ומפ' פי' שיטלו דף התחתון שבארון וישכיבוהו על הארץ שקבורת קרקע מצוה וכו' דכת' ואל עפר תשוב, וממנו בטור יו"ד סי' שס"ב ע"ש: 5 דרבי אמרה וכו'. צ"ל דרבי אמר, ובכי"ת הגי' מלתא דרבי, וכן הגיה במ"כ מלתא דר' אמר וכן הדפיסו אחריו (ורי"ג מובא בא"א הגיה מילתיה דרבי), ופי' דרבי אמר לא כמו שאדם הולך לבוש בתכריכיו הוא בא בתחיית המתים, ולפיכך צוה שלא ירבו לו תכריכין, ולא חש שיעמוד בתכריכין פחותים, ורבנן אומרים כמו שאדם הולך הוא בא, וע' לעיל שם וכמ"י שם, ובירוש' כלאים הגי', מלתא אמרין בסדין אחד נקבר רבי דרבי אמר לא כמה דבר אינש אזל הוא אתי ורבנן אמרין וכו', ובמס' שמחות שם איתא, כל המרבה כלים על המת הרי זה עובר משום בל תשחית דברי ר"מ וכו' רבן גמליאל (רשב"ג) אומר מרבה עליו רמה ר' נתן אומר היא כסותו שיורדת עמו לשאול היא באה עמו לעתיד לבוא וכו', ונראה שר' נתן חולק ואומר שירבו תכריכין, וכמו שמבואר בירוש' וכאן, ולא כפי' נחלת יעקב שם: 6 לא חיורי' וכו'. לא בגדים לבנים שלובשים הצדיקים, ולא שחורים שלובשים הרשעים, אלא בגדים צבועים, שאם אתבקש לעמוד בתחיית המתים בין הצדיקים לא ידעו הרשעים ויכירו שלא הייתי מוחזק בחיי לצדיק וקברוני בשחורים, ויתמהו בדבר, ואם אקום בין הרשעים לא יכירו הצדיקים ויאמרו שהייתי מוחזק לצדיק וקברוני בלבנים, ובירוש' שם הוא בסגנון אחר, ר"י מפקד מלבשוני בירריקא (ובכתובות, אלבשוני בורדיקא) לא חיוורי (חיורין) ולא אוכמין אין קמית ביני צדיקייא לא נבהת אין קמית ביני רשיעיא לא נבהת, ובדפ"ר וד"ו בח"ג לעיל צד 1199 הגי' קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא (ובמ"כ הגיה שם דבריקא) לא לבנים ולא שחורים שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי בין הרשעים לא נכלם, ובכי"פ שם (צד 1198) הגי' בכלים צבועין בדירוקא שהן ירוקין שאם אעמד בין הרשעים לא אבוש וכו' ע"ש, ובתנחומא מ"ב שם הגי', אל נא תקברוני אלא בכלים צבועים ולא בכלים לבנים וכו' (ודברי רש"ב בהערות שם אינם נכונים) וע' גם בתנחומא ובמה"ג עמ' 757, ומלת בריקא בורדיקא וכו' לא נתבררה כל צרכה, וע' בעה"ש ח"ב צד 187 וקרויס לעהנוורטיר צד 144, ובשבת ונדה שם מסופר שצוה ר' ינאי לבניו, אל תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים, לבנים שמא לא אזכה ואהיה כחתן בין אבלים שחורים שמא אזכה ואהיה כאבל בין חתנים אלא בכלים האוליירין הבאין ממדינת הים וע"ש: 8 מאנין חיורין חפיתין וכו'. כלים לבנים עם אימרא בשפתם (וע' בעה"ש ע' חפת), אמרו לו, רבך ר' יוחנן אמר כזה (שלא ילבשוהו לבנים), ואת אומר כזה בתמיה, אמר להם מה

מאנין חיורין חפיתין ואלבשוני דרדסאי והבון חוטרי בידי וסנדלאי ברגלי והבו יתי על אורחא, דאם איתבעית אנא קאים אוטמוס, ה"ה דאמ' רבי יונה בש"ר חמא רגלוהי דבר נש ערבתיה מקמאתי' בכל אתר דמתבעי:

ג נ א ב) ויפול יוסף [וגו'] ויצו יוסף את עבדיו [את הרפאים לחנט את אביו]
למה מת יוסף בפני אחיו, רבי ורבנן, רבי אמר על שחנט את אביו, א"ל הקב"ה לא הייתי יכול לשמור
את צדיקי, לא כך אמרתי לו אל תראי תולעת יעקב (ישעיה מא יד), אל תראי תולעת, את יעקב,
ורבנן אמרי הוא שציוה אותן שיחנטו אותו הה"ד ויעשו בניו לו [כן כאשר צום] (בראשית נ יב),
על דעתיה דרבי ניחא, על דעתהון דרבנן, קרוב לה' פעמים יהודה אומר עבדך אבי, והוא
שומע ושותק:

ג ד) וימלאו לו ארבעים יום [וגו'] ויעברו ימי בכיתו הכא את אמר ויעברו ימי
ד בכיתו, ולהלן את אמר ויתמו ימי בכי אבל משה (דברים לד ח), אלא משה על ידי שלא היו לו
בוכים כתיב ויתמו, אבל יעקב על ידי שהיו לו בוכים כתיב ויעברו ימי בכיתו:

וידבר יוסף [אל בית פרעה וגו'] למי אמר, לגדלת שתפיים למלכה, והמלכה תפיים למלך,
ולמה לא נכנס הוא, רבי יהושע דסכני' בש' ר' שמואל שאין אבל נכנס בפלטין של מלך:

2 ירושלמי כלאים פט ל"ב ג', כתובות פס ל"ה ב', וע' סוכה כ"ג א': 8 פדר"א פל"ט, וע' סוטה י"ג ב':

1 * חוטרי ת] חוטורי ד | 2 אתבעית ת | * ה"ה דאמ'] ה' ה' דאמ' ד¹, תה"ד ד, הדא דאמ' ת | * בש"ר ת] בשם בר ד | רגלוי ת | מוקמתיה ת | 4 ויפל ת | * וגו'] ל' דת | * את הרפאים — אביו] ל' דת | 5 ר' ורבנן ר' ד¹ת | אמ' לו ת | 6 לו ל' ת | תיראי ת | 7 שצוה ת | * כן — צום ת] ל' ד | 8 דר' ד¹ת | נייחא ת |. לחמשה פעמים אומ' עבדך.. שומיע ת | 10 * יום וגו'] יום ד, ל' ת | הכא — בכיתו ל' ת | אמ' ד¹ | 11 אמ' ת | 12 כת'.. כת' ת | 13 * אל — וגו'] ל' דת | 14 יהושוע דסכנין בש"ר לוי אמ' ת | לפלטין ת |

אני מתבייש במעשי, והגהתי אמר להון וכמו שהוא בכי"ת (ובא"א מגיה אמר), וכ"ה בירוש' שם אמרין ליה ומה (אמרו ליה מה) את טב מן רבך אמר לון ומה אנא וכו', וע' גם בתנחומא ובח"נ לעיל שם: 1 ואלבשוני דרדסאי וכו'. מנעלים התחתונים (בתי שוקים) ותנו מקלי בידי וסנדלים ברגלי ותנו אותי על צד הדרך שאם אתבקש לעמוד בתחיית המתים אני עומד מוכן, ודרדסאי מפורש בירוש' כלאים שם ל"ב ד' שהם מיני מנעלים, כי הירוש' מפרש מנעלות הפינון שבמשנה עם דרדסין, ובצוואת ר' ירמיה הגי' שם (ל"ב ב'), אלבשוני חיוורין חפיתין אלבשוני בנרסיי (ובכתובות שם הגי' דנרסיי) יהבון מסנ' ברגלי וחוט' בידיי ויהבוני על סיטר' אין אתי משיחא אנא מעתד, וע' בעה"ש ח"ב צד 127 וקרויס צד 217, ובאו"ז ח"ב סי' רל"ד ובמנהיג ה' פסח סי' ב' מובאה הגי' בירוש' ויהבוני על אסרטא (איסטראטא), והיא כמו על אורחא שבב"ר, ולפי הגי' שבירוש' על סטרא פוסק הרמב"ן בתורת האדם שם ומניחין אותו פניו למעלה וכו' אי נמי מן הצד כדאמרינן בירושלמי והביני על סטרי (וע' בטור יו"ד סי' שס"ב), וע' גם בהערות לס' העתים צד 233, ואוטמוס ל"י הוא, ע' לעיל צד 482: 2 ה"ה דאמ' ר"י וכו'. מילתא באפי נפשה היא (וע' במ"י לעיל צד 835 אות 4), רגליו של אדם ערבות בשבילו להעמידו בכל מקום שיקרא לעמוד, ולפי שאמר ר' ירמיה שרוצה להיות מוכן לעמוד מביא אגבו מאמר ר' יונה על ערבות הרגלים, וכן הגי' במה"ג שם, הדא היא דאמ' ר' חנינה רגלויי דבר נש וכו', ובירוש' שם מאמר זה נסדר רחוק הרבה מן צואת ר' ירמיה, והלשון בכלאים, ר' יונה בשם ר' חמא בר חנינה ריגלוי דבר נשא ערבתיה למיקמתיה כל הן דהוא מתבעי, ובכתובות הגי' ריגלוי דבר נש אינון מובלין יתיה כל הן דמתבעי וכו', וכ"ה בסוכה שם בשם ר' יוחנן, רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמתבעי תמן מובלין יתיה, וע"ע ביפ"ת ובחי' הרד"ל: 5 למה מת יוסף בפני אחיו וכו'. דכתיב וימת יוסף וכל אחיו (שמות א' ו'), רבי אמר על שחנט את אביו וכו' אל תראי תולעת יעקב, ודורש אל תראי את התולעת, אתה יעקב (והמפרשים נדחקו בזה ללא צורך), ולדעת רבנן הוא יעקב בעצמו היה זה שצוה שיחנטו אותו כמו שנאמר ויעשו בניו לו כן כאשר צום, ומה צום שיחנטו אותו, וע' לעיל צד 1228 ובמ"י צד 1284 אות 1, וכאשר הוספתי בפנים כ"ה במה"ג עמ' 761, ויצו יוסף את עבדיו את הרפאים לחנט את אביו אמ' רב מפני מה מת יוסף קודם לאחיו על שחנט את אביו אמ' הקב"ה אני לא הייתי יכול לשמור את הצדיק הזה והלא כך הבטחתיו אל תראי תולעת יעקב מתי ישראל ורבנן אמרין הוא צוה שיחנטו אותו דכת' ויעשו בניו לו כן כאשר צום קא סבר אחזוקי טובה לנפשי לא ליחזוק, וע' גם ב"ב י"ז א': 8 על דעתיה דרבי ניחא וכו'. ניחא שמת יוסף לפני אחיו, על דעתהון דרבנן שלא חטא יוסף בחניטת אביו, למה מת לפני אחיו, ומתרץ קרוב לה' פעמים אמר יהודה עבדך אבי וכו', והיינו ד' פעמים שאמר יהודה בעצמו, בראשית מ"ד כ"ד, כ"ז, ל', ל"א, ופעם אחת שאמר עם שאר אחיו שלום לעבדך לאבינו (שם מ"ג כ"ח), ובפדר"א שם יש, ר' ישמעאל אומר י' פעמים אמרו בני יעקב ליוסף עבדך אבינו ושמע יוסף את הדבר ושתק ושתיקה כהודיה דמיא לפיכך נתקצרו מחייו י' שנים, וכלשון זה הובא במה"ג עמ' 666 על הפסוק ויהי כי עלינו אל עבדך אבי, וע' ביפ"ת וחי' הרד"ל, ובלק"ט צד 216 הדרש בסתם, לפי שהיה שומע שהיה אומר לפניו עבדך אבי לפיכך מת יוסף קודם לכל אחיו, ואחריו בשכל טוב צד 282, ובסוטה שם אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו (ופירש"י שנ' והעליתם את עצמותי מזה ועודנו חי) מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי, ואמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: 11 משה על ידי שלא היו לו בוכים וכו'. קשה לפרש מאמר זה, וע' במפרשים שנדחקו, ואולי כוונו לאמור שעל משה לא בכו אלא האנשים ולא הנשים כמו שהוא בספרא שמיני מכילתא דמילואים סי' ל"ז ובאדר"נ נו"א פי"ב (צד כ"ה א') ובפדר"א פי"ז, ועל כן כתיב ויתמו, שאין דרך האנשים לבכות זמן רב, אבל ביעקב בכו גם הנשים ולא תמה הבכיה גם אחר ימי הבכיה, וקורא לנשים בוכים סתם, לפי שהן היו המקוננות, ע' במו"ק כ"ח ב', ואח"ז ראיתי קצת מזה בס' מתת־יה: 13 לגדלת וכו'. לאומנת של המלכה שתפיים למלכה וכו', ודרכם היה לבוא בבקשות אל המלך

ה) אבי השביעני לאמר וגומ׳ [בקברי] אשר כריתי לי בשעה שעמד יעקב עם עשו ה
אמר ליה מה את בעי, ממון או קבורה, א"ל לההוא גברא קבורתא, הב לי ממון, וסב לך קבורתא, הרבה ממון תכרה עליה הה"ד בקברי אשר [כריתי לי, אשר] לקחתי לי אין כתיב כאן, אלא אשר כריתי׳ לי הכרתי עליה:

64a ו ז) ויאמר פרעה עלה [וגו׳] ויעל יוסף וגומ׳ עד כאן להספד מכאן ואילך למלחמה:

ט) ויעל עמו גם רכב גם פרשים [ויהי המחנה כבד מאד] א"ר יצחק גדול העולמים היה שם, ואית דאמרין כבוד חי העולמים:

י) ויבואו עד גורן [האטד] וגומ׳ אמר ר׳ שמואל בר נחמן חזרנו על כל המקרא ולא ו
מצאנו מקום ששמו אטד, וכי יש גורן לאטד, אלא אלו הכנעניים, מלמד שהיו ראוים לדוש כאטד, באי זה זכות ניצולו, בזכות חסד שעשו עם אבינו יעקב, ומה חסד עשו, רבי אלעזר אמר אזורי מתניהם התירו, וריש לקיש אמר קשרות כתפותיהן התירו, ר׳ יהודה בר שלום אמ׳ הראו באצבע ואמרו אבל כבד זה למצרים (בראשית נ יא), ורבנן אמרי זקפו קומתן, והרי דברים קל וחומר ומה אלו שלא הלכו לא בידן ולא ברגלן אלא על ידי שהראו באצבע ניצולו מן הפורענות, ישראל שהם עושין חסד עם

1 תנחומא ויחי סי׳ ו׳, שמות רבה פל"א סי׳ ט"ז, פסיקתא רבתי פ"א, ועי׳ סוטה י"ג א׳ ופדר"א פל"ט ולעיל צד 1223 וש"נ: 6 ירושלמי סוטה פ"א י"ז ב׳, ועי׳ לעיל צד 565: 8 ירושלמי סוטה פ"א י"ז ב׳, ועי׳ לעיל צד 1228 וש"נ: 10 פסיקתא פ"י (צד פ"ה א׳), ועי׳ לעיל צד 1229: 12 עי׳ לעיל צד 799 וש"נ:

1 וגו׳ ל׳ ת | * בקברי ת] ל׳ ד | לי שמה תקברני ת | 2 קבורה] קבורתא ת | 3 * הה"ד — הכרתי עליה] הה"ד (ה׳ ה׳ ד¹) בקברי אשר לקחתי.. עליה ד׳, הרבה הכרתי עליה ת | 5 * וגו׳] ל׳ דת | וגומ׳ ל׳ ת | 6 אתו עמו ת | * ויהי — מאד ת] וגומ׳ ד | 7 דאמרי׳ ד¹, דאמרי ת | העולמים היה שם ת | 8 * האטד וגומ׳] האטד ת, וגומ׳ ד | 9 מצינו ת | מקום ל׳ ת | מלמד — לדוש] שנתחייבו לידוש ת | 10 ובאיזו ת | אליעזר אומ׳ ת | 11 * כתפותיהן] כתפותיהם ת, כפתותיהן ד | 13 בידיהם.. ברגליהם ת | עושים ת |

באמצעית הגדלת והמלכה, וכ"ה בוי"ר סוף פי"ט, נלך ונפיים לגדלת וגדלת למלכה ומלכה למלך וכו׳, וגי׳ כי"ת ר׳ יהושע דסכנין בש"ר לוי נכונה יותר, כי ר"י דסכנין אומר בכ"מ בש"ר לוי, וכ"ה במה"ג עמ׳ 761, ויעברו וכו׳ וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר אמ׳ לגדילת שפתים וגדילת שפתים אמרה למלכה והמלכה תפיים למלך ולמה לא נכנס יוסף אמ׳ ר׳ יהושע דסכנין בש"ר לוי שאין אבל נכנס לפלטין שלמלך, ובשכל טוב צד 328 מפ׳ וידבר יוסף וכו׳ לאמר מה לאמר אלא כך אמר להם אתם ראויין לומר לו שאין אני ראוי לבוא לפלטין של מלך בבגדי אבל וכה"א כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק (אסתר ד׳ ב׳): 1 שעמד יעקב עם עשו וכו׳. לחלוק את הירושה א"ל יעקב מה אתה רוצה ממון או קבורה במערת המכפלה, א"ל עשו לאותו איש קבורה בתמיה, למה לי קבורה, תן לי ממון וקח לך הקבורה, הרבה ממון תכרה עליה, כלומר בשביל הקבורה תצבור כרי של כסף ותתן לי הה"ד וכו׳ הכרתי עליה הרבה כסף, ודורש כריתי מן כרי, עשיתי כרי של כסף ונתתי לעשו בשביל מקום הקבורה, ודרש זה נמצא גם בתנחומא שם, בקברי אשר כריתי וכי חופר קברות היה יעקב אלא ללמד כשמת יצחק אמר יעקב אפשר שיקבר עשו הרשע בקבורת צדיקים מה עשה הביא כל בספו וזהבו ועשה מהן כרי אמר לעשו מה אתה מבקש הכרי הזה או הקבר הזה נטל עשו את הכרי ויעקב נטל אותה מערה, וכעין זה בשמו"ר שם, ועי׳ גם בפסי"ר שם, ודרש אחר בסוטה שם דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה, ועי׳ בשאר מקומות שציינתי, ורש"י עה"ת מביא שני הדרשות, ומדרשו עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי א"ר עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה ועוד מדרשו לשון כרי דגור שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי וכו׳, ומקורו התנחומא, ועי׳ גם בבחיי, ובמה"ג שם הרכיב שני הדרשות והביא, וכי יעקב אבינו כורה קברות היה אלא אין לשון כירה אלא מכירה בשעה שעמד יעקב ועשו אחיו לחלוק את הירושה אמ׳ לו יעקב מא את בעי ממון או קבורה אמ׳ עשו מא אנא בעי מן קבורתא הב לי ממון וסב לך קבורתא והרבה ממון הכרה עליה לכך נאמ׳ אשר כריתי לי: 5 עד כאן להספד וכו׳. נראה שחסר כאן גם ראש פסוק ח׳ וכל בית יוסף ואחיו וגו׳, ועל זה אומר, עד כאן הלכו כולם להספיד את יעקב, מכאן ואילך כלומר מה שנאמר בפסוק שלאחריו ויעל עמו גם רכב גם פרשים היה למלחמה, אם יעמוד איש כנגדם ולא יניחם לקבור את יעקב במערת המכפלה, ועי׳ לעיל צד 1268 ובמ"י שם, ובמדרש אגדה מפ׳ ג"כ ויעל עמו גם רכב וכו׳ מלמד על המלחמה באו, וכן מפ׳ הרמב"ן ור׳ בחיי עה"ת: 6 ויהי המחנה כבד מאד וכו׳. כן הוספתי לפי שעל זה מוסב הדרש, וכמו שהוא בכי"ת, וכ"ה במה"ג שם, ויעל עמו וכו׳ ויהי המחנה כבד מאד אמ׳ ר׳ יצחק גדול העולם היה שם, והכונה שהקב"ה היה עמהם, ומה שאמר ואית דאמרין כבוד חי העולמים אינו דרש אחר, כמו שחשבו המפרשים ונתלבטו לחלק ביניהם, אלא הוספה היא עם נוסח אחר, שיש אומרים שצ"ל כבוד חי העולמים, לפי שבמקרא אינו כתוב ויהי המחנה גדול, אלא כבד, ודורש כבד כמו כבוד, ונוסח זה הוא העיקרי שכן הוא גם בירוש׳ שם, א"ר יצחק כבוד חי העולמים היה עמהן, וכנראה נוסף נוסח זה ע"פ הירוש׳, והנוסח גדול העולמים בא בשיגרת הלשון מלעיל שם שדורש ר׳ יהודה את הכתוב ויעש אברהם משתה גדול גדול עולמים היה שם וכו׳, אבל כאן הנוסח כבוד עולמים מתאים עם לשון הכתוב: 8 חזרנו על כל המקרא וכו׳. מאמר זה נמצא בשלימותו בירוש׳ סוטה שם וקצת ממנו הוא גם בתנחומא ובשיטה חדשה לעיל שם וביארתיו במ"י שם ע"ש, וכאן הן שתי שאלות, ראשונה שלא נמצא מקום ששמו אטד, ואם תאמר שאטד אינו שם מקום אלא קוצים, וכי עושים גורן לקוצים, ולהלשון חזרנו על כל המקרא וכו׳ ע׳ לעיל צד 1041 ובמ"י שם, והגהתי קשרות כתפותיהן, וכמו שהוא בירוש׳ כתפיהן, וכ"ה בפסיקתא ולעיל שם ובכי"ת (כתפותיהם) ובמה"ג עמ׳ 762, ובירוש׳ ובפסיקתא ובמה"ג מאמר ר׳ יהודה בר שלום נסדר אחר מאמר רבנן, ונכון הוא, כי הק"ו שמביא סובב על דברי ר׳ יהודה שהראו

גדוליהם ועם קטניהם בידיהם וברגליהם על אחת כמה וכמה: אמר רבי אבהו אותן ע' יום שבין איגרת לאגרת כנגד ע' יום שעשו מצריים חסד עם אבינו יעקב:

ז ויספדו שם וגומ' ומנין לאבל שהוא שבעה, ר' אבא מייתי לה מהכא ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמדין דבר קודם מתן תורה, ריש לקיש בשם בר קפרא מייתי לה מהכא ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגומ' (ויקרא ח לג) מה אתם נמשחתם בשמן המשחה ז' ימים, אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים, ר' הושעיא מייתי לה מהכא ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה [שבעת ימים ושמרתם את משמרת י"י] (שם שם לה) מה הקב"ה שימר לעולמו ז' ימים, אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים, דאמר רבי יהושע בן לוי שבעה ימים נתאבל הקב"ה על עולמו. ר' יוחנן מייתי לה מהכא אל נא תהי כמת (במדבר יב יב) אלא תסגר [שבעת ימים] (שם שם יד), מה ימי הסגר ז', אף ימי אבל ז', חד ברבי אמר הדא דרבי יוחנן קומי ריש לקיש ולא קיבלה, ולמה לא קבלה, אמר תמן

1 ירוש' פס ייו ג': 3 ירושלמי מו"ק פ"ג פ"ב ג', וע' לעיל לד 1229 וס"כ ולדר"כ נו"ב פ"ח: 8 לעיל לד 259 וס"כ: 10 ע' ירושלמי מיל פ"ז כ"ו ג':

1 שבעים.. אגרת.. שבעים ת | 3 ויספדו — וגומ' ל' ת | ומניין.. שבעה ימים ת | 4 * שבעת ת] ז' ד | * ולמדין] לימדן ד, וכי למדין ת | מדבר שהוא ת | 5 * שבעת ת] ז' ד | וגומ' ל' ת | שבעת ימים.. שבעת ת | 6 הושעיה ת | * שבעת — י"י] וגומ' ד, ל' ת | 7 שבעת.. שבעת ת | 8 יהושוע ת | שבעת ת | 9 * שבעת ימים ת] ל' ד | שבעת ימים אף.. ז' ימים ת | 10 ברבי] מרבנן ת | קיבלה] קבלה ת |

באצבע, ובמקומות אלו כתוב כמו כאן עם גדוליהם ועם קטניהם (ובפסיקתא ובמה"ג חסר בידיהם וברגליהם), ונכונה יותר הגי' עם גדוליהם לבד כמו שהוא בכ"י לעיל צד 799 וצד 647, וע' במ"י שם: 1 ע' יום שבין איגרת לאיגרת וכו'. בין איגרת המן שנכתבה בשלשה עשר בניסן (אסתר ג' י"ב) לאגרת מרדכי שנכתבה בכ"ג סיון (שם ח' ט') כנגד ע' יום שעשו מצריים חסד עם יעקב, כמו שנ' ויבכו אותו מצרים שבעים יום (בראשית נ' ג'), ומצרים היתה אז תחת ממשלת הפרסיים (משנת חמש מאות ועשרים וחמשה קודם לספה"נ) והאגרת השנית שהיהודים ינקמו מאויביהם היתה ראויה להכתב קודם, ובזכות יעקב נתלו למצרים שבעים יום, ומצריים היו שונאי ישראל מאז והוציאו דבות עליהם (ראה יוסיפוס נגד אפיון), ובכל מדינות המלך אחשורוש היו הם בודאי האויבים היותר גדולים לישראל ואחרי האגרת השנית שלחו היהודים יד במבקשי רעתם אלו, ומאמר ר' אבהו היה ראוי להסדר לפסוק ג' ויבכו אותו מצרים שבעים יום, אלא שמסדר הב"ר העתיק כל המאמר מירוש' ולא שינה אותו, ובמה"ג לא העתיק מאמר ר' אבהו, אולם באגדת אסתר (שחיברה בעל מה"ג, כמו שהוכחתי במאמרי במ"ח חלק ע"ב צד 155) פ"ח ח' העתיקו, אמר ר' אבהו כל אותן שבעים יום שבין איגרת לאיגרת כנגד וכו': 3 ומנין לאבל וכו'. כל זה הוא בירוש' מו"ק שם בשינוי סדר, ותחילתו הוא גם בתנחומא ובשיטה חדשה לעיל שם וביארתיו במ"י שם, ולמה ששאל כאן וכי למדין דבר מקודם מתן תורה, ע' מה שהאריך בזה ר"צ חיות בס' תורת הנביאים פי"א (ונעלם מבעל הגהות לס' העתים צד 238) ע"ש, ואבילות שבעה מנהג קדום הוא ונזכר גם בספרים הגנוזים יהודית ט"ז כ"ח ובן סירא כ"ב י"ב, וע' בדרכי המשנה צד 13 בהערה, ובאדר"נ שם נאמר, אבל ז' מנין שנ' ויעש לאביו אבל שבעת ימים משתה ז' מנין שנאמר מלא שבוע זאת: 4 ריש לקיש בשם בר קפרא וכו'. דרשו של ריש לקיש בשם בר קפרא ליתא בירוש', והובא בסתם בתנחומא ובשיטה חדשה, וכבר הבאתי במ"י שם שהמפרשים מגיהים כאן את הפסוק ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו (ויקרא י' ז') המדבר אחר מיתת בני אהרן, וסוף הפסוק כי שמן משחת ה' עליכם, ודורש מה אתם נמשחתם וכו', ומזה ראיה שישבו באהל מועד שבעה ימים לאבילות, ודרש זה הוא בירוש' בשם ר' הושעיה, והלשון שם, רבי יעקב בר אחא בשם ר' זעורה שמע לה מן הדא ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת ה' כשם ששימר הקב"ה על עולמו שבעה כך אתם שמרו על אחיכם שבעה ומניין ששימר הקב"ה על עולמו שבעה ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ ומתאבלין קודם שימות המת אלא בשר ודם שאינו יודע מה עתיד להיות אינו מתאבל עד שימות המת אבל הקב"ה שהוא יודע וכו' שימר על עולמו תחילה אית דבעי מימר אילו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק א"ר הושעיה כי שמן משחת ה' עליכם כשם שנתרויתם בשמן המשחה כל שבעה כך אתם שמרו על אחיכם כל שבעה, והפסוק כי שמן משחת וגו' הוא סוף הכתוב ומפתח וגו' פן תמותו כמו שכתבתי, אולם לפי הגי' כאן ובתנחומא ובשיטה חדשה צריך לומר שהראיה היא מויקרא ח' ל"ג, וסובר ששבעת ימים שישבו אהרן ובניו באהל מועד קודם מיתת בני אהרן היו לשם אבילות קודם שהגיעה להם וכמו שהוא בתנחומא שמיני (שהבאתי במ"י לעיל שם), ודוגמתו בראית ר' הושעיא כאן שהיא ראית ר' יעקב בר אחא בירושלמי (וכעין זה נמצא בספרי וזאת הברכה פי' שנ"ז שישראל בכו את משה קודם למיתה ל' יום), ובתנחומא שמיני שתי הראיות נתאחדו, ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ופתח אהל מועד תשבו וכו' ושמרתם את משמרת ה' שכך שמר הקב"ה שבעת ימים אבילות עד שלא הביא את המבול וכו' וכן הוא אומר לאהרן ובניו כשם שנתאבל הקב"ה על עולמו עד שלא הביא את המבול אף אתם שמרו את ימי האבל עד שלא יגיע בכם היו משמרים ולא היו יודעים על מה משמרים וכו', וע"ע לעיל צד 259 ובמ"י שם, וכהגהת המפרשים הובא במה"ג שם, וכי למדין מדבר שהוא קודם למתן תורה ריש לקיש משום בר קפרא מיתי לה מהכא ופתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו מה אתם נמשחתם שבעת ימים אף כאן שמרו על מיתת אחיכם שבעת ימים מהו ושמרתם את משמרת ה' אמ' ר' שמואל מלמ' ששמר הקב"ה שבעת ימים אבלו שלמתושלח וכו': 10 חד ברבי אמר וכו'. אחד מבני הישיבה (מבי רב) אמר וכו', וכנראה הגי' משובשת כאן, וצ"ל הכא הוא עבר לה הסגר ותמן וכו' דאתא (ובמ"כ הגיה ג"כ דאתא, וכן הדפיסו אחריו), והכונה שהכא קורא ר' יוחנן לטומאת מרים הסגר ושם בדרש אחר קורא אותה החלט דאתא ר' אבהו ואמר בש"ר יוחנן אל נא תהי כמת מה ימי המת ז' שהנוגע במת טמא שבעת ימים (במדבר י"ט י"א) אף ימי החלט ז' שאם נעשה מצורע מוחלט אין לטהרו מצרעתו אם נרפא לפני שבעה ימים, אלא טמא שבעת ימים ואחר כן מטהר אותו הכהן בשתי צפרים וכו' שכתובות בענינו (ויקרא י"ד), וזהו דעת מוגבז בספרא ריש מצורע (סי'

הוא עבד לה הסגר, והכא הוא עבד לה החלט, אתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן ואמ' אל נא תהי כמת מה ימי המת ז', אף ימי החלט ז', רבי ירמיה ורבי חייא בר אבא בשם ריש לקיש והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח י) מה ימי החג שבעה, אף ימי האבל שבעה, א"ר חייא שמיני רגל בפני עצמו הוא, או מה עצרת יום אחד, אף האבל כן, אמרו לו מיכן לשמועה רחוקה, ותני כן שמועה קרובה יש לה שלשים ושבעה, ורחוקה אין לה שלשים ושבעה, אית תני שמועה רחוקה לאחר י"ב חדש, קרובה בתוך [י"ב חדש, אית תני שמועה רחוקה לאחר שלשים, קרובה בתוך] שלשים, ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר הלכה כמי שהוא אומ' שמועה קרובה בתוך שלשים יום, ורחוקה לאחר שלשים יום, רבי ברכיה ור' יונה בשם ריש לקיש בשם ר' יהודה הנשיא כתי' ויתמו ימי בכי אבל משה (דברים לד ח) ימי שנים, בכי ז', אבל שלשים, ואית דמחלפין ימי [ז'], בכי שנים, אבל שלשים, [ניחא]

3 ע' מועד קטן כ' א': תוספתא סוכה פ"ד י"ז, ירוש' מגילה פ"א ע"ו ג', כ"ס ד' ב', יומא ב' ב', סוכה מ"ז א' וב', מגילה י"ז א': 4 ע' עירובין מ"ו א' ומו"ק כ' א': 6 ע' שמחות פי"ב: 9 ע' ספרי זאת הברכה פי' שכ"ז ומו"ק כ"א א':

1 דעבד לה הסגר ת | ואמ' בש"ר יוחנן אמ' ת | 2 ז' ימים.. ז' ימים ת | 3 ז'.. אבל ת | הוא רגל ת | הוא ל' ת | 4 אף ימי אבל ת | מכאן ת | * כן] כאן דת | 5 שלשים] ל' ד[1], שלושים יום ת | ז'.. ל' ז' ד[1] | 6 * י"ב חדש — בתוך] ל' דת | 8 בשם — לקיש] בש"ר לוי ת | כת' ת | 9 שבעה ת | ל' ד[1] | * ז'] ליתא דת | ל' ד[1] | * ניחא] מהא דת |

ג' וד'), ור"ע חולק עליו (ונעלם מקרבן העדה בשירי קרבן נזיר פ"ז ה"ג והרש"ש בחי' כאן), ובדוחק יש לקיים הגירסא שלפנינו, תמן הוא עבד לה הסגר, שם במרים נאמר שאהרן ביקש שלא תהיה כמת אלא תסגר וא"כ מצורע מוסגר אינו דומה למת, והכא בדרשו של ר' יוחנן הוא עושה לה החלט כמו שאם היתה מצורעת חלוטה ומשוה אותה למת, כי מפסוק אצל מרים אין ללמוד אלא שמצורע מוחלט דומה למת, ומסיים אתא ר' אבהו וכו' שהוא למד באמת מצורע מוחלט ממת, ומוחלט הוקש למת, וכן אמרו ביבמות ק"ג ב' שרק מוחלט איתקש למת ולא מוסגר ע"ש ובפירש"י, וע"ע נדרים ס"ד ב' וחולין ז' ב', (וראה גם מש"כ במ"י לעיל צד 1110 אות 3, ואולי יש לפרש הלשון תמן והכא עפ"י זה, שריש לקיש אמר לתשובתו בדרשו של ר' יוחנן לענין החלט (וכמו שהוא כעין זה בירוש' נזיר שם), ותמן הכונה לדרש ימי הסגר, והכא בימי החלט, ולא שינו הלשון, אף שכאן צ"ל להיפך), ובירוש' מו"ק נוסח אחר מזה שלפנינו, ר' אבהו בשם ר' יוחנן אל נא תהי כמת תסגר מה ימי המת שבעה אף ימי הסגר שבעה (ובילקוט דפ"ר קונדרס אחרון ר' מ"ד [שרידי הירושלמי צד 315] הגי' נכונה, מה ימי הסגר ז' אף ימי המת) חד ברבי אמר וכו' ולא קביל עלוי אמר הכא עבד לה להסגר והכא הוא עבד להחלט דאמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי אל נא תהי כמת מה ימי המת אינן עולין אף ימי החלט אינן עולין, וכעין זה בירוש' נזיר שם, אלא שמהופך הוא לפי הענין ע"ש, וביפ"ת (וממנו לקוח בידי משה) מגיה כאן עפ"י הירוש', וכן בפי' מהרז"ו וחי' הרש"ש ע"ש, ובמה"ג שם הועתק, ר' יוחנן מיתי לה מהכא אל נא תהי כמת ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים מה הסגר שבעה אף אבל שבעה: 2 והפכתי חגיכם לאבל וכו'. בירוש' מנ"ק דרש זה נסדר אחר הדרש של ויתמו ימי בכי בסמוך, ושמות האומרים מחולפים ג"כ, והלשון שם, ר' יוסה ר' חייה בשם רבי שמעון בן לקיש ר' יונה ור' חייה ורשב"ל בשם רבי יודן נשייא והפכתי חגיכם לאבל מה ימי החג שבעה אף ימי האבל שבעה א"ר אמי לר' חייא בר בא או מה ימי החג שמונה אף ימי האבל שמונה א"ל שמיני רגל בפני עצמו הוא (ולפי"ז ר' חייא כאן הוא ר"ח בר אבא) או מה העצרת יום אחד אף האבל יום אחד א"ל מיכן לשמועה רחוקה וכו', ובבבלי מו"ק שם נאמר, יתיב ר' חייא בר אבא ור' אמי ור' יצחק נפחא אקילעא דר' יצחק בן אלעזר נפק מילתא מביניהו מנין לאבילות שבעה דכתיב והפכתי וכו' ואימא עצרת דחד יומא, ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש דאמר ר"ל משום ר' יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכת' והפכתי וכו' ואשכחן עצרת דאיקרי חד יומא חג, וע"ש בתוס': 4 והני כן שמועה וכו'. כן הגהתי עפ"י הירוש' ועח"נ, וכן הגיה במ"כ, וכן הגהתי בסמוך קרובה בתוך י"ב חדש וכו', ונדלג מן קרובה בתוך עד קרובה בתוך, ובירוש' הלשון, אית תני תני שמועת קרובה בתוך שלשים ורחוקה לאחר שלשים אית תניי תני שמועה קרובה בתוך שנים עשר חדש ורחוקה לאחר שנים עשר חדש ר' אבהו וכו', ובבבלי מו"ק שם, תנו רבנן שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחר שלשים דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים, ובריתא שלפנינו כרע"ק, אולם במס' שמחות שם הגי', ר"א אומר שמועה קרובה בתוך ל' יום נוהג שבעה ושלשים יתר מכאן אינו נוהג אלא יום אחד בלבד ר' עקיבא אומר שמועה קרובה כל י"ב חדש נוהג שבעה ול' וחכמים אומרים א' שמועה קרובה וא' שמועה רחוקה נוהג שבעה ושלשים, ובירוש' כמו לפנינו מפורש שבשמועה רחוקה אין גם שלשים, אכן באו"ז ח"ב סי' תל"א מסתפק בזה ואומר, וראיתי כתוב שיש בירושלמי דמו"ק להדיא גם דין שלשים אינו נוהג ואני ראיתי בירושלמי תני שמועה קרובה יש לה שבעה ושלשים שמועה רחוקה שבעה אין לה שלשים יש לה כך ראיתי בירושלמי שלפני, וכנראה נזדמן לו ספר משובש: 7 ר' ברכיה ור' יונה וכו'. כבר אמרתי לעיל שדרש זה נסדר בירוש' לפני הדרש מן והפכתי חגיכם וכו', והגי' שם ר' ירמי' ור' חייה בשם ר' שמעון בן לקיש ר' אבהו ר' יוסי בן חנינה בשם ר' שמעון בן לקיש ויתמו וכו' ימי שבעה בכי שנים וכו' ואית דמחלפין ימי שנים בכי שבעה וכו', והוא אסמכתא בעלמא להוציא מן הכתוב שלשה זמני אבילות, ושואל ניחא ז' ושלשים, כלומר הזמנים שבעה ושלשים ידועים, שמא שנים (כן הגהתי עח"נ, וסגנון זה הוא גם לעיל צד 1014, אני ואחיך ניחא שמא אני ואמך, וע' במפרשים) איזה זמן הוא שני ימים, ומתרץ שאם היה עני מדוקדק, עני גדול, אינו עושה מלאכה בראשון ובשני, אבל בשלישי עושה כו', ובירוש' הקושיא ז' ושלשים ניחא ליתא, ובעמוד הקודם נשנה הלכה בפני עצמה, חרי שאין לו מה לוכל ביום הראשון ובשני אינו עושה מלאכה וכו' בר קפרא אמר אפילו בשלישי לא יעשה כל עיקר, ובמו"ק כ"א א' נדרש אליבא דר"א מן ויתמו ימי בכי אבל משה שעיקר אבילות היא שני ימים לענין תפילין (וע' לקמן בסמוך), ושם בע"ב תנו רבנן אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה ואפי' עני וכו' מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו וכו', והיא כדעת בר קפרא כאן, וע"ש בתוס', ולעומת זה נשנה במס' שמחות

ז' ושלשים, שמא [ישנים], אלא שאם היה עני מדוקדק בראשון ובשני אינו עושה מלאכה, ובשלישי הוא עושה בצינעה, אבל אמרו תבוא מאירה לשכיניו שהצריכיהו לכך, בר קפרא אמר אפילו בשלישי אל יעשה כל עקר, מפני שהוא תוקפו של אבל, תני בר קפרא כל תקפו של אבל אינו אלא בשלישי, עד תלתא יומין נפשא תייבה על קברה, סבורה היא שהיא חוזרת, כיון דהיא חמי[א] דאשתני זיוהון דאפוי אזלא לה ושבקא ליה הה"ד אך בשרו עליו יכאב [ונפשו עליו תאבל] (איוב יד כב), לעתיד לבוא הפה והכרס מדיינין זה עם זה, הפה אומ' לכרס כל מה שגזלתי וחמסתי בך נתתי, ולאחר שלשה ימים היא נבקעת והיא אומרת לו הא לך כל מה שגזלת וחמסת שני' ותשבר כד על המבוע (קהלת יב ו): מהו ליתן תפילין, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אמר בראשון אינו נותן, [ובשני] הוא נותן, ואם באו פנים חדשות חולץ, ורבי יהושע אמר בראשון ובשני אינו נותן, ובשלישי נותן, ואם באו פנים חדשות אינו חולץ, ואם ביום שני אינו מניח איצטריכא למימר מי שמתו מוטל עליו פטור מן התפלה ומן התפילין, אלא כיון דתנא הדא תנא הא, רבי זעירא ר' ירמיה בשם

1 ירוש' מו"ק פ"ג פ"ב ב', ועי' שמחות פ"נ ומו"ק כ"א ב': 8 עי' ויקרא רבה פי"ח סי' א', מדרש קהלת י"ב ו': 4 עי' ירושלמי יבמות פט"ז ה"ג, וי"ר שם ושבת קנ"ב א': 7 עי' שבת קנ"ב ב' ומדרש קהלת שם: 8 ירוש' מו"ק שם, ברכות פ"ג ה' ד', ועי' שמחות פ"ו ומו"ק כ"א א': 10 עי' ברכות פ"ג מ"א:

1 ל', ז' ד[1], שלשים ושבעה ת | * שנים] ימי דת | מדקדק ת | 2 בצנעה ת | תבוא — לשכיניו] חכמים לשכניו ת | 3 עיקר ת | כל תוקפו.. אלא עד שלישי ימים עד שלושה יומין.. תייבא ת | 4 * חמיא ת] חמי ד | 5 ליה] לה ת | * ונפשו — תאבל ת] ל' ד | 7 והיא — לו] ואומרת ת | 8 תפלין ת | יהושוע ת | אומ' ת | 9 * ובשני] ובשלישי דת | יהושוע ת | 10 אצטריכא ת | 11 עליו] לפניו ת | התפלין ת | * רבי] דרבי דת |

פ"ו, ביום הראשון וביום השני אינו עושה מלאכה אפי' נוטל מן התמחוי בשלישי יוצא ועושה בצינעא, והיא שלא כדעת בר קפרא אלא כת"ק, וכמו שכתב הרמב"ן בס' תורת האדם ראש ענין אבילות ע"ש ובמס' שמחות ראש פ"ה, ובספרי שם הדרש, ויבכו בני ישראל את משה הרי אחד ויתמו ימי הרי שנים בכי אבל משה הרי ג' וכו', ולפי הב"ר יש לפרש שלשה ימים הם לענין מלאכה וכדעת בר קפרא (וגי' אחרת במדרש תנאים צד 227 ע"ש), ובמו"ק כ"ז ב' אמרו, שלשה ימים לבכי ושבעה להספד ושלשים לגיהוץ ולתספורת וכו', אולם בס' בן סירא העברי ל"ח ט"ז—י"ז מצאתי, בני על המת הזיב דמעה וכו' יום ושנים בעבור דמעה והנחם וכו', ולפי"ז יש לומר ששנים הם לבכי, והדרש ימי (או בכי) שנים יבוא גם אליבא דבר קפרא לענין בכי, כי גם לפי בן סירא אבילות היא שבעה ימים כאמור שם כ"ב י"ב, אלא שלענין בכי די שני ימים שלא יבכו על המת יותר מדאי וצ"ע: 4 עד תלתא יומין וכו'. עד שלשה ימים הנפש חוזרת אל קבר הגוף, סבורה שהיא חוזרת, כיון שהיא רואה שצורת הפנים של הגוף נשתנתה, הולכת לה ומניחתו הה"ד אך וכו', ובירוש' הגי', בר קפרא כדעתיה דבר קפרא אמר אין תוקפו של אבל אלא עד ג' ימים ר' אבא בריה דר' פפי ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי כל תלתא יומין נפשא טייסא על גופא סבורה דהיא חזרה לגביה כיון דהיא חמייא דאישתני זיויהון דאפוי היא שבקא ליה ואזלה לה לאחר ג' ימים הכרס נבקעת על פניו ואומרת לו הא לך מה שגזלתה וחמסתה ונתת בי ר' חגיי בשם ר' יאשיה מייתי לה מן הכא וזיריתי פרש על פניכם ואפי' פרש חגיכם (ע' מלאכי ב' ג') באותה השעה אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל (ומן ר' אבא בריה דר' פפי נמצא בשינוי קצת גם בירוש' יבמות שם), ונוסח זה של הירוש' נכון יותר, לפי שלבר קפרא בכל ג' ימים הראשונים הוא תוקפו של אבל, ולא ביום ג' לבדו, ועי' ביפ"ת, וכן יש למחוק כאן המלות לעתיד לבוא, וכן הועתק במה"ג שם, תני בר קפרא כל תוקפו של אבל אינו אלא בשלושה ימים הראשונים עד תלתה יומין נפשא טיסא על קברא סברא דהיא חזרא כיון שראת שנשתנה זיו פניו אותה שעה ונפשו עליו תאבל הפה והכרס מידיינין זה עם זה פה אומ' לכרס כל מה שגזלתי בך נתתי לאחר שלשה ימים היא נבקעת ואומרת לו הא לך שוטה כל מה שנתתה בי דכת' ותשבר וכו', ובוי"ר שם בדרש ותשבר כד על המבוע זו כרס, הובאה כל האגדה בשינוי סדר, ר' חייא בריה דר' פפי ור' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי לאחר ג' ימים כריסו של אדם נבקעת ומסרחת (כ"ה בדפ"ר וד"ו שם) לפה ואומרת לו הילך מה שגזלת וחמסת ונתת לי וכו' ר' אבא בריה דר' פפי ור' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי כל תלתא יומין נפשא טייסה על גופה סברה דהיא חזרה לה וכו' דכתיב אך בשרו בר קפרא אמר עד שלשה ימים תוקפו של אבל קיים למה שצורת הפנים ניכרת דתנן אין מעידין וכו' לאחר שלשה ימים, ועי' לעיל צד 849, ובקיצור (בלי המאמר כל תלתא יומין נפשא טייסה וכו') האגדה במדרש קהלת שם ע"ש, ובשבת קנ"ב א' אמר רב חסדא נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה שנ' ונפשו עליו תאבל וכת' ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ושם קנ"א ב' א"ר רב פפי א"ר יהושע לאחר שלשה ימים כריסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומרת לו טול מה שנתת בי: 8 מהו ליתן תפילין וכו'. אם האבל מניח תפילין, ומאמר זה בשינוי קצת נסדר בירוש' מו"ק לפני המאמר הקודם לענין מלאכה ביום השלישי לאבילות, והובא גם בריש פ"ג דברכות, ובשני המקומות הוא בלי השאלה, והתחלתו אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין ביום השני הוא נותן תפילין אם באו פנים חדשות חולצן כל שבעה דברי ר' ליעזר וכו', ובברייתא בבבלי מו"ק שם פלוגתת ר"א ור"י להפך ע"ש ובמס' שמחות שם, ועי' במ"י לעיל צד 1289 אות 7: 10 ואם ביום שני אינו מניח וכו', שאלה היא, אם אפי' ביום שני אינו מניח לר"י, למה צריך התנא לשנות, מי שמתו מוטל עליו פטור מן התפלה (לפנינו בברכות שם הגי', פטור מק"ש ומן התפלה) ומן התפילין, הלא אפילו ביום שני פטור הוא ומתני' דלא כר"י, ומתרץ אלא כיון דתנא שאר הדברים שפטור מהם תני נמי תפילין אגבם, אבל באמת לר"י אינו צריך לשנות תפילין, כיון דאפילו ביום שני פטור הוא מהם: 11 רבי זעירא וכו'. כן הגהתי עפ"י הירושלמי עח"נ, וכן מגיהים קצת מפרשים, ופי' שר' זעירא אמר בשם ר' ירמיה שרב אמר זה, והוא בעצמו אמר בשם מר עוקבא ששמואל אמר כן שהלכה כר"א בנתינה, שבשני הוא נותן תפילין, וכר' יהושע בחליצה שאינו חולץ אם באו פנים חדשות, ובבבלי שם מאמר זה נמסר בשם עולא ע"ש:

[רב], רבי זעירא ומר עוקבא בשם שמואל הלכה כר׳ אליעזר בנתינה, וכר׳ יהושע בחליצה, רבי זעירא 64 בעי מהו ליתן בשני כר׳ אליעזר מהו שיעשה רבי אליעזר כר׳ יהושע שלא לחלוץ: ומנין שאין אבל בשבת, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי מייתי לה מהכא ברכת י״י היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה (משלי י כב), ברכת י״י היא תעשיר, ויברך אלהים את יום השביעי (בראשית ב ג), ולא יוסיף עצב עמה זה האבל היך מה דאת אמר כי נעצב המלך על בנו (ש״ב יט ג), אמר רב חזרה זקיפה חובה, פריעה נעילה רשות, חזרת קרע, זקיפת מטה חובה, פריעת הראש ונעילת הסנדל רשות, שמואל אמ׳ פריעה חזרה זקיפה חובה, נעילה תשמיש רחיצה רשות, פריעת הראש וחזרת קרע וזקיפת המטה חובה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה רשות, חד תלמיד מן דשמואל שמש מטתו הלך ורחץ, אמר לו להלכה אמרתי לך, שמא למעשה, איקפד עלוהי ומית, רבי יוסי בר חלפתא הוה מתני שבחא דר׳ מאיר קמי ציפוראי אמר להם אדם גדול אדם קדוש, פעם אחת מצאן עומדין בשורה בשבת, אמ׳ להם [שלום עליכם], אמרין ליה דין הוא דאת משבח ביה, אמ׳ להם דעו שבחו של אותו האיש שבא להודיענו שאין אבל בשבת, רבי הושעיה אזל לחד אתר מצאן שהם עומדין בשורה בשבת, אמ׳ להם לית אנא ידע מה הוא מנהגכון, אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו, תרין בנוי דרבי חד מנהון

3 ירוש׳ מו״ק פ״ג פ״ב ד׳, ברכות פ״ב ס׳ ב׳, לעיל לד 86 וש״נ, וע׳ סמחות פס״י: 5 ירוש׳ מו״ק שם, וע׳ מו״ק כ״ד א׳: 9 ירושלמי שם וברכות פ״ב ס׳ ב׳: 13 ירוש׳ מו״ק שם:

1 * רב] ל׳ דת | ומור ד׳ | בש״ר ת | יהושוע ת (וכן בסמוך) | 4 ברכת י״י ויברך י״י את ת | 5 * חזרה] חזרת דת | 6 פיר׳ חזרת ת | 7 * חזרה] חזרת דת | פיר׳ פריעת ת | 8 שימש ת | 9 עלוי ת | 10 שבחיה ת | צפוראי ת | קדוש הוא ת | עומדים ת | 11 * אמ׳ — עליכם] אמ׳ להם ד, ושאל בשלומן ת | אמ׳ ליה ת | דאת ל׳ ת | לחן ת | 13 להם] להון ת | תרין] הדין ת |

1 רבי זעירא בעי וכו׳. שאלת רבי זעירא משובשת היא כאן, ויש להגיה עפ״י הירוש׳ אם נתן בשני כר״א מהו וכו׳, והכונה אם מניח תפילין ביום שני כר״א ובאו פנים חדשות מהו שיחלוץ, כיון שלר״א הדין שיחלוץ, ור״י סובר שבשני אינו נותן כלל, א״כ בבאו פנים חדשות לדברי הכל אין לו להיות לבוש בתפילין, או שאומרים שיעשה בדינו של ר״א כר׳ יהושע, והוא אומר שלא לחלוץ, שאינו חולץ אם הניחם, וכנראה חסרה כאן התשובה, ובירושלמי פושט לו שאינו חולץ ביום שני, וע׳ גם בבבלי שם ובמ״כ: 2 ומנין שאין אבל בשבת וכו׳. המאמרים הבאים נסדרו בירוש׳ מו״ק כשני עמודים אחר המאמר הקודם, והסדר שם הוא, ר׳ הושעיה רבא אזל לחד אתר וכו׳ כמנהג מקומינו ר׳ יוסי ב״ר חלפתא וכו׳ להודיענו שאין אבל בשבת דכת׳ ברכת י״י היא תעשיר וכו׳ תרין בנוי דר׳ וכו׳ ר׳ יונה סלק לגבי ר׳ גוריון וכו׳ (ובברכות שם הובא מן ר׳ הושעיה רובא עד נעצב המלך על בנו), ומזה יש לראות שדרשו של ר׳ לוי שאין אבל בשבת נשנה שם בסתם לראיה שיפה עשה ר׳ מאיר, וכ״ה דרש סתמי לעיל ראש פי״א ע״ש ובמ״י, ואולי חסר כאן ברכת ה׳ היא תעשיר זו השבת וכמו שהוא לעיל, ובפי׳ מס׳ משקין לר׳ שלמה בן היתום צד 99 אומר, אע״פ שאסור לו להתאבל ביום שבת כדנפקא לן בבראשית רבא ברכת י״י היא תעשיר, ושם צד 112, ובפרשת ויחי יעקב מפורש מן ברכת י״י היא תעשיר וגו׳ וכת׳ בשבת ויברך אלהים את יום השביעי מה אותו ויברך מדבר ביום השבת אף ברכת י״י כאילו נכתב בשבת ומה ברכת י״י אין בה אבילות דכת׳ ולא יוסיף עצב עמה וכת׳ במות אבשלום כי נעצב המלך אל בנו שנתאבל עליו אף ויברך אלהים כאילו נכתב שם ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו ואין עצב בו כי בו שבת וגו׳: 5 חזרה זקיפה וכו׳. כן הגהתי עח״נ, וסימן הוא, ואח״כ מפרשו חזרת קרע לאחוריו וזקיפת המטה בשבת חובה, כדי שלא יראה כאבל, פריעת הראש שמגלה את ראשו בשבת ואינו מתעטף וכן נעילת הסנדל רשות, לפי שלא כל האדם נועלים מנעלים, וכן אינם רגילים לגלות את ראשם, ואם האבל עושה כן בשבת אינה נראה כאבילות, ושמואל אמר שגם פריעת הראש חובה היא לאבל בשבת, ותשמיש ורחיצה היא רשות, ובתשמיש ורחיצה אינו מדבר רב, ובבבלי שם מבואר שרב מודה בזה לשמואל שהיא רשות ואינו חולק אלא בפריעת הראש ע״ש, ובירוש׳ שם הלשון, שמואל אמר פח״ז חובה נת״ר רשות פריעת ראש חזירת קרע זקיפת המטה חובה וכו׳ חד תלמיד מן דשמואל שימש מטתו שמע שמואל ואיקפד עלוי ומית אמר להלכה איתאמרת דילמא למעשה רב אמר ח״ז חובה פ״ן רשות חזירת קרע זקיפת המטה חובה וכו׳, וע׳ כעין מעשה זה של שמואל בירושלמי ברכות פ״ב ה׳ ב׳, ובבבלי שם איתא, יתבי רבנן קמיה דרב פפא וקאמרי משמיה דשמואל אבל ששימש מטתו כימי אבלו חייב מיתה וכו׳ ע״ש: 9 הוה מתני שבחא וכו׳. היה מספר בשבחו של ר״מ לפני אנשי ציפורי, שר׳ יוסי היה דר בציפורי (סנהדרין ל״ב ב׳), אמר להם אדם גדול וקדוש הוא ר״מ, פעם אחת מצא ר״מ את אבלים בציפורי שעומדים בשורה בשבת, אמר להם שלום עליכם (כן הגהתי עח״נ, וכמו שהוא בכי״ת כן הגיה רי״ג מובא בא״א), אמרו לו אנשי ציפורי לר׳ יוסי זת הוא שאתה משבח אותו בתמיה, והלא אין שואלים בשלום אבלים (ע׳ מו״ק כ״א ב׳), אמ׳ להם דעו וכו׳, ובירוש׳ מו״ק הגי׳, ר׳ יוסי בי רבי חלפתא הוה משבח בי ר״מ קומי ציפוראיי אדם גדול אדם קדוש אדם צנוע חד זמן חמי אבילייא בשובתא ושאל בון אמרין ליה ר׳ אהנו דאת מתני שבחיה אמר לון מה עבד אמרו ליה חמא אביליא בשובתא ושאל בון אמר לון בעיי אתון מידע מהו חייליה בא להודיענו שאין אבל בשבת דכתיב ברכת י״י היא תעשיר וכו׳ (וע׳ לעיל אות 2): 12 אזל לחד אתר וכו׳. הלך למקום אחד מצא אבלים עומדים וכו׳, אמר להם אינני יודע איך מנהג מקומכם, אם שואלים אצלכם בשלום אבלים בשבת, אלא שלום וכו׳, ובירוש׳ מו״ק הגי׳, ר׳ הושעיה רבא אזל וכו׳ חמא אביליא בשובת׳ ושאל בון אמר אני איני יודע מנהג מקומכם אלא וכו׳: 13 תרין בנוי דר׳ וכו׳. שני בניו של רבי, אחד מהם יצא כשהיה אבל בשבת וראשו מכוסה ולבוש סנדלים, והאחר יצא יחף וראשו מגולה, הראשון סבר שפריעת הראש רשות וכרב לעיל, ונעל מנעליו להראות שאינו נוהג אבילות בשבת, והשני סבר שפריעת הראש חובה והיא מוכיחה עליו שאינו נוהג אבילות ונעילת הסנדל היא רשות, וחפי פירושו יחף, וכ״ה בסורית, ובפי׳ מהרז״ו מגיה יחף, ובירוש׳ הלשון, תרין בנוי דר׳ נפקון חד רישיה מגלי ושלח סנדלוי וחד רישיה מכסי ולביש סנדלוי, ובבבלי מו״ק כ״ד א׳ א״ר יעקב א״ר יוחנן שמי שיש לו מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחין עליו שאינו נוהג אבילות בשבת, ואינו צריך לגלות את ראשו

נפק וראשיה מכסי ולביש סנדלוי, ואוחרנא נפק חפי וראשיה מגלי, רבי יונה אזל למחזייה אפין לאחוי דרבי גוריון, נפק לגביה לביש סנדלא, אמר ליה אמור לר' גוריון אחוך לית ילפין עובדא מבר נש זעיר, רבי חנינה בר פפא אזיל למחזייה אפין לרבי תנחום בי' חייא דכפר אגין, נפק לגביה לביש סנטרוי, מאי סנטרוי מאנין דלא בזיעין, אמר ליה הכדין עבדין אתמהא, אמ' ליה כן הוה ר' יוחנן עבד, אמ' ליה צלי עלי, אמ ליה פסיג תרעך, אמר ליה לא תימר כן אלא יסוג תורעך, תני חבורה ומשפחה כך הן דומים לכיפת אבנים, את נוטל ממנה אבן אחת וכולה מתרועעת, את נותן עליה אבן אחת וכילה עומדת, כך כל ז' ימים חרב שלופה, ועד שלשים יום היא מתרפרפת ואינה חוזרת לנדנה עד י"ב חודש, אמר ר' אלעזר נולד בן זכר במשפחה מיד היא רפה, אם כן למה מראין פנים בשבת, ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי מפני האיבה:

ח

יד טו) וישב יוסף מצרימה [וגו' ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף וגו'] רבי לוי ורבי יצחק, רבי לוי אמר שלא זמנן לסעודה, אמר רבי תנחומא הוא לא נתכון

3 ירוש' מו"ק פ"ג פ"ג ג': 7 ע' מו"ק כ"ז ב' ושנה ק"ה ב': 8 ע' ירוש שם פ"ג ג': 11 ע' תנחומא ת"נ שמות סי' ג':

1 ורישיה מיכסי ת | ואחרנא.. חפוי ורישיה מיגלי ת | למחזיא ת | 2 לגביה] לאפיה ת | אמר ליה — זעיר] אמ' מה את סבור ילפין עובדא מינך מבר נש זעיר לא ילפין ת | 3 אזל למחזיא ת | ביר'.. דכפר חנין נפיק לאפיה ת | 4 מאי סנטרוי ל' ת | אמ' הכדין ת | 5 עביד ת | לא תימא לן כן.. תרעא ת | תנא ת | 6 * ומשפחה] ומשפחתן דת | הם דומין ת | הימנה ת | 7 ז'] שבעת ת | ל' ד[1] | 8 חדש ת | רפה] מתרפאה ת | גופא אין אבלות בשבת אם כן ת | 9 יהושע.. לוי אמ' ת | 10 * וגו' — וגו'] ל' דת | 11 * לוי אמר] יצחק אמר דת | זימנן ת | ר' תנחומא אמ'.. נתכוון ת |

אפי' לשמואל וע"ש בתוס', ולפי"ז יש לפרש שגם הראשון סבר שפריעת הראש חובה כשמואל, אלא שסנדליו הוכיחו עליו, וכן מפ' ביפ"ת (וממנו לקוח בידי משה): 1 אזל למחזייה אפין וכו'. הלך לראות בשבת פני אחיו של ר' גוריון שהיה אבל, יצא האבל נגדו לבוש סנדלים, להראות שאין אבילות בשבת, ור' יונה שידע שעשה כן עפ"י אחיו ר' גוריון א"ל אמור לר' גוריון אחוך אין לומדים הלכה למעשה מאדם קטן, וכוון כנראה לומר שלא היה צריך לצאת כנגדו להראות שאין אבילות בשבת, והוא היה יכול לילך ג"כ יחף, שנעילת הסנדל רשות ואינה חובה, ורק אדם גדול שלומדים ממנו הלכה יש לו להראות לאחרים את הדין, אבל לא אדם פשוט, ובירוש' הסיפור באופן אחר, ר' יונה סלק לגבי רבי גוריון נפק לגביה לבוש סנדלוי א"ל מה את סבור דילפינן עובדא מינך לא ילפון עובדא מן בר נש זעיר, ולפי הירוש' קרא ר' יונה את ר' גוריון עצמו אדם קטן: 3 אזיל למחזייה אפין וכו'. לפי הענין כאן משמע שמעשה היה בשבת והלך ר"ח בר פפא לראות פני ר' תנחום ב"ח שהיה אבל, ויצא ר' תנחום נגדו לבוש בגדים חשובים, בגדי סנטורים[1]), ושואל מאי סנטורי, כלומר מה רצה לומר בזה, ומתרץ מאנין דלא בזיעין, שהבגדים לא היו קרועים, אמר לו ר' חנינה ב"פ כזה עושים בתמיה, שבשבת מחזירים את הקרע לאחוריו אבל אינם לובשים בגדי סנטורים שאינם קרועים כלל (ע' ביפ"ת וממנו בידי משה) א"ל כן היה ר' יוחנן עושה, ובמו"ק כ"ד א' אמרו, בשבת קורעו לאחוריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע, אולם בירוש' שם המעשה שלפנינו אינו מסופר בין ההלכות לענין שבת, אלא בענין קריעה בחול, והלשון משונה, ר' חיננא בר פפא סלק גבי ר' תנחו' בר חייה נפק לגביה לביש סנטיריה, מהו סנטיריה מאנין דלא חפיתין א"ל הדא מנן לך א"ל הכין הוה ר' סימון ר' עבד וצ"ע, ובערוך ע' סנטר ג' הועתק מב"ר, לגביה לביש סנטרוי מהו סנטרוי מאנין דלא בזיעין, וכבר העיר בעה"ש (צד פ"ו) שכל זה ליתא בכ"י והוספה היא בערוך: 5 א"ל צלי עלי וכו'. א"ל ר' תנחום ב"ח התפלל עלי, לפי שבשבעה ימים הראשונים החרב שלופה כמו שמפ"ש, א"ל ר' חנינה פסיג תרעך, נראה לפרש פרצך (אשר פרץ ה' בך) ילך לו, ופסיג כמו לעיל צד 942 הוות פשגה (פסגא, היתה בורחת והלכה לה), א"ל ר' תנחום אל תאמר כן, אלא יסוג תורעך פרצך יגדר, ובשבלי הלקט צד קע"ח א' מביא את הירוש' יסוג תורעתך ומפ', פי' תגדר פרצתך מלשון סוגה בשושנים (שה"ש ז' ג'), וע' במ"י לעיל צד 795 אות 3, ומביא ברייתא תני חבורה וכו' לראיה שאבל צריך לרחמים, וכמו שהוא בירוש', אלא ששם נוסח אחר, א"ל התפלל עלינו אמ' ליה יסוג תורעתך שכל אותה השנה הדין מתוח כנגד המשפחה דאמ' ר' יוחנן כל שבעה החרב שלופה עד שלשים היא רופפת לאחר שנים עשר חדש היא חוזר' לתערה למה הדבר דומה לכיפה של אבנים כיון שנתרערעה (ובשבה"ל שם הגי' שנתרועעה, וכ"ה ברמב"ן בתורת האדם סוף ענין שבתות וי"ט, נתרועעה) אחת מהן נתרערעו (נתרועעו) כולן ואמר רבי לעזר אם נולד בן זכר באותה המשפחה נתרפאת כל אותה המשפחה, והגהתי חבורה ומשפחה כמו שהגיה במ"כ, וכ"ה במה"ג עמ' 763, תני חבורה ומשפחה כך הן דומין לכיפת אבנים את נוטל הימנה אבן אחת והיא מזדעזעת ומתרעדת ואת נותן וכו' והיא עומדת כך שבעת ימים וכו' עד שנים עשר חדש אמ' ר' אלעזר נולד זכר וכו' היא רפה, ובשביל מאמר ר' אלעזר נוסף כאן את נותן עליה אבן אחת וכולה עומדת דהיינו בנמשל אם נולד בן זכר, ובמו"ק שם א"ר לוי אבל שלשת ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין שתי ירכותיו (כתיפיו) משלשה עד שבעה כאילו מונחת לו כנגדו בקרן זוית מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק וע"ש בתוס', ובשבת שם א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין כולן אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה וכו': 8 אם כן למה מראין וכו'. למה הולכים לבקר אבלים בשבת כיון שאין אבל בשבת, ומתרץ מפני האיבה, שלא יאמרו האבלים שאינם משתתפים כלל בצערם ויבא לידי איבה, אבל באמת אין מנחמים את האבלים בשבת, ובירוש' שם הובא, ר' יעקב בר אידי בשם ר' חנינה והלא אמרו אין אבל בשבת מפני מה אמרו להראות לו פנים לא מפני הכבוד וכו', ובשבת י"ב ב' א"ר חנינא בקושי התירו לנחם אבלים וכו' בשבת, ומשמע שניחום ממש ג"כ התירו: 11 ר' לוי אמר וכו'. כן הגהתי עח"נ, וכ"ה במה"ג עמ' 763 ויראו אחי יוסף כי מת אביהם מה

[1]) senatoria (vestis).

אלא לשם שמים, אמר לשעבר אבא מושיבני למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור, ועכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן, והן לא אמרו כן, אלא לו ישטמנו יוסף, רבי יצחק אמר הלך והציץ באותו הבור, א"ר תנחומא הוא לא נתכון אלא לשם שמים, והם לא כן אלא לו ישטמנו יוסף:

טז) ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה וגו' תני ר' שמעון בן גמליאל אמר גדול השלום שאף השבטים דברו דברים בדויים בשביל להטיל שלום בין יוסף לשבטים הה"ד ויצוו אל יוסף לאמר וגומ', והיכן צוה, לא מצינו שצוה:

יז) כה תאמרו ליוסף וגו' [ויבך יוסף בדברם אליו] אמר כך אחי חושדין אותי:

יח) וילכו גם אחיו [ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים] אמרין ליה חד בעית לך לעבד, הא כולנא לך לעבדין:

ט יט—כא) ויאמר אליהם יוסף וגו' ואתם חשבתם עלי רעה וגו' ועתה אל תיראו וגו' וידבר על לבם וכי יש לך אדם שמדבר על הלב, אלא דברים שהן מנחמין את הלב, אמר להם נמשלתם כעפר הארץ, מה עפר הארץ מי יכול לסייף את עפר הארץ, נמשלת' בחית השדה,

3 תנחומא ויחי סי' י"ז: 5 ירושלמי פיאה פ"א ט"ז א', יבמות ס"ה ב', ויקרא רבה פ"ט סי' ט', דברים רבה פ"ה סי' ט"ו, תנחומא תולדות סי' א', ויחי סי' י"ז, צו סי' ז', שופטים סי' י"ח, תנחומא ת"ב צו סי' י', וע' לעיל צד 494 וש"נ: 8 תנחומא ע"ב שמות סי' ב': 12 ע' מגילה ט"ז ב' ותנחומא ת"ב שמות סי' ב': 13 פסיקתא פט"ז (קכ"ו א'):

1 * מושיבני ד¹] מושיב לי ד', מושיב ת | 2 מהם ת | אלא אמרו ת | * ישטמנו ת] ישטמינו ד | 3 נתכוון ת | 4 * ישטמנו] ישטמינו דת | 5 ציוה ד¹ | וגו'] לפני מותו ת | רשבג אומ' גדול הוא השלום שאפילו ת | 6 דברים ל' ת | * בין ת] בן ד | 7 לאמר וגומ' ל' ת | ציוה ד | לא] והיכן ת | שציוה ד¹ | 8 * ליוסף ת] אל יוסף ד | * וגו' — אליו] וגו' ד, ל' ת | חושדים ת | 9 * ויפלו — לעבדים] ל' דת | אמרי ת | 10 * לעבד ד¹ת] לעבדי ד | 11 ויאמר — תיראו וגו' ל' ת | 12 וינחם אותם וידבר ת | מנחמים ת | 13 נמשלתם ל' ת | בעפר ארץ ת |

ראו ר' לוי אומ' שלא זימנן לסעודה והוא נתכוון לשם שמים שבימי אביו היה מושיבו למעלה מכולן עכשו אמ' יהודה מלך וראובן בכור אינו בדין שאשב למעלה מהן, ובתנחומא מ"ב שם נדרש ג"כ שלא סעד יוסף עם אחיו, וטעמו של ר' תנחומא כאן לא נזכר שם, ולשונו, כיון שמת יעקב מה כתיב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם מה ראו ראו כל ימים שהיה יעקב קיים היה יוסף סועד עמהם והיו אוכלין על שלחנו וכיון שמת יעקב לא אכלו על שלחנו שנאמר ויראו אחי יוסף וכו' אמרו יש רעה טמונה בלבו של יוסף וכו', וזהו המקור לילקוט כאן ר' קס"ב (והציון ב"ר שם הוא טעות, וכמו שהעיר רש"ב שם) וע' גם ברש"י עה"ת ובלק"ט ובמדרש אגדה, ובשכל טוב צד 330 הובא, ויש דורשין ויראו אחי יוסף שכל זמן שהיה יעקב בחיים היה יוסף מיסב בראש ומשמת יעקב לא רצה יוסף להיות מיסב בראש שלא להחליש דעת אחיו והם דימו בדעתם שבשטמה הוא עושה, והוא כהדרש כאן, וכן בת"י א' מתורגם וחמו אחי יוסף ארום מיית אבוהון ולא הוה מסתחר עמהון כחדא למיכול לחמא ואמרו וכו', ולקמן לפסוק כ', ואתון חשבתון עלי מחשבן בישן דמה דלא הוינא מסתחר עמכון למיכל מן בגלל דנטירנא לכון בבו הוא ומימרא דה' חשבה עלי לטבתא דאבא הוה מותיב לי ברישא ומן קדם יקריה הוינה מקבל וכדון לית אנא מקבל וכו', ולטעם זה לא יקשה מדוע לא ישב יוסף למטה מיהודה וראובן, לפי שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות י"ז א'), ולמה שאמרו על יהודה שהוא מלך ע' לעיל צד 1021: 3 הלך והציץ וכו'. במה"ג עמ' 764 הובא, ר' יצחק אומ' שהלך והציץ בבור והודה למי שעשה עמו נס והן אמרו לו ישטמנו יוסף, וכן בתנחומא שם (והיא הוספה בדפוס מנטובה, וליתא בדפוסים הקודמים, ואיתא בכ"י א' כמו שהעיד רש"ב במבואו לתנחומא צד 168), ומה ראו עתה שפחדו אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו וברך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס וכו' (ע' ברכות נ"ד א') וכיון שראו כן אמרו וכו', וע' גם בלק"ט ובשכל טוב ובתוס' עה"ת ובחזקוני: 6 להטיל שלום בין יוסף לשבטים וכו'. הלשון מגומגם קצת, והיה לו לומר בין יוסף לבינם, והיפ"ת רוצה להגיה שאף הכתובים דברו וכו', וכ"ה בירוש' שם, אמר ר"ש בן גמליאל בוא וראה כמה הוא קשה אבק לשון הרע שדברו הכתובים דברי בדאי כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו הה"ד ויצוו וכו' ולא אשכחן דפקד כלום, וכעין זה הוא בוי"ר שם, ובתנחומא צו שם, אמר רשב"ג גדול הוא השלום שהכתיב (שכתב) הקב"ה דברים בתורה שלא היו אלא בשביל השלום וכו', ובתנחומא תולדות שם המאמר בטעות בשם רשב"י, ובשופטים הוא בשם ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי, ובדב"ר שם בשם ריש לקיש, וביבמות שם אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר ב"ר שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנ' אביך צוה וגו', וע' במ"י לעיל שם, ובמה"ג שם הועתק, תאני ר' שמעון בן גמליאל אומ' גדול הוא השלום שבידו בו השבטים ואמרו אביך צוה ולא מצינו איכן הוא מכאן אמרו מותר לשנות בדברי שלום: 8 אמר כך אחי וכו'. שבכה בשביל שחשדו אותו, וכעין שנשנה אצל כה"ג שבכה כשחשדו אותו (יומא פ"א מ"ה וגמ' שם י"ט ב') וכמו שהעיר ביפ"ת (וממנו בידי משה), וכן בתנחומא שם איתא, אמר יוסף כך חשדו אותי אחי, ונראה שתפס לשון אחי, אף שאמרו לו שאביו צוה כן, לפי שהם רבים חשדן אותו ג"כ, שאמרו ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך, וחשד הרבים קשה יותר משל יחיד: 9 בעית לך לעבד וכו'. כן הגהתי עפ"י דפ"ד, ובד"ו נשתבש לעבדי, והגיה במ"כ לעבדא, וכן הדפיסו אחריו, ובמה"ג שם הובא, וילכו גם אחיו ויפלו לפניו אמרו ליה חד בעית הא כולנא לך לעבדין, ויוסף רצה אחד לעבד דהיינו בנימין, בראשית מ"ד י"ז: 12 וכי יש לך אדם וכו'. וכן שואל לעיל צד 959 על וידבר על לב הנערה וכי יש אדם מדבר על לב אלא דברים שמנחמים את הלב, וכן במגילה שם א"ר בנימן בר יפת א"ר אלעזר מלמד שאמר להם דברים שמתקבלין על הלב וכו', ובתנחומא שם, דברים שהן סמוכין על הלב וכו', ובת"א ובת"י א' מתורגם, ומליל תנחומין על לבהון: 13 נמשלתם כעפר הארץ וכו'. שאמר הקב"ה ליעקב והיה זרעך כעפר הארץ (בראשית כ"ח י"ד) ומי יכול לסייף, לכלות עד סופו את עפר הארץ (והמלות מה עפר הארץ

ומי יכול לסייף את חיית השדה, נמשלתם בכוכבים, מי יכול לסייף את הכוכבים, עשרה כוכבים בקשו לאבד כוכב אחד ולא יכולו לו, שנים עשר שבטים מה אני יכול לשנות סדרו של עולם, מפני שהם כנגד י"ב שעות ביום וי"ב מזלות ברקיע, אמ' ר' שמלאי אתם הגוף ואני הראש תבואתה לראש יוסף (דברים לג טז), אין נסיב גופא מה רישא טב, ולא עוד אלא עד שלא ירדתם לכאן היו קוראים אותי עבד, ומאחר שירדתם לכאן הודעתי הוגניסים שלי, אם כן אני הורג אתכם אתמהא, אם הורג אני אתכם, הם אומרים אין לשמור אמנה עם זה, עם אחיו לא שמר אמנה, עם מי הוא משמר אמנה, הן 64c אומרין לא היו אחיו, אלא כת של בחורים ראה אותן וקראן אחיו, תדע לך שהרי הוא בסוף הביא עליהן עילה והרגן, אמר מה אני נעשה אנטידיקוס לאבא, אבא מוליד ואנא קובר, מה אני נעשה אנטידיקוס להקב"ה, הקב"ה מברך ואני ממעט הה"ד וינחם אותם, והרי דברים קל וחומר, ומה יוסף שדיבר דברים רכים על לבן של שבטים, כך ניחמן, לכשיבוא הקב"ה לנחם את ירושלם על אחת כמה וכמה הה"ד נחמו נחמו עמי וגומ' (ישעיה מ א):

י כב) וישב יוסף במצרים וגומ' [ויחי יוסף מאה ועשר שנים] ששה זוגות שנותיהם

3 ע' תנחומא מ"ב וישב סי' ח', ויחי סי' י"ז ותנחומא שם סי' ט"ו, פסיקתא רבתי פ"ד (י"ג א'), אגדת בראשית פע"ג (ע"ב), סדר אליהו רבה פ"ו (פ"ה), ועי' במדבר רבה פי"ד סי' ח': 5 פסיקתא שם, תנחומא מ"ב שמות סי' ב', ועי' מדרש תהלים ק"ח סי' ז': 10 ע' פסיקתא רבתי פכ"ט (קל"ח א'): 12 ספרי וזאת הברכה סי' שנ"ז:

1 חיות ת | ומי ת | 2 יכלו ת | שנים עשר שבטים ל' ת | 3 שנים עשר שעות ושנים עשר מזלות ת | * שמלאי ת] שלמאי ד | דכת' תבואתה ת | 5 ומאחר] עכשיו ת | הודעתם הוגניסין ת | אתכם] אותי ת | 6 אומרין ת | הם ת | 7 וקראן] וקראו אותם ת | 8 * אנטידיקוס] אנטירוקוס ד, קנטרוקום ת | 9 * אנטידיקוס] קנטירוקוס ד, קנטרוקוס ת | אותם וידבר על לבם ת | 10 ליבן ד[1] | ניחמם ת | ירושלים ת | 11 וגומ' ל' ת | 12 * וגומ' — שנים] וגומ' ד, ל' ת |

נראות כמיותרות), וכן נמשלתם בחית השדה, ע' לעיל צד 1276, ומי וכו', נמשלתם בכוכבים שאמר הקב"ה לאברהם והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים (בראשית כ"ב י"ז) וכן יוסף ראה בחלומו שאחד עשר כוכבים משתחוים לו (שם ל"ז ט'), ועשרה כוכבים, הם האחים, לא יכלו לאבד את יוסף, ואיך יכול כוכב אחד, יוסף, לאבד את עשרה, ובמגילה שם המשך המאמר (שהבאתי באות הקודם), ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד, נר אחד היאך יכול לכבות עשרה נרות, ובתנחומא שם, ד"א אמר להם אתם עשרה ולא יכולתם לי ואני אחד ואוכל לעשרה, וכל המאמר שלפנינו נמצא גם בפסיקתא שם בסדר אחר ובשינוי, ופיסקא זו שנויה שם בקיצור, אמר להם נמשלתם כעפר הארץ וכחול הים וככוכבי השמים הרי אני הולך ועושה מלחמה עמהם אם יכולתי להם הרי אני יכול לכם, ועי' במה"ג עמ' 765: 2 שנים עשר שבטים וכו'. הלשון מגומגם, ובכי"ת המלות שנים עשר שבטים ליתניהו, ובפסיקתא שם הלשון, ד"א א"ל אתם הם מנהג סידרו של עולם י"ב שעות ביום וי"ב בלילה י"ב חדשים וי"ב מזלות י"ב שבטים יכול אני לבטל מנהג סידרו של עולם, ובמה"ג שם המאמר בשם ר' יודן, והדרש שי"ב שבטים הם כנגד י"ב מזלות מבואר גם במקומות שציינתי ע"ש: 3 אמ' ר' שמלאי וכו'. כן הגהתי עח"ג, וכ"ה בפסיקתא אלא ששם הגי' בהיפך, א"ר שמלאי אמר להון אתון רישא ואנא גופא אין אזל רישא מה גופא טב, והלשון כאן נכון יותר, אלא שקשה למה הביא המקרא בדברים, ולא הפסוק תהיינה לראש יוסף (בראשית מ"ט כ"ו), ופי' המאמר אם לוקח אדם את הגוף מה טוב ומועיל הראש, ועי' המשל בעירובין מ"א א' חזי אנא דבתר רישא גופא אזל: 5 הודעתי הוגניסים שלי וכו'. נראה שצ"ל הודעתם הוגניסים (כסמ"ך)[1] שלי, פי' הודעתם יחוסי, שאני ממשפחה חשובה, ועי' בחי' הרד"ל, ולעיל צד 486 הגי' הוגנוסין, אבגניסים נכונה ע"ש, ובפסיקתא הגי', ד"א א"ל עד שלא ירדתם לכאן היו המצריים נוהגין בי עבדות משירדתם לכאן הודעתם גינוסיא שלי, ובתנחומא שם הלשון משונה, אמר להם עד שלא ירדתם למצרים היו חלוקים הבריות עלי לומר עבד הוא והורדתם והודעתם שאני בן חורין ואני הורג אתכם יאמרו יש אדם שהורג את אחיו וכו', ועי' בלק"ט ובסמוך אות 6, והדרש שאחי יוסף הודיעו יחוס יוסף נמצא גם במדרש תהלים שם, כיון שביקש פרעה להמליך את יוסף אמרו כל סנקליטין שלו יש עבד מלך כיון שמלך יוסף נשלום וחבשום והמתין עד שבאו אחיו להודיע שהוא בן גנוסים וכו', והרמב"ן בפירושו עה"ת מפ' בדרך זה את הפסוק והקול נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו (בראשית מ"ה ט"ז), כי היה הדבר להם לחרפת שימשול בהם איש נכרי עבד וכו' ועתה בבוא אליו אחים נכבדים ונודע כי הוא הגון להתיצב לפני מלכים ישמחו כלם בדבר, וכן מפ' אפרם הסורי, והשתמשו בזה סופרים ערביים, ע' גרינבוים נייע בייטריגע וכו' צד 149: אם הורג אני אתכם וכו'. הוא טעם אחר, וכמו שהוא בפסיקתא, ד"א א"ל אם אני הורג אתכם עכשיו יהיו המצריים אומרים עם אחיו לא משמר אמנה עמנו על אחת כמה וכמה, ועי' גם במה"ג שם: 6 הן אומרין וכו'. עוד טעם אחר, שיש שיאמרו לא היו כלל אחיו של יוסף ושקר דיבר, וכ"ה בפסיקתא, ד"א א"ל אם הורג אני אתכם עכשיו יהא המצריים אומרים כת של בחורים ראה ואמר אלו אחיו הם תדע לך שהוא כן שלאחר זמן מצא עליהם עילה והרגן (ובמה"ג שם הלשון, ד"א במה ניחמן אמ' להן אם אני הורג אתכם אני נעשה שקרן לפני המצרים וכו'), וברש"י עה"ת הרכיב הדרשות יחד ואמר, עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד על ידיכם נודע שאני בן חורין ואם אני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם יש לך אח שהורג את אחיו וכו': 8 מה אני נעשה אנטידיקוס וכו'. הגהתי כאן ובסמוך אנטידיקוס עח"ג, וכמו שהוא הגי' לעיל צד 985 ע"ש ובמ"י, וכ"ה בפסיקתא, ד"א אמר להם יוסף לאחיו מה אני נעשה אנטידיקוס של אבא אבא מוליד ואני קובר ועוד אמר מה אני נעשה אנטידיקוס של הקב"ה הקב"ה מברך ואנא מסייף (ע"ש בהערות ובמה"ג שם): 9 ומה יוסף וכו'. במה"ג שם הובא, ומה אם יוסף שהוא קטנן של שבטים (ע' לעיל צד 881) כיון שדיבר על ליבן שלאחיו דברים טובים ודברי ניחומים נתנחמו בדבריו לכשיבוא הקב"ה לנחם את ישראל ואת ירושלם על אחת כמה וכו', ועי' בפסיקתא ופסי"ר שם: 12 ששה זוגות שנותיהם שוות וכו'. המאמר בספרי שם בשינוי סדר, ובקהת מפורש בתורה שחי שלש ושלשים ומאת שנה (שמות ו' י"ח), ומסורת היתה להם שגם רבקה חיתה כמותו, ובתוס' יבמות ס"א ב' ד"ה וכן

1) * εὐγένεσις.

שוות, רבקה וקהת, לוי ועמרם, יוסף ויהושע, שמואל ושלמה, משה והלל הזקן, רבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא, משה עשה בפלטין של פרעה ארבעים שנה, ובמדין ארבעים שנה, ושמש את ישראל ארבעים [שנה, הלל הזקן עלה מבבל והוא בן ארבעים שנה, ושימש חכמים ארבעים שנה, ושימש ישראל ארבעים שנה], רבן יוחנן בן זכאי עשה פרוגמטיא ארבעים שנה, ולמד תורה ארבעים שנה, שמש את ישראל ארבעים שנה, רבי עקיבא עשה בור ארבעים שנה, ולמד ארבעים שנה, ושמש את ישראל ארבעים שנה:

יא כה) וישבע יוסף את בני ישראל וגומ' [והעלתם את עצמתי מזה] שומע אני מיד, תלמוד לומר אתכם (שמות יג יט) כשתהוא עולין, ומניין אף עצמות של שבטים העלו עמו שנ' אתכם:

2 ע' שמות רבה פ"א סי' כ"ז וסי' ל' ופ"ה סי' ב' ותנחומא שם סי' ח' וסי' י"ז: 4 ע' ראש השנה ל"א ב' וסנהדרין מ"א א': 5 ע' כתובות ס"ג א' ונדרים נ' א' ואבות דר"נ פ"ו: 7 מכילתא בשלח, פתיחה, מכילתא דרשב"י צד 40, פסיקתא רבתי (ל"ה א'): 8 ע' ספרי זאת הברכה פי' שנ"ז, ירושלמי סוטה פ"א י"ז ג':

1 * יוסף ת] ויוסף ד | ויהושע ת | 2 פרעה ל' ת | מ' שנה.. מ' ד1 | ושימש ת | 3 מ' ד1 | * שנה — שנה] שנה ת, ל' ד | 4 פרוגמוטיא ד1, פרגמטיא ת | מ'.. מ' ת | שנה ל' ד1 | 5 ושימש.. מ' ת | מ'.. מ' ד1ת | ושימש.. מ' ת | 7 * וגומ' — מזה] וגומ' ד, ל' ת | שומיע ת | 8 מה ת"ל.. כשתהיו עולים ת | שאף ת |

(והובאו במ"י לעיל צד 613 ע"ש) האריכו לאחד כסורת זו עם אגדות השונות על זמן לידת רבקה ומותה ע"ש ובחי' הרמב"ן והמאירי שם (הוצאתי צד 231) ובמה"ג עמ' 388, והראב"ן בס' אבן העזר בתשובות סי' קי"ח (הוצאת אבי מורי ז"ל צד מ"ח א') כתב שלדעת הספרי צריך לומר שרבקה נשאת בת י"ד שנה (וכדעת התוס'), או שלא מתה בשעת מיתת דבורה (ע' לעיל צד 977) אלא עשר שנים אח"ז ע"ש, וע"ע בראב"ם לבראשית כ"ה כ' וביפ"ת, ובס' היובלים פל"ה כ"ז כתוב שרבקה מתה בת שלשה יובלים ושבוע אחד ושנה אחת, והם קנ"ה שנה: 1 לוי ועמרם. חיו שבע ושלשים ומאת שנה, שמות ו' ט"ז וכו': יוסף ויהושע. ביוסף כתוב כאן שחי מאה ועשר שנים, וביהושע נאמר כן ביהושע כ"ד כ"ט: שמואל ושלמה. בשמואל תניא בסדר עולם פי"ג שחי שתים וחמשים שנה, וכ"ה בשמחות פ"ג ח' ובמו"ק כ"ח א' ובתענית ה' ב' ובירוש' ברכות פ"ד ז' ב', ביכורים פ"ב ס"ד ג' ובתעניות פ"ד ס"ז ג' ועוד, ובשלמה תניא בסדר עולם פי"ד שבן שנים עשר שנה היה במלכו, וכתוב (מ"א י"א מ"ב) והימים אשר מלך שלמה וגו' ארבעים שנה הרי נ"ב, ויוסיפוס בקדמוניות ספר ח' פ"ז ח' אומר ששלמה מת בן ארבע ותשעים שנה, אלא שהוא אומר שמלך שמונים שנה, וזה נגד המקרא, ובמדרש שלשה וארבעה (הוצאת ווערטהיימער צד מ"ח) הגי' משובשת, ששה זוגות וכו' ויוסף ויהושע ש א ו ל ושלמה וכו', וע' עוד במה"ג עמ' 771 ובהערות ראטנר לס"ע והערות א"א ז"ל לראב"ן שם: 2 עשה בפלטין של פרעה וכו'. ישב בבירת פרעה ארבעים שנה, וכדעת ר' נחמיה בשמו"ר פ"א סי' ל', ולדעת ר' יהודה שם, היה משה בבית פרעה עשרים שנה, ושם פ"ה א"ר חמא בן י"ב שנה נתלש משה מבית אביו וכו' ע"ש, ובתנחומא שם סי' ח' איתא, והיה משה בפלטרין של פרעה עשרים שנה וי"א ארבעים שנה וארבעים שנה במדין וארבעים במדבר וי"א עשרים בבית פרעה וששים במדין וארבעים במדבר וכו', ובבמדבר רבה פי"ד סי' י"ח אמרו שמשה היה בן ל"ב כאשר התחיל להורות לישראל במצרים, אכן במדרש תדשא (הוצאת עפשטיין צד 27) הגי' בן מ' ע"ש, ובספרי שם הלשון, משה ה י ה ב מ צ ר י ם מ' שנה וכו' ו פ י ר נ ס את ישראל מ' שנה (ובמדרש תנאים צד 226 הגי', משה ע ש ה במצרים וכו' ועשת במדין וכו' ו ש י מ ש את ישראל וכו'), ובמה"ג שם הובא, משה עשה בפלטין וכו' ו ע ש ה במדין וכו' ו ש י מ ש ישראל במדבר ארבעים שנה, ולסגנון עשה ע' לעיל צד 1277 ובמ"י שם: 3 הלל הזקן עלה וכו'. השלמתי עפ"י המה"ג שם, וכ"ה בספרי, הלל הזקן עלה מבבל בן מ' שנה ושימש חכמים מ' שנה ופרנס את ישראל מ' שנה, וע"ע בחופת אליהו רבה ערך ארבעה סי' כ"ג: 4 עשה פרוגמטיא וכו'. עסק במסחר, ובדפ"ר הגי' פרוגמוטיא, וכ"ה בסורית פרוגמטיא, וע' במ"י לעיל צד 628, ובספרי שם, רבן יב"ז ע ס ק בפרגמטיא מ' שנה ו ש י מ ש חכמים מ' שנה ופירנס ישראל מ' שנה (ובמדרש תנאים שם, ע ש ה פרגמטיא וכו' ושימש את החכמים וכו' ו ש י מ ש את ישראל וכו'), ובמה"ג שם הועתק, רבן יוחנן בן זכאי ע ס ק בפרקמטיא ארבעים שנה ושימש חכמים וכו' ושימש ישראל ארבעים שנה, ובברייתא בר"ה שם גשנה, כל שנותיו של ריב"ז מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא ארבעים שנה למד ארבעים שנה לימד: 5 עשה בור וכו'. היה בור בלא תורה ארבעים שנה וכו', ובמה"ג שם הגי', ור' עקיבה עשה בלא תורה וכו' ולמד תורה וכו' ו ל י מ ד ארבעים שנה, ובספרי הלשון קטוע, ר"ע למד תורה מ' שנה ופירנס את ישראל מ' שנה (וע"ש במאיר עין), ובמדרש תנאים שם הגי' נכונה, ר"ע למד תורה ב ן ארבעים שנה ושימש את החכמים ארבעים שנה ושמש את ישראל ארבעים שנה, ובכתובות ובנדרים שם מבואר שר"ע למד עשרים וארבע שנה ע"ש, ובאדר"נ שם האגדה, אמרו בן ארבעים שנה היה (רע"ק) ולא שנה כלום וכו' בן ארבעים שנה הלך ללמוד תורה סוף שלש עשרה (כ"ג) שנה לימד תורה ברבים וכו', ואגדות חלוקות הן: 7 שומע אני מיד וכו'. שיעלו מיד אחר מותו את עצמותיו לארץ כנען, ומה שנאמר פקוד יפקוד אלהים אתכם היא הבטחה ואינה מחוברת עם הצואה שיעלו עצמותיו, תלמוד לומר בשמות שם והעליתם את עצמותי מזה א ת כ ם כשתהיו עולים מכאן, ומנין אף וכו' שנ' אתכם עם עצמותיכם, וכהלשון כאן הוא במכילתא שם, שומע אני ופו' ומנין שאף עצמות שאר השבטים העלו עמם שנאמר מזה אתכם, ולפני זה נדרש שם פקוד יפקוד אלהים אתכם פקד אתכם במצרים יפקוד אתכם בים סוף וכו' פקד אתכם בעולם הזה יפקוד אתכם בעולם הבא, והיינו כמו שפירשתי שהיא הבטחה בפני עצמה, וע' גם ביפ"ת, והריבוי של אתכם שהעלו אף עצמות של שבטים הוא דרש אחר, ולדרש זה אי אפשר לומר אתכם כשתהוא עולין, וכן מבואר במכילתא דרשב"י שם שומע אני וכו' ר' ש מ ע ו ן ב ן א ל ע ז ר אומר מנין שכל עצמות השבטים עלו עמו ת"ל וכו', וכן בפסיקתא שם, יכול מיד ת"ל אתכם וכו' ר' מ א י ר אומר אתכם מלמד שהעלה כל ש ב ט ו ש ב ט ע צ מ ו ת ר א ש ש ב ט ו ע מ ו, ובספרי שם שנו, ר' י ה ו ד ה אומר וכי עצמות יוסף בלבד העלו בני ישראל ממצרים והרי כל שבט ושבט העלו עצמות שבטו ממצרים וכו' וכן מבואר בירוש' שם ע"ש, וע' גם ברש"י סוטה ז' ב' ד"ת עצמותיו של יהודה, ובס' היובלים פמ"ו ט' נאמר, שעצמות כל השבטים הועלו מ י ד אחר מותם לארץ כנען ו נ ק ב ר ו ב מ ע ר ת ה מ כ פ ל ה חוץ מעצמות יוסף, ולא כדעת התנאים, ויוסיפוס בקדמוניות ספר ב' פ"ח ב' אומר שעצמות שאר השבטים הועלו מבניהם אח"כ לחברון אבל עצמות יוסף לקחו עמם ישראל באחרונה כאשר יצאו ממצרים, ומבואר כן גם בצואות י"ב שבטים, שאחרי צואות רוב השבטים נאמר שם שבניהם שמו אותם בארון ואח"כ העלו אותם לחברון ויקברום במערת

כו) וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אותו מי חנטו, רבי פנחס ורבי יהודה בשם רבי נחמיה, רבי יהודה אמ' רפאים חנטו אותו, ורבי פנחס אמר שבטים חנטו אותו הה"ד ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים, ומי הן, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (שמות א א):

לישנא אחרינא

יב מט כח) וזאת אשר דבר [להם] אביהם יעקב אין כתיב כאן, אלא אביהם, עתיד אדם d46 אחד כיוצא בי לברך אתכם, וממקום שפסקתי הוא מתחיל שנאמר וזאת הברכה (דברים לג א), כיון שעמד משה פתח בזאת שנאמ' וזאת הברכה, אמר להם אומר לכם הברכות הללו אימתי הם מגיעות לכם משעה שתקבלו את התורה שנאמר וזאת התורה (שם ד מד), הוי וזאת אשר דבר להם אביהם, במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה, אמר משה מזקנים אתבונן (תהלים קיט ק), יצחק כשבירך את יעקב אמר לו ואל שדי (בראשית כח ג), במה חתם ויקרא יצחק אל יעקב (שם שם א), ואף יעקב במה שפסק אביו משם התחיל שנאמר ויקרא יעקב אל בניו (שם מט א), וחתם כשבירכן בזאת וזאת אשר דבר, ממקום אשר פסק משם התחיל משה וזאת הברכה, ובמה חתם משה אשריך ישראל (דברים לג כט), ואף דוד כשבא לומר תהילה ממקום שפסק משה משם התחיל אשרי האיש אשר (תהלים א א), הוי מזקינים אתבונן:

יג נ י) ויעש לאביו אבל שבעת ימים ולמה עושים שבעה, כנגד שבעה ימי המשתה: אמר להם הקדוש ברוך הוא בעולם הזה נצטערתם עם הצדיק הזה ושמרתם לו אבל שבעת ימים, לעולם הבא אני מחזיר אותו האבל לשמחה שנא' והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם (ירמיה לא יב), כשם שאני מנחם אתכם, כך אני מנחם לציון ולכל חרבותיה כענין שנאמר כי נחם י"י ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן י"י ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה (ישעיה נא ג):

4 תנחומא מ"ב ויחי סי' י"ז ותנחומא סי' ט"ז, לעיל צד 1227 וש"נ: 14 תנחומא מ"ב סי' י"ח ותנחומא סי' י"ז, לעיל צד 1229: ||

2 אומ' רופאים | ת | פינחס ד[1] | 4 * להם ת] ל' ד | אביהם אביהם ת | כת' ת | 5 אחד ל' ת | שנאמר — הברכה ל' ת | 6 הברכה אשר ברך משה ת | אימתי ל' ת | הן ת | 7 בשעה ת | וזאת התורה אשר שם משה ת | הוי ל' ת | 9 * אל] את ד ת | 10 יצחק אביו ת | 11 שנ' וזאת אשר דבר להם אביהם וממקום שפסק יעקב אבי' התחיל משה משם שנ' וזאת ת | 12 תהלה.. משה התחיל דוד שנ' ת | 13 אשר ל' ת | מזקנים ת | 14 שבעת ימי ת | 16 * ונחמתים] וניחמתים ד ת | 17 לציון] את ירושלים ת | כענין ל' ת | * כי — חרבותיה] כי ניחם.. ניחם.. חרבותיה ד, ל' ת ||

המכפלה (ראה סוף צואת ראובן, לוי, יהודה, זבולון, דן, נפתלי, אשר), ובסוף צואת בנימין כתוב, שתשעים ואחת שנה לפני צאת בני ישראל ממצרים העלו בסתר את עצמות אבותיהם לחברון ויקברום שם (ונוסח אחר שם, שבשנת י"א [למותם] עשו כן), ובסוף צואת גד נמצא, שחמש שנים אחר מותו העלו אותו בניו לחברון, ועי' גם צואת שמעון סי' ח': 1 ר' פנחס ור' יהודה בש"ר נחמיה וכו'. תרויהו אמרו בש"ר נחמיה, ר"י אמר בשמו שרופאים חנטו אותו כמפורש בכתוב אצל יעקב, ור' פנחס אמר בשמו שבטים חנטו אותו כדי שלא יגעו נכרים בגופו, ועי' במ"י לעיל צד 1284 אות 1, ובמה"ג עמ' 771 הועתק, ויחנטו אותו מי חנטו, ר' יודן אומ' הרופאים חנטוהו ור' נחמיה אומ' אחיו חנטוהו דכת' ויחנטו אותו וסמיך ליה ואלה שמות בני ישראל, והמדרש מביא את דברי ר' פנחס באחרונה, כדי לשלב על ידי דרשו את סוף המדרש עם תחלת שמות, וכאן הוא סיום הב"ר:

לישנא אחרינא. ובכי"ת לישנא אוחרינא. לשון זה אינו מב"ר ונובע מתנחומא כמו הלישנא אחרינא לעיל צד 1276, וכל זה נמצא גם בשיטה חדשה לעיל כמו שציינתי: 4 יעקב אין כתיב כאן וכו'. בשיטה חדשה לעיל שם הגי' הנכונה, זאת אשר דבר אין כת' כאן אלא וזאת וכו' ע"ש ובמ"י שם, וגירסתנו פי' המפרשים שדייק מדלא כתיב יעקב אלא אביהם לרמוז על משה שהיה אביהם של ישראל, והלשון הוא מתחיל שנ' וזאת הברכה וכו' פתח בזאת שנ' וכו' הוא כפול ומגומגם, ובא"א מחק המלות שנ' וזאת הברכה בפעם הראשונה, וליתנהו גם בכי"ת ובתנחומא ובשיטה חדשה שם, ובמ"כ הגיה שנאמר וזאת אשר דבר וגו', וכן הדפיסו אחריו, וכ"ה בתנחומא מ"ב ובכי"פ וכי"ב ובילקוט בח"נ לעיל שם: 6 אמר להם אומר לכם וכו'. מלשון אביהם או מלשון וזאת (וי"ו יתירה) דרש שנרמז על משה, ומלת זאת בעצמה נרמזה על התורה, ובמ"כ כ' שהוא כעין דבר אחר, ואין צורך, ולשאר הדברים שבמאמר זה ע' במ"י לעיל צד 1228, והגהתי ויקרא יצחק אל יעקב כמו שהוא במקרא ולעיל שם ובתנחומא מ"ב: 14 ולמה עושים שבעה וכו'. סימן זה הוא גם בשיטה חדשה לעיל ע"ש ובמ"י, וע"ע לעיל צד 1288 ובלק"ט, ובדפ"ר נדפס בסוף, בשם אל נערץ בסוד קדושים רבה נשלם ספר בראשית רבה, ובד"ו בשם אל וכו' קדושים רבה סליק ליה ספר בראשית רבה וגו פרשיות מאה:

ראשי תיבות.

אי' — איתא.
א"א — אות אמת.
אג"ב — אגדת בראשית.
אגה"א — אגדת האמוראים הירושלמיים לרב"ז באכער.
אגה"ת — אגדת התנאים להנ"ל.
אדר"נ — אבות דר' נתן.
איכ"ר — איכה רבתי.
א"צ — אין צריך.
אצוי"ר — אהבת ציון וירושלים.
ביה"מ — בית המדרש.
במ"ר, במד"ר — במדבר רבה.
ב"ר — בראשית רבה.
ג' — גורס, גרים.
גי' — גירסא.
ד' — דפוס.
ד"א — דבר אחר.
ד"ה — דיבור המתחיל.
ד"ו — דפוס ויניציאה.
ד"ס — דקדוקי סופרים.
דפ"ר — דפוס ראשון.
ד' פפר"א — דפוס פרנקפורט דאדר.
ד"ר, דב"ר — דברים רבה.
ויק"ר, וי"ר — ויקרא רבה.
וש"נ — ושם נסמן.
ח"נ — חילופי נוסחאות.
ילק' — ילקוט.
יפ"ת — יפה תואר (במדרש ד' פיורדא תנ"ב).
ירוש' — ירושלמי.
כ"י — כתב יד.
כי"א א' — כ"י אקספרד קו' 147.
כי"א ב' — כ"י אקספרד קו' 2335.

כי"ג — כ"י שטוטטגארט.
כי"ו — כ"י וואטיקאנא.
כי"ח — כ"י מדרש חכמים.
כי"ט — כ"י האחים טריעסטי.
כי"כ — כ"י מינכען.
כי"ל — כ"י לונדון קובץ Add. 27169.
כי"פ — כ"י פארים.
כי"ת — כ"י תימני.
לאר"מ, לא"ר — לשון ארמי.
ל"י — לשון יוני.
ל"מ — לשון מקרא.
ל"ס — לשון סורי.
לק"ט — לקח טוב.
ל"ר — ל' רומי.
מ' — מדרש.
מ"ב — מהדורת ר"ש באבער.
מה"ג — מדרש הגדול.
מהרז"ו — מוהר"ר זאב וואלף איינהארן.
מ"י — מנחת יהודה.
מ"כ — מתנות כהונה.
מל"א — מלשון אחר.
מנוה"מ — מנורת המאור.
מש"כ — מה שכתוב, מה שכתבתי.
נזה"ק — נזר הקודש.
ס' — ספר.
ס"א — ספר אחר.
סא"ר — סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס' אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר"מ איש שלום.

ס"ד — סיפא דקרא
ס"ע — סדר עולם.
ע' — ערך.
עה"ש — ערוך השלם.
עה"ת — על התורה.
עח"נ — עיין חילופי נוסחאות.
ע"ע — עיין עוד.
עמ' — עמוד.
עמת"ל — ערך מלין תלמודי לר' יעקב לעווי.
עמת"ר — ערך מלין תרגומי להנ"ל.
פ' — פרשה, פרק, פסוק.
פדר"א — פרקי דר' אליעזר.
פי' — פיסקא, פירוש.
פסי"ר — פסיקתא רבתי הוצאת ר"מ איש שלום.
ר' — רמז.
רד"ל — ר' דוד לוריא.
רי"ג — ר' יהודה גדליה.
רש"ב — ר' שלמה באבער.
רש"ש — ר' שמואל שטראשון.
שהש"ר — שיר השירים רבה.
שו"ת — שאלות ותשובות.
שמ"ר, שמו"ר — שמות רבה.
ת"א — תרגום אנקלוס.
תו"כ — תורת כהנים.
ת"י, תר"י א' — תרגום ירושלמי א' (תרגום יונתן).
ת"י, תר"י ב' — תרגום ירושלמי ב' (תרגום ירושלמי).
תשוה"ג — תשובות הגאונים.

מ"ח = Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ"ע האנגלי = Jewish Quarterly Review
מ"ע הצרפתי = Revue des Études Juives

בדפוס צבי הירש איטצקאווסקי

מבוא ומפתחות והוספות ותיקונים עוד יבואו.

Für den Buchbinder!

Das Titelblatt gehört vor Seite 1061.

ראשי תיבות.

אי׳ — **איתא.**
א״א — **אות אמת.**
אג״ב — **אגדת בראשית.**
אגה״א — **אגדת האמוראים הירושלמיים לרב״ז באבער.**
אגה״ת — **אגדת התנאים להנ״ל.**
אדר״נ — **אבות דר׳ נתן.**
איכ״ר — **איכה רבתי.**
א״צ — **אין צריך.**
אצוי״ר — **אהבת ציון וירושלים.**
ביה״מ — **בית המדרש.**
במ״ר, במד״ר — **במדבר רבה.**
ב״ר — **בראשית רבה.**
ג׳ — **גורס, גרים.**
גי׳ — **גירסא.**
ד׳ — **דפוס.**
ד״א — **דבר אחר.**
ד״ה — **דיבור המתחיל.**
ד״ו — **דפוס ויניציאה.**
ד״ס — **דקדוקי סופרים.**
דפ״ר — **דפוס ראשון.**
ד׳ פפד״א — **דפוס פרנקפורט דאדר.**
ד״ר, דב״ר — **דברים רבה.**
ויק״ר, וי״ר — **ויקרא רבה.**
וש״נ — **ושם נסמן.**
ח״נ — **חילופי נוסחאות.**
ילק׳ — **ילקוט.**
יפ״ת — **יפה תואר (במדרש ד׳ פי׳רדא תנ״ב).**
ירוש׳ — **ירושלמי.**
כ״י — **כתב יד.**
כי״א א׳ — **כ״י אקספרד קו׳ 147.**
כי״א ב׳ — **כ״י אקספרד קו׳ 2335.**

כי״ג — **כ״י שטוטטגארט.**
כי״ו — **כ״י וואטיקאנא.**
כי״ח — **כ״י מדרש חכמים.**
כי״ט — **כ״י האחים טריעסטי.**
כי״כ — **כ״י מינכען.**
כי״ל — **כ״י לונדון קובץ Add. 27169.**
כי״פ — **כ״י פאריס.**
כי״ת — **כ״י תימני.**
לאר״מ, לא״ר — **לשון ארמי.**
ל״י — **לשון יוני.**
ל״מ — **לשון מקרא.**
ל״ס — **לשון סורי.**
לק״ט — **לקח טוב.**
ל״ר — **ל׳ רומי.**
מ׳ — **מדרש.**
מ״ב — **מהדורת ר״ש באבער.**
מה״ג — **מדרש הגדול.**
מהרז״ו — **מוהר״ר זאב וואלף איינהארן.**
מ״י — **מנחת יהודה.**
מ״כ — **מתנות כהונה.**
מל״א — **מלשון אחר.**
מנוה״מ — **מנורת המאור.**
מש״כ — **מה שכתוב, מה שכתבתי.**
נזה״ק — **נזר הקודש.**
ס׳ — **ספר.**
ס״א — **ספר אחר.**
סא״ר — **סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס׳ אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר״מ איש שלום.**

ס״ד — **סיפא דקרא**
ס״ע — **סדר עולם.**
ע׳ — **ערך.**
עה״ש — **ערוך השלם.**
עה״ת — **על התורה.**
עח״נ — **עיין חילופי נוסחאות.**
עי״ע — **עיין עוד.**
עמ׳ — **עמוד.**
עמת״ל — **ערך מלין תלמודי לר׳ יעקב לעווי.**
עמת״ר — **ערך מלין תרגומי להנ״ל.**
פ׳ — **פרשה, פרק, פסוק.**
פדר״א — **פרקי דר׳ אליעזר.**
פי׳ — **פיסקא, פירוש.**
פסי״ר — **פסיקתא רבתי הוצאת ר״מ איש שלום.**
ר׳ — **רמז.**
רד״ל — **ר׳ דוד לוריא.**
רי״ג — **ר׳ יהודה גדליה.**
רש״ב — **ר׳ שלמה באבער.**
רש״ש — **ר׳ שמואל שטראשון.**
שהש״ר — **שיר השירים רבה.**
שו״ת — **שאלות ותשובות.**
שמ״ר, שמו״ר — **שמות רבה.**
ת״א — **תרגום אנקלוס.**
תו״כ — **תורת כהנים.**
ת״י, תר״י א׳ — **תרגום ירושלמי א׳ (תרגום יונתן).**
ת״י, תר״י ב׳ — **תרגום ירושלמי ב׳ (תרגום ירושלמי).**
תשוה״ג — **תשובות הגאונים.**

מ״ח	=	Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ״ע האנגלי	=	Jewish Quarterly Review
מ״ע הצרפתי	=	Revue des Études Juives

בדפוס צבי הירש איטצקאוווסקי

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

Ch. Albeck

Lieferung XVI
(der Ausgabe Theodor—Albeck)
Schluss

BERLIN
AKADEMIE-VERLAG
1929

כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ״י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר נעשה לפנים הספר ועפ״י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי׳ המיוחס לרש״י ז״ל וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

כאת

חנוך אלבעק

מחברת ט״ו

(מהוצאת טהעאדאר ואלבעק)

ברלין תרפ״ח

הוצאת האקדמיה

לוח הסימנים בחילופי נוסחאות.

ל = כ״י לונדון בבריטיש מוזעאום קובץ Add. 27169, ועל כ״י זה המעולה מכל כ״י יסדתי את טופס המדרש (ובח״נ לא נמצא סימנו כי אם במקומות אשר בררתי לי ג׳ אחרת).

ל[0] = הגהה בכי״ל בכתב אחר או גירסא מובאה בשם ס״א (ספר אחר) בגליון הכ״י או בגוף הספר.

ד = דפוס המדרש עפ״י ד׳ ויניציאה ש״ה.

ד[1] = מדרש דפ״ר קונשטנטינא ער״ב.

פ = כ״י פארים קובץ 149.

ו = כ״י רומי קובץ 30 באוצר הספרים של הוואטיקאן (ועי׳ צד 25 וצד 50).

ח = (קיצור) ב״ר במדרש חכמים כ״י של ר״א עפשטיין ז״ל בווינא.

א:
- א[1] = כ״י אקספרד קובץ 147 (רשימת נייבויער).
- א[2] = כ״י אקספרד קובץ 2335 (ועי׳ צד 38).

ג = כ״י שטוטטגארט קובץ אריענט׳ 32 (ועי׳ צד 169)

כ = כ״י מינכען קובץ 97 (ועי׳ צד 50).

ת = כ״י תימני של ר׳ אלחנן אדלר בלונדון (ועי׳ צד 328)

ז = דפים אחדים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד (ועי׳ צד 309).

ב = גירסאות כ״י בגליון מדרש אב״א ויניציאה שכ״ז באוצר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בברעסלוי.

ע = ערוך הוצאת קאהוט.

ע[0] = ג׳ ס״א בערוך או ג׳ בכ״י ודפוסי ערוך שהביא בעל הערוך הש׳ בהערותיו.

ר:
- ר[1] = פירוש בראשית רבא כ״י שהיה לפנים באוצר הספרים של האחים טריעסטי בפאדובה.
- ר[2] = פי׳ הנ״ל במדרש כ״י אקספרד קו׳ 147.

ר[3] = פירוש הנ״ל שמעורבב עם פי׳ שני (ש) על ב״ר ושניהם נדפסו בשם פירש״י פעם ראשונ׳ במדרש אב״א ויניצ׳ שכ״ז.

ש = פירוש השני על ב״ר בפירש״י הנ״ל.

י = ילקוט שמעוני ד׳ וויניציאה שכ״ו ד׳ פפד״א תס״ט.

י[1] = „ „ דפ״ר שאלוניקי ח״א רפ״ו, ח״ב רפ״א.

מ = ילקוט המכירי (ישעיה ד׳ ברלין תרנ״ג, תהלים ד׳ ברדיטשוב תר״ס, משלי ד׳ ירושלם תרס״ב (ועי׳ צד 67), תרי עשר כ״י בריטיש מוזעאום קובץ Harl. 5704 והוצ׳ גריאינוף).

ל׳ = ליתא.

~ = סימן התיבה שלפני הוספה או שלאחריה.

האותיות בגליון החיצון (כמו **א** בצד 1) יורו על חילוקי הפרשיות במדרש ד׳ ווילנא, והמספרים בגליון הפנימי (כמו *2a* שם) על הדפים והעמודים במדרש ד׳ ויניציאה ש״ה, והמספרים בח״נ על מספר השורות; בכל מקום שגי׳ כי״ל מקויימת גם עפ״י כ״י אחרים ילקוט וכו׳ הצגתי בח״נ סימני ספרים אלו אצל גי׳ כי״ל שהסגרתי בחצי אריח כזה], ואם כל כ״י האחרים וילקוט וכו׳ מסכימים עם גי׳ כי״ל עשיתי בצד הגי׳ סימן מרובע קטן כזה ▫ ובמקום שגי׳ הדפוסים מסכמת עם גי׳ כי״ל לא הבאתי עוד ראיה לגי׳ זו ואף אם יש שינוים בכ״י אחרים וערוך וילקוט וכו׳ כי המפורסמות אינן צריכות ראיה, ואם הוכרחתי לנטות מכי״ל ובררתי הגי׳ עפ״י הדפוסי׳ או כ״י האחרים וערוך וילקוט וכו׳ עשיתי סימן כוכב קטן כזה* בצרה, והכפלתי את הסימן כזה** אם כל כ״י האחרים וכו׳ יעידו נגד כי״ל, ואם הנחתי גי׳ כי״ל בפנים הצגתי גי׳ הדפוסים שהיא ג״כ גי׳ כל כ״י האחרים וכו׳ בלי שום סימן, והשינויים התמידיים שנמצאו בכי״ל כמו מלת א מ ר נעדרת במקום שחכם אומר בשם חכם (כסגנון הירושלמי) או מלת ש ל מחוברת למלה שלאחריה מנעתי מלציין בח״נ.

שמעון היכן הוא, אמ׳ לו תפשו עלינו, אמ׳ להם הוספתם על יגוני, ויאמר אליהם יעקב אביהם אתי שכלתם וגו׳ (בראשית מב לו), ויאמר ראובן וגו׳ (שם שם לז), אמ׳ לו ובניך לא הם בני, אמ׳ להם יהודה המתינו לזקן עד שתיכלה הפת מן הבית, כיון שכלתה אמ׳ לו יהודה אם ילך בנימן ספק נתפש ספק אינו נתפש, ואם אינו הולך עימנו נמות כולנו, לא הוא טוב שתניח הספק ותתפוש הוודיי,

2 לקמן סי׳ פ׳, וע׳ צפדר״כ נר״ב פ״מ: 4 לקמן סי׳ י׳:

2 שמעון — הוא] ושמעון.. הוא פחאגי, ושמעון איכן היה כ, היכן שמעון דת | אמ׳ לו] חאגת, א״ל י, אמרו דכ, ל׳ פ | תפשו עלינו] פגבי[1], תפשוהו עלינו ח, תפשו מעלינו א, תפש אותו בשביל אחינו הקטן דת | הוספתם — שכלתם וגו׳] הוספתם לי יגון שנ׳ ויאמר להם יעקב אביהם אותי שכלתם וגו׳ כ, הוספתם לי יגון על יגון שנ׳ ויאמר אליהם יעקב אותי (יעקב אביהם אתי ג) שכלתם (שכלתם וגו׳ גי) חאגי, הוספתם לי.. שנ׳ אותי שכלתם פ, אותי שכלתם דת | 2 וגו׳] אל אביו לאמור (לאמר א[1]ג, לאמ׳ י[1]) את שני בני תמית (בניי וג׳ ג) פא[1]גי, אל (אל ישראל ח) אביו את שני בני תמית דחא[2]כת | ובניך — בני] וכי בניך אינון (אינן ד[1], לאו אינון ת) בני דת, מה נשתנו בניך מבני (מבניי ג) א[2]גי, בני מה נשתנו בניך מבניי (מבני א) חא[1]א[02], שוטה (בכור שוטה כ) בניך לא בני הם פכ | 3 המתינו] פחאגכי, הניחו דת | לו לזקן חאג | שתכלה | פת י | מן הבית] פחאגכי, ל׳ דת | כיון שכלתה] וכיון שכלתה (שכלה פ) פי, כיון שכלה הפת כ, כיון שכלתה (שכלה ג) הפת מן הבית חא[1]ג, ויהי כאשר כלו לאכול את השבר ד[1], ל׳ דא[2]ת | לו ל׳ ד[1] | אם ילך] אבא אם הולך (אם ילך — אני ערב ל׳ ד[1]) | בנימן] בנימן עמנו חגב, בנימין עמנו דפאתי | 4 נתפש] פחכ, נתפס דאגתי | וספק א[1] | אינו נתפש] פחכ, אינו נתפס אתי, לא נתפס דג | עמנו דפחא[2]גבתי, ל׳ א[1] | נמות כולנו] כלנו (כולנו פגבתי) מתים ברעב | לא — טוב] מוטב | שתניח] חאגי, תניח דפכת | את הספק חאגתי | ותתפוש תי[1], ותפוס ג, ותטול א[1] | הודאי פכ, את הוודאי חג, את הודאי דאתי |

ובראי״ם לפסוק ז׳ נטל הגביע והקיש אמר להם מרגלים אתם וכו׳ אמר להם אם כנים אתם למה לא נכנסתם כלכם בפילון אחד אמרו לו כך צונו אבינו כו׳, ובתנחומא מ״ב סי׳ י״ז ג״כ הלשון ולמה לא נכנסתם כולכם בפילי אחד (וגם בלק״ט לפ׳ ט׳ הגי׳ בפילין אחד), וערביים כאן הם במקום ישמעאלים, ובכי״א א׳ הגי׳ כן, ובב״ר לקמן צד 1128 אמרו שאחי יוסף אמרו לו שאחיהם איננו ולא שמת ע״ש ובגי׳ כ״י לקמן פצ״ג סי׳ ח׳, וע׳ בתנחומא ובאג״ב ובשכל טוב צד 261 ובבחיי ובמה״ג שם, וע׳ גם שפירא, דיא הגדישען עלעמנטע וכו׳ צד 59, וברפוסים וכי״ת הוסיפו כאן מאמר ארוך שלא נמצא בשום כ״י לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם וכו׳ ועח״נ, והוספה זו נובעה מתנחומא ויגש סי׳ ד׳ ע״ש ובס׳ הישר ובילקוט לקמן לפ׳ כ״ד בשם מדרש אבכיר, ובתנחומא כאן יש רק ראש המאמר וסופו, והלשון שם אמר להם את אחיכם הקטן הביאו אלי ויאמנו דבריכם לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם ואמר להן זה יהא חבוש עד שתביאו אחיכם ויאמנו דבריכם וכיון שהלכו הוציא אותו והאכילהו והשקהו מיד ויצו יוסף וימלאו את הכלים בר וגו׳, והטעם שניתן בהוספה זו למה אסר את שמעון מפני שהוא דחפו לבור מתבאר לעיל צד 1020 ויקחוהו מי היה זה שמעון אמתי פרעה לו ויקח מאתם את שמעון, וכ״ה בתנחומא מ״ב סי׳ י״ז מה עשה ויקח מאתם את שמעון אמר אסרני והשליכני לבור אף אני אוסר אותו וכו׳, ושם וישב סי׳ י״ג איתא מה עשה שמעון כיון שנתנו אותו לתוך הבור היה שמעון מצווה ומשליכים עליו אבנים גדולות כדי להורגו וכו׳, ולפני זה המאמר ויאמרו איש אל אחיו מי הם שמעון ולוי, ובמדרש משלי פ״א סי׳ י״ב נאמר בשם ר׳ לוי בן זבדי ששמעון ולוי הורידו את יוסף לבור, ובפירש״י עה״ת לפסוק מ״ב כ״ד מפרש את שמעון הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי הנה בעל החלומות הלזה בא וכו׳ וע׳ בראי״ם, ובת״י א׳ שם ודבר מלותהון ית שמעון דיעט למקטליה, ושם לפסוק ל״ז י״ט ואמרו שמעון ולוי דהוו אחין בעיטתא וכו׳, וע׳ עוד תנחומא ויחי סי׳ ט׳ ובלק״ט צד צ״ה א׳ (ובהערה נ״ה שם) וצד ק״ה ב׳ ובמה״ג עמ׳ 639, וכבר דרש פילון בס׳ דע יוסיפו צד 66 שיוסף אסר את שמעון מפני שחלקו של שמעון בחטא שחטאו האחים נגד יוסף גדול היה, וכיוצא בזה נמצא בס׳ של אפרם הסורי ע׳ במ״ח חלק מ״ג צד 547, ובצואות י״ב שבטים, צואת זבולון סי׳ ב׳ נאמר ששמעון וגד רצו להרוג את יוסף, ובצואת שמעון סי׳ ב׳ מפורש ג״כ ששנאת שמעון ליוסף גדולה היתה, וע״ע שפירא בספרו הנ״ל צד 22: 1 תפשו עלינו. כ״ה ברוב הכ״י ובילקוט דפ״ר, ופירושו תפש אותו בשבילנו, כמו צדיקים נתפסים על הדור (שבת ל״ג ב׳), וגם במאמר זה גי׳ הדפוסים מסכמת עם הנוסחא בתנחומא, אלא ששם הגי׳ אמרו לו אותו האיש אדוני הארץ תפשו בשביל שנביא אחינו הקטן וכו׳, ובמדרש אגדה הועתק הלכו אל אביהם אמרו לו סיפר לנו האיש ולמולדתינו שמא כאילו נתגדל בינותינו והרבה צער ציער אותנו ואמר לנו מרגלים אתם ואם לאו הביאו את אחיכם ויאמ(י)נו דבריכם אמר להם יעקב שמעון היכן הוא אמרו לו תפס אותו וחבשו אמר להם הוספתם יגון על יגון, וע״ע בלק״ט לפ׳ ל״ו, ובתנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ז יש מה עשו טענו והלכו אצל אביהם ויגידו לו את כל הקורות אותם וכו׳: 2 ובניך לא הם בני וכו׳. כן אומר רבי לקמן סי׳ ט׳, וקצת מתשובת יהודה נמצאה גם לקמן סי׳ י׳ מוטב תהא נפש אחת בספק ולא כולן בוודאי ע״ש, ובתנחומא שם הלשון א״ל שוטה וכי בניך אינן בני אמר להן יהודה הניחו לו לזקן הזה עד שתכלה הפת שנאמר ויהי כאשר כלו לאכול וגו׳ א״ל יהודה אבא אם ילך בנימין עמנו ספק נתפס ספק איננו נתפס ואם לא ילך עמנו כלנו מתים מוטב תניח את הספק ותטול את הודאי אנכי אערבנו מידי תבקשנו מיד שלחו עמהם ואמר להם קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה וגו׳ לכך כתיב וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ומסיים במה שפתח וכדרך התנחומא (וע׳ לעיל סוף סי׳ ה׳), וסיום זה הוא גם בדפוסים וכי״ת, וביפ״ת לא ידע לפרשו וע׳ במ״כ ובנזה״ק, ובכי״ל ושאר כ״י הסיום מיד שלחו וכו׳ שהיה דומה לאמו עח״נ, וכ״ה במדרש אגדה לקמן לפסוק ל״ז כיון שנשא יוסף את עיניו וראה את בנימין אחיו שמח ולמה שמח מפני שהיה דומה לאמו, ודרש זה נמצא גם בתנחומא מ״ב סי׳ י״ג ע״ש, וכן הובא בלק״ט לקמן מ״ג כ״ט ובשכל טוב צד 270, ובתנחומא סי׳ י׳ הנוסח שמח בו שראה בו דמות דיוקנו של אביו, וכן הובא במה״ג לקמן מ״ג ט״ז (עמ׳ 649), וגי׳ כי״ל לא הוא טוב שתניח הספק וכו׳ נראה לפרש בניחותא, אין נכון שתניח את הספק, את האפשרות שנחיה הכל, ותתפוש הודאי שבנימין לא ילך עמנו ואנו מתים בודאי, וגי׳ הספרים מוטב שתניח (תניח) וכו׳ קשה קצת שודאי כאן משמעו מיתה ודאית של כולם, ואיך יאמר יהודה שיתפוש את הודאי, וצריך לפרש מוטב שתניח את הספק ולא תזכור בו, ותתפוש את הודאי שתשים לבך למה שיהיה ודאי אם בנימין לא ילך עמנו, וגי׳ זו

אמ׳ מי מערב בו, אמ׳ לו אני ערב אנכי אערבנו כול׳ (שם מג ט), מיד שלחו, כיון שראהו יוסף שמח׳ שהיה דומה לאמו:

ד ו) ויוסף הוא השליט וגומ׳ ג׳ גזירות גזר שלא יכנס לה עבד ושלא יכנס אדם בב׳ חמורים ושלא יכנס אדם עד שיכתוב שם אביו ושם זקינו, והיה שם מנשה קאים מקבל פיטקיה: א׳ ניעול ונחמי אם אשכחנן יתיה טעין בנירוי הא טבאות, אם לאו בצפרא אנן חמיין מה נעביד:

1 תנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ג, וע׳ בתנחומא סי׳ י׳: 3 ילק׳ ר׳ קמ״ח, תנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ז, מדרש קהלת פ׳ ט״ו, וע׳ לעיל צד 1122:

1 אמ׳ יעקב ח | מערב] ערב י | בי א[1]כ | אמ׳ לו יהודה א[1], אמ׳ יהודה א[2] | אני ל׳ א[1]י | ערב] ערב בו שנ׳ חא[2]ג, שנ׳ דפכת, ל׳ א[1]י | כול׳] וגו׳ פ, מידי (מידו ת) תבקשנו דגת, מידי תבקשנו וגו׳ ח, ל׳ אכי | מיד שלחו — לאמו] מיד שלחו עמם כיון (עמהם וכיון י) שנשא יוסף את עיניו וראה את בנימן (בנימין י) שמח מפני שהיה דומה לאביו (לאמו י) חי, מיד שלחו אצלם כיון.. בנימן אחיו.. שהוא דומה לאמו ג, מיד שלחו אצלם וכיון.. בנימין שמח.. שהוא דומה לאמו שנא׳ וירא את בנימין אחיו בן אמו א, מיד שלחו עמהם וכשבאו וראה יוסף לבנימן שמח מפני שדומה לאמו פכ, לכך נאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים דת | 3 * ויוסף דות] ד״א ויוסף לפאגכי | וגומ׳] על הארץ את, על הא׳ ג, ל׳ פכי | ג׳] א[2]ש, שלש דפוא[1]גכי, שלוש ת | גזירות פא | * גזר דפואגכתש] גזר יוסף י, ל׳ ל | לה עבד] ואגש, עבד פכ, עבד למצרים דת, בה עבד ויקח בר י | שלא אש | ** יכנס] יבא ל | * בב׳] בשני דפואגכתשי, ב׳ ל | חמורים] פואגכי, ~ ושלא יוליכו חמרים תבואה ממקום למקום דת | 4 ᵒ ושלא] שלא ד | ** יכנס] יבוא ל | עד ל׳ א[1] | שיכתוב] פוא[2]גכתי, שלא יכתוב דא[1] | שם] פוגכ, שמו שם ן[0], שמו ושם דא[2]תי, את שמו ושם א[1] | ושם זקינו] ושם זקנו א[2], וזקינו פ, וזקנו וכ, ושם זקנו ושם אמו א[1] | והיה] א[1], והוה דפוא[2]גכתי | שם] תמן | קאים] קיים ן, קמיה י, ל׳ א | מקביל ת, ומקבל י, טעין ן | פיטקייה ן, פטקיא א[2], פיתקיא ג, פתקיא כ, פתקייא פ, פתקים ד, פתקין תי, פתקא א[1] | אמרין דפוגכי, אמרון ת, אמרי א | ᵒ ניעול] נעול ד | 5 וניחמי א[2]ג, נחמי כ, וניחמוי י[1] | אם] אג, אן ן, אי דפכתי | אשכחנן] ן, אשכחינן א[2], אשכחינון א[1], אשכחן דגת, אשכחון י, גשכחיניה פ, נשכחיה כ | טעין] ואג[2]י[1], טועין א[1], טעין לן (לה ת) דת | * בנירוי ן] בגרוי כ, בנידוי לג, בנדוי פי[1], מדוי א[1], במדוי דמכסא ד, בדמוי דמיכסא ת | טבאות] ג, טבאית ן, טבואת ד, טאבות ת, טבות א[2], טיבות א[1], טב פכ, ל׳ י[1] | ואם דפא[2]גכ, ואן ן, ואי א[1]ת | לא וא[1] | אנן חמין א[01], אנן חמיי ן, אנא חמיין ג, נחמי דפכת, ניחמי י, אנן דומין א | מה נעביד פ, מה אנן (אנו י) עבדין ואגי |

הובאה גם בלק״ט לקמן פסוק ל״ז ובמדרש אגדה שם ובר׳ בחיי לפסוק ל״ח וברש״י עה״ת לקמן מ״ג ח׳ (ולשון הלק״ט ויאמר ראובן וכו׳ אמר לו מה נשתנו בני מבניך אמר להם יהודה הניחו לו לזקן זה עד שתכלה הפת מן הבית [וכ״ה במדרש אגדה שם, ובבחיי הגי׳ מן הסל] כיון שכלה הפת מן הבית וכו׳ אבא אם הולך בנימין ספק נתפס ספק לא נתפס וכו׳ כלנו מתים ברעב מוטב שתניח את הספק ותתפוס את הודאי אמר לו מי מערב בו א״ל אני ערב בו שנ׳ אנכי אערבנו מיד שלחו עמהם), אולם במאור הגדול לחולין י׳ א׳ הובא אמר להן יהודה לאחיו המתינו לו לזקן עד שתכלה פרוסה מן הבית כדכתיב ויהי כאשר כלו לאכול את השבר אמר ליה יהודה ליעקב אם אין בנימין הולך עמנו כלנו מתים ברעב ואם הוא הולך עמנו שמא ימות שמא לא ימות מוטב נניח את הודאי ונתפוש את הספק, וכן בשכל טוב צד 267 שהרי אם בנימין בא עמנו ספק נתפס ספק אינו נתפס ואם אינו הולך עמנו הרי וודאי כלנו מתים ברעב הנח מיתת הודאי ותפוס מיתת הספק, וגי׳ נכונה היא: 3 ויוסף הוא וכו׳. בכי״ל ובכ״י שציינתי הגי׳ ד״א ויוסף וכו׳, וכן בסמוך ד״א וירא יוסף וכו׳, לפי שכבר נדרשו פסוקים אלו לעיל בענין זה, אולם כבר העירותי שסימנים ה׳ וו׳ אינם מב״ר ונתוספו מתנחומא, ובכי״ו הסימנים האלו חסרים, ושם תיבות ד״א ג״כ חסירות, וכן ליתנהו מלות אלו בדפוסים וכי״ת (ושם סי׳ זה נסדר לפני ההוספות שלמעלה וכמו שהעירותי לעיל) ומטעם זה מחקתין כאן ובסמוך, וטעם הגזירות שגזר יוסף מפרש בפי׳ ב״ר בדפ״ר ג׳ גזירות גזר שלא יכנס לה עבד שמא ישלח יעקב עבדיו לשם שלא יכנס אדם בשני חמורים כדי שיבא כל אדם בחמורו ויבאו הם בעצמם שאם היה נכנס בשני חמורים היה אחד שולח ביד חבירו י׳ חמורים ולא יבא הוא בעצמו, והטעם שלא יכנס לה עבד, לשבור בר וכמו שהגי׳ בילקוט (ויקח בר), וכ״ה במה״ג עמ׳ 636 תאנא אותו היום גזר שלוש גזירות שלא יכנס עבד (למדינה) לשבור ושלא יכנס אדם בשני חמורים ושלא יכנס אדם עד שיכתוב שמו ושם וכו׳ והוה תמן מנשה מקבל פיטקין, ובשכל טוב צד 260 מפרש ויוסף הוא השליט על הארץ מה ת״ל וכו׳ אלא אותו היום הוסיף על שלטונותו ידע שאחיו באין לשבור בר גזר שלש גזירות בעיר שלא יכנוס לה עבד ושלא יכנוס אדם וכו׳ ושלא יכנוס שום אדם עד שיכתוב שמו ושם אביו ושם זקנו והיה מנשה מקבל הפיתקין, וע׳ גם בלק״ט ובמדרש אגדה, ובתנחומא מ״ב שם איתא כיון שירדו למצרים עשה יוסף בערמה שלש פרוסטגמיות אחד שלא יהא עבד נכנס למצרים ליקח בר ואחד שלא ילך אדם אחד אחר שני חמורים ואחד שלא יהא נכנס עד שיכתוב שמו ושם אביו ושם זקינו וכו׳, וכעין זה בילמדנו המועתק בערוך ע׳ דטגמא, ובמדרש קהלת שם בדרש עיר קטנה ואנשים בה מעט וכו׳ ובנה עליה מצודים גדולים אלו שלש גזירות שגזר שלא יכנס עבד למצרים ולא יכנס אדם בשני חמורים ולא יכנס אדם שלא יכתב שמו ושם אביו ושם זקנו ושם זקנתו וכו׳, וכ״ה בכי״ו לקמן פצ״ה, וע׳ גם במ״ב (מדרש זוטא צד 126) ולעיל צד 1122, ובדפוסים הוסיפו גזירה רביעית ושלא יוליכו חמרים תבואה ממקום למקום, והמפרשים נלחצו לישבה, והגי׳ פיטקיה בכי״ל הוא ל״ר מפיטקא, וע׳ קרויס צד 441: 4 א׳ ניעול ונחמי וכו׳. אחי יוסף אמרו נכנס לעיר ונראה אם נמצא את יוסף נושא את עול שעבודו הרי טוב, ואם לא נראה בבקר מה לעשות, והגהתי בנירוי וכמו שהוא בכי״ו, ובכי״כ בגרוי (ובכי״ל וכי״פ וכי״ג נשתבש בנידוי, בנדוי וכ״ה בילקוט דפ״ר, ובד״ו כבר נשתנה במדוי במכסא), וניר הוא עול בלא״ר, ולעיל כ״ז מ׳ בפסוק ופרקת עלו תרגם אונקלוס ותעדי גיריה, ובתר״י א׳ תהא פריק ניר שעבודיה (ובתרגום שומרני ותפרק נירה, וע׳ גם בעמת״ר ח״ב צד 109), ונירוי כאן הוא במקום ניריה, וטעם המאמר שאחי יוסף הלכו למצרים במחשבה לפדות אותו אם ימצאוהו, וכמו שנאמר לעיל צד 1109 ולקמן סי׳ ז׳, ונראה שהוא ענין בפני עצמו ואינו מוסב למעלה, והדרש נסמך על סוף הכתוב ויבאו אחי יוסף וגו׳ ומדייק למה

ז) וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם אמ׳ ר׳ יהושע בר׳ נחמיה נעשה נכרי להם: ז
ח) ויכר יוסף את אחיו בשעה שנפלו בידו, והם לא הכירוהו בשעה שנפל בידם, רבנין אמ׳ הוא שהניחן בגומת זקנם ויכר יוסף את אחיו, והם שלא הניחוהו בגומת זקנו לא הכירוהו:
יא) כולנו בני איש אחד נחנו נצנצה בהם רוח הקודש אמ׳ ליה אנן ואת בני גבר חד אנן:

1 לעיל לד 1124, תנחומא מ״ב שם: 2 ילקוט שם, תנחומא מ״ב מקץ סי׳ י׳, תנחומא שם סי׳ ו׳: 3 ע׳ יבמות פ״ס ח׳, כתובות כ״ז ב׳, ב״מ ל״ט ב׳ ותנחומא וינש סי׳ ה׳: 4 ילקוט שם, וע׳ בתלד״כ כו״ב פמ״ג:

1 * וירא — אליהם] וירא.. ויכירם וגו׳ ן, וירא.. אחיו וגו׳ דת, ד״א וירא.. ויכירם ויתנכר ח, ד״א וירא.. ויכירם וגו׳ ל, ויתנכר אליהם א[2], ד״א ויתנכר אליהם א[1]ג (וירא — נכרי להם ל׳ פכ) | יהושע ת, יהודה א[1] | בר׳] א[1]ג, ביר׳ ן, בר דא[2]ת | נחמ׳ ג, נחמיא א[2] | נעשה.. להן א[1], נעשה להם נכרי (כנכרי ת) א[2]ת, נכרי נעשה להם ן | 2 * ויכר — בידו פ] ד״א ויכר.. בידו ל[0]אג, ויכר.. אחיו והם לא הכירוהו בשעה שנפלו בידו ויכר יוסף את אחיו כ, [ד״א ן[0]] ויכר.. אחיו וגומ׳ ר׳ לוי ורבנן (אחיו רבנן ור׳ לוי ת) ר׳ לוי אמר בשעה שנפלו בידו ויכר יוסף את אחיו דות, ד״א ויכר.. אחיו ר׳ לוי אמר הכירם בשעה שנפלו בידו ח, ר׳ לוי אמר ויכר יוסף את בשעה שנפלו והם בידו י[1], ל׳ ל | * והם — בידם ל[0]חא] והן לא.. הוא בידן י, והם.. כשנפל תחלה בידם פב, בשעה (ובשעה וג) שנפל בידם והם לא הכירוהו דוגת, ל׳ ל | רבנין] א[1], רבנ׳ ג, רבנן פוא[2]כ, ורבנ׳ ד[1], ורבנן דחת | 3 אמ׳] וג, אמרי דפחאכת | שהניחם פת, הכירם שהניחם ח, מפני (לפי א[2]) שהניחן א | בגומת] פוחא[2]גכ, בגומות א[1], בחתימת דתש | זקנם] פגש, זקנן כ, זקינן ו, זקנים א[1], זקן דחא[2]ת | * ויכר — אחיו דואגכת] ויכר יוסף פ, ויכר ש, ויכירם ל, ל׳ ח | והם] ג, הם ן, ~ לא הכירוהו דחאכת | הניחו אותו ג | בגומת] פוהא[2]גכ, גומות א[1], בחתימת דת | * זקנו פוגכ] זקן דחאת, זקנם ל ן * לא הכירוהו גכ] הם לא הכירוהו ן, לא הכירוהו וגו׳ ל, ל׳ דחאת | 4 כולנו] פא[1]כי, כלנו חא[2], ויזכר יוסף את החלומות (החלמות וג׳ ג) ויאמרו אליו לא אדני וגו׳ כולנו וג, ויזכר יוסף וגו׳ ויאמר אליהם וגו׳ כולנו ד, ויזכור יוסף ויאמר אליהם כולנו ת | * נחנו פאגי] אנחנו כ, נחנו וגו׳ וח, ל׳ לדת | [0] נצנצה] ניצנצה ד | בהן כי | *הקודש וגכי] הקדש דפחאת, קודש ל | אמ׳ ליה] אמרין.. דוחג, אמרון.. ת, אמרי.. א, יאמרו י[1], ל׳ פכ | אנן ואת] את ואנו י, אנן א[1] | בני גבר חד] בנוהי (בנוי וח) דגבר חד דפוחכת, בנוהי (בנוי י) דחד גברא (גבר גי) א[1]גי, בנוהי דחד א[2] | 5 אנן ל׳ וי |

נאמר אחי יוסף ולא בני יעקב, אלא שבאו לפדות אותו ונעשו לו אחים וכמו שנדרש לעיל צד 1122 הכתוב וירדו אחי יוסף עשרה וכו׳, וכן מבואר בשכל טוב שם ויבאו אחי יוסף וכו׳ ראוי לומר בני ישראל וכו׳ אמרו נכנס בעיר ונראה אם רואין אנו אותו נושא סבל ונוכל לפדותו בממון מוטב ואם לאו נראה מה נעשה, ובדפוסים שינו ושיבשו טעין לן במדוי דמכסא, ונדחקו המפרשים לפרשו בדוחקים שונים: 1 נעשה נכרי להם. מפרש ויתנכר שהתנהג עמהם כאיש נכרי וכמו שמפ׳ רש״י עה״ת נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות, וע׳ בתר״י א׳ וברמב״ן ולעיל צד 1124, ובתנחומא מ״ב שם מהו ויתנכר אליהם ר׳ יוחנן אמר נעשה נכרי עליהם: 2 בשעה שנפלו בידו וכו׳. בכי״ל חסר מאמר זה עה״נ, ולנוסחתו דרשו רבנין את דרשתם על הפסוק וירא יוסף את אחיו ויכירם, ועל זה מורה גם נוסחתו תנא שהניחן בגומת זקנם ויכירם, והוספתי והגהתי עפ״י גי׳ שאר ספרים וכמו שנוסף גם בכי״ל בגליון בכתב הספר ובדיו דיהה, וכ״ה במה״ג עמ׳ 637, ובדפוסים וכי״ו וכי״ח וכי״ת בעל המאמר תנא ר׳ לוי, וכ״ה בילקוט, ובשכל טוב צד 261 גורס ומפרש ויכר יוסף את אחיו מכיון שנאמר וירא יוסף את אחיו ויכירם לא הוצרך לשנות ולומר ויכר יוסף אלא לחדש דבר שהם לא הכירוהו ר׳ לוי אמר בשעה שנפלו בידו ויכר יוסף את אחיו שריחם עליהם וכשנפל הוא בידם הם לא הכירוהו ולא ריחמו עליו וכו׳ וע׳ ביפ״ת, ובתנחומא שם הדרש נסמך על הפסוק וירא יוסף וכו׳, והלשון שם וירא יוסף את אחיו ויכירם והם לא הכירוהו שלא רחמו עליו אבל יוסף ויכירם שרחם עליהם, ובפירש״י על התורה הובא ומ״א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו ורחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה, ונראה שעל הדרש שלפנינו נוסד הפירוש בלק״ט ויכר יוסף את אחיו הכירם במאכל ובמשתה ובלויה והם לא הכירוהו בשעה שנפל בידיהם לא הכירוהו, ובתנחומא מ״ב סי׳ י׳ המאמר סתם ויכר וכו׳ כשנפלו בידו והם וכו׳ כשנפל בידם: 3 בגומת זקנם. כ״ה הגי׳ בכ״י, ובדפוסים וכי״ת הגי׳ בחתימת זקן, וכן בסמוך, וגי׳ זו היא עפ״י מאמר רב חסדא בגמ׳ שם ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן, וכ״ה הלשון בתנחומא שם, וכגי׳ זו מפרש בשכל טוב שם ורבנן אמרי הכרה ממש היא הוא הניחם בחתימת זקן לכך ויכר יוסף את אחיו והוא הלך בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן לפיכך והם לא הכירוהו, אכן כגי׳ הכ״י היא גם במה״ג שם רבנן אמרי הוא שהניחם בגומת זקנם ויכר יוסף את אחיו והם שלא הניחוהו בגומת זקנו לכך והם לא הכירוהו, וקשה לברר את משמעת גומת הזקן, ובירושלמי נדה פ״ג נ׳ ג׳ נמצא בין סימני האדם, הזקן וגומות הזקן, ומשמע שחלק אחד בזקן נקרא גומת (או גומות) הזקן, ובבבלי נדה כ״ג ב׳ הלשון וגבת הזקן (וזקן בעצמו לא הוזכר שם) ופירש״י סנטר, ובמו״ק כ״ד א׳ יש גובי דדיקני ופירש״י גומות שבלחי למטה מפיו (וע׳ פי׳ אחר בערוך ע׳ גב י״ב), ועל פי זה יש לפרש שחלק הזקן למטה מפה (דהיינו שבסנטר לפי פירש״י) נקרא גומת הזקן (ובבבלי גב הזקן), וחלק זה משנה צורת הפנים ביותר על כן הוציאותו מכלל הזקן כאן וצ״ע, ובתר״י א׳ מתורגם ואשתמודע יוסף ית אחוהי דכד אתפרש מנהום הוה להום רושם דקן ואינון לא אשתמודעוהי דלא הוה ליה רושם דקן והדיא שעתא אית ליה, וגם יוסיפוס בקדמוניות ספר ב׳ פ״ו ב׳ אומר שאחי יוסף לא הכירו אותו מפני שהניח אותם בנערותו וצורת פניו נשתנתה: 4 אמ׳ ליה וכו׳. אנו ואתה בני איש אחד אנחנו, ומדייק מלת כלנו, וסגנון הלשון נצנצה רוח הקדש גם לעיל צד 1024 וצד 1042, ובשכל טוב שם הובא הדרש בלשון כך אמרו רבותינו אנשי עיר הקדש מלמד שנצנצה וכו׳ וע״ש פירושו, ובמה״ג עמ׳ 638 הועתק כלנו וכו׳ נחנו אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמני בשעה שאמרו כלנו בני איש אחד נצוצה (נצנצה) בהן רוח הקודש אמרי ליה וכו׳ בני גברא חד אנן, וע׳ באדר״נ שם, ובכי״ו וכי״ג נוספו בראש המאמר גם הפסוקים ט׳ וי׳ בלי דרש וכמו שנמצא גם הרבה פעמים בכי״ל, וזה גרמז גם בכי״ל

יג יד) ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו׳ אמ׳ להון והינו, אמ׳ ליה זבנינן יתיה, בכמה זבינתון יתיה, אמ׳ ליה בה׳ סלעים, אמ׳ לון ואין אמ׳ לכון בר נש יהבון לי חמש סלעין ואנא יהיב יתיה לכון אתון עבדין, אמ׳ ליה אין, ואין אמ׳ לכון יהבון לי בכיפלא אתון יהבין, אמ׳ ליה אין, ואין יימר לכון אפילו אתון יהבין כמה לינא יהב לכון מה אתון עבדין, אמ׳ ליה על כן נחתן או למקטל או למיקטלה, אמ׳ להון הוא אשר דברתי אליכם וגו׳:

1 ילקוט שם; תנחומא מ״ג מקץ סי׳ יין: 5 ע׳ לעיל לד 1122:

1 * ויאמרו — וגו׳] שנים עשר אנחנו וגו׳ ל, ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳ (וכו׳ א[1]) חא[1], ויאמרו.. עבדיך י, ויאמרו שנים עשר (י״ב ד[1]) אנחנו דת, ויאמר אליהם לא ויאמרו שנים עשר וגו׳ ו, ויאמר אליה׳ לא כי ערות הארץ באתם לראות ויאמרו שנים עשר עב׳ אחים אנחנו ג, ויאמרו שנים עשר פ, והאחד איננו א[2], ל׳ כ | לון ו, להם ה | * והינו] והיינו ל, והן הוא ו, ואן הוא דחת, והיכן הוא א, ואיכן הוא פכ, הן י[1], ל׳ ג | אמ׳ ליה] פו, אמרי (אמרו ת) ליה א[2]ת, אמרי׳ ליה כ, אמרו לו א[1], והינון אמרין (אמ׳ ג) ליה חג, אינך א״ל י, ל׳ ד | זבינן ו, זבינכן ת, זבנין פחא, זבנון כ, זבנן ד, זבנו י[1], זבינית ג | 2 בכמה] אמר להון (ליהון פ) ~ דפחכ, אמ׳ לון (א״ל י) ~ ותי, אמר להון (להו א[01]) ובכמה א[2]א[01], אמר להון כמה ג | זבינתון יתיה] חא[01]גת, זבנתון.. דא[2]י[1], ל׳ פוכ | אמ׳] פוגי, אמרין דח, אמרי׳ ד[1]כ, אמרון ת, אמרו א[2] | ** ליה] לה ל | בה׳] א[01], בחמש דפוחא[2]גבי[1], בחמיש ת | סלעין דת | אמ׳ לון] ו, אמר להון דפחאגכ, ל׳ י | ואן ות, ואי כי, ואם חא[2]ג, אי א[1] | * אמ׳ לכון — אתון עבדין] אמ׳.. עבדין אתון ו, אמ׳ לכון (לי ג).. יהבו (יהבון ג) לי חמש סלעין (־ים א[1]) .. אתון עבדין אג, אמר לכון.. יהבון.. סלעים ואנא יהיב לכון אתון עבדין ח, בר נש אמ׳ לכון יהבין (יהבון כ).. סלעים.. יתיה לכון אתון עבדין פכ, הוה אמר לכון בר נש יהבון לי חמש (חמיש ת) סלעין (סלעי׳ ד[1]).. אתון עבדין (עבדין יתיה ת) דת, אתי בר נש ואמ׳ לכון יהבון לי חמש סלעים מה אתון עבדין י[1], יהב לכון אינש תשיבו ה׳ סלעים ותקחוה ל | 3 אמ׳] פוי, אמרון דת, אמרו חא[1]גכ, אמרי א[2] | לה ו, לו ח | אן ו, הן ח, הין ג | ואין] ת, ואן ו, ואי פא[1]א[02]כי, ואם דח (ואין — ליה אין ל׳ ג) | לכון] א[1]א[02]כ, ~ בר נש דתי, ברנש ו, בר אינש ח, ל׳ פ | בכיפלא] בכפלא פ, ביה בכפלא כ, בכפלא (בכיפלה ו) ואנא יהיב יתיה לכון דוא[1]א[02]תי, בכפלה ואנא יהיב לכון יתיה ח | אתון יהבין] אתון יהבין ליה א[02], אתון עבדין דהא[1]י, עבדין אתון ו, אתון עבדין ליה ת, תעבדון פכ | אמ׳ ליה] ו, א״ל י, אמרו לו (ליה א[1]) חא[1], אמרין ד, אמרון ת, ל׳ פכ | 4 אין] פוא[1]א[02]כי, הין דת, הן ח | * ואין] ואן ו, ואי פא[02]כי[1], ואם לדחא[1]גת | יימר לכון] אמר לכון בר נש (אינש ח) פוהגכי, הוה בר נש אמר לכון דת | אפילו] אי ד, אין ת | * אתון יהבין פכ] אתון יהבין (יהבון א[1]) לי חא[1]גי[1], דאתון יהבין לי ו, הויתון יהבין (יהיבין ת) ביה דת, אתם נותנין ל | כמה] פחא[1]א[02]כי, כמן וג, אלפי דת | לינא — לכון] לית אנא יהיב לכון פי, לית אנא יהיב (אנה יהב ו) יתיה לכון וא[1]א[02]גב, לית אנא יהיב לכון יתיה ח, לא יהיבנא ליה לכון דת | אתון] פוחא[1]גי, הויתון דת | עבדין] פוא[1]כתי, עבדי׳ ד, עבדין ליה חג | אמ׳] י[1], אמרי׳ ד, אמרי פא[2], אמרין ו, אמרון ת, אמרו הא[1]גכ | לו חי | על כן] על מנת כן דוחגתי, להכי פא[1]כ, ל׳ א[2] | 5 נחתינן נחתנן ו, אחתינן א | או] פוחאגכי, אי דת | למיקטל ח, למקטול ו, למיקטול י[1], למקלוט ג | או] אי דת | למקטלה ו, למקטלא גי, למיקטליה ח, לאיתקטלא דפ, לאתקטלא את, להתקטלא כ | להם חת | ** דברתי] דברת ל | וגו׳] לאמור (לאמר א[1]כ) מרגלים אתם פא[1]כי, לאמר מרגלים ו, מרגלים אתם וגו׳ ד, מרגלים אתם חא[2]ת, ל׳ ג |

במלת וגו׳ בסוף המאמר לעיל (לא הכירוהו וגו׳ עח״ג): 1 אמ׳ להון וכו׳. אמר להם יוסף והיכן הוא האחד שאמרתם שאיננו, אמרו לו מכרנו אותו, אמר להם בכמה מכרתם אותו, אמרו לו בה׳ סלעין שהם עשרים כסף (וע׳ לעיל צד 1022), אמר להם ואם יאמר לכם אדם תנו לי ה׳ סלעים ואתן אותו לכם, תעשו כן (שתתנו לו ה׳ סלעים בשביל לקבל את אחיכם), אמרו לו כן, אמר להם ואם יאמר לכם תנו לי את הכפל (ממה שניתן לכם במחירו, דהיינו עשר סלעים), אתם תתנו, אמרו לו הן, א״ל ואם יאמר לכם אפילו תתנו לי כמה (הרבה) סלעים לא אתן אותו לכם, מה תעשו, אמרו לו על מנת כן ירדנו או להרוג או ליהרג (עליו בשביל להצילו), אמר להם הוא וכו׳, ובכי״ל הגי׳ אמ׳ להון והיינו, והגהתי והינו, והוא כמו והן הוא (ע׳ לעיל צד 1032 וצד 906 ובמ״י שם) וכמו שהוא בכי״ו, וכן הלשון בירוש׳ מע״ש פ״ד נ״ה ב׳ א״ל והינו הין צדק כלומר והיכן הוא הן צדק (ולא כמו שפי׳ בעמת״ל ח״א צד 465), ובגיטין פ״ו מ״ז ד׳ הגי׳ והן הוא הין צדק (וע׳ גם הגי׳ בשביעית ספ״י ל״ט ד׳ ובשבועות פ״ד ל״ה ד׳), ונראה שמגי׳ זו נשתבש בכי״ח וכי״ג והינון אמ׳ ליה עח״נ, ובכי״ל הגי׳ אמ׳ לה בה׳ סלעים ונקוד[1]), ובמה״ג שם הועתק ויאמרו שנים עשר אמ׳ להון ואן הוא אחוכון אמרו ליה זבינגן יתיה אמר להון בכמה אמרו ליה בחמיש סלעין אמ׳ להון ואי אמר לכון חד בר נש הבו לי חמיש סלעין ואנא יהביניה לכון מא תעבדון אמרון ליה הין נהיב ליה אמ׳ להון ואי אמ׳ לכון אלו יהביתון לי כוליה עלמא לא אהביניה לכון מא אתון עבדין אמרון ליה על מנת כן נחתינן להכא אי למקטל אי לאתקטלא אמ׳ להון הוא דאמרית לכון מרגלין אתון וכן הוא אומ׳ הוא אשר וכו׳, ובשכל טוב צד 277 הובא ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים וגו׳ אמר להן והיכן הוא אמרו ליה זבנינן ליה אמר בכמה וכו׳ אמר להו ואי אמרית לכון הבו לי חמיש סילעין ואנא יהיבנא לכון אתון עבדין אמרו ליה אין אמר להו ואי לית אנא יהיבנא לכון אפילו בכמה מה אתון עבדון אמרו ליה במנת כן נחתינן אי למקטול אי למקטל אמר להו הוא הדבר וכו׳, ושם ובמה״ג לא הובאה חבבא של כפל. וכן ליתא בכי״ג עח״נ, אכן במדרש אגדת נמצאה ע״ש, וע׳ גם בלק״ט, ובתנחומא מ״ב שם המאמר אמרו לו אח היה לנו וכו׳.

[1]) לה.

טו) בזאת תבחנו חי פרעה וגו' בשעה שמבקש לישבע על שקר היה א' חי פרעה, אמ' ר' לוי משל לגדי שברח מן המרעה ונכנס אצל אשה אלמנה, מה עשת, שחטתו והפשיטתו ונתנתו על המיטה וכיסת עליו סדין, אתון בעיין ליה מינה, אמ' כן תהא ההיא אתתא נתשה מן בשירה דהדין ואכלה אין אנא ידענא ביה כך חי פרעה וגו':

יז) ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים לעולם אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה אלא עד ג' ימים:

1 ילקוט שם, תנחומא מ"ב שם: 5 מדרש לאסתר ה' א' (פ"ט ב'), מדרש תהלים כ"ב פי' ה':

1 חי פרעה ל' ו | וגו'] ח, אם תצאו מזה י, ל' דפואגכת | שמבקש] פכ, שהיה מבקש דוחאגת, שהיה י | להישבע ו, נשבע י | על שקר] פ, לשקר דוחא2גכתי, שקר א1 | הוא פאכ | א' חי] או' חי פוחאגכי, נשבע בחי דת 2 אר"ל א1 | משל ל' פו | מן המרעה] מבית הרועה פכ | ונכנס לו ואגי | אצל] בבית פכ | אשה ל' ת | (מה — המיטה ל' י) | עשת] פוכ, עשית א1ג, עשתה דא2ת | שחטתו] ואג, שחטתו כ, שחטו פ, עמד' ושחטתו דת | והפשטתו א1, והפשיטטו כ, והפשיטו פ | 3 ונתנה אותו פאכת, ונתתה אותו ג | על המטה פוא1א02גכ, בתוך המטה דת | וכיסת עליו] ואוי1, וכבת.. דא2ת, וכסה.. ג, וכסתו פכ | את הסדין א1, בסדין פכ | אתיין פא2גכ, אתיאן א1 | בעיין] פא2גכתי, בעיי ו, בעיון ד, בעיאן א1 | ליה ל' י | מינה] מן גבת דת, גבה פואכי, גביה ג | אמרין י | תהא] פוא2גכ, תהי דת, תהוי י, ל' א1 | איתתא פוגי | נתשה] פואגכ, מנכשא ד, מכתישא ת, אכלה י | מן בשרה] ו, מן בישרא ג, מבשרה א1, מבשריה דא2ת, בשריה פכ, מן הדין י | 4 ההדין] ג, דהדן ו, דדין דפאת, כדין כ, בשרא י | ואכלה] ואכלא כת, ל' י | * אין פוכ] אם לדאיגת, דלא י (אין — ביה ל' א2) | אנא ידענא] פא1כ, ידענא י, אנה (אנא ג) ידעה וג, ידעה דת | בה ו, כך ג | כן ו | וגו'] אם תצאו מזה פאגכתי, אם תצאו וגו' דו | 5 ויאסף] פא1, ויאסוף חא2כ, שלחו מכם אחד ויאסוף (וגו' ויאסף ו) דות, שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם וגו' ויאסף ג | אתם] ג, אותם דפוחאת | שלשת ימים ל' ו | הק' ג | 6 * אלא עד וחג] אלא א, עד ל, יותר על ת, יותר פכ, ל' ד | ג'] די א2, שלשה דחא1ת, שלשת וג, מג' פ, משלשה כ |

וירדנו והכסף בידינו לומר בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו אמר להם אדם שמוכר דבר יכול לחזור בו אמרו לו לכך ירדנו וכפלים בידינו לפדותו אמר להם ואם אינו מבקש למוכרו אמרו לו אפילו אנו נשרפים עלינו אין אנו זזים עד שנפדה אותו אמר להם הוא אשר וכו', וע' גם בפירש"י עה"ת, ולעיל צד 1124 בהוספה מתנחומא האגדה שאחי יוסף אמרו לו שאחד מאחיהם מת ע"ש: 1 בשעה שמבקש וכו'. דעת המדרש שיוסף נשבע לשקר שאמר בתחלה חי פרעה אם תצאו מזה וגו' שלחו מכם אחד וגו' ורצה שיאסרו כולם ואחד מהם ילך להביא את בנימין, ובסוף יצאו כולם ונשאר רק אחד מפני שירא יוסף את האלהים כמו שאמר, וגם בשבועה השניה חי פרעה כי מרגלים אתם ידע יוסף בעצמו שאין אחיו מרגלים אף אם לא יביאו את אחיהם הקטן, ורק תואנה הוא מבקש, ומפרש שיוסף נשבע באמת לשקר בחיי פרעה והטעה את השומעים שחשבו שנשבע בחיי המלך היקרים לו, ואמ' ר' לוי משל לגדי וכו', וכאשר באו ושאלו מן האשה את הגדי השיבה כן תהיה האשה הזאת תולשת מבשרו של זה (השוכב על המטה) ואוכלת אם אני יודעת איפה הוא הגדי, והשומעים חשבו שנשבעה בחיי בנה השוכב על המטה, והיא נשבעה בגדי שכיסתו בסדין, והגי' נתשה היא גם בששה כ"י אחרים, ובדפוסים בטעות מנכשא (ורי"ג מובא בא"א מפ' תולשת), וטעו אחריהם בעלי מלונים לחשוב שנכש נאמר על האדם הנושך בשניו, וכדעת הב"ר מבואר בתנחומא מ"ב שם כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בראשו של פרעה למה הדבר דומה לאשה שגנבה שה מהעדר וברחה והיה הרועה רץ אחריה הלכה לביתה וכיסתו בבגד אמר לה הרועה ראית שה אחד אמרה לו נהא (אהא) אוכלת מבשרו של זה המוטל במטה שאיני יודעת כך יוסף כשהיה מבקש לישבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה, אולם בסא"ר פכ"ד (פכ"ו, צד 131) נדרש לא תשא קיימו יוסף שנאמר חי פרעה והלא דברים קל וחומר אם נשבע בבשר ודם קיימו נשבע במלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה (וע' במכילתא בשלח פתיחה ד"ה ויקח), וגם ר' בחיי מתאמץ להוכיח שיוסף קיים שבועתו ע"ש, וכן העקידה בשער ל', ושם הועתק מכאן בשעה שהוא מבקש לישבע על שקר היה אומר חי פרעה א"ר לוי וכו' ונכנס לו אצל וכו' מה עשתה שחטתו והפשיטתו ונתנה אותו על המטה וכסתה וכו' אתיין בעיין ליה גבה אמרה כך תהא וכו' נתשה מבשריה דדין וכו' אם אנא ידענה ביה וכו' וע"ש וביפ"ת, ובמה"ג שם הובא בשעה שהיה יוסף רוצה לישבע ולכפור היה אומ' חי פרעה אמ' ר' לוי למה הדבר דומה לגדי שברח מן הצאן וכו' מה עשתה עמדה ושחטה אותו והפשיטתהו ונתנה אותו על המטה וכיסת עליו את הסדין אתון בעיי גדייא גבה אמרה להון כין תהוי וכו' נתשא מבסרא דדין דשכיב על ערסא ואכלא אין אנא ידענא ביה וכו', ובשכל טוב צד 262 הובא המשל בשם ר' יהושע בן לוי ע"ש ובלק"ט, ובפירש"י עה"ת מפ' כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה, ובמדרש אגדה בשעה שהיה רוצה לישבע בשקר היה אומר חי פרעה: 6 אלא עד ג' ימים. כן הגהתי וכמו שהוא בכ"י שציינתי עה"נ, וכ"ה בלק"ט ובמדרש אגדה אלא עד שלשת (שלשה) ימים, ובשכל טוב שם הגי' מכאן שאין הקב"ה מניח לצדיק בצרה יותר מג' ימים (וכ"ה בכי"פ וכי"כ), וכן במה"ג שם לעולם וכו' מניח הצדיקים בצרה יתר משלשה ימים, ובמדרש אסתר שם הלשון לעולם אין ישראל נתונין בצרה יותר משלשה ימים וכו' השבטים ויאסף אותם אל משמר שלשת ימים וכו', ובמדרש תהלים שם שאין הקב"ה מניח לישראל בצרה יותר משלשה ימים וכו', ובילקוט העתיק המאמר שלפנינו על הפסוק ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי (וגם שם הגי' יותר משלשה ימים) ורמז לדרש יחיינו וכו' בסמוך על רמז צ"ט, ומשמע שדרש אחד הוא עם יחיינו וכן חיברם במה"ג ומדרש אגדה על הפסוק שלפנינו (יתר משלשה [עד שלשה] ימים הדה היא דכת' [שנאמ'] יחיינו וכו'), וכ"ה לפי גי' הספרים בסמוך שנאמר ויאמר עה"נ, ובדפוסים וכי"ת השמיטו את הכתוב ויאמר וכו' והוסיפו וכן למדנו ליוסף וכו' וע"ע במבוא לתנחומא מ"ב צד ס"ה ב', אולם נראה שמאמרים שונים הם לפסוקים שונים, ובסמוך נדרש הכתוב ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי שעליו נרמז הכתוב ביום השלישי יקימנו, וכמו שהוא לעיל צד 595 (ולא כמו שרצה להגיה במ"י שם) ביום השלישי יקימנו וכו' ביום השלישי שלשבטים ויאמר אליהם יוסף (כצ"ל שם)

יח) ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי וגו׳ ההײד יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו (הושע ו ב) [ביום השלישי שלשבטים]:

ח כא) ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים וגו׳ ר׳ אבא בר כהנא אמ׳ לשון דרומיי הוא אבל ברם: אשר ראינו צרת נפשו וגו׳ ר׳ לוי בשם ר׳ יוחנן בר שילה איפשר יוסף בן י״ז שנה רואה 58a אחיו מוכרים אותו ושותק, אלא שהיה מתחבט לרגלי כל אחד ואחד לרחם עליו ולא ריחם:

כב) ויען ראובן אותם וגו׳ וגם דמו הנה נדרש דמו ודם הזקן:

כג) והם לא ידעו וגו׳ כי המליץ זה מנשה:

כד) ויסב מעליהם וגו׳ [ויקח מאתם את שמעון ויאסר אתו לעיניהם] ר׳ חגיי בש׳ ר׳ יצחק לעיניהם אסרו, כיון שיצאו להם הוציאו, והיה מאכילו ומשקהו ומרחיצו וסכו:

1 לעיל לד 595 : 3 ילקוט ר׳ קמ״ס : 4 ילק׳ שם : 6 ילק׳ שם : 7 ילק׳ שם : 8 ילק׳ שם, וע׳ תנחומא מקץ סי׳ מ׳ ותנחומא מ״ב ויגש סי׳ י״ג ולקמן לד 1141 :

1 ויאמר — ההײד] ויאמר.. השלישי ההײד (הדהי ג) פא[1]ג, ויאמר.. השלישי קרא היא דכתי׳ כ, ויאמר אליהם [יוסף ן[0]].. זאת עשו וגו׳ הדה ן, שנ׳ ויאמר.. ביום הג׳ ההײד א[2]א[01], שנ׳ ויאמר.. השלישי ונאמ׳ ח, וכן למדנו ליוסף ליונה למרדכי לדוד וכן הוא אומ׳ דת | [ם] מיומים] מיומיי׳ ד | ביום השלישי] וביום.. פכ, ל׳ ן | 2 * יקימנו — שלשבטים ל[0]א] יקימנו ונחיה לפניו ל, יקימנו ונחיה לפניו שלישי שלשבטים כ, יקימנו שלישי של שבטים פ, של שבטים ג, יקימנו ונחיה לפניו ביום השלישי של שבטים שנ׳ ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי ח, וגו׳ ביום השלישי שלשבטים ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי ן, של שבטים יקימנו ויאמר אליהם יוסף ביום הג׳ (השלישי ת) דת | 3 * ויאמרו] ויאמר ל, אם כנים אתם וגו׳ ואת (אתם ואת ת) אחיכם הקטן (הקטן וגו׳ ן) ויאמר (ויאמ׳ ד[1], ויאמרו ות) דות, אם.. וגו׳ ואת אחיכם הקטן תביאו אלי וגו׳ ויאמרו ג (ויאמרו — אחיו ל׳ פחאכ) | אבל ל׳ ג | אשמים ל׳ וג | וגו׳] ג, אנחנו דהאכי, אנחנו על אחינו ת, ל׳ פו | דרומיי] דרומאי ג׳י, דרומי דפות, רומי חא | 4 אשר — נפשו ל׳ פאכ | בצרת ח | וגו׳] ג, בהתחננו י, בהתחננו אלינו דפאכת, ל׳ וח | ר׳ לוי] ר״ל ד | ** יוחנן] יוח׳ ל | שילה] א[1], שילא פא[2]כ, שאילה דו[0]גת | איפשר] חאגכי, אפשר דפות | שבע עשרה פוחאגכי | * רואה אחיו פכ] רואה את אחיו דוחגתי, היה רואה שאחיו א, אחיו ל | 5 מוכרי׳ ד[1]י[1], מוכרין פוחאגכ | ושותק] פוחאגכי, והוא שותק דת | אלא] פאכ, ~ מלמד דוחגתי | לפני רגלי פגכ, לפני רגליו (רגלי ח) של דוחתי, לפני א | כל אחד ואחד] כל אחד א[1], כולם פכ | לרחם — ריחם] שירחמו עליו ולא רחמו פכ, כדי שיתמלאו (שייתמלו ן) עליו רחמים ולא נתמלאו (נתמלו ן) דוחאגתי | 6 ויען ראובן ל׳ פחאכ | אותם וגו׳] אותם לאמ׳ י[1], אתם לאמ׳ י[1], אותם לאמר ג, אותם לאמר וגו׳ ן, אתם לאמר (לאמ׳ ד[1]) וגו׳ הלא כדון אמרית לכון הלא אמרתי אליכם לאמר (לאמ׳ ד[1]) אל תחטאו בילד אלא כך אמרתון ועתה לכו ונהרגהו ד, אתם לאמר הלא כדין.. לאמ׳ אל.. אמרתון לכו ונהרגנו ת, ל׳ פחאכ | וגם] גם י (וגם — נדרש ל׳ ן) | ודם] פוהאגכשי, וגם דם דת | זקן י | 7 והם — ידעו ל׳ פחא[2] | וגו׳] כי שומע וגו׳ ן, כי שומע (שמע ג) יוסף דא[1]גכתי, ל׳ פחא[2] | כי ל׳ פו | המליץ] ~ בינותם פחא[1]גכתשי, בינתם א[2], ל׳ ן | 8 ויסב] וגת, ויסוב ד, ל׳ פחאכי | מעליהם ל׳ פחאכי | * וגו׳ — לעיניהם] ויבך וגו׳ ויאסור לעיניהם ג, ויקח.. ויאסור אותו לעיניהם פא[1]כ, ויאסור (ויאסר א[2]) אותו לעיניהם חא[2]י, וגו׳ ל, ויבך וגו׳ ן, ויבך ת, ל׳ ד | חגיי] ו, חגי דפאגכת | 9 שמעון לעיניהם ת | וכיון חב | הוציאו] וחגכי, הוציאו את שמעון פ, ל׳ דאת | והיה] פוחי, היה דאת, ל׳ גכ | ומאכילו ג | ומשקהו] פאכתי, ומשקו דוח, ומשקו ומסכו ג | ומרחצו א[2]ת | סכו פכ, ומסיכו חג |

ביום השלישי (ובכי״ו וכי״ח נוסף בסמוך בסוף המאמר ויאמר אליהם יוסף וכו׳ פעם שניה שלא לצורך, לפי שכן הוא הלשון לעיל והועתק משם), וכן הפרידם הלק״ט ע״ש: 2 ביום השלישי שלשבטים. כן נוסף בבי״ל בײי השורות בכתב הספר, ואולי גי׳ כי״ל עיקרית וגירסאות האחרות נוספו מלעיל צד 595, וע׳ בהערה הקודמת: 3 לשון דרומיי הוא וכו׳ לשון דרום הוא שבדרום הוא אומרים אבל במשמע אמת, ברור, וכן מתורגם בת״א ובת״י א׳ בקושטא, ובלק״ט ובשכל טוב צד 263 הגי׳ ג״ב לשון דרומאי הוא, וני׳ שצ״ל דדרומאי (דדרומיי), והכונה לאנשי דרום, ובלשון אנשי דרום אבל משמעו ברם, וברש״י עה״ת מובא וראיתי בב״ר לישנא דרומאה הוא וכו׳, וע׳ על דרום בעה״ש ח״ג צד 149, ועל דרכו של ר׳ אבא בר כהנא בפי׳ המלים באגח״א ח״ב צד 476 והלאה: 4 רואה אחיו, כן הגהתי וכמו שהוא בשאר הספרים, ובמה״ג עמ׳ 639 הובא אשר ראינו צרת נפשו איכן ראו צרת נפשו אמר ר׳ לוי אפשר שיוסף בן שבע עשרה היה רועה את אחיו והן מוכרין אותו והוא שותק אלא מלמד שהיה מתחבט ונופל לפני רגליו שלכל אחד ואחד כדי שיתמלאו עליו רחמים וכו׳, וגם בלק״ט הגי׳ מלמד שהיה מתחבט לפני רגלו וכו׳ כדי שיתמלאו עליו רחמים ולא נתמלאו, ובשכל טוב צד 263 ר׳ לוי בשם ר׳ יוחנן אמר אפשר יוסף בן י״ז שנה ורואה שאחיו מכרו [אותו] בשוק ושותק אלא מלמד שהיה מתחבט לפני כל אחד ואחד כדי שירחמו עליו ולא ריחמו, וע׳ גם במדרש אגדה ובמבוא לתנחומא מ״ב צד ס״ה ב׳, וגם בצואות י״ב שבטים, צואת זבולון סי׳ ב׳ מסופר שיוסף התנפל לפני אחיו ובקש מהם שירחמו עליו ועל אביהם ע״ש, ועל מאמרי ר״י בר שילה (שאילה) ע׳ באגה״א ח״ג צד 591: 6 ודם הזקן. מלת וגם דורש וכמו שמפ׳ בפי׳ ב״ר, שגם ריבוי הוא, ע׳ לעיל צד 12, וברמב״ן עה״ת ובמדרש אגדה ג״כ הגי׳ ודם הזקן, ובפי׳ רש״י עה״ת מפרש וגם דמו אתין וגמין רבויין דמו וגם דם הזקן, וע׳ בלק״ט, ובדפוסים וכי״ת הוסיפו הוספה זרה שלא לצורך, הלא כדון אמרית לכון וכו׳ והמפרשים נדחקו לפרשה: 7 זה מנשה. בפי׳ ב״ר מפרש שהיה מספר להם בלשון כנען או בלשון ארם והוא אומר ליוסף בלשון מצרי, ובת״י א׳ מתורגם ואינון לא הוו ידעין ארום שמע הוה יוסף בלישן בית קודשא ארום הוה מנשה למתורגמן ביניהום, וע׳ גם בת״י ב׳ ובפי׳ רש״י עה״ת: 8 ויקח מאתם וכו׳ הוספתי פסוק זה מפני שעליו מוסב הדרש דהיינו על תיבת לעיניהם,

כה—כח) ויצו יוסף וימלאו וגו' ויאמר אל אחיו הושב כספי וגו' [ויצא לבם] ט
כדדמך רב סימון בר זבדי אמ' לר' לוי עול ואפטר עלוי, על ואפטר עלוי כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה (איוב כח א ב) ארבעה דברים הללו הן הן תשמישו שלעולם, כולהם אם אבדו יש להם חליפין, תלמיד חכם מי מחליפו, אמ' ר' לוי שבטים מציאה מצאו ויצא לבם ויחרדו, אנו שאיבדנו את ר' סימון בר זבדי על אחת כמה וכמה אתמהא:

2 ילקוט שם, ילקוט איוב ר' תתקס"ו, ירושלמי ברכות פ"ב ה' ג', הוריות פ"ג מ"ח ב', שיר השירים רבה ו' ב', מדרש קהלת ה' י"א:

1 ויצו — וימלאו ל' פאכי | וגו'] וגו' (את כליהם בר ת) וישאו את שברם על חמוריהם ויפתח האחד וגו' (האחד ת) דת, את כליהם וגו' (כליהם ג) וישאו את שברם וגו' ויפתח האחד את שקו (שקו וג' ג) וג, ל' פאכי | ויאמר — וגו'] וג, ויאמר.. כספי וגם הנה באמתחתי א[1], ויאמר.. כספי והנה הוא בפי אמתחתי כ, ויאמר.. כספי א[2], ויאמר אל אחיו פ, ויאמרו איש אל אחיו וגו' (אחיו ת) דת, ל' י | * ויצא לבם] ויצא לבם ויחרדו י, ל' לדפואגכת | 2 כדדמך] כד דמך דפאגכתי, כך דמר ו, ל' י (איוב) | ר' | זבדי] וא[2]גתי, זבדא א[1], זביד ד, זבד פכ, זבדא מאית י (שם) | אמ' — עלוי] אמרי.. ואיפטר עלוי (אפטר עלוהי כ) פכ, אמרי ליה (א"ל י, אמרין ליה י שם) לר'.. ואפטר עליה (עלויה י (שם), עלוי י) אי, אמרין ליה לר' עלי עול אפטר עלוהי ג, ל' דות | על] פא[1]גכי, עאל א[2], על ר' לוי ו[0], עאל ר' אלעא (אלעאי ת) דת | ואפטר] פאגי, אפטר ו[0]כ, ופתח דת | עלוי] פוא[1]כתי, עלוהי דא[2], עליה ג, ליה י (שם) | * כי יש — נחושה פא[1]ין] כי.. יזקו.. יקח.. נחושה א[2], כי יש לכסף ומקום מוצא ומקום.. יזוקו.. יוקח.. נחושה ב, כי יש לכסף מוצא.. לזהב יז'.. יקח יצח' נחושה ג, כי'.. מוצא וגו' ברזל מעפר יקח וגו' ו, כי.. ומקום לזהב יזיקו ל, והחכמה מאין תמצא וגומ' ונעלמה מעיני כל חי וגומ' תהום אמר לא וגו' ד, והחכמה.. תמצא ואיזה מקום בינה ונעלמה.. חי תהום אמ' לא בי היא וים אמר אין עמדי ת | 3 ד' ד[1]א | הללו] פאגכי, אילו ו, ל' דת | 4 הם י (שם) | הן ל' פאגי (שם) | תשמישן י | של העולם כלו י (שם) | כולם פגכ, וכולם ו, וכולן דא[1]ת, וכלם א[2], ל' י | ואם י | להן וכי | חליפין] פואגכי, חילופין ואלו הן כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו ברזל מעפר יוקח (יקח ת) ואבן יצוק נחושה דת | * תלמיד חכם] תלמיד חכמ' ל, אבל ת"ח י (שם), ת"ח שמת דת, תלמיד חכם שאבד י, אבל תלמיד חכ' שאבד ו, אבל תלמיד חכם אם אבד פא[2]גכ, אבל אם ת"ח אבד א[1] | מי מחליפו] פוא[2]כי (שם), מי מחלפו א[1]ג, מי מחלפוי י[1], אן (אין ת) אנו מוצאי' (מוצאים ד[1]ת) תמורתו דת | 5 * מציאה מצאו דפואגכת] מציאו מצאו ל, מצאו מציאה י | ויצא — ויחרדו] י[1], ויצא לבם פא[2]כ, כתיב (כת' ת) ויצא לבם דת, ויצא לבם הדה היא (הה"ד א[1], כדכתי' א[02]) ויצא לבם וא[1]א[02], ויצאו לבם הדהי ויצא לבם ויחרדו ג | אנו] פואגי, ואנו דת, ל' כ | שאיבדנו] וג, שאבדנו דפאכתי | את ל' כ (את — זבדי ל' פ) | בר זבדי] וא[2]גי, בר זבדא א[1], בר זבד כ, ל' דת | 6 אתמהא] אתמ' ג, ל' דפואכתי |

וכמו שמפרש בפירש"י עה"ת ויאסר אתו לעיניהם לא אסרו אלא לעיניהם וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו, ובמה"ג שם הועתק ויקח וכו' לעיניהם אמ' ר' חגאי לעיניהם אסרו וכיון שיצאו והלכו היה מוציאו ומאכילהו ומשקהו ומרחיצו ומסיכו וכו', ובלק"ט הגי' ר' חגי וכו' כיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו וסכו והרחיצוהו, ובשכל טוב שם א"ר חגי וכו' וכיון שיצא[ו] הוציאו והי' מאכילו ומשקהו ומרחיצו וכו', ובמדרש אגדה הובא וכיון שהלכו אחיו הוציאו והיה וכו' ומרחיצו ומלבישו, ובמאמר סתמי בתנחומא מקץ שם (באגדה שנוספה לעיל סי' ו') וכיון שהלכו הוציא אותו והאכילהו והשקהו, ובתנחומא מ"ב וישב שם יש ויקחהו וישליכו אותו הבורה וכו' מה עשה שמעון וכו' אבל כשנפל הוא ביד יוסף היה יוסף זורק עליו פטומות: 2 כדדמך ר' סימון וכו', כאשר מת ר' סימון ב"ז אמרו לר' לוי הכנס והספד עליו, נכנס והספיד עליו מן המקרא הזה כי יש וכו', והגי' שאיבדנו היא גם בכי"ו וכי"ג ונכונה היא, כי אבד בקל הוא פועל עומד וכמו שנאמר כאן אם אבדו וכו', ובפיעל הוא פועל יוצא ויבא אחריו שם הפעול (וכן בב"ב פ"ה מ"ט הגי' לפנינו ואבד את האיסר ובמשנה שבירוש' שם ובדפ"ר ואיבד, וע' גם בעמת"ל ח"א צד 5), ואתמהא בסוף המאמר בכי"ל וכן בכי"ג היא מלת הפלאה וע' לעיל צד 1101, ולפי גי' רוב הכ"י הספיד ר' לוי את ר' סימון ופתח כי יש לכסף וכו', אולם לפי גי' הדפוסים וכי"ת היה ר' אלעא (אלעאי) המספיד הראשון ופתח המקרא והחכמה מאין תמצא וגו' באיוב שם פסוק י"ב עח"ג, וכגי' הדפוסים היא גם בשהש"ר ובמ' קהלת שם (ובשהש"ר הסיום בהספד ר' אילא, תלמיד חכם אם מת מי מביא לנו תמורתו אנו שאבדנו את ר' סימון מאיכן נמצא כמוהו, ובמ' קהלת בדפ"ר וד"ו חסר הסיום, ובדפוסים חדשים הוגה עפ"י המ"כ אבל ת"ח וכו' אנו אבדנו את ר' סימון מי מביא לנו תמורתו), ובירושלמי שם הלשון כד דמך ר' סימון בר זביד עאל ר' ליא (הילי) ואפטר עילוי (עלוי) ארבעה דברים תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להן חליפין (מן ארבעה עד חליפין ליתא בהוריות) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו (מוצא וגו') ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושי' (יקח וגו') אילו אם אבדו יש להן חליפין אבל תלמיד חכם שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו (שמת מי מביא לנו כיוצא בו) והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה (תימצא וגו') ונעלמה מעיני כל חי (חי וגו') א"ר לוי מה אם אחי יוסף על שמצאו מציא' יצא לבם דכתיב ויצא לבם אנו שאבדנו את (שאבדנו) ר' סימון בר זביד על אחת כמה וכמה (וע' בשרידי הירוש' צד 284, ובשהש"ר הסיום אנו שאבדנו את ר' סימון בר זביד (כ"ה בדפ"ר וד"ו) מאיכן אנו מוצאים תמורתו הוי והחכמה מאין תמצא), וגם לפי הירושלמי שני חספדים הם, האחד מר' הילי (ליא) והשני מר' לוי, ובשביל הדמיון מחרדת לבם של שבטים הובא ההספד כאן, וע' גם הגי' במה"ג עמ' 640 ובמבוא לתנחומא מ"ב צד ס"ה ב':

כט) ויבאו אל יעקב אביהם וגו׳ [ויגידו לו את כל הקרת אתם לאמר] מלמד שהיו הדברים קשין עליהן כקורות:

ל—לה) דבר האיש וגו׳ ויהי הם מריקים וגו׳ מלמד שחשדן:

לו) ויאמר אלהם יעקב אביהם וגו׳ כבר יוסף איננו ושמעון איננו [ואת בנימן תקחו עלי היו כלנה עלין] להעמיד שנים עשר שבטים:

לז) ויאמר ראובן אל אביו וגו׳ ר׳ א׳ הרי זה בכור שוטה, בניך לא הם בני אתמהא:

1 ילקוט ר׳ קמ״ט: 3 ילקוט שם: 4 ילק׳ שם, וע׳ אגדת בראשית פע״ג (פע״ג), סדר אליהו רבה פ״ו (פ״ה), תנחומא מ״ב ויגש סי׳ ס׳, ויגש סי׳ י׳, תנחומא שם סי׳ ס׳, ולעיל צד 782 וצד 817: 6 ילק׳ שם, לעיל צד 1125:

1 ויבואו א[1]כתי (ויבאו — יעקב ל׳ א[2]) | אביהם ל׳ פא[2] | * וגו׳ — לאמר] ארצה כנען ויגידו.. הקורות אותם לאמר א[1], ארצה כנען ויספרו לו.. הקורות אותם כ, ויגידו.. אותם י, את כל הקרת אתם א[2], את כל הקורות פ, וגו׳ לדו, ארצה כנען וגו׳ ג, ל׳ ת | 2 הדבורים א[2] | קשין] ו, קשי׳ ד, קשים ד[1]פחאגכת, עליה׳ י[1] | עליהם דפוחאגכת, קשי׳ י. | כקורות להעמיד פאכ | 3 דבר האיש ל׳ פכי | וגו׳] אדני הא׳ ג, אדוני (אדני ו) הארץ וגו׳ דו, אדני (אדוני ת) הארץ אתנו קשות את, אתם קשות כ, קשות פ, ל׳ י | ויהי — מריקים ל׳ פאכ | וגו׳] ו, שקיהם גת, שקיהם וגו׳ די, ל׳ פאכ | שחשדן] אג, ~ אביהן ד, אביהם וא[02]תי, אביהם על הכסף (הכסף מסוף קרא פ) פכ | 4 * ויאמר — וגו׳] ויאמר אלהן.. וגו׳ ל, ויאמר אליהם.. אביהן וגו׳ ד, ויאמר אליהם יעקב אביהם ת, ויאמר אליהם.. אביהם אותי שכל׳ וגו׳ וג, ויאמר להם.. שכלתם י, ל׳ פחאכ | כבר — ושמעון איננו] כבר.. שמעון איננו ו, כבר יוסף איננו י, ל׳ פחאגכ | * ואת — כלנה] ואת בנימין.. כולנה י, ואת בנימן תקחו וגו׳ ו, עלי היו כלנה (כולנה חא[01]ש) פחאש, עלי כולנה כ, ל׳ לדגת | 5 * עלי ל[0]דפואגכתשי] מניין ל, ל׳ ח | להעמיד ל׳ ל[0]גש | י״ב ל[0]ד[1]א[2]ש | 6 ויאמר — אביו] ויאמר ראובן כ, ל׳ פחא[2]י | וגו׳] לאמר וגו׳ ו, לאמר את שני בני (בניי ג) תמית א[1]ג, את שני בני תמית חא[2]כי, ל׳ פת | ר׳ — זה] רבי אומר הרי זה דת, אמר לו הרי זה ח, הרי זה ג, א״ר (אמ׳ א[2]א[01]) זה ודאי א, אמ׳ ודי זה ו[0], א״ל י (ר׳ א׳ — אתמהא] וכו׳ כדכתי׳ לעיל כ, ל׳ פ) | בכור ל׳ א[2] | שוטה הוא ובניך א[1] | ולא א[1]גת | הם בני] בני (בניי וח) הם דוחא[1]תי, בני הן א[2], בניי ג | אתמהא ל׳ וחאי |

2 קשין עליהן כקורות. דורש לשון הקרת ולא כתוב את כל המצאות אותם כמו ביהושע ב׳ כ״ג, שהיו הדברים קשים כקורות, ולעיל צד 640 נדרש הקרה נא לפני היום וגו׳ היום התחלתה גמור, ונראה שגם שם דורש ק ר ה מלשון קורה ותקרה, וכמו שגומרים את בנין הבית בנתינת הקורות והתקרה דהיינו שׁ מ ק ר י ם אותו (ע׳ נחמיה ג׳ ו׳) כן גמור עניני היום לטוב, וע׳ גם הדרש על ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו, אסתר ד׳ ז׳, במדרש אסתר שם (פ״ח ה׳), ובספרי במדבר פי׳ קנ״ט ודברים פי׳ רצ״ו מפרשים קרה בלשון הזמנה, ובלק״ט הועתק ויבאו וכו׳ ויגידו לו את כל הקורות אתם דברים כ ב ד י ם עליהם כקורות, ואחריו בשכל טוב צד 264 ע״ש, ובמדרש אגדה את כל הקורות אותם מלמד שאמרו לאביהם כל כך היו דבריו קשים כקורות: 3 מלמד שחשדן. בפי׳ ב״ר מפ׳ ויראו את צרורו׳ כספיהם המה ואביהם וייראו היה לו לומר ויראו צרורות׳ וייראו מהו המה ואביהם מלמד שחשדן אביהן ע ל ה כ ס ף, ור״ל שגנבו את הכסף, ובמ״כ מפ׳ שמא מכרו את שמעון, וע׳ בחי׳ הרש״ש, וכן נוסף בכי״פ וכי״כ על הכסף (והדרש נסמך שם ובכי״א בטעות על הפסוק דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות עח״נ, ובכי״פ נוסף עוד בפנים הספר מסוף קרא, ונראה שר״ל שנלמד כן מסוף הקרא המה ואביהם וייראו) ולפי״ז הדרש מוסב על סוף הפסוק ויראו את צרורות כספיהם וגו׳ וייראו, וכ״ה בלק״ט ויהי וכו׳ שקיהם וגו׳ ה מ ה ו א ב י ה ם ו י י ר א ו מלמד שחשדן, ובשכל טוב צד 265 ה מ ה ו א ב י ה ם ו י י ר א ו מלמד שחשדן א ב י ה ם, וע׳ במבוא לתנחומא מ״ב צד 130, אולם פירוש זה דחוק, ויותר נראה שצ״ל ויאמר אליהם יעקב אביהם א ת י ש כ ל ת ם מלמד שחשדן וכמו שהוגה בגליון כי״א ב׳ (אותי שכלתם וכ׳, ועל המלות דבר וכו׳ קשות הועבר קו) וכן הובא במה״ג עמ׳ 640 ויאמר וכו׳ א ת י ש כ ל ת ם מלמ׳ שחשדם א ב י ה ם ב ש פ י כ ו ת ד מ י ם, וכן בפירש״י עה״ת מפ׳ אתי שכלתם מלמד שחשדן שמא ה ר ג ו ה ו או מכרוהו כיוסף: 5 עלי להעמיד וכו׳. בכי״ל כתוב בפנים הספר מניין להעמיד וכו׳, ובגליון נוסף בדיו דיהה ובכתב הספר ס״א עלי י״ב שבטים, והגהתי והשלמתי עפ״י גי׳ שאר הספרים עח״נ, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש עלי היו כולנה ע ל י י״ ב ש ב ט י ם כלומר עלי ליתן דין עליהם שנתנן לי הקב״ה ועכשיו חסרתים, ובת״י ב׳ מתורגם ג״כ ועלי הגון למוקמא תרי עסר שבטין, ובאג״ב שם הענין מפורש יותר, הבטית הקב״ה את אברהם זקני שמעמיד הימנו שנים עשר שבטים שנאמר הבט נא השמימה וגו׳ כשם שבשמים שנים עשר מזלות הללו שהעולם מתנהג בהם כך אני מעמיד ממך שנים עשר שבטים (וע׳ בתנחומא מ״ב וישב סי׳ ח׳ ויחי סי׳ ט״ז ותנחומא שם סי׳ ט״ו ובמ״ר פי״ד סי׳ י״ת ובנוסחת הדפוסים לקמן פ״ק סי׳ ט׳) וכו׳ כיון שעמד יעקב ובא לצאת אצל לבן קרא אותו יצחק ואמר לו תהא יודע שממך הקב״ה מעמיד שנים עשר שבטים שנאמר וכו׳ ויתן לך את ברכת אברהם וגו׳ ברכה שברך את אברהם ואמר לו הבט נא וגו׳ כך הוא מקיימה וכו׳ וכיון שנמכר יוסף ונחבש שמעון ובא ליטול אף לבנימין התחיל יעקב צווח או לי וכו׳ כמה שחשבתי מן אבותי להעמיד אני שנים עשר שבטים הריני פוחת והולך וכו׳, ומזה האגדה בסא״ר שם וכשיצא מבית אביו ללכת אל בית לבן באת שכינה וכו׳ ואמרה לו ליעקב בני שא נא עיניך וראה השמימה (אין זה במקרא) וראה שנים עשר כוכבים וכו׳ כנגד שנים עשר שבטים שאני נותן לך שכיון שבא יעקב ונמכר יוסף וכו׳ אמר שמא נתחייבתי וכו׳ ובטלה ברית שכרת לי הקב״ה, והאגדה שיעקב התאונן באבדן בניו מפני שחסרו ממנין י״ב שבטים נמצאה גם בתנחומא וישב ובויגש שם ע״ש, ולעיל צד 782 אומר ר׳ יהודה י״ב אבנים נטל אמר כך גזר הקב״ה שמעמיד י״ב שבטים וכו׳ כיון שנתאחו זו לזו ידע שמעמיד י״ב שבטים: 6 ר׳ א׳ הרי זה וכו׳. בדפוסים ובכי״ת מאמר זה נמסר בשם רבי, והרי זה וכו׳ כלומר יעקב אמר הרי זה שוטה, וחסר מלת אמר וע׳ במ״י לעיל צד 925 אות 4, ובספרים שציינתי המאמר סתמי והגי׳ אמר לו (אמר) וכו׳, וכמו שהוא לעיל צד 1125 (ובכי״כ קיטע ורמז למאמר לעיל, ובכי״פ נשמט המאמר כולו עח״נ), וכעין גי׳ שלפנינו היתה לפני השכל טוב שם שמביא ר ב י אומר הרי זה בכור שוטה יכול אביו לומר לו בנייך ולא בניו אתמהא וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 641 הגי׳ אמ׳ ר׳ א ב א כיון ששמע מראובן כך אמ׳ ז ה ב כ ו ר ה ו א ש ו ט ה ה ו א וכי מה תעלה יש בידי להמית בניו אינו יודע שבניו כמו בני הם, ובלק״ט לפי׳ ל״ח מפ׳ אמר לו יעקב אבינו א י ן ז ה ל ש ו ן ח כ מ י ם וכו׳ בניך ולא בני, וע׳ גם ברש״י עה״ת, ומכאן משמע שמשל היה בפיהם לקרוא את בכור סתם בכור שוטה, וכן משמע לפי הגי׳ שלפנינו בב״ב קכ״ו ב׳, ההוא

לח) ויאמר לא ירד בני עמכם ר׳ חנינא ור׳ מרינוס א׳ דבר בש׳ אבה נהוריי בשעה שהיה אדם א׳ דבר תיקון לפני ר׳ טרפון היה א׳ כפתור ופרח, ובשעה שהיה אדם א׳ דבר שלבטלה היה א׳ לא ירד בני עמכם:

וקראהו אסון בדרך הא בבית לא, אמ׳ ר׳ אליעזר מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה:

מג ה) ואם אינך משלח לא נרד וגו׳ אמ׳ לו מהו א׳ לנו דברים שלאמת, ואנו משיבין אותו דברים שלבטלה:

ו) ויאמר ישראל למה הרעתם וגו׳ ר׳ לוי בש׳ ר׳ חמא בר׳ חנינה מעולם לא היה יעקב

1 לדר״כ כו״ב פ״ע: 2 ילקוט שם: 4 ילק׳ שם, ירושלמי שבת פ״ב ה׳ ב׳, תנחומא ויגש סי׳ ל׳, וישלח סי׳ ח׳, וע׳ שבת ל״ב א׳: 5 ילקוט שם: 7 ילק׳ שם, ילק׳ מכירי ישעיה מ׳ כ״ז:

1 עמכם] פאכתי, עמכם וגו׳ דג, וגו׳ ו | חנינא] אכ, חנינה דפות, חנניה ג | מוריינוס ת, מרונס ו | א׳ דבר] אמרו דבר ג, או׳ דבר אחד ו, תרויהון אמרין (אמרון ת) דת, ל׳ פכ | בש״ר פאת | אבה] אבא דוא1גכת, ל׳ פא2 | נהוראי דת, נהריי א, נוהריי ו, סוראי ג, נהוראי אמרי פכ | 2 שהיו ש | אדם אומר דפוא2י, אומר אדם כ, אדם דובר ת, אומר א1ג, אומרים ש | תיקון] ושי, תקן ד1א2ג, מתוקן דפא02כתי | לפני ר׳ טרפון] לפני ר׳ א2, ל׳ א1 | הוא פכ | אומר | כפתר גכ | (ובשעה — א׳] וכשאו׳ לו פכ) | שהיה] שהיו ש, ל׳ א1 | אדם א׳] אדם או׳ ו, אומר דא2גתי, אומרים ש, שאומ׳ א1 | דברים פא | הבטלה וג | 3 הוא פא2כ | אומר | עמכם וגו׳ ג | 4 * וקראהו — בדרך פא1כ] וקרהו אסון בדרך ל0חא2תשי, בדרך אשר תלכו בה וגומ׳ ד, כי אחיו מת ו0, ר׳ חנניה ור׳ מריגוס ל, ל׳ וג | אמ׳ ר׳ אליעזר] אמ׳ ר׳ אלעזר ח, אמר ר׳ אליעזר (ליעזר וכ) בן (ו׳ ת) יעקב דפוגכת, א״ר אב״י ו1, ל׳ א | מכאן פאגכתי | הסטן ו | בשעה ג, בעת פ | סכנה ו | 5 ואם] פאכי, והרעב כבד וגו׳ (בארץ וגת) ויהי כאשר כלו (כילו ו) וגו׳ (לאכול את השבר ת) ויאמר אליו יהודה וגו׳ (יהודה ת, לאמר ו) יהודה לאמר העד העיד בנו וגו׳ ג) אם ישך משלח וגו׳ (ישך וגו׳ ו, משליח ת) ~ דוגת | משליח ת | לא נרד] פאכי, ל׳ דוגת | וגו׳ ל׳ פא1כתי | אמ׳] פוא1גכי, אמרו דא2ת | מהו] א׳ת, מה הוא דוכי, ומהו פ, הוא א01א2ג | א׳] פג, אומר דוא01א2כתי | משיבים אותו ות, אומרים (או׳ פ) לו פא1כ, אומרים א2 | 6 דברים של] דברי פ | הבטלה וג | 7 ויאמר להם ישראל אביהם ת | הרעתם וגו׳] ו, הרעותם לי וגו׳ ד, הרעותם לי חא2תי, הרעותם לי (הריעותם כ) להגיד לאיש (לאיש וגו׳ מ) פא1כמ | אר״ל א1 | (בש׳ — חנינה] בר לחמא פ) | בר׳] וא2כמ, בר דת | חנינא א2כמ | היה — א׳] אמר יעקב אבינו דפוכת, אמר אבינו יעקב אימ, דבר יעקב ח |

דאתא וכו׳ מוחזקני בזה שהוא בכור, א״ל מנא ידעת, דהוה קרי ליה אבוה בוכרא סכלא, דילמא בוכרא דאימא הוא, דכל בוכרא דאימא נ״מ י בוכרא סכלא קארו ליה, ומשמע שגם בכור לאביו נקרא בכור שוטה, אולם הרשב״ם בפי׳ שם ל״ג תיבת נמי, ומפ׳ שדוקא בכור לאם קרוי שוטה לפי שאינו בכור גמור כמו הדם שוטה שאינו כשר, וכן חסר מלת נמי בכ״י ד״ס שם ע״ש, וע׳ בחי׳ הרד״ל: 2 כפתור ופרח וכו׳. בפי׳ ב״ר מפ׳ יפין הדברים הללו ככפתור ופרח וכו׳ לא ירד בני עמכם בני כמו בנייני וכמו בינה שלי (וע׳ במ״י לעיל צד 1108), וכן מפרש בשכל טוב צד 277, והגי׳ שם ר׳ חנינא בשם ר׳ נהוראי אמר כשהיה אומר אדם דבר הגון לפני ר׳ טרפון היה אומר כפתור ופרח כלומר דבור דבר זה על אפניו ככפתור עם הפרח שלו וכשהיה אומר דבר של הבטלה היה אומר וכו׳ כלומר לא תצטרף בינתי עמכם, ולנכון העיר ביפ״ת שאין צורך לזה כי הוא רק רמז בעלמא שאין ממש בדבריו כמו שאמר יעקב על דברי ראובן, וע׳ בפי׳ מהרז״ו, ובראב״ם הועתק ר׳ חנינא ור׳ מרינוס אמרו דבר אחד בשם ר׳ אבא סוראה בשעה שהיה אדם אומר דבר נכון וכו׳ ובשעה שהיה אומר דבר של בטלה וכו׳, ובאדר״נ שם יש, ר׳ נחמיה ור׳ מרינוס בשם ר׳ נהוראי בשעה שהיה אומר דבר תקיף לפני ר׳ טרפון היה וכו׳ שהיה אומר דבר של הבטלה וכו׳: 4 וקראהו אסון בדרך. בכי״ל חסר ציון הכתוב, וכן נשתרבב מלעיל ר׳ חנניה ור׳ מרינוס, ובין השורות נוסף בכתב הספר וקראהו אסון בדרך, והגהתי עפ״י גי׳ שאר הספרים וכמו שהוא גם בפי׳ ב״ר וקרהו אסון בדרך הא בבית לא שאין וכו׳ הסכנה דהיינו בדרך, ובמה״ג שם הובא וקרהו אסון בבית לא נאמר אלא בדרך אמ׳ ר׳ אלעזר מכאן וכו׳ סכנה, ובשכל טוב צד 266 מפרש בשם ר׳ אליעזר בן יעקב אסון זה שטן שאינו מקטרג וכו׳, וכן הובא המאמר בשם ר׳ אליעזר בן יעקב בפירש״י עה״ת לעיל לפסוק ד׳ פן יקראנו אסון, (ובראב״ם לקמן מ״ד כ״ט הועתק מב״ר וקרהו אסון ובבית לא הדא אמרי אין השטן וכו׳) ולדעתי נשתבש בכל הספרים ר׳ אליעזר בן יעקב מן ר׳ אחא בר יעקב, והיה כתוב בר״ת ראב״י (וכמו שהוא בילקוט דפ״ר) ופתרוהו הסופרים בטעות ר׳ אליעזר בן יעקב, כי המאמר נובע מירושלמי שבת שם, ושם לנכון א״ר אחאי בר יעקב כתיב וקרהו אסון בדרך הא בבית לא אלא מיכן שאין וכו׳ וע״ש, וכן בתנחומא וישלח שם נאמר כך שנו רבותינו בשלשה מקומות פנקסו של אדם נפתחת (וע׳ לעיל צד 968) היוצא לדרך יחידי וכו׳ ר׳ אחא בר יעקב מייתי ליה הטעם מן הדין קרא וקרהו אסון וכו׳, ובויגש שם המאמר סתם וקראהו אסון מכאן את למד שהיוצא לדרך השטן מקטרגו א״ר יוסי בן חנינא לפי ששנינו על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן למה בשעת לידתן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, וע׳ בשבת שם, ובמקרא כאן כתוב וקראהו, ולקמן מ״ד כ״ט וקרהו: 5 אמ׳ לו מהו וכו׳. א״ל יהודה ליעקב מה כזה, הוא אדון הארץ אמר לנו דברים של טעם ואנו משיבין אותו דברים בטלים, שיראת פן יקראנו אסון, ונכונה הגי׳ מה הוא א׳ וכו׳ עח״ג, ובשכל טוב צד 266 העתיק את המאמר לפסוק ג׳ ויאמר אליו יהודה לאמר מה לאמר לומר לו הוא אמר לנו דברים של אמת וכו׳, ובלק״ט הרכיב המאמר שלפנינו עם הדרש בסמוך אמר לו יהודה הוא אמר וכו׳ ואנו משיבים לו דברים של בטלה אלא אמר הקב״ה אני עסוק וכו׳, ונראה שדלג הסופר מן שלבטלה הראשון עד שלבטלה השני, ודלוג זה נמצא גם בכי״ג: 7 מעולם לא היה וכו׳ אלא כאן. כן הגהתי וכמו שהוא בכי״ח, ובכי״ו הגי׳ כן במקום כאן כדרכו של כ״י זה; ומגי׳ זו נשתבשה הגי׳ בספרים אלא כך אמר וכו׳, והגי׳ כאן היא גם במה״ג עמ׳ 642 אמ׳ ר׳ לוי לא אמר יעקב אבינו דבר להבטלה (שלהבטלה) מעולם אלא כאן אמ׳ הקב״ה אני עוסק וכו׳, וביפ״ת נדחק לפרש גי׳ הספרים אבל יותר נראה לו להגיה כאן תחת כך ע״ש, ובשכל טוב שם הובא ויאמר ישראל למה הרעותם לי כאן אמר דבר הקודש אני עסוק וכו׳ והוא אומר למה הרעותם לי להגיד (כצ״ל, והוא דבור אחד) לאיש העוד לכם אח הוא

אבינו א׳ דבר שלבטלה אלא כאן, אמ׳ הקב״ה אני עסוק להמליך את בנו במצרים, והוא א׳ למה הרעתם לי הה״ד נסתרה דרכי וגו׳ (ישעיה מ כז):

ז) ויאמרו שאול שאל האיש וגו׳ אמ׳ ר׳ אבא אפילו עצי עריסתינו גילה לנו:

ח) ויאמר יהודה אל ישראל וגו׳ ונחיה ולא נמות מוטב תהא נפש אחת בספק ולא כולן בוודאי:

ט) אנכי אערבנו וגו׳ וחטאתי לך כל הימים זה העולם הבא שכולו יום:

1 ע׳ איכה רבתי פ׳ מה יתאונן (ג׳ ל״ט), פסיקתא פ׳ י״ז (קל״א א׳): 3 ילקוט שם: 4 ילק׳ שם, וע׳ לעיל צד 1125 ותנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ז: 6 ילק׳ שם, וע׳ בתנחומא מ״ב ויגש סי׳ ד׳ ובגי׳ כ״י לקמן פל״ג סי׳ ח׳:

1 דברי פ | של] שלא מ, ל׳ פכ | הבטלה ו | אלא] לא ת | * כאן ח] כן ו, כך לדפאכתימ, זה א[0], ל׳ ג | הק׳ ג | עסוק] פוחאגכימ, עוסק דת | את ל׳ פכ | אומר | 2 הרעתם לי] וג, הרעותם לי דפחאתימ, הריעותם להגיד לאיש כ | הה״ד] הדה היא דכתי׳ ח, היא (הוא פגכמ) דהוא אמר (א׳ פג) דפוא[1]גכי[1]מ, הוא דאמ׳ א[2], היא דהוה ת | וגו׳] מי״י וגו׳ ו, מי״י ומאלהי וגו׳ ד, מי״י אגתמ, מי״י ומאלהי משפטי פ, מי״י ומאלהי (ומאלקי ח) משפטי יעבור חכי | 3 * שאול דוחא[1]כתי] שאל לפא[2]ג | * האיש וגו׳ דו] האיש פאג, וגו׳ ל, האיש לנו וגו׳ ח, האיש לנו י, האיש לנו ולמולדתינו כ, לנו האיש ולמולדתינו ת | אבא] ח, ~ בר כהנא דפוא[2]גכת, ב״כ א[1] | עצי ל׳ ש | עריסתינו] י, ערסתינו ח, עריסותינו ואכתש, עריסתנו דפג | גילה] וחאגש, גלה דפכתי | 4 לישראל ו | * וגו׳ — נמות ל[0] וגו׳ ל, אביו וגו׳ וג, אביו דפתי, אביו שלחה הנער וגו׳ (הנער כ) חכ, אביו שלחה הנער אתי א | אמ׳ (אמר ח) מוטב ות, אמרו מוטב כ, א״ל מוטב י | תהא] שתהא חי, ל׳ כ | אחד ח | ספק (בספק ח[0]) חכ | ולא] ואל ימותו א | 5 כלן א[2], כולם דות, כלם א[1]י, כולנו כ, כלנו ח | בוודאי] ח, בוודיי ו, בודאי דאגכתי | 6 * אנכי — וגו׳ וג] אנכי אערבנו די, אנכי אערבנו מידי תבקשנו ת, ל׳ לפחאכ | וחטאתי — הימים] פאכת, וחטאתי לאבי כל הימים חש, כל הימים דוי, ל׳ ג | זה כל כ | שכולו יום] שכלו יום פחא, ל׳ ו |

שהנביא אומר למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה׳ וגו׳, והמאמר קשה להבין, כי הקב״ה לא היה עסוק באותו זמן להמליך את בנו, כי הוא היה כבר מלך, ונראה שהאגדה אמ׳ הקב״ה אני עסוק וכו׳ ידועה היתה והשתמשו בה כאן לדרוש את המקרא למה הרעותם וגו׳, והאגדה עיקרה בדרשו של רבי (שמקצתו נמצא גם בספרי שלפנינו דברים פי׳ א׳) באיכה רבתי שם, רבי אומר בני תורעמנין אדם הראשון וכו׳ מתרעם לפני וכו׳ אף יעקב כן אני עוסק להמליך את בניו (כ״ה בדפ״ר וד״ו שם) במצרים והוא מתרעם ואומר נסתרה דרכי מה׳ וכו׳, וכן בפסיקתא שם אף יעקב עשה כן אני עסוק עם בנו להמליכו על ארץ מצרים ויוסף הוא השליט על הארץ והוא מתרעם לפני ואומר נסתרה דרכי מה׳ וכו׳, ולפי״ז אמר הקב״ה כן על מה שאמר יעקב נסתרה דרכי והתרעם על הקב״ה שהרע לו בזה שיוסף איננו, והקב״ה חשבה לטובה להמליכו במצרים, וכאן כונת המאמר שהתרעם יעקב לבטלה שאמר למה הרעתם ולא ידע שמן ה׳ היה, ואמר הקב״ה אני עסוק להביאו אל יוסף והוא אומר למה הרעתם וכו׳, ותפסו בשיגרה את הלשון אני עסוק להמליך וכו׳ כמו שנדרש בתחילה על תרעומת יעקב בכלל ובצירוף הכתוב נסתרה דרכי וכו׳, והדרש למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה וכו׳ על יעקב אבינו מרווח הוא, ע׳ לקמן פצ״ד סי׳ ג׳ ותנחומא ויגש סי׳ ב׳ ושהש״ר א׳ ד׳ ואגדת בראשית פס״ב (ס״א) ופס״ה (ס״ד): 3 אפילו עצי עריסתינו. בפי׳ ב״ר גורס ומפרש לנו ולמולדתינו אפילו עריסותינו גילה לנו קטנים המוטלים בעריסה, אולם בכל הספרים גרסינן עצי עריסותינו ומשמע שהכונה למיני העץ שהעריסות עשויות מהם וע׳ ברא״ם וביפ״ת, וברש״י עה״ת הובא הדרש ג״כ למלות לנו ולמולדתינו, ובלק״ט ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו א״ר אבא בר כהנא אפי׳ עצי עריסותינו גילה לנו, אכן בשכל טוב שם מפי׳ ויאמרו שאול שאל האיש כפל הדיבור אמר רב אבא בר כהנא שאפילו בני (וני׳ שצ״ל עצי) עריסתינו גילה לנו, ומשמע שאין דורש מלת ולמולדתנו אלא כפל הלשון שאול שאל, וכן הועתק הדרש במדרש אגדה, וכן במה״ג שם ויאמרו שאול שאל האיש לנו אמר ר׳ אבא אמרו לו לא הניח דבר שלא שאל אותנו עליו אפי׳ עצי עריסותינו גלה לנו, וע׳ בנחמד למראה וצ״ע: 4 מוטב תהא וכו׳. בכי״ל ובכי״פ מאמר זה (מן ונחיה עד בוודאי) נעדר, אולי מפני שנדרש כבר כן בהוספה מתנחומא לעיל צד 1125, והשלמתי המאמר כמו שהושלם בכי״ל בין השורות בכתב הספר ובדיו דיהה, ודרשו ונחיה עשה שנחיה בודאי ואף שספק הוא אם בנימין יחיה, מוטב שנפש אחת, בנימין, תהא בספק ולא כולנו בודאי מיתה שנמות ברעב, וע׳ מש״כ לעיל שם, ובתנחומא מ״ב שם איתא אמרו לו טוב לך לאבד נפש אחת ולא שבעים, ובלק״ט הועתק ויאמר יהודה אל ישראל אביו מוטב שתהא וכו׳ ולא כלם בודאי, ובמה״ג שם ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אמ׳ ר׳ אבא (ונשתרבב מלעיל) כך אמ׳ לו יהודה לאביו מוטב שתהא וכו׳ ולא כלנו בודאי הדה היא ונחיה ולא נמות, ובשכל טוב שם הובא הדרש לפסוק ד׳ אם ישך משלח את אחינו אתנו וכו׳ דרשו אנשי עיר הקדש שכך אמרו לו מוטב תהא וכו׳ ולא כולנו בודאי (ומרש״ב שם אות ג׳ נעלם מה שכ׳ באות ו׳), וכלשון המדרש נמצא גם בספרו של פילון דע יוסיפו צד 68 שיעקב חשב בדעתו שמוטב תהא נפש אחת בספק וכו׳, וע׳ גם יוסיפוס קדמוניות ס״ב פ״ו ה׳: 6 שכולו יום. וכן הובא במה״ג עמ׳ 643 ובשכל טוב צד 267, ובכי״ו הגי׳ רק זה העולם הבא בלי מלות שכולו יום, (אכן גם תחלת המאמר הסמוך ליתא שם, ע׳ בהערה הבאה), וכ״ה בלק״ט וברש״י עה״ת וחטאתי לך כל הימים לעוה״ב, וגי׳ זו נראה עיקרית שכל לרבות העוה״ב וכמו שהוא במשנה ברכות סוף פ״א (ובמשנה שבירושלמי שם הגי׳ כל ימי חייך העולם הבא וכו׳), ונתוסף אח״כ שכולו יום לבאר שכוון לעוה״ב לפי שכולו יום, וע׳ במדרש תהלים סוף מזמור כ״ג לאורך ימים ליום שכולו ארוך אלו חיי העולם הבא (וע״ש גם בסי׳ ה׳), ובפסחים ב׳ ב׳ לעולם הבא שהוא דומה ליום, אבל באמת אין לומר כן כי לפי הוספה זו משמע שטעם הכתוב כל הימים דוקא עוה״ב, ואינו נראה אלא שריבה גם עוה״ב מכל, והכונה בעוה״ז ובעוה״ב וכמו שהוא בתנחומא מ״ב שם וכן אמרתי לאבי וכו׳ הרי אני חוטא לפניך בשני עולמות בעולם הזה ולעולם הבא שנאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים, וכן רש״י עה״ת לקמן מ״ד ל״ב מפרש להיות מנודה בב׳ עולמות, והרא״ם שם נתקשה בזה, אבל לפי מש״כ הדברים ברורים, ובבחיי שם מפ׳ ג״כ וזהו שהזכיר כל הימים בעוה״ז ובעוה״ב כלשון הכתוב (דברים ו׳ כ״ד) לטוב לנו כל

י יא) כי לולא התמהמהנו וגו' ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא ר' לוי יא בש' ר' תנחום בר' חנילאי תאמר אותה החרדה שהחרדתי לאבא ויאמר מי אפוא (בראשית כז לג) היא שנזדעזה עלי כאן אתמהא:

קחו מזמרת הארץ בכליכם ר' יהושע דסיכנין בש' ר' לוי דברים שהן מזמרין בעולם חלזון חימר קטף ומורן אגרו וטרי, מעט צרי קטף, דבש יהודה בר' אמר דבש בריא

2 ילקוט שם: 4 ילק' שם: 5 ע' ט"ל הט"יס כנה ג' ד':

1 כי — וגו' ל' פוחאכי | לולי דגת | * התמהמהנו דגת] התמהמנו ל | וגו'] כי עתה שבנו זה פעמים ת | ויאמר — ישראל ל' א^{2} | אליהם] להם ת, אליו ח | * אביהם — אפוא] אביהם.. איפוא (איפא פ) דפו^{0}י, אביו אם כן איפה ח, אביהם.. איפוא (איפה א^{1}כ) זאת עשו א^{1}גבת, אם כן איפה זאת עשו א^{2}, וגו' ל | 2 תנחומא פ | בר'] בר ת, בן ד, ל' פו^{0}אג | חנילאי] חכינאי ת, ל' פו^{0}אג | תאמר] אמ' ח, אמר אבינו יעקב תאמ' ת | חרדה חי | לאבא] פוחגי, את אבא דת, את אבי א | ויאמר] שאמר ח, שנ' פאג | איפוא גי, איפא פ, איפה חא | 3 היא] א^{1}ג, הוא דפא^{2}י, הוא הצד ציד היא וחת | נזדעזעה פחא^{2}כ, נזדעזעא א^{1}, שנזדעזע י | * עלי כאן דפחא^{01}א^{2}גב^{0}תי] עליי כן ו, עליכון ל, הארץ ואמרה עלו מכאן א^{1} | אתמהא] אם אתמ' ג, ל' חאי | 4 בכליכם] והורידו לאיש מנחה כ, ל' פוחגי | יהושוע ת, יהודה כ | דסכנין | בשר"ל א^{1} | שהם חא^{1} | מזמרים א^{1}ת | 5 חל חלזון פחא^{2}גכ, חלחלוין ו | חמר דפאכתי, חומר ו^{0}חג | קטיף ו | ומורן] גכ, ומורי י, ומור דפהאת, חמורי ו | אגרו] אגדו ג, אגרי פא^{1}י, אגורי א^{0}א^{2}ת, איגורי ד, ואגדו ח, אגרוטרי כ, ל' ו | וטרי] פהאג, וטרו ו, ל' דכתי | מעט] וחאגע, ומעט ד, מעט דבש י^{1}, ומעט דבש ומעט ת (מעט — קטף ל' פכ) | קטף] וחגעי^{1}, בלסם קטף דת, ל' א | מעט דבש דפוחא^{1}גכתי, ומעט דבש א^{2} | יהודה] פואגכ, ר' ~ דחת | בר'] ד^{1}א^{1}גכ, ברבי פ, ביר' ות, ב"ר ד, בר אמי א^{2}, ל' ה | או' וח, דרש א^{1} | (דבש — כאבן ל' חי^{1}) | דבש ל' א^{1}ג | ברי פוא, כדי ג |

הימים שפירושו כן, וכן ברש"י סוטה ז' ב' ד"ה עצמותיו כתוב שנידה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים אפילו לעולם הבא וע' גם בגי' כ"י לקמן פצ"ג ובמ"י שם: 1 אם כן אפוא. כן השלמתי, לפי שעל זה מוסב הדרש, ודורש גזירה שוה אפוא אפוא שיעקב חשב שהוא חרד על בנו לפי שגרם ליצחק לחרד חרדה גדולה כמו שנאמר שם, וע' בהוספת כי"ת במ"י לעיל צד 1024 אות 5, ובמדרש אגדה הובא ויאמר וכו' אם כן איפוא אותה חרדה שהחרדתי לאבא שנאמר ויחרד יצחק חרדה גדולה ויאמר מי איפוא היא שנזדעזעה עלי, וע' גם בלק"ט (ובכי"ו חסר תחלת המאמר עד תאמר, והושלם בגליון בכתב אחר עח"ג): 4 שהן מזמרין בעולם. מפרש זמרת מלשון זמרה, והיינו דברים שמזומרים בעולם כלומר שמפורסמים בחשיבותם והאנשים מזמרים עליהם, וצוה יעקב ליקח דברים חשובים מלבד אותם המפורשים בקרא, וכמו שמונה והולך אותם, ומזמרין לדעתי הוא בינוני פועל (ולא פיעל), ורש"י עה"ת מפרש מזמרת האיץ מתורגם מדמשבת בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם, ובת"י א' מתורגם ממה דמשתבח בארעא, ובשכל טוב צד 267 הובא זאת עשו קחו מזמרת הארץ ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אומר דברים שהם מזמרין בעולם דברים שבני העיר משבחין אותם, ובמה"ג עמ' 643 מהו מזמרת הארץ אמ' להן קחו עמכם דברים שהם מזמרין עליהן ותמהין (ותמיהין עליהן) כשיראו אותן, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א מפ' דברים שהן מזמרין (שהם מזמרים) בעולם משובחים בעולם: 5 חלזון חימר קטף וכו'. בפי' ב"ר כי"א מל"א מפ' חלזון שצובעין ממנו תכלת, חמר יין, קטף שרף מעצי הקטף, ומר (בכי"ט ומור) שמן המור, איגור (אגורי) הוא שמן זית ראשון שבראשון (ע' מנחות פ"ו א') ונקרא שמן אגורי (אגור), אולם אי אפשר לפרש קטף שרף מעצי הקטף, לפי שבסמוך המדרש מפ' שצרי הוא קטף, וביפ"ת מפ' חמר קטף כמו חומרתא דקטיפתא בשבת נ"ז ב' שהיא מין תכשיט, וע' גם בעמת"ל ח"ב צד 55 ובעה"ש ע' חמר (צד תל"ה), ואולי חמר קטף הוא יין משובח מענבים גדולים, וקטף (ובכי"ו הגי' קטיף) כמו בכתובות קי"ב א' קטופי דחוו קיימו כי עגלי וע' גם ב"ק קי"ג ב', ובסורית נקרא קטף ירק הגדל בגינה[1] (ומין אחד ממנו נקרא באיוב ל' ד' מלוח) וכן בערבית, וירק זה אינו גדל גם עתה במצרים, ראה לעף, דיא פלורה דיר יודען ח"א צד 345 וצ"ע, ואגור נזכר במשנה כלים פי"ז מ"ח כזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני זה אגורי, ובברכות ל"ט א' א"ר אבהו לא אגורי שמו אלא אברוטי שמו וכו' ולמה נקרא שמו אגורי ששמנו אגור בתוכו, וע' גם ירוש' ביכורים פ"א ס"ג ד', ובערך מלין צד 14 כתב שאגור הוא מקום בערביא, וזית נקרא אגורי על שם מקומו, וכן כאן הכונה למור איגורי, זאת אומרת מור הבא מאגור, ולדעתי אין לפרש שיכוונו כאן למקום בערביא כי מפורש הוא במקרא קחו מזמרת הארץ, וא"כ הדברים האלו באים מארץ ישראל, ומטעם זה אין לאמר לפי המדרש שאגור היא עיר במצרים כמו שחשב לעף אצל קרויס צד 7, לפי שאם ידעו שאגר היא במצרים לא דרשו שיעקב שלח ליוסף לארץ מצרים בתור דבר חשוב מור הנמצא במצרים, ואם אגר עיר היא, ע"כ היא עיר בא"י, וכן משמע בתוספתא דמאי פ"ד כ"ג הניח קסרי ומצא אגרי וכו', ומלת וטרי הנמצאת בכל כ"י (ובכי"כ הגי' אגרוטרי) ליתא בדפוסים ובכי"ת המאוחר ובילקוט, וברוב הכ"י נמצא גם חל חלזון (ובכי"ו הגי' חלחלוין, וע' בתוספתא פיאה פ"א ז' אף בנות שוח וחלחלוחין וצ"ע), ונראה לפרש עפ"י הספרי דברים פי' שנ"ד וספוני טמוני חול ספוני זו חלזון טמוני זו טרית חול זה זכוכית, ובמגילה ו' א' הגי' זכוכית לבנה, ורש"י שם מפ' שפוני זה חלזון שהוא דבר חשוב, ספון חשוב בלשון ברייתא, טרית דג שקורי' טונינא, זכוכית לבנה היוצא מן החול וכו', ואפשר עוד לאמור שנכונה גי' כי"כ אגרוטרי בתיבה אחת והיא שם עיר, וסעד לזה בתוספתא שביעית פ"ז י"ג אוכלין ברגילה עד שיכלו אגוטרי (וע' בחסדי דוד שם), ואולי נשתבש גם בברכות שם אברוטי מן אגרוטרי, וע' בד"ס שם ובקרויס צד 9, וכל זה צע"ג: קטף וכן מתורגם בת"א ובתרגומים האחרים, ובברייתא בשבת כ"ו א' אמר ר' שמעון בן אלעזר צרי אינו אלא שרף מעצי הקטף, ובדפוסים וכי"ת הוסיפו פירוש בלסם, וליתא בכ"י ובערוך ע' צרי ובילקוט דפ"ר, וע' באבן עזרא בראשית ל"ז כ"ה ולעף, דיא פלורה דיר יודען ח"ג צד 390 וח"א צד 196: דבש בריא כאבן. בפי' ב"ר דבש בריא כאבן קשה, ונראה שכונת יהודה ב"ר לאמור שאין טעם המקרא דבש תמרים או דבש דבורים, אלא דבש הנעשה מענבים, שמבשלים את יינם עד שנעשה קשה, ונקרא עוד היום בערבית היבש, ומביאים אותו מא"י למצרים, וע' געזעניוס־בוהל ע' דבש, ובשהש"ר

[1]) Gartenmelde.

כאבן, נכאת שעוה, ולוט מסטיכי עבידה בול, בטנים ושקדים משח דבטנין ומשח דלוזין:

יב יג) וכסף משנה קחו בידכם ר' יצחק אמ' שמא הוקר השער:

ואת הכסף המושב וגו' אמ' להם הרי הכסף והרי דורון והרי אחיכם, צריכיתון מילא אחרי, אמ' ליה צלותך אנן בעיין, אמ' להון אין צלותי אתון בען ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש וגו':

פרשה צב

א מג יד) ואל שדי יתן לכם רחמים ר' פינחס בש' ר' חנן דציפורין פתח אשרי הגבר אשר היסרנו יה וגו' (תהלים צד יב) ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדינו (שם שם), מה כת'

2 ילקוט שם: 3 ילק' שם: || 6 ילק' עקב כ' תת"כ, תהלים כ' תת"כ, ילק' מכירי תהלים ל"ד סי' ע"ו, לעיל לד 282:

1 * נכאת פהאתעי[1]] ונכאת לדו, נכאות ג, נכות ש | שאוה ג, שאבה ן | (ולוט — בול ל' י[1]) | מסתיכי וע, מסטכי פ, מוסטכי ח, מצטוכי ש, מוצטכא ד, מצטכא ת, מפטדי ג, שטרי א[1], ששרי א[2] | * עבידה בול וחגש] עבידא בול (?) פ, עבורי בול א[2], וגבורי בול א[1], עביד הביל ל, ל' דת |.בוטנים ח | דבטנין] וחגב, דבטנים דתעשי, דבוטנין פא | משח ן, ומעט א[2] | * דלוזין וחא] דלוזי' ש, דלוזים ע, דליזין ג, לוזין פ, דלחין לכ, דשקדים דת, דשקדים ומשח דלוזים י | 2 קחו ל' ן | * בידכם דהאגכתי] בידכם וגומ' ל, ל' פו | א"ר יצחק ת | * שמא הוקר דפחתש] שמא הוקיר אבי, [שמא ן[0]] הוקיר ן, שנים הוקיר ג, שמה ודוקיני ל | 3 את ג | וגו'] וה, בפי אמתחותיכם (אמתחתיכם א[2]) פאכ, וגו' ואת אחיכם וגו' ד, ואת אחיכם ת, ל' גי | הכסף] כסף ג, הדורון י | דורון] וג, הדורון דהאת, הכסף י, אחיכם פכ | אחיכם] דורון פכ | צריכיתון] א[1]ג, צריכיתו' י[1], צריכתון פא[2]כ, צריכין אתון (אתם ה) דוחת | מילא] פוא[1]כי, מילתא דא[2]ת, למלתא ח, ל' ג | אחרין] פא[1]כי, אוחרי דת, חורי ן, אחריתי א[2], אחריני ח, ל' ג | 4 אמ'] פו, אמרי א[1]א[02], אמרין דהגתי, אמרו כ | ליה] לה ן, אין פכ | אנו א[1]א[02]י | בעין י, בעי ן, בעינן ח | אמ' להון] אמ' לון י, א' א[1]א[02]ג, ל' ן | אין] אם דפא[1]א[02]כת, ואן ן, ואי חי, ואם ג | (צלותי — בען] כן פכ) | בען] ג, בעין י, בעיין דחאת, בעיי ן | יתן — רחמים ל' ן | לפני האיש] י, ל' דפוחאגכת | 5 וגו' ל' פאגכתי || 6 ואל שדי ל' א[1]ג | יתן — רחמים ל' פוא[1]ג | א"ר עי (תהלים) | פינחס] ן, פנחס דפא[2]גכתעי (שם) מ, תנחום א[1] | בשם רב ע, ל' ג | חנן] פובעמ, חנין דא[2]תי (שם), יוחנן א[1], ל' ג | * דציפורין פתח דות] דציפורי (דציפרי א[2], דצפורי כמ) פתח אכמ, דציפורין ל[0], דצפורי פי (שם), פתח ג, ל' י (שם) | 7 תייסרנו וגכת, ל' לע | יה ל' י (שם) | וגו'] ן, וכו' י[1] (שם), ומתורתך תלמדנו כ, ל' דפאגתמ | ואם] ר' פינחס בשם ר' חנן דציפורין אשרי הגבר וגו' ~ ן | להפקיד גש, להפקיר א[1] (וכן בסמוך) | מתורתך פוא[1]כתי | תלמדנו | ומה ן, ל' י | כת' באברהם] וגת, כתיב.. דפאכמ, באברהם כתיב י |

שם דורש ר' יהודה ויראם את בית נכתה דבש בריא כאבן הראה להם, ור' יהודה הוא אחד עם יהודה בר' כאן (וגם כאן גי' הדפוסים ר ב י יהודה עח"נ). וכ"ה לעיל צד 299 ר' יהודה במקום יהודה ברבי וע' במ"י שם וצד 353 וצד 1065, שוב ראיתי מש"כ בפלורה דיר יודען ח"א צד 93 ע"ש: 1 נכאת שעוה. וכן מתורגם בת"י א' שעוא, ובת"א שעף, ובתרגום השומרוני מתורגם צרי שעבה, ונכאת קטף, ולפי הענין שעוה כאן הוא מין בושם, וע' בעמת"ר ח"ב צד 502, והועתק בערוך ע' נכאת וע' לט: מסטיכי עבידה בול. כן הגהתי עח"נ, וגם לפני בעל פי ב"ר היתה גי' זו שמפרש ע ב י ד ה ב ו ל מבולבלת חתיכה אחת, וכן היתה לפני השכל טוב צד 267, והוא מפ' ועשוי הוא בולים כבולים של מלח וע"ש, ובערוך ע' לט הועתק רק ולוט מסתיכי, ובפי' ב"ר בדפ"ר הגי' מצטוכי, ומפ' מסטיגה בלעז, ובפי' ב"ר כי"ט מל"א מוסכא (ובכי"א איתא מ ו ס ט ג א בלעז מושגא) והוא ג"כ מין שרף[1]), וע' בסוף מאמרו של טהעאדאר על הלעזים בפי' ב"ר בס' היובל לכבוד ר"א שווארץ ולעף פלורה ח"א צד 197 ובמבוא לתנחומא מ"ב צד ס"ה ב': ומשח דלוזין. כן הגהתי וכ"ה בערוך ע' לוז-ועח"נ, ולוז הוא שקד בלא"ר, וכן מתורגם בת"י א' ומשח דבוטנין ומשח דלוזים, ובפי' ב"ר מוסיף והן גרגרים: 2 שמא הוקר השער. מפרש משנה לשון כפול (ולא שני, ע' אבן עזרא), ולמה הוצרכו ליקח כסף כפול, לפי שירא יעקב שמא בינתים הוקר השער, וכן מפורש בפירש"י עה"ת, והגי' הוקר היא גם בשכל טוב שם ובמדרש אגדה, ובלק"ט הגי' א"ר יצחק שמא ה ו ק י ר השער, ופילון דע יוסיפו צד 69 אומר ג"כ שלקחו כסף כפול, אלא שהוא מפרש שכסף משנה הוא כלל לכסף ה מ ו ש ב באמתחתם וכסף הנצרך להם לקנות תבואה הדשה, ושני מיני כסף אלו נכללים בכסף משנה: 3 הרי הכסף וכו'. הנה יש לכם כסף ומתנה ואחיכם, הצריכים אתם עוד דבר, אמרו לו תפילתך אנו צריכים, אמר להם יעקב אם תפילתי אתם צריכים ואל שדי וכו', ובמה"ג עמ' 643 הועתק וכסף משנה קחו בידכם אמ' להם הרי כסף והרי דורון והרי אחיכם צ ר י כ י ן א ת ו ן מ ל א (מילא) א ו ח ר י אמרו ליה א י ן צלותך אנן ב ע י י אמ' להון אם צלותי אתון ב ע י י ואל שדי יתן לכם רחמים, וע' גם בלק"ט ובשכל טוב:

פרשה צב. בדפ"ר נסמן פ"צ, ובכי"א א' הסימן חסר, ובמקרא כאן ראש סדר, וע' במ"י לעיל ראש פ"צ: 6 אשרי הגבר וכו'. פתיחה זו נסדרה גם לעיל ראש פרשה מ' לפסוק ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה וגו', ושם מסיים ולא קרא (עליו) תיגר א ל א ו י ר ד א ב ר ם מ צ ר י מ ה וגו' (וכ"ה בילק' עקב [ושם נשמט הציון בראשית רבה, לפי שתחלת המאמר עם הציון חסר כבר בדפ"ר] ותהלים שם עח"נ, ואח"ז נסדר שם מאמר ר' חמא וכו', ומאמרי ר' אלכסנדרי ור' יהושע ב"ל השמיט הילקוט, ואפשר שהעתיק החלק הראשון מפ"מ והחלק השני מכאן) וכאן הסמיך לה עוד מאמרים אחרים המדברים משכר יסורים, ומסיים במאמר ר' פנחס בש"ר הושעיה, ובערוך ע' אשר ה' הועתק מכאן ואל שדי יתן לכם רחמים א"ר פנחס בשם ר ב ח נ ן (והערת בעה"ש שם היא טעות) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וכ' ע ד ס ו ף ה פ ר ש ה, ובפי' ב"ר מפרש ואם בא להפקיד (כ"ה בדפ"ר, וצ"ל להקפיד) על היסורין ומתורתך

[1]) μαστίχη, Mastix.

באברהם ואברכך ואגדלה שמך וגו' (בראשית יב ב) כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא 58b קרא תגר, אף את אם באו עליך ייסורין לא תהא מקפיד ולא קורא תגר, אמ' ר' אלכסנדרי אין לך אדם בלא ייסורין, אשריו לאדם שתורתו ייסורין, אמ' ר' יהושי' בן לוי כל ייסורין שבאין לאדם ומבטלין אותו מתורתו ייסורין שלתוכחת הן, וכל יסורין שאין מבטלין אותו מתורתו ייסורים שלאהבה הם, ר' חמא חד סגיא נהורא דלעי באוריתא, אמ' ליה שלם לך בר חוריה, אמ' ליה מה את שמע

2 ע' תנחומא כי תלא סי' ג' : תנחומא ע"ב מקץ סי' ט"ז : 3 תנחומא מ"ב שם, וע' ברכות ה' ס"א :

1 ואברכך ואגדלה] ואברכה.. ד[1]א[2]ת, ואגדלה ואברכה י (שם) | שמיך ת | וגו'] ו, ל' דפאגכתימ | וכיון ו | 2 קרא ל' ג | תגר] פא[1]מ, תיגר דוגכת, עליו תגר א[2], תגר (עליו תגר י (שם)) אלא וירד אברם מצרימה י | (אף את — תגר ל' ימ) | אתה פאכ, ל' ת | ייסורין] פוא, יסורין דגכת | אל ו | תהא מקפיד] תקפיד פא[2]כ, תפקיד ג, תפקיר א[1] | ולא ל' א | קורא] תקרא פכ, ל' א | תגר] פא[1], תיגר וגכ, אתגר א[2], קטיגור דת | אלכסנדראי מ, אליכסנדראי א | אין — בלא] אשרי אדם שאין לו א[2] | 3 ייסורין] וא[2]גת, יסורין מ, יסורים ד, ייסורין תפקיד א[1], יסורין כיצד אדם חושש את שינו ואת (או את כ) עינו ואינו (אינו כ) יכול לישן ממנו ונמצא ער כל הלילה והעוסק בתורה ער זה (בתורה זה כ) ער וזה ער פכ | אשרי פואכמ | אדם פאכ, מי מ | שתורתו ייסורין] ג, שתורתו ייסוריו (יסורין מ) וא[2]מ, מתורתו ייסוריו א[1], שיסורים (שייסורין ת) באים עליו שנאמר ומתורתך תלמדנו דת, שמקבל עול תורה ויסוריו בה (בא כ) ועד (וער כ) עומד עליה פכ | יב"ל א[2]ת | ייסורין] פואג, ייסורים ת, יסורין כמ, יסורים ד | שבאין] פכ, שהן באים (באין א[1]) וא[1]גת, שהם באים דמ | לאדם] ואגמ, על האדם (אדם פ) דפכת | 4 ומבטלים ת, ואין מבטלין אמ | מתורתו] פו[0]אגכמ, מדברי תורה דת | ייסורין] פוא, יסורי' (-ים ד[1], -ין גכתמ) דגכתמ | תוכחות ו, תוכחה פ, אהבה אמ | הן] פואגכ, הם דתמ | וכל] וג, אבל דפכת, ואם אמ | יסורין] יסורי' (-ים ד[1], -ין כת) שהן באים (שהם באין ת, שבאין כ) על האדם דכת, ייסורין שהן באין (-ים ג) לאדם וג, ל' פאמ | שאין] ואין דכת, ואינן ו, אין פג, ל' אמ | אותו ל' א[2]ג | מתורתו] פוא[1]גכמ, מדברי תורה דת, ל' א[2] | ייסורין ואגת, יסורים (-ין כמ) דכמ, הן פ | אהבה] תוכחת א[2]מ, תוכחה א[1] | 5 הם] הן ואגכמ, הן כדכתי' (דכת' ת) כי את אשר יאהב י"י יוכיח דת, ל' פ | חמא] פו[0]אגכ, חמא חמא תי, חמא חזא ד, אחא חזא מ | סגיא] א[2], סגי דפוא[1]גכתימ | נהור פאגכמ, נוהרי ו[0] | דלעי] אמ, לעי פכ, יתיב לעי דת, דיתי (דיתיב י) ולעי גי, הוה יתיב לעי ו | באוריתא] פאכתי[1], באורייתא דגמ, באוריתיה ו | לו א[1] | שלם] פואגכשי, שלום דתמ | עליך ת, עליך י (שם) | חוריה] חוריא גי, חריא דת, חירייה ו, חורין פא[01]א[2]כשי (שם), אוריין א[1], אורין מ | אמ' לה ו, ל' י[1] (שם) | מה את שמע] א[2], מה את שמיה מ, ומה את שמיע ו, מה (ומה י) את ידע א[1]שי[1] (שם), מה את מפלי בשמיה פכ, מהיכן שמיע לך (לך אלא ת) דת, ל' י |

תלמדנו שיקבלם מאהבה, וכונתו שילמוד מיסורי האבות המפורשים בתורה לקבלם מאהבה, וכן מפרש בלק"ט מאבות העולם שבא עליהם יסורים ולא הקפידו כלפי שכינה אף אתה וכו' אל תקפיד, ובמה"ג עמ' 646 הובא זה הוא שאמ' הכת' אשרי וכו' יה ואם (אמ' ר' פינחס אשרי הגבר אשר תיסרנו ואם, ע"ש צד 817 ובח"נ) בא להקפיד ומתורתך תלמדנו מה כת' באברהם ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וכיון שבא עליו רעב לא הקפיד ולא קרא תיגר אחר הקב"ה וכן יצחק ויעקב קבלו עליהם ייסורין ולא קראו תיגר אחר הקב"ה אף אתה וכו' אל תהי מקפיד ואל תהי קורא תיגר, וע' מה שהבאתי לעיל צד 1064 אות 2, ובתנחומא תצא שם איתא אשרי הגבר אשר תיסרנו וכו' אמר ר"א בן יעקב צריך אדם להחזיק טובה להקב"ה בזמן שהיסורין באין עליו וכו' אמר ר"ש בן יוחאי אם מת לאדם בן לא יהא קורא תגר וכו': 3 שתורתו ייסורין. כ"ה הגי' בכ"י שציינתי, ונכונה היא, והכונה שיסורים באים לו מתוך שיגע בתורה ועסק בה, ובמה"ג שם הגי' אשריו שלאדם שתורתו ייסוריו (וכ"ה בכי"א ב' ובבדרשי המובא בא"א), ובכי"פ וכי"כ הוסיפו כיצד אדם חושש את שינו וכו' עח"נ, והוספה זו נובעה מתנחומא מ"ב שם אמר ר' ביסנא אין אדם בעולם שאינו בא לידי יסורין הוי אדם חושש בעינו אינו יכול לישן בשינו אינו יכול לישון אלא ער כל הלילה ואדם ער כל הלילה ויגע בתורה זה ער וזה ער הוי אשרי אנוש שיסוריו בתורה, ואח"כ הובא שם ד"א ואל שדי אמר ר' אלכסנדרי אשרי אדם שיסורין באין עליו והקב"ה אומר להם די שיש להם סוף מי היה זה זה היה יעקב וכו', וקרוב לזה הגי' כאן בדפוסים ובכי"ת עח"נ, וע' גם במ"כ וביפ"ת: - כל ייסורין וכו'. ברש"י ברכות ה' א' ד"ה יסורין מפורש יסורין של אהבה הקב"ה מייסרו בעולם הזה בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכיותיו, ושם איתא פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' אחא בר חנינא חד אמר אלו הם יסורים של אהבה כל שאין בהן בטול תורה שנ' אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וכו', ובתנחומא שם הדרש זש"ה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו מהו אשרי הגבר אמר ר' יהושע אם באו עליך יסורין והייתה יכול ליגע בתורה יסורין של אהבה הן ואם לא הייתה יכול ליגע בתורה יסורין של מרדות הן אשרי הגבר וכו', ובדפוסים וכי"ת הוסיפו בשיבוש את המקרא כי את אשר יאהב ה' יוכיח עח"נ: 5 ר' חמא וכו'. לפי גי' הכ"י נראה לפרש שרבי ראה סומא אחד שיגע בתורה וא"ל שלום עליך בן חורין, וא"ל ההוא סומא האם שמעת שהייתי (בן) עבד ונשתחררתי, וא"ל רבי לא אלא קראתיך בן חורין שאתה בן חורין לעוה"ב, לפי שהנך עוסק בתורה עם כל יסוריך, וע' לעיל צד 72 וש"נ ובמדרש תהלים צ' סי' ט"ז ובויק"ר פכ"ט סי' ב', והלשון מה את שמע כמו בירושלמי כתובות פי"ב ל"ה א', מה את טב מן רבך (הטוב אתה מן רבך), וע' ירוש' מו"ק פ"ג פ"ב א' ומה את סבר דאת חביב עלי כר' לעזר (החושב אתה וכו'), ובכי"פ וכי"כ הגי' מה את מפלי בשמיה וכו' כלומר למה אתה שוחק בי וכו' (ע' לעיל צד 1116), ושם נוסף דאבוה הוה עבד משוחרר עח"נ, וכן מפרש בפי' ב"ר שאביו היה עבד משוחרר, ובדפוסים הגי' ר' חמא חזא, ובכי"ת ובילקוט ר' חמא חמא, ונראה שגי' זו נתהותה בטעות מפני שחשבו שחמא הוא שם האמורא, ולא כן הוא, אלא הוא פעל, ובדפוסים ובכי"ת הגי' מהיכן שמיע לך וכו', ולגי' זו משמע שאמת הוא שהיה בן עבד, אולם לגי' הכ"י נראה כמו שפירשתי, ובמה"ג עמ' 647 הועתק רב חמא סגי נהורא הוה יתיב לעי באורייתא עבר עליה ר' יוחנן אמ' ליה שלם עלך בר חוריא

דהוא גברא בר עבדין, אמ׳ ליה לא אלא שאת בר חורין לעולם הבא, אמ׳ ר׳ יודן כת׳ אם שן עבדו או שן אמתו יפיל וגו׳ (שמות כא כז) מי שייסורין באים עליו על אחת כמה וכמה, ר׳ פינחס בש׳ ר׳ הושעיא אשרי הגבר אשר תייסרנו יה, י״י אין כת׳ אלא יה, כזה שהוא נידון לפני הדיין הוא א׳ יה, כך אבינו יעקב מי שהוא עתיד לומר לייסורים דיי, הוא א׳ לייסוריי דיי ואל שדי יתן לכם רחמים:

ב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא וגו׳ (תהלים לב ו) זבדי בן לוי ור׳ יהושע בן

2 ע׳ מכילתא משפטים פ״ט ותנחומא כי תצא סי׳ ב׳ וברכות סס: 3 ילקוט ד׳ קמ״ט: 6 לעיל לד 672 וש״נ:

1 דהוא] וגש, דההוא דפאכתמ, ההוא ו, א״ל ההוא י (שם) | גברא] גבר ג, גברא דהוא פכ, ל׳ שמ | עבדין] ואגש[1]מ, עבדי׳ ד, עבדי ת, עבדין דאבוה הוה עבד משוחרר פכ | אמ׳ ליה] פוגכתי (שם), א״ל א[2]ימ, אמר לו א[1], אמ׳ ד | לא] לה ג, ל׳ א[1]י | אלא ל׳ פאימ | את ג, אתה א[1] | בר חורין] פא[1]גתי (שם) מ, בן.. דא[2]י, בר חירין ו, משוחרר כ | כת׳] פוגכת, כתי׳ די, מה כתיב א | אם] פאגכי, ואם דות | 2 או] אם ג (או — אמתו ל׳ פוא) | * יפיל דבת] יפול ל, ל׳ פואג | וגו׳] פוא[1], וכו׳ א[2], לחפשי ישלחנו וגו׳ כ, לחפשי ישלחנו ד, לחפשי.. תחת שנו ת, ל׳ ג | מי שייסורין] ואגכ, משיסורין פ, ומה הללו שאינן (שאינו ת) בכל גופו של אדם אלא באחד מאיבריו אמרה תורה לחפשי ישלחנו מי שיסורים (שייסורין ת) דת | באין פואגכ | עליו] פואגכ, ~ שהן (שהם ת) בכל גופו של אדם דת | פינחס] ד[1]וא[1], פנחס דפא[2]גכתמ | 3 הושעיא] א, הושעי׳ ד[1], הושעיה דוגת, אושעיא פכמ | תייסרנו] וא[2]גת, תיסרנו דפי, תייסרינו כ, תייסר א[1]ש, יסרנו מ | יה] גכשי, ל׳ דפואתמ | י״י] יהוה ת, הקב״ה אמ, אשר תיסרנו י״י ו, ל׳ וגש | כת׳] כתי׳ א[1], כתיב (כת׳ גת) כאן דפא[2]גכתשימ, כת׳ כן ו | אלא] ו, ~ תייסרנו ו, אשר תיסרנו פ, תיסרנו כת, (תייס׳ וא[1]) דואשמ, אשרי הגבר אש׳ תייסרנו ג | אלא כזה פכ | נידון] פוגת, נדון דאכשימ | הדין ו[1] | 4 הוא א׳ יה] והוא אומ׳ יה ו, אומ׳ (ואומר מ) יה א[2]מ, היה אומ׳ יהי ו, אומר די א[1]א[02], ואמר לדיין דיי ש, ואו׳ כך ג, צועק ומצטער ואומר יה יה די דת, והוא אומ׳ וה וה יה דיי דיי יה דיי (פי׳ יהדיי כ) פכ | כן ו | אבינו יעקב] וא[1], יעקב אבינו ג, אמ׳ אבינו יעקב כ, אבינו יעקב אומ׳ ו, אמר יעקב אבינו שמ, יעקב א[2], אמר (א׳ פ) יעקב דפא[02]ת | מי — לומר] וא[2]ג, מי שעתיד.. דפכתי, משהוא עתיד.. א[1], מי שהוא עתיד מ, מי שאמר ש | לייסורים] ת, לייסורין פואכ, ליסורים ד, ־ין גימ, לעולם ש | דיי] פוא[1]גכ, די דא[2]תשימ | הוא ל׳ ימ | או׳ וגש, יאמר דפאכתימ | לייסוריי] לייסוריו ג, לייסורי א[2], ליסורי דפכתשמ, לייסוריו ו, לייסורים א[1], לצרתי י | דיי] וגכי, די דפאתשמ | ואל] וגי, שנ׳ ~ דפאכתשמ | שדי שאו׳ דיי פכ | 5 רחמים] פאגכתשימ, רחמים לפני האיש וגו׳ ד, וגו׳ ו | 6 חסיד — וגו׳] חסיד.. מצוא ת, חסיד אליך וג׳ ג, חסיד אליך א[1], חסיד דפא[2]כ, וגו׳ ו | זבדיי בר ו | ** לוי] ל׳ ל | יהושוע ת |

אמ׳ ליה מאי שמעת דאנא בר עבדין אמ׳ ליה לאו אלא שאתה בן חורין לעולם הבא: 1 אמ׳ ר׳ יודן כת׳ וכו׳. בפי׳ ב״ר גורס או מפרש לחפשי ישלחנו בשביל אבר אחד כך בשביל כל גופו לא כל שכן שאם ייסורי׳ באי׳ עליו עונותיו מחולין, וכן הוסיפו בדפוסים וכי״ת ומה הללו וכו׳ עח״נ, אכן במכילתא שם הק״ו בדרך זה, אבל אם היה רבו רודהו והפיל את שינו וכו׳ הרי זה קונה עצמו בייסורין והרי דברים קל וחומר מה אם מידי בשר ודם קנה עצמו בייסורין קל וחומר מידי שמים וכן הוא אומר יסור יסרני יה, וכן הובא במה״ג שם אמ׳ ר׳ יודן כת׳ אם שן וכו׳ יפיל לחפשי ישלחנו מי שייסורין באין עליו מן הקב״ה על אחת כמה וכמה, ובילק׳ המכירי שם מאמר ר׳ יודן נשמט, לפי שלפני זה הובא מתנחומא (ומקורו בתצא שם, ונעלם מרש״ב) הק״ו אתה למד משן ועין של עבד שיוצא בהם לחירות יסורים שהם ממרקין גופו של אדם לא כ״ש, וכן נדרש הק״ו בברכות שם ע״ש, ובכי״ל ובכ״י שציינתי ובילקוט הגי׳ אם שן וכו׳, ובמקרא כתוב ואם: 3 י״י אין כת׳ וכו׳. שראוי היה לכתוב ה׳ מלא בן ד׳ אותיות, וכתוב יה, כזה שהוא נדון לפני הדיין ואומר יהי כן, כלומר מקבל אני עלי את פסק דינך ויהי כן ולא יותר, וכן האיש אשר ה׳ מייסרהו, אשרי שיקבל עליו את הדין ויתפלל שיהי׳ כן ולא יוסיף ה׳ להכותו, וכן אמר יעקב ואל שדי מי שהוא עתיד לומר לעתיד לבא לייסורים דיי הוא וכו׳, ובכי״ו הנוסח כן או׳ יהי, והגי׳ שלפנינו יה נתקצרה מן יהי, ובמוסף הערוך ע׳ יה מפ׳ שיה בל״י[1]) צעקה וצווחה, ואחריו הלך בעמת״ל ח״ב צד 223 ואחרים, ואינו נראה, ובמה״ג עמ׳ 648 הגי׳ ג״כ יהי, והלשון שם ר׳ פנחס בשם ר׳ אושעיה אומר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וכו׳ אלהים אין כת׳ אלא אשר תיסרנו יה וכו׳ והוא אומר יהי כך אמ׳ יעקב אבינו מי שהוא עתיד לומר לייסורין די הוא יאמר לייסורי די לכך נאמר ואל וכו׳, ופי׳ זר בפי׳ ב״ר אשר תייסר יה אין כתיב כאן דמשמע שמביא עליו ייסורין מרחוק וכן הוא אומר וגבוה ממרחק יידע [תהלים קל״ח ו׳] הב״ה מביא עליו ייסורין מרחוק כדי שלא יהא קובל ומתענה אלא אשר תיסרנו יה דמשמע שמייסר אותו פני׳ בפנים כדי שיהא קובל ומתעני׳ אשרהו לזה כזה שהוא נדון לפני הדיין ואמר לדיין דיי שכל מי שנדון לפני הדיין כדי שיהא קובל ומתענת אבל שלא בפניו אינו רוצה שיהא קובל ומתענה כך אמר יעקב אבינו מי שאמר לעולם די הוא יאמר ליסורי די שנא׳ ואל וכו׳, וע׳ במ״כ, ובלק״ט מפ׳ ג״כ מי שאמר לעולמי די הוא יאמר די ליסורי, ובוש״י עה״ת מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי וכו׳ וכן בשכל טוב צד 268, ובתנחומא מקץ סי׳ י׳ ויש לפיכך היה מתפלל באל שדי ואומר מי שאמר לשמים וארץ די יאמר ליסורי די וכו׳, וכעין זה בתנחומא מ״ב סי׳ ט״ז, וכיוצא בזה נדרש לעיל צד 37 וצד 460 אני אל שדי אני (הוא) שאמרתי לעולם דיי וכו׳ וע׳ במ״י שם: 6 זבדי בן לוי וכו׳. לפי שהובא הפסוק על זאת וכו׳ לפתיחה, נסדר אגבו גם המאמר שנאמר בו שאחד אמר פסוק זה בשעת פטירתו מן העולם לפי שפירש לעת מצוא לעת מיצוי הנפש, ועיקר המאמר כבר הובא לעיל צד 672 ע״ש ובמ״י, וגי׳ כי״ל מאן דמכין הוא כמו מן ד, מדמכין, ועי׳ בירוש׳ סוטה ראש פ״ח מאן די מתקון וכו׳, ובדפוסי׳ וכי״ת נוסף אצל כל אחד עוד פסוק שני כי בו ישמח וכו׳ וישמחו וכו׳ כי טוב חסדך וכו׳ וע׳ לעיל שם, וגי׳ הכ״י כאן נכונה יותר לפי שכל אחד קרא רק פסוק אחד והפסוק השני הוא נוסח אחר, והוא כמו

[1]) ἰώ.

לוי ור׳ יוסי בר פטרס תלתיהון אמ׳ תלתא קריין מאן דמכין, חד מנהון אמ׳ על זאת יתפלל כל חסיד וגו׳, וחרנה אמ׳ תערך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רוויה (שם כג ה), וחרנה אמ׳ כי טוב יום בחציריך (שם פד יא), ויש א׳ מה רב טובך (שם לא כ), ר׳ פינחס בש׳ ר׳ הושעיא נטל הקב״ה רגלי יעקב אבינו והעמידן בים, אמ׳ לו ראה ניסים שאני עושה עם בניך הה״ד בצאת ישראל ממצרים (שם קיד א) ישראל סבא, ר׳ חונא בש׳ ר׳ אחא אף רגלי אבות העמיד על הים הה״ד נגד אבתם עשה פלא (שם עח יב), לעת מצוא לעת מיצוי הדין, לעת מיצוי הנפש, לעת מיצוי חשבון, כיון שראה יעקב שנתמצא החשבון התחיל שופך תחנונים ואל שדי יתן לכם רחמים:

ר׳ יהושע בן לוי פתר קריה בגליות ואל שדי יתן לכם רחמים, ויתן אותם לרחמים ג

3 ילקוט מכירי תהלים ע״ח סי׳ מ׳ : 6 תנחומא מ״ב מקץ סי׳ ט״ו, תנחומא שם סי׳ י׳, ועי׳ בכורים מ׳ ס׳ : 7 ילקוט כי קמ״ט : 9 ילקוט שם : ע׳ תנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ז :

1 יוסי בן **פאגכת** | פטרס] **פגכ**, פטרוס **ד**, פייטרוס **ו**, נטרוס **ת**, פרורוס **א**[1], פרות **א**[2] | אמרי׳ **ד**[1], אמרין **דא**[2]**תש**, אמרי **פא׳כ**, אמרו **וג** | תלתא] **פאכ**, תלתה **ו**, תלת **גש**, אילין **ד**, אלין **ת** | קריין] **וגש**, קראי **פאכ**, קראיי **ת**, קריא **ד** | מאן דמכין] מן דמכי׳ **ש**, מדמכין **ו**, כד דמכין **דפאת**, מן **ג**, כד **כ** | כל חסיד ל׳ **פו** | 2 וגו׳] **וגכ**, אליך **א**, כי בו ישמח לבינו **דת**, ל׳ **פ** | וחרנה] **ו**, וחריני׳ **ג**, וחרינא **א**[2], חורינא **כ**, ואוחרנה **ד**, ואוחרנא **ת**, ואחרינא **א**[1], אחרינא **פ** | תערך] **פג**, תעריך **דואכת** | שלחן] **פוא**[2]**גת**, שולחן **דא׳כ** | נגד — רוויה] וגו׳ **וג**, וישמחו כל חוסי בך וגו׳ **ד**, וישמחו.. בך **ת**, ל׳ **פאכ** | 3 וחרנה] **ו**, וחרנא **פת**, וחריני׳ **ג**, וחרינא **א**[2], וחורינא **כ**, ואוחרנה **ד**[1], ואוחרנא **ד**, ואחריגא **א**[1] | בחציריך] **א**[02], בחצריך **פא**[1], בחציריך (בחצ׳ **ג**) וג׳ **גב**, בחצריך מאלף וגו׳ **ו**, בחציריך מאל׳ בחרתי כי טוב חסדך מחיים **ת**, בחצירך כי טוב חסדך מחיים **ד** | טובך] ~ וגו׳ **ו**, י״י וגו׳ **כ**, אשר צפנת ליריאיך (ליריאך **ת**) **את** | פינחס] **וא**[1], פנחס **דפא**[2]**גכתמ** | 4 הושעיא] **פכ**, הושעיה **דוגת**, אושעיא **מ**, פנחס **א** | הק׳ **ג** | רגלי] רגליו של **דואגתמ**, ל׳ **פכ** | יעקב אבינו] **וא**[2]**כ**, אבינו יעקב **דגתמ**, יעקב **פא**[1] | והעמיד רגליו **פכ** | על הים | אמ׳] **וג**, ואמ׳ **דפכתמ**, ואומ׳ **א**[1] | ניסים] **גכ**, נסים **ד**[1]**פואתמ**, נסי׳ **ד** | שעושה אני **פכ**, שאתה עושה **מ** | לבניך **פאכתמ** | הדרא היא **ו**, הדהי **ג** | 5 ממצרים] וגו׳ **ו**, ל׳ **פ** | אמ׳ ר׳ **פא**[2]**כמ**, אמ׳ **א**[1] | חונא] **ג**, חונה **ו**, הונא **דפאכתמ** | רגלי] **פכ**, רגליהם (רגליהן **א**, רגליהון **ג**) של **דואגתמ** | האבות **פכ** | על הים ל׳ **פואגכמ** | 6 הדה היא **ו**, שנ׳ **פאגכמ** | אבתם] **ג**, אבותם **דוא**[2]**תמ**, אבות׳ **פ**, אבתיו **א**[1] | עשה פלא] עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען (צען **מ**) **פכמ**, וגו׳ **ו** | לעת מצוא] לעת מצא **א**[2], על זאת יתפלל כל חסיד אליך ~ **כ**, ל׳ **וא**[1] | לעת] **פכ**, לעת מצוי (מיצוי **ו**, מצוא **א**[1], מצא **א**[2]) היום ~ **דואת**, לעת מצויי חיים **ג** | מיצוי] **ו**, מצוי **דכת**, מצוא **פא**[1], ל׳ **ג** | הדין ל׳ **ג** | מיצוי] **ו**, מצוי **דכת**, מצוא **פג**, מצא **א**[1] | הנפש] חשבון **א** | 7 * מיצוי **וגי**[1]] מצוי **לדכת**, מצוא **פא**[1], מצא **א**[2] | חשבון] **פוגכי**, החשבון **דת**, הנפש **א** | וכיון שראה **ו**, משראה **י** | יעקב] **פ**, יעקב אבינו **דואשי**, אבי׳ יעקב **גכת** | שנתמצא] **ד**[1]**ו**, שנתמצ׳ **ש**, שנתמצה **גי**, שנמצא **דפאכת** | חשבון **פואגכ**, בחשבון **י** | שפך **פכ**, לשפוך **ג** | שנ׳ ואל **פאכ** | 8 לכם רחמים] **פאגתי**, .. רחמים וגו׳ **ד**, .. לפני האיש וגו׳ **כ**, וגו׳ **ו** | 9 ר׳] לפני האיש זה השלטון ושלח לכם את אחיכם זה יוסף אחר זה שמעון בנימין כמשמעו ואני כאשר שכולתי שכלתי (כאשר שכלתי **א**[2]) ביוסף שכלתי בשמעון לא אשכל עוד ~ **א** | יהושע] **פוחגכי**, יאשיה **דת** (יהושע בן לוי ל׳ **א**) | קריה] **א**[2], קריא **פחגתי**, קרייה **וא**[01], קראה **ד**, קרא **כ** | בגלות **אי** | ** ואל] א׳ **ל** | * יתן — רחמים **דפחאגכתי**] לכם רחמים **ל**, וגו׳ **ו** | שנ׳ ויתן **ח**, כד״א ויתן **א** (ויתן — שביהם ל׳ **פגכ**) |

ויש אומרים שקרא פסוק זה, וכמו שהוא בסוף המאמר: 3 ר׳ פינחס בש״ר הושעיא וכו׳. נראה שדרשתו נסמכה ג״כ על הפסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, שנדרש על יעקב ומפ׳ לעת מצוא לעת מיצוי הדין כאשר הדין קרוב להגמר וזה היה כאשר עברו ישראל בים, והענין מפורש במכילתא בשלח מס׳ ב׳ פ״ד שאל ר׳ נתן את ר״ש בן יוחאי וכו׳ וכאן אמר ויסע מלאך האלהים אמר לו אין אלהים בכל מקום אלא דיין מגיד הכתוב שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים, ודורש ר׳ הושעיא שהקב״ה הראה ליעקב העת הזאת כאשר בניו שרויים בצרה והדין נמתח נגדם, ויעקב התפלל על שעת מיצוי הדין רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, ועל כן הובאו כאן הדרשות לעת מיצוי הדין (שהוא היסוד למאמר ר׳ פינחס בש״ר הושעיא) ולעת מיצוי הנפש (וכאחד שאמר פסוק זה בשעת פטירתו מן העולם) ופי׳ המפרשים דחוקים, והדרש שישראל הוא ישראל סבא דהיינו יעקב נמצא גם לעיל פעמים הרבה, ע׳ לעיל צד 784 ובמ״י שם, ולעיל צד 795 הדרש שבזכות יעקב קרע הקב״ה את הים, ובמכילתא דרשב״י צד 48 דורש ר׳ יוסי הגלילי שבזכות אברהם ויצחק הים נקרע, ובדפוסים ובכ״י שציינתי נוסף עוד לעת מיצוי היום עח״ג, והוא עפ״י הירושלמי ברכות פ״ד ז׳ ב׳ מהו לעת מצוא לעת מִצוי של יום, והכונה שיתפלל כאשר נגמר היום ונוטה לערוב, וכ״ה בתנחומא מ״ב שם מהו לעת מצא לעת מיצוי היום ד״א לעת מצא לעת מיצוי הנפש וכו׳ שאין לך דבר קשה מיציאת נפש היאך היא יוצאה וכו׳, ובברכות ח׳ א׳ דורש רב נחמן בר יצחק לעת מצא זו מיתה וכו׳: 7 לעת מיצוי חשבון. בעת גמר החשבון, כאשר היסורים רבו על האדם, וחושב שכבר יש בהם די לפרוע ממנו עונתיו, שהיסורים ממרקין עונותיו של אדם, יתפלל בעת הזאת, וכן יעקב כיון שראה שתכפו עליו צרות ונתמצה החשבון ונפרעין ממנו עונתיו, התחיל להתפלל ואל שדי וגו׳, וע׳ לעיל צד 515 ובמ״י שם אות 4, והפי׳ במ״כ ואחריו בעמת״ל ח״ג צד 210 איננו נכון, ובפי׳ ב״ר מפרש כיון שרא׳ יעקב אבינו שנתמצ׳ החשבון שהיה מדקדק הב״ה, ובד״ו הגי׳ שנמצא החשבון והגה במ״כ שנתמצה: 9 ר׳ יהושע בן לוי וכו׳. כ״ה הגי׳ הנכונה, וכ״ה לעיל צד 789

לפני כל שביהם (תהלים קו מו), לפני האיש זה הקב"ה שנ' י"י איש מלחמה (שמות טו ג), ושלח לכם את אחיכם אילו עשרת השבטים, אחר ואת בנימן זה שבט יהודה ובינימן, ואני כאשר שכלתי בחרבן ראשון שכלתי בחרבן שיני, כאשר שכלתי בחרבן השני לא אשכל עוד: ד"א ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש זה השלטון, ושלח לכם את אחיכם זה יוסף, אחר זה שמעון, ואת בנימן כמשמעו, ואני כאשר שכלתי מיוסף שכלתי משמעון, כאשר שכלתי משמעון לא אשכל עוד:

ד טו טז) ויקחו האנשים את המנחה וגו' וירא יוסף אתם וגו' וטבוח טבח והכן אין והכן אלא שבת כמה דאת אמ' והיה ביום הששי והכינו (שמות טז ה), הדא אמ' שימר יוסף את השבת קודם שתינתן:

1 סוטה מ"ב ב', מ"ח א', סנהדרין צ"ג א', צ"ו ב': 4 אגדת בראשית פע"ג (ע"ב) סי' ב', ועי' באדר"נ נו"ב פמ"ג: 7 ילק' שם: 8 מכילתא בשלח פתיחה (כ"ד ב'), מכילתא דרשב"י צד 59, תנחומא מ"ב נשא סי' ל"ג, תנחומא שם סי' כ"ח, במדבר רבה פי"ד סי' ב', סדר אליהו רבה פכ"ד (כ"ו):

1 לפני — שביהם] לפני כל שוביהם חת, וגו' וא[01], ל' דא[2]י | לפני האיש ל' ג | זה] פוחאגכי, האיש ת, ל' ד | הק' ג | שנ'] כד"א א, ל' וי[1] | מלחמה] וחאגי ~ י"י שמו דת, וכ' ויתן אותם לרחמים לפני (לפני כל כ) שוביהם פכ | 2 אחיכם אחר ת | * אילו — השבטים ל[0]פוג] אלו.. השבטים דחאכתי, זה יוסף ל | ** אחר] ~ זה שמעון ל (והועבר עליו קו) | ואת] את ו, ל' אי | בנימן] וחגכ, בנימין דפת, ובנימין א[2], ל' א[01]י | זה ל' י | שבט ל' חא | ובנימן וחגכ, ובנימין דפאתי | 3 * שכלתי ואגי] שכולתי ח, שכלתי שכלתי לפ, שכולתי שכלתי שכלתי דכ, שכלתי שכלתי שכלתי ת | בחורבן וגי | הראשון ו | (שכלתי — שכלתי ל' פגכ) | בחורבן וי | שני דחאתי, האחרון ו | וכאשר ח (כאשר — השני ל' אי) | שכלתי] ות, שכולתי דח | בחורבן ו, ובחרבן פכ, ובחורבן ג | השני] וג, שני פחכ, ראשון ובשני ד, ראשון ושני ובשלישי ת | 4 (ד"א — לא אשכל עוד ל' אג) | יתן — האיש ל' פ | (לכם — אחיכם ל' פ) | את ל' ח | אחיכם אחר את אחיכם ת | 5 שמעון] בנימין י | ואת] את ו, ל' י | בנימן] וחכ, בנימין דפת, שמעון י | שכלתי] שכלתי שכלתי כ | מיוסף] י, ביוסף דפוחכת | משמעון] י, בשמעון דוחכת, ובשמעון פ | כאשר — משמעון] כאשר שכולתי בשמעון וח, ל' דפכתי | 6 ולא י | אשכול ח | 7 ויקחו האנשים ל' פאכ | את המנחה] וגי, ל' דפאכת | וגו' ל' פאכתי | וירא — אתם ל' א[2]תי | וגו'] ג, ואת ~ ו, את בנימין פא[1], את בנימן ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה כ, ל' דא[2]תי | * וטבוח — והכן חא[2]כת] וטבח.. והכן פ, והכן ד, ל' לוא[1]גי | 8 אין — אלא] אגתי, ואין (אן ו) הכן (והכן פכ) אלא דפוכ, אל ח | היך מה דאת אמר ד, כדמתמר ג, היינו דכתי' ח, שנ' י | ** שבת] ~ אלא ל | והיה — הששי ל' ג | הששי פוחאכת | והכינו] פא[2]כת, ~ וגו' דו, את אשר יביאו חא[1]ג, אשר יביאו י[1] | הדה וחא[1]ג | אמ'] כ, אמרה דפוחאגי[1], אמרת ת | שמר פכ, ששימר ח, ששמר דאגתי, שישמור ו | 9 קודם ל' אי | שתינתן] שתנתן פכ, שלא תנתן (תינתן ת) דגת, עד שלא תנתן (תינתן ח) וחאי |

ר' יהושע בן לוי פתר קריא בגליות, ובדפוסים וכי"ת הגי' משובשת ר' יאשיה בן לוי, וריב"ל דורש את אחיכם אחר אחר לגלות, וזהו יהודה שלא גלה עם עשרת השבטים אלא עם בנימין וכעין שנדרש לעיל צד 850 אחר על בנימין, וכפל לשון שכלתי שכלתי דורש על חרבן ראשון ושני, ומתנחם שחרבן שלישי לא יבא עוד לפי שלשון שיכול כתוב רק שתי פעמים, ועי' לעיל צד 1083, וברמב"ן עה"ת הועתק ר' יהושע בן לוי פתר קריא בגליות ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש זה הקדוש ב"ה שנאמר ה' איש מלחמה וכתיב ויתן אותם לרחמים (ע' גי' כי"פ וכי"כ בח"נ) ושלח לכם את אחיכם אלו השבטים אחר ואת בנימן זה יהודה ובנימן ואני כאשר שכלתי בחורבן ראשון שכלתי בחורבן שני לא אשכל עוד וע"ש פירושו, וקרוב לגי' זו הועתק במה"ג עמ' 648 ר' יהושע בן לוי פתר קרייה בגליות יתן לכם רחמים לפני האיש זה הקב"ה שנ' בו ה' איש מלחמה וכת' ויתן אותם לרחמים ושלח וכו' אלו עשרת השבטים אחר ואת בנימין זה שבט יהודה ובנימן ואני כאשר שכלתי בחרבן ראשון שכלתי בחרבן שני לא אשכל עוד, ובשכל טוב צד 279 גורס ומפרש ר' יהושע בן לוי פתר ליה להאי קרא בגליות ואל שדי שדי לעולם אלהותו יאמר לייסוריכם די (ע' לעיל צד 1138) יתן לכם רחמים כדכתיב ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם לפני האיש זה הקב"ה שנקרא איש מלחמה שתמצאו חן בעיניו וכו' את אחיכם אחר אלו עשרת שבטים ואת בנימין אלו שבט יהודה ובנימין ואני כאשר שכלתי בחורבן ראשון שכלתי בחורבן אחרון כאשר שכלתי בחורבן אחר[ון] לא אשכל עוד, ועי' גם במדרש אגדה ובבחיי (ושם הועתק ואני כאשר שכלתי שכלתי שכלתי בחורבן בית ראשון שכלתי בחורבן השני לא אשכול עוד ועח"נ) ובאגדת בראשית סוף פע"ג (ע"ב), ובסגנון אחר הדרש במאמר סתמי בתנחומא מ"ב שם ד"א ואל שדי מדבר בישראל ובגלותם יתן לכם רחמים [ויתן] אותם לרחמים לפני כל שוביהם ושלח לכם הנה אנכי שולח לכם וגו' את אחיכם שלפנים מנהר סמבטיון אחר ואת בנימן אלו שבט יהודה ובנימן וכו': 4 את אחיכם זה יוסף וכו'. וכן הובא ברמב"ן ובבחיי ובמה"ג שם, וכ"ה באג"ב שם בדרש על זאת יתפלל כל חסיד וכו' התחיל מתנבא בתפילתו שכל בניו קיימין לעת מצוא שנמצא(ו) לו אבדתו שנא' ושלח לכם את אחיכם זה יוסף אחר זה שמעון וכו', אולם ברש"י עה"ת מפ' את אחיכם זה שמעון אחר רוח הקדש נזרקה בו לרבות יוסף, וכ"ה באדר"נ שם ובשכל טוב צד 268, ועי' ביפ"ת, ובכי"א הדרש שלפנינו מסודר לפני פתרון ריב"ל (ובכי"א א' דרשת ריב"ל ליתא בפנים הספר והושלמה בגליון), ובכי"ג לא נמצא כלל ועח"נ: 5 שכלתי מיוסף וכו'. דורש ג"כ שתי פעמים שכלתי, ששכול היה רק שתי פעמים ולא ישכל עוד מבנימן, ועי' בת"י א' וב', והגי' מיוסף ומשמעון היא גם בילקוט ובמדרש אגדה, ובמה"ג שם הובא ד"א שכלתי ביוסף שכלתי בשמעון לא אשכל עוד בבנימין אמ' ר' ברכיה וכו': 7 וטבוח טבח והכן. כן הוספתי לפי שעל זה מוסב הדרש, ודורש והכן שיכין למחרת לשבת,

יט) ויגשו אל האיש וגו׳ וידברו אליו פתח הבית מלמד שהיה דוחפן לפנים והם דוחפים אותו לחוץ:

כ) ויאמרו בי אדני ירד ירדנו ירידה היא לנו, כי בארצינו היינו מפרנסים אחרים, עתה אנו צריכין לפרנסתך אתמהא:

כג) ויאמר שלום לכם [אל תיראו אלהיכם ואלהי אביכם] בין בזכותכם בין בזכות אבותיכם נתן לכם מטמון וגו׳ מכל מקום, כספכם בא אלי:

ויוצא אליהם את שמעון ר׳ חגי בש׳ ר׳ יצחק עביד כהדין עורערה:

1 ילקוט שם: 3 ילק׳ שם, וע׳ לעיל צד 1122: 5 ילק׳ שם, וע׳ לעיל צד 904: 7 ילק׳ שם:

1 ויגשו] פא׳כ׳, ויעש האיש וגו׳ וייראו האנשים וגו׳ ~ ד׳, ויעש האיש כאשר אמר יוסף וייראו האנשים כי הובאו וגו׳ ~ ו׳, ויעש האיש ה׳ כאשר אמר יוסף וג׳ וייראו האנשים וג׳ ~ ג׳, וייראו האנשים ~ ת׳, ל׳ א²י | אל האיש ל׳ א²י | וגו׳ — הבית] וידברו.. הבית א²י, אשר על בית יוסף פג׳, על בית יוסף וגו׳ ח׳, אשר על יוספ א¹, אשר פתח בית יוסף כ׳, וגו׳ ו׳, ל׳ דת | שהוא פכ | דוחפם ת | לפנים] פוחאגכת, בפנים ד׳, לפניהם י | והם] ח׳, והן דפואגכתי | 2 דוחפים] חת׳, ־ין דפואגכ׳, דוחין י | מבחוץ פ | 3 ויאמרו — אדני] וג׳, ויאמרו (ויאמר י) בי אדוני פחא¹כי, ל׳ דא²ת | ירד] פואגי, ירוד דחכת | ירדנו] ~ בתחלה כ׳, וגו׳ וג | כי ל׳ | בארצנו פחאכי | אנו היינו א² | מפרנסין פוחאגכ | אחרים] פחאכי, לאחרים דות, לאחרין ג | עתה] עכשיו דחאג, עכשו ת׳, ועכשיו וכי׳, ועכשו פ | 4 אנו צריכין] וחאג, אנו צריכים תי, צריכין (־ים כ) אנו דפכ | °לפרנסתך] לפרנסותך ד | אתמהא] וג׳, ל׳ דפחאכתי | 5 * אל תיראו — אביכם] אל.. אביכם וג׳ כ׳, אל תיראו וגו׳ חא¹, אל תיראו (תראו ד¹) דפוא²תי, ל׳ לג | 6 * נתן] אלהיכם ~ דא, אלהיכם ואלהי °אביכם (אבותי׳ ל׳, אבתיכם ו) ~ לפוגכת (נתן — וגו׳ ל׳ י) | וגו׳] באמתח׳ ג׳, באוצרותיכם כ׳, באוצר פ׳, ל׳ את | אלי וגו׳ ו | 7 * ויוצא — שמעון ל°דפאגכתשי] ל׳ לו | * עביד — עורערה ג] עביד כהדן עורערה ו׳, עביד כהדין עורערא פכ׳, .. ערעורא א׳, עביד כהדין צר צורא ש׳, הוה עביד כהדין צרצורא י׳, הוה.. צרצורא כדכתיב ויאסור אותו לעיניהם ת׳, כהדין צרצורא דעבד כשאסרו כדכתי׳ ויאסור אותו לעיניהם ד׳, עביד בהדין עוד צרה ל |

ומגז״ש והיה ביום הששי והכינו, וכן נדרש במכילתא שם באגדה שיוסף קיים מה שכתוב בתורה, זכור את יום השבת וביוסף כתיב וטבוח טבח והכן ואין הכן אלא ערב שבת כתיב הכא והכן וכתיב התם והיה ביום הששי והכינו, ובתנחומא מ״ב שם וטבח טבח והכן וכו׳ והלא אין דרך מלכים [להכין] מיום לחבירו א״ר יוחנן שבת היתה ואין הכן אלא יום השבת שנאמר והכינו וכו׳ א״ל הקב״ה אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה חייך לבן בנך אני עושה שיקריב ביום השבת וכו׳, וע׳ גם בבמ״ר ובסא״ר שם, ולהאגדה שהאבות קיימו את התורה עד שלא ניתנה ע׳ יומא כ״ח ב׳, ויקרא רבה פ״ב סי׳ י׳ ולעיל צד 501, ובבחיי הועתק והכן אין והכן אלא שבת כמה דתימר והכינו את אשר יביאו הדא אמרה ששמר יוסף את השבת, וע׳ עוד בלק״ט ובשכל טוב צד 268 ובמה״ג עמ׳ 649 ובמדרש אגדה ובס׳ של שפירא דיא הגדישין עלמגטע וכו׳ צד 78: 1 שהיה דוחפן לפנים וכו׳. למד כן לפי שבפסוק י״ז נאמר ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף, וכאן נאמר שדברו בפתח הבית, ועוד שבפסוק כ״ד נשנה ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף, ומפ׳ שהאיש דוחפן לפנים והם דחפו אותו לחוץ עד שעמדו בפתח הבית, ומשאמר שלום לכם אל תיראו הלכו אחריו הביתה, וכן מפרש רש״י עה״ת בפ׳ כ״ד ויבא האיש הבאה אחר הבאה לפי שהיו דוחפים אותו לחוץ עד שדברו אליו פתח הבית ומשאמר להם שלום לכם נמשכו ובאו אחריו, ובשכל טוב שם מפ׳ ויגשו לשון דחיפה ודומה לו גש הלאה מלמד שהוא דחפן לפנים והן דוחפין לחוץ וכה״א וידברו אליו פתח הבית שהרי הובאו לתוך הבית ועכשיו מצאן לפני הפתח מפני יראתם אותו, וע״ש גם לפ׳ כ״ד צד 269, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפ׳ ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף וידברו (בכי״א האיש וידברו) אליו פתח הבית היו מדברים עמו אבל בבית לא היו נכנסים (נכנסין) שהיו יריאים שלא יכבוש אותם על דבר הכסף השב (המושב) באמתחותיהם (באמתחותיכם) מלמד שהיו דוחפים (דוחפין) אותו לפנים, וגם במדרש אגדה הגי׳ שהיו דוחפין לפנים, ושבוש הוא, והגי׳ לפנים היא גם בלק״ט ובמה״ג שם: 3 ירידה היא לנו וכו׳. וכן מפ׳ רש״י עה״ת, וברא״ם כתב לא מלשון ירידה הוא דמפיק לה דהא א״י גבוה היא מכל הארצות וכו׳ אלא מדכפל בלישניה וכתב ירוד וירדנו וכו׳ (וע׳ במ״י לעיל צד 1109 אות 4), וכן מפ׳ בשכל טוב שם ירד ירדנו כפל הדיבור ירד מופנה לדרשה לומר ירידה היתה לנו שהרי בארצנו היינו מפרנסין לאחרים ועכשיו אנו צריכין לפרנסתך וכו׳, והאמת שלשון ירד נדרש, וכן דרך המדרש וכמו שהעירותי לעיל צד 1122, ובלק״ט הובא אמרו לו ירידה היא לנו, שהרי בארצנו היינו מפרנסין אחרים ועכשיו אנו צריכין לפרנסתך, ובמה״ג שם אמרו לו וכו׳ בארצינו וכו׳ לאחרים ועכשיו אנו צריכין לפרנסתך, ואתמהא בכי״ל וכי״ו וכי״ג היא מלת הפלאה, וע׳ לעיל צד 1131 ובמ״י שם: 5 אלהיכם ואלהי אביכם. כן הגהתי, לפי שעליו נוסד הפירוש בין בזכותכם וכו׳ (וכן הוגה בחי׳ הרד״ל, אלא שטעות נפלה שם), ובכי״כ הגי׳ אלהיכם ואלהי אביכם וג׳ בין וכו׳ אלהיכם ואלהי אביכם נתן וכו׳ עה״נ, ובלק״ט הועתק ג״כ ויאמר וכו׳ אלהיכם ואלהי אביכם בזכותכם ובזכות אבותיכם, ורש״י בפי׳ עה״ת מפ׳ אלהיכם בזכותכם ואם אין זכותכם כדאי ואלהי אביכם בזכות אביכם נתן וכו׳, ובשכל טוב שם אלהיכם בזכות שאתם יריאיו ואלהי אביכם בשביל שהוא ירא אותו, נתן לכם מטמון שמא משאר בני כנען שבאו לשבור נפל מהם לתוך הבר וכו׳, ונראה שהי׳ צ״ל כאן בין בזכות אביכם, אלא ששגרת הלשון היא לאמור בזכות אבות, וע׳ במקומות שציינתי לעיל צד 904 ובספרי אונטרזוכונגען איבר דיא הלכישען מדרשים צד 16 הערה 2, ובכי״ל וכי״ו הגי׳ בסמוך אלהיכם ואלהי אבותי׳ (אבתיכם) נתן וכו׳ ונוסח זה הוא גם בתרגום השבעים והשומרוני ועוד, והלשון מטמון וגו׳ מכל מקום יש לפרש שמוסב על הדרש בין בזכותכם בין בזכות אבותיכם, כלומר אם הוא בזכותכם או בזכות אבותיכם או בזכות כולכם מכל מקום נתן לכם מטמון, ואפשר עוד לפרש מכל מקום שהיה המטמון נתן לכם וכמו שמשמע בשכל טוב, וע׳ ביפ״ת ובחי׳ הרד״ל וצ״ע: 7 כהדין עורערה. כן הגהתי עפ״י גי׳ שאר כ״י עה״נ, ובדפוסים ובכי״ת ובילקוט הגי׳ צרצורא, ונראה שגי׳ זו היא עפ״י פי׳ ב״ר שמפ׳ כהדין צר צורא (כ״ה בדפ״ר) כצרצור של שמן שהוא רחב כך היה רחב ושמן, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ עביד כהדין צרצורא (ובכי״א ערעורא)

ה כד—כח) ויבא האיש את האנשים וגו' [וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם הזקן וגו'] ר' חייא רבה חמא חד בבליי אמ' ליה מה עביד אבא, אמ' ליה אימך שאלה בך, אמ' ליה אנא אמר לך כדין ואת אמ' לי כדין, אמ' ליה שואלים על חיים ואין שואלים על מתים, כך שלום אביכם זה יעקב, הזקן אשר אמרתם זה יצחק, ויאמרו שלום לעבדך לאבינו

ו עודנו חי וגו':

כט) וישא עיניו וירא את בנימין וגו' אמ' ר' בנימן לפי ששמענו חנינה בי"א שבטים ולא שמענו בשבט בנימן, איכן שמענו כאן ויאמר אלהים יחנך בני:

58c ל—לג) וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו וגו' וישבו לפניו הבכור כבכורתו וגו' נטל הגביע ועשה עצמו מריח, אמ' יהודה שהוא מלך ישב בראש, ראובן שהוא בכור ישב שני לו,

1 ילקוט כ' קמ"ט (ק"כ), וע' פסקים ד' ס': 6 ילק' שם, לעיל לד 928: 9 ילקוט ר' ק"נ, וע' בנ"ר כ"י לקמן פל"ג סי' ז' ותנחומא וינש סי' ד':

1 ויבא — וגו'] ויבא האיש את האנש' ביתה יוסף (יוסף וג' ג) ויכינו את המנחה וגו' ויבא יוסף הביתה ויביאו לו וגו' (הביתה וג' ג) וג, ויכינו ויבא יוסף וגו' (יוסף ת) דת, ל' פאכ | * וישאל — הזקן וגו'] וישאל.. הזקן ת, וישאל להם לשלום וגו' ויאמר (ויאמ' ד[1], ויאמרו וג) שלום וגו' (לעבדך לאבינו וגו' ג) דוג, ויאמר השלום אביכם הזקן וגו' י, ויאמרו שלום לעבדך (לעבדך לאבינו אכ) פאכ, ויקדו וישתחוו ל | 2 רבה] רבא כתי, רובה ג, ל' א[1] | חמה ו | בבליי] וג, בבלאי ד[1], בבלאה ת, בבלי פאכ | מאי ג | עביד] פאגכ, עבד דותי | לה ו | אימך] פו, אמך דאגכתי | שייל בה י | 3 לה ו | אנא] אנה ו, ל' פאכ | אמר לך] אמרי לך י, אמינא לך אכ, אלך פ, ל' ג | כדן ו, כדון ג, דין פכ | ואת אמ'] ו[0]ת, ואת אמרת י, .. אמר ג, .. אומר ד, ואמרת פאכ | כדון ג, דין כ, על דין פו[0] | לה ו | שואלין פאגכי | חיים] ו, החיים דפאגכתי | שואלין פאגכתי | מתים] ו, המתים דפאגכתי | 4 כך שלום] וג, כך השלום פאכת, כך ויאמר השלום י, השלום ד | לאביכם פא[1]כ | הזקן ל' י | אשר אמרתם] ותי, ~ לי ד, ל' פאגכ | * לאבינו — וגו'] אבינו.. וגו' ל, לאבינו.. חי י, לאבינו וג' ג, לאבינו דפא[1]א[02]כת, וגו' ו | 6 * וישא — וגו'] וישא.. בנימן (בנימין ת) אחיו בן אמו גת, וישא.. את וגו' ד, וישא.. וירא וגו' לו, וירא את בנימין (בנימן אחיו כ) פא[1]כ, אלהים (ויאמר אלהים י) יחנך בני חי, ויאמר אלהים יחנך א[2] | בנימן] ח, בנימין דת, בנימן (בנימין פ) בר (כ"ר ו) לוי פוכ, יהושע בן לוי א[1], יב"ל א[2] | חנינא כ | באחד עשר פוחא[1]כ, על י"א ש, על אחד עשר ג, בשאר י | שבטים שנ' הילדים אשר חנן אלקים את עבדך ח | 7 ולא — בנימן] ו, ולא שמענו חנינה.. בנימין ד, ובשבט בנימין (בנימן גכ) לא שמענו אגכ, בבנימין לא שמענו פ, ובבנימין לא שמענו חנינה ת, ולא שמענו בבנימין שעדיין לא נולד ח, ובבנימן לא שמענו שעדיין לא נולד י | איכן] וכ, היכן פ, ואיכן ח, והיכן דאגתי | שמענו בו חנינה י | כאן] פחאכתי, כן וג, ~ שמענו ד | ויאמר ל' פא[2] | 8 * וימהר — וגו'] וימהר.. רחמיו ל, וימהר יוסף וגו' ד, וימהר.. נכמרו וגו' וירחץ פניו ויצא וגו' וישימו לו לבדו וגו' ו, וימהר.. רחמיו אל אחיו וג' וירחץ וג' וישימו לו וג' ג, ל' פחאכת | * הבכור — וגו'] הבכור בבכורתו וגו' ל, הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו וגו' כ, הבכור כבכורתו חאתי, הבכור וגו' ו, וגו' דג, הבכור פ | 9 הגביע] י, את ~ דפוחאגכת | ועשה] וחאכי, עשה ג, והיה עושה דת | מריח] פחאגכ, מידיח ו, כאלו מריח י, כמערים ומריח בגביע דת | אמ' להן ת | יושב א[1]ג, ישב לו א[2] | שהיה ג | ישב] ~ לו א[2], ל' פ | שיני ג | לו] וחג, וכן הכל א[2], ~ וכן כולן (כלם א[1]) דא[1]ת, וכן הכל פ, וכן שמעון וכן כולם כ |

עגול כחבית לפי שהיה יוסף מאכילו ומשקהו בבית האסורים את שמעון דריש את ריבוי שלא נחסר מבשרו כשאר בני אדם שהן (שהם) חבושין בבית האסורין, ופי' זה מתאים עם מאמר ר' חגי בשם ר' יצחק לעיל צד 1130 שהיה יוסף מאכיל ומשקה את שמעון בבית האכורים, וצרצור נזכר גם בכלים פ"ב מ"ח ופ"ג מ"ב ועוד בשאר מקומות, ואולי גי' כי"ל נכונה, והדרש מוסב על כספכם בא אלי, והכונה שהיה עושה כמעונן (האוחז העינים) הזה שמראה שדבר אחד נמצא בזמן אחד בשני מקומות, וכך אמר הכסף בא אלי וגם נמצא באמתחותיכם, וערורא (ערעורא) בסורית פי' אד, קיטור, וע' גם הפי' במ"כ וביפ"ת ובעמת"ל ח"ד צד 223 וצ"ע: 2 ר' חייא רבה וכו'. ר' חייא ראה אדם אחד מבבל ואמר לו מה עושה אבי (שר"ח מבבל היה) והלה השיב אמך שאלה בך, ולא השיב על שאלתו אם אביו קיים, ואמר לו ר' חייא אני אמרתי לך כזאת וכו' כלומר מדוע לא השיבות לי על שאלתי, וא"ל שואלים וכו' ומזה הבין ר' חייא שאביו כבר מת, כך אחי יוסף לא השיבו על שאלת יוסף אם יצחק קיים, אלא אמרו שלום לעבדך לאבינו וגו', ומזה הבין יוסף שיצחק כבר מת, וסגנון אחר לספור זה בפסחים שם ע"ש ובתוספ', ובמה"ג שם הועתק ר' חייא חמא חד בבלי אמ' ליה מא עביד אבא דאמך אמ' ליה אימא בטיבו אמ' ליה אנא אמרי לך כדין ואת אמרת וכו' על המתים כך אמר יוסף לאחיו השלום אביכם וכו' הזקן זה יצחק וכו', ותימה שבשכל טוב צד 270 הובא א"ר חייא רבה לההוא בבלאה שואלין על החיים לשלום ולא על המתים וכו', ולהפך הוא שבבלאה אמר כן לר' חייא, ואולי היתה לפניו מעין הגי' שנמצאה בתנחומא כ"י (מבוא לתנחומא מ"ב צד ס"ה ב') ר' חייא רבה שאל ליה בבלי וכו' ע"ש: 6 אמר ר' בנימן וכו'. המאמר נסדר כבר בשם ר' בנימן בר לוי לעיל צד 928 לפ' הילדים אשר חנן אלהים את עבדך וכו', ע"ש ובמ"י שם, ובלק"ט מפרש ויאמר אלהים יחנך בני א"ר בנימין בן לוי וכו' על אחד עשר השבטים שנאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך וכו', ובשכל טוב שם אמר ר' בנימין בר לוי וכו' בי"א שבטים שנאמר הילדים אשר וכו' ובבנימין לא שמענו כאן שמענו אלהים יחנך בני כי לא היית בכלל חנינה שאמר אביך, ובמה"ג עמ' 650 הובא וישא עיניו וירא את בנימין אמ' ר' שמואל בר נחמני לפי וכו' באחד עשר שבטים דכת' הילדים אשר וכו' בא יוסף ושנאה לבנימין אלהים וכו': 9 נטל הגביע וכו'. יוסף עשה עצמו כאלו מנחש בגביע ויודע לכוון את תולדותם, אמ' יהודה שהוא מלך וכו' ולי אין אם, ולנער זה, דהיינו בנימין, אין אם אלא כאשר ילדה

אמ׳ אנא לית לי אמה, והדין טליא לית ליה אמה אלא כדילדתו אימיה מיתה, בגין כך ייתי ויתן ראשיה גבי, לפיכך ויתמהו האנשים וגו׳:

לד) וישא משאת מאת פניו וגו׳ חמש ידות נתן לו יוסף, נתנה׳ לו אסנת, נתן לו מנשה, נתן לו אפרים, וחילק עם אחיו הה״ד ותרב משאת בנימן וגו׳:

וישתו וישכרו עמו עמו שתו, חוץ ממנו לא שתו דאמ׳ ר׳ לוי כל כ״ב שנה שלא ראם לא טעם יין, ולא הם טעמו יין עד שראוהו:

1 ע׳ מדרש משלי פ״א סי׳ י״ד: 3 ילק׳ שם, גי׳ כ״י לקמן שם, תנחומא שם, מדרש משלי שם: 5 ילק׳ שם, גי׳ כ״י לקמן שם, שבת קל״ט א׳, לקמן פצ״ח סי׳ כ׳ בגי׳ הדפוסים:

1 ואמ׳ כ, א״ל א[1] | ואנא א[1] | אמא כת, אימא פותא[2]גי | * והדין — אמה] והדין.. אימא חי, והדן טלייה.. אימיה ו, ולהדין טליא.. אימא פא[2]כ, וטליא הדין לית ליה אימא ג, ולהדין לית אימא א[1], ובנימין לית ליה אמה (אמא ת) דת, ל׳ ל | אלא] פותאגכי, ל׳ דת | כדילדתיה א[1], כדילידתיו א[2], כד ילדתיה וח, כד ילדתיה פג, כד ילידת ליה דת, בלידתה י | אימיה] פואג, אמיה דת, אימה ח, ל׳ י | מתה י, מיתת דפותאגת, מתת כ | בגין כך] י, בגין כן ש, מן בגין דפכת, מן בגין כן (כאן ג) וחג | יתי ד[1]א[2] | ויתין ת, ל׳ י | 2 רישיה פותאכשי | גבי] גבי דידי א[2]תש, גביה דידי דא[1], גב דידי פוחכ, לרישא דידי י | וגו׳] איש אל רעהו חאכ, מאד י, ל׳ פגת | 3 וישא — פניו ל׳ פאכ | משאת] ח, משאות דוגתי[1] | מאת פניו ל׳ וגי | * וגו׳ — ידות ו] וגו׳ לד, חמש (ה׳ י) ידות חי[1], אליהם ותרב משאת בנימן ת, ותרב משאת בנימן (בנימין א[1]) פאכ | יוסף נתן לו אסנת נתנה לו מנשה נתן לו אפרים לו נתן לו ת, נתן לו ליוסף ונתנה לו אסנת ומנשה ואפרים פ, יוסף נתן לו חלקו וחלק אסנת וחלק מנשה וחלק אפרים י | 4 ונתן לו אפרים ו | וחילק] ג, וחלק פוחכי, וחלקו דאת | עם] בין ח | הדה היא ו, הדהי ג | בנימן] וחגכתי, בנימין דפא | * וגו׳ וגי] ממשאות כולם (כלם א[1]) דא[1], ממשאות (ממשאת א[2]) כלם (כולם ת) חמש ידות חא[2]ת, ל׳ לפכ | 5 וישתו — עמו ל׳ ג | * עמו שתו דפו[0]חא[01]א[2]גתש] שתו וכי[1], ל׳ ל | חוץ] פותאגכשי[1], אבל ~ דת | ** לא] ולא ל | דמר ו, כדאמר א[1], וכדא׳ א[2] | כ״ב] פחא[2], כ׳ב׳ ד[1], עשרים ושתים וא[1]גכ, שנים ועשרי׳ (־ים ת) דת | שלא ראם] שלא (ולא ו) ראה אותן (אותם א[1]) דוא[1]ת, שלא ראה אותם (אותן ג) יוסף חג, שנפרש מאחיו פכ | 6 יין] וחג, טעם ~ דאת, טעם יין שנ׳ ולקדקד נזיר אחיו פכ | ולא הם] אף (ואף ח) הן (הם חאגת) לא דפותאגכת | טעמו] שתו ג | יין] פותג, טעם ~ דאכת | שראוהו] שראו אותו הה״ד וישתו וישכרו עמו א[2], שראו אותו (שראוהו כ, שראו ת) הה״ד וישתו וישכרו עמו עמו שתו חוץ ממנו לא שתו דא[02]כת, שראו אותו (שראוהו ג) הדה היא (הדהי ג, הה״ד א[1]) וישתו וישכרו עמו (עמו עמו ו[0]א[01]) שתו חוץ.. שתו וא[1]ג, שראוהו היינו דכתי׳ וישתו.. עמו עמו שתו שלא ממנו לא שתו ח, שראוהו הה״ד.. עמו אבל קודם לא שתו פ |

אותו אמו מתה, לפיכך יבא ויתן ראשו אצלי, ישב ויסב בצדי, ולפי האגדה בתנחומא שם לא הושיב יוסף את יהודה בראש אלא כל השבטים דרך לידתם, והלשון שם א״ר נחמן בר יצחק באותה שעה זמנם לסעודה היה מבקש להסב לבנימין אצלו ולא היה יודע כיצד לעשות נטל את הגביע והקיש בו (וכ״ה הלשון באגדה שנוספה מתנחומא לעיל צד 1124) אמר להם הייתי סבור שיהודה הוא הבכור שהוא מדבר תחלה אני רואה שראובן הוא הבכור וכו׳ הסב ראובן בראש המסובין וכו׳ אמר שמעון עלה והסב אצלו שאתה שני לו וכן ללוי וכן ליהודה וכן כלם דרך לידתם שוב נטל את הגביע והקיש בו אמר להם אני רואה בגביע שכלכם אתם בני אב אחד אבל אביכם נשים הרבה היו לו התחיל קורא לדן ונפתלי וכו׳ נשתייר בנימין אמר רואה אני לזה שהיה לו אח ופירש ממנו ואין לו אם ואף אני היה לי אח ופירש ממני ואין לי אם יבא וישב אצלי וכו׳, וכעין אגדה זו בהוספה לקמן פצ״ג בגי׳ כ״י ע״ש בח״נ, וכן במדרש משלי שם בשעה שישב יוסף נוטל הכליד והיה מקיש בו ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון בני אם אחת הם יבואו וישבו דן ונפתלי בני אם אחת הם יבואו וישבו וכו׳ וחוזר והקיש בכליד ואמר בנימין יתום ואני יתום וכו׳, ועפ״י סגנון אגדה זו מתורגם בת״י א׳ והוה נקיט כסא דכספא ומקשקיש כמנחש בנהא דלאה סדר מציטרא חדא ובנהא דזילפא מציטרא חדא וכו׳ ובנימין בר רחל סדר לציטריה וכו׳, וכן מפרש רש״י עה״ת, ובילקוט הרכיב את המאמר מב״ר עם האגדה לקמן פצ״ג, יהודה וכו׳ בראש ראובן שהוא בכור ישב אצלו ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר וזבולון בני אם אחת וכו׳ גד ואשר וכו׳ דן ונפתלי בני אם אחת היכן הם הביאום והסיבום זה אצל זה אנא לית לי אימא וכו׳, ובמה״ג שם הועתק וישבו לפניו הבכור כבכרתו אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמני (הוא כנראה עפ״י הגי׳ לקמן פצ״ג) נטל את הגביע והיה עושה עצמו מריח בו ואומ׳ יהודה וכו׳ שני לו וכן בכולן הושיב כל אחד ואחד לפי כבודו ולפי מעלתו נשתייר בנימין אמ׳ אנא וכו׳ והדין טליא לית ליה אימא אנה כד ילידת אימא דידי מיתת והדין טליא כותי בגין כין ייתי ויתין רישיה גב דידי מיד ויתמהו האנשים, וע׳ גם בלק״ט ובשכל טוב צד 271 ובמדרש אגדה וברד״ק, ובאגדה שלפנינו השתמשו גם אפרם הסורי וסופרים ערביים, ע׳ שפירא, דיא הגדישען עלמנטע אים ערצעהלענדן טייל דעס קורנס צד 57: 3 חמש ידות. כן השלמתי, לפי שעל זה מוסב הדרש ועח״נ, ומפ׳ שלבנימין היו חמש ידות, חמשה חלקים, ולשאר אחיו היה רק חלק אחד, ונמצא שלבנימין היו ארבע משאות יותר משל אחיו, וארבע משאות היו מיוסף ואסנת ומנשה ואפרים, וכ״ה בתנחומא שם וישא משאת הביא מנות בסעודה נתן לכל אחד ואחד מהן מנה שלו נתן לבנימין מנה שלו נטל יוסף מנה שלו ונתנה לבנימין נטלה אסנת מנה שלה נתנה לבנימין וכו׳ נמצאו ביד בנימין חמש מנות לכך כתיב ותרב משאת בנימין וגו׳, וע׳ במדרש משלי שם ובגי׳ כ״י לקמן פצ״ג, ובפי׳ ב״ר כי״ט מל״א מפ׳ הכל חמש ידות שלא תאמר רבת משאת בנימן לכל חלק וחלק מאחיו חמש ידות והן חמשים ידות אלא הכל חמש ידות כיצד נתן לו יוסף וכו׳, ובמה״ג שם ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש ידות נתן לו יוסף חלקו נתנה לו אסנת חלקה נתן לו מנשה חלקו וכו׳ וחלק עם אחיו וכו׳, ועפ״י זה מתורגם בת״י א׳ וסגא חולקא דבנימין וכו׳ חולק חד חולקיה וחולק חד מן דיליה וחולק חד מן אינתתיה ותרין חולקין מן תרין בנוי, וע׳ ברש״י עה״ת ובריב״א: 5 לא טעם יין. לקמן בפצ״ח בגי׳ הדפוסים ובכי״ו דורש ר׳ לוי כן מקרא ולקדקד נזיר

ו מד א–ג) ויצו את אשר על ביתו וגו' ואת גביעי גביע וגומ' הבקר אור וגו' אמ' ר' לוי עובדה הוה בדרומה דהוה תמן חד פונדקיי והוה קאים לבש זוגוי בליליה ואמ' למאן דהוי תמן קומו פוקו לכון דלווייתה עברה, והוו נפקין וליסטייה קדמין להון ומקפחין להון ועלין ופלגין עימיה, חד זמן אזל ר' מאיר ואיתקבל תמן, קם ולבש זוגוי ואמ' ליה קום פוק לך דלווייתה עברה, אמ' ליה אית לי חד אח ואנא יתיב מסכי ליה, אמ' ליה והן הוא, אמ' ליה בכנישתא, אמ' ליה ומה שמיה ואנא

1 ילקוט שם, ועי' פסחים ג' ס', תענית י' ב', ב"ק ס' ב' ומכילתא בא פי"ג:

1 ויצו — וגו'] וג, ויצו לאשר על ביתו ד, ל' פאכת | ואת — וגומ'] ואת.. הכסף וגו' וג, ל' דפאכת | וגו'] והאנשים שלחו חכ, והאנשים שלחו המה וחמוריהם ת, ל' פא | 2 עובדא בדרומא פוחא[1]כתע, בהך דרומא ג, בחד דרומא א[2]י | דהוה] פוחאנכעי, הוה ת, ל' ד | פונדקיי] ו, פונדקי דפחאגכע, פנדקי ת, פונדק י | דהוה געי | קאים] קאי כ, ל' א | לביש ואע, ולביש דחגכתי | *זוגוי ע] זגוי ו, זגוהי חכי, זוגוהי גש, זגיי ל, זוגו ד, זוגי ת, זנוהי א | בליליא דוחאגכתע, בלילא י[1] | והוה אמ' לו י[1] | למאן דהוי] חא, למאן דהוה כי, למן דהוה ו, למאן דהוו ג, להון דהוו דת | 3 קומו ל' י | ** פוקו] פקו ל | לכון ל' י | דלוויתה ו, דלוויתה ח, דלוויתה ג, דלווייתא ד[א][2]כת, דלווייתא י | *עברה א[2] עברא א[1]גכ, עברה לה ח, אני [אנא ל[0]] עברה ל, אני עבדה ו, אנא עבדא ד, אנא עביד ת, אנא עביד לכון י | והוו] א[1]תי[1], והוון דוחג, הוו א[2], ואינון כ | נפקין] נפקין קדמין א[1], קיימין ג, קיימין ועברין ונפקין כ | *וליסטייה ח] וליסכווייה ל, וליסטיא א[2]י, ולסטייא ד, ולסטיא גת, ולסטאי ו, ולסתאי א[1], ולסטים כ | מקדמין ו, קיימין כ, עברין וקדמין א[01]א[2] | להון ל' כ | *ומקפחין דוחאכת] ומקפחון ל, ומפקחין גי | [0]להון] עליהון ד | ועלין] ועיילי א[1], ועלי א[2], ל' כי | ופלגין] וחאגכ, ופלגון י, ומפלגין דת | עימיה] וחג, עמיה דא[2]תי, עמי' כ, בההוא פונדקי א[1] | 4 חד זמנא א[1], ל' א[2] | אזל] עבר תמן כ, איתקבל תמן י | ואיתקבל] ח, ואתקבל דוכת, איתקבל ג, אתקבל א, ל' י | תמן] התם כ, ל' י | וקם י, בליליא קם א[1] | ולביש חגי, לביש א[1] | *זוגוי א[2]ת] זגוי ו, זוגוהי ג, זגוהי כי, זנוהי חא[1], זיוגוי ד, זוגדי ל | ואמ'] וחא[2]י, אמ' דא[1]ת, ואזל ואמ' כ | לה ו | פוק לך] לך חא[2]ג, ל' י | (לך — עברה ל' א[1]) | דלווייתה ח, דלוויתא כת, דלויתה ו[0], דלווייתא די[1], דלויתא א[2], דלווייתיה ג | *עברה א[2]כ] עברה (עברא ג) לה חג, אנא (אני ו) עברה לו, אנא עבדא ד, אנא עביד ת, אנא עביד לך י | לה ו | 5 לי ל' כ | חד] וחא[2]גכ, ל' דא[1]תי | אחא א[1], אחה ו | ואנה ו | (ואנא — ליה) ולא מצינא למיזל בר מיניה א[1]) | ומסכי חכי, ומחכי א[2] | ליה] חכתי, לה ו, לי ד, יתיה ויתיב א[2], ל' ג | לה ו | והן] וחגכ, ואן דת, אן י, היכן א | לה ו | בכנישתה ו, בבי כנישתא י, בבין כנשתא כ | לה ו | מה ואכת | ואנא] ואנה ו, ואני ח, ל' כ |

אחיו (וכן נוסף בכי"פ וכי"כ ובגליון כי"ו כאן ועח"נ) שיוסף נזיר היה מן היין, ומן תיבת עמו כאן נדרש שגם אחי יוסף שתו עכשיו בפעם הראשונה מיום שנפרש מהם והיו שוים בזה ליוסף, ובשבת שם איתא וא"ר מלאי משום ר' יצחק מגדלאה מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין דכתיב ולקדקד נזיר אחיו ר' יוסי בר חנינא אומר אף הן לא טעמו טעם יין דכת' וישתו וישכרו עמו מכלל דעד האידנא לא וכו' ואידך שכרות הוא דלא הוה שתייה מיהא הוה, ולפי דעת המדרש דחיית הגמ' אינה דחייה כי בכל מקום שנ' עמו האחד שוה לחבירו וכמו שהעירותי במ"י לעיל צד 893 אות 6, וכיון שיוסף לא שתה גם הם לא שתו, ועי' גם בגי' כ"י לקמן פצ"ג ובח"נ שם (ובילקוט הורכבו דברי הגמ' עם הב"ר כאן ולקמן שם), ובלק"ט הובא עמו שתו חוץ ממנו לא שתו א"ר לוי כל עשרים ושתים שנה לא שתו יין שנ' עמו עמו שתו חוץ וכו', ובשכל טוב שם א"ר לוי כל עשרים ושתים שנה שלא ראה אותם לא טעם יין אף הם לא טעמו יין עד שראו אותו שנאמר וישתו וכו', ובמה"ג עמ' 651 אמ' ר' לוי כל אותן השנים שלא ראה אותן לא טעם טעם יין ואף הם לא טעמו יין עד שראו אותו הדא היא דכת' ולקדקד נזיר אחיו, ועפ"י אגדה זו מתורגם בת"י א' ושתיו ורוויו עמיה דמן יומא דאתפרשו מיניה לא שתו חמרא לא הוא ולא הינון וכו', וכן מפרש רש"י עה"ת (ובכי"ו הוגה כנראה עשרים ושתים שנה שנפרש מאחיו ולא ראה ומו' ועח"נ): 2 עובדה הוה וכו'. מעשה היה בדרום שהיה שם פונדקי אחד שהיה עומד בכל לילה ולבש בגדיו ואמ' לאנשים שהיו שם, קומו צאו לכם לפי ששיירה (לוייה) עוברת ותסעו עמה, וכאשר יצאו האנשים קדמו ליסטים לפניהם וגזלו אותם, ואח"כ נכנסו הליסטים וחלקו את הגזילה עם הפונדקי, פעם אחת הלך ר"מ וקבל הפונדקי את פניו שם, וקם ולבש בגדיו בלילה ואמר לו קום וצא לך לפי ששיירה עוברת, אמר לו ר"מ יש לי אח ואני יושב ומחכה לו, אמר לו הפונדקי ואיה הוא, א"ל ר"מ בבית הכנסת, א"ל ומה שמו ואני אלך ואקרא אותו, א"ל ר"מ כי טוב, כל אותו הלילה הלך הפונדקי וקרא על שער בית הכנסת כי טוב כי טוב, ולא היה אדם עונה אותו, בבוקר קם ר"מ ושם כליו על חמורו בשביל שילך לו, א"ל הפונדקי איפה הוא אחיך, א"ל ר"מ הרי הוא לפניך שכבר אתא בוקר, האור שנקרא כי טוב, והמעשה הובא כאן לפי שיוסף שלח ג"כ את אחיו כאשר האיר הבקר, וכמו שלמד רב יהודה אמר רב בתענית שם מקרא זה שלעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב, ועי' במכילתא שם, והגהתי זוגוי וכמו שהוא בערוך ע' זג ז', ובכי"ו הגי' זגוי, ובפי' ב"ר בדפ"ר הגי' זוגוהי, ומפ' מנעליו, ובמוסף הערוך מראה לעירובין ק' ב' זבינגא ליך זיגא ופירש"י שם מלבוש, ובגליון ילקוט ד"נ נוסף ג"כ פיר' מלבושיו, ותרגום ערך בגדים (שופטים י"ז י') זוג לבושין, וזוגין בסורית הוא חליפות בגדים ועי' בעמת"ל ח"א צד 518, ונכונה הגי' דלווייתה עברה (עברא), ולווייתה היא כמו שיירא, וכן באיכה רבתי א' א' (פ"א סי' י"ב) א"ל גוד דנמטי לווייתא (מהר שנשיג את השיירא), וכ"ה בסורית, והכונה קומו לפי ששיירא עוברת עכשיו ותסעו עמה, ומן עברה נשתבש בגירסאות אחרות עבדה ונוסף אח"ז אנא עבדה (עבדא, עביד, עח"נ) וטעות היא, וא"א לפרש כפי' המ"כ והבאים אחריו קומו שאעשה לכם לוויה, כי אורחיו ישאלו אותו תיכף, למה אתה רוצה לעשות לויה בלילה ולא ביום, אלא ברור שהפונדקי אמר צאו עכשיו ותשיגו את השיירא העוברת, ומקפחין לשון גזילה היא וכמו שהעירותי לעיל צד 880 אות 2, והן הוא כמו לעיל צד 1032 ועי' במ"י שם, ונכונה גי' כ"ל ושוי על חמריה, ושוי בארמית הוא כמו שום בעברית, ושם על שכמת (בראשית כ"א י"ד) ת"א שוי על כתפה, והכונה

אזיל קרי ליה, אמ׳ ליה כי טוב, כל ההוא ליליא הוה ההוא פונדקייא אזל צווח על תרעא דכנישתא כי טוב כי טוב, ולא הוה בר נש עני ליה, בצפרא קם ר׳ מאיר ושוי על חמריה דניזיל ליה, אמ׳ ליה פונדקיי הן הוא אחוך, אמ׳ ליה היידי ליה וירא אלהים את האור כי טוב (בראשית א ד):

ז ד—ח) הם יצאו את העיר וגו׳ הלא זה אשר ישתה אדני וגו׳ וישיגם וגו׳ ויאמרו אליו וגו׳ הן כסף וגו׳ תני ר׳ ישמעאל זה אחד מעשרה מקולי חומרים האמורים בתורה, הן כסף אשר מצאנו וגו׳, קל וחומר ואיך נגנב, הן בני ישראל לא שמעו אלי, קל וחומר ואיך

5 ילקוט שם, ילק׳ שמואל ס׳ כ׳ קל״ב, ועי׳ סדר״כ נר״ב פמ״ד:

1 אוזיל א[1], ואזיל ג, אזל ות, ואזילנא כ | קרי] וכ, וקרי דחאגתי | לה ו, יתיה א | ליליה ו, לילא י | הוה — אזל] הוה.. פונדקיא אזל א[2], הוה ההיא פונדקיא אזיל כ, הויא ההוא אפונדקיא אזל א[1], הווה ההוא פונדקייה הווה אזל ו, הוה אזיל פונדקיא ג, אזל ההוא פונדקאה (פונדק י) דתי, הוה אזיל ההוא פונדקיא ואזל ח | צוח דת, וצווח וחאי, וצוח כ, וצרח ג | תרעה ו, פיילא ג, פייל י | דכנשתא חגי, דכנישתה ו, דבי כנישתא א[1], ל׳ כ | 2 כי טוב ל׳ ח | ולא הוה] וליכא א[1], ולית מאן א[02], מאיר קרי לך וליכא כ | בר נש] וחגי, שום ~ דת, ל׳ אכ | דעני א[1]א[02]כ | ליה] לה ו, ליה והוא צווח (והוה צוח כ) על תרעא הכנישתא (דבי כנישתא כ) א[1]א[02]כ | לצפרא גי | ושוי] ושרי א[2]גי, ל׳ ח | על ל׳ | חמרה ו | דניזיל] ג, דנזיל ח, דיזיל דת, דייזל ו, דניזלה א[1], דניזלא א[2], למיזל י, רכין כ | ליה] לה וכ, ל׳ חאגי | לה ו | 3 פונדקייה ו, ההוא פונדקאה (פנדקאה ת, פונדקא א[1]י, פונדקיא חא[2]גכ) דחאגכתי | הן] והגכי[1], הין א[2], אן דא[1]ת | אחוך] אכ, אחוך דאמרת (דאמרת לי י) גתי, ההוא אחוך דאמרת דו, ההוא אחוך כי טוב דאמרת ח | לה ו | היידי ליה] היידילה ו, הידי ליה חא[2], חיי דלא ג, האי דיליה כ, היידי לי דכתי׳ א[1], הי ירא ו[1], הא אתא ליה דת | כי טוב ל׳ ו |
4 * הם — וגו׳] הם.. מן העיר וגו׳ לג, הם יצאו וגו׳ ו, ל׳ דאכת | הלא — וגו׳] הלא זה וגו׳ ו, ל׳ דאגכת | וישיגם וגו׳] ג, וישיגם וידבר וגו׳ ו, ל׳ דאכת | * ויאמרו — וגו׳] ויאמר אליו למה ידבר אדני וגו׳ ו, ויאמרו אליו חג, ל׳ לדאכת | 5 * הן — וגו׳ ד] הן כסף אשר מצאנו (מצאנו וגו׳ ח) וחכת, הן כסף גי, ל׳ לא | תני] אמר פכי (תני — בתורה ל׳ א) | * ישמעאל דפוחגכת] ישמעל ל, שמעו׳ י | מי׳ ד[1] | מקולי] קולי ו, קלים די, קלין פכת, קל חג | חומרים] חומרין ו, וחומרין ת, וחמורין (־ים י) דפכי, וחומר חג | האמורים בתורה] חג, האמורין בתורה ו, שכתובים.. דת, שבתורה פכי |
6 אשר — וגו׳] אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבונו אליך תי (שמואל), אשר מצאנו באמתחותינו השיבונו אליך מארץ כנען ח, וגו׳ השיבונו אליך ד, אשר מצאנו השב כ, אשר מצאנו אגי, וגו׳ פו | * קל — נגנב דא[2]] קל.. איך נגנוב י, קל.. ואיך נגנב (איך נגנוב ו) מבית אדניך (אדוניך ת, אדוניך וג׳ ו) פוא[1]ת, קל.. ואיך נגנוב.. אדניך כסף או זהב כ, ואיך נגנב (נגנוב י).. אדניך (אדוניך י) וגו׳ גי (שם), איך נגנוב.. אדונך כסף או זהב ח, ואיך נגנב קל וחומ׳ ל | אלי] ~ וגו׳ ו, ל׳ ת | קל וחומר ל׳ גי (שם) | איך ו |

ששם כליו על חמורו, ועי׳ במ״כ שנדחק לפרשו, וסגנון הלשון היידי ליה כמו לעיל צד 939, ועי׳ במ״י שם, ובמה״ג עמ׳ 651 הובא עובדא הוה בדרומא דהוה תמן חד פונדקי והוה קאים ולביש זוגי בליליא ואמ׳ למן דיהוו תמן קומו פוקו לכון דלואייתא איעברא לה והוו נפקין ולוסטאי קדמין להון ומקפחין להון ועללון ופלגון עמיה חד זמן איקלע ר״מ לתמן ופרק תמן קם ההוא רשיעא ולבש זוגי ואמ׳ ליה לר׳ מאיר וכו׳ דלואייתא איעברא לה אמ׳ ליה ר׳ מאיר אית לי אחא ואנא מסכי ליה אמ׳ ליה והיכן הוא אמ׳ ליה בבי כנישתא אמ׳ ליה ומאי שמיה דאנא אזיל וקרי ליה אמ׳ ליה שמיה טוב (טוב שמיה) כל ההוא לילא הוה ההוא פונדקאה גידא (גדא) בישא אזיל וצוח על תרעה דבנישתא טוב טוב ולא הוה בר נש מגיב ליה וכו׳ ושוי טועניה אחמארא דייזיל ליה אמ׳ ליה ואן הוא אחוך דאמרת ליה [לין] אמ׳ ליה תזי לי [ליה] וכו׳, ובכי״פ הסיפור מקוטע דהוה תמן חד פונדקי וכו׳, ובכי״ח נוסף בסוף המאמר הם יצאו מן העיר לא הרחיקו מאי לא הרחיקו מיל כמה דכתי׳ אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה [יהושע ג׳ ד׳] אמר אם מתרחקין הם מן העיר אפילו מיל אחד אין כל בריה יכולה להחזירם, קום רדוף אחרי האנשים עד שאימת הכרך עליהם, והשגתם כתי׳ כשם [צ״ל בשי״ן] שגוש אותם בדברים אחד קשה ואחד רכה למה שלמתם רעה תחת טובה הרי קשה הלא זה אשר ישתה אדוני בו הרי רך כך עשה וישיגם שיגש אותם בדברים, ודרשות אלו הובאו גם בילקוט ומקורם בתנחומא מקץ סי׳ י׳ ובתנחומא מ״ב שם סי׳ י״ג (וע״ש בהערות), ועי׳ גם במה״ג עמ׳ 652 ובלק״ט ובשכל טוב צד 272, והוספות אחרות בכי״ח ע׳ במ״י לעיל צד 993 אות 4: 4 הן כסף וכו׳. בסדר הפסוקים שהובאו יש שינוים בין הכ״י ובין הדפוסים עח״נ, והד׳ פסוקים שבחומשי התורה גמנו בדפוסים ובכי״ת כפי סדר המקראות, ההיינו ויאמר ה׳ אל משה ואביה וגו׳ שבבמדבר נסדר לפני הפ׳ הן בעודני חי וכו׳ שבדברים, ולגי׳ הכ״י יש לומר שמונה ביחד הפסוקים שמתחילים בתיבת הן (הן כסף, הן בני ישראל, הן בעודני), ובכל הכ״י הפסוק בשמואל הנה אנחנו פה וגו׳ מפסיק בין תחלת הפסוק שבירמיה כי את רגלים רצתה וגו׳ לסוף הפסוק ובארץ שלום אתה בוטח וגו׳, ובדפוסים ובכי״ת ובילקוט כאן נסדר הפסוק בשמואל אחרי הפסוק שבירמיה, וכסדר הכ״י הוא גם בלק״ט, ולפי הגי׳ ברוב כ״י ובלק״ט אינו מונה כי אם תשעה ק״ו ולא עשרה, ובכי״ל נוסף אחרי הפסוקים שבתורה הכתוב ביחזקאל ט״ו ה׳ הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה וכו׳, ובכי״פ וכי״כ וכן בגליון כי״ו נוסף פסוק זה אחרי הקרא שבירמיה ובארץ שלום וגו׳, ובדפוסים ובכי״ת פסוק זה הושלם בסוף המאמר אחרי הפסוק שבאסתר עח״נ, וכבר כתוב בילקוט שמואל שם ק״ו אינו מונה כי אם תשעה ונמצא כתוב בשם רבי׳ קלונימוס איש רומי ז״ל וכן פרשה ביחזקאל זה הפסוק הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה ק״ו אף כי האש אכלתהו, וא״כ פסוק זה הוא הוספה מר׳ קלונימוס, ומטעם זה ועפ״י עדות רוב הכ״י מחקתיו, וזה ברור אצלי שהפסוקים שהובאו אינם מברייתא דר׳ ישמעאל, כי ר״י לא שנה אלא זה אחד מעשרה וכו׳ שבתורה (ועי׳ בשכל טוב צד 279) וכמו לעיל צד 358 אמר (תני) ר׳ שמעון בן יוחי זו אחת מעשר ירידות האמורות בתורה (ועי׳ כעין לשון זה

ישמעני פרעה (שמות ו יב), הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם, קל וחומר ואף כי אחרי מותי (דברים לא כז), ויאמר י״י אל משה ואביה ירק ירק בפניה, קל וחומר הלא תכלם שבעת ימים (במדבר יב יד), כי את רגלים רצתה וילאוך, קל וחומר ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה יב ה), הנה אנחנו פה ביהודה יריאים, קל וחומר אף כי נלך קעילה (ש״א כג ג), ובארץ שלום אתה בוטח, קל וחומר ואיך תעשה בגאון הירדן (ירמיה יב ה), הן צדיק בארץ ישולם, קל וחומר אף כי רשע וחוטא (משלי יא לא), ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד וגו׳, קל וחומר בשאר מדינות המלך מה עשו (אסתר ט יב):

2 עי׳ ברייתא דר׳ ישמעאל ה״ב, ספרי במדבר פי׳ ק״ו, ב״ק כ״ה א׳, ב״ב קי״א א׳, זבחים ס״ט ב׳, אדר״נ נו״א פ״ט:
3 עי׳ ברייתא דל״ב מדות מדה ס׳:

1 ** ישמעני] ישמע אלי ל | * הן — אחרי מותי] הן.. אף.. מותי ל, הן.. הייתם עם י״י קל וחומר אף.. מותי ח, הן.. עמכם וגו׳ קל וחומר ואף.. מותי ו, הן בעודני חי עמכם ק״ו אף כי (ק״ו כי ב) אחרי מותי אב, הן בעודני חי ק״ו ואף.. מותי פ, הן.. עמכם ממרים הייתם קל וחומר אחרי מותי ג, הן.. היתם אף כי אחרי מותי י, ויאמר י״י אל משה ואביה ירוק ירק בפניה (בפניה הלא תכלם שבעת ימים ת) קל וחומר לשכינה ארבעה עשר (י״ד ד[1], ארבע עשרה ת) יום דת | 2 ויאמר — שבעת ימים] ויאמר.. ירוק ירק.. ימים ח, ויאמר.. ואביה קל וחומר [לשכינה ו[0]] הלא.. ימים ו, ויאמר.. ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז׳ ימים קל וחומ׳ לשכינה י, ויאמר.. ירוק ירק בפניה וגו׳ (ירק ירק א[2]) ק״ו לשכינה א, ואביה ירוק.. בפניה ק״ו הלא תכלם שבעת ימים י[1] (שם), ואביה ירק ירק (ירוק ירק בפניה ב) ק״ו לשכינה פב, הן בעודני חי עמכם היום (עמכם ד[1]) ממרים הייתם קל וחומר ואף כי אחרי מותי ד, הן.. היום ק״ו ואף אחרי מותי ממרים הייתם עם י״י ת | 3 ** כי] הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה קל וחומ׳ אף כי אש אכלתהו ~ ל | [0] רגלים] רגליים ד | רצת חא[1]כ | וילאוך ל׳ ג | איך פוא[1]י | תתחרה] ותאגבתי, תחרה דפ | 4 הנה — קעילה] הנה.. יראים.. קעילה פוחא[2]י (שם), הנה.. ביהודה קל.. קעילה ג, הנה.. יראים קל וחומר כי.. קעילה ב, הנה.. פה יראים ק״ו אף.. קעילה א[1], ובארץ שלום אתה בוטח וקל וחומר (את בוטיח ק״ו ת, אתת בוטיח י) ואיך תעשה בגאון הירדן דתי | 5 ובארץ — הירדן] גי (שם), בארץ (ובארץ א[2]).. איך.. הירדן חא, ובארץ.. ואיך נעשה.. הירדן [הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה קל וחו׳ אף כי אש אכלתהו ו[0]] ו, בארץ.. איך (ואיך ב) תעשה בגאון (בגאון הירדן ב) הנה בהיות (בהיותו ב) תמים לא יעשה ק״ו אף (יעשה מלאכה אף ב) כי האש אכלתהו פב, הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף (ק״ו ואף ת, ק״ו אף י) כי נלך קעילה דתי | 6 אף] פוחאגי, ואף דת | וחוטא] ובוטיח [נ״א וחוטא ת[0]] ת | ויאמר — המלכה] וח, ויאמר המלך אחשורוש.. המלכה דת, ל׳ פאגבי | ובשושן י (שם) | 7 הבירה ל׳ ו | הרגו — ואבד] חאגבי, הרגו היהודים ת, הרגו פ, ל׳ דו | וגו׳] חמש מאות איש אב, חמש מאות איש ואת עשרת בני המן ח, ל׳ גי | * קל — המלך אגבי] קל.. המדינות המלך ח, וקל (קל ת).. ושאר מדינות המלך דת, קל.. בשאר מדינות פ, קל.. המדינות ו, בשאר מדינות קל וחומר ל | * מה עשו חא[1]גבי (שם)] ~ ומה שאלתך ל, הנה בהיותו תמים לא יצלח למלאכה אף כי אש אכלתהו ויחר ד, הנה.. למלאכה ק״ו אף.. אכלתהו ת, ל׳ פוא[2]י |

בירוש׳ כתובות פ״ד כ״ח ג׳, תני ר׳ ישמעאל זה אחד משלש׳ מקריות שנאמרו בתורה במשל וכו׳, וע׳ מכילתא משפטים פ״ו), ולפי שיש גם עירבוב בסדר הפסוקים, וסוף סוף אינם אלא תשעה, נראה שהפסוקים הם הוספה ואינם מב״ר העיקרי, וחסר כאן הפסוק העשירי, ויש להשלימו עפ״י האדר״נ נו״ב פמ״ד, ח מ ש ה קלי חומרים בתורה. כ י ש ב ע ת י ם י ו ק ם ק י ן [ולמך] ש ב ע י ם ו ש ב ע ה (בראשית ד׳ כ״ד) הן כסף אשר מצאנו וכו׳ קל וחומר ואיך נגנוב וכו׳ הן בני ישראל וכו׳ ק״ו ואיך ישמעני פרעה ואביה ירוק ירק בפניה ק״ו [אני] ש י צ ר ת י ה ל ב י ת א ב י ה הן בעודני חי וכו׳ ק״ו אחרי מותי, וכ״ה במסורה שבס׳ אכלה ואכלה (הוצ׳ פרינסדורף) סי׳ קפ״ב וקפ״ג קל וחומר ה׳ בתורה וסימן כי שבעתים יקם קין ק״ו ולמך שבעים ושבעה הן כסף וכו׳ הן בני ישראל וכו׳ ואביה ירק ירק וכו׳ הן בעודני חי וכו׳ קל וחומר ה׳ בנביאים ובכתובים וסי׳ הנה אנחנו פה וכו׳ כי את רגלים וכו׳ ובארץ שלום וכו׳ הן צדיק וכו׳ בשושן הבירה וכו׳, והפסוק כי שבעתים יוקם קין נחשב גם לעיל צד 225 לקל וחומר, וכן בירוש׳ סנהדרין פ״י כ״ז ד׳, בקל וחומר אחד כי שבעתים וכו׳, ובברייתא דר׳ ישמעאל שבראש הספרא יש, מק״ו כיצד ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים ק״ו לשכינה ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון תסגר שבעת ימים וכו׳, וע׳ עוד בספרי וב״ק שם, ובברייתא דל״ב מדות שם הובאו בתוך דוגמאות לק״ו מפורש, הפסוקים כי את רגלים וכו׳ ויאמר המלך לאסתר המלכה וכו׳, והמסורה מחלקת הק״ו בה׳ שבחמשה חומשי תורה ובה׳ שבנביאים וכתובים, ובברייתא דר׳ ישמעאל כאן נכללת במלת תורה גם נביאים וכתובים וכמו שנמצא פעמים הרבה, וע׳ בהשגות הרמב״ן לס׳ המצות שורש א׳, ובאמת יש בתנ״ך יותר מעשרה ק״ו וכמו שהקשה היפ״ת, וכן מונה בעל מה״ג עמ׳ 652 ששה עשר ק״ו (ובתוכם גם הפסוק ביחזקאל הנה בהיותו תמים), והיפ״ת נדחק מאד ליישב קושיא זו והאריך בזה, והנכון כמו שכ׳ בס׳ נתיבות עולם על הברייתא דל״ב מדות צד 32 שהמספר עשרה לאו דוקא ותני ושייר, ומספרים כאלו מצויים באגדה ולאו דוקא הם ע״ש, וכן הוא דרך המסורה וכמו שכ׳ פרינסדורף בהערותיו לס׳ אכלה ואכלה צד 41, ור״א שווארץ בס׳ דיר הירמיניייטישע סיללוגיזמוס וכו׳ צד 85 ואילך אומר ג״כ שהפסוקים אינם מברייתא דר״י, אלא שלדעתו ר״י אינו חושב אלא הק״ו שבתורה שמתחילים במלת ה ן (שהיא במקום הדבור התוכני מה אם שנפתח בו הק״ו בספרות התנאים), והם ג׳ בתורה עצמה (הן כסף, הן בני ישראל, הן בעודני חי) וז׳ בכתובים תהלים ע״ח כ׳, משלי י״א ל״א (הן צדיק וכו׳), איוב ד׳ י״ח—י״ט, ט׳ י״א—י״ד, ט״ו ט״ו—ט״ז, כ״ה ה׳—ו׳, מ״א א׳—ב׳, ולפי״ז יש למחוק חמשה ק״ו מתשעה המנויים כאן וצריך להשלימם באחרים, אבל אין לשבש ולהגיה כל הספרים, לפי שגם האדר״נ

ט י) **אשר ימצא אתו מעבדיך וגו׳ ויאמר גם עתה כדבריכם** הן כדבריכם כן הוא, עשרה בני אדם שנמצא אחד מהם בגניבה אין כולם באסירה, אני איני עושה כן אלא האיש אשר נמצא הגביע בידו וגו׳:

יב) **ויחפש בגדול החל וגו׳** שלא יאמרו יודע היה היכן הוא מונח:

וימצא הגביע באמתחת בנימן כיון שנמצא הגביע אמ׳ ליה מה גנבה בר גנבתה, אמ׳ להון יש כאן שעיר, יש כאן אחים מוכרים את אחיהם אתמהא:

2 ילקוט כ׳ ק״כ, ועי׳ לעיל לד 1033 ותנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ג ותנחומא סי׳ י׳: 4 ילק׳ שם: 5 ילק׳ שם, תנחומא שם, אגדת בראשית פע״ו (ע״ה) סי׳ ג׳:

1 * אשר — וגו׳] אשר.. מאתך מעבדיך וגו׳ ל׳, אשר.. אתו מעבדיך ומת וגו׳ ח׳, אשר ימצא אתו ן׳, אשר.. אתו יהיה לי עבד ג׳, ל׳ דפאכתי | ויאמר — כן הוא ל׳ ג | גם] כן ת | כדבריכם] כדבריך ח | הן כדבריכם] כן הוא הן כדבריכם ח׳, וגו׳ היו כדבריכם ן׳, ל׳ דפאכתי | 2 י׳ א[2]ע׳, לי׳ ו[1]׳, ג׳ ש | שנמצא] שנמצאו פכ׳, שגנבו ונמצא גש | אחד מהם] חא[2]ג׳, ..מהן דוא[1]תש׳, אחד ע׳, ל׳ פכי | בגנבה ח | אין] הם ח | כולם] פוחא[1]געי׳, כלם א[2]כ׳, כולן דתש | באסירה] ות׳, באסירא ד׳, בסירה פחכעשי׳, בסירח ג׳, בצרה א[1]׳, נתפש[ים א[02]] א[2] | אנכי י׳ | איני] אין א | * האיש — וגו׳ ג] האיש.. בידו כ׳, האיש.. הגביע וגו׳ ל׳, האיש.. ימצא הגביע בידו (הגביע וגו׳ א[2]) א׳, האיש.. ימצא הגביע פ׳, האיש.. נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד וגו׳ ח׳, אשר ימצא אתו יהיה לי עבד (עבד וגו׳ ן) דותי | 4 ויחפש] וימהרו ויורידו איש וגו׳ (ויורידו וגו׳ ג) ~ וג | * החל וגו׳ וג] החל פא׳, החל ובקטן (ובקטון כ) כלה דחכתי׳, ל׳ ל | שלא] פא[1]א[01]א[2]גבי׳, למה כדי ~ ח׳, ולמה עבד (עשה ת) כן ~ דת׳, למה בגדול החל ובקטן כלה ~ ן | איכן וחכ | היה והא[2]ג | 5 הגביע ל׳ י | * באמתחת בנימן וחכי] באמתחת בנימין דא[2]ת׳, בידו וימצא הגביע באמתחת בנימין א[1]׳, וגו׳ ג׳, ל׳ לפ | כיון — הגביע ל׳ פאכ | הגביע] גביע ג׳, ~ באמתחת בנימן וח׳, ל׳ י | אמ׳] וג׳, אמרו דפכתי׳, אמרי א׳, אמרין ח | ליה] וחאג׳, לו דפכתי | מה] הא חגתי׳, ל׳ א[2] | * גנבה ל[0]ן] גנבא דאתי׳, גנב פחגכ׳, גניבה ל | ברא א׳, ברה ח׳, בריה ן׳, בידא ו[1]׳ | גנבתא דפגכת׳, דגנבתה ן׳, דגנבתא חא׳, דגנבת ו[1]׳ | אמ׳ להון] וחג׳, אמ׳ לון פ׳, ..להם א׳, א״ל ו[1]׳, אמר להון (לון ת) גברא דיוסף דת | 6 שעיר] חאגי׳, שעירי ד[1]׳, שעירים דת׳, שעיר עזים פו[0]כ (שעיר — כאן ל׳ ן והושלם בגליון) | אחים ל׳ כ | מוכרים את] ח׳, מוכרין את א[2]׳, מוכרים פי׳, מוכרין וא[1]גכ׳, שמכרו דת | אחיהן פ | אתמהא ל׳ חאי |

והמסורה מסייעות להם: 1 הן כדבריכם וכו׳. וכ״ה בכי״ח וכן צ״ל בכי״ו היו כדבריכם, וקשה לו שבתחלה אמר כדבריכם כן הוא ואח״כ אמר שלא כדבריהם אלא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד וגו׳, ומפ׳ הן אמת שכדבריכם כן הוא עשרה בני אדם וכו׳ אין כולם באסירה בתמיה, וכי אין כולם נתפסים בבית הסהר, אלא אני איני עושה כן וכו׳, והגי׳ באסירה היא גם בכי״ו ובכי״ת, ובדפ״ר וד״ו באסירא, ונוסח אחר בסירה וכ״ה בערוך ע׳ סר ח׳ ובפי׳ ב״ר עח״נ, ובלק״ט הובא אמר להם אע״פ שכדבריכם כן הוא המנהג שעשרה בני אדם ונמצא אחד מהם בגניבה כולם בסרוח אבל אני אעשה לפנים משורת הדין וכו׳, וכעין זה בשכל טוב צד 273, וכן מפרש רש״י עה״ת, וברמב״ן הועתק עשרה בני אדם שנמצאו בגניבה אין כלם בסירה וע״ש שהאריך בזה ובראב״ם וביפ״ת, ולעיל צד 1033 נאמר עשרה בני אדם שנמצאו בגניבה אין אחד נתפס על ידי כולם, ובתנחומא מ״ב שם יש אמרו לו כל הנמצא עם הגנב נתפש עמו: 4 שלא יאמרו וכו׳. על כן לא התחיל לחפש באמתחת בנימין, ובכי״ל בגוף הספר חסר מאמר זה ותחלת מאמר הבא (והלשון שם האיש אשר נמצא הגביע וגו׳ כיון שנמצא הגביע) והושלם בגליון בכתב הספר ובדיו דיהה, ויחפש בגדול שלא יאמרו וכו׳ מונח וימצא הגביע, והמאמר היה גם לפני הלק״ט ושכל טוב שם ומדרש אגדה, וכן מפרש רש״י עה״ת: 5 אמ׳ ליה מה גנבה וכו׳. א״ל אחיו לבנימין איך אתה גנב בן גנבת, שגם אמך גנבה את התרפים מלבן ובנימין השיב להם יש כאן שעיר עזים שטבלתם את כתונת יוסף בדמו ורימיתם בו את אבינו, יש כאן אחים וכו׳, לאמור אתם רמאים וגנבים הם, ואולי הכונה אתם חטאתם, וחטאתכם גרמה לנו את התלאות שמצאונו, וק״ק מאין ידע בנימין שאחיו מכרו את יוסף וע׳ ביפ״ת, ויוסיפוס בקדמוניות ס״ב פ״ו ח׳ אומר שאחי בנימין התוודו בעצמם שסובלים בשביל החטא שמכרו את אחיהם, וביותר הוכיח אותם ראובן (ע׳ בראשית מ״ב כ״א, כ״ב), וע׳ גם באלקורן סורה י״ב פ״פ, ובדפוסים ובכי״ת נוסף בטעות אמר להון (לון) גברא דיוסף עח״נ, ונלחצו המפרשים ליישבה, וע״ע במבוא לתנחומא מ״ב צד ס״ה ב׳, ומה גנבה כמו איך גנבא, וע׳ יחזקאל י״ט ב׳ מה אמך וגו׳, והמפרשים שגו בזה, ובלק״ט מפ׳ וימצא הגביע התחילו לקנטרו הוא גנב בר גנבתא אמר להם יש כאן אחים מוכרים את אחיהם, ובשכל טוב שם כיון שנמצא הגביע באמתחתו התחילו לקנטרו אמרו הוא גנב בר גנבתא כך ביישה אמך את אבינו בתרפים אמר להם יש כאן אחים מוכרין את אחיהם יש כאן שעיר עזים, ובמה״ג עמ׳ 653 הובא כיון שנמצא הגביע באמתחת בנימין מיד חרה להון ואמרון ליה מאי גנבא בר גנבתא אימך ביישה את אבינו ואתה ביישתנו אמר להון יש כאן שעיר יש כאן וכו׳, ובתנחומא מ״ב שם נמצא והן עומדין ומחבטין לבנימין על כתיפיו ואומרים לו אי גנב ברה דגנבתא ביישתנו, בן אמך את, כך היא ביישה את אבינו ותגנוב רחל את התרפים וכו׳, וע׳ בתנחומא, ובאג״ב שם הדרש שיוסף אמר לאחיו כן, אבל יוסף לא יקרא לאמו גוגבת, והלשון שם, ובסוף כשנמצא הגביע ביד בנימין התחיל אומר מי הגנב בנימין בנה של גנבת אמך רחל גנבה שנאמר ותגנב רחל וגו׳ הרי את גונב וכו׳, ובמדרש אגדה שינה והרחיב את לשון המדרש, וימצא הגביע כיון שנמצא הגביע אמרו לו אחיו גנב בר גנבתא רחל אמך גנבה את התרפים ואתה גנבת את הגביע והיו מכים אותו עד שנשבע בחיי אביו יעקב ובאבלותיה ונטילותיה דיוסף אחיו וכו׳ (ע׳ תנחומא מ״ב ויגש סי׳ ז׳) מיד האמינוהו שלא היה רגיל לישבע כיון ששמע יוסף שקראו אותו גנב בר גנבתא אמר להם יש כאן שעיר עזים יש כאן אחים שמכרו אחיהם, ובאגדה שלפנינו השתמש גם אפרם הסורי, ועקבותיה נמצאות גם באלקורן סורה י״ב פע״ז, וע׳ שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע וכו׳ צד 63:

יג) ויקרעו שמלותם ר׳ פינחס בש׳ ר׳ הושעיה שבטים גרמו לאביהם לקרוע איכן נפרע להם במצרים ויקרעו שמלותם וגו׳, יוסף גרם לשבטים לקרוע נפרע לבן בנו ויקרע יהושע שמלותיו (יהושע ז ו), בנימן גרם לשבטים לקרוע והיכן נפרע לו בשושן הבירה ויקרע מרדכי וגו׳ (אסתר ד א), מנשה גרם לשבטים לקרוע לפיכך נקרעה נחלתו חציה בעבר הירדן וחציה בארץ כנען:

ויעמס איש על חמורו וגו׳ הוה חד מנהון נסיב טעוניה בחדא ידיה ויהב ליה בחמריה:

וישובו העירה אמ׳ ר׳ חלבו מטרופולים הייתה ואת אמר העירה, אלא מלמד שלא היתה חשובה עליהם אלא כעיר שלעשרה בני אדם:

ט יד—טז) ויבא יהודה ואחיו וגו׳ מה נאמר לאדני בכסף הראשון, מה נדבר בכסף

1 לעיל לד 1025 וש״נ: 5 ילקוט שם: 6 ילק׳ שם: 8 ילק׳ שם, תנחומא ת״ב מקץ סי׳ י״ג, תנחומא סי׳ י׳, וע׳ אגדת בראשית פע״ו (ע״ס) סי׳ ג׳:

1 שמלותם] פחאכי, שמלתם ג, שמלותן ת, ~ וגו׳ דו | פינחס] ו, פנחס דפאגכת | ר׳ ל׳ ג | הושעיה] וגת, הושעיא דפחכ, אושעיא א | שגרמו ת | *לאביהם דפואכת] לאביהן ח, להם ל, ל׳ ג | ליקרע ג, להקרע פכ, שקרע בגדיו א[1] | *איכן נפרע — בארץ כנען] ואיכן נפרע להם במצרים ויקרעו שמלתם (שנ׳ ויקרעו שמלותם ח) יוסף גרם לשבטים [ליקרע ו[0], לקרוע ח] עמד (ועמד ח) בן בנו ונפרע לו ויקרע (שנ׳ ויקרע ח) יהושע שמלתיו (שמלותיו ח) בנימן גרם לשבטים ליקרע איכן (לקרוע ואיכן ח) נפרע לו בשושן הבירה ויקרע (שנ׳ ויקרע ח) מרדכי את בגדיו מנשה גרם לשבטים לקרע (לשבטו לקרוע ח) לפיכך הוקרעה נחלתו חצייה (חציה ח) בעבר הירדן וחצייה (וחציה ח) בארץ כנען וח, היכן נפרע להן במצר׳ שנ׳ ויקרעו יוסף גרם לשבטים שקרעו עמד בן בנו ונפרע לו שנ׳ ויקרע יהושע מנשה גרם לשבטים ליקרע לכן נקרע נחלתו חציה.. וחציה בארץ כנען ג, איכן נפ׳ לה׳ כול׳ עד וחציה בארץ כנען ל, היכן נפרע להם וכו׳ כדכתיב בפרשת פ״ד עד בארץ כנען א[1], וכו׳ בפ׳ ס״ד א[2], אימתי נפרע להם כו׳ כד׳ (כדכת׳ כ) בפרש׳ ע״ד (ע״ד עד בארץ כנען כ) פכ, לפיכך לקו גם הם ד, היכן לקו כאן ת | 5 ויעמס] פוא[2]גת, ויעמוס דחא[1]כי | על חמורו ל׳ ו | וגו׳ ל׳ פוחאגכתי | הוה — מנהון] פחא, הווה (והוה כ, היה ג) חד מנהון וגכ, חד מנהון הוה דת, כל חד י | נסב וג | טעיניה א[1], טוענייה חתי[1], טועניהון ג | בחד חי | ידיה] פוחכ, ידא דאגתי | ויהב] וא[2], ויהיב דפחא[1]גכת, וטעין י | ליה] לה ו, ל׳ פכתי | על חמריה דפוא[2]גכתי, על חמוריה ח, על חמרא א[1] | 6 ^ס העירה] ~ וגו׳ ד | חלבו] וחא[01]א[2]ג, אבהו דת, לוי פכ | מטרופולים] ו, מטרופולי׳ ש, מטרפולי׳ א[2], מטרופולין חכי, מטרפולין דפא[01]גת, מטרופולין של מלכים ע | היתה חא[01]א[2]תעי, היית פוג | ואת אמ׳ ד[1]א[2]כת, ואת אמרת פחעי, ותמר ו, ואת (ואתה א[01]) או׳ א[01]ג | העירה] כעי, וישובו ~ דפוחא[01]א[2]גכ[0]ת | אלא ל׳ פכי | מלמד שלא] שאינה א | *היתה חשובה דפוחכתי] הייתה חשובה ג, חשובה לא | 7 עליהם] פוא[1]כ, עליהון ג, בעיניהם דחא[2]תי | אלא ל׳ פאגכ | 8 ויבא — וגו׳] ויבא.. וגו׳ (ביתה יוסף וג׳ ג) ויאמר להם (אליהם ג) יוסף מה המעשה הזה וגו׳ (הזה ג) וג, ויבא.. וגו׳ והוא עודנו שם בכל יום ויום היה למוד לעלות לבימה לדון ואותו היום לא יצא שלא יביאו את אחיו בפני המצריים ויפלו לפניו ארצה לקיים את החלום ואחד עש׳ כו׳ מ׳ ל׳ ל[0], ויבא.. ואחיו ביתה יוסף (יוסף והוא עודנו שם י) כל יום ויום היה יוצא (למוד היה לצאת בכל יום י) לבימה לידון (לדון י) ואותו יום לא יצא (הלך י) שלא יבייש (לבייש י) את אחיו בפני המצריים (מפני מצריים י) ויפלו לפניו ארצה לקיים החלום ואחד עשר כוכבים משתחוים לי חי, ל׳ דפאכת | מה] א[2], ויאמר יהודה ~ דוחגתי, ויאמר ~ פכ, ויאמרו ~ א[1] | לאדני] וגת, לאדוני י, לאדוני (לאדני פ) מה נאמר פחא[1], לאדוני מה נדבר ד, לאדני מה נדבר ומה נצטדק וגו׳ מה נאמר כ, ל׳ א[2] | הראשון] פוחי, ראשון דאגכת | ומה פוא[1]גי |

1 שבטים גרמו וכו׳. מאמר זה נסדר כבר לעיל צד 1025 לפ׳ ויקרע יעקב שמלותיו ע״ש ובמ״י, ובכי״ל קיטע איכן נפ׳ לה׳ כול׳ עד וחציה בארץ כנען עח״נ, והשלמתי עפ״י המאמר לעיל שם, ובילקוט קטוע ויקרעו שמלותם מנשה גרם לשבטים ליקרע וגו׳ כדלעיל, ובדפוסים קיטעו בלי רמז שבטים גרמו לאביהם לקרוע לפיכך לקו גם הם: 5 הוה חד מנהון וכו׳. כל אחד מהם נטל משאו בידו האחת ונתן על חמורו, ודייק מדכתיב ויעמס איש לשון יחיד, ובשכל טוב שם מפ׳ איש על חמורו מלמד שהכעס והפחד מכפילין את הכח לפי שעה, שהרי משוי החמור היא משוי שני בני אדם (ע׳ ב״מ פ׳ ב׳ וברש״י שם ד״ה קב לכתף) נוטלו כל אחד בידו ומשליכו על החמור, ובמה״ג עמ׳ 654 ויעמוס איש על חמורו שלא הוצרך אחד מהן לחבירו לסייעו מרוב הכעס, וע׳ ברש״י עה״ת שמפ׳ שבעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפרש ויעמוס איש על חמורו משמע יחיד שלא היה אדם עוזר אותו נסיב טוענית (טעוניה) בחדא ידא ויהיב על חמריה: 6 מטרופולים וכו׳. וכ״ה בכי״ו, וגי׳ נכונה היא, ופי׳ בל״י[1]) העיר הראשונה, עיר הממלכה, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפ׳ מטרופולי׳ אם של מדינו׳ (ובערוך ערך מטרפלין הועתק מכאן מטרופולין של מלכים היתה וכו׳, ונראה שהיא השגרת הלשון מהמאמר המובא שם לפני זה ממגילה ו׳ א׳, ולא היה כן בגירסתו), ור׳ חלבו דורש לשון העירה ולא כתוב מצרימה מלמד וכו׳, ובספרי דברים פי׳ ק״פ, קצ״ט, ר״ג דרשו עיר ולא כרך ולא כפר, וע׳ ספרי במדבר פי׳ קנ״ט ובמכות י׳ א׳, ובחי׳ הרש״ש מראה לפלוגתת ר׳ יאשיה ור׳ יונתן בסנהדרין ט״ו ב׳ לענין עיר הנדחת שלר׳ יאשיה צריכה שיהיו בה עשרה בני אדם, ובפחות מזה לא נקראת עיר, ולר׳ יונתן מאה בני אדם, וע׳ בתוס׳ שם ובמגילה פ״א מ״ג ובמדרש אסתר פ״א סי׳ ח׳ וברמב״ם פ״ד מה׳ ע״ז ה״ב, ובמה״ג שם הועתק אמ׳ ר׳ חלבו מטרפולין היתה ותאמר וישובו העירה אלא ללמדך שלא היתה חשובה עליהן אלא וכו׳, ובשכל טוב שם ובמדרש אגדה הגי׳ מלמד שלא היתה חשובה בעיניהם וכו׳, וברש״י עה״ת הובא מטרופולין היתה והוא אומר העירה עיר כל שהוא, אלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה: 8 בכסף הראשון וכו׳. דורש כפל לשון מה

[1]) μητρόπολις, Mutterstadt, Hauptstadt.

שיני, מה נצטדק בגביע, מה נאמר לי״י במעשה תמר, מה נדבר בבלהה, מה נצטדק בדינה, מה נאמר לאבא שבארץ כנען ביוסף, מה נדבר בשמעון, מה נצטדק בבינימן, אין נאמר שחטאנו, גלוי וידוע שלא חטאנו:

האלהים מצא את עון עבדיך וגו׳ אמ׳ ר׳ יצחק מצא בעל חוב לגבות שטר חובו, אמ׳ ר׳ לוי כזה שממציא את החבית ומעמידה על שמריה, הנגו עבדים:

יז) **ויאמר חלילה לי** ר׳ הונא בש׳ ר׳ אחא נער פורפירא ויאמר חלילה לי [מעשות זאת, אלא האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל

4 ילקוט פס, לעיל לד 1033 : 6 ילק׳ פס:

1 שיני] ג, שני דאכת, השני פוחי | ומה פוא[1]גי | ד״א מה חא[2]תי | לי״י] לאדני דוגת, ל׳ פחאבי | ומה וא[1]א[02]גי | במעשה בלהה פחא׳א[02]גב | מה] חא[2]ב, ומה דפוא[1]גתי | ד״א מה חא[2]ת | 2 לאדני לאבא ח, באבא ג | בארץ א[2] | ביוסף ל׳ א | מה] פוחא[2]כת, ומה דא[1]ג | ומה פוא[1]ג | בבנימן פוחגכת, בבנימין דא | אין] אם דפואגכת, אי ח | נאמר] פוחאגב, ~ לך דת | שחטאנו] וחאגי, חטאנו דפכת | 3 וידוע לפני הקב״ה פאב | שלא — האלהים] חגי, שלא חטאנו ואם נאמר לך שלא (נאמר שלא פואכת) חטאנו האלהים דפואכת | 4 את ל׳ י | *עבדיך וגו׳] עב׳ וג׳ ל, עבדיך פאגבתי, עבד׳ ו, עבדך דח | כמוצא א | חוב] פוחאגב, חוב מקום דת, השטר י | שטר חובו] פו, את שטר חובו א[1]ג, שטרו דת, חובו י, את חובו חא[2]ב | 5 *לוי כזה פוחאגבי] יצחק כזה דת, לייטא ל | שממצה פ, שהוא ממצא (ממצה א) דוחאגבי, ממציא ת | ומעמידו י | הננו עבדים] ~ לאדני פוגב, לאדוני א[1]י, ל׳ דחא[2]ת | 6 לי] פוא[2]שי, לי וגו׳ דחג, לי מעשות זאת ת, וגו׳ א[1], ל׳ כ | א״ר ת | חונא ו | פורפירא] פחאג, פורפיריה דו, פורפירא שלו תשי | *ויאמר — אל אביכם] ויאמר.. אשר ימצא.. עלו לשלום כ, ויאמר.. אשר ימצא ואתם עלו לשלום פ, ויאמר.. אשר נמצא הגביע וגו׳ ו, ויאמר חלילה לי ואתם עלו לשלום אל אביכם ח, ויאמר חלילה לי ואתם עלו לשלום א[1], ויאמר חלילה לי לג, האיש אשר נמצא.. הוא לי (יהיה לי ת) עבד ואתם.. אל אביכם דת, ואתם עלו לשלום אל אביכם ש, ואתם עלו לשלום א[2]מ |

נאמר מה נדבר ומה נצטדק שיהודה כוון לשלשה עונות, ובתחלה מפרש אדני כפשוטו על יוסף, ואח״כ הובא דרש אחר (בלי ד״א, ויש נוסחאות שכתוב בהן ד״א עח״ג) שאדני היינו הקב״ה וכוון למעשה תמר ובלהה ודינה, ולדרש שלישי אדני פירושו האב שבארץ כנען, ובכי״ל הגי׳ הנכונה מה נאמר לי״י במעשה תמר, ועי׳ גם הדרשות על אדני לעיל צד 1066, ובמה״ג שם הועתק ויאמר יהודה מה נאמר בכסף ראשון מה נדבר בכסף שני ומה נצטדק בגביע ד״א מה נאמר במעשה תמר מה נדבר במעשה בלהה ומה נצטדק במעשה דינה ד״א מה נאמר לאבינו שבארץ כנען ביוסף מה נדבר בשמעון ומה נצטדק בבנימין, ובשכל טוב צד 280 הובא ויאמר יהודה מה נאמר לאדני למלך מלכי המלכים הקב״ה במעשה תמר ומה נדבר במעשה בלהה ומה נצטדק בדינה ד״א מה נאמר לאדוני בארץ כנען ביוסף ומה וכו׳ ומה וכו׳, וע״ש צד 273 ובמדרש אגדה, והדרש הראשון נמצא גם בתנחומא שם ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נאמר על כסף ראשון (הכסף הראשון) ומה (מה) נדבר על כסף שני (הכסף השני) מה (ומה) נצטדק על הגביע, ועירבוב הדרשות באג״ב שם התחילו אומרים לו מה נאמר לאדוני על יוסף ומה נדבר על שמעון ומה נצטדק על הגביע וכו׳, ובדרש הראשון מתורגם בת״י א׳ מה נימר לריבוני על כספא קדמאה ומה נמליל על כספא בתראה ומה נזדכי על אוגבין וכו׳, (ובילקוט נשתבש בדרש השני ומה נצטדק בגביע, והדרש השלישי הושמט לפי שדלג הסופר מן מה נאמר עד אין נאמר), ובגליון כי״ל נוסף בראש המאמר בכתב הספר ובדיו דיהה והוא עודנו שם בכל יום ויום וכו׳ עח״ג, וכ״ה בכי״ת ובילקוט, והוספה זו נובעה מתנחומא שם ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף מהו ביתה יוסף והלא בכל (כל) יום ויום וכו׳, וקצתה הובאה גם במה״ג שם ובשכל טוב צד 273, ועי׳ בס׳ היובלים פמ״ג פ״ב: 3 שלא חטאנו. וכ״ה בכי״ת וכי״ג ובילקוט, ולגי׳ זו האלהים מצא וכו׳ הוא מאמר אחר, ובדפוסים ושאר ספרים נוסף ואם נאמר (לך) שלא חטאנו האלהים וכו׳, ולפי״ז הוא ענין אחד ואמרו אי אפשר לנו לומר שלא חטאנו כי האלהים מצא את עון וכו׳, וגי׳ זו היא גם במה״ג שם אם נאמר שחטאנו גלוי וידוע שלא חטאנו בדבר זה ואם נאמ׳ שלא חטאנו האלהים וכו׳, וכן במדרש אגדה אם נאמר וכו׳ ואם נאמר לך שלא חטאנו וכו׳ וגי׳ ראשונה נראה עיקרית, וכן משמע בלק״ט שמפ׳ אמרו לו גלוי, וידוע לפני קונינו שלא חטאנו לא אנחנו ולא הוא אלא האלהים וכו׳, וכן ברש״י עה״ת מפ׳ האלהים מצא יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת הקב״ה נהיתה וכו׳, ולפי״ז הם טענו שלא חטאו ודאי אלא שהקב״ה המציא להם את העון וכדרש ר׳ יצחק בסמוך, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א מפ׳ ג״ב אם נאמר שחטא שנודה לדבריך גלוי וידוע לפניך שלא חטא אלא מהו הדבר שנתפס האלהים מצא את עון עבדיך: 4 מצא בעל חוב וכו׳. מאמר זה ומאמר ר׳ לוי כבר הובאו לעיל צד 1033 וע״ש בח״נ ובמ״י, ובלק״ט הועתק א״ר יצחק מצא בעל חוב לגבות את שטר חובו א״ר לוי כזה שהוא ממצה וכו׳, ובשכל טוב צד 280 הובא אמר לוי כזה שממצה את יין החביות ומעמידה וכו׳, ושם צד 273 מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו, וכ״ה ברש״י עה״ת, ובמה״ג שם אמ׳ ר׳ יצחק מצא בעל חוב לגבות שטר חובו, ושם עמ׳ 655 אמ׳ ר׳ לוי כאדם שהוא ממציא את החבית וכו׳, ובמדרש אגדה מצא בעל חוב לגבות את חובו: 6 נער פורפירא. ניער לבוש תכלת שלו כאדם הכועס ומחליט דבר שאין לזוז ממנו, ודרך המדרש לרשום בקוים בולטים את תמונת המדבר כמו שהוא עומד לפנינו וכמו שהעירותי במ״י לעיל צד 767 אות 4, ובמקרא מצינו, נער כפיו מתמך בשחד (ישעיה ל״ג ט״ו), גם חצני נערתי ואמרה ככה ינער האלהים וגו׳ (נחמיה ה׳ י״ג) ועי׳ בפי׳ מהרז״ו, ופורפירא הוא לבוש המלך, ועי׳ לעיל צד 1050 ובמ״י שם אות 3, ובפי׳ ב״ר גורם או מפרש ויאמר חלילה לי נענע פורפירא שלו, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א מפ׳ נער (ובכי״ט ויאמר חלילה לי נער) פורפירא כאדם שאינו שומע מה שאומרים לו ומנער טליתו, ועי׳ דרש ר׳ אחא על חלילה לך לעיל צד 508, ובמה״ג שם הובא ויאמר חלילה לי מעשות זאת מהו חלילה לי ר׳ חונא בשם ר׳ אחא אמ׳ ניער פורפירא שלו ואמ׳ מוצל אני מן הדבר הזה אלא האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום,

אביכם], אמרין השלם דכוליה נטיש, ורוח הקודש א' שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול (תהלים קיט קסה):

פרשה צג

א מד יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני וגו' בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך (משלי ו א) נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך (שם שם ב) עשה זאת איפוא בני והנצל וגו' (שם שם ג) אמר ר' חנינה ברח מג', והדבק בג', ברח מג' מן הפקדון, ומן המיאונין, ומלעשות שליש בין אדם לחבירו, והדבק בג' בחליצה, והתר נדרים, והבאת שלום בין אדם לחבירו,

1 ילקוט שם, ילקוט מכירי תהלים קי"ט סי' ק', ועי' לקמן פל"ג סי' ז': ‖ 5 ילקוט כ' ק"כ, יכוס' יבמות פי"ג י"ג ג', יבמות ק"ט ל':

1 אמרין] וחג, אמ' י1, אמרין (אמרון ת) ליה דת, א"ל ש, ל' פאכמ | השלם] פכ, הא שלם וח, השלום דת, שלום א, שלמא י, הי שלום ש, אל השלום מ, העולם (?) ג | דכולה חג, דכלה א2מ, דכולא א1ש, דכלא י, דבלה פכ | * נטיש וג0] נטיט ל0, נטיפא ש, נטופא י, נטופה ח, ניטפה א1, נטפה מ, נשפה דאתמ, נטיפה אתמהא פכ, קטטה אמ | הקודש] וכימ, הקדש דחאת | אומרת פוחאגכ, צווחת ואומרת תמ, צווחת ד, משיבה י | לאהבי א2כ | תורתך] פוחא2גכ, תורתיך דא1תי1מ | ואין — מכשול] פואכת, וגו' גי, ל' דח ‖ 3 ויגש — בני אם] ויגש.. אדוני זהש"ה בני אם ת, ויגש.. יהודה בני אם וי1, ויגש.. יהודה (יהודה ויאמר א2) כתיב בני אם (כת' אם כ) פא2כ, ויגש אליו בני (כתי' בני א1) אם ד1א1, ויגש אליו בני יהוד' ויאמ' בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה אם ד, ויגש אליו יהודה וג' ג | ערבתה ו, ערבתא כ, ל' ג | לרעיך ת, ל' ג | תקעת — כפך] כ, תקעת.. כפיך ת, וגו' דוא, ל' פג | 4 * נוקשת באמרי — פיך ת] נוקשה (נוקשתה ו) באמרי פיך וגו' דוא2ג, נוקשת באמרי פיך פא1כ, וגו' ל | * עשה — וגו'] עשה.. איפה.. וגו' ל, עשה.. אפוא (איפה א2) בני וגו' וא2, עשה.. איפוא וג' ג, עשה זאת וגו' ד, עשה.. איפה (איפוא ת) .. והנצל א1א02ת, עשה זאת בני והנצל כ, עשה זאת איפא פ | 5 חניג' פי1, חנינא גכ, חנינא בר נחמן א | מג'] א2, משלוש ו, משלש פכ, מן ג' י, מן שלש (שלוש ת) דא1תש | והידבק ו, ונדבק ג | בג'] א2י, בשלש דפוא1כש, בשלוש ת, לשלש ג | מג' ל' | הפיקדון ו, הפקדונות דפאגכתשי | המיאונין] וגש, ־יום ת, המאוני' ד, ־יום ד1, ־יין פכי, המיאון א | 6 (ומלעשות — לחבירו] ומן הערבות א1א01א2) | שליש] פו0כ, שליח ו, שלו' י1, שלום ג, ערבות דג0תש, קטטה א1 | והדבק] פאכי, והידבק ו, הדבק דת, ונדבק ג | בג'] א2, לשלש ג, ל' דפוא1כתי | והתר] פ, ובהתר וא1גכי, ובהיתר א2, ובהפרת ד, בהפרת ת | והבאת] פא1כ, ובהבאת דוא2גתי |

ובכי"ל כל המאמר מן ויאמר חלילה לי עד דכוליה נטיש ליתא בפנים הספר והושלם בגליון בכתב הספר ובדיו דיהה, ואח"ז נוסף בגליון עוד, האיש אשר נמצ' הג' בי' אמ' להם יוסף חס ושלום שאני חושד אתכם בדבר זה שאתם צדיקים גמורים אלא רואה אני בגביע שבידי שהנער הזה יכול לקסום בו על אחיו היכן הלך לכך האיש אש' נמ' הג' בי' וגו' באותה שעה השבטים כל א' וא' הופך את פניו ממנו ומי עמד כנגדו הערב הה"ד ויגש אליו יהודה, וכעין זה הובא בילקוט נער פורפירא שלו ואמ' חלילה לי מעשות זאת א"ל יוסף חס ושלום שאני חושד אתכם אלא הנער הזה חשוד שגנבו כדי לקסום על אחיו היכן הלך האיש אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד באותה שעה הפכו כל השבטים פניהם ממנו ומי עמד כנגדו הערב שנ' ויגש אליו יהודה אמ' שלמא דכלא נטופא וכו', וסגנון הלשון מראה שמקור ההוספה הוא בתנחומא, וקצתה נמצאה שם סי' י' ובמ"ב סי' י"ג, ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם (הלא ידעתם וגו') אמר להם יוסף (א"ל) אני אומר לכם מפני מה גנבו הנער הזה לקסום בו ולידע היכן אחיו, ובויגש סי' א' כשנמצא בשקו של בנימין כל אחד ואחד הפך פניו ומי עמד כנגדו הערב וכו', ובראב"ם לפ' י' מביא ג"כ בשם ב"ר אמר להם יוסף ח"ו שאני חושד אתכם בדבר זה שאתם צדיקים גמורים, וכתב מצאתי נוסחא שלא הי' כתוב בו ע"ש: 1 השלם דכוליה נטיש. כן הגהתי וכמו שהוא בכי"ו, וכנראה הוגה כן גם בכי"ג (ובכי"ל כתוב נקיט, והועבר קו על הקו"ף וביני שיטי נכתב טי"ת), ונראה לפרשו שנושא המאמר הוא יעקב, ולפי שיוסף אמר עלו לשלום אל אביכם, אמרו אחיו הא שלם, ראה איך הוא (לאמור אבינו) יהיה שלם בעוד שכולו נעזב הוא, ולעיל צד 940 דרשו ויבא יעקב שלם שלם בגופו וכו' שלם בבניו וכו', ומי ששלום שרוי אצלו נקרא שלם (ועי' ברכות ל"ט ב' ומו"ק ט"ו ב'), ולהיפך אם שכול הוא מבניו נקרא נעזב, וכמו צדיק נעזב (תהלים ל"ז כ"ה), והשלם הוא כמו הא שלם וכמו שהוא בכי"ו וכי"ת עח"ג, ובשכל טוב צד 274 הובא ג"כ אמרי הא שלם דכולה נטשי ורוח הקודש אומרת שלום רב לאוהבי תורתך וגו', ובמח"ג עמ' 656 כיון שאמ' עלו לשלום אמ' הא שלם הא שלם ורוח הקודש אומרת שלום רב לאוהבי תורתיך, ובפי' ב"ר גורס ומפרש ואתם עלו לשלום אל אביכם א"ל הי שלום דכולא נטיפא כלום זהו שלום שניטפ' החבית כולה כלומר שכבר אנו חסרין והולכין ואתה פורץ לחסרנו עד לא שארית ועי' במ"כ, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א מפ' בפי' זר ואתם עלו לשלום כיון שיעמוד בנימן (בנימין) לי לעבד, הא שלם דכולה (דכולא) ניטפא חבית כל החבית לשלום, ובכי"א א' וכן בילקוט המכירי כתוב בפנים הספר נשפה ס"א ניטפה (נ"א נטפה) ס"א קטטה, ובכי"א ב' כתוב בפנים נשפה ובין השורות, ס"א קטטה, ועי' במפרשים וצ"ע, ומסיים בדבר טוב ורוח הקודש א' שלום וכו', וכמו במשנה סוף מס' מועד קטן וסוף מס' ידים ע"ש במפרשים וביפ"ת כאן:

פרשה צג. בדפ"ר נסמן פצ"א, ובכי"א א' בטעות פרשת פ"ט, ובמקרא כאן פרשה סתומה, ובד"ץ וכי"ת כתוב בראש הפרשה סדר ויגש אליו, ועי' במ"י לעיל ראש פפ"ט: 6 ומלעשות שליש וכו'. וכ"ה בכי"פ וכי"כ, וכן הובא בגליון כי"ו נ"א שליש ועח"נ, וכנראה היא הגי' העיקרית, ופירושה ברח מלהעשות שליש, שישלישו אצלך מעות ותעשה שליש, כי על ידי זה תבוא לידי קטטה, ור' ברכיה למד כן מן הקרא אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך, שלש אזהרות חוץ מן הערבות נגד השלשה שיברח מהם, ונכונה היא הגי' ערבת לרעך וגו', (ובדפוסים השמיטו את הפסוק בדברי ר' ברכיה לפי שלא הבינו כוונתו'

אמ׳ ר׳ ברכיה בני אם ערבת לרעך, אמ׳ ר׳ שמעון בר אבא לא שמיה פיקדון אלא פוקדון, ד״א בני אם ערבת לרעך זה יהודה שאמ׳ אנכי אערבנו (בראשית מג ט), תקעת לזר כפיך, מידי תבקשנו (שם שם), נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך, אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך (שם שם), עשה זאת איפוא בני, התאבק בעפר רגליו והמליכהו עליך, ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני:

ב כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו (תהלים מח ה), כי הנה המלכים נועדו זה יהודה ויוסף, עברו יחדו זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה, המה ראו כן תמהו (שם שם ו)

2 ילקוט שם, ועי׳ ילק׳ משלי ר׳ תתקל״ח ותנחומא מ״ב ויגש סי׳ ד׳ ותנחומא שם סי׳ א׳ ת׳: 6 ילק׳ שם, ילק׳ מכירי תהלים מ״ח סי׳ י״א:

1 אמ׳ ר׳ ברכיה ל׳ א^{2}י | בני — לרעך] א^{1}ג, בני.. ערבתה לרעך וגו׳ ו, בני.. ערבת לרעך תקעת לזר כפך וגו׳ כ, בני אם ערבת פ, ל׳ דא^{2}תי | שמע׳ פ, שילו י | בר] בן ואג | *אבא דפוכתי] איבא ל, איבה ג, אילא א | לא] א^{1}א^{02}, לאו ע, לית דפוגכתשי | שמה ו | פיקדון] וג, פקדון דפאכתעשי | פוקדון] פאע, פוק דון דוכש(?)י^{1}, פוקדין ג | 2 ערבתה ו | לרעך ל׳ פג | שאמ׳] ח, שנ׳ פאגי, ל׳ דות | תקעת] וגו׳ תקעתה ו | כפך ו^{0}חאכ, כפך וגו׳ ו | 3 שאמ׳ ומידי ח | תבקשנו וגו׳ כ | נוקשתה ו | נלכדת — פיך] ח, וגו׳ ו, ל׳ דפאגכתי | שאמ׳ אם ח | הביאתיו — לפניך] הביאותיו.. לפניך ו, הביאותיו (אביאנו י).. לפניך וחטאתי לך (לאבי ח) כל הימים חתי, הביאותיו (הביאה ג) אליך דאגכ, הביאותיו פ | 4 איפוא בני ג] איפה בני ל, איפוא (איפא א^{2}, איפה ח, אפוא ת) בני והנצל חאת, בני והנצל דפכ, והנצל י, ל׳ ו | התאבק] פחא^{1}כש, לך התאבק ג, לך התרפס והתאבק ו, הדבק א^{2}, לך והדבק דת, התרפס י | רגלו גש | והמליכהו עליך] פוחא^{1}גכש, ורהב רעך והמליכהו (המליכהו? י) עליך א^{2}י, וקבל מלכותו ואדנותו דת | חה״ד ויגש א^{2}, וכן עשה יהודה ויגש ח | 5 יהודה ל׳ ג | ויאמר — אדני ל׳ | 6 כת׳ כי פכ, כתי׳ כי א^{1}ים | עברו יחדו] פא^{1}, עברו יח׳ ג, .. יחדיו דכת, וגו׳ ו, ל׳ א^{2}ים | (כי — נועדו ל׳ פא^{2}גים) | נועדו] א^{1}, ל׳ דוכת | זה] אלו א^{1} | 7 ויוסף שנתועדו יחדיו י | יחדו] פוא^{1}תמ, יחדיו דא^{2}כי | עברה] חימה ג, חמה כ, ל׳ פ | על זה עברה פ | וזה נתמלא על זה עברה כ, וזה.. חמה (חימה ג) על זה א^{1}ג, וזה על זה פ |

ונעשה אמ׳ ר׳ ברכיה א״ר שמעון ב״א, ובכי״א ב׳ ובילקוט כל המאמר הושמט עח״ג), ור׳ שמעון ב״א מפ׳ שפקדון שמו פוקדון לאמור צא ודון, לפי שבאים על ידו לידי דינים בפני דיין, והגי׳ פוקדון בתיבה אחת היא גם בשלשה כ״י אחרים ובערוך ערך פקדון, ובפי׳ ב״ר גורס ומפ׳ לית וכו׳ אלא פוק דון שמי שיש לו פקדון פוקדין עליו בכל שעה איך לגנוב לו, ומשמע שגורס פוקדין (וכמו שהוא גם בכי״ג, ולא כמו שנסמן בתחלת דבריו פוק דון), וכן הובא בפי׳ ב״ר כ״י מל״א בהשמטות לקמן סי׳ צ״ד (אלא פוקדין וכו׳ פוקדין עליו בכל שעה כדי לגנוב לו), וכן מביא במ״כ בשמו, והוא מפ׳ פוקדין הוצא זה מביתך שלא תקבלנו, והגי׳ שליש היא גם בשכל טוב צד 298 והלשון שם, כיון שראה יהודה שדעתו של יוסף לכבוש אצלו בנימין אמר אין הדבר תלוי אלא בי שאני ערבתי אותו מאבי לכך אמר ר׳ חנינא בר נחמן (וכ״ה בכי״א א׳ וב׳ עח״ג) לעולם הדבק בשלש והתרחק משלש התרחק מן הפקדונות ומן המאונין ושלא לעשות שליש כו׳ והדבק בשלש בחליצה ובהתרת נדרים ובהבאת שלום וכו׳, ומשמע שמפ׳ שליש במובן ערב, ודבריו נובעים מלק״ט, אלא ששם הגי׳ א״ר חנינה ב״ר נחמן לעולם הדבק בשלשה והתרחק מן השלשה התרחק משלשה מן הפקדונות ומן המיאונין ומלעשות ערבות וכו׳, והגי׳ ערבות היא גם בדפוסים ובכי״ת ובפי׳ ב״ר, וכן הוגה בכי״ג, ובמה״ג עמ׳ 659 הובא לעולם הוי בורח משלוש והידבק בשלוש הוי בורח משלוש מן הפקדון ומן המיאונין ומליעשות ערב וכו׳ והידבק בשלוש בחליצה ובהתר נדרים ובהבאת וכו׳, אמ׳ ר׳ ברכיה אין לשון פקדון אלא פוק דון ומי שהוא נעשה ערב צריך למנות מעות מכיסו תחילה שנ׳ בני אם ערבת וכו׳, ובמקרא שם הנוסח תקעת לזר כפיך ביו״ד, אכן בס״א כפך, ובירוש׳ שם הלשון, תני ברח מן שלש והידבק בשלש הידבק בחליצ׳ ובהיתר נדרים ובהבאת שלום וברח מן המיאונין ומלהיות בעל פיקדון ומלהיות ערב אמר ר״ש בר בא לית שמה פיקדון אלא פוק דין אמ׳ ר׳ ברכיה בני אם ערבת לרעך, ובבבלי יבמות שם והתני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה דברים ויתרחק משלשה דברים ידבק בשלשה דברים בחליצה ובהבאת שלום ובהפרת נדרים ויתרחק משלשה דברים מן המיאון ומן הפקדונות ומן הערבונות, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א נמצא אחר הפי׳ על המלות לבאר שהיא עמוקה (לקמן סי׳ ד׳) ברח מן המיאונין ספק הוא בידי אבל דומה שרוצה לומר אל תמאן על מה שיאמרו לך חביריך (וע׳ שבת קי״ת ב׳), ואין ספק שטעות היא, אלא הכונה שלא ילמד את הקטנה למאן וכמבואר ביבמות שם ע״ש: 2 ד״א בני וכו׳. כאן מתחיל עיקר הפתיחה, אם ערבת זה יהודה שנעשה ערב על בנימין, תקעת לזר כפיך, שגם יהודה אמר מידי תבקשנו, נוקשת באמרי פיך שאמר אם לא וכו׳ וחטאתי לך וגו׳, עשה זאת אפוא בני והנצל וגו׳ לך התרפס כלומר לך התאבק בעפר רגליו וכו׳, וכן עשה יהודה שהרפיש עצמו לפני יוסף כמו לפני מלך ואמר בי אדני, וע׳ לעיל צד 913 וראה המלך עומד על גביו והרפיש עצמו לפניו, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעך התאבק בעפר רגלו והמליכהו עליך, התרפס תהא נרפס תחת רגליו, ורהב המליך, ובמדרש תהלים ח׳ ג׳ בדרש בני אם ערבת לרעך בתלמידי חכמים הכתוב מדבר איתא, לך התרפס עשה לך רב מדייש עליך כעפר והתרפס תחת רגליו והמליכהו עליך שנאמר ורהב רעיך ואין רהב אלא מלכות שנא׳ אזכיר רהב ובבל (תהל׳ פ״ז ד׳), וע׳ בשמו״ר פכ״ז ס״ט, ובמה״ג שם הובא ד״א בני וכו׳ זה יהודה שאמ׳ אנכי אערבנו תקעת לזר כפיך זה יהודה שאמ׳ מידי תבקשנו נוקשת באמרי פיך שאמ׳ אם לא הביאותיו אליך וחטאתי עשה זאת אפוא בני והנצל לך והתאבק בעפר רגליו והמליכהו עליך וכו׳, ובילקוט משלי שם הועתק ד״א בני אם ערבת לרעך זה יהודה שנאמר אנכי אערבנו נוקשת באמרי פיך ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף עשה זאת איפה בני וגו׳ ורהב רעך ויגש אליו יהודה לפייסו, ונסמן שם שוחר טוב, אבל דרש זה לא נמצא בשו״ט והציון מוסב על הדרש שאחריו שנמצא במדרש תהלים שם, ואפשר שמקור המאמר הוא כאן אלא שהילקוט העתיק את הענין ולא את הלשון, והדרש בני אם ערבת וכו׳ על יהודה נמצא גם בתנחומא שם ע״ש: 6 זה יהודה ויוסף וכו׳. שהיו

ויתמהו האנשים איש אל רעהו (בראשית מג לג), נבהלו נחפזו (תהלים שם שם) ולא יכלו אחיו לענות אתו וגו' (בראשית מה ג), רעדה אחזתם שם חיל כיולדה (תהלים שם ז) אילו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אילו עם אילו אנו מה אכפת לנו, יאי למלך מדיין עם מלך ויגש אליו יהודה וגו':

אחד באחד יגשו (איוב מא ח) זה יהודה ויוסף, ורוח לא יבא ביניהם (שם שם) אילו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אילו עם אילו אנו מה אכפת לנו, יאי למלך מדיין עם מלך ויגש אליו יהודה וגו':

ג **תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו** (משלי כה יא) תירגם עקילס חזורין דדהב בגו דייסקירין דכסף, דבר דבור על אופניו מה האופן הזה מראה פנים לכל צד, כך היו דבריו שליהודה נראים לכל צד בשעה שנדבר עם יוסף ויגש אליו יהודה:

3 ע' תנחומא מ"ב ויגש סי' ו': 5 ילקוט שם, וע' תנחומא מ"ב סי' ג': 8 ילק' שם, ילק' משלי ר' תתקס"א, ילק' מכירי משלי כ"ה י"א:

1 איש אל רעהו] איש על.. וא[1], ל' גת | ** אחיו] ל' ל | 2 לענות אתו] .. אותו וא[1]גכתימ, .. אותו דבר א[2], לענות פ, ל' ד | וגו'] כי נבהלו מפניו ואגכתמ, ל' פ | שם ל' י | חיל כיולדה] פא[1]כמ, וגו' א[2], ל' דוגתי | אילו] פוג, אלו דאתימ | 3 המלכים אכ | מדיינין א[2]ג | אילו] וג, אלו דפא[2]מ, זה א[1]כתי | עם] על ג | אילו] וג, אלו דפא[2]מ, זה א[1]כתי | אנו מה] מאי י | אכפת] ו, איכפת דפאגכתימ | יאי] אי א[1], יאיי מ, נאה פכת (יאי — מלך ל' י) | למלך] מלך אגמ | ד"א ויגש פ[0]כת | 4 יהודה ל' פג | וגו' ל' | 5 כת' (כתי' א) אחד באחד פאגכ, אחת באחת ד[1] | יגשו ורוח לא יבא ביניהם כ, יגשו וגו' (יגשו ורוח לא יבא (יבוא א[2]) ביניהם ו[0]א) אחד באחד יגשו וא | יבוא ת | אילו] פוג, אלו דת, אלו הן י, זה כ, ל' א | 6 השבטים ל' א | המלכים י | מדיינין ג, ל' פא[2]י | * אילו עם — וגו'] אלו עם אלו (זה עם זה ת) אנו מה איכפת לנו דבר אחר (ד"א ד[1]ת) ויגש אליו יהודה דת, אילו עם אילו אנו וגו' ן, זה עם זה וכו' ד"א ויגש אליו יהודה כ, וגו' ד"א ויגש אליו יהודה ל, וכו' ויגש אליו יהודה א[1]א[02], וגו' ויגש אליו פ, וגו' ג, וכו' א[2]י | 8 תפוחי] וא[2]גי, כתיב (כת' פכת) ~ דפא[1]א[02]כת | במשכיות — אופניו] במשכיות כסף דפאגכתעימ, וגו' ו | תירגם] גי, תרגם דפואתי (משלי), תרג' ע, תרגום כמ | * עקילס פונכי] עקילס הגר דא[2]תמ, אונקל' ע, אונקלוס ל, אנקלוס ע, אנקלוס הגר א[1] | חיזורין עשי (שם) מ, חזירין כ, חחורין א[2] (והוגה בגליון) | 9 דדהב] דכסף י | דייסקרין ו[0], דיסקורין א[2], דיסקרין דפ, דסקרין כעי, דיסוקורין א[1], דסקיירין ת, דסוקרין מ, דיסקוס גשי (שם) | דכסף] דדהב שי, ל' ג | אפניו פאתי (שם) | האופן הזה] וכ, אופן זה דפאתי (שם), האופן י, אופן גש | לכל] פואגכשמ, מכל דת, בכל י | היו — נראים] היו.. נראין אימ, דברי יהודה (דברי תורה כ) נראין פכ, דברי תורה היו מראין פנים ג, היו דברי תורה מראים פנים י (שם) | 10 מכל א[1]מ | שנדבר] גי, שנידבר ן, שדבר די (שם), שדיבר ת, שמדבר פא[1]כ | ליוסף כ | ויגש — יהודה] וא[1]גכי, הדא הוא דכתיב ויגש.. יהודה י (שם), ויגש אליו פא[02], דבר אחר (ד"א ד[1]ת) ויגש.. יהודה וגו' (יהודה ת) דת, ל' א[2] |

מלכים, יהודה מלך באחיו וכמ"ש לעיל צד 1021 ועשו אותו מלך עליהן (וע' לעיל צד 1142), וגם יצאו ממנו מלכי ישראל, וע' לעיל צד 1029 ובמ"י שם אות 4, ויוסף מלך במצרים, ועברו דורש כמו התעברו כלומר נתמלא עברה (וע' לקמן סי' ז') וכמו שמפ' בפי' ב"ר עברו יחדיו נתמלאו חמה עברו לשון עברה, המה ראו וכו' מוסב על כל השבטים שתמהו על יוסף וכו' חיל כיולדה אילו השבטים בלי יהודה שאמרו מלכים, דהיינו יהודה ויוסף, מדיינים וכו' מה אכפת לנו, אין לנו להתערב במריבה אלא לשתוק, נאה למלך מדיין עם מלך לכך כתיב ויגש אליו יהודה לבדו ולא שאר אחיו, ובתנחומא מ"ב שם איתא נאה לשניהם עומדין זה כנגד זה נאה למלך מתגאה כנגד מלך יהודה מלך שכתיב בו יהודה גבר באחיו (דה"א ה' ב') יוסף מלך שכתיב בו וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו לפיכך היו שניהם מנגחין זה עם זה לכך נאמר בי אדני, ובמה"ג עמ' 660 הובא כי הנה המלכים נועדו זה יהודה ויוסף עברו יחדו שנתמלאו עברה זה על זה וכו' ויתמהו האנשים נבהלו וכו' אחיו לענות אותו רעדה אחזתם שם אלו וכו' מידיינין זה עם זה וכו' נאה למלך להיות מידין עם המלך לכך נאמ' ויגש אליו יהודה, והגי' זה עם זה היא גם בשלשה כ"י ובילקוט, וכן מגיה רי"ג והובא בא"א, ואין צורך: 6 אמרו מלכים מדיינים וכו'. בכי"ל וכן בכ"י אחרים הפתיחה קטועה בסימן וגו' או וכו', והשלמתי הפתיחה כמו שהיא לעיל בסמוך, ובכי"ל וכן בדפוסים כאן ובסמוך הגי' דבר אחר ויגש וכו', לפי שחשבו שתיבות ויגש אליו מוסבות למטה לפתיחה אחרת, ולא כן היא אלא שהן סוף הפתיחה שמסיימת בפסוק שהדרש נסמך עליו, וע' במ"י לעיל צד 68 אות 1, ובמה"ג שם הועתק אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם אחד באחד יגשו זה יהודה ויוסף וכו' מלכים מדיינין זה עם זה אנו מה איכפת לנו, ומסיים כאן וכן בסמוך סי' ח' כמו בפתיחה שלפניה אילו השבטים אמרו וכו', וע' במ"י לעיל צד 1089, ובתנחומא מ"ב סי' ג' נדרש ג"כ הפסוק אחד באחד יגשו על יהודה ויוסף אבל באופן אחר ע"ש: 8 תירגם עקילס. כן הגהתי עח"נ, כי הוא תרגם את תנ"ך לל"י, וכאן לא הובא לשונו ממש אלא פתרונו, והמלה דייסקרין נשארה בל"י, ופירושה קערה, ע' לעיל צד 932 ובמ"י שם, וכבר האריך בזה במאור עינים ח"ב ספמ"ה, ובערוך ערך דיסקר הועתק תפוחי זהב וכו' תרג' אונקל' חזורין דדהב בגו דסקרין דכסף, ובע' חזור תפוחי וכו' הרג' אנקלוס חיזורין וכו', ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש חיזורין דדהב בגו דיסקוס דדהב תפוחים של זהב בתוך שולחן של זהב ועח"נ, ונראה שנשתבש מלעיל צד 301 גרדומי דדהב בגו דיסקס (דיסקוס) דדהב ע"ש, ובפי' ב"ר כ"י מל"א מפ' תפוחין בלשון ארמי חיזורין, ובמה"ג עמ' 662 הובא תפוחי זהב במשכיות כסף תרגם עקילס (עקילס הגר) חזורין דדהב בגו דסקיירין דכסף, ובשכל טוב צד 280 תירג(ו)ם עקילס חיזורין דדהב בגו דסקרין דכסף: 9 מה האופן וכו'. מפ' אופניו כמו אופן, מה אופן עגול הוא ונראה לכל צד ואין לו פנים ואחור, כך היו דבריו של

ד מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה (משלי כ ה) משל לבאר עמוקה מליאה צונין והיו ממיה יפין, ולא היתה בריה יכולה לשתות ממנה, בא אחד וקשר חבל בחבל נימה בנימה ודלה ממנה ושתה, התחילו הכל דולים ושותים ממנה, כך לא זז יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו ויגש אליו יהודה:

ה הנה ימים באים נאם י״י ונגש חורש וגו׳ (עמוס ט יג), ונגש חורש זה יהודה, בקוצר (שם שם) זה יוסף והנה אנחנו מאלמים אלומים וגו׳ (בראשית לז ז), ודורך ענבים (עמוס שם)

1 ילקוט ר׳ ק״נ, ילק׳ משלי ר׳ תתקנ״ט, תנחומא מ״ב ויגש סי׳ ב׳, ועי׳ שהש״ר א׳ א׳: 5 ילק׳ ר׳ ק״נ, ילק׳ עמוס ר׳ תקמ״ט, ילק׳ מכירי עמוס פ׳ י״ג, זכריה פ׳ י״ג:

1 מים] ו׳, כתיב ~ דפא, כת׳ ~ גכת | עצה — איש] ל׳ ן (והושלם בגליון) | ואיש — ידלנה] ואיש תבונה (תבונו׳ י[1]) ידלנה ו[0]י, וגו׳ דו, ל׳ פאגכת | משל] פאכי, ל׳ דוגתי[1] (משלי) | לבור י | עמוקה] פואגכתי (שם), עמוק ד (עמוקה — יפין] שהיו מימיו יפין ועמוקין י) | 2 מליאה] מלאה וא[1], ומימיה י (שם) (מליאה — והיו ל׳ ג) | צונין] ו, צונן דאת, צוננים י (שם), מים צונין ו[0], מים צונן פ, מים צונן יפים כ | והיו — יפין ל׳ פכ | ממיה] א[1], מימיה דוא[2]גתי (שם) | יפין] יפים וי (שם), צנים ויפים ג, צנונין (צוננין א[1], צונין א[2]) ויפין (־ים ת, יפין א) דאת | היה פאגכי | בריה ו, אדם פאכ | יכול פאכי (שם) | לשתות ממנה] פואכי (שם), לשתות הימנה ת, לשתו׳ המנה י[1], לשתותה הימנה ד, לדלות ולשתות הימנה ג | ובא א | אחד] אחר וא[1], אדם ת | בחבל] לחבל ג | נימה בנימה] ו, נימא בנימא פכ, ונימא בנימ׳ י[1], נימ׳ כנימא ש, ניניא בניניא ע, וניבייא בניבייא ג[0], ונניה בנניה י[1] (שם), ונגיה בנגיה ג, ונימה (נימה ת) בנימה משיחה במשיחה דת, ניניה א[2], גביה א[1] | 3 ממנה] עי (שם), הימנה דגת, ממנו ו, ל׳ פאכי | ושתה] ~ ממנה כ, המנה י[1], ל׳ א | התחיל פ (התחלו — ממנה ל׳ א) | דולים — ממנה] י (שם), דולין ושותין הימנה י, דולין (־ים ו) הימנה (ממנה וג) ושותין (־ים ת) דוגת, דולין ושותין פ | לא ל׳ י (שם) | זז — על דבר] זז.. משיב דבר ליוסף י, היה יהודה משיב על דבריו (דבר על דבר א[1]) ליוסף פא[1]כ, יהודה משיב דבר על דבר ליוסף י (שם), היה יהודה מלהשיב (משיב א[02]) דבר [על דבר א[02]] ליוסף א[2] | 4 על ל׳ ג | לבו] דעתו י (שם) | ד״א ויגש ת | יהודה ל׳ פג | 5 * הנה דפוא[1]גכתים (זכריה)] כתי׳ ~ א[2]מ (עמוס), לכן ~ ל | (נאם — וגו׳ ל׳ ג) | וניגש ת | חורש וגו׳] חורש בקציר אכתי, חורש פ, החורש מ (זכ׳), חורש בקציר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסים וכל הגבעות תתמוגגנה ו[0], וגו׳ ן | ונגש] וא[1]גמ (עמ׳), ל׳ דפא[2]כתים (זכ׳) | חורש ל׳ פא[2]י | יהודה] ~ יחרוש יהודה ישדד וגו׳ ן, ארכיב אפרים יחרש (יחרוש י) יהודה גי, שנ׳ ארכיב (שני׳ פ) אפרים יחרוש (יח׳ פ, יחרש א[2]) יהודה פאכי (עמוס) מ | 6 ונגש בקוצר כ | שנ׳ והנה אתי (שם) מ, דכת׳ והנה פכ | אלמים תמ (עמ׳) | וגו׳] וא[1]ג, בתוך השדה ת, ל׳ דפא[2]כימ |

יהודה וכו׳ שדבר דברים הנשמעים לשני פנים, ונדבר בגי׳ כ״י כמו אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו (מלאכי ג׳ ט״ז) ועוד, ובכי״ג הגי׳ כך דברי תורה היו מראין פנים לכל צד וכו׳ וכיוצא בזה בכי״כ ובילקוט משלי שם עת״נ, ומפי׳ ב״ר משמע ששתי נוסחאות היו לפניו שמפ׳, מה אופן מראה פנים לכל צד כך דברי תורה מראין פני׳ לכל צד ד״א מה אופן וכו׳ כך דברי יהודה ליוסף מראי׳ פנים לכל צד וצ״ע, ובמה״ג שם דבר דבור על אפניו מה האופן הזה מראה פנין לכל צד וכו׳ נראין בכל צד בשעה שדיבר עם יוסף, ובשכל טוב שם דבר דבור על אופניו מה האופן הזה מראה פנים לכל צד וכו׳ נראין פנים לכל צד בשעה שדיבר עם יוסף דכתיב ויגש אליו: 1 ואיש תבונות ידלנה. וכ״ה בילקוט דפ״ר תבונו׳ עת״נ, ובמקרא שלפנינו כתוב תבונה ורק במשלי י״א י״ב כתוב ואיש תבונות יחריש, ולא הגהתי לפי שבעל ד״ס לפסחים נ״ד א׳ (צד ע״ח א׳) מעיד שבכל הדפוסים הישנים ובשני כ״י הנוסח תבונות אלא שבד׳ החדשים שם הוגה תבונה, וכן בשכל טוב ובמה״ג שהועתק בסמוך ובתנחומא מ״ב שם הנוסח תבונות, והמקרא נדרש על יהודה ויוסף, שבלב יוסף עצה עמוקה היתה, ויהודה איש תבונה עמד על לבו, ועי׳ גם בלק״ט, ודרש זה מפורש יותר בתנחומא שם, וש״ה מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה מים עמוקים עצה בלב איש זה יוסף כל מה שהיה יוסף חכם בא יהודה ונצח אותו שנאמר ויגש אליו יהודה למה הדבר דומה לבור שהיה עמוק ולא היה אדם יכול לירד בו בא אחד שהיה ערום והביא חבל גדול והגיע למימיו ודלה ממנו כך יוסף היה עמוק ובא יהודה ודלה ממנו, והמשל מבור וחבל הובא בשם ר׳ חנינא בשה״ר שם כדי להמשיל בו חכמתו של שלמה, והלשון שם אמר ר׳ חנינא לבאר עמוקה מלאה מים והיו מימיה צוננין ומתוקין וטובים ולא היתה בריה יכולה לשתות ממנה בא אדם אחד וספק לה חבל בחבל משיחה במשיחה ודלה ממנה ושתה התחילו הכל דולין ושותין כך וכו׳, ושם הסגנון התחילו הכל דולין ושותין וכו׳ מתאים יותר להנמשל, וכאן הובא אגב גררא, ועי׳ בפי׳ מהרז״ו ובחי׳ הרד״ל ובידי משה, ובמה״ג עמ׳ 662 הובא מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות (תבונה) ידלנה לבאר עמוקה מליאה צונן ומימיה יפין ולא היתה בריה יכולה לשתות ממנה בא אחד וקשר חבל בחבל וניגיה בניגיה ודלה ממנה ושתה התחילו הכל דולין הימנה ושותין וכו׳, ובשכל טוב צד 280 כתיב מים עמוקים [עצה] בלב איש [ואיש] תבונות ידלנו דומין דברי יוסף לתשובותיו של יהודה לבאר עמוקה מלאה צונן ומימיה יפין ולא היה בריה יכולה לשתות הימנה ובא אחד וקשר חבל בחבל נימא בנימא ודלה ממנה ושתה התחילו הכל דולין ממנה ושותין וכו׳ דבר דבור על אופניו עד שעמד על לבו של יוסף, ובערוך ע׳ נניא ב׳ הועתק בא אחד וכו׳ ניניא בניניא וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפ׳ נימ׳ כנימא (צ״ל בנימא) חוט כחוט (צ״ל בחוט) כמו חבל, ועי׳ לעיל צד 743, ובגליון כי״ג כתוב וניבייא בניבייא נימא לנימא כמו חבל, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ לבאר שהיא עמוקה שהיו מימיה יפין (יפים) ולא היה אדם יכול לשתות ממנו (ממנה) לפי שהיתה עמוקה ביותר: 5 חורש זה יהודה וכו׳. בכ״י אחרים ובילקוט מכירי הובא ראיה מקרא ארכיב אפרים יחרוש יהודה וגו׳ בהושע י׳ י״א, עת״נ, ובדפוסים נוסף לראיה שיוסף נקרא מושך כדכתי׳ בחבלי אדם אמשכם (הושע י״א ד׳) ועי׳ לעיל צד 1051 וצד 1053, ובד״ו ובדפוסי׳ המאוחרים נשתבש יטפו ההרים וכו׳ (וציינו ליואל

זה יהודה שנ׳ כי דרכתי לי יהודה (זכריה ט יג), במושך הזרע (עמוס שם) זה יוסף שמשך זרעו של אביו והורידן למצרים, והטיפו ההרים עסים וגו׳ (עמוס שם) אילו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אילו עם אילו אנו מה אכפת לנו, יאי למלך מדיין עם מלך ויגש אליו יהודה וגו׳:

ו ויגש אליו יהודה ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ורבנין, ר׳ יהודה א׳ הגשה למלחמה כמ׳ דא׳ אמ׳ ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה (ש״ב י יג), ר׳ נחמיה אמ׳ הגשה לפיוס ויגשו בני יהודה אל יהושע (יהושע יד ו) לפייסו, רבנין אמ׳ הגשה לתפילה שנ׳ ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו (מ״א יח לו), ר׳ לעזר פשט לון אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפילה אני בא:

1 ע׳ לעיל לד 1051 : 4 ילקוט ר׳ ק״ג, לעיל לד 506 וש״נ, וע״ע תנחומא מ״ב ויגש סי׳ פ״ז, ויגש סי׳ ס׳ :

1 שנ׳] פאכי (שם) מ, דכת׳ ת, ל׳ דוגי | לי יהודה] פואגכימ, לי יהודה (ליהודה ד[1]) קשת דת | במושך] ואימ (עמוס), במשך דפגכתמ (זכריה) | הזרע ל׳ י | 2 שליעקב י | והורידן] פכי, והורידם ו[0], והורידו דואתמ, ל׳ גי (שם) | * למצרים פואגימ] מצרים כ, במצר׳ ל, למצרים כדכתיב (כדכת׳ ת) בחבלי אדם אמשכם דת | והטיפו] ד[1]פואגכימ, יטפו דתש | וגו׳] ו, ל׳ דפאגכתשימ | אילו] פוג, אלו דאכתשימ | מדיינים] ד[1]גכתי (שם), מדייני׳ ד, מדיינין פא[1]מ, ל׳ א[2]י | 3 * אילו — וגו׳] אלו עם אלו אנו מה איכפת לו אי מלך מדיין עם מלך מ, אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו דתי (שם), אילו עם אילו אני מה וגו׳ ו, אלו עם אלו וכו׳ א[1], זה עם זה וכו׳ כ, כול׳ ל, וכו׳ פא[2], וגו׳ ג[1]י | 4 * ויגש פואגי] ד״א (דבר אחר ד) ~ לדכת | יהודה ל׳ פ | יודה ו (ר׳ יהודה — ורבנין ל׳ פ) | ורבנין] א[1]ג, ורבנ׳ א[2], ורבנן וכת, ל׳ ד | יודה ו | א׳] פ, אמ׳ וכ, אומר דהאגתי | כד״א פא[2]י, כמה דאת אמר א[1], הא כמא דאת אמ׳ כ, היך מה דאת אמר ד, המד״א ת, הכ׳ דת׳ ו, כמדתמר ג, כמה דכתי׳ ח | 5 יואב] הוא א | והעם] וכל העם כ, ל׳ פ | אשר — למלחמה] אשר אתו.. ד[1]חגי, אשר עמו למלחמה בארם וינוסו מפניו ו[0], וגו׳ פו | ור׳ נחמיא א[2] | א׳ פ, אומר חתי | לפייוס כ, לפיים ל[0] | ויגשו] היך מה דאת אמ׳ (המד״א) ~ דת, כמד״א ~ פאי, הא כמא דאת אמ׳ ~ כ, הכ׳ דת׳ ~ ו, שנ׳ ~ חג | יהודה] ישראל א[2], יוסף א[1] | 6 ** אל יהושע (יהושוע ת)] ליהושע ל | לפייסו] וגו׳ ~ וג, בגלגל ויאמר אליו כלב ~ ו[0] | רבנן דפו, ורבנ׳ י[1], ורבנין א[1], ורבנן חא[2]גכת | אמ׳] כי[1], אמרי דפחאת, אמרין וג | לתפילה] וג, לתפלה דפחאכתי | שנ׳] כד״א פא, כדמתמר ג, הכ׳ דת׳ ו, הכ״מ דאת אמ׳ כ, המד״א ת, כמה דכתי׳ ח, ל׳ די | ויהי — המנחה] פחכ, ויהי בעלות המנחה וג, ל׳ דאתי | 7 אליהו] פי, ~ וגו׳ ו, הנביא ד[1]חאכ, הנביא וגו׳ ג, הנביא ויאמר י״י אלהי וגו׳ ד, ויאמר י״י אלהי ת | לעזר] ו[0]ג[1] אלעזר א[2]תי, אלעזר (לעזר ו, אליעזר כ) אמר (א׳ פ, אומר א[1]) דפוא[1]כ | להון דפאגכתי, להן ו | אנא א[1] (וכן בסמוך) | ואם י | לפיום] פואגתי, לפייוס כ, לפיים ל[0]ד | בא] מפייסו י | ואם י | לתפילה] וג, לתפלה דפאכתי |

ד׳ י״ח, וכבר הגיהו בא״א ובמ״כ והטיפו) וכ״ה בפי׳ ב״ר יטפו ההרים עסים אלו השבטים דברו דברים נעימים כמו והטף אל דרום (יחזקאל כ״א ב׳), ובדרש ההרים אילו השבטים מפ׳ במ״כ שבכל מקום הגדולים נקראים בשם הרים כדכתי׳ שמעו הרים את ריב ה׳ (מיכה ו׳ ב׳) ודרשו חז״ל אין הרים אלא אבות (ע׳ שמות רבה פט״ו סי׳ ד׳ וספרי וזאת הברכה פי׳ שנ״ג ומכילתא עמלק פ״א ד״ה מחר) ונטפו שפתותיהם עסים כלומר דברים נוחים וטובים כיין עסים ולא היו נפתים לצאת לריב מהר, וע׳ גם בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ט סי׳ א׳ בדרש למה תרצדון הרים וכו׳ ר׳ עקיבא פתר קראה בשבטים וכו׳, וע׳ בפי׳ מהרז״ו, ובכי״ל קיטע את הפתיחה מלכים מדיינים כול׳, וכעין זה בכ״י האחרים עח״ג, והשלמתי אותה כמו שהיא לעיל סי׳ ב׳, ובמה״ג עמ׳ 661 הובא זהש״ה הנה ימים באים נאום ה׳ ונגש חורש בקוצר חורש זה יהודה דכת׳ יחרוש יהודה ישדד לו יעקב בקוצר זה יוסף דכת׳ והנה קמה אלומתי ודורך ענבים זה יהודה דכת׳ ובדם ענבים סותה במושך הזרע זה יוסף שמשך זרעו שלאביו והורידן למצרים והטיפו ההרים עסים אלו האבות וכל הגבעות תמוגגנה אלו האמהות שהיו האבות והאמהות מבקשין עליהן רחמים ד״א אלו השבטים אמרו מלכים מידיינין זה עם זה אנו מה איכפת לנו: 4 ר׳ יהודה וכו׳. מאמר זה הוסדר גם לעיל צד 506 לפ׳ ויגש אברהם וגו׳ וע״ש במ״י, ור׳ לעזר פשט לון וכו׳, נראה לפרש שפשט כאן הוא כמו השוה, לאמור שר״א השוה אותם ואמר שאין כאן מחלוקת אלא שיהודה כיוון ככולם (וע׳ כעין זה מגילה ט״ו ב׳) והזמין עצמו למלחמה ולפיום ולתפלה, וע׳ כיוצא בזה בענין יעקב ועשו במדרש קהלת ט׳ י״ח ובתנחומא מ״ב וישלח סי׳ ו׳, ובתנחומא מ״ב וירא שם נמצא מהו ויגש ר׳ יהושע (וצ״ל יהודה) אומר אין ויגש אלא לשון מלחמה שנאמר ויגש יואב וכו׳ ר׳ נחמיה אומר אין ויגש אלא לשון בקשה (ע״ש בהערות רש״ב) שנאמר ויגש אליו יהודה וחכמים אומרים אין ויגש אלא לשון תפלה שנאמר ויהי בעלות המנחה וכו׳ (ומאמר זה הוא המקור לאג״ב פכ״ב, ומרש״ב בהערותיו שם ובתנחומא שם ובסי׳ י׳ אות ע״ג נעלם זאת), ובתנחומא מ״ב ויגש שם הלשון רק, ד״א ויגש וכו׳ נגש להלחם עמו ואין הלשון הזה אלא לשון מלחמה שנאמר ויגש יואב וכל העם וגו׳ (וע״ע שם סי׳ ח׳ ובהערות רש״ב אות ל״ג), ובלק״ט ובשכל טוב צד 280 וצד 298 הועתק ר׳ יהודה אומר הגשה למלחמה שנאמר (כענין שנאמר) ויגש יואב והעם (וכל העם) אשר אתו למלחמה ר׳ נחמיה (נחמיא) אומר הגשה לפיום שנ׳ (כענין שנאמר, כדכתיב) ויגשו בני יהודה אל יהושע לפייסו (שנגשו לפייסו, בגלגל לפייסו נגשו) רבנן אמרי וכו׳ שנא׳ ויהי כעלות (בעלות) המנחה ויגש אליהו (הנביא), והנוסח יואב והעם אשר אתו במקום עמו הוא גם במדרש אגדה ע״ש, וכ״ה בתנחומא כ״י (מבוא לתנח׳ מ״ב צד ס״ו א׳), ובמה״ג עמ׳ 661 הובא ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ורבנן ר׳ אלעזר פשיט תלתיהון ר׳ יהודה אומ׳ אין ויגש אלא לשון פיוס הוא שנ׳ ויגשו וכו׳ ור׳ נחמיה אומ׳ לשון תפלה (הוא) שנ׳ ויגש אברהם ויאמר האף תספה ורבנן אמרי לשון מלחמה הוא שנ׳ ויגש יואב ר׳ אלעזר אומ׳ אמ׳ לו יהודה מוכן אני לשלשה דברים חללו אם לפיום וכו׳, ועוד נוסף שם (עמ׳ 662) ר׳ מאיר אומ׳ אין ויגש אלא לשון שלום וכו׳, וכ״ה בילקוט, והוספה זו

בי אדני בי ולא ביה, אין לממלי אנא, אין למשמשא אנא, אין למפצעא קיסין אנא, ד״א בי אדני בייא את עביד לנו אדני, שכך אמרת לנו הורידהו אלי ואשימה עיני עליו (בראש׳ מד כא) זו השמת עין, אמ׳ ר׳ סימון בנימוסות שלנו כת׳ שלם ישלם ואם אין לו ונמכר בגניבתו (שמות כב ב), וזה יש לו לשלם:

ידבר נא עבדך דבר [באזני אדני] אמ׳ יכנסו דבריי באזניך, זקנתו שלזה על ידי שמשכה

1 ילקוט שם, ופי׳ תנחומא מ״ב וישם סי׳ ד ותגי׳ כ״י לקמן סי׳ ח׳: 2 תנחומא מ״ב ותנח׳ שם סי׳ ה׳: 3 ע׳ אגדת בראשית פע״ז (ע״ה) סי׳ ה׳: 5 ילקוט שם, תנחומא מ״ב שם סי׳ ו׳:

1 ויאמר בי חי, ד״א בי א[1] | אדוני חא[1]תי | ביה] בו שי, בזה פכ | אין] ת, אן ו, אם דפחאגכשי | לממלא פוחגכש, לממלי מייא ת, לממלא מיא ד, למלחמה ו[0]אי | אנא] אנה ו, אנא טב י, ל׳ ג | אין] ת, אם דפחאגכש, ואין ו, ואם י | למשמשא] פא[1]כש, למשמשה ו, לשמשא דא[02]תי, משמשא ג, למיפצע (למפסעא א[2]) קיסין חא[2] | אנה ו, אני כ, אנא טב י | אין] ת, אם דפחאגכש, ואן ו, ואם י | למפצעא קיסין] א[1], למפצע קיסין דגתשי, למפצעה קים (קיסן ו[0]) ו, מפצע דקסין פכ, לממשמשא ח, לממלא א[2] | אנה ו, אנא טב י | 2 אדוני חא[1]גי | בייא] פג[0]תשי, בייה דח, ביא א[2], ביה וא[1], בזה כ | אתה אתש | עביד] מעביר דחאגכתשי, מעבר ו, אם מעביר פ | לנו] עלינו | אדני] אדוני ת, ל׳ פחאגכי | שכך אמרתה ו, אתמי שכך אמרת ג, אתמו׳ אמרת י[1], מה שאמרת פא, משאמרת כ | עלינו ת | הורידהו] י, הורידוהו דפוחאגכת | ואשימה — עליו] והאגכתי, ואשימה עיני פ, ל׳ ד | 3 זו — עין] זו השמת העין א[2], זו היא השמת (השומת כ) עין פכ, זו היא אסמת (אסמות ג, אסימות ח) עין והג, זהו הסמת עין א[1], זו (זה ת) היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים דת, זו היא שומת עין זו היא סמיות עין י | בנמוסותינו ש | שלנו ל׳ גש | כת׳] פוכת, כתיב דהאג, כתב י[1] | שלם ישלם] וחגשי[1], ל׳ דפאכת | אם פוגכת | בגניבתו] פחא[2]גכת, בגנבתו דוא[1]י | 4 לו] לנו גש | 5 * דבר — אדני וא[2]גכת] דבר.. אדוני חא[1], דבר לפי, ל׳ ד | אמ׳] ל׳ | דבריי] וג, דברי דפחכתי, נא דברי א | באזניך] באזני ארוני (אדני א[2]) א] | זקנתו] פחאכ, זקינתו דוגת | על יד ת, על פ | שמשכה] שלקחה ד[1], ל׳ כ |

נמצאה בכ״י לקמן סי׳ ז׳ ע״ש: 1 בי ולא ביה וכו׳. דורש בי כמו מלת היחס בבינוני כלומר קח אותי לעבד ולא את בנימין, אם למלאות אני טוב יותר וכן לשמש או לבקע עצים, וכה״ג נדרש מלת בי בשמו״ר פ״ג סי׳ י״ד, (וראוי להעיר שגם בס׳ היובלים פמ״ג פי״א מתורגם מלת בי במשמע עלי), וקשה לפרש כונת לממלי, ובדפוסים הוסיפו לממלא מיא, והיא עפ״י פי׳ ב״ר שגורס ומפ׳ (בדפ״ר) בי ולא בו מוטב להשתעבד בי ולא בו אם לממלא אנא אם למלאת מים הריני מזומן אם למשמשא אנא כלומ׳ אם לשמש כעבד הריני מזומן אם למפצע קיסין לבקע עצים אני, אבל לפי״ז קשה למה כפל את הלשון למלאות מים ולשמש ולבקע וכו׳ הלא הכל אחד הוא, ובגליון כי״ו נסמן נ״א למלחמה וכ״ה בכי״א א׳ וב׳ ובילקוט, ונראה גי׳ מה״ג שם בי אדני בי ולא ביה אין למללא אנא אין למשמשא אנא ואין למפצע וכו׳, ולפי״ז הוא חושב תכונת יהודה בתור נואם ובתור שמש למלך שהיא משרה חשובה וגם בתור חוטב עצים שהיא מלאכה בזויה, וכהגי׳ למלחמה מבואר ברש״י עה״ת לקמן מ״ד ל״ג ישב נא עבדך וגו׳ לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה למלחמה ולשמש, וכן בתנחומא מ״ב שם ד״א בי אדני וכו׳ אם לשמשך אתה מבקשו אני יודע לשמש יותר ממנו אם למלחמה אתה מבקשו וכו׳, ובלק״ט אם עבד אתה צריך וכו׳ ואם לאיש חיל מוטב אני ממנו, וממש בשכל טוב צד 299, וע׳ גם בגי׳ כ״א לקמן סי׳ ח׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ למפצע (למפצעא) קיסין לבקע עצים לממלא לשאוב מים, ונכונה הגי׳ למפצעא (למפצעה), והוא בנין כבד (פעל) בארמית, ולא למפצע שהוא בנין קל: 2 בייא את עביד לנו וכו׳. עול וחמס אתה עושה לנו, לפי שאמרת לנו ואשימה עיני עליו, וכי זו היא השמת עין בתמיה, ור׳ סימון אומר שהחמס הוא לפי שבנימוסות, בחוקים שלנו כת׳ שלם ישלם וכו׳, וזה בנימין יש לו לשלם, ובייא ל״י [1]), וכן נימוס ע׳ לעיל צד 762, ובשאר כ״י ובדפוסים הגי׳ בייא את מעביר עלינו, וכן הוא בתנחומא מ״ב שם א״ל בייה אתה מעביר עלינו למה שאמרת לנו זאת עשו וחיו את האלהים אני ירא אין אתה מתיירא מן הקב״ה וכו׳ (וכן מתורגם בת״י א׳ וב׳ ע״ש) א״ל אין אתה דנני לא בדיני מלכות ולא בדיני שמים בדיני שמים מי שנמצא גונב משלם כפלים שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים אם אין לו מה לשלם נמכר בגנבתו בדיני מלכות נוטלין כל מה שיש לו וכו׳ אם אין אנו יכולין לפרוע דמיו הננו לך עבדים וכו׳ בייה אתה מעביר עלינו, וע״ש בסי׳ ח׳ ובילמדנו המובא בערוך ע׳ ביאה ובתנחומא שם, וכיוצא בזה נדרש בי אדני (שמות ד׳ י׳) בתנחומא מ״ב שמות סי׳ י״ח ושמיני סי׳ ה׳ ובתנחומא דברים סי׳ ב׳ בייה את (בייא אתה) מעביר עלי וכו׳, והגי׳ זו השמת עין נכונה היא (ובכי״ל כתוב בפנים הספר. ס״א היא אסמות עין וכ״ה גי׳ כי״ג עח״נ), וכ״ה במה״ג עמ׳ 665 זו השמת העין שלך, וכן הועתק ברמב״ן עה״ת לעיל מ״ג כ׳ אמר לו יהודה בייא אתה מעביר עלינו שכך אמרת לנו ואשימה עיני עליו זו היא השמת עין, וכן יוצא מלשון הלק״ט ושכל טוב שם, וע״ע ברש״י עה״ת, ובדפוסים ובכי״ת נוסף זו (זה) היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים ועח״נ, ונראה שנוסף עפ״י פי׳ ב״ר שגורס ומפ׳ בייא אתה מעביר עלינו זעק׳ אתה מעביר עלינו אתה עושה אותנו שנזעוק ונכריז עיוו׳ דיננו בשווקי׳ שכך אמרת לנו ואשימה עיני עליו אין זה השמת עין אלא אסימו׳ עין אמרו לו בנמוסותינו כתוב בחוקי התורה שלם ישלם ואם אין לו וזה יש לנו לשלם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפ׳ בייה את (בייא אתה) מעביר עלינו בייה (ביא) הוא עלילה שכך אמרת הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו לטובה ונהפך ואסימה (ואשימה) שאמרת לסמיות עינים זהו אסימות עינים שאמרת לסמות עיניו (עינינו) אמרת דבר זה, ובמה״ג עמ׳ 668 הועתק ד״א בי אדני אמ׳ ר׳ סימון אמ׳ לו בנימוסות שלנו כת׳ שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגניבתו וכו׳, ובכי״ל ובדפוסי׳ ובכי״ח ובכי״א א׳ וב׳ ובפי׳ ב״ר ובילקוט הנוסח ואם אין לו, וכ״ה במכילתא משפטים פי״ג, ובמקרא שלפנינו כתוב אם, אכן בס״א שם ואם, ע׳ תנ״ך הוצ׳ גינצבורג, והלשון בנימוסות שלנו כת׳ נמצא גם בפסי״ר פכ״ג (צד קכ״א) ע״ש: 5 באזני אדני וכו׳. כן הוספתי ועח״נ, לפי שעל זה מוסב הדרש שיהודה אמ׳ יכנסו דברי באזניך, זקנתו של

[1]) βία, Gewalt, Unrecht.

פרעה לילה אחד לקה הוא וביתו בנגעים וינגע י״י את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו וגו׳ (בראשית יב יז), הזהר שלא תלקה בצרעת, אמו שלזה לא מתה אלא מקללתו שלאביו שנ׳ עם 59a אשר תמצא את אלהיך לא יחיה (שם לא לב), הזהר שלא ישחיל לך קללה אחת ותמות, כן שנים ממנו נכנסו לכרך גדול והחריבו אותו, להלן בשביל נקבה, כאן בשביל זכר חיבת העין בעל אכסניא שלהקב״ה חופף עליו כל היום וגו׳ (דברים לג יב) על אחת כמה וכמה: ידבר נא עבדך וגו׳ אמ׳ ר׳ ירמיה בר שמעיה דבר אני מוציא ומכנים דבר למו, אמ׳ ר׳ חנן

2 לעיל צד 861: 5 יומא י״ב א׳, מגילה כ״ז א׳, סוטה ל״ז א׳, זבחים כ״ד א׳, אדר״נ כר״א פל״ה, ועי׳ מכילתא יתרו בחדש פ״ד, ספרי דברים פי׳ שנ״ב וילקו׳ מגילה פ״א ע״ב ד׳: 6 ילק׳ שם, תנחומא מ״ב שם סי׳ ו׳: תנחומא מ״ב שם סי׳ ח׳, תנחומא סי׳ ג׳:

1 בלילה א[1], שעה י | אחד] א[1], א׳ א[2], אחת דפוחגכתי | הוא — בנגעים] וחא, הוא וכל ביתו בנגעים פגבי, בנגעי׳ הוא וכל ביתו (אנשי ביתו ת) ~ דת, שנ׳ ~ פוחאגב | וינגע] דכתי׳ (דכת׳ ת) דת (וינגע — וגו׳ ל׳ י) | * נגעים — וגו׳] נגעים גדולים ואב׳ וגו׳ ל, נגעים א[2], ל׳ דפוחא[1]גכת | 2 תלקה] פכ, ילקה אותו האיש דוחאתי, ילקה אותו ג | ואמו א | מקללתו שלאביו] וחאג, מקללת אביו פב, מקללתו של אבא דתי | שנ׳] פו[0]חאגב, ומן תמן מיתת לה דת, ל׳ וי | 3 לא יחיה ל׳ ו | הזהר לך ת | ישחיל לך] ו[0]י[1], תשחיל לך ו[0]ח, תחשיל לך פאב, יתחיל בך ג, יחול בך דת | אחת ל׳ פח | ותמות] פכ, ואותו האיש מת דוחא[2]גתי, ואותו האיש היה אביו מה א[1] | * כן ל[0]ג] וכן ו, כי ל, ל׳ דפחאכתי | ב׳ ד[1] | 4 ממנו] מהם א[1] | * גדול י] גדולה ל, שלם וחג, שכם א, אחד שלם דת, שכם בשביל נקבה פו[0]כ | והחריבו אותו] ח, והחריבוהו דת, והחריבוה פאכ, והחריבו ג, והחרבנוהו ו[0], והחריבו הן י[1] | להלן — נקבה] חאגת, להלן.. נקיבה ד, בעבור נקבה אחת י, ל׳ פכ (נקבה — בשביל ל׳ ו) | ופאן חאי, וכן ג, והכא ג[0] | חיבת] פוחא[1]גי, חייבת א[2]כ, על ~ דג[0]ש, בעל ~ ת | העיין כ, עין פא[2]שי, עיין ו, על עין א[1] | 5 * בעל חא[2]תי[1]] בבעל ו[0], בא על לדא[1], כן על ג, ל׳ פכ | אכסנייה ו, אכסני פכ | של קוב״ה ו | חופף] ו, שנ׳ ~ פחאגב, שנ׳ בו ~ דת (חופף — היום ל׳ י) | וגו׳] ג, בין כתפיו שכן ח, שנ׳ ובין כתפיו שכן י, ל׳ דפואכת | ידבר] פואכי, ד״א (דבר אחר ד) ~ דחת | 6 עבדך ל׳ פכ | וגו׳] דבר חי, דבר באזני א[2], דבר באזני אדני (אדוני א[1]) וא[1]גת, ל׳ פב | בר׳ ו, בן פאב | שמעיה] פאגכת, שמעיא ד, ישעיה ו | מוציא] פוא[2]כ, מוצא (מוציא ש) מבפנים דש, מוציא מפי תי, מוציא מכעס א[1], עושה מכעס ג, מכנים ח | מכנים פא[2]כ | למו] ח, לנו ג, לכם א[2], לנוא ל[0]א[1], בנוא ו[0]ג[0], בנא שי, בנא ומכלא אתכם דת, ומכלה אתכם ד[1], במצרים קרי ביה ידבר נוא פב | חנן] חנין דפאגב, יוחנן ות, אבין ח |

זה, שרה על ידי וכו׳, אמו שלזה, רחל לא מתה אלא מקללתו של אביו וכדעת ר׳ יוסי לעיל צד 861 ע״ש, הזהר שלא ישחיל לך וכו׳, וגי׳ כי״ל ישחיל הובאה גם בגליון כי״ו בשם נ״א וכן הוא בילקוט דפ״ר, ובכי״ל הועבר קו על השי״ן וביני שיטי כתוב תי״ו ומשמע שרצה להגיה יתחיל, ויותר נראה שכוון להגיה תשחיל וכמו שהוגה בכי״ו בפנים וכמו שהוא בכי״ח, ובארבעה כ״י הגי׳ תחשיל, וחשל בתרגום משמען חשב ע׳ בעמת״ר ערך חשל וצ״ע, והגהתי בעל אכסניא שלהקב״ה וכמו שהוא בכ״י שציינתי ובילקוט דפ״ר עח״נ, והכונה, כאן בשביל זכר שהוא חבת העין, לאמר חביב ונחמד הוא לעינים, ובעל אכסניה שלהקב״ה שביהמ״ק יבנה בחלקו שנ׳ חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן, וכמו שנדרש ביומא שם ובשאר מקומות זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן, על אחת כמה וכמה שנלחם בשבילו, ובנימין נקרא בעל אכסניא של הקב״ה גם בפסי״ר פי״א, צד מ״ד א׳, (ובא״א הוגה בעל חיבת העין בעל אכסניא, וכ״ה בכי״ת, וע׳ ביפ״ת) ויהודה חשד את יוסף שנתן עיניו בבנימין למשכב זכור וכהדרש בסמוך, ובפי׳ ב״ר גורס ומפ׳ על חיבת עין וכו׳ אשה שהיא חיבת עין כלומר על אחותינו כך על אחינו בנימין אכסניא שלהקב״ה לא כ״ש, וע׳ במ״כ, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ על חיבת העין מורי זקני ר׳ גבריאל (עזריאל), הגיה חיבת מעיין (מעין) ומצא עזר כנגדו (מן) יונתן בן עוזיאל שתרגם פרי בטני חטאת נפשי [מיכה ו׳ ז׳] חיבת מעיין (מעין), וזהו פירושו בשלום דינה בשביל דינה (פירושו בשביל דינה אחותנו) עשינו נקמה שלא היה עלינו כי (לעשות כי) אם לבעבור חיבת מעיין (מעים) שיצאנו מרחם אחת אנו והיא, על אכסניא הוא בנימן (בנימין) שנבנה בית המקדש בחלקו על אחת כמה וכמה, ובמה״ג שם הועתק ידבר נא עבדך דבר באזני אדני אמ׳ לו יכנסו דברי באזניך זקינתו וכו׳ לילה אחת נלקה הוא וכל ביתו בנגעים שנ׳ וינגע ה׳ את פרעה נגעים הזהר שלא ילקה אותו האיש בצרעת וכו׳ מקללתו שלאביו שנ׳ עם וכו׳ הזהר שלא ישאיל לך קללה אחת ואותו האיש מת וכן שנים ממנו נכנסו לכרך שכם והחריבוה וכו׳ וכאן בשביל זכר בעל אכסניא שלשכינה דכת׳ חפף וכו׳, ור׳ בחיי מביא ידבר נא עבדך דבר באזני אדני יכנסו דברי באזניך זקנתו של זה ע״י שעכבה פרעה לילה אחד לקה הוא וביתו בנגעים גדולים שנ׳ וינגע י״י את פרעה וגו׳ הזהר שלא תלקה אמו וכו׳ מקללתו של אביו שנ׳ עם וכו׳ הזהר שלא תחול עליך קללה שנים ממנו נכנסו לכרך שכם והחריבוהו בשביל נקבה וכאן בשביל זכר כל שכן על אכסניא של הקב״ה וכו׳, ובלק״ט מפ׳ דבר באזני אדני יכנסו דברי באזניך זקנתו של זקן זה על ידי שמשכה פרעה לילה אחת לקה הוא וכל ביתו בנגעים גדולים הזהר שלא ילקה אותו האיש וכו׳ מקללתו של אביו הזהר שלא יתחיל בך קללה אחת ואותו האיש ימות בשביל נקבה שהיתה לנו נכנסו שנים ממנו והחריבו כרך גדול וכו׳, ובשכל טוב צד 299 ידבר וכו׳ באזני אדני יכנסו וכו׳ זקינתו של זה בשביל שמשכה וכו׳ הוא וביתו נגעים גדולים וכו׳ מקללתו של אבא הזהר שלא יקללך ותמות וכו׳, וע׳ גם ברש״י עה״ת ובמדרש אגדה, ובתנחומא מ״ב שם יש, באזני אדני א״ל יכנסו דברי באזניך שנים ממנו קטנים נכנסו לכרך גדול והחריבוהו וכו׳ ואנו כלנו כאן אם אנו מבקשים אין אנו משיירים נפש כאן, ועפ״י אגדה זו מתורגם בת״י ב׳ שמעון ולוי דעלו לכרכא דשכם וכו׳ על ידי דסאיבו לדינה אחתהון דלא הויא מתמניא בשבטיא ולא מקבלא חולקא ואחסנא עמן בפלוג ארעא על חד כמה וכמה דבנימין אחונן מתמני עמן בשבטיא ומקבל חולק ואחסנא עמן בפלוג ארעא: 6 דבר אני מוציא וכו׳. דורש דבר כמו דבר בסגול[1]) שיכנים להם

[1]) דָּבָר.

בשעה שהיה מעלה חימה היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות, והיה נותן עששיות שלברזל לתוך פיו ומוציאן כאבק:

כי כמוך כפרעה מה פרעה גוזר ואינו מקיים אף את גוזר ואין את מקיים, מה פרעה להוט אחר זכרים אף את להוט אחר זכרים, מה פרעה מלך ואת שיני לו כך אבא מלך בארץ כנען ואני שיני לו, ואם שולף אני חרבי, ממך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים, אילו אמ' מפרעה אני מתחיל

1 ע' לקמן לד 1163 : 3 ילקוט שם : תנחומא שם סי' ס', תנחומא מ"ב סי' ו' :

1 בשעה ל' געש | שהיה] וא' כשהיה גע' שהיה (כשהיה ש) יהודה דחתשי (שהיה — חימה] שכועס פב) | מעלה] מלא א[2] | חימה] והגעש' חמה דאתי | היו — לבו] שערות א (היו — נותן] היה מכנים י) | היה נותן א[1]ג' ונותן פב | בתוך פיו ע' לפיו פכ | 2 * ומוציאן דחתי] ומוציאם פוכ' ומוציאין ע' ומוציאה ג' מוציאה ל' ומוציא א | אבק י | 3 כמוכה ו | פרעה] לבן ח | אתה פחאג°כתי | ** גוזר] גזור ל (גוזר — מקיים] כן א[2]) | ואין את] ו' ואין אתה ח' ואינך דא[1]כת' ואינו י' ואין ג' ולא פ | ומה חי | 4 זכרים] פוא[2]גכי' הזכרים דחא[1]ת | את — זכרים] י' אתה.. זכרים פב' אתה.. הזכרים חא[1]' את.. זכרים אתמהא ו' אתה כן דא[2]ג°ת | ומה י | ואת] ג' ואתה דפוחאכת | שיני] וג' שני דפחאכתי | לו] פוחאגבי' ~ בארץ מצרים דת | כך] אף א[2]י | 5 שיני] ג' שני דפוחאכתי | אם ח' ואף ג | שולף אני] אני שולף י' אשלף פכ | חרבי] פוחגבי' את ~ דאת | ממך — מתחיל] בך (לך כ) אתחיל פכ | ובפרעה] פו°חאגבי' ~ רבך דת | אני] אנא ג' ל' פכת | אסיים פכ | אלו את' אם כ | בפרעה פאב' פרעה ג | אנא מתחיל ג' אתחיל פכ |

(בהם) מגפה, ובגליון כי"ל כתוב בכתב הספר לנוא תחת למו, וקרוב לגי' זו בכ"י אחרים ובדפוסים עח"ג, ובכי"פ וכי"ב הגי' במצרים קרי ביה ידבר נוא, וכן נוסף בגליון כי"ו קרי ביה וכו', והכונה שנוא הוא אלכסנדריא של מצרים כמו שנדרש לעיל צד 1, וכן מפ' בפי' ב"ר בדפ"ר דבר נא אני מוציא מכפני' ומכנים דבר בנא אכסנדרי' דכתיב התיטבי מנוא אמון, וכן גורס ומפ' בפי' ב"ר כי"א מל"א דבר אני מוציא מכעס ומכניס דבר לנוא לאליסכנדריאה (ובכי"ט לאלכסנדריא) של מצרים דכתיב התיטבי מנוא אמון ומתרגמינן האת מאלסכנדירא (מאלכסנדריא) רבתא, ובמה"ג עמ' 663 הועתק ד"א ידבר נא עבדך דבר אמ' ר' ירמיה (בר שמעיה) אמ' לו יהודה דבר אני מוציא מפי ומכנים דבר, ובתנחומא מ"ב שם ידבר נא עבדך דבר אמר ר' ירמיה בן שמעיה אמר לו אם אשמיע קולי דבר תבא במצרים ידבר נא אין נא אלא מצרים שנאמר התטבי מנוא אמון, והדרש דבר בסגו"ל במקום דבר נמצא גם בירושלמי יבמות פ"ח ט' ג' וקידושין פ"ד ס"ה ד' ובויק"ר פל"ב סי' ו' על הכתוב (ישעיה ל"א ב') ואת דבריו לא הסיר ע"ש, וע' גם באבן עזרא וברד"ק הושע י"ג י"ד ובחי' הרש"ש לבמ"ר פ"ט אות י"ב : 1 בשעה שהיה וכו'. בשעה שהיה יהודה מעלה חימה היו שערות לבו בוקעות כליו בגדיו וכו' ומוציאן כאבק, שכתת אותן לאבק, והמאמר הועתק בערוך ע' עשת, ובמה"ג שם הועתק אמ' רב חנין בשעה שהיה יהודה מעלה חמה וכו' ומוציאן כאבק וכו', ובשכל טוב צד 281 הובא אמר רב ירמיה ב"ר שמעיה היה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומוציאה כאבק, וע' בלק"ט ובמדרש אגדה, ובתנחומא מ"ב שם אמרו רבותינו כשהיה יהודה מתמלא חימה היו שערותיו עומדות ובוקעות את כליו ויש אומרים שהיה נוטל אפונים של ברזל ונותנן לתוך פיו ומכסכס בה בהן וחמתו עולה וכו', ובתנחומא שם אמר ר' יורן כשהיתה חמתו של יהודה עולה היו שתי שערות יוצאות מתוך לבו וקורעות את בגדיו וכשהיה מבקש שתעלה חמתו היה ממלא אפונדתו אפונין של נחשת ונוטל מהן ומכסכס בשיניו וחמתו עולה וכו', וע"ע במבוא לתנחומא מ"ב צד ס"ו א' ובת"י ב', ואגדה שלפנינו ידועה היתה גם לסופרים ערביים וסוריים ע' שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע וכו' צד 66 : 3 מה פרעה וכו'. הנך שוה לפרעה לגנאי, מה פרעה וכו' ובפי' רש"י עה"ת מפ' מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו (ע' לעיל צד 1155), ובקרא"ם נתן פירוש לפירושו שאמרו בב"ר (ע' לעיל צד 1094) כתוב בשיקטירון של פרעה שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שיריים ולא קיים שהרי המליך אותך שהיית עבד וכו' ע"ש ובחזקוני ובפי' ברטנורא וריב"א עה"ת, ואיני יודע איך יפרשו הבבא הסמוכה מה פרעה להוט אחר זכרים וכו', וע' במ"כ, ולדעתי פשוט שהמדרש דן ממעשי יוסף על פרעה, וכיון שיוסף לא קיים הבטחתו להשיב את אחיהם גם פרעה כן הוא, שכתוב כמוך כפרעה, וכן חשד יהודה את יוסף שרוצה בבנימין למשכב זכר ובודאי גם פרעה כן הוא, ולא שנמצא רמז במקרא שפרעה גוזר ואינו מקיים או שלהוט אחר זכרים, והלשון גוזר ואינו מקיים הושאל כאן במובן מבטיח ואינו עושה (וכן בפי' רש"י הלשון מבטיח וכו' הוא רק הוספת פירוש, ולא שהיה לפניו הגי' כן, וע' גם בעקידה) לפי שדרכם לומר שהמלך גוזר, וכמו בסוטה י"ב ב' מלך בשר ודם גוזר גזירה וכו' ועוד, ולחנם נדחקו בזה הרא"ם ויפ"ת, ולהדרש מה פרעה מלך וכו' פי' כמוך כפרעה במשפחתי נמצאים גדולים כמוך וכפרעה, כי אבי כפרעה ואני כמוך, ולבסוף דורש כמוך כפרעה אהרוג אותך ואת פרעה, מפרעה אני מתחיל וכו', וכן מפרש רש"י עה"ת ד"א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדונך, ובבחיי הובא מה פרעה וכו' אף אתה גוזר ואינך מקיים וכי זו היא שימת עין שאמרת ואשימה עיני עליו מה וכו' אחר הזכרים מה וכו' שני לו כך אבא מלך בארץ ואני שני לו ואם שולף אני חרבי וכו' ומסיים אני בפרעה רבך, ובמה"ג עמ' 664 מה פרעה וכו' אתה גוזר ואין אתה מקיים ד"א מה פרעה להוט אחר הזכרים אף את להוט אחר הזכרים אתמוהי ד"א מה וכו' שני לו אף אבא וכו' שני לו ד"א אמ' לו אם שולף אני את חרבי וכו' ובפרעה רבך אני מסיים וכו', ובלק"ט כי כמוך כפרעה כמו פרעה מלך ואתה שני לו אף אבא וכו' ד"א כי כמוך כפרעה מה פרעה גוזר וכו' אתה גוזר ואינך מקיים ד"א כי כמוך כפרעה אמר לו אם אני שולף וכו', ובשכל טוב שם מה פרעה וכו' אף אתה גוזר ולא מקיימו, וע' גם בשכל טוב צד 299, ובמדרש אגדה מה וכו' אתה גוזר ואינך מקיים מה וכו' הזכרים וכו' אתה להוט אחר הזכרים, ובתנחומא שם יש, כי כמוך כפרעה כשם שפרעה רבך אוהב נשים ומחמדן כך אתה ראית לבנימין שהוא יפה תואר ואתה מחמדו להיות לך לעבד ד"א כי כמוך כפרעה כשם שאתה ופרעה גדולים במקומכם כך אנו גדולים במקומנו, ובתנחומא מ"ב שם א"ל כשם שפרעה גדול כאן ואתה שני לו כך אבא גדול בארץ כנען ואני שני לו אמר נשבע אני אם אשלף חרבי מתערה בך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים וכו', ועפ"י זה מתורגם בתר"י ב' ארום יקיר אנא כותך ואבא יקיר כות פרעה רבך וכו' מנך קדמוי אנא משרי ומפרעה רבך אנא מחסיל וכו' ארום מלכין ושלטונין אנן כותך בארעא דכנען, ובפי' ב"ר כ"י

וממך אני מסיים היה מניחו, כיון שאמ׳ ממך אני מתחיל רמז למנשה ורפש חד רפיש וזעת כל פלטין, אמ׳ ווי דין רפיש מן דבית אבא, כיון דחמא מילייא כן, שרי משתעי מילין רכיכין אדני שאל,

ט ונאמר אל אדני: אמ׳ ר׳ חייא בר בא כל הדברים שאת קורא שדבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מגיע ולא יכל יוסף להתאפק (בראשית מה א) היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבינימן, פיוס ליוסף, ראו היאך נותן נפשו על בניה שלרחל, פיוס לאחיו, אמ׳ ראו היאך הוא נותן נפשו על אחיו, פיוס לבינימן, אמ׳ לו כשם שנתתי נפשי על אחיך כך אני נותן נפשי עליך:

3 ילקוט כ׳ קנ״ח:

1 וממך — מסיים] חג, וכך אני מסיים ו, ל׳ דפאכת | הוה ג | וכיוון ו | ממך] בך פאכ | אני] אנא א^{2}ג, ל׳ פכ | מתחיל] אתחיל פכ, ~ ומפרעה (ובפרעה ו^{0}) אני מסיים ו | במנשה ג | רפש ח | רפיש] והא^{2}געש, רפוש פכת, רפש דא^{1}י | הפלטין י | 2 אמ׳] פואגכתי^{1}, אמר חש, אמרי ד | ווי] פוהא^{1}גכש, ודאי א^{2}, ל׳ דתי | דהדן ו | רפיש] א^{2}גש, רפישא ה, רפוש פכת, רפש דא^{1}י, רפשה ו | מדבית פהאגשי, [דמי ו^{0}] מן בית ו, דמי מדבית כ | אבא היא (הוא ש) חש | דחמה ו | מילייא] א^{1}, מיליא פא^{2}גכ, מיליה ד, מליה ת, דמילייא ו, דמיליא ח, ל׳ י | כאן ג, כך א^{1}כ | ** שרי] שורי ל | מילין] מלין וא^{1}ת, ל׳ פא^{1}גכי | רכיכין] חא^{2}א^{01}תי, רכיכן דוג, דמכן פא^{1}כ | אדני] פואגכת, אדוני דחי | ~ שאל] ~ את עבדיו גי, את .. לאמר חת, וגו׳ ו | 3 ונאמר — אדני] פא^{2}כ, ונאמר אל אדוני א^{1}, ונאמר אל אדני יש לנו וגו׳ ו, ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וגו׳ ח, ונאמר את אדני.. זקן ג, ל׳ דתי | חייה ו | בא] אבא דפוחאכתי, רבא ג | דברים א, הדברים הללו ג | שאתה חאי | קורא] רואה א^{2} | שדבר] פהאכ, שדיבר דוגת, מדבר י | בפני אחיו ל׳ פחאכי | 4 שאת] שאתה חא, ל׳ פכי | מגיע] מגיעו ג, ל׳ פכי | יכול | להתאפק] וגו׳ ו | בהן פא^{2}כי | פיים ל^{0} (וכן בסמוך) | פיוס א^{2}כתי | לאחיו] לבנימן י | פיוס אכי | 5 לבינימן] לבנימן פוחגכ, לבנימין דאת, לאחיו י | ראו] גי, לומר ראו (ראה פא^{1}כ) דפחא^{1}כת, לאמר ראו (ראה ו^{0}א^{2}) וא^{2} | היאך] פוגכשי, היאך הוא דחא, הוא ת | נתן גשי | את נפשו חג | בנה שלרחל ו, בני רחל ש | על אחיו ג | אמ׳] לומר דפחגכת, ל׳ ואי | ראו ל׳ ג | הוא ל׳ פוא^{1}גכי | נתן י | 6 לבנימן פוחגכי, לבנימין דאת | אמ׳ לו] לומר פו^{0}כ, ל׳ י | את נפשי ש | על אחיך] חאגשי, עליך דפו^{0}ת, ל׳ כ | אני נותן] אני נתתי ו^{0}, נתתי פכ | נפשי] את נפשי ג, ל׳ י | עליך] חאגי, על אחיך דפו^{0}כת |

מל״א גורס ומפ׳ מה פרעה להוט (כי״א רהוט) אחר זכרים לתשמיש: 1 ורפש חד רפיש וכו׳. בעט בעיטה אחת (כ״ה בפי׳ ב״ר) וזעה כל הפלטין, אמ׳ יהודה ווי דריסה זו מאחד של בית אבינו הוא, וכיון שראה כן, התחיל לדבר דברים רכים אדני שאל וגו׳, וע׳ בערוך ע׳ רפש, ובמה״ג עמ׳ 665 הובא אחר האגדה הנמצאת לקמן סי׳ ז׳ שיוסף בעצמו הראה ליהודה את כותו, מיד רמז יוסף למנשה ורפס חד רפוס וזעת כל פלטין שלמצרים אמ׳ יהודה וי דהדין רפוסא מבית אבא כיון דחמא דמילייא כין שרי משתעי מילין רכיכין, וע׳ בלק״ט ובשכל טוב צד 299, ובתנחומא שם סי׳ ד׳ איתא שמנשה אסר את שמעון והכה אותו מכה אחת כדי להכניסו בבית האסורים, ושמעון אמר אתם אומרים מכה של מצרים הוא זה אינה אלא של בית אבא, וע׳ בח״נ לעיל צד 1124, ובת״י ב׳ מתורגם כד חמא יוסף וכו׳ דסליקת גבורתיה דיהודה אחוי ונפקין שערתיה דלביה ובזעו לבושיה (ע׳ לעיל בסמוך) ביה בשעתא רמז יוסף למנשה בוכריה ורפס במסאניה ורעדת כל פלטין דיוסף ביה בשעתא אמר יהודה אלולי דהוה עלע מן בית אבא לא הוה כשר למתעבדא כן בכדין שרי יהודה מרכיך במילוי ואמר רבוני שאל וכו׳, וע״ע בספרו של שפירא שם צד 67: 3 אמ׳ ר׳ חייא בר בא וכו׳. בדפוסים ובכי״ת נסדרו מאמר ר׳ חייא והבאים אחריו (סי׳ ט׳ וסי׳ י׳) אחר הדרשות ד״א ויגש אליו יהודה וכו׳ ד״א אדוני שאל וכו׳ (סי׳ ז׳ וסי׳ ח׳), וברור שסידרו בדפוסים הדרשות ד״א ויגש אליו יהודה וכו׳ כאן לפי שדרשות אלו עוד מוסבות על פסוק ויגש אליו וגו׳ ומקומן סמוך לדרשות על פסוק זה, אבל באמת הנכון כגי׳ כ״י לפי שסי׳ ז׳ וסי׳ ח׳ וכן סי׳ י״א וי״ב הם הוספות בסוף הפרשה ואינן מב״ר העיקרי ולא נמצאו בכי״ו, וכבר העירותי לעיל צד 884 שכן דרכן של הוספות כאלו לחזור על מקראות שכבר נדרשו ולדורשן באופן אחר, ועל ידי כן הדרשות המוסבות על פסוק אחד נעשות רחוקות לפי שנובעות ממקורות שונים ע״ש, וכן כאן אחרי שכבר נדרשה בב״ר כל הפרשה איך התודע יוסף אל אחיו (עד בראשית מ״ה י״ד) הוסיפו לבסוף ממקורות אחרים דרשות אחרות על פרשה זו, ולפני בעל פי׳ ב״ר היה הסדר ג״כ כמו בכ״י, ובדפ״ר הפי׳ ס״א שני כפירי׳ וכו׳ עד מתורגם בשולחן נדפס אחר הפי׳ ובנימין בכה על משכן שילה וכו׳, ובדפוסים החדשים שינו את הסדר עפ״י גי׳ הדפוסים, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א הסדר ג״כ כמו בכ״י: 4 פיוס ליוסף וכו׳. מפ׳ בפי׳ ב״ר פיוס ליוסף שהיה אומר ראו היאך נתן נפשו על בני רחל, כשם שנתתי את נפשי על אחיך שהציל את יוסף שאמר מה בצע, ובדפוסים ובכ״י שציינתי הגי׳ להיפך, כשם שנתתי נפשי עליך כך וכו׳ על אחיך, ולפי גי׳ הדפוסים אני נותן נפשי על אחיך הכונה אם אמצא אותו, ולפי גי׳ כי״פ וכי״כ נתתי פי׳ כמו לפי גי׳ כי״ל כך נתתי נפשי עליו בשעת מכירה, ובלק״ט הועתק א״ר חייא בר אבא וכו׳ שדבר יהודה ליוסף מפני (צ״ל בפני) אחיו וכו׳ היה בהן פיוס ליוסף פיוס לאחיו פיוס לבנימין פיוס ליוסף ראו היאך נתן את נפשו על בניה של רחל פיוס לאחיו לומר היאך נתן נפשו וכו׳ לומר כשם שאני נותן נפשי עליך כך אני נתתי נפשי על אחיך, ובשכל טוב צד 283 על הפ׳ כי איך אעלה אל אבי מפ׳ פי׳ אחר דא״ר חייא רבא וכו׳ שאתה קורא שדיבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאתה וכו׳ לא היו בהן אלא פיוס פיוס ליוסף לומר היאך נותן אבא נפשו על בניו של רחל פיוס לאחיו לומר היאך נותן אני נפשי על אחי פיוס לבנימין לומר ראה כשם שאני נותן נפשי על אחיך כך אני נותן נפשי עליך, ולפי׳ זה הטעם, שיהודה פייס את יוסף באמרו ראה היאך נפש אביו קשורה בנפש בניה של רחל, והיה כראותו כי אין הנער ומת וגו׳, אולם לשון המדרש לא משמע כן כי נושא המאמר היאך נותן וכו׳ הוא יהודה ולא יעקב, וכן מפורש במה״ג שם ונאמר אל אדני לא יוכל הנער אמ׳ ר׳ חייא בר אבא משאת קורא שדיבר יהודה ליוסף לפני אחיו וכו׳ היה בהן פיוס ליוסף ולבנימין ולאחיו פיוס ליוסף כיצד שראה יהודה שמסר עצמו על בנה שלרחל פיוס לאחיו כיצד ראו היאך אני מסרתי עצמי על בנימין כך עליכם ולבנימין שמסר עצמו עליו,

מה א) ולא יכול יוסף להתאפק [וגו' ויקרא הוציאו כל איש מעלין] ר' חמא בר' חנינא ור' שמואל בר נחמני, ר' חמא בר' חנינא אמ' לא עשה יוסף כשורה, שאילו בעטו אחד מהם מיד היה מת, ר' שמואל בר נחמ' אמ' כהוגן וכשורה עשה, ידע צידקן שלאחיו אמ' חס ושלום אין אחיי חשודין על שפיכות דמים:

ב ג) ויתן את קולו בבכי וגו' ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי [ולא יכלו אחיו לענות אותו] ר' שמעון בן אלעזר מש' ר' אלעזר בן עזריה שהיה אומר דבר מש' אבא כהן בן דלייה י

1 ילקוט שם, ועי' תנחומא שם סי' ה': 6 ילק' כ' קנ"ב, ילק' תהלים כ' תשס"ג, ילק' מכירי תהלים כ' קי' ת"ח, ועי' לקמן לד 1170, חגיגה ד' ב', תנחומא מ"ב ויגש סי' ז' ותנחומא שם סי' ה':

1 יכל ו | להתאפק ל' ג | * וגו' — מעלין] לכל הנצבים עליו ח, ויאמר הוציאו כל איש מעלי י, וגו' וג, ל' לדפאכת | ר' חמא — נחמני] ר' חמא ביר' חנינה.. נחמן ו, ל' דפאגכת | 2 א"ר את | ° חמא] חמ' ד | בר'] ב' ר' ג, ביר' ו, בר דפאכתי | חנינא] חנינ' ד[1], חנינה דוגת, נחמ' פ | אומ' ח | שאלו פאכת | בעטו] פותאגכ, בעט בו תי, בעטו בו ד | * אחד דותא[1]גכתי] א' א[2], מהן אחד פ, ל' ל | מהם] מהן ואגכי, ל' פ | 3 מיד ל' פא[2]גכי (מיד — מת] לא היה נמצא לעולם היה א[1]) | היה ל' ו | ר"ש פ | ** בר] בר' ל | נחמ'] י[1], נח' א[2], נחמן דפוא[1]גכת | כהוגן] יוסף ~ ג, ל' א | כשורה א | עשה] ~ שלא בייש את אחיו בפני המצריים ח, שלא בייש אחיו.. המצרים י | * ידע ו] יודע לפאג, יודע היה דכת, היה יודע י, לפי שהיה יודע ח | צדקן דוהגתי, צדקם א (צידקן שלאחיו] שצדיקים הן פכ) | חס] ד[1]פותאגכי, חוס ת, הס ד | אן ו | 4 אחיי] והגכ, אחי דפאת, אחיו י[1] | חשודין] פותאגכי, חשודי' ד, חשודים ד[1]ת | שפיכות דמים] הרציחה פכ | 5 ויתן — בבכי ל' פתאכ | וגו' — אבי חי] וגו'.. אני יוסף וג, ויאמר יוסף.. אני יוסף אחיכם העוד אבי חי ח, ל' דפאכת | * ולא — אותו דפאכתמ] ולא.. אותו כי נבהלו מפניו ח, וגו' לוג | 6 * ר' שמעון — בן דלייה] ר' שמע' בן אלע' מש'.. שהיה אמ' דבר מש' כהן בן דלייה ל, ר' שמעון בן אלעזר א' משום.. שהיה אומ' דבר משום אבא כהן בר דליה ג, ר' שמעון בן אלעזר משם [ר' אלעזר ו°] בן עזריה שהיה אומ' דבר משם אבא כוהן בר דלייה ו, ר"ש (ר' שמעון כ) בן אלעזר (ב"א מ) בשם (אמ' בשם פ) ר'.. עזרית (עזריה אמ' א[2]) שאמ' משום (שהיה אומ' בשם א[2]מ) אבא כהן ברדלא (בר דלא כ) פא[2]כמ, אמר ר' שמעון בן אלעזר משום ר' אלעזר בן עזריא משום אבא כהן בר דלא י[1] (תהלים), ר' שמעון בן אלעזר אמ' שהיה אומ' בשם אבא כהן ברדלא א[1], א"ר שמעון בן אלעזר י, ר' אלעזר אומ' ח, אבא כהן ברדלא (בר דלא ד[1], בר דלייא ת) אמר דת |

וגם פילון בספרו דע יוסיפו צד 74 ויוסיפוס בקדמוניות ספר ב' פ"ו סי' ז' וסי' ט' אומרים שיוסף צוה לשים את הגביע באמתחת בנימין כדי לנסות את אחיו אם יעזרו לבנימין ויעמדו לימינו או שיעזבו אותו לנפשו לפי ששונאים אותו שהוא בנה של רחל, וכאשר ראה היאך יהודה מוסר נפשו על בנימין נתפייס ע"ש, וכן מבואר בס' היובלים פמ"ב פכ"ה ופמ"ג פי"ד: 1 הוציאו כל איש מעלי. כן השלמתי עח"ג, לפי שעל פסוק זה מוסב הדרש, שר' חמא אמר לא עשה יוסף כשורה בזה שצוה שכל איש יצא, והיה לו לירא שבתוך כך עד שיתודע להם ויתפייס עמהם, יבעטו אחד מהם ויהרוג אותו, וכן גורס או מפ' בפי' ב"ר הוציאו כל איש מעלי לא עשה יוסף כשורה שנשאר יחיד עמהם שמא יהרגוהו, ולדעת ר' שמואל ב"נ כשורה וכהוגן עשה, שידע שאין אחיו חשודים על שפיכות דמים וצות להוציא את האנשים כדי שלא לבייש את אחיו בפני המצריים, וכמו שנוסף בכי"ח ובילקוט, וכן מפ' פילון שם ע"ש, וע"ע ברש"י עה"ת, אמנם משכל טוב צד 288 יוצא שהוא מפרש שלדעת ר' חמא לא עשה יוסף כשורה לפי שציער את אחיו כל כך והמתין זמן רב עד שהתודע להם, והיה לו לחוש שמא יהרגוהו, והלשון שם א"ר חמא בר חנינא לא עשה יוסף כשורה שהקניט את אחיו כל כך שאלו בעט בו אחד מהן מיד היה מת והיה לו להתיירא ממעשה עיר שכם ר' שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה שציערם להיות כפרה להם על שציערוהו ולא היה לו להתיירא וכו' אמ' ח"ו שאחי חשודין על שפיכות דמים ועל אנשי שכם כדין באו עליהם, וקצת סתירה יש בין מאמר ר' שמואל ב"נ כאן למאמרו המובא בתנחומא שם, אמר ר' שמואל בר נחמן לסכנה גדולה ירד יוסף שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי. אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי בפני המצרים, ואח"ז איתא עוד שם, כיון שהכירוהו בקשו להרגו ירד מלאך ופזרם בארבע פנות הבית וכו' ועי' ביפ"ת וצ"ע, ובמה"ג עמ' 667 הועתק אמ' ר' חמא בר חנינה וכו' שאלו בעטו אחד מהן מת (היה מת) ר' שמואל בר נחמן אומ' כהוגן עשה יודע היה צדקן שלאחיו אמר חוס ושלום אין אחי וכו': 6 ר' שמעון בן אלעזר וכו'. גי' זו מקוימת עפ"י כל הכ"י והספרים שהועתקו בסמוך, ואם גי' זו עיקרית היא יוצא מכאן שאבא כהן בר דליה היה מתנאים הראשונים, ובספרי דברים פיסקא ב' אבא יוסי בן חמין אומר בשמו, ולעיל צד 907 ר' הונא בשמו, ובב"מ י' ב' ריש לקיש, ואולי הגי' הנכונה רק אבא כהן ברדלא וכמו שהוא בדפוסים וכי"ת, ולפי שנמצא מאמר כעין זה בהוספה לקמן סי' ו"א בשם ר' אלעזר בן עזריה ובתנחומא מ"ב שם הוא בשם ר' אלעזר ב"ר שמעון בשם ר' אלעזר בן עזריה (כמו שהועתק לקמן בסמוך) הרכיבו הסופרים כל השמות שנמסרו בתור בעלי המאמר ושנו ר' שמעון בן אלעזר בשם ר"א בן עזריה בשם אבא כהן ברדלא (וע' כעין זה בע"ז ט"ז ב' א"ר זירא אמר רב אסי וכו' ובספרי אונטערזוכונגען איבער דיא רעדאקטיאן דער משנה צד 86 אות 1) וצ"ע, ובלק"ט הועתק ויאמר יוסף אל אחיו. אני יוסף ר' שמעון בן אלעזר משום ר' אלעזר בן עזריה שהיה אומר דבר משום אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין וכו' התוכחה בלעם חכם שבאומות היה ולא יכול לעמוד בתוכחת אתונו שנאמר וכו' יוסף קטן שבשבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו שנאמר ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מעשיו על אחת כמה וכמה כענין שנאמר אוכיחך וכו' ואומר וקרבתי עליכם למשפט והייתי עד ממהר וגו' (מלאכי ג' ה'), ובשכל טוב צד 299 ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף ר' שמעון בן אלעזר משום ר' אלעזר בן עזריה שהיה אומר משום אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום תוכחה (וכן ליתא אוי לנו מיום דין בילק' תהלים עח"נ) בלעם חכם שבאומות ולא וכו' בתוכחתו של אתונו שנא' וכו' וכן יוסף קטן של שבטים היה ולא היו אחיו יכולים לעמוד בתוכחתו כשיבא

אוי לנו מיום דין, אוי לנו מיום תוכחה, בלעם חכם הגוים היה ולא יכול לעמוד בתוכחתו שלאתונו ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא (במדבר כב ל), יוסף קטנן שלשבטים היה ולא יכלו אחיו לעמוד בתוכחתו הה״ד ולא יכלו אחיו וגו׳, לכשיבא הקב״ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי שהוא, אוכיחך ואערכה לעיניך (תהלים נ כא) על אחת כמה וכמה:

ד) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו הראה להן מילה ויאמר אני יוסף אחיכם:

ה) ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישימני לאב לפטרון בסיליוס, לאדון לרבון, ומושל שליט:

5 ילקוט כי קנ״ז, לקמן לד 1170, תנחומא שם סי׳ ס׳: 7 ילקוט שם:

1 (אוי — דין ל׳ י (שם) | דין] ג׳ הדין דפוחאכתימ | אוי לנו מיום] ומיום פ | תוכיחה ג׳ התוכחה פוכתי | * הגוים ות] דגוים לא[1], בגוים מ׳ גוים פכ׳ של הגוים (הגויים ד[1], גוים חא[2]גי) דחא[2]גי | היה] וחאגמ׳ ל׳ דפכתי | ולא] פוכ׳ לא דת׳ ולא היה חאגי (שם) מ׳ לא היה י | בתוכחתו של] פחאי (שם), בתוכחתה של דת׳ בתוכחה של מ׳ בתוכחות של ג׳ בתוכחת ו[י] | 2 ההסכן] ו׳ הדא הוא (ה׳ ה׳ ד[1], הה״ד ת) ~ דת׳ דכת׳ ~ פכ׳ שנא׳ ~ אגימ׳ כשאמר ~ ח | לעשות — לא] לעשות לך כה אמ׳ וגו׳ ו׳ ל׳ י (שם) | ויוסף י (שם) | קטנם פכ׳ קטנו י׳ קטן חאגי (שם) מ | מן השבטים פכ | היה ל׳ פכת | ולא — אחיו] ולא היו יכולים (־ין ת) דת | 3 * לעמוד דוחגתי (שם)] לענות אותו ולעמוד כ׳ לענ׳ אתו ל׳ לענות אותו אמ׳ לענות לו כי נבהלו מפניו י | בתוכחתו ל׳ אימ | הה״ד] ת׳ ה״ה ד׳ הדה היא ו׳ שנ׳ גי (שם) (הה״ד — וגו׳ ל׳ פחאכימ) | * וגו׳ וג] לענות אותו י (שם), לענות אותו כי נבהלו מפניו דת׳ ל׳ ל | לכשיבא] פחי[1], לכשיבוא דוגכת׳ כשיבא א[1]מ׳ כשיבוא א[2] (לכשיבא — לעיניך] כשהב״ה יבא לדין עם בריותיו י (שם)) | להוכיח פוכ | לכל ג׳ עם כל י | ואחד ל׳ כ | * שהוא] מה שהוא דוחתמ׳ משהוא ג׳ שהוא א׳ ל׳ מה שהוא אומר א[1]׳ מעשיו פו[0]כי׳ מעשהו ג[0]׳ מעשיו ולפי (לפי א[2]) מה שהוא אומר א[01]א[2] | 4 אוכיחך] וג׳ שנא׳ ~ דאתמ׳ כמו שנ׳ ~ ח (אוכיחך — לעיניך ל׳ פכי) | * ואערכה דחאגתמ] ואער׳ ו׳ ואערכך ל | לעיניך] לנגדך א[1]׳ לפניך ח | וכמה] ~ שנאמר אוכיחך ואערך לעיניך י[1] (שם) | 5 ויאמר — אחיו] פוחאגכי׳ ויאמר ת׳ ל׳ ד | ** אלי ל׳ ל | ויגשו ל׳ פי | להן] ת׳ להם דפוחאגכי | מילה] פוג׳ המילה כי׳ את המילה דחאת | ויאמר — אחיכם] ויאמר.. אחיכם וגו׳ וג׳ אני יוסף ד׳ ל׳ פחאכתי | 7 ועתה — שלחתם] ועתה לא אתם ו׳ ל׳ פחאכת | * אתי — האלהים] אתי הנה וגו׳ ג׳ אתי (אותי י) הנה לי׳ וגו׳ דו׳ ל׳ פחאכת | וישמיני ו[1]׳ ל׳ וג | לאב] פוגעש׳ ~ לפרעה דחאכתעי | * לפטרון בסיליוס ל[0]חש] לפטרן בסיליוס ג׳ לפיטרון בסיליוס ו[0]׳ לפטרון בסיליאוס ע׳ לפטרון בסלווס ל׳ לפטרובסיליאוס מלכות ד[1]׳ לפטרון כסיליון דת׳ לפטרון לפרעה לכסיליוס (לכסליוס כ) פכ׳ לפטרון א׳ בסיליוש י | 8 ולאדון פכי׳ ולאדון לכל ביתו א[2] | לריבון חג׳ ולרבון א[1] | ומושל] פו[0]חאגכ׳ מושל דתע׳ ל׳ י | שליט] פאכתע׳ לשליט דוחג׳ ל׳ י |

הקב״ה להוכיחנו כל אחד ואחד לפי מעשיו על אחת כמה וכמה כענין שנא׳ אוכיחך ואערכה לנגדך ואומר וקרבתי וכו׳, ובמה״ג שם ולא יכלו אחיו לענות אותו ר׳ שמעון בן אלעזר אומ׳ משום ר׳ אלעזר בן עזריה שאמ׳ משום אבא כהן בר דלייה אוי לנו מיום דין וכו׳ תוכחה בלעם חכם חכמים בגוים היה ולא היה יכול לעמוד בתוכחתה שלאתונו דכת׳ וכו׳ יוסף קטנן שלשבטים היה ולא יכלו אחיו לעמוד בתוכחתו שנ׳ ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבוא הקב״ה להוכיח כל אחד ואחד לפי מעשיו דכת׳ וכו׳, והסגנון יוסף קטנן שלשבטים היה נמצא גם לעיל צד 881 ע״ש בח״ג ובמ״י, ובהוספה לקמן צד 1170 נמצא כעין מאמר שלפנינו בשם ר״א בן עזריה אי לנו מיום דין אי לנו מיום תוכחה מה יוסף הצדיק וכו׳ הקב״ה שהוא דיין וכו׳, וכן בתנחומא מ״ב שם ר׳ אלעזר ב״ר שמעון בשם ר׳ אלעזר בן עזריה אמר ומה אם יוסף שאמר לאחיו אני יוסף וידעו מה שעשו בו לא יכלו לענות אותו כשיבא הקב״ה להתווכח עם כל (להוכית לכל) אחד ואחד מן הבריות ולומר לו מעשיו כמו שכתוב כי הנה יוצר הרים וכו׳ ומגיד לאדם מה שיחו (עמוס ד׳ י״ג) על אחת כמה וכמה שאין בריה יכולה לעמוד, ובתנחומא שם א״ר יוחנן ווי לנו מיום הדין ווי לנו מיום תוכחה ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף פרחה נשמתן כשעומד הקב״ה לדין וכו׳ עאכ״ו ומה זה נבהלו אחיו מפניו כשיבוא הקב״ה לתבוע עלבון המצות ופשעה של תורה עאכ״ו, ובחגיגה שם כסופר ר׳ אלעזר כי מטי להאי קרא בכי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו ומה תוכחה של בשר ודם כך תוכחה של הקב״ה על אחת כמה וכמה (ואפשר שנתחלף ר׳ אלעזר בן עזריה באמורא ר׳ אלעזר, וע׳ בכפרי אונטערזוכונגען איבער דיא הלכישין מדרשים צד 107): 5 הראה להן מילה. דייק מדכתיב גשו נא אלי שקרא אותם שיתקרבו לו כדי להראות להם שהוא מהול, ובהוספה לקמן צד 1170 איתא ולא האמינו עד שפרע עצמו והראה להם מילה, וכן בתנחומא שם ולא היו מאמינים בו וכו׳ והראה להם חותם ברית, וע׳ ברש״י עה״ת ובראב״ם, ובאמת הוא רק אגדה לפי שגם אנשי מצרים נימולים היו וכמו שהעירותי לעיל צד 1107 ע״ש, ועוד שדרשו לעיל צד 1007 שיוסף נולד מהול וע׳ ביפ״ת ובמדרשי התורה (הוצ׳ עפפנשטיין) צד 79, ועפ״י אגדה זו מתורגם בת״י א׳ ואמר יוסף לאחוי קריבו בבעי לותי וחמון גזירת מהולתי, ובלק״ט הועתק הראה להם המילה, וע׳ בשכל טוב צד 284 ובמה״ג עמ׳ 670: 7 לפטרון בסיליוס וכו׳. מפ׳ לאב לפרעה לפטרונו (מגינו) של מלך[1]), ואגב הוא מפ׳ ולאדון לרבון, ומושל שליט וכפי שמתורגם בת״א ולרבון לכל אנש ביתיה ושליט בכל ארעא דמצרים, וע׳ בת״י א׳, ובל״י האמצעית בסיליאופטור[2]) בתיבה אחת הוא תואר כבוד (אב המלך), וכאן פירשו לאב במלת פטרון ולפרעה במלת בסיליוס (מלך בנסמך, וע׳ גי׳ כי״פ וכי״כ בח״נ, ובדפ״ר הגי׳ לפטרובסיליאוס בתיבה אחת), ובערוך ע׳ בסיליאוס הועתק וישימני לאב לפרעה לפטרון בסיליאוס (בסיליון) לאדון לרבון (וכדפ״ר לריבון, וכן בע׳ פטר) מושל שליט (כ״ה בדפ״ר, ובעה״ש הוא משובש), ובע׳ פטר ד׳ וישימני לאב לפטרון בסיליאוס (בסיליאון) לאדון לרבון מושל שליט,

1) πάτρων βασιλέως. 2) βασιλεοπάτωρ.

ט) מהרו ועלו אל אבי וגו׳ [אל תעמד] שלא תעמיד את השעה:

יב) והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימן כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש:

יג יד) והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים וגו׳ ויפל על צוארי בנימן וגו׳ יוסף בכה על שני חרבנות על חרבן ראשון ועל חרבן שיני:

ד״א ויגש אליו יהודה זו היא שנאמרה ברוח קודש על ידי שלמה החכמה תעוז לחכם ז מעשרה שליטים (קהלת ז יט) כנגד מי אמ׳ שלמה הפסוק הזה לא אמ׳ אלא כנגד יוסף הצדיק, אמ׳ ר׳ יוחנן בשעה שתפס יוסף את בנימן ואמ׳ להן לאחיו האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא

1 ילקוט שם: 2 ילק׳ שם, מכילתא בא פ״ה, ויקרא רבה פל״ב סי׳ ה׳, שיר השירים רבה ד׳ י״ב, פסיקתא ר׳ פ״י (פ״ג ב׳), תנחומא ויגש סי׳ ה׳, בלק סי׳ ט״ז ותנחומא ט״ב בלק סי׳ כ״ה: 4 לקמן צד 1170 וש״נ: 6 ע׳ תנחומא ויגש סי׳ ד׳ ומדרש זוטא צד 115 וילק׳ קהלת ר׳ תתקע״ו: 7 ילקוט ר׳ ק״נ, ילק׳ איוב ר׳ תתל״ז:

1 מהרו ועלו ל׳ פאכ | אל אבי] ד[1]חתי, את אבי דג, ל׳ פואב | * וגו׳ — תעמד ו] וגו׳ לג, ואמרתם אליו דת, רדה אלי אל תעמוד פאכש, ל׳ חי | שלא] ואל י | תעמד פו, תעמוד כשי | את] בפני ש, כנגד ג[0] | * השעה ל׳דוחאגתשי] שעה זו פכ, השער ל[0] | 2 * והנה — בנימין א[1]] והנה.. אחי בני׳ ל, והנה.. בנימן כ, והנה.. רואות וגו׳ וג, והנה.. רואות פ, ל׳ דחא[2]תי | כי — אליכם] כי.. המדבר פ, פי המדבר ג[0], ל׳ וג | הקדש פאתש | 3 * והגדתם — חרבן שיני] והגדתם.. כל כב׳ במצ׳ ויפל.. על שתי חרבנות.. שיני ל, והגדתם לאבי וג׳ ויפל על צוארי בנימן וגו׳.. על שני חורבנות על חורבן.. חורבן שיני ג, והגדתם לאבי את כל כבודי וגו׳.. צוארי בנימן אחיו וגו׳ על שני חורבנות על חורבן.. חורבן שני ן, ויפול.. בנימין אחיו ויבך בכה על שני חרבנות (חורבנות א[2]) על חרבן.. חרבן שני א, ויפול על צוארי אילו חרבנות (צוארי בנימן אחיו ויבך צוארי אלו שני חורבנות כ) ראשון ושני בכה עליהן פכ, ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו יוסף בכה על שני חורבנות חורבן ראשון וחורבן שיני ובנימן בכה על חורבן משכן שילה ח, ל׳ דתי | 5 אליו יהודה ל׳ פ | זהו א[1]א[02] | (ברוח — שלמה ל׳ כ) | הקדש דאגת, הק׳ פ | ידי] יד ת | שלמה מ״י א[2] | שלמה בן דוד א[1]ג, והחכמה ד[1]פא[2] | 6 מעשרה שליטים] וגו׳ ד, ל׳ פאגכת | אמ׳] אגכ, אמרו דת, אמ׳ זה פ | הפסוק] ג, מקרא א, למקרא דת (הפסוק — אלא ל׳ פכ) | הזה] זה א, ל׳ ג | לא אמ׳] לא אמרו דג, לא אמרה א[1], ל׳ א[2]ת | * אלא דאגת] ל׳ ל | * הצדיק דאגת] צדיק ל, ל׳ פכ | 7 שתפש פא׳כ | יוסף] פאגכי, ~ הצדיק דת | את ל׳ פכ | בנימן] פגכי, בנימין דאת | אמ׳ א (ואמ׳ — עבד וגו׳ ל׳ י) | להן] ג, להם דת, ל׳ פאכי (איוב) | לאחיו ל׳ אי (שם) | הגביע ל׳ פ | * בידו — וגו׳ כ] בידו.. עבד דגת, בידו וגו׳ א, בידו י (שם), ל׳ לפ |

ובלק״ט וישמני לאב לפרעה אב פטרון בסילוס, ובשכל טוב צד 285 וישימני לאב לפרעה פטרון בסיליוס (בסיליוס), ובמה״ג שם וישימני לאב לפרעה לפטרון בסיליאוס[1]) ולאדון לרבון ומושל שלים, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפ׳ וישימני לאב לפטרון בסיליוס מלך בלשון יון, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א וישימני לאב לפטרון הוא אב בלשון אשכנז: 1 שלא תעמיד את השעה. אל תעכב את השעה, אלא מהר ובוא אלי, וכמו שאמרו על מי שמשתדל למהר דבר, שהוא דוחק את השעה (ברכות ס״ד א׳), כך אמרו להיפך על מי שמתעצל ומחכה, שהוא מעמיד את השעה (ע׳ יהושע י׳ י״ג), ובעירובין י״ג ב׳ נאמר וכל הנדחה מפני שעה שעה עומדת לו, כלומר מחכה עליו, ובכי״ל כתוב בפנים הספר את השער (וכן נוסף בגליון כי״ו נ״א את השער), ובגליון כתוב בכתב הספר ס״א השעה, וכן הגהתי וכמו שהוא בכל הספרים, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש רדה אלי אל תעמוד שלא תעמוד בפני השעה הוי נדחה מפני השעה שעומדת לי ולא לך, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א רדה אלי אל תעמוד שלא תעמיד את השעה לא תעכב את הגזרת שנגזרה על הזקן ידוע תדע, (ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א בהשמטות לקמן סי׳ צ״ד [ולפניהן כתוב חוזר למעלה, ושוות הן בעיקרן עם פי׳ ב״ר הנדפס] הפי׳ בכי״ם לא תעמיד את השעה לא תעמוד כנגד השעה שהשעה עומדת לי ולא לך), ובלק״ט הובא רדה אלי אל תעמוד אל יעמוד השעה אלא כיון שהשעה הוצלחה בוא אלי, ובשכל טוב שם רדה וכו׳ כלומר אל תעמוד. השעה וכו׳: 2 בלשון הקודש. וכן מתורגם בת״א ארי בלישנכון אנא ממליל עמכון, ובת״י א׳ ארום פומי בלישן בית קודשא וכו׳, ומפורש הוא גם בס׳ היובלים פמ״ג פט״ו, וכן במכילתא שם הובא המקרא שלפנינו לראיה שלא שינו את לשונם במצרים, ובתנחומא סי׳ ה׳ אמרו כי פי בלשון הקדש אני מדבר, וכ״ה במדרשים שציינתי, וע׳ ברש״י עה״ת וברמב״ן ובראב״ם: 3 והגדתם לאבי וכו׳. מאמר זה ליתא בדפוסים ובכי״ת ובילקוט, וברור שהשמיטוהו מפני שכפול הוא לקמן סי׳ י״ב בשם ר׳ אלעזר, צפה ברוח הקודש ששני מקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בינימן ועתידין ליחרב וכו׳, אולם שם היא הוספה ואינה מב״ר וכמו שהעירותי במ״י לעיל צד 1158 אות 3 ולקמן שם, וגם לפני בעל פי׳ ב״ר היתה נוסחת הכ״י וכמו שיוצא מסדר פירושו בדפ״ר (וע׳ במ״י לעיל שם ובסמוך): 4 יוסף בכה על שני חרבנות. לפי שכתוב צוארי לשון רבים דורש, שיוסף בכה על שני מקדשות שעתידין ליבנות בחלקו של בנימין ויחרבו, על חורבן ראשון ושני, ובכי״ח נוסף ובנימן בכה על צואריו וכו׳ ובנימן בכה על חורבן משכן שילה עח״ב, וגי׳ זו היתה כנראה גם לפני פי׳ ב״ר שמפ׳ ובנימן בכה על משכן שילה שעתיד ליחרב בחלקו של יוסף וצואריו לשון יחי׳ הוא כמו בעליו אדוניו אבל צוארי משמע שני׳, ודרש זה נמצא גם לקמן שם ע״ש ובמ״י: 5 ד״א ויגש אליו יהודה וכו׳. כבר אמרתי לעיל צד 1158 אות 3 שבדפוסים וכי״ת סי׳ זה וכן הסי׳ הסמוך סדורים לפני מאמר ר׳ חייא בר אבא כל הדברים שאת קורא וכו׳, וגם העירותי שמכאן ועד סוף הפרשה הוספה מאוחרת היא ואינה מב״ר, ולא נמצאה בכי״ו, וע״ע במ״י לעיל צד 885, והוספות האלו נובעות מתנחומא ושאר מקורות, והן חוזרות לדרוש את הפסוקים שכבר נתפרשו ונדרשו בב״ר לעיל, ובכ״י נמצאות עוד הוספות שנעדרו בדפוסים כמו שנחזה להלן וע״ש: 7 בשעה שתפס וכו׳. שיוסף אמר לאחיו שבנימין ישאר אצלו עבד והם ילכו לשלום אל אביהם, אמר לו יהודה אתה תתפוש את בנימין ושלום יהיה בבית אבא בתמיה, (וגי׳ הדפוסים בנימין אתה תפוש משובשת היא), מיד כעס יהודה וכו׳ עד ששמע חושים בן דן, שהיה לפי האגדה בסוטה י״ג א׳ חרש באזנו (וע׳ בשיטה חדשה לקמן בברכת נפתלי), ובחרו בו כאן לפי שעליו יתכן הדרש וקול

1) בְסִלְיָאוֹס.

יהיה לי עבד וגו' (בראשית מד יז), אמ' לו יהודה, בנימן תתפוס ושלום בבית אבא, מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ארבע מאות פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ ובא אצל יהודה ושאגו שניהם וביקשה ארץ מצרים ליהפך, עליהן אמ' איוב שאגת אריה וקול שחל ושיני כפירים נתעו (איוב ד י), שאגת אריה זה יהודה דכת' גור אריה יהודה (בראשית מט ט), וקול שחל זה חושים בן דן, ששניהם משולים כאריה שנ' דן גור אריה (דברים לג כב), שיני כפירים נתעו אילו גיבורים שליוסף, [שכיון שכעס יהודה נשרו שיניהם של כולם, א"ר יהושע בן לוי אף אחיו של יוסף] בשעה שראו את יהודה שכעס אף הן נתמלאו חימה ובעטו בארץ ועשו אותה תלמים תלמים שנ' ליש אבד מבלי טרף (איוב ד יא) זה יהודה שמסר עצמו על בנימן, אמ' שמא ימחול לי הקב"ה

1 עי' לעיל לד 1150:

1 (אמר לו — אבא ל' י(שם)) | בנימן] גכי, בנימין דפאת | תתפוס] אגי[1], תתפוש פכ, אתה תפוש דת | ושלום יש גי, ויש שלום פכ | 2 ושאג] וצעק פכ | גדול] רם י | ארבע — פרסה] ד'.. פרסה ד[1], ת' פרסה א[2]ו, ל' פכ | ששמע קולו כ | חשים א[2] | וקפץ מארץ כנען דתי, וקפץ ובא מארץ כנען פגכי (שם), מארץ (בארץ א[2]) כנען א | ובא — יהודה ל' פכי | 3 שניהם] שניהם יחד ו, מהם א[1] | * וביקשה] ובקשה דאגתי (שם), עד שבקשה פכ, וביקשו ל, ובקשו י | ** מצרים] ל' ל | ליהפך] ת, להפך דפ, להפוך אגכי | עליהם | (אמ' איוב — דן גור אריה ל' י (שם)) | באיוב א[1] | (שאגת — נתעו ל' פי) | ושיני — נתעו] א, ושני.. נתעו כ, וגו' ג, ל' דת | 4 * אריה ל[0]דפאגכתי] יהודה ל | דכת'] שנאמר ו, דכת' ביה ת, דכ' כי ג, שכתוב (שנ' פ) בו דפאכ | שחל] ליש י | 5 חשים פ | (ששניהם — כאריה ל' פכי) | משולים] א'ג, משולי' א[2], נמשלו דת | כאריה] אג, כארי ד, בארי ת | שנ' ולדן אמר דא[2]גתי, דכ' (שנ' כ) בו ולדן אמר פכ | * שיני ל[0]דת] שני ל, ושני כי[1], ושיני פאגי (שם) | אילו] פ, אלו דאגכתי | 6 גיבורים שליוסף] גבורים.. כ, גבוריו.. דפאגתי (שם), גבורי יוסף י | * שכיון — של יוסף] שכיון.. שינותיהן של כולן ר' יהושע.. יוסף ג, כיון.. נתעו שינהם של כלם ר' יהושע בן לוי אמר אחיו של יוסף ו[1] (שם), שכיון.. שיניהם (שניהם ת) של כולם א"ר יהושע (יהושוע ת).. אף אחיו דת, שכיון.. שיני (שני כ) כולם א"ר יהושע (יהודה כ) בן לוי אף אחיו פכ, שכיון ששאג יהודה נשרו שיניהם (שניהם א[2]) של כולן א"ר יהושע בן לוי (כלם אריב"ל א[2]) אף אחיו של יהודה א, וכיון שצעק יהודה נשירו שינתם של כולם אמר רבי לוי אפ אחיו ו[1], ל' ל | 7 בשעה] ג, כיון דפאכתי | את] ג, ל' דפאכתי | יהודה כועס ו, שיהודה כעס א, שכעס יהודה כ, שכעס פ | הן] פג, הם דאכתי (שם), אחיו י | חימה] ג, חמה דפאכתי | * ובעטו ל[0]דפאגכתי (שם)] ובעט ל, ושוטטו י | 8 אבד] א[2]ג, אובד דפא'כתי | * טרף דפאכת] ~ וגו' ג, ובני לוי יתפר' ל, ובני לביא וגו' ליש אובד מבלי טרף ו, ובני לביא יתפרדו מבלי טרף י (שם) | עצמו] נפשו אג | בנימן] גכי, בנימין דפאתי (שם) | שמא] גי, מה דפכת, ל' א | מחל י (שם) | לי] פאגכתי, לו ו[1] (שם), ל' ד | * הקב"ה ל[0]דאתי] הק' ג, המקום פכ, ל' ל |

שחל זה חושים וכו' שנמשל כאריה וכו' (ובכי"א א' הגי' עליהם אמר באיוב), לפי שאליפז אמר פסוק זה בס' איוב, ועי' ביפ"ת) ושיני כפירים נתעו אלו גבורים שליוסף, ובתנחומא סי' ד' גדרש כן על שנשתברו שיניהם מצעקת שמעון בשעה שרצו לאסרו, ועי' בח"נ לעיל צד 1124, ור' יהושע בן לוי אמר אף אחיו של יוסף (כן הוספתי עח"נ, ודלג הסופר מתיבת שליוסף עד שליוסף) וכו' נתמלאו חימה וכו' שנ' ליש אבד מבלי טרף זה יהודה וכו' ובני לביא יתפרדו אילו אחיו, שכל השבטים נמשלו כלביא, וכמו שדרשו בסוטה י"א ב' מקרא מה אמך לביא וגו', ועי' בנוסחת הדפוסים לקמן פצ"ט סי' ד' שיעקב כלל כל השבטים ועשאם אריות, ודורש ובני לביא יתפרדו שהשבטים התפרדו לפי שנתמלאו חימה על יוסף, וביפ"ת מפ' שהפרידו את הארץ ועשו אותה תלמים, ודורש יתפרדו בפעל יוצא, ובכי"ל הגי' ליש אבד מבלי טרף ובני לוי (צ"ל לביא) יתפר' זה יהודה וכו', ואף שכן מגיה בחי' הרד"ל, בכל זאת שיניתי נוסחא זו, לפי שאי אפשר לומר ובני לביא יתפרדו זה יהודה, שמשמע שהדרש זה יהודה מוסב על ובני לביא, ולא על ליש אבד; ואפשר רק להגיה כמו שהוא בילקוט ובני לביא וגו' ליש אבד וכו' זה יהודה עח"נ, ועל כן בחרתי בהגי' בסמוך ובני לביא יתפרדו אלו אחיו וכמו שהוא בילקוט ובארבעה כ"י (אלו השבטים), וכן נוסף בגליון כי"ל בכתב הספר ובדיו דיהה טרוף טורף יוסף ובני לביא יתפרדו אילו אחיו ש.., והיא כגי' הילקוט אותו עון שאמרתי לאבא טרף טרף יוסף ובני לביא יתפרדו אלו אחיו שנתמלאו חמה וכו', ולפי גי' זו הכונה שיהודה הטעה את אביו שהוא הביא את כתנת יוסף ואמר הכר נא וכמו שנדרש לעיל צד 1024, וגרם שאביו אמר טרף טרף יוסף, ועי' בגי' הדפוסים בח"נ לקמן צד 1169, ואח"כ חוזר לדרוש את המקרא החכמה תעוז לחכם על יוסף שחכמתו עמדה לו להציל את נפשו ואומר כיון שראה יוסף סימנין של יהודה וכו', ושואל מה הן סימנין שהיו ביהודה (ומהן בכי"ל הוא במקום מה הן) של בית שילה אמרו שתי עיניו זולגות דם, ובפי' ב"ר בדפ"ר הגי' של בית שילא אמרי שהיו שני שלטין זולגות דם ומפ' מקלותיו, בשבט מתורגם בשולטן (ע' ת"א שמות כ"א כ'), ובפי' ב"ר כי"ט מל"א גורס ומפ' שני שלטין (ובכי"א ב' שליטין) זולגות דם שלטין הם חברבורות ונמר חברבורותיו (ירמיה י"ג כ"ג) מתרגמינן שלטות (שלטוהי), וכן מפ' רי"ג מובא בא"א; ועי' בפי' מהרז"ו, ובפי' ב"ר כ"י מל"א בהשמטות לקמן סי' צ"ד הובא כמין שלטין זולגות דם ועי' ח"נ, ובדפוסים הגי' שני שילטונין זולגות דם ויש אומ' כמין שליטי הגיבורים וחמשה וכו', וברור שהיה כתוב בגליון כמין שלטי הגבורים כדי לפרש מלת שילטונין שהם שלטים כמו שלטי הגבורים (ע' שה"ש ד' ד') ומהם נזל דם, והגליון בא לפנים שלא במקומו, ויש אומרים שסימנו של יהודה שהוא כועס היה, שנימא, כלומר שער היתה לו בלבו וכשכעס היתה קורעת את לבושיו ויוצאת, וכדרשו של ר' חנן לעיל צד 1157 ששערות לבו בוקעות כליו ויוצאות (ובדפ"ר וד"נ הגי' קורעת את לבו, והוגה בא"א ובמ"כ) ועל שעה זו נאמר החכמה תעוז לחכם זה יוסף שלא רצה להלחם עם אחיו, וכמו שנוסף בילקוט זה יוסף מעשרה שליטי' אלו עשרת אחיו, ובילק' איוב שם זה

על אותו עון שהטעיתי את אבא ואמרתי לו אני מביאו לך, [ובני לביא יתפרדו (שם שם) אילו אחיו], באותה שעה נתמלאו חמה על יוסף, כיון שראה יוסף סימנין של יהודה שהוא כועס בהן מיד נזדעזע ונבהל, אמ׳ אוי לי שלא יהרגני, מהן סימנין שהיו בו, שלבית שילה אמ׳ שתי עיניו זולגות דם, ויש א׳ חמשה לבושים היה לבוש ונימה היה לו בליבו, וכיון שכעס היה קורע את כולן, מה עשה יוסף אותה שעה, אותו עמוד שלאבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל שלצרורות, מיד תמה יהודה ואמ׳ זה גיבור כמותינו, באותה שעה אחז יהודה את חרבו לשלפה מתערה ואינה נשלפת לו, ואמ׳ יהודה ודאי ירא שמים זה, לכך נאמ׳ החכמה תעז לחכם:

4 עי׳ לעיל לד 1157:

1 על ל׳ פא[2]כי | שהטעתי י (שם) (שהטעיתי — מביאו לך] שאמרתי לאבא טרף טרף יוסף י) | * אני ל[0]דפאגכתי (שם)] איני ל | מביאו לך] אביאנו (הביאותיו כ) אליך פכ | * ובני — אחיו ל[0] ובני.. אלו אחיו י, ובני.. אלו השבטים פאכ, ל׳ לדגתי (שם) | 2 באותה — נתמלאו] באותה.. נתמלא י (שם), שנתמלאו ל[0]י | על יוסף נתמלא חמה פ | חימה ג | על יוסף ל׳ י (שם) | וכיון פאכ | סימניו פאכ, סמניו י[1] (שם) | שהוא — בהן] א[1], שהוא.. בהם גי (שם), שהוא כועס י, שכועס פכ, ל׳ דא[2]ת | מיד ניזדעזע ג, ל׳ פכ | 3 ונבהל] נבהל פכ, ל׳ י | ואמר י | אני לי ל׳ י (שם) | שלא] שמא | יהרגני] פאכתי, יהרגיני דג | מהן] מה הן ג, ומה הן דת, ומה הם י (שם), ומה אם פ, ומתו י, מה כ, ומה א | הסימנין ת, הסימנים י (שם), סימניו פכ | שהיו בו] א[01]ג, היו בו א[1], היו בו ביהודה א[2], שהן בו ביהודה דת, של יהודת י, ל׳ פכ | שלבית] דבי ר׳ א[01]א[2]ת, ל׳ א[1] | שילה] פגכ, שילא אתש, שילו ד | אמ׳] א[2]כ, אמרי פא[1]תש, אמרו דג | * שתי עיניו — דם] שני.. דם ל, עינו של ימין זולגת דם אי, כמין שני שליטין זולגות דם ג[0], שני שילטונין (שלטונין ת).. דם דת, שהיו שני שלטיו.. דם ש, שני שלטיו.. דם ויש אומרי׳ עינו של ימין זולגת דם פכ | 4 חמשה] פאגכי, כמין (כמי ת) שליטי הגיבורים (הגבורים ת) וחמשה דת | לבושין פג, מלבושין א | היה] הוא כ[0], הן פ | לבוש] פא[1]גכתי, לובש דא[2] | ונימא פאגכי, ונימה (ונימא י (שם)) אחת תי (שם), נימה אחת ד | היה] פגכי (שם), היתה דאתי | בלבו | וכיון] אגי, כיון דתי (שם), ל׳ פכ | שהיה (שהוא י (שם)) כועס דאגתי, וכשכועס פכ | היה קורע] היתה קורעת אי, קורעת דפגכת, קורעם י[1] (שם) | את ל׳ פא[1]כי | כולן] גת, כלם י (שם), כליו א, לבו ד, כולו ויוצאת י, בגדיו ויוצאת פכ | מה — יוסף] עמד מיד יוסף כ, עמד מיד יוסף על רגלו פ | 5 אותה שעה] באותה שעה דאגתי, ל׳ פכ | (אותו — עליו] אותו עמוד שיש שהוא יושב עליה י, עמוד של אבן היתה שם א, ועמוד של שיש תחת רגליו כ, ל׳ פ) | * עליו דגתי (שם)] ל׳ ל | בו — צרורות] בה ועשאה צרורות (של צרורות א[2]) א, הוא ועשהו צרורות כ | מיד ל׳ פכי | תמה] אמר י, הניח א | 6 ואמ׳] אמר י (שם), גם י | * זה דפא[2]גכתי] זהו א[1], ל׳ ל | גבור | כמותינו] א[2]גי (שם), כמותנו פכי, כמוני ת, ממני ד, ממני או כמותינו א[1] | באותה שעה] מיד ג, ל׳ פכ | אחז] אמר א[1], בעי א[2] | יהודה ל׳ פכ | את] גי (שם), ל׳ דפאכתי | בחרבו פ, וחרבו כ, החרב י | לשלפה] פאג, לשולפה י (שם), ובקש לשלפה י, ושלפה דת, נשלפה כ | מתערה] מתערו ת, ל׳ פאכי | לו ל׳ י | אמר דפגכתי, וידע א | 7 יהודה ל׳ י | ודאי] בודאי פגכי, ל׳ א | ירא — זה] ירא.. הוא זה י, זה ירא (יראה ד[1]) שמים הוא (היה כ) דפגכת, שהוא ירא שמים א, ירא אלהים הוא י (שם) | לכך נאמ׳] ועליו אמר קהלת י (שם) | החכמה] את, והחכמה דפגכי | תעז] ג, תעוז דפאכתי | לחכם] ~ זה יוסף מעשרה שליטי׳ אלו עשרת אחיו י, זה יוסף אין נבון וחכם כמוך מעשרה שליטי׳ אשר היו בעיר אלו השבטים י (שם) |

יוסף אין נבון וחכם כמוך וכו׳ עח״נ ובמה שהובא עוד בילקוט שם בשם מדרש איוב, ובילק׳ קהלת שם זה יוסף אין נבון וחכם כמוך מי׳ שליטים אלו השבטים שנא׳ כי נבהלו מפניו, ומקורו כנראה כאן, וכן נדרש במ׳ קהלת מ״ב (מ׳ זוטא) שם ד״א החכמה תעוז לחכם זה יוסף מעשרה שליטים אחים שירדו למצרים הדא הוא דכתיב שלחו מכם אחד וגו׳, ובתנחומא שם והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר זה חכמתו של יוסף ומה חכמתו של יוסף שלא רצה להלחם עם אחיו אלא כיון שראה עשרה גבורין עומדין לפניו שאחד מהן יכול להחריב עשרה מדינות נזדעזע וחכמתו הצילתו וכו׳, ושם גדרש כן על העת שבאו אחיו פעם ראשונה לפני יוסף, ובמה״ג עמ׳ 664 הובא ד״א כי כמוך כפרעה. זהש״ה החכמה תעוז לחכם כנגד יוסף הצדיק נאמר מעשרה שליטים אלו עשרת השבטים אמ׳ ר׳ יוחנן בשעה שתפס יוסף את בנימין וכו׳ יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אמ׳ יהודה בנימין נתפש ושלום יש בבית אבא מיד כעס ושאג קול גדול והלך קולו כארבע מאות פרסה כיון ששמע חושים בן דן קפץ מארץ כנען ובא למצרים ושאגו שניהם ובקשה ארץ מצרים ליהפך עליהם אמר איוב שאגת אריה וקול שחל אריה זה יהודה דכת׳ גור אריה וקול שחל. זה חושים בן דן שנמשל באריה שנ׳ דן גור אריה ושני כפירים נתעו אלו גבוריו שליוסף שכיון שכעס יהודה נשרו שניהן שלכולן אמ׳ ר׳ יהושע ואף אחיו שליוסף כיון שראו שכעס יהודה (ע״ש עמ׳ 818) אף הם נתמלאו חמה ובעטו וכו׳ ועליהם הוא אומ׳ ליש אובד מבלי טרף זה יהודה וכו׳ אמ׳ ימחול לי הקב״ה על אותו עון שהטעיתי את אבא ואמרתי לו הכר נא ובני לביא יתפרדו אלו אחיו של יוסף שנתפרדו אותה שעה ונתמלאו על יוסף חמה וכיון שראה יוסף סימנין שליהודה שכעס נזדעזע ונבהל אותה שעה ואמר שמא יהרגני ומה הן סימנין שהיו בו דבי ר׳ שילא אמרי עינו שלימין זולגת דם ויש אומרין חמשה חלוקים היה לובש ונימא יש בלבו וכשהוא כועס קורעת את כולן ויוצאה וכו׳ כיון שראה יוסף כן אמ׳ עכשיו תאבד מצרים מה עשה נטל עמוד שלשיש מלפניו ועשאו גל צרורות מיד תמה יהודה ואמ׳ זה גבור כמוני וכו׳ לשלפה מתערה ואינה נשלפת אמר יהודה בדעתו אדם זה ירא שמים הוא וכו׳, ושם הורכבה האגדה שלפנינו עם אגדות אחרות ע״ש, ובלק״ט ובשכל טוב צד 299 קיצרו את האגדה בלשון זה, דרשה ויגש אליו יהודה א״ר יוחנן (ובשכל טוב רב יהודה) בשעה שתפס יוסף את בנימין ואמר האיש וכו׳ יהיה לי עבד אמר יהודה בנימין

ויגש אליו יהודה מה כת׳ למעלה מן העינין **וישא עיניו וירא את בנימן אחיו** (בראשית מג כט) אמ׳ ר׳ שמואל בר נח׳ בשעה שראה יוסף את בנימן מיד נתקררה דעתו ופתח ואמר **אלהים יחנך בני** (שם שם), באותה שעה אמ׳ להן קרבוהו אצלי, והיה משאיל אותו, בני כלום אח יש לך, אמ׳ לו אח היה לי ואיני יודע להיכן הלך, אמ׳ לו יש לך אשה, אמ׳ לו יש לי אשה ועשרה בנים, אמ׳ לו מה שמן, אמר לו **בלע ובכר ואשבל וגו׳** (שם מו כא), בלע שנתבלע ממני, ובכר שהיה בכור, ואשבל שנשבה ממני, גרא שנעשה כגר בארץ אחרת, נעמן שהיו מעשיו נאים ונעימים, אחי שהיה אחי וודאי, וראש שהיה לי ראש, מפים שהיה יפה עד מאד בכל דבר, וחפים שלא

2 ילקוט מקץ כ׳ קמ״ט (ק״כ): 5 תנחומא ויגש סי׳ ד׳, ועי׳ לקמן פצ״ד סי׳ ח׳, סוטה ל״ו ב׳, תנחומא מ״ב ויגש סי׳ ז׳:

1 ויגש] חא^{1}ג, ד״א ~ פא^{2}כ | יהודה לי׳ פ | כת׳] פגכ, כתי׳ חא | מן העינין] מן העניין פחא, מן העניין ג, לי׳ כ | * וישא לי׳^{0}פחאגכ] וירא ל | עניו כ, את עיניו ח | בנימן] הגכ, בנימין פא | אחיו] פ, ~ בן אמו אג, וגו׳ ח, לי׳ כ | 2 אמ׳ — נח׳] אמ׳.. נחמן אי, אמ׳.. נחמני ג, אמ׳ ר׳ שמואל ח, לי׳ פכ | בשעה — בנימן] ג, כיון שראה.. בנימן (בנימין א) חא, כיון שראה אותו יוסף י, כיון שראהו פכ | מיד] חאי, לי׳ פגכ | דעתו] ג, ~ וברכו פחאכי | ופתח ואמר] ג, ואמר (אמר כ) לו חכ, א״ל פ, שנא׳ א, לי׳ י | אלהים — משאיל אותו] אלהים.. אמ׳ להם.. משאל אותו ג, אלהים.. אמ׳ קרבוהו אצלי וקרבוהו אצלו והיה משאל בו אמר לו (וקרבוהו אצלו א״ל א^{2}) א, אלהים.. אמר להם קרבוהו אצלי והיה משאיל לו עד שהגיע לענין אחיו אמר לו ח, באותה שעה אמ׳ להם.. והיה שואל לו עד שהגיע ..א״ל י, לי׳ פכ | 3 כלום לי׳ א^{2} | אח יש לך] ג, יש לך אח פחאכי | 4 אמ׳ לו אח] פחאג, לי׳ כי | להיכן] פח, לאיכן כ, היכן אגי | הלך] פהגכ, הוא אי | אמ׳ — יש] ויש י | אח אשה כ | יש לי] אגכ, הן ~ חי, לי׳ פ | בנים] פחא^{2}גכי, ~ יש לי ממנה א^{1}א^{02} | 5 אמ׳ לו לי׳ א^{1} | ומה אי | שמן] פא^{1}ג, שמם א^{2}כ, שמותן חי | אמר לו] א^{1}, א״ל פחא^{2}גי^{1}, אמר כ | בלע — וגו׳] ח, בלע.. ואשבל י, בלע.. ואשבל גרה ונעמן אחי וראש מופים וחופים וארד כ, כולם ע״ש אחי פ, לי׳ אג | שנתבלע] חג, שנבלע פאכי | ובכר] בכר פאגכ, לי׳ ח | שהיה] פאכ, היה ג, לי׳ ח | 6 בכור] אג, בכור ממני פ, ממני בכור כ, לי׳ ח | ואשבל] חג, אשבל פאכ | גרא] פחא^{2}ג, גרה א^{1}כ | שנעשה] שהוא ח | גר | ונעמן ח | שהיו — ונעימים] א^{2}, שהיו.. נעים ונעימים א^{1}, שהיו מעשיו נעימים ג, שהיו נעימים מעשיו ונעים כ, שהיו נעים במעשיו פ, שהיה נאה ונאים ח | 7 שהיה — וודאי] ח, שהיה.. ודאי אג, שהוא בלבד אחי מאמי פכ | וראש — ראש לי׳ ח | * ראש פאגכ] ~ אחי היה וראשי היה ל | מפים] פגכ, מופים חאי | שהיה] שהוא ח | עד] חאג, לי׳ פכי | בכל דבר] פאכ, לכל דבר ח, לי׳ גי | וחופים פחא^{1}כ חפים ג, חופים א^{2}י | שלא] שהוא לא י |

(ובש״ט מאחר שבנימין) **נתפס** כלום יש שלום בבית אבא מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול ונתמלא חימה על יוסף (גדול על יוסף ונתמלא חמה עליו) כיון שראה יוסף סימנין (את סימניו) שהיו בו שחמשה בגדים היה לבוש (שהיה יהודה לבוש ה׳ בגדים) ונימה (ונימא) היתה בלבו בשעה שכועס קורעת את כולם (שבשעת כעסו קורעת כל בגדים שעליו) מה עשה יוסף (כיון שראה יוסף כך) בעט באבן **של שיש שהיה יושב עליו** (עליה) ועשאו גל (ועשאה לגל) של צרורות מיד תמה יהודה ואמר זה גבור **כמוני** (כמותי) מיד ויגש אליו יהודה (ובשכל טוב מוסיף, שמא מקירצא של בית אבא רמז יוסף למנשה ללכת מאחורי של יהודה ולשום ידו כנגד אותו נימא שכנגד לבו של יהודה שבכך כעסו נצוח וכן עשה) בא (בא יהודה) לשלוף חרבו ואינה נשלפת (ולא נשלפה) אמר זה צדיק הוא מיד התחיל לשון תחינה (אמר בלבו ודאי זה צדיק גמור הוא מיד התחיל לפיים), ובמדרש אגדה מפ׳ אדני שאל כיון ששמע יוסף כך היה עמוד של **שיש** לפניו הכה ברגלו אחת על העמוד **ונקבו** כשראה יהודה זה המעשה התחיל לפייסו ואמר לו אדני שאל, וע״ע במבוא לתנחומא מ״ב צד ס״ו א׳: 1 מה כתי׳ למעלה וכו׳. הוספה זו ליתא בדפוסים ובכי״ת, אולם היא היתה גם לפני הילקוט ומביאה בפ׳ מקץ שם, וקצתה הובאה גם במה״ג כמו שהועתק בסמוך, וכן היתה לפני בעל פי׳ ב״ר שהוא מפ׳ בדפ״ר כאן, יש לי ועשרה בנים וקראתים על שם אחי **שהיה אחי ודאי** מאב ומאם (ובדפוסים החדשים הציגו פי׳ זה לקמן פרשה צ״ד סי׳ ח׳), ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א אחי שהיה ודאי מאב ומאם, וחלק הראשון מההוספה נמצא בעיקרו לקמן פצ״ד והחלק השני לעיל צד 1142 ואילך, ורובה כתובה בתנחומא ויגש שם, אכן מן א״ל יש לך בנים עד ושהיו פניו דומה לורד היא שם הוספת המדפיס ממנטובה, כמו שהעיד רש״ב בתנחומא מהדורתו צד ק״ג ב׳ אות כ״ב, ובכי״א א׳ נסמן כאן פרשת צ׳: 3 והיה משאיל אותו וכו׳. והיה שואל את בנימין, ונראה להגיה והיה **שואל** וכמו שהוא בילקום, אמנם כן הוא גם בשאר כ״י, ואולי הוא בנין הכבד (פיעל) עפ״י השפעת הארמית שבה השתמשו בשרש שאל במובן דרש וחקר גם בבנין הכבד, ואחי שהיה אחי ודאי פי׳ אחי מכש מאב ומאם וכמו שמפ׳ בפי׳ ב״ר שהבאתי באות הקודם, ובכי״ל ובכי״א א׳ וב׳ ובכי״ג השמות נדרשים פעמים, ובין לשון ראשון ושני אין חילוק אלא בדרש על מפים וחפים וארד, ובשמות האחרים אין חילוק אלא בלשון, ובאמת רק שתי נוסחאות ודרש אחד לפנינו ולקמן פצ״ד לא נמצא אלא הלשון הראשון ע״ש ובח״נ, ובכי״פ וכי״כ כאן חסר בלשון שני מן ד״א בלע עד וראש שהוא ראשי עח״נ, ובילקוט הדרשה נתקצרה ושני הלשונות הורכבו ביחד ונסתרסו באופן זה, א״ל בלע ובכר ואשבל א״ל למת קראת להם שמות הללו א״ל על צרות אחי בלע שנבלע בין האומות ואיני יודע היכן הוא ובכר וכו׳ גרא **שהוא גר באכסניות ונעשה גר בארץ אחרת** ונעמן שהיה נעים מופים וחופים שהיה ראשו חפוי וכו׳ וארד שירד ממדינה למדינה ד״א **בלע שנבלע ממני אחי שהיה אחי זראשי** מופים שהיה יפה מאד חופים שהוא לא ראה וכו׳ כוורד (ובדפ״ר בשבוש כוורד) של שושנים ד״א מופים וחופים מיום שגלה וכו׳, ובכי״ח הלשונות מסורסים א״ל בלע ובכר ואשבל וגו׳ אמר לו מפני מה קראת להם שמות הללו אמר לו לא קראתי אותם אלא על שם אחי בלע שנבלע בעולם ואיני יודע וכו׳ וארד שירד כמדינה למדינה ד״א **בלע** שנתבלע ממני ואשבל שנשבה ממני וכו׳ וארד שהיה כוורד שושנים ד״א **מופים** וחופים מיום שגלה וכו׳, ובכי״ל נוסף בלשון ראשון אחי היה וראשי היה

ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו, וארד שהיה כוורד שושנים, ד"א בלע ובכר ואשבל, מפני מה קראת להם השמות הללו, אמ' לו כולן קראתי אתם על שם אחי, בלע שנבלע בעולם ואיני יודע להיכן הלך, ובכר שהיה בכור לאמו, ואשבל שנשבה מאביו והלך לו, גרא שגר באכסניות, ונעמן שהיה נעים לאביו ולאמו, אחי שהוא אחי, וראש שהוא ראשי, מפים וחפים שראשו חפוי בין עובדי עבודה זרה, וארד שירד ממדינה למדינה, ד"א מום שגלה לא חפפתי ולא סרקתי ועשיתי עצמי כאבל, באותה שעה נכמרו רחמיו שליוסף שנ' וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו (שם מג ל), וירחץ פניו (שם שם לא), וישבו לפניו הבכור כבכורתו וגו' (שם שם לג), אמ' ר' שמואל בר נחמ' מה עשה יוסף באותה שעה, עשה להם סעודה גדולה, וכיון שבא להסב נטל את הגביע והיה מקיש בו והיה א' ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר זבולן בני אם אחת הם, היכן הם, הביאום והסיבום זה אצל זה, דן ונפתלי בני אם אחת הן, הביאום והסיבום זה אצל זה, גד ואשר בני אם אחת הן, הביאום והסיבום זה אצל זה, נשתייר בנימן, אם זה יתום ואני יתום, נשב אני והוא, וישא משאת וגו' (שם שם לד), מהו חמש ידות אחת שליוסף, ואחת שהיגיעו בין אחיו, ואחת שלאשתו, ושנים שלשני בניו, וישתו

8 ילקוט שם, תנחומא שם, מדרש משלי פ"א סי' י"ד, וע' לעיל לד 1142 : 12 לעיל לד 1143 ופ"נ :

1 * ראה — בחופתו ל[0]ני] ראה בחופתו.. בחופתו ל, ראה בחופתי ולא.. בחופתו ח, ראיתי בחופתו והוא לא ראה בחופתי (בחפתי פ) פאכ | כוורד] חאגי, כורד פכ | שושנים] חג, בין שושנים פכ, בשושנים א[1], בששנים א[2], של שושנים י | (ד"א בלע — שהוא ראשי ל' פכ) | ואשבל ל' אג | מפני] ג, אמר לו (א"ל א[2]) מפני חא, אמ' לו יוסף מפני ל[0], א"ל למה י | 2 להם] חאי, להן ג | שמות | אמ' לו — אחי] אמר לו לא קראתי אותם אלא על שם אחי ח, א' לא קראתי אתם כלום אלא בשביל אחי ג, אמ' לו כלום לא קראתי (כלום קראתי א[2]) אותם אלא על שם אחי א, א"ל על צרות אחי י | בעולם] בין האומות י | ואיני יודע] חא[1]י, ולא ידעתי ג, ל' א[2] | 3 להיכן הלך] ח, היכן הלך ג, היכן הוא א[1]י, ל' א[2] | לאמו] לאמי ולי א[1], לי ולאמי (ולאימי א[2]) חא[2]גי | מאביו] חאי, מאבי ג | לו] חא[2]י, ל' א[1]ג | שגר] שהיה גר אג, שהוא גר חי | באכסניות ונעשה גר בארץ אחרת י | 4 שהיה] שהוא ח | (לאביו — ראשי ל' י) | אחי — ראשי] אחי וראש שהיה (שהוא ח) אחי וראשי חאג | מפים] מופים חא[1]א[02]י, ד"א מפים פג, ד"א מופים כ, ל' א[2] | וחפים] ג, וחופים חאי, וחופים וארד כ, ל' פ | שראשו] חג, שהיה ראשו פכי (שראשו — ד"א ל' א) | 5 ** עובדי] עבדי ל | ד"א] ג, ~ מפים וחפים פ, מופים וחופים חי, מפים וחפים וארד כ | שגלה ממני י | סרקתי] גכ, שרקתי חאי, סרקתי ראשי פ | ועשיתי עצמי] חא[2]גכי, עשיתי עצמי פ, ועצמי עשיתי א[1] | 6 על יוסף ג | רחמיו] פא[2]כ, ~ וגו' חא[1]ג, אל אחיו וגו' י | 7 וירחץ פניו] ~ וגו' ג, ל' פחאכ | * הבכור כבכורתו פחאכ] הבכור כבכ' ל, ל' ג | וגו'] חג, והצעיר כצעירתו כ, ל' פא | בר נחמ'] ב"נ א[1], בר נחמן פא[2]גכ | 8 מה עשה — והיה מקיש] חג, מה.. נטל הגביע והקיש בו א, באותה סעודה נטל יוסף הגביע והקיש פכ | 9 והיה א'] וא' אג, ואומר ח, ואמ' פכ | יששכר] חגי, ויששכר פא, ויששכר כ | זבולן] ג, וזבולן חכ, וזבולון פאי | בני אם] מאם א[1] | הם א[2], ל' פחא[1]גכי | היכן — אצל זה] חאג, היכן הם הסיבום.. זה י[1], הסיבום כאחת פ, הסבו כאחד כ | 10 * דן ונפתלי ל[0]פחאגכ] דן נפתלי ל, גד ואשר י | הן] הם היכן הם א[2], היכן הם חא[1]י, ל' פגכ | הביאום — אצל זה] חאגי, הסיבום כאחת פ, הסבו כאחד כ | גד ואשר] דן ונפתלי י | הן] הם היכן הם א[2], היכן הם חא[1]י, ל' פגכ | הביאום — אצל זה] חאגי, הסיבום (הסבו כ) כאחת פכ | 11 בנימין א | אמ'] חאג, ל' פכ | זה] אג, הוא פכ, אני ח | ואני] פאכ, וזה ג, והוא ח | נשב] ג, נסב פחאכ | (וישא — בניו ל' פאכ) | משאת] ח, משאות ג | וגו'] ג, מאת פניו אליהם חמש ידות ח | 12 מהו] ח, מהן ג | שהגיעו חג | ושנים — בניו] ג, ואחת של מנשה ואחת של אפרים ח |

והגהתי עח"נ, והוא עפ"י הברייתא בסוטה שם, תניא היה ראוי לצאת יוסף ממנו י"ב שבטים וכו' ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו שנ' ובני בנימין בלע וכו' בלע שנבלע בין האומות ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות ונעמן שנעים ביותר אחי וראש אחי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו וארד שירד לבין אומות העולם איכא דאמרי וארד שפניו דומין לוורד, ובסגנון אחר האגדה בתנחומא מ"ב שם, א"ל ומה שמותן של בניך א"ל בלע ובכר וכו' א"ל למה בלע א"ל על ידי שנבלע אחי ממני, ובכר שהיה בכור לאמי ואשבל שנשבה אחי גרא שהיה גר באכסניא נעמן שהיו דבריו נעימים אחי שהיה אחי מאם ואין לי [אח] אלא הוא וראש שהיה גדול ממני מופים שהיה לומד תורה מפי אבינו ומלמדה לי והיו כל אחיו חוזרים ורועים והוא יושב אצל אבי ולומד ממנו המסורות מה שקיבל משם ועבר וחופים שנתחפה עד היום הזה ד"א חופים שלא ראיתי בחופתו והוא לא ראה בחופתי ד"א חופים שעד עכשיו אני מתאבל עליו והולך יחף וארד שהוריד את כלנו לכאן ד"א וארד כי ארד אל בני אבל שאולה וכו', ועפ"י זה נראה לפרש שועשיתי עצמי כאבל כאן הוא הדרש על ארד, ובגליון כי"ג כתוב וארד כ' אריד בשיחי ואהימה (תהלים נ"ה ג') כי' יללה, וע"ע בתנחומא שם ובת"י א' לבראשית מ"ו כ"א, ובמה"ג עמ' 684 הובא ד"א מפים וחפים שהיה מיופה ונעשה חפוי ראש בין עובדי ע"ז וארד שירד ממדינה למדינה ד"א שמיום שגלה לא חפפתי ראשי ולא סרקתי ונעשיתי עליו כארוד (ובגליון נוסף פי' כמו ערוד, ע"ש צד 819), ומקורו כאן, וע' לקמן פצ"ד ובמ"י שם ובספרו של שפירא דיא הגדישען עלעמענטע וכו' צד 61 : 8 נטל את הגביע וכו'. ענין זה כבר נתברר לעיל צד 1142 ואילך ע"ש ובמ"י, ובילקוט שם הרכיב את דברי המדרש כאן עם הב"ר שם,

וישכרו עמו (שם שם), אמ׳ ר׳ יצחק מגדלאה מש׳ ר׳ יהודה הנשיא מיום שפירש יוסף מאחיו לא שתו יין עד אתו היום, אלא נזרו כולם מן היין, ואף יוסף לא שתה יין עד אותו היום, אלא נזר עצמו מן היין שנ׳ ולקדקד נזיר אחיו (שם מט כו):

ד״א ויגש אליו יהודה אין לשון ויגש אלא לשון שלום שנ׳ ויגש דוד את העם וישאל להם לשלום (ש״א ל כא), ר׳ יהודה א׳ אין לשון ויגש אלא לשון תנחומים שנ׳ ויגש וישק לו (בראשית כז כז), ר׳ נחמיה א׳ אין לשון ויגש אלא לשון קרבן ויגש את פר החטאת (ויקרא ח יד), ר׳ יוסי א׳ אין לשון ויגש אלא לשון נזיפה היך מה דאת אמ׳ ויאמרו גש הלאה (בראשית יט ט), ר׳ נתן אמ׳ אין לשון ויגש אלא לשון גישוש שנ׳ גשה נא ואמשך בני (שם כז כא):

ח יט) ד״א אדני שאל אמ׳ לו יהודה תדע לך שבעלילה אתה בא עלינו, כמה מדינות ירדו ליקח אוכל, כלום שאלת אותם כמו ששאלת אותנו, שמא בתך אנו מבקשים או אחותנו את מבקש, אפעלפיכן לא כיחדנו ממך דבר:

1 ילקוט שם, לעיל שם וש״נ: 4 ילק׳ ויגש כ׳ ק״נ, ועי׳ לעיל לד 1154: 9 ילק׳ כ׳ קנ״א, תנחומא שם סי׳ ח׳:

1 מש׳] משום ג, בשם פאכ | הנשיא ל׳ פ | מיום] משום ג | שפרש י | מאחיו] מאביו פ | (לא שתו — נזיר אחיו] לא טעם טעם יין שנ׳ ולקדקד נזיר אחיו אף הן הזירו עצמן מן היין שנ׳ וישתו וישכרו עמו כ, לא טעם טעם.. אף הן שנ׳ עמו פ) | 2 עד — היום] עד אותו היום חא, ל׳ גי | * נזרו — אלא ל[0] נזרו כלם (כולן ג, עצמן א) מן היין ואף (אף א) .. יין (מן היין ג) עד (על ג) .. אלא חאג, נזרו כולם.. ואף.. יין עד אותו היום י, ל׳ ל | נזר — היין] אג, נזר מן היין ח, ל׳ י | 3 ולקדקוד א[1] | 4 ד״א] פג, ל׳ אכ | * אין לשון — לשלום] אין.. ויגש דוד אל העם וישאל העם לשלום ג, א״ר מאיר אין ויגש אלא לשון.. דוד את (אל א[2], על א[1]) העם וישאל (וישאל להם אכ) לשלום פאכ, ר׳ מאיר אומר אין ויגש אלא לשון שלום ויגש וישאל להם לשלום י[1]ו ר׳ יהודה א׳ אין לשון ויגש אלא לשון תנחומים שנ׳ ויגש וישק לו ל | 5 * ר׳ יהודה — וישק לו] ר׳ יהודה.. תנחומין.. לו ג, ר׳ יהודה אומ׳ (ר״י אמ׳ פ) אין ויגש אלא לשון תנחומין (תנחומ׳ י[1], ־ים א[1], תחנונים א[2]כ) שנ׳.. לו פאכי, ד״א ויגש אין לשון ויגש אלא לשון שלום שנ׳ ויגש דוד את העם וישאל להם לשלום ל | 6 א׳] פ, או׳ א[1]גכי, אמ׳ א[2] | אין לשון] ג, אין פאכי | שנ׳ ויגש | 7 יוסי ל׳ פ | א׳] פ, אומ׳ אגי, אמ׳ כ | (אין — אלא ל׳ פ) | לשון] ג, ל׳ אכי | לשון ל׳ א[1] | נזיפא י[1] | היך — אמ׳] כמדתמ׳ ג, שנ׳ פאכי | ויאמרו ל׳ פ | 8 אמ׳] כ, אומ׳ פאגי | (אין — אלא ל׳ פ) | אין לשון] ג, אין אכי | גישוש] מישוש פא[2], משוש א[1]ג, משמוש כי | שנ׳] אגכי, כד״א פ | ואמשך] א[2]גי, ואמושך פא[1]כ | בני] א[1]גכי, ל׳ פא[2] | 9 ד״א] פא[1]ג, ל׳ דחא[2]ת | אדני] פאגכתי[1], אדוני דח | שאל] פ, ~ את עבדיו א[2], את עבדיו וגו׳ ד, את עבדיו לאמר חא[1]גתי, את עבדיו היש לכם אב או אח כ | אמ׳ לו — עלינו] א[1], א״ל.. תדע שבעלילה אתה בא (שבעלילה בא א[2]) עלינו א[2]ג, אמר לו.. תדע שבעלילות אתה בא עלינו ח, אמר לו יהודה מה בודאי (יהודה בוודאי כ) בעלילות באת עלינו פכ, תדע שבעלילה את בא עלינו י, אמ׳ לו מתחלה באת עלינו בעלילה דת | מכמה פכ | 10 ליקח] ג, להם (להם למצרים א[1]) ליקח (לקח כ) פאכ, לכאן ליקח חי, למצרים לשבר (לשבור ת) דת | כלום — אותנו] חג, שאלת (כלום שאלת אכי) אותם (אותן א[2], להם א[1]י) מה (כמו אי) ששאלת לנו (אותנו א[1]) פאכי, ולא שאלת אחד מהם דת | אנו מבקשים] חא[1]כ, .. מבקשין פא[2]ג, היינו מבקשי׳ י, באנו ליקח (ליקח אותה ת) דת | אחותנו — מבקש] אחותינו (אחותנו חא[1]י, אחתינו א[2]) אתה (את ג) מבקש פחאגכי, אתה סבור לישא את אחותינו דת | 11 אפעלפיכן] אף על פי א[1]ג (אף — דבר ל׳ י) | שלא א[1] | כחדנו פחאגכ, כסינו דת | דבר] פחא[1]גכ, כלום א[2], ל׳ דת |

וציינתי בח״נ את השינויים שבמאמרים שלקחם בעל הילקוט מכאן: 4 ד״א ויגש וכו׳. גם הוספה זו ליתא בדפוסים ובכי״ת, אבל היא היתה גם לפני הילקוט והלק״ט ושכל טוב ומה״ג (ובכי״ל הובא תחלה דרשו של ר׳ יהודה ואח״כ המאמר הסתמי במלות ד״א ויגש עח״נ, והגהתי עפ״י גי׳ שאר הספרים), ולשון הלק״ט ויגש לשון שלום כענין שנאמר ויגש וכו׳, ר׳ יהודה אומר ויגש לשון אהבה שנ׳ ויגש וישק לו ר׳ נחמיה אומר ויגש הוא לשון קרבן שנ׳ ויגש וכו׳ ר׳ יוסי אומר ויגש לשון נזיפה שנאמר ויאמרו וכו׳ ר׳ נתן אומר ויגש לשון משוש וכו׳, ובשכל טוב צד 298 ד״א ויגש לשון שלום כענין שנא׳ ויגש דוד אל העם וכו׳ ר׳ יודא אומר וכו׳ ויגש לשון קרבן שנ׳ ויגש את פר החטאת אשר לו ר׳ יוסי אומר ויגש לשון נזיפה שנ׳ וכו׳ ר׳ נתן אומר ויגש לשון מישוש שנ׳ וכו׳ ואמושך בני, (וע׳ גם בשכל טוב שהועתק במ״י לעיל צד 1141 אות 1) ובמה״ג עמ׳ 662 ר׳ מאיר אומ׳ אין ויגש אלא לשון שלום שנ׳ ויגש דוד אל העם וישאל להם לשלום ר׳ יהודה אומ׳ אין ויגש אלא לשון תנחומין שנ׳ ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ר׳ נחמיה אומ׳ אין ויגש וכו׳ שנ׳ ויגש וכו׳ ר׳ יוסי אומ׳ אין ויגש וכו׳ שנ׳ ויאמרו וכו׳ ר׳ נתן אומ׳ אין ויגש אלא לשון בדיקה וכו׳, ונכונה גי׳ כי״ל לשון גישוש שמשמעו מישוש ונופל על לשון ויגש, והכונה שיהודה רצה לבחון את תכונת יוסף אם איש טוב הוא, וע׳ לעיל צד 1154: 9 אמר לו יהודה וכו׳. בא לפרש למה ספר יהודה עכשיו מה ששאל אותם יוסף, אלא לפי שהודיעו שמתחלה בא עליהם בעלילה, ומקור הוספה זו בתנחומא שם, א״ל מתחילה בעלילה באת עלינו מכמה מדינות ירדו למצרים לשבור אוכל ולא שאלת אחד מהן שמא בתך באנו ליקח או אחותינו אתה סבור לישא אעפ״כ לא כסינו ממך דבר, ולשון זה מתאים עם הגי׳ שבדפוסים עח״נ, ואח״ז איתא עוד בתנחומא שם, אמר ליה יהודה ליוסף תדע שמתחלה לא באת עלינו אלא בעלילות בתחילה אמרת לנו מרגלים אתם וכו׳, ובשכל טוב צד 281 הובא היש לכם אב או אח תדע שבעלילה באת עלינו שהרי כמה מדינות באו לכאן לשבור אוכל כלום שאלת אותם ליוחסין כמו ששאלת אותנו שמא בתך אנו מבקשין אף על פי כן לא כחדנו ממך דבר, ובמה״ג עמ׳ 665 אדני שאל

כ) ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן [וגו' ואחיו מת] אדם וודיי כיהודה יאמר דבר שאינו ברור לו, ואמ' ואחיו מת, אלא כך אמ' יהודה, אם אני א' לו קיים הוא, א' לי לך והביאו כדרך שאמ' לי על בנימן לפיכך אמ' לו ואחיו מת:

כט) ולקחתם גם את זה כך אמ' יעקב אבינו כתחילה כשהיה בנימן יושב אצלי היתה דעתי מיושבת על אחיו ועל אמו ועכשיו דומה אני כאילו שלשתן לקחתם בבת אחת, למה יעקב אבי' דומה על בנימן, לנר שהיו לו שלש פיות, ביקש לכבות אחת מהן, כבת כל הנר כולה:

1 ילקוט שם: 4 ילק' שם:

1 ונאמר — זקן] ג, ונאמר אל אדני וגו' ו, ל' פחאב | * וגו' — מת] ואחיו מת פחאבש, ל' לגי | אדם וודיי] וודיי אדם ג, איפשר אדם חי, וכי אדם ש, אדם פאב | יאמר] מדבר י | שאין גש | 2 לו ל' א[1] | ואמ' — מת] מה תלמוד לומר ואחיו מת א[1], ואחיו מת חי, שאחיו מת ש, והאחד מת ג, ל' פא[2]ב | כך] חג, ל' פאב | אמ'] חאבי, א' פ, ל' ג | אני] חאגי, ל' פב | א' לו — הוא] אומר לו קיים (חי ח) הוא פחב, אומר לו קיים א, אומר לו שהוא חי ו, ל' ג | א'] או' פא[1]גב, הוא אומ' ו, יאמר חא[2] | לי ל' ב | לך והביאהו א[2]ב, הביאהו אלי ו[1] | 3 לי — בנימן] חג, לי.. בנימן א[1]א[02], על בנימן ו, מבנימן פב | לפיכך] חאגי, לכך פב | א' ג | לו] חג, ל' פאבי | אחיו א[1] | 4 את זה] פאגבי, ~ מעם פני וגו' ח | כך] אמ' כך פב, אמר לו (א"ל א[2]ג, אמר לנו א[1]) כך חאג, א"ל ו | אמ' יעקב אבינו] א[1]ג, אמ' אבי' יעקב א[2], אמ' לנו אבינו יעקב ח, אמ' אבינו (אבא ב) לנו פב, ל' ו | כתחילה] ג, בתחלה אי, ל' פחב | כשהיה — יושב] חג, כשהיה בנימין יושב ש, כשהיה בנימין (בנימן ו) אי, כשבנימן פב | היתה] חגשי, היה א, ל' פב | 5 (על — אמו] עלי ו) | ** ועל] על ל | * ועכשיו כשי] ועכשו ה, עכשיו א[1], עכשו פא[2], ואם לאו לג | אני] ג, לי פחאשי, ל' ב | כאילו] חגי, כאלו פאבש | שלשתן לקחתם] ג' לקחת' ו, לקחתם שלשתם פב, שלשתן (שלשת' ש, שלשתם א) לקחתם ממני אגש, שניהם לקחתם ממני ח | בבת אחת] ביום א' ו | למה — בנימן] ולמה (למה ג) אבינו דומה על בנימין (בנימן ג) א[1]א[02]ג, משל למה אבינו יעקב דומה ח, ולמה בנימין (בנימן ב) דומה ליעקב אבינו פב, ולמה אבי' דומה א[2], למה יעק' דומה ו[1] | 6 דומה לנר ב | שהיו] ג, שיש פחאבי | לה ב | שלש] פגב, ג' ו, שלשה הא | ביקש — אחת מהן] ג, בקש.. מהן ח, והיה מהן אחת דולקת ונראה כאלו דולקות כולם (כולן ב) בבת אחת (אחת כבתה אחת ב) פב, והיתה (והיה א[1]) אחת מהן דולקת ונראת (ונראית א[2]) כאלו שלשה הפיות דולקות (כאלו היו דולקות שלשה הפיות א[2]) בבת אחת כבת (כבתה א[2]) א, כיון שכבת אחרונ' ו[1] | כבת — כולה] ג, כבתה.. כולה ש, כל הנר כלה כבת א[1], כל הנר כבה א[2], הרי כל הנר כבתה פב, וכבת את הנר ח, כבו כולן ו |

את עבדיו וג' אמר לו יהודה תדע שבעלילה באתה עלינו כמה מדינות ירדו לכאן ולא שאלת אותן כמות ששאלתנו שמא בתך אנו מבקשין או אחותינו את סבור ליקח אע"פ כן לא כסינו ממך, וע' גם במדרש אגדה וברש"י עה"ת, וברמב"ן עה"ת הועתק מכאן אמר לו יהודה תדע לך שבעלילה באת עלינו כמה מדינות ירדו ליקח אוכל כלום שאלת אותם כמו ששאלת לנו שמא בתך אנו מבקשים או אחותינו אתה מבקש וע"ש: 1 אדם וודיי וכו'. איש אמת כיהודה יאמר דבר שאינו ברור לו, כי לא ידע אם כבר מת יוסף ואמ' ואחיו מת וכו', ובדפוסים ובכי"ת הוספה זו נעדרת, אכן היא מובאה גם בילקוט ובמה"ג שם, ונאמר אל אדני וכו' וילד זקונים קטן וג' אפשר אדם גדול כיהודה אומ' דבר שאינו בריא לו ואחיו מת אלא כך אמר יהודה אם אני אומר קיים הוא הוא אומ' לך הביאו כדרך שאמ' על בנימין, וכן הובאה במדרש אגדה ונאמר אל אדוני וגו' ואחיו מת וכ' אדם כיהודה יאמר דבר שאינו ברור ואחיו מת אלא אמר יהודה אם אמר לו קיים יאמר לי לך והבא אותו כדרך שאמר על בנימין לפיכך אמר ואחיו מת, וכן היתה לפני בעל פי' ב"ר שהוא גורס או מפרש ואחיו מת וכי אדם וכו' עח"נ (ובפי' ב"ר כ"י מל"א בהשמטות לקמן פצ"ד הגי' וכי יהודה אמר דבר שאינו ברור לו ואחיו מת), ועפ"י הוספה זו מפ' רש"י עה"ת ואחיו מת מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים יאמר הביאהו אצלי (וע' יבמות ס"ה ב'), ורא"ם העתיק מכאן אדם כיהודה יאמר דבר שאינו ברור לו אלא כך אמר יהודה אם אני אומר לו קיים הוא יאמר לי הביאהו אצלי כדרך שאמ' לי על בנימין לפיכך אמ' ואחיו מת וע"ש, ובשכל טוב שם העתיק את השאלה מן המדרש ואחיו מת אפשר אדם כיהודה אומר דבר שאינו ברור לו אלא כיון שהרחיק נדוד ואיננו הרי הוא חשוב כמו מת וכו', ובהוספה לעיל צד 1124 נאמר שאחי יוסף אמרו שאחיהם מת קודם שאמר להם יוסף להביא את בנימין ע"ש ובח"נ ולעיל צד 1128: 4 כך אמ' יעקב אבינו כתחילה וכו'. אמר לו יהודה ליוסף כך אמ' יעקב בתחילה כל זמן שבנימין היה עוד אצלי מתנחם הייתי בו על אחיו ועל אמו שמתו, ועכשיו שלקחתם גם אותו, כאלו שלשתם לקחתם ממני, ולמה יעקב דומה בנוגע לבנימין לנר שיש לו שלש פיות, וכשמכבים את האחרונה כבה כל הנר, כך כשלקחו את בנימין כבה אורו של יעקב, והלשון לכבות אחת מהן אינו מדויק, והכונה לפה האחרון, ועח"נ, ונר כאן הוא לשון זכר ונקבה (וע' תמיד פ"ג מ"ט ובמתניתא דבני מערבא שם) ונכונה הגי' שלשה פיות ועח"נ, וכתחילה בכי"ל וכי"ג הוא כמו בתחילה ולשון ירושלמי הוא, וע' במו"ק פ"א מ"א וב' ובמתניתא דב"מ שם, ובדפוסים וכי"ת הוספה זו. ג"כ ליתא, אבל היא מובאה גם בילקוט והיתה גם לפני פי' ב"ר שמפ' כשהיה בנימין יושב אצלי היתה דעתי מיושב עלי אחיו יוסף ועל אמו שמתה ועכשיו דומה לי כאלו שלשת' לקחתם ממני בבת אחת, בקש לכבות בפה אחד בנימין כבתה כל הנר כולה, וכן בשכל טוב צד 282 הובא אמר לו כך אמר לנו יעקב אבינו כשהיה בנימין אצלי היתה מתיישבת דעתי על אמו ועל אחיו ועכשו דומה עלי כאילו שלשתם לקחתם מעם פני כבת אחת ולמה אבינו דומה לנר שיש לה ג' פיות כיון שכבתה אחת מהן כבתה כל הנר, ובמה"ג עמ' 666 ולקחתם גם את זה מעם פני אמ' לו כך אמ' יעקב אבינו בנימין היה אצלי והיתה דעתי מיושבת עליו ועל אחיו ועל אמו עכשו דומה כאלו לקחתם שלשתן בבת אחת, ועל פי הוספה זו מפ' ג"כ במדרש אגדה אמ' יעקב אבינו לבניו עתה כאשר בנימין אתי דומה לי כרחל אתי ויוסף אתי ועתה וכו' דומה לי כי שלשתן נלקחו

וקרהו אסון אמ׳ אוי לי שמא נגזרה גזירה על רחל לכלות היא וזרעה בדרך, שהיא מתה בדרך, ומת יוסף בדרך, ועכשיו אם ימות זה בדרך, אני מת באנחה אחריו, אמר לו יוסף, יהודה מפני מה אתה דברן, והלא יש באחיך שגדולים ממך, אמ׳ לו אפעלפיכן כולן חוץ לזיקה הן עומדין, אבל אני מעי קמתין עלי בחבל, אמ׳ לו מפני מה, אמר לו שהייתי לו ערב, אמ׳ לו במה הייתה לו ערב, אם כסף אני נותן לך, אם זהב אני נותן לך, אמ׳ לו לא בכסף ולא בזהב, אלא כך אמרתי לו אהא בנידוי בעולם הבא שנקרא ימים שנ׳ אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל

1 ילקוט שם: 3 עי׳ תנחומא ע״ג וישן סי׳ ד׳, תנחומא שם סי׳ ה׳: 6 עי׳ לעיל צד 1134:

1 וקראהו א[1], וקראו י[1] | אסוֹן בדרך א[2] | לי] חאגי, ל׳ פכ | נגזרה — רחל] נגזר על רחל ג, נגזרה גזרה על ענייה רחל ח, גזרה נגזרה על רחל (רחל עניה א[2]) א, על רחל ועל בניה נגזרה גזירה (גזרה פ) פכ, נגזרה גזר׳ על זרעה של רחל י | לכלות] ג, שתכלה פחאכ (לכלות — בדרך ל׳ י) | שהיא] ג, היא פהאכי | 2 בדרך ל׳ כ | ויוסף מת פחא[2]כ, יוסף מת ג, ויוסף א[1], ואחיו מת י | ועכשיו] א[1]גכי, ועכשו פחא[2] | ימות — מת] ג, ימות זה בדרך אמות (אני אמות א) פא, ימות זה כדרך שמתו אמות כ, הולך זה (הוא י) בדרך מיד ימות ואף אני מת חי | באנחה אחריו] פאגי, אחריו באנחת ח, באנחה באחריו כ | * אמ׳ לו יוסף — על עצמו] אמ׳ לו.. מעין (מעי ל[0]) קמתין.. מפני מה אילו [לי ל[0]] שהייתי לו ערב [אמ׳ לו ל[0]] במה.. כך אמ׳ לו אהא.. והצגתיו לפנ׳ וחט׳ לא׳ כל הימים.. על עצמו ל, א״ל יוסף.. א״ל אעפ״כ כולם חוץ לזיקה עומדין.. מעי קמתין.. א״ל מפני מה [א״ל ג[0]] שהייתי לו ערב א׳ במה.. אם לא הבאתיו אליך.. וחטאתי לפניך (לאבי ג[0]) כל הימים א״ל.. מבקש בנימן.. גבור.. לא צער את אבא.. אל אבי וג׳.. לעמד על עצמו ג, א״ל יוסף.. אמר לו אעפ״י כן כלם חוץ לזיקה הם עומדים.. מעי קומטין עלי מפני מה אמר לו שאני ערב בו אמר לו במה אתה ערב בו אם בכסף וזהב אני נותן לך אמר לו לא בכסף וזהב אלא כך אמרתי לאבא אהיה בנידוי לעולם הבא שנקרא ימים שאמרתי לו אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים.. מבקש את בנימן.. גדול יותר ממנו ואם.. גבור יותר.. ואל אראה בצערו של אבא כי איך.. אבי וגו׳ כיון שהזכירו צערו של.. לעמוד על עצמו ח, א״ל יוסף יהודה (אמר לו ליהודה יוסף א[1]) מפני מה אתה (את א[2]).. גדולים (גדול א[1]) ממך אמ׳ לו (א״ל א[2]) אעפ״כ כולם (כלן א[2]) חוץ מאבא (לזיקה א[1]א[01]א[2]) הן עומדין.. מעי קמתרין (קמוטין א[2]) לי בחבל מפני שהייתי בו ערב [א״ל במה (בכמה א[1]א[01]) היית בו ערב אם כסף אני נותן לך אם בזהב (זהב א[01]) אני נותן לך א[2]א[01]] אמר לו (א״ל א[2]) לא בכסף וזהב (ולא בזהב א[2]) אלא כך אמרתי לו אהא בנדוי בעולם הזה ולעולם הבא (בנידוי לעה״ב א[2]) שנקרא ימים שנאמר אם לא הביאותיו אליך וגו׳ (שנא׳ וחטאתי לאבי כל הימים א[2]) אמר לו (א״ל) למה אתה מבקש לבנימין (בנימין) אם לגבורה אני גבור ממנו אם לגדולה אני גדול ממנו מוטב שאהיה (שאהיה אני א[1]) עבד תחתיו ולא (ואל א[2]) אצער את אבא כי איך.. אבי כיון שהזכירו צער אביו.. לעמוד עליו (לעמוד א[2]) א, א״ל יוסף יהודה למה אתה.. גדולים ממך א״ל אעפ״כ כולו חוץ לזיקא הן עמדין ואני מעי קומטי׳ עלי כחבל א״ל למה א״ל שאני ערב לו א״ל אם בכסף אם בזהב אני נותן לך א״ל לא בכסף ולא בזהב אלא כך אמרתי לאבא אהיה בנדוי בעולם הזה ובעולם הבא שנקרא ימי׳ שנ׳ אם לא אביאנו אליך וגו׳ א״ל למ׳ אתה מבקש בנימן אם לגדולה אני גדול ממנו אם לגבורה אני גבור ממנו מוטב שאהיה עבד תחתיו ואל אראה בצערו של אבא י[1], אמר לו יוסף יהודה מפני מה אתה דברן הרבה והלא באחיך גדולים ממך א״ל אפילו כן אחי כולם (כולן כ) חוץ לזיקה הן עומדין אבל אני מעי קומטין לי בחבל מפני שהייתי בו ערב אמ׳ לו מה ערבת לאביך

ביום אחד ולמה דומה לי בנימין לנר שהוא דולק ולו ג׳ פיות כבתה האחת כבו השלשה, וכן מפ׳ ברש״י עה״ת והורדתם את שיבתי וגו׳ עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי ששלשתן מתו ביום אחד (ובראב״ם ציין לב״ר ע״ש): 1 אמ׳ אוי לי וכו׳. יעקב אמר אוי לי שמא וכו׳ ואם ימות בנימין ג״כ, אני מת באנחה אחריו, וזהו שנאמר בסוף הפסוק והורדתם את שיבתי ברעה שאולה. אמר לו יוסף ליהודה מפני מה אתה המדבר והלא וכו׳, אמר לו יהודה אעפ״כ שהם גדולים ממני הם כולם חוץ לזיקה, לאמור אין הם זקוקים לשחרר את בנימין ואין אחריותו עליהם, אבל אני מעי קמתין (קמוטין, קומטין) מתכווצים לי בחבל[1]), לאמור ביסורים, ובילקוט הגי׳ כחבל (ובכי״ג אפשר גם לקרות כחבל, ובגליון כתוב מעיי קמטין עלי כחבל כ׳ חבלה) וכן בפי׳ ב״ר הובא אני מעי קמטין עלי כחבל, ודוחק לפרש שהמעיין נדחקים ונתכווצים כמו חבל[2]), או כמו בחבל, וע׳ גם במ״י לעיל צד 500 אות 7 וצ״ע, ובפי׳ ב״ר כי״א מל״א גורס ומפ׳ מעי קמוטין עליו (ובכי״ט קמטין עלי) מעי מתחתכין עלי כמו אשר קומטו בלא עת (איוב כ״ב ט״ז, ובמקרא הנוסח ולא עת, אכן בס״א שם בלא), וגם בכי״א מלת בחבל ליתא, והלשון חוץ לזיקה הן עומדין קשה קצת, ולדעתי צ״ל חוץ לזירה, וזירה הוא מקום שהאתליטים מתגוששים שם, כמו בשמו״ר פכ״ז סי׳ ט׳ אני ואתה עומדים בזירה (וע׳ מש״כ במ״י לעיל צד 882), והכונה כאן, שאחי יהודה אין עומדים בקשרי מלחמה ואין יראים לנפשם כמו יהודה, וכפי׳ ב״ר כי״א מל״א בהשמטות לקמן פצ״ד הובא כלן חוץ לסירה (ובכי״ט כולן חוץ לזיקה) עומדין אבל אני מעי קמוטין (ובכי״ט קמטין) עלי בחבל וכו׳ (וע׳ בח״ג לעיל צד 1147 שורה 2), וברוב הנוסחאות הגי׳ בנידוי בעולם הבא שנקרא ימים וכו׳, ובכי״פ וכי״כ נוסף עוד בנדוי לעולם שכלו ארוך העולם הבא שכלו ימים (עח״נ), אולם לדעתי גי׳ כי״א א׳ וגי׳ הילקוט בנדוי בעולם הזה ולעולם (ובעולם) הבא נכונה היא, כמו שבארתי במ״י לעיל צד 1134 אות 6 ע״ש, וכ״ה במדרשי התורה (הוצאת עפּענשטיין) צד 78, ובדפוסים וכי״ת נמצא מהוספה שלפנינו רק מיעוט מן המיעוט ובמקומה אגדה אחרת (עח״נ), שלא נמצאת בכ״י, וכל ההוספה שם נובעה מתנחומא סי׳ ה׳ (וע׳ גם במה שהובא בילקוט בשם מדרש אבכיר), אלא ששם היא מחוברת עם עוד אגדות אחרות, והאגדה שבתנחומא ובדפוסים דומה בתחילתה וסופה לאגדת שבכ״י עח״נ, אולם כגי׳ הכ״י הי׳ לפני הילקוט (אלא שהוא חילק את

1) חֲבֶל. 2) חֶבֶל.

הימים (בראשית מג ט), אמ׳ לו מה אתה מבקש לבנימין, אם לגדולה אני גדול ממנו, אם לגבורה אני גיבור ממנו, מוטב שאהיה עבד תחתיו ואל אצער את אבא שנ׳ כי איך אעלה אל אבי (שם מד לג), וכיון שהזכיר צער אביו, לא היה יכול לעמוד ע׳ל עצמו, נתחזק וישב, אמ׳ להן היכן אחיכם שאמרתם עליו שמת, היכן הוא, וודיי מת, אמ׳ לו הין, אמ להן מפני מה אתם מספרים שקר, לא לי מכרתם אותו ואני לקחתיו מידכם, אקרא אותו ויענני, והיה קורא יוסף בן יעקב, יוסף בן יעקב, והיו מסתכלין 59b

1 עי׳ לעיל לד 1155: 3 עי׳ תנחומא מ״ג שם סי׳ ז׳: 5 תנחומא שם:

(לאחיך כ) אם כסף אם זהב א׳ ליה לא כסף ולא זהב אלא כך ערבתי לו שאהא (אם זהב אני נותן לך אמ׳ לו לא בכסף ולא בזהב ערבתי לו אהי כ) בנדוי לעולם שכלו (שכולו כ) ארוך העולם הבא שכלו (שכל כ) ימים שנ׳ אם לא הביאותיו אליך וחטאתי לאבי כל הימים ועכשו (ועכשיו כ) הנח בנימין (בנימן כ) וקח אותי אם לגבורה אני גבור (גבור אני כ) ממנו אם לגדולה אני גדול ממנו מוטב אהיה עבד תחתיו ואל יצטער אבא כי איך אעלה [אל אבי והנער איננו אתי כ] כיון שהזכירו (שהזכיר לו כ) צער אביו לא היה יכול לעמוד על עצמו פכ׳, אמר לו אני רואה בך שפטים אתה יש באחיך פטים כמותך אמר לו כל זאת שאתה רואה אני ערבתי אותו אמר לו מפני מה לא עשית כן את אחיך כשמכרת אותו לישמעאלי׳ בכ׳ כסף וציערת את אביך הזקן ואמרת לו טרוף טורף יוסף כיון ששמע יהודה כך צעק ובכה בקול גדול אמר כי איך אעלה אל אבי אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים במצרים קפץ וחזר אמר לו שנים עשר אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם שלשה וטלו כל אחד ואחד אחד אחד ולא נשאיר בהם איש אמרו לו אחיו יהודה מצרים אינה כשכם אם אתה מחריב מצרים תחריב את כל העולם באותה שעה ולא יכול יוסף להתאפק כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים אמר יוסף בלבו (בליבו ד[1]) מוטב שאתודע להם ואל יחריבו את מצרים ד׳, אמר לו אני.. ואין באחיך.. כל זה שאתה רואה בי אני.. עם אחיך כשמכרת אותו לישמעאלים בעשרים.. צעק בקול גדול ואמ׳.. כמה יש שווקים.. שלושה ואתם טלו אחד אחד ולא נשאיר מהם איש.. אתה מחריב את מחריב את מצרים.. להתאפק לכל הנצבים עליו כיון.. בלבו.. ולא יחרבו את מצרים ת | 3 נתחזק וישב — והראה להם מילה] מה עשה נתחזק וישב א׳ להם.. וודאי מת אמרו לו הן אמ׳ להם.. מספרים לי.. ואני לקחתי אותו מידכם.. ויענני והיה קורא יוסף בן יעקב והיו מסתכלין.. אמ׳ להם.. רואין.. מילה ג׳, מה עשה נתחזק וישב אמר להם אותו אחיכם.. וודאי מת הוא.. הן אמר להם.. מספרים שקר ולי אתם מכרתם אותו ואני לקחתיו מידכם.. ויענני.. יוסף בן יעקב יוסף בן יעקב.. אמ׳ להם.. רואים.. האמינו לו.. המילה ח׳, מה עשה נתחזק וישב אמר להם אותו אחיכם שאמרתם עליו מת הוא היכן הוא (עליו מת א[2]) ודאי מת אמרו לו הן אמר להם.. מספרין (מספרי׳) לי שקר לא לי מכרתם אותו ואני לקחתיו (לקחתי אותו א[2]) מידכם.. ויענני והיה קורא אותו יוסף.. מסתכלין הנה והנה (מסתכלין אותו) בארבע פנות הבית אמ׳ להם.. האמינו לו.. המילה (את המילה א[1]) א׳, נתחזק וישב א״ל אותו אחיכם שאתם אומרי׳ מת הוא ודאי א״ל הן ולמ׳ את׳ מספרי׳ שקר הלא אתם מכרת׳ אותו אקרא אותו ויענני והיה קורא אותו יוסף בן יעקב והיו רואי׳ בארבע פנות הבית א״ל אני יוסף אחיכם ולא האמינו לו.. המילה ו[1]׳, אפילו כך (אעפ״כ כ) נתחזק וישב אמ׳ להם אחיכם האחד שאמרתם לי עליו מת בודאי מת אמרו [לו פ] הן א״ל (אמר להן כ) למה תשקרו לא מכרתם אותו אני אקרא אותו (מכרתם אותו לי אקרא אתו כ) ויעניני עמד וקרא יוסף בן יעקב יוסף בן יעקב והיו מבוהלין מסתכלין בכל זוית הבית ולא היו רואין (מסתכלין בזויות הרבה ולא רואין כ) כלום א״ל (אמר להן כ) מה

האגדה לשנים, ומן נתחזק וישב וכו׳ העתיק לפסוק הוציאו כל איש מעלי ע״ש) ובעל פי׳ ב״ר (כמו שהובא לעיל), וגם הערוך בע׳ קמתין העתיק מכאן וקרהו אסון א״ל אעפ״כ כולן עומדין חוץ לזיקה אבל אני מעי קמתין עלי בחבל, וכן מעתיק רא״ם לפ׳ ל״ב א״ל יהודה מפני מה את דברן והלא יש באחיך גדולים ממך א״ל כלם חוץ לזיקה הם עומדים אבל אני מעי המו עלי בחבל מפני שהייתי ערב עליו א״ל אם כסף אני נותן לך אם זהב אני נותן לך א״ל לא בכסף ולא זהב אלא אמרתי אהא בנדוי בעולם הבא שכלו ימים (וקושיתו על רש״י תרצתי לעיל צד 1134 ע״ש), ובשכל טוב צד 282 מפ׳ אמר יעקב אבינו אוי לי שמא נגזרה גזירה על רחל שתכלה היא וזרעה בדרך היא מתה בדרך יוסף מת בדרך ועכשיו אם זה יוצא לדרך מיד ימות וכו׳ ברעה שאולה שאף אני מת מיד באנחה וכו׳ א״ל יוסף מפני מה אתה יהודה דברן כל כך וכל אחיך שותקין וכו׳ אמר יהודה אעפ״כ כולן חוץ לזיקה הן עומדין אבל אני מעיי קוממין עלי כחבל וכו׳, ושם צד 283 אמר יוסף אם ערב אתה אני נותן לך כדי ערבותך וכו׳ א״ל יהודה אני ערבתי לא בכסף ולא בזהב אלא בנידוי ואמרתי לו אם לא אביאנו אליך וכו׳ ועתה ישב נא עבדך וכו׳ ועכשיו לגדולה אני גדול ממנו לגבורה אני גבור ממנו מוטב לך שאהא עבד תחתיו וכו׳ ואל אראה בצער של אבא וכו׳ אמר להם האחד אחיכם מת הוא ודאי וכו׳, וכל זה שאב מכאן, וכן במדרש אגדה הובא וקרהו אסון אמר יעקב אוי לי שמא וכו׳ היא מתה בדרך ועכשיו אם ימות זה בדרך אני מת באנחה אמר לו יוסף יהודה מפני מה אתה מדבר יותר מאחיך וכו׳ אבל אחיי חוץ מן המקח הם עומדים אבל אני מעי מעי המו לי כאכל אמר לו יוסף מפני מה וכו׳ אמר לו כך אמרתי לאבא אם לא אביאנו אליך אהא בנידוי כל הימים אמר יהודה ליוסף מפני מה אתה מבקש לבנימין אם לגדולה אני גדול ממנו ואם לגבורה וכו׳ ולא אצער את אבא וכו׳ לא היה יכול לעמוד על עצמו מה עשה נתחזק וישב אמר להם היכן אחיכם שאמרתם עליו שמת הוא ודאי מת וכו׳ והיה קורא יוסף בן יעקב יוסף בן יעקב והיו מסתכלים וכו׳ ולא האמינו לו עד שפרע עצמו והראה להם ברית מילה, וע״ש בהערות רש״ב, וגם ברש״י עה״ת לפ׳ כ״ב מפ׳ ועזב את אביו ומת אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו מתה בדרך, ומקורו כאן, ובמה״ג עמ׳ 666 הועתק וקרהו אסון בדרך (וכ״ה הגי׳ בכי״א ב׳ כאן) שמא גזירה נגזרה על רחל שמתה היא וזרעה בדרך היא מתה בדרך ויוסף בדרך אם ימות זה בדרך אף אני מת אחריו באנחה כי עבדך ערב את הנער אמ׳ לו יוסף מפני מה אתה מדבר הלא אחיך גדולים ממך וכו׳ אמ׳ לו מפני שאני ערב בו וכך אמרתי לאבא אם לא הביאתיו אליך וחטאתי לאבי כל הימים וכו׳, ומרכיב שם אגדה זו עם האגדות שבתנחומא ואגדות אחרות ע״ש, ובכ״י יש כאן ג״כ עירוב

בארבע פינות הבית, אמ׳ להן מה אתם רואים, אני יוסף אחיכם, ולא האמינו עד שפרע עצמו והראה להם מילה:

יא מה ד) ד״א ויאמר יוסף אל אחיו גשו וגו׳ אמ׳ ר׳ אלעזר בן עזריה אי לנו מיום דין אי לנו מיום תוכחה, מה יוסף הצדיק שהוא בשר ודם, כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקב״ה שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד, על אחת כמה וכמה שאין כל בשר ודם יכול לעמוד בתוכחתו אתמהא:

יב יד) ויפל על צוארי בנימן אחיו וגו׳ וכי שני צוארים היו לו לבינימן. אלא אמ׳ ר׳ אלעזר צפה ברוח הקודש ששני מקדשות עתידין ליבנות בחלקו שלבינימן ועתידין ליחרב, ובינימן בכה על צואריו ראה שמשכן שילה עתיד ליבנות בחלקו שליוסף ועתיד ליחרב:

1 ע׳ לעיל לד 1160: 3 ע׳ תנחומא מ״ב סס סי׳ ז׳ ותנחומא סי׳ ה׳ ולעיל לד 1160: 5 ע׳ לקום פ״ד מכ״ג: 7 ילקוט ל׳ קכ״ג, מגילה ט״ז ב׳, וע׳ לעיל לד 1161:

אתם מסתכלין (מסתכלים כ) אני יוסף אחיכם ולא האמינו עד שגלה עצמו והראה (האמינו לו עד שהראה כ) להם המילה פכ, אמר להם יוסף לא כך אמרתם שאחיג של זה מת אני אקראנו ויבא (ויבוא ת) אצלכם והיה קורא יוסף בן יעקב בא (בוא ד1) אצלי (בן יעקב ת) יוסף בן יעקב בא אצלי והיו מסתכלין בארבע פינות (פנות ת) הבית אמ׳ להם מה אתם רואים אני יוסף אחיכם מיד פרחה נשמתן שנאמ׳ ולא יכלו אחיו וגו׳ (לענות אותו ת) ולא האמינו לו עד שפרע עצמו הראה (והראה ת) להם מילה דת | 3 ד״א — וגו׳] ד״א ויאמר.. גשו נא אלי (אלי ויגשו א1כ) חא1כ, ויאמר.. ויגשו א2, ד״א גשו נא אלי וג׳ ג, ל׳ דת | אמ׳ — עזריה] פחאכ, ר׳ אלעזר.. אמר (או׳ ג) דגת | אי] ג, אוי דפחאכת | דין] ג, הדין דפחאכת | אי] ג, אוי דחאת (אי — אתמהא] כדלעיל פ, כדכתי׳ לעיל כ) | 4 מה] א1ג, ומה דא2ת (מה — אתמהא] כאמור לעיל בסמוך ח) | לעמד בתוכחה ג | 5 שאין בשר ודם א1, שאין כל בשר א2 | 6 יכול] אג, יכולי׳ (־ים ד1, ־ין ת) דת | בתוכחתו אתמהא] לפניו אתמהא ג, לפניו דאת | 7 ויפל] ג, ויפול דפחאכתי | בנימן] חגכי, בנימין דאת | אחיו ל׳ חכ | וגו׳] ויבך דא1ת, ויבך וגו׳ ג, ל׳ חא2כ | צוארין פחכ | לבינימן] לבנימין חג, לבנימין דאתי, ל׳ פכ | אלעזר בן פדת | 8 צפה] ראה פאגכי, יוסף ראה דחת | ברוח הקדש חאגת, ל׳ פכ | שני פכ | מקדשות] ג, מקדשין פאכ, מקדשים י, בתי מקדשות ח, בית המקדשות דת | * עתידין דחאתי] עתידות ל, שעתידות ג (עתידין — ליחרב] חרבין בחלקו של בנימין פכ) | להבנות א, להיבנות ג | בחלק י | בנימן חג, בנימין דאתי | עתידין לחרב ג | ובנימן פחגבת, ובנימין דא1א02י | 9 צואריו] צוארו י, צואריו צוארו כתי׳ (כת׳ ת) הא1א02ת | ראה שהמשכן ת, ראה משכן פכ, על משכן פכ, שילו ד, שלשילה ת | שילה] פחא1א02גכי | משכן ח | עתיד] שעתיד ח, ל׳ פכ | ליבנות] חא1א02גי, ליעשות ד, להיות ת, ל׳ פכ | שליוסף ל׳ פכ | לחרב פ |

פסוקים, ולעיל מ״ג ט׳ כתוב אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים, ובפ׳ מ״ד ל״ב אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים, ובתנחומא מ״ב סי׳ ד׳ איתא א״ל יוסף למה אתה מרבה דברים מסתכל אני שיש גדולים ממך עומדין כאן ואינם מדברים וכו׳ אמר לו מכל אלו אין אחד מהם חושש בו אלא אני בעצמי שאני ערב שנאמר אנכי אערבנו וכן אמרתי לאבי וכו׳ הרי אני חוטא לפניך בשני עולמות בעולם הזה ולעולם הבא שנאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים וכו׳, ושם סי׳ ז׳ וכן יהודה אמר כי איך אעלה אל אבי וגו׳ כיון ששמע יוסף לא יכול לכבוש רחמיו וכו׳, והאגדה שיוסף הראה להם המילה נמצאת גם בב״ר לעיל צד 1160 ע״ש: 3 ד״א ויאמר וכו׳. כבר העירותי במ״י לעיל צד 1158 אות 3 שגם סי׳ זה וסי׳ הסמוך אינם מעיקר הב״ר ולא נמצאו בכי״ו, וכבר נדרש כעין זה בב״ר לעיל צד 1159 ואילך בשם אבא כהן בן דלייה, והלשון כאן קרוב יותר ללשון התנחומא שהעתקתי במ״י שם ע״ש, ובכי״פ וכי״ח וכי״כ קיטעו ורמזו להמאמר לעיל עת״נ, והמפרשים נדחקו בזה הרבה: אי לנו. כמו אוי לנו, וע׳ במ״י לעיל צד 1088 אות 4, ובשכל טוב צד 284 העתיק בשינוי מכאן (וע״ש צד 299, ומרש״ב בהערותיו שם נעלם זאת) כי נבהלו מפניו א״ר אלעזר (כצ״ל) בן עזריה אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה ומה יוסף שהוא בשר ודם וכו׳ בתוכחתו בתוכחותיו של הקב״ה מלך מלכי המלכים שהוא עד ודיין ובעל דין ויושב על כסא רם ונשא בדין ודן את כל אדם לפי מעשיו על אחת כמה וכמה שאין בריה יכולה לעמוד לפניו וכו׳, ואתמהא בכי״ל וכי״ג היא מלת הפלאה, וע׳ במ״י לעיל צד 1141: 7 וכי שני צוארים וכו׳. דרש זה נמצא ברובו לעיל צד 1161, וההוספה כאן נובעה ממגילה שם, ויפול על צוארי בנימין אחיו כמה צוארין הוו ליה לבנימין (ורש״י שם כתב כמה צוארין היו לו לבנימין לא גרסינן שכן דרך המקרא לכתוב צוארי לשון רבים על חלקת צואריו בכה על צואריו) אמר ר׳ אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימן ועתידין ליחרב ובנימן בכה על צואריו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב, ובכי״ח וכי״א א׳ ובגליון כי״א ב׳ (מן ובנימין בכה עד ועתיד ליחרב ליתא בפנים שם והושלם בגליון) ובכי״ת הגי׳ ובנימן (ובנימין) בכה על צואריו צוארו כתי׳ וכן מגיה בא״א, ומשמע שדורש למה כתיב בבנימין לשון רבים וביוסף לשון יחיד, (ואין זה סתירה לדברי רש״י במגילה שהבאתי, כי השאלה כמה צוארין וכו׳ או וכי שני צוארים וכו׳ אינה שאלה לפי שכן דרך המקרא לכתוב צוארי לשון רבים, והדרש הוא על מה ששינה הכתוב לכתוב בבנימין לשון רבים וביוסף לשון יחיד, וע׳ גם נחמיה ג׳ ה׳ צוארם) ובילקוט הובא ג״כ ובנימין בכה על צוארו, וכן מפ׳ בשכל טוב צד 300 ויפל על צוארי בנימין אחיו וכי כמה צוארים היו לו לבנימין אלא אמר ר׳ אלעזר בן פדת ראה ברוח הקודש ששני פעמים עתיד בית המקדש ליחרב וכו׳ ובנימין בכה על צוארו זהו חסר יו״ד שראה שעתיד ליחרב משכן שילה וכו׳, וכן הרא״ם מעתיק מב״ר על צוארי בנימין וכי שני צוארים היה לו אלא אמר ר׳ אלעזר בן פדת יוסף ראה ברוח הקודש ששני מקדשות עתידין לבנות בחלקו ועתידין לחרב ובנימין בכה על צוארו כתיב ראה בנימין שמשכן שילה עתיד לעשות בחלקו של יוסף ועתיד לחרב, ועפ״י זה מפ׳ שינויא דקראי קא דרשי דלגבי בנימין דכתיב צוארי בלשון

ב) ויתן את קולו בבכי וכשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכייה, כך אין הקב"ה גואל את ישראל אלא מתוך בכייה שנ' בבכי יבואו ובתחנונים אובילם אוליכם אל נחלי מים וגו' (ירמיה לא ח):

פרשה צד

א מה טז) והקול נשמע בית פרעה וגו' כת' אחת היא יונתי תמתי (שיר השירים ו ט) זה אברהם שנ' אחד היה אברהם (יחזקאל לג כד), אחת היא לאמה (שה"ש שם שם) זה יצחק שהיה יחיד לאמו, ברה היא ליולדתה (שם שם) זה יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק, ראוה בנות ויאשרוה (שם שם) אילו שבטים, מלכות ופילגשים ויהללוה (שם שם) והקל נשמע בית פרעה:

ב יז יח) ויאמר פרעה אל יוסף אמר אל אחיך וגו' וקחו את אביכם וגו' ואתנה לכם את טוב טוב זה גרים שלפול:

1 ילקוט שם, סכטומא שם: ‖ 4 ילק' ר' קכ"ב, לעיל לד 1099 וש"נ: 9 ילק' שם:

1 ויתן] פחאגבי, דבר אחר ~ דת | בבכי וג' ג | וכשם] חג, כשם דפאכתי | יוסף ל' פאכ | את ל' פבי | מתוך בכייה] מתוך בכיה ג, מתוך הבכיה ח, ..בכי א, ..הבכי פכ, בבכייה ת, בבכיה ד, בבכי י | אין הקב"ה] פחאי, אין הק' ג, הקב"ה אינו (אין כ) דכת | 2 את בניו פאכ, בניו י | מתוך בכייה] ת, מתוך בכיה דג, מתוך הבכיה ח, ..בכי א², ..הבכי פכ, בבכי א¹י | •יבאו פג | אובילם ל' פי | * אוליכם — וגו' כ] אוליכם.. מים פ, אוליכם אל נח' וגו' ל, אוליכם וגו' ח, וגו' ג, ל' דאתי ‖ 4 והקל א² | בית פרעה ל' פו | וגו'] ג, לאמר א¹ת, לאמר באו אחי יוסף כי, ל' דפוא² | כת'] פגבת, כתיב דא, ל' וי | תמתי] ~ אחת היא פ, אחת (וג' אחת ג) היא יונתי תמתי א¹גת | 5 שנ' — אברהם ל' א | אברהם וג' ג | 6 היא ל' ת | יעקב אבינו ג | ** שהיה] שהוא ל | 7 אילו] פג, אלו דאכת | שבטים] השבטים פאגכ, השבטים שנאמר והקול נשמע בית פרעה וגו' (לאמר באו אחי יוסף ת) דת | ופילגשים] א¹כת, ופלגשים דפא²גי | ויהללוה ל' פ | * והקל — פרעה] והקול.. פרעה ג, והקל נשמע ל', אלו השבטים והקול נשמע בית פרעה וגו' י, זה יוסף פאכ, זה יוסף שנאמר הנמצא כזה וגו' (איש רוח בו ת) דת | 8 ויאמר — וגו'] ו, ויאמר.. אחיך זאת עשו וג' ג, ויאמר.. יוסף זאת עשו י¹, זאת עשו דת, ל' פאכ | וקחו — וגו' ל' פאבי | וגו'] ואת בתיכם ת | ואתנה לכם] ח, ל' דפואגכתי | 9 את טוב טוב] את טוב דת, טוב וגי, את טוב ארץ מצרים חש, ואכלו את חלב הארץ טוב פא¹כ, כי טוב כל ארץ מצרים א² | זה] אלו י | גרים] גריסים ד¹ואגתש, גריש ד, גריסין פחבי | פול] פואגכשי, פולין ח, ~ שהן על עיקת נפש ד, שהם על עקת נפש ת |

רבים וכו' ולגבי יוסף דכתיב על צוארו בלשון יחיד וכו', וכבר הקשה עליו במ"כ וביפ"ת שבנוסחאות שלנו כתיב צואריו ביו"ד וע' במנחת שי, אכן בס"א כתיב צוארו, ע' בתנ"ך הוצ' גינצבורג, וכן משמע בת"י א', וע' גם בלק"ט ובמדרש אגדה, ובמה"ג עמ' 671 הובא ממקור אחר ר' ברכיה אומ' כמה צוארות היו לו לבנימין אלא בכה יוסף על חרבן בית ראשון ובית שני שהן בחלקו של בנימין דכת' ביה ובין כתפיו שכן ובנימין בכה על צואריו על משכן שילה שהוא בחלקו של יוסף דכת' ויטש משכן שילה אהל שכן באדם (תהלים ע"ח ס') ואין אדם אלא יוסף דכת' וימאס באהל יוסף (שם ס"ז), וע"ע לעיל שם: 1 וכשם שלא פיים וכו'. מקור הוספה זו בתנחומא שם וכל אחד ואחד היה מנשקו ובוכה עליו שנאמר וינשק לכל אחיו ויבך עליהם וכשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכיה כך כשיגאל הקב"ה את ישראל מתוך בכיה הוא גואלם שנ' בבכי יבאו וכו', ובדפ"ר וד"ו ובכי"ת הגי' דבר אחר ויתן וכו' וכבר הוגה במ"כ, ובאמת מקומה של הוספה זו לעיל בראש סי' י"א לפני הדרש על ויאמר יוסף אל אחיו גשו, אלא שרצה לסיים בדברי נחמה, ע' במ"י לעיל סוף פצ"ב, והיה יכול להסב את הדרש על פסוק ט"ו וינשק לכל אחיו ויבך עליהם וכמו שהוא בתנחומא וע' ביפ"ת, אלא שרצה לדרוש את הפסוק הראשון שנאמרה בו בכיה ביוסף, וע' גם במדרש אגדה ובמה"ג עמ' 670:

פרשה צד. בדפ"ר נסמן בטעות פצ"ד, כי לפי סדר הפרשיות שם היא פצ"ב, ובכי"א א' פצ"א, ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה: 4 כת' אחת וכו'. פתיחה זו כבר נסדרה לעיל ריש פ"צ לפסוק ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה וגו' ע"ש, ושם מסיים לפי הענין מלכות ופילגשים ויהללוה (זה יוסף) ויאמר פרעה אל עבדיו וכו', וכאן מסיים ג"כ במה שפתח ראוה בנות ויאשרוה אילו שבטים שבנות מצרים הללו את השבטים, מלכות ופילגשים ויהללוה והקול נשמע וכו', מלכות וגו' מוסב ג"כ על השבטים שהמלך וביתו הללו אותם כמו שנאמר וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו, ובדפוסים ובכי"י שציינתי שבשו מלעיל פ"צ מלכות ופלגשים ויהללוה זה יוסף עה"נ, ואין זה דרך הפתיחה שהיא מסיימת בפסוק שפתחה בו, ובילקוט קיטע אחת היא יונתי וגו' כדלעיל על ויאמר אל עבדיו הנמצא כזה מלכות ופלגשים ויהללוה אלו השבטים והקול וכו', וכן נרמז בכי"ו להפתיחה לעיל והקול נשמע אחת היא וגו' והא כת' בזווי חורי בפרשתה דויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא וגו' הדן קוטעה: 9 טוב זה גרים שלפול. פול שנחלק לשנים כל חלק ממנו נקרא גרים (ע' רש"י ב"מ ס' א' ד"ה גריסין), ובמשנה נמצא ג"כ הלשון גרים של פול, ע' נדה פ"ח מ"ב ופ"ט מ"ז ועוד, והפול היה חשוב בעיניהם כל כך עד שאמרו שיוסף שלח לאביו פולים גריסים, ובדפוסים ובכי"ת נוסף שהן (שהם) על עיקת (עקת) נפש, ונתלבטו המפרשים לפרשה, וגי' הכ"י היתה גם לפני פי' ב"ר שגורס ומפ' את טוב ארץ מצרים גרים של פול פולי' גרוסו' (ובפי' ב"ר כ"י מל"א בהשמטות לקמן הובא נושאים מטוב מצרים [ובכי"ט ואת טוב] זה גרים של פול) וכן רש"י עה"ת מביא ומ"א גריסין של פול, וע' לעף פלורה דיר יודען ח"ב צד 497 וצד 506:

כב כג) לכלם נתן לאיש חליפות שמלות וגו׳ ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים וגו׳ אמ׳ ר׳ יאשיה הילכו בנדרים אחר שיחת בני אדם, בר עבור, לחם כמשמעו, ומזון אמ׳ ר׳ אחא בר אילא מיכן שכל הדברים קרואין מזון, ר׳ יוחנן כד הוה אכיל אליטין הוה אמ׳ לא אכלית מזון יומא דין:

כד) וישלח את אחיו [וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך] אמ׳ להן אל תפסיעו פסיעה גסה, ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה, הכנסו חמה לעיר: 59c

2 ילקוט שם. ירושלמי עירובין פ״ג ה׳ ד׳, נדרים פ״ו ל״ט ג׳, כיל פ״ו כ״ה ג׳, וע׳ נדרים מ״ט א׳: ע׳ ירושלמי ריש חלה: 3 ע׳ ברכות ל״ה ב׳ ועירובין ל׳ א׳: ע׳ ברכות מ״ד א׳ ועירובין שם: 5 תענית י׳ ב׳: 6 ע׳ לעיל לד 1144:

1 לכלם — וגו׳] ג, לכולם.. שמלות ת, לכולם (לכלם ו) נתן לאיש וגו׳ דו, ל׳ פאכ | * עשרה חמרים ג] עשרה חמ׳ ל, .. חמורים דפא[1]כת, עשר אתונו׳ נשאו׳ י, ל׳ וא[2] | וגו׳ ל׳ א[2]תי | 2 ישאיה ג | הילכו בנדרים] ג, הלכו.. דוכתש, הלך בנדרים אי, בנדרים הלך פ | שיחת] לשון אי | בר ולחם ומזון בר ח | עבור] פבי[1], עיבור דוחאגתעש | ומזון] פחגכ, מזון דואתעי | רב ע | 3 ב״ר ג | אילא] עולה ו, שילא כ | מיכן] וחג, מיכאן ד[1], מכאן דפאכתע, מנ׳ ל׳ י[1] | קרואין] פגכ, קרויין אתע, קרואים וח, קרוין י, קרוים ד | הווה ו | * אכיל דפאגכעש] אכל ו, אכלין ל, אזיל אכיל ת | אליטין] פא[2]גע, אלייטין א[1], אליטין פי׳ עירוב מיני פירות כ, חליטן ו, חלוטין דת, חליטא ש | הוה] הווה ו, ל׳ פאגכע | אכילת ע | מזון — דין] פאגכע, מזון יומדן ו, מזון יומא דא ד, יומא דין מזון ת | 5 וישלח את אחיו ל׳ א[2] | * וילכו — בדרך א[1]כ] וילכו.. להם.. בדרך ת, וילכו אל תרגזו פ, אל תרגזו בדרך א[2], וילכו וג׳ ג, וילכו ח, וגו׳ דו, ל׳ ל | להן] ת, להם דוהאגב | תפסיעו] ח, תפסעו דפואגכת | 6 גסה] יתירה ו | עצמיכם אכ | בדברי פכ | הכנסו] וגכ, הכניסו פא[1], והכניסו דהא[2]ת | בחמה פא[1]א[02]ת, דומה (?) ו[0] |

2 הילכו בנדרים וכו׳. בנדרים הולכים בכל דבר אחר שיחת בני אדם, מה שנקרא אותו דבר בפיהם, ומן המקרא כאן למדנו שמזון נקרא כל דבר שאוכלים, וכמו שמפרש בר עבור, והוא עפ״י תרגום אונקלוס וכ״ה בת״י א׳, לחם וכו׳ ומזון וכו׳, ור׳ יוחנן חולק וסובר שלא כל דבר נקרא מזון, וכאשר אכל אליטין אמר לא אכלתי מזון יום זה, והגי׳ אליטין היא גם בערוך ע׳ אלטין, ומפ׳ פירות גינוסר, ובכי״כ נוסף בפנים הספר פי׳ עירוב מיני פירות, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש הלכו בנדרי׳ אחר שיחת בני אדם בר עיבור שאם נדר מן הבר זהו עיבור לחם כמשמעו כד הוה אכיל (כ״ה בדפ״ר) חליטא כדגרסינן התם פת חלוט של בעלי בתי׳ (ובפי׳ ב״ר כ״ימ מל״א בהשמטות לקמן הובא, א״ר יאשיה הלכו בנדרים אחר לשון [ובכי״א שיחות] בני אדם הנודר מן הבר זה עיבור ואסור בכל התבואות, חליטא [ובכי״א חלוטה] פת חלוט של בעלי בתים), ובערוך מראה לברכות מ״ד א׳ אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דר׳ יוחנן למיכל פירות גנוסר וכו׳ ואכיל להו ומשתבע דלא טעם זיונא וכו׳ אלא אימא מזונא, והגי׳ חליטין, חליטא היא גם בירושלמי שם, אלא שהנוסח שם משונה הרבה מהלשון שלפנינו, והסוגיא בירושלמי א״ר יוחנן הילכו (הלכו) בנדרים אחר לשון בני אדם א״ר יאשיה הילכו (הלכו) בנדרים אחר לשון תורה וכו׳ א״ר חייא בר בא (ר׳ חייה בר בא אמר) ר׳ יוחנן אכל חליטן (חליטא, חליטה) ואמר לא טעמית מידי (מזון) בההוא (בהדא, בהדין) יומא וכו׳ ומניין (מנין) שכל הדברים קרויין מזון ר׳ אחא בי ר׳ עילא אמר (ר׳ אחא בר עולא אמר, אמר ר׳ אחא בר עולא) ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון (ומזון וגו׳) מה ת״ל מזון (ומזון) אלא מיכן שכל הדברים קרויין מזון, ומלשון הירושלמי יוצא שלר׳ יאשיה אין הולכים בנדרים אחר לשון בני אדם אלא אחר לשון תורה, וכן רצו לומר בתחלה בבבלי נדרים מ״ט א׳, אלא שדחו ואמרו שגם לר׳ יאשיה הולכים אחר לשון בני אדם, וכדי ליישב את הב״ר עם הירושלמי נראה לומר שבכונה אמרו כאן שהולכים לר׳ יאשיה בנדרים אחר שיחת בני אדם, זאת אומרת בכל אופן הולכים לחומרא, בין אם הוא לפי לשון בני אדם הרגיל, בין אם הוא לפי לשון תורה, וכן אמרו בירושלמי שגם ר׳ יאשיה מודה שהולכים גם אחר לשון בני אדם ולא אמר שהולכים אחר לשון תורה אלא לחומרא, וע׳ במפרשים כאן שרוצים להגיה וצ״ע, ובירוש׳ הקשה לר׳ יוחנן מן המשנה (עירובין פ״ג א׳) הנודר מן המזון מותר במים ומלח, ומשמע שכל הדברים חוץ ממים ומלח נקראים מזון, ומתרץ שהמשנה כר׳ יאשיה דאמר הולכים בנדרים אחר לשון תורה, אולם בבבלי ברכות ל״ה ב׳ הקשה לרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בחמשת המינין בלבד ממשנה זו, ומתרץ רב הונא באומר כל הזן עלי (אבל אם אומר קונם מזון עלי אין אסור אלא בה׳ המינים), ולדעת הבבלי דוקא לרב ושמואל צריכים ליישב כן, אבל להחולקים עליהם כל דבר נקרא מזון וכמש״כ התוס׳ בעירובין ל׳ א׳ ד״ה לימא, ובערוך ע׳ זן ב׳ הועתק מכאן מן בר עד קרויין מזון, ובע׳ אלטין מן ר׳ יוחנן עד הסוף, ובלק״ט מפ׳ בר זה עיבור ולחם כמשמעו ומזון כל המאכלות שמלפתין בו הלחם נקרא מזון, וע׳ גם בשכל טוב צד 287 וברש״י עה״ת ובאבן עזרא: 5 אמר להן וכו׳. יוסף אמר לאחיו וכו׳, ומפ׳ בלק״ט ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך אמר להם אל תפסעו פסיעה גסה שהפסיעה גסה נוטלות אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ואל תעמידו עצמיכם מדברי תורה ששנים שמהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף הכניסו חמה לעיר כדי שתדעו מקום לינתכם בטוב, וכ״ה בשכל טוב צד 300 אמר להם אל תפסיעו וכו׳ ותכנסו בחמה לעיר וכו׳, ובתענית שם הובא במתניתא תנא אל תפסיעו (תפסעו) פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר (ובפי׳ המיוחס לרש״י שם, כשאתם לנין ושוכבין בדרך בעיירות הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת), אל תפסיעו (תפסעו) פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם וכו׳, אולם בענין דברי תורה פירשו שם לפני זה להיפך, אל תרגזו בדרך אמר ר׳ אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגיז עליכם הדרך, ושאל והאמר ר׳ אלעאי בר ברכיה שני ת״ח שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף וכו׳, ומתרץ הא למיגרס הא לעיוני (אין לעיין בדרך), ולפי הב״ר אמר להם יוסף באמת שיעסקו בתורה, וכן הובא בתוס׳ שם ויש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה, וכנראה שעפ״י השפעת הבבלי פי׳ במדרש אגדה אל תרגזו בדרך אל תפסעו פסיעה גדולה וגסה ואל תעמידו עצמכם על דברי תורה ותכנסו בחמה לעיר, ור״ל אל תעמידו על דברי תורה שלא תעיינו בהם, ובמה״ג עמ׳ 671 הועתק וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך אמ׳ להן אל תפסעו פסיעה גסה יתירה ואל תעמידו עצמיכם מדברי תורה והכניסו חמה לעיר, וע׳ גם ברש״י עה״ת, ובראב״ם הועתק

ובכללן ששה, אלא אף שמעי מנאו הקדוש ברוך היא עד שהוא במעי אמו, ואם יאמר לך אדם עשירי שמעי (שם שם יז), אמור לו עשירי לדוכן, ר׳ לוי בשם ר׳ שמואל בר נחמן שמש אבינו יעקב מטתו והקדוש ברוך הוא קורא אותן נפשות הדא הוא דכתיב ומספר את רובע ישראל (במדבר כג י), אמר ר׳ ברכיה כסרף הזה שאינו מספיק לצאת עד שמספיגין אותו, ויש אומרים יעקב השלים עמהם את המניין, אמר ר׳ יצחק משל לשני לגיונות של מלך דיקומנייא ואגוסטיינא בשעה שהמלך נמנה עם אילו נמצאו שלמים, ובשעה שהמלך עוד נמנה עם אילו נמצאו שלמי׳, ויש אומרי׳ הקדוש ברוך הוא השלים עמהם את המנין, ויש אומרים חושים בן דן השלים עמהם את המניין, בתורתו של ר׳ מאיר

4 במ״ר ותנחומא מ״ב ותנחומא ופסיקתא שם : 6 ע׳ פסיקתא לד פ״ז א׳ ופדר״א פל״ט : 7 מדרש שמואל שם :

1 ובכלל ות | אף] זה ו | מנאו] שמניו ו | 2 שימש ות | 3 את מטתו ת | הקב״ה מונה ו | הדא — דכתיב ל׳ ו | מי מנה עפר יעקב ומספר ת | 4 אמר ר׳ ברכיה ל׳ ו | *כסרף] כסרת דות | מספיג ו | שמספגים ו | אומ׳ ות | יעקב] אבינו ו | 5 המנין ת | משל ל׳ ו | *לשני ת] שני ו, לשתי ד | של מלך] יש למלך ו | דיקומנייא] ריקוסינא ו | *ואגוסטיינא ו] וגאוסטיינא דת | עם אלו נמנה עם אלו ת | 6 נמצאו] נמצאים הם ו | שלימים ת | (ובשעה — שלמי׳) עם בניה שללאה הם נמצאים שלמים ו) | שהמלך עוד] שהוא ת | אלו ת | שלמים ד[1], שלימים ת | אומרים ו | 7 המניין ות | אומרי׳ ות | חושים ל׳ ו |

הורתה במצרים, ורשב״ם שם ק״כ א׳ ד״ה דאמר מפ׳ ולידתה בין החומות כלומר בתוך מצרים ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה קאמר נמי בין החומות גבי לידתה, אולם רש״י עה״ת לפסוק ט״ו כ׳ זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, וכ״כ בסוטה י״ב א׳ ד״ה זו יוכבד, וכן מבואר בבמ״ר שם פי״ג בכללן את מוצא שלשים ושלש ובפרטן אין את מוצא כי אם ל״ב (כאן בפסוק ט׳ עד ט״ו) למה שיוכבד נולדה בין החומות וכו׳ בעת שנכנסו למצרים וכו׳, ועיקר מאמרו של ר׳ שמואל בר נחמן כבר נשנה בסדר עולם שם ויוכבד היתה מבאי מצרים ומיוצאיה (ומבאי הארץ) מבאי מצרים שנאמר ושם אשת עמרם וכו׳ ומבאי הארץ שנאמר ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה וגו׳, ובתנחומא מ״ב שם הלשון ר׳ יהודה בר שלום אומר למוד הוא השבט הזה להיות מונה אותו הקב״ה בכל מקום עד שהן קטנים מנין שבשעה שאמר הקב״ה ליעקב שירד למצרים וכו׳ אמר ר׳ לוי אמר ר׳ שמואל בר נחמן למוד הוא השבט הזה שהקב״ה מונה אותן עד שהן במעי אמן וכו׳ אמר ר״יש לקיש עד שאמה נכנסת בפתח מצרים ילדה אותה לכך נאמר בשבעים נפש, וע׳ בתנחומא ובבמ״ר שם פ״ג, ובפסיקתא פ״י איתא ר׳ יוחנן הוה יתיב ודרש כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה ויוסף ושני בניו הרי ששים ותשע והא אינון חסרין חדא ר׳ לוי בש״ר חייא בר חנינא אמר זו יוכבד שנולדה על פילי של מצרים, וע״ש צד כ׳ ב׳, ועפ״י זה מתורגם בת״י א׳ ויוכבד ברת לוי דאיתלידית במיעלהון למצרים ביני שוריא, וע׳ גם בתוס׳ תענית י״א א׳ ד״ה אסור ובחי׳ הרש״ש כאן ובאבן עזרא לפסוק כ״ג וברמב״ן לפסוק ט״ו וכו׳. מאמר זה הובא כאן אגב אורחא, לומר שמצינו ג״כ שהקב״ה מונה (כ״ה הגי׳ בכי״ו עח״ג) את נפשות יעקב עד שלא יצאו לאויר העולם דכתיב ומספר את רובע ישראל, כלומר זרע ישראל סבא (ע׳ לעיל צד 784) זה יעקב, וע׳ נדה ל״א א׳, אבל אי אפשר לומר שבמאמר זה כוון לתרץ הקושיא למה מונה שבעים נפשות והן רק ס״ט, כי לא מצינו שאשה מנשי יעקב היתה מעוברת ממנו ברדתו מצרימה, וע׳ ביפ״ת: 2 שמש אבינו יעקב וכו׳. 4 כסרף הזה וכו׳. כן הגהתי, וכן מגיה במ״כ וביפ״ת כשרף (וכן הדפיסו אחריהם בדפוסים חדשים), והטעם כשרף הנוטף שמקבלים כל טיפה ממנו בספוג קודם שהספיק לצאת (וע׳ לעף, פלורה ח״א צד 300), וכן נמנים יוצאי ירך יעקב קודם יציאתם מבטן אמם, ובתנחומא מ״ב שם (ובמקומות שציינתי) מאמר ר׳ ברכיה כתוב מיד אחר דברי ר״ש בר נחמן למוד הוא השבט הזה וכו׳ (שהעתקתי בראש העמוד), והלשון שם אמר ר׳ ברכיה הכהן ברבי השרף הזה אינו מספיק לצאת עד שמספיגין אותו כך יוכבד היתה אמה מעוברת ממנה והיתה במעי אמה ונמנה עליה: 5 דיקומנייא ואגוסטיינא וכו׳. הם הלגיונות החשובים שברומא[1]), ובמדרש אסתר סוף פ״א יש, ר״א אמר וכו׳ שני לגיונותיו של מלך שאין המלך נקרא אגוסטוס וכו׳ עד שקורין אותו הם תחלה ואלו הן אמר ר׳ יצחק דיקומיוני ואגוסטיאני (וכן הגהתי ואגוסטיינא כמו שהגי׳ בכי״ו, ובמוסף הערוך ע׳ דיקומנא העתיק מכאן דיקומנא וואוגוסטנא), וע׳ עוד מדרש תהלים צ״ג סי׳ ז׳ וציגלער קעניגסגלייכניססע צד 68, והנמשל הוא כמו שהמלך נמנה עם לגיונותיו החשובים, ואינם שלימים אלא אם כן המלך נמנה עמהם, ומי מהם שנמנה עמו הוא שלם, כך יעקב ראש המשפחה נמנה עם משפחתו ואז היא שלימה, ואב״א כתב המשל הזה כפי הנראה הוא מתייחס יותר עם דברי מי שסובר שהקב״ה השלים עמהם החשבון והכוונה שהקב״ה משלים עם צבא של מעלה במתן תורה וכו׳ ועם צבא של מטה כשירד עם יעקב ובניו למצרים, וע׳ במהרז״ו, אכן גם במה״ג הועתק ד״א אמ׳ ר׳ יצחק בשעה שאבינו יעקב נמנה עמהן נמצאו שלימים, ובס׳ היובלים פמ״ד פי״ח נמנה יעקב ג״כ בחשבון בניו, אלא שיש לו מנין אחר ממה שכתוב במקרא, וע״ע בלק״ט לפ׳ ט״ו ובשכל טוב צד 291 וצד 292 ובאבן עזרא, ויוסיפוס בקדמוניות ס״ב פ״ז ד׳ אומר מפורש שיעקב אינו נמנה בחשבון, אולם חשבונו אינו מדוייק שמונה לבני לאה ל״ג ואינם אלא ל״ב וכמו שהקשה בבמ״ר שהבאתי בראש העמוד: 6 הקב״ה השלים וכו׳. בפסיקתא שם הוא בשם ר׳ תנחום בר חנילאי הקב״ה נכנס בכבודו עמהן מה כתיב הוא תהלתך והוא אלהיך (דברים י׳ כ״א) מה כתיב בתריה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ובפדר״א שם נאמר, וכשבאו לגבול מצרים נתייחסו כל הזכרים ששים ושש ויוסף ושני בניו הרי שבעים חסר אחת וכתיב בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה מה עשה הקב״ה נכנס עמהם במנין עלו למספר שבעים לקיים מה שנאמר אנכי ארד עמך מצרימה וכו׳: 7 חושים בן דן וכו׳. לגי׳ זו משמע שהכונה שחושים בן דן נמנה פעמים ונחשב כשנים לפי שהיה מרובה בבנים, ועל כן כתיב ובני דן בלשון רבים, וכמו שתנא דבי חזקיה (ב״ב קמ״ג ב׳ וע״ש בתוס׳) שהיו מרובין כחושין של קנה, ומביא שבתורתו של ר״מ מצאו כתוב ובן דן, לפי שר״מ אינו דורש כי״א, ולפי היש אומרים היינו דכתיב ויבאו וכו׳ דן נכנס בצלמוניתו לאמור בבנו יחידו שדומה לו בצלמו ומתברך בשבעים אלף וכו׳, אמנם בכי״ו הגי׳ ויש אומרי׳ בן דן וכו׳, וכ״ה במדרש שמואל שם, ולגי׳ זו יש לפרש שבן אחר היה לדן שלא הוזכר במקרא ולכן כתוב ובני דן בל״ר, וכן מפ׳ באבן עזרא יתכן שהיו שנים ומת אחד מהם, ולדעת הי״א עוד היה חי כאשר ירדו למצרים ולא נזכר לפי שמת אחר כך, ור״מ חולק ע״ז וסובר שלא היה לדן אלא בן

[1]) Decumani et Augustiani.

מצאו כתוב [ובני דן חשים (בראשית מו כג)] ובן דן חושים, הדא הוא דכתיב ויבואו הגלעדה (ש״ב כד ו) [גרס,] ואל ארץ תחתים חדשי (שם שם) בית ירח, [דנה (שם שם) פניים, יען (שם שם)] מדה כנגד מדה, דן נכנס בצלמוניתו אצל אביו ומתברך בשבעים אלף, ובנימין נכנס בעשרה ומתברך בארבעים אלף, ויש אומרים שרח בת אשר השלימה עמהן את המנין, ה״ה ותקרא אשה חכמה מן העיר [וגו׳] ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב (שם כ טז יז) אמרה שמך יואב, לומר שאתה אב לישראל, ואין אתה אלא קוצר, ולית את לפום שמך, לית את ודוד בני תורה [וכן התמו (שם שם יח)] עד כאן תמו דברי תורה, לא כתיב כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ י), ואמר לה מאן את, אמרת ליה אנכי שלומי אמוני ישראל (ש״ב כ יט) אני היא שהשלמתי מניינן של ישראל במצרים, אני היא שהשלמתי נאמן לנאמן, יוסף למשה,

1 מדרש שמואל שם וצ״ל סי׳ ב׳; 4 מדרש שמואל פל״ב ופסיקתא שם: 5 מדרש קהלת ט׳ י״ח, מדרש שמואל שם, וע׳ תנחומא ת״ב ויגש סי׳ י״ב ובג״ב סכ״ב סי׳ ב׳: 9 ע׳ מכילתא בשלח פתיחה, מכילתא דרשב״י לד 39, תוספתא סוטה פ״ד ז׳, סוטה י״ג א׳, שמות רבה פ״כ סי׳ י״ט, תנחומא בשלח סי׳ ב׳, פסיקתא פ״י פ״ו א׳:

1 כת׳ ו | * ובני — חשים ו] ל׳ דת | ובן] בן ו | חשים ו | הה״ד ת, התד׳ ד[1], הדה היא ו | ויבואו (ויבאו ו) גלעדה ד[1]ו° | 2 * גרס] גרם ד[1]ו, ל׳ דת | ואל ל׳ ד[1]ו | תחתים] תחתית ד[1], החתים ת | חורשי ד[1] | בית ירח] בתרה ו | * דנה — יען ו] ירח סינים ד, סיגים ת | 3 מידה.. מידה אתמהא ו | בצלמותו ו | מתברך ו | ובנימין — ומתברך] בשבטו שלבנימן מתברך ו | 4 אומ׳ סרח ות | עמהם ת | המניין ו | הה״ד ת, הדה היא [דכת׳ ו°] ו | 5 * וגו׳ ו] שמעו שמעו אמרו אל יואב קרב עד הנה ואדברה אליך ו°, ל׳ דת | האשה ל׳ ד[1] | האתה יואב ויאמר אני ו°] מיכן דהווה קצור ו | האתה יואב — לפום שמך] מיכן דהווה קצור ו | 6 * לית את — אליה לשלום] לית.. תורה עד כאן.. וקראתה (וקראת ת).. לשלום דת, ותאמר לאמר דבר ידברו וגו׳ [בראשונה לאמר שאול ישאלו באבל וכן התמו°] אמרה לו בתורתו שלמשה רבך כת׳ כי תקרב אל עיר להלחם וגו׳ וכן התמו דברי תורה ו | 8 ואמר] אמר ות | מאן את] אתי מן אתי ו | אמרה לו ות |

אחד, וכן הובא כאן הדרש שדן נכנס בבנו יחידו אצל אביו, לפי שגם הדרש הזה הוא כשיטת ר״מ, ולא כדעת היש אומרים שהיו לדן שני בנים, ובס׳ היובלים שם פ׳ כ״ח וכ״ט מונה לדן חמשה בנים, ואומר שארבעה בנים מתו בבואם מצרימה ונשאר רק חושים, ובתירוץ היש אומרים כאן ובסמוך (שרח בת אשר השלימה וכו׳) אינו מיושב כי אם השאלה למה מנה שבעים ואינן אלא ס״ט, אולם השאלה למה כתיב בבני לאה שהם שלשים ושלש (בפסוק ט״ו) ובפרטם אינם אלא ל״ב (וכמו שהקשה בבמ״ר שהבאתי בראש עמוד הקודם) אינה מתורצת לדבריהם, וע׳ גם ביפ״ת, והוספתי ויבואו הגלעדה גרס, וכ״ה במדרש שמואל פל״ב גרש (בשין שמאלית ובפ״ל גדש), ובדפ״ר ובכי״ו בטעות גרם, והכונה שאין גלעד האמור כאן ארץ הגלעד, אלא עיר בגלעד ששמה גרס, וכ״כ בכפתור ופרח פי״א (הוצ׳ לונץ צד ש״מ) גלעד קורין לו גרש וכו׳, וע׳ ארץ ישראל ושכנותיה מאת הורוביץ צד 219, ועיר חדשי פרשוה בבית ירח (וע׳ בגי׳ הדפוסים לקמן פצ״ח סי׳ י״ז), ודנה היא העיר פניים, ובמקום דנה פניים נשתבש בדפוסים ירח סינים, ואין זה שם עיר כמו שחשב הורוביץ שם צד 137, וכן הגי׳ במדרש שמואל שם דנה פנייס, וכן מתורגם בתרגום דהי״א כ״א ב׳ דן פמיאס, וכ״ה בפדר״א פכ״ז דן הוא פמיאס וכו׳, וע׳ לעיל צד 688, ותיבת יען נדרש מדה כנגד מדה אתמהא (וכ״ה הגי׳ בכי״ו עח״נ), שדן נכנס למצרים בבנו יחידו ומתברך בשבעים אלף ובנימין נכנס בעשרה וכו׳ בתמיהא, וכיוצא בזה דרש ר׳ יוחנן בפתיחתא דאיכה רבתי (סי׳ כ״א) יען וביען מדה כנגד מדה, והמספרים שבעים אלף וארבעים אלף לאו דוקא, ובבמדבר א׳ ל״ז כתוב פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים אלף וארבע מאות, ושם ל״ט פקדיהם למטה דן שנים וששים אלף ושבע מאות, ובבמדבר כ״ו מ״א פקדיהם של בני בנימן חמשה וארבעים אלף ושש מאות, ושם מ״ג משפחת דן ארבעה וששים אלף וארבע מאות, ובמדרש שמואל פ״ל הגי׳ בנימין נכנס וכו׳ בשלשים אלף ודן נכנס וכו׳ בששים אלף, וע׳ במ״כ, ולמה שאמרו שבתורתו של ר׳ מאיר מצאו כתוב ובני דן חשים (כן הוספתי עפ״י כי״ו, וכ״ה במדרש שמואל) ובן וכו׳ ע׳ לעיל צד 70 ובמ״י שם: 4 שרח בת אשר השלימה וכו׳, ולדעה זו צ״ל ששרח נמנה כשתים לפי שהאריכה ימים הרבה, ואמרה בעצמה אני היא שהשלמתי מניינן של ישראל במצרים וכהדרש בסמוך (וע׳ מש״כ בסמוך אות 9) ואגבו הובא כל הדרש על פסוק זה, וע״ע במה״ג, ובפסיקתא שם איתא ויש אומרים סרח בת אשר השלימה מנינן של ישראל וכו׳, וע׳ באות הקודם: 6 ואין אתה אלא קוצר וכו׳. דורש האתה יואב אין אתה נאה לשמך, כי שמך מורה על אב לישראל והנך קוצר, ממית את ישראל, אין אתה ודוד בני תורה, וכן התמו עד כאן תמו דברי תורה שאין אתם מקיימים מה שכתוב בתורה, ודורש וכן כמו כאן, ובמדרש שמואל שם הגי׳ ויקרב אליה וגו׳ אמרה ליה קצור את ולית את לפום שמך ותאמר לאמר דבר ידברו בראשונה אין את בן תורה ואין דוד בן תורה וכן התמו על כן תמו דברי תורה לא כן כתיב וכו׳ שמא למלחמה כתב, ובמדרש קהלת שם בדרש טובה חכמה זו חכמתה של סרח בת אשר מכלי קרב מכל קרבו של יואב הלשון בדפ״ר וד״ו, ותקרא אשה חכמה מן העיר מיכן דהוה רחיק (ונראה שדרש זה חסר בכי״ו כאן עח״נ) ויקרב אליה ותאמר אליו לא אתה הוא יואב קצר את לית את לפום שמך לא את בן תורה ולא דוד בן תורה לא כתיב בתורה וכו׳ שמא למלחמה דכתיב ותאמר דבר ידברו בראשונה וגו׳ וכן התמו אמרה לו עד כאן תמו דברי תורה שלא להתקיים, ובתנחומא שם יש, וכיון שהרגישה סרח בדבר וכו׳ אמרה האתה יואב ויאמר אני אתה הוא (חכם) שהכתוב מקלסך יושב בשבת תחכמוני וגו׳ הלא קראת בתורה כי תקרב אל עיר וגו׳ ולא היה לך לעשות כן וכו׳, ובאג״ב שם (שנובע מתנחומא) נוסף וכן התמו חכמים בעיר של ישראל התמו דברי תורה וכו׳, וע׳ גם הלשון במה״ג עמ׳ 686, ולכל האגדות האלו האשה החכמה היתה סרח, וע׳ ברד״ק לש״ב שם, ואריכות ימים של סרח יסודה בבמדבר כ״ו מ״ו שנמנתה בין באי הארץ, וכמו שאמרו בסדר עולם רבה פ״ט סרח בת אשר היתה מבאי מצרים וכו׳ ומבאי הארץ וכו׳, וע׳ במכילתא בשלח פתיחה וסוטה י״ג א׳ סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור ובת״י א׳ כאן לפסוק י״ז ואדר״נ נו״ב ספל״ח ופדר״א פמ״ח ופסיקתא צד פ״ו ב׳ ומס׳ כלה רבתי פ״ג ומס׳ דרך ארץ זוטא פ״א וילק׳ יחזקאל ר׳ שס״ז: 9 אני היא שהשלמתי מניינן וכו׳. וכדעת היש אומרים שסרח

מה אתה מבקש להמית עיר (שם שם), ולי שאני אם בישראל, מיד ויען יואב ויאמר חלילה חלילה לי וגו׳ (שם שם כ) חלילה חלילה שתי פעמים, חלילה לדוד חלילה ליואב, חלילה למלכות בית דוד, אלא לא כן [הדבר כי איש] מהר אפרים שבע בן בכרי שמו נשא ידו במלך 60a בדוד (שם שם כא), אם במלך למה בדוד, ואם בדוד למה במלך, אלא אמר רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון כל שמעמיד פניו במלך כאילו העמיד פניו בת״ח, כל שכן במלך ותלמיד חכם, רבי יודן אמר כל המעיז פניו במלך כאילו מעיז פניו בשכינה, ותאמר [האשה אל יואב] הנה ראשו מושלך אליך (שם שם) מנא ידעה, אלא אמרה כל דמחציף אפיה במלכות בית דוד מרים הוא ראשיה

1 מה אתה — אם] ואת מבקש להאביד עיר ואם ן | מיד ל׳ ן | 2 וגו׳ ל׳ ת (וגו׳ חלילה — מיד ויכרתו את ראשו] אלא שבע בן בכרי שמרד בדוד המלך תנו אותו לי ואני הולך לי מיד ותבוא האשה אל כל העם [בחכמתה ן°] מה היתה חכמתה שלשרח בת אשר אלא אמרה להון מה אתון בעיין מובדה מדינתכון להדה [להידה ן°] איפרכיה אזל דוד ולא כבשה או להיידה זאווי אזל יואב ולא כבשה או להיידן קרב אזלון ולא נצחון הוא בעה גבהון תרתין מאוון דבנינש לא טב לכון יהבין לה תרתין מאוון דבנינש ולא מחרבה מדינתכון אמרין לה ויסב אמרה להון אנה סלקה תובן לאיגרה ומפייסה לה דלמא דהוא שבק מינהון עבדת גרמה סלקה לאיגרה ונחתה אמרה להון לא בעה אלא מאה אמרין לה יסב וסלקת תובן ונחתת ואמרת להון לא בעי אלא חמשין וכן תובן לא בעה אלא עשרין וכן תובן לא בעה אלא עשרה וכן תובן לא בעה אלא חד אמרין לה אן הווה טב קרתה אנן יהבין יתיה אמרה להון חד הוא ואכסני הוא אמרין לה ומן הוא אמרה להון שבע בן בכרי שהעיז פנים במלך דויד מיד הנה ראשו מושלך וגומיר ויתקע יואב בשופר ן) | שתי] ב׳ ד¹ | חלילה למלכות בית דוד ל׳ ת | 3 * הדבר — איש ת] אלא שבע בן בכרי ד | 5 כאילו — בת״ח] כאלו מעיז פניו בשכינה ד״א כל המעיז פניו במלך כאלו מעיז פניו בתלמידי חכמים ת | 6 המעיז במלך כאלו ת | בשכינה במלך זה מלך מלכי המלכים הקב״ה בדוד זה המלך דוד ת | * האשה — יואב] ל׳ דת | 7 * אפיה ד¹ת] אפיא ד | רישיה ת |

בת אשר השלימה את המניין שנחשבת כשתים, ודורש שלומי לשון השלמה ואמוני לשון מניין, ודרש אחר אני היא שהשלמתי (שמסרתי) נאמן לנאמן, יוסף שהיה נאמן לפרעה, למשה שנקרא נאמן (במדבר י״ב ז׳), שהראתה למשה ביציאתם ממצרים היכן יוסף קבור כדי שיקח עצמותיו עמו, וכהאגדה במכילתא שם ובשאר מקומות שציינתי, ובתנחומא וישב סי׳ ה׳ אמרו אין את מוצא נאמן גדול מיוסף שהיה במצרים וכו׳ ולא נחשד על העריות וכו׳, ובתנחומא מ״ב וירא שם הדרש אמרה לו אנכי שלומי אמוני ישראל אני ששלמתי מנין לישראל שנאמר ושם בת אשר סרח (במדבר כ״ו מ״ו), ומשמע שהכונה שהשלימה את המנין בביאתם לארץ ולא בכניסתם למצרים, אולם באג״ב שם הלשון אני היא ששילמתי מנין של שבעים נפש שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו׳ שנתייחסו ששים ותשע׳ ואני השלמתי את המנין שנאמר ושם בת אשר סרח, וכהלשון כאן הוא במדרש קהלת (וע׳ במדרש זוטא צד 126), וכ״ה הגי׳ במדרש שמואל, ובפסיקתא צד פ״ז א׳ הדרש בשני כ״י אני השלמתי מנינן של ישראל ואני השלמתי נאמן לנאמן, ובמה״ג שם הועתק אמ׳ לה מן את אמרה לו וכו׳ אנכי השלמתי מניינן של ישראל במצרים ואני השלמתי נאמן לנאמן השלמתי יוסף למשה, ונראה שבתחלה לא היתה כונת הדרש אלא לאמור שסרח אמרה שהיא היתה כבר מן הבאים למצרים או מבאי הארץ, ותפסו לשון השלמה לפי שהדרש מוסב על מלת שלומי, ואח״כ השתמשו בדרש זה לתרץ את הקושיא שחסר אחד למנין שבעים, ופרשו שסרח השלימה את המנין פשוטו כמשמעו שהמנין היה חסר והיא השלימתו, ועל ידי כך צריכים לומר שנחשבת כשתים, כיון שהיא נמנה בשמה מפורש בין הששים ותשעה, ודרש אחר במס׳ כלה רבתי פ״ג שבעה נכנסו בחייהם לגן עדן אלו הם שרח דכתיב אנכי שלומי אמוני ישראל אני שהשלמתי מנין הנכנסים לגן עדן וכו׳: 1 ולי שאני אם וכו׳. דורש עיר ואם, עיר בישראל וגם אם היינו סרח בעצמה, וכ״ה במדרש שמואל שם מה את להמית עיר ולי (כצ״ל במקום ולא הכתוב שם) שאני אם בישראל למה תבלע נחלת ה׳, ובמדרש קהלת הלשון ואתה מבקש וכו׳ עיר זו אבל בית מעכה ולי שאני אם בישראל, ובמה״ג דרש זה הושמט, וכן ליתא במדרש זוטא שם, ובכי״ו הגי׳ ואת מבקש להאביד עיר ואם וכו׳ וכפשט המקרא, ובכלל הנוסח בכי״ו מכאן עד סוף הענין משונה הרבה מהנוסח בדפוסים עח״ג: 2 חלילה שתי פעמים וכו׳. אחת לדוד ואחת ליואב, ועוד לשון אחר אחת לדוד ואחת למלכותו (וכ״ה הלשון במד״ש חלילה ליואב וחלילה לדוד חלילה לדוד וחלילה למלכותו) אלא לא כן הדבר כי איש (כן הוספתי עפ״י כי״ת וכ״ה במד״ש) וכו׳ ודורש במלך בדוד כפל לשון, שהוא מלך ועוד שהוא דוד ת״ח, ור׳ יודן אמר כל המעיז פניו במלך וכו׳ ובמלך היינו הקב״ה (וכן נוסף בכי״ת במלך זה מלך מלכי המלכים הקב״ה וכו׳, ובמד״ש הלשון ר׳ עזריה בשם ר׳ יהודה ברבי סימון ללמדך שכל מי שמעמיד וכו׳ בתלמידי חכמים על אחת כמה וכמה שהיה דוד מלך ישראל ותלמיד חכם אמר ר׳ יודן וכו׳ בשכינה שנאמר נשא ידו במלך בדוד במלך זה מלך מלכי המלכים הקב״ה ואחר כך בדוד זה דוד מלך ישראל), ובמה״ג הועתק ויאמר חלילה חלילה לי למה שתי פעמים אלא חלילה ליואב חלילה לדוד חלילה למלכותו לא כן הדבר כי איש וכו׳ במלך בדוד מהוא במלך בדוד אם במלך למה בדוד ואם בדוד למה במלך אמ׳ ר׳ יהודה (יודה) ביר׳ סימון ללמדך שכל המעמיד פנים במלך כאלו העמיד פנים בשכינה לכך נאמר במלך זה מלך מלכי המלכים ב״ה ואחר כך בדוד, ובמדרש קהלת שם הנוסח יותר נכון, חלילה ליואב חלילה לדוד חלילה למלכותו אלא לא כן הדבר כי איש וכו׳ אמר ר׳ עזריה ור׳ יונתן בר׳ חגי בשם ר׳ יצחק בר מריון ללמדך שכל המעיז פניו בתלמידי חכמים וגדול הדור כאילו מעיז פניו במלך על אחת כמה וכמה דוד שהוא מלך וחכם וגדול הדור א״ר יודן כל המעיז וכו׳ בשכינה דכתיב נשא ידו במלך בדוד במלך זה מלך מלכי המלכים הקב״ה ואחר כך בדוד זה דוד מלך ישראל, ובמדרש זוטא שם הגי׳ חלילה חלילה לדוד חלילה למלכותו אלא וכו׳ אם במלך למה בדוד אלא ללמדך שכל הנוגע בתלמיד חכם כאלו נוגע בשכינה על אחת כמה וכמה שהוא מלך ותלמיד חכם, ובכי״ו כל הדרש נעדר עח״נ: 7 מנא ידעה וכו׳. מאין ידעה שאנשי עירה יסכימו להכרית ראש שבע בן בכרי שהבטיחה הנה ראשו מושלך אליך, אלא אמרה כל מי שמחציף פניו במלכות בית דוד נגזר עליו משמים

מלעיל, מיד ותבא האשה אל כל העם בחכמתה (שם שם כב) אמרה להון לית אתון ידעין מילי דדוד, הידא אומה קמת בהון, הידא מלכותא קמת בהון, אמרון לה ומהו בעי, אמרה להון אלף גוברין, ולא טב אלף גוברין מלמחרבה מדינתכון, אמרון לה כל חד וחד ליהב לפום מה דאית ליה, אמרה להון דלמא אגב פיוסא שביק ציבחר, עבדא נפשה כמא דאזלא מפייסא והדרא מאלף לחמש מאין, למאה, לעשרה, לחד והוא אכסנאי ומנו שבע בן בכרי, מיד ויכרתו את ראשו: תני סיעה של בני אדם שאמרו להם גוים, תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו אנו הורגים אתכם, יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל, ואם יחדוהו להן כשבע בן בכרי נותנין ואל יהרגו כולם, אמר רבי יהודה בד״א בזמן שהוא מבפנים והן מבחוץ, אבל הוא מבפנים והן מבפנים, הואיל והוא נהרג והן נהרגים, יתנו להם ואל יהרגו כולם, כגון שהוא אומר ותבוא האשה אל כל העם, [אמרה להם] הואיל והוא נהרג ואתם נהרגים תנוהו להם ואל תהרגו כולכם, רבי שמעון אומר [כך אמרה להם] כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה, עולה בן קושר תבעתיה מלכותא, קם וערק לגבי ר׳ יהושע בן לוי ללוד, שדר

5 תוספתא תרומות פ״ז כ׳: 11 ירושלמי תרומות פ״ח מ״ו ג׳:

1 מלין דדויד ת | 2 ומה הוא ת | גברין.. גברין מלמחרב ת | 3* לה ת] ליה ד | מה ל׳ ת | 4 ומפייסא ת | מאין] מאון ת | 5 לעסרא ת | 6 הורגים] הרגי׳ ד1 | כולן ת | 7 ייהרגו ת | 8 אבל הוא מבחוץ ת | והם ת | 9 ייהרגו ת | העם בחכמתה ת | * אמרה להם] ל׳ דת | 10 להן ואל תיהרגו ת | * אומר — להם ת] אמר ד | 11 עולא ת | * קושר ד1ת] קישר ד | * מלכותא ת] מלכתא ד | יהושוע ת |

שירים ראשו מגופו. מיד ותבא וכו׳. אמרה להם אין אתם יודעים עניני דוד [ועניני יואב. כן יש להוסיף. ובמדרש שמואל הגי׳ ומה היתה חכמתה דאמרת להון לית אתון שמיעין ביואב לית אתון שמיעין בדוד. ובמה״ג ומה היתה חכמתה אמרה להון לא שמעתון בדוד לא שמעתון ביואב], איזו אומה קמה נגדם, איזו מלכות קמה נגדם. אמרו לה ומה הוא חפץ, אמרה להם אלף איש ולא טוב הוא לתת לו אלף איש מלהחריב מדינתכם, אמרו לה כל אחד ואחד יתן לפי מה שיש לו, אמרה להם אולי ינוח מעט (מן הסכום שתבע) על ידי פיוס, עשתה עצמה כמו שהולכת לפייס (אותו) וחזרה (ואמרה שהניח) מאלף איש לחמש מאות, ואח״כ אמרה שפייסה אותו ומסכים למאה, ואח״כ לעשרה, ואח״כ לאחד והוא אכסנאי (ולא בן עירם) ומי הוא שבע בן בכרי וכו׳. ומלעיל הוא כמו מלמעלה, וכן הוא במדרש קהלת י׳ י״א ואין הארי טורף אלא אם כן נלחש לו מלמעלה ואין המלכות מתגרה בבני אדם אלא א״כ נלחש לה מלעיל, ולכתיבת ציבחר בריו״ש ע׳ לעיל צד 369 ובמ״י שם, והגי׳ כאן למאה לעשרה לחד היא קיצור לשון, וע׳ גי׳ כי״ו בח״נ, ובמדרש שמואל וכן במה״ג הגי׳ משונה ע״ש, ושם מסיים ג״כ כעין הסיום בכי״ו אי טב קרתא הוא אנן יהבין יתיה ליה אמרה להון אכסנאי הוא ושבע בן בכרי שמו מיד וכו׳. ובמדרש קהלת הלשון אמרה ליה מנן את ידעיה אמר לה כל המחציף פניו במלכי בית דוד מתחייב הוא מלעיל מיד ותבא וכו׳ אמרה לון לית אתון שמעין ביואב ולית אתון שמעין בדוד וכו׳ אמרה לון אלף דגוברין אמרין לה כל בר נש יהיב לפום מה דאית ליה אמרה לון אנא אזלא ומפייסא ליה דילמא דהוא פחית עבדא גרמה אזלה ואתיא אמרה לון חמש מאון הוא בעי אמרין לה כל בר נש ובר נש יהיב לפום מה דאית ליה אמרה לון אנא אזלא ומחטא ליה דילמא דהוא פחית מנהון עבדא נפשה היא אזלא והדרא אמרה לון חד גבר הוא בעי והדא אכסניא אמרין לה אן הוא טב קרתא ניהביה ניהליה אמר[ה] לון שבע בן בכרי שמו מיד וכו׳, ובתנחומא מ״ב וירא שם הדרש בסגנון אחר, הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה וכך היתה בטוחה בעצמה שהיא נותנה ראשו ליואב אלא ראה מה עשתה ותבא וכו׳ מהו בחכמתה אלא אמרה להם היו יודעים כי יואב וכל ישראל עומדים בחוץ להרוג אותנו וכו׳ אמרו לה למה אמרה להם מאה בני אדם הוא מבקש ליטול וילך אמרו לה יטול מאתים אמרה להם אינו מבקש אלא חמשים איש אמרו לה יטול מאה וכו׳ (ובאג״ב שם הנוסח מאה בני אדם מן העיר מבקש אמרו לה יטול אמרה להן אינו מבקש אלא חמשים הרי יפה ויטול חמשים וכו׳) אמרה להם אינו מבקש אלא אחד שבע בן בכרי שמו וכו׳ ראה חכמתה של אשה זו כשם שבא אברהם בחכמה לפני הקב״ה בא מחמשים למ׳ ומן מ׳ לל׳ וכו׳ אף זו כך וכו׳: 5 תני סיעה וכו׳. מכאן עד סוף הפרשה לא נמצא בכי״ו ולא הועתק במה״ג, ונוסף כנראה עפ״י התוספתא והירושלמי וויקרא רבה, לפי שמדבר בענין שבע בן בכרי: 8 בד״א בזמן וכו׳. ר׳ יהודה חולק את״ק ואומר שאפילו ביחדו להם אחד יהרגו כולם, אם האחד הוא מבפנים ויש תקוה שיוצל, והם מבחוץ ונתונים בידי הנכרים, אבל אם כולם מבפנים ואין תקוה להצלה (דאם לא כן בודאי לא ימסרו אחד) נותנים האחד ולא יהרגו וכמו שהיה בשבע בן בכרי, ור׳ שמעון סובר שבשבע בן בכרי טעם אחר היה שהיה מורד במלכות וחייב מיתה, אבל אם אינו מורד במלכות אפילו יחדו להם אחד וכולם מבפנים יהרגו כולם ואל יתנו, וכדעת ר״ש נמסר בירושלמי תרומות שם בשם ריש לקיש, ור׳ יוחנן חולק ע״ש, והוספתי עפ״י כי״ת אמרה להם עח״נ, וכ״ה הלשון בתוספתא שם, וכמו שפירשתי מבואר ברש״י סנהדרין ע״ב ב׳ ד״ה יצא ראשו וכו׳ ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי וכו׳ התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפסנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצל אעפ״י שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא, וכן ברד״ק לש״ב כ׳ כ״ב מובא אמר ר׳ יהודה אימתי בזמן שהוא מבפנים והן מבחוץ כמו שעשו בני יהודה בשמשון (ע׳ שופטים ט״ו י״ג) פי׳ שהיה יכול להמלט שמשון שהיה מבפנים בסלע לפיכך לא נתנוהו להם אלא מדעתו אבל וכו׳ אמרה להם הואיל וכו׳ ר׳ שמעון אומר כך אמרה להם וכו׳, ומביא עוד נ״א ר״ש אומר והוא שנתחייב מיתה כשבע בן בכרי (וזה הוא לשון ר׳ שמעון בן לקיש בירושלמי שם), וע׳ עוד פירושים וטעמים אחרים במ״כ וביפ״ת, ואינם נראים: 11 עולה בן קושר וכו׳. המלכות תבעה אותו לדונו, קם וברח אצל ריב״ל ללוד ושלחו אחריו שלוחים, הלך ריב״ל לעולא ופיים אותו בדברים שימסור את עצמו למלכות כדי שלא יענש הצבור על ידו, התפיים ומסר אותו לשלוחים, ואליהו היה רגיל לדבר עם ריב״ל, וכיון שעשה ריב״ל כן לא בא אצלו, צם ריב״ל שלשים יום ונראה לו אליהו שוב, א״ל ריב״ל מה טעם איתפגר מר, לאמור היית בטל ולא באת אצלי, א״ל וכי אתחבר עם מוסרים, א״ל ריב״ל ולא מתניתא (ברייתא) הוא וכו׳ שביתדוהו נותנים ואל

פרדיסקי בתריה, איטפל ליה רבי יהושע בן לוי ופייסיה, ואמר ליה מוטב דלקטול ההוא גברא ולא ליענשו ציבורא על ידיה, איפייס ליה ויהביה ניהליהו, הוה קא משתעי אליהו בהדיה, כיון דעבד הכי לא אתא לגביה, צם עלוי תלתין יומי ואתחזי ליה, אמר ליה מאי טעמא אפגר מר, אמר ליה וכי חבר אני למוסרות, אמר ליה ולא מתניתא היא סיעה של בני אדם וכו', אמ' וכי משנת חסידים היא, מבעי להאי מלתא מתעבדא על ידי אחריני ולא על ידך: תני בשעה שעלה נבוכד נצר לכבוש את יהויקים עלה וישב בדפני של אנטוכיא, ירדה סנהדרי גדולה לקראתו, אמרו לו הגיע לו זמנו של בית הזה ליחרב, אמר להם לאו, אלא יהויקים מלך יהודה מרד בי, תנו אותו לי ואני אלך, אזלון ואמרין ליהויקים, נבוכד נצר בעי לך, אמר להו וכך עושים, דוחים נפש מפני נפש, לא כן כתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו (דברים כג טז), אמרו לו לא כך עשה זקינך לשבע בן בכרי הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה, כיון שלא שמע מהן עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו וכוליה:]

פרשה צה

א מו כח) ואת יהודה שלח לפניו וגו' זהו שא' הכת' זאב וטלה ירעו כאחד (ישעיה סה כה) בוא וראה שכל מה שהכה הקב"ה בעולם הזה הוא מרפא אותו לעתיד לבוא, העיורים מתרפאים

5 ויקרא רבה פי"ט סי' ו': 8 ע' אהלות פ"ז מ"ו: ‖ 11 תנחומא מ"ב ויגש סי' ט' ותנחומא סי' ח': 12 ילקוט שמואל א' כ' ק"מ, וע' תנחומא מ"ב מצורע סי' ז' ותנחומא שם סי' ב':

1 כרדיסקי ד[1], פרדסתקי ת | יהושוע ת | ליה ל' ת | דליקטיל ת | 2 ליה ל' ת | ניהלהו ת | קא] קם ת | 3 עלוי — יומי] תלתין יומי עלוי ת | מאי] מה ת | ליה] לו ת | 4 למוסורות ת | וכו'] שאמרו להם גוים כדלעיל ת | אמ'] ~ ליה ת | 5 אוחריני ת | ידיך ת | 6 * אמרו ת] אמ' ד[1], אמר ד | הגיע לו] הגיע ת | 7 להן ת | ליהויקים ת | ואמרון ת | 8 להו] להם ת | דוחין ת | כת' ת | 9 עשתה זקינתך ת | 10 החומה] החלון ד[1] | מהן] להן ת | * וכוליה ד[1]] ופיליה דת ‖ 11 לפניו ל' פ | וגו'] אל יוסף אכת, ל' דפג | זהו — הכת'] זהו (זה כ) .. הכתו' א[1]כ, זש"ה פא[2], כתיב ד, כת' ת | וטלא פ | כאחד] אג, ~ ואריה כבקר יאכל תבן דפכת | 12 בא י | שכל] אג, כל דפכתי | מה] מי א | שהכה] שברא א[2] (והוגה בגליון) | הוא מרפא] ג, מרפא הוא א[1]א[02], מרפא דפא[2]כתי | אותו] פכת, אותן ד, אותם ג, ל' אי | לעתיד לבוא] לעולם הבא אי, ל' ג | העורים דגכתי, העורין פ, העוירים ד[1] (העיורים — לשון אלם] העורים והחרשים (החרשים [והעורים א[02]] והפסחין א[2]) מתרפאין שנאמר אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה א) | מתרפאים] תי, ~ין דפכ |

יהרגו וכל שכן כאן שמדעתו מסרתי אותו, אמר אליהו וכי משנת חסידים היא בתמיה, דבר כזה צריך להעשות על ידי אחרים ולא על ידך, ואעפ"י שמותר מצד הדין היה לך להפרש מזה, והגהתי עולה בן קושר וכמו שהוא בדפ"ר וכי"ת, ונראה שנקרא בן קושר על שהיה קושר קשר על המלכות, ופרדיסקי הם שלוחים לפי הענין, וע' במוסף הערוך (בעה"ש) ע' פרדיסקי, ואפגר כמו בכתובות קי"א ב' איפגר תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי איפגרת, ובירושלמי שם הלשון עולא בר קושב (ובכ"י רומי קושר, ע' שרידי הירושלמי צד 366) תבעתיה מלכותא ערק ואזל ליה ללוד גבי ר' יושוע בן לוי אתון ואקפון מדינתא אמרו להן אין לית אתון יהבין ליה לן אנן מחרבין מדינתא סלק גבי ר' יהושע בן לוי ופייסיה ויהביה לון והוה אליהו זכור לטוב יליף מיתגלי עלוי ולא איתגלי וצם כמה צומין ואיתגלי עלוי א"ל ולמסורות אני נגלה א"ל ולא משנה עשיתי, א"ל וזו משנת החסידים, וע' בטורי זהב יו"ד סי' קנ"ז סק"ז, וע' גם הגי' בילקוט שמואל ר' קנ"ב ובאצו"יר שם צד 69, ועל התחברותו של אליהו עם ריב"ל ע' לעיל צד 328 ואגה"א ח"א צד 187 והלאה, וע' עוד גרץ, קורות היהודים ח"ד צד 273: 6 בדפני של אנטוכיא. היא עיר (מגרש) סמוך לאנטוכיא שבסוריא, וע' בעה"ש ע' אנטוכי וע' דפני, וסנהדרין שאלו את נבוכדנצר אם כבר הגיע הזמן שיחרב הבית המקדש, ואמר להם לא וכו' הלכו ואמרו ליהויקים נבוכדנצר מבקש אותך, אמר להם יהויקים וכי עושים כך, הדוחים נפש מפני נפש (וכמו שנשנה באהלות שם שאין דוחים נפש מפני נפש), ולא כתוב שאסור אפילו להסגיר עבד אל אדוניו, וכל שכן שאסור למסור אדם להריגה כדי להציל נפשות אחרות, אמרו לו סנהדרין לא כך עשה זקינך דוד לשבע וכו', כיון שלא שמע להן (כ"ה הגי' הנכונה בכי"ת וכ"ה בוי"ר שם וכן מגיה במ"כ) עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו מן החומה, והגהתי וכוליה וכמו שהוא בדפ"ר, והכונה שהמאמר קטוע והסופר סמך על הויקרא רבה ושם הוא המשך המאמר וכיצד שלשלוהו וכו', ובד"ו וכי"ת הגי' משובשת ופיליה, ונדחקו המפרשים לפרשה (ויש למחוק כל הערך פיל בעמת"ל ח"ד צד 36), וע' גם הלשון בוי"ר שם ובירוש' שקלים פ"ו נ' א', ולכתיבת נבוכד נצר בשתי תיבות ע' במ"י לעיל צד 789:

פרשה צה. בדפ"ר נסמן פצ"ג, ובכי"א א' פרשת צ"ב, ובמקרא כאן פרשה סתומה, והנה הפרשיות מכאן עד סוף הספר בכי"ל וברוב הכ"י אינן מעיקר הב"ר ונובעות ברובן מן התנחומא, ופרשה צ"ה וצ"ו (עד השיטה החדשה) נמצאות גם בדפוסים, אולם בכי"ו תמורתן שלש פרשיות אחרות, והשיטה חדשה לברכת יעקב בכ"י ליתא בדפוסים ובכי"ו ובכי"ת, ותחתיה שם מדרש אחר (מפצ"ז בדפוסים ופצ"ח בכי"ו עד סוף הספר), ונוסחת הכי"ו היא הנוסחא העיקרית, וע' במ"י לעיל צד 885, ואדפים בתחלה הפרשיות כמו שהן בכי"ל ובשאר הכ"י, ואח"כ שלש הפרשיות שבכי"ו, ואחריהן המדרש שבדפוסים וכי"ו וכי"ת (מפצ"ז והלאה), ובכי"פ כתוב בראש פצ"ה בגליון הוספה: 11 זהו שא' הכתוב וכו'. כל סימן זה לקוח מתנחומא ויגש ע"ש הלשון, ומקצתו נמצא גם בתנחומא מצורע שם, וזה לשונו במ"ב, כל בעלי מומין מתרפאין לעולם הבא וכו' בני אדם

שנ' אז תפקחנה עיני עורים (שם לה ה), הפסחין מתרפאין שנ' אז ידלג כאיל פסח (שם שם ו), האילמים מתרפאים שנ' ותרון לשון אלם (שם שם), הכל מתרפאין אלא כשם שאדם הולך כך הוא בא חי, הולך עוור ובא עיור, הולך חרש ובא חרש, הולך אלם ובא אלם, הולך פסח ובא פסח, כשם שהוא הולך לבוש כך הוא בא לבוש שנ' תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש (איוב לח יד), וממי את למד משמואל הרמתי, כשהעלה אותו שאול מהו א' לאשה מה תארו ותאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל (ש"א כח יד), שכך היה לבוש שנ' ומעיל קטן תעשה לו אמו (שם ב יט), ולמה כשם שאדם הולך כך הוא בא, שלא יאמרו רשעי עולם משמתו רפא אותן הקב"ה ואחר כך הביאן, דומה שאין אלו אותן אלא אחרים הן, הקב"ה אמ' אם כן יעמדו כשם שהלכו ואחר כך אני מרפא אותן, למה לפני לא נוצר אל וגו' (ישעיה מג י), ואחרכך אף החיות מתרפאות שנ' זאב וטלה ירעו כאחד הכל מתרפאין, ומי שהביא המכה על הכל אינו מתרפא שנ' ונחש 60b

2 ע' פסחים ס"ח א' וסנהדרין צ"א ב' ואותיות דרע"ק אות א': 4 ע' ירושלמי כלאים פ"ט ל"ב ב', כתובות פי"ב ל"ה א', מדרש קהלת ה' י', תנחומא ע"ב אמור סי' ד' ותנחומא שם סי' ב', מדרש שמואל פ"ו סי' ב', שמחות פט"ע, כתובות קי"א ב', סנהדרין צ' ב', פדר"א פל"ג: 6 ע' תנחומא אמור שם, ויקרא רבה פכ"ו סי' ז' ומדרש שמואל פכ"ד סי' ה' ופדר"א שם: 10 אגדת בראשית פע"פ (ע"מ) סי' ה', לעיל לד 186 וש"נ:

1 שני' ל' ג | אז ל' כ | * עורים דפכתי] עיורים לג, עוורים ד1 | הפסחים י, והפסחים דת, והפסחחים כ, וכן הפסחים פ | מתרפאים ת, ל' פ | * כאיל דפגכתי] כאייל ל | 2 * האילמים — אלם] האלמים.. אלם גי, האילמים מתרפ'.. אילם ל, ותרון לשון אלם דת, והאלמים מתרפאים.. אלם והחרשים שני' ואזני חרשים תפתחנה כ, וכן האלמים ותרון לשון אלם וכן החרשים ואזני חרשים תפתחנה פ | הכל מתרפאין] אב, .. מתרפאים ג, ל' דפתי | אלא] אבל פאכ, ל' י | כשם שאדם] כשם שהאדם דת, וכשם שאדם י, כשאדם אג, אדם כדרך שהוא פכ | הולך] בא כ | כך] כן א, ל' פכ | 3 בא] הולך כ | חי ל' | (הולך עוור — ובא פסח] עור הולך עור בא חרש הולך חרש בא אלם הולך אלם בא פסח. הולך פסח בא י1) | עוור] ת, עיור גב, עור דפא | בא גת | עיור] גכ, עוור ת, עור דפא | הולך] פא2ג, ל' דא1כת | בא גת | הולך] ג, ל' דפאכת | אלם] פסח א | בא ג | אלם] פסח א | הולך פסח — פסח] ג, פסח ובא פסח פכ, אלם ובא אלם א, ל' דת | 4 כשם — הולך] כשם שהולך ג, כשם שהוא בא י1, כשם שהוא א2, הולך פ | כך הוא] כך א1י, ל' פת | ובא פ, הולך י1 | שני' — לבוש] פאבי, תתהפך.. חותם וגו' ג, ל' דת | 5 וממי] גבי, ממי דאת, ל' פ | אתה ת | הרמתי] הנביא י, ל' דפאגבת | כשהעלה] אג, שכשהעלה פכ, שראה דת (כשהעלה — שני'] דכתיב והוא עוטה מעיל וכתיב י) | מהו אמ' ג, מה הוא אומר דת, מה אומר א1, אמ' פא2כ | ומה ת | ** תארו] תאורו ל | ** ותאמר] ויאמר ל | 6 * עולה פא1גכ] ל' לדא2ת | שכך] שבה פכ | לו אמו] ~ וג' ג, הוא המעיל בו גדל בו נקבר בו עולה (עלה כ) פכ, ל' ת | 7 כשם] כמו א, כדרך פכ | שאדם] פאגכי, שהאדם דת | כך] כן א | כדי שלא גי | רשעי עולם] פא1גכי, ל' דת | משמתו] גי, משמת פכ, משמים א, כשהם (כשהן ת) חיים לא ריפאן משמתו דת | * רפא אותן] רפה אותן ל, רפא אותם י1, [ריפא ג0] אתם ג, רפא (ריפא א2, בורא א1) אותו פאכ, ריפאן ד, ריפאם ת | 8 הקב"ה] הק' ג, ל' ת | ואחר — הביאן ל' י | כך ל' פ | הביאם ת, הביאו כ, הוא מביאו א | דומין ג | שאין אלו] אכי, שאין אילו פג, שאינן דת | * אותן דת] אתן ל, אותם פא01א2גכי, אתם א1 | אלא] פאגכי, ~ אלו דת | הן] א2ג, הם דפא1כתי | אמר הקב"ה דפאכתי, א' הק' ג | אם כן] אם אינו כן א1, אם אינן הן א2, ל' פכי | כשם] פא1ג, כמו דא2כתי | שהלכו] שבאו י | 9 * ואחר כך דפכת] ואח"כ א2, אחר כך ג, כך ל, ל' א1 | ואני א1 | אותם א1ג | וגו'] ג, ואחרי לא יהיה א, ל' דפכת | * ואחרכך אף ג] ואחרכך ל, ואף פאכ, ואני מרפא אותן ואף דת | הבהמות והחיות א1 | 10 שני' ל' א1 | וטלא פ | * מתרפאין פאגכ] מתרפאים דת, מתרפות ל | ומי] פאגכ, מי דת | ** שהביא] שמביא ל | המכה] ג, מכה דפאכת | אין ג | שני'] אג, אלא דפכת |

מתרפאין שנאמר אז ידלג כאיל פסח וגו' אז תפקחנה עיני עורים וגו' ובחיה ובהמה כתיב זאב וטלה ירעו כאחד אבל הנחש אין לו רפואה וכו': 2 כשם שאדם הולך וכו'. בסנהדרין צ"א ב' רמי ריש לקיש כתיב בם עור ופסח הרה ויולדת יחדיו וכתיב אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם וכו' הא כיצד עומדין במומן ומתרפאין, ורבא הקשה שם כתיב אני אמית ואחיה וכתיב מחצתי ואני ארפא אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא, וע' בפסחים שם, והדרש שאדם בא לבוש כמו שהלך נשנה בירושלמי שם בשם ר' נתן, תני בשם ר' נתן כסות היורדת עם אדם לשאול היא באה עמו מה טעמא תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש (ורבי אמר שם לא כמה דבר אינש אזל הוא אתי, וע' בגי' הדפוסים לקמן פ"ק סי' ב' ופצ"ו סי' ה'), וכ"ה בשאר מקומות שציינתי, ובסנהדרין צ' ב' דורש ר"מ שצדיקים עומדים בלבושיהן ק"ו מחטה ומה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברים בלבושיהן עאכ"ו, וע' בכתובות שם ובתוס' שם, ובפדר"א שם איתא ר' אליעזר אומר כל המתים עומדי' בתחיית המתים ועולין בלבושיהן ממי את למד מזרע הארץ ק"ו מחטה וכו' ועוד ממי אתה למד משמואל הנביא שעלה עוטה מעיל שנאמר ותאמר וכו', ובתנחומא אמור שם הדרש איש זקן עולה והוא עוטה מעיל ולהלן הוא אומר ומעיל קטן תעשה לו אמו תנא המעיל בו גדל בו נקבר בו עלה (וכן נוסף כאן בכי"פ וכי"כ עח"ג), וע' גם בויק"ר שם: 8 ואח"כ הביאן. בתמיה, למה לא ריפא אותם כשהם חיים, דומה שאלו אחרים הם, ועל כן אמר הקב"ה יעמדו במומם ואחר כך ארפא אותם למה לפני לא נוצר וגו', ולפני זה כתוב (פסוק ח') הוציא עם עור ועינים יש וגו', ובדפוסים ובכי"ת נוסף בטעות ואני מרפא אותן ואינו מובן: 10 ומי שהביא המכה

עפר לחמו (שם סה כה) למה שהוא הוריד הכל לעפר, ד"א זאב וטלה זאב זה בנימן שנ' בנימן זאב יטרף (בראשית מט כז), וטלה אילו השבטים שנ' שה פזורה ישראל (ירמיה נ יז), ירעו כאחד אימתי כשירד בנימן עמהן, והיה יעקב א' להן לא ירד בני עמכם (בראשית מב לח), וכיון שהיגיעה השעה וירדו להן וירד בנימן עמהן היו ממצעין אותו ומשמרין אותו, וכן ביוסף הוא א' וישא עיניו וירא את בנימן אחיו (שם מג כט), אריה (ישעיה סה כה) זה יהודה שנ' גור אריה יהודה (בראשית מט ט), כבקר (ישעיה שם) זה יוסף שנ' בכור שורו הדר לו (דברים לג יז), נמצאו אוכלין כאחד שנ' וישבו לפניו הבכור כבכרתו וגו' וישא משאת (בראשית מג לג), ואריה כבקר יאכל תבן (ישעיה שם) לפיכך ואת יהודה שלח:

ב [דבר אחר ואת יהודה שלח] אמ' הכת' וסרה קנאת אפרים (ישעיה יא יג) ולפי שהיה יעקב אבינו סבור שיהודה הרג את יוסף בשעה שהביא את הכתנת שנ' ויכירה ויאמר כתנת בני

1 תנחומא מ"ב ותנחומא ויגש שם, ילקוט ויגש ר' קנ"ב, ישעיה ר' שס"ט (תק"ט), וע' אגדת בראשית שם סי' ו': 9 תנחומא מ"ב סי' י' ותנחומא סי' ט', וע' תנחומא שם סי' ד': 10 ע' לעיל צד 1024:

1 שהוריד פב, לפי שהוא הוריד ת | הכל] פאכת, לכל ג, הבריו' ד | וטלה] ~ וגו' כ, ירעו כאחד תי, ל' א[2]ג | זאב ל' א[2]ג | בנימן] פגבי, בנימין דאתי[1] (ישעיה) | שנ' — יטרף] פגבי, שני' (דכת' ת, דכתיב י) בנימין (בנימן י) זאב יטרף אתי (שם), ל' ד | 2 טלה י | אילו] ג, אלו דפאכתי | שנ'] דכת' ת, דכתיב י (שם) | ישראל — כאחד ל' י[1] | 3 אמתי גכ | כשירד] כשיבא י | בנימן] פא[2]גבי (שם), בנימין דא'תי | עמהן] פ, עמה' י[1], עמהם דאגכתי (שם) | ** והיה] ויהא ל (והיה — בנימן אחיו ל' י (שם)) | אומר להם | בני] עמכם ל, בני י | * עמכם י | עימכם דפאגכת] עימכם ל, בני י | כיון כ | 4 שהגיעה דא'גת, שהגיע פכ, ל' י | השעה] פא'גכת, שעה ד, ל' י | וירדו — עמהן] וירדו להם.. עמהם ג, וירד (ירד א) עמהם (עמהן א[2]כ) דפאכת, שירד עמה' י[1] | ממצעין] פגכ, ־ים דת, מצניעין י, משמרין א | ** אותו] אתו ל | ומשמרין] פכי, ומשמר' ג, והיו משמרים דת, וממצעין א | אותו ל' י[1] | ביוסף — א'] ביוסף אומ' ת, יוסף אוֹ' ג, יוסף אומר להם דאי, אומר להם יוסף פכ | וישא ל' פכי (וישא — אחיו] וירא יוסף אתם את בנימין א) | 5 עיניו] את ~ דגת, ל' פכי | בנימן אחיו] בנימין אחיו בן אמו י, בנימן אחיו בן אמו וג' ג, בנימן אחיו וגו' כ, בנימן וגו' פ, בנימין דת | ואריה פאכ | שנ'] פאגכתי, ל' די (שם) | יהודה ל' כ | 6 * כבקר דפאכת] בבוקר י[1], ככקר יאכל תבן גי (שם), בבקר יאכל עד ל | ◻ שנ'] ל' ד | הדר לו ל' פ | יאכל תבן נמצאו פכ | אוכלין] ג, אוכלים די, אוכלין כלם פ, כלם (כלן א[2]) אוכלין (־ים א[1]) אכ, יושבים כאחת ואוכלים ת | 7 כאחד] אגי, כאחת דפכת | ◻ שנ'] ל' ד | הבכור—וגו'] הבכור כבכורתו וגו' כ, הבכור כבכורתו אי, הבכור פ, לאכל וג' ג, ל' דת | וישא משאת] א[1], וישא משאות דא[2], וישא משאת וגו' ג, וישתו וישכרו עמו ת, ל' פכ | ואריה] ג, הוי ~ דכת, הרי אריה א (ואריה — תבן ל' פ) | 8 לפי כך ת | שלח] פ, ~ לפניו דכש, לפניו אל יוסף את, לפניו אל יוסף וג' ג | 9 * דבר — שלח כ] ד"א ואת יהודה פ, ל' לדאגת | אמ' הכת'] גת, אמ' הכתוב דא, זש"ה פ, זה שאמ' הכתו' כ | אפרים וג' ג | ולפי] ג, לפי דאת (ולפי — הכתנת] שהיה חושד אבינו יעקב (יעקב אבינו כ) על יוסף ליהודה כשהביא לו לפניו הכתנת (שהביא לו הכתונת כ) שמא הוא הרגו פכ) | שהיה יעקב] שיעקב א | 10 סבר א[2] | שהביא] א[2]ג, שהביא לו ת, שהביאו לו דא[1] | הכתנת] א[2], הכתונת דא'גת | ויכירה — בני ל' פאכ | כתונת דגת |

וכו'. זה הנחש, אינו מתרפא לפי שהוא הוריד הכל לעפר, שעל ידו נקנסה מיתה על הכל, לפיכך ונחש עפר לחמו, וכן דרש ר' לוי לעיל צד 186 לעתיד לבוא הכל מתרפאין חוץ מנחש וכו' ונחש עפר לחמו, וע' במ"י שם, ובאג"ב שם הלשון, ד"א ואת יהודה זש"ה זאב וטלה ירעו כאחד וגו' בעולם הזה הזאב רודף אחר הטלה ארי אחר השור לעתיד לבוא הכל מתרפאין ונחש אינו מתרפא אלא ונחש עפר לחמו ולמה מפני שהחזיר את הכל לעפר וכו' לפיכך אין לו רפואה לעולם אלא ועפר תאכל ואף לעתיד לבוא ונחש עפר לחמו וכו': 3 כשירד בנימן עמהן וכו'. נראה פירושו אימתי כבר רעו כאחד כאשר ירד בנימן עמהן, ואח"כ הוא מפרש שבתחלה לא רצה יעקב שירד בנימן עמם לפי שירא, אבל כשהגיעה השעה היו השבטים הולכים עם בנימין ומשמרים אותו, וכן יהיה לעתיד לבוא כאשר תגיע השעה ירעה זאב עם טלה כאחד, והלשון והיה יעקב א' הוא כמו שהיה יעקב א' (וי"ו במקום שי"ן כמו בהרבה מקומות), ובמ"כ פי' כשירד כלומר כשצוה עליהם יוסף שירד בנימן עמהם, ודחוק הוא, וכפירושי משמע בבחיי, זאב זה בנימן שנאמר בנימין וכו' ירעו כאחד שירד בנימן עמהם שיעקב היה אומר לא ירד בני עמכם כיון שהגיעה השעה וירד עמהם היו ממצעים אותו וכו', והמאמר וכן ביוסף הוא א' לא הובא שם, ונראה לפרשו שגם ביוסף נאמר שחיבב את בנימין (כמו השבטים שמיצעו אותו) וכהדרש בתנחומא מ"ב מקץ סי' י"ג וישא עיניו וכו' שמח שהיה דומה לאמו, וכן בהוספה לעיל צד 1126 כיון שראהו יוסף שמח שהיה דומה לאמו וע"ש בח"נ ובמ"י (צד 1125), ובתנחומא הלשון וכן יוסף וישא (את) עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו וגו', ובחי' הרד"ל מגיה וכן ביוסף אומר וירא יוסף אתם את בנימן (בראשית מ"ג ט"ז), ומפרש ומדכתיב אתם מביא שהיו ממצעין אותו ביניהם לשמרו, וגי' זו היא גם בכי"א א' וב' עח"נ, וע' גם במ"כ, ובאג"ב שם הדרש ד"א זאב וטלה משעה שנמכר יוסף לא יצא בנימין שנמשל כזאב עם השבטים שנמשלו כטלה שנאמר שה פזורה ישראל שנאמר לא ירד בני עמכם וגו' וכיון שנתודע יוסף ירד עמהם שנאמר וישא עיניו וירא את בנימין וגו' ואריה כבקר יאכל תבן בכור שורו הדר לו ונשתלח אריה אצל הבקר שנאמר ואת יהודה שלח וגו', וע' גם הלשון בתנחומא ובבחיי שם, ובפי' ב"ר מפ' ואריה כבקר יאכל תבן לפיכך ואת יהודה שלח לפניו לפי שהיה שלם עמו לפיכך שלחו: 10 בשעה שהביא את הכתנת. כ"ה הגי' הנכונה עח"נ (וכן מגיה בא"א), שיהודה הביא את הכתנת

חיה רעה אכלתהו (בראשית לז לג), ואין חיה רעה אלא אריה שנאמ' גור אריה יהודה (שם מט ט):

ג ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות מהו להורות, אמ' ר' נחמיה להתקין לו בית תלמוד שיהא מורה שם תורה, שיהו השבטים קורין בו את התורה, תדע לך שהוא כן כיון שהלך לו יוסף מאצלו היה יעקב יודע באי זה פרק פירש ממנו והיה משנה אותו, כיון שבאו אחי יוסף ואמרו עוד יוסף חי ויפג לבו כי לא האמין (בראשית מה כו), נזכר יעקב באי זה פרק פרש יוסף, אמ' יעקב בלבו יודע אני שבפרק עגלה ערופה פירש ממני יוסף, אמ' להם יתן לכם סימן באיזה פרק פרש ממני, ואני מאמין לכם, אף יוסף נזכר באי זה פרק פרש ממנו, מה עשה יוסף, נתן להם עגלות שני' ויתן להם יוסף עגלות (שם שם כא), ללמדך שבכל מקום שהיה הולך היה עוסק בתורה כשם

2 תנחומא מ"ב ויגש סי' י"ב ותנחומא סי' י"א, ילקוט כ' קנ"ג, ילקוט מכירי משלי י"ד י"ד: 6 לעיל לד 1174:

1 חייה ת | ◦אכלתהו] ל' ד | שנאמ' — יהודה] פא1גכ, שנא' גור אריה א2, ל' דת | 2 ד"א ואת דא1גתי (ואת — לפניו ל' פא2כ) | אל יוסף — מהו להורות] אל.. להורות וגו' מהו להורות מ, אל יוסף מהו להורות א1, אל יוסף לאמר להורות וג' מהו להורות ג, להורות מהו להורות ח, להורות לפניו גשנה (גושנה כ) מהו להורות פכ, להורות לפניו א2, ל' דתי | * אמ' ר' — בית תלמוד פחגי] א"ר.. התלמוד מ, אמ' ר'.. תלמודו כ, א"ר נחמיא להורו"ת להתקין.. תלמוד א2, אמ' ר' נחמיה להתקין בית תלמוד א1, אמ'.. להתקף (להתקין ל0) בו בית תלמיד ל, ר' חננא בריה דר' אחא ור' חנינא (חגינה ת) חד אמר להתקין לו בית דירה וחד אמר להתקין לו בית וועד (ועד ד1ת) דת | 3 שיהיה פכ, שהיה ג | * מורה שם הא2גימ] מורא שמים ושם ל, מורה בתורה שם א1, מורה תורה לשם פכ, מורה בו דברי דת | תורה ל' פא1גכ | שיהו] א2ג, שיהיו פחא01כ, ושיהו י, ושיהיו דת, שהיו א1מ | שבטים ג, ל' פכ | קורין — התורה] קורין בו תורה ג, הוגים תורה (בתורה א1, את התורה א2מ, שם תורה י) חאימ, הוגין השבטים תורה פכ, מלומדים בו ד, מלומדים ת | לך — כן] לך שכן הוא י, ל' פכ | שכיון פכ | לו ל' פכי | 4 ליוסף ג | יעקב יודע] ג, יודע יעקב אמ, אבינו יעקב ידע י1, אביו יודע פ, יודע אביו כ, יודע דת, יוסף יודע ח | * באי זה דהא2כ] באיזה פתי, באזה ג, באי זו ל, מאי זה א1, מאי מ | * פירש דפחאגכתמ] פרש י, שפירש ל | ממנו יוסף כ | והיה] ג, שהיה דפהאכתימ | אותו] לו פכ | אחי יוסף] אחיו פכי | * ואמרו פכמ] אמרו ל, ואמרו לו חאגי, אצלו ואמרו (אמרו ת) לו דת | 5 ויפג] לא היה מאמין שנ' ~ חי (ויפג — נתן להם עגלות] ולא האמין עד' שהזכירו סימן (לו סימן כ) פרק עגלה ערופה שמשנהו מיד האמין שנ' וירא את העגלות שנתן לאחיו יוסף סימן להם להזכיר לאביו פכ) | כי — האמין] כי לא האמין להם חאימ, כי.. להם שנ' כי לא האמין להם ג, ל' דת | נזכר] ונזכר י, סבר אמ | יעקב] חאגמ, ל' דת | * באי זה דא] באיזה גתימ, באי זו ל, באי ח | פרש] גי, פירש דחאתמ | יוסף] ממנו יוסף גמ, ממנו חאת, הימנו ד, ממנו שהיה משנה אותו י | אמ' יעקב] ג, ואמר יעקב אמ, ואמר דת (אמ' יעקב — יוסף] וכיון שבאו אחי יוסף ואמרו לו י, ל' ח) | 6 בלבו ל' ת | עגלות ש | ערופה ל' גש | ממנו א1מ | יוסף ל' אמ | יתן — סימן] א2, נתן לכם סימן א1ימ, יתן להם סימן ג, אם יתן סימן ח, אם אתם יודעים (יודעי' ד1, דיין ת) דת | באיזה] גתימ, באי זה דחא | פרש] י, פירש דחאגתמ | 7 ממני] חאגמ, הימני דת, ממנו י1 | ואני] חאגמ, אני דת (ואני — ממנו ל' י) | ואף ח | נזכר] חאגמ, היה יודע (יודיע ת) דת | באיזה גתמ | פירש | ממנו] חאגמ, הימנו ד, מאביו ת | יוסף] להם י, ל' אמ | 8 * יוסף ל0דפחאגכתמ] ל' לי | עגלות] א2י, ~ וגו' א1כמ, על פי פרעה דחת, על.. פרעה וג' ג, ל' פ | (ללמדך — היה] ולמדך שכל מה שהיה י1) | שהיה ל' פכ | הולך] חאגמ, שהולך פכ, יעקב יושב דת |

לאביו וכהדרש לעיל צד 1024 ע"ש ובמ"י (וע' גם צד 1043), והדרש קטוע כאן ומקורו בתנחומא שם, ומסיים שם במ"ב וכל אותן השנים שהיה יוסף חוץ מאביו היה דעתו של יעקב על יהודה מנין אתה למד מבנימן שאמר יהודה ליוסף כי עבדך ערב את הנער וכיון שנתן דעתו על בנימן ונתוודע יוסף נמצא יהודה נקי שנאמר וסרה קנאת אפרים וגו' לכך ואת יהודה שלח לפניו וגו', ופירושו שיעקב שלח את יהודה ליוסף שיתפייסו כיון שראה שאין ביניהם קנאה, ורמז בזה שגם לעתיד אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים, וכן נדרש באג"ב פע"ט (ע"ח) בסיום המאמר שהבאתי באות הקודם, ואריה כבקר יאכל תבן למה שאין עוד קנאה ביניהם שנאמר וסרה קנאת אפרים אף לעתיד לבוא כשיעמוד משוח המלחמה מן יוסף ומשיח בן דוד מן יהודה אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים: 2 להתקין לו בית תלמוד. כ"ה הגי' הנכונה, וכ"ה בתנחומא (שממנו נובע סי' זה), ובילקוט וכן בילקוט המכירי משלי הנדפס בס' הליקוטים לגרינהוט ח"ו הועתק מכאן ולא מתנחומא), וכן בפי' ב"ר גורס ומפ' להתקין לו בית תלמוד להורות דריש, ובדפוסים הגי' ר' חננא בריה דר' אחא ור' חנינא חד אמר וכו' עח"נ, וגי' זו נוספה מב"ר העיקרי וכמו שהוא בכי"ו בפצ"ה (לקמן) להורות לפניו ר' חננה בריה דר' אחא ור' חמא בי ר' חנינה וכו' ע"ש, ובר"י עה"ת הובא ומדרש אגדה לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, ובמדרש אגדה הוצ' רש"ב לתקן לו בית תלמוד שיהיה מורה בו בתורה ויהיו שם השבטים קוראים בתורה, וע' גם בת"י א' לפ' מ"ז כ"ז ובלק"ט ובשכל טוב צד 301: 3 תדע לך שהוא כן וכו'. שיעקב והשבטים למדו תורה עד שלא ניתנה שכיון וכו': 4 והיה משנה אותו. לפי גי' זו נראה לפרש שיעקב חזר ושנה פרק זה כדי שלא ישכחהו לסימן שיוסף פירש ממנו בעסקו בפרק זה, אולם בתנחומא מ"ב הגי' שהיה שונה אותו, ומשמע שפירושו שהיה לומד אותו (את הפרק), וכ"ה לפי גי' כי"פ וכי"כ שהיה משנה לו (לאמור ששנה ליוסף): 6 שבפרק עגלה ערופה פירש וכו'. בלק"ט מפ' הוא שאמרו כי בפרק עגלה ערופה היה מתעסק שהרי עגלה ערופה היתה באה על לא נודע מי הכהו וכן יוסף לא נודע

כה כו) ויעלו ממצרים ויבאו ארצה כנען וגו' ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וגו' ג [ויפג לבו כי לא האמין להם] תני ר' חייא מה טיבו שלבדאי הזה, אפילו דברים של אמת הוא א', אין מאמינין לו:

כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף וגו' וירא את העגלות וגו' אותן עגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו היתה עבודה זרה חקוקה עליהן, עמד יהודה ושרפן, לימוד הוא השבט הזה להיות שורף ע"ז, ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שאולה אמר להם אם האמין לכם הרי מוטב, ואם לאו

2 ילקוט ר' קנ"ב, אדר"נ נו"א פ"ל, וע' סנהדרין פ"ט ב': 4 ילק' שם:

1 ויעלו — וגו'] ויעלו.. ארצה כנען אל יעקב אביו ג, ויעלו.. כנען ו[1], ויעלו ממצרים וגו' ו, ויעלו ממצרים דת, ל' פחאב | עוד — חי] עוד יוסף פ, ל' ו | * וגו' — להם] וגו'.. האמין ח, ויפג.. להם ת, כי לא.. להם ש, ויפג לבו ד, וגו' לוג, ל' פאכי | 2 תני] תאני א[2], תנא פ, א' ח | חייא] אחי כ | מה] כך א[1]י | טיבו] עונשו חי | בדיי ו[0]ג | הזה] זה ש, ל' פאכי | שאפילו י | דברים — הוא א'] אומר (הוא או' וחגש) דברים של אמת דוחגש, דבר אמת ת, אומ' אמת פאכי | 3 מאמינין] וחאג, ־ים ד, ממאנין ש, שומעין (שומעי' י[1]) פכתי | לו] והת, אותו דאגש, ~ שנ' וידבר אליהם את כל דברי יוסף וכתי' ויפג לבו כי לא תאמין להם כ, שנ' וידבר אלהים את כל הדברים פ, ל' י | 4 * וידברו — וגו' א[1]ג] וידברו.. יוסף לוי, וידברו לו.. וגו' ח, ל' דפא[2]כת | וירא — וגו'] וירא את העגלות אשר שלח וגו' כ, וירא.. שלח יוסף ח, וירא.. העגלות דפא[2]ת, ל' וא[1]גי | אותן עגלות] אותן העגלות וג, ועגלות של פרעה היכן הם אלא אותן ח, עגלות (ועגלות י) ששלח פרעה היכן היו אלא עגלות (אותן עגלות י) תי | אשר שלח] ששלח דפוחאגכת, של י | 5 לשאת אותו] לשאת את יעקב ח, ל' פבי | היתה — עליהן] ג, היתה עבודה זרה (ע' ז' ד[1], ע"ז חא) .. עליהם דוחא, היה ע"ז.. עליהן ו[1], היתה חקוקה עליהם עבודה זרה (עליהן ע"ז כ) פכ, ע"ז היתה.. עליהם ת | ועמד י | ושרפם א[2] | * לימוד] לימד ל, למוד דפוחאכתי, למד ג | היה י | * השבט הזה פוחא[1]גכ] אותו השבט (שבט י) א[2]י, השבט לדת | 6 לשרוף פכ, לשרף א[2] | * ע"ז ל[0]חאתי] ע' ז' ד[1], עבודה זרה דוג, ~ דכ' ויעזבו שם את עצביהם ויאמר דוד וישרפום באש פכ, ל' ל | * ר' לוי — ואם לאו דוג] ר'.. בר שאול.. לאו ת, ר'.. בר שילא אמ' אמר להם יוסף אם מאמין הוא (מאמין כ) לכם מוטב ואם לאו פכ, ר'.. יוחנן (יונתן א[1]) בר שילא אמ' (אמ' אמר א[2]) להם אם מאמין לכם מוטב ואם לאו א, אמ' ר' לוי אמר להם יוסף אם יאמין לכם הרי מוטב ואם לאו ח, א"ל יוסף אם יאמין לכם מוטב ואם לאו י, ל' ל |

אל תרגזו בדרך אל תפסיעו וכו' ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה והכנסו חמה לעיר וע"ש, ובפי' ב"ר כ"י מל"א גורס ומפ' הכניסו חמה לעיר שתכנסו ללון מבעוד יום: 2 ויפג לבו כי לא האמין להם. כן השלמתי לפי שעל פסוק זה מוסב הדרש, וכן גורס ומפ' בפי' ב"ר כי לא האמין להם מה טיבו של בדאי זה אפילו הוא אומ' דברים של אמת אין ממאנין (כ"ה בדפ"ר, וצ"ל מאמינין) אותו כך לפי שבתחלה כזבו לו במעשה הכתנת לפיכך לא האמין להם (ובפי' ב"ר כ"י מל"א בהשמטות לקמן נמצא, מה טיבו של בדאי כזבן אפי' אומ' אמת פעמים אין מאמינין (ובכי"א פעמי' אמת אין נאמנין) לו לפי שבתחלה כזבו בו (לו) במעשה הכתונת), ובלק"ט הובא כי לא האמין להם תני ר' חייא כך עונשו של בדאי אפילו אומר דבר של אמת אין מאמינין אותו כך לפי שאמרו הכר נא הכתונת וכו' לא האמין להם, ובשכל טוב צד 288 תני' וכו' כך ענשו של בדאי אפילו בשעה שאומר אמת אין מאמינין לו, ובמדרש אגדה כך ענשו וכו' אפילו אומר אמת אין שומעין לו, ובאדר"נ שם המאמר ביתר ביאור ובשם ר' שמעון, וזה לשונו (צד מ"ה ב') ר' שמעון אומר כך עונש (עונשו, דרכו) של בדאי שאפילו דובר (אם אמר, אומר) אמת אין שומעין לו שכן מצינו בבניו של יעקב שכיזבו לאביהן בתחלה האמין להם שנאמר ויקחו את כתונת יוסף וכו' אבל באחרונה אף על פי שדברו אמת לפניו לא האמין להם וכו', ובסנהדרין שם הובא הפתגם כך עונשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו בהמשך אגדה אחרת, ונוסחת כי"ל ויבאו ארצה כנען היא גם בכי"ג ובילקוט דפ"ר, ובמקרא ארץ כנען, אכן בס"א ארצה ע' במסורה ובתנ"ך הוצ' גינצבורג: 4 אותן עגלות וכו'. מדייק שכאן כתוב את העגלות אשר שלח יוסף, הלא פרעה שלח אותם וכמו שנ' לקמן מ"ו ה' בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו, ומתרץ שיהודה שרף את העגלות של פרעה ונתן לו יוסף אחרות ברשות פרעה, על כן נקראו על שם יוסף ופרעה (וע' ביפ"ת), למוד הוא, רגיל הוא השבט הזה להיות שורף ע"ז וכמו שנאמר בדה"א י"ד י"ב ויעזבו שם את אלהיהם ויאמר דוד וישרפו באש, וכן נוסף בכי"פ וכי"כ, ובכי"ח וכי"ת ובילקוט נוסף בראש המאמר ועגלות של (ששלח) פרעה היכן הם (היו) וכו' עח"נ, וכן מגיה בא"א וכ"ה במדרש עם היפ"ת (ד' פירדא), ובכי"ל הגי' לימד (ונקוד[1]) הוא השבט להיות, והגהתי לימוד וכמו שהוא בכי"ל לעיל צד 1035 ע"ש ובמ"י, והוספתי תיבת הזה עפ"י שאר כ"י (וכן ליתא תיבת הזה בדפ"ר וד"ו ובדפוסים אחרים והוגה בא"א), ובגליון כי"ל כתוב בכתב הספר ובדיו דיהה ס"א לאמר ששבטו עתיד (להיות שורף), ובגליון כי"ג נוסף פירוש לשאת אותו לש' שריפה כ' ותשא משאת העיר השמימה, וע' במ"כ ובפי' מהרז"ו ובר"ה כ"ב ב', ובמה"ג עמ' 672 הובא וירא את העגלות אשר שלח יוסף וכת' אשר שלח פרעה לשאת אתו רבנן אמרי עגלות שנתן להם פרעה היתה ע"ז חקוקה עליהן עמד יהודה ושרפן למוד הוא השבט הזה לשרוף ע"ז וכן הוא אומ' בדוד ויעזבו שם את עצביהם (בדה"י שם כתוב אלהיהם, ובש"ב ה' כ"א עצביהם, וכן הובא בכי"פ וכי"כ עח"נ) ויאמר דוד וישרפו באש ונתן להם יוסף עגלות אחרות: 6 ר' לוי וכו'. בכי"ל חסר תחלת המאמר, והשלמתיו עפ"י גי' שאר הספרים, והוא דורש העגלות אשר שלח יוסף שעגלות הוא לשון רבים מן עגלה[2]), ורמז בשילוח העגלות ליעקב שעוסק היה בשעה שפירש ממנו בעגלה ערופה, וכ"ה בהוספה מתנחומא לקמן פצ"ה ע"ש ובמ"י, ועגלה[2]) בלשון רבים בנפרד לא נמצא במקרא, וע' בלק"ט לפ' י"ט ובשכל טוב צד 286 וברשב"ם ובחזקוני ובחי' הרד"ל, ובמה"ג שם הובא ומה טעם עגלות ר' לוי בשם ר' יוחנן בן שאול אמ' להם אמרו לאבא שאני קיים במצרים אם האמין לכם מוטב ואם לאו אמרו לו בשעה שפירשתי ממך הלא

[1]) לִימֵּד. [2]) עֶגְלָה.

אתם א' לו בשעה שפירשתי ממך הלא בפרשת עגלה ערופה הייתי עוסק הה"ד וירא את העגלות:

כח) ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי רב הוא כחו שליוסף בני, שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו, הרבה ממנו הוצאתי שאמרתי נסתרה דרכי מי"י (ישעיה מ כז), ובטוח אני שיש לי במה רב טובך:

ה מו א) ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע [ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק] אמ' ר' יהושע בן לוי חזרתי על כל בעלי הגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי,

1 ע' לקמן פצ"ה סי' ג' ומ"כ: 2 ילקוט שם: 4 ע' תנחומא מ"ב ויגש סי' י' ותנחומא שם סי' ע': 6 ילקוט שם:

1 אתם] אמ' א[1], ל' פחא[2]כ | אומרי' דוי[1], ־ים ת, ־ין ג, אמרו פחאכ | לו ל' ו | בשעה שפירשתי] חא[2]תש, ..שפרשתי דוא[1]גי, כשפרשתי פכ | ממך] ממנו פאכי | הלא] וחגש, לא דת, ל' פאכי | בעגלה א | היה א | עסוק ו | הה"ד] פאכתי, ה"ה ד, הדה היא ו, הרהי ג, היינו דכתי' ח | העגלות] פאכ, ~ אשר שלח יוסף י, אשר שלח יוסף לשאת אותו ח, אשר.. אותו ותחי רוח יעקב אביהם ג, ותחי רוח יעקב אביהם ת, ותחי רוח ד, וגו' ו | 2 עוד — חי] א[2]כתי, עוד.. חי וג' ג, עוד יוסף חי א[1], עוד פח, וגו' ו, ל' ד | הוא] ו, ל' דפחאגכתי | כחו] פחאכי, כוחו דוגת | בני ל' חאכת | כמה א | הגיעוהו] באו עליו (עליך פ) פכ | 3 ועדין הוא כ, ועודנו י | (הרבה — הוצאתי ל' ו[1]) | ממנו] וגש, ממני דפכת, ממוני א[1], ל' א[2] | הוצאתי] ואג, הוצאתי לחנם פכ, הוצאתי מפי ש, חטאתי דת | ובוטח ו | אני ל' א[1] | 4 שיש] פואגכשי, בשיש דת | לי] ~ חלק פכ, ל' ג[1] | טובך] ~ אשר צפנת ליריאיך פכ, אשר צפנת וגו' י | 5 ויסע — לו ל' א[2] | ויבא — שבע] וג' א[1]ג, ל' פוא[2]כי[1], ויבא בארה שבע להיכן הלך אמר רב (א"ר ת) נחמן שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע היך מה דאת אמר [בראשית כ"א ל"ג] ויטע וגו' כתיב (ויטע אשל בבאר שבע וכת' ת) והבריח התיכון בתוך הקרשים [שמות כ"ו כ"ח] אמר רבי לוי והבריח (הבריח ת) התיכון שנים ושלשים אמה היה בו מהיכן מצאו אותו לשעה אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהן (עמהם) מימות אבינו יעקב הדא הוא (ה' ה' ד[1], הה"ד ת) וכל אשר נמצא אתו עצי שטים [שמות ל"ה כ"ד] אשר ימצא אתו אין כתי' (כת') כאן אלא אשר נמצא אתו אמ' רבי לוי ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהן למצרים ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע אעין דשיטים (דשיטין) הוה במגדלא והיו נוהגים בהם (בהן) איסור משום קדושת הארון (המשכן, נ"א קדושת הארון ת) אתון ושאלון לר' חנינה (נחמיה) חברהון דרבנן אמ' להם אל תשנו ממנהג אבותיכם דת | * ויזבח — יצחק דא[2]ת] וגו' ל, ל' פוא[1]גכי | 6 יהושע ת | חיזרתי] ו, חזרתי דפאגכתי | על] אצל פכ | הגדה] ג, אגדה דפואכתי | שיאמרו] לומר פכ | ** לי] לו ל | הפסוק הזה ו | * אמרו לי ל' דפואגכתי] אמרתי ל |

וכו', וע' גם במדרש אגדה וברש"י ובריב"א עה"ת, וזר הפי' בפי' ב"ר בשעה שפירשתי ממך הלא בפרש' ע ג ל ו ' ש ל מ ש כ ן הייתי עוסק, וכן מפ' לקמן פצ"ה, ובפי' ב"ר כ"י מל"א בהשמטות, בשעה שפרשתי (שפירשתי) ממך הלא ב מ ע ש ה ע ג ל ה הייתי עוסק בעגלות של משכן שש עגלות צב, וע' במ"כ ובבעלי התוס' עה"ת, וע' גם מאמרו של לוי בשם ר' יוחנן בר שילה לעיל צד 1130: 2 רב הוא כחו שליוסף וכו'. דורש רב עוד יוסף רב כחו של יוסף שהוא חי בצדקו וכמו שאמרו לעיל צד 1088 שבטח בה' (וע' במ"י שם ולעיל צד 1057) ונקרא יוסף הצדיק (וע' בתנחומא כי תצא סי' י' ופסי"ר פי"ב (צד מ"ט ב' ונ"ג א') ובאדר"נ נו"ב סוף פ"ו), וצדיקים אפילו במיתתם נקראים חיים, ורשעים אפילו בחייהם נקראים מתים, ע' ברכות י"ח א' וב', ובמה"ג עמ' 675 הובא ויאמר ישראל רב עוד יוסף מהו רב גדול כוחו שליוסף שכמה צרות הגיעו לו והוא עומד ב צ ד ק ת ו, וע' במדרש אגדה, וכעין הדרש שלפנינו נמצא בס' דע יוסיפו לפילון צד 76 ואילך שיעקב ירא ליוסף שמא לא הלך בדרכי אבותיו ולמד ממעשי המצריים, ועל כן נגלה אליו ה' ואמר אל תירא מרדה מצרימה (מ"ו ג') ע"ש (וכ"ה בס' הישר), וגם לפי המדרש ירא יעקב שיוסף לא עמד בצדקו, וספרו לו שעוד חי הוא באמונתו, וע' גם שפירא, דיא הגדישען עלעמנטע וכו' צד 70: 3 הרבה ממנו הוצאתי. וכ"ה הגי' בכ"י שציינתי, ובפי' ב"ר גורס או מפרש הרבה מ מ נ ו ה ו צ א ת י מ פ י כלומר יותר ממנו שאמרתי נסתרה דרכי, ונראה לפרש הרבה ממנו, כלומר מיוסף הוצאתי מזכיותי (או מפי), שהוא עמד בצדקו ובטח בה', ואני אמרתי נסתרה דרכי וגו' שנדרש על יעקב, ע' לעיל צד 1134 ובמ"י שם, ואולי יש לפרש שהרבה ממנו, מוסב על הצדק שהוזכר לפני זה, כלומר הרבה מצדקי הוצאתי (בנגוד ליוסף שעומד בצדקו), והוא כמו לעיל צד 143 אדם פורט זהב אחד והוא מ ו צ י א מ מ נ ו כמה יציאות, ובדפוסים ובכי"ת הגי' הרבה מ מ נ י ח ט א ת י נעח"נ, וקשה לפרשה וע' במ"כ וביפ"ת: ובטוח אני וכו'. הוא דרש אחר על רב עוד וגו', והטעם בטוח אנו שיש לי רב, לאמור שיש לי חלק לעוה"ב שכתוב בו מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים ל"א כ'), לפי שעוד יוסף חי, שיעקב דאג כאשר אבד יוסף כמו שאמר כי ארד אל בני אבל שאולה (בראשית ל"ז ל"ה) ומפ' בתנחומא מ"ב ויגש שם שמא אני מת במיתת הרשעים בעולם הזה ולעולם הבא למה שהבטיחני הקב"ה שיהא נותן לי שנים עשר שבטים וכו' אמר כשבאו ואמרו לי מת יוסף אמרתי אני מת בשני עולמות עכשיו שראיתי שאתה חי אני מבושר שאיני מת אלא פעם אחת וכו', וע' בתנחומא שם ובמ"י לעיל צד 1132 אות 5, והלשון שיש לי במה רב טובך דומה להסגנון לעיל צד 3 אל יהי לו במה רב טובך ע"ש, ובפי' ב"ר גורס או מפ' ו ע ו ד ר ב בטוח אני שיש לי במה רב טובך מאחר [ש]השבטי' שלמי' (ובפי' ב"ר כ"י מל"א בהשמטות לקמן המלות ועוד רב לא נמצאות), ובלק"ט הובא ד"א רב עוד יוסף בני חי בטוח אני שיש לי ח ל ק במה רב טובך, וע' גם בשכל טוב צד 288 ובבחיי: 5 ויבא בארה שבע. בדפוסים ובכי"ת הוסיפו כאן מאמר ארוך (סימן ד' בד' ווילנא) להיכן הלך וכו' עח"נ, שלא נמצא בכ"י ובילקוט ומקורו בשיר השירים רבה א' י"ב, וע' בתנחומא תרומה סי' ט' ובירושלמי פסחים פ"ד ל' ד': 6 שיאמרו לי פסוק זה וכו'. מאמר זה קשה לפרש, ובכי"פ וכי"כ נוסף בסמוך ואמ' לי לכך א' לאלהי אביו יצחק ולא אלהי אברהם וכו', ומשמע שהשאלה היא למה לא כתיב לאלהי אברהם, וכן מפ' בלק"ט ויסע וכו' ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק א"ר יהושע בן לוי חזרתי על בעלי ה ג ד ה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה מפני מה כתוב לאלהי אביו יצחק ולא אביו אברהם ולא אמר[ו] לי כלום עד שעמדתי עם ר ב י יהודה בן פ ד י י ה וכו' ואמר ל י הרב והתלמיד שהיו

עד שעמדתי עם יהודה בן פדיה בן אחותו שלבן הקפר ואמ׳ הרב והתלמיד שהיו מהלכין בדרך, כתחילה שואלין בשלום התלמיד, ואחר כך שואלין בשלום הרב, אמ׳ ר׳ חונא כי אתא ר׳ יהושע בן לוי לטבריה שאליה לר׳ יוחנן ולריש לקיש, ר׳ יוחנן אמ׳ שאדם חייב בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, ריש לקיש אמ׳ על ברית השבטים הקריב, בר קפרא ור׳ יוסי בן פטרוס, חד מינהון אמ׳ מה אבא

1 שעמדתי] אשר אמרתי ג, שבאתי י | עם] אצל פבי | פדיה] פדייה פא, פריה דתי, פריה וגכ | בן הקפר] לבן הקפר ד1, בן קפרא ו1 | ואמ׳ הרב] אג, ואמ׳ לי הרב דותי, ואמ׳ לי לכך א׳ לאלהי אביו יצחק ולא אלהי אברהם לפי שהרב פכ | ותלמידו א1, והתלמידים א2 | מהלכים ת | 2 כתחילה] וג, כתחלה ד1, בתחלה דאתשי, מנהג הוא שהתלמיד הולך ראשון לפני הרב ובתחלה פכ | שואלין] פאגכשי, שואל׳ ד1, שואלים דות | התלמיד] התלמיד שהוא ראשון פב, הרב ש | כך ל׳ ו (והושלם בגליון) | שואלין] גכש, יים דות, ל׳ פאי | הרב] הרב כך כאן יצחק קרוב ליעקב יותר מאברהם לכך נא׳ לאלהי אביו יצחק פכ, התלמיד ש | רב א2 | חונה ו, הונא דפאגכתי | כי אתא] אגי, כד אתא פוב, כדאתא דת | 3 לטבריה] את, לטברייה ו, לטבריא דפגבי | שייליה פאכת, שאל ו | ולר׳ שמעון בן לקיש וגי, וריש לקיש פב, ורשב״ל א2, ור׳ יהושע בן לקיש א1 | א׳ ג | שאדם חייב] פואגכ, שחייב אדם דתשי | יתר ו | זקנו אבשי | 4 וריש לקיש תי, ר׳ שמעון (ר״ש א) בן לקיש ואג | השבטים] שבטים ג, להם שלא יכרת זרע השבטים כ | הקריב] ~ וזכרתי להם ברית ראשונים אילו השבטים וכה״א שבועות מטות הקריב עד שנתמלאו סבור אני שיתקיימו בי ונתקיימו ביוסף פ, וזכרתי להם ברית ראשונים אלו השבטים וכן הוא אומ׳ שבועות מטות חקות קציר ישמר לנו הקריב עד שנתמלאה כ | ור׳ יוסי] ואגי, ור״י פ, ורב יוסי כ, ורבי יוסף דת | בן] פאגכתי, בר דו | פיטרוס ו, פטרס פאגכי1 | מינהון] ו, מנהון דאגתי, ל׳ פכ | ** מה] מן מה ל |

מהלכין בדרך בתחלה וכו׳ א״ר הונא כי אתא וכו׳ ולר׳ שמעון בן לקיש ר׳ יוחנן אומר שאדם חייב בכבוד אביו יותר מ כ כ ב ו ד זקינו לפיכך לאלהי אביו יצחק, ואחריו בשכל טוב צד 301 ויזבח וכו׳ א״ר יהושע חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי מקרא זה מפני מה נאמר לאלהי אביו יצחק ולא לאלהי אברהם עד שבאתי אצל ר׳ יהודה וכו׳ ואמר לי הרב ו ת ל מ י ד ו וכו׳ בתחלה וכו׳ ואח״כ שואלין בשלום הרב ל פ י ש ה ת ל מ י ד ה ו ל ך ל פ נ י ר ב ו ובמי שפוגעין בו תחלה שואלין תחלה לשלום אמר רב הונא כשאתא ר׳ יהושע לטבריא וכו׳ ולריש לקיש ר׳ יוחנן אמר לפי שאדם חייב בכבוד אביו יותר מבכבוד זקינו לפיכך אמר לאלהי אביו יצחק ולא לאלהי אברהם, ומאמר ריש לקיש לא הובא שם, ורש״י עה״ת מפ׳ כפי׳ ר׳ יוחנן חייב אדם וכו׳ לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם, והרמב״ן טען עליו שהראוי לומר לאלהי אבותיו או לומר ויזבח זבחים לה׳ ע״ש ובראב״ם וביפ״ת, ונראה לפרש שמצינו במקרא שאברהם נטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה׳ (בראשית כ״א ל״ג), אבל יצחק בנה שם מזבח וקרא בשם ה׳ (שם כ״ו כ״ה), וכאן כתיב ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק, ופירושו ש ה ק ר י ב ע ל ה מ ז ב ח ש ב נ ה י צ ח ק, ושואל למה ה ק ר י ב על המזבח שבנה יצחק ולא התפלל אצל האשל שנטע אברהם, ומתרץ ר׳ יהודה ב״פ שבתחלה שואלין בשלום התלמיד וכו׳, וכן יעקב הקריב תחלה על מזבח יצחק ואח״כ התפלל אצל אשל אברהם, ור׳ יוחנן מתרץ שחייב אדם וכו׳, וריש לקיש אמ׳ על ברית השבטים ה ק ר י ב, שעל כן ה ק ר י ב יעקב על המזבח של יצחק לפי שרצה להקריב על ברית השבטים, שכרת ה׳ גם עמהם ברית, וכמו שנדרש בספרא בחוקותי פ״ח סי׳ י״א ומנין שהברית כרותה לשבטים שנאמר וזכרתי להם ברית ראשונים וכו׳, וע׳ שמות רבה פמ״ד סי׳ ט׳, וכיון שנודע לו עכשיו שכל בניו חיים, הקריב על כריתת הברית (וע׳ בראשית ט״ו ט׳—י״ח), ובקדמוניות ליוסיפוס ס״ב פ״ז ב׳ נאמר שיעקב ירא לרדת למצרים שמא לא יחפצו בניו לחזור משם לארץ ישראל, נגד רצון הקב״ה שהבטיח לתת להם את ארץ כנען (וע׳ במ״י לקמן צד 1178), ואפשר שגם ריש לקיש כוון לזה באמרו על ברית השבטים הקריב, דהיינו במה שכרת ה׳ את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראׄ׳ שם) והקריב יעקב על מזבח יצחק לחדש ולקיים את הברית שבניו יחזרו לארץ כנען, ומה שאמרו שבתחילה שואלין בשלום התלמיד וכו׳ הטעם לפי שהתלמיד הולך לפני רבו וכמו שמפ׳ בשכל טוב, וע׳ לעיל צד 277 לנשיא שמהלך וזקינים לפניו, ובפסיקתא רבתי פל״ה (צד ק״ס ב׳) אמרו גבריאל שהיה מהלך אחריהם כתלמיד ל פ נ י הרב, אולם בילקוט דניאל ר׳ אלף ס״ב הובא לנכון כתלמיד א ח ר הרב, ומשמע שהתלמיד הלך לפעמים לפני רבו ופעמים לאחריו, וביומא ל״ז א׳ תניא המהלך וכו׳ אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח, וע׳ במס׳ דרך ארץ רבה פ״ד ופ״ה ובמ״כ ובמהרז״ו, ובפי׳ ב״ר גורס ומפ׳ בתחלה שואלין בשלום ה ר ב ואחר כך שואלין בשלום ה ת ל מ י ד משל הוא כלומר שלא רצה לתלות הדבר ביעקב אלא ביצחק אביו לאלהיו לא כתיב אלא לאלהי אביו, שאליה לר׳ יוחנן ולריש לקיש מהו לאלהי אביו יצחק רבי יוחנן אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו לאלהי אברהם אביו לא כתי׳ כאן אלא לאלהי אביו יצחק, על ברית השבטים הקריב כלומר הקריב קרבן להקב״ה על אותה הבטחה שהבטיח הב״ה לשבטים דכתיב [חבקוק ג׳ ט׳] שבועות מטות אומר סלה כלומר ברית כרותה עמהם שלא יכרת זרעם לעולם וכה״א [ויקרא כ״ו מ״ה] וזכרתי להם ברית ראשונים ומפרש בתורת כהנים אלו השבטים (וכן נוסף בכי״פ וכי״כ עח״נ) וכיון שראה יעקב שהיו השבטים שלמים הקריב עליהם קרבן כדי שיתקיים הברית לאלהי אביו יצחק, ולגירסתו ופירושו תירץ יהודה בן פדיה את השאלה למה לא כתיב לאלהיו, ור״י וריש לקיש מיישבים למה לא נאמר לאלהי אברהם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א בהשמטות לקמן, הרב והתלמיד שהיו (בכי״א והתלמידי׳ היו) מהלכין בדרך בתחלה שואלים בשלום ה ר ב ואחר כך שואלים בשלום ה ת ל מ י ד (ובכי״א שואלין בשלום ה ת ל מ י ד ואח״כ בשלום ה ר ב) ר׳ יוחנן אמר חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו דכתיב ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק ולא הזכיר זקנו אברהם ריש לקיש אמר על ברית השבטים הקריב כלומר הקריב קרבן להקב״ה על הבטחה שהבטיח הקב״ה לשבטים דכתיב שבועות מטות אומר סלה כלומר ברית כרותה עמהם ולא יפר לעולם כדכתיב וזכרתי להם ברית ראשונים וכו׳ כדאיתא בתורת כהנים, וע״ע במשנת דר׳ אליעזר וצ״ע, ולמה שאמר ר״י חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו ע׳ סוטה מ״ט א׳ דאמרי אינשי וכו׳ בר ברתך אנא (ופירש״י ואין עלי לכבדך כבן), ובמכות י״ב א׳ אמרו הא בבן בנו (שאין מוזהר על כיבודו), וע״ע ביו״ד סי׳ ר״מ סעיף כ״ד בהגהה, ולשון ריב״ל חיזרתי על כל בעלי וכו׳ נמצא גם בירושלמי ב״ב פ״ח ט״ז ג׳ ר׳ חנין בשם ר׳ יהושע בן לוי חיזרתי על כל בעלי לשונות וכו׳, וע״ע לעיל צד 934 ובמ״י שם אות 4, ולהלשון בכי״ל וכי״ו וכי״ג כחחלה ע׳ במ״י לעיל צד 1167 אות 4, וע׳ גם מאמר ריב״ל בשם בר פדיה לעיל צד 249 :

להוט אחר גרונו, אף אני להוט אחר גרוני, וחרנה אמ׳ מה אבא שינה בין בניו, אף אני משנה בין בניי, חזרתי ואמרתי אבא לא היה עליו אלא טרחות נפש אחת, אני יש עלי טרחות שבעים נפש, ר׳ יודן אמ׳ תרתין, ר׳ ברכיה אמ׳ תרתין, ר׳ יודן אמ׳ חמש ברכות ברכני אבא, כנגד כן נגלה עלי הקב״ה חמשה פעמים ובירכני, ר׳ יודן אמ׳ חורי הייתי סבור שהוא מטעימני מאותן הברכות, מה היו אותן הברכות יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים (בראשית כ״ז כט) זה יוסף,

3 עי׳ לעיל צד 885 ופסיקתא צד קל״ט א׳ ותנחומא ע״ב ותנחומא הוצ׳ הנ״ל סי׳ א׳:

1 להוט] פואגכשי, היה להוט דת | להוט אני פ, אני ל״ק להוט ג | אחר] על ג | וחרנה] ו, וחרנא ת, וחורנא פ, וחרינא אג, וחורינא כ, ואוחרנא ד, וחד אמ׳ י | אבא] אבה ו⁰, ל׳ ו | * שינה פוכ] משנה דאגתשי, משונה ל | בין בניו] גכש, בן בניו וי¹, בן בין בניו פא, בן מבניו דת | משנה ל׳ פ | 2 בין בניי] ג, בין בני י¹, בן בניי ו, בן בין (בין בן כ) בני פאכ, בן מבני דת | וחזרתי ואמרתי ו⁰, חזר ואמ׳ פאכ | הוה ג | אליו י¹ | טרחאו׳ א¹ | אחת] ואכי, ~ אבל גת, בלבד אבל ד, אף פ | (אני — נפש] ואני של ע׳ נפש יש עלי י) | שיש א¹ | * עלי טרחות דוגתש] טרחות עלי ל, לי טרחות פאכ | ע׳ א | 3 נפש] נפשות ש, איש ו | ר׳ — ר׳ ברכיה — תרתין] ג, יהודה אמ׳.. ר׳.. תרתין כ, ר׳ יודה אמ׳ תרתיי [ור׳ ברכיה אמ׳ תרתי ו⁰] ו, ר׳ יודן אמ׳ תרתי י, ר׳ יהודה אמ׳ תרתין ר׳ ברכיה אמ׳ חדא א, ל׳ דפת | ר׳ — אמ׳] ר׳ יודה אמ׳ ו, ר׳ יהודה אומ׳ א, אמ׳ י | ה׳ שי | ברכני] פואגכשי, בירכני דת | אבא ל׳ א | כנגד כן] פוא¹גכ, כנגדן דא²תי | 4 הקב״ה] הק׳ ג, ל׳ י¹ | ה׳ אי | ובירכני] כ, וברכני דפואגתי יודה וכ, יהודה פא | אומ׳ א¹ | חורי] אחרי אג, אחורי ו⁰, ל׳ ו | הייתי] פואכי, רבי יודן אמר (א׳ ג) ~ דגת | מטעימיני כ | מאותם א¹ | 5 ברכות שי | מה] אג, ומה דות (מה — הברכות ל׳ פכי) | ברכות ג | וישתחוו — לאומים] .. לאמים א²כ, וגו׳ וי | זה יוסף] סבור אני שיתקיימו בי ונתקיימו ביוסף שהכל משתחוים לך והוא מלך אין לאומים אלא מלכים שנ׳ ולאם מלאם יאמץ זה יוסף כ | ..

1 להוט אחר גרונו וכו׳. חשק למלאות גרונו ולפיכך אהב את עשו (עי׳ לעיל צד 694) אף אני וכו׳ ולכך אני יורד מצרימה, וחד אמר מה אבא שינה בין בניו שאהב את עשו אף אני משנה וכו׳ ויורד מצרימה בשביל יוסף, ולכן כתוב ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק שדימה יעקב את עצמו ליצחק, ולפי שבאמת אינו דומה יעקב ליצחק כי יעקב ירד למצרים לא בשביל למלאות גרונו ולא בשביל אהבת יוסף בלבד אלא גם כדי לכלכל את משפחתו בעת הרעב, שם המדרש בפיו שאמר בעצמו שאינו דומה ליצחק, כי הוא לא היה עליו אלא טרחת אשתו ואהב את עשו שפרנס אותו ואת אשתו (וליעקב בנו לא הוצרך לדאוג שהיה גדול, ועי׳ באבן עזרא בראשית כ״ה ל״ד, ולדעת הרמב״ן שם שהיה יצחק עשיר ולא הוצרך לפרנסת עשו, י״ל שבנפש אחת כאן כוון ליצחק עצמו שחשק במאכלים טובים) אבל יעקב ירד עכשו למצרים לא למלאות גרונו ולא בשביל אהבת יוסף בלבד אלא בשביל טרחות שבעים נפש שהוטל עליו לפרנסן בעת הרעב אעפ״י שהיו כבר גדולים (ושבעים לאו דוקא כי יצאו יוסף ובניו, ולשון המקרא לקמן פב״ז נקט), ותירוצים האלו של בר קפרא ור׳ יוסי בן פטרוס שמע כנראה ר׳ יהושע בן לוי בדרום ולא ישרו בעיניו, כי בר קפרא ישב בדרום (עי׳ לדוגמא ירושלמי שביעית פ״ה ל״ה ד׳), ור׳ יוסי בן פטרוס היה חמיו של ריב״ל (ירוש׳ מו״ק פ״ג פ״ב ד׳), ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א מפ׳ מה אבא להוט אחר גרונו שביקש לברך את עשו בשביל גרונו אף אני להוט אחר גרוני שעל כרחי אני ארד למצרים בשביל גרוני ולכך הזכיר את יצחק דכתיב לאלהי אביו יצחק חזרתי ואמרתי אין לדמות בדבר זה יעקב ליצחק שאין זה תמה שיעקב להוט אחר גרונו שיש עליו טרחות שבעים נפש אבל יצחק לא היה עליו כי אם טרחות נפש אחת, ובהשמטות לקמן נמצא בר קפרא ור׳ יוסי בן פיטרא (ובכ״א פטרס) חד מינהון אמר אבא היה להוט אחר גרונו של עשו שהיה מאכילו אף אני ארד למצרים אחר גרוני אחרי יוסף שהיה מאכילני (אחר יוסף שיאכילני) ואחרינא (וחרינא) אמר מה אבא משנה את בנו בין בניו שאהב לעשו אף אני וישראל אהב את יוסף מכל בניו אף (אבל) אני שעלי טרחות ארבעה ושבעים (ע״ד) נפש ועל (על) כרחי אני ארד למצרים (ובפי׳ ב״ר בדפ״ר הגי׳ ס׳ נפשות, וטעות היא ועי״ש), ובשכל טוב שם מפ׳ בר קפרא אמ׳ כך אמר יעקב יצחק אבי להוט אחר גרונו היה שנא׳ ויקרא את עשו בנו הגדול וכל הענין אף אני להוט אחר גרוני שנא׳ שבו שברו לנו מעט אוכל ולכך אני יורד למצרים כדכתיב וכלכלתי אותך שם, ובלק״ט בר קפרא אמר למה אביו יצחק אמר יעקב אבינו אבי היה להוט וכו׳ ואני וכו׳, (ובכי״ל הגי׳ מה אבא משונה, והועבר קו על המי״ם ונקוד חיר״ק תחת השי״ן, וקמ״ץ תחת הנו״ן להגיה שינה), ועי׳ בנזה״ק מה שרצה להגיה, ולפי מה שפירשתי אין צורך, ולפי פירוש המדרש כאן היה לבו של יעקב נוקפו על שיורד מצרימה על כן הקריב קרבנות ורמז לאביו יצחק שדומה לו, ופירוש זה מרומז בקרא שאמר הקב״ה ליעקב אל תירא מרדה מצרימה, ועי׳ ביוסיפוס שם ובפדר״א פל״ט ובלק״ט לפסוק ג׳ ובשכל טוב צד 289 ובמה״ג עמ׳ 675: 3 חמש ברכות וכו׳. בפי׳ ב״ר מפ׳ ה׳ ברכות ברכני אבא ואל שדי יברך עד אשר נתן אלהים לאברהם (בראשית כ״ח ג׳—ד׳), ובמ״כ מפ׳ וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויתן לך וגו׳ יעבדוך עמים וגו׳ (שם כ״ז כ״ז—כ״ט), ואל שדי יברך וגו׳ ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך וגו׳, ועי׳ גם במהרז״ו, ולעיל צד 885 מונה ה׳ ברכות מיצחק שנאמרו בפסוק ויתן לך, והן מטל השמים א׳, ומשמני הארץ ב׳, ורב דגן ג׳, יעבדוך עמים ד׳, הוה גביר לאחיך ה׳, וכן מפ׳ ביפ״ת, וה׳ פעמים שנגלה עליו הקב״ה הן בראשית כ״ח י״ג—ט״ו, ל״א ג׳, שם י״א (ויאמר אלי מלאך האלהים), ל״ה א׳, שם ט׳, ומסתמא בירך אותו בכל פעם, ור׳ יודן אמר חורי עוד דבר אחר, אמר יעקב הייתי סבור שהקב״ה מטעימני מאותן הברכות וכו׳ אבל הם נתקיימו ביוסף שנעשה מלך וכמו שנוסף בכי״כ עח״נ (ובכי״פ או בהעתקה שלפני המאמרים כאן מסורסים ומשובשים) והיא ע״פ ב״ר שמפ׳ ר׳ יודן אמר חורי דבר אחר סבור הייתי שהוא מטעימני מאותן ברכות שיתקיימו בי אותן ברכות ונתקיימו ביוסף בני שנעשה שליט והכל משתחוין לו, ועי׳ במ״כ, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ ר׳ יודן אמר תרתין למה הוא מזכיר את יצחק (מזכיר יצחק כאן) הייתי סבור שהוא מטעימני מאותן ברכות שעלי יתקיימו כולן (כלם) אבל עכשיו אני רואה שכל הברכות שברכני לא ברכני (ברך) כי אם זרעי שהרי וישתחוו לך לאומים נתקיימה על יוסף בני שלא לי השתחוו לאומים כי אם ליוסף בני (ובהשמטות לקמן איתא ר׳ יודן אמר חמש (חמשה) ברכות ברכני אבא דכתיב ואל שדי יברך אותך עד (וגו׳ עד) אשר נתן אלהים לאברהם כנגד כן נגלה (נגלה עליו) הקב״ה חמשה פעמים וברכו שיתקיימו עליו אותן הברכות ר׳ יודן אמר אחרי (אחד) כמו דבר אחר), ובלק״ט הובא ד״א אביו יצחק אמר יעקב אבינו אבי ברכני ברכות

ר' ברכיה אמ' תרתין, לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על אחד כשהוא חי אלא על בעלי ייסורין, והרי יצחק, שהיה בעל ייסורין, רבנין אמ' רואין את אפרו כאילו צבור על גבי המזבח:

ב—ד) ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה וגו' ויאמר אנכי האל אלהי אביך ו וגו' אנכי ארד עמך וגו' אותך ואת כל הצדיקין כיוצא בך, ר' חגי בשם ר' יצחק על מנת ויוסף ישית ידו על עיניך:

1 תנחומא תולדות סי' ז': 2 ע' ויקרא רבה פל"ו סי' ה' ולעיל צד 717 : ע' ספרא בחוקותי פ"ח סי' ז' וירושלמי תעניות פ"ב ס"ה א':

1 תרתין] פ, תרין כ, תרתי (תרתיי ו) ר' ברכיה אמר (א' ג) דוגת, ל' אי | לעולם] פואגכ, ל' דתי | הק' ו^{1} | מיחד שמו פא^{2}, שמו מייחד כ | אחד] אדם פוא^{1}א^{02}גכש, ברייה דת, הצדיקי' י | כשהוא חי] חי ש, בחייה' י | על ל' ג | ייסורין] וא, ייסורי' ו^{1}, ייסורים ת, יסורין דפגכש | והרי יצחק] ו^{0}א^{1}א^{02}גשי, והרי יצחק (יצחק וכו' כ) ר' ברכיה אמ' פוכ, לפיכך אין כתי' (כת' ת) כאן ויזבח זבחים לאלהי יעקב אלא לאלהי אביו יצחק שכבר מת ר' ברכיה אוחרי (ברכיה אמ' אוחרי ר' ברכיה אמ' לפי ת) דת | 2 ** שהיה] שהוא ל | ייסורין] ואתש, יסורין דג, יסורי' ו^{1}, יסורין (ייסורין) שני' ותכהין עיניו (ותכהינה עיניו מהאות כ) פכ | רבנין] א, רבנ' ו^{1}, רבנן דפוגכתש | אמ'] ו^{1}, אמרי דפוא^{2}כת, אמרין גש, אמרו א^{1} | רואין] אגש, רואי' ו^{1}, רואים דות, שניא (שניה כ) יצחק לפי שרואין פכ | את] ג, ל' דפואכתשי | * אפרו א^{1}א^{c2}י] עפרו לפוא^{2}גכש, עפרו של יצחק דת | כאלו פכש, כאלו הוא את | גב ש | המזבח] פואגכשי, המזבח (המזביח ת) לכך הזכיר את יצחק דת | 3 * ויאמר דוגת] ויקרא ל (ויאמר — אביך וגו' ל' פאכ) | הלילה ל' ו | וגו'] וג, ל' דת | האל ל' ג | * אלהי — וגו' וג] אלהי אביך ל, אלהי אביך אל תירא מרדה מצרימה וכו' ת, ל' ד | 4 אנכי — וגו'] כ, אנכי ארד עמך פ, אנכי ארד עמך מצרימה [ואנכי אעלך גם עלה ו^{0}] ואג, ואנכי אעלך גם עלה ד, אעלך גם עלה ת | אותך וכל ג, עמך ואת כל ל^{0}, עמך ועם כל פאכ | הצדיקים | ר'] פוא^{1}גכ, ויוסף ישית ידו וגו' (על עיניך ת) ר' דת (ר' — עיניך ל' א^{2}) | חגיי ו | יצחק] ~ אעלך פ, ויוסף ג | 5 על עיניך ל' פו |

יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים סבור אני שהקב"ה מברכני מאותן הברכות, וכעין זה בשכל טוב צד 301:
1 ר' ברכיה אמ' תרתין וכו'. מאמר ר' ברכיה אין ענינו כאן, כי יצחק כבר מת (ע' לעיל צד 1142), ועוד איך יתורץ במאמרו השאלה למה אמר ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק ולא נזכר אברהם, ובדפוסים הוסיפו לפיכך אין כתיב כאן ויזבח זבחים לאלהי יעקב אלא לאלהי אביו יצחק שכבר מת וכו'. עח"נ, והיא עפ"י פי' ב"ר שגורס ומפי' אין הקב"ה מייחד שמו על אדם חי אלא לאחר מיתה דכתיב לאלהי אביו יצחק ולא לאלהיו, אלא על בעלי יסורין והרי יצחק שהיה בעל יסורין, ומלבד שפירוש זה דחוק כי באמת לא שאל עד עתה למה לא נאמר לאלהיו, קשה ג"כ למה שאל והרי יצחק ומתרץ שהיה בעל ייסורין, הלא כאן כבר מת יצחק, וצ"ל שבעלמא שאל, והלא מצינו שהקב"ה יחד שמו על יצחק בחיין (בראשית כ"ח י"ג), ובדפוסים השאלה והרי יצחק ליתא עח"נ, וע' במ"כ ובמהרז"ו, ונראה שכל המאמר נשנה בתחלה במקום אחר ליישב למה הזכיר הקב"ה את שמו על יצחק בחייו, וכמו שהוא בתנחומא שם ארשב"י אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהן אלא לאחר מיתתן וכו' והרי מצינו שיחד הקב"ה שמו על יצחק הצדיק בחייו שכן הוא אומר ליעקב אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ר' ברכיה ורבנן רבנן אמרי רואה את אפרו כאילו הוא צבור ע"ג המזבח ור' ברכיה אמר הואיל ונתיסם [ונסתמא] בעיניו כאלו הוא מת וכו', ובדברי רבנין נתיישב כאן למה נאמר ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק לפי שרואין אפרו כאלו צבור ע"ג המזבח בשעת העקידה, ולפיכך הקריב יעקב על המזבח לאלהי אביו יצחק להזכיר את עקידת יצחק, ואגב הועתק כל המאמר כאן אעפ"י שאין צורך בכולו אלא בדברי רבנן לבד, וכיוצא בו בהרבה מקומות במדרש, וכעין זה בוי"ר שם למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה וביצחק לא נאמרה ר' ברכיה ורבנין ר' ברכיה אמר על ידי שהיה בן שליסורין ורבנין אמרי רואה אפרו של יצחק כאלו צבור ע"ג המזבח, וגם שם מאמר ר' ברכיה לחנם הובא, כי בדבריו אינה מתורצת השאלה ששאל, ולא הוזכר אלא אגב רבנין, ובספרא שם לא נשנה אלא ולמה נאמר באברהם ויעקב זכירה וביצחק לא נאמרה זכירה אלא רואין את אפרו כאלו הוא צבור ע"ג המזבח, וע' במ"כ ובמהרז"ו בוי"ר שם, ולמה שאמר כאן שיצחק היה בעל ייסורין ע' לעיל צד 717 וכיון שעמד יצחק נתן לו ייסורין ותכהין עיניו ע"ש, ובלק"ט הובא ור' ברכיה אמר שאין הקב"ה מייחד שמו על אדם חי אלא על ב"ל יסורים ויצחק אבינו היה בעל יסורים שנאמר ותכהין עיניו לפיכך לאלהי אביו יצחק, וכעין זה בשכל טוב שם, ואינו מובן, ולפי פירושי יש למחוק הגי' ר' ברכיה אמ' תרתין בפעם הראשונה, וכן ליתא בדפוסים ובכי"פ וכי"ו וכי"ת ובילקוט עח"נ, כי ר' ברכיה לא אמר את דבריו ליישב הקושיא כאן, ובפעם השנייה אפשר לגרום כן, ור' ברכיה אמר לגי' זו שני דברים, לעולם אין הקב"ה מייחד שמו וכו' וגם הטעם שיצחק היה בעל ייסורין, ובפי' ב"ר ספ' עוד, רבנן אמרין לפיכך הזכיר יצחק רואין עפרו כאלו צבור על גב המזבח כאלו היה עפרו צבור בשעת עקידה וכל שעה נזכר' לפניו כאלו עפרו מונח וצבור על גבי המזבח ולפיכך הזכיר יצחק שזכור הוא תדיר לפניו (ובפי' ב"ר כ"י מל"א בשבוש לעולם וכו' על בריה כשהוא חי לפיכך אין כתוב (כתיב) כאן ויזבח זבחים לאלהי יעקב אלא לאלהי אביו יצחק ר' ברכיה אמר רואין כאלו עפרו של יצחק צרור (עפרו של יצחק כאלו צבור) על גבי המזבח לכך הזכיר את יצחק), והגהתי אפרו כאילו צבור וכמו שהוא בספרא ובוי"ר ובתנחומא שם, וכ"ה בירוש' שם להזכיר זכותו של יצחק ובלבד אפר רואין אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח, וע' לעיל צד 513, ובתענית ט"ז ב' כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק, ובברכות ס"ב ב' ושמואל אמ' אפרו של יצחק ראה, וכזה בזבחים ס"ב א' ור' יצחק נפחא אמר אפרו של יצחק ראו וכו': 4 אותך ואת כל הצדיקין וכו'. לפי גי' זו נראה לפרש שהקב"ה הבטיח ליעקב שירד עמו מצרימה, וכן הוא ילך עם כל הצדיקים וכמו שאמרו לעיל צד 1058 בכל מקום שהצדיקים הולכים שכינה הולכת עמהן, וע' מכילתא בשלח שירה פ"ג (ומכי' דרשב"י צד 1) ישראל כשירדו למצרים שכינה עמהם שנ' אנכי ארד עמך מצרימה, ובשמות רבה פט"ו סי' ט"ז נשתעבדו ישראל במצרים ונגלה הקב"ה כביכול עמהם שנ' אנכי ארד עמך מצרימה וכו' (וע' ברמב"ן עה"ת), וע"כ צריכים לפרש כן לפי הגי' בכי"פ וכי"א א' וב' וכי"כ עמך ועם כל הצדיקים (וכן נוסף בכי"ל בכתב הספר בין השורות על תיבת אותך מלת עמך), אולם לפי גי' הדפוסים ואנכי אעלך גם עלה (וכן נוסף בגליון כי"ו, וכ"ה בפי' ב"ר כ"י מל"א) משמע שהדרש הוא שהקב"ה יעלה אותו ואת כל הצדיקים ממצרים (וע' בבחיי), וכעין שדרשו במכילתא

ה—ז) ויקם יעקב מבאר שבע וגו' בניו ובני בניו אתו אמ' ר' יהודה בר' אילעאי בנות בנים כבנים [ובני בנות אינן כבנים]:

ז ח—יג) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון ר' מאיר חמא חד שמריי, אמ' ליה מהיכא אתית, אמ' ליה מן יוסף, אמ' ליה לא, ואלא מן דמאן, אמ' ליה מן דיששכר, אמ' ליה ומן הן, אמ ליה דכת' ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון אילין שמרייה, אזל לגביה אפוטרכא דידהון, אמ' ליה אמ' לי רבהון דיהודאי חרא

1 ילקוט שם, ועי' ירושלמי יבמות פ"ו ז' ב', גיטין פ"ס מ"ו ד', תוספתא יבמות פ"ח ד', יבמות ס"ב ב', ע' א', קידושין ד' א' ופדר"א פל"ו:

1 ויקם יעקב ל' פאכ | * מבאר — וגו'] מבאר שבע ל, מבאר שבע וישאו בני ישר' וג' ג, מבאר שבע וגו' ויקחו את מקניהם ו, ויקחו את מקניהם דת, ל' פאכ | בניו — אתו] ו, בניו.. אתו וג' ג, בניו ובני בניו דתי, בניו.. אתו בנותיו ובנות בניו פכ, בנותיו ובנות בניו א, כל נפש בניו ובנותיו ח | יודה ו | בר'] חא[2]כ, ביר' ות, ב"ר ג, בר דפא[1]י | אלעאי דפחאכתי, אלעיי וג | 2 בנות] בני ש | הבנים ח | כבנים] פוחאגכ, הרי הן (הם ש) כבנים דתשי | * ובני — כבנים דפוגב] ובני.. אינם כבנים חש, בני.. אינן כבנים א, ובני.. אינם כבנות י, ובנות בנות אינן כבנות ת, ל' ל | 3 * ואלה — וגו'] ואלה.. מצרימה לדת, ואלה.. ישראל וג, ואלה שמות וגו' כ, ל' א | ישכר כ | תולע] תולדותם כ | ** ופוה] ופוות ל | 4 * ויוב ושמרון דאכת] ויוב ושומרון ל, וגו' וג | חמא] חמה ו, אשכח א, אשכחיה ג | שמריי] וש, סמריי ג, שמראי דאכת | (אמ' ליה — אילין שמרייה ל' כ) | ליה] אג, לה ו, ליה ר' מאיר דת | * מהיכא ג] מהייכא ל, מחיכן דאת, מן דמן ו[0] (מהיכא — ואלא ל' ו והושלם בגליון) | * אתית דגת] אייתת ל, אתון ו[0]א | מן יוסף] מן ד'יוסף דו[0]גת, מיוסף א | ליה] ו[0]אג, ~ ר' מאיר דת | 5 ואלא] אלא גש, אמר ליה ואלא ו[0], אמר ליה שמראי ואלא (ההוא שמראי ואלא ת) דת, אמר ליה א[1], ל' א[2] | מן] ואת, מאן ש, ל' דג | דמן וא[2], למאן ג | מן ישככר א, מדישככר ו | לה ו | * ומן הן] מן הן ואג, ומה הן ל, מנא לך דת | ליה ל' ת | דכת'] וגת, דכתיב דא | * ופוה — ושמרון ל[0]דו[0]אתש] ופוה לג, ל' ו | 6 אלין ואתע | שמרייא ש, שמריא דא[2]גתע, שומריא א[1], שמראי ו | * אזל דואכתע] אזיל ש, אזול ל, ל' ג | לגבי דאגכתעש, לגב ו | אפוטרכא] ע, אפוטריכא ג, אפטרכא ע[0], אפטריכא ש, איפיטרכה ו, אפטרוכא א[2], אפטרונא א[1]כ, אפטוריקא ד, אופטוריקא ת | דידהון] ואגכע, דילהון ש, דידכון ל[0], ל' דת | להון | * אמ' לי דוגת] ל' לאכע | רבהון] וגכע, רבנין א[0]א[1]א[2], סבהון דת | חרה ו, חד כ, אמר חדא ע, אמר לי חרא ל[0]א[0]א[1]א[2] |

שם עלו שכינה עמהם שנ' ואנכי אעלך וגו', וע' בירושלמי סוטה פ"א י"ז ג', אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה מה ת"ל גם עלה אמר אותך אני מעלה ושאר כל השבטים אני מעלה מלמד שכל שבט ושבט העלה עצמות ראש שבטו עמו (וע' בגי' הדפוסים לקמן פ"ק סי' י"א), וכן מפרש במה"ג עמ' 676 ואנכי אעלך זה יעקב גם לרבות הצדיקים שכמותו והן ישראל לפי שנתפחד יעקב שמא ישתקעו בניו במצרים (וע"ש עמ' 710 ועמ' 718 ומה שהבאתי במ"י לעיל צד 1175 בשם יוסיפוס) לכך בישרו אעלך גם עלה על מנת (ע"ש צד 818) ויוסף ישית ידו על עיניך, והוא עפ"י מאמר ר' חגי בש"ר יצחק על מנת וכו', וכונתו נראה שר"ל ויוסף ישית ידו אינו הבטחה, כי זה תלוי היה ברצונו החפשי של יוסף, אלא הוא תנאי אם יוסף ישית ידו על עיניך ויתעסק בך אעלך, וע' כעין זה לעיל צד 794 ובלבד ונקבר עליה ע"ש: 2 בנות בנים כבנים ובני בנות וכו'. כן הוספתי עפ"י גי' שאר הכ"י, ודייק מדכתיב בנותיו ובנות בניו, שבנות בנים הן כבנים אבל לא בני בנות, ובירושלמי יבמות שם נשנה כן לענין פריה ורביה, ושם הגי' בני בנים כבנים בני בנות אינן כבנים וע"ש בקרבן העדה, וכ"ה הגי' בפי' ב"ר בני בנים הרי הם כבנים ובני בנות אינם כבנים, ומפ' בני בנותיו לא נאמר כאן, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א גורס ומפ' בניו ובנותיו ובנות בניו (בניו ובני בניו אתו בנותיו ובנות בניו) אמר ר' יהודה בר (בר') אלעאי בני בנים הרי הם (הן) כבנים שהרי לא היה לו (לו ליעקב) אלא בת אחת והוא אומר בנותיו (וע' בפדר"א פל"ט ובתוס' עה"ת) ובנות בניו (נ' שצ"ל בנות) אין (אינן) כבנות שקראן הכתוב בנות בניו ולא אמר בנות בנותיו דכתי' בנות בניו וכל זרעו הביא (ובכי"ת ג"כ הגי' ובנות בנות אינן כבנות, ובילקוט ובני וכו' כבנות עה"נ), ובלק"ט ובשכל טוב צד 289 הובא בניו וכו' בנותיו ובנות בניו א"ר יהודה בר (ב"ר) אלעאי בנות בנים כבנים לירושה (ע' ב"ב קט"ו א') ובני בנות אינם כבנים (ובשכל טוב, אבל בני בנות אין כבנות לירושה) דכתיב בנות בניו ולא (ולא כתיב) בני בנותיו, ובמה"ג שם הועתק בניו ובני בניו אתו אמ' ר' יודן בני בנים הרי הן כבנים ובני בנות אינם כבנים, ובמדרש אגדה בנות בנים הרי הם כבנים ובני בנות אינם כבנים, ובפדר"א פל"ו איתא שגם בני בנות נחשבים כבנים, והלשון שם ובני בניו של אדם כבניו וכו' ובני בנותיו של אדם כבניו ומנין מלבן וכו', וע' עוד במקומות שציינתי: 4 ר' מאיר חמא וכו'. ר' מאיר ראה שומרוני אחד ואמר ליה מהיכן באת, לאמר מאיזה שבט אתה, א"ל מיוסף, א"ל ר"מ לא כן הוא, ושאל השומרוני ואלא מאיזה שבט אתה אומר, א"ל ר"מ מיששכר, א"ל השומרוני ומאין אתה יודע, א"ל ר"מ דכת' ובני וגו' ושמרון אלו השומרונים, הלך השומרוני הזה לנשיא שלהם (של השומרונים), א"ל אמר לי רבן של היהודים דבר אחד והוא תימה, א"ל הנשיא מה הוא, א"ל שאל אותי מאין אתם (באים) ואמרתי לו מיוסף והוא אמר מיששכר וכו', א"ל הנשיא חייך מיוסף הוציאך, שאמר לך שאינך מיוסף, ולישככר לא הביאך, שאין ראיה ממקרא זה, והגי' אפוטרכא היא גם בערוך ע' אפטרכא (ובכ"י שם הגי' אפטרכא) ומפ' נשיא שלהן ובלעז פטריארכא[1]), וכ"ה בפי' ב"ר אזיל לגבי אפטריכא דילהון נשיא שלהם פטריארך בלעז, וע' גם קרויס צד 100, ובכי"ל הגי' ומה הן, והגהתי ומן הן, וע' לעיל צד 917 ובמ"י שם אות 2, וקשה הלשון והוא תימה, כי השומרוני בעצמו קיבל את דברי ר"מ ואין כאן תימה, ולדעתי צ"ל והיא חמיא (ובכי"ו כתוב בגליון נ"א חמיה) כלומר דבר זה נראה בעיני, וכן מבואר במה"ג עמ' 688 ר' מאיר חמא חד שמראי אמ' ליה ממאן את אמ' ליה מיוסף לפי ששכם בחלקו שליוסף והן דרין בה קראו עצמן על שם יוסף אמ' ליה ר' מאיר לא אמ'

[1]) Patriarch.

59d מילא והוא תימה, אמ׳ ליה מה היא, אמ׳ לי מן דמן אתון, אמרתי לו מן דיוסף, אמ׳ לי מן דיששכר דכ׳ ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון, אמ׳ ליה חייך מן יוסף אפקך ולישׂשכר לא אעל יתך:

ח כא) ובני בנימן בלע ובכר וגו׳ בשעה שעמד יוסף עם בנימן אמ׳ ליה אית לך בנין, אמ׳ ליה אין, אמ׳ ליה כמה, אמ׳ ליה עשרה, ומה שמהון, אמ׳ ליה הוה לי חד אח והיו מעשיו נאים ונעימים ונשבה ממני והוצאתי אותן לשם המאורע אשר לו, בלע שנתבלע בין האומות, ובכר שהוא בכור, ואשבל שנשבה ממני, גרא שנעשה גר בארץ אחרת, ונעמן שהיו מעשיו נאים ונעימים, אחי שהוא אחי וודיי, וראש שהיה לי ראש והוא ראש, מפים שהיה יפה עד מאד בכל דבר, וחפים שלא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו, וארד שהיה כוורר שושנים:

4 לעיל צד 1164 וש״נ:

1 מילה ת, מלה ע, מילתא א[01]א[2], מילתא לי כ | והוא תימא ע, והוא תמה א[01]א[2], והוא תמיה (חמיה ו[0]) וכ, והיא תימהא ג, והיא תמהא דת | (אמ׳ — היא ל׳ א[2]) | לה ו | מהיא ו, מהוא א[1] | אמ׳ לין ג, אמ׳ ליה ~ דואכת | מאן ג | דמן] ו, דמאן דגת, מן א[2], מאן א[1]כ | אמרתי לו] אמרית ליה דאגכת, ואמרית לה ו | מן יוסף א[1], מיוסף א[2] מן דיששכר] לא מן.. דג, לא אלא מן.. ת, לא אלא מן דישכר כ, לא מן יששכר א[1], לא מיששכר א[2], לא ואמרית לה אלא מן דמן אמ׳ לי מן דיששכר ואמרית לה מן הן ואמ׳ לי ו | 2 דכתיב דא | ישכר כ | תולע ל׳ כ * ופוה — ושמרון א] ופוה לג, וגו׳ כ, ופוה.. ושמרון אילין (אלין ת) שמ־יא דת, וגו׳ אלין שמראי ו | ליה ל׳ ו | מן יוסף] וא[1]גכ, מן דיוסף דת, מיוסף א[2] | ולישׂשכר] ואג, ולישכר כ, לישׂשכר ת, מן יששכר ד | 3 * אעל יתך] אעליתך ל, אעלתך ו, אעיל יתך א, אעלך דגכת | 4 בנימן] וגכ, בנימין דת | ובכר] וגת, ל׳ ד | וגו׳ ל׳ גת | אמ׳ לו יוסף בשעה ת | בנימן] וג, בנימין דת | אמ׳ ליה] א״ל ג, אמ׳ לה ו, שאליה דת | 5 אמ׳ ליה כמה] אמ׳ כמה ו, כמה ת | אמ׳ ליה ל׳ ו | אמר ליה (א״ל ג) ומה וג, אמר ומה דת | שומהון ת, שמהתהון ג | אמ׳ לה אית הווה ו | 6 * ונשבה דות] נשבה ל | אותן] אותו ו, להם שמות דת | אשר לו] ו[0], אשר ו, שלו דת | שנתבלע — האומות] שנבלע ממני דות | ובכר] ו, בכר דת | 7 שהוא בכור] שהיה בכור ו, שהיה בכור לי דת | ואשבל] ו, אשבל ד, אשבול ת | * גרא דות] גרה ל | שנעשה גר] שגר דות | נעמן דות | נאים ונעימים] נעימים ו | 8 שהוא] ות, שהיה ד | וודיי] ו, ודאי דת | לי — והוא ראש] לי לראש והוא ראשן של אחיו שנאמר תבאתה לראש יוסף ד, לי לראש והוא ראשם.. תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו ת, ראשן שלאחיו תבאתה לראש יוסף ו | מפים] ות, מופים ד | שהיה — דבר] שהיה יפה מאד בכל דבר שכל הלכות שמסר (שמסרו ת) שם ועבר ליעקב מסרן לו דת, שכל הלכות שמסר.. לו ו | 9 וחפים] ת, וחופים דו | * שלא ראה — בחופתו ל[0]] שלא ראה... והוא לא ראה בחופתו ל, שלא.. בחופתי ולא ראיתי בחופתו ושחיפו עליו דברים ואמרו חיה (חייה ת) רעה אכלתהו דת, שחיפו עליו דברים.. חייה.. אכלתהו ו | * שהיה — שושנים] שהיה וורד שושנים ל, שהיה דומה לורד וארה על (ד״א וארד על שם ת) כי ארד אל בני אבל שאולה דת, על שם כי ארד.. שאולה ו |

ליה וממאן (וממן דמן) אנן אמ׳ ליה מיששכר אמ׳ ליה מן הין משפחה אמ׳ ליה מן דין קראה ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושומרון (ושמרין) אלין שמראיי אתקרון על שם שמרון אזל ליה לגבי אפטרכא (איפטרכא) דידהון אמר ליה אמר לי כהנא דיהודאי חדא מילתא ואנא חמיית טיבות אמר ליה מאי היא תנא ליה עסקיה אמ׳ ליה חייך דמן יוסף אפקך ולישׂשכר לא אעלך (ובכי״ל הגי׳ אעליתך, וחלקתיה לשתי תיבות, אעל יתך), ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפ׳ אשכחיה (אשכחין) חד שמראי מן שומרון (שמרון) אמר ליה ר׳ מאיר לשמראי מהיכא (מהיכן) אתית אמר ליה שמראי משבט יוסף אמר ליה ר׳ מאיר לא אמר ליה שמראי אלא מן (אלא) דמאן אמר ליה מן דיששכר אמ׳ ליה מן הן כלומר ממה אתה יודע אמר ליה דכתיב ובני יששכר (בישׂשכר) תולע ופוה ויוב ושמרון אמר ליה אפטוריקא (פוטריקא) דיריה חייך (ליתא בכי״א) מן יוסף אפקך דאמר לך לא כיון דאמרת ליה מן יוסף (דיוסף) ולישׂשכר לא עיילך (עילך) שהרי שומרון לא נקרא על שם בני יששכר אלא על (על שם) שמר אדני ההר שמרון (מלכים א׳ ט״ז כ״ד, ובכי״א בטעות אדוני הה״ד שמרון), וויכוחי ר״מ עם שומרונים נמצאים גם לעיל צד 27 וצד 804: 4 בשעה שעמד וכו׳. אגדה זו נמצאה בכ״י גם בהוספה לעיל צד 1164, ועל כן נעדרה כאן בכי״א א׳ וב׳, ובכי״ג קיטע א״ל ומה שמהתהון וג׳ כדכתיבא לעיל, ובכי״כ ובני בנימן כלהון על שם יוסף בלע ובכר ואשבל וכו׳ כדלעיל, (ובהעתקת כי״פ שלפני ליתא מסי׳ ז׳ ואילך), וגי׳ כי״ל שהיה לי ראש והוא ראש פירושה שהיה ראשי והוא גם ראש לאחרים (וע׳ ספרי וזאת הברכה פי׳ שנ״ג), ובגי׳ הדפוסים וכי״ת נתפרש והוא ראשן של אחיו וכו׳, וכנראה שני לשונות הם, ובכי״ו לא נמצא אלא הלשון השני עח״נ, וכן נמצאים בדפוסים ובכי״ת שני לשונות לדרש למפים וחפים וארד, ובכי״ל לא נמצא אלא הלשון הראשון, ובכי״ו רק הלשון השני עח״נ, והדרש שבלשון השני שכל הלכות שמסר שם ועבר וכו׳ וארד על שם כי ארד וכו׳ נמצא גם בתנחומא מ״ב שהעתקתי במ״י לעיל צד 1165 ע״ש, וע״ע לעיל צד 1010, ובמה״ג עמ׳ 683 לא הובא ג״כ אלא הלשון השני, ובני בנימן בלע רבנן אמרי בשעה שראה יוסף את בנימן אחיו אמ׳ ליה אית לך בנין אמ׳ ליה הין אמ׳ ליה כמה אמ׳ ליה עשרה ומה שומהון אמ׳ ליה הוה לי חד אחא (אח) וכו׳ ונשבה ממני והוצאתי שמם לשם מה אירע לו בלע על שם שנבלע ממני ולא ידעתיו היכן הלך בכר שהוא בכור לאמו אשבל שנשבה מאביו גרה שהוא גר באכסניא נעמן שהוא נעים לאביו ולאמו אחי שהוא אחיו (אחי) ודאי וראש שהוא ראש לאחיו דכת׳ לראש יוסף מפים שכל הלכות שמסר שם ועבר ליעקב מסרן לו מפיו, וחפים שחיפאו (שחיפו) עליו אחיו דברים ואמרו חיה רעה אכלתהו וארד שבשבילו אמ׳ אביו ארד אל בני אבל שאלה, וכעין גי׳

הוספה על פי נוסחת הדפוסים וכי״ו וכי״ת

[כד) ובני נפתלי שהן מפותלין על שבעים ושנים ניר, שהיו פותלין את עבודת הנייר, יחצאל שחיצו אלהות בידן, והן מצחצחין בשניהם ומלעיגי׳ בשפתותיהם, וגוני שהיו מגונים בלשונם, ויצר שהיה יצרן קשה מכל בני אדם, ושלם שהיו מושלמים ליצרם ומשלמין רעה תחת טובה:

ט כו כז) כל הנפש הבאה וגומ׳ ובני יוסף אשר יולד לו וגומ׳ ר׳ לוי בשם ר׳ שמואל בר נחמן ראיתה מימיך אדם נותן לחברו ששים וששה כוסות, וחוזר ונותן לו אף שלשה, והוא מונה אותם שבעים, אלא זו יוכבד שהשלימה מניינן של ישראל במצרים, ר׳ לוי בשם ר׳ שמואל בר נחמן אמר יוכבד עיבורה בארץ כנען ולידתה בארץ מצרים הדא הוא דכתיב ושם אשת עמרם יוכבד [בת לוי אשר ילדה אתה ללוי במצרים] (במדבר כו נט) על פילי שלמצרים נולדה, ר׳ לוי בשם ר׳ שמואל בר נחמן למוד הקדוש ברוך הוא להיות מונה את השבט הזה עד שהוא במעי אמו הדא הוא דכתיב לידותון בני ידותון גדליהו וצרי וישעיהו חשביהו ומתתיהו [ששה] (דה״א כה ג) חמשה בפרט

4 מדרש שמואל פל״ב סי׳ ג׳: 6 ב״ב קכ״ג א׳ וב׳, במדבר רבה נשא פי״ג סי׳ כ׳, פסיקתא פ״י פ״ו ב׳: 7 סוטה י״ב א׳, ב״ב ק״כ א׳, שמות רבה פ״א סי׳ י״ט, וע׳ בסדר עולם רבה פ״ט: 8 פסיקתא שם: 9 במדבר רבה פ״ג סי׳ ח׳, תנחומא ח״ב במדבר סי׳ י״ט ותנחומא שם סי׳ ע״ז, פסיקתא כ׳ ב׳, מדרש שמואל שם, וע׳ מדרש תהלים ל״ב סי׳ י״ב:

1 נפתלי יחצאל וגו׳ ו | שהן — עבודת הנייר ל׳ ו | 2 שחצו ו | והן — בשפתותיהם ל׳ ו | מצחצחים ת | ומלעיגים ת | שהיו] שהן ו | מגוני׳ ד[1], מגונין ת | בלשוניהם ת | 3 * שהיה יצרן] שהיה יצרם ת, יצרו ד, שיצרן ו | מכל בני אדם ל׳ ו | שהיו] שהן ו | ליצרן ות°, ליוצרם ת | ומשלמים ת | (ומשלמין — טובה ל׳ ו) | 4 וגומ׳] ליעקב וגו׳ ו, ליעקב ת | ילד ת | וגומ׳] במצרים ות | 5 ראית ת | לחבירו ת, לו רבו ו° | כוסות] כיסים ו | לו ל׳ ו | 6 אותם] אותו ו | מנינם ת | ישראל] שבטים ת | 7 ההה״ד ת, ההד׳ ד[1], הדה היא ו | ושם — עמרם ל׳ ת | * יוכבד — במצרים] וג׳ ו, יוכבד ד, אשר ילדה אותה ללוי במצרים ת | 8 * פילי ו] פיילי דת | * שלמצרים ות] למצרים ד | 9 למוד] לימוד הוא ו | הה״ד ד[1]ת, הדה היא ו | 10 * לידותון — ידותון ו] לבני ידותון ד, לידותון ת | וצרי] ועֲרי ד[1] | וישעיהו (ויאשיהו ד[1]) — ומתתיהו] וישעיה חשביה ומתתיה ו°, וגו׳ ו | * ששה ו°] ל׳ דות | בפרט חמשה ו |

כי״ל היא גם במדרש אגדה ע״ש, וע״ע בשכל טוב צד 291: 1 ובני נפתלי וכו׳. המאמרים מכאן ועד סוף הפרשה לא נמצאו בכי״ל וברוב הכ״י, והוספתי אותם בפנים עפ״י נוסחת הדפוסים, לפי שמאמרים אלו ישנם ברובם גם בכי״ו המעולה, והועתקו במה״ג ועל הדרש הראשון נרמז גם בשכל טוב ע׳ באות הסמוך, והצגתי בפנים את הנוסח שבד״ו, והשינויים שבדפ״ר וכי״ו וכי״ת ציינתי בח״נ, ואם נטיתי מנוסחת הד״ו או הוספתי עליה, הצגתי בח״נ הסימן כוכב, כמו שאני עושה בשינויים מכי״ל: שהן מפותלין וכו׳. בכי״ו לא נמצא אלא חלק אחד מן המאמר המפליא הזה עח״נ, וכעין נוסחתו הועתק בשכל טוב צד 292 ובני נפתלי יחצאל רבותינו אנשי עיר הקודש דרשו כך יחצאל שחצו אלהות בידים וגוני שמגונין ביצרם ויצר ושלם משלימין ליצרם, וכתב והיא נפלאת בעיני למה כינום במדרשי גנאי מה מצאו בהם יותר משאר בני השבטים, ורבותינו בתר הוראה דרשו הכי יחצאל שנתמוככו במחיצת אל וגוני שגנן הקב״ה עליהן ויצר שיצרן הטוב שופטן ושלם שמשלימין, והדרשה התמיה שהן מפותלין וכו׳ עבודת הנייר (כ״ה בדפ״ר וד״ו ובכי״ת, ובדפוסים אחרים הגי׳ הניר) ליתא בכי״ו ובשכל טוב, ובמה״ג עמ׳ 684 הועתק ובני נפתלי שהן פתולין יחצאל שחצי[1]) אל בפיהם והן מתצצין בשניהן ומלעיגין בפיהן וגוני שהן מגנין לבריות ויצר שיצרן קשה מכל בני אדם ושלם שהן משלימין ליוצרן (ליצרן) ומשלמין רעה תחת רעה, וע׳ עוד בא״א וביפ״ת וחי׳ הרד״ל מה שהביאו מדרש אחר בשם ספר צרור המור, וטעם המאמר ופירושו אינני יודע, וע׳ במפרשים שנדחקו וצ״ע: 4 ר׳ לוי בשם ר״ש וכו׳. כל הענין עד תני סיעה של בני אדם (לקמן צד 1184) ישנו גם בכי״ו והועתק ברובו במה״ג עמ׳ 685 ואילך, ונמצא גם במדרש שמואל שם בקיצור קצת ובשינויים, אולם במדרש שמואל המאמר נוסף בדפוסים ולא נמצא בכ״י ע׳ בהערות רש״ב שם, ושאלת ר״ש בר נחמן היא שבמקרא נאמר כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה וגו׳ ששים ושש ובני יוסף וגו׳ נפש שנים וגו׳, ועם יוסף הם שלשה, ואח״כ נאמר כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, הלא אינן אלא ששים ותשע, ומתרץ שיוכבד השלימה את המנין, וכמו שאמר ר״ש בר נחמן יוכבד עיבורה בארץ כנען וכו׳, לפי שנאמר בה אשר ילדה אותה ללוי במצרים, שנולדה במצרים אבל עיבורה לא היתה שם, ונולדה על פילי[2]) לאמר שערים של מצרים (והגהתי פילי של מצרים וכמו שהוא בכי״ו ובכי״ת, וכן מגיה בא״א, וע׳ במ״כ), ועוד אמר ר״ש בר נחמן שלמוד הקב״ה למנות את שבט לוי עד שהוא במעי אמו ועל כן נמנתה גם יוכבד במעי אמה, וכן מצינו בבני ידותון וכו׳, ושמעי הוזכר אח״כ ולא בתחילה, לפי שהיה במעי אמו לפיכך נמנה במנין ששה אבל לא הוזכר בשמו, ואח״כ כשהפילו גורלות לדוכן כבר היה גדול והוזכר, ובמקרא כתוב העשירי שמעי, וע׳ ברש״י ורד״ק שם, וסגנון הלשון ואם יאמר לך אדם אמור לו ע׳ גם לעיל צד 793, וע׳ גם ביפ״ת ובנזה״ק, ובמה״ג שם הובא ראית מימיך וכו׳ ששים וששה כיסין וחוזר ונותן לו עוד שלשה והוא אומר לו הרי שבעים ר׳ יונתן אומר יוכבד היתה עמהן במעי אמה ונמנית עמהן שנ׳ ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי במצרים מה ת״ל אשר ילדה אותה ללוי במצרים אלא שהיה עיבורה בארץ כנען ולידתה במצרים וכו׳ ר׳ לוי בשם ר׳ שמואל בר נחמני לימוד הוא הקב״ה למנות את השבט הזה וכו׳ לידותון בני ידותון וכו׳ ומתתיהו ששה וכו׳ בפרט חמשה ובכלל ששה אלא זה שמעי שמנאו וכו׳ ואם יאמר לך אדם שמעי עשירי אמור לו עשירי לדוכן דכתי׳ העשירי שמעי וכו׳, וע׳ גם במדרש שמואל שם (ושם הובא ג״כ הכתוב לידותון בני ידותון וכו׳ ששה, וכמו שהגהתי בפנים), ובב״ב שם איתא בעא מיניה אבא חליפא קרויא מר׳ חייא בר אבא בכללן אתה מוצא שבעים בפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחד וכו׳ הכי אמר רב חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנ׳ אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין

1) שַׁחֲצִי. 2) πύλη.

שהיו אבותיו, ועד עכשיו לא ניתנה התורה, והרי כת׳ באברהם וישמר משמרתי (שם כו ה), מהיכן למד תורה אברהם, ר׳ שמעון בן יוחי א׳ נעשו כיליותיו כשני כדין שלמים והיו נובעות תורה, ומנין שכן אמ׳ אברך את י״י אשר יעצני [אף לילות יסרוני כליותי] (תהלים טז ז), ר׳ לוי אמ׳ מעצמו למד תורה שנ׳ מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב (משלי יד יד), אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמ׳ בש׳ ר׳ יונתן בן אלעזר איש הבירה אפילו עירובי תבשילין היה אברהם אבינו יודע שנ׳ עקב אשר שמע אברהם בקולי (בראשית כו ה), בן כמה שנים הכיר אברהם בוראו, ר׳ חנניה אמ׳ בן שנה הכיר

1 ע׳ סדר אליהו רבה פ״ו, ויקרא רבה פ״ב סי׳ י׳: 2 לעיל צד 657 וש״נ: 3 ע׳ במדבר רבה פי״ד סי׳ ג׳: 5 לעיל צד 500 וש״נ, וע״ע קידושין פ״ד ה׳: 6 לעיל צד 703 וש״נ:

1 שהיו] שעשו פב | אבותיו עושין (עושים א[1]) אגמ, עושין אבותיו חי | עד עכשו שלא ח (ועד — באברהם ל׳ י) | ניתנה] נתנה דפא[1]גמ | התורה] פחאב, תורה דגתמ | והרי כת׳] פב, והרי כתוב ג, והרי כתיב אמ, שהרי כתיב ח, וכתיב ד, וכת׳ ת | וישמר] פאגמ, וישמ׳ י[1], וישמור דהכת | משמרתי] ~ מצוותי וגו׳ כ, מצותי חקותי (וחקתי א[2], חוקותי י) ותורותי (ותורתי א[2]תמ) האתימ | מהיכן] א, ומהיכן דתמ, ומאיכן פחכ, מיכן ג | 2 אברהם (אבינו אברהם כ) התורה פב, אברהם את התורה דחגת, את התורה אמ | ר׳ — א׳] ר׳.. יוחי (יוחאי א[1]כמ) או׳ פחא[1]גכמ, רשב״י אמ׳ א[2], רבן (ר׳ ת) שמעון אומר דת | נעשו ל׳ אמ | שתי כליותיו דפחגת, שתי כליות כ, שתי (שני מ) כליותיו נעשו אמ | כשני] פחאגכמ, כשתי דת | כדין של] א[1]מ, כדים של דחגת, כדין א[2], כדי פכ | והיו נובעין אמ, ונובעות פכ | ומנין ל׳ א[2]מ | 3 שכן] שכך הוא ח, ל׳ א[2] | אמ׳] הוא או׳ פגכ, הוא שנאמר דא[1]ת, שנא׳ א[2], כתי׳ מ, הוא שאומ׳ הכתו׳ ח | * אברך — כליותי חא] אברך.. יעצני וג׳ גמ, אברך.. יעצני ל, אף לילות יסרוני וגו׳ (כליותי פכת) דפכת | אומ׳ ח | 4 * למד דפחאכתמ] היה למד לג | התורה פ, את התורה כ | ומעליו — טוב] ומעליהם ישבע טוב פ, וג׳ גמ, ל׳ ת | אמ׳ ר׳ — הבירה] א״ר.. נחמן.. הבירה ג, ר׳ שמואל בר נחמן בשם ר׳ אלעזר איש הבירה אמ׳ א, ר׳ יונתן שר הבירה ד, ר׳ יודן אמ׳ שר הבירה אמ׳ ת, אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמן כ, א״ר שמואל פ, אמ׳ ר׳ יונתן ח | 5 שאפילו ת, אף פח | תבשילים כ | (היה — בקולי) שמר אברהם שנ׳ חוקותי ותורותי פ, שמר אברהם אבינו שנ׳ וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי כ) | אברהם ל׳ ת | אבינו] חא[1]ג, ל׳ דא[2]ת | 6 בקולי] חאגת, ל׳ ד | בן] פאגכ, ובן דחת | הכיר] יזכור ג | אברהם] ~ אבינו ח, ל׳ פכ | בוראו] כ, את בוראו דפחאת, לבוראו ג | ר׳ חנניה — לבוראו] ר׳.. או׳.. לבוראו ג, בן מ״ה שנה (חמשה וארבעים ת) הכיר את בוראו דת, ר׳ יוחנן אמ׳ בן מ״ה שנה פ, ר׳ יוחנן ור׳ חנינא אמ׳ בן חמשה וארבעים שנה הכיר בוראו כ, ר׳ יוחנן ור׳ חנינא אומרים בן ארבעים ושמנה שנה הכיר את בוראו ח, ר׳ אלחנן ור׳ חנינא אמרי בן ארבעים ושמנה שנה (בן מ״ח שנה א[02], בן שנה א[2]) הכיר אברהם את בוראו א |

מי הכהו וכיון שראה יעקב את העגלות זכר את הפרק וכו׳, ומשם בשכל טוב צד 302 ונתכוונין ברוח הקדש שהרי עגלה ערופה היתה באה וכו׳, והדרש שיוסף שלח את העגלות לסימן שפירש ממנו בפרק עגלה הוא גם בב״ר לעיל צד 1174 ע״ש ובמ״י, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפ׳ כאן כמו לעיל שם, בפרק עגלות פירש ממני עגלו׳ המשכן במסכת שבת [צ״ח א׳] מה עשה יוסף נתן להם עגלות כדי שיהא נזכר שבפרק עגלות פירש ממנו: 1 ועד עכשיו לא ניתנה התורה. לאמור אף על פי שעד עכשיו לא ניתנה התורה, מ״מ כבר למד אותה יעקב שהרי מצינו באברהם ג״כ וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורותי (וכ״ה בארבעה כ״י ובילקוט ובילקוט המכירי ובתנחומא) ומהיכן למד אברהם, ואגדה שאבותיו של יעקב קיימו את התורה נמצאה גם בסא״ר שם נח קיים מה שכתוב בתורה וכו׳ אברהם קיים וכו׳ יצחק קיים וכו׳ יעקב קיים וכו׳ (ומשם הועתק בוי״ר שם, וכל הסימנים ח׳-י״ב אינם מוי״ר, ובדפ״ר וד״ו הם בסוף הספר), ומאמר ר״ש בן יוחי הובא גם בב״ר לעיל צד 657 ע״ש ובמ״י: 3 ר׳ לוי אמר מעצמו וכו׳. מאמר ר׳ לוי ליתא בתנחומא מ״ב אלא בתנחומא הנדפס מכבר, ומבואר הוא בבמ״ר שם, ד״א וכו׳ מדבר באברהם שמעצמו הכיר להקב״ה כמה דכתיב מדרכיו ישבע סוג לב וגו׳ מהו מדרכיו ישבע סוג לב וכו׳ ומעליו איש טוב זה היה אברהם שהכיר מעצמו להקב״ה ולא היה אדם שלימד אותו האיך להכיר את המקום אלא הוא מעצמו וכו׳, והכרת הקב״ה היא ללכת בדרכי התורה וכמו שנדרש במדרש תהלים כ״ה סי׳ י״א בשעה שאמר הקב״ה למשה לך אמור להם לישראל אחרי ה׳ אלהיכם תלכו אמרו לו רבינו משה ומי יכול לילך אחריו וכו׳ אמר להם אני אומר לכם דרכיו של הקב״ה כל ארחות ה׳ חסד ואמת וכו׳ ואמת זו תורה ולמי נתן לנוצרי בריתו, וע׳ גם סוטה י״ד א׳, ולפיכך שואל בסמוך בן כמה שנים הכיר אברהם בוראו: 4 אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמ׳ וכו׳. מאמר זה ליתא בתנחומא, ונמצא בתנחומא מ״ב כהגי׳ בכי״ל וכי״ג, אמר ר׳ שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן בן אלעזר איש הבירה אפילו עירובי תבשילין היה יודע אברהם אבינו שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו׳, והדרש הוא מסוף הכתוב וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי (וכמו שהוא בכי״פ ובכי״ב עח״נ), וכמפורש בתנחומא מ״ב לך סי׳ א׳ אמר ר׳ אחא בשם ר׳ אלכסנדרי ור׳ שמואל בר נחמני בשם ר׳ יונתן אפילו עירובי תבשילין שמרו בביתו של אברהם שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי והלא תורה אחת היא אלא שהיה מדקדק אחר כל מצות שבתורה, וכן אמרו ביומא כ״ח ב׳ אמר רב ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורתי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה, (וע׳ בספרא בחקותי פ״ח סי׳ י״ב והתורות מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל אחד בכתב ואחד בעל פה וכו׳ וכ״ה בספרי וזאת הברכה פי׳ שנ״א, וע׳ במדרש תנאים צד 215), ולעיל צד 500 יש, ר׳ אחא בשם ר׳ אלכסנדרי ר׳ שמואל בן נחמן בשם ר׳ יונתן אפילו הילכות עירובי חצירות היה אברהם יודע, וע׳ במ״י שם: 6 בן כמה שנים וכו׳. מכאן עד והיה מלמד תורה לבניו ליתא בתנחומא, ובתנחומא מ״ב הדרש ובן ג׳ שנים הכיר אברהם לבוראו שנאמר עקב שכל ימיו של אברהם היו מאה ושבעים וחמש מכאן אתה למד שבן ג׳ שנים הכירו, ולגי׳ כי״ל וכי״ג ר׳ חנניה אמ׳ בן שנה וכו׳ לא מצאתי חבר, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ בן מ״ח שנה חכיר את בוראו (וכ״ה בד״ו שנת שכ״ז, ובדפוסים מאוחרים הוגה מ״ח), ובכי״כ הוא כן בשם ר׳ יוחנן ור׳ חנינא, ובכי״ח הגי׳ ר׳ יוחנן

לבוראו, ר' לוי בש' ר' שמעון בן לקיש בן שלש שנים שנ' עקב, מניין עקב, ע' שבעים, ק' מאה, ב' שנים, וחיה אברהם מאה ושבעים וחמש שנים, נמצאת למד שבן שלש שנים הכיר אברהם בוראו, והיה משמר אפילו דיקדוקי תורה, והיה מלמד תורה לבניו שנ' כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' (שם יח יט), אמ' לו הקב"ה את למדת את בנך תורה בעולם הזה, אבל לעולם הבא אני בכבודי מלמד להן את התורה שנ' וכל בניך לימודי י"י (ישעיה נד יג):

ד **מז ב) ומקצה אחיו לקח חמשה וגו'** ומפני מה אמ' הכת' ומקצה אחיו, בא הכת' ללמדך שלא היו הגיבורים בשבטים, ומי היו אילו חמשה אנשים, ראובן שמעון לוי בנימן יששכר, ומפני מה לקח יוסף הצדיק הללו חמשה אנשים מאחיו, שהיה יודע באחיו כל גיבור וגיבור שהיה כהן,

4 ע' ילקוט ישעיה ר' ת"ע (סנ"ס) : 6 ילקוט סס :

1 ר' לוי — לקיש] ג, ר'.. ר"ש בל"ק אמ' א[2], ר'.. ריש לקיש פכ, ר'.. ר' סימון אמר א[1], ריש לקיש אמר דת, ר' שמעון אומ' ח | שלש] פחא[1]גכת, ג' ד[1]א[2], שלשה ד | שנים] ~ הכיר כ, הכיר את בוראו ח | שנ'] פחא[1]גכ, דכתיב ד, דכת' ת, ל' א[2] | עקב] ~ אשר שמע אברהם ת, אשר.. אברהם בקולי ח, אשר.. בקולי וג' ג | מניין גכ, מנין דפאת, כמנין ח | עקב] ד[1]א[1]גת, עק"ב דפחא[2]כ | ע' — שנים] א[1]ג, ל' דפחא[2]כת | 2 * וחיה אברהם חיה דא[2]ת, ואברהם חא[1]ג] וחיה אברהם בן ל, וכל ימיו לא היו אלא פכ | מאה — וחמש] א[1], מאה שבעים וחמש ג, קע"ה דפחא[2]כת | שנים] שנה חא, ל' פגכ | נמצא את כ (נמצאת — בוראו ל' פ) | למד] אתה אומר א | שלש] חא[1]גכ, שלוש ת, ג' ד[1]א[2], שלשה ד | אברהם] אג, אברהם אבינו ח, ל' דכת | בוראו] כ, את בוראו דחא[1]ת, לבוראו א[2]ג | 3 אפילו] פאגכ, כל ח, ל' דת | דקדוקי פאכת, דקדוקיה של ח | והיה מלמד] ומלמד פחכ | תורה לבניו] ג, לבניו פחכ, את בניו דאת | למען — יצוה] פחכת, למען א[2]ג, ל' דא[1] | 4 וגו'] את בניו ח, את בניו ואת ביתו אחריו ת, את.. אחריו ושמרו וגו' כ, ל' פ | א"ל א[2]ג, אמ' ליה א[1], אמ' פכ | אתה פחאגת | למדתה ג, לימדת ח | את — תורה] ג, את בניך תורה א[1], בניך תורה דפת, תורה לבניך כ, את בניך חא[2] | בעולם הזה תורה ח | אבל] חייך א | לעולם הבא] לעתיד לבא (לבוא ת) פת, ל' א[2] | 5 להן] ג, להם ח, לכם דת, אותם א, התורה פכ | את התורה] תורה חא[1], תורה לעה"ב א[2], להם פכ | לימודי] חא[2]ג, למודי דפא[1]כת | י"י] ~ וג' ג, ורב שלום בניך חת | 6 חמשה וגו'] חמשה (ה' ד[1]) אנשים דאגכתי, חמשה אנשים וגו' ח, ל' פ | ומפני מה] מפני מה דאגת, למה פכ (ומפני — אחיו ל' חי) | אמ' ל' ג | הכת'] גת, הכתוב דפאכ | בא הכת'] בא פחאגכ, ל' דתי | 7 ללמדך] מלמד י | שלא היו] שהיו י[1] | הגיבורים בשבטים] הגיבורים שבשבטים ל[0], הגבורים כשבטים (?) ג, גבורים (גבורי' א[2]) כשבטים (בשבטים י[1]) פאכי[1], גיבורים דת, גבורים ח | ומין] מי י, ומה ג, ל' פכ | היו ל' פכ | אילו] ג, הללו דחא[1]ת, ואילו פ, ואלו כ, ל' א[2]י | חמשה] ה' ד[1], ל' אי | אנשים ל' פא[2]כי | שמעון — יששכר] שמעון.. וישכר ל[0], שמע' לוי ובנימ' וישכר ג, שמעון (ושמעון חי) לוי (ולוי ח) וישכר ובנימן (ובנימין אי) פחאי, לוי שמעון וישכר ובנימן כ, לוי בנימין שמעון ישכר דת | 8 (ומפני מה — משה רבינו] אבל הגבורים כסי מיניה א' דלמא (אמ' דילמא כ) מרי קרבייא (קרביא כ) עביד להון אי חמי להון (יתהון כ) אבל החמשה שאינן גבורים הראן (הראו כ) לו ומנין שלא היו אלו גבורים את מוצא בברכת משה (משה רבינו כ) פכ) (ומפני מה — בהן ל' י) | לקחם א[1], לקחן א[2] | הצדיק ל' א[2]ג | הללו ל' אג | חמשה אנשים] ה'.. ד[1], ל' חא | גיבור וגיבור] גבור וגבור דחגת, גבור א | בהן] ג, בהם דחאת |

ור' חנינא אומרים בן ארבעים ושמנה שנה וכו' עח"נ, וכ"ה לעיל צד 703 ר' חנינה ור' יוחנן תרויהון אמ' בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו ר' לוי בשם ר' שמעון בן לקיש בן ג' שנים מגיין עקב וכו', וע' במ"י שם וצ"ע, וע' גם בעמוד הקודם אות 3 : 4 אבל לעולם הבא וכו'. בילקוט ישעיה שם הועתק מ י ל מ ד נ ו, אמר הקב"ה בעולם הזה ישראל למדים תורה מבשר ודם לפיכך משתכחין אותה שנתנה ע"י משה שהיה בשר ודם וכו' אבל לעתיד לבא אין ישראל למדין אלא מפיו של אלהים שנ' וכל בניך וכו' וכשם שהאלהים חי וקיים לעולם כך תלמודו מה שלומדים ממנו אינם שוכחים לעולם וכו': 6 בא הכת' ללמדך וכו'. דורש ומקצה מן הפחותים, החלשים שבאחיו (ובפי' ב"ר מקצה אחיו מ ו ק צ י ן שבהן שלא היו גבורים כשאר שבטים ומי היו אותן וכו'), וכיוצא בזה נדרש מקצות העם (מ"א י"ב ל"א) בירושלמי גיטין פ"א מ"ג ד' ובע"ז פ"א ל"ט א' בשם ר' אילא (לא) מן הקוצים שבעם ומן הפסולת שבעם, וכן דורש רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן (קידושין ע"ה ב') ויעשו להם מקצותם כהני במות (מ"ב י"ז ל"ב) מן הקוצים שבעם, ובקרא ותאכל בקצה המחנה (במדבר י"א א') יש אומרים אלו הגרים הנתונים בקצה המחנה (ספרי שם פפ"ה, וע' בתנחומא בהעלתך סי' כ"ז (ט"ז) ובבמ"ר פט"ו סי' כ"ד), והחלשים בשבטים היו אלו שלא הוכפלו שמותם בברכת משה רבינו, ורש"י עה"ת מביא הדרש שלפנינו בשם ב"ר, ומקצה אחיו מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו ואלה הם ראובן שמעון לוי י ש ש כ ר ו ב נ י מ ן (וכ"ה הסדר הנכון בארבעה כ"י ובילקוט עח"נ) אותן שלא כפל משה שמותם כשברכן אבל שמות הגבורים כפל וזאת ליהודה וכו' ו ל ג ד אמר וכו' ו ל נ פ ת ל י אמר נפתלי ו ל ד ן אמר דן וכן ל ז ב ו ל ן וכן ל א ש ר זהו ל ש ו ן ב"ר ש ה י א א ג ד ת א ר ץ י ש ר א ל אבל בתלמוד בבלית שלנו מצינו שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר וכו', והלשון בב"ק שם א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות (ופירש"י שחלשים שבכולן היו וכו' לפיכך כפל את שמם לחזקם וכו') יהודה נמי איכפולי מיכפל (והוא נודע לגבור, ויעקב אמר עליו ידך בערף איביך וגו' גור אריה יהודה וגו', ועוד שא"כ הם ששה וכאן כתוב חמשה אנשים, וע' בד"ם שם, ולא כפי' מהרז"ו ע"ש). א"ל למילתיה הוא

והיה מדבר בחכמה ואמ׳ אם אני מעמיד גיבורין שבהן לפני פרעה, רואה אותן ועושה אותן אנשי מלחמתו, לפיכך העמיד הללו חמשה אנשים שלא היו גיבורים, ומנין שלא היו גיבורים, את מוצא אותן בברכת משה רבינו, כל מי שכפל שמו בברכתו היה גיבור, וכל מי שלא כפל לא היה גיבור, יהודה שכפל שמו היה גיבור שנ׳ וזאת ליהודה ויאמר שמע י״י קול יהודה (דברים לג ז), לפיכך לא העמיד אותו לפני פרעה, וכגון נפתלי שנ׳ ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון (שם שם כג), וכגון אשר ולאשר אמר ברוך מבנים אשר (שם שם כד), וכגון דן שנ׳ ולדן אמר דן גור אריה (שם שם כב), וכגון זבולון שנ׳ ולזבולון אמר שמח זבולון (שם שם יח), וכגון גד שנ׳ ולגד אמר ברוך מרחיב גד (שם שם כ), לפיכך לא העמיד אותן לפני פרעה, והשאר שלא כפל שמותן לא היו גיבורים, לפיכך העמידן לפני פרעה:

3 ע׳ ספרי דברים פי׳ שנ״ד ושנ״ה, ב״ק ל״ב א׳: ||

1 והיה מדבר] ועשה (יעשה ת, עשה י) הדבר (דבר ג) דחגתי, ועשה א | * ואמ׳ אם חאג] אמר אם דתי, ואם אמ׳ ל | אני מעמיד] תי, מעמיד אני דחאג | גבורים דחאגת, הגבורים י | שבחן] ג, שבהם חאי, ל׳ דת | רואה אותן] ראה אתם ג, ורואה אותם (אותן א[2]) חא, מיד י | ועשה ג, עושה א[1], יעשה חי | אותם חא[1]י, אתם ג | 2 מלחמה א[2], המלחמה א[1] | לפיכך] לפי ת, ל׳ חי | העמיד — משה רבינו] העמיד הללו אנשים חמשה (ה׳ אנשים א[2]) .. גבורים ומנין (מנין א[2]) .. גבורים את (אתה א[2]) מוצא אותם (אותן א[2]) .. רבינו (רבי׳ ע״ה א[2]) א, העמיד הללו שלא היו גבורין ומניין .. גבורין את מוצא אתם .. רבינו ג, ומנין שלא היו גבורים אתה מוצא אותם בברכת (גבורי׳ את מוצא מברכת י) משה רבינו חי, ל׳ דת | 3 כל ל׳ א[1] | מי ל פא[1]כ | שנכפל י | בברכתו] פאגכ, ~ של משה דת, ל׳ י | גבור | וכל — שלא] ושלא פכ (וכל — שמו היה גיבור ל׳ י) | כפל] פכ, כפלו ג, כפל שמו דת, כפל שמו בברכתו א[2], היה גיבור א[1] | גיבור] גבור דפחא[2]גכת, שמו כפול א[1] | 4 שכפל — גיבור] ג, שהיה גבור כפל שמו דחאת, שגבור כפלו כ, כפל פ | שנא׳ בו א[1] | ויאמר] חא[2]גתי, ל׳ דפא[1]כ | שמע — יהודה] שמע י״י וג׳ ג, וגו׳ א[1]כ, ל׳ פ | לפיכך — פרעה] ג, לפיכך .. אותן .. פרעה דת, ל׳ פחאבי | 5 וכגון] וכן ח, ל׳ א[1]י (וכגון — מרחיב גד] ונפתלי ודן וגד ואשר וזבולון (וזבולון כ) נכפלו שמותן שהן גבורים פכ) | נפתלי שנ׳] ~ בו א[2], ל׳ א[1]י | לנפתלי י | שבע רצון] חאגתי, ל׳ ד | וכגון] וכן ח, ל׳ י | 6 אשר] זבלון שנ׳ ולזבולון אמר שמע זבולן בצאתך וכן ~ ח, ל׳ י | ולאשר אמר] גי, שנ׳ (שנ׳ בו א) ולאשר אמר חא, ל׳ דת | וכגון דן] וכן דן ח, ל׳ י (דן — אריה] גד ברוך מרחיב גד ת) | שנ׳] ~ בו א[2], ל׳ גי | גור אריה] חאגי, ל׳ ד | 7 וכגון ל׳ חי | זבולון ג, ל׳ י (זבולון — זבולון ל׳ ח) | שנ׳ — אמר] שנא׳ בו .. אמר א[2], ולזבולון (ולזבולון י[1]) אמר גי, ל׳ ת | זבולון] ג, זבולון דא[2], זבולון בצאתך א[1]תי[1] | וכגון גד] וכן גד ח, ל׳ י (גד — גד] דן דן גור אריה ת) | שנ׳] חא[1], ~ בו א[2], ל׳ דגי | 8 גד כלביא א[1] | לפיכך ל׳ פכת (לפיכך — לפני פרעה] אלו היו הגבורים שבהם ח) | העמיד אותן] העמיד אתם ג, .. אלו דא[1]ת, העמידן פכ | (פרעה — לפני ל׳ פכ) | והשאר] והאחרים ח | כפל] הוכפלו ח | שמותן] ג, שמותם דחא[1]ת | ולא א[1] | 9 גיבורין ג, גבורים דחת, גבורי׳ א[1] | העמידן] ג, העמידם דא[1]ת, לא העמידם ח | פרעה] ~ הה״ד ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים א[1], לכך א׳ הק׳ ומקצה אחיו אשר לקח חמשה אנשים ולא זכר שמותן לפי שלא היו גיבורים ג, לכך א׳ (אמ׳ כ) ומקצה אחיו אותן שהעמיד לפני פרעה לא הזכיר שמותם (שמותם מכל הפרשיות שבתורה פ) שלא היו גבורים פכ, ולא זכר את שמותם כאן לכך אמר הכתוב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם לפני פרעה ח, לכך כתיב (כתי׳ ת) ומקצה אחיו לקח (לקח חמשה אנשים ת) ולא זכר שמותם כאן לפי שלא היו גבורים ויאמר יוסף הבו מקניכם וגומ׳ (מקניכם ת) הסוס לקבלי וקלף בצליא (בצלים ת) פירוש כבר הלכו מנגדינו מהם מתו מהם נמכרו ומכספינו ומחמדינו (מכספינו וממחמדינו ת) אנו ערומי׳ (־ים ד[1]ת) מהם וקלופי׳ (־ים ד[1]ת) כבצל הנקלף מתו (פיר׳ אחר מתו ת) הסוסים והשלכנו בחוץ מנגדינו והכלבים אכלום וקילפו (וקלפו) את עורם דת ||

דאיכפל וכו׳, וכן בספרי שם דורש בזבולן גד דן נפתלי אשר לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשת אנשים וכו׳ ולא נתפרשו שמותם זה אחד מהם, וע״ע בתוס׳ ב״ק שם שמביאים ג״כ האגדה שלנו בשם ב״ר, אולם בעיקר ב״ר בכי״ו פצ״ה (לקמן) חדרש כמו בספרי ובב״ק שם ומקצה אחיו וגו׳ אמ׳ ר׳ יהושע ביר׳ נחמיה חן חן שניתפרשו [בכפילה] במשנה תורה ע״ש, וכן מתורגם בת״י א׳, וע׳ גם במה״ג עמ׳ 691, וברד״ק מפ׳ ומקצה אחיו וכו׳ שלח לאחיו ולקח מהם חמשה הפחותים מהם או הגדולים מהם כי מחלוקת בדברי רז״ל וכו׳, ומשמע שמפ׳ שלדעת הספרי והבבלי לקח הגבורים (הגדולים) שהוכפל שמם, ואינו נראה, וע׳ במתת יה, ובלק״ט מפ׳ כהדרש כאן מן החלשים שבשבטים וכו׳ ומי הן אותן שלא נכפלו שמותם בפרשת וזאת הברכה, ושמות הגבורים כפל כמו וזאת ליהודה וכו׳ ולזבולן אמר וכו׳ ולגד אמר וכו׳ ולדן אמר וכו׳ ולנפתלי אמר וכו׳ ולאשר אמר וכו׳ וכן יוסף מוכפל שמו וכו׳ למדנו שהיו ר א ו ב ן ש מ ע ו ן ל ו י י ש ש כ ר ו ב נ י מ י ן, וכן מפ׳ במדרש אגדה: 9 לפיכך העמידן לפני פרעה. ברוב הכ״י נוסף עוד שלפיכך לא זכר ג״כ את שמותם עה״כ, וגי׳ זו היתה גם לפני פי׳ ב״ר שמפ׳ ו ל א ז כ ר ש מ ו ת ן בכפל לפי שלא היו גבורים, ובדפוסים וכי״ת נוסף עוד דרש על פסוק ט״ז ויאמר יוסף הבו מקניכם וגו׳ הסוס לקבלי וקלף בצליא (ולדרש זה הוסיפו עוד שני פירושים תפלים), והוספה זו נובעה מב״ר העיקרי, כי כן הוא בכי״ו פצ״ה ויאמר יוסף הבו מקניכם וגו׳ ר׳ י צ ח ק אמ׳ הביאו מקניכם הסוס ל י ת לקובליי וקלף ביצלה, וע׳ במפרשים שנדחקו לפרשה, ולדעתי השתמשו בפתגם קלף בצליא על אחד שפושט מחבירו כל מה שיש לו ומציג אותו ע ר ו ם כיום הולדו, כמו שקולפים בצלים, וכן נדרש לעיל צד 991 כי אני חשפתי את עשו וכו׳ ר׳ סימון אמר קלפית בצליה, לאמור הצגתי אותו ערום כמו שהוא וגליתי את מסתריו ולא יוכל להתחבא

פרשה צו

א מז כח) ויחי יעקב בארץ מצרים וגו' ולמה פרשה זו סתומה מכל פרשיות שבתורה, 60c
אלא כיון שנפטר אבינו יעקב התחיל שעבוד מצרים על ישראל, ד"א למה סתומה שביקש יעקב לגלות הקץ ונסתם ממנו, ד"א למה סתומה מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם:

ב כט) ויקרבו ימי ישראל למות זהו שאמ' הכת' כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו כצל ימינו על ארץ (דה"א כט טו) והלוויי כצילו שלכותל או כצילו שלאילן, אלא כצלו שלעוף שנ' ימיו כצל עובר (תהלים קמד ד), כצל ימינו עלי ארץ ואין מקוה (דה"א שם) אין מי יקוה שלא ימות, הכל יודעין ואומרין בפיהן שהן מתין, אברהם אמ' ואנכי הולך ערירי (בראשית טו ב),

1 תנחומא ויחי מ"ב סי' א', ילקוט ר' קנ"ד: 2 ע' לקמן לד 1200 וש"נ: 4 תנחומא מ"ב שם סי' ג' ותנחומא סי' א', ילק' שם (קנ"ה), ילק' תהלים ר' תתל"ה, דברי הימים ר' אלף פ"ג: 5 ע' מדרש קהלת פ' הבל הבלים (א' ג') ופ' כי מי יודע (ו' י"ב): 6 ע' תנחומא מ"ב בככה סי' ה' ותנחומא שם סי' ו': 7 ע' תנחומא ויחי סי' ד':

1 בארץ מצרים ל' פ | וגו'] ג, שבע עשרה שנה וגו' ח, ל' דפא[1]כתי | ולמה] ג' למה דפחא'כתי | הפרשה ד[1]ג (פרשה — שבתורה] סתומה פרשה זו א[1]) | הזו ג, זאת י, הזאת ד[1] | פרשיות] גכ, הפרשיות דפחת, פרשה י | שבתורה] פחגכתי, של תורה ד | 2 [ם] כיון] שכיון ד | יעקב אבי' ת, יעקב פח, אבינו י[1] | * התחיל א[1]תין] התחילה לדחג (התחילו מצרים לשעבד בישראל פכ) | השיעבוד של ח | למה ל' י | סתומה] ג, היא סתומה פחכ, היא (היה א[1]) סתומה מפני דא[1]ת, ל' י | שביקש] גת, שבקש דפחא'כי | יעקב] א[1]ג, יעקב אבינו דח, אבינו יעקב ת, אבינו י, ל' פב | 3 הקץ] פחכ, את ~ דא[1]גתי | ונסתתם פג | (למה — מפני ל' פכי) | סתומה] ג, היא סתומה דחת, פרשה זו סתומה א[1] | שסתמו ח, שנסתמו י | 4 זהו — הכת'] ג, זש"ה י, זה (זהו א[1]) שאמר הכתוב פא[1]כ, כתיב (כת' ת) כי גר אנכי עמך תושב ככל (ככל אבותי ת) דת | לפניך ל' ג (לפניך — ארץ] ותושבים לפניך וגו' כ, ותושבים לפניך פ) | * ותושבים — אבותינו ג] ותשבים ל, ל' דא[1]תי | 5 כי צל א[1] | על] עלי א[1]תי, ל' ג | ארץ] א[1]י, הארץ (ארץ ת) ואין מקוה דת, ל' ג | והלואי דפא[1]כת, והלוי ג, הלואי י | כצילו של] כצלו של י (דה"י), כצל פא[1]כי | כותל] הכותל פ, אילן ת | * כצילו של דגת] בצילו של ל, כצלו של י (שם), כצל פא[1]כי | אילן] האילן פי (תהל'), כותל ת | כצלו של] ד[1]י (דה"י), כצילו של דגת, כצל פא[1]כי (תהל'), כצל עובר כצלו של י | 6 עוף] פא[1]גכי (שם ושם), ~ בשעה שהוא עף דת, שהוא עובר וצלו עמו י | שנ' ימיו] פא[1]גכ, שנא' י (שם ושם), דכתיב ד, דכת' ת (שנ' — עובר ל' י) | עובר וגו' כ | כצל — ארץ] כי צל .. ארץ פא[1]גכ, עלי ארץ י (שם ושם), ל' דתי | * אין ל[ס]פא[1]כי] ואין דת, ואי ג, אלא ל | 7 שיקוה דפא[1]כתי, שקיוה ג | ולא ג | יודעין] פגכי, יודעי' ד[1], יודעים דתי (דה"י), ל' א[1]י (תהל') | * ואומרין דגכ] וא' ל, ואו' פי, ואומרים תי (דה"י), אומרים א[1]י (תהל') | בפיהן] גכ, בפיהם דפא[1]תי | שהן] שהם י (דה"י), ויודעים שהם א[1], ל' י | מתים דפא[1]גכתי (שם), שמתים י (תהל'), שימותו י | ואנכי] ~ עפר ואפר נ"א ואנכי ת |

ולכסות את חטאיו, וכאן הוא בתמיה, הסוס עוד לנגדי ואתם אומרים כבר קלף הבצל, לאמור כבר לקח יוסף את הכל ולמה נמות נגדך כי אפס כסף, ואין לנו כלום, הלא יש לכם עוד סוסים, ותפס לשון סוס, כי סוסי מצרים חשובים היו, ובפסוק י"ז נאמר ויתן להם יוסף לחם בסוסים וגו', והגי' בכי"ו הסוס לית לקובליי וכו', פי' וכי אין הסוס לנגדי וכו':

פרשה צו. בדפ"ר נסמן פצ"ד, ובכי"א א' פרשת צ"ג, ובמקרא אין כאן לא פרשה פתוחה ולא סתומה, ובד"ו ובכי"ת כתוב בראש הפרשה סדר ויחי יעקב, וע' לעיל ראש פצ"ג וגם ראש פצ"ה: 1 ולמה פרשה זו סתומה וכו'. שאין כאן הפסק וריוח בין הפרשיות, ומתרץ שכיון שמתחיל לספר כאן מפטירת יעקב, סתם הפרשה ולא עשה ריוח, לפי שהתחיל השעבוד ונסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם, וכמו שמפרש רש"י עה"ת, וע' ברא"ם, וד"א שביקש לגלות הקץ לבניו קודם מיתתו ונסתם ממנו וכהדרש לקמן, ד"א מפני שסתם מיעקב כל הצרות, שחי במצרים חיי שלוה וראה שכל בניו חיים, ובסדר אליהו רבה פ"ו (פ"ה) נאמר על יעקב ונתן הקב"ה שבע עשרה שנה סמוך לזקנותו טובה וכו' יעקב אבינו היה בטובה לשבע עשרה שנה והעלה עליו הקב"ה כאילו כל ימיו בטובה שנאמר ויחי יעקב בארץ מצרים וגו', וע' גם במה"ג עמ' 701, ובפי' ב"ר כ"י מל"א כפ' שסתם ממנו כל צרות שבעולם שלא אירע בימיו כי אם שלום, ובתנחומא שם הלשון למה פרשה זו סתומה מכל פרשיות אלא כיון שמת יעקב התחיל השעבוד על ישראל ו ט ע ם א ח ר שבקש לגלות א ת ה ק ץ ה י מ י ן ונסתם ממנו ו ט ע ם א ח ר שסתם וכו', ובלק"ט הובא למה ה פ ר ש ה ז ו סתומה ש כ י ו ן שנפטר יעקב אבינו התחיל השעבוד ד"א למה ה פ ר ש ה ז ו סתומה לפי שמשבא יעקב אבינו למצרים נסתתמו ממנו הצרות שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם ד"א למה הפרשה זו סתומה ל פ י ש ב י ק ש יעקב א ב י נ ו לגלות את הקץ ו נ ס ת ת ם ממנו, וע' גם בשכל טוב צד 302 וצד 304 ובמ"י לנוסחת כי"ו לקמן סוף פצ"ה ובבעל הטורים כאן: 5 כצל ימינו על ארץ. ובסמוך הנוסח עלי ארץ ועח"ג, וכ"ה בתנחומא (ובמ"ב הגי' כי צל), ובמקרא כתוב כצל ימינו ע ל ה א ר ץ, ודורש כ צ ל והלואי שהיו כצל הכותל או האילן, וכמו שדורש ר' הונא בשם ר' אחא במדרש קהלת א' ב' שלמה אמר כי מי יודע וכו' ויעשם כצל כאי זה צל אם כצלו של כותל יש בו ממש אם כצלו של דקל יש בו ממש בא דוד ופירש ימיו כצל עובר ר' הונא בשם רב אחא כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה (וכ"ה בילקוט שהוא עובר וצלו עמו, וע' במדרש זוטא צד 84), ובדפוסים וכי"ת הגי' כאן כצילו של עוף בשעה שהוא עף דכתיב כצל עובר, וכ"ה בפי' ב"ר כ"י מל"א כצלו של עוף שעובר בשעה שהוא עף דכתיב כצל עובר אי זה הוא (זהו) צל שעובר (עובר) לפי שעה הרי (הוי) אומר זה צלו של עוף, ובדפוסים ובכי"ת נוסף בראש המאמר הפסוק כי גר אנכי עמך

יצחק אמ׳ בעבור תברכך נפשי בטרם אמות (שם כז ד), יעקב אמ׳ ושכבתי עם אבותי (שם מז ל) אימתי בשעה שנטה למות שנ׳ ויקרבו ימי ישראל למות:

[ויקרבו ימי ישראל למות] זה שאמר הכת׳ אין אדם שליט ברוח וגו׳ [ואין שלטון ביום ג המות] (קהלת ח ח) אמ׳ ר׳ יהושע דסיכנין בש׳ ר׳ לוי חצוצרות שעשה משה במדבר כיון שנטה למות גנזן הקב״ה שלא יהא תוקע בהן והן באין אצלו, לקיים מה שנ׳ ואין שלטון ביום המות, וכשעשה זמרי אותו מעשה מה כתיב ויבא אחר איש יש׳ אל הקבה (במדבר כה ח), והיכן היה משה, ופינחס מדבר לפני משה, אלא לקיים מה שנ׳ ואין שלטון ביום המות, אלא לשון השפלה נתנה הישועה

3 תנחומא ת״ב סי׳ ג׳ ותנחומא סי׳ ב׳, ילק׳ ויחי ר׳ קנ״ח (קנ״ו), מלכים ר׳ קס״ט, קהלת ר׳ תתקע״ח: 4 ע׳ תנחומא ת״ב בהעלתך סי׳ י״ח, תנחומא שם סי׳ י׳, במדבר רבה פט״ו סי׳ ט״ו ומדרש קהלת ח׳ ח׳: 6 ע׳ תנחומא ת״ב בלק סי׳ כ״ט, תנחומא שם סי׳ כ׳ ובמדבר רבה פ״כ סי׳ כ״ד:

1 אמ׳ ל׳ ד[1] | בעבור — אמות] ג (שם ושם), בטרם אמות י, ואברכבה לפני י״י לפני מותי דת, ואברכבה (ואברכך פא[1]) לפני מותי ד[1]פא[1] | יעקב] פא[1]ג (שם ושם), אף יעקב דת, ואף יעקב י | אבתי ג | 2 אמתי גכ | למיתה א[1] | שנ׳] פגכ, ל׳ דא[1]תי | למות] פא[1]גכת, ל׳ די | 3 * ויקרבו — למות] ד״א ויקרבו.. ישראל (ישראל למות כ) פכ, ל׳ לדא[1]גתי | זה — הכת׳] כ, זהו שא׳ הכת׳ א[1]ג, זש״ה פ, כתיב דת | אין — ברוח] אין.. ברוחו י, ל׳ א[1] | וגו׳] כ, לכלוא את הרוח דגת, לכלוא הרוח פ, ל׳ א[1]י | * ואין — המות דת] אין.. המות א[1], ל׳ לפגכי | 4 אמ׳] א[1]גי (מלכים), ל׳ דפכתי (קהלת) | יהושע ת (יהושע — לוי] יהושע בן לוי א[1]) | דסכנין י[1] (שם ושם) | דסכינין דפגכת, דסכינין י[1] (שם ושם) | חצצרת ג | במדבר ל׳ א[1] | כיון] א[1]גי, בשעה דת, ל׳ פכ | כשנטה פכ | 5 גנזן] גנזם ד | הק׳ ג | (שלא — אצלו ל׳ א[1]) | יהא] גי (מלכ׳), תהא י, ~ אחר דת, אדם י (קהלת), ל׳ פכ | תוקיע ת, יתקע פכ | בהם תי (שם ושם), בהן אדם פ, בהן שום אדם י | והן] והם י (שם ושם), וישראל פכ, ל׳ ת | באין] פגכשי (קהלת), באים די, ובאין ת | אצלו] פגכי[1] ~ דכתי׳ (דכת׳ ת, שנאמר י) הקהילו אלי כל (את כל תי מלכ׳) ראשי שבטיכם דתי (שם ושם) | * ואין דתי] אין לפא[1]גכי (קהלת) | וכשעשה] פא[1]גכ, וכיון שעשה י, ד״א ואין שלטון ביום המות כשעשה (בשעה שעשה ת) דת | 6 מה ל׳ י | כתיב] ג, כתיב (כת׳ ת) שם דת, כתב (כתו׳ א[1]כ) בו פא[1]כ, ל׳ י | ** איש] ל׳ ל | אל הקבה] פא[1]כת, אל הקובה ד, וגו׳ י, ל׳ ג | ואיכן פכ (והיכן — שנ׳ ל׳ א[1] והושלם בגליון) | ופינחס] דית, ופנחס דא[1]ג, שפנחס פכ | 7 היה מדבר פא[0] | לפני משה] לפניו פכ | מה שנ׳] פא[0]גכתי, ל׳ ד | אין פא[1]י | אלא] ג, ואין מות אלא דת, אין (ואין א[1]) לשון מות אלא פא[1]כ (אלא — השפלה ל׳ י) | השפלה] שפלה א[1] | נתנה] פגכ, ניתנה דתש, שנתנה א[1], ונתנה י | ישועה פכ |

(תהלים ל״ט י״ג) שאין ענינו כאן, והוא עפ״י הילקוט שסידר את הדרש גם על הפסוק בתהלים שם, וע׳ בהערות הש״ב לתנחומא, ובלק״ט הועתק זש״ה כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו כצל ימינו והלואי כצלו של כותל או כצלו של אילן אלא כצלו של עוף שנאמר ימיו כצל עובר כצל ימינו עלי ארץ ואין מקוה ואין מי יקוה שלא ימות וכו׳ יצחק אמר בעבור תברכך נפשי בטרם אמות יעקב אמר ושכבתי עם אבותי זה שאמר הכתוב אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח (והסיום היא עפ״י המאמר הסמוך בסי׳ ג׳), וע׳ גם בשכל טוב צד 304, ובתנחומא מובא ג״כ הכתוב בטרם אמות, ובדפוסים כאן ובשלשה כ״י הגי׳ ואברכבה וגו׳ לפני מותי עח״נ, וכ״ה בתנחומא סי׳ ד׳ ואף אברהם תבע מיתה בפיו שנא׳ ואנכי וכו׳ יצחק תבע מיתה בפיו שנ׳ ואברככה וכו׳ יעקב תבע מיתה שנ׳ אמותה הפעם וכו׳, ובכי״ת מובא בתחלה באברהם הפסוק ואנכי עפר ואפר (בראשית י״ח כ״ז), והוא עפ״י מדרש תהלים קט״ז סי׳ י׳ ואילולא ששאלו הצדיקים מיתה בפיהם לא היו מתים לעולם כיצד אברהם אמר ואנכי עפר ואפר ויצחק אמר בטרם אמות יעקב אמר אמותה הפעם וכו׳: 5 שלא יהא תוקע בהן וכו׳. כ״ה הגי׳ גם בכי״ג ובילקוט מלכים, והכונה שלא יהא משה תוקע בהן בשעת מיתה וישראל באים אצלו לפי שאין שלטון ביום המות, וכן גורס או מפ׳ בפי׳ ב״ר שלא יהא תוקע בהן משה וישראל באין אצלו, וכן בפי׳ ב״ר כ״י מל״א מפ׳ חצוצרות של (ובכי״א שעשה) משה בשעה שנטה למות גנזם הקב״ה שלא יהא תוקע בהם דכתיב הקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם וזקניכם ואלו היה (היו) לו חצוצרות מה צורך היה לו לומר הקהילו אלי והלא כבר נאמר ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד (ותקעו בהם) אלא מכאן שנגנזו, וכן נוסף לראיה בדפוסים ובכי״ת ובילק׳ מלכים וקהלת הקרא הקהילו אלי כל (את כל) ראשי שבטיכם (דברים ל״א כ״ח, ובמקרא כתוב את כל זקני שבטיכם, וכן הוגה בדפוסים חדשים), והוא עפ״י המדרש קהלת שם ר׳ יהושע דסיכנין בשם ר׳ לוי שתי חצוצרות שהיו בימי משה נגנזו כתוב אחד אומר ותקעו בהן ונועדו אליך וכתוב אחד אומר הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם והחצוצרות היכן הם אמור שכבר נגנזו בימי משה אמר הקב״ה למחר (כ״ה בדפ״ר וד״ו) הוא מת ויהיו בניו תוקעין לפניו בסלפינגס, לא משום ואין שלטון ביום המות, ומלשון זה משמע שהכונה שנגנזו כדי שלא יהא אפילו אדם אחר תוקע בהן בשעת מיתת משה (ולא כפי׳ מהרז״ו שם), וכגי׳ הדפוסים כאן שלא יהא אחר תוקע וכו׳ ועח״נ, וכן בתנחומא מ״ב הגי׳ שלא יהא תוקע בהן אדם, ובתנחומא תוקע אדם אחר בהן, והיינו כמו שפירשתי אדם אחר בשעת מיתת משה, וכן מבואר בתנחומא בהעלתך שם, אמר ר׳ יצחק הרי זה שמשה אומר כשהוא בא להפטר מן העולם אמר הקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם (וכ״ה בבמ״ר בדפ״ר וד״ו שם, ובמ״ב שם רק הקהילו אלי) והיכן היו החצוצרות שלא היה אומר להם תקעו בהן ויתכנסו אלא שעד שהוא בחיין נגנזו אמר ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי לקיים מה שנאמר אין (וכ״ה בבמ״ר, ובמ״ב ואין) שלטון ביום המות וכו׳, ובכפרי בהעלתך פע״ה ובמנחות כ״ח ב׳ ההלכה שהחצוצרות היו כשרות רק למשה ולא לדורות וע׳ בחי׳ הרד״ל שרוצה להגיה בגי׳ הדפוסים (וכמו שהגי׳ בכי״ל), ולפי מה שפירשתי אין צורך, ואח״ז ראיתי שכן מבואר גם ביפ״ת: 7 אלא לשון השפלה וכו׳. וכ״ה הגי׳ בכי״ג, וכ״ה בתנחומא מ״ב, אלא ששם הנוסח נתנה הישועה לפנחס והשפיל את משה, ובדפוסים ושאר כ״י הגי׳ ואין מות (לשון מות) אלא לשון השפלה וכו׳ והשפיל את משה,

לפינחס והשפיל עצמו, ואף דוד כת׳ בו והמלך דוד זקן (מ״א א א) וכיון שנטה למות מה כת׳ בו ויקרבו ימי דוד למות ויצו וגו׳ (שם ב א), ויקרבו ימי דוד המלך אין כת׳, אלא ויקרבו ימי דוד למות, ואף יעקב כיון שנטה למות השפיל עצמו אצל יוסף ואמ׳ לו אם נא מצאתי חן בעיניך וגו׳,
ד אימתי כשקרב למיתה שנ׳ ויקרבו ימי ישראל למות: אמ׳ ריש לקיש אמ׳ לו הקב״ה חייך נטמן את ואין את מת שנ׳ ויקרבו ימי ישראל למות: מהו ויקרבו אמ׳ לו הקב״ה היום קובל עליך לומר כי הוא יקום, כאדם שהוא אומר פלוני קרב על חבירו, הווי ויקרבו: אמרו רבותינו כל מי שני׳

1 דברים רבה פ״ט סי׳ ג׳, מדרש קהלת שם, אגדת בראשית פל״ה, אותיות דר״ע אות ס׳: 4 תנחומא מ״ב סי׳ ד׳ ותנחומא שם, ילק׳ כ׳ קנ״ז: 5 עי׳ תנחומא מ״ב ותנחומא ברכה סי׳ ז׳, תענית ה׳ ב׳: תנחומא וילק׳ שם, ילק׳ מלכים כ׳ קס״ה, ועי׳ דברים רבה פ״ט סי׳ ט׳: 6 תנחומא וילקוט שם ושם:

1 לפינחס] ד[1], לפנחס דפא[1]גכתשי | עצמו] את עצמו ג, את משה דפא[1]כתי | אף י (קהלת) | כת׳] פגתי[1], כתיב דחי (שם), כתו׳ א[1]כ | בו] ביה ז (שם), ל׳ י (והמלך — בו ל׳ י (שם)) | זקן] ~ בא בימים כת, וג׳ נ | וכיון שנטה] כשנטה פכ | מה ל׳ י | כת׳] גכתי[1], כתיב דחא[1], כתב פ | בו ל׳ א[1]גי | 2 * ויקרבו — וגו׳ ל[0]] ויקרבו ימי יש למות.. וגו׳ ל, ויקרבו ימי דוד למות חא[1]גכי (שם), יקרבו.. דוד וגו׳ ז, ויקרבו.. דוד פ, ל׳ דת | ויקרבו ל׳ פחא[1]גכי | ימי ל׳ פא[1]גכי | דוד המלך] ש, המלך דוד דחתי (מלכ׳ וקהלת), המלך פא[1]גכי | כתיב (כת׳ גת, כתו׳ כ) כאן | ויקרבו ל׳ פהגכשי | ימי ל׳ פכי | 3 למות] גש, למות לומר כי אין שלטון ביום המות ח, לקיים מה שנא׳ אין.. המות י (מלכ׳), ל׳ דפא[1]כתי | אף א[1]י (מלכ׳ וקה׳) | כיון שנטה] כשנטה פג[0]כי (שם ושם), שנטה ש | למיתה א[1] (למות — כשקרב ל׳ ג) | השפיל] י (שם ושם), התחיל משפיל (משפיל את כ) דפחא[1]ג[0]כתש, היה משפיל י | אצל] פחא[1]כי, לפני דג[0]תשי (שם ושם) | ואמ׳ לו] ואמ׳ ליה ש, שנאמר י (קהלת), ל׳ י (מלכ׳) | וגו׳] ח, אל נא תקברני במצרים שי (שם ושם), ל׳ דא[1]תי (וגו׳ — למות ל׳ פכ) | 4 שנ׳ ל׳ גי | אמ׳] ויקרבו ימי ישראל אמ׳ פכ, מהו ויקרבו אמ׳ ת (אמ׳ — למות ל׳ א[1]) | ר׳ שמע׳ בן לקיש ג | אמ׳ — הקב״ה] א״ל הב״ה י, ל׳ דפגכת | נטמן את] גכ, נטמן אתה פג[0]י, אתה שוכב דת | 5 את] כ, אתה דפגתי | (שני — למות ל׳ י) | ימי ישראל ל׳ פכ | למות] ג, ל׳ דפכת | אמ׳ לו] פא[1]כי (מלכים), א״ל גי, אמר דת | ** קובל] קיבל ל | 6 (לומר — יקום ל׳ י) | כי] ווי א[1] | יקום עליך פכ | * שהוא אומר א[1]] שהוא א׳ ל, שהוא אמ׳ ג, שאומר דפכת, שאומר לחבירו י | פלוני] לפלני ג, ל׳ פא[1] | קרב] קבל י | חברו פ, חבר א[1] | הווי] הוי (הווי ויקרבו ל׳ י) | אמרו — כל] פא[1]גכי, ויקרבו אמרו רז״ל כל ח, וכל דת | מי ל׳ פכ |

ובתנחומא הגי׳ ואין מות וכו׳ והשפיל משה את עצמו, ובפי׳ ב״ר גורס או מפ׳ לפי השעה נתנה הישועה לפנחס והשפיל משה עצמו (וכן כתוב בגליון כי״ל בכתב הספר, בפי׳ כת׳ לפי השעה נתנה), וביפ״ת מפ׳ (ואין מות אלא) לשון השפלה כמו כי מתו כל האנשים דהיינו שירדו מנכסיהם כדלעיל פע״א [סי׳ ט׳] וכו׳ ופי׳ אין שלטון וכו׳ כי לא יועיל השלטנות כלל ביום שהגיע עת השפלתו והעברת השררה לאחר וכו׳ שהיה מה׳ שתתעלם ממנו (ממשה) הלכה כדי שיתגדל פנחס (וע׳ בתנחומא בלק שם), ודוחק הוא, ולפי הגי׳ בכי״ל ובכי״ג נראה לפרש ואין שלטון ביום המות, היינו בעת ההריגה, אלא השפלה היא, ועל כן לא היה פנחס נוטל שררה לפני משה בזה שהרג את זמרי, אלא אדרבא השפיל עצמו כי אין שלטון בשעת ההריגה, ואפשר שיש למחוק תיבת לשון, או שיש להוסיף ואין קבה אלא לשון השפלה, ובגליון כי״ג כתוב אין ויבא אלא לשון השפלה וצ״ע, ובילקוט מלכים וקהלת הושמט המאמר מפנחס (ובילקוט מלכים מסורס לפי הענין, ויקרבו ימי המלך דוד אין כתיב כאן אלא ימי דוד לקיים מה שנאמר אין שלטון ביום המות אף יעקב וכו׳ חן בעיניך אל נא תקברני במצרים אמר ר׳ יהושע דסכינין וכו׳): 1 והמלך דוד זקן. אף על פי שהיה כבר זקן נקרא מלך וכמו שנדרש במדרש קהלת א׳ ב׳ (פ׳ הבל הבלים וכו׳), ובשעת מיתה לא נקרא מלך, אעפ״י שהיה ראוי להדגיש שהמלך עמד למות, ובמדרש קהלת ח׳ ח׳ אמר ר׳ לוי קרוב לחמשים ושתים פעמים כתיב והמלך דוד כיון שנטה למות כתיב ויקרבו ימי דוד למות משום ואין שלטון ביום המות, ובדב״ר שם תדע לך שכל ימיו של דוד נקרא מלך שנאמר והמלך דוד זקן כיון שהגיע למיתתו אין כתיב בו מלכות וכו׳, וע׳ באג״ב ובאותיות דרע״ק שם, ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א כפי׳ ואף דוד המלך כתוב (ובכי״א כתיב בו) והמלך דוד עד שלא נטה למות נקרא מלך מכיון שנטה למות כתיב (כתיב בו) ויקרבו ימי דוד למות ויקרבו ימי המלך דוד אין כתוב (כתיב) כאן אלא ויקרבו ימי דוד, וע״ע ביפ״ת: 4 אמר ריש לקיש וכו׳. מאמר זה נמצא בסגנון אחר גם בכי״ו פצ״ו (לקמן), והדרש נסמך על מלת ימי שרק הימים כלו ולא שיעקב מת ע״ש, וכן בתנחומא (מ״ב) ברכה שם אמר ר׳ שמואל בר נחמני וכי ימים מתים אלא אלו הצדיקים שהן מתים ימיהם בטלו מן העולם אבל הן עצמן קיימין שנאמר אשר בידו נפש כל חי וכו׳ אלו הצדיקים שאפי׳ במיתתן קרויין חיים (ברכות י״ח א׳) וכו׳, וע׳ במדרש תנאים צד 180, ובתענית שם נאמר בשם ר׳ יוחנן ג״כ שיעקב אבינו לא מת, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ פי׳ אחר חייך נטמן אתה ואין אתה מת שאינו אומר כן (כאן) וימת ישראל אלא ויקרבו ימי ישראל למות דמשמע קרוב למיתה אבל אינו מת ממש הא כיצד נטמן אתה ואין אתה מת, וע׳ גם במ״כ ובמהרז״ו: 5 היום קובל עליך וכו׳. השמש קובל עליך שיקום ולא ישקע עד שתמות, ויקרבו כמו קרב ומלחמה, כאדם שאומר פלוני קרב על חבירו להלחם עמו, וכן נלחם היום עם יעקב לפי שבא זמנו להפטר מן העולם והקב״ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום (ראש השנה י״א א׳), ובכי״ו לקמן פצ״ו גם מאמר זה נאמר בשם ר׳ שמעון בן לקיש על כל הצדיקים ולא על יעקב בלבד, ימיהם של צדיקים קובלים עליהם דמר ר׳ סימון עמד לו היום באמצע הרקיע אמ׳ איני זז ולא שוקע ובן עמרם בעולם וכו׳, ובדברים רבה שם לפ׳ הן קרבו ימיך וגו׳ ד״א מהו הן א״ר סימא היום קובל לפני הקב״ה אמר רבש״ע איני זז ואיני שוקע ומשה קיים ד״א רבנין אמרי וכו׳ מה עשה הקב״ה רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו אמר איני שוקע ומשה קיים בעולם וכו׳ מהו הן קרבו ימיך כאדם שאומר לחבירו פלוני קבל עליך לפני המלך וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט מל״א גורס ומפ׳ היום קובל עליך לומר כי הוא קיים יעקב קיים ולא נגזרה גזירה עלי שיהא בואי וקרב בתחומי שלא כדין, מהו ויקרבו כאדם שהוא אומר קרב פלוני על חבירו

בו קריבה לא הגיע לימי אבותיו, בעז ועבד וישי אמרו רבותינו מארבע מאות שנה היו חייהן, ודוד לא חייה אלא ע׳ שנה, ולא הגיע לימי אבותיו לפיכך כת׳ בו קריבה, עמרם חייה קל״ז שנה ומשה לא חייה אלא ק״כ לפיכך כת׳ בו קריבה שנ׳ הן קרבו ימיך למות (דברים לא יד). ויעקב כת׳ בו קריבה שלא הגיע לימי אבותיו, אברהם חייה קע״ה שנים ויצחק ק״פ ויעקב חייה קמ״ז שנים לפיכך כת׳ בו ויקרבו שנ׳ ויקרבו ימי ישראל למות:

ה ויקרא לבנו ליוסף ולמה לא קרא לא לראובן ולא ליהודה. ראובן היה בכור, יהודה היה מלך, והניחן וקרא ליוסף, ולמה כן, בשביל שהיתה ספיקה ביד יוסף לעשות לפיכך ויקרא לבנו ליוסף:

6 תנחומא מ״ב סי׳ ט׳ ותנחומא סי׳ ג׳, ילקוט ר׳ קנ״ו:

1 בו] לו ו[1] | קריבה] קריבה פא[1]גי, קריבה למות דתי (שם), ויקרבו כ | הגיעה ג | אבותיו] פבי (שם), ~ דוד שנאמר בו קריבה שנאמר ויקרבו ימי דוד למות שלא הגיע לימי (לימי אבותיו ג) א[1]ג, דוד כתיב (כת׳ ת) בו קריבה ויקרבו (שנ׳ ויקרבו ח) ימי דוד למות (דוד ד[1]) לא (שלא ח) הגיע לימי אבותיו דחת, דוד כתי׳ ויקרבו.. למות לא.. אבותיו י | בעז] ג, בועז דפחא[1]כתי | ועבד] ג, ועובד דפחא[1]כ, עובד י, ל׳ ת | ווישי] גת, ישי י, וישי עובד פחא[1]כ, ישי עובד ד | רבותינו] פא[1]גי, רז״ל ח, רבותינו ז״ל אמרו כ, חכמים דת | מארבע] גי (שם), ארבע פכ, שארבע א[1], יותר (יתר י) מארבע דחתי | חיו פתי, חיה א[1] | חייהן] חיין ג, חייו דחכ, ל׳ פא[1]תי | 2 חיה דפחא[1]גכתי, היה י (שם) | ע׳] פי, שבעים דחא[1]כת, בן שבעים י (שם), ל׳ ג | ולא] גת, לא דפכ, שלא ח (ולא — קריבה ל׳ א[1]י) | לימות כ | (לפיכך — קריבה] כתו׳ בו לכך קריבה כ, ל׳ פ) | כת׳] גת, כתו׳ ח, כתיב ד, כתב י (שם) | (עמרם — ק״כ] משה לא הגיע לימי אבותיו א[1]) | חיה דפחגכתי, היה י (שם) | * קל״ז שנה דת] קל״ג שנה פחגכי, קל״ג ל, בן קל״ג שנים י (שם) | משה י | לא ל׳ י | חיה דפחגכתי, היה י (שם) | 3 אלא ל׳ י | ק״כ] ג, ק״כ שנה דפחכתי, בן ק״כ י (שם) | לפי כך ת, לכך פגב | כת׳] גת, כתיב דכי, כתו׳ ח, נאמר א[1] (כת׳ — שנ׳ ל׳ פ) | שנ׳] חא[1]כ, ל׳ דגתי | (ויעקב — אבותיו ל׳ פי שם) | כת׳] גכת, כתיב חא[1]י, כתוב ד | לא י | 4 כי אברהם ח | חיה | שנים] ג, שנה דחכת, ל׳ פא[1]י | ויצחק] פא[1]גכ, יצחק די (שם), ויצחק חיה ח, יצחק חיה תי | ק״פ שנה חא[1]גכת | יעקב י (שם) | חייה] חיה חגי, לא חיה אלא י (שם), ל׳ דא[1]כת | שנים] ח, שנה א[1]גת, ל׳ דפבי | לכך פכ | כת׳] גבת, כתוב דא[1], כתיב ח, כתב פ, נאמר י | ויקרבו] קריבה | 5 שנ׳ ל׳ | ויקרבו — למות ל׳ פכ | למות] חא[1]גתי (שם), ל׳ די | 6 ולמה] חא[1]גי, למה דת, ל׳ פכ | לא לראובן] לראובן חא[1]י (לא לראובן — בשביל] לראובן (לא ראובן כ) שהוא בכור ולא ליהודה (יהודה כ) שהוא מלך ולא אחד מן השבטים אלא יוסף בלבד פכ) | ולא ליהודה] וליהודה י | ראובן] חא[1]ג, וראובן ד, שראובן י, והלא ראובן ת | היה א[1]גי, שהיה ח, הוא דת | בכור] חא[1]גי, הבכור דת | ויהודה דחא[1]גתי | היה] א[1]גי, שהיה ח, הוא דת | מלך] חגי, המלך דת, מלך ולוי היה כהן א[1] | 7 והניחן] והניחם ת, ל׳ א[1]י | ולמה כן] חג, למה כן דת, ל׳ א[1]י | בשביל] לפי חי | שהיתה] ג, שהיה דפחא[1]כתשי | ספיקה] ג, ספקא ש, ספק דפחא[1]כי, ל׳ ת | ביד יוסף] חגש, בידו דפא[1]כתי | לעשות ל׳ ה | לכך פכ | ליוסף] פחא[1]גכ, וגו׳ י, ~ ולפי שהשעה מסורה לו. אל נא תקברני במצרים בשבילך ירדתי למצרים אמרתי אמותה הפעם דת |

ונכנס לו בתחום חבירו: 1 היו חייהן. כ״ה הגי׳ הנכונה, או חיו עח״נ, והכונה שכולם ביחד חיו קרוב לד׳ מאות שנה, וכ״ה בתנחומא מ״ב כתיב ויקרבו ימי דוד למות שלא הגיע לימי אבותיו בועז עובד וישי אמרו רבותינו יותר מארבע מאות שנה היו חייהן וכו׳, אולם בתנחומא הלשון דוד כתיב בו קריבה שנאמר ויקרבו ימי דוד למות לא הגיעה לימי אבותיו בעז ועובד וישי ועובד ארז״ל יותר מד׳ מאות שנה חיה וכו׳, ואינו נכון, וכהגי׳ שלפנינו מבואר בלק״ט, ארז״ל כל מקום שנאמר בו קריבה שלמיתה לא השיגו לחיי אבותם אברהם אבינו חיה קע״ה שנה וכו׳ וכן במשה רבינו כתוב הן קרבו ימיך למות לפי שלא הגיע לשני חיי אבותיו שהרי לוי חיה קל״ז וקהת בנו חי קל״ג ועמרם בנו חיה קל״ז ומשה וכו׳ לכך נאמר בו קריבה וכן בדוד הוא אומר ויקרבו ימי דוד למות וכו׳ ישי עובד ובועז ארז״ל יותר מארבע מאות שנה חיו וראיה לדבר וכו׳ וכתיב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים הוא השנה הרביעית למלך שלמה וכו׳ צא מהן [ארבעים] שנה שהלכו ישראל במדבר נשארו ת״מ שנה לשלמון בועז ועובד וישי למדנו כי יותר מארבע מאות שנה חיו אלו הארבעה דורות וכו׳ וע״ש בהערות רש״ב, ומשם בשכל טוב צד 303, אלא ששם החשבון מדוייק יותר, נשארו ת״מ שנה לשלמון ובועז ועובד וישי ודוד, דוד לא חיה אלא ע׳ שנה נשארו לארבעת אלו ש״ע שנה וכו׳, וכן ברמב״ן עה״ת לפ׳ מ״ו ט״ו כת׳ ידענו כי מעת בוא ישראל לארץ עד לדת אדונינו דוד היה כשלש מאות ושבעים שנה והימים האלה יתחלקו לארבע דורות שלמון ובועז ועובד וישי ויגיע לכל אחד מהם צ״ג שנה וכו׳, וכתב עוד ואולי חיו יותר כי אפשר שהיו לשלמון ימים רבים בבואם לארץ ולכן נתנו אנשי הקבלה והם חכמי אמת לעובד ימים רבים וכו׳, ונראה שמזה נובעה הגי׳ בתנחומא ובדפ״ר וד״ו ובאיזו כ״י כאן שעובד לבדו חי יותר מארבע מאות שנה, והמאמר שלפנינו נמצא בשינוי קצת בכי״ו לקמן פצ״ו, ושם הגי׳ בועז ועובד וישי חיו קרוב לחמש מאות שנה וכו׳ וע״ש ובמ״י, וע׳ גם במדרש אגדה וביפ״ת ובפי׳ מהרז״ו: 2 קל״ז שנה. כן הגהתי וכמו שהוא בדפוסים ובכי״ת ובתנחומא ובלק״ט ובשכל טוב שם ובמדרש אגדה, וכמו שנאמר בשמות ו׳ כ׳, ובכי״ל ובשאר כ״י ובילקוט ובתנחומא מ״ב ובכי״ו לקמן פצ״ו הנוסח קל״ג וצ״ע: 6 יהודה היה מלך וכו׳. יהודה היה מלך על אחיו וכמ״ש לעיל צד 1021 ועשו אותו מלך עליהן (וע׳ במ״י לעיל צד 1152), וקרא ליוסף לפי שהיתה ספיקה, יכולת בידו לעשות, והגי׳ ספיקה נכונה היא, וכ״ה בתנחומא מ״ב ובמדרש אגדה, בשביל שהיה ספיקה בידו לעשות, וכן בפי׳ ב״ר בדפ״ר הגי׳ ספקא, וספ׳ יכולת, ובירושלמי פיאה פ״א ט״ו ג׳ הלשון שהאיש ספיקה בידו והאישה אין ספיקה בידה (ובספרא קדושים פרשה א׳ ג׳ בשיבוש שהאיש ספיקו בידו וכו׳, וצ״ל ספיקה וכמו שהוא בדפ״ר שם), אולם בתוספתא קידושין פ״א ז׳ הגי׳ שהאיש ספק בידו

ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת ויש חסד של שקר שהוא א' לו חסד ואמת, למה כן, משל הדיוט או' מת בריה דרחמך טעון, מת רחמך פרוק, אמ' לו אם עשית חסד במיתתי ולאחר מיתתי הרי זו חסד שלאמת:

אל נא תקברני במצרים למה שסופה שלמצרים ללקות בכנים ויהי מרחישות תחת גופי, לפיכך אל נא תקברני במצרים, ד"א מפני מה לא ביקש יעקב ליקבר במצרים שלא יעשו אותו עבודה זרה, שכשם שנפרעין מעובדי עבודה זרה כך נפרעין ממנה שנ' ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים (שמות יב יב). וכן אתה מוצא בדניאל כיון שפתר-חלומו שלנבוכדנצר מה אמר

2 תנחומא וילק' שם: 4 תנחומא וילק' שם: 6 ירושלמי חגיגה פ"ב ע"ז א', ויקרא רבה פכ"ו סי' ז', תנחומא מ"ב אמור סי' ד' ותנחומא שם סי' ב', מדרש שמואל פכ"ד סי' ה', וע' סוכה כ"ט א' ומכילתא בא פ"ז ומכילתא דרשב"י לך 13: 7 ילקוט דניאל כ' אלף ס':

1 * ויאמר — ואמת ל[0]] ועשית עמדי חסד ואמת דפחא[1]כתי, ל' לג | 2 ויש] גי, וכי יש דחא[1]כת, וכי פ | חסד] חסד שהוא ו[1], אמת ח | (שהוא — כן ל' פי) | א' לו] אומר לו חא[1]ג, אומר ד[1]כת, אמר ד | למה כן] ומה כתוב וכן א[1], ל' חכ | אלא משל פכי | * או' ל[0]דא[1]גתי[1]] אומרי' ח, הוא פכ, ל' ל | מת] חשי, מית דפא[1]כת, ל' ג | בריה דרחימך ש, רחימך ח | טעין גתש, פרוק ח | מית פא[1]כת | 3 רחימך ש, בן רחימך ח | פרוק] טעון ח, ~ מת אוהבך הנח שאינך אחר מיתה חייב לאהבו (לאוהבו כ) לכך חסד ואמת פכ | עשית לי חגי, תעשה לי דא[1]ת, תעשה עמי פכ | חסד ואמת א[1] (חסד — מיתתי] אחר מיתתי חסד פכ) | במיתתי ולאחר] לאחר דחא[1]גת, אחרי י | מיתתי] מותי י | הרי זו] זהו פכ, הוא דחא[1]גתי | חסד ל' פ | 4 למה] מפני פכ, ל' א[1] | שסופן אגש | של] גש, של ארץ דחתי (של מצרים ל' פאכ) | ויהי] ו[1], ויהיו דפחא[01]גכת | מרחישות] פחגכ, מרחשות דתי, מרחישין א[1] | תחת][1] פחא[1]גכי, בתוך דת | גופי] פחא[1]גכי, גופו דת | 5 לכך פכ | אל] ועשית עמדי חסד ואמת ~ ח, ועשית.. ואמת ד"א ~ כ | ד"א ל' כ | (מפני — במצרים ל' פכי) | לא] חא[1], ל' דגת | ביקש] גת, בקש דח, רצה א[1] | יעקב] חא[1], יעקב לא ג, אבינו יעקב שלא דת | בארץ מצרים ת | יעשוהו א, יעשוני פכי | 6 כשם שנפרעים ת | מעובדי — זרה] פחכי[1], מעב' זר' ג, מן העובד דת, מעובדיה א | כך נפרעין] נפרעים ת | ממנה] פגכי, ממנו ח, מן הנעבד דת, מע"ז עצמה א[1] | שנ'] פחא[1]גכי, דכתיב דת | 7 * אעשה דחאגכתי] אש' ל, ל' פ | שפטים] ~ אני י"י חכת, ל' פג | את מוצא פגכ, מצינו א | כיון] בשעה חי, ל' פכ | שפתר] כשפתר פכ, שנפטר א[1] | חלומו] פחא[2]כת, חלום א[1], החלום י, את חלומו דג | שלנבוכדנצר] ד[1]ח, של נבוכד נצר דגת, של נבוכדנאצר א, לנבוכדנצר פ, לנבוכד נצר י, לנבוכדנאצר כ | אמר] פגכ, כתיב דא[1]י, כת' ת, כתיב שם הא[2] |

לעשות וכ"ת בקידושין ל' ב' (סיפק), וכ"ת הגי' כאן בדפוסים וכ"י שציינתי (ובכי"ח נקוד[1]), ובדפוסים ובכי"ת נוסף עוד טעם אחר ולפי שהשעה מסורה לו וכו' עה"נ, ותוספה זו ליתא גם בתנחומא מ"ב, וכן לא הובאה בלק"ט וברש"י עה"ת ובמדרש אגדה, אכן בתנחומא נאמר, ללמדך שהכל מכבדין למי שהשעה עומדת לו ועוד שהיתה כפק בידו לעמוד בצוואתו ויאמר לו אם נא וכו' אל נא תקברני במצרים בשבילך ירדתי למצרים וכו', וע"ש גם בסי' ו', ובכי"ו פצ"ו (לקמן) למה לבנו ליוסף אמר לו שאת חביב עלי יותר מכולם שבשבילך ירדתי לכן וכו', ולגוסח זה הדרש בשבילך ירדתי למצרים אינו כי אם טעם אחר למה קרא ליוסף ולא לאחרים, ובמה"ג עמ' 708 הובא למה ליוסף מכולן אלא שסיפק בידו אמ' אם אני אומר לראובן לשמעון ליהודה אין השעה בידן אבל יוסף השעה בידו ד"א אמ' לו שאת חביב עלי יתר מכולן שבשבילך ירדתי לכאן וכו', וע' גם בשכל טוב צד 303 ויקרא לבנו ליוסף שחביב לו מכל השבטים ליוסף ולא לראובן שהוא בכור ולא ליהודה שהוא גביר באחיו וכו', ובראב"ם הועתק מכאן לא לראובן שהוא בכור ולא ליהודה שהוא מלך אלא ליוסף שהיה ספק בידו לעשות: 2 מת בריה דרחמך טעון וכו'. מת בן אוהבך טעון, נשא עמו והשתתף בצערו, מת אוהבך פרוק, אל תטעון, כי לא ישיב לך גמולך אחר מיתתו, ואמר לו יעקב ליוסף אם תעשה עמי חסד במיתתי ולא תצפה לתשלום גמול הרי זו חסד של אמת, ובאמת חסד ואמת לא נאמר על החסד שעושים עם המת בלבד, אלא גם על החסד עם החי כמו בראשית כ"ד מ"ט ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדני, ויהושע ב' י"ד ועשינו עמך חסד ואמת, ש"ב ב' ב' ועתה יעש ה' עמכם חסד ואמת ועוד, אלא שבמקום שיש לדרוש הדרשה נדרשת, וע' בראב"ם וביפ"ת, ובכי"ו פצ"ו הדרש ועשית עמדי חסד שלאחר מיתה אמת הוא וכו', ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפ' מת בריה דרחימך טעין נשא עמו צער מת רחימך פרוק נפדה אתה ממנו, ובפי' ב"ר כי"ט מל"א מפ' מת ברא (ובכי"א בריה) דרחמך טעון מת בן אוהבך טעון אתה את המטה כדי שיראה חברך ויאהבך מת רחמך פרוק הנח (ובכי"א ואם מת אוהבך הנח שלא תטעון) שאין מי שיגמול לך לאחר מכן, ובלק"ט הובא וכי יש חסד של שקר אלא כל חסד שהוא שלא בפניו הוא חסד של אמת אבל חסד שבפניו הוא חסד של חנופה מתלא אמרי אינשי מית בר חברך טעון מית חברך פרוק וכו', וע' בשכל טוב צד 304 ובמה"ג עמ' 709 וברש"י עה"ת: 4 שסופה של מצרים וכו'. בכי"ו פצ"ו (לקמן) הדרש אמ' ר' יצחק למחר הקב"ה או' למשה והך את עפר הארץ והיה עפר שתחתיי מרחיש מכל מקום, וע' בלק"ט ובשכל טוב צד 305 וברש"י עה"ת ובמדרש אגדה, ובראב"ם הועתק מכאן למה שסוף ארץ מצרים ללקות בכנים ויהיו מרחשות תחת גופי: 6 שכשם שנפרעין וכו'. בתנחומא אמור שם הובא המאמר הזה בלשון לא כך (כן) שנינו כשם שנפרעין מן העובד כך נפרעין מן הנעבד, וכ"ה בירוש' שם אין אתה יודע כשם וכו', והיא כהגי' בדפוסים ובתנחומא כאן, ובתנחומא מ"ב כאן הגי' שכשם שנפרעין מעובדי ע"ז כך נפרעין מע"ז עצמה ועה"נ, ובסוכה שם אמרו ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה לוקה עמה שנאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, וע' במכילתא שם, ובראב"ם הועתק מכאן ד"א

[1]) סָפֵק.

60a באדין נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכה ליה (דניאל ב מו), הוא אמ׳ לנסכא ליה אבל דניאל לא ביקש, אמ׳ כשם שנפרעין מעובדי עבודה זרה כך נפרעין ממנה, וכן אתה מוצא בחירם כיון שעשה עצמו אלוה מה כת׳ בו יען גבה לבך ותאמר אל אני (יחזקאל כח ב), אמ׳ לו הקב״ה הנה חכם אתה מדניאל (שם שם ג), אתה מוצא דניאל, נבוכדנצר ביקש לקרב לו ולא רצה, ואת עושה עצמך אלוה, מה היה בסופו כת׳ בו אל ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראוה בך (שם שם יז), ויעקב אמ׳ שלא יטעו המצרים, כת׳ במצרים אשר בשר חמורים בשרם (שם כג כ), שהיו מישולים בחמורים, ואני נמשלתי בשה שנ׳ שה פזורה ישראל (ירמיה נ יז), וכת׳ ופטר חמור תפדה בישה (שמות לד כ) שלא יפדו בי, הוי לכך נאמ׳ אל נא תקברני במצרים:

3 ילקוט יחזקאל כ׳ סש״ז, וע׳ בתנחומא מ״ב ולהלן סי׳ ח׳ ותנחומא שם סי׳ ט׳ ושמות רבה פ״ח סי׳ ב׳ : 7 ע׳ במדבר רבה פ״ד סי׳ ה׳ :

1 נבוכדנצר] נבוכד נצר י, נבוכד נאצר י (דניאל), מלכא ~ ד[1]ח, מלכא נבוכד נצר דגת, מלכא נבוכדנאצר אכ, מלכא פ | * נפל — ליה] נפל.. ומנ׳.. אמר להנס׳ ליה ל, נפל על אפוהי (אנפוהי חאי) .. סגיד (סגד י) .. וניחוחין (וניחחין י (שם), ונחחיין ח) אמר לנסכא ליה דחאתי, נפל וגו׳ וניאו וניחוחין אמ׳ לנסכא ליה כ, נפל על אנפוהי ומנחה וניחוחין אמר לנסכא ליה ש, נפל על אנפוהי וג׳ ג, וג׳ פ | 2 * הוא — ליה ל°ג] הוא אמ׳ לנסכא לכ, הוא אמר ח, ל׳ דפאתשי | ודניאל פ | ביקש] א׳ג, בקש חא[2]כשי (שם), קבל דפי, קיבל ת | אמ׳] פאש, א׳ ג, שאמ׳ י, כי אמר ח, למה דת, ל׳ כ | * כשם פחאגכי] שכשם דת, כיון ל | שנפרעין] פחאגכתי, ־ים די (שם) | מעובדי — זרה] מן העובד ת | כך ל׳ ת | נפרעין] חאגכ, ־ים דפתי | ממנה] א[2]גכי (שם), הימנה ד׳ ממנו ח, מע״ז פ, מע״ז עצמה א[1]י[1], מן הנעבד ת | 3 אתה מוצא] את מוצא ג, ל׳ פכ | בחירם] פחא׳גכ׳ בחירום ד, בחירם מלך א[2], בחירם מלך צור (צר י[1]) תי | כיון] על פכ | אלוה] ע״ז י | כת׳ בו] פג, כתי׳ בו (ביה א[2]) חאי, כתוב בו כ, היה סופו וכתיב (כת׳ ת) ביה דת | יען כי א[2]י | לבבך כ | אל] אלוה א[2] | אני] ~ וגו׳ חגכ, מושב אלהים ישבתי י (יחזקאל) | 4 הקב״ה] הק׳ ג, הקב״ה לחירם אתה עושה עצמך אלוה י (שם) | אתה חכם מדניאל וגו׳ כ | אתה — דניאל] ל׳ | נבוכדנצר] ח, נבוכד נצר ג, נבוכדנאצר אי (שם), שנבוכדנצר ד[1], שנבוכד נצר דתי, דניאל פכ | ביקש] פא[2], בקש דחא׳תי, בקשו כ, רצה י (שם), ל׳ ג | להקריב לו פחי, לו להקריב כ, לעבוד לפניו א, לקרב לו זבח ניחוח ומנחה י (שם) | 5 והוא לא חי | ואתה חאתי (שם) | את עצמך א[1] | ומה חי (מה — בו] את (הרי את פ°כ) לוקה פכ) | בסופו] סופו דחא׳גתי, סופו של [חירם א[02]] א[2] | כת׳] גת, כתוב דא׳, ל׳ חא[2]י | בו] ביה ת, ל׳ חא[2]י | אל] ד[1]פחא׳א[02]גכי, על דת, ל׳ א[2] | לפני — בך] לפני מלכים לראוה בך כ, לפני מלכים פ, לראוה בך־א[2], וגו׳ ח, ל׳ י | 6 * ויעקב אמ׳ — תקברני במצרים] ויעקב.. המצרים [ד״א ל°] כת׳ במצרים.. אל תקברני במצרים ל, יעקב.. בי המצרים כת׳ במצרים.. שהם משולים.. אל נא תקברני במצרים ג, ד״א אמ׳ יעקב שלא יפדו המצריים (המצרים פ) בי כת׳ (כתוב א׳) במצרים אשר בשר חמורים בשרם (בשרם שהם משולים לחמורים א[1]) ואני נמשלתי בשה שנ׳ שה פזורה ישראל וכל פטר חמור (וכתו׳ וכל פטר חמור תפדה בשה כ, וכתי׳ ופטר חמור תפדה בשה א[1]) לכך (לכך נאמר א[1]כ) אל נא תקברני במצרים פא[1]כ, ויעקב אמר שלא יפדו בי המצריים שהם משולים כחמורים שנ׳ אשר בשר חמורים בשרם ואני נמשלתי לשה.. וכתי׳ ופטר חמור תפדה בשה לכך אמר אל נא תקברני במצרים ח, ד״א יעקב אמר שלא יפדו בי המצריים (המצרים ת) הם משתחוים לשה ואני נמשלתי בשה שנ׳ שה פזורה ישראל במצריים כתיב (ובמצרים כת׳ ת) אשר בשר חמורים בשרם וכתיב (וכת׳ ת) ופטר חמור תפדה בשה הוי אל נא תקברני במצרים דת, ד״א אמ׳ יעקב שלא יטעו בי המצרים שאני נמשלתי בשה שנא׳ שה פזורה ישראל ושה היא תועבת מצרים ד״א אמר יעקב שלא יפדו בי המצרים בי כתי׳ במצרים אשר בשר חמורים בשרם שהן משולי׳ בחמורין ואני נמשלתי בשה שנ׳ שה פזורה ישראל וכתי׳ ופטר.. לכך אל נא תקברני במצרים א[2], ד״א אמ׳ יעקב שלא יפדו בי המצרים כתי׳ בהם אשר בשר חמורים ואני נמשלתי כשה שנ׳ שה פזורה ישראל וכתי׳ ופטר חמור תפדה בשה י |

1 באדין נבוכדנצר וכו׳. שלא יעשו ממנו אלילים שכשם שנפרעין מעובדי אלילים כך נפרעין ממנה שנ׳ וכו׳ : במקרא כתוב מלכא נבוכדנצר ועת״נ, ולא הגהתי, לפי שכן הוא גם בתנחומא מ״ב ובויקרא רבה פכ״ז סי׳ ב׳ (בדפ״ר וד״ו) ובמדרש קהלת ג׳ ט״ו ובשיטה חדשה מ״ט ח׳, ובילקוט דניאל שם סירס לפי הענין באדין נבוכד נאצר וכו׳ אבל דניאל לא בקש וכו׳ כך נפרעים ממנה שנאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וכן אתה מוצא למה לא בקש יעקב ליקבר במצרים שלא יעשו ממנו ע״ז, ולכתיבת נבוכד נצר, נבוכדנאצר ע׳ במ״י לעיל צד 789 : 4 ביקש לקרב לו. וכ״ה הגי׳ בדפ״ר וד״ו ובכי״ג ובכי״ת ובתנחומא מ״ב ותנחומא, ובדפוסים מאוחרים הוגה עפ״י חמ״כ להקריב לו. ואין צורך, כי קרב בפיעל משמעו אף להקריב, וכמו לעיל צד 507 בוא וקרב וכו׳ בוא ועשה קרבן שלציבור וע״ש ובמ״י : 5 אל ארץ. וכ״ה בדפ״ר ובשאר הכ״י ובתנחומא מ״ב, ובד״ו הוגה על ארץ לפי שכן הוא במקרא, וע׳ במקומות שציינתי : 6 ויעקב אמר שלא יטעו המצרים. לפי גי׳ זו וגי׳ כי״ג (וכן לפי גי׳ כי״ת עח״נ) נראה לפרש שכל זה הוא טעם אחד, למה בקש יעקב שלא להקבר במצרים שלא יטעו בו המצרים ויעשו אותו ע״ז, ומפני מה יעשו אותו ע״ז, לפי שנמשל לשה ובשה פודים החמור, ויאמרו מצרים שיעקב דהיינו ישראל סבא (ע׳ לעיל צד 784) הוא פדיונם ויעבדו לו, וכן משמע בכי״ו פצ״ו (לקמן) אל נא תקברני במצר׳ שלא יפדו בי הכ׳ דת׳ ופטר חמור תפדה בשה וגו׳ למחר הן באים ומעשנים לפני ארוני אם לשמע להם הרי אני נענש וכו׳, אולם בגליון כי״ל נוסף להמלות כת׳ במצרים תיבות ד״א, ומשמע שטעם אחר הוא למה לא רצה יעקב להקבר במצרים שלא יפדו בו, וכ״ה לשאר הנוסחאות המתאימות עם התנחומא וצ״ע, ובדפוסים וכי״ת נוסף שלא יפדו בי המצריים הם משתחוים

למה כל האבות תובעין ומחבבין קבורת ארץ ישראל, אמ' ר' אלעזר דברים בגוא, אמ' ר' חנינא אמ' ר' יהושע בן לוי מהו דברים בגוא אתהלך לפני י"י בארצות החיים (תהלים קטז ט):

1 תנחומא מ"ב סי' ו' ותנחומא סי' ג', ילקוט ר' קנ"ו, ירושלמי כלאים פ"ט ל"ב ג', כתובות פי"ב ל"ס ב', פסיקתא רבתי פ"א, ועי' שמות רבה פל"ב סי' ב': עי' כתובות קי"א א':

1 למה] פנכש, ולמה דאתי, ד"א למה ח | כל ל' ו | (תבעין ארץ ישר' ומחבבין אותה ו[1]) | ומחבבין ל' אש | בארץ ח | (אמ' — בגוא ל' פכ) | אלעיז' ו[3] | איכא דברים י | בגוא] ג, בגו דחאתשי | אמ' ר' חנינא — לוי] אכ, א"ר חנינה.. לוי ג, א"ר חנינא א"ר יהושע פ, ר' יהושע (יהושוע ת) בן לוי אמר דת, אמ' ר' יהושע בן לוי ח | 2 מהו ל' כ | בגוא] ג, בגו דפחאכתשי | החיים] חגי, ~ מהו (ומה הוא כ) ארצות החיים א"ר חלבו ארץ שמיתיה חיים (שמתיה חיין כ) תחלה לימות המשיח ר' חמא בשם ר' חנינה א' (חנינא אמ' כ) מי שמת חוץ (חוצה) לארץ ונקבר שם שתי מיתות בידו שנ' ואתה (אתה) פשחור וכל יושבי ביתיך ילכו בשבי וגו' (ביתך ישבו בשבי ובבל תבוא שמה תמות ושמה תקבר) הרי שתי מיתות מיתה וחבוט הקבר לכך כת' (כתו') אל נא תקברני במצרים א"ר סימאי אם כן הפסידו הצדיקים הקבורין בחוץ (בחוצה) לארץ אלא הקב"ה מחליד להם קרקע (להן הקרקע) כנודות הללו ומתגלגלין ובאין [עד כ] שמגיעין לארץ ישראל ולשם הקב"ה מחיים שנ' ונתתי רוחי בכם וחייתם א"ר שמעון בן לקיש (ריש לקיש) מקרא מלא הוא שנ' נותן נשמה לעם עליה (עליה ורוח להולכים בה) מעשה בר' קיראי ור' אלעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ טבריא (מטבריא) ראו ארון של מת מחוץ לארץ בא לארץ אמ' (בא מחוצה לארץ לארץ ישראל להקבר אמ' ליה ר' קיראי לר' אלעזר מה הועיל זה שיצתה נשמתו חוצה לארץ והוא בא להקבר בארץ) אין הכ' (הכתו') אומר עליו נחלתי (ונחלתי) שמתם לתועבה בחייכם ותבאו (ותבואו) ותטמאו את ארצי במיתתכם אמ' לו כשבא נותן גוש עפר על ארונו והקב"ה מכפר לו שנאמר וכפר אדמתו עמו ר' יוחנן כשמסתלק מן העולם אמ' למטפלין בו אל תקברוני בכלים צבועין (אלא בכלים צבועים) בדירוקא (ברירזקא) שהן ירוקין שאם אעמד (אעמוד) בין הרשעים לא אבוש בין הצדיקים (צדיקים) לא אכלם ר' יאשיה כשנפטר מן העולם אמ' לתלמידיו קברוני בכלים לבנים שאיני בוש במעשים (במעשי) מלהקביל פני בוראי ר' (רבינו) כשנפטר מן העולם צוה שלשה דברים אל תזוז אלמנותי מביתי (מביתי אלמנתי) ואל תספידוני בעיירות אלא בכרכין ואל יטפל במותי אלא מי שנטפל בי בחיי והיה ר' בצפורי שבע עשרה וקורא על עצמו ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה (מצרים) ויחי יהודה בצפורי שבע עשרה שנה פכ, אמרו רבותינו בש"ר חלאבו (חלבו א[2]) למה האבות מחבבין קבורת ארץ ישראל שמתיהם חיים (שמתיה חיים תחלה א[2]) לימות המשיח ר' חמא בר (בר') חנינא אמ' מי שמת בחוצה לארץ ונקבר שם שתי מיתות יש בידו (יש בו שני מיתות) שכן כתי' (שכך [כתי' א[02]] א[2]) ואתה פשחור וכל יושבי ביתיך תלכו בשבי ובבל תבא (תבוא) ושם תמות ושם תקבר הרי (הוי) יש בידו (בו) שתי (שני) מיתות לפיכך יעקב אמ' ליוסף אל נא תקברני במצרים א"ר סימון אם כן הפסידו הצדיקים שנקברים (שנקברי') בחוצה לארץ אלא מה הקב"ה עושה להם מחליק (עושה מחליד) להם את הקרקע ועושה אותן כנאדות (כנודות) הללו והן מתגלגלין ובאין (ובאי') עד שמגיעין (שמגיעי') לארץ ישראל והקב"ה נותן בהם (כיון שמגיעי' לארץ ישראל הב"ה נותן להם) רוח חיים ועומדין שנאמר ונתתי רוחי בכם (בכם רוחי) וחייתם אר"ש בן לקיש מקרא מלא הוא שנא' נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה מעשה בר' קיראי (כיראי) ור' אלעזר בן עזריה שהיו מהלכין (מהלכי') בפילי שחוץ מטבריא ראו ארון של מת בא מחוצה לארץ ובא (לארץ) להקבר בארץ אמ' ליה ר' קיראי (כיראי) לר' אלעזר מה הועיל זה שיצאת (שיצאה) נפשו בחוצה לארץ ובא להקבר בארץ ישראל אני קורא (בארץ קורא אני) עליו ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם לא באתם ותבואו (בחייכם ותבואו) ותטמאו אל (את) ארצי במיתתכם אמר ליה כיון שהוא נקבר בארץ ישראל (בארץ) הקב"ה מכפר לו שנאמר וכפר אדמתו עמו ר' יוחנן כשהיה מסתלק מן העולם אמר לאותו שהיה צריך ליטפל בו אל תקברני אלא בכלים צבועים לא אדומים ולא (צבועים בדחקא (?) לא) לבנים ולא שחורים שאם עמדתי בין הצדיקים לא אבוש בין הרשעים לא אכלם ר' יאשיה כשהיה נפטר מן העולם אמר לתלמידיו קברוני בכלים לבנים לפי שאיני בוש במעשי להקביל פני בוראי רבינו כשהיה נפטר מן העולם צוה שלשה (ג') דברים אל תזוז אלמנתי מביתי אל תספדוני בעיירות ואל יטפל בי במותי אלא מי שנטפל בי בחיי וחיה ר' בציפורי י"ז שנה והיה קורא לעצמו ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויחי יהודה בציפורי (וקורא על עצמו ויחי יהודה בציפרי) שבע עשרה שנה א, אמרו רבותינו שני דברים בשם ר' חלבו למה האבות מחבבין קבורת ארץ ישראל שמיתי (שמתי ת) ארץ ישראל חיים תחלה בימות המשיח (משיחנו ת) ואוכלין שנות המשיח (משיחנו ת) ורבי חנגא (חנינא ת) אמר מי שמת בחוצה לארץ ונקבר שם שתי מיתות יש בידו שכך כתיב (כת' ת) ואתה פשחור וכל יושבי ביתך (ביתיך)

לשה, ולא נמצא בשום מקום שהמצריים השתחוו לשה בפרט, אף שבהמות הרבה היו קדושות להם (וע' בתרגום אונקלוס ובת"י לעיל מ"ג ל"ב ובפירש"י עה"ת ובריב"א לעיל מ"ו ל"ד ובשמו"ר פט"ז סי' ג' ובמה"ג עמ' 691), ובכי"א ב' הגי' ד"א אמ' יעקב שלא יטעו בי המצרים שאני נמשלתי בשה וכו' ושה היא תועבת מצרים ד"א אמ' יעקב שלא יפדו וכו', וכעין גי' זו היתה לפני פי' ב"ר כ"י מל"א שמפ' שלא יטעו בי המצריים שהיא (ובכי"א שה שהיא) תועבת מצרים שמשתחוים לשה ואני נמשלתי לשה: 1 למה כל האבות וכו'. בתנחומא מ"ב הדרש מוסב על הפסוק ושכבתי עם אבותי וגו', ושם הגי' למה וכו' קבורת ארץ ישראל אמר ר' חנניה אמ' ר' יהושע בן לוי דברים בגו אתהלך וכו', ובתנחומא הלשון ולמה האבות וכו' ארץ ישראל א"ר אלעזר דברים בגו אמר ר' חנניה דברים בגו אמר ר' יהושע ב"ל דברים בגו מהו דברים בגו כתיב אתהלך וכו', ובירוש' שם כתיב ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם יעקב כל הן דהוא מה הוא (מהו) מנכי ר' לעזר אמר דברים בגב ר' חנינא (יהושע בן לוי) אמר דברים בגב ר' יהושע בן לוי (חנינא) אמר דברים בגב מהו

[שיטה חדשה]

מט א) ויקרא יעקב אל בניו לא היה צריך קרא לומר אלא ויקרא עשו אל בניו, למה שהוא גדול, אלא אמ' הכת' כי לא שאול תודך מות יהללך (ישעיה לח יח), ומי מודה, מי שהוא

1 תנחומא ט"ב ויחי סי' ס', ילקוט כ' קנ"ז, אגדת בראשית פפ"ג (פ"ה) :

תלכו בשבי ושם תמות ושמה (ושם) תקבר [ירמיה כ' ו'] הוי (הרי ת) יש בידו שתי מיתות לפיכך יעקב אומר (אמ') ליוסף אל נא תקברני במצרים אמר רבי סימון אם כן הפסידו הצדיקי' שהם (שהן ד1ת) קבורים בחוצה לארץ אלא מה הקב"ה עושה להן מחילות בארץ ועושה אותן כמערות (במערות ת) הללו והן מתגלגלין ובאים (-ין ת) עד שהם מגיעין (שהן מגיעים) לארץ ישראל הקב"ה נותן בהן רוח של חיים והן עומדין מגין שכן (עומדין ת) כתיב (כת' ד1, שנ' ת) הנה (הני ד1) אני פותח (פותיח ת) את קברותיכם (קברותיכם עמי ד1) והעלתי (והעליתי ת) אתכם מקברותיכם עמי (מקברותיכם ד1) והבאתי אתכם אל אדמת ישראל [יחזקאל ל"ז י"ב] ואחר כך ונתתי בכם רוח (רוחי בכם ת) וחייתם אמר ריש לקיש מקרא מלא הוא שכיון שהן מגיעין לארץ ישראל הקב"ה נותן בהן (בהם ד1) נשמה שנ' נותן נשמה לעם עליה (ורוח להולכים בה ת [ישעיה מ"ב ה']) מעשה ברבי ור' אליעזר (אלעזר) שהיו מהלכין בפילי (בפיילי ת) שחוץ לטבריא (לטבריה ת) ראו ארון של מת שבא מחוצה לארץ להקבר בארץ ישראל אמר לו (ליה) רבי לרבי אליעזר (אלעזר) מה הועיל זה שיצתה (שיצאה) נשמתו בחוצה לארץ ובא להקבר בארץ ישראל אני קורא (קורא אני) עליו ונחלתי שמתם לתועבה [ירמיה ב' ז'] בחייכם ותבואו ותטמאו את ארצי [ירמיה שם] במיתתכם אמר לו (לו ר' אלעזר) כיון שהוא נקבר בארץ ישראל הקב"ה מכפר לו דכתיב (דכת') וכפר אדמתו עמו [דברים ל"ב מ"ג] ר' יוחנן כשהיה מסתלק מן העולם אמר לאותן שהיו צריכין להטפל בו קברו אותי בכלים צבועים פרוקא לא לבנים ולא שחורים שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי בין הרשעים לא נכלם רבי יאשיה כשהיה נפטר מן העולם אמר למי שהוא עומד עליו קראו לי לתלמידי אמר להם קברו אותי בכלים לבנים למה שאיני בוש במעשי להקביל פני בוראי רבינו (רבנו ד1, ר' ת) כשהיה נפטר מן העולם צוה שלשה דברים אמר להם אל תזוז אלמנותי (אלמנתי ד1ת) מתוך ביתי ואל תספדוני בעיירות שבארץ ישראל ואל (ולא ת) תניחו לנכרי שיגע במטתי אלא מי שניטפל עמי בחיי יטפל בי (עמי) במותי בחייו היה דר בצפורי (בציפורי ד1ת) שבע עשרה שנה והיה קורא על עצמו ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה וחיה יהודה (על עצמו ויחי יהודה ת) בצפורי (בציפורי ד1ת) י"ז שנין (שבע עשרה שנה ת) רבינו (רבנו ד1) י"ג (שלש עשרה ת) שנה חשש בשינו וכל אותן י"ג (ולא אותן שלש עשרה ת) שנה לא מתה חיה בארץ ישראל ולא הפילה אשה עוברה (ולא אשה את עוברה ת) בארץ ישראל בסוף י"ג (שלש עשרה) שנה כעס רבינו (רבנו ד1) על ר' חייא הגדול נכנס אליהו זכור לטוב (ז"ל ת) אצל רבינו (רבנו ד1) בדמותו של (בדמות ת) ר' חייא ונתן ידו על שינו (שיניו ת) ומיד נתרפא למחר נכנס ר' חייא אצלו אמר לו רבי אותה (נכנס ר' חייא אמ' לו ת) שינך מה היא עשויה אמר (אמ' ליה) משעה שנתת ידיך (שנתתה ידך) עליה אתמול נתרפאה (נתרפא' ד1, נתרפאת ת) באותה שעה אמר ר' חייא אי (אוי ת) לכם חיות שבארץ ישראל אי (אוי) לכם עוברות שבארץ ישראל אפילו כן אמר לו לא הייתי אני שנתתי ידי על שנך (שינך) ידע רבינו (רבנו ד1) שאליהו זכור לטוב (ז"ל ת) היה מאותה שעה התחיל לנוהג (נוהג ד1, לנהוג ת) בר' חייא כבוד (כבוד בר' חייא ת) דת | 1 * היה ל0דאגשי] הוה פכ, ל' ל | קרא] קריא פכ, המקרא ש, ל' י | * לומר ל0דגשי] למימר א, מימר פכ, ל' ל | עשו — בניו] א2גשי, עשו ד, בניו כמו ויקרא את (ויקרא א1) עשו פא1, כמו ויקרא את עשו כ | * למה — גדול ל0דפאגכ] למה שהיה גדול י, ל' ל | 2 הכת' א' ג | מות יהללך] ~ וגו' כ, ל' פ | ומי] מי א, ל' י (ומי — כמוני] ומי מודה לך חי חי הוא יודך כמוני מי שהוא חי משתחוה לחי פ, ל' כ) | * שהוא — ומשתחוה ל0ד] שהוא חי משתחוה לחי א, שהוא משתחוה ג, הוא משתחוה ל |

דברים בגב רבי שמעון בן לקיש אמר אתהלך וכו', והיא הגי' הנכונה, וכעין זה בכי"ו פצ"ו ע"ש, וכגי' כי"ל כאן היא בלק"ט, ובפי' ב"ר מפ' למה וכו' דברים בגו כלומר לא על חנם שיש טעם בדבר מהו דברים בגו לפי שנא' אתהלך לפני י"י בארצות החיים בסוף מסכת כלאים ירושלמית ובכתובות ירושלמית בפרק הנושא את האשה, וברא"ם הועתק מכאן ולמה כל האבות מחבבין (ומלת תובעין ליתא גם בלק"ם) קבורת א"י אמ' ר' אלעזר איכא דברים בגו א"ר יהושע בן לוי מהו דברים בגו אתהלך וכו', ובכתובות שם אומר קרנא דברים בגו וכו' ואם מתים שבחו"ל חיים למה הטריח את בניו שמא לא יזכה למחילות ע"ש, ובדפוסים ובכי"פ וכי"א א' וב' וכי"כ וכי"ת נמצאים עוד מאמרים ארוכים כמו שהם בתנחומא ובירושלמי בשינויים קטנים ע"ש ובפסי"ר שם ובנוסחת הדפוסים לקמן פ"ק סי' ב' ובכי"ו לקמן פצ"ו וסוף פצ"ה ולעיל צד 306, ולגי' הדפוסים שמיתי ארץ ישראל חיים תחלה בימות המשיח ואוכלין שנות המשיח, ע' מש"כ במ"י לעיל צד 858, וע' גם ביפ"ת לעיל פכ"ו סי' ג':

שיטה חדשה. המדרש הזה לברכת יעקב נמצא ברוב הכ"י והיה גם לפני בעל פי' ב"ר והילקוט תמכירי והראשונים, אולם בדפוסי המדרש ובכי"ו וכי"ת נמצא תחתיו מדרש אחר וכמו שהעירותי במ"י לעיל ראש פצ"ה ע"ש, נחלק גדול ממדרש שלפנינו נובע מתנחומא, והמדרש נדפס בראשונה בשם שיטה חדשה לב"ר על ברכת יעקב אבינו לבניו בס' משפטי שבועות לר' האי גאון בויניציאה שנת שס"ב (ושנית בהמבורג שנת תקמ"ב, ואח"כ גם בסוף ב"ר ד' ווילנא) והשינויים שבד"ו צייגתי בח"ג באות דל"ת, ובשאר כ"י מתחילה כאן פרשה אחרת והיא פרשה צ"ז (ובכי"א א' פרשת צ"ד) אכן גם לפני הערוך היתה השיטה חדשה בתוך פצ"ו, ע' במ"י לקמן צד 1203 אות 7: 1 לא היה צריך קרא לומר וכו'. המקרא היה צריך להזכיר גם מה שצוה עשו את בניו לפי שהוא היה גדול (ובפי' ב"ר גורס או מפרש ויקרא עשו אל בניו שהוא גדול ובכור) אלא אמר הכתוב וכו' ומי מודה מי שהוא חי דהיינו

חי ומשתחוה לחי שנ׳ חי חי הוא יודך כמוני (שם שם יט), אמ׳ ר׳ חנינא בנוהג שבעולם אין לודר עושה דייתיקי, ומי עושה דייתיקי, בני חורין, כך עשו הרשע מת ואינו עושה דייתיקי, לא מת עשו על מיטתו, ומי עשה דייתיקי יעקב שנ׳ חי חי הוא יודך, לפיכך ויקרא יעקב אל בניו:

[ויקרא יעקב אל בניו] זהו שאמ׳ הכת׳ מסיר שפה לנאמנים (איוב יב כ) זה יצחק ויעקב ששניהם ביקשו לגלות מיסטירין שלהקב״ה, יצחק קרא לעשו בקש לגלות לו את הקץ, וגנזו הקב״ה ממנו שנ׳ ויקרא את עשו בנו הגדול (בראשית כז א). ואף יעקב ביקש לגלות את הקץ לבניו שנ׳

4 תנחומא מ״ב שם סי׳ ט׳ ותנחומא סי׳ ח׳, ילק׳ מכירי משלי כ״ה ב׳, ילק׳ שם, וע׳ ילק׳ איוב ר׳ תתק״ו: 6 ע׳ לעיל צד 1192 ובנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ח סי׳ ב׳; פסחים נ״ו א׳, אגדת בראשית שם סי׳ ב׳:

1 שנ׳] שכך כת׳ ג, שכן כתיב אי | כמוני] י ~ היום דאג | חנינה פג | שבעולם] העולם כ | * אין לודר] אדם אין לג, אדם אין לודר ל°, אדם אם (אדם א) אין לו דיר אינו פאב, אדם אם אינו בן חורין אינו ש, אין עבד י, עבד אינו ד | 2 דייתיקי] פגכש, דייתקי י, דיאתיקי דא | °ומי] וחי ד | עשה אי | דייתיקי] פגכש, דייתקי י, דיאתיקי דא | בני] בן י | כך] כן י | עשו — מת] עשו.. מת לודר ל°, עשו הרשע י, עשו הרשע לא ציוה ג, עשו בן יעקב גורר מת ד, עשו הרשע וכי יש לו דיר א, לא נאמר ויקרא עשו בניו שאין לו דיר פב | אינו י (ואינו — דייתיקי ל׳ פ) | דייתיקי] גכי¹, דיאתיקי דא | לא — עשו] אלא לא מת עשו א, ושלא מת פב | 3 מיטתו] ג, מטתו דאי, מטתו אלא נהרג פכ | ומי] מי א, אבל יעקב מת (יעקב כ) פב | דייתיקי] פגכי¹, דיאתיקי דא | יעקב ל׳ פכ | שנ׳ ל׳ א¹ג (שנ׳ — יודך ל׳ פכי) | יודך וג׳ ג | לפיכך] לכך כתי׳ י, ל׳ פב | יעקב ל׳ א¹ | אל בניו] אל בניו וג׳ ג, קרא (אל בניו למה קורא א) אותן (אותם אב) לגלות להם הקץ (את הקץ א) פאכ | 4 * ויקרא — אל בניו] ל׳ | זהו — הכת׳] זש״ה א²י, הה״ד פב | לנאמנים] ~ וטעם זקנים יקח פהב, וטעם זקנים יקח מסיר שפה לנאמנים זה משה ואהרן במשה כתי׳ בכל ביתי נאמן הוא באהרן כתיב תורת אמת היתה בפיהו ולפי שאמר שמעו נא המורים נדונו בשפתותיהם לכן (שנא׳ לכן א²) לא תביאו את הקהל הזה הוי מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח א | זה] אילו פ, אלו כ, ל׳ אמ | 5 שניהם פגב (ששניהם — הקב״ה ל׳ אמ) | בקשו דחגי, רצו פב | מיסטירין] ג, מסטירין דח, מסתורין כ, להם את הקץ מסתורין פ, את הקץ י | של הק׳ ג, ל׳ י | יצחק ל׳ י (יצחק — בנו הגדול] שנ׳ ביצחק ויקרא את עשו וגנזו הקב״ה (הקב״ה ממנו כ) ויחרד יצחק חרדה וטעם זקנים שנ׳ (זקנים יקח כ) ועשה לי מטעמים פכ, יצחק היה מחבב את עשו ואומר לו ועשה לי מטעמים ובקש (מטעמים ואוכלה יעקב בקש מ) לגלות לו (לברכו ולגלות א², לגלות מ) את הקץ מה עשה הקב״ה העביר טעמו ממנו ולא ידע מה לומר אלא אמר (לומ׳ אמ׳ מ, מה להשיב אלא התחי׳ והרד שנא׳ ויחרד יצחק חרדה כיון שלא מצא לומר אמ׳ א²) גם ברוך יהיה אמ) | בקש] ובקש י, ורצה ח | לו את ל׳ י | 6 את עשו] אל עשו ג, את י | ואף יעקב] אף יעקב אמ, ויעקב פכ | ביקש] א², בקש דפחא¹גכימ | את — לבניו] לבניו הקץ (את הקץ חגכ) פחגכ, את הקץ א²ימ, ל׳ א¹ | ** שנ׳] ל׳ ל (ונוסף בין השורות) |

צדיק, שהרשעים אפילו בחייהם נקראים מתים (ברכות י״ח ב׳ ותנחומא סוף וזאת הברכה), ומשתחוה לאל חי, ונראה שלא כוון בהשאלה לומר שלא היה צריך לכתוב ויקרא יעקב אלא ויקרא עשו וכו׳, כי כונת התורה לספר מה שקרה לאבות (ע׳ תנחומא וישב סי׳ א׳), אלא הכונה שהיה צריך לכתוב גם מה שצוה עשו, ודרך המדרש לאמור לא היה צריך (קרא) לומר אלא כמו בספרא בחוקותי פ״ב ד׳, וע׳ במקומות שנרשמו במ״י לעיל צד 1006 אות 4, ושגרת הלשון הוא, ומאמר זה לא נמצא בתנחומא אלא בתנחומא מ״ב (ושם הגי׳ לא היה צריך לומר אלא וכו׳), ובילקוט הועתק המאמר מכאן ולא מתנחומא, כי כן נמצא לנכון הציון ב״ר פצ״ז בדפ״ר, וע״ע בעקידה שער ל״ב: 1 אמר ר׳ חנינא וכו׳. נראה שדברי ר׳ חנינא הם טעם אחר למה לא נכתב ויקרא עשו, לפי שהוא לא מת על מטתו ולא עשה דייתיקי דהיינו צואה (ע׳ ב״ב קל״ה ב׳), ולפי האגדה לקמן בברכת נפתלי הרגו חושים בן דן, והגהתי אין לודר עושה וכו׳, וכמו שהוא באג״ב שם, ולודר הוא הנלחם בקרקסאות עם חיות רעות (ע׳ במ״י לעיל צד 1094), ובאג״ב שם נוסף למה שאינו יודע אימתי הוא נהרג, (ובכי״ל הגי׳ אדם אין עושה, וביני שיטי נוסף אחר מלת אין תיבת לודר, אולם להגהה זו צריך למחוק תיבת אדם וכמו שהגהתי), ומן אין לודר נשתבש בכ״י שציינתי אין לו דיר, ובדפוס נשתנה עבד אינו עושה לפי שכתוב אח״כ ומי עושה וכו׳ בני חורין, וכן בפי׳ ב״ר גורס או מפרש אדם אם אינו בן חורין אינו עושה דייתיקי ומי עושה דייתיקי יעקב דכתיב חי חי הוא יודך כמו (צ״ל כמוני) שהי׳ חי על מטתו אבל עשו נהרג בפתאום היאך יעשה צואה, ובפי׳ ב״ר כי״א מל״א מפ׳ אדם אם אינו בן חורין אינו עושה דיאתיקי שמי (שמה) שקנה עבד קנה רבו, דיאתיקי (ובכי״ט דייתיקי) הוא שטר מתנה, ולנוסחאות דייתיקי, דיאתיקי ע׳ לעיל צד 637 ובמ״י שם, ובתנחומא מ״ב מאמר ר׳ חנינא נעדר, והלשון שם וכן עשו הרשע לא מת על מטתו ולא עשה דייתיקי ומי עשה דייתיקי יעקב שנאמר ויקרא יעקב אל בניו, ולשון זה הוא רק תמצית מן מאמר ר׳ חנינא, והלשון כאן לא מת עשו על מטתו (ועח״נ) הוא לדעתי ג״כ רק הוספת פירוש, וע״ע באג״ב שם: 5 ביקשו לגלות מיסטירין שלהקב״ה וכו׳. סודו של הקב״ה (ע׳ לעיל צד 524 ובמ״י שם), שביקשו לגלות את קץ הגלות לבניהם, שביצחק כתוב ויקרא את עשו, ונלמד מיעקב שנאמר בו ויקרא יעקב וגו׳ ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, שביקש לגלות את הקץ ונסתם ממנו, וע׳ לעיל בראש הפרשה ולקמן פצ״ח ובת״י א׳ וב׳, והמאמר מקורו בתנחומא, ובילקוט הועתק מכאן (ובדפ״ר הציון ב״ר, ולא ב״ר פצ״ח), וכן בילקוט המכירי משלי (ובילקוט איוב לא נמצא בדפ״ר ציון כלל, ובדפוסים המאוחרים נרשם תנחומא, ולפי שהמאמר שלפני זה הועתק מב״ר וכמו שנרשם שם, קרוב מאוד שגם מאמר זה הועתק מכאן, והציון ב״ר מוסב גם על דרשה זו), ובכי״א א׳ וב׳ נוסף כאן מסיר שפה לנאמנים זה משה ואהרן וכו׳ וטעם זקנים יקח יצחק ויעקב יצחק היה מחבב את עשו וכו׳ האספו ואגידה לכם והעלים הקב״ה ממנו וכו׳, וקצתו הועתק גם בילקוט המכירי עח״נ, וכל זה נמצא גם בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ט סי׳ ה׳ בלישנא אחרינא ע״ש:

האספו ואגידה לכם וגו׳, למה הדבר דומה לעבד שהאמינו המלך על כל מה שיש לו, בא אותו העבד למות, קרא לבניו לעשותן בני חורין ולומר להן היכן הוא דייתיקי שלהן והאוני שלהן, ידע המלך ועמד לו מלמעלה ממנו, ראה אותו העבד והפליג את הדבר שהיה מבקש לגלות להן, התחיל אמ׳ להם בבקשה מכם עבדים שלמלך אתם, היו מכבדין אתו כדרך שהייתי מכבדו כל ימיי, כך יעקב אבינו אמ׳ אקרא לבניי להודיע להן אימתי הוא הקץ, מיד נגלה עליו הקב״ה ואמ׳ לו לבניך את קורא, ולי לאו, שכן ישעיה א׳ ולא אתי קראת יעקב (ישעיה מג כב), כיון שראה אותו יעקב התחיל א׳ לבניו בבקשה מכם היו מכבדין להק׳ כדרך שכיבדוהו אבותיי שנ׳ האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו וגו׳ (בראשית מח טו), אמ׳ לו יודעין אנו מה בלבך שמע ישראל י״י אלהינו י״י אחד (דברים ו ד), כיון ששמע יעקב כן נשתחוה שנ׳ וישתחו ישראל על ראש המטה (בראשית מז לא).

1 ע׳ בנוסחת הדפוסים לקמן שם, ובאג״ב שם סי׳ ג׳, בפתיחתא לרבתי פכ״א (ק״ס ב׳): 8 ע׳ ספרי ואתחנן פל״א ובנוסחת הדפוסים לקמן פל״ח סי׳ ג׳, פסחים נ״ו א׳ ובאג״ב פפ״א (פ״ע) סי׳ ב׳ ובפסי״ר שם ובדברים רבה פ״ב סי׳ ל״ה:

1 וגו׳] חג, והעלים (וגו׳ והעלים מ) הקב״ה ממנו והתחיל אומ׳ (לומר א²) ראובן בכורי אתה כחי וראשי׳ אוני וטעם (הוי וטעם א°׳ בכורי אתה הוי וטעם א²מ) זקנים יקח אמ, ל׳ דפכי | משל למה חי (למה — דומה ל׳ פכ) | מה שיש] שיש פכ, אשר ה | בא] נטה י | אותו ל׳ פכ | 2 עבד י | למות ל׳ אמ | וקרא חי | לעשותן] לעשות אותן (אותם א¹) אמ, ובקש לעשותן י | לומ׳ אמ | להן] גמ, להם דפחאבי | איכן חגכמ | הוא ל׳ פכ | דייתיקי] פחגכי, דייאתיקי מ, דיאתיקי דא | שלהם חאגמ, ל׳ פכ | * והאוני דחגימ] ואונו (האונו כ) שחרור פכ, והאני ל, ל׳ א | שלהם פחגכמ, ל׳ א | אז ידע ח | 3 * ועמד לו ח] והמלך עומד (עמד א¹) לו לאגמ, ועוזמד לו ל°, והלך ועמד לו ד, ובא פכ, ועלה המלך י¹ | מלמעלן ד, למעלה פחאכימ, למעלן ג | הימנו י, ל׳ מ | * ראה — העבד ל°אגמ] ראה.. עבד לד, נשא העבד את (העבד י) עיניו וראה המלך חי, תלה עיניו העבד וראהו (וראהו למלך כ) פכ | והפליג את] והפליג א²י, הפליג פכ | שהיה] שהוא מ | להם דחאכימ, בהן ג, ל׳ פ | והתחיל ח | 4 אמ׳] א¹מ, אומר דפא²גכ, לומר חי | להן ג | בבקשה מכם] בניי ח, בני י | עבדין ג, עבדיו פחכי (עבדים — אתם ל׳ אמ) | היו] בבקשה מכם היו ח, ל׳ פכ | מכבדין] אגימ, ־ים דח, כבדו כ, כבדוהו פ | אתו] אותו דחכי, אדני א², אדוני מ, אדני המלך א¹, ל׳ פג | * כדרך — מכבדו דג] בדרך.. מכבדו ל, כשם.. מכבדו פחא°², כשם שאני הייתי מכבדו כ, כשם שהייתי א², כשהייתי מכבדו א¹, כשם שכבדתיו מ, כדרך שכבדתי אותו י | ימי חיי י | יעקב — הקץ] יעקב.. לבני.. הקץ ד, יעקב קרא לבניו להודיע להם.. הקץ ח, יעקב קרא לבניו לגלות אמתי הוא הקץ (לגלות להם הקץ אימתי הוא כ) גכ, יעקב קרא (קרא יעקב א²) לבניו להגיד להם אימתי הקץ (הקץ בא א²) אמ, יעקב לבניו בקש לגלות הקץ י¹, יעקב בקש לגלות פ | 5 ואומר ג | את] ג, אתה דפחאימ, ל׳ כ | 6 לאו] אין (אי י) את (אתה אימ) קורא פאבימ | שכן — א׳] שכן ישעיהו (ישעיה ג) אומר חג, וכן ישעיהו אמ׳ (ישעיה אומ׳ א²) א, שכן (וכן מ) אמ׳ ישעי׳ ימ, שנ׳ פכ | לא חי | אתי] א²ג, אותי דפחא¹כימ | כיון שראה] כשראה פכ | אומר | 7 לבניו ל׳ י | בניי (בנ׳ י¹) בבקשה חי | היו] בניי היו ג, ל׳ פבי | מכבדים ח, כבדו פכי | להק׳] להקב״ה דג, הקב״ה פכי, את הקב״ה חאמ | כדרך] כשם פח, כמו אבימ | שכבדוהו] פאגכמ, שכבדתיו אני י | אבותי דפחאגמ, אבתי כ, ואבותי י | * אבותי דחאגמ] אבתי כ, אבותיו ל, ל׳ פי | 8 לפניו ל׳ פי | וגו׳] חי, אברהם ויצחק וגו׳ אכ, אברהם יצחק מ, ל׳ דפג | לו] אליו א¹, ל׳ א²י | יודעי׳ י¹, יודעים פחא²גמ | בלבבך י | שמע — אחד] שמע ישראל י״י (י״י וגו׳ ו, י״י אלהינו י״י אחד כ) כשם שאין בלבך (בלבבך י) אלא אחד כך אין בלבנו (בלבבינו כ) אלא אחד פכי, כשם שאין בלבבך אלא א׳ (אחד מ) כך אין בלבנו אלא אחד (א׳ א²) שנ׳ שמע ישראל.. אחד אמ | 9 כיון — יעקב] כששמע פכ | כן] כך אימ | נשתחוה] פא¹גכמ, השתחוה דחא², מיד השתחוה י | שנ׳ — ישראל] שנ׳ וישתחוו ישראל מ, ל׳ פכ | על — המטה] וגו׳ י, ל׳ פכ |

1 למה הדבר דומה וכו׳. משל זה נמצא גם בנוסחת הדפוסים לקמן פצ״ח ובפסי״ר ובאג״ב שם, ובאלו המקומות רצה העבד לגלות לבניו את סודותיו של מלך, ולפי המשל כאן קרא העבד לבניו לעשותם בני חורין ולומר להם היכן השטרות שלהם, כלומר מתי יצאו לחירות, וגם בהנמשל רצה יעקב לגלות לבניו מתי יגאלו מן השעבוד, ולא מסתבר, כי הוא מתחיל בעבד שהאמינו המלך על כל מה שיש לו, ומסיים שרצה לעשותן בני חורין, ולא ראש המאמר סופו, והנכון כשאר הנוסחאות שהעבד רצה לגלות את הסודות שהודיעו המלך לפי שהיה נאמן לו, ודייתיקי כאן הוא שטר מתנה (ע׳ לעיל בסמוך), ואונו שטר מכירה, ע׳ לעיל צד 1028, ובתנחומא מ״ב ליתא והאונו שלהן וכן ליתא בכי״א א׳ וב׳ ועח״נ, וע״ע לשון המדרש שהועתק בבחיי ובעקידה: 6 ולי לאו וכו׳. לי לא קראת שכן ישעיה אומר וכו׳, ובמדרש אסתר פ״ג סי׳ ב׳ א״ר לוי לעבדו של מלך שעשה סעודה לחיילותיו וכו׳ ולרבו לא קרא אמר לו המלך הלואי השוית אותי ככל חיילותי כך אמר הקב״ה וכו׳ אלא ולא אותי קראת יעקב, וכן בפתיחה דאיכה רבתי סי׳ י׳ בשם ר׳ יודן ע״ש: 8 שמע ישראל וכו׳. ישראל הוא ישראל סבא (ע׳ לעיל צד 784), והענין מפורש בספרי ואתחנן שם, וכן אתה מוצא כשנפטר יעקב אבינו מן העולם קרא להם לבניו וכו׳ אמר להם שמא יש לכם בלבכם מחלוקת על מי שאמר והיה העולם א״ל שמענו כשם שאין בלבך מחלוקת כך אין בלבנו מחלוקת על מי שאמר והיה העולם אלא ה׳ אלהינו ה׳ אחד על זה הוא אומר וישתחו ישראל על ראש המטה וכי על ראש המטה השתחוה אלא שהודה ושיבח שלא יצא ממנו פסולת וכו׳ דבר אחר שאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכו׳, וע׳ בנוסחת הדפוסים לקמן שם, ובסגנון אחר דרשו של ר׳ שמעון בן לקיש (וע׳ בד״ס) בפסחים שם, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא ח״ו יש במטתי פסול וכו׳ אמרו לו

התחיל א' בלחישה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמ' לו הקב"ה כבוד אלהים הסתר דבר (משלי כה ב), אין המידות הללו שלך שנ' הולך רכיל מגלה סוד וגו' (שם יא יג):

ד"א ויקרא יעקב אל בניו זהו שאמ' הכת' אקרא לאלהים עליון לאל גמר עלי (תהלים נז ג) אמר ר' יהושע בן לוי שלשה דברים גזרו בית דין שלמטן, והסכים הקב"ה מלמעלן עימהם, ואילו הן אחד בימי עזרא, בשעה שעלו מבבל ביקש הקב"ה להתיר להן את המעשרות, מה עשו, הלכו וגזרו על עצמן שהן מעשרין, שכן הוא א' את ראשית עריסותינו ותרומ' ופרי כל עץ ותירוש ויצהר וגו' (נחמיה י לח), מה עשו, כתבו בספר וחתמו אתו ונתנו אותו בהיכל, למחר נכנסו

1 ע' אג"ב פפ"ב (פ"ה) סי' ב': 3 תנחומא מ"ב סי' י' ותנחומא סי' ח', ילקוט יהושע ל' י"ח, מדרש תהלים כ"ז סי' ב': 4 מדרש רות ד' ד', ירושלמי ברכות פ"ט י"ד ג', מכות כ"ג ב': 6 ע' ירוש' שביעית פ"ו ל"ו ב', קידושין פ"א ס"א ד', דמאי פ"ג כ"ג ג', תרומות פ"א מ' ד', יומא פ"ח מ"ה ב', וע"ע סדר עולם פ"ל:

1 והתחיל א[2] | אומר | בלחישה ל' אמ | מלכותו — ועד] מלכותו פ, וגו' י | לו] ליה א[1]ש | כבוד — דבר ל' פב | 2 המדות | שלך] עליך אמ, שלך כבוד אלהים הסתר דבר אל תהי (ואל תהא כ) מגלה סוד פב | שנ' ל' פה | ומגלה ח | וגו'] ונאמן רוח מכסה דבר אגמ, ל' פחכי | 3 ד"א ל' פב | ** יעקב] ל' ל, אל בניו ל' פב | וש"ה פא[2], זה.. הכתו' כ | לאלהים] אל אלקים ח | גמר] ג' ג, גומר דפחאכי | 4 ° גזרו] גנזו ד | שלמטן] פב, של מטה דחאגי | מלמעלן] ג, מלמעלה די, עמהם חא[2], עליהם א[1], ל' פכ | עימהם] עמהם ג, עמהן פב, מלמעלה חא, ל' די | 5 ואילו] פג, ואלו דחאכי | הם חי | אחת א | כשעלו פב, כשעלו ישראל י | בקש פחא[1]כי | להן] להם דהגי, ל' פאכ | את ל' פכ | מה עשו ל' פכ | 6 הלכו] ~ הן פב, ל' י | גזרו על עצמם י | שהן] שיהיו פחכי, שיהו א | שכך פהא[2]כ (שכן — א' שנא' י) | אומר דפחאג, ל' כ | את] ואת חא[2]י, ל' פא[1] | עריסתינו ג, עריסותכם פב | ותרומ'] ותרומתינו ג, ותרומותינו האי, ותרומת ד, ותרומה פ, ותרומותיכם כ | העץ י | 7 ותירש ג, תירוש פחאב (ותירוש — וגו' ל' י) | וגו'] נביא לכהנים אל לשכת בית אלהינו פאב, נביא (ויצוה להביא ג) לכהנים.. אלהינו ומעשר (מעשר ג) אדמתינו ללוים חג | מה עשו ל' פב | וחתמו אתו] .. אותו דחאג, וחתמוהו פב, ל' ד | ונתנו אותו] ונתנוהו פב, ונתנו א | ** למחר] למען ל (והוגה בין השורות) |

בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד וכו', ובארבעה כ"י ובילקוט וילקוט המכירי נוסף כאן כשם שאין בלבך וכו' עח"ג, וכ"ה בעקידה (ובילקוט איוב הובא א"ל מה בלבך א"ל אחד א"ל כשם שאין בלבך וכו'), ובכי"א א' וב' ובילקוט המכירי ובעקידה ליתא מלת בלחישה, אכן כן היא גם בתנחומא ובדברים רבה שם ובבחיי, ונראה שהיא כדי לתת טעם למה אנו אומרים בק"ש ברוך שם כבוד מלכותו בלחש, ובפסחים שם איתא אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי וכו', וע' עוד טעם אחר בדב"ר שם סי' ל"ו, ובנוסחת הדפוסים לקמן איתא אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם וכו', וע' ביפ"ת וחי' הרד"ל שם, וע' גם בשאר מקומות שציינתי ובת"י ב', ובלק"ט ושכל טוב צד 311: 1 אמר לו הקב"ה וכו'. עכשיו מסיים במה שפתח, שיעקב ביקש לגלות מיסטירין של הקב"ה דהיינו הקץ, וא"ל הקב"ה כבוד אלהים וכו', וכן מפורש באג"ב שם א"ל הקב"ה ומה יעקב כבוד אלהים הסתר דבר כך אתה מודיע לבניך מסטירין שלי אין המדות אלו שלך וכו', אכן לפי האג"ב אין המיסטירין הקץ שרצה יעקב לגלות, אלא מה שנמצא בארבע רוחות העולם, שהראה לו הקב"ה ע"ש, ובכי"א א' וב' ובכי"ג ובילקוט מכירי הובא גם סוף הפסוק ונאמן רוח מכסה דבר, וכ"ה בתנחומא (ובתנחומא מ"ב ליתא מן אין המידות ואילך), וגי' זו היתה לפני בעל פי' ב"ר שמפרש, אמר ליה הקב"ה כבוד אלהים הסתר דבר ואתה רצית לגלות מסטורי נאמן רוח מכסה דבר אברהם שנאמר בו והאמי' בי"י (בראשית ט"ו ו') לא עשה כן, ור"ל שאברהם לא רצה לגלות את הקץ, אלא יצחק ויעקב בקשו לעשות כן כמפורש לעיל: 3 זהו שאמ' הכת' וכו'. מקור המאמר בתנחומא, ובילקוט יהושע שם הועתק מכאן (כי הציון ב"ר בראש המאמר בדפ"ר, ובד' פפד"א הציון בגליון באמצע המאמר, ורש"ב בהערותיו לתנחומא לא ראהו וחשב שמקור הילקוט הוא התנחומא) והדרש נסמך על הכתוב לאל גומר עלי, שפירשוהו שה' גומר את הדברים שנעשו על ידי ישראל, זאת אומרת שמסכים עמהם, וכן פירשו בירושלמי כתובות פ"א כ"ה ב' וקידושין פ"ד ס"ה ג' ובשמות רבה פט"ו סי' ב' ע"ש, ובפי' ב"ר כי"א מל"א מפ' לאל גומר עלי שהקב"ה מסכים מלמעלה מה שהם עושים מלמטה, והמאמר הובא כאן, לפי שבדרש השני פירשו שהכתוב מדבר ביעקב: 5 להתיר להן את המעשרות. סובר שלאחר שחרב הבית הראשון לא נתחייבו במעשר, שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד (ע' מגילה י' א'), מה עשו ישראל, גזרו על עצמן וכו' שכן הוא אומר את וכו' ותירוש (ובמקרא כתוב ואת וכו' תירוש) ויצהר נביא לכהנים וכו', וסומך על ראש הפרשה שנאמר ובכל זאת אנחנו כרתים אמנה וכו', שקבלו עליהם מעצמם תרומות ומעשרות שכרתו עליהם ברית, וכן מפורש בירושלמי שביעית שם, אמר רבי לעזר מאיליהן קיבלה (צ"ל קיבלו) עליהן את המעשרות מה טעם ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכו' ע"ש, מה עשו, כתבו בספר וחתמו אותו (ובתנחומא מ"ב ליתא וחתמו אותו, ונכון הוא) וכו' למחר נכנסו ומצאו אותו חתום (ומפ' בפי' ב"ר ומצאו אותו חותם שחתם בו הקדוש ברוך הוא חותמו אמת [ע' לעיל צד 971]) ומנין שהסכים הקב"ה, כלומר ומנין שכן הוא שמצאו אותו חתום שהסכים הקב"ה עמהם (ובתנחומא הגי' ומנין שכך כתיב ובכל זאת וכו', ובתנחומא מ"ב ליתא מלת ומנין, ונכון הוא) שנאמר ובכל זאת וכו' על החתום (וכ"ה בכ"י שציינתי ובילקוט ובתנחומא מ"ב וב' פעמים במדרש רות בדפ"ר וד"ו, ובמקרא כתוב ועל החתום), והענין מפורש במדרש רות שם (בדפ"ר וד"ו), ר' תנחומא בש"ם רבנין אמר שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכימו עמהם בית דין של מעלה ואילו הן שאילת שלום בשם ומגלת אסתר ומעשרות וכו' מעשרות מנין וכו' שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן כיון שגלו נפטרו והם חייבו עצמן מאליהן מה עשו אנשי כנסת הגדולה כתבו ספר ושטחוהו בעזרה ובשחרית עמדו ומצאוהו חתום הה"ד ובכל זאת וכו' על החתום כתוב אחד אומר ועל החתום וכתוב אחד אומר ועל החתומים (נחמיה י' ב') היאך אלה (אלא) על החתום זה בית דין של מעלה ועל החתומים זה בית דין של מטה וכו', ובסגנון אחר הדרש במדרש תהלים שם, אקרא לאלהים עליון וכו' אמר ר' יהושע בן לוי בשם ר' סימון בשלשה מקומות הסכים הקב"ה עם בית דין של מטה וכו' ואלו הן מעשרות ושאילת שלום בשם ומקרא מגילה מעשרות מניין וכו' וכיון שחזרו

ומצאו אתו חתום, ומנין שהסכים הקב"ה עימהן, ובכל זאת אנחנו כרתים אמנה וכתבים על החתום (שם שם א), ואחד בימי מרדכי ואסתר, שנ' קיימו וקבלו היהודים (אסתר ט כז), ומנין שהסכים הקב"ה עמהן, וקיבלו אין כת', אלא וקבל היהודים, מיכן שהסכים הקב"ה עמהן, ואחד בימי יהושע, בשעה שנכנסו ישראל לארץ, אמ' להן יהושע והיתה העיר חרם (יהושע ו יז), ואין אתה מוצא שאמ' לו הקב"ה אלא מעצמו עשאו, ומנין שהסכים הקב"ה שנ' חטא ישראל וגם עברו את בריתי וגו' (שם ז יא), מיכן שהסכים הקב"ה עימהן הוי אקרא לאלהים עליון, [ד"א אקרא לאלהים עליון] מדבר ביעקב, בשעה שניכנסו בניו לברכה התחיל מחלק להן פרוקופאות, ומנין שהסכים הקב"ה עמו, שכן את מוצא בברכה שבירך יעקב אבינו את השבטים כך בירכן משה,

6 סנהדרין שם, ילקוט ויחי ר' קנ"ז, ילק' יהושע שם, לקמן בנוסחת הדפוסים פצ"ח סי' ה':

1 ומצאו אתו] .. אותו דחאגשי, ומצאוהו פכ | חותם ש | ומניין ג (ומנין — עימהן ל' י) | שהסכים
כן פכ | עימהן] עמהם דפחגכ, על ידם (ידן א²) א | שנ' ובכל פחאגכי | ° אנחנו] אנו ד | כורתים |
** אמנה] ל' ל | וכתבים] וכותבים חא¹י, וכות' ג, וכותבין א², ל' פכ | על] פאגי, ועל דחכ |
2 חחתום] פאגי, ~ וגו' כ, שרינו לוינו (לויינו ח) וכהנינו דח | ואחד] וא' י¹, ואחת א⁰¹א² | ואסתר
ל' פכי | שנ'] שנ' בו כ, מה כתיב (כתי' שם א²) חא, ל' י¹ | * וקבלו דפאגכי] וקיבלו ל, ל' ח |
היהודים] ~ וגו' א, עליהם וגו' חג | * ומנין דחא] ומנ' ל, ומניין ג, ל' פכ (ומנין — מיכן — עמהן]
קיימו למעלה מה שקבלו למטה י) | 3 הסכים הקב"ה פכ, שהקב"ה הסכים ח | עמהם דחג, עמהם (עמהן כ)
שנ' וקבל היהודים פאכ | וקבלו דפחגכ, וקבלו היהודים א | כת'] כת' כאן פג, כתיב כאן דחאכ |
וקיבל כ | היהודים] ~ את אשר החלו לעשות וג' ג, את .. לעשות קבל רבן של יהודים ח, ל' פאכ |
מיכן] חג, מכאן דפב, ל' א | שהקב"ה שהסכים א | עמהן] כ, עמהם דפחאג |
ואחד] וא' י¹, ואחת א | 4 כשנכנסו פכ | ישראל ל' י (ישראל — יהושע] לארץ ישראל מה כתיב (כתיב
שם א²) א) | להם דפחגכ, לו י¹ | חרם] ~ וגו' א¹כ, היא וכל אשר בה לי"י חג | (ואין — עשאו] ולא
מצינו שא"ל הקב"ה י) | 5 את פגכ | הק' ג, הקב"ה דבר זה (הדבר הזה ח) פחכ | אלא הוא ח | עשאו]
עשה א, ל' פכ | ומנין שהסכים] הסכים פכ | הקב"ה] פג, ~ על ידו די, עמו חאכ | וגם — בריתי
ל' פחאכ | 6 וגו' ל' פא² (וגו' — עליון] הוי לאל גומר עלי כ, וכן הסכים הקב"ה עם יעקב כמו שכתו'
אקרא אל אלקים עליון ח, ל' י) | מכאן ד, הרי פ, הוי ג (מיכן — עימהן ל' א) | הקב"ה ל' פ | עמהן ד,
עמהם ג, עמו פ | עליון] ג, ~ לאל גומר עלי דפא | * ד"א — עליון א²] ד"א .. לאלהים א¹, ד"א אקרא
אל אלקי' עליון ח, ל' לדגי (יהושע) (ד"א — אל בניו] ד"א את מוצא כל ברכה שיעקב (שאבינו יעקב כ)
ברך לשבטים כך ברכן משה מכאן (מכאן תדע כ) שהסכים הקב"ה עמו על כל ברכותיו כשנסתלק מן העולם
הוי ויקרא יעקב (יעקב אל בניו כ) פכ) | 7 מדבר — בשעה] וכן יעקב י (שם) | שנכנסו דחאגי,
כשנכנסו י (שם) | לברכה ל' א¹ | להן] ע, להם דחא¹א⁰²גי | פרוקפאות חא¹ג, פרקפאות א², פקוקפאות י |
ומניין ג | 8 עמו] על ידו י | שכן ל' חאגי | את] גי, אתה דחא | בברכה] כל ברכה חאג, שברכות י (שם),
כל מה י | שבירך] גי (שם), שברך דחא¹י, שברכם א² | אבינו ל' חאי | * את השבטים דחגי] את
שבטים ל, לבניו א, ל' י (שם) | כך] כן ח, תדע לך שכן א, ל' י (שם) | בירכן] ג, ברכן דחא¹י,
ברכם א² | משה מפי הגבורה י (שם) |

בימי עזרא קיימו אותן מעצמן מניין דאמר ר' יוחנן ואת ראשית וכו' ואומר ובכל זאת וכו' מהו ובכל זאת אלא בין שאנו גולין ובין שאין אנו גולין מקיימין אנו מצות מעשרות ומניין שהסכים הקב"ה עמהם שנאמר ועל החתום על החתומים איננו אומר אלא על החתום וכו', ולשני מדרשים אלו נכלל בשלשה דברים שאילת שלום בשם, ולא החרם של יריחו, (ובמדרש רות הובא עוד ויש אומרים אף חרמה של יריחו, ובמ' תהלים ורבותינו אמרו אף ביריחו הסכים הקב"ה וכו'), וכ"ה להבבלי מכות שם אמר ר' יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם מקרא מגילה ושאילת שלום והבאת מעשר וכו' הבאת מעשר דכתיב הביאו את כל המעשר (מלאכי ג' י') וכו' וע"ש ברש"י ותוס', ובירושלמי ברכות שם איתא א"ר יהושע דרומיא (וע' במבוא הירושלמי צד צ"א ב') שלשה דברים גזרו ב"ד שלמטן והסכים ב"ד שלמעלן עמהן ואילו הן חרמה של יריחו ומגילת אסתר ושאילת שלום בשם וכו' ר' אבון בשם ר' יהושע בן לוי אף המעשרות שנאמר הביאו את כל המעשר וגו', ובערוך ע' שלש הובא ובס"ג דפ' אלו הן הלוקין ובב"ר בניחי יעקב ובסוף ברכות ירוש' שלשה דברים וכו' (ומעתיק הלשון כמו שהוא בירוש' שם), והר"ש שביעית פ"ו מ"א כותב ואמרינן בבראשית רבה בפרשת ויחי ג' דברים עשו בית דין של מטה ואלו הן אחד בימי עזרא בשעה שעלו מבבל וביקש להם הקב"ה להתיר המעשרות מה עשו הלכו וגזרו על עצמן שיהיו מעשרין שנ' ואת ראשית עריסותינו וכו' וע"ש שהאריך בזה ובתוס' יבמות פ"ב ב' ד"ה ירושה: 2 קיימו וקבלו היהודים וכו'. וכ"ה בירושלמי ובמדרש רות בדפ"ר וד"ו ובמדרש תהלים שם, ובמקרא כתוב קימו וקבל, והקרי הוא וקבלו, ודורש וקבל על הקב"ה שהסכים עמהם, ובירוש' שם הוא בשם רב, רב אמר וקבל כתיב מלמד שהסכימו, ובמדרש רות רב אמר קיימו וקבלו היהודים לא כתיב וקבל כתיב קביל, וכ"ה בתנחומא כאן בסתם, ומנין שהסכים הקב"ה עמהם דכתיב וקבל היהודים קבל רבן של יהודים (וכן נוסף בכי"ח עח"ג), וברבן של יהודים כוונו להקב"ה, ולא כפי' המ"כ והרז"ו במ' רות שהכונה למשה רבינו, ובתנחומא מ"ב הלשון קצר שנאמר קימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה, וכ"ה במ' תהלים ובילקוט, וע' מגילה ז' א': 7 התחיל מחלק להן פרוקופאות. גדולה וכבוד, ולעיל צד 1100 פרוקופי בלשון יחיד, וע' במ"י שם, ובערוך ע' פרוקופי הובא בב"ר פי"ב וכו' ובסוף פ' צ"ו (ואין כאן טעות, כמו שחשב בעה"ש) התחיל מחלק להן פרוקופאות, ובפי' ב"ר מפ' פרוקו פאות שנתן להם מתנה לחלוק עליהם (ובתנחומא מ"ב נוסף בכי"א ג"כ, פי' מתנות), והמאמר כאן בדפוס

תדע לך שהוא כן, את מוצא ממה שהסכים הקב"ה עמו על כל ברכה וברכה, אימתי בשעה שהיה מסתלק מן העולם הוי ויקרא יעקב אל בניו:

[האספו ואגידה לכם] ר' פינחס הכהן בר חמא ור' יהודה הלוי בר' שלום אמ' מהו האספו הטהרו כמ' דא' אמ' תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף (במדבר יב יד), ד"א האספו העשו אסופות אסופות, מה עשו כיון שניכנסו התחיל מקנתרן ראובן בכורי אתה וגו':

פרשה צז

מט ג) ראובן בכורי אתה [כחי וראשית אוני] אמ' ר' יהודה הלוי בר' שלום שלא ראה קרי יעקב אביהם פ"ד שנה עד שנולד ראובן:

3 תנחומא ע"ב סי' י"א ותנחומא סי' ס', ילקוט ל' קנ"ז, לקמן פל"ח סי' ז' בגי' הדפוסים: || 6 תנחומא מ"ב סי' י"א ותנחומא סי' ט', ילקוט ל' קנ"ז, לקמן בגי' הדפוסים פל"ח סי' ד' ופל"ט סי' ו', ועי' לעיל לד 937 ויבמות ע"ו ס' ואגדת בראשית פפ"ג (פ"ג):

1 תדע — כן] שכן א (תדע — וברכה ל' י) | אתה חא | הק' ג | עמו ל' ח | אמתי ג | שהיה מסתלק] שהוא מסתלק ח, שמסתלק א^{1}, שנסתלק א^{2} | 2 הוי] שנ' ח | אל בניו] לבניו א^{1}, ~ וגו' ג | 3 * האספו — לכם] האספו.. לכם מנין זקנים כמה דאת אמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל (איש א^{2}) נאמר האספו ונאמר הקבצו הודיען שהן גולין (הודיעם שהם גולים א^{2}) שתי פעמים א, ל' לדפגכ | ר' ל' א^{1} (ר' — מהו ל' פכ) | פנחס דחא | בר חמא] בר' חייא א | בר'] א, ב"ר ג, בר ד | אמ'] אמרו א^{1}, אומר ד, ל' א^{2}ג | 4 כמ' דא' אמ'] כמדתמר ג, כשם שאתה אומר פכי | תסגר — ימים] תסגר מרים י, ל' פאכ | מחוץ — תאסף] אחר (ואחר אי) תאסף פאכי, וג' ג | * ד"א ל°דין] לכך נאמ' ל, לכך א' להם ג, נאמ' האספו ונא' הקבצו הודיען שגולין שני פעמים פ, נאמר כ, ל' א | האספו ל' י | 5 העשו] אמר להם ~ א ל' ג | אסופות ל' י | מה עשו] מה עשה א, ל' פכי | שנכנסו דפאגכ, שבאו אצלו י | התחיל מקנתרן] מקנטרן א, קנתרן פכ, אמ' י | וגו'] כ, ל' דפאגי || 6 ° בכורי] בכרי ד | אתה] את ח, ל' פ | * כחי — אוני חגי] וגו' ל, ל' דפאכ | (אמ' — שלום ל' א) | * יהודה הלוי ל°פגכ] יהודה ל, לוי ד | בר'] כ, ב"ר פ, בר דג | לא ח (שלא — ראובן] שמונים (שמנים כ) שנה עשה יעקב עד שנולד ראובן ולא ראה קרי מימיו שנ' ראשית אוני (וראשית אני כ) אתה טיפה ראשונה שלי (שראיתי כ) פכ, אתה דומה לי אני עשיתי שמונים שנה ואפי' קרי לא ראיתי עד שנולדת כחי וראשית אוני אתה היית טיפה ראשונה שלי א^{1}, דמו לו אני נשאתי מפ' שנה ואפי' קרי.. טפה ראשונה שלי א^{2}) | * ראה ל°דחגי] ל' ל | 7 קרי — אביהם] קרי אבינו יעקב ג, יעקב אבינו קרי ח, אבינו יעקב קרי י | * פ"ד ל°דין] שמנים וארבעה ח, שבעים לג | שנים חי |.

וברוב הכ"י (ועי' גי' כי"פ וכי"כ בח"נ) הוא ברבוי דברים ובכפל לשון שלא לצורך, ובתנחומא מ"ב הנוסח ד"א אקרא לאלהים עליון מדבר ביעקב כיון שנכנסו וכו' ומנין שהסכים הקב"ה עמו את מוצא כל ברכות (ובתנחומא כל ברכה וברכה) שבירך יעקב אבינו את השבטים כך ברכן משה שהסכים הקב"ה עמו על כל ברכה וברכה (ובתנחומא נוסף אימתי בשעה שהיה מסתלק מן העולם) הוי ויקרא יעקב, ועפ"י זה נראה למחוק כאן מן תדע לך עד ברכה וברכה וכמו שהיא הגי' בילקוט, ואומתי בשעה וכו' מוסב על משה, אימתי ברכן משה, בשעה שהיה מסתלק מן העולם, ובנוסחת הדפוסים לקמן פצ"ח הדרש ד"א אקרא לאלהים זה אבינו יעקב לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, ובלק"ט הובא הקבצו ושמעו בני יעקב זו ברכת יעקב אבינו וכו' ושמעו אל ישראל אביכם זו ברכת משה רבינו וכו' אביכם שהסכים אביכם שבשמים על ברכת אביכם ישראל שהרי ברכת משה רבינו מעין ברכת יעקב אבינו, ועי' בשכל טוב צד 320 ולקמן לפ' כ"ח, וזאת אשר דבר להם אביהם: 3 מהו האספו השהרו וכו'. הטהרו מטומאתכם ואגיד לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, וכזה נדרש לקמן פצ"ת בגי' הדפוסים בשם ר' אחא ע"ש, וכן מתורגם בת"י א' אידכו מסואבותא ואיתוי לכון רזייא וכו', ובלק"ט נוסף עוד לראיה המקרא ואסף המצורע (מ"ב ה' י"א וע"ש עוד בפ' ג' ו' ז'), ובמה"ג עמ' 729 הובא ד"א האספו אמ' ר' פינחס הכהן בר חמא ור' יודה ביר' שלום אמ' לבניו טהרו עצמכם כדי שידבקו בכם ברכות הללו אין אסיפה אלא טהרה שנ' ואסף איש טהור, ובכי"א א' וב' נוסף עוד מנין זקנים וכו', וקצת מזה נמצא גם בכי"פ בסמוך עח"נ, וכ"ה בתנחומא ובגי' הדפוסים לקמן פצ"ט סי' ו' ע"ש: 4 ד"א האספו וכו'. כ"ה הגי' הנכונה עח"נ, וכ"ה בתנחומא מ"ב (ובתנחומא דרש זה ליתא), ופירושו עשו אסופות ללמוד תורה, וכמו שדרשו בחגיגה ג' ב' בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה וכו':

פרשה צז. ובשאר הכ"י נסמן פצ"ח (ובכי"א א' פצ"ה), ובדפוסים פרשה ב', ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה: 6 כחי וראשית אוני וכו'. כן הוספתי עח"נ לפי שעל זה מוסב הדרש, וכמבואר בנוסחת כי"פ וכי"כ וכי"א וראשית אוני אתה (היית) טיפה ראשונה וכו', וכ"ה בגי' הדפוסים בפצ"ט סי' ו', וביבמות שם אמר אביי אטו כולי עלמא יעקב אבינו הואי דכתיב ביה כחי וראשית אוני שלא ראה קרי מימיו (וע"ש בתוס'), וכן מפ' בפי' ב"ר ראשית אוני כחי זה קירי, וכן מתורגם בת"י א' ראובן בוכרי אנת ריש חיל שמושי ושירוי קריות הירהורי, ובתנחומא מ"ב שם הגי' אמר ר' יהודה הלוי בר' שלום שמונים וארבע שנה לא ראה יעקב קרי, וכן הוגה בכי"ל בין השורות פ"ד, וכ"ה בדפוסים ובכי"ח ובילקוט וכן הגהתי, ולעיל בפע"ט יעקב בן פ"ד שנה לא ראה טיפת קרי מימיו וע"ש במ"י, וכגי' הכי"ל שבעים שנה היא בכי"ג, ולגי' זו נשא יעקב בן שבעים שנה, וזה אי אפשר, כי מחשבון הכתובים יוצא שיעקב היה בן ע"ז כשהלך לחרן ושבע שנים עבד בבית לבן עד שנשא אשה הרי פ"ד, ע' לעיל צד 773 ובמ"י שם, וכגי' כי"פ וכי"כ וכי"א שמנים שנה היא בדפוסים לקמן פצ"ט ובתנחומא, ובלק"ט הוא ג"כ בטעות, שמפ' וראשית אוני אפי' ממקרה לילה דאמ' ר' לוי בן שלום (וכ"ה בדפוסים כאן לוי בר

ראשי תיבות.

א׳ — איתא.
א״א — אות אמת.
אג״ב — אגדת בראשית.
אגה״א — אגדת האמוראים הירושלמיים לרב״ז באכער.
אגה״ת — אגדת התנאים להנ״ל.
אדר״נ — אבות דר׳ נתן.
איכ״ר — איכה רבתי.
א״צ — אין צריך.
אצוי״ר — אהבת ציון וירושלים.
ביה״מ — בית המדרש.
במ״ר, במד״ר — במדבר רבה.
ב״ר — בראשית רבה.
ג׳ — גורס, גרים.
גי׳ — גירסא.
ד׳ — דפוס.
ד״א — דבר אחר.
ד״ה — דיבור המתחיל.
ד״ו — דפוס ויניציאה.
ד״ס — דקדוקי סופרים.
דפ״ר — דפוס ראשון.
ד׳ פפד״א — דפוס פרנקפורט דאדר.
ד״ר, דב״ר — דברים רבה.
ויק״ר, וי״ר — ויקרא רבה.
וש״נ — ושם נסמן.
ח״נ — חילופי נוסחאות.
ילק׳ — ילקוט.
יפ״ת — יפה תואר (במדרש ד׳ פי רדא תנ״ב).
ירוש׳ — ירושלמי.
כ״י — כתב יד.
כ״א א׳ — כ״י אקספרד קו׳ 147.
כ״א ב׳ — כ״י אקספרד קו׳ 2335.

כי״ג — כ״י שטוטטגארט.
כי״ו — כ״י וואטיקאנא.
כי״ח — כ״י מדרש חכמים.
כי״ט — כ״י האחים טריעסטי.
כי״כ — כ״י מינכען.
כי״ל — כ״י לונדון קובץ Add. 27169.
כי״פ — כ״י פארים.
כי״ת — כ״י תימני.
לאר״מ, לא״ר — לשון ארמי.
ל״י — לשון יוני.
ל״מ — לשון מקרא.
ל״ס — לשון סורי.
לק״ט — לקח טוב.
ל״ר — ל׳ רומי.
מ׳ — מדרש.
מ״ב — מהדורת ר״ש באבער.
מה״ג — מדרש הגדול.
מהרז״ו — מוהר״ר זאב וואלף איינהארן.
מ״י — מנחת יהודה.
מ״כ — מתנות כהונה.
מל״א — מלשון אחר.
מנוה״מ — מנורת המאור.
מש״כ — מה שכתוב, מה שכתבתי.
נזה״ק — נזר הקודש.
ס׳ — ספר.
ס״א — ספר אחר.
סא״ר — סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס׳ אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר״מ איש שלום.

ס״ד — סיפא דקרא
ס״ע — סדר עולם.
ע׳ — ערך.
עה״ש — ערוך השלם.
עה״ת — על התורה.
עח״נ — עיין חילופי נוסחאות.
ע״ע — עיין עוד.
עמ׳ — עמוד.
עמת״ל — ערך מלין תלמודי לר׳ יעקב לעווי.
עמת״ת — ערך מלין תרגומי להנ״ל.
פ׳ — פרשה, פרק, פסוק.
פדר״א — פרקי דר׳ אליעזר.
פי׳ — פיסקא, פירוש.
פסי״ר — פסיקתא רבתי הוצאת ר״מ איש שלום.
ר׳ — רמז.
רד״ל — ר׳ דוד לוריא.
רי״ג — ר׳ יהודה גדליה.
רש״ב — ר׳ שלמה באבער.
רש״ש — ר׳ שמואל שטראשון.
שהש״ר — שיר השירים רבה.
שו״ת — שאלות ותשובות.
שמ״ר, שמו״ר — שמות רבה.
ת״א — תרגום אנקלום.
תו״כ — תורת כהנים.
ת״י, תר״י א׳ — תרגום ירושלמי א׳ (תרגום יונתן).
ת״י, תר״י ב׳ — תרגום ירושלמי ב׳ (תרגום ירושלמי).
תשוה״ג — תשובות הגאונים.

מ״ח = Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ״ע האנגלי = Jewish Quarterly Review
מ״ע הצרפתי = Revue des Études Juives

בדפוס צבי הירש איטצקאוווסקי

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

Ch. Albeck

Lieferung XV
(der Ausgabe Theodor—Albeck)

BERLIN
AKADEMIE-VERLAG
1928

כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ"י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר נעשה לפנים הספר ועפ"י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי' המיוחס לרש"י ז"ל וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

מאת

חנוך אלבעק

מחברת י"ד
(מהוצאת מהעאדאר ואלבעק)

ברלין תרפ"ח
הוצאת האקדמיה

לוח הסימנים בחילופי נוסחאות.

ל = כ״י לונדון בבריטיש מוזעאום קובץ Add. 27169, ועל כ״י זה המעולה מכל כ״י יסדתי את טופס המדרש (ובח״נ לא נמצא סימנו כי אם במקומות אשר בררתי לי גי׳ אחרת).

- **ל⁰** = הגהה בכ״ל בכתב אחר או גירסא מובאה בשם ס״א (ספר אחר) בגליון הכ״י או בגוף הספר.
- **ד** = דפוסי המדרש עפ״י ד׳ ויניציאה ש״ה.
- **ד¹** = מדרש דפ״ר קונשטנטינא ער״ב.
- **פ** = כ״י פארים קובץ 149.
- **ו** = כ״י רומי קובץ 30 באוצר הספרים של הוואטיקאן (ועי׳ צד 25 וצד 50).
- **ה** = (קיצור) ב״ר במדרש חכמים כ״י של ר״א עפשטיין ז״ל בווינא.
- **א** { **א¹** = כ״י אקספרד קובץ 147 (רשימת נייבויער). **א²** = כ״י אקספרד קובץ 2335 (ועי׳ צד 38).
- **ג** = כ״י שטוטטגארט קובץ אריענט׳ 32 (ועי׳ צד 169).
- **ב** = כ״י מינכען קובץ 97 (ועי׳ צד 50).
- **ת** = כ״י תימני של ר׳ אלחנן אדלר בלונדון (ועי׳ צד 328)
- **ז** = דפים אחדים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד (ועי׳ צד 309).
- **כ** = גירסאות כ״י בגליון מדרש אב״א ויניציאה שכ״ז באוצר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בברעסלוי.
- **ע** = ערוך הוצאת קאהוט.
- **ע⁰** = גי׳ ס״א בערוך או גי׳ בכ״י ודפוסי ערוך שהביא בעל הערוך השי׳ בהערותיו.
- **ר** { **ר¹** = פירוש בראשית רבא כ״י שהיה לפנים באוצר הספרים של האחים טריעסטי בפאדובה. **ר²** = פי׳ הנ״ל במדרש כ״י אקספרד קו׳ 147.
- **ר³** = פירוש הנ״ל שמעורבב עם פי׳ שני (ש) על ב״ר ושניהם נדפסו בשם פירש״י פעם ראשונ׳ במדרש אב״א ויניצ׳ שכ״ז.
- **ש** = פירוש השני על ב״ר בפירש״י הנ״ל.
- **י** = ילקוט שמעוני ד׳ וויניציאה שכ״ו, ד׳ פפד״א תס״ט.
- **י¹** = דפ״ר שאלוניקי ח״א רפ״ו, ח״ב רפ״א.
- **מ** = ילקוט המכירי (ישעיה ד׳ ברלין תרנ״ג, תהלים ד׳ ברדיטשוב תרים, משלי ד׳ ירושלם תרס״ב (ועי׳ צד 67), תרי עשר כ״י בריטיש מוזעאום קובץ Harl. 5704 והוצ׳ גראינוף).
- **ל** = ליתא.
- **~** = סימן התיבה שלפני הוספה או שלאחריה.

האותיות בגליון החיצון (כמו **א** בצד 1) יורו על חילוקי הפרשיות במדרש ד׳ ווילנא, והמספרים מגליון הפנימי (כמו *2a* שם) על הדפים והעמודים במדרש ד׳ ויניציאה ש״ה, והמספרים בח״נ על מספר השורות; בכל מקום שגי׳ כי״ל מקויימת גם עפ״י כ״י אחרים ילקוט וכו׳ הצגתי בח״נ סימני ספרים אלו אצל גי׳ כי״ל שהסגרתי בחצי אריח כזה], ואם כל כ״י האחרים וילקוט וכו׳ מסכימים עם גי׳ כי״ל עשיתי בצד הגי׳ סימן מרובע קטן כזה ▫ ובמקום שגי׳ הדפוסים מסכמת עם גי׳ כי״ל לא הבאתי עוד ראיה לגי׳ זו ואף אם יש שוגים בכ״י אחרים וערוך וילקוט וכו׳ כי המפורסמות אינן צריכות ראיה, ואם הוכרחתי לנטות מכי״ל ובררתי הגי׳ עפ״י הדפוסי׳ או כ״י האחרים וערוך וילקוט וכו׳ עשיתי סימן כוכב קטן כזה * בצדה, והכפלתי את הסימן כזה ** אם כל כ״י האחרים וכו׳ יעידו נגד כי״ל, ואם הנחתי גי׳ כי״ל בפנים הצגתי גי׳ הדפוסים שהיא ג״כ גי׳ כל כ״י האחרים וכו׳ בלי שום סימן, והשינויים התמידיים שנמצאו בכי״ל כמו מלת א מ ר נעדרת במקום שחכם אומר בשם חכם (כסגנון הירושלמי) או מלת ש י מחוברת למלה שלאחריה מנעתי מלציין בח״נ.

פרשה פז

א לט ז) ויהי אחר הדברים האלה וארא בפתאים וגו׳ (משלי ז ז) אילו השבטים, אמר ר׳ לוי בערביא צווחין למינוקא פנטי, אבינה בבנים נער חסר לב (שם שם) זה יוסף, חסר לב שהיה אומר על אחיו לשון רע, יש חסר לב מזה אתמהא, והנה אשה לקראתו (שם שם י) זו אשתו של פוטיפר, שית זונה (שם שם) ליוסף, ונצורת לב (שם שם) לבעלה, הומיה היא וסוררת (שם שם יא) בייכה היא וטעייה, בביתה לא ישכנו רגליה אלא פעם בחוץ פעם ברחובות וגו׳ (שם שם יב) שואלת חמיתון לי יוסף, והחזיקה בו ונשקה לו (שם שם יג) ותתפשהו בבגדו, העזה פניה (שם שם) ותאמר שכבה עמי [ויהי אחר הדברים האלה]:

ב כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים (תהלים קכה ג) ר׳ אבא בר כהנא ור׳ יצחק,

1 ילקוט ר׳ קמ״ה, ילק׳ משלי ר׳ תתק״מ: 2 סנהדרין ק״י ב׳: 8 ילקוט תהלים ר׳ תת״פ (מדרש תהלים קכ״ה סי׳ ג׳) ילקוט מכירי שם קכ״ה סי׳ ו׳:

1 אחר] פואגבי, אחרי דהת | האלה] ~ ותשא פ, ותשא וגו׳ ן, ותשא אשת אדוניו חא[2], ותשא.. אדניו את עיניה וגו׳ כ, ותשא.. אדוניו.. עיניה אל יוסף א[1]ת | ואראה ד[1]גי, כתי׳ וארא חא[2], כת׳.. ו[0]ת, וכת׳.. פ, הה״ד.. א[1] | וגו׳] אבינה בבנים נער חסר לב וארא בפתאים ו[0]אגב, ל׳ דפוחתעי | אילו] וג, אלו דפחאבתעי | דאמר י (משלי) | 2 בערבייה ן, ערביא ת, במערבא פאב | צווחין] ד[1]ואגתע, צווחי׳ ו[1], צוחין פ, צווחים ד, קורין כי (שם) | למניקא א[1], למיינוקייה ן, לינוקא פבעי (שם) | פנטי] ע[0], פתיא דפאתעי, פתין ן, פת׳ ג | נער] וגו׳ ן, ל׳ י | חסר לב] פחאגבי, ל׳ דות | חסר לב] יהיה חסר לב ח, ל׳ פאגבי | 3 * שהיה אומר דפחאבתי] שהיה אמ׳ ל[0], היה או׳ וג, הוא היה אומר י (שם), ל׳ ל | על אחיו לשון הרע וחא[2]גי, לשון הרע׳ על אחיו דת, מאחיו לשון הרע א[1], לשה״ר (לשון הרע כ) מאחיו פב | יש] פאגבי (שם), היש דוחת | לב ל׳ ד[1]פ | * מזה פוחבי[1]] גדול מזה י (שם), יותר מזה ל[0]א, יותר מזה ומתמן נתגלגלה ירידתן למצרים דת, ל׳ ל | אתמהא] פוגב, ל׳ דהאתי | לקראתו] ~ שית זונה פ, שית זונה ונצורת לב אב | זה י | אשתו של פוטיפר] פוחאגבי (שם), אשת אדוניו י, אשתו של פוטיפר שנזדווגה ליוסף דת | 4 שית] שית זונה ונצו׳ לב שית ן | לבעלה] שי[1], למצרי ד[1], למצרי׳ ד, למצרים פואבת, לבעלה למצר׳ ג, לבעלה שית זונה ליוסף ונצורת לב למצרים (למצריים ח) ו[0]ת | הומייה י | 5 בייכה היא] ע, בכייה היא והש, בכייא.. ג, בכיה.. ו[1], בוכיה (בוכיא א[2]).. א, בוכה.. י (שם), בבייא.. פ, נבייא.. כ, שגשיא דת | ומעייה] וח, ומעיה ע, ומעיא דאת, וממעיא פב, ומעיתה ו[1], ומעיתא ג[1] (שם) | רגליה] וגו׳ פ | אלא ל׳ שי (שם) | פעם ברחובות] פואגבשי, ופעם ברחובות ח, ל׳ דת | 6 וגו׳] ואצל כל פנה (פינה א[1]) תארוב א[1]בשי, ואצל (אצל פ) כל פנה תארב פא[2], ל׳ ת | שואלת] שאלה ואמרה דוחגתשי (שם), שלחה ואמ׳ י, ל׳ פאב | חמיתין א[1], חמתין א[2], המיתון ו[1] | לי ל׳ פוחאגבשי | יוסף] ן, ליוסף דפהאגבתשי | החזיקה פחבי | ונשקה לו] ונשקה פ, וגו׳ ן | בבגדו] וחא[2]גי, ~ לאמ׳ (לאמר א[1]בת) שכבה עמי דא[1]בת, לאמור פ | העזה] פואבי (שם), העיזה דחגתי | 7 פניה ל׳ ת | ותאמר — עמי] י, ותאמר לו דפא[1]ב, ותאמר לו שכבה עמי חא[2]גתי (שם), וגו׳ ן | * ויהי — האלה דג] ויהי אחרי.. האלה ת, ויהי אחר.. האלה ותשא פ, ויהי אחר.. ותשא אשת אדניו (אדני׳ ן) וגו׳ וב, ויהי.. אדוניו את עיניה אל יוסף א[1], ל׳ לא[2] | 8 כי] וג, כת׳ ~ פת, כתיב ~ דח, הה״ד ~ א[1]א[02], זש״ה ~ מ, ל׳ כ | הרשע ל׳ ו | * על — הצדיקים אבת] וגו׳ לדוג, ל׳ פמ | ר׳ — יצחק] ר׳ אבא בר׳.. יצחק א[1]ג, ר׳ אבא ור׳ יצחק ת, ל׳ פמ |

פרשה פז. בדפ״ר נסמן בטעות פפ״ז, כי לפי סדר הפרשיות שם היא פפ״ה, ובמקרא אין כאן לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וע׳ במנחת שי: 1 אילו השבטים וכו׳. דורש פתאים נערים והם השבטים, שכן בלשון ערבי קורים לתינוק פתי, ובכי״ל הגי׳ צווחין למינוקא פנטי, ומינוקא הוא כמו ינוקא וכ״ה בדפ״ר וד״ו מינוקא (ונשתנה כבר בד״ו שנת שכ״ז לינוקא) ובכי״ו הגי׳ צווחין למיינוקייה פתין, והוא לשון רבים, ונכונה הגי׳ פתיא, וכן הובא בערוך ע׳ פתיא ב׳, ושם מביא גם גי׳ ס״א פנטי, וכ׳ והוא לשון לעז[1], ובסנהדרין שם איתא ר׳ עקיבא אומר וכו׳ שומר פתאים ה׳ שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא, וסוף הפסוק אבינה בבנים נער חסר לב נדרש על יוסף שנקרא נער (בראש׳ ל״ז א׳, וע׳ מש״כ לעיל צד 882) והיה חסר לב על שדבר לה״ר, והוספה זרה בדפוסים וכי״ת ומתמן נתגלגלה ירידתן למצרים, שנלאו המפרשים לפרשה, וכנראה היא נובעת מתנחומא וישב סי׳ ב׳ ולפי שספר עליהם לשון הרע לפיכך קנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים וכו׳: 4 שית זונה ליוסף וכו׳. בפי׳ ב״ר מפרש שית זונה מגולה ונצורת לב נוצרת איבה לבעלה למצרי, והגי׳ לבעלה הוא גם בילקוט דפ״ר, ובדפ״ר הגי׳ למצרי ובד״ו למצרי׳, ונראה שמגי׳ זו נשתבש אח״כ בכ״י אחרים ובדפוסי׳ המאוחרים למצרים ועח״נ, ואפשר שהמדרש מפרש נצורת לב כמו שמורת לב, לאמור אהובה, והכונה שיוסף הביט עליה כמו על זונה ובעלה אהב אותה, וע׳ גם בחי׳ הרד״ל ורש״ש: 5 בייכה היא וכו׳. היא בוכה וטועה בשוק בביתה לא ישכנו רגליה אלא וכו׳ שואלת הראיתם את יוסף, ובייכה כמו לעיל צד 712 שורון בייכין, וכ״ה הגי׳ בייכה בערוך ע׳ בייכה, וע׳ במ״י שם, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש הומיה בכייה היא בוכה וסוררת טעיתא (ובמ״כ הובא גי׳ רש״י וילקוט בוכה היא וטעיה), ונכונה הגי׳ בסוף הפתיחה העזה פניה ותאמר לו שכבה עמי, כי כן כתוב במשלי שם העזה פניה ותאמר לו,

[1]) fante.

ר׳ אבא אמר אין לו נייחה בצד חבורה שלצדיקים אלא בצד חבורה שלרשעים, למה למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם (שם שם), ר׳ יצחק אמר אין לו הנחה בצד חבורה שלרשעים אלא 5c בצד חבורה שלצדיקים, למה למען לא ישלחו וגו׳, ד״א כי לא ינוח שבט הרשע וגו׳ זו אשת פוטיפר, על גורל הצדיקים זה יוסף ותשא אשת אדוניו וגו׳:

ג לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מרשע (איוב לד י) ומהוא אומנתו שלהקב״ה, כי פעל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו (שם שם יא), ר׳ מאיר ור׳ יהודה ור׳ שמעון [ויבא יוסף את דבתם וגו׳ (בראש׳ לז ב) ר׳ מאיר א׳ חשודים בניך על אבר מן החי, ר׳ יהודה א׳ מזלזלים הם בבני השפחות וקורין אותן עבדים, ר׳ שמעון א׳ תולים עיניהם בבנות הארץ, ר׳ יהודה בר׳ סימון א׳ על תלתיהון פלס ומאזני משפט ליי׳ (משלי טז יא), אמר לו הקב״ה אתה אמרת חשודים הם על אבר מן החי, חייך אפילו בעת הקלקלה שוחטים הם וישחטו שעיר עזים (בראש׳ לז לא), אתה אמרת מזלזלים בבני שפחות וקורין אותם עבדים לעבד נמכר יוסף (תהלים קה יז), אתה אמרת תולים עיניהם בבנות הארץ אני מגרה בך את הדוב ותשא אשת אדוניו וגו׳]:

3 ילק׳ כ׳ קמ״ה, ילק׳ תהלים שם, ילק׳ מכירי שם: 5 ילקוט איוב כ׳ תתק״כ: 6 לעיל צד 1009 וש״נ:

1 ר׳ אבא בר כהנא פואגכת׳, ר׳ אבא ב״כ מ | לו] לך דת | נייחה] ן, נייחא די, ניחה ת, ניחא פגכמ, הנחה א¹ (נייחה — ר׳ יצחק — אלא ל׳ א², והושלם בגליון) | של צדיקים דפגימ, של צדיק א¹א⁰² (שלצדיקים — יצחק — חבורה ל׳ כ) | של רשעים דפגימ, של רשע א¹ | למה ל׳ ג | למען אשר פ | 2 הצדיקים — ידיהם] א¹א⁰²תמ, הצד׳ בעו׳ יד׳ ג, הצדיקים וגו׳ ן, הצדיקים פ, וגו׳ ד | או׳ ו | לו] לך ת | הנחה] נייחה ן, נייחא א⁰¹ | אלא בחבורה כ | 3 למה ל׳ א¹ | למען] ~ אשר פ, ל׳ ת | וגו׳] הצדיקים וגו׳ ן, הצדיקים בעולתה (בעוולתה כ) ידיהם אכ, הצד׳ בעו׳ יד׳ ג, הצדיקים ת, ל׳ דפ | שבט הרשע ל׳ פ | וגו׳ ל׳ | זו] זה גי (תהלים) | אשת פוטיפר] מ, אשתו של פוטיפר דפחאגי, אשתו שלפוטיפר וכת | 4 שנ׳ ותשא ל⁰פחאגכי | אדניו וגי¹ | וגו׳] את עיניה אל יוסף א¹ת, את עיניה כ, אל יוסף ח, ל׳ דפוא²גי | 5 הה״ד לכן א¹א⁰² | ליבב ת | * שמעו לי ל⁰רפחאגכי] שמעו ל, לי ת, וגו׳ ן | חלילה — מרשע] י, לאל מרשע ג, ~ ושדי מעול פא¹כ, ל׳ דוהא²ת | ומהו פ, מהו חא², ומה היא וא¹גכי, מה היא דת | אומנותו וחאכתי, אמונתו ג | של הקב״ה ל׳ י | 6 פעל] ג, פועל דפוהאכתי | ישלם לו] וגו׳ ן | וכאורח — ימציאנו] פחכש, וכארח.. ימציאנו (ימציא׳ ג) אג, ל׳ דותי | ר׳ — שמעון] ר׳.. יודה.. שמעון ן, ל׳ פאכ | * ויבא יוסף — אדוניו וגו׳] ויבא יוסף את דבתם ר׳ מאיר או׳ חשודין הן בניך.. ור׳ יודה או׳ מזלזלין היו בבני שפחות.. ר׳ שמעון או׳ תולין הן עיניהם.. ר׳ יודה בר׳ סימון אמ׳.. משפט וגו׳ אמ׳ לו הקב״ה אתה אמרתה חשודין הן בניך על אבר.. בשעת קלקלה אינן אלא שוחטין ואוכלין וישחטו.. אותן עבדים.. אמרתה מזלזלין הן בבני.. אמרתה תולין הן עיניהם.. חייך שאני.. אדניו ן, ויבא יוסף את דבתם רעה ר״מ או׳ חשודין הן על אבר וכו׳ כד׳ בפ׳ פ״ד פ, ויבא.. רעה אל אביהם ר״מ אמ׳ חשודין.. אבר מן החי וכו׳ כדכת׳ בפרשת פ״ד עד ותשא אשת אדניו כ, ר׳ מאיר אומ׳ אמר חשודים הם בניך על אבר מן החי וכו׳ כמו שמפורש לעיל בתחלת הפרשה הזאת ח, ויבא.. רעה וגו׳ ג, שנא׳ ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ותשא אשת אדוניו עיניה אל יוסף א¹, [שנ׳ א⁰²] ויבא יוסף.. אשת אדניו א², לפי שאמ׳ תולין עיניהן בבנות הארץ לפיכך ותשא א׳ אדוניו ל⁰, ותשא אשת אדוניו את עיניה ד, אמ׳ כת׳ ותשא אשת אדניו ת, ויבא יוסף הביתה י, ל׳ ל |

ובמלות שכבה עמי נרמז לפסוק י״ב ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי, ולא לפסוק ז׳ ותאמר שכבה עמי, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ ותתפשהו בבגדו לאמ׳ שכבה עמי העיזה פניה ותאמר לו, והוגה במ״כ: 1 אין לו נייחה וכו׳. הרשע לא ימצא מנוחה בצד חבורה של צדיקים אלא וכו׳ למה למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם ולא ילמדו ממעשי הרשע, וע׳ לעיל צד 645, ומאמר ר׳ יצחק קשה לפרש, ובילק׳ תהלים (ובמדרש תהלים שם שנובע מילקוט) וכן בילק׳ מכירי שם לא הועתקו דברי ר״י (ובילק׳ תהלים גם מאמר ר׳ אבא מקוטע), ובפי׳ ב״ר גורס או מפרש אין לו לצדיק הנח׳ בצד חבורה של רשעים וסרס המקרא לדרשו לא ינוח גורל הצדיקים עם של רשעים, וע׳ גם במ״כ, ובאגה״א ח״ב צד 268 מבאר את המדרש שלר׳ אבא העונש על רשעת הרשע לא ישקוט וינוח במקום שהצדיקים מתחברים אלא על כל עבירה יבא תיכף העונש למען לא ישלחו וכו׳, ולדעת ר׳ יצחק טעם המקרא שעונש על מעשה רשע לא ימצא הנחה, לאמור לא יוקל העונש (ע׳ אסתר ב׳ י״ח), במקום שהרשעים מתחברים אלא במקום שהצדיקים מתאספים למען לא יבואו הצדיקים לידי נסיון לשלוח בעולתה ידיהם, ואולי כונת ר׳ יצחק שהקב״ה אינו מניח את שבטו על הרשע (כמו שמתאונן איוב (כ״א ט׳) בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם) אלא על הצדיק וזהו שאמר אין לו לשבט הנחה על הרשע, או בצד חבורה של רשעים, אלא על גורל הצדיקים למה למען וכו׳ על דרך שנאמר (תהלים צ״ד י״ב) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, וע׳ ברכות ה׳ א׳ ולקמן פצ״ב סי׳ א׳ וצ״ע: 3 זו אשת פוטיפר וכו׳. לעיל צד 645 דורש ר׳ יוחנן ברבקה ממשמע שנ׳ בתולה אין אנו יודעין ואיש לא ידעה אלא אפילו אדם לא תבע בה על שם כי לא ינוח וכו׳, וכאן אשת פוטיפר תבעה ליוסף אלא שלא בצעה את זממה ולא יכלה להתחבר עם יוסף על שם לא ינוח וכו׳: 5 כי פעל אדם וכו׳. דורש המקרא על יוסף ששלם לו הקב״ה כפעלו מדה כנגד מדה, ומביא פלוגתת ר״מ ור״י ור״ש שפירשו דבתו של יוסף וחטאו ומאמר ר׳ יהודה בר׳ סימון שנענש כגמולו על כל דבריו, ובכי״ל המאמר מקוטע, ונשאר שם רק ר׳ מאיר ור׳ יהודה ור׳ שמעון, והועבר קו על התיבות האלו וביני שיטי נכתב לפי שאמ׳ תולין עיניהן בבנות הארץ לפיכך ותשא א׳ אדוניו, וכעין זה בפי׳ ב״ר בדפ״ר וכאורח איש ימציאנו הוא אמר נושאין עיניהן בבנות הארץ

[מה כת' למעלה מן העניין ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה ותשא אשת אדניו, לגבור שהיה יושב בשוק ומשמשם בעיניו ומתקן בשערו ומתלה בעקיבו, אמר אנא גבר, אמ' ליה אי גבר את הא דובא קומיך קופצה]:

ויהי אחר הדברים האלה וג' הירהורי דברים היו שם, מי הרהיר יוסף, אמ' כשהייתי ד

1 ילקוט ר' קמ"ה, ילק' איוב שם, וע' תנחומא וישב סי' ח': 4 ילק' שם, ילק' איוב שם:

1 * מה — קופצה] מה.. יפה תואר וגו' ותשא.. אתמ' לגבור.. אמ' אנא גבר אמרין ליה אי גבר את הא דאבא קומא קופצא ג, ומה.. תאר ויפה מראה ותשא.. אתמהא לגיבור שהיה עומד.. אמר אנא יאי אנה גיבור אמ' ליה אם גיבור את הא דובה קומיך קופצה ן, מה כתיב.. הענין.. תאר וכתיב ותשא.. אדוניו לגבור שהיה יושב.. וממשמש בעיניו.. בעקביו אמר אנא גבר אמרין ליה אי את גבר הא דובא קומך קופצא ו[1] (איוב), מה כתיב.. הענין.. תואר וכו' ותשא.. אדוניו לגבור שהיה יושב.. ממשמש.. מתקן בשערו אמ' אנא גבריא אין את גבר הא דובא קומך קיפצה ו[1], מה כתיב.. הענין.. תואר ויפה מרא' לגבור שהיה עומד.. וממשמש (ומסמסם ד[1]) בעינו ומתקן.. ומתלה בעקיבו אמר לי נאה לי יאי נאה גבור אמרי ליה אי את גבור אי את יאי הא (נאה גבור הא ד[1]) דובא קמך קם קפחניה ד, ומה כת'.. משל לגבור.. ממשמש בעיניו מתקן.. מתלה.. ואומר לי נאה.. נאה גבר.. את גיבר.. קום קפחיניה ת, מה כתי'.. יפת תאר.. מראה מלה"ד לגזבר [לגבר א[01]] שהיה עומד.. וממשש בעיניו ומתקן.. ומתלה בעקבו א"ל נאה יאה לי נאי גבר ואמרי ליה אי גבר את הא דובה קמך קפחנה א[1], מה.. יפה תואר לגבור שהיה בשוק ממשמש.. בעקבו אמ' נאיתי לאי נאי גיבר אמרי ליה.. קפחנה א[2], ותשא אשת אדניו את עיניה מה כת' לעיל ויהי יוסף.. ויפה מראה אתמהא לגבור שהיה יושב.. ממשמש.. מתקן.. מתלה בעקיבו אמ' לי נאה יאי לי גאה גבר אמרי לי אי.. דובא קומך קפחנה כ, ויהי יוסף יפה תאר אתמהא לגבור שהוא יושב.. ממשמש בשערו ומתלה בעקיבו אמ'.. יאה.. גבר אמרי ליה אי גבר יאי את הא דובא קמך קפחנה פ, ל' ל | 4 ויהי ל' ו | אחרי ח, האלה וג'] וגו' ד, האלה ותאכתי, ל' פג | הירהורי] וגכ, הרהורי דפחאתי | היו] היה פא[1], ל' ן | הירהר וח, הרהר דפא[2]גבתי, מהרהר א[1] | יוסף] וחג, ~ הרהר דפאכתי | ואמ' א[1] |

לפיכך ותשא אשת אדוניו ויבא יוסף את דבתם רעה וגומ' וכולא ענייגא כדלעיל, ורמז לפפ"ד, וכן קיטעו ורמזו לפפ"ד בכי"פ וכי"ח וכי"כ עח"ג, ובדפוסים קצרו בלי שום רמז, והשלמתי המאמר כמו שהוא בכי"ל לעיל צד 1009, וכן הוא בשלימותו בכי"ו כאן, וכן היה לפני בעל מה"ג עמ' 582 אלא שקיצר ושינה כדרכו, והלשון שם זהש"ה לכן וכו' שמעו לי חלילה לאל מרשע ושדי מעול ומהו אומנותו שלהקב"ה כי פועל וכו' וכאורח איש ימציאנו ר' יהודה ור' מאיר ור' שמעון ויבא וכו' דבתם רעה ר' יהודה אומ' אמר חשודין הן על אבר מן החי לכך נפרע ממנו וישחטו שעיר עזים ר' מאיר אומר מזלזלין הן בבני השפחות וקורין להן עבדים לכך נפרע ממנו לעבד נמכר יוסף ר' שמעון אומר תולין עיניהן בבנות הארץ לכך נפרע ממנו ותשא וכו', ובתנחומא וישב סי' ז' איתא ותשא אשת אדוניו זש"ה מות וחיים ביד לשון וכו' וכן ביוסף לא הגיעוהו כל אותן הצרות אלא על לשון הרע שספר על אחיו שנא' ויבא יוסף את דבתם וכו' ומה א"ל רבנן אמרו אמר לאביו שהן נוהגין בבני בלהה וזלפה מנהג עבדים וקורין אותן עבדים וכו' א"ל הקב"ה חייך בו בדבר תלקה שנא' לעבד נמכר יוסף ר' יהודה אומר א"ל אחי אוכלין אבר מן החי א"ל הקב"ה אפילו בשעת קלקלה לא יעשו אלא בשחיטה שנאמר וישחטו וכו' ר' יוסי אומר יוסף היה אומר לו שהיו נותנין עיניהן בבנות הארץ א"ל הקב"ה חייך בו בדבר תלקה וכו' שנאמר ותשא אשת אדוניו. וע"ע לעיל צד 1009, ודבתו של יוסף מתפרשת גם בצוואות י"ב שבטים, גד סי' א' וכפי' הלק"ט שהובא במ"י שם ע"ש: 1 מה כת' למעלה וכו'. כל פיסקא זו חסירה בכי"ל ונתוספה בגליון, ואפשר לקרות שם עוד תיבות אלו, לגבוד שהיה יוש.. בשוק ומשמש ב.. ומתלה בשערו ומ.. בעקיבו אמ' אנא ג.. אמ' ליה אי גבר א.. דובא קומיך, ועפי"ז השלמתי, והוספתי מה כת' למעלה מן העניין ויהי וכו' כמו שהוא בדפוסים וברוב כ"י ובילקוט כאן ואיוב שם, וסגנון זה נמצא גם לעיל פעמים שונות, וע' במ"י לעיל צד 1004, ובררתי הגי' וממשמשם בעיניו ומתקן בשערו ומתלה בעקיבו כמו שהוא בכי"ל וכי"ו לעיל צד 1008 משמשם בעיניו מתקן בשערו (בסערו) מתלה בעקבו (וע' במ"י שם), וכ"ה משמשם בכי"ו וכי"ג כאן, ובדפ"ר ובמה"ג שהועתק בסמוך וממסמסם (מסמסם), וגי' נכונה היא, ושמשם (בשין שמאלית) הוא פלפל משרש סמם, וטעמו לתת סם בעינים, וכמו שהעירני רא"ח לעף שבספרו פלורה דער יודען ח"א צד 21 ביאר את המקרא ותשם בפוך עיניה (מ"ב ט' ל') שפועל ותשם נגזר משרש סמם, ופירושו שסממה בפוך עיניה להתקשט, ויוסף נמשל כאן לגבור שהוא מתפאר בגבורתו ומיפה עצמו ואומר אני גבור ואומרים לו האנשים אם גבור אתה הרי דובה לפניך קפוץ עליה ונצח אותה, וכן יוסף שעוד בבית אביו שמשם בעיניו וכו' כמו שנדרש לעיל צד 1008 שהיה עושה מעשה נערות וכו' וכן עשה עכשיו על כן היה יפה תאר ונאמר לו שינצח את הדובה זו אשת פוטיפר, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש לגבור יושב בשוק וממשמש בעיניו אמר אנא נצר אדם חשוב, אי גבר את הא דובא קמך קפוץ על זה הדרך כך אמר יוסף אמר ליה הב"ה אם גבור אתה עמוד בנסיון הזה שאמר' על אחיך, ולנוסחאות קופצה, קפחנה ע' לעיל צד 1056 ובח"נ שם, ובשכל טוב צד 239 מפרש סמוך לספור היופי שיסוי הומיה וסוררת (ע' לעיל צד 1061) דומה לגבור שהוא עומד בשוק ממשמש בעיניו וכו' ואומר כמה אני נאה ויאה כמה אני גבור אמרו לו מלאכיו המלוין לו ואם גבור אתה הרי הדוב קופץ לפניך צא נא עתה והלחם בו, ובילק' איוב שם קישר מאמר שלפנינו עם המאמר הסמוך שמסיים הא דובא קומך קופצא כך ויהי אחר הדברים האלה הרהורי דברים וכו', וכן הורכבו הדרשות בסגנון אחר בתנחומא שם כיון שראה יוסף א"ע בכך התחיל אוכל ושותה מסלסל בשערו ואומר ברוך המקום שהשכיחני בית אבי א"ל הקב"ה אביך מתאבל עליך וכו' ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך וכו' לכך כתיב ותשא אשת אדוניו, ועפ"י הב"ר ותנחומא מפרש רש"י עה"ת ויהי יוסף יפה תאר כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב וכו', וגם במה"ג עמ' 583 נתערב מעט מן התנחומא, והלשון שם אחר הדברים האלה מאי דברים רבנן אמרי לפי שהיה יוסף מסמסם בעיניו מתקן בשערו מתלה בעקיבו אמ' לו הקב"ה אביך עסוק (עוסק) בשקו ובתעניתו ואת מתגאה (מתנאה) בעצמך חייך הריני מגרה בך את הדוב וכו': 4 הירהורי דברים וכו'. דורש אחר

בבית אבא היה אבא רואה אי זו מנה יפה ונותנה לפני ואחיי מתקנין [בי], עכשיו מודה אני לך שאני ברווח, אמ׳ לו הקב״ה הטלים, חייך אני מגרה בך הדוב, ד״א אבא נתנסה, זקיני נתנסה, ואני איני נתנסה, אמ׳ לו הקב״ה חייך אני מנסך יותר מהם: ר׳ מנחמה בש׳ ר׳ ביבי כך ווסתן של אומות העולם, כיון שהיה אחד מהן לוקח לו עבד, היה הולך אצל אסטרולוגוס ואמ׳ ליה חנא טבא נחשא

3 ילקוט סס:

1 אבי א[1]י (וכן בסמוך) | היה ל׳ פכ | איזו ו[0]ת, איזה ופגי | מנא ן | יפה] פגכי, יפה היתה שם דו[0]את, שהיה שם ח | ונותנה] פוא[2]גכי (איוב), גנות׳ ו[1]י, והיה נותנה דח, היה נותנה ת, והיתה נותנה א[1]י | לפני] לי דפו[0]חא[2]כתי, לו וא[1]ג | * ואחיי — בי ל[0]ן] ואחיי מתקנין ל, והיו אחי (אחיי ו[0]חג, אחיו ו[1]י) מכניסין בי (בה א[1]) עין רעה (הרע א[2]גי) דוחאגתי, והיו מכניסין אחי עין רעה פ, מכניסין בה אחי עין רעה כ | עכשיו] ע, עכשיו (ועכשיו א[1]) שאני כאן (כן ן) דוחאגתי, עכשיו כאן פכ | אני מודה ע | לך ל׳ פאגכתי | 2 שאני שרוי פכ | בריוח ע, ברווחה דוחגכתי, ברוחה פא | ליה ש | הטלים] היטלים ד[1]ת, אטלים פכ, איטלים א[2], איטיליס ש, העלם ו[1] (שם), ל׳ ן | אני] שאני דוחאגכתעי, ל׳ פ | מגרה] אגרה פ | את הדוב | * ד״א א[1]גי (שם)] ר׳ א׳ ל, ד״א אמר דפוחכתי, ד״א אמ׳ יוסף א[2] | אבי י | זקני פחאכי | אני גי | 3 נתנסה] את, מתנסה דפוחא[02]גכי | לו ל׳ כ | הק׳ ו[1] | שאני מנסה (מתנסה פג) אותך דפואגכתי, אני מנסה לך ח | יותר] יתר ן, ניסיון יותר א[1], נסיון (ניסיון כ) גדול פכ | מהן ו, מכולן פכ, מכול׳ ו[1], מהן ותשא אשת אדניו א[2], מהם מיד ותשא אשת אדוניו וגו׳ י (שם) | מנחמה] ן, מנחמא דפא[2]כת, מנחמ׳ ד[1]ג, תנחומא א[1] | ר׳] פוא[2]גכת, רב דא[1] | כך ל׳ ו[1] | ווסתן] עשי[1], וסתן פגכ, היא ווסתן ן, היה וסתן דת, מנהגן א[1], דרכן א[2] | של מכחישי השם ת | 4 * כיון ל[0]דפ׳אגכתעש] ל׳ לי | שהיה ל׳ י | מהן] פוא[1]בע, מהם דא[2]גתשי | * לוקח דפואגכעי] לוקיח ת, ליקח לש | לו עבד] פוגכ[0]עשי, עבד אכ, עבדים דת | היה] הוא א[2], ל׳ פכעשי | הולך] עי, ~ לו דפואגכתש | אסטרוגלוס כ, איסטרוגלוס ג, אסטרוגולוס ד[1]ש, אסטרוגולום ו[1], אסטרוגילים א[2], איסטרוגילוס א[1], אסטריגליא פ, אסטלורוגוס ת | ואומ׳ פאש | ליה] לה ו, לו אתש | חנא] ע, הנה דוא[1]גתע[0], הא פא[2]שי | טב פואגשי | נחשה ו |

הדברים אחר הירהורי דברים, ומי הרהר יוסף, ששמח שיצא מבית אביו (וע׳ בעמ׳ הקודם ובמ״י שם), ובסגנון זה נדרש אחר הדברים גם לעיל צד 428 צד 587 וצד 614 ובמדרש אסתר ג׳ א׳ (פ״ז סי׳ ד׳) ועל כלל זה נוסף הדרש בפסי״ר פ״ג (י׳ ב׳) ואף יעקב כיון שהגיע זמנו למות ושמע יוסף שחולה הוא התחיל מהרהר דברים בלבו וכו׳, והיינו משום שכתוב לקמן מ״ח א׳ ויהי אחרי הדברים האלה וגו׳, ודרש זה נמצא גם בילמדנו (המועתק בילקוט דפ״ר בקונדרוס אחרון ר׳ ל״ב) ושם הלשון ויהי אחר וכו׳ יוסף הרהר ואמר וכו׳, וע׳ בלק״ט שם ובשכל טוב צד 806, והגי׳ הטלים היא גם בד״ו וכי״א א׳ וכי״ג וכי״ת ובערוך ע׳ הטלים, ובדפ״ר וכי״ח הגי׳ היטלים וכ״ה בכי״ל לעיל צד 191 וע׳ גם צד 174, ולפי הענין כאן ושם פירושו הולך בטל[1]), וכנראה המלה היא מל״י[2]), אבל קשה לברר את שרשה, וע׳ במ״י לעיל צד 174 אות 7, ובמדרש תהלים מ״ב מזמור ט״ז סי׳ י״ב ומזמור י״ח סי׳ ל״ד נמצא איטולים, אטילס וע׳ בהשלמת הערוך השלם צד ד׳, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש אמר ליה הקב״ה איטילים בטל אתה וחושב דברים הללו, ובלק״ט ושכל טוב צד 242 ובמה״ג שם ליתא מלת הטלים, והלשון בלק״ט ויהי אחר הדברים האלה אחר הרהורי דברים מה הרהור יוסף אמר כשהייתי בבית אבא היה אבא רואה אי זה מנה יפה שהיתה שם והיה נותנה לי והיו אחי נותנים בי עין רעה עכשיו אני ברווחה וכו׳ חייך שאני וכו׳ את הדוב, ובשכל טוב שם ויהי אחר הדברים הירהורי וכו׳ ומי הרהר יוסף הרהר אמר וכו׳ אבא רואה מנה יפה ונותנו לי והיו אחי מכניסין בי עין הרע ועכשיו שאני כאן מודה אני שאני ברוחה וכו׳ חייך שאני וכו׳ את הדוב, ובמה״ג שם שינה והעתיק ד״א שהיה יוסף אומ׳ כל זמן שהייתי בבית אבא היו אחי מתקנין בי ואבא גוער בי עכשיו מודינא[3]) שניצלתי מהם אמ׳ לו הקב״ה חייך שאני וכו׳ את הדוב: 2 אבא נתנסה. אמר יוסף אבי יעקב נתנסה וכו׳ וכן הגי׳ בדפוסי׳ ובכ״י אחרים ד״א אמר, ובכי״א ב׳ אמ׳ יוסף, וע׳ במ״י לעיל צד 1009 אות 1, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר בשבוש אמר ליה יוסף אבא נתנסה וכו׳, ודרשה זו באה להשיב ג״כ על השאלה מי הרהר וכו׳ וכ״ה בלק״ט מה הרהור יוסף אמר אבא נתנסה וכו׳ ואני איני מתנסה א״ל הקב״ה אני מנסה אותך יותר מהם, ובשכל טוב צד 239 הרהורי דברים היו שם הרהר יוסף ואמר אבא נתנסה וכו׳ איני מתנסה א״ל דבר הקודש הריני מנסה אותך יותר מהן וכו׳, ובמה״ג שם ד״א אמ׳ ר׳ אבא אמ׳ יוסף בלבו אבי וכו׳ אני איני מתנסה וכו׳ חייך נסיונך גדול מנסיונם, ובמדרש אגדה הרהורי דברים היו שם אמר יוסף אבא וכו׳ זקני וכו׳ אני איני מתנסה א״ל הקב״ה אני אנסה אותך וכו׳, והלשון אבא נתנסה לאו דוקא, כי לא מצינו ביעקב שנתנסה, אלא הכונה שנתנסה בצרות שבאו עליו, צרת עשו צרת לבן וצרת דינה וכמו שפרש אותן בתנחומא מ״ב מקץ סי׳ י״ב ובתנחומא שם סי׳ ה׳ ובפ׳ עקב סי׳ י׳ ובפ׳ עקב סי׳ ג׳, וכן יצחק לא נתנסה בנסיון ממש, וכמו שנדרש לעיל צד 608 שהקב״ה נשבע לאברהם שאינו מנסה אותו ולא את יצחק בנו, והדבר מבואר בתנחומא מ״ב בהעלותך סי׳ י״ג (ובתנחומא שם סי׳ ח׳) ובבמ״ר שם פט״ו סי׳ י״ב וכן יצחק ניסהו בימי אבימלך ועמד בנסיונו ואח״כ ברכו וכו׳ וכן יעקב (אבינו) ניסהו בכל אותן הצרות בעשו (ברחל) ובדינה וכו׳, וביפ״ת וחי׳ הרש״ש רמזו לשמות רבה פ״ו סי׳ ד׳ (וכן בסנהדרין קי״א א׳) אמרתי ליצחק גור בארץ הזאת וכו׳ בקש לשתות מים ולא מצא וכו׳ אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו׳ בקש מקום לנטות אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה וכו׳, אבל אין זה במשמע נתנסה, והם מראים עוד לסנהדרין ק״ז א׳ מפני מה אומרים אלהי אברהם וכו׳ יצחק וכו׳ יעקב וכו׳ אינהו מינסו לי: 3 ווסתן של אומות העולם וכו׳. בפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש כך ווסתן של אומות העולם מנהגן כיון שרוצה אחד מהם ליקח לו עבד הולך לו אצל אסטרוגולוס חוזה בכוכבים ואומר לו הא טב נחשא טב מנחש אי זו שעה טובה לקנו׳ והוא אומר לו הא שעה טובה לקנות אין לשון ותשא אלא לשון חוזה כמה דתימא ופן וכו׳ וחוזים נושאין עיניהם לשמים, ובפי׳ ב״ר כי״ט

1) Müßiggänger. 2) ἀθελής? 3) מוֹדִינָא.

טבא, אין לשון הזה ותשא אלא לשון אסטרולוגיאה, כמה דאת אמ׳ ופן תשא עיניך השמימה וגו׳ (דברים ד יט):

ותאמר שכבה עמי אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמן ארורים הן הרשעים, להלן ופרשת כנפך על אמתך (רות ג ט), אבל זו כבהמה שכבה עמי:

ח) וימאן וגו׳ יהודה בר׳ אמ׳ בדבר צדקה ממאנים בדבר עבירה אין ממאנים אתמהא, בדבר צדקה ממאנים, אם מאן ימאן אביה (שמות כב טז), בדבר עבירה אין ממאנין, [בדבר מצוה ממאנין,] מאן יבמי (דברים כה ז), בדבר עבירה אין ממאנים וימאן וגו׳:

ויאמר אל אשת אדניו אמ׳ לה לימוד הקב״ה להיות בוחר מאהובי בית אבא לעולה,

3 ילקוט כס, מדרש רות פ״ו ט׳: 5 ילקוט שס: 8 ילקוט שס:

1 טבא] טב **פואגש**, ל׳ י | הלשון **פא** | הזה] **פא**, זה **דוגתי**, ל׳ **ש** | לשון ל׳ **א**^{2}**ג** | אסטרולגייה **ו**, אסטרוגליא **א**^{2}, איסטרגליא **א**^{1}, אסטרוגוליא **י**, אסטרוגלא **פ**, אסטרוליגין **ת**, איסטרוגילין **ד**, אצרולוגיא **ג** | ופן **י** | 2 וגו׳ ל׳ **פואגכתשי** | 3 הן] **וגתי**, הם **דפחא**, ל׳ **כ** | להלן כתי׳ (כת׳ **כ**) **חב**, להלן הוא אומ׳ **א**^{2}, ובצדיקים הוא אומ׳ **א**^{1} | ופרשתה **ו** | כנפך] **כ**, כנפיך **דפוחאגתשי** | 4 אמתיך **ת**, אמתך וגו׳ **ו** | שכבה] **גש**, ותאמר שכבה **דפוחא**^{2}**כתי**, שנא׳ ותאמר שכבה **א**^{1} | 5 וגו׳] ויאמר אל אשת **פ**, ויאמר אל אשת אדוניו (אדניו **א**^{1}**גכ**) **אגכתי**, ויאמר.. אדוניו וגומ׳ **דו** | ר׳ יהודה **א**^{1}**א**^{02} | בר׳] **ד**^{1}**א**^{2}**גכ**, ברבי **פ**, ב״ר **ד**, ביר׳ **ות**, בר׳ סימון **א**^{1}**א**^{02} | צדקה] **א**^{2}**ג**, מצוה **דפוא**^{1}**כתשי** | ממאנין **פואגכשי**, אין ממאנין **דת** | לדבר **ש** | אין] **פאגכשי**, אינן **ו**, ל׳ **דת** | ממאנים] **ת**, ממאנין **דפואגכשי** | אתמהא] **פו**^{0}**א**^{2}**כ**, אתמ׳ **גי**^{1}, ל׳ **דוא**^{1}**ת** | 6 צדקה **ל**^{0}**א**^{2}] מצוה **לדפוא**^{1}**גכי** | ממאנין **פואגכי**, אין ממאנין **דת** | אם — אביה] **א**^{2}, שנ׳ אם.. אביה **א**^{02}**ג**, אם.. אביה וגו׳ **ו**, שנ׳ אם.. אביה לתתה לו **פא**^{1}**כ**, מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל **י**, ל׳ **דת** | לדבר **ג** (בדבר — מצוה ממאנין ל׳ **דת**) | אין ממאנין ל׳ **ו** (והושלם בגליון) | * בדבר — ממאנין **ל**^{0}**פא**^{2}**גי**] ובדבר.. ממאנין **ו**, ל׳ **לכ** (בדבר — אין ממאנים ל׳ **א**^{1}) | 7 מאן יבמי] דכת׳ מאן.. **ת**, שנא׳ מאן.. **א**^{2}, מאן יבמי וגו׳ **ו**, מאן.. להקים לאחיו שם **ג**, אם מאן ימאן אביה **י** | לדבר **ג** | אין ל׳ **דת** | ממאנין | וימאן] דכת׳ וימאן **ת**, שנא׳ וימאן **א**^{1}, ל׳ **פא**^{2}**גכי** | וגו׳ ל׳ | 8 * ויאמר — אדניו **א**^{2}**גכ**] ויאמר.. אדוניו **א**^{1}**פ**, ויאמר.. אדניו וגו׳ **ו**^{0}, ויאמר הן אדוני וגומר **ד**, ויאמר הן אדני הן **ת**, ל׳ **לי** | לימוד] **ו**, למוד **דפאכתשי**, לאמר **ג** | הקב״ה] **פאכ**, הוא הקב״ה **דוגתשי** | מאוהבי בית **גכ**, מאוהבי **פ**, בבית **י** | לעולה ל׳ **י** |

וכי״א מל״א כיון שרוצה אחד מהן (מהם) ליקח לו עבד הולך לו אצל א י ס ט ר ו ל ו ג ו ס ואומר לו ה נ ה ט ב לשון שאלה ששואלין (ששואל) ממנו שעה זו טובה (טובה היא) לקנות עכשיו עבד או לא נחשא ט ב טוב עכשיו לנחש או לא (מן נחשא וכו׳ חסר בכי״א), ובשכל טוב צד 242 מביא ותשא אשת אדוניו את עיניה אין ותשא אלא לשון א ו ס ט ר ו ל ו ג י ן ודומה לו ופן וכו׳ ר א ב ״ י אמר כך הי׳ ו ו ס ת ן וכו׳ אחד מהם לוקח עבד הי׳ הולך לו אצל א ו ס ט ר ו ל ו ג י ם ואמר לו ה נ ה ט ב נ ח ש ט ב, ומאמרי ר׳ מנחמה בש״ר ביבי גם לעיל צד 523 וצד 848, והדמיון מאשת פוטיפר ויוסף קשה להבין, כי לא הלכה עכשיו לקנות את יוסף וע׳ לעיל צד 1031 רואה היית באיסטרולוגיאה שלה שעתידה להעמיד ממנו בן וכו׳ ובמ״י שם, וגי׳ כי״ל ח נ א טבא היא. גם בערוך ע׳ אסטרולוג (ובכי״א שם הגי׳ הנה), ואולי צ״ל ואמ׳ ל ח נ ת א טבא נחשא טבא, ולחנתא היא. גם שפחה בלא״ר (ע׳ תרגום איוב י״ט ט״ו), וטעם המאמר שחוזה בכוכבים אומר שנחש טוב הוא אם הוא מוצא לעבדו גם שפחה טובה, וכן אשת פוטיפר אמרה ליוסף שנחש טוב הוא לו, שהוא עבד, אם יבא עליה, על אשת אדוניו בעצמה, ותהיה לו שפחה טובה, ולדעת רא״ח לעף (במכתבו אלי) חנא הוא כמו חענא, ודומה לחצן בעברית ובערבית (ע׳ געזעניוס-בוהל ע׳ חצן), ובלשון אסטרולוגוס פירושו ערות איש וצ״ע: 3 ארורים הן וכו׳. שמדברים בלשון גסה, שרות אמרה לבועז ופרשת וכו׳ לשון נקיה, ואשת פוטיפר אמרה כבהמה שכבה עמי, וכן מפרש בשכל טוב צד 239 א״ר שמואל בר נ ח מ נ י ארורין הן הרשעים שכל דבריהם דברי נבלה ולהלן כתיב ופרשת וכו׳ לשון נקי וכו׳ כבהמה שכבה עמי, ובמדרש אגדה ארורים הם הרשעים ל ה ל ן ה ו א א ו מ ר וכו׳ לשון צנועה אבל בזו נאמר בה שכיבה כבהמה, ובלק״ט א״ר שמואל בר נ ח מ נ י ארורים וכו׳ להלן כתיב וכו׳ כבהמה ותאמר שכבה עמי, ובמה״ג שם אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמן ארורים הם הרשעים שהן כבהמות ברות מהוא אומ׳ וכו׳ כבהמה שכבה עמי, וע׳ בבחיי, ובילקוט סירס, כאן ותאמר שכבה עמי כבהמה ולהלן וכו׳, וסגנון הלשון ארורים הן הרשעים נמצא גם במאמר ר׳ שמואל ב״נ לקמן פפ״ט סי׳ ז׳, ובמדרש רות שם המאמר שלפנינו נמסר בשם ר׳ ברכיה ע״ש: 5 בדבר צדקה. כ״ה הגי׳ בכי״ל וכי״א ב׳ וכי״ג, ובסמוך בפעם השניה כתוב בכי״ל בדבר מצוה וביני שיטי הוגה בכתב הספר בדיו דיהה צדקה וכ״ה בכי״א ב׳, וגי׳ זו נכונה לדעתי, ור׳ יהודה בר׳ (ובכי״א ר״י בר׳ סימון) דורש בתחלה קל וחומר מדבר צדקה ואומר, אם ממאנים סתם בלי נתינת טעם בדבר צ ד ק ה וחסד, כמו אם מאן ימאן אביה במפותה, ואף שהמפתה והבתולה רוצים בנשואים יכול אביה למחות, לא יהיו ממאנים בסתם בדבר עבירה בתמיה, וחוזר ואומר אם אפילו בדבר מ צ ו ה, כמו ביבום, יכולים למאן, בדבר עבירה לא כל שכן, ועפי״ז הוספתי גם המלות בדבר מצות ממאנין כמו שנתוסף בדיו דיהה בכי״ל בין השורות וכמו שהוא ברוב הספרים (ובכי״א ב׳ נוסף לפני זה בגליון וימאן ויאמר אל אשת אדוניו), ובדפ״ר וד״ו וכי״ת משובשת הגי׳ בדבר מצוה אין ממאנין בדבר עבירה ממאנין בדבר מצוה אין ממאנין מאן יבמי בדבר עבירה ממאנין וכו׳ והוגה בדפוסים חדשים, אכן מעין גי׳ זו היתה גם לפני הלק״ט והשכל טוב שם ומדרש אגדה, שבלק״ט מפרש סתם בדבר עבירה ממאנין בדבר מצוה אין ממאנין וכן במדרש אגדה, ובשכל טוב הובא ר׳ י ו ד א ב ן א ב י ן אמר מ כ א ן שממאנין בדבר עבירה ואין ממאנין בדבר מצוה וע׳ ביפ״ת וצ״ע: 8 ויאמר אל וכו׳. כן השלמתי כמו שהוא בשאר כ״י, ובדפוסי׳ וכי״ת משובש ויאמר הן אדוני (אדני), ובסמוך גם שם הגי׳ ד״א ויאמר אל אשת אדוניו, ודורש מיתור לשון אל אשת אדניו (ולא כתיב וימאן ויאמר הן אדני וכו׳) כאלו נאמר ויאמר אל אשת אדניו ויאמר הן אדני

אברהם קח נא את בנך וגו׳ (בראשית כב ב), אשמע לך ושמא נבחרתי לעולה ואפסל מן הקרבן, ד״א ויאמר אל אשת אדניו מנהג הקב״ה ליגלות על אהובי בית אבא בלילה, [אברהם] היה דבר י״י אל אברם במחזה (שם טו א), יצחק וירא אליו י״י וגו׳ (שם כו כד), יעקב ויחלם והנה סולם וגו׳ (שם כח יב), אשמע לך ושמא יגלה הקב״ה עלי וימצאני טמא:

הן אדני אמ׳ לה מתיירא אני מהן האדם (בראשית ג כב), [אדם הראשון] על מצוה קלה עבר ונטרד מגן עדן, עבירה חמורה לא כל שכן, ד״א הן אדני מתיירא אני מאבי, ראובן

5 ילקוט שם:

1 אברהם] לאברהם זקני אמ׳ א[1], לאברהם נאמר א[02], שנא׳ י | וגו׳] ג, את יחידך פא[2]כ, את.. אשר אהבת את יצחק א[1], ל׳ דותי | אשמע ל׳ א[1] | לך] פא[2]גכשי, ליך דות, ל׳ א[1] | * ושמא דואת] שמא גשי, ושמה ל, ואם פכ | נבחרתי לעולה] אני נבחר.. ן, נבחר.. ג, אבחר.. דפא[2]כי, אבחר אני.. א[1], לעולה איבחר ת | ואיפסל ת, אפסל פכ, ונפסל ן, וניפסל ג | ד״א] וימאן י[1], ל׳ ג | 2 ויאמר — אדניו ל׳ א[2] | אדניו] וגכ, אדוניו דפא[1]תי | מנהג] למוד א[2], למוד הוא י, אמר לה למוד דפא[1]כת, אמ׳ לה למוד (לאמד ג) הוא גש, אמ׳ לה לימוד הוא ן | הק׳ ג | להגלות כ, להיות נגלה דואתשי, להיות מגלה ג | אהובי] אוהבי פכ, ל׳ שי | בלילה ל׳ פאכש | * אברהם — במחזה] אברהם היה.. במחזה לאמר ת, היה.. במחזה ל, אחר הדברים האלה היה וגו׳ ן, אברהם אחר הדברים האלה היה.. במחזה א[2], אברהם אחר הדברים.. במחזה לאמר כ, אברהם אחר.. אל אברם (אברהם פ) פג, אברהם אחר הדברים היה.. אברהם במחזה ד, אברהם אחר.. האלה היה דבר י״י במחזה י, שנא׳ אחר.. האלה.. אברם א[1] | 3 י״י אליו כ | וגו׳] בלילה ההוא דואגכתי, ל׳ פ | ויחלם] פוג, ויחלום דכתי, ל׳ א | והנה ל׳ ג | סולם וגו׳] סולם דפ, סלם ת, סולם (סלם א[2]) מוצב (מצב א[2]) ארצה אכ, וגו׳ ן, י״י נצב עליו י, ל׳ ג | 4 לך] פאגכשי, ליך דות | * ושמא דות] שמא אגכי, ושמה ל, שמה פ | הקב״ה עלי] א, עלי הקב״ה דפוכתי, עלי הק׳ ג | וימצאני] א[1]גי, וימצא אותי דפוא[2]כת | 5 הן] וחאגכי, ד״א הן ד, ד״א ת, ל׳ פ | אדני] וא[2]גכש, אדוני די, אדוני וגו׳ ח, אדוני לא ידע אתי מה בבית א[1], ל׳ פת | אמ׳ לה ל׳ י | מתירא א[1]תי | * מהן — הראשון ח] מהן אדם הראשון ן, מהם האדם ל, מהן האדם הן האדם ל[0], ומה אדם (אם אדם ת) הראשון דגת, אדם הראשון פאב, מאדם הראשון י | 6 עבר] פואג, שעבר א[01], נצטוה ועבר ד, נצטוה ועבר עליה ת, ל׳ כ (על ידי שעבר עבירה קלה י) | נטרד א[1]גי | מגן] מתוך גן וחג | * עבירה חמורה ל[0]] חמורה ל, זו עבירה חמורה פ, זו שהיא (שהיא ג) עבירת חמורה גלוי (גילוי וג) עריות דוחא[2]ג, וזו גילוי עריות שהיא עבירה חמורה י, זו עבירה גמורה גלוי עריות כ, זו שהיא עבירה גדולה ג״ע א[1], זו שהיא גלוי עריות חמורה ת | על אחת כמה וכמה | ד״א ל׳ די | אדני] פוא[2]גכתש, אדוני דחא[1]י | מתיירא] מתירא (מתיירא פא[1]) פאכ | * מאבי ל[0]] מאחי ל, מאבא (מאבי פכ) שבארץ (שהוא בארץ א[1]) כנען דפוחאגכתי | ראובן אחי כ, אחי פ |

והיינו שיוסף אמר אל אשת אדניו עוד טעמים שאינם מפורשים במקרא למיאונו, והם שהקב״ה רגיל לבחור מבית אביו לעולה וכו׳, ואם ישמע לה וכו׳ ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפרש למוד הוא הקב״ה להיות בוחר מאהוב (מאוהבי) בית אבא לעולה הן אדני (אדוני) דריש כלומר הן [דרכו] לנהוג בדבר (כדבר) זה והיאך אשמע לך, ולפי׳ זה דורש אדוני על הקב״ה אדון העולם, וכן פי׳ במ״כ לפי גי׳ הדפוסי׳ ויאמר הן אדוני, וק״ק הלשון למוד הקב״ה כיון שלא הי׳ אלא פעם אחת, וגם בפעם הזאת רק לנסיון וכמו שהקשה ביפ״ת, ונראה שמטעם זה הוסיף בשכל טוב צד 242 את הציווי ממילה, והלשון שם וימאן אמר לה לימד הוא הקב״ה להיות בוחר מאוהבי בית אבא לעולה בחר את אברהם למילה ואת יצחק לעולה ואם יבחר בי לעולה ועכשיו אני שומע לך הריני נפסל מקרבן, לימד הוא הקב״ה להיות נגלה על אוהבי בית אבא בלילה ואם יגלה עלי בחזון הלילה הרי הוא בא ומצאני טמא, ובלק״ט הועתק ויאמר אל אשת אדוניו הן אדוני אמר לה הקב״ה נוהג מאהובי בית אבא ליקח לעולה אברהם וכו׳ בנך אשמע לך ושמא אבחר לעולה ואפסל לקרבן ויאמר אל אשת אדוניו אמר לה לימוד הוא הקב״ה להיות נגלה וכו׳ אברהם היה וכו׳ במחזה לאמר יצחק וכו׳ בלילה ההוא ויעקב הנה סולם מוצב ארצה אשמע לך ושמא יגלה עלי וימצא אותי טמא, ובמה״ג שם וימאן אמר לה לימוד הקב״ה להיות בוחר מבני בית אבא לעולה שנ׳ באברהם וכו׳ בנך את יחידך איני שומע ליך שמא אבחר לעולה ואמצא פסול ד״א וימאן אמ׳ לה לימוד הקב״ה להיות נגלה וכו׳ אברהם כת׳ ביה במחזה לאמר יצחק כת׳ ביה וכו׳ בלילה ההוא יעקב כת׳ ביה ויחלם והנה סלם מצב היך אשמע ליך שמא יגלה עלי הקב״ה וימצא אותי טמא, ומה שאמר מנהג הקב״ה ליגלות וכו׳ בלילה מפרש ביפ״ת דהכי קאמר לא מיבעיא שביום אי אפשר וכו׳ אלא אפי׳ בלילה כי גם בלילה למוד הוא ה׳ להגלות עליהם, וע׳ מש״כ לעיל צד 796 ד״ה ממשנתו, ובכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ ל״ג בלילה וכן בפי׳ ב״ר, והלשון שם בדפ״ר אמר לה למוד הוא הב״ה להיות נגלה על בית אבא אני אם אשמע לך וכו׳: 5 מהן האדם אדם הראשון וכו׳. בכי״ל הגי׳ מהם האדם, וביני שיטי נכתב נו״ן על המי״ם של מהם להגיה מהן ונוסף עוד הן האדם, והגהתי מהן האדם אדם הראשון וכמו שהוא בכי״ח, והגי׳ אדם הראשון מקויימת על פי כל הספרים ועח״נ, ודורש גזירה שוה הן הן שיוסף למד מענשו של אדם הראשון לכבוש את יצרו שלא לעבור על עבירה חמורה גלוי עריות, וע׳ בפי׳ מהרז״ו וחי׳ הרד״ל, וכן בפי׳ ב״ר כי״א וכי״ט מל״א מפרש מה׳ אדם הראשון על מצוה קלה עבר ונטרד שאין הן האמור (אמור) כאן אלא אדם כד״א הן האדם, ופי׳ זר בפי׳ ב״ר, והגי׳ שם בדפ״ר הן אדני אמר היכא (נראה שצ״ל הינא) כלומר מצוה אחד (אחת) נצטוה אדם הראשון ועל שעבר עליה נטרד וכו׳, וכונתו שהן הוא אחת שכן בל״י קורין לאחת הינא (סנהדרין ע״ו ב׳), ובדרך זה פירושו בכל המאמר בסמוך, והגי׳ מהן האדם היא גם בלק״ט, ושם קישר מאמר זה עם סיום המאמר שלפניו וימצא אותי טמא ולא עוד הן אדוני אמר לה מתיירא אני מהן האדם, אם אדם על מצוה קלה עבר ונטרד מתוך גן עדן זו שהיא

על ששכב עם בלהה ניטלה בכורתו ונתנה לי, אשמע לך ואדחה מן בכורתי, ד"א הן אדני מתירא אני מאדני, אמרה אהרגנו, אמ' לה לא [דיי] שאימנה באיסרטיון שלנואפים אלא שאמנה מאיסרטיון שלרצחנין אתמהא, ואם הדבר [הזה] תרצי, הן אדני היידי ליה קומיך, אמ' ר' יצחק חלב עזים שחורות

2 ע' מכילתא בשלח, פתיחה (כ"ד ב'), מכילתא דרשב"י לד 39, ויקרא רבה פ"ב סי' י' וסדר אליהו רבא פכ"ד (פכ"ו): 3 ע' תנחומא וישב סי' ח':

1 על — בלהה] על ידי שכתוב (שכת' ות, שהוא כת' א1) בו וילך ראובן וישכב את בלהה (בלהה פלגש א1, בלהה פילגש אביו א2, בלהה וגו' ו) דוחאכת, על ידי שכ' בו וילך ראובן וגומ' פ, על ידי שכת' וילך ראובן ג, על ידי שכתי' וילך י1 | נטלה פא1כי, נבטלה ו, ניטלה ממנו את ח | ונתנה] פוא1גכי, וניתנה דחא2ת | לי] פאגכשי, ליך דות | ואדחה] וארד י | מבכורתי דוחאגתי, ממחיצתי בכורתי פ, ממחיצתי גבורתי כ | ד"א ל' י | אדני] פואגכת, אדוני דעי | מתירא פא1תעי | 2 מאדני] פא2גכ, מאדוני דו0א1תעי | אמרה] ע, אמרה לו דפואגכתי | אהרגנו] אהרגהו ע, הורגתו אני דפואגתי, הורגתהו אני כ | לה ל' ואי1ג | * דיי ל0דואגתע] די פכ, די לי י, ל' ל | שאימנה] שאמנה דפואכתעי, ל' ג | באסרטיון ע, באסרטיין פכ, באסרטין ד, באיסטרטיין א1, באיסטרטין א2י, באסטרטין ת, מאסרטיין ו, מן איסרטיין ג | נואפין פע, נאפים ו, מנאפים ת | שאמנה מאיסרטיון] שאמנה באסרטיין (באסרטיון ע) פכע, שאמנה באסטרטיין (באיסטרטין א2י) אי, מאסרטיין ו, מאיסטריין ג, באסרטין ד, באסטרטגין ת | 3 רצחנין] פא2, רצחנים ד, רוצחנין א1י, רוצחנים גכש, רוצחין ע, רוצחים ות | אתמהא] וג, ל' דפאכתי | * הדבר הזה ל0דוגת] את הדבר הזה י, דבר זה פכא1א02, הדבר ל | תרצי] את מבקשת דפו0גכתשי, אתה מבקשת א1א02, מבקשת ו | אדני] פואגכ, אדוני דתי | היידי — קומיך] דיידי.. קומיך ו, הא דא קמיך ש, הילדה קומיך (קמך א, לקומיך י) אגי1, היידי ליה קמך ישכוב עימיך פכ, הידי לדקמך פי' (לדקמיך פי"ר ת) לכי למותר לך (ליך ת) דהיינו בעליך דת | ייצחק ג | חלב] אמר לה ~ ש, א"ל ~ י | דעזים ו, חטים ג |

מצוה חמורה שהיא גילוי עריות על אחת כמה וכמה, ובשכל טוב שם הן וכו' מתיירא אני מן (וצ"ל מהן) האדם הראשון עבר על מצוה קלה ונטרד מגן עדן זו היא עבירה חמורה על אחת כמה וכמה, ובמה"ג שם הועתק ד"א וימאן אמ' לה מתיירא אני מה אדם הראשון מצוה קלה עבר עליה וכו' זו שהיא עבירה חמורה על אחת כמה וכמה, ובמדרש אגדה הובא אמר לה מתירא אני מאדם הראשון ומה אם על מצוה קלה שעבר נטרד מתוך גן עדן זו שהיא עבירה חמורה שהיא גילוי עריות על אחת כמה וכמה: 1 על ששכב עם בלהה וכו'. כן הגי' בכי"ל, ובשאר הספרים הגי' על ידי שכת' בו וילך ראובן וכו' עח"נ, ונראה שגי' כי"ל נכונה היא, כי לא נטלה בכורת ראובן ממנו מפני שכתוב בו וילך ראובן וכו' אלא מפני ששכב עם בלהה וכדכתיב (דה"א ה' א') ובני ראובן בכור ישראל וגו' ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף וגו' וע' לעיל צד 969, והסופרים לא רצו לכתוב שראובן שכב עם בלהה ממש מפני שכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה (שבת נ"ה ב', וע' לקמן פצ"ח סי' ד' בגי' הדפוסי' ובנוסחת השיטה חדשה שם) כינו ועקמו על ידי שכת' בו וילך וכו', וגי' זו כבר היתה לפני במה"ג שם שמביא ד"א וימאן אמ' לה מתיירא אני מאבא שבארץ כנען ראובן על ידי שכת' בו וילך וכו' פילגש אביו נתבטלה בכורתו וניתנה לי היך אשמע ליך ואדחה מבכורתי, ולפי הדרשה בשבת שם שראובן בלבל מצעו של אביו כינה בלק"ט ראובן אחי על שבלבל מצעת של שפחת אמי ניטלה בכורתו וניתנה וכו' מבכורתי, ואחריו בשכל טוב צד 243 מתיירא אני מאבי מורי שבארץ כנען ראובן בלבל מצעו ניטלית בכורתו ואני אם אישמע לך וכו', ובמדרש אגדה קיטע ד"א מתיירא אני מאבא שבארץ כנען, ובפי' ב"ר בדפ"ר מפרש דבר אחר הן אדני אחת שעשה ראובן כנגד אבא נענש ואני אם אשמע לך ארד מבכורתי, ולפי הדרש כאן נטלה בכורת ראובן ממנו עוד קודם מכירת יוסף ולא בשעת צוואת אביו וכן משמע לעיל צד 990 ובברכות ז' ב', וע' בפסי"ר פ"ג (י' ב') ובנזה"ק: מתיירא אני מאדני. פוטיפר, אמרה לו אשת אדניו אהרוג אותו, אמ' לה לא דיי שאימנה בחבורה של נואפים אלא שאמנה גם בכת של רצחנים המסיתים לרצח, ואם רצונך בתשמיש, הן אדני היידי ליה קומיך, הנה בעליך ואדוני לפניך, וכמו שאמר ר' יצחק שאין חילוק בין חלב מעז שחורה לחלב מעז לבנה, וכן אין חילוק בין שכיבתי לשכיבת בעליך, ופי' זה נוסף בפנים הספר בכי"פ וכי"כ ע' בח"נ, ובפי' ב"ר כ"י מל"א מפרש חלב עזים שחורות וחלב עזים לבנות אחד הוא טעם אחד לשניהם אף כאן בעילת אדם כעור ובעילת אדם יפה אחד הוא (ובכי"ט נוסף טעם אחד לשניהם), והמאמר הועתק בערוך ע' אסרטיון, והגי' שם באסרטיון ופי' חבורה לפי הענין, ונוסחאות באיסטרטיין, באסטרטין נכונות יותר, כי המלה מל"י[1], וע' קידושין ע"ו א' במשנה באסטרטיא של מלך, ובגמ' שם ע"ב אמר רב יהודה אמר שמואל בחיילות של בית דוד, אכן גם בירוש' תעניות פ"ד ס"ח ד' הגי' באיסרטיא בלי טי"ת, וח"נ רצחנין ורוצחנין כמו לעיל צד 219, וסגנון הלשון היידי ליה כמו לעיל צד 939 וע' במ"י שם, ובפי' ב"ר גורס ומפרש אמרה לו אני הורגו לבעלי אמר לה לא דייני להיות מן אסטרטיין של נואפים כלומר מכת של נואפים אלא מאסטרטיין של רוצחנים שתהרגהו ע"י איני רוצה להיו' מכת נואפין ורוצחנין ואם הדבר הזה את מבקשת הן אדני שכב[י] עמו הא דא קמיך הנה הוא לפניך אמר לה חלב עזים שחורות וחלב עזים לבנות חלב אחד הוא כלומר כמו כן יש טעם לחלב של עז הלבנה כמו השחורה כלומר שכיבה שלו ושלי אחת הן, וקשה קצת שבפירוש אחד דורש הן אדני מתיירא אני מאדני וגם הנה אדני לפניך לתשמיש, ונראה שמן ואם הדבר הזה תרצי הוא דרש אחר (בלי סימן ד"א לפי הגי' שלפנינו, וע' במ"י לעיל צד 822) וכן מבואר בלק"ט ד"א הן ארוני אמר לה מתיירא וכו' אמרה לו אני הורגו אמר לה לא דיי שאמנה מכת הנואפים אלא שאמנה מכת הרוצחים ד"א הן אדוני אמר לה מה את מבקשת תשמיש וכו' וכן הוא במה"ג שם ד"א וימאן אמ' לה מתיירא וכו' אמ' לו אני הורגתו אמ' לה לא דיי שאמנה מן המנאפין אלא וכו' ד"א אם הדבר הזה את מבקשת (כ"ה בכי"מ שם, ותקון המו"ל עפ"י כי"ק קלקול הוא) הן אדני הא דיליה קמיך אמ' ר' יצחק אמ' לה חלב עזין וכו' כולן חלב אחד, וגם בשכל טוב חילק דרש זה לשנים ובצד

[1]) στρατιά, Kriegsheer.

וחלב עזים לבנות אחד הוא, ד"א אני מתיירא מן הקב"ה, אמרה לו ואיננו, אמ' [לה] גדול י"י ומהולל מאד (תהלים מח ב), אמ' ר' אבין הכניסתהו מחדר לחדר ומקיטון לקיטון עד שהעמידתהו לפני מיטתה, והיתה עבודה זרה חקוקה למעלה ממנה ונטלה סדין וכסתה פניה, אמ' לה יתהון אפייא כסית, מי שכת' בו עיני י"י המה משוטטות בכל הארץ (זכריה ד י), על אחת כמה וכמה:

1 חלב ג | דעזים ו | אחד הוא] חלב אחד הוא אגש, כולו חלב אחד הוא ו, טעם אחד להם י, אחד הוא אף כאן אין הפרש בין שכיבתי לשכיבתו (שכיבתו לשכיבתי כ) פב | ד"א] ~ הן אדוני (אדני וא^{2}כש) דפוחאגכתשי | מתיירא (מתירא א^{1}תי) אני דוחא^{1}גתשי, אמ' מתיירא אני א^{2}, אמ' לה מתירא (מתיירא כ) אני פכ | מן הקב"ה] מן י"י ח, מי"י דפואגכתשי | לו] ל' א^{2} (והושלם בין השורות) ג | ואינינו א^{2}גכ, איננו י, איננו גדול ש | *לה ל^{0}דפחאגכתי] ל' לו | כי גדול א^{1} | י"י] אדני א^{2} | 2 אבין] אגכ, אבון דפות, אייבון ח | הכניסתו חגי, הכניסה אותו דפואכת | מחדר] מביתו לחדר ומחדר ח | אל חדר כ | מקיטון פא^{2}ג | שהעמידה אותו דפואגכי, שהעמידה ח, שהכניסה אותו ת | 3 לפני מיטתה] ו, לפני מטתה פחאגכי, על מטתה ד, למטתה ת | והיה ג | עבודה זרה] ג, ע"ז פאבי, ע"ז (עבודה זרה ו) שלה דוחת | חקוקה ל' י | ממנה] וג, הימנה דתי, ממטתה חכ, למטתה פ, ל' א | נטלה סדין ח, הלכה י | *וכסתה פניה דפוחאגכת] וכסתהו ל, וכסתו י | יתהון אפייא] יתהון אפייה ו, .. אפיא ח, יתן אפיא גכש, ייתן לה אפיא א^{1}, הדין אפיא א^{2}, זהן (?) אפיא פ, הלין אפיא י, יאות הדין אפה (אפא ת) דת | 4 כסיתה א^{1}, כסיית י, כסות פו | *מי דוחא^{2}גתי] מה לא^{1}, אותו פכש | שכת'] פוגת, שבתו' דחא^{2}כש, שכתי' י^{1}, שכתב א^{1} | עיני — המה] עיני י"י א^{2}י, המה עיני י"י [המה א^{01}] א^{1}, כי י"י עיניו ו, עיניו פכ | משוטטים ח | בכל הארץ] בו י, ל' גש | על אחת וגו' ו, לא כסית פכ, מי כסית ש |

239 הוא מביא אמרה לו אהרוג אותך (וצ"ל אותו) אמר לה לא די שאמנה עם כת נואפים כ"ש שאמנה עם כת רוצחנין, ובצד 243 ד"א הן אדני אמר לה אין את(ה) מבקשת אלא תשמיש וכו', והאגדה שאשת פוטיפר רצתה להרוג את בעלה ויוסף לא שמע אליה נרמזה במכילתא שם לא תרצח לא רצח (יוסף) לפוטיפר, וביותר ביאור במכילתא דרשב"י שם וביוסף כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים אמר לה לא דיי שאמנה עם המנאפים אלא עם הרצחנין (וכנראה היא הוספת ביאור מב"ר מהמלקט בעל מה"ג), ובסא"ר שם לא תרצח קיימו יוסף שלא שמע לאשת רבו והרג את פוטיפר וע"ע בויק"ר שם, וגם אפרם הסורי ידע אגדה זו והשתמש בה וכן סופרים ערביים, ע' שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע אים ערצעהלינדען טייל דעס קורנס צד 38, ובצוואות י"ב שבטים, צוואת יוסף סי' ה', מסופר ג"כ שאשת המצרי אמרה ליוסף, אם אינך רוצה לזנות עם אשת איש אהרוג את בעלי ואשא אותך, והדרש שיוסף רמז לאשת פוטיפר על שכיבת בעלה נמצא גם בתנחומא שם ויאמר אל אשת אדוניו הן אדוני אמר לה הרי בעליך לפניך לפי שכל בני אדם שוין הן, וע' גם יוסיפוס, קדמוניות ספר ב' פ"ד סי' ד', ובפסחים קי"א ב' אמרו שאין כל אצבעות שוות ע"ש: 1 ואיננו וכו'. הקב"ה איננו כאן, ובפי' ב"ר גורס איננו גדול, ורומז לפסוק ט' איננו גדול בבית הזה וגו', ואמר לה יוסף גדול י"י וכו' (ובכי"א גורס כי גדול י"י ופסוק זה הוא בתהלים צ"ו ד'), וא"ר אבין הכניסה אותו מחדר לחדר ומחדר המשכב לחדר המשכב עד וכו' ואמ' לה אם אותם הפנים של ע"ז כסית כדי שלא תראה ואת מתייראה מפניה, על אחת כמה וכמה שאני מתיירא מפני י"י שאי אפשר לכסות עיניו, ובכי"פ וכי"כ הגי' מי שכת' (שכתו') בו וכו' לא כסית, וגי' זו נכונה יותר, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש דבר אחר הן אדני מתיירא אני מי"י אחד (ורמז להן שהוא אחד ע' לעיל צד 1066 אות 5) אמרה לו איננו גדול אין הקב"ה כאן שנקרא גדול, מקיטון מחדר לחדר בירושלמי, אמ' לה יתן אפיא כסית אותן פנים כסית אבל אותו שכתוב בו עיני י"י המה משוטטות מי כסית ולפניו הכל גלוי ואין להסתר מפניו, ובכי"ל הגי' ואיננו א' גדול, וביני שיטי נכתב בדיו דיהה ובכתב הספר אמ' לה, וקיטון ל"י הוא[1], והסגנון יתהון אפייא (ובדפוסי' וכי"ת יאות הדין אפה, אפא) כמו לעיל צד 23 הדין וכו' יתהון לא הניין לי, ובכי"ל וכי"א א' וב' וכי"ג וכי"ת ובדפ"ר וד"ו ובילקוט ובפי' ב"ר בדפ"ר הגי' עיני י"י וכו' משוטטות, ורק בכי"ח הגי' משוטטים וכ"ה במקרא בזכריה שם משוטטים, (וגם במכילתא בא פתיחה (א' ב') הובא הנוסחא משוטטות, וע' גם תנחומא מ"ב וישב סי' י"ז) ובכי"ו הגי' כי י"י עיניו משוטטות וכו', ובכי"פ וכי"כ עיניו משוטטות וכו', ופסוק זה הוא בדה"ב ט"ז ט' כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ (וע' בסנהדרין ל"ח סוף ע"א וברש"י שם), אולם גם בלק"ט ושכל טוב ובמה"ג הובא המקרא בזכריה, והלשון בלק"ט איננו גדול וכו' אמר לה יוסף הן אדוני מתיירא אני מאדון העולם אמרה לו איננו רואה אותך אמר לה גדול וכו' א"ר אבין הכניסה אותו לחדרי חדרים עד שהעמידה אותו לפני מטתה והיתה לה וכו' למעלה ממטתה נטלה סדין וכסתה את פניה אמר לה פני זאת את יכולה לכסות אבל פני צור עולמים כתוב עיני ה' המה משוטטות (ובכי"פ שם משוטטים) וכו', ובשכל טוב צד 243 ד"א הן אדוני מתיירא אני מאדוני כלומר מה' אחד אמרה לו ואיננו אמר לה גדול וכו', ומאמר ר' אבין הועתק שם צד 239 אמר ר' אבין הכניסתו לחדרי חדרים עד שהעמידתו לפני מטתה והיתה לה ע"ז חקוקה ע"ג מטתה נטלה סדין וכסתה פניה אמרה יכול[ה] אני לכסות פניה ומי יודיע אמר לה פני ע"ז זו יכולה את לכסות פניה אבל פני צור עולמים אי את(ה) יכול[ה] לכסות שנאמר עיני ה' המה משוטטות וכו', לכך כתיב וחטאתי לאלהים, ומשמע שמפרש שדברי ר' אבין הם מאמר בפני עצמו ואינו מוסב אדלעיל, וכ"ה במה"ג עמ' 584 ד"א הן אדני אמ' לה מתיירא אני מהקב"ה אמרה לו ואיזת הוא אמ' לה גדול וכו' ד"א וימאן אמר ר' אחא מלמ' שהכניסה אותו לתוך החדר שלה עד שהעמידה אותו לפני מטתה והיתה ע"ז שלה חקוקה למעלה ממנה נטלה סדין וכסת פניה אמ' לה את כסית אפיא אלין שכת' בהן עינים להם ולא יראו הקב"ה שכת' בו עיני ה' המה משוטטים וכו' על אחת כמה וכמה, ובפי' ב"ר כ"י מל"א הובא הדרש שלפנינו לפני הפי' על חלב עזים שחורות (שהעתקתי בעמ' הקודם), והגי' שם ד"א הן אדוני מתירא אני מי"י אמרה לו איננו אמ' לה גדול וכו', והאגדה שאשת פוטיפר העמידה את יוסף לפני מטתה והוא השיב לה בין טענותיו שירא מן הקב"ה שרואה את הכל כבר נמצאה בספרו של פילון

[1]) κοιτών, Schlafzimmer, Zimmer.

ט) איננו גדול וגו' [וחטאתי לאלהים] ר' חונה בש' ר' אידי שבק קרייה כלום, לאלהים לא אלהים, איני עושה הדבר הרע הזה:

י) ויהי כדברה אל יוסף וגו' ר' יורן בש' ר' בנימן בר לוי בני רחל ניסן שוה וגדולתן ו שוה, ניסן שוה, ויהי כדברה אל יוסף [יום יום, ויהי באמרם אליו יום ויום (אסתר ג ד), ולא שמע אליה, ולא שמע אליהם (שם שם)], גדולתן שוה, ויסר פרעה את טבעתו וגו' (בראשית מא מב), וכת' ויסר המלך את טבעתו [אשר העביר מהמן] ויתנה למרדכי (אסתר ח ב),

1 ילקוט שם, ויקרא רבה פכ"ג סי' י"א, מדרש רות פ"ו ד', תנחומא וישב סי' ט', סדר אליהו רבה פכ"ד (פכ"ו): 2 ילק' שם, מדרש אסתר ג' ד' (פ"ז סי' ז'), מדרש אבא גוריין פ"ג (י"א ב'), אגדת אסתר פ"ם ג':

1 * איננו — לאלהים ל[0]] איננו.. וגו' ל, איננו גדול בבית הזה וגו' ן, איננו (אינינו כ) גדול.. הזה ממני פאנבי, ל' דת | רב פ | חונה] ן, חונא ג, הונא דפאכת | רב א[1] | אידי] פוא[2]גכ, אמי דת, ביבי א'א[02] | שבק] פוגב, לא שבק דתי, לא שביק א | קרייה] ן, קריא דפאגכתי | כלום] פוא[2]גבי[1], כוליה ודרש וחטאתי ל[0], כלום וחטאתי א[1], כלום חטאתי לי"י (לאדני ת) אין כתיב (כת' ת) כאן אלא דת | 2 לא אלהים] ד[1]א[2], לא לאלהים וגי, לאלהים פב | אני י | הדבר — הזה] גש, את הדבר.. הזה דות, את הדבר הזה אי, דבר זה פב | 3 ויהי — יוסף ל' פגב | וגו'] ן, יום יום דחאתי, ל' פגב | בנימן בר לוי] ן, בנימן חגב, בנימין דפאת | בניה של דוחאגתי, בנה של כ | נסן ח | שוה] שווה ן, ל' א[2] | 4 שווה ן | ניסן שוה ל' ח (ניסן — גדולתן שוה ל' כ) | שנא' ויהי חא[1]א[02] | * יום — אליהם ד] יום.. כאמרם.. יום יום (ויום ת) .. אליהם ד[1]ת, יום יום ונאמ' ויהי כאמרם.. ויום לא.. ונאמ' ולא.. אליהם ח, ויהי באמרם (כאמרם ן[0]) .. יום יום (ויום ן[0]) ולא.. ולא.. אליהם ן, יום יום ולא שמע אליה וכת' במרדכי ויהי כאמרם אליו יום יום ולא שמע אליהם ל[0], יום יום (ויום א[2]) ויהי כאומרם (כאמרם א[2]) .. יום (ויום א[2]) אי, יום יום מרדכי ויהי כאמרם.. ויום פ, וגו' ל | 5 גדולתם ן, וגדולתן פא, וגדולן ו[1] | * שוה דפא[2]תי] שווה ן, שוה דכ' ל[0], שוה שני' חא[1], ל' ל | וגו' וכת'] וגו' ן, מעל ידו א[2], מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף ונאמ' ח, מעל ידו וישם רביד הזהב על צוארו וכתי' במרדכי א[1], ל' דפבתי | 6 * אשר — מהמן וח] מעל ידו א[1], ל' לדפא[2]גבי | ויתנה למרדכי] ח, ויתן אותה על יד יוסף ~ דת, ל' פואגבי |

דע יוסיפו ט' (צד 49) ומרומז בקרא וחטאתי לאלהים, ובמאמרו של ר' אבין השתמשו גם סופרים ערביים, ע' שפירא בספרו הנ"ל צד 39: 1 שבק קרייה כלום. בתמיה, כלום הניח המקרא דבר שלא אמרו (בלי מלת לאלהים) ולמה כתיב לאלהים ודורש נוטריקון לא אלהים, בשבועה איני עושה וכו', ואלהים לשון שבועה הוא ע' חולין נ"ד א' וש"מ, וסגנון הלשון שבק קרייה כלום דומה לשאלה בספרא אחרי פי"ג ט' וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו, ואולי הדרש נאמר בתחילה בהמשך ענין אחר ולבטל דעת מי שאומר שהמקרא חסר, וע' ביפ"ת לויק"ר שם (וע' לעיל צד 583 מן אתרה לית היא חסירה) אכן גם בתנחומא מ"ב וישב סי' י"ז נמצא לא חסר המקרא כלום, ובדפוסי' כאן הגי' לא שבק קריא כלום והיא בניחותא, ונוסף עוד חטאתי לי"י אין כתיב כאן וכו' וכ"ה בכי"ת, ושם הגי' חטאתי לאדני אין כת' וכו', וכן הגיה הידי משה בוי"ר שם ומפרש הואיל וברישא דקרא כתיב הן אדני וכו' א"כ גם בסיפא דקרא הי' צ"ל וחטאתי לאדני זה פוטיפר וכו', וכל זה היא הוספה שלא נמצאה בשום כ"י (ועפ"י הוספה זו טעה המ"כ לפרש לא שבק קריא כלום לא היה חסר המקרא כלום אם אמר וחטאתי לה'), ובכי"ל הוגה בין השורות מסופר אחר שבק קרייה כוליה ודרש וחטאתי לאלהים וכו', והגהה זו היא עפ"י פי' ב"ר הניח כל הפסוק כולו ודרוש סופו וחטאתי לאלהים כלומר בשבועת אלהים איני עושה הדבר הרע הזה, והגי' לא אלהים היא גם בדפ"ר ובכי"א ב', ובד"ו ובכי"א א' ובכי"ת הגי' לאלהים ועח"ג, וגי' כי"פ וכי"כ אלא לאלהים קשה לפרש, ונראה שלפי גי' זו הכונה שיוסף לא חטא אלא מפני יראת אלהים, וכן גי' הילקוט לא לאלהים אני עושה וכו' יש לפרש כן, ופי' זה נמצא במה"ג עמ' 586 וחטאתי לאלהים מגיד הכת' שלא נמנע ממנה לא מפני יראה וכו' אלא לקדש את השם ב"ה, וע"ע שם עמ' 584, אמנם גם בוי"ר ובמדרש רות שם הובא המאמר על הדרש שיוסף נשבע שלא לחטוא, והלשון בוי"ר שם א"ר יוסי שלשה הן שתקף יצרן עליהם ונשבעו לו וכו' יוסף מנין שנאמר ואיך אעשה הרעה הגדולה רב הונא בשם ר' אידי אמר כלום המקרא חסר וחטאתי לי"י אין כתיב כאן אלא לאלהים נשבע ליצרו ואמר לאלהים אני חוטא ואיני עושה הרעה הגדולה, ובסגנון יותר רחב במדרש רות שם א"ר יוסי שלשה וכו' ר' חוניא בשם ר' אידי כלום קריא חסר וכו' אלא וחטאתי לאלהים אם חטאתי אני עושה לאלהים ולא אלהים עושה הרעה הגדולה הזאת, והמפרשים שם נתלבטו בפי' המאמר והגיהו כרצונם, ונראה שיש להוסיף רק מלת איני (ולא אלהים איני עושה וכו') ובתחלה מפרש וחטאתי לאלהים אם אני חוטא אני עושה נגד רצונו (וזה מתאים עם הלשון בויק"ר לאלהים אני חוטא) ואח"כ הוא אומר שנשבע לא אלהים איני עושה וכו' וכהגי' כאן לא אלהים (וזה מתאים עם הלשון בוי"ר ואיני עושה וכו', וע' בלק"ט לרות שם צד 35 וצד 51), ובמאמר סתמי בתנחומא שם איננו גדול וכו' וחטאתי לאלהים נשבע אני לאלהים שאיני עושה הרעה הגדולה הזאת, וכן בסא"ר שם צד 131 לא תנאף קיימו יוסף שנאמר ואיך אעשה וכו' וחטאתי לאלהים מה ת"ל לאלהים מלמד שנשבע לו ליצרו ואמר לו האלהים איני עושה את הדבר הזה: 3 בני רחל וכו'. יוסף ומרדכי איש ימיני הבאים מרחל נסיונן שוה, שנתנסו בדרך ובלשון אחד, וגדולתן אח"ז ג"כ שוה וכמו שמפרש והולך, והשתמשו כאן בכונה מיוחדת בתיבת נס במובן נסיון, ומתבאר עפ"י הדרש לעיל צד 584 והאלהים נסה את אברהם וגו' נתת ליריאיך נס להתנוסס וגו' ניסיון אחר ניסיון גידלון אחר גידלון בשביל לנסותם בעולם בשביל לגדלן בעולם כנס שלספינה וכו' (וגי' הילקוט כאן בדפ"ר וגדולן שוה, וע' בח"נ לעיל שם), ורבו הנוסחאות בזה המאמר, כי הסופרים שינו את המקראות והוסיפו כפי העולה על רוחם (וגם בכי"ל הוא משובש והגהתי עפ"י שאר הספרים והגהה בכי"ל שנכתבה מסופר אחר בין השורות, והפסקא ולא שמע אליה ולא שמע אליהם היתה גם לפני פי' ב"ר שמפרש ולא שמע אליה ביוסף ולא שמע אליהם במרדכי), ובמקרא כתוב

וילבש אתו בגדי שש וישם רביד הזהב על צוארו (בראש׳ שם שם), ומרדכי יצא מלפני המלך [כלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב וגומ׳] (אסתר ח טו), וירכב אותו במרכבת המשנה (בראש׳ מא מג), והרכיבוהו על הסוס ברחוב העיר (אסתר ו ט), ויקראו לפניו אברך 55d (בראש׳ שם שם), ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש (אסתר ו יא):

ולא שמע אליה [לשכב אצלה בעולם הזה] שלא יהיה עמה בגיהינם [לעולם הבא], ד״א ולא שמע אליה לשכב אצלה אפילו שכיבה בלא תשמיש: מטרונה שאלה את ר׳ יוסי איפשר

5 ילקוט שם, יומא ל״ה ב׳, סוטה ג׳ ב׳, ע״ז ה׳ א׳, תנחומא וישב סי׳ ח׳, במדבר רבה פי״ד סי׳ ו׳: 6 ילק׳ שם:

1 וילבש — על צוארו] וילבש אותו.. שש ונתון הלבוש והסוס וגו׳ ויקח המן וגו׳ וישם רביד.. צוארו ד׳, וילבש אותו.. שש ונתון הלבוש והסוס וישם.. צוארו ת׳, וילבש אותו.. שש וילבש את מרדכי וישם.. הזהב י׳, וישם רביד הזהב וילבש אותו בגדי שש ונתון הלבוש והסוס ן׳, וישם רביד הזהב על צוארו חכ׳, וישם רביד הזהב פא^{2}ג׳, ל׳ א^{1} | * ומרדכי — וגומ׳ ל^{0}] ומרדכי יצא מלפני המלך וגו׳ ל׳, ומרדכי.. המלך פא^{2}גכי, וכתיב ומרדכי.. המלך א^{1}, ותשם אסתר את מרדכי על בית המן וילבש אותו בגדי שש ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ח׳, ותשם אסתר.. בית המן דת׳, ל׳ ן | 2 ** וירכב אותו] ל׳ ל | 3 המשנה] פא^{2}גכי, ~ אשר לו דחא^{1}ת׳, וגו׳ ן | והרכיבוהו] פא^{2}כת׳, וירכיבהו דוגי׳, ונאמ׳ והרכיבוהו ח׳, ובמרדכי כתיב והרכיבוהו א^{1} | ברחוב העיר ל׳ פוא^{2}גכי | ויקרא חגי׳, ביוסף כתיב ויקראו א^{1} | 4 ויקרא] י׳, ויקראו דות׳, וקראו פא^{2}, ונאמ׳ וקראו ח׳, ובמרדכי כתיב וקראו א^{1}, ויאמרו ג׳ | לפניו ל׳ ג | יעשה לאיש] פא^{2}גכי, ~ אשר המלך חפץ ביקרו חא^{1}ת׳, ל׳ דו | 5 * לשכב — הזה דפחא^{2}גכי] לשכב אצלה לשכב אצלה בעולם הזה א^{1}, לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעוה״ז ת׳, לשכב וגו׳ ולא שמע אליה לשכב אצלה בעולם הזה ן׳, וגו׳ ל | שלא יהא ת׳, ולהיות חא^{1}כ׳, להיות פא^{2}גי | * בגיהינם — הבא] בגהינם (בגהנם פ) לעולם הבא פכ׳, בתוך גהינם לעולם הבא וחג׳, בגיהנם לעתיד לבוא (לבא ת) דת׳, בעוה״ב בגהינם א׳, לעתיד לבא י׳, בגיהינם ל | 6 ** אליה] ל׳ ל (והושלם בין השורות) | לשכב אצלה] ח׳, וגו׳ ן׳, ל׳ דפאגכת | אפילו ל׳ כ | בשכיבה דוחג׳, לשכיבה פא^{2}כת׳, לשכב עמה א^{1} | בלא תשמיש] אפילו בתשמיש ד^{1} | מטרונא חי׳, מטרונה אחת אכ | לר׳ י | איפשר] כי׳, אפשר פע׳, אמרה אפשר א^{2}ג׳, אמרה לו אפשר (איפשר חא^{1}) דוחא^{1}ת |

ויהי באמרם וכו׳ והקרי כאמרם, ובאסתר ו׳ ט׳ כתיב והרכיבוהו על הסוס, וגי׳ הדפוסים וכ״י שציינתי וירכיבהו על הסוס הוא ערוב פסוקים מן שם י״א וירכיבהו ברחוב העיר, וכן נשתבש בדפ״ר וד״ו וכי״ו וכי״ת ויקראו לפניו ככה, ולהנוסחא וקראו לפניו נרמז לשם ט׳ וקראו לפניו ככה וגו׳, ובלק״ט הועתק ויהי כדברה אל יוסף יום יום אמר רב יודן בש״ר יהושע בן לוי בניה של רחל נסן שוה וגדולתן שוה נסן שוה ויהי וכו׳ יום יום וכתיב ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליה ולא שמע אליהם גדולתן שוה ויסר וכו׳ טבעתו וכתיב ויסר וכו׳ טבעתו וילבש אותו בגדי שש וכתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו׳ ותכריך בוץ וארגמן הוא שש הוא בוץ וירכב אותו במרכבת המשנה וכתיב וירכיבהו ברחוב העיר ויקראו וכו׳ וכתיב וקראו לפניו, ובשכל טוב צד 243 ויהי כדברה אל יוסף יום יום ובמרדכי כתיב ויהי באמרם אליו יום יום וגדולתן שוה דכתיב ביוסף ויסר את טבעתו מעל ידו ובמרדכי כתיב ויסר וכו׳ טבעתו ביוסף כתיב וילבש אותו בגדי שש ובמרדכי כתיב ותנתן הלבוש והסוס ביוסף כתיב ויקרא וכו׳ במרדכי כתיב ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש, ובמה״ג עמ׳ 586 הגי׳ ויהי כדברה וכו׳ יום יום ר׳ יודן בשם ר׳ לוי אומ׳ בניה שלרחל נסיונן שוה וגדולתן שוה כת׳ הכא ויהי וכו׳ יום יום ולהלן ויהי כאמרם אליו יום ויום כאן ויסר וכו׳ טבעתו ולהלן ויסר וכו׳ טבעתו כאן וילבש אותו בגדי שש ולהלן ונתון הלבוש והסוס כאן וירכב אתו וכו׳ ולהלן וירכיבהו על הסוס כאן ויקרא לפניו אברך ולהלן ויקרא וכו׳ יעשה לאיש, ונוסחא זו מתאימה עם הנוסחא שהיתה לפני בעל אגדת אסתר שם שסידר המאמר על הפסוק ויסר המלך את טבעתו, ושינה לפי הענין, ובמדרש אסתר שם נסדר המאמר על הפסוק ויהי באמרם אליו יום ויום ר׳ יוחנן בשם ר׳ בנימן ב״ר לוי (כ״ה בדפ״ר שם, ובד״ו בנימן ברבי לוי) בניה של רחל נסן שוה וכו׳ הה״ד ויהי כדברה אל יוסף יום ויום (כ״ה בדפ״ר וד״ו שם) וכאן כתיב ויהי כאמרם וכו׳ ויום ולא שמע אליהם ולהלן כתיב ולא שמע אליה לשכב אצלה וגדולתן שוה הה״ד ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף וילבש אותו בגדי שש וכאן כתיב ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי להלן כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך וכאן כתיב ונתון הלבוש והסוס וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, וע״ע במדרש אבא גוריון (בספרי דאגדתא הוצאת רש״ב) ד׳ י״א ב׳ ושם ד׳ כ״ה א׳ וד׳ ל״ג ב׳ וד׳ מ״ט א׳, ועוד דמיון אחד נמצא בין גדולתו של יוסף לגדולת מרדכי ומפורש הוא לקמן פפ״ח סי׳ ג׳ ע״ש, וע׳ גם תנחומא מקץ סי׳ ג׳: 5 לשכב אצלה בעולם הזה. כן השלמתי עפ״י גי׳ שאר הספרים, ודורש כפל לשון לשכב אצלה להיות עמה, שירא שיהיה בגיהנם לעה״ב, אם ישכב אצלה בעוה״ז, ובכי״ל הלשון קצר, ואפשר שהיא הגי׳ העיקרית, והסופרים הוסיפו פירוש עפ״י הברייתא ביומא שם (וע׳ בדקדוקי סופרים שם) לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא, וע׳ בסוטה ובמדבר רבה שם, ובתנחומא שם ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא בגיהנם (ובבחיי הועתק בלי תיבות לעולם הבא), והלשון ממועט גם במה״ג עמ׳ 587 לשכב אצלה להיות עמה שלא יהיה בגהנם לעתיד (וע׳ בהערות שם וצד 813), ומשמע שבדרש השני לשכב אצלה אפילו שכיבה בלא תשמיש ג״כ להיות עמה דורש וכ״ה בלק״ט לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה ליום הדין ד״א ולא שמע אליה לשכב אצלה ולהיות עמה אפילו שכיבה בלא תשמיש, אמנם בפירש״י עה״ת מרכיב שני הדרשות ואומר לשכב אצלה אפילו בלא תשמיש להיות עמה לעולם הבא, ועפ״י זה נסמך הדרש השני כאן על לשכב אצלה, והיינו על הדיוק אצלה, מדלא כתיב לשכב עמה וכמו שמבאר הרמב״ן עה״ת, או כמו שמבואר בשכל טוב צד 240 ולא שמע אליה לשמש עמה, ואפי׳ לשכב אצלה שכיבה בלא תשמיש, ואפי׳ להיות ביחוד בלא שכיבה, וע׳ באבן עזרא ובבחיי ובברטנורא, ובר״אם

יוסף בן י"ז שנה היה עומד בכל חומאו היה עושה הדבר הזה, הוציא לפניה ספר בראשית התחיל קורא מעשה ראובן ויהודה, אמ' לה אם אילו שהן גדולים וברשות אביהם לא כיסה אותם הכת' יוסף שהוא קטן וברשות עצמו כל שכן:

יא) ויהי כהיום הזה [ויבא הביתה לעשות מלאכתו] ר' יהודה א' יום ניבול לנילוס ז

4 ילקוט ר' קמ"ו, שיר השירים רבה א' א', פסיקתא רבתי פ"ו (כ"ג א'), תנחומא שם סי' ט', וע' סוטה ל"ו ב':

1 י"ז] **עשי**, שבע עשרה **דפוחאגכת** | היה ל' **פוחאגכ** | ועומד **פא[1]כ** | בכל חומאו] בכל חמאו **ת**, בכל חומו **י**, בכוחו **ד[1]**, בכל כח חומאו **א[1]**, בכל כחו **א[02]**, בכל זיאים ומנאפים **ח** | היה] **פו[0]חכ**, והיה **דא[1]תע**, ולא היה **ג'**, ל' **א[2]** | את הדבר הזה **חגשי**, דבר זה **פכע** | הוציא ר' יוסי **א[1]**, הביא **י** | לפניה] לה **ת**, ל' **פכ** | התחיל] **פוחא[2]גכי**, והתחיל **דא[1]ת** | קורא] **וחאגתי**, ~ לפניה **ד**, לה **פכ** | 2 מעשה — ויהודה] מעשה ראובן ומעשה יהודה ותמר **פאכי**, מעשה ראובן ובלהה מעשה (ומעשה **ח**) יהודה ותמר (תמר ויהודה **ת**) **דוחגת** | לה ל' **ג** | אם] מה אם **ד**, ומה אם **חת**, מה **פוכ**, ומה **אגי** | אילו] **ג**, אלו **דפחאכתי** | שהן] **פוא[1]גכת**, שהם **דחא[2]**, שהיו **י** | גדולין **ג** | אביהם] **וחאי**, אביהן **דפגת** | ולא **ג** | כיסה] **וא[1]גי**, כסה **דפחא[2]כת** | אותם] עליהם **דפוחא[2]כת**, עליהן **א[1]גי** | הכתוב **דפוחא[2]גכת**, הכתב **א[1]**, הכתי' **ו[1]** | יוסף] זה | 3 קטון **א[1]** | ** וברשות] ברשות **ל** (והוגה בין השורות) | על אחת כמה וכמה **דפחא[1]גכי**, עאכ"ו **א[2]ת**, על אחת כמה ואחת כמה **ן** | 4 הזה] ההוא **ד[1]** | * ויבא — מלאכתו **וח**] ויבוא.. מלאכתו **א[1]כ**, ויבא (ויבוא **א[2]**) הביתה **פא[2]**, ויבא וגומ' (הביתה לעשות מלאכתו **ת**) ואין איש מאנשי הבית אפשר ביתו של אותו (שלאותו **ת**) האיש משתייר בלא איש **דת**, וגו' **לג** | ר' יהודה] **פ**, ר' יהודה ור' נחמיה (נחמי' **א[1]**, נחמיא **א[2]**) ר' יהודה **דאגכת**,• ר' יודה ור' נחמיה ר' יודה **ו** | א'] **ג**, אומר **דפוחא[2]תי**, אמר **א[1]כ** | ניבול] **פחא[2]כע**, נבול **דת**, זיבול **ל[0]ד[1]וא[1]א[02]גשי[1]** | לנילוס היה] **וחאש**, נילוס היה **פגכעי**, של נילוס היה **ת**, של נילוס **ד**, שלנילוס **ד[1]** |

הועתק מב"ר שלא יהיה עמה בגיהנ' לעתיד לבא, ובשכל טוב צד 243 ולא שמע אליה לשכב אצלה בעולם הזה שלא להיות עמה לעולם הבא בגיהנם, ועפ"י אגדה זו מתורגם בתר"י א' למיהוי מתחייב עמה ביום דינא רבא לעלמא דאתי, וע' גם שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע וכו' צד 37: 1 בכל חומאו. בכל חמימותו, כאשר יצרו מתגבר עליו, והיה עושה הדבר הזה שלא לשמע אליה בתמיה, ובכי"ג ובילקוט הגי' ולא היה עושה וכו' לאמר מה שבקשה ממנו, ובפי' ב"ר מפרש אפשר יוסף בן י"ז שנה עומד על פרקו ועושה את הדבר הזה שימנע מתשמיש, ומן מטרונה עד דבר זה הועתק בערוך ע' חמא, ושאלות אחרות של מטרונה מר' יוסי ציינתי לעיל צד 773 (ויש להשלים שם השאלה שלפנינו), ובכי"ל הגי' יוסף שהוא קטן, ובשאר הספרים הגי' זה שהוא וכו', ונראה שגי' זו נכונה היא כי כן הלשון גם לעיל צד 1056 אילו גדולים וברשות אביהם הם אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו הוא, ולשאלת מטרונה היה יוסף בן י"ז שנה כאשר נתנסה באשת פוטיפר, והוא עפ"י המקרא לעיל ל"ז ב' וכן הוא לפי חשבון דימיטריוס, ע' מש"כ לקמן פפ"ט סי' ב', ולפי הדרש לעיל צד 1059 הי' יוסף שנה בבית המצרי וככר היה בן י"ח שנה (וע' בחי' הרש"ש), ועפ"י זה הובא בשכל טוב שם מטרונה שאלה את ר' יוסי אמרה לו אפשר יוסף בן י"ח שנה עומד על פירקו ולא חטא הוציא לפניה וכו' התחיל קורא מעשה ראובן ובלהה ומעשה יהודה ותמר ואמר לה ומה אלו שהן וכו' לא כיסה עליהם הכתוב זה שהוא וכו' וע' בלק"ט, ובמה"ג שם הועתק מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי בן חלפתא אמרה לו אפשר יוסף בן שבע עשרה עומד בכל חמאו[1]) היה עושה את הדבר הזה (והוסיף היאך כבש יצרו) הוציא לפניה וכו' והיה (התחיל) קורא מעשה ראובן עם בלהה ומעשה (מעשה) יהודה ותמר אמר לה ומה אלו וכו' לא כיסה עליהן הכת' זה שהוא וכו' על אחת כמה וכמה, ושם הובא ספור זה גם בנוסחא אחרת ע"ש: 4 ניבול לנילוס היה. וכן הגי' ניבול בארבעה כ"י ובערוך ע' נבל ד', ובד"ו ובכי"ת נבול, ובכי"ל הועבר קו על הנו"ן ונכתב עליה זי"ן להגיה זיבול וכ"ה בדפ"ר ובכ"י שציינתי ובפי' ב"ר ובילקוט דפ"ר (ובילק' ד"ו כבר הוגה גידול) וכנראה ניבול וזיבול שניהם לשון גנאי הם, לכנות את החג שעשו במצרים בעת גידולו של הנילוס לכבודו[2]) כן, ובע"ז י"ח ב' נמצא בברייתא אין הולכין לטרטיאות וכו' מפני שמזבלין שם זיבול לע"ז וכו' וכתבו בתוס' שם פ"ה לשון יזבלני אישי ור"ת פירש מזבלין מזבחים ולשון גנאי נקט וכן משמע בירושלמי פרק הרואה [פ"ט י"ג ב' ע"ש] ראה מקום שמזבלין שם לע"ז אומר זובח לאלהים יחרם, וכן בפי' ב"ר מפרש יום זיבול לנילוס היה יום זיבוח וקרי ליה בלשון גנאי זיבול לפי שהיו משתחוים לנהר כדכתי' לי יאורי וגו' [יחזקאל כ"ט ג', וע' תנחומא מ"ב וארא סי' ט"ז ותנחומא שם סי' ט' ולקמן פפ"ט סי' ג'], ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א יום נבול (זיבול) נילוס שהיו מזבחים ומקטרים לו, וע' גם קרויס צד 240, ואם הגי' ניבול היא העיקרית אולי השתמשו במלה זו מפני שנרמז בה לשון נבל וכנור ולשון ניוול, ובלק"ט גורס ומפרש ר' יהודה אומר יום ניבול של נילוס היה והיו הכל הולכים לראות והוא לא הלך שכן דרך נילוס מתגדל והולך המלך והשרים הולכים לשמוח בנהר והוא להם כיום איד וכו', ובשכל טוב צד 240 גורס גידול נילוס היה והלכו כו' והוא לא הלך וכו', ובמדרש אגדה יום מבול נילוס היה והלכו הכל לראותו והוא לא הלך, וע' בחי' הרש"ש, ובמה"ג עמ' 589 הועתק ואין איש מאנשי הבית ר' יהודה יום זיבוח נילוס היה והלכו הכל לראות והוא לא הלך אלא ויבא הביתה לעשות מלאכתו, ובפסיקתא רבתי שם הדרש בפתיחת ר' תנחומא בי רבי חזית איש מהיר במלאכתו זה יוסף ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו רבי יהודה אומר יום זבול נילוס היה והכל יצאו לזיבול נילוס והוא נכנס לעשות מלאכתו, ואותו הדרש הוא גם בריש שהש"ר אלא ששם נתערבו הגירסאות ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה או' יום ניבול וזבול היה יום טיאטרון היה, ובתנחומא שם הובא ור' יהודה אומר אותו היום יום זבוחו של נילוס ויצאו כולם וכו', ובדפוסי' וכי"ת הוסיפו ואין איש מאנשי הבית אפשר ביתו של אותו האיש משתייר בלא איש והוא עפ"י הגמ' בסוטה שם אפשר בית גדול וכו' לא היה בו איש תנא דבי ר' ישמעאל אותו היום יום חגם היה והיא אמרה להן חולה היא וכו', והאגדה שהמעשה היה ביום החג והיא אמרה שחולה היא כבר נמצאה בקדמוניות ליוסיפוס ספר ב' פ"ד סי' ג', וע' גם בפירש"י עה"ת, ובכל

1) חֲמָאו. 2) Νειλῷα.

היה, והלכו הכל לראות והוא בא הביתה לחשב חשבונותיו שלרבו, ר׳ נחמיה א׳ יום תייטרון היה, והלכו הכל לראות והוא בא הביתה לחשב חשבונותיו שלרבו, ר׳ שמואל בר נחמן אמ׳ לעשות מלאכתו וודיי, אלא ואין איש, בדק ולא מצא עצמו איש, דאמ׳ ר׳ שמואל נמתחה הקשת וחזרה, הה״ד ותשב באיתן קשתו וגו׳ (בראשית מט כד), ר׳ יצחק אמ׳ נתפזר זרעו ויצא דרך ציפרניו, ויפזו

3 ילקוט שם, סוטה שם, תנחומא שם: ירוש׳ הוריות פ״ב (מ״ו ד׳), לקמן פצ״ח סי׳ כ׳ בנו״י סדפוסים, מדרש שמואל פ״ה, ועי׳ סוטה שם, תנחומא שם, פדר״א פל״ט:

1 הכל] כולם ן, כול׳ י[1] | בא — שלרבו] לא הלך אלא ויבא (ויבוא כ) הביתה לעשות מלאכתו לחשב (לחשוב פחא[1]גי) חשבונותיו (השבונות פכ, חשבונו׳ י[1]) שלרבו (של רבו פחגי) פוחאגבי, לא הלך דת | ר׳] ור׳ ד | נחמיא א[2], נחמי׳ י[1] | אומר חגעי, אמר דפואכת | יום ל׳ א | תייטרון] פו[0]גב, תייטרין ח, תייטרי׳ ש, תיאטרון תע, תיאטירון ד, טירטו׳ י[1], מיטרין א[01]א[2] | 2 הכל] כולן י | * והוא — שלרבו] והוא לא הלך אלא ויבא (ויבוא כ) הביתה לעשות מלאכתו לחשוב (לחשב גבת) חשבונות (חשבונותיו ו[0]חא[0], מחשב׳ ג) של רבו (שלרבו ו[0]כת) דו[0]חא[01]גכת, והוא לא הלך אלא ויבא.. מלאכתו לעמל לחשב חשבונותיו של רבו א[2], והוא לא הלך אלא ויבא הביתה וגו׳ פ, והוא לא הלך י, וגו׳ ל | א״ר פ | אמ׳] ו[0]אגכתי, ל׳ דפ | 3 וודיי] ן, וודאי ח, ודאי דא[1]תש, ודיו פכ, ממש א[2]י, ל׳ ג | אלא] ~ מהו ת, ל׳ א[2]גי | ** ואין] ואין אין ל | בדק] וחג, ~ עצמו פאבתי, את עצמו ד | ומצא שאינו איש פכ | דאמ׳ ר׳] ד[1]הגת, דמר ר׳ ן, ד״א רבי ד, א״ר פאב | שמואל בר נחמן פוגכ, שמואל ב״נ א[1] | היינו דכתי׳ ח, הדה היא ן, הדהי ג | 4 וגו׳] ח, קשיותו דת, ל׳ פואגבי | נתפזר לו ח | ויצא לו פוחאגכ | דרך צפרניו פאגכת, דרך ציפורניו ח, בצפורני (דרך צפורני ו[0]) ידיו ן | שני׳ ויפזו דפא[2]גת, [שני׳ ו[0]א[1]ב] ויפוזו וחא׳כ |

הכ״י (חוץ מכי״ת המאוחר) ובילקוט כבר בדברי ר׳ יהודה נדרש שיוסף בא לחשב חשבונותיו של רבו, ובדפוסי׳ חסר זה הדרש בדברי ר׳ יהודה, ועל פיו מתורגם בת״א ועאל לביתא למבדק בכתבי חושבניה, וכן בתר״י א׳ ועל לביתא למבחוש בפנקסי חושבניה: 1 יום תייטרון היה. בפסי״ר שם הגי׳ ר׳ נחמיה אומר יום תיאטרון וקורקסיו (ע׳ לעיל צד 757), ובשהש״ר שם ור׳ נחמיה אומר יום טיאטרון של נילוס היה והלכו כולם לראות והוא נכנס למלאכתו לחשוב חשבונותיו של רבו, ובמה״ג שם ר׳ נחמיה אומר יום מיאטרון היה וכו׳, ובכי״ל קיטע והלכו הכל לראות וגו׳ והשלמתי עפ״י הגי׳ בדברי ר׳ יהודה והוא בא הביתה וכו׳ ועבח״נ ובערוך ע׳ תאטר הועתק ויהי כהיום הזה ר׳ נחמיה וכו׳ והלכו הכל לראות: 2 לעשות מלאכתו וודיי וכו׳. ממש, שהלך לעשות עבירה, אלא ואין איש, לא מצא עצמו איש, שלא היה בו גבורת אנשים וכמו שאמר ר׳ שמואל בר נחמן (וכהגי׳ בחמשה כ״י שציינתי, וע׳ במ״י לעיל צד 869 אות 1, והגי׳ דאמ׳ ר׳ שמואל היא גם בדפ״ר, ובד״ו נשתבש כבר ד״א רבי שמואל) שנמתחה קשתו דהיינו גידו וחזרה, ודורש ותשב וגו׳ קשתו מגזרת שוב (ובדפוסי׳ הוסיפו קשתו קשיותו), ור׳ יצחק דורש ויפזו זרועי ידיו כמו ויתפזרו זרעי וכו׳, ור׳ הונא בשם ר׳ מתנא אמר שלא מצא עצמו איש מפני שראה דמותו של אביו ונצטנן דמו וכו׳, ובפי׳ ב״ר מפרש לעשות מלאכתו ודאי לעבירה נתכוון נמתחה הקשת האבר ממקומה וחזרה, וזה הפי׳ בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א לעשות מלאכתו ודאי שלא היה יכול להעמיד עצמו ואין איש בדק עצמו ולא מצא עצמו איש (מצא איש) שלא היה יכול לעמוד שלא יגע בה (לעמוד בה) דאמר ר׳ שמואל בר נחמני נמתחה הקשת וחזרה דכתיב ותשב באיתן קשתו כלומר ותשב שב (שבה) מאותו חוזק ר׳ יצחק אמר נתפזר (אפ נתפזר) זרועו (זרעו) ויצא לו דרך צפרניו (צפורניו) שנאמר ויפוזו זרועי ידיו ויפוזו לשון (ידיו לשון) פיזור (ונראה שגירסתו היתה ואין איש בלי תיבת אלא וכמו שהוא בכי״א ב׳ וכי״ג ובילקוט, ולפי גי׳ זו הוא מפרש שאין איש הוא המשך וביאור לדרש ודאי), וקשה הנוסחא שלפנינו לעשות מלאכתו וודיי וכוונו בזה לדרש של תשמיש, כי במשמעות ודאי כמו ממש השתמשו במקום שרצו לפרש פשוטו של מקרא ולהוציא מן הדרש, ואי אפשר לפרש על דרך הפשט מלאכתו תשמיש, ובסוטה שם נאמר בשם רבי יוחנן כן ששניהם לדבר עבירה נתכוונו, ועוד הובאה פלוגתת רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש (פירש״י מלאכה) וחד אמר לעשות צרכיו (פירש״י תשמיש) נכנס, ולפי נוסחת הגמ׳ פירושו של מלאכתו ממש הוא באמת מלאכה, ובמה״ג שם הובא רב אמ׳ לבדוק בכתבי חשבונותיו ושמואל אמ׳ להזקק לאותו דבר (וכנראה הרכיב את הגמ׳ עם המדרש וטעה לחשוב שר׳ שמואל (בר נחמני) כאן הוא אחד עם שמואל בגמ׳), ובתנחומא שם איתא רבותינו חולקין בדבר יש אומרים לעשות צרכו נכנס ובקש עצמו ולא מצא דכתיב ואין איש ויש אומרים לעשות מלאכתו מלאכה שעליו מן הבית, ובשכל טוב צד 243 גורס ומפרש ויבא הביתה לעשות מלאכתו א״ר שמואל בר נחמני לעשות מלאכתו ודאי אלא מאי ואין איש בדק עצמו ולא מצא עצמו איש דאמר ר׳ שמואל בר נחמני נמתחה קשתו ושבה לקדמותה וכו׳ ר׳ יצחק אמר נתפזר וכו׳ שנאמר ויפוזו וכו׳ אל תקרי ויפוזו זרועי אלא ויפוצו זרעו ידיו (וכ״ה בפירש״י סוטה שם) ר׳ חונא בשם ר׳ מתניי אומר איקונין של אביו ראה בחלום וצנן דמו וכו׳, ובירוש׳ הוריות שם הלשון כתיב ותשב באיתן קשתו ר׳ שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחזרה א״ר אבון נתפזר זרעו ויצ׳ לו בציפרני ידיו ויפוזו זרועי ידיו רב חונה בשם רב מתנה תלה עיניו וראה איקונין של אבינו מיד היצן מידי אביר יעקב א״ר אבין אף איקונין של רחל ראה משם רועה אבן ישראל, ומן מאמר ר׳ שמואל בר נחמן עד סוף נמצא בקצת שינויים גם בכי״ו לקמן פצ״ט ובנוסחת הדפוסי׳ לקמן פצ״ח סי׳ כ׳ ע״ש, ובכי״ו שם הגי׳ ג״כ ר׳ חונא בשם ר׳ אבא איקונין שלאמו ראה וכו׳ ובנוסחת הדפוסי׳ שם רבי מנחמא בשם ר׳ אמי איקונין של אמו וכו׳ (ומשם הועתק במדרש שמואל בדרש רגלי חסידיו ישמור זה יוסף, והגי׳ שם אמר ר׳ שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וכו׳, ר׳ מנחמא בשם ר׳ אבין איקונין של אמו כו׳), ובכי״ל ובדפוסי׳ וכי״א א׳ וב׳ וכי״ג וכי״ת כאן ליתא מאמר זה ועח״נ, ובכי״ל נוסף בין השורות בכתב אחר איקונין שלאמו ראה ונצטנן דמו, וכן בגליון כי״א ב׳ גר׳ איקונין של אמו, וגי׳ זו היתה גם לפני בעל פי׳ ב״ר שמפרש (בדפ״ר) איקונין של אביו וצנן דמו ונתמעט כחו שנאמ׳ מידי אביר יעקב איקונין של אמו ראה וצנן דמו שנאמר משם רועה אבן ישראל זו אמו מי עשה כן שנצטנן מאל אביך ויעזרך אבן לשון נקבה כמו [ירמיה ב׳ כ״ז] ולאבן את ילידתני, וכן הגי׳ בפי׳ ב״ר כי״ט מל״א איקונין של אמו (ובכי״א בטעות אביו) ראה וצנן דמו דכתיב משם רועה אבן ישראל אשת ישראל כמו [שמות א׳ ט״ז] וראיתן על האבנים ופירושו

זרועי ידיו וגומ׳ (שם שם), ר׳ הונא בשם ר׳ מתנא אמ׳ איקונין שלאביו ראה ונצטנן דמו, מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל (שם שם), מי עשה כן מאל אביך ויעזרך וגו׳ (שם כה):

יב) ותתפשהו בבגדו וגו׳ [וינס ויצא החוצה] קפץ בזכות אבות, כמה דאת אמ׳ ויוצא ח אתו החוצה (בראשית טו ה): שמעון איש קיטרון א׳ בזכות עצמותיו שליוסף נקרע הים, הים ראה וינס (תהלים קיד ג), בזכות וינס ויצא החוצה:

3 ילקוט שם: 4 ילק׳ שם, ילק׳ מכירי תהלים קי״ד סי׳ י״ג, לעיל צד 1006, מכילתא בשלח מס׳ ב׳ פ״ג, מכילתא דרשב״י צד XVI וצד 48, תנחומא מ״ב בשלח סי׳ ל״ד, תנחומא וישב סי׳ ט׳ בשלח סי׳ ל׳, מדרש תהלים קי״ד סי׳ ט׳:

1 וגומ׳] ל׳ | חונא ן, חונה ח, חייא גי | בשם ל׳ אי1גי | ר׳] פא2כת, רב דו, ל׳ אי1גי | מתנא] וכ, מתנה דפא2ת, מתני גי, ל׳ אי | איקוניו י | ונצטנן] ת, וצנן דפוא2כש, וצינן אי1גי, וצנן את ח | מידי — יעק׳] ות, שנ׳ מיד.. יעקב ל0פכ, שנ׳ מידי אביר י, ל׳ דאגת | 2 משם] ג, דכתי׳ (דכת׳ ת, שנא׳ א) משם דאת, ר׳ חונא בשם ר׳ אבא (רב הונא בשם רב מתנא כ, ר׳ הונא בשם רב מתני י, רב מתנה בשם רב א׳ פ) איקונין (איקוניו י) שלאמו (של אמו פי) ראה וצנן (וצינגו י) דמו משם (שנ׳ משם פכי) פוכי, רב מתנא א׳ איקונין אמו ראה וצנן דמו שנ׳ משם ח | כך י | ויעזרך] ויעזריך פ, ל׳ ן | וגו׳] וגו׳ ברכות (ברכות ת) שדים ורחם ברכאתא (ברכתא ת) דאבוך ודאמך דת, ל׳ פוחאגכי | 3 ותתפשהו — וגו׳] ותתפשהו בבגדו תי, ותתפשהו בבגדו לאמ׳ ן, ותתפשהו.. לאמר וגו׳ ח, ל׳ פאכ | * וינס — החוצה ל0פא2כתעי] ויצא החוצה דא1, ל׳ לוחג | קפו וע | כד״א פא1כעי, כמ׳ דתמ׳ ג, היך מד״א ד, המד״א ת, הכ׳ דת׳ ן, דכתי׳ ח, כדכתי׳ א2 | 4 אותו | החוצה וגו׳ ן | שמעון איש] שמעון מ, ר״ש אי1א02, שמעיה א2 | קיטרון] קטרון דפיגכתי, התימני מ, ל׳ א | א׳] פג, אומ׳ דא2ימ, אמ׳ וא1כת | עצמות יוסף ש | נקרע] קרע י | הים] פ ~ לישראל דואגכתמ, לפני ישראל י | הים] ן, שנ׳ הים ל0פאגכימ, הה״ד הים דת | 5 וינס] פואגתמ, ויגוס דכי | * וינס — החוצה אגכתימ] וינס החוצה ל, ויעזב בגדו בידה [וינס ויצא החוצה ן0] ן, ויעזוב.. בידה וינס (וינוס ד1) ד |

משם רועה אבן ישראל משם נתמנה רועה באי זו זכות שצנן דמו על ידי שראה אבן ישראל משם רועה אבן ישראל משם זכה להתמנות רועה ישראל מי עשה כן שצינן דמו מאל אביך ויעזרך בזכות שדים ורחם ברכתא דאבוך ואמך [כן הוא בת״א שם] כלומר שראה איקונין של אמו (וכן נוסף בדפוסי׳ וכי״ת ברכות שדים ורחם וכו׳), וכן הועתק במה״ג שם אמר ר׳ יצחק נתפזר זרעו ויצא בדרך צפרניו מידי אביר יעקב רב חונא בשם ר׳ מתני איקונן שלאביו ראה וצנן דמו ר׳ מנחמא בשם ר׳ אבון איקונן שלאמו ראה וצנן דמו דכת׳ משם רעה אבן ישראל, אכן גם בסוטה שם לא נמצא המאמר מאיקונין שלאמו, והדרש שם ותתפשהו בבגדו לאמר וגו׳ באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד וכו׳ רצונך שימחה שמך מביניהם וכו׳ מיד ותשב באיתן קשתו אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה תאותו מבין ציפורני ידיו (ופירש״י שם שנעץ אצבעותיו בקרקע ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטרד בצערו ויעבור תוקף יצרו, וע׳ שבועות י״ח א׳, ובתשוה״ג (ד׳ ליק) סי׳ כ״ו כתוב שלשון הבאי הוא וכו׳ והכי קאמר כל מקום שמצאה שכבת זרע מקום להתפזר ולצאת נפזרה ויצאה משם) מידי אביר יעקב מי גרם לו שיחקוק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה וכו׳, ובתנחומא שם הלשון ותתפשהו בבגדו ועלה עמה למטה ובקש עצמו ולא מצא שראה דמות דיוקנו של אביו והפיל עצמו בקרקע ונעץ עשר אצבעותיו בקרקע שכן הוא אומר בברכתו ותשב באיתן קשתו לשון נקי דברה תורה וכו׳ למה מידי אביר יעקב, ומכל זה נראה שבל הדרשות האלה שדרשו את יוסף לגנאי שנתכוון לדבר עבירה עקרם ויסודם בכתוב ותשב באיתן קשתו וגו׳ שנדרש על פגישת יוסף עם אשת פוטיפר, וע׳ גם בפדר״א שם ומה שהובא בילקוט כאן בשם מדרש אבכיר ולקמן פ״צ סי׳ ג׳, והאגדה שיוסף רצה לעשות עבירה אלא שנצטנן דמו נמצאה גם באלקורן סורה י״ב פכ״ד, ומפרשיו הוסיפו פירוש שדומה למאמר שלפנינו, וע׳ שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע וכו׳ צד 40: 3 קפץ בזכות אבות. בלק״ט מפרש וינס ויצא החוצה כיון שאמר וינס מה ת״ל ויצא החוצה ניצל בזכות אברהם אבינו וכו׳ ואחריו פי׳ כן בשכל טוב צד 244, והשלמתי וינס ויצא החוצה כמו שנוסף בכי״ל מסופר אחר בין השורות וכ״ה בארבעה כ״י ובילקוט ובערוך ע׳ קפז, וכ״ה במה״ג שם ותתפשהו בבגדו וינס ויצא החוצה ר׳ שמואל אומ׳ קפז בזכות אבות היך דכת׳ וכו׳, ובמדרש אגדה ויצא החוצה קפץ בזכותו של אברהם אבינו שנאמר בו וכו׳, וע׳ לעיל צד 1056, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפ׳ ויצא החוצה קפץ בזכות אבות בזכות אבות נתן (כ״ה לנכון בכי״א) לו המקום שהשמיט (שנשמט) עצמו משם (ממנה): 4 שמעון איש קיטרון וכו׳. מקור מאמר יחידי זה שנשאר משמעון איש קיטרון הוא במכילתא שם שמעון איש קטרון אומר בזכות עצמות של יוסף אני קורע להם את הים שנאמר ויעזוב בגדו אצלה וגו׳ וכתיב הים ראה וינס, ובמכילתא דרשב״י שם שמעון איש קטרון אומר בזכות עצמות יוסף אני קורע וכו׳ שנ׳ ויעזב בגדו וינס החוצה מהוא אומר הים ראה וינס, ובתנחומא מ״ב שם הלשון מה כתיב ויעזב בגדו אצלה א״ל הקב״ה כשיצאו בני ישראל ממצרים עתיד הים לראות את ארונך ולהיות בורח שנאמר הים ראה וינס וכו׳ שמעון איש קיטרון אומר עצמות של יוסף ראה וכו׳ ובתנחומא כאן סי׳ ט׳ במאמר סתמי א״ל הקב״ה אתה נסת ויצאת חוצה חייך הים ינוס מפני ארונך וכו׳, ובמדרש תהלים שם הים ראה וינוס וכו׳ ד״א ראה ארונו של יוסף יורד לים אמר הקב״ה ינוס הים מפני הנס מן העבירה שנאמר וינס החוצה וכו׳, ולעיל צד 1006 הדרש הים לא נקרע אלא בזכות יוסף הה״ד ראוך מים אלהים וגו׳, ובילק׳ מכירי שם הגי׳ שמעון התימני אומר בזכות וכו׳, ובמאמר שהובא שם ממכילתא במזמור ק״ה סי׳ ו׳ הגי׳ שמעיה איש כפר קטרון ועבח״נ, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש בזכות עצמות יוסף שהיו בארון שהיו מוליכין עמהם ממצרים נקרע הים, ובמה״ג שם הועתק ר׳ שמעון אומ׳ בזכות עצמות יוסף שכת׳ בו וינס ויצא החוצה נקרע הים לישראל דכתי׳ הים ראה וינס בזכות מי בזכות וינס החוצה, ובכי״ל כתוב ג״כ וינס החוצה (וכן במדרש תהלים שהועתק לעיל), והוא פסוק י״ג ויהי כראותה

יד) ותקרא לאנשי ביתה וגו' נתנתו בפי כולם:
טז) ותנח בגדו אצלה וגו' ר' אבהו אמ' מיישנתן אצלה מחבקתן ומנשקתן ומגפפתן:
ט יט) ויהי כשמע אדניו וגו' ר' אבהו אמ' בשעת התשמיש:
כ) ויקח אדני יוסף וגו' אמ' ליה ידע אנא דלית הוא מינך, אלא שלא לערב פסולת בבני:

1 ילקוט שם, וע' לקמן פפ"ח סי' ס': 2 ילק' שם: 3 ילק' שם: 4 ילק' שם:

1 וגו] וחג, ל' דפאכתי | * נתנתו] נתנהו ל, נתנה אותו דפוחא^{2}כתשי, נתתה אותו ג, נתנה אותו הדבר א^{1}א^{02} | בפי] ש, בפיהם של דפוחאגכתי | כולן תש, כלם פחא^{2}כ, כולהן ו, כולהם ג | 2 ** אצלה] אצלו ל | וגו'] עד בא אדביו אל ביתו א^{1}, עד בוא אדוניו אל ביתו מהו ותנח בגדו אצלה ת, ל' דפוחא^{2}גכי | ר' אבהו אמ'] ר' אבין אמ' ו, רבי אמי אמר דת, ל' פאגכ | * מיישנתן אצלה ל^{0}] מישנתן אצלה ו^{0}, מיישתן אצלה ל, מישתן אצלה ו, משיצא פכ, ל' דחאגתי | מחבקתן] וחגי, מחבקתו אתש, מחבבתן ד, גפפתן פכ | ומנשקתן אתש, מגפפתן ו, מחבקתן פכ | ומגפפתן] ומנשקתן פו, מנשקתן כ, ל' דחאגתשי | 3 ויהי — וגו'] ו, ויהי כשמוע אדוניו ד, ויהי כשמע (כשמוע א^{1}) אדניו (אדוניו פא^{1}) את דברי אשתו פאגכ, כדברים האלה עשה לי עבדך חתשי | ר' אבהוא אמ' ו, אמ' ר' אבהו ח, ר"א אמ' פ, א"ל י | התשמיש] פוגכ, תשמיש דא^{2}שי, התשמיש (תשמיש א^{0}ת) אמרה לו חא^{1}א^{02}ת | 4 אדני] פוא^{2}גכ, אדוני דא^{1}תי | וגו'] אתו וא^{1}, אותו דכתי, אתו וגו' ג, ל' פא^{2} | לה ו, לו פ | אנא] אנה ו, ל' פכ | ^{0} מינך] מנך ד | שלא — פסולת] לערבב ג, לערב ש | * בבני ל^{0}פוא^{2}כ] בבניו ל, בני ו, בנו א^{1}א^{02}ג, בנינו ש, בבני פי' שלא (של ד^{1}) פשעת בדבר אלא היא הטעתך ואפי' לא היה בדין (.. לחבשך ת) אלא כדי להוציא מלבן של בריות (שלבריות ת) אני מיסרך (מייסרך ת) דת, ל' י |

וגו' ויגס החוצה, והגהתי כגי' שאר הספרים: 1 נתנתו. כן הגהתי וכמו שהוא בכי"ל לקמן פפ"ח סי' א', והטעם שהסבה שיהא למשל בפי כל וירננו אחריו, וע' לקמן שם, ובפי' ב"ר מפרש נתנה אותו בפי כולן כלומ' שמה הדברים בפיהם, ובלק"ט הובא ותקרא לאנשי ביתה ותאמר ראו נתנה אותו בפניהם להתנפל עליו כולהם, ובשכל טוב צד 240 ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר מה לאמר שנתנה אותו בפה וכו', ובמה"ג ע' 590 ותקרא לאנשי ביתה נתנה הצדיק בפי כולם: 2 מיישנתן אצלה. בכי"ל וכי"ו כתוב מיישתן (מישתן) ונוסף נו"ן בין השורות להגיה מיישנתן (מישנתן), ובדפוסים וכ"י שציינתי חסר זה, וקשה לפרש גי' זו וגם תימה שברוב כ"י ובדפ"ר וד"ו כינו לבגד שבקרא בלשון רבים מחבקתן ומנשקתן (ובדפ"ר וד"ו מחבבתן ומנשקתן והוגה במ"כ מחבקתו ומנשקתו, ובא"א מחבבתו ומנשקתו) ורק בכי"א א' וב' וכי"ת הגי' מחבקתו ומנשקתו וכן בפי' ב"ר מחבקתו ומנשקתו לבגד מרוב חבת יוסף, וגי' זו היא גם במדרש אגדה, ובשכל טוב שם הועתק ותנח בגדו אצלה וכו' אמר ר' אייבו (וע' במ"י לעיל צד 102) הניח בגדו אצלה ומחבקתו ומגפפתו ומנשקתו מפני תאותה, ובמה"ג שם ותנח בגדו אצלה אמ' ר' אמי ולמה אצלה שהיתה מחבבתו ומגפפתו ומנשקתו, וגם המלקטים האלה לא הזכירו התיבות מיישנתן אצלה, ובכי"פ וכי"כ הגי' משיצא גפפתן וכו' ועבח"נ, ואולי עיקר הגי' מנסתן (מסתן בהבלעת הנו"ן) והוא בינוני אפעל מן נסא שהוא כמו נסב (וע' במ"י לעיל צד 92 ד"ה ונסתיה) וענינו לוקחת ומביאה את הבגדים אצלה ומחבקתן וכו' והסופרים כתבו שי"ן שמאלית במקום סמ"ך ולא הבינו אח"כ את הוראת המלה, ובירושלמי עירובין פ"ג כ' ד' איתא נסתיה וגפפתיה ונשקתיה, ולפירושי אפשר שבשכל טוב תרגם ופי' תיבת מנסתן במלות הניח (וצ"ל הניחה) בגדו, ורא"ח לעף כתב לי שצ"ל משכתן אצלה, לאמור הבגדים, ודבריו נראים וצ"ע: 3 בשעת התשמיש. אמרה לו אשתו כן, והדרש נסמך על סוף הפסוק שאמרה אליו כדברים האלה עשה לי עבדך וכמו שהיא הגי' בכי"ח וכי"ת ובילקוט ובפי' ב"ר, ומפרש בשעת תשמיש אמרה לו כך וכך עשה לי, וכן בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א ר' אבהו אמר בשעת תשמיש דכתיב כדברים האלה עשה לי כלומר כדברים (דברים) שאתה עושה לי עכשיו, (ובא"א כתב ויהי כשמוע אדוניו יתר וצ"ל במקומו כדברים האלה וגו') ובמדרש אגדה ויהי כשמוע אדוניו וגו' אמרה לו בשעת תשמיש כדברים האלה וכו', ובמה"ג שם הועתק ויהי כשמוע אדניו את דברי אשתו כדברים האלה ר' אבהו אומ' בשעת תשמיש אמרה לו, אכן בלק"ט הועתק דרש זה לפסוק ותנח בגדו אצלה עד בוא אדוניו אל ביתו א"ר אבהו בשעת תשמיש הגידה לו, ואחריו בשכל טוב צד 241 עד בא אדוניו אל ביתו א"ר אייבו בעת התשמיש הגידה לו, ועפ"י הדרש שלפנינו מפרש רש"י עה"ת ויהי כשמוע אדוניו וגו' בשעת תשמיש אמרה לו כן וזהו שאמרה כדברים האלה עשה לי עבדך ענינו תשמיש כאלה, ורמב"ן עה"ת מביא את ב"ר ר' אבהו אמר בשעת תשמיש, ותמה כי אדוני יוסף סרים היה וכמו שדרשו לעיל צד 1054 והאריך בדבר, וע"ע בבעלי התוס' עה"ת ובמדרשי התורה (הוצאת עפפנשטיין) צד 71: 4 ידע אנא וכו'. בלק"ט מפרש, ויקח אדוני יוסף אתו ויתנהו בבית הסוהר והלא בן מות היה אם אמת היה הדבר אלא שהכיר הדברים שהיו שקר אמר לו אני יודע שאין הדבר ממך אלא שלא לעזוב פסולת לבני אני נותנך בבית הסוהר וכו', ור"ל כדי שלא להוציא לעז על בניו שאמם רצתה לזנות ויאמרו שזונה היא, ובשכל טוב מקשר דרש זה עם האגדה שהובאה גם בתר"י א' שאשת פוטיפר נתנה לובן ביצה על המטה ואמרה שהוא שכבת זרעו של יוסף (ע"ש צד 240), ומפרש שם ויקח אדוני יוסף אותו בדברים (ע' מכילתא בשלח מס' ב' פ"א ד"ה ואת עמו לקח עמו, ספרי במדבר פצ"ב ופ' קמ"א, דברים פט"ו, ספרא מכילתא דמילואים צו ב', תנחומא מ"ב קרח סי' א' ותנחומא ובמדבר רבה שם ר"פ קרח, מדרש קהלת י' ח' ולעיל צד 148 וצד 449), הביא כומרים ובדקו הדבר אמרו שימו גחלת של אש על לובן זה אם מפעפע ונימוח בידוע שהוא שכבת זרע והוא חייב מיתה ואם הוא נצלה בידוע שהוא לובן של ביצה ופטור (ע' גיטין נ"ז א'), בדקו אותו ומצאו שהיא לובן ביצה ופטרוהו אמר לו אדוניו יודע אני בך שאין הדבר ממך אלא לוקחך אני מביתי שלא ליערב פסולת בבני, וע"ע בס' הישר ובחזקוני ראיה אחרת לצדקת יוסף ובאלקורן סורה י"ב פכ"ו וכ"ז, וכן הרמב"ן בפירושו עה"ת אומר והנה מאהבת אדוניו את יוסף לא הרגו וכו' שנסתפק בדבריה מדעתו צדקת יוסף וכן אמר בב"ר א"ל ידע אנא דלית הוא מינך אלא שלא לערב פסולת בבני, ובדפוסי' וכי"ת נוסף פירוש בפנים פי' שלא פשעת בדבר וכו' עבח"נ, ובמה"ג עמ' 591 הועתק ג"כ ויקח אדני יוסף אותו וגו' אמ' לה (וכ"ה בכי"ו וככתיבה המורגלת בכ"י זה לה במקום ליה) ידע אנא דלית הוא מינך אלא שלא לערב פסולת בבני, ובכי"ל כתוב בבניו

כא כב) ויהי י״י את יוסף וגו׳ ויתן שר בית הסהר וגו׳ ר׳ הונא בש׳ ר׳ חנא שימושו י׳ היה ערב לרבו, היה יוצא מדיח הכוסות ועורך שולחנות מציע המיטות, והיתה אומרת לו בדבר הזה עשקתיך חייך שאני עושקתך בדברים אחרים, והיה א׳ לה עושה משפט לעשוקים (תהלים קמו ז), חותכת אני אנונה שלך, אמ׳ לה נותן לחם לרעבים (שם שם), כובלתך אני, י״י מתיר אסורים (שם שם), כופפת אני קימתך, י״י זוקף כפופים (שם שם ח), מסמא אני עיניך, י״י פוקח עיורים (שם שם),

1 ילקוט פס, ילק׳ מכירי תהלים ק״ה סי׳ כ״ב: 3 יומא ל״ה ב׳, תנחומא וילא סי׳ ז׳, וישב סי׳ ט׳, אדר״נ נו״א פט״ז:

1 ויהי — יוסף ל׳ חא2מ | וגו׳] ג׳, ויט אליו חסד ו׳, ל׳ דפחאכתמ | הסהר וגו׳] הסוהר (הסהר א2כמ) ביד יוסף חאכימ, הסהר ביד יוסף וגו׳ ג׳, הסוהר את כל האסורים ביד יוסף ערב לו שימושו ת | חונא ו | ר׳ חנא] ר׳ אחא דוחאגכתמ, ר״א פ | שימושו] וחגי, שימשו פ, שמושו דא2כתמ, בשעת שימושו א1 | 2 היה יוצא] וחאגימ, והיה.. דת, יוצא פכ | * מדיח] מריח ל, מדיח את א2ג, ומדיח את דפוחא1א02כתי, מריח את מ | שולחנות] שלחנות י, השולחנות א1, השלחנות פ, את השולחנות (השלחנות וחת) דוחא2גכתמ | מציע] ח, ומציע דפואגכתמ, ומציע לו י | את המטות (המיטות י) דפוחאכתימ, את המיטה ג | אמ׳ ו1 | בדבר הזה] כדבר הזה ש, בדבר זה כתי, ל׳ מ | 3 חשקתיך א1, עסקתיך י | אני י | עושקתיך מ | והוא י | א׳] אמר כ, אומר דפוחגתימ, יוסף אומ׳ א1, יוצא ואומ׳ א02 | לה] לה הקב״ה ל0א1א02, י״י ת, ל׳ י | עשה כ | 4 * חותכת אני דפאכימ] חותכה אני ל, וחותכת אני וג, ואני (אני ע) חותכת חע, אמרה לו חותכת אני ת | * אנונה שלך פוכ] אנונא שלך עי, אינונא שלך ש, אינינה.. ח, אונה.. ג, אמנה שלך ל, פרנסה.. דא, פרנסתך ת, את פרנסתך מ | אמ׳ לה] ת, א״ל מ, והוא אמ׳ לה א1א02ג, והיה אומר לה דוח, והוא או׳ י, ל׳ פא2כ | לרעבים] לרעיבים ד | כובלתך אני] [אני א02] כובלתך א2, כובלתיך מ, אני מביא בכבל רגליך א1 | י״י] פא2, אמ׳ ~ ת, והוא אומ׳ ~ א1י, א״ל ~ מ, והוא א׳ לה ~ ג, והיה אומר לה ~ דוח | 5 (כופפת — כפופים] מסמא אני את עיניך והוא או׳ י״י פוקח עוורים ו1) | קומתך] פחאגת, את קומתך דומ | י״י] פא2ג, א״ל ~ מ, אמ׳ לה ~ ת, והיה אומר לה ~ דוח, והוא אומ׳ לה ~ א1 | אמרה לו מסמא ת (מסמא — עיורים] כופפת אני קומתך והוא או׳ י״י זוקף כפופים ו1) | את עיניך פואגכתמ, את עינך דח | י״י] פא2גכ, א״ל ~ מ, אמ׳ לה ~ ת, והוא אומר לה ~ א1, והיה אומר לה ~ דוח | פוקיח ת | עיורים] גת, עורים דפוחאכמ |

והועבר קו על הוי״ו כנראה להגיה בבני ונקוד[1]), אכן בכי״ג הגי׳ אלא לערבב בנו, וכן גורס בפי׳ ב״ר אלא לערב בנינו, ומפ׳ ידע אנא דלית הוא מינך שאין הפשיעה שלך אלא לערב בינינו לא נתכוונה אלא לשום קטטה בינינו, ובפי׳ ב״ר כי״א וכי״ט מל״א ידע אנא דלית הוא מינך (מנך) שאין אתה פושע בדברים אלא שלא לערבב בנו (בנוי) שלא להכנים קטטה ביני ובין אשתי אני חובשך בבית האסורים, (ובכי״א ב׳ הגי׳ אלא לערב פסולת בבני, וביני שיטי נוסף מלת שלא, ובגליון כתוב בנו פי׳ בנו ביני ובין אשתי) וסגנון הלשון לית הוא מינך כמו לעיל צד 865 לית היא מיניה ע״ש: 2 ערב לרבו. לשר בית הסהר (ולדעת השכל טוב שם הוא אחד עם פוטיפר, וע׳ בפי׳ מהרז״ו), והיה יוסף עושה לו צרכי ביתו, ואשתו של פוטיפר הלכה אליו ואומרת לו בדבר הזה עשקתיך שנתתיך בבית האסורים ואני עושקתך עוד בדברים אחרים וכו׳, והוא השיב להן עושה משפט וכו׳, היא אמרה לו שוב חותכת אני אנונה שלך, אקצר את הניתן לך לפרנסתך, והוא אמר לה נותן וכו׳ היא אמרה כובלתך אני, אני נותנת אותך בכבלי ברזל, והוא השיב וכו׳ עד שנתנה שרתוע, שפוד של ברזל תחת צוארו וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש כדבר הזה עשקתיך בתמיהה כלומ׳ כך אמרה לו סבור אתה שלא אצערך בענין אחר כי אם בעבוד׳ זו שאתה עושה, ובכל הספרים הגי׳ ר׳ הונא בשם ר׳ אחא, והיא גי׳ נכונה, כי כן דרך ר״ה לאמור בשם ר׳ אחא, וכ״ה בכי״ל בסמוך ר׳ חונה (והוא שם אחד עם ר׳ הונא) בש׳ ר׳ אחא, וכאן הגי׳ בכי״ל ר׳ הונא בש׳ ר׳ חנא, ואולי הוא ר׳ חנה הנזכר בירושלמי סוטה פ״ז כ״א ד׳ שאמר בשם ר׳ ירמיה, והגהתי אנונה כמו שהיא גם בכ״י שציינתי, ובפי׳ ב״ר גורס אינונא ומפרש פרנסה בלשון יון[2]), ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א חותכת אנונא שלך מזון שלך, וכ״ה אנונא בילקוט ובערוך ע׳ אנונא, ושם הועתק ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו היתה אומרת לו אני חותכת אנונא שלך, ובספרי דברים פ״א איתא מה אנונא התקנת להם לאלו, ונתפרש בפנים מה פרנסה וכו׳, וכן שינו בדפוסי׳ וכי״א א׳ וב׳ וכי״ת ובילק׳ מכירי פרנסה שלך (פרנסתך), וע׳ לעיל צד 473, ובערוך ע׳ שרתוע הובא ויהי ה׳ את יוסף עד שנתנה שרתוע וכו׳ תחת צוארו בילמדנו שפוד של ברזל, ובפי׳ ב״ר כי״ט מל״א מפרש שרתוע הוא ברזל שנותנין תחת גרונו של אדם שמייסרין אותו בייסורין שאם מרכין את ראשו מעט השרתוע חותך את גרונו. ולפי המשך הענין כאן דברה אשת פוטיפר עם יוסף כל זה כאשר כבר היה בבית האסורים (ובילקוט דפ״ר סירס, והתחלת המאמר שם אמ׳ לו בדבר זה עסקתיך וכו׳ עד ברזל באה נפשו ואח״כ הובא ויתן שר בית הסוהר ביד יוסף שימושו היה וכו׳), וביומא שם בברייתא מבואר שזה הי׳ קודם שניתן בבית הסהר, והלשון שם אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים וכו׳ אמרה לו השמע לי אמר לה לאו אמרה לו הריני חובשתך בבית האיסורין אמר לה ה׳ מתיר אסורים הריני כופפת קומתך ה׳ זוקף כפופים הריני מסמא את עיניך ה׳ פוקח עורים וכו׳ וע׳ בד״ס שם, ובצוואות י״ב שבטים, צוואת יוסף סי׳ ג׳, מסופר ג״כ שאשת המצרי הזהירה את יוסף שתענוש אותו ותנקום ממנו את נקמתה אם לא ישמע לה, וכן בקדמוניות ליוסיפוס ספר ב׳ פ״ד סי׳ ג׳, ובצוואת יוסף שם סי׳ ט׳ מבואר שגם אחרי שניתן בבית הסהר השתדלה המצרית לפתות אותו וכמו שנדרש כאן (וע״ע שם סי׳ א׳ ובצוואת ראובן סי׳ ד׳), ובתנחומא וישב החלק הראשון מהמאמר כאן נאמר על העת שהי׳ יוסף בבית האסורים וחלק השני לפני זה, ובסי׳ ט׳ שם איתא אמרה לו אשתו וכו׳ הנח אותו בבית הסהר וכו׳ ובכל יום ויום הולכת אצלו ואומרת לו וכו׳ אני מעוורת עיניך והוא אומר י״י פוקח עורים כאן תהא מיתתך בכבלים והוא אומר י״י מתיר אסורים אני מוכרת אותך בארץ רחוקה הוא אומר י״י שומר את גרים וכו׳, ובסי׳ ח׳ שם ויהי כדברה אל יוסף יום יום וכו׳ כשהיתה באה להסיח עמו

1) בְּבָנַי. 2) ἀννῶνα, annona,

עד איכן, ר' חונה בש' ר' אחא עד שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו כדי שיתלה עיניו ויביט בה, אפעלפיכן לא היה מביט בה הה"ד ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו (שם קה יח):

כג) **אין שר בית הסהר וגו' עד עכשיו בעת הצרה, ומנין אף ברווחה, תל' לו' וכל אשר הוא עושה י"י מצליח בידו** (בראשית לט ג):

1 ילקוט שם, ילק' תהלים רמז תתס"ג, ילק' מכירי שם, תנחומא וישב סי' ח': 3 ילק' ר' קמ"ו, תנחומא מ"ב וישב סי' ט"ז, במ"ר פ"ד סי' ג', מדרש תהלים כ"ד סי' י"ב: ||

1 איכן] פוחכ, היכן דאגתימ | רב מ | חונא ן, הונא דפאגכתי (תהלים) מ | בש' ר' אחא] אומ' א[1], אמ' א[2]מ | שרתיע גמ, שרתע י | בצוארו אמ, על צוארו י[1] | כדי] עד ד | שיתלה — בה] שיתלה את עיניו... בה חגי (שם), שיהא מביט בה אמ, שיתלה עניו ויסתכל בה עינו כ | 2 לא הביט בה א[2]תי (שם), לא נסתכל בה פכ | הדה היא ן, הדהי ג, היינו דכתי' ח | עינו פ, ענה כ (ענו — רגלו ל' י) | * ברזל — נפשו דפחאכתימ] ברזל.. בנפשו ג, וגו' לו | 3 הסהר וגו'] הסוהר וגו' ד, הסהר פוא[2], הסוהר חג, הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר י"י אתו א[1], הסהר רואה.. מאומה וגו' כ, הסהר וגו' באשר י"י אתו ל[0], הסהר רואה את כל מאומה ביד יוסף ת | עכשו פא[2]ש | בעת] ו, בשעת דפחאגכתשי | הצרה] צרה י, הרוחה פא | ומניין אף גת, ל' כ | בשעת הרווחה (הרוחה י) דוחתי, בשעת הריוח ג, בשעת הרווחה מניין כ, בשעת הצרה פא | תל' לו'] שנאמ' א[1], ל' פ | כל ג | 4 בידו ל' אגכ ||

היה מרכין פניו למטה כדי שלא להביט בה מה עשתה אמר רב הונא בר אידי עשתה לו שרתוע של ברזל מתחת זקנו שאם ירכין פניו יהא השרתוע מכהו שנ' ענו בכבל רגלו וגו' אעפ"כ לא שמע אליה וכו', (ובבעלי התוס' עה"ת הובא כל זה על העת שלפני בית האסורים) ובויצא שם הלשון ד"א עושה משפט לעשוקים זה יוסף הצדיק שעשקתו אדונתו ואמרה בא אלי העבד העברי אמרה לו אם אין אתה שומע לי אני פוסקת בלאדין שלך (ע' קרוים 154) אמר לה נותן לחם לרעבים יאבילני אמרה לו אני מכניסך בכבלים אמר לה ה' מתיר אסורים אמרה לו עיניך היפות אני מעוורתן אמר לה י"י פוקח עורים אמרה לו אני מגלה אותך אמר לה י"י שומר את גרים, וסדר זה מתאים עם סדר המקראות וכן באדר"נ שם בהוספת דברים, אמרה לו אני אחבשך בבית האסורין אמר לה ה' מתיר אסורים אמרה לו אני אנקר את עיניך אמר לה ה' פוקח עורים אמרה לו אני אכפוף את קומתך אמר לה ה' זוקף כפופים אמרה לו אני עושה אותך רשע אמר לה ה' אוהב צדיקים אמרה לו אני עושה אוהך ארמאי אמר לה ה' שומר את גרים וכו', ובילקוט כאן שינה ג"כ לפי הסדר במקרא מסמא אני וכו' לפני כופפת אני וכו', וכ"ה בלק"ט ויהי ה' את יוסף לפי שהיתה אשת פוטיפר אומרת לו חייך שאני עושקת אותך בדברים אחרים והוא אומר עושה וכו' אמרה לו אני חותכה אנונה שלך והוא אומ' נותן וכו' אמרה לו אני נותנך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים אמרה לו אני מסמא עיניך אמר לה ה' פוקח עורים אמרה לו אני כופף [כופפת] קומתך אמר לה ה' זוקף כפופים עד שנתנה שרטוט של ברזל תחת צוארו כדי שיתלה את עיניו ויבט בה שנא' ענה וכו' ברזל באה נפשו, ובשכל טוב שם ר' הונא בשם ר' אחא אומר שימושו כו' והיה יוצא ומדיח הכוסות ועורך השלחנות ומציע המטות והיא אומרת לו בדבר זה עשקתיך וכו' והוא אומר להם הקב"ה עושה כו' חותכת אני אנונה שלך והוא אומר לה נותן הקב"ה לחם לרעבים מכלתך [מכבלתך] אני אמר לה ה' מתיר אסורים מסמא אני את עיניך אמר לה וכו' כופפת אני את קומתך אמר לה וכו' עד היכן ר' חנינא בשם ר' אחא עד שנתנה שרתוע (והוסיף פי' שפוד) של ברזל וכו' כדי שיתלה עיניו וכו' ואעפ"כ לא הי' מביט בה זש"ה עינו וכו' ברזל באה וכו', ובמה"ג שם קיצר והוסיף עפ"י האדר"נ שם ויתן שר בית הסהר ביד יוסף ר' חונא בשם ר' אחא אומ' שימושו וכו' והיה יוצא מבית האסורים (וע"ש עמו' 595 שהיה משמש בבית אדניו בלילה) ומדיח את הכוסות ועורך את השלחנות ומציע את המטות וכו' בדברים הללו עשקתיך וכו' והיה אומר לה עושה משפט לעשוקים אמיה לו אני עושה אותך רשע אמר לה ה' אוהב צדיקים אמרה לו אני עושה (אותך) ארמי אמ' לה ה' שומר את גרים עד איכן ר' חונא בשם ר' אחא אומר עד שנתנה שרתוע[1] שלברזל וכו' כדי שיתלה עיניו וכו' ענו בכבל רגלו ברזל וכו', וכן הוספתי ברזל באה נפשו, ובפסוק הקודם כתוב לעבד נמכר יוסף, ובמקרא שם הכתיב רגליו והקרי רגלו, וע' בתנ"ך הוצ' גינצבורג שם, וסגנון הלשון עד איכן כמו לעיל צד 1058, ובכי"ל כתוב אפעלפיכן בהיבה אחת, וע' לעיל צד 110 ובמ"י שם אות 3, ולא אכחד שלדעתי מן והיתה אומרת לו היא הוספה מאוחרת בסוף הפרשה, וע' במ"י לעיל צד 884: 3 בעת הצרה. נראה שהלשון קצר, והוא כמו או אינו אלא בעת הצרה וכו', וטעמו שבתחלה פי' באשר י"י אתו עד עכשיו הי' י"י אתו והצליח, בין קודם שנאסר ובין לאחר שנאסר, ואח"כ הוא מבאר אין לי אלא בעת הצרה בבית הסהר, ומנין אף בשעת הרווחה ת"ל וכל אשר וכו' י"י מצליח בידו, ופסוק זה מדבר ברווחה קודם שנאסר, וכמו שאמר לעיל צד 1064 שאני ברווח, ובפי' ב"ר בדפ"ר הובא רק באשר י"י אתו עד עכשו בשעת הצרה, ובלק"ט מפרש אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו כל זה בשעת הצרה ומנין שאף בשעת הרווחה ת"ל ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ופסוק זה לא נמצא, כי כאן כתיב ואשר וגו' ה' מצליח, בלי תיבת בידו, ופסוק זה הובא בשכל טוב צד 242 וכל זה בשעת הצרה, מניין שבשעת הרווחה כך ת"ל ואשר הוא עושה ה' מצליח, ואם גי' זו אמיתית היא הדרש הוא מכפל לשון באשר ה' אתו ואשר הוא עושה ה' מצליח, ואומר עד עכשיו בשעת הצרה הי' ה' אתו ומנין שגם אח"כ בשעלה לגדולה הי' ה' בעזרו ת"ל ואשר הוא עושה וכו' לרבות ברווחה, וע' באב"א וביפ"ת, ובמה"ג עמ' 593 הועתק אין שר בית הסהר רואה וגו' עד עכשיו בשעת הצרה באשר ה' אתו מנין אף בשעת הרווחה ת"ל וכל אשר הוא עושה ה' מצליח, ובכי"פ וכי"א א' וב' הגי' בשעת הרווחה ומנין אף בשעת הצרה וכו' ושבוש הוא כי שעת בית הסהר לא נקראת שעת הרווחה, ובבמ"ר ובמדרש תהלים שם הגי' כן, אולם שם הדרש נסמך על הפסוק לעיל ל"ט ב' ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו, ומסורס הוא לפי הענין, והלשון שם ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר ויוסף הורד מצרימה מה כתי' שם (כתיב ויוסף כו' וכתיב) ויהי י"י את יוסף ר' יודן בשם ר' אייבו אמר אין לי אלא ברווחה בצרה מנין (בשעת הרווחה בשעת הצרה מניין תלמוד לומר) אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר י"י אתו (הסוהר באשר ה' אתו), וכן בתנחומא מ"ב שם במאמר ויוסף הורד וכו' שר הטבחים אעפ"י כן ויהי ה' את יוסף אמר ר' אבהו אין לי אלא ברווחה מנין אפילו בצער הרי כתב ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסהר אעפ"י כן ויהי ה' את יוסף אמר ר' אבהו יש לך אדם שהוא אוהב חבירו ברווחה הגיעה לו צרה עשה כאילו אינו יודעו אבל הקב"ה אינו כן וכו' (וע"ע במבוא שם צד ס"ה א'):

1) שַׁרְתּוֹעַ.

פרשה פח

מ א) ויהי אחר הדברים האלה וגו' מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני א (תהלים לט ט) ר' חמא בר' חנינה אמ' לא היו ראויים אומות העולם שיהא בהם דוויים וסחופים, ולמה יש בהם דוויים וסחופים, שלא יהו מונים את ישראל וא' להם לא אומה שלדוויים ושלסחופים אתם, על שם חרפת נבל אל תשימני, ר' שמואל בר נחמן אמ' לא היו ראוים אומות העולם שיהא בהם מעלה חטטים, ולמה יש בהם, שלא יהו מונין את ישראל וא' להם לא אומה שלמצורעים אתם,

1 ילקוט ל' קמ"ו, ילק' תהלים ל' תשל"ה, ילק' מכירי תהלים ל"ט סי' ט':

1 אחר] אחרי דת | וגו'] חטאו משקה מלך מצרים א[2], חטאו.. מצרים והאופה ל[0]כת, חטאו.. והאופה וגו' חג, חטאו.. והאופה לאדוניהם א[1], ל פ | מכל] כתי' ~ חא[2]מ, כתו' ~ כ, כת' ~ פת, הה"ד ~ א[1] | הצלני י | חרפת — תשימני] וחרפת.. תשימני פחכ, וגו' ומ, ל' י (תהלים) | 2 ר'] פ, ר' חמא בר (בר' ואג) חנינה (חנינא אימ) ור' שמואל בר נחמן (נחמ' ג, נחמני י) ~ דואגתי (שם) מ, ר' חמא בר' חנינא ורב שמואל בר רב נחמן ~ כ | בר'] ואג, בר דימ, ל' פכתי (שם) | חנינה] חנינא אגמ, ל' פכתי (שם) | היו ל' ת | ראויין אגכתשי (שם), ראוים ח, ראוין דפוימ | * שיהא בהם ל[0]] שהא בהם ל, שיהיה.. דות, שיהיו.. חי (שם), שהיו.. ג, שיהו בהן ש, להיות בהן פכי, להיות אמ | דוויין ש, דווים דוחא[1]גכתימ, דווין פא[2] | וסחופים] וחא[1]גבי (שם) מ, וסחופין פא[2], ושחופי' י[1], וסכופים תש, וסכופין ד | ולמה ל' י (שם) | 3 * יש — וסחופים] יש.. דווים וסחופים וחא[1]גמ, יש.. דווים (דווין א[2]) וסחופין ל[0]א[2], יש בהן.. וסחופים כ, יש בהם.. וסכופין (וסכופים ת) דת, יש בהן י, היה בהם פ, ל' לי (שם) | שלא] פוחאגכימ, אלא שלא די (שם), כדי שלא ת | * יהו ל[0]וחאימ] יהיו דפגכתי (שם), ל' ל | מונין גי, מבזין פאכמ | לישראל א[1] | וא' פוא[2]גי[1], ואומרים הי (שם) מ, ואומרין דא[1]ת, ל' כ | להם] להן י, ל' כמ | לא] וחגי, הלא פאכמ, ל' דתי (שם) | של ל' א[2]כ (והושלם בין השורות) מ | דוויים] ת, דווים דפוחא[1]גכימ, דווין א[2]י (שם) | ושלסחופים] פו, וסחופים חא[01]גכמ, וסחופין א[2]י (שם), וסכופין ד, ־ים ת, ל' י | אתם אתמהא (אתמ' ג) וג | 4 על שם] לכך כתוב (נאמר כ) פכ, הה"ד א[01], הוי י (שם), ל' גי[1] | וחרפת פחכי | תשימני] תשימיני ד | ר'] ור' דת | נחמני י (שם) | אומר י (שם) | ראוים — העולם] ח, ראויים.. ת, ראוין.. י, ראויין.. פא[01]א[2]גכעמ, אומות העולם ראויים (ראויין י, ראוים ד[1]ן) דוי (שם) | שיהא בהן ע[1], שיהיה בהם דוחת, שיהיו בהן כי (שם), שיהיו פ, להיות א[01]א[2]מ | 5 מעלה] בעל ן, בעלי א[01]א[2]כי (שם) מ, ל' פ | * חטטים ל[0]דפכ] חטטין וחאגעי (שם) מ, חטטית ת, ל' ל | יש] היה פ, הן כ | בהם] פ, בהן י, בהם מעלה חטטי' (חטטים ד[1], חטטין חג, חטטית ת) דחגת, בהם בעל חטטים ן, בהם (בהן א[2]) בעלי חטטין א[01]א[2]מ, בעלי חטטים כ | שלא] פוהא[01]א[2]גכימ, אלא שלא ד, אלא כדי שלא יאמרו ת | יהו] וא[01]א[2]גימ, יהיו דפחי (שם), ויהיו ת, ל' כ | מונים ת, מבזין פא[01]א[2]מ, יבוזו כ, מגנין י (שם) | וא' פוא[2]גכי[1], ואומרים חא[01]תמ, ־ין ד | להן כ | לא] הלא פא[01]א[2]כ, ל' י (שם) | מצורעין ג |

פרשה פח. בדפ"ר נסמן פפ"ו, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 2 דוויים וסחופים. מפרש בפי' ב"ר דוויין וסכופים חולי' ומעונים לפי שהעולם הזה שלהן הוא, וע' במ"י לעיל צד 934, ובפי' ב"ר כי"א מל"א דווים וסכופים לענות נפש [במדבר ל' י"ד] תרגום ירושלמי לסגפא נפש, דווים וסכופים, מחמת עוני משמע, ובכל הכ"י הגי' סחופים, סחופין ורק בדפוסי' ובכי"ת הגי' סכופי', ולעיל צד 875 גי' כי"ל דוויים וכפויים (ובח"ג שם וסכופי', וסגופי' וע' גם בח"נ לעיל צד 653), ובספרי דברים פי' כ"ד דווים וכו' סגופים (ובלק"ט שם שגופים), ובמכילתא יתרו בחדש פ"ב (ס"ג א') דווים וסגופים (ובוהזהיר צד ל"ו א' הגי' ומסוגפים, ובילקוט וכפופים, וסחופים), ובמכילתא בשלח מס' ב' פ"ה דווין וכסופים (ובמכילתא דרשב"י שם צד 53 וסכופים), וביבמות מ"ז א' נשנה בברייתא שישראל בזמן הזה דוויים דחופי' סחופי' (ופירש"י שם שפלים וכפויין וכו'), ונראה שמפעל סגף נתהוה ע"י חילוף הגימ"ל בכ"ף (כדרך הלשון, כמו סגר סכר ואחרים) הפעל סכף שנשתבש אח"כ לסחף, ולר"ח בר' חנינה מוסב הקרא על מצב ישראל בין האומות בכלל, שהאומות מונים אותם שהם דוויים וסגופים, ולר' שמואל בר נחמן על הדבה ששונאי ישראל מאז ועד עתה מוציאים שישראל אומה של מצורעים הם (כבר היונים בדו מלבם שעם ישראל נולד מחבורת מצורעים במצרים, ויוסיפוס נלחם נגדם בספרו קונטרא אפיונים וע' גם בספרו קדמוניות ספר ג' פי"א סי' ד'), ואמר שעל כן יש בין האומות מעלה חטטים, אבעבועות בעורם, כדי שלא יונו את ישראל וכו', ולולא כן לא היו האומות מוכים בנגעים, כי הנגעים באים לכפר וכמו שנאמר (ישעיה נ"ג ד') נגוע מכה אלהים ומענה (וע' סנהדרין צ"ח ב'), ואמרו בברייתא כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה (ברכות ה' ב' ע"ש, ואסמכתא לדברי ר"ש בר נחמן הוא שבתהלים שם פסוק י"א כתוב הסר מעלי נגעך וגו' וכמו שהעיר ביפ"ת) וביבמות ס"ג א' אמר ר' אלעזר אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, אבל מטעם אחר, וע' פריים ביבליש תלמודישע מעדיצין צד 405, ובכי"ל כתוב במאמר ר"ח בר"ח רק ולמה, ובין השורות הושלם יש בהם דווים וסחופין, ואולי היה כתוב בכ"י שהי' לפני הסופר ולמה יש בהם וכמו שהוא בסמוך במאמר ר"ש בר נחמן, ושם קיטע בכי"ל לא אומה שלמצורעים אתם וגו' והשלמתי ועח"נ, ובערוך ע' חט ז' הועתק לא היו ראויין וכו' חטטין, ובמה"ג עמ' 593 שינה והוסיף ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה זהש"ה מכל וכו' אמ' ר' חנינה ראויין הן אומות העולם שלא יהיה בהן דווין אלא שלא יהוא מונים את ישראל ואומרין להן אומה (זו) שלדווין ושלסכופין אתם על שם שנ' וכו' אמ' ר' שמואל בר נחמני ראויין הן אומות העולם שלא יהיה בהן מעלה חזזין (ע' בכורות מ"א א') וחטטין אלא שלא יהוא מונים וכו' אומה (זו) שלמצורעים אתם על שם חרפת נבל אל תשימני אמ' ר' שמואל ראויין הן אומות העולם שלא יהיו בהן עניים ומרודים אלא שלא יהיו מונין את ישראל ואומרין להן סכופין אתם מרודין אתם על שם שנ'

על שם חרפת נבל אל תשימני, ד"א מכל פשעי הצילני זה יוסף, לפי שכתוב ותקרא לאנשי ביתה וגו' (בראשית לט יד), נתנתו בפי כולם, אמ' הקב"ה מוטב שיפנו אילו באילו, ואל יפנו בצדיק הה"ד ויהי אחר הדברים האלה וגו':

ב [חטאו משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם] רבנין אמ' זבוב נמצא לשר המשקים 58a בפוטירין שלו, ולשר האופים צרור בקלוסקין שלו, הה"ד חטאו משקה מלך מצרים והאופה

2 לעיל לך 1074: 4 ילקוט כ' קמ"ו: 5 ילק' מכירי תהלים ס"ו סי' ז':

1 * על שם — תשימני דוחגת] על שם וחרפת.. תשימני ימ, הוי חרפת.. תשימני י (שם), לכך נאמר (הה"ד א[1]) וחרפת.. תשימני פא[1]כ, על שם חרפת נבל וגו' א[2], וגו' ל | ד"א ל' י | מכל — הצילני] מכל.. הצלני ז[1], מכל פשעיי הצילני ו, חרפת נבל אל תשימני י (שם) | לפי ל' פאגכי | שכתו'] שכת' ח, שכתוב (שכ' ת) בו דת, שנ' פוא[1]א[02]כי (שם), ל' א[2]גי | 2 וגו'] ותאמר להם לאמור ראו וגו' פ, לאמר ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו כ, ל' ואתי | נתנתו] נתנה אותו דפוחאגכי, ונתנה אותו ת | בפי] ת, בפיהם של דפוחאגכי | כלם חא[2]כ, כולהם וג, כלהם י[1] (שם), הכל ת | אילו באילו] וג, אלו באלו דפחאכתשי | ולא ש | בצדיק] וחאגכשי, בצדיקים פ, לצדיק הזה דת | 3 הה"ד] פאכי, הדה היא ו, הדהי ג, היינו דכתי' ח, ל' דת | (ויהי — האלה ל' ח) | * אחר פואגכי (שם)] אחרי לדתי | האלה ל' א[1] | * וגו' — לאדניהם] חטאו.. והאופה לאדוניהם א[1], חטאו.. מצרים (והאופה ח) חא[2]תי (שם), חטאו משקה ל[0], חטאו וגו' דג, חטאו פוכי, וגו' ל | 4 רבנין] א[1]י, רבנן דפוחא[2]גכת | אמ'] וכי[1], אמרי דפחא, אמרין ג, אמרו ת | זבוב — המשקים] זבוב.. המשקין ע, שר המשקים זבוב נמצא דפוחאגכת, שר המשקים נמצא לו זבוב י | 5 בפוטירין] לפוטירין ע, בתוך פיילי (פיילו וא[1], פילי י) פוטירין (פוטרין חי[1], פוטירון פא[1]ת) דפוהאגכתי | ולשר] ע, שר דפאכת, ושר וחגי | האופה ע | צרור] נמצא ~ תע, ל' י | בקלוסקין שלו] ע[0], בגלוסקין שלו ע, נמצא (נמצא לו זבוב י) בתוך גלוסקין (קלוסקין ו, גולסקין א[1], גלוסקאות א[2]) שלו דפואגכי, בתוך גלוסקיא שלו ת, נמצא ח | הדה היא ו, הדהי ג, היינו דכתי' ח | חטאו ל' א[2]ת | * משקה — והאופה דחא[1]גכתימ] משקה וגו' ו, משקה מלך פ, ל' לא[2] |

חרפת וכו', והלשון שלא יהו מונים את ישראל וכו' כמו לעיל צד 4 ובנוסחת כי"ו לקמן פצ"ה (בס' היובל לכבוד ר"י גוטטמאן צד 159) וע"ע לעיל צד 945: 1 זה יוסף. כאן מתחיל עיקר הפתיחה, וסמך על סוף הפסוק חרפת נבל אל תשימני, ובילקו' תהלים הגי' כן עח"נ, ושרים אלו נאסרו כדי שיוסף לא ישבע חרפה, מפני שדברו המצרים בהם ולא ביוסף, ולפי הדרש כאן נאסרו השרים מיד אחר יוסף בבית הסהר, ואם הדרש הזה יסכים למה שנדרש לעיל צד 1059 שיוסף היה בבית פוטיפר רק שנה אחת וכאשר יצא מבית האסורים ועמד לפני פרעה היה בן שלשים (לקמן מ"א מ"ו), וא"כ היה חבוש בבית הסהר שתים עשרה שנה צא מהם שתי שנים שנשאר שם אחר שניתן לשר המשקים חופש (וע' לקמן פפ"ט סי' ב' ומש"כ שם ובמנחת יהודה (ריב"א) עה"ת ובפי' מהרז"ו כאן) ע"כ צ"ל שהשרים ישבו עמו בבית הסהר עשר שנים ולא כמו שהוא בס' הישר ובפירש"י עה"ת ולק"ט לקמן מ' ד' ויהיו ימים במשמר שנים עשר חדש, וכ"ה במה"ג עמ' 594 כמה נשתהו בבית האסורים עשר שנים וכו' (וע' הדרש על ימים לעיל צד 653 ובמ"י שם וצד 1039), ובשכל טוב צד 244 הובא ר' תמא בשם ר' חנינא אומר וכו' זש"ה מכל וכו' חרפת נבל אל תשימני לפי שכתוב למעלה מן הענין ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר מה לאמר שנתנה אותו בפי כל לכך סמך חטאן של אלו אמר הקב"ה מוטב שיפנו אלה באלה ואל יפנו בצדיק זה, ובמת"ג שם הועתק ד"א מכל וכו' חרפת נבל אל תשימני זה יוסף שכת' בו ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם נתנה הצדיק בפיהם אמ' הקב"ה מוטב שיהיו פונים אלו באלו ולא יפנו בצדיק הזה, לכך נסמך חטאו משקה מלך מצרים, וע"ע בפירש"י עה"ת: 4 חטאו וכו' לאדניהם. כן השלמתי, ובערוך ע' גלסק הועתק חטאו משקה מלך מצרים והאופה ולשר האופה נמצא צרור בגלוסקין שלו, ובע' פטר ה' חטאו משקה זבוב נמצא וכו' ולשר האופים צרור בגלוסקין שלו, ורבנין דרשו שחטא השרים היה בקלקול עבודתם היינו שעבודתם היתה פגומה ומאוסה, ור' אביתר דורש גז"ש חטא חטא מחטא האמור בפרשה שלמעלה שענינו זנות, ובכי"ל הגי' בפוטירין, ובערוך ע' פטר שם בטעות לפוטירין, ופוטירין הוא כוס בל"י[1]), ובשאר הספרים הגי' פיילי פוטירין (פוטירון, פוטרין, ובכי"ח נקוד[2])) וכן בפי' ב"ר פיילי פוטירין בכוס של בשמים שהיה שותה לאחר המרחץ, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א נמצא זבוב בתוך פיילא פוטרין שלו בתוך כוס משקה (משתה) של בשמים שלו, וע' לעיל צד 83 וצד 535, והגי' קלוסקין הובאה גם בערוך ע' גלסק שם בשם ס"א, ומפי' ככרות לחם, וע' קרוים צד 175, וכפי' רבנין שחטא השרים הי' בתשמיש אדוניהם הוא גם דעת פילון בספרו דע יוסיפו צד 54 וצד 63 (וע' במ"י לקמן צד 1080 מה שהובא בשם תר"י א'), ובלק"ט איתא חטאו משקה מלך מצרים והאופה למי חטאו לאדוניהם למלך מצרים מה ת"ל מלך מצרים אלא שלא שפט (נראה שצ"ל נשפט) משפט מלך מצרים כי המשקה נמצא זבוב בתוך פיילי פושרין שלו והאופה נמצא צרור בתוך גלוסקין שלו, ומשם בשכל טוב צד 244 ומה ת"ל למלך מצרים שלא נהגו בו משפט המלך שהמשקה נמצא זבוב בתוך פושרין שלו, פי' בתוך הכוס וכו' והאופה וכו' בתוך גלוסקין שלו, ובמדרש אגדה חטאו משקה וגו' שר המשקים נמצא זבוב בפושרין וכו' בתוך גלוסקין שלו, (והגי' פושרין היא גם בילקוט ד"ו ובד' ילקוט החדשים, וע' בהערות רש"ב שם), ולפי דרש זה מפרש בלק"ט לפסוק כ"א אמרו ערכי פרעה הזבוב שנמצא בפיילי של זה אנוס היה ואין לו משפט מות (כי הזבוב פורח, וגפל בעת נתינת הכוס לפרעה) אבל הצרור שנמצא בגלוסקין של שר האופים לא היה אנוס וכו' ומשפט מות לו, וכן מפרש בשכל טוב צד 248 ובראב"ם ובבחיי ובחזקוני ובמנחת יהודה עה"ת (וע' בחיי' הרד"ל ובפילון שם צד 68), ובפי' רש"י עה"ת מפרש חטאו זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו, (ובחזקוני הובא מב"ר שר המשקי' זבוב נמצא בתוך פיילי פוטירין שלו, ובמנחת יהודה שר המשקים נמצא זבוב בפילי פוטרין שלו), ובמה"ג עמ' 594 הועתק ר' חונא אומ' בתשמיש אדוניהם חטאו רבנן אמרי נמצא זבוב בתוך פיילי פוטירון[3]) שלשר המשקים ונמצא צרור בתוך

[1]) ποτήριον. [2]) פּוּטְרִין. [3]) פְּיָלֵי פּוּטִירוֹן.

לאדניהם, בתשמיש אדוניהם, ר' אביתר אמ' בקשו להזדוג לבת המלך, נאמ' כאן חטאו ונאמ' להלן וחטאתי לאלהים (בראשית לט ט):

ב) [ויקצף פרעה וגו'] ר' יהודה בר' סימון ר' חנן בש' ר' יוחנן לכו וראו מפעלות ג
אלהים וגו' (תהלים סו ה), הקציף עבדים על אדוניהם כדי ליתן גדולה לצדיקים, הקציף אדונים על
עבדים כדי ליתן גדולה לצדיקים, פרעה קצף על עבדיו (בראשית מא י), ליתן גדולה ליוסף, קצף ה
בגתן ותרש (אסתר ב כא) על אחשוירוש, ליתן גדולה למרדכי: ר' יודן אמ' אלין עובדיה, רב אמ'

3 ילק' שם, ילק' מכירי תהלים שם, מגילה י"ג ב', מדרש לאסתר ב' כ"א (פ"ו סי' י"ג):

1 לאדניהם] א^{2}כ, לאדוניהם דפו^{0}חא^{1}גתימ, ל' ו | אדניהם א^{2}גכ | אומ' ח | להזדוג] ד^{1}, להזדויג ת, להזדווג דואכימ, להזדוויג ח, להדדוויג (?) ג, לזדויג פ | לבת המלך] פב, לבתו של מלך דוחאגתימ | נאמ'] כת' ת | כן ו | ונאמ' להלן] וכת' התם ת | 2 וחטאתי] פא^{2}, חטאו ~ כ, ואיך אעשה וגו' ~ ד, ואיך אעשה הרעה הגדולה ו, ואיך (איך ח) .. הגדולה הזאת ~ חא^{1}גתימ | לאלהים ל' ות | 3 יהודה] פואכמ, יודה דת (ר' יהודה — סימון ל' גי) | בר'] ד^{1}אכמ, ביר' ות, ב"ר ד, בר פ | ר'] וגי, ור' דפכתמ, ל' א | חנן] י, חנין דפוגכתמ, ל' א | בש' ר' יוחנן] ~ בר' סימון א^{1}, ל' א^{2} | לכו] וא^{2}גכימ, כתיב ~ דח, כת' ~ ת, הה"ד ~ א^{1} | וראו] גמ, ראו ח, חזו דפואכתי^{1} | 4 אלהים] פחאכתימ, יי' ד, ל' ו | וגו'] נורא עלילה (עליהם ג) על (את י^{1}) בני אדם פהאגכימ, ל' ת | הקציף — לצדיקים] מקציף (הקציף ו^{0}) .. אדוניהם ליתן (כדי ליתן ח) .. לצדיקים וח, הקציף הקב"ה .. אדוניהם (אדניהם א^{2}) ליתן (כדי ליתן א^{1}) .. לצדיק אמ, הקציף אדנים על עבדים לעשות רצון צדיק עבדים על אדנים ליתן (כדי ליתן כ) גדולה לצדיק פכ, ל' דגתי | הקציף] והקציף א^{2}, מקציף וגי, הקציף הקב"ה דת, ל' פא^{1}כ (הקציף — לצדיקים ל' חמ) | אדנים פגכ, אדון א^{2} | 5 עבדים] פא^{1}כ, עבדיהם דוגת, עבדי' י^{1}, עבדיו א^{2} | כדי] כי, ל' דפואת | לצדיק א^{2}כ | פרעה] זה יוסף שנ' ~ כ | כדי ליתן א^{1} (ליתן — ליוסף ל' כי) | קצף] וחג, הקציפ הקב"ה א^{1}, עבדים (מקציף עבד' י) על אדוניהם (אדנים כ) ליתן (כדי ליתן כי) גדולה לצדיק ~ דכי, הקציף עבדים על אדוניהם ~ ת, ל' א^{2}מ | 6 * בגתן דפוחגכתימ] בגתנא לא | על אחשוירוש] על אחשורוש פחא^{1}כי, על אחשורש ג, לאחשורוש א^{2}, ל' דותמ | כדי ליתן חא^{1}י | ר'] ויקצף פרעה על שני וגו' (שני סריסיו אג) ~ ואג, ויקצף פרעה י, ומה עבוד אילין (אלין פ) עבדיא (עבדא כ) דאחשורוש (דאחשורש כ) ~ פכ | יהודה א^{2} | אמ'] וא, א' ג, משום רבותינו א' פכ, הוה משתעי דת | אלין] וא^{2}ת, אילין דפכ, אילן ג, על אילין א^{1} | עובדיה] עובדיא פכ, עבדיא ואג, עובדיא דבגתן ותרש דת |

קלסקין (קלסין) שלשר האופים, ולפני זה הובא שם במה חטאו ר' אביתר אומר בקשו להזדווג לבתו שלמלך וכו' להלן וחטאתי לאלהים מה להלן עבירה אף כאן עבירה, ובמדרש אגדה בקשו להזדווג בבתו של מלך וכו' ונאמר להלן ואיך אעשה הרעה וגו', ובשכל טוב צד 244 לא הסתפק בגזרה שוה זו לבד כי יש חטא גם בלי זנות, על כן הוא דורש סמוכים ומפרש ר' אביתר אומר סמך חטאו לוחטאתי לאלהים מה וחטאתי לאלהים בתשמיש וכו', ומוחלפת השיטה של ר' אביתר שבגיטין ו' ב' איתא ותזנה עליו פילגשו ר' אביתר אמר זבוב מצא לה ר' יונתן אמר נימא מצא לה ע"ש ובפי' מהרז"ו, ונראה שמטעם זה שינה בלק"ט ר' יונתן אומר בקשו להזדווג לבתו של מלך כתיב הכא חטאו וכתיב התם ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים: 3 ויקצף פרעה וגו'. הוספתי פסוק זה מפני שעליו מוסב הדרש, ובכי"ו וכי"א א' וב' וכי"ג ובילקוט נוסף פסוק זה בטעות באמצע המאמר לפני המחלוקת על חטאם של בגתן ותרש ועבח"נ, ובכלל שוררת ערבוביא בכ"י במאמר זה עד שקשה לברר הנוסחא העיקרית, ור' יהודה בר' סימון ור' חנין שניהם דרשו בשם ר' יוחנן (וכן נמצא לעיל צד 166 וצד 1034 ר' יהודה בר' סימון ר' חנן בשם ר' יוחנן) לכו וראו כו' נורא עלילה על בני אדם שהקב"ה מסבב סיבות ועלילות כדי להוציא את מחשבתו לפועל והיינו גדולת הצדיק, ובדפוסי' ובכ"י שציינתי הגי' לכו חזו וכו' וכמו שהוא בתהלים מ"ו ט', וכן נשתבש גם לעיל צד 1011 ע"ש בח"נ ובמ"י, ובכי"ל ובכי"ג ובילק' מכירי שם הגי' נכונה לכו וראו (והמאמר ממדרש אסתר נסדר בילק' מכירי לפסוק לכו חזו בתהלים מ"ו ט'), ובהמשך המאמר הובא הקרא פרעה קצף על עבדיו לראיה ולא הפסוק ויקצף פרעה וגו', אולי לפי שבפסוק זה אין כאן לשון עבד והוא רוצה להביא ראיה שהקב"ה הקציף אדונים על עבדים, ובפי' ב"ר מפרש הקציף מלך על עבדיו בשביל צדיק זה ליתן לו גדולה מקציף עבדים על אדוניה' בגתן ותרש ועבח"נ, ובערוך ע' קצף הובא בהגדה דפ"ק במגילה ובב"ר פפ"ט הקציף הקב"ה מלך על עבדיו לעשות רצון צדיק, (ודרכו של הערוך להביא מאמר אחד משני מקומות על פי הנוסחא שבמקום אחד, ובמגילה שם הנוסחא כן בכ"י, ע' בסמוך), ובלק"ט הועתק ר' חנין בש"ר יוחנן אמר לכו חזו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם מקציף מלך על עבדיו כדי ליתן גדולה לצדיק זה יוסף עבדים על אדוניהם ליתן גדולה לצדיק זה מרדכי, ובשכל טוב שם דא"ר יהודה מאי דכתיב לכו חזו מפעלות אלהים נורא עלילות על בני אדם מקציף אדוניהם על עבדיהם ליתן גדולה לצדיק למה ויקצוף פרעה על שני סריסיו וכו', ובמה"ג שם בסגנון אחר ויקצף פרעה על שני סריסיו אמ' רב כהנא לכו ראו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם הקציף הקב"ה מלך על עבדיו כדי לעשות רצון לצדיק ומנו יוסף דכת' פרעה קצף על עבדיו והקציף עבדים על מלך כדי לעשות רצון לצדיק ומנו מרדכי דכת' קצף וכו', וסגנון זה הושפע מן המאמר במגילה שם אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו (מלך על עבדיו) לעשות רצון צדיק ומנו יוסף וכו' עבדים על אדוניהם לעשות נס לצדיק (רצון צדיק) ומנו מרדכי, וע' בד"ס שם ובאגדת אסתר פ"ב כ"א, (ובלק"ט כאן ולאסתר ב' כ"א הועתק ממגילה הראיה למלך על עבדיו מן הקרא ויקצוף פרעה על שני סריסין) ובמדרש אסתר שם המאמר מסורס לפי הענין והלשון שם בדפ"ר וד"ו ר' ברכיה בשם רבי לוי אמר כתיב לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ הקציף עבדים על אדוניהם לתת גדולה לצדיקים הה"ד קצף בגתן ותרש וגו' לתת גדולה למרדכי מקציף אדנים על עבדיה' לתת גדולה ליוסף הה"ד פרעה קצף על עבדיו, וע"ע לעיל צד 1069: 6 אלין עובדיה וכו'. אגב שהובא כאן קצפם של בגתן ותרש הוא מפרש במה חטאו, ור' יודן

קונדא מכיריאה נתנו במנעליהם, ר' חנן אמ' מגנון עשו לו לחנקו, שמואל אמ' חכינא הטמינו לו בספלו, כולהם ויבוקש הדבר וימצא (שם שם כג):

ד ג—ה) ויתן אתם במשמר וגו' ויפקד שר הטבחים וגומ' ויחלמו חלום שניהם וגו' ר' חייא בר בא חלמא ופתרוניה:

ו—ח) ויבא אליהם יוסף וגו' וישאל את סריסי וגו' [ויאמרו אליו חלום חלמנו וגו' ויאמר אליהם יוסף הלוא לאלהים פתרנים] ר' יהושע דסיכנין בש' ר' לוי תלה הגדולה בבעליה:

1 פ' מגילה י"ג ב': 4 ילקוט שם, ברכות נ"ה ב': 6 ילק' שם, ועי' לקמן פפ"ט סי' ס' וס"כ:

1 קונדא] קיטרא ש | מכיריאה] מכיריאה ע, מביראה י, מכירין דפוגכש, מכירן ת, מכורין א | נתנו לו י | במנעליהם] במנעליהן ע, בתוך (לתוך ג, מתוך כ) מנעליהם (מנעליהן פא[2]כש) דפואגכתש, בתוך מנעלו י | חנן] כ, חנין דפואגתי ⊣ מגנון] א[1]ע, מגנין וג, מנגנון ע[0], מנגנין די, מונגנין ת, מנגנא ש, מגרון א[2], מנגנון (מנקנון כ) המתגלגל פכ | לחונקו ן | ר' שמואל ת, ר' שמואל בר נח' א[2] | חכינא] פא[1]כי, חכינה ו, חכנא ג, חניכא דת, חלמא חכינה א[2] | הטמינו] פואגכי, עשו דת | 2 בתוך ספלו דפואגכת, בתו' פסלו י | כולהם] ו, כולה' י[1], ל' דגת (כולם — וימצא ל' פאכ) | ויבוקש] ותי, ויבקש דג | דבר י[1] | וימצא] וגי, ~ רבנן אמרי זבוב נתנו בתוך פיילי פוטירין (פוטירון ת) שלו מיד ויבוקש (ויבקש ת) הדבר וימצא דת | 3 ויתן — וגו' ל' פאכ | אותם דוגת | וגו'] בית שר הטב' ו, ל' דגת | ויפקד — הטבחים ל' פואכת | וגומ'] ג, ל' דפואכת | * ויחלמו — וגו' דו] ויחלמו.. שניהם פא[1]גכת, ויחלמו.. שניהם איש חלומו חי, ויחלמו וגו' ל' איש כפתרון חלומו א[2]ש | 4 חייה ו, אחא כ, חמא פ | בא] אבא פ, אבא אמר דואגכת | חילמא חא[1] | ופתרוניה] וא, ופתרניה חגי, ופושרני' ש, ופשריה פ, ופשרא כ, ופתרוניה דחלם חבריה דת | 5 וגו' — וגו'] ו, בבקר וגו' וישאל את סריסי פרעה וגו' ג, בבוקר פא, ל' דת | * ויאמרו — וגו' ין] ויאמרו.. חלמנו ו, ויאמרו.. חלום וגו' ג, ויאמרו חלום חלמנו וגומ' ד, ויאמרו חלום חלמנו ת, ל' לפאכ | 6 * ויאמר — יוסף] ויאמר אליהם ל[0], ויאמר להם יוסף ת, ל' לדפואגכי | * הלוא — פתרנים] הלא.. פתרונים ל[0]דא[1]תש, הלא לאלהים פ, הלא.. פתרונים ספרו נא לי כ, ל' לוא[2]גי | ר' יהושע — לוי] ג, ר'.. דסכנין.. לוי פואכ, ל' דת | הגדולה] א[2]כתי, את הגדולה דפו[0]גש, הקב"ה את הגדולה א[1] |

מוסר אלו המעשים דלקמן שנחלקו בהם האמוראים (וכעין זה נמצא לעיל צד 19 עד כאן דרש ר' יורן (פתיחת ר' יצחק עם מחלוקת התנאים), ובדפוסי' וכי"ת הוסיפו פירוש הוה משתעי אילין (אלין) עובדיא דבגתן ותרש (ועח"נ) רב אמ' שנתנו קונדא מכיריאה[1]) מכירין, סכין קצרה במנעלם כדי להרוג את אחשורוש בסתר, ור' חנן אמ' מגנון מנגנון[2]), שהיא מכונת ההריגה עשו לו כדי לחנקו, ושמואל אמ' שהטמינו לו בספלו, במזרקו, חכינא והוא נחש בל"י[3]), ולדברי כולם ויבוקש הדבר וימצא דהיינו לרב הסכין ולר' חנן המכונה ולשמואל הנחש, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש קיטרא מכירין נתנו בתוך מנעליהן סכינין חדין בלשון יון לתוך מנעליהן כדי שלא להרגיש בהן והיו רוצין להורגו בהחבא מנגנא עשו לו לחנקו דבר המגלגל כמו מנגני' בלעז סכינא (וצ"ל חכינא) נחש, (ורי"ג במדרש ד' שאלוניקי והועתק בא"א מביא פי' רש"י ז"ל סכין חדא בלשון יון בתוך מנעליהם שלא ירגישו בהם והיו רוצים להורגו מנגנון דבר המגלגל מנגה בלעז ואני המגיה פי' במקום אחר איגגניו בלעז (ע' בערוך ע' מנגנון) וכו' חכינה נחש, נ"א חכינה נתנו לו וכו'), ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א מפרש קונדא מכירין סכין חדה נתנו לתוך מנעליהן כשתבוא (שכשתבוא) להם שעה שיהא להם (שיהא) סכין מזומן להורגו (להרגו) קונדא הוא חדה מכירין הוא סכין מגט (מוגגין) עשו לו לחנקו והוא פח שפורשין לו לאדם שאינו יודע עד שמכניס ראשו לתוכו ונחנק, ובערוך ע' מכר הועתק פרעה קצף רב אמר בגתן ותרש קונדא מכיראה (וע' בערוך ע' קנדו) נתנו במנעליהן, ובע' מגנון פרעה קצף מגנון וכו' ס"א מנגנון, והגי' מגנון הוא גם לעיל צד 422 וע"ש במ"י (ובכי"ל כתוב בפנים מגנון שלו, ובין שיטי ניתוסף ע"ן וי"ו להגיה עשו לו) ובמקום חכינא נשתבש בדפ"ר וד"ו ובכי"ת חניכא, וע' במ"י לעיל צד 743, וכדעת שמואל אמר ר' יוחנן במגילה שם ואומרין וכו' בא ונטיל ארס בספל, וכן מתורגם בתרגום שני אסתר שם ויהבון עצה ביניהון דשויאו חיויא חורמנא בכוזא די דהבא דהוה שתי בה אחשורוש, וכ"ה במדרש פנים אחרים אסתר נוסח ב' (ספרי דאגדתא הוצ' רש"ב, ד' ל"ג א') שהיו אומרים נטמין נחש בקיתון וע"ש בהערות רש"ב, ונראה שע"י דרשו של שמואל נתעורר בתר"י א' כאן לדרוש סרחו רב מזוגייא דמלכא דמצרים ורב נחתומייא ואתיעטו למירמי סמא דמותא במיכליה ובמשקייה למיקטל וכו' וע"ע שם לפסוק כ"א וכ"ב, ובדפוסי' ובכי"ת הוסיפו כאן מדלעיל רבנן אמרי זבוב נתנו וכו' עח"נ, וביפ"ת נתקשה לפרשו, וע' בחי' הרד"ל: 3 חלום שניהם וגו'. כן השלמתי, כי על זה מוסב הדרש של ר' חייא בר אבא וכמו שמפרש בפירש"י עה"ת ויחלמו חלום שניהם וכו' ומדרשו כל אחד חלם חלום שניהם שחלם את חלומו ואת פתרון חלום חבירו וזהו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר, וסוף דבריו מיוסדים על מאמר ר' אלעזר בברכות שם וירא שר האופים מנא ידע א"ר אלעזר מלמד שכל אחד ואחד הראוהו חלומו ופתרון חלומו של חבירו, ובמדרש אגדה הובא ויחלמו חלום שניהם וגו' בלילה אחד כל אחד חלם חלמו ופתרון חלום חבירו, ובכי"א ב' הגי' איש כפתרון חלומו, וכ"ה בפי' ב"ר ובלק"ט, ובשכל טוב צד 245 בלילה אחד איש כפתרון חלומו ר' חייא בר אבא אמר כל אחד ראה חלומו ופתרון חלום חבירו, וכן מתורגם בתר"י א' וחלמו וכו' בליליא חד גבר חילמיה ופושרן חילמא דחבריה, וע"ע שם לפסוק ט"ז, ומגי' הכ"י כאן נראה לכאורה שדעת ר' חייא בר אבא שכל אחד ראה חלומו ופתרונו אלא ששכח הפתרון (וע' כיוצא בזה במ"י לקמן פפ"ט סי' ו'), אולם בדפוסים ובכי"ת הגי' ופתרוניה דחלם חבריה וצ"ע, ובכי"ל וכי"פ נעדרה מלת אמר במאמר ר"ח ב"א, וע' לעיל צד 956: 6 תלה הגדולה בבעליה. בהקב"ה, שאמר לאלהים פתרנים, וע' לקמן פפ"ט, ובמה"ג ע' 595 הועתק ג"ב ויאמר אליהם יוסף הלא לאלהים פתרנים ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תלה הגדולה בבעלה לכך נתעלה, וזרה הגי' בשכל

1) * κονδομάχαιρα. 2) μάγγανον. 3) ἔχιδνα.

ט י) ויספר שר המשקים וגו' והנה גפן לפני אילו ישראל, גפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט), **ובגפן שלשה שריגים משה אהרן ומרים, והיא כפרחת הפריחה גאולתן שלישראל, עלתה נצה הניצה גאולתן שלישראל, הבשילו אשכלותיה ענבים גפן שהפריחה מיד הניצה, ענבים שהניצו מיד בשלו אשכלותיה:**

יא יג) וכום פרעה בידי מאיכן קבעו חכמים ד' כוסות שלפסח, ר' חונה בש' ר' בניה כנגד ד' גאולות שנאמ' במצרים והוצאתי (שמות ו ו) **והצלתי** (שם שם) **וגאלתי** (שם שם) **ולקחתי** (שם שם ז)

1 עי' חולין צ"ב ס': 5 ילקוט כ' קמ"ז, ילק' ירמיה כ' ט"ז, ילק' מכירי תהלים ט"ז סי' י"ס, ירושלמי פסחים פ"י ל"ז ג', ועי' שמות רבה פ"ו סי' ד':

1 ויספר — המשקים ל' א[2] | וגו'] ג, את יוסף לאמר בחלומי א[1], בחלומי ל[0]א[2]כ, ל' דפות | והנה ל' פ | הגפן ח | לפני] גפן כ, ל' פא[2]ג | אילו] אילו פוג, אלו דחאכת | גפן] ו, שנ' גפן ל[0]דפחאגכת | 2 שלושה ת, ג' ד[1]א[2] | סריגים וא[1]ג | זה משה ל[0] | ואהרן פואת | כפרחת] פג, כפורחת וחאכו, כפורחת עלתה נצה דת | הפריח א[1] | גאולתן] גדולתן פא, זו היא גאולתן כ | 3 עלתה — שלישראל ל' כ | ניצה א[1] | הניצה] חאג, הנצה ד[0]ת, ל' פ | גאולתן] גדולתן א | הניצה] ו[0]חאכ, הנצה דפת | 4 * שהניצו ו[0]] שהנצו דת, שהניצה לחאג, לכשהניצו פ, לכשהיניצו כ | בישלו ח, נתבשלו פכ, הבשילו א | אשכלותיה ל' | 5 בידי וגו' חא[1] | מאיכן] פוגכ, מהיכן אי(ירמ')מ, מיכן ה, מכאן דתי | ** חכמים] ל' ל (והושלם בין השורות) | ד'] א[2]ימ, ארבע דפא[1]ג, ארבעה וחכת | שלפסח] של לילי הפסח דוגת, של.. פסח י, בלילי הפסח (פסח חי(שם)מ, פסחים כ) פחאכי(שם)מ | ר' חונה] ר' חונא ו, ר' הונא פחאגכימ, אמר ר' הונא דת | בנייה וא[2]תי(שם), בנאה א[1]י, בניא כ | 6 ארבע פוגכתי, ארבעה ח | לשונו' (לשוני י[1] (שם)) גאולה י | * והוצאתי דפוא[2]גכתימ] שנאמ' והוצאתי א[1], הוצאתי לח. | * והצלתי דפוחא[2]גכתימ] וגאלתי לא[1] | * וגאלתי דפוחא[2]גכתימ] והצלתי לא[1] |

טוב צד 248 והנה גפן לפני תלה הגדולה בבעלים: 1 אילו ישראל. בחולין שם איתא תניא ר' אליעזר אומר גפן זה העולם וכו' אמר לו ר' יהושע וכו' אלא גפן זה תורה שלשה שריגין אלו משה ואהרן ומרים וכו' ר' ירמיה בר אבא אמר גפן אלו ישראל וכן הוא אומר גפן ממצרים תסיע וכו' וע"ע בתר"י א' וב', ובמדרש אגדה הועתק והנה גפן זה ישראל שנאמר גפן וכו' שלשה שריגים משה אהרן ומרים והיא כפורחת עלתה נצה (וכן הגי' בדפ"ר וד"ו והוגה במ"כ) הפריחה גאולתן של ישראל הבשילו אשכלותיה לאחר שעלתה נצה הבשילו אשכלותיה, ובמה"ג עמ' 597 והיא כפרחת גפן שהפריחה מיד הניצה ענבים שהניצו מיד בשלו, ובלק"ט מפרש ויספר שר המשקים וגו' והנה גפן לפני גפן אלו ישראל שנאמר וכו' ובגפן שלשה שריגים אלו משה ואהרן ומרים והיא כפורחת כגנה פרחה גאולתן של ישראל עלתה נצה הניצה ישועתן הניצה אורן הבשילו אשכלותיה ענבים גפן שהפריחה מיד הניצה. ענבים שהניצו מיד הבשילו כענבים במדבר מצאתי ישראל (הושע ט' י'), וע' גם הדרש על גפן בויקרא רבה פל"ו סי' ב' ובשמו"ר פמ"ד סי' א', וע"ע בהוספות כי"א לתנחומא (מבוא לתנחומא מ"ב צד ס"ה א'), ולעיל צד 805 דרשו שלשה עדרי צאן רובצים עליה משה אהרן ומרים: 5 מאיכן קבעו חכמים וכו'. הסוגיא נסדרה כאן מפני מאמר ר' שמואל ב"נ שאמר כנגד ד' כוסות שנ' כאן וכו', וכולה סדורה בירושלמי שם, והלשון שם מניין לארבעה כוסות ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגו' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ר' יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של פרעה וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על יד פרעה ונתת כוס פרעה בידו. וגו' ר' לוי וכו' ורבנן אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם כי כה אמר ה' אלהי ישראל אלי קח וכו' החימה וגו' כוס וכו' ביד ה' כי כוס ביד ה' ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח וכו' מהו מנת כוסם ר' אבון אמר דיפלי פוטירין וכו' (וזה הובא במדרש לעיל צד 535) וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות ה' מנת חלקי וכוסי דשנת בשמן וכו' רוויה והדין כוס ישועות אשא תריין (ובהלכות גדולות ה' פסח הוצ' מק"נ צד 142 (וע' ד"ו עמו' ל' ב') התקינו חכמים ארבעה כוסות של לילי הפסח כנגד ארבע גאולות שנאמרו במצרים והוצאתי וכו' ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה כוסות הללו כנגד ארבעה כוסות שנאמרו בפרעה וכוס פרעה בידי ונתת כוס פרעה בידו ואתן את הכוס על כף פרעה ואשחט אותם על כוס פרעה ר' יהושע אומר ארבעה כוסות הללו כנגד ארבעה כוסות של תרעילה שהקב"ה משקה את אומות העולם הדא הוא דכתי' כה אמר ה' קח את וכו' כי כוס ביד ה' ויין חמר מלא מסך כוס רביעי ימטר על רשעים וכו' וכנגדן משקה את ישראל ארבעה כוסות של ישועה לעתיד לבוא שנ' ה' מנת וכו' אתה תומיך גורלי כוס שני שנ' תערך לפני וכו' שלישי כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא ישועה לא נאמר אלא ישועות שני כוסות אחד לימות המשיח ואחד לעתיד לבוא הרי ארבעה, ולשון זה קרוב לנוסחא כאן ע' בח"נ), ובמאמר ר"ח בש"ר בניה הגי' בכי"ל וכי"א א' וגאלתי והצלתי, ושיניתי לפי סדר הכתוב, וע' בשמו"ר שם, וברשב"ם פסחים צ"ט ב' הובא ומצינו בבראשית רבה רב הונא בשם ר' אבא אמר כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מצרים והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי בפרשת וארא, וע' ברש"י שם, והגי' לשוני גאולה היא גם במנהיג ה' פסח סי' נ"א ע"ש ובח"נ ובמ"כ, וארבע כוסות שנאמרו כאן לא נמנו בפרוטרוט בכי"ל וכן בדפוסים ע' בח"נ, והשלמתי עפ"י כ"י האחרים והירושלמי, וחושב רק לשון כוס שבדבור שר המשקים ויוסף, ולא את הכוס שבפסוק כ"א ויתן הכוס על כף פרעה, ורש"י בפסחים ק"ח א' ד"ה ארבע חושב רק שלש כוסות שבדברי שר המשקים שכתב ארבע כוסות שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' ורביעי ברכת המזון (וע' סוטה ט' א' ג' כוסות האמורות במצרים למה וכו' ומה שמובא בסמוך בשם פרקי משיח), ולדעת ר' לוי ארבע כוסות שלפסח הן כנגד ד' מלכיות, והם בבל מדי יון ורומי (ע' מכילתא יתרו מס' דבחדש פ"ט ולעיל צד 16 וצד 399 וצד 437 וצד 439 ובסמוך), וקשה שמפי' ב"ר משמע שמפרש שד' כוסות שנאמרו כאן הן כנגד ד' מלכיות, שמבאר כנגד ד' מלכיות ואקח את הענבים אלו ישראל כענבים במדבר (ע' הושע ט' י') ואשחט אותם אל כוס פרעה כלומר שיהו נסחטין תחת יד פרעה כך יהיו נסחטין תחת ד' מלכיות (ומאמר ר' לוי ליתא בכי"פ וכי"א א' וב' וכי"כ), וממה"ג עמ' 597 יוצא שהוא מפרש גם את דברי ר' יהושע בן לוי בדרך זה, שהעתיק וכוס פרעה בידי כנגד ארבעה כוסות האמורין כאן עתידין אומות העולם לשתות

ר' שמואל בר נחמן אמ' כנגד ארבעה כוסות שנ' כאן וכוס פרעה בידי, ואשחט אותם אל כוס פרעה, ואתן את הכוס, ונתת כוס פרעה בידו, ר' לוי אמ' כנגד ד' מלכיות, ר' יהושע בן לוי אמ' כנגד ד' כוסות שלתרעלה שהקב"ה משקה את אומות העולם הה"ד כי כה אמר י"י אלהי ישראל קח את כוס היין וגו' (ירמיה כה טו), כוס זהב בבל ביד י"י וגו' (שם נא ז), כי כוס ביד י"י וגו' (תהלים עה ט), ורוח זלעפות מנת כוסם (שם יא ו), וכנגדן הקב"ה משקה את ישראל

3 עי' מדרש תהלים מ"ב פי"א סי' ס', פע"ה סי' ד':

1 נחמ' ג[1]י, נחמני י(שם) | ארבעה] ארבע דפג, ד' אימ וחכת | שנ' כאן] שיש כן ן, שנאמ' בפסוק א[1]י | * בידי פוחאגכתימ] בידי וגו' ד, ל' ל | * ואשחט — את הכוס א[2]] ואשחט.. כס.. הכוס פ, ואשחט אותם על כוס ואתן וגו' [את הכוס ל[0]] ל, ואשחוט אותם (ואסחט אותם י, ואסחט אותו כ, ואקח את הענבים ואשחט אותם מ) על כוס פרעה ואתן.. על כף פרעה חא[1]כימ, ואקח את הענבים וגו' ן, ל' דגתי (שם) | 2 * ונתת — בידו חאכמ] ונתת כס.. בידו פ, ונתת כוס פרעה וגו' ד, ונתת.. פרעה ת, וכת' ונתתה.. בידו וגו' ן, ונתת את הכוס על כף פרעה י, ל' לגי (שם) | א"ר לוי ת (ר' לוי — מלכיות ל' פאכ) | ד'] ארבע דוחגתי | יהושוע ת | 3 ד'] א[1](שם) מ, ארבע פחגכי, ארבעה דות | של כוס התרעלה י (שם) | שהק' משקה ג, שעתיד הב"ה להשקות י | את אומות העולם] לאומות העולם פא[2]כ, את האומות י (שם), את מכחישי השם ת | הדת היא ן, הדהי ג, היינו דכתי' ח, שנאמ' א[1]י (שם) | כי ל' פחא[1]גכי (שם) מ | אלהי ישראל] ות, ~ אלי דח, ל' ד[1]פאגכימ | 4 כוס היין] יין ד[1], כוס י (שם) | וגו'] וא[1], החמה דפת, החימה וגו' ח, החמה הזאת א[2], החמה הזה מידי (מידי וגו' ג) גכ, החמה מידי י (שם) מ, מידי החמה הזה י | הזהב א[1] | * ביד — וגו' דונ] ביד וגו' ל, ביד י"י חתי, ביד י"י משכרת כל הארץ פאכמ, ל' ד[1] | כי כוס — וגו'] ד[1], כי.. ויין וגו' ן, כי.. ויין חמר פחכי (שם) מ, כי.. חמר וגו' ג, כי.. חמר מלא (מלא מסך א[1]) א, כי.. י"י מלא מסך י, ל' דת | 5 ורוח — כוסם] ימטר על רשעים פחים אש וגפרית (וגופרית י[1]) ורוח (פחים ורוח ת) זלעפות מנת כוסם חא[1]כתימ, ימטר.. פחים וגו' מנת כוסם א[2], ימטר.. פחים אש וגפרית ורוח וגו' פ, ימטר.. פחים וגו' ון, על רשעים ד | וכנגדם חא[2] | הקב"ה משקה] הק' משקה ג, משקה הקב"ה א[1]י (שם), משקה א[2]מ | לישראל פא[1]כי (שם) |

ארבעה כוסות שלתרעלה וכנגדן תיקנו חכמים ארבעה כוסות גאולה, וכן מגומגם הלשון בשכל טוב צד 248 ר' בנייי אמר ד' כוסות הן כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וכו' וכנגדן תקנו ד' כוסות בליל פסחים ר' יהושע בן לוי אמר כנגד ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה לאומות העולם שנא' קח את הכוס וכו' וכנגדן הקב"ה משקה את ישראל ד' כוסות ישע לעתיד לבא שנא' מנת חלקי וכוסי דשנת בשמן וכו' כוס ישועות אשא שתי ישועות אחד לימות המשיח ואחד בימי גוג ומגוג ועי' גם באב"א, ובארבע כוסות של תרעלה נסדרו הפסוקים שלא כסדרם, כי כוס ביד ה' בתהלים ע"ה לפני מנת כוסם בתהלים י"א, ואפשר מפני שמקור המאמר הוא בירושלמי ושם הובא עוד ביאור בשם ר' אבון להכתוב מנת כוסם (שנשמט כאן) לכן נסדר פסוק זה לבסוף שלא להפסיק באמצע החשבון (וגם מזה שנסדר כאן מאמר ר' בניה כנגד ד' גאולות לפני מאמר ר' שמואל בר נחמן ראיה שכל הסוגיא הועתקה מירושלמי, ועי' כיוצא בזה לקמן פצ"א סי' ג' ועוד אדבר אי"ה מזה במבוא הספר), ולשון המקרא בירמיה כ"ה כי כה אמר ה' אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החמה הזאת מידי, ועת"ג, ובד' כוסות שלישועה חושב כוס ישועות לשתים וכמו שמפורש בירושלמי ובמדרש תהלים ובה"ג שם, וכן בלק"ט ר' יהושע בן לוי אמר כנגד ד' כוסות התרעלה שהקב"ה משקה וכו' כוס זהב בבל ביד ה' כי כוס ביד ה' וגו' ימטר על רשעים פחים וגו' מנת כוסם וכנגדן ארבע כוסות של ישועות ה' מנת חלקי וכוסי דשנת בשמן וכו' רויה כוס ישועות אשא ישועות תרי הא ד' כוסות של ישועות אחת לימות המשיח ואחת לגוג ומגוג, אכן במדרש שלשה וארבעה (אוצר מדרשים לווערטהיימער ח"א צד מ"ד, והועתק גם במה"ג לשמות צד 52) משלים את כוס רביעית במקרא אחר, והלשון שם כנגד ארבעה גאולות והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וכו' תקנו חכמים ארבע כוסות בלילי פסחים וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבעה כוסות של תנחומין וכן הוא אומר דשנת בשמן וכו' ואומר י"י מנת חלקי וכוסי (וכ"ה הסדר מהופך במדרש תהלים פע"ה) ואומר כוס ישועות אשא ואומר למען תנקו ושבעתם משוד תנחומיה (ישעיה ס"ו י"א) ואין תנחומין אלא בכוס כענין שנאמר ולא ישקו אתכם (אותם) כוס תנחומים (ירמיה ט"ז ז') וכנגדן עתידין הרשעים לשתות ארבע כוסות של פורעניות וכן הוא אומר קח את כוס וכו' ואומר כוס זהב בבל ביד י"י משכרת כל הארץ ואומר ימטיר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם ואומר כי כוס ביד י"י וכו', ומדרש זה הוא המקור לדברי ר' בחיי לשמות ו' ו', ועי' במ"כ, וגם בפרקי משיח (בבית המדרש ליעללינעק ח"ג צד 76) חושב כוס ישועות רק לאחת ואומר שדוד יברך לעוה"ב על ד' כוסות והם ה' מנת חלקי וכוסי כוסי רויה כוס ישועות אשא וכוס של ברכה (ועי' בסדר רב עמרם גאון צד י"ג ב' ובנספחים לס' אליהו זוטא פ"כ הוצ' רמא"ש צד 32), ולמדרש שלפנינו השתי כוסות במקרא כוס ישועות הן רמז לימות המשיח ולימות גוג, וביפ"ת הקשה למה לא פירש גם שאר ב' הכוסות מתי היו, ולדעתי המדרש לא בא לפרש מתי ישתו ישראל את הכוסות אלא לפרש שדוד (ועי' פסחים קי"ז א' וקי"ט ב' וספרי ואתחנן פי' ל"ב ד"ה ובכל נפשך) הזכיר ב' כוסות מפני שמשיח שיצא ממנו ינצח את אויביו ב' פעמים בימות המשיח ובמלחמת גוג שתבוא אחריהם, ומב"ר יוצא שמלחמת גוג תהיה אחרי ימות המשיח וכן משמע בירושלמי ברכות פ"ב (ד' ד') אהבתי כי ישמע ה' את קולי לימות המשיח אסרו חג בעבותים לימות גוג ומגוג וכו' ועי' גם בויקרא רבה פ"ל סי' ה', ובמכילתא בשלח מס' ד' פ"ה במאמר ר' אליעזר נחשב בתחלה חבלו של משיח ואח"כ יומו של גוג (ועי' שבת קי"ח א'), אמנם באותו המאמר שם פ"ד יומו של גוג הוא קודם חבלו של משיח (וכ"ה במכילתא דרשב"י שם צד 78 וכן הועתק בשער הגמול לרמב"ן ד' ורשה צד כ' א') וכן נאמר בספרי דברים פ' שמ"ג (קמ"ג א') ארבע הופעות הם וכו' שלישית לימות גוג ומגוג וכו' ורביעית לימות המשיח וכו' ומשמע שימות המשיח הם אחרי מלחמת גוג (ונוסחא אחרת בלק"ט שם ובמדרש תנאים צד 210) וכן משמע בסנהדרין צ"ז ב', וע"ע פסחים קי"ח א' וע"ז ג' ב', ובתר"י א' לשמות מ' י"א האגדה שמשיח בן אפרים (יוסף)

ד׳ כוסות שלישועה לעתיד לבוא י״י מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי (שם טז ה), תערך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רוויה (שם כג ה), כוס ישועות אשא ובשם י״י אקרא (שם קטז יג), כוס ישועה אין כת׳ אלא ישועות אחת לימות המשיח ואחת לימות גוג ומגוג: אמר לו את בשרתני בשורה טובה אף אני מבשרך בשורה טובה בעוד שלשת ימים וגו׳:

יד טו) כי אם זכרתני אתך וגו׳ כי גנב גנבתי אמ׳ ר׳ אחא מיכן שנגנב ב׳ פעמים:
כי שמו אתי בבור אמ׳ ר׳ אבין כי שמו אתי בבור:

6 ילקוט כ׳ קמ״ז, לעיל לד 1007, ועי׳ מכילתא יסכו בחדש פ׳ס: 7 עי׳ לעיל לד 1053 ומכילתא בא פי״ד:

1 ד׳] א[2]י(שם)מ, ארבע דפא[1]גכי, ארבעה וחת | ישועות י (שם) | לעתיד לבוא] ות, ..לבא דחגי, ל׳ פאכמ | י״י] פ, שנ׳ י״י ל[0]דוהאגתימ, הה״ד י״י כ | * אתה — גורלי] אתה תומ׳ גור׳ ל, אתה תומיך גורלי א[1], אתה תו׳ וגו׳ ן, וגו׳ ד, ל׳ פהא[2]גכתימ | תערך — רוויה] תערוך.. שלחן (שולחן כ) ..רויה (רוויה כ) א[1]כמ, תערך.. שלחן וגו׳ כוסי רויה פא[2], תערוך לפני וגו׳ ן, דשנת בשמן.. רויה (רוויה ג׳) חגי, כוס ישועות אשא דת | 2 כוס — אקרא] א[1]כ, כוס.. אשא וגו׳ ן, כוס.. אשא חא[2]גימ, כוס ישועות פ, תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת (דישנת ד[1]) בשמן ראשי כוסי רוויה ד, דשנת בשמן.. רויה ת | 3 כוס] כוס ישועות כס (כוס ת) דת, ל׳ פאכמ | כתי׳ (כת׳ פגת) כאן דפהאגכתימ, כת׳ כן ן | אלא] פאכמ, ~ כוס דוהגתי | ישועות] ~ שתי ישועות חגי, אשא וגו׳ [כ׳ ו[0]] ישועות ן | אחת] פוהא[1]גכ, א׳ א[2]י, אחד י(שם)מ, חרא דת | המשיח] משיחנו ת | ואחת] ואחד י, וחדא ת, ואחת (וא׳ פא[2], ואחד מ) לעתיד לבא (לע״ל פ, ..לבוא א[2]) פאמ | 4 לימות] בימי א[1], ואחת לימות פ, ל׳ כ | ומגוג] פהאכי(שם)מ, מגוג י[1], ל׳ דוגת | לו] לו יוסף ח, ליה יוסף לשר המשקים ת | אתה פוהאכתי | בישרתני ג | ** בשורה] ל׳ ל | אף — טובה ל׳ ד[1]כ | מבשרך] חאי, אבשרך דפוגת | טובה ל׳ ג | וגו׳] ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך (כניך ת) ל[0]אכת, ישא.. את ראש׳ והש׳ וגו׳ ן, ישא.. והשיבך פ, ישא.. ראשך חי, ישא פרעה ג, ל׳ ד[1] | 6 כי — אתך ל׳ פאכ | וגו׳] וג, ל׳ דפאכת | גנוב א[1] | גנבתי] פוהא[2]גתי, גונבתי דא[1]כ | אמ׳ ר׳ אחא] א״ר אבא ג, ל׳ א[1] | מכאן פא[2]כתי, מכאן אתה למד א[1] | ° שנגנב] שניגנב ד | ב׳] ד[1], שתי דפא[1]ת, שני וחא[2]גכי | 7 כי — בבור] וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור כ, וגם.. מאומה וגו׳ (מאומה א) פאג, וגם.. עשיתי וגו׳ ד, וגם פה ן, ל׳ ת | * אמ׳ — בבור ן] אמ׳.. אותי בבור ל, אמ׳.. כד שמו אותי בבור א, אמ׳.. כי שמו אותי בבור להקב״ה פכ, ל׳ דגת |

ינצח את גוג לעתיד לבוא, ומשיח בן יוסף הלא יבא בתחלת ימי המשיח ע׳ סוכה נ״ב א׳, וע״ע סדר עולם פי״ז שאליהו יבא בימי גוג ומגוג ובלק״ט פ׳ בלק (כ״ד י״ז) ובבית המדרש ח״ג צד 72 וח״ה צד 128 (ציון זה נשמט בהערותי לעיל צד 868 לראיה שתחיית המתים תהיה בתחלת ימות המשיח וע״י אליהו), ור׳ סעדיה בס׳ האמונות והדעות מאמר ז׳ מביא מאמר ר׳ יונה המת בז׳ שני גוג לא יזכה לימות המשיח (ומאמר זה נמצא בירושלמי שביעית פ״ד (ל״ה ג׳), אמנם לפנינו הנוסחא שם אין לו חלק לעתיד לבוא), וגם הרמב״ם בס׳ משנה תורה (ה׳ מלכים פי״ב ה״ב) דעתו כן, שכ׳ יראה מפשוטן של דברי הנביאים שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג וכו׳ (ומה שהקשה וועביר בס׳ יודישע טעאלגיע אויף גרונד דעס תלמודס, סעיף פ״ז, ב׳, לשיטה זו איך אפשר שהמשיח ימלוך על כל הגוים כיון שכל העמים יאבדו במלחמת גוג, היא טעות, מפני שלא נמצא בשום מקום שכל העמים יאבדו במלחמה זו, ועי׳ גם אגדת בראשית פפ״ב (פ״א)) וצ״ע: 4 אמר לו. יוסף לשר המשקים (וכ״ה בכי״ח), ונראה שזה ענין בפני עצמו, ואינו מוסב על המאמר של ארבע כוסות הסמוך לו, כי שר המשקים לא הזכיר בספורו אלא שלש כוסות, ויוסף הוסיף בפתרונו כוס אחת, אלא הכונה שחלומו של שר המשקים נדרש לטובה על ישראל לעיל גפן לפני אילו ישראל וכו׳ הניצה גאולתן של ישראל וכו׳, וכן במדרש אגדה לא הובא מאמר ארבע כוסות, והמאמר שלפנינו הועתק שם אמר לו בישרתני בשורה טובה אף אני אבשרך וכו׳, וכן מתורגם בתר״י א׳ ואת רב מזוגייא תקבל אגר טב על חלמך טב וכו׳ ועי׳ בתר״י ב׳, ובשכל טוב צד 249 הגי׳ א״ל יוסף אתה בשרתני בשורה טובה אף אני מבשרך וכו׳ בעוד שלשה ימים ישא פרעה, ובלק״ט אמר לו אתה בשרתני בשורות טובות אף אני מבשרך וכו׳ שנאמר ויאמר לו יוסף זה פתרונו בעוד שלשת ימים, ועי׳ בחי׳ אגדות מהרש״א לפסחים צ״ט ב׳ וקדמו בזה היפ״ת: 6 ב׳ פעמים. לעיל צד 1007 במאמר ר׳ שמואל בר נחמן איתא זה (יעקב) נגנב שני פעמים וזה (יוסף) נגנב שני פעמים ועי׳ במ״י שם, ובשכל טוב צד 246 מפרש כי גנב חסר ו׳ שלא היתה גניבה ממש אלא שנתכסה מאת אביו, גנבתי חסר ו׳ שלא נגנב ממש מבית אדוניו אלא לוקח משם כך הוא כי גנב. גנבתי ב׳ פעמים כלומר מיד אל יד, והוא כפי׳ הלק״ט שנגנב מבית אביו ובבית הבור, אולם במדרש אגדה הובא כי גנב גנבתי מכאן שנגנב שתי פעמים שאף הישמעאלים גנבוהו משם וברחו שהיו מתייראים, ועי׳ בס׳ הישר, ובמה״ג שם הועתק כי גנב גנבתי אמ׳ ר׳ אחא שנגנב שתי פעמים, ודרש ר׳ אחא הוא כדעת מי שאומר לא דברה תורה כלשון בני אדם, עי׳ ב״מ ל״א ב׳ ובתוס׳ שם: 7 כי שמו אתי בבור. כן הגהתי אתי במקום אותי וכמו שהוא בכי״ן, ור׳ אבין דורש אל תקרא אותי אלא אתי[1]) (וכן נדרש לעיל צד 1028) כלומר שהקב״ה הושם עמו בבור וכמו שא׳ לעיל צד 1053 הוריד את השכינה למצרים וכו׳, ועי׳ מכילתא שם, וכן נוסף בכי״פ וכי״כ .כי שמו אותי בבור להקב״ה, וכן מפרש בלק״ט ר׳ אבין אומר כ״מ שהצדיק הולך שכינה עמו וכן הוא אומר ויהי ה׳ את יוסף (ועי׳ לעיל צד 1058)., ודרשו של ר׳ אבין ליתא בדפוסים ובכי״ג וכי״ת, וברור שהשמיטוהו הסופרים מפני שלא הבינו את כונתו, ובכי״א א׳ וב׳ שינו כד שמו אותי בפור, ורצו לפרש ללא נכון לא עשיתי מאומה כאשר שמו וכו׳, והדרש לא הועתק גם בכי״ח ובילקוט ובשכל טוב ובמה״ג:

1) אִתִּי.

ו טז—יט) וירא שר האופים וגו׳ [ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי] אמר ר׳ חונא בר׳ סימון ד׳ הם שפתחו באף ואבדו באף, ואילו הן נחש ושר האופים ועדת קרח והמן, נחש אף כי אמר אלהים (בראשית ג א), שר האופים אף אני בחלומי, עדת קרח אף לא אל ארץ (במדבר טז יד), המן אף לא הביאה (אסתר ה יב):

והנה שלשה סלי חרי אילו ג׳ מלכיות הראשונות, ובסל העליון מכל מאכל וגו׳ זו מלכות הרשעה שמכתבת טירוניה מכל האומות, והעוף אוכל אותם וגו׳ משאכל העיליון אחר כך אכל התחתון, אמ׳ לו בשרתני בשורה רעה אף אני מבשרך בשורה רעה בעוד שלשת ימים וגו׳:

1 לעיל לד 171 וש״נ: 5 ילקוט שם: 6 לעיל לד 903 וש״נ:

1 וירא — האופים ל׳ א[2] | האפים ן | * וגו׳ — בחלומי] כי טוב פתר ויאמר.. בחלומי ח, כי טוב פתר ויאמר אף אני בחלומי ת, כי טוב פתר פא[1]כ, ויאמר אל יוסף.. בחלומי א[2], וגו׳ ל, ל׳ דוג | * אמר ר׳ חונא — אף לא הביאה] אמ׳ ר׳ חונא.. ד׳ הם שנפתחו [שפתחו ל[0]] באף ואילו הן.. אף לא הביאה ל, א״ר הונא ב״ר סימון ארבעה שפתחו באף ואבדו באף ואילו הן.. עדת קרח אף לא ארץ זבת חלב ודבש וגו׳ המן.. הביאה אסתר המלכה ג, ר׳ חננה בר בר סינסן (סינחן ?) ארבעה הן.. ואבדו [באף ן[0]] ואילו הן.. האפים.. הנחש ויאמר הנחש אל האשה אף וגו׳ שר האפים.. בחלמי.. אל ארץ זבת חלב ודבש וגו׳.. הביאה אסתר המלכה וגו׳ ן, אמר ר׳ הונא ארבעה הם.. ואבדו באף ואלו הם.. האופים.. נחש שנ׳ ויאמר אל האשה אף.. אלקי׳ וגו׳ שר האופים שאמ׳ אף.. בחלומי עדת קרח שנ׳ אף.. חלב ודבש הביאותנו המן.. אסתר המלכה ח, א״ר אבינה ארבעה שפתחו באף ונאבדו ואילו הן.. נחש אף כי אמר אלהים שר האופים אף.. קרח אף לא ארץ זבת חלב ודבש וגו׳ המן.. אסתר פ, א״ר יהודה בר׳ סימון ד׳ הן (ארבעה כ) שפתחו באף ונאבדו באף ואלו הן.. נחש שנ׳ ויאמר הנחש (נחש ויאמר כ) אל האשה אף.. אלהים (אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן א[1]) שר האופים אף (האופים שנא׳ וירא שר האופים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אפ א[1]) אני בחלומי עדת קרח אף (שנ׳ אפ א[1]) לא אל.. ודבש הביאותנו המן אף (שנא׳ ויאמר המן אפ א[1]) לא הביאה אסתר (אסתר המלכה א[1]) א[1]כ, א״ר יהודה בר׳ סימון ד׳ הם שפתחו באף ונאבדו וכו׳ בפרשת והנחש היה ערום א[2], אמר ר׳ חמא ד׳ הם (ארבעה הן ת) שפתחו באף ואבדו באף דת | 5 שלושה ת, ג׳ א[2] | חרי] א[2], חורי דפגב, חרי וגו׳ ן, חורי (חרי א[1]) על ראשי חא[1]תי | אילו] פונ, אלו דחאכתי | ג׳] ד[1]א[2], שלש וגי, שלוש ת, שלשה דחא[1], ל׳ פכ | * העליון — וגו׳] העיליון.. וגו׳ ל, העליון מכל מאכל פרעה וגו׳ ח, העליון.. פרעה אגכש, העליון וגו׳ ו, העליון פתי, ל׳ ד | 6 הרשעה ל׳ ת | * שמכתבת ל[0]] שכתבת ל, שכותבת ע, שהיא מכתבת דפוחאגכתי | טירונייה ן, טירוניא פחאגכעי[1], טירומוסיאה ד, טירומסיאה ת | על כל ג | האומות] ע, אומות העולם דפוחא[2]גכתי, א״ה א[1] | אכל חג | אותם] אותו כ, ל׳ פ | וגו׳] מן הסל א[2]גכ, מן הס׳ וגו׳ ו, מן הסל מעל ראשי חא[1], ל׳ דתי | משאכל] ד[1]פוחאגכי, ומשאכל דת | העליון י, את העליון דפוחאגכת | ואחר כך ג, חזר פא, חוזר כ | 7 אכל] אוכל י, אכל את וחגת, אוכל את ד, ואכל את פא, ואוכל את כ | לו יוסף ח | בשרתני] פ, אתה בשרתני דואכתי, אתה בישרתני חג | אבשרך פכ | וגו׳] ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ (העץ ח) חא[1]גי, פרעה.. עץ כ, ישא.. מעליך וגו׳ ן, ישא.. מעליך א[2], ישא.. ראשך ת, ישא פרעה וגו׳ פ |

2 ד׳ הם שפתחו באף וכו׳. המאמר נסדר גם לעיל צד 171 לפסוק אף כי אמר אלהים וכו׳ (ובכי״א ב׳ קיטע ורמז לפי״ט, ובדפוסי׳ וכי״ת קיטעו בלי רמז עח״ג) ושם הגי׳ בכי״ל אמר ר׳ חננא בר סנסן ארבעה הן פתחו באף אבדו באף וכו׳ (ויש עוד שינוים בין הגי׳ כאן ולעיל ע״ש ובח״נ), ובלק״ט הגי׳ אף אני בחלומי א״ר חנינא בר סימון ארבעה פתחו באף ואבדו באף ואלו הן וכו׳, ובשכל טוב צד 249 אף אני בחלומי א״ר חנניא בר חמא ארבע פתחו באף ואבדו באף נחש אמר אף וכו׳ שר האופים אמר אף וכו׳ עדת קרח אמרו אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש המן אמר אף לא הביאה אסתר וגו׳, ובמה״ג שם הועתק כמו שהוא באגדת אסתר פ״ה י״ב תנו רבנן ארבעה פתחו באף ונלקו באף נחש דכת׳ אף וכו׳ דכת׳ אף אני בחלומי קרח דכת׳ אף לא אל ארץ והמן דכת׳ אף לא הביאה אסתר, ובמדרש אגדה הובא ארבעה התחילו באף והלכו באף נחש וכו׳ וקרח וכו׳, ובתר״י א׳ מתורגם וחמי רב נחתומי וכו׳ ושרי למללא בלישן רוגזא וכו׳: 5 ג׳ מלכיות הראשונות. בבל ומדי ויון (וע׳ במ״י לעיל צד 1081), ובסל העליון וכו׳ נדרש לסל בפני עצמו ואינו מחשבון הג׳ סלים, וזו היא מלכות הרשעה, אדום שמכתבת טירוניה וכו׳ וכן נדרש לעיל צד 807 והנה שם שלשה עדרי צאן אילו ג׳ מלכיות הראשונות וכו׳ ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות הרשעה שמכתבת טירוניה מכל אומות העולם, וכאן דורש ג״כ הלשון מכל מאכל על אדום שמכתבת טירוניא מכל האומות ובחיה הרביעית שהיא אדום כתיב ג״כ בדניאל ז׳ כ״ג הלשון כל, ותאכל כל ארעא ותדשנה ותדקנה (וכן פי׳ בפי׳ ב״ר מכל דורש), ועל כן הושוה כאן אדום גם לעוף שאוכל הכל העליון והתחתון (וע׳ פסיקתא צד קל״א ב׳ והיו לאכול באדום על שם אכלה ומדקה), ולעיל צד 437 דרשו ותור וגוזל זו אדום תור הוא אלא גוזלני, וידוע גם שעל דגל מחנה אדום (רומי) היה חקוק נשר, (ובכי״ת השמיטו מפני חמת המציק מלת הרשעה וכן בד״ו שנת שכ״ז, ובדפוסים אחרים הציגו מלכות הרביעית), והגי׳ טירוניה היא גם בכי״ל לעיל צד 409 וע׳ במ״י שם ולעיל צד 908 (ובדפ״ר וד״ו נשתבש טירומוסיאה ובדפוסים מאוחרים טרימוסיאה, ובא״א מביא בשם רי״ג נ״א מבקשת טירוניא על כל וכו׳ ופי׳ ממשלה[1]) וי״מ עלילה, וע׳ בערוך ע׳ טרן א׳ וב׳), ובלק״ט הועתק והנה שלשה וכו׳ על ראשי אלו ג׳ מלכיות הראשונות ובסל העליון מכל מאכל פרעה זה מלכות הרשעה והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי משאכל את העליון אכל את התחתון אמר לו אתה בשרתני וכו׳, ובשכל טוב שם והנה שלשה סלי חרי אלו שלשה מלכיות הראשונות בבל ומדי ויון ובסל העליון מכל מאכלים זו מלכות הרשעה שהיא

1) τυραννία.

כ—כב) ויהי ביום השלישי יום הלדת וגו' יום גינוסו שלפרעה:

ויעש משתה וגו' [וישב את שר המשקים על משקהו וגו' ואת שר האפים תלה כאשר פתר להם יוסף אירע לזה מה שאמר לו ולזה מה שאמר לו]:

כג) ולא זכר שר המשקים וגו' כל אותו היום היה מתנה תנאים ובא מלאך והופכן, קושר ז
קשרים ומלאך בא ומתירן, אמ' לו הקב"ה את שכחתו אני לא שכחתיו:

1 ילקוט סס, וע' ירושלמי ע"ז פ"א ל"ט ג': 4 ילק' סס, וע' תנחומא ע"ב מקץ סי' ג': ע' לעיל לד 754: 5 ע' מדרש קהלת פ"ט ע"ו: ‖

1 ויהי — השלישי] ויהי.. הג' א[1], ל' ח | * יום — וגו' ו] יום הלדת פ, יום הולדת (הלדת א[2]) את פרעה חאכי, ביום הולד' א' פרע' ג, וגו' ל, ל' דת | גינוסו] גינוסיא אכ, גנוסיא פי, גניסיא ג, גינסיא ש, גנוסיה ח, גניסייה ו, גניסיאה ד, גנוסיאות ת | שלפרעה] שלו י | 2 ויעש — וגו'] ויעש.. לכל עבדיו וגו' וג, ל' פחאכת | * וישב — יוסף] וישב את שר משקים וג' ואת שר האופ' תל' כאש' פת' לה' יוס' ג, וישב שר המשקים על משקהו ואת שר האופים.. יוסף כ, וישב את שר המשקים על משקהו (משקהו וגו' ח) ואת שר האופים תלה וחאת, וישב.. המשקים ואת שר (ואת ד[1]) האופים ד, וישב את שר המשקים פ, ל' ל | 3 * אירע — ולזה — לו א[1]] הרע לזה.. ולזה.. לו א[2]כ, לזה מה.. ולזה.. לו פ, אירע לזה מה שנאמר.. מה שנאמר (שאמ' ת) לו דחת, אירע לזה מה שאמ' זה ולזה מה שא' זה ג, הראה לזה מה שנ' לזה ולזה מה שנ' לו ו, ל' ל | 4 וגו'] את יוסף וישכחהו חא[1]גכי, את יוסף א[2], ל' פת | * כל — היום ל[0]] כל אותו ל, כל היום דת, כל יום ו, בכל יום חשי, בכל יום ויום פאגכ | ** היה] ל' ל | מתני וג | תנאין א[2] | ובא מלאך] ומלאך בא דוחגתי, והמלאך פאכ | והופכן] והופכם ת, הופכן פא (והופכן — בא ל' כ) | קושר] פוחאי, וקושר דגת | 5 קשורין ג | ומלאך בא] והמלאך בא א[2], והמלאך פא[1] | מתירן פא[1]כ | אתה פחאגכי | שכחתו] פחאגכי, שוכחו דות | ואני | * שכחתיו פא[1]] שכחתי ל, שכחתיו ויהי מקץ שנתים ימים (שנתים וגו' ח) ו[0]חגכ, אשכחהו הה"ד ולא זכר שר המשקים ד"א שר המשקים שכחך ואני לא אשכחך מי היה מחכה לאברהם ושרה שהיו זקנים שיולד להם בן מי מחכה ליעקב שעבר במקלו הירדן שיפריץ (שיפרוץ ת) ויעשיר מי היה מחכה ליוסף שעברו (מחכה שעברו ת) עליו כל הצרות האלו (הללו ת) שיהיה מלך מי היה מחכה למשה שהושלך ליאור שיהיה (שהיה ת) כמו שנהיה מי מחכה לרות שהיתה גרה שחזרה (והזרה ת) למלכות ישראל מי מחכה לדוד שיהיה מלך עד סוף הדורות מי מחכה ליהויכין (ליוכין ד[1]) שיצא מבית האסורים מי מחכה לחנניה (לחנינה ד[1]) מישאל ועזריה שיצאו מתוך (מכבשן ת) האש מי מחכה לישראל בימי המן שיצילם הקב"ה מי מחכה לגליות שיהיו לשם ותהלה (ולתהלה ת) מי מחכה לסוכת דוד הנופלת שיקימנה הקב"ה שנא' [עמוס ט יא] ביום ההוא אקים את סוכת דוד (דוד הנופלת ת) שיהיו (מי מחכה שיהיו ת) כל העולם אגודה אחת שנא' [צפניה ג ט] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה (שפה אחת ד[1]) לקרוא כלם (כולם ת) בשם י"י ולעבדו שכם אחד (אחד כן יאמר בעל הרחמים ת) דת ‖

מכתבת טרוניא מכל אומות העולם והעוף אוכל אותם משאכל את העליון אכל את התחתונים א"ל יוסף אתה בשרתני וכו' בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך וגו', ובמדרש אגדה והנה שלשה סלי חרי אלו שלשה וכו' ובסל העליון זו מלכות הרשעה שהיא מכתבת טירוניא על כל האומות והעוף וכו' מן הסל משאכל את העליון אחר כך אוכל את התחתון אמר לו אתה בשרתני וכו' אני אבשרך וכו', ובמה"ג שם והנה שלשה סלי חרי על ראשי אלו שלש וכו' ובסל העליון זו מלכות הרשעה שהיא מכתבת טירוניא בכל אומות העולם, ומסיים והעוף אוכל אותם זה המלך המשיח כענין שנ' וירד העיט על הפגרים. ונראה שעפ"י הדרש שלפנינו מתורגם בתר"י א' ואתיב יוסף ואמר דין הוא פושרניה תלתא סליא תלתא שעבודיא הינון דעתידין לבית ישראל למשתעבדא ואנת רב נחתומי תקבל אגר ביש על חלמך ביש דחלמתא וכו', ושלשה השעבודים הם נגד השלש מלכיות כאן, והוא אינו חושב ובסל העליון לסל רביעי וכפשוטו של מקרא (והוספת גינזבורגר עפ"י פירוש המפרש איננה נכונה, אמנם בתר"י ב' מתרגם כפי הוספה זו אינון תלתא שיעבודיא וכו' בטיניא ובלבניא ובכל פולחנא וכו' וצ"ע): 1 יום הלדת וגו'. כן השלמתי עח"ב, ומפרש יום הלדת את פרעה יום גינוסו (גינוסיא) של פרעה דהיינו יום הלידה[1]) שהיה להם לחג כמו שנשנה במשנה ע"ז פ"א מ"ג ואלו אידיהן וכו' ויום גנוסיא של מלכים, ובירושלמי שם מפרש יום גנוסיא של מלכים ויהי ביום השלישי יום הלדת את פרעה, ובבבלי שם י' א' מפרש רב יהודה יום גנוסיא יום שמעמידין בו את המלך, ודעת ב"ר כדעת הירוש', וכן מתורגם בתר"י א' והוה ביום תליתאי יום גנוסא דפרעה (וע' גי' הערוך בעה"ש ע' גנס), ורש"י עה"ת מפרש יום הלדת וכו' יום לידתו וקורין לו יום גינוסיא, והגי' גינוסיא היא גם במדרש אגדה, והגי' גנוסיא בלק"ט, והגי' גניסיא במה"ג עמ' 598 ועח"ב: 3 אירע לזה. לשר המשקים מה שפתר לו וכן לשר האופים, ומפרש ביפ"ת שבא לומר שאירע להם מה שאמר יוסף משום דכל החלומות הולכים אחר הפה ולא שהחלומות היו מחייבים זה (וע' לקמן פפ"ט סי' ח'), ובכי"ל נעדר כל המאמר וכן לא הועתק בילק' ובמה"ג, אמנם גם בלק"ט לפ' וישא את ראש שר המשקים מפרש אירע לזה מה שנאמר לו ואירע לזה מה שנאמר לו, ושם לפסוק כאשר פתר להם יוסף מפ' הוא שאמרו ז"ל כל החלומות הולכים אחר הפה, וע' גם בשכל טוב צד 248, ולפי הגי' בכי"ג אירע לזה מה שאמ' זה ולזה מה שא' זה נראה שכוון לדרש לעיל צד 1080 שכל אחד חלם פתרון חבירו, וכ"ה במדרש אגדה כאשר פתר להם יוסף וכן אירע להם מה שאמר לזה ולזה שכל אחד ואחד ראה פתרון חלום חבירו, וגי' אחרת בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א שמפרש כאשר פתר להם יוסף כאשר פתר לו לא נאמר אלא כאשר פתר להם מלמד ששר המשקים חלם מה שאירע לשר האופים ואף יוסף פתר לשר המשקים מה שאירע לשר האופים ושר האופים חלם מה שאירע לשר המשקים ויוסף פתר לשר האופים מה שאירע לשר המשקים והוא שאמר ארע (אירע) לזה מה שארע (שאירע) לזה ולזה מה שארע לזה (ד' מלות אחרונות אינן בכי"א): 4 כל אותו היום. כן הוגה בכי"ל בין השורות בכתב אחר, ובדפוסי' הגי' כל היום ומלשון זה משמע ג"כ שלאותו יום בלבד דהיינו יום הלדת פרעה כוונו, ונכונה

1) γενεσία.

פרשה פט

א **מא א) ויהי מקץ וגו' קץ שם לחשך וגו'** (איוב כח ג) **זמן ניתן לעולם כמה שנים יעשה באפלה, ומה טע' קץ שם לחשך [וגו' אבן אפל וצלמות** (שם שם)**], שכל זמן שיצר הרע בעולם, אופל וצלמות בעולם, נעקר יצר הרע מן העולם, עבר אופל וצלמות מן העולם, ד"א קץ שם לחשך זמן ניתן ליוסף כמה שנים יעשה בבית האסורים, כיון שהגיע קץ, חלם פרעה חלום ויהי מקץ שנתים ימים וגו':** 566

1 ילקוט כ' קמ"ז, ילק' איוב כ' תתקפ"ו: 4 ילק' שם, תנחומא מ"ב מקץ סי' א', תנחומא שם סי' א':

1 וגו'] ו, שנתים פ, שנתים ימים דהאכתי[1], שנתים ימים וגו' ג | כת' קץ פ, כתי' קץ חא, כתו'.. כ | וגו'] ולכל תכלית וגו' ו, ולכל תכלית הוא חוקר (חקר ג) וגו' א[1]גי, ולכל.. חוקר א[2], ולכל.. חוקר אבן אופל (חוקר אפל פ) וצלמות פכ, ל' דחתי (איוב) | זמן—לעולם ל' חת | * ניתן ד[1]פוכי (שם)] נותן ל, נתן דא[2]גי, נתן הקבה"ה א[1] | בעול' ג | כמה — לחשך ל' ח | יעשה] יעשו י (שם), נעשה פכ, יהיה העולם ת | 2 באפלה] פאי, באפילה דוגכת | ומה טע'] ו, ומאי טעמיה ד, מה טעם י, מה טעמ' ג, מ"ט ת, שנא' פא[1]כ (ומה — לחשך ל' א[2]י שם) | לחושך וי[1] | * וגו' — וצלמות] וגו' ולכל תכלית הוא חוקר אבן אופל וצלמות ו, ל' לדפחאגכתי | כל פאכי | 3 ואופל ד[1] | בעולם] פוחאגכי ~ דכתיב אבן אופל וצלמות ד, דכת' אבן אפל וצלמות ת | * נעקר — עבר — העולם ח] נעקר.. הרע (רע ת) מן העולם אין אופל.. בעולם דת, עבר אופל וצלמות (עבר אופל ו) מן העולם נעקר יצר הרע (רע ו) מן העולם לו, נעקר יצר רע (הרע א[2]) מן העולם אורה ושמחה בעולם ו[0]א[2], נעקר מן העולם אורה ושמחה בעולם א[1], נעקר יצר הרע אורה ושמחה בעולם פ, וכל זמן שאין יצר הרע בעולם אורה ושמחה בעולם כ, נעקר יצר הרע מן העולם אורה ושמחה בעולם עבר אופל וצלמות מן העולם י, נעקר.. מן העול' זהו קץ (העולם קץ י) שם לחשך גי (שם) | 4 זמן ניתן] פוחכ, זמן נתן דאגתי, נתן זמן לעולם י (שם) | * יעשה פוחאכי] יעשה באפילה דת, ל' לגי[1] (שם) | האסורין א[02]גי, האיסורין פכ | וכיון ו | קץ] קץ חגי (שם), הקץ דפוכתי, ל' א | חלם] חלום א | חלום ל' פחאגכ | שנ' ויהי חי (שם), הה"ד ויהי א[1], ד"א ויהי ת | 5 שנתים ימים] שנתים פ, ל' ו | וגו'] וי (שם), ופרעה חולם (חלם ג) חג, ל' דפאכתי |

יותר הגי' כל (בכל) יום (ויום) ועח"נ, וכ"ה בכל יום במדרש אגדה, ובלק"ט מפרש ולא זכר שר המשקים שמא תאמר מרצונו לא זכר ת"ל וישכחהו בעל כרחו (וע' בחי' הרד"ל), מלמד שבכל יום ויום היה מתנה תנאים לזוכרו והמלאך בא והפכן קושר קשרים לזוכרו והמלאך בא והתירן א"ל הקב"ה אע"פ שאתה שכחת אני לא שכחתי אלא וכו', עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו (תהלים ק"ה י"ט), ומשם בשכל טוב שם שבכל יום ויום וכו' לזוכרו לפני פרעה ומלאך בא והופכו קושר קשרים להשיבו ומלאך בא ומתירן אמר הקב"ה אם שוכחתו אני לא שכחתיו וכו', וכפי' ב"ר כי"ם וכי"א מל"א מפי' ג"כ בכל יום היה מתנה תנאים (התנאים) לזכרון שיזכור לו מה שבקש ממנו (מה שביקש) יוסף להזכירו אל פרעה ומלאך בא והופכם (והופיכם) כדי שישכחם וקושר קשרים לזכרון ומלאך בא ומתירן, ופי' אחר וזר בפי' ב"ר בכל יום היה מתנה תנאים שהיה אומ' כך וכך אעשה וקוש' קשרים כדי שיהא טרוד שלא להזכיר את יוסף, וע' גם במ"כ, ונראה שטעות היא וצ"ל קוש' קשרים ומלאך בא ומתירן כדי שיהא טרוד וכו', וכונתו ששר המשקים רצה לזכור את יוסף אלא שמלאך בא והטרידו על ידי שהפך את כל מעשיו נגדו (אם למשל קשר קשרים המלאך התירן) ומפני כך שכחו, וסרה בזה תמיהת היפ"ת, ובמה"ג עמ' 599 הובא ד"א ולא זכר שר המשקים אמ' לו הקב"ה אתה שכחתו אני לא אשכחנו אלא ויהי מקץ שנתים ימים וכו', ובכי"ו וכי"ח וכי"ג וכי"כ הפרשה נחתמה בפסוק זה, ועל ידי זה נסמכה הפרשה לפרשה שלאחריה, וע' במ"י לעיל סוף פע"ט, ובדפוסים הוסיפו בסוף הפרשה מאמר ארוך שלא נמצא בשום כ"י חוץ מכי"ת המאוחר (ועי' במ"י לעיל צד 885) ולא הועתק בילקוט ובלק"ט ובשכל טוב ובמה"ג ומדרש אגדה ועח"נ, וכעין מאמר שלפנינו נדרש בתנחומא מ"ב שם מה כתיב למעלה מן הענין ולא זכר שר המשקים את יוסף אמר ר' ברכיה הכהן ולא זכר זכור היה וכו' אלא וישכחהו היה אומר בחוץ אלך ואומר אל פרעה עליו מיד וישכחהו עד שהגיע קצו לצאת הביא הקב"ה עלילות עליו כדי להוציאו שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים, ודרש זה הוא המקור לדברי מה"ג עמ' 598 (ונעלם מן המו"ל שם) אמר ר' ברכיה אל תקרא וישכחהו אלא וישכחהו כשהיה יוצא לשוק היה זוכרו וכשנכנס היה שוכחו וכו' (ובהמשך הענין הוא מרכיב דרש זה עם האגדה (ע' לקמן פפ"ט סי' ג') שיוסף נענש שהשר ישכחהו מפני שבטח בעבד, וע' בלק"ט ולקמן צד 1090 ובת"י א'), והדרש שהקב"ה סבב ששר המשקים ישכח את יוסף כדי שיגאלו בעצמו כשיגיע הקץ נמצא גם בפילון דע יוסיפו י"ט (צד 55), וע"ע יוסיפוס, קדמוניות ספר ב' פ"ה סי' ד', ובמדרש קהלת שם נדרש הכתוב ומצא בה איש מסכן וחכם על יוסף, ומסיים ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אמר הקב"ה אתון לא' אדכרתוניה אנא מדכר ליה וכו', ובמדרש קהלת מ"ב שם (מ' זוטא צד 125) הגי' ואדם לא זכר זה שר המשקים אמר הקב"ה אתם לא זכרתם אותו אני אזכור אותו שנאמר וישלח פרעה ויקרא אל יוסף, וע"ע לעיל צד 304:

פרשה פט. בדפ"ר נסמן פפ"ז, ובמקרא כאן פרשה פתוחה, ובד"ו וכי"ת כתוב בראש הפרשה סדר ויהי מקץ, וע' במ"י לעיל ראש פע"ה: 1 זמן ניתן לעולם. קץ ומקץ מסמן לדעת המדרש זמן ידוע וקצוב (וע' תנחומא בראשית סי' ט' יש מקץ שנה ויש שנתים וכו') ומפרש קץ שם לחשך זמן ניתן לחשך כמה שנים ישמש בעולם, ומה טעם כלומר למה ועד כמה החשך בעולם, קץ וכו' אבן אפל וצלכות (כן השלמתי ועח"נ), שכל זמן שיצר הרע שנקרא אבן בעולם (וכמו שדרשו לעיל צד 808 והאבן גדולה זה יצר הרע, וע' סוכה נ"ב א' ושהש"ר ו' י"א) אופל בעולם וכו', ובתנחומא מ"ב מקץ סי' א' הפתיחה ג"כ בקרא קץ שם לחשך אבל בסגנון אחר, ושם מסיים אמר ריש לקיש מי גרם להאיש הזה שבאו עליו יסורים ואפילה אבן זה יצר הרע שהוא משול באבן שנאמר והסירותי את לב האבן, ובפי' ב"ר כ"י מל"א גורס ומפרש ויהי מקץ שהיה יוסף אסור שם עד זמן שנגזר עליו לצאת כל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב אבן אופל וצלמות כל זמן שיצר הרע שנמשל כאבן בעולם דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם אופל וצלמות בעולם (ובכי"א נוסף וכן מפורש בויקרא רבה): 4 זמן ניתן ליוסף. כאן מתחיל עיקר הפתיחה, שגם ליוסף ניתן זמן וקץ לצאת מחשך בית האסורים וזהו מקץ

בכל עצב יהיה מותר וגו' (משלי יד כג) אמר ר' שמעון בר אבא כגון בין שותה חמים ב
לשותה צונין, מלקט עצמות אחד היה בציפורין, ואית דאמ' ר' שמע' בר אבא הוה, בשעה שהיה רואה עצמות שחורות א' אילו שלשותה מים, אדומות היה א' אילו שלשותה יין, לבנות היה א' אילו שלשותה חמים, ד"א בכל עצב יהיה מותר צער שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו ויתרון ממנה,

1 ילקוט כ' קמ"ז, ילק' משלי כ' תתק"נ, ילק' מכירי משלי י"ד כ"ג, תנחומא ע"ב סס סי' ג': 3 ע' נדה כ"ד ב':

1 ד"א בכל י (משלי), ד"א ויהי מקץ שנתים ימים כתי' בכל י | וגו'] ומ, ודבר שפתים וגו' א[2], ודבר שפתים אך למחסור דא[1]גתי, בכל (וגו' בכל כ)-עצב יתרון יש פכ, ל' י (שם) | ר' שמעון בר אבא] ר' שמע'.. ג, ר' שמעון בן אבא ו, ר' שמואל בר אבא י (שם), ר' שמע' (שמעון מ) בן יוחי (יוחאי מ) פמ, ר' (שמעון כ[0]) יוחאי כ, רשב"י א | חמים] ות, חמין דפאגכי (שם) מ, צונן י | 2 צונין] ג, צינין ו, צונן פאכי (שם) מ, חמין י, צנון (צונן ת) ודבר שפתים אך למחסור דת | (היה אחד בציפורין מלקט עצמות ת) | חד י | היה] פואגכי (שם) מ, הוה י, ל' ד | בציפורי א[1], בציפרי א[2], בצפורי פימ, בצפרי כ | דאמ'] י[1], דאמרין דוג, דאמרי אכתמ (ואית דאמ' — הוה ל' פ) | ר' שמע'] ג, ר' שמ' י[1], ר' שמעון דוכתמ, ר"ש א, ר' שמואל י (שם) | הוה] היה ו, ל' אכמ | בשעה] ובשעה דת | שהיה רואה] שרואה פכי (שם) | 3 א'] פ, אמר י (שם), היה אומר דואגתמ, הוה אמ' י, ל' כ | אילו] פוגכי, אלו דאתי (שם) מ | שלשותה] ו[0]א[2]גתי, של שותי דא[1]י (שם) מ, משותה פ, משותי כ | מים] מים צונן א[1], מים קרים פכ, חמים ו (מים – לבנות — שותה ל' גי שם) | אדומים ת | היה א'] היה או' ואכימ, אומר דת, ל' פ | אילו] פו, אלו דאכתימ | שותה] פוא[2]י, שותי דא[1]כתמ | היה א'] היה או' ואי, ל' דפכת | אילו] וכ, אלו דפאתימ | 4 שלשותה] וא[2]תי, של שותי דא[1]מ, משותי פכ | חמים] ו[0], חמין גמ, מים חמין דפאכתי, חמין הן י (שם), מים ו | צער] חא[2]גכימ, הצער א[1], כל צער ו, כל דבר דת | שניצטער א[2], שמצטער ו, שנצטער בו ת | אדונותו ח, אדנתו כ (עם אדונתו — למחסור ל' י שם) | ויתרון] חג, וותרן ו, יתרון דפאכתימ |

שנתים ימים, ובתנחומא שם איתא לחשך נתן קץ שנאמר קץ שם לחשך וכו' ואף כשנחבש יוסף קץ שם לו שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים, וע' גם במה"ג עמ' 602 ולקמן פצ"ז בשיטה חדשה בברכת יהודה, ובתנחומא מ"ב שם דורש גם את המשך הכתוב ביוסף, והלשון שם ד"א קץ שם לחושך כל היסורין הבאים על האדם קץ יש להם שנאמר ולכל תכלית הוא חוקר מדבר ביוסף בשעה שנאסר בבית האסורין היה שם עשר שנים וכו' הוי קץ שם לחושך מהו לכל תכלית הוא חוקר שבשעה שהגיעה עונתו לצאת ישב הקב"ה וחקר וכו' על ידי שבטח בשר המשקים שאמר לו ב' פעמים כי אם זכרתני אתך והזכרתני אל פרעה א"ל הקב"ה אתה הבטחת עליו שתי זכירות חייך עשה עוד שתי שנים וכו' וע' בסמוך ובתר"י א' כאן ולפסוק ח': 1 בין שותה חמים וכו'. מפרש בכל עצב בכל יגיעה, אפי' קטנה, יש מותר, הנאה יתירה כגון בין שותה מים חמין לשותה צונין, שבשביל הטרחה הקטנה שטרח במים להחם אותם, יש לו מהם יתרון, וכן בפי' ב"ר כ"י מל"א בכל (ובכי"ט דכתיב בכל) עצב יהיה מותר בכל דבר שאתה עמל יש לו יתרון ממנו יכול אם יעמול בדברים שיהיה לו יתרון מהם ת"ל ודבר שפתים אך למחסור, ובתנחומא מ"ב שם זש"ה לכל עצב יהיה מותר אמרו רבותינו אפילו צונן שיעשו אותן חמים הנייה הן לגוף וכו', ופי' אחר בפי' ב"ר, והלשון שם בדפ"ר בכל עצב יהיה מותר כלומר בכל עצב (וצ"ל עצם) יש יתרון לפי מעשיו גראין בו כמו העצב נבזה (ירמיה כ"ב כ"ח) לשון עצם (ע' ויקרא רבה פ"י סי' ה') היינו נמי דגרסינן אין מעצבין את הקטן (שבת פכ"ב מ"ו) ליישר העצמות, ולפירושו הדרש בכל עצב, בכל עצם, יהיה ניכר היתרון שבאדם וכמו שמפרש והולך מלקט עצמות וכו', והמאמר הועתק בילק' מכירי משלי הנדפס בס' הלקוטים לגרינהוט ח"ו: 2 ר' שמע' בר אבא הוה. בילק' דפ"ר הגי' ר' שמ' בר אבא, ובילק' משלי ר' שמואל בר אבא, ובכי"א א' וב' ר"ש בר אבא, ומר' שמעון בר אבא מסופר בירוש' ביכורים פ"ג, ס"ה ד', שהיה עני גדול עד שר' יוחנן קרא עליו וגם לא לחכמים לחם, אכן בכתובות כ"ג א' וברש"י שם ד"ה לרב שמן ובירוש' שם פ"ב כ"ו ג' מבואר שרב שמן ב"א (שהוא אחד עם ר' שמעון ב"א) כהן היה, ואי אפשר שיהיה מלקט עצמות, וע' בס' מתת יה, ומכאן משמע שהיו אנשים שנתפרנסו מליקוט עצמות, וע' בתוספתא מגילה פ"ד (פ"ג) ט"ו, כך היו חבורות שבירושלם נוהגות אלו וכו' ואלו ללקט עצמות, ובנדה כ"ד ב' תנו בברייתא אבא שאול אומר קובר מתים הייתי והייתי מסתכל בעצמות של מתים השותה יין חי עצמותיו שרופין וכו', ולפי הספור כאן מים צוננים קשים לגוף והעצמות נעשות מהם שחורות, והשותה מים חמים עצמותיו נשארות לבנות: 4 צער שנצטער יוסף וכו'. לפי הד"א דורש עצב לשון צער כמו בעצב תלדי בנים (בראשית ג' ט"ז), ונאמר על יוסף שהיה לו יתרון מן הצער שנצטער עם אשת פוטיפר כי נשא בתה כהדרש לעיל צד 1054 שפוטיפר הוא פוטיפרע ואסנת בת פוטיפרע היא בת אשת פוטיפר, וע' במ"י שם, וכדרש שלפנינו כתוב בצוואת י"ב שבטים, צוואת יוסף סי' י"ח, ראו שבשביל היסורין שסבלתי ונשאתי לקחתי לי את בת אדוני לאשה, והגי' ויתרון הוא גם בכי"ח וכי"ג, והיא כמו יתרון, וכ"ה בנוסחת הדפוסים לקמן פצ"ח סי' ד' אל יהי לך ויתרון עון שלך, ובכי"ו שם הגי' וותרן כמו כאן ועח"נ, ובתנחומא מ"ב שם נמצא בכל עצב יהיה מותר וכו' ויתרון יש לו וכו', ובמה"ג לפסוק כי אם זכרתני אתך (עמ' 597) הועתק זהש"ה בכל עצב יהיה מותר עצב שנתעצב יוסף עם אדונתו היה לו יתרון הימנה שנטל בתה וכו' שאמ' לשר המשקים כי אם זכרתני והזכרתני בא לידי חסרון וניתוסף (ניתוסף) שתי שנים דכת' ויהי מקץ שנתים ימים, ובשכל טוב צד 274 הובא זש"ה בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור כל עצב שנתעצב יוסף מאדונתו היה לו יתרון ממנה שלקח את אסנת בתה לאשה ודבר שפתים אך למחסור על שדיברו שפתיו לשר המשקים שתי זכירות וכו', ובתנחומא מ"ב שם לא חשב את יתרונו של יוסף בזה שנטל את בת אדונתו אלא במה שנעשה שליט (ורי"ג הובא בא"א הגיה כאן שנטל גדולה ולקח את בתה), והלשון שם ד"א בכל עצב יהיה מותר זה היה יוסף שנצטער בבית האסורים והיה לו יתרון ויוסף הוא השליט ודבר שפתים אך למחסור על ידי שדבר בשפתיו ואמר כי אם זכרתני אתך א"ל הקב"ה חייך הואיל שדברת בשפתותיך דברים שלא כראוי חייך שאתה עושה עוד בבית האסורים שתי שנים וכו' (וע' מה שהעתקתי לעיל בסמוך), ולפי דרש זה השנתים ימים שבמקרא הם השנים שהיה יוסף בבית הסהר אחרי יציאת שר המשקים וכן מפורש בתנחומא וישב שם ולא היה צריך לעשות שם אלא י' שנים ולמה נתוספו לו שם ב' שנים אמר הקב"ה אתה השלכת בטחוני ובטחת בשר המשקים ואמרת לו שתי זכירות כי אם זכרתני והזכרתני תשתכח ב' שנים בבית הסהר לכך כתי' ויהי מקץ שנתים ימים ב'

למה, שנטל את בתה, ודבר שפתים אך למחסור (שם שם) על ידי שאמר לשר המשקים זכרתני, והזכרתני (בראשית מ יד), ניתוסף לו ב׳ שנים ויהי מקץ שנתים ימים וגו׳:

ג **אשרי הגבר אשר שם י״י מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב** (תהלים מ ה), אמר ר׳ יודן המון רב בהרבה רבבים, שהן סטים אחר כזב, אילו למי שבוטח בהם, ד״א אשרי הגבר אשר שם י״י מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים ושטי כזב על ידי שאמ׳ לשר

1 שמות רבה פ״ז סי׳ ל׳, תנחומא ויצא סי׳ ט׳, מדרש תהלים ק״ה סי׳ ו׳: 3 ילקוט מכירי תהלים מ׳ סי׳ י׳: 4 ילק׳ כ׳ קמ״ז, ילקוט מכירי שם:

1 למה — בתה] למה שנשא בתה י, למה שנשא עם בתה א[2], שנשא עם בתה א[01], ל׳ פא[1]ב | וזכרתני ת, כי אם זכרתני ו, כי.. זכרתני אתך י (שם), כי.. אתך וגו׳ א[1] | 2 והזכרתני אל פרעה א[1]י | נתוסף פבתי | ב׳ שנים] שתי.. דפוחאכתי (שם) מ, שני.. ג, עוד שנתים י | ויהי] פוחגבי (שם), דכתי׳ ויהי א[2], הה״ד ויהי א[1], שנאמר ויהי דת (ויהי — וגו׳ ל׳ ימ) | * שנתים — וגו׳] שנתים פ, שנתים וגו׳ ו, שנתים ימים חאגכתי (שם), וגו׳ לד | 3 * אשרי הגבר — שבוטח בהם] אשרי.. אל רהבים וגו׳ אמ׳ ר׳ יודן המון רב בהרבה רבבים [הינו הברביא דמתרברבין ל[0]] שהן.. בהם ל, אשרי.. מבטחו וגו׳ אמ׳ ר׳ יודן המון רב בהרבה רבבים שהם.. למי שהוא בוטח בהן ו, אשרי.. מבטחו ולא פנה אל רהבים א״ר יודן (ר׳ יודן אמ׳ ב) המון רברביא דמתרברבין ושטי כזב שהן שטין (שטים ב) אחר כזב או (אוי ב) לו למי שבוטח בהן פב, אשרי.. מבטחו וגו׳ ר׳ יודן המון רברביה דרביבין שהן סטין.. אילו למי שהוא בוטח בהן ג, כתי׳ אשרי (אשרי א[2]).. פנה אל רהבים ושטי כזב (פנה אל א[2]) ר׳ יודן אמ׳ אלו המון רכביה (רכרביה א[02]) דמתכרבין (דמתרבבין א[2], דמתרברבין א[01], דמרכרבין א[02]) שהם שטים.. אלו למי שהוא בוטח (שבוטח א[2]) בהם א, זש״ה אשרי.. מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים ושטי כזב ר׳ יודן אמר המון רברבי ביר׳ דמתרבבין שהן שטין.. אוי לו למי שבוטח בהם מ, אשרי.. מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים על ידי שאמ׳ לשר המשקים זכרתני והזכרתני ניתוסף לו שתי שנים ד, אשרי.. זה יוסף ולא פנה אל רהבים ושטי כזב ע״י שאמ׳.. וזכרתני.. נתוסף.. שנים שנ׳ ויהי מקץ שנתים ימים ת | 4 * ד״א אשרי — שנתים ימים וגו׳] ד״א.. ב׳ שנים ל, ד״א אשרי.. ניתוסף לו שתי שנים דכתי׳ ויהי מקץ שנתים ימים א[2], ד״א אשרי.. אל רהבים וגו׳ על ידי.. ניתוסף לו שתי שנים ויהי מקץ וגו׳ ו, ד״א אשרי.. אל רהבים ושטי כזב ע״י שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני וגו׳ והזכרתני נתוסף לו שתי שנים ויהי מקץ שנתים ימים מ, ד״א אשרי.. אל רהבים על ידי.. שאמ׳ לשר המשקים והזכרתני נתוסף.. שנ׳ ויהי מקץ ב, ד״א אשרי.. מבטחו אשר שם י״י מבטחו זה יוסף.. אל רהבים ושטי כזב על ידי.. כי אם זכרתני אתך והזכרתני ניתוספו לו שתי שנים ויהי מקץ שנתים א[1], כתי׳ אשרי.. מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב אשר שם י״י מבטחו זה יוסף.. ושטי כזב על ידי שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני.. שנתים ימים ח, ד״א אשרי הגבר זה יוסף ולא פנה אל רהבים על ידי.. נוספו לו שתי.. שנתים ימים ג, ד״א אשרי הגבר זה יוסף ולא פנה שא׳ לשר המשקים זכרתני וזכרתני כו׳ פ, אשרי

שנים ליציאת שר המשקים מבית הסהר, וע׳ גם בשמו״ר ובמ׳ תהלים שם ובלק״ט ובשכל טוב צד 249, והי״ב שנה נמנו בפרוטרוט במה״ג עמ׳ 610 ממקור אחר שנתים ימים וכי שנתים עשה יוסף בבית האסורין והלא שתים עשרה שנה תדע לך שהוא כן יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה ועשה שנה בבית אדוניו וכו׳ (ע׳ לעיל צד 1059) וכת׳ ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה נשתיירו שתים עשרה שנה שהיה חבוש בהן א״כ למה נאמר שנתים ימים אמ׳ ר׳ ינאי מאחר שפתר החלומות וכו׳ ואמר לשר המשקים כי אם זכרתני אתך והזכרתני ניתוסף לו שתי שנים ועליו הוא אמ׳ בכל עצב וכו׳, וגם לדעת הסדר עולם פ״ב היה יוסף בבית האסורים י״ב שנה וכ״ה בויקרא רבה פכ״א סי׳ ז׳ ובמדבר רבה פט״ו סי׳ י״ב ובתנחומא בהעלתך סי׳ ח׳ (ובמ״ב סי׳ י״ג), ולדעת דימיטריוס (בשיורי דברי הימים שלו, ע׳ קורות היהודים להירצפעלד, ח״ג צד 487) הי׳ יוסף נאסר י״ג שנה, והוא אינו חושב כנראה את השנה שהיה בבית אדוניו וכ״ה לפי שאלת המטרונה לעיל צד 1071, (ולפי נוסחת פרקי דר״א שלפנינו פל״ט היה יוסף בבית האסורים רק עשר שנים) אולם בס׳ היובלים פל״ט פי״ג נאמר שיוסף היה חבוש בבית האסורים רק ב׳ שנים וכן אומר יוסיפוס בקדמוניות ספר ב׳ פ״ה ד׳ והם מפרשים מקץ שנתים ימים לשבת יוסף בבית הסהר, וע׳ באבן עזרא, ומפילון דע יוסיפו צד 55 משמע כדעת בעלי המדרש, ובדרש שלפנינו שנתוספו ליוסף ב׳ שנים מפני שבטח בשר המשקים השתמש גם אפרם הסורי ע׳ במ״ח חלק מ״ג צד 545, וגם לסופרים ערביים היה ידוע שיוסף ישב בבית הסהר שתים עשרה שנה ושנענש מפני שבטח בשר המשקים, ע׳ שפירא, דיא הגדישען עלעמנטע אים ערצעהלענדען טייל דעס קורנס צד 48 והלאה, וע״ע בסמוך סי׳ ג׳: 4 המון רב בהרבה רבבים. כ״ה הגי׳ גם בכי״ו, ובדפוסי׳ וכי״ת מאמר ר׳ יודן מסודר אחרי הדרש אשרי הגבר וכו׳ זה יוסף (וחסר שם מלת ד״א, ע׳ ח״נ) והגי׳ שם המון ריבי רברבים, ולגי׳ זו דורש ר׳ יודן רהבים נוטריקון המון רב מהרבה רבבים (רבבות), וטעם המקרא לא פנה אל המון עם אף שהוא הרבה, ולא בטח בו מפני שהם שטים אחר כזב ואוי לו לאיש שבוטח בהם, וכבר השוו הרומיים את נשיאות חן בעיני העם לרוח עובר וקראו אותה כן[1], ובכי״ל כתוב בגליון בדיו דיהה ס״א הינו רברביא דמתרברבין, וגי׳ זו היא גם בכי״פ וכי״ב ועח״נ, ולגי׳ זו הכונה לא פנה אל הגדולים המתגאים הרודפים אחר כזב ואוי לו וכו׳, וגי׳ זו נראה עקרית והיתה גם לפני בעל פי׳ ב״ר שמפ׳ ולא פנה אל רהבים היינו רברביא דמתרברבין שמתגדלי׳ עצמן (ומן ע״י שאמר לשר המשקים הוא דבור בפני עצמו ומוסב על הדרש בסמוך והי׳ לפניו ג״ב סדר הכ״י ולא סדר הדפוסים)׳, וע׳ אבות פ״ב מ״ג, ובילקוט שלפנינו ליתא מאמר זה, אמנם באב״א הובא בשם ילקוט כ״י המון רברבי דמתרברבין שהם שטים אחרי כזב אוי לו למי שהוא בוטח בהם, וע״ע ביפ״ת ובאגה״א ח״ג צד 260, והגי׳ אילו תחת אוי לו היא גם בכי״ו וכי״ג (ובדפ״ר וד״ו ובכי״א א׳ וב׳ אלו), והוא כל״מ קהלת ד׳ י׳ ואילו האחד שיפל וגו׳, ובסתניתא דבני מערבא יבמות פ״ג מ״ה ועדיות פ״ד מ״ט ג״כ הגי׳ אילו בתיבה אחת, ולעיל צד 467 גי׳ כי״ל וכ״י אחרים אילך וע׳ במ״י שם: 5 זה יוסף. שבטח בה׳ וכהדרש לעיל צד 1075 שאמר לאשת פוטיפר י״י מתיר אסורים וכו׳ וע׳ גם לעיל צד 1057, וכן

[1]) aura.

המשקים זכרתני, והזכרתני (בראשית מ יד) ניתוספו לו ב׳ שנים ויהי מקץ שנתים ימים וגו׳:

כי בא החלום ברוב ענין וגו׳ (קהלת ה ב) אמר פרעה מי מתקיים על מי, אני על אלהי, או אלוהי עלי, אמ׳ לו את על אלוהיך ויהי מקץ וגו׳ והנה עמד על היאור:

כי מבית הסורים יצא למלוך (קהלת ד יד) זה יוסף, מבית אסוריו ממש, כי גם במלכותו נולד רש (שם שם) במלכותו שליוסף נולדה רשותו שלפוטיפר, ראיתי את כל החיים המהלכים

2 ילקוט שם, מדרש קהלת ה׳ ב׳ (פ״ה סי׳ א׳): 4 ילק׳ שם, וע׳ מדרש קהלת ד׳ י״ג ואגדת בראשית פס״ז (פס״ו) סי ב׳:

הגבר אשר.. מבטחו זה יוסף ולא.. רהבים ושטי כזב על ידי שאמ׳ לשר המשקים וכו׳ י, אשרי.. מבטחו ר׳ יודן אמר המון ריבי רברבים שהם שטים אחרי כזב אלו למי שהוא בוטח בהם (בהם פי׳ מתגרי׳ על מי שהם שטים ובוטחי׳ בהם ד[1]) ד, אשרי.. שם מבטחו ר׳ יודן אומ׳ המון.. כזב למי שהוא בוטיח בהם ת | 2 ** כי (ההי״ד כי א[1]א[02]) ופרעה חלם והנה וגו׳ כי ל | החלם ג | ברב פאג | * ענין וגו׳] עניין וגו׳ ו, העיניין וגו׳ ל, עיניין וקול ג, ענין (הענין פ) וקול כסיל ברב (ברוב כי) דברים פבי, ענין דאת | על מי ל׳ ו | אלוהי ת | 3 אלוהי] ת, אלהי דפוא[01]א[2]כשי | אמר ת, אמרו פוא[1]א[02]גכש | את] ג, אתה דפואכתשי | אלהיך | ויהי — היאור] ההי״ד ויהי מקץ שנתים ימים והנה עומד על היאור א[2], ההי״ד ופרעה חולם והנה עומד על היאור פכ, ההי״ד והנה עומד על היאור ת, ויהי (ההי״ד ויהי א[1]) מקץ שנתים ימים [וכו׳ א[01]] א[1]ג, ויהי מקץ וגו׳ ו, ההי״ד ויהי מקץ וגו׳ (מקץ ד[1]) ד | 4 ההי״ד כי א[1]א[02], זהש״ה כי ת | הסורים] פגכתי, האסורים דוא | למלוך] ~ וגו׳ כי מבית האסורים יצא למל׳ ו | זה יוסף ל׳ א | מבית — ממש] מבית איסוריו ממש ו, מבית האסורים (האסורין י, אסורין ג) ממש א[2]גי, מבית האסורי׳ ממש יצא למלוך א[1], שיצא מבית הסורים כ, יצא מבית האסורים של פרעה יצא למלוך וישלח פרעה ד, שיצא מבית.. יצא למלוך ת | 5 נולד כ | רשותו] פואגכי, רשתו דתש | פוטיפר] פא[2]כ, פוטיפר ויהי מקץ ו, פוטיפר (פוטיפרע ג) ויהי מקץ שנתים ימים א[1]ג, פוטיפרע ד״א ויהי מקץ דת | ההי״ד ראיתי א[1] | כל ל׳ ת |

האגדה בצוואות י״ב שבטים צוואת יוסף סי׳ ג׳ ואילך שיוסף התפלל אל ה׳ ובטח בו׳ וכן אומר יוסיפוס בקדמוניות ספר ב׳ פ״ה סי׳ א׳ וע׳ גם במכביים א׳ פרק ב׳ פנ״ג ופס״א, ואע״פ שבטח יוסף בה׳ פנה פעם אחת לבשר ודם ובקש ממנו עזר ועל כן נענש, (וכפי׳ ב״ר ע״י שאמר לשר המשקים שפנה לרהבים) וע׳ בבחיי ובמדרשי התורה (הוצאת עפפענשטיין) צד 72, ומסיים כמו בפתיחה שלפניה על ידי שאמ׳ לשר המשקים וכו׳, וע׳ במ״י לעיל צד 771, ובכי״פ קיטע זכרתני וזכרתני כו׳, ובילקוט לשר המשקים וכו׳, ובכי״ל חסר הפסוק ויהי מקץ וכו׳ בסוף הפתיחה והשלמתיו עח״נ, ועפ״י הדרש שלפנינו פי׳ רש״י עה״ת בסוף וישב מפני שתלה בו יוסף וכו׳ הוזקק להיות אסור שתי שנים שנאמר אשרי וכו׳ אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרויים רהב (ע׳ תהלים פ״ז ד׳ וישעיה ל׳ ז׳), ובתר״י א׳ שם מתורגם ובגין דשבק יוסף חסדא דלעיל ואתרחץ ברב מזוגייא בבשר עביר בגין כן לא אידכר וכו׳ (וע׳ לעיל צד 1085 ובמ״י שם), וע׳ גם בתר״י ב׳ ובס׳ הישר שם, ובמדרש אגדה איתא ויהי מקץ כו׳ היינו דכתיב וסביביו נשערה מאד (וכוון לדרש שהקב״ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, ע׳ יבמות קכ״א ב׳ ובהערות רש״ב) ומפני מה נתעכב יוסף בבית הסהר שנתים לפי שאמר יוסף כי אם זכרתני אתך והניח להקב״ה: 2 אמר פרעה וכו׳. ומפרש שפרעה ראה היאור בחלום לפי שהרהר הרבה בענין היאור, דהיינו אם הוא מתקיים על אלהיו, לאמור שהוא שומר את אלהיו או להיפך, והראו לו בחלום שהוא עומד ומתקיים על אלהיו, כי היאור היה אלהי מצרים וכמו שהוא גם בשמו״ר פ״ט סי׳ ט׳ וע׳ גם בלק״ט, ועל כן כתיב על היאור ולא על שפת היאור, וע׳ בבחיי, ופתיחה זו נסמכת על מאמר ר׳ יוחנן בסמוך סי׳ ד׳ הרשעים מתקיימים על אלהיהם וכו׳ וכן חיברם הילקוט והשכל טוב צד 250, (ובילקוט פתיחה זו מקהלת ה׳ נסדרה אחר הפתיחה בסמוך מקהלת ד׳ כי מבית הסורים וכו׳) וכפי׳ ב״ר מפרש אמר פרעה וכו׳ אמרו לו בחלום אתה על אלהיך דכתי׳ והנה עומד על היאור לי יאורי (וע׳ במ״י לעיל צד 1071 אות 4) ובלק״ט איתא והנה עומד על היאור אמרו רבותינו ז״ל אין חלום בא אלא מתוך הרהור האדם וכו׳ (ע׳ ברכות נ״ה ב׳) אבל פרעה היה מהרהר על היאור שהרי אומר לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל כ״ט ג׳) לפיכך ראה והנה עומד על היאור שהוא עומד על אלוהו, וע״ע בשכל טוב שם ובמה״ג עמ׳ 612, ובמדרש קהלת שם המאמר ד״א כי בא החלום ברב ענין כל חבלים וייסורין שהביא הקב״ה על בלשצר ברב ענין רע שבידו וכו׳ וכן את מוצא בפרעה שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים וגו׳ אמר פרעה מי מתקיים על מי וכו׳ או אלהי עלי לא אנא מתקיים על אלהי הדא הוא דכתיב ויהי מקץ שנתים ימים וכן את מוצא באחשורוש וכו׳: 4 מבית אסוריו ממש. כן היא הגי׳ הנכונה, ובדפוסי׳ הגי׳ משובשת ועח״נ, וסוף הפסוק נדרש ג״כ על יוסף והיינו שפוטיפר נעשה רש ועני במלכותו של יוסף וכמו שמפ׳ בפי׳ ב״ר רשתו של פוטיפר עניותו (ובכי״ל ושאר כ״י הגי׳ רשותו וכ״ה רשותו במדרש תהלים כ״ד סי׳ א׳ (והועתק כן בילק׳ איוב ר׳ תתקל״ז) ובמ״ב הגי׳ שם עניותו), ואב״א והבאים אחריו הראו למדרש תהלים ק״ה סי׳ ז׳ שיוסף אסר את פוטיפר כל ימיו, אולם קשה לאמור שהב״ר יכוון לזה, כי לפי הדרש לעיל בסי׳ ב׳ נשא יוסף את בת פוטיפר לאשה ואיך יאסור את חמיו, וע׳ גם שפירא, דיא הגדישען עלעמגטע אים ערצעהלענדען טייל דעס קורנס צד 53, ואולי כונת המדרש להיפוך שפוטיפר נתגדל במלכותו של יוסף שנעשה חותן המלך, ודורש רש כמו ראש, ורשות פירושו שררה כמו באבות פ״א מ״י וש״מ, ובמדרש קהלת נדרש הכתוב טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל וכו׳ זה יצר טוב וכו׳ כי גם במלכותו נולד רש במלכות יצר טוב נולד רשותו של יצר הרע וכו׳ ד״א טוב ילד מסכן זה אברהם וכו׳ כי גם במלכותו נולד רש במלכותו של אברהם נולד רשותו של נמרוד (וע׳ במפרשים שם) ד״א טוב ילד מסכן זה יוסף וחכם שבחכמתו החיה כל העולם כולו ברעב ממלך זקן וכסיל זה פוטיפר כמה נסים ראו (כ״ה הגי׳ בדפ״ר וד״ו שם) על ידו ולא נזהר כי מבית הסורים יצא למלוך מבית גירותו של פרעה יצא מלך וכו׳, וגם באגדת בראשית שם נדרש תחלת המקרא כי מבית הסורים על יוסף אבל לא סוף הפסוק על פוטיפר, והסגנון שם ד״א כי מבית הסורים זה יוסף שיצא מבית האסורים ומלך וכו׳ אלא כי גם במלכותו נולד רש שמלך ולא הגביה את עצמו אלא כשם שהיה לבו כשהיה חבוש בבית האסורים וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 610 הובא כי מבית הסורים יצא למלוך זה יוסף דכתי׳ וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור כי גם במלכותו נולד רש במלכותו שליוסף נולד רשותו[1]) שלפוטיפרע: 5 ראיתי את כל החיים וכו׳. לפי גי׳ כי״ל ושאר כ״י שציינתי מקרא זה הוא המשך הפתיחה, אולם להגי׳ בכי״ו וכי״א א׳ וכי״ג נולדה וכו׳

1) בָשותו.

וגו׳ (שם שם טו) זה יוסף, עם הילד השני (שם שם) אילו שתי שנים, ולמה ניתוסף לו ב׳ שנים כדי שיחלום פרעה חלום ויתגדל על ידי חלום ויהי מקץ וגו׳:

ד [ופרעה חלם] וכל הביריות אינם חולמים, אלא חלומו שלמלך שלכל העולם הוא:

[והנה עמד על היאר] אמר ר׳ יוחנן הרשעים מתקיימים על אלהיהם, ופרעה חלם והנה עומד על היאור, אבל הצדיקים אלהיהן מתקיימים עליהן, והנה י״י נצב עליו (בראשית כח יג):

ב) והנה מן היאור עולות וגו׳ בשעה שהשנים יפות הבריות נעשים אחים אילו לאילו,

3 ילקוט סס: 4 ילק׳ סס, לעיל לד 792, וע׳ לעיל לד 1089 וסנחומא מ״ב מקץ סי׳ ג׳: 6 ילקוט סס, ילק׳ מכירי סהלים ע״ב סי׳ ה׳, סנחומא מ״ב סס, וע׳ לקמן פנ״ל סס״י ס׳:

1 וגו׳] תחת השמש (השׁ׳ ן, השמים ד[1]) דואגת, תחת השמש עם הילד פ, תחת.. הילד השני הילד כ | זה יוסף ל׳ ג | עם הילד ל׳ פכ | אילו] פוג, אלו דאכת | שנים] וא ~ שנתוספו לו ד, שניתוספו לו ת, שנוספו עליו פכ | למה י (ולמה — שנים ל׳ פכ) | נתוסף ותי, ניתוספו ג | שתי דואגי, שני ת | 2 חלום] ו, ל׳ דפאגכתי | החלום א2 | ויהי] ו, שנאמר ~ דפאגכת | * וגו׳ — חלם] שנתים ימים א1ג, שנתים ימים ופרעה חולם דכת, שנתים ימים חולם א2, ופרעה חולם וחשי, וגו׳ ל, ל׳ פ | 3 כל ן, וכי כל פא2ש, וכי אין כל כ, מכל החלומות א1 | הבריות דפוחאגתשי, העולם כ | אינן דפוחאתשי, ל׳ כ | חולמין פחאכשי, חולמין (־ים ן) אתמהא דוגת | חלומו] פואגכשי, חולמו ח, חלום דת | שלכל] שכל א2ש, על כל בי, מכל פכ, מלכי המלכי׳ [הב״ה א02] שכל א1א02 | העולם] פא2כי, ~ כולו דוחא1א02גתש | 4 * והנה — היאר] והנה עומד על היאור חא2, ופרעה חולם (חלם ג) והנה עומד (עמ׳ ג) על היאר וג, ופרעה חולם דת, ל׳ לפא1כ | מתקיימים] ת, ־ין דו0חא2, ניקמים ן, הם מתקיימים י, הן מתקיימין פכ | אלהיהן חג, אלוהיהן פ | ופרעה] שנ׳ ופרעה הא1א02גכ, ל׳ י | חלם] וג, חולם דחא1א02כת, ל׳ י | והנה — היאור] והנה וגו׳ ן, וגו׳ א02 | 5 אבל הצדיקים] הצדיקים י, והצדיק׳ ג | אלהיהן] פכי, ־הם דחא01א2ת, אלוהן ו | מתקיימים] ־ין פ, מתקיים דוחא01א2גכתי | עליהן] פכי, ־הם דוחא01א2גת | שנ׳ והנה חא01א2ג | עליו וגו׳ ן, עליו האבות הן הן המרכבה י | 6 והנה מן] פוחא1גכי, והנה מן היאור רמז רמז (היאור רמז ת) לו שאין השובע (השבע ת) בא למצרים אלא מן היאור ודכותה (ודכותיה ת) אין הרעב בא אלא מן היאור ~ דת, ל׳ א2 | היאור] היאר ג, י1, ל׳ א2 | עולות וגו׳] ן, עולות שבע פרות פי, עול׳ שבע פר׳ וגו׳ ג, עולות.. פרות יפות מראה כ, עולות.. מראה ובריאות בשר א1מ, עולות.. פרות וגו׳ ותרעינה באחו ה, יפת מראה ובריאת בשר א2, ל׳ דת | בשעה] בשנה ן, בשעה שהן יפות בשביל א1, בשביל א2 | נעשים] וח, ־ין דאכת, נעשו פגים | אחים] וחת, אחין די, יפים ו0מ, יפין אכ, יפות ל0פג | אילו לאילו] פוג, אלו לאלו דחאכתים |

סוֹפיפר ויהי מקץ, וכן להגי׳ המשובשת בדפוסים ובכי״ת ד״א ויהי וכו׳ מתחיל כאן פתיחה חדשה (ובילקוט נשמט הדרש שלפנינו, אכן השאלה ולמה ניתוסף לו וכו׳ איתא שם אחר הדרש ופרעה חולם וכו׳, ובכלל המאמרים שם מסורסים, וע׳ בעמ׳ הקודם אות 2), ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפרש ראיתי את כל החיים כל אותן (אותם) שנאמר בהם החייתנו (לקמן מ״ז כ״ה) עם הילד השני אותו ילד שניתוספו (שנתוספו) לו שתי שנים בבית האסורין (האסורים) שלו הוא החיה את כל העולם בשני רעבון (התיבות האחרונות הן אולי פירוש למאמר בסמוך סי׳ ד׳ שלמלך שלכל העולם הוא), ובכי״פ וכי״כ הגי׳ הילד זה יוסף השני אילו (אלו) שתי שנים, ובכי״ל כתוב על תיבת יוסף ב׳ ועל תיבת הילד א׳ ועל השני ג׳ כנראה להגיה גם כן עם הילד זה יוסף השני אלו וכו׳, וכן מגיה בחי׳ הרד״ל, ויוסף נקרא ילד (בראשית ל״ז ל׳) וע׳ בפי׳ מהרז״ו ובמ״י לעיל צד 882, ולפתיחה כאן ניתוספו ליוסף ב׳ שנים בבית הסהר לא מפני העונש שבטח בשר המשקים וכמו שהוא להפתיחות לעיל בסמוך, אלא בשביל שלא בא עוד העת לחלום פרעה ולשני השבע שיקבצו בהן את האוכל לשני הרעב, על כן לא נשתחרר יוסף עד בא העת שיוכל להתגדל בה, וכמו שמפרש במה״ג שם ד״א למה עשה עוד שתי שנים בשביל להרבות לו כבוד וכו׳ שאלו הזכיר שר המשקים ליוסף מה היה לו לעשות לפתוח לו חנות שלפותר חלומות אבל עשה עוד שתי שנים כדי שיחלום פרעה בשביל שיעלה לאותה הגדולה וכו׳ וע׳ לעיל סוף פפ״ח: 3 וכל הביריות אינם חולמים. שהיה ראוי למקרא לומר ופרעה חלם, וכמו שמדייק בשכל טוב צד 250 ובמה״ג עמ׳ 611 (וע׳ בחי׳ הרש״ש), ושאלת כעין זו נמצאה לעיל צד 774 ויצא וכי לא יצא משם אלא הוא וכו׳, ומתרץ חלומו שלמלך שלכל העולם הוא, ולפי פי׳ המפרשים הטעם שחלום המלך נוגע לכל העולם כולו ולא לו לבדו, ואינו נראה, כי לא כל מלך מושל בכל העולם (ע׳ מגילה י״א א׳ שלשה שמלכו בכיפה ופדר״א פי״א) והיה לו לומר חלומו של מלך חלום עמו הוא, ואף שבמכילתא בשלח מס׳ ב׳ פ״א (כ״ו ב׳) נאמר שפרעה היה שולט מסוף העולם ועד סופו, בכל זאת לא היה לו לומר חלומו שלמלך סתם שמשמע מזה לפי פי׳ המפרשים שבכל מלך כן הוא (והרעב לפי דעת הב״ר לקמן פ״צ סי׳ ו׳ לא היה ג״כ בכל העולם אלא בשלש ארצות), ונראה שהכונה שחלום פרעה לא היה חלום ריק עם דברים בטלים (ע׳ לעיל צד 784), אלא חלום הבא מהקב״ה שהוא מלך על כל העולם, וגי׳ כי״א מורה כפירושי עח״נ, ונראה שגם בפי׳ ב״ר כיוון לזה שפי׳ חלומו של מלך שכל העולם כולו בידו, (ולא כמו שהבין במ״כ את דבריו, וע׳ מה שהבאתי לעיל בהערה הקודמת בשם פי׳ ב״ר מל״א), ובעקידה שער כ״ט הועתק וכל הבריות אינן חולמין אלא חלומות המלכים של כל העולם כולו הוא, וצ״ע אם היה כן בגירסתו, ובמה״ג עמ׳ 611 ופרעה חולם וכי כל הבריות אינן חולמין אלא חלומו שלמלך על העולם כולו הוא, ובגליון מדרש אב״א נסמן ס״א על, וכוון לגי׳ על כל העולם וכמו שהוא בילקוט, וכתיבת ביריות בכי״ל כמו לעיל הרבה פעמים, וע׳ לעיל צד 1043: 4 הרשעים מתקיימים וכו׳. מאמר זה נסדר כבר לעיל צד 792 לפ׳ והנה ה׳ נצב עליו ע״ש ומה שהעירותי לעיל צד 1089, ובילקוט הוסיף האבות הן הן המרכבה וכמו שדרש רשב״ל שם צד 793, ובמה״ג שם הועתק והנה עומד על היאור אמ׳ ר׳ יונתן (יוחנן) הרשעים מתקיימין על אלהיהם דכת׳ וכו׳ אבל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם דכת׳ והנה וכו׳, וע׳ גם בלק״ט ובשכל טוב שם, ובתנחומא מ״ב שם במאמר סתמי והנה עומד על היאור הרשעים מתקיימים על אלהיהם אבל הצדיקים בטוחים על בוראם (ובכי״ו הגי׳ אבל הצדיקים אלוהן ונקוד[1])): 6 הבריות נעשים אחים וכו׳. וכ״ה

1) אלוּהן.

ותרעינה באחו אהבה ואחוה בעולם, וכן הוא א' ירעה מקנך ביום ההוא כר נרחב (ישעיה ל כג) כירי כירי מרובה בעולם, וכן הוא א' ישאו הרים שלום לעם (תהלים עב ג) אמר ר' אחא נשאו הרים משאתן שלום לעם:

ו) והנה שבע שבלים דקות ושדופות וגו' בעת שהשנים רעות גופן שלביריות מעלה חטטין:

ח) ויהי בבקר ותפעם רוחו הכא את אמ' ותפעם רוחו ולהלן הוא א' ותתפעם

2 ע' מדרש תהלים ע"ב סי' ג': 4 ילקוט שם: 5 ילק' דניאל ר' אלף ס', תנחומא מ"ב מקץ סי' ד', תנחומא שם סי' ג':

1 ותרעינה באחו] ותרענה.. י, דכת' ותרעינה.. ת, ל' ח | אהבה] ואהבה ח, אחוה גי | ואחוה] אחוה ע, ואחיות ו, ואהבה גי, וחיבה ח | וכן הוא אומר דוחגעי, שנא' פאכמ | מקנך] ד[1]פוחאגכתעימ, מקניך ד | ביום ההוא ל' ד[1] | 2 כירי כירי — בעולם] ע, כרי כרי מרובה בעולם ו[1], כירי קירי מרובה בעולם (לעולם ג) פוחא[o2]גשב, כירו (?) קירי.. בעולם ל[o], בריקירי.. בעולם א[1], קירי קירי.. בעולם כ, קירי קירי בעולם מ, כירי עבד קירי אדון דת, כירי עבד קירי אדון פירוש כלומ' מראין עצמן כאדונים מתגברין על רבם ד[1], ל' א[2] | אומר דפוחאגכעי | שלום לעם] חאכתעשימ, שלום לע' וגו' ו, שלום ד, וגו' פ | (אמר ר' אחא — לעם] וכשהן רעות נעשין אחרים לחבירים שנ' שבע פרות אחרות שהופכות פניהם מהן י, ל' א[2] והושלם בגליון) | נשאו] ישאו פא[o2]כעמ | 3 משאתן] וחא[1]א[o2]כעמ, משואתן ש, נשיאתן דת, עשיאתן ג, משאתן של הרים פ | לעם] בעולם מ | 4 * והנה — וגו'] והנה שבע שבלים וגו' דקות ושדופות וגו' ל, והנה שבע שבלים דקות ושדופות קדים י, והנה שבע שבולים (שבלים כ).. קדים צומחות (צמחות כ) אחריהן (אחריהם א[1]) חא[1]כ, והנה.. דקות וגו' דו, והנה.. דקות פגת, דקות ושדופות קדים א[2] | בעת] ע, בשעה דפוחאגכתי, בזמן ש | שהשנים] שהשבלים כ | רעים ש | גופו ו[1] | בריות דפוחאגכתעש, בני אדם י | מעלה] מלא ו | חטטין] חאעש, ־ים דוי, חטאטין ג, חטטית ת, צמחין (־ים כ) וחטטים פכ | 5 ויהי בבקר ל' א[2] | רוחו] וחאגכתי, ל' דפ | הכא — רוחו] י, הכא אתה אומר.. רוחו ח, הכא אמר ותפעם ע, ל' דפואגכת | הוא א'] הוא אומר דפו[o]חאגכת, את אמר י, ל' ע |

הגי' בדפוסים (נעשין אחין) ובכ"י שציינתי ובילקוט, ולפי גי' זו דורש הלשון אחו שהוא כמו אחוה וכמו שמפרש והולך ותרעינה באחו וכו' וכן בלק"ט מפרש ותרעינה באחו לשון ריעות באחו לשון אחוה וכו' שכל זמן ששובע בעולם בני אדם נעשים ריעים ואחים זה לזה ומוסיפין אחוה זה לזה שמזמינין זה לזה וכו', ובשכל טוב צד 274 ותרענה באחו כשהשנים יפות נעשו הבריות רעים ואחים אלו לאלו וכו', ובמה"ג עמ' 617 ד"א באחו אחים אלו לאלו כשהשנים טובות אהבה ואחוה וריעות בעולם וכו' ע"ש שהאריך בזה, וכן מבואר בתנחומא מ"ב שם והנה מן היאור וגו' ותרעינה באחו מהו באחו אלא כשהשנים טובות באות הבריות נעשים אחין זה לזה וכו', אמנם בכי"ל כתוב על מלת אחים תיבת יפות וכ"ה בכי"פ וכי"ג, ובכי"ו כתוב ביני שיטי יפים וכ"ה בילק' מכירי שם, ובכי"א א' וב' וכי"ב הגי' יפין, ולפי גי' זו נראה שהדרש מוסב על תיבות יפות מראה, וכ"ה במדרש אגדה עולות שבע פרות בשעה שהשנים יפות הבריות נעשות יפות זו לזו ותרעינה באחו בעת שיש שובע אחוה ושלום בעולם, ובדפוסים וכי"ת הוסיפו בראש המאמר והנה מן היאור רמז רמז (רמז) לו שאין וכו', והוספה זו שהיא שלא לצורך לא נמצאה בכ"י, וע' ברמב"ן עה"ת: 1 ירעה מקנך. כ"ה גם בדפ"ר (וד"ו שנת שכ"ז) ובכ"י האחרים ובערוך ע' כר ט' ובילקוט מכירי ובשכל טוב שם, וכ"ה גי' ס"א בישעיה שם, ובד"ו ושאר דפוסי' הגי' מקניך וכמו שהוא לפנינו במקרא, ודורש אם ירעה מקניך ויהיה שובע בעולם אז כר נרחב, כירי כירי, שלום שלום, מרובה בעולם לאמור שכל אחד ישאל בשלום חבירו, וכמו שנאמר ישאו הרים שלום לעם, ודרש ר"א אם ההרים נשאו את משאתם שלום לעם, וכירי הוא צווי מל"י[1]), ופי' שלום (שמחה) עליך, והגי' כירי כירי הוא גם בערוך שם, ושם הועתק ותרעינה באחו אהבה אחוה בעולם בשעה שהשנים יפות וכן הוא אומר וכו' כירי כירי מרובה בעולם והוסיף פי' שלום וכו', ובכי"ל הוגה כירו (או כירי) קירי ובגליון נוסף פ' שמח אדוני[2]), וגי' זו היא ברוב כ"י ונסמנה בשם ס"א בגליון מדרש אב"א וכ"ה בפי' ב"ר, אלא שהוא מפ' בפי' זר כירי עבד[3]) קירי אדון עבדים הם כאדונים בשנת שיש שובע בעולם וכה"א ישאו הרים שלום לעם וכי הרים נושאים שלום לעם אלא נשאו הרים משואתן פי' (פירות) שלהן שלום לעם, ומשם נובעה ההוספה בדפוסי' וכי"ת כירי עבד קירי אדון (ובדפ"ר נוסף עוד פירוש כלומ' מראין עצמן כאדונים וכו' ע' ח"ג), וע' לעף אצל קרוים צד 286, והגי' משאתן היא עיקרית, ומשאת במובן משא ומנחה כל"ם לקמן מ"ג ל"ד וש"מ, ובדפוסי' וכי"ת הגי' נשיאתן וכ"ה במה"ג שם וכן הוא אומ' וכו' לעם נשאו הרים נשיאתן שלום לעם, ובלק"ט קיצר בזמן שישאו הרים שלום לעם, וע' גם בשכל טוב שם, ובמדרש תהלים שם הדרש וכי הרים נושאים שלום וכו' אלא בזמן שהפירות מועטין מריבה בעולם וכו' ובזמן שהפירות מרובין בעולם עין טובה בעולם ושלום בעולם שנאמר וכו' תקראו איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה (זכריה ג' י'), ובילקוט הוסיף בסוף המאמר וכשהן רעות נעשין אחרים לחבירים וכו' עח"ג, ונראה שהוספה זו לקוחה מתנחומא מ"ב שם וכשהשנים הרעות באות הבריות נעשות אחרים לחביריהן וכו', וע' גם במה"ג שם: 4 מעלה חטטין. אבעבועות וצמחים בעורם (וע' לעיל צד 1077), ונראה שלשון צומחות דורש וכמו שהוא בפי' ב"ר בדפ"ר צומחות אחריהן בזמן שהשנים רעים וכו' חטטין צומחות צמחי', ובערוך ע' חט ז' הועתק ובפ' צממות דקות שדופות קדים צומחות אחריהן בעת שהשנים וכו', ופסוק זה כתוב לקמן כ"ג (וס"א שם אחריהן במקום אחריהם), ובמה"ג עמ' 618 הובא והנה שבע וכו' ושדופות קדים בשעה וכו' מעלה חטטין, ובמדרש אגדה והנה שבע שבלים בשעה וכו' מעלין חטטין, ובשכל טוב שם דקות ושדופות קדים צומחות אחריהן כשהשנים וכו' מעלין חטטין: 5 הכא את אמ'. בפרעה כתוב ותפעם ולהלן בחלום נבוכדנצר כתוב ותתפעם, ר' יהודה א' כאן פתרוניה, פתרון חלומו שאל מיוסף אבל לא את החלום בעצמו, ולהלן בנבוכדנצר החלום ופתרונו שאל ולפיכך כתוב ותתפעם, והגהתי פתרוניה וכמו שהוא בכי"א א' וכן הוגה בין השורות בכי"א ב', ובכי"פ וכי"ב הגי' פשר חלמא (חילמה), (ובכי"פ קיטע פשר חלמא וגו'), וקשה שברוב הכ"י ובילקוט

[1]) χαίρω, χαῖρε. [2]) χαῖρε, κύριε. [3]) χείριος.

רוחו (דניאל ב א), ר׳ יהודה א׳ כן פתרוניה הוא בעא גביה, להלן חלמא ופתרונה, ר׳ נחמיה אמ׳ חלם הצלם וחלם האילן, רבנין אמ׳ כאן ליתן גדולה לאחד ותפעם רוחו, להלן לתת גדולה לארבעה ותתפעם רוחו, כן על ידי שהוא סמוך לבקר [ותפעם רוחו, ולהלן על ידי שהיה מערב ותתפעם 56c
רוחו, אמ׳ ר׳ יוחנן כל חלום שהוא סמוך לבקר] מיד הוא בא:

4 ע׳ ברכות נ״ה ב׳:

1 רוחו] ~ ושנתו נהייתה עליו א[1], ל׳ פא[2]עי | ר׳ יהודה] פחכי, ר׳ יהודה ור׳ נחמיה (-יא א[2]) ורבנן (ורבנין א[1]גי) ר׳ יהודה דאגתי (דניאל), ר׳ יודה.. ורבנן ר׳ יודה ן | אמר דא[1]כ, אומר פוחא[2]גתי | כן] ו, כאן דפחאגכתעשי | * פתרוניה א[1]א[02]] פתרון ע, פשר חלמא (חילמה כ) פכ, חלמה ל, חלמא וא[2]גי, חילמא ח, הוא חלמא י[1] (שם), חלמא (חלמא הוא ו[0]ש) ידע ופתרוניה דו[0]תש | * הוא בעא ג] הוא בעה ל, הוא בעי ו, בעא דתע, בעיא חש, בעי ו[0]אכי | גביה] מיניה עי (שם) | להלן] וחאגכי, ולהלן דתעש | * חלמא דא[2]גתעשי] חלמה לו, חילמא חא[1]כ | ופתרונה] וע, ופתרוניה דאגתי (שם), ופתרפיה חי, ופושריה כ, ופשריה ש | [0]ר׳] ור׳ ד | נחמ׳ י[1], נחמיא א[2] | אומר פחא[2]י | חלם] וג, חלום דחאכתי, שני חלום חלם פ, ב׳ חלומו׳ חלם חלום ש | 2 צלם פכ | * וחלם ג] חלם ל, וחלום דפוחאכתשי | האילן חלם כ | רבנין] ג, רבנן וח, ורבנין א[1]י, ורבנן דפא[2]כת | אמ׳] פכ, אמרי דהאתי (שם), אמרין ג, אמר ו[1]י | כאן — להלן — רוחו] כן ליתן.. להלן ליתן.. רוחו ן, כאן.. ולהלן ליתן.. לארבעה (לד׳ א[2]) ותתפעם (ותפעם ג) רוחו חא[2]ג, כאן.. שנאמ׳ (נאמ׳ א[01]) ותפעם.. ולהלן ליתן גדולה לד׳ שנאמ׳ (נאמ׳ א[01]) ותתפעם רוחו א[1], כאן.. לאחד ותפעם.. להלן ליתן.. לארבעה ותתפעם פ, ותתפעם רוחו להלן ליתן גדולה לארבעה כאן (וכאן ת) ותפעם ליתן גדולה לאחד דת, כדי ליתן גדולה לאחד ותתפעם (צ״ל ותפעם) רוחו כדי ליתן גדולה לארבעה ותתפעם רוחו י (שם), כאן ליתן גדולה לאחד ולהלן ליתן גדולה לארבעה י | 3 כן] כאן גי, כן ליתן חיים לאחד ותפעם רוחו ולהלן ליתן חיים לארבעה ותתפעם רוחו כן ו, כאן ליתן חיים.. להלן.. ותתפעם רוחו כאן ח, כאן ליתן.. לא׳ (לאחד כ) להלן (ולהלן א[2]כ) ..חיים לארבעה (לד׳ א[2]) כאן א[01]א[2]כ, ותתפעם רוחו כדי (רוחו להלן ת) ליתן חיים לארבעה ותפעם (וכאן ותפעם רוחו ת) ליתן חיים לאחד כאן דת, א״ר יוחנן כאן ליתן חיים לאח׳ להלן לארבעה כאן פ | על יד שהוא ת, ע״י שהיה א[1], שהיה א[2]גשי (שם) | לבוקר ן | * ותפעם רוחו — ותתפעם רוחו ן] ותפעם.. להלן על ידי שהוא מבערב.. רוחו ח, ותפעם.. ולהלן שהי׳ בערב ותתפע׳ רוחו ש, ותפעם.. ולהלן שהוא בא מבערב כתיב ותתפעם רוחו ד, ותפעם ולהלן שהוא בא בערב כת׳ ותתפעם רוחו ת, ותפעם ולהלן ע״י שהיה מבערב ותתפעם ע, ולהלן שהיה מבערב ותפעם (צ״ל ותתפעם) רוחו ג, ולהלן (להלן פ) שהיה מבערב פאכ, ותפעם להלן ליתן חיים לארבעה שהוא מבערב ותתפעם י, ל׳ ל | 4 * אמ׳ ר׳ — לבקר דפאכתי] אמ׳.. לבוקר ו, א״ר.. כל חלם.. לבקר ג, דאמ׳ ר׳.. חלום.. לבקר ח, ל׳ ל | הוא ל׳ פכ |

נשתבש חלמא, וכן בכי״ל חלמה, ע׳ ח״נ, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש כאן חלמא הוא ידע ופתרוניה בעיא גביה לכך כתי׳ פעם אחת ולהלן חלמא ופשריה לא הוה ידע נבוכד נצר, ונראה שמכאן נובעה הגי׳ בדפוסי׳ וכי״ת ובגליון כי״ו, (כאן) חלמא ידע ופתרוניה וכו׳, ובערוך ע׳ פעם א׳ הועתק הכא אמר ותפעם ולהלן ותתפעם כאן פתרון בעא מיניה ולהלן חלמא ופתרונה כאן ע״י שהוא סמוך לבקר וכו׳ (ונראה שלא היה כתוב בנוסחתו כן, והוא מעתיק רק את הענין ולא הלשון) והגי׳ בעא (בעיא) מיניה היא גם בילקוט דניאל שם (ושם סירס לפי הענין ותתפעם רוחו ולהלן הוא אומר ותפעם ר׳ יהודה וכו׳) והיא גי׳ נכונה, ואולי צ״ל פעם גביה (ופעל פעם בקל נמצא גם בשופטים י״ג כ״ה וע׳ לעיל צד 164 מפעמתני ובמ״י שם), ובלק״ט הובא ויהי בבקר ותפעם רוחו ולהלן הוא אומר ותתפעם רוחו ר׳ יהודה אומר כאן חלום יודע ופתרונו שאל אבל נבוכדנאצר שאל חלומו ופתרונו, ובשכל טוב צד 251 א״ר יהודה כאן פתרונו הוא שנעלם ממנו לבד אבל החלום זכור היה ולפיכך אין לו אלא הפעמה אחת בתי״ו אחת אבל בנבוכדנאצר החלום והפתרון נעלמו ממנו לפיכך היו לו שתי הפעמות בשתי תווי״ן, ובמה״ג שם הועתק כת׳ הכא ותפעם ולהלן ותתפעם ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ורבנן ר׳ יהודה אומ׳ כאן פתרונו הוא באעי ולהלן חלמא ופתרוניה ר׳ נחמיה אומ׳ כאן חלום אחד ולהלן חלום הצלם וחלום האילן, וע׳ בפירש״י ובבעלי התוס׳ עה״ת ובראב״ם, ובתנחומא שם דעת ר׳ יהודה נאמר סתם ודעת ר׳ נחמיה בשם ר׳ ינאי, והלשון במ״ב שם בנבוכדנצר כתיב ותתפעם רוחו ובפרעה כתיב ותפעם רוחו למה פרעה היה יודע החלום ולא היה יודע פתרונו לפיכך היה מטורף טירוף אחד אבל נבוכדנצר לא היה יודע את החלום ולא פתרונו לפיכך שני טירופין שנאמר חלם נבוכדנצר חלומות (דניאל ב׳ א׳) ר׳ חייא אמר חלום אחד חלם ולמה הוא אומר חלומות ששכח את החלום ר׳ ינאי אומר שני חלומות חלם אחד של צלם ואחד של אילן, וע׳ גם בתנחומא שם, וחלום האילן מסופר בדניאל ד׳, וע׳ ביפ״ת וחי׳ הרש״ש: 2 כאן ליתן וכו׳. בפרעה ניתן ע״י חלומו גדולה לאחד, ליוסף, ולהלן בנבוכדנצר לארבעה לדניאל חנניה מישאל ועזריה, וכן בפי׳ ב״ר גורס ומפרש ליתן גדולה לד׳ דניאל וכו׳ (ובפי׳ ב״ר כ״י מל״א ולהלן ליתן וכו׳), והגי׳ כאן וכו׳ להלן (ולהלן) וכו׳ היתה גם לפני הלק״ט ושכל טוב צד 274 ומה״ג שם (וגירסתו ורבנן אמרי וכו׳ וכגי׳ הילקוט כאן עח״נ), ובדפוסי׳ סירסו ותתפעם רוחו להלן וכו׳ כאן ותפעם וכו׳ ונתנו בזה מקום לדרשנים לדרוש ע׳ ביפ״ת, וברוב כ״י נוסף עוד כאן (כן) ליתן חיים לאחד וכו׳ להלן (ולהלן) וכו׳, וכעין זה בדפוסי׳ וכי״ת עח״נ, וגם במה״ג שם הועתק כאן ליתן חיים לאחד ולהלן ליתן חיים לארבעה (וכגי׳ כי״א וכי״כ), אולם בכי״ל וכי״ג ליתא פסקא זו ולא הובאה גם בלק״ט ובמדרש אגדה ובילקוט כאן ובדניאל (אלא שבילקוט כאן נוסף בסמוך להלן ליתן חיים לארבעה שהוא מבערב עח״נ), ובאמת היא שלא לצורך וכמו שהעיר ביפ״ת: 3 שהיה מערב וכו׳. בפי׳ ב״ר כי״ט מל״א גורס ומפרש ולהלן שהיה מבערב נתפעם (צ״ל ותתפעם) ומנין שהיה מבערב דכתיב ושנתו נהיתה עליו בשעה שדרך בני אדם לישן, ובפי׳ ב״ר ולהלן שהי׳ בערב ותתפעי׳ רוחו כל הלילה, ובמה״ג שם הועתק ד״א כאן על ידי שהיה (שהוא) סמוך לבקר ולהלן על ידי שהיה מבערב אמ׳ ר׳ יוחנן כל חלום שהיה וכו׳, ובילקוט דניאל מסורס לפי הענין להלן שהיה סמוך לבקר ותפעם וכאן שהיה מבערב ותתפעם, ובכי״ל דלג הסופר

וישלח ויקרא וגו׳ [ואין פותר אותם לפרעה] ר׳ יהושע דסיכנין בש׳ ר׳ לוי פותרים היו ו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו, שבע הפרות הטובות, שבע בנות את מוליד, שבע הרעות, שבע בנות את קובר, שבע השיבלים הטובות, שבע אפרכיות את מכבש, שבע הרעות, שבע אפרכיות מורדות בך הה״ד בקש לץ חכמה ואין (משלי יד ו) אילו חרטומי מצרים, ודעת לנבון נקל (שם שם) זה יוסף:

1 ילקוט כ׳ קמ״ו, ילקוט מכירי משלי י״ד ו׳: 4 ילק׳ משלי כ׳ תתק״כ:

1 * וישלח — לפרעה] וישלח ויקרא וגו׳ לד, וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים וגו׳ ואין פתר אותם לפרעה א^2, וישלח.. מצרים וגו׳ מ, וישלח.. מצרים ואת כל חכמיה א^1, וישלח ויקרא (ויקרא את ו^{0}גכ) כל חרט׳ (חרטומי גכ) מצר׳ וגכ, וישלח ויקרא את כל חרטומי פ, ויקרא פרעה ויקרא את כל חרטומי מצרים ת, ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותו לפרעה י, ואין פותר אותם לפרעה ח | יהושוע ת | דסכנין | לוי] יהושע בן לוי ו | פותרים] פוחגכ, ־ין אתשימ, פתרין ד | 2 על שלא ן | ** היה] היו ל | קולן] קולם חא^{2}כמ, ל׳ י | לאזניו ג | הפרות] כ, פרות דפוחאגתימ | את] פוג, אתה דחאתימ | שבע] שבע פרות דפוחאגתימ | 3 את] פוגכ, אתה דחאתימ | שבע] פחאגכמ, ז׳ י, ושבע ן, וכן אמר (אמ׳ ד^1, אמרו ת) ~ דת | השבלים ואמ, השבולי׳ י^1, שבלים דפכת, שבולים ח, ל׳ ג | הטובות ל׳ פ | אפרכיות] פא^{1}ימ, איפרכיות וחכ, הפרכיות א^{2}ג, מלכיות דת | את] פוגכ, אתה דחאתימ | מכביש ח, כובש פאגכתימ | שבע] ג, שבע השבלים ואמ, שבע שבלים דת, שבע שבולים חי^1, ל׳ פ | איפרכיות וח, הפרכיות א^{2}ג | 4 הדה היא ן, הדהי ג, היינו דכתי׳ ח | לץ זה פרעה י (משלי) | ואין וגו׳ ן | אילו] פוג, אלו דחאכתימ | חרטומי מצרים] פחכימ, חרטמי מצרים ג, חרטומי פרעה י (שם), החרטומים א, החרטמים ן, חכמי פרעה וחרטומי (חרטומי ת) מצרים דת | 5 יוסף] פוחאגכי, ~ שנאמר אין נבון וחכם כמוך י (שם), ד״א וישלח ויקרא להודיעך שכל אומה ואומה שהיא עומדת בעולם מעמדת לה חמשה חכמים (מלכים חכמים ת) שישמשו אותה ולא עוד אלא נותן בה הקב״ה שלשה (שלושה ת) דברים חכמה ובינה וגבורה שכן בסנחריב הרשע אמר [ישעיה י יג] בכח (בכוח ת) ידי עשיתי וכשהקב״ה דן את העולם (אומות העו׳ ת) הוא נוטלן ממנה שנ׳ [עובדיה א ח] והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו וחתו גבוריך תימן וכל כך למה כדי שיבא יוסף באחרונה ויטול גדולה אמר הקב״ה אם יבוא (יבֹא ת) יוסף תחלה ויפתור את החלום אין זה שבחו יכולין החרטומים שיאמרו (לומ׳ ת) לו אילו (אלו ת) שאלת אותנו כבר פתרנו אותו לך אלא המתין להם עד שנתייגעו (שנתיעגו) והוציאו את רוחו ואחר כך בא יוסף והחזירה עליו אמ׳ שלמה [משלי

כנראה מן סמוך לבקר הראשון עד השני והשלמתי, ובלק״ט מפרש א״ר יוחנן כל חלום שהוא וכו׳ הוא בא שכן חלום פרעה היה סמוך לבקר נאמר ותפעם אבל נבוכדנאצר ראהו בחצי הלילה לכך נאמר ותתפעם רוחו ושהה לבוא, ובברכות שם מאמר ר׳ יוחנן ג׳ חלומות מתקיימין חלום של שחרית וכו׳, ועי׳ ביפ״ת ובחי׳ הרש״ש: 1 פותרים היו אותו וכו׳. מלת לפרעה מדייק שחרטומים פתרו באמת את חלומו אלא שפתרונם לא היה נכנס באזני פרעה, שאמרו שפרות רומזות על בנות ושבלים על אפרכיות, מדינות, ודימו הפרות לבנות כמו שנאמר בעמוס ד׳ א׳ שמעו הדבר הזה פרות הבשן ואמ׳ רבא (שבת ל״ב ב׳) כגון הני נשי דמחוזא וכו׳, והשבלים הטובות תרמוזנה על המדינות הנכבשות ונשמעות למלך, אולי מפני שכתוב השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך (תהלים קמ״ז י״ד) וא״ר חייא בר אבא הרואה חטים בחלום רואת שלום (ברכות נ״ז א׳), ועי׳ בראב״ם וביפ״ת, ואפרכיא מדינה בל״י (ובדפוסים הציגו בפעם הראשונה מלכיות, עח״נ) ועי׳ לעיל צד 372 ובמ״י שם, ונכונה הגי׳ את מכבש, ועי׳ לעיל צד 814 מכבשי ארצות (ובעקידה שער כ״ט הועתק וז׳ אפרכיות אתה כובש), ודעה אחרת בביאור המדרש לשכל טוב צד 251 שמפרש ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה פתח ואמר חלומו לשון יחיד ומסיים ואומר אותם לשון רבים (ובתרגום השבעים ובתר״י א׳ מתורגם ואין פותר אותו וכ״ה בילקוט (עח״נ) ובמה״ג) ועוד אותם מלא ו׳ א״ר יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי פותרין היו לו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו (והוא מפרש כנראה שאותם מוסב על החרטומים ולא על החלום, כלומר שאותם הפותרים לא מצאו חן בעיני פרעה) שבע פרות הטובות שבע בנות אתה מוליד ז׳ פרות הרעות וכו׳ שבע שבלים הטובות ז׳ איפרכיות אתה כובש שבע השבלים הדקות ז׳ איפרכיות וכו׳, והטעם שלא מצא פרעה קורת רוח בפתרון החרטומים מבאר בעל המדרש אגדה ויקרא את כל חרטומי מצרים פותרין היו אלא מפני שלא היה פתרונם מתיישב על לבו כי ראה הפתרון והחלום וכל מה שהיו פותרין היה פרעה משיבם לא כן הדבר ומה היו פותרין שבע פרות הטובות וכו׳ שבע השבלים הטובות שבע אפרכיות אתה כובש וכו׳, וכן מבואר במה״ג לקמן לפסוק ט״ו (עמ׳ 625), וגם בבחיי הובא דרשו רז״ל פרעה ראה החלום ופתרונו וזכר החלום ושכח הפתרון שראה והיו אומרים לו שבע בנות וכו׳ (ועי׳ לעיל צד 1080 ובמ״י שם וביפ״ת), ודרש זה שפרעה ראה החלום ופתרונו אלא ששכח הפתרון הוא גם בשכל טוב לפסוק ל״ז (צד 256) ונמצא כבר בקדמוניות ליוסיפוס ספר ב׳ פ״ה ד׳, ומלשונו שם יוצא גם כן שהחרטומים ניסו לפתור את החלום אלא שלא באו לכלל דעה אחת, וכן פילון בס׳ דע יוסיפו צד 56 אומר שהחרטומים שיערו השערות שאינן קרובות לאמת ולא נתקבלו על הדעת, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפרש פותרין היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס לאזניו (באזניו) לפי שלא היו אומרין (אומרים) לו דבר של עיקר, אכן בפי׳ ב״ר מפרש חרטומי מצרים פותרין היו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו של פרעה בזכות יוסף, וכעין זה מתורגם בת״י א׳ ולא הוה אפשר לגבר דיפשר יתיה לפרעה ארום מן קדם ה׳ אסתקף וכו׳ ועי׳ גם בס׳ הישר ובבחיי, ובלק״ט הועתק וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים ר׳ יהושע דסכנין בש״ר לוי פותרים היו אותו אלא שלא היו קולן וכו׳ שבע פרות שבע בנות אחה מוליד ושבע פרות הרעות הם ז׳ בנות וכו׳ שבע השבלים שבע איפרכיות הוא כובש שבע הרעות ז׳ איפרכיות וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 619 וישלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואין פותר אותו לפרעה ר׳ יהושע דסכנין וכו׳ פותרין וכו׳ אלא שלא היה קולם נכנס באזנו אמרו לו שבע פרות וכו׳ ושבע פרות הרעות וכו׳ שבע שבלים הטובות שבע אפרכיות אתה כובש ושבע השבלים הרעות וכו׳, ועי״ע בפירש״י עה״ת, והמאמר הועתק בילקוט המכירי למשלי הנדפס בס׳ הליקוטים לגרינהוט ח״ו: 4 אילו חרטומי מצרים. וכ״ה בשכל טוב שם אלו וכו׳, ובמה״ג שם אלו חרטמי מצרים, ובמדרש אגדה אלו החרטומים,

ז ט—יג) וידבר שר המשקים וגו׳ פרעה קצף על עבדיו וגו׳ ושם אתנו נער עברי עבד וגו׳ אמר ר׳ שמואל בר נחמן ארורים הם הרשעים שאינן עושים טובה שלימה, נער שוטה, עברי שונה, עבד שכך היה מוכתב בסקרידין שלפרעה שאין עבד מולך ולא לובש כלידים:

2 ילקוט ר׳ קמ״ז, תנחומא מקץ סי׳ ג׳, ועי׳ במדבר רבה פי״ד סי׳ ו׳:

כט יא] כל רוחו יוציא כסיל אלו חכמי פרעה (מצרים) וחכם באחור ישבחנה זה יוסף שנאמ׳ [בראש׳ מא לט] אין נבון וחכם כמוך כיון שראה שר (כיון שר) המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת היה מחשב בדעתו ואומר (אמ׳) אם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר איני יודע אם מעמידני (איני אם יעמידני) באמונתי אם לאו וידבר שר המשקים אמר לו שני חטאים יש בידי אחת (אחד) שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתיו לפניך ואחת (ואחד) שראיתיך מצטער על פתרונו של חלום ולא גליתי לך עליו שהוא יודע פתרונו ושם אתנו נער עברי וגומר (נער וגו׳ ד[1], נער עברי עבד ת) אף על פי שהזכיר אותו הוא מבזהו שהיה יודע לאי זו (לאיזו ת) גדולה הוא נכנס מיד וישלח פרעה ויקרא (וישלח פרעה ת) דת | 1 וידבר — עבדיו וגו׳] וידבר שר המשקים וגו׳ ן, וידבר שר המשקים אל פרעה וג׳ פרעה קצף.. וג׳ ונחלמה חלם בלילה אחד וג׳ ג, ל׳ דפחאכתי | * ושם — וגו׳ ל[0]] ושם.. עבד לשר הטבחים חא, ושם.. עבד כת, ושם.. עברי פגי, ושם אתנו וגו׳ דו, ל׳ ל | 2 ** ר׳] רב ל | שמואל] לוי א[2] | * בר נחמן] בר רב נחמן ל, ל׳ א | ארורין גי | הם] הן וגי, ל׳ כ | שאינן] פוחא[1]גי, שאין דא[2]כת | עושין פוחאגכי | שלמה פי[1] | 3 עברי ל׳ א | שונה] חג, שונא דוכעי, שנוי ת, ל׳ א | עבד ל׳ פכ | שכן ש | היה] חע, ל׳ דפואגכתעשי | כת׳ ן, כתוב ו[1] | בסקרידין שלפרעה] ע, בסקרידון.. ן, בסקרירין.. דפאכ, בסיקוירין.. ג, בסקוטרין.. ש, בסקרירין ח, בסיקרדין שלהן ו[1], במקדידין שלהן ת, בסיגקתדרון נ״א׳ סינקרידין פי׳ גליון שבו כותבין דיני מלכות פי׳ אחר ערכאות בתי דיני המלכות של פרעה ד[1] | מלך ו[1] | כלידים] וחא[1], כלידיין ג, כלי ידים א[2], כלידרין ע, כלדירין ו[1], כלירים פ, כלידים פי׳ אצעדה כלי ידים (הידים ת) דת, ל׳ כ |

ובילק׳ משלי שם הועתק בקש לץ זה פרעה חכמה ואין אלו חרטומי פרעה שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר (כנראה היא רק הוספת ביאור מלעיל) ודעת וכו׳ ועח״נ, ובלק״ט ובבחיי הובא הה״ד בקש לץ חכמה ואין ודעת לנבון נקל בקש לץ חכמה ואין אלו (זה) חכמי פרעה וכו׳, ובדפוסים הוסיפו כאן מאמרים זרים שלא נמצאו בשום כ״י חוץ מכי״ת המאוחר ולא הועתקו בילקוט ובלק״ט ובשכל טוב ובמדרש אגדה ולא נתפרשו בפי׳ ב״ר, אולם מאמר אחד הועתק במה״ג לקמן לפסוק י״ד (עמ׳ 624) ע״ש: 2 ארורים הם הרשעים וכו׳. שאפילו אם עושים טובה אין טובתם שלימה, שכן שר המשקים הזכיר את יוסף בלשון גנאי שנאמר נער שפירושו גם שוטה, ובבמ״ר שם במאמר סתמי הובא ראיה לזה ממה שנאמר אולת קשורה בלב נער (משלי כ״ב ט״ו), ואפשר שנער נרדף אצלם עם פתי שפירשוהו גם במשמע נער ע׳ לעיל ריש פפ״ז (ובפי׳ ב״ר נער שוטה בגימטריא), ועברי הוא שונה (כ״ה הגי׳ בכי״ל וכי״ת וכי״ג, וכ״ה בכי״א בלק״ט), ונראה שפירושו כמו עם שונים אל תתערב (משלי כ״ד כ״א), כלומר הוא שונה ממנו במנהגו ובלשונו ובדתו וכמו שאמר המן ודתיהם שונות מכל עם (אסתר ג׳ ח׳), ובפי׳ רש״י על התורה מפרש ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה וכו׳ עברי אפילו לשוננו אינו מכיר (וע׳ בס׳ הישר לקמן פסוק ל״ט), ובפי׳ ב״ר עברי מולך משונה, ובדפוסים וכ״י שציינתי ובילקוט ובערוך ע׳ כלידר הגי׳ שונא וכ״ה בבמ״ר שם, ואינה נראה אף שנמצא שדבר המן עלילה כזאת על עם ישראל כפי שמסופר במכתבו הראשון של אחשורוש (כהוספות למגילת אסתר בס׳ הגנוזים) פ״ד, ואחריו החזיקו בה שונאי ישראל שבכל דור ודור מן היונים והרומיים (כמו טציטוס) ועד היום, וע״ע לקמן פצ״א סי׳ ה׳, והגי׳ בסקרידין היא גם בערוך שם (שכך היה מוכתב בסקרידין וכו׳) ובע׳ סקרדין (שכך מוכתב בסקרידין, וע׳ בהערות עה״ש שם), ובילקוט דפ״ר הגי׳ בסיקרדין (ובד״ו בסיקרבין ונוסף בגליון פי׳ בנמוסיהן), והמלה כנראה מל״י[1] ופירושה מקום אשר כתבי המלך גנוזים שם, ובד״ו ובכ״י שציינתי הגי׳ בסקרירין (ובדפ״ר בסינקתדרון (וע׳ לעיל צד 917) ונ״א סינקרידין והוסיפו פירוש, ועח״נ), והיא אולי מל״ר[2], ופי׳ מקום בבית מקדשם שגנוזים בו דברים חשובים, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר הגי׳ בסקוטרין, ומפ׳ בכתבין, ובפי׳ רש״י עה״ת הובא וכתוב בנימוסי מצרים וכו׳, וע׳ לקמן בסמוך, ולהגי׳ כלידים נוסף בדפוסים פירוש אצעדה כלי ידים, וחשבו שכלידים הוא נוטריקון כלי ידים, ובערוך שם הגי׳ כלידרין (וע׳ במ״כ), ובילק׳ דפ״ר הגי׳ כלדירין, ולקמן פ״צ סוף סי׳ ג׳ גי׳ כי״ל לא ירים אי״ש את ידו כלידרים ואת רגלו כלידרים, ובדפוסים שם הגי׳ את ידו כלי ידים ואת רגלו כלי רגלים, ועח״נ שם ובעמת״ל ח״ב צד 335, ובפי׳ ב״ר שם בדפ״ר גורס ומפרש בלעדו לא ירים איש את ידו כלי ידים את רגלו כלי דרים הן אותן הנקראין בלעז אישטיריבוש[3] שרגלי בני אדם דורסות עליהם כשהם רוכבין כלומר שלא ירכב אדם על סוס כי אם על פיך וכן מתורג׳ וית רגליה למרכב על סוסיא, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א שם מפרש כלי ידם (ידים) אלו כלי זיין שאדם נושא בידו כלי דריש שקורין אישטריב (אשטריב) שלא יתפוס (יתפוש) אדם בכל ארץ מצרים כלי זיין ולא ירכב על סוס חוץ מרשותו (ולעף אצל קרוים צד 290 רצה להגיה לקמן את ידו כלי זיין ואת רגלו כלינרין [רסן הסוס], ואינו נראה, ובמכתבו אלי חזר בו ואמר שכלידים אצל יד נגזר מל״י[4], ופירושו כסות הידים (או הזרוע), וכלידרים כאן לדעתו הוא מעיל נאה המיוחד לשרים[5]) וכמו ששיער גם בעל העה״ש שם), ולדעתי הגי׳ הנכונה כלודרים או כלודים ושורש המלה הוא לודרים, לודים שהם הנלחמים בקרקסאות עם חיות רעות[6] (ע׳ בעמת״ל ח״ב צד 480 וקרוים צד 308 וצד 309) והם מזויינים בידים ורגלים, ופירושו לקמן לא יהיה איש מזויין בידו וברגלו כאותם הלודרים, ודרך המדרש לכפול את הביאור או הדרש המתאים לשתי תיבות סמוכות, כמו לעיל צד 316 ושרצו בארץ ולא בתיבה ופרו ורבו על הארץ ולא בתיבה. וצד 610 כי ברך אברכך וגו׳ ברכה לאב ברכה לבן [והרבה ארבה] רבות לאב רבות לבן ועוד, וכן פירשו לקמן את ידו כלודרים ואת רגלו כלודרים (ובכי״כ ובערוך שם נשמט בפעם הראשונה הביאור לידו, ובילקוט דפ״ר שם [בשאר הדפוסים השמיטו את כל הפירוש] בפעם השניה לרגלו וע׳ ח״נ שם), ובת״א שם (לפ׳ מ״א מ״ד) לא ירים גבר ית ידיה למיחד זין וכו׳ (וע׳ בת״י א׳ שם) וכן כאן אפשר לפרש שאין עבד מולך ולא לובש כלי זין כמו הלודרים (הלודים), ופי׳ זה יוצא גם מדברי השכל טוב צד 252 (ורש״ב בהערותיו שם מגיה ללא נכון) א״ר שמואל בר נחמני ארורים הם הרשעים שאינן עושין טובה שלימה וכו׳ עברי שונא וכו׳ שכן כתיב בסיקרוקין של פרעה שאין עבד מולך ואין

1) σήκρητον. 2) sacrarium. 3) afr. estrieu, nfr. étrier. 4) χειρίδιον.
5) χλανίδιον, χλαμύδιον. 6) ludarii.

ונספר לו וגו׳ ויהי כאשר פתר לנו כן היה חדא איתתא אזלת לגבי ר׳ אליעזר ח
אמ׳ ליה חמת בחלמא תנייתא דביתא פקעה, אמ׳ לה את מיעברא בר דכר, ואזלת וכן הות לה,
חזת זמן תיניין כך, אזלת לר׳ אליעזר ואמ׳ ליה, ואמ׳ לה את מיעברא בר דכר, וכן הות לה,

1 ילקוט שם, ירושלמי מעשר שני פ״ד כ״ה ג׳, איכה רבתי פ׳ איכה ישבה (א׳ י״ח) :

1 ונספר לו ל׳ פחאכי | וגו׳] ויפתר לנו ת, ויפתר לנו (לנו את ו) וגו׳ דו, ויפתר לנו את חלמ׳ ג, ל׳ פחאכי | * ויהי — כן היה חאכי] ויהי.. כן היה וגו׳ וג, ויהי.. לנו פ, כן הוה דת, ל׳ ל | * חדא פאג] חדה ו, חדת ל, הדא כ, ההיא י, עובדא בחדא דת, מעשה היה חדא ח | איתתא] פחא[1]גכי, אתתא א[2]ת, איתה ו, אנתתא ד | אזלת] וחגי, אזלא אכ, אתא פ, דאתת דת | * לגבי ר׳ דפא[1]י] לגב ר׳ ו, גבי ר׳ ל, לגביה ר׳ כ, לגביה דר׳ חא[2]ג, לקמיה דר׳ ת | ליעזר ו, אלעזר א[1] | 2 אמ׳] גב, אמרת דוחת, אמרה א | להו | חמת] פע, חמית דתי, חמת (חמית חא[1]) ההיא (היא ג) איתתא (איתתה ו, אתתא א[2]כ) וחאגכ | בחלמא] פועי, בחילמא ח, בחלמי דת, ל׳ אגכ | תנייתא דביתא] ע, תנייתא דבית׳ ש, תינייתא דביתא כ, תניתה דביתה ו, תנית דביתא י[1], תינייתיה דבייתה ח, תינייתיה דביתה ג, תביתיה דביתא א, שריתא דביתי ת, שריתא דאתת דביתי ד | פקעה] וחא[1]גע, פקע׳ ש, פקעא פא[2]כי[1], תבירא דת | ליה פכ | את] ההיא איתתא (אתתא א[2]כ, אתתה ו) פוחאכי, דהיא איתתא ג | מיעברא] מיעברא (מיעברה א[2]) וילדה חא[2], מעברה (מעבר׳ כ, מעברא א[1]ג) וילדה (וילדת ג) פוא[1]גכי, ילדת ד, ילדא ת | בן זכר י | ואזלת] ג, אזלת וחא, והוא חיי אזלת דת, ל׳ פכי | וכן — לה] וכן הווה (הוה חג) לה (ליה ח) וחג, והוה לה כן דת, וכן הות (הוה א[2]) א, והות כן וכו׳ וכו׳ פ, ל׳ כי | 3 * חזת זמן תיניין — הות לה] חזת.. הות ליה ל, חזרת וחמת זמן תיניין אזל לגביה דר׳ אליעזר ואמרת ליה ההיא איתתא חמת בחילמא תינייתיה דביתה פקעא אמר לה ההיא מיעברא תנינן גילדת בר דכר אזלת וכן הוה לה ח, חזרה וחמית זמן תנין אזלת לגבי ר׳ אליעזר אמרה ליה ההיא אתתא בחלמא תביתיה דביתא דפקעא אמר לה ההיא (דההיא א[o2]) אתתא מיעברא וילדה בר דכר אזלת וכן הוה א[2], חזרת וחמת זמן תיניין אזלת ואמרת לר׳ אליעזר ההיא חמת בחילמא תינייתיה דביתה פקעה א״ל היא איתתא מעברא וילדה בר דכר ואזלת ג, חזרת וחמת זמן תגיין אזלת לגבי ר׳ ליעזר ואמרת ליה ההיא אתתא חמת בחלמה וגו׳ אמ׳ ליה ההיא אתתא מעברא וילדה בר דכר אזלת וכן הווה לה ו, חזרת וחמת בחלמ׳ זמן תניין אזלת לגבי דר׳ אליעזר וכו׳ י[1], ל׳ דא[1]כת |

לובש כלי זיין, וכן במה״ג שם ושם אתנו נער עברי אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמני ארורים הם הרשעים שאינן וכו׳ עברי כלומ׳ שונא עבד שהוא מוכתב בדימסון שלפרעה שאין עבד מולך ולא לובש זיין, ובפירש״י עה״ת הובא ולא לובש בגדי שרים, ובתנחומא שם במאמר סתמי הדרש ארורים הרשעים שאפילו הטובה שעושים מתכוונים לרעה שאמר שר המשקים נער שאינו בר דעת עבד עברי שהוא לשון גנאי שכך כתיב בספריו של פרעה שלא ימלוך עליהם עבד, וע׳ גם בבמ״ר שם ובלק״ט, וסגנון הלשון ארורים הם הרשעים נמצא גם במאמר ר׳ שמואל ב״נ לעיל צד 1065 : 1 ויהי כאשר פתר וכו׳. כן השלמתי, ובדפוסים וכי״ת הגי׳ ויפתר לנו וגו׳ כן הוה, וצ״ל כן היה (עובדא וכו׳ או כן היה, הוה עובדא וכו׳), והוא סיום הפסוק שהביא, ומפרשי המדרש טעו לחשוב שתיבות אלו מוסבות למטה (כן הוה עובדא וכו׳) : חדא איתתא וכו׳. אשה אחת הלכה אצל ר׳ אליעזר ואמרה לו ראיתי בחלום שהשניה (העליה שבמדרגה השניה) שבבית נבקעה, ואמר לה ר״א תתעברי ותלדי בן זכר, והלכה מאתו וכן היה, פעם אחרת ראתה כך והלכה אצל ר״א וספרה לו את החלום, ואמר לה כמו כן תתעברי ותלדי בן זכר, וכן היה, פעם שלישית ראתה את החלום והלכה לר״א ולא מצאתו, אמרה לתלמידיו ראיתי בחלומי שהשניה שבבית נבקעה, ואמרו לה אשה זאת קוברת את בעלה, וכן היה, שמע ר׳ אליעזר (כאשר בא) קול צוחה, אמר להם מה זאת, ספרו לו את המעשה, אמר להם הרגתם איש, לא כן כתוב ויהי כאשר פתר לנו כן היה, ולא כתוב כן היה כאשר פתר לנו, לומר שחלום הולך אחר הפתרון, (וע׳ בחי׳ הרש״ש ובת״י א׳ ובביאור שם), והגי׳ חמת הוא גם בכי״פ ובערוך ע׳ תנייתא, וכ״ה בכי״ל בסמוך חמת בחילמי, ולפי חוקי הלשון הגי׳ חמית נכונה יותר, וכמו שהוא בדפוסים ובכי״ת ובילקוט, ובשאר הכ״י הגי׳ חמת (חמית) ההיא איתתא עח״נ, והיא כנראה הגי׳ העיקרית, והגי׳ תנייתא היא גם בערוך שם, ונכונה היא כאשר יוצא מכ״י שציינתי, והיא היתה גם לפני בעל פי׳ ב״ר, וכ״ה בירושלמי שם תיניתא, ובדפוסים וכי״ת (ובילקוט מד״ו ואילך) שינו כנראה עפ״י האיכה רבתי שם שריתא, והוראת תנייתא השניה, והכונה לדעתי להעליה (המדרגה השניה) שנבנית על הבית התחתון (הראשון), וכמו שחדרים שבמדרגה השניה נקראים במקרא שניים (בראשית ו׳ ט״ז) כן נקראת בלא״ר העלייה שבמדרגה השנייה תנייתא, ובמקרא מצינו התיכונה השלישית, התחתונה העליונה (ע׳ מ״א ו׳ ו׳, ח׳, ויחזקאל מ״א ז׳), ובירושלמי יומא פ״א ל״ח ג׳ ומגילה סוף פ״ד נשנה לולים אילו על גב אילו חייבין במזוזה הן דו דרם אסקופתא ארעייתא, והמפרשים שם שגו לחשוב שהוא נתינת טעם מפני שהוא דורס על האסקופה התחתונה הם חייבים במזוזה, וטעם זה אינו מובן כלל, והאמת שהמלות הן דו דרם הם המספרים היונים [1]) אחד, שנים, שלשה, וסמנו את המדרגות במספרים יונים (וע׳ ב״ב קס״ד ב׳) והלול התחתון נקרא אסקופתא ארעייתא, וכן כאן תנייתא דביתא היא המדרגה השניה (העליה) שבבית, ודימו את האשה לבית, לפי שבית האדם היא אשתו (יומא פ״א מ״א, וע׳ שבת קי״ח ב׳), והזכר לעליה שחונה על הבית, ור״א פתר את החלום על לידת בן זכר והעלייה רומזת גם על רחם האשה וכמו שמשלו חכמים משל באשה החדר והפרוזדור והעלייה (נדה פ״ב מ״ה, וע׳ גם בכורות מ״ח א׳), ותלמידיו פתרוהו על מיתת הבעל, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש תנייתא דבית׳ פקע׳ קורה שנייה שבביתה פוקעת, ובכי״ל הלשון קצר וביותר בחלום השני, ובכי״פ קיטע אחר סיפור חלום ראשון וכו׳ וכו׳ (והסופר סמך על האיכ״ר) ובילקוט זמן תניין אזלת לגבי דר׳ אליעזר וכו׳ (ובחלום השלישי חמית בחילמא וכו׳ א״ל ההיא איתתא קברת בעלה), ובדפוסי׳ וכי״כ וכי״ת ליתא הסיפור מחלום השני, וכן לא נמצא בכי״א א׳ בפנים (ובגליון שם נוסף אזדא וחמת זמן תנין אתת לגביה ופתר לה כדין וכן הות לה), וגם השיחה שבין האשה לתלמידי ר״א מקוצרת בכי״ל, ועח״נ, ובמה״ג שם הועתק עובדא הוה בחדא איתתא דאתת לגבי ר׳ אליעזר אמרה ליה חמית בחלמי

1) ἕν, δύο, τρεῖς.

חזת זמן תליתאי, אתת לגביה ולא אשכחתיה, אמ׳ לתלמידוי חמת בחילמי תניתא דביתא פקעה, אמ׳ לה ההיא איתתא קברה בעלה, וכן הות לה, שמע ר׳ אליעזר קלא מצוחה אמ׳ להון מה כדון, תנון ליה עובדא, אמ׳ להון קטלתון גברא, לא כן כת׳ ויהי כאשר פתר לנו כן היה: אמ׳ ר׳ יוחנן

3 ילקוט שם, ירושלמי שם, איכה רבתי שם, וע׳ ברכות נ״ה ב׳, נ״ו א׳:

1 חזת זמן תליתאי — לתלמידוי] חמת זמן תליתיי.. לתלמידוי הן הוא רבכון אמ׳ לה מה את בעיא מיניה אמרה נימר להון דלמא דהינון חכימין דכוות רבהון חכים אמרה להון ו, חזרת וחמת זמן תליתי אתת לגבי ולא אשכחתיה אמרה לתלמידוי הן הוא רבכון אמרין לה מאן את בעא מיניה אמרה להון דילמא דאינון חכימין דרבהון חכים אמרה להון ה, חזרת וחמת זמן תליתאי אתת לגביה ולא אשכחתי׳ אמ׳ לתלמידוי אן הוא רבכון א״ל מה את בעיא מיניה אמ׳ נימא להון דילמ׳ דאינון חכימין מגו דרבהון חכים א״ל ו[1], חזרת.. אתא לגביה.. אן [הוא כ[0]] רבכון אמרין לה ומה.. מיניה אמרה מגו דרבכון חכים אינון חכימין אמרה כ, חזרת וחמית (חזרה וחמת א[2]) .. אתת (אתא א[1]) לגביה ולא אשכח יתיה (אשכחתיה א[2]) אמרה לתלמידוהי אן הוא רבכון אמרי לה (ליה א[1]) ומה.. אמרה (אמרה להון א[1]) דילמא אתון חכימין מיגו דרבכון (מגו דרביכון א[2]) חכים אמרה א, וחמת זמן תליתיי אתא לגביה ולא אשכחתיה אמרה לתלמידוהי הן הוא רבכון אמרין ליה מה את בעי מיניה אמרה דילמ׳ דאינון חכימין אם רבהון חכים אמרה ג, אתת זמן אוחרן (אוחרי ת) למשאליניה אשכחת תלמידיה (תלמידוי ת) יתבין תמן ורבהון לא הוה גביהון אמרה להון אן הוא רבכון אמרו לה אימר (אימ׳ ד[1], אימור ת) לן מה דאת (מא את ת) בעיא ואנן אמרין ליך אמרה להון דת | חמת] חמית דאתי, חמת ההיא איתתא (אתתא כ) חכ, ההיא אתתא חמת ו, היא איתתא חמת ג | בחילמי] בחלמי ד, בחילמא חגכי, בחלמא א[2], בחלמה ו, ההוא ליליא בחלמא א[1], ל׳ ת | * תניתא] תניתה ל, תנייתה ו, תינייתיה כ, תינייתייה ח, תיניינתא ג, תביתיה א, שריתא דת | דביתא] א[2]גכ, דבייתא ח, דביתה א[1], דבייתה ו, דביתי דת | פקעה] ו, פקעא חאכ, תבירא דת, תביר ג | אמרו דא[2], אמרון ת, אמרי א[1], אמרין וחכ | 2 דהיא ג | איתתא] חא[1]גי, אתתא דוא[2]כת | קברה] וחא, קברא דגכת, קברת י | בעלא ג | וכן הות לה — עובדא] אזלת וכן הוה לה וכן דאתא ר׳ אליעזר שמע קלה מצווחה אמ׳ להון מהוא כדן תנון לה עובדה ו, אזלת (אזלא א[2]).. וכיון.. קלא מצווחה (מצווחא א[2]) אמ׳.. מהו כדין ותנון ליה עובדא (תניין עובדא א[2]) חא[2]. ואזלא (אזלת י) וכן הות (הוות י) לה כיון דאתא ר׳ אליעזר שמע קלא צווחא אמ׳ להון (קלה דצווחה א״ל י) מהו כדין תניין (תנון י) ליה עובדא כי[1], אזלת וכן הות.. אלעזר שמע קלא מצווחא אמ׳ להון מהו אמרו ליה כדון תנינן ליה וכך הוה עובדא א[1], ואזלת הות לה וכיון.. אליעזר שמע קלה מצווחה אמ׳ להין מהו כדין ותנין ליה עובדא ג, כיון דנפקת מן גבהון שריא (גביהון שרייא ת) מיללא שמע קלה רבי אליעזר אמר להון מה אמרתון להדא איתתא אמרין ההיא איתתא (להדא אנתתא אמרון ההיא ההיא אתתא ת) דאתת למשאליתך אמר להון ומה אמרתון לה אמרין (אמרון ת) ליה כדין וכדין דת | 3 קטלתון] אובדתון דחגכת, אבדתון וא, איבדתון י[1] | גברה ו, חד גברא כ, גברא מביתיה א[1] | לא כן] ולכן ו, והלא א[1], לא א[2] | כת׳] ונת, כתיב דחאי | ויהי ל׳ י | כן היה ל׳ ו | אמ׳] פוא[1]גכי, ואמ׳ א[2], ולא כן אמר דת |

דשריתא דביתה דההיא אתתא תבירא אמ׳ לה את ילדא בר דכר אזלת והוה לה זמן אוחרן עלת למשאליניה ולא הוה אמרה לתלמידוהי היכן רבכון אמרון לה מא את בעיא אמרה להון חמית בחלמי דשריתא דביתה דההיא אתתא תבירא אמרו לה ההיא אתתא קברה בעלה כד נפקת מגבהון אזלת ואשכחתיה מאית שרית מיללא שמע ר׳ אליעזר אמ׳ להון מא הדא אמרו ליה כדון וכדון אמ׳ להון הכדין אובדתון גוברה לא כך כתי׳ וכו׳, ובשכל טוב שם לא הובא ג״כ הסיפור מחלום השני, ובחלום השלישי הלשון קצר כמו בכי״ל, וזה לשונו ובברייתא דבראשית רבה תנא הוה עובדא בההיא איתתא דאזלית לגבי ר׳ אליעזר וכו׳ זימנא חדא חמית הכין תוב אזלת לבי מדרשא ולא אשכחה לר׳ אליעזר אלא לתלמידיה אמרה לו חזיתי תניתה דביתא פקעה אמרו לה ההיא איתתא וכו׳, ובלק״ט הובא רק המעשה בחלום הראשון בלשון זה, ובברייתא דבראשית רבה דלמה פירוש מעשה דההיא איתתא דאזלית לגבי דר׳ אליעזר אמרה ליה חמית בחלמי תנייתה דבייתה פקעה וכו׳ אמר לה בר דכר מעוברת וכן הוה וילדה בר דכר, ובעקידה שער כ״ט נזכרו שלשה חלומות, והלשון שם (ד)ההיא איתתא דאתת לגבי ר׳ אלעזר אמרה ליה חזית בחלמי דשריתא דביתא פקעה אמר לה ההיא איתתא ילדת בר דכר אזלת וכן הות לה אתת זמן אחורן ואמרת ליה הכי ואיהו אתיב לה הכי אזלו/ זמן תליתאי אשכחת תלמידוי דיתבין בבית ספרא אמרין לה ההיא איתתא קברת בעלה, וסגנון הספור בירוש׳ שם, חדא איתת׳ דאתיא לגבי ר׳ ליעזר אמרה ליה חמי׳ בחילמאי תיניתא דביתא מיתברא אמ׳ לה דאת מולד בר דכר אזלה וילדה דכר בתר יומין אזלה בעיא ליה אמרין לה תלמידוי לית הוא הכא אמרין לה מה את בעייא מיניה אמרה לון חמית ההיא איתתא בחילמאי תינייתא דבייתא מיתברא אמרין לה דאת מוליד בר דכר ובעלה דההיא איתתא מיית כד אתא ר׳ לעזר תנון ליה עובדא אמ׳ לין קטלתון נפש למה שאין החלום הולך אלא אחר פתרונו שנאמר ויהי וכו׳, ובירושלמי לא הוזכרו אלא שני חלומות, אכן באיכ״ר שם הובאו ג״כ שלשה חלומות (וע׳ במ״ב שם), וסגנון הספור שם בדפ״ר וד״ו חדא אתתא אתת לגבי ר׳ אליעזר אמרה ליה חמית דשריתא דביתא פקעה אמר לה ההיא איתתא ילדה בר דכר אזלת וכן הוה לה אזלת זמן חורן למשאליניה אמרה ליה שריתא דביתא פקעא אמר לה את ילידת בר דכר אזלת וכן הוה לה אזלת זמן חורן זמנא תליתיתא אשכחת תלמידויי יתבין בבי ספרא ורבן לא הוה תמן אמרה לון אן הוא רבכון אמרין לה מה את בעיא מיניה אמר׳ לון דלמא דאתון חכימין למיפשר חילמי דחמית כרבכון אמרי׳ לה אמרי לן מה את בעייא ואנן פתרין ליך אמר׳ לון חמית בחלמי ההיא איתתא דבייתא דששיתא פקעא אמרין לה ההיא אתתא קברא בעלה וכד נפקת מן קומיהון שריית מיללה שמע ר׳ אליעזר אמ׳ לה למה ההיא איתתא מייללא אמרה ליה אתתא ההיא אתת למישאלינך ולא אשכחת יתך אמר לתלמידויי ההיא איתתא למישאל אמרין ליה למיפתרינה לחילמא אמר לון ומה אמריתו לה אמרין ליה כן וכן אמר לון איבדתון גברא לא כן כתיב וכו׳: 8 אמ׳ ר׳ יוחנן. וכן הוא הגי׳ בכ״י

כל החלומות הולכין אחר הפה חוץ מן היין, יש שותה וטוב לו, יש שותה ורע לו, תלמיד חכם שותה וטוב לו, עם הארץ שותה ורע לו:

ט יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו' ויגלח ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות:

טו טז) ויאמר פרעה אל יוסף וגו' ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה תלה הגדולה בבעליה:

1 ע' ברכות נ"ו א', מדרש משלי פ"כ: 3 ילקוט שם, וע' מכילתא בא פי"ג: 6 ילקוט שם, תנחומא מקץ סי' ג', וכ' לעיל צד 1080:

1 כל החלומות] פואגכי, הכל דת | הולכין] פאגכ, הולכים ן, הולכות י, הולך דת | הפה] י, הפתרון דא[1]ת, פתרון פוגכ | מיין א[1] | שיש ת (יש — ורע לו ל' י) | שותה] פוכ, ששותה א[2], שהוא שותה ג, מי ששותה ת, שותהו א[1], מי ששותה אותו ד | * יש — ורע לו פוכ] ויש ששותה (שהוא שותה ג) ורע לו א[2]ג, ויש שותהו ורע לו א[1], ויש מי ששותה אותו ורע לו דת, ל' ל | ת"ח א[2], תלמידי חכמי' א[1], חכם י | שותין (שותי' א[2]) וטוב להם א | 2 עמי הארץ שותין א[1] | ורע לו] פוא[2]גכי, ורע להם א[1], ורע לו אמ' ר' אבהו דברי חלומות לא מעלים (מעלי' ד[1], מעלין ת) ולא מורידין דת | 3 וישלח — ויקרא ל' א[2]י | * את — וגו' דו] את יוסף פת, אל יוסף וגו' ג, את (אל א[1]) יוסף ויריצוהו (וירוצוהו כ) מן הבור א[1]כ, וגו' ל, ל' א[2]י | * ויגלח — שמלותיו חא[2]תשי] ויגלח.. שמלותיו וגו' כ, וגו' א[1], ל' לדפוג | לחלק ב | 5 ויאמר — וגו'] ויאמר.. יוסף חלום חלמתי ן, ויאמר.. חלמתי וגו' ג, ל' דפחאכתי | * ויען — לאמר דחגת] ויען.. פרעה ן', ויען.. אל פרעה א[1], ויען יוסף פ, ויען יוסף ויאמר כ, ל' לא[2] | * בלעדי — פרעה חי] בלעדי.. שלום וגו' ל, בלעדי.. יענה*וגו' כ, בלעדי.. יענה א[2]ת, בלעדי אלהים ד, בלעדי פא[1], אלהים.. פרעה ש, וגו' וג | 6 את הגדולה וחאג, גדולה י |

שציינתי, ונכונה היא כי דברי ר' יוחנן הם מאמר בפני עצמו, וכ"ה בירושי' שם אמר ר' יוחנן כל החלומות הולכין אחר פתרוניהן וכו', ובדפוסי' וכי"ת הגי' ולא כן אמר ר' יוחנן וכו', וכ"ה באיכ"ר שם ולא כן אמר ר"י החלום הולך אחר פתרונו, ולפי גי' זו הוא המשך דברי ר"א, ואיננו נכון, ובאיכ"ר מ"ב שם הגי' וא"ר יוחנן (וכ"ה בכי"א ב' כאן) חלום הולך אחר פתרונות, ובשכל טוב שם הועתק ג"כ א"ר יוחנן כל החלומות הולכין אחר הפה וכו', ובמה"ג עמ' 620 וכך אמ' ר' חונא כל החלום הולך אחר הפה ואחר פתרונו וכו', ובעקידה שם אמר ר' יוחנן כל החלומות הולכין אחר הפתרון וכו', ובברכות נ"ה ב' איתא דא"ר אלעזר (ויש נוסחאות שם ר' יוחנן, ע' בדק"ס) מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה שנאמר ויהי וכו' אמר רבא והוא דמפשר ליה מעין חלמיה שנאמר איש כחלומו פתר: 1 חוץ מן היין וכו'. שהרואה יין בחלום אינו תלוי בפתרון טוב או רע אלא הכל לפי מה שהוא אדם אם ת"ח הוא סימן טוב הוא לו ואם ע"ה הוא סימן רע לו ואין בכח פותר החלומות לשנות את החלום על ידי פתרונו לטוב או לרע, וכנוסחא שלפנינו הוא גם בירושי' יש שותה יין וטוב לו יש שותה יין ורע לו תלמיד חכם וכו' ובאיכ"ר שם חסרה הפיסקא מת"ח ועם הארץ, ולא נאמר שם אלא יש שותהו וטוב לו יש שותהו ורע לו, ולנכון במ"ב שם תלמיד חכם שותה וכו', ובשכל טוב שם הועתק חוץ מן היין יש שותהו וטוב לו ויש שותהו וכו', ובמה"ג שם יש מי שהוא שותה וטוב לו ויש מי שהוא שותה וכו', ובעקידה שם יש שותה וכו' ויש שותה וכו', ולנוסחא שלפנינו ובירושי' שם קשה קצת במה נשתנה חלום היין שאינו הולך אחר הפתרון, ולמה מאריך בלשונו יש שותה וכו' ת"ח שותה וכו' שמזה משמע שבשאר בני אדם פעמים טוב לו ופעמים רע לו, ואם כן הוא נוכל גם ביין לאמור שהולך אחר הפתרון (ונראה שמטעם זה השמיט בילקוט את הבבא יש שותה וכו' עח"ג) וע' גם ביפ"ת, ובבבלי ברכות נ"ז א' הובא נוסחא אחרת ונכונה תני תנא קמיה דר' יוחנן כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין יש שותהו וטוב לו וכו' שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ויש שותהו ורע לו שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ל ר' יוחנן לתנא תני תלמיד חכם לעולם טוב לו שנאמר לכו לחמי בלחמי ושתו ביין מסכתי, וע' גם במדרש משלי שם, ובפי' ב"ר מפרש עפ"י הגמ' תלמיד חכם שותה וטוב לו ושתו ביין מסכתי (ופסוק זה הובא גם בשכל טוב שם והוסיף המקרא בשה"ש ז' י') עם הארץ שותה ורע לו השקיתנו יין תרעלה (תהלים ס' ה', ובשכל טוב שם הובאו הפסוקים משלי כ"ג ל' ול"א), ובדפוסים וכי"ת נוסף בסוף הסימן מאמר ר' אבהו דברי חלומות לא מעלי' ולא מורידין, שלא נמצא בכ"י וליתא גם בירושי' שם ולא הועתק בשכל טוב, אבן באיכ"ר שם הובא וכן הועתק במה"ג שם, וע' לעיל צד 784 ובמ"י שם: 3 ויגלח ויחלף שמלותיו. כן השלמתי, לפי שעל פסוק זה מוסב הדרש וכמו שגורס ומפרש בפי' ב"ר ויגלח ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות שהוא מעין דוגמא של מעלה שחלק מכבודו לבשר ודם (ע' ברכות נ"ח א'), וכן בלק"ט ובשכל טוב ובמדרש אגדה ובמה"ג ובפירש"י עה"ת הובא הדרש שלפנינו לפסוק זה, ולדעת המדרש ויגלח ויחלף נאמר על יוסף שגילח עצמו וחילף שמלותיו מפני כבוד פרעה, ולא כן דעת פילון בס' דע יוסיפו כ' (צד 56) ויוסיפוס בקדמוניות ספר ב' פ"ה ד', וע' באבן עזרא, ובמכילתא שם במאמר שמשה חלק כבוד למלכות הדרש שלפנינו נסמך על פסוק ט"ז, והלשון שם מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות שנאמר אלהים יענה את שלום פרעה וכן יעקב חלק כבוד למלכות וכו' וע' בנוסחת כי"ו לקמן פצ"ז (בס' היובל לכבוד ר"י גוטטמאנן צד 169) ויתחזק ישראל וישב על המטה בשביל לחלוק כבוד למלכות ובזבחים ק"ב א': 6 תלה הגדולה בבעליה. בהקב"ה, וכ"ה הגי' בשכל טוב צד 253 בלעדי אלהים יענה תלה וכו', ובמדרש אגדה אלהים יענה את שלום פרעה תלה וכו', ובמה"ג עמ' 625 הגי' ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי תלה הגדולה בבעלה וכו' ומוסיף וכן אתה מוצא בדניאל שאמ' לנבוכדנצר ואנא לא בחכמה וכו', ובלק"ט ויען יוסף וכו' שלום פרעה תלה הגדולה בגדול וכו', ולעיל צד 1080 דרש ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי כן על הכתוב הלוא לאלהים פתרונים ע"ש, ובתנחומא שם איתא אמר יוסף בלעדי אלהים יענה וגו' תלה הגדולה בבעליה אמר הקב"ה אתה לא רצית להתגדל בעצמך חייך שעל כך תעלה לגדולה ולמלוכה:

כו) **שבע פרות וגו'** ר' יהודה א' י"ד שנה היו שכן פרעה רואה, ר' נחמיה אמ' כ"ח שנה היו שכן פרעה רואה ואמר ליוסף, רבנין אמ' מ"ב שנה היו שכן פרעה רואה ואמר ליוסף ויוסף חוזר וא' לפרעה, אמר ר' יוסי בר' חנינה ב' שנים עשה רעב כיון שירד אבינו שם כלה הרעב, ואימתי חזרו בימי יחזקאל הה"ד ונתתי את ארץ מצרים שממה (יחזקאל כט יב):

1 ילקוט שם, ילק' יחזקאל כ' שמ"ז, ברייתא דל"ב מדות מדה י', ועי' תנחומא שם סי' ו': 3 לעיל לד 1008, תוספתא סוטה פ"י ס', ספרי עקב פי' ל"ח, ועי' במדבר רבה פ"ח סי' ד': ||

1 הפרות כ | וגו'] הטובות אתי (יחזקאל), חטובות וגו' כ, הטובות שבע שנים וגו' ן, הטובות שבע שנים הנה (המה ג) גי, ל' דפ | ר' יהודה] פי, ר' יהודה ור' נחמיה (נחמ' ג, נחמיא א2) ורבנן (ורבנין א1י1) ר' יהודה אגכי (שם), ר' יודה ור' נחמיה ורבנן ר' יודה ן, ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה דת | אמר דות, אומר פאגכי | ארבע עשרה | שנה] ו0אגכשי, שנים ת, ל' דפו | היו] היה א2ש, ל' י (שם) | ראה ג | ור' ת | נחמ' י1, נחמיא א1, ירמיה ג | אומר אי | עשרים ושמונה (ושמנה גכ) וא1גכי, שמונה ועשרים ת | 2 היו] היה א2, ל' י | ואמר] גש, ואומר דפואכתי1 | ליוסף] ד1ואגכתי1 ~ ויוסף חוזר ואומר לפרעה ד | רבנין] גי, רבנן דות, ורבנין א1כי (שם), ורבנן א2 | אמ'] וכ, אמרין דג, אמרי אתי (שם), אמר י1 | ארבעים ושתים ו0א1כתי, עשרים ושתים וג | שנה ל' כי | היו] היה א2, ל' כי | רואה ואמר] רואה ואומר אכתי, אמ' ן, א' ג, אומר ד | וחוזר יוסף א2י1, ויוסף פכ | 3 ואומר דואגתי, אומר פכ | יוסי ל' פאכ | בר'] ב"ר ג, בר דתי, בן ו, ל' פאכ | חניני י1, חנינא אכי (שם) | שתי | עשה] היה י (שם) | רעב] פוא2גכי, הרעב דא1ת | כיון] פאגכשי, וכיון ו, שכיון דת | אבינו] אבינו יעקב וא2גכשי, יעקב אבינו דא1, יעקב פי (שם) | שם] לשם דפואגכש, למצרים תי | כלה] פא2גכתי, כילה וא1ש, עלה ד | את הרעב תי, רעב וג | ואמתי ג, ואמתיי ן, אימתי ש | 4 חזר א2, חזרה פא1כ, נחזרו ש | הדה היא ן, הדהי ג, שנאמר פאכ | שממה (נשמה י (שם)) ~ בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין (תהיינה ת, יתהיה ו0) ושממה (שממה ו0) ארבעים שנה דו0ת, בתוך ארצות נשמות ולא תשב ארבעי' שנה ד1, בתוך ארצות נשמות מ' שנה ועריה בתוך ערים נחרבות י1, בתוך ארצות נשמות אגי (שם), ע"ד ארבעים שנה ל0 ||

1 י"ד שנה היו. י"ד שנה היה הרעב ראוי לבא במצרים וכן השובע י"ד שנה שכן פרעה רואה שבע פרות ושבע שבלים לסימן הרעב ושבע פרות ושבע שבלים לסימן השובע, ור' נחמיה אומר שכ"ח שני רעב נגזרו על מצרים וכן כ"ח שני שובע שכן פרעה ראה י"ד וי"ד שנה והוא שונה את החלום ואומר ליוסף ולמה נשנה בתורה בפרוטרוט החלום פעמים, אלא לומר שעוד י"ד שני שובע וי"ד שני רעב היו ראוים לבוא והן ביחד כ"ח שני שובע וכ"ח שני רעב, ורבנין מוסיפים עוד י"ד שנה שאמר יוסף לפרעה, לפי שיוסף שילש את החלום בפסוק כ"ה—כ"ז שלא לצורך, וכפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש י"ד שנה היה הרע' ראוי לבוא במצרי' שכן פרעה רואה שבע פרות ושבע שבלים, כ"ח היו ראוין לבוא שכן פרעה רואה ואמר ליוסף כ"ח, ויוסף אמר לפרעה י"ד הרי מ"ב, וע"ע בלק"ט ושכל-טוב ובמה"ג שם ובבעלי התוס' עה"ת ובבחיי, ובברייתא דל"ב מדות שם נשנה מדבר שהוא שנוי כיצד א"ר יוסי ב"ר חנינא מ"ב שנה היה ראוי הרעב לבוא במצרים תדע שכן הוא דאמר (פרעה) שראה ז' פרות וז' שבלים הרי י"ד והוא אמר ליוסף ז' פרות וז' שבלים הרי כ"ח ויוסף אמר ז' פירות וז' שבלים הרי מ"ב ולא היה הרעב רק שנתים שכיון שירד יעקב אבינו למצרים וברכו כלה הרעב ואימתי חזרו אותן מ' שנה שני רעב בימי יחזקאל שנאמר ונתתי את ארץ מצרים שממה וגו' שלא עשתה (צ"ל שלא נשנה, לאמר החלום לא נשנה שלש. פעמים) אלא לצורך, ובתנחומא שם יש ותכלינה שבע שני השבע ותחילנה שבע שני הרעב לבא כאשר אמר יוסף מהו כאשר אמר יוסף א"ר יהודה בר שלום י"ד שנה של רעב היו ראוין לבא שכן יוסף אומר שבע פרות הדקות והרעות שבע שנים הנה ושבע השבלים הרקות שבע שנים הנה הרי י"ד שנה אלא שגזר יוסף ונעשו שבע שנים שנא' יהיו שבע שני הרעב לפיכך, כתב כאשר אמר יוסף, וגי' משובשת היתה לפני בעל פי' ב"ר כי"ט מל"א שמפרש ר' יהודה אומר ארבע עשרה (כי"א אמר י"ד) שנה עשה רעב שכן פרעה ראה שבע שני (שנים) רעב וחוזר ואומר (וחזר ואמר) ליוסף ואל תשיבני והלא ראה שבע פרות דקות ושבע שבלים (שבולים) דקות שהרי חלום פרעה אחד הוא ר' ירמיה אמר שמונה ועשרים (כ"ח) שכן פרעה ראה שבע שנים רעב וחוזר ומספר ליוסף הרי ארבע עשרה (י"ד) ויוסף חוזר ואומר לפרעה שני (שתי) פעמים דכתיב הפרות (שבע הפירות) הרקות והרעות העולות אחריהן (אחריהם וגו') ועל השנות החלום הרי שמונה ועשרים (כ"ח) ויש גמגום בפתרון (בדבר). זה שהרי כשתחשוב חלום פרעה אחד הוא (אחד) כשפרעה חולם הרי שבעה כשהוא חוזר ואומר ליוסף הרי ארבע עשרה כשיוסף חוזר ואומר לפרעה הרי עשרים ואחד (כ"א) ולא יותר אבל יש ספרים שכתוב בהן (בהם) ר' ירמיה אמר עשרים ואחד (כ"א) שכן פרעה חולם ואומר ליוסף ויוסף חוזר ואומר לפרעה רבנן אמרי ארבעים ושנים הם חושבים שבע שנים שבע פרות הרעות ושבע שבלים הרקות והרעות שבע שנים אחרות ופרעה חולם הרי ארבע עשרה וחוזר ואומר ליוסף הרי עשרים ושמונה ויוסף חוזר ואומר לפרעה הרי ארבעים ושנים: 3 ב' שנים עשה רעב. כמו שנ' כי זה שנתים הרעב (בראשית מ"ה ו') וכאשר בא יעקב למצרים כלה הרעב בזכותו, ואימתי חזרו שני הרעב הנותרות למצרים בימי יחזקאל הה"ד וכו', ובכי"ל נוסף בדיו דיהה ע"ד ארבעים שנה, כלומר גומר את הפסוק עד תהיין שממה ארבעים שנה, והוא כדעת רבנין שנשארו ארבעים שנה מן מ"ב שני הרעב שהיו ראויות לבוא, וכמפורש בברייתא דל"ב מדות שהעתקתי באות הקודם, וכן מפרש בפי' ב"ר בדפ"ר כיון שירד אבינו יעקב ובירכ' לשם כילת הרעב אימתי אותן מ' שנה נחזרו בימי יחזקאל הדא היא דכתיב ונתתי את ארץ מצרים שממה וגומר תהיה שממה ארבעים שנה וכל זה מפורש בל"ב נתיבות מדבר שהוא שנוי, והאגדה שהרעב כלה כאשר בא יעקב למצרים נזכרה גם לעיל צד 1008 ונמצאה כבר בתוספתא סוטה פ"י עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב במצרים משירד מהו אומ' הא לכם זרע וזרעתם (בראשית מ"ז כ"ג) ר' יוסי אומר כיון שמת יעקב חזר ליושנו שנ' ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם (שם נ' כ"א) ולהלן הוא אומ' (שם מ"ה י"א) וכלכלתי אותך שם, וכן בספרי שם אלא שהלשון שלפנינו משובש ויש לתקנו עפ"י התוספתא ירד יעקב אצל פרעה ירדה ברכה לרגלו שנ' ויברך יעקב את פרעה במה ברכו שנמנע ממנו שני רעב שנאמר ועתה אל תיראו (וצ"ל ר' יוסי אומר כיון שמת יעקב חזרו שנאמר ועתה וכו', וברמב"ן עה"ת לקמן מ"ז י"ח הועתק אעפ"כ שלמו אחר מיתתו שנאמר ועתה וכו',

פרשה צ

56 א מא לח) ויאמר פרעה אל עבדיו וגו׳ אחת היא יונתי תמתי וגו׳ (שיר השירים ו ט) אחת היא יונתי תמתי זה אברהם שנ׳ אחד היה אברהם וגו׳ (יחזקאל לג כד), אחת היא לאמה (שה״ש שם שם) זה יצחק שהיה יחיד לאמו, ברה היא ליולדתה (שם שם) זה יעקב שהיה ברור לאמו, ראוה בנות ויאשרוה (שם שם) אילו השבטים והקול נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף (בראשית מה טז), מלכות ופילגשים ויהללוה (שה״ש שם שם) ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה וגו׳:

[הנמצא כזה] אם מהלכים אנו בסוף העולם אנו מוצאים כזה אתמהא:

1 ילקוט כ׳ קמ״ס (קמ״ז), ילק׳ שס״ם כ׳ תתקל״ב, לקמן פל״ד סי׳ ל׳, שיר השירים רבה ו׳ ט׳: 7 ילק׳ כ׳ קמ״ס (קמ״ז), שס״ם לבה שם:

1 ויאמר — עבדיו ל׳ ד1 | וגו׳] הנמצא כזה דפא2כת, הנמצא כזה וגו׳ (וכו׳ ו1) ו׳, הנמצא כזה איש ח, הנמצא.. איש וגו׳ ג, הנמצא.. איש אשר רוח אלהים בו א1, ל׳ ד1 | כת׳ (כתו׳ כ, כתי׳ הא2) אחת פהא2כ, הה״ד אחת א1 | וגו׳] ג, אחת היא לאמה א1ת, אחת.. לאמה וגו׳ דכ, ל׳ פוחא2י | 2 אחת — תמתי] אחת היא יונתי תי (שה״ש), ל׳ פוחא2 | שנ׳ ל׳ ו | וגו׳] וירש ו, וירש את הארץ דחת, ל׳ פאכי | 3 שהיה] שהוא א1 | יחיד] צדיק ת | היא ל׳ ו | 4 לאמו] פא1, לאמו שהוא צדיק (לצדיק ג) וחא2גי (שם)... שהיה צדיק כי, ליולדתה שהוא צדיק דת | אילו] פוג, אלו דחאכי, זה יוסף אלו ת | והקול] שנ׳ ~ פגב, מלכים ופילגשים ~ ת | בית פרעה ל׳ ו | * לאמר — יוסף חא1י] באו.. יוסף ל, לאמ׳ ג, וגו׳ פכ, ל׳ דוא2ת | 5 מלכות ופילגשים] .. ופלגשים פגכי, ל׳ ת | ויהללוה] חג, ~ זה יוסף דפואכתי | שנ׳ ויאמר פהאב | 6 הנמצא ל׳ פ | כזה ל׳ פו | וגו׳] איש י, איש וגו׳ ה, איש אשר רוח אלהים בו (רוח בו ת) א1כת, ל׳ דפוא2ג | 7 אמר אם ח, אמ׳ פרעה אל עבדיו א1א02 | מהלכין אנו (אנחנו ח) הא, אנו מהלכין (מהלכים ת) גתי, נלך אנו פ, נלך כ | בסוף העולם] מסוף העולם ועד סופו | אנו מוצאים] אין אנו מוצאים (־ין פכ) דפוחגכת, אין מוצאין י, לא נמצא א2, אם נמצא א1 | אתמהא] וג, ל׳ דפחאכתי |

וע׳ בבחיי שם לפסוק י״ד) אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וגו׳ ואומר וכלכלתי אותך שם מה כלכול האמור להלן בשני רעבון הכתוב מדבר אף כלגול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר וכו׳, ור״י בר׳ חנינה כאן חולק על ר׳ יוסי וסובר שהרעב לא חזר אחר מיתת יעקב וכדעת ר׳ שמעון בן יוחי בספרי שם, ומספרי כמו מברייתא דל״ב מדות שהעתקתי לעיל יוצא שהרעב כלה על ידי ברכת יעקב שברך את פרעה, וכ״ה בבמ״ר שם ויברך יעקב את פרעה שברכו שיכלה הרעב (וע׳ במ״ר פי״ב סי׳ ב׳ ובתנחומא מ״ב נשא ותנחומא שם סי׳ כ״ו ובנוסחת כי״ו לקמן פצ״ה (ס׳ היובל לכבוד ר״י גוטטמאנן צד 158)), וברש״י עה״ת לקמן מ״ז י״ט מפרש ותן זרע לזרוע האדמה ואע״פ שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו וכו׳, וברמב״ן שם לפסוק י״ח הועתק מכאן אמר ר׳ יוסי ברבי חנינא שתי שנים עשה רעב כיון שירד יעקב אבינו למצרים כלה הרעב וכו׳ וע״ש פירושו, ובלק״ט כאן הובא אמר ר׳ יוסי בר חנינא שנתים עשה הרעב כיון שירד יעקב למצרים כלה הרעב ואימתי חזר להיות בימי יחזקאל הה״ד וכו׳ שממה וגו׳, ובשכל טוב שם מפרש וכשברך יעקב את פרעה שיעלה נילוס ביטל מן השבע חמש והעמיד על שנתים שכבר עברו וכו׳ ואימתן חזרו אלו שנות הרעב בימי יחזקאל שנאמר ונתתי וכו׳ שממה וגו׳ תהינה שממה ארבעים שנה וגו׳:

פרשה צ. בדפ״ר נסמן בטעות פפ״ה וצ״ל פפ״ח, וע׳ במ״י לעיל רפפ״ט, ובמקרא כאן ראש סדר, וע׳ לעיל ראש פע״ד: 1 אחת היא יונתי וכו׳. נדרש על אברהם שנאמר בו אחד ונמשל גם ליונה לעיל צד 371 (ע׳ בחיי הרש״ש), ואחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו, ולא לאביו, וכן אמר לעיל צד 590 זה יחיד לאמו וכו׳, ברה היא ליולדתה זה יעקב שהיה ברור ליולדת אותו דהיינו לאמו שהוא צדיק ולכן אהבה אותו (לעיל כ״ה כ״ח), ובדפוסים וברוב כ״י הגי׳ כן שהוא צדיק וכ״ה בכי״ל לקמן פצ״ד, ובכי״פ וכי״א א׳ הגי׳ כמו בכי״ל כאן לאמו גרידא, עח״ג, ובכי״א א׳ נוסף בגליון פי׳ שהוא צדיק, וראוה בנות ויאשרוה הן בנות מצרים שהללו את השבטים כמו שנאמר והקול נשמע בית פרעה וגו׳ וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו, ולקמן רפצ״ד הפתיחה שלפנינו נסדרה גם לפסוק זה וע״ש, ומלכות ופילגשים ויהללוה נאמר על יוסף שפרעה ועבדיו דברו בשבחו, ובילקוט שה״ש הועתק מב״ר כאן עד זה יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק, ואח״ז הועתק מילמדנו (כ״ה בדפ״ר, ובשאר הדפוסי׳ כתוב תנחומא) ראוה בנות אלו השבטים שנאמר והקול נשמע בית פרעה ויהללוה זה יוסף שנא׳ ויאמר פרעה הנמצא כזה וגו׳, ונראה שכל זה הוא מב״ר כאן, והציון ילמדנו מוסב על המאמר שאחר זה ראוה בנות ויאשרוה עתידין ישראל להתקלס מן האומות וכו׳ וכן הוא אומר ברוך תהיה מכל העמים כגון פרעה ליוסף וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 626 הובא ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה וג׳ זהש״ה אחת היא יונתי תמתי זה אברהם דכת׳ אחד היה אברהם ויירש את הארץ אחת היא לאמה זה יצחק יחיד אמו ברה היא ליולדתה זה יעקב שהוא ברור ליולדתו ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים שנ׳ והקול נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף מלכות ופילגשים ויהללוה זה יוסף דכת׳ ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה וכו׳, והפתיחה שלפנינו נמצאה גם בשה״ש רבה לפסוק אחת היא יונתי תמתי (והגי׳ שם בדפ״ר וד״ו ברה היא ליולדתה זה אבינו יעקב שהיה ברור ליולדתו שהיה צדיק גמור), ושם נוסף ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים שנאמר והקול נשמע בית פרעה ד״א ראוה בנות ויאשרוה זו לאה שנאמר באשרי כי אשרוני בנות מלכות ופלגשים ויהללוה זה יוסף וכו׳, ובדפוסי׳ ובכ״י וכן במה״ג הפתיחה מחוברת עם הביאור למלות הנמצא כזה (אם מהלכים וכו׳), וכ״ה בשהש״ר שם, ושמתי ריוח ביניהם, לפי שהמקרא ויאמר פרעה הוא סיום הפתיחה, המסיימת במה שפתחה: 7 אם מהלכים אנו וכו׳. מפרש הנמצא לשון עתיד רבים ולא בנין נפעל יחיד ולשון עבר (וע׳ באבן עזרא), וה״א מן

ב **לט מ) ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע וגו׳ אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי** שלא יהא אדם נושקני חוץ ממך, ועל פיך ישק כל עמי שלא יהא אדם נוטל פרוקופי חוץ ממך:

רק הכסא אגדל ממך אמ׳ ריש לקיש שני דברים נתן לנו משה רבינו בתורה ואנו למידין אותן מפרשתו שלרשע, והיית רק למעלה (דברים כח יג) יכול כמוני אתמהא, תלמוד לומר רק, גדולתי למעלה מגדולתכם, ואנו למדים אותה מפרשתו שלרשע, אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי יכול כמוני, תלמוד לומר רק הכסא אגדל, גדולתי למעלה מגדולתך, דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו (ויקרא יט ב) יכול כמוני אתמהא, תלמוד לומר כי

2 ילקוט שם, 4 ילק׳ ר׳ קמ״ס, ויקלא כנה פכ״ד סי׳ ס׳:

1 * ויאמר — וגו׳] ויאמר אל יוסף.. וגו׳ ל, ויאמר פרעה.. הודיע אלהים אתך את כל זאת א׳ נב׳ וחב׳ כמוך ג, ויאמר פרעה.. אלהים אותך ו, ויאמר.. יוסף וגו׳ ד, ויאמר.. יוסף ת, ל׳ פחאכי | אתה — ביתי ל׳ חא2י | ועל — עמי] חאכ, על.. עמי י, ועל.. ישק פג, וגו׳ ד, ל׳ ות | 2 אדם נושקני] פוחאג, ..נושקיני דכי, נושקני אדם ת | * ועל דת] על לוע (ועל — עמי ל׳ פהאגכי) | ושלא ח (שלא — ממך ל׳ א2) | אדם נוטל] פחא1גכעי, נוטל ו, ל׳ דת | פרקופי ו0, פרוקפי פא1כ, פורקופי י, כרוקס ג | 4 * אגדל ממך פו0חאגכי] וגו׳ ל, ל׳ דת | ר׳ שמעון בן לקיש וחא1ג, רשבל״ק א2 | שני — רבינו] שני.. רבנו ח, שני.. משה ו, שני דברים כתב לנו משה גי, שני (ב׳ א2) דברים כתב משה א, שני דברים אמ׳ משה ונתן פכ, שתי פרשיות הכתיב לו (לנו ת) משה דת | למדי׳ ד, למדין פחא2כי, יים ד1וגת, לומדים א1 | 5 * אותן פוא2כת] אותנו ל, אותו חא1, אותה ג, ל׳ די | מפרשתו שלרשע] פוחגכ, מפרשתו של אותו רשע אי, מפרשת פרעה הרשע כתוב (כת׳ ת) אחד אומר דת | * והיית דפחאגכת] והייתה וי1, והיתה ל | רק ל׳ ו | אתמהא ל׳ פחאכי | 6 מגדולתך י | למדין פא2ג, למידים ו, דין כ0י | אותה] אתה ג, אותם א2, אותן כ0, ל׳ פי | מפרשתו שלרשע] פוגי, מפרשתו של אותו רשע א2כ0, מפרעה הרשע דת | אתה תהיה ל׳ א2כ | על ביתי — עמי] י, על ביתי ות, על ביתי רק הכסא ·אגדל ממך ג, רק הכסא אגדל ממך א2כ, ל׳ ד | 7 הכסא אגדל] הכסא אגדל ממך י, הכסא ו, ל׳ דא2גכת | גדולתי למעלה ל׳ ג | מגדולתך ל׳ גי | דבר] וגי, והדין דבר דת, ד״א דבר א1א02 | כל ל׳ אג | 8 עדת ל׳ א1ג | בני ל׳ ד1ח (והושלם בין השורות) | ואמרת אליהם ל׳ ת | תהיו כי קדוש אני א1 | אתמהא] ו, ל׳ דפחאגכתי |

הנמצא הוא לשון תמיהה וכמו שמתורגם באונקלוס ובת״י א׳ וע׳ בפירש״י עה״ת ובס׳ הישר, ובשכל טוב צד 256 מפרש ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא ה׳ פתוחה וחטופה להתמיה המלה וכך אמר להם אפילו אם היינו הולכים מסוף העולם ועד סופו לא נמצא, ובלק״ט אשר רוח אלהים בו אמר להם אם מהלכים אנו מסוף העולם ועד סופו אין אנו מוצאין כזה, ובמה״ג שם אמ׳ להם אם מהלכין אתם מסוף העולם ועד סופו אין אתם מוצאין כמוהו, ובמדרש אגדה הנמצא כזה אם אנו נשוט מסוף העולם ועד סופו לא נמצא כזה, ובשהש״ר שם מסיים אם אנו מהלכין מסוף העולם ועד סופו אין אנו מוצאין כזה שנאמר אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת: 2 שלא יהא אדם נושקני וכו׳. בתחלה הוא מפרש ישק מלשון נשיקה בפעל שכל איש לא יהא נושק את המלך אלא על פיו של יוסף ומדעתו, וע׳ לעיל צד 577 וצד 709 פה שכל צבאותיו נושקין (לו) על פיו, ואח״כ הוא מפרש פי׳ אחר (בלי סימן ד״א וכדרך המדרש, וע׳ במ״י לעיל צד 822) ישק בנפעל שלא יהא אדם נוטל פרוקופי, כבוד וגדולה, חוץ ממך, ומנהגם היה לנשק למי שעלה לגדולה וכמו שאמר לעיל צד 811 נשיקה שלגדולה ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו, ולא יהא אדם נישק אחרי קבלת הגדולה אלא על פיו של יוסף שהוא יתן לו גדולה וכבוד (ופי׳ המפרשים דחוק), ופרוקופי כמו לעיל צד 113 הריגי נותן לו פרוקופי, וע׳ בח״נ ובמ״י שם, והמאמר הועתק בערוך ע׳ פרקופי, והגי׳ שלא יהא אדם נוטל פרוקופי היא גם בלק״ט ובשכל טוב צד 275, ובמה״ג עמ׳ 627 הגי׳ שלא יהיה אדם נוטל פרוקפי, והלשון חוץ כמך כמו לעיל צד 500 איני עושה דבר חוץ מדעתו, ובמשמעה זו היא גם הלשון בר מן בארמית (ולבר מן בסורית) כמו בירושלמי עירובין סוף פ״ז בר מדעתיה (ושם איתא גם בלא דעתה), ולקמן פסוק מ״ד תרגמו אונקלוס ויונתן ובלעדיך לא ירים איש וגו׳ ובר ממימרך לא ירים גבר וכו׳, וע׳ גם תרגום ישעיה ל״ו י׳: 4 שני דברים נתן לנו וכו׳. שני דברים השמיענו משה בתורה ואנו למדים אותם וכו׳ כלומר מוצאים דוגמתם גם בפרשת פרעה הרשע, וסגנון זה נמצא גם במאמר רשב״ל לעיל צד 959, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ שתי פרשיות הכתיב לו משה (והוגה בא״א ובמ״כ הכתיב לנו, וכ״ה בכי״ת ובויק״ר שם), ולשון זה הוא גם בויק״ר שם סי׳ ה׳, ג׳ פרשיות הכתיב לנו משה וכו׳, ושבוש הוא, ואי אפשר לאומרו אלא על הקב״ה, וע׳ לעיל צד 212 ובח״נ שם, וכל המאמר הובא גם בויק״ר שם לפסוק קדושים תהיו, והדמיון שבין הפסוקים הוא שכאן כתוב רק הכסא אגדל ממך ומפורש הוא שגדולת פרעה גדולה מגדולת יוסף, ושם כתוב והיית רק למעלה, ורק מיעוט הוא (ע׳ לעיל צד 12, ובויק״ר שם מפורש ת״ל רק לשון מיעוט), וכיוצא בזה נאמר כאן אני פרעה ובריש פ׳ קדושים כתוב כי קדוש אני ומשמע אני ולא אחר כמותי (ובויק״ר שם הלשון ועוד אנו למדין מפרעה הרשע שנאמר ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה וכו׳, ולפי נוסחא זו משמע שטעם ואנו למידין אותן וכו׳ שאפשר ללמוד זאת גם מפרשת פרעה), ולא משמע כן בספרא שמיני פי״ב סי׳ ג׳ ד׳ והייתם קדושים כי קדוש אני ה׳ כשם שאני קדוש כך אתם קדושים וכו׳, ובבמ״ר שם הדרש ואין אני וכו׳ אלא אימת מלכות כשם שאמר פרעה ליוסף הה״ד ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה וכו׳ מהו אני פרעה כך אמר פרעה ליוסף אעפ״י שאמרתי לך אתה תהיה על ביתי וגו׳ שעשיתיך מלך על כולם הזהר שתנהוג בי כבוד והמליכני עליך לכך אמר אני פרעה כלומ׳ תהא אימת מלכותי עליך וכו׳ (ובכ״י מדרש חכמים המאמר כאן נתקצר באופן זה אמר ר׳ שמעון בן לקיש וכו׳ ת״ל רק גדולתי למעלה מגדולתכם דבר אל כל עדת [בני] ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו וכו׳ קדושתי למעלה מקדושתכם ואנו למדין שניהם מפרשתו של רשע שאמר רק הכסא אגדל ממך גדולתי למעלה מגדולתך ואמר אני פרעה

קדוש אני (שם שם), קדושתי למעלה מקדושתכם, ואנו למידין אותה מפרשת זה הרשע, ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה (בראשית מא מד) יכול כמוני, תלמוד לומר אני פרעה, גדולתי למעלה מגדולתך, אמ׳ ר׳ אחא מאני שלבשר ודם את למד אני שלהקב״ה, ומה אם פרעה על שאמר ליוסף אני פרעה זכה לכל הברכה הזאת, לכשיבוא אני שלהקב״ה אני עשיתי ואני אשא אני אסבל ואמלט (ישעיה מו ד) על אחת כמה וכמה אתמהא:

ג מא—מג) ויאמ־ פרעה אל יוסף ראה נתתי אתך וגו׳ ויסר פרעה את טבעתו

2 ע׳ במדבר רבה פי״ד סי׳ ו׳: 3 ילקוט מכירי ישעיה מ״ו סי׳ ד׳, וע׳ תנחומא מ״ב ויגש סי׳ כ׳:

1 אני] א^{2}י׳, ~ יי׳ וחג׳, יי׳ אלהיכם דכת׳, יי׳ אני א^{1} | רק גדולת קדושתי למעלה כ | אנו ו | למדין פחאגכי׳, למדים דות | אותה] אותו א׳, ל׳ כתי | מפרשת — הרשע] מפרשתו של רשע וגי׳, מפרעה הרשע דת׳, מפרשתו של (של אותו א^{2}) רשע שנאמ׳ א׳, מאותו רשע שנ׳ כ | ויאמר — יוסף] ואגכי׳, ל׳ דת׳ | 2 וגדולתי ו׳, גדול י | 3 אמ׳ ר׳ אחא] והאגימ׳, ר׳ אחא אמ׳ פ׳, ר׳ יהושע (יהושוע ת) דסכנין בשם ר׳ לוי אמר דת׳, ל׳ כ | מאני] פואגכשימ׳, מן אני דת׳, ומה אם מאני ה | אתה חא^{1}ת׳, אני א^{2}, אנו י | למדין י | שלקוב״ה ו׳, של הק׳ ג | ומה אם — ליוסף] ומה (מה כ) אם.. על ידי.. ליוסף וחכ׳, מה פרעה על שאמ׳ ליוסף מ׳, ומה אם פרעה מפני שאמ׳ ליוסף י׳, ומה אם.. על ידי שאמר להם ג׳, מה אני (ומה אני של א^{2}) פרעה ע״י שאמ׳ ליוסף א׳, מה אני של בשר ודם על ידי שאמר פרעה הרשע ליוסף דת | 4 זכה — הזאת] ו׳, זכה לכל הברכות חג׳, זכה לכל הגדולה (הגדולה הזאת י) אבימ׳, היה לו כל הכבוד הזה דת | לכשיבא חא^{1}גכמ׳, כשיבא י | שלקוב״ה [שנ׳ ו^{0}] ו׳, של הקב״ה (הק׳ ג) שנ׳ פגכמ׳, של הקב״ה שאמ׳ ח׳, של הקב״ה דכתיב ביה א^{1} | * אני אסבל ואמלט ו] אני אסבול ואמלט ח׳, אני אס׳ גו׳ ל׳, אני אסבול ג׳, ואני אסביל י^{1}׳, אני ראשון ואני אחרון ת׳, ל׳ דפאכמ | 5 אתמהא] ג׳• ל׳ דפוחאכתימ | 6 ויאמר — יוסף ל׳ פחאכי | ראה — וגו׳] ראה נתתתי אותך ג׳, ראה נתתי וגו׳ ו^{0}׳, ל׳ דפחאכתי | את טבעתו] פא^{2}ג׳, את טבעתו וגו׳ א^{1}׳, את טבעתו מעל ידו וכי׳, את.. ידו ויתן אותה על יד יוסף וגו׳ (יוסף ת) חת׳, וגו׳ ד |

גדולתי למעלה מגדולתך, ובכי״א א׳ דלג הסופר מן גדולתי הראשון עד גדולתי השני, ובכי״א ב׳ כתוב בפנים ת״ל רק גדולתי למעלה מגדולת[כ]ם ואנו למדין אותם מפרשתו של אותו רשע רק הכסא אגדל ממך יכול כמוני ת״ל רק גדולתי למעלה מגדולתך דבר וכו׳ והועבר קו על המלות ואנו למדין עד מגדולתך, ולפני תיבת דבר נוסף בין השורות ד״א, ובכי״פ או בהעתקה שלפני המאמר ברובו משובש), ובשכל טוב צד 275 הועתק רק הכסא אגדל ממך א״ר שמעון בן לקיש שני דברים נתן לנו משה בתורה ואנו למדין אותם מפרשתו של רשע זה דכתיב וכו׳ יכול כמוני ת״ל רק וכו׳ ונלמד אותה מכאן דכתיב אתה תהיה על ביתי יכול כמוני ת״ל רק הכסא גדולתי למעלה מגדולתך דבר וכו׳ תהיו יכול כמוני ת״ל כי קדוש אני ה׳ וכו׳ ונלמוד אותו מכאן דכתיב ראה נתתיך על כל ארץ מצרים יכול כמוני ת״ל אני פרעה וכו׳, ובמה״ג שם רק הכסא אגדל ממך אמר ר׳ שמעון בן לקיש שתי פרשיות כתב לנו משה בתורה ואנו למידין אותם מפרשת פרעה הרשע ואלו הן והיית רק למעלה יכול כמוני ת״ל רק וכו׳ ואנו למידין אותה מפרשת פרעה אתה תהיה על ביתי יכול כמוני ת״ל רק גדולתי למעלה מגדולתך כיוצא בו והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י״א מ״ד) יכול כמוני ת״ל כי קדוש אני ה׳ קדושתי למעלה מקדושתכם ואנו למידין אתה מפרשת פרעה הרשע שנ׳ ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה יכול כמותי (כמוני) ת״ל אני גדולתי למעלה מגדולתך, וע׳ גם בלק״ט: 3 מאני שלבשר ודם וכו׳. לפי שמקרא ויאמר פרעה אל יוסף הובא במאמר ריש לקיש נסמך לו גם דרשו של ר׳ אחא (ובדפוסים וכי״ת הגי׳ ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי) על פסוק זה שלמד מאני של פרעה על אני של הקב״ה, שאם יוסף זכה לכל הכבוד הזה מפני שאמר לו פרעה אני פרעה, קל וחומר שישראל יזכו לברכות הרבה כאשר יבא אני של הקב״ה בשעת הגאולה דהיינו אני עשיתי וכו׳, וטעם דרש זה שכל מקום שנאמר אני ה׳ ביארו בספרא נאמן לשלם שכר (ע׳ ספרא אחרי פרשה ט׳ סי׳ י׳ ופי״ג סי׳ ב׳, קדושים פ״ח סי׳ י״א, אמור פ״ט סי׳ ג׳ ועוד) ומפרש ר׳ אחא ודורש את גודל השכר, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש מאני של בשר ודם ממה שאמר פרעה אני פרעה על ידי שאמר אני פרעה ריבה ליוסף לכל אלו הברכות, ובויק״ר שם הגי׳ בדפ״ר וד״ו אמ׳ ר׳ יהושע בשם ר׳ לוי מאני של בשר ודם אתה למד אני של הקב״ה ומה אני של בשר ודם על ידי שאמר פרעה ליוסף אני פרעה זכה לכל הכבוד הזה לכשיבוא אני של הקב״ה ועד זקנה אני הוא וכתיב כה אמר יי׳ מלך ישראל וגואלו אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים (וע׳ גי׳ הילקוט ישעיה ר׳ שכ״א), ורי״ג הובא בא״א הוסיף כאן ג״כ הפסוק אני ראשון (ישעיה מ״ד ו׳) וכ״ה בכי״ת, ובמה״ג עמ׳ 628 נוסף עוד הקרא בדברים ל״ב ל״ט, והלשון שם ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי מאני שלבשר ודם אתה למד אני שלהקב״ה ומה אם פרעה שאמ׳ ליוסף אני פרעה זכה לכל הגדולה הזאת לכשיבוא אני שלהקב״ה דכת׳ ועד זקנה אני הוא אני עשיתי ואני אשא ראו עתה כי אני אני הוא (ע׳ ביפ״ת וספרי דברים פי׳ שכ״ט) כה אמר ה׳ מלך ישראל וגואלו אני ה׳ צבאות אני ראשון ואני אחרון על אחת כמה וכמה, ובלק״ט הובא הפסוק אני ה׳ אלהיכם והפ׳ אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט, ומשכל טוב צד 257 משמע שמפרש לכשיבא אני של הקב״ה עאכ״ו יהיה שמו גדול בעולם, ולפי זה צריכים לפרש זכה לכל הברכה הזאת על פרעה ולא על יוסף, ודבר תימה הוא, והמאמר הובא שם בלשון זה ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה אמר רב אחא מן אני של בשר ודם אתה וכו׳ ומה פרעה שאמר ליוסף אני פרעה זכה לכל הברכה הזאת לכשיבא וכו׳ דכתיב אני עשיתי [ואני] אשא ואני אסבול ואמלט וכתיב ראו עתה כי אני אני הוא וגו׳ על אחת כמה וכמה שיהו כל באי עולם מודין לו, והגי׳ אני אסבל (אסבול) הוא גם בכי״ו וכי״ח וכי״ג, ובמקרא שלפנינו כתוב ואני, אכן בס״א הגי׳ אני ע׳ בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג, ובסגנון אחר המאמר בתנחומא מ״ב שם אמר ר׳ אבהו למדנו דברים מליחה סרוחה פרעה אמר ליוסף אני פרעה אני אמרתי שתהא מלך אמר הקב״ה לישראל על כל מצוה ומצוה שעושין אני ה׳ אני שעתיד לשלם לכל אחד ואחד מתן שכרו ומה בשר ודם שאמר אני פרעה העלה אותו לכל הגדולה אני שאמרתי על כל מצוה ומצוה אני ה׳ על אחת כמה וכמה וכיוצא בדבר וכו׳, ובכי״ל נוסף בסוף המאמר אתמהא

ר׳ יודן בש׳ ר׳ בנימין בר לוי יוסף משלו נתנו לו, פה שלא נשק בעבירה ועל פיך ישק כל עמי (בראשית מא מ), צואר שלא דבק בעבירה וישם רביד הזהב על צוארו, ידים שלא משמשו בעבירה ויתן אותה על יד יוסף. גוף שלא דבק בעבירה וילבש אותו בגדי שש, רגלים שלא פסעו לעבירה יפסעו לקרוכין וירכב אותו במרכבת המשנה וגו׳, מחשבה שלא הירהרה אחר עבירה תבוא ותיקרא חכמה ויקראו לפניו אברך אב בחכמה ורך בשנים, אבל נבוכדנצר טפסר טפש בחכמה שר בשנים:

1 ילקוט שם, ויקרא רבה פכ״ג סי׳ ט׳, במדבר רבה פי״ד סי׳ ז׳, תנחומא בראשית סי׳ י״ב, מקץ סי׳ ג׳: 5 ספרי דברים סי׳ א׳:

1 ר׳ יודן — לוי] ר׳.. לוי אמר א1, ר׳.. בר׳ לוי אמ׳ א2, ר׳.. בנימין בר לוי וג׳כ, אמ׳ ר׳ בנימין ח, ר׳ יודן א׳ פ, אמר רבי (ר׳ ד1, רבן ת) שמעון בן גמליאל דת | פה] ג, הפה פוחאכי, פיו דת | לעבירה א | * ועל דת] על לפוחאנכי | כל עמי ל׳ ו | 2 צואר — צוארו] פוחא1נכי, הצואר.. צוארו א2, גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש צוארו שלא הרכין לעבירה (בעבירה ת) וישם רביד הזהב על (רביד על ד1) צוארו דת | ידים] פוחאנכי, ידיו דת | מישמשו וח | 3 ויתן] פוחאנכי, ויסר המלך (פרעה ת) את טבעתו מעל ידו ~ דת | גוף — שש] הגוף.. שש פוא2נכ, גוף שלא נדבק בעבירה.. שש י, הגוף שלא דבק לעבירה.. שש א1, הגוף שלא נדבק לעבירה.. שש ח, ל׳ דת | רגלים] פוחאנכי, רגליו דת | 4 לעבירה] א1, בעבירה דפוחא2נכתי | יפסעו לקרוכין] י1, ..לקרכון ו, ..לקרונין חא1, ..בקרובין ג, .. לכרוקין פכ, ייתון וירכבון על קרוכין (קרובין ת, קרוכין פי׳ קרוכין מרכבה ד1) דת, ל׳ א2 | ס וירכב] וירכבו ד | אתו ג | וגו׳] אשר לו דחאת, ל׳ פונכי | * הירהרה — עבירה] הירהרא.. עבירה ל, הרהרה.. עבירה ח, הרהר.. עבירה וג, הרהר בעבירה י, חשבה אחר עבירה פא02, חשב אחר העבירה א1, חשבה בעבירה דא2כת | 5 תבא פחא2י | ותיקרא] ח, ותקרא דפואנכתי | חכמה] לפניו חג | בחכמה אב פכ | רך ג | נבוכד נצר דנתשי, נבוכדנאצר ואכ | * טפסר דפוא2נכת] טפסרי ל, נקרא טפסר י, היה א1 | טיפש וי | 6 שר] גש, ושר דפוא2כתי, וצר א1 | * בשנים דפואכתי] בשרים לגש |

כ״ה בכי״ג, והוא מלת הפלאה, ועי׳ לעיל צד 3 : 1 ר׳ יודן בש׳ ר׳ בנימין בר לוי. כ״ה הגי׳ בכל הכ״י עח״נ, וכ״ה בלק״ט ובמה״ג ע׳ בסמוך, ובדפוסים כאן ובויק״ר שם ובתנחומא מקץ המאמר בשם רשב״ג, ובתנחומא בראשית בשם ר״ש, ועי׳ גם מאמר ר׳ יודן בש״ר בנימין בר לוי לעיל צד 1069: יוסף משלו נתנו לו וכו׳. ששלם לו הקב״ה מדה כנגד מדה, הוא לא נשק אשת פוטיפר לפיכך כתוב בו ועל פיך ישק וכו׳, (והגהתי ועל פיך וכמו שהוא בדפוסי׳ ובכי״ת, ותימה שבכל הכ״י ובילקוט ובויק״ר שם הנוסחא על פיך, ועי׳ בח״נ לעיל צד 1100), ואינו חושב כבודו של יוסף לפי סדר הכתובים אלא לפי איבריו של אדם ומתחיל בפה ומסיים ברגל (ובדפוסים וכי״ת הקדימו הגוף לצואר), והעינים לא הוזכרו כאן ונדרשו בזבחים קי״ח ב׳ ובבמ״ר שם ועי׳ ביפ״ת, והגי׳ קרוכין היא גם בדפוסים (ובדפ״ר נוסף פי׳ קרוכין מרכבה) ובילקוט דפ״ר, ונכונה היא ע׳ לעיל צד 64 ובמ״י שם, ובכי״ח וכי״א א׳ הגי׳ קרונין, וכ״ה בפי׳ ב״ר קרונין מרכבה, ודרש זה שלא פסע יוסף ברגלו לעבירה ולא חשב אחר עבירה הוא שלא כדעת האמוראים לעיל צד 1072, ועי׳ במ״י שם, ובלק״ט הועתק א״ר יודן בש״ר בנימין ב״ר לוי יוסף וכו׳ הפה וכו׳ ועל פיך ישק כל עמי צואר שלא דבק בעבירה וכו׳ ידים שלא מיששו בעבירה ויתן וכו׳ הגוף שלא דבק בעבירה וילבש אותו בגדי שש, ובמה״ג שם אמ׳ ר׳ יודן בשם ר׳ בנימין בן לוי וכו׳ הפה וכו׳ ועל פיך ישק כל עמי צואר שלא הרכין בעבירה וכו׳ ידים שלא משמשו בעבירה ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה וכו׳ הגוף שלא דבק וכו׳ רגלים שלא פסעו בעבירה וירכב וכו׳ מחשבה שלא הרהרה בעבירה תבוא ותקרא חכמה, ובשכל טוב צד 256 נשתבש המאמר בתחילתו, ותגי׳ שם הפה וכו׳ יד שלא משמש בעבירה ויתן וכו׳ גוף שלא דבק וכו׳ רגלים שלא פסעו לעבירה יפסעו בקרונין (פי׳ במרכבת המשנה) מחשבה שלא הרהרה לעבירה תקרא לפניו אברך, ובמדרש אגדה הובא יוסף משלו נתן לו פה וכו׳ נאמר בו ועל וכו׳ צואר שלא נדבק בעבירה נאמר בו וישם וכו׳ ידים שלא מיששו בעבירה ויסר פרעה את טבעתו הגוף שלא נתקרב לעבירה וכו׳ הלב שלא הרהר בעבירה ויקרא וכו׳, ובוי״ר שם הסדר כמו בכ״י כאן, והלשון מתאים יותר לנוסחת הדפוסים כאן אלא שבסוף המאמר הגי׳ שם רגליו שלא הלכו בעבירה וירכב וכו׳ מחשבה שלא חשב (כ״ה בדפ״ר וד״נ שם) תבא ותקרא חכמה ויקראו לפניו אברך, ובתנחומא בראשית שם לשון המאמר רש״א יוסף משלו נתנו לו הפה שלא נשק בזמת נאמר לו ועל פיך וכו׳ צואר שלא הרכין לעבירה וישם וכו׳ היד שלא נגעה בעבירה ויסר פרעה את טבעתו הגוף שלא נדבק לעבירה וכו׳ רגל שלא עלה עליה וירכב וכו׳ המחשבה שלא חשב נקרא נבון וחכם לב שלא הרהר ויקראו לפניו אברך וצפנת פענח וכו׳ (ובתנחומא מקץ קיטע הפה שלא נשק לעבירה על פיך ישק כל עמי וכו׳ כדאיתא לעיל), ובבמ״ר שם בהמאמר הסתמי הביא עת על יוסף לשלם לו מדה כנגד מדה וכו׳ הדרש שלפנינו בסגנון אחר ובהוספת דברים ע״ש, ועי׳ גם בתנחומא מ״ב נשא סי׳ ל״ב ותנחומא שם כי׳ כ״ח: 5 אב בחכמה וכו׳. נראה שצ״ל ותיקרא חכמה ויקראו לפניו אברך, ויקראו לפניו אברך אב וכו׳ והוא מאמר בפני עצמו (והסופרים השמיטו המלות הכפולות כדרכם מפני שנראו בעיניהם כמיותרות) וכן יוצא מהלשון בויק״ר שם, ובספרי שם דרש ר׳ יהודה כן, ור׳ יוסי בן דורמסקית אמר לו יהודה ברבי למה את מעוות עלינו את הכתובים מעידני עלי שמים וארץ שאין אברך אלא לברכים (ועי׳ במד׳ תנאים שם צד 3) וכו׳, וכדברי ר׳ יהודה וב״ר מתורגם גם בתר״י א׳ וב׳ וע״ש, ופי׳ זה ידוע היה גם לאבות הכנסיה שלהם, ע׳ במ״ח חלק מ״ג צד 546, ובת״א (וגם בת״י) מתורגם דין אבא למלכא, ולשני הפירושים אב (אבא) הוא שם כבוד (וכמו שהוא גם בסורית, ועי׳ ברכות ט״ז ב׳, ודוגמתו גם באשורית וברומית[1]), ובס׳ המכביים א׳ פי״א פל״ב קורא המלך את שרו ג״כ אב, וכן אחשורוש את המן במכתבו הראשון (הנמצא בהוספות למגילת אסתר בס׳ הגנוזים) פ״ו, ובמכתבו השני שם פי״א הוא אומר שהמן נקרא בפי כל אביו ונתכבד בתור משנה למלך (ונראה שהסופר הושפע מן המקרא והדרש כאן): אבל נבוכדנצר וכו׳. בכי״ל בפנים הספר ליתא בבא זו ונתוספה בדיו דיהה ובכתב הסופר בין

[1]) pater.

מד) ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו כלידרים, ואת רגלו כלידרים:

מה) ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח אמ' ר' יוחנן צפונות מופיע ונוחות לו לומר, ד חזקיה אמ' צפונות מופיע כדעת מניח רוח הביריות בהן, רבנין אמ' צופה, פודה, נביא, תומך, פותר, ערום, נבון, חוזה, אמ' ר' אחא צפונה אחת שיש כאן באתה לגלות עליה שאת בנה, בכולם כת' ותגשן השפחות הנה וילדיהן וגו' ותגש גם לאה וילדיה, וביוסף אמר ואחר נגש יוסף

1 ילקוט שם: 3 ילקוט שם: 5 לעיל לך 928 וש"נ:

1 ויאמר — אני פרעה] ויאמר פרעה וגו' א[2], ויאמר פרעה אל יוסף א[1]א[02], ל' פחי | ובלעדיך — איש] לא.. איש פא[2], בלעדיך להרים איש ו[1], וגו' ן | כלידרים] ח, כל ידרים פ, כלדירים ו[1], כלורדים ו, דרים ג, כלי ידים דא[2]ש, ואת רגלו את ידו כלי ידים א[1]ת, ל' כע | 2 את רגלו גש, ל' י | כלידרים] חע, כל ידרים פכ, כלי דרים גש, בלדרים ו, כלי ידים א[1], כלי רגלים דא[2]ת, ל' י | 3 ויקרא — יוסף ל' א[2] | צפנת פענח] וגו' ן | יוחנן] יודן כ | ** צפונות] צפונית ל | ° ונוחות] ונחות ד | לו לומר] חגעש, לו לאמר ו, לו לאמרם דת, לו ללמד י, לו א[2], אלו לאלו א[1]א[02], ל' פכ | 4 חזקיה] פוחאגכבע, ר' חזקיה דת, יחזקאל ו[1] | ** צפונות] צפונית ל | מניח] אמ' ר' יודה ביר' סימון צפונות מופיע ~ ו | רוח הבריות ע, רוחן של בריות דפחאגכ, רוחם שלבריות ת, רוחות שלבריות ו[1] | בהם ו, ל' פאכ | רבנין] פא[1], רבנן וחכ, ורבנין י, ורבנן דת, רבין ג | אמ'] וגכי[1], אמרי חאת, אמרין דפ | * צופה — חוזה ו] צופה פותה (פודה ג[1]) נביא תזמך [פקיד ל[0]] ערום נבון חוזה לגי[1], צופה פודה.. תומך פוקח ערום.. חוזה ח, צופה פודה (פורה פכ) נביא מופיע תומך פותר ערום נבון (נביא כ) חוזה פא'כ, צופה פונה נביא תומך פותר.. נבון חוזה מופיע א[2], צד"י (צ' ד[1]ת) צופה פ"א (פ' ד[1]ת) פודה נו"ן (נו'ן ת, נ' ד[1]) נביא תי"ו (ת' ד[1]ת) תומיך (תומך ת) פ"א (פ') פותר עי"ן (ע') ערום נו"ן (נ') נבון חי"ת (ח' ד[1]) חוזה דת | 5 צפינה ג | יש ת | כן ו | באתה] באת פאגכשי, ובאת ת | עליה ל' י | שאתה א[1] | בכולם] ו, בכולן דפא[1]גכת, בכלן א[2], בכל ו[1] | כת'] פוגת, כתי' דאכי | 6 * הנה — וגו'] הנה וילדיהן לא[2]כת, הנה.. ותשתחוין א[1], וגו' וג, ל' דפי | ותגש גם לאה ל' פ | * וילדיה אגכת] וילדיה וגו' ו, וגו' ד, ל' לפי | אמר] כת' פוגת, כתיב דאכי | ניגש ו |

השורות ובגליון, והגי' שם שר בשרים וכ"ה בכי"ג ובפי' ב"ר בדפ"ר נבוכד נצר קרי ליה ירמיה טפסר טפש בחכמה שר בשרים, והגהתי בשנים וכמו שהוא בשאר כ"י ובדפוסים, ודורש נוטריקון טפסר טפש שר, והדרש כולו תימה שמלת טפסר הנזכרה שתי פעמים בתנ"ך, בירמיה נ"א כ"ז בנבואת בבל, פקדו עליה טפסר, ובנחום ג' י"ז וטפסריך כגוב וגו', ובשני המקומות אין שם זה מוסב על נבוכדנצר, וע' בפי' מהרז"ו ובחי' הרש"ש, ובכ"י מדרש חכמים ובלק"ט ושכל טוב ומה"ג ומדרש אגדה לא הועתקה בבא זו, וכן הערוך שהביא בע' אברך הדרש אב בחכמה וכו' מב"ר כאן לא יחד לשם טפסר שום ערך, ואולי היא הוספה וצ"ע: 1 כלידרים. ע' מש"כ בזה לעיל צד 1094: 3 צפונות מופיע וכו'. ר' יוחנן וחזקיה דורשים תיבת פענח לב' תיבות פע ונח, ור"י מפרש צפנת פענח מגלה נסתירות ונוח לו לומר אותן, ולדעת חזקיה רעיון זה כבר הובע במלת פע, שפירושה שמגלה צפונות בדעתו הרחבה, ומלת נח יש לדרוש בהפעיל שמניח דעת הבריות, ובת"א מתורגם גברא דטמירן גלין ליה, ובתר"י א' גברא דטמירן מפרסם, וכיוצא בזה בתרגומים האחרים (ע' פילד, העקספלה), ורבנין דורשים נוטריקון צופה פודה נביא וכו', ולעיל צד 1093 דרשו ודעת לנבון נקל זה יוסף, ובמ' קהלת פ"ט ט"ו נדרש איש מסכן וחכם זה יוסף (וע' במ' זוטא שם עמ' 125), ובתנחומא מ"ב וישב סי' כ' נאמר ביוסף שלש מידות היו בו בן תורה ונביא ואת אחיו מכלכל וכו', ובערוך ע' צפן הועתק צפונות מופיע ונוחות לו לומר חזקיה אמר צפונות וכו' רוח הבריות בהן, ובלק"ט א"ר יוחנן צפונות מופיע ונוחות לו לומר ר' יהודה ב"ר סימון אמר (ע' גי' כי"ו בח"ב) צפונות מופיע בדעת ומניח רוחן של בריות רבנן אמרי צופה וכו' ערום נביא (וכ"ה גי' כי"כ) חוזה, ובשכל טוב צד 257 א"ר יוחנן וכו' ונוחות לו לאומרן ר' יודן אומר צפונות מופיע ונוח רוח הבריות בהן וכו', ושם צד 275 רבנן אמרו וכו' נביא חוזה, ובמה"ג שם הובא ר' חזקיה אומ' צפנת פענח צפונות מופיע בדעת ונוחות לו לומר ורבנן אמרי נוטריקון צופה וכו' חוזה ד"א צפנת פענח צפונות מופיע ומניח רוחות שלבריות בהן, ובמדרש אגדה הגי' צפנת פענח נוטריקון צופה וכו' פקח (וגי' כי"ח פוקח ע' ח"ב) ערום נבון חכם, ובבעל הטורים איתא צופה וכו' עניו נבון חוזה, ובכי"ל חסר מלת פותר, ובין השורות ניתוסף בכתב אחר פקיד: 5 צפונה אחת שיש כאן וכו'. מאמר זה נפלא מאוד, ובמ"כ מפרש בתחלה אסנת היתה בת דינה ונקראת אסנת על שהצפינה יעקב בסנה כמו שכתב ר' בחיי בשם המדרש (ע' בפדר"א פל"ח ובת"י א' ובמדרש אגדה כאן ומה שהאריך בזה ר"א אפטוביצר בס' השנתי היוצא בסינסינטי ח"א צד 243 והלאה) ותלה טס בצוארה וכתב עליו בת יעקב ויוסף הכירה ולקחה לו לאשה וכו' אבל לפי' זה המשך המאמר שאת בנה בכולם כת' וכו' אינו מובן כלל, וכפי' אחר מפרש צפונה אחת יש כאן כלומר היא נמצאת והיא רחל שהיתה צפונה ונסתרת אחוריך וכו' ובאת אתה להיות נגלה עליה והיא תהיה נסתרת אחוריך מפני עשו או ר"ל לגלות באת בשביל כך לירד גילוי ועילוי ותלוי ראש וכמו שדרשו וכו' עלי עין שנתעלה בשביל אותה עין וכו', ובפי' ב"ר מפרש צפונה אחת שיש כאן שהיתה כבושה באת לגלות עליה שאת בנה של רחל, וע' גם בפי' מהרז"ו ובחי' הרד"ל, וכל זה דחוק ואינו ענין לכאן, ולדעתי נראה שר' אחא מפרש שפרעה קרא ליוסף צפנת פענח מפני שראה חכמתו שמפענח נעלמים ונדמה לו כבן אלהיו, והמצרים נתנו לאלהיהם את התואר הצפון (הנעלם)[1], ועבדו גם לאלהה אחת[2] שציירו את תמונתה בקרני פרה, או כראש פרה ולפעמים עשו את פסלה פרה ממש, וקראו אותה גם עין השמש, ואלוהה זו היתה חשובה בעיני המצריים כל כך עד שקראו את החדש השלישי על שמה[3], וכונת ר' אחא שפרעה אמר צפונה אחת, אלוהה אחת, שאנו עובדים אותה באתה לגלות עליה על ידי פתרון חלום הפרות שבא לי בודאי ממנה (כי הפרות היו קדושות לה במצרים והיתה נחשבת גם לאלוהה המזלות של בני אדם) שאתה בנה, ונסדר כאן כל הדרש שנדרש לעיל צד 928 לפסוק ותגשן השפחות, מפני שנכלל

1) Der Verborgene. 2) Hathor. 3) Athyr.

ורחל (בראשית לג ו ז) אתמהא, אלא אמ' יוסף זה הרשע עינו רמה שלא יראה את אמה וגבהה קומתו וכיפת אותה הוא דאמר ליה בן פרת יוסף (שם מט כב) כיפרת רביית [יוסף], בן פרות רביתה יוסף, בן פורת עלי עין בין פירות רביתה [עלי עין] ר' ברכיה בש' ר' סימון עלי ליפרע לך את אותה העין בן פרת יוסף וגו':

ה מו מז) ויוסף בן שלשים שנה וגו' ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים ר' יוחנן אמ' מן קוצה לרחיא, רבנין אמ' דקמצתה ודלא קמצתה:

2 ע' תנחומא מקץ סי' ג', וימי סי' י"ג: 5 ילקוט שם:

1 אתמהא] וישת' אתמהא ו, וישתחוו א[1]ג, ל' דפא[2]כת | אלא] וג, ל' דפאכת | יוסף ל' כ | * זה הרשע — רביתה עלי עין] הרשע הזה עינו רמה היא שלא יתלה את עינו ויביט באמה ועמד לו בפניה גבהא קומתו וכיפת אותה היא דהוא אמ' ליה בן פורת יוסף בפרת רביית יוסף בן פורת עלי עין ו, הרשע הזה.. שלא יתלה עינו ויביט באימה.. וגבהה.. הוא דהוא א' ליה בן פרת יוסף כפרת רבויית יוס' בן פרת עלי עין ג, הרשע הזה עינו רמה מתירא אני שלא יתלה (עינו רמה שמא יתלה א[2]) עינו ויביט באמי ועמד לו בפניה וגבהה קומתו וכיסף אותה הוא דאמ' ליה יעקב אבינו בן (הה"ד בן א[2]) פרת יוסף כפרת רבית (רבויות א[2]) יוסף בן פרת (פורת א[02]) עלי עין א, הרשע הזה עינו רמה שלא יתלה עיניו ויביט באמה הגביה קומתו בפניה וכסף אותה אחריה הוא דהיא אמ' ליה בן פורת יוסף בן פורת ר' כפרת רבית יוסף בן פורת עלי עין כ, הרשע הזה.. עיניו באמה הגביה קומתו בפניה הה"ד בן פורת יוסף בפרת רביית יוסף בן פרת עלי עין פ, הרשע הזה עינו רמה שמא יתלה עיניו ויראנה קם ועמד כנגדה ת, הרשע הזה עינו רמה וגו' ד, וגו' ל | 3 ר' ברכיה — וגו'] ר' ברכיה.. אותה העין ו, ר'.. לפרע לך אותה העין ג, ר'.. סימון אמ' (סימון א[2]) עלי לפרוע לך אותה העין פאכ, אמר הקב"ה אתה הצנעת לאמך מן העין והגבהת עצמך אני פורע (פוריע ת) לך ומגביהך דת | 5 ויוסף — שנה ל' פאכי | וגו'] ו, בעמדו לפני פרעה ת, ל' דפאגכי | ותעש הארץ ל' א[2] | * בשבע — לקמצים דחא[1]כתי] בשבע שני וגו' ו, לשבע שני השבע ג, לקמצים פא[2], וגו' ל | 6 ** יוחנן (יחנן ד[1])] יוח' ל | מן קוצא א[2]כת, מן קיצה ג, ..קייצה ח, ..קרצה ל[0], ..קרנא וש, ..קצירא כ[0], מקמצא י | * לרחיא] לדחוה ל, לריחיא י[1], לרחייא ו, לריחא ל[0], לריחה חג, .ליחיא א[2], ליחיה א[1], לרוחה (לרחיא כ) ולא חסרין כלום פכ, לריחיא (לרחיא ת) דקמצתא ובלא קמצתא דת, ליחיא דקמצתא ודלא קמצתא נ' א' מן קמצא לרחיא ד[1] | רבנין] י[1], רבנן דוחא[2]גת, ר' יהודה ורבנן פ, ר' יוחנן ורבנין כ, ל' א[1] | אמ'] פוני[1], אמרי דחא[2]כת, ל' א[1] | דקמצתה] וח, דקמצתא דפא[2]כתי, דקמצא ד[1], דמקמצתא ג[0], לקמצתה א[1] | קמצתה] ח, קמצתא דפאגכתי, דקמצתה ו, קמצתא נ' א' מן קרנא לרווחא ד[1] |

בן גם הרמז שבן פרת הוא כמו בן פרות (וע' במ"י לעיל שם) ויוסף נקרא במצרים בן פרות עלי עין כלומר בנה של הפרה עם העין, ובכי"ל קיטע אלא אמר יוסף וגו' ר' ברכיה וכו' והשלמתי את המאמר כמו שהוא לעיל שם (וע' במ"י שם, והנוסחאות שהובאו שם יש לתקן קצת עפ"י השינוים בח"נ כאן) וכן היה המאמר גם לפני בעל פי' ב"ר שמפרש (בדפ"ר) גבהא קומתו וכיסתה אותה כיסה קומתה, בפרות רבית יוסף על פתרון הפרות, עלי לפרוע לך כל אותה העין שלא שלט בה עינו של עשו, ובדפוסים קיטעו הרשע הזה עינו רמה וגו' ושינו והוסיפו בסוף אמר הקב"ה אתה הצנעת וכו' עח"נ, ובילקוט וביוסף כתיב ואחר נגש יוסף וכו' כתי' (כ"ה בדפ"ר) לעיל, ובשאר כ"י ג"כ המאמר בלשון ממועט, ובכי"א א' נקוד כפרת[1]), ובגליון נוסף פי' כנהר פרת, וכ"ה בגליון כי"א ב' כנהר פרת, ועדיין צ"ע: 6 מן קוצה לרחיא וכו'. רבו הגירסאות במאמר זה וקשה לברר הנוסחא העיקרית, והגי' קוצה היא גם בדפ"ר וד"ו ובכי"פ ובכי"א א', ובדפ"ר הובאה נ' א' מן קמצא (וכ"ה בילקוט מקמצא), ועוד הובאה שם הגי' מן קרנא (וכ"ה בכי"ו) לרווחא עח"נ, וכן הובא גי' רש"י בא"א מן קרנא לרווחא (ובפי' ב"ר בדפ"ר לרחיא) דקמצתא ודלא קמצתא מה שקמצה שאחזה מן הזרע ויותר ממה שאחזה (והוסיף ולא גרים שום דבר אחר כי אם מה שכתבתי, ור"ל שהכל הוא ממאמר ר' יוחנן ואין כאן דעת רבנין החולקים, וכן ליתא רבנין אמ' בכי"א א' וע' גי' הדפוסים בח"נ), וביפ"ת כתב ולפ"ז יראה הקרן והריוח וקרי קרן מה שאחזה מן הזרע וריוח למה שהוסיפה ממה שאחזה וכו' אבל לפי גי' הילקוט נ"ל דהכי פירושו דלרבי יוחנן פי' לקמצים שהיתה התבואה מתוקנת כי מקצירתה מיד היו יכולים להוליכה לטוחנה ברחים שלא היתה צריכה דישה וזירה (וזריה) וברירה והרקדה וכו' ופי' ותעש לשון תיקון כמו ועשתה את צפרניה והיינו לקמצים שמשעה שהיה הקוצר ממלא כפו ממנה (ע' תהלים קכ"ט ז') היתה מתוקנת והיינו מקמצא לריחיא, ואפילו גרסינן מן קוצה היינו הא שפי' לשון קציצה כלומר מהקציר, ולרבנן פי' לקמצים לאוצרות כתרגומו וכו' וז"ש דקמצתא ודלא קמצתא כלומר שהרבת הארץ תבואה לינתן לאוצרות ולזולת זה דהיינו לאכול לשבעה ולהפקרא, וקמצתא ענין כנוס אוצר וכו', וכמ"כ פי' ג"כ על פי גי' הילקוט מקמצא, ומפרש קמצא בור וכו' שנתמלאו כל הבורות ומן הבור היו מוליכין אל הרחיים ורבנן סברי שאף חוץ לבורות היה כי לא הצפינו כולו בבורות כי רב הוא וכו', וע' גם בפי' מהרז"ו ובמשנת דר"א ובחי' הרד"ל ורש"ש ובעמת"ל ח"ד צד 329 ובאגה"א ח"א צד 270, וההוספה בכי"פ וכי"כ מן קוצה (קוצא) לרוחה (לרחיא) ולא חסרין כלום מורה כפי' היפ"ת, וכן הנוסחאות קוצה, קיצה קוצא וכו' אי אפשר לפרש בפי' המ"כ והבאים אחריו, ובגליון כי"ל כתוב בדיו דיהה קרצה לרחיא, וקרצה הוא אולי כמו קצרה (קצירא), ובירושלמי פסחים פ"ד ל"א ב' נמצא שקורצין תחת שקוצרין, ובתוספתא בבא מציעא פ"ט י"ט פשתן עד שיעשנו קרצין (עומרים), אולם לדעת רבנן נ"ל לפרש ג"כ דקמצתא מלשון קומץ והיינו שדרך הקוצרים היה לאחוז ולקצור מן הקמה מלא קומצם כמו שמפורש בירושלמי פיאה פ"ג, י"ז ראש ע"ד (וע' פיאה פ"ד מ"י תלש מלא קמצו), ודרשו רבנין שהיה בכל שבלת יותר מקומץ או שני קומצים וכמו שמתורגם בת"י א' דכל תובלא עבד מלי תרי קומצין וכו', והיינו דקמצתה ודלא קמצתה מה שנאחז בקומץ ומה שנפל ממנו וצ"ע, ובמה"ג עמ' 629 הועתק ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים ר' חונא אומ' מן קמצא לרחיא

[1]) כְּפֶרֶת.

מח) ויקבץ את כל אכל וגו׳ אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה ר׳ יהודה א׳ נתן מה שבתחום טבריה בטביריה, מה שבתחום ציפרי בציפרי, מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה, ר׳ נחמיה א׳ ארד בהם עפר וקטומיות דברים שמעמידין פירות, רבנין אמ׳ אם מתכנסים הם כל בני טביריה לאכול מה שבתחום טבריה, כל בני ציפרי לאכל מה שבתחום ציפורי אין בהם מקומץ קומץ הדה אמ׳ שהברכה ניתנת באוצרות:

ו מט—נג) ויצבר יוסף בר וגו׳ ותכלינה שבע שני השבע יצאו מכוללות:

2 ילקוט שם: 6 ילקוט שם:

1 ויקבוץ חכתי, ל׳ א[2] | (את — וגו׳ ל׳ פא[2]) | כל ל׳ ו | אכל] א[1]ג, אוכל דוחכתי | וגו׳] שבע שנים י, השנים הטובות א[1]כ, ל׳ חת | * אוכל — כתוכה דת] את שדה העיר א[2], ל׳ לפוחא[1]כי | 2 ר׳ יהודה א׳] ר׳.. אומ׳ חי, ר׳ יהודה ור׳ נחמיה (נחמיא א[2]) ורבנין (ורבנ׳ ג, ורבנן א[2]) ר׳ יהודה אומ׳ (אמ׳ כ) אגכ, ר׳ יודה ור׳ נחמיה ורבנן ר׳ יודה אמ׳ ו, ל׳ דת | נתן ל׳ ת | מה ל׳ כ | טבריא פחא[2]גכשי, טברייה ו | * בטביריה] בטבירה ל, בטבריה ד[1]א[1]ת, בטבריא פחא[2]גשי, בטברייה ו, ל׳ דכ | מה] פ, ומה דוחאגכת, ל׳ י | ובתחום י | ציפורי דא[1]גת, צפרי א[2], צפורי פבי, ציפורין וח | בציפורי דא[1]גתי, בצפרי א[2], בצפורי פכ, בציפורין ח, ציפורין ו | מפני ל׳ י | וארץ ל׳ י | 3 נחמיא א[2] | אומ׳ חאי | * ארד ח] ארך לו, ערב גכי, עירב פאע, עירה ו[0], נתן דת | כהם] בהן א[1]גכי, ל׳ פ | וקטומיות] ו, וקטמיות דתע, וקטומות ג, וקיטומית ח, וקיסמיות פכ, וקיסמיות א[1], וקוסמיות א[2], וקמחונית י[1] | דבר י | שמעמידין] כע, שהן (שהם פת) מעמידין דפוגתי, שהם מעמידים ח, שהם (שהן א[2]) מעמידות א | הפירות ת, את הפירות פאכע | רבנין] פאגכי, רבנן וח, ורבנן דת | אמ׳] וגכי[1], אמרי חאת, אמרין דפ | 4 מתכנסים] ־ין דוחאגתי, מתקבצין פכ | הם] הן וא[2], כאן א[1]א[02], ל׳ פחכ | (הם — אין בהם] לאכול מה שבטבריא ושבצפורי כל מה שבתחומן אינו מספיקין י) | טבריה דוא[1]ת, טבריא חא[2]כ | לאכול] א[1]ת, לאכל דוג, לאכול כל חא[2], לאכל כל פכ | טבריא פחא[2]גכ, טברייה ו | כל] ג, וכל דפוחאבת | בני] מה שבתחום א | ציפורי דפא[1]גכת, צפרי א[2], ציפורין וח | לאכל] לאכול א[1]ת, לאוכל ד[1]ג, לאכל כל פ, כל כ, ל׳ וח | מה שבתחום] מה פ, בני א | צפורי כ, צפרי א[2], ציפורין וח, שבצפורי פ | 5 בהם] פוא[2]גש, בהן חא[1]כת, בה ד | מקומץ] פוחאגכשי, קומץ דת | קומץ ל׳ את | הדה] וא[1]גי, הדא דפחא[2]כת | אמ׳] י[1], אמרה דפוהאגכ, אמרת ת | ניתנת] וח, נתונה דפא[1]גכתש, מצויה א[2]י | 6 ויצבר — וגו׳] ו, ויצבר.. בר ג, ויצבור יוסף בר כחול הים הרבה מאד וגו׳ ד, ויצבר.. כחול הים מה חול הים אין רקבון שולט בו אף כל התבואה שכינס יוסף לא שלט בה רקבון ת, ל׳ פחאכי | ותכילנה א[1], ותכלנה שי | * שבע — השבע פחאג̇כי] שבע.. השבע וגו׳ ו, וגו׳ ותחלינה וגו׳ ד, ותחלינה ותכלינה ת, ל׳ לש | מכללות כ, מוכללות א[2] |

ורבנן אמרי דקמצתא ודלא קמצתא: 2 מה שבתחום טבריה וכו׳. ר״י דורש אוכל שדה העיר אשר סביבותיה, סביב העיר, נתן בתוכה, בתוך העיר, מפני שכל ארץ מעמדת משמרת פירותיה שלא ירקבו, והזכיר טבריה וציפורי לדוגמא (ולכתיבת טביריה בכי״ל ע׳ לעיל צד 1040 ובמ״י שם), ור׳ נחמיה דורש שאירד כלומר נתן עפר בתוך התבואה להצילה מן הרקב, וסביבותיה היינו העפר שסביב האוכל נתן בו שלא ירקב, ובכי״ל הגי׳ ארך וכ״ה בכי״ו, והגהתי ארד וכמו שהוא בכי״ח, וארד הוא לפי הענין פיעל משורש ארד שמשמעו ארץ ועפר בערבית, וכ״ה בירושלמי סוטה פ״ב י״ח א׳ ארד תחת עפר (וע׳ ש״ב ט״ז י״ג ועפר בעפר), ובכי״ו הוגה בגליון עירה, ובשאר כ״י הגי׳ עירב (ערב) וכ״ה בערוך ע׳ קטם, וקטומיות הוא כמו קטמא בארמית שמשמעו אפר, וכמו שמפרש בפי׳ ב״ר בדפ״ר עפר ואפר כמו קיטמ׳, עפר וקטם עפר אדומה שם בתוכה כדי שלא תרקב והיא ארץ מלחה, וכנראה השם ביחיד הוא קטמית, וברבים קטומיות, ובשבת ל״א א׳ נקראת ארץ מלחה המשמרת את הפירות חומטון, ובכי״פ וכי״כ הגי׳ וקסמיות וכן בכי״א וקיסמיות, ובכי״א ב׳ וקוסמיות, וע׳ ברכות ט״ו א׳ בעפר ובצרור ובקסמית, ובילקוט דפ״ר הגי׳ וקמחונית (ובד״ו וקמאיות ונוסף בגליון פירוש עפר דק), ובלק״ט הועתק רק דברי יהודה נתן מה שבתחום טבריא בטבריא מה שבתחום צפורי בצפורי לפי שכל וכו׳, אלא שלפסוק ל״ה הוא מוסיף עוד עצה להציל את התבואה מן הרקב, שמפרש אכל בערים ושמרו זו הכנסת תבואה בקשיה כדי שתהא נשמרת (וכיוצא בזה הוא מפרש לעיל לפסוק ל״ז ז׳ והועתק במ״י לעיל צד 1012 אות 3), וכדבריו מפורש בס׳ דע יוסיפו לפילון צד 57 שהתבואה נשארה במקומה ולא הובאה כולה למקום אחד, והכניסוה בעומרים בלי דישה ומירוח כדי שלא תרקב (והוסיף עוד טעמים אחרים) ובעקבות הלק״ט הלך בעל שכל טוב צד 258 אלא שהוא שינה נתן של תחום גושן בגושן ושל תחום גוף בגוף וכו׳, ובמה״ג שם הועתק ויתן אכל בערים אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ורבנן ר׳ יהודה אומ׳ נתן שבתחום טבריה בטבריה שבתחום ציפוריה בציפוריה וכו׳ ר׳ נחמיה אומר עירב בהן עפר וקטמית דברים שמעמידין את הפירות, וברש״י עה״ת הרכיב שני המאמרים ומפרש אכל וכו׳ נתן בתוכה שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד את התבואה מלירקב, ובפדר״א פל״ט יש ר׳ תנחום אומר צוה יוסף ובנו את האוצרות בכל עיר ועיר וכו׳: 3 אם מתכנסים הם וכו׳. רבנין אינם חולקים על ר׳ יהודה ור׳ נחמיה, אלא הם נותנים טעם למה קבץ יוסף את האוכל לאוצרות ולא חלקו תיכף בין יושבי הארץ שיהיה להם לשני הרעב, ואומרים שאין האוכל שבתחום אחד מספיק ליושבי התחום, ואם באים לאכול תיכף מה שגדל בתחומם לא יגיע אפילו קומץ לכל אחד, אלא שבאוצרות הברכה ניתנת, וכדרך שאמרו בתענית ח׳ ב׳ אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין וע״ע לעיל צד 706, ובפי׳ ב״ר מפרש אין בהם מקומץ קומץ אין מגיע קומץ לאח׳ ויוסף נתן לכל העולם אוכל מתחום מצרים לומר שהברכה נתונה באוצרו׳, ובמה״ג שם הועתק ורבנן אמרי אילו מתקבצין הן כל בני טבריה לאכול מה שבתחום טבריה וכל בני ציפורין וכו׳ לא היה מספקין להן מקומן הדא דרבנן אמרי שהברכה נתונה באוצרות, ובשכל טוב שם מסיים אחר דברי ר׳ יהודה ולמה גנז האוכל לפי שהברכה מצויה באוצרות: 6 יצאו מכוללות. גאות ויפות בכל טובה, ותיבת ותכלינה דורש שהיו מכוללות,

נד) ותחלינה שבע שני הרעב וגו׳ נכנסו חלניות, עד שהן יושבין על השלחן בקשו אפילו פת קיבר ולא מצאו, אמ׳ לא כך אמ׳ יוסף:

ויהי רעב בכל הארצות בג׳ ארצות בפנוקיה ובערוביה ובפלסטיני: 57a

נה) ותרעב כל ארץ מצרים וגו׳ ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו ר׳ אבא בר כהנא אמ׳ כספן לימול, ר׳ שמואל אמ׳ חייתנו אין כת׳ אלא החייתנו (בראשית מז כה), נתתה לנו חיים בעולם הזה ובעולם הבא:

1 ילקוט שם, ועי׳ לקמן פל״א סי׳ ה׳ ותנחומא מקץ סי׳ ז׳: 3 ילק׳ שם: 5 ילק׳ שם, ועי׳ לקמן שם ותנח׳ מ״ל שם:

1 ותחלנה חש, ותחילנה פא[1]י, ותחילינה כ | * שבע — וגו׳ ו] שבע.. הרעב פאגכי, שבע וגו׳ ל, וגו׳ ד, שבע שני רעב לבא ח, ל׳ תש | חולגיות דפוחאתי, וחולגיות כ, חלומות ג, חלשות ש | שהן יושבין] פא[2]כ, שהן יושב׳ ג, שהן יושבים ו, שהם יושבין ח, שהם יושבים דת, שהן יושבי הארץ א[1], שהיו יושבי ו[1] | על השלחן] פוחגת, על השולחן דכי, ל׳ א | 2 אפילו] פת ~ ת, ל׳ א[1]ג | קבר א[2], קובר ג | לא כ, לאו היו ו[1] | מוצאין ו[1] | אמרו (אמ׳ לא — יוסף ל׳ ח) | ולא כ | ** כך] ל׳ ל | יוסף] ואגי, ~ והיה האכל לפקדון וגומ׳ ד, והיה האוכל לפקדון ת, יהיו שבע שני רעב (הרעב כ[0]) ונשכח כל השבע פכ | 3 הארצות] הארץ י | בג׳ ארצות] א, בשלש.. דוגי, בשלוש.. ת, בשלשה.. ע, ל׳ פכ | בפנוקיא ע, בפינוקייה ו, בפניקיא פגכע, בפנקיא דת, בנקיא ד[1], בפריקיא א, בקפוטיקיא ו[1] | ובערביה ו, ובערביא דפאגכתע, בערביא י | ובפלסטני א[2], ובפלסיטיני כ, ובפלסטים פי | 4 ותרעב — וגו׳] ותרעב.. מצרים ת, ותרעב כל וגו׳ ו, ותרעב.. מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם א[1], ויצעק.. ללחם א[2] | * ויאמר — תעשו ת] לכו אל.. תעשו י, אשר יאמר.. תעשו ד, ל׳ לפוהאגכ | 5 א״ר אבא.. ת, ר׳ אבא אומ׳ ה, ר׳ איתא אמ׳ ו[1] | כספן] ח, כפפן ד[1]ש, כפאן דפו[0]אכתי | לימול] ת, למול דפוהא[2]גכשי, למולן א[1] | ר׳ שמואל] ח, ~ בר נחמן דואכת, ר׳ שמע׳ בן נחמ׳ ג, ל׳ פי | אומר ח, ל׳ פי | חייתנו] ויאמרו חייתנו י, הה״ד החייתנו פ, הוא דאינון אמ׳ ליה החייתנו כ | אינו פאכ | כת׳] כתי׳ י, כתיב (כת׳ ת) כאן דחתש, כת׳ כן ו, אומ׳ א, או׳ כאן ג, אומ׳ חייתנו אלא פכ | 6 נתתה] וגת, נתת דפחאכי | ובעולם הבא] א[2]כ, ולעולם הבא פח, וחיים בעולם הבא דגי, וחיים לעולם הבא (לעוה״ב ת) וא[1]ת |

שלימות ביופי, וכיוצא בזה נדרש לעיל צד 78 על הפסוק ויכלו השמים נכללו שמים וכו׳ ר׳ סימון בשם ר׳ ריב״ל מכוללים היו המעשים וכו׳ וע׳ במ״י שם, והפעל כלל משמש לתאר את כלילת יופי (כמו בארמית שפירושו לעטר בעטרה ולפאר וע׳ מש״כ לעיל צד 818 אות 3) וע׳ ביומא נ״ד ב׳ מציון מכלל יופי ממנו מוכלל יופיו של עולם (וכן השפעל שכלל משמעו לגמור וליפות את הדבר, וע׳ במדרש אסתר ג׳ ז׳ (פ״ז י״א) בו נגמרו כל מעשיך ונשתכללו), ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש ותכלנה יצאו מכוללי׳ שיהיו בריאים ושמני׳, ובלק״ט ותכלינה יצאו מכוללות הנאות כך היו שבע שנים של שובע, ובמה״ג עמ׳ 630 הועתק ותכלינה (כצ״ל) שבע שני השבע יצאו מכוללות בטובה; ובשכל טוב צד 275 הובא ותכלינה שבע שני השבע יצאו מכוללת ככלה נאה, ובכי״ת נמצא כאן הוספה ויצבר וכו׳ מה חול הים אין רקבון שולט בו אף כל התבואה שכינס יוסף לא שלט בה רקבון, וע׳ בפדר״א פל״ט וקבץ את תבואת הארצות לאוצרות והיו המצרים מלעיגים עליו ואומרים עכשיו התולעת אוכלת כל אוצרות יוסף ולא שלטה בהם רמה וכו׳: 1 נכנסו חלגיות וכו׳. שני הרעב נכנסו פתאום כמו חולי הקופץ פתאום על האדם, ובעוד שהם יושבים על השלחן כלה הלחם ולא מצאו אפילו פת קיבר וכמו שצייר את המצב באריכות בהוספה (שנובעה מתנחומא) לקמן פצ״א שאף הפת שהיה בסל הרקיב ע״ש, ותיבת ותחלינה דורש שנדמה הרעב לחולי, וחלגיות כמו לעיל צד 185 וצד 689 וע״ש בח״נ, והגהתי אמרו לא כך אמר יוסף וכמו שהוא בשאר הספרים, והוא בתמיה הלא יוסף ניבא שיבא הרעב עלינו, ודורש סוף המקרא כאשר אמר יוסף, שהמצרים אמרו כך אמר יוסף, ובדפוסי׳ וכי״ת הוסיפו אמר יוסף והיה האכל לפקדון, ולפי גי׳ זו אמרו המצרים ותמהו שלא נתקיימו דברי יוסף כי הוא אמר שהאוכל לא יתרקב אלא ישאר לפקדון, ובכי״פ וכי״כ נוסף יהיו שבע שני רעב וכו׳ וע׳ ח״נ, והוא כמו שפירשתי, וכן מפורש בלק״ט ותחלינה נכנסו חולגיות עד שהיו יושבין על השלחן בקשו פת קיבר ולא מצאו אמר זה שאמר יוסף ותרעב, ובשכל טוב שם ותחלינה שבע שני הרעב נכנסו חליונות עד שישבו על השלחן ביקשו אפי׳ וכו׳ אמרו לא כך אמר יוסף (וע״ש צד 259), ובמה״ג שם ותחלינה שבע שני הרעב לבוא נכנסו חולגאות (חלגאות) בחלי רעב עד שהן יושבין על השלחן בקשו אפלו וכו׳ אמרו לא כך אמ׳ יוסף לנו: 3 בג׳ ארצות, שסביב ארץ מצרים[1]), כי בכל העולם לא היה רעב, ותבואת ארץ מצרים לא הספיקה לכל העולם וכמו שפי׳ הרמב״ן עה״ת, ושם הובא בשלש ארצות בפינקיא ובערביא ובפלישטני, (ובערוך ערך ערב ובע׳ פלסטיני הועתק בפניקיא, ובע׳ פנקיה בפנוקיא, ובילקוט הגי׳ בקפוטיקיא, ובגליון ד״ו נוסף תרגום על כפתורים קפוטק׳), ובמה״ג עמ׳ 631 ויהי רעב בכל הארצות בפניקיא (ע״ש צד 816) ובערביא (ובערביה) ובפלסטניא, וע׳ בחי׳ הרש״ש לעיל פע״ה אות ה׳ ובהתורה והמצוה לרמ״ל מלבים ויקרא סי׳ קצ״ו, ובשכל טוב צד 259 לפסוק נ״ו מפרש והרעב היה על פני כל הארץ ולמעלה הוא אומר ויהי רעב בכל הארצות אלא הארצות שהן ארץ אחת כלומר מלכות אחת ואלו אפריקי ערביה ופליסני וכולן תחת מצרים, וגם יוסיפוס בקדמוניות ס״ב פ״ו ב׳ אומר שהרעב היה בארצות הסביבות לארץ מצרים, אולם פילון בס׳ דע יוסיפו צד 64 כותב שהרעב הלך והתפשט ממדינה למדינה עד שהיה בכל העולם ממש, וע׳ גם פסחים קי״ט א׳ א״ר יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם לקטו יוסף והביאו למצרים כו׳ אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען בשאר ארצות מנין ת״ל וכל הארץ באו מצרימה, ובפדר״א פי״א יוסף שמשל מסוף העולם ועד סופו שנ׳ וכל הארץ וכו׳ וע״ש פל״ט ולקמן פצ״א סי׳ ה׳: 5 כספן לימול. כ״ה בכי״ל וכ״ה כנראה בכי״ת (ואפשר לקרות שם גם כפפן), ונראה שגי׳ זו נכונה היא ופירושה שיוסף הגביר את התשוקה בלב המצרים להתגייר ולימול, כי לפי גי׳ שאר הספרים כפאן (כפפן) למול קשה למה כפאן לימול הלא במילה עצמה אינו נעשה ישראל, ונכרים מולים נקראו ג״כ ערלים, ע׳ נדרים פ״ג מי״א, ומה טעם למאמר ר׳ שמואל

[1]) Phönizien, Arabien, Palästina.

נו) והרעב היה על כל פני הארץ ויפתח יוסף את כל אשר בהם את המאושרים שבהם:

פרשה צא

מב א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי' א
אלהיו (תהלים קמו ה) אמ' ר' יוחנן אשרי שאל יעקב בעזרו סברו על יי' אלהיו וירא יעקב כי יש שבר:

[הן יהרום ולא יבנה וגו' (איוב יב יד) משהרס הקב"ה עצתן שלשבטים עוד לא נבנת, יסגור על איש ולא יפתח (שם שם) אילו עשרת השבטים, שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים, וליעקב נגלה שיוסף קיים וירא יעקב כי יש שבר:

1 ילקוט שם, ועי' לעיל לד 262 : || 3 ילקוט כ' קמ"ח, ילק' תהלים כ' תתפ"ח, ועי' תנחומא מ"ב מקץ סי' ח', תנחומא שם סי' ה, אגדת בראשית פ"ע (פס"ט) סי' ד': 7 ע' תנחומא מ"ב שם סי' ז', תנחומא שם סי' ד', ומדרש קהלת פ"ז י"ט:

1 * והרעב — ויפתח יוסף א1ג] והרעב היה על פני כל הארץ.. יוסף כ, והרעב.. כל פני הארץ וגו' ן, והרעב.. הארץ א2, והרעב היה וגו' ד, והרעב היה ויפתח יוסף לפ, ויפתח יוסף חתי | את — בהם] את.. בהן ג, כל.. בהם חי, ל' וא2 | את ל' פוחאגכי | המאושרים] פא1כתי, המאושרין דחא2גש, מאושרים ן | 2 * שבהם ל0דפואכתשי] שבהן חג, בהם ל || 3 וירא — במצרים] וירא.. שבר וגו' ן, ל' ד1ג | אשרי] כת' ~ פכ, כתי' ~ א2, הה"ד ~ א1 | * שברו — אלהיו דא1תי] סברו.. אלהיו לג, וגו' ו0א2, ל' פכ | 4 אמ' ר' יוחנן — אלהיו] ג, אמר.. בעזרו פא2כ0, אמר.. הה"ד אשרי.. בעזרו א1א02, אמר.. אשרי יעקב שאל א' בעזרו ו0, ל' דכתי | שנ' וירא פכ, ולמה יעקב דכתיב וירא י (תהלים) | 5 שבר] פג, ~ במצרים דאכתי (שם), כי יש סבר ו1, ל' ו0 | 6 * הן — כי יש שבר ו] הן.. יבנה משהרס הקב"ה עצתן (עצתם ת).. נבנת (נבנית ת).. אלו עשרת.. נכנסין ויוצאים (ין ת).. וליעקב נתגלה.. שנאמר וירא.. שבר במצרים דת, הן יהרס לא יבנה משהרס הק' עצתן.. נבנת.. אילו.. שהן נכנסין ויוצאין.. יודעין.. וליעקב נתגלה שהוא קיים שנ'.. שבר במצר' ג, הה"ד הן יהרום ולא יבנה יסגור על איש ולא יפתח משהרס הקב"ה עצמן (הן יהרום ולא יבנה משהרס הב"ה עצתן א2) של שבטים עוד לא נבנה.. אלו עשרת שהן (עשרת השבטים שהם א2) נכנסין ויוצאין במצרים (למצרים) ולא ידעו שיוסף במצרים קיים וליעקב לא נתגלה (וליעקב נתגלה א01א2) שיוסף קיים שנא'.. במצרים א, אם יהרס לא (ולא כ) יבנה משהרס הקב"ה עצתם (עצתן כ) של שבטים עד שלא נבנית (עוד לא נבנת כ) יסגור.. אילו (אלו).. שהיו נכנסין ויוצאין במצרים ולא יודעין שיוסף קיים וליעקב נתגלה שיוסף קיים וירא.. שבר (שבר במצרים כ) פכ, ל' ל |

ב"נ נתתה לנו חיים בעולם הזה ובעולם הבא, וכי ערבי מהול, ועוד באונס, הוא כבר בן עולם הבא אתמהא (ועי' ע"ז י' ב'), ובמדרש אגדה יש ותרעב כל ארץ מצרים נשתנו ו נ י כ ס פ ו למות, ואולי צ"ל למול במקום למות, והיסוד לדברי ר' אבא ב"כ הוא המקרא אשר יאמר לכם תעשו ודורש שיוסף צוה אותם לימול (ולהתגיר, ועי' לקמן פצ"א), וגם העובדא שהמצרים (כמו הרבה מעמי אפריקא) מעולם ועד עתה נמולים את בשר ערלתם ואומר ר' אבא ב"כ שלמדו מנהג זה מיוסף, ור' שמואל ב"נ (ובכי"ל הוא בלי שם אביו ועי' לעיל צד 399 ובמ"י שם) דורש מהחייתנו בהפעיל שנתן להם חיים שתי פעמים, ועי' במ"כ וביפ"ת, ובבעל הטורים הובא לכם תעשו בגימטריא המילה תעשו שצוה אותם למול, ומאמר שלפנינו נסדר בכי"ן לקמן פצ"ה (כס' היובל לכבוד ר"י גוטטמאנן צד 160) לפ' ויאמרו החייתנו, והגי' שם כ פ פ ן למול אמ' ר' שמואל בר נחמן חייתנו אין כ ת' וכו' נתתה וכו' וחיים בעולם הבא, ובשכל טוב שם הועתק ו י א מ ר פ ר ע ה ל כ ל מ צ ר י ם ל כ ו א ל י ו ס ף א ש ר י א מ ר ל כ ם ת ע ש ו אמר ר' אבא בר כהנא כפתן לימול א"ר שמואל ב ר נ ח מ י נ י חייתנו אין כ ת י ב כאן וכו' נתת לנו וכו' ו ב ע ו ל ם הבא, ובראב"ם הובא ר' שמואל בר נחמן וכו' כתי' כאן וכו' ו ח י י ם בעה"ב:
1 המאושרים שבהם. המאושרים שבאוצרות, הטובים, פתח מפני חוזק הרעב, ומלת א ש ר דורש, וכן הדרש לעיל צד 262 לפסוק א ש ר בראתי וכו' פתח להם את המאושרים שבהן וכו' אילו היו החשובים שבהן וכו' וכן מפרש בפי' ב"ר המאושרין שבהן אשר דריש וכן הוא אומר אשר נשיא יחטא (ע' הוריות י' ב'), ובמ"כ כ'. ומצאתי בפירוש רש"י מכר מיד אל ה ע ש י ר י ם, כי תבואתם נרקבת מיד וכו' (ע' לקמן פצ"א סי' ה', וכן פי' באב"א), ובמדרש אגדה מפרש את כל אשר בהם אלו ה ש ר י ם שבהם, ובמה"ג עמ' 632 מביא את כל אשר בהם ה מ א ו ש ר י ן שבהם וכך לעתיד לבוא יהיו המאושרים בשבע ושונאיהון ברעבון וכו', ומשמע שמפרש שמכר את התבואה לעשירים שיכלו לשלם מחירה, ואינו נראה. ובלק"ט הועתק והרעב היה וגו' את כל אשר בהם מ א ו ש ר י ם שבהם:

פרשה צא. בדפ"ר נסמן פפ"ט, ובמקרא אין כאן לא פרשה פתוחה ולא סתומה: 4 אמר ר' יוחנן וכו'. וכ"ה בכ"י שציינתי, ובדפוסי' וכי"ת השמיטו דברי ר"י מפני שלא ידעו כונתו ונדמה להם שהוא שונה את המקרא ללא צורך (ועי' מש"כ כעין זה לעיל צד 1083, ובכי"כ הושלמו דברי ר"י בגליון), ובאמת הוא בעל הדרש ששבר יש לקרות בשי"ן שמאלית והוא כמו סבר שמשמעו תקוה, וזהו כונת הכתוב אשרי שאל יעקב בעזרו שברו (סברו) וגו' שהקב"ה היה בעזר יעקב והראה לו את שברו במצרים, והשתמשו במאמר ר' יוחנן לפתיחה כאן (ועי' כעין פתיחה קצרה זו לעיל ראש פ"ה ובמ"י שם), ובכי"ו נשמטה כל הפתיחה והושלמה בגליון בסגנון זה אשרי וכו' אמר ר' יוחנן אשרי יעקב שאל א' בעזרו וכו', ובילק' תהלים שם הגי' אשרי וכו' ו ל מ ה י ע ק ב דכתיב וירא וכו', ושאלה זו גם בתנחומא שם זש"ה אשרי וכו' למה לא נאמר שאל אברהם או שאל יצחק אלא אל יעקב את מוצא שלא נצב הקב"ה לא על אברהם לא על יצחק אלא על יעקב וכו' שברו על יי' אלהיו אמר ר י ש ל ק י ש זה יוסף סברו של עולם שהיה במצרים והראה הקב"ה ליעקב שסברו במצרים שנ' וירא יעקב וכו', ובתנחומא מ"ב שם זש"ה אשרי וכו' הראה לו הקב"ה שהיה יוסף קיים, וע"ע באג"ב שם ומש"כ בסמוך, ולהדרש שדרשו כאן ובסמוך שי"ן שמאלית תמורת שי"ן ימנית ע' במ"י לעיל צד 28: 6 משהרס הקב"ה עצתן שלשבטים. בפי' ב"ר

האומר לחרס וגו' (איוב ט ז) האומר לחרס ולא יזרח זה יעקב, ובעד כוכבים יחתם (שם שם) אילו עשרת השבטים שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים, וליעקב נגלה שיוסף קיים וירא יעקב כי יש שבר:]

כי יש שבר זה הרעב, כי יש סבר זה השבע, כי יש שבר ויוסף הורד מצרימה (בראשית לט א), כי יש סבר ויוסף הוא השליט (שם מב ו), כי יש שבר ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה (שם טו יג), כי יש סבר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (שם שם יד):

1 ילקוט איוב כ' ספק"ד, וע' תנחומא מ"ב שם סי' ו', אגדת בראשית שם סי' ג': 4 ילק' כ' קמ"ח:

1 * האומר — כי יש שבר ן] האומר (הה"ד האומר א[1]) לחרס ולא (לא ג) יזרח זה יעקב.. יחתום אלו (אילו ג).. שהיו (שהם י) נכנסין ויוצאין למצרים (במצרים י) ולא היו יודעין (יודעים י).. וליעקב נתגלה (וליעקב לא נתגלה א[1]) שיוסף קיים וירא (ונתגלה ליעקב הה"ד וירא י) יעקב כי יש שבר (שבר במצרים א[1]) א[1]ג'י, האומ' (הה"ד האומ' א[02]) לחרס ולא יזרח זה יעקב.. יחתום אלו.. והיו נכנסין ויוצאין למצרים ולא היו וכו' א[2], כי יש שבר זה הרעב כי יש סבר זה השבע כי יש שבר ויוסף הורד מצרימה כי יש סבר ויוסף הוא השליט (השליט על הארץ ת) כי יש שבר ועבדום וענו (וענו אותם ת) כי יש סבר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דת, ל' לפכ | 3 * כי יש שבר — ברכוש גדול] כי יש סבר [שבר ל[0]] זה.. כי יש סבר אחריכן יצאו ברכוש גדול ל, כי יש שבר.. השליט וגו'.. ארבע מאות.. ואחריכן.. גדול ן, זה רעב.. שבר זה יוסף ויוסף הורד.. השליט כי.. וענו אותם כי.. ואחרי כן.. גדול פ, זה הרעב.. שבר ויוסף הורד.. ויוסף השליט כי.. וענו את' כי.. גדול ג, כי יש שבר זה.. שבר זה ויוסף הורד.. הוא השליט כי.. ועבדו' אותם כי.. גדול ו[1], כי יש שבר זה הרעב כי יש שבר זה השבע ויוסף.. שבר ויוסף הוא השליט על הארץ כי.. וענו אותם כי יש שבר.. גדול א[2], וירא יעקב כי יש שבר במצרים כי יש שבר זה.. שבר זה השבע כי.. שבר ויוסף הוא השליט על הארץ.. ארבע מאות.. שבר ואחרי כן.. גדול ח, זה הרעב.. שבר זה השבע.. הה"ד ויוסף.. שבר הה"ד ויוסף הוא השליט על הארץ.. הה"ד ועבדום וענו אותם כי יש שבר הה"ד.. גדול א[1], זה רעב.. שבר זה השבע, כי יש שבר זה ויוסף הוא השליט כי.. וענו אותם כי יש שבר.. גדול כ, האומר לחרס ולא יזרח זה יעקב ובעד כוכבים יחתום אלו עשרת השבטים שהיו נכנסים ויוצאים (נכנסין ויוצאין ת) למצרים ולא היו יודעים (־ין ת) שיוסף קיים וליעקב נתגלה שיוסף קיים דת |

מפרש משהרס עצתן של שבטים שבקשו להרוג את יוסף, ונראה שדורש ולא יבנה מלשון ב י נ ה, והטעם משהרס הקב"ה עצתם א ב ד ה מ ה ם ח כ מ ת ם ולא הכירו את יוסף ולא הבינו מה שלפניהם, וכמו שמפרש שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים (ועי' גם ביפ"ת) וזה גם כונת הכתוב יסגור על איש וגו' שסגר לפניו חכמתו, וכיוצא בזה נדרש לעיל צד 160 וצד 162 וצד 317 ויבן מלשון בינה (וע' מש"כ לעיל צד 814 אות 3), ובתנחומא שם סי' ד' אמר כיון שנצנצה בו רוח הקודש היו השבטים מהלכין בשוק ולא היו יודעין ולא היו שומעין ויעקב אבינו יושב בתוך הבית ויודע מה במצרים שנ' וירא יעקב וכו', וכעין זה נדרש במדרש קהלת שם ד"א החכמה תעז לחכם זה יעקב מעשרה שליטים מעשרה שבטים שירדו למצרים ועלו ולא ידעו שיוסף קיים ויעקב היה יודע שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים היה יודע שברו במצרים, וע' בתנחומא מ"ב שם, והענין מפורש יותר בהוספה לקמן ריש סי' ו' מיום שנגנב יוסף נסתלקה רוח הקדש ממנו ו ר ו א ה ו א י נ ו ר ו א ה ו ש ו מ ע ו א י נ ו ש ו מ ע וכו' אל תקרי שבר אלא סבר שראה בספקלריה שסיברו במצרים ואי זהו זה יוסף, ובתנחומא מ"ב שם סי' ט' איתא שאמר יעקב לבניו צופה אני ברוח הקדש שיש שם שבר וכו' ראיתי שיוסף שם וכו' וע' עוד בתנחומא מ"ב וישב סי' ח' ומקץ סס"י ט"ו (וע' גם לעיל באות הקודם), וקרוב לזה הוא מה שאמר ר' חוניה לעיל צד 1024 נצנצה בו רוח הקדש חיה רעה אכלתהו זו אשת פוטיפר וע' במ"י שם, ובסוף מס' סופרים (והועתק במ"י לעיל צד 1028) תנא כשהביאו בניו את הכתונת בדם ל א ה א מ י ן ל ה ם כ ל ע י ק ר וכו', ועפ"י ההוספה לקמן סי' ו' מפרש בפירש"י עה"ת וירא יעקב וכו' ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע שנאמר הנה שמעתי וגו' ומהו וירא ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ו ל א ה י ת ה נ ב ו א ה מ מ ש ל ה ו ד י ע ו ב פ י ר ו ש ש ז ה י ו ס ף, וגם בצוואות י"ב שבטים, נפתלי סי' ז' אומר יעקב אני רואה שיוסף חי וכו' הנך חי, יוסף, ואינני יכול לראותך, ובמה"ג עמ' 635 הובא ד"א כי יש שבר ראה שיוסף במצרים דכת' ויוסף הוא המשביר וכו' ועליהם הוא אומ' הן יהרוס ולא יבנה משהרס הקב"ה עצת השבטים לא נבנית עוד יסגור וכו' אלו השבטים שהיו נכנסין ויוצאין למצרים ואינן יודעין שיוסף קיים אבל ליעקב נתגלה וכו' (וע"ש עמ' 634), וגם באלקורן סורה י"ב פפ"ו האגדה שיעקב אמר לבניו לי נודע ע"י ה' מה שנסתר מכם, וע' בספרו של שפירא שרמזתי עליו לעיל צד 1025, ואגדה אחרת בתנחומא וישב סי' ב' ע"ש, ובכי"ל חסרה כל הפתיחה והשלמתי אותה עח"נ: 1 זה יעקב. מפרש בפי' ב"ר שנאמר והנה השמש והירח (וע' לעיל צד 781) שגלוי היה לפניו שיוסף קיים ובעד ככבים (כ"ה בדפ"ר) יחתום אלו ה ש ב ט י ם דכתיב ואחד עשר כוכבים חתום היה מכם הדבר, ונראה כונתו שיעקב ידע שיוסף קיים אלא שהקב"ה אמר שלא יזרח השמש (יעקב שנקרא שמש) והיינו ש ל א י א י ר ל א ח ר י ם ולא יגלה סודו, והשבטים לא ידעו כי ח ת ם בעדם, וע' במפרשים שנדחקו, ומסיים כמו בפתיחה שלפניה שהיו נכנסים ויוצאים וכו' וליעקב נגלה וכו' וע' לעיל צד 1089, ובכי"ל וכי"פ וכי"כ פתיחה זו נעדרת (ובדפוסים וכי"ת סירסו והקדימו את הדרש על שבר לפתיחה שלפנינו, וע' בחי' הרד"ל, ובכי"א ב' קיטע ויוצאין למצרים ולא היו וכו' ועח"נ) אכן היא היתה גם לפני השכל טוב צד 275 שדורש וירא כי יש שבר קרי ביה סבר זש"ה האומר לחרס לא יזרח זה יעקב ובעד כוכבים יחתם. אלו י"ד שבטים שרואין את יוסף ואינן מכירין אותו, ובתנחומא מ"ב שם הדרש זש"ה האומר וכו' ומי אינו יודע שאם אמר הקב"ה לשמש או לכוכבים שלא יזרחו שאינן זורחין וכו' אלא על יעקב ועל בניו הוא אומר שנמשלו בהן שנאמר הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים וכו' כ"ב שנה שעשה יוסף במצרים חוץ מאביו נגנז רוח הקדש מיעקב ומבניו וכו' ולא היו יודעים שבמצרים היה וכו' כיון שנמכר יוסף לא היו יודעים בו עד [שבקש] הקב"ה לפיכך האומר לחרס וכו': 4 סבר זה השבע. דורש שבר מלשון שבר, כמו כי רעה נשקפה מצפון ושבר גדול (ירמיה ו' א'), ומלשון סבר, תקוה, וכמו שנדרש בראש הפרשה, וכן מפרש בפי' ב"ר כי יש שבר כתיב זה הרעב כי יש סבר קרי ביה זה השובע, ובשכל טוב צד 275 הובא רק כי יש שבר זה הרעב כי יש ס ב ר זה השובע כי יש ס ב ר ועבדום

ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם אל תצאו ובידכם פרוסה, ואל תכנסו כולכם ב בפתח אחד, אל תצאו ובידכם פרוסה מפני התרעומת, ואל תיכנסו כולכם בפתח אחד מפני העין:

ב) ויאמר הנה שמעתי כי וגו' רדו שמה אמ' ר' אבא בר כהנא בישרן שעתידין לעשות שם ר"י שנה:

ג) וירדו אחי יוסף עשרה וגו' א' ר' בנימן בר לוי ממשמע שנאמר אחי יוסף איני יודע שהן עשרה אתמהא, אלא עשרה חולקין לאהבה ואחד לשבר בר:

1 ילקוט שם, וע' תענית י' ב': 2 ע' לקמן סי' ו' ותנחומא ע"ב מקץ סי' ח' וסי' י': 3 ילק' שם, תנחומא מ"ב שם סי' י' ותנחומא שם סי' ח', במדבר רבה פי"ג סי' כ', פדר"א פמ"ח, וע' סדר עולם פ"ג: 5 ילק' שם, וע' לקמן צד 1122:

1 **לבניו] אל בניו ל (ויאמר — לבניו ל' א2) | להן א1 | תצאו] וחגי, תוציאו דפאכת | ובידכם] וחי, בידכם דפא2גכת, בידיכם א1 | פרוסה] וחא2ג, פרנסה א1י, ~ נסחא אחרת (נ"א ת) פרוטות דת, מפני התרעומת (התרעומות פ) פכ | תיכנסו וח | כלכם א | 2 אחד] פוחא1גכתי, אחת דא2 | * אל תצאו — בפתח אחד] אל תצאו.. ולא תיכנסו בפתח אחד ל, אל.. ואל תכנסו כלכם.. אחד ח, אל.. פרנסה.. תכנסו כולכם.. אחד י, אל תצאו ידכם פרוסה.. תיכנסו כלכם.. אחד ן, אל תוציאו בידיכם פרוסה (בידכם פרנסה א2).. תכנסו כלכם.. א' א, ל' דפגכת | 3 ויאמר — שמעתי ל' פאכ | כי — שמה] כי יש שבר במצרים רדו שמה חי, כי.. שמה ושברו לנו משם ת, כי.. במצרים ג, כי יש שבר וגו' ן, וגו' רדו ושברו לנו משם ד, רדו שמה פאכ | בר כהנא ל' פח | בישרן] חא1ג, בישרם דא2ת, בשרן פוכי | שעתידין לעשות] שהן עתידין (־ים ת) לעשות דוחא1גתי, שהם עתידי'.. א2, שהן עומדין (־ים כ) פכ | 4 **שם] ל' ל | מאתים ועשר פוחאגכתי | שנה] שנה מנין רד"ו (רדו ד1) ד, שנים מניין (מנין את, כמנין פח) רד"ו (רדו וכ) פוחאכתי1, מניין רדו ג | 5 * עשרה וגו' ן] עשרה דפחאגכי, וגו' ל, ל' ת | בנימן בר לוי] וכ, בנימין.. פ, בנימן (בנימין א02) בר' לוי א1א02, בנימין בן לוי י, בנימן בר יפת ג, בנימין דת, בנימן ח | אחי יוסף ואת בנימין לא שלח ת | איני יודיע ת, אין אנו יודעים ו | 6 שהן] פואגכי, שהם דחת | י' ד1 | אתמהא ל' חי | עשרה] פוחאגכש, תשעה דת, ט' ד1, ל' י1 | חולקין] פ, חולקים ו, חלוקין חא2גכי, חלוקים דת, חלקים ן0, חלקי' ש, שהיו חולקין א1 | לאהבה] וחשי, ולאהבה ג, לאהבת יוסף פכ, לאחוה דת, ליוסף א | ואחד] ולב אחד א1 | לשבור חא1כתי |

וענו אותם כי יש סבר ואחרי כן וכו', והבבא כי יש שבר ויוסף הורד וכו' ליתא שם, ובמה"ג עמ' 635 הובאה רק בבא זו בסגנון זה ר' אומ' ראה שנשבר יוסף דכת' ויוסף הורד מצרימה וראה שיש ליוסף סבר דכת' ויוסף הוא השליט, ובמדרש אגדה שינה וירא יעקב זה הרעב כי יש שבר זה השבע, וכן בלק"ט וירא יעקב ראה שהגיע הזמן כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם כי יש שבר ואחרי כן וכו': 2 מפני התרעומת. מפרש למה תתראו למה תראו עצמכם כשבעים בפני האחרים ולא תלכו לקנות תבואה, והמדרש מלביש פירוש זה באזהרה מוסרית אל תצאו לשוק ופרוסת לחם בידכם שלא יתרעמו עליכם אחרים ויתקנאו בכם, וכעין זה הדרש בתענית י' ב', ומטעם זה אל תיכנסו כולכם בפתח אחד שלא יתקנאו בכם ויכניסו בכם עין רעה, וכהגי' שלפנינו הועתק בשכל טוב שם למה תתראו אל תצאו ובידכם פרוסה מפני התרעומת (ע' גי' כי"פ וכי"כ בח"ג) ואל תכנסו כולכם בפתח אחד מפני עין רעה, ובדפוסים הובאה נוסחא אחרת פרוטות, ונוסחא זו היתה כנראה לפני בעל מדרש אגדה שמפרש למה תתראו אל תוציאו בידכם פרוטה אחת ואל תכנסו כולם בפתח אחד מפני העין, ובהוספה מתנחומא לקמן סי' ו' יש ג"כ אמ' להם בניי כולכם גיבורים וכו' אל תכנסו בפתח אחד וכו' מפני העין, וכ"ה בתנחומא מ"ב שם סי' ח' אמר להם יעקב בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם שאין קשה מעין הרע וכו' ושם סי' י' אל תכנסו בפולי אחד מפני עין הרע, וע"ע שם סי' י"ז (וסי' י"ג) ובמה"ג שם, ובתר"י א' לקמן פסוק ה' מתורגם ואתו בני ישראל כל חד בתרעא חד דלא ישלוט בהון עינא בישא כד ייעלון כחדא, וכן מפרש רש"י עה"ת שם בתוך הבאים וכו' לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו וכו' שלא תשלט בהם עין הרע וכו', ואגדה זו נמצאה גם באלקורן סורה י"ב פס"ז, וע' גייגר בספרו וואס האט מוהמיד אויס דעם יודענטומע אויפגענוממען צד 148: 4 ר"י שנה. בשאר הספרים נוסף מנין רדו, ע' ח"ב, ובפירש"י עה"ת מפרש רדו שמה ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו, ובברטנורא עה"ת הקשה שלשון ירידה נופל על ההולך מארץ כנען למצרים לפי שארץ ישראל גבוהה, ותירץ משום אל יפתח אדם פיו לשטן (ברכות י"ט א') לא היה לו ליעקב לומר לשון רדו וע' מש"כ לקמן סי' ו', ובלק"ט מפרש אמר ר' אבא בר כהנא בישרן שהן עתידין לעשות שמה ר"י שנה כמנין רד"ו שקפץ (אולי צ"ל שקמץ) הקב"ה ק"צ שנה מן הגלות וחשב להם מן לידת יצחק אבינו וכו', והענין מבואר בפדר"א שם ר"א בן עזריה אומר לא ישבו ישראל במצרים אלא רד"ו שנה תדע לך שהוא כן וכו' הרי כולן ר"י כמנין רד"ו וכאן הוא אומר ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה א"ל ר"א בן ערך לא אמר הקב"ה לאברהם אלא משעה שהיה לו זרע וכו' ומשנולד יצחק ועד שיצאו ישראל ממצרים ת' שנה, וע' בסדר עולם שם ובמ"י לעיל צד 441, ובתנחומא מ"ב שם יש (כך דרש ר' תנחומא, וע"ש הערה נ"ד) רדו שמה שראה שיורדים ומשתעבדים במצרים רד"ו שנים, והמנין רד"ו הוא גם בתנחומא ובבמ"ר שם, ובמה"ג שם הועתק רדו שמה אמר ר' אבא בישרן שהן עתידין לעשות במצרים רי' (מאתים ועשר) שנים מנין ר'ד'ו' וע' בשכל טוב שם, ובמדרש אגדה בישרן שהם עתידים לשבת שם ר"י שנים כמנין רד"ו: 6 עשרה חולקין לאהבה. בפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש עשרה חלקי' לאהבה בשביל אהבת יוסף וחלק אח' לשבר בר, ומשמע שמפרש שעשרה חלקים בהליכתם היו בשביל אהבת יוסף כדי לפדותו וחלק אחד ממנה היה בשביל לקנות תבואה, וגם לפי הגי' חולקין יש לפרש כן, כי חולקין בארמית הוא כמו חלק בעברית (וע' ב"ב קמ"ב ב' אית חולק לטליא וכו'), אולם פי' זה אי אפשר לקיים בגי' עשרה, אלא אם נגרוס תשעה וכמו שהוא בדפוסים ובכי"ת, ולפי גי' זו הפירוש שתשעה חלקים היו לאהבה וחלק אחד לשבר בר, והלשון עשרה במקרא רומז לחלק העשירי וע' במ"כ וברד"ל, וברש"י עה"ת הובא עשרה מה ת"ל והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אלא לענין

ג ד ה) **ואת בנימן אחי יוסף לא שלח יעקב וגו' ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים** ומנין לעשרה ר' אבה ור' איסי בש' ר' יוחנן נאמ' כאן עדה ונאמ' להלן עד מתי לעדה הרעה (במדבר יד כז) מה עדה שנאמ' להלן עשרה אף עדה שנאמ' כאן עשרה, אמ' ר' סימון נאמ' כאן תוך ונאמ' להלן תוך מה תוך האמ' להלן עשרה אף תוך האמ' כאן עשרה, אמ' ר' יוסי אם בתוך הבאים אפילו כמה, אלא נאמ' כאן בני ישראל ולהלן בני ישראל מה כאן עשרה אף

2 ילקוט סס, ירושלמי ברכות פ"ז י"א ג', מגילה פ"ד ע"ס ב', סנהדרין פ"א י"ט ג', וע' ברכות כ"א ב', מגילה כ"ג ב', סנהדרין ע"ד ב': 8 ע' סנהדרין פ"א מ"ו: יע' אבות פ"ג מ"ו ופדר"א פ"ח ותנחומא מקץ סי' ו':

1 ואת — יוסף ל' **פאכת** | * לא — וגו'] לא.. יעקב **ל**, וגו' **דוג**, ל' **פאכת** | * ויבאו — הבאים] ויבואו.. לשבור.. הבאים **ת**, ויבואו (ויבאו **וכ**).. לשבר (לשבור **ו**) וגו' **דוכ**, ויבאו.. לשבר **פ**, ויבואו בני ישראל **א**[2], ויבאו בני ישראל עשרה וגו' **א**[1], ויבאו אחי יוסף וגו' **נ**, ל' **ל** | 2 ומניין **וג**, מנין **א**[1]**י**[2], מניין **תעש** | לעשרה] **וגע**, לעשרה בכל (לכל **כ**) דבר שבקדושה **פכ**, לעשרה שנקראו עדה **א**[1], ל' שקרויין [עדה **א**[02]] **א**[2], לעדה שהיא עשרה (י' **ד**[1]) (שנקרא י) עשרה **דתשי** | א"ר **א**[1]**א**[02]**גת** | אבה] אבא **פוכ**, אבא בר כהנא **דא**[1]**א**[02]**ת**, ל' **ג** | ור'] ר' **ו**, בש"ר **ת**, ל' **פאג** | איסי] אסי **כ**, יסא **ו**, יוסי **ג**, יוסף **דת**, ל' **פא** | בש'] אמ' **פא**[1]**א**[02]**כ** | כן **ו** | עדה] עשרה **א**, ~ אלהים נצב בעדת אל **פכ** | להלן] ~ במרגלים **פכ**, עדה **ו**[0]**א**[1]**תעש** | 3 הרעה] ~ הזאת **וא**[1]**גכש**, ל' **תע** | שנאמ' להלן] האמורה להלן **ש**, שנאמרה כאן **ע**, זו **פכ** | עשרה] **פוא**[1]**גכתש**, י' **דא**[2]**י** | עדה — כאן] עשרה שנ' כאן **א**[02], כאן **פגכשי**, כן **ו** | עשרה] י' **ד**[1]**י**, עדה **א**[02]**ת** | ר' סימון א' **פכ** | 4 תוך ונקדשתי בתוך בני ישראל **פכ** | להלן תוך הבאים **פ** | תוך האמ'] תוך האמור **א**, תוך שנא' **דוגתשי**, ל' **פ** | להלן] כאן **ש** | י' **ד**[1]**א**[2]**י** | תוך ל' **פושי** | האמ' האמור **א**[1], הנא' **א**[2], שנא' **דגת**, ל' **פושי** | כאן] **פואגתי**, הכא **ד**, להלן **ש** | עשרה] **פוא**[1]**גתי**, י' **דא**[2] | יוסי] ~ בר אבון **דת**, בר' אבון **ו**, בר' אבין **פג**, אסי בר' אבין **א**[1], אסי בר אבון **י** (אמר ר' יוסי — להלן עשרה ל' **א**[2]) | ואם **י**[1] | 5 מתוך **א**[1] | הבאין **י** | כמה] **ו**, עד כמה **דפו**[0]**א**[1]**גכתשי** | כאן ל' **י** | ונאמ' להלן | כאן] בני (בני ישראל **ש**) האמור (שנ' **כש**) כאן **פכש**, להלן **י**, בני ישראל שנ' להלן **דו**[0]**ת**, להלן בני ישראל **א**[1] | י' **ד**[1]**י** |

האחוה היו חלוקין לעשרה שלא היתה אהבת כלם ושנאת כלם שוה לו אבל לענין לשבור בר כלם לב אחד להם, ולפירוש זה נרמז במלת עשרה שהיו עשר דעות באחות יוסף ולא היה להם לב אחד, וכפי' זה מורה גי' הכ"י וביותר גי' כי"א א' עשרה שהיו חולקין ליוסף ולב אחד כו' עח"נ, ובמה"ג עמ' 636 הועתק אמ' ר' לוי ממשמע וכו' שהן עשרה אלא עשרה חלקים לאהבה ואחד לשבור בר, ובשכל טוב צד 260 א"ר בנימין בר לוי וכו' שהם עשרה אלא עשרה חלקים וכו', אולם הגי' תשעה היא גם במדרש אגדה ממשמע שנאמר וכו' שהם עשרה אלא תשעה חלוקין, לאהבה וכו' וברד"ק הובא ומה עשרה עשרה חלוקים באחוה ואחד לבור בר (וצ"ל לשבור בר): 2 ומנין לעשרה. וכ"ה הגי' בכי"ו וכי"ג ובערוך ע' עשר ונכונה היא (ובעה"ש ח"ו צד רל"ג הגיה עפ"י גי' הדפוסים לעדה שהיא עשרה, וטעות היא), ובכי"פ וכי"כ הוסיפו לעשרה (ובכי"פ נוסף תיבת לעשרה בגליון) בכל (לכל) דבר שבקדושה, ולגי' הדפוסים וספרים שציינתי השאלה היא מניין שנקראת עדה עשרה וכ"ה הגי' בירוש' ברכות שם מנין לעדה שהיא עשרה, וגי' זו משובשת היא כי לא על עדה נשאל כאן בכמה נקרא עדה, אלא על מנין עשרה, לפי שבמשנה ברכות שם (מ"ג) נשנה שבעשרה בברכת המזון מזכיר את השם, וכן במגילה שם (מ"ג) נמנו הרבה דברים שבקדושה שצריכים עשרה, ושואל מניין שצריכים עשרה, ולתשובת ר' סימון אין ללמוד כלל שעדה היא דוקא בעשרה, אלא לדבר שבקדושה שהוא בעשרה, וע' גם ביפ"ת, וכל הסוגיא כאן הועתקה בלשונה מירוש' שם, לפי שהוזכר בה הדרש תוך תוך מהקרא כאן ואגב הועתקו כל ההלכות לענין עשרה, וכפי הנוסח בכ"י לא שינה ולא הרחיב מסדר הב"ר את הירוש' כמו שחשב במבוא הירוש' צד נ"ג א' אלא העתיק אותו כמו שהיה לפניו: נאמר כאן עדה וכו'. לא נתפרש לאיזה עדה כוון, ובכי"פ וכי"כ הוסיפו אלהים נצב בעדת אל (תהלים פ"ב א'), וכן נוסף בגליון כי"ל בכתב מטושטש פ' אלהים נצב בעדת אל, וכן מפרש בפי' ב"ר שנאמר כאן אלהים נצב בעדת אל ונאמר להלן עדה עד מתי לעדה הרעה הזאת כתו' במרגלי' מה עדה האמורה להלן עשרה יצאו יהושע וכלב אף כאן עשרה, והפ' בתהלים הובא גם במשנה אבות (פ"ג מ"ו) ר' חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם שנא' אלהים וכו', וע' גם בפדר"א ותנחומא שם, והלימוד שעשרה נקראו עדה מן הקרא במרגלים נזכר כבר במשנה סנהדרין שם, וכאן למד שעדה הנאמ' בדבר שבקדושה היא ג"כ עשרה, ומזה ידעינן שצריכים עשרה, ובירושלמי שם הגי' ר' בא ור' יסא בשם ר' יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה (ובמגילה שם להלן עד מתי לעדה הרעה הזאת, ובסנהדרין שם להלן וכו' הרעה) מה עדה שנ' (עדה האמורה, לעדה האמורה) להלן עשרה אף עדה שנ' כאן (אף כאן) עשרה: 3 נאמ' כאן תוך וכו'. גם בדרש זה לא פורש לאיזה תוך כוון, ובכי"פ וכי"כ נוסף ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כ"ב ל"ב), וכ"ה בגליון כי"ל, ונאמר להלן, הוא המקרא כאן לשבר בתוך הבאים, וכל הסוגיא הועתקה מירושלמי שם ולא שינו אותה אף שהיה צ"ל כאן להיפוך נאמר להלן תוך ונאמר כאן תוך מה תוך האמ' כאן וכו', (וכן הוא דרך המדרשים, וע' מש"כ בזה בספרי אונטערזוכונגען איבער דיא הלכישין מדרשים צד 28 ועוד אדבר מזה אי"ה במבוא) ובסמוך שינו בכי"ל ובכי"פ וכי"כ מה כאן (בני האמור כאן) עשרה אף להלן (בני האמור להלן) עשרה ועח"נ, וכן שינה בפי' ב"ר כאן ובסמוך ומפרש (בדפ"ר) נאמ' כאן תוך בני ישראל לשבור בתוך הבאי' ונאמר להלן תוך ונקדשתי בתוך בני ישראל מה תוך שנאמר כאן עשרה שעשרה אחים היו אף להלן עשרה, אם מן בתוך הבאים אתה למד אפילו עד כמה אתה יכול לומר שהרי באים היו כמה אלפים אלא נאמר כאן בני ישראל דכתיב ויבאו [בני ישראל] לשבור ונאמר להלן בני ישראל מה בני ישראל שנאמר כאן י' אף בני ישראל שנאמר להלן עשרה, ובירוש' שם הגי' אמר ר' סימון וכו' להלן תוך ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים (ובמגילה שם להלן ויבאו וכו' בתוך הבאים, ובסנהדרין שם להלן תוך) מה תוך האמור (שנאמר) להלן עשרה אף כאן י' (עשרה) אמר לי' ר' יוסי (יוסה, יסא) בי רבי בון כי אם (אם) מתוך את יליף לה (במגילה את למד) סגין אינון (ובשרידי הירוש' צד 27 הגי' כמו כאן). הבאים אפילו כמה) אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני

להלן עשרה: ר׳ סימון בש׳ ר׳ יהושׁ׳ בן לוי ור׳ יוסי בן שאול בש׳ ר׳ תינוק עושין סניף לעשרה, והתני אין מדקדקין בקטן, אמ׳ ר׳ איסי וקיימה ר׳ סימון ר׳ חנניה ור׳ סימון בש׳ ר׳ יהושע בן לוי שני קטנים נצרכה אחר ספק ואחד קטן עושין את הספק עיקר ואת הקטן לסניף: תני קטן וספר תורה

1 ילקוט שם, ירוש׳ ברכות שם י״א ב׳, וע׳ בבלי מ״ז ב׳: 2 תוספתא ברכות פ״ה י״ח, וע׳ מס׳ סופרים סוף פע״ז: 3 ילק׳ שם, ירוש׳ שם:

1 להלן] בני (בני ישראל ש) האמור (שנאמר ש) להלן פכש, כאן ו׳, בני ישראל שנ׳ כאן דגת, כאן בני ישראל א[1] | י׳ ד[1]י | בש׳ ר׳] ור׳ פאגכי | יהושוע ת | ור׳ יוסי בן שאול] אגכי, ור״י בן שאול פ, ר׳.. בר שאול ו, ל׳ דת | ר׳] ~ אמרי דא, אמי י | עושים ת, עושין אותו דפואגכשי | סניפין א[1] | לי׳ א[2] | 2 והתני] י[1], והא תני דגכתש, ותני פ, והתניא א | איסי — ור׳ סימון] אסי וקיימה (וקיימא כ, וקיימיה א).. ר׳ חנינא (חנינה פ) ור׳ סימון פא[1]א[02]כ, יוסי וקיימא.. חנינה ר׳ סימון ג, אסי וקיימא ר׳ סימון י[1], סימון דת | יהושע] יהודה ג | 3 שני] פאגכי[1], בשני ש, לשני דת | נצרכה] פאגכשי, לברכה ד, ל׳ ת | את הספק] ספק פכ | והקטן פ | לסניף] סניף א[2]גכי, צניף פא[1] | תני ל׳ פאכ |

ישראל (בסנהד׳ ישראל ויבואו בני ישראל לשבר וגו׳) מה בני ישראל שנאמ׳ להלן (במגילה מה להלן) עשרה אף כאן עשרה, ולפי סוגית הבבלי בברכות ומגילה וסנהדרין שם אין הלימוד תוך תוך מתוך האמור כאן אלא מתוך הנאמר בקרח, והלשון במגילה א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר׳ חייא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי וכו׳ וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה וכו׳, וע׳ גם בסנהד׳ שם, אולם לפי הירוש׳ והב״ר הלימוד הוא מכאן בלי קשור שתי גזירות שוות, אבל אי אפשר ללמוד גז״ש מתיבת תוך, כי תיבה זאת נמשכת להבאים, והבאים היו הרבה, אלא הגז״ש היא מבני ישראל, וע׳ בבחיי ויקרא כ״ב ל״ב, וע״ע בלק״ט ובשכל טוב ובמה״ג שם: 1 עושין סניף לעשרה וכו׳. בפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש תינוק עושין אותו סניף לעשרה לזימון, והא תני אין מדקדקי׳ בקטן אם התחיל להביא ב׳ שערות אם לאו ובלבד שיהא ראוי להביא שבא לכלל י״ג שנה ומאחר שאין מדקדקין אינו סניף אלא כאחד מהם, בשני קטנים נצרכה וכו׳ כלומר לא קשיא דהך דקתני אין מדקדקין בקטן ספק שאין ידוע אם הביא אם לאו אבל הגיע לכלל השנים הילכך עושים את הספק עיקר ודקאמר ר׳ סימון עושין אותו סניף בקטן ודאי שהוא ממש בן י׳ שנים ויום אחד, ומלשונו משמע שמפרש שהקושיא היא שלר׳ יהושע בן לוי עושים התינוק רק סניף ומצרפים אותו לעשרה שיזמנו בשם ובברייתא תני שאין מדקדקין בקטן והוא נחשב כאחד מן הגדולים ואינו סניף וכן מפרש במ״כ ואחדים ממפרשי הירושלמי, והחילוק אם הקטן נחשב כסניף או כאחד מן הגדולים הוא, שלסניף מצרפים רק קטן אחד ולא שנים (ואין כן דעת בעל המאור ברכות פ״ז, ובספר יראים סי׳ כ״ד משמע כדבריו), אכן קושיא זו מופרכת מעיקרה שהברייתא מורה הדין בספק קטן וספק גדול שאין מדקדקים בו ונחשב כגדול ממש, אף שאין יודעים אם הביא כבר שתי שערות, וריב״ל מדבר בקטן ודאי ואעפ״כ מצרפים אותו לעשרה, ולמה האריך כל כך בתירוצו שני קטנים נצרכה וכו׳ (הלא החילוק בין סניף לעיקר ידע גם המקשה, והמתרץ לא השיב אלא שיש חילוק בין ספק קטן לודאי), והראבי״ה ברכות סי׳ קכ״ח מביא את הירושלמי ומפרשו בדרך זה, פירוש מדקאמר אין מדקדקין בקטן משמע שקרוב לגדולתו הוא אבל קטן ממש לא, ומשני לשני קטנים נצרכא שהאחד היה ספק פירוש לגדלותו והשני קטן הקטן עושים אותו ספק והספק עושים אותו ודאי ומצטרפים שניהם דנחשב הספק ודאי גדול, ולפירושו הברייתא מדברת בשמנה גדולים ושני קטנים ואם היו קטנים ממש אינם נעשים סניפים דסניף אחד אמרינן ולא שנים, אבל אם היה אחד מהם ספק גדול אז מקילים שתי קולות ואומרים שספק נחשב כודאי גדול, והקטן ודאי נעשה סניף, וכפי׳ זה מפרש האב״א והיפ״ת וקצת מפרשי הירושלמי, והראבי״ה הרכיב בפירושו לשון הירוש׳ עם לשון הב״ר, והלשון בירוש׳ שם ר׳ סימון וכו׳ ר׳ יוסי בן שאול בשם רבי קטן עושין אותו וכו׳ אמר ר׳ יוסי קיימא (קיימה) ר׳ סימון ר׳ חנינא ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי לשני קטנים נצרכה שאם היה קטן עושין אותו ספק (וגי׳ כי״ר בד׳ לונץ סניף) ספק עושין אותו ודאי, ולגי׳ זו נראה לפרש שברייתא דתני בה אין מדקדקין בקטן אינה מדברת רק בספק קטן, (ואין לדייק הא קטן ודאי לא) אלא בשני מיני קטנים והיינו בקטן ודאי ובספק קטן, ופי׳ אין מדקדקין אין מחמירים בקטן אלא דנין בו לקולא, והיינו אם הוא ודאי קטן אזי נחשב כספק ומצטרף לסניף ואם הוא ספק עושים אותו כודאי גדול, והסגנון בירוש׳ ר׳ יוסי קיימא ר׳ סימון וכו׳ הוא כגי׳ הכ״י כאן ר׳ איסי (אסי, יוסי) וקיימה (וקיימא) ר׳ סימון וכו׳ וכ״ה בילקוט דפ״ר, ופי׳ ר׳ יוסי אמר שר׳ סימון קיים ופירש הברייתא, דאמרו ר׳ חנניה ור׳ סימון בשם ריב״ל וכו׳, ובבבלי ברכות שם הובא מאמר ר׳ יהושע בן לוי אעפ״י שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל עושין אותו סניף לעשרה, והברייתא אין מדקדקין בקטן פירשו שם (מ״ח א׳) לאתויי קטן פורח (וע׳ פירושו ברש״י ותוס׳ שם), ובתוס׳ שם ד״ה קטן הקשו מברייתא זו על ריב״ל וכקושית הירושלמי, ותירצו בתירוץ ראשון שהברייתא מיירי בשלשה וריב״ל בעשרה, והירושלמי מניח בפשיטות שהברייתא מיירי בעשרה, שאל״כ למה הקשה מברייתא ולא הקשה מהמשנה שם (פ״ז מ״ב) ששנו בה קטנים אין מזמנים עליהם, אלא משום שהמשנה אפשר לפרש בשלשה וכמו שמפרש הבבלי שם, אבל הברייתא מדברת בעשרה, וסבר המקשה שדוקא ספק קטן מצטרף לעשרה אבל ודאי לא וקשה לריב״ל וכמו שפירשתי, וע׳ מה שאכתוב עוד בסמוך, ובכי״ו קיטע כל הסוגיא כאן ורמז להירוש׳ תינוק עושין אותו סניף לעשרה כל גרשה דברכות שנים בפת ואחד ירק מזמנין מן תנתה רבן שמעון בן גמליאל, ועל הלשון גרשה בכי״ו ע׳ במ״י לעיל צד 772: 3 תני קטן וס״ת וכו׳, ומפרש לה וכן היא מתניתא כן צריך להגיה הברייתא קטן לס״ת לקריאת התורה להשלים השבעה קרואים, וברייתא זו היא הפסקה באמצע הענין כי מאמר ר׳ יהודה בן פזי שאחריה הוא המשך למאמר ריב״ל שקטן נעשה סניף לעשרה, וענין קטן וספר תורה מתפרש אח״ז בסמוך ועד כמה יהא קורא וכו׳, ובדפוסים וכי״ת הוסיפו כאן עוד מאימתי עושין אותו סניף ר׳ אבונה אמר איתפלגון וכו׳ עח״נ, והוא כפול לקמן בסמוך אמ׳ ר׳ אבינא איתפלגון וכו׳, ואינו שואל בברכת המזון מאימתי נעשה סניף כי אפי׳ תינוק נעשה סניף לעשרה לריב״ל (וע׳ ביפ״ת שנדחק לפרשו ובחי׳ הרש״ש), והשאלה היא מתי הוא ראוי לקרות בתורה, וכמו שהוא לקמן בכ״י ובדפוסים, ובירושלמי שם הסדר ר׳ יהודה בן פזי בשם ר׳ יוסי וכו׳ ר׳ ברכיה וכו׳ תני קטן וספר תורה וכו׳ ר׳ אבינא אמר איתפלגון רב חונא וכו׳ אמר ר׳ נסא כמה זימנין וכו׳ עד שהבאתי שתי שערות שמואל בר שילת וכו׳, ונראה שהברייתא תני קטן

עושין אותו סניף, וכן היא מתניתא קטן לספר תורה עושין אותו סניף: ר׳ יהוד׳ בן פזי (אמ) בש׳ ר׳ איסי היו תשעה נראים כעשרה מזמנין, מה מסוימים, אלא קטן ביניהם, ר׳ ברכיה ור׳ יעקב בר זבדי בעו קומי ר׳ סימון כשם שעושין אותו סניף לעשרה כך עושין אותו סניף לג׳, אמר להו, הדא

1 ילקוט שם, יחוס׳ שם, ועי׳ ברכות מ״ז ב׳:

1 צניף פא[1] | וכן] כך פא, אמר ר׳ יודן כן (כך ת) דתש (וכן — סניף ל׳ גכי) | היא] פאש, הוא דת | מתניתא] פאש, מתניתין דת | וספר פא | עושי׳ ד[1] | סניף] פא[2], צניפ א[1], ~ מאימתי עושין אותו סניף ר׳ אבוגה (אבונא ת) אמר איתפלגון (אתפלגון ת) בהא ר׳ יודן ור׳ חונא (הונא ת) תרויהון בשם ר׳ שמואל חד אמר כדי שיהא יודע (שהוא יודיע ת) טיב ברכה ואוחרנא (וחרנא ת) אמר כדי שיהא יודע למי הוא מברך דת | (ר׳ יהודה — סניף ל׳ כ) | בן] פאגי, בר דת | 2 איסי] אסי דאגתי, יוסי פ | היו] פגשי, הן א, ל׳ דת | ט׳ ד[1]ש | גראין פגשי, ונר׳ א[2] | כעשרה] פתשי, כי׳ ד, בעשרה ג, בי׳ א | * מזמנין ל[0]דש] מזמנים ת, עושין (עושי׳ א[2]) אותו סניף לאגי, עושין.. צניף פ | מה] י[1], מה הינון גש, .. אינון פכ, .. אינן א, .. עביד ל[0], מאי עביד דת | מסויימים גכת, מסויימין דפאש, מסויימי׳ י[1] | אלא] פאגכשי[1], ~ אפילו דת | ביניהן שי, יש ביניהן א[1] | ור׳] פאגכי, בשם ר׳ דת | * בר זבדי דפאגכי] בר זבדאי ת, ברובדי ל | 3 * בעו ל[0]א[2]כ] בעי פא[1], בעא דגתי, ל׳ ל | קמי ר׳ א[2]כ, קמיה דר׳ א[1] | סימון] פאגכי, יוסף דת | צניפ א[1] | לעשרה] פא[1]גכתשי, לי׳ דא[2] | סניף] צניפ א[1], ל׳ ת | לג׳] א[2], לשלשה דפא[1]גכ, לשלושה ת, לג׳ מה אם תמן שאומר את השם עושין אותו סניף כאן שאין אתה אומר את השם לא כ״ש ש, לשלשה מה אם תמן שאומרי׳ את השם עושין אותו סניף הכא לא כל שכן י | * אמר להו פאכ] אמר ליה לדגת, א״ל שי[1] | * הדא היא דפגכתש] הדה היא י, הדה הוא א, ה״ה ל |

וספר תורה וכו׳ היא הוספה כאן בב״ר מן הירושלמי (ובדפוסים הוסיפו גם מאמר ר׳ אבוגה השייך לברייתא ולא השגיחו שהוא בגוף הב״ר בסמוך) והיתה כתובה בגליון ובאה לפנים שלא במקומה, ולפני מסדר הב״ר לא היתה כתובה ברייתא זו בירושלמי, וע׳ באצוי״ר שם צד 166, ופירוש הברייתא קטן לספר תורה וכו׳ לא היה כתוב גם לפני הרבה ראשונים (וע׳ תוס׳ ברכות מ״ח א׳), אכן הברייתא ופירושה היתה כתובה בב״ר גם לפני הראב״ן ברכות סי׳ קפ״ה שכתב והא דאמרי׳ קטן וספר תורה מצטרף ונהגו העולם לעשות קטן וספר תורה בידו סניף ליתה דמוקי לה בירושלמי וגם בב״ר קטן לכ״ת להשלים שבעה דקרו בתורה כדתניא (מגילה כ״ג א׳) הכל משלימין לז׳ לקרות נשים ועבדים וקטנים, ולפני הראבי״ה שם לא הי׳ פירוש הברייתא בירושלמי אלא בב״ר שכ׳ וההיא דקטן וס״ת איתא נמי בבראשית רבה ודחי לה דהיינו קטן לספר תורה וכדתני במגילה וכו׳, ומה שפי׳ הראב״ן הלשון קטן וס״ת קטן שיש בידו ס״ת פי׳ זה דחה ר׳ יצחק בר׳ שמואל בתשובתו שהועתקה במחזור ויטרי סי׳ פ״ב (ובשבלי הלקט סי׳ ט׳) ואמר ומה שאמר בירושלמי (בשבה״ל ליתא תיבת בירושלמי) ובבראשית רבא קטן וספר (וס״ת) עושין אותו צניפין (סניף לעשרה) לא מיירי מידי בקטן שספר (שס״ת) בידו אבל (אלא) בקטן בפני עצמו וכו׳ וס״ת בפני עצמו דומיא דתשעה וארון דתלמודא דידן (ע׳ ברכות מ״ז ב׳ א׳ רב הונא תשעה וארון מצטרפין א״ל רב נחמן וארון גברא הוא) וכו׳ ולית הילכת׳ הכי שיצטרף ספר כדמוכח בתלמוד דידן בארון וכו׳ וע׳ גם ברא״ש ברכות פ״ז סי׳ כ׳, ומשמע שלפני הר״י בר׳ שמואל לא הי׳ כתוב גם בב״ר הפי׳ קטן לס״ת וכו׳ (וע׳ גם באור זרוע ח״א סי׳ קצ״ו) וכן ליתא בכי״ג וכי״כ ובילקוט עח״נ, וע׳ גם בשרידי הירוש׳ צד 293: 2 תשעה נראים כעשרה מזמנין. כן הוגה בכי״ל בין השורות וכ״ה נכון, וכמו שהוא בדפוסים ובפי׳ ב״ר, (ובכי״ל ובשאר כ״י ובילק׳ הגי׳ עושין אותו סניף, וטעות היא כי בדברי ר׳ איסי אין מפורש שמדבר בקטן שנעשה סניף) ושואל מה הם מסויימים כלומר למה הם מצויינים וחשובים שאעפ״י שהם רק תשעה נחשבים כעשרה ומזמנים בשם, אלא הכונה נראים כעשרה שיש עוד קטן ביניהם ועושים אותו סניף, ובכ״י שציינתי הגי׳ הינון (אינון) מסויימ׳ וכן בפי׳ ב״ר מה הינון מסויימין, ומפרש כלומר היאך אפשר לט׳ שיהו נראין כעשרה אלא קטן ביניהן עשירי מזמנין, ובכי״ל הגי׳ רק מה מסוימים (וכ״ה בילקוט דפ״ר) ונוסף אח״כ בפנים תיבת עביד וכמו שהוא בדפוסים, ומסוימים כמו לעיל צד 430 אברהם ושם מסויימים בעולם, ובירוש׳ הגי׳ ר׳ יהודה בר פזי בשם ר׳ יוסי (ובכי״ר אסי) תשעה נראין כעשרה מה מזמנין מסויימין (ונוסחא אחרת מזמנין מה מסויימין, ובאו״ז שם מזמנין מה עביד מסויימין) אלא אפילו קטן ביניהן, ובבבלי שם אלא אמר רב הונא תשעה נראין כעשרה מצטרפין אמרי לה כי מכנפי (שהם מכונסים ביחד) ואמרי לה כי מבדרי (שהם מפוזרים), ועי׳ בד״ס, והירושלמי חולק על הבבלי: 3 כך עושין אותו סניף לג׳. השאלה היא אם דוקא לעשרה עושין את הקטן סניף או גם לשלשה, ומה שאמרו במשנה שאין מזמנין על הקטן היינו לעשותו עיקר שיזמנו אפילו בשני קטנים, (וע׳ בעמוד הקודם אות 1), אבל לסניף מצרפים קטן אחד, ור׳ סימון השיב שדין אחד הוא בעשרה ובשלשה, וקל וחומר הוא שאם בעשרה שמזכיר את השם עושין סניף, כאן בשלשה שאינו מזכיר את השם לא כל שכן שעושין סניף, כן הוא הפי׳ הפשוט לגירסתנו (ובפרט לגי׳ כי״פ על אחת כמה וכמה ולגי׳ כי״ג הדא הוא וכל שכן עח״נ), וכן פי׳ גם האו״ז שם והמרדכי ברכות פ״ז סי׳ קע״ב את דברי הב״ר, שהביאו בשמו שעושין קטן סניף לשלשה לזימון, וכן מביא השבלי הלקט בסי׳ קנ״ג את דעת ר׳ ישעיה שקטן נעשה סניף לשלשה ושנסתייע מן הירושלמי שלפנינו, אמנם בפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש כשם שעושין אותו סניף לעשרה כך עושין אותו סניף לג׳ מה אם תמן שאומר את השם עושין אותו סניף כאן שאין אתה אומר את השם לא כ״ש א״ל הדא היא לא כ״ש הוא זה להלן שהוא מזכיר את השם כלומ׳ ט׳ שיש שם ג׳ חבורות שראויין לזימון בלא קטן ואין צריכין לקטן כי אם להזכרת השם לפיכך עושין אותו סניף לעשרה כאן שאינו מזכיר את השם שאינו בא להצטרף להזכרת השם אלא להצטרף לזימון שני׳ אין עושין אותו סניף, הדא אמרה זאת אומרת עושין אותו סניף לברכת המזון בעשרה דסגי התם בג׳ לזימון אבל לקרית שמע ולתפלה דלא סגי להו בפחות מעשרה אין עושין אותו לסניף עד שהתחיל להביא ב׳ שערות, ולפי׳ זה אין קטן נעשה סניף לשלשה, וכן מפרשים רוב הראשונים את הירוש׳, והלשון בירושלמי שלפנינו מורה קצת כפירושם, וזה לשונו ר׳ ברכיה אמר ר׳ יוסי במה דברים אמורים (בכי״ר כמה דתימר) תמן קטן עושין אותו סניפין (סניף) לעשרת ומור אף הכא עושין אותו סניף לשלשה מה תמן שמזכירין

היא לא כל שכן, להלן שמזכיר את השם עושין, כן שאינו מזכיר לא כל שכן, הדא את אמ׳ עושין אותו סניף בברכת המזון, אבל לקרית שמע ולתפילה אין עושין אותו סניף עד שיביא ב׳ שערות, אמ׳ ר׳ ניסא כמה זמנין אכלת עם ר׳ תחליפא אבא ועם חביבי ולא זמנון עלי עד שהבאתי ב׳ שערות: ועד כמה יהא קורא אמ׳ ר׳ אבינא איתפלגון ר׳ חונא ור׳ יהודה בש׳ שמואל חד אמ׳ עד שיודע לברך,

4 ילקוט שם, יכוס׳ שם: ע׳ בבכות מ״ח ס׳:

1 לא כל] ש, ולא כל דפאכתי, וכל ג | שהוא מזכיר | את ל׳ פ | עושין (עושי׳ א[2], עושים ג) אותו סניף דאגתי, עושין צניף פ | כן] ג, כאן דפאתשי | שאין א[2]ג | מזכיר] א[1], מזכיר (מזכירי׳ א[2]) את השם דפא[2]גתשי | לא כל שכן] א[1], על אחת כמה וכמה פ, אין עושין אותו סניף א[2]גשי, אין עושין אותו סניף אמר ליה כל שכן דת | * הדא דפכתש] הדה א[1]גי, הוא א[2], הכא ל | את אמ׳] פ, דאת אמ׳ (אמרה כ) א[2]כ, דאיתמר א[1], אמרה דגשי, אמרת ת | (לברכת המזון עושין אותו סניף לתפלה ולקרית שמע אין י) | 2 אותו ל׳ ג | לברכת גש | לקריאת שמע פ, לק״ש אכ | ולתפילה] גכ, ולתפלה דפאתש | * אותו סניף ל[0]דאגכתי] אותו לסניף ש, צניף פ, ל׳ ל | ב׳] ד[1]ש, שתי דפאגכתי | 3 ניסא] נסא ג, אסי ד, יוסי פאי, יוסף כ, אמי ת | * כמה זמנין פאכ] ..זמני׳ ש, ..זימנין י, ..זמנון ל, ..זבנית ג, זמנין סגיאין דת | אכלת] ג, אכלית דפאכתשי | * עם ר׳ ל[0]דת] עם פאכשי, אמ׳ ר׳ ל, א״ר ג | תחליפא אבא] פגכש, אבא תחליפא י, חלפתא אבא א[01]א[2], תחליפא דת | ועם חביבי] פגכ, עם חביבי ש, ועם ר׳ איניא חביבי ל[0], ועם ר׳ חנינא ב״ר סיסי חביבי י, וזמנין סגיאין אכלית עם ר׳ חנינה (אנינה ד[1]) בר סיסי חביבי דת, ל׳ א | * זמנון דא[2]ת] ימנון ל, זמנין גכ, זמין פא[01], זמיני י | שתי | 4 ועד — קורא] ועד כמה קטן (יהא קטן א) קורא פאכ, ועד יהא קורא ג, ועד אימתי (מתי י) יהא קורא ל[0]י, ומאימתי הוא קורא בתורה דת | אבינא] אבונא ת, ל׳ י | אתפלגון פת, אתפלגין כ, אתפלגון (אתפלגי׳ א[2], איתפלגון י) חבריא אי | רב א[1] | חונא] א[2]ת, הונא דפא[1]גכי | ורב א[1] | בש׳] תרוויהו (תרוייהו א, תרויהו כ, תרויה׳ ג, תרויהון י) בשם פאגכי, תרויהון בשם ר׳ דת | עד שידע פ, עד שהוא יודע גש, עד (עם א[1]) שיהא יודע אכי, משהוא יודע דת |

(שאומרים) את השם עושין אותו סניף כאן שאין מזכירין (אומרים) את השם לא כל שכן אמ׳ ליה והא איננו (ובשרידי הירוש׳ שם והני) כל שכן תמן על ידי שהן אומרים את השם עושין אותו סניף וכאן שאין קורין (כאן שאין אומרים) את השם אין עושין אותו סניף, ובתמים דעים סי׳ א׳ הגי׳ א״ל והרי לא כ״ש וכו׳ ומפרש בעשרה שיש שם הזכרת השם דוחקין את עצמם לעשות סניף כדי להרבות בשבח הבורא אבל בשלשה אין דוחקין, וההוספה שבב״ר הדא את אמ׳ וכו׳ ליתא בירוש׳, וכן הובאה הוספה זו בתוס׳ ברכות מ״ח א׳ ובשאר ראשונים בשם הב״ר, ובשבה״ל שם דוחה דעת ר׳ ישעיה שהזכרתי ואומר שהראיה מן הירושלמי ליתא ולא משמע הכי בירושלמי וכך הוא הנוסחא בירושלמי ובבראשית רבה ר׳ ברכיה ור׳ יעקב וכו׳ בעי קומי ר׳ סימון כשם שעושין וכו׳ סניף לשלשה אמר ליה היינו לא כל שכן אי תמן על ידי שאומר את השם עושין אותו סניף כאן שאינו אומר את השם לא עושין אותו סניף אמר ליה חדא הוא ולאו כל שכן הוא להלן שהוא מזכיר וכו׳ כאן שאינו מזכיר את השם אין עושין אותו סניף הדא דאת אמר עושין אותו סניף בברכת המזון אבל לקרית שמע וכו׳ (וברור שהשבה״ל הרכיב את נוסחת הירושלמי עם נוסחת הב״ר כדרך הראשונים ולא שהיה לפניו בירושלמי כן, ובתשובת ר״י בר׳ שלמה בסי׳ ט׳ שם הובאה ההוספה ג״כ בשם הב״ר, ובעל אצוי״ר שם כדרכו מונה כל זה לנוסחא אחרת, וכן חשב שם שלפני הילקוט היה בירושלמי כן ומביא עוד כמה שינוים מהילקוט, והוא טעות כי הילקוט העתיק את הב״ר ולא הירושלמי) הנה הירושלמי מוכיח בהדיא דדוקא לעשרה עושין אותו סניף לפי שהן צריכין להזכיר את השם אבל לשלשה לא וכו׳ לפי שזה שהקילו בעשרה לעשות סניף לפי שצריכין להזכיר את השם וחביבה להם הזכרת השם אבל בשלשה וכו׳ לא הוצרכו להקל בעשיית סניף ואף כשהתירו בעשרה לעשותו סניף לא התירו אלא בברכת המזון דלית בהו אלא חדא הזכרה אבל לקרית שמע ולתפלה דאיכא הזכרות טובא אין עושין אותו סניף וכו׳ וצ״ע: 3 ולא זמנון עלי וכו׳. לא רצו לצרף אותי לסניף לשלשה עד שהבאתי וכו׳ משום שקטן אין עושין סניף לדעתם לשלשה, ובכי״ל כמו בכי״פ וכי״ג וכי״כ הגי׳ רק ועם חביבי בלי הזכרת שם דודו של ר׳ נסא, ובגליון כי״ל נוסף בדיו דיהה ר׳ איניא, ובירוש׳ הגי׳ אמר ר׳ נסא כמה זמני׳ אכלית עם ר׳ תחליפא אבא ועם אניניא בר סיסי חביבי ולא זמנין עלי וכו׳, ובשבה״ל שם הועתק אמר ר׳ יוסי כמה זמנין אכלית עם חלפתא אבא ועם חביבי ולא זמינו עלי וכו׳ (וכן הועתק בתשובת ר״י בר׳ שלמה שם סי׳ ט׳, והוא מעיד שבס׳ שבו סדר זרעים ומועד ירושלמי שהיה של רבינו תם כתוב כן ושכמדומה לו שהוא כתב יד החבר ר׳ שלמה בן ר״ת, אולם באותה תשובה עצמה שבס׳ מחזור ויטרי סי׳ פ״ב הגי׳ א״ר אסי וכו׳ עם תחליפא וכו׳ ולא זמנין וכו׳) ובסמ״ג עשין כ״ז הובא גרסינן בבראשית רבה ובירושלמי וכו׳ אמר ר׳ יוסי כמה זימנין אכלית עם חלפתא אבא ועם ר׳ חנינא בר סיסי חביבי ולא זמנין עלי וכו׳, וברוקח סי׳ של״ד בירושלמי דברכות ובבראשית רבה בויהי מקץ אמר רב פפא כמה פעמים אכלית עם תחליפא אבא ועם ר׳ ינאי חביבי ולא זימון עלי וכו׳. ועוד יש שינוים שונים במאמר זה בפוסקים וע׳ באצוי״ר שם צד 167 ובמבוא הירוש׳ קי״ז א׳, ואף שלפי חוקי הלשון הגי׳ אכלית עיקרית היא בכ״ז לא שניתי נוסחת כי״ל, וע׳ לעיל צד 1095 (ובכי״ל כתובות קודם אמר ר׳ נסא המלות ועד כמה והוקפו בקוים, וכבר העירותי לעיל שבירושלמי המאמר הבא ועד כמה וכו׳ אמר ר׳ אבינא וכו׳ נסדר לפני מאמר ר׳ נסא): 4 ועד כמה יהא קורא. כן היא הגי׳ גם בשאר כ״י, ומגומגמת היא כי השאלה היא מאימתי הקטן קורא בתורה (ובגליון כי״ל כתוב ועד אימתי יהא קורא פי׳ הקטן קורא בתורה) וכמו שהוא בדפוס׳ ובכי״ת, וכן מפרש בפי׳ ב״ר ומאימתי יהא קטן קורא בס״ת, ובירושלמי הנוסח מאימתי עושין אותו סניף (ובשרידי הירוש׳ שם עד מתי עושין וכו׳), והיינו לקריאת התורה שיעלה למנין השבעה קרואים (וע׳ לעיל צד 1111 אות 3), ובשה״ל שם סי׳ קנ״ג הובא עד כמה יהא נקרא (קרוי) קטן ומפרש כלומר באיזה קטן אמרו שעושין אותו סניף: איתפלגון וכו׳.

וחרנה אמ׳ עד שיודע טיב ברכה: שמואל בר שילת תשעה פת ואחד ירק מזמנין, ח׳ פת וב׳ ירק מזמנין, ז׳ פת וג׳ ירק מזמנין, ו׳ פת וד׳ ירק מזמנין, ר׳ אבינא בעא קומיה מחצה פת ומחצה ירק מזמנין, כולהון אתמהון, אמ׳ ר׳ זעירא עד דאנא תמן בעת נשאלינך וצרה לימינך, ר׳ ירמיה בעא

1 ילקוט שם, יפות׳ שם, ברכות שם:

1 וחרנא ת, וחרינא א[1]ש, ואחרינא א[2], ואוחרנה ד, וחד פגכי | עד שיהא (שהוא ג) יודע פאגכי, משהוא יודע ש | טב ג, טוב פ, טובה כ, בטיב ש, טיב של א[1] | ברכה] פאגכי, ~ שיודע למי מברכין ד, למי מברכין ת | שמואל בר שילת] ושמואל בר שילת ג, שמואל בר שילת בעא קומי דרב ש, שמואל.. בעא קמי רב ואית דאמרי (דאמ׳ א[2]) קמי שמואל א, שמואל.. בעי קומי רב ואמ׳ לה קומי שמואל פכ, רב (ר׳ ת) שמואל.. בעא קומי רב ואית דאמרין (דאמרי ת) רב בעא (בעון ד[1]) קמי (קומי ת) שמואל בר שילת (שאילת ד[1]) דת, בעו קומיה שמואל בר שילת אמר י | ט׳ ד[1]א[2]ש, תשעה שאכלו (אכלו י) א[1]י | ירק] פא[2]גכי, ~ מזמנין א״ל א[1], מהו אמר להון (ליה ת) דת | מזמנין עליו י | ח׳ — מזמנין] ח׳.. ושנים.. מזמני׳ א[2], שמנה.. ושנים.. מזמנין דפגכת, ח׳.. וב׳.. מזמנין עליו י, ח׳.. וב׳ ירק אמ׳ לון מזמנין א[1], ל׳ ד[1] | 2 ז׳ פת — ו׳ פת — מזמנין] ז׳.. מזמני׳ ו׳.. מזמני׳ א[2], ז׳.. ג׳.. מזמנין.. ד׳.. מזמנין י, שבעה.. ושלשה.. ששה.. וארבעה.. מזמנין ג, שבעה.. ושלשה ירק וששה.. וארבעה.. מזמנין כ, שבעה וששה מזמנין פ, שבעה וששה פת וארבעה ירק מהו אמר ליה מזמנין דת, ו׳ פת וד׳ ירק מהו ·. מזמנין ד[1], ז׳.. וג׳ ירק אמר ליה מזמנין ו׳ פת וד׳ ירק א״ל מזמנין א[1] | אבונא ת, אבא א[2]ג | בעי פא[1] | קומיה] קומי פ, ל׳ דאגכתי | מחצה — מזמנין] א[2]גי, מחצה ומחצה ירק מזמנין כ, מחצה למחצה [מה הן א[0]] מזמנין א[1], ומחצה (מחצה ת) על מחצה מהו דת | 3 כולהון אתמהון] כולהון אתמ׳ ג, כולהון אתמהה ש, אתמהון כולהון כ, אתמה׳ א[2], אתמהא א[1], ל׳ דתי | אמ׳] אגכשי, אמר ליה דת | דאנה כ | * תמן דאגכתשי] דתמן ל | בעת] בעית אגכש, בעי י, איצטרכית ד, אצטריכית ת | * נשאלינך גש] נשולנך ל, נשאלך א, נשאל כך כ, נשאלינה י, למשאליניה ת, למשאליה ד | וצרה לימינך] א[2], וצרה לימנך ג, וצרה לי מנך כ, וצריכה לי מינך א[1], וצדי לי מנך לאו שאלתינה י, ומיצרה לי מינך לא שאלתך ד, ומיצרת לי מיניה דלא שאילתיה ת | * ירמיה ל[0]דאכתשי] זירא ל, זעירא ג | בעא] אגכתשי, בעי ד |

נחלקו בזה ר׳ חונא ור׳ יהודה בשם שמואל וכו׳ ומפרש בפי׳ ב״ר עד שהוא יודע לברך נברך לאלהינו (ע׳ ברכות פ״ז מ״ב ובבלי שם נ׳ א׳ וירוש׳ שם וצ״ע) וחרינא אמר משהוא יודע בטיב ברכה למי מברך, וכן נוסף בדפוסים שיודע למי מברכין, ולא משמע כן בירושלמי, והגי׳ שם ר׳ אבינא אמר אתפלגין רב חונא ורב יהודא תרויהון בשם שמואל חד אמר כדי שיהא יודע טיב ברכה וחרנה אמר שיהא יודע למי הוא מברך, ומשמע שטיב ברכה אינו שוה עם יודע למי מברך, ובשבה״ל שם אמר ר׳ אבינא אתפלגין ר׳ הונא ורב יהודה תרויהון בשם ר׳ שמואל וכו׳ עד שהוא יודע לברך וחרינא אמר עד שהוא יודע טיב ברכה, ולגי׳ זו נראה שהפי׳ טיב ברכה הוא שיודע הלכות ברכה כמו טיב גיטין וקידושין (קידושין ו׳ א׳) ואפשר שזהו יותר משיודע למי מברך, ובבבלי ברכות שם אמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו, וע״ש בתוס׳ ובראשונים: 1 תשעה פת ואחד ירק מזמנין. לשון שאלה הוא אם מצרפים לזמן בשם גם את מי שלא אכל פת אלא ירק וכמו שהוא בכי״ל וכי״כ וכי״ג בסמוך כולהון אתמהון, כלומר כל המאמרים הם בלשון תימה ושאלה (וע׳ לשון זה גם לעיל צד 164 ובמ״י שם ובכי״ו לקמן פצ״ו), ובדפוסים וכי״ת הגי׳ מהו אמר ליה (להון) מזמנין וכו׳, ולפי גי׳ הדפוסים וכ״י שציינתי שאל שמואל בר שילת הלכה זו מרב או משמואל (או שרב שאל משמואל בר שילת לפי גי׳ דפ״ר וד״ו וכי״ת) והלה השיב לו שמזמנין, ובירוש׳ הגי׳ שמואל בר שילת בעא קומי רב ואית דאמרין בעון (וכן הגיה במ״כ וכן הדפיסו אחריו) קומי רבי שמואל בר שילת תשעה פת ואחד ירק אמ׳ לון מזמנין שמנה פת ושנים ירק אמ׳ לון מזמנין שבעה פת ושלשה ירק אמר לון מזמנין ר׳ אבינא בעי מחצה למחצה מהו, ובבבלי שם איתא א״ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין א״ר זירא בעאי מיניה מרב יהודה שמנה מהו שבעה מהו א״ל לא שנא ששה ודאי לא מיבעיא לי (וגי׳ כ״י ד״ס ששה לא בעיי מיניה) א״ל ר׳ ירמיה (אביי) שפיר עבדת דלא אבעיא לך התם טעמא מאי משום דאיכא רובא הכא נמי איכא רובא ואיהו סבר (ולא היא) רובא דמינכר בעינן, ולפי הב״ר אין חילוק בין תשעה לששה, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש שמואל בר שילת בעא קומי דרב ט׳ פת ואח׳ ירק וכו׳ מחצה פת ומחצה ירק מזמנ׳י׳ או לא כולהון אתמהה: 3 עד דאנא תמן. בבבל שר״ז היה משם בעית וכו׳ ורבו הגירסאות במאמר זה וקשה לפרשן, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש א״ר זעירא עד דאנא תמן בארץ ישראל בעית נשאלינך הא ומדצרי לי מינך לא שאלתא (ואינו מפרש התיבות צרי לי מינך), ובמ״כ מביא גי׳ הירוש׳ ומי צרה לי מינה לא שאלתיה (ומצא נקוד צרה הצדי״ק בפת״ח) ומפרש וצר ומר עלי שלא שאלתיו, ובירוש׳ הנוסח אמר וכו׳ תמן אצרכת לי מיצרי לי מינך לא שלתיה, ובמהרש״ס שם הגי׳ איצרכת לי ובעאי משאליניה ומדצדי לי מינך לא שאלתה, ומפ׳ ומפני שיראתי ממך לא שאלתיה, והגי׳ וצדי לי מינך היא גם בילקוט דפ״ר (וע׳ גייגר קבוצת מאמרים צד 53 ואילך ובעמת״ל ע׳ צדי), ואינו מפרש מפני מי ירא ולמה ירא וע׳ ביפ״ת, ובפי׳ בעל ספר חרדים שם גורס מדצדי לי מיניה, והיינו שלא שאל שאלה זו מרב שמואל בר שילת מפני שהיה ירא להטריחו עוד, וע׳ עוד גירסאות אחרות בירוש׳ ד׳ לונץ ובח״נ וכל זה דחוק, ואולי יש להגיה בעית משאלה ומצרא לימיני, וטעמו לפי שר״ז עלה מבבל לארץ ישראל ולא מצא מעבר ותפס את החבל הקשור בשני עברי הנהר ועבר וכאשר מסופר בכתובות קי״ב א׳ לא אשכח מברא למיעבר נקט במצרא וקעבר, ואמר ר׳ זעירא כאשר עוד הייתי בבבל חפצתי לשאול שאלה זו במחצה על מחצה אבל המצר, החבל, כבר היה בימיני, בידי, ולא היה לי שעה

דן דאכל ירק מהו מזמנה עלוי, שלש מאות נזירים עלו בימי שמעון בן שטח, ק"נ מצא להם פתח וק"נ לא מצא להן פתח, סלק לגבי ינאי מלכא אמ' לו שלש מאות נזירים עלו ובען תשע מאה קורבנין, הב להון את פלגא ואנה פלגא, יהב להון ינייי פלגא, אזל לישנה בישא אמ' לא יהב שמעון כלום, שמע וערק, בתר יומין אתון קלי פרסאין נגשין על פתורא דינאי מלכא, אמ' נהרין אנן דהוה

1 ילקוט שם, ירוש' ברכות פ"ז ה"ב, נזיר פ"ה ה"ה, קהלת רבה ז' י"א:

1 דן דאכל] דין.. אגכשי, אותו שאכל דת | מה הוא כ | מזמנה עלוי] מזמנא עלוהי דפאגבי, מזמנין עליו ת, שיברך ל0 | * שלש מאות פאגכ] ש' ל, תניא שלש מאות י, תני ג' (שלוש ת) מאות דת, תני ש' ש | נזירים] פא1א02גכתש, ־ין די, תלמידים א2 | עלו] פא1א02גכשי, סלקון בעיין (בעיון ת) למקרבא ט' (תשע ת) מאה קורבנין (קרבנין ת) דת | בימי] פאגכי, ביומי ד1ת, ביומיה ד | ר"ש א1 | ק"נ] מאה וחמשים (וחמשי' י1) פאגכי1, למאה וחמשין (וחמשים ת) דת | להן גכי | 2 וק"נ] ומאה וחמשין (וחמשים פא1ת) דפא1ת, מאה וחמשים א2כי, ולמאה וחמש' ג | להן] כי, להם פאגת, ל' ד | סלק] פא2גכי, סליק א1, סליק ר' שמעון בן יוחאי (בן שטח ת) דת | לגבי] פאכי, גבי דת, לגביה ג | ינייי ג | אמ' לו] א"ל א2גי, אמר ליה דפא1כת | * שלש מאות פא1כ] שלש מאת ג, ש' א2, תלת מאה דתי, ל' ל | נזירים] פא1גכ, ־ין דא2תי | עלו] פאגכ, סלקו ד, סליקו ת, אינון י | ובען] והינון בעיין ג, ואינון בעיין פא2כשי, בעיין למיקרבא ד, בעיי למקרבא ת, ואינון בעיין לקרבא א1א02 | * תשע מאה דפגשי] תשע מאות אכ, תת"ק ל | 3 קרבנין פכתי1 | הב להון] י1, זכי בהון (להון ג) והב להון אג, זכי להון פכ, ולית להון אלא יהב דת | את פלגא — פלגא] פלגא מן דידך ופלגא מן דידי פ, פלגא מן דידך (מדידך א1) ואנא יהיב להון (יהיב לון א2, יהב להון כ, יהבינא ג) פלגא מן דידי אגכ, מן דידך פלגא ואנא יהיב להון מן דידי פלגא י1, את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי ויזלון ויקרבון דת | יהב — פלגא] יהיב ליה (יהיב להון י) ועבד להון פא2גשי*, יהב להון ועבד להן קורבנין א1, יהב ינאי מלכא פלגא מן דיליה ואזלון וקרבון דת | אזל — כלום] אזל לישן (לישנא י) בישא אמ' ליה לא יהיב מן דידיה כלום פי1, אזל לישנא בישא וא"ל למלכא (לישנא וא"ל א2) לא יהב מן דידיה כלום א, לשאנא בישא אמ' ליה לא יהב מידידיה כלום ג, אתון ואמרין (ואמרון ת) לישנא (לישאנא ד1) בישא לינאי מלכא על שמעון בן שטח תהוי ידע דכל מה דקרבון (דמקרבון ת) מדידך קרבון ברם שמעון בן שטח לא יהיב מן דידיה כלום דת | 4 שמע וערק] פאגכי, כעס ינאי מלכא על שמעון בן שטח שמע דהוא כעים עלוהי צרח ליה וערק דת | בתר] פאגכי, לבתר דת | יומין] פאגכתי, יומי' ד, יומים ד1 | אתון — פרסאין] א2, אתון קלי פרסאי (קליפרסאי פ) פכ, אתון (אתו ג) הלין פרסאי א1גי1, הוון בני אינשא (אנשא ת) רברבין מן מלכותא דפרסאי דת | נגשין] אגי, נגסין פכ, יתבין נגסין דת | * דינאי מלכא דתי] דיין מלכא ל, דמלכא פא2ג, דימלכא כ, די מלכא א1 | אמ'] אמרין ליה גי, אמרי ליה פאכ, אמרון ליה מרי מלכא דת | נהירין אנן פאכת, אנן נחרין ג, אנן נהירין י |

לשאול וצע"ג: 1 מהו מזמנה עלוי. כ"ה הגי' הנכונה, ור' ירמיה שואל אותה השאלה בעצמה ששאל רב שמואל בר שילת אם מזמנים על אותו שאכל ירק, ובכי"ל הוגה בין השורות בדיו דיהה שיברך, וכמו שהוא בירוש' אותו שאכל ירק מהו שיברך, וכן מפרש בפי' ב"ר מהו שיברך הוא עצמו, ולפי גי' זו פשיטא לר' ירמיה שמזמנים על מי שאכל ירק, זאת אומרת שהוא מצטרף לזימון, ושאל אם הוא רשאי לזמן ולהוציא את אחרים שאכלו פת, אולם בסמוך בסוף הסוגיא מבואר להיפך וכאשר אבאר: שלש מאות וכו'. המעשה הובאה כאן, מפני שמקשה בסופה ממאמר ר' ירמיה על שאלת ר' ירמיה כאן, ובירוש' הגי' כן מחלפה שיטתיה דר' ירמיה תני שלש מאות וכו', (ובכי"ר ליתא מחלפא שיטתיה דר"י, ע' שרידי הירושלמי צד 351) וספור המעשה בכ"י קרוב להסגנון בירוש', ובדפוסים הרחיבו אותו עח"נ וכן במדרש קהלת שם: עלו וכו'. עלו מחוץ לארץ לא"י וכו' למאה וחמשים מצא פתח חרטה ולא הוצרכו להביא קרבן נזירות, ולמאה וחמשים לא מצא פתח ונשארו נזירים עד שיביאו קרבנם חטאת ועולה ושלמים לכל אחד, הלך שמעון ב"ש אצל ינאי המלך ואמר לו וכו' תן אתה מחצה הקרבנות ואני אתן החצי, נתן להם ינאי החצי שהוא ארבע מאות וחמשים בהמות, וזה הספיק לק"נ נזירים, ושמעון ב"ש לא הוצרך ליתן משלו מפני שמצא לק"נ הנשארים פתח חרטה, וספרו לשון הרע לינאי על שמעון שלא נתן משלו כלום וברח שמעון ב"ש, ובדפוסי' האריכו אתון ואמרין לישנא בישא לינאי מלכא וכו' (וכעין זה במד' קהלת שם) כעס ינאי מלכא וכו' שמע דהוא כעים וכו' עח"נ, ובפי' ב"ר אזלא לישנא בישא אמר ליה לינאי מלכא לא יהב מדידיה כלום (ועח"נ) שמע ינאי מלכא וכעס דחיל רבי שמעון בן שטח וערק, ובירוש' שם הגי' מאה וחמשים מצא (ובנזיר שם מצאו) וכו' ומאה וחמשים לא מצא (מצאו) וכו' אתא גבי ינאי מלכא אמר לי' (א"ל) אית הכא תלת מאה (מאוון) נזירין בעיין (בעיי) תשע מאה קרבנין אלא יהב (מאוון קרבנין הב) את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי שלח ליה ארבע (ד') מאה וחמשין אזל לישנא בישא ומר ליה (א"ל) לא יהב מן דידיה כלום שמע ינאי מלכא וכעס דחל (שמע) שמעון בן שטח וערק, וע' בשרידי הירוש' צד 294: 4 בתר יומין וכו'. אחרי ימים (זמן) באו וכו' ואכלו על שולחן המלך ואמרו זוכרים אנחנו שהיה כאן זקן אחד והיה אומר לנו דברי חכמה, אמר ינאי לאחותו של שמעון בן שטח שלחי והביאי אותו, אמרה לו תן לו מילה כלו' הבטחתך שלא תעשה לו רע והוא יבא, נתן לו הבטחתו והוא בא וישב לו בין המלך והמלכה, והגי' קלי פרסאין היא גם בכי"א ב', ובכי"פ קליפרסאי (או קלופרסאי) ובכי"כ קלי פרסאי, ובכי"א ב' הוגה בין השורות הלין וכמו שהוא בכי"א א' ובכי"ג ובילקוט, וקשה לאמור שטעות נפלה בארבעה כ"י המעולים, ונראה שקלי הוא מל"י[1]) ופירושו יפה וחשוב, והכונה אנשים חשובים (יקירים) מפרס (וע' הלשון קלי נגפי, קלונינפי במקומות שהובאו במ"י לעיל צד 832 וכלים פי"ג מ"ב), וראיה לעף כתב לי שכוונו כאן לאנשי צבא מצויינים שנשאו רביד על צוארם לאות כבוד, וקליפרסאי הוא ל"י[2]), ובדפוסים וכי"ת הגי' בני אינשא (אנשא) רברבין מן מלכותא דפרסאי, וכ"ה בירוש' שם בתר יומין סלקון בני נש רברבין מן מלכותא דפרס גבי ינאי מלכא מן דיתבין אכלין אמרין ליה (ובנזיר

[1]) καλός, καλό-. [2]) κλοιοφόρος, Halskette tragend, mit Halskette belohnt.

הכא חד סב והוה אמ׳ לן מילין דחכמה, אמ׳ לאחתיה שלחי אייטיתיה, אמ׳ ליה הב ליה מילה והוא אתי, יהב ליה מילה ואתא ויתיב ליה בין מלכא למלכתא, אמ׳ ליה מהו כדין, אמ׳ ליה דכת׳ בספר בן סירא סלסליה ותרוממך ובין נגידים תושיביך, אמ׳ ליה למה אפליתה בי, אמ׳ ליה חס ושלום לא אפליתי בך אלא את יהבת מן דידך ואנא מדידי דכת׳ כי בצל החכמה בצל הכסף (קהלת ז יב), אמ׳ ליה ולמה לא אמרת לי, אמ׳ ליה אילו אמרית לא הוות עבד, אמ׳ ליה ולמה ערקת, אמ׳ ליה דכת׳ חבי כמעט רגע עד יעבר זעם (ישעיה כו כ), מזג ליה כסא אמ׳ ליה ברך,

1 בכבוש מ״ס ס׳:

1 חד] גבר ת | סבא א2 | והוה אמ׳] ואמר א1א02ש, אמ׳ פא2כ | לון א1 | מילין דחכמה] פאכי, מילי דחכמה ג, מילי דאורייתא (דאוריתא ת) דת, מילי דחכמה תני לון עובדא אמרו שלח ואיתיתיה ש | א״ל י | לאחתיה] לשלמצו ד1 | * שלחי] שלח לפאגכשי, שלחי בתריה דת | אייטיתיה] ואייתיתיה ד, ואיתיתיה ת, אייתיה א, ואייתיה פ, אתייה כ, אייתי (ואייתי ש) יתיה גשי | אמ׳ ליה] פ, אמרה.. דאגכת, אמר.. י1, אמרה לי ד1 | הב — מילה] הב.. מילא ג1, הב לי מילא אכ, הב לי מילא ושלח ליה עזקתך (עזקתיה ת) דת | 2 אתא י | ליה] לה א1כ | מילה] ש, מילא אגכי, מילא ושלח ליה עיזקתיה ד, מילה.. עזקתא ת | אתא כי | ויתיב] אגכ, יתיב י, מן דאתא יתיב דת | ליה ל׳ ג | אמ׳ ליה מהו — תושיביך] א״ל כדין א״ל דכן כתי׳.. תושיבך י1, אמ׳ ליה מהו כדין א״ל דכן כת׳.. ותרוממך וג׳ ג, אמ׳.. דכן כתי׳ סלסליה (סלסלה א) ותרוממך ובין (בין א2כ).. תושיבך אכ, אמ׳ ליה למה ערקת שמעית (אמ׳ ליה שמעית ת) דמרי מלכא כעיס עלי (עלאי ת) וצרח לי מינך (וצרה לימינך ת) דלא תקטלנני וקיימת (תקטלינני וקריית ת) הדין קרייא (קריא) חבי כמעט רגע עד יעבור (יעבר) זעם דת | 3 ולמה אגי, ולמא כ | אפליתא א2גכשי, אפליית דע, אפילית ת, אפליגת א1א02 | חוס ת | 4 אפליתי] א2ג, אפלית כי, אפליית דע, אפלית ת, אפליגית א1א02 | אלא] כן הוא כ, דכן הוא (הוה א2) א | את — דידך] את יהבת (יהבת ג) ממה (מן מה י) דהוה לך אגכשי, את מממונך דת | ואנא מדידי] ואנא (ואנה י1) יהבית ממה (מן מה י) דהוה לי אגכי, ואני מן אוריתי ד, ואנא מן אוריתא ת | דכת׳] גכת, דכתיב דאי | כי ל׳ כ | 5 אמ׳ ליה] כת, א״ל אגי, אמר לו ד | אילו] גי, אלו א2כ, אי דא1ת | אמרית] אמרית לך דאגתי1, אמרתי לך כ | הוות עבד] הוית עבד י, הוית עביד א, היית עבד ג, תעביד כ, הוה יהבת ד, הוית יהיב ת | * אמ׳ ליה — זעם] אמ׳ ליה.. יעבר ל, א״ל.. דכתי׳.. יעבור זעם י, א״ל.. דכן כת׳.. יע׳ זעם ג, אמ׳ ליה.. ערקת (ערקתא כ).. דכן כתי׳.. יעבור זעם א1כ, א״ל.. ערקת א״ל חבי.. יעבור זעם א2, אמר ליה למה יהבת לך בין מלכא למלכתא אמר ליה בספר בן סירא כתוב סלסליה ותרוממך ובין נגידים תושיבך ד, אמ׳ ליה למה יתבת.. כת׳ בספר בן סירא.. ותרוממיך.. תושיביך ת | 6 מזג — ברך] מזג.. א״ל ליברוך י1, מזג (מזגא ג) ליה כסא לברך אגכ, אמר מזוג (מזוגו ת) ליה יברך דת |

לבתר יומין סלקין בני נש רברבי ממלכותא דפרס אמרו ליה) נהירין אנן (הוינן) דהוה אית הכא (דהוה) חד גבר (גברא) סב והוה אמר קומין (קומינון) מילין דחכמה תני לון עובדא אמרין ליה (אמרו לון) שלח ואייתיתיה (אייתיתיה) שלח ויהב (יהב) ליה מילא ואתא ויתיב (מילה ואייתיתיה אתא יתב) ליה בין מלכה למלכתא, ולפי נוסחת ב״ר אמר ינאי לאחות שמעון בן שטח שתשלח לקרוא את אחיה (ובדפ״ר הגי׳ לשלמצו) מפני שהיא ידעה את מחבואו (וע׳ בד״ס סנהדרין ק״ז ב׳), ולגי׳ הירושלמי שלח ינאי בעצמו עפ״י עצת השרים לקרותו, ולשתי הגירסות לא הוזכר כאן שאחות שמעון בן שטח היתה אשתו של ינאי המלך, אכן במדרש קהלת שם הלשון (בדפ״ר וד״ו) בתר יומין הוו תמן בני נש רברבין מן מלכותא דפרס הוון יתבין על פתוריה דינאי מלכא מן דאכלין אמרין לינאי מרי מלכא נהורין אנן דהוות הכא חד סב והוה אמר לן מילי דאוריא אמ׳ לשלמצו אחתיה איגנתי׳ דינאי שלחו ואייתוה אמ׳ ליה הב לי מילא ושלח ליה עיזקתך והוא אתי יהב ליה מילא ואתא מן דאתא יתיב ליה וכו׳, ולא ידעתי מה דחקו לגרץ בקורות היהודים ח״ג ציון י״ג לאמור שגי׳ ב״ר משובשת היא ויש להגיהה עפ״י המדרש בקהלת, וגם לפי נוסח הסיפור בבבלי שם היה ינאי גיסו של שמעון בן שטח, אלא שהוא משונה הרבה מהספור כאן, והלשון שם ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי ומדקטל להו לרבנן לא הוה ליה אינש לברוכי להו אמר לה לדביתהו מאן יהיב לן גברא דמברך לן אמרה ליה אישתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצערת ליה אשתבע לה אייתיתיה לשמעון בן שטח אחוה אותביה בין דידיה לדידה (ובד״ס ליתא תיבת אחוה) וע׳ בפי׳ רב ניסים גאון שם, ולנוסח זה לא כיבד שמעון ב״ש את עצמו וישב בין המלך והמלכה אלא שהמלך הושיבו שם, ומסתבר יותר, וע׳ בסמוך, ומלת נגשין בכי״ל יש לקרות בשי״ן שמאלית, והוא כמו נגסין וכמו שהוא בספרים שציינתי וכ״ה בפי׳ ב״ר בדפ״ר ומפרש אוכלין (וכ״ה גורס נהירין והוסיף זכורי׳ אנו וכו׳), ואייטיתיה בכי״ל בטי״ת כמו לעיל פעמים שונות, וע׳ במ״י לעיל צד 92, ובכי״פ קיטע אמר לאחתיה שלח ואייתיה אמ׳ ליה הב לי וכו׳ וסמך על הירוש׳ או הבבלי: 2 מהו כדין וכו׳. למה ישבת בין המלך והמלכה א״ל דכת׳ וכו׳ א״ל ינאי למה אפליתה שחקת בי שהבטחת לתת מחצה הקרבנות ולא נתת, אמ׳ לו שמעון ב״ש ח״ו לא שחקתי בך, אלא אתה נתת חלקך מכספך ואני מחכמתי, שהמצאתי לנזירים פתח חרטה ונפטרו להביא קרבנותיהם דכת׳ וכו׳, א״ל ולמה לא אמרת לי תיכף כוונתך, א״ל אילו אמרתי לך לא היית נותן כלום, א״ל ולמה ברחת ולא הצטדקת לפני, אמר לו דכת׳ חבי וכו׳ וחכיתי לבוא לפניך עד יעבור זעם, מזג לו ינאי את הכוס וצוהו לברך עליה ברכת המזון ואמר שמעון נברך (לשון זירוז בואו ונברך, וע׳ בסמוך) וכו׳, וא״ל המלך מימי לא שמעתי ממך דבר זה כלומר לזמן בלשון זה, א״ל שמעון מה אתה רוצה, מי אומר נברך על המזון שלא אכלתי, מזג ליה כוס שניה ושתה האחת וזימן נברך על המזון שאכלנו, ובדפוסים וכי״ת השאלה ולמה ערקת נשאלה בראשונה והשאלה למה ישב בין המלך והמלכה באחרונה, וכ״ה הסדר במדרש קהלת שם (ולפני בעל פי׳ ב״ר הי׳ גירסת הכ״י ופירש שמפ׳ מהו כדין שישבת ביני לאשתי, למה אפליתא בי שחקת בי, את יהבת ממה דהוה לך שלא מצא׳ להם פתח ונתת להם קרבנות אני מרוב חכמתי מצאתי להם פתח והיתר ולא הוצרכתי ליתן להם

אמ׳ נברך על המזון שאכל יניי וחביריו, אמ׳ ליה מן יומיי לא שמעית מינך הא מילתא, אמ׳ ליה מה את בעי מי מימר נברך על המזון שלא אכלתי, מזג ליה כסא תניינא אמ׳ נברך על המזון שאכלנו, אמ׳ ר׳ יוחנן חלוקים על שמעון בן שטח, ר׳ ירמיה אמ׳ על הראשונה, ר׳ אבא אמ׳ על השנייה, ומחלפא שיטתא דר׳ ירמיה, תמן צריכא לה והכא פשיטא לה, מה צריכא לה כרבנן, ומה פשיטא לה כרבנן

1 אמ׳ — שאכל] א[1]ג, אמ׳ ליה נברך (נבריך י) .. שאכל א[2]כי, אמר ברוך שאכל דת | יניי] ג, ינאי דאכתשי | וחביריו] ומסיביו כ, ומסובין ש, ומסיבין י, ומסביביו ג, והמסיבה א[1], ומסיבא א[2] | אמ ליה — הא מילתא] א״ל מן יומאי.. מילתא כ, א״ל מן יומאי (יומיי ג, יומוי י).. הדא מילתא א[2]גי, א״ל ינאי מלכא מיומאי (מן יומאי א[02]).. הדא מילתא א[1]א[02], אמ׳ עד כדון את בקשיותך לא שמעית מן יומוי ינאי בברכתא דת | אמ׳ ליה מה — שלא אכלתי] אמ׳ ליה.. בעי מימר.. אכלתי א[2]גכי, א״ל ומה את בעי מימר על.. אכלתי א[1], ומה (אמ׳ ומה ת) אית לי למימר נברך על שאכלנו ואני לא אכלתי. דת | 2 מזג — תניינא] כי, מזג.. תיניינא ג, שתייה ההוא כסא מזג ליה כסא תניינא א[1], שתייה מזג ליה כסא תנינא א[2], אמר איתון ליה ויכול דת | * אמ׳ נברך על המזון א[1]גי] אמ׳ ליה נברך.. א[2]כ, אמ׳ מברך.. ל, מאן דאכיל (דאכל ת) אמר ברוך דת | שאכלנו] ~ משלו אנכתי | 3 חלוקים] חלוקין ג, חלוקין (־ים ת) עליו דת, חלוקין (חלוק׳ י[1]) עליו חביריו פאכשי | על] פאגכשי, ~ שמועה ד, שמועת ת | * ירמיה פאגכשי] אמ׳ ירמיה ל, אבא דת | הראשונה מפני שהיא נזירות חוץ לארץ פכ | * אבא פאגכשי] ירמיה דת, ל׳ ל | השנייה] אגכתש, השניה דפי | ומחלפה א[2]ג, מחלפא דפתי, מיחלפא א[1]ש, מחלפי כ | 4 שיטתיה דפא[1]גכתשי[1], שטתיה א[2] צריכא] פא[2]גש, צריכה דא[1]כתי | להן א[1], ליה דפא[2]גכתשי | הכא פכ | פשיטא] פא[1]גתש, פשיט׳ א[2]י[1], פשיטה דכ | ליה | מה — לה] מה צריכא (צריכת כי) ליה פא[2]גכי, מאי צריכה לה א[1], מאן דצריכה ליה דת, הך דצריכא ליה ש | כדרבנן א[1]ג, מדרבנן י[1] | ומה — לה] ומה פשיטא (פשיט׳ ג[1]י, פשיטה כ) ליה פא[1]גכי, מה פשי׳ ליה א[2], ומאן דפשיטה ליה ד, ומאן דפשיטא ת, דפשיטא ליה ש | כדרבן (כדרבנן ג, כרבנן כ) שמעון א[1]גכי |

כלום), ובירוש׳ ג״כ השאלה על הישיבה באחרונה אלא שהשאלה ולמה ערקת היא אחר השאלה למה אפליתה וכמו שהוא בכ״י, והלשון שם אמר ליה (א״ל) למה אפליית (אפליתה) בי אמר ליה (א״ל) לא אפליית (אנא לא אפליתי) בך את מממונך ואנא מן אורייתי דכתיב וכו׳ אמר ליה (א״ל) ולמה ערקת אמר לי׳ שמעית דמרי כעס עלי ובעית מקיימה (וקיימית) הדין קרייא (קר׳) חבי וכו׳ יעבר זעם (ובשרידי הירושלמי שם ליתא תיבת זעם) וקרא עלוי ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה אמר ליה (א״ל) ולמה יתבת בין מלכה למלכתא אמר ליה (א״ל) בסיפרא דבן סירא (דבר סירה) כתיב וכו׳ תושיבך (תושיביך) אמר הבו ליה כסא דליבריך (א״ל הב כסא ונבריך) נסב כסא (יבון ליה כס׳) ומר נברך על המזון שאכל ינאי וחביריו אמר ליה עד כדון את בקשיותך אמר ליה ומה נאמר (וחביריו א״ל ומה נימור נברך) על המזון שלא אכלנו אמר הבון ליה דליכול יהבו ליה (שלא אכלנו אמר ייבין ליה) ואכל ומר (ואמ׳) נברך על המזון שאכלנו (וע׳ בסמוך), והשאלה ולמה לא אמרת לי וכו׳ ליתא בירוש׳ ובמ׳ קהלת, ושם נוסף אחרי התשובה מן הקרא בס׳ בן סירא א״ל חמית מן מה אנא מוקיר לך א״ל לית את מוקיר אלא אורייתא היא מוקרא לי דכתיב סלסלה ותרוממך, ושיחה זו אינה מובנת כי לא סופר שינאי הוקיר את שמעון, ונוספה עפ״י הבבלי שעפ״י נוסחתו הושיב ינאי את שמעון בין המלך והמלכה (ע׳ לעיל) ואמר ליה חזית כמה יקרא עבדינא לך א״ל (שמעון) לאו את קא מוקרת לי אלא אורייתא היא דמיקר׳ לי דכתיב סלסלה ותרוממך תכבדך כי תחבקנה (שלש מלות אחרונות ליתנהו בכ״י ד״ס, ועוד הובא שם שבדפוסים ישנים הגי׳ ותרוממך ובין נגידים תושיבך וע״ש) א״ל קא חזית דלא מקבלי מרות יהבו לי׳ כסא לברוכי אמר היכי אברך ברוך שאכל ינאי וחבריו משלו שתייה להההוא כסא יהבו ליה כסא אחרינא ובריך, והמקרא מס׳ בן סירא (ובכי״א א׳ וב׳ וכי״כ ליתא תיבות בס׳ בן סירא) לא נמצא בס׳ בן סירא העברי שלפנינו בלשון זה, ושם י״א א׳ הלשון (הוצ׳ שטרק) חכמת דל תשא ראשו ובין נדיבים תשיבנו (ובתוס׳ ב״ק צ״ב ב׳ ד״ה משולש הובא סלסלה וכו׳ ובין נדיבים תושיבך וכ״ה הגי׳ בעין יעקב ברכות שם, וע׳ בד״ס) וכ״ה בתרגום היוני והסורי (חכמתא דמסכנא תרים רישיה ובינת שליטנא תותביוהי) אולם בתרגום הסורי שם ו׳ ל״ב נמצא חבביה ותרוממנך ובינת שליטנא תותביונך, ובמשלי ד׳ ח׳ נאמר סלסלה ותרוממך תכבדך כי תחבקנה וכמו שהוא לפנינו בבבלי שם, וע׳ בתשו׳ גאונים קדמונים סי׳ ע״ח ובמ״י לעיל צד 857, ובערוך ע׳ אפלייתא הועתק מירוש׳ וב״ר א״ל למה אפליית בי א״ל לא אפליית בך: 2 אמר ר׳ יוחנן חלוקים וכו׳. המפרשים כאן ובירושלמי נדחקו מאוד לפרש סוגיא זו עפ״י גי׳ הדפוסים (עח״ג) והירושלמי והגיהו והוסיפו כרצונם, ולפי גי׳ הכ״י הכ״י נראה לפרש בפשיטות שר״י אמר שחביריו חולקים על שמעון ב״ש ואמר ר׳ ירמיה על הראשונה והיינו במה שזימן שמעון ב״ש נברך על המזון שאכל ינאי, ור׳ ירמיה סובר שלא דיבר שמעון כן בלעג, אלא שחשב באמת לזמן כן מפני שלא אכל בעצמו, וחכמים חולקים על שמעון וכמו שתמה ינאי על זימון כזה, ור׳ אבא אמר על השנייה חולקים עליו במה שזימן אעפ״י שלא אכל אלא שתה (וכגירסתנו לעיל מזג ליה כסא תניינא, ולא כגי׳ הדפוסים איתון ליה ויכול מאן דאכיל וכו׳ ובירוש׳ הבון ליה דליכול וכו׳ ע׳ לעיל) וחכמים סוברים שמי שלא אכל כזית דגן אינו מזמן ומברך לאחרים (ובכי״פ וכי״כ נוסף על הראשונה מפני שהיא נזירות חוץ לארץ, וכן מפרש בפי׳ ב״ר חלוקין עליו חביריו על שמעון בן שטח רבי ירמיה אמר על הראשונה היו חלוקין עליו על מה שמצא להם פתח לפי שבאו מחוצה לארץ ומצא להם פתח חלקו עליו דהא גרסינן במסכת נזיר שאין נזירות אלא בארץ (ע׳ נזיר י״ט ב׳ וצ״ע) ר׳ אבא אמר על השנייה היו חלוקין עליו ששתה כוס ובירך דודאי כוס מצטרף לזימון אבל להוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן, וע׳ במ״כ) ושואל ומחלפא שיטתא דר׳ ירמיה שהוא סותר את עצמו דלעיל צריכא ליה, מספקא ליה אם מי שאכל ירק מזמנין עליו, וכאן פשיטא ליה שיכול אפי׳ לזמן לאחרים שהוא אמר שחכמים חולקים על הראשונה אבל לא על השניה, שמודים לשמעון בן שטח שמזמנים אעפ״י שלא אכל כזית דגן, ומתרץ מה צריכא ליה, מה שמספק לעיל הוא לפי דעת רבנן אם הם חולקים על רשב״ג, שלא שמענו את דעתם מפורש אם מזמנים על מי שאכל ירק, וכאן פשיטא ליה כרשב״ג, שרשב״ג שנה עלה וכו׳ אעפ״י שלא אכל כזית מן הדגן מזמנין עליו וסובר ר׳ ירמיה שאין חילוק בין אם הוא מצטרף לזימון בין אם

שמעון בן גמליאל, תני רבן שמע׳ בן גמלי׳ עלה והיסב וטבל עמהן אפעלפי שלא אכל מן הדגן כזית מזמנין עליו, וכדברי חכמים צריכא ליה לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית דגן, תני שנים פת ואחד ירק מזמנין, ומן תניה רבן שמעון בן גמלי׳:

ה ד״א וירא יעקב כי יש שבר וגו׳ זו היא שנ׳ ברוח קודש על ידי שלמה בן דוד מונע בר יקבוהו לאום וברכה לראש משביר (משלי יא כו) כנגד מי אמ׳ שלמה מקרא זה כנגד פרעה ויוסף, מונע בר זה פרעה שגנז את התבואה בשני רעבון ולא ביקש למכור והיו הכל מקללין אותו, וברכה לראש משביר זה יוסף הצדיק שזן את העולם כרועה, עליו אמ׳ דוד רועה ישראל האזינה נוהג

1 תוספתא ברכות פ״ה כ׳: 4 תנחומא מקץ סי׳ ז׳: 6 ילקוט כ׳ קמ״ח, ילק׳ משלי כ׳ תתקמ״ז, ילק׳ מכירי תהלים פ׳ סי׳ ח׳:

1 תני — גמלי׳] ג, דתני רבן.. א[2]כי, דתנן רשב״ג פ, דתניא רשבג״א א[1], דתני רבן.. גמליאל אומר ש, דתני ד, דתנו ת | והסב ת | והסב (והסב ת) עמהן דת | וטבל] א[1]א[02]י, וטיבל דפכת, טובל ג, ואכל כזית א[2] | עמהם אג | מן — כזית] גי, כזית דגן דפאכת | 2 צריכא ליה] אי[1], צריכה ליה גכ, ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן אמר דת | מזמנין] אגכ, מזמני׳ י[1], ~ עליו דת | מן הדגן כזית ג | * תני פא[2]כשי] תניא א[1], והא תני דת, תני רבי שמע׳ בן גמלי׳ א׳ ל | שנים שאכלו א[1] | בפת ן | 3 מזמנין] ~ עליו י, עליו לעולם א[1] | ומן תניה רבן] ומאן (ומן ש) תנייתה (תנייתא כ, תניתה גי, תניתא ש, תנינה א[2]) רבן פא[2]גכשי, מן תנתה רבן ן, ומאן תנן כרבן א[1], מתניתין כרבן דת | 4 וגו׳] במצרים דפאגכת | זו היא — בן דוד] זו היא שנאמרה ברוח הקודש.. שלמה ג, זו.. שנאמרה.. הקדש ע״י שלמה מלך ישראל א[2], א״ר ההיא שנאמרה.. ע״י שלמה ה״ד א[1], זו היא שנ׳ ברוח הקדש (בלשון הקודש כ) פכ, כתיב ד, כת׳ ת | 5 יקבהו פ | וברכה — משביר] וג׳ ג, ל׳ פ | כנגד מי — פרעה ויוסף] פא, כנגד.. המקרא הזה.. ויוסף ג, מונע בר יקבוהו לאום זה פרעה וברכה לראש משביר זה יוסף דת | 6 מונע בר] פ, מונע (כתי׳ מונע י) בר יקבוהו לאום אגכים, יקבוהו לאום ד, ד״א יקבוהו לאום ת | פרעה הרשע אגימ | את ל׳ י | בשני רעבון] בשני בצורת י(משלי), ל׳ א[2] | ולא — למכור] א[2], ולא בקש למכור פכימ, ולא רצה למכור א[1]גי (שם), ל׳ דת | (והיו — מקללין אותו ל׳ י) | הכל] פאגכי(שם) מ, הבריות דת | מקללים תי (שם), מקלקלין ג | וברכה — שזן] אגים, וברכה.. יוסף שפתח וזן פ, וברכה זה יוסף הצדיק שפתח וזן כ, וברכה לראש משביר זה יוסף שנא׳ ויוסף הוא המשביר לכל עם הארץ שזן י(שם), אבל יוסף זן דת | 7 את העולם] י(שם), את העולם בשני רעבון דא[1]גתמ, את.. בימי רעבון א[2], את כל העולם כלו בשני רעבון י, הכל בשני הרעב פכ | כרועה] וניהגם כרועה י(שם), כרועה הזה שמנהיג את צאנו דת, ונהג העולם כרועת שמנהיג צאנו במרעה טוב פכ, ונהג את העולם (את כל העולם כולו י) כרועה שהוא מנהיג את צאנו (שמנהיג צאנו י) במרעה טוב ובמישור גי, ונהג את העולם לרועה (כרועה מ) שהוא.. טוב ושמן א[2]מ, ונהג את בני העולם כנוהג שהוא מנהיג את צאנו במראה טוב ושמן א[1] | ועליו אימ (עליו — דוד] שנ׳ י שם) | דוד בחכמתו כ |

הוא מברך לאחרים, שלדעת רשב״ג מי שאכל ירק נחשב לזימון כאחד שאכל דגן, וכדברי חכמים, לדעת חכמים צריכא ליה, מספקא ליה אם לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית דגן (ואפשר שצ״ל כמו בדפוסים ובירושלמי [אלא ששם המלות צריכא ליה חסרות בטעות] ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן לעולם וכו׳, ולגי׳ זו מה שמספקא לר׳ ירמיה פשיטא לר׳ יעקב בר אחא שלעולם אין מזמנין וכו׳ לדעת רבנן), ואח״כ הובאה עוד הברייתא שנים פת ואחד ירק מזמנין, ומפ׳ ומן תניה מי שנה אותה, רשב״ג שהוא סובר כן ואין חילוק לדעתו בין שלשה לעשרה, ובתוספתא שם תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עלו הסיבו וטובל עמהן אף על פי שלא אכל עמהן כזית דגן הרי אלו מזמנין עליו וכמו שהובא כאן, ובירוש׳ הלשון אמר ר׳ יוחנן חולקין על רבי שמעון (חלוקין על שמעון) בן שטח ר׳ ירמיה אמר על הראשונה ר׳ אבא (בא) אמר על השניה מחלפה שיטתיה דר׳ ירמיה התם (תמן) צריכא ליה וכה (וכא) פשיטא ליה הן דצריכה (דצריכא) ליה כרבנן הן דפשיטא ליה כרבן שמעון בן גמליאל תני (דתני) עלה היסב ואכל (וטבל) עמהן אף על פי שלא אכל (אכל עמהן) כזית דגן מזמנין דברי חכמים (וצ״ל וכדברי חכמים צריכא ליה) ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן לעולם אין מזמנין עליו וכו׳ תני (דתני) שנים פת (בפת) ואחד ירק (בירק) מזמנין מתנית׳ כרשב״ג (דרשב״ג), וע׳ עוד במד׳ קהלת שם, וסגנון אחר לסוגיא זו בבבלי שם א״ר אבא בריה דר׳ חייא בר אבא (א״ר יוחנן) שמעון בן שטח דעבד לגרמיה הוא דעבד דהכי א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן מיתיבי רבן שמעון בן גמליאל אומר עלה והיסב עמהן אפי׳ לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף, אצטרופי מצטרף אבל להוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן איתמר נמי וכו׳, ולפי הסוגיא כאן אין חילוק בין להצטרף ולהוציא את אחרים, והתוס׳ שם ד״ה תשעה מקשים מר׳ יוחנן בירוש׳ דאמר לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית דגן ומשמע אפי׳ מצטרף נמי (לא אלא אם כן אכל כזית דגן) על ר׳ יוחנן בבבלי דלעולם אינו מוציא וכו׳ הא מצטרף שפיר אפי׳ לא טעם אלא שתה, ומחלקים בין עשרה בבבלי לשלשה בירוש׳ (ובאצוו״ר שם צד 171 טעה בחפזו בפי׳ דברי התוס׳, וכן שאר דבריו שם בסוגיא זו אינם אלא טעות), והאמת שסוגיות חלוקות הן והירוש׳ חלוק בזה מן הבבלי וכמו שנמצא פעמים הרבה, ולדעת הירוש׳ אין חילוק בין להצטרף בין להוציא אחרים, ור׳ יוחנן אמר לדעת חכמים שאין להצטרף עד שיאכל דגן, ולדברי רשב״ג יכול אפי׳ להוציא אחרים, וזה פשוט ולא הצרכתי לכתבו לולא שהראשונים והפוסקים מערבים את הירושלמי עם הבבלי: 4 זו היא שנ׳ וכו׳. כל סי׳ זה וכן הסי׳ הסמוך אינם מעיקר הב״ר ונתוספו מן התנחומא כמו שמעיד עליהם סגנונם, ובכי״ו הסימנים האלו אינם נמצאים וכבר נתבאר במ״י לעיל צד 885, ובדפוסים וכי״ת ההוספות האלו סדורות אחר המאמר ד״א ויוסף הוא השליט וגומ׳ ג׳ גזירות וכו׳ בצפרא אנן חמיין מה נעביד (סי׳ ד׳ בד׳ ווילנא), ובשאר כ״י הסדר כמו בכי״ל, ובתנחומא שם הלשון וירא יעקב כי יש שבר זש״ה מונע בר יקבהו לאום וברכה

כצאן יוסף וגו' (תהלים פ ב), מהו נהג כצאן יוסף כשבא רעב בימי דוד היה מבקש רחמים מן הקב"ה, רבון כל העולמ' נהוג את צאנך כיוסף שנהג את העולם וזן אותו בשני רעבון, שכיון שחזק הרעב במצרים באו מצריים אצלו אמ' תן לנו לחם, אמ' להם אוי לו שאני זן את הערילים לכו ומולו 57c עצמכם, הלכו אל פרעה והיו צועקין לפניו, אמ' להם לכו אל יוסף, אמ' לו הלכנו אצלו וא' לנו מולו עצמכם, לא כך אמרנו לך מתחילה עברי הוא ואין דרך עברי לנהוג מלכות עלינו, אמ' להם

1 תנחומא שם, ילקוט כ' קמ"ח, וע' מדרש תהלים פ' סי' ג': 3 ע' לעיל לד 1106 : 5 ע' לעיל לד 1094 :

1 וגו' — יוסף] מהו נוהג.. יוסף א2גמ, מאי נוהג.. יוסף א1, מהו כצאן יוסף י, מהו נוהג כצאן יוסף דוד אמ' לפני הקב"ה פ, נוהג.. לפני הקב"ה כ, ל' דת | כשבא] פאגכימ, כשהיה דת | רעב (הרעב פ) בימיו פכ | היה מבקש] א2גימ, היה דוד מבקש א1, בקש ת, בקש עליהם ד, ל' פכ | רחמים ל' פא2כ | מן] מלפני דאתמ, לפני גי, ל' פכ | 2 הקב"ה] הב"ה רחמים א2, ל' פכ | רבון כל העולמ'] רבון העולמים (העולם כ) פכ, ואמר רבון כל העולמים ד, רבו' של עולם י, ואמ' רבונו שלעו' ת, ואמ' (אמ' גמ) לפניו רבונו של עולם (רבה"ע מ) אגמ | נהג פכ | את ל' פאכמ | צאנך] עולמך ג | שנהג — וזן אותו] א2, שנהג כל העולם (את העולם ימ) וזן אותם (אותן פי) פכימ, שזן את העולם דא1ת, שזן את העולם וזן אתם ג | בשני] בימי א2 | שכיון] פאגכי, כיון דת, ד"א ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם כיון ח | 3 ** הרעב] את הרעב ל | במצרים] פחאגכ, בארץ דת, ל' י | באו — אצלו] פחכ, באו (בא י1) המצרים (המצר' ג, מצרים א2) אצלו אגי, נתקבצו המצרים ובאו (ובאו להם ת) אצל יוסף דת | * אמ' תן לנו ל0] אמ' תן ל, אמרו לו (א"ל י) תן לנו פאכי, ואמרו לו תן לנו ח, אמ' לו תנה לנו דגת | להן גכ | אוי לו — זן] אוי לכם אני (איני א2) זן א, אלוה אני זן ל0, אלהי אינו זן דת, אלוה שלי אינו זן חגי, לא אזון (אזן כ) פכ | * הערילים] הערלים דפחאגכתי1, העולילים ל, הערילים אני זן ל0 | אלא לכו (וכו' י1) חי | מולו ג, ומלו כ, ימולו י3 | 4 עצמכם] פחכ, עצמיכם א, את עצמיכם גי, את עצמכם ואתן לכם דת | אל פרעה] אצל פרעה חאגי, לפרעה פכ, להם אצל פרעה דת | והיו צועקין] והיו צועקי' א2ג, .. צועקים חא1י, וצעקו כ, ויצעקו פ, והיו צועקים (צועקי' ד1) ובוכים דת | לפניו] ~ שנאמר ותרעב כל ארץ מצרים (מצרים וגו' א2) דפאכ, שנ' ותרעב.. מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם חי, שנ' ויצעק העם אל פרעה ללחם וג' (ללחם ת) גת | אמ' להם] פחא2גכ, א"ל י, אמר להם פרעה א1, ואמר ד, ויאמר פרעה לכל מצרים ת | אצל ג | יוסף] פחאגכי, ~ אשר יאמר לכם תעשו דת | לו ל' ת | כבר הלכנו פחאגכי | אצלו] לו פכ | וא' לנו] ומדבר אלינו דברים רקים ואומר (ואמ' ת) דת, והוא מדבר עמנו (אלינו ג) דברים יתרים ומה (יתירים מה ג) אמר לכם אמרו לו אמר לנו חג, ומדבר לנו דברים יתירים אמ' להם מה אמ' לכם אמרו לו פ, ומדבר לנו.. יתרים.. אמ' לכם כ, והיה מדבר עמנו דברים יתירים אמר להם פרעה מה אמר לכם אמרו לו אמר לנו א1, והיה מדבר.. יתרים אמ' להם מה אמ' [א"ל אמ' א02] א2, והוא מדבר עמנו דברים יתרים ומה מדבר עמכם דברי' שאין לספרן א"ל אע"פ מהו מדבר עמכם אמ' י | 5 לכו מולו י, לכו ומולו אג, שנמול פ, שנמולו כ | עצמכם] חא2ת, עצמיכם א1, את עצמכם ד, את עצמיכם גי, עצמנו פכ | לא כך — מלכות עלינו] ולא.. ואין דרכו של עברי.. עלינו ח, לא.. כתחילה.. ואין דרכו של עברי.. עלינו ג, ולא כך אמרנו [לך א02] תחלה [שהוא א02] עברי ואין דרכו של עברי.. עלינו א2, אמרו לו והלא כבר אמרנו לך תחלה עברי ימלוך עלינו ואין דרכו של עברי לנהג עלינו עול מלכות א1, ולא כך אמרנו לך אין (לא כ) ראוי לעברי לנהוג עלינו מלכות פכ, ולא כך אמרנו לך מתחלה עבד הוא ואין דרכו של עבד לנהוג מלכות עלינו י, ל' דת |

לראש משביר מונע בר יקבהו לאום זה פרעה לכך יקבהו לאום שהיו הבריות מקללין אותו על שגנז את התבואות בשני רעבון וברכה לראש משביר זה יוסף שזן את העולם בשני רעבון כרועה הזה שמנהיג את צאנו עליו אמר דוד רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה כשהיה רעב בימי דוד בקש רחמים מלפני הקב"ה ואמר רבון העולם נהוג את צאנך כיוסף שזן את העולם בשני רעבון כיון שחזק עליהם הרעב בארץ מצרים נתקבצו המצרים ובאו אצל יוסף אמרו לו תן לנו לחם אמר להן אלהי אינו זן את הערלים לכו ומולו עצמכם ואתן לכם לחם הלכו להם אצל פרעה והיו צועקין ובוכין לפניו שנאמר ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אמרו לו הלכנו אצלו ומדבר לנו דברים ריקים שאומר מולו עצמכם אמר להם שוטים לא כך אמרתי לכם מתחילה עבדוהו וקנו לעצמכם תבואה. וכי לא היה קורא לכם כל אותן שני השבע וצווח לכם היו יודעים שרעב בא לעולם אם אתם פשעתם בנפשותיכם מה תצעקו אלי מפני מה לא הנחתם בבתיכם תבואה של ב' של ג' של ד' שנים אמרו לו כל תבואה שהיתה בבתינו כבר הרקיבה אמר להן לא נשתייר לכם קמח מאתמול אמרו לו פת שהיה בכלינו עפשה אמר להן לכו אל יוסף ואשר יאמר לכם תעשו ומה אם שגזר על התבואה והרקיבה מתיראין אנו שאם יגזור עלינו שנמות כלנו מתים אלא כל אשר יאמר לכם תעשו, וכל סי' זה ראוי היה לסמוך לכתוב ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו והרעב היה על כל פני הארץ ויפתח יוסף וגו' (לעיל מ"א נ"ה ונ"ו) וכמו שהוא בכי"ח, אלא שדרך התנחומא לצרף את כל הדרשות מענין אחד ולתלותם בפרשה אחת, וכאן כל הדרשות על הרעב קבץ והסמיך לפרשת וירא יעקב (סי' ד' עד סי' ח' בתנח' שם), וכלל בהן גם האגדה שלפנינו שמתואר בה הרעב במצרים ושיבו של יוסף, ודורש וברכה לראש משביר זה יוסף שכתוב בו הוא המשביר (פסוק ו'), וכמו שאמר (סנהדרין צ"ב א') ואין משביר אלא יוסף וכו', וכיון שסוף הפסוק וברכה וכו' נדרש על יוסף הוכרח לדרוש ראש הכתוב מונע בר על פרעה, ואגב הוא מפרש את הפסוק נהג כצאן יוסף וכו', ובעין שמפורש במדרש תהלים שם מה יוסף כלכל את אחיו לפי מעשיהם אף אתה כלכל אותנו לפי מעשינו וכו' ע"ש, ומייחס את המקרא רועה ישראל וכו' לדוד אף שכתוב בו מפורש שהוא מזמור לאסף, לפי

שוטים לא כרוז קרא מלפניו כל אותן שני השובע רעב בא רעב בא, מפני מה לא שמרתם לכם שלב׳ שנים או שלאחת, אותה שעה התחילו לבכות אמ׳ אף תבואה שבבית שנותרה לנו הרקיבה, אמ׳ להם לא נשתייר קמח מתמול שלשום, אמ׳ לו אף לחם שהיה לנו בסל הרקיב, אמ׳ להם שוטים אם על התבואה גוזר ומרקבת שמא יגזור עלינו ונמות, אלא לכו אצלו אפילו יאמר לכם חתכו מבשרכם שמעו לו כל אשר יאמר לכם תעשו. והרעב היה על הארץ היה לכתוב, למה נכתב על פני כל הארץ (בראשית מא נו), אלא א׳ ר׳ שמואל בר נחמני לא התחיל הרעב תחילה אלא בעשירים,

3 ע׳ לעיל לד 1106 :

1 שוטים שבעולם א[2], פרעה שוטים שבעולם א[1] | והלא פא[1]כ | כרוז — מלפניו], כרוז.·. לפניו א[02], כרוז יצא (יוצא י) מלפניו חגי, הכריז לכם כ, שבע שנים הכריז לכם פ, כך אמרתי לכם מתחלה עבדוהו (לכם עבדוהו ת) וקנו לעצמכם תבואה וכי לא היה קורא לכם דת | כל — השובע] כל אותן שנים של שובע חגי, כל אותן השנים (שבע השנים ת) שני השבע דת, ל׳ פכ | רעב — בא] פחגכ, רעב בא אי, וציוח לכם היו יודעי׳ שרעב בא אתם פשעת׳ (פשעתם ד[1]) בנפשותיכ׳ ד, והי׳ צויח לכם היו יודעים שהרעב.. פשעתם בנפשותיכם ת | מפני מה] למה פכ, ולמה י | שמרתם לכם] תקנתם לכם תבואה פ, תקנתם תבואה כ, הנחתם בבתיכם תבואה דאג, הנחתם תבואה בבתים (בבתיכם ת) חת, הנחתם תבואה י | 2 שלב׳ — שלאחת] של שנה ושל שתים ושל שלש חי, של שנה ושל שלש ושל שתים ג, של שתים ושלש (לב׳ וג׳ א[2]) שנים פאכ, של שנים ושלש וארבע שנים ד, של שלוש שנים ת | אותה — לבכות] באותה שעה היו בוכים (־ין א[2]) חאגי, בכו פכ, ל׳ דת | אמ׳ — לנו] ואומרים אף תבואה שנותרה בבתינו חג, ואומרים ואי כל התבואה שנותרה בבתינו א[1], אמרו לו כל תבואה שהייתה (שהיתה ת) בבתינו דת, ואמרו (ואומרי׳ א[2]) אף התבואה שבבתינו (שבביתנו פ, שבביתינו כ) פא[2]כ, ואומ׳ לו אף התבואה י | 3 אמ׳ להם פרעה א[1] (אמ׳ להם — הרקיב] אף הקמח הפסיד (נפסד כ) פכ) | ולא חגי | נשתייר] חגי, ~ לכם דאת | מתמול שלשום] אג, מאמול שלשום ח, מאתמול דתי | לו ל׳ א[2] | אפילו ת | לחם] חי, פת דת, קמח אג | שהיתה ת, שיש א | לנו] י, ל׳ דחאגת | בתוך הסל חאג | הרקיבה ת | להם פרעה א[1] | שוטים] פחאגכי, לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו אמר להם דת | 4 ומה אם א[2] | על — גוזר] פא[2]גכ, על.. גזר א[1], על.·. הוא גוזר י, על תבואה גוזר ח, גוזר על התבואה דת | ומרקיב פאכ | שמא] אם ת | עלינו ל׳ פכ | ונמות] ויהרגנו דחי, יהרגנו ת, ויהרוג אותנו א, ויהרג אתנו ג, ויהרוג אתכם פכ | אלא] אמר להם | לכו ל׳ י | אצלו] פחאגכ, אל יוסף ד, אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו ת, ל׳ י | אפילו] פא[1]כי, אפילו אם ח, אם דא[2]גת | יאמר] אומר פכי, אמר א[1] | את בשרכם פכ, מבשרכם והאכילו לנעמיות י | 5 ותשמעו י[1] | כל] י, שני׳ כל ח, שנאמר דפאגכת | והרעב היה ל׳ א[2] | על הארץ — לכתוב] על פני כל (כל פני א[1]) הארץ היה לו לכתוב על הארץ אכע, על פני כל הארץ היה לו לומר על כל הארץ ח, על כל פני הארץ היה לו לומר והרעב היה על כל הארץ ש, על כל פני הארץ ראוי למקרא לומר על הארץ ת, על כל פני ראוי היה למקרא לומר על הארץ ד, על כל הארץ אין כתיב כאן י | * למה נכתב ל[0]ע] ומה ת״ל דאכתש, אלא י, ל׳ ל | על כל פני ש | כל הארץ] חאגכתע, הארץ ש, ל׳ די | 6 * אלא א׳ חג] אמר דפאכתע, אלא ל | ר׳ ל׳ ע | נחמני] ע, נחמן דפאגכת | לא] חאגעי, שלא פכ, ללמדך שלא דת | רעב א[1] | תחילה] ג, תחלה פאכעי, ל׳ דחת | בעשירים] ע, ~ שאין פנים האמורין (האמור ג) כאן אלא עשירים חגי, שאין פני האמור כאן אלא עשירים א[2], שאין פני הארץ האמור כאן אלא בעשירים א[1], שאין פני של כאן אלא עשירים (העשירים והגדולים כ) פכ, שאין פני הארץ אלא עשירים ת, שאין פני הארץ אלא עשירים לכך נאמר מונע בר יקבוהו לאום ד |

שכל ספר תהלים נקרא על שם דוד (וע׳ פסחים קי״ז א׳ ושיר השירים רבה פ״ד ד׳ ומדרש תהלים מזמור א׳ סי׳ ב׳), ובפסי״ר פכ״ט (קל״ח א׳) איתא אף אסף הנביא אמר רועה ישראל וכו׳ (וע׳ גם בתנחומא מ״ב צד צ״ח א׳), ובכי״ל הג׳ אוי לו שאני זן את העוללים (ונמחק תיבת אוי וביני שיטי נוסף למלת לו א׳ ה׳ להגיה אלוה, וכן הוגה העריליס ונוסף אני זן ונמחק כנראה גם השי״ן מתיבת שאני, ולהגהה זו היא בתמיה, אלוה אינו זן את הערלים ואני אזון וע׳ ח״ג) ובחרתי בגי׳ אוי לו וכו׳ הערילים, ואוי לו הוא כנוי במקום אוי לי, והדרש שיוסף צוה את המצריים למול הובא גם בב״ר לעיל צד 1106 וע׳ מש״כ שם, והמאמר עברי הוא ואין דרך עברי לנהוג מלכות וכו׳ חשמיטו בדפוסים, וגם המאמר שאחריו שבשו ושינו עח״ג, ובמה״ג עמ׳ 631 הועתק רוב הסי׳ לפסוק ותרעב כל ארץ מצרים וכו׳, והלשון שם קרוב לסגנון בכ״י אלא שהוסיף ושינה כדרכו, ד״א כיון שהחזיק הרעב במצרים ובאו (נכנסו כל המצריין ובאו) אצל יוסף אמרו לו תן לנו לחם אמ׳ להם חס לי אין אני זן את הערלים לכו מולו את עצמכם ובואו אלי הלכו אצל פרעה והיו צועקין לפניו אמ׳ להם לכו אל יוסף אמרו כבר הלכנו אצלו והיה מדבר עמנו דברים קשים ואמ׳ מולו את עצמכם מה אמרנו לך מתחלה הלא עברי הוא אמ׳ להם שוטים שבעולם הלא ברוח הקודש הוא מדבר והודיע לכל באי העולם ששבע שנים שבע ושבע שנים רעב מפני מה לא הנחתם בבתיכם תבואה שלשנה אחת או שלשתים באותה שעה היו בוכין ואומרין אף התבואה שנשתיירה לנו הרקיבה אמ׳ להם לא נשאר לכם קמח מאתמול אמרו לו אף הלחם שהיה בתוך הסל הרקיב אמ׳ להם מפני מה אמרו לו כאשר אמר יוסף אמ׳ להם שוטים שבעולם אף על התבואה גזר ומרקבת שמא יגזור עלינו ויהרגינו לכו אצלו ואפלו אמ׳ לכם חתכו בשרכם שמעו לו לכך נאמ׳ אשר יאמר לכם תעשו: 5 והרעב היה על הארץ וכו׳. נראה שהוא ענין בפני עצמו, אלא שדרך התנחומא לסיים במקרא שפתח על כן מסיים כאן לכך נאמ׳ מונע בר וכו׳ (וסיום זה ליתא בילקוט, וכן לא הועתק בערוך ע׳ פן ג׳ ובמה״ג וברא״ם ע׳ בסמוך),

בזמן שאדם עשיר יש לו פנים שמחים לראות את חבירו, ובזמן שאדם עני אין לו פנים לראות מפני שהוא מתבייש מחבירו לכך נאמ׳ מונע בר יקבוהו לאום:

ו ד״א וירא יעקב כי יש שבר וכי במצרים היה יעקב שראה תבואה במצרים שאמ׳ הכתוב כי יש שבר במצרים, והלא אמ׳ לבניו הנה שמעתי כי יש שבר במצרים, אלא מיום שנגנב יוסף נסתלקה רוח הקודש ממנו, ורואה ואינו רואה ושומע ואינו שומע, ומפני מה לא נאמ׳ יש בר, יש אוכל במצרים, אלא שבר, אל תיקרי שבר אלא סבר, שראה בספקלריה שסיברו במצרים, ואי זהו זה יוסף:

ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמ׳ להם בניי כולכם גיבורים ורעים, אל תכנסו בפתח אחד ואל תעמדו כולכם במקום אחד מפני העין:

1 עי׳ לעיל לד 1090 : 6 עי׳ לעיל לד 1107 וש״נ : 8 תנחומא שם סי׳ ח׳, ועי׳ לעיל לד 1109 וש״נ:

1 שבזמן שאדם פכ, כשאדם י | יש לו פנים] פניו פאכ | את ל׳ כ | חברו פח | בזמן אכ, וכיון י (ובזמן — מחבירו ל׳ פ) | שאדם] שהוא גי | לו ל׳ י[1] | לראות] ~ חבירו כ, ל׳ אי | מפני] ומפני כ, ל׳ י | 2 מחברו ח, ל׳ כ | לכך — לאום ל׳ י | יקבוהו פ | לאם כ | 3 כי יש ל׳ פ | שבר] כ, ~ במצרים דחאגת, ל׳ פ | (וכי במצרים — והלא — במצרים] והלא כת׳ בתריה (בתורה כ) הנה שמעתי כי יש שבר מהו וירא וכי במצרים היה רואה פכ) | תבואה] שיש ~ א | שאמ׳ הכתוב — במצרים] שנא׳ וירא יעקב א[1], ל׳ חא[2] | 4 (והלא — במצרים ל׳ ח) | אמ׳ לבניו] נאמ׳ אחריו ג, כבר נאמ׳ א[2], כבר נאמר אחריו א[1] | הנה] אג, ויאמר ~ דת | כי — במצרים] אג, כי יש שבר ת, ל׳ ד | שנתגנב ג | 5 ממנו רוח גת | הקדש חאגכת | ממנו ל׳ גת | רואה א | שומע פאגכת | ואיננו א[1] | לא אמ׳ א[2] | יש בר] יש בר במצרים פכ, יש שבר (צ״ל בר) במצר׳ או ג, כי יש בר במצרים או כי ח, כי ת, ל׳ דא | 6 אלא שבר] אלא יש שבר ג, שא׳ הכתוב יש שבר פכ, שאמ׳ הכתוב יש (כי יש חת) שבר במצרים והלא (שבר והלא ח) כבר נאמר ותרעב כל ארץ מצרים ומה ת״ל יש שבר (מה ת״ל כי יש שבר במצרים חא) דחאת | אל] חא, אלא אל דפכת | תיקרי] פ, תיקרא כ, תהי קורא יש (כי יש ח) דחאת | סבר] פכ, יש ~ דאת, כי יש ~ ח | שראה יעקב פכ | באספקלריא דפחא[1]גכת, באספקלרי׳ א[2] | שסברו | ואי זהו] ואי זה חא[2], ואיזהו ת, ואי זה זה דא[1]ג, ל׳ פכ | 7 וזה פכ | 8 ויאמר — לבניו ל׳ א[2] | ס יעקב] ל׳ ד | ** למה תתראו] וגו׳ ל | אמ׳ — בניי] אמר להם יעקב בני פכ, אמר יעקב לבניו בני א, אמ׳ להם יעקב ת, אמר יעקב לבניו ד, באותה שעה אמר (אמר להם ג) יעקב לבניו בניי חג | כולכם — ורעים] גבורים אתם כולכם (כלכם ח) ריעים (רעים כ) אתם כולכם (כלכם ח) פחכ, גבורים אתם כולכם ג, גבורים אתם א, אתם גבורים, אתם נאים דת | דעו אל ג | תכנסו] תכנסו כולכם (כלכם א[2]) פאכ, תהיו כלכם נכנסים ה | בפתח] בשער דת | 9 כולכם] פא[1]כ, כלכם א[2], ל׳ דחגת | במקום] בפתח א | מפני העין] שלא תשלוט (ישלוט פא[1]גכ) בכם עין רעה (עין הרע אג, עין פכ, העין ח) דפחאגכת |

ותימה שבכל כ״י ובערוך שם נשתבש על פני כל הארץ (וכ״ה בשכל טוב צד 259) ובמקרא כתוב על כל פני הארץ (ולעיל א׳ כ״ט וי״א ח׳ כתוב על פני כל הארץ), ור׳ שמואל ב״נ דורש לשון פני על עשירים, וכן נדרש לעיל צד 940 ויחן את פני העיר חנן את הפנים שבעיר, ונוסף כאן למה נקראו העשירים פנים, שבזמן שאדם עשיר וכו׳, ובתנחומא הלשון והרעב היה על כל פני הארץ ראוי היה למקרא לומר על הארץ מה ת״ל על כל פני הארץ אמר ר׳ שמואל בר נחמן בא ללמדך שלא התחיל הרעב אלא בעשירים שאין פני הארץ אלא עשירים לכך נאמר מונע בר, וההוספה בזמן שאדם עשיר וכו׳ ליתא בתנחומא, וברש״י עה״ת מפרש על כל פני הארץ מי הם פני הארץ אלו העשירים, וברא״ם הועתק מכאן לא היה צ״ל אלא על הארץ מת״ל על פני א״ר שמואל בר נחמני לא התחיל(ה) הרעב תחלה אלא בעשירי׳ שאין פני׳ האמורי׳ כאן אלא עשירי׳ בזמן וכו׳ לראות חברו וכשהוא עני מתבייש ואין לו פני׳ לראות חברו, ובמה״ג שם הובא והרעב היה על כל פני הארץ היה ראוי למקרא לומר על כל הארץ מה ת״ל על כל פני הארץ אמ׳ ר׳ שמואל בר נחמני לא התחיל הרעב אלא בעשירים שאין פני העולם אלא עשירים שבזמן וכו׳ את חבירו ובזמן שהוא עני (ע״ש צד 816) אין וכו׳ מתבייש מחבירו: 3 ד״א וירא יעקב וכו׳. מאמר זה ליתא בתנחומא, ואף על פי כן אין ספק שהוא ג״כ הוספה ואינו מב״ר העיקרי, לפי שכבר נדרש פסוק זה בב״ר בראש הפרשה בענין זה ע״ש, וכאן הוא שואל הלא יעקב לא היה במצרים ולא היה אפשר לו לראות, ועוד שאמר אח״כ הנה שמעתי וכו׳, ומשיב שראה ושמע קצת ונדמה לו שרואה ושומע דבר מה, ופירוש וירא היינו שראה בספקלריה שיש לו עוד תקוה (סבר) במצרים שיוסף חי, וע׳ מש״כ בזה לעיל צד 1108, והאגדה שנסתלקה רוח הקדש מיעקב מיום שנגנב יוסף היא גם בתנחומא וישב סי׳ ב׳ (ובפדר״א פל״ח) ותחי רוח יעקב אביהם וכי מתה היתה אלא שחיתה מן החרם ושרתה בו רוח הקדש שנסתלקה הימנו (אלא שלפי האגדה שם נסתלקה ממנו רוח הקדש לגמרי ולא ראה כלל וע״ש), ובתנחומא מ״ב מקץ סי׳ ו׳ איתא כ״ב שנה שעשה יוסף במצרים חוץ מאביו נגנז רוח הקדש מיעקב ומבניו וכו׳ (וע׳ במ״י לעיל צד 1108 אות 1) וכן בת״י א׳ לקמן מ״ה כ״ז ושרת רוח נבואה דאיסתלקת מיניה בעידן דזבינו ית יוסף וכו׳, וע׳ עוד אדר״נ נו״א פ״ל ובמה״ג עמ׳ 672 ותוס׳ ב״ב קכ״א א׳ ד״ה יום, ובכי״ל הגי׳ בספקלריה[1]) ובשאר הספרים באספקלריא, ובמתניתא דבני מערבא כלים פ״ל מ״ב הנוסחא ספקלרייה, ולפנינו שם אספקלריא, ובערוך ע׳ ספקלר הובא משם ספקלריא (וע׳ במלאכת שלמה כלים שם) וכ״ה בתוספתא עירובין פי״א י״ז, וע׳ עוד בויקרא רבה פ״א סי׳ י״ד: 8 אמ׳ להם בניי וכו׳. מכאן עד סוף הסימן נמצא כבר בתנחומא, ונתוסף משם וכמו שהעירותי בראש סי׳ ה׳ ע״ש, ולשון התנחומא מסכים עם גי׳ הדפוסים, ויאמר וכו׳ למה תתראו

[1]) σπεκλάρια, Glasspiegel.

רדו שמה מהו רדו שמה, היה לו לכתוב לכו שמה, אלא שראה שיורדין ומשתעבדין במצרים, ד"א רדו שמה מיכן את למד שכל הלוקח תבואה מן השוק ירוד הוא:

וירדו אחי יוסף עשרה ראוי למקרא לומר בני יעקב מהו אחי יוסף, מתחלה לא נהגו בו אחוה אלא מכרוהו ובסוף נתחרטו, בכל יום א' נלך ונבקר עליו ונשיבהו אל אביו, וכשאמר להן יעקב רדו למצרים נתנו כולם בלבם לנהוג בו אחוה, אמ' ר' יהודה בר' שמעון אף יוסף היה יודע שאחיו יורדין למצרים, מה עשה, הושיב שומרין על עשרה פתחין אמ' להם כל מי שיכנס בפתח כתבו שמו,

1 תנחומא שם, תנחומא מ"ב מקץ סי' י', ועי' לעיל שם: 3 תנחומא שם, תנחומא מ"ב שם: 4 עי' לעיל לד 1109 ולקמן סי' ד' וסי' ז': 5 תנחומא שם, ילקוט ר' קמ"ס: 6 תנחומא מ"ב מקץ סי' י' וסי' ז"ז: עי' לקמן סי' ד':

1 רדו] פחאכ, הנה (ויאמר הנה ג) שמעתי כי יש שבר במצרים ~ דגת | מהו — שמה] מהו רדו דת, ל' פחאגכ | היה לו — שמה] היה לו לומר (לכתוב ג) לכו שמה מהו רדו שמה חג, היה לו לומר (הל"ל א[2]) לכו.. רדו א, לכו לא אמ' אלא רדו כ, לכו לא אמ' פ, ל' דת | * אלא — ומשתעבדין פג] א"א שיורדין ומשתעבדין ל[0], אלא שראה בניו יורדים למצרים ומשתעבדים ח, שראה שירדו וישתעבדו דת, לפי שראה שיורדין (שיורדין משם כ) להשתעבד פכ | 2 במצרים] שם ח, ~ מנין רד"ו א[1] | מיכן — למד] מיכן (מיכאן ג, מכאן א) אתה (את א'ג) למד חאג, ל' דפכת | שכל הלוקח] כל.. פכ, שהלוקח א | תבואתו ח | ירוד הוא] פאגכ, יורד ח, ירידה כתיב (כת' ת) בו דת | 3 ד"א וירדו ח | עשרה — אחי יוסף] חא[1], עשרה.. מקרא.. יוסף ג, ראוי למקרא.. יוסף א[2], עשרה ראוי המקרא.. אלא אחי יוסף כ, ראוי הוא המקרא.. אלא אחי יוסף פ, בני ישראל צריך המקרא לומר ד, צריך המקרא לומר בני ישראל ת | שמתחלה פכ, אלא מתחלה חא, אלא שמתחילה ג, אלא בתחלה דת | 4 אחווה ג | אלא מכרוהו] אלא מכרוהו לערביים (לישמעאלים א[1]) חאג, ומכרוהו דפכת | ולבסוף ת, ולסוף ד, ואחר כך חאג, ואחר פכ | נתחרטו] מתחרטין דת | בכל יום — אביו] בכל יום אמרו נלך ונבקשהו (ונבקרהו א[2]) ונביאהו אצל אביו א, ואומ' בכל יום נלך נבקרהו (נבקרנו כ) ונביאהו לאבינו פכ, בכל יום ויום היו אומר' נלך ונבקר עליו ונמצאהו ונביאהו אצל אבינו ג, בכל יום ויום אומרים אימתי נבקר עליו ונביאהו אצל אביו ח, ואומרים (-ין ת) אימתי נרד למצרים נחזיר (ונחזיר ת) את אחינו לאביו דת | להן] כ, להם דחאגת, ל' פ | יעקב] חג, אביהם דפאת, אביהן כ | 5 רדו] פחאגכ, לירד דת | כלם חא'כ | בלבם — אחוה] עיניהם לנהוג בו אחוה פא[2]כ, עיניהם.. מנהג (מדת ח) אחוה חא[1]ג, דעת אחת להחזירו דת | בר'] חאכי, ביר' ת, ב"ר' ג, בר דפ | שמעון] חכי, שמע' פ, סימון דאת | ** יוסף] ל' ל | * היה יודע חאגי] יודע ל, יודע (יודיע ת) היה דת, ידע פכ | 6 יורדים ת, ירדו א | למצרים] פחאגכי ~ לשבר אוכל דת | מה עשה ל' פכ | ** הושיב] השיב ל | שומרין] י, שומרים דפחאכת, שמרים ג | עשרה פתחין] עשר' פתחים י, עשרה פתחים של מצרים חאג, הפתחים כולם (הפתחים כ) של מצרים פכ, כל הפתחים דת | אמ'] פחאגכי, ואמר דת | להם ל' פגכ | כל] פחאגכי, ראוי כל דת | שיכנס בפתח] א[2], שנכנס בפתח חא[1]י, שנכנס לפתח ג, שנכנס (שיכנס כ) בשערים פכ, שנכנס לשבור (לשבר ת) אוכל דת | שמו] פחאגכי, ~ ושם אביו דת |

אמר יעקב לבניו אתם גבורין אתם נאים אל תכנסו בשער אחד ואל תעמדו במקום אחד שלא ישלוט בכם עין רע, וכבר ביארתיו לעיל צד 1109, והגי' רעים בכי"ל נמצאה עוד בשלשה כ"י עת"נ, וכנראה היא הגירסא העיקרית, ופירושה נאהבים, אהובים כמו זה דודי וזה רעי בשה"ש ה' ט"ז: 1 היה לו לכתוב וכו'. דורש רדו שראה שירדו מגדולתם ויהיו לעבדים או מפני שהלוקח תבואה מן השוק נקרא ירוד ועני, ועי' מנחות ק"ג ב' ואדר"נ נו"א פ"ל (ובכי"ל חסר בפנים הספר הדרש הראשון, והגי' שם רדו שמה מיכן את למד וכו', והשאר נוסף בין השורות בכתב הספר בדיו דיהה), והשאלה למה לא כתוב לכו איגה קושיא, כי לשון ירד נאמר על ההולך מארץ כנען למצרים (עי' במ"י לעיל צד 1109 אות 4), אלא שכן דרך המדרש לדרוש כמו בספרי דברים פי' של"ח עלה אל הר העברים הזה עלייה היא לך ואינה ירידה, ושם פי' שנ"ז ויעל משה מערבות מואב עלייה היא ואינה ירידה (ועי' בספרי זוטא הוצ' הורוויטץ צד 319), וכן לקמן פצ"ב סי' ד' ירד ירדנו ירידה היא לנו וכו', ובתנחומא מ"ב סי' פ' נמצא רדו שמה ירידה היא לכם, וע"ע לעיל צד 1084, ולפי הנופח כאן אינו דורש רדו כמנין רד"ו שעתידין לעשות במצרים ר"י שנה וכמו שנדרש לעיל צד 1109, אכן בתנחומא שם הלשון הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה מהו רדו שראת שירדו שמה וישתעבדו במצרים כמנין רד"ו רדו שמה שכל הלוקח תבואה מן השוק ירידה היא לו, וכ"ה בתנחומא מ"ב סי' י' (כך דרש ר' תנחומא, וע"ש בהערות) רדו שמה שראה שיורדים ומשתעבדים במצרים רד"ו שנים ד"א רדו ללמדך שכל הלוקח תבואה מן השוק ירידה היא לו, ובמה"ג עמ' 685 הועתק ד"א רדו שמה מכאן אמרו כל הלוקח תבואה מן השוק ירידה היא לו: 3 מהו אחי יוסף וכו'. מדייק תיבות אחי יוסף שנעשו עכשיו אחי יוסף שהתחרטו במכירתו ורצו לפדותו ולהחזירו לאביו, וכגי' כי"ל נלך ונבקר היא ברוב הכ"י, ובקר כאן משמעו חפש וחקור אחר דבר, וכ"ה בסורית וארמית (ועי' גם יחזקאל ל"ד י"א וי"ב), ובמדרש אגדה הועתק ראוי לומר בני יעקב מהו אחי יוסף אלא מתחלה לא נהגו בו מנהג אחוה אלא מכרוהו לערביים ואחר כך נתחרטו ובכל יום ויום היו אומרים נלך ונחפש אחריו ונביאהו אצלינו וכשאמר להם יעקב רדו שמה נתנו כולם עיניהם לנהוג בו מנהג אחוה, ובתנחומא שם הלשון קרוב לגי' הדפוסים כאן, וירדו אחי יוסף וגו' היה לו לכתוב בני ישראל אלא שבתחילה לא נהגו בו אחוה ומכרוהו ולבסוף היו מתחרטין ואומרים מתי נרד למצרים ונחזור את אחינו לאבינו וכשאמר להם אביהם לירד למצרים נתנו כולם דעה אחת להחזירו, ובתנחומא מ"ב שם וירדו אחי יוסף עשרה בני ישראל אין כתיב כאן אלא אחי יוסף וכו' ולבסוף נתחרטו ואמרו אימתי נרד למצרים ונחזור את יוסף לאבינו וכו' הלכו כולם בדעת אחת להחזירו לכך כתיב וירדו אחי יוסף, וע"ע בפי' רש"י עה"ת: 5 אמ' ר' יהודה בר' שמעון וכו'. בא לפרש איך

לערב הביאו לו הפיתקין אליו, זה קורא ראובן בן יעקב וזה שמעון בן יעקב וזה לוי בן יעקב וזה יהודה בן יעקב וגו׳, אמ׳ להם סתמו כל האוצרות ופתחו אחד, נתן את שמותם לאותו שהיה ממונה על אותו אוצר, אמ׳ לו כשיבואו אילו הכתובים אליך הביאם אלי, עברו ימים ולא באו, שיגר אחריהם ומצאם בשוק הזונות, וכי מה מלאכתן שם, אלא אמרו שמא בשביל שהיה יפה תאר הושיבוהו בקובה, תפשום והביאום אל יוסף, וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם (בראשית מב ז), מהו ויתנכר

1 לערב — אליו] ולערב.. הפיתקין וקראו לפניו ג׳, ולערב הביאו הפתקין לפניו וקראו ח׳, ולערב הביאו הפינקסי׳ (הפנקס א[2]) לפניו א׳, ולערב.. הפתקים לפני עשו (ויעשו כ) כן פכ׳, והביאו לפני י׳, לערב הביאו פתקים ועשו כך כיון שבאו בני יעקב כל אחד ואח׳ נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם לערב הביאו לו את הפתקים דת | קורא לפניו א[1] | וזה] וזה קורא פחאגכתי׳, ואח׳ קורא ד | וזה לוי בן יעקב] וזה קורא.. יעקב כת׳, ואח׳ (ואחר ד[1]) לוי ד׳, ל׳ פחאגי | וזה — וגו׳] וכן לכל (כל א[1]י) אחד ואחד הא[1]י׳, וכן כל אחד ג׳, וכן כולם פכ׳, וכן (וכן כל ת) השוערים כל אחד שלו דת׳, ל א[2] | 2 אמ׳ להם] ח׳, אמר להם (להן גכ׳, א״ל י) יוסף פאגכי׳, מיד אמר להם יוסף דת | סיתמו ג׳, חתמו י | * כל האוצרות חאגכי] כל אוצרות ל׳, האוצרות פ׳, את (את כל ת) האוצרות דת | ופתחו] והניחו פכ | אחד] פחא[1]גכי׳, אוצר אחד דא[2]ת | נתן] פכ׳, ונתן דחאתי׳, ונותן ג | את] חאג׳, ל׳ דפכתי | שמותן חגתי | לאותו — אוצר] א[2]י׳, לאותו.. האוצר א[1]׳, לאותו שממונה.. אוצר ח׳, לאותם שממונים.. אוצר ג׳, לממונה על האוצר פכ׳, לבעל האוצר דת | 3 אמ׳ לו] פח׳, א״ל א[2]י׳, ואמר לו א[1]׳, אמ׳ להם גכ׳, ואמר לו ראה דת | כשיבאו פחא[1]ג׳, לכשיבואו י | אילו — אליך] אלו ליקח (לקח כ) פכ׳, בני אדם הללו ליקח א׳, בני אדם הללו ליקח אוכל חגי׳, אנשים אלו (הללו ת) לידך דת | הביאם אלין] שגרם לפני פכ׳, תפסום ושיגרום (ושגרום י) לפני גי׳, תפוש אותם (תפשם א) ושגר אותם לפני דחאת | הלכו חאגי׳, עמדו פכ | ימים] כמה ימים חאגכי׳, שלשה (ג׳ ד[1]) ימים דת | ולא באו] לא מצאו ג׳, ל׳ א | שיגר אחריהם] שיגר (שגר א[2]ג) עליהם לשוק (בשוק א) ונתן סימנים (סימנין אג) שלהם (עליהם י) ואמר (אמר אג) להם אם תראו אותם (אתם ג׳, תראום י) תפשום (תיפסום י[1]) חאגי׳, שגר בשבילם לשוק ונתן את סימניהם ואמ׳ להם לכשתראום תפשום פכ׳, מיד נטל יוסף שבעים (ע׳ ד[1]) גבורים מבית המלך ושגר (ושיגר ת) בשבילם לבקש אותם בשוק דת | ומצאם — הזונות] הלכו (והלכו ג) ומצאו אותם (אתם ג׳, ומצאום פ) בשוק של זונות דפחאגתי | 4 וכי — שם] וכי מה מלאכתן בשוק של זונות חאי׳, ומה טיבן בשוק של זונות דת׳, ל׳ פג | אלא אמרו] אמרו בני יעקב (בני ח) חאג׳, לפי שאמרו פ | שמא — בקובה] שמא מפני שהוא יפה תאר (תואר א) הושיבוהו (והושיבוהו א[2]) בקובה (כנקבה א) חא׳, מפני שהוא יפת תואר הושיבוהו בקובה ג׳, מפני שיוסף יפה תואר הושיבוהו בקובה של זונות י׳, מפני שהוא יפה שמא הושיבוהו בקובה פ׳, אחינו יוסף (אחינו ת) יפה תואר ויפה מראה שמא בקובה הוא דת | תפשום] א[2]׳, מיד תפשום (תפסום י[1]) פחא[1]גי׳, ותפשו אותן ד | 5 והביאו אותן ת | אל יוסף] לפני.. דאגתי׳, אצל.. ח׳, ליוסף פכ | * וירא — מהו ויתנכר] וירא.. ויכירם וגו׳ מהו ויתנכר ל׳, וירא.. אחיו מהו ויתנכר אליהם פ׳, וירא.. אחיו ויתנכר אליהם כ׳, וירא.. אחיו מהו ויתנכר אליהם מלמד א׳, ויוסף הוא השליט וג׳ וירא יוסף את אחיו וגו׳ מהו ויתנכר אליהם מלמד ג׳, שנ׳ ויוסף הוא השליט על הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחו אפים ארצה וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם מהו ויתנכר מלמד ח׳, מיד ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות מלמד דת |

נעשה שאחי יוסף בבואם לשבור בר התיצבו לפני יוסף שהיה משנה למלך ודברו עמו והוא העליל עליהם שהם מרגלים, וע׳ ברמב״ן עה״ת לפסוק י״א ובקדמוניות ליוסיפוס ס״ב פ״ו ב׳, ובתנחומא שם לשון המאמר מתאים (בשינוים קטנים) עם גי׳ הדפוסים וכי״ת כאן עח״ג (ובתנחומא הגי׳ ושיגר בשבילם לבקר אותם בשוק וכו׳), ובתנחומא מ״ב שם סי׳ י׳ תיכף אחר האגדה שיעקב אמר לבניו שלא יכנסו בפתח אחד (ע׳ לעיל צד 1109) נסמך מה עשה יוסף הושיב שומרים על פתח פילאות של מצרים אמר כל מי שהוא נכנס יהא שמו ושם אביו כתוב אצליכם ותהיו מביאים לי שמותם וכיון שנכנסו בני יעקב כל אחד ואחד בפני עצמו הוא היה אומר מה שמך והוא אומר לו ראובן בן יעקב וכן כל אחד ואחד מהם כותב שמו ושם אביו והביאו הכתבים אצל יוסף אמר להם לכו והביאו אותם הלכו ומצאום בשוק של זונות והביאום אצל יוסף מיד הכירם יוסף שנאמר ויכר יוסף את אחיו וכו׳, ובסגנון אחר האגדה שם סי׳ י״ז (וכל הסי׳ הוא עירוב אגדות מב״ר ותנחומא) ושם לא הוזכר שנמצאו בשוק של זונות אלא שמנשה ראה אותם יוצאים משוק לשוק וע״ש, ובמה״ג עמ׳ 636 הובא המאמר שלפנינו, ולפי שלשונו קרוב לגי׳ התנחומא והדפוסים כאן נראה שהעתיקו מתנחומא וע״ש ובבחיי, ובמדרש אגדה הגי׳ אף יוסף היה יודע שאחיו יורדים למצרים מה עשה מונה שוערים על עשר שערים אמר להם כל מי שיבוא לפתח כתבו שמו ולערב הביאו לי הפתקין וקראו לפני בשער האחד נכנס ראובן בן יעקב ובשער השני שמעון בן יעקב וכן העשרה שערים אמר לעבדיו סתמו השערים והאוצרות והניחו אוצר אחד פתוח ונתן שמותם לאותן שממונים על האוצר אמר להם לכשיבאו אלו לקנות בר הביאו אותם אלי עברו כמה ימים ולא באו שיגר אחריהם לשוק של זונות ונתן להם סימנים ונתן לעבדיו דברים אם תראו אותם תפסום והביאו אותם הלכו ומצאו אותם בשוק של זונות וכי בני יעקב הי׳ להם עסק בשוק של זונות אלא כך חשבו בלבם ואמרו אחינו יוסף יפה תואר ושמא הושיבוהו בקובה של זונות מיד תפסום והביאום לפני יוסף מיד ויתנכר אליהם מלמד שנעשה להם כקוסם, ובכל הספרים שלפנינו הגי׳ שנעשה נכרי (כנכרי) וכמו שאמר ר׳ יהושע בר׳ נחמיה לקמן סי׳ ז׳ (וכ״ה בתנחומא ובלק״ט ובמה״ג עמ׳ 637), ונכונה היא כי הפירוש יסודו במלת ויתנכרו (וע׳ מש״כ לקמן שם), והגי׳ כקוסם נשתבשה ע״י סמיכות הדרש שנטל את הגביע והקיש בו וכמו שהוא באג״ב פע״ג ע״ש, ולהלשון הושיבוהו בקובה (של זונות) ע׳ עבודה זרה י״ז סוף ע״ב, ובילקוט הפסיק באמצע המאמר והביא הדרש מלקמן בסמוך שלש גזירות גזר וכו׳, והסדר והלשון שם מיד תפשום והביאום לפני יוסף שנ׳

שנעשה אליהם נכרי, נטל את הגביע והקיש בו אמ׳ להם מרגלים אתם (שם שם ט), אמ׳ לו כנים
אנחנו (שם שם יא), אם כנים אתם למה לא נכנסתם בפתח אחד, אמ׳ לו אבא ציונו, ומה טיבכם בשוק
הזונות, אבידה אבדה לנו ואנו מבקרין עליה, אמ׳ להם אני רואה בגביעי ששנים מכם החריבו כרך
גדול ואחיכם מכרתם לערביים, מיד נזדעזעו אמ׳ לו י״ב אנחנו, והיכן השנים, אמ׳ לו אחד מת ואחד 57d
אצל אבינו, אמ׳ להם לכו הביאוהו אלי, הלכו אל אביהם סיפרו לו את כל הקורות אותם, אמ׳ להם

1 לקמן סי׳ ז׳: ע׳ לגדת בכלסים פע״ג (ע״ג) סי׳ ג׳:

1 אליהם] חג, להם דפאתי, נכרי כ | נכרי] פ, כנכרי דחאגתי, להם כ | את ל׳ א[2] | * והקיש דפאכת] והנקיש ד[1], ומקיש ל, והיה מקייש (מקיש י) חי, והקישם ג | בו] עליו י | ואומר י | מרגלים] פחאגכי, אני רואה בגביע ~ דת | לו ל׳ י | 2 אם כנים — ציונו] אם כנים.. כולכם בפתח אחד אמרו לו שכך צוונו (כך ציונו ג) אבינו א[1]ג, אמר להם אם (ואם י) כנים.. כולכם (כלכם ח, כלם י) בפתח (בשער פכ) אחד.. שכך (כך ח, כבר י) ציונו (צוונו ח, צונו י) אבא (אבינו א[2]כ) פחא[2]כי, אלא כך ציונו אבינו אל תכנסו בשער אחד וגומ׳ (אחד ת) דת | ומה — הזונות] אמ׳ ומה טיבכם (טיבתכם פ) בשוק של זונות אמרו לו פכ, אמר להם מה (ומה ג) טיבכם בשוק של זונות אמרו לו (אמרו ג) חאגי, אמר להם בשוק של זונות מה טיבכם לא הייתם מתייראים מן העין לא כך צואת (צוה אתכם ת) אביכם אמרו לו דת | 3 אבדה פא[2]כ | אבדה לנו] אבדנו פחכ | ואנו — עליה] ואנו.. עליה ואמרנו שמא אנו (שמא י) מוצאין אותה בתוכה חי[1], ואנו.. עליה שמא נמצא אותה בתוכה ג, ואנו מבקשים (מבקשי׳ א[2]) עליה אמרנו שמא מוצאים אנו (אנו מוצאים א[2]) אותו בתוכו א, ואנו מבקשין אותה שמא נמצאה (נמצאה לשם כ) פכ, והיינו מבקשין (־ים ת) אותה שם דת | להם] פכי, ~ כך חאג, אי זו (איזה ת) אבידה דת | רואה אני פכי | בגביעי] פב, בגביע שבידי חגי, בגביע דאת | * מכם דפהאגכת] מיכן ל, ל׳ י | 4 גדול] ~ של שכם דחאגת, בשכם פכ, שבשכם י | ואחיכם — לערביים] ואחר מכרתם אחיכם לערביים פב, ואחר כך (ואח״כ א) מכרתם אחיכם (את אחיכם א) לערביים (לערבייא ד[1], לישמעאלים א[1]) דאת, ואחד מכרתם אותו (מכרתם י) לערביים חגי | נזדעזעו] נזדעזעו דחאגתי, פתחו פכ | אמ׳] חאגי, ואמרו דפכת | לו ל׳ ת | שנים עשר | אנחנו] אחים אנחנו חכי, עבדיך אחים אנחנו ג, אנחנו אחים פ, אנחנו אחים (אחים אנחנו א[1]ת, עבדיך אחים אנחנו א[2]) בני אבינו דאת | והיכן] אמר להם והיכן חאג, אמר להן (א׳ פ) ואיכן פכ, אמר להם (א״ל י) והיכן הם (הן י) דתי | שנים חג, שנים מכם י | לו ל׳ כ | אחד מת] חי, האחד מת ג, האחד אינו כ, האחד (אחד פ) איננו מת (כי מת א[1]) דפא[1]ת, האחד אצל אבינו א[2] | ואחד — אבינו] חא[1]י, והאחד.. ג, ואחד (והאחד כ) עם אבינו פכ, והקטן היום את אבינו דת, והא׳ אינינו כי מת א[2] | 5 להם ל׳ פ | לכו — אלי] לכו והביאו אותו אלי חי, לכו והביאו אותו אג, הביאוהו (הביאו פ) לי פכ, הביאו אחיכם הקטן אלי וגו׳ (הביאו הקטן אלי ת) לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם מפני שהוא דחפו לבור ופירש אותו מלוי שלא יטלו עליו עצה אמר שמעון לאחיו כך עשיתם ליוסף וכך אתם מבקשי׳ לעשות (אתם עושים ת) לי אמרו לו מה נעשה ימותו אנשי בתינו ברעב אמר להם עשו מה שתרצו (שתראו ד[1]) עכשיו אראה מי יכניס אותי בבית האסורים באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה ואמר לו שלח לי שבעים גבורים (ע׳ גיבורים ד[1]) מאצלך שמצאתי ליסטי׳ (ליסטים ד[1]ת) ואני מבקש ליתן עליהם כבלים באותה שעה שלח לו והיו מסתכלים (־ין ת) אחי יוסף מה היה מבקש לעשות אמ׳ יוסף לאותן גבורים (גיבורים ד[1]) הכניסו את זה בבית האסורי׳ (־ים ד[1]ת) כיון שקרבו אצלו צווח בהם כיון ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שיניהם שנאמר שאגת אריה וקול שחל ושיני כפירים נתעו [איוב ד׳ י׳] והיה מנשה יושב לפני אביו אמר לו אביו קום אתה מיד עמד מנשה והכהו מכה אחת והכניסו בבית האסורים ונתן עליו כבלים ואמר להם זה יהיה חבוש עד שתביאו את אחיכם ויאמנו דבריכם מיד ויצו יוסף וימלאו את כליהם (כליהם בר ת) דת | אל אביהם] אצל אביהם דחאגתי, לאביהם פכ | * סיפרו — אותם] סיפרו.. אתם ל, וספרו לו את (לו ת) כל המאורע דת, אמרו לו כך ספר (סיפר א[1]ג) עמנו (לנו ג[1]) האיש וכך (כך י, וכן א) ציער (צוה א) אותנו (לנו ג) אמר (ואמ׳ אג) לנו מרגלים אתם ואמר לנו הביאו (לכו והביאו א[2]) את אחיכם הקטן חאגי, אמרו לו כך סיפר עמנו האיש וצערנו וקראנו מרגלים אמ׳ לנו הביאו את אחיכם (הביאו אחיכם הקטון כ) פכ | אמ׳ להם] פא, אמ׳ להן כ, אמר להם (א״ל י) יעקב חגי, השיב אביהם ואמר להם דת |

ויוסף הוא השליט על הארץ ד״א ויוסף הוא השליט שלש גזירות גזר וכו׳ וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם שנעשה להם כנכרי וכו׳, ועפ״י האגדה שלפנינו ולקמן סי׳ ד׳ מתורגם בת״י א׳ לפסוק ו׳ ויוסף וכו׳ וידע דאחוי עלין למזבן מני נטורין בתרעי קרתא למכתוב כל דעליל ביומא ההוא שמיה ושם אבוי וכו׳ ואתו אחי יוסף ובלשו בסרטייתא ובפלטייתא ובבתי פונדקתא ולא אשכחוהו וכו׳: 1 נטל את הגביע וכו׳. בלק״ט הועתק נטל את הגביע והקיש בו אמר להם מרגלים אתם וכו׳ אמר להם אם כנים אתם למה לא נכנסתם כלכם בפתח אחד אמרו לו כך צוה עלינו יעקב אבינו שלא נכנס בפתח אחד מפני העין אמר להם ומה טיבכם בשוק של זונות אמרו אבדה אבדנו ואנו מבקשים אותה שמא נמצא אותה אמר להם כך אני רואה בגביע שלי ששנים מכם חרבו כרך גדול של שכם ואחד מכם מכרתם אותו לערביים וכו׳ שנים עשר עבדיך אחים אנחנו אמר להם ואנה השנים וכו׳ האחד מת והאחד אצל אבינו אמר להם לכו והביאו אותו, ובמדרש אגדה הובא נטל את הגביע והקיש בו אמר להם מרגלים אתם וכו׳ אמר להם אם אתם כנים למה וכו׳ כולכם בפתח אחד אמרו לו כך צוה לנו אבינו אמר להם מה טיבכם בשוק של זונות אמרו לו אבידה נאבדה לנו ואנו מבקשים אותה שמא נמצא אותה אמר להם כך אני רואה בגביע ששנים מכם החריבו כרך של שכם ואחד מכם מכרתם לערביים וכו׳ ואמרו לו שנים עשר היינו האחד מת והשני אצל אבינו וכו׳ לכו והביאו אותו,

ראשי תיבות.

אי' — איתא.
א"א — אות אמת.
אג"ב — אגדת בראשית.
אגה"א — אגדת האמוראים הירושלמיים לרב"ז באכער.
אגה"ת — אגדת התנאים להנ"ל.
אדר"נ — אבות דר' נתן.
איכ"ר — איכה רבתי.
א"צ — אין צריך.
אצוי"ר — אהבת ציון וירושלים.
ביה"מ — בית המדרש.
במ"ר, במד"ר — במדבר רבה.
ב"ר — בראשית רבה.
ג' — גורס, גרים.
גי' — גירסא.
ד' — דפוס.
ד"א — דבר אחר.
ד"ה — דיבור המתחיל.
ד"ו — דפוס ויניציאה.
ד"ס — דקדוקי סופרים.
דפ"ר — דפוס ראשון.
ד' פפד"א — דפוס פרנקפורט דאדר.
ד"ר, דב"ר — דברים רבה.
ויק"ר, וי"ר — ויקרא רבה.
ח"נ — חילופי נוסחאות.
ילק' — ילקוט.
יפ"ת — יפה תואר (במדרש ד' פיורדא תנ"ב).
ירוש' — ירושלמי.
כ"י — כתב יד.
כי"א א' — כ"י אקספרד קו' 147.
כי"א ב' — כ"י אקספרד קו' 2335.

כי"ג — כ"י שטוטטגארט.
כי"ו — כ"י וואטיקאנא.
כי"ח — כ"י מדרש חכמים.
כי"ט — כ"י האחים טריעסטי.
כי"כ — כ"י מינכען..
כי"ל — כ"י לונדון קובץ Add. 27169.
כי"פ — כ"י פאריס.
כי"ת — כ"י תימני.
לאר"מ, לא"ר — לשון ארמי.
ל"י — לשון יוני.
ל"מ — לשון מקרא.
ל"ס - לשון סורי.
לק"ט — לקח טוב.
ל"ר — ל' רומי.
מ' — מדרש.
מ"ב — מהדורת ר"ש באבער.
מה"ג — מדרש הגדול.
מהרז"ו — מוהר"ר זאב וואלף איינהארן.
מ"י — מנחת יהודה.
מ"כ — מתנות כהונה.
מנוה"מ — מנורת המאור.
מש"כ — מה שכתוב, מה שכתבתי.
נזה"ק — נזר הקודש.
ס' — ספר.
ס"א — ספר אחר.
סא"ר — סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס' אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר"מ איש שלום.

ס"ד — סיפא דקרא
ס"ע — סדר עולם.
ע' — ערך.
עה"ש — ערוך השלם.
עה"ת — על התורה.
עח"נ — עיין חילופי נוסחאות.
ע"ע — עיין עוד.
עמ' — עמוד.
עמת"ל — ערך מלין תלמודי לר' יעקב לעווי.
עמת"ר — ערך מלין תרגומי להנ"ל.
פ' — פרשה, פרק, פסוק.
פדר"א — פרקי דר' אליעזר.
פי' — פיסקא, פירוש.
פסי"ר — פסיקתא רבתי הוצאת ר"מ איש שלום.
ר' — רמז.
רד"ל — ר' דוד לוריא.
רי"ג — ר' יהודה גדליה.
רש"ב — ר' שלמה באבער.
רש"ש — ר' שמואל שטראשון.
שהש"ר — שיר השירים רבה.
שו"ת — שאלות ותשובות.
שמ"ר, שמו"ר — שמות רבה.
ת"א — תרגום אנקלוס.
תו"כ — תורת כהנים.
ת"י, תר"י א' — תרגום ירושלמי א' (תרגום יונתן).
ת"י, תר"י ב' — תרגום ירושלמי ב' (תרגום ירושלמי).
תשוה"ג — תשובות הגאונים.

מ"ח = Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ"ע האנגלי = Jewish Quarterly Review
מ"ע הצרפתי = Revue des Études Juives

תקון טעות: בחילופי נוסחאות צד 1122 שורה 3 מלמטה במקום: ראוי כל צ"ל: ראו כי.

בדפוס צבי הירש איטצקאווסקי

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

Ch. Albeck

Lieferung XIV
(der Ausgabe Theodor—Albeck)

BERLIN
AKADEMIE-VERLAG
1927

כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ״י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר נעשה לפנים הספר ועפ״י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי׳ המיוחס לרש״י ז״ל וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

מאת

הר״ר יהודה טהעאדאר ז״ל

ואחרי מות המחבר נערך והושלם על ידי

חנוך אלבעק

פרשה מח—פו

ברלין תרפ״ז

פערלאג מ. פאפפעלויער.

לוח הסימנים בחילופי נוסחאות.

ל = כ״י לונדון בבריטיש מוזעאום קובץ Add. 27169, ועל כ״י זה המעולה מכל כ״י יסדתי את טופס המדרש (ובח״נ לא נמצא סימנו כי אם במקומות אשר בררתי לי גי׳ אחרת).

ל° = הגהה בכי״ל בכתב אחר, או גירסא מובאה בשם ס״א (ספר אחר) בגליון הכ״י או בגוף הספר.

ד = דפוסי המדרש עפ״י ד׳ ויניציאה ש״ה.

ד¹ = מדרש דפ״ר קונשטנטינא ער״ב.

פ = כ״י פארים קובץ 149.

ו = כ״י רומי קובץ 30 באוצר הספרים של הוואטיקאן (ועי׳ צד 25 וצד 50).

ח = (קיצור) ב״ר במדרש חכמים כ״י של ר״א עפשטיין ז״ל בווינא.

א: א¹ = כ״י אקספרד קובץ 147 (רשימת נייבויער). א² = כ״י אקספרד קובץ 2335 (ועי׳ צד 38).

ג = כ״י שטוטטגארט קובץ אריענט 32 (ועי׳ צד 169)

כ = כ״י מינכען קובץ 97 (ועי׳ צד 50).

נ = כ״י לונדון קובץ 16406 (כ״י משובש, והשתמשתי בו רק בפ״א ופ״ב ומעט במקומות אחרים).

ת = כ״י תימני של ר׳ אלחנן אדלר בלונדון (ועי׳ צד 328)

ז = דפים אחרים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד (ועי׳ צד 309).

ב = גירסאות כ״י בגליון מדרש אב״א ויניציאה שכ״ז באוצר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בברעסלוי.

ע = ערוך הוצאת קאהוט.

ע° = גי׳ ס״א בערוך או גי׳ בכ״י ודפוסי ערוך שהביא בעל ערוך הש׳ בהערותיו.

ר: ר¹ = פירוש בראשית רבא כ״י שהיה לפנים באוצר הספרים של האחים טריעסטי בפאדובה. ר² = פי׳ הנ״ל במדרש כ״י אקספרד קו׳ 147.

ר³ = פירוש הנ״ל שמעורבב עם פי׳ שני (ש) על ב״ר ושניהם נדפסו בשם פירש״י פעם ראשונ׳ במדרש אב״א ויניצ׳ שכ״ז.

ש = פירוש השני על ב״ר בפירש״י הנ״ל.

י = ילקוט שמעוני ד׳ וויניציאה שכ״ו, ד׳ פפד״א תס״ט.

י¹ = דפ״ר שאלוניקי ח״א רפ״ו, ח״ב רפ״א.

מ = ילקוט המכירי (ישעיה ד׳ ברלין תרנ״ג, תהלים ד׳ ברדיטשוב תר״ס, משלי ד׳ ירושלם תרס״ב (ועי׳ צד 67) וכפ׳ הלקוטים ח״ו, תרי עשר כ״י בריטיש מוזעאום קובץ Harl. 5704 והוצ׳ גראינוף).

ל׳ = ליתא.

~ = סימן התיבה שלפני הוספה או שלאחריה.

האותיות בגליון החיצון (כמו א בצד 1) יורו על חילוקי הפרשיות במדרש ד׳ ווילנא, והמספרים בגליון הפנימי (כמו $2a$ שם) על הדפים והעמודים במדרש ד׳ ויניציאה ש״ה, והמספרים בח״נ על מספר השורות; בכל מקום שגי׳ כי״ל מקויימת גם עפ״י כ״י אחרים ילקוט וכו׳ הצגתי בח״נ סימני ספרים אלו אצל גי׳ כי״ל שהסגרתי בחצי אריח כזה], ואם כל כ״י האחרים וילקוט וכו׳ מסכימים עם גי׳ כי״ל עשיתי בצד הגי׳ סימן מרובע קטן כזה ▫ ובמקום שגי׳ הדפוסים מסכמת עם גי׳ כי״ל לא הבאתי עוד ראיה לגי׳ זו ואף אם יש שינוים בכ״י אחרים וערוך וילקוט וכו׳ כי המפורסמות אינן צריכות ראיה, ואם הוכרחתי לנטות מכי״ל ובררתי הגי׳ עפ״י הדפוסי׳ או כ״י האחרים וערוך וילקוט וכו׳ עשיתי סימן כוכב קטן כזה * בצדה, והכפלתי את הסימן כזה ** אם כל כ״י האחרים וכו׳ יעידו נגד כי״ל, ואם הנחתי גי׳ כי״ל בפנים הצגתי גי׳ הדפוסים שהיא ג״כ גי׳ כל כ״י האחרים וכו׳ בלי שום סימן, והשינויים התמידיים שנמצאו בכי״ל כמו מלת א מ ר נעדרת במקום שחכם אומר בשם חכם (כסגנון הירושלמי) או מלת של מחוברת למלה שלאחריה מנעתי מלציין בח״נ. [מה שנדפס בין בביאור ובין בציונים בין שני חצאי רבוע כזה [ ] תוספת המו״ל הוא].

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

J. Theodor

Nach dem Ableben des Verfassers bearbeitet und ergänzt von

Ch. Albeck

Parascha XLVIII—LXXXVI

BERLIN
VERLAG M. POPPELAUER
1927

כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ"י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר נעשה לפנים הספר ועפ"י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי' המיוחס לרש"י ז"ל וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

מאת

הר"ר יהודה טהעאדאר ז"ל

ואחרי מות המחבר נערך והושלם על ידי

חנוך אלבעק

פרשה מח—פו

ברלין תרפ"ז

פערלאג מ. פאפפעלויער.

לוח הסימנים בחילופי נוסחאות.

ל = כ"י לונדון בבריטיש מוזעאום קובץ Add. 27169, ועל כ"י זה המעולה מכל כ"י יסדתי את טופס המדרש (ובח"נ לא נמצא סימנו כי אם במקומות אשר בררתי לי גי' אחרת).

ל° = הגהה בכי"ל בכתב אחר או גירסא מובאה בשם ס"א (ספר אחר) בגליון הכ"י או בגוף הספר.

ד = דפוסי המדרש עפ"י ד' ויניציאה ש"ה.

ד1 = מדרש דפ"ר קונשטנטינא ער"ב.

פ = כ"י פארים קובץ 149.

ו = כ"י רומי קובץ 30 באוצר הספרים של הוואטיקאן (ועי' צד 25 וצד 50).

ח = (קיצור) ב"ר במדרש חכמים כ"י של ר"א עפשטיין ז"ל בווינא.

א:
- א1 = כ"י אקספרד קובץ 147 (רשימת נייבויער).
- א2 = כ"י אקספרד קובץ 2335 (ועי' צד 38).

ג = כ"י שטוטטגארט קובץ אריענט' 32 (ועי' צד 169)

כ = כ"י מינכען קובץ 97 (ועי' צד 50).

נ = כ"י לונדון קובץ 16406 (כ"י משובש, והשתמשתי בו רק בפ"א ופ"ב ומעט במקומות אחרים).

ת = כ"י תימני של ר' אלחנן אדלר בלונדון (ועי' צד 328)

ז = דפים אחדים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד (ועי' צד 309).

ב = גירסאות כ"י בגליון מדרש אב"א ויניציאה שכ"ז באוצר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בברעסלוי.

ע = ערוך הוצאת קאהוט.

ע° = גי' ס"א בערוך או גי' בכ"י ודפוסי ערוך שהביא בעל ערוך השלם בהערותיו.

ר:
- ר1 = פירוש בראשית רבא כ"י שהיה לפנים באוצר הספרים של האחים טריעסטי בפאדובה.
- ר2 = פי' הנ"ל במדרש כ"י אקספרד קו' 147.

ר3 = פירוש הנ"ל שמעורבב עם פי' שני (ש) על ב"ר ושניהם נדפסו בשם פירש"י פעם ראשונ' במדרש אב"א ויניצ' שכ"ז.

ש = פירוש השני על ב"ר בפירש"י הנ"ל.

י = ילקוט שמעוני ד' וויניציאה שכ"ו, ד' פפד"א תס"ט.

י1 = " " דפ"ר שאלוניקי ח"א רפ"ו, ח"ב רפ"א.

מ = ילקוט המכירי (ישעיה ד' ברלין תרנ"ג, תהלים ד' ברדיטשוב תר"ס, משלי ד' ירושלם תרס"ב (ועי' צד 67) ובס' הלקוטים ח"ו, תרי עשר כ"י בריטיש מוזעאום קובץ Harl. 5704 והוצ' גראינוף).

ל' = ליתא.

~ = סימן התיבה שלפני הוספה או שלאחריה.

האותיות בגליון החיצון (כמו **א** בצד 1) יורו על חילוקי הפרשיות במדרש ד' ווילנא, והמספרים בגליון הפנימי (כמו *2a* שם) על הדפים והעמודים במדרש ד' ויניציאה ש"ה, והמספרים בח"נ על מספר השורות; בכל מקום שגי' כי"ל מקויימת גם עפ"י כ"י אחרים ילקוט וכו' הצגתי בח"נ סימני ספרים אלו אצל גי' כי"ל שהסגרתי בחצי אריח כזה], ואם כל כ"י האחרים וילקוט וכו' מסכימים עם גי' כי"ל עשיתי בצד הגי' סימן מרובע קטן כזה ▫ ובמקום שגי' הדפוסים מסכמת עם גי' כי"ל לא הבאתי עוד ראיה לגי' זו ואף אם יש שינוים בכ"י אחרים וערוך וילקוט וכו' כי המפורסמות אינן צריכות ראיה, ואם הוכרחתי לנטות מכי"ל ובררתי הגי' עפ"י הדפוסי' או כ"י האחרים וערוך וילקוט וכו' עשיתי סימן כוכב קטן כזה * בצדה, והכפלתי את הסימן כזה ** אם כל כ"י האחרים וכו' יעידו נגד כי"ל, ואם הנחתי גי' כי"ל בפנים הצגתי גי' הדפוסים שהיא ג"כ גי' כל כ"י האחרים וכו' בלי שום סימן, והשינויים התמידיים שנמצאו בכי"ל כמו מלת א מ ר נעדרת במקום שחכם אומר בשם חכם (כסגנון הירושלמי) או מלת ש ל מחוברת למלה שלאחריה מנעתי מלציין בח"נ. [מה שנדפס בין בביאור ובין בציונים בין שני חצאי רבוע כזה [ ] הוספת המו"ל הוא].

יד) ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות וגו' ר' חוניה בשם ר' יוסטי בר טבת איכן מצינו שנקראת ערלה חרפה, מן הכא כי חרפה היא לנו:

כג) מקניהם וקיניינם וגו' סברין למחפת ואתחפתון:

כד) וישמעו אל חמור ואל שכם וגו' [כל יוצאי שער עירו] הוה חד מנהון עליל טעין מובלתיה ואמ' ליה איתא גזור, והוה אמר שכם נסב ומובגיי קטע:

1 ילקוט שם: 3 ילקוט שם: 4 ילקוט שם: 5 מכות י"א ח':

1 * ויאמרו — וגו'] ויאמר.. וגו' ל, ויאמרו.. נוכל וגו' כ, ויאמר.. נוכל לעשות פ, ויאמרו אליהם (ויאמר ו[1]) לא.. לעשות את הדבר הזה ג[1]ו[1], ויאמרו אליהם לא.. לעשות הדבר הזה לתת לאיש אשר לו ערלה א[1], ויאמרו אליהם לא.. לעשות הדבר הזה לתת את אחותינו לאיש לו ערלה ת, ויאמ' להם לא.. לעשות כן לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה חרפה ד, ויאמרו אליהם לא.. לעשות כן וגו' ן, כי חרפה היא לנו חא[2] | חוניא ג, חונייא ן, חנינא פאכר[1], נחמיה דת | בשם — טבת] פכ, בשם ר' יוסטא בר טבת ן, בשם ר' יוסטי בר שונם ג, בש"ר יוסטאי א[1], בשם ר' דוסתאי בר טבת א[2], בשם ר' דוסתאי ר[1], ל' דת | איכן] וח, היכן דפאכתר[1]ו[1], אם כן ג | 2 שנקרת עורלה ן, שנקרא ערלה כ, שהערלה נקראת ו[1] | מהכא פוגכ, שנא' א | כי — לנו] פחגכתי, כי.. היא ד, לאיש אשר לו ערלה כי.. לנו א[2], אשר.. לנו א[1], ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות כן ן | 3 וקיניינם] ג, וקניינם דאכי, וקנינם פותער[1] | וגו'] גע, וכל בהמתם פו, וכל.. הלא לנו י, וכל.. לנו הם ת, וכל.. לנו וגו' כ, ל' דאר[1] | סברין] פא[1]גכער[3], הן סברין י, סברון דותר[1], סברו א[2] | למיחפת גע, מחפת פכ, למחפתו ו[1], למחטף ת, למקפה בר[3], למיקפה ר[1] | * ואתחפתון דפו] ואיתחפתון גי, ואתחפון לא[2]ע, ואיתחפון א[1], ואתחטפון ת, ואיתקפחון ר[1], ואתקפחו ב | 4 * ואל — עירו ר[1]] ואל שכם פ. ואל שכם בנו אגכתי, ואל.. בנו וגו' ד, וגו' ל, ל' ו | הוה] והווה ו, ל' פאכ | מנהון] מינהון ו, ל' ת | עליל] גער, עלל ו, הוה עליל פאכ, נכנס לעיר דת, ל' י | וטעון א, לטעון פ, לטעין כ | 5 * מובלתיה פוא[2]גתע[0]רי] מובילתיה דא[1]ע, מוכלתיה לכ | ואמ'] ד[1]ג, ואמר דור[1], והוה אמר י, והוה אמרי ת, אמרין פכ, אמרו א | לה ו | * איתא ל[0]פאגכר] איתה י, אתא לו, תא דת | גזור הכא א[1] | והוה] הוה פא[1]ר[2], ל' א[2]כ | אמ' ליה א[1]ר, אמ' לה ו | נסב] ו, נסיב דפאגכתערי | ומבגאי תער[3], ומבוגיי ו, ומבגא ר[1], מבנאי פ, ומנגאי ו[1], ומגבאי דכר[2], ומוגבי א, ומוגבני ג | קטע] גזר ר[1]י |

טמא וכו' ולכן אין לפרש במרמה ברמיות דברים, ובת"א מתורגם במרמה בחוכמא וכן בתר"י א', ובפירש"י עה"ת במרמה בחכמה אשר טמא הכתוב אומר שלא היתה רמיה שהרי טמא את דינה אחותם ועי' ברא"ם, וגם שם הגי' אמר ר' שמואל בר נחמן מה את סבור רמיות דברים יש כאן רוח הקודש אומרת אשר טמא וכו', ובדפוסי' [וכי"ת] נשמט שם בעל המאמר, ובפי' ב"ר כ"י מלשון אחר מפרש את סבור כשאתה קורא במרמה וידברו רמיות דברים יש כאן ורוח הקדש אומרת בדין עשו אשר טמא וכו', ובפי' ב"ר כי"א מה אתה סבור רמיות דברים יש כאן ואם נפש אדם לומר שלא כדין עשו לו לאו ורוח הקדש אומר' אשר טמא וכו' לומר כדין עשו, ובלק"ט ויענו בני יעקב וגו' במרמה וכו' ושמא תאמר ברמיה ת"ל אשר טמא וכו' כדין וכשורה עשו [וכיוצא בזה דרשו לעיל צד 758 בא אחיך במרמה וכו' בחכמת תורתו] וסגנון הלשון מה את סבור (את סבור, מה את סבור לומר) גם לעיל צד 137 צד 735 וצד 849 ועי"ע ספרי במדבר פי' פ"ח ולעיל צד 143 וצד 867 ובאכער טערמינאלאגיע ח"א ערך סבר ועי' רוח הקדש ושם ח"ב ערך סבר, ומשובשת הגי' אמרו לו מה את וכו' [ובמה"ג עמ' 525 הועתק ויענו בני יעקב וג' במרמה ורוח הקדש אומרת אשר וכו'] ועח"נ: 1 בשם ר' יוסטי וכו'. וכ"ה בכי"פ וכי"כ, ובכי"ו בשם ר' יוסטא בר טבת, ושם אמורא זה לא נזכר במקום אחר, וכפי הגי' בכי"א ב' בשם ר' דוסתאי בר טבת נר' שהוא ר' דוסא בר טבת בעל המאמר בשהש"ר פ' זאת קומתך (ז' ח') שני יצרים ברא הקב"ה בעולמו וכו', ושם אומר ג"כ ר' חוניא בשמו, ובכי"ג הגי' בשם ר' יוסטי בר שונם ועי' במבה"י ק' א' ובאגה"א ח"ג צד 694 וצד 733, ובדפוסי' [וכי"ת] נשתבש ר' נחמיה אמר והושמט בשם מי אמר ועח"נ, [ובכי"ח הגי' אמ' ר' יוסטי] ובשכל טוב צד 192 א"ר יונתן היכן מצינו שנקרא ערלה חרפה מהכא דכתיב וכו', ובילקוט דפ"ר הועתק ויאמר לא נוכל לעשות את הדבר הזה היכן מצינו שהערלה נקראת וכו', והמאמר הושמט בילקוט ד"ו ובדפוסי' מאוחרים: 3 סברין וכו'. אמרו מקניהם וקנינם וכל בהמתם הלא לנו הם סברין ליתנם בבית יד של חלוקם (ומחפת כמו לעיל צד 883 יהביתיה בחפתי) ואתחפתון בני יעקב באו וכו' את צאנם ואת בקרם ואת חמוריהם וכו' לקחו, ומשובשת הגי' ואתחפון בכי"ל וגם בערוך ע' חפת והגהתי ועח"נ ובעמת"ל ע' חפת ב', ובפי' ב"ר כי"ט הגי' סברון למיקפח ואיתקפחון, ובגליון כי"א א' וב' נסמן נ"א למקפח ואתקפחון (איתקפחו) [ועי' לעיל צד 880] ובגליון מדרש אב"א ס"א למקפח ואתקפחו, ובפי' ב"ר הנדפס מפרש סברין למקפח ואתקפחון סברין הוו לגזול את שלהם ונגזלו הם לעצמן, ובלק"ט נתנו עיניה' בשל ישראל ומה שבידם ניטלו מהם, וכתיבת וקיניינם כמו ביניין מיניין עיניין ועי' לעיל צד 369 ובמ"י שם: 4 עליל טעין וכו'. נכנס לעיר טעון משאו ואמ' לו בא המול והיה אומר שכם נושא אשה ומובגיי ימול, ובכי"ל כתוב אתא ונקוד[1]) ובני שיטי הוגה איתא, ובמכות שם הכא אמרינן טוביה חטא וכו' התם אמרי שכם נסיב ומבגאי גזיר ועי' במ"י לעיל צד 242, ובערוך ע' סבל העתיק מובילתיה ופי' טעון משאו [וח"נ מובילתיה מוכלתיה כמו לעיל צד 814 עיי"ש] ובע' מבגאי שכם נסיב ומבגאי קטע, והעיר גם על המאמר במכות שם ומפרש בשביל שכם שביקש לישא דינה העיר כולה נימולים מבגאי מלשון בגא כלומר עובדי אדמה וכו' ועי' בפי' ר"ח למכות ושם איתא פי' מבגאי לשון באגי ועי"ע בעמת"ל ע' מבגאי ועי' באגא בגא, ובפי' ב"ר כי"ט גורס ומפרש הוה חד מנהון עליל נכנס לעיר טעין מובלתיה נושא משאוי שלו ואמר ליה איתא גזור בוא והמול והוה אמר ליה שכם נסיב ומבגא גזר (ובפי' ב"ר כי"א ומגבאי קבוע וצ"ל קטע וכ"ה בפי' ב"ר הנדפס) מבגא (מגבאי) שם אדם כלומר אם שכם נושא (נושא אשה) אני מת

[1]) אִתָּא.

ט כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו׳ אנן תנן מרחיצין את הקטן, תני דבית ר׳ מרחיצין את המילה, אמר ר׳ איסי על כורחך את תני מרחיצין את הקטן, אמר ר׳ זעירה בכל שעה הוה ר׳ אסי אמר לי תני מתניתיך דתני אין מונעין לא שמן ולא חמין מעל גבי המכה בשבת ולא עוד אלא שמזלפין חמין על גבי מכה בשבת, ואין תימ׳ מרחיצין את המילה מה שנייה היא מכת קטן

1 ילקוט כ׳ קל״ס, יכוס׳ סנת פ״ע י״ג ל׳ ופ״ס י״ז ל׳, סנת קל״ד נ׳:

1 בהיותם — וגו׳] כ, בהיותם כואבים דואגתר[1], בהיותם כאבי׳ ו[1], ל׳ פ | אנן תנן] אכ, אנן תנינן וג, תמן תנינן דתר, תנן תנינן ו[1], ל׳ פ | הקטן וגו׳ ו | תני] גר[2]ו. תניי ו, תנא ר[1], ותנא פכ, ותאנא א[1], ל׳ דת | דבית ר׳] ו, דבית רבי ג, דבי ר׳ כר[2]ו[1], דבי רבי פר[1], רבי ר[3], דבי רבי (ר׳ ד[1]) מאיר ד, דבי ר׳ מאיר אמרי ת, דבי ר׳ חנינא א | 2 אסי פאגכרו, יוסי דת, יוסף ו | על כורחך] וג, על כרחך פא[2]ר[1], על כרחיך ר[2], על כרחי׳ א[1], על כרחין י, ל׳ דכת | * את דפוכי] אתה אגר, אית לת | תאני א[1], דאמרי ת | זעירא דוגר, זעי׳ ו[1], זוירא פאכ, יוסי ת | כל ר׳ | 3 הוי פ, היה א | אסי] פאגכרי, יוסי דת, יוסא ו | אומ׳ א | לי] פוגכי, לו ד, ליה ת, לן י, ל׳ א | מתניתיך] פכ, מתניתי׳ ר[2], מתניתך דוגתי, מתני׳ א | דתני] וגי[1], דתנן דת, דתניא פאכ | ואין ר[1] | מונעין] פואגכרי, מונעי׳ ד[1], מונעים דת | לא ל׳ א | ** ולא] לא ל | מכה אגכר[2] | ולא עוד — בשבת ל׳ גר[2] | 4 שמזלפים חמים ו | גב ת | מכה] א[2]כר[1], המכה דפוא[1]תי | ואן תימר ו, ואם תאמר דפגכר[1]ו[1], ואת אמרת ר[2] (ואין — גדול ל׳ א) | * המילה ל[ס]פר] הקטן לדוגכתי | מה שנייה] ו, מה שניא פגכ, מאי שניה י, מאי שניא ר[1], מאי שנא דתר[2] | היא ל׳ פגכר |

איכפת לי כלומר מה טיבו אצלי (ומפי׳ ב״ר נובע׳ הגי׳ בדפוסי׳ הוה חד מנהון נכנס לעיר), וגם בפירש״י מכות שם מבגאי שם איש מבני העיר, ובלק״ט מפרש וישמעו אל חמור וגו׳ וימולו כל זכר אנשי ארץ ישראל היה להם משל שכם נסיב מבוגיי גזר לפי שבשעה שהיו מלים אנשי שכם בא אחד מן השדה ליכנס בשער א״ל שב ונמול אותך א״ל ולמה א״ל כדי שיקח שכם את בת יעקב אמר להם שכם נסיב ומבוגיי גזר כלומר שכם יקח את האשה ובעל השדה ימול בתמיה: 1 אנן תנן וכו׳. כל הסוגיא נסדרה בשינוים שונים בירוש׳ שבת פ״ט למשנה ג׳ מניין שמרחיצין את הקטן (כ״ה במתניתא דתלמודא דבני מערבא ובמשנה שבירושלמי, ובמשנה שבמשניות ובבבלי הגי׳ את המילה ועי׳ בתוי״ט ובד״ס [ובספרי אונטערזוכונגען איבער דיא רעדאקטיאן דער משנה צד 79]) ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי וכו׳ ושם פי״ט למשנה ג׳ מרחיצין את הקטן לפני (בין לפני) המילה ולאחר (ובין לאחר) המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ר׳ אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן (ועי׳ בד״ס הגי׳ את המילה) ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים, ולזה הפסוק נסדרה הסוגיא כאן, ולמטה בדברי ראב״ע חסר הפסוק לראייה, ובירושלמי נמצא פעמים הרבה על נוסחאות שונות במשנה אנן תנינן וכו׳ תני דבית רבי או אנן תנינן וכו׳ אית תני וכו׳ ועי׳ במבה״י י״ט א׳ כ׳ ב׳, ומשׁובשת הגי׳ בדפוסי׳ [וכי״ת] תמן תנינן מרחיצין וכו׳ דבי ר׳ מאיר וכו׳ וכן בפי׳ ב״ר כ״י תמן תנינן ומפרש שם את הקטן כלומר כל גופו וכו׳ את המילה כלומר מילה לבדה, ובירוש׳ שבת בשני המקומות איתא אנן תנינן מרחיצין את הקטן תניי דבית רב (תני דבית רבי) מרחיצין את המילה ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את הקטן (ר׳ אבהו וכו׳ את המילה ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את הקטן), ובבבלי שבת שם הוו בה במערבא הרחצת כל גופו או הרחצת מילה: 2 ר׳ איסי. ובסמוך ר׳ אסי, ושם אחד הוא איסי אסי יסא יוסא יוסי יוסף ועי׳ במ״י לעיל צד 192 וצד 571: על כורחך וכו׳. ע״כ אתה צריך לשנות במשנה מרחיצין את הקטן וכדאמר ר׳ זעירה בכל שעה היה ר׳ אסי אומר לי תני מתניתיך דתני וכו׳ ואין תימ׳ מרחיצין את המילה מה שנייה היא מכת קטן ממכת גדול (ובכי״ל כתוב ואין תימ׳ מרחיצין את הקטן והוגה ביני שיטי בכתב אחר את המילה וכן הוגה במ״כ), ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש ואם תאמר (ואת אמרת) מרחיצין את המילה אם כן מאי שניא (מאי שנא) מכת קטן ממכת גדול אלא ללמדך מרחיצין את הקטן כל גופו מה שאין כן בגדול אלא על גבי מכה בלבד והינו דאמר ר׳ אסי על כרחך תני מרחיצין את הקטן (ובפי׳ ב״ר כי״א חסר סוף הפירוש והינו דאמר וכו׳ ועי׳ גם בפי׳ הנדפס, ומפי׳ ב״ר נוסף בדפוסי׳ אלא ללמדך וכו׳ ועח״ג), ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מלשון אחר מאי שנא מכת קטן אם איתה דמילה לחוד קאמר מאי כו׳ איצטריכא ליה למימר דמרחיצין מילת קטן לא תהא מילה זו אלא מכת קטן דמאי שנא מכת קטן ממכת גדול הא תנינן (תנינא) גבי מכת גדול אין מונעין לא שמן ולא חמין (ולא חמין כו׳) אלא מאי כו׳ אתא לאשמועינן מרחיצין את הקטן על כרחיך מרחיצין כל גופו (על כרחי׳ כל גופו) קאמר מה שאין כן בגדול אלא על גבי מכה בלבד והיינו דאמר ר׳ אסי (דא״ר יוסי) על כרחיך כל גופו (מרחיצין כל גופו) קאמר, ובירושלמי שם הגי׳ אמר ר׳ יוסה על כורחך (כרחך) את אומר מרחיצין את הקטן תני שמואל לעולם אין מונעין (תני שמואל אין מונעין) לא שמן ולא חמין מעל גבי מכה בשבת א״ר יוסה כל שעה הוה רבי זעירא רבי אמר לי (א״ר יוסי כל שעה רבי זעירא רבי בא א״ל) תני מתניתך ולא עוד אלא שמזלפין חמים (מים) על גבי מכה בשבת אם אומר (אמר את) שמרחיצין את המילה מה בין מכתו של גדול למכתו (ובין מכתו) של קטן ועי׳ בפני משה שם פ״ט שמפרש תני מתניתך ותסיים בה דלאו דוקא אין מונעין חמין מליתן ע״ג המכה אלא ולא עוד אלא שאף מזלפין חמין וכו׳ והיינו רחיצה ביד וכו׳, וגם ביפ״ת פי׳ והאי זילוף לאו כגון זלוף דת״ק דמתניתין דברחיצה מיירי וכו׳ וצע״ג ועי׳ בחי׳ הרש״ש [ואולי פי׳ מזלפין סתם בכלי או בכוס, והיינו דאמר ולא עוד אלא וכו׳ שאפי׳ בכלי מותר לזלף, ולפי״ז מקשה שאם תאמר דבמתניתין מרחיצין את המילה תנן ועל זה מסיים בפי״ט שזילוף דוקא ביד מותר אבל לא בכלי, מאי שנא שבגדול מותר זליפה בכלי ובקטן אסור, אלא ודאי שמרחיצין את הקטן תנן ולכן דוקא ביד מותר, ובכי״ו הגי׳ לעיל מרחיצין את הקטן וגו׳]), ובכי״ג ל״ג כאן ולא עוד וכו׳, וגם בבבלי שם איתא רק מסתברא הרחצת כל גופו דאי ס״ד הרחצת מילה מי גרע מחמין על גבי מכה דאמר רב אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת, ולפי הגי׳ שלפנינו מיישב שנייה היא מכת קטן וכו׳ וכ״ה בכי״ו ושם נמשך קו על תיבות אילו, ואולי יש לפרש שנייה היא וכו׳ עפ״י הבבלי שם דגדול לא סליק בישרא חייא קטן סליק ביה בישרא הייא, ועוד שם מתקיף לה רב יוסף ולא שני לך בין חמין שהוחמו בשבת לחמין שהוחמו מע״ש וכו׳, וסיום זה שנייה היא וכו׳ ליתא בדפוסי׳ ובכי״ג [וכי״ת] ובילקוט ולא בירושלמי, ובכי״פ מסיים אימא זו היא מכת גדול וכו׳ וכן בכי״א א׳ וב׳ וכי״כ זו היא מכת קטן וכו׳ ועח״ג, וגר׳ שעדיפא מגי׳ הירושלמי הגי׳ כאן אמר ר׳ זעירה וכו׳ היה ר׳ אסי

51d ממכת גדול, שנייה היא מכת קטן ממכת גדול, ר' אלעזר בן עוריה א' מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, אמר ר' יעקב בר אחא בכל שעה היה ר' יוחנן ור' יונתן מפקדין חיתא ואמ' להון כל שקועין דאתון עבדין בחולא עיבידא בשבתא ביום ג' שחל להיות בשבת, שמואל אמר מפני הסכנה, אמר ר' אסי אם מפני סכנה נעשה לו חמים בשבת דתנינן מיחם אדם אילנתית ונותנה על גבי

4 תוספתא שבת פ"ג (פ"ד), שבת מ' ב':

4 גדול] פוגבי, ~ אלא ללמדך מרחיצין את הקטן כל גופו מה שאין כן (כך ת) בגדול אלא על גבי (גב ת) המכה בלבד דת | שנייה — גדול] ו, אימא זו היא מכת גדול זו היא מכת קטן פ, אימא.. מכת קטן וזו (זו כ, וזה א[2]) היא מכת גדול אכ, ל' דגתרי | ר' אלעזר (לעזר ו) בן.. אומר דוא[2]אי[01]גת, ר' אלעזר.. אמר א'כי, א"ר.. בן עזריה פ | השלישי שחל] פוא[1]גבי, הג'.. א[2], השלישי (הג' ד[1]) של מילה שחל ד, השלישי של מילה בשבת או אם חל ת | 2 יעקוב ו | אדא א[1], חנינא א[2] | כל ר[1] | היה] אגר[2], הוה דתער[1], הווי ו, הוו י, היו פכ | ר' יונתן ור' יוחנן י | מפקדין] פוגכער[1]וי, מפקידין דא[1]תר[2] | חיתא] א[2]ער[1], חייתא דפא[1]גכתר[2]י, חייתה ו | ואמ'] פתי, ואמרין ואגכר, ואמרי' ד[1], ואמרי דע | לון פכ | 3 שיקועין א[2]ו[1], שיקעין ר[1], שקועיא כ | דאתון עבדין] וגער[2], דאתון עבדון י, שאתם עבדין ת, דהוו עבדין א[1].. עבדי א[2], דהוו כ, שאדם עבדין ד | בחולה ו | עבידו ע, עבדן ו[1], הוו עבדין א[1].. עבדי א[2], הוון עבדין דות, הוה עבדין כ | בשבתא] בשובתה ו, ל' י | ביום שלישי ע, ביום הג' א[2], ביום השלישי דוא[1]כת, בשלישי י | אמ' שמואל א, אמ' ר' שמואל כ | 4 סכנה ו | אמר] וגי, אמר לו א[1]כ, א"ל ד[1]א[2], אמר ליה דת | אסי] פאגכי, יוסי דת, יסא ו | ** אם] ל' ל | סכנה] ו, הסכנה דפאגכתי | נעשה — חמים] ו, נעשה.. חמין דגתי, נעשה להם חמין א, נחמם לו פכ | דתנינן] פא[1]כי, דתנן דגת, דתני ו | מיחם] ר[2]י, מחם ד[1]ר[1], חמם ד, •מחמם פואכ | הוא אדם ו | אלונתית א[2]ר[1], אלונטית פא[1]ר[2]י, אלינטית גכ, אלנתטית ד, לנטית ו, אלתטית ת | *על גבי דוא[1]גי] על גב פכ, ע"ג ת, על לא[2] |

אמר לי וכו' ור' זעירה היה תלמידו של ר' אסי וקרא לו רבי ועי' בירוש' ברכות פ"ג ו' ג' ובאהבת ציון שם שם בד"ה קומוי ר' יסא ובאגה"א ח"ב צד 153: 1 ר' אלעזר בן עזריה. בירוש' שבת שם איתא ר' אבהו בשם ר' אלעזר הלכה כר' אלעזר בן עזריה ר' אבון (ר' בון) בשם ר' אבהו טעמא דר' אלעזר בן עזריה ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים בהיותו כואב אין כתיב כאן אלא בהיותם כואבים בשעה (מלמד) שכל איבריהם כואבים עליהם (עליהן): 2 מפקדין חיתא וכו'. מצוים למילדות ואומרין להן כל שקועין שאתן עושות בחול עשו בשבת ביום ג' שחל להיות בשבת, ובערוך ע' שקען הועתק המאמר ולא פי' מילת שקועין ועי' בערוך הש' שם, ובשכל טוב צד 197 הועתק תנן ר"א בן עזריה אומר וכו' כל שעה היו ר' יונתן ור' יוחנן מפקדא לחייתא ואמרין לה כל שיקועין דאתון עבדין בחול עבידי בשבתא בשלישי למילה שחל להיות בשבת, ובמה"ג עמו' 526 אמ' ר' יעקב וכו' בכל שעתא הוו ר' יוחנן וכו' מפקדין חייתא[1]) ואמרי להו כל שקועין[2]) דאתון עבדין בחלא[3]) עבודו בשבתא ביום שלישי למילתו (ובכי"ק ביום שלישי) שחל להיות בשבת דכת' ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש כל שיקעין (שקועין) וכו' כל תיקונין וכו' (ובשני הכ"י ליתא מה שנוסף בפי' ב"ר הנדפס ועיקר תיבה זו תמצא אותה על עיקרה בתלמוד ירושלמי במסכת שבת), ובירוש' שבת שם הגי' ר' יעקב בר אחא אמר ר' אלעזר ור' יוחנן מפקדין לחייתא כל שיקויין (שקווין) דאתון עבדין בחולא עבדין בשובתא לכן צריכה אפילו ביום השלישי שחל להיות בשבת (דעבדין לחולה בשבתא עבדין אפי' ביום השלישי שחל להיות בשבת) ועי' בפני משה ושם מפרש כל שיקויין וכו' כל המשקין שאתם עושין בחול לרפואת הקטן וכו' ועיי"ש, וגי' ישרה לפנינו בכי"ל עיבידא שהוא הצווי בל"נ לחיתא ונכונה גם כתיבת התיבה ועי' דאלמאן צד 275: 3 שמואל אמר וכו'. מפני הסכנה מרחיצין את הקטן אמר ר' אסי אם מפני סכנה נעשה לו חמים אפילו לכתחלה בשבת דתנינן מיחם אדם אילנתית[4]) ונותנה על גבי כריסו בשבת ולא יטול עדשה וכו' אמר ריב"ל לית כאן איסור לעשות לו חמים בשבת לרחוץ אלא מותר [כן פי' ביפ"ת, ויותר נכון לפרש לית כאן איסור אפי' בעדשה מלאה חמין וכן פי' בפי' ב"ר כ"י מל"א ובקרבן העדה ופ"מ בירוש' שם] ובערוך ע' עדש ג' הועתק ג"כ עדשה ובמ"ע שם פי' שם כלי צורתו כעדשה וכו' ועי' גם בערוך ע' עדש א', ובשכל טוב שם שמואל אמר מפני סכנה נעשה חמין בשבת תנינא מריחו אדם אלונטא (פי' לבונה) ומניחה על גבי כריסו בשבת אבל עריבה מלאה מים חמין לא יטול ויניח על גבי כריסו א"ר יהושע בן לוי לית כאן איסור וכו' ועיי"ש בהערות רש"ב, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א גורס ומפרש מחם (מיחם) אדם אלונתית (אלונטית) חתיכת בגד עריסה כלי של נחשת, ובפי' ב"ר בדפ"ר אלונטית חתיכת בגד עדשה כלי של נחושת על גב כריסו בשבת מפני הסכנה אבל חמין לרפואתו מותר (ומשם נוסף בדפוסי' אבל חמין לרפאותו וכו'), ולשון הברייתא בתוספתא שם מייחם אדם אלונתית ונותנה על מעיו לא יתן עדשה מלאה חמין על מעיו, ובשבת מ' ב' מיחם אדם אלונטית (אלונתית) ומניחה על בני מעים בשבת ובלבד שלא יביא קומקומוס של מים חמין ויניחנה על בני מעים בשבת ודבר זה אפי' בחול אסור מפני הסכנה ועי' בפירש"י ובתוספות ובד"ס שם (ונכונה הגי' בכי"ו דתני מחמם וכו' וכבר העיר ביפ"ת דאין זו משנה בשום מקום וכן העיר על גי' הדפוסי' לעיל דתנן אין מונעי' וכו' [אמנם מצוי הרבה בתלמוד ובראשונים דתנן גם על ברייתא, וע' בספרי אונטערזוכונגען וכו' צד 156 וצד 160]), ובירוש' שבת שם שמואל אמר מפני הסכנה ר' יוסה בעי אם מפני סכנה מחמין לו חמין (שמואל אמר מפני הסכנ' מחמין לו חמין) ר' יוסי בי רבי (בר) בון בשם רבנן תמן (רבנין דתמן) מחמין לו חמין בשבת ותני כן מחמם הוא אדם לונטית (אלונטית) ונותנה על גבי מכה (על גבי מעיים) בשבת לא יטול אדם עריבה מליאה (מלאה) חמין ויתנינה (ונותנה) על גבי מעיו (מעיים) בשבת ר' יהושע בן לוי אמר לית כאן אלא מותר ועיי"ש בפני משה, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מלשון אחר מפרש סוף הסוגיא כגר' עפ"י גי' אחרת אמר ר' יעקב בר אחא בכל שעה היה ר' אסי אומר לי ר' יוחנן ור' יונתן מפקדיה (מפקידין) חיותא (איתא) ואמרין להון כל שקועין דאתון עבדין בחולא הוו עבדין בשבתא כל ערב שבת של שלישי שחל להיות בשבת הוו אמרין ר' יוחנן ור' יונתן לחייתא מה שאתם עושים לקטן בחול עשו לו

1) מְפַקְּדִין חָיָּתָא. 2) שְׁקוּעִין. 3) בְּחָלָא. 4) λέντιον, leinenes Tuch.

כריסו בשבת ולא יטול עדשה מלאה חמין ויתן על גבי כריסו בשבת, אמר ר׳ יהושע בן לוי לית כן איסור אלא מותר:

י ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי ממשמע שני׳ שמעון ולוי איני יודע שהן בני יעקב אלא בני יעקב שלא נטלו עצה מיעקב, שמעון ולוי שלא נטלו עצה זה מזה:

אחי דינה וכי אחות שניהם היית ולא אחות לכל השבטים, אלא לפי שנתנו עצמם עליה נקראת לשמם, דכוותה ותקח מרים הנביאה אחות אהרן (שמות טו כ) ולא אחות משה, אלא לפי

3 ילקוט שם [וע׳ ספרא שמיני מכילתא דמילואים ל״ג, ואחרי פרשה א׳ א׳]: 5 ילקוט שם, מכילתא בשלח מסכ׳ דשירתא פ״י, מכילתא דרשב״י שמות ט״ו כ׳, תנחומא בשלח סי׳ י׳ [וע׳ ברייתא דל״ב מידות מידה ד׳, מגילה י״ד א׳, סוטה י״ב ב׳, סמו״ר פ״א סי׳ כ״ב]:

1 כריסו] מכתו דת | ולא] פיגכע, לא דת (ולא — בשבת ל׳ אי) | יטול אדם פכת | עדשה] וגער[8], עריבה דפכת, עריסה ר | מליאה כת | חמים ו | ויתן] פכע, ויתנה דות, ויתננה ג | גבי] פוגכ, גב ר[8], ל׳ דת | כרסו ע | בשבת] פוגכ, ~ אבל חמין לרפאותו (לרפאתו את) מותר דאת | אמר ר׳] ור׳ י (אמר — מותר ל׳ א) | יהושוע ת | לית] אין פכ | 2 כן] וג, כאן דפכתי | איסור] פגכ, אסור דותי | 3 יעקוב ו | * שמעון ולוי ל[0]דכתי] שמעון.. אחי דינה ח, ל׳ לפואג | משמע ו[1] | איני יודע] פגכ, אינו יודע ו[1], אן (אין א) אנו יודעין וא, אין.. יודעים ח, ידענו דת | שהן — יעקב] פא[1]גכי, שהן.. יעקוב ו, שהם.. יעקב חא[2], שבני יעקב הם דת | 4 * בני יעקב דפחאגכת] בני יעקוב ו, ל׳ לי | עיצה וח | מיעקוב ו | עיצה וח | 5 וכי — היית] וו[1], וכי.. היתה דחא[1]ת, וכי.. שניהן היתה א[2], וכי.. שניהם ג, ל׳ פכ | והלא.. כל השבטים א[2], והלא.. כל השבטים היית וג, והלא.. כל.. היתה דחא[1]תי, וכי לא היית.. כל השבטים פכ | לפי ל׳ פכ | שנתנו אילו (אלו ת) ות | עצמם] א[2], נפשם פחא[1]גכ, נפשו ו[1], נפשן ו, את נפשם ת, נפשם אלו ד | עליה] עליה יותר א, על דינה פכ | 6 נקראת לשמן ו, נקראת על שמם דחא[2]גתי, לפי׳ נקראת.. שמם א[1], מזכיר אותם בלבד אחי דינה פכ | דכוותה] ח, דכותה פא[2], ודכוותה דא[1]גי, דכותיה ת, ודכוותיה ו | אהרן] פחאגכתי, אהרון דו | ולא — משה] ולא.. משה אתמהא פכ, וכי אחות אהרון היית זהלא אחות שניהם היית ו, וכי.. אהרון (אהרן א[2]ת, אהרן בלבד חי) היתה והלא.. שניהם היתה דהא[2]תי, וכי.. אהרן הייתה ולא אחות שניהם א[1] | לפי ל׳ וחא[2] |

בשבת (עשו בשבת) שהוא שלישי למילה וטעמו של דבר מפני הכאב כדמפרש ואזיל על (וכדמפרש ואזיל ודריש) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים שביום השלישי למילתו (למילתם) היא כואבת עליו ומפני הכאב היה אומר ר׳ אסי שהיו ר׳ יוחנן ור׳ יונתן מתירין בערב שבת ומצוין לחיות שיעשו לקטן בשבת מה שהן עושות בחול שמואל אמר מפני הסכנה אדר׳ אסי פליג ואמר לא הותר דבר זה לומר לגוי לעשות בשבת אלא מפני הסכנה שכל מה שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה אמר ר׳ אסי אם מפני הסכנה נעשה לו חמין בשבת אף על ידי (בשבת ע״י) ישראל עצמו דתנן מחמם אדם אלונתית (מחמם אלונטית) כלומר ישראל עצמו מחמם אלונתית (אלונטית) ומתנה על גבי כריסו מפני הסכנה ולא יטול עריסה שכל כך לא התירו (עריסה לא התירו) אמר ר׳ יהושע בן לוי אין כאן איסור אפילו בעריסה אלא מותר מפני הסכנה: 3 איני יודע וכו׳. בתמיה ודורש יתורא דקרא שני בני יעקב שלא נטלו עצה מיעקב ומפרש בפירש״י עה״ת שני בני יעקב בניו היו ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו, והדרש שמעון ולוי שלא נטלו וכו׳ אינו מפרש שם וע׳ ברא״ם (והוא גורס ג״כ איני יודע שהם וכו׳), ואולי דרשו שמעון ולוי וכו׳ איש חרבו ואכ״כ חרבם אלא איש חרבו זה לקח חרבו לעצמו וזה לקח חרבו לעצמו ולא נתיעצו יחדיו [וכן דרשו בספרא מכילתא דמילואים שם על המקרא ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו (ויק׳ י׳ א׳) ויקחו שני בני אהרן וכו׳ נדב ואביהוא מה ת״ל בני אהרן שלא חלקו כבוד לאהרן נדב ואביהוא לא נטלו עצה ממשה איש מחתתו איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה, ובכ״י מדרש חכמים שם הנוסחא מה ת״ל בני אהרן וכי איני יודע שבני אהרן הם מלמד שלא חלקו כבוד לאהרן ולא נטלו וכו׳, ובילקוט שמיני שם מה ת״ל בני אהרן ממשמע שנאמר נדב ואביהוא איני יודע שבניו היו מה ת״ל בני אהרן שלא חלקו וכו׳, ובלק״ט שם הובא ויקחו בני אהרן שלא נטלו עצה מן אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו שניהם בעצה אחת וכו׳ ד״א ויקחו שני בני אהרן ממשמע שנאמר נדב ואביהוא איני יודע שהם שני בני אהרן אלא מלמד שלא חלקו כבוד וכו׳ וכן הלשון במדרש אגדה שם ויקחו בני אהרן ממשמע וכו׳, ובספרא אחרי שם ויקחו שני (מלת שני ליתא בכ״י מדרש חכמים שם) בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו בני אהרן לא נטלו עצה מאהרן וכו׳ איש מחתתו כו׳ איש איש מעצמו עשו לא נטלו עצה זה מזה וע׳ בילקוט שם], ובלק״ט הועתק ויקחו שני בני יעקב שלא נטלו וכו׳ שמעון ולוי שלא נטלו עצה זה מזה, ובשכל טוב צד 193 מעורבב הדרש ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי ממשמע שנאמר וכו׳ איני יודע שהן בני יעקב אלא בני יעקב לא נטלו עצה זה מזה, וכן במדרש אגדה ממשמע שנאמר וכו׳ איני יודע שבני יעקב הם אלא בני יעקב שלא נטלו עצה זה מזה, והגי׳ איני יודע שהם וכו׳ איתא גם בפי׳ ב״ר כ״י מלשון אחר, [ובכי״ל האותיות הן מן שהן הושלמו ביני שיטי בכתב אחר], ובמה״ג שם ויקחו שני בני יעקב וכי אין אנו יודעין שהן בני יעקב אלא שלא נטלו עצה מיעקב שמעון לוי שלא נטלו וכו׳ ועח״נ: 5 שנתנו עצמם. כ״ה בכי״ל ועוד בכי״א ב׳, ואהרן נתן נפשו על אחותו כשנצטרעה, ובפירש״י עה״ת מפרש אחי דינה לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה, ובלק״ט אחי דינה לפי שנתנו נפשם עליה נקראו אחי דינה, ובשכל טוב צד 194 אחי דינה והלא אחות כל השבטים היתה אלא אלו שמסרו נפשם עליה נקראו על שמה וכן אתה דורש ותקח מרים הנביאה אחות אהרון שמסר נפשו עליה שנאמר אל [נא] תשת עלינו חטאת לכך נקראת על שמו, ובמה״ג שם אחי דינה וכי אחות שניהם בלבד היתה והלא אחות כל השבטים היתה אלא לפי שנתנו עצמן עליה נקראת על שמם כיוצא בו ותקח מרים הנביאה אחות אהרן שנתן נפשו עליה ונקראת על שמו, והדרש ודכוותה כזבי בת נשיא מדין וכו׳ לא הוזכר בשכל טוב ובמה״ג וכן ליתא בכי״א א׳ וב׳, ובזה הדרש הטעם שנתנה נפשה וכו׳ שמסרה נפשה לזנות בשביל להכשיל את ישראל, ומקור כל המאמר במכילתא שם אחות אהרן ולא אחות משה ומה ת״ל אחות אהרן אלא לפי שנתן אהרן נפשו על אחותו נקראת על שמו כיוצא בו שמעון ולוי אחי דינה והלא אחות כל השבטים

שנתן אהרן נפשו עליה נקראת על שמו, ודכוותה כזבי בת נשיא מדין אחותם (במדבר כה יח) וכי אחותם היית והלא בת אומתם היית אלא לפי שנתנה נפשה על אומתה נקראת אומתה לשמה:

איש חרבו ר' שמעון בן אלעזר א' בן י"ג שנה:

ויבאו על העיר בטח שמואל שאל ללוי בן סיסי אמר ליה מהו ויבאו על העיר בטח, אמר לו בטוחים על כוח הזקן, ולא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו כך, וכיון שעשוהו אמר מה

3 ילקוט פס.: 4 ילקוט פס:

1 אהרן] תי, אהרון דו, אהרן בצערתה פ, .. בצערת' כ, ל' חא | את נפשו ת | עליה] על אחותו א, ל' ת | * נקראת — שמו פגכי] לפיכך (לפי כך ת) נקראת על שמו דאת, ונקראת על שמו וח, ל' ל | ודכוותיה ן, ודכותיה ת, דכותה פ (ודכוותה — לשמה ל' א) | כזבי] ת, על דבר ~ פוחגכי, ועל דבר ~ ד | 2 ◻ אחותם] אחותן ד | היית] פוגכ, היתה דחתי | * והלא — היית פ:כ] והלא.. אומתן היית ן, והלא.. אומתן הייתה ד, והלא.. אומתן היתה חתי, ל' ל | ** לפי] ל' ל | שנתנו נפשם פ | לפיכך נקראת פ | אומתה על שמה גת, אחותם פכ | 3 ר' שמעון בן אלעזר או' ג, ר' שמעון.. אמ' כר[1], ר"ש.. אמ' א, ר' שמעון בן לעזר או' ן, אמר רשב"א ע, ר' שמעון אומר ח, ר"ש א' פ, ר' אלעזר אומר ד, ר' אליעזר אומ' ת | בן שלש עשרה (י"ג ד[1]א[2]ר[2]) שנה היו דוחא[2]גר, בני שלש עשרה (י"ג ע) שנה היו פא[1]כתעי | 4 ויבאו — בטח] חא, ויבואו.. בטח כ, ויבואו אל.. בטח ן, ל' דפת | בן סיסי] ן, בר סיסי ד, בר שימי ת, ל' פאכ | אמר ליה] אמ' לו ן, ל' פאכ | מהו] פאכ, מה הוא ן, מהו דין דכתיב (דכת' ת) דת | ויבאו — העיר] ויבואו.. העיר אכ, ויבואו אל העיר ן, ל' פ | 5 אמר לו] ג, אמר ליה דפבת, ל' ן | בטוחים] וא, בטוחין ג, בטוחים (בטוחי' ד[1]) היו ל[0]דפכתרי, אמרו בטוחים אנו ח | כוחו דוגתי, כחו פחאכר | של זקן | לא היה פא[1]ב, וכי א[2] | * אבינו יעקב דכתי] אבינו יש' ל, יעקב אבינו חא[2]גר, יעקוב אבינו ן, יעקב פא[1] | רוצה היה א[2], יודע י | שעשו בניו י, שיהיו בניו עושים ח | כך] אותו מעשה פאנכרי, אותו המעשה דחת, את אותו המעשה ן | וכיון] וכיוון ן, כיון פאכ, ל' גי | שעשוהו] שעשו בניו (שעשו ח) אותו מעשה דהאת, שעשו.. את אותו המעשה ן, שראה שעשו פכ, ל' גי | מה] למה א[1], ל' י[1] |

היתה ומה ת"ל אחי דינה לפי שנתנו נפשם עליה נקראת אחותם על שמם וכן כזבי בת נשיא מדין אחותם וכי אחותם היא והלא ראש אומות בית אב היה וכו' ומה ת"ל אחותם אלא על שנתנה נפשה על אומתה נקראת על שמה ועי' בתנחומא שם, ובמכילתא דרשב"י שם איתא אחות אהרן וכי אחות אהרן היית ולא אחות שניהם היית אלא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו ומניין שנתן נפשו עליה דכתיב ויאמר אהרן אל משה בי אדוני אל נא תשת עלינו חטאת וגו' [ובברייתא דל"ב מדות מדה ד' דרשו אחות אהרן והלא גם אחות משה היתה אלא מלמד שנתנבאה תחילה והיא אחות אהרן ועדיין לא נולד משה וכן במגילה וסוטה, ושמו"ר שם, ועי' ברש"י ולק"ט שמות ט"ו כ' ובפי' מהר"ז, ובדפ"ר הגי' הנביאה אחות אהרון היתה וכו' וחסר מן אהרון עד אהרון]: 3 בן י"ג שנה. כ"ה בכי"ל, ורשב"א דורש איש בן י"ג שנה (ועי' לעיל צד 692 ובמ"י שם בד"ה ר' פינחס וכו'), ובלק"ט מפרש איש חרבו מיכן אמרו רבותינו שכל מקום שנאמר איש אינו פחות משלשה עשר שנה שהרי שמעון נולד בשנה שניה שנתן לבן לאה ליעקב וכו' ומסיים לפי החשבון שם הרי י"ג ללוי וי"ד לשמעון לכך נאמר איש חרבו ועיי"ש בהערות רש"ב, ובשכל טוב שם איש חרבו זה בנין אב לכל איש שבמקרא דא"ר שמעון בן אליעזר כל מי שנאמר בו איש אינו פחות משלש עשרה שנה שהרי לוי בן י"ג שנה ויום אחד וזה מדוייק מן המניין שהרי וכו' ולכך נאמר איש חרבו שהקטן שבשניהם היה בן י"ג שנה ויום אחד וזה בניין אב לכולן ושמעון גדול מלוי ד' חדשים ומחצה (ונר' שהוא טעות הדפוס, וחסרון בחשבון שם לפני המלות וילדה את לוי לסוף ז' חדשים וכו'), ומגומגם הלשון בהגי' בן שלש עשרה (י"ג) שנה היו, וגי' זו איתא גם במה"ג שם ר' שמעון בן אלעזר אומ' בן שלש עשרה שנה היו, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מלשון אחר מפרש ר' שמעון בן אלעזר אמר (אר"ש בן לקיש) בן שלש עשרה (י"ג) שנה היו למד מעשרים (מכאן) שנה (שנים) שעשה יעקב בבית לבן לסוף שבע שנים לעבודתו נשא לאה ובשבוע שני נשא רחל כדכתיב מלא שבוע זאת שהן (שהם) שבעת ימי המשתה ונולדו לו ליעקב מלאה ראובן שמעון (ושמעון) ולוי בשתי שנים כל אחד ואחד לשבעה (לז') חדשים שהם (שהן) כ"א חדש ושלשה (וג') חדשים הנותרים לימי טומאה ולשהייה שבין לידה לעיבור שני נמצא לוי נולד לסוף תשעה (ט') שנים לעבודתו של יעקב שלמו עשרים (כ') שנים עבודת יעקב ולוי בן אחד עשרה (י"א) שנה ועד מעשה שכם שתי שנים דכתיב ויבן לו בית ואין אדם בונה בית בפחות משנה אחת (לפחות משנה) ולמקנהו עשה סוכות בשני ימות החמה הילך שתי שנים (ועי' לעיל סוף פע"ח) אי נמי בנה בית בתחלת ימות הגשמים לצורך ימות הגשמים ולמקנהו עשה סוכות (בתחלת ימות הגשמים ולמקנהו עשה סכות) בשני ימות החמה ואין לך שני ימות החמה שאין ביניהם ימות הגשמים (גשמי'), ולפי פירוש זה היה שמעון וגם לוי בן י"ג שנה במעשה שכם, וכן טעם הגי' בני שלש עשרה (י"ג) שנה היו בכ"י שציינתי ובערוך ע' איש ובילקוט, [ועי' גם החשבון בבחיי], ובס"ע פ"ב איתא כל השבטים נולדו בז' שנים חוץ מבנימין כל אחד ואחד לז' חדשים, ובפדר"א פל"ו מז' חדשים ילדה לאה את בניה וכו' [ובפי' המיוחס לרש"י נזיר כ"ט ב' ד"ה ור' יוסי איש הוי מבן י"ג שנה ולא בפחות שלא מצינו בכל התורה שיהו קרוי איש בפחות מבן י"ג אבל בבן י"ג מצינו שקראו הכתוב איש כדכתיב ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה הוו והרוצה לחשוב יצא ויחשוב, ובר"ע מברטנורה לאבות פ"ה מכ"א הלשון וגבי שכם כתיב ויקחו וכו' ולוי באותו פרק בן שלש עשרה שנה היה וקרי ליה איש ועי' בתוס' יו"ט שם], ואגדות על זמן לידתן של השבטים נמצאו בספר היובלים פכ"ח ובמדרש תדשא במקדמוניות היהודים לר"א עפשטיין סי' ח' ועי' בהערות שם ובהערות רד"ב ראטנער לס"ע שם: 5 על כוח הזקן. על כותו של אביהם הזקן שיצילם אם יבואו אומות העולם להזדווג להם, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש בטוחים היו על כחו של זקן על זכותו בתחלה לא היה יעקב אבינו רוצה שיעשו בניו אותו מעשה לאחר שהתחילו (שהתחילו) אמר מה אני מניח את בני ביד אומות העולם, וגם בפירש"י עה"ת הגי' בטוחים היו על כחו וכו', ובכי"ל כתוב נטל וכו' ועמד על פתח שכם הה"ד אשר לקחתי וכו' והושלם בין שיטי בכתב הספר בדיו דיהה אמ' אם יבואו אומות העו' להזדווג להם אני נלחם דהוא אמ' ליוסף והגהתי והשלמתי ועח"נ, [וח"נ הוא דהוא

אניח בניי ליפול ביד אומות העולם, מה עשה, נטל חרבו וקשתו ועמד על פתח שכם, אמר אם יבואו אומות העולם להזדווג להם אני נלחם כנגדן הוא דהוא אמר ליוסף אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי (בראשית מח כב) **[ואיכן מצינו שנטל אבינו יעקב חרבו וקשתו בשכם]:**

יא **כו) ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו ר׳ יודן אמר גוררים בה ויוצאים, אמר ר׳ חוניה הנבעלת מן ערל קשה לפרוש, אמר ר׳ הונא אמרה ואני אנה אוליך את חרפתי וגו׳** (ש״ב יג יג) **עד שנשבע לה שמעון שנוטלה הה״ד ובני שמעון וגו׳ ושאול בן הכנענית** (בראשית מו י) **ר׳ יהודה**

4 ילקוט סס:

1 אני מניח | את בניי וחג, את בני דפאכתרי | ליפול] ויפלו גב, יפלו א[1], ל׳ א[2]ר | עשה] עמד ת (מה עשה — להם ל׳ י) | ועמד] חאג, ~ לו דפוכת | פתחה | פתחה (פתחו ג) של שכם דפוחאגכת | יבאו פח | 2 להזדוג ן°, להזדויג פת, להיזדויג ג, לזרוויג ח | להם] ~ לבני פוחאגכ, ~ לבני דת | * כנגדן דפואגי] כנגדם חכת, ל׳ ל | * הוא דהוא אמר כ] דהוא אמ׳ ל, היא דהוא אמ׳ וג, היא (הוא פת) דהוא (דהוה ת) אמר ליה דפת, הוא דא״ל י, הדה היא (הדא הוא א[2]) דאמ׳ א, היינו הוא דאמר ח | אשר — ובקשתי] אשר.. האמורי וגו׳ ן, אשר.. האמורי בחרבי י, ואני נתתי לך שכם אחד (א׳ א[2], אחת א[1]) על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי (האמרי כ) בחרבי ובקשתי חאכ, ואני.. אחד על אחיך בחרבי ובקשתי פ, ואני.. אחד (אחת ת) על אחיך דגת | 3 * ואיכן — בשכם] והיכן (ואיכן וח) מצינו שנטל (שנטל יעקוב אבינו ן, שנטל יעקב אבינו חג, שנטל יעקב א, שלקח אבינו יעקב כ) חרבו וקשתו בשכם פוחאגכ, והיכן.. שנטל אבינו יעקב.. בשכם שנ׳ אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי ד, והיכן.. שנטל יעקב אבי׳.. בשכם.. ובקשתי ת, ל׳ לי | 4 ויקחו] ואת חמור ואת שכם בנו ~ ד, ואת חמור.. בנו הרגו לפי חרב ~ ת | * מבית — ויצאו פוחאכי] מבית שכם וילכו ת, מבית שכם ג, וגו׳ ל, ל׳ ד | אומ׳ פח | גוררים] וחא[1], גוררין דת, גודרין ד[1], גוררין י, היו גוררין היו פגכ, גררו א[2] | ויוצאין וחאגתי | חוניא חג, חונייא ן, חונא דפאכתי | 5 מכאן לנבעלת פכ | מערל י, מן הערל פוחאגכ, לערל דת | שקשה פכ | אמר ר׳ חונא וחא[2]ת, ל׳ א[1]י | אמרה] ~ להם א[1], דינה לאחיה פכ | ואני אנא אג, ואנה אני י | מוליך י | וגו׳] ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל א, ל׳ דפוחגכתי | 6 לה ל׳ ן | שמעון אחיה פאכ | שהוא נוטלה דפוחאגכ, שהוא נושאה תי | ובני — וגו׳] ובני שמעון ימואל וגו׳ פ, ובני.. ימואל וימין ן, ובני.. ימו׳ וימי׳ ואה׳ ויכי׳ וצחר ל°, ובני.. ימואל וימין ואהד ויכין וצחר (וצוהר ח) חא[1]גכ, ל׳ דא[2]תי | ושאול — הכנענית] פחאגכי, ושאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני דת, ל׳ ו | ר׳ יהודה (יודה ו)] ר׳ יהודה ור׳ נחמיה (נחמיא א[2]) ורבנין ~ אג, ר׳ יהודה (יודה או׳ ו) ור׳ נחמיה ורבנן ~ דוכת |

אמר, הוא דאמר כמו לעיל צד 921] וסיום המאמר ואיכן מצינו וכו׳ השלמתי עפ״י שבעה כ״י שציינתי וכן במה״ג שם ויבאו על העיר בטח בטוחין היו על כוחו שלזקן ולא היה יעקב אבינו רוצה שיעשו בניו אותו מעשה כיון שעשו אמ׳ בלבו מה אני מניח את בני ליפול וכו׳ ועמד על פתחה שלשכם אמ׳ שאם יבואו וכו׳ להזדווג לבני אני נלחם כנגדן הדא היא דהוה (דהוא) אומ׳ ליוסף ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי וכו׳ בחרבי ובקשתי והיכן מצינו שנטל אבינו יעקב חרבו וקשתו בשכם, אכן המאמר מובן גם בלי זה הסיום ויש לספק אם הוא מעיקר הספר, וגם בלק״ט הועתק רק שמואל שאל ללוי בר סיסי מה בטח א״ל בטוחים היו על כחו של זקן כיון שראה יעקב אבינו אמר מה אני מניח את בני ליפול ביד האומות מיד נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם אמר שאם יבואו וכו׳ אני אלחם כנגדם הוא שהוא אומר ליוסף ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, ובשכל טוב צד 197 שמואל שאל ללוי בן סיסי מהו בטח א״ל בטוח על כחו של זקן שלא היה יעקב רוצה שיעשו בניו כך אלא כיון שעשו אותו מעשה אמר מה אני מניח את בניי ליפול בידי אומות העולם נטל חרבו וקשתו עמד על פתח העיר אמר אם יבאו אומות העולם להזדווג לבני אני נלחם עמהם שכן אמר ליוסף ואני וכו׳ בחרבי ובקשתי (ושם מסיים מכאן למדנו שנטלה יעקב בחרבו ובקשתו), ובמ׳ אגדה בטוחים היו על כחו של זקן אמר יעקב לא אניח בני וכו׳ בידי אומות העולם להזדווג עליהם אני אלחם כנגדם הה״ד אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, ובכולם ליתא הסיום איכן מצינו וכו׳ וכן ליתא בילקוט, ובנוסחת הדפוסי׳ לקמן סוף פצ״ז המאמר מקוטע לא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו מעשה כיון וכו׳, ובשלימותו המאמר בכי״ו פצ״ח ושם מסיים כמו בכי״ו כאן ואיכן מצינו שנטל יעקב חרבו וקשתו בשכם [וכן מתורגם בתר״י א׳ לפ׳ בחרבי ובקשתי ית קרתא דשכם וכו׳ די נסיבית מידיהון דאמוראי בעידן די עלתון לגווה וקמית וסייעית יתכון בסייפי ובקשתי ועי׳ ברש״י עה״ת שם ולקמן פפ״א סי׳ ד׳ ובמ״י שם]: 4 גוררים וכו׳. דורש ויקחו וכו׳ ויצאו גוררים בה ויוצאים שלא היתה רוצה לצאת מבית שכם וכדאמר ר״ח הנבעלת מן ערל קשה לפרוש ועוד אמר ר׳ הונא (ושם אחד הוא חוניה חונא הונא ועי׳ גם בח״נ) אמרה (כלה״כ במעשה תמר) ואני אנה אוליך וכו׳ ושאול בן הכנענית והיא דינה ונקראת הכנענית ר׳ יהודה א׳ על שעשתה כמעשה כנענים ר׳ נחמיה א׳ שנבעלה מחוי משכם בן חמור החוי שהוא בכלל כנענים (ועי׳ בראשית י׳ י״ז) רבנן אמ׳ נטלה שמעון וקברה בארץ כנען ועי׳ ברמב״ן לפי׳ י״ב, והלשון שעשתה כמעשה כנענים כלה״כ ויקרא י״ח ג׳ וכמעשה ארץ כנען וכו׳, ובמאמר ר׳ יוחנן בסנהדרין שם ה׳ שמות יש לו זמרי וכו׳ בן הכנענית על שעשה מעשה כנען כלו׳ זמה ועי׳ בפירש״י שם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מלשון אחר גורם ומפרש שעשתה (שעשה) מעשה כנעני שנבעלה מגוי, והוספה בגי׳ הדפוסי׳ הה״ד ושאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני, ובלק״ט הובא ויקחו את דינה ר׳ יודן אמר גוררים בה ויוצאה לפי שהיתה מתביישת כענין שנאמר אנה אוליך את חרפתי, ובשכל טוב צד 194 ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו ר׳ יהודה אומר גוררין בה ויצאו א״ר חמא הנבעלת לגוי קשה לפרוש היתה אומרת אנה אוליך וכו׳ עד שנשבע לה שמעון שיקחנה לו לאשה זש״ה ושאול בן הכנענית שנבעלת לחוי שהוא בן כנען ורבותינו אמרו נטלה שמעון וכו׳, ובמה״ג עמו׳ 527 הועתק ויקחו את דינה וכו׳ ר׳ יודן אמ׳ גוררין בה ויוצאין אמ׳ ר׳ יוחנן

א׳ שעשתה כמעשה כנענים, ר׳ נחמיה א׳ שנבעלה מחוי שהוא בכלל כנענים, רבנן אמ׳ נטלה שמעון וקברה בארץ כנען:

יב ל לא) ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי רבנין אמ׳ מצוללת היית חבית ועכרתם אותה, מסורת היא ביד הכנענים שעתידין ליפול בידי, אלא שאמר לי הקב״ה עד אשר תפרה ונחלת את הארץ (שמות כג ל) בס׳ ריבוא, אמר ר׳ יודן עכורה היית חבית וצילְלְנֻוּה ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו אמרו מה הם נוהגים בנו מנהג הפקר, מי גרם ותצא דינה:

1 עי׳ סנהדרין פ״ב ב׳: 3 ילקוט שם: 4 מדרש תהלים ק״ס סי׳ ד׳: 6 לעיל לד 953: ‖

1 או׳ וחג, אומר י, אמר דאכת | שעשתה] חאי, שעשת דפוגכת | מעשה חא2גת | כנענים] וחגת, ־יים ד, כנען פאכ, כנענית י | נחמיא א2, נחמן פג | * א׳ פ] או׳ וג, אומ׳ חי, אמר דאכת | מחווי ח, למחוי ת | שהיה א | כנענים] ח, כנעניים דת, כנעני פוגכ, כנעו אי | רבנן] ן, רבנין ג, ורבנן דפחא1כת, ורבנין א2, ורבני׳ י | שנטלה ח | 3 * ויאמר — אותי דא1כתי] ויאמר.. אתי ג, ויאמר.. שמעון ולוי.. אותי וגו׳ ח, ויאמר.. ואל לוי עכרתם פ, ויאמר.. לוי וג׳ ן, ויאמר.. שמעון וגו׳ ל, עכרתם אותי א2ר1 | רבנין אמרין א1ג, רבנין אמרי דפחכת, ..אמ׳ ן, ר׳ לוי אמר א2 | מצוללת — חבית] ג, מצוללת.. החבית ן, מצוללת תיתה החבית (חבית א2) חא1א02, צלולה היתה החבית דתר1י, חבית מצוללת היית פכ | 4 ועכרתוה י | הוא י | ביד] בידי דת | הכנעניים א1ת, כנענים פר1, הכנעני א2 | שעתידין ליפול] ר3, שהן עתידין ליפול דגתר1י, שהם עתידים ליפול ח, שהן עתידין לנפול ן, שהן נופלין פא2, שהם נופלין א1, שהן נופלים כ | בידינו ר1, בידן ג, בידיהם כ, ביד בני י | שאמר לי] חא2גר1י, שא״ל א1, שאמר דפכת | 5 ונחלת — הארץ] חאגר1י, וגו׳ ן, ל׳ דפכתר3 | בס׳ רבוא א2, בששים (בשישים ג) ריבוא א1גי, בששים (בשישי׳ ד1) רבוא דוחת, כששים רבוא ואז (אז כ) ונחלת את הארץ פכ | אמר ר׳ יהודה (ר׳ יודה ן) בר׳ (ביר׳ ת, בר ד) סימון דוגתר1, ר׳ יהודה בר׳ סימון (בר סימון פ, ב״ס א1) אמ׳ פאכ | עכורה] אמרו ~ תי | היית חבית] גכ, היית החבית פן, הייתה (היתה א1תר1י) החבית דא1תר1י | וצללנו (וצללו כ, וצוללו א1) אותה פוא1גכתר1י, וצללתם אותה ד | 6 * יעשה את אחותינו פחא1גכי1] יעשה את אחותנו א2ר1, יעשה אחותינו ל, וגו׳ ן, ל׳ דת | אמרו ל׳ י | מה ל׳ ת | הן פא2גי, אנו ר1 | נוהגין פואגי, נהגו ת | בנו] בני יעקב א1, ל׳ ר1 | מנהג] כבני אדם של דפוהאכתי, בבני.. של ר1, כבני ג | הבקר וג | מי — דינה] מי.. דינה בת לאה פחא1גי, ל׳ א2 ‖

הנבעלת ל ע ר ל קשה עליה לפרוש ממנו אמ׳ ר׳ חונא כיון שהוציאו אותה אמרה לשמעון אנה אוליך וכו׳ עד שנשבע לה שהוא נושאה והיינו דכת׳ ובני שמעון וג׳ ושאול בן הכנענית ש ע ש ה מ ע ש ה כנענים ר׳ נחמיה אומר מהו בן הכנענית שנבעלה מחוי שהוא בכלל כ נ ע נ י ורבנן אמרי ש נ ט ל ה שמעון וקברה בארץ ישראל ארץ כנען, ושם איתא עוד ויש אומרין שאשת איוב היתה דכת׳ כדבר אחת הנבלות תדברי וכת׳ הכא כי נבלה עשה בישראל ועי׳ לעיל צד 181 צד 615 וצד 908 ובמ״י שם: 3 רבנין אמ׳ וכו׳. אמר יעקב מצוללת היית חבית ועכרתם אותה וכו׳ וכן בסמוך א״ר יודן עכורה וכו׳ אמרו עכורה היית חבית וכו׳ וכן סגנון הלשון לעיל פעמים רבות ועי׳ במ״י לעיל צד 725 בד״ה אמר ר׳ לוי וכו׳ ואין צ״ל כן א מ ר ו עכורה וכו׳ כמו שהגיהו בא״א ובמ״כ, ור״י אינו דורש ראש הפ׳ ויאמר וכו׳ עכרתם אותי וכו׳ אלא שכך השיבו בני יעקב עכורה היית חבית וצילְלְנֻוּה ויאמרו הכזונה וגו׳, ובפירש״י עה״ת מפרש עכרתם לשון מים עכורים אין דעתי צלולה עכשיו ואגדה צ ל ו ל ה ה י ת ה ה ח ב י ת וכו׳ מסורת היה ב י ד כ נ ע נ י ם שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה ו נ ח ל ת א ת ה א ר ץ לפיכך היו שותקין, ובבחיי הובא עכרתם אותי צלולה היתה החבית ועכרתם אותה מסורה היא ביד כנעניים שיפלו ביד בני אלא שהיו אומרים וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ם גורס ומפרש עכרתם אותי צלולה היתה החבית ועכירתם וערבבתם אותה מסורת היא ביד כנענים שהן עתידין ליפול בידינו אלא שאמר לי המקום עד אשר תפרה ונחלת את הארץ ועכשיו ואני מתי מספר ויש להם רשות לשלוט בנו לפי שעברנו על הצווי אמר ר׳ יהודה בר׳ סימון השיבו עכורה היתה החבית וצללנו אותה אתמהאה ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו אמרו מה אנו נוהגים בבני אדם של הפקר ועי׳ בפי׳ ב״ר הנדפס [ובלק״ט רבנן אמרי צ ל ו ל ה היתה חבית ועכרתם אותה מסורת הוא ביד הכנעניים שיהא נופלין בידי אלא אמר הקב״ה עד אשר תפרה ונחלת את הארץ בששים רבוא ואני מתי מספר עדיין], ובשכל טוב צד 195 אמר יעקב מ צ ו ל ל ת היתה חבית שלי ועכרתם אותי ודומה לו בדבריהם מים עכורים וכו׳ מסורת בידם שעתידין ליפול בידי אלא שהקב״ה אמר עד אשר תפרה ונחלת בששים ריבוא, ובמה״ג עמו׳ 528 ויאמר יעקב וכו׳ עכרתם אותי כ ח ב י ת שהיא צלולה (ובכי״ק שם שהיתה מצוללת) ועכרתם אותה, ונשתבש שם מסורת היא שבידי הכנענים עתידין ליפול אלא וכו׳, והרא״ם מפרש צלולה היתה החבית וכו׳ צלולה היתה זרעי ולא היה בה שום עכירות ושום בלבול מפני שאף על פי שהיתה מסורת ביד הכנעניים שהם עתידין ליפול ביד זרעי מכל מקום היו יודעים שלא יהיה זה אלא כאשר יפרו וירבו ולפיכך היו שותקין ולא היו מתעוררין עלי והיתה כל החבית שלי צלולה ועכשו שראו הפועל הזה יתעוררו עלינו ויעתיקונו ממקומנו וממנוחתנו ויתעכ׳ החבית שלי שהית׳ צלולה עד עכשו אבל רבי [יהודה] ב״ר סימון אמר עכורה היתה החבית וצללו אותה שהיו בחרפה ובושה מחמת הפועל שנעש׳ בדינהּ אחותם כדכתיב כי נבלה עשה בישראל ונעשת עכשו צלולה שלא נשאר בהם שום דופי וכו׳ ועי׳ גם ביפ״ת: 4 עד אשר וכו׳. במ׳ תהלים מ״ב שם בהיותכם מתי מספר וכו׳ אמר הקב״ה עד אשר תפרה בששים ריבוא ונחלת את הארץ כיון שהלכו שמעון ולוי ועשו אותו מעשה בשכם אמר להם יעקב אביהם עכרתם אותי ואני מתי מספר, וביפ״ת העיר עד אשר תפרה וכו׳ אין זה מ״ש במשפטים מעט מעט אגרשנו עד אשר תפרה ונחלת את הארץ דהתם כבר היו ס׳ רבוא וקאמר עד אשר תפרה טפי אלא מסורת היה בידם שהקב״ה אמר לאברהם שלא תמסר ארץ כנען ביד בניו עד אשר יהיו לו ס׳ רבוא ובעל האגדה נקט לישנא דקרא: 5 אמר ר׳ יודן. כ״ה בכי״ל, והוא ר״י בר׳ סימון ועח״ג, וכן לעיל צד 714 ר׳ י ו ד ן בר׳ סימון פתח וכו׳ היא דעתיה דר׳ יהודה בר׳ סימון וכו׳ ופעמים רבות נמצאו בכי״ל שמות האומרים בלי שמות אבותם ועי׳ לעיל צד 116 צד 390 וצד 869, ומשובשת הגי׳ בדפ״ר וד״ו עכורה הייתה החבית וצללתם אותה, וכבר הוגה בא״א וצללנו: 6 מנהג הפקר. לעיל צד 953 בהפתיחה וכחכה איש וכו׳ הגי׳

פרשה פא

א **לה א) ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה וגו'** מוקש אדם ילע קודש ואחר נדרים לבקר (משלי כ כה) תבוא מארה לאדם [שאוכל קדשים בלועו, תני ר' חייא תבוא מארה לאדם] שנהנה מן הקדש, ואין קודש אלא ישראל קדש ישראל לי"י (ירמיה ב ג), ואחר נדרים לבקר אמר ר' ינאי איחר אדם את נדרו נתבקרה פינקסו, ואחר נדרים לבקר, ר' חייא בר לוליאני אמר צריך מכות היך דאת אמר בקרת תהיה וגו' (ויקרא יט כ), תדע לך שכן אבינו יעקב על ידי שאיחר את נדרו ניתבקרה פינקסו ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה ביתאל וגו':

1 ילקוט כ' קל"ס, ילק' משלי כ' תתקכ"ט, ילק' מכירי משלי כ' כ"ה: 4 ירוש' נדרים פ"א ל"ו ד', נדרים כ"ב א', סנחומא וישלח סי' מ': 5 ע' ספרא קדושים פרק ה' ד', כריתות י"א א':

1 * קום — וגו' ד] קום עלה ביתאל וג', קום.. בית אל **חאת**, קום **פ**, ל' **ל** | מוקש] כת' ~ **פא**[2]**גת**, כתי' ~ **כמ**, ההי"ד ~ **א**[1] | קודש] **פוגכי**, קדש **דאתמ** | ואחר — לבקר] וגו' **מ**, ל' **ד**[1]**ו** | 2 תבא **ומ**, תהא **פגב** | מארה] **פא**[2]**כתי**, מאירה **דוא**[1]**גמ** | לאדם ל' **פכ** | * שאוכל — בלועו **מ**] שהוא (שיהא **ג**) אוכל.. בלועו **דואגתי**, בלועו (בליעו **כ**) של אדם שאוכל קדשים **פכ**, ל' **ל** | * תני — לאדם] תני.. תבא.. לאדם **כי**, תאני.. תבוא.. לאדם **א**[2], תני (תאני **א**[1]) .. תבוא (תבא **ומ**, תהא **ג**) מאירה לאדם **דוא**[1]**גמ**, תני.. תבא מארה בלועו של אדם **פ**, תני ר' חייא אמ' תבוא מארה למי **ת**, אמר ר'.. תבא מארה לאדם **ו**[1] (משלי), ל' **ל** | 3 שהוא נהנה **דוגתי**, הנהנה **ר**[3], שאוכל (שהוא אוכל **אמ**) קדשים ונהנה **פאכמ** | הקדש] **א**[2]**כמ**, הקודש **ו**, ההקדש **דא**[1]**גתשי**[1] | ואן **ו** | קודש] **פוג**, קדש **אימ**, הקדש **דת** | קודש **פו** | * לי"י **דפאגכי**(שם)**מ**] לי"י ראשית תבואתו **תי**, לי"י.. תבואתו וגו' **ו**, ל' **ל** | 4 יניי **וג**, ייניי **כ** | איחר] **פוחאגתר**[1]**מ**, אחר **דכי**, אם איחר **ע** | את ל' **פחכעי** | להתבקרה **ג**, מיד נתבקרה **י** (שם), סוף להתבקר **ר**[1], סוף נתבקר' **ר**[3] | פנקסו **פהא**[2]**גכעי**, את פנקסו **ר**[1] | ואחר — וגו'] ואחר.. בר' (ב"ר **מ**, בר' **א**[2]) .. אמר צריך (וצריך **מ**) מכות כד"א בקורת (בקרת **א**[2]) תהיה **אמ**, אחר.. בר לוליאני צריך מלקות.. בקורת תהיה **ו**[1] (שם), ואחר איחור נדרים.. בר לולאני אמ' צריך מכות כמדמר בקרת תהיה **ג**, לבקר א"ר.. בר לוליאני צריך.. כד"א בקרת תהיה **פ**, אמ' ר'.. בר לוליאני צריך.. כמה דאת אמ' (כמה דתימר **ב**) בקורת תהיה **כב**, ואחר נדרים לבקר אמ' ר' יניי ור' חייא בן לוליינו צריך.. הכד"ת בקרת תהיה לא וגו' **ו**, ואחר.. לבקר צריך.. כד"א בקורת תהיה **י**, ל' **דחת** | 5 תדע — פינקסו] תדע.. נתבקרה פנקסו **ג**, תידע.. יעקב אבינו על.. נתבקרה פינקסו **ו**, תדע.. יעקב אבינו.. שאיחר (שאחר **י**) .. פנקסו **בי** (שם), תדע.. יעקב (אבינו יעקב **מ**) על.. שאיחר נדרו ניתבקרה (נתבקרה **מ**) פינקסו **א**[1]**מ**, תדע.. יעקב אבי' ע"י שאחר נדרו נבקרה פנקסו **א**[2], תדע שיעקב משאיחר (שאבינו יעקב כשאחר **כ**) נדרו נתבקרה פנקסו **פכ**, שכן יעקב אבינו על ידי שאיחר נדרו נתבקרה פנקסו **ח**, ל' **דת** | 6 קום — וגו'] קום.. ביתאל **גכ**, קום.. בית אל **דא**[2]**ת**, עלה בית אל **א**[1], וגו' **ו**, ל' **פי** (שם) |

גם בכי"ל אמרו מה הם נוהגים בנו כבני אדם של הפקר, ומסיום אותה הפתיחה נשתרבב כאן בסוף הפרשה מי גרם ותצא דינה וכבר כתב ביפ"ת שקשה להולמו כאן, ובכי"א ב' ל"ג כאן מי גרם וכו' [והמאמר עיקרו לעיל והועתק לכאן וכיוצא בזה הרבה במדרשים וע' מש"כ לעיל צד 876]:

פרשה פא. בדפ"ר נסמן פע"ט, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 2 בלועו. בבית בליעתו ועי' בראב"ע שם שפי' ילע ויאכל קדש וכו' וילע מן בלעיך יעלעו דם כמו יבלע ושם כ"ג ב' ושמת שכין בלעך בלועך הוא בית הבליעה וכו' ובאיוב ל"ט ל' ואפרוחיו יעלעו דם כמו ושתו ולעו והטעם יבלעו וכו' וכן שם ו' ג) על כן דברי לעו כמו ושתו ולעו וכו' ובעובדיה א' ט"ז ושתו ולעו ולעו כמו ילע קדש והטעם בליעה וכו' ועי' גם בפירש"י איוב ל"ט שם וברד"ק עובדיה שם ועי"ע געזעניוס־בוהל ע' לעע א' וב' וע' ע"ע, ובמה"ג עמו' 528 הועתק ממקור אחר ויאמר וכו' קום עלה בית אל ז"הש"ת מוקש אדם ילע קדש מי גרם לאדם המוקש הזה חוי אומר בשביל שילע קודש כמא דאת אמ' על כן דברי לעו בוא וראה וכו', ובכי"ל דלג מן תבוא מארה לארם שאוכל וכו' עד תבוא מארה לאדם שנהנה וכו' והשלמתי ועח"נ, וק"ק טעם הדרש ילע קדש שנהנה מן הקדש, וביפ"ת כתב שהוא נהנה לא אמר אוכל כלישנ' דלעיל משום דקא מפ' קדש ישראל ולא שייך בזה אכילה ממש וכו', ובארבעת כ"י וילק' מכירי הגי' כאן שאוכל (שהוא אוכל) קדשים ונהנה וכו': 4 נתבקרה פינקסו. פינקס החובות שלו להזהירו שישלם את חובו כלו' את נדרו, ובערוך ע' אחר אחר הועתק בלי שם האומר, ולמאמר ר' ינאי נסמך סיום הפתיחה תדע לך שכן וכו' ועי' למטה סוף סי' ב', ודרש אחר ואחר נדרים לבקר וכו' צריך מכות היך דאת אמר בקרת תהיה וגו' וכדתני בספרא שם בקורת תהיה מכות וכו' ומפרש בכריתות שם תהא בקראי (בקריאה), ובדפוסי' [וכי"ת] דלגו מן פינקסו עד פינקסו, ומאמר ר"ח בר לוליאנו ליתא גם בכי"ת וכן הועתק במה"ג שם רק אמ' ר' ינאי כל המאחר נדרו נתבקר פינקסו תדע לך שהוא כן על ידי שאיחר יעקב אבינו את נדרו נתבקר פינקסו דכת' קום עלה בית אל, ובשכל טוב צד 197 א"ר ינאי אם איחר אדם נדרו נתבקרה פינקסו יעקב על ידי שאיחר נדרו שנה ומחצה לפיכך נתבקר פנקסו וכו', ובירושלמי שם איתא אמר ר' ינאי מוקש אדם ילע קודש ואחר נדרים לבקר התחיל לגדור פינקסתו נפתחת ד"א מוקש אדם וכו' ואחר נדרים לבקר איחור גדרים איחר אדם את נדרו פינקסו נפתחת ועי' גם בבבלי נדרים שם, ובתנחומא שם ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה וכו' ילמדנו רבנו בכמה מקומות פנקסו של אדם נפתחת כך שנו רבותינו בשלשה מקומות פנקסו של אדם נפתחת וכו', והנודר ואינו משלם וכו' הנודר ואינו משלם מנין דכתיב כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו וגו' וכתיב מוקש אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר ואחר נדרים לבקר פנקסו מתבקרת ומלאכים מלמדין עליו חובה ומזכירין עונותיו וכו' ואמר ר' ינאי הנודר ואינו משלם פנקסו מתבקרת לפני הקב"ה וכו', וטעם הלשון פינקסו נפתחת שהפינקס המקופלת נפתחת כדי להתבקר ועי' לעיל צד 794 קיפלה כפינקס ובמ"י שם וקרויס ארכעאלאגיע ח"ג צד 145: 6 ביתאל. וכ"ה בכי"ג וכי"כ, ובראש הפרשה בכי"ו ובכי"ג [וכן לקמן סוף סי' ב' בכי"ל וכי"ג וכי"כ

ב **אם נבלת בהתנשא** וגו׳ (משלי ל לב) בן עזיי ור׳ עקיבה בן עזיי א׳ אם ניבלת עצמך בתורה סופך להתנשא בהם, ואם זמות יד לפה (שם שם) אם נזדמזמו אחריך דברים יד לפה חד ידע תרין לא ידעין, ר׳ עקיבה א׳ מי גרם לך להתנבל בדברי תורה על ידי שנשאת עצמך בהם: רבנו הוה עבר על סימוניה, יצאו אנשי סימוניה לקראתו אמרו לו ר׳ תן לנו אדם שיהא מקרא ומשנה אותנו ודן דינינו, 52a נתן להם לוי בן סיסי, עשו לו בימה גדולה והיישיבוהו בה ונתעלמו ממנו דברי תורה, שאלוהו ג׳ שאלות,

1 ילק׳ משלי ר׳ תתקס״ד, ילק׳ מכירי משלי ל׳. ל״ב, אדר״נ נו״א פי״א נו״ב פכ״ג, ברכות ס״ג ב׳, נדה כ״ז א׳, מדרש משלי מ״ב ל׳ סי׳ ל״ג: 3 ירוש׳ יבמות פי״ב י״ג א׳, יבמות ק״ה א׳, תנחומא מ״ב לג סי׳ ז׳, תנחומא שם סי׳ ח׳:

1 אם] הה״ד ~ **א**[1], כתי׳ ~ **א**[02]**מ** | נבלתה **ן** | נגו׳] ואם זמות (זמת **א**[2]) יד לפה **דאכמ**, זמות יד לפה אם נבלת בהתנשא **ת**, ל׳ **ד**[1]**פוג** | בן — עקיבה] בן עזאי ור׳ עקיבה **ן**, בן עזאי ור׳ עקיבא **דגתימ**, בן עזאי ור׳ עקי׳ **א**[1], ר׳ עקיבא ובן עזאי **א**[2], ל׳ **פכ** | עזאי | אומר] ניבלתה **ן**, נבלת **דפאגכתימ** | בדברי תורה **דפאגכתימ**, על דברי תורה **ן** | 2 להנשא **פי**[1], להתקדש **מ** | כהן **פא**[2]**גכמ** | זמות] **פאגכתימ**, זמותה **דו** | ואם **גי** | נזדמזמו] **ן**, ניזדממו **ד**, נזדממו **פגר**, נזדמנו **אר**[3]**מ**, נזממו **י**, נזדדמו דברים **ת** | אחריך] לך **אר**[2] | 3 ולא **ג** | עקיבה] **ו**, עקיבא **דפא**[2]**גכתימ** | אומר **פגימ**, אמר **דואכת** | ידי] יד **ת**, ל׳ **מ** | שנשאת — בהם] **פאי**, שנשאת.. בהן **כעמ**, שנשאתה [עצמך **ו**[0]] בהם **ו**, שנשאת את עצמך בהון (בהם **ת**) **דת**, נשאת עצמך מהן **ג** | רבנו] **ר**[1], רבינו **דוא**[2]**גכר**[2]**י**[1]**מ**, ר׳ **פא**[1]**ת** | * הוה עבר **דא**[2]**גתמ**] הווה עבר **ו**, הוה עבד **ל**, עבר **פכר**[2], היה עובר **א**[1], עאל **ר**[1] | 4 על ל׳ **ר**[1] | סימוניה] **ו**, סימוניא **דפא**[1]**גתר**[1]**י**[1]**מ**, סמוניא **א**[2]**כר**[2] | יצאו] ויצאו **דת** | ** אנשי] אנשים **ל** | סימוניא **דפא**[1]**תגימ**, ־ייא **ו**, סמוניא **א**[2]**כ** | ליה **מ** | ר׳] **ד**[1]**פכ**, רבי **דו**, רבינו **גתי**, ל׳ **אמ** | אדם] **א**[1]**י**, ~ אחד **דפוא**[2]**גכתמ** | שיהא **ו**, שהיה **ג** | מקרא (מקרה **א**[2]**ת**) אותנו | ומשנה אותנו] **ואגכימ**, ושונה אותנו **דת**, ל׳ **פ** | דיניגו] **כ**, דיננו **פ**, את דינינו **דוא**[2]**גתמ**, את דיננו **א**[1]**י** | 5 ** נתן] נותן **ל** | לוי בן סיסי] **ג**, לוי בר סיסי **א**[2]**ימ**, לוי בן סוסי **ו**, לוי בר סיסין **פכ**, ר׳ לוי בר סוסי **ד**, את ר׳ לוי בן (בר **ת**) סיסי **א**[1]**ת** | עשו] ועשו **דת** | והושיבוהו] **פכ**, והושיבו אותן **דואגתי**, והשיבו אותו **מ** | בה] עליה **פא**[1]**כ**, למעלה ממנה **וא**[2]**ג**, ..הימנה **ימ**, ..ממנו **דת** | ממנו — תורה] **פכ**, דברי תורה ממנו **ג**, דברי.. מפיו **דא**[2]**ת**, דברי.. מפניו **וא**[1]**מ**, דברים ממנו **י** | שאלוהו] **פכ**, שאלו אותו **דואתימ**, שאלו ממנו **ג** | ג׳] **ד**[1], שלש **פא**[1]**גכימ**, שלוש **ות**, שלשה **ד**, ל׳ **א**[2] | * שאלות **דפא**[1]**כתימ**] שאילות **וג**, הלכות **ל**, ל׳ **א**[2] |

ובילקוט דפ״ר] ביתאל בתיבה אחת ועי׳ בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג ולעיל צד 737 וצד 936 ובמ״י שם: 2 אם נזדמזמו. כ״ה בכי״ל וכי״ו בבנין נתפ״פל מפעל זמם, ובמה״ג עמו׳ 529 נקוד שלא בדיוק[1]), ובבנין נתפעל הגי׳ ניזדממו נזדממו, ומשובשת הגי׳ נזדמנו, וגר׳ טעם אם נזדמזמו וכו׳ אם נאמרו דברים במזימה אחריך, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש אם נזדמנו אחריך (לך) דברים שלא כהוגן שאם אתה מהפך בהם סוף שאתה מגולה לכל (ובפי׳ ב״ר הנדפס אם נזדמנו אחריך דברי׳ שאינן מהוגני׳ יד לפה שתיק חד ידע תרין לא ידעין שאם אתה וכו׳ סוף שאתה מגלה לכל), והאב״א פי׳ אם נזדמנו וכו׳ אם חשדוך ודברו עליך דברים אשר לא כן אל תבהל ברוחך לקרוא תגר ולדבר נגד הזוממי׳ ולזעוק כנגדן לפי שעתה חד ידע תרין לא ידעין ואם תדבר כנגדן ידעו אותן כל העולם ויתפרסם הדבר, וביפ״ת מפרש אם יש מרננים אחריך בדברי ח־ופין ועלילות שים יד לפיך ולא תהפך בדברי׳ שאם ידע אחד לא ידעוהו שנים ואם תהפך בדברים יתגלו לכל וזה ע״ד וכוסה קלון ערום, ובמה״ג שם הועתק בן עזאי אומ׳ אם ניבלת עצמך בדברי תורה סופך להתנשא בה ואם זמותה יד לפה אם נזדמזמו אחריך דברים יד לפה חד ידע וכו׳ ור׳ עקיבה אומ׳ מי גרם לך להתנבל בדברי תורה על שנשאת[2]) עצמך בה וכו׳, והועתק גם בערוך ע׳ נבל ד׳, ובסגנון אחר המאמרים באדר״נ והלשון שם בנו״א ושנא את הרבנות וכו׳ אמר רבי עקיבא כל המגביה עצמו על דברי תורה למה הוא דומה לנבלה מושלכת בדרך כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך שנאמר אם נבלת בהתנשא אם זמות יד לפה א״ל בן עזאי דרשהו מענינו אם מנבל אדם עצמו על דברי תורה ואוכל תמרים חרובים ולובש בגדים צואים ויושב ומשמר על פתח של חכמים כל עובר ושב אומר שמא שוטה הוא לסוף אתה מוצא כל התורה כולה עמו ר׳ יוסי אומר וכו׳ (ובילק׳ משלי שם הגי׳ בן עזאי אומר אם מנבל אדם עצמו וכו׳ ועיי״ש ובילק׳ מכירי שם), ובאדר״נ נו״ב בן עזאי אומר אם נבלת בהתנשא אם נבל אדם את עצמו בדברי תורה סופו להתגדל בהם באחרונה רבי עקיבא אומר זכו׳ ועיי״ש ובהערות רשז״ש, ובדברי בן עזאי לא נדרש שם ואם זמות יד לפה, ובברכות שם איתא א״ר שמואל בר נחמני מאי דכתיב אם נבלת בהתנשא ואם זמות וכו׳ כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם יד לפה (ועי׳ בד״ס ובמדרש משלי שם) ומפרש בפירש״י המנבל עצמו ששואל לרבו כל ספקותיו ואע״פ שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו ואם זמות שסתמת פיך מלשאול לשון זמם וכו׳ סופך שתתן יד לפה כשישאלוך ולא תדע להשיב, וכן טעם הדרש בנדה שם: 3 רבנו וכו׳. סיפור זה נסדר כאן שאירע לר׳ לוי בר סיסי להתנבל בדברי תורה ע״י שנשא עצמו בהם והוא אמר לרבנו עשו לי וכו׳ קרא עלין אם נבלת וכו׳, וכן מפרש בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א ומביא מעשה לוי (ומביא שעשו ללוי) בר סיסי שהושיבו לו בימה וזחה דעתו עליו ונתעלמו ממנו דברי תורה, ובמה״ג שם שיגה הלשון כי הא דר׳ וכו׳, ובתוך הסיפור ניתוסף להדרש אמת משנגזרה וכו׳ מהו חותמו של הקב״ה אמת וכו׳, והמשך הפתיחה במאמרי ראב״כ ור׳ אבון ורבנין שדרשו סוף הפסוק אם זמות וכו׳, וסיפורים שונים שנכללו בתוך הפתיחות עי׳ גם לעיל פכ״ה סי׳ א׳ פל״ג סי׳ א׳ וסי׳ ג׳ פל״ו סי׳ א׳, פמ״א (פמ״ב) סי׳ א׳ פס״ח סי׳ ד׳ פ״פ סי׳ א׳, ואין לדון שסיפורים כאילו הן הוספות מאוחרות (ועי׳ לערנער צד 121), ובירוש׳ יבמות שם נסדר הסיפור על המאמרים רקה דם וכו׳ גידמת במ׳ היא חולצת בשיניה, ובבבלי שם בענין יבמה שרקקה וכו׳ וכתיבת רבנו כאן ובסמוך אצל רבנו וכו׳ כמו לעיל פעמים שונות ועי׳ במ״י לעיל צד 931, וסימוניה[3]) שם מקום רחוק כשתי שעות מציפורין שהיה רבנו הקדוש דר שם ועי׳ בכתבי צונץ ח״ב צד 293 ונייבויער צד 189: 4 שיהא מקרא וכו׳. מלמד אותנו מקרא ומשנה ודן וכו׳: 5 ג׳ שאלות. בכי״ל בשיבוש ג׳ הלכות והגהתי, כי שאלוהו רק ב׳ הלכות, ולנכון בסמוך גם בכי״ל ג׳ שאלות שאלוני וכו׳ ועח״ג, אכן גם לעיל צד 296 איתא נתעלמה הלכה וכו׳ ועיי״ש

[1]) נִזְדַּמְזְמוּ. [2]) שֶׁנִּשֵּׂאתָ. [3]) Σεμωνιάς.

גידמת במה היא חולצת, לא השיבן, רקה דם היבמה מהו, לא השיבן, אמ׳ דילמ׳ בר אגדא הוא, שאלוהו קראי מהו דכת׳ את הרשום בכתב אמת (דניאל י כא) אם אמת למה רשום אם רשום למה אמת, לא השיבן, כיון שראה שצרתו צרה השכים בבקר והלך לו אצל רבנו, אמר ליה מה עבדון בך בני סימוניה, אמר לו אל תזכרני צרתי, ג׳ שאלות שאלוני ולא יכולתי להשיבן, אמר ליה ומה אינון, אמר ליה גידמת במה היא חולצת, אמר לו ולא היית יודע מה להשיב, אמר לו אפילו בשיניה אפילו בגופה, יבמה שרקת דם מהו, אמר לו ולא היית יודע להשיב, אמר אם

1 גידמת] א[1]ג, גדמת פכימ, יבמה גדמת א[2], אמרו לו גדמת יבמה דות | במה היא] אגימ, במה פכ, היאך היא ו, היאך דת | תחלוץ פ | ולא | רקה — היבמה] ג, רקקה היבמת דם א[1]מ, רקקה יבמה דם כ, יבמה רקקה דם פ, רקה דם ו, רקקה דם דא[2]תר[2]י | מה הוא ו | לא השיבן] י, ולא השיבן פונ, ולא השיבן הרי תרין אכמ, ולא השיבן כלום דת | אמרו דוימ, אמרי פאכ, אמרין ת | דילמ׳] א[1], דיל׳ ג, דילמא פוא[2]ימ, דלמא דכת | בר] לית הוא בר אולפן אוריתא ~ פו[0]א, לית.. אורייתא ~ כמ, לית.. אוריא דיל׳ ~ ג, לית.. אולפן דילמ׳ ~ י[1], לית בר אולפן ~ ד, לית.. אולפן הוא ~ ת | אגדא] כ, אגדה דפותי, הגדה אגמ | 2 ** הוא] ל׳ ל | נשאליה דא, נשייליה פכ, נישייליה ת, נשאליניה ו, נישאליניה ג, נשאילניה י, לוישליה מ | קריי ג, קרא א, בקראי י | מהו] אמרו ליה (לה ג) מהו אגי, אמרין לה מהוא ו, אמרי ליה מהו פכ, אמרון ליה מה דין דת, אמרו מאי מ | דכתי׳ אי | את] אבל אגיד לך ~ ת, ל׳ י | ואם | 3 ולא | הושיבן כ | כיון] פימ, כיוון כ, וכיון דאג, וכיוון ו | צרתו פכ | בבקר] בבוקר ות, ל׳ פאכמ | והלך לו] הלך פכ | רבינו] דפוא[2]גכימ, רבי׳ ת, ר׳ א[1] | לו וגי | 4 עבדין א[1], עשו א[2]י | בך] לך ד, ל׳ ו (והושלם) ת | בני] אנשי | סימונייה ו, סימוניא דפא[1]גתימ, סמוניא א[2], סמונייא כ | תזכרני] א[1], תזכירני דפא[2]תימ, תזכריני ג, תזכיריני וכ | צרותי פא[1]כמ | ג׳ — שאלוני] פ, א״ל ג׳.. שאלוני א[2], שלש.. שאלוני א[1]גכימ, שלוש (ג׳ ד[1], שלשה ד) שאילות שאלו אותי דו, שאלו אותי שלוש שאלות ת | יכלתי פ | לחזירן להושיבן ג | 5 לו ג, לה ו | ומאן גי | הינון ו | אמר ליה] אמ׳ לו ג, אמ׳ ו, ל׳ כ | גדמת פוכימ, גדמת יבמה א[2]ת | * במה — חולצת דואגימ] במה חולצת פכת, במה היא חולצת ובמה חולצת ל | לו] פוגת, ליה דכי | ולא — להשיב] גת[0]י, לא.. להשיב מ, לא.. להשיבן א[1], ולא.. יודע להשיב דות, ואת לא ידע כ | אמר לו] פגי, אמ׳ ליה כ, א״ל א[1]מ, אמ׳ ו, אמ׳ ליה אין דת | 6 אפלו ת | בשניה ר[1]מ | אפילו] אפלו ת, חולצת ואפי׳ א[1]א[02] | יבמה שרקקה פא[1]גכר[1]מ, רקקה דתי | מהו] פא[1]גכתימ, מה הוא דו | לו] וגתר[1]י, ליה דכ | לא א[1]מ | להשיבן] ו, מה להשיב דגתר[1]י, להשיבן כ, מה להשיבן אמ | אמר] אמר לו גתר[1]י, אמר ליה דפכ, א״ל אמ, ל׳ ו |

ובמ״י בסוף ד״ה סלק למיצליה וכו׳: 1 רקה דם. וכ״ה בכי״ו וכי״ג, וכן בירושלמי שם ג׳ פעמים, ובסמוך בכי״ל שרקת דם וכו׳ ועי׳ בעמת״ל ע׳ רוק א׳ וב׳ וע׳ רקק: דילמ׳ בר אגדא. שמא הוא בעל הגדה ואינו בעל הלכה ועת״נ ולעיל צד 952 במ״י בד״ה ואולפן קביל, וטעם השאלה אם אמת למה רשום וכו׳ מפרש ביפ״ת דמדכתיב אמת משמע כתיבה תמה העשויה להתקיים ומדכתיב רשום ולא קאמר כתוב בכתב משמע דאינו כתיבה ממש אלא רושם בעלמא וכו׳: 4 מה עבדון וכו׳. מה עשו בך וכו׳ שמהרת לבוא אצלי א״ל וכו׳ א״ל ומה אינון מה הן אותן ג׳ השאלות א״ל וכו׳, ובכי״ל הושלם ביני שיטי בכתב הספר בדיו דיהה בג׳ הפעמים אמ׳ לו ולא היית יודע וכו׳, וכן באותו הכתב ואם לאו פסול, ובשיבוש הושלם ביני שיטי מלת דם והגהתי צחצוחית רוק כמו שהגי׳ גם בכי״פ וכי״כ, ובמה״ג שם הועתק הות עבר על הדא סימוניא (סימוניה) יצאו בני סימוניא (סימוניה) לקראת׳ אמרו לו רבינו תן לנו אחד שיהא דן את דינינו ושונה משנתינו ומאיר עינינו יהב להון ר׳ לוי בר סיסי מיד עשו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה זחת דעתו עליו ונתעלמו דברי תורה ממנו איתון למשאל ליה שאלות (שאילות) ולא ידע למגב (למיגב) אמרי ליה גידמת במה חולצת ולא ידע מה להשיב רקקה דם מהוא ולא ידע אמרין דלמא לית בר אלפן[1] הוא, בר אגדה הוא אמרון ליה מהוא דין דכת׳ אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת וכו׳ ולא ידע מה להשיב כיון שראה שצרתו צרה השכים בבקר והלך לו אצל רבנו אמ׳ לו מה עבדו לך אמ׳ לו ר׳ אל תזכירני צערי שאלות שאלו אותי (לי) ולא יכולתי להשיבן אמ׳ לו ומה אינון אמ׳ לו גידמת במה חולצת אמ׳ לו ולא היית יודע מה להשיבן אמ׳ לו ר׳ אפילו בשניה אפילו בגופה רקקה דם מהו אמ׳ לו אם היה בו צחצוחית של רוק הרי הוא כשר ואם לא הרי הוא פסול אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת אמ׳ לו ולא היית יודע להשיבן אמר לו רשום עד שלא נגזרה גזירה אמת משנגזרה הגזירה ועי׳ גם בח״נ, ובסגנון אחר בירוש׳ יבמות שם בני סימונייא אתון לגבי רבי אמרין ליה בעא תתן לן חד בר נש דריש דיין וחזן ספר מתניין ועבד לן כל צורכינן ויהב לון לוי בר סיסי עשו לו בימה גדולה והושיבוהו עליה אתון ושאלון ליה הגידמת במה היא חולצ׳ ולא אגיבון רקה דם ולא אגיבין אמרין דילמה דלי׳ הוא מרי אולפן וכו׳ מהוי הדין דכתיב אבל אגיד לך וכו׳ אם אמת וכו׳ ולא אגיבון אתון לגבי דרבי אמרון ליה הדין פייסינא דפייסנתך אמר לון חייכון בר נש דכוותי יהבית לכון שלח אייתיתיה ושאל ליה א״ל רקה דם מהו אמר ליה אם יש בו צחצוחית של רוק כשר הגידמת במה היא חולצת אמר ליה בשיניה אמר ליה מהו הדין דכתיב אבל אגיד לך וכו׳ אם אמת וכו׳ אמר לי׳ עד שלא נחתם גזר דין רשום משנחתם גזר דין אמת, וסיפור אחר בבבלי יבמות שם לוי נפק לקרייתא בעו מיניה גידמת מהו שתחלוץ יבמה שרקקה דם מהו אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת מכלל דאיכא כתב שאינו אמת לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה מי כתיב וחלצה ביד ומי כתיב וירקה רוק אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת וכי יש כתב שאינו אמת לא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה וכו׳, ובתנחומא מ״ב לא הוזכרו השאלות גידמת במה היא חולצת רקה דם היבמה מהו, ולשון הסיפור שם אמרו רבותינו מעשה היה ברבינו

1) אֶלפן.

יש בו צחצוחית רוק כשר ואם לאו פסול, את הרשום בכתב אמת מהו, אמר לו ולא היית יודע מה להשיב, אמר לו רשום קודם גזירה אמת משנגזרה הגזירה, מהו חותמו שלהקב"ה, אמת, ר' ביבי מש' ר' ראובן מהו אמת אמר ר' שמעון בן לקיש אלף בראש האותיות תיו בסופן שלאותיות מ' באמצען על שם אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים (ישעיה מד ו), ולמה לא השבתם כשם שהשבת לי, אמר לו עשו לי בימה גדולה [והושיבוני עליה] וטפת רוחי עלי ונעלמו ממני דברי

2 יכוס' סנהדרין פ"א י"ח א', שבת נ"ה א', יומא ס"ט ב', סנהדרין ק"ד א', דברים רבה סדר דברים (פ"א סי' י'), שיר השירים רבה פ' לכוסתי (א' ט'):

1 * יש בו א] יש למ, היה בו די, היה ת, יהיה בו פוגכר1 | צחצחות פכ | * רוק פכ] של רוק דואגתר1ימ, דם ל0, ל' ל | כשר] פכי, יהיה ~ ו, הרי הוא ~ דאגת, הרי זה ~ מ | אם כ | פסול] פגכי, הרי הוא ~ א, הרי זה ~ דותמ | * את — מהו] את.. בכתב מהו ל, אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת דואגכתימ, אבל אגלה לך את הרשום וכו' פ | אמר לו] אמר ליה פכ, ל' י | ולא היתה יודע א1, ולא ידעת פ, ידעת כ | 2 מה להשיב] גמ, להשיב דות, מה להשיבן אי, להשיבן פכ | ליה פ | רשום ל' א1 | קודם] עד שלא נגזרה | גזרה פא1מ, הגזירה ו, הגזרה א2, גזרה רשום א01 | אמת — הגזירה] ו, אמת.. גזירה דתי, אמת.. גזרה פ, משנגזרה הגזרה (הגזירה א02, גזרה מ) אמת א1א02מ | מהו] פגכמ, מה הוא וא2, ומה הוא דת, מה א1 | אמת ל' ו | ר' ביבי] פוא2כמ, רב ביבי א1, ר' אייבו ג, רבי' ת, רבינו ד | 3 בשם | ראובן] שמואל ג | מהו אמת] אגכ, אמת מהו (מה הוא ו) אמת דפותמ | אמר ר' שמעון בן לקיש] וא1מ, .. רשב"ל א2ג, .. ריש לקיש ד, .. ר"ל פ, ריש לקיש אמ' ת | אלף] ד1וג, אלפ א1, אל"ף דא2כתמ, א' פ | בראש האותיות] פ, בראשן (בראש' ג, בראשם א1, בראשון כמ) של אותיות דאגכמ, בראשון שלאותות ו, בראשן ת | היו (וצ"ל תיו) בסופן של אותיות ג, מ' באמצען פ, מ"ם באמציעתן אכמ, מים באמצעיותיו ו, מ"ם (מם ד1, מים ת) באמצע דת | מ' באמציעתן ג, תיו (תי"ו א1כ, ת"ו א2) בסופן ואכ, תי"ו (תיו ד1, ת' פ) בסוף דפת | 4 שאני מ | ומבלעדי — אלהים] פאכמ, מבלעדי.. אלהים ג, וגו' ו, וכו' ד, ל' ת | ולמה] אמ, אמר לו ~ דפוגכתי | השבתם] השבת (הישבתה ו) אותן פוגכ, השבת להם א2י, השיבות אותן דת, .. אותם מ, .. להם א1 | 5 כשם] כמו א | * שהשבת לי ל0פכ] שחשבת לי ל, שהשבת אותי א2גי, שהישבתה אותי ו, שהשיבות לי מ, שהשיבות אותי דא1ת | * אמר לו פוגכתי] אמר ליה ד, א"ל ד1אמ, אמ' ל | בימה גדולה עשו פ, בימה.. עשה לי כ | * והושיבוני עליה פכ] והושיבוני למעלה ממנה ג, והושיבוני.. הימנה י, והושיבו (והשיבו מ) אותי למעלה ממנה ואמ, והושיבו אותי עליה למעלה הימנה דת, ל' ל | וטפת] ת, וטפה ד, טפה פגי, וטפח ו, טפח א1כמ, תפח א2 | עליי ו | ונעלמו] פכ, ונתעלמו דואגתמ, ונתעלמה י | דברי תורה ממני וג, דברי.. מפי א2, דברי.. מפני א1, ממני דברי.. מפני מ, הלכה ממני י |

הקדוש שהוא עובר בסימונייא יצאו כל בני העיר לקראתו בקשו ממנו זקן אחד שילמדם תורה נתן להם את רבי לוי בר סיסין אמרו לו רבינו מהו שכתוב בדניאל אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת וכי יש דבר שקר בתורה שאומר אמת ולא מצא להן תשובה להשיבן מיד יצא לו [משם ובא] לפני ר' א"ל לא יכולתי לעמוד לפניהם דבר אחד שאלוני ולא מצאתי מה להשיבן א"ל מהו הדבר, א"ל אבל אגיד וכו' וכי יש דבר שקר בתורה אמר לו תשובה גדולה היה לך להשיבם א"ל היה לך לומר להם האדם חוטא הקב"ה רושם עליו מיתה עשה תשובה הכתב מתבטל לא עשה תשובה הרשום בכתב אמת וכו' ועי' גם בתנחומא שם: 2 משנגזרה וכו'. משנחתמה הגזירה וכמו בירושלמי שם משנחתם גזר דין אמת, [ועי' ראש השנה י"ח א' וספרי נשא פי' מ"ב] ולזה הדרש נסמך כאן המאמר מהו חותמו של הקב"ה אמת ר' ביבי בשם ראובן מהו אמת כלו' מהו הוראת אמת שהוא חותמו של הקב"ה אמר רשב"ל אלף וכו' ועי' ביפ"ת, ומאמר זה ליתא בירושלמי שם (ולא הועתק בילק' משלי שם) ובדפ"ר וד"ו הגי' ומה הוא חותמו של הקב"ה אמת, (ונשתבש שם רבינו בשם ר' ראובן אמר אמת מהו אמת), ומחק במ"כ תיבת אמת וכמו כן הגי' בכי"ו מה הוא חותמו שלהקב"ה ר' ביבי בשם ר' ראובן אמ' אמת מה הוא אמת אמ' ר' שמעון בן לקיש וכו', ולפי זו הגי' משנה ר' ביבי בשם ר' ראובן חותמו של הקב"ה אמת, וכן הועתק במה"ג שם מה הוא חותמו שלהקב"ה ר' ביבי בש' ר' אבון אמת ומהוא אמת אמ' ר' שמעון בן לקיש אלף בראשון (בראשן) שלאותיות מים באמצען שלאותיות תיו בסוף האותיות על שם אני ראשון ואני אחרון ועח"נ, והגי' שבכי"ו ובמה"ג מקויימת עפ"י המאמרים בירוש' סנהדרין שם א"ר יהוד' בן פזי אף הב"ה וכו' אע"פ שאין דן יחידי חותם יחידי שנאמר אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת וכו' מהו חותמו של הקב"ה רבי ביבי בשם רבי ראובן אמת מה הוא אמת א"ר בון שהוא אלהים חיים ומלך עולם אמר ריש לקיש אל"ף רישיה דאלפא ביתא מ"ם באמצעותה תי"ו בסופה לומר אני ה' ראשון (ישעיה מ"א ד') שלא קיבלתי מאחר ומבלעדי אין אלהי' שאין לי שותף ואת אחרונים אני הוא שאיני עתיד למוסרה לאחר, ובשהש"ר שם ומהו תותמו של הקב"ה רבי ביבי בשם רבי ראובן אמר אמת שנאמר אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום וכו' אלא עד שלא נחתם הדין רשום משנחתם גזר דין אמת אמ' ריש לקיש ולמה הוא אמת אלף בראש האותיות מם באמצע תיו בסופן לומר אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי וכו', ובדב"ר שם אמר רבי ראובן ומהו חותמו של הקב"ה אמת ולמה אמת שיש בו שלש אותיות אל"ף ראשון של אותיות מ"ם אמצעית תיו סופן לומר אני ראשון ואני אחרון וכו', וקשה להגיה הגי' שלפנינו בכי"ל ובכ"י שציינתי ובדפ"ר וד"ו וילק' מכירי גם עפ"י הירושלמי, ובהגי' שלפנינו הובא הדרש הנפלא חותמו של הקב"ה אמת במאמר סתמי ובמאמר רשב"ל אלף בראש האותיות וכו' על שם אני ראשון ואני אחרון וכו' מפרש כאן ר' ביבי בשם ר' ראובן מהו אמת שהוא חותמו של הקב"ה, ובבבלי יומא וסנהדרין שם בעל המאמר הוא ר' חנינא, ובשבת שם ור"ל אמר תיו סוף חותמו של הקב"ה דאמר ר' חנינא חותמו של הקב"ה אמת: 3 מ' באמצען. עם האותיות הכפולות ועי' בחי' הרש"ש: 5 וטפת רוחי. גבהה רוחי עלי, ובדפ"ר וד"ו הגי' וטפה והוגה וטפת ועמ"כ ובעמת"ל ע' טוף ועי' טפח, ובמה"ג שם אמ' לו ולמה לא השיבות אותן אמ' לו ר' עשו לי בימה גדולה והושיבוני

תורה, קרא עליו אם נבלת בהתנשא: אמר ר' אבון בר כהנא אם חישבת לעשות מצוה ולא עשית נות לך ליתן זמם על פיך ולא לפסוק, אמר ר' יודן מה ידך סמוכה לפיך כך יהא נדרך סמוך לפיך, רבנין אמ' מה ידך קודמת לפיך כך נדרך קודם לפיך תדע לך שכן יעקב על ידי שאיחר נדרו נתבקרה פינקסו ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה ביתאל וגו':

[ויאמר אלהים אל יעקב קום וגו'] אמר ר' אבא בשעת עקתי נדרי בשעת רווחי שטפי, אמר ר' לוי מהילתך טרשה אקיש עלה קום עלה ביתאל קום עלה לביתו שלאל

5 ילקוט כ' קל"ה, תנחומא וישלח סי' ח':

1 וקרא ו | עליו] פוא2גכימ, ~ ר' א1, המקרא הזה דת | נבלתה ו | בהתנשא] ~ וגו' ו, ואם זמות יד לפה פאגכמ | אמר] אם זמות יד לפה ~ ר1 | אבין גר1י, בון ו, אב' ד1, אבא דפאכתמ | חישבת] ג, חשבת פאכר1ימ, חשבת בלבך דת, חישבתה ליבך ו | לעשות מצוה] י, לעשות דבר ר1, לעשות דבר מצוה (ג, דבר מצוה לעשות (לעשו' ד1) דתמ, דבר.. לעשותו פאכ | * עשית דותי] עשיתו לפאכר1ימ | 2 נח פו, נוחה מ, טוב י | ° לך] לו ד | בתוך.פיך ר1 | ° ידך] ידיך ד | סמוך ר1ימ | כך — כמוך] י, כן.. סמוך ר1, כך יהיה.. סמוך דוגת, אף נדריך יהיו סמוכין פאכ, אף.. יהיו סמוך מ | 3 רבנין] פאגר, רבנן דוכת, ורבנין מ (רבנין — כך — לפיך ל' י) | קודמת] קודם דת | * כך — קודם] כך.. קודמת ל, כך יהיה (יהא ר1) נדרך קודם דר1, לפיכך יהיה.. סמוך ת, כן יהיה נדריך קודם ו, אף נדריך קודמין פכ, אף.. יהיו קודמין אמ | תידע ו | שכן] ~ שהרי דת | יעקב] פר1, יעקב אבינו אגכתי, יעקוב אבינו ו, אבינו יעקב דמ | ** על ידי (יד ת)] ל' ל | שאחר פי | את נדרו וא2ר1 | 4 פינקסו] וא1גת, פנקסו דפא2כר1ימ | * ויאמר — וגו'] שנ' ויאמר אלהים (י"י ג) אל.. ביתאל גכ, שנ' ויאמר אלהים.. בית אל פא, שנ'.. בית אל וישב שם וגו' מ, שנ'.. בית אל.. שם ועשה, שם מזבח דר1, שנ' ויאמר אלהים קום.. שם מזביח ת, שנ'.. אל יעקוב קום וגו' ו, ל' לי | 5 * ויאמר — וגו'] ויאמר.. יעקוב קום וגו' ו0, ויאמר.. יעקב קום עלה ביתאל וגו' י1, ל' לדפואגכ (ויאמר — לביתו שלאל ל' א2 (והושלם בגליון) | אמר ר' אבא] ג, אמר ר'.. בר כהנא דפאכתר1, ר' אבא בר כהנא אמ' ו | עקתי נדרין] פוהאגערי1, עקתא נדרא דת | רוחי] ג, רווחי פוהאכערי1, רווחא דת | 6 שטפין] חגער2, שיטפי ר1, שטפא ת, שיטפא ד, טפשי פכ, שבקי אר3, שזבי ו, שטפי מלידור י1 | לוי בר כהנא א02 | מחילתך] ג, מחולתך דת, מהילתך ל0, מהולתך פואכר, מהולתא עי | * טרשה ל0וא02] טרשא א1ערי, טפשה לג, טפשא ד1, חרשה דפ, חדשה כ, חרשא ת | ** עלה] עליה ל | קום] אמר ליה (א"ל ד1, אמר לו ת) הקב"ה יעקב שכחת נדרך ~ דת | ביתאל] גכי1, בית אל דפוחאר | קום עלה] פהאכי, עלה ג, ל' דות | ביתו א |

למעלה וטפת רוחי עלי ונתעלמו דברי תורה ממני קרא עליו אם נבלת בהתנשא ועח"נ, ובירושל' יבמות שם מסיים א"ל ולמה לא אגיבתינון א"ל עשו לי בימ' גדולה והושיבו אותי עליה וטפח רוחי עלי וקרא עלוי אם נבלת וכו' ואם זמות יד לפה מי גרם לך להתנבל בדברי תורה על שנישאת' בהן עצמך: 1 אמר ר' אבון וכו'. דוריש ואם זמות וכו' אם זכות חשבת בלבך לעשות מצות ולא עשית נוח לך ליתן זמם על פיך ולא לפסוק בפה שלא תשמור גם מוצא שפתיך, והשם זמם כמו לעיל צד 887 עשה לו זמם וכו' ועי' בעמת"ל ע' פסק א', ובפי' ב"ר כי"ט גורס ומפרש אם זמות יד לפה אמר ר' אבין בר' כהנא אם חשבת לעשות דבר ולא עשיתו נוח לך ליתן זמם לתוך פיך ולא לפסוק בפיך שום דבר ולא לקיימו אמר ר' יודן אם זמות לנדור יד לפה מה ידך סמוך לפיך כן יהא נדרך סמוך לפיך לשלמו מיד רבנין אמרין מה ידך קודמת לפיך כך יהא נדרך קודם לפיך לומר שתפריש ואחר כך תדור כדי שלא תבא לידי כך שתדור ולא תשלם תדע לך שכן יעקב על ידי שאיחר את נדרו נתבקרה פנקסו שנאמר ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה וכו', ובראש הפרשה מפרש שם ידיך קודם לפיך תחלה נוטל אדם פרוסה בידו ושוב נותנה לתוך פיו [ובכי"א ב' התיבות מטושטשות, ואפשר לקרות גם אף נדריך יהיו כקודמין לפיך] וגם בכי"ג וילקוט משלי שם הגי' א"ר אבין בר כהנא, ובכי"ו אמ' ר' בון בר כהנא ועי' במבה"י ערך רבי בון בר כהנא, ובשאר הספרים הגי' ר' אבא בר כהנא, ובמה"ג עמו' 530 הושמט מאמר ראב"כ והורכב מאמר ר' יודן עם המאמר שלאחריו והועתק שם ומהוא אם זמות יד לפה אמ' ר' יודן מה ידך סמוכה לפיך כך יהא נדרך קודם לפיך תדע לך שהוא כן ראה אבינו יעקב על ידי שאיחר נדרו נתבקר פינקסו דכתי' ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל, ובכי"ל חסר סיום הפתיחה והשלמתיו כמו בפתיחה הקודמת: 5 אמר ר' אבא. וכ"ה בכי"ג והוא ר' אבא בר כהנא ועח"נ ולעיל צד 181 צד 359 וצד 967 ובמ"י שם בד"ה אמר ר' יודן, וגם בערוך ע' שטף ב' הועתק בשעת עקתי נדרי וכו' שטפי ופי' בתימה כלומ' בשעת צרה נודר ובשעת רווחא יסיע מלבו כשטף מים, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א גורס ומפרש בשעת עקתי נדרי בשעת רווחי שיטפי (שטפי) חזרתי אמר לו הקב"ה ליעקב עשית לי כאדם הנודר לחברו (לחבירו) בשעת צרתו וכשהוא ברווחה הוא חוזר (ברווחה חוזר) בו ועי' גם בפי' ב"ר הנדפס, ובמה"ג שם הועתק המאמר לפ' לאל העונה אתי ביום צרתי אמ' ר' אבא בר כהנא בשעת עקתי נדרי ובשעת (בשעת) רוחי שטפי, ותרג' ביום צרתי ביומא דעקתי: 6 מהילתך וכו'. הנפה שלך חרשה הכה עליה ומתלא הוא בלא"ר, ובערוך ע' הל ב' הגי' מהולתא ופי' שם מהולתא נפה, ובע' טרש ב' הובא מילמדנו בסוף אם בחקתי ובפרשה וישב ממנו שבי אמר ר' לוי מהולתך טרשא אקיש עלה א"ל הקב"ה ליעקב יעקב שכחת נדרך, ושם פי' בל' ערבי קורין לחרש טרוש (ועי' בהוספות החי' פליישער בעמת"ל ח"ב צד 212) מהולתך טרשא כלומר הנפה נתחרשה ואין יורד הקמח אקיש עלה הכה עליה בכח בטבעות של ברזל שכך מנהג הערביים כשמסלתין הסלת יש להן באצבעות צרדות טבעות ומכין הנפה בהן מכאן ומכאן ויורד הקמח (וזה הפירוש נוסף בילקוט ד"ו וליתא בילקוט דפ"ר), ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש מהולתך טרשא וכו' מהולתך נפה שלך טרשא אקיש עלה חרשת שאינה נשמעת אקיש עלה (טרשא אקיש עלה הכה עליה) ותשמע קולה לנפות בו קמח כמו שמצינו ליעקב ששתק ושכח (ששכח ושתק) מלשלם נדרו אמר לו הקב"ה קום עלה בית אל שכחת נדרך שלם וכו' (ומשם נוסף בדפוסי' א"ל הקב"ה וכו' שכחת נדרך, ובכי"פ נוסף בגוף הספר ותשמע קולה לנפות בה קמח כלומר שלא תעשה כיעקב ששכח נדרו), ובפי' ב"ר בדפ"ר הגי'

ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך מה עשו נודר ואינו מקיים אף אתה נדרת ולא קיימתה:

ב) ויאמר יעקב אל ביתו וגו׳ [והחליפו שמלותיכם] ר׳ כרוספדי בשם ר׳ יוחנן אין אנו ג בקיים בדיקדוקי עבודה זרה כיעקב דתנינן המוצא כלים ועליהם צורת חמה [צורת לבנה צורת הדרקון יוליכם לים המלח, אמר ר׳ יוחנן כל כסות בכלל עבודה זרה]:

3. ילקוט שם: 4 עבודה זרה פ״ג מ״ג, ועי׳ ירוש׳ עבודה זרה פ״ג מ״ג ד׳:

1 מזביח ת | *לאל — אחיך פאכתי] לאל.. בבורחך.. אחיך ח, לאל הנראה אליך ד, לאל ו, וגו׳ ל, ל׳ ג | [מה] ואם אין את עושה כן הרי את כעשו ~ ד, אם אין אתה.. אתה כעשו ת | מקיים] משלם כ | 2 אתה] פחאכתר[1], את דוגי | נדרת] כ, נודר דפוחאגתר[1]י | ואינך (ואין את ג, ואין אתה ת, ואן את ו, ואינו ח) מקיים דפוחאגתר[1]י, ואינך משלם כ | 3 *ויאמר — שמלותיכם] ויאמר.. שלמותיכם ל[0], ויאמר.. וגו׳ לפג, ויאמר.. ביתו דו, ויאמר.. ביתו וגו׳ הסירו (ביתו הסירו ת) את אלהי הנכר כת, ויאמר.. ביתו ואל כל אשר עמו הסירו וגו׳ י, ויאמר.. ביתו ואל.. הסירו את.. הנכר א[1], הסירו.. הנכר א[2], ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ויטמון אותם יעקב ר[1] | א״ר ת | כרוספדיי ג, כרוספדאי אכתר[1], קיריספא ו, ברכיה פ | בשם] אמר דת | יוחנן] ינאי א[1] | 4 בקיים] ו, ־יין ג, בקאים ד[1], בקיאים דתר[1], ־אין פכ, ־אי׳ א[1] | בדיקדוקי] וג, בדקדוקי דפאכתר[1]י | ע״ז ד[1]פאכתר[1]י | כיעקב] פ, כיעקב (כיעקוב ו) אבינו דואגכתר[1]י | דתנינן] פוגי, דתנן דאת | המוציא וכ, מצא י | *צורת חמה — לים המלח דו[0]] צורת.. דרקון.. המלח כ, צורת.. צורה לבנה צורת דרקון.. המלח ת, צורת חמה ולבנה צורת דרקון.. חמלח א, כצורת החמה כצורת הלבנה צורת (כצורת ר[1]) דרקון.. המלח גר[1], צורת חמה צורת דרקון יוליך.. המלח י, צורת חמה ל, צורת חמה וכו׳ פ, צורת וגו׳ ו | 5 *אמר — עבודה זרה דוג] אמר.. ע״ז ד[1]פאכתי[1], אמר.. בכלל ר[1], ל׳ ל |

ג״כ מהולתך טרש׳, ובכי״ל הגי׳ מהילתך טפשה וכ״ה בכי״ג, וגם בדפ״ר מחולתך טפשא, ובכי״ל הוגה מהילתך טרשה ועת״נ, ויש לקיים הגי׳ מחילתך מחולתך בחי״ת, ומחילתך מחולתך מן נחל כמו מהילתך מן נהל שהוראתו נפות ועי׳ בהוספות הח׳ פליישער שם ח״ג צד 716, וזרת הגי׳ טפשה והגהתי, וחרשה בד״ו וכי״פ הוא פירוש של טרשה ועי׳ גם במ״כ, ובתנחומא שם בהמשך המאמר שהעתקתי במ״י לעיל צד 968 איתא בא וראה כשהלך יעקב לארם נהרים מה כתיב שם וידר יעקב נדר וכו׳ השיבו על כל דבר ודבר הלך ונתעשר ובא וישב לו ולא שלם את נדרו הביא עליו עשו וכו׳ ולא הרגיש הביא עליו המלאך ורפש עמו וכו׳ ונעשה צולע כיון שלא הרגיש באת עליו צרת דינה וכו׳ כיון שלא הרגיש באת עליו צרת רחל וכו׳ אמר הקב״ה עד מתי יהא הצדיק הזה לוקה ואינו מרגיש באיזה חטא לוקה הריני מודיעו שנאמר ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם א״ר איבו מהולתך טרשא אקיש עלה א״ל הקב״ה לא הגיעוך הצרות האלו אלא על שאחרת את נדרך אם את מבקש שלא יגיעך עוד צרה קום עלה בית אל ועשה שם מזבח לאותו מקום שנדרת לי שם נדר אנכי האל בית אל וכו׳ א״ר אבא בר כהנא א״ל הקב״ה ליעקב בשעת עקתא נדרא בשעת רווחא שמטי כשהיית בצרה נדרת וכשאתה בריוח שכחת מיד ויאמר יעקב אל ביתו וכו׳ [וע׳ לעיל צד 800 ומה שהבאתי שם]: 1 ועשה שם מזבח וכו׳. השלמתי לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך שדורש מה עשו נודר וכו׳, ובדפוסי׳ נוסף ואם אין את עושה כן הרי את כעשו מה עשו וכו׳ ועת״נ: 4 צורת לבנה וכו׳. מכאן עד בכלל עבודה זרה חסר בכי״ל, וכן קיטע בכי״פ צורת חמה וכו׳ ובכי״ו צורת וגו׳ והמאמר אמר ר׳ יוחנן וכו׳ איתא גם בכי״פ וכי״ו, והשלמתי כגי׳ הדפוסי׳ צורת לבנה צורת הדרקון יוליכם וכו׳ [וכן הושלם בגליון כי״ו] וכן הלשון צורת הדרקון במשנה שבירושלמי ובמתניתא דבני מערבא, ובמשנה שבמשניות ובבבלי הגי׳ צורת חמה וכו׳ צורות דרקון וכו׳ וכן הגי׳ בכי״כ, ובפי׳ ב״ר הובאו המאמרים לפ׳ ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ויטמון אותם יעקב ומפרש ר׳ כרוספדאי וכו׳ אין אנו בקיאים בדקדוקי ע״ז כיעקב אבינו שטמנן כדתנינן המוצא כלים ועליהם כצורת החמה כצורת הלבנה כצורת דרקון וכו׳ אמר ר׳ יוחנן כל כסות בכלל כל דורש ואפילו כסות, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפרש ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר כל (כו׳) כסות במשמע ר׳ כרוספדאי וכו׳ אין אנו בקיאין בדקדוקי ע״ז כיעקב דתנינן המוצא וכו׳ ועליהם כצורת חמה צורת לבנה צורת (כצורת) דרקון יוליכם לים המלח שעליהם צורת חמה צורת לבנה אין שאין עליהם לא ויעקב הטמין אפילו אותן (אותם) שאין עליהם לא צורת חמה (החמה) ולא צורת לבנה ולא צורת דרקון דכתיב כל אלהי הנכר ואמר ר׳ יוחנן כל כסות בכלל ע״ז אפילו אותן (אותם) שאין עליהן (עליהם) צורות הללו והיינו דאמר ר׳ כרוספדאי בשם ר׳ יוחנן דשמעיה ר׳ כרוספדאי לר׳ יוחנן דדריש כל אלהי הנכר כל כסות בכלל ע״ז ותנא למתני׳ (דמתני׳) דקתני צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון אין מידי אחרינא (אחריני׳) לא ואמר אין אנו בקיאין בדקדוקי ע״ז כיעקב, אכן לפי הגי׳ שבכי״ל ושאר כ״י ובדפוסי׳ וילקוט שנסדרו המאמרים לפ׳ ויאמר יעקב וכו׳ אינו משמע שר״י דורש כל אלהי הנכר וכו׳ בפ׳ ויתנו אל יעקב וכו׳, ובכי״ל הושלם בכתב הספר בדיו דיהה סוף הפסוק ויאמר יעקב וכו׳ והחליפו שלמותיכם (והגהתי שמלותיכם), וגם בשכל טוב צד 198 והחליפו שמלותיכם א״ר יוחנן כל כסות תשמישי ע״ז בכלל ע״ז הן, וכן פירׄ׳ במ״כ כל כסות דייק מדכתיב והחליפו שמלותיכם משמע ליה שהיו נתכסות על אלהי הנכר וכו׳ ועיי״ש, וביפ״ת מביא מסוגית הירושלמי שם לא שנו אלא כלים שעליהם צורת החמה וצורת הלבנה הא שאר כל המזלות לא ולא שנו אלא דרקון הא כל הנחשים לא וכו׳ וכתב גם ונר׳ דיליף לה מיעקב דאמר והחליפו שמלותיכם משמע דכל כסות של ע״א שלקחו משכם אסרו וז״ש אין אנו בקיאין בדקדוקי ע״א כיעקב דממתני׳ לא שמעי׳ אלא הנך צורות מיניה שמעינן דכל מין כסות אסור, ועוד כתב שם בד״ה כל כסות בכלל ע״א כל הפוסקים לא הזכירו זה אדרבה נחלקו בבגדי משי אם הם בכלל כלים מבוזים ושרו אפילו בצורת חמה ולבנה מפני שדברי ר״י לא נזכרו בגמרא בבלי ולא בירושלמי ואין פוסקין הלכה מפי המדרש (ועי׳ בטור י״ד סי׳ קמ״א ובב״י שם ובחי׳ הרד״ל), ובכי״ו ר׳ קיריספא ככתיבת השם בירושלמי ועי׳ במבה״י קכ״ב

ד) ויתנו אל יעקב וגו' ר' ישמעאל בר' יוסי סלק מצלייה בירושלם, עבר בהדין פלטנוס וחמתיה חד שמריי אמר ליה לאן את אזל, אמר ליה למסק מצלייה בירושלם, אמר ליה ולא טב לך מצלי בהדין טורה בריכה ולא בייתה קיקלתה, אמר ליה אומר לכם למה אתם דומים לכלב שלהוט אחר נבלה כך לפי שאתם יודעים שעבודה זרה טמונה תחתיו ויטמן אותם יעקב לפיכך אתם להוטים אחריו אמ' דין בעי מסאבה וקם וערק בליליא:

ד ה) ויסעו ויהי חתת אלהים וגו' אמר ר' שמואל בר נחמן בג' מקומות נכנסו האומות לעשות מלחמה עם בני יעקב ולא הניחם הקב"ה ויסעו ויהי חתת אלהים וגו', ותרגז הארץ

1 ילקוט שם, יחוס' עבודה זרה פ"ה מ"ד ד', ועי' לעיל לד 296: 6 ילקוט שם, ילק' יהושע י' כ"ג:

1 ויתנו — וגו'] ג, ויתנו.. יעקב את אלהי הנכר י, ויתנו.. יעקב (יעק' ו) דפוא[1]גכ, ויתנו.. יעקב אביהם ת, ויטמון אותם יעקב תחת האלה א[2] | ר"ש א | בר'] בר ר' ד, ביר' ת, בר י[1] | סלק] פא[1]גר[1], סליק דוא[2]כ, עבר י[1], אזל ת | מצליא ג, מצלי י[1], למצלייה ו, למצליא פאכ, למצלאה ר[1], לצלאה דת | בירושלים פ, בהדה ירושלם ו | בהדה ו | * פלטנוס דא[1]תר[3]י] פלטיים ל, פלאטנוס ו, פלטאנוס פג, פלטרוס א[2] | 2 וחמתיה] וי, וחמא יתיה דאגת, וחמא פ | * שמריי ור[3]] שמדיי ל, שמראי ד, סמריי ג, סמרא פא, שמראי ת | לה ו | לאן] פאגי, להן ו, להיכן דת | אזל] ו, אזיל דפאגתי | לה ו | למסק] למיסק ג, מסק ד, מיסק ת, מסוק ו, ל' אי | מצלייה] ו, מצליא ג, מצלי דת, למצלייא פ, ־יא א, למצלא י | בירושלם] ואי, בירושלים פג, בהדי ירושלם דת | לה ו | לך ל' ר | 3 למצליא אב, למצלא י, צלויי פ | בהדין] אגכרי, בהדן ו, בהדי ד, בהדא פת | טורה בריכה] ו, טורא בריכה אר[2], טורא בריכא דפאגתר[1]י | בייתה] ו, בבייתה ו[0], בביתה ר[2], בביתא פאנכר[1]י, בההיא דת | קיקילתה ו, קיקילתא ג, קקילתא א[1]ר[2], קילקלתא פכי, קלקלתא דא[2]תר[1] | אמר ליה] א[1]כ, אמ' לו וגתר[1], א"ל פא[2]י, אל' ד[1], אלא ד | לכם] לך א[2] | למה אתם דומי' ד[1], למה.. דומין וא[1]תי, למי.. דומים ר[1], למי.. דומין ג, משל למה הדבר דומה פכ | שהוא להוט פאכי[1], שהיה להוט דות, להוט גר[1] | 4 נבלה] פא, נבילה כ, הנבלה דוגתר[1]י | יודעי' ד[1], יודעין פאגר[1]י | שעבודה זרה] וג, שע"ז דפאכתר[1]י | ויטמן — יעקב] ויטמון.. יעקב א[2]כ, ויטמון אותה יעקב וגו' ו, דכ' ויטמון אותם יעקב תחת האלה אשר עם שכם ת, ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר גר[1] | ** אתם] אדם ל | להוטי' ד[1], להוטין פא[1]גי, לוהטים ת | 5 אחריה ת | אמרין דוגתר[1]י, ־רי פאכ | מסאבא ו, מיסבה אי[1], מיסבא גר[1], מסבא ר[3], מיסכה ר[2], מסכה פכ, מנסבה פי' מאחר שזה יודע שע"ז טמונה שם ודאי יקחנה ונתייעצו (ונתיעצו ת) עליו להרגו דת | וקם] פאגכר, קם דותי | בליליא ו, בלילה פר[2] | 6 * ויהי — וגו'] ויהי חתת אלהים דחאגכתי, ויהי חתת פ, ויהי וגו' ו, וגו' ל | * שמואל דפחאגכתר[1]י (יהושע)] שמעון לוג | בר נחמן] פואגכ, בר נחמני ר[1]י (שם), ל' דת | בג'] ד[1]א[2], בשלשה דפחגכר[1]ו[1], בשלושה ת, שלשה וא[1] | נכנסו] והגר[1]י (שם), נתכנסו דפא[2]כתי, נתכנשו א[1] | אומות העולם | 7 * עם — יעקב דפחאגכתר[1]י] עם.. יעקוב ו, עם.. ישראל ל, ל' י (שם) | * הניחם א] הניחן פגכר[1]י, הניח להם דוחת, הניח ל | * ויהי — וגו' ח] ויהי.. אלהים דפאכתר[1]י, ויהי וגו' ו, וגו' ל | ותרגז] וחא[2]י, הה"ד ותרגז א[1]א[02], שנייה (שניה כ) בימי יהונתן ~ פכ, שנית (ב' ד[1]) בימי יהונתן שנאמר ~ דת |

א', ובאותה הסוגיא בירושלמי שם א"ר קריספא והדא כוסות וכו': 1 ר' ישמעאל וכו'. סיפור זה עד ולא בייתה קיקלתה הוא בסגנון הסיפור לעיל צד 296 ר' יונתן סלק וכו' ועיי"ש בח"ג ובמ"י ועי"ע גרעץ קורות היהודים ח"ד מהדורא ד' צד 428: 5 אמ' דין בעי וכו'. אמרו זה רוצה ליקח הטמאה כלו' הע"ז וכיון ששמע שאומרים כן קם וברח בלילה, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש אמרין דין בעי מיסבא (מיסכא) מאחר שיודע שע"ז טמונה שם ודאי יקחנה ונתיעצו (ויתיעצו) עליו להורגו לר' ישמעאל וקם וברח וכו', וממש נוסף בדפוסי' פי' מאחר שזה יודע וכו' עד ונתייעצו עליו להרגו, ובמה"ג עמו' 531 מפרש ויתנו אל יעקב וכו' ויטמן אתם יעקב תחת האלה מלמ' שטמנן תחת האלה בהר גריזים, ואח"כ הועתק שם ר' ישמעאל ביר' יוסי סליק למצליא בירושלם עבר בהדין פלאטינוס[1]) חמיגיה[2]) חד שמראי[3]) אמ' ליה לאן את אזיל אמ' ליה מיסק מצליא בירושלם אמ' ליה ולא טב לך מצלי בהדא טורא בריכא ולא בההיא קלקלתא[4]) אמ' ליה אימור לכון למה אתם דומין לכלב שהוא לוהט אחר הנבלה כך לפי שאתם יודעין שע"ז טמונה תחתיו דכת' ויטמן אותם יעקב תחת האלה אשר עם שכם לפי כך אתם לוהטין אחריו אמרון דין באעי סאיבא[5]) קם וערק בליליא, ובכי"ק שם הגי' קיקלתא ועל הגליון שם הפירוש (סאיבא) רוצה לטמא מקומינו, ובסגנון אחר הסיפור בירוש' ע"ז פ"ה ר' ישמעאל בי רבי יוסי אזל להדא ניפוליה אתון כותייא לגביה אמ' לון אנא מחמי לכון דלית אתון סגדין אלא לצלמייא דתחותוי דכתיב ויטמון אותם יעקב תחת האלה אשר עם שכם שמע קלין אמרין נקרוץ נסדר לאילין כובייא וידע דאינון בעו מיקטלוניה וקרץ ונפק ליה, [וע' בתוס' חולין ו' א' ד"ה בראש]: 7 ותרגז וכו'. וכ"ה בכי"ו ובכי"ח וכי"א א' וב' ובילקוט דפ"ר ותרגז וכו' וירב (ויירב) היער וכו' (והשלמתי הפסוקים ועח"נ, ובכי"ג דלג מן ולא הניחן הק' עד ולא הניחן וכו'), ובכי"פ וכי"כ מפרש שנייה (שניה) בימי יהונתן ותרגז וכו' שלישית בימי דוד וירב היער וכו', ורשב"נ דורש ויהי חתת אלהים על הערים וכו' ולא רדפו אחרי בני יעקב שנכנסו (נתכנסו) לעשות מלחמה וכו' ולא הניחם הקב"ה, ור' אלעזר דורש ולא רדפו וכו' ביקשו לרדוף ולא הניחם הקב"ה ואיכן נתכנסו בחצור הה"ד וכו', וטעם שנתכנסו בחצור, שיבין מלך חצור שלח אל מלכים אחרים שיתכנסו להלחם עם ישראל וחצור היתה ראש ממלכות עי' יהושע שם א' י', ובשכל טוב שם הוא דבור בפ"ע ולא רדפו אחרי בני יעקב א"ר אליעזר בקשו לרדוף ולא הניחן הקב"ה והיכן נתכנסו וכו', וקשה מאד לפרש שרשב"נ מונה לג' מקומות שנכנסו האומות וכו' גם וירב היער וכו' וזה הפסוק כתוב במלחמת אנשי דוד עם אבשלום

1) סְלָאטִינוּס. 2) חֲמִיגֵיהּ. 3) שַׁמְרָאִי. 4) קִלְקַלְתָּא. 5) סַאִיבָא.

ותהי לחרדת אלהים (ש״א יד טו), וירב היער לאכול בעם וגו׳ (ש״ב יח ח), אמר ר׳ אלעזר ביקשו לרדוף ולא הניחם הקב״ה ואיכן נתכנסו, בחצור הה״ד רק כל הערים העומדות על תלם לא שרפם יהושע זולתי חצור לבדה שרף יהושע (יהושע יא יג), ר׳ לעזר אמר במסורת שרפה, הקב״ה אמר למשה, משה אמר ליהושע:

ו) ויבא יעקב לוזה וגו׳ ולמה נקרא שמה לוז, אמר ר׳ אבא בר כהנא שכל מי שנכנס לשם הטריף מצוות ומעשים טובים כלוז, רבנין אמ׳ מה הלוז הזה אין לו פה כך לא היה אדם יכול לעמוד

ה לעיל סוף פס״ע:

1 * ותהי — אלהים דו0א2כתר1י] ויהי.. אלהים פחא1, וגו׳ ל, ל׳ ו | ויירב ו, שלישית בימי דוד וירב פכ (וירב — וגו׳ ל׳ ת) | לאכל פוכ | * בעם וגו׳ ו] בעם דפא1כ, וגו׳ לח, ל׳ א2י | אמר ר׳ אלעזר (לעזר ו)] פוהאכי1, ~ שלשה (ג׳ ד1) בימי יהושע ד, ~ שלישית בימי יהושוע ת | בקשו | 2 לרדף פ, לרדופ א1 | הניחם הקב״ה] א1, הניחן הקב״ה פא2כי, הניח להם הקב״ה וחת, הניח הקב״ה להם ד | ואיכן] וחרי1, והיכן דגתי, היכן פאכ | נכנסו ור1י (שם), נתכנסו בימי (בני כ) יעקב פכ, נתכנשו אומות העולם לרדופ (נתכנסו א״ה לרדוף א02) אחרי בני יעקב א1א02 | בחצור] פואכי, לחצור דחגתר1י (שם) | רק ל׳ אי | כל] פוהאגכי, ל׳ דתר1 | העומדים א1 | (על — שרפם ל׳ ו) | 3 שרפום פכ, שרפו ח | יהושע] ד1גר1י (שם), יהושוע ת, ישראל דא, ל׳ פוחכ | * זולתי — יהושע ד1כר1] זולתי חצור לבדה וגו׳ ג, זולתי חצור לבדה א?ר1י (שם), זולתי חצור פ, זולתי את חצור.. יהושע (יהושוע ת) דת, זולתי את.. לבדה א1, וגו׳ לוח | ר׳ אלעזר אמר דאת, ר׳.. אומר גי (שם), א״ר אלעזר פכ, ר׳ יודה או׳ ו | ** שרפה] שרפם ל | 4 משה] גי (שם), ומשה דפואכתי | א׳ לו (אמ׳ ליה כ) ליהושע שלשם נתכנסו לרדף (לרדוף כ) אחר בני יעקב לכך שרפה פכ | 5 * ויבא יעקב — כמה וכמה] ויבא.. ומעשים טובים בלוז רבנין אמ׳ הלוז.. יוצא מן העיר ויאמרו לא הוא וגו׳ ר׳ יניי.. עבר לה.. על שהראה לו באצבעו.. וכמה ל, ויבא.. לוזה למה.. ר׳ אבא בר כהנא אמ׳ שכל.. הטריף מצות.. כלוז רבנין אמרין

ולא במלחמה שעשו או״ה עם ישראל, ודוחק מ״ש ביפ״ת ול״ג נתכנסו או״ה אלא נתכנסו לעשות מלחמה ור״א פליג ואמר שהמקום הג׳ הוא בימי יהושע וכו׳, וברד״ק יהושע שם י״ג הובא בקשו לרדוף ולא הניחם הקב״ה והיכן נתכנסו בחצור וכו׳ וזה אחד משלשה מקומות שנתכנסו אומות העולם לעשות מלחמה עם בני יעקב ולא הניחם הקב״ה [וע׳ בילק׳ יהושע שם], ובדפ״ר וד״ו הגי׳ אמר ר׳ אלעזר ג׳ (שלשה) בימי יהושע בקשו לרדוף וכו׳, ובא״א מחק וירב היער לאכול בעם ומלת שלשה, ולפי הגהה זו מונה רשב״נ רק שני מקומות ור״א אמר שהמקום הג׳ הוא בימי יהושע שבקשו לרדוף וכו׳ [וכ״ה לפי גי׳ כי״ת] ובפי׳ ב״ר כי״ט גורס ומפרש אמר שמואל בר נחמני בשלשה מקומות נכנסו אומות העולם להזדווג ולעשות מלחמה עם בני יעקב ולא הניחן המקום הה״ד ויסעו ויהי חתת אלהים שניה בימי יהונתן ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים שלישית בימי יהושע והיכן נכנסו לחצור הה״ד רק הערים וכו׳, ומשמע שאינו גורס וירב היער וכו׳ ואינו גורס אמר ר׳ אלעזר וכו׳, וכן הוגה במדרש ד׳ קראקא ב׳ ובדפוסים מאוחרים שנית בימי יהונתן שנאמר ותרגז וכו׳ ותהי לחרדת אלהים שלישית בימי יהושע בקשו לרדוף וכו׳ ועמ״כ אכן שם כתב ה״ג לאכול בעם שלישית בימי יהושע א״ר אליעזר בקשו וכו׳ ולפי הגהתו שלישית בימי יהושע נדחק לפרש והאי דחשב יהונתן שנית והל״ל יהושע שנית משום דדמי טפי להההיא דיעקב דגבי יעקב כתיב חתת אלהים והתם כתיב חרדת אלהים וצע״ג [כל פירושי המפרשים והגהותיהם אינם מספיקים לבאר את דברי המדרש האלו, וכדי להעלות ארוכה להמאמר המשובש הזה נחוץ לדעת שאין ר׳ שמואל ב״נ רוצה למנות את כל המקומות שהקב״ה הושיע בם את בני ישראל במלחמתם עם האומות כי רב הם, ומטעם זה לא הזכיר למשל את מלחמת ברק עם סיסרא שכתוב בה ויהם ה׳ את סיסרא (שופטים ד׳ ט״ו) וכן את הכתוב ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור (מלכים ב׳ י״ט ל״ה) שדומה להקרא ותרגז הארץ וכו׳, כי כונתו רק להביא את המקראות שכתוב בהם שחרדת אלהים ומוראו היו על העמים בעת התאספם למלחמה עם ישראל, ולכן אי אפשר למנות כאן לא את הפסוק וירב היער וכו׳ ולא את הפסוק ביהושע, ונראה להשלים את המקום השלישי שחסר כאן עם המקראות המדברים במלחמת יהושפט עם בני מואב ועמון שבאו עליו המון רב מעבר לים וכו׳ (דברי הימים ב׳ כ׳ ב׳) וה׳ הושיעו ונפל פחדו עליהם כמו שנאמר (שם שם כ״ט) ויהי פחד אלהים על כל ממלכות הארצות וגו׳ (וע׳ גם דה״ב י״ד י״ג), ומאמר ר׳ אלעזר הוא דבור בפני עצמו וכמו שהוא גם בשכל טוב שם, ואין הוא מוסיף ולא חולק על רשב״נ אלא הוא דורש את המקרא ויהי חתת אלהים וגו׳ (ואפשר שיש לסרס ולהציג את מאמר ר״א קודם מאמר רשב״נ) שבקשו לרדוף אחרי בני יעקב ולא הניחם הקב״ה, ואיכן נתכנסו האומות לרדוף אחריהם בחצור כי חצור היתה ראש ממלכות (וכן במדרש ויסעו נאמר שהיה לבני יעקב מלחמה כבדה לפני חצר העיר והרגו למלך חצר), ומטעם זה שרף יהושע את חצר, וזה היה במסורת שיהושע קבל ממשה ומשה מן הקב״ה שהאומות נתכנסו בחצר נגד בני יעקב, ושחצר מקום מוכן לפורעניות ולכן שרפה], ואגדות ישנות שנתכנסו מלכי אמורי לעשות מלחמה עם יעקב ובניו נמצאו כבר בספר היובלים פל״ד ועל אגדות כאלו נוסד המדרש ויסעו שהועתק בילקוט ר׳ קל״ג והוזכר ברמב״ן לבראשית ל״ד י״ג בשם ספר מלחמות בני יעקב [וע׳ לעיל צד 966 ומה שהבאתי שם]: 2 לא שרפם יהושע. במקרא כתוב כל הערים וכו׳ לא שרפם ישראל זולתי את חצור לבדה וכו׳, ובילק׳ יהושע שם הועתק ג״כ כל הערים לא שרפם יהושע זולתי חצור וכו׳, ושם סירס וקיטע ר׳ אלעזר אומר במסורת וכו׳ אמר ר׳ שמואל בר נחמני בשלשה מקומות נכנסו אומות העולם לעשות מלחמה ולא הניחן הקב״ה והיכן נכנסו לחצור ואחד מהן ויסעו ויהי חתת אלהים על כל הערים אשר סביבותיהם וגו׳: 3 במסורת שרפה וכו׳, טעם הדרש מפרש בשכל טוב שם מת״ל שרף יהושע ומה ת״ל על תלם א״ר אליעזר חצור היתה עומדת במסרת שריפה רמזה הקב״ה למשה ומשה ליהושע ושאר הערים עומדות במסרת של קיימא, וברד״ק שם ובדרש כי משה מסר לו שישרוף חצור ועל פיו עשה יהושע ששרף חצור וכן אמרו ר׳ אליעזר אומר במסרה שרפה הקב״ה אמר למשה ומשה אמר ליהושע ועי׳ גם בפירש״י יהושע שם, ואין נר׳ לפרש שר״א דורש במסורת שרפה הקב״ה אמר וכו׳ מדכתיב שם כאשר צוה י״י את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכו׳ כמו שפי׳ ביפ״ת [וע׳ בח״נ ומש״כ לעיל]: 5 ולמה נקרא וכו׳. מאמר זה שנסדר כבר לעיל סוף פס״ט לפ׳ ויקרא וכו׳ ואולם לוז שם העיר וכו׳ איתא בשלימותו גם כאן בכי״ל (והגהתי כמו לעיל

על פתחה שלעיר, אמר ר' סימון לוז היה עומד על פתח העיר, ר' לעזר בר מרום בשם ר' פינחס בר חמא לוז היה עומד על פתח המערה והיה לוז חלול והיו נכנסין דרך הלוז למערה ודרך המערה לעיר הה"ד ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד ויראם את מבוא העיר ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל משפחתו שילחו (שופטים א כד כה), ר' ינאי בשם ר' ישמעאל עבד לה אפטרה מה אם זה שלא הלך לא בידיו ולא ברגליו על שהראה להם באצבעו ניצול מן הפורענות ישראל שעושין חסד עם גדוליהם בידיהם ורגליהם על אחת כמה וכמה:

ה ח) ותמת דבורה וגו' [ויקרא שמו אלון בכות] ר' שמואל בר נחמן אמר לשון יונית 52b

8 ילקוט ר' קל"ה, סדר עולם פ"ב, פסיקתא פ' זכור (כ"ג ב'), תנחומא ע"ב וישלח סי' כ"ג וסי' כ"ו תלא סי' ד', תנחומא תלא סי' ד', מדרש קהלת פ' טוב ללכת (ז' ב'):

מה לוז זה.. כך לא היה אדם יכול לעמוד על פיתחה של מערה והיה לוז חלול.. ודרך המערה לעיר הדהי ויראו.. יוצא מן העיר ר' ינאי בשם ר' ישמעאל ר' עבד לה הפטרה אם זה שלא הילך.. ברגליו אלא על ידי שהראה להם.. בידיהן ורגליהן על.. וכמה ג, ויבא.. לוזה למה.. א"ר אבא בר כהנא שכל.. שם הטריף מצות ומעשים טובים וכו' כדכתי' בפרשת פ"ט עד סוף הפרשה א[1], ויבא.. לוזה למה.. א"ר אבא שכל.. לשם הטריף תורה ומעשים טובים וכו' כמו שכתו' לעיל בפרשת ויצא יעקב ח, ויבא.. לוזה למה.. א"ר אבא כל.. לשם הטריף מצות כלוז כד' בפ' מ"ט פ, ויבא.. לוזה למה.. אמ' ר' אבא שכל.. לשם הטריף מצוות כלוז וכו' כדכתי' בפרש' ס"ט עד סוף כל הפרשה כ, ויבא.. לוזה וגו' ולמה.. אמ' ר' אבא בר כהנא שכל.. לשם וגו' דכבת קדמיה ן, ויבוא יעקב שלם לוזה למה.. א"ר אבא בר כהנא שכל מי מי שנכנס וכ' בפרשת ס"ט [עד סוף הפרשה א[02]]א[2], ויבא.. לוזה למה נקרא שמה לוז וכו' לעיל י, ויבא.. לוזה שכל מי שנכנס לתוכה הרטיב מצות ומעשים טובים כלוז ד, ויבא.. לוזה למה נקרא שמה לוז שכל מי.. מרטיב.. כלוז ת | 8 ותמת — וגו'] ותמת דבורה מנקת (מניקת י[1]) רבקה וגו' די, ותמת.. מיניקת (מינקת חגת) רבקה וחגת, ל' פאב | * ויקרא — בכות דפא[2]כת] ותקרא.. בכות א[1], ותקרא את.. בכות ג, ל' לחוי | שמואל בר נחמני ע, נחוניה ו | לשון — הוא] חא[1], לשון יוני הוא פא[2]גכתער[1]י, לשון.. היא ד, לשון יוונית ו |

שם ועח"נ), ובכי"ג קיטע רק באמצעיתו רבנין אמרין מה לוז זה וכו' כך לא היה אדם יכול לעמוד על פיתחה של מערה והיה לוז חלול וכו' (והוא ט"ס שדלג מן פתחה עד פתחה של מערה ועי' בח"נ ובמ"י לעיל שם), ובשאר הכ"י ובילקוט העתיקו רק ראש המאמר וקיטעו ורמזו אל המאמר לעיל שם (ובכי"פ נשתבש כד' בפ' מ"ט וצ"ל בפ' ס"ט, ובכי"א א' כדכתי' בפרשת פ"ט, וכפי מספר הפרשיות בכי"א א' הוא פס"ז, וכתיבת הטריף ולעיל לרדוף ככתיבה המורגלת בזה הכ"י בפ' כפופה בסוף התיבות), ובדפוסי' קטעו בלי שום רמז, ומזה המאמר כאן הועתק בערוך ע' לוז א' למה נקרא שמה לוז לוז היה עומד על פתח המערה והיה חלול ונכנסין דרך הלוז למערה ודרך המערה לעיר הה"ד ויראו השומרים איש יוצא מן העיר, ובפי' ב"ר כי"ט לכה נקרא שמה לוז שכל מי שנכנס לתוכה הרטיב כצות ומעשים טובים כלוז, ובפי' ב"ר הנדפס הרטיב מצוות וכו' לא היה אדם יכול לעמוד על פתחה של עיר אמר ר' יהודה לכן נקרא לוז שאילן לוז היה עומד על פתחה של עיר ר' אליעזר אמר לוז היה על פתחה של מערה והיה הלוז חלול והיו נכנסין דרך הלוז למערה וכו' עביד לה אפטרה בסוף הדרשה (וללא דבר העירו מדפיסי ד' ווילנא ע"כ שייך לפ' ס"ט), ובמה"ג שם ויבא יעקב לוזה למה נקרא שמה לוזה שכל מי שהוא נכנס לתוכה מרטיב מצוות ומעשים טובים כלוז ר' סימון אומר לוז היה עומד על פתחה שלעיר ר' אליעזר אומ' מערה היתה על פתחה שלעיר ולוז היתה על פי המערה ורבנן אמרי מה הלוז הזה אין לו פה כך לא היה אדם יכול לעמוד על פתחה שלעיר הדא היא דכת' ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו וג' ואומ' ויראם את מבוא העיר: 8 ויקרא שמו וכו'. כן השלמתי ועח"נ, ורשב"נ דורש אלון בכות ל"י הוא אלון[1]) בכות בבייה אחרת עד שמשמר וכו', ובדפוסי' ושאר כ"י (חוץ מכי"פ) הגי' אלון אחר וכן בערוך ע' אלון ב', ובמה"ג עמו' 532 ויקרא שמו אלון בכות ר' שמואל בר נחמן אומ' לשון יוני הוא אלון אחד (וצ"ל אחר) עד שאבינו יעקב יושב ומשמר אבל (אבלה) שלדבורה באת לו שמועת (בשורת) אמו, ובס"ע שם בו בפרק מתה רבקה ודבורה וכו', ולפי הדרש בספרי וזאת הברכה פי' שנ"ז שש זוגות ששנותיהם שוות רבקה וקהת וכו' מתה רבקה כשהיתה קל"ג שנה והחשבון מכוון אם היתה בת. י"ד כשנשאת עי' ביפ"ת ובפי' מהרז"ו לנוסחת הדפוסי' לקמן פ"ק סי' י' ובמ"י לעיל צד 613, וכהדרש אלון אחר מתורגם בתר"י א' וברם תמן אתבשר יעקב על מיתת רבקה אימיה וקרא שמיה אוחרן בכיותא, ורשב"נ דורש סמוכים הה"ד וירא אלהים אל יעקב וגו' שהראה לו פנים באבלו וכן לעיל סוף פ"ח רשב"נ אמר אף מראה פנים לאבל דכת' וירא אלהים וכו', ודבור בפ"ע הוא (כמו שנפרדו המאמרים גם בד"ו) ויברך אותו מה בירכו ר' אחא בשם ר' יונתן בירכת אבילים וכ"ה לקמן פפ"ב ועי' גם בח"נ לעיל שם, ובלק"ט מפרש ויקרא שמו אלון בכות שתי בכיות דא"ר שמואל בר נחמן לשון יונית הוא אלון אחר ואע"פ שאין מקרא יוצא מידי פשוטו יש בו לדרוש אלון אחר משום דכתיב בכות שעד שהוא מתאבל על דבורה באה לו שמועה של אמו מיד וירא אלהים וגו' ויברך אותו שבירכו ברכת אבלים וכו', ובשכל טוב 199 ויקרא שמו אלון בכות אחר בכות דא"ר שמואל בן נחמן שכן בלשון יון קורין לאחר אלון וכו' שעד שהיה בוכה על דבורה באתה לו שמועת אמו, ובתנחומא מ"ב וישלח סי' כ"ג ומי הראה פנים תחלה [לאבל] הוי אומר הקב"ה אימתי כשמתה דבורה שנאמר ותמת דבורה וגו' וכתיב וירא אלהים אל יעקב עוד וגו', ושם סי' כ"ו וירא אלהים וכו' מה ברכו אמר ר' לוי ברכת אבלים ברכו מה כתיב למעלה מן הענין ותמת דבורה וגו' ויקרא שמו אלון בכות אמר ר' שמואל בר נחמן עם שהיה יעקב משמר אבלה של מניקתו באתה בשורת אמו שנאמר ויקרא שמו אלון בכות אחת של דבורה ואחת של רבקה אמר ר' שמואל בר נחמן לשון אלנסטי מהו אלון אחר אמר הקב"ה עד מתי יהא צדיק זה יושב ומצטער אמר ר' יונתן בן אלעי (וצ"ל אלעזר) אמר הקב"ה

1) ἄλλον.

הוא אלון בכות עד שמשמר אבלה שלדבורה באת לו בשורתה שלאמו, ההד ויראו אלהים אל יעקב וגו׳, [ויברך אותו] מה בירכו ר׳ אחא בשם ר׳ יונתן בירכת אבילים:

פרשה פב

לה ט) וירא אלהים אל יעקב וגו׳ עשה עימי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו כי א אתה י״י עזרתני ונחמתני (תהלים כו יז) עזרתני במתנות ניחמתני בברכות, עזרתני חננתני במתנות ויסעו ויהי חתת אלהים וגו׳ (בראשית לה ה), ניחמתני בברכות וירא אלהים אל יעקב וגו׳:

2 לעיל סוף פ״ח, לקמן פפ״ב סי׳ ג׳: || 3 ילק׳ תהלים ר׳ תתל״ו, ילק׳ מכירי שם פ״ו סי׳ כ״ג, ועי׳ מדרש תהלים פ״ו סי׳ ס׳:

1 בכות] אחר דו״חאגכתעי, ל׳ פו | שמשמר] פכע, שהוא משמר דואגתי | דבורה] זו פאכ | באת] פוע, באתה הא²י, באה דא׳כ, אתת ת | לו] וחאעי, ליה דת, להם ג, להן פכ | בשורתה של אמו] חעי, בשירתה שלאימו ו, בשורת אמו ג, בשורתא שמתה אמו ד, בשורתא דמיתה אימיה ת, שמועה של אמו א², .. של אימו א¹, שמועה מאמן פכ | 2 יעקוב ו, ישראל י | וגו׳] עוד חגי, עוד בבואו מפדן ארם פאכ, ל׳ ת | * ויברך אותו דפאכת] ל׳ לוחגי | מה ברכה | בירכו] וגת, ברמ׳ דפחאכי | אחא] אדא ו | בשם ר׳ יונתן] בש״ר יוחנן ת, בשם ר׳ אחא ו, ל׳ פ | בירכת (ברכת ת) אבלים בירכו וגת, ברכת אבלים (אבילים י¹) ברכו דחאכי, ברכו ברכת אבלים פ || 3 * אל — וגו׳] אל יעקב דפתמ, אל יעקוב ו, אל יעקב עוד חאגכ, וגו׳ ל | עשה] ו, כת׳ ~ פגת, כתי׳ ~ דחא²כמ, ההד ~ א¹ | עימי] ו, עמי דפחאגכתמ | ויראו — ונחמתני] ח, ויראו שנאי ויבשו וגו׳ ג, וגו׳ כי.. ונחמתני א¹, וגו׳ פא², ל׳ וכמ, מדבר בדוד ומתקיים ביעקב אות על שם שנאמר אם כה יאמר עקודים יהיה שכרך וגו׳ יראו שונאי זה עשו ואלופיו ד, הכת׳ מדבר בדוד.. שכרך יראו שונאיו זה.. ואלופיו ת | 4 עזרתני — בברכות] עזרתני.. נחמתני בברכות א, עזרתני.. ונחמתני (וניחמתני ו) בברכות פוחגכ, עזרתני.. נחמתני בנחמות מ, ל׳ דת | חננתני במתנות] במלחמות י (תהלים), בצרה של שכם דת, ל׳ פוחאגכמ | 5 * ויסעו — וגו׳ ח] ויסעו וגו׳ ל, ויסעו.. אלהים א²ג, ויסעו.. חתת וגו׳ ו, ויסעו.. חתת פ, שנאמר ויסעו.. אלהים על הערים אשר סביבותיהם א¹, דכת׳ ויהי חתת.. על הערים ולא רדפו אחרי בני יעקב ת, דכתיב ויהי חתת.. על הערים ד | נחמתני א², וניחמתני ו, ונחמתני דפחא¹גכתמ | בברכות] ו, בברכת אבלים דפחאכתימ, בברכת אבילים ג | * וירא — וגו׳] וירא אלהים וגו׳ ל, וירא אלהים אל יעקב (יעק׳ ו) עוד וא¹גכמ, וירא אלהים פ, ל׳ דחא²ת |

בדין שאראה לו פנים שנאמר וירא אלהים וכו׳, ובפסיקתא שם את מוצא בשעה שמתה רבקה אמרין מאן יפוק קומה אברהם מת יצחק עיניו כהות ויושב בתוך הבית יעקב ברח מפני עשו יפוק עשו רשיעא וכו׳ מה עשו הוציאוה בלילה א״ר יוסי בר חנינא לפי שלא יצאה מיטתה ברבים אף הכתובים לא פרסמו מיתתה אלא מן הצד ההד ותמת דבורה וכו׳ ויקרא שמו אלון בכות מהו אלון בכות א״ר יונתן לשון-יוני הוא אלון תרי (ובשני כ״י שם א״ר שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן לשון יוני הוא אלון בכות תרי בכות) שתי בכיות בכו עד שיעקב יושב ומשמר אבלה של מיניקתו באת לו בשורת אמו ההד וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אותו מה ברכה ברכו ר׳ אחא בשם ר׳ יונתן אמר ברכו ברכת אבלים וכו׳ (והציון פסיקתא בילקוט ר׳ קל״ה מוסב כנר׳ על המאמר יזכר עון אבותיו וכו׳, ומב״ר כאן הועתק שם ותמת דבורה וכו׳ לשון יוני הוא אלון אחר וכו׳), ואותו המאמר גם בתנחומא תצא ע״ש ועי׳ ברש״י בד״ה תחת האלון ותהלים ק״ט י״ד, ובמדרש קהלת שם מצינו שהקב״ה וכו׳ מנחם אבלים דכתיב ויקרא שמו אלון בכות אמר ר׳ שמואל בר נחמן מהו אלון בכות עד שמשמר אבלה של דבורה מיניקתו באתה לו שמועת רבקה אמו ובכה ב׳ בכיות לכך נאמר אלון בכות וביעקב אומר ויברך ברכת אבלים ברכו:

פרשה פב. בדפ״ר נסמן פ״פ, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 3 עשה וכו׳. בדפוסי׳ [וכי״ת] כאן הוספה זרה בראש הפתיחה עשה עמי אות לטובה מדבר בדוד ומתקיים ביעקב וכו׳ וקצתה נובעה כנ׳ מהשיטה במדרש תהלים שם ד״א עשה עמי אות לטובה ביעקב נאמר הפסוק הזה אמר יעקב עשה עמי אות לטובה זה עשו ואלופיו ועי׳ גם לעיל צד 921 ויכלתה להם זה עשו ואלופיו, ולא נתפרש טעם הדרש בהגי׳ העיקרית שלפנינו בכי״ל ושאר כ״י וילק׳ מכירי עזרתני במתנות והראייה מפ׳ ויסעו וכו׳ ובכי״ל הגי׳ עוד בסמוך חננתני במתנות, ובמאמר שהועתק ממדרש תהלים בילק׳ תהלים שם נוסף מהפתיחה שלפנינו[?] עזרתני במלחמות וכו׳, ובדפוסי׳ שינו הגי׳ עזרתני בצרה של שכם וצע״ג [ואולי טעם הדרש לגי׳ שלפנינו כי מפני חתת אלהים על הערים לא רדפו אחרי בני יעקב להשיב הביזה אשר לקחו משכם ועל ידי זה זכה יעקב במתנות] ובין פתיחה זו ופתיחה שלאחריה הוסיפו בדפוסי׳ [וכי״ת] ראשי פתיחות שונות שלא נדרשו כאן כתיב מי יעלה וכו׳ (ועי׳ במדרש תהלים כ״ד סי׳ ט׳ ולעיל צד 633) כתיב כה אמר וכו׳ כתיב ונקתי דמם לא נקיתי וגו׳ ההד על רדפו וכו׳ ושתי פתיחות מקוטעות שקשה ליישבן כתיב איש אמונות וכו׳ כתיב ברכת י״י וכו׳, ומכל אילו הפתיחות לא נמצא מאומה בכל כ״י ובילקוט ובפי׳ ב״ר:

ב ר׳ יצחק פתח מזבח אדמה תעשה לי וגו׳ (שמות כ כד) מה אם מי שבונה מזבח לשמי הריני מברכו יעקב שאיקונין שלו חקוקה בכסאי על אחת כמה וכמה שאני ניגלה עליו ומברכו הה״ד וירא אלהים אל יעקב וגו׳:

ר׳ לוי פתח ושור ואיל לשלמים וגו׳ כי היום י״י נראה אליכם (ויקרא ט ד) מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה עליו ומברכו [יעקב שאיקונין שלו חקוקה בכסאי על אחת כמה וכמה שאני ניגלה עליו ומברכו הה״ד וירא אלהים אל יעקב וגו׳]:

ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך (דברים כח ו) בבואו לבית חמיו ניטען ברכות ובצאתו מבית חמיו ניטען ברכות, בבאו לבית חמיו נטען ברכות ואל שדי יברך אתך וגו׳ (בראשית כח ד) ובצאתו מבית חמיו נטען ברכות וירא אלהים אל יעקב וגו׳:

ר׳ ברכיה פתח ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (איוב כב כח) ותגזר אומר זה

1 ילקוט כ׳ קל״ה ועי׳ לעיל לד 480 : 2 לעיל לד 788 ולד 921 : 4 ילקוט שם, ועי׳ לעיל לד 480 : 7 ילקוט שם : 10 ילקוט שם, לעיל לד 939 :

1 ר׳ יצחק פתח] פואגכ, כתיב מי יעלה בהר י״י ומי יקום וגו׳ נקי כפים וגו׳ ישא ברכה מאת י״י וגו׳ כתיב כה אמר י״י צבאות עוד יאמרו יברכך י״י נוה צדק הר הקדש וגו׳ כתיב איש אמונות רב ברכות זה יעקב ואץ להעשיר לא ינקה זה עשו כתיב ברכת י״י היא תעשיר ואץ להעשיר לא יעשיר אין כתיב כאן אלא לא ינקה זה עשו הרשע שנתחתן ביהודית ובשמת ומחלת להרבות עושר שאין לו נקוי עולמית כתיב ונקתי דמם לא נקיתי וגו׳ הה״ד על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו ~ ד, ד״א כת׳ מי יעלה.. יקום במקום קדשו נקי כפים ובר ליבב ישא.. י״י כת׳ כה אמר.. הקדש כת׳ איש.. זה עשו כת׳.. תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ד״א ואץ להעשיר לא ינקה זה המן הרשע שקנה את ישראל בעשרת אלפים ככר כסף והוא חשב לכשיהרוג אותם הוא בוזז ממונם כפלי כפליים על ממונו שנתן למלך אחשורוש ד״א ואץ להעשיר לא ינקה זה עשו שנתחתן.. כת׳ ונקיתי.. נקיתי הה״ד.. אל יעקב בבואו מפדן ארם ~ ת | וגו׳] י, וכ׳ א[2], וזבחת עליו פ, וזבחת.. את עולותיך כ, ל׳ דוא[1]גת | * מה פאכ] גם ל, ומה ג[י], אמ׳ מה ו, והרי דברים קל וחומר ומה דת | [1] אם מי] אם זה דפואגכת, זה י | שבנה דפו[0]אגכתי, בנה ו | מזביח ת | 2 הריני] אני, הרי אני דות, אני פכ | מברכו] נגלה ומברכו ד, נגלה עליו ג, נגלה עליו ומברכו פוכת, נגלה.. לברכו א, נגלה.. ומברכו כדכתיב אבא אליך וברכתיך י | ** שלו] ל׳ ל | חקוקה] קבועה דת | שאני — ומברכו ל׳ | 3 * אל — וגו׳ ו] אל יעקב דכת, אל יעקב עוד א[1]א[02]ג, וגו׳ ל, ל׳ פ | 4 וגו׳ ל׳ פואכת | * כי — אליכם] כי היום נראה אליכם ל, ל׳ דפואגכת | מה] פאכ, ומה ג[ר1], אמ׳ מה ו, והרי דברים קל וחומר ומה דת | אם] פואגכר[1], ל׳ דת | 5 שור ואיל] פואגכ, איל דתר[1] | הריני] אגתר[1], הרי אני דו, אני פכ | ומברכו ל׳ פאכ | * יעקב — וגו׳] יעקב.. שלו קבועה בכסאי.. כמה וכ׳ וירא אלהים ד, יעקב.. עאכ״ו וירא אלהים אל יעקב ת, יעקוב שאיקונין וגו׳ אחת כמ׳ וירא אלהים אל יעק׳ ו, יעקב שאיקונין שלו חקוקה בכסאי עאכ״ו א[1], זה שאיקונין.. חקוקה בכסא.. וכמה ר[1], יעקב וכו׳ פכ, וגו׳ לג, וכו׳ א[2] | 7 ברוך] כתי׳ ~ ח, ברוך אתה בעיר ברוך אתה בשדה ~ ג | בבואך דפוחא[2]כתר[1]י, בבאיך ג, בצאתך א[1] | * וברוך — בצאתך דחא[2]כר[1]] וברוך.. בצאתיך ת, וברוך.. בבואך א[1], וגו׳ ו, ל׳ לפני | * בבואו — ובצאתו — ברכות] בבואו שלחמיו (בית חמיו ל[0]) ניטען.. מחמיו.. ברכות ל, בבואו (בבאו ג) לבית.. נטען ברכות (בברכות א[1]) בצאתו מבית.. נטען ברכות ו[0]אג, בבואו לבית.. נטען ברכות מצאתו (וצ״ל בצאתו) משם נטען ברכות פ, ל׳ דחכתי | 8 בבאו] ג, בבואו דפוחאכתר[1]י | לבית חמיו] אל בית חמיו ו, ל׳ פ | נטען ברכות] נטען א[2], ל׳ פ | * אתך ג] את ל, אותך דפוחאגכתי | וגו׳] ר, ל׳ דפחאגכתי | 9 בצאתו גתי | * מבית חמיו דוהאתי] מחמיו ל, ל׳ פגכ | נטען ברכות דחאכת] נטען בברכות ל, גיטען ברכות ו, טען.. י, ל׳ פג | * אל — וגו׳ פוי] אל יעקב דכת, אל יעקב עוד הג, אל.. עוד ויברך אותו א[1], אל.. עוד בבואו מפדן ארם ויברך אותו א[2], וגו׳ זיברך אותו ר[1], וגו׳ שבע בברכות ושמח פבנים ל | 10 * ר׳ ברכיה — אל יעקב וגו׳] ר׳ ברכיה.. על שני דרכיך נגה אור בבואך לבית חמיך נטען ברכות ובצאתך מבית חמיך נטען ברכות ל, ר׳ ברכיה.. ותגזר אומ׳ ויקם לך וג׳ ותגזר א׳ ויקם לך זה יעקוב ועל דרכיך.. על שני.. אור

1 מזבח אדמה וכו׳. וסוף הפסוק אבוא אליך וברכתיך, ובאותו הסגנון גם פתיחת ר׳ יצחק לעיל צד 480 לפ׳ וירא אליו וכו׳ ועי׳ במ״י שם, ובדפוסים ישנים ג״כ הגי׳ הנכונה מזבח אדמה וכו׳ ובד׳ פפד״א ובדפוסים שהודפסו אחריו נשתבש מזבח אבנים וכו׳: 4 ר׳ לוי פתח וכו׳. וכן פתיחת ר״ל בסגנון זה לעיל שם לפ׳ וירא אליו וכו׳, ובכי״ל ובכ״י שציינתי פתיחה זו מקוטעת, ובילקוט קיטע ר׳ לוי פתח ושור ואיל לשלמים וגו׳, והשלמתי זו הפתיחה כסיום הפתיחה שלפניה: 7 בבואו לבית חמיו. בכי״ל כתוב שלחמיו והוגה בית חמיו כמו בסמוך, ובשתי הפעמים הגי׳ ובצאתו מחמיו והגהתי מבית חמיו ועח״נ, ופירוש נוסף בסיום הפתיחה בכי״ל וירא אלהים וגומ׳ שבע בברכות ושמח בבנים [וכן נוסף שם אחר ואל שדי יברך את וגו׳ המלות באדי ושמח בברכות ונקוד עליהן], ובלק״ט מפרש זש״ה ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך לכך נאמר ויברך אותו שהרי בבואו אל חמיו נטען ברכות ואל שדי יברך אותך ובצאתו טענו ברכות, ובשכל טוב צד 200 בבואו מפדן ארם מת״ל אלא לומר לך בבואו לבית חמיו טיענו ברכות שנא׳ ואל שדי וכו׳ ובחזירתו טיענו ברכות: 10 ר׳ ברכיה פתח וכו׳. פתיחה זו נעדרת בדפוסי׳ וכבר העיר במ״כ על אותה הפתיחה שנמצאה בילקוט, ושם לא

יעקב, ועל דרכיך נגה אור על שני דרכיך נגה אור בבואו לבית חמיו נטען ברכות ובצאתו מבית חמיו נטען ברכות [בבואו לבית חמיו נטען ברכות ואל שדי יברך אתך וגו׳ ובצאתו מבית חמיו נטען ברכות וירא אלהים אל יעקב וגו׳]:

מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים (ישעיה מד כו) ר׳ ברכיה משום ר׳ לוי מי מקים דבר עבדו אין אנו יודעין שעצת מלאכיו ישלים, אלא מלאך אחד נגלה על יעקב ואמר לו עתיד הוא ליגלות עליך בביתאל ולהחליף את שמך ואני עומד שם הה״ד ביתאל ימצאנו ושם ידבר (הושע יב ה) עימך אין כת׳ אלא עמנו ונגלה עליו הקב״ה בשביל לקיים דבריו שלמלאך. ירושלם שכל הנביאים מתנבאים עליה על אחת כמה וכמה וירא אלהים אל יעקב וגו׳:

4 ילק׳ שם, ילק׳ ישעיה ר׳ שכ״ג (סמ״א), ילק׳ מכירי ישעיה מ״ד כ״ו, פסיקתא פ׳ ויהי בחצי הלילה (ס״ב ב׳), פסיקתא רבתי שם (פ״ה ב׳), תנחומא מ״ב בא סי׳ י״ז: 5 לעיל לד 919:

בבואו לבית חמיו נטען ברכות ואל שדי ובצאתו מבית חמיו וירא.. אל יעקוב ן, ר׳ ברכיה.. ותגזר אומר ויקם לך וגו׳ ותגזר אומר זה יעקב ועל דרכיך.. ועל שני.. אור בבואו לבית חמיו נטען ברכות ובצאתו נטען ברכות כ, ר׳ ברכיה.. ותגזר אומר ויקם לך זה יעקב ועל דרכיך.. על שני.. אור בבאו (בבואו ב) לבית חמיו נטען ברכות ובצאתו (בצאתו ב) מבית חמיו נטען ברכות א[1]ב, ר׳ ברכיה.. ותגזוה אמר ויקם לך זה יעקב ועל דרכיך.. על שני.. אור בבואו לבית חמיו נטען ברכות וכו׳ א[2], ר׳ ברכיה., ותגזר אומר ויקם לך וגו׳ זה יעקב ועל דרכיך.. על שני.. אור בבואו בית חמיו נטען ברכות ובצאתו פ, ר׳ ברכיה.. ותגזר אומר ויקם לך זה יעקב ועל דרכיך נגה אור ג, ר׳ ברכיה.. ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך.. על שני דרכיך בבואו לבית חמיו נטען ברכות בצאתו.. נטען ברכות ו, ל׳ דת | 4 * מקים — ישלים דפגכתי] מקים.. עבדו וג׳ ל, מקים.. עבדו ן, הה״ד מקים.. מלאכו ישלים א[1], ל׳ א[2] | בשם | ר׳ לוי] ~ פתח אכ, פתח וא׳ פ | מי מקים] ועי, ממקים גי (ישעיה), משמקים ד, משהקים ת, ממה שאמ׳ מקים ח, מקים פאכמ | 5 עבדו] ~ ועצת מלאכיו ישלים א[2]מ | אין.. יודעים ח, אן.. יודעין ן, איני יודע פכר[1], אני יודע גי (שם) | אלא ל׳ י (שם) | מלאך — יעקב] ח, מלאך.. על אבינו יעקב די, מלאך נגלה.. אבי׳ יעקב ת, מלאך אחד.. על.. יעקוב ן, מלאך.. נגלה ליעקב גי (שם), מלאך.. שנגלה על יעקב ע, כשבא יעקב מבית חמיו נגלה עליו (אליו א[1]מ) מלאך אחד פאכמ | לו ל׳ י (שם) | הוא] פוחאגכער[1]ימ, הקב״ה דתי (שם) | 6 ליגלות] גר[1]י, להגלות דפואעי (שם) מ, להיגלות כת, להגלותך ח | בביתאל] וי, בבית אל דחתע, ל׳ פאגכר[1]י (שם) מ | ולחליף ג | את ל׳ פכ | עומד] פוחאגכי (שם) מ, עתיד לעמוד דתר[1] | ביתאל] ואגכ, בית אל דפחתער[1]י (שם) מ | ושם ידבר] ן, ושם ידבר עמנו דפחאכתער[1]י (שם) מ, וגו׳ ג | 7 עמך (ידבר עמך ת) | אין כתי׳ א[1], אין כת׳ כן ן, אין כתי׳ (כת׳ ת, כתוב פכמ) כאן דפחא[2]גכתער[1]י (שם) מ | אלא עמנו] פאגכער[1]י (שם) מ, אלא ידבר עמנו ת, אלא ושם ידבר עמנו דן, ל׳ ה | נגלה גר[1], מלמד שנגלה ח | בשביל] וחגער[1], כדי פאכמ, ל׳ דתי (שם) | דברו אמ | של מלאך אחד י (שם), שנ׳ וירא אלהים אל יעקב עוד מ | ירושלים ער[1] (ירושלם — וגו׳ ל׳ ת) | הנביאין ן | 8 מתנבאים] חאגכער[1]י, מתנבאין דפו | וכמה] ~ שיקיים דברי נביאיו ד | * וירא — וגו׳] וירא.. את יע׳ ן, ל׳ לדפחאגכ |

הועתק בראש הפתיחה ותגזר וכו׳ זה יעקב, ובכי״ג איתא רק ראש הפתיחה ר׳ ברכיה וכו׳ זה יעקב ועל דרכיך נגה אור, ובכי״א ב׳ קיטע בבואו לבית חמיו נטען ברכות וכו׳, וגם בכי״ל ובשאר כ״י ובילקוט חסר המשך הפתיחה בבואו לבית חמיו נטען ברכות ואל שדי וכו׳, ובכי״ל נקוד על מלת ברכיה ועל כל האותיות מן על שני דרכיך וכו׳ עד סוף, ומגומגם הלשון בכי״ל בבואך לבית חמיך נטען וכו׳ ובצאתך מבית חמיך נטען ברכות והגהתי והשלמתי הפתיחה כסגנון הפתיחה שלפניה, והפתיחה הוזכרה גם בפי׳ ב״ר הנדפס שמפרש שם על דרכיך על שני דרכיך בביאה וביציאה, ובפתיחת ר״ב ותגזר אומר וכו׳ שנסדרה לעיל צד 939 נדרש על שני דרכיך נגה אור אם יהיה אלהים עמדי והנה אנכי עמך וכו׳ ועיי״ש: 4 מקים דבר וכו׳. וסוף הפסוק האומר לירושלם תושב וכו׳ ודורש ר׳ לוי מי מקים וכו׳ מן מה שאמר מקים דבר עבדו אין אנו יודעין ועצת מלאכיו ישלים בתמיה ומה צורך לכפל הלשון אלא טעם הכתוב אם הקב״ה מקים דבר עבדו דבריו של אותו מלאך אחד שנגלה על יעקב ואמר לו לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וכו׳ וגילה לו הברכה שעתיד הקב״ה לברכו על אחת כמה וכמה שישלים עצת מלאכיו הנביאים שמתנבאים כולם על ירושלם וזה שכתוב כאן וירא אלהים אל יעקב וכו׳ ויברך אותו שנגלה עליו הקב״ה בשביל לקיים דבריו של מלאך וברכו שאמר לו לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך וכו׳, והשלמתי סיום הפתיחה וירא אלהים אל יעקב וגו׳, ובשכל טוב שם בפ׳ ויאמר לו אלהים שמך יעקב וכו׳ מפרש לפי שאמר לו המלאך שנאבק עמו עתיד הקב״ה להגלות עליך בבית אל וכו׳ לפיכך נגלה עליו הקב״ה ואמר לא יקרא וכו׳ כדי לקיים דברי המלאך וזש״ה מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, והגי׳ מי מקים איתא גם בכי״ו ובערוך ע׳ בית אל, ושם הועתק כל המאמר עד על אחת כמה וכמה, ובמה״ג עמו׳ 536 הועתק זהש״ה מקים דבר עבדו ועצת וכו׳ ר׳ ברכיה בשם וכו׳ ממקים דבר עבדו אין אנו יודעין וכו׳ אלא מלאך אחד נגלה על יעקב אבינו ואמ׳ לו עתיד הקב״ה ליגלות עליך בבית אל וכו׳ ואני עומד שם שנ׳ בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו ונגלה וכו׳ בשביל לקיים דבריו של מלאך ירושלם שכל הנביאים מתנבאים עליה עאכ״ו, ובסגנון אחר בפסיקתא שם מקים דבר עבדו ר׳ ברכיה בש״ר לוי אמר מי שהוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים אין אנו יודעים שהוא האומר לירושלים תושב אלא מלאך אחד נגלה אל יעקב אבינו ואמר לו לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וגו׳ חזר ונגלה הקב״ה על יעקב אבינו לקיים גזירתו של אותו מלאך שנ׳ ויאמר לו אלהים שמך יעקב וגו׳ ירושלים שכל הנביאים מתנבאים עליה עאכ״ו (וכסגנון זה לשון ההוספה בדפוסי׳ לעיל שם) ועי׳ גם בפסי״ר ובתנחומא מ״ב בא שם

ג ויראַ אלהים אל יעקב עוד ר׳ יוסי בר׳ חנינה א׳ עוד כבראשונה מה הראשונה על ידי מלאך אף שנייה על ידי מלאך, אמר ר׳ אבא בר כהנא עוד איני מייחד שמי על בריה אלא לאחד, אמר ר׳ יודן עוד פעם אחת אני נגלה עליך:

ויברך אותו מה בירכו, ר׳ אחא בשם ר׳ יונתן ברכת אבלים:

ד יא) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה ר׳ יודן מש׳ ר׳ יצחק הייתי אומר ראובן כבר מבחוץ שמעון כבר מבחוץ ובנימן כבר יצא מחלציו ועדיין הוא במעי אמו וחזרתי ואמרתי גוי זה

1 ילקוט כ׳ קל״ס: 4 לעיל סוף פפ״א: 5 ילקוט כ׳ קל״ו, פסיקתא רבתי פ״ג (י״א א׳ י״ג ב׳):

1 * אל — עוד חאכ] אל יעקב ג, אל יעקוב ו, עוד דת, וגו׳ ל, ל׳ פ | בר׳] אגכ, בר דפת, בן ו | חנינה] פוגת, חנינא דאכ | אמר דוחאגכת | כראשונה פא¹כ | הראשונה] פוא¹כ, ראשונה דחא²גת, בראשונה י | יד ת (וכן בסמוך) | 2 שנייה] חגי, השנייה דפוכת, הכא נמי א¹, ה״נ א² | אבא בר כהנא] פואגכרי¹י, ברכיה דת | עוד] אמ׳ הקב״ה ~ א¹א⁰² | מייחד] א¹גרי¹, מיחד דוא²תי, מגלה פ, מיקר כ | את שמי א¹ג | ביריה ו, בריא פכ | לאחד] ו, אחד אג, אחד הוא עצמו פ, עליך ולא על אחר שנ׳ וארא אל אברהם ואל (אל ת) יצחק ואל יעקב ולא אחר עמם (באל שדי ולא אחר עמכם ת) דת, אחד דכתי׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק וגו׳ אף את בכלל להקראות שמי עליך בלבד אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כ | 3 עוד] אמר הקב״ה ~ א¹א⁰² | אחת] פואגכ, אחרת דחת | ** אני] ל׳ ל | 4 * אותו דחאגכת] אתו ו, אותך לפ | ברכו א², ברכה בירכו וג, .. ברכו דפחא¹כת | אחא] פחאגכת, אסא ד, חונה ו | נתן כ, יוחנן ת | אבלים] פ, ~ בירכו וג, ברכו דחאכת | 5 ויאמר — ורבה] ויאמר.. פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ח, ויאמר.. שדי ו, פרה ורבה י, גוי וקהל גוים יהיה ממך א² | ** יודן] יהודה ל | בשם | הייתי] אילו ~ פא¹כ, אלו ~ א², אמר יעקב ~ ח | ** אומר] א׳ ל | 6 כבר] גי, ~ הוא דפוחאכתר¹ | שמעון — מבחוץ] שמעון.. הוא מבחוץ דוהגתר¹י, ל׳ פא²כ | ובנימן] ח, ובנימין דותי, בנימין גכ, בנימין פא | מחלצי ח, מחלציי ג | ועדין פחאי, ועדאין ו | הוא במעי] לא יצא ממעי פאכ | וחזרתי ואמרתי] ח, חזרתי ואמרתי דפואגכתר¹, אלא י |

[ובילקוט כאן המאמר קטוע, ובישעיה שם הוא משובש עיי״ש]: 1 עוד כבראשונה. פעם הכתוב ויראַ אלהים וכו׳ עוד בבאו מפדן ארם וכו׳ לפי פירש״י עוד פעם שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשובו, ואחד בלכתו הוא מ״ש והנה י״י נצב עליו וכן כאן בפסוק ז׳ ויקרא למקום אל ביתאל כי שם נגלו אליו האלהים בברחו מפני אחיו, ובפסוק א׳ ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך, וטעם מ״ש שם ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה ביתאל וכו׳ מלאך נגלה לו שאמר לו שיעלה לביתאל [ואין צורך לזה, כי גם אם הקב״ה דבר עמו שם לא היה הדבור בבית אל במקום שדבר עמו בלכתו לחרן ורש״י מדייק פעם שני במקום הזה] ועי׳ גם ברד״ק, ואפשר גם לפרש עוד בבאו מפדן ארם מוסב על זה הפסוק ויאמר אלהים אל יעקב וכו׳ [שכבר דבר עמו בבאו מפדן ארם ונראה אליו עכשיו עוד פעם, וכן מפרש בשכל טוב צד 200], וכאן במאמר ריב״ח פי׳ האבי״א מה ראשונה ע״י מלאך וכו׳ כשהלך לפדן ארם והנה מלאכי אלהים וגו׳, וביפ״ת פי׳ מה ראשונה ע״י מלאך נר׳ דזהו כשאמר לו קום עלה בית אל דמשמע ליה אלהים הנזכר שם מלאך מדקאמר לאל הנראה אליך ול״ק לי שנראיתי לך א״נ הראשונה וכו׳ שאמרו לו לא יאמר שמך עוד יעקב והשנייה כאן ומ״ש אני אל שדי הוא דבור בשם שולחו כמו ולא חשכת את בנך את יחידך ממני וכו׳ ושמא ל״ק ע״י מלאך ולא הקב״ה אלא שהיה מלאך עומד שם כמו שנדרש בהפתיחה מקים דבר עבדו וכו׳ ועי׳ גם בפי׳ מהרז״ו [ובחי׳ הרד״ל] ועוד צ״ע [ובשכל טוב צד 204 הועתק ויראַ אלהים אל יעקב עוד א״ר יוסי ב״ר חנינא עוד כבראשונה ומה ראשונה על ידי מלאך אף אחרונה על ידי מלאך א״ר יודן עוד עוד פעם אחרת אני מדבר עמך, ובמדרש אגדה הובא כבראשונה מה ראשונה על ידי שליח אף שנייה על ידי שליח]: 2 עוד איני וכו׳. אמר הקב״ה עוד וכו׳ וכן בסמוך אמר ר׳ יודן עוד פעם אחת וכו׳ אמר הקב״ה עוד פעם אחת אני נגלה עליך ובכי״א א׳ הגי׳ כן ועי׳ לעיל צד 950 ובמ״י שם בד״ה אפילו וכו׳, וטעם עוד איני מייחד שמי על בריה אלא לאחד לך לבדך ואין אבות אלא שלשה, ובפי׳ ב״ר כי״ט גורס ומפרש איני מייחד שמי על בריה אלא עליך ולא על אחר שנאמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב (שמות ד׳ ה׳) ולא אחר עמהם, ובזה הפירוש שנוסף בדפוסי׳ הובא הפסוק וארא אל אברהם וכו׳ [ועי׳ פסחים קי״ז ב׳], ובכי״פ נוסף אחד הוא עצמו, ובכי״כ אחד דכתי׳ אלהי אברהם אביך וכו׳ ועח״נ, וטעם עוד פעם אחת אני נגלה עליך בירידתך למצרים כדכתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה וכו׳ (בראשית מ״ו ב׳): 4 ר׳ אחא וכו׳. בדפוסי׳ נשתבש כאן ר׳ אסא, ולנכון גם בדפוסי׳ לעיל סוף פפ״א ר׳ אחא בשם ר׳ יונתן וכו׳ ועיי״ש: 5 הייתי אומר. כלו׳ מתחלה היה קשה לי זה הכתוב שברכו הקב״ה פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך וכו׳ והלא כל בניו יצאו כבר מעמו ראובן כבר מבחוץ כלו׳ כבר נולד שמעון כבר מבחוץ וכן בניו האחרים ואף בנימן כבר יצא מחלציו אעפ״י שהוא עדיין במעי אמו ונולד כשנסעו מביתאל וחזרתי ואמרתי גוי זה בנימן שעדיין לא נולד וקהל גוים זה מנשה ואפרים שעתידין לצאת מיוסף ויהיו במנין השבטים כראובן ושמעון עי׳ ביפ״ת (והראייה דכתיב וזרעו יהיה מלא הגוים שנדחק ביפ״ת לפרש היא הוספה זרה בדפוסי׳ [וכי״ת המאוחר] וליתא בכל כ״י ובילקוט), ובכי״א א׳ כתוב שמעון כבר הוא מבפנים ונמחק ע״י נקודות, [ובילקוט הגי׳ פרה ורבה ראובן כבר וכו׳ וקהל גוים זה אפרים ומנשה וכו׳] ובפי׳ ב״ר כי״ט מפרש המאמר ר׳ יודן בשם ר׳ יצחק כך אמר יעקב במה אמר לי הקב״ה פרה ורבה אם הייתי אומר בראובן כבר הוא מבחוץ כלומר כבר נולד שמעון כבר הוא מבחוץ ובנימן כבר יצא מחלציו אעפ״י שהוא עדין במעי אמו חזרתי ואמרתי גוי זה בנימן וקהל גוים זה מנשה ואפרים שעדין לא נולדו אלו שני שבטים, וקצת משמע כפירושו מסגנון המאמר בפסי״ר [וכן הגי׳ בכי״ח] אכן היה צריך לומר ובנימן כבר יצא מחלצי׳, ובכל הספרים (חוץ מכי״ח וכי״ג) הגי׳ מחלציו כמש״כ גם במ״כ, ולכתיבת בגימן עי׳ במ״י לעיל צד 573, וגם סוף הפסוק דרשו על בני רחל ר׳ ברכיה וכו׳ בשם רשב״נ ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא רבנין וכו׳ זה שאול ואיש בשת [וע׳ במדבר רבה פי״ד סי׳ ח׳], ובלק״ט גורס ומפרש גוי וקהל גוים יהיה ממך כבר נולדו אחד

בנימן וקהל גוים זה מנשה ואפרים, ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן ומלכים מחלציך
יצאו זה ירבעם ויהוא, רבנין אמ' איפשר אבנר אדם צדיק היה חולק על מלכות בית דוד אלא מדרש
דרש והמליך את איש בשת הה"ד ומלכים מחלציך יצאו זה שאול ואיש בשת: מה ראו לקרב
ולרחק בפילגש בגבעה, אלא מקרא קראו וקרבו מקרא קראו ורחקו, מקרא קראו וקרבו גוי וקהל
גוים יהיה ממך, מקרא קראו ורחקו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (בראשית מח ה):
ר' יודן ור' אייבו [ור' אשיאן בר נגרי] בשם ר' יוחנן עתידין בניך ליעשות גוי בקהל עמים, מה קהל ה

3 יכוס' תעניות פ"ד ס"ע ג', איכה כבתי פסיק' ל"ס (ל"ג):

1 בנימן] חגכר[1], בנימין דפואתי[1] | ** גוים] ל' ל | זה] אלו א[1] | ואפרים] ~ דכתיב וזרעו יהיה מלא הגוים דת | ר' ברכיה] ומלכים מחלציך יצאו ~ א[2] | ור' חלבו] ר' חלבו וג, ל' פכ | בשם ר'] פואגכרי, ור' דת | שמואל בר ל' א | נחמני ר[1] | ומלכים — יצאו ל' א[2] | 2 רבנין] א[1]גי, רבנ' ד[1], רבנן דפוחא[2]כת | איפשר] פחאגי, אפשר דוכת | אדם צדיק זה ו, אדם צדיק היה ה, שהיה אדם צדיק א[1], היה צדיק א[2] | היה חולק] א'כ, הוה חולק ג, והיה חולק א[2], והוא חולק דת, וחולק ה, חולק ו, היה חולק ככוד פ | ** בית] ל' ל | מדרש זה א[2] | 3 בשת] פא[2]גכ, בושת דוחא[1]י (וכן בסמוך), בושת בן שאול ת | מה] פואגכרי[1]ו, ומה דחת | לרחק ולקרב הרי[1], לרחק א[1], לקרב א[2] | 4 בפילגש בגבעה] ות, בפלגש בגבעה דפחא[1]גכרי[1], ל' י | אלא ל' פבי | מקרא — ורחקו] וא[2], מקרא.. ורחקו מקרא (ומקרא ח) קראו וקרבו פחכי, מקרא.. ורחקו אותו מקרא.. וקרבו אותו מיד דת, מקרא קראו וקרבו ג, ל' א[1] | * מקרא — ממך חגכ] מקרא.. גוים וגו' ל, מקרא.. גוים ו, גוי.. ממך פ, מקרא קראו ורחקו (ורחקו אותו ת) אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי דתר[1]י, מקרא קראו ורחקו אמרו מהו גוי וקהל גוים (גוים יהיה ממך א[1]) והלא לא היה אלא בנימין לבדו לומ' שעושה כקהל גוים א | 5 מקרא — לי] פחגכ, מקרא.. ומנשה ו, מקרא קראו וקרבו (וקרבו אותו ת) גוי (וגוי י[1]) וקהל גוים יהיה ממך דתי, מקרא קראו וקרבו אינו אומר גוי וקהל גוים אלא על אפרים ומנשה שעתידין לצאת ממנו הה"ד אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי א | 6 * ר' יודן ור' אייבו וכ] ר' יודה ור' אייבו (איבו ת) לת, ר' יודן ור' איבו דא, ר' אייבו (איבו ר[1]) ור' יודן גר[1], ר' יודן בשם ר' איבו פ | * ור' — נגרי אכ] ור' אשיין בר נגרי פ, ור' משין בן (בר ת) נגרי דת, אשיאן-בר נגרי גר[1], אשיין [בר ו[0]] נגרו ו, ל' ל | ליעשות] גי, לעשות דפוחכתר[1], להעשות א | בקהל עמים] פוא[2]גכי, כקהל.. דחר[1], וקהל.. א[1], כקהל גוים ת |

עשר שבטים ובנימין כבר נתעברה ממנו אמו וכבר יצאו (וצ"ל יצא) מחלציו אבל עדיין לא יצא בנימין מבטן אמו לכך נאמר לו גוי זה בנימין וקהל גוים זה מנשה ואפרים שנאמר מנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא ירבעם מאפרים ויהוא ממנשה רבנן אמרי ומלכים מחלציך יצאו זה שאול ואיש בושת שיצאו מבנימין מדרש זה דרש אבנר בן נר והמליך את איש בושת בן שאול ומלכים מחלציך יצאו, וגם בפי' ב"ר כי"ט מפרש ירבעם משבט,אפרים יהוא משבט מנשה וכן בנוסחת הדפוסי' לקמן פצ"ז וע' בהערות רש"ב בלק"ט, ובשכל טוב צד 200 ומלכים מחלציך יצאו זה שאול ואיש בושת שעתידין לצאת מבנימין שעדיין לא נולד ומדרש זה דרש אבנר והמליך את איש בושת שאפשר לאבנר שהיה צדיק והיה חולק על מלכות בית דוד אלא מכאן דרש והמליכו, ובמה"ג עמו' 536 הועתק תחלה ויאמר לו אלהים וכו' פרה ורבה זה בנימין שעדיין היה במעי אמו גוי וקהל גוים יהיה ממך זה מנשה ואפרים ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא, ואח"כ הועתק המאמר שלפנינו ד"א גוי וקהל גוים ר' יודן בשם ר' יצחק גוי זה בנימין (ולא הועתק שם הייתי אומר וכו') וקהל גוים וכו' ר' ברכיה ור' חלבו וכו' ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא רבנן אמרי אפשר אבנר צדיק היה חולק על מלכות בית דוד אלא מדרש דרש וכו', ובפסי"ר שם איתא אמר ר' ברכיה הכהן בשם ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן דרש יעקב לעשות אפרים ומנשה שבטים אמר שנראה הקב"ה אלי ואמר לי אני אל שדי וגו' ומלכים מחלציך יצאו אילו אמר לי ומלכים ממך יצאו הייתי אומר על השבטים אמר לא אמר לי אלא מחלציך על בני בניי אמר על אפרים ומנשה וכו' ד"א גוי וקהל גוים גוי זה בנימין קהל גוים זה אפרים ומנשה ומלכים מחלציך יצאו זה שאול המלך שעמד מבנימין וכו' ועיי"ש בהערות רמא"ש: 3 לקרב ולרחק וכו'. כמו שכתוב ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה (שופטים כ"א א') וינחמו בני ישראל אל בנימן אחיו ויאמרו נגדע היום שבט אחד מישראל (שם שם ו'), ובדפוסי' הגי' ומה ראו לקרב ולרחק (והוגה במ"כ לרחק ולקרב) וכו' אלא מקרא קראו ורחקו וכו' ועח"נ, ובילקוט דפ"ר הגי' רק מה ראו לרחק ולקרב, ונוסף בד"ו בגליון פירוש בפלגש בגבעה, ובכל הספרים חוץ מכי"א א' וב' הובא להדרש מקרא קראו וקרבו הפ' גוי וקהל גוים וכו' ולהדרש מקרא קראו ורחקו הפ' אפרים ומנשה וכו', ובסוגיית הירושלמי שם אמשנה לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכו' בחמשה עשר באב למה וכו' ורבנן אמרי שבו הותר שבטו של בנימן לבוא בקהל דכתיב ארור נותן אשה לבנימן מקרא קראו וקירבוהו מקרא קראו וריחקוהו, ולפנינו שם הגי' משובשת מקרא קראו וקירבוהו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי מקרא קראו וריחקוהו גוי וקהל גוים יהיו ממך ומלכים מחלציך יצאו ואדיין לא נולד בנימן ועי' במפרשי הירושלמי, ולנכון הגי' ביפ"מ מקרא קראו וריחקוהו אפרים ומנשה וכו' מקרא קראו וקירבוהו גוי וקהל גוים וכו', ובאיכ"ר שם בהמאמרים שנובעים מהירושלמי ג"כ הגי' כמו לפנינו מקרא קראו וקרבוהו גוי וכו' מקרא קראו ורחקוהו אפרים וכו', ומוסיף שם שאינן נחשבים עם אחיהם, ובאיכ"ר גם במ"ב הגי' א"ר יוחנן מקרא קראו וקרבוהו וכו', ובכ"י ב"מ ל"ג א"ר יוחנן, ובפי' ב"ר מפרש מקרא קראו ורחקוהו אפרים ומנשה וכו' נכנסו אפרים ומנשה לכלל י"ב שבטים היה להם להוציא שנים זה לוי שיצא לעבודת המשכן ובנימין שנידוהו ולפיכך רחקוהו ואמרו איש ממנו לא יתן בתו לבנימין מקרא קראו וקרבוהו וכו' אי זהו שבט שעדיין עתיד לצאת ממעי אמו זה בנימין ועל זה קרבוהו וכו' ועי' במ"כ וביפ"ת, ופירוש זר בשכל טוב שם קירבו מדכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך כלומר י"ג שבטים צריכין להיות ליעקב גוי חד קהל עשרה גוים תרי הרי י"ג: 6 ר' יודן וכו'. בכי"ל הגי' ר' יודה ור' איבו בש' ר' יוחנן והגהתי כמו לעיל ר' יודן והשלמתי ור' אשיאן בר נגרי ועח"נ, ואולי עדיפא הגי' אשיין (אשיאן) נגרו (נגרא) ועי' במבה"י ס"ח א' ובאגה"א ח"א צד 299: בקהל עמים. דורש גוי וקהל גוים בקהל עמים עממין

עמים מקריבין איסור במה אף בניך מקריבין איסור במה, אבינא בר שילה מש׳ ר׳ יוחנן מייתי לה מהכא ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר י״י אליו לאמר ישראל יהיה שמך (מ״א יח לא) שמשעה שניתן לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך, ר׳ שמלאי מייתי לה מהכא ויקראו ללשם דן כשם דן אביהם (יהושע יט מז) [אשר יולד 52c לישראל (שופטים יח כט)] שמשעה שניתן לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך, ר׳ יוחנן מייתי לה מהכא עמים הר יקראו (דברים לג יט) משיעשו בניך כעמים להר זבולון ויקראו שם יזבחו איסור במה אלא זבחי צדק (שם שם) אני עושה עמהם צדקה ומקבל קרבנם, אלא גוי וקהל גוים יהיה ממך לחייב על כל שבט ושבט כדברי ר׳ שמעון, ר׳ יהודה א׳ לחייב על כל קהל וקהל:

8 הוריות פ״א מ״ה, ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ד׳, ירוש׳ פסחים פ״ז ל״ד ג׳ הוריות פ״א מ״ו א׳, הוריות ה׳ א׳ ב׳:

1 מקריבים וכ | איסור] חאג, אסור פוכי1, בשעת איסור ד, בשעות איסור ת | במה] פואגי, בבמה חכ, במות דת | מקריבין] פחא2גכתר1י, מקריבי׳ א1, ־ים דו | איסור] חאג, אסור פוכי1, בשעת איסור דת | במה] פואגכי, בבמה ח, במות דת | אבינה בר שילה בשם ר׳ יוחנן ן, ר׳ חנינה (חנינא אכ) בר שילא (בר שילא אמ׳ א1) בשם ר׳ יוחנן פאכ, ר׳ אבינא בר שילא (ר׳ אבינא ר1) בשם ר׳ יונתן גר1, ר׳ יוחנן י, ר׳ חנינ׳ ד1, ר׳ חנינא ד, ר׳ חנינה ת | 2 מן הכה ן, מן הדה י | שתים עשרה] פוא1גכתר1י, שנים עשר א2, י״ב ד | * כמספר — שמך] למספר.. שמך ר3, למס׳ שבט׳ בני יע׳ אש׳ הי׳ דב׳ י׳ אל׳ לא׳ יש׳ יה׳ שמ׳ ל0, כמספר.. יעקב וגו׳ פ, וגו׳ אשר.. שמך ד, אשר.. שמיך ת, וגו׳ ישראל.. שמך א2, וכו׳ ישראל.. עד ישראל.. שמך י1, שמך א1א02, וגו׳ לג, ל׳ ן | 3 שניתן] פו, שנתן דאכתי, שנ׳ ג, שנאמר ר1 | לי כ, לו הקב״ה א1 | לי כ | ** גוים] עמים ל | 4 * יהיה ממך] דואגכתר1י וגו׳ ל, ל׳ פ | שמלאי] שלמאי ד | ס להו] לך ד | מן הכה ן | ** ויקראו] ויקרא ל | * ללשם — אביהם אשר יולד לישראל פא2כר1] לשם.. בשם.. לישראל א1, ללשם.. כשם.. אביהם לוג, שם העיר דן בשם (כש׳ ד1, כשם ת) דן אביהם אשר יולד לישראל דת | 5 שמישעה ן | שניתן] פואכ, שנ׳ ג, שנאמר דתר1 | ** לו] להם ל | זה] השם א2 | * גוים דוא2גתר] עמים לא1 | * יהיה ממך דאגתר] וגו׳ ל, ל׳ ן | ר׳ יונתן מייתי א1, ר׳ יונתן מיתי א2, ואית דמיתין י1 | 6 מן הכה ן | יקראו] וי, ~ שם יזבחו פ, שם יזבחו זבחי ד1, שם.. זבחי צדק דאגכת | משיעשה פא2 (משיעשו — יזבחו ל׳ ג) | להרו (להריו ת) של זבולון דפותי, להרו של זבח א | ויקראו] וי, ל׳ דפאת | 7 איסור — אלא] אסור במה אלא וגי1, איסור בבמה אלא א, זבחי איסור במות אין כתיב (כת׳ כאן ת) אלא דת, ל׳ פ | ** זבחי] זיבחי ל | אני — צדקה] אני עשה.. צדקה ן, אני עושה עמהן צדקה ג, עושה עמהם צדקה י, צדקה אני עושה עמהם דת, צדקה אני עושה להם א, אע״פ כן (אעפ״כ כ) צדקה אני.. עמהם פכ | קרבנם] פא2, את קרבנם דא1גכתי, את קורבנן ן | אלא ל׳ אני | 8 ** גוים] עמים ל | כדברי] גר3י1, דברי דפואכת | ר׳ יהודה] אגכי1, ר׳ יהודא פ, ר׳ יודה ן, ור׳ יהודה דת | אומר ן |

מה קהל עמים וכו׳, ובסמוך נדרש עמים הר יקראו משיעשו בניך כעמים וכו׳, ובכי״ל נשתבש ג׳ פעמים גוי וקהל עמים והגהתי, ולה״כ לקמן מ״ח ד׳ ונתתיך לקהל עמים וכו׳, וטעם מה קהל עמים מקריבין איסור במה קרבנות בבמה שנאסרו לישראל אף בניך מקריבין וכו׳ כדכתיב והבמות לא סרו וכו׳ רק הבמות לא סרו וכו׳, וגם בפירש״י עה״ת הובא שעתידים בניו להקריב אסור במות כגוים בימי אליהו ועח״נ, ובדפוסי׳ הגי׳ מקריבין בשעת איסור במות ועי׳ זבחים פי״ד מ״ט [ובשכל טוב צד 204 הנוסחא מקריבין באיסור במה] ובפי׳ ב״ר כי״ט גורס ומפרש מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור במה אף בניך מקריבין בשעת איסור הבמות אימתי בימי אליהו, ועי׳ גם ביפ״ת: 1 אבינא וכו׳. וכ״ה בכי״ו אבינה בר שילה ובכי״ג ר׳ אבינא בר שילא, ולא נסמן אמורא בשם זה בסה״ד ובמבה״י ובאגה״א, ולהגי׳ ר׳ חנינה (חנינא) בר שילא עי׳ במבה״י פ״ט א׳, ובדפוסי׳ הגי׳ רק ר׳ חנינא ונשמט בשם מי אמר: 2 אשר היה וכו׳. מפרש בפי׳ ב״ר כי״ט ויקח וכו׳ למספר שבטי בני יעקב ומה צורך להזכיר כאן אשר היה דבר ה׳ אליו לאמר ישראל יהיה שמך אלא שמשעה שנאמר לו השם הזה ישראל נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך לומר שעתידין בניך להקריב בשעת איסור במה כגוי [ובכי״ל נתוסף תיבת גוי בין השורות בכתב אחר]: 4 ויקראו ללשם וכו׳. וכ״ה בכי״ו וכי״ג ויקראו ללשם דן כשם דן אביהם כלה״כ ביהושע י״ט מ״ז, ובכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ ובפי׳ ב״ר כי״ט ובנדפס בדפ״ר הגי׳ ויקראו ללשם דן כשם דן אביהם אשר יולד לישראל ומפרש בפי׳ ב״ר מה צורך להזכיר ישראל כאן אלא משעה שנאמר לו השם הזה ישראל נאמר לו גוי וקהל גוים וכו׳ לומר שיהו בניך עוברין כגוי (ובפי׳ ב״ר כי״א שיהיו בניך עובדין בבמה, ובנדפס בדפ״ר שיהיו בניו עובדי ע״ז) ובדן הקימו פסל מיכה [ע׳ שופטים י״ח ל׳], והורכב בזה הדרש הפסוק ביהושע שם עם הפסוק בשופטים י״ח כ״ט ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם אשר יולד לישראל ואולם ליש שם העיר לראשונה, ודרכם לקצר הפסוקים ולערבם יחד ועי׳ במ״י לעיל צד 35 וצד 700, ורק בדפוסי׳ [וכי״ת] הגי׳ כאן ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם אשר יולד לישראל, ובדפ״ר [וכי״ת] כ ש׳ דן וכו׳ ועי׳ בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג שופטים שם, ובכי״כ קיטע כאן שמשעה שניתן לו השם הזה וכו׳, ובכי״פ שמשעה שניתן לו וכו׳: 5 ר׳ יוחנן וכו׳. כבר דרש ר׳ יודן וכו׳ בשם ר׳ יוחנן גוי וקהל גוים עתידין בניך ליעשות גוי וכו׳ ואבינא וכו׳ מש׳ ר״י מייתי לה מן ויקח אליהו וכו׳, ובכי״א א׳ וב׳ הגי׳ ר׳ יונתן וכו׳, ובילקוט ואית דמיתין לה וכו׳ וצ״ע, ועם הגי׳ שלפנינו בכי״ל מסכמת הגי׳ בכי״ו וילקוט משיעשו בניך כעמים וכו׳ וגר׳ טעם הדרש כשיעשו בניך כעמים שיהיו מקריבין איסור במה ויאספו להר (להרו של) זבולון וזה כשיקבוץ אליהו את כל ישראל אל הר הכרמל [כ״כ האב״א והיפ״ת שהר הכרמל היה בחלק זבולון, ובלק״ט לקמן לפסוק מ״ט כ׳ ושכל טוב צד 317 איתא שהכרמל בחלקו של אשר היה, ועי׳ יהושע י״ט כ״ו, וזה וזה אמת] ויקראו שם יזבחו איסור במה בתמיה אלא שם יזבחו זבחי צדק אני עושה עמהם צדקה ומקבל קרבנם כדכתיב ותפל אש י״י ותאכל את העולה (מ״א י״ח ל״ח) ועח״נ: 7 אלא גוי וכו׳. כלומר מאחר שנדרשו הפסוקים ויקח אליהו וכו׳ ויקראו ללשם וכו׳ עמים הר יקראו וכו׳ שיהיו מקריבין

יג) ויעל מעליו אלהים וגו׳ אמר ר׳ שמעון בן לקיש האבות הן הן המרכבה שנ׳ ויעל ו
אלהים מעל אברהם (בראשית יז כב) ויעל מעליו אלהים, והנה יי׳ נצב עליו (שם כח יג):

יד) ויצב יעקב מצבה וגו׳ כמפי הנוד:

טז) ויסעו מביתאל ויהי עוד כברת הארץ אמר ר׳ אליעזר בן יעקב בשעה שהארץ ז
חלה ככברה והבר מצוי, רבנן אמ׳ כבר הבר מצוי ועונת גשמים עברה ועדיין השרב לא בא:

1 ילקוט סס, לעיל לד 475 ולד 793 : 3 לעיל לד 797 : 4 ילקוט סס, פסיקתא רבתי פ״ג (י״א ב׳):

1 וגו׳ ל׳ | ר׳ — לקיש] וחא[1]ג, ריש לקיש דפכ, ר״ל ד[1], ר״ש בן יעקב א[2] | הם הם פ | מרכבה י | שנ׳ — עליו] כול׳ ג, ל׳ פאכי | 3 יעקוב ו | וגו׳] א[1]ג, וגו׳ עד ויסף עליה נסך ר[1], ויצוק שמן (עליה שמן ת) ויסף עליה נסך דת, ויצק (ויצוק כ) שמן על ראשה פכ, על קבור׳ ו, ל׳ א[2] | כמיפי הנוד ו, כמפי הפך א[1]ר[8], כמו פי הפך א[2], כמלא פי הפך דפכ, כמו.. הנר ג, כמלוא פי הפך שופע לו מן השמים ת | 4 ויסעו מביתאל] וני[1], ויסעו מבית אל דפא[1]כת, ל׳ חא[2]ר[1] | [ם] עוד] ל׳ ד | *כברת הארץ פאכתר[1]] כברת ארץ דחגר[8]י, וגו׳ לו | לעזר ו | יעקוב ו | שארץ י | 5 חלה] וחגר[8], חללה פי, חלולה דאכתר | ככברה ל׳ א[2] | והנר ג | רבנין ר[1]י, ורבנן פכ | מרין ג | כבר] כברת ח | בר ח, חבר ו, הנר ג | גשמים] פחא[1]כר[1]י, הגשמים דוא[2]גת | עברה] עצורה ת | ועדין פחא[2], ועד עאין ו |

איסור במה אין צורך לדרוש גם גוי וקהל גוי בזה הדרש אלא לחייב וכו׳, ובכי״א א׳ וב׳ וכי״ג וילקוט ל״ג אלא, ופלוגתא דר׳ שמעון ור׳ יהודה על פר העלם דבר במשנה הוריות פ״א ופירוש כאן לחייב על כל שבט ושבט כדברי ר״ש שסובר דשבט אחד נקרא קהל ודורש גוי וקהל גוים גוי שבט אחד חייב כקהל גוים ככל השבטים ואינו נדון כיחידים אלא כקהל לענין זה להביא פר כקהל ולר״י שדורש ג״כ דשבט אחד נקרא קהל שבט אחד שטעה בהוראת בית דין הגדול גורר כל שאר השבטים וכולם חייבים להביא פר פר על ידו ודורש גוי וקהל גוים אפילו גוי שבט אחד כקהל גוים וכאלו כל הקהל טעו שחייבים שנים עשר פרים כן חייבים כשטעה אחד ועי׳ באב״א, ובירוש׳ הוריות שם ר״מ אומ׳ כל השבטים קרוין קהל ר׳ יודה אומ׳ כל שבט ושבט קרוי קהל ואתייא דר״ש כרבי יודה כמה דר׳ יודה אמר כל שבט ושבט קרוי קהל כן ר׳ שמעון אומר כל שבט ושבט קרוי קהל מה ביניהון גרירה ר׳ יודה אומר שבט אחד גורר כל השבטים ר׳ שמעון אומר אין שבט אחד גורר את כל השבטים וכו׳ ר׳ אבון בשם ר׳ בנימן בר לוי קרא מסייע למאן דמר כל שבט ושבט קרוי קהל דכתי׳ גוי וקהל גוים יהיה ממך ואדיין לא נולד בנימן, ובברייתא בהוריות ה׳ א׳ (ספרא שם) כיצד חטאו שני שבטים מביאין שני פרים וכו׳ ושאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר פר שאפילו אלו שלא חטאו מביאין על ידי החטאין לכך נאמר קהל לחייב על כל קהל וקהל דברי ר׳ יהודה, ושם ה׳ ב׳ ור״י ור״ש שבט אחד דאקרי קהל מנא להו וכו׳ אמר ר׳ אחא בר יעקב דכתיב ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים וכו׳ ועי׳ בפירש״י שם [פלוגתת ר״ש ור״י אין ענינה לכאן כי לשניהם שבט אחד נקרא קהל ונלמד ממקרא שלפנינו, ולא נחלקו אלא בשאר שבטים שלא חטאו אם מביאים קרבן על ידי השבטים שחטאו, גם קשה שדברי ר״ש נזכרים לפני דברי ר׳ יהודה, לכן נראה שעיקר הגי׳ הוא כל שבט ושבט כדברי ר׳ יהודה והשאר היא הוספה, ובשכל טוב צד 200 הובא וקהל גוים שהרי כל שבט ושבט נקרא קהל כדברי ר׳ יהודה וכו׳ ועי׳ גם בלק״ט]: 1 אמר ר׳ שמעון וכו׳. המאמר נסדר גם לעיל פמ״ז לפ׳ ויעל אלהים מעל אברהם ובפס״ט לפ׳ והנה יי׳ נצב עליו, ובכי״ג קיטע כאן האבות הן הן המרכבה כול׳, ובכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ ובילקוט השמיטו סוף המאמר, ובלק״ט נוסף לזה המאמר אשריהן לצדיקים ששכינה למעלה מראשיהן וכן בשכל טוב צד 201 ועיי״ש: 3 ויצב יעקב מצבה וגו׳. וסוף הפסוק ויסף עליה נסך ויצק עליה שמן, ובכי״ל הגי׳ כאן כמפי הנוד וכן בכי״ו כמיפי הנוד, ובכי״ו נשתבש כאן מלה״כ שלמטה ויצב יעקב מצבה על קבור׳, ואולי מוסב הדרש על ויסף עליה נסך, ובשכל טוב שם גורס ומפרש ויסף עליה נסך ויצוק עליה שמן שמן זית כמפי הנוד וצ״ע, ובספרים שציינתי הגי׳ גם כאן כמו לעיל פס״ט לפ׳ ויצק שמן על ראשה כמפי (כמו פי, כמלא פי) הפך [ועי׳ מש״כ שם], ובכי״פ וכי״כ נשתבש כאן מלה״כ לעיל שם ויצק (ויצוק) שמן על ראשה, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מלשון אחר מפרש ויצוק (ויצק) עליה שמן כמפי הפך נזדמן לו שמן כאדם שמריק שמנו מפי הפך שיש בו שמן כל שעה שירצה, ובא״א הגיה כאן להוסיף עוד שופע לו מן השמי׳ והוא כלשון המאמר בדפוסי׳ לעיל שם ועיי״ש בח״נ ובמ״י [וכ״ה בכי״ת כאן]: 4 מביתאל. וכ״ה בכי״ו וכי״ג ובילקוט דפ״ר מביתאל בתיבה אחת ועי׳ בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג ולעיל צד 968 ובמ״י שם: כברת הארץ. כן השלמתי ועח״נ, וגי׳ הספרים כברת ארץ משובשת עפ״י הפסוק לקמן מ״ח ז׳ בעוד כברת ארץ וכו׳ וכן במ״ב ה׳ י״ט וילך מאתו כברת ארץ, וראב״י דורש כברת לשון כברה נפה ולשון בר בשעה שהארץ חלה ככברה והבר מצוי, וזו הגי׳ שהארץ חלה איתא גם בכי״ו וכי״ח וכי״ג וכן בפי׳ ב״ר בדפ״ר ומפרש כברת ארץ אותו הזמן היה בשעה שהארץ חלה ככברה חלולה ונקובת ככברה להוציא תבואה והבר מצוי, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א בשעה שהארץ חלולה ככברה והבר מצוי חללה ככברה נקובה ככברה (בשעה שהארץ חלולה ככברה) להוציא תבואה אותו הזמן (זמן) היה כברת ארץ דורש, ורבנן דרשי כברת לשון כבר ולשון בר כבר הבר מצוי ועונת גשמים עברה וכו׳, וזה הפירוש בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א בשעה שהארץ חלולה ככברה מפני הגשמים והבר מצוי ואין דרך לנטות ימין ושמאל בשדה ובכרם מפני הבר ולפי קושי הדרך קברה בדרך אפרת רבנין אמרי כבר הבר מצוי ועונת גשמים עברה ויכול היה לילך דרך כבושה אבל דבר זה היה עליו קשה שעדין השרב לא בא, ובאב״א פי׳ בשעה שהארץ עשויה ככברה והבר מצוי דהיינו באמצע הקיץ, כבר הבר מצוי ועונת גשמים עברה וכו׳ פירוש בין פסח לעצרת וכו׳, ופירוש זה מחוור לפי המאמר בפסי״ר שם אמר לו (יוסף ליעקב) שמא מה שלא הכנסת אותה לקבורה שמא עונת גשמים הייתה אמר לו לאו בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה בין פסח לעצרת היה בזמן שהארץ מנופה והולכת ובאה ככברה שיכולים הלו׳ ועי׳ בפירש״י בראשית מ״ח ז׳ ובחי׳ הרש״ש [ורד״ל], ואולי גם טעם הגי׳ שהארץ חלה וכו׳ מתנענעת הולכת ובאה ככברה, וחלה מפעל חול, ובכי״ג הגי׳ והנר מצוי וכו׳ כבר הנר מצוי וכו׳ ואולי צ״ל הניר וכמו שהובא בפירש״י ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככבברה שהניר מצוי הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא, והרכיב מאמר ראב״י עם מאמר רבנן ועי׳ גם ברא״ם, ובלק״ט מפרש וגורס ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ שהחמה בעולם והארץ נכברת ככברה א״ר אליעזר בן יעקב בשעה שהארץ חלולה ככברה והבר מצוי, ובשכל טוב צד 204 ויסעו וכו׳ ויהי עוד כברת ארץ, א״ר אליעזר וכו׳ בשעה שהארץ חלולה ככברה והבר מצוי בתוכה רבנן

ותלד רחל ותקש בלדתה שלש הן שנתקשו בלידתן ומתו, רחל ואשת פינחס ומיכל בת שאול, רחל ותלד רחל ותקש בלדתה, אשת פינחס וכלתו אשת פינחס הרה ללת וגו׳ (ש״א ד יט), מיכל דכ׳ ומיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה (ש״ב ו כג) לאחר מיתה הוה לה הה״ד והששי יתרעם לעגלה אשת דוד (שם ג ה), ולמה קורא עגלה, אמר ר׳ יהודה שפעת כעגלה ומתה:

ח יז) ויהי בהקשותה בלדתה וגו׳ שני תלמידים משלר׳ יהושע שינו עטיפתם בשעת השמד,

1 ילקוט שם, ילק׳ שמואל ר׳ ק״ג, מדרש שמואל פי״א: 4 ירוש׳ סוכה פ״ה נ״ה ב׳ סנהדרין פ״ב כ׳ ג׳, סנהדרין כ״א א׳, במדבר רבה סוף פ״ד, מדרש שמואל פכ״ב, [וע׳] מדרש תהלים מ״ט סי׳ ד׳: 6 ילקוט ר׳ קל״ו, ילק׳ ישעיה ר׳ רס״ג (של״ו), ילק׳ מכירי ישעיה ג׳ י״ג:

1 ** ותקש בלדתה] וגו׳ ל | שלש] פגכתי, ג׳ ד¹א², שלשה דוח, שלש נשים א¹ | שניתקשו ל⁰, שנתקשה י¹ | בלדתן אני (שמואל), בשעת לידתן וחתי, .. לדתן פכ, .. לידתם ד | * ומתו פחאגכי] מתו ל, ומיתו ואילו הן ו, ומתו כשהן חיות ואלו הן (ואלו ת) דת | פינחס] וי (שם), פנחס דפחא²גכת (וכן בסמוך) | 2 * ותלד — בלדתה דות] דכתי׳ (שני׳ חכ) ותלד.. בלדתה חאגכי (שם), ותלד רחל פ, ותקש בלדתה י, כמו שכת׳ ל | ואשת אי (שם) | * הרה — וגו׳ ח] הרה ללת פא¹גתי¹ (שם), הרה ללדת כ, הרה ללדת וגו׳ א²י, ל׳ לדו | 3 ומיכל ח, מיכל (ומיכל וא¹י) בת שאול פוא¹כי | ומיכל] וא¹כי (שם), ולמיכל דחגת, למיכל י, ל׳ פ | בת שאול ל׳ פ | * לה דפוחאגכת] ל׳ לי | לאחר — לה] לא היה לה לאחר מיתה היה לה ג, עד יום מותה לא היה לה הא לאחר מותה היה לה ח, עד.. לא היה לה ולד לאחר מותה היה לה ולד ו⁰, הא ביום מותה הוה (היה כ) לה פכ, עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה י, עד.. לא היה לה ולד ביום.. היה לה ולד י (שם), עד.. לא היה לה ולד הא ביום.. היה לה ולד א, אמר ר׳ יהודה בר (ביר׳ ת) סימון עד.. לא היה לה ביום מותה היה לה דת | 4 והששי יתרעם] ד¹פאגכי, והשישי.. ח, הששי.. דו, יתרעם הששי ת | אשת דוד] ד¹פחאגכ, אשתו דות, ל׳ י | למה י | קורא אותה ג, הוא קורא אותה דפואכ, הוא קורא ת, נקרא שמה הי | אמר ר׳ יהודה] א״ר יהודה (יודה ות) בר (בר׳ ואכ, ביר׳ ת) סימון דפואכת, ל׳ ג | 5 ומיתה ו | 6 בהקשתה גי | * בלדתה וגו׳ ד] בלדתה פואגכתי, וגו׳ ל | ב׳ ד¹ | * משלר׳ וא¹] משל ר׳ דפגכי¹, של ר׳ ת, מר׳ למ | יהושע ת | שנו תי (ישעיה) | * עטיפתם פגכר⁸י] עטיפתן דאתי (שם) מ, ע׳ הטיפתן ו, חטיפתם ל | בשעת הגלות ת |

אמרי כבר חבר מצוי ועונת הגשמים עברה ועדיין השרב לא בא, ובמה״ג עמו׳ 537 ויסעו וכו׳ ויהי עוד כברת ארץ כברת חבר מצויה ועונת הגשמים נעצרה ועברה ועדיין השרב¹) לא בא, ובמדרש אגדה ויהי עוד כברת ארץ בשעה שהארץ חלולה ככברה: 2 רחל ותלד וכו׳. כן הגהתי, ובכי״ל כתוב רחל כמו שכת׳ ואין זה מסגנון הב״ר ועח״נ, וכהגי׳ שלפנינו איתא גם בספרים שציינתי ומיכל בת שאול, ובמקרא שם ולמיכל, ולשון הדרש גם בכי״ג לאחר מיתה היה לה ובכי״ח הא לאחר מותה היה לה, ובשכל טוב שם שלש נשים נתקשו בשעת לידתן ומתו רחל וכו׳ אשת פנחס וכו׳ מיכל בת שאול כדכתיב ולמיכל בת שאול וכו׳ הא לאחר מותה היה לה וולד וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט מפרש עד יום מיתה לא היה לה אבל בשעת מיתה היה לה, וכהגי׳ ביום מותה וכו׳ הועתק בלק״ט שלשה נתקשו בשעת לידתן ומתו רחל ואשת פנחס ומיכל וכו׳ ומיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה ביום מותה היה לה, ובמה״ג שם תנו רבנן שלש נשים נתקשו בשעת לידתן ומתו כשהן חיות ואלו הן רחל וכלתו שלעלי ומיכל בת שאול רחל דכת׳ ויהי בצאת נפשה כי מתה וכלתו שלעלי דכת׳ וכלתו אשת פנחס הרה ללדת וג׳ ובעת מותה ותדברנה הנצבות עליה ומיכל בת שאול דכת׳ ומיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה אמ׳ ר׳ יודה ביר׳ סימון עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה הה״ד הששי יתרעם לעגלה אשתו (דה״א ג׳ ג׳), ובמדרש שמואל שם וכלתו אשת פנחס וגו׳ תאני (תנינן) שלש נשים מתו חיות אמנו רחל וכלתו של עלי ומיכל בת שאול אמנו רחל ויהי בצאת נפשה כי מתה וכי מתה היא מדברת אלא מתה ואינה מתה וכלתו של עלי ותכרע ותלד כי נהפכו ציריה עליה ומיכל בת שאול וכו׳ לא היה לה ילד עד יום מותה ביום מותה היה לה הה״ד והששי וכו׳ (ובמ״ש מ״ב הוגה עפ״י גי׳ הדפוסי׳ כאן א״ר יהודה בר סימון עד יום מותה לא היה לה זכו׳): 4 אמר ר׳ יהודה. הוא ר״י בר׳ סימון ועח״נ ולעיל סוף פ״פ במ״י בד״ה א״ר יודן, ובמה״ג שם ולמה נקרא שמה עגלה אמ׳ ר׳ סימון שפעת²) כעגלה ומתה, ובשכל טוב שם ולמה נקראת עגלה א״ר יהושע שגעת כעגלה ומתה, ובמדרש שמואל פי״א ולמה נקרא שמה עגלה א״ר יודה בר ר׳ סימון על שפועה ומתה כעגלה, ושם פכ״ב כתיב הששי יתרעם לעגלה אשת דוד למה נקרא וכו׳ א״ר יהודה בר סימון על שפעתה כעגלה ומתה, ובירוש׳ סוכה וסנהדרין שם במאמר סתמי ויאמר דוד אל מיכל וכו׳ ומה (ובמה) נענשה למיכל (ולמיכל) בת שאול לא היה לה וולד עד יום מותה והא כתי׳ הששי (והששי) יתרעם לעגלה אשתו שגעת כעגלה ומתה, ובאותו המאמר בבמ״ר שם בדפ״ר וד״ו והכת׳ יתרעם לעגלה אשתו שגעת כעגלה ומתה (ונוסף שם היינו דכתיב עד יום מותה הא ביום [בדפ״ר כיום] מותה היה לה), ובסנהדרין שם אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכו׳ ומי הוו למיכל בני והכתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה א״ר חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואלו מעשה דמיכל בירושלים הוה וכו׳ אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא היה לה וכו׳ [וע׳ ביפה עינים שם], ובמדרש תהלים שם ולכך נקרא שמה עגלה הה״ד והששי יתרעם לעגלה אשת דוד זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה מה העגלה הזאת אינה מקבלת עול על צווארה כך מיכל לא קיבלה עול מאביה וכו׳: 6 שינו עטיפתם. שלא יהיו ניכרים בשעת השמד במלבושם שהם יהודים (וע׳ מ״ש על דור חשמד במ״י לעיל צד 914) פגע בהם איסטרטיוט³) איש צבא אחד משומד

¹) השָׂרָב. ²) שַׁפָּעַת. ³) στρατιώτης.

פגע בהם איסטרטיוט אחד משומד אמר להם אם בניה אתם תנו נפשכם עליה ואם אין אתם בניה למה אתם נהרגין עליה, אמרו לו בניה אנו ועליה אנו נהרגין, אמר להם ג׳ שאלות אני שואלכם, אם תשיבום הרי מוטב ואם לאו הריני משמד אתכם, אמר להם כתוב אחד אומר נצב לריב י״י וגו׳ (ישעיה ג יג) וכתוב אחר אומר כי שם אשב לשפט את כל הגוים (יואל ד יב), אמרו לו בשעה שהקב״ה דן את ישראל דן אותם מעומד מקצר הדין ומפשר הדין, ולאומות דן אותם מיושב מאריך ומדקדק בדין, אמר להם לא כך דרש יהושע רבכם אלא אחד זה ואחד זה באומות הכתוב מדבר שהקב״ה דן את האומות מיושב מדקדק בדין ומאריך ואחרכך הוא עומד ונעשה אנטידיקוס כנגדן, אמר

1 פגע] פעם אחת ~ פ | בהן א1ימ | איסטרטיוט] ר1, אסטרטיוט ו1י (שם), אסטרטיט כ, אסטריוט ר8, איסטרטיוס ג, אסמרטיוס ר2, איסטרטוס א1, אסטרטוס מ, איססרטוס א2, אסרטים פ, אזסטרטיגום י, סרדיוס דת | אחד ל׳ י | משומד] פואגכי1מ, ל׳ דת | להן ג | בניה אתם] פוגכי, בניה של תורה אתם אמ, אתם בניה של תורה דת | עליה] ~ למה שיניתם (שניתם מ) עטיפתכם אמ | אין בניה אתם פו0גכמר1י, אין אתם בניה של תורה א | 2 נהרגין] פואגתר1י (שם) מ, נהרגי׳ ד1י, ־ים דכ | עליה ל׳ י | לו ל׳ ן | אנחנו ן | ועליה אנחנו ן, ואנו כ | נהרגין] פואגי (שם) מ, נהרגי׳ ו1י, נהרגין עליה כ, נהרגים (נהרגי׳ ד1, ־ין ת) אלא שאין דרכו של אדם לאבד את (לאבד ת) עצמו לדעת דת | להן ג | ג׳] ד׳א2י, שלש פא1גכי (שם) מ, שלוש ות, שלשה ד | שאילות וי | שואל אתכם דואגכימ, שואל מכם פ, שואל ת | אם] פואגכתי (שם) מ, ואם די | 3 אתם משיבין אותם א2, תשיבוני פכ, השבתם אתי ג, השיבותם לי דת, אתם משיבין אותי א1מ, אתם.. לי י, משיבים אתם אותי י (שם) | הרי ל׳ פאגכימ | הרי אני משמד ד, אני משמד ן, הריני משמיד פאגכמ, אני אשמיד י (שם), אני משמיט ו1י, הריני הורג ת | אמר להן כ, ל׳ א2 | ניצב ד1 | וגו׳] ועומד לדין עמים ע׳ ל׳ דפואגכתימ | 4 וכתוב — אומר] ואי1כ, וכתוב אחד אומר פגתעימ, וכתו׳ א׳ אומ׳ א2, וכתיב ד | כי] מי ן | אשב שם מ, אשב ד1פת | * לשפט פע] לשפוט דאגכתימ, אשפט ל, ל׳ ן | את כל הגוים וגו׳ ד, וגו׳ ן | אמרו לו] ~ כאן בישראל כאן באומות העולם פאכמ | בשעה — דן] כשדן ע | 5 דן אותם] פא2כתי (שם) מ, דן אותן דא1ג, הוא דן אותם ן, ל׳ ע | מקציר ן, ומקצר אי | הדין] ע, את הדין י (שם), בדין דפואגכתימ | ומפשר הדין] ע, ומפשר דין ג, ומפשר בדין דפוכתימ, ומכשר בדין א, ופוסקו י (שם) | ולאומות] ע, ובשעה שהוא דן אומות (את אומות ואי) העולם פואכימ, ובשעה שדן את.. העולם גי (שם), אבל כשהוא דן את.. העולם ד (ולאומות — בדין ל׳ ת) | דן — מיושב] י, הוא דן אותם מיושב וא2ג, דן מיושב דע, מיושב הוא דן (מיושב דן כ) אותם פא1כמ | מאריך — בדין] מאריך ומדקדק בו ע, ומאריך (מאריך כמ) בדין ומדקדק בדין פאכמ, מדקדק (ומדקדק ן) בדין ומאריך בדין דוג, מדקדק.. ומאריך בדין ומדקדק בדין ד1, ומאריך בדין ואחרכך פוסק הדין ו1, ומדקדק בהם י (שם) | 6 להן פג | כן דרש י (שם), דרש כך פכ | יהושע] וי, ר׳ יהושע דפאגכי (שם) מ, ר׳ יהושוע ת | אחד — זה] זה וזה פאכימ | באומות העולם דפואגכימ, במכחישי השם ת | הכתוב מדבר] מדבר א2י (שם), ל׳ פי | 7 משהקב״ה דואגעי1 (שם) מ, כשהקב״ה פכ, משהוא י | את] אותם י, ל׳ פכ | האומות] פכע, אומות העולם דואגי (שם) מ, מכחישי השם ת, ל׳ י | מיושב] פאגכי (שם) מ, יושב ע, מיושב דן אותם דת, מחשב ן, ל׳ י | ומדקדק בדין ומאריך ע, ומדקדק.. ומאריך בדין דות, מדקדק דין ומאריך בדין ו1, מאריך בדין (ומאריך בדין מ, מאריך כ) ומדקדק בדין פאכמ, מדקדק בדין ועושה דין ג, מדקדק ועושה דין י (שם) | אחר כך פא2כ | הוא ל׳ געי | עומד ונעשה] וגעי, דן אותם מעומד ונעשה פאכמ, נעשה דת | אנטידיקוס] ער3, אנטדיקוס דר1י, אנטיריקוס פואג, אנטריקוס כת, אנטירוקוס מ, אנטידיקי י (שם) |

אמר להם אם בניה אתם כלו׳ בניה של תורה תנו נפשכם עליה ולא תשנו עטיפתכם ואם אין אתם וכו׳ אמרו בניה אנו ועליה אנו [מלת אנו נתוספה בכי״ל בין השורות] נהרגין וכו׳. ובדפוסי׳ נוסף עוד אלא שאין דרכו של אדם לאבד את עצמו לדעת, והוספה זו ליתא בכי״ל ושאר כ״י [חוץ מכי״ת] ובילקוט בשני המקומות ובילק׳ מכיר׳ ובמה״ג, ושם הועתק שני תלמידים משלר׳ יהושע שינו עטיפתן בשעת השמד פגע בהן אסרטיוט[1]) אחד אמ׳ להן אם בניה שלרחל אתם תנו נפשכם עליה ואם אין אתם בניה וכו׳ אמרו לו בניה אנו ועליה אנו נהרגים אמר להם שלוש שאלות אני שואל אתכם אם השיבותם אותי הרי מוטב ואם לאו אני משמד אתכם וכו׳, ובנמוקי יוסף בפ׳ הגוזל ומאכיל העתיק ראש הסיפור שני תלמידין של ר׳ יהושע שינו עטיפתן בשעת הגזירה פגע בהם איסטריוטוס מומר אמר להם אם בניה של תורה אתם תנו נפשכם עליה למה שניתם עטיפתכם ואם אין בניה אתם וכו׳ אמרי ליה בניה אנו ועליה אנו נהרגין ול״ג גם שם אלא שאין דרכו של אדם וכו׳ וכתב הרי מבואר שגם כי רצונם ליהרג בשביל התורה עכ״ז היו רשאין לשנות מלבושיהן למלבוש כותים שמא לא יכירום ולא ימיתום עליהם ועי׳ כל הענין שם ובב״י לטור יו״ד סי׳ קנ״ז: 5. ומפשר הדין. שאינו מדקדק בו, ובפיפ״ת פי׳ מפשר לשון פשרה או לשון מים פושרין, ובערוך ע׳ עמד א׳ הועתק כתוב א׳ אומר נצב לריב ה׳ ועומד לדין עמים וכתוב אחד (ובערוך ד״ו ב׳ וכתוב אחר) אומר כי שם אשב לשפט את כל הגוים כשדן את ישראל מעומד וכו׳, ובע׳ אנטידיקוס משהקב״ה דן את האומות יושב ומדקדק בדין ומאריך ואח״כ עומד ונעשה אנטידיקוס, ושם פי׳ בלשון רומי כך קורין לבעל דין, והוא ל״י[2]) ופי׳ בעל דין שכנגדו (ומלת כנגדן לא הועתק בערוך שם), ובנוסחת הדפוסי׳ לקמן פ״ק בדפ״ר וד״ו נשתבש מה אני נעשה אנטירוקוס לאבא וכו׳ מה אני נעשה קנטירוקוס להקב״ה וכו׳ (והוגה במ״כ), והגי׳ המשובשת אנטיריקוס עי׳

1) אַסְרַטְיוֹט. 2) ἀντίδικος.

להון מהו דכת׳ עובד אדמתו ישבע לחם וגו׳ (משלי כח יט), אמרו לו מוטב מי שהוא חוכר שדה אחת נרה ומזבלה ומעדרה ממי שהוא חוכר שדות הרבה ומבירן, אמר להם לא כך דרש יהושע רבכם, אלא עובד אלהים ואדמתו ישבע מלחמו שלעולם הבא, ומרדף ריקים ישבע ריש (שם שם) אילו אומות העולם שהן מרדפין ריק אחר עבודה זרה שלהם, אמר לון מהו דכת׳ ויהי בהקשותה בלדתה [ותאמר לה המילדת אל תיראי] וגו׳ אמרו לו כך ממסמסין נפשה שלחיה ואומרין לה בשעת הלידה אל תיראי כי בן זכר ילדת, אמר להם לא כך דרש יהושע רבכם אלא כל שבט

1 [ע׳] ויקרא רבה פי״ג סי׳ ה׳, מדרש קהלת פ׳ טוב מלא כף נחת (ד׳ ו׳): 6 עי׳ לקמן פפ״ד סי׳ כ״א, תנחומא מ״צ וישב סי׳ י׳, מדר״א פל״ו ופל״ט:

1 להון] ו׳, לחן פג׳, להם דאכתמ | מהו דכת׳] ג׳, מהו דכתי׳ א02י׳, מהוא דכ׳ ן׳, מהו דין דכתי׳ ד׳, מה דין דכת׳ ת׳, מהו פא1כמ | * אדמתו דפואגתימ] אדמה לכ | ** ישבע] נשבע ל | וגו׳ ל׳ פואגכתימ | מי שחוכר פבי׳, שהוא חוכר גר8 | 2 נרה] פוגכר8מ׳, ניירה א׳, ונרה י1׳, ל׳ דת | * ומזבלה ומעדרה דונתר8] ונתבלה ומעדרה ל׳, ומעדרה (ומעודרה א2) ומזבלה פאכמ׳, ומזבלה י1 | ממי שחוכר פכר8 | * ומבירן דוא2ת] ומביירן פא1כמ׳, ומובירן א02ר8י׳, ומכירן לג | דרש כך כ | יהושע] וגי׳, ר׳ יהושע דפאכמ׳, ר׳ יהושוע ת | רבכם ל׳ ג | 3 עובד — ואדמתו] עובד.. אדמתו ן0׳, עובד אלהים עד יום מותו ד׳, עובד אדמתו פואגמ׳, עובד אדמה כ׳, עובד אלהים ת׳, עובד אדמתו אלו ישראל י | ישבע] ן׳, ישבע לחם ישבע גי׳, ישבע לחם דפו0אכתמ | לחמו לעולם הבא י | * ריקים פא1גי(שם)מ] ריקם ל׳, רקים דוא2כתי1 | ** ריש] רש ל | אילו] וגי1׳, אלו דפאכתי(שם)מ | 4 אומות העולם] מכחישי י״י ת | שהן מרדפין] וגי1׳, שמרדפי׳ ד׳, ־ין אי(שם)מ׳, ־ים ת׳, שרודפין פכ | ריק] פואגי1׳, אחרי (אחר ת) הריק דת׳, ל׳ כמ | אחר] ~ ריק כמ | ע״ז ד1פאתי׳, של ע״ז מ | שלהן י1 | אמ׳ להון וג׳, ..להם א1כתמ׳, .. להן פא2׳, א״ל די | מהו דכת׳] פג׳, מהו דכתי׳ אכימ׳, מה דכ׳ ן׳, מהו דין דכתי׳ ד׳, מה הוא דין דכת׳ ת | ויהי בהקשתה ג׳, ותקש י (שם) | 5 * ותאמר — וגו׳] ותאמר.. אל תיראי ע׳, וכו׳ אל תיראי כי גם זה לך בן ת׳, וגו׳ ל׳, ל׳ דפואגכימ | אמר ע | * כך — חיה דפאגכתעמ] כך מסמסמין.. חיה ל׳, מסמסמין.. חייה ן׳, כך משיבין.. חיה י׳, שכן דרך שמסמסין אותו החיה י1 (שם) | ואומרין] א2תי(שם)מ׳, ואומרי׳ דא1׳, ואו׳ ד1פוג׳, אומר ע | לה] לו י1 (שם), ל׳ ן | בשעת הלידה ל׳ אי(שם)מ | 6 תיראי] תראי ד | בן — ילדת] שבן.. ילדת פאכמ׳, שבן ילדת ג׳, גם זה לך בן ת | להן ג | כן דרש ג׳, דרש כך פ | * יהושע ו׳] ר׳ יהושע דפאגכי(שם)מ׳, ר׳ יהושוע ת׳, ל׳ ל | אלא ל׳ ח | כל] עם כל י (שם) |

גם בפסיקתא פ׳ איכה (קכ״ב ב׳) ופ׳ נחמו (קכ״ו א׳) ובהערות רש״ב שם, ובמה״ג עמו׳ 538 אמ׳ להן כת׳ אחד אומר נצב לריב ה׳ ועומד לדין עמים וכת׳ אחד אומר כי שם אשב לשפוט וכו׳ אמרו לו בשעה שהקב״ה דן את ישראל דן אותן כשהוא עומד ומקצר בדין ובשעה שהוא דן את הגוים דן אותם מיושב ומדקדק עמהן בדין ומאריך עמהן בדין אמ׳ להן לא כך דרש ר׳ יהושע רבכם זה וזה אחד הוא באומות העולם הכתוב מדבר כשהוא דן אומות העולם דן מיושב ומדקדק בדין ומאריך בדין ואחר כך הוא עומד ונעשה אנטידיקוס כנגדן: 1 ישבע לחם וגו׳. וס״ד ומרדף ריקים ישבע ריש (ובמשלי י״ב י״א עובד אדמתו וכו׳ ומרדף ריקים חסר לב) ואמרו לו טעם הכתוב מי שהוא חוכר שדה אחת ועובד אדמתו נרה ומזבלה ומעדרה ישבע לחם וטוב לו ממי שהוא רודף להשיג שדות הרבה ומבירן מניחן ברות שאין עובדן ותהיינה ריקות באין זרע וקציר וישבע ריש, ותרג׳ והאדמה לא תשם (בראשית מ״ז י״ט) לא תבור, ובערכין פ״ט מ״א המוכר את שדהו וכו׳ נרה או הובירה, ובתוספתא כתובות פ״ד ובמשנה שבירושלמי ב״מ פ״ט מ״ג המקבל שדה וכו׳ הבירה [וכ״ה במתניתא דבני מערבא שם ובערוך ע׳ בר ג׳, ולפנינו גם שם הגי׳ הובירה והוא עפ״י דקדוק לשון ארמי אוביר יען שמקור המלה הוא ארמי, וכ״ה בלשון סורית], ובדפוסי׳ נשמטה מלת נרה, ובכי״ל נשתבש נרה ונתבלה וכו׳ ומכירן והגהתי ועח״נ ובערוך ע׳ חכר וע׳ נר ג׳ וע׳ בר ג׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש מוטב שהוא חוכר שדה אחת חורשה נרה ומזבלה ומעדרה ממי שחוכר וכו׳ ומובירן שדה בור, ובמה״ג שם אמ׳ להן ומהוא דין דכת׳ עובד וכו׳ לחם ומרדף רקים ישבע ריש אמרו לו טוב מי שהוא חוכר שדה אחת ומכישה ומזבלה ומעדרה ממי שהוא חוכר וכו׳ ומבירן, והדרש דוגמתו בוי״ר שם טוב מי שיש לו גינה ומזבלה ומעדרה ומתפרנס ממנה ממי שהוא נוטל גנות של אחרים במחצה וכו׳ [וע׳ במ״כ שם], ובמ׳ קהלת שם טוב מי שהוא שוכר גנה ואוכל פירותיה ממי שהוא שוכר גנות הרבה והוא מביירן וכו׳ (ונוסף שם פירוש מבטלן ומאבדן): 3 אלא עובד וכו׳. והכתוב אינו מדבר בעבודת האדמה אלא בעבודת השם ותורתו עובד אלהים ואדמתו, וכן מפרש בפי׳ ב״ר לפי הגי׳ אלא עובד אדמתו וכו׳ עובד אדמתו זו תורה, ובכי״ו ג״כ הגי׳ אלא עובד אדמתו וכו׳ וגוסף ביני שיטי אלים, ורק בדפוסי׳ הגי׳ אלא עובד אלהים עד יום מותו ישבע וכו׳, ונדרש עובד ג״כ עובד אלהים ואדמתו נוטריקון ובחילוף האותיות עד (יום) מותו, וכ״ה במה״ג שם אמ׳ להם לא כך דרש ר׳ יהושע רבכם אלא עובד אלהים עד יום מותו ישבע מלחמו שלעולם הבא ומרדף רקים ישבע ריש אלו אומות העולם שהן מרדפין אחר ע״ז: 5 ממסמסין וכו׳. מיישבין נפשה של חיה ומדברין על לבה ואומרין לה וכו׳ ולכן אמרה לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן, וכן כתוב באשת פינחס ותדברנה הנצבות עליה אל תיראי כי בן ילדת (ש״א ד׳ כ׳), ובערוך ע׳ מסמס א׳ הועתק ותאמר לה המילדת אל תיראי אמר לו וכו׳, ובמה״ג שם אמר להם ומהו דין דכת׳ ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן אמרו לו ממסמסין את החיה ואומרין לה בשעת לידתה אל תיראי כי בן זכר ילדת:

ושבט נולדה תאומתו עמו, כההיא דאמר אבה חלפו בר קורייה תאומה יתירה נולדה עם בנימן:
יח) ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני בן צערי, ואביו קרא לו בנימן ט
בלשון הקודש:

1 עי' בבא בתרא קכ"ג א': 2 ילקוט כ' קל"ו:

1 ושבט ל' מ | * תאומתו פואגתרימ] תואמתו לד, תואמיתו ד1, תיומתו ר8ו1 (שם), תאומות כ | עמו ל' י (שם) | * כההיא דפאגכתמ] בההיא ל | דמר ו | אבא חלפו ו, אבא חלפוי ד, אבא חילפיי ג, ר' חלפי א2, ר' חילפי פכמ, ר' חלפוי ת, ר' חילפאי א1 | ° בר] בן ד, ל' ת | קורייא כ, קוריא פאמ, קרייה ות | ** תאומה] תואמה ל | * יתירה ואגכתי] יתרה דפמ, ל' ל | בנימן] וגכמ, בנימין דפאתי | 2 * ויהי — שמו ת] ויהי.. ויקרא שמו ל, ויהי.. מתה וגו' ג, ויהי.. מתה וי1, ויהי.. נפשה ותקרא שמו ד, ותקרא את שמו ח, ל' פאכ | בן צערי] פחאגכי, בר צערי ו, בר (בן ת) צערי בלשון ארמי דת | בנימן] פוחכ, בנימין דאתרי, בינימן ג | 3 הקודש] וחגכ, הקדש דפאתר, קודש י |

1 תאומתו. בכי"ל כתוב תואמתו (וכן בד"ו והוגה במ"כ) ובסמוך תואמה והגהתי, ולעיל צד 205 בכי"ל ותואמתו וכו' תאומותיו ועי' בח"ג שם, ולעיל צד 214 איתא בכי"ל תאומה וצד 662 תאומותיו, ובמקרא תואמים ובהפוך האותיות תאומים ועי' געזעניוס־בוהל ע' תואם. בכי"ל ליתא מלת יתירה והשלמתיה עפ"י ג' שאר הספרים והגהתי כההיא ועח"נ, וסתמא דמדרש הוא כההיא דאמר וכו', אכן ק"ק דר"י דרש כל שבט ושבט וכו' ומשמע שלדבריו גם עם בנימין נולדה רק תאומה אחת, ואולי הוא פירוש לדברי ר"י שהוא סובר שעם כל שבט ושבט נולדה תאומה אחת ועם בנימן נולדה תאומה יתירה, וכן הועתק במה"ג אמ' להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם אלא כל שבט ושבט נולדה תיומתו (תומתו) עמו ובנימין נולדה תיומה (תומה) אחרת עמו כד אמ' (כי דאמ') אבא חלפתא (חלפא) בר קורייה תיומה (תאומה) יתירה נולדה עם בנימין, ובילק' ישעיה שם בדפ"ר א"ל לא כך דרש ר' יהושע רבכם אלא עם כל שבט ושבט נולדה תיומתו ועם בנימין נולדה תיומה יתירה (ואפשר שסוף המאמר מקוטע שם והושמט כההיא דאמר וכו', ובילקוט כאן בדפ"ר קיטע לא כך דרש יהושע רבכם אלא כל שבט ושבט נולדה תאומתו עמו תאומה יתירה נולדה עם בנימין), ובשכל טוב צד 204 כי גם זה לך בן א"ר אבהו בן קוריא תאומה יתירה נולדה עם בנימין וכן דרש ר' יהושע אין לך כל שבט ושבט שלא נולדה תאומה עמו, ובלק"ט מפרש ויהי בהקשותה בלדתה וגו' כי גם זה לך בן אמר אבא חלבו (חלפתא) בר קרייה תאומה יתירה נולדה עם בנימין שכל השבטים נולדה תאומה עמהם וכאן תאומה יתירה לכך נאמר גם זה, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש ג"כ כל שבט ושבט נולדה תאומתו עמו כי גם ריבוי ללמדך שנולדה תאומתו עמו (כי גם רבוי הוא) ובפירש"י עה"ת מפרש כפשוטו כי גם זה נוסף לך על יוסף (ועי' בראשית ל' כ"ד) ומביא עוד ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה, ומתשובתם אמרו לו כך ממסמסין וכו' משמע שטעם השאלה ששאל אותם היה מהו דכתיב ויהי וכו' ותאמר לה המילדת אל תיראי וכו', ולא ששאל אותם מה טעם הריבוי כי גם זה וכו' ודוחק לפרש שהם לא הבינו שאלתו, ובדברי ר' יהושע אין מפורש טעם הדרש כל שבט ושבט נולדה תאומתו עמו ולא הוזכר שהוא דרש בבנימין כי גם זה וכו' ועי' ביפ"ת שהאריך בפירוש המאמר ובפי' מהרז"ו, ובדרש ויקומו כל בניו ובנותיו וכו' איתא לקמן פפ"ד ר' יהודה א' לאחיותיהם נשאו השבטים, ובתנחומא מ"ב וישב שם ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר לאחיותיהם נטלו השבטים שנאמר ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וכמה היו הבנות אלא תיומותיהם היו וכו' וכן הוא אומר גבי בנימן כי גם זה לך בן כי זה לך בן לא נאמר אלא כי גם זה שילדה עמו תאומה וכו', ובפדר"א פל"ו וכולן נולדו זווגן עמם חוץ מיוסף שלא נולד זוגו עמו וכו' וחוץ מדינה שלא נולד זווגה עמה וכו' ושם פל"ט וכתוב אחד אומר ואת דינה בתו וכאן אומר בנותיו ללמדך שבנותיו של יעקב נשי בניו היו וכו', ולשון הדרש תאומה יתירה נולדה וכו' כמו לעיל צד 214 תאומה יתירה נולדה עם הבל וטעמו כמו לעיל צד 205 קין ותאומתו הבל ושתי תאומותיו, ולעיל צד 662 במאמר ריש לקיש בשם בר קפרא קין עיקר והבל על ידי שהוא לשון תוספת נולד הוא ושתי תאומותיו, ושם באותו המאמר יוסף עיקר ובנימין על ידי שהוא לשון תוספת הוא מעמיד עשרה וכו' ולא נדרש שם נולד הוא ושתי תאומותיו, ובתנחומא מ"ב חיי שרה סי' י' מכאן אתה למד שתוספתו וכו' וכן את מוצא ברחל ילדה ליוסף ואמרה יוסף ה' לי בן אחר הוסיף לה בנימין ותומתו מנין כן זה לך בן אין כתיב כאן אלא כי גם זה לך בן, והדרש שתאומה נולדה עם כל השבטים ליתא בתלמוד בבלי, ובב"ב שם דחי אבא חליפא קרויא בעצמו (שהוא בעל המאמר שלפנינו כאן) גם הדרש שתאומה נולדה עם בנימין, ושם איתא בעא מיניה אבא חליפא וכו' מר' חייא בר אבא בכללן (בכללן של ישראל) את מוצא שבעים בפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחת א"ל תאומה (תיומא) היתה עם דינה דכתיב ואת דינה בתו אלא מעתה תאומה (א"ל אלא מעתה תיומה) היתה עם בנימן דכתיב ואת בנימן אחיו בן אמו (אחי יוסף) וכו' וס"ל שאין טעם לדרש תאומה היתה עם דינה כמו שאין טעם לדרש שתאומה היתה עם בנימן ועיי"ש בתוספות ובח"א מהרש"א ובד"ס, ושם הגירסאות בשם אבא חלפתא אבא חלפתא קרוייה חילפא קירויה ועח"נ ולעיל צד 171 ובאגה"ת ח"א צד 183 ובאגה"א ח"ב צד 562: 2 בן צערי. וכן מתורגם בת"א ובתר"י א' בר דוי, והגי' בן צערי איתא גם בכל כ"י שציינתי ובילקוט דפ"ר ובפירש"י עה"ת ובמה"ג ובמדרש אגדה, וכן מפרש בלק"ט ותקרא שמו בן אוני כלומר בן צערי כמו מה יתאונן אדם חי, ובשכל טוב צד 201 ותקרא וכו' בן אוני בן צערי ודומה לו מה יתאונן לא אכלתי באוני כלומר שמצטערת עליו ומתה, ובכי"ו הגי' בר צערי, ובפי' ב"ר כי"ט גורס או מפרש בן צערי בלשון ארמי וכן נוסף בדפוסי' בלשון ארמי להגי' בר צערי, וקשה לפרש ואביו קרא לו וכו' בלשון הקודש, וברמב"ן מפרש בנימין בן הכח או בן החוזק כי הימין בו הגבורה וההצלחה וכו' ואח"כ כתב וראיתי בב"ר בן אוני בן צערי ואביו קרא לו בנימין בלשון הקדש ולא ידעתי מהו כי הכל לשון הקדש וכן שם כל בניו לשון קדש וכו' ועיי"ש, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א הובא ואביו קרא לו בנימין בלשון הקדש בן זעף תהי ידך עליה (על איש) ימינך מזועף לך כך פירש רבנו סעדיה (כך פי' ר' סעדיה), ובפי' ב"ר בדפ"ר קרא לו בנימן בלשון הקדש בלשון המקרא אבל בן אוני לשו' ארמי' אבל רב סעדי' פירש בן זעף כמו תהי ידך על איש ימינך, ובליקוטין מבראשית רבא בסוף פי' ב"ר כי"ט (ועי' במ"י לעיל צד 114 וצד 129 ובמאמרי על פי' ב"ר בספר תפארת ישראל צד VIII) נמצא הפירוש להמאמר לעיל צד 345 וכוש ילד וכו' כוש בן ימיני כוש שהיה כנמרוד בן כוש בן ימיני הוא לשון שונא וכן הוא אומר תהי ידך על איש ימינך וכן בן אוני בנימן הוא כמו בן ימיני שיש עלי (לשלותו)

י יט) ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה וגו׳ מה ראה יעקב לקבור את רחל בדרך אפרת 52d
אלא צפה יעקב שהגליות עוברות משם לפיכך קברה שם שתבקש עליהם רחמים הה״ד רחל מבכה על בניה וגו׳ כה אמר י״י מנעי קולך מבכי וגו׳ ויש תקוה לאחריתך וגו׳ (ירמיה לא יד—טז):

1 ילקוט כאן, פסיקתא רבתי פ״ג (י״א ב׳), אגדת בראשית סוף פנ״ג (פנ״א):

1 ותמת רחל] פוחאגבי, ותמת רחל ותקבר סמוך למיתה קבורה בדרך אפרת היא בית לחם ר׳ ינאי ור׳ יונתן הוו יתבין אתא ההוא מינא שאלינהו מאי דכת׳ בלכתך היום מעמדי וגו׳ (מעמדי עם קבורת רחל ומצאת אנשים בגבול בנימן בצלצח ת) והלא צלצח בגבול בנימין וקבורת רחל בגבול יהודה דכתי׳ ותקבר בדרך אפרתה וכתי׳ (אפרת וכתי׳ ד[1], אפרת היא בית לחם וכת׳ ת) בית לחם אפרתה אמר ר׳ ינאי [לר׳ יונתן ת] אסוף חרפתי אמר ליה הכי אמ׳ בלכתך היום מעמדי עם (מעם ת) קבורת רחל ומצאת אנשים בגבול בנימין בצלצח ואית דאמר (דאמרי הכי אמ׳ ת) בלכתך היום מעמדי בגבול בנימין. בצלצח ומצאת שני (ב׳ ד[1]) אנשים עם קבורת רחל והאי דוקא וכך אתה למד שבגבול בנימין הוו וכתי׳ (וכת׳ ת) ויעבור בארץ ימיני ולא מצאו המה באו בארץ צוף וכתי׳ הנה נא (וכת׳ הנה ת) איש אלהים בעיר הזאת ויצב יעקב מצבה תנן התם מותר המתים וכו׳ ר׳ נתן (המתים למתים ר׳ יונתן ת) אומר מותר המת יבנה לו בית על גבי קברו וכו׳ (גב קברו ת) תני ר׳ שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן (הם ת) זכרוניהם למדנו שנקראו ישראל על שם רחל שנא׳ הבן יקיר לי אפרים ד״א ~ דת | * ותקבר — וגו׳] ותקבר.. אפרת וגו׳ ד, ותקבר.. אפרתה פא[2], ותקבר.. אפרת חא[1]כתי, ותקבר ג, וגו׳ לו | יעקב] פ, יעקב אבינו חא, אבינו יעקב דגכתי, אבינו ו | את רחל] רחל פ, אותה כ | אפרתה ו | 2 צפה] שראה ת, צפה ברוח הקדש פ, צפה ברוח הקודש כ | יעקב] א[1]ג, יעקב אבינו חת, אבינו יעקב דו, ל׳ פא[2]כי | שגליות ישראל פב, שעתידין הגליות א | * עוברות] עובריות ל, עתידות לעבור דוחגי, עתידין לעבור פבת, לעבור א | שם | לפיכך קברה] וקברה י | שתבקש] שתהא מבקשת פכ, שתהא מתבקשת י, כדי שתהא מבקשת דוחגת, כדי שתהא מבכה ומבקשת א | רחמים עליהם פכ | רחל — לאחריתך וגו׳] כה אמר י״י קול ברמה נשמע וגו׳ כה אמר י״י מנעי קולך מבכי ויש תקוה לאחריתך וגו׳ ן, כה.. נשמע וגו׳ כה.. מבכי וגו׳ ויש.. לאחריתך נאם י״י ח, כה.. נשמע כה.. מבכי ויש תקוה לאחריתך נאם י״י ושבו בנים לגבולם י, קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל וגו׳ וכ׳ כה אמר ה׳ מנעי קולך מבכי פ, כה אמר י״י קול ברמה.. רחל מבכה וגו׳ וכתי׳ כה.. מבכי כ, כה.. מבכה על בניה וכתיב מנעי.. ועיניך מדמעה וגו׳ א[1], כה.. נשמע וגו׳ וכתי׳ כה אמר י״י מנעי.. מבכי וגו׳ א[2], קול ברמה נשמע נהי.. על בניה דת |

[לשנאותו] וכו׳ (ורס״ג פי׳ איש ימינך, תהלים פ׳ י״ח, כמשמעו, ואולי הוא מהפירושים שנתייחסו לרס״ג וע׳ גם בפירש״י תהלים שם), ובתר״י ב׳ מתורגם ואבוי הוה קרי ליה בלשון בית קודשא בנימין, ובכי״ל כתוב גם כאן בנימן וכ״ה בכי״פ וכי״ו וכי״ח וכי״כ, ובמקרא כתוב ואביו קרא לו בנימין והוא מן י״ז בנימין מלאים בכל המקרא שנמנו במסורה [וע׳ ברש״י], ובלק״ט מפרש ואביו קרא לו בנימין מלא קראו בלשון הקודש בנימין כמו בן ימים בנימין מלא לפי שאמר לו. הקב״ה גוי וקהל גוים יהיו ממך וכו׳, ובשכל טוב צד 202 ואביו קרא לו וכו׳ בלשון הקודש בן שמחזיק בימיני לנהלי בן ימין שנוטה לימין ולא לשמאל ולמדרש זה נכתב מלא ב׳ יודי״ן והן י״ז במקרא, ובסוטה ל״ו ב׳ איתא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב ואביו קרא לו בנימין ובירוש׳ סוטה פ״ז כ״א ד׳ א״ר יוחנן בנימן דותולדות׳ מלא ועיי״ש ועי״ע במנחת שי לזה הפסוק ודברים ל״ג י״ב ובמ״י לעיל צד 573 צד 662 וצד 686, ובתנ״ך הוצ׳ גינצבורג נסמן בהללי בנימן חסר: 1 ותמת רחל וכו׳. לפני זה המאמר ניתוספו בדפוסים [וכי״ת] מאמרים שלא נמצאו בכל כ״י ולא הועתקו בילקוט ובמה״ג, והמאמר סמוך למיתה קבורה הוא הדרש במ״ק כ״ח א׳ לפ׳ ותמת שם מרים ותקבר שם, ולסוף הפסוק בדרך אפרת העתיקו המאמר שנסדר באיזה שינוים במדרש שמואל פי״ד לפ׳ בלכתך היום מעמדי וכו׳ (ובא״א הגיה כאן עפ״י לשון המאמר במ״ש, וכן נדפס במדרש ד׳ שאלוניקי) ועי״ע בתוספתא סוטה פי״א, והוספה מאוחרת לזו ההוספה ואית דאמר בלכתך וכו׳ והאי דוקא וכך אתה למד וכו׳, ולפ׳ ויצב יעקב מצבה הוסיפו וקיטעו תנן התם מותר המתים וכו׳, ומשובש המאמר למדנו שנקרא ישראל על שם רחל שנ׳ הבן יקיר לי וכו׳ ועי׳ לעיל צד 824: ותקבר בדרך וכו׳. כן השלמתי וכהגי׳ הנכונה בדרך אפרתה ועח״ג, ובלק״ט ותמת וכו׳ בדרך אפרתה מה ראה יעקב אבינו וכו׳ אלא צפה שהגליות עתידות לעבור משם הה״ד כה אמר ה׳ קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו׳, ובשכל טוב שם מה ראה יעקב וכו׳ אלא צפה ברוה״ק שהגליות עתידות לעבור משם וכו׳ זש״ה קול ברמה נשמע וכו׳ וכתיב כה אמר וכו׳ וכתיב ויש תקוה לאחריתך נאם ה׳, ובמה״ג עמ׳ 539 ותקבר בדרך אפרתה מה ראה אבינו יעקב לקבור וכו׳ בדרך אפרתה אלא צפה ברוח הקדש שעתידין הגליות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתבקש רחמים הה״ד כה אמר ה׳ מנעי קולך מבכי ויש תקוה לאחריתך, ובמדרש אגדה ותקבר בדרך אפרתה מה ראה יעקב אבינו וכו׳ אלא צפה יעקב ברוח הקדש שהגליות עתידים לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת רחמים וכו׳, והמאמר נסדר גם בנוסחת כי״ו פצ״ז לפ׳ ואקברה שם בדרך אפרת וגו׳ (ועי׳ במאמרי בספר היובל לכבוד הרב ר״י גוטמאנן צד 170), ושם הגי׳ מה ראה אבינו יעקב לקבור וכו׳ בדרך אפרת אלא צפה אבינו יעקב שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך וכו׳ כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים הדה היא כה אמר י״י קול ברמה נשמע כה אמר י״י מנעי קולך וגו׳ ויש תקוה לאחריתך וגו׳, ובפסי״ר שם ואקברה שם מהו שם על פי הדיבור ולמה שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב ובניו עתידים לצאת בגולה וכו׳ הם באין ומחבקין קבורת רחל והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב״ה וכו׳ מיד הקב״ה שומע בקול תפילתה מנין שכן כתב בכי תמרורים רחל מבכה וכו׳ וכתב ויש תקוה לאחריתך וכו׳, ובאג״ב שם ולמה מתה בדרך אפרת אלא אמר הקב״ה בניי צריכין לה בשעה שהם חוטאין וגוזלין והיא מזכרת אותי כשם שזכרתיה אני שנ׳ כה אמר ה׳

יא כב כג) ויהי בשכן ישראל אמר ר׳ סימון קשה לפני הקב״ה לעקר שלשלת יוחסין ממקומן ההי״ד ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף בן ישראל ולא להתייחס לבכורה (דה״א ה א) אמור מעתה בכורת ממון ניטלה ממנו ולא בכורת יוחסין, ר׳ לוי ור׳ סימון חד מינהון אמר לא לראובן להתייחס וחרנה אמר אין מיחסין ליוסף אלא

1 ילקוט כ׳ קל״ו קל״ז, ילק׳ דה״י כ׳ אלף ע״ו, ירוש׳ סוכה פ״ה נ״ה ד׳, שיר השירים רבה פ׳ קמתי אני (ה׳ ה׳), תנחומא א״ב תולדות סי׳ כ״ג: 3 עי׳ בבא בתרא קכ״ג א׳: 4 תנחומא וישב סי׳ א׳:

1 בשכן] פואג, בשכון דחכתי | ישראל] ~ וגו׳ ן, בארץ ת, בארץ ההיא חאי, בארץ ההיא ויהיו בני יעקב שנים עשר פכ | ר׳ סימון] ר׳ יהודה בר (ביר׳ ת) סימון דת | קשה] פותא^{1}גכרי^{1}י (דה״י), קשה היא א^{2}י, קשה הוא כ, קשה היא שלשלת יוחסין דת | להכ״ה א^{2} | לעקר] ג, לעקור וחאכרי^{1}י, שתעקר ד, שתיעקר ת | * שלשלת יוחסין ל^{0}חאי] שלשלת יחסין פ, .. יחסים ן, שלשלת של יוחסין י (שם), ג׳ יוחסין ל, שלשת יוחסין כר^{1}, שלשת יחסין ג, ל׳ דת | ממקומה | 2 * ובני — לבכורה א^{1}] ובני.. ניתנה.. לבכורה ח, ובני.. נתנה.. להתיחס לבכורה א^{2}, ובני.. להתיחס על הבכורה כ, ובני.. להתיחס פ, ובני.. לבני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לבכורה ן^{0}, ובני.. ליוסף ולא להתיחס לבכורה י, ובני ראובן.. בחללו וגו׳ ל, ובני ראובן בכור וגו׳ ן, ויהי בשכן ישר׳ ובני.. ליוסף ולא להתייחס בבכורה ג, ויהי בשכון ישראל וכתי׳ ויהיו בני יעקב שנים עשר (בני ישראל י״ב ד^{1}) וגו׳ בני ראובן בכור ישראל ד, ויהי בשכון ישראל בארץ וכת׳.. יעקב שנים עשר בני.. ישראל ת | 3 ** אמור] ל׳ ל | בכורת בכורות ד^{1} | נטלה פוכי | הימנו ג | ולא — יוחסין] י, בכורת יוחסין לא נטלה (לא ניטלה א) ממנו פאכ, ולא ניטלה ממנו (הימנו ג) בכורת יוחסין חגר^{1}, ולא נטלה ממנו.. יחסים ן, ולא ניטלה ממנו.. יוחסין דכתי׳ ובני (דכתי׳ בני ת) ראובן בכור ישראל דת | 4 מינהון] חר^{2}, מנהון דפוגכתר^{1}י (שם), ל׳ א^{1} | ** אמר] ל׳ ל | * לא — להתייחס דוגכ] לא.. להתיחס פחאת, לא לראובן נתנה להתייחס ל, ליוסף מיחסין ולא לראובן י (שם), ליוסף מייחסין (מיחסין ר^{2}) ואין מייחסין לראובן ר | וחרנה] ן, וחרינא גר^{2}, ואוחרנא ד, ואחרינא פכר^{3}, וחד חא^{2}תי, ור׳ סימון א^{1} | אין — לראובן] חתי, אין מיחסים.. לראובן ד, אין מייחסין ליוסף ואין מייחסין אלא לראובן ון, לא ליוסף אלא לראובן כ, לא ליוסף אלא לראובן אין מיחסין ליוסף אלא לראובן א^{1}, לא ליוסף אלא.. אין.. ליוסף אלא לראובן מיחסין א^{2} |

קול ברמה נשמע וכו׳: 1 אמר ר׳ סימון. כ״ה בכל כ״י ובילקוט בשני המקומות וכן הובא בשהש״ר שם א״ר סימון קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקב״ה להעקר ממקומה, ובירושלמי שם בלגה לעולם חולקת בדרום וכו׳ ויעקרו אותה ממקומה לית יכיל דא״ר סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי קשה לפני המקום לעקר שלשלת יוחסין ממקומם, ובדפוסי׳ הגי׳ א״ר יהודה בר סימון (וכסגנון הלשון בשהש״ר קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקב״ה וכו׳), ובכי״ל כתוב לעקר ג׳ יוחסין, והוגה ביני שיטי בכתב הספר בדיו דיהה שלשלת, ותימה שגם בכי״ג וכי״כ ובפי׳ ב״ר כי״ט הגי׳ שלשת יוחסין (יחסין), ובלק״ט א״ר סימון קשה לפני הקב״ה לעקור ג׳ ייחוסם ממקומם, ובשכל טוב צד 203 הועתק א״ר סימון קשה לפני הקב״ה לעקור שלשלת יוחסין ממקומן, וברד״ק אמר ר׳ סימון קשה לפני הקב״ה לעקר שלשלת יוחסין, ובבחיי (ד׳ ויניציה) א״ר סימון קשה וכו׳ לעקור שלשלת יוחסין ממקומן: 2 ובחללו יצועי וכו׳. כן השלמתי הפסוק עפ״י גי׳ הספרים שציינתי, והגי׳ ליוסף בן ישראל איתא בכי״פ וכי״ח וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ וכן הובא בבחיי ד״ו, ובילקוט בשני המקומות ובלק״ט ובשכל טוב הגי׳ ליוסף, ולגי׳ הדפוסי׳ ההי״ד ויהי בשכון וכו׳ וכתי׳ ויהיו בני יעקב וכו׳ בני ראובן בכור ישראל הוסיף בא״א ג״כ ובחללו יצועי אביו נתנה וכו׳ ליוסף ולא להתייחס לבכורה, וגם בב״ב שם הגי׳ בדפוסים ישנים ובילקוט כי תצא ר׳ תתקכ״ח ליוסף ועי׳ בד״ס, ובמקרא שם כתוב ובני ראובן בכור ישראל וכו׳ נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתיחש לבכורה, ורק בגליון כי״ו הושלם בכתב אחר כן לבני יוסף בן ישראל וכו׳ ובתנחומא שם הדרש חרד יצחק וכו׳ מה עון בידי שנתקלקלה שלשלת היחסים על ידי לברך את הקטן ואחר כך הגדול וכו׳ אמר ר׳ אבא בשם ר׳ יוחנן דבית גוברין אף ראובן כשהגיע אותו המעשה על ידו ונתן אביו בכורתו ליוסף שנאמר ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף מכאן שהבכורה ליוסף אבל ביחוס לא יכול לעקור בכורתו ממנו שנאמר בני ראובן בכור ישראל כי הוא היה הבכור אין כתיב כאן אלא כי הוא הבכור וכו׳: 3 בכורת ממון. שלא ירש ראובן פי שנים וירש יוסף שכם אחד על אחיו, ובדפוסי׳ הגי׳ בסוף המאמר ולא ניטלה ממנו בכורת יוחסין דכתיב ובני ראובן בכור ישראל, ונר׳ שכוונו לפ׳ ג׳ שם בני ראובן וכו׳ [ובכי״ת הגי׳ כן בני וכו׳]: 4 לא לראובן וכו׳. וטעם הכתוב ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו וכו׳ ולא להתייחס לא לראובן להתייחס לבכורה וחרנה אמר אין מייחסין ליוסף אלא לראובן וכו׳ ודורש נתנה בכורתו ליוסף וכו׳ ולא להתייחס לבכורה שיתייחס יוסף גם לבכורה וכדאמר ר׳ סימון בכורת יוחסין לא ניטלה מראובן, ובכי״א א׳ הגי׳ ור׳ סימון אמ׳ לא ליוסף אלא לראובן וכו׳ [כי ר׳ סימון אמר לעיל בסמוך מפורש שלא נטלה בכורת יוחסין מראובן], ובשכל טוב גורס ומפרש חד אמר לא להתיחס ראובן וחד אמר לא להתיחס יוסף וכו׳, ובפי׳ ב״ר הנדפס מפרש חד מנהון אמר ליוסף מייחסין ואין מייחסין לראובן והכי כתיב ולו להתייחס לבכורה ולו ליוסף ואין לראובן להתייחס ואחרינא אמר אין מייחסין ליוסף אלא לראובן, ובפי׳ ב״ר כי״א ר׳ לוי ור׳ סימון חד מינהון אמ׳ ליוסף מיחסין ואין מייחסין לראובן והכי כתי׳ ולו להתייחס לבכורה וחרינא אמ׳ אין מייחסין ליוסף אלא לראובן דכתיב ולא להתייחס לבכורה לא כתי׳ באלף מבפנים ובחוץ כתי׳ בואו לומר שאע״פ שניטלה ממנו בכורת ממון לא ניטלה ממנו בכורת יוחסין (ובפי׳ ב״ר כי״ט הפירוש מקוטע) ובמקרא כתוב ולא להתיחש לבכרה ואין שם קרי וכתיב ועי׳ גם במ״כ ובמנחת שי לדה״י שם, ובתנחומא וישב שם ד״א אלה תולדות יעקב יוסף והלא ראובן הוא הבכור אלא ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתיחס לבכורה ולו להתיחס לבכורה, ואולי ולו להתיחס וכו׳

לראובן, [ר' חגיי בשם ר' יצחק] אפילו בשעת קלקלה [אין מיחסין אלא לראובן] הה"ד ויהי בשכן ישראל וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר בני לאה בכור יעקב ראובן וגו', [ר' יודן בשם ר' אחא] ראובן בכור לעיבור בכור ללידה בכור לבכורה בכור לנחלה בכור לעבירה בכור לתשובה, ר' עזריה אמר אף בכור לנבואה תחילת דבר י"י בהושע (הושע א ב):

יב לו ה) ואהליבמה ילדה את יעוש ואת יעלם ואת קרח הה"ד כי אני חשפתי את

3 לקמן פצ"ד סי' י"ט, פסיקתא פ' שובה (קנ"ט א') [ועי' תנחומא ע"ב וילק' סי' י"ג]: 4 עי' סדר עולם פ"כ, פסחים פ"ז א', בבא בתרא י"ד ב': 5 ילקוט ר' קל"ח, ילק' ירמיה ר' של"א, ילק' דה"י ר' אלף ע"ג:

1 * ר' — יצחק ן] ר' חגי בשם ר' יצחק אמר דאגתי (שם), ר' יצחק אמ' ח, ל' ל (ר' חגיי — אלא לראובן ל' פב) | קלקלה] וג, הקלקלה דחא²תי, הקלקלא א¹ | * אין — לראובן דחא²תי] אין מייחסין.. לראובן וא¹, אין מייחסין אלא ג, ל' ל | בשכן — וגו'] ג, בשכון.. וגו' כי (שם), בשכן ישראל פוא, בשכון וגו' ד, בשכון ישראל בארץ ת, בשכון ישראל בארץ ההיא (ההיא וילך ראובן י) חי | 2 ויהיו — עשר] וחי, ל' דפאגכת | * בני — וגו' ג] בני.. ראובן דוחאכתי, בני.. יעקב וגו' ל, בני.. יעקב פ | * ר' — אחא דוי (שם)] ר'.. אחא אמ' פו⁰אגכת, ר' אחא אומר ח, ל' ל | 3 ** ראובן] ל' ל | בכור לעיבור] בכור לעבור ו¹, בכור ישראל לנחלה ~ א, בכור לנחלה ~ פכ | בכור ללידה] בכור ללאה א, ל' י | בכור לבכורה] בכור לברכה פאב, בכור לנחלה ת, ל' ח | בכור לנחלה] בכור לבכורה ת, ל' פאכ | בכור לעבירה] וחכ, בכור לעבודה דפאגתי (שם), ל' י | ר' עזריה אומ' וגי (שם), א"ר עזריה פ, אמ' ר' עזריא כ | 4 תחילת] וגי, תחלת דפאכתי (שם) | בהושיע בן בארי וגמירי מראובן קא אתי ומאי בן בארי שנתן עצה לאחי יוסף להשליכו לבור הה"ד השליכו אותו הבורה זדעתו לחזור ולהעלותו כדכת' וישב ראובן אל הבור ת | 5 * את — קרח פכ] את.. קורח י, את.. ואת יעלם א¹ת, את יעוש א², וגו' לד, ל' ו | * כי — מסתריו א²ר¹] כי.. מסתוריו י (דה"י), כי.. עשו וגו' לפג, כי חשפתי.. עשו וגו' כ, כי.. עשו וא¹בעי, איך נחפשו עשו ד, איך.. עשו נבעו מצפוניו ת |

הוא פירוש נוסף ועיי"ש ולעיל צד 712 וסוטה ל"א א': 1 ר' חגיי וכו'. בבחיי הובא ר' יצחק אמר אפילו בשעת הקלקלה אין מיחסין אלא לראובן הה"ד ויהי בשכון וכו', ובכי"פ וכי"כ חסר כל המאמר ושם מסיים המאמר שלפניו ואחרינא אמר וכו' הה"ד ויהי וכו', ובלק"ט קיטע והרכיב המאמרים אמור מעתה בכורת ממון ניטלה ממנו ולא ניטלה ממנו בכורת רחמים שנא' ולא להתייחס לבכורה אין מייחסין ליוסף אלא לראובן הה"ד ויהי בשכון ישראל בארץ וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר, ומאמר ר"ח בשם ר"י אפילו בשעת קלקלה וכו' לא הועתק שם וכן ליתא בשכל טוב [והובא שם בסתם לפני מאמר ר' סימון, וזה לשונו ויהיו בני יעקב שנים עשר הפסוק הוא מופלג לשנים וריוח בתוך ללמדך שאפי' בשעת קלקולו אין מיחסין תחילה אלא לראובן שהרי הזכיר חטאו וסמוך לו ויהיו וכו' שכולם כשירים], ובפירש"י עה"ת מפרש בכור יעקב אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור, ואולי נכונה הגי' בכי"ל ומאמר אחד הוא וחרנה אמר אין מיחסין ליוסף אלא לראובן אפילו בשעת קלקלה הה"ד ויהי וכו', וכן נר' משינוי הלשון בהגי' שלפנינו חד מינהון אמר לא לראובן וכו' וחרנה אמר אין מיחסין וכו', ובסגנון אחר במה"ג שם ויהיו בני יעקב שנים עשר בכור יעקב ראובן למה מיחס הכת' אותן כאן לפי שכת' ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו וכו' נתנה בכורתו ליוסף יכול בכורת ממון ובכורת ייחוסין (יוחסין) ניטלה ממנו ת"ל בני לאה בכור יעקב ראובן אפילו בשעת הקלקלה הוא קורא אותו בכור הוי בכורת ממון ניטלה ממנו לא בכורת ייחוסין (ווחסין): 2 ר' יודן וכו'. כן השלמתי ועח"נ, ור"י בשם ר"א דורש ראובן בכור לשלשה ענינים בכור לעיבור וכו', ובפי' מהרז"ו מפרש שהן כנגד ו' פעמים שנזכר בכורת ראובן בתורה ועיי"ש, ובכור לבכורה משמע לבכורת יוחסין וגי' אחרת בכור לברכה, וקשה לפרש בכור לנחלה, והגי' בכור לעבירה איתא גם בכי"ו וכי"ח וכי"כ, וטעם הגי' בכור לעבודה שעד שלא הוקם המשכן היתה עבודה בבכורות ועי' לעיל צד 697, ובכור לתשובה כדאיתא לקמן פפ"ד וישב ראובן אל הבור וגו' ואיכן היה ר' אליעזר א' עסוק היה בשקו ובתעניתו וכו' אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחילה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה אי זה הוא זה הושע שובה ישראל וכו', ובפסיקתא פ' שובה (קנ"ט א') וישב ראובן אל הבור וכו' ר' אלעזר אומר בשקו ובתעניתו היה עוסק על אותו מעשה שאירעו וכו' ורבנן אמרו אמר לו הקב"ה אתה בקשת למחזר ברא חביבא לאבוי חייך שבן בנך מחזיר את ישראל לאביהם שבשמים ואיזה זה הושע דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי (הושע א' א') וכתיב בארה בנו אשר הגלה פלאסר מלך אשור (דה"א ה' ו') וכו' א"ר ברכיה א"ל הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך וכו', והפסוק בארה בנו וכו' הוא בפרשת ובני ראובן וכו', וזה גם טעם הדרש במאמר ר' עזריה אף בכור לנבואה תחלת דבר י"י בהושע והושע היה משבט ראובן, [והוספה זהה בכי"ת וגמירי מראובן קא אתי וכו'], ובפסחים פ"ז א' איתא בפרק אחד נתנבאו ד' נביאים גדול שבכולן הושע שנ' תחלת דבר ה' בהושע וכי בהושע דבר תחלה והלא ממשה עד הושע כמה נביאים א"ר יוחנן תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק ואלו הן הושע ישעיה עמוס ומיכה וכו' ועי' בב"ב י"ד ב' ובס"ע פ"כ, ובלק"ט קיטע המאמרים שלפנינו בני לאה בכור יעקב ראובן א"ר יודן בש"ר אהא ראובן בכור לעיבור בכור ללידה בכור לבכורה בכור לנחלה ובכור לנבואה דכתיב תחלת דבר ה' בהושע, ובשכל טוב הועתק בני לאה בכור יעקב ראובן בכור לעיבור בכור ללידה בכור. א"ר אחא ראובן בכור ליוחסין בכור לנחלה בכור לעבודה (פי' באבני זכרון דכתיב כתולדותם) בכור לבשורה בכור לתשובה ר' עזריה אומר אף בכור לנבואה באותו הפרק זש"ה תחלת דבר וכו' ובבחיי ר' יודן אמר בכור לעבודה בכור ללידה בכור לתשובה ר' עזריה אומר אף בכור לנבואה שנאמר תחלת דבר וכו', ובמדרש אגדה בכור לעיבור בכור לנחלה בכור לעבודה בכור לתשובה, ובמה"ג עמו' 540 גורס ומפרש ר' יודן בשם ר' אחא אומ' בכור יעקב ראובן בכור לעיבור בכור ללידה בכור לבכורה בכור לנחלה בכור לתשובה בכור להפרשת ערי מקלט בכור לנבואה בכור לגלות בכור לנחלה דכת' ומקנה רב היה לבני ראובן בכור לתשובה דכת' וישב ראובן אל הבור בכור להפרשת ערי מקלט דכת' את בצר במדבר בארץ המישור לראובני (ועי' לקמן פפ"ד סי' ט"ו) בכור לנבואה דכת' תחלת דבר ה' בהושע בכור לגלות דכת' ויגלם לראובני ולגדי ועיי"ש בהערות רשז"ש: 5 כי אני וכו'. פסוק הוא בירמיה שם וכ"ה בשאר כ"י ובערוך ע' קלף ב' ובילקוט בשלשה

עשו גליתי את מסתריו (ירמיה מט י) ר׳ סימון אמר קלפית בצליה, כל כך למה גיליתי מסתריו בשביל לגלות את הממזרים שבו, וכמה ממזרים העמיד, רב אמר שלשה, ר׳ לוי אמר ארבעה, ר׳ לוי אמר הדין קרח דהכא ממזר הוא:

2 [ע׳] פסקים כ״ד ס׳, צבא בהלה קע״ו ג׳, תנחומא וישב שם:

1 ר׳ סימון או׳ פ, ר״ש אמ׳ א[1], ר׳ עזריה אמ׳ א[2] | קלפית] פוגכער[3]י, קליפת דתי (שם), קלפות אר[1], קליפות י (ירמיה) | בצליה] פוגכר[3]י, בצליא דתער[1], בצלי הסל א | כל כך] כך א[1]א[02], ל׳ פכ | גיליתי מסתריו] ג, גליתי מסתריו דואפי (ירמיה), גליתי מסתוריו י (דה״י), גליתי את מסתריו ו, גליתי מצפוניו ת, ל׳ פכ | 2 בשביל] כדי י | את ל׳ פאכי | ממזרים פכ | שבו] ואי[1]גי, שביניהם דת, שהעמיד א[2], שבו הה״ד גליתי את מסתוריו פכ | כמה פכ | ממזרים] ממזירים ג, ל׳ א[2] | שלושה ת, ג׳ ד[1]פא[2] | ר׳ לוי] לוי פאכי | ד׳ ד[1]א[1] | * ר׳ לוי — הוא] ר׳ לוי.. הדין קרח הכא.. הוא ל, אמ׳ ר׳ בנימן בר לוי (ר׳ בנימן בר ג, ר׳ בנימן בן לוי א[1], ר׳ בנימין א[2]) הדין קרח דהכה (דהכא אג) ממזר הוא ואג, אמר ר׳ בנימין בשם ר׳ לוי קרח דהכא.. הוא דת, אמר ר׳ אבא בנימן הדין קרח דהכא.. הוא י (דה״י), אמר ר׳ יוחנן קרח דהכא.. הוא י (ירמיה), מאן דא׳ (דאמ׳ כ) שלשה דכ׳ (דכתי׳ כ) ואלה בני (ואלה כ) אהליבמה בת ענה בת צבעון אם בת ענה לאו (לא כ) בת צבעון אלא מלמד שבא צבעון על (אצל כ) כלתו אשת ענה והוליד (והוריד כ) אהליבמה ויעלם וקרח דא״ר בנימין (ר׳ בנימן כ) בר לוי הדין קרח דהכא ממזר הוא הכא עביד לקרח בריה דעשו והכא עביד (עביד ליה כ) בריה דאליפז מלמד שבא אליפז על אהליבמה אשת אביו וילדה קרח מאן דא׳ (דאמ׳ כ) ארבעה מוסיף אף תמנע דכ׳ (דכתי׳ בדברי הימים כ) ויהיו בני אליפז תימן (תמן כ) אומר צפו וגעתם וקנז ותמנע מלמד שתמנע בת אליפז היית הה״ד ואחות לוטן תמנע שלא היתה אחותו אלא מאמו לכך לא נזכר אביה פכ |

המקומות, והשלמתי סוף הפסוק גליתי את מסתריו שנדרש כל כך למה גיליתי וכו׳, ובדפוסי׳ [חוץ מדפוס ראשון] הגי׳ הה״ד איך נחפשו עשו והוא פסוק בעובדיה א׳ ו׳, ושם סוף הפסוק נבעו מצפניו ועי׳ גם במ״כ, [ובכי״ת הגי׳ כן נבעו וכו׳, ובדפ״ר הגי׳ משובשת כי אני חפשתי את עשו, וכ״ה חפשתי בילקוט דפ״ר ירמיה שם] ודרשו חשפתי את עשו קלפית בצליה קלפתי את הבצלים (או הבצל שלו) חשפתי את עשו קליפה אחר קליפה כמו שקולפין את הבצלים כל כך למה חשפתי אותו גליתי מסתריו בשביל לגלות את הממזרים שבו, ותרג׳ חשף חשפה (יואל א׳ ז׳) מקלף קלף, וגם בהוספה בדפוסי׳ לקמן סוף פצ״ה איתא וקלף בצליא, ובכי״ו פצ״ה וקלף ביצלה ועי׳ במאמרי בספר היובל הנ״ל צד 159, ובשכל טוב צד 205 הועתק זש״ה כי אני חשפתי את עשו ר׳ סימון אמר קלפתי בצליו כל כך למה גליתי את מסתריו בשביל לגלות ממזרין שבו (וכפי גי׳ הדפוסי׳ מפרש בלק״ט עשו לקח את נשיו וכו׳ הוא שאמר הכתוב איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו גילה הקב״ה פיסולו בתורה זכו׳) ובמה״ג עמו׳ 541 זהש״ה כי אני חשפתי את עשו גליתי את מסתריו ר׳ סימון אומר קליפית (קלופית) בצלאויה וכל כך למה וכו׳ לגלות את הממזרין שבו, וכן הובא בראב״ם כי אני חשפתי את עשו קלפית בצליא וכו׳ ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש קלפית בצליה כאדם שקולף בצלים כך גליתי אותו, ובפי׳ ב״ר כי״ט כי אני חשפתי את עשו גליתי את מסתריו ר׳ סימון אמר קלפות בצליא כאדם המקלף בצל וביצה כך גליתי אותו (ובפי׳ ב״ר כי״א ליתא, ובכי״ט מסיים כאן הפירוש לב״ר שציינתיו פי׳ ב״ר כי״ט ומתחיל הפי׳ מלשון אחר ועי׳ במ״י לעיל צד 707, וכאשר העירותי שם כתוב זה הפירוש מל״א במדרש כי״א א׳ בגליון הפנימי לעומת הפירוש הראשון בגליון החיצון, ובתחילתו שם רשום ל״א ובסוף פפ״ג רשום ע״כ פי׳ שני, ומשמע שזה הפירוש משם ואילך בכי״א שנכתב ג״כ בגליון החיצון הוא מפירוש הראשון, אכן הפירוש שם מפפ״ד עד סוף הספר מתאים עם הפירוש בכי״ט מל״א וסגנונו כסגנון הפירוש מל״א מפס״ד עד סוף פפ״ג ועי׳ במאמרי על פי׳ ב״ר בספר תפארת ישראל צד VI, ואני אכנה מכאן והלאה את פי׳ ב״ר הנדפס בשם פי׳ ב״ר סתם ואציינו בח״ג בסי׳ ש׳): 2 רב אמר שלשה. ולא נתפרש כאן מי הן ג׳ הממזרים, ור״ל דאמר ארבעה מוסיף קרח כדאמר קרח דהכא ממזר הוא, והפירוש בכי״פ וכי״כ מאן דאמר שלשה דכת׳ אלה וכו׳ אם בת ענה לאו בת צבעון אלא מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה והוליד אהליבמה ויעלם וקרח וכו׳ אינו מובן [ומקוטע הוא והענין מבואר בתנחומא וישב שם], ולשון המאמר שם וכן נתייחס בייחוס בני עשו ואלה תולדות עשו להודיע נוולן שאת מוצא שהן בני זמה שכן הוא אומר בני אליפז תימן ואומר צפו וגעתם קנז ותמנע ועמלק (דה״א א׳ ל״ו) ותמנע היתה פלגש לאליפז מלמד שנשא את בתו כיצד היה בא אל אשתו של שעיר ועברה וילדה ממנו תמנע ונשאה כנושא בתו של שעיר והיתה בתו וכן הוא אומר אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטן וגו׳ ואחות לוטן תמנע מן האם ולא מן האב שהיתה מן אליפז ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו וכן את מוצא שוב שאין קלקלה אלא בני שעיר דכתיב אלה בני שעיר החורי וכו׳ וצבעון וענה ולהלן עושה ענה בן צבעון הוא ענה אשר מצא וגו׳ מלמד שבא צבעון על אמו וילדה ממנו את ענה נמצא שהיה אחיו ובנו שוב בא אל כלתו אשת ענה ויצתה אהליבמה מבין שניהם שנאמר ואלה היו בני אהליבמה בת ענה בת צבעון אשת עשו ונשאה עשו לאשה וכו׳, ובפסחים שם דורשי חמורות היו אומרים ענה פסול היה לפיכך הביא פסול לעולם שנאמר אלה בני שעיר החורי וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ודילמא תרי ענה הוו וכו׳ אמר קרא הוא ענה הוא ענה דמעיקרא ועי׳ בב״ב שם ובד״ס, ועפ״י אלו המאמרים והמאמר שלפנינו קרח דהכא ממזר הוא הפירושים ברש״י עה״ת בד״ה בת ענה וכו׳ ואהליבמה וכו׳ ותמנע וכו׳ הוא ענה ועי׳ גם בראב״ם, ושם מפרש רב אמר שלשה ר׳ לוי אמר ארבעה והן אהליבמה מצבעון קרח מאליפז תמנע מאליפז ענה מצבעון וכו׳, ועוד שם דא״ר בנימין ב״ר לוי הדין קרח דהכ׳ ממז׳ הוה ועי״ע ביפ״ת, ובשכל טוב שם הועתק וכמה וכו׳ רב אמר שלשה וכו׳ א״ר בנימין הדין קרח דהכא ממזר הוא, ובמה״ג שם וכמה העמיד ר׳ אומ׳ שלשה ר׳ לוי אומ׳ ארבעה ר׳ בנימין אומ׳ הדין קרח דהכא ממזירא הוא, ומפרש שם דכת׳ ואהליבמה ילדה את יעוש ואת יעלם ואת קרח אלה בני עשו וג׳ וכת׳ אלה אלופי בני עשו בני אליפז בכור עשו וג׳ אלוף קרח אלוף געתם נמצאת אומ׳ שבא אליפז על אשת אביו והוליד ממנו קרח [וע׳ ברש״י סוטה י״ג א׳ ד״ה שלשים ובראב״ע ורשב״ם כאן ובמדבר רבה פי״ד סי׳ י׳ ובחי׳ הרש״ש שם אות מ״א] ויש לפקפק בהגי׳ שלפנינו

יג ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו אמר ר׳ יוחנן לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י ב) לב חכם לימינו זה יעקב וישא את בניו (בראשית לא יז) ואחרכך נשיו, ולב כסיל לשמאלו זה עשו ויקח עשו את נשיו ואחרכך בניו:

וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו אמר ר׳ אלעזר מפני שטר חוב, ר׳ יהושע בן לוי אמר מפני הבושה:

יד יב) ותמנע היתה פילגש וגו׳ תני ר׳ שמעון בן יוחי מה לי לדרוש ולומר ותמנע היתה פלגש לאליפז, אלא להודיע שבחו שלביתו שלאבינו אברהם עד איכן היו המלכיות רצים להידבק בו, מה היה לוטן, הוא היה בן השלטונים שנ׳ אלוף לוטן וגו׳ (בראשית לו כט) וכת׳ ואחות לוטן

1 ילקוט כ׳ קל״ח, לעיל לד 862 וש״נ: 4 ילקוט שם, לקמן פפ״ד סי׳ ב׳, מדרש קהלת פ׳ טובה חכמה (ט׳ י״ח), מדרש קהלת מ״ב שם (מדרש זוטא לד 126), [וע׳] פדר״א פל״ח: 6 ספרי האזינו פי׳ של״ו, [וע׳] שלח פי׳ קי״ב, סנהדרין צ״ט ב׳:

1 * את — בניו כ] את.. בניו וגו׳ ח, את נשיו וגו׳ לא, את נשיו דפגתי, וגו׳ ו | אמר — ואחרכך בניו] אמר.. לב.. ולב.. לב חכם לימינו זה יעקב דכתי, (דכת׳ ת) ויקם יעקב וישא.. ואחר כך את נשיו ולב.. זה עשו שנ׳ (דכת׳ ת) ויקח.. ואחר כך את בניו דת, א״ר יוחנן לב חכם לימינו זה יעקב וישא.. ואחרכך נשיו ולב.. זה עשו ויקח.. ואחר כך את בניו ו, אמ׳ ר׳ יוחנן לב חכם לימינו זה.. שנ׳ וישא.. ואחר כך את נשיו ולב.. זה עשו שנ׳ ויקח.. אחר כן את בניו ואת בנותיו ח, לב כסיל לשמאלו שנ׳ ויקח עשו את נשיו ג, א״ר יוחנן הה״ד לב חכם לימינו וגו׳ כדכתיב בפרשת ע״ד א[1], א״ר יוחנן לב חכם לימינו בפ׳ ע״ד א[2], אמ׳ ר׳ יוחנן לב חכם וכו׳ כדכתי׳ בפרשת ע״ד כ, וכו׳ בפ׳ ע״ד פ, לב חכם לימינו וגו׳ כדלעיל י[1] | 4 אחיו ל׳ פ | ר׳ אלעזר אמר אגכי[1], ר׳ לעזר אמ׳ ו, ר׳ אלעזר אומ׳ פח, ר׳ אליעזר אמר דת | שטר חוב] פוחגכבי, ~ כי גר יהיה זרעך דת, של גלות שלא רצה להיות בכלל כי גר יהיה זרעך א | בן לוי ל׳ פא[1] | אומ׳ חא[1o] | 5 * הבושה דפואגכתי] בושה לה | 6 פלגש פחאכת | וגו׳] לאליפז בן עשו דחגת, ל׳ פואכ | תאני א[1] (תני — אלא ל׳ פכ) | ר׳.. יוחיי ו, רשב״י ד[1]א, רשב״י אומ׳ ת | מה] וחא, למה דגת | לידרוש ג | ולומר ל׳ א[2] | 7 פילגש וא[1]ג | * לאליפז ד] לאליפז בן עשו וג, ל׳ לחאת | אלא] וחג, כדי א[1], ל׳ דא[2]ת | שבחו של.. אברהם אבינו ת, שבחו של בית אברהם ח, ביתו ושבחו של אבינו אברהם ו, שבחו של אבינו אברהם א[2], ..של אברהם אבינו א[1]גכ, ..של אברהם פ | איכן היו] וח, היכן היו דגת, איכן כ, היכן פ, היות א | מלכיות ושלטונות דאת, ..ושולטנות ו, ..ושולטניות חג, מלכות ושלטנות פ, ..ושולטנות כ | רצים] וג, רצות ח, רוצים דת, רוצות פא | להידבק] חג, להדבק דפואכת | 8 מה — לוטן] וג, ומה.. לוטן דחת, מי.. לוטן א, ל׳ פכ | הוא היה אחד מן השלטונים דאת, הוא אחד מן השולטנות ו, היה אחד מן השולטניות ח, הוא היה לוטן אחד מן השלטנות ג, לוטן אחד מן השלטונין (השלטונים כ) היה פכ | וגו׳] אלוף שובל ג, אלוף שובל וגו׳ וח, ל׳ דפא[1]ת |

בכי״ל ר׳ לוי אמ׳ הדין וכו׳, וגי׳ הדפוסי׳ [וכי״ת] ר׳ בנימין בשם ר׳ לוי נשתבש מן ר׳ בנימין ב״ר לוי: 1 אמר ר׳ יוחנן. המאמר נסדר כבר לעיל צד 862 [ובכי״ל כתוב כאן אחרכך בניו והוי״ו תלויה ביני שיטי], ובכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ קיטעו ורמזו אל זה המאמר לעיל פע״ד (וגם בכי״א א׳ כדכתי׳ בפרשת ע״ד, ולפי מספר הפרשיות בזה הכ״י היא פע״ב ועי׳ גם במ״י לעיל צד 975 בד״ה ולמה נקרא וכו׳), ובילקוט דפ״ר קיטע ויקח עשו את נשיו לב חכם לימינו וגו׳ כ ד ל ע י ל ונשמט בילקוט ד״ו ובשאר דפוסי ילקוט, ובפי׳ ב״ר הנדפס מפרש לב חכם לימינו ישרו של דבר דכתיב וישא את בניו תחלה: 4 מפני שטר חוב. בדפוסי׳ נוסף הפירוש כי גר יהיה זרעך, ובכי״א א׳ וב׳ מפני שטר חוב של גלות שלא רצה להיות בכלל כי גר יהיה זרעך, ולקמן פפ״ד הגי׳ גם בדפוסי׳ וכי״א ב׳ רק מפני שטר חוב, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מלשון אחר גורס ומפרש ר׳ יהושע אמר מפני ה ב ש ת שהיו בניו ממזרים ר׳ אומר מפני שטר חוב שנגזר (שגזר) על זקנו (אברהם אבינו זקנו) ידוע תדע, ובשכל טוב צד 206 וילך אל ארץ וכו׳ ר׳ א ל י ע ז ר אומר מפני שטר חוב שהרי מכר בכורתו וחלקו בארץ וכו׳ מפני יעקב אחיו ר׳ יהושע בן לוי אומר מפני ה ב ו ש ה שראה את יעקב אחיו מעושר בבנים הגונים ובנות הגונות וכל טוב, ובפירש״י עה״ת מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר ומפני ה ב ו ש ה שמכר בכורתו, ובכי״ל כתוב כאן מפני בושה והגהתי ה ב ו ש ה וכ״ה גם בכי״ל לקמן פפ״ד ועח״ג, ובמדרש קהלת שם וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ר׳ אלעזר ו ר׳ ש מ ו א ל ב ר נ ח מ נ י ר׳ אלעזר אמר מפני שטר חוב ור׳ שמואל אמר מפני הבושה, ובמ׳ קהלת מ״ב שם ולמה שעירה וכו׳ ח ד אמר מפני שטר חוב ו ח ד אמר מפני הבושה ועיי״ש ועי״ע בפדר״א שם [ובמדרש ויסעו המועתק בילק׳ ר׳ קל״ג]: 6 תני וכו׳. בספרי האזינו שם כי לא דבר רק הוא מכם אין לך דבר ריקם בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא תדע שכן שהרי אמרו למה נכתב ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש לפי שאמרה אין אני כדי שאהיה לו לאשה אהיה לו ל פ ל ג ש וכל כך למה להודיעך ש ב ח ו של אברהם אבינו. שהיו מלכים ושלטונים מתאוים לידבק בו והרי דברים ק״ו ומה עשו שאין בידו אלא מצוה אחת ש כ י ב ד את אביו היו מ ל כ י ם ו ש י ל ט ו נ י ם מתאוים לדבק בו עאכ״ו שהיו ר צ י ם לידבק ביעקב ה צ ד י ק שקיים את כל התורה כולה שנאמר ויעקב איש תם, ובספרי שלח שם שהיה יושב ודורש בהגדה של דופי לפני המקום אמר וכו׳ ולא היה לו לכתוב בתורה אלא ואחות לוטן תמנע וכו׳, ובסנהדרין שם עוד הדרש אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הות דכתיב אלוף לוטן אלוף תמנע וכל אלוף מלכותא בלא תאגא הוא בעיא לאגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק וכו׳,

תמנע (שם שם כב) ותמנע היתה פילגש, אמרה הואיל ואיני כדיי להינשא לו לאשה אהיה לו שפחה, והרי דברים קל וחומר מה עשו הרשע שלא היה בידו אלא מצוה אחת על ידי שהיה מכבד אביו היו המלכים רצים להדבק בו על אחת כמה וכמה שרצים להידבק ביעקב שקיים כל התורה כולה:

כד) ואלה בני צבעון ואיה וענה וגו׳ תני האש והכלאים לא נבראו בששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה להבראות, כלאים אימתי נבראו, בימי ענה הה״ד הוא ענה אשר מצא את הימים

4 תוספתא ברכות פ״ה (פ״ו), ירוש׳ ברכות פ״ח י״ב ב׳, פסחים נ״ד א׳:

1 ותמנע] וכ׳ ~ פת, וכתי׳ ~ אב | פילגש] פלגש פ, פילגש (פלגש ב) לאליפז גב, פלגש (פילגש א[1]) לאליפז בן עשו חאת, וגו׳ ד, ל׳ ו | ואני ו | כדיי] וג, כדי דח, כדאי פאכת, כדיית ד[1] | להינשא] וחגת, להנשא דפאב | אהיה] אהא דת | 2 שפחה] פואגב, לשפחה דת, לפלגש ח | והלא חא | דברים] הדברים דת | קל וחומר] ק״ו פא, ל׳ ת | מה] פאב, ומה ג, מה אם ד, ומה אם וחת | עשו ל׳ ו (והושלם בין השורות) | הרשע ל׳ א | היתה ו | על יד.. מכבד ת, על שהיה מכבד ח, שהיה מכבד ג, שכבד פב | 3 אביו] פ, את אביו דוחאגכת | היו ל׳ פב | מלכים ושלטונים פא[1], שלטונים ומלכים ב, מלכיות ושלטנות דו,.. ושלטונות ת,.. ושולטניות חג | רצים] והג, רוצים פכת, רוצין א, רוצות ד | להידבק וחג | [○] בו] לו ד | על אחת כמה וכמה (ע׳א׳כ׳וכ׳ ד[1]) שיהיו רוצין להדבק באבינו יעקב הצדיק שקיים את כל.. כולה ד, על אחת.. שיהיו רוצים להידבק ביעקב אבינו הצדיק.. התורה כלה ח, על אחת.. רוצים להדבק ביעקב.. כולה ת, על אחת.. שיהו רצים להידבק באבינו יעקב הצדיק שעשה את כל התורה ו, על אחת.. שהיו רצין להידבק אצל יעקב הצדיק שעשה את כל התורה כולה ג, יעקב שקיים כל התורה (כל התורה כולה ב) על אחת כמה וכמה פב, יעקב (אבי׳ יעקב א[2]) שקיים כל התורה (את התורה א[2]) כלה עאכ״ו א | 4 אלה ח | איה וגב | וענה וגו׳] וגו׳ דו, וענה פאגבת, וענה הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר ח | תני (תאני א[1])] ד[1]פוחאגב, ואלה בני צבעון ואיה וענה מה ראה הכתוב לכתוב ענה ענה תרי זמני תרי נגהו לעולם חד הוא אלא שבא צבעון על אמו והולידה ענה ונעשה בן ענה ובן צבעון ובן שעיר מכל מקום חד הוא ~ ד, מה ראה הכת׳.. תרי גינהו.. מכל מקום אחד הוא ~ ת | בששת] בו׳ ד[1]א[2], מששת ו | 5 אבל] אלא פחאגב | להיבראות וח, לבראות ג, להברא פב | אימת א[1] | * נבראו] נבראת דחא[1]כת, נברא לג, נברא פא[2] | ענה אשר ל׳ ת |

ובכי״פ וכי״כ הגי׳ ותמנע היתה פלגש להודיע שבחו של אברהם וכו׳ ול״ג שם תני רשב״י מה לי וכו׳, ובלק״ט הובא ותמנע היתה פילגש, לאליפז תני ר׳ שמעון בן יוחי להודיע שבחו של ביתו של אברהם אבינו שהיו מלכים ושלטונים רצים להתדבק בו מה היה לוטן היה אחד מן השולטנות שנאמר אלוף לוטן וכתיב ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פילגש לאליפז אמרה הואיל ואיני כדאי להנשא לו לאשה אהיה לו לשפחה והרי דברים וכו׳ ומה אם עשו שלא היה וכו׳ על ידי שהיה מכבד את אביו היו מלכיות ושלטונות רוצות להדבק בו על אחת וכו׳ שיהו רוצות להדבק באבינו יעקב הצדיק, ובשכל טוב שם וממדרש רבותינו וכו׳ דתני ר׳ שמעון בן יוחאי מה לי לדרוש ותמנע היתה פילגש לאליפז אלא להודיע שבחו של אברהם כמה מלכות ושלטונות היו רוצות להדבק בו לוטן זה היה אחד מהשלטונים דכתיב אלוף לוטן אלוף שובל וכתיב ואחות וכו׳ והיא היתה פילגש לאליפז אמרה וכו׳ אהיה לו פילגש והלא דברים וכו׳ ומה אם עשו הרשע שלא היתה בידו מצוה אלא כיבוד אב רוצין הכל להדבק בו יעקב שקיים כל התורה כולה על אחת כמה וכמה ועח״נ: 4 ואלה בני צבעון וכו׳. לפני מאמר זה נוסף בכי״ח בקצת שינוי משבת פ״ה א׳ ואלה בני שעיר החורי יושבי הארץ וכי הם יושבים בארץ וכולי עלמא ברקיע אלא שהיו בקיאים בארץ ואומרים מלא קנה זה להאנים מלא קנה זה לגפנים מלא קנה זה לזיתים, והוספות שנמצאו בכי״ח ממקורות שונים עי׳ גם במ״י לעיל צד 11 צד 97 וצד 198 ועוד בפע״ב פע״ג ופע״ד, ובדפ״ר מתחיל המאמר לנכון ואלה בני צבעון ואיה וגו׳ תני האש וכו׳ ובד״ו הוסיפו אחרי המלות ואיה וגו׳ ואלה בני צבעון ואיה וענה מה ראה הכתוב לכתוב וכו׳ [וכעין זה בכי״ת] ועח״נ ובמ״י לעיל צד 991 בד״ה רב אמר וכו׳, וביפ״ת האריך לפרש הוספה זו המאוחרת ומשובשת, ובמקרא כתוב ואיה וענה ובדה״א א׳ מ׳ כתוב איה וענה וכן הגי׳ כאן בכי״ו וכי״ג וכי״כ איה ועי׳ במפרשי התורה ועי״ע בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג: תני האש וכו׳. המאמרים מכאן עד סוף הפרשה נסדרו בשינויים שונים בירוש׳ ברכות שם על המשנה בית שמאי אומרי׳ שברא מאור האש וכו׳, ובכי״ו קיטע כל המאמרים עד סופן ואלה בני צבעון איה וגו׳ (וביני שיטי כתוב תני) האש והכלאים וכו׳ במחשבה להיבראות גרש מפני ששבת האור כל אותו היום (ועל הסגנון גרש בכי״ו עי׳ במ״י לעיל צד 956), ולשון הברייתא בתוספתא שם האש והכלאים אינן משׁשת ימי בראשית אבל חשובין מששת ימי בראשית וכו׳, ובירוש׳ ברכות שם האש והכלאים אף על פי שלא נבראו מששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה מששת ימי בראשית (ובירוש׳ ברכות ד׳ מגנצא תני האש וכו׳ נבראו בששת וכו׳), ושם הכלאים ובני צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא וכו׳ אינו המשך הברייתא אלא טעמו כמו בב״ר כאן אימתי נבראו בימי ענה וכו׳ ואין צ״ל שם ועי׳ בפי׳ מהרז״ף, ובמה״ג עמו׳ 543 הועתק הוא ענה אשר מצא את הימים ת״ר האש והכלאים אע״פ שלא נבראו מששת ימי בראשית כבר עלו במחשבה מששת ימי בראשית כלאים אימתי התחילו על הארץ בימי ענה הה״ד אשר מצא וכו׳, ובשכל טוב צד 209 תני האש והכלאים לא נבראו בששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה להבראם אימת נבראו בימי ענה וכו׳, ובפסחים שם בסוגיא ואור במוצאי שבת איברי והא תניא עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות וכו׳ ר׳ נחמיה אומר משום אביו אף האור והפרד (ופירש״י והפרד אין כל חדש תחת השמש ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים) וכו׳ לא קשיא הא באור דידן הא באור דגיהנם אור דידן במוצאי שבת אור דגיהנם בערב שבת וכו׳ ואור דידן במחשבה עלה ליבראות בע״ש ולא נברא עד מוצאי שבת דתניא ר׳ יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בע״ש ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב״ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהם פרד רבן שמעון בן גמליאל אומר פרד בימי ענה היה שנאמר הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר דורשי חמורות היו אומרים ענה פסול היה לפיכך הביא פסול לעולם וכו׳ ועי׳ בד״ס ובמ״י לעיל

במדבר, ר' סימון אמר המיונים, רבנין אמ' הימיסו, אמר ר' יונה כל שאזניו דקות אמו סוסה ואביו חמור, אזניו גדולות אמו חמורה ואביו סוס, ר' מנה הוה מפקד לאלין דבית נשיאה והון זבנין מן אלין דאדניהון דקיקין, מפני שאמו סוסה ואביו חמור, מה עשה הביא חמורה וזיווג לה סוס ויצאה ממנה פרדה, אמר לו הקב"ה אני לא בראתי דבר שלהזק ואתה בראת דבר הזק חייך אני בורא לך דבר הזק,

1 ילקוט שם, ירוש' כלאים פ"ח ל"א ג', ועי' חולין ע"ט א':

1 במדבר] וגו' ח, ל' פכ | ר' סימון] ימים ר' סימון ר' שמעון א1ג, ר"ש א2, ר' יהודה בר' (ביר' ת) סימון דת | המיונים] המיונם כ, המיונס דא, יה המיונס פ, הוא המיונס ת, ל' ג | רבנין] א1ג, רבנן דפא2כת | המיסו פא1כ, הימיסי ג, המיסותי א2א01, המיסו חציו חמור וחציו סוס ואלו הן הסימנין (הסימין ת) דת | חונא א2 | דקות] פחאי, רקות גכ, קטנות דת | סוסיא פאגבי | 2 אזניו] ושאזניו י, וכל שאזניו חג, ל' דת | גדולת ד1, גדולה ת | חמורתה ח, ־תא א | מנה] ח, מנא דת, מונא פאכ, מינה ג, חנינא י | מפקיד פגת | לאלין] ת, לאילין דפחאגי | דבי | והוון] והוו פכי1, דהוון ג, יהוון ח, דיהון דא1, ל' ת | אלין] א1כת, אילין דחי1, אילן פא2ג | 3 דאודניהון פאגבי | * דקיקין דפהאגתי] רקיקין כ, דקדיקין ל | סוסיא פאכי, סוסיה ח | עשה] חגעי, ~. ענה דפאכת | חמורתא א | וזיווג] אגב, ווזוג שי, וזיוג דפתע | * לה סוס חעש] לה זוז ל, לה סוס זכר דת, לסוס פגכי, לסוסים א | ויצתה חי, ויצאת ת, יצאת ד, ויצא פאגכעש | ממנה] חגעש, ממנו ד, מהן פכי, מהם א, פרדה ת | 4 פרדה] פירדה ג, מביניהם ת | לו ל' א1י | לא בראתי אני כ, אני לא בראתי בעולמי י | הזק] פ, הייזק דאגכת, היזק בעולם ח, המזיק ע | ואתה — הזק] ואתה.. של היזק (הזק ת) דחא1א02גת, ל' פא2כע | אני] פ, שאני דחאכתע | הזק] של הזק פ, של היזק דחאכת, המזיק ע |

צד 991: 1 המיונים. פרדים, ור' סימון דורש הימים לשון נופל על לשון המיונים והוא הקבוץ מן המיונס[1] כמו שהגי' בדפוסי' וכי"א א' וב', ורבנין דרשי הימים קרי ביה הימים[2] ומל"י הימיסו חצי (ועי' לעיל צד 26) חיות שחצין סוס וחצין חמור, וכדברי ר"ם ורבנין אמרו מה עשה הביא חמורה וזיוג לה סוס ויצאה ממנה פרדה, ובתר"י א' האגדה הוא ענה דארבע ית עדרייא (וצ"ל ערדייא) עם אתני ולזמן אשכח ית כודנייתא די נפקו מנהון וכו' ועי' זקש בייטרעגע ח"א צד 23 ובעמת"ל ע' המיונס וע' המיסו ובמ"ח ח"ג צד 386 ח"י צד 75 וחלק מ"ג צד 538 ובאגה"א ח"ג צד 183, ובירושלמי שם מהו יימים ר' יהודה בן סימון אומר המיונס ורבנן אמרין היימים חציו סוס וחציו חמור ואילו הן הסימנין א"ר יהודה כל שאזניו קטנות אמו סוס ואביו חמור גדולות אמו חמורה ואביו סוס, (ובדפמ"ג מהו ימים ר' יהודה בר סימון אמר וכו' ורבנן אמרי הימיסו[3]) וכו', ובכי"ר (בציוני רא"מ לונץ בד' ירושלם) מהו היימים ר' יהודה בן סימון אומר וכו' ורבנן אמרין הימיסו וכו' כל שאזניו קטנות אמו סוסה וכל שאזניו גדולות וכו') ועי' בח"ג, ובירוש' כלאים שם ואלו הן הסימנין אמר ר' יונה כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור גדולות וכו', ובחולין שם רברבן אודניה וזוטרא גנובתיה בר חמרא זוטרן אודניה ורבה גנובתיה בר סוסיא, ועוד שם עבי קליה בר חמרא צניף קליה בר סוסיא ועי' לעייזאהן צאאלאגיע וכו' צד 144 וצד 370: 2 הוה מפקד וכו'. היה מצוה לאנשי בית הנשיא כלו' לעבדיו והיו קונים מאלו שאזניהם דקות שהן הסימן שזה הפרד אמו סוסה והוא טוב מהפרד שאמו חמורה, ובירוש' ברכות שם ר' מנא מפקד לאילין דנשיאה אין בעיתון מיזבנן מולוון תהון זבנין אילין דאודניהון דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור (ובד' מגנצא ר' מנא וכו' לאילין דבי נשיאה אין וכו' מלוון תהוון וכו' שאמו סוסיא וכו'), ובירוש' כלאים ר' מנא וכו' לאילין דר' יודן נשיאה אין וכו' מולוון אתון זבנין לו אזניהון דקיקין שאמו סוסה וכו', וכן הובא כאן בפי' ב"ר בדפ"ר אין בעיתין מוליין מולאו' תהוון זבנין מן דאודניהון דקיקין וכו': 3 מה עשה. ענה, וכן הגי' בספרים שציינתי, והמאמר הועתק בערוך ע' חברבר, ובמה"ג שם הגי' ג"כ מה עשה הביא חמורה וזיוג לה סוס ויצא ממנה פרדה, אכן בשכל טוב צד 209 הגי' והביא סוסיא וזיוג לה חמור ויצאה ממנה פרידה, וכן בפירש"י עה"ת את הימים פרדים הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד, ובלק"ט הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר והם הפרדים בריה חדשה מן הכלאים מן הסוס הנקבה ומן החמור, ובירוש' ברכות מה עשה צבעון וענה זימן חמורה והעלה עליה סוס זכר ויצא מהן פרדה, וכ"ה שם בדפמ"ג ובילקוט קונדרים אחרון סי' ק"ד מה עשה צבעון וענה וכו', ובכי"ר שם מה עשה ענה וכו', (ובדפוסי' הגי' ג"כ סוס זכר, ובכי"ל כתוב זוז והגהתי): 4 אמר לו הקב"ה וכו'. קשה להתאים זה הדרש עם הברייתא שלפנינו הכלאים והאש וכו' עלו במחשבה להבראות דמשמע שענה שמצא את הימים כשהביא חמורה וכו' קיים רצון הבורא וכמו שדרשו בענין האש שהקב"ה זימן לאדה"ר שני רעפים וכו' וכדברי ר' יוסי בברייתא בפסחים שם שהעתקתי נתן הקב"ה דיעה באדה"ר מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וכו' ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהם פרד וגם רשב"ג שאומר פרד בימי ענה היה וכו' לא הזכיר שפרד דבר של היזק הוא, ואולי הדרש כדעת דורשי חמורות שהיו אומרים ענה פסול לפיכך הביא פסול לעולם ועי' גם ביפ"ת [שכתב כן, ואפשר שטעם הדרש כמו שדרש תנא דבי ר' ישמעאל על הכתוב כי יפול הנופל, בשבת ל"ב א', ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית וכו' אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב, ועי' גם הדרש על הכתוב מרשעים יצא רשע במכילתא משפטים פ"ד ובמכות י' ב' ולקמן פפ"ד סי' כ', וכן כאן עלו הכלאים במחשבה להבראות ויצאו לפועל על ידי ענה ונתגלגל החוב על ידו] וחכינא נחש בל"י ועי' לעיל צד 743, ובדפ"ר הגי' עכנא ובד"ו חבינא (והוגה במ"כ חכינא) וגם בערוך הגי' חבינה (חוינא) ועי' בערוך הש' שם, ובכי"ל כתוב לחרדין והגהתי לחרדון[4]), וחורור (חברבר) מין נחש שיצא משניהם ונקרא חברבר על שם חברברותיו, וברד"ק שרש כח הובא בשם ר' יונה בערבי נקרא כח חרדון והוא ממין הצב, ובספרא שמיני פרשה ה' ז' צב זה הצב למינהו לרבות מינים של צב חברבר ובן הנפילים וכו', ובמה"ג עמו' 545 הועתק אמ' הקב"ה אני לא בראתי הזק בעולם ואתה בראת הזק (דבר הזק) חייך שאני בורא לך דבר הזק הביא חכינה (חכינא) וזיוג לה חרדון ויצא ממנה חברבר, ובשכל טוב שם אמר הקב"ה אני לא בראתי בריה של היזק ואתה הבאת לעולם חייך אף אני בורא בריה של היזק הביא בגזירתו חכינה ונזדווג לה חרדון ויצא ממנה חברבר, ובירוש' ברכות שם אמר הב"ה להם אתם הבאתם לעולם דבר שהוא מזיקן אף אני מביא על אותו האיש דבר

[1]) ἡμίονος, Maulesel, Maultier. [2]) הֵימִים. [3]) הֵימִיסוּ. [4]) Hardaun, eine grosse Eidechsenart.

53a מה עשה הביא חכינה וזיוג לחרדון יצא ממנה חורור, מעולם לא נשך אדם חוורור וחיה, שבעטתו פרדה וחיה, על מכת פרדה לבנה: האש ר' לוי (אמר) בשם בר נזירא ל"ו שעות שימשה אותה האורה י"ב שלערב שבת וי"ב שללילי שבת וי"ב שלשבת, כיון ששקעה חמה בלילי שבת ביקש הקב"ה לגנוז את האורה וחלק כבוד לשבת הה"ד ויברך אלהים את יום השביעי וגו' (בראשית ב ג) במה בירכו באורה, כיון ששקעה חמה בלילי שבת המתינה אורה משמשת, התחילו הכל מקלסין

1 ירוש' יומא פ"ח מ"ה ב', ועי' חולין ז' ב', יומא מ"ט א': 2 ירוש' ברכות שם, לעיל לד 88 וש"נ:

1 * מה עשה דחגת] ~ הקב"ה פאכ, ל' לע | חכינה] חגי, חכינא א[2]כת, חכינ' ש, חבינה ע, חבינא ד, חוינא ע[0], חסינא פ, עכנא ד[1]א[1] | וזיווג אכ, וזווג י, וזיווגה חג, וזווגה ש | * לחרדון חאגעשי] לחרדין ל, לחדרון פ, לחררין כ, לה חרדון ד, לה חורירון ד[1], חרדון ת | ויצא פחאגכעשי, ויצאת דת | * ממנה חגע] ממנו ל, מהן פא[2]כי, מהם דא[1]ת | חורור] ד[1], חברבר דפחאגכתעשי | ומעולם חא[1]א[02] | לא נשך — וחיה] לא נשך.. חברבר וחיה ע, לא אמר אדם שנשכו חברבר וחיה חאגכבי, לא אמר.. שנשכו כלב שוטה וחיה חברבר (חורור ד[1]) וחיה דת, לא חיה אדם מנשיכת חברבר פ | שבעטתו — וחיה] אגכע, ושבעטתו.. וחיה ח, מעולם לא אמר אדם שבעטתו פרדה לבנה וחיה י, פרדה לבנה וחיה דת, ומבעיטת פרידה לבנה פ | 2 * על מכת — לבנה ע] ועל מכת.. לבנה חג, על מנת.. לבנה ל, ובפרדה לבנה א, ל' דפכתי | ר'] ל' פ | אמר ל' דפאגכ | בשם ל' פאכ | בר נזירא] פאגכ, ר' נזירא דת | ל"ו] ד[1], שלשים (שלושים ת) ושש פחא[1]גכת, ל' וששׁ א[2], שלשים וששה ד | שימשה] חא[1]גת, שמשה דפא[2]כ | 3 האורה] פגת, אורה חא, האור ד | שתים עשרה חג, שנים עשר ת | ושתים עשרה חג, ושנים עשר ת | * שללילי דחג] שלילי ל, שליל ת | ושתים עשרה חג | שליום שבת ת | כיון] ח, וכיון דגת | בליל ת | ביקש] ת, בקש דחג | 4 וגו'] נ, ויקדש אותו ח, ל' דת | 5 בירכו] ת, ברכו דחג | וכיון דחגת | המתינה] ח, והמתינה ד[1], התחילה גת, והתחילה ד | האורה ת | מקלסין] חגת, מקלסי' ד[1], ־ים ד |

שהוא מזיקו מה עשה הב"ה זימן חכינא והעלה עליה חרדון ויצא ממנה חברבר, (ובדפמ"ג שם אמר להן הב"ה אתם וכו' דבר שהוא מזיק וכו' הביא חכינא וכו' ובילקוט שם אמ' הב"ה אתם וכו' ד ב ר ה י ז ק וכו', ובכי"ר שם אמר הקב"ה לו אתה הבאתה לעולם דבר שהוא מזיקו חייך שאני מביא לאותו האיש וכו' זימן וכו' ויצא ממנה ח ו ר ו ר) ובפי' מהרש"ם מפרש חרדון צב חברבר ערוד קרוי בגמ' דילן, וכן בחולין קכ"ז א' ת"ר הצב למינהו להביא ערוד וכן (וצ"ל ובן) הנפילים וכו' (ובערוך ע' בן נפיל א' הגי' ת"ר הצב זה הצב למינהו להביא חברבר ובן הנפילין וכו') ועוד שם א"ר הונא בר תורתא פעם אחת הלכתי לוועד וראיתי נחש שהוא כרוך על הצב לימים יצא ערוד מביניהם וכשבאתי לפני ר' שמעון החסיד אמר לי אמר הקב"ה הם הביאו בריה שלא בראתי בעולמי אף אני אביא עליהם בריה שלא בראתי בעולמי וכו' ועי' בשט"מ שם, ובירוש' ברכות פ"ה ט' א' אמרין (אמרו) עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא ח ב ר ב ר והכישו וכו' אמרו אי לו לאדם שנשכו חברבר וכו', ובתוספתא ברכות פ"ג אמרו עליו וכו' נשכו ע ר ו ד וכו' אמרו אוי לו (אי לו) לאדם שנשכו ערוד ועי' ברכות ל"ג א' ובערוך ע' ערוד א' וב' וגעזעניוס-בוהל ע' ערוד וע' פרא, וערוד שהוא חברבר בהאגדה שלפנינו מפרש בשט"מ שם שצריך לנקדו ערוד[1]), ובמה"ג נקוד בהמאמרים מחולין וברכות שם ערוד[2]) וכן בפי' מהרש"ם בירוש' ברכות פ"ה חברבר בגמ' דילן קרוי ע ר ו ו ד ומן הנחש והצב בא שנזקקין זה עם זה ויצא משניהם ע ר ו ו ד וכו' ועי' במאמרי רא"ח לעף בספר היובל לכבוד רא"א הרכבי צד 52 ובמ"ע צייטשריפט פיר אססיריאלאגיע חלק כ"ו צד 136 וצד 145: 1 לא נשך וכו'. שבעטתו וכו' כ"ה בכי"ל ובערוך ע' חברבר, והלשון מגומגם וגר' שצ"ל מעולם לא א מ ר א ד ם ש נ ש כ ו וכו' שבעטתו וכו' כגי' רוב הספרים או שצ"ל לא נשך אדם וכו' ולא ב ע ט ת ו וכו' כפי הגי' במה"ג מעולם לא נשך אדם חברבר וחיה ולא בעטתו פרדה לבנה וחיה, ובסוף המאמר כתוב בכי"ל על מ נ ת פרדה לבנה והגהתי כגי' הערוך שם על מ כ ת פרדה לבנה והגי' בכי"ת ובכי"ג ועל מכת וכו', וטעם הגי' כדאיתא בחולין ז' ב' א"ר יהושע בן לוי למה נקרא שמן ימים שאימתם מוטלת על הבריות דא"ר חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה והא קחזינא דחיי אימא וחיית וכו', וכן ביומא שם על מכת פרדה לבנה, ואולי טעם הגי' בכי"ל על מנת כמו ובלבד וכדאיתא בירוש' ברכות פ"ח מימיו לא אמר לך אדם שעקצו חברבר וחיה נשכו כלב שוטה וחיה שבעטתו פרדה וחיה ובלבד פרדה לבנה (ובדפמ"ג מימיך לא אמ' לך וכו' ובילקוט שם אל יאמר לך וכו' שנשכו וכו', ובכי"ר לעולם על יאמר לך שעקצו ח ו ר ו ר וחיה שנשכו כלב וכו'), ובירוש' יומא שם על המשנה מי שנשכו כלב שוטה וכו' אל יאמר לך אדם שנשכו כלב שוטה וחיה שעקצו ח ו ר ב ר וחיה שבעטתו פרדה וחיה ובלבד פרדה לבנה, וכן טעם הגי' בכי"א א' וב' ובפרדה לבנה (וכהגי' בירושלמי שם איתא גם בדפוסי' שנשכו כלב שוטה וחיה ועח"נ), ובפי' ב"ר הובא מעולם לא אמר אדם וכו' ובלבד שהיא פרדה לבנה: 2 האש וכו'. המאמרים מכאן עד סוף הפרשה נסדרו לעיל בפי"א בסדר אחר קצת לפי הענין שם ועיי"ש בח"נ ובמ"י, ובזה הסדר נסדרו גם לעיל בפי"ב, ושם המאמרים מקוטעים בכי"ל וכי"ת וכי"א ב' וכי"כ ועיי"ש צד 108, וכאן המאמרים בשלימותם בכי"ל וגם בדפוסי' ובכי"ח וכי"ג [וכי"ת], ובכי"פ קיטע האש לוי בר נזירא א' שלשים ושש שעות שמשה אותה האורה ו כ ו' ב פ ר ש ת י"א עד ששבת, ובכי"א א' האש ר' לוי בר נזירא אמר שלשים ושש שעות שימשה אותה אורה ו כ ו' כ ד כ ת י' ב פ ר ש ת י"א ו כ ו' ע ד מפני ששבת האור כל אותו היום, ובכי"א ב' האש ר' לוי בר נזירא אמ' ל' ושש שעות שמשה אותה אורה ו כ ו' ב פ ר' י' ע ד מפני ששבת האור כל אותו היום (ועי' במ"י לעיל צד 104), ובכי"כ האש ר' לוי בר נזירא שלשים ושש שעות שמשה אותה ו כ ו' כ ד כ ת י' ב פ ר ש' י"א ע ד מפני ששבת האור כל אותו היום, ובשכל טוב שם הועתק באיזה שינוים והוספות ר' לוי אומר שלשים וששה שעות שימשה אורה בלי הפסק י"ב של ערב שבת וכו' וי"ב של י ו ם שבת וכיון ששקעה החמה בלילי שבת בראשית בקשת האורה להיגנז וחלק הקב"ה וכו' שנאמר וכו' במה ברכו באורה המתינה האורה והיתה משמשת והולכת התחילו הכל מקלסין וכו' וכיון ששקעה החמה במוצאי שבת התחיל החשך וכו' ונתיירא אדם הראשון ואמר זהו

[1]) עָרוֹד. [2]) עָרֹוד.

להקב״ה הה״ד תחת כל השמים ישרהו (איוב לז ג) מפני מה ואורו על כנפות הארץ (שם שם), כיון ששקעה חמה במוצאי שבת התחיל החשך ממשמש ובא, נתירא אדם וא׳ אך חשך ישופני (תהלים קלט יא) אותו שכת׳ בו הוא ישופך ראש (בראשית ג טו) בא להזדויג לי, זימן לו הקב״ה שני רעפים והקישן זה לזה ויצאה האור ובירך עליה הה״ד ולילה אור בעדיני (תהלים שם שם) לילה אור בעדיני, אתיה כדשמואל דאמר שמואל מפני מה מברכין על האור במוצאי שבת מפני שהיא תחילת ברייתה, ר׳ הונא בשם ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אף מוצאי יום הכיפורים מברכין עליו מפני ששבת האור כל היום:

פרשה פג

א לו לא) ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו׳. ר׳ יצחק פתח אלונים מבשן עשו משוטיך וגו׳ (יחזקאל כז ו) אמר ר׳ יצחק נמשלו אומות העולם בספינה מה ספינה

8 ילקוט כ׳ ק״מ, ילק׳ יחזקאל כ׳ שס״ז, ילק׳ דה״י כ׳ אלף ע״ג, ועי׳ ספרי האזינו פי׳ ש״ט, חולין נ״ו ב׳, שמות רבה פל״ו:

1 * כנפות הארץ דחגת] כנפו הארץ ד[1], כנפי ארץ ל | 2 וכיון דחגת | חמה] החמה ח, האורה ג | נתיירא ג, ונתיירא ת, ונתיירא דח | אדם הראשון דחגת | וא׳ — ישופני] ואמר.. חושך ישופני ח, ואומר.. חשך ישופני ד, ואומר.. ישופני ולילה אור בעדני ת, ל׳ ג | 3 אותו — לי] אמ׳ תאמר אותו.. להיזדווג לי ג, תאמר אותו שכת׳.. ראש ואתה תשופנו עקב בא להזדווג לי ח, ל׳ דת | זימן — הקב״ה] מה עשה לו הקב״ה זימן ד, מה עשה הקב״ה זימן לו ת, מה.. הקב״ה אמ׳ ר׳ לוי זימן לו ח, מה.. הקב״ה א״ר לוי זימן לו הקב״ה ג | 4 ב׳ ד[1] | זה בזה גת | ויצתה ח, ויצאת ת, ויצא ג | האורה ג, האור מהם ת | עליה] ח, עליו ג, עליהן ד, עליהם ת | בעדני דחגת | לילה — בעדיני ל׳ דחגת | 5 אתיא דחגת | דאמר שמואל] חג, ל׳ דת | מברכין] הגע, מברכי׳ ד[1], ־ים דת | האור] חע, הנר דגת | מפני שהיא — ברייתה] ע, מפני.. תחלת ברייתה ח, מפני שהוא.. ברייתו ג, הואיל ותחלת ברייתו ד, הואיל.. בריתו במוצאי שבת ת | 6 ר׳ הונא] גת, רב הונא ד, רב הונה ע | בשם ר׳ אבהו] ג, ל׳ דתע | במוצאי ח | הכיפורים] ח, הכפורים דגתע | 7 כל] ע, ~ אותו דחאגבת ‖ 8 * בארץ — וגו׳ א[1] בארץ אדום חא[2]גבתי, וגו׳ לדו, ל׳ פי (דה״י) | 9 מבשן ל׳ ד[1] | עשו — וגו׳] עשו משוטיך דאגבתי, עשו משוטייך ח, היו משוטיך ד[1], עשו וגו׳ פ, וגו׳ ו | מושלו משל לאומות ת | כספינה פי, לספינה אע, בספינה זו ג, כספינה זו י (יחזקאל) | הספינת הזו י (שם), הספינה אכ, ספינה פע |

שנאמר לי ואתה תשופנו עקב שבא להזדווג שנאמר ואומר אך חשך ישופני מה עשה לו הקב״ה זימן לו וכו׳ והקישן זה לזה ויצאת האור פתח ובירך ברוך בורא מאורי האש וזש״ה ולילה אור בעדני אתיא כדשמואל דאמר מברכין על האור במוצאי שבת שהיא וכו׳ רב הונא אמר אף ביום הכיפורים מברכין עליו ובאור ששבת כל אותו היום, ולשון המאמרים בירוש׳ ברכות שם ר׳ לוי בשם ר׳ בזירה (בדפמ״ג בשם ר׳ גזירא, ובכי״ר בשם בר נזירה) שלשים ושש שעות שימשה אותה (בדפמ״ג ל״ו שעות שמשה) האורה שנבראת ביום הראשון שתים עשרה בערב שבת ושתים עשרה בלילי שבת ושתים עשרה בשבת (בדפמ״ג י״ב בע״ש וי״ב בליל שבת וי״ב בשבת) והיה אדם הראשון מביט בה מסוף העולם ועד סופו (בכי״ר והיה אדם מביט וצופה בה וכו׳) כיון שלא פסקה האורה התחיל כל העולם כולו משורר שנ׳ תחת כל השמים וכו׳ למי (בדפמ״ג למה) שאורו על כנפות הארץ כיון שיצת שבת התחיל משמש החושך ובא (בדפמ״ג כיון שיצתה שבת התחיל ממשמש חשך ובא, ובכי״ר כיון שיצא שבת התחיל החושך משמש ובא) ונתיירא (נתירא) אדם ואמר אלו הוא שכת׳ בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב (אי לו זה שכתו׳ בו הוא ישופך ראש וגו׳, ובכי״ר אילו שמא אותו שכ׳ בו הוא ישופך וכו׳) שמא בא לנשכני ואמר (בדפמ״ג ואומר) אך חשך ישופני אמר ר׳ לוי באותה השעה (בדפמ״ג שעה) זימן לו הקב״ה שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור (בדפמ״ג שני רעפים וכו׳ ויצא מהן אור) הה״ד ולילה אור בעדני ובירך עליה (בדפמ״ג עליו) בורא מאורי האש שמואל אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבתות שהיא (בכי״ר מברכין עליו מוצאי שבת מפני שהיא) תחילת ברייתה רב הונא בשם ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אף במוצאי יום הכיפורים מברך (בכי״ר מברכים) עליה שכבר שבת האור כל אותו היום ועי״ע באהבת ציון וירושלים לירוש׳ ברכות שם [והפסוק אך חשך ישופני נדרש כאן על אדה״ר וכן כל אותו המזמור, ועי׳ במ״י לעיל צד 137 אות 10 ועי׳ גם פסחים ב׳ ב׳], וכאן גם הגי׳ בכי״ל וכן בכי״ג ר׳ הונא בשם ר׳ אבהו וכו׳ ולעיל צד 90 הגי׳ רב הונא בשם רב ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן וכו׳, ועי׳ בח״נ שם, ובבבלי פסחים נ״ג ב׳ איתא אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא וכו׳ (וכן הגי׳ בדפוסי׳ כאן הואיל ותחלת ברייתו), ושם נ״ד א׳ דאמר ר׳ בנימין בר יפת אמר ר׳ יוחנן מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים וכו׳ מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא וכו׳ כאן באור ששבת וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל שם בד״ה בשם רב וכו׳:

פרשה פג. בדפ״ר נסמן פפ״א, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 8 ר׳ יצחק פתח וכו׳. וכן סגנון הפתיחות לעיל צד 365 וצד 715 ר״י פתח וכו׳ אמר ר״י וכו׳ ועוד בפתיחות רבות לעיל ר׳ פלוני פתח וכו׳ אמר ר׳ פלוני וכו׳, ובכי״ל יש לקרות בספינה או כספינה ונכונה הגי׳ בספינה וכ״ה גם בדפ״ר וד״ו וכי״ו [וכי״ת] וכמו לעיל צד 17 וצד 744 שנמשלה במים וכו׳ ועי׳ במ״י שם, ועח״נ ובערוך ע׳ הגן ד׳, והדרש בהפתיחה שלפנינו נר׳ מקוטע, ולשון הפסוקים בהקינה על צור ביחזקאל שם ברושים משניר בנו לך את כל לחתים ארז מלבנון לקחו לעשות תרן עליך אלונים מבשן עשו משוטיך קרשך עשו שן בת אשורים מאיי כתיים שש ברקמה ממצרים היה מפרשך להיות לך לנס וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפרש ר׳ יצחק פתח אלונים מבשן עשו משוטיך

זו עושים לה תורן ממקום אחר והוגנים ממקום אחר כך שמלה ממשרקה (בראשית לו לו) שאול מרחובות הנהר (שם שם לז) ואלה המלכים וגו׳:

נחלה מבהלת בראשונה (משלי כ כא) ואלה המלכים וגו׳, ואחריתה לא תבורך (שם שם) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו (עובדיה א כא):

ב [ואלה המלכים וגו׳] אמר ר׳ אייבו קודם שיעמוד מלך בישראל נצב מלך באדום ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל, ר׳ יוסי בר׳ חנינה אמר מישאן

3 ילקוט כ׳ ק״מ, ילק׳ משלי כ׳ תתקכ״ט, ילק׳ דס״י כ׳ תלף ע״ד, ילק׳ מכירי עובדיה א׳ כ״א, ילק׳ מכירי משלי כ׳ כ״א:
5 ילקוט כ׳ ק״מ, ילק׳ דס״י שם, ילק׳ מכירי ישעיה י״ד י״ז:

1 עושי׳ ד[1]י, עושין פחאגכתעשי (שם) | * אחר פחגכי[1]] אחד דוא[1]עש, זה ת, ל׳ ל | והוגנים] ח, והוגניים ג, והוגנין דפאכתי (דה״י), והוגני׳ י, הוגנין וי[1] (יחזקאל), והוגין ע | * אחר דפחאגתעי] אחד לו | כך] ותגעי, ~ אומות העולם דפאכ, מכחישי השם ת | שאול] וחכעי, ושאול דפאגת | 2 הנהר] ~ חושם מארץ התימני י (שם) | ד״א ואלה ת | וגו׳ ל׳ | 3 נחלה] הה״ד ~ א[01], כת׳ ~ פ, כתי׳ ~ ח, כתו׳ ~ כ | מבהלת] ד[1]א[1], מבוהלת וחא[2]כתשי, מבחלת מ (משלי), מבוחלת דגמ (עובדיה) | בראשונה] בראשנה וגו׳ ן, בראשונה (בראשיתה ח) ואחריתה לא תבורך פחאכתי (משלי), בראשונה.. תברך מ, בראש׳ ואחר׳ לא תברך ג | ואלה — וגו׳] ואלה (אלה י) המלכים פים (משלי), דכתיב ואלה המלכים אשר מלכו באדום לפני מלוך מלך בישראל י (שם), נחלה מבהלת (מבוהלת ואכ) בראשונה (ברא׳ ן) ואלה (שנאמר ואלה א) המלכים דוא[1]א[02]כ, נחלה מבוהלת ואלה המלכים ת, נחלה מבוהלת בראשיתה ואלה המלכים אשר מלכו וגו׳ ח, נחלה מבוחלת בראשונה ואלה.. מלכו בארץ אדום מ (עובדיה), ל׳ גי (דה״י) | ואחריתה — תבורך ל׳ גי (שם) | 4 ועלו] שנא׳ ~ חא[1]א[02], וכתיב ~ י (משלי) | מושעים ד[1] | * בהר — עשו חאתי] בהר.. לשפט וגו׳ פ, בהר ציון דגמ (עובדיה), לשפוט את הר עשו כ, בהר.. את עשו מ (משלי), בהר ציון והיתה לי״י המלוכה לי (משלי), ל׳ ן | 5 אייבו] וחג, איבו דפאכתמ | קודם ל׳ ה | שיעמוד] שלא עמד דפאכתמ, עד שלא עמד וחג | ישראל ת | נצב] עמד פאכמ, ל׳ ת | באדום נצב ד״א ת | 6 * אשר — ישראל] אשר מלכו בארץ לפני מלך מלך וגו׳ מ, אשר.. בארץ אדום א[1], לפני מלך מלך לבני ישראל ג, וגו׳ לפא[2]כ, ל׳ דות | ר׳.. בר חנינה אמ׳ ות, ר׳.. ב״ר חנינא אמ׳ ג, ר׳ יוסף בר חנינא ד, רב יוסף בר חנינא אמר י (דה״י), ר׳ יוסי אמר ח, א״ר חנינה פ, א״ר חנינא אבמ | מישאן] ג, משאן סימן כ, מיכאן ו[0], ל׳ דפחאתי (שם) מ |

מה הספינה הזאת עושין לה תורן ממקום אחר כל העצים הראוים (הראויין) לה מביאין לה ממקום אחר ארז מלבנון אלונים מבשן קרשים מאיי כתים (כתיים) הוגנים ממקום אחר כך אומות העולם לא העמידו (העמידה) מלך אלא ממקום אחר שמלה ממשרקה שאול מרחובות הנהר, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר עושין לה תורן ממקום אחד ומשוטות ממקום אחר ריםו״ש[1]) הוגנין אותו ברזל שקורין אנקור׳[2]) כמו עיגונין [ב״ב ע״ג א׳ ע״ש] ארז מלבנון לקחו לעשו׳ תורן עליך אלונים מבשן עשו משוטיך קרשך עשו שן בת אשורים כמו תדה׳ ותאשור (ישעיה מ״א י״ט) כך זה ממקום זה וזה ממקום זה שמלה ממשרקה ושאול וכו׳, והוגנים מל״י ועי׳ לעיל צד 111 ובט״י שם ועי״ע במאמרי על הלעזים בפירושי ב״ר הקדמונים בספר היובל לכבוד ר״א שווארץ צד 369 וצד 386, ובמה״ג עמ׳ 547 הועתק מאמר ארוך בסגנון אחר (ולא נודע מקורו) אמ׳ ר׳ יהודה ביר׳ סימון מלכות אומות העולם נמשלה בספינה מה ספינה זו אין כל עציה אחת אלא יש בה עצים מכמה מינין עצי ארזים עצי פסינון עצי אידרון (אדרון) כך אומות העולם הן אומה ושרים שלהן מאומה אחרת וכו׳ ועי״ש, ובשמו״ר שם בא וראה אומות העולם כשמבקשים להעמיד להם מלך הם מביאים מכל מקום ומעמידים עליהם שכן הוא אומר וימלוך באדום מדנהבה מבצרה וכן כלן אבל ישראל אינו כן אלא מהם גדוליהם מהם מלכיהם מהם כהניהם מהם נביאיהם מהם שריהם שנ׳ ממנו פנה זה המלך דוד וכו׳ ממנו יתד זה כהן גדול וכו׳, ועי׳ בספרי וחולין שם, ובשכל טוב צד 210 דא״ר יצחק למה נמשלו אומות העולם לספינה מה ספינה זו עושין לה הורן ממקום אחר והוגנים ממקום אחר ונם ממקום אחר כך אומות העולם שמלה ממשרקה שאול מרחובות הנהר וכן כולם אבל בישראל כתיב ממנה פנה ממנה (וצ״ל ממנו וכו׳) יתד כרכא דכולא ביה ממנו כהניו ממנו נביאיו ממנו מלכיו ממנו שריו: 3 נחלה מבהלת. כן הקרי במשלי שם. והכתיב מבחלת וכן הגי׳ בילק׳ מכירי משלי נחלה מבחלת וכו׳, ועת״ג, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש נחלה מבוהלת בראשונה וגו׳ המלכים שקדמו בבהלה קודם מלכות ישראל אחריתם לא תבורך הר שעיר שירשו תחלה שם ידונו, ובמה״ג עמ׳ 546 ואלה המלכים וכו׳ זהש״ה נחלה מבהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך הכת׳ מדבר באלו המלכים ואחריתה לא תבורך שהקב״ה מקעקע ביצתן מן העולם שנ׳ ועלו מושיעים בהר ציון ולמה עמדו קודם שיעמוד מלך על ישראל מכאן שהקב״ה מקדים לרשעים ומשהה לצדיקים [וע׳ לעיל צד 891], והפתיחה שלפנינו נר׳ מקומעת בלי סיום הנכון כסגנון הפתיחות ועי׳ גם לעיל צד 2 צד 268 וצד 836: 5 קודם שיעמוד. כ״ה בבי״ל וכ״ה לעיל צד 259 וצד 293 קודם שיביא, ולהגי׳ קודם עד שלא עמד ולהגי׳ קודם שלא עמד עי׳ לעיל צד 69 וצד 620 ובח״נ שם, ומשמע שטעם נצב מלך באדום עמד מלך באדום וכמו שהגי׳ בכי״פ ובכי״א א׳ וב׳ וכי״כ ובילק׳ מכירי, וקשה הלשון נצב וטעם הדרש שדרש ר״א, וכבר כתב האב״א ראוי לדקדק בדברי ר׳ איבו מה בא להשמיענו שזה בפירוש שאמרו הכתוב, ונראה דקאי על פסוק בימים ההם אין מלך באדום נצב מלך ופסוק זה במלכים (מ״א כ״ב מ״ח) ונאמר ביהושפט והכוונה אין מלך באדום לפי שכבר קודם עד שלא עמד מלך בישראל נצב מלך באדום שמלכו שמנה מלכים ואח״כ נתבטל מלכותם עד שמלכו שמנה מלכים בישראל דכתיב ביורם בימיו פשע אדום וימליכו עליה׳ מלך (מ״ב ח׳ כ׳) וכו׳, (והפסוקים נשתבשו שם ועי׳ למטה) ועי״ע בפירש״י מ״א ומ״ב שם, ובמ״כ הגיה שלא עמד מלך בישראל אבל משמלך מלך ישראל נצב וכו׳ ועי׳ גם בפירוש המיוחס לרש״י דה״א א׳ מ״ג וביפ״ת וצע״ג [ואולי כונת ר״א לומר שעוד מלכים אחרים מלכו באדום קודם מלוכת ישראל, והכתוב מוסר לנו שעוד קודם שעמד מלך בישראל מלכו כבר מלכים באדום ומנה את אלו, וע׳ ברשב״ם ורמב״ן עה״ת]: 6 מישאן.

[1]) remo. [2]) ancora.

בשעה שזה מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים, זה מעמיד אלופים וזה מעמיד נשיאים, אמר ר' יהושע בן לוי זה העמיד שמנה וזה העמיד שמונה, זה העמיד בלע יובב חושם שמלה שאול הדד בעל חנן הדר, וזה העמיד שאול איש בשת דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט, בא נבוכדנאצר ביטל את שלאילו ושלאילו שם תבל כמדבר ועריו הרס (ישעיה יד יז), בא אויל מרודך ונתן גדולה ליהויכין בא אחשוירוש ונתן גדולה להמן:

ג לג) וימת בלע וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה אמר ר' אבהו לבן מלכים שהיה לו דין עם אחד וכלו מזונותיו ובא אחד וסיפק לו מזונות, אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות, כך אמר הקב"ה כבר היתה מלכות עקורה מאדום ובאת בצרה וסיפקה לה מלכים אין לי

6 ילקוט כ' ק"מ, ילק' ישעי' כ' ס"ד (ת"מ), ילק' דה"י סס:

1 שבשעה מ | (מלכים — מעמיד ל' מ) | מעמיד ל' א[1] | שפטים פ | זה — אלופים] ובשעה שזה מעמיד אלופים דת | וזה] וזהו פוחא[1]גי(שם) מ, זה דא[2]כתי | אמר — לוי] פוא[1]גכמ, אריב"ל א[2]ו[1](שם), ר'.. לוי אמר ד, ר' יהושע.. לוי ת | 2 זה] זה העמיד וזה העמיד ~ וח | מעמיד מ | שמנה] חגכמ, שמונה דפואתי(שם), ח' ד[1] | מעמיד מ | שמנה חגכמ, ח' ד[1] | זה העמיד] חאבמ, זה העמיד שמנה (שמונה ת) גת, זה.. ח' ד, ל' פוי(שם) | בלע ל' פאכמ | * חושם ד[1]פוחאגכתי[1]מ] חשם ד, חשים ל | שמלה] פוחאגכי, הדד (הדר ד[1]תי שם) ~ דתי(שם) | הדד] פות, הדר אגכימ, ל' דתי(שם) | 3 הדר] הדד ח, חדד ג, הדר (חדר כ) בלע א[2]כמ, הדד בלע א[1], וכו' פ | העמיד] פחאגכמ, ~ שמונה ותי[1](שם), ח' ד | איש בשת] פואגי(שם), איש בושת הת, ואיש בשת כמ, ואיש בושת די | ושלמה פג | ויהושפט פ | נבוכדנאצר] ואב, נבוכד נאצר גי(שם), נבוכדנצר פח, נבוכד נצר דתשים | וביטל וגא[1]שי(שם), ובטל חא[2]י, ונטל כ, ונוטל פ, וערבב אלו באלו וכטל ד, וערבב אלו.. ואלו באלו וביטל ת | את ל' | 4 שֵׁל אילו ושל אילו ג, של אלו ושל אלו דחתשי, שלאילו ואילו ן, אילו ואילו פכ, אלו ואלו אמ | * כמדבר — הרס דחאגכתימ] כמדבר ועריו פ, כמדבר וגו' ל, וגו' ן | מרודך] פכ, מדורך חא[1]גי(שם) מ, מדרך א[2], מרודך י[1], ל' דות | ליוכין ד[1] | 5 אחשורוש דפוחאגכתי(שם) מ, אחשוורוש י[1] | להמן] למרדכי מ | 6 * בלע — מבצרה ח] בלע וגו' ל, בלע פאגכי(דה"י), בלע בן בעור ת, בעל חנן וגו' ן, בעל חנן ד | אבא פאגכי(שם) | לבן] משל ~ פחא[2]גכתי(שם), משל למה הדבר דומה ~ א[1] | 7 אחד] פוחגי, א' א[2], אדם א' א[1], אחר כ, אחיו דת | ובא] פאגכתי, בא דו | אחר גכי[1](שם) | וסיפק] פוחא[1]גתי(דה"י), וספק דא[2]כי(ישעיה), והספיק י | מזונותיו פא[2] | ואמר י, אמר לו ן | שסיפק] וחא[1]גתי(דה"י), שספק דפא[2]כ, שהספיק י | 8 כבר — עקורה] עקורה היתה מלכות פאכ | ובאתה ח, ובאת' י, ובאה ת, ובא ן | בוצרה ו[1]י | * וסיפקה דוחא[1]גת] וספקה פא[2]כי(שם), וסיפק לש, והספיקה י | לה] והאגכשי(שם), לו פת, להם ד, ל' י | אין] חי, לפיכך ~ ד, לפי כך ~ ת, אמר הקב"ה ~ פואכי(שם) |

וכ"ה בכי"ג, ובגליון כי"ל גרשם פ' סימן, ובכי"כ הגי' כן משאן סימן, ובכי"ו נר' שהיה כתוב ג"כ מישאן והוגה מיכאן, ומשאן ר"ת מלכים שופטים אלופים נשיאים בשעה שזה כלו' אדום מעמיד מלכים שמלכו לפני מלך מלך בישראל זה כלו' ישראל מעמיד שופטים, זה מעמיד אלופים וזה מעמיד נשיאים כלו' ראשי בתי אבות והשבטים נקראו באדום אלופים ובישראל נשיאים, ומשובשת הגי' בדפוסי' ובשעה שזה מעמיד אלופים וכו' [ובכי"ת שזה מעמיד שזה אלופים] שנדחק ביפ"ת לפרש היינו בימי משה ויהושע שהיו ישראל נהוגים ע"י נשיאים וכו' וכתב עוד דאלופים אלו הם י"ד אלופים הנזכרים ראשונה בפ' אלוף תימן אלוף אומר וגו' כי אלו קדמו למלכי אדום כסדר הפ' וכן קדמו לנו הנשיאים לשופטים וכו', ובסוף הפרשה נמנו אלופי עשו אחרי המלכים שמלכו באדום כדמפורש בדה"א א' נ"א וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע אלוף עלוה וכו', ובשמו"ר פט"ו סי' ד' הדרש מהו מדלג על ההרים אמר הקב"ה עשיתי לעשו שיהא מעמיד מלכים שנ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום אם אני מניח לעשו שיהא מעמיד מלכים עוד היאך ישראל עומדין הריני מדלגן ועושה אותן אלופים וכו': 2 הדד וכו'. במקרא כתוב כאן וימת חשם וימלך תחתיו הדד בן בדד וכו' וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו הדר וכו' ובדה"א א' מ"ו נ' וימת חושם וכו' וימת בעל חנן וימלך תחתיו הדד וכו' ועח"נ ובתנ"ך הוצ' גינצבורג דה"א א' נ' ג"א, ובפירש"י עה"ת מפרש ואלה המלכים וגו' שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות עשו בימיהם ואלו הן שאול ואיש בשת וכו' אסא יהושפט ובימי יורם בנו כתוב בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך ובימי שאול כתוב ומלך אין באדום נצב מלך, וככר כתב ביפ"ת ונ"ל שטעות נפלה בספרי רש"י וצ"ל יהושפט במקום שאול: 3 את שלאילו וכו'. את מלכות של אילו ושל אילו, ובדפוסי' נוסף וערבב אלו באלו, ובידים פ"ד מ"ד איתא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות ועי' ביפ"ת ובתוספות מגילה י"ב ב' בד"ה זיל לגבי עמון ומואב וכו', ובפי' ב"ר בדפ"ר הגי' ג"כ רק בא נבוכד נצר וביטל של אלו ושל אלו, וכת' שם ובברייתא דר' יוסי דמאי טעמא מדות (והוגה לנכון בדפוסי' חדשים דמ"ט מדות ועי' במ"י לעיל צד 223) מפרש חזון עובדיה כה אמר י"י אימתי בימי יהושפט ומלך אין באדום במקום שעיר ובמקום אח' נצב מלך בעיר הגדולה ובס"ע דר' יוסי מפורש משנפלו אדומיי' בימי יהושפט שוב לא העמידו מלך במקום עד היום וכו' ועי' בס"ע פ"כ (הוצ' ראטנער) ובהערות שם אות ז' ואות ט': 4 בא אויל מרודך וכו'. כמ"ש בסוף מלכים וירמיה, ומשובשת הגי' בילק' מכירי ישעיה שם בא אחשורוש ונתן גדולה למרדכי, ונכונה הגי' בשאר הספרים להמן בסיום המאמר זה העמיד וכו' וזה העמיד וכו': 6 וימת בלע. בדפ"ר וד"ו נשתבש וימת בעל חנן וכ"ה בכי"ו והוגה ככר בא"א ובמ"כ: 7 וכלו מזונותיו. של זה שהיה מדיין עם בן המלך: 8 כבר היתה וכו'. כשמת בלע ובאת בצרה וכו' שהעמידה תחתיו יובב בן זרח, ובע"ז י' א' דרשו הנה קטן נתתיך בגוים שאין מושיבין מלך בן מלך [כן פי' ביפ"ת, ולא אדע שחרון], ודורש הה"ד כי זבח לי"י בבצרה ואח"כ וטבח גדול בארץ אדום, וכן מפרש בשכל טוב צד 211 א"ר אבהו כך אמר הקב"ה כבר היתה מלכות עקורה מאדום ובאתה בצרה וסיפקה לה מלכים מעתה אין

עסק אלא עם בוצרה הה"ד כי זבח לי"י בבוצרה וטבח גדול בארץ אדום (ישעיה לד ו) אמר ר' ברכיה וטבח גדול בארץ אדום:

לט) וימת בעל חנן בן עכבור [וגו' מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב] ר' לוי ור' סימון ר' לוי אמר מטיבי אלוהות היו, מהיטבאל שהיו מטיבין עצמן לעבודה זרה, בת מטרד שהיו מעמידין טיריות לעבודה זרה, ר' סימון אומ' מטיבי נשים היו, מהיטבאל בת מטרד משהיו מטיבין אותה לבעלה היו טורדין אותה מבעלה: בת מי זהב סראדין הוון, מן דעתרון אמרון מהו דהבא וכספא:

1 לעיל לד 721 : 3 ילקוט כ' ק"מ, ילק' דה"י סס :

1 עסק] חלק ג | עם בוצרה] וג, עם בצרה דפחאכתי (שם), עמה י | בבוצרה — אדום] ו[1], בבצרה.. אדום ח, בבצרה וגו' ד, בבצרה פאגכתי (שם), וגו' ן | * אמר — אדום ל[0]ג] אמ'.. טבח.. אדום ן, אמ'.. אפילו כן וטבח.. אדום פכ, אמר.. אעפ"י כן טבח (אעפ"כ וטבח א) גדול.. אדום דאת, טבח בארץ אדום ו[1], ל' לחי (שם) | 3 * וימת — זהב] וימת.. עכבור וגו' ן, מהטבאל.. זהב י (דה"י), וימת.. עכבור לפאגכתי, וימת בעל חנן ד, מהיטבאל ח | ר' — סימון ל' פכ | 4 ר' — אמר] ר' סימון אמ' מאי מהיטבאל ת | אלהות תי | מהיטבאל] פא[2]שי, מהטבאל דא[1]גכת, מיטבאל ו, ל' הי (שם) | * מטיבין דפוהאכתי] מטייבין ל, מטיבים י (שם) | עצמם י (שם) | לעבודה זרה] וגי[1] (שם), לע"ז דפחאכתי[1] | בת ל' י | 5 מעמידין] עושין ת | טיריות] פחא[2]ג, טריות א[1]כ, טיריאות ש, טוריות דת, טיריון וי | לעבודה זרה] וג, לע"ז דפחאכתי[1] | אומ' כ | מטיבין י (שם) (מטיבי — היו ל' ת) | מהיטבאל] פוחתי, מהטבאל דאכ, ל' ני (שם) | בת מטרד] וחאכי, ל' דפת | משהיו] ש, שהיו דפוחאכתי, כשם שהיו י (שם) | מטיבין] פוחאכתי, מטיבי' ד[1], ־ים ד | 6 אותה] אשה פאב | היו] י, ואחר כך דת, ואחר כ, ואחר כן היו ח, ואח"כ היו א, אחר היו וש, כך היו י (שם), בת מטרד ואחר פ | טורדים ן, מטיבין י (שם) | מבעלה] לעבודה זרה ו[1] (שם), מבעלה וכך עושים לכל הנשים ת | סראדין הוון] סראדין הוו כ, סראדין היו א[2], סרארין הוון ן, סדארין היו ג, סרארין הוו פ, מרארין הוון ח, מרדון הוון ב, פרודין היו א[1]ש, פרודים (פרודי' ד[1], ־ין ת), היו במזונותם דת, ל' י | מן — אמרון] ג, מן.. אמרין חי, מן דעתרין אמרין א[1], מן דעתרין אמרי פ, מן דעתירין אמרי א[2], מן דעתידין אמ' כ, מן דעתהון אמרין ן, מן דעתהון דת | מה הוא וג | ומהו כספא חא, ומה הוא כספא ן, מהו כספא דפגכתי |

לי עסק אלא עם בצרה שנאמר כי זבח לה' בבצרה ואח"כ וטבח גדול בארץ אדום, ובמה"ג עמו' 546 וימת בלע וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה אמ' הקב"ה כבר היתה המלכות וכו' ובאת בצרה וסיפקה להם מלכים לכך אין עסק מלחמה תחלה אלא בבצרה שנ' כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום, ובצרה לפי הדרש כאן אינה מאדום, ובפירש"י עה"ת מפרש יובב בן זרח מבצרה בצרה מערי מואב היא שנאמר ועל קריות ועל בצרה וגו' (ירמיה מ"ח כ"ד) ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם שנאמר כי זבח לה' בבצרה ועי"ע בפירש"י ישעיה ס"ג א' ועמוס א' י"ב, ובפשוטו של מקרא בישעיה ועמוס שם ובירמיה מ"ט י"ג כ"ב בצרה עיר באדום היא ועי' גם ברמב"ן לפ' כ"ו, ובבמ"ר פי"ד סי' י' מונה בדרש ששים המה מלכות וכו' שלשה מלכי אדום שהיו מזרע אדום ואלו הן בלע בן בעור וכו' והשני יובב בן זרח מבצרה ובצרה מן אדום היה שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה וכו' ועי"ע מכות י"ב א', ובכי"ל מסיים הה"ד כי זבח וכו' וטבח גדול בארץ אדום ובגליון כי"ל נוסף בדיו דיהה בכתב הספר אמ' ר' ברכיה וטבח גדול בארץ אדום, וגם בכי"ו וכי"ג ל"ג במאמר ר"ב אפילו (אעפ"י) כן וכו' ועח"נ, ונר' שזה המאמר נכפל כאן מסיום הדרש לעיל צד 721 לקבל תורא טבחא הה"ד כי זבח וכו' ועיי"ש, ובפי' ב"ר הנדפס הובא עוד כפי הדרש שם טביחא גדולה בארץ אדום לפום תורא שור גדול דכתי' עשו בנו הגדול אף הקב"ה גדול, וכתיבת בוצרה בוי"ו במקום קמץ חטף ועי' במ"י לעיל צד 33, צד 862 וצד 893, ובכי"ח נקוד ובאתה בצרה[1]) וכו': 3 ר' לוי וכו'. דרשו מהיטבאל בהבלעת הה"א מיטב אל ר"ל אמר מטיבי אלוהות היו שהיו מטיבין מקשטין עצמן לע"ז ומטרד נוטריקון מעמידין טיריות לע"ז, ונר' שפי' טיריות מגדלים מל"י[2]), וכפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש טיריאות פלטרין, ובכי"ו וילקוט הגי' טירון ובילקוט ד"ו נוסף בגליון פירוש חצרות [ובמדרש אגדה בת מטרד בת מטרתם שהיו מעמידין טירות לע"ז] וקשה טעם הדרש בדברי ר' סימון, וביפ"ת פי' שנדרש מהטבאל עם בת שלאחריו כאלו אמר מטיבים אל הבת ועי"ע במ"כ וצ"ע [ואולי דורש מהטבאל מיטיב בעל בחילוף אל"ף ועי"ן והכפלת הבי"ת], ודרש מטרד לשון טרד, משהיו מטיבין מקשטין אותה כלו' אשה לבעלה היו טורדין אותה מבעלה בזנות וכהדרש לעיל צד 248 משהיו מטיבים אתה (אותה) לבעלה היה גדול נכנס ובועלה תחילה וכו' ועיי"ש, וגי' אחרת בילק' דה"י שם ר' סימון אמר מטיבין נשים היו בת מטרד כשם שהיו מטיבין אותה לבעלה כך היו מטיבין אותה לעבודה זרה, ובכי"ג נתערבבו המאמרים ר' לוי ור' יהודה ר' לוי אמ' מטיבי נשים היו בת מטרד משהיו מטיבין אותה לבעלה אחר כך היו מטיבין אותה לעבודה זרה בת מטרד ר' לוי אמ' מטיבי אלוהות היו מהטבאל שהיו מטיבין עצמן לעבודה זרה בת מטרד ר' סימון אמ' משהיו מעמידין טיריות לעבודה זרה, ובשכל טוב צד 212 הובא ושם אשתו מטבאל א"ר סימון שהיו מטיבין אותה אל בעלה בת מטרד בת שנטרדה מבעלה, ועוד שם ר' לוי ור' סימון אמרו מטיבין אלהותן שהיו יושבי' מטיבין את עצמן לעבוד ע"ז בת מטרד שהיתה [מעמדת] טוריות לע"ז וכו' ור' סימון אומר מהטבאל מטיבי נשים היו משהיו מטיבין אותה לבעלה טורדין אותה ממנו, ובמה"ג עמו' 547 מהיטבאל מהוא כהיטבאל ר' לוי אומ' מטיבי אל ד"א שהיו מטיבין עצמן לע"ז אמ' ר' סימון שהיו מטיבי נשים לבעליהן ואחר כך טורדין אותן מבעליהן: 6 סראדין הוון. עושה מעשה רשת ומשהעשירו אמרו מהו זהב וכסף, וסראדין כמו לוי הסרד (יומא פ"ה א') לפי גי' הערוך בע' סרד ד' ועיי"ש ובע' סרד א' ובעמת"ר ע' סרדא, וכעין הדרש שלפנינו מתורגם בתר"י א' ושום אנתתיה מהיטבאל ברת מטרד הוא גברא דהוה לעי במטרדא ובסרדיתא ומן דעתר וקנה נכסין הדר למהוי מתגאה בלביה למימר מאן הוא כספא ומאן הוא דהבא, ובערוך ע' סרד ג' הובא תרג' ירוש' סרדא דהוה ליה (לעי) במטרדא ועיי"ש ובעמת"ר ע' סרדא סרדותא וע' מטרדא

1) בָּצְרה. 2) τύῤῥις.

מג) אלוף מגדיאל אלוף עירם יום שמלך ליטינס נראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיאל, אמר עוד מלך אחד נתבקש לאדום, אמר ר' חנינא ציפוראה למה נקרא ישמו עירם שעתיד לערם תיסווריות למלך המשיח, אמר ר' לוי מעשה בשלטון אחד ברומי שהיה מבזבז תיסווריות שלאביו נראה לו אליהו זכור לטוב בחלום, אמר לו אבותיך מצמתין ואתה מבזבז, לא זז עד שמלאן: ה החיטים והתבן והקש מריינים אילו עם אלו, החיטים א' בשבילינו נזרעה השדה, הקש א' בשבילי

1 ילקוט כ' ק"מ: 2 ילקוט שם, ילקוט דה"י שם: 5 ילקוט שם, ילק' ישעיה כ' תי"ד (ת"נ), ילק' דה"י שם, ילק' מכירי ישעיה מ"א ט"ו, שיר השירים רבה פ' שכרך (ז' ג'), פסיקתא רבתי פ"י (ל"ו א'), מדרש תהלים ב' סי' י"ד:

1 אלוף עירם] וגו' ן, ל' פ | ליטינס] ן, ליטינוס חג, לטינוס י, לטיינוס פ, לוטיינוס דת, ליטונוס א, ליטיטוס כ | אימי ן | היום] בו ביום א, הלילה ג | 2 אמר] ~ ר' אמי פאכ | ** מלך] מלא ל | אחד] פוחגבי, אחר דאכת | ניתבקש ן, מתבקש אי | אמר] אלוף עירם ~ דת | חנינה פוגת | צפוראה י (דה"י), ציפורייה ן, ציפוריא פכ, צפוריא א2 | שמו] וחאגכעי, ל' דפת | שעתיד] ע, שהוא עתיד דפוא2גכתי, לפי שהוא עתיד א1 | 3 * לערם ע] לערום דפאת, לערים חגכ, לעירם וי1 (שם), לערם וי1, לערב ל, לערוב ן, לערו' ש | תיסווריות] ועש, תיסוריות חא, תסווריות דת, תסוריות ד1, תסבריות פכי | משיחנו ת | ברומי] של רומי י (שם), ל' י | תיסוריות ד1חא, תסווריות ת, תיסבריות י, תסבריות פכי (שם) | 4 ונראה ח | ** לו אליהו] ל' ל | זכור לטוב] וח, ז"ל א1תי, ל' דפא2גכי (שם) | אמר לו] אמר ליה י (שם), וא"ל י, ל' פוא2גכ | מצמצמין א2י, מצמצם א1, מצומצמים י (שם) | ואתה] פחאגכי, ואת דות | מבזבזן ח | לא] פאכי (שם), ולא דוחגתי | זז] ~ משם א1י (שם) | שמלאם א2, שמילאן ח, שמלא אותם י (שם) | 5 החטים והתבן והקש מ, החטין ותבן והקש י, החטים והקש והתבן וחא, החיטין.. והתבן ג, החטין.. והתבן וי1 (ישעיה), החטים הקש והתבן פכ, התבן והקש והמוץ דת | מדיינים] י (ישעיה), מדיינין פואגכי (דה"י) מ, מדינים דת, היו מדיינין ח, מריבין י | אילו עם אילו פוג, אלו עם אלו חאכי (ישעי') מ, זה עם זה דתי | החיטים אומרות (החטי' אומרי' י, החטים אומ' מ) בשבילנו נזרעה (נזרע מ) השדה והקש או' (אומ' ימ) בשבילי נזרעה (נזרע מ) השדה גימ, החיטים אומרים בשבילנו נזרע השדה והתבן אומר בשבילי נזרע השדה י (ישעי'), החטים אומרות (חטי' אומרי' א) בשבילנו נזרעה (נזרע א) השדה והקש (והקשים ח) אומר' (אומרים ח, אומרי' א1) בשבילינו (בשבילנו הא1, בשבילי א2) נזרעה (נזרע א) השדה והתבן אומ' (אומר א1, אומרי' ח) בשבילי (בשבילנו ח) נזרעה (נזרע א) השדה וחא, החטין אומרים בשבילנו נזרעה.. והקש אומר בשבילי נזרעה.. ותבן אומר בשבילי נזרעה השדה י (דה"י), החטים אומ' בשבילינו היה נזרע.. והתבן אומ' בשבילי והקש גם כן כ, זה אומר בשבילי נזרעה.. וזה אומר בשבילי נזרע השדה ד, זה אומ' בשבילי נזרעה.. בשבילי וזה אומ' בשבילי נזרעה השדה ת |

מטרדותא, ובתר"י ב' מתורגם בת מטרד ברתא דמצרף דהבא גברא דהוה לעי במטרדא כל ימי חיוהי מן בתר דאכל ושבע חזר ואמר מה הוא דהבא ומה הוא כספא, ובפי' ב"ר הנדפס הובא מתרגום ירוש' גברא טרודא דהוה לעולם כמטרידא כל ימי חייו (ואולי צ"ל שם דהוה לעי במטרידא), ומהגי' הנכונה ס ר א ד י ן נשתבשו הגי' סראריו סדארין טרודין, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש ד"א בת מטרד בתחלה טרודין היו לעסוק להרויח טירותם (ובד' ווילנא בשיבוש להרויח מזונותם) בת מי זהב אחר כך משהעשירו לא היו חוששים לכסף וזהב מי זהב כלומר מה זהב, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א בת מי זהב טרודים (טרודין) היו במזונותם מן דעתרתון (דעתריהון) אמרין מה הוא (מהו) כספא מה הוא דהבא משהעשירו לא נחשב להם כסף וזהב למאומה, ומשם נובעי' הגי' בדפוסי' [וכי"ת] טרודי' היו במזונותם, ובדפ"ר וד"ו נשתבש עוד מן דעתהון ועח"נ ובמ"כ, ובשכל טוב שם נשתבש בת מי זהב ס ר ר י ן הוון מ ה ד ע ת ר ן אמרון מהן דהבא מהן כספא, ובמה"ג שם מפרש בת מי זהב אלו שרי אדום מן עותרהון אמרין מהו דהבא מהו כספא: 2 אמר וכו'. אמר ר' אמי עוד מלך אחד נתבקש לאדום כלו' לרומי כמו שנמנה כאן אחר אלוף מגדיאל עוד אלוף אחד אלוף עירם, והשם ליטינס (ליטינוס) נר' שהוא מקוטע מן דיקליטינוס (ועי' לעיל צד 688 וצד 690) ומצאו שמו מרומז בהשם מגדיאל וביום שנתנשא למלך נראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיאל אמר עוד מלך אחר ימלוך ברומי ובחלומו ראה אבדן של מלכות הרשעה, והמלך האחרון שימלוך ברומי מרומז באלוף עירם, ור"ח ציפוראה אמר למה נקרא שמו עירם שעתיד לערם תיסווריות לצבור אוצרות למלך המשיח ועי' במ"ח חלק כ"ח צד 6 ובאגה"א ח"ב צד 149, ובכי"ל כתוב לערב וגם בכי"ו לערוב, והגהתי לערם כמו שהגי' בערוך ע' תסור, וערם מל"מ ערמת חטים (שה"ש ז' ג'), ותיסווריות ל"י, ובסגנון לא"ר לעיל צד 761 בגין דתיסווריה וכו', וברמב"ן הובא לערום תיסווריות ועח"נ, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש לערו' תיסווריות לגלות אוצרות ועמ"כ, ובמה"ג עמו' 548 הועתק אמ' ר' חנינה ציפוראה מאי עירם שהוא עתיד לערם תוסבריות וכו' (ופי' בגליון שם כמו נערמו מים ל' אוצרות), ובשכל טוב שם נשתבש אלוף מגדיאל יום שמלך ל י ט צ ו ם נראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיאל ועוד מלך אחר מתבקש לאדום אלוף עירם שעתיד ל ה ע ר י ם ת ש ב ח ו ת למלך המשיח, ובפדר"א פל"ח האגדה ולקח עשו את נשיו ואת כל אשר לו וכו' ובשכר שפנה את כל כליו בשביל יעקב אחיו נתן לו מאה מדינות משעיר ועד מגדיאל שנאמר אלוף מגדיאל אלוף עירם וזו רומי ועי' בפירש"י עה"ת (ובזכור לאברהם) וברמב"ן: 4 נראה לו וכו'. בכי"ל כתוב נראה זכ' לט' והשלמתי כגי' שאר הספרים נראה ל ו א ל י ה ו וכו' וכן לעיל צד 306 צד 328 וצד 329 אליהו זכור לטוב (ובח"נ שם ז"ל), אכן גם בירוש' דמאי פ"ב כ"ב ג' ושביעית סוף פ"ט נמצא זכור לטוב כלו' אליהו ועי' צונץ צור געשיכטע וכו' צד 322: מצמתין. מקבצין וכן לעיל צד 711 הוון קהלייא מצמתין וכו' ועי' במ"י שם, ובמה"ג שם הועתק אמ' ר' לוי מעשה וכו' שהיה מבזבז תוסבריות שלאביו נגלה עליו אליהו ז"ל אמ' לו בחלום אבותיך מ ק מ צ י ן ואתה מבזבז ולא זז עד שמילאן, ועוד שם מאמר אחר ועתידין כל האוצרות שבעולם להיגלות על ידי מלך המשיח וכו', וכן מפרש ביפ"ת טעם הסיפור במאמר ר' לוי נראה לו וכו' לפי שהם מוכנים למלך המשיח [ועי' לעיל צד 933], ודוחק הפירוש בפי' ב"ר לא זז עד שמלאן העליל על בני אדם ומלאן כסף וזהב משוחדות: 5 החיטים והתבן וכו'. בסגנון שלפנינו בכי"ל המאמר גם בשאר כ"י ובילקוט כאן וישעיה ודה"י ובילקוט מכירי ישעיה שם, ובכי"ל נר' שחסר התבן או' בשבילי נזרעה וכו' וכן ל"ג בכי"ג וילקוט כאן ובילק' מכירי

נזרעה השדה, אמרו להם החיטים תבא השעה ואתם רואין, כיון שהיגיעה עת הגורן התחיל בעל השדה נוטל את הקש ושורפו ואת התבן ומפזרו והחיטים מעמידן כרי, והתחילו הכל מנשקין אותן, כך ישראל 53b ואומות העולם מדיינין, אילו אומ' בשבילנו נברא העולם ואילו א' בשבילנו, אומ' ישראל תבוא השעה ואתם רואים [לעתיד לבוא] תזרם ורוח תשאם (ישעיה מא טז), אבל ישראל ואתה תגיל בי"י בקדוש ישראל תתהלל (שם שם):

1 אמר ת | להם] להן ג, ל' דתי (ישעי') | החיטים] י (שם), החטים דוחא[1]כתימ, החיטין ג, חטים א[2] | תבא השעה] חימ, תבוא השעה ואגי (שם), המתינו עד שתבואו הגורן דת | ואתם רואין] א[1], ואתם רואים חא[2], ואתן רואים וג, ותהיו רואים י[1], ואתם רואים בשביל מי נזרעה השדה י[1] (דה"י), ואתם אומרים בשביל.. השדה י (ישעי'), ואנו יודעין בשביל מה (מי ת).. השדה דת, ואתה יודע בשביל מי נזרע מ | * כיון — נוטל את הקש — כרי] כיון.. נוטל הקש.. כרי ל, וכיון (כיון ג) שהגיעה (שהגיע י) עונת (שנת גי[1], השעה עונת ח) הגורן התחיל (בא י) בעל.. נוטל את הקש.. ואת התבן (התבן י) ומשליכו והחטין (והחטים ח, והחיטים ג, החטין י) מעמידן כרי וחגי[1], כיון שהגיעו עונת.. התחיל בעל.. את הקש.. את התבן ומשליכו.. והחטים.. כרי י (ישעי'), כיון שהגיע עונת.. והתחיל.. את הקש.. את התבן ומשליכו והחטין מעמידין כרי י (דה"י), כיון שהגיע עונת הגורן (שהגיע הגורן מ) בעל (בא בעל מ) השדה.. את הקש ושורפו (ושרפו מ) את התבן (ואת התבן מ, התבן א[2]) ומשליכו והחטים מעמידן בכרי אמ, הגיע עונת.. התחיל.. נוטל הקש ושורפו התבן ונותנו בטיט והחטים מעמידן כרי ונותנן לאוצר כ, באו לגורן (לשדה ת) ויצא בעל הבית לזרותה (לזרותם ת) הלך לו המוץ ברוח נטל את התבן והשליכו על הארץ ונטל את הקש ושרפו נטל (ונטל ת) את החטים ועשה אותן כרי דת | 2 והתחילו — אותן] ומ, והתחילו.. אותם ח, התחילו.. אותן י, התחילו.. אותם א[2], והתחילו.. אותו א[1]י (ישעי'), התחילו.. אותו י (דה"י), הכל מנשקין אותן פכ, וכל מי שרואה אותן מנשקן היך מה דאת אמ' נשקו בר פן יאנף ד, וכל מי.. אותו מנשקו הה"ד נשקו פן יאנף ת | כך ישראל ואומות העולם מדיינין אילו עם אילו (ואומות העולם מדיינין ח, ואומות העולם אכמ) ישראל אומר' (אומרים ח, אומרין מ, אומרי' א[1]) בשבילינו (בשבילנו האכמ) נברא.. ואומות העולם אומ' (אומרים כ, אומרין חמ, אומרי' א) בשבילינו (בשבילנו האמ) נברא העולם וחאכמ, כך.. ואומות העולם ישראל או' בשבילנו.. העולם ואומות העולם כמו כן פ, כך ישראל אומרי' בשבילנו.. העולם ואומות העולם אומרי' בשבילנו.. העולם י, כך ישראל ואומות העולם מדיינים אומות העולם אומרים בשבילינו נברא העולם י[1] (ישעי'), כך.. מדיינין.. בשבילנו.. העולם י (דה"י), כך ישר' ואומות העולם בשבילנו נברא העולם ג, כך אומות הללו אומרים (אומ' ד[1]) אנו עיקר ובשבילנו נברא העולם והללו אומרי' (אומ' ד[1]) בשבילנו נברא העולם ד, כך מכחישי השם הללו אומרין.. והללו אומרין.. העולם ת | 3 אומרי' ישראל א[1], אומרים ישראל י (ישעי'), וישראל אומרי' א[2], אומרים (אומרין מ) להם ישראל י (דה"י) מ, א"ל ישראל י, אמר (אמ' ד[1], אמרו וחגת) להם (להן וג) ישראל דוחגת, ל' פכ | תבוא — רואים] א[2]כי[1] (דה"י), תבא.. רואים חא[1], תבוא.. ואתן (ואתם ג) רואין וג, תבא.. ואתם תראו פ, תבא.. ותהיו רואים י[1], תהא.. ואתם רואין מ, תבא השעה ואתם אומרים בשביל מי נברא העולם י (ישעי'), המתינו עד שיגיע היום ואנו יודעים (יודעי' ד[1], ־ין ת) בשביל מי נברא העולם דת | 4 * לעתיד לבוא וא[2]גכ] לעתיד לבא פחא[1]ימ, לעתיד לבוא בשביל מי נברא העולם י[1] (דה"י), ל' לדתי (ישעי') | תזרם] וא[2], שנאמ' תזרם גי (ישעי'), מה כתי' תזרם חי, אומות העולם תזרם פכמ, אומות העולם [נפזרים א[01]א[02]] שנא' תזרם א[1]א[02], הה"ד כי הנה (הה"ד הנה ד[1]) היום (יום ד[1]ת) בא בוער כתנור ועליהם הוא אומר תזרם דת | תשאם] ד[1]פוא[2]גמ, ~ וגו' כ, וסערה תפץ (תפיץ חא[1]ת) אותם דחא[1]תי | אבל ישראל] ואתה אבל אתה ישראל עליך נאמ' ת, ל' י (שם) | * תגיל בי"י דפוחאכתימ] תגל בי"י ג, בי"י אלהים ל | 5 בקדוש — תתהלל] ובקדוש.. תתהלל חא[1]י, וכו' כ, ל' פא[2] |

ועח"ג, ובכי"פ המאמר מקוטע בתחלתו, ואח"כ הגי' שם כמו בכי"כ התבן ונותנו בטיט והחטים מעמידן כרי ונותנן לאוצר הכל מנשקין אותן וכו', ובדפוסי' [וכי"ת] כל המאמר בנוסחא אחרת המסכמת עם הנוסחא שבשהש"ר שם התבן והמוץ והקש היו מדיינין זה עם זה זה אומר בשבילי נזרעה הארץ וזה אומר בשבילי נזרעה השדה אמר להן החטים המתינו לי עד שתבא הגורן ואנו יודעין בשל מי נזרעה השדה בא הגורן יצא בעל הבית לזרותה הלך לו המוץ לרוח נטל התבן והשליכו לארץ נטל הקש ושרפו נטל את החטין ועשה אותן כרי היו עוברי' הבריות כל מי שרואהו מנשקו הה"ד נשקו בר כך אומות העולם הללו אומרין אנו ישראל ובשבילנו נברא העולם והללו אומרין אנו ישראל ובשבילנו נברא העולם אמרו להם ישראל המתינו עד שיבא היום של הקב"ה ואנו יודעין בשביל מי נברא העולם הה"ד כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' וכתיב תזרם ורוח תשאם אבל ישראל נאמר עליהם ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל, ובפסי"ר שם בדרש בטנך ערמת חטים המאמר [השבולת] של חיטים מתמרת ועולה [והקנה] ארוך ועליה רחבים וארוכים והשיבולת בראש הקנה והקנה שלה מתגאה ואומרת בשבילי נזרעה השדה אמרה להם השיבולת [הרי] הגורן בא והכל מתפייסים בשביל מי נזרעה השדה באתה הגורן מכניסין את הקש לאור וזורין את המוץ לרוח ומשיירים את החיטים לגורן וכל העובר נוטל ומנשקם כך או"ה אומרין לישראל בעולם הזה בשבילם נברא העולם לעתיד לבוא והיו העמים משרפות סיד וכו', ואותו המאמר במדרש תהלים שם משל לשבולת של חטים וכו' ועיי"ש [וע' גם אגדת בראשית פכ"ג, ובכי"ת הוסיף הסופר בסוף המאמר בקרוש ישראל תתהלל כן יאמר רחום בעל הרחמים]:

פרשה פד

א **לז א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו וגו'** בזעקך יצילוך קיבוציך וגו' (ישעיה נז יג) תני כינוסו וכינוס בניו הצילוהו מיד עשו, ואת כלם ישא רוח יקח הבל (שם שם) זה עשו, והחוסה בי ינחל ארץ ויירש הר קדשי (שם שם) זה יעקב וישב יעקב וגו':

ב **נסו ואין רודף רשע וצדיקים ככפיר יבטח** (משלי כח א) ערק רשיעא דלא רדפין וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו (בראשית לו ו) ר' לעזר אמר מפני שטר חוב, ר' יהושע בן לוי אמר מפני הבושה, וצדיקים ככפיר יבטח, וישב יעקב בארץ וגו':

ג **אם שוט ימית פתאום וגו'** (איוב ט כג) אנטונינוס שאליה לרבינו מהו דכ' אם שוט ימית פתאום, אמר ליה גזור דיסב מאה מגלביאה והא יהיבין גביה ק' דינרין דין סכם לדין ודין סכם לדין,

1 ילקוט כ' ק"מ, ילק' ישעיה כ' שנ"ט (ספ"ס), ילק' מכירי ישעיה כ"ז י"ג, [ועי'] תנחומא מ"ב ויצא סי' ב', אגדת בראשית פכ"ח (פכ"ז): 4 ילקוט כ' ק"מ, ילק' משלי כ' תתקס"ט, ילק' מכירי משלי כ"ח א': 5 לעיל צד 992 וש"נ: 7 ילקוט כ' ק"מ, ילק' איוב כ' תתק"ד:

1 בארץ — וגו'] בארץ מגורי אביו בארץ כנען א[1]ת, בארץ.. אביו א[2]גבי[1], בארץ ו, ל' דפמ | בזעקך] ו, כ' ~ פ, כת' ~ ג, כתי' ~ דאימ, כתו' ~ כ, זהש"ה ~ ת | קבוציך פא[2]גכתימ | וגו'] ואת כולם ישא רוח ויקח הבל והחוסה בי וכו' פ, ואת כלם (כולם א[2]כ) ישא.. יקח (ויקח כ) הבל והחוסה (והחסה ג) בי ינחל ארץ ויירש (וירש גכי) הר קדשי אגכי, ל' דותי (ישעי') מ | 2 תני] פוגכי, תאני מ, תניא דת, ל' אי (שם) | כינוסו וכינוס] ואשי, כנוסו וכנוס דתמ, מנוסו ומנוס כנוס ד[1], כנוסו ומנוס פ, כנוסו ומכנס כ | הצילוהו — עשו] ת, הצילו אותו מיד עשו ו, הצילו (היצילו ג) מיד עשו דפאגכימ, יצילוך הצילני נא מיד אחי מיד עשו ו[1] (שם) | את י | כלם] א[1]גימ, כולם דפוא[2]כת | * יקח הבל דואגתי (שם)] יקח הכל ל, ויקח הבל י, ל' פכמ | זה עשו] פואגכימ, זה עשו ואלופיו דת, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו י (שם) | והחסה ג | 3 ינחל — קדשי] גי, ינחל.. ויירש.. קדשי אי (שם), ינחל ארץ דכתמ, וגו' ו, ל' פ | וישב] ד"א ~ ת | וגו'] בארץ מגורי אביו אי (שם), ל' דפוגכת | 4 נסו] ההד ~ א[1]א[02], כת' ~ ת, כתי' ~ מ | וצדיק ד[1]פאגכתי | ודלא כ, ולא פא[1]ימ, בלא א[2] | * רדפין א[1]י (משלי) מ] רדיפין א[2]ג, רודפין ל, רדופין ו, רדפין ליה פ, רדיפין יתיה כ, רדיפין ליה דת, רדפין זה עשו ו[1] | 5 מפני — אחיו] ואגכתימ, ל' דפ | ר' לעזר — הבושה] ר' אלעז'.. הבושה ג, ר' אלעזר.. ור' יהושע בן לוי אמר (ריב"ל אומ' ת).. הבושת דת, ר' לעזר אומ' (ר' אלעז' אמ' א[2], ר' אלעזר מ) מפני.. ר' יהושע (יהושע בן לוי ו[0]) אומ' (אמ' א[2]) מפני הבושה וא[2]מ, ר' אלעזר אמ' מפני שטר חוב של גלות ר' יהושע אמר.. הבושה א[1], ל' פכי | 6 וצדיק ד[1]פא[1]גכי | יבטח] ~ זה יעקב א[1]א[02]ת, ל' פ | בארץ וגו'] בארץ מ, וגו' ג, בארץ מגורי אביו אכי, ל' דפותי (שם) | 7 אם] ההד ~ א[1]א[02], כת' ~ ת | פתאום וגו'] פתאם וגו' ו, פתאום (פתאם ו[1]) למסת נקיים ילעג אגכי, פתאום דת, ל' פ | אנטנינוס תי[1] | * שאליה לרבינו ל[0]] שאלה לרבינו ל, שאליה לר' פכ, שייליה לר' א, שאל לרבינו ו, שאל את רבינו דתי | מהו] פאכי, אמר ליה מהו דת, אמ' ליה מהוא ו | דכ'] ות, דכתיב ד, ל' פאכי | 8 פתאום] פתאם ו, ~ למסת נקיים ילעג א[1], ל' פ | גזור פכ | דיהיב י | ק' ד[1] | מגלבין | והא] ויהא א[1], יהון ו, הוו י, ל' י (איוב) | יהבין פא[1]גכי, ויהבין י (שם) | גביה] וגי, ל' דפאכת | ק'] ד[1], מאה דפואגכתי[1] | דנרי' ד[1], דנרים ד | * דין ל[0]דאגתי] דן לו, והא יהיבין (יהבין כ) דין פכ | סכם] סכום פוגכ, סכום ל[0]דאתשי | לדן ו | ודן ו | סכם] סכום פוג, סכום ל[0]דאתי | לדן וי[1] |

פרשה פד. בדפ"ר נסמן פפ"ב, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 2 תני כינוסו וכו'. דרשו קיבוציך כינוסו וכינוס בניו, ולא נתפרש ענין הכינוס, ובזעקך יצילוך כפשוטו כשתזעק ותתפלל בצרתך וכמו שהגי' בילק' ישעיה שם בזעקך יצילוך וכו' הצילני נא מיד אחי מיד עשו, ודוחק הפירוש בפי' ב"ר הנדפס בזעקך לשון כינוס כמו ויזעק סיסרא [שופטים ד' י"ג] כינוס וכינוס בניו שכינס בניו ונשיו למחנות, וביפ"ת פי' כנוסו וכנוס בניו תפלתו ותפלת בניו שנתפלל בקבוץ המתפללים וכו' ועיי"ש, ובכי"ל הגי' וירש הר קדשי וכ"ה בילקוט כאן, ובמקרא כתוב ויירש ועח"נ ולעיל צד 274 ובתנ"ך הוצ' גינצבורג, ובמה"ג עמו' 551 הועתק ז"הש"ה בזעקך יצילוך קבוציך תאני כנוכו וכנוס בניו הצילו אותו מיד עשו ואת כולם ישא רוח יקח הבל ויקח עשו את נשיו והחוסה בי ינחל ארץ זה יעקב וכו', ובתנחומא מ"ב שם דרשו זש"ה בזעקך יצילוך קבוציך מהו אלו המלאכים שניתנו לשמרו בשעה שיצא לילך לארם נהרים וכו' לכך נאמר בזעקך יצילוך קבוציך אלו המלאכים ואת כולם ישא רוח אלו עשו ואלופיו שנאמר וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו והחוסה בי ינחל ארץ זה יעקב שנאמר וישב יעקב, וסיום זה המאמר גם באג"ב שם ועיי"ש: 4 וצדיקים וכו'. וכ"ה במקרא שם, ובדפ"ר ובששה כ"י ובילקוט כאן הגי' בראש הפתיחה וצדיק וכן בסוף הפתיחה בדפ"ר ובארבעה כ"י ובילק' כאן וילק' משלי שם, וגם בשכל טוב צד 213 הועתק וצדיק ככפיר יבטח זה יעקב דכתיב ביה וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ובתנ"ך הוצ' גינצבורג נסמן למלת יבטח סביר יבטחו, ובכי"ל כתוב דלא רודפין והגהתי רדפין ועח"נ, והגי' דלא איתא גם בדפ"ר וד"ו וכי"ו וכי"ג [וכי"ת], ובמ"כ הוגה ולא וכו', וערק וכו' הוא כלשון איזה תרגום, ולפנינו בתרג' משלי שם ערקין רשיעי בדלית דרדף וכו', ולפ' וילך אל ארץ וכו' הובא המאמר ר' לעזר (אלעזר) אמר מפני שטר חוב שנסדר במקומו לעיל צד 992 ול"ג ליה בכי"פ וכי"כ ובילקוט בשני המקומות, ובמה"ג שם מאמר אחר ז"הש"ה נסו ואין רודף רשע וצדיקים וכו' ד"א נסו ואין רודף זה עשו ואלופיו כיצד אמר עשו אני ואחי שותפין בשטר ידוע תדע אלא חריני מפנה מפניו עד שיפרע הוא את השטר מה עשה ויקח עשו את נשיו וג' הוי נסו ואין רודף רשע וצדיקים ככפיר יבטח זה יעקב דכת' וישב יעקב: 8 גזור דיסב וכו'. שיקבל מאה מכות ברצועה (ופי' מגלבא

ולא מפקין בידיה כלום למסת נקיים ילעג (שם שם), אמר ר' אחא בשעה שהצדיקים מבקשין לישב בשלוה בעולם הזה [הסטן בא ומקטרג ואומר לא דיין שהוא מותקן להם לעתיד לבוא אלא שמבקשין לישב בשלוה בעולם הזה], תדע לך שכן אבינו יעקב על שביקש לישב בישלוה בעולם הזה נזדוג לו סטנו שליוסף וישב יעקב בארץ וגו':

לא שלותי ולא שקטתי וגו' (איוב ג כו) **לא שלותי מעשו, ולא שקטתי מלבן, ולא נחתי** (שם שם) **מדינה, ויבא רגז** (שם שם) **מיוסף [וישב יעקב וגו']:**

5 ילקוט כ' ק"ע, ילק' איוב כ' תתק"ז, [ועי' תנחומא מ"ב מקץ סי' י"ג, תנחומא שם סי' י']:

1 בידיה] פואגכ, לידי' ו[1] (שם), מידיה דת, מניה י | כלום] פואגבי[1], ~ כענין הזה מלעיג על המוכה דת | למשאת ו | מבקשין] וחא[1]י, מבקשים א[2]גי (שם). רוצין פ, רוצים כ, יושבין ומבקשין ת, יושבים שלוה ומבקשים ד | 2 בשלווה ו, שלוה ג | * הסטן — בעולם הזה] הסטן בא ומקטרג (השטן מקטרג ג) אמ' (ואומר חג) לא דים (דיין ח, דיי ג) שהוא מותקן (שמותקן ג, שמתוקן ח) להם לעתיד לבוא (לבא חג) אלא שהן מבקשין (שהם מבקשים ח, שמבקשין ג) לישב בשלוה (שלוה ג) בעולם הזה וחג, השטן מקטרג ואומר לא די לחם מה שמתוקן להם לעתיד לבא אלא שהם מבקשים.. בשלוה בעולם חזה י (שם), השטן בא ומקטרג (השטן מקטרג א) אמ' (ואומר א) לא דיין (דיים את) שהוא מתוקן (שמתוקן א) להם לעולם הבא (העולם הבא את) אלא שהם מבקשים (שהם מבקשין א[1]ת, שהן מבקשי' א[2]) לישב שלוה (בשלוה את) בעולם הזה דאת, השטן מקטרג ואומ' לא דיין שמתוקן להן (לא די להן שמתוקן כ) העולם הבא שמבקשין (אלא שמבקשין כ) שלוה בעולם הזה פכ, ל' ל | 3 שכן] אג, שהוא כן דוחתי (שם), שהרי פכ | אבינו.. על ידי (יד ת) שביקש וגכת, יעקב על ידי שביקש פא[2], אבינו יעקב (יעקב אבינו חא[1]) על ידי שבקש דחא[1], על ידי שבקש יעקב אבינו י (שם) | * לישב דפיחא[2]גתי (שם)] ליישב א[1], ל' לכ | בשלוה] פחאתי (שם), שלוה דגכ, שלווה ו | בעולם הזה ל' פא[2] | נזדווג וחאכתי, ניזדוג ד, גזדויג פ, נידווג ג | 4 סטנו] וח, שטנו דפאגכתי | שנ' וישב ח | בארץ וגו'] א[02], וגו' וח, בארץ מגורי אביו א[1], ל' דפגכתי | 5 לא] כתי' ~ ח, הה"ד ~ א[1]א[02] | וגו'] ו, ולא נחתי ויבא רוגז (רגז א[1]) חא[1]גי, ולא.. ויבוא רוגז א[2]כ, ולא נחתי רוגז ת, ל' דפ | שלוותי ו | מעשו] מלבן י (איוב) | מלבן] מעשו י (שם) | ** ולא] לא ל | 6 ויבא רוגז פחא[1]°גכתי, ויבוא רוגז דא[2] | מיוסף] בא עלי (אלי פאכ) רוגזו (רגזו דא) של יוסף דפוחאגכתי | * וישב — וגו'] שנ' וישב יעקב וגו' ח, וישב יעקב ו, ל' לדפאכת |

שוט רצועה ועי' במ"י לעיל צד 389) והנה נותנין אצלו מאה דינרין זה מסכים עם זה וזה מסכים עם זה כלו' מאה דינרין מכוונים נגד מאה מכות אם יסבול המכות יקח הדינרין ואין מוציאין בידו כלום שאין יכול לסבול המכות או מת בתוכן אם שוט ימית פתאום ונשאר בלעג וחרפה הוי למסת נקיים ילעג ועי' במ"כ, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א גורס ומפרש גזר דיסב מאה מגלבין (מאה מגלבין מאה מכות) גזר שיקח כנגדן (כנגדם) מאה דינרין (דינרים) דין סכום לדין (לדין ודין סכום לדין) המכות סכום לדינרין והדינרין (ודינרין) סכום למכות ולא (לא) מפקין מידיה כלום כלומר הוא כובל המכות על מנת שיטול שהתנה עמו ולאחר שקיבל המכות אין מוציא מיד האיש שהתנה עמו (על מנת שיטול הדינרין שהתנה עמו) לקבל המכות בשביל מאה דינרים כלום (בשביל מאה דינרין אבל אם אין נותן לו כלום) כענין (בענין) הזה מלעיג על המוכה למסת נקיים ילעג שמסית למדת הדין על הבריות כמו ותסיתני בו, ומשם נוסף בדפוסי' [וכי"ת] כענין הזה מלעיג על המוכה, ובדפ"ר וד"ו הגי' ג"כ והא יהיבין וכ"ה והא בכי"פ וכי"א ב' וכי"ג וכי"כ, ובד' קראקא א' נשתבש והוא יהיבין, ובכי"ל הגי' סכם והוגה סכום ועת"ג ובעקת"ר ע' סכם, ובמכילתא בשלח מס' ב' פ"א המשל למה"ד לאחד שאמר לעבדו וכו' אמר לו בגזירה וכו' או תלקה מאה מכות או תתן לי מאה מנה וכו' ועי' גם בפי' מהרז"ו [אין לשון המדרש סובל פירושים אלו כלל, ולדעתי הפירוש פשוט שרבי אמר לאנטונינוס גזור שיקבל אדם מאה מכות ומיד הן נתונות ומונחות אצלו, כי עבדיך ימהרו לעשות רצונך, אבל אם תגזור שיקבל מאה דינרין, אז זה מונה את הכסף ומשלם את הסכום לזה וזה לזה ואינם נותנים לו כלום, וזה כונת הכתוב אם שוט נגזר על האדם ימית פתאום כלו' מהר, וכן מבואר במה"ג שהועתק בסמוך, ונכונה הגי' מפקין לידיה]: 2 הסטן בא וכו'. בכי"ל דלג מן בעולם הזה עד בעולם הזה והשלמתי עפ"י גי' שאר הספרים [ובילקוט חסר עד בעולם הזה השלישי], וכתיבת סטן בסמ"ך בכי"ו וכי"ח ובסמוך גם בכי"ל סטנו ועי' לעיל צד 851 ובמ"י שם, ובררתי הגי' שהוא מותקן כמו לעיל צד 274 וצד 755, ובדפ"ר וד"ו הגי' בשעה שהצדיקים יושבים שלוה וכו' על ידי שבקש לישב שלוה וכו' ועי' גם בח"נ ולעיל צד 697, וטעם הדרש כמו לעיל צד 356 בכל מקום שאת מוצא נחת רוח הסטן מקטרג [ודורש למסת נקיים ילעג הסטן, ועי' בסמוך אות 6], ובשכל טוב שם שהשטן מצוי לקטרג את הצדיקים שנ' אם שוט ימית פתאום למסת נקיים ילעג אמר רב אחא בשעה שהצדיקים מבקשין לישב בשלוה בעולם הזה השטן מקטרג ואומר לא די מה שמתוקן להן לעתיד אלא שמבקשין לישב בשלוה בעולם הזה שכן יעקב שבקש לישב בשלוה בעולם הזה נזדווג לו שטנו של יוסף, ובסגנון אחר הפתיחה במה"ג עמו' 552 ז"הש"ה אם שוט ימית פתאם למסת נקיים ילעג אנטלינוס (ועי' במ"י לעיל צד 883) שאליה לר' אמר ליה מהו דין דכת' אם שוט ימית פתאם אמ' ליה אם גוזר אתה על אדם שיטול מאה דינרין כלום הוא נוטלן מיד אלא אומרין לו לך אצל אפרכוס לך אצל פטריקוס לך אצל קומיסתיסור כמה יגע הוא מתיגע עד שלא יטול אבל אם גוזר אתה על אדם שיטול מאה מגלבין מיד הוא נוטלן הוי אם שוט ימית פתאם אם ניתן לו רשות לשטן לחבל את העולם ברגע מחבלו מהו למסת נקיים ילעג רב הונא בשם ר' אחא כשהצדיקים באים ליטול מסותן מהקב"ה השטן מקטרג עליהן ואומ' לא דיין טובת עולם הבא אלא שאת משפיע להן שלוה בעולם הזה תדע לך אחר כל אותן הצרות שעברו על יעקב אבינו כדכת' הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה בא לו לישב בא השטן מקטרג ונמכר יוסף ונתגלגל הדבר הוי למסת נקיים ילעג: 6 מיוסף. בשאר הספרים הגי' בא עלי (אלי) רוגזו (רגזו) של יוסף, ובפירש"י עה"ת קפץ עליו רוגזו של יוסף ושם הובא הדרש עפ"י פתיחה זו ושלפניה [והלשון שם ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף צדיקים מבקשים לישב בשלוה אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז, וכעין זה בכי"א ממדרש תנחומא (במבוא לתנחומא מ"ב צד 128) אמר

ד [וישב יעקב בארץ מגורי אביו] אברהם גייר גוירים ויקח אברם את שרי אשתו וגו׳ ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב ה) ר׳ אלעזר בשם ר׳ יוסי בן זמרה אם מתכנסים כל האומות אינם יכולין לבראות יתוש אחד שיטילו בו נשמה ואת אומר ואת הנפש אשר עשו בחרן אלא אילו הגרים, ונאמר שנניירו למה שעשו, אלא ללמדך כל מי שמקרב את הגר כאילו [בראו] ונאמר שעשה ולמה שעשו, אמר ר׳ חוניא אברהם היה מגייר האנשים ושרה הנשים, יעקב גייר גוירים ויאמר יעקב אל ביתו וגו׳ (שם לה ב) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר (שם שם ד), ביצחק לא שמענו, ואיכן שמענו ביצחק דתני ר׳ הושעיא בשם ר׳ יודה בר׳ סימון נאמר כאן וישב יעקב בארץ מגורי אביו מגויירי אביו:

ה מה כת׳ למעלה מן העיניין ואלה המלכים וגו׳ (בראשית לו לא) וישב יעקב אמר ר׳

1 ילקוט ר׳ ק״מ: 2 לעיל לד 378 וש״נ: 9 ילקוט שם, ילק׳ עובדיה ר׳ תקמ״ט, ילק׳ מכירי עובדיה א׳ י״ח, תנחומא ת״ב וישב סי׳ ד׳, תנחומא שם סי׳ א׳, אגדת בראשית פנ״ט (פנ״ח), [ועי׳ לעיל לד 851]:

1 * וישב — אביו א1כי] בארץ.. אביו פא2, ד״א וישב יעקב וגו׳ ד, ד״א.. יעקב ת, ל׳ לו | אברהם] הה״ד ואת הנפש אשר עשו בחרן אברהם אבי׳ א1 | גרים אגכי | ויקח — בחרן] ויקח.. אשתו ו, הה״ד ויקח.. אשתו ד, שנ׳ (הה״ד ת) ואת הנפש.. בחרן פאגכתי | 2 ר׳ לעזר ו | * בשם ר׳ יוסי פואגכת] בשם ר׳ יוסף ד, ל׳ ל | זמרה] ו, זמרא דפא2כת, זימרא א1ג | אם] אילו פ, אלו אכ | מתכנסין דפוא2גכת, מתכנשין א1י1 | 3 אומות העולם פוא1כ, באי העולם דת, באי עולם גי, העולם א2 | אינם — נשמה] לבראות אפילו (לברות אפילו כ, לבראות א1ג, לבראת א2) יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה פאגכ, לבראות יתוש אחד אינן יכולין.. בו את הנשמה אינן יכולין ו, לבראות יתוש אחד ולזרוק בו נשמה אינן יכולין י, לבראת (לברות ת) אפילו יתוש אחד אינן יכולין (יכולי׳ ד1) דת | * ואת אומר דוכת] ואת או׳ ל0, ואת אמ׳ א2, ואת אמר גי, ואת אמרת א1, ל׳ ל | 4 אילו] וג, אלו דאכתי | הגרים] ~ שגיירו ואגכי, שגייר אותם אברהם ד, שגייר אברהם ת | ונאמר — שעשו] ונא׳.. ולמה שעשו ג, ונאמר.. למה עשו ו, ונאמר.. למה אשר עשו ו0, ולמה אמ׳ אשר עשו בחרן נאמ׳ אשר גייר כ, ולמה אמר עשו ולא אמר גיירו דת, ולמה עשו י, ואת הנפש אשר גיירו לא נאמר אלא אשר עשו א | אלא] וגי, ל׳ דאכת | שכל.. שהוא מקרב דות, כל המגייר י, שכל מי שמקרב (שכל המקרב א2) את הגר תחת כנפי השכינה אכ | * כאילו בראו ג] כאלו בראו דכתי, כילו שבראו ו, כאילו עשאו ל0, כאילו ל, מעלה עליו הכתו׳ כאלו בראו שנא׳ ויאמר שמואל אל העם י״י אשר עשה את משה ואת אהרן א1, מעלה.. הכתו׳.. אשר עשה א2 | 5 ונאמר — שעשו] ונאמר.. למה שעשו וג, ונאמר אשר עשה כ, למה אשר עשו א2, תאמר אברהם היה מגייר ושרה לא היתה מגיירת ת״ל ואת הנפש אשר עשו בחרן אשר עשה אין כתיב (כת׳ ת) כאן אלא אשר עשו (עשו משמע שניהם עשו ת) דת, ל׳ א1 | חנינא א | היה] ות, ל׳ דאגכ | האנשים] וכ, את ~ דאגת | ושרה] אגכ, ~ מגיירת דת, היתה מגיירת ו | הנשים] כ, את הנשים ואג, .. ומה ת״ל אשר עשו אלא מלמד שהיה אבינו אברהם (אברהם אבי׳ ת) מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן (ומשקה אותן ת) ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה דת | * גיורים דות] גירים ל, גרים פאגכי | 6 וגו׳] ואל כל אשר עמו וגו׳ ג, ואל.. עמו הסירו את אלהי הנכר אכי, ואל.. הנכר וגו׳ פ, ל׳ ת | * ויתנו — הנכר ו] וכתי׳ (וכת׳ ת) ויתנו.. הנכר א1ת, ויתנו אל יעקב וגו׳ לדא2ג, ל׳ פכי | לא שמענו] ~ שגייר גרים א1א02 | 7 ואיכן — ביצחק] ובאיכן.. ביצחק ו, והיכן.. ביצחק כן א1, והיכן שמענו א2, והיכן שמענו ר׳ (א״ר ת) יצחק דת, והיכן.. ר׳ יצחק אמ׳ ג, אלא מכאן למדנו פכ | * דתני פואכ] דתנו ל, תני ג, ותאני (ותני ת) לה דת | ר׳ הושעיא] א2גכ, ר׳ הושעיה פו, ר׳ אושעיא א1, משם ר׳ הושעיה רבה ד, משום ר׳.. רבא ת | יודה] ו, יהודה דפאגכת | בר׳] ביר׳ ת, בר ד | נאמר כאן] כת׳ כאן ת, כאן כתיב ד, כאן וג, ל׳ פאכ | וישב יעקב ל׳ ח | 8 * מגויירי אביו לו0ו0א01א2גכשי] מגיירי אביו פ, מגורי אביו ל, מאי מגורי אביו מגיורי אביו דת, ל׳ וא1 | 9 כת׳] פגת, כתי׳ דאכימ, כתוב ו | העיינין פ, העניין וגכ, העינין דאתים | וגו׳] אשר מלכו ו, אשר.. בארץ אדום א1גי, ל׳ דפא2כתמ | וישב] פואגכי1מ, וכתיב ~ י (עובדיה), וכתיב (וכת׳ ת) הכא ~ דת | יעקב] ~ בארץ מג׳ אב׳ ג |

יעקב ראיתי צרת עשו צרת לבן צרת דינה צרת רחל לא נחתי מימי מעתה אני אניח ואני יושב אמר הקב״ה ליעקב בקשת ליושב עצמך לא דיין לצדיקים לעוה״ב וכו׳ מיד קפצה עליו צרת יוסף וכו׳, ולנכון הובא בעקידה שער כ״ח בשעה שהצדיקים מבקשים לישב בשלוה השטן מקטרג ואומר לא דיין מה שמתוקן להם וכו׳ שהרי יעקב אבינו בקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף]: 2 ר׳ אלעזר וכו׳. השלמתי בשם ר׳ יוסי וכו׳ ועח״נ ולעיל צד 878 ושם נסדר בקצת שינוי מאמר זה ומאמר ר׳ חוניא אברהם היה מגייר וכו׳ לפ׳ ויקח אברם וכו׳ והובא כאן בתוך הדרש אברהם גייר וכו׳ יעקב גייר וכו׳, ובכי״פ קיטע אינן יכולין לזרוק בו נשמה וכו׳ יעקב גייר וכו׳, ובדפוסי׳ כאן הוספות שונות ועי׳ גם במ״י לעיל שם, ובסוף הדרש נשתבש בדפוסי׳ והיכן שמענו ר׳ יצחק ותאני לה משם ר׳ הושעיה רבה בשם וכו׳, ובכי״ל כתוב כל מי שמקרב את הגר כאילו ונאמר וכו׳ וביני שיטי הושלם עשאו והגהתי כאילו בראו ועח״נ ולעיל צד 379, ובסיום הפתיחה כתוב בכי״ל נאמר כאן וישב יעקב בארץ מגורי אביו, וביני שיטי ניתוסף יי כגר׳ להגיה מגויירי כמו שהגי׳ בספרים שציינתי, ובשכל טוב צד 223 אל תקרא מגורי אלא מגויירי אביו: 9 מה כת׳ למעלה וכו׳. בסגנון זה גם המאמרים לעיל צד 369 וצד

חוניא לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת כלבים ונתירא מהם וישב לו ביניהם, [כך כיון שראה יעקב עשו ואלופיו נתירא מהם וישב לו ביניהם], אמר ר' לוי לנפח שהיה פתוח באמצע פלטייה ובנו זהבי פתות כנגדו, ראה נכנסות למדינה חבילות חבילות שלקוצים. אמר חבל למדינה מה שנכנס לתוכה, היה שם פקח אחד אמר ליה מאילו את מתיירא, גץ אחד משלך וגץ אחד משלבנך ואתם שורפים אותם, כך כיון שראה יעקב עשו ואלופיו נתיירא, אמר לו הקב"ה מאילו את מתיירא, גץ אחד משלך וגץ אחד משלבנך ואתם שירפים אותם הה"ד והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם (עובדיה א יח):

ב) אלה תולדות יעקב יוסף התולדות הללו לא באו אלא בזכותו שליוסף, כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל, התולדות הללו היו ממתינות עד שנולד יוסף הה"ד ויהי כאשר 53c

8 ילקוט ר' ק"מ. ילק' תהלים ר' תתי"ז, ילק' מכירי תהלים ע"ז סי' י"ד: 9 עי' לעיל לד 851:

1 הונא וא1י (שם), חנינה פכ | לאחד] פוא2גכי1, משל ~ דג0ת, מלה"ד ~ א1 | שהיה מהלך] המהלך י (שם) | של כלבים | ונתירא] ונתיירא דפוגכי | מהן פוכי | וישב לו] מה עשה הלך וישב י (שם) | ביניהן פכי | * כך — ביניהם י (שם)] כך כיון (כיוון ו) שראה אבינו יעקב עשו (שראה יעקב אבי' עשו ת, שראה יעקב את עשו א2ג) ואלופיו נתיירא (נתירא גת) מהם וישב לו (וישב ג) ביניהם דוא2גת, כך כיון שראה יעקב את עשו (אבינו יעקב עשו י) ואלופיו נתיירא מהן וישב לו ביניהן א1י, כך כשראה יעקב עשו.. נתיירא מהן בא וישב ביניהן פכ, ל' ל | 2 לנפח] פוא2גכי1מ, משל ~ דא1ג0ת | שפתוח פ, שפתח כ, שהיה פתחו פתוח א1א02גי, שפתחו פתוח י (שם) | באמצע פלטייה] ו, באמצע פלטיה מ, .. פלטיא דפכת, .. פלטין י (שם), לאמצע פלטיה א1, .. פלטיא א2, לרשות הרבים י | ובנו פתחו פתוח י (שם), ופתח בנו פתוח י1 | 3 נגדו פא, לנגדו מ | ראה — קוצים] ואמ, וראה.. קוצים גי (שם), וראה חבילות חבילות (ראה חבלות חבלות כ) של קוצים נכנסו (נכנסות ד1כי) למדינה דכתי, ראה חבילות קוצין נכנסות למדינה פ | חבל — לתוכה] חבל.. מה נכנס לתוכה ו, חבל.. מה.. בתוכה י, חבל.. שאלו נכנסין (נכנסות כ) לתוכה אכמ, חבל.. שאלו נכנסות למדינה פ, אנה יכנסו כל החבילות הללו דת | 4 היה] פואגכמ, והיה דתי | פיקח וגת | אחד ל' א2 | ליה] לו דפוא1גכת, ל' י (שם) | מאילו] פוג, מאלו דאכתימ | את] ג, אתה דפואכתימ | מתירא א1תי (שם) מ | גץ א1 | משלך] יוצא ~ ד | וגץ א1 | * ואתם — אותם ו0] ואתם.. אותו ל, ואתן שורפין אותן ו, ואתה שורפן (שורפם ת) דת, יוצאין (יוצאים א2) ואתם שורפין (שורפים מ) אותם אמ, יוצאין ושורפין (ואתם שורפין כ) את כולם פכ, שורפים אותם י (שם), שורפין אותן י, ישרפו את כולן ג | 5 * כך — אותם] כך.. משלך [וגץ ל0] אחד.. אותו ל, כך כיון.. אבינו יעקב.. אתה מתיירא.. בנך ואתם שורפים אותם ו0, כך כיוון.. בנך ואתן שורפין אותן ו, כך כיון.. אבינו יעקב.. נתיירא מהם אמ' לו.. את מתיירא.. בנך שורפין אותם ג, כך כיון... אבינו יעקב.. נתיירא א"ל.. מאלו אתה מתיירא.. בנך ואתם שורפין אותם כולם ד, כך כיון.. אמר לו הקב"ה מאלו אתה מתירא.. בנך ואתה שורף אותם כולם ת, ל' פאכימ | 6 * ובית יוסף — בהם ל0] וגו' כי, ובית יוסף וגו' ל, ובית יוסף להבה דא1ג, ובית.. להבה ובית עשו לקש ת, ובית.. להבה וגו' א2, ובית.. ובית עשו לקש ולא יהיה שריד לבית עשו י (שם), ל' פומ | 8 אלה] פאגכימ, ואלה ח, וישב יעקב ~ ו, וישב (ד"א וישב ת) יעקב כך אמרו חכמים ~ דת | * יוסף דפחא2כתימ] וגו' לו, יוסף וגו' ג, יוסף בן שבע א1 | האלו ח | בזכותו של] בזכות י, בשבילו של ת | יוסף] ~ ובשבילו ד, ובזכותו ת | כלום] לא י | 9 אצל לבן] לחרן י (תהלים) | רחל] יוסף י (שם) | הללו] האלו ח, ל' י | שנולד] שבא י |

792 ועי' במ"י שם ועי"ע צד 888: 1 כך כיון וכו'. כן השלמתי ועח"נ, ואולי ל"ג בכי"ל הנמשל שמובן מאליו, ובסמוך במאמר ר' לוי ל"ג הנמשל בספרים שציינתי, ובלק"ט הועתק א"ר ח נ י נ א משל לאדם אחד שהיה וכו' וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו נתיירא מהם וישב לו ביניהם לכך נאמר וישב יעקב, ומאמר אחר במה"ג עמו' 551 אמ' ר' ב ר כ י ה לאחד שבא לו כלב ונשכו על ראשו ועמד כנגדו כיון שראה כלבים אוחזין אותו אמ' מי יוכל לעמוד בכל אלו מה עשה ישב לפניהן והתיש חמתן כך יעקב אבינו בא אליו לבן בעצמו ועמד בו המלאך וניצל ממנו ובא עשו בעצמו וניצל ממנו כיון שראה כל האכלוסין הללו אמ' מי יוכל לעמוד בכל אלו האלופים אלוף מגדיאל אלוף עירם מה עשה ישב לפניהם ולא הזיקוהו הוי וישב יעקב: 2 שהיה פתוח וכו'. שהיה פתחו פתוח באמצע הרחוב ובנו זהבי צורף זהב פתוח כנגדו ראה וכו', ופלטייה רחוב בל"י וכן לעיל צד 211 באמצע פלטיא ועיי"ש, ומשובשת הגי' בילק' עובדיה באמצע פלטין, ובילקוט כאן פי' הגי' לאמצע פלטיא לרשות הרבים, והגי' ובנו זהבי פתוח איתא גם בדפ"ר וד"נ והוגה במ"כ ופתח בנו זהבי פתות וכו' ועי' גם בח"נ, והשלמתי הפסוק ובית יוסף להבה וכו' עד ודלקו בהם כמו שהוגה בכי"ל ביני שיטי, ובמה"ג עמו' 552 הועתק אמ' ר' לוי לנפח שהיה פתוח באמצע ה מ ד י נ ה ובנו זהבי פתוח כנגדו ראה חבילות חבילות שלקוצים נ כ נ ס י ן למדינה אמ' ו י ע ל ד א מ ד י נ ת א מ ה ע ל ב ה היה שם פקח אחד אמ' לו ו מ ה ה ן אלא גץ אחד משלך וגץ אחד משלבנך שורפין הכל כך כיון שראה אבינו יעקב וכו' נתיירא אמ' לו הקב"ה וכו' ואתם שורפין אותן הה"ד והיה וכו' ובית יוסף ל ה ב ה ו ב י ת ע ש ו ל ק ש ו ד ל ק ו ב ה ם ו א כ ל ו ם, ובלק"ט קיטע ושינה וחסר שם גם הנמשל, ובתנחומא מ"ב שם כל המאמר בסגנון אחר וישב יעקב וגו' אלה תולדות יעקב יוסף מה כתיב למעלה מן הענין אלה אלופי בני עשו כיון שראה אותם יעקב נתבהל ואמר מי יוכל לעמוד בפני אלו וכו' לזהבי שהיה יושב ועוסק במלאכתו תלה תלמידו עיניו וראה גמלים הרבה שטעונין תבן התחיל לומר מי יוכל לעמוד כנגד אלו א"ל רבו אם גץ יוצא מן הכור הזה יהא שורף את כולם כך יעקב אבינו כיון שראה לכל אלופי עשו התחיל מתיירא ואמר מי יוכל לעמוד כנגד אלו אמר לו הקב"ה ראה מה כתיב אחריו אלה תולדות יעקב יוסף חייך אדם אחד יוצא מיוסף ששורף כולם שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה

ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני (בראשית ל כה), מי מורידן למצרים יוסף, מי מכלכלן במצרים יוסף, הים לא נקרע אלא בזכות יוסף הה״ד ראוך מים אלהים וגו׳ (תהלים עז יז) גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף (שם שם טז), אמר ר׳ יודן אף הירדן לא נקרע אלא בזכות יוסף:
ו אמר ר׳ שמואל בר נחמן אלה תולדות יעקב יוסף לא צריך קרייה למימר אלה תולדות יעקב ראובן,

2 לקמן פפ״ז סי׳ ח׳ וש״נ: 4 ילקוט כ׳ ק״מ, במדבר רבה פי״ד סי׳ ס׳, תנחומא מ״ב וישב סי׳ ס׳, תנחומא שם סי׳ ח׳, מקץ סי׳ ג׳:

1 את יוסף ל׳ ו | * ויאמר — שלחני ל^{0}] וגו׳ ל, ל׳ גי, כיון שנולד שטנו של עשו ויאמר.. שלחני פא^{2}כ, וכיון.. סטנו.. ויאמר.. שלחני וגו׳ ו, כיון.. שטנו.. ויאמר.. שלחני ואלכה אל מקומי מ, כיון.. שטנו.. ויאמר.. מקומי ולארצי א^{1}, כיון.. שטנו של אותו הרשע ויאמר.. ואלכה ד, כיון.. אותו רשע ויאמר אל לבן.. ואלכה אל מקומי ולארצי ת, וגו׳ כיון.. סטנו של עשו ליפרע מעשו ויאמר.. שלחני וגו׳ ח | במצרים גמ | יוסף ל׳ פא^{1}כמ | ומי פכ | 2 מכלכלם ת | * במצרים וחאגימ] למצרים ל, שם פכ, ל׳ דת | לא נקרע הים י | בזכות] פא^{1}תמ, בזכותו של דוחא^{2}, בשביל גכי | * ראוך — וגו׳ ל^{0}חכ] ראוך.. אלהים ראוך מים יחילו אגת, ראוך.. ראוך.. יחילו אף ירגזו תהומות מ, ראוך מים יחילו וגו׳ ו, ראוך מים יחילו י, ראוך.. אלהים נתן תהום קולו וג׳ ל, ראוך.. ראוך.. יחילו נתן תהום קולו ד | 3 גאלתה ו, וסמיך ליה גאלת פכ, וכתיב גאלת א^{1}א^{02}מ | * עמך — ויוסף ל^{0}דפגכי] עמיך.. ויוסף ת, עמך.. ויוסף סלה חאמ, עמך וגו׳ ו, וגו׳ ל | יודן] א^{2}, יודן (יוד׳ ד^{1}) בר׳ (ביר׳ ת, בר ו) שמעון דפוא^{1}א^{02}גכת, יודה בר׳ סימון י (שם), אלעזר בר״ש מ | בזכות] פאכמ, בזכותו של דוחתי (שם), בשביל י | יוסף] ~ ד״א וישב יעקב כך אמרו חכמים לא נהנה אבינו יעקב ממושב עד שגר במגורי אבותיו ואי זו זו ארץ כנען ששם גר יצחק אביו ד״א מגורי בגימטריא מאתן וחמשין ותשע מיום שאמר הקב״ה לאברהם ידוע תדע עד שעה שנתישב אבינו יעקב בארץ מגורי אביו ד, הה״ד וישב יעקב כך אמרו.. ואיזו זו ארץ כנען.. לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך עד שעה שנושב יעקב אבי׳ בארץ מגורי אבוו בארץ כנען ת | 4 אלה — יוסף ל׳ פאכ | לא הוה דפוא^{1}גכי, לא היה חא^{2}ת | צריך קראה ד, ..קריא כ, ..קרא האגתי, קרייה צריך ו | למימר] וחאגי, מימר כ, למימר (לומ׳ ת) כן דת | אלה] וא, אלא גכ, אלא אלה ל^{0}דחתי | ראובן] יוסף אלא ~ א^{1}א^{02} |

ובית עשו לקש וגו׳, ומשם נובע המאמר באג״ב, ובתנחומא שם מה כתיב למעלה מן הענין וכו׳ מלה״ד לגמלים הרבה שהיו טעונין פשתן היה עומד הנפח ותמה ואמר היכן יכנס כל הפשתן הזה פקח אחד היה שם א״ל מה לך לתמוה ניצוץ אחד יצא מן מפוח שלך ויכלה אותו אף כך כשראה יעקב אבינו עשו ואלופיו וכו׳ ועי׳ בפירש״י עה״ת ובפסיקתא פי״ד (קכ״א ב׳), וגץ הוא ניצוץ וכן בב״ק פ״ו מ״ז ועי׳ בערוך ע׳ גץ א׳ ובעמת״ר ע׳ גיץ: 1 ויאמר יעקב וכו׳. כן הושלם הפסוק בכי״ל ביני שיטי ועח״ג, והדרש כיון שנולד סטנו (שטנו) וכו׳ שנדרש לעיל צד 851 לפ׳ ויהי כאשר ילדה וכו׳ (ועי׳ גם לעיל צד 883) אינו מן הענין כאן וליתא בכי״ל ובכי״ג ובילקוט, וגם בלק״ט הועתק רק אלה תולדות יעקב יוסף התולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף כלום יעקב הלך אצל לבן וכו׳ התולדות הללו וכו׳ עד שבא יוסף שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף, ובשכל טוב צד 213 התולדות לא באו אלא בזכות יוסף כלום הלך יעקב וכו׳ והתולדות הללו לא היו ממתינים אלא עד שנולד יוסף שנא׳ ויהי כאשר וכו׳ את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני, אולם דרש זה הועתק גם במה״ג עמו׳ 554 אלה תולדות יעקב יוסף למה הזכיר יוסף קודם לכל אחיו אלא התולדות הללו לא באו אלא בשביל יוסף כלום הלך יעקב וכו׳ התולדות הללו כולם היו ממתינות עד שנולד יוסף דכת׳ ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וג׳ ללמדך כיון שנולד שטנו שלעשו ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה, וגי׳ משובשת בדפוסי׳ וישב יעקב כך אמרו חכמים אלה תולדות יוסף וכו׳ וסגנון זה המאוחר גם בסמוך בהוספת הדפוסי׳ ד״א וישב יעקב כך אמרו חכמים לא נהנה וכו׳ ועי׳ מ״ש במ״י לעיל צד 885: 2 הה״ד ראוך וכו׳. בכי״ל כתוב ראוך מים אלהים נתן תהום קולו וג׳ גאלת בזרוע וגו׳ והושלם ביני שיטי עמך בני יעקב ויוסף, והמלות נתן תהום קולו שנתערבבו מחבקוק ג׳ י׳ נמחקו ע״י קוים, וכן נתערבבו הפסוקים בגי׳ הדפוסי׳ ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו נתן תהום קולו גאלת וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 35 וצד 982, ובלק״ט הועתק מי מורידן למצרים יוסף מי מכלכלן במצרים יוסף הים לא נקרע אלא בזכות יוסף הה״ד ראוך מים יחילו וכתיב בתריה גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה לכך נאמר אלה תולדות יעקב יוסף, ובמה״ג שם מי מורידן למצרים לא יוסף מי מכלכלם במצרים לא יוסף הים לא נקרע וכו׳ שנא׳ ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו אף ירגזו תהומות ואומ׳ גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה, ולקמן פפ״ז הדרש בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים שנ׳ הים ראה וינס בזכות וינס החוצה ועיי״ש, וכן נוסף בילק׳ תהלים הים לא נקרע אלא בשביל יוסף שנאמר ראוך מים יחילו וכן הוא אומר וינס ויצא החוצה וכתי׳ הים ראה וינס (ושם המאמרים מסורסים, ועוד נוסף שם ר׳ שמעון בן לקיש בשם ר׳ אלעזר בן ערך כתנת פסים פסים ועי׳ למטה סי׳ ח׳), ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש כן אף הירדן לא נקרע אלא בזכותו דכתיב הים ראה וינס בזכות וינס ויצא החוצה ואף הירדן תסוב לאחור בזכותו, ור׳ יודן הוא ר״י בר׳ שמעון ועח״ג ולעיל צד 29 וצד 174 ובאגה״א ח״ג צד 604 ועי׳ גם במ״י לעיל סוף פ״פ, ובדפוסי׳ כאן שתי הוספות זרות שלא נמצאו בכל כ״י [חוץ מכי״ת המאוחר] ולא בילק׳ כאן וילק׳ תהלים שם ד״א וישב יעקב כך אמרו חכמים לא נהנה אבינו יעקב וכו׳ ד״א מגורי בגימטריא מאתן וחמשין ותשע מיום שאמר הקב״ה לאברהם ידוע תדע עד שעה שנתישב אבינו יעקב בארץ מגורי אביו, ומפרשי המדרש נדחקו לכוון החשבון בזה המאמר הזר: 4 לא צריך קרייה. בתמיה וכי לא צריך הכתוב לומר אלה תולדות יעקב ראובן וכו׳ וכסגנון הלשון לעיל צד 271 אתמהא לא היה צריך קריא למימר אלה תולדות נח שם וכו׳, ובכתב אחר נוסף בכי״ל ביני שיטי אלא להגיה אלא אלה ועח״ג כאן ולעיל שם ועי״ע לעיל צד 239 צד 313 וצד 497, ודורש שכתוב אלה תולדות יעקב יוסף ללמדך שיוסף היה דומה ליעקב בענינים רבים (ורק בדפוסי׳ הגי׳ מה ת״ל יוסף אלא כל מה שאירע לזה) ומונה כ״ג דברים (ובדפוסי׳ איתא עוד מה זה בכור אף זה בכור), וכל המאמר נסדר בבמ״ר שם בדרש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה יעקב ויוסף שניהם היו צדיקים גמורים ושניהם היו דומים זה לזה אתייא כההיא דאמר ר׳ שמואל בר נחמני אלה תולדות יעקב יוסף לא היה צריך קרייה למימר אלא אלה תולדות יעקב ראובן למה נאמר אלה

אלא מה יעקב נולד מהול אף יוסף נולד מהול, מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה, מה זה נתקשת אמו בשעת הלידה אף זה נתקשת אמו בשעת הלידה, מה זה ילדה אמו שנים אף זה ילדה אמו שנים, מה זה אחיו שונאו אף זה אחיו שונאים אותו, מה זה אחיו מבקש להורגו אף זה אחיו מבקשין להורגו, זה רועה וזה רועה, זה נסטן וזה נסטן, זה נגנב שני פעמים וזה נגנב שני פעמים, זה נתברך בעשר

1 לעיל לד 685, אדר״נ נו״א פ״ב, תנחומא נח סי׳ ה׳, מדרש תהלים פ׳ סי׳ ז׳:

1 מה יעקב] **פחאגי**, מה זה ן, מה ת״ל יוסף אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה מה זה **דת** | יוסף] **פחאגכי**, זה **דות** | נולד מהול] כן **פ** | זה] יעקב **פאב** | היתה אמו **פואגכי**, אמו היתה **ח** | זה] יוסף **פאכ** | היתה אמו עקרה **ואגי**, אמו היתה עקרה **ח**, כן **פב** | מה — הלידה] **וא2**, מה.. נתקשה.. נתקשה.. הלידה **ח**, מה.. נתקשת (נתקשה י) אמו.. לידה.. נתקשת (נתקשה י) אמו.. לידה **גי**, מה יעקב נתקשת.. הלידה אפ יוסף נתקשת.. הלידה **א1**, מה זה נתקשה (נתקשת **כ**) אמו בשעת לידה אף זה כן **פכ**, מה זה אמו ילדה שנים (ב׳ **ד1**) אף זה אמו ילדה שנים (ב׳ **ד1**) מה זה בכור אף זה בכור **דת** |
2 מה — שנים] **וחגי**, מה זה אמו ילדה שנים.. אמו ילדה שנים **א**, מה זה ילדה שנים אף זה כן **פכ**, מה זה נתקשת אמו בלידה אף זה נתקשת אמו בשעת לידה **ד**, מה זה נתקשית.. נתקשית אמו בלידה **ת** |
3 מה — אותו] מה זה.. שונא אותו אף.. שונאין (שונאים **חא2ת**, שונאי׳ **ו1**, שונא ן) אותו **פוחאגתי**, מה זה.. שונאים.. שונא אותו **ד**, ל׳ **כ** | מבקש להורגו] **וחאג**, מבקש להרגו **פ**, מבקשין להורגו **ו1**, מבקשין להרגו **כ**, בקש להרגו **דת** | * אחיו — להורגו **ל0חא2ג**] אחיו מבקשים (מבקשי **ו1**) להורגו **ו2א1ו1**, אחיו בקשו להרגו **ת**, אחיו מבקש להורגו (להרגו **כ**) **לכ**, בקשו אחיו להרגו **ד**, כן **פ** | 4 זה] **פוחגכי**, מה זה **דא2ת**, זה היה **א1** | וזה] **פוחגכי**, אף זה **דא2ת**, וזה היה **א1** | נשטן **דפאגכ**, נסטם **ן0**, נשטם **חתשי** (וכן בסמוך) |
זה] זה נגנב וזה נגנב ~ **י** | שני פעמים] **פו0חגי**, ב׳.. **ד1ש**, שתי.. **דכ**, פעמים **א2**, ל׳ **וא1ת** | נגנב שתי (ב׳ **ש**) פעמים **א1כש**, נגנב פעמים **א2**, נגנב **ות**, כן **פ** | זה נתברך] זה הוליד בנים בחוץ לארץ אף זה כן ~ **פ** | בעשר] **פוחגכי**, בעושר **דאתש** (וכן בסמוך) |

תולדות יעקב יוסף ללמדך שהיה יוסף דומה לאביו בכל דבר מה יעקב נולד וכו׳, ובסגנון קצר האגדה במאמר סתמי בתנחומא מ״ב וישב שם כל הדברים שאירעו ליעקב אירעו ליוסף ביעקב כתיב גנבתי יום אף יוסף כתיב ביה כי גנב גנבתי ביעקב רדף אותו עשו ואת יוסף רדפו אותו אחיו יעקב נשתעבד אצל לבן ויוסף נשתעבד במצרים לכך כתיב אלה תולדות יעקב יוסף, ובתנחומא וישב שם ד״א אלה תולדות יעקב יוסף והלא ראובן הוא הבכור וכו׳ ד״א אלה תולדות יעקב יוסף אתה מוצא שהיה יוסף דומה לאביו בכל דבר וכל מה שעבר על יעקב כך עבר על יוסף יעקב קנא בו עשו ויוסף קנאו בו אחיו יעקב גלה לחרן יוסף גלה למצרים יעקב אמר גנובתי יום וגנובתי לילה ויוסף אמר כי גנב גנבתי: 1 נולד מהול. באדר״נ שם אף יעקב יצא (נולד) מהול שנאמר ויעקב איש תם ישב אהלים אף יוסף יצא מהול שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף והלא אין ראוי לומר אלא אלה תולדות יעקב ראובן ומה ת״ל יוסף אלא כשם שיצא יעקב מהול אף כך יצא יוסף מהול, ובתנחומא נח שם תמים זה אחד משבעה מהולים שנולדו וכו׳ יעקב נולד מהול דכתיב ויעקב איש תם ויוסף נולד מהול דכתיב אלה תולדות יעקב יוסף שהיה דומה לאביו, ובמ׳ תהלים שם יעקב שנאמר ויעקב איש תם וכו׳ יוסף שנאמר אלה תולדות וכו׳ מלמד שנולד מהול כמוהו, וגם בבחיי הובא מה יעקב נולד מהול שנאמר ויעקב איש תם שאינו נקרא תם אלא מהול שנאמר התהלך לפני והיה תמים אף יוסף נולד מהול שנאמר יעקב יוסף שהיה כמוהו בכל ענין, ולעיל צד 685 במאמר ר׳ ברכיה נדרש ושני לאומים ממעיך יפרדו מיכן שנולד מהול ועי׳ במ״י שם, ובתנחומא מקץ שם את מוצא כל מה שהגיע ליעקב הגיע ליוסף יעקב נולד מהול ויוסף כן שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף זה נקרא בני בכורי ישראל (שמות ד׳ כ״ב) וזה הבכורה ליוסף (דה״א ה׳ ב׳) זה גלה לחרן וזה למצרים זה נתגדל בחלום שנאמר ויחלום והנה סולם וזה ופרעה חולם: מה זה אמו. בבמ״ר שם מה זה היתה אמו עקרה אף זה היתה אמו עקרה מה זה נתקשית אמו מצער עיבורה אף זה נתקשית אמו בשעת הלידה מה זה ילדה אמו שנים וכו׳ [וכאן בשעת הלידה לאו דוקא אלא הכונה בשעת עיבורה כמו שנאמר ברבקה ויתרוצצו הבנים בקרבה (בראׄ כ״ה כ״ב), ובכי״ל כתוב בפעם הראשונה בעת הלידה, והשי״ן נתוסף בין השורות]: 3 שונאים אותו. כדכת׳ וישנאו אותו וכו׳ ומה זה אחיו מבקש להורגו שאמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי אף זה אחיו מבקשין להורגו כדכת׳ ויתנכלו אותו להמיתו, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ מה זה אחיו שונאים אותו וכו׳ (והוגה בד׳ ווילנא) ומפרש ביפ״ת לפי שבעשו לא מצינו זה מפורש [כלומר לשון שנאה, אבל כתיב וישטם עשו את יעקב, לעיל כ״ז י״א] שנה בכאן הסדר וכו׳ ומיהו מסברא אית לן שאפילו קודם שבקש עשו להרוג את יעקב היה שונאו על הבכורה, ובכי״כ השוה עם כי״פ חסר מה זה אחיו שונא אותו וכו׳ ואיתא בכי״פ, ובבמ״ר מהופך מה זה אחיו מבקש להרגו אף זה אחיו מבקשים להרגו זה אחיו שונא אותו וזה גם כן, זה רועה וכו׳: 4 זה נסטן. כ״ה בכי״ל, וכמו כן בדפ״ר וד״ו ובכ״י שציינתי נשטן, ובא״א ובמ״כ הוגה נשטם (וכן נדפס בדפוס קראקא א׳) ועח״נ, ומפרש בפי׳ ב״ר זה נשטם וישטום עשו את יעקב וזה נשטם וישטמוהו בעלי חצים [אכן כבר הזכיר שנאת אחיו וכמו שהעיר גם ביפ״ת, ואולי הכונה שיעקב נשטם מלבן ובניו ויוסף מאשת פוטיפר], ובבמ״ר בדפ״ר וד״ו הגי׳ זה נטמן וזה נטמן, ויש לפרש זה נטמן שהיה יעקב י״ד שנה מוטמן בארץ ומשמש לעבר כדאיתא לעיל צד 773 אבל ביוסף לא מצינו שהיה נטמן ועי׳ ביפ״ת, ובמ״כ הגיה גם שם זה נשטם וזה נשטם וצ״ע: זה נגנב וכו׳. בבמ״ר הגי׳ זה נגנב ב׳ פעמים גנבתי יום וגנבתי לילה וזה נגנב ב׳ פעמים כי גנב גנבתי וגו׳ וכן מפרש כאן בפי׳ ב״ר, ולקמן פפ״ת סי׳ ה׳ איתא כי גנב גנבתי אמר ר׳ אחא מיכן שנגנב ב׳ פעמים ובלק״ט מפרש שם כי גנב גנבתי גנבתי מבית אבי גנבתי בבית הבור, וביעקב אפשר לפרש גגנב שני פעמים מה שנגנב אצלו ביום ובלילה גנבתי יום וגנבתי לילה ועי׳ ביפ״ת ובפי׳ מהרז״ו, ואולי נדרש כאן רק כפל הלשון הדומה ביעקב וביוסף וכן משמע טעם הדרש בתנחומא וישב שם במאמר שהעתקתי יעקב אמר גנובתי יום וגנובתי לילה ויוסף אמר כי גנב גנבתי [ובגוף כי״ו ובכי״ת ליתא מלות שני פעמים וכן ליתנהו בפעם הראשונה בכי״א א׳]: נתברך בעשר. כן הגי׳ הנכונה ועח״נ, ופי׳ בעשר ברכות הנכללות בברכת ויתן לך וכ״ה בבמ״ר זה נתברך בי׳ ברכות וזה נתברך בי׳ ברכות ועי׳ במ״י לעיל צד 759 בד״ה ברכה השביעית, ועשר ברכות שנתברך יוסף משמע שהן הברכות בברכת משה וליוסף אמר וכו׳

וזה נתברך בעשר, זה יצא חוץ לארץ וזה יצא חוץ לארץ, זה נשא אשה בחוצה לארץ וזה נשא אשה בחוצה לארץ, זה הוליד בנים בחוצה לארץ וזה הוליד בנים בחוצה לארץ, זה ליווהו מלאכים וזה ליווהו מלאכים, זה נתגדל על ידי חלום וזה נתגדל על ידי חלום, זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו, זה ירד למצרים וזה ירד למצרים, זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב, זה משביע וזה משביע, זה מצוה וזה מצוה, זה מת במצרים וזה מת במצרים, זה נחנט וזה נחנט, זה עלו עצמותיו וזה עלו עצמותיו:

ז יוסף בן שבע עשרה וגו' בן י"ז שנה ואת אמרת והוא נער, אלא שהיה עושה מעשה נערות משמשם בעיניו מתקן בשערו מתלה בעקבו:

7 יל"ק שם: 8 לעיל לג 212:

1 חוץ] הג, לחוץ פו, חוצה אבי, לחוצה דת | יצא — לארץ] חג, יצא לחוץ לארץ ו, .. חוצה לארץ אבי, .. לחוצה לארץ דת, כן פ | זה נשא — לארץ] א[2]בת, זה.. בחוץ (הוצה ג, חוץ ח) לארץ פוחגי, זה.. לחוצה לארץ ד, ל' א[1] | וזה — לארץ] א[2]כת, וזה.. בחוץ (חוצה גי, חוץ ח) לארץ וחגי, וזה.. לחוצה לארץ ד, וזה כן פ, ל' א[1] | 2 זה הוליד — לארץ] זה.. בחוץ (חוצה גי, חוץ ח) לארץ וזה.. בחוץ (חוצה גי, חוץ ח) לארץ וחגי, ל' פ | לווהו י, ליוו אותו חג, לוו אותו פא, לוו אתו כ | 3 ליווהו מלאכים] לווהו (ליוו אותו חג, לוו אותו א, לוו אתו כ) מלאכים חאגבי, כן פ | וזה — חלום] וזה כן פ | [○] בית] בבית ד | 4 בית — בשבילו] וחא[2]גכתי, בבית.. בשבילו ד, בית אדוניו בשבילו א[1], כן פ | זה ירד — עצמותיו] כי, זה ירד.. כלה את הרעב.. זה מצווה וזה מצווה.. עצמותיו ו, זה ירד.. כלה הרעב וזה כלה הרעב.. עצמותיו ח, זה ירד.. זה מצוה (מצווה א[2]) וזה מצוה.. זה העלו.. העלו עצמותיו דא, זה ירד.. כילה.. כילת.. וזה מצוה זה מת במצוה וזה מת במצוה זה נחנט.. עלו.. עלו עצמותיו ג, זה ירד.. כלה הרעב.. כלה הרעב.. וזה מצוה זה מת.. נחנט במצרים.. נחנט במצרים.. העלו עצמותיו ממצרים.. העלו עצמותיו ממצרים ת, זה ירד למצרים וכלה הרעב ומשביע ומצוה ומת במצרים ונחנט ועלו עצמותיו וזה כן פ | 7 בן י"ז ד[1] | וגו'] שנה חאגבי, שנה וגו' ד, שנה היה רועה וגו' ו, ל' פת | בן י"ז שנה] בן שבע עשרה שנה היה ו, ל' דפחאגכתי | ואת אמרת] א[1], ואת אמ' דא[2]כתי[1], ואת אמר פג, ואת אומר ו, ואתה אומר ח | * שהיה עושה דפוחאגכת] שהיה ל, שעשה י | 8 משמשם] ו, משמש ג, שהיה משמש א[1], ממשמש דפחא[2]כתשי | מתקן — בעקבו] פכ, מתקן בסערו.. בעקבו ו, ומתקן בשערו ומתלה (ומתל' י[1]) בעקבו חי, ומתקן בשערו ומתלה בעקיבו א[2]ג, מתלה בעקיבו (בעקיביו ת) מתקן בשערו דת, ומתקן בשערו א[1] |

ונקל הוא לכוון שם המספר עשר, והגי' בעושר איתא גם בפי' ב"ר שמפרש זה נתברך בעושר ויתן לך וזה נתברך בעושר וממגד ארץ ומלואה וגו': 1 זה יצא חוץ וכו'. בבמ"ר זה יצא חוצה לארץ וזה יצא חוצה וכו' זה נשא אשה בחוצה וכו' זה הוליד בנים בחוצה וכו' זה לוו אותו מלאכים וזה לוו אותו וכו', ויעקב ליווהו מלאכים כהדרש לעיל צד 789 עולים אילו שליווהו בארץ ויורדים אילו שליווהו חוץ לארץ ועי' במ"י שם וצד 877, ויוסף ליווהו מלאכים כהדרש למטה סי' י"ד וימצאהו איש וכו' שלשה מלאכים נזדווגו לו וכו' [ועי' לעיל צד 881]: 3 נתגדל על ידי חלום. ויחלום והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו' ועוד כתי' ואשא עיני וארא בחלום וכו' ויוסף נתגדל ע"י חלום פרעה: בית חמיו. בית לבן שאמר נחשתי ויברכני י"י בגללך ויוסף נתברך בית חמיו בשבילו בית פוטיפר דכתיב ויברך י"י את בית המצרי בגלל יוסף וכו' ולפי הדרש לקמן פפ"ו סי' ג' פוטיפר הוא פוטיפרע שלקח יוסף את בתו אסנת לאשה, ובדפ"ר וד"ו נשתבש בבית חמיו בשתי הפעמים והוגה כבר בא"א ובמ"כ, ולנכון בבמ"ר זה נתגדל וכו' זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו זה ירד וכו': 4 זה כלה וכו'. מפרש בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א זה כלה את הרעב שחמש (שחימש) את ארץ מצרים בשבע שני שבע לצורך שני רעב וזה כלה את הרעב יעקב כשבא למצרים כבר עברו שנתים הרעב ועוד היה לו חמש שנים לבא (לבוא) וברכות יעקב שלמו, וכן הדרש לקמן סוף פפ"ט: 5 זה משביע וכו'. כדכתיב ויאמר לו וכו' שים נא ידך תחת ירכי וכו' ונשאתני ממצרים וכו' ויאמר השבעה לי וכו' וזה השביע וישבע יוסף את בני ישראל וכו' והעליתם את עצמותי מזה, ובבמ"ר זה כלה וכו' זה השביע בנו וזה השביע אחיו, וזר הפירוש בפי' ב"ר שם מל"א זה משביע ויעקב נתן לעשו וזה משביע אנכי אכלכל אתכם ויש לומר (ויש אומרי') זה משביע דכתיב ויבא לי ואוכל מכל: זה מצוה. ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי וכו' ויכל יעקב לצות את בניו וכו' וזה מצוה ויצו יוסף את עבדיו את הרופאים וכו', ובבמ"ר ל"ג זה מצוה וכו' ומסיים שם זה מת וכו' זה נחנט וכו' זה עלו עצמותיו וזה עלו עצמותיו הא לפי שהיה יוסף דומה לאביו לכך נאמר אלה תולדות יעקב וכו', ובכי"פ קיטע לשון המאמר וסיומו שם זה ירד למצרים וכלה הרעב ומשביע ומצוה ומת במצרים ונחנט ועלו עצמותיו וזה כן, ובלק"ט הועתק בהשמטת קצת הענינים מה יעקב אבינו אמו עקרה וכו' מה יעקב נתברך בעושר אף יוסף נתברך בעושר וכו' מה יעקב נתברך בית אביו בשבילו אף יוסף נתברך בית אדוניו בשבילו וכו' מה יעקב העלו עצמותיו אף יוסף העלו עצמותיו, ונוסף שם מה יעקב נפרד מאביו כ"ב שנה אף יוסף נפרד מאביו כ"ב שנה וכו' ובשכל טוב צד 223 מה יעקב נולד מהול וכו' זו קשתה אמו בלדתה אף זה קשתה אמו בלדתו [בלדתה] אמו של זה ילדה שנים וכו' יעקב נתברך בעושר אף יוסף נתברך בעושר וכו' יעקב נתברך בית לבן בגללו וכן יוסף בית אדוניו וכו' יעקב מצוה על הפקודה וכן יוסף על עצמותיו וכו' יעקב מת במצרים וכן יוסף יעקב נאמר בו גנבתי יום וגנבתי לילה וכן יוסף נאמר בו כי גנב גנבתי וגו' יעקב נפרד מאביו כ"ב שנה וכן יוסף, ובהוספת ענינים שונים הועתק ומפורש המאמר במה"ג שם ע"ש: 8 משמשם. וכ"ה בכי"ו, ובמה"ג עמו' 555 מסמסם בעיניו מתקן בשערו מתלה בעקיבו ועי' לעיל צד 212 ובמ"י שם ובהוספות הח' פליישער בעמת"ר ח"ב צד 578 [ולקמן פפ"ז סי' ג'], ובפירש"י עה"ת גורס ומפרש שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה, ובפי' ב"ר בדפ"ר ממשמש בעיניו ליפותן ולקשטן ועח"נ, ובלק"ט והוא נער שהיה מתגעגע מתקן בשערו מתלה בעקיבו והוא מעשה נערות וכן בשכל טוב צד 214 מתגעגע כנער ועושה מעשה

ויבא יוסף את דבתם וגו׳ ר׳ מאיר א׳ חשודים בניך על אבר מן החי, ר׳ יהודה א׳ מזלזלים הם בבני השפחות וקורין אותן עבדים, ר׳ שמעון א׳ תולים עיניהם בבנות הארץ, ר׳ יהודה בר׳ סימון א׳ על תלתיהון פלס ומאזני משפט לי״י (משלי טז יא), אמר לו הקב״ה אתה אמרת חשודים הם על אבר מן החי, חייך אפילו בעת הקלקלה שוחטים הם וישחטו שעיר עזים (בראשית לז לא), אתה אמרת מזלזלים בבני שפחות וקורין אותם עבדים לעבד נמכר

1 ילקוט שם, [ילק׳ מכירי תהלים ק״ה סי׳ י״ט, לקמן פפ״ז סי׳ ג׳ בגי׳ כ״י], ירוש׳ פיאה פ״א ט״ו ד׳, תנחומא מ״ב וישב סי׳ ו׳, תנחומא שם סי׳ ב׳ [וסי׳ ז׳], פדר״א פל״ח: 3 ילק׳ משלי כ׳ תתקנ״ד:

1 ויבא] היה רועה ~ ד | וגו׳] רעה **דגימ**, רעה אל אביהם **וחאכת**, ל׳ פ | ר׳ מאיר] **פחכ**, ר׳ מאיר ר׳ יודה (ור׳ יהודה א^{2}גמ) ור׳ שמעון ~ **וא^{2}כמ**, מה אמ׳ ר׳ מאיר ור׳ יהודה ור׳ שמעון ~ **דת** | או׳ **פוג**, אומר **דמ**, אמ׳ **א^{2}כת**, אומ׳ אמר **ח**, אומר שהיה אומ׳ לאביו **א^1** | חשודין **פכ**, חשודים (חשודין **אג**) הן **דואגת**, חשודים (־ין **מ**) הם **חמ**, מאי אומ׳ חשודין הן **י** | ר׳ יהודה—עבדים] ר׳ יהודה (ר׳ יודה **ו**, ר׳ **פכ**) אומ׳ (אמ׳ **א^{2}כ**) מזלזלין הן (מזלזלים הם **ח**, מזלזלין **פכ**) בבני (בני **ח**) השפחות (שפחות **ו**) וקורין (וקוראין **א׳כ**) אותן (אותם **א^2**, להם **חא^1**) עבדים **פוחאכמ**, ר׳ יהודה אומ׳ מזלזלין הן בניך בבני השפחות **י**, ר׳ שמעון אומ׳ תולין הן עיניהם בבנות הארץ **ד**, ר׳ שמעון אמ׳.. הם.. הארץ **ת** | 2 ר׳ שמעון — הארץ] ר׳ שמעון אומ׳ (אמ׳ **כ**) תולין (תולים הם **ח**, תולין הן **וי**) עיניהן (עיניהם **וחאמ**) בבנות הארץ **פוחאכימ**, ר׳ יהודה אומ׳ (אמ׳ **ת**) מזלזלים (מזלזלי׳ **ד^1**) הן (הם **ת**) בבני השפחות וקורין להם עבדים **דת** | 3 יודה **ות** | בר׳] **וחא^{2}גבי^1**, ביר׳ **ת**, בר **דפ** | שמעו׳ **י^1** | אמ׳ **דו^{0}חגכת**, אומ׳ **א^{2}מ** | על תלתיהון] **פא^{2}גי^1**, על תלתיהן **ו**, תלתיהון **כ**, ועל תלתיהון (שלשתן **ת**) לקה **דת**, על תלתיהון נענש **מ**, על שלשתן נאמר **ח** | ** ומאזני] מאזני **ל** | משפט] צדק **פכ** | לי״י] וגו׳ **ו** | אתה] **פוהא^{2}גתעי**, את **ד**, ל׳ **כ** | 4 אמרתה **ו** | חשודין **פא^{2}גכתעימ** | הם] הן **פכת**, בניך **ד**, הם בניך **ה**, הן בניך **וא^{2}גי**, הם בני **י**(משלי), הן אחיך **מ**, ל׳ **ע** | חייך ל׳ **ע** | שאפילו **חי** | בשעת | קלקלה | הקלקלה **ו**, הקלקלה שלך **פכ** | שוחטים הם] שוחטין **ע**, אינם אלא שוחטים **ת**, אינ׳.. שוחטי׳ ואוכלים **ד^1**, אינה (אינם **ח**) .. שוחטים ואוכלים **דח**, אינן אלא שוחטין ואוכלין **פוא^{2}גכמ**, אינו.. שוחטי׳ ואוכלי׳ **י^1**, אינו אלא בשחיטה **י**(שם) | וישחטו (שם) | וישחטו — עזים] וישחטו... עזים וגו׳ **ו**, הה״ד ויקחו את כתונת יוסף וישחטו.. עזים **ת**, ל׳ **פא^{2}כ** | 5 אתה ל׳ **ע** | אמרתה **ו**, אומר **תי** | מזלזלין **פעי**, מזלזלי׳ **כ**, מזלזלים (מזלזלי **ד^1**) הן **ד**, מזלזלים הם **חי** (שם), מזלזלין הן **וא^{2}גתמ** | בני **ח** | שפחות] **ו**, השפחות **דפחא^{2}גכתימ** | וקורים **י** (שם) | אותם] **א^{2}י** (שם), אותן **וכעמ**, להם **חתי**, להן **ג**, ל׳ **ד** | עבדין **ו** | לעבד] חייך ~ **פו^{0}חכמ**, לפיכך ~ **י** (שם) |

נערות מתקן שערו מתלה בעקיבו וכו׳ ועי׳ גם זקש בייטרעגע ח״א צד 107: 1 חשודים וכו׳. אמך לאביו חשודים וכו׳ מזלזלים וכו׳ תולים וכו׳, ובדפוסי׳ הגי׳ מה אמ׳ ר׳ מאיר וכו׳ ובכי״א א׳ ר״מ אומר שהיה אומ׳ לאביו חשודין וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 967 בד״ה רבנין אמ׳ וכו׳, וטעם הדרש במאמרי ר״מ ר״י ור״ש לא נתפרש ועי׳ ברא״ם, ובלק״ט מפרש ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם שהיה אומר לו כי בני בלהה ובני זלפה משחיתים את הצאן ר׳ יהודה אומר את דבתם של בני לאה שהיו קורין לבני השפחות עבדים ר׳ שמעון אומר על כולן הוא אומר ויבא יוסף את דבתם רעה שהיו תולין עיניהם בבנות הארץ וכו׳, ובשכל טוב שם הרכיב המאמרים שלפנינו איזה דבה הביא ר׳ מאיר אומר כך אמר חשודין בניך על אבר מן החי אמר הקב״ה חייך אפילו בשעת הקלקלה הן שוחטין שנ׳ וישחטו וכו׳ ר׳ שמעון אומר כך אמר תולין בניך עיניהן וכו׳ אמר הקב״ה חייך שאני מגרה בך את הדוב שנא׳ ותשא אשת אדוניו וגו׳ ר׳ יודא אומר כך אמר מזלזלין בניך בבני השפחות וקורין להם עבדים א״ל הקב״ה חייך שאתה נמכר לעבד, ר׳ יודא ב״ר סימון אומר על שלשתן הוא אומר פלס ומאזני וכו׳, ובערוך ע׳ פלס א׳ הועתק ממאמר ריב״ס פלס ומאזני משפט וכו׳ ונוסף בסופו על תלתיהון נלכד פלס ומאזני כיס, ובמה״ג שם ר׳ מאיר אומ׳ חשודין הן וכו׳ ר׳ עקיבה אומ׳ מזלזלין הן וכו׳ וקוראין להן וכו׳ ר׳ שמעון אומ׳ תולין הן את עיניהן לראות בבנות הארץ ובשלשתן נכשל ועליו אמ׳ שלמה ומוציא דבה הוא כסיל אמ׳ לו הקב״ה אתה אמרת חשודין הן וכו׳ חייך אפילו בשעת הקלקלה וישחטו שעיר עזים אתה אמרת מזלזלין הן וכו׳ וקורין אותן עבדים חייך לעבד נמכר וכו׳ אתה אמרת תולין עיניהן וכו׳ חייך שאני מגרה בך את הדוב דכתי׳ ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף, ובעקידה שער כ״ח הועתק ר׳ מאיר אומר חשודין בניך וכו׳ ר׳ יהודה אומר מזלזלין בני השפחות וקוראין אותם עבדים ר׳ שמעון אומר תולין עיניהם וכו׳, וע״ע רש״י משלי י״ט ז׳ [שמביא מאמר שלפנינו על המקרא שם], ובירושלמי שם לשון המאמרים כתיב ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם מה אמר ר׳ מאיר ור׳ יהודה ור׳ שמעון ר׳ מאיר אמר חשודין הן וכו׳ ר׳ יהודה אומר מזלזלין הן בבני השפחות ונוהגין בהן כעבדים ור״ש אומר נותנין הן עיניהן בבנות הארץ א״ר יודה בן פזי (ועי׳ במ״י לעיל צד 714) פלס ומאזני משפט לה׳ מעשהו כל אבני כיס מה אמר חשודין הן וכו׳ אמר הקב״ה כך אני מוכיח עליהן שהן שוחטין ואוכלין וישחטו שעיר וכו׳ מה אמר מזלזלין הם בבני השפחות ונוהגין בהם כעבדים לעבד נמכר יוסף מה אמר נותנין עיניהן בבנות הארץ הא דובא מתגריא לך ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף וגו׳, ובתנחומא מ״ב שם ויבא יוסף וכו׳ מהו את דבתם רעה שאמר לשון הרע על אחיו ומה לשון הרע אמר עליהם אמר ר׳ יהודה אמר עליהם שחותכין אבר מן החי ואוכלין א״ל הקב״ה אתה אמרת לשון הרע על השבטים חייך למחר אתה יורד למצרים ואתה קורא להם שיאכלו עמך והם חושדים אותך שם על השחיטה שנאמר וישימו לו לבדו וגו׳ ר׳ מאיר אומר א״ל אחיי נותנין עיניהן בכנעניות א״ל הקב״ה אמרת אתה לשון הרע על אחיך חייך למחר אתה יורד למצרים והיא אומרת בא אלי העבד העברי וכו׳, ובתנחומא שם מקוטע ויבא יוסף את דבתם רעה אמר לאביו אחי אוכלין אבר מן החי א״ל הקב״ה חייך בדבר שיצא מפיך בו אתה נחשד וישימו לו לבדו ולהם לבדם [ובשלימות כעין מאמר שלפנינו בסי׳ ז׳ שם], ובפדר״א שם שראה בני פלגשי אביו אוכלין בשר אילות וכבשים כשהן חיים והוציא עליהם דופי לפני אביהם וכו׳ ועי׳ גם בתר״י א׳, ובכי״א א׳ דלג הכותב מן תולין עיניהם בבנות הארץ עד תולין עיניהם

יוסף (תהלים קה יז), אתה אמרת תולים עיניהם בבנות הארץ אני מגרה בך את הדוב ותשא אשת אדוניו וגו' (בראשית לט ז):

ח ג ד) וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ר' יהודה א' שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, ר' נחמיה א' שכל הלכות שמסר שם ועבר ליעקב מסרן לו:

ועשה לו כתנת פסים ריש לקיש (אמר) בשם ר' אלעזר בן עזריה צריך אדם שלא לשנות בין בניו שעל ידי כתנת פסים [שעשה אבינו יעקב ליוסף] וישנאו אותו וגו': פסים שהיתה מגעת על פס ידו, פסים שהיפיסו עליה אי זה מהם יוליכה לאביו ועלת ליהודה, פסים על שם צרות

3 ילקוט כ' ק"מ, תנחומא מ"ב שם סי' ה', תנחומא שם סי' ג': 5 ילקוט שם, ילק' מכירי תהלים מ"ו סי' ס', שבת י' ב', מגילה ט"ז ב', [ועי'] תנחומא שם סי' ד', לגדם בכלמים פס"ט (פ"ם):

1 אתה ל' ע | אמרתה ו, אומר תי | תולין דוא[2]גכעמ, תולים הם חי (שם), תולין הן (ה' י[1]) תי[1], נותנין פ | עיניהן וגכע, ל' ת | אני מגרה] ע, חייך שאני (חיך אני א[2]) מגרה דוהאגתימ, חייך אגרה פכ | לך ד[1] | את ל' ח | 2 אדניו וג | וגו'] את עיניה אל יוסף חא[2]כתמ, עיניה אל יוסף א[1], ל' פי (שם) | 3 וישראל — יוסף ל' א[2] | * מכל — לו חא[1]כ] מכל.. זקונים ג, מכל בניו וגו' ל, מכל בניו ת, כי.. לו א[2], וגו' פוי, ל' ד | ר' יהודה (יודה ו)] פ, ר' יהודה (יודה ו) ור' נחמיה (נחמיא א[2]) ~ דואגכת | אומ' דוחא[1]תי, אמ' א[2]כ | שהיו י | 4 דומין א | ור' ו | נחמיא א[2] | אמ' דא[2]כ, אומ' חא[1]תי | שמסר] ו[0]ג, שמסרו דפחאכתי | 5 ויעש י | כתנת] וגכ, כתונת דפחאתימ | ריש לקיש] פכ, ר"ל ד, ר' שמעון בן לקיש וא[1]ג, רשב"ל א[2]מ, ר' לוי ת | לעזר ו | צריך—לשנות] וחגתי, צריך שלא לשנות ד, צריך אדם שלא ישנה אמ, לא ישנה אדם פכ | 6 בין בניו] ו[1]י[1], בין הבנים כ, בין בניו לבין הבנים ת, בן בין בנים ח, בנו (את בנו א[2]מ, את בניו א[1]) בין הבנים פאמ, בן מבניו ד | שע"י אימ | כתנת] פוא[2]כ, כתונת דחא[1]גתימ | הפסים ואמ | * שעשה — ליוסף דו] שעשה יעקב אבינו ליוסף ח, שעשה.. לבנו ליוסף ת, שעשה יעקב ליוסף פאגכימ, ל' ל | וישנאו — וגו'] וישנאו אותו פכ, כת' תמן וישנאו אותו ת, וישנאו.. ולא יכלו דברו לשלום וחא[1]גמ, לא.. לשלום י, וישנאו.. ולא.. לשלום נתגלגל הדבר וירדו למצרים א[2]א[01] | [Ω] שהיתה] שהייתה ד | ** מגעת] נוגעת ל | 7 על פא[1]י, עד דו[0]חא[2]גכתמ | ידו] פו[0]חאכי, רגלו ג, ידו ד"א פסים שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס יד דת | שהיפיסו] ו, שהפיסו דפחא[2]גכתשימ, שהפסו א[1] | עליו מ | איזה פוגתימ | מהם] מהן פגש, ל' י | יוליכנה פאשמ, מוליכה י | לאביו ל' מ | ועלתה חא[2]שמ |

בבנות הארץ [אכן המלות אמר לו הקב"ה כתובות שם וצ"ע] והושלם בגליון בכתב אחר: 1 אני מגרה בך וכו'. וכן הלשון לקמן פפ"ז סי' ד' חייך אני מגרה בך את הדוב ועי' גם לעיל צד 406: 3 שהיה זיו וכו'. דורש זקונים נוטריקון זיו איקונין ועי' לעיל צד 561 וצד 636 ובמ"י שם, וכן מתורגם בתר"י א' ארום איקוני דיוסף דמיין לאיקונין דיליה, ור"נ דורש בן זקונים בן חכמה ודעת שכל הלכות וכו', וזקונים שם מופשט בהוראת חכמה כמו זקנים חכמים, וגם בת"א מתורגם ארי בר חכים הוא ליה ועי' בפירש"י וברמב"ן ובראב"ע, ובפי' ב"ר בדפ"ר מפרש זקונים שכל הלכות שמסרו הזקנים שם ועבר ליעקב מסרן לו (ואולי דריש זקונים חסר וי"ו וקרי ביה זקנים), ויעקב למד משם ועבר כהדרש לעיל צד 693 וצד 778 ועי' במ"י שם, ובשכל טוב שם גורם ומפרש כי בן זקונים הוא לו ר' יודא אומר שהי' זיו דיוקנו דומה לו ור' נחמיה אומר שהיה זריז וחכם כמותו שכל הלכות שמסרו לו שם ועבר מסרן ליוסף, ובמדרש אגדה שהיה דיוקנו וצורתו ודומתו דומה לו ד"א שכל הלכות שנמסרו ליעקב מסרן לו, ובמה"ג עמו' 556 הועתק כי בן זקונים הוא לו מהוא בן זקונים ר' יהודה אומ' שהיה זיו איקונין שלו דומה לו ר' נחמיה אומ' שכל הלכות שמסרו לו שם ועבר כולן מסרן ליוסף, ובתנחומא מ"ב שם איתא ד"א אלה תולדות יעקב יוסף שהיו פני יוסף דומין ליעקב מנין שכך הוא אומר וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו והרי בנימין קטן ממנו והוא אומר בן זקונים אלא שהיה איקונין דומה לו וכו', ובתנחומא שם וישראל אהב וכו' כי בן זקונים בן איקונים שהיה דומה לו וכו'. בן השלמתי ועח"נ, וכן במה"ג שם ועשה לו וכו' ר' שמעון בן לקיש בשם ר' אלעזר בן עזריה צריך אדם שלא לשנות בין בניו שעל ידי כתנת פסים שעשה אבינו יעקב ליוסף וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום, ובשבת שם המאמר ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן (שהוסיף) יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ועיי"ש בפירש"י ובד"ס שם ומגילה שם, ובאג"ב שם אמרו רבותינו משום ר' יהושע בן קרחה בשביל לשון של ארגמן שהוסיף יעקב על לבושו של יוסף קנאו בו אחיו ומכרו אותו למצרים וירדו אף הם אחריו שנאמר וישראל אהב וכו' ועשה לו כתונת פסים וכו', ובתנחומא שם בהמאמר ויוסף הורד וכו' זש"ה לכו חזו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם א"ר יהושע בן קרחה אף הנוראות שאתה מביא עלינו בעלילה את מביאן וכו' וכן הוא אומר ביוסף ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם וכו' בשביל כתונת פסים גרם לכל השבטים לירד למצרים וכו', ולהמאמר בתנחומא נר' שכוון גם במ"כ, והועתק שם בסגנון אחר: שהיתה מגעת. בכי"ל כתוב נוגעת והגהתי מגעת כגי' שאר הספרים, ודרשו תחלה כתנת פסים שהיתה מגעת על (עד) פס ידו, ופסים לשון פס כלו' פס יד וגם פס רגל (ובכי"ג הגי' מגעת עד פס רגלו) וכן לעיל צד 931 בדרש מתרפס וכו' מתיר את הפס וכו' ובאהלות פ"א מ"ח בפיסת הרגל וכו' בפיסת היד וכו', וגם בת"א מתורגם כאן ולקמן בפסוק כ"ג ול"ב כיתונא דפסי וכ"ה בת"י ש"ב י"ג י"ח וי"ט ועי' במאור עינים פמ"ה ובעמת"ל ע' פס א' וב' ועי"ע דיללמאנן וגעזעניוס־בוהל ע' פס, ודרש אחר (בלי סימן ד"א וכן בסמוך ועי' במ"י לעיל צד 739 [וצד 822]) פסים לשון פיים שהפיסו גורלות עליה איזה מהם יוליכה לאביו וכו' [וע' למטה צד 1024], ודרשו עוד פסים נוטריקון על שם צרות שהגיעוהו במכירתו ועי' בפירש"י עה"ת ולמטה סי' כ"ב, ועוד הדרש פסים פסים וכו', ואחר הדרש הראשון נוסף בדפוסי' [וכי"ת] ד"א פסים שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס ידו, ודרש זה ליתא בכי"ל ושאר כ"י ובילקוט ובילק' מכירי תהלים, ופלא שנמצא גם בלק"ט, ושם הועתק ועשה לו כתונת פסים שהיתה מגעת על פס ידו ד"א שהיתה מגעת עד פת רגליו ע"א פסים שהיתה דקה ביותר ונטמנת בפס יד ד"א פסים

שהיגיעוהו, פה פוטיפר ס' סוחרים י' ישמעאלים מ' מדיינים, פסים פסים ר' שמעון בן לקיש (אמר) בשם ר' אלעזר בן עזריה לכו וראו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם וגו' (תהלים סו ה) למה וישנאו אתו בשביל שקרע הים לפניהם פסים פס ים:

ט וויראו אחיו כי אותו אהב אביהם וגו' אמר ר' אחוא בר' זעירא מתוך גניין שלשבטים אתה יודע שבחן, להלן ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב וגו' (ש"ב יג כב) דבליבה 53d בליבה ברם הכא ולא יכלו דברו לשלום דבליבה בפומה:

1 ילקוט ר' קמ"ט, ילק' תהלים ר' תתי"ז: 4 ילקוט ר' קמ"ט, ילק' שמואל ר' קמ"ט, מדרש תהלים פ"ח סי' ד':

1 שהיגיעוהו] ג, שהגיעוהו דפחאכתים, שעברו עליו ו | - פה] פא ד[1], פ"א דת, פ' פוחאגכי, פסים פ' מ, ל' י | פוטיפרע י | ס'] ס' פוחאגכמ, סמיך ד[1], סמי"ך ד, סמ"ך ת, ל' י | י'] פוחאגכמ, יוד ד, יו"ד ת, ל' י | מ'] פחאגכמ, ס' ו, מם ד[1], מ"ם ד, מי"ם ת, ל' י | מדיינים] א[1]כי[1], מדינים דפוחגמ, מדנים ת | פסים פסים] ו[0], פסים וא[1]גמ, פסים ד"א פסים ד[1], ד"א פסים דת, ל' פא[2]כי | רשב"ל א[2]מ, ריש לקיש פב | 2 לעזר ו | בן עזריה] בן ערך י (תהלים), ל' מ | * וראו ל[0]ו[0]תש] חזו לדפאגכימ | * נורא — וגו' ל[0]] אשר שם שמות וגו' ל, אשר שם שמות בארץ א, אשר שם וגו' נורא עלילות על בני אדם וסמיך ליה הפך ים ליבשה פ, וכתו' (וכת' ת) בתריה הפך.. ליבשה דת, וגו' וסמיך ליה הפך.. ליבשה כ, וגו' גמ, ל' וי[1] | 3 אותו | בשביל] ולא יכ' וגו' ~ ו, ל' י | שקרע] פאגכתשימ, שיקרע דוע | לפניהם הים ג, .. את הים י, להם הים פכ, .. את הים אמ | פס ים] פסים ד[1]ואגעי[1] (שם) מ | 4 * ויראו — וגו' ח] ויראו אחיו וגו' ל, ויראו אחיו כי אותו (אתו ג) וג, ויראו.. אותו אהב אביהם פא[1]כ, ויראו.. אביהם מכל אחיו דת, ולא יכלו דברו לשלום א[2] | אחוא] ג, אחווא ו, אחוה חאכ, אחהה דת, אחא פי (שמואל) | בר'] וכ, בר דפחאגתי (שם) | זעירה ו | גניין] ו, גנותן דפחאגלתי (שם), גנות' י[1] | 5 את יודע וג, למד י (שם), למדנו פ | מהוא שבחן ו | להלן כתי' א[1]א[02] | לא י | למרע ועד טוב] וחאי (שם), למטוב ועד רע י, מרע ועד טוב ת, מטוב ועד רע פג, מטוב עד רע דכ | וגו' ל' | דבליבא פאכי, דבלבא ח, דבליביה ו, די בליביה דת, דכלבא ג | 6 בליבא פאכי, בלבא ח, בליביה דת, בלביה ו, כלבא גי (שם) | הכה ו | לא י | לשלום ל' ח | דבליבא חאגכי, דבלביה ו, די בליבהון דת, דכליבא פ | בפומה] ח, בפומא פאגכי, בפומיה ו, בפומהון דת, כפומא י (שם) |

שהפיסו עליה איזה מהם יוליכה לאביו ועלה ליהודה ד"א פסים על שם עצמן שנמסר להם פ' פוטיפר ס' סוחרים י' ישמעאלים מ' מדינים, ובשכל טוב צד 228 שהפיסו עליה מי מהם יוליכנה אל אביהם ועלת ליהודה פסים ד' אותיות על שם אדוניו שנתעמרו בו פ' פוטיפר ס' סוחרים וכו' ועי' שם צד 214, ובמדרש אגדה פסים שהיה מגיע לפס רגל שלו ד"א פסים שהפיסו עליה איזה מהם יוליכה לאביהם ד"א פסים נוטריקון על הצרות שהגיע לו פ' פוטיפר ס' סריס פרעה י' ישמעאלים וכו', ובמה"ג עמו' 557 ד"א פסים שהיתה מגעת עד פס ידו ד"א שהפיסו עליה מי מוליכה אל אביה ועלת ליהודה ד"א על שם צרות שהגיעו אליו בשבילה פ' פוטיפר ס' סוחרים וכו', ובאג"ב שם פסים שהיה ארגמן שלו מגיע עד פיסת ידו ד"א פסים ד' אוניאות שכתבו עליו פ' פוטיפר ס' סריס פרעה י' ישמעאלים מ' מדינים ד"א פסים שהיו אחיו מפייסין בו באיזה מיתה יהרגו אותו וכו' ד"א פסים אחרי שמכרו אותו הפשיטו את כתנתו וכו' היו מפייסין זה עם זה מי יטול אותו ויוליכו אל יעקב אביהם וכיון שהפיסו בא ליהודה וכו', ובתנחומא שם ע"י לשון של ארגמן שעשה לו כתונת פסים נכתב עליו ד' אונאות פסים פ' פוטיפר ס' סוחרים י' ישמעאלים מ' מדינים וכו' ועי' למטה סי' ט"ז ובמ"י שם: 1 פסים פסים. כ"ה בכי"ל, וטעם זה הדרש פסים לשון פסים חתיכות ורמז לקריעת ים סוף לגזרים וכדדריש רשב"ל בשם ראב"ע לכו וראו מפעלות אלהים נורא עלילה וכו' ובפסוק שלאחריו הפך ים ליבשה וכו' וכתונת הפסים היתה תחלת העלילה שירדו אבותינו למצרים וכשנגאלו לא נקרע הים אלא בזכות יוסף כמו שנדרש לעיל צד 1006, וגם בכי"ו נוסף למלת פסים בגליון פסים ונקוד[1]), ובסוף המאמר הגי' בדפ"ר ובארבעה כ"י ובערוך ע' פס ז' ובילקוט מכירי תהלים שם ג"כ פסים פסים (ובילק' תהלים שם המאמר מקוטע ומשובש ר' שמעון בן לקיש בשם ר' אלעזר בן ערך כתנת פסים פס ים, ובדפ"ר שם ג"כ פסים פסים), ולפי הגי' פסים פס ים בכי"ל וכי"פ וכי"כ [וכי"ת] ובדפוסי' וילקוט כאן נדרש פסים נוטריקון פס ים קרע ים ועי' גם במ"כ, ובכי"ל כתוב לכו לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמות וגו' והוא הפסוק תהלים מ"ו ט' שאינו מענין הדרש, וביני שיטי הוגה בכתב הספר בדיו דיהה כלה"כ בתהלים ס"ו ה', וכן הוגה בכי"ו וראו [וכ"ה בכי"ת], ולנכון גורס ומפרש בפי' ב"ר בדפ"ר לכו וראו מפעלות אלהי' נורא עלילה וגו' וסמיך ליה הפך ים ליבשה למה וישנאו אותו שקרע וכו', והגי' חזו איתא גם בדפ"ר וד"ו (והוגה במ"כ) וכחמשה כ"י שציינתי ובילקוט כאן ובילק' מכירי תהלים (ושם נסדר כל המאמר לפסוק לכו חזו וכו' בתהלים מ"ו ט') ובמאמר שהעתקתי מתנחומא שם, ועירבובי פסוקים יש כאן וכוונו לפ' לכו וראו וכו' כמו שמוכח מהדרש וכמו שנוסף בדפוסי' וכי"פ וכי"כ וכת' בתריה (וסמיך ליה) הפך ים וכו', והמאמר שלפנינו מעורבב עם המאמר לעיל שם בשכל טוב צד 224 ריש לקיש בשם ר' אליעזר בן עזריה אומר מאי דכתיב לכו מפעלות אלהים וגו' הפך ים ליבשה וגו' ולמה וישנאו בשביל שיקרע הים לפניהם זש"ה ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו וגו' וכתיב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה מלמד שלא נקרע הים אלא בזכות יוסף, ובמה"ג שם גרע והוסיף ד"א פסים פס ים בזכותו נקרע הים לישראל הדא היא הים ראה וינוס: 4 ר' אחוא. וכ"ה בכי"ל למטה סי' י"ז ועח"ג ולעיל צד 6 וצד 375: מתוך גניין וכו'. מתוך גנותן של שבטים אתה יודע וכו' להלן ולא דבר אבשלום וכו' דבליבא בליבא מה שבלב בלב אבל כאן ולא יכלו דברו לשלום דבליבה בפומה מה שבלב בפה, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א גורס ומפרש לא דבר אמנון עם אבשלום מטוב עד רע (ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב) רע לא דבר לו שלא רצה לגלות לו מה שבלבו עליו טוב לא דבר לא דבר עמו שהיה שונאו (לא דבר עמו שהיה שונאו ואם רעה לא דבר עמו שלא רצה לגלות מה שבלבו עליו) אבל הכא ולא יכלו דברו לשלום שלום לא דברו עמו אבל דברי ריבות דברו עמו

[1]) פַסים.

י ה ו) ויחלם יוסף וגו' ויאמר אליהם שמעו נא וגו' אמר כך יהיו נביאיכם מוכיחים אתכם שמעו נא את אשר י"י אומר (מיכה ו, א):

ז) והנה אנחנו מאלמים וגו' אתם כונסים פירות ואני כונס פירות, שלכם רקבים ושלי עומדים והנה קמה אלומתי וגו', ר' לוי אמר עתידים אתם לעשות אלילים אילמים לפני עגלים שלירבעם לאמר אלה אלהיך ישראל (שמות לב ד), אמר ר' אחא עתידין אתם להעלים עלי דברים לפני אבא לאמר חיה רעה אכלתהו, ומאן קאים לי, משתיקיתה דאימה:

1 ילקוט כ' קמ"א, ילק' מכירי מיכה ו ט': 3. ילקוט שם:

1 ויחלם — וגו'] ויחלם.. חלום וגו' ן, ויחלום (ויחלם גת) יוסף חלום דגתי, ל' פחאכ | נא וגו'] נא החלום פכ, נא.. הזה חי, נא.. הזה אשר חלמתי אמ, נא דות, וגו' ג | אמר] אמר להם פחאגכימ, ל' ת | כן פ, כך אמ' להם ת | יהיה מ | נביאכם פאכמ, הנביאים דת, נביאים וחגי | מוכיחים] וחתי, ־ין דפאג, מוכיח מ | 2 שמעו] בלשון ~ ת, שמעו הרים ~ פכ | אומר וגו' ה, אמר ן | 3 וגו'] אלומים דחא, אלמים וגו' וג, אלומים בתוך השדה ת, אלומים.. השדה וגו' פ, אלומים.. השדה והנה קמה אלומתי כ, ל' י | ** אתם] ואתם ל | כונסים] וחא^{2}, ־ין דפא^{1}גכתי | כונס] קובץ א^{1} | רקיבים דו, ־ין ת, רקובים חא^{2}ג, ריקובים א^{1}, מרקיבים י, מתרקבין פכ | 4 עומדים] וחא^{2}גת, עומדי' ו^{1}, ־ין דפא^{1}כ | אלמתי פוג | וגו'] וגם נצבה דחא^{1}ת, ל' פוא^{2}גכי | ר' לוי] פכ, ר' לוי ור' אחא ~ דואגת | עתידים] וחת, ־ין דפאגכי | אלמים דוחא^{2}גכתי, אלומים פ | 5 לפני ל' א^{2} | עגלים של] ג, עגליו של דוהתי, עגלי א^{2}, ל' פכ | לומר ן, ולאמר י, ולומ' ת | ר' אחא אמר פא^{01}כתי | עתידין] פאכת, עתידי' ד^{1}, ־ים דוחגי | 6 להעלי' ד^{1}, מעלים פכ, להעליל ג | עלי ל' פכ | דברים ל' א^{2} | מפני ת | לומר דוא^{2}גתי, ולומר חא^{1} | חייה ן | ומה י | קאם ן, אקים ו^{1} | * לי דפוחאגכתי] ליה ל | משתוקיתה וח, משתוקיתא דא^{2}גי, משתיקותא ת, מי שתוקיתא ש, שתיקותא פכ, מסתוריתא א^{1} | דאימה] ו, דאימא דתש, דאימ' ו^{1}, דאמה א^{2}גכ, דאמא פח, דא דאמה א^{1}א^{02} |

מה דבליבא בפומא מה שבלב היו אומרים (מדברין) בפה, ובלק"ט א"ר אחוה בר זעירא מתוך גנותם וכו' שהרי באבשלום כתיב ולא דבר אבשלום עם אמנון מטוב ועד רע שהיה הדבר טמון בלבו אבל כאן ולא יכלו דברו לשלום מה שבלב היה בפה, ובשכל טוב צד 214 ולא יכלו דברו לשלום לכך לא נאמר דבר עמו אלא דברו כלומר ולהזכירו ולדבר בשמו לשלום אלא לאיבה דא"ר אחא בר זעירא מגנותן של שבטים אתה למד שבחן שהרי באבשלום כתיב ולא דבר וכו' למרע ועד טוב שהיה הדבר טמון בלבו אבל כאן וכו' מה שבלבם היה בפיהם וכו', ובמה"ג שם הועתק אמר רב אחא בר זעירא מתוך גנאן שלשבטים אתה למד שבחן להלן כת' ולא דבר וכו' למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון אלא דבליביה בליביה ברם הכא ולא יכלו וכו', דבליבהון בפומהון, ובפירש"י עה"ת מפרש מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב, והגי' מתוך גניין איתא גם בכי"ו וכן בירוש' יומא פ"ו מ"ג ג' גניין של ישראל ועי' בעמת"ל, ע' גניי, ובמדרש תהלים מ"ב שם אמר ר' אבא בר זעירא מתוך גנותן וכו' את מוצא שבחן שנאמר וישנאו אותו ולא יכלו וכו' דבליבא בפומא (ובמ' תהלים שנדפס מכבר מתוך וכו' את יודע שבחן וכו' מה דבליבא הוי בפומא) ברם להלן ולא דבר אבשלום וכו' מטוב ועד רע (למרע ועד טוב) מה דבליבא לא בפומא: 1 כך יהיו וכו'. במדרש אגדה שמעו נא אמר להם הנביאים כך יהיו מוכיחים אתכם כדכתיב שמעו נא המורים (במדבר כ' י') שמעו נא בית דוד (ישעיה ז' י"ג) שמעו נא וכו', ובשכל טוב צד 224 אמר להם בלשון הזה יהיה נביאכם מוכיח אתכם שנא' שמעו נא וכו', ובמה"ג עמו' 559 אמר להם בבקשה שמעו נא ורמז להם שהנביאים מוכיחין אותן ואומרין שמעו נא את וכו': 3 אתם כונסים וכו'. אמר והנה אנחנו מאלמים וכו' אתם כונסים פירות ואני כונס פירות ובחלום ראה הרעב שיהיה במצרים ובכל הארץ שלכם רקבים ושלי עומדים והנה קמה אלומתי, ובלק"ט מפרש [אלומים, ערומים עי"ן מתחלף באל"ף וכו' לי תחת ר' וכו'] אמר להם עתידין אתם לכנוס פירות ואני כונס שכשם שראה פרעה חלום הרעב כך ראהו יעקב אבינו [ויוסף] והשבטים כינסו פירות ולא הצליחו שנאמר והנה קמה אלומתי וגם נצבה שלכם מתרקבים ושלי עומדים לפי שהכנים התבואה בשיבולת ולא מירחן לו לפיכך עמדו, ובשכל טוב צד 215 מה ראה שר החלום להראות לו החלום אלומות אלא מלמד כשם שראה פרעה חלום של רעב כך ראו יעקב ויוסף אלא יעקב שמר בלבו ויוסף סיפרו וכו' אמר להם כינסו פירות מפני הרעב העתיד לבא וגם אני כונס פירות בפני עצמו שלכם [מתרקבים] ושלי עומדין ואתם צריכין לשלי אפס כי לא נודע להם ולו הדבר בפירוש כי היה חלום הדיוט ולא בחזיון נבואה וכו' [ועי' ביפ"ת]: 4 ר' לוי. דורש מאלמים אלמים לשון אילם עושים אילמים עצבים מעשה ידי אדם ולא ידברו אמר להם עתידים אתם לעשות אלילים אילמים (כלה"כ חבקוק ב' י"ח) לאמר אלה אלהיך ישראל לפני העגלים שיעשה ירבעם, וזהו והנה קמה אלומתי שירבעם משבטו של יוסף, וטעם לפני קדום בזמן כמו לפני הבכירה (בראשית כ"ט כ"ו) לפני הרעש (עמוס א' א') ועי' ביד"מ, (ובכי"פ וכי"כ הגי' לפני ירבעם) ובכל הספרים כתוב כאן אלה אלהיך וכו' והוא הפסוק במעשה עגל ויאמרו אלה אלהיך ישראל וכו', ובעגלים של ירבעם כתוב [מ"א י"ב כ"ח] הנה אלהיך ישראל וכו', ובשכל טוב צד 224 הועתק והנה אנחנו מאלמים אלומים אני רואה שאתם עתידין לעשות אילמין לפני עגלי ירבעם ולומר אלה אלהיך וכו', ובמה"ג עמו' 560 המאמר ד"א והנה אנחנו מאלמים אלמים אמ' להן עתידין אתם להעמיד אלילים אלמים פה להם ולא ידברו וסופן ליגלות עד שיבא משיח בן יוסף ותשתחוין לאלמתי: 6 להעלים. ר"א דורש מאלמים בחילוף אל"ף ועי"ן מעלימים אמר להם עתידין אתם להעלים עלי דברים וכו' והנה קמה אלומתי קרי ביה אלמתי מאן קאים לי מי עומד לי שתיקתה של אמי ששתקה בשעה שלקח לבן את לאה והביא אותה אל יעקב, וכן לעיל צד 847 מה זכירה זכר לה שתיקה ששתקה לאחותה וכו', ובכי"ל כתוב מאן קאים ליה והגהתי לי כמו שהגי' בשאר כ"י ובילקוט וגם בדפ"ר וד"ו (ובד' ווילנא נשתבש ליה), ובשכל טוב שם ר' אחא אמר כך אמר יוסף עתידין לעשות אילמין להעלים עלי דברים לפני אבא וגם אני מעלים כמו כן, ובמה"ג שם ד"א אמ' להן עתידין אתם להעלות עלי דברים אצל אבי ולומ' חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף:

קמה והנה קמה נצבה וגם נצבה והנה תסובינה אלומותיכם וגו׳ כנגד ה׳ פעמים שעתידין להשתחות לו:

ח) ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו וגו׳ ר׳ לוי אמר לפי שענו אותו בעין רעה לפיכך הוא מעמיד רשעים, ר׳ סימון אמר לפי שענו אותו בלשון כפול לפיכך הוא מעמיד מלכים:

ט) ויחלם עוד וגו׳ בשעה שאמר יוסף והנה השמש והירח וגו׳ אמר יעקב מי גילה לו יא
ששמי שמש, אמר ר׳ יצחק עבדא בישא לא זבינת כספא דאבא את, לא כך ראה אותך אבא בחלום והנה השמש והירח [אף את דום מלפני מיד וידם השמש וירח] עמד (יהושע י יג):

3 ילקוט שם: 5 לעיל לד 781, [ועי׳] מדרש תהלים קמ״ח סי׳ ה׳: 6 לעיל לד 50, [ועי׳] תנחומא מ״ב אחרי סי׳ י״ד, תנחומא שם סי׳ ט׳:

1 * קמה והנה קמה ו^{0}גש] קמה והנה קמה אלומתי דא^{2}כ, קמה שנא׳ והנה.. אלומתי א^{1}א^{02}, קמה וגם קמה לח, קמה אלומתי פ, קמה תי | נצבה וגם נצבה] ד^{1}פחא^{2}כי, נצבה וגם ניצבה ן, נצבה והנה נצבה ג, וגם נצבה דא^{1}, ל׳ ת | תסובינה] פא^{2}ת, תסבינה ן, תסובין כ, תסובבנה דחא^{1}גשי | וגו׳] וא^{2}כ, ותשתחוין לאלומתי י, ותשת׳ לאלומ׳ ג, ותשתחונה לאלומתי ח, ל׳ דפא^{1}ת | חמש אלומות כאן כנגד ת | ה׳] ד^{1}א^{2}, חמש ת, חמשה דפוחא^{1}גכי | פעמים] השתחויות ת | שעתידים ת, שהן עתידין ו, שהן עתיד׳ ג, .. עתידי׳ ד^{1}, .. עתידים ד, שהם עתידים ח, שאתם עתידין אכ, שאתם פ | 2 להשתחות] ת, להשתחוות דוחאכי, להשתח׳ ג, משתחוים פ | לי פאכ | 3 לו ל׳ א^{1} | המלך—וגו׳] ן, המלוך תמלוך (המלך תמלוך ת, המלך תמלך א^{1}) עלינו דחא^{1}תי, המלך תמלך פא^{2}, המלוך תמלוך כ, וגו׳ ג | ר׳ לוי אמר] פחכי, ר׳ לוי ור׳ סימון ר׳ לוי אמר ו^{0}אג, ר׳.. ור׳ סימון חד אמר דת | לפי] מפני דת (וכן בסמוך) | שעיינו ש | הרע י | 4 * הוא פוחאגכתשיו] הם ל, ל׳ ד ן | ר׳ סימון] וחד דת | אומ׳ ח | בלשון כפולה א^{2}, בלשון הקדש כפול ג | לפיכך ל׳ י | 5 ויחלם — וגו׳] ויחלום עוד חלום פ, ויחלום.. חלום וגו׳ ג, ויחלום.. חלום אחר א^{1}ת, ויחלום.. אחר וגו׳ ד, ויחלום.. אחר ויספר אותו וגו׳ ן, והנה השמש והירח חא^{2} | בשעה — וגו׳] בשעה.. והירח (והיריח ת) דוא^{1}ת, בשעה.. הנה (והנה כ) השמש פכ, בשעה.. הנה השמש והיר׳ ואח׳ עש׳ כוכ׳ משתחו׳ לי ג, בשעה שאמר יוסף כן ח, ל׳ א^{2} | גלה חא^{2} | * לו דפוא^{2}ג] להם ל, לו השמש א^{1}, ל׳ הכת | 6 השמש ן | אמר ר׳ יצחק] וג, אמר ר׳ יצחק אמר יהושע (כך אמר יהושע ת) לשמש דחאת (אמר ר׳ יצחק — עמד ל׳ פב) | לא] לאו דתש | זבינת — את] ש, זבינית (זבינת ת) כספא (כספיה גת) דאבא את וחגת, זבינת יתך בכספיה דאבא את ד, זבנית יתך בכספא דאבא א^{2}, זבינית יתך בכספא ר׳ אבא אמ׳ א^{1} | * אותך אבא וא^{2}ג] אותך אבי א^{1}, אבא אותך ת, אבא אותיך ד, אותך ח, אתך ל | 7 והיריח ת, והירח וגו׳ חג | * אף — עמד] אף את (אתה גת) דום מלפני (מלפניי ן) מיד וידום (וידם וגת) השמש וירח (והיריח ת) עמד דוהגת, עמד ל, אפ עכשיו (אף עכשו א^{2}) דום מיד וידם (וידום א^{2}) השמש א |

1 קמה והנה וכו׳. בכי״ל הגי׳ קמה וגם קמה וכו׳ וכ״ה בכי״ח, והגהתי קמה והנה קמה וכו׳ כמו שגורס ומפרש בפי׳ ב״ר קמה והנה קמה היה לו לומר קמה ואמר והנה קמה וכן היה לו לומר נצבה ואמר וגם נצבה הרי ד׳ לריבוי והנה תסובנה הרי ה׳ כנגד כולן, וזו הגי׳ קמה והנה קמה איתא גם בכי״ג וכן הוגה בכי״ו, ועח״ג ובמ״כ, ובלק״ט מפרש מאלמים אלומים תרי קמה אלומתי חד תסבינה אלומותיכם חד ותשתחוינה לאלומתי חד כנגד ה׳ פעמים שהיו עתידין להשתחוות לו, ובשכל טוב צד 215 קיטע ה׳ פעמים כתיב והנה בענין כנגד ה׳ פעמים שנשתחוו לו, ומונה ג׳ פעמים והנה בפ׳ והנה אנחנו מאלמים וכו׳ וב׳ פעמים והנה בפ׳ ויחלום עוד וכו׳, ואחי יוסף נשתחוו לו ה׳ פעמים כדכתיב וישתחוו לו אפים ארצה (בראשית מ״ב ו׳) וישתחוו לו ארצה (שם מ״ג כ״ו) ויקדו וישתחוו (שם שם כ״ח) ויפלו לפניו ארצה (שם מ״ד י״ד) ויפלו לפניו (שם נ׳ י״ח): 3 ר׳ לוי אמר. וכ״ה בשאר כ״י ובילקוט, ובדפוסי׳ [וכי״ת] הגי׳ ר׳ לוי ור׳ סימון חד אמר וכו׳ וחד אמר וכו׳, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש לפי שעיינו אותו בעין רעה לפיכך הוא מעמיד רשעים כירבעם וחביריו לפי שענו בלשון כפול דכתיב המלוך תמלוך עלינו, ובשכל טוב צד 215 מפרש ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך וכו׳ אם משול תמשול וכו׳ א״ר סימון לפי שענו אותו בשתי לשונות כפולות לפיכך עמדו ממנו שני זוגי מושלים יהושע וגדעון מושלים ירבעם ויהוא מלכים, ובמה״ג שם ויאמרו לו אחיו וכו׳ רמז לו שעתיד להעמיד שני מלכים ירבעם ויהוא ושני שופטים יהושע וגדעון, וכן הדרש בשם רשב״נ לעיל צד 981 ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא, ובנוסחת הדפוסי׳ לקמן פצ״ז קדמו בשופטים יהושע משל אפרים וגדעון משל מנשה קדמו במלכים ירבעם משל אפרים ויהוא משל מנשה ועי׳ בפכי״ר סוף פ״ג ובבמ״ר פי״ד סוף סי׳ ד׳: 5 בשעה וכו׳. הדרש נסדר לעיל צד 781 במאמר ר׳ פינחס בשם ר׳ חנן שמע קול מלאכי שרת א׳ בא השמש בשעה וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפרש בשעה שאמר יוסף והנה השמש והירח היה יעקב תמה (תוה׳ על הדבר) ואמר מי גלה לו ששמי שמש שהרי (הרי) מצינו שנקרא שם יעקב שמש שנאמר (דכתי׳) וילן שם כי בא השמש שהיו מלאכי השרת אומרי׳ בא השמש בא השמש, [ועי׳ במבוא לתנחומא מ״ב צד 128], ובמדרש תהלים שם הללוהו שמש וירח ומי הן שמש וירח האבות והאמות שהן משולות בשמש וירח שנאמר והנה השמש והירח וכו׳: 6 אמר ר׳ יצחק. וכ״ה בכי״ו וכי״ג ומפרש בפי׳ ב״ר כך אמר יהושע לשמש עבדא בישא וכו׳, ובדפוסי׳ [וכי״ת] וכי״א א׳ וב׳ הגי׳ כן א״ר יצחק אמר יהושע לשמש וכו׳ ועי׳ לעיל סוף פ״ו, [ובדיוק בכי״ת כך אמר וכו׳], ובכי״ו לקמן פצ״ח אמ׳ ר׳ יצחק עבדה בישא לא זבינות כספה דאבא לא כך ראה אותך אבא בחלום הנה השמש והירח אף את דום מלפניי מיד וידם השמש וירח עמד, ובדפוסי׳ פצ״ז סי׳ ד׳ המאמר מקוטע, והמאמר נסדר באן בדרש והנה השמש וכו׳ משתחוים לי כעבד מקנת כסף שמשתחוה לאדוניו, וכן מפרש בשכל טוב צד 224 משתחוים לי נגד יהושע בן נון ועל כן סמך יהושע ואמר שמש בגבעון דום וכו׳ אמר עבדי דמרי לאו זבונתייכו בספרא (וצ״ל בכספא) דאבא דכתיב משתחוים לי, ובתנחומא מ״ב אחרי שם וכן אתה מוצא בשעה שעשה יהושע מלחמה בגבעון מה כתיב שם אז ידבר יהושע לה׳ וגו׳ שמש בגבעון דום וכו׳ אמר השמש ליהושע וכי יש קטן אומר לגדול דום אני נבראתי ברביעי ובני אדם

י) ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו אמר כך תהיו גוערים בנביאיכם ועתה למה לא גערתה בירמיהו וגו' (ירמיה כט כז):

ויאמר לו מה החלום הזה וגו' ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינה היה יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו הבא נבא אני ואחיך ניחא שמא אני ואמך, רחל מיתה ואת אמרת אני ואמך, ולא היה אבינו יודע שהדברים מגיעים לבלהה שפחת רחל שגידלתו כאמו:

יב יא) ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר אמר ר' לוי נטל קולמוס וכתב היום והשעה והמקום, אמר ר' חייא ויקנאו בו אחיו ואביו ורוח הקודש א' שמור את הדבר עתידים הדברים

1 ילקוט שם: 3 ילקוט שם, [ועי'] בברכות נ"ה ס': 6 ילקוט שם:

1 * ויספר אל — בו אביו דא[1]כת] ויספר.. אחיו וגו' ן, ויספר.. אחיו פ, ויספר אל אביו וגו' לג, ויגער בו אביו חא[2]י | אמר] ות, אמר להם פא[2]כ, אמר להון א[1], אמר הקב"ה דת, ל' גי | תהון א[1] | גוערי' ד[1], ־ין פא[1]ג | בנביאיכם] פוא[2]ת, בנביאכם דא[1]גי, בנביאים ח | ועתה ל' י | ** למה] ל' ל | 2 לא ל' פחאגכת | גערתה] ו, גערת דפחאגכתי | בירמיהו וגו'] בירמיה הענתתי ג, בירמיה הענתותי דפא[2]כתי, בירמיה הענותי המתנבא ח, בירמיהו הענתותי המתנבא לכם א[1], וגו' ן | 3 * ויאמר לו דפחא[2]תי] ויאמר וא[1]גכ, ל' ל | וגו'] ו, אשר חלמת דחא[1]גתי, ל' פא[2]כ | חמא] אחא א[1] | בר'] אכת, ביר' ו, בר דפג | חנינה] פוג, ־נא דאכת | כך היה | יעקב סבור] פ, אבינו יעקב סבור דואגתי, סבור יעקב אבינו ח | 4 הבא נבא] גי[1], הבוא (הבא א[1]) נבוא וא[1], שנ' הבא נבא פכ, שנ' הבוא (הבא א[2]) נבוא דא[2], שנ' הבוא נבוא אני ואמך ואחיך ת | אני] פוחאגכי, הבוא נבוא ~ דת | ואחיך] ואמך ואחיך ואגכ, ואמך פי | ניחא] ניחה ו, ל' פאגכי | שמא] אמר שמא פאכ, ל' י | אני ואמך] ~ חלמת פ, ל' י | רחל מיתה] רחל מתה וחא[1]גי, והלא אמך כבר מתה דת, ל' פ | ואת — ואמך] י, ואתה.. ואמך ה, ואת אמר.. ואמך וג, ואת אומ' אני ואמך ואחיך דת, ל' פאכ | 5 אבינו] יעקב א[1], אבינו יעקב דוגתי, יעקב אבינו ח, ל' פא[2]כ | מגיעי' ד[1]י, ־ין פואג | שגדלתו דכת, שגידלה אתו ג, שגדלה (שגדל' י) אותו פוחאי | 6 ויקנאו — אחיו ל' פחא[2]כ | * ואביו — הדבר פחאכתי] ואב' ש' א' ה' ל[0], ואביו שמר ד, ואביו וגו' ו, ל' לג | אמר — לוי ל' פאגכ | קלמוס א[2] | היום — והמקום] באי זה (באיזה פותי, באזה ג) יום ובאי זו (ובאיזו ו, באי זו א[2], באיזו י, באזו ג, ובאיזה פת, באי זה חא[1]כ) שעה ובאי זה (ובאיזה פות, באי זה חאכ, באיזה י, באזה ג) מקום דפוחאגכתי | 7 אמר ר' חייא] פ, ויקנאו בו אחיו ר' חייא אומ' ח, אמר ר' חייה (חייא אגכ) בר אבא ואגכ, אמר ר' חייה רבה ד, א"ר חייא רבא ת | ויקנאו — אחיו] פוא[1]כ, אחיו קנאו בו ח, ל' דא[2]גתי[1] | ואביו] ח, ואביו שמר פ, ואביו שמר את הדבר דא[1]גכתי, וגו' ו, ל' א[2] | רוח פא[2]כ | הקדש פחאת | או' ג, אומ' ד[1]ו[1], אומר א[1], אומרת דותא[2]ת, צוחה פ, צוחה לו כ | את ל' כת | הדבר] הדברים פוא[1]גכי, הדברים דחת, הדבר שמור את הדבר א[2] | עתידים הדברים] חי[1], עתידין הדברים פואגכ, שעתידין הדברים ד, שעתידין ת |

נבראו בששי ואתה אומר לי דום א"ל יהושע בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק אברהם אבינו הקנה לו הקב"ה שמים וארץ וכו' ולא עוד אלא שהשתחוית ליוסף שנאמר הנה השמש והירח וכו' משתחים לי וכו': 1 אמר כך וכו'. בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א מפרש ויגער בו אביו אמר הקב"ה כך תהיו גוערין (גוערים) בנביאכם שהרי יוסף (דברי יוסף) דברי נבואה שאמר להם שנובלות נבואת חלום (אינן דברי נבואה שאמ' להם אלא חלום) וגער בו אביו (ועי' לעיל צד 157 שלש נובלות הן וכו'), וכן נוסף בדפוסי' אמר הקב"ה כך תהיו וכו', ובכי"פ וכי"כ וכי"א ב' [וכי"ח וכי"ת] הגי' למה גערת, ובכי"א א' הושלם לא בינו שיטי ובכי"ג בגליון: 4 הבא נבא. שנ' הבא נבא (ובמקרא כתוב הבוא נבוא) וכו' אילו אמר הבא נבא אני ואחיך ניחא ותמיהתו הבא נבא וכו' להשתחות לך ארצה שמא ניחא אני ואמך והלא רחל כבר מתה ואת אמית כלו' וכתיב אני ואמך שהיה יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו ולא היה אבינו יודע וכו' [לא ידעתי מה דחקו לפרש כן, כי לדעתי כונת המדרש פשוטה שיעקב אמר אני ואחיך ניחא איפשר שנשתחוה לך, אבל שמא גם אמך תבוא להשתחות לך הלא כבר מתה, ואתה אומר אני ואמך, ואעפ"כ שמר יעקב את הדבר והאמין בחלום וחשב שתחית המתים תהיה בימיו], ובשכל טוב צד 216 גורס ומפרש אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה א"ר חמא בר חנינא אם כך אמר היה סבור יעקב שתחיית המתים יגיע בימיו שנאמר אני ואמך ניחא אני אלא אמך רחל כבר מתה ואתה אומר והירח ולא היה אבינו יודע שהדברים מגיעים לבלהה שגדלתו כאמו, ובמה"ג שם אמ' ר' חנינה כך היה סבור אבינו יעקב שתחיית המתים בחייו כשהוא אומר השמש והירח אמ' לו הרי אמך מתה ולא היה יודע שהדבר מגיע לבלהה שפחת רחל שגידלה אותו כאמו, ובברכות שם אמר ר' ברכיה חלום אף על פי שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף דכתיב והנה השמש והירח וגו' וההיא שעתא אמיה לא הות וכו' ועי' בד"ס, ובפירש"י עה"ת הובא מהמאמר שלפנינו ועפ"י המאמרים בברכות שם הבוא נבוא והלא אמך כבר מתה (וכן הגי' בדפוסי' כאן) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים, והדרש היה יעקב סבור שתחיית המתים וכו' לא הובא שם ומפרש ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקניאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל ועי' גם [ברמב"ן] ברא"ם וביפ"ת, ובמדרש אגדה ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת כך היה יעקב סבור שתחיית המתים יהיה בימיו הבוא נבוא אני ואמך ואחיך והלא מתה רחל אמך ואתה תאמר השמש והירח ולא היה יודע יעקב אבינו כי הדברים מגיעים לבלהה שפחת רחל שגדלתו כאמו: 6 וכתב היום וכו'. שספר יוסף את חלומו ושמר את הדבר בלבו אעפ"י שגער בו לפני אחיו שלא יוסיפו עוד שנא אותו, ובפירש"י עה"ת מפרש שמר את הדבר היה ממתין ומצפה מתי יבא וכו', ובלק"ט ויקנאו בו אחיו ידעו כי כאשר פתר להם אביהם כך עתיד להיות ואביו שמר את הדבר א"ר לוי נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה מיכן אמרו חכמים לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנים, והוא מאמר ר' לוי בברכות נ"ה ב' לעולם וכו' עד כ"ב שנה מנלן מיוסף וכו' ועיי"ש, ובמדרש אגדה הועתק נטל קלמוס וכתב באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום ועח"נ: 7 אמר ר' חייא. וכ"ה בכי"פ, והוא ר"ח בר אבא שהיה בדורו של ר' לוי, ובחמשה כ"י שציינתי הגי' כן ר"ח

ליגע, ר׳ לוי (אמר) בשם ר׳ חמא בר׳ חנינא כך היה יעקב רואה דברים ממששים ובאים, אמר אם נתבקרה פינקסי מה אני יכול לעשות:

יג יב) וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם את נקוד עליו מלמד שלא הלכו אלא לרעות עצמן:

יג) ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך וגו׳ ר׳ תנחום בשם ר׳ ברכיה נהג בו בכבוד כמורא אב על בן:

3 ילקוט שם, ספרי בהעלתך פי׳ ס״ט, במדבר רבה פ״ג סי׳ י״ג, מדרש משלי מ״ב פכ״ו, מס׳ סופרים פ״ו, אדר״נ נו״א פל״ד נו״ב פל״ז: 5 ילקוט שם:

1 חמא ל׳ א[1] | בר׳] א[2]ג, ביר׳ ו, בר דפכת, ל׳ א[1] | חנינה ות | כך ל׳ ח | היה אבינו יעקב (יעקב אבינו ח) רואה פוחאגכ, אבינו יעקב רואה י, היה אבי׳ יעקב סבור וראה ת, אבינו יעקב סבור רואה ד | * דברים ל[0]דפו[0]א[2]גתש] הדברים חכ, את הדברים י, דבריהם א[1], ל׳ ל | * ממששים ו[0]ח] ממששין דפא[2]כתשי, וממששים ל, משמשין ג, שהם משמשין א[1] | ובאים] ו[0]חגתי[1], ובאי׳ ד[1], ובאין דפאבש | 2 נבקרה א[2] | פינקסי] וא[1], פנקסי פחא[2]כשי, פנכסי ג, פינקסו דת | אני יכול] פוחאגבי, יכול אני דת | 3 וילכו אחיו ל׳ א[2] | * לרעות — אביהם גכ] לרעות.. אביהם (אביהן י) בשכם חא[1]תעי, לרעות את צאן א[2], לרעות את וגו׳ ד, לרעות פו, וגו׳ ל | את נקוד עליו וחגעי, את נקוד פ, נקוד עליו כ, את נקוד עליו מלמעלה א, נקוד על את ת, ונקוד על את ד | מלמד] פוחאגכבעי, לומר דת | 4 לרעות אלא א[1]ע | עצמן] פע, את ~ דוחאגכי, את עצמם ת | 5 ויאמר — יוסף] ויאמר יעקב אל יוסף פא[1]כ, ל׳ א[2] | * הלא— וגו׳ ג] הלא אחיך פכ, הלא.. רועים בשכם דאת, הלא.. רעים בשכם וגו׳ ו, וגו׳ ל, ל׳ י | ר׳ תנחום] א[2], ר׳ תנחו׳ ד, ר׳ תנחומא ת, ר׳ תנחום בר׳ ג, ר׳ תנחום ר׳ עלי ל[0], .. בר׳ חום עלי פכ, .. ביר׳ חום עליי ו, .. בר׳ חנילאי א[1], .. בר חנילאי א[02] | בשם ר׳ ברכיה ל׳ פכ | ** בו] בי ל | כבוד פאכשי | 6 אב] וג, האב דפאכתי | הבן דפואגכתי |

בר אבא, ומשובשת הגי׳ בדפוסי׳ ר׳ חייה רבה ועי׳ גם במבה״י פ״ב א׳, ורחב״א דורש ואביו שמר וכו׳ ואביו שבשמים אמר לו שמור את הדבר עתידים הדברים ליגע כלו׳ להגיע ור׳ לוי בשם ר׳ חמא בר׳ חנינא דורש כך היה יעקב רואה (ומשובשת הגי׳ סבור רואה) דברים מאורעות ממשמשים ובאים כשיתקיים חלומו של יוסף ושמר את הדבר במרת נפשו ואמר בצדקתו אם נתבקרה פינקס עוונותי מה אני יכול לעשות [לפי דעת המפרשים ביאור המדרש הוא, שיעקב ראה דברים ממשמשים ובאים שיוסף הלוך וגדול והחלום יתקיים, ואמר אם נתבקרה פינקסי שאני ואחיו נשתחוה לו מה שרע בעיני מה אני יכול לעשות, ואולי יש לפרש את המאמר באופן אחר, שרחב״א דורש שרוח הקדש אמר שיזכור יעקב את הדבר, כי המאורעות העתידים לבוא יי גע ו אותו וימרו את רוחו וקודם שיעלה יוסף לגדולה עוד יסבול הוא ואביו צרות הרבה וישמור את הדבר וידע שסוף הגדולה לבוא, ויגע הוא פיעל מל״מ יגע וכמו בסוטה פ״ב מ״א כדי ליגעה, ור׳ לוי בשם ר״ח בר״ח אומר שיעקב בעצמו ראה שצרות ממשמשים ובאים קודם שימלוך יוסף (וכן מפרש בפי׳ ב״ר דברים ממששין ובאין צרות) ואמר אם נתבקרה פנקס עוונתי שצרות יבואו עלינו מה אני יכול לעשות], ובפי׳ ב״ר בדפ״ר ג״כ הגי׳ אם נתבקר׳ פנקסי ומפרש מה שכתוב בפנקסי לפשפש בעונותי ועי׳ לעיל ריש פפ״א ובמ״י שם, וגי׳ הדפוסי׳ פינקסו מפרש במ״כ כלפי יעקב מדבר בלשון כינוי, ובשכל טוב שם עירבב המאמרים א״ר לוי היה יעקב רואה את הדברים ממשמשין ובאין אמר אם נתבקרה פנקסו מה אני יכול לעשות נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה מקום א״ר חייא ראה רוח הקודש אומרת ליעקב שמור את הדבר עתידין הדברים להיות: 3 נקוד עליו. כולו לכלק התיבה מלמד וכו׳ ודרשו וילכו וכו׳ לרעות צאן אביהם לרעות עצמן בצאן אביהם וכדמפרש בשכל טוב צד 217 וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם את נקוד עליו מלמד שלא הלכו לרעות אלא את עצמן בגדיים וטלאים שבצאן אביהם וכו׳, ובלק״ט וילכו וכו׳ לרעות את צאן אביהם את נקוד עליו מלמד שלא הלכו אלא לרעות עצמן ולאכול צאן אביהם, ובפירש״י עה״ת לרעות את צאן נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן, ובמדרש אגדה וילכו וכו׳ לרעות את צאן אביהם למה את נקוד שלא הלכו אלא לרעות את עצמם, והמאמר הועתק בערוך ע׳ את א׳, ובספרי שם איתא כיוצא בו וילכו וכו׳ את צאן אביהם בשכם נקוד עליו שלא הלכו אלא לרעות את עצמם (ובילק׳ בהעלותך ר׳ תשכ״ב הגי׳ נקוד על את שלא וכו׳ את עצמן), ובאדר״נ נו״א שם כיוצא בו וילכו וכו׳ א״ת צאן אביהם בשכם נקוד על א״ת מלמד שלא לרעות הצאן הלכו אלא לאכול ולשתות ולהתפתות (ובכי״ע שם למה נקוד וכו׳ מלמד שלא הלכו לרעות אלא וכו׳, ובכי״א שם למה נקוד על עי״ן שלא וכו׳), ובבמ״ר בדפ״ר וד״ו שם ודכותי׳ וילכו אחיו לרעות את למה נקוד עין.. מלמד שלא הלכו לרעות אלא לאכול ולשתות ולהתפתות, ובפרקי רבינו הקדוש ובס׳ הלקוטים ח״ג צד פ״ו לרעות את צאן אביהם מלמד שלא.. הלכו אלא לרעות את עצמן באכילה ושתייה ולא הלכו לרעות הצאן וכן במה״ג עמ׳ 561 וילכו וכו׳ לרעות את צאן אביהם נקוד על את למה שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (לרעות עצמן) באכילה ושתייה, ובאדר״נ נו״ב שם לרעות א׳ת׳ צאן אביהם בשכם יכול את צאן אביהם היו מרעים באמת גדי רך ושוחטים אותו, ובמדרש משלי מ״ב שם וילכו וכו׳ את צאן אביהם בשכם את נקוד עליו מלמד. שלא הלכו לרעות אלא לאכול ולשתות והרי דברים ק״ו מה אם בשעה שהלכו לאכול ולשתות יצא מהם מחיה לעולם אם הלכו לתלמוד תורה על אחת כמה וכמה, ובדקדוקי.. הטעמים (הוצ׳ בער ושטראק) סי׳ 58 וילכו אחיו לרעות את צאן, ובכ״י אחד נוסף שם. למה נקוד על את שלא הלכו לרעות את הצאן אלא לרעות את עצמן באכילה ושתייה והרי דברים קל וחומר וכו׳, ובמס׳ סופרים שם וילכו אחיו לרעות את צאן את נקוד ועי״ע באכלה ואכלה סי׳ 96, ושאר הנקודות שבספר בראשית נדרשו לעיל צד 492 צד 537 וצד 926 ועי׳ במ״י שם וצד 453: 5 ר׳ תנחום וכו׳. בכי״פ וכי״כ הגי׳ ר׳ תנחום בר׳ חום עלי, ובכי״ו ר׳ תנחום ביר׳ חום עליי בשם ר׳ ברכיה, וכ״ה בכי״ל לעיל צד 501 ר׳ תנחום ברי חום עליי בשם ר׳ ברכיה, ובכי״ג הגי׳ ר׳ תנחום בר׳ בשם ר״ב ובכי״א א׳ ר׳ תנחום בר׳ חנילאי בשם ר״ב, ובכי״א ב׳ נוסף בגליון בר חנילאי, ובגליון כי״ל כתוב בדיו דיהה בכתב דומה לכתב הספר ר׳ עלי בש׳ ר׳ ברכי׳ כנר׳ להגיה ר׳ תנחום בר׳ עלי בשם ר״ב ועי׳ לעיל שם בח״נ ובמ״י, ושם אמורא ר׳ תנחום

ויאמר לו הנני אמר ר' חמא בר' חנינא הדברים הללו היה אבינו נזכר ומעיו מתחתכים, יודע אני שאחיך שונאים אותך והייתה אומר לי הנַני:

יד) ויאמר לו לך נא ראה וגו' את שלום אחיך ניחה שמא את שלום הצאן הדה אמ' שאדם צריך לשאול בשלום דבר שיש לו הנאה ממנו:

וישלחהו מעמק חברון והלא אין חברון נתונה אלא בהר ואת אמרת מעמק חברון, אמר ר' אחא הלך להשלים העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנאה שקבור בחברון ועבדום ועינו אותם (בראשית טו יג):

1 ילקוט שם: 5 ילקוט שם, סוטה י' ב', תנחומא מ"ב וישב סי' י"ג, תנחומא וישב סי' ג', במדבר רבה פ"ט סי' כ"ד:

1 ** לו] לי' ל | בר'] א[2]גב,' ביר' ו, בר דפא[1]ת | חנינה ות | דברים פכ, את הדברים ת | הללו] האילו ו, אלו פכ, ל' י | אבינו נזכר] א[1], אבינו יעקב (יעקב אבי' א[2]ת) נזכר דוא[2]גתי, נזכר יעקב אבינו פכ | מתחתכים] ג, ־־ין דפא[2]כתי, היו מתחתכין א[1], מתהפכין עליו ו | יודע (יודיע ת)] אמ' ~ פא[2]כ, אמ' לו ~ א[1] | 2 אני] אתה פאכ, את ד[1]ו[0], היית תי, ל' ג | שאחיך שונאים] ות, שאחיך שונאי' דא[1], .. שונאין גי, .. שנאין א[2], ששונאין אחיך פכ | ** אותך] לי' ל | והייתה] ו, והיית דפאגכתי | לו] לו גכ, ל' י | 3 וגו'] וג, את שלום אחיך חא[2], את שלום אחיך ואת שלום הצאן דא[1]ת, ל' פכ | את — אחיך ל' וא | ניחה] ו, ניחא דפחא[1]גכת, ניחא את שלום אחיך א[2] | שמא] פוחאגכ, אלא מאי דת | הדה] וחא[2], הדא דפא[1]גכת | אמ'] ד[1]פכת, אמרה וחאג, אמר ד | 4 צריך (שצריך ת) אדם פכת | לישאל א[2] | [0]לו] בו ד | הנאה ממנו] האת, הנייה.. דוגכ, ממנו הנייה פ | 6 * וישלחהו — חברון פחכעי] מעמק חברון א[2], וישלחהו.. חברון ויבא שכמה א[1], והשיבני דבר וישלחהו.. חברון דת, והשיבני.. חברון וגו' נ, והשיבני.. וישלחהו וגו' ו, וישלחהו בעמק חברון ל | והלוא ו | אין — אלא] ואגכ, אין.. נתנה אלא ד, אין חברון אלא תע, חברון נתונה פח | ואת אמרת] חא[1]עי, ואת אמ' פא[2], ואת אמר גכ, ותמר ו, וכתיב ד, וכת' ת | * מעמק חברון פחכ] וישלחהו מעמק חברון דואתי, מעמק ע, בעמק חברון לג | 6 העצה] תע, עצה י, אותה העצה דו, אותה העיצה ח, אותה עצה פאכ, אותה עיצה ג | עמוקה י | לבין י | חבירו ע | נאה ח | שקבור] י, הקבור ע, שהוא קבור פוחאגכ, שהיה קבור דת | בחברון] שם י | שנ' ועבדום חא, דכת' ת | 7 ועינו אותם] וענו אותם דפאכתי, וענו.. וגו' וע, וענו.. ארבע מאות שנה ח, ל' ג |:

בר' חוס עליו לא מצאתי במקום אחר ולא נסמן בסת"ד ובמב"י ובאגה"א, ובדפ"ר וד"ו הגי' כאן ר' תנחו' בשם ר"ב וני' שהוא ג"כ ר' תנחום בשם ר' ברכיה כמו בדפוסי' לעיל שם (ולא ר' תנחומא בשם ר"ב [כמו שהוא בכי"ת] וצ"ל באגה"א ח"ג צד 351 וצד 372), ור' תנחום סתם הוא גם ר' תנחום בר חייא כמו שהגי' בכי"פ לעיל שם, ור"ת בר חייא וכן ר"ת בר חנילאי קדמו בזמן לר' ברכיה ואי אפשר שאמרו בשמו ועי' באגה"א שם צד 131 וצד 628, ובפי' ב"ר מפרש ויאמר לו הנני נהג בו כבוד, ויהיה טעם המאמר יוסף נהג בו באביו בכבוד כמורא וכו' (ועי' לעיל צד 340), וכן מפרש בלק"ט ויאמר לו הנני נהג כבוד כראוי, ובשכל טוב שם הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני ר' תנחומא אומר נהג בו כבוד כראוי במורא האב על הבן, ובמדרש אגדה ויאמר ישראל אל יוסף וגו' ויאמר לו הנני נוהג באביו כיבוד ומורא ועי' גם במ"כ וביפ"ת ובחי' הרד"ל: 1 יודע אני. אמר יודע אני וכו' ועח"נ, ובלק"ט מפרש ודבר זה היה יעקב אבינו זוכר ומעיו מתחתכים עליו יודע שאחיו שונאין אותו והוא אומר הנני, ובשכל טוב שם א"ר חמא הדברים הללו היה יעקב אבינו נזכר ומתחתך עליו אמר בני היית יודע שאחיך שונאין אותך ואמרת הנני ולא עכבת ללכת אצלם [והלשון ומעיו מתחתכים כמו במכילתא בא פ"ו ופי"א ומעיהן מתחתכין]: 3 שמא את שלום וכו'. וכן הגי' בשאר כ"י וגם סגנון הלשון לעיל צד 1014 שמא אני ואמך וכו', ובמה"ג שם הועתק ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן הדא דאמרי שאדם חייב לשאול בשלום דבר שיש לו ממנו הנאה, ובלק"ט מכאן שצריך אדם לשאול בשלום דבר שיש לו הנאה ממנו, ובמ' אגדה ואת שלום הצאן מכאן שצריך אדם לשאול בדבר שיש לו הנאה ממנו, וברד"ק הובא הדה אמרת צריך אדם לשאול בשלום מה שיש לו הנאה ממנו: 6 חבר הנאה. דורש חברון נוטריקון חבר נאה, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א מפרש להשלים אותה עצה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנאה שחברו (שבחברון) שאמר לאברהם ידוע תדע שאברהם (ואברהם) נקרא חבר כמו שדורש בוירא אליו (בוירא, וצ"ל בלך לך ועי' לעיל צד 368) אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחברך (מחביריך) למדנו שנקרא חבר, ובערוך ע' עמק א' הועתק המאמר, ובמה"ג עמ' 562 וישלחהו מעמק חברון והלא אין חברון נתונה וכו' ותאמר וישלחהו מעמק חברון אלא אמ' ר' אחא וכו' אותה העצה העמוקה שנתן וכו' לבין הצדיק שהוא קבור בחברון ועבדום וכו', ובלק"ט וישלחהו מעמק חברון א"ר אחא להשלים העצה העמוקה שנתן וכו' ובין חבר נאה שהוא קבור בחברון וכו', ובסוטה שם את מצבת אשר בעמק המלך וגו' (ש"ב י"ח י"ח) א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם וכו' כיוצא בדבר אתה אומר וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון וכו' ועי' בבמ"ר שם, ובתנחומא מ"ב שם וישלחהו מעמק חברון וכי יש עמק בחברון והלא כולה עליה היא שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון וכן הוא אומר עלו זה בנגב ועליתם בהר וכאן הוא אומר מעמק חברון אמר ר' יוחנן מעצה עמוקה שנטל הקב"ה בינו ובין עצמו בין הבתרים עם אברהם, ובתנחומא שם מהו מאד עמקו מחשבותיך א"ר יוחנן מחשבה עמוקה נטלת עם אברהם בין הבתרים כשאמרת לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, וגם בתר"י א' מתורגם ושדריה על עיטא עמיקתא דאתמליל עם אברהם וכו', וכאן לא הביאו ראיה מהיכן למדו שחברון נתונה בהר, ובפירש"י עה"ת מפרש כמו בתנחומא מ"ב שם והלא חברון בהר שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא מעצה העמוקה של אותו הצדיק הקבור בחברון וכו' (והדרש שם כלשון המאמר בסוטה) ועי' ברא"ם, ובעץ יוסף מפרש אין חברון אלא בהר כדכתיב ויכרת את הענקים מן ההר מן חברון וגו' (יהושע י"א כ"א) הרי

טו יז) וימצאהו איש והנה וגו׳ אמר ר׳ ייניי שלשה מלאכים ניזדווגו לו וימצאהו איש, יד וישאלהו האיש, ויאמר האיש:

[נלכה דותינה] שהן מידותיו של הקב״ה:

יח) ויראו אתו מרחוק וגו׳ אמרו נהרגנו נשסה בו את הכלבים:

יט) ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא רבנין אמ׳ היידי ליה אתי וטעין חלמוי, אמר ר׳ לוי זה עתיד להשיאם לבעלים:

1 ילקוט שם, לעיל צד 881, [וע׳] תנחומא מ״ב שם, תנחומא שם סי׳ ב׳, פדר״א פל״ח: 3 ילקוט שם, תנחומא מ״ב שם: 4 ילקוט שם: 5 ילקוט שם:

1 והנה וגו׳] והנה תועה ד׳, והנה תעה וגו׳ ן׳, והנה תועה בשדה חת, ל׳ פאגכי | יניי וג׳, ינאי דפאכת | ג׳ ד^{1}אי | ניזדווגו] ג׳, נזדווגו ואת, ניזרוגו ד׳, נזדוגו פ׳, נזדמנו י | איש וגו׳ ן | 2 ויאמר האיש וגו׳ ג | 3 * נלכה דותינה חא^{2}ש] דותינה י׳, דתינה ג׳, נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה א^{1}כ, נסעו מזה וגו׳ ן׳, נסעו מזה דפ׳, נסעו מזה הסיעו עצמן מן האחוה זה בגימטריא תרי סר כנגד י״ב שבטים ד״א נסעו מזה ת׳, ל׳ ל | שהן מידותיו] ן׳, שהן מדותיו חאגי, לקיים מידותיו (מדותיו ש) ו^{0}ש׳, שהן זקוקין (זקוקים כ) לקיים מדותיו פכ׳, ממדותיו דת | הקב״ה] מקום דת | 4 ויראו אותו.. וגו׳ וג׳, ויראו אותו (אתו כ) מרחוק דפאכת, ויראו אותו.. ובטרם וכו׳ ו^{1}, ויתנכלו אותו להמיתו ח | נהרגנו] וג׳, נהרגהו פחא^{1}כ, בואו ד׳, לכו ת׳, ל׳ א^{2}י.| נשסה] ונשסה דת | 5 איש — אחיו ל׳ י | * הנה — בא א^{1}ת] הנה.. החלומות דכי, וגו׳ לוג׳, ל׳ פא^{2} | רבנין] רבנן דפוא^{2}גת, ל׳ א^{1} | (רבנין — חלמוי ל׳ כ) | הי דיליה א^{2}, הא דיליה ג׳, היידי ת׳, דילי ו^{1} | את ליה ת | 6 טעין פג | חלמוי] ן׳, חלמוהי פג׳, חלמיה דא^{2}ת׳, חילמיה א^{1}, חלומותי י | זהו עתיד י׳, עתיד זה פב | להשיאנו וי׳, לעשותם פב׳, לעשותנו ל^{0}, לעשיאנו ג׳, לנשאם א^{1}א^{02} | תחת בעלים פכ |

מבואר שחברון הוא בהר ועי׳ [בפי׳ מהרז״ו] נייבויער געאגראפיע צד 150 ודיללמאנן צד 299: 1 אמר ר׳ ייניי. המאמר נסדר כבר לעיל צד 881 ועי׳ במ״י שם בד״ה מלאכים ממש, ובתנחומא מ״ב שם רק הדרש וימצאהו איש מלאך, ובתנחומא שם וימצאהו איש אין איש האמור כאן אלא גבריאל שנ׳ והאיש גבריאל, ובפדר״א שם והנער היה הולך ותוע׳ בדרך ופגע בו גבריאל המלאך שנאמר וימצאהו איש וכו׳ ואיש זה גבריאל שנאמר והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון וכו׳, וכן מתורגם בתר״י א׳ ואשכחיה גבריאל בדמות גברא וכו׳, ובפירש״י עה״ת הובא וימצאהו איש זה גבריאל שנאמר והאיש גבריאל, ובשכל טוב צד 224 א״ר ינאי ג׳ מלאכים נזדווגו לו שנאמר וימצאהו איש וישאלהו האיש ויאמר האיש נסעו מזה ועי׳ גם בלק״ט הערה נ״ג, ובמה״ג שם הורכבו האגדות וימצאהו איש אמ׳ ר׳ ינאי שלשה מלאכים זימן לו הקב״ה וימצאהו איש וישאלהו האיש ויאמר האיש וכת׳ והאיש גבריאל: 3 שהן מידותיו וכו׳. וכ״ה בכי״ו וכי״ח וכי״א א׳ וב׳ וכי״ג ובילקוט, וקשה לפרש המאמר, ובכי״ו הוגה בגליון בכתב אחר ל ק י י ם תמורת שהן, וכן גורס בפי׳ ב״ר לקיים מדותיו וכו׳ ומפרש שהיתה גזרה מלפניו שע״י גלגול זה ירדו למצרים, ובכי״פ וכי״כ הגי׳ שהן זקוקין (זקוקים) לקיים מדותיו של הקב״ה, ואולי דרשו דותינה שכתוב ביו״ד נוטריקון דתי יה וכמו שנדרש בתנחומא מ״ב שם כי שמעתי אומרים נלכה דתינה מה דתינה אמרו רבותינו שהיה המלאך משמר דת יה ועי׳ גם בתנחומא מ״ב וישלח סי׳ ג׳, אכן יקשה לשון הדרש שהן מידותיו וכו׳, וגי׳ אחרת בדפוסי׳ נ ס ע ו מ ז ה מ מ ד ו ת י ו ש ל מ ק ו ם, ובמ״כ מפרש מ י ד ו ת י ו ש ל ה ק ב ״ ה שנקרא זה כד״א זה אלי ואנוהו (ועי׳ לעיל צד 697 ובמ״י שם) ומידותיו של הקב״ה הם דרכי חסד וחמלה וכו׳, ובפירש״י עה״ת נסעו מזה הסיעו עצמן מן האחוה נלכה דתינה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם ולפי פשוטו שם מקום הוא וכו׳ ועי׳ גם בפירש״י סוטה י״ג ב׳ בד״ה משכם גנבוהו וסנהדרין ק״ב א׳ בד״ה בשכם מכרו וכו׳, וברא״ם ציין מקור הדרש נסעו מזה הסיעו וכו׳ ב ״ ר, ובבחיי כתב והוא שאמרו ב מ ד ר ש נסעו מזה הסיעו עצמם מן האחוה וכו׳ וצע״ג [וכן נוסף בכי״ת] ובהוספות לכ״י אחד מן התנחומא (במבוא לתנחומא מ״ב צד 128) איתא ויאמר נסעו מזה כלומר נסעו ממנין ז״ה ועי׳ גם בפי׳ בעה״ת בספר דעת זקנים לפ׳ נסעו מזה וכו׳ ובמדרשי התורה שהו״ל ידידי ר״ש עפפענשטיין ז״ל צד 68: 4 אמרו וכו׳. דרשי ס״ד ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו ועח״נ ובמ״כ, ובחי׳ הרש״ש [וכבר קדמוהו האלשיך והכלי יקר] העיר על מאמרם כל המספר לשון הרע וכו׳ ראוי להשליכו לכלבים וכו׳ (פסחים קי״ח א׳) והוא הביא את דבתם רעה אל אביהם, ובמה״ג שם הועתק ויראו אתו מרחוק ויתנכלו אתו להמיתו אמרו נ ה ר ג ה ו נ ש ס ה בו את הכלבים, ובלק״ט מפרש ויראו אותו מרחוק ובטרם וכו׳ ויתנכלו אותו להמיתו מיד שיסו בו את הכלבים, וברמב״ן מפרש ויתנכלו וכו׳ היו חושבים להמית אותו בנכליהם אשר יתנכלו בטרם יקרב אליהם ולא יצטרכו לשפוך דמו בידיהם וכך אמרו בב״ר נשסה בו את הכלבים ואולי עשו כן ולא עלתה בידם וכאשר ראו כי קרב אליהם ולא יכלו להמיתו בנכליהם אמרו איש אל אחיו הנה בא אלינו ועתה נהרגהו אנחנו [ועי׳ בשכל טוב צד 218]: 5 היידי ליה. אמרו ה נ ה בעל החלומות וכו׳ היידי ליה בא ונושא חלומותיו, וכן סגנון הלשון לעיל צד 939 היידי ליה אתי טעין וכו׳ ועי׳ במ״י שם, ור׳ לוי דורש הנה ב ע ל וכו׳ אמרו זה עתיד להשיאם לבעלים, וגם בדפוסי׳ הגי׳ כן להשיאם ופי׳ כמו לעיל סוף פי״ט הנחש השיאני זכו׳ הטעני היאך דאת אמ׳ אל ישיא אתכם חזקיהו, וכן בלק״ט הנה בעל החלומות שעתיד להשיאם לבעלים [ולהורידם לשיעבוד על ידי חלומות ע״כ, ומשמע שמפרש להשיאם לבעלים שיהיו ע ב ד י ם ל ב ע ל י ם במצרים, וע׳ ביפ״ת (ולעיל צד 826), ולפי׳ המפרשים שרמזו על ירבעם שבא משבט יוסף שהטעה את ישראל לעבוד את הבעלים קשה שלא מצינו במקרא שעבדו בימי ירבעם את הבעלים אלא את עגלי הזהב שהעמיד (מ״א י״ב ל׳), ורק באחאב כתיב ויקם מזבח לבעל (מ״א ט״ז ל״ב), ובמ״כ כתב שרמז לירבעם ואחאב שבאו מיוסף, וכ״כ לעיל בסי׳ י׳, והרד״ל שם אות י״ב כתב שלא מצא מפורש שאחאב בא מיוסף, והאמת שמפורש הוא בתנחומא ויחי סי׳ ו׳, אולם לא משמע כן לעיל צד 981 שלא חשב אלא ירבעם ויהוא בתור מלכים שבאו מיוסף ועי׳ במ״י שם וצ״ע], ובשכל טוב צד 224 ר׳ לוי אמר אמרו זה שעתיד ל ה ש י א נ ו לבעלים ועח״נ, ובגליון כי״ל נסמן ס״א לעשותנו, ואולי מפרש לפי גי׳ זו בפי׳ ב״ר הנה בעל עתיד לצאת מיוסף ש מ ע ש ה את ישראל לעבוד בעלים וזה ירבעם בעל דורש, ובמה״ג שם הועתק ויאמרו הנה בעל החלומות הלזה בא

כ) ועתה לכו ונהרגהו [וגו' ונראה מה יהיו חלומותיו] אמר להם הקב"ה אתם אומרים ונראה ואני אומר נראה, הא נראה דברי מי עומדים:

טו כא) וישמע ראובן וגו' ואיכן היה, ר' יהודה א' כל אחד מהם היה משמש את אביו יומו ואותו היום היה שלראובן, ר' נחמיה א' בכור אני ואין הסירחון נתלה אלא בי, רבנין אמ' הוא מונה אותי עם אחי ואיני מצילו, הייתי סבור שנדחיתי מכוח אותו המעשה והוא מונה אותי עם אחי

1 ילקוט שם, תנחומא מ"ב שם: 3 ילקוט שם:

1 * ועתה — ונהרגהו דפו[0]אגכת] ועתה.. ונהרגנו ל, ל' ח | * וגו' — חלומותיו] ונראה.. חלומותיו ח, ונשליכהו כ, וגו' ו, ל' לדפאגת | אמר — הקב"ה] פואת, אמר להן (א"ל י) הקב"ה גי, אמר הקב"ה להם כ, אמר הקב"ה דח | * אתם — ונראה דחא[2]] אתם א' (אומר' ד[1], אומרי' א[1], אומרין ג) נראה לד[1]א[1]ג, אתם אומרין (אומ' י) ונראה מה יהיו (יהיה ת) חלומותיו תי, אתם אמרין נראה ו, אני או' (אומר כ) ונראה פב | 2 ואני — נראה] אני.. ונראה א, אתם או' ונראה פ, ל' ו (והושלם בגליון) כי | הא] פוחאגכ, עתה דת, ל' י[1] | נראה ל' ת | דברי — עומדים] פוחגכי, דברי.. עומדי' א', דברי.. עומדין א[2], דבר מי יקום או שלי או שלכם דת | 3 וגו'] ויצילהו ד, ויצילהו וגו' ו, ויצילהו מידם פחאגכתי | ואיכן] וח, והיכן דאגתי, איכן כ, היכן פ | ר' יהודה] פחכי, ר' יודה (יהודה אג) ור' נחמיה (נחמיא א[2]) ורבנן (ורבנין א[1]ג) ר' יהודה ואג, ר' יוסי ור' נחמיה ורבנן ר' יוסי דת | אמר דוכת, אומר חאגי | אחד ואחד | מהם] ת, מהן דו, ל' פחאגכי | את אביו] אביהם פכ | יום ת | 4 ואותו יום פכ | היה — ראובן] וג, של ראובן היה דחי, יומו (היה יומו א) של ראובן פאכ, היה ראובן (היה) משמש אביו ת | ר' נחמיה (נחמיא א[2]) אמ' ואו, ר' נחמיה (נחמי' י[1]) אומר חגי, ור'.. אמר דת, א"ר נחמיה פ, אמ' ר' נחמיא כ | בכור אני] וא[2]גי[1], אמר בכור אני ח, אמר ראובן (ראובן אמ' א[1]) אני בכור דפא[1]כ (בכור אני — רבנין אמ' ל' ת) | ואין ו, וכל י | הסירחון] א[1]ג, הסירחן ו, הסרחון דפחא[2]כי | נתלה] חאגכ, ניתלה ו, תלוי דפ, אין נתלה י | רבנין] פא[1]י[1], רבנן דוחא[2]גכ | אמרין פ, מרין ג | הוא מונה] וא[2]גכי, אמר ~ פח, אמר (כך אמ' ת) ראובן ~ דא[1]ת | 5 אחיו י[1], אחיו וח | ואיני מצילו] ואע"פ שברחתי במעשה בלהה הוא אומ' ויהיו בני יעקב שנים עשר ואיני מצילו אתמהא ואיני (מצילו ואינו) מציל את בנו אלא הוא מונה אותי עם אחי א[2], ל' פא[1]כ | אני הייתי ת, שהייתי פאכ (הייתי — ואינו מצילו ל' גי[1]) | שנדחיתי] וחא[1]כ, שנדחתי דפא[2]ת | מכוח] ת, מכח דפוחאכ | אותו ל' א | המעשה] וא, מעשה דפחכת | * והוא — אחי] הוא.. אחי לו, והוא.. אחי שנ' ל[0]דת, והוא.. אחיי שאמ' ח, והוא אומ' פא[1], והוא אמ' א[2]כ |

אמרין האיי דליא אתא טעין חלמי ועי' במ"י לעיל צד 655: 1 אמר להם וכו'. מפרש בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א אתם אומרים נראה ואני אומר נראה שגליתי לו על ידי חלום שאני עתיד לעשותו מלך ואתם משתחוים לו נראה מי עמדים (עומדין), ובמה"ג שם הועתק ונראה מה יהיה חלומותיו אמר להן הקב"ה אתם אומרין ונראה ואני אומ' ונראה דברי מי עומדין וכו', ובמדרש אגדה ונראה מה יהיו וכו' אמר להם הקב"ה אתם אומרים ונראה ואני אומר ונראה נראה דברי מי הם עומדים, ובשכל טוב שם שינה קצת הלשון אמר הקב"ה אתם אומרים נראה ואני אומר אראה עכשיו נראה דבר מי יקום מני או מכם, ובלק"ט קיטע והקב"ה אמר דברי מי עומדים, ובתנחומא מ"ב וישב שם איתא אמר ר' יצחק המקרא אומר לך דרשני מי אמר ונראה אלא הם אמרו לכו ונהרגהו ורוח הקודש אומרת ונראה אותם הם אמרו לכו ונהרגהו והוא אמר והנה תסובינה אלומותיכם ונראה של מי עומד שלכם או שלי ועי' בפירש"י עה"ת: 3 ואיכן היה. דמדכתיב וישמע ראובן משמע שלא היה בין אחיו כשאמרו ועתה לכו ונהרגהו וכו', וק"ק שרק ר' יהודה משיב על השאלה ולא ר"נ ורבנין ועוד קשה לדברי ר"י שכל אחד מהם היה משמש את אביו יומו למה הוצרך יעקב לשלח את יוסף לראות את שלום אחיו [מאחר שבכל יום היה הולך אחד מבניו אצלו וכמו שהקשה ביפ"ת וע"ש], ומחוור יותר הדרש ואיכן היה למטה סי' י"ט לפ' וישב ראובן אל הבור וגו' [וכן ליתנון המלות והיכן היה בכי"א ב' והושלמו בגליון, ובכי"פ הגי' היכן היה א"ר יהודה] ושם דרש ר' אליעזר עסוק היה בשקו ובתעניתו וכיון שנפנה וכו' ור' יהושע כל טרחות הבית היתה מושלכת עליו וכו', ובאותו המאמר במדרש משלי מ"ב פ"א הגי' ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומ' טרחתו של בית וכו', ר' נחמיה אומר בשקו ותעניתו היה עוסק וכו', ובמה"ג עמו' 563 לא הועתק כאן ואיכן היה ר' יהודה וכו' והועתק אמ' ר' נחמיה אמר ראובן אני בכור ואין הסרחון נתלה אלא בי לכך ביקש להצילו ד"א אמ' ראובן הוא מונה אותי עם אחי ואני (ואיני) מצילו הייתי סבור שנדחיתי מאחי מאותו המעשה והוא בישרני והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים ואיני מצילו וכו' ולפ' וישב ראובן וכו' הועתק שם עמו' 564 והיכן היה אמ' ר' יהודה כל אחד ואחד היה משמש את אביו יום אחד ואותו היום של ראובן היה וכיון שנפנה בא והציץ בבור וכו' ר' נחמיה אומ' בשקו ותעניתו היה עסקתו וכו', ובשכל טוב צד 218 וישמע ראובן שהיה עוסק בשקו ותעניתו על מעשה בלהה בא וכלל עצמו עמהם עבור להצילו וכו' א"ר נחמיא כך אמר בכור אני ואין הסיהחון תלוי אלא בי ורבנן אמרי כך אמר הוא מונה אותי עם אחי שנאמר ואחד עשר כוכבים וכו' ושם צד 221 וישב ראובן אל הבור כדי להעלותו וכו' כי לא נמצא שם בעת מכירתו דא"ר אליעזר עסוק היה בשקו ובתעניתו וכו' וכיון שנפנה וכו' ושם צד 224 וישב ראובן וכו' ר' יהושע אמר טרחת חבית מושלכת עליו וכו' ר' יהודה אומר כל אחד היה משרת את אבא יום אחד ואותו יום היה יומו של ראובן וכו', ובפירש"י עה"ת בד"ה למען הציל אתו וכו' אמר אני בכור וגדול שבכולן לא יתלה הסרחון אלא בי ובד"ה וישב ראובן במכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו ד"א עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו, ואולי עיקר המאמר ואיכן היה ר' יהודה א' כל אחד וכו' לפ' וישב ראובן וכו' [וכמו שהעיר רמא"ש בפסי"ר קצ"ט א'] או ערבובי אגדות יש כאן, וכהמאמר שלפנינו הובא בלק"ט לפ' וישמע ראובן וכו' והיכן היה ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר כל אחד ואחד היה משמש את אביו יומו ואותו היום היה של ראובן ר' נחמיה אומר אמר ראובן בכור אני ואין הסרחון נתלה אלא בו לפיכך ויצילהו מידם רבנן אמרי הוא מונה אותי עם אחי שנאמ' והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים

54a והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים וגו׳ ואיני מצילו, אמר לו הקב״ה אתה פתחת בהצלת נפשות תחילה חייך אין מפרישין ערי מקלט תחילה אלא בתחומך הה״ד את בצר במדבר בארץ המישור לראובני וגו׳ (דברים ד מג):

טז כג) ויהי כאשר בא יוסף וגו׳ ר׳ לעזר א׳ בקילוס היה:

ויפשיטו את יוסף זה הפינס, את כתנתו זה חלוק, את כתנת הפסים זה הפרגוד, אשר עליו זה פמלניא:

1 מכות י׳ ס׳, מדרש שמואל פ״ט: 4 ילקוט כ׳ קמ״ג: 5 ילקוט שם:

1 * והנה — וגו׳ ו] והנה.. והירח ואחד עשר וגו׳ ל[0], והנה.. והירח וגו׳ ל, והנה.. כוכבים משתחוים לי חא[1], השמש.. משתחוין לי פ, ואחד עשר.. משתחוים לי דת, ואחד עשר כוכבים א[2] | פתחת ל׳ פו (והושלם בגליון) כ | בהצלת — תחילה] וג, בהצלת נפשות (נפש א[1]) תחלה חא, תחלה בהצלת נפשות ד, בהצלה תחלה י, בהצלת נפשות ת, התחלת בהצלת נפשות פכ | 2 אין] פואגכ, שאין דחתי | ** מפרישין] מפרשין ל | תחילה אלא] ו, תחלה אלא דחתי, בתחלה אלא א[1], אלא א[2]ג, עד שיתחילו פכ | מתחומך ג | * בארץ — וגו׳ ח] בארץ המישור (מישור א[2]) לראובני פאגי, לראובני כת, וגו׳ לו, ל׳ ד | 4 וגו׳] אל אחיו חגכע, אל אחיו וגו׳ ו, אל אחיו ויפשיטו את יוסף א[2], אל.. יוסף את כותנתו ד[1], אל.. כתנתו ד, אל.. כתנתו את כתונת הפסים ת, ל׳ פי | לעזר] וכ, אלעזר דפחא[1]גתי, אליעזר א[2]ע | אמר דפו[0]א[2]גכתי[1], אומר חא[1]ע | היה] גע, הוה ו, ~ בא ל[0]דחאתשי, מהלך פכ | 5 יוסף את כתנתו ת | הפנים ת, הפונס א, הפונס סגוס ח, הסגוס ש | כתנתו] פחאכי, כותנתו דוגש, כתונתו ת | החלוק כ | ואת י | כתנת] פוא[2]כע, כתונת דא[1]גתי | פרגוד א[2]ע | 6 זה] פחאגכתי, זו דוע | פמלניא] פגע, פמלגייא ע[0], פימלגיא וח, פימלינא ש, פלמניא י, פלניא כ, פימלליא א, פמלניא שלו ד, פטלניא שלו ת |

ואיני מצילו מיד ויצילהו מידם (ושם ובשכל טוב ל״ג הייתי סבור וכו׳ ועח״נ) ולפ׳ וישב ראובן וכו׳ והיכן היה ר׳ אליעזר אומר עסוק הוא בשקו ובתעניתו וכו׳, ובמדרש אגדה קיטע וישמע ראובן וגו׳ ואנה היה ראובן עד ששמע היה משמש בבית אביו כי כל אחד משמש בבית אביו ואותו היום היה יומו של ראובן אמר אני בכור ואין הסרחון נתלה אלא בי, ושם לפ׳ וישב ראובן וכו׳ הובא והיכן היה עסוק בשקו ותעניתו שחזר בתשובה על שהפך יצועי אביו וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפרש הוא מונה אותי עם אחי אעפ״י (שאע״פ) שסרחתי במעשה בלהה הוא אומר ויהיו בני יעקב שנים עשר ואיני (ואני) מצילו בתמיהא (אתמהא) כלומר ואיני (ואני) מציל את בנו, ומשם נובע׳ ההוספה בכי״א ב׳: 2 בארץ המישור וכו׳. כן השלמתי ועח״נ, ובשכל טוב צד 219 אמר הקב״ה אתה פתחת בהצלת נפשות תחלה חייך אין מפרישין וכו׳ תחלה אלא בתחומך שנאמר את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ובמדרש אגדה אמר לו הקב״ה אתה פתחת בהצלת נפשות תחלה חייך שאין מפרישין וכו׳ תחלה אלא ממך שנאמר את בצר במדבר לראובני וגו׳, ובמה״ג עמו׳ 563 אמר לו הקב״ה אתה התחלתה להציל נפשות חייך שאין מפרישין וכו׳ תחלה אלא בתחומך הה״ד את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ובמדרש שמואל שם איתא אמר ר׳ שמלאי אמר הקב״ה לראובן אתה התחלת בהצלת נפשות תחלה וישמע ראובן ויצילהו מידם חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא מתחומך הה״ד את בצר וכו׳, ובמכות שם א״ר תנחום בר חנילאי מפני מה זכה ראובן להמנות בהצלה תחלה מפני שהוא פתח בהצלה תחלה שנאמר וישמע ראובן וכו׳ וכן מפרש בלק״ט לפיכך זכה ראובן להימנות בהצלה תחלה שנאמר את בצר במדבר בארץ המישור לראובני: 4 בקילוס היה. וכ״ה בכי״ג (וכי״ו) ובערוך ע׳ קלס ו׳, ובמו״ע פי׳ בשבח והידור (ומ״ש מל״מ לקלס אתנן אינו מדוייק), וביני שיטי הוגה בכי״ל כהגי׳ בקילוס היה בא, ובכי״פ וכי״כ הגי׳ בקילוס היה מהלך, ובפי׳ ב״ר מפרש בקילוס היה בא שמח, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א בקילוס היה בא נתן קולות (קולוס) לבוראו על שהשיג את אחיו, וביפ״ת פי׳ שבא בקילוס כלומר בשבח והדר שהיה מתגאה כדרכו שהיה מסלסל בשערו ומתנצח על אחיו אי נמי שבא בשבח והלול שהיה משבח אחיו וברכה בפיו כדרכו עם אחיו ולא כדרכם עמו שלא יכלו דברו לשלום, ובמ״כ בקילוס וכו׳ בשבח ושמחה מלובש בבגדים נאים כמקבל פני אוהבו בשמחה ובמרובה בגדים כדמפרש ואזיל, אכן אינו נר׳ שהדרש ויפשיטו וכו׳ זה הפינס הוא מדבהי ר׳ אלעזר ועי״ע בעמת״ל ע׳ קילוס ובאגה״א ח״ב צד 39 וצ״ע: 5 ויפשיטו וכו׳. דרשי יתורא דקרא שאכ״כ ויפשיטו את יוסף את כתנת הפסים אלא ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו לומר שהיה לבוש ארבעה בגדים ויפשיטו את יוסף זה הפינס האדרת (ועי׳ לעיל צד 935), את כתנתו זה חלוק, את כתנת הפסים זה הפרגוד[1]) מעיל המצוייר באימרה, אשר עליו כלו׳ על בשרו זה פמלניא[2]) מכנסיים, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש כמו שהובאה גי׳ רש״י בא״א ויפשיטו זה הסיגום כתנתו זה חלוק שרוק כתונת הפסים זה פרגוד קמישה אשר עליו זה פמלניא מכנסים, והאב״א כתב רש״י גרים סיגום ופירושו קוטא וכו׳ (ובפי׳ ב״ר בדפ״ר נשתבש ויפשיטו זה הסגוסקוטא כותנתו זה חלוק שאיו זה הפרגוד קמישא אש׳ עליו זה פימלינא מכנסי׳, ובד׳ שטעטין וד׳ ווילנא נשתבש יותר ויפשיטו זה הסטטקיטא וכו׳), ובכי״ת נוסף למלת הפונס עוד סגוס, והוראת סיגום סגוס[3]) כאן ג״כ אדרת ועי׳ בערוך ע׳ סגוס, ונכון גם הפי׳ קוטא[4]), ומה שכתב במ״כ הפינס פי׳ הערוך קוט״א בלע״ז ליתא לפנינו בערוך ועי׳ בערוך השי׳ ע׳ פינס (ובדפוסי ילקוט המאוחרים נוסף בגליון ג״כ קוטע בלע״ז, וליתא בילקוט דפ״ר וד״ו), וביפ״ת הביא גי׳ רש״י מא״א (ולא דייק בלשונו גי׳ רש״י והערוך זה הסיגום) וכתב ולא הבינותי מהו חלוק שרוק וכו׳, וגם הפירוש פרגוד קמישה אינו מחוור, ולנכון מפרש בפירש״י שבת ק״כ א׳ חלוק קמישא[5]) ובערוך הועתק בע׳ פרגוד כתנת הפסים זה פרגוד, ובע׳ פמלניא כתנת הפסים זה פרגוד אשר עליו זו פמלניא, ושם הובא גם מכלים פכ״ז מ״ו אנפליא ופימלניא (ופמלנייא) ומכנסיים, ובע׳ פלניא הובא מנדרים נ״ה ב׳ אנפליא ופלניא ומכנסים ומנדה י״ג ב׳ מכנסי כהנים למה הן דומין כמין פלניא של פרשין (ס״א פמלניא של פרשין) למעלה עד מתנים למטה עד ירכים וכו׳ ועי׳ במו״ע, ובכי״כ הגי׳ ג״כ פלניא,

1) παραγαύδιον, verbrämtes Oberkleid. 2) φεμινάλια, Beinkleider. 3) σάγος. 4) cota, cote, cotte. 5) chemise.

כד) ויקחוהו מי היה זה שמעון, אמתי פרעה לו ויקח מאתם את שמעון (בראשית מב כד): וישליכו אתו הבורה והבור רק אין בו מים מים לא היה בו, נחשים ועקרבים היו בו, שני בורות היו אחד מלא צרורות ואחד מלא נחשים ועקרבים, אמר ר' אחא והבור רק נתרוקן בורו שליעקב, אין בו מים אין בו דברי תורה שנמשלו במים היך דאת אמ' הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה א) כת' כי ימצא איש גונב נפש מאחיו וגו' (דברים כד ז) ואתם מוכרים את אחיכם:

יז כה) וישבו לאכל לחם וגו' אמר ר' אחוא בר' זעירא עבירתן שלשבטים זכורה לעולם וישבו לאכל לחם מאכיל לחם לכל באי העולם:

1 ילקוט שם [ועי' בגי' הדפוסים לקמן פל"ט סי' ו']: 2 שבת כ"ב ט', חגיגה ג' ח', תנחומא מ"ב שם, תנחומא שם: 3 ילקוט שם: 4 לעיל צד 396 וצד 744: 6 ילקוט שם, פסיקתא רבתי פ"י (מ' ב'), תנחומא כי תשא סי' ב':

1 ויקחוהו] ויקחוהו וישליכו אותו תא[2], ויקחוהו וישליכו (וישליכוהו י) אותו הבורה גבי, ויקחהו ו, ויקחהו וישליכו אותו הבורה פ, ויקחהו.. הברה א[1], ויקחוהו ויקחהו כתיב (כת' ת) דת | מי היה] מי היה זה שלקחו א, ומי זה שלקחו פ, ומי זה אשר לקחו כ | אמתי] וג, אימתי פאכי, ואימתי דחת | פרע פחאכ | * לו דוהאגתי] לי ל, לו הקב"ה פכ | ויקח] י, להלן ~ דפוא[2]גכת, להלן שנ' ~ חא[1] | שמעון וגו' ן | 2 * וישליכו — מים] וישליכו אותו הבורה.. מים דת, וישליכו אתו וגו' אין בו מים ל, וישליכו אותו הבורה ן, והבור רק אין בו מים פחאגכ | לא היה] וג, אין דפחאכת | נחשים — בו] אבל נחשים ועקרבים יש בו דפחא[1]ת, נחשים שרפים ועקרבים היה בו א[2], היה בו (אלא היה בו ג) נחשים ושרפים (שרפים ג) ועקרבים ו[1]ג, שרפים נחשים ועקרבים יש בו כ | 3 (שתי בורות היו אחת מליאה.. ואחת מליאה ת) | אחד של צרורות א[1] | והאחד ג | נחשים] פכ, שרפים דגת, נחשים שרפים א, נחשים ושרפים ח | * והבור רק פו[0]חכ] הבור רק ל, בור רק דת, והבור רק אין בו מים א, ל' גי | 4 במים] וא[2], כמים פג, למים דחא[1]כתי | 5 כת'] פוגת, כתי' דחאכי | וכי ח | איש ל' י | * נפש מאחיו וגו' וחא[1]ג] נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר א[2], נפש מאחיו דכי, נפש אחת מאחיו ת, נפש וגו' ל, וכו' פ | אתם פ | מוכרין וא[2]גת, מוכרי' ו[1], גונבים כ, גונבין פ | את אחיכם] ~ חייכם אני אפרע מבני בניכם מן החשובין שבהן (אני אגרה ואפרע מן המשובחים שבכם כ) מיושבי לשכת הגזית עשרה להריגה כדכ' (כתי') ונמצא בידו מות יומת ומה אתם (מות יומת אתם) מכרתם אותו לישמעאלים חייכם עתיד ישמעאל בנכם (בניכם) לגבות בשבילו שעל דבר זה נגזר על ר' ישמעאל (על ר' ישמעאל להריגה) ועל עשרה חבריו (חביריו) הרוגי לופיאנוס (אספייאנוס) קיסר פכ | 6 לאכל] פוא[2]ג, לאכול דא[1]כתי | וגו' ל' | אחווא ו, אחוה ו, אחא דת, אחא פאגכ | בר'] א[2]כ, ביר' ו, בר דפא[1]גת | זעירה ו | עבירתם ת, עבודתם כ | * זכורה ל[0]פוגכשי] שכירת ל, זכות א, זכורה היא להם דת | לעולם] פואגכי[1], ~ תקוה היא לעולם ד, תקועה היא להם לעולם ת | 7 וישבו — העולם] וישבו לאכול.. מאכילין.. העולם ת, מאכיל (מאכילין א[2]) לחם לכל (כל א[1]) באי עולם אי, גרמו להחיותו (להחיות כ) ולהאכיל לחם לכל באי עולם כד' (דכתי' כ) ויוסף הוא השליט פכ |

וכהגי' פימלליא בכי"א א' וב' איתא בנוסחת הדפוסי' לקמן פצ"ט סי' ב' אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פמלליא וכו', ובכי"ו פ"ק הגי' ואילו לובשי פינמלייה וכו', ובלק"ט הועתק ויפשיטו את יוסף את כתנתו זה חלוק את כתנת הפסים זה פרגוד, ומפרש שם בגד פשוט הוא שלובשים בדרכים, ובשכל טוב שם ויהי כאשר בא וכו' ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתונת הפסים כלומר כתנתו המיוחד לו ואת כתונת הפסים אשר עשה לו אביו זה פרגוד מצוייר של מילת אשר עליו לרבות בגד אחר פשוט שלובשין בדרכים שלבש על הכתונת ביציאתו לדרך, ובפירש"י עה"ת את כתנתו זה חלוק את כתנת הפסים הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו, ובתר"י א' מתורגם ואשלחו ית יוסף ית פרגודיה ית פרגוד מצוייר דעלוי, וכן מתורגם שם בפסוק ל"א ובפסוק ל"ב ול"ג ועי' בעמת"ל ע' פרגוד: 1 ויקחוהו. דרשו ויקחוהו כתיב חסר וי"ו ויקחהו מי היה זה שמעון אמתי פרעה לו הקב"ה ויקח וכו', ובדפוסי' [וכי"ת] נוסף כן ויקחוהו ויקחהו כתיב ועח"נ, וכתיבת אמתי כמו מאמתי לעיל צד 320 וצד 321, ובשכל טוב שם מפרש ויקחהו חסר ו' וישלכו חסר י' מלמד ששמעון לבדו לקחו והוא השליכו וכו' והיכן פרע לשמעון במצרים דכתיב ויקח את שמעון ויאסור אותו לעיניהם וכו', ובמה"ג שם ויקחהו וישליכו אתו הברה מי הוא שהשליכו זה שמעון אימתי פרעה[1]) לו ויקח מאתם את שמעון ויאסר אתו לעיניהם לכך כת' ויקחהו חסר [ארבע מלות אחרונות חסירות בכי"ק, ועי' מש"כ לקמן שם]: 2 וישליכו אתו הבורה וכו'. כן השלמתי, וכהדרש שלפנינו איתא בתנחומא שם ויקחהו וישליכו אותו הבורה וגו' מים אין בו נחשים ועקרבים היו בו, ובתנחומא מ"ב שם ויקחהו וישליכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, ובלק"ט הועתק ויקחהו וישליכו וגו' והבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים היה בו, ובמדרש אגדה מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ועח"נ, וגם בתר"י א' מתורגם וגובא סריק לית בו מוי ברם חיוין ועקרבין הוו ביה, ודרש אחר שני בורות היו אחד מלא צרורות וכו', ובפי' ב"ר מפרש שני בורות הבורה והבור, ובשכל טוב שם והבור רק יכול היה לומר והוא ריק מה תלמוד לומר והבור מלמד ששני בורות היו אחד מלא צרורות והשני מלא נחשים ועקרבים וכן דרך המקרא שנאמר נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים (דברים ח' ט"ו), ובשבת שם איתא ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום והבור רק אין בו מים ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים אלא מה ת"ל אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ועי' בחגיגה שם ובד"ס, וכלשון זה הועתק בפירש"י עה"ת ובמה"ג שם ועי' ברמב"ן ובבחיי וביפ"ת: 3 נתרוקן בורו וכו'. מפרש בפי' ב"ר בניו שיצאו מחלציו נתרוקנו מדברי תורה שלא היו יודעין ענשו של דבר, ובשכל טוב צד 224 הועתק א"ר אחא נתרוקן בורו של יעקב ואין בו דברי תורה הנמשלת למים שנאמר הוי כל צמא וכו' כתיב כי ימצא וכו' מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו וגו' והם מוכרים את אחיהם, והוספה פליאה בסוף המאמר בכי"פ וכי"כ ועי' במעשה עשרה הרוגי מלכות בביהמ"ד ח"ו צד 20 [ובמדרש משלי פ"א נמצא א"ר יהושע בן לוי לא נמשכו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירתו של יוסף]: 6 זכורה וכו'. בכי"ל כתוב שכירת

1) פַּרְעָה.

וישאו עיניהם וגו' אמר ר' אבא בר כהנא והלא אין דרכם שלישמעאלים לטעון אלא עורות וקומדן, אלא ראה מה זימן הקב"ה לאותו צדיק באותה שעה שקים מלאים בסמים כדי שתהא רוח מנשבת בהם מפני ריחן שלערביים:

כו) ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו' אמר ר' יהודה בר' אילעיי ביהודה שבו הכתוב מדבר בשלשה מקומות דיבר יהודה בפני אחיו ועשו אתו מלך עליהן ויאמר יהודה אל אחיו, ויבא יהודה ואחיו (בראשית מד יד), ויגש אליו יהודה (שם שם יח):

1 ילקוט שם, תוספתא ברכות פ"ד, מכילתא בשלח מסכתא ב' פ"ה, מכילתא דרשב"י שמות י"ד כ"ב, תנחומא מ"ב וישב סי' י"ד: 4 ילקוט שם:

1 וישאו — וגו'] גכ, וישאו עיניהם פח, וישאו.. ויראו דוי, וישאו.. ויראו והנה אורחת ת, וישאו.. ארחת ישמעאלים א[1], וגמליהם נושאים נכאת א[2] | דרכם] א[1], דרכן דפוחא[2]גכתי | ** ישמעאלים] ישמעלים ל | * לטעון אלא ל[0]] לטעון ל, להיות טוענין אלא פוחאגכי, להיות טעונים (־ין ת) אלא דת | 2 וקומדן] ועימרון ל[0]דהגת, וקטרון אי[1], קיטרן ו, וקטרן בלבד פכ | ראה] בוא וראה י | זמן א[2], זימן לו פכ | הצדיק ח | באותה שעה] .. השעה ו, באותו שעה ת, ל' ח | סקים ו | בשמים | כדי שתהא] כדי שיהא ג, ל' י | * רוח פחאג] ריח ל, הרוח דות, רוחו כ, שהרוח י | 3 ** מנשבת] מנשפת ל | בהן פוא[2]גכתי | מפני ריחן] .. ריחם ת, ולא יצטער מריח רע פכ | ערבים אי[1]ו[1] | 4 * מה — וגו'] מה בצע כי נהרג וגו' ו, מה בצע פחגכת, מה וגו' ל, וגו' ד, ל' א | יודה ו | * בר' פאגכ] ביר' ות, בר לד | אלעיי ו, אלעאי דאגת, לעי כ | ביהודה — מדבר] בשבח יהודה הכתוב מדבר ל[0]דו[0]תש, בשבט.. מדבר ג, הכתו' מדבר ח, ל' פאכ | 5 בג' א[2] | דיבר — אחיו] ות, דבר.. אחיו דפגכת, דבר.. עם אחיו א, ל' י | ועשו אותו מלך עליהן כ, ועשו אותו.. עליהם דפוהאת, ועשאוהו.. עליהם ג, ועשאוהו מלך ש, המליכו יהודה עליהן י | יהודה ל' י | אחיו] פוחאכ, אחיו וגו' ג, אחיו מה בצע תי, אביו ד | 6 ואחיו] ~ ביתה (בית כ) יוסף פחא[1]כתי, ביתה יוסף וגו' ג | יהודה] ~ וגו' וג |

לעולם וביני שיטי הוגה בכתב אחר זכורה כגי' הספרים שציינתי, וזו הגי' גם בפי' ב"ר לפנינו ומפרש שם עבירתן של שבטים זכורה לעולם תקנה לעולם שעל ידם הציל יוסף במצרים מזון וכר וכלכל את העולם וישבו לאכל לחם גרמו לו ליוסף שיהא מאכיל לחם לכל באי עולם במצרים דכתיב ויכלכל יוסף, וכנ' נובעה משם ההוספה בדפוסי' תקוה (וצ"ל תקנה) היא לעולם והגי' בכי"פ וכי"כ גרמו להחיותו (להחיות) ולהאכיל לחם וכו', ובא"א כתב רש"י ז"ל גריס זכות והעיר על המאמר בתנחומא כי תשא, והגיה שצ"ל תקועה במקום תקוה [וכ"ה בכי"ת], ובשכל טוב שם גורס ומפרש בפירוש זר וישבו לאכול לחם א"ר אחא בר זעירא אכילת עבירתן של שבטים רווחה היא לעולם שאע"פ שאכלו על דם של יוסף שדומה כאילו הרגוהו נתיישבו להאכיל לחם לעוברים ושבים, והגי' זכות לעולם איתא בכי"א א' וב' ועח"נ, ובגליון כי"א ב' נסמן נ"א זכורה לעולם וישבו לאכול לחם מאכילי' לחם לכל באי עולם, ולשון המאמר בתנחומא שם זה יתנו בא וראה חבתן של ישראל שעבירותיהן מביאין לידי מעלות גדולות ואם עבירותיהן כך זכיותיהן על אחת כמה וכמה את מוצא כששלח יעקב את יוסף אצל אחיו וכו' א"ר יהודה בר שלום ישיבה אחת שישבו השבטים בעצה אחת למכור את יוסף כלכלה את העולם שבע שנים בשני רעבון אם עבירותיהן כלכלה והעמיד את העולם זכיותיהן עאכ"ו וכו', ובפכי"ר שם א"ר יהודה הלוי בי רבי שלום הסיבה אחת שישבו השבטים ונטלו עצה על יוסף למוכרו זיכה את כל העולם כולו שנמכר למצרים וכלכל את כל העולם בשני הרעב וישבו לאכל לחם להאכיל לחם לכל העולם ואם עבירתם שלהם גרמה לכל העולם שיחיו זכותם על אחת כמה וכמה וכו' ועי' גם ביפ"ת ובחי' הרד"ל ובאגה"א ח"ג צד 657: 2 וקומדן. כ"ה בכי"ל ולא נתפרש לי, וביני שיטי נסמן בכי"ל ס"א ועיטרן, ולהגי' וקטרן ובל"ע קטראן עי' לעף פלאנצענגאמען צד 56 [ופלורה דער יודען ח"ג צד 31] ובעמת"ל ח"ג צד 638 ע' עטרן ובהוספות הח' פליישער שם צד 728 ובערוך השי' ע' עטרן, ובכי"ל כתוב מנשפת וביני שיטי בכתב אחר ב להגיה מנשבת כגי' שאר הספרים, ועי' בעמת"ל ע' נשב, ובפי' ב"ר מפרש מפני שריחן של ערביים רע מפני העורות והעטרן, ובמה"ג שם הועתק והלא אין דרכן של ערביים להיות נושאים אלא עורות או עיטרן אלא שזימן לו הקב"ה באותה שעה שקים מליאים בשמים וכל ריח טוב כדי שתהא הרוח מנשבת בהן מפני ריחן שלערביים, ובשכל טוב צד 220 גורס ומפרש א"ר כהנא והלא אין דרכן של ערביים לטעון אלא עורות ועיטרן שריחו רע אלא זימן להם הקב"ה סחורה זו בשביל צדיק זה שקים מליאי בשמים שתהא הרוח מנשבת בהם ולא ינזק מריחן של ערביים, ובתוספתא שם איתא אמר להם רבי טרפון לתלמידיו וכו' הרי הוא אומר וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים וגו' והלא אין דרכם של ערביים להיות נושאים אלא עורות ריח רעה ועיטרן אלא שנתנו את הצדיק ההוא בין דברים החביבין וכו', ובמכילתא שם כבר היה רבי טרפון וזקנים יושבין וכו' וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט להודיע זכותן של צדיקים כמה מסייעתן שאילו ירד ידיד הזה עם הערביים לא היו ממיתים אותו מריח גמלים ועטרן אלא זמן לו הקב"ה שקים מלאים בשמים וכל ריחנין טובים שלא ימות מריח הגמלים ומריח העטרן וכו', ובמכילתא דרשב"י שם וכבר היה ר' טרפון ותלמידים יושבין בכרם וכו' אמר להן הרי הוא אומר וישבו לאכל וכו' והנה ארחת ישמעאלים להודיע זכותו של צדיק עד איכן היא מקדמת שאלו ירד יוסף למצרים עם הערביים לא היו הורגין אותו בריח רע שלהן אלא זימן לו הקב"ה שקים מלאים בשמים והרוח מנשבת בהן מפני ריח רע של ערביים וכו', ובתנחומא מ"ב שם והלא אין דרכן של גמלים לטעון אלא עטרן וכאן כתיב נכאת צרי ולוט אלא אמר הקב"ה יהיה צדיק זה נתון בין ריח רע אלא אזמין לו ריח טוב וכו': 4 ביהודה שבו וכו'. כן הגי' הנפלאה בכי"ל, ואולי טעם הגי' יהודה מסייע ומשבח יהודה בשלשה מקומות דיבר יהודה בפני אחיו וכו' [?] ועי' בספר מתת־יה, ובגליון כי"ל נסמן ס"א בשבח יהודה כמו שהגי' גם בדפוסי' וכי"ו ובפי' ב"ר, וביפ"ת מפרש בשבח יהודה הכתוב מדבר לאפוקי ממ"ד לא נאמר ובוצע אלא כנגד יהודה שנ' ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ וכו' כדאיתא בפ"ק דסנהדרין (ו' ב') ופי' רש"י המברך המשבח דס"ל שלא עשה כהוגן וכו' אבל ר' יהודה ס"ל כי כהוגן עשה שאלו היה אומר להשיבו לא היו שומעין לו וכו', ועי' גם בחי' הרד"ל שכתב עוד שהדרש בשלשה מקומות וכו' הוא דיבור בפ"ע, ובכי"פ וכי"א א' וב' וכי"כ ל"ג בשבח יהודה הכתוב מדבר וכן לא הועתק בלק"ט

כז) לכו ונמכרנו לישמעאלים אמ׳ נלך ונתפוש דרך העולם, כנען שחטא לא לעבד נתקלל אף זה לכו ונמכרנו וישמעו אחיו:

יח כח) ויעברו אנשים מדיינים סוחרים עברו אותן הדינים, ר׳ יהושע בן ביתוס בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון כת׳ למה תתענו יי׳ מדרכיך תקשיח לבנו וגו׳ (ישעיה סג יז) כשרציתה נתתה בלבם לאהוב וכשרציתה נתתה בלבם לשנוא:

[וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף] אמר הקב״ה אתם מכרתם בנה שלרחל בה׳ סלעים לפיכך יהיה כל אחד מכם מפריש ה׳ סלעים שלבן במנה צורי, אמר ר׳ יודה בר׳ סימון אמר

1 ילקוט שם: 3 ילקוט שם: 6 ילקוט שם, ירוש׳ שקלים פ״ב מ״ו ד׳, פסיקתא פ״ב (י״ט ב׳), תנחומא מ״ב כי תשא סי׳ ז׳, תנחומא שם סי׳ י׳, במדבר רבה פ״ד סי׳ י׳:

1 ונמכרינו כ | ** לישמעלים] לישמעלים ל | אמ׳] ו[0], אמרו דפחאכתי (אמ׳ — ונמכרנו ל׳ ג) | לכו א[1] | ונתפוש] וחא, ונתפוס דתי, נתפוש כ, נתפוס פ | דרכו של עולם | חטא פאכ | 2 נתקיים כ, נמכר פ | ונמכרנו] פ, ונמכרינו כ, ונמכרנו לישמעאלים דוחאתי | וישמעו אחיו ל׳ פאכי | 3 ** ויעברו אנשים ל׳ דפואגכתי] וי ל | מדיינים סחרים ג, מדינים סוחרים דא׳כת, מדינים וגו׳ ו, מדייני׳ ו[1], מדינים א[2], ל׳ פ | ** עברו] עבדו ל | אותם א[2] | הדינין י, הדיינים דוא[2]כת, הדיינין פא[1]ג, המדיינים ו[0], הריונים ד[1] | יהושע] יהושוע ת, יהודה א | בר׳ א[1]גכ, בר פוא[2] | בייתוס ג, בויתס ו | 4 יודה ו | בר׳] א[2]גכ, ביר׳ ו, בר דפת | כת׳] פוג, כתי׳ דאכי, ל׳ ת | תתענו] פואכי, תתעינו דגת | * מדרכיך — וגו׳ א[2]] מדרכיך.. לבנו (לבבינו כ) מיראתך פא[1]כ, מדרכיך וגו׳ לג, מדרכיך דתי, ל׳ ו | כשרציתה] ו, כשרצית דפא[2]א[01]גכתי | נתתה] וגת, נתת דפא[2]א[01]כי | 5 וכשרציתה] ו, וכשרצית דפגכת, כשרצית אי | נתתה] ות, נתת דפאגכי | * בלבם דפואגתי] בלבינו כ, ל׳ ל | לשנא ו | 6 * וימכרו — כסף ח] ל׳ לדפואגכתי | א״ל י | 7 בה׳ סלעים] א[1]י, בחמש סלעים וחא[02]גש, בעשרים כסף מעות שהן חמש סלעים דת, ל׳ פכ | לפי כך ת, לכך ח | יהיה] יהא גשי, ל׳ ח | מכם] פכש, ואחד דת, ואחד מכם וחאגי | יהיה מפריש ח, נותן י | ה׳ סלעים שלבן] חמש.. בן פוחא[2]ג, ה׳ סלעי׳ שלכם א[1], ה׳ סלעים י, ערך בנו חמש (חמשה ת) סלעים דת | במנא ו[0], מנא ו, במנ׳ פ | דצורי ח, יודה] ו, יהודה דפחאגכת | בר׳] א[2]גכת, ביר׳ ו, בר דפ | ** סימון] ל׳ ל | אמר הקב״ה ל׳ אי |

ושכל טוב ובמה״ג [והיא הגי׳ העיקרית לדעתי, ובגליון נתוספו המלות יהודה שבו הכ׳ מדבר לסימן בעל המאמר לאמור שנכונה הגי׳ ר׳ יהודה מפני שביהודה הכתוב מדבר, ושם זה הוא גם שם בעל המאמר כאן (ועי׳ מש״כ לעיל צד 864), ומזה נשתבש אח״כ הגי׳ בשבח יהודה וכו׳], והגי׳ בלק״ט בג׳ מקומות דבר יהודה לפני אחיו וכו׳, ובשכל טוב בג׳ מקומות דיבר וכו׳ לפני אחיו ועשאוהו מלך עליהם וכו׳ ובמה״ג אמ׳ ר׳ יהודה ביר׳ אלעא בשלשה מקומות דבר וכו׳ לפני אחיו ועשו אתו מלך עליהם ונשמעו דבריו וכו׳ וכן מפרש בפי׳ ב״ר ועשאוהו מלך ששמעו עצתו ודבריו: 1 אמ׳ נלך וכו׳. אמר יהודה נלך וכו׳, ומשובשת הגי׳ אמרו נלך וכו׳, ובלק״ט מפרש לכו ונמכרנו וכו׳ מה ראה יהודה שפתח להם דרך מכירה אמר להם כנען שחטא נתקלל לעבד אף זה שחטא לכו ונמכרנו לישמעאלים, ובשכל טוב שם לכו וכו׳ אמר נלך ונתפוש דרכו של עולם כנען שחטא לא לעבד נתקלל אף זה שחטא והוציא דבה רעה לפני אבינו נמכרנו לעבד ונתהנה מדמיו וכן מפרש בפי׳ ב״ר אף זה שהוציא עלינו דבה נמכרנו לעבד, ובמה״ג עמו׳ 564 הועתק לכו וכו׳ אמ׳ להם נלך ונתפוש דרכו וכו׳ כנען שחטא לא לעבד וכו׳ אף זה שחטא לכו ונמכרנו לישמעאלים: 3 עברו וכו׳. בכי״ל נשתבש עבדו והגהתי כגי׳ שאר הספרים, ונכונה הגי׳ הדינים וכן בילקוט הדינין, ובא״א כתב גי׳ רש״י ז״ל המדינים ופי׳ המחלוקת שביניהם, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר איתא עברו אות׳ המדייני׳ המחלוקת שביניהם ליוסף, ולזה הדרש נסמך מאמר ר׳ יהושע בן ביתוס[1]) בשם ריב״ס כת׳ למה תתענו וכו׳, והאמורא ר״י בן ביתוס לא הוזכר במקום אחר ועי׳ באגה״א ח״ג צד 190: 7 בה׳ סלעים. שהן עשרים כסף לפיכך יהיה כל אחד מהם מפריש ה׳ סלעים של בן כלומר לפדיון בנו הבכור במנה צורי, וכן הלשון בבכורות פ״ח מ״ט המפריש פדיון בנו וכו׳ ושם משנה ז׳ חמש סלעים של בן במנה צורי ובגמרא שם מ״ט ב׳ מנה צורי אמר ר׳ אסי מנה של צורי ופירש״י היוצא במדינת צור דהסלע ד׳ זוזים וכו׳, וחמשת שקלים בשקל הקדש הכתובים בפדיון הבן (במדבר י״ח ט״ז) הן ה׳ סלעים כהכלל לעיל צד 626 כל שקלים האמורים בתורה סלעים וכו׳ ועי׳ במ״י שם, ועשרים כסף הכתובים כאן במכירת יוסף היו לפי הדרש עשרים זוז (דינרין) ועי׳ בפירש״י בכורות נ׳ ב׳ בד״ה כסף צורי היכא דכתיב שקל הוי סלע צורי דהוא ארבעה דינרי וכו׳ והיכא דלא כתיב שקל אלא כסף הוי דינר צורי (ולשון הכלל בסוגיא דבכורות שם נ׳ א׳ כל כסף האמור בתורה סתם סלע וכו׳ עי׳ בחי׳ אגדות מהרש״א שם), וכהגי׳ שלפנינו בכי״ל גם הגי׳ בכ״י שציינתי אתם מכרתם וכו׳ בה׳ (בחמש) סלעים לפיכך וכו׳ חמש סלעים של בן וכו׳, ובדפוסי׳ הגי׳ עם פירוש נוסף אתם מכרתם וכו׳ בעשרים כסף מעות שהן חמש סלעים לפיכך וכו׳ מפריש ערך בנו חמש סלעים, ואולי טעם ערך בנו כלה״כ בבמדבר שם ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים וכו׳, ובפי׳ ב״ר מפרש אתם מכרתם בנה של רחל בחמש סלעים בכ׳ כסף וכסף הוא דינר לפיכך יהא כל אחד מכם מפריש ה׳ סלעים דכתיב איש כי יפליא (ויקרא כ״ז ב׳) ארי יפריש ובערכין הכתוב מדבר וכתיב והיה ערכך הזכר חמשה שקלים כסף לפודה בנו בכורו (ואולי צ״ל כפודה וכו׳ ועי׳ גם בפי׳ מהרז״ו), ובלק״ט מפרש ויעברו וכו׳ בעשרים כסף כנגדן נתחייבו בכורי ישראל לתת ה׳ סלעים שהן כ׳ דינר תחת בכורה של רחל, ובשכל טוב צד 221 עשרים כסף הם חמש סלעים כי סלע ד׳ דינרין וזה כסף דינר של כסף הוא אמר הקב״ה אתם מכרתם בכורה של רחל בחמש סלעים לפיכך צריכים אתם לפדות פטר רחם שנולד בה׳ סלעים, ובמאמר ריב״ס הגי׳ בכי״ל ג״כ בה׳ סלעים ובנימין לא היה אתם והגיע לכל אחד חצי סלע לפיכך יהיה כל אחד מהם שעובר על הפקודים נותן בקע מחצית השקל, ובשאר הספרים הגי׳ בסמוך בעשרים (בכ׳) כסף וכ״ה בפי׳ ב״ר כי״ט מל״א שמפרש אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף ועשרים כסף הם עשרים דינרין ועשרה שבטים היו שמכרו בנה של רחל והגיע לכל אחד מהן מחצית השקל שארבעה דינרין הוא שקל לפיכך יהיו כל אחד ואחד מכם

1) Βοηθός.

הקב"ה לשבטים אתם מכרתם בנה שלרחל בה' סלעים לפיכך יהיה כל אחד מכם מגיע בקע הה"ד בקע לגלגלת (שמות לח כו):

כט) וישב ראובן אל הבור וגו' ואיכן היה, ר' אליעזר א' עסוק היה בשקו ובתעניתו וכיון שניפנה הלך והציץ לאותו הבור הה"ד וישב ראובן וגו', ר' יהושע א' כל טרחות הבית היתה מושלכת עליו כיון שנפנה הלך והציץ [לאותו הבור] הה"ד וישב ראובן אל הבור וגו', אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, אי זה הוא זה הושע שובה ישראל עד יי' אלהיך (הושע יד ב):

3 ילקוט שם, פסיקתא פ' שובה (קנ"ט א'), [פסר"כ קל"ט א'], מדרש משלי פ"א: 5 ילק' הושע רמז תקל"ב:

1 לשבטים] לשבטין ג, ל' אי | בה' סלעים] בעשרים (בכ' א[1]) כסף דפוחאגכתי | יהיה] יהא נשי, ל' פחכ | מכם] כש, ואחד מכם דפת, ואחד מכם והאגי | מגיע] ו, מגיעו דו[0]גתש, יהיה מגיעו פחכ, מפריש א[1]י, נותן א[2] | בקע] וחא, ~ לגלגלת ל[0], לגלגולת ת, לגולגלת פ, לגולגולת דגכי | הה"ד — לגלגלת] הדה היא (שנא' א[2]) בקע לגלגלת וא[2], הה"ד.. לגולגולת א[1], הה"ד (היינו דכתי' ח) .. לגולגולת (לגלגולת ת) מחצית השקל דחת, ל' פגכי | 3 אל — וגו'] ג, אל הבור דחאכי, אל הבור והנה אין יוסף בבור ת, וגו' ו, ל' פ | ואיכן] וח, והיכן דגתי, איכן כ, היכן פא | ר' אליעזר] ר' אלעזר כי, ר' אליעזר ור' יהושע (יהושוע ת) ר' אליעזר דאגת, ר' ליעזר.. ר' ליעזר ו | אמ' פכ, אומר דחאגתי | עסוק היה] פחאגכשי, היה עסוק ת[0], ל' דות | בתעניתו ובשקו פ | וכיון שניפנה] ג, וכיון שנפנה פחאכי, כשנפנה דת, וכיון שנפנה משקו ומתעניתו ו | 4 הלך] בא פכ, ל' ג | והציץ] והיציץ ו, הציץ ג, ל' י | לאותו בור ג, בבור פאכ, אל הבור י | הה"ד — ראובן ל' י | וגו'] אל הבור דחאגכת, אל הבור וגו' ו, ל' פי | * ר' יהושע — וגו'] ר' יהושע.. והציץ הה"ד.. וגו' ל, ר' יהושע א'.. טרחותו של בית.. וכיון שניפנה הלך והציץ לאותו הבור הדהי וישב ראובן ג, ר' יהושע אומ'.. טורח הבית.. וכיון שנפנה הלך והציץ היינו דכתי' וישב.. אל הבור ח, ר' יהוש' אמ'.. טרחותו של ביתה הית.. וכיון שנפנה מטרחותו של בית הלך.. לאותו הבור ה'ה'ד' וישב.. אל הבור ד[1], ר' יהושע אומ'.. טרחותו שלבית היתה משלכת.. וכיון שנפנה מטרחותו שלבית הלך.. לאותו הבור הדה היא וישב ראובן וגו' ו, ר' יהושע אומר כל טרחותו של בית.. מושלכת.. וכיון שנפנה והציץ בבור י[1], ל' דפאכת | 6 מעולם — תשובה] מעולם.. אדם תחלה לפני.. תשובה א, ל' פכ | ואתה ל' פגכ | פתחת — תחילה] פתחתה.. תחילה ו, פתחת.. תחלה פא[2]כתי (הושע), פתחתה.. תחלה ד, פתחת (פתחתה י[1]) בתשובה תא[1]י[1], ל' ג | שבן בנך הושע י (שם) | עומד ופותח] עומד ופותיח ת, פותח פכי (שם) | 7 תחילה] ו, תחלה דפחאכת, ל' גי | אי זה הוא] ואי זה זה דא[1], ואיזה זה וגת, ואי זה ח, ואיזה א[2]י, ל' פכי (שם) | זה הושע ל' י (שם) | עד — אלהיך] עד.. אלהיך וגו' ג, ל' פוא[2]כי (שם) |

מפריש בקע לגולגולת, ובשכל טוב צד 224 אמר הקב"ה אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף לפיכך יהא כל אחד מכם נותן בקע לגלגולת [ועי' בהוספות כי"א לתנחומא (מבוא לתנחומא מ"ב צד 128)] ובסגנון אחר המאמרים בירוש' שקלים, ושם איתא כתיב זה יתנו כל העובר על הפקודים וגו' ר' יודה ור' נחמיה וכו' ר' ברכיה ר' לוי בשם ר"ש בן לקיש לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהא כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף ר' פינחס בשם ר' לוי לפי שמכרה בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהן טבע לפיכך יהא כל אחד ואחד נותן שקלו טבע, ומאמרים אלו נסדרו גם בפסיקתא פ' שקלים ובתנחומא שם ע"ש, וערבובי הסגנונות והוספת דברים במאמר הסתמי בבמ"ר שם אמר הקב"ה אתם מכרתם בבורה של רחל זה יוסף בכ' כסף שהם ה' שקלים לפיכך יתיה כל אחד ואחד מכם פודה בנו הבכור ה' סלעים במנה צורי: 3 בשקו ובתעניתו. על שבלבל יצועי אביו, ונכונה הגי' עסוק היה וכו' וכ"ה גם בפירש"י עה"ת ועח"נ [ובלק"ט הגי' עסוק הוא, ובמדרש אגדה עסוק בשקו ותעניתו שחזר בתשובה על שהפך יצועי אביו וכו' ועי' לקמן פפ"ה סי' א' ובח"נ שם], ובתוספות ב"ק צ"ב א' בד"ה מי גרם וכו' הובא ממדרש וישב ראובן אל הבור מלמד ששב משקו ומתעניתו וכו' וכהאגדה בדברי ר"א מתורגם בתר"י א' ותב ראובן לגובא ארום לא הוה עמהון למסעוד כד זבנוהי דהוה יתיב בצומא על דבלבל מצע אבוי וכו', ובדברי ר"י השלמתי הלך והציץ לאותו הבור כמו שהגי' גם בכי"ו ובכי"ג, וכ"ה בדפ"ר ושם המאמרים בשלימותם, ובפי' ב"ר מפרש עסוק היה בשקו ובתעניתו על מה שפשע בבלהה כל טורחתו של בית היתה מושלכת עליו על ראובן על שהיה בכור, ובד"ו נשמט מאמר ר"י ונשאר שם בראש המאמרים רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר אומ' וכו' (ובד' ווארשא השלימו המאמר ללא נכון בסוף הענין), ופלא שכן הוא גם בכי"א א' וב' [וכי"ת], ובמנוה"מ סי' רע"ו הועתק ג"כ וישב ראובן וכו' היכן היה רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר אומר עסוק היה בשקו ובתעניתו וכיון שנפנה הלך והציץ בבור הה"ד וישב ראובן אל הבור אמר ליה הקב"ה מעולם לא חטא וכו', וגם בכי"פ וכי"כ חסר מאמר ר' יהושע, ובסמוך ל"ג בכי"פ וכי"כ מעולם לא חטא אדם וכו' שלא הועתק גם בלק"ט ובמדרש אגדה, ובפסיקתא שם המאמרים וישב ראובן וכו' ר' אלעזר ור' יהושע ורבנן ר' אלעזר אומר בשקו ובתעניתו היה עוסק על אותו מעשה שאירעו ולא ניפנה וכיון שנפנה משקו ומתעניתו בא והציץ בבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו ור' יהושע אומר טרחות של בית היתה מושלכת עליו וכיון שנפנה מטרחות של בית בא והציץ בבור והנה אין יוסף בבור ורבנן אמרו אמר לו הקב"ה אתה בקשת למחזר ברא חביבא לאבוי חייך שבן בנך מחזיר את ישראל לאביהם שבשמים ואיזה זה הושע דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי וכתיב בארה בנו אשר הגלה פלאסר מלך אשור וכו' (ועי' במ"י לעיל צד 990) א"ר ברכיה א"ל הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך בא ופותח בתשובה תחילה שובה ישראל, ובמדרש משלי מ"ב שם וישב ראובן וכו' ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר טרחתו של בית היתה מושלכת עליו וכיון שנפטר מטרחתו בא והציץ בתוך הבור ולא מצאו הה"ד וישב ראובן

לא) ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים למה שעיר עזים שדמו דומה לדם האדם:

לב) וישלחו את כתנת הפסים וגו׳ [הכר נא הכתנת בנך] אמר ר׳ יוחנן אמר הקב״ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך שתשמע הכר נא (בראשית לח כה):

לג) ויכירה ויאמר כתנת בני אמר ליה אנא ידע מה אבא חמי כתנת בני חיה רעה אכלתהו, אמר ר׳ חוניה נצנצה בו רוח הקודש חיה רעה אכלתהו זו אשת פוטיפר:

1 ילקוט כ׳ קמ״ב: 3 ילקוט שם, לקמן פפ״ה סי׳ י״א, סוטה י׳ ב׳, במדבר רבה פי״ג סי׳ י״ד, אגדת בראשית פס״א (פ״ס): 5 ילקוט כ׳ קמ״ג, אגדת בראשית שם:

1 ויקחו — יוסף] פוא[1]ג, ויקחו.. כתונת יוסף ת, ויקחו.. כתונת הפסים ד, ל׳ חא[2]י | * וישחטו — עזים דפחאכתי] וגו׳ לוג | למה] פוחאגכ, ולמה דת, למה שחטו י | שדמו] לפי ~ חא[1], מפני ~ כ | 2 לדם האדם] א׳גכ, לדם אדם פא[2]ו[1], לשל אדם דוחת | 3 וישלחו — וגו׳] ו, וישלחו.. כתונת הפסים וגו׳ ד, וישלחו.. כתנת (כתונת ת) הפסים א׳גכת, וישלחו.. כתונת פ, ל׳ חא[2]י | * הכר — בנך א[2]] הכר.. הכתונת בנך י, הכר.. בנך היא אם לא ח, ל׳ לדפוא[1]גכת | יוחנן א[1] | א״ל י | 4 אמרת אתה כ | לאביך] וחא׳גכי, ל׳ דפא[2]ת | הכר נא] ~ הכתנת בנך היא א[1] | שתשמע] שתמר אומרת לך הכר נא] ~ למי החותמת פח, למי.. והפתילים (והפתלים א[2]) א[2]גכי, למי.. והפתילים והמטה א[1] | 5 ויכירה — חמי ל׳ א[2] (והושלם בגליון) | כתנת] פוא[1]כי, כתונת דת | אמר יעקב א[1]א[02] | ליה] לית דפוא[1]א[02]ת, ליה לית כ, ל׳ י | אנה ידע ו, ידע אנא י | אבא] פ, אנא דא[1]א[02]גכתי, אנה ו | חומי ו[1] | כתנת בני] פכ, כתונת.. דוג, ויאמר כתנת.. א[02], ויאמר כתונת.. א[1], ל׳ תי | חייה ו | 6 * אכלתהו פאגכתי] אמ׳ ל, אכלתהו וגו׳ דו | חוניא וחגכ, חונא ד, הונא ת, נחוניא פ, חנינא א[1]א[02] | נצנצה] פחאגכתי, ניצנצה דו | ** בו] ל׳ ל | הקודש] והכ, הקדש דאגתי | חיה] ואמר ~ א[1] | אשת] י, אשתו של דפוחאגכת | פוטיפרע י |:

וכו׳ ר׳ נחמי׳ אומר בשקו ובתעניתו היה עוסק וכו׳ וכיון שנפטר משקו ומתעניתו בא והציץ בתוך הבור ולא מצאו הה״ד וישב ראובן וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 1018 בד״ה ואיכן היה [והדרש שראובן עסוק היה בתשובה מקורו בספרי ואתחנן פל״א שעשה ראובן תשובה ללמדך שהיה ראובן מתענה כל ימיו על אותו מעשה וכו]: 1 שדמו דומה וכו׳. וכ״ה בלק״ט ויקחו וכו׳ וישחטו שעיר עזים למה שעיר עזים שדמו דומה לדם האדם, ובמדרש אגדה וישחטו שעיר עזים מפני שדמו דומה לדם אדם, ובמה״ג עמו׳ 565 שדמו דומה לשל אדם, ובפירש״י עה״ת שעיר עזים דמו דומה לשל אדם ועח״נ, וגם בתר״י א׳ מתורגם ארום אדמיה דמי לדגברא וכו׳: 4 אתה אמרת וכו׳. שהוא הביא את כתנת הפסים לאביו כהדרש לעיל צד 1010 פסים שתיפיסו עליה אי זה מהם יוליכה לאביו ועלת ליהודה [ועי׳ לקמן פצ״ה סי׳ ב׳], ובמה״ג שם הרכיב המאמרים וישלחו את כתונת הפסים אמ׳ ר׳ יוחנן הפיסו עליה מי מוליכה אצל אביהם ועלת ליהודה בא אצל אביו ואמ׳ לו הכר נא אמ׳ לו הקב״ה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך תמר אומרת לך הכר נא, ובאג״ב שם ד״א פסים וכו׳ היו מפייסין זה עם זה מי יטול אותה ויוליכו אל יעקב אביהם וכיון שהפיסו בא ליהודה ושילחו אותה בידו שנאמר וישלחו את כתונת הפסים וגו׳ הלך יהודה ואמר לו הכר נא ויכירה ויאמר וגו׳ אמר לו הקב״ה ליהודה אתה פסקת מיעיו של אביך ואמרת לו הכר נא וגו׳ חייך אף אתה יש לך לשמוע כך שנאמר היא מוצאת וכו׳, ודמאמר נסדר גם לקמן פפ״ה סי׳ י״א לפ׳ הכר נא למי החתמת וכו׳, ושם סי׳ ב׳ ר׳ יוחנן אמר כדי לסמוך הכר נא להכר נא, ובסוטה שם איתא א״ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו בהכר בישרוהו בהכר בישר הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי וכו׳, ובמאמר סתמי בבמ״ר שם שעיר עזים אחד לחטאת כנגד יהודה שהוא הביא לאביו כתנת הפסים של יוסף שהטבילוהו בדם השעיר שנ׳ וישחטו שעיר עזים וגו׳ ויהודה הביאה לאביו ואמר הכר נא הכתנת בנך וגו׳ לכך נמדד לו באותה מדה שאמרה לו תמר הכר נא למי החותמת וכו׳, ובתר״י א׳ מתורגם ושדרו ביד בני זלפה וביד בני בלהה ית פרגוד מצייר ואייתוהי לות אבוהון ואמרו וכו׳, ועפ״י אגדות אלו מפרש בשכל טוב צד 221 וישלחו משמע על ידי שליח ויביאו ויאמרו הן עצמן אלא וישלחו ע״י בני השפחות ויביאו בני השפחות אל אביהם ולא אמרו כלום אלא זאת מצאנו בא יהודה ואמר הכר נא הכתנת וכו׳, ואח״כ הובא שם א״ר יוחנן אמר הקב״ה חייך בו בלשון אני גובה ממך שכן תמר אומרת לך הכר נא וכו׳ [ועי׳ שפירא, דיא הגדישען עלעמענטע אים ערצעהלנדען טייל דעס קורנס צד 29]: 5 אמר ליה אנא וכו׳. כ״ה בכי״ל, וגם בילקוט הגי׳ אמר ידע אנא, והגי׳ מה אבא חמי איתא גם בכי״פ, וטעם המאמר ויכירה ויאמר וכו׳ אמר לו יעקב ליהודה אני יודע מה שהאב רואה כלו׳ מה שאני רואה ברחמי האב לבנו וכלפי יהודה אמר חיה רעה אכלתהו, וכן באג״ב שם אמר לו יעקב יודע אני מי שעשה לבני כך חיה רעה אכלתהו יודע אני שאת נתת העצה שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו׳ שאין חיה רעה מן האריה ומי הוא זה יהודה שנאמר גור אריה יהודה טרוף טרף יוסף אתה שטרפת אותו ועלית למלכות שנאמר מטרף בני עלית וכו׳ ועיי״ש בהערות רש״ב, (וגם בילקוט הובא בסוף המאמר ד״א זה יהודה שנ׳ חיה רעה ואין חיה רעה אלא אריה וכתי׳ גור אריה יהודה) [בלשון המדרש שלפנינו אין זכר לדבר שיעקב כוון ליהודה, ונכונה יותר הגי׳ לית אנא וכו׳ מה אנא חמי, כלו׳ רעיונותי נטרפו עד שאינני יודע מה שאני רואה, ובכי״ת נמצא כאן הוספה זו ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה הקב״ה משלם לאדם מדה כנגד מדה בשביל שרמה יעקב את יצחק אביו וגרם לו לומ׳ אתה זה בני עשו פרע ממנו הקב״ה וגרמו לו בניו לומ׳ כתונת בני ד״א כתונת בני אמ׳ לית וכו׳ וע׳ בשכל טוב צד 222], ור׳ חוניה (הונא) אמר נצנצה בו רוה״ק חיה רעה אכלתהו זו אשת פוטיפר שתתגרה בו וכן לעיל צד 1010 אני מגרה בך את הדוב ותשא אשת אדוניו וגו׳, וסגנון הלשון נצנצה בו רוה״ק גם במאמר ר׳ חוניא לקמן פפ״ה סי׳ ט׳, וכדברי ר״ח מתורגם בתר״י א׳ ואשתמודעה ואמר וכו׳ לא חיות ברא אכלתיה ולא על יד בני נשא אתקטל אלא חמי אנא ברוח קודשא דאיתא בישתא קיימא לקבליה ועי׳ גם בתר״י ב׳, ובשכל טוב צד 224 כתנת בני וכו׳ תרגמו אנשי עיר הקודש לא חייתא בישתא אכלתיה אלא חמי אנא וכו׳ קיימא לקובליה, ומפרש שם ובשיטת רב הונא דאמר נצנצה בו רוח הקודש ואמר חיה רעה זו אשת פוטיפרע ויש מרבותינו אומרים שלא דבר ברוח הקודש שאין רוח הקודש שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות וכו׳ אלא כנגד יהודה דבר אתה חיה רעה שבחיות אכלתהו ועי׳ בלק״ט, ובמה״ג שם גורס ומפרש ויכירה ויאמר אמ׳ ליה לית אנא ידע מא אנא חמי כתנת בני חיה רעה אכלתהו

לד) ויקרע יעקב שמלותיו ר' פינחס מש' ר' הושעיה שבטים גרמו לאביהם לקרוע ואיכן נפרע להם במצרים ויקרעו שמלותם וגו' (בראשית מד יג), יוסף גרם לשבטים לקרוע נפרע לבן בנו ויקרע יהושע שמלותיו (יהושע ז ו), בנימן גרם לשבטים לקרוע והיכן נפרע לו בשושן הבירה ויקרע מרדכי וגו' (אסתר ד א), מנשה גרם לשבטים לקרוע לפיכך נקרעה נחלתו חציה בעבר הירדן וחציה בארץ כנען: כ

1 ילקוט שם, ילק' יהושע ר' י"ז, ילק' אסתר ר' תתרנ"ו, לקמן פצ"ב סי' ח', תנחומא מ"ב מקץ סי' י"ג, תנחומא שם סי' י', מדרש תהלים פ"י סי' ג', מדרש אסתר פ' ומרדכי ידע (ד' א'), מדרש פנים אחרים נו"א שם, אגדת אסתר פ"ד:

1 שמלותיו] שמלתיו וא[2]ג, ל' א[1] | א"ר פאכת | פינחס] וא[1]ת, פנחס דפגבי (יהושע), תנחום א[2] | * מש' ר' הושעיה] בשם ר' הושעיה דות, בשם ר' הושעיא נ, בשם ר' אושעיא י (שם), מש' ר' חנינא ל, ל' פאכ | השבטים ח | לאביהם ליקרע גי, להקרע שמלות אביהן פ, להקרע שמלת אביהם כ, להם ליקרע (ליקרע להם א[2]) שמלת אביהם א | ואיכן] וח, והיכן דגתי, איכן פכ, היכן אי[1] (שם) | 2 להן גת | ** במצרים] ל' ל | שמלתם וא[2]ג | וגו'] ויעמס (ויעמוס כ) איש על חמורו פא[1]כ, ל' הא[2]גתי | * יוסף — שמלותיו] יוסף.. לשבטים נפרע.. שמלותיו ל, יוסף.. לקרוע (לקרע פכ, ליקרע ו, ליקרע שמלותיהן א[1]) עמד (ועמד ח) בן בנו ונפרע לו שנ' (נפרע לו שנאמר א[1], ונפרע לו ן, נפרע ממנו שנ' פכ) ויקרע.. שמלותיו (שמלתיו א[2]) דפוחאכת, יוסף.. ליקרע לפיכך ויקרע.. שמלותיו י[1] (שם), ל' גי | 3 בנימן — וגו'] בנימין (בנימן וחכ) גרם.. לקרוע (לקרע פו, ליקרע א[1], להקרע כ) והיכן (ואיכן וח, היכן פא, איכן כ) נפרע לו (נפרע א[1]) בשושן שנ' (בשושן הבירה ן, בשושן שנ' פא[1]כ) ויקרע מרדכי את בגדיו דפוחאכת, מנשה גרם לשבטים להיקרע (מנשה.. לשבטים י) לפיכך נקרע נחלתו חציה בעבר הירדן וחציה בארץ כנען גי, מנשה.. ליקרע לפיכך נתקרעה.. בארץ הירדן.. בארץ כנען י[1] (שם), מנשה.. ליקרע.. נקרעה.. בעבר הירדן.. בארץ כנען י[1] (אסתר) | 4 מנשה — כנען] מנשה.. לקרוע (לקרע ו, ליקרע א[1], להקרע פכ) לפיכך נתקרעה (נקרעה פאכ, הוקרעה וח) נחלתו חציה (חצייה ן) בעבר (בארץ ד).. וחציה (וחצייה ן) בארץ כנען דפוהאכת, בנימין.. ליקרע והיכן נפרע לו בשושן הבירה ויקרע מרדכי את בגדיו י, בנימין.. ליקרע לפיכך נפרע לו.. בגדיו י[1] (יהושע), בנימן.. ליקרע לפי' נפרע לו.. הבירה שנאמר ויקרע.. בגדיו י[1] (אסתר), יוסף.. להיקרע לפיכך נפרע לו.. הבירה שנ' ויקרע מרדכי ג |

אמ' ר' חונא יצא מפיו דבר שלנבואה ולא ידע חיה רעה אכלתהו זו אשתו שלפוטיפר [וע' שפירא, דיא הגדישען עלעמנטע וכו' צד 68 ולהלן]: 1 ר' פינחס וכו'. בכי"ל נשתבש כאן ר' פינחס מש' ר' חנינא והגהתי מש' ר' הושעיה כמו שהגי' גם בכי"ל באותו המאמר לקמן פצ"ב לפ' ויקרעו שמלותם, ושהשבטים קרעו שמלותם גרם יוסף שצוה את אשר על ביתו לשים את הגביע בפי אמתחת בנימין, ומנשה גרם לשבטים לקרוע אותה הקריעה שהוא היה לפי הדרש האיש אשר על בית יוסף שאמר לו מלא וכו' (ועי' בתנחומא מ"ב מקץ סי' י"ג ובתנחומא שם סי' י' ובתר"י א' בראשית מ"ג ט"ז מ"ד א' וד') ובנימין גרם לשבטים וכו' שנמצא הגביע באמתחתו ונתגלגלה החובה על ידו, ומרדכי איש ימיני היה משבטו ועי' מגילה י"ב ב', ונענשו יוסף ומנשה ובנימין אעפ"י שנפרע לשבטים מה שגרמו לאביהם, ובלק"ט הועתק ר' פנחס בש"ר הושעיה אמר שבטים גרמו לאביהם לקרוע ונפרע להם במצרים יוסף גרם לשבטים לקרוע ונפרע לבן בנו ויקרע יהושע וכו' בנימין גרם לשבטים לקרוע איכן נפרע לו ויקרע מרדכי את בגדיו מנשה וכו' לקרוע לפיכך נתקרעה נחלתו חציו בעבר הירדן וחציו וכו', ובשכל טוב צד 222 ר' פנחס אומר שבטים וכו' לקרוע והיכן כפר עליהן במצרים שנאמר ויקרעו שמלותם ויעמוס וגו', ושם 225 ר' פנחס אומר שבטים וכו' לקרוע נפרע להם במצרים וכו' יוסף גרם להם לשבטים לקרוע עמד בן בנו וקרע שנא' ויקרע וכו' בנימין גרם קריעה לשבטים עמד בן בנו וקרע שנא' ויקרע מרדכי וכו' מנשה גרם קריעה לשבטים לפיכך נקרעה נחלתו חציה וכו' (ובשני המקומות שם ל"ג בשם ר' הושעיה ועח"ג), ובמה"ג עמו' 566 ר' פנחס בשם ר' הושעיה אומ' השבטים גרמו וכו' שיקרע היכן פרע להן הקב"ה במצרים שנ' ויקרעו שמלותם ויעמס איש על חמורו וכך יוסף גרם וכו' שיקרעו איכן נפרע לו בעי דכת' ויקרע יהושע וכו' וכך בנימין גרם וכו' לקרוע היכן נפרע לו בשושן הבירה ויקרע מרדכי וכו' וכך מנשה גרם וכו' שיקרעו לפי כך נקרעה נחלתו חציה וכו', ובמדרש תהלים מ"ב שם ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר שבטים גרמו לקרוע שמלת אביהם והיכן נפרע להן במצרים שנאמר ויקרעו וכו' יוסף גרם לשבטים לקרוע שמלותם וכו' ועיי"ש ובילק' מכירי תהלים סי' ו', ובאגדת אסתר שהו"ל רש"ב שם ר' פנחס בשם ר' הושעיה אמר השבטים גרמו לאביהם שיקרע היכן פרע להם הקב"ה במצרים דכתיב ויקרעו שמלותם יוסף גרם וכו' שיקרעו היכן נפרע לו בעי דכתיב ויקרע יהושע וכו' וכך בנימין גרם וכו' שיקרעו היכן פרע לו הקב"ה בשושן הבירה דכתיב ויקרע מרדכי וכו' וכך מנשה גרם וכו' שיקרעו לפיכך נקרעה נחלתו חציה וכו', ובכי"ג וילקוט כאן בדפ"ר ובילק' אסתר שם ל"ג יוסף גרם וכו' ושם ובילק' יהושע הוקדם מנשה לבנימין (ובכי"ג צ"ל מנשה גרם וכו' בנימן גרם וכו' שנ' ויקרע מרדכי) וכן במדרש פנים אחרים נו"א בספרי דאגדתא על מגלת אסתר שהו"ל רש"ב ויקרע מרדכי את בגדיו ר' פנחס בשם אושעיא אמר שבטים גרמו לאביהם ליקרע שנאמר ויקרע יעקב שמלותיו והיכן נפרע להן ויקרעו שמלותם מנשה גרם לשבטים ליקרע לפיכך נקרעה נחלתו חציה וכו' בנימין גרם וכו' ליקרע עמד בן בנו ופרע לו שנאמר ויקרע מרדכי וגו', ובמדרש אסתר שם איתא רק ומרדכי ידע וכו' ויקרע מרדכי את בגדיו בנימן גרם לשבטים ליקרע וכו' והיכן גרמה לו קריעה בשושן הבירה ה"ה דכתיב ויקרע מרדכי את בגדיו והוא איש ימיני, ולכתיבת בנימן עי' במ"י לעיל צד 988, ובתנחומא מ"ב מקץ שם המאמר ויקרעו שמלותם וגו' אמר להן הקב"ה אתם הקרעתם בגדי אביכם בדבר של חנם כך אתם תקרעו בדבר של חנם וכו', ובתנחומא שם ויקרעו שמלותם אמר להם הקב"ה אתם גרמתם לקרוע בגדי אביכם בדבר של חנם כך תקרעו אתם על דבר של חנם אמר ר' יצחק השבטים קרעו על בנימן לפיכך יצא ממנו מרדכי שקרע על ישראל

וישב שק במתניו אמר ר׳ אייבו לפי שתפש יעקב את השק לפיכך אינו זז ממנו ולא מבניו עד סוף כל הדורות, אחאב וישם שק על בשרו ויצום (מ״א כא כז), יורם וירא העם והנה השק על בשרו מבית (מ״ב ו ל), מרדכי וילבש שק ואפר וגו׳ (אסתר ד א):

ויתאבל על בנו ימים רבים אלו עשרים ושתים שנה:

כא לה) ויקומו כל בניו וכל בנותיו וגו׳ ר׳ יהודה א׳ לאחיותיהם נשאו השבטים הה״ד ויקומו כל בניו וכל בנתיו וגו׳, ר׳ נחמיה א׳ כנעניות היו, על הדה דר׳ נחמיה כל בנתיו כמה בנות היו לו חדא הוות ליה ולווי קבירה, אלא אין אדם נמנע לקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו:

1 ילקוט ר׳ קמ״ג, ילק׳ אסתר שם, מדרש אסתר שם, לקח לאסתר שם: 4 ילקוט ר׳ קמ״ג, סדר עולם פ״ב, מגילה י״ז א׳: 5 ילקוט שם, תנחומא ע״ב ויקבץ סי׳ י׳, [ועי׳] פדר״א פל״ט [ובמ״ר פ״ב סי׳ ס׳ ותנחומא ע״ב במדבר ותנחומא שם סי׳ י״ב]:

1 אייבו] וחת, איבו דפאב, אבהו ני (אסתר) | שתפס ני | יעקב] פי, אבינו יעקב דונתי (שם), יעקב אבינו חאב | אינו זז] וחת, לא זז אני, לא זז לא ד, לא זז לא כ | ממנו ל׳ י | ולא מבניו] מבניו י (שם), מבניו ומבני בניו י, ולא מבניו ולא מבני בניו דפוחאגבת | 2 סוף — הדורות] וחאני, עולם פכ, כוף.. הדורות ואינו נוהג אלא בבני אדם גדולים (הגדולים ת) דוד שנ׳ ויפל (ויעל ד¹) דוד והזקנים מכוסים בשקים (שקים ד¹) דת | באחאב כתי׳ א¹א⁰² | על בשרו] במתניו ד¹ני (שם) | ויצום] ויצם ח, ויצם וגו׳ ן, ל׳ דפאגבתי. יהורם ח, יורם כתי׳ א¹, יורם דכת׳ ת | וירא העם ל׳ ח | 3 על — מבית] גתי, על בשרו דוחא¹י (שם), בבשרו כ, ל׳ פ | מרדכי דכתי׳ א¹ | וגו׳ ל׳ | 4 ** ימים רבים] וגו׳ ל | אלו] אילו פונ, ל׳ א² | כ״ב פ | 5 * וכל בנותיו דהאבתי] וכל בנתיו פו, ובנותיו ל | וגו׳] ן, לנחמו פהאגבי, ל׳ דת | * ר׳ יהודה — בתו] ר׳ נחמיה כנעניות היו ר׳ יהודה א׳ לאחיותיהם נשאו השבטים הה״ד.. כל בניו וגו׳ על הדה.. בתו ל, ר׳ יודה לאחיותיהם נשאו השבטים הדה היא ויקומו כל בניו וכל בנתיו וגו׳ ר׳ נחמיה אמ׳ כנעניות היו רבי על הדה דר׳ נחמיה ויקומו כל בניו וכל בנתיו וגו׳ כמה בנות.. הדה הוות והלווי.. אלא.. לקרוא.. בני.. בתי ן, ר׳ יהוד׳ ור׳ נחמיה ר׳ יודה אומ׳ לאחיותיהם.. בתי ן⁰, ר׳ יהודה אומ׳ לאחיותיהם.. היינו דכתיב ויקומו.. וכל בנותיו ר׳ נחמיה אומ׳ כנעניות ר׳ יהודה מותיב על הדא דר׳ נחמיה כתי׳ כל בניו וכל בנותיו לנחמו כמה.. חדא הוה ליה והלואי.. אלא.. מלקרוא.. בנו.. בתו ח, ר׳ יהודה אומ׳ לאחיותיהם.. הה״ד כל בנותיו ר׳ נחמיה א׳ כנעניות היו (ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ר׳ יהודה א׳ לאחיותיהם.. הדהי ויקומו כל בניו ר׳ נחמיה א׳ כנעניות היו נ, ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ר׳ יהודה אמ׳ לאחיותיהם.. הה״ד ויקומו.. וכל בנותיו לנחמו ר׳ נחמיא אמ׳ כנעניות היו א¹, ר׳ יהודה ור׳ נחמיא ר׳ יהודה אמ׳ לאחיותיהם.. הה״ד ויקומו.. לנחמו ר׳ נחמיא אומ׳ כנעניות היו א², ר׳ יהודה אומ׳ לאחיותיהן.. הה״ד ויקומו כל בניו וכו׳ ר׳ נחמ׳ אומ׳ כנעניות היו י¹, ר׳ נחמיה אמ׳ כנעניות היו כ) ר׳ נחמ׳ (ר׳ נחמיה נ, ר׳ נחמיא [אמ׳ א⁰²]א², ר׳ נחמיה אמ׳ א¹כ, ר׳ נחמן אמ׳ י¹) על הדא דר׳ יהודה כמה (כל בניו וכל בנותיו כמה כ, וכל בנותיו כמה י, ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו כמה א², דאמ׳ ויקומו כל.. לנחמו כמה א¹א⁰²) בנות היו לו חדא הוה ליה (הות ליה י, הות נ, הוה א²) הלואי (ולואי אני, ואם כ) קברה (קוברה נ) אלא.. נמנע (מונע י) לקרא (לקרוא י, מלקרוא כ, לומר א¹) לחתנו בנו ולכלתו בתו פאגבי, ר׳ נחמיה אמ׳ כנעניות היו דכתי׳ ויקומו כל בניו כמה בנות.. הדא הוות והלואי קברה אלא.. בנו.. נמנע מלקרוא.. בתו ר׳ יהודה אומר לאחיותיהם.. הה״ד ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו ד, ר׳ נחמיה.. דכת׳ ויקומו כל בניו וכל בנותיו כמה בנות היו חד הות ליה.. לקרוא לחותנו בנו.. יהודה אמ׳ אחיותיהם.. שבטים שנ׳ ויקומו.. בנותיו ת |

שנאמר ומרדכי ידע וגו׳: 1 אמר ר׳ אייבו. בכי״ג וילק׳ אסתר הגי׳ ר׳ אבהו ועי׳ במ״י לעיל צד 102 וצד 930, ומשמע מעב הדר״ש אינו זז ממנו כל הימים שהיה מתאבל על בנו, וכן לקמן פפ״ה סי׳ א׳ ויעקב היה עוסק בשקו ובתעניתו וכו׳ ושם כי׳ ב׳ עכשיו שעסוק בשקו ובתעניתו וכו׳, ובילקוט כאן וילק׳ אסתר ל״ג ממנו וכן בשכל טוב צד 222 א״ר אייבו לפי שתפש יעקב השק לפיכך אינו זז מבניו לדורות שכן כתיב באחאב וכו׳ [וממנו הוא רק שגיאת הלשון], ובלק״ט הועתק א״ר איבו לפי שתפס יעקב אבינו את השק לפיכך אינו זז ממנו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות אחאב וישם שק על בשרו יורם והנה השק על בשרו מרדכי וילבש שק ואפר, והוספה בדפוסי [וכי״ת] ואינו נוהג וכו׳ כלשון המאמר באגדת אסתר שם אמר ר׳ איבו לפי שלבש יעקב אבינו את השק לפיכך אינו נוהג אלא בבני אדם גדולים דוד ויפול דוד והזקנים מכוסים בשקים אחאב וישם שק על בשרו ויצם יורם וירא העם והנה השק על בשרו מבית מרדכי וילבש שק ואפר, וכן הועתק במה״ג שם אמ׳ ר׳ איבו לפי שלבש יעקב אבינו את השק לפי כך אינו נוהג אלא בבני אדם גדולים דוד ויפל דוד וכו׳ אחאב וישב שק על בשרו יורם בנו וירא העם וכו׳ מרדכי וילבש שק ואפר, ובמדרש אסתר שם אמר ר׳ איבו משתפס אבינו יעקב את השק דכתיב וישם שק במתניו שוב לא זז מבניו אחאב כתי׳ ביה וישם שק על בשרו יורם בנו וירא העם והנה השק על בשרו מבית מרדכי וילבש שק ואפר: 4 עשרים ושתים שנה. שיוסף היה בן שבע עשרה שנה כשנמכר ובן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הרי י״ג שנה ועוד שבע שני השבע ושנתים שני הרעב עד שירד יעקב למצרים וכל אלו השנים היה סבור שהוא מת והתאבל עליו, ובכי״ע (הוצ׳ מארכס) שם נמצא יוסף פירש מאביו שלא ראהו כ״ב שנה כשם שפירש יעקב מאביו וכו׳ ועיי״ש ובמגילה שם ובפירש״י עה״ת, ובמה״ג שם הועתק ויתאבל על בנו וכו׳ ר׳ הונא אומ׳ עשרים ושתים שנה: 5 ר׳ יהודה וכו׳. בכי״ל הגי׳ ר׳ נחמיה כנעניות היו ר׳ יהודה א׳ לאחיותיהם נשאו השבטים הה״ד ויקומו כל בניו וגו׳ על הדה דר׳ נחמיה וכו׳ והגהתי עפ״י הגי׳ בשאר כ״י ובילקוט ר׳ יהודה א׳ לאחיותיהם נשאו השבטים הה״ד ויקומו כל בניו וכל בנתיו וגו׳ כלו׳ בנותיו הן התאומות שנולדו עם השבטים (עי׳ לעיל צד 987) ונשאום ר׳ נחמיה א׳ כנעניות היו כלו׳ נשי השבטים ומפרש על הדה דר״נ כל בנתיו כמה בנות היו לו וכו׳, וכ״ה בפירש״י עה״ת ובירמב״ן ובמה״ג שם ר׳ יהודה וכו׳ ר׳ נחמיה וכו׳ וכמו שהובאו תחלה דברי ר״י בכל המקומות שנחלקו ר״י ור״נ (ועי׳ גם באגה״ת ח״ב צד 226). ולפי הגי׳ בכי״ל [ובדפוסים ובכי״ת] קשה גם לשון הדר״ש בראש המאמר

וימאן להתנחם מטרונה שאלה את ר׳ יוסי אמרה לו כת׳ כי יהודה גבר באחיו (דה״א ה ב) **וינחם יהודה** (בראשית לח יב) **וזה שהוא אביהם שלכלהם וימאן להתנחם, אמר לה מתנחמים על המתים ולא על החיים:**

1 ילקוט שם, תנחומא מ״ב שם סי׳ מ׳, מסכת סופרים פכ״א: 2 עי׳ פסחים כ״ד ב׳:

1 מטרונא גי׳, מטרונה אחת פכ, מטרונה חדא א[1], שאלה מטרונא אחת ח | שאלה את ר׳] לר׳ ח | אמרה לו ל׳ פאכ | כת׳] פגת, כתי׳ דחאי, כתוב ו | באחיו וגו׳ ג | 2 וינחם] פוחגכ, וכת׳ ~ ו[0]ת, וכתי׳ ~ דא[1]א[02]י | יהודה] פחאגכי, ~ ויעל על גוזזי (גזזי ות) צאנו דות | וזה שהוא] וחא[1]גי, זה שהוא א[2], וזהו ד, שהוא פכ, ל׳ ת | ואביהם ת, אביהן ג | כולהם ו, כולם דפ, כולן ת, כלם אכ, כלם יצרו תקוף (תקיף י) עליו חי, כולהון ויצרן תקוף עליו ג | וימאן להתנחם] כתי׳ ביה ~ א[1], אלא למה ~ פכ, עאכ״ו אתמהא א[2] | אמ׳ לה ר׳ יוסי א[1]א[02] | מתנחמין פחא[2]כ | 3 מתים ו | ולא] ואין מתנחמים דא[1]ת, ואין מתנחמין פוחא[2]גכי | חיים ו |

כנעניות היו שמוסב על וכל בנותיו (וביפ״ת כתב גראין הדברים דר״נ ור״י לא אמרי למילתיהו אקרא דויקומו כל בניו אלא בעלמא הוא דאיפליגו למי נשאו השבטים והמדרש קבע דבריהם פה [וטעמו בודאי מפני שקשה גם למה לר״י לומר שהשבטים נשאו לאחיותיהם, כי די לו לומר שתאומות נולדו עם השבטים ולישב בזה את הלשון בנותיו במקרא שלפנינו]), ובסוף המאמר משובשת הגי׳ בכ״י שציינתי ר׳ נ ח מ י ה על הדא ד ר׳ י ה ו ד ה וכו׳ שהדרש כמה בנות וכו׳ אלא אין אדם נמנע וכו׳ הוא לשיטת ר״נ, וגם לא נמצא סגנון זה בכל המחלוקות דר״י ור״נ שר״י מיישב דברי ר״נ או ר״נ דברי ר״י, ונכונה הגי׳ בכי״ל וכי״ו וכי״ח על הדה (הדא) ד ר׳ נ ח מ י ה (ועי׳ גם בפי׳ מהרז״ו שהגיה כן בגי׳ הילקוט על הדא דר״נ), אכן קשה גם בכי״ח הגי׳ ר׳ יהודה מותיב וכו׳, ובכי״ו הגי׳ ר ב י על הדה דר״נ ונשמט שם האומר (ועי׳ לעיל צד 100 ר׳ ברכיה על הדה דר׳ נחמיה), ובכי״ל איתא רק על ה ד ה ד ר׳ נ ח מ י ה, ואולי סתמא דמדרש הוא כמו צד 201 צד 284 צד 413 צד 438 על דעתיה דר׳ יהודה וכו׳ על דעתיה דר׳ נחמיה וכו׳, ובמה״ג קיטע ר׳ יהודה אומ׳ לאחיותיהם נשאו השבטים מן הדא ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו ר׳ נחמיה אומר חדא הות והלואי קברה אלא אלו כנעניות היו ואין אדם נמנע לקרוא לחתנו בני ולכלתו בתי, ובפירש״י עה״ת גורס ומפרש ר׳ יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום ר׳ נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרא לחתנו וכו׳, וברד״ק נשתבש ר׳ יהודה אומר תאומה נולדה עם כל שבט ושבט ונשאום לנשים ר׳ ת נ ח ו מ א אומר וכל בנותיו חדא הות הלואי קברה אלא אין אדם נמנע לקרא וכו׳, וברמב״ן [לקמן ל״ח ב׳] הובא ר׳ יהודה אומר תאומות נולדו עם השבטים ונשאום ר׳ נחמיה אומר כנעניות היו, ומפרש שם ויתכן שלא הקפיד ר״נ בייחוסן שלא נתכוון אלא לומר שנשאו מנשי ארץ כנען אבל היו מן הגרים והתושבים הבאים מכל הארצות או עמוניות ומואביות ומיתר העמים כי לא נתכוון רק לחלוק על ר״י שלא נשאו אחיותיהם שאחותו מן האם אסורה לבני נח (ועי׳ לעיל צד 165) ולדעת ר״י יצטרכו בני לאה לשאת תאומות ששה האחרים והם ישאו שלהם או שלא יודה ר״נ בתאומות כלל כי לא היתה לו בת זולתי דינה כמשמע הכתוב וכו׳ [ובבעלי התוספות על התורה ר׳ יהודה אומר תאומות נולדו עם השבטים ונשאום ר׳ נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כי דרך אדם לקרא לבתו כלתו], ובתנחומא מ״ב שם לשון המאמר ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ח ד אמר לאחיותיהם נשלו השבטים שנאמר ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וכמה היו הבנות אלא תיומותיהם היו שהיתה יולדת עמו תאומים והוא נופלה וכן הוא אומר גבי בנימן כי גם זה לך בן כי זה לך בן לא נאמר אלא כי גם זה שילדה עמו תאומה הוי ויקומו כל בניו וכל בנותיו וגו׳ ו ר׳ נ ח מ י ה מ ק י י ם בנותיו כלותיו שחתנו של אדם כבנו וכלתו כבתו ואין אדם נמנע מלקרוא לכלתו בתו, וכשיטת ר״נ מפרש בלק״ט ויקומו וכו׳ וכל בנותיו אלו כלותיו, ובשכל טוב שם בנותיו אלו כלותיו וא״ר נחמיה כנעניות היו מ ע י ר ש כ ם ל ק ח ו שכן אדם קורא לחתנו בנו ולכלתו בתו, וגם בתר״י א׳ מתורגם וקמו כל בנוי וכל נשי בנוי וכו׳, וכן הדרש בפדר״א שם ולקח את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת בנות בניו והביא אותם שנ׳ בניו ובני בניו אתו וגו׳ וכתוב אחד אומר ואת דינה בתו וכאן אומר בנותיו ללמדך שבנותיו של יעקב נשי בניו היו וכו׳ [וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר בשרם כדי שלא יתחתנו בעמי הארצות וכו׳, ועירבובי אגדות יש כאן כי מסוף המאמר שהבאתי מבואר שדעתו שהשבטים נשאו אחיותיהם כשיטת ר״י ותאומות נולדו עם השבטים וכדאיתא שם פל״ו וכולן נולדו זווגם עמם וכו׳] ועי׳ במ״י לעיל צד 987, ובדפוסי׳ מסורס המאמר ומקוטע והגי׳ בדפ״ר וד״ו וד׳ קראקא א׳ ובד׳ פיורדא עם יפ״ת ובד׳ יעסניץ עם נזה״ק וגם בד׳ ווארשא ר׳ נחמיה אמ׳ כנעניות היו דכתי׳ ויקומו כל בניו כמה וכו׳ ר׳ יהודה אומר לאחיותיהם וכו׳ ובד׳ קראקא ב׳ השמיטו המלות ר׳ נחמיה אמ׳ כנעניות היו דכתי׳ ויקומו כל בניו והניחו במ״כ הפי׳ כנעניות היו נשי השבטים ואדם קורא לכלתו בתו כדמפרש ואזיל כל בניו וג ו׳ גרסינן וכ״ה בשאר מדרשים המאוחרים שראיתי, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש כ נ ע נ י ו ת ה י ו נשותיהם של שבטים ח ד א ה ו ת דינה ו ל ו א י ק ב ר ה שקשה עליו גילוי ערות׳, וסגנון הלשון כמה בנות וכו׳ כמו לעיל צד 870 כמה אחים היו לו חד הוה ליה ולווי קבריה אלא וכו׳: 2 וינחם יהודה. אחרי שמתה אשתו וזה יעקב שהוא אביהם של כל השבטים וימאן להתנחם בתמיה אמר לה ר׳ יוסי מתנחמים על המתים ולא על החיים וכדמפרש בפירש״י עה״ת אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שהוא מת שעל המת נגזרה גזרה שישתכח מן הלב ולא על החי ועי׳ פסחים שם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפרש מטרונה שאלה את ר׳ יוסף (יוסי) כתיב כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו וכתיב וינחם יהודה ומצינו שקבל (וינחם יהודה שקבל) תנחומים מקטנים ממנו וזה שהוא אביו של כולם ו י צ ר ו ת ו ק פ ו (ת ק פ ו) ע ל י ו להחריש ולהתאפק וימאן להתנחם אתמהא שלא רצה לקבל נחומין ממנו (תנחומין מצעירים ממנו) אתמהא אמר לה שמתנחמין על המתים ו א י ן מ ת נ ח מ י ן ע ל החיים ויוסף היה חי לפיכך וימאן להתנחם, [וסגנון הלשון וזה שהוא אביהם שלכלהם כמו לעיל צד 881 זה שהוא אביהם וכו׳ ע׳ ח״ג שם], ובלק״ט הועתק וימאן להתנחם מתנחמין על המתים ו א י ן מ ת נ ח מ י ם ע ל החיים, ובשכל טוב שם מתנחמים על המתים ו א י ן מ ת נ ח מ י ן ע ל ה ח י, ובמה״ג שם מטרונה א ח ת שאלה את ר׳ יוסי ב ן ח ל פ ת א אמרה לו וכו׳ וכת׳ ביה וינחם יהודה וזה שהוא א ב י ו וימאן להתנחם אמר לה מתנחמין על המתים ו א י ן מ ת נ ח מ י ן ע ל החיים, ובתנחומא מ״ב שם הסיפור שאל מין אחד לרבינו אפשר שהמתים חיים אבותיכם אינן מודים ואתם מודים מה כתיב ביעקב ויקומו כל בניו וכל בנותיו וכו׳ אילו היה יודע שהמתים חיים היה ממאן להתנחם והיה אומר כי ארד אל בני אבל שאולה אמר לו רבינו שוטה שבעולם מפני שהיה יעקב אבינו י ו ד ע ב ר ו ח ה ק ד ש שהיה יוסף חי לפיכך לא קיבל עליו תנחומין שאין מקבלין תנחומין על החי,

כב ויבך אתו אביו זה יצחק, ר׳ לוי ור׳ סימון ר׳ לוי אמר אצלו היה בוכה וכיון שהיה יוצא מאצלו היה רוחץ וסך ואוכל ושותה, ולמה לא גילה לו אמר הקב״ה לא גילה לו ואני אגלה לו, ר׳ סימון אמר על שם כל המתאבלים עליו מתאבלים עמו:

לו) והמדנים מכרו אתו כמה אוניות נכתבו לו, ר׳ יודן ור׳ חונא ר׳ יודן אמר ארבע אחיו לישמעאלים וישמעאלים לסוחרים וסוחרים למדיינים ומדיינים למצרים, ר׳ חונא אמר חמש מדנים למצרים ומצרים לפוטיפר:

1 ילקוט סס: 2 סנחומא מקץ סי׳ ד׳, [וע׳] פדר״א פל״ס: 3 מועד קטן כ׳ ב׳: 4 ילקוט סס, לעיל לד 1011, סנחומא מ״ב וישב סי׳ י״ג, סנחומא וישב סי׳ ד׳, אגדת בראשית פס״א (פ״ס): ||

1 אותו | *ר׳ לוי — אמר ל°א[2]גכ] ר׳ לוי.. אר׳ ן, ר׳ סימון ור״ל ר״ל אמ׳ א[1], ר׳ לוי אמר לי, ר׳ לוי א׳ פ, ר׳ לוי אומ׳ ח, ר׳ לוי ור׳ סימון אמרו (אמרי ת) דת | וכיון — יוצא] וחאי, וכיון שיצא דת, כיון שהוא יוצא ג, יוצא פ, הוא יוצא כ | 2 מאצלו] ממנו י | הוא רוחץ פכ, היה הולך ורוחץ דוחאת, היה.. ורוחץ במרחץ גי | סך אוכל פכ, ואוכל י | גלה פחא[2]כי | °לו] ל׳ ד | אמ׳ אבינו יצחק ת | לא] אינו י | גילה] ואי[1]גת, גלה דפחא[2]כ, מגלה י | אני פא[2]כ | אגלה] פא[1]כ, מגלה דוחא[2]גתי | *ר׳ סימון אמר ל°כי] ר׳ סימון ל, ר׳ סימון או׳ פא, אמר ר׳ סימון דוחגת | 3 שם] ידי פ | המתאבלים] וחאתי, המתאבלין דפגכ | מתאבלים] ואי[1]תי, מתאבלין דפחגכ | ** עמו] ל׳ ל | 4 אתו] אותו דפחאכת, אותו למצרים א[2], אותו אל מצרים י, למצר׳ ג, ל׳ ן | אניות ו[1], מכירות ת | נכתבות ו[1] | לו] עליו פכי | ר׳ — חונא] ר׳ יודה ור׳ הונא ן, ר׳ יודן ור׳ נחמיה ג, ל׳ דפאכת | יודה ן | ארבע] פואגכת, ארבעה דח, ל׳ י | מאחיו ת, אחיו מכרוהו ח, אחיו מכרו אותו א[1], מכרוהו אחיו י | 5 **לישמעאלים] לישמעלים ל | ** וישמעאלים] וישמעלים ל | למדינים דפוח, למדנים אגכתי | ומדיני׳ ו[1], ומדנים פא[1]כ, והמדנים א[2], ומדינים (ומדנים ת) מכרו אותו דחת, המדינים מכרוהו ן | למצרים] חי, אל מצרים דוגת, לפוטיפר פאכ | חונא] וח, הונא דתע, נחמיה כ, נחמ׳ פגי[1], יהודה א | אומר גי | חמשה י, ה׳ אניות נכתבו לו ע | מדנים — לפוטיפר] מדינים (מדנים ו[1]) מכרו אותו לדמוסיא (לדימוסיא ת, למצרים לדימוסיה ח, למצר׳ לדימוסיא ג) של מדינה בא פוטיפר ולקחו (ונטלו גי) מדימוס (מדימוסיא חג, מדמוסיא י) של מדינה דחגתי, אחיו לישמעאלים וישמעאלים לסוחרים וסוחרים למדינים והמדינים למצרים לדימוסייה.. ולקחו מדימוסייה שלמדינה ן, מדנים מכרו אותו למצרים לדימוסיה בא.. ולקחו מהם א[1], מדנים מכרו אותו למצרים לדימוסיא (מצרים לדמוסיה כ) בא.. ולקחו מהן א[2]כ, מדנים למצרים ומצרים לדימוסיא ובא.. ולקחו מדימוסיא ע, מדנים למצרים ומצרים לדמוסיה בא.. ולקחו מהם פ ||

ובאגדות הנוספות בסוף מס׳ סופרים תנא כשהביאו בניו את הכתונת בדם לא האמין להם כל עיקר מניין דכתיב וימאן להתנחם לפי שאין מקבלין תנחומין על חי אבל שמת הוא עצמו משתכח מן הלב שנאמר נשכחתי כמת מלב [וע׳ במ״י לעיל סוף סי׳ י״ט]: 1 זה יצחק. שהיה עוד בחיים שהוא מת בפרק כשעמד יוסף לפני פרעה ועי׳ בס״ע פ״ב ובפירש״י לפ׳ ויגוע יצחק וימת (בראשית ל״ה כ״ט) ובלק״ט ובשכל טוב, וכן מתורגם בתר״י א׳ ובכא יתיה ברם יצחק אבוי, ור׳ לוי ור׳ סימון דרשי ויבך אתו אביו קרי ביה ויבך אתו[1]) [וע׳ בפירש״י עה״ת לעיל ל״ז י״ח] ר׳ לוי אמר. אצלו אצל יעקב היה בוכה אביו יצחק וכיון שהיה יוצא מאצלו היה רוחץ וסך וכו׳ שהיה יודע שיוסף חי ולמה לא גילה לו ליעקב אמר הקב״ה לא גילה לו ואני אגלה לו בתמיה, ובתנחומא מקץ שם איתא ויעקב אבינו לא קבל תנחומים על יוסף דכתיב ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וגו׳ וכל כך למה שהעלים הקב״ה לקיים גזרת ידוע תדע אלולי כן לא היה נביא יצחק אביו והיה קיים אותה שעה והיה יודע שיוסף חי והיה אומר הקב״ה העלים ממנו אני אודיענו, וע׳ בפדר״א שם, ור׳ סימון אמר על שם וכו׳ והוא דורש ויבך אתו ויבך עמו והיה בוכה משום כל המתאבלים עליו כגון האב על בנו מתאבלים עמו אם אירעו אבל ועי׳ בברייתא במ״ק שם ובפירש״י שם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א גורס ומפרש אמר ר׳ סימון על שם כל המתאבלין (המתאבלים) עליו מתאבלין (מתאבלים) עמו כל המתאבלין (המתאבלים) עליו אלו מת מתאבלין עמו (מתאבלים עליו) אם אירע לו אבלות ויעקב אלו נפטר לעולמו בחיי יצחק היה יצחק מתאבל עליו עכשיו (לפי׳ עכשיו) כשאירע לו ליעקב אבלות היה יצחק מתאבל עמו ר׳ לוי אמר אצלו היה בוכה כיון שהיה יוצא מאצלו היה רוחץ במרחץ וסך ואוכל ושותה לפי שהיה יודע שיוסף קיים ולאחר שהיה יודע שיוסף חי למה לא גלה לו אמר יצחק היאך אני מגלה לו הקב״ה לא רצה לגלות לו (לא גלה) ואני אגלה (מגלה) לו איתמר (אתמהא) אמר ר׳ סימון על שם כל המתאבלין עמו מתאבלין עליו (כל המתאבלים עמו. וכו׳) ודומה. (ודומה לו) דעל (על) דעתיה דר׳ סימון אף יצחק לא היה יודע בו והיה בוכה אף הוא עמו על שם כל המתאבלין (המתאבלים) וכו׳ ועי׳ בפי׳ ב״ר הנדפס ובמ״כ, ובמה״ג שם הועתק ויבך אותו אביו זה יצחק אמ׳ ר׳ לוי. כשהיה בא אצלו היה בוכה וכיון שהיה יוצא מאצלו היה הולך ורוחץ וסך וכו׳ ולמה לא גילה לו אלא אמר יצחק הקב״ה לא גילה לו ואני מגלה לו, ומאמר ר״ס לא הועתק שם: 4 כמה אוניות וכו׳. כלו׳ כמה פעמים נמכר, ואוניות שטרי מכירה ועי׳ לעיל צד 15 וצד 949, וכשיטת ר״י ארבע גם הדרש לעיל צד 1011 פסים וכו׳ פה פוטיפר ס׳ סוחרים י׳ ישמעאלים מ׳ מדיינים וכן במאמרים שהעתקתי במ״י שם מתנחומא נכתב עליו ד׳ אונאות פסים פ׳ פוטיפר וכו׳ ומאג״ב פסים ד׳ אוניאות שכתבו עליו פ׳ פוטיפר וכו׳, ובשכל טוב צד 220 ויעברו כלומר קדמו אנשי מדינים סוחרים והגיעו אצל אחי יוסף קודם שהגיעו הישמעאלים וכו׳ דא״ר יודן אנאת ארבע נכתבו עליו אחיו לסוחרים סוחרים לישמעאלים ישמעאלים למדינים מדינים לפוטיפר, ובתנחומא מ״ב שם איתא ויעברו אנשים מדינים וגו׳ והם מכרו אותו למצרים לפוטיפר וגו׳ נעשו עליו שלש אוניות וכו׳ ודרשו שם כפשוטו מדינים סוחרים הם שיירה אחת וכן מפרש בפירש״י עה״ת לזה הפסוק ויעברו וכו׳ וימכרהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים, ועי׳ בהערות רש״ב בתנחומא ובשכל טוב שם [ונכונה הגי׳ וסוחרים למדנים ומדנים וכו׳, וכן הגיה הרש״ש, ובזה גם לב״ר סוחרים ומדינים אחד הם אלא שמדינים לחוד ומדנים לחוד, ועי׳ בבעלי התוספות עה״ת ובסמוך]: 5 מדנים למצרים וכו׳. כ״ה בכי״ל בלשון ממועט

1) אתו.

פרשה פה

א לח א) ויהי בעת ההיא וגו׳ בגדה יהודה וגו׳ (מלאכי ב יא) אמר ליה כפרת יהודה שקרת יהודה ותועבה נעשתה בישראל וגו׳ (שם שם), כי חלל יהודה (שם שם) נעשתה חולין יהודה, קדש י״י אשר אהב ובעל בת אל נכר (שם שם) ויהי בעת ההיא וירד וגו׳:

עוד היורש אביא לך יושבת מרשה עד עדולם יבא כבוד ישראל (מיכה א טו) קדושו שלישראל, עד עדולם יבוא מלכן שלישראל, עד עדולם יבא, ויהי בעת ההיא וגו׳:

1 ילקוט כ׳ קמ״ד, ילק׳ מלאכי כ׳ תקפ״ט, [וע׳] תנחומא מ״ב וישב סי׳ ט׳ [וקנסדרין פ״ב א׳]: 4 ילקוט כ׳ קמ״ד, ילק׳ מיכה כ׳ תקנ״א, ילק׳ מכירי מיכה א׳ ע״ו, תנחומא מ״ב שם סי׳ י׳, [וע׳] אגדת בראשית פס״ד (פס״ג):

1 וגו׳] וירד יהודה פ׳, וירד.. וגו׳ ג, וירד.. מאת אחיו דאכת, וירד.. אחיו וגו׳ ן | בגדה] כת׳ ~ פת, כתו׳ ~ כ, כתיב ~ א^{2}, הה״ד ~ א^{1} | וגו׳] ותועבה נעשתה י, ותועבה נעשתה (נעש׳ ן, נעשת ג) וגו׳ דוג, ותועבה נעשתה בישראל פא^{2}כת, ותועבה.. בישראל ובירושלם א^{1}, ל׳ י (מלאכי) | א״ל אי, אמר לו הקב״ה פכ, ל׳ תי (שם) | 2 ותועבה — וגו׳] ותועבה.. בישראל דות, ותועבה.. בישראל ובירושלים ן^{0}, תועבה.. ובירוש׳ ג, ל׳ פאכי | *כי — אהב ין] כי.. חולים.. אשר וגו׳ ל, כי.. חולים.. את קדש אלהיו אשר אהב ן, כי החל.. נעשית חולין.. קדוש י״י אשר אהב ג, כי חלל.. נעשתה חולין יהודה י (שם), כי חלל.. נעשה חולין יהודה פאכ, יהודה נעשה (נעשה ת) חולין כי חלל יהודה קדש (את קדשי ד^{1}) י״י אשר אהב דת | 3 ובעל — נכר] גי, וגו׳ ן, ל׳ דפאכת | ויהי בעת ההיא ל׳ י | וירד וגו׳] וירד פ, וירד יהודה א^{2}כת, וירד.. מאת אחיו א^{1}י, וירד.. אחיו ויט עד איש עדולמי ושמו חירה י (שם), וגו׳ ן, ל׳ ד | 4 עוד] כת׳ ~ ת, הה״ד ~ א^{1}א^{02}, שנ׳ ~ י | * יושבת — ישראל גי^{1}] יושבת.. עדלם.. ישראל ן^{0}, יושבת מרשה דפא^{2}ת, יושבת וגו׳ א^{1}כ, וגו׳ לוי (מיכה), ל׳ ד^{1} | קדושו של ישראל] פא^{1}, קדושן שלישראל ן, מלכן וקדושן של ישראל ד^{1}, עד עדלם יבא קדושו של ישראל מ, עד עדולם יבא מלכן וקדושן של ישראל ד, עד עדולם בא מלכם וקדושם ת, קדושו י (שם), ל׳ א^{2}גי | 5 עד — ישראל] עד.. יבא מלכם שלישראל ן, עד עדולם יבוא (עד עדלם יבא מ) מלכו של ישראל א^{2}מ, עד עדולם יבוא עד עדלם יבא מלכו של ישראל א^{1}, ומלכו כ, ומלכו של עולם פי (שם), עד עדולם יבא (בא ת) כבודן של ישראל דת, ל׳ גי | עד — יבא] פכ, עד עדלם ן, עד עדולם יבא דכתיב (עדולם דכת׳ ת) ויט עד איש עדולמי דת, עד עדולם יבא שנאמר וירד יהודה מאת אחיו ויט.. עדולמי וגו׳ י (שם), ל׳ אגי | ד״א ויהי ת | וגו׳] וא^{02}ג, וירד יהודה א^{1}כ, ל׳ דפת |

ופירושו לפי גי׳ שאר הספרים מדנים למצרים לדימוסייה של מדינה וכו׳, והוראת דימוסייה וכו׳ כאן אוצר המדינה והממונים עליו וכן נר׳ מהגי׳ בא פוטיפר ולקחו מהם ועי׳ לעיל צד 57 שהן עסוקין בדימוסייה של מדינה, ואולי מדייק ר״י שאין כתיב כאן והמדנים מכרו אותו במצרים אלא אל מצרים לדימוסייה של מדינה, ובשכל טוב צד 221 גורס ומפרש ר׳ הונא אמר חמש שנאמר והמדנים מכרו אותו אל מצרים לדימוסיא של מדינים ובא פוטיפר ולקחו מן דימוסיא של מדינים ואין לומר מדינים הם הן מדנים שכבר נאמר את מדן ואת מדין (בראשית כ״ה ב׳) ושם צד 222 והמדנים שקנאו מן הישמעאלים מכרו אותו אל מצרים אל דימוסיא של מדינים ודימוסיא של מדינים מכרוהו לפוטיפר סרים פרעה וכו׳, (ועי׳ גם באגה״א ח״ג צד 254) ופירושו זר שבזו הפרשה ובהאגדות שלפנינו מדנים הן המדינים ואין נר׳ שר׳ חונא דורש מדינים לחוד ומדנים לחוד, וקשה חגי׳ בערוך ע׳ דמס א׳ ר׳ הונא אמר ה׳ אניות נכתבו לו מדנים למצרים ומצרים לדימוסיא ובא פוטיפר ולקחו מדימוסיא, וכן בכי״פ מדנים למצרים ומצרים לדמוסיה וכו׳, ובמה״ג צד 567 הרכיב שני המאמרים והעתיק כמה מכירות נכתבו לו אמ׳ ר׳ יודן ארבע מכירות נכתבו לו אחיו לישמעאלים וישמעאלים לסוחרים וסוחרים למדנים והמדנים מכרו אותו למצרים לדימוסיה שלמדינה בא פוטיפר ולקחו מדימוסיה וכו׳:

פרשה פה. בדפ״ר נסמן פפ״ג, ובמקרא כאן פרשה פתוחה: 1 אמר ליה. הקב״ה, ובכי״פ וכי״כ הגי׳ כן א״ל הקב״ה כפרת וכו׳ ודרשו הפסוק ביהודה בגדה וכו׳ כפרת שקרת ותועבה נעשתה וכו׳ כי חלל יהודה נעשתה (נעשה) חולין יהודה שהיה קודש י״י וכו׳ ובעל בת אל נכר ויהי בעת ההיא וירד יהודה וכו׳ ירד בקודש ונתחלל שנשא לגויה בת איש כנעני ועי׳ ביפ״ת, ובכי״ל וכי״ו הגי׳ חולים והגהתי ועי׳ גם לעיל צד 227 וצד 337, ואולי הטעם כפרת שקרת בייחוסי בית אביך אברהם השביע לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני וביצחק כתיב ותהיין מרת רוח וכו׳ וצוה על יעקב לא תקח אשה מבנות כנען ותועבה נעשתה בישראל כי חלל וכו׳ [ועי׳ בצוואות י״ב שבטים יהודה סי׳ י״ג, ופתיחה זו היא נגד הדרש בפסחים נ׳ א׳ שכנעני איננו ממש אלא תגר ועי׳ לקמן סי׳ ד׳ וסי׳ ו׳ ובס׳ היובלים פל״ד פ״כ] ובתנחומא מ״ב שם המאמר זש״ה בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל מהו בגדה יהודה כיחש יהודה כשם שאתה אומר אשר אתה בגדת בה הוי אומר כיחש יהודה על מה כיחש כי חלל יהודה קודש ה׳ הוי בגדה יהודה ובעל בת אל נכר ולהלן הוא אומר היתה יהודה לקדשו וכאן הוא אומר כי חלל יהודה הוי ובעל בת אל נכר וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע אימתי בשעה שפירש מאחיו שנאמר וירד יהודה, ובמה״ג עמו׳ 568 הועתק ממקור אחר זהש״ה בגדה יהודה ותועבה וכו׳ בגדה יהודה שאמ׳ לאביו הכר נא [ע׳ לקמן סי׳ ט׳ אתה רימית ה באביך] ותועבה נעשתה בישראל בשעה שמכרו את יוסף כי חלל יהודה קדש ה׳ שירד מאחיו ומבית אביו ובעל בת אל נכר שנשא אשה כנענית ומה עונשו יכרת ה׳ לאיש אשר יעשנו ער ועונה וימת ער ואונן כל כך על שיעץ במכירתו של יוסף: 4 עוד היורש וכו׳. השלמתי סוף הפסוק יושבת מרשה עד עדולם וכו׳ שדרשוהו ביהודה עד עדולם יבא כבוד ישראל קדושו (קדושן) של ישראל (כהדרש לעיל קדש י״י וכו׳) עד עדולם יבא מלכן (מלכו) של ישראל כמו שאמרו לעיל צד 1021 ועשו אותו מלך עליהן [מהלשון מלכן של ישראל משמע שהכונה שיהודה הוא אבי מלכי ישראל, שממנו עמדו מלכים, וע׳ לקמן סי׳ ח׳] עד עדולם יבא וכי היה לו ליהודה לבא עד עדולם לקחת בת איש כנעני שנ׳ ויהי

ר׳ שמואל בר נחמן פתח כי אנכי ידעתי את המחשבות וגו׳ (ירמיה כט יא) שבטים היו עוסקים במכירתו שליוסף ויעקב היה עוסק בשקו ובתעניתו ויהודה עוסק לקחת אשה והקב״ה בורא אורו של מלך המשיח ויהי בעת ההיא וגו׳:

בטרם תחיל ילדה (ישעיה סו ז) קודם עד שנולד משעבד האחרון נולד גואל ראשון ויהי בעת ההיא וגו׳:

ב מה כת׳ למעלה מן העניין והמדנים מכרו אותו אל מצרים ויהי בעת ההיא לא היה

1 ילקוט כ׳ קמ״ד: 4 ילקוט שם, ילק׳ ישעיה כ׳ תע״ה (תק״ה), תנחומא מ״ב שם סי׳ י״ח: 6 ילקוט כ׳ קע״ד, ילק׳ דניאל כ׳ תתכ״ג, ילק׳ מכירי ישעיה מ״ז י״ג:

1 שמע׳ ג | * נחמן דפואגכת] נח׳ ל, נחמ׳ י1, נחמני ח | וגו׳] פוחאגכ, ל׳ דתי | 2 עוסקים] עסוקי׳ ד, עסוקים חת, ־ין וגי, ל׳ פאכ | * ויעקב — ובתעניתו ל0] ויעקב.. עסוק.. ובתעניתו ג, ויוסף.. עוסק.. ובתעניתו ל, ויוסף עסוק (היה עסוק א1) בשקו ובתעניתו ויעקב (ויעקב עסוק א2, ..היה עסוק א1, ..עמו כ) בשקו ובתעניתו פאכ, וראובן (ראובן היה י) עסוק.. ובתעניתו חי, ויוסף היה עסוק.. ובתעניתו ראובן היה עסוק.. ובתעניתו ויעקב היה עסוק.. ובתעניתו דות | יהודה ו | עוסק] פכ, עסוק א2ג, היה עסוק דותא1ת, ירד י | לקחת] ליקח ח, ליקח לו דפואגכתי | בורא] ד1פאכש, היה עוסק בורא (ובורא ת) דת, מברא חג, היה עסוק מברא ו, מביא י | 3 אותו אורו ג | מלך משיחנו ת, משיח פחאכ | ויהי בעת ההיא ל׳ א1י | * וגו׳ ו] וירד יהודה דת, ל׳ לפאגכי | 4 בטרם] ד״א ויהי בעת ההיא וירד יהודה הה״ד ~ א1, הה״ד ~ א02, כת׳ ~ ת | ילדה וגו׳ ו | קודם ל׳ גי | עד שנולד] שנולד כ, שלא נולד דפאת, עד שלא נולד וני | שעבוד א2 | האחרון] וג, הראשון ל0דפאכתשי | נולד] יצא פ | ראשון] ו, הראשון ג, האחרון ל0דפאכתשי | * ויהי — וגו׳] ויהי.. ההיא לדפואגכתי, הה״ד וירד יהודה מאת אחיו י (ישעיה) | 6 * מה — ההיא] מה כתיב (כת׳ וגת) למעלה מן הענין (למעלה מן העניין וג, מן הענין כ) והמדנים מכרו אותו אל מצרים (מכרו.. למצרים א1, מכרו אותו פא2גכמ, מכרו וגו׳ ו, מכרו.. מצרים וכת׳ ת) ויהי.. ההיא דפוא1א02גכתמ, מה כתי׳ למעלה מן הענין (מהענין י) והמדני׳ מכרו אותו א2ו1, ל׳ ל | ולא היה צריך קרייה ד, לא היה.. קרא חי, לא הוה.. קריא ושי (דניאל), לא (ולא ת) הוה.. קרא גת, לא היה צריך אמ, לא הוצרך פכ |

בעת ההיא וירד יהודה וכו׳ ויט עד איש עדולמי וכו׳, ובכי״ג הובא רק הפסוק עוד היורש בלי הדרש, ובילקוט דפ״ר כאן שג׳ עוד היורש וכו׳ עד עדול׳ יבא כבוד ישר׳, והדרש קדושו של ישראל ליתא גם בכי״א ב׳, ובפי׳ ב״ר מפרש עד עדולם יבא כבוד ישראל עד עדולם היה לו ליהודה להתחתן שהיה כבודן של ישראל מלך עליהם ונשיא, ומשובשת הגי׳ בדפוסי׳ ועח״נ, ובתנחומא מ״ב שם הובאה בזו הפתיחה פלוגתא דר״י ור״נ (ועי׳ במ״י לעיל צד 1026) זש״ה עוד היורש אביא לך וגו׳ ר׳ יהודה ור׳ נחמיה חד אמר לאחיותיהם נטלו השבטים וכו׳ ור״נ מקיים בנותיו כלותיו וכו׳ אמרו רבותינו יהודה שהיה גדול בבית אביו נטל כנענית שכתיב וירא שם יהודה והנביא מכריז עד עדולם יבא קדוש ישראל הוי וירד יהודה וגו׳ ויט עד איש עדולמי, ובמה״ג עמו׳ 569 ויט עד איש עדולמי ר׳ יצחק אומ׳ רוח הקודש צווחת בו בירידתו עד עדלם יבוא כבוד ישראל, ובאג״ב שם דרשה אחרת וארוכה לזה הפ׳ עוד היורש וכו׳ ועיי״ש בהערות רש״ב: 2 ויעקב היה וכו׳. בכי״ל כתוב ויוסף והוגה ביני שיטי בכתב הספר בדיו דיהה ויעקב וכ״ה בכי״ג, ובארבעה כ״י הגי׳ ויוסף וכו׳ ויעקב וכו׳, ובכי״ח רק וראובן וכו׳ וכן בילקוט ראובן וכו׳ והעיר בא״א חלוקה דיוסף אינה בילקוט, ובדפוסי׳ וכי״ו [וכי״ת] הגי׳ ויוסף וכו׳ ראובן וכו׳ ויעקב וכו׳, והדרש ויעקב וכו׳ איתא גם למטה סי׳ ב׳ עכשיו שעסוק בשקו ובתעניתו ולעיל צד 1026 לפי שתפש יעקב את השק וכו׳, [והדרש שראובן עסוק בשקו ובתעניתו כדעת ר״א לעיל צד 1023], ובדוחק פי׳ במ״כ ויוסף היה עסוק וכו׳ שהיה שורה בצער על פרידתו מבית אביו, ובמה״ג עמו׳ 568 השבטים עסוקים במכירת יוסף ויוסף עוסק בעבודתו ויעקב אבינו עוסק בשקו ובתעניתו ויהודה עוסק ליקח לו אשה והקב״ה עוסק בשאירו שלמלך המשיח הדא היא וירד יהודה מאת אחיו, ובעקידה שער כ״ח הובא ר׳ שמואל בר נחמן פתח כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אני חושב עליכם נאם ה׳ השבטים עסוקים במכירתו של יוסף יעקב ויוסף עסוקים בצערם יהודה עסוק בלקוחי אשתו והקב״ה עסוק לבראת אורו של משיח הוי מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה, והגי׳ בורא אורו [בכי״ל כתוב שאורו והשי״ן נמחקה] של מלך המשיח איתא גם בפי׳ ב״ר ומפרש מבהיק אורו של משיח שעתיד לצאת מתמר [וע׳ פסי״ר ריש פל״ו]: 4 קודם עד וכו׳. עח״נ ולעיל צד 620 ובמ״י שם בד״ה עד שלא, והגי׳ קודם וכו׳ משעבד האחרון נולד גואל ראשון (הראשון) איתא גם בכי״ו וכי״ג, ונר׳ טעם הדרש בטרם תחיל בחבלי משיח קודם עד שנולד באחרית הימים משעבד האחרון שיציק את ישראל נולד גואל ראשון פרץ שעתיד מלך המשיח לצאת ממנו, ובגליון כי״ל הוגה כגי׳ שאר הספרים קודם וכו׳ משעבד הראשון נולד גואל האחרון וכן הגי׳ בפי׳ ב״ר ומפרש משעבד הראשון פרעה ששעבד בישראל נולד גואל האחרון פרץ שהוליד מלך המשיח [אכן בחזקוני לקמן ל״ט א׳ מפרש ויוסף הורד מצרימה עד שלא נולד שעבוד ראשון נולד גואל אחרון תחלה נולד פרץ שעתיד מלך המשיח לצאת ממנו ואחר כך ויוסף הורד מצרימה שהוא שעבוד ראשון של ישראל] וביפ״ת פי׳ לאו דוקא נולד אלא מזומן כי נולד פרץ שממנו יצא מלך המשיח, ובתנחומא מ״ב שם בסגנון אחר הפתיחה כי לא מחשבותי וכו׳ ומסיים שם ד״א כי לא מחשבותי יוסף מכרו אותו אחיו למדנים והמדנים מכרו אותו אל מצרים עד שלא ירד יוסף ירד יהודה להתקין גואל אחרון זה מלך המשיח וכו׳: 6 מה כת׳ למעלה וכו׳. כן השלמתי עפ״י גי׳ שאר הספרים ועי׳ גם לעיל צד 1004 ובמ״י שם בד״ה מה כת׳ וכו׳, וכן הועתק בלק״ט מה כתוב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים לא היה צריך למימר אלא ויוסף הורד מצרימה, ובדפוסי׳ נוסף ומפני מה הסמיך פרשה זו לזו, ובפי׳ ב״ר מפרש לא הוה צריך קריא למימר אלא ויוסף הורד וכו׳ למה נכתבה פרשה זו וירד יהודה באמצע, ובפירש״י עה״ת ויהי בעת ההיא למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם וכו׳, ולא פירשו איכן היתה צריכה פרשה זו להכתב, ולשון

צריך קריא למימר אלא ויוסף הורד מצרימה (בראשית לט א) ר' לעזר אמר כדי לסמוך ירידה לירידה, ר' יוחנן אמר כדי לסמוך הכר נא (שם לז לב) להכר נא, ר' שמואל בר נחמן אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשת פוטיפר מה זו לשום שמים אף זו לשום שמים דאמר ר' יהושע בן לוי רואה היית באיסטרולוגיאה שלה שעתידה להעמיד ממנו בן ולא היתה יודעת או ממנה או מבתה הה"ד מודיעים לחדשים מאשר יבואו עליך (ישעיה מז יג), אמר ר' אבין מאשר ולא כל אשר: ודכוותה ולא יתבוששו (בראשית ב כה) והנחש היה ערום (שם ג א) לא היה צריך קריה למימר 6 לעיל צד 168:

1 לומר פחאכמ | אלא ל' פו | מצרימה] ~ ומפני מה הסמיך פרשה זו לזו דת | *ר' לעזר] ר' אלעזר פ, ר' ליעזר ל, ר' אליעזר ח, ר' לעזר ור' יוחנן ר' לעזר ו, ר' אלעזר.. ר' אלעזר דאגכמ, ר' אליעזר.. ר' אליעזר תי (שם), ר' יוחנן י | אומר ד[1]חא[1]י (שם) | ירידה — כדי לסמוך — כדי לסמוך ל' ג | 2 יוחנן] אלעזר י | אומר חא[1]מ | הכר נא — נא] פוחאכתי (שם) מ, הכר להכר ד (הכר נא — כדי לסמוך ל' י) | * נחמן דפואכת] נחמ' ל, נחמני י (שם) | אומר חא[1]י (שם) | 3 אשת] י, אשתו של דפוחאגכתי (שם) | זה פא[1]כ (וכן בסמוך) | לשום] פוא[2]גי[1] (שם), לשם דחא[1]כתימ (וכן בסמוך) | דמר ו | יהושע ת | 4 היית] פוג, היתה דחאכתעשימ | באסטרולוגיא ע, באיצטרולגיא י[1] (שם), באסטרוגליא ש, באסטרולוגין דו, באיסטרולוגין ח, באסטרולגין כ, באיסטרוגולין גי, באיצטרוגילון א[2], באיצטרוגלין מ, באסטרוגילין ד[1], באסטרגולין פ, באסתרגלין א[1], באסטרולין ת | שעתידה] עש, שהיא עתידה דוגתי, שהוא עתיד פאכמ | * ממנו בן דותעי (שם)] ממנה בן לפאגכימ, בן ממנו ח | היית וג | או] חג, אם דפואכתימ | או] פחא[1]ג, אם דוא[2]כתימ | מביתה ו | 5 מודיעים (מודעים ת)] גלאת ברב עצתך יעמדו נא ויושיעוך חוברי שמים החזים בככבים ~ פ, גלאית ברוב עצתיך.. הברי.. החוזים בכוכבים ~ כ | מאשר — עליך] חאכתי, מאשר יבאו עליך דפג, וגו' ו, ל' ד[1] | אמר — מאשר] פא[2]גכמ, אמ' ר' אבון מאשר ו, א"ר אייבון מאשר ח, ר' אייבו (איבו ת) אמר מאשר דת, מאשר י, ל' א[1] | לא ו | כל אשר יבואו עליך א[1] | 6 ודכותה פ, ודכוותיה א[2], ודכותיה כת | ולא יתבוששו] ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ~ א[1], כתי' ויהיו שניהם עירומים ~ ח, ל' ת | ערום ומה כת' למעלה ממנו ולא יתבוששו ת | היה] הוה וגשי (שם), ל' פ | קריה] כ, קריא פי[1] (שם), קרייא ו, קרא דחאגי, ל' תש | מימר פכ, לומר א[1]ת |

התימה ויהי בעת ההיא לא היה צריך וכו' אלא ויוסף הורד כמו בסמוך ודכוותה וכו' והנחש היה ערום לא היה צריך קריה למימר אלא ויעש וכו' ועי' במ"י לעיל צד 168, וכאן משמע לא היה צריך וכו' אלא ויוסף הורד וכו' שהוציאו המקרא מפשוטו ויהי בעת ההיא שזה היה בעת מכירתו של יוסף והוצרכו לתת טעם לסמיכות הפרשה, ואגדות חולקות למטה אמרו בואו ונפזר עצמנו וכו' אמרו בואו ונפרנס עצמנו וכו' שדרשו ויהי בעת ההיא כפשוטו, אכן יקשה שרשב"נ משני ג"כ כדי לסמוך וכו' ובפתיחתו כי אנכי ידעתי וכו' דורש שבטים היו עוסקים במכירתו של יוסף וכו' ויהודה עוסק לקחת אשה וכו', ובס"ע פ"ב איתא יוסף פרש מאביו שלא ראהו כ"ב שנה וכו' (ועי' במ"י לעיל צד 1026) בתוך אלו נשא יהודה בת שוע ויהי בעת ההיא וירד יהודה וכו', ובלק"ט מפרש וירא שם יהודה זה המעשה היה קודם מכירת יוסף אלא סיפור הכתוב היא להביא כי לקה יהודה באשתו ובניו על שם מכירת יוסף וכו' ועיי"ש גם לפ' וירבו הימים, וכן בפי' הראב"ע ויהי בעת ההיא אין זאת העת כאשר נמכר יוסף רק קודם המכרו וכמוהו משם נסעו וכו' בעת ההיא הבדיל וכו' ועיי"ש ובתוספות עה"ת וברא"ם וביפ"ת, ובתנחומא מ"ב שם לשון המאמר וילך יהודה אין כתיב כאן אלא וירד יהודה אמר ר' יוחנן נסמך ירידה לירידה ירידת יהודה ויוסף הורד מצרימה וירד יהודה: 2 לסמוך הכר נא. שכתוב בפרשה שלפניה להכר נא בפרשה זו, וזה הדרש כמאמר ר"י לעיל צד 1024 אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך שתשמע (שתמר אומרת לך) הכר נא ועי' במ"י שם, ורשב"נ אמר כדי לסמוך מעשה תמר בזו הפרשה למעשה אשת פוטיפר בפרשה שלאחריה מה זו לשם שמים אף זו וכו', ובפי' ב"ר מפרש מה זו לשם שמים אשת פוטיפר כדי שתלד ממנו בן אף זו לשם שמים תמר כדי שיצא ממנה המלכות, ובכי"ג נשתבש ר' אלעזר ור' יוחנן ר' אלעזר אמ' כדי לסמוך מעשה תמר וכו' ודלג שם מן כדי לסמוך הראשון עד כדי לסמוך השלישי, ובילקוט כאן ר' יוחנן אמר כדי לסמוך ירידה לירידה ר' אלעזר אמר כדי לסמוך מעשה תמר וכו' ודלג שם מן כדי לסמוך השני עד כדי לסמוך השלישי ונכונה הגי' בילק' דניאל (ונשתבש שם ובכי"ח [וכי"ת] ר' אליעזר ובכי"ל ר' ליעזר), ובלק"ט הועתק ר' אלעזר אומר כדי לסמוך ירידה וכו' ר' יוחנן אמר כדי לסמוך הכר נא וכו' ר' שמואל בר נחמני אמר כדי וכו' למעשה אשת פוטיפר, ובשכל טוב צד 225 ר' יוחנן אמר כדי לסמוך הכר נא להכר נא ר' שמעון ב"ר נחמיא אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשת פוטיפרע מה זו וכו', ובמה"ג עמו' 569 שינה הלשון וירד יהודה לא היה לו למקרא לסמוך אלא ויוסף הורד מצרימה ולמה הזכיר יהודה תחלה ר' אלעזר אומ' כדי להקדים ירידתו לירידת יוסף ר' יוחנן אומ' כדי לסמוך הכר נא וכו' ר' שמואל אומ' כדי לסמוך מעשה תמר לאשת פוטיפר שזו ראת שהמלך המשיח יוצא ממנה וכך היה זו ראת באסטגנינות שלה שעתידה להעמיד זרע מיוסף וכו': 4 באיסטרולוגיאה שלה. בחכמתה להיות חוזה בכוכבים ועי' אסטרולוגוס לעיל צד 7 וצד 433 ובמ"י שם, ולקמן פפ"ז בדרש ותשא אשת אדוניו וכו' אין הלשון הזה ותשא אלא לשון אסטרולוגיאה[1]) וכו', וראש הפסוק בישעיה שם נלאית ברב עצתיך יעמדו נא ויושיעך הברי שמים החזים בכוכבים מודיעים לחדשים וכו', ובערוך ע' אסטרולוג הועתק ראש המאמר, וק"ק הלשון שעתידה להעמיד ממנו בן ולא היתה יודעת או ממנה או מבתה, ועדיפא הגי' שהוא עתיד להעמיד ממנה בן וכו', ולפי הדרש לקמן פפ"ו פוטיפר הוא פוטיפרע, ואסנת בת פוטיפרע היא בת אשת פוטיפר, וכן דרשו לקמן פפ"ט סי' ב' צער שנצטער יוסף עם אדנותו וכו' שנטל את בתה, ובשכל טוב שם הועתק דא"ר יהושע בן לוי ראתה באסטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בן ממנו הה"ד החוזים בכוכבים מודיעים וכו' א"ר אבא מאשר וכו': 6 ודכוותה וכו'. זה המאמר ולא יתבוששו וכו' איתא לעיל סוף פי"ח ועיי"ש במ"י

1) ἀστρολογία.

אלא ויעש י״י אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (שם שם כא), אמר ר׳ יהושע בן קרחה להודיעך מאי זו חטיא קפץ עליהם אותו הרשע, מתוך שראה אותם מתעסקין בדרך הארץ נתאוה להם, אמר ר׳ יעקב דכפר חנן שלא להפסיק בפרשת הנחש: ודכוותה ודי מהלכין בגוה יכיל להשפלה (דניאל ד לד) בלשצר מלכא (שם ה א) והן הוא אויל, ר׳ אלעזר א׳ כדי לסמוך רשע לרשע קוצץ לקוצץ גיותן לגיותן, ר׳ שמואל בר נחמן א׳ כדי לסמוך הפסק מלכות להפסק מלכות: ודכוותה ביה בליליה קטיל בלשצר מלכא כשדאה (שם שם ל) ודריוש מדאה (שם ו א)

6 סנמוטס מ״נ סס:

1 אלא] פו[0]חאגכשי, אלא ולא יתכושישו ת, ל׳ דו | לאדם — וילבישם] חא[1]תי, לאדם.. עור וגו׳ ן, לאדם.. עור א[2]י (שם), לאדם ולאשתו וגו׳ ד, לאדם ולאשתו ג, לאדם וגו׳ פ, כתנות עור כ, ל׳ ש | אמר — קרחה] פאגכי (שם), ר׳.. אמר דות | 2 להודיע פ, לידע י (שם) | מאיזו ן, מאי זה דחאכי (שם), מאיזה פגתי | חטייה ן, חיטיא ח, חטא דפאתי, חט גכ | אותו הרשע] וח, אותו רשע דפאכת, הרשע הזה י, הרשע ג, הנחש י (שם) | אותם] פחאכי (שם), אותן דוגתי | מתעסקים ח, עוסקין א[2], יקי׳ א[1], עסוקים פכי (שם), עסוקין י | בדרך הארץ] ו, בדרך ארץ דחגתי, בתשמיש פכ, בתשמיש בדרך ארץ א | 3 נתאווה ת, ונתאוה ג | להן ג, לה וי (שם) | אמר — חנן] וגי, אמר.. חנין דת, ר׳.. דכפר חנן (חנין אכ) אמ׳ פאכ | בפרשתו של נחש | ודכותה פ, ודיכוותה ג, ודכוותי׳ כ, ודכותיה ת, ודיכותיה א[2] | ודמהלכין ו[1] | בגוה — להשפלה] בגווה.. להשפלה א[1], בגוה.. להשפלא תי (שם), בגוה יכול להשפלה ג, בגווה ן, וגו׳ פ | 4 * בלשצר דוא[2]שי] בלטשצר ל, בלשצאר א[1], וכת׳ בלשצר ת, זה בלשצר פ, זה בלטשצאר כ | מלכא] וגת, ~ עבד לחם רב שי, ודריוש (דריוש א) מדאה דפאכ, ודריוש מדיא ד[1] | והן הוא] ד[1]וא[2]גשי, והיכן הוא פכת, והיכן הוא הוא ד, וכן הוא א[1]א[02] | * אויל ל[0]ן] אזל ל, אזיל ו[1] (שם), אויל מדורך דא[2]שי[1], אויל מרודך פא[1]כת | ר׳ אלעזר (אלעזר בר״ש א[1]) ור׳ שמואל בר נחמן ר׳ אלעזר אכ, ר׳ לעזר ור׳.. ר׳ לעזר ן, ר׳ אליעזר ור׳ שמואל בר נחמני ר׳ אליעזר י (שם) | אמר דפאגכתי[1], אומר וי (שם) | 5 ◻ לרשע] אל רשע ד | גיוותן לגיוותן ג, גוייתן לגוייתן ן, גאותן לגאותן י (שם), גויתו לגויתו ו[1] | ר׳ שמואל בר נחמ׳ (נחמני י שם) ו[1], ר׳ שמואל כ, ר״ש פ | * א׳] אמר דפואגכתי, ל׳ ל | כדי ל׳ י (שם) | לפסוק כ | הפסקת גי | להפסקת גי | 6 ודכותה גי[1] (שם), ודכות׳ פ, ודכוותי׳ כ, ודכותיה ת, ודיכותיה א[2] | בה ן | בליליה] ש, בליליא דואגכתי (שם), בלילא פי | בלשצר — כשדאה] גי (שם), בלשצר.. כשדיא דת, בלשצר.. כשדאי פ, בלשצאר.. כשדאי א[1]כ, בלשצר מלכא א[2], בלשצר כשדאה י, בלשצר ש, וגו׳ ן | * מדאה דא[2]גת] מדיא לן, מדאה קביל מלכותא א[1]כשי, מד׳ קביל מל׳ פ |

[והועתק לכאן מפני ששוים הם שתי הפרשיות בזה שנפסקו באמצע ענין, אבל טעם הפסק של שתיהן אינו שוה] ובלק״ט קיטע ומסיים שראה אותם מתעסקין בדרך ארץ ונתאוה להם, ובהשמטת המאמרים שלאחריו הביא עוד סיום מאמר השלישי רבנן אמרי כדי לסרוג על הספר כולו שיאמרו ברוח הקודש נאמרה, ובשכל טוב שם לא היה ראוי לסמוך אלא ויעש וכו׳ כתנות עור א״ר יהושע בן קרחה להודיע מאיזה חטא קפץ עליהם שלא נצטנעו מן הנחש ועל שראה אותן עסוקין בדרך ארץ נתאוה להם א״ר יעקב דכפר חנן שלא להפסיק בפרשת נחש ורבנן אמרי כדי לסרג על הספר כמו שאמר ברוח הקודש: 3 ודי מהלכין וכו׳. סוף פסוק הוא מנבוכדנאצר בדניאל פרשה ד׳ ונסמכה הפרשה בלשאצר מלכא וכו׳ ומאויל מרודך שמלך אחר נ״נ (מ״ב כ״ה כ״ז וירמיה נ״ב ל״א) אין מסופר שום דבר ואויל הן הוא היכן הוא וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש ודי מהלכין וכו׳ וסמיך ליה בלשצר מלכא עבד לחם רב והן הוא אויל מדורך שהיה בן נבוכד נצר שמזכיר מיד בלשצר היה לו לסמוך מעשה אויל למעשה אביו כדי לסמוך רשע לרשע נבוכד נצר ובלשצר שהיו שניהם רשעי׳ אויל לא היה רשע שהרי בטל גזרו׳ אביו גיותן לגיותן זה גבה רוח וזה גבה רוח נבוכד נצר אמ׳ ומאן הוא אלה וגו׳ (דניאל ג׳ ט״ו) ובלשצר אפיק מאני מקדשא ואשתמ׳ בהו כדי לסמוך הפסק מלכו׳ נבוכד נצר להפסק מלכו׳ בלשצר, והלשון קוצץ לקוצץ כמו בירוש׳ יבמות פ״ב ד׳ א׳ הדד בן טברימון וכו׳ קוצץ בן קוצץ ובפסיקתא סוף פכ״ו (קס״ז ב׳), וגיותן במשקל אימתן ועי׳ לעיל צד 440, ובכי״ל כתוב בלטשצר והגהתי בלשצר כמו בסמוך בכי״ל קטיל בלשצר ובשתי הפעמים בדפוסי׳ ובספרים שציינתי וז׳ פעמים בפי׳ ב״ר, ובכי״א א׳ בשתי הפעמים בלשצאר ובכי״כ בלטשצאר ובסמוך בלשצאר, ובמקרא כתוב בלשאצר מלכא, וכ״ה שם ה׳ ב׳ ט׳ כ״ט, ושם ז׳ א׳ בלאשצר ועי׳ בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג, וגי׳ משובשת ודי מהלכין וכו׳ בלשצר מלכא ודריוש מדאה ועח״נ, וכבר העיר בא״א ודריוש מדאה יתר, ובכי״ל נשתבש והן הוא אזל ובילק׳ דניאל בדפ״ר אזיל והוגה בכי״ל בכתב הספר בדיו דיהה אויל וכ״ה בכי״ו, ובפי׳ ב״ר שהעתקתי מעשה אויל וכו׳ אויל לא היה רשע וכו׳, וגי׳ משובשת בדפ״ר וד״ו ובכי״א ב׳ ובפי׳ ב״ר בדפ״ר ובילק׳ כאן בדפ״ר אויל מדורך, והוראת הן-בסגנון הירושלמי היכן וכן לעיל צד 51 ומן הן וכו׳, ולהדרש כדי לסמוך הפסק מלכות וכו׳ העיר בא״א קשה דבסדר עולם (פכ״ח) אמרו דבנו אויל מרודך מלך אחריו וא״כ איך נפסק המלכות בנבוכדנצר, וביפ״ת פי׳ הפסק מלכות נ״נ נפסקה מלכותו ז׳ שנים שנטרד מן בני אנשא ובלשאצר נפסקה מלכותו בלא עתו ויהיבת למדי ופרס וצ״ע: 6 מלכא כשדאה. במקרא הכתיב כשדיא והקרי כשדאה וכן הכתיב ודריוש מדיא והקרי מדאה, ובכי״ל מדיא והגהתי ועח״נ, ובפי׳ ב״ר מפרש ביה בליליה קטיל בלשצר וסמיך ליה ודריוש מדאה קביל מלכותא והן הוא בשנת שלש למלכות בלשצר המלך שאמר לאחר כן [בפרשה ח׳] היה לו להקדים בשנת שלש ואח״כ ודריוש, ובס״ע שם נבוכדנצר מלך מ״ה שנה אויל מרודך בנו כ״ג ובלשצר בנו שלש בשנת חדא לבלשצר מלך בבל דניאל חלם חזא וגו׳ (דניאל ז׳ א׳) בשנת ג׳ למלכות בלשצר חזון נראה אלי אני דניאל וגו׳ (שם ח׳ א׳) בשנת ג׳ למלכות בלשצר בלשצר מלכא עבד לחם רב וגו׳ (שם ה׳ א׳) בלשצר אמר בטעם חמרא וכו׳ ודריוש מדיא (מדאה) קביל מלכותא וכו׳ (שם ו׳ א׳), ובדניאל נאמרו הפרשיות שלא כסדרן, ועי׳ בהערות.

והן הן בשנת שלש, ר׳ הונא בשם ר׳ אחא כדי שלא יאמרו דברי פיוטין הוא כדי שידעו הכל שאמרו ברוח קודש, רבנין אמ׳ כדי ליסרוג על הספר כלו שאמרו ברוח קודש:

54 וירד יהודה מאת אחיו אמרו בואו ונפזר עצמנו שכל זמן שאנו מכונסין השטר מצוי להיגבות אמר להם הקב״ה עשרה בני אדם שנמצאו בגניבה אין אחד נתפס על ידי כולם וכיון שנמצאו בגביע אמרו האלהים מצא את עון עבדיך (בראשית מד טז), אמר ר׳ יצחק מצא בעל חוב לגבות שטר חובו, אמר ר׳ לוי כזה שממציא את החבית ומעמידה על שמריה, אמרו בואו

3 ילקוט כ׳ קמ״ד: 4 לקמן פצ״ב סי׳ ס׳ ופ׳:

1 וכן א׳א[02] | הן] הוא דפואגכתשי, היא ד[1], הוא אומר א[02] | שלש] פוא[2]גכי, שלש למלכות וגו׳ א[1], שלש (שלוש ת) למלכות בלשצר המלך דתש | הונא ן | בשם ר׳ אחא] פואגכי (שם), ל׳ דת | כדי] א[1]י (שם), ל׳ דפוא[2]גכתי | דברי] ד״ת דברי א׳א[02], ל׳ י | * פיוטין דאגתי] פיוסין ל, פיוטן פ, פוטון ן, פטיון כ, בידויין ו[0], בדאין ש | הוא] וגי׳ הן פאכש, הם דת | הכל ל׳ י | 2 שנאמרו ת | ברוח הקודש ו[0]כ, .. הקדש דאגתשי, ברוה״ק פ, הקב״ה ן | רבנין] א׳גכי (שם), רבנן דפוא[2]ת, ורבנן י | אמרין י (שם), מרין ג | לסרוג פוגשי (שם), לסרג דאת, לסיים י[1] | ספר כ | * כלו פא[1]י (שם)] כל ל, כולו דוא[2]גתש, שלו ו[1] | שאמר צדיק י[1] (שם) | הקודש וכ, הקדש פאגשי, הקדש אף הכא נמי מתבעי מימר ויוסף הורד מצרימה וכתיב (וכת׳ ת) וירד יהודה מאת אחיו דת | 3 * וירד — אחיו פא[2]כש] וירד.. אחיו ויט עד איש עדולמי א[1], ל׳ לדוגתי | * בואו דואכתשי] בוא ל, בא ג | עצמנו] פש, עצמינו דוא[2]גכת, את עצמנו י, עצמותינו א[1] | קיים מצוי ת | 4 להיגבות] וג, להגבות דת, לגבות פאכשי | להן ג | י׳ ד[1]י | ** בני אדם] ל׳ ל | נמצאו א | בגנבה ן, בעצה כ | אחד מהם ש | נתפש ואכש | כולן וא׳גש, כלם פא[2], כלן י | 5 בגביע] בגניבה י | 6 חוב] השטר י | לגבות] ואגכתי, מקום ~ דפת[0] | את שטר א, את י | שהוא ממציא דואת, שהוא ממצא כי, שממצה ש, שהוא ממצה פג | ומעמידה] ומעמיד אותה דת | אמרו] פואגכי, רבנן אמרי דת | בוא ג |

ראטנער לס״ע שם [פי׳ זה הוא לפי גי׳ הדפוסים וכ״י האחרים והן הוא בשנת שלש כלומר היכן הוא בשנת שלש שכתוב אח״ז פרשה ח׳, אבל לפי״ז קשה למה לא הקשה מפרשה ז׳ הקודמת בשנת חדא לבלשצר וכו׳ וכמו שהעירו ביפ״ת והרש״ש, וראטנער שם חשב ליישב קושיא זאת ע״י פירושו שהמדרש סמך על הסדר עולם שפרשה ה׳ בלשצר מלכא וגו׳ היתה בשנת שלש ומקשה פרשה זו שנאמרה (לפי הס״ע) בשנת שלש למה הקדימה לפרשה ז׳ בשנת חדא לבלשאצר וגו׳, והנה מלבד שאין הלשון והן הוא סובל פירושו קשה שפרשה ה׳ מקומה אחר פרשה ד׳ כדי לסמוך רשע לרשע וכו׳ וכמו שתירץ לעיל, ועוד לפי״ז למה הובא הפסוק ודריוש מדאה, שמשמע מזה שהקושיא היא שקודם התחלת הסיפור מדריוש הי׳ לו להביא את כל מה שקרה בימי בלשצר, ולכל הפירושים קשה מה שייך כל זה לכאן וכי בא למנות כל מוקדם ומאוחר בתורה (ע׳ ברייתא דל״ב מדות בסופה) ומפני טעמים אלו הגהתי בפנים את גי׳ כי״ל והן הן בשנת שלש (תיבת הוא בגי׳ האחרת נשתבשה מלעיל והן הוא אויל) והמדרש מביא דוגמה אחרת שהסמיך רשע לרשע וכו׳ שכן כתיב ביה בליליא קטיל בלשצר ואחריו כתיב ודריוש מדאה והן הן כלומר כל זה היה בשנת שלש לבלשצר בסוף מלכותו ובפרשיות המאוחרות מסופר מתחלת מלכותו, והטעם הוא כדי להסמיך רשע לרשע וכו׳, וכן משמע מתנחומא מ״ב שם כיוצא בדבר אתה אומר ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא כשדאה מה כתיב אחריו ודריוש מדאה קביל מלכותא נסמך קוצץ לקוצץ מחריב בית למחריב בית והפסק מלכות להפסק מלכות, ור׳ הונא בשם ר׳ אחא מתרץ כל הקושיות על החיסור (מאויל מרודך) והסירוסים בדניאל, שהוא כדי שלא יאמרו וכו׳ ומטעם זה נשמר אותו סדר ואותם הדברים שנאמרו לו ברוה״ק בלי הוספה ושינוי]: 1 דברי פיוטין. כלו׳ בדוין, ובכי״ל כתוב פיוסין והגהתי ועח״נ, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש כדי שלא יאמרו דברי בדאין הן שאם היה כתוב בסדר היו אומרים שמי שכתב דברים בדאן מלבו כאדם שמספר דברים שהיו בימיו ועכשיו שנכתבו שלא כסדר י״ל ברוח הקדש נאמרו כלומר כסדר שנאמרו לו בנבואה אמרן וכתבן (ובא״א רש״י ז״ל גרים דברי ביודין הם וכו׳ שאם היה כתוב כסדר וכו׳ שמי שכתב דברים הללו בדאם וכו׳), ובגליון כי״ו נסמן בידויין, וביפ״ת כתב גם הלשון פיוטין יתישב כן כי דברי האגדות והספורים נקראו דברי פיוטין שנכתבים לשעשועי בני אדם והעברת הזמן בהם כמו בפיוטין וההלצות, ואולי דרש כן ר״ה בשם ר״א נגד חכם אחד מחכמי האומות שאמר כן שספר דניאל הוא דברי פיוטין ועי׳ באגה״א ח״ג צד 294: 2 כדי ליסרוג וכו׳. להקיף כל הספר כלו וללמד שאמרו ברוה״ק, וסגנון הלשון לסרוג על וכו׳ כמו בירוש׳ ברכות פ״ג ה׳ ד׳ כל שמסרגין על גופה זהו מטה וכו׳ ועי׳ בערוך ועמת״ל ע׳ סרג, ובילקוט כאן בדפ״ר הגי׳ כדי לסיים על הספר כלו, ובפי׳ ב״ר מפרש כדי לסרוג על הספר כולו שאמרו ברוח הקדש כלומר לפיכך הרחיק בשנת שלש וכתבן (בא״א הובא וכתבו) סירוגין שלא תאמר אותן דברים בלבד נאמרו לו בחזון אלא ללמד על הספר כולו שכשם שאותו דבר שאמר נאמר (שאותו דבר נאמר) לו בחזון כמה שאמר חזון נראה לי (אלי) כך כל הספר כולו אינו אלא דברי נביאות ודברי חזון, והוספה בדפוסי׳ בסוף הענין כאן אף הכא נמי מתבעי מימר וכו׳, [ומלק״ט ושכל טוב שהובאו לעיל עמוד הקודם משמע שרבנין באו לתרץ שכל המוקדמים ומאוחרים בספר תורה כולו הם ראיה שנאמרו הדברים ברוה״ק]: 3 וירד יהודה וכו׳. כן השלמתי והגהתי בואו כמו בסמוך ועח״נ, וכאן מתחיל מאמר בפ״ע ולפי הדרש אמרו בואו ונפזר עצמנו וכו׳ אמרו בואו ונפרנס עצמנו וכו׳ טעם הכתוב ויהי בעת ההיא כפשוטו כשמכרו את יוסף ועי׳ במ״י לעיל צד 1031: השטר מצוי להיגבות. ליפרע ממנו שטר חובנו שמכרנו את אחינו: 4 אין אחד נתפס וכו׳. בתמיה ומה מועיל אתכם הפיזור וכיון שנמצאו בגביע אמרו האלהים מצא וכו׳, ולקמן פצ״ב לפ׳ ויאמר גם עתה כדבריכם וכו׳ לשון המאמר בהיפוך עשרה בני אדם שנמצא אחד מהם בגניבה אין כולם באסירה וכו׳ ועי׳ בפי׳ ב״ר, ובלק״ט מפרש אמר נפזר עצמנו שכל זמן שאנו מכונסין השטר מצוי להגבות שכן הוא אומר בגביע האלהים מצא את עון עבדיך לפי שהיו מכונסין, וכן בשכל טוב שם אמר להן באו נפזור עצמינו וכו׳, ולפנינו הגי׳ אמרו וכו׳ וכ״ה בשאר כ״י ובילקוט וגם בדפ״ר וד״ו, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר אמ׳ וכו׳, ונשתבש בדפוסי׳ אחרים: 6 כזה שממציא. דורש האלהים מצא וכו׳ לשון

ונפרנס עצמינו, לשעבר היה זקוק להשיאנו נשים, עכשיו שעסוק בשקו ובתעניתו אינו דין שיהא עסוק להשיאנו נשים, אמרו ליהודה ולא את הוא הראש שלנו עמוד ופרנס עצמך מיד ויהי בעת ההיא:

ג וירד יהודה וגו׳ ירידה היא לו שקבר אשתו ובניו, ר׳ יהודה בר׳ סימון ר׳ חנן בשם ר׳ יוחנן כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה קובר אשתו ובניו, ממי את למד מיהודה ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו׳ (שם לז כו) היה לו להוליכו בכתיפו אצל אביו, מה גרם לו, קבר אשתו ובניו, ר׳ הונא משׁ׳ ר׳ אלעזר בנו שלר׳ יוסי הגלילי כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה ובא אחר

3 סוטה י״ג ב׳, תנחומא מ״ב וישב סי׳ י״ג, תנחומא עקב סי׳ ו׳, דברים רבה סדר כלנים (פ״ח סי׳ ד׳) [ועי׳ ירושלמי ר״ה ספ״א]:

1 ונתפרנס ג | עצמנו פת, את עצמנו י | היה אבא פ | זקוק] עסוק י | עכשיו] וג׳כ, עכשו פי, ועכשיו דת (עכשיו — נשים ל׳ א) | שהוא עסוק ג׳י, עסוק ן, הוא עסוק דת, שהוא זקוק פ | דין שיהא] ג׳י, בדין שיהא דת, בדין שיהיה ן, ל׳ פ | 2 אמרו] א, אמרו לו דפונכת, א״ל י | לא ן, והלא פאנכי | אתה אכתי | הוא ל׳ י | שלנו] ואג, שלכולנו כת, של כלנו דפ, ל׳ י | עמוד] פוא^{1}א^{2}גכ, עמוד אתה דת, לך י | עצמך] וגכ, את עצמך דפאתי | * ויהי — וגו׳] ויהי.. ההיא וגו׳ ל, ויהי.. ההיא וירד יהודה ואג^{2}, ויהי.. יהודה מאת אחיו א^{1}, בעת.. וירד יהודה כ, וירד מאת אחיו י, וירד יהודה דפת | 3 ירידה] פחאנכי, ירידה היא לו שנשא לגויה ~ דות | לו ל׳ א | אשתו] פא^{2}גכי, את ~ דותא^{1}ת | ואת בניו א^{1} | יודה ן | ביר׳ ן, בר א^{2} | ר׳ חנן] ג, ור׳ חנין דות, ור׳ חנין דציפורי א^{1}כ, ור׳.. דצפורי פא^{2} | 4 מי ל׳ פאכי | שמתחיל] ח, שהוא מתחיל דונתי, המתחיל פאכ | גומ׳ י^{1}, גומר פ | אשתו ובניו] פחאנכי, את אשתו ובניו ות, את.. ואת בניו ד | * ממי — מיהודה ואג] מימי.. מיהודה ל, ממי (וממי ח) אתה.. מיהודה דחתי^{1}, ומיהודה את למד פ, ואת למד מיהודה כ | בתחילה ויאמר ת | 5 אל אחיו ל׳ ת | מה — וגו׳] מה בצע כי נהרוג את אחינו את, מה בצע פגכ, ל׳ י | בכתיפו] וג, בכתפו פי^{1}, על כתיפו (כתפו ח) דחאת, ל׳ כ | ** אצל אביו] שלאביו ל, לאביו ל^{0} | * מה דאגת] ומה וח, מי ל, ל׳ פכי | וגרם פ | שקבר פכ | את אשתו ובניו ן, שני בניו ואשתו פכ | 6 חונה ן, הונא אכת, הונה פ, נחונא ח | משום ח, בשם דפואגכת | אליעזר פחאג, ליעזר ן | בנו — הגלילי] בן יעקב א, ל׳ פ | מי ל׳ פכ | שהוא מתחיל וא^{2}ג, המתחיל פכ | את המצוה י | ואינו גומרה] ולא גמרה פכ, ל׳ ן (והושלם בגליון) | ובא — וגומרה] א^{1}ג, ובא.. וגמרה פחא^{2}כ, ואחר בא וגומרה ן, ואחר בא וגמרה דו^{0}ת |

מיצוי, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש כזה ש מ מ צ ה את החבית אישפירא׳ בלעז[1]) כך ממצה את חובינו לפרוע, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ ג״כ שהוא מ מ צ י א והוגה במ״כ שהוא מ מ צ ה ועח״נ ובעמת״ל ע׳ מצה מצי: 1 ונפרנס עצמינו. לישא לנו נשים [ע׳ משנה כתובות פ״ה ב׳ ופ״ו ה׳] לשעבר היה אבינו זקוק להשיאנו נשים עכשיו שעסוק בשקו ובתעניתו וכו׳ ועי׳ לעיל צד 1026 וצד 1030, ובשאר כ״י ובילקוט הגי׳ ג״כ א מ ר ו וכו׳, ובדפוסי׳ ר ב נ ן א מ ר י בואו ונפרנס וכו׳, ובסגנון אחר במה״ג עמו׳ 569 ד״א וירד יהודה ר ב נ ן א מ ר י ן אמרו השבטים כשהיה אבינו יעקב רוצה לנו היה משיא אותנו נשים עכשיו שעשינו הצרה הזאת כל אחד ואחד ממנו ילך ויפרנס את עצמו ואמרו ליהודה הואיל ואתה הוא הגדול לך והשיא את עצמך תחלה מיד וכו׳, ובשכל טוב שם אמרו לו ולא אתה הראש שלנו ר ד ופרנס את עצמך מיד וכו׳: 3 שקבר אשתו. בת שוע ובניו ער ועונן, ובדפוסי׳ וכי״ו [וכי״ת] הקדימו ירידה היא לו שנשא לגויה, ודרש זה ליתא בכי״ל ושאר כ״י שציינתי ובילקוט, וגם בלק״ט הועתק רק ירידה היה לו שקבר את אשתו ואת בניו, ובשכל טוב שם ולמה פתח בלשון ירידה שהיתה ירידה לו שקבר אשתו ובניו, והדרש שנשא לגויה אינו מכוון להדרש למטה סי׳ ו׳ עלייה ליהודה שמעמיד מלכים וירידה לשמשון שנשא גויה, אכן גם לעיל בריש הפרשה דרשו בגדה יהודה וכו׳ ובעל בת אל נכר ויהי בעת ההיא וירד וגו׳, ולשיטת ר׳ נחמיה לעיל צד 1026 נשאו השבטים כנעניות ועי׳ במ״י שם וברמב״ן, ובתנחומא מ״ב וישב שם על איזה חטייא ירד ר׳ ח י י א ב ר א ב א בשם ר׳ יוחנן כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה גורם לעצמו לקבר אשתו ובניו וגורם עצמו לירידה מי הוא זה זה היה יהודה שנאמר וירד יהודה, והמאמרים שלפנינו נסדרו בדב״ר שם לפ׳ כי המצוה הזאת וכו׳ ולשון המאמרים שם אמר ר׳ ח י י א ב ר א ב א כל מי שמתחיל במצוה וכו׳ גורם שיקבור אשתו ובניו וממי אתה למד מיהודה שהתחיל במצוה ולא גמרה כיצד בשעה שבא יוסף אצל אחיו ובקשו להרוג אותו שנאמר לכו ונהרגהו עמד יהודה ולא הניחן מניין שנאמר מה בצע וכו׳ ושמעו לו מפני שהיה מלך עליהן ואילו אמר להם נחזירנו אצל אבינו היו שומעין לו ועל ידי שהתחיל במצוה ולא גמרה קבר אשתו ושני בניו שנאמר ותמת בת שוע אשת יהודה וכתיב וימת ער ואונן בארץ כנען ד״א כי המצוה הזאת אמר ר׳ ל ו י ב ש ם ר׳ ח מ׳ ב ר ח נ י נ א כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה ובא אחר וגומרה נקראת על שמו שגמרה כיצד משה התחיל במצוה שנטל עצמותיו של יוסף עמו וכו׳, ובתנחומא עקב שם לפ׳ כל המצוה וכו׳ איתא אם התחלת במצוה הוי גומר את כלה למה אמר ר׳ י ו ח נ ן כל מי שמתחיל במצוה ואחרי כן בא אחר וגמרה נקראת על שם גומרה ממי את למד ממשה וכו׳ אמר ר׳ י נ א י כל המתחיל במצוה ואינו גומרה קובר אשתו ושני בניו ממי אתה למד מיהודה שנ׳ ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וכו׳ ושמעו לו שהיה מלך ואלו אמר להם להחזירו אל אביו היו שומעין לו אלא התחיל במצוה ולא גמרה וכו׳, ובסוטה שם כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו׳ א״ר ח מ א ב ר׳ ח נ י נ א כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו ר׳ א ל ע ז ר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב ויהי בעת ההיא וירד יהודה ר׳ ש מ ו א ל ב ר נ ח מ נ י אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב ותמת בת שוע אשת יהודה וגו׳ וכתיב וימת ער ואונן: 6 ר׳ אלעזר וכו׳. כ״ה בכי״ל וגם בדפוסי׳ וכי״כ [וכי״ת], ולעיל צד 245 וצד 263 ר׳ א ל י ע ז ר בנו של ריה״ג וכן צד 372 וצד 592 ר׳ אליעזר וצד 12 ר׳ ליעזר בנו של

[1]) espirar, espirer.

וגומרה נקראת על שמו שלשיני הה״ד ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו׳ (יהושע כד לב) ולא משה העלה עצמות יוסף ויקח משה את עצמות יוסף וגו׳ (שמות יג יט) אלא לפי שנגזר עליו שלא ליכנס לארץ ואלו ניטפלו בהם לפיכך נקראת על שמן, מושלים משל לליסטים שניכנסו למרתף שליין ונטלו קנקן אחד ושתו אותו הציץ עליהם בעל המרתף, אמר להם יערב ויבסם לכם וימתק לכם, שתיתם היין השיבו הקנקן למקומו, כך אמר הקב״ה לשבטים מכרתם את יוסף השיבו עצמותיו למקומן, ד״א אמר להם יוסף משביע אני עליכם שממקום שגנבתוני לשם תחזירוני, וכך עשו בני ישראל ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם:

ויט עד איש עדלמי ושמו חירה רבנין אמ׳ הוא חירה שכאן הוא שבימי דוד כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים (מ״א ה טו) לימוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה, ד

3 ילק׳ יהושע ר׳ ל״ה, שמות רבה סוף פ״כ: 6 מכילתא ריש פ׳ בשלח, תנחומא בשלח סי׳ ב׳: 8 ילקוט ר׳ קמ״ד, ילק׳ מלכים ר׳ קע״ט, תנחומא מ״ב וישב סי׳ י״ג:

1 נקראת] פחאגבי, היא נקראת דות | שלשיני] של שני דוחאגת, ל׳ פי | אשר — וגו׳] אשר.. וכו׳ ו[1], אשר.. ישראל ד׳, אשר.. ישראל ממצרים פח, אשר.. ממצ׳ וגו׳ ג, אשר.. ממצרים קברו בשכם אכ, אשר.. ישראל קברו בשכם ת, וגו׳ ן | 2 ולא] ד[1]י, לא ן, והלא דפחאגכת | העלה עצמותיו שליוסף ן, העלה את עצמות יוסף חא[2]ג, העלם דא[1]ת, העלן פכי | את ל׳ י | וגו׳] ן, עמו דחאתי, ל׳ גכ | לפי ל׳ י | שגזר עליו הקב״ה פכ, שגזר הקב״ה עליו א | 3 ליכנס] חא[2]י, יכנס דפוא[1]גכת | לארץ ישראל פחאכ | ואילו ן, וישראל א, ובאו ישראל פכ | ניטפלו] ן, נטפלו דחאת, מיטפלין ג, מטפלין י, ונטפלו פכ | בהם] בהן פא[1]גכ, ל׳ י | לפיכך ל׳ פכ | נקראו פחא[2]כ, נקרא א[1]ג | שמם פחאגכת, שמם ואת עצמות יוסף וגו׳ דן, שמ׳ שנ׳ כי השבע׳ השבי׳ וגו׳ ו[1] | מושלים אותו למה הדבר דומה ד, מושלים אותו משל.. דומה וא[1]ת, מושלין.. דומה א[2]גי (יהושע), משל למה הדבר דומה ח, משל לה״ד י, ל׳ פכ | לליסטים א[2], לליסטין גי, לליסטי׳ ד[1], ללסטים פו[0]כ, ללסטי׳ ו[1] (שם), ללסטין ה, לכת ליסטים א[1] | שנכנסו דפו[0]חא[1]גכתי, שנכנס וא[2] | למרתף — יין] פחאגכ, למרתף אחד של יין דות, לתוך המרתף י (שם), ל׳ י | 4 ונטלו] וחא[1]גי, נטלו דפכת, ונטל א[2] | קנקנים א | אחד של יין י (שם), של יין פאכ | ושתו אותו] חא[1]ג, ושתו אותה ן, שתו אותו פ, ושתה אותם א[2], ושתוהו ת, ושתו די (שם), ל׳ י | הציץ עליהן.. המרתף ג, הציץ עליו.. המרתף א[2], הציץ בעל המרתף עליהם א[1], הציץ עליהן בעל היין י | יערב לכם ויבסם לכם חא[1]גי, יערב.. ויבשם לכם ן, יערב.. יבסם י (שם), יערב.. יבושם לכם ד, יערב לכם יבשים פ, יערב יבשם כ, יערב לך ויבסם לך א[2], יערב לכם יבשם לכם יהנה לכם ת | וימתק לכם] פוחא[1]גכ, ימתק לכם דת, וימתק לך א[2], ל׳ י | 5 ששתיתם חי, אחר ששתיתם א[1], שתית א[2] | היין] י, את ~ דפוחאגכתי (שם) | השיבו] החזירו דפוחא[1]כת, תחזירו י (שם), חזרו גי, החזר א[2] | הקנקן] פחגכי, את ~ דואתי (שם) | * למקומו פחאכתי (שם)] למקומ׳ ו[1], למקומה לדוג | [0]כך] ל׳ ד | א״ל י (שם) | מכרתן ן, אתם מכרתם ת, משם מכרת׳ ו[1] | השיבו] החזירו דפוחאגכתי (שם), חזרו י | עצמותיו] וח, עצמו׳ י, עצמות דפא[2]גכת, את העצמות א[1]י (שם) | למקומם א[2]י (שם) | 6 להן א[2] | משביע — עליכם] ל׳ דת | שממקום] וחגי (שם), ממקום פאכ, למקום דת, שמשם י | לשם] פוחאכ, שם דגתי | תחזירוני (תחזרוני י)] תחזירוני (החזירוני ת) הלא אחיך רועים בשכם דת | כך ג, וכן פוחאכי, כן דת | בני ישראל ל׳ פחאכי | את י | 7 * אשר — בשכם דחג] אשר.. מארץ מצרים קברו בשכם א[1], אשר.. בני ישראל וגו׳ ל, וכו׳ קברו בשכם ו[1], קברו בשכם ת, וגו׳ וא[2]כ, ל׳ פ | 8 עדלמי] ן, עדולמי דפחאגכתי | * ושמו חירה (מלכים)] וגו׳ לו, ל׳ י | רבנין] פא[1]י, רבנן דוחא[2]גכת | מרין ג | הוא — שכאן] הוא.. שכן ן, הוא.. האמור כאן פכ, הוא.. שכת׳ כאן ג, הוא.. שנא׳ כאן א[2]י (שם), חירה דתי, ל׳ חא[1] | הוא שבימי] הוא חירה שנ׳ בימי פן, הוא (והוא ג) חירה שהיה בימי א[1]ג, הוא חירם שנ׳ בימי א[2]כי[1], הוא חירם שהיה בימי דחתי (שם) | דויד ן | 9 היה ל׳ ד[1] | לדוד — הימים] את דוד.. הימים א[1], לדוד פ, וגו׳ ן | לימוד] ן, למוד דפחכתי, למד ג, לומ׳ כדי ד[1], לומר (לומ׳ א[2]) כדאי א | היה] הוא ד[1]פוחאגי (שם), היה אותו כתשי, אותו ד | הזה ל׳ כתשי | לשבט הזה] השבט הזה א[2], אותו השבט פ, אותו שבט כ |

ריה״ג ועח״נ ובדה״מ צד 186 ובאגה״ת ח״ב צד 292: 3 מושלים משל וכו׳. בדרש שקברו עצמות יוסף בשכם במקום מכירתו, וסגנון הלשון מושלים משל כמו לעיל צד 719 ועיי״ש, ובדב״ר שם ולמה קברו אותן בשכם משל למה הדבר דומה לגנבים שגנבו חבית של יין הרגיש בהם בעל הבית אמר להם יערב עליכם אלא בחייכם משאתם שותים את היין החזירו את הקנקן למקומו כך בשעה שמכרו השבטים את יוסף משכם מכרו אותו שנאמר ויאמר ישראל אל יוסף הנה אחיך רועים בשכם אמר להן הקב״ה משכם מכרתם אותו החזירו עצמותיו לשכם כיון שגמרו את המצוה נקראת על שמן וכו׳, והמשל הובא גם בשמו״ר שם לפ׳ כי השבע השביע וכו׳ ושם איתא אמר ר׳ לוי משל למה הדבר דומה וכו׳ [והלשון יערב ויבסם לכם כמו באיכה רבתי פ׳ טומאתה (א׳ ט׳) יערב לך ויבסם לך], והדרש שלפנינו ד״א אמר להם וכו׳ מקורו במכילתא שם לפ׳ כי השבע השביע וכו׳ ד״א אמר להם יוסף וכו׳ משביע אני עליכם ממקום שגנבתוני שם תחזירוני (ובתנחומא שם משביעני עליכם שממקום שגנבתוני לשם תחזירוני) וכן עשו לו שנאמר ואת עצמות יוסף וכו׳ קברו בשכם וכו׳, ובסוטה שם מאי שנא בשכם אמר ר׳ חמא בר׳ חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו וכו׳ ועי׳ בפירש״י שם: 9 לימוד היה וכו׳. שכבר היה רעהו של יהודה, והגי׳ לימוד איתא

ר׳ יהודה בר׳ סימון חירם אחר היה, על דעתיהון דרבנין חיי קרוב לי״א מאות שנה, על דעתיה דר׳ יהודה חיי קרוב לת״ק שנה:

ב) וירא שם יהודה בת איש כנעני וגו׳ בר אתרא בוצינא דאתרא:

3 ילקוט כ׳ קמ״ס, ילק׳ דה״י כ׳ אלף ע״ד, [וע׳] פסקים כ׳ ל׳:

1 יודה ן, יודן י (שם), ל׳ ת | ביר׳ ן, בר י[1] (שם), ל׳ ת | סימון] ~ א׳ פ, אמר **דואכתי** (שם), אומ׳ ח | חירם חירם ן, חירה א[1] | * אחר **דפחאכתי**] אחד **לו** | דעתיהון] **חא**[1], דעתהון **דוא**[2]**כתשי** (שם), דעת י | דרבנין] **אי** (שם), דרבנן **דפוחכתש**, רבנן י | חיי י (שם), חיה **דוא**[2]**תש**, היה **פחכי**[1], חירה חיה א[1] | לי״א מאות] לאחת עשרה מאות **וה**, לי״ב מאות **ל**[0], לאלף ומאתים **ל**[0]**דפכת**, לאלף ושלש מאות **ש**, לשלש מאות **אי** (שם), לג׳ מאו׳ י[1] | על] **פאכת**, ועל **דוחשי** | דעת **שי** | ר׳ י | 2 יהודה בר׳ (בר **ש**) סימון **אכש**, יודה ביר׳ סימון ן, יודן בר׳ סימון י (שם), סימון **ת** | חיי **הגי** (שם), חיה **דואתש**, היה **פכי**[1] | לת״ק] **ש**, לחמש מאות **דפוחאגכתי** (שם), לח׳ מאו׳ י[1] | 3 וירא — וגו׳] וירא.. כנעני ושמו שוע **דחא**[1]**כת**, וירא.. כנעני **א**[2]**ג**, וירא.. איש וגו׳ ן, וירא.. יהודה **פ**, ושמו שוע **ש** | בר — דאתרא] **ח**, בת (כר **ד**[1]) גברא בוצינא דאתרא **ד**[1]**אנכי** (דה״י), בר גברא (גבר י) תגרא בוצינא דאתרא **דתי**, בת גבר תגרא.. דאתריה **פ**, בת גבר אביינוס דאתרה ן, בת גבר אביינס דאתרא **ש** |

גם בכי״ו כל״מ בירמיה ב׳ כ״ד י״ג כ״ג ובירוש׳ דמאי פ״ד בלימודין אבל בשאין לימודין וכו׳, ובדפ״ר הגי׳ לומ׳ כדי הוא האיש וכו׳, ובד״ו נשתבש למוד אותו וכו׳ והוגה בא״א ובמ״כ למוד היה וכו׳ ועח״נ:
1 ר׳ יהודה וכו׳. בכי״ל נעדר כאן מלת אמר ועי׳ במ״י לעיל צד 53, ותימה שנשתבש בכי״ל וגם בכי״ו חירם אחד היה: לי״א מאות. כן הגי׳ העיקרית בכי״ל לי״א וכ״ה בכי״ו וכי״ח קרוב לאחת עשרה מאות שנה, ובדיו דיהה הוגה בכי״ל לי״ב וכתוב בגליון קרוב לאלף ומאתים כמו שהגי׳ גם בדפוסי׳ וכי״פ וכי״כ [וכי״ת], ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש על דעתון דרבנן חיה קרוב לאלף ושלש מאות שנה המורה (ועי׳ במ״י לעיל צד 724) דקדק דחיה קרוב לאלף ומאתים שנה צא וחשוב משנמכר יוסף וירד למצרים שהיה בן י״ז שנה עד שיצאו ממצרים ונכנסו לארץ ובנו הבית וגלו והחשבון נמצא ובשנה רביעית לגלות כבש נבוכד נצר לצור והרג את חירם כדמפ׳ בס״ע ומה שחסר מהחשבון הן השנים שהיו לו קודם שנדבק עמו יהודה ולפי שאינ׳ ידועי׳ הוא אומ׳ קרוב ועל דעת דר׳ יהוד׳ בר סימון היה קרוב לת״ק שנה וחשבון זה תמצא ממלכות בית דוד כשמלך חירם מימו׳ דוד עד שנהרג לאח׳ הגלות והשנים החסרי׳ שהיו לו קוד׳ שנדבק בדוד הוא שאמר קרוב לפי שאי׳ השנים שלמעלה ידועים, ובמאור עינים פי״ח הביא המאמר עם זה הפירוש וכתב קרוב הוא להאמין שנוסח המדרש וכו׳ חסר ושהוא אומר כי לדעת רבנן חירה דיהודה הוא חירם דדוד ושלמה ודנבוכדנצר ורבי יהודה הבדיל בין חירה לחירם ואינו מצרף יחד אלא חירם דדוד ודנבוכדנצר וכו׳ ועיי״ש, וביפ״ת פי׳ ביתר ביאור קצת דלרבנן שחירה הוא חירם נמצא שחיה קרוב לאלף ור׳ לפי שמענין יהודה עד יציאת מצרים יותר מר״י שנה שהרי ר״י שנה היו במצרים ומיציאת מצרים עד בנין הבית ת״פ שנה ות״י שנה שעמד הבית וחירם חי עד אחר החורבן שהרי יחזקאל ניבא עליו במה שאמר אמור לנגיד צור והיינו חירם שנתגאה על שסייע במלאכת בית המקדש כדאיתא בילקוט [יחזקאל] סי׳ שס״ז ולדעת ר״י לפחות חי קרוב לת״ק שנה שלדעת הכל חירם דשלמה היינו מלך צור דיחזקאל וכו׳ וע׳ גם בפי׳ מהרז״ו, ובתנחומא מ״ב וישב שם לשון המאמר אמר ר׳ יהודה בר סימון הוא חירה בימי יהודה הוא חירם בימי שלמה ומימיו היה אוהב את השבט הזה שכן הוא אומר רעהו העדולמי ולהלן הוא אומר כי אהב היה חירם לדוד כל הימים, ואגדה מרווחת שנגיד צור ומלך צור בנבואת יחזקאל (כ״ח א׳—י״ט) הוא חירם מלך צור ועי׳ לעיל צד 161 ובמ״י שם, ובגנותו דרשו שעשה עצמו אלוהות עי׳ לעיל צד 70 ובמ״י שם ולקמן פצ״ו סי׳ ה׳ ובתנחומא מ״ב ויחי סי׳ ה׳ וארא סי׳ ח׳ ותנחומא ויחי סי׳ ג׳ וארא סי׳ ט׳ ושמו״ר פ״ח סי׳ ב׳ ובהמאמר חירם מלך צור שהועתק בילק׳ יחזקאל שם ובביה״מ ח״ה צד 111, ובחולין פ״ט א׳ במאמר ר׳ יוחנן משום וכו׳ כל מקום שאתה מוצא דבריו של ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי בהגדה וכו׳ נתתי גדולה וכו׳ לחירם מלך צור אמר מושב אלהים ישבתי וכו׳ ובוי״ר פי״ח סי׳ ב׳ ד״א איום ונורא הוא זה חירם מלך צור דכתיב בן אדם אמור לנגיד צור וכו׳ (אכן במכילתא בשלח מס׳ דשירתא פ״ח ליתא הדרש שנגיד צור הוא חירם ועי״ע שם פ״ב ותנחומא בשלח סי׳ י״ב), ובס״ע פכ״ו איתא בשנת עשרים ושלש לנבוכדנצר נתנה צור בידו ולפנינו ליתא שם מה שהובא בפי׳ ב״ר בשם הס״ע ובשנה רביעית לגלות כבש נבוכד נצר לצור והרג את חירם (ועיי״ש בהערות רד״ב ראטנער ובמבואו לס״ע צד 128), ובוי״ר שם איתא אמ׳ ר׳ סימון מסורת אגדה היא חירם בעל אמו של נבוכד נצר היה עמד עליו והרגו ועי׳ גם בסוף המאמר בילק׳ יחזקאל שם, ובשבחו של חירם המאמר שלפנינו למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה, ובמה״ג שם ושמו חירה א״ר סימון הוא חירה הוא חירם מלך צור ראה היאך זכה להאריך ימים למה שמימיו היה מחבב לאותו השבט מאי טעמא כי אוהב היה וכו׳, ובילקוט שם הועתק עוד ממדרש אחר שלשה עשר שלא טעמו טעם מיתה אלו הם חנוך וכו׳ וחירם מלך צור וכו׳ ובציון המקור אבות דר׳ נתן תשעה נכנסו בחיים לגן עדן חנוך וכו׳ וחירם מלך צור וכו׳ וזה המאמר האחרון איתא במס׳ דרך ארץ זוטא פ״א ועי״ע במס׳ כלה רבתי פ״ג, ואגדה זו נגד הדרש לעיל צד 70 בעדן גן אלהים היית וגו׳ וכי בעדן היה חירם אתמהא אלא אמר לו את הוא שגרמת לאותן שבעדן שימות וכו׳, ובאלפאביתא דבן סירא (הוצ׳ רמש״ש כ״ט א׳) איתא חירם מלך צור הכניסו הקב״ה לגן עדן לפי שבנה בית המקדש והיה מתחילה ירא אלהים ונעשה חי בגן עדן אלף שנים ואחר כך נתגאה ואמר אל אני שנאמר בן אדם אמור וכו׳ לפיכך נטרד מגן עדן וניכנס בגיהנם, ואגדות חלוקות הן, ולפי כל אלו המאמרים אין לפרש שלא כוונו כאן לחירם מלך צור וכדמפרש בשכל טוב שם ושמו חירה רבנן אמרו הוא חירם ולא סבירא לן כוותיהו אלא כר׳ יהודה דאמר חירם אחר היה ואמו מישראל היתה שנמנית אחר אמונתה ונבעלה לגוי וילדה לו את חירם שנאמר וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צורי (מ״א ז׳ י״ג י״ד), ובס׳ כפתור ופרח פי״א (ד׳ ברלין מ״ו ע״א) הובא מצאתי בנמוקי רב נחמן ריש מתיבתא דסוריא חירם מלך צור גוי גמור היה וכו׳ וחירם שהיה בימי שלמה בן אשה אלמנה וכו׳ והוא שנכנס לגן עדן בזכות הבית ששמש בו ע״כ וע׳ גם בס׳ מתת־יה, ואגדות שונות על אריכות ימים של חירם מלך צור כאגדות חז״ל נמצאו גם אצל אפרם הסורי ואפרהט והירונימוס ובספרא דאדה״ר הוצ׳ דיללמאנן ובמערת גזא ועי׳ במ״ח חלק ג׳ צד 384 וחלק מ״ג צד 542:
3 בר אתרא וכו׳. וכ״ה בכי״ח, ובשכל טוב צד 226 והיינו דאמרי אינשי בר אתרא בוצינא דאתרא, ונר׳

ג) ותהר ותלד בן ותקרא את שמו ער שהוערה מן העולם:
ד) ותהר עוד ותלד בן ותקרא את שמו אונן שהביא אנינה לעצמו:
ה) ותסף וגו׳ ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב פסקת:
ו ז) ויקח יהודה אשה לער בכורו וגו׳ ויהי ער בכור יהודה רע בעיני י״י שהיה חורש בגגות:

1 ילקוט שם, ילק׳ דה״י שם: 2 ילקוט שם, ילק׳ דה״י שם: 3 ילקוט כ׳ קמ״ה: 4 ילקוט שם, יבמות ל״ד ב׳:

1 ותהר — ותקרא — ער] א[1]גכת, ותהר.. ותקרא שמו ער ד, ותהר ותלד בן וגו׳ ן, ותקרא את שמו ער פחא[2]י | שהוערה] ד[1]פוחא[2]כשי (שם), בן שהוערה ג, שהוער דא[1]ת, בן שהוער י | 2 * ותהר — שמו א[1]גב] ותהר.. ותקרא שמו אונן ת, ותהר עוד ותלד בן וגו׳ ן, ותהר עוד וגו׳ ד, ותקרא את שמו פחא[2], ותקרא שמו י, ל׳ ל | אנינא י[1], אנינות פי (שם) | לעצמו] לעולם פאכ | 3 ותסף — פסקת] ותוסף עוד ותלד בן והיה בכזיב פסקת ן, ותוסף.. בן ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב פסקה א[1], והיה בכזיב פסקת ש, ויקרא את שמו שלה והיה בכזיב פסקת פכ, ותהר ותלד בן ותקרא את שמו שלה פסקת ג, ותקרא את שמו שלה פסקת ח, ותקרא.. שמו שלה פסקה א[2], ותקרא שמו שלה פסקת י[1], ותהר עוד וגו׳ שלה שנשתלשל מן העולם ותוסף עוד וגו׳ כזיב פסקת שם מקום ד, שלה שנשתל בעולם ותוסף עוד ותלד כזיב שם מקום והוא פסקת ת | 4 ויקח — וגו׳] ויקח.. בכרו וגו׳ ן, ויקח.. בכורו ושמה תמר ג, ל׳ דפאכתי | * ויהי — בעיני י״י דא[1]כת] ויהי.. יהודה וגו׳ ל, ויהי.. יהודה רע פי, ויהי.. יהודה ג, רע.. י״י א[2], ל׳ ן | 5 חורש בגנות (בגגות ת) ומערה לאשפות דת, חורש בגנות ואכי[1], חורש בגנים וזורק באשפות פ, כגיגית ל[0]נש, דש בפנים וזורה מבחוץ י (שם) |

שדייקו בחירה כת׳ איש עדלמי ובשוע כת׳ איש כנעני שלא היה גר ותושב ממקום אחר אלא אזרח הארץ בר אתרא בוצינא דאתרא חשוב במקומו ומאור עיניהם, ואולי דרשו גם ושמו שוע מלה״כ ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה ל״ב ה׳) ולא נכר שוע לפני דל (איוב ל״ד י״ט), ולפי הגי׳ בכי״ו דרשו בת איש כנעני וכו׳ בת גבר אביינוס[1]) דאתרה, ומפרש בפי׳ ב״ר ושמו שוע בת גבר אביינס דאתרא מיוחס וחשוב שבמקום ושוע זהו ראש וקצין, וכתיבת אביינוס תמורת אבגינוס כמו אביינוס בן אביינוס במדרש תהלים א׳ סי׳ ו׳ ברוב הכ״י ובמדבש שנדפס מכבר ועיי״ש בהערות רש״ב [והלשון אביינוס דאתרא הוא רמז לקרא כנעניה נכבדי ארץ, ישעיה כ״ג ח׳] והגי׳ בכי״פ בת גבר תגרא וכו׳ כתרגומו בת״א בת גבר תגרא (ועי׳ בת״א הוצ׳ ברלינער ח״ב צד 14) ובתר״י א׳ ברת גבר תגר ועי׳ בפירש״י וברמב״ן וברד״ק, וגם בדפוסי׳ וילקוט כאן צ״ל בת גברא (גבר) תגרא וכו׳, ובפסחים שם וכנעני מנלן דאיקרי תגר דכתיב וירא שם יהודה בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר יעקב ויהודה אזיל ונסיב אלא אמר ר׳ שמעון בן לקיש בת גברא תגרא דכתיב כנען בידו מאזני מרמה ואיבעית אימא מהכא אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ [ועי׳ לעיל בראש הפרשה]: 1 ותקרא את שמו ער. וכ״ה ותקרא גם בדפוסי׳ ובכי״י שציינתי ובילקוט כאן וכן הועתק בתר״י א׳ ובחומש שומרוני, ובמקרא כתיב ויקרא ועי׳ במנחת שי ובתנ״ך הוצ׳ גינצבורג, והגי׳ הנכונה שהוערה מפעל ערה איתא גם בדפ״ר ומפרש בפי׳ ב״ר בדפ״ר שהוערה מן העולם שנתרוקן, ובלק״ט ער נקרא שמו שהוערה מן העולם, ובמדרש אגדה הועתק ג״כ ותקרא את שמו ער שהוערה וכו׳, ובמה״ג עמו׳ 570 ותהר וכו׳ ויקרא את שמו ער מהו ער שהוערה וכו׳, ובשכל טוב שם ותהר וכו׳ ויקרא שמו ער שהוער מן העולם [וכן בעקידה שער כ״ח שהוער וכו׳]: 2 ותהר עוד וכו׳. בכי״ל איתא רק אונן שהביא וכו׳ והשלמתי הפסוק, ובלק״ט שהביא אנינה עליו, ובשכל טוב [ובעקידה] שם שהביא אנינה לעולם ועח״נ: 3 פסקת. לפי הגי׳ שלפנינו בכי״ל ובכ״י שציינתי והיה בכזיב פסקת דרשו שנקרא שם המקום כזיב על שם שהיה שם כשפסקה מלדת, וכן בפירש״י עה״ת והיה בכזיב שם מקום ואומר אני על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב לשון היה תהיה כמו אכזב (ירמיה ט״ו י״ח) אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נ״ח י״א) וכו׳ ובב״ר ראיתי ותקרא שמו שלה וגו׳ פסקת (ומפרש בספר הזכרון כלומר מצאתי סיוע לדברי שעל פסיקת הלידה היתה מקפדת ועל שם כך קראה שם המקום כזיב וכו׳), ולפי הגי׳ ותקרא את שמו שלה פסקת דרשו שקראה את שמו שלה לפי שפסקה מלדת ושלה לשון דבר הפוסק והכוזב וכן לא תשלה אותי (מ״ב ד׳ כ״ח) ועי׳ ברמב״ן [ובעקידה] וביפ״ת ובלקוטים בזכור לאברהם, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש והיה בכזיב פסקת וכן מתרגמי׳ בירוש׳ והות (וצ״ל והוה) בפסק׳ באותו מקו׳ ששמו כך (ולשון התרג׳ בתר״י א׳ וקרת ית שמיה שלה ארום שלי יתה בעלה והוה בפסקת כד ילידת יתיה, ובתר״י ב׳ והוה דפסקא), ואולי נובע׳ משם ההוספה בדפוסי׳ פסקת שם מקום, ועוד הוספה זרה וממשובשת בדפוסי׳ ותהר עוד וגו׳ שלה שנשתלשל מן העולם ועמ״כ, ובא״א העיר נ״ל טעות אלא הגי׳ הוא שנתשל [וצ״ל שנשתל כמו שהוא בכי״ת] בעולם ודוק בד״ה ביחס משפחותיו ועי׳ לעיל צד 662: 5 חורש בגגות. כ״ה בכי״ל [וכי״ת] ולעיל צד 568 בכי״ו וכי״ת מכבש גגות, ובגליון כי״ל נסמן ס״א כגיגית, והגי׳ העיקרית איתא גם במאמר שהועתק ממקור אחר במה״ג שם אמרו תמר בת שם בן נח היתה והיתה נאה ביותר וכיון שנטלה ער אמר עכשו היא יולדת והיא מתכערת מה עשה היה מניח השדה וחורש בגגות לשון נקי ועליו הוא אומר ואין ברגלים חוטא וכו׳, וטעם מניח השדה וחורש בגגות לשון נקי ששמש שלא כדרכה, ומעשה אונן דרשו דש מבפנים וזורה מבחוץ, וגם לפי הגי׳ חורש בגנות מעשה ער אינו כמעשה אונן, ובפי׳ המיוחס לרש״י דה״א ב׳ ג׳ בא עליה שלא כדרכה, ואולי יש לפרש כן גם לעיל שם מכבש גגות (גגות) וצד נשי אנשים ומענה אותן שלא כדרכן וכהדרש לעיל צד 956 ויענה שלא כדרכה ועי׳ במ״י שם, ובגי׳ הדפוסי׳ נוסף ומערה לאשפות והוא כלשון המשנה בכתובות פ״ז ה׳ או שתהא ממלאה ומערה לאשפה, ובכתובות ע״ב א׳ אמר רב יהודה אמר שמואל שתמלא ונופצת, ובמשנה שבירושלמי [ובמתניתא דב״מ] ומערה לאשפות ובגמרא שם ל״א א׳ תמן אמרין כגון מעשה ער, וכגי׳ הדפוסי׳ מפרש בלק״ט ויהי ער וכו׳ בעיני ה׳ שלא היה אדם יודע רשעתו אלא הקב״ה והוא פירסמו בפסוק השני שהיה חורש בגגות ומערה באשפות וכו׳, ובשכל טוב צד 227 ויהי ער בכור יהודה וכו׳ והוא עושה כמעשה אונן והקב״ה פרסמו בגגות וכו׳ וידע

[1]) εὐγενής.

ה ח) ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה יהודה התחיל ביבום: תני כל דבר שהיה בכלל התר ונאסר וחזר והותר לא להתירו הראשון חזר אלא להתירו השני, יכמה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון תלמוד לומר יבמה יבא עליה (דברים כה ה) מצוה: ר׳ יוסי בר׳ חלפותא יבם אשת אחיו, חמש בעילות בעל ודרך הסדין בעל וחמש נטיעות נטע ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי ר׳ אלעזר בר׳ יוסי ר׳ מנחם בר׳ יוסי ר׳ חלפתא בר׳ יוסי ר׳ אבדונימוס בר׳ יוסי, ר׳ אבדונימוס בר׳ יוסי הוון עינוי זמורן דמיין לאימיה:

1 ילקוט שם: ילקוט שם, קפלא לו פרשה ב׳, יכתי׳ יבמות פ״א ג׳ ס׳, יבמות ל״ט ב׳; 4 שבת קי״ח ב׳:

1 ויאמר — לאונן ל׳ פחא[2]י | * בא — אותה פחא[1]כי] בוא.. אותה א[2], בא.. ויבם ג, בא.. אשת וגו׳ ן, וגו׳ לד, ל׳ ת | ביבום] א[2], בייבום א[1], במצות יבום פכ, במצות יבום תחלה דתי, במצוות.. תחילה ן, במצות יבמה חג | תניא א | 2 ** שהיה] שהוא ל | היתר פאגכתי | * ונאסר פואגכתי] ונאסרה לד | ° וחזר] וחזרה ד | * והותר פואגכתי] והתר ל, והותרה ד | להתירו] ו°אגת, להיתרו די[1], להיתירו כ, להתרו פ | להתירו] פו°אגתי, להיתרו דכ | השיני ג, שני פכ, השני חזר ת | לפי שהיתה] שהיתה א[2]א[01], ל׳ י | 3 התר ן° | להיתירה] א[2], להתירה דו°גת, להיתר׳ י, להיתירו א[01]כ, להתירו פ | ° הראשון] של ראשון ד | יבוא א[2]כת | 4 בר׳] אכ, ביר׳ ן, בר דת, בן פגי | חלפתא דפאגכת, חלפת׳ י, חלפתה ן | לאשת א[1] | חמש — בעל] וא[2], וחמש.. בעל דפא[1]כת, ובעל חמש (ח׳ י) בעילות גי | * ודרך הסדין ן] ודרך חסדין ל, דרך הסדין ש, ודרך סדין דא[2]ת, דרך כשרים ודרך סדין כ, דרך כשדים.. סדין פ, דרך כשרי׳ י[1], ודרך כשדים ג | 5 וחמש — נטע] פואגכ, וח׳.. נטע י, ונטע חמש נטיעות בישראל ומאן נינהו דת | בר׳ יוסן] ביר׳ יוסי ות, ל׳ פכ | * ר׳ אלעזר בר׳ יוסי] ור׳.. בר׳ (ביר׳ ת) יוסי דגת, ר׳ לעזר ביר׳ יוסי ן, ור׳ מנחם בר׳ יוסי אי, ור׳ מנחם פכ, ל׳ ל | ור׳ מנחם בר׳ (ביר׳ ת) יוסי דגת, ר׳.. ביר׳ יוסי ן, ור׳ אלעזר בר׳ יוסי א, ור׳ אלעזר פכ, ור׳ חלפתא בר׳ יוסי י | ור׳ חלפתא בר׳ (ביר׳ ת) יוסי דאגת, ר׳ חלפתה ביר׳ יוסי ן, ור׳ חלפתא פכ, ור׳ אלעזר בר׳ יוסי י | 6 ר׳ אבדונימוס ביר׳ יוסי ן, ור׳ אבדימוס בר׳ (ביר׳ ת) יוסי דגת, ור׳ וורדימוס בר יוסי י[1], ור׳ אבטולמוס בר׳ יוסי א, ור׳ אבטולמוס אילו (אלו כ) חמשה בני ר׳ יוסי פכ | ר׳ אבדונימוס בר׳ יוסי] ר׳ אברדימס ביר׳ יוסי ן, רבי אברומס ברבי יוסי ש, ר׳ אבטולמוס בר׳ יוסי כ, ור׳ אבטולמוס פ, ל׳ דאגתי | הוון] הוו תש, הווין פ, הוי א, דהווין י[1], ל׳ כ | עיינוי פוכ, עינוהי דאגתש | זמורן ל׳ י | דמיין] וי, ודמיין דפאכת, דרמיין גש | לאמיה וכת |

אונן וכו׳ ושחת ארצה וכו׳ היה חורש בגנות ומערה לאשפות ופי׳ דש מבפנים וזורה מבחוץ שכבת זרעו שלא תתעבר וכו׳, ולפי גי׳ זו ופירושה יקשה שינוי הלשון כאן בדרש מעשה ער ומעשה אונן, ובסוגיא ביבמות שם ער ואונן שמשו שלא כדרכן מיתיבי כל עשרים וארבעה חדש דש מבפנים וזורה מבחוץ דברי ר׳ אליעזר אמרו לו הללו אינו אלא כמעשה ער ואונן כמעשה ער ואונן ולא כמעשה ער ואונן דכתיב והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה ולא כמעשה ער ואונן דאילו התם שלא כדרכה והכא כדרכה בשלמא אונן דכתיב ביה ושחת ארצה אלא ער מנלן אמר רב נחמן בר יצחק דכתיב וימת גם אותו אף הוא באותו מיתה מת בשלמא אונן משום לא לו יהיה הזרע אלא ער מאי טעמא עביד הכי כדי שלא תתעבר ויכחיש יופיה ועי׳ בפירש״י עה״ת, ולפי גי׳ הדפוסי׳ פי׳ ביפ״ת חורש בגנות דש מבפנים וזורה מבחוץ כמעשה אונן וכו׳ כדאמרינן בפ״ד אחין וכו׳ והעיר ומיהו אגדה זו פליגא אגמרא וכו׳ דהכא קאמר דער ואונן שמשו כדרכן אלא שהיו דשים מבפנים וזורים מבחוץ ואלו התם מוקי רב נחמן דער ואונן שמשו שלא כדרכן, וכגי׳ ס״א בגליון כי״ל גם הגי׳ בכי״ג שהיה כ ג י ג י ת וכ״ה בפי׳ ב״ר שמפרש ער בכור יהודה רע שהיה כגיגי׳ ער רע למפרע כגיגית זו שאין יכולין להעמידה מפני שקצרה למטה אם לא שהופכין אותה והוא כלי חרס גדול וכמו כן לא היה יכול לעמוד מפני רעותיו לפיכך וימיתהו י״י, והגי׳ זרה ופירושה: 1 בא אל אשת וכו׳. כן השלמתי, ובשכל טוב צד 231 הועתק ויאמר וכו׳ אל אשת אחיך ויבם אותה יהודה התחיל ב מ צ ו ת יבום ת ח י ל ה ועח״נ: תני וכו׳. בספרא שם מצות תאכל מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון ת״ל מצות תאכל מצוה וכיוצא בה יבמה יבוא עליה מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון תלמוד לומר יבמה יבא עליה מצוה, והברייתא ופירושה בירוש׳ ריש יבמות כתיב מצות תאכל וכו׳ כיוצא בו יבמה יבוא עליה מצות וכו׳ ר׳ יוסי פתר מתנית׳ מצות תאכל מצוה וכו׳ כיוצא בו יבמה יבא עליה מצוה לפי שהיתה בכלל היתר עד שלא נישא׳ לאחיו רצה לכנוס כונס שלא לכנוס אינו כונס נשא׳ לאחיו ונאסרה ומת אחיו בלא בנים חזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון רצה לכנוס כונס שלא לכנוס אינו כונס ת״ל יבמה יבא עליה מצוה ר׳ הונא פתר מתני׳ מצות תאכל מצוה וכו׳ כיוצא בו יבמ׳ יבא עליה מצוה לפי שהיתה בכלל היתר עד שלא נישאת לאחיו רצה לכנוס לשם תואר כונס לשם ממון כונס נישאת לאחיו ונאסרה מת אחיו בלא בנים חזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון רצה לכנוס לשם תואר כונס לשם ממון כונס ת״ל יבמה יבא עליה מצוה אתיא דר׳ חונה כאבא שאול דתנא אבא שאול הכונס את יבמתו לשום נוי או לשום דברים אחרים הרי זה בעילת זנות וקרוב להיות הולד ממזר וכו׳ ועי׳ בבבלי יבמות שם: 4 ר׳ יוסי בר׳ חלפותא. וכן כתיבת השם לעיל צד 615 וצד 762 ר״י בר׳ חלפותא וצד 358 וצד 946 ר׳ שמעון בן חלפותא: ודרך הסדין בעל. למעט הנאתו שבעל רק לשם מצוה, ואולי גם זה טעם הגי׳ דרך כשרים בעל והגי׳ דרך כשרים ודרך סדין וכו׳, ובפי׳ ב״ר דרך הסדין בעל מפרש בירושלמי שפירש סדין שלא ליהנות מגופה ו כ ו׳ בתחלת מסכת יבמות, ולשון הירוש׳ שם מה דאמר אבא שאול ביבמתו אתיא כר׳ יוסי בר חלפתה דר׳ יוסי בן חלפתא ייבם את אשת אחיו חמש חרישות חרש וחמש נטיעות נטע ודרך סדין בעל ועי׳ במפרשי הירושלמי וביפ״ת, וזרה או משובשת הגי׳ ודרך כשדים בעל והגי׳ דרך כשדים ודרך סדין וכו׳ [ובדפ״ר חסר ודרך הסדין בעל] ובשכל טוב דרך השדים בעלתי ופי׳ מצניע ושותק כמו שכפאו שד: 5 ר׳ ישמעאל וכו׳. בכי״ל נשמט ר׳ אלעזר בר׳ יוסי והשלמתי ועח״נ, ובסוף המאמר הגי׳ בכי״ל בשתי הפעמים ר׳ אבדונימוס ובכי״ו ר׳ אבדונימוס וכו׳ ר׳ אברדימס וכו׳ ועוד בח״נ

ט י) וידע אונן וגו׳ דש מבפנים וזורה מבחוץ וימת גם אותו:
יא) ויאמר יהודה לתמר וגו׳ אמר ר׳ אלעזר אפעלפי שאין נחש יש סימן כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו:
יב) וירבו הימים י״ב חודש: ותמת בת שוע אשת יהודה וגו׳ ויעל על גזזי צאנו ו בכל מקום שנ׳ גזיזה עשה רושם:
יג) ויגד לתמר לאמר הנה חמיך עולה תמנתה וגו׳ רב אמר שתי תמניות הן,

1 ילקוט סס: 2 ילקוט סס, יכוס׳ סבס פ״ו ס׳ ג׳, חולין ל״ה ב׳: 4 ילקוט סס, סדר עולס פ״ב: 5 ילקוט סס, לעיל לד 862 וס״נ: 6 יכוס׳ סוטה פ״א יי״ן ס׳, סוטה י׳ ס׳, במדבר רבה פ״ט סי׳ כ״ד:

1 וידע — וגו׳] פכ׳, וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע וחא[1]׳, וידע אונן דא[2]גת׳, והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת י׳, ושחת ארצה ש | דש] והגש׳, היה דש דפאכת׳, שהיה דש י | וימת — אותו ל׳ | 2 ויאמר] וירע בעיני י״י ~ ג׳, וירע.. י״י אשר עשה ~ ן | וגו׳] כלתו דוא[2]ת׳, כלתו וגו׳ חכ׳, כלתו שבי אלמנה בית אביך א[1]׳, ל׳ פ | אלעזר] פחאגכת׳, לעזר ו[0]׳, אליעזר ד׳, ליעזר ן | אפעל פי ן׳, אע״פ דפגכתי[1]׳, אעפ״י חש׳, אעפ״כ א | שאין — סימן] ניחוש (נחש א[2]) יש בו סימן א | 3 * גם — כאחיו פחא[1]גכ] גם הוא א[2]׳, וגו׳ לו׳, גם.. כאחיו רבנן אמרי בית תינוק ואשה אע״פ שאין נחש יש סימן דת | 4 וירבו] פוחאגכי׳, וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה ~ דת | י״ב] ת׳, שנים עשר דפוחאגכי | חודש] ו׳, חדש דחאגכתי | * ותמת — וגו׳] ותמת.. יהודה חגי׳, ותמת בת שוע וגו׳ לו׳, ל׳ דפאכת | * ויעל — צאנו א[2]כ] ויעל על גזזי פ׳, על גוזזי צאנו דת׳, וינחם יהודה ויעל על גזזי צאנו א[1]׳, ל׳ לוחגי | 5 כל פאגכשי | שנא׳ בו גיזה א ן עשה] פוא[2]גכש׳, עושה דחא[1]תי | רושם] פוחאגכשי׳ ~ וכן מצינו בנבל ולבן ואבשלום דת | 6 * ויגד — וגו׳] ויוגד.. וגו׳ א[1]׳, ויוגד.. תמנתה פ׳, ויגד.. הנה עלה תמנתה ג׳, ויגד.. חמיך לו׳, ויוגד לתמר לאמר ד׳, ויגד.. לאמר ת׳, ויוגד.. לאמר וגו׳ כ׳, הנה חמיך עולה תמנתה ח׳, עולה תמנתה א[2] | רב] רב אשי ת | ** שתי] שני ל | תמנות ג׳, תמנתה פ | הן] פואגכ׳, הם דחת |

אבדימוס[1]) וורדימוס[2]) אבטולמוס[3])׳ וזמורן כנ׳ מלה בודדת במדרשים והוראתה כל״ס זמרא כתכלת שחור, ור׳ אבדונימוס היו עיניו זמורן ודומות לעיני אמו ולפ״ז היתה כעורה וריב״ח לא חש ליופי רק לקיים מצות יבום ועי׳ גם ביפ״ת, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש רבי א ב ר ו מ ס ברבי יוסי הוו עינוהי זמורן ד ד מ י י ן לאימיה כזמורת הגפן שהיא אדומה ובמסכת שבת תני וורדימס שפניו דומין לוורד, ובירושלמי שם אילו הן ר׳ ישמעאל בי ר׳ יוסי ר׳ לעזר בי ר׳ יוסי ר׳ מנחם בי רבי יוסי ר׳ חלפתא ברבי יוסי ר׳ א ב ד י מ ו ס בי ר׳ יוסי, ובבבלי שבת שם א״ר יוסי חמש בעילות בעלתי ונטעתי חמשה ארזים בישראל ומאן אינון ר׳ ישמעאל ברבי יוסי ור׳ אלעזר בר״י ור׳ חלפתא בר״י ורבי מנחם בר׳ יוסי והאיכא ורדימס היינו ורדימס היינו מנחם ואמאי קרי ליה ורדימס שפניו דומין לורד למימרא דרבי יוסי מצות עונה לא קיים אלא אימא חמש בעילות בעלתי ושניתי, (ומשם נוסף בדפוסי׳ כאן ונטע חמש נטיעות ב י ש ר א ל ו מ א ן א י נ ו ן), ובשכל טוב המאמר מעורבב ר׳ יוסי בן חלפתא אומר חמש בעילות בעלתי ושניתי דרך השדים בעלתי וכו׳ ונטעתי מיבמתי חמשה ארזים בישראל ו א ל ו ה ן ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי ור׳ א ל י ע ז ר בר׳ יוסי ור׳ מנחם בר׳ יוסי דהיינו ו ו ר ד י מ ו ס ואמאי קרי ליה וורדימוס שפניו דומה לורד ור׳ חלפתא בר׳ יוסי ור׳ א ב ד י מ י בר׳ יוסי ועי׳ גם בד״ס, ובלק״ט ר׳ יוסי בר חלפתא נטע ה׳ ארזים בישראל מאשת אחיו שיבמה ואלו הן ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי ר׳ א ב ו ד י מ ו ס ב״ר יוסי ר׳ תנחום ב״ר יוסי ר׳ חלפתא ב״ר יוסי ר׳ אלעזר ב״ר יוסי, ולפי הגי׳ בילק׳ דפ״ר כאן וורדימוס השם של בן חמישי של ר״י בר׳ חלפתא (וכן בנדרים פ״א א׳ ורדימוס בר׳ יוסי) וזה השם גם בהגי׳ אברדימס (ובספרא אמור פרק י״ג י״ב אוורדימס ברבי יוסי, ובירוש׳ שביעית פ״ח ל״ח ב׳ אבירודימס)׳ ושם אחר אבדונימוס אבדימוס (אכן בפירש״י ויקרא כ״ג כ״ב גורס במאמר הספרא שם אבדימי או אבדימוס)׳ ובארבעה כ״י אבטולמוס ונר׳ ששם אחד הוא עם אבטילס בשבת שם ועי׳ באגה״ת ח״ב צד 153 וקרוים צד 4 וצד 238: 1 דש מבפנים וכו׳. עי׳ במ״י לעיל צד 1037 בד״ה חורש בגגות, ובפירש״י עה״ת הועתק ושחת ארצה דש מבפנים וכו׳, ובלק״ט וידע אונן כי לא לו וגו׳ ושחת ארצה ש ה י ה דש מבפנים וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 571 והיה אם בא וכו׳ ושחת ארצה ה י ה דש מבפנים וזורה בחוץ לשון ברור ועח״נ: 2 שאין נחש. מל״מ לקראת נחשים (במדבר כ״ד א׳), ובפי׳ ב״ר מפרש אעפ״י שאין נחש יש סימן כלומר אע״פ שאין מנחשין אם הקרה לו סימן רע מאמין בו לאחר ג׳ פעמים (וצ״ל ב׳ פעמים) כדכתי׳ כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו וכבר מתו ב׳ בניו כרבי דאמר בתרין הוויין חזקה ועי׳ יבמות ס״ד ב׳, ובברייתא בירוש׳ שבת שם תני ר׳ ליעזר בן יעקב לא תנחשו ולא תעוננו אע״פ שאין נחש יש סימן ובלבד לאחר ג׳ סימני׳ כגון ואני בבואי מפדן ארם מיתה עלי רחל יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין וגומ׳, ובחולין שם תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר בית תינוק ואשה אף על פי שאין נחש יש סימן אמר ר׳ אלעזר והוא דאיתחזק תלתא. זימני דכתיב יוסף איננו וכו׳ ועי׳ בפירש״י שם, ובדפוסי׳ [וכי״ת] ההוספה רבנן אמרי בית תינוק ואשה וכו׳, ובלק״ט הועתק ג״כ רק א״ר אלעזר אע״פ שאין נחש וכו׳ כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו, ובדפ״ר וד״ו נשתבש אמר ר׳ אליעזר, ובמדרש אגדה ויאמר יהודה לתמר אעפ״י שאין ניחוש יש סימן כי אמר וכו׳ כאחיו, ובמה״ג עמ׳ 572 אמ׳ ר׳ אליעזר אע״פ שאין ניחוש יש סימן: 4 י״ב חודש. בס״ע פ״ב שנה אחת וירבו הימים וכו׳ [וע׳ לעיל צד 653 ובמ״י שם, ובמקום שנאמר ימים רבים דרשו ימים שנים רבים שלשה ע׳ ספרא מצורע זבים פרשה ה׳ ה׳—י׳, ספרי שופטים פי׳ ר״ג וגיטין מ״ו א׳, וע״ע מכילתא בא ספי״ז, מדרש תנאים צד 13 ולעיל צד 1026 ונזיר ה׳ א׳]: 5 בכל מקום וכו׳. המאמר נסדר לעיל צד 862 לפ׳ ולבן הלך לגזז וכו׳, ובלק״ט ושכל טוב צד 228 הועתק כל מקום שנאמר גזיזה עושה רושם, ובמדרש אגדה כל מקום שיש גזיזה עושה וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש כ ל מקום שנאמר גזיזה עשה רושם באבשלום בנבל בלבן, ובדפוסי׳ נוסף וכן מצינו בנבל ולבן ואבשלום:

[1]) Εὔδημος. [2]) Εὐρύδημος. [3]) Εὔτολμος.

אחת שליהודה ואחת שלשמשון, ר' סימון אמר תמנה אחת היא ולמה הוא מזכיר בה עלייה וירידה, אלא עלייה ליהודה שמעמיד מלכים וירידה לשמשון שנשא גויה, אמר ר' איבו [בר נגרי] כהדה בית 54d מעון דסלקין לה מן טביריה ונחתין לה מן כפר שובתי:

ז יד) ותסר בגדי **אלמנותה** וגו' שתים הן שנתכסו בצעיף וילדו תאומים רבקה ותמר, רבקה ותקח הצעיף ותתכס (בראשית כד סה), תמר ותכס בצעיף ותתעלף:

4 לעיל צד 656, תנחומא מ"ב וישב סי' י"ז:

1 * ר' סימון — ולמה — גויה ל[0]] ולמה הוא מזכיר בה עלייה וירידה אלא עלייה (עלייה היא א[2], שעלייה הוא א[1]) ליהודה שמעמיד (שהוא מעמיד דוהא[1]ת) מלכים וירידה (וירידה היא א[2], וירידה הוא א[1]) לשמשון שנשא (שהוא נושא דאת) גויה (לגויה ות) ר' סימון (אמר ל[0]דואת, אומר ח) תמנה (תמנתה דת) אחת (חדא א[2]) היא (היתה חא) ולמה מזכיר (הוא מזכיר וחא[2], הזכיר דת) בה עלייה וירידה לדוהאת, הזכיר בה עלייה וירידה עלייה ליהודה שהוליד מלכים וירידה לשמשון שנשא גויה א"ר סימון א"ר חנינה תמנה אחת הייתה ולמה הזכיר בה עלייה וירידה פ, הזכיר בה עלייה וירידה כ, ולמה הוא קורא אותה עלייה וירידה ג | 2 איבו] ד[1]פאכת, אייבו דוחש, אבא ג | * בר נגרי פאגכש] בר נגדי ן, בן אגרי דת, ל' ל | * כהדה ן] כהדא דפהאגכת, בה־ה ל, בהדא ש | בית מעון] וחת, בת מעון ד, דבית מעון ש, דמעון א[2], במעון פא[1]כ, כמעין ג | 3 טברייה ן, טבריה דא[1]ת, ־יא פהא[2]גכ, טברי' ש | שיבתי ן, שבתי ד[1], מן שובתי ח | 4 ותסר — וגו'] ותסר את בגדי.. וגו' ן, ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף וגו' ח, ותסר בגדי.. בצעיף דכת, ותסר בגדי.. בצעיפ ותתעלפ א[1], ותסר בגדי אלמנותה פג, ותכס בצעיף א[2] | הם חאג | בצעיף] פוחאכ, ~ תמר ורבקה דת | וילדו תאומים] ושתיהם (ושתיהן ת) ילדו תאומים דת, ל' ג | רבקה ותמר] פוחאכ; ל' דת | רבקה — ותתעלף ל' ד[1] | 5 ותכס — ותתעלף] ותסר את בגדי אלמנותה וגו' ן |

1 אחת של יהודה. האמורה כאן שעולין לה ויעל על גזזי צאנו וכו' תמנתה ויגד לתמר הנה חמיך עלה תמנתה וכו' ואחת של שמשון שכת' וירד שמשון תמנתה (שופטים י"ד א') שיורדין לה, וגי' משובשת כמו בדפוסי' וכ"י שציינתי (ובכי"ג וכי"כ המאמר מקוטע) גם בכי"ל בגוף הספר רב אמר וכו' ואחת של שמשון ולמה הוא מזכיר בה עלייה וירידה אלא עלייה ליהודה וכו' וירידה לשמשון שנשא גויה ר' סימון תמנה אחת היא ולמה מזכיר בה עלייה וירידה אמר ר' איבו וכו', וקשה הלשון שתי תמניות הן ולמה הוא מזכיר בה עלייה וירידה, ואם שתי תמניות הן בהר ובשפלה אין צורך להדרש עלייה ליהודה שמעמיד מלכים וכו' וגי' עתיקתא היא בספרים, וגם במדרש אגדה הובא עולה תמנתה שתי תמניות הם אחת של יהודה ואחת של שמשון ולמה הוא ק ו ר א א ו ת ה (וכן הגי' בכי"ג) עלייה וירידה אלא עלייה ליהודה שהעמיד מלכים וירידה לשמשון שנשא גויה, וביני שיטי כתוב בכי"ל בדיו דיהה אות ב' על ולמה הוא מזכיר וכו' ואות א' על ר' סימון אמ' תמנת אחת היא להפך המאמרים וע"י קווים נמחק מה שכתוב עוד ולמה מזכיר וכו' שהוא מיותר, וכן הגהתי ועי' גם ביפ"ת ובפי' מהרז"ו, ועוד מצויין בכי"ל שמעמיד מלכים וכתוב בגליון בכתב דיהה ע ל י ד י ש ה י ת ה ל ש ם ש מ י ם וכן שנשא גויה וכתוב בגליון ע ל י ד י ש ל א ה י ת ה ל ש ם ש מ י ם, והגי' העיקרית איתא גם בפי' ב"ר שגורס ומפרש שתי תמנות אחת של יהודה ואחת של שמשון כאן עלייה וכאן ירידה רבי סימון אמר תמנה אחת היא ולמה הוא ק ו ר א א ו ת ה עלייה וירידה אלא של יהודה שהיתה לשם שמים היתה לו עלייה שהוא מעמיד מלכים ושל שמשון שלא היתה לשם שמים שנשא אשה גויה כתיב בו ירידה, רבי אייבו בר נגרי אמר תמנה אחת היתה ולמה מזכיר בה עלייה וירידה דהות בהדא (כ"ה בדפ"ר) דבית מעון דסלקי' לה מן טברי' ונחתין לה מן כפר שובתי, ופירושו אלא של יהודה שהיתה לשם שמים וכו' ושמשון שלא היתה לשם שמים וכו' וכן ההגהה או ההוספה בגליון כי"ל על ידי שהיתה וכו' על ידי שלא היתה וכו' כלשון הירושלמי שם כתוב אחד אומר וירד שמשון תמנתה וכתוב אחר אומר הנה חמיך עולה תמנתה רב אמר שתי תימניות היו אחת של יהודה ואחת של שמשון ר' סימון אמר תמנתה אח' היא ולמה כתב בה עליה וירידה אלא של יהודה על ידי שהיתה לשם שמים לפיכך כתיב בה עלייה ושל שמשון על ידי שלא היתה לשם שמים כתיב בה ירידה א"ר אייבו בר נגרי כ ג ו ן ה ד א ב י ת מ ע י י ן שיורדין בה מ פ ל ט ת ה ועולין בה מטיבריה, ובמה"ג שם הועתק בסגנון הירושלמי ויגד לתמר וכו' כת' הכא עלה תמנתה וכת' להלן וירד שמשון תמנתה ר' אומר ש נ י תמניות היו אחת וכו' אמר ר' איבו בר נ ג ד י כגון הדא בית (בת) מעין שיורדין לה מטבריה, ובבמ"ר שם מסורסים המאמרים כתוב אחד אומר וירד שמשון תמנתה וכתוב אחר אומר הנה חמיך וכו' רב אמר שתי תמנות היו אחת וכו' ואחת של שמשון אמר ר' איבו בר נגרי כגון הדא בית מעון שיורדים לה מ פ ל ו ג ת ת ה ועולים לה מטבריא ר' סימון אומר תמנתה אחת היתה ולמה כת' בה ירידה ועלייה אלא של יהודה שהיתה לשם שמים לפיכך כת' בה עלייה של שמשון שלא היתה לשם שמים לפיכך כת' בה ירידה, ובדפוסי' נשתבש ר' אייבו בן אגרי, ובכי"ל כתוב אמ' ר' איבו בהדה בית מעון וכו' והשלמתי ב ר נ ג ר י כמו שהגי' גם בשאר כ"י (ועי' באגה"א ח"ג צד 659) ולעיל צד 981 ור' אשיאן בר נגרי, והגהתי כ ה ד ה ועח"ב, והוא סובר ג"כ כר' סימון תמנה אחת היא ואינו דורש עלייה ליהודה וכו' אלא מפרש שהיתה בצלע ההר ועולין לה מלמטה ויורדין לה מלמעלה כמו בית מעון שעולין לה מן טבריא ויורדין לה מן כפר שובתי, ובית מעון או מעון היתה קרובה לטבריא ושם היתה כנישתא דמעונאי ועי' לעיל ריש פ"פ ובמ"י שם, ובירוש' עירובין פ"ה כ"ב ב' דמר ר' שמעון בן לקיש יכול אני לעשות שתהא בית מעון מתעברת עם טיבריא וכו' ועי"ע ירוש' בבא מציעא ריש פ"ז, ולכתיבת טביריה בכי"ל עי' גם לעיל צד 287 וצד 870 וטיבריא לעיל צד 688, ובבבלי סוטה שם איתא כתיב וירד שמשון תמנתה וכתיב הנה חמיך עולה תמנתה א"ר א ל ע ז ר שמשון שנתגנה בה (פירש"י שנשא מבנות פלשתים האסורות לו) כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה (שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל) כתיב ביה עלייה ר' ש מ ו א ל ב ר נ ח מ נ י אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעלייה רב פ פ א אמר הדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עלייה (שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה) כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש (עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים), ובעירבובי שמות האמוראים שלפנינו עם המאמרים שבבבלי מפורש בלק"ט ושכל טוב שם עיי"ש, והמקראות כפשוטן תמנה האמורה כאן היא תמנה בהר יהודה והנזכרה ביהושע ט"ו נ"ז ותמנה של שמשון בגבול דן בערי השפלה והנזכרה ביהושע י"ט מ"ג דה"ב כ"ח י"ח ועי' דיללמאנן וגעזעניוס־בוהל ע' תמנה: 4 שתים הן.

ותשב בפתח עינים אמר ר' חיזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום שמו פתח עינים, ומה פתח עינים אלא מלמד שתלת עיניה לפתח שכל העינים תלויות לו ואמרה יהי רצון שלא אצא מבית זה ריקם, ד"א מלמד שפתחה את העינים ואמרה לו טהורה אני ופנויה אני:

טו טז) **ויראה יהודה וגו'** אמר ר' אחא צריך אדם לרגל עצמו באחות אשתו ובקרובתו למה ח שלא יכשל באחת מהן וממי את למד מיהודה ויראה יהודה ויחשבה לזונה למה כי כסתה פניה עד שהיא בבית חמיה, ד"א ויראה יהודה לא השגיח כיון שכסתה פניה אמר אילו היתה זונה היתה

2 ירוש' כתובות פי"ג ל"ה ג', סוטה פ"א ט"ז ד', סוטה שם, תנחומא מ"ב וישב שם, מדרש שמואל פ"ו: 4 ילקוט שם, מגילה י' ב', סוטה י' ב', תנחומא מ"ב שם: 6 ילקוט שם [תנחומא מ"ב שם]:

1 ותשב — עינים] ותשב.. העינים ח, ל' וא^{2} | ר'] פחאגכ, רבי ן, ר' אמי דת | חיזרנו] ונ, חזרנו דפחאכת | המקרא] המקומות א | מצאינו ן, מצאנו ח | ששמו | העינים ח (וכן בסמוך) | ומהו פחאגכת, ומה הוא דן | 2 בפתח דת | ** אלא] ל' ל | שתלתה חא^{2} | לפתח] פותאגכש, בפתח דת | ** העינים] עינים ל | לו] פוחכ, בו דגתש, ל' א | רצון] פוחא^{2}גכ, ~ מלפניך י"י אלהי דא^{1}ת | מבית זה] פחכ, מבית הזה ג, מן הבית הזה דואת | 3 ריקם] ג, רקם ח, ריקן א, ריקה פכ, ריק' ן, ריקנית דת | ד"א] פחאג, ד"א ותשב ן, ד"א בפתח עינים דת, ר' אמ' כ | מלמד ל' פכ | שפתחה] ח, ~ לו דפואגכת | את העינים] וחאג, עינים פכ, את העין דת | ואמרה] וחאג, אמרה דפכת | פנויה ג | אני ל' ח | 4 ויראיה ת | וגו'] ויחשבה לזונה חא^{1}י, ל' דפוא^{2}גכת | אחוה ח, אחא בר (בר' כ) זעירא פכ, אחווא ביר' זעירה ן, אחוא בר' (אחוה בר א^{2}ג) זעירא אג, חייא (חייה ד^{1}) בר זבדא דת | לרגל] פותא^{2}גכשי^{1}, להרגיל א^{1}, להזהיר דת | עצמו] את עצמו אג, ל' י^{1} | באחותו ובאחות אשתו פאכ, באחותו גשי | ובקרובתו] וחאגשי, ובקרובותיו דפכת | למה] ו^{0}ג, כדי א, ל' דפוחכתי | ^{5} באחת מהן] פוחא^{1}גכי, באחת מהם דת, בהם א^{2} | וממי] וחאג, ממי דתי, ל' פכ | את] ואגי, אתה דחת, ואת פכ | ויראה יהודה ל' א^{2} | * ויחשבה לזונה פוהא^{1}כ] ויחשביה.. ת, וגו' לד, ל' א^{2}גי | למה ל' פאכ | 6 ולא א^{2}ת | השגיחה כ, השגיח בה א | אמ' יהודה א^{1} | אלו א^{2}כת | היתה מכסת ן, לא היתה מכסה י, לא כסתה א^{2} |

המאמר נסדר לעיל צד 656 לפ' ויאמר העבד וכו' ותקח הצעיף ותתכס, ובתנחומא מ"ב שם שתים נתכסו וכו' ותתכס וילדה תאומים עשו ויעקב שנאמר והנה תומים בבטנה תמר נתכסית בצעיף וילדה תאומים פרץ וזרח: 1 אמר ר'. וכ"ה בשאר כ"י, ובדפוסי' [וכי"ת] אמר ר' אמי, ואולי הגי' העיקרית במה"ג שם אמ' ר' אמי חיזרנו על כל המקומות ולא מצינו מקום שנקרא פתח עינים ר' היה דורש לשבח מלמ' שתלת עיניה לפתח שכל העינים תלויות לו ואמרה יהי רצון מלפניך ה' אלהים שלא אצא מבית הצדיק הזה ריקם, ובירוש' כתובות וסוטה שם ר' חזקיה בשם ר' אחא ר' היה דורש ג' מקריות (ר' חייה דריש שלש מקראות) לשבח ותשב בפתח עינים ואיפשר כן אפי' זונה שבזונות אינה עושה כן אלא שתלת עיניה לפתח שכל עיני (העינים) מצפות לו אמרה לפניו רבונו של עולם (רבון כל העולמים) לא (אל) אצא ריקם מבית זה (מן הבית הזה) ד"א ותשב בפתח עינים (ד"א בפתח עינים) שפתחה לו העינים (שפיתחה לו את העינים) ואמרה (שאמרה) לו פנויה אני וטהורה אני ועלי זקן וכו', ועי' למטה סי' י"ב, ובפי' ב"ר גורס ומפרש שכל העינים תלויות בו כלפי מעלה, ובלק"ט ותשב וכו' אמר רב אמי מלמד שתלתה עיניה לפתח שכל העינים תלויות לו זה הקב"ה שנאמר עיני כל אליך ישברו אמרה יהי רצון שלא אצא מבית זה ריקם ד"א בפתח עינים פותחה לו עינים אמרה לו טהורה אני פנויה אני וכו', ובשכל טוב צד 233 ותשב וכו' א"ר אמי חזרנו בכל המקרא ולא מצינו מקום ששמו פתח עינים אלא מלמד שתלתה עיניה לפתח שכל העינים תלות שם וזה פתח הרחמים אמרה יהי רצון שלא אצא מבית זה ריקנית וכו' ד"א בפתח עינים מלמד שפתחה לו עינים ואמרה לו וכו' ופנויה אני, ובמדרש אגדה חזרנו על כל המקרא וכו' ששמו פתח עינים אלא מלמד שתלתה עיניה במי שכל העינים תלויים בו ואמרה לפני הקב"ה יהי רצון שלא אצא מפתח זה ריקם ד"א מלמד שפתחה לו עינים ואמרה לו וכו' פנויה אני, ונכונה הגי' חיזרנו ועי' לעיל צד 934 ובמ"י שם, [וברש"י עה"ת ריש דברים הובא כעין זה א"ר יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן וכו' וע' בספרי דברים פי' א' ובמדרש תנאים שם] ובתנחומא מ"ב שם ותשב וכו' אמר ר' יהושע בן לוי בפתח שכל העינים תלויות בו ומקוות להקב"ה ד"א ותשב וכו' בפתח שהקב"ה מביט בו שנאמר עיני ה' משוטטות בכל הארץ וכו', ובסוטה שם איתא ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר' חנין אמר רב מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר תפוח והעינם (יהושע ט"ו ל"ד) ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני: 4 אמר ר' אחא. הוא ר' אחא (אחוא) בר' זעירא ועה"נ ולעיל צד 1011 ובמ"י שם, ועי"ע במ"י לעיל צד 967 בד"ה אמר ר' יודן, ובדפוסי' נשתבש ר' חייא בר זבדא ולא נמצא זה השם במקום אחר ועי' באגה"א ח"ג צד 760, ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש לרגל עצמו באחותו ובקרובתו שיכירנה יפה ולא יכשל בה כי כסתה פניה בבית חמיה ולא רגיל בה, ובשכל טוב שם ויראה יהודה ויחשבה לזונה מכאן אמר ר' חייא בר זעירא צריך אדם לרגל את עצמו להיות מכיר אחות אשתו וקרובותיו וקרובותיה האסורות לו שלא יכשל באחת מהן וכו', ובמה"ג עמ' 573 אמ' ר' זעירא צריך אדם לבדוק בקרובותיו כדי שלא יכשל בהן מני לן מיהודה, ובלק"ט ויראה יהודה וכו' הוא שאמר רב חמא ב"ר חנינא צריך אדם לרגל עצמו להיות מכיר אחות אשתו ובקרובותיה שלא יכשל בהן ממי את למד מיהודה למה כי כסתה פניה וכי מכוסה היתה והלא כתיב ויחשבה לזונה אלא שכיסתה פניה כשהיתה בבית חמיה ולא היתה מכירה יהודה, ובתנחומא מ"ב שם ויראה יהודה וכו' כי כסתה פניה אלא אמר ר' יונתן שכסתה פניה עד שהיא בבית חמיה מכאן אמרו רבותינו צריך אדם להיות מכיר כלתו, ובסוטה שם ויראה יהודה וכו' ויחשבה לזונה משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר וכו' ועי' מגילה שם ובד"ס: 6 ד"א ויראה וכו'. ודורש ויראה יהודה ויחשבה לזונה ולא השגיח בה אבל כי כסתה כאשר כסתה פניה ויט אליה

מכסה פניה אתמהא, אמר ר׳ יוחנן ביקש לעבור וזימן לו הקב״ה מלאך שהוא ממונה על התאוה אמר לו לאיכן אתה הולך יהודה, ומאיכן מלכים עומדים ומאיכן גואלים עומדים ויט אליה על כורחו שלא כטובתו:

ט יח) ויאמר מה הערבון וגו׳ ותאמר חותמך ופתילך ומטך וגו׳ אמר ר׳ חוניה נצנצה בה רוח הקודש חותמך זו המלכות היך דאת אמר כי אם יהיה כוניה בן יהויקים מלך יהודה חותם וגו׳ (ירמיה כב כד), ופתילך זה סנהדרין היך דאת אמר ונתנו על ציצית הכנף פתיל

2 [ע׳ אגדת בראשית פס״ד (פס״ג) סי׳ ג׳]: 4 ילקוט שם:

1 אתמהא] ו°ג, אתמה ח, ל׳ דפואכתי | אמר] פוחאגכי, דאמר דת | ביקש] א[1]גת, בקש דפוחא[2]כי | לעבר ג | ** וזימן] ורמז ל | הקב״ה ל׳ א[2] | שהוא ל׳ א[2] | ** ממונה] ל׳ ל | 2 לאיכן — יהודה] כ, לאיכן את.. יהודה ן, להיכן אתה.. יהודה ג׳, לאן אתה.. יהודה ח, היכן אתה.. יהודה א[2], היכן אתה.. יהודא פ, יהודה היכן (להיכן ת) אתה הולך דא[1]ת | ומאיכן] ו, ומהיכן ג, מאיכן פכ, מהיכן דאתי, מיכן ח | עומדין ג | ומאיכן] ו, ומהיכן אג, מאיכן פכ, מהיכן דתשי, ומיכן ח | גואלים] פוהאגכשי, גדולים דת | עומדין ג | אליה] ו, ~ אל הדרך דפחאגכתי | על] פו°חאגכ, בעל דתי | כורחו] ג, כרחו דפו°חאכתי | 3 ושלא ת | 4 ויאמר — וגו׳] ויאמר.. הערבון אשר אתן וגו׳ ד, ויאמר.. אתן לך חא[1]ת, ויאמר אנכי אשלח גדי עזים וגו׳ ויאמר מה העירבון וגו׳ ן, ויאמר הבא נא אבוא אליך ויאמר אנכי אשלח גדי ויאמר מה הערבון ג, ל׳ פא[2]כי | * ותאמר — ומטך וגו׳] ותאמר.. ומטך אשר בידך א[1], ותאמר (ויאמר כ) חותמך ופתילך פא[2]כי, ותאמר חותמך ת, חותמך ופתילך ג, ל׳ לדוח | חוניא דחגכת, חונייא ן, חונא א[1], חנינה פ, אבא א[2] | נצנצה] פאגכתי, ניצנצה דוח | 5 בה] פוא[1]גכתי, בו דחא[2] | הקודש] וכ, הקדש דפחאגתי | חתמך ג | זה פאגכי | * המלכות אג] מלכות דפוחכתי, המלכיות ל | * כי אם פוחאגכי] אם ל, שימני (ושמתיך ד[1]) כחותם על לבך כי אם דת | יהיה ל׳ ד[1]ת | כניה גכ, כניהו פוחאי, כוניהו ת, יכניהו ד | * בן — וגו׳] מלך.. וגו׳ ל, בן יהויקים מלך.. חותם (כחותם ד[1]) על יד ימיני דא[1]גתי[1], מלך.. חותם.. ימיני פכ, בן יהויקים חותם.. ימיני חא[2], וגו׳ ן | 6 זה] גש, זו דוחתי, אלו פאכ | סנהדרין] פוחאגכי[1], ~ שהן מצוייינין בפתיל (כפתיל ת) דת | ונתנו — וגו׳] ונתנו.. תכלת חאגכי, ונתנו.. פתיל פ, ונתנו.. הכנף וגו׳ ן, פתיל תכלת דת |

וכו׳ אמר אילו היתה זונה וכו׳ וכדאמר ר׳ יוחנן בקש לעבור וכו׳, ובכי״ל הגי׳ רמז לו הקב״ה מלאך שהוא על התאוה וכו׳ ובגליון נסמן ס״א וזימן וכ״ה בשאר הספרים וכן הגהתי והשלמתי שהוא ממונה על וכו׳ [ובכי״ל כתוב כיון שכסתה ותיבת פניה הושלמה בינִי שיטי], ובשכל טוב צד 228 מפרש ויראה יהודה עומדת על הדרך ויחשבה לזונה שכן דרך הזונות לעמוד בדרך וכו׳ אז לא השגיח בה כי כסתה כלומר שנסתכל בה כשכסתה פניה מיד ויט אליה וכו׳ מה ראה לומר ויט אליה היה יכול לומר ויבא אליה א״ר יוחנן מלמד שבקש לעבור וזימן לו הקב״ה מלאך הממונה על התאוה א״ל להיכן אתה הולך ומהיכן מלכים ומהיכן גואלים עומדים ונטה אליה אל הדרך בעל כרחו, ובמדרש אגדת ראה יהודה ולא השגיח בה אמר כיון שכסתה פניה זאת אינה זונה אילו היתה זונה לא היתה מכסה את פניה ביקש לעבור וזימן לו הקב״ה מלאך הממונה על התאוה אמר יהודה היכן אתה הולך מהיכן מלכים עומדים מהיכן גואלים עומדים ויט אליה אל הדרך על כרחו שלא בטובתו, [לפי פי׳ השכל טוב שהוא גם פי׳ המפרשים מאמר ר׳ יוחנן הוא דיבור בפני עצמו, אולם לפי מדרש אגדה נראה שהוא דיבור אחד עם הקודם לו, ופי׳ המאמר הוא שיהודה לא השגיח בה יען שכסתה פניה וחשב שטעה במה שחשבה לזונה כי זונה איננה מכסה פניה ולכן ביקש לעבור וזימן לו הקב״ה מלאך וכו׳, ועי׳ ביפ״ת] ובמה״ג שם ויט אליה וכו׳ אמ׳ ר׳ יוחנן בקש יהודה לעבור זימן לו הקב״ה מלאך שהוא ממונה על התאוה אמ׳ לו להיכן אתה הולך מזו מלכים ונביאים יוצאים מיד ויט אליה אל הדרך בעל כרחו, ובעקידה שער כ״ח אמר ר׳ יוחנן בקש לעבור זימן לו המלאך הממונה וכו׳ אמר לו היכן אתה הולך יהודה מהיכן מלכים עומדים מהיכן גואלים עומדים, ובדפוסי׳ נשתבש מהיכן מלכים וכו׳ מהיכן גדולים וכו׳ ולנכון למטה סי׳ י׳ בדפוסי׳ מלכים אני מעוברת גואלים אני מעוברת, ובתנחומא מ״ב שם אמר יהודה זו היא זונה מה איכפת לי בה הלך לו כיון שהלך לו תלתה עיניה להקב״ה אמרה לפניו רבונו של עולם אני יוצאה חנם מגופו של צדיק זה מיד שלח הקב״ה מיכאל והחזירו מנין שכאן כתוב ויט אליה וכתיב התם ותרא האתון את מלאך ה׳ וגו׳ ותט האתון [והסגנון על כורחו שלא בטובתו הוא כפל הלשון, ובמשנה סנהדרין פ״ז ב׳ נמצא רק שלא בטובתו וע׳ לקמן פפ״ו סי׳ ב׳ ובח״נ שם ובעה״ש ע׳ טב]: 4 נצנצה בה וכו׳. וכן סגנון הלשון במאמר ר״ח לעיל צד 1024, וכתיבת כוניה בוי״ו במקום קמץ חטף כמו בכי״ל במקומות שונים ועי׳ לעיל צד 33 וצד 999, וגם בכי״ג וכי״כ הגי׳ כניה, ובמקרא כתוב כניהו, ובדפוסי׳ נוסף הפ׳ שימני כחותם על לבך ובדרש ומטך זה מלך המשיח וכו׳ הפ׳ ויצא חוטר מגזע ישי [ולזה הדרש ע׳ בילמדנו המובא בילק׳ תהלים ר׳ תתס״ט ובמדרש אגדה לעיל ריש פ׳ וישלח צד פ״ב] ובדרש ופתילך זה סנהדרין נוסף הפירוש שהן מצוייינין בפתיל, ובפי׳ ב״ר מפרש ופתילך זה סנהדרין שהיו מעוטפין בטליתות שיש בהן ציצית ועי׳ גם לעיל צד 873, ובלק״ט הובא חותמך זו מלכות וכה״א כי אם יהיה כוניהו בן יהויקים וכו׳ חותם על יד ימיני פתילך אלו סנהדרין לובשי ציצית ומטך זה מלך המשיח דכתיב מטה עוזך ישלח י״י מציון, ובשכל טוב צד 235 ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חותמך ופתילך א״ר אמי נצנצה בה רוח הקודש חותם זו מלכות וכה״א מלך יהודה חותם על יד ימיני ופתילך זהו סנהדרין המתעטפין בציצית דכתיב ונתנו על ציצית וכו׳ ומטך זה מלך המשיח דכתיב מטה עוזך ישלח ה׳ מציון וגו׳, ובמדרש אגדה חותמך ופתילך ומטה נצנצה רוח הקודש חותמך זו מלכות שנאמר חי אני נאם ה׳ אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה וגו׳ ופתילך אלו סנהדרין שמתעטפים בטליתותיהם ומטך אשר בידך זה משיח שנאמר מטה עוזך ישלח ה׳ מציון וגו׳, ובעקידה שם נצנצה בה רוח הקודש חותמך זה מלכות דכתיב כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני ופתילך אלו סנהדרין דכתיב ונתנו על ציצית וכו׳ ומטך זה משיח דכתיב מטה עוזך וכו׳ [וע׳ בצוואות י״ב שבטים, יהודה סי׳ ט״ו, ובילקוט דפ״ר כתוב קודם מאמר שלפנינו (המתחיל שם ותאמר חותמך וכו׳) ויאמ׳ הבה נא אבא אליך אנכי אשלח גדי עזים כתי׳ ואת עורו׳ גדיי העזי׳, ונשמט בשאר הדפוסי׳ מפני שלא הבינו כונת הדברים, וצ״ל כתי׳

תכלת וגו' (במדבר טו לח), וממך זה מלך המשיח היך דאת אמר מטה עזך ישלח י"י מציון (תהלים קי ב):

ויתן לה וגו' ותהר לו גיבורים כיוצא בו וצדיקים כיוצא בו:

כ) וישלח יהודה את גדי העיזים וגו' אמר ר' יהודה בר נחמן בשם ר' שמעון בן לקיש משחקת בתבל ארצו משחקת לפניו בכל עת (משלי ח לא ל) תורה שמשחקת על הבירויות, אמר הקב"ה ליהודה אתה רימיתה באביך בגדי עזים חייך שתמר מרמה בך בגדי עזים:

כד) ויהי כמשלש חדשים וגו' סומכוס אמר משום ר' מאיר מנין שאין העובר ניכר במעי אמו עד ג' חדשים מן הכא ויהי כמשלש חדשים, ר' הונא בשם ר' יוסף לא סוף דבר ג' חדשים

3 ילקוט שם, תנחומא מ"ב שם [וע' לעיל לד 871]: 4 ילקוט שם: 7 תוספתא נדה פ"א, ירוש' יבמות פ"ד ה' א' נדה פ"א מ"ע א', נדה ח' ב', תנחומא מ"ב שם: 8 ילקוט שם:

1 וממך אשר בידך י, ומלך ת | מלך ל' פאגב | * המשיח ל°דוגי] משיח פאכ, משיחנו ת, ל' ל | מטה] פואגכי, וממטה ח, ויצא חוטר מגזע ישי ~ ד, ויצא חטר.. ישי וכת' ~ ת | עזך] וגת, עוזך דפחאכי | * ישלח — מציון דפחאגכת] ישלח מציון י, ישלח וגו' ו, וגו' ל | 3 ויתן — וגו'] ויתן לה ויבא (ויבוא כ) אליה וחא[1]גכת, ויבוא אליה י, ל' פא[2] | גיבורים] ג, גבורים דפוחאכתי | צדיקים פואכתי | בו ל' ד[1] | 4 את — וגו'] את.. העזים וגו' ו, את.. העיזים ג, את.. העזים פחא[2]כתי, את.. העזים ביד רעהו העדולמי א[1], וגו' ד | אמר] ת, ל' דפואגכ | ר' יהודה] וא[02]ת, יהודה דפא[2]גכ, ר' שמואל א[1] | בר' פ, ביר' ת | בשם — לקיש] וג, בשם ריש לקיש דת, בשם ר' יהושע (ר' יהודה כ) בן לקיש אמ' פכ, בשרשב"ל אמ' א[2], ורשב"ל בש"ר סימון ארשב"ל א[1] | 5 משחקת בתבל — בכל עת] כת' משחקת.. עת ת, משחקת לפניו תבל (בתבל כ) ארצו פכ, משחקת בתבל ארצו וגו' ו, משחקת בתבל ארצו אגשי, כתי' משחקת.. ארצו ח | תורה] וחא[1]ג, התורה דת, זו תורה פא[2]כש | שהיא משחקת | הבריות | א"ל י | 6 רימיתה] א[1]כ, רמיתה ו, רמית דפחא[2]גתש, מרמה י | לאביך פואגשי, את אביך כ | בגדי עזים ל' א[1] | ** שתמר מרמה] שתתרמה ל | בך] לך י, אותך פו, ל' ג | בגדי עזים] בגדי העזים י, שנא' וישלח יהודה את גדי העזים א[1] | 7 ויהי — וגו'] ו, ויהי.. חדשים פחא[2]גכ, ויהי.. חדשי' ויוגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגו' א[1], ל' דת | סמכוס א[2] | אמר] וא[2]ג, אומר דפא[1]כת | משום] פאכ, משם ו, בשם דת | מנין] פוחאכ, מניין דת, סימן ג | במעי אמו] ואגכת, במעי האשה ד, ל' פחכ | 8 עד] פאכ, אלא ~ דוחגת | ג'] א[2], שלשה דפוחא[1]גכ, שלושה ת | מן הכא] ו, מהכא דא[2]גכת, מן הכא (מהכא א[1]) שנ' הא[1], שנ' פ | ויהי.. חדשי' ויוגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך א[1] | חונה ו, חמא י | ר' יוסי י, רב יוסף פוחא[1]כ | סוף דבר] פוחאכי, סוף הדבר ג, סוף ד, ל' ת | ג' חדשים] שלשה חדשי' א[1], ג' א[2]י, שלשה דפוגכת, ל' ח |

(לעיל) על ואת, והוא רמז שהדרש לפסוק גדי עזים כתוב לעיל ברמז קט"ו על פסוק ואת עורות וכו']: 3 כיוצא בו. ותהר לו דורש וכן מפרש בפי' ב"ר ותהר לו מהו לו היה יכול לומר ותהר אלא שהרתה גבורים וצדיקים כמוהו, ובמה"ג עמו' 674 ותהר לו בדומין לו גבורים כמותו צדיקים כמותו, ובתנחומא מ"ב שם ויבא אליה ותהר לא חסר המקרא כלום ומהו ותהר לו אלא שילדה מלכים כיוצא בו [ולעיל צד 871 לפ' ויאמר יעקב לאחיו וכו' בניו היה קוראם כו' אחיו אמר ר' חוניה גיבורים היו כיוצא בו וצדיקים וע' בח"נ שם]: 5 משחקת וכו'. במקרא שם ואהיה אצלו אמון וכו' משחקת לפניו בכל עת משחקת בתבל ארצו ושעשעי את בני אדם, ובכי"ל וכן בדפוסי' הובאו הפסוקים שלא כסדרן ונתערבו גם בכי"פ וכי"כ, וביפ"ת פי' שהובא תחלה משחקת בתבל וכו' לפרש משחקת לפניו וכו' שהוא לשון לעג ואינו לשון שמחה וצע"ג, ובספרים שציינתי הובא רק הפ' משחקת בתבל וכו', וכתיבת בירויות בכי"ל כמו לעיל פעמים שונות ועי' לעיל צד 114, ובמה"ג עמו' 674 [הוסיף והרכיב המאמר עם הדרש בסמוך] ד"א ותהר לו אמ' ר' ינאי כיון שעיברה היתה הולכת למרחץ ומטפחת על כריסה ואומרת נביאים ממני יצאו מלכים ממני יצאו שאני מעוברת וכיון שנתפרסם הדבר אמ' לו הקב"ה אתה רמיתה לאביך בגדי עזים חייך שתמר מרמה אותך בגדי עזים לכך אמ' שלמה משחקת לפניו בכל עת משחקת עם הבריות מדת הדין ומדת תורה דכתי' ושעשועי את בני אדם [וע' גם בסמוך סי' י"א]: 7 שאין העובר ניכר וכו'. שאין האשה ניכרת שהיא מעוברת אלא עד ג' חדשים מן הכא ויהי כמשלש חדשים ור"ה בשם ר"י אמר לא סוף דבר לא בלבד ג' חדשים שלימים אלא רובו של ראשון וכו' ולא בלבד שהוגד ליהודה לאמר וגם הנה הרה וכו' אלא מלמד שהיא בעצמה היתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים וגואלים אני מעוברת, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מל"א מפרש ויהי כמשלש חדשים לשלש חדשים אין כתוב כאן (אינו אומ') אלא כמשלש כדבר שאין עומדין על בירורו אלא הן חסר הן יתר ר' הונא בשם רב יוסף אמר לא סוף דבר שלשה שלמים אלא רובו של ראשון וכו' ואמצעי שלם כמשלש דורש, וזר הפירוש שם לזנונים (לזמנים) משמע מלכים וגואלים בני אדם הזנים את אחרים מלמד וכו', ובשכל טוב צד 230 הועתק סומכוס אומר משום ר' מאיר מנין שאין העובר ניכר עד שלשה חדשים שנ' ויהי כמשלש חדשים ר' הונא בשם ר' יוסי לא שלשה חדשים שלמין אלא רובו של ראשון ואמצע כולו ורובו של שלישי (ומאי כמשלש כמו שלשה ולא שלשה שלמין) וכו' זנתה תמר כלתך וגם וכו' שהיא עצמה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים אני מעוברת גואלים אני מעוברת, ובמה"ג עמו' 575 ויהי כמשלש חדשים אמ' ר' מאיר מכאן שאין העובר ניכר במעי אמו עד שלשה חדשים, וכדברי ר"ה בשם ר"י מפרש בפירש"י עה"ת כמשלש חדשים רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם וכו' ועי' בראב"ם [ויבמות מ"ג א'], ובמ' אגדה ויהי כמשלש חדשים לא חדשים שלימים אלא רובו של ראשון וכו' והאמצעי שלם הנה הרה וכו' מלמד שהיתה מטפחת וכו' ואומרת מלכים אני מעוברת, ובתוספתא נדה שם איתא איזו היא מעוברת סומכוס אמר משום ר' מאיר משיודע עוברה שלשה חדשים שנ' ויהי כמשלש חדשים וכו', ובירוש' יבמות ונדה שם עד כמה (עד כמה הוא) הכרת העובר סומכוס אומר (אמר) משום ר"מ עד ג' חדשים אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנ' ויהי כמשלש חדשים (חדשים וגו') וכו' ר' זעורא (זעירא) ר' בא בר זוטרא א"ר חנינה (ר' חנינה)

שלימים אלא רובו שלראשון ורובו שלאחרון וכל האמצעי, ולא סוף דבר וגם הנה הרה לזנונים אלא מלמד שהיתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים וגואלים אני מעוברת: אפרים מקשאה תלמיד ר' מאיר משי' ר' מאיר תמר בת שם היית דכת' ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' (ויקרא כא ט) ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף:

יא כה) היא מוצאת אמר ר' יודן אבדו והמציא הקב"ה אחרים תחתיהם היך דאת אמר

2 ילקוט שם, תנחומא מ"ב שם, אגדת בראשית פס"ד (פס"ג): 5 ילקוט שם, סוטה י' ב', תנחומא מ"ב שם:

1 שלימים] פוחא[1]כת, שלמים א[2]גי, של ימים ד | וכל האמצעי] פוחאכ, ואמצעי שלם דגתי | ולא סוף דבר ל' א[2] | 2 אלא ל' א[2] | מלמד ל' י | מלכים — מעוברת] פ, מלכים אני מעוברת גואלים (גאולים גכ) אני מעוברת דוחא[2]גכתי, אני מלכים מעוברת גואלים.. מעוברת א[1] | אפרים] פוא[2]גכי, ר' אפרים א[1], ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף אמ' ~ ת, הוציאוה ותשרף ~ ד | מקשא ג, מיקשה ו | תלמידו של ר' דפאגכת, תלמידיה דר' ו | 3 מש' ר' מאיר] י[1], בשם ר' מאיר וכ, משום ר' מאיר אמ' ת, שאמר משם ר' מאיר ד, בשם ר' מאיר אמ' פא, ל' ג | בתו של | היית] פוכ, היתה דחאי, הייתה ג, ל' ת | וכת' פגת, וכתי' כי, מנין כתיב א[1] | איש ל' פא[2]ת | כי — וגו'] א[2]ג, כי.. לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף ת, כי.. לזנות באש תשרפ א[1], כי תחל וגו' פ, כי תחל כ, כי וגו' י, ל' דו | 4 ויאמר — ותישרף] ג, לפיכך ויאמר.. ותשרף ואכ, לפיכך (לפיכך נאמר ח) הוציאוה ותשרף דפח, וכת' הוציאוה ותשרף י[1], לפי כך דנוה בשריפה ת | 5 היא מוצאת] פאכתש, והיא מוצאת חי[1], היא מוצאת וגו' דו, ל' ג | אמר ר' יודן ל' פא | אבדו] מכאן שאבדו דפא[2], מיכן שאבדו וכ, מלמד שאבדו ש, מלמד שאבדן י[1], מנין שאבדו ג, מכאן שאבדו הסימנים ח, מכאן שאבדו הסימנין ת, מכאן שאבדו הערבון א[1]א[02] | והמציאן י[1], והמציא לה ג, והמציא הערבון א[1] | אחרים תחתיהם] א[2]תש, אחרים תחתיהן דפא[1]גכ, אחרים תחתם ח, תחתיהם ו, ל' י[1] | שנ' היא מוצ' כד"א י |

בשם ר' חייה רבה (רובה) אפילו רובו של ראשון ורובו של אחרון והאמצעי שלם ר' אסי אמר וכו' (ועי' במ"י לעיל צד 188), ובבבלי נדה שם מעוברת משיודע עוברה וכמה הכרת העובר סומכוס אומר משום ר' מאיר שלשה חדשים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ויהי כמשלש חדשים וגו' זכר לדבר קרא כתיב וראיה גדולה היא משום דאיכא דילדה לט' ואיכא דילדה לז' ועי' בפירש"י שם, ובתנחומא מ"ב שם ויהי כמשלש חדשים וגו' אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום בת ג' חדשים אשה נכרת אם מעוברת אם לאו ויוגד ליהודה לאמר וכו' וגם הרה לזנונים מהו לזנונים שהיתה נכנסת למרחץ ואומרת לחברותיה עברו מלפני שאני טעונה מלכים, ובמאמר שלפנינו הגי' גם בדפ"ר וד"נ ר' הונא בשם ר' יוסף (ועי' במ"י לעיל צד 730), ושם נשתבש לא סוף שלשה של ימים, והוגה במ"כ לא סוף דבר שלשה שלמים, ומדפיסי ד' קראקא א' והדפוסי' של אחריו טעו בהגהתו והניחו לא סוף שלשה של ימים ושבשו והגיהו בסמוך ולא סוף דבר ג' שלמים וגם הנה הרה וכו', והסגנון לא סוף דבר כמו לעיל פעמים שונות ועי' במ"י לעיל צד 477 וצד 824 [אולם הלשון כאן ולא סוף דבר וגם וכו' אלא מלמד כו' אין לו ביאור, ובכי"א ב' ליתא תיבות ולא סוף דבר וכן תיבת אלא, וני' שצ"ל ולא סוף דבר וגם הנה הרה אלא לזנונים מלמד וכו', והדרש קשה לפרשו, ואפשר שזנונים הוא דורש מלשון זיין או מלשון זון שהוא בל"י[1]) חגורה, ושניהם הם כלי מלכים וכמו שנדרש בפסיקתא צד קכ"ד ב' אחד להלבישו עטרה ואחד לאוסרו זייני ר' הונא וכו' אמר זוגי כד"א מוסר מלכים פתח ויאסור אזור במתניהם, וע"ע בפסי"ר פכ"א (ק"ג א', ובהערות שם אות נ"א) ובשמו"ר פמ"ה סי' ב' ובנסמן שם]: 2 אפרים מקשאה. מפרש בפי' ב"ר מקש' הלכות ד"א שומר קישואין ועי' במ"י לעיל צד 491: 3 בת שם היית. בת מלכי צדק מלך שלם שכת' בו והוא כהן לאל עליון ודינה בשריפה דכתי' ובת איש כהן כי תחל לזנות וכו' באש תשרף ולפיכך ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף, ולהאגדה המרוווחת ששם הוא מלכי צדק עי' במ"י לעיל צד 246 צד 420 צד 462 וצד 607, ובאג"ב שם ותמר היתה בתו של שם הגדול וכו' אמר הקב"ה וכו' כדי שידבק יהודה בתמר שהיא כהנת בתו של שם בן נח שנאמר ומלכי צדק מלך וגו', וגם בתר"י א' מתורגם ואמר יהודה הלא בת כהן היא וכו', ובלק"ט הובא ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף אמר אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר משום ר' מאיר תמר בתו של שם היתה וכהן היה שנא' והוא כהן לאל עליון לפיכך גזר עליה יהודה הוציאוה ותשרף דכתיב ובת איש כהן כי תחל לזנות וכו', ובשכל טוב שם ויאמר יהודה וכו' אמר אפרים מקשאה תלמידו וכו' בשם ר' מאיר תמר בתו של מלכי צדק היתה ומתורת הדעת דנה יהודה בשריפה דכתיב ובת וכו', ובמה"ג עמו' 575 ויאמר יהודה וכו' אפרים מקשאה תלמידית דר' מאיר בשם ר' מאיר בתו שלשם היתה וכת' ובת איש כהן וכו' [וע"ש עמ' 570], ובפירש"י עה"ת ותשרף אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשרפה ועי' ברמב"ן, ובתנחומא מ"ב שם איתא והיה יושב בדין שם יצחק ויעקב ויהודה אמרו הוציאוה ותשרף וכו' למה אמר תשרף ולא אמר תהרג אפרים מקשאה בשם ר' מאיר אמר בתו של שם היתה ושם כהן היה לפיכך אמר הוציאוה ותשרף וכו', [ובמדרש רות קרוב לסופו איתא ואף תמר שלקחה יהודה וכו' בתו של שם בן נח וכו'] ואגדה זו שתמר היתה בתו של שם צע"ג שיעקב היה בן נ' שנה כשמת שם ובן ק"ח שנה כשנמכר יוסף שהתאבל על יוסף כ"ב שנה וכשירד למצרים היה בן ק"ל שנה וא"כ היתה זקנה כשלקחה יהודה לאשה לער בכורו (ועי' במ"י לעיל צד 675 צד 1026 וצד 1031) ובפירש"י הגי' בכ"י אחד בת בתו של שם היתה (ובס' הישר בת עילם בן שם, ועי' בזכור לאברהם ובפירש"י סוטה י' א' בד"ה יתומה אני), ושמא יש לפרש בתו של שם בת בתו של שם או מזרע שם ועי' ברא"ם וביפ"ת ובפי' מהרז"ו: 5 אבדו. הסימנים החותמת והפתילים והמטה, ור' יודן דורש מוצאת קרי ביה מוצאת[2]), ובמה"ג שם מפרש היה ראוי למקרא לומר היא יצאת ומהוא מוצאת ללמדך שאבדו ומצאה אותם כמא דאת אמ' או מצא אבדה אל תקרא מוצאת[3]) אלא מוצאת[4]) לשון מציאה, ובשכל טוב שם היא מוצאת א"ר יודן מלמד שנתעלמו הערבונות ממנה ובקשה מלפני הקב"ה והמציאו לה ודומה לדבר או מצא אבדה, ובתנחומא מ"ב שם המאמרים ועם שהיא יוצאת בקשה את הערבון ולא מצאה אותם באותה שעה תלתה עיניה לשמים מיד שלח לה הקב"ה אחרים ד"א אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום עם שהיא יוצאת האיר הקב"ה עיניה ומצאה אותם מאחר. שאבדתן שאין מציאה אלא מכלל אבדה שכתיב או מצא אבדה, ובסוטה שם היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה (ופירש"י היא מיתוצאת הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחה היא מוצאת משמע לשון מציאה) א"ר אלעזר

1) ζώνη. 2) מוֹצֵאת. 3) מֻצֵאת. 4) מוּצֵאת.

או מצא אבדה (ויקרא ה כב), אמר ר' הונא היא מוצאת אתמהא היא והוא צריכין לצאת:
והיא שלחה אל חמיה וגו' ביקש לכפור אמ' ליה חכים לברייך עליהון שלך ושלבוראך הן:
הכר נא למי החתמת וגו' אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא (בראשית לז לב) חייך שתמר אומרת לך הכר נא:

כו) ויכר יהודה וגו' ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק בג' מקומות הופיע הקב"ה יב
בבית דינו שלשם ובבית דינו שלשמואל ובבית דינו שלשלמה, בבית דינו שלשם ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק רוח הקדש אמ' ממני היו הדברים,

2 ילקוט שם: 3 לעיל לד 1024 וש"נ: 5 מכות כ"ג ב', מדרש קהלת פ' אי לך ארץ (י' ט"ז), מדרש תהלים ע"ב סי' ב': 7 סוטה שם [ועי' תוספתא סוטה פ"ט ג']:

1 אבדה] ח, אבידה וא[2]כתשי, אבידה וגו' ד, אבדה וכחש בה א[1] | הונא וג, ל' ת | והיא י | אתמהא] וגי, ל' דפאכת | הוא והיא ש, היא מוצאת היא והוא וג, מוצאת היא והן א | צריכים ת | 2 אל — וגו'] אל חמיה לאמר וגו' ח, אל חמיה לאמר די, אל חמיה ואגכת, ל' פ | ביקש] א[1], בקש דפוחא[2]גכתשי | אמרת ד, אמרה וחאכתש, א' פג | * ליה דחא[1]] לה ל, לו ות, ל' פא[2]גכש | * חכים — עליהון פאגכי[1]] חכים לבריוך עליהון ל, חכים לבורייך עליהון חש, חכום לברייך עליהון ו[0], חכום עליהון ו, הכר נא בוראך דת | הם י | 3 למי — וגו'] למי החותמת והפתילים והמטה האלה ה, למי החותמת דת, למי וגו' ו, וגו' ג, ל' פאכ | אמר] פוחאגכ, אמר לו דת | * ליהודה דפוחא[1]כת] ל' לא[2]ג | ** לאביך] ל' ל | 4 נא] ~ הכתונת בנך היא ח, הכתונת בנך א[1] | * חייך — נא דפוא[2]כת] חייך.. אומרת הכר נא וגו' ג, חייך.. אומרת לך הכר נא למי החותמת חא[1], וגו' ל | 5 וגו'] ויאמר צדקה ממני חאגכת, ל' פ | ירמיה] יהודה ת | בשלשה ת | הופיע הקב"ה] חא, הופיע הקב"ה רוחו ו, הופיע רוה"ק פ, .. רוח הקודש כ, הופיעה רוח הקדש דת | 6 ובבית] פאכ, בבית דו[0]חת | ובבית] פואכ, בבית דחת | ויכר — ממני] ח, ויכר.. ממני (ויאמר צדקה ממני פכ, צדקה ממני א) מהו ממני דפאכת, ויכר יהודה וגו' ד[1]ו, ויכר.. וגו' מהו ממני ו[0] | 7 ר' ירמיה — הדברים] ר' ירמיה.. בר רב יצחק (ר' שמואל א' ה) רוח הקודש (הקדש ג) אמרה.. הדברים (דברים ו) וחג, א"ר ירמיה בשם.. בר רב יצחק יצאה (יצתה כ) בת קול ואמרה ממני היו כבושין פכ, א"ר ירמיה בשרשב"י (בש"ר שמואל בר רב יצחק א[2]) ממני היו כבושין א, אמר ר' ירמיה בשם ר' יצחק אמר הקב"ה אתם תהיו מעידים (מעידי' ד[1]) מה שבגלוי ואני מעיד עליו מה שבסתר ד, א"ר ירמיה בש"ר יצחק אמ' הקב"ה ממני יצאו שניהם כבושים ד"א אמ' הקב"ה אתם תהיו מעידים על מה שבגלוי ואני מעיד על מה שבסתר ת |

לאחר שנמצא סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן וכו' ועי' האגדות בתר"י א' וב', ובפי' ב"ר מפרש היא מוצאת מוצת קרי לומר שהיתה ראויה לשריפה וכו' ונר' שכוונתו שהאל"ף נחה ואינה נקראת אלא מוצת בלא אל"ף ועי' בערוך ובהפשב"ע ע' צת ובריב"א בתוספות עה"ת ובמנחת שי ובחי' אגדות מהרש"א סוטה שם ובהערות רש"ב בלק"ט ושכל טוב שם: 1 היא מוצאת וכו'. היא לבדה בתמיה ולא גם הוא ודורש ר"ה כתיב הוא וקרי היא היא והוא צריכין לצאת [ובפי' ב"ר בדפ"ר גורס ומפרש הוא והיא יהוד' והיא צריכי' לצאת אלא אמרו מוטב לאדם להפיל עצמו לאש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנא לן מתמר שלפי שלא רצתה לגלות היא מוצאת ולא הוא ועי' בסוטה שם], וביפ"ת כתב ונראה שפירושו כשנגזרו עליה שריפה גזרו גם כן על הבועל וכו' ועי' במ"כ, ובשכל טוב שם היא אמר ר' חונא הוא כתיב שהוא והיא צריכין לצאת לדון, ובמה"ג שם היא מוצאת אמ' רב חונא הוא כת' וקרי היא ללמד ששניהן היו ראויין לדין: 2 אמ' ליה וכו'. בכי"ל כתוב לה והגהתי ועי' במ"י לעיל צד 566, ועוד הגהתי לברייך, וראש המאמר בלא"ר גם בשאר כ"י ובילקוט, חכים וכו' הכר לבוראך עליהם כלו' על הסימנים שלך ושל בוראך הם כהדרש והמציא הקב"ה אחרים תחתיהם, ובפי' ב"ר בקש יהודה לכפור אמרה חכים לבורייך עליהון הכר נא לבוראך עליהם העוברים שלך ושל בוראך הן [והוספה זרה התיבות האחרונות], ובתנחומא מ"ב שם אמרה לו יהודה הכר נא את בוראך, ובסוטה שם אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני וכו': 4 חייך וכו'. בכי"ל המאמר מקוטע אמ' ר' יוחנן אמ' הקב"ה אתה אמ' הכר נא וגו' והשלמתיו ועח"נ, ובשכל טוב צד 235 אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך וכו', והמאמר נסדר כבר לעיל צד 1024 לפ' וישלחו וכו' הכר נא הכתנת בנך וכו' ועיי"ש: 5 ר' ירמיה בשם וכו'. במדרש קהלת שם א"ר שמואל בר נחמני בשלשה (כ"ה בדפ"ר וד"ו) מקומות צווחת מדת הדין בבית דינו של שם ובבית וכו' ובבית וכו' בבית דינו של שם מנין שנאמר ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני ורוח הקדש צווחת ואומרת ממני היו כל הדברים, ובמכות שם א"ר אלעזר בג' מקומות הופיע רוח הקודש וכו' בבית דינו של שם דכתיב ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני מנא ידע דילמא כי היכי דאזל איהו לגבה אזל נמי איניש אחרינא לגבה יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים ועי' בד"ס הגי' ממני היו כבושים וכן הגי' לפנינו בכי"פ וכי"כ הופיע רוח הקודש וכו' יצתה בת קול ואמרה ממני היו כבושין ועח"נ, ופירוש כבושים עי' ברש"י שם ובערוך ע' כבש ג', (ומסגנון לא"ר מנא ידע וכו' ובסמוך בב"ד של שמואל וכו' ויאמרו מיבעי ליה וכו' בב"ד של שלמה וכו' דילמא איערומא וכו' נר' שניתוסף כן מסתמא דגמרא ואינו מעיקר המאמר, וגם בסוטה שם במאמר סתמי הדרש צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים, וממכות שם נובע כל המאמר במדרש תהלים ע"ב סי' ב' ובמ"ת שנדפס מכבר גם במזמור י"ז ועיי"ש), ועירבובי נוסחאות בלק"ט ר' ירמיהו בשם ר' שמואל ב"ר יצחק בשלשה מקומות הופיע הקב"ה וכו' בבית דינו של שמואל הרמתי בבית דינו של שלמה בבית דינו של שם דכתיב ויכר וכו' ויאמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים ממני היו הדברים, ובשכל טוב שם ר' אליעזר אומר בשלשה מקומות הופיע רוח הקודש וכו' ובבית דינו של שמואל הרמתי ובבית וכו' בבית דינו של שם דכתיב צדקה ממני ואמר ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר יצחק רוח הקודש אמר ממני יצאו הדברים, ועי' במה"ג עמ' 578 [וברש"י עה"ת ובבחיי], וגי' הדפוסי' אמר הקב"ה אתם תהיו מעידים מה

בבית דין שלשמואל עד י"י בכם ועד משיחו וגו' ויאמר עד (ש"א יב ח) מי אמר עד [ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק רוח הקדש אמ' עד], בבית דין שלשלמה תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתוהו היא אמו (מ"א ג כז) מי אמר ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק רוח הקודש אמ' היא אמו: מהו אומר בבני עלי ותהי חטאת הנערים גדולה וגו' (ש"א ב יז) [וכתי' אשר ישכבון את הנשים הצובאות וגו' (שם שם כב)] איפשר בני עלי הצדיק היו עושין כן אתמהא,

1 מדרש שמואל סוף פי"ד: 4 ירוש' כתובות פי"ג ל"ה ג', ירוש' סוטה פ"א י"ז ד', שבת נ"ה ב', יומא ט' ב', מדרש שמואל פ"ז, אגדת בראשית פמ"ט:

1 * בבית דין שלשמואל — אמ' עד] בבית דין.. מי אמ' עד ל, בבית דינו של שמואל ויאמר אליהם עד י"י בכם וגו' (ויאמר עד י"י בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי מאומה א[1], עד.. מאומה א[2]) ויאמר עד מי אמר (מי אמ' עד א) ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק (ר' ירמיה.. בר רב יצחק אמ' א[1] אמ' רב [ירמיה בשם א[02]] שמו' בר רב יצחק א[2]) רוח הקו' (הקדש א) אמרה (אומרת א[2]) עד וא, ובית (ובבית ח) דינו.. ויאמר עד י"י בכם וגו' ויאמרו עד מי אמ' עד (ויאמר עד י"י בכם היום ועד משיחו כי לא.. מאומה ויאמר עד כ, שנ' עד י"י ועד משיחו היום הזה כי.. כי מאומה ויאמר עד מי אמר עד ח) א"ר ירמיה בשם.. בר רב יצחק (אמ' ר' שמואל ח) רוח הקדש (הקודש כ) אמרה אני עד פחכ, בבית דינו.. עד.. היום הזה וגו' ויאמר עד מי א"ר ירמיה בר רב יצחק רוח הקו' אמרה ג, בבית דינו שלשמואל הנני ענו בי ויאמר עד י"י בכם ויאמר עד יצתה בת קול ואמרה עד ת, בבית דינו של שלמה היא אמו מי אמר אמר ר' שמואל בת קול צווחת ואומרת היא אמו ודאי ד | 2 בבית דין של שלמה — אמ' היא אמו] בבית דינו.. ויאמר תנו.. אל תמיתותו.. מי אמר ר' ירמיה בשם.. בר רב יצחק א' רוח הקודש אמרה היא אמו ג, בבית דינו.. שנ' ויען המלך ויאמר תנו.. אל תמיתוהו.. מי אמר היא אמו ר' שמואל אמר רוח הקודש אמרה היא אמו ת, בבית דינו.. ויאמר תנו.. החי וגו' אמ' ר' ירמיה בשם.. בר רב יצחק רוח הקודש אמרה היא אמו ן, בבית דינו.. שנ' ויאמר תנו.. הילד החי וגו' (הילוד החי והמת אל תמיתוהו כ) היא אמו מי אמר כן (כך כ) א"ר ירמיה רוח הקדש (הקודש כ) אמרה היא אמו פכ, בבית דינו.. שנא' תנו.. הילוד.. אל תמיתוהו היא אמו רוח הקדש אמרה היא אמו א[2], בבית.. של שלמה א"ר ירמיה שנא' תנו.. הילוד.. אל תמיתוהו היא אמו [רוח.. אמו א[01]] א[1], בבית דינו שלשלמה היא אמו מי אמ' א"ר שמואל בת קול צוהת ואומרת היא אמו ודאי ד"א ויאמר עד י"י בכם ויאמר מהו עד ת, בבית דינו של שמואל הנני ענו בי ויאמר עד י"י בכם ויאמרו עד יצתה בת קול ואמרה עד ד | 4 מהוא ן | * אומר דפוהאגת] אמ' לכ | * גדולה וגו' ד] וגו' לו, גדולה א[1]ת, גדולה מאד פא[2]גכ, גדולה מאד וגו' ח | * וכתי' — וגו' ד] וכת'.. הצובאות ת, ל' לפוחאגכ | 5 איפשר] חאגכ, אפשר פו, אפשר כן דת | בניו של עלי הצדיק פוחאגכ, בניו של אותו צדיק דת | עושים א[1]ת | כן] אותו מעשה דגת, אותו המעשה פוחא[1]כ, אותן המעשים א[2] | אתמהא ל' |

שבגלוי ואני מעיד עליו מה שבסתר [משובשת] היא כהלשון במדרש שמואל ובמ' קהלת למטה גבי ב"ד של שמואל, ובית דינו של שם פירש"י שם לא היה שם חי באותה שעה שהרי מת אלא בית דין שלאחריו מבניו ותלמידיו וקרי ליה בית דין של שם וכו' (ובד"ס שם הובא מילקוט כ"י הגי' בבית דינו של יהודה), וכן טעם המאמר בע"ז ל"ו ב' זנות נמי בבית דינו של שם גזרו דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף ועי' במ"י לעיל צד 1044 בד"ה בת שם וכו' וצד 765: 1 מי אמר עד. שהל"ל ויאמרו עד (ונגד הדרש הגי' בכי"פ ויאמרו עד ועי' במנחת שי ובתנ"ך הוצ' גינצבורג), ובמדרש קהלת שם בבית דינו של שמואל מנין שנאמר הנני ענו בי וכו' ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו ויאמרו עד אין כתיב כאן אלא ויאמר עד מי אמר עד רוח הקדש אומרת אתם מעידים על הגלוי ואני אעיד על הסתרים, ובמדרש שמואל שם ויאמר אליהם עד ה' בכם וגו' ויאמרו עדים אין כתוב אלא ויאמר עד אמר להם הקב"ה אתם מעידין עליו על מה שבגלוי ואני מעיד עליו על מה שבסתר, ובמכות שם בבית דינו של שמואל דכתיב הנני ענו בי וכו' ויאמר עד ויאמרו מיבעי ליה יצאת בת קול ואמרה אני עד בדבר זה (ויש אין גורסי' בדבר זה עי' בד"ס), ובדפוסי' ויאמר עד י"י בכם ויאמרו (כ"ה בדפ"ר וד"ו והוגה במ"כ ויאמר) עד יצתה בת קול ואמרה עד, ושם מסורסים המאמרים בב"ד של שלמה וכו' בב"ד של שמואל וכו', ובלק"ט הועתק בבית דינו של שמואל הרמתי דכתיב ויאמר עד יצתה בת קול ואמרה אני עד בדבר הזה, ובמה"ג שם שנייה בבית דינו של שמואל הרמתי שנא' הנני ענו בי וכו' ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו ויאמרו עד אין כת' כן אלא ויאמרו (וצ"ל ויאמר) עד יצתה בת קול ואמרה אני עד בדבר הזה: 3 אל תמיתוהו. כ"ה בכי"ל וכ"ה גם בכי"ח וכי"א א' וב' וכי"ג וכי"כ, ובמקרא שם בפ' ויען המלך ויאמר תנו לה וכו' כתוב והמת לא תמיתוהו וכו' ובפ' שלפניו ותאמר האשה וכו' כתוב והמת אל תמיתותו וכו', ובמדרש קהלת שם בבית דינו של שלמה מנין שנאמר ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד וגו' ורוח הקדש אומרת היא אמו ודאי, ובמכות שם בבית דינו של שלמה דכתיב ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו וכו' מנא ידע דילמא איערומא מיערמא יצאת בת קול ואמרה היא אמו ועיי"ש, ובלק"ט בבית דינו של שלמה דכתיב היא אמו יצתה בת קול ואמרה היא אמו, ובמה"ג שם שלישית בבית דינו שלשלמה שנא' ויען המלך ויאמר וכו' והמת לא תמיתון ורוח הקודש אומרת היא אמו: 4 מהו אומר וכו'. בירוש' כתובות וסוטה שם הדרש בסגנון אחר במאמר ר' חזקיה בשם ר' אחא ר' היה דורש ג' מקריות (ר' חייה דריש שלש מקראות) לשבח ותשב בפתח עינים ואיפשר כן וכו' (ועי' במ"י לעיל צד 1041) ועלי זקן מאד וגו' את אשר ישכבון ישכיבון כתיב א"ר (וגו' ישכיבון כתיב) שהיו הנשים מביאות קיניהן ליטה' לבעליהן (לטהר לבתיהן) והיו משהין אותן ומעלה עליהן הכתוב כאלו (הקב"ה מעלה עליהן כאילו) הן שוכבין עמהן (אותן) אמר ר' תנחומא הדא (הרי) היא דמקנטר לון למה תבעטו (תבעטון) בזבחי ובמנחתי וכו' ולא הלכו בניו בדרכיו (בדרכיו ויטו אחרי הבצע) שהיו נוטלין מעשר ודנין אמר ר' ברכיה מברכתה (מברכתא) היתה עוברת והיו מניחין צורכי (צרכיהן של) ישראל ועוסקין

אלא לפי שהיו מביאות קיניהן ליטהר והיו מלינין אותן לילה אחד חוץ מבתיהן ומכוח אותו מעשה העלה עליהן הקב״ה כאילו קילקלו עימהן, ודכותה ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע 55a וגו׳ (שם ח ג) איפשר בני שמואל הצדיק עושין כן, אמר ר׳ ברכיה מברכתה היתה עוברת בבאר שבע והיו מניחין צרכי ציבור והולכין בצרכי עצמן ומכוח אותו מעשה העלה הקב״ה עליהן כאילו לקחו שחד:

1 אלא] פוחאגכ, אמור מעתה דת | לפי] וחג, מתוך פאכ, על ידי ד, על יד ת | מביאות] וג, מביאין פכ, ־ים ח, כובשין א, משהין דת | * קיניהן פו] קיניהם ל, את קיניהן חא[1]גכת, את קיניהם ד, את קניהם א[2] | ליטהר] ו, לטהר חג, לשילו להטהר דת, למחר ג, ל׳ פאכ | מלינין] ח, מלינים וג, משהין דת, משהין אותן ומלינין פכ, משהין אותן והיו מלינין א | לילה — מבתיהן] חוץ מבתיהן לילת אחד ו, חוץ לבתיה׳ (לבתיהם ד[1]ת) לילה אחת דת, מבתיהן לילה אחת ח, חוץ מבתיהן (לבתיהן ג) לילה א[1]ג, חוץ מבתיהן בלילה א[2], חוץ מבעליהן לילה אחת כ, חוץ מבעליהן פ | ומכוח — מעשה] מכח.. מעשה ח, ומכח (מכח א[2]ג) אותו המעשה וא[2]ג, ל׳ דפא[1]כת | 2 העלה עליהם הקב״ה ו, העלה להם (להן ג) הקב״ה חג, והעלה (מעלה אכ) עליהם הכתוב דאכת, מעלה עליהם פ | כאלו פא[2]ת | קילקלו עמהן חג, קלקלו עמהם ו, שמשו עמהן דת, שכבים אכ, שוכבים פ | ודכותה] פא[2], ודכותיה ת, ודכוותה דוחגכ, ודכוותה בבניו של שמואל א[1] | לא א[1] | * ויטו — וגו׳] ויטו אחרי הבצע דפחאגכת, ויטו וגו׳ ל, וגו׳ ו | 3 איפשר] חאגכ, אפשר דפות | בניו של | עושין] פגכ, היו עושין דואת, היו עושים ח | כך פכ, אותו מעשה גת, אותו המעשה דו, זה המעשה א, הדבר הזה ח, אותו המעשה אמור מעתה על ידי שהיו נוטלים את המעשר ודנין בו העלה עליהם הכתוב כאילו לקחו שוחד ד[1] | * מברכתה ל[0]ן] מברכת׳ דת, מברכותא ש, מה ברכתה לאג, מה בורכתה פ, בריכה ד[1] (מברכתה — שבע ל׳ ח) | היתה] היית פ, ל׳ א[2] (והושלם בגליון) תש | עוברת בבאר שבע] בבאר שבע היתה עוברת ת, עוברת בבאר ד[1], עוברת פ | 4 היו ח | מניחים ו | צורכי וג | ציבור] וחא[02]ג, צבור דפאכת | והולכין] ועוסקין ל[0]חא[2]כת, ועוסקי׳ ד[1], ועוסקים ד, והיו עוסקין פא[1], ומתעסקין ג, והולכין ומתעסקין ו | בצרכי עצמם ת, בצורכי עצמם ו, בפרקטיא ל[0] | ומכוח] ת, ומכח דפוחאגכ | אותו המעשה ואג, כך פכ | העלה עליהן (עליהם ח) הקב״ה וח, העלה עליהם הכתוב את, מעלה עליהן הכת׳ ג, מעלה הכתוב ד, הכתו׳ מעלה כ | כאלו פא[2]כת, כילו וג | 5 שחד] א[1]כ, שוחד פא[2]ג, שוחד ויטו משפט וח, שוחד ודכוותה ותשב בפתח עינים כדכתיב לעיל ד, שחד ודכותיה.. כדכת׳ לעיל ת |

בפרגמטיא (והיו הולכין עוסקין בפרקמטיא), וכן טעם הגי׳ לפנינו והולכין בצרכי עצמן לעסוק בסחורה, ובגליון כי״ל נסמן בכתב אחר ועוסקין בפרקטיא, ונר׳ שהוגה כן עפ״י הירושלמי ונשתבש בפרקטיא, ומברכתה היתה עוברת בבאר שבע ושם היו בניו של שמואל שופטים, ופי׳ מברכתה שיירה ועי׳ בעמת״ל ע׳ מברכתא, ותימה שנשתבש בכי״ל ובכי״א א׳ וב׳ וכי״ג מה ברכתה ובכי״פ מה בורכתה, והוגה לנכון בכי״ל ביני שיטי [ועי׳ מש״כ לעיל צד 776], והדרש ישכיבון כתיב מפרש ביפ״מ סוטה שם והוא לשון הפעיל כאלו אחרים השכיבום עם הנשים וכו׳ א״ק דבכל הספרים לא כתי׳ אלא ישכבן בלא יו״ד והיכא כתי׳ ישכיבון ואולי כן היה בספריהם וכו׳ ועי׳ מנחת שי שמואל שם, ולפנינו ל״ג ישכיבון כתי׳, וכגי׳ הדפוסי׳ השלמתי וכת׳ אשר ישכבון את הנשים וכו׳ שזה הפסוק נדרש איפשר בני עלי הצדיק היו עושין כן (אותו המעשה) וכו׳, ובמדרש שמואל שם רבי יהודה ברבי סימון בשם חזקיה זה אחד מן המקראות שהיה רבינו דורש לשבח את אשר ישכבון את הנשים אפשר בניו של אותו צדיק היו עושין כן אמור מעתה על ידי שהיו מעלות הקדש לשם לשילה היו משהין אותם ומלינים אותם חוץ מבתיהן לילה אחד מעלה עליהן הקב״ה כאלו שמשו עמהן ודכותה ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע אפשר בניו של אותו הצדיק היו עושין כן אמור מעתה על ידי שהיו נוטלין את המעשר ודנין בו אמר ר׳ ברכיה מברכתא היתה עוברת בבאר שבע והיו מניחין צרכי צבור ומתעסקין בצרכי עצמן ודכותה ותשב בפתח עינים אפשר כן אלא ישבה בפתח שכל עינים מצפות לה אמרה יהי רצון שלא אצא מן הבית הזה ריקם, והנוסחא שם מסכמת יותר עם הנוסחא שלפנינו ובפרט לפי גי׳ הדפוסי׳ ועת״נ, וכן נוסף בדפוסי׳ בסוף המאמר ודכוותה ותשב בפתח עינים וקיטעו כדכתיב לעיל [ע׳ לעיל צד 1041, והמאמר נסדר כאן מפני הסמיכות שגם על יהודה למדו זכות שלא כוון לשם זנות ורוה״ק אמר ממני היו הדברים, ובמה״ג שם הובא אחר מאמר הקודם הדרש ד״א צדקה ר׳ יודן אומ׳ וכו׳ נצנצה רוח הקדש ואמרה לא תמר זינת ולא יהודה וכו׳ ממני היה הדבר בשביל שיעמוד מלך המשיח וכו׳, ואולי כל המאמר כאן הוא השמטה להדרש בפתח עינים לעיל שם], ובדפ״ר גם הגי׳ אפשר בניו של שמואל הצדיק היו עושין אותו המעשה אמור מעתה על ידי שהיו נוטלים את המעשר ודנין בו וכו׳, ובשבת שם אמר ר׳ שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה וכו׳ סבר לה כרב וכו׳ אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים מתוך ששהו את קיניהן ולא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהן הכתוב כאלו שכבום (ועי׳ ביומא שם ובד״ס) גופא אמר רב פנחס לא חטא וכו׳ אלא הא כתיב אשר ישכבון ישכבן כתיב וכו׳ א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה וכו׳ בדרכיו הוא דלא הלכו מיחטא נמי לא חטאו אלא מה אני מקיים ויטו אחרי הבצע שלא עשו כמעשה אביהם שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם וכו׳ והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהן ולסופריהן כתנאי ויטו אחרי הבצע ר׳ מאיר אומר חלקם שאלו בפיהם ר׳ יהודה אומר מלאי הטילו על בעלי בתים וכו׳, ובאג״ב שם ד״א ועלי זקן מאד שלשה הזקינו במהרה מפני רעת בניהם יצחק וכו׳ אף עלי הזקין מפני צרת בניו וכו׳ אף שמואל הזקין מפני צרת בניו וכו׳ א״ר סימון נקיים היו בני עלי מן הדבר הזה וכו׳ אשר ישכבון את הנשים אלא כך היו עושים לא היו מקריבין את הקרבנות בשעתן והיו בנות ישראל מביאות תור או בני יונה אצלן בשביל טהרתן וכו׳ והיו נוטלין ומעבירין השעות ולא היו מקריבין בשעתן והיו בנות ישראל סבורות שנטהרו והולכות ומשמשות לבתיהן (ומשמשות לבעליהן בטומאה) שנאמר ואת אשר ישכבון את הנשים וכו׳ משכיבין את הנשים עם בעליהן טמאות וכו׳, ועיי״ש בהערות רש״ב:

יג כז) ויהי בעת לדתה כאן לחסרים וכאן למלאין והנה תאומים וגו׳ תאומים מלא הוא
שניהם צדיקים, להלן תאומם (בראשית כה כד) חסר אחד צדיק ואחד רשע:
כח) ויהי בלדתה וגו׳ [זה יצא ראשונה] ר׳ אבא בשם ר׳ חסדי ג׳ הם נאמנים על אתר
ואילו הן חיה והשיירה והמטהרת את חברתה, ˋאמר ר׳ אבא המטהרת את חבירתה ובלבד מעת לעת:

1 לעיל לד 686 : 3 ילקוט שם, ירוש׳ נזל נמכל פ״ג יי״ג ד׳, ירוש׳ קידושין פ״ד ס״ס ד׳, קידושין ע״ג ב׳:

1 ויהי.. לדתה והנה תאומים בבטנה ת, ויהי בלדתה א | כאן לחסרים כאן למלאים פג, כן (כאן חכ) לחסרים ולהלן (להלן כ) למלאים וחכ, כאן חסרים ולהלן מלאים ד, כאן למלאים ולהלן לחסרים א[2], כאן מלאים ולהלן חסרים א[1], התם חסרים וכאן מליאים ת | וגו׳] בבטנה דפוחא[1]גכע, ל׳ א[2]ת | תאומים — הוא] מלא הוא ע, מלא ת, תאומים מלא כאן ד, תאומים.. כן וג, כאן תאומים מלא פא, כאן בתאומים מלא ולהלן תומים חסר ח | 2 שניהן ג, כאן שניהם ח, ששניהם ע, לפי ששניהם פאכ, לפי שבכאן שניהם ת | היו צדיקים א | להלן] פכ, ולהלן דוהאגתע | תאומם חסר] תאומים חסר א[1], תומים חסר פו[0]כ, כתיב תומים חסר ד, כת׳ תומים חסרים ת, תומי׳ א[2], חסר ע, ל׳ וחג | שאחד היה ע, לפי שאחד ת, לפי שהיה אחד א[1] | רשע] חסר ת | 3 * ויהי — ראשונה] ויהי בלדתה נגו׳ ל, ויהי בלדתה ויתן יד וחגת, ויהי.. יד ויהי ד, ויהי בלדתה א[1], זה יצא ראשונה א[2], ויהי בעת לדתה פכ | ר׳ אבא בשם ר׳ חסדאי פא[2]גכ, ר׳ אבא.. חסדא ו, ר׳ חסדאי בש״ר אבא א[1], ר׳ חסדאי ח, רבא (אמ׳ רבא ת) בר רב חסדא דת | שלשה הם ח, שלשה הן וגי, ג׳ דא[2], שלשה ד[1]פא[1]כת | נאמנים] וחכת, ־ין דפאגי | על אתר] פואכש, לאלתר דתי, על עצמן ח, ל׳ ג | 4 ואילו הן] ואלו הן תי, ואלו הם ח, ל׳ פאב | חיה] י, החיה דפוחאגכת, החייה ו | והשיירה] פוחאגתי, והשיירא כ, והשייר׳ ד, האסופי ד[1] | את ל׳ פאכשי | חברתה] ד[1], חברותיה וחאגי, חברת׳ (חברתה ת, חברותיה פכ) חיה דכתי׳ (דכ׳ פת, מן דכתי׳ כ) ותקח המילדת (המיילדת כ) ותקשור (ותקשר ת) על ידו שני לאמר (ותקשר וגו׳ פ) זה יצא ראשונה שייר׳ (שיירה פת, שיירא כ) כדאמ׳ ר׳ סימון אחוי דר׳ יהודה בר (בשם כ) זבדי (זבדאי ת) בשם רב תינוק כל זמן שמושלך בשוק אביו ואמו מעידין (מעידים ת) עליו נאסף מן השוק צריך שני עדים (שני עדים ואביו עם אמו נאמנין עליו כשני עדים פכ) והמטהרת את חברתיה (והמטהרת חברתה ת, והמטהרת חברותיה פכ) כדתנן שלש (שלוש ת) נשים ישנות (שהיו יושבות כ) במטה אחת ודם (ונמצא דם כ) תחת אחת מהן (מהם ת) כלן (כולן כת) טמאות בדקה אחת ומצאה דם היא בלבד טמאה דפכת | אמר ר׳ אבא] וחא, ר׳ אבא אמ׳ פכ, אמר ר׳ אחא ש, אמר רבא דת | המטהרת — חברתה] המטהרת.. חברותיה ד[1]וח, המטהרת חברותיה א, ל׳ דפכת | בלבד אכ | לעת] ~ שלא שהתה מע״ל מציאת דם לעת בדיקה פ, פי׳ שלא שהתה בן עת מציאת דם לעת בדיקה אלא בתוך מעת לעת כ |

1 כאן לחסרים וכו׳. הדרש נסדר לעיל צד 686 לפ׳ וימלאו ימיה ללדת, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש כאן לחסרים לחדשים חסרים דלא נאמר כאן וימלאו תאומים מלא אלף ששניהם צדיקים להלן תומי׳ חסרים בלא אלף אחד צדיק ואחד רשע, ובפירש״י עה״ת בעת לדתה וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים והנה תאומים מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים, וקשה הלשון בילקוט והנה תאומים מלא כתי׳ על וימלאו ימיה ללדת [כונתו שהדרש כתוב לעיל על הפסוק וימלאו ימיה, אף שדרך הילק׳ לאמור כתוב ברמז, וכן נמצא בילק׳ לעיל ר׳ קל״ה האיש מצוה על פריה ורביה כתי׳ לעיל על מלאו הארץ וכו׳ ועי׳ מש״כ לעיל צד 1042 אות 4] והמאמר הועתק בערוך ע׳ תאם, ובלק״ט ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה מלא לפי ששניהם צדיקים ולהלן חסר לפי שהיה אחד צדיק וכו׳, ובשכל טוב צד 231 ויהי בעת לדתה והנה וכו׳ כאן תאומים כולו מלא לפי ששניהם צדיקים וברבקה חסר שאחד היה צדיק וכו׳ ולא הועתק שם כאן לחסרים וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל שם, ובמדרש חסירות ויתירות הוצ׳ מרמרשטיין צד 51 תומם של רבקה חסר מלמד שהיה אחד וכו׳ כתיב בתמר תאומים מלי שהיו שניהן צדיקים: 3 על אתר. תכף, ובסגנון הבבלי לאלתר, ובירושלמי נמצא כמעט תמיד על אתר ועי׳ במבה״י י״ב א׳, וגם בדפ״ר ובחמשה כ״י שציינתי ובילקוט איתא רק ראש המאמר וסופו, ובלק״ט הועתק ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה א״ר אבא ג׳ נאמנים לאלתר החיה והשיירה והמטהרת את חברותיה, ובשכל טוב שם גורס ומפרש לאמר מהו לאמר לאלתר וכו׳ דא״ר אבא בשם ר׳ חסדא שלשה נאמנין לאלתר החיה על הוולד כזה שיירה על השבויה והמטהרת חברותיה אמר רבא המטהרת חברותיה ובלבד מעת לעת [והלשון ובלבד כמו לעיל צד 794 ובלבד ונקבר עליה ע״ש], והמאמר בשלימותו בירוש׳ ב״ב וקידושין שם ר׳ בא בשם רב חסדא ג׳ (שלשה) הן שהן נאמנין לאלתר (על אתר) החיה והשיירה (חיה ושיירה) והמטהרת חברותיה החיה בשעה שיושבת על המשבר מהדא דכתיב ותקח המילדת ותקשר וגו׳ (חיה ותקח המיילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה) שיירא (ושיירה) כיי דמר ר׳ סימון (כההיא דא״ר אבא) אחוי דיהודה בר זבדי בשם רב כל זמן שמושלך (תינוק כל זמן שהוא מושלך) לשוק או אביו או אמו מעידין עליו נאסף (נאסף מן השוק) צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדי׳ (אביו ואמו כשני עדים הן) והמטהרת חברותיה כיי (כההיא) דתנינן תמן שלש נשים שהיו ישנות במיטה (ג׳ נשים ישינות במיטה אחת) ונמצא (נמצא) דם תחת אחת מהן כולן טמאות בדקה אחת ומצתה טמא (אחת מהן ונמצאת טמאה) היא טמא׳ וכולן (היא טמיאה ושתים) טהורות א״ר בא ובלבד מעת לעת, וכן הושלם המאמר בכי״פ וכי״כ, ושם הגי׳ כל זמן שמושלך בשוק אביו ואמו מעידין עליו, ובסוף המאמר ובלבד מעת לעת נוסף בכי״פ שלא שהתה מע״ל מציאת דם לעת בדיקה, ובכי״כ פי׳ שלא שהתה וכו׳ ועח״נ, וגם בד״ו [וכי״ת] השלימו המאמר בזה הסגנון בלא הפירוש שלא שהתה וכו׳ והשמיטו ואביו עם אמו נאמנין עליו וכו׳, ובדפ״ר ואילו הן החיה האסופי והמטהרת את חברתה, ושיירה הוא אסופי בסוגיא דבבלי קידושין שם דאמר רב יהודה אמר רבי אבא אמר רבי יהודה בר זבדי אמר רב כל זמן שבשוק אביו ואמו נאמנים עליו נאסף מן השוק אין נאמנים עליו מאי טעמא אמר רבא הואיל ויצא עליו שם אסופי וכו׳ אמר רב חסדא שלשה נאמנים לאלתר (ופירש״י ולא לאחר זמן אבל כל שאר הנאמנין נאמנים נמי לאחר זמן) אלו הן אסופי חיה ופוטרת חברותיה אסופי

כט) ויהי כמשיב ידו וגו' [ותאמר מה פרצת עליך פרץ] זה רבה על כל הפרצים יד ממך יעמוד עלה הפורץ לפניהם (מיכה ב יג):

ל) ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני כמה ידות כתוב כאן, ר' יודן ור' חונא ר' יודן אמר ארבע כנגד ארבעה חרמים שעתיד לפשוט את ידו בהם. חרם עמלק וחרם סיחון ועוג וחרם יריחו

1 ילקוט שם, ילק' מכירי מיכה ב' י"ג, אגדת בראשית פס"ד (פס"ג): 3 ילקוט שם, ילק' יהושע ז' י"ח, ירוש' סנהדרין פ"ו ה"ג ב', סנהדרין מ"ג ב':

1 * ויהי — פרץ] ויהי כמשיב ידו וגו' לדוא[1]כ, ויהי.. ידו והנה יצא אחיו ג, ויהי.. אחיו וגו' ח, ויהי.. ידו תי, ויהי כמשיב פ, מה פרצת עליך פרץ א[2]שמ | רבא מ, ריבה ו[0] | הפרצים] ו[0]אגמ, הפריצים דחשי, הפורצים ת, הפרוצים פכ | 2 ממך יעמד פאגש, יעמוד ממך י | שנא' עלה א[1]א[02] לפניהם] פחאגכשימ, וגו' ו[0], לפניהם וגו' (לפניהם ת) רבי בשם רבנן אמר כל הפורצים (הפורצי' ד[1]) ממך עומדין שנ' (עומדים כמד"א ת) עלה הפורץ לפניהם דת | 3 * אשר על ידו השני חג] וגו' לו, ל' דפאכתי | כתוב] ו, כתי' דא[2]י (יהושע), כת' פגכ, כתובות י, ל' חא[1]ת | כאן] כן ו, ~ ד' א[2], ארבעה ת | ר' — חונא] ר'.. הונא אגת, ל' פכ | יודן] הונא י | 4 אומר חי (שם) | ארבע] פוחא[1]גי, ד' דא[2], ארבעה כתי (שם) | ארבעה] וכתי (שם), ד' דא, ארבע פחגי | חרמים] פוחאגכתי, ־ין ד | שהוא עתיד דפוחא[1]גכתי, שהוא עתיד עכן א[2] | את ל' פאכי (שם) | בהם] וחגתי (שם), בהן דפאכ, ל' י | חרם] פכ, חרמו של וחאגי, ואילו הן ד' חרמים (חרמין ד[1]) חרמו של ד, ואלו הן ארבעה חרמים חרמו של ת | חרם פכ, וחרמו של דוחאגתי | וחרם יריחו] וחרמו של יריחו א[1]י, וחרמה (חרמה גש) של יריחו דוהגתש, וחרמו של כנעניים א[2], ל' פכ |

הא דאמרן חיה דתניא חיה נאמנת לומר זה יצא ראשון (ופירש"י בכור הוא) וזה יצא שני במה דברים אמורים שלא יצתה וחזרה וכו' פוטרת חברותיה מאי היא דתנן שלש נשים שהיו ישנות וכו' בדקה אחת מהן ונמצאת טמאה היא טמאה וכולן טהורות אמר רב חסדא שבדקה עצמה כשיעור ווסת וע' בפירש"י שם ובחי' הרש"ש אות י"י. ובברייתא חיה נאמנת לומר זה יצא ראשון וכו' לא הובאה הראייה מדכת' ותקח המילדת וכו' וק"ק טעם זו הראייה שהרי בכל מקום מונה הכתוב פרץ לפני זרח שאמרה עליו זה יצא ראשונה, וביפ"ת פי' דכתיב ותקח המילדת ומדכתב לה רחמנא אלמא נאמנת במה שעשתה לאלתר וצ"ע, ולפני בעל פי' ב"ר היה המאמר כנר' כמו לפנינו כאן ומפרשו עפ"י המאמר בירוש' ב"ב וז"ל ג' הן שהן נאמנין על אתר (כ"ה בפי' ב"ר דפ"ר) לאלתר בחזקת הבתי' ירושלמי החיה בשעה שיושבת על המשבר מן הדא ותקח המילדת וכו' אסופי כדאמר ר' סימון תינוק כל זמן שמושלך בשוק אביו ואמו מעידין עליו נאסף מן השוק צריך שני עדים וכן שיירא שהיתה עוברת וראה אחד ואמר בני הוא זה נאמן והמטהרת חברותיה כדתנינן תמן בנדה ג' נשים ישנות במטה אחת ונמצא דם וכו' בדקה אחת מהן ומצא' טמא היא טמאה וכולן טהורות, א"ר אחא (וצ"ל אבא) ובלבד מעת לעת משעה שראתה עד עת שישנה עמהן ולא יותר, ונר' שמפרש שיירא אסופי כלשון הבבלי המורגל, ובפני משה בירוש' ב"ב שם מפרש והשיירה העוברת ממקום למקום ומצאו תינוק מושלך וכו': 1 זה רבה. גדול על כל הפרצים המשיח ממך יעמוד עלה הפורץ וכו', וביפ"ת הגיה זה רבה הרב על כל הפורצים ופי' דכפל הלשון פרצת עליך פרץ דריש, ובפי' ב"ר מפרש מה פרצת עליך פרץ זה רבה על הפריצים ממך יעמד משיח שנאמר בו עלה הפורץ לפניהם, ובשכל טוב שם [ויקרא] שמו פרץ רב על כל הפורצים ממך יעמוד הפורץ באחיו העולה לפניהם זה מלך המשיח, ובמדרש אגדה מה פרצת וגו' זה רבה על כל הפריצים שממך יעמוד עלה הפורץ לפניהם, ובדפוסי' [וכי"ת] התוספה רבי בשם רבנן כל הפורצים ממך עומדין וכו' וליתא בשאר הספרים, ובאג"ב שם ויהי בעת לדתה וגו' ויהי בלדתה ויתן יד בקש זרח לצאת תחילה אמר הקב"ה משיח עומד מפרץ ויוצא זרח ראשון יחזור למעי אמו ויצא פרץ ראשון שהמשיח יוצא ממנו שנאמר ויהי כמשיב ידו וגו' פרץ זה משיח שנאמר עלה הפורץ לפניהם וגו': 3 כמה ידות כתוב כאן. בזרח ארבע ויהי בלדתה ויתן יד וכו' ותקשר על ידו שני וכו' ויהי כמשיב ידו וכו' אשר על ידו השני וכו' ודורש ר' יודן ארבע כנגד ארבעה חרמים שעתיד עכן שיצא מזרח לפשוט את ידו בהם חרם עמלק וכו', ובחרם יריחו כתוב ויקח עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה מן החרם וכו' (יהושע ז' א') ולא נתפרש שמעל עכן בשלשה חרמים האחרים שנמנו כאן, ובמדרש אגדה הובא ג"כ אשר על ידו השני וגו' וארבעה ידות כתיב הנה כנגד ד' חרמים שהוא עתיד לפשוט את ידו בהם חרמו של עמלק וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו וחרמו של כנענים [וכן בבחיי כנגד ארבעה חרמים שפשט ידו בהן עכן בן זרח והם חרם עמלק חרם וכו' כנעניים חרם יריחו]. ובפירש"י עה"ת מפרש אשר על ידו השני ד' ידות כתובות כאן כנגד ד' חרמים שמעל עכן שיצא ממנו, ובסנהדרין שם ויען עכן את יהושע ויאמר וכו' וכזאת וכזאת עשיתי אמר רב אסי אמר ר' חנינא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים שנים בימי משה ואחד בימי יהושע וכו' (ופירש"י שנים בימי משה אותה של כנעני מלך ערד דכתיב וידר ישראל נדר וגו' והחרמתי את עריהם אסרום עליהם בהנאה וכיוצא בזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו) ר' יוחנן אמר משום ר' אלעזר בר' שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע וכו' ועד השתא מאי טעמא לא איענוש א"ר יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן וכו' ועי' בד"ס, ועפ"י המאמרים שלפנינו ובסנהדרין שם מפרש בשכל טוב שם ארבע ידים כתובין בזרח כנגד עכן בן בנו שפשט יד בארבע חרמים חרם עמ"לק וחרם הכנעני שנאמר והחרמתי את עריהם וחרם סיחון ועוג אלא שלא נענשין על הנסתרות עד שהיו במדבר לאחר שעברו את הירדן עבר על חרם יריחו ונענש וכו' אלו דברי ר' יודן, ובירוש' סנהדרין שם ויען עכן וכו' א"ל אני הוא שמעלתי בחרם מדין ובחרם יריחו א"ר תנחומא בארבעה חרמים מעל בחרם כנעני מלך ערד בחרם סיחון ועוג בחרם מדין בחרם יריחו וכו', וכן בפי' ב"ר חרמו של מדין שהטף היתה נחרמת חרמה של יריחו והיתה העיר חרם חרמן של כנענים והחרמתי את עריהם (במדבר כ"א ב'), וברד"ק ליהושע ז' כ' מפרש ויש אומר' בארבעה שלשה בימי משה חרמו של כנעני מלך ערד וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של מדין בכנעני שכתוב בו והחרמתי את עריהם ובמדין שנתנו הזהב קדש לה' [במדבר ל"א נ"ד] בסיחון ועוג אף על פי שכתוב בו בזונו לנו [דברים ג' ז'] אי אפשר שלא הקדישו מן השלל לה' וכו', וגם בסא"ר פי"ח (הוצאת רמא"ש צד 102) הדרש באותה שעה בכה עכן ביכיה גדולה ואמר אוי לי אף חרם שנטלו חבירי מן המדינים ונתנו לו למשה ואני לא נתתי לו וכו', ובירושלמי שם מונה חרם מדין במקום חרם עמלק בב"ר כאן וחרם כנעני מלך ערד הוא חרם כנענים כאן

וחרם כנענים, ר' חונה א' כנגד ארבעה דברים שעתיד ליטול מן החרם הה"ד **וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד** (יהושע ז כא), ר' חננא בר יצחק אמר פורפירה בבליא, ומה בבל עבדה הכא, אלא כל מלך שלא היה לו שלטון בארץ ישראל הוא אומר אין מלכותו שוה כלום ומלך בבל אנטיקיסר שלו היה יושב ביריחו והיה זה משלח לזה כותבות וזה לזה דוריות:

2 ס"ל הסיליס לבה פ' כרס היס (ס' י"א), תנחומא ע"ב משפטים סי' י' שלח הוספה סי' ע"ו, תנחומא משפטים סי' י"ז לחה סי' ס': 3 עי' ספרי עקב פי' ל"ז: ‖

1 וחרם הכנענים כ, וחרם הכנעניים פ, וחרמו של כנעניים א^{1}, וחרמן של כנעניים דוחגתי (שם), חרמן.. כנענים ש, וחרמה של יריחו א^{2} | חונא א^{2} | חונא דוח, הונא פאגתי (שם), יודן י | אמר | ארבעה כנגד ח | ארבעה] פוחא^{1}גכי (שם), ד' דא^{2}ש, ארבע י, ל' ת | כלים א | שעתיד] פגכש, שהוא עתיד דוחאתי | וארא] פוחאכתשי, ואראה דג | * אדרת — אחד ג] אדרת שנער טובה מאד ומאתים שקל כסף.. אחד י, אדרת.. אחת טובה ומאתים שקלים.. ולשון זהב ש, אדרת.. אחת טובה ומאתים שקלים.. אחד חמש שקלים משקלו וגו' כ, אדרת.. אחת טובה ומאתים שקלים.. זהב חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם וגו' ח, אדרת.. טובה דו^{0}ת, אדרת שנער ולשון זהב וגו' פ, אדרת שנער א^{1}, אדרת וגו' ל, וגו' א^{2}י (שם) | 2 ר' חננא בר יצחק] וג, ר' חיננא.. כע, ר' חנינה.. פ, ר' חיננא (חננא א^{2}) בר' יצחק א, ר' הונא ד, א"ר הונא ת | אמר] ~ מהו אדרת שנער אכ, מה אדרת פ, ל' ת | 3 פורפירא דא^{1}תעשי (שם), פורפירייה ו, פורפרייא פכ, פורפראה א^{2}, פופירא ג | בבליא] בבלייא ו, בבלאה פאעש, בבליקון י (שם) | עבדה] פוגכ, עבדא דאתע, עבידא י (שם), עביד ש | אלא] פואגכעי (שם), ~ תני ר' שמעון בן יוחאי דת | מלך] ע, ~ ושלטון דפואגכתי (שם) | שלא היו ו, שאין פכ | ** לו] ל' ל | שלטון] וג, שולטן דת, שולטנין א, שולטנות פכ, שלטנות י (שם) | ישראל] פואגכע^{0}י (שם), ל' דע | הוא — מלכותו] ו^{0}, הוא אומר איני דת, הוא ומלכותו אינו פכ, אין מלכותו ע, אין ג^{1}י (שם), אינו א | 4 שוה] אגתי (שם), שוה ד, שווא ו, ל' פכע | אנטיקסר א^{1}כתי (שם), אנטיקרס וג, אנטיסקר א^{2} | היה יושב] היה א^{1}א^{02}, יושב י (שם), ל' פא^{2}כ | והיה — לזה] וזה משלח לזה גי (שם), ומשלח זה לזה ע, זה משגר לזה ש, והיה זה משלח למלך בבל כ, והיה זה משלח לבבל פ' | כתבות א^{2}, כותנות ע^{0}, כתנות י^{1} (שם) | וזה לזה] ע, וזה משלח לזה דואגתי (שם), וזה משגר לזה ש, והוא לו פכ | 5 דורונות י (שם), כותבות ת ‖

וכן בפי' ב"ר חרמן של כנענים, ובדפ"ר וד"ו הגי' כמו לפנינו חרמו של עמלק וחרמו של סיחון ועוג וחרמה של יריחו וחרמן של כנעניים, ובמ"כ מפרש חרמו של עמלק זה מלחמת כנעני מלך ערד, ובמקום כנעניים הוא מגיה מדין וכן הגיהו בד' קראקא א' ו ח ר מ ה ש ל מ ד י ן, וכ"ה בדפוסי' שנדפסו אחריו, ובד' ווילנא חזרו והגיהו ו ח ר מ ה ש ל כ נ ע נ י י ם נ"א מ ד י ן, וחרמו של סיחון ועוג שכתוב ונחרם את כל עיר וכו' ונחרם אותם כאשר עשינו לסיחון מלך חשבון החרם כל עיר וכו' (דברים ב' ל"ד, ג' ו') ועי' גם בפי' מהרז"ו: 1 וארא בשלל. כן הקרי שם וארא והכתיב ואראה ועח"ג ובמ"י לעיל צד 3 בד"ה והוא גלי ועי"ע בתנ"ך הוצ' גינצבורג, והשלמתי הפסוק אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף וכו', ובפירש"י עה"ת מפרש וי"א כנגד ארבעה דברים שלקח אדרת שנער ושתי חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב אחד, ובפי' ב"ר מפרש היה לו לומר אדרת אחת שנער ומאתי' שקלי' מהו אחת טובה כלומר אחרת טובה אחת של שנער ואחרת כמותה שאם לא כן אין כאן ד' דברים, ובשכל טוב שם ור' חונא אמר כנגד ד' דברים שלקח מחרם יריחו שנאמר וכו' ושם צד 236 ר' חונא כנגד ד' דברים שעתיד עכן ליטול מן החרם שנאמר אדרת שנער וגו': 3 פורפירה בבליא. לבוש תכלת שנעשה בבבל [כי שנער היא בבל], ועי' לעיל צד 873 וצד 882, ופריך מה בבל עושה כאן בחרם יריחו ומשני כל מלך שלא היה לו שלטון בארץ ישראל וכו' ומלך בבל וכו' והיה זה משלח לזה כותבות תמרים וזה לזה דורינות מתנות, ואדרת שנער היתה מתנה ששלח מלך בבל לאנטיקיסר שלו ביריחו, וסגנון הלשון והיה זה משלח וכו' כמו לעיל צד 422 משלח זה לזה כותבות ודוריות ועיי"ש בח"ג, ולעיל צד 567 הדרש מלך יריחו אחד אין ת"ל אחד אלא הוא ואנטיקיסר שלו, ולשון המאמר בשהש"ר שם בדפ"ר וד"ו וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה רבי חיננא בר יצחק אמר פורפירה בבליה מה בבל עבדה הכא ת נ י ר' ש מ ע ו ן ב ן י ו ח א י מלך בבל היה וקנה ביריחו והיה משלח לזה כותבות וזה משלח לזה דורוניות הדא אמרה כל מלך שלא היה לו קציץ (והוגה במ"כ קצין) בארץ ישראל לא היה תופש בעצמו שהוא מלך, ובתנחומא משפטים שם כתיב מלך יריחו אחד וכו' אלא כל מלך שהיה מולך בחוצה לארץ אם לא היה קונה בא"י לא היה נקרא מלך וכו' א"ר פ ר נ ך ב ש ם ר' י ו ח נ ן ראה מה כתיב וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה פורפוריא בבליקון שהיה מלך בבל לובש. ושולט ביריחו וכו', ובתנחומא מ"ב משפטים כתיב מלך יריחו וכו' אלא כל מי שהוא קונה חוצה לארץ ולא היה קונה וכו' אמר ר' יוחנן ראה וכו' פורפירא בבליקון שהיה מלך בבל וכו', ועי' במ"י לעיל צד 567, ושם העתקתי גם המאמר מספרי עקב, והמאמר שלפנינו הועתק בערוך ע' אנטיקיסר וע"ע בע' פורפירא, ובשכל טוב צד 237 נשתבש קצת ומאי אדרת שנער ר' חנניא בר יצחק אומר פורפירא בבלאה ומאי עבדא בבל הדא אלא כל מלך שלא היה לו שלטון בארץ ישראל לא היה מלכותו כלום ומלך בבל הוא א נ ט ו ק ס שלו יושב ביריתו והיה זה משלח לזה מ כ ת ב ו ת וזה משלח לזה דורונות, וברד"ק שם הובא ובב"ר אדרת שנער רבי חנינא בר רבי יצחק אומר פרפרא בבלאה ועוד בדברי רבותינו ז"ל רב אמר איצטילא דמילתא ושמואל אמר סרבלא דצריפאה (סנהדרין מ"ד א'), ובילק' יהושע שם נתערבו שני המאמרים, ובילק' ד"ו ניתוספו הפירושים לפורפירא פי' ארגמן מבבל ולסרבלא דצריפא פי' סרבל נקי לבן תרגומו של בורית צריפתא:

פרשה פו

א לט א) ויוסף הורד מצרימה וגו׳ בחבלי אדם אמשכם וגו׳ (הושע יא ד) בחבלי אדם אמשכם אילו ישראל משכיני אחריך נרוצה (שה״ש א ד), בעבותות אהבה (הושע שם שם) אהבתי אתכם אמר י״י (מלאכי א ב), ואהי להם כמרימי עול (הושע שם שם) שרוממתי צריהם עליהם, כל כך למה על לחיהם (שם שם) בשביל דבר שהוציאו מלחיהם שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל (שמות לב ח), ובסוף ואט אליו אוכיל (הושע שם שם) אני מטה להם אכילות הרבה יהי פיסת בר בארץ וגו׳ (תהלים עב טז), ד״א בחבלי אדם אמשכם זה יוסף וימשכו ויעלו את יוסף וגו׳ (בראשית לז כח), בעבותות אהבה וישראל אהב את יוסף (שם שם ג), ואהי להם כמרימי עול שרוממתי צריו עליו אי זו זו, זו אשת פוטיפר, כל כך למה על לחיהם בשביל דבר שהוציא מלחיו ויבא יוסף את דבתם וגו׳ (שם שם ב), ובסוף ואט אליו אוכיל (הושע שם שם) אני מטה לו אכילות הרבה ויוסף הוא השליט וגו׳ (בראשית מב ו):

ב ויוסף הורד מצרימה [כבשון כד״א וירד מים עד ים (תהלים עב ח)] שלט בהם היך דאת אמר כי הוא רודה בכל וגו׳ (מ״א ה ד), נסחון נחת עליהון היך דאת אמר וירדהו אל

1 ילקוט ר׳ קמ״ה, ילק׳ הושע ר׳ תתקי״ח: 6 [ע׳ לקמן פל״ג סי׳ ס׳]: 11 ילקוט ר׳ קמ״ה, ועי׳ איכה רבתי פ׳ ממלוס שלה סא (א׳ י״ג), תנחומא מ״ב ותנחומא במדבר סי׳ ב׳, במדבר רבה פ״א סי׳ ב׳: 12 תנחומא מ״ב וישב סי׳ ט״ז:

1 ויוסף — וגו׳] ויוסף.. מצרימה דפאגכתי, ל׳ ו | בחבלין] וג, כת׳ ~ פת, כתי׳ ~ דא[2]י, כתו׳ ~ כ, הה״ד ~ א[1] | אדם — וגו׳] וג, אדם אמשכם דפ, אדם.. בעבותות אהבה (האהבה ת) אכת | בחבלי — אמשכם] ואגכ, ל׳ דפת | 2 אלו אתי (הושע) | משכיני] ג, משכני דפואכתי (שם), שנא׳ בהם משכני ו[0] | 3 ואהי] פאכי (שם), ואהיה דוגת | עול] ~ על לחייהם פכ | צריהן עליהן א[2], עליהם צרות י (שם) | 4 למה כל כך פכ | לחייהם פא[2]כי (שם) | שהוציאו דבר ג[י] (שם), שהוציאו פכ | מלחיהם] גכת, מלחייהם דפואי (שם) | שאמרו לעגל] וג, ואמרו לעגל י (שם), שאמרו דת, ואמרו פאכ | 5 ישראל] פואגכ, ל׳ דתי (שם) | ובסוף] וא[1]א[02], וסוף דגתי (שם), ל׳ פא[2]כ | ואטה א[2] | עליו ת | אוכיל ד[1]ו[1] (שם) | להם] פוכת, להן ד, אליהם א[1], עליהם א[2]ג, עליו י (שם) | אבילות ד[1]ו[1] (שם) | 6 פסת פאת | בארץ וגו׳] בארץ בראש הרים א[1], בארץ דא[2]גתי (שם), וגו׳ וכ, ל׳ פ | זה יוסף ל׳ י (שם) | 7 וגו׳] ו, מן הבור דא[1]גתי, ל׳ פא[2]כי[1] (שם) | האהבה ת | את יוסף] וא[2]גכתי, ~ מכל בניו דא[1] | ואהי] פאכתי[1], ואהיה ל[0]דוא[02]ג | 8 * עול על וגו׳ ל | * צריו ל[0]דפואגכי] צרות י (שם), ל׳ ל | (צריו עליו] עליהם צריהם נ״א שרוממתי עליו צריו ת) | אי זו זו] ו, ואי.. זו דא[1], ואיזו זו ג, ואי זו א[2]כי (שם), ואיזו תי, ל׳ פ | אשתו של ואגכי | [0] פוטיפר] פוטיפרע ד | וכל כך למה א, למה כך פכ | לחיהם] וגכתי, לחייהם דפאי (שם) | בשביל] על אותו ת, ל׳ י | * דבר שהוציא דואגתי (שם)] שהוציא דבר ו, שהוציא לפכ | 9 מלחיו וג[י] | וגו׳] ו, רעה פא[2]גכי, רעה וגו׳ י (שם), רעה אל אביהם דא[1]ת | ובסוף] וא, וסוף דגתי, ל׳ פכ | עליו ת | אוכיל ד[1]ו[1] | אני — לו] פואכ, אני מטה עליו גשי, ל׳ דת | 10 אבילות ד[1], אבלות י | ויוסף — וגו׳] ג, ויוסף הוא השליט על הארץ וא[2]כי, ויוסף (שנ׳ ויוסף ת) .. הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ א[1]ת, ויוסף הוא השליט פ, ד״א ויוסף הורד מצרימה ויוסף הוא השליט ד | 11 * כבשון — ים ל[0]] שלט בהון המד״א כי הוא רודה בכל עבר הנהר ת, שלט בהון כד״א כי.. עבר [וגו׳ א[02]] א[2], שלט בהון.. עבר הנהר מתפסח ועד עזה א[1], שלט בהון (בהם ו) היך מה דאת אמ׳ (הכ׳ דת׳ ו, כמא דאת אמ׳ כ, כמדתמר ג, כד״א פי) וירד מים עד (ועד י[1]) ים דפוגכי[1], ל׳ ל | שלט — וגו׳] כבש יתהון (כבשיהון א[2], כבש בהון ת) כד״א וירד מים עד ים את, כבשון (כבשן י) הכ׳ דת׳ (כמה דתמר ג, כד״א י) כי הוא רודה בכל עבר הנהר וג[י], כבשהון כד״א (כבשיהון כ) כי הוא רודה פכ, כבש בהון היך מה דאת אמר כי.. רודה בכל עבר הנהר ד | 12 * נסחון — עליהון ל[0]ד] נסבין.. עליהון ל, נסבון.. עליהון וג, נסח יתהון ת, נסחון מאתריהון ו[0]ש, נסח יתהון מאתרייהו י, נחת עליהון אכ, עליהון נחת פ | וירדה כ | על ד[1]וכ |

פרשה פו. בדפ״ר נסמן פפ״ד, ובמקרא כאן פרשה סתומה: 3 ואהי וכו׳. כ״ה בכי״ל ובארבעה כ״י שציינתי ובילק׳ הושע שם, ובסמוך גם בילקוט כאן בדפ״ר, ובכי״ל הוגה בסמוך ו א ה י ה וכ״ה במקרא, ובהושע י״ג ז׳ כתוב ו א ה י להם כמו שחל וכו׳, ובילקוט דפ״ר [וכן במדרש דפ״ר] נשתבש אוביל וכו׳ אבילות וכו׳ ועח״נ ובד״ס לשבת פ״ט ב׳: 10 הוא השליט וגו׳. וס״ד הוא המשביר לכל עם הארץ ועח״נ, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש לעתיד לבא אני מטה ע ל י ו אכילות הרבה דכתיב ויוסף הוא השליט הוא המשביר, ובדפוסי׳ נשתבש וסוף ואט אליו אוכיל אכילות הרבה ד״א ויוסף הורד מצרימה ויוסף הוא השליט וכבר הוגה בא״א ובמ״כ, ובשכל טוב צד 237 מפרש בחבלי אדם אמשכם זה יוסף וכו׳ ו א ה י להם כמרימי עול זו אשת פ ו ט י פ ר ע שבקשה להרים ולפרוק עול שמים מעל יוסף כל כך למה בשביל דבר דבה שהוציא על אחיו שנאמר ויבא יוסף את דבתם רעה ואט אליו אוכיל ואעפ״כ הטה הקב״ה אליו חסד והשליטו על הארץ כדי לכלכל האב והבנים שנאמר ויוסף הוא השליט על הארץ: 11 כבשון וכו׳. כן הושלם בכי״ל בין שיטי בכתב הספר בדיו דיהה, וכן גורס ומפרש בפי׳ ב״ר דפ״ר ויוסף הורד כ ב ש ו ן כבשם תחתיו כמו ו י ר ד מ י ם ע ד ים שליט בהון כמו כ י ה ו א ר ו ד ה (ובא״א הובא לשון רש״י ז״ל ונפי׳ ויוסף הורד מצרימה כבשן תחתיו כד״א וירד מים עד ים שלט בהון כד״א כי הוא רודה), וגם בכי״א א׳ וב׳

ג **ויקנהו** הא קינין קוניין, כל העבדים מחסרין את בית רבן אבל זה ויברך י״י את בית 55b המצרי בגלל יוסף וגו׳ (בראשית לט ב), כל העבדים חשודין על הגזל אבל זה וילקט יוסף את כל הכסף (שם מז יד), כל העבדים חשודין על הערוה אבל זה ולא שמע אליה לשכב אצלה (שם לט י), ר׳ יהושע דסיכנין בשם ר׳ לוי כל העבדים רבן מאכילן תרומה אבל זה האכיל את רבו תרומה דאמר ר׳ יהושע בן קרחה מבנות יוסף לקח אלעזר:

פוטיפר הוא פוטיפרע, פוטיפר שהיה מפטם פרים לעבודה זרה, פוטיפרע שהיה פוער עצמו לעבודה זרה, כיון שירד הפר לשם נעשה פוטינון:

סרים פרעה שנסתרס בגופו מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסירסו הקב״ה בגופו,

1 ילקוט שם: 5 עי׳ סוטה י״ג ב׳, בבא בתרא ק״ט ב׳: 6 ילקוט שם, תנחומא מ״ב וישב סי׳ פ״ו: 8 ילקוט שם, סוטה י״ג ב׳:

1 * ויקנהו ל[0]דוא[2]כי] ויקנהו פוטיפר פחא[1], ויקנהו פוטיפר סריס פרעה ת, ל׳ ל | הא — קוניין] הא קניין קונין ח, הא קיניין קינין ג, הא קנ׳ קנויין א[2], הא קניין קנין טב ו[1], הא קנין (קניין כ) הקנוין (הקנויין כ) קונין פכ, הקנויין קונין דו[0]א[1]א[02], הקנויים קונים ת | מחסרים ת | את ל׳ פגי | אבל זה] וזה י, וכאן פא[2]כ, וכאן כתי׳ א[1] | 2 המצרי — וגו׳] המצרי (מצרי ח) .. יוסף דוחאגכתי, וגו׳ פ | העבדין ג | חשודין] פוא[2]גכי, חשודי׳ דא[1], ־ים חת | אבל זה] וזה י, וכאן פא[2]כ, וכאן כתיב א[1] | את — הכסף] את הכסף ח, את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים א[1], וגו׳ ו | 3 חשודין] פוא[2]גכי, ־די׳ א[1], ־דים דחת | העריות א[1], העבירה ו | וזה לא י | לשכב אצלה] ח, לשכב.. להיות עמה א[1], לשכב וגו׳ ו, ל׳ דפא[2]גכתי | 4 יהושע ת | דסכנין דואגכת | רבן — תרומה] רבן.. בתרומה ו[0]י, מאכילין תרומה לעבדיהם ד | וזה תי | את רבו] לרבו ת | 5 דמר ו | יהושע ת | קרחא כ | יוסף] פוטיפר י | אלעזר] ∾ בן אהרן הכהן ח, אשה שנא׳ ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה (פוטיאל וגו׳ א[02]) א[1]א[02] | 6 פוטיפר] הוא פוטיפר פא[1]א[02]כ, פוטיפר הוא פוטיפר ח, פוטיאל י | פוטיפרע] פוטיפר י | פוטיפר ל׳ י | פרים] פוחאגעי, עגלים דכת | לעבודה זרה] פוג, לע״ז דחאכתעי | פורע חע | 7 לעבודה זרה] וג, לע״ז דחאכתעי[1], לפעור פ | וכיון י | שיורד א[1] | חפר חג, חבר ו[1], יוסף ו[0]ש | פוטינון] וגעש, פויטנון דת, פוטיגון א, פוטיטן ו[1], פנטינון ח, פיוטינון (פוטינון כ) שהבהיק (שרוב היה כ) כל בית פרעה פכ | 8 שלא — אלא] שלקחו י | וסירסו] וסרסו חג, דפואכתי | ** בגופו] ל׳ ל |

צד 199, ולא כמש״כ שם צד 148 ובמ״י לעיל צד 518]: 1 הא קינין וכו׳. כ״ה בכי״ל ועח״נ והוא לשון הפלאה הנה קנין של קונים כל העבדים וכו׳ וכטעם הגי׳ בילקוט דפ״ר הא קניין קנין טב וכו׳, וגי׳ אחרת הקנויין קונין, ושתי הגירסאות בכי״פ וכי״כ, ובכי״א א׳ נוסף ביני שיטי אתמהא לחגי׳ הקנויין קונין: מחסרין וכו׳. שאינן מקפידין בשמירת נכסיו ונפסדים, וכל העבדים חשודין על הגזל כמו שאמרו מרבה עבדים מרבה גזל (אבות פ״ב) אבל זה וילקט יוסף וכו׳ ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה, ומפרש ביפ״ת אע״ג דהאי קרא בפרעה מיירי מכל מקום, ילפי׳ מיניה נאמנות יוסף: 4 כל העבדים רבן וכו׳. אם הוא כהן מאכילן תרומה כדכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל וכו׳ (ועי׳ יבמות ס״ו א׳) אבל יוסף האכיל את רבו תרומה דאמר וכו׳ ומפרש בפי׳ ב״ר בדפ״ר אבל זה האכיל וכו׳ כלומר שנשא בתו והוליד בת והשיאה לכהונה דאלעזר לקח מבנותיו דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל (שמות ו׳ כ״ה) זה יוסף שפטפט ביצרו (ועי׳ סוטה מ״ג א׳ ב״ב ק״ט ב׳), וביפ״ת פי׳ האכיל את רבו כלומר לזרע רבו כדמפרש ואזיל שמבנות יוסף לקח אלעזר הכהן ומאחר שזרעו של פוטיפר משוקע בתוכו דפוטיפר הוא פוטיפרע שלקח יוסף את אסנת בתו נמצא שמזרע פוטיפר אוכלי תרומה וכו׳, ולפנינו הוא הדרש שבסמוך פוטיפר הוא פוטיפרע, שנראה שהוא מאמר בפ״ע, ובילקוט הגי׳ מבנות פוטיפר לקח אלעזר פוטיאל הוא פוטיפר שהיה מפטם וכו׳, ובדפוסי׳ נשתבש כל העבדים מאכילין וכו׳ והוגה בא״א ובמ״כ: 6 פוטיפר וכו׳. דורש פוטיפר נוטריקון פוטי פר שהיה מפטם פרים לע״ז ופוטיפרע שהיה פוער עצמו לע״ז, ועוד הדרש פוטיפרע פוטי פר פוטי מל״י אור ופר בינוי ליוסף שנקרא בכור שור כיון שירד הפר לשם נעשה פוטינון[1]) נהיר, ובערוך ע׳ פטיפר הועתק פוטיפר הוא פוטיפרע פוטיפר שהיה מפטם פרים לע״ז פוטיפרע שהיה פורע עצמו לע״ז וכו׳ ובע׳ פטנון כיון שירד הפר לשם נעשה פוטינון, וממאמר שלאחריו הועתק שם סריס פרעה שנסתרס בגופו, ובמה״ג עמ׳ 580 ויקנהו פוטיפר הוא פוטיפרע ולמה נקרא פוטיפר שהיה מפטם פרים לע״ז ופוטיפרע שהיה פורע עצמו לע״ז, ובשכל טוב צד 237 שהיה מפטם עגלים וכו׳ פורע עצמו לע״ז, ובדפוסי׳ וכי״כ [וכי״ת] ג״כ הגי׳ שהיה מפטם עגלים [וכן במדרש אגדה שפיטם עגלים] ואינה ישרה בדרש פוטיפר, ובא״א הגיה פרים, ובסוטה וב״ב שם אמרו ביתרו שפיטם עגלים לע״ז, ורבו פירושים זרים במלת פוטינון, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש כיון שירד יוסף לשם נעשה פוטינכטי הוא עשיר, ובילקוט דפ״ר הגי׳ פוטיטן, ובילקוט ד״ו הוגה פוטיטי ונוסף בגליון פירוש עשיר, ובילקוט ד׳ פפד״א הוגה פוטינון ובגליון שם פירוש עשיר וי״מ סריס, ובערוך שם לא פי׳ פוטינון ועיי״ש במו״ע ובע׳ פט ב׳, וטעם הדרש כיון שירד יוסף לשם למצרים לביתו של פוטיפר נעשה הוא פוטינון נהיר שלא היה עוד מפטם עגלים לע״ז ופוער עצמו לע״ז ועי׳ בעמת״ל ופירסט גלאססאר ולעף אצל קרוים ע׳ פוטינון, ובתנחומא מ״ב איתא ויקנהו פוטיפר למה נקרא שמו פוטיפר שהיה מפטם פרים לעבודה זרה ד״א למה נקרא שמו פוטיפר שנכנס לביתו של פרעה ונעשה ביתו פוטינוס שהבהיק לביתו של פרעה (ובשני כ״י שם הגי׳ פוטינון, ובכ״י אחד נוסף לפוטינוס פי׳ עשיר ועי׳ בהערות רש״ב), וקשה לפרש שנכנס פוטיפר לביתו של פרעה וכו׳ או להגיה למה נקרא שמו פוטיפר כיון שנכנס יוסף לביתו נעשה וכו׳ שהרי מסיים שהבהיק לביתו של פרעה, וכלשון המאמר בתנחומא מ״ב נסמן בגליון כי״ל בשם ס״א למה נקרא שמו פוטיפר שנכנס לביתו שלפרעה ונעשה ביתו פוטינון שהבהיק ביתו שלפרעה וצע״ג, ובכי״פ הגי׳ כיון שירד הפר לשם נעשה פיוטינון שהבהיק כל בית פרעה ונשתבש בכי״כ ועח״נ: 8 שנסתרס בגופו. ולא שהיה סריס מתחלה, ובת״א מתורגם רבא דפרעה, ובתר״י א׳ וזבניה פוטיפר על דחמיה שפיר בגין למעבד עמיה משכביה דכורא ומן יד אתגזר עלוי ויבישו שעבזוי ואיסתרס והוא רבאי דפרעה וכו׳, ואגדה זו שפוטיפר קנהו מתוך יופיו לתשמיש הוזכרה גם אצל הירונימוס, ובלק״ט מפרש ויקנהו פוטיפר להלן הוא אומר פוטיפרע מלמד שלא קנהו אלא לעצמו בא המלאך ופרעו לפיכך נקרא

1) φωτεινός.

לדוב שהיתה משכלת בבני ארניה אמ׳ פכרון ניביה כך מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסירסו הקב״ה, הה״ד כי י״י אהב משפט לא יעזב את חסידיו (תהלים לז כח) חסידו כת׳ אי זה זה זה יוסף לעולם נשמרו וזרע רשעים נכרת (שם שם) שסירסו הקב״ה בגופו:

איש מצרי גבר ערום, ומה היתה ערמומיתיה, אמר בכל מקום גרמני מוכר כושי וכן כושי מוכר גרמני אתמהא, אין זה עבד, אמר להם הביאו לי ערב, אין הלשון הזה מיד אלא לשון ערב היך דאת אמר אנכי אערבנו מידי תבקשנו (בראשית מג ט), מיד הישמעאלים אשר הורידוהו אמר ר׳ לוי עבדא זבין ובר אמתה מזבן ובר חוריה עבד לתרויהון:

2 תנחומא ת״ב שם סי׳ י״ד: 4 ילקוט שם: 6 מדרש קהלת פ׳ לאיסי ענדים (י׳ ז׳), תנחומא ת״ב שם סי׳ ת״ו:

1 לדוב] פו[0]א[2]כעי[1], משל ~ דת, משל לה״ד ~ א[1] (לדוב — ניביה ל׳ וג) | משכל י | בבני אדניה] פכ, בבני אדוניה דתע, בבני אדם ן[0], בבני מדינה ל[0], בבני המדינה י, אדוניה א[1], את בניה א[2] | אמר ד[1]פא[1]ע, אמרו ו[0], אמרין ש | פיכרון ת, פתרון א[1] | ניבה ת, מבית ניביה פכ, מבית ויכרי א[1] | * כך — הקב״ה ל[0]] כך.. וסרסו הקב״ה דתי, כך.. וסירסו (וסרסו א).. בגופו ו[0]א, כך לקחו לכיעור וסרסו פ, כך לקחו לפעור וסרסו הקב״ה בגופו כ, ל׳ לוג | 2 וכתי׳ א[2] | י״י ל׳ ת | אהב] וא[1]ג, אוהב דפחא[2]כי, אוהב י״י ת | לא — את] פ, לא יעזוב את ן[0]כע, ולא יעזב את ג, ולא יעזוב את חאי, וגו׳ ד, ל׳ ת | כת׳] פגכת, כתי׳ דחאעי, כתב ן | איזה זה זה וא[1], ואי זה זה זה דג, ואיזה זה א[2]תעי, איזהו זה ח, זה פכ | יוסף צדיקא י | 3 * וזרע — בגופו ל[0]] וזרע.. נכרת שסרסו הקב״ה פ, וזרע.. נכרת מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו (וסירסו חג) הקב״ה בגופו וחאגי, וזרע.. נכרת מלמד.. וסרסו הקב״ה דת, וזרע.. נכרת מלמד שלקחו לכיעור וסרסו הקב״ה בעצמו כ, ל׳ ל | 4 איש מצרי] פוחאגכי, ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים ~ ד, ויקנהו פוטיפר ~ ת | ערים ד[1]וי[1] | מה פכי | היתה] חאי, הייתה ג, הות פוכת, הוות ד | * ערמומיתיה ג] ערמומיתה ל, ערמימותיה פחאכ, ערימותיה דת, ערמותיה ן, ערמתו ו[1] | אמר] אמרו ח, ל׳ פאגכי | וכן] ן, וכאן דפחאגתי | 5 אתמהא] פוא[2]גכ, אתמה ח, ל׳ דא[1]תי | אמר להן כ, ל׳ ת | הניחו י | אין — אלא לשון] ן, ואין.. אלא לשון י, ואין לשון מיד זה אלא דת, אין הלשון הזה מיד אלא אג, שאין לשון מיד אלא פכ, ואין הלשון הזה אלא לשון ח | 6 * מידי תבקשנו ל[0]חאגכת] מידי וכו׳ ו[1], מידי פ, וגו׳ לו, ל׳ ד | מיד] פוחאגכי, על כן אמר ~ דת | אשר הורידוהו] ג, אשר.. שמה חי, אשר וגו׳ ו, ל׳ דפאכת | 7 לוי] אבא א | זבן ח | ובן י | אמתה] ן, אמתא דפחאגכתי | מזבן] וחא[2], מזבין דפא[1]גכתי | וכן י | חורייה ו, חורין דפחגכתי, אוריין א[2], אוריין א[1] | לתרוייהון פ, לתרוויהון כ, לתרווייהו י |

פוטיפרע סריס פרעה שר של פרעה ולא שהיה סריס בביצים שהרי אשה היתה לו, ובשכל טוב שם ולא קנאו אלא לתשמישו ובא מלאך ופרעו סרים פרעה לא שהיה סרים בבצים מתחלה שהרי אסנת אשת יוסף בתו היתה, ומ״ש בלק״ט להלן וכו׳ שלא קנהו אלא לעצמו בא המלאך וכו׳ נובע מסוטה י״ג ב׳, ושם איתא ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו בא גבריאל וסירסו בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף פוטיפרע (ובפירש״י ותוספות שאנץ שם ל״ג בא גבריאל וסירסו, וגם במה״ג הועתק רק ובא גבריאל ופירעו, אכן בערוך ע׳ פטיפר הגי׳ כן בא גבריאל וסירסו ובא גבריאל ופרעו וכו׳ ופי׳ שקנהו לעצמו למשכב זכר וסירסו לביצים ופרעו לגיד), ועל האגדה שפוטיפר הוא פוטיפרע בשיורי הגנוזים ואצל אוריגינים והירונימוס עי׳ גינצבערג במ״ח חלק מ״ג צד 541: 1 לדוב שהיתה. וכ״ה בדפ״ר וד״ו ולעיל צד 406 אותה הדוב וצד 508 לדוב שהיתה משכלת וכו׳ ועי׳ במ״י שם, ופכרון כמו לעיל צד 226 ופכרה רוח אחד מהם ועי׳ במ״י שם ובערוך ע׳ פכר ב׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורם ומפרש אמרין פכרון ניביה שברו מלהעותיו, ובילקוט דפ״ר הגי׳ ג״כ אמ׳ פכרון ניביה, ובילקוט ד״ו אמר תברון ניביה ובגליון שם נוסף פי׳ תשברו שיניו, וסוף המשל כך מלמד וכו׳ הושלם בכי״ל בגליון בדיו דיהה ואולי הוא מיותר ועי׳ גם בח״נ, וטעם המשל לדוב וכו׳ שלא אמר אדוניה הרגוה אלא אמר פכרון ניביה כדי שלא תשכל בבניו כך פוטיפר שלקח את יוסף לתשמיש לא הרגו הקב״ה אלא סירסו כדי שלא יחטא באותו הצדיק, ובמה״ג שם הובא אמ׳ ר׳ סימון משל לדוב שהיה משכל בבניו שלמלך אמ׳ המלך הסירו שניה כדי שלא תשכל את בני כך כיון שנכנס יוסף הצדיק לביתו שלאותו רשע נסתרס אותו רשע: 2 לא יעזב וכו׳. וכ״ה בכי״פ וכי״כ ובערוך ע׳ חסיד לא יעזב (יעזוב) וכו׳, ובמקרא כתוב ולא יעזב את חסידיו מלא בשני יודי״ן ועי׳ בערוך הש׳ ובפי׳ מהרז״ו, ובתנחומא מ״ב שם בהמאמר ויוסף הורד מצרימה זש״ה כי ה׳ אהב משפט ולא יעזב את חסידיו וכו׳ מדבר ביוסף ואיכן שמרו וכו׳ (ועי׳ במ״י לעיל צד 1021) הוי לא יעזוב וכו׳ ליתא הדרש חסידו כתיב, ומסיים שם וזרע רשעים נכרת זה פוטיפר שלא נטלו לעבוד אלא לדבר אחר מה עשה הקב״ה סירסו הוי וזרע רשעים נכרת ואין נכרת אלא סירוס שנאמר ומעוך וכתות ונתוק וכרות ומנין שלא היה סריס וסירסו הקב״ה שנאמר פוטיפר סרים פרעה: 4 גבר ערום. דורש יתורא דקרא איש מצרי גבר ערום שהמצריים ערומים, וכן בשהש״ר פ׳ אחזו לנו שועלים (ב׳ ט״ו) ערומין היו המצריים לפיכך הוא מושלן בשועלים וכו׳: אמר וכו׳. אמר פוטיפר בכל מקום גרמני[1]) איש לבן מוכר כושי איש שחור וכאן כושי וכו׳ הביאו לי ערב שהוא עבד ואינו גנוב אין הלשון הזה מיד הישמעאלים אלא לשון ערב, וכן בתר״י א׳ וזבניא פוטיפר וכו׳ בערבונתא מן ערבאי וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש גבר ערום חכם אמר פוטיפר בכל מקום גרמני מוכר כושי גרמני לבן כדגרסינן התם (נגעים פ״ב מ״א) בהרת עזה נראית בגרמני ישמעאלים לא היו לבנים כיוסף מיד הישמעאלים אמר להם הביאו לי ערב שלא יגנבנו שום אדם ממני, ולשון המשנה בנגעים שם בהרת עזה נראית בגרמני כהה והכהה בכושי עזה וכו׳ (ועי׳ ספרא נגעים פרק א׳ ד׳), ובפי׳ רה״ג שם בגרמני פי׳ איש לבן ביותר כדאמרינן לענין יוסף איש מצרי גבר ערום ומה הות ערמימותיה אמר בכל מקום וכו׳ וכן כושי מוכר גרמני, וכן הפירוש בערוך ע׳ גרמן ב׳ ועיי״ש, וגם בילקוט ד״ו נוסף בגליון פי׳ לבן ובילקוט ד׳ ספד״א פי׳ לבן ביותר, והתואר גרמני לבן הושאל מהשם גרמני איש מארץ גרמניא, ובמה״ג שם הועתק איש מצרי גבר ערום ומה היתה ערימותיה אמ׳ בכל מקום גרמוני (גרמני) מוכר כושי וכאן כושי מוכר גרמני[2]) וכו׳ אמ׳ להם תנו לי ערב שהוא עבד אין לשון מיד אלא ערב וכו׳, ועי׳ גם בלק״ט ובשכל טוב [ובצוואות י״ב שבטים, יוסף סי׳ י״ד, ומאמרו של ר״א אפטוביצר בספר השנתי היוצא בסינסינטי ח״א צד 261]: 7 עבדא זבין

[1]) Γερμανός. [2]) גַּרְמָנִי.

ד ב) ויהי י״י את יוסף הא עם שאר שבטים לא, אמר ר׳ יודן לביהמי שהיו לפניו י״ב בהמות טעונות יין, נכנסה אחת מהן לחנותו שלגוי, הניח אחת עשרה והלך לו אחריה, אמרו לו מה את מניח אחת עשרה ותלך אחר אחת, אמר להם אילו ברשות הרבים הם ואיני חושש שלא יעשם יין נסך, אבל זו שנכנסה לחנותו שלגוי אני חוישש שלא יעשה יין נסך, כך אילו גדולים וברשות אביהם הם אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו הוא לפיכך ויהי י״י את יוסף:

ויהי איש מצליח ר׳ ברכיה אמר גבר קפוז היך דאת אמר וצלחו הירדן לפני המלך (ש״ב יט יח), לדוב שהיתה עומדת בשוק ומקושטת באבנים טובות ומרגליות, אמרין כל דקפז לה נסיב

1 ילקוט שם: 6 ילקוט שם:

1 יוסף] ~ ויהי איש מצליח ת, וגו׳ ו | הא ל׳ אני | עם ל׳ פאני | ושאר י | שבטים] פאנכי, השבטים דוחת | לא] וחאני, לאו דת, לא אתמהא פכ | אמר ר׳ יודן] א״ר לוי ת, אמר ויהי י״י א׳ | לבהמי דפא[2]ת, לבהימי ו, משל לבהמי ח, משל לה״ד לבהמי א[1], לאדם ו[1] | שהיו] פחאנבתי, שהיה דו | י״ב] פ, שתים עשרה דוחאנכי, שנים עשר ת | 2 בהמה ת | יין ל׳ ת | מהן] פוחאנכי, מהם דת | הניח] מה עשה ~ א[1] | אחת עשרה] וחא[2]ני, י״א ד, אחד עשר ת, אחת עשרה בהמות א[1], אלו פכ | לו ל׳ פאנכי | (א״ל — אחר אחת ל׳ י) | מפני מה ג | 3 את] פוכ, אתה דהאנת | אחת עשרה] פוחאנכ, את י״א ד, את אחד עשר ת | ותלך] פכ, והולך האת, והולך לך דו | אחר אחת] וחא, אחרי (אחר ת) האחת דת, אצל אחת ג, אחר אחת אתמהא פכ | להן ג | אילו] וכ, אלו דפחאתי, ל׳ ג | הם] הן וא[2]נת, ל׳ פא[1]י | * ואיני חושש ג] ואינו חושש ל, ואין אני חושש וח, איני חושש פאכ, ואיני חושש להן (להם ת) דת, ואיני מתיירא י | שלא יעשם] חנ, שלא יעשה וא[1], שמא יעשה ד, שמא ייעשה ת, שלא יעשו ת, שמא יעשו י, משום פכ | 4 * אבל — נסך ו] אבל.. יין ל, אבל.. שיעשה.. נסך א[1]א[02], אבל.. שמא יעשה.. נסך ג, וזה נכנס.. ומתיירא אני שמא יעשה.. נסך י, ל׳ דפחכת | כך] ~ אמ׳ הקב״ה א[1] | אילו] וג, אלו דפחאכתי | גדולין ג, היו גדולים י | אביהם] אב ואם ת | 5 הם] חי, הן ג, ל׳ דפואכת | קטון א[1] | וברשות — הוא] ג, וברשות עצמו פו[0]חכתי, ברשות עצמו דו, וברשות הגוי א | 6 זה גבר פ | קפיז י, קפח אגכ, קופח ו, קפץ ש | * וצלחו דפואכתעשי] וצלחה לג | את הירדן פכי | 7 לדוב] וא[2]גכי, לדובה פ, משל לדוב דת, משל לה״ד לדוב א[1] | שהיתה] שהיה ד[1], שהיא פ | עוברת י | ומקושטת] ו, מקושטת דפאנכתי | אבנים פאנכי | ובמרגליות ו | אמרין] וג, אמרון ת, אמרי דפא[2], אמ׳ ו[1] | דקפיז ד, מאן דקפז תי, דיקפז ג, דיקפוץ ש, דקפח א[2], מאן דקפח פא[1]כ | ליה גש | נסיב] פאכש, נסב וג, יסב י, נסיב ליה ד, נסיב לה ת |

וכו׳. משל הוא בלא״ר ואמר ר״ל עבד פוטיפר סרים פרעה קונה ובן אמה ישמעאל בן הגר שפחת שרה מוכר ובן חורין יוסף עבד לשניהם, ובפי׳ ב״ר נשתבש הפירוש בדפ״ר עבדא זבין פוטיפר עבדא זבין מצאתי של שרה היתה שנתנה לה פרע׳ נדוניא ובר אמתא מזבין ישמעאל ובן חורין יוסף עבד לתרויהון, ובמ״כ כתב ורש״י פי׳ שפרעה נתן את פוטיפר לשרה לעבד וכו׳, ובמה״ג שם הועתק מיד הישמעאלים אמ׳ ר׳ לוי עבדא זבון[1]) ובר עבדא מזבן[2]) ובר חורין עבד לתרויהון, ובמדרש קהלת שם ראיתי עבדים על סוסים אלו ישמעאלים ושרים הולכים כעבדים זה יוסף אמר ר׳ לוי עבדא זבין ובר אמתא מזבין ובר חורין מזדבן לתרויהון, ובתנחומא מ״ב שם ד״א ראיתי עבדים על סוסים מדבר במדינים וכו׳ אמר ר׳ אבין הלוי בר חמא בן האמה מוכרים ובן העבד קונים בין אלו ובין אלו נמכר יוסף: 1 לביהמי. מנהיג בהמות וכן לעיל צד 297 בבהמין שבכם ועח״נ שם, ובכי״ח נקוד לבהמי[3]), ובמשל חסר בדפוסי׳ ובכ״י שציינתי אבל זו וכו׳, ובנמשל מפרש בפי׳ ב״ר בדפ״ר כך אמר הב״ה אלו אחיו וברשות אביהן וכו׳, ובמה״ג שם הועתק אמ׳ ר׳ יודן וכי עם אחיו לא היה אלא משל למה הדבר דומה לבהמי[4]) שהיה לפניו שתים עשרה בהמות וכו׳ נכנסה אחת (אחת מהן) לחנותו וכו׳ הניח אחת עשרה והלך לו אחריה אמרו לו למה אתה מניח אחת עשרה והולך לך אחר אחת אמ׳ להו אלו ברשות הרבים ואיני חושש עליהן שלא יעשו יין נסך אבל זו שנכנסה לחנותו שלגוי אני חושש עליה כך השבטים גדולים וברשות אביהם אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו לכך ויהי וכו׳, ובלק״ט אמר רב יודן משל לאדם שהיה לפניו י״ב בהמות וכו׳ נכנסה אחת מהן לחנותו של עובד כוכבים הניח י״א והלך אחריה אמרו לו הנחת י״א והלכת אחר אחת. אמר להן אלו עומדות ברשות הרבים ואין אני חושש עליהם אבל זו אני חושש עליה שלא תיעשה יין נסך לכך לפי שהיה יוסף קטן והוא בבית עובד כוכבים לכך ויהי וכו׳, ובעקידה שער כ״ח אמר ר׳ יהודה משל לבהמי שהיו לפניו וכו׳ נכנסה אחת מהן לחנותו של עכו״ם הניח וכו׳ והלך אחריה וכו׳ מה אתה מניח י״א והולך אחר אחת וכו׳ אלו ברשות הרבים הם איני חושש שלא יעשה יין נסך אבל זו שנכנסה לחנותו של עכו״ם אני חושש שיעשה יין נסך כך אלו גדולים וברשות עצמם אבל זה הוא קטן וברשותו של עכו״ם לפיכך ויהי וכו׳: 6 גבר קפוז. איש קופץ כד״א וצלחו הירדן וכו׳ משל לדובה שהיתה עומדת בשוק מקושטת וכו׳ ואמרו כל מי שיקפוץ עליה ויכבשה יקח מה שעליה היה שם פקח אחד אמר להם אתם מסתכלים מה שעליה ואני מסתכל מה בשיניה כך יוסף היה גבר קפוז בבית אדוניו שראה הדובה אשת פוטיפר עומדת מקושטת לפניו ומתגרת בו שיקפוץ עליה והכל יקח לו והוא בחכמתו ויראתו לא חמד את יופיה וקפץ ונס ממנה (כהדרש לקמן פפ״ז סי׳ ח׳ וינס ויצא החוצה קפץ בזכות אבות (ובערוך ע׳ קפז א׳ הועתק קפז בזכות וכו׳), ושם סי׳ ד׳ ולעיל צד 1010 אני מגרה בך הדוב), וא״ר ברכיה כל אותה דובה אשת פוטיפר קפז ואיתקפוז הרבה מזה, ובכי״ל כתוב רב מרן והגהתי (ואתמהא מלת הפלאה), וכן הגי׳ בכי״ו, ובכי״כ הגי׳ כל אותה דובה קפז ואית קפח ונוסף שם בגוף הכ״י פי׳ אעפ״כ שזאת לא נצחו נצח ושכב עם בתה שנשאה, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר גורס ומפרש מצליח גבר קפץ כדמתרגמינן וצלחו הירדן קפצו (ובתרגום שלפנינו מתורג׳ וגזו) כל דיקפוץ ליה נסיב מה דעליה כל הרוצה יקפוץ עליו ויטול כל מה שעליו אנא מסתכל בגיביה בשיניו כך יוסף היה רוצה ליזקק

1) זבון. 2) מְזַבֵּן. 3) לבַּהֲמי. 4) לבַּהֲמָּי.

מה דעליה, היה שם פקח אחד אמר לון אתון מסתכלין מה דעליה ואני מסתכל מה בניביה, אמר ר׳ ברכיה בל אותה דובה קפז ואיתקפזו רב מרן אתמהא:

ג ד) וירא אדניו כי י״י אתו וגו׳ ר׳ הונא בשם ר׳ אחא מלחש ונכנס מלחש ויוצא ובסוף שכח כי נשני אלהים את כל עמלי (בראשית מא נא), הוה אמר ליה מזוג רתחין והא רתחין, מזוג

3 ילקוט שם, תנחומא מ״ב שם סי׳ ט״ז, תנחומא וישב סי׳ ח׳, ועי׳ תנחומא מ״ב נשא סי׳ ל״ד, תנחומא שם סי׳ ל׳, במדבר רבה פי״ד סי׳ ג׳:

1 כל מה א | דעליה] כש, דעלה דפואתי, דיעלה ג | פקיח ת | ואמ׳ א[2] | לון] גתע, להון דוכ, להם פ, ל׳ אי | אתון מסתכלין] פואגכע, אתון מסתכלי׳ וי[1], מסתכלון אתון דת | מה] כע, במה דפואגתי | דעליה] ע, דעלה דפואגכתי | ואני] י, ואנא דפאגכתע, ואנה ן, אנא ש | מה] ע, ל׳ דפואגכתשי | בניבה ת | 2 כל ל׳ ת | דובה] פואגכ, דובא די, הדום ת | קפז ואיתקפז וי[1], קפז ואית קפז ג, קפז ואית קפיז פ, קפח ואיתקפח (ואתקפה א[01]) וי[0]א[2]א[01], קפז ואית קפח כ, קפח ואית דאמ׳ קפח א[1], קופז קפז דת | * רב מרן ן] רב מרן ל, רב מדין פא, ואת רב מדין דת, בר מן דין א[0], ל׳ גכי | אתמהא ל׳ אכי | 3 וירא] פוחאגכי, רבנן אמרי ~ דת | אדניו] וגכ, ארוניו דפחאת, אדוני יוסף י | * כי — וגו׳ וג] כי.. אתו חאכי, כי י״י וגו׳ פ, וגו׳ ל, כי.. אתו ובסוף שכח דכתיב (דכת׳ ת) כי נשני אלהים (י״י ת) את כל עמלי דת | חונא ן | * מלחש — ויוצא דוגת] מלחש נכנס מלחש ויוצא לש, מלחש (מלחיש א[1]) ויוצא מלחש ונכנס פאכ, היה מלחש ויוצא מלחש ונכנס י | ובסוף — עמלין] ג, ובסוף.. אלהים וגו׳ ן, ולבסוף.. עמלי י, ולסוף (ולבסוף אכ) שכח שנ׳ כי.. עמלי פאכ, ל׳ דת | 4 הוה] הווה ן, הוא א[1], ל׳ י | לה ן | רתחין] ו, רתחין דפאגכתשי | * והא רתחין ן] והארותחין ל, והא רותחין פגכי, והיו (והוו א[1]ת, והוא א[2]) רותחין דאת | מזוג] פואגכי, ל׳ דת |

באותה אשה אלא מסתכל בשינו בעונש וסוף שנשא לבתו והכל בא לידו [ועי׳ לקמן פפ״ט סי׳ ב׳] וצ״ע, ומשובשת הגי׳ בדפוסי׳ כל אותה דובה קופז קפז ואת רב מדין וכו׳, ובאב״א האריך בפירושים שונים לכל המאמר ועי׳ גם בם״כ ובאגה״א ח״ג צד 393 [כל הפירושים אינם מספיקים לבאר את המאמר הקשה הזה, ואני מפרשו בדרך זה, ר׳ ברכיה דורש איש מצליח איש קופץ כלומר קופץ מעל המכשולים שעל דרכו ויודע להזהר שלא יכשל בהם, וכן יוסף משל ברוחו ולא נכשל בפחים שטמנו לו ומשל לדוב וכו׳ והפקח לא קפץ על הדובה אלא קפץ וינוס ממנה, והאנשים שראו אותו רץ מפניה שחקו עליו שמורך בלבבו, ואמר ר׳ ברכיה הוא כבש את יצרו וקפץ את כל הדובה ובז לעושר שעליה, והיש קופץ (ואית קפוז כצ״ל בשתי תיבות) גדול ממנו בתמיה, וקפוז היא הגי׳ העיקרית, נוי״ו וזי״ן המחוברים נראים כתי״ת ונעשה קפח, ועי׳ גם בה״נ לקמן פפ״ז סי׳ ג׳, ובתנחומא מ״ב נשא סי׳ ל״ב ותנחומא שם סי׳ כ״ח איתא ויהי איש מצליח לא היה צריך לומר אלא איש צדיק (אלא צדיק) למה כתב איש מצליח וכו׳ אין מצליח אלא שויה (אלא לשון שויה) שנאמר וצלחו הירדן וכו׳, וצ״ל שוור תחת שויה וכמו שהוא במה״ג המועתק בסמוך ועי׳ בהערות רש״ב שם], והגי׳ גבר קפוז איתא גם בדפוסי׳ ובכי״פ ובערוך ע׳ קפז א׳, ואמרין כמו לעיל צד 711 וצד 906, ובכי״ל בשתי הפעמים מה דעליה וכן בערוך ע׳ נב ח׳ ועי׳ דאלמאן צד 229, ובמה״ג עמו׳ 581 הועתק ויהי איש מצליח גבר שוור[1]) כמא דאת אמ׳ וצלחו הירדן לפני המלך ויהי בבית אדניו המצרי מושלין אותו משל לדוב שהיתה וכו׳ והיא מקושטת בקישוטין הרבה אמרין כל מן דקפז לה נסיב מא דעלה היה שם וכו׳ אמ׳ להון אתון מסתכלין במא דעלה ואנא מסתכל בניבה אמ׳ ר׳ ברכיה כל אותה הדוב קפיז ואית קפיז רב מן דין, והוראת שוור ג״כ קפץ ועי׳ בעמת״ל ח״ד צד 524: 3 מלחש ונכנס וכו׳. שהיה שם שמים שגור בפיו כמו שמפרש בפירש״י עה״ת, ופוטיפר שראה אותו מלחש ונכנס וכו׳ היה סבור שעושה מעשה כשפים אמר ליה מזוג וכו׳ ועי׳ ברא״ם, ושם הועתק ר׳ נחוני׳ בשם ר׳ אחא מלחש ונכנס מלח׳ ויוצא הוה אמר ליה אדוניו מזוג רותחין והיו רותחין מזוג פושרין והיו פושרין וכו׳, וגי׳ משובשת בדפוסי׳ רבנן אמרי וירא אדוניו כי י״י אתו ובסוף שכח דכתיב כי נשנו וכו׳ כל עמלי ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמר מלחש ונכנס מלחש ויוצא הוה אמר ליה מזוג וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש מלחש נכנס מלחש ויוצא בלחש היה מחזיר תלמודו תדיר ועולה לו ואף על פי כן שכח תלמודו דכתיב כי נשני וכו׳ כל עמלי כל מה שעמל בתורה דבר אחר י״י מצליח הוה אמ׳ ליה מזוג רותחין וכו׳, אכן נר׳ שהוא דרש אחד וכן משמע מסגנון האגדה בתנחומא שם את מוצא כיון שהיה בבית רבו ויהי ה׳ את יוסף ויהי איש מצליח וגו׳ וירא אדוניו כי ה׳ אתו וגו׳ וכי פוטיפר רשע היה רואה שהקב״ה עמו ומה הוא כי ה׳ אתו אלא שלא היה שמו של הקב״ה זז מפיו היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר רבון העולם וכו׳ תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך וכו׳ ובעיני פוטיפר אדוני ופוטיפר אמר לו מה אתה מלחש שמא כשפים אתה עושה לי והוא משיבו לא אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך לפיכך כתיב וירא אדוניו כי ה׳ אתו ומהו וכל אשר הוא עשה ה׳ מצליח בידו היה מוזג לרבו קונדיטון והוא אומר לו מה מזגת לי הוא אומר קונדיטון אומר לו פסינתטון אני רוצה והיה פסינתטון הוא אומר יין אני רוצה והיה יין וכו׳ וכן על כל דבר ודבר שנאמר וכל אשר הוא עושה ה׳ מצליח בידו וכו׳ ועי׳ במה״ג שם, ובתנחומא מ״ב שם ויהי איש מצליח היה חוגר מתניו ואדונו אומר לו מזוג לי כום חמין והוא מזוג תן לי צונן והוא נותן לו מאותו כלי וכו׳ לכך נאמר ויהי איש מצליח וירא אדוניו כי ה׳ אתו ראה מעשיו משונים וכל כך למה ויהי ה׳ את יוסף, ובשכל טוב צד 238 הורכב מאמר זה עם המאמר שלפניו ויהי איש מצליח ר׳ ברכיה אמר גבר קפז כענין שנאמר וצלחו וכו׳ ר׳ חונא אמר לשון הצלחה ממש שהיתה לחישתו מצלחת שהיה מלחיש ונכנס מלחיש ויוצא ולבסוף שכח שנאמר נשני וכו׳ כשהיה רבו אומר לו מזוג רותחין נעשין רותחין פושרין נעשין פושרין וכו׳ כי ה׳ אתו כסבור היה פוטיפר כי יוסף אמגוש הוא עד שראה שכינה וכו׳ וברמב״ן הועתק מלחש ונכנס מלחש ויוצא אמר לו מזוג רותחין והא רותחין מזוג פושרין והא פושרין וכו׳, ובבחיי היה רואה אותו מלחש ונכנס מלחש ויוצא אמר מזוג רותחין והיו רותחין מזוג פושרין והיו פושרין וכו׳ [ומכל זה יוצא שהמלות ובסוף שכח כי נשני וכו׳ עמלי

1) שָׁוַור.

פשרין והא פשרין, אמר ליה מה יוסף תבן בעפרו קרוזין בכפר חנניה גוזין ברמשק חרשין במצרים באתר דחרשין חרשין אתמהא, עד איכן ר׳ חוניה בשם ר׳ אחא עד שראה שכינה עומדת על גביו ה״ה ויֵרא אדניו כי י״י אתו וגו׳ וימצא יוסף חן בעיניו וגו׳:

ו ה) ויהי מאז הפקיד אתו וגו׳ [תני ר׳ שמעון בן יוחיי בכל מקום שהצדיקים הולכים שכינה הולכת עמהן, ירד יצחק לגרר ברכה לרגלו שנ׳ ויזרע יצחק וגו׳ (בראשית כו יב), ירד יעקב אצל לבן ברכה לרגלו ויברך י״י אותך לרגלי (שם ל ל), ירד יוסף אצל פוטיפר ברכה לרגלו שנ׳ ויברך י״י את בית המצרי בגלל יוסף]:

1 מנחום פ״ה ס׳, שמות רבה פ״ט סי׳ ו׳, ז׳: 4 ילקוט שם, לעיל לד 852 וש״נ [ועי״ע תוספתא סוטה פ״י ה׳—ח׳ ולעיל לד 1053]:

1 פשרין] וג׳, פושרין דפאכתי | * והא פשרין וג] והאפשרין ל׳, והא פושרין פבי׳, והוו (והוא א[2]) פושרין דאת | אמר ליה] פא[1]׳, אמ׳ לה ו׳, אמ׳ לו ג׳, א״ל א[2]׳, אמר דת׳, אמרו י | מה יוסף] יוסף מה פכ׳, יוסף י׳, ל׳ א | מכנים תבן י | בעפרו] וג׳, בעפרים ע׳, בעפריים ל[0]ש׳, לעפרוים פ׳, לעפרוי׳ ו[1]׳, בעבריים א[2]׳, בערביא א[1]׳, לעפרים אתה מכנים דת | קרוזין] ו׳, קרוזים ע׳, קרחין ג׳, כרחא קרתין ש׳, קרח ו[1]׳, קדרין פכ׳, קדרים דת׳, גוזין א[1] | לכפר פכת | חנניה] חנניא פואשי׳, חנינא גע׳, חנינא ד׳, הגיונה ת׳, חנן כ | * גוזין ואגע] קוזין ל׳, גזוז ו[1]׳, גזזין דפכת | לדמשק פכ | חרשים תע׳, חרשי׳ ו[1] | למצרים פכ | 2 * באתר ל[0]דפואכתעשי] בתר לג | דכליה חרשין א[2] | חרשי׳ ו[1] | אתמהא] פוגכע׳, אתמהה ש׳, ל׳ דאתי | עד איכן] ו׳, עד היכן דאגתשי׳, עד איכן או׳ לו פ׳, עד איכן אומ׳ לו כך כ׳, עד היכן פי׳ עד היכן מקנטרו בדברים ומחזיקו בחרשים ד[1] | ר׳ — אחא] ר׳ חונא (הונא א[1]ג) בשם ר׳ אחא וא[1]ג׳, ר׳ הונא בש״ר אחא אמ׳ א[2]׳, אמר ר׳ חייה (חייא ת) דת׳, ל׳ פכ | פני שכינה א[2] | עומדת ל׳ חי | 3 אדניו] וא[2]גכת׳, אדוניו דפא[1]י | * אתו וגו׳] אתו לדפאגכתי׳, וגו׳ ו | וימצא — וגו׳] וימצא.. בעיניו ו׳, וימצא יוסף ד׳, ל׳ פאגכתי | 4 ויהי — וגו׳] ויהי.. אותו בביתו וגו׳ ח׳, ויהי.. אתו ג׳, ויהי.. אותו י׳, ויהי.. הפקיד וגו׳ ו׳, ויהי מאז ד׳, ויברך י״י את בית המצרי בגלל יוסף א[1]כ׳, ויברך.. המצדי א[2]ת׳, ויברך י״י פ | * תני — יוסף] שמע׳.. שצדיקים.. ויזרע יצחק יעקב ללבן.. לרגלו ברך י״י.. המצ׳ בג׳ יוסף ל[0]׳, תני ר׳ שמעון בכל.. שהצדיקים.. ברכה הולכת עמהם ירד.. לגרר ובאת ברכה לרגלו שנ׳ ויזרע יצחק וגו׳ ויברכהו י״י ירד יעקב אצל לבן ובאת ברכה.. שנ׳ ויברך.. לרגלי ירד יוסף למצרים אצל פוטיפר ובאת ברכה.. בגלל יוסף ח׳, תני ר׳.. בן יוחי בכל.. שהצדיקין הולכין ברכה.. עמהם ירד.. לגרר ובאת ברכה.. ויזרע יצחק וגו׳ ירד יעקב אל לבן ובאת ברכה.. שנ׳ ויברך.. לרגלי ירד יוסף אצל פוטיפר ובאת ברכה.. שנ׳ ויהי מאז הפקיד אותו וגו׳ ו׳, תני בשם ר׳ שמע׳ בן יוחי בכל.. שהצדיקים הולכין שכינה עומדת עמהן ירד.. לגרר ובאת ברכה לרגלו שנ׳ ויברך.. לרגלי ירד יוסף אצל פוטיפרע ובאת ברכה.. שנ׳ ויברך י״י את בית יוסף ג׳, תני רשב״י בכל.. שהצדיקים הולכי׳ ברכה הולכת עמהם ירד יצחק לגרר וכו׳ כדכתי׳ בפרש׳ ע״ג א[1]׳, תני רבי.. בן יוחאי כל.. שהצדיקים הולכין ברכה הולכת עמהן ירד יצחק וכו׳ כדכתי׳ בפרש׳ ע״ג כ׳, תני ר׳.. בן יוחי בכל.. שהצדיקים הולכין ברכה הולכת עמהן שנ׳ וכו׳ כדכתוב בפ׳ ע״ג פ׳, תני רשב״י בכל.. שהצדיקים הולכי׳ ברכה וכ׳ בפ׳ ע״ג א[2]׳, תני ר׳.. בן יוחאי בכל מקום שהצדיקים הולכים השכינה הולכת עמהם ד׳, תני רשב״י כל מקום שהצדיקים כביכול הולכת עמהם ת׳, כל מקום שהצדיקי׳ הולכי׳ שכינה הולכת עמהן יצחק לגרר באת ברכה לרגלו וכו׳ בדכתי׳ ויברך י״י אותך לרגלי ויהי ברכת י״י בכל אשר יש לו וכו׳ ו[1]׳, ל׳ ל |

אינן מעיקר המדרש ונתוספו עפ״י המאמר לעיל צד 940, ועי׳ גם פילון בס׳ דע יוסיפו צד 47 שדבריו קרובים לדעת המדרש]: 1 מה יוסף. מה אתה עושה תבן בעפרו קרותין[1]) כדים בכפר חנניה גוזין גיזי צמר בדמשק כשפים במצרים בסקום של מכשפים כשפים בתמיה, והגי׳ בעפרו איתא גם בכי״ו וכי״ג, וביני שיטי הוגה בכי״ל בעפריים וכן במשנה מנחות פ״ג ב׳ עפריים (עפוריים) בבקעה (ובמשנה שבמשניות חפריים, ובמתניתא דבני מערבא הפרים, ובתוספתא עפריים וכו׳, ושם והיתה עשה קנה זרת ושבלת זרתיים וכו׳ ועיי״ש בתוספות בד״ה עפריים ועי״ע פאגעלשטיין די לאנדווירטשאפט וכו׳ צד 46), והמשל דוגמתו במנחות פ״ה ע״א אמרי ליה יוחנא וממרא למשה תבן אתה מכנים לעפריים וכו׳ ועיי״ש בפירש״י, ובמלת קרוזין בכי״ל האותיות ו׳ ז׳ סמוכות ודומות לחי״ת ואין לקרותה קרחין (וצ״ל במ״י לעיל צד 180 ועיי״ש, ובכי״ג ובפי׳ ב״ר הגי׳ משובשת כן קרחין, ובילקוט דפ״ר קרח), ובכפר חנניה היו מצוי עפר שחור שעושין ממנו הביצים של יוצר ועי׳ בב״מ ע״ד א׳, והוראת חרשין כשפים ומכשפים ועי׳ בעמת״ל ע׳ חרש וע׳ חרשא, ומצרים היתה מליאה כשפים וכמאמרם עשרה קבים כשפים ירדו לעולם תשעה נטלו מצרים וכו׳ (קידושין מ״ט ב׳), ובערוך ע׳ קרז הועתק א״ל מה יוסף תבן בעפרים קרוזים (ובערוך ד״ו קרוזין) בכפר חנניא (חנניה) וכו׳, וברמב״ן קיטע מה יוסף תבן בעפריים חרשין במצרים עד היכן עד שראה שכינה וכו׳, ובבחיי ומה אמר יוסף תבן בעפרוי׳ חרשין במצרים עד היכן עד שראה וכו׳, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש אמר לו יוסף מה אתה עושה בעפריים מקום כרחא קרחין בכפר חנניה בדמשק חרשין במצרים כלומר כל מי שמוליך תבן למכור למקו׳ שיש שם הרבה תבואה ותבן הרבה אינו אלא תועה וכן מי שמוליך תיישים וגיזי צמר למקו׳ שיש שם בהמות הרבה ומכשפות למקו׳ שיש שם מכשפים באתר דחרשין חרשין כל בני מצרים מכשפין וכי סבור אתה לעשות כישוף כנגדן אתמהה, ועדיפא הגי׳ שלפנינו תבן וכו׳ קדוזין וכו׳ גוזין וכו׳ מהגי׳ בדפוסי׳ ובכי״פ וכי״כ קדרים (קדרין) וכו׳ גזזין וכו׳, וכזו הגי׳ הועתק ברא״ם מה תבן בעפרוי׳ אתה מכנים וקדרו׳ בכפר חוני׳ וגוזזין בדמשק וחרשים במצרי׳ וכו׳ אתמהא: 2 עד איכן. במדרש דפ״ר נוסף בגוף הספר פי׳ עד היכן מקנטרו בדברים ומחזיקו בחרשים, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש עד היכן חשדו בכך, ובךא״ם הגי׳ ג״כ עד היכן ר׳ חוניא בשם ר׳ אחא אמר עד שראה שכינה ובו׳ ועח״ג: 4 תני וכו׳.

[1]) κρωσσός.

[ויהי ברכת י״י בכל אשר יש לו בבית ובשדה] י״ב חדש עשה שם ו׳ בבית וו׳ בשדה:
ו) ויעזב כל אשר לו וגו׳ כי אם הלחם אשר הוא אוכל לשון נקי:
ויהי יוסף יפה תאר וגו׳ אמר ר׳ יצחק זרוק חוטרה לאוירה ועל עיקרה הוא קאים, כך לפי שכת׳ ורחל היתה יפת תאר וגו׳ (בראשית כט יז) [לפיכך כת׳ ויהי יוסף יפה תאר וגו׳]:

1 ילקוט שם, סדר עולם פ״ב: 2 ילקוט שם, תנחומא שמות סי׳ י״א [שמו״ר פ״א סי׳ ל״ג]: 3 ילקוט שם, לעיל צד 574 וש״נ: ||

1 י״ב] פא[2]שי, שנים עשר וחגכת, שתים עשרה ד, ויגר שם שנים עשר א[1] | * חדש ל°פחאגכשין] חודש ן, שנה דת, ל׳ ל | * שם דוחגתשי] יוסף פ, שם יוסף כ, אתם ל, עמו א[2], ל׳ א[1] | ו׳] פא[2], ששה וחא[1]גכשי, שש דת | וו׳] א[2], וששה חדשים א[1], ו׳ פ, ששה ג, וששה וחגכשי, ושש דת | בשדה] ~ דכת׳ ויהי ברכת י״י בכל אשר יש לו בבית ובשדה ל° | 2 ויעזב — וגו׳] ויעזב את כל.. לו וגו׳ ן, ויעזב כל.. לו ביד יוסף וגו׳ ג, ויעזב (ויעזוב ת) כל (את כל א[1]ב).. ביד יוסף דפא[1]כת, ל׳ חא[2]י | * כי — אוכל ל°דפחאתי] כי אם הלחם ג, ולא ידע איתו ן, ולא ידע אתו מאומה כי.. אוכל כ, ל׳ ל | לשון] באשתו הכ׳ (הכתו׳ כ) מדבר אלא ~ פכ | נקי הוא ח, נקיה א[1], נקייה גשי | 3 תאר] פח, תואר דואגכתי | וגו׳] וכו׳ י[1], ויפה מראה דוחאגכת | ר׳ יצחק אמ׳ כ | זרוק] ההוא דאמרי אינשי ~ א[1] | חוטרא | לאוירה] לאוירא חא[2]גכעי, לאווירה ן, אאוירא א[1]ש, לארעא דת | ועל עיקרה] א[2], ועל עיקרא ד, ועל עיקריה תע, ועל עקריה וח, על עיקריה י, ועל אוקרא ג, אעיקרא א[1], אעיקריה כ, אעיקר׳ ש | הוא קאים] וחג, הוה קאים א[2], קאים תעש, קאי׳ י[1], קאי א[1]כ, נפיק ד | כן] וע, ל׳ דחאכתי | לפיכך ת | 4 שכת׳] ת, שכתוב דואכעי, שכת׳ ברחל ג | תואר וא[2]גכתעי | וגו׳] וכו׳ י[1], ויפת (ויפה א[2]) מראה וחאגכע, ל׳ ת | * לפיכך — וגו׳] לפיכך כתוב ויהי.. תואר ויפה מראה ן, לפיכך כתי׳ ויהי יוסף.. תאר.. ח, לפיכך ויהי יוסף וגו׳ ד, לפיכך ויהי.. תואר גע, לפיכך ויהי.. תואר וכו׳ י[1], לפיכך ויהי.. תאר (תואר א[2]כ) ויפה מראה אכ, כת׳ ביוס׳ ויהי.. תואר ויפה מראה ת, ל׳ ל ||

כל המאמר ליתא בכי״ל בגוף הספר והושלם בגליון וכן השלמתי והגהתיו קצת, והמאמר בשלימותו בכי״ו וכי״ת, ובכ״י שציינתי קטעו ורמזו על פרשה ע״ג, ובדפוסי׳ איתא רק התחלת המאמר ועח״נ, ולעיל שם המאמר סתמי ונסדר לפ׳ ויברך י״י אותך וכו׳ ועיי״ש [ובתוס׳ סוטה שם], ובלק״ט קיטע המאמר ומפרשו תני ר׳ שמעון כ״מ שהצדיקים הולכים שכינה עמהם ברכה הולכת אחריהן ויברך ה׳ אותך לרגלי ויברך ה׳ את בית המצרי, ובמה״ג שם הועתק ראש המאמר ויברך ה׳ את בית המצרי בגלל יוסף תאני ר׳ שמעון בן יוחאי כל מקום שהצדיקים הולכין ברכה הולכת עמהן: 1 ויהי ברכת וכו׳. כן הוספתי, ובכי״ל הושלם ביני שיטי בסוף המאמר דכת׳ ויהי ברכת י״י וכו׳ בבית ובשדה, ודורש ו׳ בבית וו׳ בשדה, ומקור הדרש בס״ע שם (הוצ׳ מארקס) ירד למצרים ועשה בבית פוטיפר י״ב חדש ויהי מאז הפקיד אותו בביתו וכו׳ ויברך ה׳ וכו׳ ויהי ברכת ה׳ בכל אשר יש לו בבית ובשדה בבית מפני החמה ובשדה מפני הצנה (ובשני כ״י שם מהו בבית ובשדה בבית מפני וכו׳) וכן מפרש בפי׳ ב״ר בדפ״ר י״ב חדש עשה שם ששה בבית מפני החמה וששה בשדה מפני הצנה דכתיב ויהי ברכת י״י וכו׳ בבית ובשדה, וביפ״ת פי׳ לשון הס״ע שבבית הפקידו בימות החמה לפי שאדונו יצא השדה לרוח היום מפני החמה ובימות הגשמים נכנס הביתה מפני הצנה והפקיד את יוסף בשדה וכו׳, ובמה״ג עמו׳ 582 הובא ויהי ברכת ה׳ בכל אשר לו בבית אלו חדשי החמה ובשדה אלו ימות הגשמים, אכן בבחיי בבית ובשדה בבית ששה חדשים בחורף ובשדה ששה חרשים בקיץ, וכן מפרש בתוספות עה״ת בכל אשר יש לו בבית ובשדה בבית בימי החורף ובשדה בימי הקיץ [וכן מבואר בשכל טוב שם], ובדפוסי׳ נשתבש שתים עשרה שנה עשה שם ועי׳ במ״כ, ובכי״ל כתוב י״ב עשה אתם, וביני שיטי בכתב אחר חדש ובדינו דיהוה יוסף, וגם בכי״פ י״ב חדש עשה יוסף, וכן בלק״ט י״ב חודש עשה יוסף ששה חדשים בבית וששה חדשים בשדה [ועי׳ מש״כ לקמן פפ״ט סי׳ ב׳]: 2 לשון נקי. ובאשתו הכתוב מדבר, ובכי״פ וכי״כ הגי׳ כן כי אם הלחם וכו׳ באשתו הכתוב מדבר אלא לשון נקי, ובפירש״י עה״ת כי אם הלחם זו אשתו אלא שדבר לשון נקייה [וכן במדרש אגדה לשון נקיה] ובלק״ט ושכל טוב שם לשון נקי הוא ועח״נ, וכפי הדרש מתורגם גם בתר״י א׳ ולא ידע עמיה מדעם אלהין אנתתיה דשכיב גבה, ובתנחומא שם בהמאמר ולכהן מדין וכו׳ קראן לו ויאכל לחם שמא ישא אחת מכם שאין אכילת לחם האמור כאן אלא אשה שנאמר ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם וכן הוא אומר ולחם סתרים ינעם וכן הוא אומר עד ככר לחם ואשת איש וגו׳ וע״ע במה״ג שם: 3 זרוק חוטרה וכו׳. וכן המשל במאמר ר״י לעיל צד 574 ועיי״ש בח״נ ובמ״י, וכסגנון המאמר שם השלמתי לפיכך כת׳ ויהי יוסף וכו׳, ובכי״ל חסר סיום המאמר, ובפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש זרוק חוטרא אאוירא אעיקר׳ קאים כל שכתוב ברחל כתוב ביוסף, ובכי״פ חסר כל המאמר, וכהגי׳ הנכונה שלפנינו הועתק גם בערוך ע׳ זרק א׳, ובמה״ג שם אמ׳ ר׳ יצחק זרוק חוטרא לאוירא על עיקריה הוא קאים לפי שכת׳ ורחל וכו׳ אף יוסף וכו׳, ובלק״ט ושכל טוב צד 239 זרוק חוטרא לאוירא ועל עיקריה קאי וכו׳, ומשובשת הגי׳ בדפוסי׳ [וכי״ת] ועח״נ:

[עד כאן נמצא בכ״י המחבר ז״ל]

ראשי תיבות.

א׳ — איתא.
א״א — אות אמת.
אגה״א — אגדת האמוראים הירושלמיים לרב״ז באכער.
אגה״ת — אגדת התנאים להנ״ל.
אדר״נ — אבות דר׳ נתן.
איכ״ר — איכה רבתי.
א״צ — אין צריך, איפת צדק.
אצוי״ר — אהבת ציון וירושלים.
ביה״מ — בית המדרש.
במ״ר, במד״ר — במדבר רבה.
ב״ס — בן סירא.
ב״ר — בראשית רבה.
ג׳ — גורס, גרים.
גד״פ — גאטטעסדיענסטליכע פארטרעגע.
גי׳ — גירסא.
ד׳ — דפוס.
ד״א — דבר אחר.
ד״ה — דיבור המתחיל.
דה״מ — דרכי המשנה.
ד״ו — דפוס ויניציאה.
דל״א — דקדוק לשון ארמי.
דמ״ג — דייטשע מארגענלענדישע געזעללשאפט.
ד״ס — דקדוקי סופרים.
דפ״ר — דפוס ראשון.
ד׳ פפד״א — דפוס פרנקפורט דאדר.
ד׳ פפד״מ — דפוס פרנקפורט דמיין.
דר״ר, דב״ר — דברים רבה.
וי״ר — ויקרא רבה.
חו״י — חסרות ויתרות.
ח״נ — חילופי נוסחאות.
ילק׳ — ילקוט.
י״מ, יד״מ — ידי משה.
י״מ, יפ״מ — יפה מראה.
יפ״ת — יפת תואר (במדרש ד׳ פיורדא תנ״ב).
ירוש׳ — ירושלמי.
כ״י — כתב יד.
כי״א א׳ — כ״י אקספרד קו׳ 147.
כי״א ב׳ — כ״י אקספרד קו׳ 2335.
כי״ג — כ״י שטוטטגארט.
כי״ו — כ״י וואטיקאנא.
כי״ז — דפים אחדים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד.
כי״ח — כ״י מדרש חכמים.
כי״ט — כ״י האחים טריעסטי.
כי״מ — כ״י מינכען.
כי״ל — כ״י לונדון קובץ Add. 27169.
כי״פ — כ״י פאריס.
כי״ת — כ״י תימני.
לאר״מ, לא״ר — לשון ארמי.
ל״י — לשון יוני.
ל״מ — לשון מקרא.
ל״ס — לשון סורי.
לק״ט — לקח טוב.
ל״ר — ל׳ רומי.
מ׳ — מדרש.
מ״ב — מהדורת ר״ש באבער.
מבה״י — מבוא הירושלמי.
מה״ג — מדרש הגדול.
מהרז״ו — מוהר״ר זאב וואלף איינהארן.
מהרז״ף — מורי ורבי מוהר״ר זכריה פראנקעל ז״ל.
מהרש״ס — מוהר״ר שלמה סיריליאו.
מו״ע — מוסף הערוך.
מח״ו — מחזור ויטרי.
מ״י — מנחת יהודה.
מ״כ — מתנות כהונה.
מ״נ — מורה נבוכים.
מנוה״מ — מנורת המאור.
מ״ע — מכתב עתי.
מ״ש — מנחת שי, מדרש שמואל, מה שכתוב, מה שכתבתי.
נזה״ק — נזר הקודש.
ס׳ — ספר.
ס״א — ספר אחר.
סא״ר — סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס׳ אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר״מ איש שלום.
ס״ד — סיפא דקרא
סה״ד — סדר הדורות.
ס״ע — סדר עולם.
ס״ר — סדר רבה.
ע׳ — ערך.
עה״ש — ערוך השלם.
עה״ת — על התורה.
עח״נ — עיין חילופי נוסחאות.
עי״ע — עיין עוד.
עמת״ל — ערך מלין תלמודי לר׳ יעקב לעווי.
עמת״ר — ערך מלין תרגומי להנ״ל.
פ׳ — פרשה, פרק, פסוק.
פדר״א — פרקי דר׳ אליעזר.
פי׳ — פיסקא, פירוש.
פסי״ר — פסיקתא רבתי הוצאת ר״מ איש שלום.
קו׳ — קונטרס, קובץ.
ק״ע — קרבן העדה.
ר׳ — רמז.
רגמ״ה — רבינו גרשום מאור הגולה.
רד״ל — ר׳ דוד לוריא.
רה״ג — רב האי גאון.
רי״ג — ר׳ יהודה גדליה.
רמא״ש — ר׳ מאיר איש שלום.
רס״ג — רב סעדיה גאון.
ר״ש — רבינו שמשון.
רש״ב — ר׳ שלמה באבער.
רש״ש — ר׳ שמואל שטראשון.
שו״ת — שאלות ותשובות.
שמ״ר, שמו״ר — שמות רבה.
ת״א — תרגום אנקלוס.
ת״כ — תורת כהנים.
תר״י א׳ — תרגום ירושלמי א׳ (תרגום יונתן).
תר״י ב׳ — תרגום ירושלמי ב׳ (תרגום ירושלמי).
תשוה״ג — תשובות הגאונים.

מ״ח = Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ״ע האנגלי = Jewish Quarterly Review
מ״ע הצרפתי = Revue des Études Juives
ענציקלאפעדיא = The Jewish Encyclopedia

תקון טעות. במנחת יהודה צד 892 שורה 11 במקום נתרחקת צ״ל רחוק.

בדפוס צבי הירש איטצקאווסקי

Für den Buchbinder.

as Titelblatt sowie das erste Blatt der Lie-
ng X (vor Seite 721) gehören vor Seite 479.

ראשי תיבות.

א׳ — אותא.
א״א — אות אמת.
אגה״א — אגדת האמוראים הירושלמיים לרב״ז באכער.
אגה״ת — אגדת התנאים להנ״ל.
אדר״נ — אבות דר׳ נתן.
איכ״ר — איכה רבתי.
א״צ — אין צריך, איפת צדק.
אצוי״ר — אהבת ציון וירושלים.
ביה״מ — בית המדרש.
במ״ר, במד״ר — במדבר רבה.
ב״ס — בן סירא.
ב״ר — בראשית רבה.
ג׳ — גורס, גרים.
גד״פ — גאטטעסדיענסטליכע פארטרעגע.
גי׳ — גירסא.
ד׳ — דפוס.
ד״א — דבר אחר.
ד״ת — דיבור המתחיל.
דה״מ — דרכי המשנה.
ד״ו — דפוס ויניציאה.
דל״א — דקדוק לשון ארמי.
דמ״ג — דייטשע מארגענלענדישע געזעללשאפט.
ד״ס — דקדוקי סופרים.
דפ״ר — דפוס ראשון.
ד׳ פפד״א — דפוס פרנקפורט דאדר.
ד׳ פפד״מ — דפוס פרנקפורט דמיין.
ד״ר, דב״ר — דברים רבה.
וי״ר — ויקרא רבה.
חו״י — חסרות ויתרות.
ח״נ — חילופי נוסחאות.
ילק׳ — ילקוט.
י״מ, יד״מ — ידי משה.
י״מ, יפ״מ — יפה מראה.
יפ״ת — יפה תואר (במדרש ד׳ פי רדא תנ״ב).
ירוש׳ — ירושלמי.
כ״י — כתב יד.
כי״א א׳ — כ״י אקספרד קר׳ 147.
כי״א ב׳ — כ״י אקספרד קו׳ 2335.

כי״ג — כ״י שטוטטגארט.
כי״ו — כ״י וואטיקאנא.
כי״ז — דפים אחדים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד.
כי״ח — כ״י מדרש חכמים.
כי״ט — כ״י האחים טריעסטי.
כי״כ — כ״י מינכען.
כי״ל — כ״י לונדון קובץ Add. 27169.
כי״פ — כ״י פאריס.
כי״ת — כ״י תימני.
לאר״מ, לא״ר — לשון ארמי.
ל״י — לשון יוני.
ל״מ — לשון מקרא.
ל״ס — לשון סורי.
לק״ט — לקח טוב.
ל״ר — ל׳ רומי.
מ׳ — מדרש.
מ״ב — מהדורת ר״ש באבער.
מבה״י — מבוא הירושלמי.
מה״ג — מדרש הגדול.
מהרז״ו — מוהר״ר זאב וואלף איינהארן.
מהרז״פ — מורי ורבי מוהר״ר זכריה פראנקעל ז״ל.
מהרש״ס — מוהר״ר שלמה סיריליאו.
מו״ע — מוסף הערוך.
מח״ו — מחזור ויטרי.
מ״י — מנחת יהודה.
מ״כ — מתנות כהונה.
מ״נ — מורה נבוכים.
מנוה״מ — מנורת המאור.
מ״ע — מכתב עתי.
מ״ש — מנחת שי, מדרש שמואל. מה שכתוב, מה שכתבתי.
נזה״ק — נזר הקודש.
ס׳ — ספר.
ס״א — ספר אחר.
סא״ר — סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס׳ אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר״מ איש שלום.

ס״ד — סיפא דקרא
סה״ד — סדר הדורות.
ס״ע — סדר עולם.
ס״ר — סדר רבה.
ע׳ — ערך.
עה״ש — ערוך השלם.
עה״ת — על התורה.
עח״נ — עיין חילופי נוסחאות.
עי״ע — עיין עוד.
עמת״ל — ערך מלין תלמודי לר׳ יעקב לעווי.
עמת״ר — ערך מלין תרגומי להנ״ל.
פ׳ — פרשה, פרק, פסוק.
פדר״א — פרקי דר׳ אליעזר.
פי׳ — פיסקא, פירוש.
פסי״ר — פסיקתא רבתי הוצאת ר״מ איש שלום.
קו׳ — קונטרס, קובץ.
ק״ע — קרבן העדה.
ר׳ — רמז.
רגמ״ה — רבינו גרשום מאור הגו״ה.
רד״ל — ר׳ דוד לוריא.
רה״ג — רב האי גאון.
רי״ג — ר׳ יהודה גדליה.
רמא״ש — ר׳ מאיר איש שלום.
רס״ג — רב סעדיה גאון.
ר״ש — רבינו שמשון.
רש״ב — ר׳ שלמה באבער.
רש״ש — ר׳ שמואל שטראשון.
שו״ת — שאלות ותשובות.
שמ״ר, שמו״ר — שמות רבה.
ת״א — תרגום אנקלוס.
תו״כ — תורת כהנים.
תר״י א׳ — תרגום ירושלמי א׳ (תרגום יונתן).
תר״י ב׳ — תרגום ירושלמי ב׳ (תרגום ירושלמי).
תשוה״ג — תשובות הגאונים.

מ״ח = Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ״ע האנגלי = Jewish Quarterly Review
מ״ע הצרפתי = Revue des Études Juives
ענציקלאפעדיא = The Jewish Encyclopedia

תקון טעות. במנחת יהודה צד 892 שורה 11 במקום נתרחקת צ״ל רחוק.

בדפוס צבי הירש איטצקאווסקי

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

J. Theodor

Nach dem Ableben des Verfassers bearbeitet und ergänzt von

Ch. Albeck

Parascha XLVIII–LXXXVI

BERLIN
VERLAG M. POPPELAUER
1927

כתבי האקדמיה למדעי היהדות

מדרש

בראשית רבא

צרוף ומזוקק שבעתים על פי כתבי יד ובראשם כ״י ישן נושן בבריטיש מוזעאום בלונדון אשר נעשה לפנים הספר ועפ״י דפוסי המדרש הראשונים ונוסחאות הערוך ופי׳ המיוחס לרש״י ז״ל וילקוט שמעוני וילקוט המכירי

עם מראה מקומות וחילופי נוסחאות

ופירוש

מנחת יהודה

מאת

הר״ר יהודה טהעאדאר ז״ל

ואחרי מות המחבר נערך והושלם על ידי

חנוך אלבעק

מחברת י״ב

ברלין תרפ״ו

פערלאג מ. פאָפפעלויער.

לוח הסימנים בחילופי נוסחאות.

ל = כ״י לונדון בבריטיש מוזעאום קובץ Add. 27169, ועל כ״י זה המעולה מכל כ״י יסדתי את טופס המדרש (ובח״נ לא נמצא סימנו כי אם במקומות אשר בררתי לי גי׳ אחרת).

ל° = הגהה בכ״ל בכתב אחר או גירסא מובאה בשם ס״א (ספר אחר) בגליון הכ״י או בגוף הספר.

ד = דפוסי המדרש עפ״י ד׳ ויניציאה ש״ה.

ד[1] = מדרש דפ״ר קונשטנטינא ער״ב.

פ = כ״י פארים קובץ 149.

ו = כ״י רומי קובץ 30 באוצר הספרים של הוואטיקאן (ועי׳ צד 25 וצד 50).

ח = (קיצור) ב״ר במדרש חכמים כ״י של ד״א עפשטיין ז״ל בווינא.

א: א[1] = כ״י אקספרד קובץ 147 (רשימת נייבויער). א[2] = כ״י אקספרד קובץ 2335 (ועי׳ צד 38).

ג = כ״י שטוטטגארט קובץ אריענט׳ 32 (ועי׳ צד 169).

כ = כ״י מינכען קובץ 97 (ועי׳ צד 50).

נ = כ״י לונדון קובץ 16406 (כ״י משובש, והשתמשתי בו רק בפ״א ופ״ב ומעט במקומות אחרים).

ת = כ״י תימני של ר׳ אלחנן אדלר בלונדון (ועי׳ צד 328).

ז = דפים אחרים מהגניזה באלקאהרה שהובאו לאקספרד (ועי׳ צד 309).

ב = גירסאות כ״י בגליון מדרש אב״א ויניציאה שכ״ז באוצר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בברעסלוי.

ע = ערוך הוצאת קאהוט.

ע° = גי׳ ס״א בערוך או גי׳ בכ״י ודפוסי ערוך שהביא בעל ערוך השי׳ בהערותיו.

ר: ר[1] = פירוש בראשית רבא כ״י שהיה לפנים באוצר הספרים של האחים טריעסטי בפאדובה. ר[2] = פי׳ הנ״ל במדרש כ״י אקספרד קו׳ 147.

ר[3] = פירוש הנ״ל שמעורבב עם פי׳ שני (ש) על ב״ר ושניהם נדפסו בשם פירש״י פעם ראשונ׳ במדרש אב״א ויניצ׳ שכ״ז.

ש = פירוש השני על ב״ר בפירש״י הנ״ל.

י = ילקוט שמעוני ד׳ וויניציאה שכ״ו, ד׳ ספד״א תס״ט.

י[1] = דפ״ר שאלוניקי ח״א רפ״ז, ח״ב רפ״א.

מ = ילקוט המכירי (ישעיה ד׳ ברלין תרנ״ג, תהלים ד׳ ברדיטשוב תר״ס, משלי ד׳ ירושלם תרס״ב (ועי׳ צד 67) ובסי׳ הלקוטים ח״ו, תרי עשר כ״י בריטיש מוזעאום קובץ Harl. 5704 והוצ׳ גריאינוף).

ל׳ = ליתא.

~ = סימן התיבה שלפני הוספה או שלאחריה.

האותיות בגליון החיצון (כמו א בצד 1) יורו על חילוקי הפרשיות במדרש ד׳ ווילנא, והמספרים בגליון הפנימי (כמו 2a שם) על הדפים והעמודים במדרש ד׳ ויניציאה ש״ה, והמספרים בח״נ על מספר השורות; בכל מקום שגי׳ כי״ל מקויימת גם עפ״י כ״י אחרים ילקוט וכו׳ הצגתי בח״נ סימני ספרים אלו אצל גי׳ כי״ל שתסגרתי בחצי אריח כזה], ואם כל כ״י האחרים וילקוט וכו׳ מסכימים עם גי׳ כי״ל עשיתי בצד הגי׳ סימן מרובע קטן כזה ▫ ובמקום שגי׳ הדפוסים מסכמת עם גי׳ כי״ל לא הבאתי עוד ראיה לגי׳ זו ואף אם יש שינוים בכ״י אחרים וערוך וילקוט וכו׳ כי המפורסמות אינן צריכות ראיה, ואם הוכרחתי לנטות מכי״ל ובררתי הגי׳ עפ״י הדפוסי׳ או כ״י האחרים וערוך וילקוט וכו׳ עשיתי סימן כוכב קטן כזה * בצדה, והכפלתי את הסימן כזה ** אם כל כ״י האחרים וכו׳ יעידו נגד כי״ל, ואם הנחתי גי׳ כי״ל בפנים הצגתי גי׳ הדפוסים שהיא ג״כ גי׳ כל כ״י האחרים וכו׳ בלי שום סימן, והשינויים התמידיים שנמצאו בכי״ל כמו מלת א מ ר נעדרת במקום שחכם אומר בשם חכם (כסגנון הירושלמי) או מלת ש ל מחוברת למלה שלאחריה מנעתי מלציין בח״נ. [מה שנדפס בין בביאור ובין בציונים בין שני חצאי רבוע כזה [ ] תוספת המו״ל הוא].

ר' יהודה בר' סימון פתח מה תאמרי כי יפקד עליך ואת למדת אותם עליך אלופים לראש (ירמיה יג כא) אמר לו הקב"ה לדרכי היה מהלך והייתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב:

מלאכים אילו לא היו אלא שלוחי בשר ודם [ורבנן אמרי מלאכים ממש מה אם אליעזר שהוא עבדו שלבית נזדווג לו מלאך זה שהוא אהובו שלבית על אחת כמה וכמה] אמר ר' חמא בר חנינה הגר שפחת שרה היית ונזדווגו לה ה' מלאכים זה שהוא אהובו שלבית על אחת כמה וכמה אמר ר' ינאי יוסף קטן שבשבטים היה ונזדווגו לו ג' מלאכים וימצאהו איש (בראשית לז טו) וישאלהו האיש (שם שם) ויאמר האיש נסעו וגו' (שם שם יז) זה שהוא אביהם על אחת כמה וכמה:

1 מנוסח פי"ג בס סי' ט': 4 ילקוט כי קי"ל, מנוסח פי"ג בס סי' ג': עי' לעיל צד 637: 5 עי' לעיל צד 455, מגילה יד ב': 7 עי' לקמן פפ"ד סי' י"ד:

1 יהודה] א' | בר] ת' | סימון פ | תאמרי לפיאר] תאמר ד' | תאמרי לדבתר | יפקד] פואב. יפקוד דבתר | ואת] ואת – לראש א"תר] ואת.. לראשי ד' ואת.. אותם אלופים לראש א ואת.. עליך אלופים לראש הוא הדברים בשני אפות לדה פ ונו' וגו' ל לב | 2 ר' ל | היה – יעקב] היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב ד' היה.. משלית אצלו ואומר כה.. יעקב ת' היה הולך והייתה משלח אצלי וגו' | היה מהלך וכו' (יג נ) א"ג היה הולך וכו' א' היה מהלך ב היה וגו' ל' וכו' פ 4 אילו לא – אלא] אלו לא היו אלא ל' אילו היו אלא ל' ואילו היו אלא פ לא היו אלא ו' אילו לא היו אלא א אילו היו ת' ואילו היו נ' אילו היו בר' אלו דתר | ורבנן – וכמה ל'] רבנן אמרי.. אליעזר שהיה.. נזדווגו לו כמה מלאכים זה.. עאכ"ו א"א רבנן אמרין.. מה אליעזר שהיה.. נזדווגו לו כמה מלאכים זה.. וכמה ד' רבנן אמרין.. מה אם אליעזר שהיה.. נזדווגו לו כמה מלאכים זה שהוא אוהבו של בית וכו' ר' רבנן אמרי מלאכים ממש דת ל' לפיאבי | 5 חמא] יוסי א' | 6 בר] א"ב בי"ר ו. בר דפאיתי | חנינא פאבתי | שפחתה של פ שרי ת | היית] ו. היתה ו היתה דהאבת היתה שלבית א' ל' פ | ונזדווגו פ ונזדמנו דות | ה] א'. חמשה דפוהאבתי וזה ה. יעקב א' אהובו] פאתי. אוהבו דוהגב | של הקב"ה א' וכמה] – ומה אליעזר שהיה ושהוא ת) עבדו של בית נזדווגו ונזדמנו ת) לו כמה מלאכים זה שהוא אהובו של בית עאכ"ו דת | 7 וא"ר ת | ינאי פ"האב. יוסי דת | יוסף ת קטן] קטנם פהאב) של דפוהאבתי ונזדווגו דוהאב. ונזדווגו פ נזדווגו ו. נזדמנו ת, ר' ל' ו ומושלם בין השורות ת | ג] ד"א' שלשה דפוהאבי. שלושה ת. ל' ח | וימצאהו האיש א' וימצאהו איש והנה תועה בשדה א' | 8 נסעו וגו'] ו' נסעו מזה האבת ל' דפי | אביהם] פאבי. אביהן של כולן ד'.. שלכולהם ו', אביהם של כלם ח', אביהם של שבטים ת |

באוזני כלב עובר מתעבר וכו' מי היא זה זה יעקב בזמן שיצא מבית אביו מה כתיב וידר יעקב נדר מה אמר אם יהיה אלהים עמדי כך השיבו הקב"ה והנה אנכי עמך וכו' (וע' בפי' לעיל צד 795) ואי כל מה שהבטיח בוראו הבטיחו ועל כל ההבטחות הרי הוא משלח ואומר כה תאמרון לאדני לעשו הוי יפה נאמר מחויק באוזני כלב איפתי בשלחו יעקב אצל עשו: 1 ר' יהודה בר סימון. בתנחומא מ"ב שם סי' ה' הדרש בבאמר בתמי כה תאמרון לאדני לעשו הוא קראו אדוני אמר ירמיה מה תאמרי וכו': 4 אילו לא היו וכו'. כן הגהתי. ובכי"ל כתוב ואילו היו אלא וכו' ובכי"ו אילו היו אלא ונמחק שם מלת אלא. וגם בכי"ג ו א י ל ו היו. וכן הורכב בעקידה שם מאמר זה עם הפתיחה שלפניו וגירס פתח ריב"ס מה תאמרי כי יפקוד עליך ואתה למדת אותם אלופים לראש אמר הקב"ה עשו לדרכו הוא הולך ואתה שולח לו כה אמר עבדך יעקב לא מלאכים היו אלא וכו' ומפרש שריב"ס אמר כי המלאכים היו בשר ודם כלומר שאין רוח המקום נוחה בשלוחיהם וכו': מלאכים ממש. בדעת ר' איבו שדורש לעיל כוס פע"ד לקה מאילן ומאילו וכו' הו"הד וישלח יעקב מלאכים וגו' ועיין למטה סי' י' ובילקוט דפ"ר בהקונדריס אחרון מילמדנו ר' כ"ב הדרש וישלח יעקב מלאכים היה מבקש לשלוח שלוחים אצל עשו ולא היה אדם יוצא הולך שהיו מתייראים עמד ושלח מלאכי השרת. והמאמר ורבנן אמרו וכו' הושלם בגליון בכ"ל בכתב דומה לכתב הספר, ובעקידה שם ורבנן אמרו מלאכים ממש ומה אליעזר עבד אברהם נזדווגו לו בדרך כמה מלאכים יעקב אהובו של בית עאכ"ו. וגם בפירושי' עה"ת הובא הדרש מלאכים ממש ובדפוסים [וכי"ת הפרידו המאמר וג' ומה אליעזר וכו' אחר מאמר רחב"ח הגר שפחת שרה וכו'. וע' גם בראב"ע (ושם הגי' ואם אליעזר וכו' נזדווג לו מלאך וכו'). ובכי"ל בגוף הספר [וכן בכי"א א] ובכי"פ ובכי"ו וכי"ב ובילק' חסר המאמר. וקשה כמיבות המאמרים של רחב"ח ור' ינאי שדורשים מלאכים ממש היו. ובכי"ת הועתק רק מלאכים אי"ר חמא הגר וכו' א"ר ינאי וכו' (והלשון וזה שהוא אהובו של בית וכו' כמו לעיל צד 812) ועיקר הגירסא היא כמו בכי"ל בגוף הספר ושאר כ"י בלי הראיה מאליעזר. ורחב"ח ור' ינאי מביאים ראיה שיעקב שלח מלאכים ממש ו ד ב ר עמהם בהקיץ ולא בחלום (כלעיל ל"א י"א ולקמן מ"ו ב) לצרכו מהגר ויוסף שדברו עם המלאכים לצרכם וכמבואר בתנחומא מ"ב שהועתק בסמוך. ובתוספ אח"כ (אולי מפי ב"ר) הראיה גם מאליעזר. אבל ממנו אין ראיה כי לא מצינו שראה את המלאכים ולא דבר עמהם. ומקרא מפורש הוא ביעקב שפגעו בו מלאכי אלהים לעזרו ולשומרו (ע' בראב"ע ורשב"ם שם) ואין צריכין ראיה לזה] ובשכל טוב צד 180 הגי' א"ר חמא ב"ר חנינא הגר שפחת שרה נזדווגו לה ד' (צ"ל ה') מלאכים זה שהוא אהוב הבית עאכ"ו. ובסדר אחר ובנגון אחר המאמרים במה"ג עמו 499 רבנן אמרי מלאכים ודאי היו אמ' ר' ינאי אל תתמה יוסף בנו נזדווגו לו שלשה מלאכים דכת' וימצאהו האיש וישאלהו האיש ויאמר האיש הרי שלשה מלאכים ואת תמיה על יעקב ר' נתן אומ' עבד מביתו של אברהם יצא לדרך ולווהו מלאך דכת' ה' אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך ואת תמיה על יעקב ר' חמא בר חנינא אמ' שפחה מביתו של אברהם יצאת ולווה מלאכים דכת' ויקרא מלאך ה' אל הגר מן השמים ויאמר לה מלאך ה' שתי פעמים ואתה תמיה על יעקב הוי מלאכים ודאי. ובתנחומא מ"ב שם סי' ג' וישלח יעקב מלאכים ואל תתמה שהרי קטן ביתו דיבר עם המלאך מי הוא זה זה יוסף וכו' ואתה אל תתמה על

לפניו לזה שבא עתו ליטול מלכות לפניו, ר׳ יהושע בן לוי אמר חלש פורפירה וטלקיה קומוי, אמר ליה אין שני זרזרין ישנים על דף אחד:

אל עשו אחיו אפילו עשו אלא אחיו:

ארצה שעיר שדה אדום הוא אדום תבשילו אדום [ארצו אדומה גיבוריו אדומים לבושיהם אדומים פורע ממנו אדום בלבוש אדום, הוא אדום ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה כה), ותבשילו אדום שנ׳ הלעיטני נא מן האדום האדום וגו׳ (שם שם ל), ארצו אדומה דכת׳ ארצה שעיר שדה אדום, גיבוריו אדומים שנ׳ מגן גיבוריהו מאדם (נחום ב ד), לבושיהן אדומים שנ׳ אנשי חיל מתולעים (שם שם), פורע ממנו אדום שנ׳ דודי צח ואדום (שה״ש ה י), בלבוש אדום שנ׳ מדוע 3c
אדום ללבושיך וגו׳ (ישעיה סג ב)]:

1 ילקוט שם, סנסומא מ״ב שם סי׳ ד׳: 3 ילקוט שם: 4 לעיל לד 696, תנחומא מ״ב שם סי׳ ד׳:

1 זה י | * שבא עתו לספ0ו0אי] שבא שעתו דר8, שבאת שעתו ר1, שבועתו ל, שבועתי וכ, שבא ת מלכות] פואנגכר1י, המלכות דת | יהושוע ת | בן לוי] פואנגכר, ל׳ דת | חלש] פוא1גכער3י, שלח דא2א01תר | * פורפירה] פופירה ל, פורפירא דתר, פורפורה ע, פורפורא ע, פורפיריה ן, פורפוריה פ, פורפריה כי, פורפיריו א, פירפירא ג | וסלקיה כ, ומלקיה י | 2 קומוי] ע, קודמוי י, קודמו ן, קודמוהי דו0, קדמוהי א2כתר, קמיה פ, לפניו קדמוהי א1 | ואמ׳ לו ת, א׳ פ | * זרזרין ל0] זרזין ל, זרזירין וגר3י, זרזירים דפאכתר | ישנים] פאגתרי, ישנין ר3, ישינים דוב | אחת פכא1, א׳ א2 | 3 אפילו — אחיו] ד1ואנגכר1י, אפילו עשיו.. אחיו ח, אעפ״י (אפ״ע ת) שהוא עשו הוא אחיו דת, אע״פ שהוא עשו אחיו הוא פ | 4 תבשילו] ואגכ, ותבשילו דפוחת | * ארצו — ללבושיך וגו׳] וארצו.. גבוריו.. לבושיו.. ופורע ממנו בלבוש.. תבשילו אדום הלעיטיני.. האדום האדום הזה ארצו אדומה ארצה.. גבוריו אדומים אנשי חיל מתולעין.וגו׳ ופורע.. אדום דודי.. בלבוש אדום מדוע.. ללבושיך ד, וארצו אדומים וגבוריו.. ומלבושיו.. ופוריע ממנו אדום בלבוש.. תבשילו אדום הלעיטני.. האדום ארצו אדומה ארצה.. גבוריו אדומים אנשי.. מתולעין ופוריע ממנו דודי.. ללבושיך ת, ארצו אדומה גיבוריו (גבוריו כ) אדומים לבושהם (לבושיהם כ) אדומים ופורע.. הוא אדום דכת׳ ויצא.. תבשילו (ותבשילו כ) אדום דכת׳ הלעיטני (אדום הלעיטני כ) מן האדום האדום הזה ארצו אדומה ארצה.. גיבוריו (גבוריו כ) אדומים אנשי.. מתולעים ופורע.. אדום שנ׳ דודי (אדום דודי כ) צח ואדום (ואדום דגול מרבבה כ) בלבוש אדום שנ׳ מדוע (שנ׳ מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה מדוע כ) אדום ללבושך גכ, וארצו.. וגבוריו.. ולבושיהם.. ופורע ממנו אדום בלבוש אדום וכו׳ כמו שכתו׳ לעיל בפרשת ואלה תולדות יצחק ח, ארצו אדומה דכוות הלעיטני נא וגו׳ ן, כדכתי׳ בפרש׳ ס״ג א1, כו׳ בפ׳ ס״ג א2, וכו׳ פ, ל׳ ל |

יעקב ששלח מלאכים ולא ביוסף אלא אפי׳ הגר דברו עמה המלאכים וכו׳ ומה אם השפחה מסיחה עם המלאכים אל תתמה עם (צ״ל על) יעקב שהיה משלח את המלאכים לפיכך כתיב וישלח יעקב מלאכים, וכתיבת ייני בכי״ל כמו לקמן פפ״ד ולעיל צד 208, ולקמן שם הגי׳ גם בדפוסי׳ א״ר ינאי ולא א״ר יוסי כמו שהגי׳ בדפוסים כאן [ובכי״ת] וגם ברא״ם, [ולמה שיוסף נקרא קטן שבטים, ע׳ פסיקתא רבתי פי״ב (מ״ט א׳) יוסף הקטן, ושם (נ״ג א׳) וזה (יוסף) נקרא קטן וכו׳ והוא נער (בראשית ל״ז ב׳), וכן בפסיקתא דר״כ פ׳ זכור (כ״ח א׳) קטניהם של שבטים שבזה כתיב נער וכו׳, וע׳ לעיל צד 851 צעירים שלשבטים ובמ״י שם]: 1 שבא עתו. בכי״ל כתוב שבועתו והוגה ביני שיטי בכתב הספר בדיו דיהה שבא עתו, ותימה שגם בכי״ו וכי״כ הגי׳ שבועתי ובכתב אחר נסמן בגליון כי״ו נ״א שבא עתו וצ״ע, ודרשו לפניו שבא עתו ליטול המלכות לפני יעקב כדכתיב ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל, ולקמן פפ״ג דרשו נחלה מבוהלת בראשונה ואלה המלכים וגו׳ ואחריתה לא תבורך ועלו מושיעים בהר ציון וכו׳ וע״ע לעיל צד 692 הגמון אחד שאל וכו׳, ובשכל טוב שם מפרש לפניו לזה שהוא עתיד ליטול המלכות לפניו תחלה, ובתנחומא מ״ב שם איתא מהו לפניו לפניו הוא נופל [צ״ל נוטל] את המלכות שהמלכות בעולם הזה שלו אבל אתה נוטל באחרונה: חלש וכו׳ פשט לבוש תכלת שלו והשליכו לפניו, וע׳ לעיל צד 873 ובמ״י שם בד״ה הפורפירן, וחלש כמו לעיל צד 213 דין אמר חלוש וכו׳ וצד 733 וידייה דמחלשין וכו׳, ובכי״ל כתיב פופירה והגהתי פורפירה וכ״ה בכי״ל לקמן סוף פפ״ה, ובערוך ע׳ חלש ב׳ חלש פורפורה ובע׳ טלק ב׳ חלש פורפורא, ובדפוסי׳ הגי׳ שלח כמו שהגי׳ בדפוסי׳ גם לעיל צד 733 דמשלחין וע׳ במ״י שם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א גורס ומפרש ר׳ יהושע בן לוי (אמר) שלח פורפירא הפשיט פורפירא שלו וטלקיה קדמוהי פרסיה (פרסה) לפני עשו וישלח דריש אמר לו אין שנים (שני) זרזירים ישנים על דף אחד וכו׳ כלומר שאי (כשם שאי) אפשר לשני זרזירים שהן (להיות) ישנים על דף אחת (אחד) כך אי אפשר לשנינו למלוך בעולם הזה אפע (אכנע) אני מלפניו עד שהשעה עומדת לו, ושם פי׳ זרזירים תרנגולים, וע׳ לעיל צד 714 [לפירוש זה אין טעם למשל אין שני זרזרין ישנים על דף אחד, והנכון שפי׳ זרזר כאן כמו בירושלמי ר״ה פ״א נ״ז א׳ לנצח זרזירו כלומר המתגושש עמו, וכן באיכה רבתי פ״ה א׳ אדם מגדל שני זרזרין וכו׳ כובש את הגדול לפני הקטן וכו׳, וכן כאן הפי׳ אין שני מתגוששים ישנים על דף אחד אלא אחד מנצח את חבירו, ומצאתי שהעיר בזה הרד״ל בחי׳ לשמות רבה פכ״ז אות כ״ד, ובשמו״ר שם סי׳ ט׳ הכנסת עצמך לזירה כלומר להתגוששות, ואולי יש לפרש גם זירתיה מתיחה לקיבליה לעיל צד 682 במובן זה], ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר מפרש וטלקיה קדמוהי פירש אותה לפניו כלומר הרי שלי ברשותך והנח לי לשלום, ובכי״ל כתוב זרזין והוגה זרזרין וכ״ה בשכל טוב שם: 3 אפילו עשו וכו׳. וכ״ה בכל הספרים שציינתי וגם בדפ״ר, ובמה״ג עמו׳ 501 אפילו עשו אלא הוא אחיו, ובד״ו הוגה אעפ״י שהוא עשו הוא אחיו [וכ״ה בכי״ת אפ״ע וכו׳], ובפי׳ ב״ר כי״א מפרש אפי׳ עשו בתמיה וכי למה היה שולח אצלו מאחר שהיה יודע שהוא עשו אלא אחיו סבור היה שיתנהג עמו באחוה, ובפי׳ ב״ר כי״ט מל״א אפילו עשו וכי שולח לו יעקב לדעת כן שאפילו יהיה נוהג כעשו אלא אחיו סבור היה שיהא אחיו: 4 הוא אדום וכו׳. המאמר נסדר כבר לעיל צד 696 לפ׳ הלעיטני נא מן האדום וכו׳ וכאן הוא

ה) ויצו אתם וגו׳ רבינו אמר לר׳ אפס כתוב חד איגרא מן שמי למרן מלכא אנטונינוס, קם ה וכתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס, נסתה וקראה וקרעה וכתב למרן מלכא מן יהודה עבדך, אמר לו ר׳ מה את מבזה בכבודך, אמר ליה מה אנא טב מן סבי לא כך אמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב:

עם לבן גרתי לבן דהוה רבהון דרמיי יהביתיה בחפתי לההוא גברא כל שכן: ולמה ואחר ע׳ עתה שעדיין לא נולד שטנו שלעשו דאמר ר׳ פינחס מש׳ ר׳ שמואל בר נחמ׳ מסורת היא

1 ילקוט שם, תנחומא מ״ב שם סי׳ ה׳, תנחומא שם סי׳ ג׳: 5 ילקוט שם: 6 לעיל לד 851 וש״נ:

1 אותם **וחגתי** | וגו׳] לאמר ו, לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו **דחגכתי** | רבנו **חג** | אמ׳ ליה **ת** | חדא **פא[2]גכ**, חדה ו, אחד י, האי **א[1]** | איגרא] **חאתי**, אגרא **דפכ**, אגרה ו, איגרתא ג | משמי **פא** | אנטנינוס **ת** (וכן בסמוך) | קם ל׳ **כי** | 2 כתב **כ**, וכתב ליה י | מני **פ** | ° יהודה] יהודאה **ד** | נשיא ו | נסתה] **הע**, נסבה **דתי**, נסב יתה **א[2]גכ**, נסיב יתה **א[1]**, נסביתה ר׳ **פ**, נסביה ו | וקראה] **אכעי**, וקרא יתה **חג**, קיאה **פ**, וקרייה **דת**, וקריה ו | וקרעיה ו, וקרעא **ת** | וכתב] אמר ליה (אמ׳ לה ו, א״ל **אג**) כתוב **דפוחאגתי**, אמ׳ ליה כתב **כ** | למרן — עבדך] מן עבדך יהודה (מן יהודה עבדך **וחגכי**) למרן (למרא **כ**) מלכא אנטונינוס **דפוחגכתי**, מן יהודה עבדך למרן אנטונינוס **א[2]**, מן יהודה עבדך **א[1]** | 3 לו] **ת**, ליה **דפוחגכי** | ר׳ ל׳ **אי** | מה] **פוחגכי**, כמה **א**, מפני מה **דת** | את] **פוא[2]גכי**, אתה **דחא[1]ת** | על כבודך | לה ו | * מה **דוחגכי**] מא **ת**, וכי **פ**, ל׳ **לא** | ואנא טב **א**, טב אנא **פ** | מסבי **פ**, מן סאבי **א[1]ג** | * לא כך אמר **דפואגכת**] לא כך אמר יעקב **חי**, ל׳ **ל** | כה תאמרון — יעקב] כה תאמרון לעשו וגו׳ **ל**, כה אמר עבדך יעקב **דפוחא[2]תי**, כה אמר.. יעקב וגו׳ **ג**, עבדך יעקב **א[1]** | 5 עם — גרתי ל׳ **ו** (והושלם על הגליון) **ג** | לבן] עם לבן **ת**, אמר ליה לבן **א**, ל׳ **חערי[1]** | דהוה] **ואגכערי[1]**, דהוא **דפחת**, ל׳ **י** | רביהון **א[1]י**, אבוהון **כ** | דרמאיי **ת**, דרמאי **דפוחאגכעי** | יהביתיה] **י**, יהביתה **ו**, יהבתיה **א[2]**, יהיבתיה **דתע**, יהב יתיה **פא[1]גכר**, יהיב יתיה **חר[3]** | בחיפתי **ע**, בחפתיה **פר**, בחופתיה **כ**, באפתי **ו** | ולההוא **ו**, ההוא **פאי** | גברא ל׳ **א[1]** | לא כל שכן **פעי**, על אחת כמה וכמה **דוחגכתר[1]**, עאכ״ו **א** | ולמה] ולמה אמר **א[1]**, ל׳ **כי** | 6 ואחר — עתה] **פאי**, עם לבן גרתי ואחר.. עתה **דחגכת**, עם לבן גרתי **ו** | שעדין **כי**, לפי שעדין **ח** | סטנו **ו** | של עשו] של אותו האיש **י**, של אותו האיש אבל עכשיו נולד שטנו (סטנו **ו**) של אותו האיש **דוגכת**, של אותו האיש אבל.. שטנו של עשו **א[1]**, של אותו רשע אבל עכשו.. שטנו של אותו האיש **א[2]**, של אותו האיש אבל עכשו שטנו **פ**, של אותו רשע אבל עכשיו נולד **ח** | דמר **ו** | פנחס **פחא[2]גת**, פנחס בר׳ שמואל **א[1]א[02]** | בשם **דפואגכת** | שמואל] פנחס **א[1]** | בן **ו** | נחמן **דפוגכת**, נחמני **י** | מסורת אגדה **פו** | היא] היא בידינו **י**, ל׳ **פ** |

מקוטע בכי״ל וכי״פ וכי״ו וכי״ח [וכי״א א׳ וב׳], והשלמתי המאמר כמו שהוא לעיל שם [וצ״ל שם ותבשילו אדום שנ׳ הלעיטני], והמאמר בשלימותו גם כאן בדפוסי׳ וכי״ג וכי״כ [וכי״ת], ונשתבש שם גבוריו אדומים אנשי חיל מתולעי׳ וכו׳ והוגה בא״א ובמ״כ, ובשכל טוב צד 181 קיטע הוא אדום תבשילו אדום ארצו אדומה גבוריו אדומים לבושיו אדומים שנ׳ אנשי חיל מתולעים ויפרע ממנו אדום בלבוש אדום, ובלק״ט קיטע ג״כ ורמז כמו שפירשנו למעלה, ובתנחומא מ״ב שם לשון המאמר הוא אדום ומאכלו אדום וגבוריו אדומים ולבושו אדום ומגיניו אדומים וארצו אדומה ומי שעומד כנגדו אדום ומי שפורע ממנו אדום בלבוש אדום וכו׳ ומאכלו אדום מן האדום האדום הזה וגבוריו אדומים מגן גבוריהו מאדם ולבושו אדום אנשי חיל וכו׳ מגיניו אדומים מגן גבוריהו מאדם וכו׳ ומי שעומד כנגדו הוא אדום הוא דוד וישלח ויביאהו והוא אדמוני ומה כתיב בו וישם באדום נציבים ומי שפורע ממנו אדום דודי צח ואדום מי זה בא מאדום בלבוש אדום מדוע אדום ללבושיך וגו׳: 1 כתוב חד איגרא וכו׳. כתוב אגרת משמי לאדונינו המלך אנטונינוס קם ר׳ אפס וכתב וכו׳ לקח רבינו האגרת וקראה וקרעה וכתב וכו׳ א״ל ר׳ אפס רבי מה אתה מבזה בכבודך א״ל רבינו מה אני טוב מזקני יעקב לא כך אמר וכו׳, וגם בערוך ע׳ נסתיה הגי׳ נסתה וקראה וכו׳ ופי׳ נסבתה לקחה ב׳ מובלעת, ועי׳ לעיל צד 92 צד 363 וצד 761 [וגי׳ כי״ל למרן מלכא מן יהודה עבדך נראה שמיוסדת על מאמר ר״ש בן לקיש בויק״ר פכ״ו ס״ב שאבנר נהרג על שהקדים שמו לשם דוד והכי כתוב ליה מאבנר לדוד, וע׳ בחי׳ הרד״ל] ובמה״ג שם הועתק רבינו הקדוש אמ׳ ליה לרב אפס כתוב חדא איגרא מן שמי למרן מלכא אנטלינוס קם וכתב מן יהודה הנשיא למרן מלכא אנטלינוס גער ביה אמ׳ ליה כתוב מן יהודה עבדך אמ׳ ליה ר׳ מה את מבזה ביקרך אמ׳ ליה ולא טב אנא מן סבי דכת׳ כה אמר עבדך יעקב, ונוסף שם מכאן אמרו לעולם יהא אדם מענה רך ומשיב חמה, (וכתיבת אנטלינוס כמו במאמר שהעתקתי ממה״ג במ״י לעיל צד 761 וע״ש), ובסגנון אחר בתנחומא מ״ב שם אמר ר׳ פנחס אנטוניגוס היה מכבד את רבינו מה שאין סוף וכשהיה רבינו משלחני אצלו והיה כותב לו אגרת וכותב בה עבדך יהודה שואל בשלומך והיה רע לאנטונינוס לומר שהוא קורא עצמו עבד א״ל אל תכתוב עוד כדבר הזה א״ל רבינו כך אני כותב לך שאיני טוב מיעקב אבא כששלח אצל עשו מה אמר לו כה אמר עבדך יעקב וכו׳, ובתנחומא שם כה תאמרון לאדוני לעשו יעקב קורא לעשו אדוני למדה תורה דרך ארץ לחלוק כבוד למלכות א״ר ישמעאל ראה מה כתיב וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה למדם לחלוק כבוד למלכות (וע׳ מכילתא בא פי״ג) וכן רבינו הקדוש היה כותב לאנטונינוס יהודה עבדך שואל בשלומך לחלוק כבוד למלכות וכך עשה יעקב שנאמר כה תאמרון לאדוני לעשו [וע׳ בבחיי, ובילמדנו פ׳ שמע ישראל המועתק באור זרוע אלפא ביתא אות כ׳ נמצא רבינו הקדוש כשהיה כותב לאנטנינוס הי׳ כותב לו יהודה עבדך שואל בשלומך היה ירא את השם וכו׳]: 5 לבן דהוה וכו׳. שהיה רבן של הרמאים נתתיו בבית ידי לאותו האיש לעשו לא כל שכן, ומשל הוא יהביתיה בחפתי כלו׳ נצחתיו, ובערוך ע׳ חפת העתיק בחיפתי ופי׳ הוא בית יד של חלוק שעל זרועו ועיי״ש, [ובגליון כי״א ב׳ כתוב פי׳ בחפתיה בחיקו], ובשכל טוב שם מפרש עם לבן גרתי שהוא אבי הרמאין נתתי נזיפתי (ונר׳ שצ״ל בחיפתי) ולאותו האיש על אחת כמה וכמה, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש בחפתיה נתן אותו בחיקו: 6 שעדיין לא נולד וכו׳ כ״ה בכי״ל, וגם בילקוט

שאין עשו נופל אלא ביד בני בניה שלרחל הה״ד אם לא יסחבום צעירי הצאן (ירמיה מט כ) צעירי השבטים:

ח וישלח יעקב וגו׳ זו היא שנאמרה ברוח הקודש על ידי שלמה ברכות לראש צדיק וגו׳ (משלי י ו) לא אמר הפסוק הזה אלא כנגד יעקב ועשו. ברכות לראש צדיק זה יעקב ופי רשעים

3 ילקוט כ׳ קי״ו, ילק׳ מיכה כ׳ תקנ״ג, ילק׳ מכירי מיכה ס׳ ו׳, ילק׳ מכירי תהלים ל״ח סי׳ ב׳:

1 שאין — אלא ל׳ ן | בני] חי, ל׳ דפואגכת | הה״ד אם — השבטים] הה״ד (ה״ה ד[1]כ, הדהי ג, שנ׳ ח) אם.. צעירי הצאן ולמה קורא אותן (הוא קורא אותם חכת, הוא קורא ג) צעירי הצאן שהן (שהם כ, לפי שהם ח) צעיריהם (צעירים כ, צעירן חג) של שבטים דחגכת, וגו׳ של שבטים ן, שנ׳ אם לא יסחבום צעירי הצאן פא | 3 ד״א וישלח דפחאגכת | וגו׳] מלאכים דחא[2]ג, מלאכים לפניו כת, ל׳ פא[1] | זו היא] פג, זה הוא ת, זהו דחא[1]כ | *שנאמרה דגכ] שנאמ׳ ת, שנא׳ לא[1], שנ׳ פח | הקדש דפחאגכת | שלמה] פ, ~ ע״ה א[1], המלך ח, מלך ישראל דכת, בן דוד מלך.. ג, שע״ה שלמה מלך ישראל א[2] | וגו׳] ופי רשעים יכסה חמס דחאגת, ל׳ פכמ | 4 לא — ועשו] לא אמרו אלא.. ועשו ח, כנגד מי אמר שלמה המקרא (מקרא ת, הפסוק ג) הזה (זה ת) לא אמרו אלא.. ועשו דאגתמ (תהלים), ל׳ פכ | ברכות — צדיק ל׳ פ | *רשעים דפחאכתמ (שם)] רשע ל |

ל״ג אבל עכשיו וכו׳, ובלק״ט מפרש ואחר עד עתה עד שנולד יוסף שטנו של עשו הרשע וכו׳, ובשכל טוב שם ואחר וכו׳ עד שנולד יוסף שטנו של עשו שנאמ׳ וכו׳ ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ובמה״ג עמו׳ 502 הועתק ואחר וכו׳ אמ׳ לו גרתי אצל לבן עד שנולד שטנו של א ו ת ו ה א י ש זה יוסף דכת׳ והיה בית יעקב אש וכו׳ ר׳ פינחס בשם ר׳ שמואל בר נחמן מסורת א ג ד ה ה י א ב י ד י נ ו שאין עשו נופל אלא ביד ב נ י ה של רחל הה״ד אם לא יסחבום וכו׳ ולמה קורא אותן כך שהן צעיריהן שלשבטים ועח״ג ולעיל צד 851 ובמ״י שם ולמטה סי׳ י״ב: 3 וישלח וכו׳. המאמרים מכאן עד סוף הפרשה נסדרו בסדר שלפנינו בכי״ל גם בכי״פ וכי״א א׳ וב׳ ובכי״ג ובכי״כ (ובקיצור ב״ר בכי״ח המאמרים מסורסים [לפי סדר המקראות] וקצתן מקוטעים ומעורבבים), ואחר המאמר מ ל א כ י ם א״ר חמא וכו׳ א״ר ינאי יוסף קטנם של שבטים וכו׳ זהו שהוא אביהם של כלם עאכ״ו איתא שם ד״א ו י ש ל ח י ע ק ב מ ל א כ י ם זהו שנ׳ ברוח הקדש על ידי שלמה המלך ברכות וכו׳ א״ל ולתתך וכו׳ הקב״ה ברכו מלמעלה ד״א ו י ש ל ח י ע ק ב מ ל א כ י ם ב א וראה וכו׳ משל דיעקב ועשו וכו׳ שוב איני יכול לו לכך ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ואחר כך וישלח יעקב מלאכים א ל ע ש ו א ח י ו אפילו עשו אלא אחיו א ר צ ה ש ע י ר ש ד ה א ד ו ם הוא אדום וכו׳ ו י צ ו א ו ת ם ל א מ ר וכו׳ רבנו אמר לר׳ אפס וכו׳ לא כך אמר וכו׳ עבדך יעקב ו י ״ א באותה שעה שקרא יעקב לאדוני לעשו וכו׳ שנ׳ רצון יראיו יעשה עם ל ב ן ג ר ת י דהוא רבהון דרמאי וכו׳ צעירן של שבטים ו י ה י ל י ש ו ר וגו׳ ר׳ יהודה אומ׳ משור אחד וכו׳ רב שבענו בוז ו י ש ו ב ו ה מ ל א כ י ם וכו׳ אתה נוהג בו וכו׳ ו א ר ב ע מ א ו ת א י ש ע מ ו א״ר שמואל ארבע מאות מלכים קושרי כתרים היו עמו וי״א ארבע מאות איפרכין וכו׳ ור׳ ינאי אמר ד׳ מאות ראשי גייסות היו עמו וכיון שאמרו ליעקב וכו׳ לשני מחנות שנ׳ ויירא יעקב מאד וייצר לו ו י א מ ר א ם י ב א ע ש ו וכו׳ באותה שעה עמד יעקב בתפילה וכו׳ ו י ת ן ב י ד ע ב ד י ו וכו׳ ומהו וריוח וכו׳ שהוא מושיען מכל צרותן וכו׳ שם אלהי יעקב), ובדפוסי׳ [וכי״ת] נסדרו כאן אחר עם לבן גרתי דהוא רבהון וכו׳ הה״ד אם לא יסחבום וכו׳ (סוף סי׳ ה׳ בד׳ ווילנא) המאמרים ויהי לי שור וחמור וגו׳ ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ורבנן ר״י אומר משור אחד וכו׳ וישובו וכו׳ שאת נוהג בו וכו׳ וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו ריש לקיש אמר עמו כעמו וכו׳ ר׳ לוי אמר וכו׳ עד וקטילנא ליה (סי׳ ו׳ וסי׳ ז׳ ועי׳ למטה צד 892) ואח״כ שם המאמרים ד״א וישלח יעקב מלאכים זהו שנאמרה ברוח הקדש וכו׳ (סי׳ ח׳) ד״א וישלח יעקב אל תתן י״י מאויי רשע וכו׳ ד״א אל תתן וכו׳ אמר לפניו רבון העולם וכו׳ (סי׳ ט׳) ד״א וישלח יעקב מלאכים בוא וראה וכו׳ (סי׳ י׳) ד״א וישלח יעקב מלאכים למה שלח יעקב וכו׳ (סי׳ י״א) ד״א ויהי לי שור וחמור שור זה יוסף וכו׳ באותה שעה הלכו אותן השלוחים וכו׳ (סי׳ י״ב) ויאמר אם יבוא עשו וכו׳ באותה שעה אמר אבינו יעקב וכו׳ ויתן ביד עבדיו וכו׳ מהו וריוח וכו׳ באותה שעה נשא יעקב את עיניו וכו׳ שהוא מושיעו מכל צרותיו וכו׳ (סי׳ י״ג) [בקצרה סי׳ ו׳ וסי׳ ז׳ מקומם בכ״י בין סימן י״א וי״ב, וע״ע לעיל צד 2 אות 6], ונר׳ שהסדר שלפנינו נכון יותר שהדרשות ויהי לי שור וחמור רי״א משור אחד וכו׳ וארבע מאות איש עמו רשב״ל אמר עמו כעמו מה הוא עשוי על ארבע מאות איש וכו׳ והדרשות ד״א ויהי לי שור וחמור שור זה יוסף וכו׳ מהו וארבע מאות איש עמו אמר רשב״נ ת׳ מלכים קשורי כתרים וכו׳ סמוכות אלו לאלו ונפרדו ע״י סירוס המאמרים בדפוסי׳ [ולפי הסדר בכ״י ג״כ מפרידות הדרשות על ל פ נ י ו א ל ע ש ו וכו׳ ו י צ ו א ו ת ם וכו׳ (סי׳ ד׳ וה׳) בין הדרשות לוישלח יעקב מלאכים (סי׳ א׳ עד ד׳ וסי׳ ח׳ עד י״ב ובעל הילקוט וכן בעל מדרש חכמים שינו מטעם זה את הסדר) וחוץ מזה הדרשות לוישובו מלאכים שהוא כבר פסוק אחר (סי׳ ז׳) מפרידות בין הדרשות לויהי לי שור וחמור (סי׳ ו׳ וי״ב, וגם בזה שינה בעל הילקוט ומה״ג ומ׳ אגדה את הסדר), וזה ראיה ברורה שהעיקר כסדר הדפוסים וכי״ת וכי״ו, ומסי׳ ח׳ והלאה היא הוספה מאוחרת שנתוספה ב ס ו ף ה פ ר ש ה למקראות ש כ ב ר נדרשו בב״ר העיקרי ועל ידי כן הדרשות שמוסבות על מקרא אחד ונראות כקרובות מפאת ענינן ותוכנן נעשו רחוקות מפני שנובעות ממקורות שונים, וכן דרכן של הוספות כאלו כמו לקמן פצ״א סי׳ ה׳ וסי׳ ו׳ (ע׳ בחי׳ הרד״ל שם) ופצ״ט סי׳ ה׳ עד סי׳ י״ב ופ״ק סי׳ י״ב וי״ג וע׳ גם ספרא מכילתא דמילואים שמיני סי׳ י״ד עד סי׳ ט״ז (וכבר נדרש המקרא בסי׳ א׳ שם) וסי׳ כ״ט עד סוף (וכבר נדרשו המקראות בסי׳ י״ז עד כ״ח) ואחרי מות פרק י״ג סי׳ ג׳ עד ט״ו (ראה שם פרשה ט׳, ולפני הר״ש משאנץ היתה ההוספה סדורה בסוף פ׳ קדושים ע׳ בפירושו דף פ״ב א׳) ספרי במדבר פכ״ה ופל״א ועוד הרבה כיוצא בזה, וכאן ההוספה הראשונה בסי׳ ח׳ אין מקומה אלא אחר ברכת יצחק בסוף פ׳ תולדות וכן היא סדורה בילקוט ובמה״ג, וע״ע צד 887 אות 1 ואות 7 וצד 892, ופרשה ע״ו היא המשך לסי׳ ז׳ לפנינו כי היא מתחלת בדרשות על פסוק ח׳ במקום שפסק כאן דהיינו בפסוק ז׳], ובכי״ו כתוב כאן ג״כ כמו בדפוסים ויהי לי שור וחמור וגו׳ ר״י ור״נ ורבנן ר״י אמ׳ משור אחד וכו׳ עד וקטל יתיה ועח״נ, אכן זה סיום הפרשה שם, ושאר המאמרים (סי׳ ח׳ עד סי׳ י״ג) כשני עמודים בד׳ ויניציאה א י נ ם נ מ צ א י ם כ ל ל ב כ י ״ ו, וכבר העיר צונץ (גד״פ צד 177) שכל אלו המאמרים הן הוספה מאוחרת בב״ר שלפנינו, וראייתו מהתחלת המאמר הראשון ז ה ו ש נ א מ ר ה ב ר ו ח

יכסה חמס (שם שם) זה עשו הרשע, אשרי הצדיקין שמתברכין בארץ ובשמים, וכך היא המידה אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן (ישעיה סה טז) להודיעך שכל הברכות שבירך יצחק את יעקב כנגדן ברכו הקב"ה מלמעלן, יצחק ברכו ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' (בראשית כז כח) והקב"ה [ברכו בטל] והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל וגו' (מיכה ה ו), יצחק אמר משמני הארץ (בראשית שם שם) והקב"ה ברכו בתבואה שנ' ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן (ישעיה ל כג), יצחק אמר רב דגן ותירוש (בראשית שם שם) והקב"ה אמר לו ויען י"י ויאמר לעמו הנני שולח לכם את הדגן והתירוש וגו' (יואל ב יט),

1 יכסה חמס ל' פ | הרשע ל' פאכתמ (שם) | אשריהן דחמ (מיכה), אשריהם פאגתמ (תהלים) | הצדיקי' דא1, הצדיקים פחא2גכתמ, של צדיקים ד1 | שמתברכים כ, שהם מתברכין חת | בארץ ובשמים] מ (מיכה), בשמים ובארץ פ, בארץ ומתברכין (ומתברכים כ) בשמים דחאגבמ (תהלים), בשמים ומתברכים בארץ ת | וכך] וזאת מ (מיכה) | היא] היה ג, ל' פא2 (והושלם ביני שיטי) ת | המדה דפחאגתמ, מדה כ | אשר] פמ (תהלים), שנ' אשר דחאגכתמ (מיכה) | 2 ולהודיעך ח, בא וראה י (מיכה) | ברכות י (שם) | שבירך] א2גתי (שם) מ, שברך דפחא'כי | * את יעקב דפאגכתימ (מיכה)] ליעקב חמ (תהלים), ויעקב ל, את יעקב מלמטה י (שם) | 3 * כנגדן ברכן ל, כנגדם ברכו י (שם), ברכו כנגדן כ, כנגדו ברכו דמ, כנגדו בירכו ג, ברכו י | מלמעלן] ג, מלמעלה דפחאכתימ, למעלה י (שם) | יצחק] ~ אביו חגכ, ל' פ | ברכו] אמר לו דפחא'גכמ, אמר א2תי | ** האלהים] ל' ל | וגו'] ומשמני הארץ א, ל' פחגכתימ | ** והקב"ה] הקב"ה ל | 4 * ברכו בטל ימ (מיכה)] ברכו (בירכו ג) בטל ומטר (ובמטר ת) דפחאגכתי (שם) מ תהלים), ל' ל | שנאמר והיה | * בקרב — וגו'] בקרב.. כטל מאת י"י א1, כטל וגו' ג, כטל מאת י"י י (שם), כטל.. וכרביבים עלי עשב כ, בגוים בקרב.. כטל וגו' ד, בגוים בקרב.. כטל מאת י"י ת, בגוים בקרב.. מאת י"י וגו' ח, בגוים כטל מאת י"י פמ (תהלים), וגו' ל | אמר] פגתי' אמר לו דחאכמ | משמני] פא2גימ (תהלים), ומשמני דחא1כתמ (מיכה) | הארץ יהיה מושביך חא1 | 5 בתבואה] בטל ובמטר ח, ל' י | זרעך] ארצך פחא1א02גכימ (מיכה) | * אשר — ושמן] אשר.. תבואת השדה והיה.. ושמן י, אשר תזרע את (אשר תזרע ד1פ) האדמה דפחאכתמ (מיכה), אשר.. את הארץ ג, וגו' למ (תהלים), ל' י (שם) | 6 * יצחק — וגו'] יצחק.. והק"ב ויען.. לעמו וגו' ל, יצחק אמר לו ורוב.. והקב"ה אמ' לו ויען.. הנני שולח.. והתירוש והיצהר ושבע ח, יצחק אמ' ורב והק' אמ' לו ויען.. הנה נתתי לכם.. ואת התירוש וגו' ג, יצחק אמר ורוב.. והקב"ה אמר לו ויען.. הנה אנכי נתתי לכם.. ואת התירוש י (שם), יצחק אמר ורב.. והקב"ה אמר הנה נתתי לכם.. ואת התירוש י, יצחק אמ' לו ורב.. והקב"ה אמ' לו ויען י"י ויאמר לעבדך כ, ל' דפאתמ |

הקודש על ידי וכו' כסגנון מדרשים מאוחרים (וכוון גם לפסי"ר שהש"ר מדרש קהלת וכן בשיטה חדשה לברכת יעקב ועי' שם גם צד 313 וצד 352) ומרבוי השיטות בסימן ד"א ומכל סגנון הלשון באלו המאמרים שאינו כסגנון ב"ר העיקרי, וסימנים כאלו גם הסגנון פתח אחר אל תתן וכו' (ועי' פסי"ר פמ"ב קע"ה ב') בוא וראה מה כת' וכו' (לקמן צד 887 וכן בשיטה חדשה ועי' גד"פ צד 114 וצד 274) אותה שעה (לקמן צד 894 והלאה ג' פעמים [891] ועי' גד"פ צד 248 וצד 255 ועי' גם לעיל צד 873) ובחי' הרד"ל העיר על המשל למה הדבר דומה וכו' (לקמן צד 890) שמקורו בבבלי סוטה וכתב שיש בכל הפרשה עירבובי דברים והוספות שכדומה אינו מן הב"ר כ"א מילמדנו, וטיב אלו המאמרים שלפנינו כאן בפע"ה כמו המאמרים לקמן פצ"א סי' ה' וסי' ו' (בכי"ל ד"א וירא יעקב כי יש שבר וגו' זו היא שנ' ברוח קודש על ידי שלמה בן דוד מונע בר וכו' ובדפוסי' שם ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים כתיב מונע בר וכו', ובסוף האגדה בדפוסי' סי' ו' באותה שעה שלח יוסף וכו' באותה שעה שלח לו וכו' ועיי"ש ביפ"ת ובחי' הרד"ל ובתנחומא מקץ סי' ז' סי' ח' ויגש סי' ד') ולקמן פצ"ג סי' ז' וסי' ח' (זו היא שנא' ברוח קודש על ידי שלמה החכמה תעוז וכו' באותה שעה נתמלא חמה וכו' באותה שעה אחז יהודה וכו' ועי' בח"נ שם ובתנחומא ויגש סי' ה') שהן לדעת צונץ ג"כ הוספות מאוחרות וגם אלו המאמרים הארוכים אינם נמצאים בכי"ו, והמאמר לקמן סוף פפ"ח ד"א שר המשקים וכו' לא נמצא בשום כ"י (ובהמאמר לקמן פפ"ד סי' ה' הלשון רק בדפוסי' כך אמרו חכמים אלה וכו' ונוסף עוד שם ד"א וישב יעקב כך אמרו חכמים וכו' ד"א מגורי בגימטריא וכו' וליתא בכ"י, והמאמר שם סי' ו' א"ר שמואל בר נחמן איתא גם בכ"י), ופרשיות שלימות שאינן מעיקר הב"ר ונובעות ממדרשי תנחומא הן לפנינו פצ"ה ופצ"ו ותמורתן בכי"ו שתי פרשיות אחרות ועוד פרשה אחת לפסוקים בראשית מ"ח א' עד י"ד שלא נדרשו בב"ר שלפנינו, ושלש פרשיות אלו מכי"ו הו"ל במאמרי בספר היובל לכבוד הרב ר"י גוטטמאנן צד 147 (ועי' במ"י לעיל צד 855), וכתבתי שם שהמדרש לברכת יעקב נמצא בכ"י האחרים בנוסחת השיטה חדשה שתחילתה וסופה נובעה ממדרשי תנחומא, ובכי"ו המדרש לברכת יעקב בנוסחת הדפוסי' בפצ"ת צ"ט ק' בלי הנוסחה האחרת בפצ"ט סי' ה' עד סי' י"ב שנובעה מתנחומא, וידים שלטו כבר בזמן קדום בב"ר, ויש שהוסיפו המאמרים בפע"ה ופצ"א ופצ"ג והמירו פרשיות שלימות פצ"ה ופצ"ו באגדות התנחומא (בדפוסי' ושאר כ"י) וצרפו נוסחא אחרינא לברכת יעקב בב"ר (בדפוסי' פצ"ט שם ופ"ק סי' י"ב וסי' י"ג) ויש שתפסו (בשאר כ"י) נוסחת הש"ח שהיתה לפניהם בב"ר כמו שהיתה לפני בעל הערוך ובעל הילקוט, ומעלה יתירה לכי"ו שלא הוסיף ולא גרע ולא שינה וכ"י זה המעולה הועתק בודאי מטופס ישן נושן שהיה טופס ב"ר העיקרי, והמאמרים שלפנינו כאן הועתקו כבר בילקוט ועי' במ"מ (ובילקוט ר' ק"ל קיטע וסירס) וקצתם מפרש בפי' ב"ר ומאמר אחד גם בלק"ט ובשכל טוב ועוד הועתק מהם במה"ג ובילק' מכירי ובמ' אגדה הוצ' רש"ב: 4 ברכו בטל. כן הגהתי ועח"נ, והשלמתי הפ' והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל וגו', ובדפ"ר וד"ו [וכי"ח וכי"ת] נשתבש והיה שארית יעקב בגוים בקרב וכו' עפ"י לשון הפסוק שלאחריו במיכה שם והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה וכו', ובפסוק ישעיה ל' כ"ג נשתבש ונתן מטר ארצך

יצחק אמר לו יעבדוך עמים (בראשית שם כט) והקב"ה אמר לו והיו מלכים אומניך (ישעיה מט כג), יצחק אמר לו הוה גביר לאחיך (בראשית שם שם) והקב"ה אמר לו על ידי משה רבינו ולתתך עליון על כל הגוים וגו' (דברים כו יט) [הא למדת שכל הברכות שברכו יצחק מלמטה ברכו הקב"ה מלמעלה], ואף רבקה אמו בירכתו כנגדן שנ' יושב בסתר עליון וגו' (תהלים צא א) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך (שם שם יא) ורוח הקודש משיבה יקראני ואענהו (שם שם טו), וכי מאחר שברכו הקב"ה, אביו ואמו למה חזרו וברכוהו שנ' ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו וגו' (בראשית כח א), אלא שראה יצחק ברוח הקודש שעתידין בניו לגלות אמר לו בוא ואברכך ברכת

4 ילקוט שם, ילק' מכירי מיכה שם, ילק' מכירי תהלים שם: עי' סנהדרין ק"ג א':

1 לו] חגכמ, א"ל א[2], ל' דא[1] (והושלם בין השורות) תי (יצחק — אומניך ל' פ) | הקב"ה ת | לו ל' תי | אומניך] א[2]גימ, אמניך א[1], ~ ושרותיהם מניקותיך דכ, ושרותיהם מונוקתיך ת, וגו' עד כי אני י"י מושיעך וגואלך אביר יעקב ח | 2 אמר ל' י[1] | לו ל' גתימ (מיכה) | הוי פחגימ (מיכה) | לו ל' י | על ידי — רבינו] על.. משה דת, ל' פחאגכימ | * ולתתך — הגוים וגו' ג] ולתתך.. הגוים אשר עשה כ, ולתתך.. הגוים אשר עשיתי וגו' ח, ולתתך.. הגוים ד, ולתתך.. על הגוים ת, ולתתך עליון וגו' ל, ולתתך עליון אימ (תהלים), ולתתך עליון יצחק א' ורב דגן ותירוש והקב"ה א' לו הנני שולח לכם את הדגן והתירש והיצהר יצחק א' לו וישתחוו לך בני אמך והקב"ה א' לו וישתחוו לו כל מלאכים יצחק א' מברכיך ברוך והקב"ה א' לו כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך י"י פ | 3 * הא — מלמעלה דאמ (תהלים)] הא.. שבירכו יצחק.. מלמעלה ת, הא.. שברכו (שברך ח) ..הקב"ה ברכו מלמעלה חכ, הא.. שברכו אביו יצחק.. הק' בירכו מלמעלה ג, הא.. ברכות שבירך יצחק את יעקב מלמטה הקב"ה ברכו מלמעלה י (שם), הא.. הברכות שברכו יצחק למטה ברכו הקב"ה למעלה מ (מיכה), הא.. הברכות שברך יצחק מלמטה ברכו הקב"ה פ, ל' לי | 4 אף פאמ | ברכתו דאגתימ, מברכתו פ, וברכתו כ | * כנגדן דפאגכתמ] כנגדו לי | וגו'] בצל שדי יתלונן ת, ל' דפאגכימ | כי] פתי, וכך אמרה לו ~ דאגכמ, וכן הוא אומר ~ י (שם) | 5 לשמרך — דרכיך] א[1]גכתי, וגו' ד, ל' פא[2]י (שם) מ | ורוח — משיבה] כיון שאמרה לו בלשון הזה ברכתו רוח הקודש (הקדש שנ' ת) דת, כיון.. הזה רוח הקדש בירכתו (ברכתו א[2]כמ, ברכהו א[1]) שנ' אגכמ, כיון שאמר לו בלשון הזה הסכים הקב"ה וברכו שנאמר י (שם), ורוה"ק אף כן ברכתו פ, ל' י | * יקראני ואענהו גכי (שם) מ] יקראנו ואענהו ל, יקראני ואענהו וגו' דפ, יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה את, ל' י | 6 שבירכו הקב"ה ג, שבלבו של הקב"ה לברכו י (שם) | אביו ואמו] פאכי (שם), אמו ואביו ג, ואביו ואמו מ, ואמו אביו י, אביו דת | חזרו וברכוהו] פא[2]גבי (שם), חזרו וברכו אותו מ, חזרו וברכו א[1], חזר וברכו דתי.| אל] פא[2]גכתימ, את דא[1] | ויברך — וגו'] ויברך אותו דפאגכתי (שם), וגו' מ, ל' י | 7 ראה פ | * יצחק דפאתימ] יעקב לגכ | ברוח הקודש] ברוח הקדש אגכתי (שם), ל' פי | שבניו עתידין (עתידי' א[2]) פאמ | לגלות] פאמ, לגלות לבין אומות (האומות ת) דת, ליגלות בין האומות י[1] (שם), לגלות בין אומות העולם גכי | אמר — בוא ואברכך] גת, אמר.. בא ואברכך י, אמר.. בא ואברך ד, אמר.. בא וראה ואברכך כ, עמד וברכן פאמ | ברכת הגלות] ברכת גליות י[1] (שם), ברכה של גלות פמ, ברכה של גליות י, ברכות שלגלות אכ, ברכות של גליות דג, ל' ת |

בחמשה כ"י ובילקוט ר' קי"ו (סוף פ' תולדות), ובילקוט וילק' מכירי מיכה, והשלמתי ס"ד אשר תזרע את האדמה ולחם וכו' והיה דשן ושמן ועי' בפי' מהרז"ו, ובמה"ג הועתק המאמר בסוף פ' תולדות עמ' 438 לפ' וישמע יעקב אל אביו ואל אמו, והגי' שם אשריהם של צדיקים שהן מתברכין בארץ ומתברכין בשמים וכן הוא אומ' אשר המתברך וכו' בוא וראה שכל הברכות שבירך יצחק ליעקב כנגדן בירכו הקב"ה מלמעלה יצחק אמר לו ויתן לך וכו' והקב"ה בירכו בטל וממטר דכת' והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' יצחק אמר לו ומשמני וכו' והקב"ה בירכו והיה דשן ושמן יצחק אמ' ורב דגן וכו' והקב"ה בירכו הנני שולח לכם את הדגן ואת התירוש יצחק אמ' יעבדוך עמים והקב"ה אמ' לו והיו מלכים אומניך הא למדת שכל הברכות שבירכו יצחק מלמטה בירכו הקב"ה כנגדן מלמעלה: 4 ואף רבקה וכו'. הגהתי כנגדן כלשון הדרש לעיל כנגדן ברכו הקב"ה, ואינו פורט הברכות שבירכתו רבקה אמו במזמור יושב בסתר וכו' כנגד הברכות שברכו אביו, ועיקר ברכתה כי מלאכיו יצוה לך וכו', ולפי הגי' וכך אמרה לו כי מלאכיו וכו' משמע שברכתה של רבקה מתחלת בזה הפסוק, ובסנהדרין שם עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו' עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים וכו' ועי' בפירש"י ובד"ס שם [לפי פירש"י שם הכתוב מדבר מן הברכות שנתברך שלמה מאת אביו ואמו, ובבמדבר רבה פי"ב סי' ג' איתא יושב בסתר עליון אמ' רב הונא בשם ר' אידי מי אמר המזמור הזה היינו סבורים שבא שלמה ואמרו ולא אמרו אלא משה וכו' וע' גם מדרש תהלים מזמור צ"א סי' א' ושבועות ט"ו ב' וברש"י שם ד"ה שיר של פגעים, ובמדרש תהלים מ"ב שם סי' ו' אמר ר' חנינא אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן היכן היה יעקב באותה שעה אלא המלאכים טענו אותו שנאמר על כפים ישאונך, וע' לקמן פע"ח סי' א'] וסגנון מיוחד בכי"ל ורוח הקודש משיבת ועח"ב, ובילקוט ר' קי"ו הועתק רק ואף רבקה אמו ברכתו כנגדו שנ' יושב בסתר עליון כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, ובמה"ג שם אף רבקה אמו בירכתו כנגדן יושב בסתר עליון וג' כי מלאכיו יצוה לך: 6 אביו ואמו למה וכו'. ק"ק שבמקרא כתוב ויקרא יצחק וכו' ויברך אותו, ומשמע שעדיפא הגי' בילקוט ר' קי"ו וכי מאחר שברכו הקב"ה ואמו אביו למה חזר וברכו שנ' ויקרא יצחק וכו', ובדפוסי' [וכי"ת] שברכו הקב"ה אביו למה חזר וברכו וכו', ובמה"ג שם וכי מאחר שבירכו הקב"ה ואביו ואמו מפני

הגלות שיחזירך הקב״ה מן הגלות, ומה בירכו בשש צרות יצילך וגו׳ (איוב ה יט) [לכך נאמר ברכות לראש צדיק]:

ט פתח אחר אל תתן י״י מאויי רשע וגו׳ (תהלים קמ ט) רבון כל העולמים אל תתן לעשו הרשע מחשבות לבו שחישב על יעקב, מהו זממו אל תפק (שם שם) אמר לפניו רבונו שלעולם עשה לו זמם לעשו הרשע שלא תהא לו נחת רוח שלימה, מה זמם עשה לו הקב״ה לעשו, אמר ר׳ חמא בר׳ חנינה אילו בני ברברייה ובני גרממיה שאדומין מתייראין מהן, ד״א אל תתן י״י מאויי רשע אמר יעקב לפני הקב״ה רבון כל העולמים משום שהיה בדעתו שללבן לעשות עימי רעה ולא עזבתו

3 ילקוט כ׳ ק״ל, ילקי׳ מכירי תהלים ק״מ סי׳ ו׳, מגילה ו׳ ח׳: 6 ילק׳ מכירי תהלים שם:

1 * שיחזירך — הגלות] שהחזירך.. הגלות ל׳, שיחזיר (שיחזור גכ) עליך הקב״ה ויקבצך מבין הגליות דגכ׳, שיחזור הקב״ה ויקבצך מן האומות ו[1] (שם), שיחזור ויקבצך י׳, שיעמוד הקב״ה ויקבצנו מן האומות פ׳, שיעמוד.. ויקבצם מאומות העולם אמ׳ ל׳ ת | ומהו י | בירכו] הן הברכות דגת׳ הן ברכות כ׳ הם הברכות י (שם), ברכות שברכו י׳ הן הברכות שברכו א[2]מ׳ הן.. שברכן א[1]׳ הברכות אלו פ | יציליך ת | וגו׳] וגו׳ בשוט לשון תחבא וגו׳ לשוד ולכפן תשחק וגו׳ ג׳ בשוט.. תחבא לשוד.. תשחק כ׳ ובשבע לא יגע בך רע בשוט.. תחבא לשוד.. תשחק י (שם), ובשבע לא.. רע בשוט.. תחבא ולא תירא משוד כי יבוא ת׳ ולא תירא משוד י) לשוד.. תשחק ומחיית (ומחית י) הארץ אל (לא י) תירא דתי׳ בשוט.. תחבא לשוד.. תשחק ברעב פדך ממות פא[1]׳ וגו׳ בשוט.. ממות א[2]׳ וגו׳ בשוט.. תחבא ברעב פדך ממות מ | * לכך — צדיק דאגתמ] ולכך.. צדיק כ׳ ל[כך] ברכות.. צדיק פ׳ לכך נאמר.. צדיק ופי רשעים יכסה חמס י (שם), ל׳ ל | 3 פתח אחר] פתח אח׳ לפרש ממקום אחר פ׳ ד״א וישלח יעקב ד׳ ד״א וישלח יעקב מלאכים לפניו זהש״ה ת׳ ל׳ אגכ | מאוויי ג׳ מאוי ד[1] | וגו׳] ג׳ זממו אל *תפק ירומו סלה ד׳ זממו אל תפק אל ירומו סלה ת׳ ל׳ פאכימ | רבונו של עולם כי׳ א׳ יעקב פ׳ אמר לפניו רבון העולמים (רבש״ע ת) דת׳ אמר יעקב לפני הקב״ה רבש״ע אמ | 4 הרשע ל׳ אמ | מחשבות לבו ל׳ פ | שחישב — יעקב] שהוא מחשב על יעקב גכ׳ שהוא מחשב עלי אמ׳ מה שהוא מחשב פ׳ ל׳ דתי | מהו] מה הוא ת׳ מה כ׳ ל׳ פי | זממו אל תפק ירומו סלה גכ | אמר לפניו ל׳ פי | רבונו של עולם] רבש״ע פא[1]ת׳ רש״ע א[2]׳ רבה״ע מ׳ ל׳ י | 5 ** לו] לך ל | הרשע ל׳ פא[1]ג | שלא] פגי׳ כדי ~ דאכתמ | מה] גכ׳ ומה דפתי׳ ומהו אמ | שעשה אנכמ | לו ל׳ כ | לעשו ל׳ פאימ | (אמר — חנינה ל׳ א[2]) | חמא] יוסי ג | 6 בר׳] גכ׳ בר דפא[1]ת | חנינא א[1]גת׳ חננא כ | אילו] ג׳ אלו דפאכתימ | ברברייה] ד[1]׳ בר בריה ג׳ ברבריאה ד׳ ברבוריא ת׳ ברברא כ׳ ברכיה ו[1]׳ גרממיא פא[2]׳ גרמני א[1]׳ גרמוניא מ | או בני א | גרממיה] ד[1]ו[1]׳ גרממיא כ׳ גרמומיא ת׳ גרמניא ג׳ גירמא״ניאה ד׳ ברבריא פאמ | שאדומין] פ׳ שאדומים א[2]כמ׳ שאדומיין א[1]׳ ־יים דתי׳ שהאדומיים ג | מתייראים ימ׳ מתיראין פ׳ ־ים א[2]כת | מהן] פא[1]׳ מהם דא[2]גכתי | מאוויי ג׳ מאוי ד[1] | 7 יעקב] פא[1]א[02]גכמ׳ ל׳ דא[2]ת | לפני הקב״ה] א[1]א[02]גכמ׳ לפניו דא[2]ת׳ ל׳ פ | רבונו של עולם פגכ׳ רבש״ע את׳ רבון העולם ד׳ רבה״ע מ | משום] פאג׳ כשם דכת׳ מפני מ | שהיה — רעה] ג׳ שהיה.. עמי רעה מ׳ שהיה.. עמו רעה ת׳ שהיתה.. עמי רעה דאכ׳ שחשב לבן להרע לי פ | * עזבתו דכת] עזבתי לג׳ ולא הספיק (ולא עשה אמ) שלא עזבתו פאמ |

1 שיחזירך וכו׳. ודרשו בשש צרות וכו׳ בכל צרות מה חזר אביו ובירכו שנייה שנ׳ ויקרא יצחק וכו׳: וצרות שבגליות, ולקמן ריש פע״ט נדרש הפסוק ביעקב, והשלמתי לכך נאמר ברכות וכו׳ כמו שמסיים במאמר שלאחריו גם בכי״ל לכך נאמר אל תתן וכו׳, ובמה״ג שם הועתק אלא שראה יצחק ברוח הקדש שעתידין בניו ליגלות לבין אומות העולם אמר לו בוא ואברכך ברכות שלגליות ומה הן ברכות שלגליות בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע, ומסיים שם ועליו נאמ׳ וברכה לראש משביר (משלי י״א כ״ו) זה יעקב אבינו ופי רשעים יכסה חמס זה עשו הרשע, והורכב שם מאמר זה עם שלאחריו לא דיו שלא נתברך אלא שנתקלל שנ׳ אל תתן ה׳ מאויי רשע אמרה רבקה לפני הקב״ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע מחשבות שהיה מחשב בלבו על יעקב זממו אל תפק ירומו סלה מהו זממו אל תפק אמרה לפניו רבש״ע עשה לי (לו) זומם לעשיו כדי שלא תהיה לו נחת רוח: 3 פתח אחר. וכ״ה בכי״פ, ושם פירוש נוסף לפרש ממקום אחר, ובדפוסי׳ [וכי״ת] הגי׳ ד״א וישלח יעקב וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 884 בד״ה וישלח וכו׳: 5 זמם. מתג ורסן, ודרשו זממו לשון זמם ועי׳ במ״י לעיל צד 392 בד״ה יוצאה זמומה וצד 648 בד״ה זממיהם: 6 בני ברברייה. בני ארץ ברברייה כמו לעיל סוף פכ״ג עד קפי ברבריא (ועי׳ במ״י שם) או אומות הברברים, ובני גרממיה נר׳ שהם בני גרמניה, ובכי״ג הגי׳ כן בני גרמניא (ובדפ״ר ובילקוט דפ״ר הגי׳ כמו בכי״ל גרממיה והוגה בד״ו גירמאניאה ובילקוט ד״ו גרמניא) והאדומים ר״ל הרומיים היו מתייראים מהם שלא יהיו נופלים בגבולם ועי׳ באגה״א ח״א צד 455 וקרויס צד 163 וצד 185 ועי״ע לעיל ריש פל״ז, ובמגילה שם איתא וא״ר יצחק מאי דכתיב אל תתן וכו׳ אמר יעקב לפני הקב״ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו גרממיא של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו וא״ר חמא בר חנינא תלת מאה [מלכי] קטירי תגא איכא בגרממיא של אדום וכו׳ ועי׳ בד״ס ובילק׳ מכירי תהלים ק״מ סי׳ ה׳, ובמה״ג עמו׳ 439 הורכב המאמר שלפנינו עם המאמר במגילה שם ומהו זומם שעשה לו הקב״ה לעשו אמ׳ ר׳ יצחק זו גרממיה (גרממיא) שלאדום שאלמלי הן יוצאין הן מחריבין את העולם וכו׳: 7 ולא עזבתו. לא הנחתו לעשות עמי רעה והוראת עזבתו כמו ועזבתם ולקטה (רות ב׳ ט״ז) ובכי״ל כתוב ולא עזבתי והגהתי ועח״נ [יותר נראה להגיה עזבתני וכמו שהוא במה״ג], ובמה״ג עמו׳ 506 הועתק לפ׳ הצילני נא וכו׳ אמר יעקב אל תתן מאויי רשע כשם שהיה בדעתו

אף מחשבות עשו הפר שלא יהרגני: זה אחד מג' בני אדם שחשבו רעה ולא עמדה בידן, עשו וירבעם והמן, בעשו כת' ויאמר עשו בלבו (בראשית כז מא), בירבעם כת' ויאמר ירבעם בלבו (מ"א יב כו), בהמן כת' ויאמר המן בלבו (אסתר ו ו), מהו ויאמר עשו בלבו אמר קין הרג אחיו ולא עשה לו הקב"ה כלום וסוף שהוליד אדם בנים אחרים וירשו עמו את העולם, אף אני אהרג את אבי תחילה ואחרכך את אחי ואירש את העולם לבדי שנ' יקרבו ימי אבל אבי וגו' (בראשית שם שם) ימות אבי לא אמר אלא יקרבו ימי אבל אבי שאמר אקרב אבלו שלאבה קודם ואחרכך אהרג את יעקב, ולא הספיק הקב"ה בידו לכך נאמר אל תתן י"י מאויי רשע וגו':

י ד"א וישלח יעקב בוא וראה מה כת' למעלה מן העיניין ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה (בראשית לב ג) כמה היה מחנה אלהים שני אלפים ריבו מלאכי שרת שני רכב

1 ילק' מכירי תהלים שם: 2 ע לעיל צד 763: 3 פסיקתא פ' שור או כשב (ע"ח ב'), ויקרא רבה פכ"ז סי' י"א, תנחומא מ"ב אמור סי' י"ח, תנחומא אמור סי' י"ג: 8 ילקוט ר' ק"ל: 9 [ע'] לעיל צד 876, פסיקתא פ' בחדש השלישי (ק"ז א'), פסיקתא רבתי פכ"א (ק"ב ב'), תנחומא מ"ב [יתרו סי' י"ד] לו סי' ט"ו, תנחומא וישלח סי' ב' לו סי' י"ג, מדרש תהלים מ"ב ס"ח סי' י', שמות רבה פכ"ט סי' ב', במדבר רבה פ"ב סי' ג', סדר אליהו רבה פכ"ג (צד 119), סדר אליהו זוטא פי"ב (צד 198):

1 מחשבתו א2 | עשו] עשו הרשע פ, של עשו אחי (אחר ת) שמחשב עלי להורגני דת, של.. להרגיני ג, של.. להרגני כ, של אותו רשע שמחשב.. להרגני אמ | שלא יהרגני] דעתו גכ, רעתו דא2ת, רעות מ, מחשבתו א1 | וזה אמ | מג'] א2, משלושה דפא1גכ, משלושה ת | רעות | עמדו דפגת, עלו כ, עלה א, עלתה מ | בידם את | ירבעם פמ | 2 המן מ | בעשו — בלבו] גכ, בעשו כתיב.. בלבו מ, עשו שנאמר.. בלבו דת, עשו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי א2, עשו א' בלבו יקרבו.. אבי ואהרגה פ, עשו אמ' ויאמר עשו בלבו יקרבו.. אבי ואהרגה את יעקב אחי א1 | בירבעם — בלבו] בירבעם כתיב.. בלבו דמ, ירבעם ויאמר.. בלבו ת, ל' פאכ | 3 * בהמן כת' — בלבו גת] בהמן כתיב.. בלבו דמ, ויאמר.. בלבו ל, ל' פאכ | * מהו — בלבו דגת] ומהו.. בלבו מ, מהו בלבו ל, מהו יקרבו פ, מהו יקרבו ימי אבל אבי א, ל' כ | * הרג — כלום] הרג את אחיו.. הקב"ה (הק' ג) כלום אג, הרג אחיו.. הקב"ה ל, הרג את.. ולא עשה לו המקום כלום דת, הרג את.. לו המקום כ, הרג אחיו ולא עשה כלום מ, לא הועיל כלום כשהרג פ | 4 סוף פר2, לסוף אמ | הוליד אר2מ | אדם] אגכ, אביו פמ, ל' דתר | שירשו פ | * עמו דפאגכמ] עשו ל, ל' ת | את ל' פ | אף] אבל פאתרמ | אהרג] פ, אהרוג דאכתמ, הורג ג | את ל' פכמ | אבי] פאמ, יצחק אבי דגכת | תחילה] ג, תחלה דא1א02כתמ, ראשונה פ | 5 ואחר כך] ואחר פ, ואחר כך אהרג דג, ואחר כך אהרוג אכתרמ | את יעקב אחי דאתר, ליעקב אחי ג, יעקב אחי כמ, אחי פ | את ל' פ | כל העולם ג, כל העולם כולו ר1, כל.. כלו ר2 | לבדי ל' גר | וגו'] ל' דאגתמ | ימות — אבי] ג, ימות אבי (ימות מ) אין כתיב כאן אלא יקרבו ימי אבל אבי (יקרבו ימי א2, יקרבו מ) אמ, לא א' (אלא) ימות אלא יקרבו פ, ל' דת | 6 שאמר] אמר דגת, ל' פאכמ | אני אקרב פא, אני אקריב מ, שאני אקרב כ | אבא | קודם] תחלה פאמ | ואחרכך] ואחר פ | אהרג] פג, אהרוג כמ, ואהרגה דאת | את יעקב אחי דאגכת, את אחי מ, יעקב פ | ולא — בידו ל' מ | 7 נאמר ל' פא2 | י"י ל' פ | מאויי] ג, מאוי ד1פ | רשע וגו'] רשע דפאכתמ, ל' ג | 8 יעקב] פ, ~ מלאכים דחאי, מלאכים לפניו גכת | בוא וראה] בא וראה חא1כת, ל' פגי | כת'] פגכת, כתי' דאי, כתו' ח | למעלה מן העניין גכ, למעלה.. הענין דחאתי, עליו פ | 9 * מחנה — זה חאגכי] מחנה זה ת, מחנה פ, וגו' ל, ל' ד | כמה הוא י, כמה הוי ר, ואין א, אין פ | מחנה אלהים] מחנה גכר, מחנה (מחנה של א) הקב"ה פחות פא | שני אלפים ריבוא חגי, שני.. רבוא דכת, משני.. רבוא פא2, משנת.. רבוא א1, משני (שני ב) .. ושני רבוא א02ב, ב' אלפים וב' ריבואות ר3, שתי רבוא ושני אלפים ר2, עשרים רבוא ועשרים אלפים ר1 | מלאכי שרת] ממלאכי השרת דהגכתר, ל' פאי |

שללבן לעשות לי רעה ולא עזבתני בידו כך עשו אחי שחישב עלי להרגני הפר עצתו ואל תפק זממו פן ירום סלה: 2 בעשו כת' וכו'. לעיל צד 763 נדרשו הפסוקים במאמר הרשעים ברשות לבם וכו' ועיי"ש: 3 ולא עשה לו וכו'. הוספתי מלת כלום כמו שהגי' בכי"ג [וכי"א א' וב'], ובדפוסי' ולא עשה לו המקום כלום, ומשמע שדרשו שלא נענש קין שעשה תשובה ונמחל לו וכמ"ד לעיל צד 219 עשאו אות לבעלי תשובה ולעיל צד 220 ויצא קין וכו' יצא שמח וכו' עשיתי תשובה ופישרתי ועי' ביפ"ת וצ"ע, ועוד ק"ק לשון הדרש קין הרג וכו' וירשו עמו את העולם אף אני וכו' ואירש את העולם לבדי, ובילק' מכירי הגי' ולא עשה כלום (וכן הגיה הרש"ש) כלו' ולא הועיל כלום לסוף הוליד אביו וכו' אבל אני אהרוג וכו' ובכי"פ קין לא הועיל כלום כשהרג וכו' אבל אני אהרג וכו', ובפי' ב"ר כי"ם וכי"א גורס ומפרש קין הרג את אחיו בחיי אביו ולא הועיל (הועיל לו) כלום וסוף שהוליד (סוף הוליד) בנים אחרים וירשו עמו את העולם אבל אני איני עושה כן אלא הורג אני את יצחק (יצחק תחלה) ואח"כ אהרוג את יעקב אחי ואירש את כל העולם כולו, וטעם וסוף שהוליד וכו' שהוליד אביו או שהוליד אדם כמו שהגי' לפנינו וכדכתיב ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את שת וכו' ויולד בנים ובנות (בראשית ה' ד'), ובדפוסי' [וכי"ת] נשמט מלת אדם או אביו, והדרש בפסיקתא שם עשו אומר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו יפרה וירבה אני איני עושה כן אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי, וכ"ה באותה פסקא בוי"ר ובתנחומא מ"ב ועיי"ש ועי"ע לעיל צד 764 הדרשות לפי' יקרבו ימי אבל אבי וכו' ובמ"י שם בד"ה ד' יהודה וכו': 8 בוא וראה מה וכו'. וכן הסגנון בכי"ל לקמן בברכת יעקב בנוסחת הש"ח יהודה אתה וכו' בוא וראה מה כת' למעלה מן העיניין, והסגנון מה כת' למעלה מן העיניין

אלהים ריבותיים אלפי שנאן וגו' (תהלים סח יח), ויקרא שם המקום ההוא מחנים (בראשית שם שם) שתי מחנות למה ללמד שנשתנו ליעקב ד' אלפים מלאכי שרת ונדמו כולן לחיילות שלמלך, מהן לובשי ברזל ומהן רוכבי סוסים ומהן יושבין בקרונות, פגע בלובשי ברזל אמר להם שלמי אתם,

3 עי' לקמן פכ"ח סי' י"ח:

1 ריבותיים ג, רבותים דפחאכתרי | אלפי שנאן ל' פ | וגו'] פה, ו"י בם סיני בקודש (בקדש ת) דת, ל' אגכרי | * ההוא מחנים פהאגכרי] מחנים דת, וגו' ל | 2 שני גכרי[1] | למה ל' פ | מלמד | שנשתנו] פא'כ, שנשתלחו ל[0]א[2]גבר, שנתנו דחתי | ליעקב] פאגככר[8], לו ליעקב דחתרי | ד'] א[2]ר[3], ארבעת דחא'גבתרי | אלפים] אנכרי[1], ~ רבוא דפת, ריבוא ח | של מלאכי ג, ממלאכי י | השרת פחאגכי | כולן] א[2]ר, כולם כ, כלם חא'גר[2]י, ל' דפת | 3 מהם פא'כי | לבושי אי | ומהם חא'כ, מהן ג, מהם פי (וכן בסמוך) | רכבי פ | ומהם ת | יושבין] ג, יושבים ח, יושבי דפאבתי | בקרונות] חכ, בקרנות ג, קרנות דפאתי | פגע] ~ עשו פא | בלבושי אכי, ברוכבי ת | (אמר — אתם ל' א) | של מין] פחגתי, משל מי ד |

עי' לעיל צד 369 וצד 792 ובמ"י שם [ולקמן פפ"ד סי' ח'], ודרשו כאן וישלח יעקב מלאכים מלאכים ממש ועי' לעיל צד 881: 1 ריבותיים אלפי וכו'. שני ריבו אלפים והן שני אלפים ריבו, ואגדות חולקות לעיל סוף פע"ד ס' ריבוא וק"כ ריבוא, ונר' שדרשו כאן רק ראש הפסוק רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ועח"ג, וס"ד אדני בם סיני בקדש, ובשיטות שונות דרשו זה הפסוק במתן תורה בפ' בחודש השלישי בפסיקתא שם אנכי ה' אלהיך זש"ה רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אמר ר' אבדימא איש חיפה שניתי במשנתי שירד הקב"ה בסיני בעשרים ושנים אלף כתות של מלאכי השרת א"ר ברכיה וכו' כמחנה לויה וכו' (שהיה מספרם כ"ב אלף כדכתיב בבמדבר ג' ל"ט כל פקודי הלוים וכו' שנים ועשרים אלף) ד"א רכב וכו' מכת שעלה מבבל אמרו שירד עם הקב"ה לסיני כעשרים ושנים אלף מרכבות כך שנה אליהו זכור לטוב רכב וכו' א"ר תנחום בר חנילאי עד מקום שהספיטם יכול לחשוב וכו' (ועיי"ש בהערות רש"ב) ד"א רכב וכו' א"ר אלעזר בן פדת וכו' אבל בסיני כשבא הקב"ה ירדו עמו אלף אלפים וריבי רבבות אלפי שנאן וכו', ובמדרש תהלים מ"ב שם. רכב אלהים רבותים א"ר אבדימי דמן חיפה שניתי וכו' משום כת שעלה מבבל אמרו ארבעים ושנים אלף מרכבות שנאמר אדני בם סיני בקדש כמנין ב"ם כך שנה אליהו זכור לטוב רכב א"ר תנחום וכו' עד מקום שיכול פסיפסטס לחשוב אלף אלפים וריבי רבבות וכו' (ובסא"ר פכ"ב איתא בד"ו כשנגלה הקב"ת ליתן התורה לישראל לא נגלה אלא במאתים וארבעים ושנים רבבות שלפניו שנאמר רכב אלהים רבותים ונאמר אלוה מתימן יבא אף כשבא ושכן על הר סיני עשרים ושנים רבבות ממונין על ישראל וכו' ובסא"ר הוצ' רמא"ש כשנגלה וכו' ליתן תורה לבניו לא נגלה אלא במאתים וארבעים ושמונה שלפניו וכו', ובסא"ז פי"ב בד"ו כשנגלה הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לעמו לא נגלה אלא במאתים ואחד וארבעים ושמנה שלפניו שנאמר רכב אלהים וכו' ובהוצ' רמא"ש לא נגלה אלא באחד וממאתים וארבעים ושמונה שלפניו וכו' ועי' בהערות רמא"ש ובמבואו צד 77), ובפסי"ר שם רכב אלהים וכו' א"ר אבודימי דמן חיפא שניתי במשנתי עשרים ושנים אלף של מה"ש וכו' אמר ליה ר' ינאי בריה דר' שמעון בן ינאי אם כן מיעטתה אלא בשעה שירד הקב"ה על הר סיני ירדו עמו עשרים ושנים אלף מרכבות וכל מרכבה כמרכבה שראה יחזקאל א"ר יוחנן יום [שנגלה] הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לישראל ירדו עמו ששים ריבוא של מלאכים וכו' ר' אבא בר כהנא בשם ר' יוחנן אמר מאה ועשרים ריבוא וכו' א"ר תנחום בן חנילאי וכו' עד מקום שאין סופיסטוס יכול לחשוב ר' עזריה וכו' בשם ר' יהושע בן לוי ריבותיים שאין להם מניין אלפי שאין להם מספר וכו' במסורת שעלה בידם מן הגולה מצאו כתב תרתין רבון דאלפי שנאן דמלאכין ירדו עם הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לישראל וכו', ועי' בתנחומא מ"ב ובתנחומא צו שם ובילק' מכירי תהלים ס"ח סי' נ"א, ובשמו"ר פכ"ט בדפ"ר וד"ו הגי' א"ר אבדימי דמן חיפה כ"ב אלף רבוא ירדו עם הב"ה לסיני שנ' רכב אלהים רבותים וכו' (ובמ"כ מחק מלת רבוא עפ"י לשון הילקוט תהלים ר' תשצ"ו וכן הדפיסו אחריו) ובבמ"ר שם במאמר סתמי בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים שנ' רכב אלהים וכו', ובתנחומא וישלח שם וישלח יעקב מלאכים זשה"כ וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד וגו' הכתוב מדבר במתן תורה כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל ירדו עמו רכב רבותים שנ' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ר' אבדימי אמר כ"ב אלף מרכבות מלאכים ירדו עמו לסיני וכו', וכהשיטה עשרים ושנים אלף הגי' כאן בפי' ב"ר כי"א כמה הוי מחנה שתי רבוא ושני אלפים, וכן בפי' ב"ר בדפ"ר (ובכי"ט נשתבש ב' בכ' עשרים ריבוא ועשרים אלפים), וגם בגליון מדרש אב"א נסמן לגי' הדפוסי' שני אלפים רבוא ס"א ושני רבוא [וכן נוסף מלת ושני בכי"א ב' בין השורות], ובפי' מהרז"ו בפסי"ר ובשמו"ר מפרש שדרשו רבותים אלפי שנאן שני רבוא ועוד אלפי שנאן עוד שני אלפים הרי כ"ב אלף: 2 שנשתנו וכו'. כ"ה בכי"ל ובכי"פ [וכי"א א'] וכי"כ, וביני שיטי כתוב בכי"ל לחו להגיה שנשתלחו ועח"נ, וטעם הדרש קשה, וביפ"ת מפרש בדוחק שתי מחנות למה דכיון דרכב אלהים רבותים אלפי שנאן דהיינו ב' אלפים רבוא הוה סגי במחנה א' לאלהים ומשני דלצורך יעקב הוצרכו מחנים שלפי שנדמו לחיילות של מלך שיש בם ממינים שונים מהם לובשי ברזל וכו' הוצרכו רבים להגדיל חברת כל כת וכת מהם, וכהגי' שלפנינו ד' אלפים איתא גם' בכי"ג וכי"כ [וכי"א א' וב'] ובילקוט דפ"ר ארבעת אלפים, ואפשר שצ"ל או לפרש כגי' הדפוסי' ארבעת אלפים רבוא, ובפי' ב"ר כ"י גורס ומפרש שנשתלחו לו ליעקב ארבעת אלפים וכל מחנה שני אלפים, ובמדרש אגדה השמיט זה הדרש והועתק שם וישלח יעקב מלאכים מה כתיב למעלה ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה כמה הם מחנה אלהים שני אלפים רבוא של מלאכי השרת שנ' רכב וכו' אלפי שנאן ואותן מלאכים נדמו כולם לחיילות של מלך מהם לובשי ברזל ומהם רוכבי וכו': 3 יושבין בקרונות. במרכבות, ומדוייקת הגי' בקרונות מל"י ול"ר קרון[1]), והקבוץ קרונין וקרונות ועי' בעמת"ל וקרויס ע' קרון ובמ"י לעיל צד 64, ובגיטין נ"ז א' איתא לפי גי' הערוך בע' קרון אלו פ' קרוני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר, ולפי הגי' קרני מלחמה פירש"י שם ראשי גייסות תוקעי קרן וכו' וכן מפרש ביפ"ת כאן ומהם תוקעי קרנות [וכן רי"ג מובא בא"א, ועי' לקמן בנוסחת הדפוסים פצ"ט סי' ב' אלו תוקעי קרנים], ובמ' אגדה ומהם יש להם קרנות שתוקעין בהם: פגע וכו'. פגע עשו בלובשי ברזל וכו', ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר הגי' פגע עשו

1) *κάῤῥον*, carrum.

אמרו לו של יעקב, [פגע ברוכבי סוסים אמר להם שלמי אתם אמרו לו שליעקב, פגע ביושבי קרונות
אמר להם שלמי אתם אמרו לו שליעקב] שנ׳ מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וגו׳ (שם לג ח),
ואף יעקב היה מזכיר שמו שלהקב״ה לעשו ליראו ולבהלו שנ׳ כי על כן ראיתי פניך כראות פני
אלהים וגו׳ (שם שם י), משל דיעקב ועשו למה הדבר דומה לבשר ודם שזימן חבירו לסעודה והכיר
בו שמבקש להרגו, אמר דומה טעם תבשיל זה לאותו תבשיל שטעמתי בבית המלך, אמר ידע ביה
מלכא איסתפי ולא קטליה, כך יעקב כיון שאמר לעשו כראות פני אלהים אמר עשו הגיעו הקב״ה
יא לכבוד זה שוב איני יכול לו: ד״א וישלח יעקב וגו׳ למה שלח לו שלוחין, אלא כך אמר אשלח
לו שלוחין [אם יחזור בתשובה] ואמר להם אמרו לו אל תאמר כדרך שיצא יעקב מבית אביו הוא עומד

4 קוטה מ״ח ג׳: 7 ע׳ תנחומא וישלח סי׳ ס׳:

1 לו ל׳ א1 | של יעקב אנחנו א1א02 | * פגע — יעקב ח] פגע.. ביושבי קרנות.. יעקב ג, פגע.. ביושבי קרנות.. משל מי.. משל יעקב ת, פגע... ביושבי קרנות.. משל מי.. אמרו של יעקב ד, פגע.. למי אתם.. של יעקב אנחנו פגע ביושבי קרנות.. למי אתם.. של יעקב א1, פגע.. סוסים אמרו לו שליעקב [אנחנו א02] פגע ביושבי קרנות.. למי.. של יעקב א2, פגע ברכבי סוסים של מי אתם של יעקב פגע ביושבי קרנות וכו׳ פ, פגע ברוכבי.. אמ׳ להם שלמי אתם שליעקב ואף יושבים בקרונות אמרו לו שלמי אתם אמרו לו שליעקב כ, וכן רוכבי סוסים וכן ביושבי קרנות י, ל׳ ל | 2 שנ׳] היינו דכתי׳ ח, ההי״ד י, הדא (הדה א2) הוא דאמר ליה פא2, הדא דאמ׳ ליה עשו א1 | וגו׳ ל׳ | 3 אף א | היה ל׳ פאגכ | מזכיר לעשו (לעשו הרשע חי, לו לעשו הרשע ג) שמו של הקב״ה דחגתי, מזכיר (מזכיר לו א) שמו של הקב״ה (קב״ה א2) פאכ | לייראו חכ, כדי לייראו י | * כראות — וגו׳] כראות פני אלהים דאת, כראות.. ותרצני חגכ, וגו׳ לי | 4 דיעקב ועשו] חגכי, יעקב ועשו פ, דעשו ויעקב א, ל׳ דת | להי״ד א2, למה הוא [דומה א01] א1 | לבשר ודם] פת, למלך בשר ודם דגכ, לאדם א, לאחד תי | שזימן א1 | חבירו] י, חברו פ, את חבירו דאגת, את חברו הכ | הכיר בו א, והכיר בו חברו פ | 5 שהוא מבקש אגכי1, שהיה מבקש דחת, שהוא רוצה פ | להורגו פחא2גי | דומה.. כאותו תבשיל ח, דומה.. זה כטעם אותו תבשיל דת, טעם תבשיל זה כאותו טעם גכ, דומה טעם זה דומה לו לאותו תבשיל פ, דומה טעם זה כטעם אותו (כאותו א2) א, דומה תבשיל זה לאותו תבשיל י | ** בבית המלך] המלך ל | א״ל א1 | ליה פ | 6 מיסתפי י, מסתפי דפחאכת, ומסתפיה ג | קטיל ליה פ, קטלינן א1 | כך] פאגכ, אף י, אף כך דת, אף כן ח | יעקב] הכא י, ל׳ א | כיון שאמר] כשאמ׳ פכ, כיון שאמ׳ יעקב א | כראות] פאי, כי על כן ראיתי פניך ~ דחגכת | אלהים] ~ ותרצני גכ | עשו] פ, ~ הרשע דחאגכתי | הגיע הקב״ה ח, הגיע יעקב א2 | 7 זה] פחא1, הזה דא?גכתי | ** שוב] ל׳ ל | לו] לעשות ג, לו ההי״ד ויאמר יעקב כאשר ראם פ, לו לכך ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקי׳ זה ואחר כך וישלח יעקב מלאכים ח, ל׳ א | וגו׳] מלאכים דאג, מלאכים לפניו כת, ל׳ פ | שלח] פ, ~ יעקב דאגכת | אצלו שלוחים דפאת, שלוחין אצלו כ, מלאכ׳ ג | כך — לו] כך אמ׳ יעקב אשלח לו א1, אמ׳ יעקב אשלח ת | 8 שלוחין] גכ, שלוחים דאת, ל׳ פ | * אם — בתשובה א2, ל׳ ל | אמר דפאגכת | להן ג | תאמר] תהי סבור א | יעקב כדרך שיצא דפת, ביעקב.. שיצא א | * מבית אביו דפא2גכ] מאביו ל, ממך א1 |

בלבושי ברזל, ואגדה אחרת לפ׳ ויאמר מי לך כל המחנה וכו׳ לקמן פע״ח: 3 ליראו. להפחידו, וליראו מבנין הכבד וכן ולבהלו וכלשה״כ ליראם ולבהלם (דה״ב ל״ב י״ח): 5 ידע ביה וכו׳. המלך מכירו נתיירא ולא הרגו, ובפי׳ ב״ר כי״ט מל״א גורס ומסתפי דלא קטליה ומפרש ומתיהא מאימת מלכות כך אמר יעקב כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני כדי להפחידו, והמשל מקורו בסוטה שם דרש ר׳ יהודה בר מערבא וכו׳ מותר להחניף לרשעים וכו׳ ר׳ שמעון בן לקיש אמר מהכא כראות פני אלהים ותרצני ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להרגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה, ומשובשת הגי׳ למלך בשר ודם, ובא״א הגיה לבשר ודם ובמ״כ לאחד וכן הדפיסו אחריו ועח״ג, ובמ׳ אגדה לפ׳ כראות פני ולמה מזכיר יעקב שמו של הקב״ה כאן כדי ליראו ולבהלו אמר עשו הקב״ה הגיעו בכבוד זה איני יכול לו משל לחבר שמבקש את חברו להרגו נזדמנו לסעודה אחת אמר האחד טעם תבשיל זה כטעם תבשיל שטעמתי בבית המלך אמר אותו האיש וכך הוא זה וזה רגיל בבית המלך מיד נתיירא ממנו: 8 אם יחזור וכו׳. כן השלמתי כגי׳ הדפוסי׳ ושאר כ״י, וטעם אם יחזור בתשובה אם יהרהר בלבו וכסגנון הדרש בתנחומא ריש פ׳ וישלח עם לבן גרתי אמר אע״פ שישבתי עם לבן שהוא אב הרמאים זה עשרים שנה יש לי שור וחמור ועושר גדול לכך הודיעו כדי שיהרהר בלבו ויאמר יעקב לא עבר כי אם במקלו ועשה עמו עשרים שנה ולבן אב הרמאין הוא וזה נתעשר אצלו ושב בשלום ואני אוכל לו, ובכי״ל רק מאמר אחד ואמר להם אמרו לו אל תאמר כדרך שיצא וכו׳ הוא עומד שנ׳ כי במקלי וכו׳ שלא נטל מאביו כלום (וכמ״ד לעיל צד 770 גדוד שילחו) אלא וכו׳ והלשון ממועט וצריך לפרש אלא יש לי שור וחמור וכו׳ ובשכרי קניתי כל המחנות הללו בכחי שנ׳ ועתה הייתי (כלו׳ עתה הייתי בעצמי) לשני מחנות, וכסגנון זה [הוא בכי״א א׳ וכן] הועתק בילקוט מכירי מאמר אחד בדרש ויצו אותם לאמר אמרו לו אל תהי סבור ביעקב כדרך שיצא מעמך הוא עומד שלא נטל מתפיסת בית אביו אלא בשכרי קניתי כל הללו שמאמר ועתה וכו׳, ובדפוסי׳ שני מאמרים כאן והגי׳ בדפ״ר וד״ו אמר להם אמרו לו אל תאמר וכו׳ שנ׳ כי במקלי עברתי וגו׳ ויצו אותם לאמר אמר להם אל תאמר כשיצא מעמך שלא נטל בידו כלום מתפיסת אביו אלא בשכרי קניתי וכו׳, ובא״א הגיה כשיצא מעמך נטל כל זה שלא נטל וכו׳ [וכ״ה בכי״ת] וכן נדפס במדרש ד׳ פירדא ופי׳ שם ביפ״ת אל תאמר יעקב כדרך שיצא [וכו׳] אלא עשיר גדול [הוא] וז״ש ויהי לי שור וחמור

שנ׳ כי במקלי עברתי את הירדן (בראשית לב יא), שלא נטל מאביו כלום, אלא בשכרי קניתי כל הללו בכוחי שנ׳ ועתה הייתי לשני מחנות (שם שם), אותה שעה שקרא יעקב לעשו אדני אמר לו הקב״ה אתה השפלתה עצמך וקראת לעשו אדני ח׳ פעמים אני אעמיד מבניו ח׳ מלכים קודם לבניך שנ׳ ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו׳ (שם לו לא), אמ׳ לו אם לשלום אתה מתוקן אני כנגדך, אם למלחמה אני כנגדך, יש לי גיבורים ובעלי זרוע שא׳ לפני הקב״ה דבר זה והוא עושה

1 ילקוט סס, ילק׳ מכירי סהלים י״ח סי׳ ס׳:

1 (שנ׳ — הירדן ל׳ א1) | את הירדן] א2, את.. הזה ת, את.. הזה ועתה הייתי לשני מחנות כ, וגו׳ דפ, ל׳ ג | שלא — כלום] שלא נטל בידו מתפיסת בית אביו א1, ויצו אותם לאמר אמרו לו אל תאמ׳ כשיצא מעמך שלא נטל בידו כלום מתפיסת הבית ד, ויצו אותם.. כשיצא מעמך נטל כל זה שלא נטל מתפוסת הבית כלום ת, ויצו אותם (אתם ג) לאמר.. אל תאמר יעקב כדרך (אל תאמר כדרך גכ) שיצא מעמך (שיצא מבית מעמך כ) שהרי לא נטל (שלא נטל בידו גכ) כלום מתפוסת (מתפיסת ג, מתפישת כ) בית אביו פגכ, ויצו אותם לאמר אל תאמר כשיצא נטל כלום מתפוסת בית אביו י, ויצו אותם לאמר אמרו לו אל תהי סבור ביעקב כדרך שיצא מעמך הוא עומד שלא נטל מתפיסת בית אביו מ (שלא — ועתה] אלא עתה א2) | ** בשכרי] בשכרו ל | קניתי לי ג | כל הנכסים הללו ת, כל המחנות האלו י | 2 בכוחי] בכחי דפא1גכי, ל׳ תמ | לשני] לשתי א2מ | באותה | (אותה — יעקב ל׳ א2) | שקרא] שאמר פא1מ | יעקב אבינו י | לעשו אדוני תי1, לעשו לאדני לc, לעשו לאדוני ד, לאדני (לאדוני חאגמ) לעשו פחאגכמ | ליה י1 | 3 אתה הוא ג | * השפלתה י] השפלת דפחאכתמ, השלמתה ל, שהשפלת ג | עצמך] את עצמך א1כת, את עצמך לפני אחיך י, ל׳ ח | לעשו] אותו חי, לו א2, ל׳ פ | אדני שמנה פעמים גכ, אדוני שמנה (שמונה ת) פעמים חת, אדון שמונה פעמים אי, אדון לעשו שמונה פעמים פ, שמנה פעמים אדון מ, אדוני פעמים ד | אני — מלכים] אני.. שמנה מלכים גכ, אני מעמיד מבניו שמנה מלכים ח, ואני מעמיד ממנו שמונה מלכים י1, חייך אני מעמיד מבניו שמונה מלכים דת, חייך שמונה מלכים אני מעמיד בבניו פא, חייך שמנה.. מעמיד לבניו מ | 4 אלה י | * בארץ — וגו׳ פחא] בארץ אדום לפני מלך מלך וגו׳ מ, בארץ.. מלוך מלך בישראל י, באר׳ אד׳ ג, באדום כ, וגו׳ לד, ל׳ ת | אמ׳ לו] גכ, אמר לו ח, אמר ליה י, אמר להם אמרו לו דפאתמ | אתה מתוקן] את מתוקן ג, מתוקן פ, ל׳ אמ | הריני כנגדך ג, אני כנגדו פ, אני מתוקן כנגדו אמ | 5 אם] פאג, ואם דחכתימ | אני כנגדו פא, אני מתוקן כנגדו מ | גיבורים] ג, גבורים דפחא1כתימ, ל׳ א2 | בעלי זרוע פ, ובעלי (בעלי אמ) גבורה וזרוע דאגכתמ, ובעלי מלחמה י, ובעלי מלחמה ובעלי זרוע ח | שאומ׳ פאג, שאומרים דחת, ־ין כ, ואומר י, ל׳ מ | דבר זה] אכמ, עשה דבר זה חג, דבר דפי, ל׳ ת | עושה] יעשה א |

ושיער להגיה מבית אביו הוא עומד אמרו לו אל תאמר כשיצא מעמך נטל כל זה וכו׳ אלא בשכרי וכו׳ בכחי שנאמר כי במקלי עברתי וגו׳ ועתה הייתי וכו׳ ויצו אותם לאמור באותה שעה וכו׳ ועיי״ש, ובמ״כ הגיה אל תאמר כשיצא מעמך נטל בידו כלום וכו׳ וכן הדפיסו אחריו, ומגומגם גם הלשון במאמר השני בתגי׳ ויצו אותם לאמר אל תאמר יעקב כדרך שיצא מעמך שהרי לא נטל (שלא נטל בידו) כלום וכו׳ ועח״נ, ובמ׳ אגדה גורס ומפרש ד״א וישלח יעקב מלאכים ולמה שלח אצלו מלאכים אלא כך אמר יעקב אשלח לי מלאכים אליו אם יחזור בתשובה מוטב אמר להם אמרו לו אל תאמר כדרך שיצאתי מבית אבי באתי אליך כי אני יצאתי מבית אבי במקלי שנאמר כי במקלי וגו׳ אבל עתה אני לשני מחנות ויצו אותם לאמר וגו׳ אמר יעקב אמרו לעשו זה המקנה אשר לי אל תאמר משל תפיסת יד אבא הם אלא בשכרי קניתי לי זה המקנה ובכחי שנאמר ועתה הייתי וכו׳, ויקשה גם לפי פירוש זה אחרי שאמר יעקב אמרו לו אל תאמר וכו׳ כי אני יצאתי מבית אבי במקלי מה צרך עוד לאמר לו זה המקנה אשר לי אל תאמר מתפיסת יד אבא הם, ובילקוט נסדר המאמר בסימן ד״א אחר המאמרים ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו רבינו אמר לר׳ אפס וכו׳ עם לבן גרתי וכו׳ ואחר עד עתה וכו׳ (ועי׳ לעיל צד 883) ושם הועתק רק ויצו אותם לאמר אל תאמר כשיצא נטל כלום מתפוסת בית אביו אלא בשכרי קניתי כל המחנות האלו בכחי שנאמר ועתה הייתי וכו׳ וקשה לברר הגי׳ העיקרית [ולדעתי רק שתי נוסחאות לפנינו, הנוסחא האחת היא, אמרו לו אל תאמר כדרך שיצא וכו׳ הוא עומד שנא׳ כי במקלי עברתי וגו׳ אלא בשכרי וכו׳, וקטע מנוסחה זו נשאר בכי״א ב׳ אל תהי סבור ביעקב כדרך שיצא וכו׳ שנ׳ כי במקלי עברתי את הירדן אלא עתה הייתי לשתי מחנות, והנוסחה האחרת הוא, ויצו אותם לאמור אמרו לו אל תאמר כדרך שיצא וכו׳ הוא עומד שהרי לא (שלא) נטל (בידו, מאביו) כלום מתפיסת הבית אלא בשכרי וכו׳ ולנוסחה זו קרובה הגי׳ בכי״א א׳ (ובילקוט מכירי) אמרו לו אל תהי סבור ביעקב כדרך שיצא וכו׳ הוא עומד שלא נטל בידו וכו׳ אלא בשכרי וכו׳, ועל ידי ערבוב אלו הנוסחאות בכ״י נתהוו גירסאות כי״ת והילקוט ומ׳ אגדה כדי שלא יהיו הדברים כפולים, ובאמת לשתי הנוסחאות טעם המאמר שיעקב הודיע לעשו שנתעשר בתוך כך ואינו עומד במקלו כדרך שיצא מבית אביו, ולא שיעקב הוצרך להודיע שלא נטל מתפיסת בית אביו, כי זאת ידוע היה לעשו גם בלעדו, ודוגמאות לעירוב נוסחאות כאלו נמצאו הרבה במדרשים]: 2 אותה שעה שקרא וכו׳. שצוה את המלאכים לאמר כה תאמרון לאדני לעשו וכו׳, ואולי צ״ל כן ויצו אתם לאמר כה תאמרון וכו׳ אותה שעה וכו׳ [ובכי״ל כתוב אמר הקב״ה אתה וכו׳ ומלת לו נתוספה ביני שיטי] ובמדרש אגדה הובא ובאותה שעה שקרא יעקב אבינו לעשו הרשע אדני אמר הקב״ה אתה השפלת עצמך לפני עשו וקראתו אדני חייך אני מעמיד מבניו שמנה מלכים כנגד ח׳ פעמים שקראתו אדני לפני מלך מלך בישראל שנאמר ואלה המלכים וגו׳ אמר יעקב לשלוחים ששיגר לעשו אמרו לו אם לשלום וכו׳ ויש לי גבורים וכו׳ שיתפללו לפני המקום והוא יעשה רצונם שנאמר רצון יראיו וכו׳, ובלק״ט מפרש כה תאמרון לאדוני לעשו שמנה אדוני כתובים בפרשה וכנגדן מלכו שמונה מלכים באדום לפני מלך מלך בבני ישראל ואלו הן שמונה לאדוני לעשו (ל״ב ה׳) להגיד לאדוני (שם ו׳) שלוחה לאדוני (שם י״ט) בעיני אדוני (ל״ג ח׳) אדוני יודע (שם י״ג) יעבור נא אדוני (שם י״ד) אבוא אל

לי רצוני שני' רצון יריאיו יעשה (תהלים קמה יט) לפיכך בא דוד ליתן שבח וקילוס לפני הקב"ה שעזרו בברחו מפני שאול שנ' כי הנה הרשעים ידרכון קשת וגו' (שם יא ב) מה כת' אחריו כי השתות יהרסון צדיק מה פעל (שם שם ג) אמר לפניו רבונו שלעולם אם חרקת ונטשת ולא עזרת את יעקב שהוא משתותו ויסודו שלעולם שנ' וצדיק יסוד עולם (משלי י כה) צדיק מה פעל, על אותה שעה נאמר אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי' אלהינו נזכיר (תהלים כ ח):

ו ו) ויהי לי שור וחמור ר' יהודה א' משור אחד יצאו שוורים הרבה ומחמור אחד יצאו חמורים הרבה, ר' נחמיה א' לישנהון דברייתה היא חמורתה גמלותה, רבנין אמ' שור זה

1 ילק' מכירי תהלים שם: 3 [ילק' תהלים ר' תרכ"ג, וע'] מדרש תהלים י"א סי' ג': 6 ילקוט שם, תנחומא מ"נ וישלח סי' ה', תנחומא שם סי' ח':

1 לי רצוני] ג.- להם רצונם דת, רצוני פא, רצונם מ, ל' חכי | .- יריאיו] אגב, יראיו דפחתימ | לכך נתן דוד שבח למקום שעזרו פ | 2 * בברחו דפאכתמ] בכוחו ל, ל' ג | * קשת וגו' א[1]] קשת דפא[2]גתמ, קשת כוננו כ, וגו' ל | כתיב דאמ | אחריו] בתריה פא | 3 * צדיק — פעל דאבתמ] וגו' ל, ל' פג | לפניו ל' פת | רבונו — עולם] גכר, רבש"ע אתמ, רבון העולמים ד.פ | חרקת] ד[1]גכ, הרסת ל[0]אר, שתקת פ, רחקת דתמ, ל' י | ונמשתה כ, נטשת י, ונטשת את יעקב ר | ולא עזרת] פאנכמ, ולא עזרתו ר, ועזבת י, ולא עזבת ר[3], ל' דת | את יעקב] יעקב פ, ליעקב א, ל' ר | 4 משתותו — עולם] כ, משתיתו.. עולם דתר[3], משתיית.. עולם ג, משתיתו (משתותו מ) של עולם ויסודו פאמ, משתיתו של עולם ר[2], יסודו של עולם ר[1], שתיית עולם י | צדיק פמ | צדיק — פעל ל' גכ | 5 אומ' פ | ואנחנו — נזכיר] ואנחנו.. יי' נזכיר ת, וגו' מ, ל' פאגכ | 6 וחמור] פהאגכתר[1]י, ~ וגו' דו | ר' יהודה] פח, ר' יהודה (יודה ו) ור' נחמיה ורבנן ר' יהודה (יודה ו) דו, ר' יהודה ור' נחמיא (נחמיה גת) ורבנין ~ א[2]גת, ר' יהודה ור' נחמיה ~ א[1]כ | אומר דפהא[1]גכי, אמ' וא[2]ת | שוורים הרבה] פהא[1]גכתי, שורים.. דו, כמה שוורים א[2] | מחמור גי | 7 נחמיא א[2] | אמר דפואגכ, אומר חתי | לישניהון חכ, לישנא פאר[2] | דברייתה] ו, דברייתא דאגת, דברייתי ו[1], דבריתא כר[1], דברית' ר[2], דביריייתא ח | היא] הוא א[2]ג, אמרין ר, א' פ, ל' חי | חמורתה] ו, חמורתא דפהאגכת, חמרוותא י, חמרת ר[3], הא חמרתא א[1]ר[0] | גמלותה] ו, גמולתא גכ, גמלוותא י, גמלתא דפחתר[3], וגמלתא א[2], הא גמלתא א[1]ר | רבנין] א[1]תי, רבנן דפוא[2], ורבנין ג, ורבנן חכ | אמרין גכ, אמרי דפהאת, אמרון ו[1] | זו ו[1] |

אדוני (שם שם) אמצא חן בעיני אדוני (שם י"א) ושמנה מלכים בסוף הפרשה (ל"ו ל"ב—ל"ט), ובשכל טוב צד 170 שמנה אדוני כתובים בפרשה ולפיכך מלכו שמנה מלכים באדום לפני מלוך מלך לבני ישראל, ובמה"ג עמו' 503 לפי' ואשלחה להגיד לאדני שמונה פעמים קרא יעקב לעשו אדוני כנגדן מלכו באדום שמונה מלכים קודם לישראל, והמאמר מוזכר גם בפי' ב"ר כי"ם מלשון אחר, ובדפ"ר וד"ו נשתבש וקראת לעשו אדוני פעמים, וכבר הוגה בא"א ובמ"כ וביפ"ת [ובפדר"א ספל"ז המאמר כה אמר עבדך יעקב אמר לו הקב"ה יעקב עשית הקודש חול וכו' אמר לו הקב"ה לא דייך שעשית את עצמך קודש חול אלא שאמרתי ורב יעבוד צעיר ואתה אמרת עבדך יעקב חייך כדבריך יהיה הוא ימשול עליך בעולם הזה ואתה תהיה מושל עליו בעוה"ב וכו']: 1 לפיכך בא דוד וכו'. כשבא דוד ליתן במזמור בי"י חסיתי וכו' שבח וקילוס לפני הקב"ה שעזרו בברחו מפני שאול וכו' אמר כנגד יעקב אבינו כי השתות יהרסון וכו' רבש"ע אם חרקת ונטשת ולא עזרת את יעקב שהוא משתותו ויסודו של עולם וכו' צדיק מה פעל בצדקתו [מאמר זה אין לו הבנה, ובמ"כ דחק לפרש שהכינוי עזרו שב על יעקב שהקב"ה עזר באמת ליעקב, והטעם לו היית נתרחקת מיעקב אז מה היו מועילים פעולותיו, לכן לא נתרחקת, ולפי' זה קשה' ג"כ מהו לפיכך, ומה ענין מאמר זה לכאן, וע' בחי' הרד"ל, ואולי יש לסרס המאמרים באופן זה, ואלה המלכים אשר מלכו וגו' לפיכך בא דוד ליתן וכו' צדיק מה פעל (אמר להם) אמרו לו אם לשלום וכו' רצון יריאיו יעשה על אותה שעה נאמר וכו', ובתחלה אמר לפיכך הואיל ויעקב נענש שנתאחרה המלוכה לבניו שמנה דורות שבח דוד להקב"ה שעזרו מיד. ואח"כ חוזר לדרוש את המקרא ויהי לי שור שיעקב אמר שיש לו גבורים וכו' כמש"כ (משלי י"ד ד') ורב תבואות בכח שור (ע' בפי' מהרז"ו ובמאמרי תנחומא ומה"ג המועתקים בעמוד הבא), ועל אותה שעה נאמר ואנחנו בשם וגו' שיעקב בטח בה' שיעשה רצון יריאיו] והגי' חרקת איתא גם בדפ"ר וכי"ג וכי"כ וצ"ע, ובכי"ל ביני שיטי הוגה הרסת כמו שהגי' גם בפי' ב"ר (ושם בכי"ט וכי"א וגם ברש"י בדפ"ר הובאו המאמרים בסדר שלפנינו, ובד' ווילנא מסורס המאמר כי השתות יהרסון אמר לפניו וכו' אחר הלך ונטל וכו' ובסופו חסר שם צדיק מה פעל) [וכן הוא בכי"א ב', ובכי"א א' כתוב רחקת והוגה ביני שיטי הרסת, ולדעת רא"ח לעף (במכתבו אלי) גי' זו עיקרית מפני שלשון הרסת נופל על לשון יהרסון שבמקרא, ובכי"ל כתוב ונשת והטי"ת תלויה ביני שיטי להגיה ונטשת, וכן נתוספו שם בדיו דיהה המלות וצדיק יסוד עולם], והגי' משתותו איתא גם בכי"כ ובילק' מכירי, ולעיל צד 833 בכי"ג לגדד משתותן ובמדרש אסתר בדפ"ר וד"ו פ' גם ושתי (א' ט') אנא מגדיר ית משתותיהון, ובמ' תהלים מ"ב שם הדרש כי השתות יהרסון וכו' אם הצדיקים שהשתיתו עולמך כדכתיב וצדיק יסוד עולם ועמדו הרשעים ופיגרו אותם צדיק העולם הוא הקב"ה מה פעולה הניחו לך בעולמך וכו' ועי' בהערות רש"ב ובילק' מכירי שם סי' ו': 6 ויהי לי. בכי"א א' מתחלת כאן פע"ד: משור אחד וכו'. ר"י דורש ויהי לי מתחילה שור אחד וחמור אחד ומשור אחד יצאו שוורים הרבה וכו' ור"נ מפרש כפשוטו ויהי לי שור וחמור שוורים וחמורים כלשון בני אדם חמורתה גמלותה ורבנין דרשי שור זה משוח מלחמה וכו', ובפי' ב"ר כי"ט גורס ומפרש ויהי לי שור וחמור שור יחיד וחמור יחיד לישנהון דבריתא אמרין הא חמרתא הא גמלתא והם הרבה ובלעז אשניירא[1]) גמלתא ימלריאה[2]), ושם בכי"א אשניריאה וכו' ימלתא, ובלק"ט מפרש בתחלה מאמר ר"נ ויהי לי שור וכו' ר' נחמיה אומר לשון של בני אדם הוא לומר שור על שם שוורים הרבה וכו' ר' יהודה אומר משור אחד יצאו כמה שוורים ומחמור אחד יצאו כמה חמורים רבנן דרשו על שם ישראל שור בכור שורו חמור גרם (ועי' למטה ד"א ויהי לי וכו' חמור זה יששכר וכו') צאן צאן מרעיתי עבד ושפחה הנה

1) asnerie, 2) eschamelerie?

[משוח מלחמה שנ' בכור שורו הדר לו (דברים לג יז), חמור זה] מלך המשיח שנ' עני ורוכב על חמור (זכריה ט ט), צאן אלו ישראל שנ' ואתם צאני צאן מרעיתי (יחזקאל לד לא) ועבד ושפחה הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם (תהלים קכג ב), למצא חן שנ' חונינו י"י חונינו (שם שם ג):

ז) וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו אתה נוהג בו כאח ז
והוא נוהג בך כעשו:

וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו ר' שמעון בן לקיש אמר עמו כעמו מה הוא

4 ילקוט שם, תימוזא מ"ב וישלח סי' ו : 6 ילקוט שם, תנחומא מ"ב שם :

1 * משוח — לו דת] מלחמה.. לו ח, משיח.. הדר וגו' פ, משוח מלחמה בכור שורו וגו' ו, משוח המלחמה שנ' בכור.. לו וגו' ג, משיח למלחמ' בכור.. לו י', משוח שליוסף שנאמ' בכור.. לו כ, משיח בן יוסף שנאמר.. לו א[2]א[01], ל' ל | * חמור זה דפוחאגתי] וחמור זה כ, ל' ל | * מלך המשיח ל[0]דפוחאגכי] מלך משיחנו ת, משיח ל | 2 חמור] החמור פ, חמור וגו' ד, וחאגכתי, | אילו וג | ואתן ו, ואתנה דפחאגכתי | צאן מרעיתי] וגו' וג, ~ אדם אתם חא[1] | ושפחה] ~ אלו ישראל שנא' א[2]א[01] | 3 אל — אדוניהם] אל.. אדוניהם וגו' א[2]ג, אל יד' וגו' ו, אל.. אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה (גבירתה תי) א'תי, אל.. וכעיני.. גבירתה וגו' ח, ל' פ | למצא — שנ'] למצא חן הה"ד פ, ל' דוחאגכתי | * חונינו — חונינו] י"י חונינו ל, חוניני.. חוניני וגו' ג, חוננו.. חונינו כ, חננו.. חננו פ, חננו.. חננו וגו' ו, חננו (חנינו ת).. חננו כי רב שבענו בוז דחת, כן עינינו אל י"י אלהינו עד שיחוננו י, ל' א | 4 וישובו המלאכים ל' א[2] | אל יעקב — אל עשו] דחא'תי, אל.. אחיך וגו' פ, אל יעקב וגו' ו, באנו אל אחיך א[2], וגו' לג, ל' כ | אתה] פחאגר, את וכי, שאתה ת, שאת ד | כאחיך ג | 6 וגם — לקראתך ל' א[2] | * וארבע — עמו דאגתי] וארבע מאות פכ, וגו' לו | ר' — אמר] וא[1], ריש לקיש אמר דפגכתי, ארשב"ל א[2] | * מה הוא דפוא[2]גכתי] מהו לא[1] |

כעיני עבדים וכו' וכעיני שפחה וגו', ובשכל טוב צד 181 ר"י אומר משור אחד יצאו שוורים הרבה וכן כולן רבנן דרשו שור זה משיח בן יוסף שנ' בכור שורו וכו' וחמור הוא מלך המשיח דכתיב עני ורוכב וכו' ויש אומרים זה יששכר דכתיב יששכר חמור גרם צאן אלו עשרת השבטים וכו' ועבד ושפחה אלו יראי שמים וכו' (ועיי"ש בהערות רש"ב), ושם צד 170 ועוד שהבריות אומרים חמרתא גמלתא כלומר קוראין הרבה בלשון מועט, ובמה"ג עמ' 502 הועתק ויהי לי וכו' ר"י אומ' משור אחד יצאו לי שוורים הרבה מחמור אחר יצאו לי חמורים הרבה ר"נ אומ' לישנהון דברייאתא (דבריותא) כך כמא דאת אמ' חמריתא גמלותא (חמורתא גמולתא) רבנן אמרי אמ' לו אם מלחמה את מבקש יש לי גבורים לעמוד כנגדך (והוא עפ"י המאמר המוקדם לפנינו [ותנחומא שהועתק בסמוך]) ויהי לי שור זה יוסף שכת' בו בכור שורו הדר לו שיוצא ממנו משוח מלחמה וחמור זה משיח בן דוד דכת' ביה עני ורוכב על חמור ויש אומרין וחמור זה יששכר דכת' יששכר חמור גרם וצאן אלו ישראל דכת' בהן ואתן צאני צאן מרעיתי וכו', ובכי"ל נשתבש רבנין אמ' שור זה משיח (והוגה שם זה מלך המשיח) שנ' עני ורוכב וכו', והסופר דלג מן משיח עד המשיח, ובזה הדרש שור זה משיח מלחמה שנ' בכור שור וכו' לא כוונו למשוח מלחמה שהיה כהן (ועי' סוטה פ"ח מ"א יומא ע"ב ב') אלא למשוח מלחמה שבא מיוסף וכמפורש בשכל טוב ובמה"ג [ובכי"א] וזה טעם הגי' בכי"כ ושור זה משוח שליוסף, ועי' סוכה נ"ב א' חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג ובפסי"ר פ"ח ושני זתים עליה אלו שני המשיחים אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל וכו' ובבמ"ר פי"ד סי' א' ד"א לי גלעד וכו' לפי שיש מחלוקת הרבה על המשוחים וכו' ואפרים מעוז ראשי זה משוח מלחמה שבא מאפרים שנ' בכור שורו הדר לו וכו' ועי"ע ביפ"ת ובעמת"ל ע' משיח, ובכי"ל כתוב כאן ובסמוך ואתם צאני וכו' ובח"נ ואתנה ובמקרא כתוב ואתן ועי' גם לעיל צד 556 וצד 725, ובתנחומא מ"ב שם מאמרי ר' יהודה ור' נחמיה בסגנון אחר וכמאמרי ר' נחמיה ורבנין כאן, והגי' שם ר"י ור"נ ר"י אומר דרך ארץ השיח כאדם שהוא אומר על הכל הלך חמור קרא תרנגול (ועי' בפירש"י עה"ת) ור"נ אמר לומר לו עבדך יעקב הריני משפיל עצמי לפניך אם בקשתה הרי יפה ואם לאו ויהי לי שור וחמור שור זה יוסף שנ' בכור שורו הדר לו וגו' ומסורת אגדה היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל וכו' (ועי' לעיל צד 851 וצד 884) וחמור זה מלך המשיח שנ' גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים וגו' עני ורוכב על החמור צאן אלו ישראל שנ' ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם ועבד ושפחה אלו ישראל שנאמר בהן הנה כעיני עבדים וגו', ובתנחומא שם במאמר סתמי ויהי לי שור אין לי לירא ממך שהרי נולד יוסף שנקרא שור שנ' בכור שורו וכו' וחמור זה משיח בן דוד שנ' עני ורוכב על חמור צאן אלו זכותן של שבטים שנקראו בניהם צאן שנ' ואתנה צאני וכו' ועבד זה משה וכו' ושפחה זו רות וכו': 3 למצא חן. כן סיום הדרש לפי הגי' הנכונה שלפנינו והשלמתי חונינו י"י חונינו ועח"נ, וכתיבת חונינו בוי"ו יתירה במקום קמץ חטף ועי' במ"י לעיל צד 33 בד"ה דוכים וצד 862, ובילקוט הובא סוף הפ' הנה כעיני וכו' כן עינינו אל י"י אלהינו עד שיחוננו, ואחר זה המאמר ויהי לי שור וכו' נסדר שם ד"א ויהי לי שור וכו' עד גבורים מזוינים ואח"כ שם סדר המאמרים וישובו המלאכים וכו' וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו ריש לקיש אמר עמו כעמו וכו' ר' שמואל בר נחמן אמר ארבע מאות קשורי כתרים וכו' ויש אומ' ארבע מאות איפרכין וכו' ר' ינאי אומר וכו' ר' לוי אמר הלך ונטל וכו' כיון שאמרו לו ליעקב כל אותה גדולה היה מתיירא ממנו וכו': 4 אתה נוהג בו וכו'. לעיל צד 882 דרשו וישלח יעקב מלאכים וכו' אל עשו אחיו אפילו עשו אלא אחיו, וכאן כתוב וישובו המלאכים וכו' לאמר באנו אל אחיך אל עשו ודרשו אתה נוהג בו כאח והוא נוהג בך כעשו, ובשכל טוב צד 170 מפרש והוא נוהג עמך כעשו צייד ורצחן, ובמה"ג עמ' 503 אמרו לו את נוהג בו אחוה והוא עשו שתדע רשעתו, ובתנחומא מ"ב שם מה אתה סבור בו אחיך עשו הוא [ועי' ברש"י ורמב"ן]: 6 עמו כעמו. כמותו מה הוא עשוי וכו' ממונה על ארבע מאות איש וכו' [וטעם הדרש מפני שכל מקום שנאמר עמו האחד דומה לחבירו, וכמו שאמרו במכילתא משפטים פ"ב כי טוב לו עמך שתהא טובתו שוה לך, ושם פ"כ הקם תקים (עמו) בזמן שאתה שוה לו (ועי' במדרש תנאים צד 134), ובקידושין ע"ו ב' עמך בדומין לך], ולשון נופל על לשון עשו עשוי, ובלק"ט גורס או מפרש וארבע מאות איש עמו כמותו מה הוא עשוי וכו' וזו הגי' מה הוא עשוי על וכו' איתא גם בשאר כ"י ובילקוט, וגי' אחרת או פירוש בדפוסי' [וכי"ת] מה הוא שהוא גבור חיל ויכול לעמוד

עשוי על ארבע מאות איש כך כל אחד ואחד מהן עשוי על ארבע מאות איש, ר' לוי אמר הלך ונטל לו אוגרמי ממצרים אמר אין יכלית ליה הא טבות אי לא אנא אמר ליה איתי מכס ומן גו כן אנא קטיל ליה:

יב ד"א ויהי לי שור וחמור שור זה יוסף דכת' בכור שורו הדר לו (דברים לג יז), חמור זה יששכר דכת' יששכר חמור גרם (בראשית מט יד), ובן בנו שליוסף עומד לכלות את עמלק שנ' ויחלש יהושע את עמלק (שמות יז יג) ובניו שלישש‍כר יודעין מה הקב"ה עושה בעולמו שנ' ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים (דה"א יב לג), וצאן אילו ישראל שנ' ואתם צאני צאן מרעיתי (יחזקאל לד לא), ועבד זה דוד אני עבדך בן אמתך (תהלים קטז טז), ושפחה זו אביגיל שנ' הנה 49a אמתך לשפחה (ש"א כה מא), אותה שעה הלכו השלוחין וראו את עשו שיש עימו גיבורין מזויינין, באו ואמרו ליעקב שנ' וישובו המלאכים, מהו וארבע מאות איש עמו אמר ר' שמואל בר נחמני

4 ילקוט שם:

1 עשוי על] שהוא גבור ויכול לעמוד כנגד דת | איש ל' פאכ | כן כ | ואחד ל' גי | מהם ואיגכי |
ד' מאות א[1], ת' א[2] | איש ל' פאכ | אמ' ר' לוי ן, ד"א א[2] | 2 לו] ואיגר, ל' דפא[2]כתער[8]י |
אוגרמי] פגע, אוגדמי ן, איגרמי א[2]כ, איגרמו ר[2], אגרמי א'י, אגרומי דת, אגרומינין א[02]ר[1],
אגרונימון ר[8] | אי א'י, אם פא[2]גכ | יכלית] וג, יכילית פאי, יכלת כע, יכילנא דת | לה ן | הא ל' פי |
טבאות י, טיבות ע, טבאית ן, טב דפאגכת | * אי לא] אילא ל, ואי לא עי, ואי לאו ת, ואן לא ן,
ואם לא פ, ואם לאו דאכ | אנא] אנה ן, ל' פכ | * אמר ע] אמ' לוגי[1], אימ' א[2]כ, אימא דא[1]ת,
אמינא פ | ליה] לה ן, ל' ת | איתי] א[2]כע, אייתי דפוגתי, איתיא א[1] | מכס] ע, מכסא דפאכי,
מכסה ן, מיכסא ת | * ומן גו כן] ומן גורן ל, מן גו כן ן, ומן גו כך גע, ומגו כן דפא'כ, ומגו כך א[2]ת,
מיגו כן י[1] | אנא] אנה ן, ל' פ | 3 קטיל ליה] ע, קאים עילוי (עליה גכי) וקטל (וקטיל ג) יתיה ונכי,
קאים עליה (קאימנא עליה א[2]ת, קאימנא פ) וקטילנא ליה דפאת | 4 וחמור וגו' ג, וחמור צאן ועבד
ושפחה ת | הדר לו ל' פ | ** זה] זו ל | 5 ובן] למה הזכיר אלו לפי שבן א | עומד] עתיד פ | את ל' גתי |
זרעו של עמלק ת | 6 ויחלש] פגת, ויחלוש דאכי | * את עמלק פא[2]כ] את.. ואת עמו לפי חרב דא[1]ת,
וגו' לגי | ** ובניו] ובני ל | יודעים פאכתי, עומדים יודעים ג | הקב"ה עשה ג, עשה הב"ה א[2] |
7 * לעיתים א[2]ג] לעתים פא[1]כי, לעתים לדעת מה יעשה ישראל ת, לעתים לדעת מה יעשו ישראל ראשיהם
מאתים ד, וגו' ל | צאן א[2] | אילו] ג, אלו דפאכתי | ואתן ד, ואתנה ד[1]פאגכתי | צאן מרעיתי] אכ,
צאן.. אדם אתם דת, וגו' ג, ל' פי | 8 אני — אמתך] שנ' ואני.. אמתך פ, שנ' אני.. אמתיך פתחת
למוסרי ת, שנאמר אנא יי' כי אני עבדך א | זו] זה א[1]י | 9 באותה | הלכו אותן השלוחים (השלוחין א[2],
שלוחים כ, ־ין ג) וראו.. שיש אגכ, הלכו... שלוחים וראו.. שהיו י, הלכו אותן (אותם ת) השלוחים
אצל עשו וראו דת, ראו אותן השלוחים את עשו שיש פ | עמו דפאכתי, לו ג | גבורים דפאכתי, כמה
גיבורין ג | מזויינים א[1]כתי, מזומנין פ | 10 ובאו ואמרו דגת, הלכו ואמרו א, הלכו (והלכו כ) ואמרו
לו פכ | המלאכים] פא[1]גכ, ~ וגו' א[2], אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו דת | מהו — עמו] מהו..
איש גכ, וד' מאות איש עמו מהו וד'.. עמו א[2], ועמו ארבע מאות איש ת | נחמן פאגכי |

כנגד ארבע מאות איש כך כל אחד ואחד מהן עשוי וכו', ובמח"ג שם הורכב המאמר עם המאמרים בהשיטה ד"א ויהי לי וכו' וארבע מאות איש. עמו אמ' ר' שמואל בר נחמני תשעה (וצ"ל ת') מלכים קשורים כתרים היו עמו וארבע מאות ראשי גייסות ריש לקיש אמ' מה עשו עשוי על ארבע מאות כך כל אחד ואחד עמו ארבע מאות, ובתנחומא מ"ב שם וארבע מאות איש עמו מה אתה סבור וארבע מאות איש עמו אמר ר' שמואל בר נחמני כל אחד ואחד היה עשוי על ארבע מאות איש: 1 הלך ונטל וכו'. הלך עשו ונטל לו אוגרמי ממצרים אמר אם יכולתי לו הרי טוב ואם לאו אני אומר לו הבא מכס ומתוך כך אני הורגו, והגי' אוגרמי איתא גם בכי"פ וכי"ג (ובכי"ו נשתבש אוגדמי) ובערוך ע' אגרמי ופי' שם אוגרמי[1]) רשות להיות מוכס, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א גורס ומפרש הלך ונטל לו אגרומינין (איגרמו) ממצרים ממונה על השערים שבשוק קונה לו מן המלך אגרומינין אותו מינוי (קנה לו מן המלך אותו מנוי) כדי להעליל על יעקב במכסו, ובפי' ב"ר הנדפס הלך ונטל אגרוגימון[2]) ממצרים ממונה קנה לו מן המלך אותו מינוי כדי וכו' במכסים [ובגליון כי"א ב' כתוב נ"א אגרומינין פי' מינוי המכס של השערים], ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר נטל אגגרומינין קנה המכס ממלך מצרים כדי להעליל על יעקב ועי' בערוך ע' אגרינומון, ומלת אוגרמי (אגרומי) עוד לא נתפרשה בבירור ועי' באגה"א ח"ב צד 346 וקרויס צד 11, ובשכל טוב שם קיטע והעתיק א"ר לוי אמר אי יכילנא ליה מוטב ואם לאו אני אומר לו הביא מכס ומתוך כך אני קם עליו והורגו: 3 [שור זה יוסף וכו'. בב"ק י"ז א' אר"י משום ר"ש בן יוחאי מאי דכתיב וכו' משלחי רגל השור והחמור וכו' אית דאמרי אויביו נופלין לפניו כיוסף דכתיב בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ וזוכה לבינה כיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל]: 7 יודעי בינה לעיתים, מה שהקב"ה עושה בעולמו בכל עת ולכן יוכלון לדעת מה יעשה ישראל, ועי' גם הדרשות לעיל צד 842, וצאן אלו ישראל כמו לקמן פע"ח סי' י"ג, ועי' לעיל צד 556, ובמ' אגדה קיטע וסירס המאמרים ויהי לי וכו' שור זה יוסף שנאמר בכור שורו וגו' חמור זה יששכר שנאמר חמור גרם צאן זה ישראל שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי וגו' עבד זה דוד שנאמר אנא ה' כי אני עבדך ושפחה זו אביגיל שנאמר הנה אמתך לשפחת ד"א ויהי לי שור משור אחד יצאו שוורים הרבה ומחמור אחד יצאו חמורים הרבה באותה שעה הלכו שלוחים וראו את עשו שיש עמו כמה גבורים מזויינים ובאו ואמרו ליעקב שנאמר וישובו המלאכים אל יעקב וגו' אתה נוהג עמו כאח והוא נוהג עמך כעשו וארבע

1) ἀγορανομία? 2) ἀγορανόμος.

ת׳ מלכים קשורי כתרים היו עמו ויש א׳ ת׳ אפרכין היו עמו, ר׳ ינאי אמר ת׳ ראשי גייאסות היו
יג עמו, כל אותם היה מתיירא ומחלק את בניו, אותה שעה עמד יעקב בתפילה לפני הקב״ה, אמר [לפניו]
רבון כל העולמים כתבתה בתורה ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו (ויקרא כב כח) אם יבוא
רשע ויאבד כולם כיחד מה תהא כתורה, בבקשה ממך הצילני נא (בראשית לב יב), מה עשה שילח
לו דורון לסמותו שנ׳ כי השחד יעור עיני חכמים (דברים טז יט), ואין חכמים אלא אדומיים
שנ׳ והאבדתי חכמים מאדום (עובדיה א ח), ויתן ביד עבדיו עדר לבדו (בראשית שם יז)

4 ילק׳ מכירי עובדיה א׳ ח׳:

1 ת׳] א[2], ארבע מאות דחתי, ארבעה מאות א[1], ארבעה פכ, ארבע ג | מלכים ל׳ י | קשורי] א[1]ו[1], קושרי דפחא[2]גכת | היו עמו] פחגכי, היו א[1], ל׳ דא[2]ת | אומ׳ פנכתי[1], אומרי׳ ד[1], ־ין ד, ־ים א[1] | ת׳] א[2], ארבע מאות דפחא[1]גכתי | אפרכין] פא, איפרכין חגכי, מיני אפרכין דת | עמו ל׳ פא | ר׳] פאי, ור׳ דחגכת | יניי ג | אומר י | ת׳] א[2], ארבע מאות דפחא[1]גכתי | גייסוס | 2 עמו ל׳ א | כל אותם] וכיון (כיון י) שאמרו לו ליעקב (שאמרו ליעקב ח) כל אותה גדולה דחתי, וכיון.. לו ליעקב.. הגדולה ג, וכיון.. לו כל הגדולה כ, וכיון שאמרו ליעקב כל תגדולה הזאת פא[2], וכיון.. ליעקב כל המחנה הגדולה א[1] | מתירא פחת, מתיירא ממנו י | ומחלק — בניו] וחלק (והיה מחלק אכי, והיה מחליק ח) את בניו ואת נשיו לשני (לשתי כ) מחנות שנ׳ ויירא יעקב מאד ויצר (מאוד וייצר א[2]) לו פחאכי, והיה מחלק את בניו.. לשני.. שנא׳ ויירא יעקב מאד וגו׳ ג, והיה מחלק את נשיו ואת בניו לשתי (לשני ת) מחנות שנאמר ויחץ את העם אשר אתו דת | באותה שעה פאי, ויאמר אם יבוא (יבא חכ) עשו אל המחנה האחת והכהו באותה שעה דחכת, וכת׳ ויאמר אם יבא עשו וגו׳ באותה שעה ג | ** עמד — לפניו חי] עמד.. אמר ל, עמד.. בתפלה לפני.. ואמר (אמר כ) לפניו א[1]כ, עמד.. בתפלה א׳ לפניו פא[2], עמד יעקב לפני הקב״ה אמ׳ לפניו ג, אמר אבינו יעקב לפני הקדוש ברוך הוא דת | 3 רבונו של עולם | כתבתה] ג, כתבת דפחאכתי | בתורה] ג, בתורתך דפחאכתי | שור פחכי | לא תשחטו] לא.. ביום אחד דהאתי, וגו׳ פ, ל׳ גכ | ואם י | יבוא] א[2]ת, יבא דפחא[1]גכי | 4 רשע] רשע זה דפא[2]גכי, זה הרשע א[1], עשו ח | כולם] את בניי ואת אימותם ג, את בני.. אמותם אכ, את בני ואמותם פ, את בני (בניי ח) ואת אמם דחת, בני ואת אמם י | ביחד] כאחת דפא[2]גכתי, כא׳ א[1], ביום אחד ח | מה — בתורה] ספר תורה שאתה (שאת פ) עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו דפחאת, ספר.. שאת (שאתה י) עתיד.. על הר (בהר י) סיני (סני י[1]) מי יקראנו גי, ספר.. שאת.. על הר סיני מה תהא עליה מי יקרא בו כ | הצילני נא] הצילני נא מידו (הצלני מידו י[1]) שלא יבא ויכני אם על בנים שנאמר הצילני (הצלני י[1]) נא די, הצילני מידו שלא יבוא.. שנ׳ הצילני נא וגו׳ ג, הצילני (הצילנו כ, הצילני נא א) מידו שלא יבא (יבוא א[2]ת) ויכני (ויכנו כ, והכני א) אם.. שנ׳ (כדבר שנ׳ פ) הצילני נא מיד אחי מיד עשו פא[1]א[02]כת, הצילני נא מידו שלא יבא ויכני.. שנ׳.. מיד עשו וגו׳ ח | עשה] ~ יעקב א[1]א[02] | שילח] מיד שלח י, עמד ושילח ח, עמד ושלח דפאכתמ, עמד ושגר ג | 5 דרון פ | לסמות (כדי לסמות פ) את עיניו דפחאכתימ, לסמות את עינו ג | השחד] פאגת, השוחד דחכימ | עיני חכמים] פחא[2]כתימ, פקחים ועיני חכמי׳ א[1], פקחים וגו׳ עיני חכמים ד, ל׳ ג | אדומים פחגמ, אדום י | 6 מאדום] פחאגכימ, ~ ותבונה מהר אדום (שעיר ד[1], עשו ת) דת | * ויתן — לבדו דחגכי] ויתן.. לבדו ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח תשימו ת, ויתן ביד עבדיו וגו׳ ל, ל׳ פא |

מאות איש עמו ומאי רבותיה אלא ארבע מאות קושרי כתרים היו עמו, והגי׳ קשורי איתא גם בילקוט דפ״ר [ובכי״א א׳], ומלכים קשורי כתרים כמו במגילה ו׳ ב׳ [מלכי] קטירי תגא, וע׳ במ״י לעיל צד 887, ואפרכין ע׳ לעיל צד 440 וצד 511, ובתר״י א׳ וב׳ גוברין פולמרכין, וראשי גייאסות (גייסות) כמו בקידושין ע״ו ב׳ ומהלכין בראשי גייסות וע׳ בערוך ע׳ קרון: 2 כל אותם וכו׳. כ״ה בלשון קצר בכי״ל, וטעם ומחלק את בניו שהם עיקר וכת׳ ויחץ את הילדים וכו׳, ובמ׳ אגדה וכיון ששמע יעקב כל אותן הגדולות היה מתיירא והיה מחלק את בניו ואת נשיו לשני מחנות שנ׳ ויירא יעקב וכו׳, וללא נכון שינו והקדימו בדפוסים [וכי״ת] נשיו לבניו ולב חכם לימינו ע׳ לעיל צד 862, וביפ״ת הקשה על גי׳ הדפוסי׳ למה שינה לשון הכתוב דכתיב ויחץ את העם וקאמר נשיו וכו׳ ועיי״ש: אותה שעה וכו׳. וכ״ה בכי״פ [וכי״א א׳ וב׳] וילקוט באותה שעה עמד וכו׳, ובדפוסי׳ ושאר כ״י מתחיל המאמר ויאמר (וכת׳ ויאמר) אם יבוא עשו וכו׳, וביפ״ת העיר באותה שעה וכו׳ לא קאי הא אקרא דויאמר אם יבא עשו אלא שלפי שסיים דרשתו בקראי דלעיל תפס הכתוב שבא אחריו כדרך המדרש לפעמים לפרש קראי דבתריה והכא טעמיה לפרש קרא דפן יבא והכני אם על בנים וכו׳, וע׳ לקמן פע״ו סי׳ ו׳, וסגנון מיוחד בכי״ל ויאבד כולם וכו׳ מה תהא בתורה וכו׳ הצילני נא ועח״נ [ונכונה גי׳ כי״ל מה תהא בתורה, והכונה שהקב״ה יגרום שיעבור עשו על מצות אותו ואת בנו וכמו שהוא לקמן בפ׳ ע״ו (וע׳ בבעלי תוספות על התורה לפ׳ בשלח פ׳ נכחו תחנו), ולגי׳ הדפוסי׳ ושאר כ״י ס״ת וכו׳ מי יקרא בו, קשה שפתח באותו ואת בנו וסיים שלא ימצא מי שיקרא בתורה ולא ראשו של המאמר סופו וע׳ גם ביפ״ת], ובמ׳ אגדה הובא לפ׳ אם יבא עשו וגו׳ באותה שעה עמד בתפלה לפני הקב״ה ואמר לפניו רבון העולמים כתיב בתורתך אותו ואת בנו לא תשחטו ואם יבא רשע זה ויהרוג אותי ואת בני מה אעשה מה עשה שלח לו דורון לסתום את עיניו שנאמר כי השחד יעור עיני חכמים ואין חכמים אלא אדומיים שנאמר והאבדתי חכמים מאדום: 5 יעור עיני חכמים. כן לה״כ בדברים שם, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ כי השוחד יעור פקחים וגו׳ והוא לה״כ בשמות כ״ג ח׳ [בדפוסי׳ הגי׳ פקחים וגו׳ עיני חכמים וכמו שהצגתי בח״נ, ובכי״א א׳ פקחים ועיני חכמים, וכנראה טעה הסופר וכתב פקחים והגיה אח״כ עיני חכמים, ומזה נולדה הגי׳ המשובשת] והוגה בא״א כי השוחד יעור ובמ״כ כי השוחד יעור עיני וגו׳ ונדפס ככר בד׳ קראקא א׳ יעור עיני חכמים, ועוד נשתבש בדפ״ר והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מחר שעיר

מהו ורוח תשימו (שם שם) אמר יעקב לפני הקב"ה רבון כל העולמים אם תבואנה צרות בבניי לא יהו זו אחר זו אלא יהא רוח להם מצרותיהם, אותה שעה נשא עיניו וראה את עשו ותלה עיניו למרום ובכה וביקש רחמים על עצמו לפני הקב"ה ושמע תפילתו והבטיחו שמושיען מכל צרותיהן בזכותו שנ׳ יענך י"י ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב (תהלים כ ב):

פרשה עו

א **לב ח) ויירא יעקב וגו׳** ר׳ פינחס בשם ר׳ ראובן פתח בטח אל י"י בכל לבך (משלי ג ה) שני בני אדם הבטיחן הקב"ה ונתייראו הבחור שבאבות והבחור שבנביאים, הבחור שבאבות זה

1 ילק׳ מכירי תהלים כ׳ סי׳ ד׳: || 5 ילקוט ר׳ קל"א: 6 [ע׳] מכילתא בשלח מס׳ דעמלק פ"ג, מכילתא דרשב"י שמות י"ז י"ד, ברכות ד׳ א׳, סנהדרין צ"ח ב׳, תנחומא בשלח סי׳ כ"ח, מדרש אסתר פ׳ ויהי אומן (ב׳ ז׳), תנחומא מ"ב חקת סי׳ כ"ה, תנחומא חקת סי׳ כ"ה, במדבר רבה פי"ט סי׳ ל"ב, שמות רבה פ"ג סי׳ ד׳:

1 מה הוא ת, ומהו ח | ורוח] ת, וריוח דפחאגכימ | תשימו] ~ וגו׳ פג, בין עדר ובין עדר אכימ | יעקב ל׳ י | לפני הקב"ה] לפניו י, ל׳ פ | רבון העולמים פ, רבה"ע מ, רבונו של עולם דחגכי, רבש"ע א[1]ת, רש"ע א[2] | *תבואנה צרות] תבואה צרות ל, יהיו צרות באות דפחא[1]גכתימ, יהיו.. באין א[2] | על בניי חג, על בני דפאכתימ | לא — זו] לא תביא אותם (לא תביא אתם כ, לא.. אות׳ ד[1], לא.. אותן י, לא תבא להם ג, אל תביא אותם ת) זו אחר זו דחגכתי, לא תביא אותן (לא תבוא אותם מ) זה אחר זה אמ, ל׳ פ | 2 אלא ל׳ פאגמ | יהא רוח] הרווח דחת, הרוח פב, הריוח גימ, והרויח א | מצרותיהן א[2]גי, מצרותיהם ולא תבואם תכופות פ | באותה | נשא עיניו] פ, נשא יעקב עיניו א[1], נשא יעקב את עיניו דחא[2]גכתימ | (וראה — והבטיחו] וא"ל השי"ת מ) | את ל׳ פא[2] | עשו בא פ, עשו (לעשו א[2]) שהוא בא (שבא י, בא חא) מרחוק דהאגכתי | ותלה — למרום] תלה... למרום ת, ותלה את עיניו למרום ח, ותלה עיניו לשמים א, ונשא עיניו למרום י, ל׳ פ | ובכה ובקש (וביקש חא[2]) רחמים מלפני (לפני חאגכ) הקב"ה דחאגכת, בכה להקב"ה ובקש רחמים פ, ובכה י | 3 ושמע הקב"ה חא[1]כי | תפילתו] ג, תפלתו דפחתי, את תפלתו א׳כ, תפלתו הב"ה א[2] | שהוא מושיען חא[2]גכמ, שהוא מושיעם א[1], שהוא מושיען לבניו פ, שהוא מושיעו דתי | מכל צרותיהן] מכל צרותן ח, מכל צרותם פאמ, מכל צרתן כ, מכל צרותיו דגת, ל׳ י | בזכותו] פ, בזכותו של יעקב דחת, בזכות יעקב אמ, מבית יעקב ג, ל׳ כבי | 4 ישגבך — יעקב] וגו׳ א || 5 *ויירא דפוחאגנתי] וירא ל | וגו׳] מאד וגו׳ ג, מאד (מאוד א[2]) ויצר (וייצר א[2]י) לו דוחאכתי, ל׳ פ | פינחס] ד[1]ות, פנחס דפאגכ | ראובן] איבו פאכ, אייבו ג | פתח — לבך] פתח.. לבך וגו׳ ן, פתח כתי׳ בטח ב"י בכל לבך ח, אמ׳ א, א׳ פת, ל׳ דגכ | 6 שני] ר׳ פינחס בשם ר׳ ראובן ~ ן | הבטיחם א[2] | ונתיראו וח | *והבחור שבנביאים דפוחאגכי] ובחור שבנביאים ת, הבחור ושבנביאים ל | **הבחור] בחור ל |

ובד"ו מהר אדום ובא"א הוגה לנכון [וכמו שהוא בכי"ת] מהר עשו וכן נדפס כבר בד׳ קראקא א׳, ובד"ו שכ"ז עם פי׳ אב"א גי׳ אחרת שלא מצאתי בשום כ"י וז"ל עמד ושלח לו דורון לפייסו מכעסו שיכמרו רחמיו עליו ולא יטור לו איבה על הבכור׳ שלקח ממנו ועל הברכות שבירכו אביו שלא נתקיימו בו ויתן ביד עבדיו וכו׳, וגי׳ זרה בזה הדפוס ע׳ גם במ"י לעיל צד 879: 1 אם תבואנה. בכי"ל כתוב תבואה והגהתי וצ"ע [ובמד׳ אגדה לפסוק י"ז אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אם יבואו צרות על בני לא תביא להם אלא זה אחר זה ורוח תשים להם מצרותיהם, וברמב"ן שם הובא אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם יהיו צרות באות על בני לא תביא אותן זו אחר זו אלא הרוח להם מצרותיהם] ובבחיי הועתק אמר יעקב לפני הקב"ה אם יבאו צרות על ישראל אל תביא להם זו אחר זו אלא הרווח להם מצרותיהן ועח"נ:

פרשה עו. בכי"א א׳ פע"ה ועי׳ במ"י לעיל צד 892 בד"ה ויהי לי, ובדפ"ר נסמן פע"ד, ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה: 5 פתח וכו׳. כן הגי׳ הנכונה לפנינו בכי"ל, ובכי"ת פתח כתי׳ בטח וכו׳, ובכי"ו ר"פ בשם ר׳ ראובן פתח בטח וכו׳ ר"פ בשם ר׳ ראובן שני וכו׳ ועי׳ במ"י לעיל ריש פע"ה, ובדפוסי׳ ובכי"פ וכי"ג וכי"כ [וכי"א א׳ וב׳ וכי"ת] נשמטו המלות פתח וכו׳ עד לבך, ובמה"ג עמו׳ 503 הועתק ויירא יעקב אמ׳ ר׳ פנחס שני בני אדם וכו׳ ונתיראו הבחור שבאבות והבחור שבנביאים שבאבות אבינו יעקב דכת׳ כי יעקב בחר לו יה ולבסוף ויירא יעקב שבנביאים משה דכת׳ לולי משה בחירו ולבסוף נתירא עד שאמר לו ויאמר ה׳ אל משה אל תירא אותו, ובשכל טוב צד 181 יעקב בחיר האבות דכתיב ביה כי יעקב וכו׳ הובטח ונתירא ומשה בחיר הנביאים הובטח שנ׳ כי אהיה עמך ונתיירא דכתיב ויאמר וכו׳ אל תירא אותו מכלל שנתיירא, ובעקידה שער כ"ו הובא אמר ר׳ פנחס בשם ר׳ איבו שני בני אדם וכו׳ ונתיראו בחור שבנביאים בחור שבאבות וכו׳ והנה אנכי וכו׳ ונתירא דכתיב ויירא יעקב מאד וכו׳ בחור שבנביאים זה משה דכתיב לולי וכו׳ ונתירא שנ׳ ויאמר וכו׳ אותו למי אומרים אל תירא אלא למי שהוא מתיירא וכו׳, והדרש שיעקב הבטיחו הקב"ה הנה אנכי עמך ולבסוף נתיירא וכו׳ מקורו במכילתא שם במאמר ר׳ אליעזר המודעי זה אחד מארבעה צדיקים שנתן להם רמז שנים חשו ושנים לא חשו משה נתן לו רמז ולא חש יעקב נתן לו רמז ולא חש דוד ומרדכי נתן להם רמז וחשו משה מנין ושים באזני יהושע וכו׳ יהושע מנחיל ישראל את הארץ ובסוף משה עומד ומתחנן שנ׳ ואתחנן אל ה׳ בעת ההיא לאמר וכו׳ ובהמשך המאמר שם (בהוצ׳ רמא"ש נ"ו א׳) יעקב נתן לו רמז ולא חש שנ׳ והנה אנכי עמך ושמרתיך והוא היה מפחד ויירא שנ׳ ויירא יעקב מאד וייצר לו אדם שהקב"ה הבטיחו היה ירא ומפחד אלא שאמר יעקב אבינו אוי לי שמא יגרום החטא וכו׳ ועי׳ במכילתא דרשב"י שם ובילקוט ר׳ קס"ו ובתנחומא בשלח ובמדרש אסתר שם, והדרש שיעקב היה מתיירא שמא יגרום החטא גם במאמר ר׳ יעקב בר אידי בברכות וסנהדרין שם כתיב והנה (הנה) אנכי עמך וכתיב ויירא יעקב מאד וכו׳, ומאמר סתמי בתנחומא מ"ב חקת שם ויאמר ה׳ אל משה אל תירא אותו וגו׳ זש"ה

יעקב שנ׳ כי יעקב בחר לו יה (תהלים קלה ד) ואמר לו הקב״ה הנה אנכי עמך (בראשית כח טו) ולבסוף נתיירא [ויירא יעקב], הבחור שבנביאים זה משה רבינו לולי משה בחירו (תהלים קו כג) ואמר לו הקב״ה כי אהיה עמך (שמות ג יב) ובסוף נתיירא ויאמר י״י אל משה אל תירא אתו כי בידך (במדבר כא לד) אינו אומר אל תירא אלא שניתירא ר׳ ברכיה ור׳ חלבו בשם ר׳ שמואל בר נחמן ראויים היו ישראל כלייה בימי המן אילולי שסמכה דעתן לדעת הזקן, אמרו מה אבינו יעקב שהבטיחו הקב״ה נתיירא אנו על אחת כמה וכמה [ויירא יעקב וגו׳]:

ב ויירא יעקב מאד ויצר לו [אמר ר׳ יהודה בר׳ אלעאי לא היא יראה ולא היא צרה אלא ויירא] שלא ייהרג ויצר לו שלא יהרג, אמר אם יתגבר עלי אינו הורגני ואם אתגבר עליו איני הורגו

4 פסיקתא פ׳ אנכי אנכי (ק״ע א׳), פסיקתא רבתי שם (קכ״א ב׳): 7 ילקוט שם, תנחומא וישלח סי׳ ד׳:

1 יה וגו׳ ו | אמר לו הקב״ה אגת, הקב״ה א׳ לו פ | הנה] פוחגכי, והנה דאת | עמך] ~ וגו׳ ו, ושמרתיך וגו׳ ח, ושמרתיך בכל אשר תלך ת | 2 ובסוף נתיירא דוהכת, וסוף נתיירא י, ובסוף א, ונתיירא פג | * ויירא יעקב א[2]י] ויירא.. מאד א[1], ויירא.. מאד וגו׳ ו, שנ׳ ויירא יעקב פח, שנ׳ וירא יעקב ד, שנ׳ ויירא.. מאד ת, שנ׳ וירא.. מאד ג, שנ׳ ויירא.. מאד ויצר לו כ, ל׳ ל | והבחור חכ, בחור פ | שבנשיאים ח | רבינו ל׳ | שנא׳ לולא א[1] | בחירי י[1], בחירו וגו׳ ו, בחירו עמד בפרץ לפניו כת | 3 אמר לו פג, א״ל א | ויאמר כי ו | ובסוף נתיירא] וחאכ, ולבסוף נתיירא דגת, ונתיירא פי | אל משה ל׳ י | אתו — בידך] אותו דוחאגכתי, ל׳ פ | 4 אינו — תירא] פוג, אין אומרי׳ (אומר א[2]) אל תירא א, אינו אומר אל תירא אותו דת, אינו אומר אלא אל תירא כ, ל׳ חי | אלא מיכן וג, מיכן ה, מכאן כ, מכלל י, אלא למי פא | שנתירא וח, שנתיירא דגכתי, שהוא מתיירא פ, שהוא ירא א | בשם ר׳ — נחמן] וא[2]ג, בשם.. נחמן אמרי א[1]א[02], בשם ר׳ שמואל פ, ור׳.. נחמן כ, משם ר׳.. נחמן משם (משום ת) ר׳ נתן דת | 5 ראויין פחאגכי, ראוים ו | כלייה] פא׳כתי, כליה דוחא[2], לכליה ג | אילולי] פואגכי, אלולי דת, אלא ח | שסמכה] פחאגכ, שסמכו וי, שנסמכה דת | דעתן ל׳ ו (והושלם בגליון) | לדעת הזקן] פ, לדעתו של זקן חאגכ, על דעתו של זקן ו, על דעת הזקן אביהם דת, ודעתו של זקן י[1] | מה] ומה ח, מה אם וכ, ומה אם פי, ל׳ א | יעקב אבינו פא[1]ג | 6 הקב״ה] פוחאגכי, ~ ואמר לו והנה אנכי עמך דת | אנחנו כ | וכמה] פוחאגכי, ~ הוא שהנביא מקנטר (מקנתר ת) את ישראל ואומר להם ותשכח י״י עושיך נוטה שמים ויוסד (יוסד ת) ארץ אמר להון אנשיתון מה אמר לכון כה אמר י״י אם ימדו שמים (שמים ויחקרו מוסדי ארץ אם ימדו שמים ת) מלמעלה אם ראיתם שמים שמטו והארץ (ארץ ת) מתמוטטה מנטיית שמים וארץ לא היה לכם ללמוד אלא ותפחד תמיד כל היום דת | 7 ויירא] ד״א ~ ד, ד״א וירא ת | * מאד — לו דחא[1]ת] מאד וייצר לו א[2], ויצר לו י, וייצר לו ג, מאד ויצר לו שלא יהרוג כ, מאד וגו׳ ו, וגו׳ ל, ל׳ פ | * אמר — ויירא דא[1]ג] אמר.. ביר׳.. ויירא ת, אמר.. בר׳.. לא היא צרה אלא ויירא (וירא כ) א[2]כ, אמ׳ ר׳ יודה.. ולא היא.. ולא היא.. אלא ויירא ו, א״ר יהודה בר׳ סימון לא היא.. לא היא.. אלא ויירא פ, א״ר יהודה לא היא.. ולא היא.. אלא וירא ח, לא היא.. ולא צרה אלא ויירא י, ל׳ ל | 8 ייהרג] ו[0]כ, יהרג פהאגי, יהרוג דות | וייצר א[1]י[1] | לו ל׳ וחאי | יהרוג פוחאגכ | אמר] ~ יעקב מה א[1], ל׳ י (אמר — יהרוג ל׳ חכ) | הוא מתגבר דפאת, מתגבר הוא וגי | * אינו] אמ׳ אינו ל, הוא ו[0], ל׳ דפאגתי | הורגיני ג | אני מתגבר דפאתי, מתגבר אני וג | איני] אני דפו[0]תי, ל׳ א |

אשרי אדם מפחד תמיד וגו׳ כך מדת הצדיקים אע״פ שהקב״ה מבטיחן אינן פורקן יראה וכן ביעקב כתיב ויירא יעקב למה נתיירא אמר שמא נתקלקלתי (נתלכלכתי) אצל לבן בכלום וכו׳ ועי׳ בתנחומא חקת ובבמ״ר שם, ובשמו״ר שם א״ל הקב״ה כי אהיה עמך אין אומר אהיה עמך אלא למי שהוא מתיירא, ובכי״ל ושאר כ״י [חוץ מכי״א א׳ וב׳ וכי״ת] ובילקוט הגי׳ כאן הנה אנכי וכו׳ וכ״ה למטה בסי׳ ב׳ גם בדפוסי׳ [וכי״ת] ועי׳ לעיל צד 800 ובמ״י שם בסוף ד״ה מאן דאמר וכו׳: 5 ראויים היו וכו׳. לפי שנתייאשו מן הגאולה, ובסגנון שלפנינו המאמר בפסיקתא שם בדרש מי את ותיראי מאנוש וכו׳ והגי׳ שם ר׳ ברכיה בש״ר חלבו ר׳ שמואל בר נחמני בש״ר יונתן ראויים היו ישראל כלייה בימי המן אילמלי נסכמו על דעתו של זקן שאמרו ומה אם יעקב אבינו שהבטיחו הקב״ה ואמר לו הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך נתיירא אנו עאכ״ו הוא שהנביא מקנטרן ואומר להן ותשכח ה׳ עושיך נוטה שמים ויוסד ארץ וכו׳, ומפסיקתא שם נוסף בדפוסי׳ [וכי״ת] כאן הוא שהנביא מקנטר את ישראל וכו׳ עד אלא ותפחד תמיד כל היום ועח״נ, וכלשון הפסיקתא גם הגי׳ בדפוסי׳ [וכי״ת] הבטיחו הקב״ה ואמר לו והנה אנכי עמך, וגם צ״ל בדפוסי׳ משם ר׳ יונתן, ובסגנון אחר בפסי״ר שם ותשכח ה׳ עושך בצרת המן הכתוב מדבר שנתייראו וכו׳ ונתייאשו מן הגאולה אמר ר׳ שמואל בר נחמן ראויים היו ישראל שלא ליגאל מצרת המן על שנתייאשו מן הגאולה אילולי שהסכימו לדעת יעקב אביהם יעקב שמע מפי הדיבור והנה אנכי עמך ונתיירא מן עשו ויירא יעקב מאד וייצר לו וכו׳: 7 אמר ר׳ יהודה וכו׳. בכי״ל המאמר מקוטע ויירא יעקב וגו׳ שלא ייהרג ויצר לו שלא יהרג וכו׳ והשלמתי ועח״נ, ובלשון תימה בכי״ל אם יתגבר עלי אינו הורגני ואם אתגבר עליו איני הורגו, ובשכל טוב צד 171 הועתק א״ר יהודה ב״ר עלאי ולא היא יראה ולא היא צרה אלא וירא שלא יהרוג ויצר לו שלא יהרג אמר כל השנים הללו הוא יושב בארץ ישראל שמא הוא בא עלי מכח ישיבת ארץ ישראל כל השנים הללו הוא מכבד את אביו ושמא יבא עלי בכיבוד אב ואם ונוסף לזה שאמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי שמא מת אותו הזקן, ובלק״ט גורס ומפרש ויירא שלא יהרוג ויצר שלא ייהרג אמר אם יתגבר עלי רע ואם אני מתגבר עליו רע למה כי כל השנים האלו ישב בארץ ישראל ומכבד הוריו אם אכהו יאמרו בא להכות את יושב ארץ ישראל ולהרוג מכבד אביו וכו׳, ובמה״ג עמ׳ 504 אמ׳ ר׳ יהודה לא היא יראה ולא היא צרה אלא ויירא שלא ייהרג ויצר לו שלא ייהרג אמ׳ אם מתגבר הוא

ההד ויירא שלא יהרג ויצר לו שלא יהרוג, אמ׳ כל השנים הללו ישב בארץ ישראל תאמר שהוא בא עלי מכוח ישיבת ארץ ישראל, כל השנים הללו הוא כיבד את אביו שמא בא עלי מכוח כיבוד אב ואם, אמר כך אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי (בראשית כז מא) תאמר שמא מת אותו זקן, אמר ר׳ יודה בר סימון כך אמר לו הקב״ה שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך וגו׳ (שם לא ג) תאמר עד כאן היו התנאין, אמר ר׳ יודן שוב אל ארץ אבותיך וגו׳ ויירא יעקב מאד וגו׳ מיכן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה, [ר׳ הונא בשם ר׳ אחא הנה אנכי עמך (בראשית 49b כח טו) אם יהיה אלהים עמדי (שם שם כ) מיכן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה], ר׳ הונא בשם ר׳ אהא ויאמר כי אהיה עמך (שמות ג יב) ואין דבר רע מזיק ויהי בדרך במלון וגו׳ (שם ד כד) מיכן

5 ילקוט סס, ילק׳ מלכים כ׳ קס״ח:

1 הוי פא[2], הוי ויירא יעקב א[1] | * ויירא פוגת] וירא לדא | שלא יהרג] אג, שלא ייהרג ו[0], שלא יהרוג דות, ל׳ פ | ויצר וא[2] | לו ל׳ פוא | שלא יהרוג] ו[0]אג, שלא יהרג דו, שמא ייהרג ת, ל׳ פ | ישב] פ, היה יושב גכ, הוא יושב דוחא[2]תי (ישב — הללו ל׳ א[1]) | ישראל ל׳ ג | תומר ו | 2 מכוח] ת, מכח דפוחא[2]כר[1]י, מבין ג | (ישיבת — מכוח ל׳ א[2]) | ארץ ישראל] הארץ פ | כל — הללו] כל השנים ת, כל הימים הללו ח, ל׳ פ | היה גכ | כיבד] פ, מכבד א[1], יושב ומכבד דוחכתי, יושב בארץ ישׂ׳ ומכבד ג | את ל׳ פי | אביו] הוריו כל אלו שנים פ | שמא בא] פ, תאמר (תומר ו) שהוא בא דוחא[1]גכתר[1]י | עלי ל׳ א[1] | מכוח] ת, מכח דפוחא[1]כר[1]י, מבין ג | כבוד כי | 3 אב ואם] אבי כ | אמר כך אמר] ו[0]ח, א׳ כך א׳ הוא פ, כך אמר ל[0]אגר[1]י, שהרי כך אמר דת | (אבל — אחי ל׳ פ) | ** אבי] ל׳ ל | ואהרגה — אחי] חר[1]י, וגו׳ ו, ל׳ דאגת | ** תאמר (ותומר ו)] ל׳ ל (ונוסף בין השורות) | * שמא — זקן] שמא מת זקן ל, שמת אותו זקן א[1]כר[1]י, שמת.. הזקן וחא[2]ג, שהזקן מת פ, שמת אותו זקן ובא עלי להרגני דת | 4 יודה] ו, יהודה דפחאגכתר[1] | בר] פ, בר׳ דא[2]גכר[1], ביר׳ ות | כך א׳ (אמ׳ א[2]) לי פא[2], אמ׳ לי ו, אמר אמר לי ח, אמר יעקב כך אמר לי א[1] | הקב״ה ל׳ ו[1] | אבותיך — וגו׳] אבותיך ולמולדתך (ולמולדתיך י, ואל מולדתך א[1]) ואהיה עמך חאי, אבותיך ולמולדתך (ולמולדתיך ת) דתר[1], אבותיך וגו׳ פ, אבותיך וגכ | 5 ** תאמר] ל׳ ל | היו התנאין] א[1], היו התנאים וחא[2]גי[1], התנאין כ, התנאין היו פ, היו התנאים ושמרני בדרך הזה ולא יותר דת | שוב] פואגכר[1], ויאמר אלהים אל יעקב ~ י(מלכים), אמר לו המקום ~ דת | אל ל׳ ת | אבותיך וגו׳] גי(שם), אבותיך ואהיה עמך א[2], אבותיך דא[1]כתר[1], וגו׳ ו, ל׳ פ | ויירא] פוגכ, וירא א[1], וכתיב ~ א[2]א[01]י(שם), ואף על פי כן ~ דת | 6 מאד וגו׳] מאד וייצר לו וגו׳ ו, מאד וייצר (ויצר כ) לו אכ, מאד דת, וגו׳ ג, ל׳ פחי | מיכן] חג, מכאן אכר[1]י, אלא מיכן ו, אלא מכאן דפת | לצדיקים פאר[1]י | * ר׳ הונא — הזה] ר׳ הונא.. מכאן.. הזה כ, ר׳ הונא.. אלא מיכאן.. הזה ג, ר׳ חונה בשם ר׳ [אחא.. אלא מיכן.. הזה] ו[0], ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמר הנה.. אלא מכאן.. הזה ד, ר׳ הונא.. אחא הנה.. עמך והוא או׳ אם.. אלהים מכאן.. לצדיקים בעוה״ז פ, ר׳ אחא או׳ אם.. עמדי מיכן.. לצדיק בעוה״ז ח, כתיב הנה.. עמך ואם.. עמדי מכאן.. לצדיקים.. הזה י, ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמ׳ הנה אנכי עמך ת, ל׳ לואי (שם) | 7 ר׳ חונה ו, רב הונא פ (ר׳ הונא — עמך ל׳ ת) | * בשם ר׳ אחא דו[0]י (שם)] בשם ר׳ אבא לגכר[1], ל׳ פ | 8 עמך] ~ וזה לך האות י (שם) | ויהי] וגכר[1]ו[1], וכתיב ~ דאי (שם), וכת׳ ~ פת | וגו׳] ויפגשהו פכי, ויפגשהו י״י ויבקש המיתו ת, ל׳ דואגר[1]י (שם) | מיכן] מכאן פאי, אלא׳ מיכן וג, אלא מכאן ר[1]ו (שם), אלא דכת |

עלי הורגיני ואם מתגבר אני עליו אני הורגו וכו׳ אמ׳ כל השנים הללו הוא יושב בארץ ישראל וכו׳ כל השנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו תאמר שהוא בא עלי מכוח כיבוד אב ואם ד״א אמ׳ הוא אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרג את יעקב אחי שמא מת אותו זקן, וגם בפי׳ ב״ר כי״ט מפרש ד״א ויירא יעקב מאד וייצר לו כך אמר עשו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה וכו׳ תאמר שמת אותו זקן ובא עלי להרגני (ומשם נוסף בדפוסי׳ [וכי״ת] ובא עלי להרגני), ובתנחומא שם וישובו המלאכים אל יעקב לאמר מיד ויירא יעקב מאד ויצר למה שני פעמים ויירא שלא יהרוג ויצר שלא יהרג וכו׳: 5 תאמר עד כאן וכו׳. שמא היתה הבטחתו של הקב״ה שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך רק עד כאן עד שישוב אל ארץ מולדתו ועתה בכניסתו לארץ (ועי׳ לעיל סוף פע״ד) נתיירא שמא בטלה ההבטחה גם מה שאמר לו הקב״ה והנה אנכי עמך, והלשון עד כאן היו התנאין כמו לעיל צד 801 שניתקיימו כל התנאין שהתנה עמי, וכן נר׳ טעם הפירוש בפי׳ ב״ר כי״ט תאמר עד כאן היו התנאין ושמרני בדרך הזה (בראשית כ״ח כ׳) ולא יותר, ואין כוונתו לפרש התנאין שהתנה יעקב בנדרו (ומשם נוסף ג״כ בדפוסי׳ [וכי״ת] ושמרני וכו׳ ולא יותר), ור׳ יודן דורש שוב וכו׳ ויירא יעקב וכו׳ מיכן שאין הבטחה לצדיק בעוה״ז, ובפי׳ ב״ר כי״ט מפרש א״ר יודן שוב אל ארץ אבותיך ואעפ״י כן נתיירא דכתיב ויירא יעקב מאד מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעוה״ז (ובדפוסי׳ [וכי״ת] נוסף משם ואף על פי כן), ובמה״ג שם הועתק אמ׳ ר׳ יודן כת׳ שוב וכו׳ וכת׳ ויירא יעקב אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק וכו׳: 6 ר׳ הונא וכו׳. מאמר זה השלמתי עפ״י גי׳ הדפוסי׳ וכ״י שציינתי וילקוט כאן ונתפרש בפי׳ ב״ר הנדפס ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמר הנה אנכי עמך אף על פי כן אם יהיה אלהים עמדי אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים וכו׳ (ושם לא נתפרש המאמר השני), והמאמר ליתא בכי״ל ובילקי׳ מלכים [וכי״א א׳ וב׳], ובכי״ו איתא בגוף הספר ר׳ חונה בשם ר׳ ויאמר כי אהיה עמך וכו׳, ובציון אחר בגליון כי״ו בכתב אחר הושלם בשם ר׳ „אחא הנה אנכי עמך אם יהיה אלהים עמדי אלא מיכן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה ר׳ הונא בשם ר׳ אחא״, ובפי׳ ב״ר כי״ט נתפרש רק המאמר השני ר׳ הונא בשם ר׳ אבא תחלה ויאמר כי אהיה עמך ואין דבר רע מזיק לאחר כן ויהי בדרך במלון אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים, ואין לברר אם המאמר הראשון ר״ה בשם ר׳ אחא וכו׳ הוא מעיקר הספר

שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה, ר׳ פינחס בשם ר׳ חנן ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר י״י אלהי אדני המלך (מ״א א לו), לא ככר נאמר הנה בן נולד לך והוא יהיה איש מנוחה וגו׳ (דה״א כב ח) אלא אמר הרבה קטיגורין יעמדו מיכן ועד גיחון:

ח ט) ויחץ את העם וגו׳ אמר ר׳ חייה רבה לימדתך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחת, ממי את למד מיעקב [ויחץ את העם אשר אתו וגו׳ ויאמר אם יבא עשו וגו׳], רבנין אמ׳ אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו אילו אחינו שבדרום והיה המחנה

4 ילקוט כ׳ קל״ט:

1 לצדיקים פאר1ו | פינחס] ד1ן, פנחס דפאגכתי(שם) | חנן דציפורין ן, ..דצפורין כ, ..דצפורי י(שם), חנין דציפורין דגת, ..דציפורי א, ..דצפורי פ | אמ׳ כת׳ ויען ת | בנייהו י | * את המלך — המלך ן0] ויאמר כן יאמר המלך ל0, את המלך ויאמר (ויען י) אמן כן יאמר י״י תי, את המלך וגו׳ כן יאמר ן, וגו׳ כן יאמר ל, את המלך כן יאמר י״י פ, את המלך כן יאמר ד1אכ, את המלך ויאמר אמן כן יאמר ד, ויאמר כן יאמר המלך גי (שם) | 2 לא — נאמר] פא2גי (שם), לא.. אמר ן, והלא.. נאמר דא1א02ת, לא כן כתיב י | והוא] וא1א02גכי (שם), הוא דפא2תי | 3 איש — וגו׳] איש מנוחה דפאגכתי, איש מנוחה ובניחותי לו מכל אויביו מסביב כי שלמה יהיה שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו ן0, ל׳ ן | קטיגורים ג, קטירוגין ת | יעמודו ן, יעמוד י1, עמדו א1 | מיכן] וג, מכאן פאכתי, מכן ד | ועד גיחון] ~ מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה י (שם) | 4 ויחץ — וגו׳] ויחץ את העם ד, ויחץ את העם אשר אתו ת, ויחץ.. העם וגו׳ ויאמר אם יבא עשו ג, ויחץ.. העם אשר אתו וגו׳ ויאמר.. יבא עשו וגו׳ ן, ויחץ.. העם אשר אתו ויאמר.. יבא עשו אל המחנה האחת והכהו כ, ויחץ את הילדים ויאמר אם יבא וגו׳ (עשו א1) פא1, ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת א2, ויאמר.. יבא.. והכהו והיה המחנה הנשאר לפלטה ח, והיה.. לפליטה י | אמר — מיעקב] אמר ר׳ חייה רבה (חייא רבה א2כ, חייא בר אב׳ ג, חייא חב) לימדתך (למדתך א2כב, למדה ח) תורה (התורה ן) דרך ארץ.. אדם נותן (אדם משים ג, אדם מניח א2כב, מניח אדם א1) את כל ממונו (כל ממונו חא, ממונו גכ, כל מה שיש לו ב) בזוית (בזווית ן) אחת ממי (מימי ן, וממי ח) את (אתה הב) למד מיעקב וחאגכב, א״ר חייא רבה למדך תורה ד״א לא יניח אדם ממונו בזוית אחת מיעקב פ, למדך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד ממי את למד מיעקב י, מכאן שלא יניח אדם ממונו בזוית אחת ת, ל׳ ד | 5 * ויחץ — עשו וגו׳] ויחץ.. אשר וגו׳ ויאמר.. יבא עשו ן, שנ׳ ויחץ.. אתו וגו׳ ונאמ׳ ויאמר.. יבא עשו ח, שנ׳ ויחץ.. העם ויאמר.. יבא פ, ויחץ העם אשר אתו ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת כ, ויחץ את.. אתו ויאמר.. האחת והכהו ב, שנא׳ ויחץ את הילדים ויאמר אם יבא עשו א1, ויחץ את העם אשר אתו וגו׳ וכן הוא אומר ואחביאם חמישים איש במערה י, ל׳ לדא2ת | 6 רבנין אמ׳] רבנן אמרין וכ, רבנן אמרי פחב, רבנין אמרי ויאמר א, ויאמר דת, ל׳ ג | יבוא א2ת | והכהו ל׳ פגכ | אילו] פוא1ג, אלו דחא2כתי |

[והוא הועתק גם ברמב״ן לפ׳ אם יהיה אלהים עמדי ר״ה בשם ר״א הנה אנכי עמך וכתיב אם יהיה וכו׳ אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעוה״ז] ועי׳ גם לעיל פ״ע סי׳ ד׳: 1 בשם ר׳ חנן. וכ״ה בכי״ל לעיל צד 80 ר״פ בשם ר׳ חנן, וצד 77 ר״פ בשם ר׳ חנן דציפורי ועח״נ, והשלמתי הפ׳ ויען בניהו וכו׳ שהושלם ככר מקצתו בכי״ל ביני שיטי, ובשכל טוב צד 182 הועתק וכן אתה מוצא בבנייהו דכתיב ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן ה׳ אלהי אדוני המלך וגו׳ והלא ככר נאמר הנה בן נולד לך וגו׳ אלא אמר בניהו הרבה קטיגורין עמדו לך מכאן עד גיחון מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר מפרש והלא ככר נאמר הנה בן נולד לך והוא איש מנוחה יהיה וזו היתה תפלת שוא שעשה בניהו הרבה קטיגורין יהיו משם ועד גיחון ששם היו מוליכין אותו למשחו שנאמר והורדתם אותו אל גיחון ולכך התפלל בניהו שלא יהיו מקטרגין עליו שום אדם וללמד מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה״ז, והגי׳ והוא יהיה איתא גם בכי״ו וכי״ג וכי״כ ובילק׳ מלכים [וכי״א א׳, ובכי״א ב׳ כתוב הוא ונוסף אח״כ הוי״ו] ובמקרא כתוב הוא יהיה וכו׳: 4 אמר ר׳ חייה וכו׳, וכן המאמר בכ״י שציינתי, ובמה״ג עמו׳ 505 הועתק אמ׳ ר׳ חייא רבא (חייה רבה) לימדה תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן ממונו בזוית אחת ממי את למד מיעקב, וברמב״ן הובא למדתך תורה דרך ארץ לא יניח אדם כל ממונו בזוית אחת ועח״נ, ובדפ״ר וד״ו ליתא המאמר, ובא״א הגיה מכאן שלא יניח אדם כל ממונו בזוית א׳, [וכ״ה בכי״ת מכאן וכו׳ אדם ממונו וכו׳] וביפ״ת כתב אית דגר׳ ויחץ את העם מכאן שלא יניח אדם כל ממונו בזוית אחד, וכן הדפיס בפנים המדרש, ובילקוט העתיק והיה המחנה הנשאר לפליטה למדך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד ממי אתה למד מיעקב ויחץ את העם אשר אתו וגו׳, והוסיף עוד וכן הוא אומר ואחביאם חמשים איש במערה (וצ״ל ויחביאם [מלכים א׳ י״ח ד׳]) ועי׳ סנהדרין ל״ט ב׳, וכלשון הילקוט הגיה במ״כ וכן הדפיסו אחריו [ובכי״פ וכי״א א׳ הגי׳ משובשת ויחץ את הילדים עפ״י המקרא לקמן ל״ג א׳], והסגנון לימדתך תורה דרך ארץ כמו לעיל צד 813 ועיי״ש במ״י: 6 אילו אחינו שבדרום. בדרום א״י, ומהרז״ו פי׳ שכוונו לאבדן יושבי דרום אשר נפלו בחרב במלחמת ארשקינס[1] שר צבאו של הצורר גאללוס ועי׳ במבה״י פ״א ופ״ד ערך ר׳ יונה, ודרשו והיה המחנה הנשאר לפליטה אילו אחינו שבגולה בבבל שישבו שם אז לבטח ואין מחריד, ובמה״ג שם הועתק ויאמר אם יבא עשו וכו׳ רבנן אמרי אלו אחינו שבדרום והיה המחנה וכו׳ אלו אחינו שבגולה, וברמב״ן ובבחיי הובא אם יבא עשו וכו׳ אלו אחינו שבדרום והיה המחנה וכו׳ אלו אחינו שבגולה, ובדפוסי׳ וכי״ג [וכי״ת] המאמר סתמי, ובמקרא כתוב יבוא מלא וי״ו:

[1]) Ursicinus.

הנשאר לפליטה אילו אחינו שבגולה, אמר ר' הושעיה אפעלפיכן מתענים היו עליהם בשיני ובחמישי:

ד י) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק י"י האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך ואלהי אבי יצחק הא לעשו לא, אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו, מי שאינו [בוחר בדרכיהם ואינו] עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו, ר' הונא בשם ר' אחא מי היה קרוב לדוד לא אחז מניח את אחז ואמר לחזקיהו כה אמר י"י אלהי דוד אביך (מ"ב כ ה) אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו ושאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו:

ה יא) קטנתי מכל החסדים וגו' ר' אבא בר כהנא אמר איני כדיי קטנתי, ר' לוי אמר כדיי אני קטנתי:

2 ילקוט סס: 8 ילקוט סס:

1 לפליטה] לפלטה פחי1, ל' א1 | אילו] וג, אלו דפחאכתי | שבגולה] פוחאגכי, שבגלות דת | הושעיא חגר1, אושעיא ר2, הונא כ, ר' הושעיה א' פ, ר' הושעיא (אושעיא א2) אמר א | אפעלפי כן ו, אף על פי כן ג, אעפ"י כן ח, אעפ"כ פאי, אף על פי דנשאר לפליטה דת | מתענין היו חאר, מתענין הם פ, היו מתענין י | עליהם] ר3, עליהן י, עלינו דוחאגכתר, ל' פ | בשני פואיכתי, בב' א2, שיני ג, שני חר | ובחמשי פכי, ובה' א2, וחמישי חגר | 2 יעקב] י"י י | ואלהי אבי — אבי יצחק] ואלהי אבי יצחק דפוחא1כת, וגו' א2, ל' גי | 3 הלעשו ו | לא] אב לא פ | אלא אמ' א2 | בדרכיהם] בדבריהם א1 | ועושה מעשיהם פ | 4 מקיים כ | עליהם י | מי שאינו] ומי שאינו ח, ושאינו וא2, שאינו פא01גכי (מי — עליו ל' א1 (והושלם בגליון) ת) | * בוחר — כמעשיהם חא10] בוחר.. מעשיהם פ, בוחר.. ולא.. כמעשיהם וגכ, בוחר במעשיהם ואינו.. כמעשיהם ד, עושה כמעשיהם ואינו בוחר בדרכיהם א2, עושה כמעשיהם ל | * איני דפוחא2גכ] אינו ל | מקיים כ | ר' חונה ו (ר' — ושאינו — עליו ל' חג) | 5 לדוד] לחזקיהו א2, לחזקיה א01ב | לא] והלא א1 | אחז] ~ יותר פ | מגיח — אחז] הוא (והוא אב) מניח לאחז דואכת, ל' פי1 | ואמר] אי, והוא אמ' כ, ואומר דוא2ת, והוא או' פ | לחזקיה פ | 6 * הבוחר — והעושה דוכתי] הבוחר בדבריהם והעושה א, הבוחר בדרכיהם פ, העושה ל | ובמעשיהם פ | הוא ת | מקיים כ | עליהם י | ושאינו] וכ, שאינו ד (ושאינו — עליו ל' את) | * בוחר — ואינו ד] בוחר.. ולא ו, בוחר בדרכיהם כ, ל' ל | 7 אני עושה כ | * איני דו] אינו ל, ואינו כ | מקיים כ | 8 קטנתי] פוחא2גכי, קטונתי דא1 | וגו'] ומכל האמת פאכ, ל' דוהגתי | ר' אבא — אמר] אמר ר'.. כהנא דות | כדיי] וגכ, כדי ח, כדאי דפאתי | קטנתי] קטנתי מכל החסדים וגי, ל' דפחאכת | כדיי אני] ו, כדי.. פכ, כדאי.. די, כדאי אנא א, אני כדאי ת | 9 קטנתי (קטונתי א1)] ~ מכל ת, מכל וגו' ד, מכל החסדים פי, מכל החסדים וגו' ו, מכל.. ומכל האמת א'גכ, ל' א2 |

1 אפעלפיכן. ובפי' ב"ר כי"א וכי"ט אע"פ (כן) דנשאר לפליטה וכן הדפיסו בדפ"ר וד"ו [וכ"ה בכי"ת] אף על פי דנשאר וכו' ועח"נ, ולהגי' שלפנינו מאמר ר' הושעיה מוסב על המאמר שלפניו, ומשמע טעם זו הגי' אעפ"י שאחינו בגולה נשארו לפליטה מתענים היו עליהם שהיו צריכים רחמים ועמ"כ, אכן קשה להפי' שכתבתי בשם מהרז"ף שר' הושעיה (אם הוא ר"ה רבה או ר"ה חברהון דרבנן) היה קודם לזמן ר' יונה שבימיו נחרב הדרום, וברוב ספרים הגי' מתעני' היו עלינו, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א לא הובא המאמר שלפניו ומאמר ר"ה מפרש שם אעפ"י שהבטחה היא בידינו שהשארית תהיה לפליטה דכתיב והיה המחנה הנשאר לפליטה (בכי"א ליתא דכתיב וכו') מתענין היו עלינו אנשי משמר ואנשי מעמד שני וחמשי לקיים עליהם (להם) בכל מקומות מושבותיהם את כל חכמי ישראל, ובכי"פ הגי' אעפ"כ מתענין הם בשני ובחמשי, ובמה"ג הועתק אמ' ר' הושעיה אע"פ כן היו מתענין בשני ובחמישי ועי' סוף מגילת תענית ומסכת סופרים פי"ז הל' ה' ופכ"א ה"ג ובהערות ר' יואל מיללער שם: 3 הא לעשו לא. בתמיה ומשמע שמדייק וכי לעשו לא הוא אלהי אביו, [ומשני שהקב"ה מתקיים על בנם של צדיקים הבוחר בדרכיהם לשמרו ולהצילו ולא על בנם שאינו הולך בדרכיהם] וקשה דמשני בלשון מדבר בעדו אלא וכו' אני מתקיים עליו (ובכי"ל הגי' בב' הפעמים אני מתקיים וכו' ובסוף המאמרים אינו מתקיים וכו') וטעם מתקיים עליו כמו לעיל צד 531 היה מתקיים עלינו וצד 550 נתקיים עלי הקב"ה [וצד 792] ועי' ביפ"ת, ובלק"ט מפרש וכי לעשו לא אלא המהלך בדרכיהם והעושה כמעשיהם הקב"ה מקיים שמו עליו (ובכי"כ הגי' מקיים בכל הענין), ובשכל טוב צד 171 אלא הבוחר בדרכיהן והעושה כמעשיהם שמם מתקיימת (צ"ל מתקיים) עליהם, ובמה"ג עמ' 506 הועתק הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו ושאינו בוחר בדרכיהם ולא עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו, ובכי"ל קיטע מי שאינו עושה וכו' וכן בסמוך אלא העושה וכו' ושאינו עושה וכו' והשלמתי ועח"נ: 5 קרוב לדוד. בא"א העיר צל"ע אם הגירסא היא מי היה קרוב לחזקיהו [כמו שהוא בכי"א ב'], ובגליון מדרש אב"א נסמן כן ס"א לחזקיה [וכן בכי"א א' ביני שיטי], ובמה"ג עמ' 506 הועתק מי היה קרוב ליחזקיה אלא (ובכי"ק שם לא) אחז והוא מניח לאחז ואומ' ליחזקיה כה אמר וכו' אלא הבוחר בדרכיהם והעושה וכו' אני מתקיים עליו ושאינו בוחר וכו' איני מתקיים עליו, וגם בשכל טוב שם הגי' ר' הונא בשם ר' אחא אמר מי היה קרוב לחזקיה וכו', ומפרש שם והכתוב מניח את אחז ואמר לחזקיה לפי שבחר בדרכיו ועושה כמעשיו אבל הפורש מדרכי אבותיו וממעשיהם אין שמם מתקיים עליו, וביפ"ת כתב אית דאמר דמי היה קרוב לחזקיה גרסינן וליתא דהיכי תיקשי ליה כלל דלימא אלהי אחז אביך וכי אס"ד שייחד שמו על הרשע ועוד אין תשובת הבוחר בדרכיהם כו' שייכא לזה ושפיר גרסינן מי היה קרוב לדוד ופי' מניח לאחז כו' כי כששלח ה' לדבר אל אחז השמר והשקט כו' (ישעיה ז' ד') ושאל לך אות ל"ק רק כה אמר ה' (שם שם ז') ולא קאמר אלהי דוד אביך ומכיון דאחז עם היותו יותר קרוב לדוד מחזקיהו מניח ה' אותו מלהזכיר לו את דוד ואמר לחזקיהו אלהי דוד ש"מ דהכי קאמ' הבוחר בדרכיהם וכו' ועיי"ש, ובכי"ג ל"ג המאמר ר' הונא בשם ר' אחא וכו' וכן לא הועתק בכי"ח [ובכי"פ קיטע אני מתקיים וכו']: 8 איני כדיי. אמר יעקב איני כדיי שתעשה לי נס להצילני קטנתי קטון אני מהיות ראוי לכל החסדים וכו' אשר עשית את עבדך: כדיי אני.

כי במקלי עברתי וגו' ר' יודה בר' סימון (אמר) בשם ר' יוחנן בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכות יעקב, בתורה כי במקלי עברתי את הירדן הזה, בנביאים דכת' והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה (יהושע ד כב) ישראל סבא, בכתובים מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור (תהלים קיד ה) מלפני אלוה יעקב וגו' (שם שם ז), אמר ר' לוי אתר הוא תמן נצטווה בכהלה נכנס יעקב לשם ונעל עשו בפניו וחתר לו הקב"ה חתירה ממקום אחר הה"ד כי תעבר במים אתך אני וגו' (ישעיה מג ב):

1 ילקוט שם, ילק' יהושע ר' ט"ו, ילק' ישעיה ר' שע"ז (תנ"ב), ילק' מכירי ישעיה מ"ג ב', שיר השירים רבה פ' שענך כעדר העזים (ד' א'): 2 עי' תנחומא מ"ב וילמ' קיי ג', אגדת בראשית פע"ו (פמ"ס):

1 * וגו' ן] את הירדן הזה דחא[1]תי, ל' לפא[2]ג | יודה] וי[1] (ישעיה), יהודה דפאגכתי (יהושע) מ | ביר' ות, בר פ | מצינו בתורה גכי (שם) | ובנביאים] פחא[1]כ, בנביאים דוא[2]גימ, בכתובים ת | ובכהובים] פוחאגכימ, בכתובים די (יהושע), ובנביאים ת | 2 * מצינו דפוחאתימ] מסרו ל, ל' גבי (שם) | ישראל ל' א[1] | אלא — הירדן ל' א[2] (והושלם בגליון) | בזכות] פכי, בזכותו של דוחא[1]א[02]גתי (שם) מ | * את — הזה דחא[1]א[02]גכתי] את הירדן מ, וגו' ן, ל' לפ | 3 דכת'] שנ' פחא[1]א[02], ל' דוא[2]תימ | * והודעתם — לאמר דפוחא[2]תמ] והודעתם.. לומר א[1], והודעתם לבניכם לאמר ל, והודעתם לבניך ולבני בניך ג, ל' י | ביבשה — הזה ל' ן (והושלם בגליון) | הזה ל' פי | 4 ישראל סבא (ישראל סבה ן, סבא ג)] ר' הונא בשם ר' אחא ~ ג, ר' הונא בשם ר' אחא אמר ~ פאמ, ר' חונה בר' אחא ~ ן, ר' אחא אמ' ~ ח | * מה — וגו'] מה.. אלהי.. וגו' ל, מה.. אלוה יעקב תי (יהושע), מה.. לאחור וגומ' מלפני אלוה יעקב ד, מה.. לאחור וכתיב מלפני.. יעקב א[1], מה.. תנוס וגו' מלפני אלוה יעקב ד[1]חא[2]מ, מה.. תנוס וגו' מלפני אלהי יעקב י (ישעיה), הירדן תסוב מלפני אלוה יעקב ו[1], מה.. כי תנוס הירדן.. לאחור מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב גכ, מה לך הים וגו' מלפני אדון חולי וגו' ן, מה לך הים כי תנוס וגו' פ | 5 אתרא ר[8] | הוא תמן] חמן הוא י, הוא פגתרי (ישעיה) | נצטווה] ן, נצטונה ג, בצטונה כ, מצטוות ירדן ל[0]ר[1], מצתוות ירדן א[1]ר[2], נצטווח ירדן ן[0], מצטוח בירדן א[2], מצטווה בבערא פ, מצטווח במערה מ, מצוות (מצוח תי[1]) ירדן בחמי טבריא (טברי' ו[1]) דתי[1], ל' י (שם) | ובבהלה נכנס ר[8], נכנס בבהלה פ, נכנס אמ | יעקב] פר[1]י, אבינו יעקב דא[2]גי (שם) מ, יעקב אבינו וא[1]כתר[2] | לשם] ואגר[1]ימ, שם דכתר[2], לשם מפני עשו פ | ונעל — בפניו] וא[2]גכרי, ונעל עשו הרשע בפניו א[1]א[02]מ, ונעל בפניו עשו דת, ובא עשו ונעל בפניו כדי שימות שם פ | 6 חתר י | * חתירה דפואגתרמ] חתורה י (שם), חותרה ל, ל' י | ממקום] וי, במקום דפאגכתרי (שם) מ | אחר] ואגכימ, ~ ויצא דפת | הה"ד ל' א[2] | תעבר] פוגכ, תעבור דאתרימ | אתך — וגו'] אתך וגו' ן, אתך אני ד[1]א[2]גכרי, אתך.. ובנהרות לא ישטפוך דא[1]ת, אתך.. לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה מ, וגו' פ |

[ור' לוי דורש קטונתי כמו קטנתי בפיעל, כלומר אני מקטין את החסדים שעשית עמדי כי גדול אני מהם וראוי אני עוד לחסדים אחרים, ואפשר עוד שדורש] אבל קטנתי נעשיתי קטון ע"י כל החסדים וכו' וכהדרש בשבת ל"ב א' מי שעושין לו נס מנכין לו מזכיותיו וכו' מאי קראה קטנתי מכל החסדים ומכל האמת ופירש"י שם קטנתי וכו' הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל החסדים אשר עשית וגו' וכן בפירש"י עה"ת קטנתי מכל החסדים נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי ועי' ברמב"ן [וביפ"ת, ובדפ"ר הגי' כדאי אני קטנתי לה אמת, ונר' שנשתבש מן מכל... האמת] ובדפוסי' מאוחרים נוסף בדברי ר' לוי אבל קטנתי ועמ"כ: 2 מצינו וכו'. בכי"ל כתוב מסרו והגהתי מצינו כגי' שאר הספרים וכסגנון הלשון לעיל צד 771 בתורה וכו' מצינו וכו', ובמה"ג שם הועתק אמ' ר' יודה ביר' סימון בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שלא וכו' אלא בזכותו שליעקב בתורה דכת' כי במקלי עברתי את הירדן דזה בנביאים דכת' ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה בכתובים דכת' הירדן תסוב לאחור מלפני אלוה יעקב, ובשהש"ר שם בדפ"ר וד"ו איתא ר' חונא פתר קרייה בירדן שערך כעדר העזים עדר שעברו את הירדן לא עבר אלא בזכות אבינו יעקב הה"ד והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל ר' חונא א"ר ישראל סבא ר' יודן בשם ר' יוחנן בג' מקומות מצאנו בתורה בנביאים בכתובים שלא עברו ישראל הירדן אלא בזכות אבינו יעקב בתורה כי במקלי עברתי את הירדן הזה בנביאים והודעתם וכו' את הירדן הזה עבר ישראל ישראל סבא בכתובים מה לך הים כי תנוס הירדן וגו' מלפני אלוה יעקב וגו', ונר' טעם המאמר בתורה מצינו שהירדן נבקע ליעקב בזכותו כדדריש כי במקלי עברתי וכו' שהכה במקלו את הירדן ונבקע לו, ובנביאים ובכתובים מצינו שעברו ישראל את הירדן בזכית יעקב בנביאים דכת' והודעתם וכו' ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה ישראל סבא (ונר' שמדייק עברו ישראל אב"כ אלא עבר ישראל ודורש ישראל ישראל סבא ועי' לעיל צד 784 ובמ"י שם) ובכתובים מה לך וכו' הירדן תסוב לאחור וכו' מלפני אלוה יעקב, ואינו דורש מה לך הים כי תנוס שגם קריעת ים סוף היתה בזכותו ועי' לקמן פצ"ב סי' ב' וביפ"ת, והדרש כי במקלי עברתי וכו' איתא גם בתנחומא מ"ב שם בהמאמר בא וראה מה עשה עשו הרשע ליעקב ראה אותו ריקם ולא ריחם עליו אלא אמר הריני קודמו לדרך ואינו יכול לעבור בדרך ושם אני הורגו ומנין שכך הנביא אומר על רדפו בחרב אחיו וגו' ידע יעקב ותלה עיניו להקב"ה ועשה עמו נסים ונתן מקלו בירדן (כ"ה שם בכ"י רומי) ונקרע הירדן לפניו שנאמר כי במקלי עברתי את הירדן הזה והמתין עשו בדרך ולא עבר יעקב בדרך והרגיש עשו כי יעקב ברח ועבר את הירדן מה עשה עשו רדף אחריו ומצא אותו במערה מקום דומה למרחץ שבטבריא וכו' בא עשו הרשע והקיף את המרחץ כדי שימות בו א"ל הקב"ה רשע שבעולם כנגדו אתה מזדווג וכו', ובילקוט דפ"ר בקונדרים אחרון ממדרש ילמדנו סי' י"ט כי במקלי עברתי את הירדן הזה כיוון משהגיע לירדן לא היה יודע מה לעשות תלה עיניו להקב"ה אמר רבוני אתה יודע שאין עמי כלום אלא המקל הזה א"ל הכה את הירדן ועבור וכן עשה א"ל זה סימן לבניך כשם שנקרע הירדן מלפניך כך עתיד ליקרע לפני בניך, וע"ע במ' אגדה [ובכי"א א' וכן בגליון כי"א ב' כתוב אחר המאמר שלפנינו בתנחומ' מפרשיניה]: 5 אמר ר' לוי וכו'. מאמר זה נפלא מאד ורבו כאן הגירסאות וההגהות שקשה לברון, וכהגי' שלפנינו בכי"ל גם הגי' העיקרית בכי"ו, ובגליון כי"ל נסמן בכתב אחר למלת

ו יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו מיד אחי שבא אלי מכוחו שלעשו הה״ד מסתכל הוית

1 ילקוט כ׳ קל״ח: ילק׳ דניאל כ׳ תתקס״ד:

1 נא ל׳ ת | מיד עשו ל׳ פוגי | מיד אחי] חכ, ל׳ דפואגתי | שבא אלי] פחאגכר, שבא עלי וי, הצל את בני לעתיד לבוא מיד בני בניו שבאו עליהן ד, הצל.. לבא מיד בניו.. עליהם ת | מכוחו של] וג, מכחו של דחאכתי, מכח פ | הה״ד בדניאל א[1] | משתכל ו | * הוית פאגכתרי] הווית ו, הוות ל, הות ד |

נצטווה ס״א מצטוות ירדן, ובכי״ו הוגה מן נצטוו נצטוות ובגליון נסמן בכתב אחר ירדן, ובגי׳ הדפוסי׳ ווילקוט [וכי״ת] אתר הוא תמן מצוות ירדן בחמי טבריא (ובמ״כ מפרש מצוות נופל שם בחזקה ורוגש מאד, ובגליון מדרש אב״א נסמן ס״א נצטווח) ניתוספו המלות בחמי טבריא מפי׳ ב״ר שגורס ומפרש אתר הוא מצטוות ירדן מקום הוא הנקרא ירדן בחמי טבריה והן מים חיין בבהלה נכנס וכו׳ (כ״ה בפי׳ ב״ר כי״ט, ובנדפס בדפ״ר אתרא הוא מצטווח וכו׳ מקום הוא שנקרא ירדן בחמי טבריה והם וכו׳ ובבהלה וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״א אתר הוא מצתוות ירדן מקום שהוא נקרא ירדן כחמי טבריה והם וכו׳ בבהלה וכו׳), ובשכל טוב צד 182 הועתק א״ר לוי מקום הוא שנקרא כבחלה נכנס יעקב אבינו לשם ונעל עשו בפניו וחתר לו הקב״ה חתירה ממקום אחר שנ׳ כי תעבור וכו׳, והמאמר קשה מאד לפי כל הגרסאות ולא נתפרש ענינו כאן ולא לאיזה מקום כיון ר׳ לוי באמרו אתר הוא תמן וכו׳ ובא״א הביא אגדה בשם מדרש וכמעט כולה כלשון התנחומא מ״ב שם שהעתקתי ובסופה גם המאמר של ר׳ לוי וכתב שם בזה״ל אתר הוא תמן וכו׳ זה מתבאר במדרש והכי גר׳ התם ויצא יעקב וגו׳ הה״ד כי תעבור במים וגו׳ ארז״ל כיון שראה עשו שלא הרג אליפז ליעקב אמר הריני קודמו לדרך במקום שאינו יכול לעבור אלא באותו מקום ושם אני הורגו וכן הנביא מפרש על רודפו בחרב אחיו מיד נתיירא יעקב לעבור שם והלך לו דרך הירדן ותלה עיניו להקב״ה ועשה לו נסים ונתן מקלו במים ונקרע הים (צ״ל הירדן) שנאמר כי במקלי וגו׳ הוי כי תעבור במים וגו׳ עשו המתין ליעקב בדרך ולא עבר שם הרגיש שדרך הירדן הלך רדף אחריו וקדמו הכניסו הקב״ה ליעקב במקום אחד שהוא דומה למרחץ של טבריה בא עשו הרשע והקיף את המרחץ כדי שימות שם ר׳ לוי אמר אתר הוא תמן מצטווח כנארא נכנס יעקב לשם ונפל (צ״ל ונעל) עשו בפניו וכו׳ הה״ד כי תלך במו אש וגו׳, ובהתחלה אחרת האגדה גם בבראשית רבתי כ״י ראש פ׳ ויצא והעתיקה ר״א עפשטיין בספרו מקדמוניות היהודים צד 107 וז״ל כי תעבור במים אתך אני אמרו רבותינו כיון שראה עשו שנתחתן עם ישמעאל ולא נתקיימה מחשבתו הלך וצוה אחד מבניו לרדוף אחר יעקב להורגו וכו׳ ושמע עשו שלא הרגו בנו אמר הריני קודמו לדרך במקום וכו׳ וכן מפרש הנביא על רדפו וכו׳ מיד נתירא יעקב וכו׳ והלך לו דרך הירדן ותלת עיניו בהב״ה וכו׳ ונתן מקלו במים ונקרע הירדן ועבר ביבשה שנאמר כי במקלי עברתי הוי כי תעבור וכו׳ עשו המתין ליעקב בדרך ולא עבר לשם הרגיש דרך הירדן הלך מה עשה רדף אחריו וקדמו לבערה מקום הוא דומה למרחץ של טבריה אמר יעקב לא פת ולא דברים יש בידי נכנס אני ומחמם גופי במרחץ בא עשו וקדמו והקיף את המרחץ כדי שימות שם ר׳ לוי אמר אתרה הוא תמן מצטננה בבערה נכנס יעקב לשם ונעל עשו בפניו וחתר הקב״ה חיתורה ממקום אחר והלך לו הוי כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך עכ״ל, וכפי׳ הגי׳ בבר׳ רבתי חווה עפשטיין דעתו לפרש שדרשו ראש הפסוק כי תעבור במים וכו׳ על קריעת הירדן וסופו כי תלך במו אש וכו׳ שיעקב נכנס למקום שמימיו רותחים כחמי טבריה ולא נכוה ולהסר הפליאה איך יכול יעקב לסבול את החום הגדול מביא המאמר של ר׳ לוי שיש שם מקום שמצטנן ואין חומו כ״כ גדול וע״כ תיכף אחר מאמר ר׳ לוי יאמר נכנס יעקב שם וכו׳ היינו לאותו המקום המצונן, ובערה היא עמק בערה[1]) אצל יוסיפון לרומיים ואל המעינות הרותחים שבעמק זה רמזו באמרם וקדמו לבערה מקום הוא דומה למרחץ של טבריה ומאמר ר׳ לוי אתרה הוא תמן מצטנה בבערה ירמוז אל אותו המקום שמתערבים בו מים קרים עם המים הרותחים, והמאמר נסדר בב״ר כאן לדעת עפשטיין מסיפור מבריחת יעקב שהיה במדרשים לפ׳ ויצא, ועי׳ במקדמוניות שם ועל בראשית רבתי כ״י עי׳ במאמר עפשטיין במאגאצין שנת 1888 צד 65, ומן בבערה ובכי״פ בבערא נשתבש בא״א כנארא, ובילק׳ מכירי ישעיה במערה, ואפשר שנשתבשו מן מצטננה הגי׳ נצטונה בצטונה מצטווה מצטוות נצטווה נצטוות (אכן בסגנון זה גם מאמר ר׳ לוי לעיל צד 409 אתר הוא תמן מצטוות ברומי וכו׳ ועיי״ש בח״נ ובמ״י וצע״ג), ובערה היא בסביבות קלרהי במזרחו של ים המלח (ועי׳ במ״י לעיל צד 309) [כלל גדול הוא במדרשים שמאמר אחד המובא בשני מקומות בלשון אחד טעם אחד לשניהם, וקרוב לודאי שבעל המאמר אמרו בתחלה לפסוק אחד והוסדר אח״כ גם לפסוק אחר, וכיון שהגהת עפשטיין ופירושו לא יתכנו במאמר ר׳ לוי לעיל צד 409 הם בטלים מעצמם (וחוץ מזה עמק ברם לא נקרא בערה אלא בירם (בירס) עי׳ במ״י לעיל צד 309)׳ ולדעתי צ״ל כאן מצטווח (נצטווח) בי ברת נכנס יעקב וכו׳, וטעם המאמר יש מקום מעבר בירדן הנקרא בי ברה ולשם נכנס יעקב, וגי׳ לוי כיון לבית ברה הנזכר בשופטים ז׳ כ״ד, ומן בי ברה נשתבש כאן בבהלה שאינו מתפרש יפה (וליתא בכי״א א׳ וב׳ ובילק׳ מכירי), ולעיל צד 409 הועתק המאמר מכאן ונשתבש שם ברומי וצ״ל גוים] ומפרשי המדרש לא הרגישו הזרות בגי׳ הדפוסים אתר הוא תמן מצוות ירדן בחמי טבריא שיעקב פגע במקום אצל חמי טבריא כשיצא מבאר שבע והלך לחרן: 1 הצילני נא. בכי״א א׳ מתחלת כאן פע״ו: שבא אלי וכו׳. וכ״ה בכ״י שציינתי, וכן בשכל טוב שם הצילני נא מיד אחי שהוא בא עלי מכחו של עשו, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א נשתרבב כל המאמר לפני המאמר שלפניו בנביאים והודעתם וכו׳ וגורס שם הצילני נא מיד אחי שבא אלי מכחו (מכח) של עשו הה״ד וכו׳ ואחר המאמר שלפניו הה״ד כי תעבור וכו׳ מפרש הצילני נא מיד אחי מיד עשו (הצלני נא מיד אחי) הציל בני (הצל את בני) לעתיד מיד בני בניו שבאין אלי מכחו (שבאים אצלי מכח) של עשו וכו׳, ומפירוש זה נובע׳ הגי׳ בדפוסי׳ [וכי״ת] הצל את בני וכו׳ והגיהו שבא עליהן ועח״נ, ופירוש זר במדרש אגדה הצילני נא מיד אחי אחי שבא אלי מכוחו של עשו שבשעה ששלח יצחק את יעקב לפדן ארם שיגר עשו איש אחריו ששמו אחי: מסתכל וכו׳. במקרא שם כתוב משתכל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה סלקת ביניהון (והקרי ביניהין) ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרו (והקרי אתעקרה או איתעקרה) מן קדמיה (והקרי קדמה) ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא ופם ממלל רברבן, ובכל הספרים חוץ מכי״ו כתוב כאן מסתכל ועי׳ במ״י לעיל צד 28 בד״ה מן הסערה ועוד לעיל פעמים רבות כתיבת התיבות בסמ״ך תחת ש׳ שמאלית, ובכל הענין כתוב כאן וארו בכל הספרים חוץ מכי״ו ששם כתוב ג׳ פעמים ואלו ופעם אחת וארו [ובכי״א ב׳ כתוב ב׳ פעמים ואלו וב״פ וארו] (ובדפ״ר כתוב ג״כ וארו בכל הענין, ובד״ו הוגה ואלו בפעם הראשונה) ובערוך ע׳ קרן א׳ הועתק בסוף המאמר ג״כ מסתכל הוית בקרניא וארו וכו׳ הראשונות וארו וכו׳, ומלה אחת היא אלו וארו והוראתה הנה, וגם בדניאל שם פסוק

[1]) Βαάρας.

בקרנייא וארו קרן אחרי זעירא סלקת ביניהון (דניאל ז ח) זה בן נצר, ותלת מן קרנייא קדמייתא איתעקרה מן קדמה (שם שם) זה מקרוס וקרוס וקרידוס, וארו עינין כעיני אנשא בקרנא דא ופום ממלל רברבן (שם שם) זו מלכות הרשעה שמכתבת טירוניה מכל אומות העולם, אמר ר׳ יוחנן כת׳ על קרנייא עשר מנה מלכותא עשרה מלכין יקומון מן ארעא (שם שם כד) כולהם ביוצאי ירוכו שלעשו הכתוב מדבר, אלא מסתכל הוית בקרנייא וארו קרן אחרי זעירא סלקת ביניהון זו מלכות הרשעה, ותלת מן קרנייא קדמייתא איתעקרא מן קדמה אילו ג׳ מלכיות

3 לעיל לד 409 ולד 807:

1 בקרנייא] פי, ־יא דואגתר | וארו] ד[1]פאגכרי, ואלו דות | * אחרי פו[0]אגכתרין] אוחרי ד, ל׳ ל | סליקת ו[0]ת, סלקא י | ביניהון] אגרי, מביניהון דפת, מן ביניהון ו[0], מנהון כ | זהו א[1] | בן נצור וכי, בין נצר ג, נבוכדנצר א[02]ברי[1], נבוכדנאצר ר[2] | מן ל׳ א[2] | קרנייא] קרניא פואכתר[2], ל׳ י | 2 קדמייתא] א[2]ר[1], קדמיתא דפגתר[2], קדמייא ו, קמייתא י, קמיתא כ, ל׳ א[1] | איתעקרא א[2]כ, אתעקרה א[1], אתעקרא ר[2], איתעקרת דר[1], אתעקרת תר[2], איתעקרו ג[י], אתעקרו פר[1] (איתעקרה — קדמה] וגו׳ ו) | קדמה] אגר[2], קדמאה דת, קדמיא ר[1], קדמיתא ר[1], קמייתא י, קדמוהי כ | זה] ו[0]כרי, זו אג, זה שנתנו להם מלכותם דת | מקרוס] א[2]כ, מקרון ג, מקדון דו[0]א[1]ר[2], מקדוי ת, מוקדון ר[1]י[1] | וקירוס תי, וקודוס א[2], וקצרוס ר[1] | וקרידוס] וקדירוס כר[1], וקרירוס ור[2]י, וקרדידוס ד[1]ת, וקרדידוסי ד, וקרדון ג, וקרידונא א[1], וקדירונא א[2] | ואלו וא[2] | עיינין פואכר[1] | כעייני ו | אנשא] וא[2]כתרי, אינשא דא[1]ג | 3 בקרנא — רברבן] אגכרי, בקרנא ופום.. רברבן דת, וגו׳ ו | מלכות הרשעה הזאת ו, המלכות ת | שמכתבת] פגר[1]י, שהיא מכתבת דואתר[2] | טירוניה] ר[1], ־יא דאגתר[2]י, טרוניא פ, טירניה ו | מן כל ו | 4 כת׳] פגת, כתיב דאי, כתוב ור | על קרנייא] י, על קרניא דפא[1]גתרי[1], וקרניא וא[2]ר[2] | מנה] פוא[2], מינה דתר, מנא א[1], מיניה גי | עשר א[1]ת | מלכים ף, מלכוותא א[1] | מן ארעא ל׳ פור[2] | כולהון דר[1], כולהו תר[2], כולם פוג, כלם י, כולה א[1], כלה א[2] | 5 * ביוצאי דואגתרי] יוצאי פ, בזעי ל | ירכו של א[2]י, ירך פ | אלא ל׳ פר | משתכל ו | * הוית פאגתער[2]י] הווית ו, הוות ל, הות דר[1] | בקרניא דפואגתער[1], בקרנא ר[2]י | ואלו ות | אחרי] פוא[2]גער, אוחרי ד, אחורי א[1], ל׳ ת | סלקת ביניהון] סלקא ביניהון א[1], סליקת מביניהון ת, סלקת פ, ל׳ גער | 6 זו — הרשעה] זו מלכות אדום הרשעה א[1], זה המלכות ת | מן ל׳ א[2] | קרנייא] ר[3], קרניא דפוא[2]גתער, קרנייתא א[1] | קדמייתא — קדמה] קדמייתא אתעקרו.. קדמה ר[3], קדמייתא איתעקרו (אתעקרו ת) ..קדמאה דת, מן קדמיתא איתעקרת.. קדמה א[2], מן קמייתא אתעקרו.. קדמה א[1], קדמייתא אתעקרה ו, קדמיתא גר, וגו׳ פ | אילו] וג, אלו דפאתער | ג׳] ד[1]א[3], שלש פא[1]גתער, שלוש ו, שלשה ד |

ב׳ ח׳ ו׳ ז׳ י״ג כתוב וארו ועי׳ געזעניוס־בוהל ע׳ אלו וע׳ ארו, ובקרנייא וקדמייתא בשני יודי״ן ככתיבה המורגלת בספרים, ובכי״ל נשתבש הוות והגהתי ועי״ע בח״נ: 1 זה בן נצר. שהיה מלך וראש ליסטים בימי שבור הראשון ונלחם עמו ואמרו עליו בכתובות נ״א ב׳ הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר וכו׳ גבי אחשורוש ליסטים הוא גבי ליסטים דעלמא מלך הוא ועי׳ בפירש״י שם, ובירוש׳ תרומות פ״ח מ״ו ב׳ בהדא כפסירא קטל בר נִיצור לאחוי וכו׳, ובגי׳ המדוייקת בן נצור בכי״ו וכי״כ וילק׳ דניאל השם נצור מכוון ככתיבתו בל״י[1]), ונודע שמו[2]) בספרי העמים, והוא פפא בר נצר שהחריב נהרדעא ועי׳ גרעץ קורות היהודים ח״ד מהדורא ד׳ צד 269 וצד 453, ומן בן נצר נשתבש נבוכדנצר בהגי׳ שנסמנה בשם ס״א בגליון מדרש אב״א [ובגליון כי״א ב׳] וכן הובא בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א זה נבוכדנצר (נבוכדנאצר), אכן בפירוש המאמר ג״כ הגי׳ זה בן נצר [ובשטה מקובצת לכתובות שם מביא ראיה מב״ר נגד פירושי הראשונים בגמ׳ שם שבן נצר הוא נבוכדנצר, ושם הועתק וארו קרן וכו׳ זה בן נצר ותלת מן קרנתא קדמיתא אתעקר׳ מן קדמה זה מקרוס וקרוס וקדרוס ואילו עיינין כעיני אינשא בקרנא דא וכו׳ רברבאן זו מלכות הרשעה, וכתב אלמא בן נצר ממלכו׳ של חיה רביעית היה], ובשכל טוב שם מסתכל וכו׳ קרן אחרי וכו׳ זו מלכות בן נצר, ובמעיני הישועה [לר״י אברבנאל מעיין ח׳ סוף תמר ה׳ הועתק מסתכל הוית בקרניא ואלו וכו׳ ביניהון זה בן נצר ותלת מן קדמיתא אתעקרו מן קדמיה זה מוקדון וקרו׳ וקרירוס ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא וכו׳ זו מלכות הרשעה וכו׳ וכתב ראה גם ראה איך פי׳ אותו הקרן אחרי זעירא על בן נצר שהוא ישוע הנצרי וצרפו בענינו כפי המשך הכתוב מלכות הרשעה שהיא אדום כי היא אומתו]: מן קרנייא קדמייתא. מן עשר הקרנות הראשונות שהוזכרו בפסוק שלפניו ודורש ותלת מן קרנייא וכו׳ זה מקרוס[3]) וקרוס[4]) וקרידוס[5]) שנפלו לפני בן נצר בחרב ועי׳ במ״ע דמ״ג חלק ל״א צד 50 ובמ״ח חלק ל״ט צד 386 (והשמות מקרוס וכו׳ כתובים בכי״ל לנכון בסמ״ך כמו שכתב לי המנוח ר״י לאסט שהשווה עוד הפעם ההעתק שלפני עם גוף הספר), ואולי צ״ל וקידוס[6]) ועי׳ פירסט צד 145 ובמ״ח חלק כ״א צד 6, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א הובא ותלת מן וכו׳ קדמייתא (קדמיתא) אתעקרו (אתעקרא) מן קדמיא (קדמה) זה מוקדון (מקדון) וקרוס וקדירוס (וקרירוס) וכו׳ ואח״כ בפירוש המאמר ותלת מן וכו׳ קדמיתא איתעקרת (אתעקרת) מן קדמיתא (קדמה) זה שנתנו (נשתנו) לה מלכותם זה מוקדון וקצרוס וקרירוס (זה מקדון וקרירוס) וכו׳ ובדפוסי׳ [וכי״ת] הוסיפו זה שנתנו להם מלכותם, ובכי״פ קיטע ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרו וכו׳ וארו עינין וכו׳: 4 כת׳ על קרנייא וכו׳. במקרא שם פסוק כ״ד וקרניא עשר מנה מלכותא עשרה מלכין יקמון, ושם פסוק כ׳ ועל קרניא עשר די בראשה וכו׳ ושם פסוק י״ז אלין חיותא רברבתא וכו׳ ארבעה מלכין יקומון מן ארעא, ונתערבו כאן הפסוקים בכי״ל על קרנייא עשר מנה וכו׳ עשרה מלכין יקומון מן ארעא, וכן בדפוסי׳ ובכ״י שציינתי ועי׳ במ״י לעיל צד 35 בד״ה בשביל וייראו וכו׳, ובכי״כ דלג מן זו מלכות הרשעה שמכתבת וכו׳ עד זו מלכות הרשעה שהיא מכנסת וכו׳, ובילק׳ דניאל דלג במאמר ר׳ יוחנן מן בקרנייא וכו׳ עד בקרנא דא, ור״י ס״ל כולהם ביוצאי יריכו של עשו הכתוב מדבר כדכתיב שם פסוק ז׳ וארו חיוה רביעה דחילה ואימתני ותקיפא יתירה וכו׳ וקרנין עשר לה, והחיה היא אדום וכמו שדרשו לעיל צד 440 אימה זו אדום דכת׳ דחילה ואימתני ועיי״ש,

[1]) Νάσωρος. [2]) Odenath. [3]) Macrinus. [3]) Carinus. [5]) Kyriades. [6]) Quietus.

הראשונות, ואדו עיינין כעיני אנשא בקרנא דא זו מלכות הרשעה שמכנסת עין רעה בממינו שלאדם פלן עתיר נעבדיניה ארכונטס פלן עתיר נעבדיניה בוליוטים:

פן יבוא והכני אם על בנים ואתה אמרת לא תקח האם על הבנים (דברים כב ו), ד"א פן יבא והכני אם על בנים ואתה אמרת אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח):

ז יג) ואתה אמרת היטב איטיב עימך היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך:

יד—טז) וילן שם וגו' עזים מאתים וגו' מיכן לעונה האמורה בתורה עזים מאתים שהן צריכות תיישים עשרים, [רחלים מאתים שהן צריכות אילים עשרים, גמלים מיניקות ובניהם שלשים]

3 ילקוט ר' קל"ח: 4 לעיל לד 895: 5 ילקוט שם, [ועי' לעיל לד 746 ופזרי במדבר פי' קי"ז (לך כתחים וכו') ודברים פ' כ"ז, ל"ו, קכ"ו, ק"ע, קע"ט, קפ"ד, ומכ' דרשב"י לד 32 ולד 75]: 6 ילקוט שם, כתובות פ"ה מ"ו, ירוש' שם ל' ב':

1 ראשונות פא | ואלו א2 | עיינין] עייגין פואר1, עיגין דגת | אנשא] וא2תר1, אינשא דא1ג, אינשי ע | מלכות הרשעה] מלכות אדום הרשעה א1, המלכות ת | שמכנסת] פע, שהיא מכנסת דואכתרי | הרע פי | 2 פלוני י | * עתיר ל0דפא2גבעי] עתיד לוי1, עתירי א1 | נעברינה וי1, גיעבדיה א2 | ארכונטס] ן, ־טוס פא2כער2וי1, ־טיס גי, יסוס ר1, ארכינוס ר3, ארכיטוס ד1, ארכונגוס ת, ארכונגווס ד, אבורגטוס א1 | פלוני י | עתיד וי | נעבדינה ן, נעברינה וי1, גיעבדיה א2 | בוליוטוס גע, בליוטוס דת, בולווטס ן, בוליוסטוס כ, טליוטוס פ, בולטוס אי, בלוטוס ר1, בלווטוס ר3 | 3 פן — ד"א ל' כ | יבוא] א2ת, יבא דפוחא1גי | ואת פי, אתה ן | אמרתה ן, כתבת א2, כתבת בתורתך א1, הכת' בתורתך פ | 4 פן — בנים ל' ח | יבוא א2ת | והכני — בנים] והכני ן, ל' פ | ואת אמרת פ, אתה אמרתה ן, ואמרת כ, ואתה כתבת א2 | אותו פוהאכ, ושור או שה אותו דת | לא — אחד] וגו' ד1 | 5 ואתה אמרת] ואתה אמרתה ן, ל' א2 | היטיב פא1, הטיב א2, הטב וי1 | * איטיב א1כ] איטב לוג, אטיב דפחא2תי, הטיב ד1 | עמך | היטב] ו0חכ, חטיב דא2, היטיב פג, הטב א1וי1, היטב אטיב עמך היטב ת | איטיב] פוא1גכ, אטוב דחא2י, אוטיב ת, הטיב ד1 | 6 וילן — וגו'] וילן.. בלילה וגו' ן, וילן.. בלילה ההוא ויקח וגו' ג, וילן.. ויקח מן הבא בידו כ, וילן.. בלילה הוא ויקח.. בידו מנחה ד1, וילן.. הוא.. מנחה לעשו אחיו ד, וילן.. ההוא.. הבא בידו מן הכחושות ד"א מן החולין ת, ל' פחאי | עזים — וגו'] ן, עזים מאתים גרי, עזים.. ותישים כ, עזים.. ותישים עשרים דפאת, עזים.. עשרים וגו' ח, ל' ד1 | מיכן] חג, מכאן פאכרי, אמ' ר' לעזר מיכן ן, אמ' ר' אלעזר מכאן דת | בתורה] חי, ~ הטיילים (הטיילין א2, הטיילין פעם אחת א1) בכל יום הפועלים (הפועלין א2) שתים (פעמיים פ, פעמים ו0אג, פעמי' כ, שנים ר2) בשבת (בשבוע אכ) הספנין (הספנים ו0ת, והספנין גכר2, והספנים ר1) אחת לששה (פעם אחת לששה א1א02, אחת לשלשה פ, אחד לשלשה ר, לששה ו0כ) חדשים דפו0אגכתר, ל' ן | ד"א עזים א1 | * שהן דפוחא2גכתר1י] שהם א1, ל' ל | 7 צרכות וי1, צריכין א2 | * תיישים עשרים דפוחא1רי] תישים עשרים א2כת, ב' תיישים ל | * רחלים — אילים עשרים דוחכת] רחלים.. אלים עשרים פ־י, רחלים.. שהם.. אילים עשרים א1, רחלים.. שהן צריכין אלים עשרים א2, ל' ל | * גמלים מיניקות — שלשים] גמלים מיניקות וגו' ן, גמלים מניקות ובניהם שלשים פאג, גמלים מניקות ובניהם שלשים ובניהם (ובנייהם ח, ובנאיהם תר, בנייהן י) שלשים (ל' ד1) דחתרי, גמלים מניקות.. שלשים בנייהם כ, ל' ל |

ולכן אינו דורש קרן אחרי זעירא וכו' זה בן נצר ותלת כן קרנייא וכו' זה מקרום וכו' אלא כסתכל הוית וכו' קרן אחרי זעירא וכו' זו מלכות הרשעה, וצ"ע שר"י דורש ותלת מן קרנייא וכו' אילו ג' מלכיות הראשונות שהן מלכות בבל מדי ויון והן אינן מיוצאי יריכו של עשו, וביפ"ת מפרש בדוחק דקרן אחרי זעירא היינו תחלת מלכות רומי ותלת מן קרניא אלו ג' מלכיות הראשונות פי' שמעשר המלכיות אשר לאדום דהיינו י' קרניא וקודמים לפני מלכות רומי יפלו שלשתם לפני מלכות רומי: 2 פלן עתיר וכו'. פלוני עשיר ונעשה אותו ארכונטס[1] שר, פלוני עשיר ונעשה אותו בוליוטיס[2]) יועץ מיועצי ארץ ויתן לנו ממון הרבה, ועי' בערוך ע' ארך ד' ועי' ביוטי, [ומנהגם היה ברומי לתת שוחד כדי לקבל משרה עד שהסינטוס הרומי ראה לאסור זאת, ומלבד זה מי שנעשה בוליוטוס (סינט:ר) הוכרח לחיות חיים של עושר ולפזר ממון הרבה, ע' פרידליגדר דרשטללונגין אוים דער זיטטענגעשיכטע רומס מהדורא חמישית ח"א צד 224 והלאה וצד 244, ועי' גם יומא י"ח א', ובשמו"ר פל"ה סי' ה' דרשו על מלכות אדום שאוכלת שמנן של עמים וכו' אעפ"י שחטא אדם וכועסת עליו וכו' ונוטלת את הכסף והיא מתרצה לו, ועי' לקמן פע"ח סי' י"ב] ודרש אחר בשכל טוב שם זו מלכות הרשעה שהיא מכנסת עין הרע בממונן של ישראל: 4 ואתה אמרת אתו וכו'. בסגנון אחר הדרש לעיל צד 895 ועיי"ש, ובילקוט ובמה"ג עמו' 507 לא הועתק ד"א פן יבא וכו' [ונראה שנשמט בילקוט בטעות, מפני שמלות ד"א נשארו שם בלי דרש, ובבחיי וע"ד המדרש פן יבא וכו' והלא צוית בתורה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ובעופות כתיב לא תקח האם על בנים והוא עתיד לקיים אם על בנים רוטשה (הושע י' י"ד)]: 5 היטיב איטיב. הגהתי היטב איטיב וכן בכי"ל בסמוך איטיב ועח"נ, וגם בלק"ט ובמה"ג הועתק היטב בזכותך וכן בפירש"י עה"ת [ובמ' אגדה] היטיב בזכותך, ובשכל טוב צד 171 היטיב בזכות עצמך וכו': 6 [וילן שם. בכי"ת נתוסף כאן ויקח מן הבא בידו מן הכחושות ד"א מן החולין, וכעין הדרש הראשון נמצא במה"ג שם ובשכל טוב צד 172 ובלק"ט ובבעל הטורים לפסוק ט"ז שכל הבהמות בעלי מומים היו, והדרש השני הובא גם בלק"ט ופרש"י עה"ת (ועי' בזכור לאברהם)]: מיכן לעונה וכו'. במשנה כתובות שם העונה האמורה בתורה הטיילים בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת (במשנה שבירושלמי אחד) לשבת הגמלים אחת (אחד) לשלשים יום הספנים אחת לששה (אחד לשלשה) חדשים דברי ר' אליעזר, ומפרש בירושלמי שם ממנחה ששלח יעקב אבינו לעשו אחיו למד רבי אליעזר ששילח לו כדרך הארץ עזים מאתים ותיישים עשרים חד לעשרה וכו' גמלים מיניקות ובניהם שלשים א"ר ברכיה הן על ידי שהוא צנוע בתשמישו לפיכך לא פירסמו

1) ἄρχων. 2) βουλευτής.

ר׳ ברכיה בשם ר׳ שמעון בן גמליאל (א׳) גמל לפי שהוא צנוע בתשמישו לא פירסמו הכתוב אלא גמלים מיניקות ובניהם שלשים ובנייהם שלשים, [פרות ארבעים שהן צריכות פרים עשרה, אתונות
49c עשרים שהן צריכות עיירים עשרה]: ולמה נתן הגמלים באמצע, אלא אמר לו הוי רואה עצמך כאילו את יושב על בימה ודן ואני נידון לפניך ואת מתמלא עלי רחמים:

יח יט) ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו וגו׳ ואמרת לעבדך ליעקב מנחה[5] ח

5. ילקוט קס:

1 רבן שמעון בן גמליאל וחת, רשב״ג אב, רבן גמליאל פ | א׳] אמ׳ דאת, אומר ח, ל׳ פוגב | גמל] הגמל פ, ל׳ דוחאגכת | לא] פ, לפיכך לא דוחאגכת | פרסמו פא[2]כת | 2 גמלים מיניקות] גמלים מניקות דוחגכ, גמלים ת, אמ׳ א[1], ל׳ פא[2] | ובניהם שלשים] ובניהם ת, וגו׳ ן | ובנייהם שלשים] חג, ובניהם שלשים (ל׳ ד[1]) ד, ובניהם ל׳ א[2]א[01], גמלים ובנאיהם ת, ל׳ פוא[1]כ | * פרות — עיירים עשרה וי] פרות.׳. שצריכות עיירים עשרה פ, פרות.. שהם צריכות.. אתונות.. שהם צריכות.. עשרה כ, פרות ארבעים ופרים שהן צריכות.. אתונות עשרים ועיירים עשרה שהן צריכות.. עשרה ג, פרות.. ופרים עשרה שהן.. ואהונות.. ועירים.. שהן.. עירים עשרה ח, פרות.. עשרה שהן.. אתונות עשרים שהן צריכין עיירים (צריכות עירים ת) עשרה דת, פרות ארבעים (מ׳ א[2]) שהם צריכות (צריכין א[2]) פרים עשרה א, ל׳ ל | 3 למה פכ | הוא נותן | הגמלים] פא, גמלים י, את הגמלים דוחגכת | אלא ל׳ פאג | הוי] פחאגכרי, הווי ן, הוה ד, היה ת | רואה את ג | עצמך] פוי, את עצמך דחאגכתר | כאילו] וחא[1]י, כאלו דפא[2]כתר, כילו ג | 4 את] כ, אתה דפאי, ל׳ וחגתר | הבימה ודן אותי י | אני כ | נדון פאכי, נידן ן | * לפניך דפוחאגתר] מלפניך ן, ל׳ ל | ואתה פחאתי | רחמין ן | 5 * ויצו — וגו׳] ויצו.. הראשון וגו׳ ל, ויצו.. הראשון לאמר וגו׳ ןג, ויצו.. לאמר כי יפגשך כ, ויצו.. יפגשך עשו אחי די, ויצו.. עשו אחי וישאלך לאמר ת, ל׳ פחא | * ואמרת — וגו׳ פג] ואמרת לעבדך ליעקב וכ, ואמרת.. ליעקב מנחה היא שלוחה חי, ואמרת.. שלוחה לאדוני (לאדני ת) לעשו דת, ואמרת.. לאדוני לעשו והנה גם הוא אחרינו א[1], והנה גם הוא אחרינו א[2], ל׳ ל.]

הכתוב פרות ארבעים ופרים עשרה חד לארב׳ דאינון לעיי׳ אתונ׳ עשרים ועיירי׳ עשרה חד לתרי דאינון לעיי׳, ומדוייקת הגי׳ לפנינו בכי״ל ועוד בכ״י אחרים ובפי׳ ב״ר מיכן (מכאן) לעונה האמורה בתורה [וכן הוא במ׳ אגדה], וטעם הגי׳ בדפוסי׳ [ובכי״ת] אמר ר׳ אלעזר (וצ״ל אליעזר) מכאן וכו׳ ובכי״ו אמ׳ ר׳ לעזר (וצ״ל ליעזר) מיכן וכו׳ שר׳ אליעזר למד מכאן עונה האמורה בתורה כדאמרינן בירושלמי, וגם בשכל טוב צד 172 הגי׳ עזים מאתים א״ר אלעזר מכאן לעונה וכו׳ ובמה״ג א״ר אליעזר מכאן לעונה וכו׳, ובלק״ט א״ר אלעזר מיכן לעונת תשמיש האמורה וכו׳, וכהגי׳ שלפנינו בכי״ל ובכי״ו בגוף הספר ובכי״ח ובילקוט לא הובא גם בלק״ט ושכל טוב ובמה״ג [ובמ׳ אגדה] לשון המשנה הטיילים וכו׳, ובדפוסי׳ ושאר כ״י ובפי׳ ב״ר הובא משם הטיילים וכו׳, הפועלים וכו׳ הספנין וכו׳ ועת״ג והשמיטו החמרים וכו׳ והגמלים וכו׳, ובפירש״י עה״ת הביא לשון המשנה בשלימותו כ כאן לעונה וכו׳ הטיילים וכו׳ הפועלים וכו׳ החמרים וכו׳ הגמלים וכו׳ הספנים וכו׳ וכתב ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי הטורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תייש עשרה עזים וכן לכל איל לפי שהם פנויים ממלאכה דרכם להרבות בתשמיש וכו׳ ועיי״ש, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א כתב עזים מאתים מכאן לעונה האמורה בתורה והמורה הגיה סימן (מכאן סימן) לעונה וכו׳ כלומר רמז כשם ששיערה תורה (כלומ׳ ששיערה התורה) עונה לבהמות כראוי להם כך יש לחשב וליתן דעת ושיעור כמה עונה ראויה (הראויה) לבני אדם לכל אחד כראוי לו הטיילים בכל יום אלו תלמידי חכמים [הוא נגד דעת שמואל בבבלי כתובות ס״ב ב׳ וכשאלת ר׳ ירמיה בירושלמי שם] הפועלים וכו׳ והספנים שהם מפרשים בים אחד לששה חדשים עזים מאתים שהן צריכות תיישים עשרים לזיווג רחלים מאתים שהן צריכות וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר מפרש. מכאן לעונה וכו׳ הטיילין בכל מקום מפני שאין טורחין כל כך לפועלים פ ע מ י ם בשבת מפני שהן טורחין יותר מן הטיילים והספנין ל ש נ י חדשים מפני שיש להם טורח כבד שאין להם מנוחה לא ביום ולא בלילה עזים מאתים שהן צריכות תיישים עשרים וכו׳ רחלים מאתים כמו כן שיש לעזים ולרחלים דין אחד מפני שאין להם שום טורח, ובשכל טוב שם עזים מאתים שהן צריכות תיישים עשרים וכן רחלים מאתים שהן צריכות אילים עשרים לפי שאינן בני עבודה נוטל זכר אחד עשרה נקבות, ובכי״ל נשתבש צריכות ב׳ תיישים וחסר רחלים מאתים וכו׳ והגהתי: 2 ובנייהם. ובנאיהם הזכרים הבונים אותם, והשלמתי גמלים מיניקות ובניהם שלשים ר׳ ברכיה וכו׳ ועח״נ [ועי׳ לעיל צד 814 אות 3 וצד 835 ושמו״ר פ״א סי׳ י״ז אל תקרי בניה אלא בוניה] וכן הובא בפירש״י עה״ת ומדרש אגדה ובניהם ובנאיהם זכר כנגד נקבה ולפי שצנוע בתשמיש לא פירסמו הכתוב, ובלק״ט גורס ומפרש גמלים מיניקות ובניהם שלשים ר׳ ברכיה בש״ר שמעון בן גמליאל אומר לפי שהגמל צנוע בשימושו שאינו משמש לפני בני אדם ל פ י כ ך ל א פירסמו הכתוב כשאר הבהמות שהזכיר אלא אמר גמלים מיניקות ובניהם עם בנאיהם אלו הזכרים הכל היו שלשים, וכן בשכל טוב שם לפי שהגמל צנוע בתשמישו פי׳ שאינו משמש לפני בני אדם ל א פירסמו הכתוב אלא הן ובניהן ובוניהן הזכרים שלהם וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר גמלים מיניקות ובניהם שלשים הוא וזוגו ולא יותר מפני שמטריחין אותם בני אדם יותר מדאי והכל מפרש לפי טרחן ובניהם שלשים שעושים בנין כלומר שעושין פרות ולדות, ובמה״ג הגי׳ גמלים מיניקות וכו׳ אמ׳ ר׳ ברכיה בשם ר ב ן שמעון בן גמליאל לפי שהוא צנוע בתשמישו ל א פרסמו הכת׳, ובדפ״ר וד״ו הגי׳ ובניהם שלשים ובניהם ל׳ (שלשים) ר׳ ברכיה וכו׳ ובניהם שלשים ובניהם ל׳ (ובניהם ל׳ ובניהם שלשים) והוגה במ״כ ובנאיהם: פרות ארבעים וכו׳. כן השלמתי ועח״נ, [ובכי״ו הושלמו תיבות פרות ארבעים בגליון] ובמה״ג מפרש כלשון הירושלמי פרות ארבעים שהם צריכות פרים עשרה חד לארבעה דאינון לעיין אתונות עשרים שהן צריכות עיירים עשרה חד לתרין דאינון לעיין: 3 אלא אמר לו. רמז רמז לו יעקב לעשו כמו שנתן הגמלים שהן גבוהים מכולם באמצע העדרים כן יראה הוא כאילו יושב על בימת גבוה באמצע ודן וכו׳, ובלק״ט גורס ומפרש ולמה הוא ש ם הגמלים באמצע אמר לו יעקב הוי רואה א ת עצמך כאילו אתה יושב על בימה גבוה ודן אותי ותתמלא עלי רחמים, ובשכל טוב שם ושם הבנים והגמלים באמצע כלומר הוי רואה את עצמך וכו׳ על בימה גדולה ודן אותי ואני נידון לפניך ותתמלא וכו׳, ובמה״ג שם ולמה ה ו א נ ו ת ן וכו׳ אלא שרמז לו ואמ׳ הוי רואה ע צ מ ך

היא וגו׳ ר׳ ור׳ יוסי בר׳ יהודה היו מהלכין בדרך, ראו גוי אחד בא לקראתן, אמרין תלת מילין הוא שאיל לן מה אתון ומה אומנותכון ולאן אתון אזלין, מה אתון, יהודין, ומה אומנותכון, פרגמטווטין, ולאן אתון אזלין, למזבן חיטין מן אוצרה דיוונאי, עמד לו רבי, והטמין עצמו ר׳ יוסי בר׳ יהודה, אמר אין אמר מילה אנה אמ׳ אחרי, אמר ליה ומן הן אית לך הדא, אמר ליה מאבינו יעקב והנה גם הוא אחרינו:

כ) ויצו גם את השיני וגו׳ ר׳ פינחס ר׳ חלקיה בשם ר׳ סימון במוצאכם אתו בגדולתו:

6 ילקוט שם:

1 ביר׳ ות | יודה ו | הוו פא[2] | מהלכים א[1] | וראו חאת | בא] מהלך י | לקראתן] ו, לקראתם דפחאגכתר, כנגדן י | אמ׳ י[1], אמרי פאר[1], אמרו חג | מלין ת | ** הוא] ל׳ ל | 2 שאיל] שייל ת, אמ׳ ד[1] | אומנותכון] וחאגתרי, אומנתכון ד | ולהן ו | ** מה] ומה אתון מה ל | יהודין] י[1], יהודיין ו, יהודאין דפחאגכתר | ° ומה] מה ד | אומנותכון] פוחאגכתרי, אומנתכון ד | פרגמטווטין] ו, פרגמטוטין פחר[2]י, פרגמיטוטין א, פרגמוטוטין ר[1], פרגמוטטין ד, פרגמטטון ת, פרגמטאטין ג, פרגמטוסין כ | 3 ולהן ו | למיזבן חר[2]י, למזבון ו | חיטין] וח, חיטי ג, חטין כרי, חטים דא[2]ת, ל׳ א[1] | אוצרה] וחג, אוצרא א[1]כ, אוצר׳ י[1], אוצריא דא[2]תר[1] | דיוונאי וא[2]גכ, דיווני א[1]י[1], דיבבני דת, דיבנה חר | עמד לו רבי] ואגכר, ר׳ ח, ~ כנגד הגוי לראות מה ישאל דת (עמד — אחרי ל׳ י) | והטמין] וא[2]גכ, הטמין ח, והמתין ל°דא[1]א°[2]תר | עצמו] ואג, את עצמו חכ, לו דת | ביר׳ ות | 4 אין] וגכ, אי פחא[2], אם דא[1]ת | מילה] וגכ, מילא פחא, מלה דתר | * אנה אמ׳ אחרי ל°] אנא א׳ אחרי ג, אנא אמר (א׳ ת) אוחרי דתר[2], אנא אמרית אחרי ח, אנה (אנא כ) אמ׳ אחרי לך וכ, אנא אמנא אחרי לן פ, אנא אמר (אמ׳ א[2]) אחורי לן א, אלא אמ׳ איידיין ל | לה ו | * ומן הן ו] ומן חין ג, מן הן י, ומה הן לכ, ומאן ח, ומנן דפת, ומנא א | אית ל׳ א[2] | לך ל׳ י | הדא] גי, הדה וחכ, הא דפא[1]ת, ל׳ א[2] | אמר ליה] אמ׳ לה ו, ל׳ פא[1] (והושלם בין השורות) א[2]כ | מאבינו יעקב] פוגכ, מאבונן יעקב חי, מיעקב אבונא דת, מיעקב א | שאמר והנה (הנה ח) חא[1], דכתי׳ והנה א[2] (והנה — אחרינו ל׳ י) | 6 ויצו — וגו׳] ג, ויצו.. השני וגו׳ ו, ויצו.. השני ת, ויצו.. השני גם את השלשי כ, ויצו את הראשון וגו׳ גם את השיני ד, כדבר הזה תדברו אל עשו י, כדבר.. תדברון.. עשו במוצאכם אותו א[1], ל׳ א[2] | (ר׳ — סימון ל׳ א) | פנחס גכ | ר׳ חלקיה] וג, ור׳ חלקיה דכת | אתו] ג, אותו דפוחאכתי |

כאלו אתה יושב על בימה ודן ואני נידון לפניך ואת מתמלא וכו׳, ובימה ל״י ועי׳ לעיל צד 345 וצד 713 וציעגלער קעניגסגלייכניססע צד 111, ובסגנון זה גם לקמן פע״ת סי׳ ח׳ אמר לו הוי רואה עצמך כאילו וכו׳ ודן ואני נידון לפניך ואת מתמלא וכו׳ ועיי״ש, [וע״ע ויק״ר פ״י סי׳ ט׳ ובחי׳ הרד״ל שם, ובכי״ת נמצא כאן הוספה זו ד״א למה גמלים באמצע רמז רמז לו אמ׳ לו אע״פ שאתה רואה אותי שפל כהללו הצאן שלפניך ואתה גבוה כגמל אתה עתיד לחיות כפרים שהן אחרי הגמלים שפלים ואינן אלא לחרישת קרקע]: 1 אמרין. וכ״ה בדפוסי׳ וכי״ו וכי״כ [וכי״ת] ואין צ״ל אמרון ועי׳ לעיל צד 648 וצד 711: תלת מילין וכו׳. שלשה דברים הוא הגוי שואל אותנו מה אתם ומה אומנותכם ואנה אתם הולכים ועל שאלתו מה אתם נאמר יהודים אנחנו ועל שאלתו מה אומנתכם נאמר פרגמטווטין סוחרים ועל שאלתו אנה אתם הולכים נאמר לקנות חטים וכו׳, ופרגמטווטין בשני ווי״ן איתא גם בכי״ו, ובהברה אחרת פרגמטיוטין בפסיקתא קצ״ה א׳ ועח״נ ולעיל צד 124, ופי׳ הגי׳ מן אוצרה דיוונאי נ״ל מן האוצר של אנשי יווני, והגי׳ מן אוצרה (אוצרא) דיווני מן האוצר של יווני ובדפוסי׳ דיבני (ועי׳ לעיל סוף פמ״ד ערוייה נוטייה ובח״נ ובמ״י שם ערבית ערביא נבטייה) וצ״ע אם יווני יוני יבני היא העיר יבנה, ובחי׳ הרד״ל העיר על תוספתא דמאי פ״א וסוף מכשירין שהוזכר שם אוצר של יבנה: 3 והטמין עצמו. כ״ה בכי״ל, וביני שיטי כתוב בכתב אחר והמתין ועח״נ, [ובכי״א ב׳ כתוב בגליון נ״א והמתין עצמו פי׳ והרחיק] ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש עמד לו ר׳ כלומר הלך ועמד לו כנגד הגוי לראות מה ישאל והמתין לו ר׳ יוסי בר יהודה שלא הלך כנגדו אמר אם אמר מלה (והמתין לו ר׳ יוסי בר׳ יהודה אמר אם אמר מלה אנא אמר אוחרי) אם יענהו הגוי מאותה תשובה שאומר לו ר׳ אני אבא אחריו ואשיבהו תשובה אחרת ע״כ (ומשם נוסף בדפוסי׳ [וכי״ת] כנגד הגוי לראות וכו׳ והגיהו והמתין לו, ובילק׳ דפ״ר השמיט או ל״ג עמד לו וכו׳ עד אמר אחרי ועי׳ ביפ״ת, ובכי״פ חסר מן ולאן אתון אזלין למזבן וכו׳ עד ר׳ יוסי בר׳ יהודה, ובכי״ח נשתבש ר׳ הטמין את עצמו ר׳ יוסי בר׳ יהודה אמ׳ אי אמר וכו׳) אמר ליה מן הן, מנין למדת להטמין עצמך ולומר אם אמר מילה וכו׳ א״ל מאבינו יעקב שצוה לאמר לעשו מנחה היא שלוחה וכו׳ ועוד והנה גם הוא אחרינו והיתה בדעתו אם יענה עשו למנהיגי העדרים על תשובתם יאמרו שיעקב יבא אחריהם וישיבהו הוא, ושלש השאלות מה אתם וכו׳ מורגלות אצל עוברי דרכים והן כאותן השאלות שאמר יעקב אם יפגשך עשו אחי ושאלך למי אתה ואנה תלך [לדעתי הכונה שר׳ יוסי ב״ר יהודה הטמין עצמו וחכה אם הגוי ישוב עוד לשאול אחרי התשובות האלה שיקבל מרבי ואז רק תואנה הוא מבקש ויבא ר״י בר״י ויאמר שיש עוד שיירה אחריו, כמו שהוא בא אחרי רבי, כדי להפחיד את הגוי שיניח מהם, ונכונה הגי׳ בכי״פ וכי״א א׳ וב׳ אחרי (אחורי) לן, ורבי שאל אותו מנין לך לעשות כן, והשיב שגם יעקב צוה כזאת וכן מבואר בלק״ט ובשכל טוב], ובלק״ט מפרש עפ״י זה המאמר ויצו את הראשון וגו׳ למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך למדתך תורה דרך ארץ שאם תפגע אדם בדרך שאל לו למי אתה ולאן את הולך ומה אומנתך ואם ימצאוך אנשים בדרך וישאלוך תאמר להם כדבר הזה ותאמר להם שיש לנו שיירה באה אחרינו, ובשכל טוב צד 173 לימדך תורה דרך ארץ שאם יפגע אדם בדרך ושואלו מי את יהודי ומה אומנותך ולאן אתה הולך לסחור יאמר לו יש לנו שיירה באה אחרינו ולפי שהיה יעקב בקי בדרך ארץ הזהיר כך, והגהתי ומן הן וע׳ לעיל צד 51 וצד 530 ולקמן פע״ז סי׳ ב׳ ופע״ח סי׳ א׳: 6 בגדולתו. דורש יתורא דקרא במוצאכם אותו באשר הוא בגדולתו והצלחתו תדברון אליו כדבר הזה מענה רך משיב חמה, ובפי׳ ב״ר מפרש במוצאכם אותו בגדולתו מלמד היה לדורות הבאים היאך יספרו כנגדו דרך בקשות כמו שהוא עושה הה״ד כדבר הזה תדברון וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר את כל ההולכים אחרי העדרים לדורות הבאים אחריו לאמר כדבר הזה תדברון אל עשו כמו שאני מדבר לפניו בשפלות וענוה גם אתם תעשון כן לדורות הבאים

כא) ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו וגו׳ הה״ד ארץ נתנה ביד רשע וגו׳ (איוב ט כד):

יז) ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו ולמה לא הכניסן בערבוביה, כדי לתמהו על דורון שלו, ולמה לא הכניסן לו כולם כאחת, כדי לשבע עינו שלרשע, אתי למחסול והוא אמר קבל, אתי למחסול והוא אמר קבל:

כב) ותעבר המנחה על פניו וגו׳ אף הוא הוה בעקא:

כג) ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ט
ילדיו ודינה היכן היא, נתנה בתיבה ונעל בפניה, אמר הרשע הזה עינו רמה היא שלא יקח אותה ממני, ר׳ הונא בשם ר׳ אבא הכהן בר דלא אמר לו הקב״ה למס מרעהו חסד (איוב ו יד) מנעת חסד.ה

3 ילקוט שם: ע׳ לעיל לד 895: 6 ילקוט שם: 7 ילקוט שם, ילק׳ איוב ר׳ תת״ק, תנחומא ע״ב וישלח סי׳ י״ט: 8 [ע׳] לקמן פע״ח סי׳ י׳: 9 לקמן פ״פ סי׳ ד׳:

1 * אחרינו וגו׳ ג] וגו׳ ל, אחרינו דפוחאבת, אחרינו כי אמר אכפרה פניו ר[1] | ניתנה ו | וגו׳] ו, פני שופטיה יכסה תר, פני.. יכסה וגו׳ ד, ל׳ פחאגב | 3 ויתן — עבדיו ל׳ א[2] | עדר — לבדו] עדר וגו׳ ו, ל׳ פ | ולמה] חגב, למה דפואתי | הכניסן] פי, ~ לו דוחאגבת | בערבובייה ו, בערבוביא פהאגבת, בעירבוביא ד, בעירבוביא ד[1], בערובייא י[1] | לתמוה פאכ | הדורון ת, הדורן פ | 4 לו] פואב, ל׳ דחגתי | כולם] ו, כולן דתי, כלן ח, ל׳ פאגבי | כאחד גי | כדי ל׳ פ | לשבע] ו, לשבוע חבי, להשביע דפאגתר | עינו] חאגב, עיניו דותי, עיני פ | של אותו רשע י, הרשע פ | למחסול] וא[1], למחסל דפא[2]תרי, למחסיל כ | אמר ל׳ ג | קבל] וי, קביל דפו[0]אבתר, יקבל ג | 5 אתי — קבל] אתי למחסל.. קבל י, אתי למחסל (למחסול ו[0], למחסיל כ, למחסלו א[02]) והוא.. קביל דפו[0]א[1]א[02]כת, ל׳ וא[2]ג | 6 ותעבר] פוגב, ותעבור דחאתי | פניו ל׳ ח | וגו׳] ל׳ פוחאגבתי | הוה] פחא[2]גברי, ל׳ דוא[1]ת | בעקה ו, בעקא יהוה א[1] | 7 ויקם בלילה ל׳ א[2] | * הוא — ילדיו ת] ההוא.. ילדיו א[1], וגו׳ ל, הוא ויקח וגו׳ וג, הוא ויקח את שתי וגו׳ פ, הוא.. שתי נשיו י, הוא.. נשיו וגו׳ ח, ההוא.. נשיו ואת שתי שפחותיו כ, הוא.. שפחותיו וגו׳ ד, ואת אחד עשר ילדיו א[2] | 8 דינה ו | היא] היתה חגתי, הות א | נתונה פ, נתונה נתנה ג | כתבה פו | עינו של אותו רשע י | רעה ב | היא ל׳ פבי (איוב) | שמא פאתי | יקח אותה] יתלה עיניו (עינו אב) ויראה אותה ויקח אותה דוחאגבתי, יתלה עיניו ויראה ויחטפנה פ | 9 ור׳ א[1] | חוניא ו, אבא ת | ר׳ אבא כהן י[1] (שם), אבא כהן א, אבא כוהן ו | בר דלא] ברדלא דא[01]י (שם), בר דליא ת, בר דלייא ו, בן דליה ג, מן דיליה א[1]א[02]ב, ל׳ פא[2] | הקב״ה ליעקב ת | חסד] פוחאגבי, ~ מנעת מרעך חסד דת | את מנעת א[2]ר[1]י (שם), למה מנעת א[1] | חסדה] ו, חסדא דפהאגבתר[1]י (שם), חסדך ר[2]י |

במוצאכם אותו בגדולתו: 1 הה״ד ארץ וכו׳. שיעקב קרא עצמו עבד לפני עשו, ובפי׳ ב״ר כ״י גורס ומפרש ואמרתם וכו׳ כי אמר אכפרה פניו הה״ד ארץ נתנה ביר רשע פני שופטיה יכסה שיעקב מתירא (מתיירא) לראות את פניו כי אמר אכפרה פניו [ופי׳ זה נכון יותר כי לפי׳ הראשון שהוא גם פי׳ מ״כ קשה שיעקב כבר קרא עצמו עבד עשו ונדרש לעיל צד 879 והלאה]: 3 ויתן ביד עבדיו. תימה שהמאמר מסורם בכל כ״י ובילקוט וגם בפי׳ ב״ר ובלק״ט [ושם משמע שהדרש מוסב על קרא אכפרה פניו במנחה ולא גרסינן ויתן ביד עבדיו וכו׳, וע׳ גם לעיל צד 861 אות 4], ובשכל טוב ובמה״ג עמו׳ 508 ובמדרש אגדה סידרוהו כסדר הפסוקים: כדי לתמהו. להתמיהו על המתנה שלו, ולתמהו מבנין פיעל וכן בסמוך כדי לשבע וכל״מ נפשם לא ישבעו (יחזקאל ז׳ י״ט) שבענו בבקר (תהלים צ׳ י״ד), ובמה״ג הועתק למה לא הכניסן בערבוביא כדי לתמהו בדרון ולסמות את עינו ולמה לא הכניסם לו כולן כאחת כדי להשביע עינו של רשע (ונוסף שם ולסמות את עינו עפ״י הדרש לעיל סוף פע״ה), ובמדרש אגדה ולמה לא הכניסם בערבוביא כדי להשביע עינו של אותו רשע, ובפירש״י עה״ת מפרש ורוח תשימו עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עינו של רשע ולתווהו על רבוי הדורון ועי׳ בעמת״ל ע׳ תוה, ובלק״ט למה לא הכניסן לו בערבוביא כדי לתווהו (ובכ״י פלארענץ שם לתמהו) על דורון שלו, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר למה לא הכניסו לו בערבוביא כי אם עדר לבדו כדי לתמהו ולמה לא הכניסו כאחת כלומר למה נתן ריוח בין עדר ובין עדר יהיו העדרים לבדם ויכניסו לפניו כאחת סמוכין [ובכי״ת נמצא כאן הוספה זו (על הגליון רשום תוס׳) ד״א למה עדר עדר לבדו אלא רמז רמז שעתיד עשו לשלח שורות שורות לפיים את יעקב ואינו מתפיים לעת׳ לבא הה״ד (תהל׳ ס״ח ל״ב) יאתיו חשמונים מני מצרים כוש תריץ ידו לאלהים מה הקב״ה אומ׳ ליעקב גער חית קנה (שם שם ל״א) ואל תקבל עליו שום פיום מהו חית קנה דיו חיים שקנה בעוה״ז, וע׳ פסחים קי״ח ב׳ ושמות רבה פל״ה סי׳ ה׳]: 4 אתי למחסול. בא לסיים כשקבל העדר האחד שסבור שהעדר הוא המנחה כולה והוא אמר המנהיג של עדר השני אמר קבל גם אותו אתי למחסול והוא אמר המנהיג של עדר השלישי אמר קבל גם אותו: 6 אף הוא הוה בעקא. בצרה, ובפי׳ ב״ר כ״י מפרש אף הוא הוה בעקא אעפ״י שהיה רוצה במנחה דכתיב על פניו על אפו וחמתו היה לפי שראה שעה עומדת ליעקב [נראה שצ״ל לעשו והוא כפי׳ ב״ר הנדפס], ופירוש אחר בפי׳ ב״ר הנדפס אף הוא הוה וכו׳ אע״פ שנתן לו מנחה היה יעקב שרוי לו בצער שהיה צריך לכל אלה, וכן בפירש״י עה״ת על פניו אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה, ובשכל טוב שם ותעבור המנחה על פניו והוא אף הוא היה בצער: 8 שלא יקח וכו׳. כ״ה בכי״ל בלשון קצר, ובשכל טוב שם אמר יעקב רשע זה עינו רמה היא שמא יתלה עינו בה ויקחה ממני, ובמ׳ אגדה אמר הרשע הזה עינו רמה שלא יראה אותה ויקחה ממני, ובמה״ג שם ויקם בלילה הוא וגו׳ ואת אחד עשר ילדיו ודינה איכן היתה אמ׳ ר׳ שמואל נתנה בתיבה ונעל בפניה אמ׳ הרשע הזה עינו רמה שלא יתלה עיניו ויראה אותה ויקח אותה ממני ועח״ג ולקמן פע״ח סי׳ י׳: 9 בשם ר׳ אבא וכו׳. עריפא הגי׳ בכי״ו [ובכי״א א׳ וב׳] בשם אבא וכו׳ ועי׳ לעיל צד 227 וצד 235 ובאגה״ת ח״ב צד 549, ובמה״ג ר׳ הונא בשם ר׳ אבא בר כהנה בר דליה [וע׳ בח״נ לקמן פ״פ]: מנעת חסדה וכו׳. מנעת חסד מאחיך

מאחוך כמה דנסבה לאיוב לא גיירתיה, לא ביקשתה להינשא למהול הרי היא נשאת לערל, לא בקשתה להינשא דרך התר הרי היא נשאת דרך איסור הה״ד ותצא דינה וגו׳ (בראשית לד א):

כד) ויקחם ויעבירם את הנחל ר׳ הונא מש׳ ר׳ אידי עשה עצמו גשר, נסב מן הכא ויהב הכא נסב מן הכא ויהב הכא:

3 ילקוט כ׳ קל״ג:

1 מאחוך] ר[2], מן אחוך דפחאגכתר[1]י (שם), מאחיך ו, מן אחיך י[1] | כמה ל׳ | * דנסבה — גיירתיה] דנסבה לאיוב (לאינש ל[0]) לאיגרתיה ל, דנסבת לאיוב לא גיירתה ו, דנסבה לאיוב לא גיירתיה פ, ונסבתה לאיוב ולא גיירתה י, נסבת לאיוב ח, דנסיבת לאנש לא גיורתיה ר[1], דאינסיבת לאיניש לא בירתה ר[2], דנסיבת לאונס (דנסבת לאנס ב) לא גירתה גב, דנסבת לא גורת כ, דאי נסיבת ליה לא גיירת א[3], אי נסיבת ליה לא גזיפתא י[1] (שם), דאילו איתנסיבת לגברא לא זינתה נ״א דנסבת לאיוב לאו גיירתיה בתמיה ד, דאלו אינסיבת לגוברא.. נ״א דאינסיבת לאיוב לאו גיותיה בתמיה ת, דאי נסבא לא גירא אילו הותה נשואה לא היתה מזנה וחבירו גרגירא שיחה אחרינא דנסבת לאיוב לא גיירא בתמיהא א[1] | ולא וחג | ביקשתה] ו, ביקשת ג, בקשתה י, בקשת דפחאכתי (שם) | להינשא] ג, להנשא וא[2]ב, להשיאה דחתי, להנשאה א[1], שתנשא פ | למהול ודרך התר פ | נשאת] נישאת חגת, נשאת גיורת י (שם), ל׳ פ | לערל ודרך אסור פ, דרך איסור י | ולא ו (לא — איסור ל׳ פי) | 2 ביקשתה וג, בקשת דחאכתי (שם) | * להינשא ל[0]וג] להנשא כ, להשיאה דחתי (שם), להנשאה א[1], ל׳ לא[2] | לדרך ו | היתר חא[2]כת, היתיר ג | * הרי היא ל[0]וחאגתי (שם)] הרי דכ, ל׳ ל | נישאת חא[1]גת | אסור וכ | וגו׳] פו, בת לאה דחאגכתי | 3 * את הנחל דפחאגכתי] וגו׳ לו | חונה ו | משום ג, בשם דפואכת | ** אידי] אדי ל | גשר] פוחאגכי[1], כגשר דת | נסב] וחגכי, נסיב דפת, נסוב א | מן הכה ו, מהכה י | ויהב הכא] חכ, ויהב הכה ו, ויהיב הכא דפתי, ויהב להכא א, ל׳ ג | 4 נסב — ויהב הכא] חכ, נסב מן הכה ויהב הכה ו, ונסוב (נסוב א[2]) מן הכא.. להכא א, נסב מן הכה ג, ומהכא להכא פ, ל׳ דתי |

שלא נתת לו בתך לאשה כמה דנסבת וכו׳ ורבו הגירסאות בזה המאמר כאן ולקמן פ״פ, ונכונה הגי׳ העיקרית בכי״ל כמה דנסבה לאיוב [בכי״ל כתוב מאיוב והלמ״ד תלויה ביני שיטי], והאגדה שדינה היתה אשתו של איוב עי׳ לעיל צד 181 וצד 615 [ואגדה אחרת לקמן פ״פ סי׳ י״א], ונשתבש בכי״ל לאיגרתיה והגהתי לא גיירתיה לא גיירתו בתמיה, ובכי״ו כאן דנסבה לאיוב [ומלת לאיוב נמחקה] לא גיירתה (והתי״ו נקוד בצירי, ומורגלת בכי״ו כתיבת הכינוי בלי יו״ד) ולקמן פ״פ דנסבת לאיוב לא גירתה, ושם בכי״ח דנסבת לאיוב לא גיירתה (וכאן בכי״ח רק ונסבת לאיוב), ובכי״ג שם דנסבת לאיוב לא גיירת, והיא הגי׳ בדפוסי׳ נ״א דנסבת לאיוב לאו גיירתיה (בתמיה) ומפרש לנכון במ״כ כשנשאת לאיוב לא החזירתו למוטב בתמיה וכן אם היתה נשאת לעשו היתה מחזירתו למוטב ועי׳ גם בפירש״י עה״ת ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם, ובתנחומא מ״ב שם נטל יעקב דינה ונתנה בתיבה שלא יראה אותה עשו ויטול אותה לאשה א״ל הקב״ה חסכתה אותה ממנו חייך לאדם ערל היא מתוקנת הוא דכתיב למס מרעהו חסד אילו היתה נישאת לעשו שמא היתה מגיירת אותו כשנטלה איוב לא גיירת אותו לפיכך חסכתה אותה הרי בן מאירה בא כנגדה וירא אותה שכם וכו׳, וכהוראת גור בלא״ר נאף (ועי׳ בערוך ע׳ גר ד׳ ובעמת״ר ע׳ גור) גורס ומפרש כאן בפי׳ ב״ר כת״ט דנסיבת לאנש לא גיורתיה אלו נשואה היתה לאדם לא היתה נעשתה זונה, ובפי׳ ב״ר כי״א דאינסיבת לאיניש לא בירתה (וצ״ל גיורתה) אלו היתה נשואה לאדם לא נעשת זונה, וכן נסמן בגליון כי״ל לאינש, והגי׳ הראשונה בדפוסי׳ דאילו איתנסיבת לגברא וכו׳ [והפי׳ הוא בכי״א א׳ בפנים ובכי״א ב׳ בגליון ונוסף הראיה מגרגירא בע״ז י׳ ב׳ וע״ש בתוס׳] ולקמן פ״פ בפי׳ ב״ר כ״י דנסיבת לאינש (לאנס) לא גיירתיה (גיירתה) אלו נשאת לעשו אעפ״י שהוא אנס לא היתה מזנת עכשו לא תנאף (שמות כ׳ י״ג) בתרגום ירושלמי לא תהוון גיורין, וכן כאן בכי״ג דנסיבת לאונס לא גירתה, ובגליון מדרש אב״א נסמן כאן ס״א דנסבת לאנס לא גירתה ולקמן פ״פ ס״א דאנסבת לאיוב לא גיירתה ס״א דנסבת לאנס לא גיירתה, ובכי״כ קיטע כאן דנסבת לא גורת ולקמן פ״פ דנסיבת לא גיירתיה ועי״ע בח״נ, וזרה הגי׳ בדפוסי׳ [ובכי״ת] לקמן פ״פ היא נסבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול, ובמה״ג הועתק רק אמ׳ לו וכו׳ מנעת מאחיך חסד ולא נתתה למהול דרך התר היא גישאת לערל דרך איסור, ובשכל טוב שם מפרש א״ל הקב״ה מנעת מאחיך שהוא מהול הרי היא נמסרת לשכם שהוא ערל לא רצית להשיאה דרך היתר הרי היא נישאת וכו׳, ובמדרש אגדה אתה מנעת חסד מאחיך שנתת בתוך התיבה ולא נשאית אותה למהול חייך הרי היא נישאת לערל לא בקשת להנשא דרך היתר הרי היא נשאת וכו׳, וברד״ק גורס ומפרש ר׳ הונא בשם ר׳ אבא כהן עד דלא א״ל הקב״ה למס מרעהו חסד מנעת חסד מן אחיך אי נסבת לא גרת ופירש אי נשאה לא זנתה לא בקשת שתנשא למהול הרי היא נשאת לערל לא בקשת שתנשאה בהיתר הרי היא נשאת באיסור הדה היא ותצא דינה וגו׳: 3 עשה עצמו גשר. המעביר את הנחל מעבר לעבר לוקח מכאן ונותן לכאן וחוזר ומעביר לוקח מכאן ונותן לכאן, וגשר[1]) בהוראה זו מלה בודדת ועי׳ במ״כ ובאגה״א ח״ג צד 704, וברד״ק הובא רב הונא בשם רב אידי עשה עצמו כמין גשר נסיב מהכא ויהיב הכא, ובפירש״י עה״ת גורס ומפרש עשה עצמו כגשר נוטל מכאן ומניח כאן, ובשכל טוב צד 174 ור׳ הונא בשם ר׳ אידי אמר עשה עצמו כגשר נשא מעבר זה של נחל ונתן לעבר זה, ובלק״ט מפ״ש ויקחם ויעבירם את הנחל כאדם שלוקח מכן ונותן לכאן כך העבירם בנחת, ובמדרש אגדה מלמד שעשה עצמו כגשר והיה עומד באמצע המים והיה נוטל את זה מעבר זה ונותנו לעבר אחר, ובספר הזכרון כתב שאין לפרש כגשר שהיה עומד באמצע הנהר לא זז ממקומו ליקח את אשר לו מעבר זה ומניחו בעבר השני שא״כ אין זה נחל אלא אמת המים קצרה וכו׳:

[1]) גַּשָּׁר, Fährmann.

פרשה עז

לב כה) וִיוּתר יעקֹב לבדו וגו׳ אין כאל ישורון (דברים לג כו) [ר׳ ברכיה בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון אין כאל ומי כאל ישורון] הגאים ומשיבחים שבכם, את מוצא כל מה שהקב״ה עתיד לעשות לעתיד לבוא הקדים ועשה על ידי הצדיקים בעולם הזה, הקב״ה מחיה מתים ואליהו מחיה מתים, הקב״ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים, הקב״ה מברך את המועט ואליהו מברך את המועט, [הקב״ה מחיה מתים ואלישע מחיה מתים], הקב״ה פוקד עקרות ואלישע פוקד עקרות,

1 ילקוט כ׳ קל״ב: 2 דברים רבה סדר האזינו (פ״י סי׳ ג׳), מדרש שמואל פכ״ט, פסיקתא פ׳ שור או כשב (ע״ו א׳), ויקרא רבה פכ״ז סי׳ ד׳, תנחומא מ״ב אמור סי׳ י״ב, תנחומא שם סי׳ ט׳, מדרש קהלת פ׳ מה שהיה (ג׳ ט״ו) [ועי׳ סדר אליהו רבה פ״ג (לד 14)]:

1 * לבדו וגו׳ ו] וגו׳ ל, לבדו פאי, לבדו ויאבק איש עמו דכ, לבדו.. עמו וגו׳ ג, לבדו.. עמו עד עלות השחר ת | אין] כת׳ ~ פ, כתי׳ ~ א | ישורון] פאכ, ~ וגו׳ וג, רוכב שמים בעזרך דתי | * ר׳ — בשם — ישורון ג] ר׳.. בשם.. בר סימון.. ישרון פ, ר׳.. בשם ר׳ יודה ביר׳ סימון אין.. ישורון ו, ר׳.. בשם ר׳ יודה בר׳ סימון אמר אין.. ישורון ד, ר׳.. בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון אין כאל ישורון ומי.. ישורון א²כ, ר׳.. יהודה (יודה ת) ביר׳ סימון אמ׳ אין כאל ישורון ומי.. ישורון א¹ת, אין כאל ומי.. ישורון י, ל׳ ל | 2 הגאין פא², הישרים ר | ומשובחין ו, משובחים כ, המשובחים ג, והמשובחים א¹תי, והמשובחין דפא², ל׳ ר | שבהם א² | את] אתה דת | שהקב״ה.. לבא דת, שהוא הקב״ה.. לבא ו, שעתיד הקב״ה לעשות.. לבוא י¹, שעתיד.. לבא כ, שעתיד לעשות הקב״ה לעתיד פ, שהקב״ה עתיד לעשות ג, שעתיד הקב״ה לעשות א | 3 הקדים ועשה הב״ה י, הקדים פא | צדיקים פי | הזה ל׳ י | מחייה ת (וכן בסמוך) | ⁰ מתים] המתים ד | 4 מחיה מתים] וגתי, מחיה את המתים ד, החיה מתים ו⁰אכ, כן פ | הקב״ה עצר א | ואליהו עצר גשמים אכ, ואליהו כן פ | ברך פא² | את המיעוט ו, המועט פ | ברך.. המועט א², מברך (ברך ו⁰, בירך א¹) .. המיעוט וא¹, כן פ | 5 * הקב״ה — ואלישע — מתים וגתי] הקב״ה מחיה את המתים.. מחיה המתים ד, הקב״ה מחיה מתים.. החיה מתים ו⁰א¹א⁰²כ, ל׳ לפא² | ואלישע — עקרות] ואליהו כן פ |

פרשה עז. וכ״ה פע״ז בכי״א א׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 902 בד״ה הצילני נא, ומכאן עד פצ״א שוה מספר הפרשיות בכ״י זה עם המספר שלפנינו, ובדפ״ר נסמן פע״ה, ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה: 1 ר׳ ברכיה וכו׳. כן השלמתי ועח״נ, ואולי גם במאמר הסוגר הגי׳ הנכונה ר״ב בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון כמו שהגי׳ [בכי״א א׳ וב׳] בילק׳ מכירי ישעיה שם ועי׳ לעיל צד 3 וצד 351: 2 ומי כאל ישורון. דורש ישורון לשון ישר הגאים ומשובחים שבכם, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א גורס ומפרש ומי כאל ישורון הישרים שבכם אלו נאמר מי כאל (אלו נאמר אין כאלהים) ישורון אומר אני (הייתי אומר) אין אלהים כאלהי ישורון אבל משאמר אין כאל ישורון משמע אין כאל אבל ישורון הן כאל כדמפרש נמי הוא אין (כדמפרש ומי הוא) כאל ישורון הוא יעקב כשנזדווג (שנזדווג) למלאך, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר אם אמר אין כאל (כלו׳ נקוד בשוא [ע׳ ביפ״ת, ובכי״א הגי׳ כאלהים]) ישורון הייתי אומר אין אלהים כאל ישורון אבל משאמר אין כאל משמע אין דומה לאל כי אם ישורון ומה שנקוד בפתח משמע כמו שמצינו כתוב אם זרוע כאל לך (איוב מ׳ ט׳) [ובספרי דברים פי׳ שנ״ה איתא ישראל או׳ אין כאל ורוח הקודש אומרת אל ישורון, וגר׳ שצ״ל אלא ישורון וכמו שהוא במדרש תנאים שם צד 221]: את מוצא. וכן הסגנון לעיל פעמים שונות ועי׳ צד 827 ובמ״י שם, ולפי הגי׳ בכי״ל מונה שלשה נסים שעשה הקב״ה על ידי אליהו מחיה מתים (מ״א י״ז י״ט) עוצר גשמים (שם שם א׳) מברך את המועט (שם שם י״ד) ושלשה נסים שעשה על ידי אלישע פוקד עקרות (מ״ב ד׳ ט״ז) ממתיק מרים והמתיק מר במר, ועפ״י הגי׳ בדפוסי׳ וכ״י שציינתי ובילקוט השלמתי הקב״ה וכו׳ ואלישע מחיה מתים (מ״ב ד׳ ל״ב) הקב״ה וכו׳ ואלישע מברך את המועט (שם שם ב׳ ומ״ב), והדרש הקב״ה ממתיק מרים (המר) וכו׳ מפרש ביפ״ת עפ״י הדרש במכילתא בשלח מס׳ דשירתא פ״ו נצבו כמו נד וכו׳ יצאו להם מים מתוקין מתוך מלוחים וכו׳ ואלישע המתיק את המר בפקועות שדה (שם שם ל״ט) וצע״ג, ובכי״פ וכי״ו וכי״כ [וכי״א א׳ וב׳] ל״ג ליה (וגם בדב״ר ובמדרש שמואל נמצא רק פעם אחת הקב״ה ממתיק וכו׳) ואולי הוא [אחד עם דרש הסמוך ויתפרש בדרך לא זו אף זו, לא רק שעשה נס והמתיק מר אלא נס בתוך נס והמתיק מר במר, או שהדרש הראשון הוא] סגנון אחר להדרש הקב״ה המתיק מר במר כלו׳ במי מרה ואלישע המתיק מר במר כמ״ש ויצא אל מוצא המים וישלך שם מלח ויאמר כה אמר י״י רפאתי למים וכו׳ (מ״ב ב׳ כ״א), ובמכילתא שם מס׳ ד׳ פ״א איתא ויורהו י״י עץ וישלך אל המים וימתקו המים וכו׳ ר׳ אליעזר המודעי אומר זה עץ של זית שאין לך עץ מר יותר מעץ זית וכו׳ בו״ד במתוק מרפא את המר אבל הקב״ה מרפא את המר במר וכו׳ כיוצא בו ויצא אל מוצא המים וכו׳ והלא המים יפין שתתן בהם מלח מיד הם נסרחין הא כיצד נתן דבר המחבל לתוך דבר שמתחבל כדי לעשות בו נס ועי׳ במכילתא דרשב״י ובתנחומא שם, ובמדרש שמואל שם הובא בדרש צדיק מושל ביראת אלהים אמר לו הקב״ה מכל מה שבראתי בעולמי מי מושל בי צדיק מושל בי את מוצא מה שהקב״ה עושה הצדיק עושה הקב״ה מחיה המתים ואליהו מחיה מתים הקב״ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים הקב״ה ממתיק את המרים ומשה המתיק מרים במרים, וביתר אריכות בדב״ר שם ומהו צדיק מושל וכו׳ הצדיקים מושלים כביכול שהקב״ה מושל כיצד כל מה שהקב״ה עושה הצדיקים עושין כיצד הקב״ה פוקד עקרות ואלישע פקד את השונמית וכו׳ הקב״ה מחיה מתים ואלישע החיה את בנה של שונמית הקב״ה קורע ימים ואליהו ואלישע קרעו ימים וכו׳ הקב״ה מרפא בלא רטיה ואלישע ריפא את נעמן שלא ברטייה הקב״ה ממתיק את המרים ואלישע המתיק את המרים שכך כתיב ויאמר קחו לי צלוחית חדשה וגו׳ וכתיב וירפאו המים הקב״ה עוצר גשמים ואליהו עצר את הגשמים וכו׳ הקב״ה מוריד את הגשמים ושמואל הוריד את הגשמים וכו׳ הקב״ה מוריד האש ואליהו הוריד את האש וכו׳, ובפסיקתא שם מה שהיה כבר הוא וכו׳ ואשר להיות כבר היה אם יאמר לך אדם שהקב״ה עתיד להחיות לנו מתים אמור לו כבר היה ע״י אליהו וע״י אלישע וע״י יחזקאל וכו׳ ר׳ אחא בשם ר׳ אלעזר בן חלפתא אמר כל מה שהקב״ה עתיד לעשות ולחדש

[הקב"ה מברך את המועט ואלישע מברך את המועט], הקב"ה ממתיק מרים ואלישע ממתיק מרים, הקב"ה המתיק מר במר ואלישע המתיק מר במר, ר' ברכיה בשם ר' סימון אין כאל ישורון ומי כאל ישורון ישראל סבא, מה הקב"ה כת' בו ונשגב י"י לבדו (ישעיה ב יז) אף יעקב ויותר יעקב לבדו:

ב [ויאבק איש עמו] ר' הונא בדמות רועה נידמה לו, לזה צאן ולזה צאן לזה גמלים ולזה גמלים, אמר לו העבר שלך ואני מעביר שלי, עיבר יעקב שלו, חזר וראה שמא שכח דבר מיד ויאבק איש עמו: דילמא ר' חייה רבא ור' שמעון בר' ורבן שמעון בן גמליאל היו עסוקין בפרגמטיא

1 מכילתא בשלח מסכתא ד' פ"א, מכילתא דרשב"י שמות פ"ו כ"ה, תנחומא מ"ב בשלח סי' י"ח, תנחומא שם סי' כ"ד: 2 ילק' מכירי ישעיה ב' י"ז: 4 ילקוט שם, שיר השירים רבה פ' מי זאת עולה (ג' י'), תנחומא מ"ב וישלח סי' ז':

1 * הקב"ה—ואלישע—המועט דגתי] הקב"ה.. ואלישע ברך.. המועט א, הקב"ה.. המיעוט.. מברך (ברוך ו[0]) את המיעוט ו, הקב"ה מברך את המועט כ, ל' לפ | הקב"ה ממתיק — מרים] הקב"ה.. המר.. את.. המר ג, הקב"ה.. את המר.. את המר ד[י], הקב"ה ממתיק ואלישע המתיק את המר ת, ל' פואכ | הקב"ה — ואלישע — במר ל' ת | 2 ממתיק פוא[1]כי, ממתק א[2], מתיק ג | מר במר] פ, את המר במר דואגי, את המר כ | המתיק (ממתיק י) את המר במר דואגכי, כמו כן פ | משום כ | ר' יהודה פ, ר' יהודה בר' סימון אמ | ישורון] ישרון פ, ל' ו | 3 ישרון פ | * ישראל דואבתמ] ישׂ' לג, ישר' פ, ישורון י | סבה ו | כת'] כתוב דו[0], כתיב אימ, כתב פ, ל' ו | בו] ביה א[1]י, ל' וג | ונשגב—לבדו] נשגב לבדו ו, ונשגב י"י לבדו ביום ההוא מ | יעקב] יעקב כתיב ביה (בו א[2]מ) אמ, הכא י | 4 * ויאבק — עמו א[2]] ויאבק.. עמו עד עלות השחר א[1], ל' דפוגכתי | ר' הונא] ר' חוניא ג, ר' הונא אמר י, ר' חוניא אמר דואכת, ר' חנינה אמר פ, אמר ר' חוניא ח | בדמות.. נדמה לו פא, נדמה (נידמה ו) לו בדמות רועה דוחגכתי | 5 העביר ו | את שלך דפואגכת, את שלי חי | ואני] ואחר כך אני דת | אעביר אכ | את שלי דפואגכת, את שלך חי | עיברן ו, עבר כ, העביר דפחאגתי | יעקב] פא[1], יעקב אבינו וחא[2]י, אבינו יעקב דכת | את שלו פוחאגכתי | חזר — דבר] פחא[2]גכי' וחזר.. דבר וא[1], אמר נחזור ונחמי דילמא אנשינן כלום דת | מיד] פחאגי, מן דהדר ת, מן דחזור ד, ל' וכ | 6 עימו ו, עמו עד עלות השחר א[1] | דילמא] ג, דלמא וא[1]כרי[1], דלמא פעם אחת א[2], ל' דפחת | חייא פהאגכתי | רבא] כ, רבה דפא[2]ת, רובה ג, בר רבה י, ל' וחא[1] | ברבי פ, ביר' ות | ורבן — גמליאל] וחא[1]גכ, ור"ש בן גמלי' פ, ורשב"ג א[2]י, ל' דת | היו עוסקין א[1]ג, הוון (היו ח) עסיקין וח, הוו (הוון כ) עסקין פא[2]כ, עסיקין י, נסבין ויהבין דת | בפרגמטייא ו, בפרקמטיא פחאי |

בעולמו לעתיד לבא כבר הקדים ועשה מקצתו ע"י נביאיו הצדיקים בעולם הזה כיצד אמר הקב"ה אני עתיד להחיות מתים כבר עשה כן ע"י אליהו וע"י אלישע וע"י יחזקאל אמר הקב"ה אני עתיד לעשות את הים יבשה כבר עשה כן ע"י משה וכו' ועי' באותה פסקא בוי"ר ובתנחומא מ"ב ותנחומא אמור שם ובמדרש קהלת פ' מה שהיה וכו': 3 ישראל סבא. יעקב אבינו שנקרא שמו ישראל וישורון, ובילקוט הגי' ישורון סבא ועי' לעיל צד 784 ובמ"י שם, ובשכל טוב צד 182 הועתק רק סוף הפתיחה ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר כתיב אין כאל ישורון ישראל סבא מה הקב"ה כתיב ביה ונשגב וכו' אף יעקב כתיב ביה לבדו: 4 ר' הונא וכו'. המאמרים שלפנינו מכאן עד קרוב לסוף הפרשה נסדרו בשהש"ר לפ' מי זאת עלה וכו' בשינוי סגנון אחר וקצתם מתאימים עם נוסחת הדפוסי' כאן, ושם גורס תחלה ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר כתיב ויאבק איש עמו אין אנו יודעין מי היה ברשותו של מי וכו' וכאיזה צד (כ"ה בדפ"ר וד"ו) נדמה לו ר' חמא (כ"ה בדפ"ר) בר' חנינא אמר לשרו של עשו הרשע נדמה לו וכו' משל למלך שהיה לו ארי וכו' ואח"כ ג' שם ר' חונא (כ"ה בדפ"ר וד"ו) אמר לרועה נדמה לו לזה צאן וכו' אמר לו העבר את שלך ואני מעביר את שלי כיון שהעביר יעקב אבינו את שלו אמר נחזור ונחמי דילמא אנשינן כלום מן דחזר ויאבק איש עמו, וכ"ה בדפוסי' [וכי"ת כאן אמר נחזור ונחמי וכו', והגי' חזר (וחזר) וראה שמא שכח דבר איתא גם בשאר כ"י ובילקוט וכן הובא בראב"ם ועיי"ש, והגי' עיבר יעקב ובסמוך עיבר המלאך איתא גם בכי"ו וזר הפיעל עיבר בהוראת העביר, ובחולין צ"א א' האגדות כגוי נדמה לו וכו' כתלמיד חכם נדמה לו וכו' ויותר יעקב לבדו וכו' שנשתייר על פכין קטנים, ובפירש"י עה"ת שכח פחים קטנים וחזר עליהם, ובתנחומא מ"ב שם וכיון שראה הקב"ה שהוא מתיירא שלח לו מיכאל לעשות עמו מריבה מה עשה לו המלאך נדמה לו בדמות רועה שנאמר ויאבק איש עמו וכו': 6 דילמא. מעשה [בר' חייא רבה ור"ש ב"ר ורשב"ג שהיו נושאין ונותנין במשי בעיר צור כיון שיצאו מן העיר אמרו נעשה כמנהג אבותינו ונראה אם שכחנו דבר מה חזרו ומצאו וכו' אמרו להם מנין לכם זאת (לעשות כן) והשיבו שלמדו מאבינו יעקב שחזר], ובפי' ב"ר כי"א נקוד דלמא[1]) ועי' במ"י לעיל צד 48 וצד 673, והגי' ורבן שמעון (ור"ש) בן גמליאל איתא גם בשאר כ"י ובילקוט, וקשה לקיים זו הגי' שהיה רשב"ג עסוק בפרגמטיא במשא ומתן (ועי' לעיל צד 124) עם ר"ח ור' שמעון בר', ובדפוסי' ובשהש"ר ל"ג ורבן שמעון בן גמליאל, ולקמן סוף פע"ט הסיפור ר' חייה רבה ור' שמעון בן חלפותא וכו' אתון וכו' ובדפוסי' שם ר' חייא רבה ור' שמעון בר' ור' שמעון בן חלפתא וכו' ועת"נ שם, ובסיפור אחר בירושי' ברכות פ"א ב' ג' ר' חייא רבא ור' שמעון בן חלפתא הוו מהלכין וכו', ופי' מיטכסין משי ועי' לעיל צד 384 וצור היה מקום מסחר במיטכסין ועי' קרויס ארכעאלאגיע ח"א צד 141 וצד 543 וח"ב צד 701, והלשון בהדא צור כמו לעיל צד 125 בהדה עכו וצד 688 בהדא טיבריא בהדא פנייס, והגי' נשינן איתא גם בכי"פ וכי"כ ועי' בעמת"ר ח"ב צד 131, ופי' מידעם כלום ובשאר הספרים הגי' כן ועי' בהוספות פליישער בעמת"ר שם צד 567, ומחיילה מלה בודדת, ובפי' ב"ר מפרש משוי כרך אחד של מעילים לשון ישמעאל [ובפי' ב"ר כ"י הגי' מחמלא כמו שהוא בכי"א א', וכ"כ בגליון כי"א ב' נ"א מחמלא דמטכסי' פי' משוי של מעילי' מחמלה לשו' ישמעאל חמל, וכוון ללשון ערבי חמל], ובערוך ע' מחל ה' הועתק אשכחון חדא מחיילא דמיטכסין ובע' מטכם מחיילה דמטכסין ופ' משי מובחר ושם גר' שהוא פי' מטכסין ועי' בהוספות פליישער בעמת"ל ח"ג צד 308, והוראת מחיילה כמו חבילה בשהש"ר, ולשון המאמר שם בדפ"ר וד"ו ר' חייא רבה ור'

1) דלְמָא.

במיטכסין בהדה צור, כיון שיצאו להם אמרו נלך נתפוס אומנות אבותינו נחמי אין נשינן מידעם, חזרון אשכחון חדה מחיילה דמיטכסין, אמ׳ להון מן הן לכון, אמ׳ מאבונן [יעקב דחזר ויאבק איש עמון], רבנין אמ׳ לארכיליסטים נידמה לו [לזה צאן ולזה צאן לזה גמלים ולזה גמלים] אמר לו העבר 49d שלי ואני אעביר שלך, עיבר המלאך את שלאבינו כהרף עין והוה אבינו מעביר וחוזר ומשכח מעביר וחוזר ומשכח, אמר ליה פימקוס, אמר ר׳ פינחס נטל פיקרין ונתן בצוארו אמר ליה פרמקוס פרמקוס

3 ילק׳ מכירי מתדיה ס׳ י״ס:

1 במיטכסין] ג׳ במטכסין פוא1כי, במתכסין א2, בי מטכסין ח, בהדין מטכסא דת | בהדה צור] וא1י, בהדא צור פא2גכב, בהדה ח, עלון להדא צור ועבדין עבידתהון דת | * כיון — להם י] כיון שיצאו ל, וכיון שיצאו להם פחא2כ, וכיון (כיון ג).. להן וג, וכיון.. להם לדרך א1, מן דנפקין מן פילי (פיילי ת) דת | ° אמרו] אמרי ד | ונתפוס (ונתפוש א2ת) | אבותינו] ~ אמרו א1, שלאבותינו אמרין ו | נחזור ונחמי | אין] וג, אי דפחאכי, מה ת | נשינן] פכ, אנשינן דוחאגתי | מידעם] כלום | 2 חזרין פא, חזרו י | אשכחון] ע, ואשכחון דפוחכת, ואשכחין א, ואשכחו י | חדה] חדא פו0אגכעי, חד ח, ל׳ דות | מחיילה] וחע, מחיילא דתער3י, מחייליה ג, מחילה פא2כע0, מיחלא ע•, מחלה ע0, מחמלא א1א02ר | דמיטכסין] ער3, דמטכסין פוחאגכתער2י, דמטקסין ד | אמרין דוחא2גכי, אמרון ת, אמרי א1 | להון] ואכ, לון דפתי, ל׳ ח | * מן הן ד] מה הן לוכ, מאן ח, מן תי1, מנא פא | לכון] דא (הא א2) לכון א, אית לכון דת, אית לכון הדה וח, אית.. הדא כי, לך הא פ | אמ׳] אמרין דכ, אמרי חאת, אמרו ו, א״ל י, ל׳ פ | * מאבונן יעקב כ] מאבונן ל, מאבונון יעקב ח, מאבונא יעקב פאי, מאבינו יעקב ו, מן דיעקב סבא דת | * דחזר ויאבק — עמו] דחזר ויאבק איש ו, דחזר ויותר יעקב לבדו י, דחזר שנ׳ ויותר.. לבדו ח, וחזר ויותר.. לבדו כ, דכתיב ויותר.. לבדו דפאת, ל׳ ל | 3 רבנין] פא1מ, רבנן וכי, ורבנן דת | אמרין פא1גכ, אמרי דא2תמ | * לארכיליסטים — לו] לארכיליסטים נדמה לו אע, לארכיליסטים נידמה לו ל, לארכילסטים (לארכולסטים ד1, לארכי ליסטים פ, לארסליסטים מ, לארכיליסטם י1) נדמה לו דפתי1מ, נידמה לו לארכי לסטס ו, נדמה.. לארכילסטים ג, לדמה.. לארכיליסטים כ | * לזה — לזה — גמלים דפואגכתימ] ל׳ לע | 4 שלי] כ, את שלי דפוגתעימ, את שלך א | מעביר וי | את שלך דפוגכתעימ, את שלי א | עיבר] ו, עבר כי, עובר ג, העביר דפאתמ | את שלאבינו] את.. אבינו יעקב דוגכתמ, את של יעקב אבינו א, ל׳ י | והוה אבינו יעקב (יעקב אבינו ג) מעבר וחזר.. מעבר וחזר ומשכח וג, והיה אבי׳ יעקב (ויעקב היה א1) מעביר וחוזר.. ומעביר וחוזר ומשכח א, והיה יעקב מעביר וחוזר.. מעביר וחוזר ומשכח מ, והיה אבינו יעקב מעביר וחוזר.. מעביר וחוזר ומשכח כל הלילה ד, והיה אבי׳ יעקב מעביר ומשכיח מעביר ומשכיח וחוזר ומשכיח כל הלילה ת, והיה אבינו יעקב מעביר וחוזר ומשכח כי, ויעקב מעביר ושוכח מעביר וחוזר ושוכח פ | 5 לה ו, לו פת | * פרמקוס פוא2גר2] פרקמוס א1כי, פרקמוס נ״א פרמקוס דת, פרקמוס לא חרשין מצלחין בליליא אמ׳ ר׳ הונא בסוף א׳ איני מודיעו עם מי הוא עסוק מה אתה ל | פינחס] ד1וא1ת, פנחס דפא2גכמ | נטל] פואגכעימ, באותה שעה נטל אבינו יעקב דת, נטל המלאך ב | פיקרין ג, פוקדין פו, פרקין א2 | ונתן בצוארו] עי, ונתן (ונתנו מ) על צוארו פמ, ונתנו לו בצוארו ו, ונתנן (ונתן א2) לו על צוארו א, ונתן לו לתוך צוארו ג, ונתנן לו בתוך צוארו דכת, ונתנו לו יעקב בצווארו ב | לה ו, לו פג, ל׳ ת | * פרמקוס פרמקוס ו0א2גכער1מ] פרמקוס פרקמוס לתע0, פרקמוס פרקמוס פי׳ מכשף ד1, פרקמוס פרקמוס דא1י, פרמקוס פור2 |

שמעון ברבי הוו עסקי בפרגמטיא והוו נסבין ויהבין בהדא מיטכסא עלון להדא צור ועבדון עיבידתהון מן נפקון מן פילי אמרון נחזור ונחמי דילמא אנשינן כלום חזרו ומצאו חבילה של מיטכסין, וכסגנון זה הגי׳ בדפוסי׳ כאן [וכי״ת], וסיום המאמר שם אמרין הדא מלה מן יעקב סבאן דכתיב ויאבק איש עמו, וגי׳ זו עדיפא מהגי׳ שלפנינו אמ׳ (אמרין) להון מן הן לכון וכו׳ שהיא כסגנון הסיפור לעיל צד 906 אמר ליה מן הן אית לך וכו׳, ובמ״כ פי׳ ברוחק אמרין וכו׳ הבריות שראו זה אמרו להם מניין לכם חכמה זאת לחזור לאחוריכם אע״פ שלא הרגשתם שום שכחה, והגהתי גם כן מן הן, ובלק״ט מפרש עפ״י זה הסיפור ויותר יעקב לבדו אחר שהעביר כל אשר לו חזר לראות שמא שכה כלום לימדתך תורה דרך ארץ וכו׳ וכהגי׳ שלפנינו גורם שם מלאך היה ונדמה לו כרואה צאן אמר לו העבר שלך ואני מעביר שלי וכו׳: 3 לארכיליסטים וכו׳. לשר של ליסטים נדמה לו וכו׳ העביר המלאך וכו׳ והיה אבינו יעקב מעביר וחוזר ומוצא עדרים אחרים מעביר וחוזר ומוצא א״ל פרמקוס[1]) מכשף, ובכי״ל נשתבש לארכיליכטים והגהתי וכמו שהגי׳ בערוך ע׳ ארך ד׳ ועי׳ לעיל צד 880, וגם בערוך ליתא לזה צאן וכו׳ והשלמתי כגי׳ שאר הספרים, ובכי״ל כתוב כאן פרקמוס ובסמוך פרמקוס פרקמוס והגהתי, ופרקמוס כמו פרמקוס בחילוף האותיות וכן ח״נ לעיל צד 125 ליטרין וריטלין, ובט״ס כתוב בכי״ל גם בסוף זה המאמר כמו בסמוך לא חרשין מצלחין וכו׳, ובשהש״ר הלשון ורבנין אמרי לארכיליסטים נדמה לו לזה צאן ולזה צאן וכו׳ אמר לו העבר שלי ואני מעביר שלך כך העביר המלאך צאנו של יעקב כהרף עין והוה אבונן יעקב עניא דמלאכא מעבר וחזר ומשכח עיך (כ״ה בדפ״ר וד״ו, והוגה במ״כ ען) אוחרי כל אותו הלילה, ובסגנון זה מסיים המאמר במה״ג עמו׳ 508 שהורכב שם עם המאמר של ר׳ הונא ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו אמ׳ ר׳ חנינה נדמה לו המלאך לרועה לזה צאן וכו׳ אמ׳ לו העבר את שלי ואחר כך אני מעביר את שלך העביר המלאך צאנו שליעקב אבינו כהרף עין והוה אבונן יעקב מעבר עניה[2]) דמלאכא וחזר ומשכח ענין אחרנין כל ליליא עד עלות השחר, וגם בשכל טוב שם הורכבו שני המאמרים רבנין אמרי כרועה נדמה לו לזה צאן וכו׳ א״ל העבר את שלי ואני מעביר את שלך העביר מלאך את של יעקב כהרף עין והיה יעקב מעביר וחוזר ומשכח מעביר וכו׳: 5 נטל וכו׳. נטל יעקב פוקרין[3]) גיזת צמר ונתן בצוארו לחונקו וא״ל פרמקוס פרמקוס לא חרשין

[1]) φαρμακός. [2]) עֲגִיה. [3]) ποκάριον.

לא חרשין מצלחין בליליא, אמר ר׳ הונא בסוף אמר איני מודיעו עם מי הוא עסוק, מה עשה נטל
אצבעו ונתנה בארץ והתחילה הופסת אש, אמר ליה מדא את מדחיל לי, כולי מינה הה״ד והיה בית
ג יעקב אש וגו׳ (עובדיה א יח), ר׳ חמא ברי חנינא אמר שרו שלעשו היה הוא דהוה אמר ליה
ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני (בראשית לג י) להתליטים שעומד ומתגשש עם בנו שלמלך,

3 לקמן פע״ח סי׳ ג׳, תנחומא וישלח סי׳ ח׳:

1 לא — בליליא] לית.. בליליא ד¹וכער¹, לית.. בלילה (בלילא י) פגי, לית.. מצליחין בליליא אר², לית.. מצליחין בלילא מ, ל׳ דת | חונא ומ | בסוף ל׳ פ | אמר] וגכי, ~ המלאך דת, ל׳ פא | אני | מודיע א | הוא ל׳ ומ | עסוק] רי, עוסק דפיאגכתמ | מה עשה ל׳ פר² | נטל] פואבים, נתן דגתר | 2 אצבעו] אצבעו נ״א צור (נעץ צור ת) דת | ונתנה] פואכי, נתנה מ, ל׳ דגתר | והתחילה] ואימ, התחילה פ, והתחיל ג, התחילה הארץ דת | תופסת אש] ב, תופספת אש פ, תופסת אש ל°דואכת, תופסת ר³, תופסת אור ג, תוססת מ, האש תוססת י | אמר ליה] פגכ, אמ׳ לה ו, א״ל אימ, אמר לו (ליה ת) יעקב דת | מן דא דפוא¹גכתרים, מן דין א² | מדחל ו, מתחיל כר¹ | כולי] ו, כוליה כ, כולי אנא י, כליה (כוליה א) אנא פא, כולי האי אנה מ, אנא כוליה דתר | מיניה פארמ, מניה י, מני כ | 3 אש וגו׳] וגו׳ ו, אש פאתימ, אש ובית וגו׳ ג, אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש כ | חייא י | בר] אג, ביר׳ ו, בי ר׳ כ, בר דפתי | חנינה ות | הוא דהוא אמר ליה כי, היא דהוא אמר וג, הדא הוא דא״ל א², דהוה אמ׳ ליה ת, וזהו שאומר לו ח, הה״ד פ, הדה הוא דא״ל יעקב א¹ | 4 *ראיתי—ותרצני] ראיתי.. כראות מלאך אלהים ותרצני ל, כי על כן ראיתי.. כראות פני אלהים וירא כי לא יכול לו ת, כי על כן.. פני אלהים ותרצני גכי, כי.. ותרציני ד, כי.. ותירצני א¹, כי.. אלהים חא², כי.. כראות וגו׳ פ, כי על כן וגו׳ ו | להתליטים] כי¹, להתליטוס א²גר², להתליטם ו, להתליגוס פ, לאתליטוס ר¹, לאתליטין ע, משל לאתליטים ד, מלה״ד להתליטוס א¹, משל לאחד לאתליטים ת | שעומד] ע, שהוא עומד דא¹גכתרי, שהיה עומד פוא² | ומתגשש] א²ער¹, ומתגושש דפותר²י, ומשתגש ג, ומשתגיש א¹ | בן המלך פר |

וכו׳ המכשפים אינן מצליחין בלילה, וחרשין כמו לקמן סוף פפ״ו וחרשין במצרים וכו׳, ובדפ״ר נוסף כאן להתיבות פרקמוס פרקמוס פי׳ מכשף, ושם איתא לית חרשין מצליחין בליליא ונשמט בד״ו, ובפי׳ ב״ר כ״י מפרש פוקרין בגד דק, ובערוך ע׳ פקרין הועתק נטל פוקרין ונתן בצוארו ובע׳ פרמקס א״ל פרמקום פרמקום לית חרשין מצלחין בליליא, ובשהש״ר שם בדפ״ר וד״ו מה עשה יעקב אבינו נטל פוקרין וכרכו על צוארו אמר ליה פרמקום פרמקום (והוגה פרמקום פרמקום) חריש את ליה (והוגה לית במ״כ) חרשין מצלחין בלילה, וגר׳ שמלת פרמקום נמצא רק באותו המאמר בב״ר ובשהש״ר, ובערוך השי׳ העיר שבתרגום היוני העתיקו מכשף ח־טום בזו המלה: 1 איני מודיעו. בתמיה, ובשאר הספרים הגי׳ אני מודיעו וכו׳ מה עשה וכו׳ אמר לו מדא את וכו׳ מזאת אתה מפחידני אני כולי מזאת כלו׳ מאש הה״ד והיה בית יעקב וכו׳, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש א״ר הונא בסוף אמר המלאך אני מודיעו עם מי הוא עסוק מה עשה נתן (עסוק נתן) אצבעו בארץ התחילה (והתחילה) הארץ תוססת (תוססת אש) מקום נעיצת אצבעו אמר לו יעקב מן דא את מתחיל (מדחיל) לי מאש זה אתה מבהילני אנא כוליה מיניה וכו׳, ובשכל טוב צד 183 נטל אצבעו ונותנו בארץ והתחילה תוספת אש א״ל יעקב מזה אתה מיראני משלי היא שנאמר והיה בית יעקב אש, ובשהש״ר בסגנון אחר א״ר חונא באותה שעה אמר המלאך לינא מודע לדין עם מאן נסיב ויהיב מה עשה נתן אצבע על הצור והתחילה תוססת אש אמר ליה מן הדא את מתחיל ליה כולי מיני (והוגה במ״כ את מדחיל לי אנא כולי מיניה) שנאמר והיה בית יעקב אש, ותוספת הגי׳ גם כאן ברוב הספרים ועי׳ בעמת״ל ע׳ תסס [וכעין מאמר ר׳ הונא כאן נמצא גם לקמן פע״ח סי׳ ב׳ אמר ר׳ הונא בסוף אמר אני אגלה לו וכו׳, ונראה שבמאמר אחד של ר׳ הונא השתמש בעל המדרש בשני פנים כאן ולקמן שם, ואי אפשר לברר איפה אמר ר״ה מאמרו בתחלה]: 3 הוא דהוה אמר. וטעם כראות פני אלהים פני המלאך [שלך, ודרש אחר לעיל צד 890 ורש״י בפי׳ עה״ת שם הרכיב שני הדרשות יחד] ובכי״ל כתוב כאן כראות מלאך אלהים, ואולי הוא פירוש הדרש, ובמאמר רחב״ח לקמן פע״ח פ׳ כי שרית וכו׳ הגי׳ גם בכי״ל הוא דאמר ליה כראות פני אלהים וכו׳, ובלק״ט מפרש שר של אדום היה עד עלות השחר כלומר עד שיעלה שחר לישראל ישועת ישראל שהוא דומה לשחר וכו׳ אומות העולם ומלכות אדום הרשעה הם נאבקים עם ישראל וכו׳, ובשכל טוב צד 183 נשתבש ר׳ נחמיה ב״ר חנינא אמר שרו של עשו שמגשש עם ישראל, ובמה״ג עמו׳ 509 הועתק רב חמא בר חנינה אמ׳ שרו שלעשו נזדמן לו הדא היא דכתי׳ כי על כן ראיתי וכו׳, ומאמר רחב״ח נסדר בשהש״ר כאשר העירותי לפני המאמר ר׳ חונא אמר לרועה נדמה לו וכו׳ והגי׳ שם ר׳ חמא בר׳ חנינא אמר לשרו של עשו הרשע נדמה לו הדא היא דהוא אמר ליה אפך דמיין לשרך שנ׳ כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים (כ״ה בדפ״ר וע׳ במ״כ) ושם המשל שלפנינו בסמוך במאמר ר״ח ב״ר יצחק, ובתנחומא שם איתא הביא עליו המלאך ורפש עמו ולא הרגו שנאמר ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו זה סמאל שרו של עשו שבקש להרגו שנאמר וירא כי לא יכול לו ונעשה צולע: 4 שעומד ומתגשש. וכן הלשון במשל לעיל צד 216 לשני אתליטין שהיו עומדין ומתגששין לפני המלך וכו׳ וע׳ במ״י שם, וכאן הגי׳ להתליטים בה״א גם בכי״כ וילקוט דפ״ר ועי״ע בח״נ, ובערוך ע׳ אתליטין הועתק לאתליטין וכו׳, אכן בע׳ התליטום כתב בעל הערוך התליטים ס״א אתליטים וכו׳, ובמה״ג שם הועתק משל למה הדבר דומה לאתליטוס¹) שהית עומד ומגשש²) בנו של מלך תלה עיניו וראה את המלך והרעיש עצמו לפניו, והמשל הוא המשך המאמר של רחב״ח, והנמשל חסר כאן, וטעמו כמו שאיתא בשהש״ר כך כיון שראה המלאך השכינה עומדת למעלה מן יעקב הרפיש עצמו תחתיו, אכן שם הובא המשל בדרש וירא כי לא יכול לו, והגי׳ שם א״ר חיננא (כ״ה בדפ״ר וד״ו) בר יצחק אמר לו הקב״ה למלאך שרו של עשו מה את עומד הוא בא עליך וחמשה קמיעים בידו זכותו זכות אביו וזכות אמו וזכות זקנו וזכות זקנתו מדוד עצמך עמו שאין אתה יכול לעמוד אפילו בזכותו מיד וירא כי לא יכול לו אמר ר׳ לוי וירא בשכינה כי לא יכול לו, ובזה המאמר הובא שם המשל שלפנינו, והגי׳ שם לארכיליסטים שהיה מתגושש עם בנו של מלך תלה עיניו למעלה וראה את אביו המלך עומד על גביו והרפיש עצמו תחתיו כך כיון שראה המלאך וכו׳ תחתיו הה״ד

¹) לאַתְלִיטוּס. ²) וּמְגַשֵּׁשׁ.

תלה עיניו וראה המלך עומד על גביו והרפיש עצמו לפניו, אמר ר׳ ברכיה אין אנו יודעין מי נצח, אם מלאך אם יעקב, מן מה דכת׳ ויאבק איש עימו מי נתמלא אבק הוי האיש שהיה עימו:

כו) וירא כי לא יכול לו אמר ר׳ חננא בר יצחק הוא בא אליך וחמשה קמיעים תלויים בו, זכותו זכות אביו ואמו וזקינו וזקינתו, מדוד עצמך אם אתה יכול לעמוד אפילו בזכותו, למלך שהיה לו כלב אגריון ואריה אימירון והיה המלך נוטל בנו ומלבבו בארי שאם יבא הכלב להזדווג לו יאמר

3 ילקוט סס, טיל הטיליס רנה סס:

1 וראה] והיה י[1] | המלך] פוגכערי, את ~ דאת | עומד ל׳ פא[2] | על גביו] עליו פ, ל׳ י[1] | והרעיש י, והכפיש א, הכפיש ך[2], בא והכפיש פ | לפניו] פואגכעי, ~ הה״ד וירא כי לא יכול לו אמר ר׳ לוי וירא בשכינה כי לא יכול לו דת | יודעין] פא[2]ג, ־ים דוחא[1]כתי | מי נצח ל׳ ת | 2 המלאך וא[1]כי, יעקב פ, מלאך נצח ת | אם יעקב נצח ת, או המלאך פ | מן מה] וחגכי, ומן מה דת, ממה פא | עמו דפחאגכתי; עמו וגו׳ ו | מי] אי, הוי (הווי ו, הוי אומ׳ ח) מי דפוחגכת | מתמלא כ | הוי ל׳ | שהיה עימו] ו, שהיה עמו פהאגכרי, שעמו דת | 3 * וירא — לו פהאגכ] וירא.. יכל לו וגו׳ ו, וירא.. יכול וגו׳ ל, וירא.. יכול י, ל׳ דת | חננא] חג, חננה ו, חנינא די, חנינה ת, הונא פאכ | בר׳ א | הוא] וחגכי[1], אמר לו (א׳ פ) הקב״ה ~ דפאת | אליך] עליך ת, ל׳ ח | קמיעים] פוחא[2]כת, ־ין דא[1]גי | תלויים בו] ח, תלויין בו אי, תלוים בו וכ, תלוין בו פגב, בידו דת | 4 זכותו] ואילו הן ~ ו | זכות אביו] וי[1], וזכות אביו דחאגכת, וזכות אבות פ | ואמו] וזכות אמו פהאגכת, זכות אמו י, זכות אימו ו, ל׳ ד | וזכות זקינו דגכת, זכות זקינו ו, זכות (וזכות חא) זקנו פחאי | וזכות זקינתו דא[1]גכת, זכות זקינתו ו, וזכות (זכות י) זקנתו פחא[2]י | מדד וחגכ | את יכול וג, תוכל פ | לעמד פג | בזכותו] פוחאגכי, ~ מיד וירא כי לא יכול לו דת | למלך] פוא[2]כעי[1], משל ~ דחא[1]ת | 5 * אגריון דוחאגכרין] אגדיון ל, אגריאון ע, אגרון ת, אנגריון פ | ואריה] ע, וארי דפוחאגכתעי | * אימירון ע] אימורון ל, אימרון ד[1], אמירון עי[1], נימירון ג, נימורין ך[2], נמירון דת, נומירון וא[1], נומרון ח, נומירין ש, גומירון כ, גומידון א[2], גומריון פ, טמריון ך[1] | והיה — ומלבבו] והיה.. את בנו ומלבבו דוחאגכתר, והיה.. את בנו ומלבלבו י[1], והמלך מלבב את בנו פ | יבוא את | להזדוג לו ד[1], להזדויג לו כת, ליזדוויג לו וג, ליזדויג ח, הזדויג לו פ, ויזדווג לו א[2] |

וירא כי לא יכול לו אמר ר׳ לוי וירא בשכינה כי לא יכול לו (וכסגנון זה הגי׳ בדפוסים [וכי״ת כאן] והרפיש עצמו לפניו הה״ד. ויהא כי לא יכול לו א״ר לוי וירא בשכינה כי לא יכול לו, ובסמוך מדוד עצמך וכו׳ אפילו בזכותו מיד וירא כי לא יכול לו), ובשכל טוב צד 174 מפרש הנמשל כיון שבא המלאך להזיקו תלה יעקב עיניו לשמים ראה המלאך שכינה עומדת לעזרת יעקב מיד הרפיש עצמו לפניו וצ״ע, ופי׳ הרפיש עצמו השליך עצמו לארץ וכל״מ התרפס (משלי ו׳ ג׳), ובא״א הגיה וירא וגו׳ משל לאתליטים וכו׳ וכן נדפס בד׳ פיורדא ועי׳ במ״כ [וכ״ה בכי״ת וירא כי לא יכול לו משל לאחד לאתליטים; ותיבת לאחד משובשת], ובחי׳ הרש״ש כתב שכן הגי׳ בילקוט, וכוון לדפוסי ילקוט המאוחרים, ובילק׳ דפ״ר וד״נ ליתא וירא וגו׳, ועי׳ ביפ״ת [שפי׳ שהמשל דובא לגרסתינו כאן כי היכי דלא תקשי אם היה שרו של עשו היאך לא יכול ליעקב וכי אפשר שיגבר יעקב על המלאך לכן אמר שראה המלאך שהמלך עומד על גביו וכו׳, ועי׳ גם ציגלער קעניגסגלייכניססע צד 314]: 1 אין אנו יודעין וכו׳. ומ״ש וירא כי לא יכול לו אפשר לפרש כי לא יכול המלאך ליעקב ולכן בכעסו נגע בכף ירכו או וירא כי לא יכול יעקב להמלאך ומלאו לבו להזיקו וגם אפשר לפרש שזה לא נצח את זה ולא זה את זה ומ״ש ויאמר וכו׳ כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל אפשר לפרש שלא אמר המלאך על עצמו אלהים [אלא על מלאכים אחרים] עי׳ ביפ״ת, ומן מה דכתי׳ ויאבק איש עמו וכו׳ ואין טעם ויאבק נתגשש עמו אלא ויאבק לשון אבק נתמלא אבק שהיה מושלך לארץ ע״י יעקב ונתעפר בעפר, ובמקרא נמצא רק כאן ויאבק ובסמוך בהאבקו ועי׳ בפירש״י עה״ת וברמב״ן, ושם הובא מי נתמלא אבק האיש שהיה עמו, ובשכל טוב שם הועתק א״ר ברכיה אין אנו יודעין מי ניצח אם המלאך אם יעקב מדכתיב ויאבק איש עמו הוי אומר איש אשר עמו נתמלא אבק, ומוסיף שם וכתיב וישר אל מלאך ויוכל (הושע י״ב ה׳) בכה המלאך ונתחנן לו ליעקב הוי אומר יעקב ניצח, ובמה״ג שם א״ר ברכיה וכו׳ מי נצח אם מלאך וכו׳ ממה שנאמר ויאבק איש עמו הרי האיש נתמלא אבק, ובהאבקו בהוראת חבק נדרש בחולין צ״א א׳ במאמר ר׳ יהושע בן לוי אמר קרא בהאבקו עמו כאדם שחובק את חבירו וכו׳ ובהוראת אבק באידך דריב״ל שם מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד כתיב הכא בהאבקו עמו וכתיב התם וענן אבק רגליו, ומאמר ר׳ ברכיה שלפנינו לא נסדר בשהש״ר, ושם בראש הענין ר׳ ברכיה ור׳ סימון בשם ר׳ אבהו אותו האבק נטלו הקב״ה ונתנו תחת כסא הכבוד וכו׳ ר׳ ברכיה בשם ר׳ חלבו אמר כתיב ויאבק איש עמו אין אנו יודעין מי היה ברשותו של מי אם המלאך היה ברשותו של יעקב ואם יעקב ברשות המלאך אלא ממה דכתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לו המלאך ליעקב שלחני כי הגיע קילוסי לקלס הוי המלאך ברשות יעקב אבינו, ובמאמר סתמי בחולין צ״ב א׳ וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו איני יודע מי נעשה שר למי כשהוא אומר כי שרית עם אלהים הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך וכו׳ [ועי׳ לקמן פע״ח סס״י א׳]: 3 הוא בא וכו׳. אמר הקב״ה הוא בא וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 504 בד״ה אפילו וכו׳, ובשכל טוב שם גורס ומפרש א״ר חנינא בר יצחק אמר לו דבר הקודש למלאך הרי חמשה קמיעין תלויין ביעקב זכות עצמו וכו׳ מדוד עצמך אם אתה יכול לעמוד כנגד זכותו, ובמה״ג שם קיטע אמ׳ ר׳ חנינה בר יצחק בא אליו וקמיעין תלויין לו בצוארו זכותו וזכות אבותיו ולא יכול לו, ובלק״ט וירא כי לא יכול לו מפני זכותו ומפני זכות אביו וזכות זקנו וזכות אמו וזכות זקנתו, ובדפ״ר וד״נ חסר זכות אמו והושלם בא״א ובמ״כ, ופי׳ וקמיעין כאן זכויות כקמיעין תלויין בו לשמרו: 4 למלך וכו׳. הגהתי כלב אגריון[1]) ואריה אימירון[2]) ועח״נ, ובערוך ע׳ אגריאון העתיק כלב אגריאון וארי אימירון ופי׳ אגריאון בלעז סלבטיקו[3]) וכו׳ ובע׳ אמר ד׳ למלך שהיה לו כלב אגריאון ואריה אמירון (ושם הביא גם מפסיקתא דהחדש שומע הקול אימירון ונשתבש בפסיקתא פ׳ החודש מ״ד ב׳) ופי׳ אימירון בייתי בלעז דומישטיקו[4]), וגם בפי׳ השני שבפי׳ ב״ר בדפ״ר מפרש לנכון כלב אגריון וכו׳ שלואטיקו ולשון יון הוא, אכן הוא

1) ἄγριος. 2) ἥμερος. 3) salvatico. 4) domestico,

לו המלך ארי לא יכול להזדווג לו ואת יכול לבני כך אם יבואו האומות להזדווג לישראל יאמר להם הקב״ה שרכם לא היה יכול לישראל ואתם כל שכן:

ויגע בכף ירכו נגע בצדיקים שעתידין לעמוד ממנו זה דור השמד:

ותקע כף ירך יעקב וגו׳ ר׳ ברכיה ור׳ אלעזר שעייה בשם ר׳ אסי סידקה כדג,

3 ילקוט שם, טיל הסיכים כנה שם: 4 ילקוט שם, שהש״ר שם:

1 לא יכול] ר[1], לא היה יכול דוחאגכתר[3]י | להזדווג לו] א[2], לעמוד בו דפוחא[1]גתר[1]י | ואת — לבני] ואת (ואתה חגכי) מבקש ליזדווג (ליזדוויג ח, להיזדווג ג, להזדווג י, להזדויג כ) לבני וחגכי, ואתה רוצה להזדווג לבני א, ואתה מבקש להזדווג (להזדויג ד[1]פת) לו דפת | אם] פה, שאם דואגכתי | יבאו פות | אומות העולם דפוהאגכי, מכחישי השם ת | להזדווג] ואי, להיזדווג ג, להזדויג ד[1]פכת, להזדוג ד, ליזדוויג ח | להם לישראל וחי | יאמר — הקב״ה] יאמר להם י, הקב״ה או׳ להם פ | 2 לא — לישראל] לא היה (הוה י) יכול לעמוד (לעמד כ) בו דוחגכתי, לא היה.. לעמוד א, לא עמד בפני אביהם פ | כל שכן] מבקשים להזדוג (להזדווג אי, להיזדווג ג, להזדויג כת, לזדווג ד[1]ן, ליזדוויג ח) לבניו דוחאגכתי, מבקשין להזדויג לבני פ | 3 יריכו] פגת, ירכו דוא[2]י, ירך יעקב חא[1]כ | בצדיקים] פוחאגכי, ~ ובצדיקות בנביאים בנביאות ד, בדורו של שמד נגע בצדיקים ובצדיקות בנביאים ובנביאות ת | שעתידין] פי, שהן עתידין דא[2]גכת, שהם עתידים חא[1], שהן עתידים ן | לצאת פי | זה] פוחא[2]גכי, ואי זה זה זה דת, של א[1] | דור השמד] י, דור של השמד (שמד א[1]) וחא[1], דורו של שמד דפא[2]ג, דור של המרה ת | 4 וגו׳ ל׳ | ר׳ ברכיה — סידקה] ר׳ ברכיה ור׳ לעזר שעוויה בשם ר׳ יסא סידקה ן, ר׳.. ר׳ אלעזר שעויה בשם ר׳ אסי סידקיה ג, ר׳.. אלע׳ שעויה בש״ר יוסי סידקא י[1], ר׳.. ור׳ אלעז׳ שעייה בש״ר אידי אמרי סדקה א[2], ר׳.. ר׳ אלעזר שעמיה בשם ר׳ אידי שירקה כ, ר׳.. ור׳ אלעזר ור׳ אושעיא בשם ר׳ אידי אמרי סידקה א[1], ר׳.. ור׳ אלעזר ר׳ אלעזר אמר שייעא ר׳ ברכיה בשם ר׳ אסי (יוסי ת) אמר סידקה דת, ר׳ ברכיה א׳ סדקה פ, ר׳ איסי או׳ סידקה ח | כדג ל׳ג |

גורם ארי נ ו מ י ר י ן ומפרש ארי תרבות, וזר הפירוש בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א כלב אגריון כלב כשמגרה (שמגרה) אדם אותו (אותו אדם) נושכו ארי טמריון (נימורין) ארי של (של בן) תרבות נמריון לשון תמורה כמו המר ימיר (אם המר ימיר) כלומר שמחלף מנהגו שהיה לו תרבות לדור עם בני אדם, וכתיבת המלה בגר״ן איתא גם במדרש ד״ו ובכי״ו וכי״ח וכי״ג [וכי״א א׳ וכי״ת] וכן נשתבש נימורין במדרש שמואל פי״ז במאמר הנובע מהפסיקתא, ובשהש״ר שם במאמר רחב״ח משל למלך שהיה לו ארי א י מ י ר ו ן וכלב א ג ר י ו ן מה עושה המלך זיווג את הארי והיה מלבבו כנגד בנו והיה אומר שאם יבא הכלב להזדווג לבני יאמר בני לארי יכלתי ולכלב איני יכול כך בשעה שאומות העולם באים להזדווג לישראל הקב״ה אומר להם שר שלכם לא יכול לעמוד באביהם ואתם יכולין להם, וטעם מלבבו בארי שיתגרה בו ויחזק ויאמץ לבו שאם יבא הכלב וכו׳ ואת יכול לבני בתמיה: 3 נגע בצדיקים. וכ״ה בשאר כ״י ובילקוט [ובכף יריכו היינו ביוצאי יריכו כפי׳ ביפ״ת], ובמה״ג שם נגע בצדיקים שעתידין לעמוד ממנו זה דורו שלשמד, ובלק״ט נגע בצדיקים שעתידין ל צ א ת ממנו, וכן ברקאנטי נגע בצדיקים שהם עתידים לצאת ממנו זה דורו של שמד, [ובבחיי נגע בצדיקים העתידין לצאת ממנו זהו דורו של שמד והועתק מרמב״ן] וברמב״ן הביא נגע בכל הצדיקים שעתידין להיות ממנו זה דורו של שמד, ופי׳ שם והענין כי המאורע כלו רמז לדורותיו שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתן והיה זה דור אחד בימי חכמי המשנה בדורו של רבי יהודה בן בבא וחבריו כמו שאמרו (שהש״ר פ״ב ז׳) א״ר חייא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב״ה אני נותן ובלבד שיהרגיני מיד אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול וכו׳, ודורו של שמד נקרא זמן הגזירות האכזריות של אדריינוס קיסר והוא הזמן שנהרג בו ר׳ יהודה בן בבא עם שאר חסידי אל הרוגי מלכות ועי׳ בערך מלין צד 25 וגרעץ קורות היהודים ח״ד מהדורא ד׳ צד 430, וגי׳ הדפוסים כאן כמו בשהש״ר שם ויגע בכף ירכו בצדיקים ובצדיקות בנביאים ובנביאות שהיו עתידין לעמוד ממנו ומבניו אי זה זה (כ״ה בדפ״ר וד״ו) זה דורו של שמד, [וכעין זה בכי״ת, ושם נמצא עוד הוספה זרה (על הגליון רשום תוס׳) ויגע בכף יריכו באותה שעה פגם את הלבנה וחטף את חצי השם וחסר הכסא רגל הה״ד כי יד על כס יה לכך קפץ הקב״ה ונשבע שלא יהיה הכסא שלם והשם שלם ותימלא פגימת הלבנה עד שיכרית זרעו שלעשו מן העולם הה״ד מלחמה לי״י בעמלק מדור דור, ורמיזותיה של הוספה זו מתבארות עפ״י הדרש לעיל צד 793 האבות הן הן המרכבה (ועי׳ גם צד 788) והמאמר במכילתא בא פ״א שליקוי הלבנה סימן לישראל שהם מונים ללבנה, וע״ע בפסיקתא פ׳ זכור (כ״ט א׳) ופסי״ר פי״ב (נ״א א׳)]: 4 ר׳ ברכיה וכו׳. בכי״ל כתוב ש ע י י ה ביני שיטי בדיו דיהה בכתב הספר (ושם אחד הוא אסי יסא יוסי איסי ועי׳ במ״י לעיל צד 192 וצד 571), ומשמע טעם המאמר ר״ב ור״א אמרו בשם עצמן שעייה ובשם ר׳ אסי אמרו סידקה וכו׳, ובנר׳ לא נמצא דוגמא לזה הסיגנון בב״ר, ובפי׳ ב״ר כי״ט גורס ומפרש ר׳ ברכיה ור׳ אלעזר אמר ש ע י י ה בשם ר׳ א מ י אמר ס י ד ק א (ובפי׳ ב״ר כי״א נשתבש ר״ב ור״א ור׳ אושעיא בש״ר אסי אמ׳ סדקה, ובנדפס בדפ״ר רבי אלעזר אמר שעייה בשם ר׳ אמי סידקה [וכ״ה הגי׳ ר׳ אושעיא (בש״ר אידי) בכי״א א׳, ובכי״א ב׳ הועבר קו על תיבת שעייה ועל הגליון כתוב ור׳ אושעיא]), וקשה גם סגנון הלשון בגי׳ הדפוסי׳ ר׳ ברכיה ור׳ אלעזר ר׳ אלעזר אמר שייעא ר׳ ברכיה בשם ר׳ אסי אמר סידקה וכו׳, ובשהש״ר שם הגי׳ בדפ״ר וד״ו ר׳ אלעזר ור׳ ברכיה ש ו נ י א בשם רבסא סידקה כדג (ובמ״ב הגיה שם עפ״י גי׳ הדפוסי׳ כאן וכן הדפיסו אחריו), ובילקוט ד״ו הוגה ר׳ ברכיה ור׳ אלעזר ר׳ ברכיה אומר שעייה ר׳ אליעזר בשם ר׳ יוסי אומר סירקא וכו׳, ובגליון שם פי׳ שעייה החליקו, ומפרש ביפ״ת שייעא (שייעה) פי׳ החליקה וענינו דכף הירך והוא הקולית מקומו בולט קצת וניכר מבחוץ באדם וזה הכהו עד שנתקע כף הירך בפני׳ ולא ניכר מבחוץ והיה המקום חלק ושוה לבשר הגוף וקא מפרש ותקע מגז׳ ותקעתיו יתד [ישעיה כ״ב כ״ג], ובמ״כ פי׳ החליק הבשר מעל העצם, וכעין זה נר׳ הפירוש בפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר ש ע י י ה בלעז אשילושא[1]) ודומה לו שעה מעליו וחדל [ע׳ איוב י״ד ו׳], וקשה לפרש גם הגי׳ שעייה (שעויה) החליקה ועי׳ בח״נ לעיל צד 357, ובלק״ט העתיק ר׳ אלעזר אומר ע י ו ה לו ירך וצ״ע, ואולי מלת שעייה הכתובה בכי״ל ביני שיטי אינה מעיקר הספר וליתא גם בכי״פ וכי״ח, וכן הועתק בשכל טוב שם ר׳ ברכיה ור׳ אליעזר בשם ר׳

[1]) essillier (?) schinden.

ר' נחמן אמר פירשה היך דאת אמר ותקע נפשי מעליה (יחזקאל כג יח), אמר ר' חננא בר יצחק כל אותו הלילה היו שניהם שקועים זה כנגד זה, מגניה דדין כלקבל מגניה דדין, כיון שעלה עמוד השחר ויאמר שלחני כי עלה השחר:

פרשה עח

לב כז) ויאמר שלחני כי עלה השחר חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג כג) **א** אמר ר' שמעון בר אבא עד שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו, אמר ר' אלכסנדרי עד שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעין שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים:

1 ילקוט שם: ‖ 4 איכה רבתי פ' חדשים לבקרים (ג' כ"ג), מדרש תהלים כ"ה סי' ג':

1 רב נחמן ח, רב (ר' פ ר"י) נחמן (נחמ' י[1]) בר (בר' א[1]ר[2]) יעקב דפואגתרי, רב נחמן בר יצחק ר[3] | פירשה] וחגכ, פרשה פאי, פירשה ממקומה דת | מעליה] חאג, מעליה וגו' ן, וגו' (מעליה כי, ממך ת) כאשר נקעה נפשי דכתי, ל' פ | חננא] וחג, חיננא כ, חנינא אתי, ־נה דפ | בר' אי | 2 אותה חת | היו שניהם] היו ר, ל' ן (והושלם בגליון) | שקועין י[1], פוגעין דפאתר, פגועין ג, ־ים ו[0]ח, פגיעים כ | כנגד זה] וחכי, בזה דפגתר, את זה א | מגניה] וח, מגנייה ג, מגיניה דפאכתרי | דדן ו | כל קבל חגכ, כל קביל י, כלוקבל ן, לקבל אר, לקביל דפתר[3] | מגניה] ח, מגנייה ג, מגיניה דפו[0]א[1]כתרי | דדן ו | כשעלה פ | 3 ויאמר] מה כתי׳ ויאמר ח, מה כתי׳ י, אמ' כ | עלה השחר] וגו' ו ‖ 4 * כי — השחר דאגכתי] כי.. השחר וגו' ן, וג' ל, ל' פ | *חדשים] וגבי, כתיב (כת' פ) ~ דפאת | רבה אמונתיך גת, וגו' ו | 5 שאת וכ | מחדשנו] מחדשינו דת | ובוקר ו | יודעין] פת, ־ים דוא[2]גכ, יודעי' א[1] | רבה] עלינו רבה פ, רבה עלינו א | לגאלנו] פו, לגאולנו א[1], להחיותינו כ, להחיות (להיות ת) לנו את המתים דגת | (אמר ר' אלכסנדרי — המתים ל' גכ) | 6 אלכסנרי ו, אליסכנדרי א[1] | עד] פוא[1]א[02], ממה דת | שאת ו | מחדשנו] פא[1]א[02], מחדשינו דות | * בכל — ובקר פא[1]] בכל.. ובוקר א[02], בכל בוקר ובוקר ו, בכל בכל בקר ל, בבוקרן של מלכיות (מלכים ת) דת | יודעין] פא[2], ־ים דות, יודעי' א[1] | רבה] עלינו רבה פ, רבה עלינו א | להחיות — המתים] פוא, לגאלינו דת |

יוסי סדקיה כדג, וטעם המאמר ר' ברכיה ר' אלעזר בשם ר' אסי וכו' אמר ר' ברכיה אמר ר' אלעזר בשם ר' אסי סידקה, וכו' ועי' במ"י לעיל צד 6 בד"ה ר' ירמיה וצד 123 בד"ה ורבי יהודה, ומאמרי ר' ברכיה בשם ר' אלעזר עי' לעיל צד 55 צד 230 ועוד פעמים שונות. ור' אלעזר היה בן דורו של ר' אסי ויתכן שאומר בשמו ועי' באגה"א ח"ב צד 6: 1 ר' נחמן. בכי"פ ובפי' ב"ר כי"ט וילקוט הגי' ר' נחמן, ועדיפא הגי' ר ב נ ח מ ן שהוא אמורא בבלי, ובלק"ט נשתבש ר' י ו ח נ ן בן יעקב אומר פירשה כמו ותקע נפשי וכו' ובשכל טוב שם ר' נ ח מ י א בר' יעקב אומר שפירש הכף ממקומה ודומה לו פן תקע נפשי ממך (ירמיה ו' ח') [וכן הובא פסוק זה בפירש"י עה"ת ובראב"ע], ובפי' ב"ר הנדפס הגי' רב נחמן ב ר י צ ח ק, ובדפוסי' [וכי"ת] נוסף פירשה ממקומה כמו שגורס או מפרש בפי' ב"ר, ובשהש"ר שם הגי' בדפ"ר וד"ו ר' נחמן בר יעקב אמר פירקה המד"א ותקע נפשי וכו', ובמ"כ הגיה שם פירקה ממקומה וכן הדפיסו אחריו: 2 שקועים וכו'. מתגששים זה עם זה כאילו הם שקועים זה בזה מגן של זה כנגד מגן של זה, וגם בילקוט דפ"ר הגי' שקועין, ולכתיבת כלקבל בתיבה אחת עי' דאלמאן צד 231 ועה"נ ולעיל צד 438, ובשכל טוב צד 175 גורס ומפרש ר' ח מ א ב"ר ח נ י נ א כל אותו הלילה היו שניהן ש ג ו ש י ן זה לזה זה כנגד זה תריסו של זה כנגד תריסו של זה כיון שעלה השחר הניחו ויאמר שלחני, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א היו פ ו ג ע י ן ז ה ב ז ה נלחמין זה עם זה (נלחמים זה בזה) מגיניה דדין לקבל וכו' שלא היה אחד מהם יכול לנצח את חברו (לנצח חבירו), [וע"ע במבוא לתנחומא מ"ב צד 126], והפרשה נסמכה בסיומה לפרשה שלאחריה ועי' במ"י לעיל סוף פע"ד:

פרשה עח. בדפ"ר נסמן פע"ו, ובמקרא אין כאן פרשה פתוחה או סתומה: 5 לגאלנו. וכ"ה בכי"פ וכי"ו במאמר רשב"א לגאלנו ובמאמר ר"א להחיות לנו את המתים, ובאיכ"ר הוקדם מאמר ר"א למאמר רשב"א, והגי' שם חדשים לבקרים רבה אמונתך אמר ר' אלכסנדרי על שאתה וכו' בכל בקר ובקר אנו יודעין שאמונתך רבה ל ת ח י י ת ה מ ת י ם · אמר ר' שמעון בן אבא ע ל שאתה מחדשנו ב ב ק ר ן ש ל מ ל כ י ו ת אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו, אכן באיכ"ר מ"ב הגי' ר' ס י מ ו ן אמר על שאת מחדשנו בבוקרן של מלכיות אנו יודעין שרבה אמונתך לגאלנו א"ר אלכסנדראי על שאת' מחדשנו בכל בקר אנו וכו' שאמונתך מרובה על כל להחיות המתים, ובכי"ג וכי"כ איתא רק א"ר שמעון וכו' רבה להחיות לנו את המתים (להחיותינו), ול"ג שם א"ר אלכסנדרי וכו' או שדלגו שם מן שאמונתך רבה עד שאמונתך רבה, [ובכי"א ב'משובש וחסר ג"כ מאמר ר' אלכסנדרי ובמאמר ר"ש בר' אבא כפולות התיבות אנו יודעים שאמונתך רבה עלינו להחיות לנו את המתים, ובגליון כתוב לגואלנו א"ר א ל י ס כ נ ד ר א י עד וכו', ובכי"ל כתוב במאמר ר"ש ב"א עד שאתה מ ח ד ש ת ו והוגה בכתב אחר מחדשנו] ובמ"כ ויפ"ת הגיהו במאמר רשב"א כפי הגי' באיכ"ר ע ל שאתה וכו', ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר גורס ומפרש על שאתה מחדשנו בכל בקר בניחותא כלומר מתוך שאתה מחדשנו בכל בקר עד כשאדם ישן בלילה וניעור לבקר דומה לו כחדוש מתוך נהורא דעלמא אין אנו יודעים שרבה אמונתך לגאולה כלומר אין אנו יודעים שאמת היא אמונתך שהבטחתנו לגאלנו [והוא גורס כגי' הדפוסים וכי"ת בראשונה תחה"מ ובשניה לגאלנו אלא שבפעם שניה הוא גורס אין אנו יודעים, והראשונה הוא בניחותא והשניה בתמיה], ובמדרש תהלים מ"ב שם המאמר ר' שמעון ב ש ם ר' ס י מ ו ן אומר ממה שאתה מחדשנו לבקרים אנו מאמינים ומכירין שאתה מחזיר לנו נשמותינו לתחיית המתים ר' אלכסנדרי אומר ממה שאת מחדש אותנו לבקרים של גליות אנו יודעים שאמונתך רבה לגאלנו, אכן במ' תהלים שנדפס מכבר הגי' ר' שמעון בשם ר' סימון אומר ממה שאתה מחדשנו לבקרים אנו יודעין

ר׳ שמואל בר נחמן אמר מש׳ ר׳ יונתן אין כת למעלה מקלסת ושונה, אמר ר׳ חלבו בכל יום הקב״ה בורא כת מלאכים חדשים וא׳ שירה חדשה והולכים להם, אמר ר׳ ברכיה שחתי לר׳ חלבו ויאמר שלחני כי עלה השחר, אמר לי חנוקא מא סכית מחנקני, מיכאל וגבריאל הן הן שרים שלמעלה, כולם מתחלפים והן אין מתחלפים: אדריינוס שחיק טמיא שאל לר׳ יהושע בן חנניה אמר ליה

1 ילקוט ר׳ קל״ג, [וע׳] חגיגה י״ד א׳ חולין צ״א ב׳, שמות רבה פט״ו סי׳ ו׳:

1 ר׳ שמואל — יונתן] ר׳.. בר נחמן בשם (משום כ) ר׳ יונתן (אמ׳ א1) פוא1גכ, ארשב״נ בש״ר יונת׳ א2, אמ׳ שמו׳ בר נחמן מש״ר יוחנן ו1, ר׳ חלבו בשם ר׳ שמואל בר נחמן (נחמני אמ׳ ת) דת | אין] פואגכ, לעולם ~ דת (אין — חלבו ל׳ י) | למעלה] פאגכ, למעלן ו, של מעלה דת | אמר ר׳ חלבו] פואגכ, אלא דת | יום] ~ ויום פואגכי | הקב״ה בורא] פוי, בורא הקב״ה דגת, בורא כ, הקב״ה מחדש א | 2 מלאכים] י, של ~ דפואגכת | חדשים] וכ, חדשי׳ ו1, חדשין ג, חדשה דת, ל׳ פא | ואומ׳ פא2, ואומרים א1, והם אומ׳ ן, והן אומ׳ ו1, והם אומרים כ, והן אומרין דגת | חדשה] פואגכי, ~ לפניו דת | והולכים] ואי1כתי, ־ין דפג, והולכי׳ א2 | * להם דפואכתי] להן ג, ל׳ ל | שחתי לר׳] פונכר, סחתי לר׳ אי1, השבתי את ר׳ דת | חלאבו א1 | ויאמר] א, והא כתי׳ (כת׳ וגת) ~ דפוגתר2, והכתי׳ כר1י | 3 שלחני — השחר] אגכי, שלחני וגו׳ ן, שלחני פ, שלחני.. השחר והגיע זמני לומר שירה דת | אמר לי] אר1, אמר ליה דפגכת, אמ׳ לה ן, א״ל ר2י | חנוקה פואר2י, חניקה ג, ינוקא כ | מה סכית וגר1, מה את סכית אי1ר2, מי סכית כ, מה את צבית פ, מה סברת י, מי סברת ר3, סברת ד, סביר א2, את סבר ת | * מחנקני פוא1ר3] מחניקיני י, מחנקנו ל, מחניקתו ג, למחנקני א2, למחנקיני אמרית מה הוא דין דכתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר אמ׳ לי זה ד, למחנקני אמרית מה דין דכת׳ ויאמר.. השחר זה ת | הן הן] פאגכי, הם הם ו, שהן דת | שלמעלן ו, של מעלן ג | 4 כולם מתחלפין א1, כולהון (כולן א2) מתחלפין פא2, וכולהן מתחלפי׳ ו1, דכולא מתחלפין דת, כולה (כלה כ) מתחלף וגכ | והן] ת, ואינון דאי, והינון כ, והינין ו, אינון פ, הינון ג | אינן י, לא דפוגת | מתחלפין דפוא2גכת, מתחלפי׳ אי1ו1 | אדרינוס פוג | טמיא] עצמות פואגכ | שאליה גכי, שאלה ו, שייליה פא | לר׳] את ר׳ דת | בר׳ א | חנינה דת | לו פת |

שאמונתך רבה לגאלנו ועי׳ גם בילק׳ תהלים ר׳ תש״ב ובילק׳ מכירי שם כ״ה סי׳ ב׳: 1 אין כת וכו׳. רשב״נ בש״ר יונתן פותר קרא חדשים לבקרים וכו׳ במלאכים שהקב״ה בורא בכל בקר מלאכים חדשים ואין כת למעלה מקלסת וחוזרת ומקלסת ביום אחר וכדאמר ר׳ חלבו בכל יום הקב״ה בורא כת מלאכים חדשים והם אומרים שירה חדשה והולכין להם, [וכן] בפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר כפרש והולכים להם כלים מאליהם כדמפרש לקמן והיינו אין כת למעלה מקלסת ושונה, [וע׳ במבוא לתנחומא מ״ב צד 126], ובאיכ״ר ל״ג ר׳ שמואל וכו׳ אין כת וכו׳, ושם הגי׳ אמר ר׳ חלבו בכל יום ויום בורא הקב״ה כת של מלאכים חדשים ואומרין שירה חדשה והולכין להם, ובאיכ״ר מ״ב ר׳ שמואל אמר אין כת של מעלה אומרת שירה ושונה ר׳ חלבו בשם ר׳ שמואל אומר בכל יום ויום הקב״ה מחדש לו כת של מלאכים והן אומרין שירה לפניו ומהלכין, ובברייתא בחולין שם ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום וכו׳ ואמרי לה פעם אחת בעולם: 2 שחתי וכו׳. אמרתי לר״ח והא כת׳ ויאמר שלחני וכו׳ וטעם הכתוב כמו שנדרש למטה [ובשהש״ר פ״ג פ״ו על שם ר׳ ברכיה בשם ר׳ חלבו] ויאמר שלחני כי הגיע זמן קילוסים לקלס וכו׳ וזה המלאך היה נברא מכבר אמר לי ר״ח חנוקא מא סכית וכו׳ אתה חחונק מה ראית לחנקני בתשובתך מיכאל וגבריאל הן הן שרים שלמעלה והן קיימים ואינן כלים והמלאך שנאבק עם יעקב היה אחד מהם, ובתנחומא מ״ב וישלח סי׳ ז׳ ובמדרש אבכיר שהועתק בילקוט ר׳ קל״ב הדרש שהמלאך היה מיכאל [וע׳ בתר״י א׳ לפסוק כ״ה], ולדעה שמיכאל וגבריאל הם שרים שלמעלה ע׳ לעיל צד 699 קומו השרים זה מיכאל וגבריאל [ופסיקתא פ׳ החודש (מ״ה ב׳) ופסי״ר פט״ו (ס״ט א׳) מלאכיהן דמלאכיא אפילו מיכאל וגבריאל, וע״ע בפסי״ר פמ״ו (קפ״ח א׳) ופדר״א פ״ד ובמ״ר פ״ב סי׳ י׳] והגי׳ שחתי (סחתי) לר׳ חלבו איתא גם בשאר כ״י ובילקוט ועי׳ בעמת״ל ע׳ שוח וע׳ סוח ולעיל צד 114, והגי׳ סכית גם בכי״ו [וכי״א א׳] וכי״ג וכי״ב ועי׳ בעמת״ל ע׳ סכי, וכ״ה בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א ומפרש שם שחתי לר׳ חלבו כלומר הקשיתי לו והכתיב (והא כתי׳) שלחני (ויאמר שלחני) כי עלה השחר והגיע זמן לומר שירה (ובפי׳ ב״ר הנדפס והגיע זמני לומר וכו׳, וכן נוסף בדפוסי׳ [וכי״ת]) וכבר היה נברא מאתמול מכלל שיש כת מקלסת ושונה אמר לי חנוקא (א״ל חנוקה) מה סכית (מה את סכית) לשון ראיה וכו׳ לתפוס אותי בדבריך כאדם שתופס את חבירו (חברו) בגרונו לחונקו, ובאיכ״ר שם בדפ״ר וד״ו אמר ר׳ ברכיה השבתי לר׳ חלבו והא כתי׳ ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לי חנוקת סברת לחנוקני גבריאל ומיכאל הן שרים של מעלה דכולא מתחלפים ואינון לא מתחלפים (וכ״ה בדפ״ר וד״ו כאן השבתי את ר׳ חלבו וכו׳ סברת וכו׳ דכולא וכו׳), ובאיכ״ר מ״ב א״ר ברכיה לר׳ חלבו והכתיב ויאמר וכו׳ כי עלה השחר א״ל חניקה סברת מחניקיני הוה מיכאל וכו׳ הן כולהי מתחלפין ואינון לא מתחלפין, וסגנון הלשון חנוקא וכו׳ איתא גם בהמאמר בשהש״ר פ״א ב׳ אמר ר׳ ברכיה שנה לי ר׳ חלבו וכו׳ אמרתי לר׳ חלבו וכו׳ אמר לי חנוקה סברת לחנוקני, וכהגי׳ שם אמרית ליה ומהו דין דכתיב לוחות אבן כתובים באצבע אלהים אמר לי וכו׳ כן הגי׳ כאן בדפוסי׳ אמרית מה הוא דין דכתיב ויאמר שלחני וכו׳ אמר לי וכו׳, ואגדה חולקת בחולין שם ועי׳ ביפ״ת ובחי׳ אגדות מהרש״א, ורשב״נ מש׳ ר׳ יונתן אינו דורש כאן מהיכן המלאכים נבראים, וכפי תשובותיו של ריב״ח לאדרינוס בסמוך נבראים המלאכים מנהר דינור שיוצא מזיעת החיות, וכן האגדה בחגיגה י״ג ב׳ מהיכן נפיק מזיעתן של החיות וכו׳ [וכן בפדר״א פ״ד והחיות עומדות וכו׳ ומזיעת פניהם נהר של אש מושך ויוצא לפניו שנאמר נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי] ושם י״ד א׳ אמר ליה שמואל לחייא בר רב וכו׳ תא אימא לך מילתא וכו׳ דהוה אמר אבוך כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנאמר חדשים לבקרים וכו׳ ופליגא דר׳ שמואל בר נחמני דאמר ר׳ שמואל בר נחמני אמר ר׳ יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב״ה נברא ממנו מלאך אחד וכו׳ ועי׳ בתוספות שם בד״ה מזיעתן וכו׳ ובד״ה ופליג וכו׳, ובשמו״ר שם איתא המלאכים מתחדשין בכל יום ומקלסין להקב״ה והן חוזרין לנהר אש שיצאו ממנו ושוב האלהים מחדשן ומחזירן כשם שהיו בראשונה שנאמר חדשים לבקרים: 4 שחיק טמיא. שחיק עצמות, ובכ״י שציינתי ובאיכ״ר הגי׳ כן ועי׳ לעיל צד 261 [וצד 740] ובח״ג

אתון אמרין אין כת למעלה מקלסת ושונה [אלא בכל יום הקב"ה בורא כת מלאכים חדשים וא' שירה חדשה והולכים להם, אמר ליה הֵן, אמר ליה] ולאן אזלין, אמר ליה מן הן דאיתברון, אמר ליה מנן איתברון, אמר ליה מנהר דינור, ומה עסקיה דנהר דינור, אמר ליה כהדין ירדנא דלא פסיק לא בימּמא ולא בליליא, אמר ליה מן הן אתי, אמר ליה מזיעת החיות דאינון מזיעין מן טעינין כורסיה, אמר ליה סונקתדרין דידיה והדין ירדנא מהלך בימּמא ולית הוא מהלך בליליא, אמר ליה לא נטר הוינא בבית

3 סגינה י"ג ב' [וצ' פסי"ר פל"ג (קנ"ה ב')]:

1 אתון אמרין] **פוא[1]גבי**, אתם אומרים ד, אתם אומרין **ת**, אין אתו' אמרין **א[2]** | שאין **ת** | למעלה] **פאבי**, למעלן ו, של מעלה **דת**, של מעלן **ג** | * אלא — להם] אלא בכל יום ויום (בכל יום ו, כל יום **פ**) הקב"ה בורא (בורא הקב"ה **א[1]גכ**) כת של מלאכים חדשים (כת של מלאכים **אגכ**, מלאכים חדשים ו, חדשים **פ**) והן אומרין (והם אומרין **ת**, והן אומרים ו, והן אומרי' **בי[1]**, ואומ' **פא**) שירה לפניו (שירה חדשה **וא[2]גכ**, שירה **פא[1]י**) והולכין (והולכים **וא[1]**) להן (להם **פואכת**) **דפואגכתי**, וג' **ל** | 2 *אמר — הן **ג**] אמ' לו הן **פא[1]כ**, אמר ליה הין **ד**, אמ' לו הין **ות**, ל' **לא[2]י** | *אמר ליה **דוגכת**] א' לו **פ**, א"ל **א**, ל' **ל** | ולהן **וגכ** | אינון אזלין | * ליה **גכת**] לה ו, לו **פ**, לי **ל**, ל' **ד** | * מן הן **דוגכת**] מה הן **ל**, מאן **א[1]**, מן **פא[2]**, להן **י[1]** | דאיתברון] **וא[1]כי**, דאתברון **פא[2]**, דאיתברין **ג**, דאיתבריין **ד**, דאתבריין **ת** | לה ו | מן הן **וגי**, ומן הן **פו[0]**, ומן אן **דת**, ומאן (ומן **א[01]**) הך **א[1]**, ומה הוא **א[2]** | 3 איתברון] **גכי**, אתברון ו, אתבריין **ת**, הן איתבריין **ד**, ל' **פא** | לה ו | מנהר] **פא[1]גכ**, מן נהר **דוי**, נהר **א[2]** | ומה] אמר ליה ומה **דגכת**, א"ל ומאי **א**, אמ' ליה (א"ל **י**) מה **פוי** | עיסקיה ו | דהדין נהר **פא[2]י**, דהדן נהר ו, הדין דנהר **א[1]**, דההיא נהר **ג** | לה ו | כהדן ו | יורדנה ו, ירדנוס **פ** | פסק **את** | לא ל' **ג** | בימּמא] בליליה ו | 4 ולא ל' **ג** | בליליא] **אכת**, בלילא **די**, בלילה **פ**, ובליליא **ג**, בימּמא ו | * אמר ליה **דפגכת**] אמ' לה ו, א"ל **אי**, אמר **ל** | מן הן] **וי**, ומן הן **א[1]גכ**, ומן אן **דפת**, ומהין **א[2]** | אתי] **פאג**, הוא אתי **דוכת**, הוא אתא **י** | לה ו | מזיעתן (מזיעתהון **א[1]**) דחייתא **פא[1]**, מן זיעתהון (מן זיעתא **י**) דחייתא **דא[02]כי**, מן.. דחייותא **ג**, מן.. דחיותא **תר[1]**, מן.. דחיוותא **ר[2]**, מן דעתהון דחיואתה **ו[0]** | דהינון **גכ**, דהינין ו | זיעין **כ**, זייעין **א**, מדיעו ו | טעינין] ו, טעינן **ד[1]גכ**, טעינון **ד**, טעונון **ת**, דטענין **פאי**, טוענא **ר** | כורסיא **אג**, ־ייה **וכ**, ־ייא **פ**, כורסיי' **י[1]**, דכורסיא **ר[2]**, ־ייא **ר[1]**, כורסייא (כורסייה **ת**) דקודשא בריך הוא **דת** | 5 סונקתדרין] **וא[1]כר[3]**, סונקתדרון **ע**, סונקתדירין **ר[1]**, סונקתררין **פ**, סונקתרדין **א[2]**, סונקת דדרין **ד[1]**, סונקת דרון **ד**, סונקת דורון **ת**, סונקת דדין **ר[2]**, סונק תדרדין **ג**, סקתדרין **י[1]** | דידיה] **פואגכער[1]י**, דיליה **ר[3]**, שלו **דת** | והדין] **פואגכער[2]י**, והא הדין **דתר[3]**, והוא הדין **ר[1]** | יורדנא **ג**, יורדנה ו, ירדנוס **פא** | מהליך **כ** | ולית הוא] ולא **פאכ** | מהליך **כ** | בליליא] **ואגכתר**, בלילא **די**, בלילה **פ** | אמר ליה] **פוגכת**, א"ל **א[2]י**, אמר **ד**, א"ל אדרינוס **א[1]**, א"ל אדריינוס **א[02]** | לא] **פואגכר[1]**, ולא **י**, ל' **דת** | נטור ו | הווינא **ור[1]**, הויתי **ת** | בית פעור **א** |

צד 118 וצד 497, וגם בוי"ר פכ"ה איתא אדרינוס שחיק ט מ י א וכו' ובאותו הסיפור במ' קהלת פ' וסבותי (ב' כ') אדריאנוס שחיק ע צ מ ו ת וכו', ושם פ' כנסתי (ב' ח') אדריאנוס שחיק ט מ י א שאל את ר' יהושע בן חנינא ושם פ' כי לכלב חי (ט' ד') ובמדרש רות פ"ג אדריאנוס שחיק ט מ י א שאל את ר' (לרבי) יהושע בן חנניה; ובפירוש רה"ג אהלות פי"ז מ"ג פי' טמיא עצמות כדאמרינן אדריאנוס שחיק טמיא והוא שחיק עצמות, ובפירש"י ברכות נ"ט א' בד"ה אובא טמיא כתב טמיא עצמות ודומה לו בסמ' כלים (וצ"ל אהלות) בית מלא טמיא ופי' רב האי וכו' והביא ראיה מ ב ר א ש י ת ר ב ה דקתני אדרינוס שחיק טמיא וכו' וע' בפירש"י שבת קנ"ב ב' ובד"ס שם ובראשית מ"א ח' ובמדבר ה' ב' (ושם כתב ו ה ר ב ה יש בב"ר אדריאנוס שחיק טמיא שחיק עצמות) ועי"ע בערוך ע' טמיא וע' מלטמיא א' ובעמת"ל ע' טמיא: 1 אלא בכל יום וכו'. בכי"ל קיטע מקלסת ושונה ו ג ' והשלמתי עד אמר ליה ועח"נ: 2 ולאן אזלין וכו'. ולהיכן הולכים א"ל מן הן וכו' מהיכן שנבראו לשם חוזרים ללכת א"ל מהיכן נבראו א"ל מנהר דינור א"ל מה עסקו וטיבו של נהר דינור א"ל כירדן הזה שאינו פוסק מלכת לא ביום ולא בלילה א"ל מהיכן יוצא נהר דינור א"ל מזיעת החיות שהן מזיעין ממה שנושאין כסא הכבוד, ובכי"ל כתוב מה הן דאיתברון והגהתי ועי' לעיל צד 911, ולפני ומה עסקיה נעדר בכי"ל א מ ' ל י ה כמו לעיל פעמים רבות, וק"ק מה שאמר ר"י כהדין ירדנא וכו' והלא כל הנהרות הולכים ביום ובלילה: 5 סונקתדרין דידיה. היועץ שלו, ובערוך ע' סנקתדרון הגי' סונקתדרון ועח"ג ולעיל צד 59 וצד 500, וקשה לפרש למה כוון באמרו שהירדן מהלך ביום ואינו מהלך בלילה ומה צרך ר"י להשיבו שראה בבית פעור שהירדן מהלך בלילה כמו שהוא מהלך ביום, ובא"א הביא נ"א אתר וביפ"ת וי"ג א ת ר ה ו א בבית פעור ופי' מקום יש שם שמהלך בו ביום ובלילה וצ"ע [ובפי' ב"ר כי"ט גורס או מפרש שאדריינוס השיב שהיה שומר בבית פעור וראה כו' וכ"ה הגי' בכי"א א' ובגליון כי"א ב', וע' מאמרו של קרויס בהשלח כרך ל"ט צד 526 ואילך] ובאיכ"ר שם הגי' בדפ"ר וד"נ אדריאנוס שחיק עצמות שאל את ר' יהושע בן חנניה אמר לו אתם אומרים בכל יום ויום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכין להם אמר לו אין אמר לו מנין (והוגה במ"כ א"ל אין א"ל ולאן אינון אזלין א"ל מן הן דמתבריאון א"ל ומניין) מתבריין אמר לו מן הדין נהר דינור אמר ליה ומה עיסקיה וכו' אמר ליה כהדין וכו' דלא פסיק ליה בליליא ולא פסיק בימּמא אמר ליה והינין ירדנא מהלך בימּמא ופסיק בליליא אמר ליה נטר ה ו א (והוגה במ"כ הוינא) בבית פעור והדין ירדנא כמא דמהלך בימּמא כך מהלך בליליא אמר ליה ומנין אותו נהר דינור נפיק אמר ליה מן זיעתהון דחיותא ממה דטעונין בכורסיא, ובאיכ"ר מ"ב שם המאמר מקוטע ובסגנון אחר אדריינוס שחיק עצכות שאל לריב"ח א"ל בשביל שאתם אומרים בכל יום מ ח ד ש ל ו כ ס א ה כ ב ו ד ולמה הוא דומה לירדן הזה וכו' א"ל בני סקליטין יש לו והדין ירדנא נגיד בימּמא לית הוא נגיד בליליא

פעור כמה דהוא מהלך בימטא כן הוא מהלך בליליא: ר׳ מאיר ור׳ יהודה ור׳ שמעון ר׳ מאיר א׳ מי 50a גדול השומר או הנשמר מן מה דכת׳ כי מלאכיו יצוה לך לשמרך (תהלים צא יב) הוי הנשמר גדול מן השומר, ר׳ יהודה א׳ מי גדול הנושא או הנישא, מן מה דכת׳ על כפים ישאונך (שם שם יג) הרי הנישא גדול מן הנושא, ר׳ שמעון א׳ מי גדול המשלח או המשתלח, מן מה דכת׳ ויאמר שלחני הוי המשלח גדול מן המשתלח:

ב ויאמר שלחני [כי עלה השחר] כי הגיע זמן קילוסים לקלס, אמר לו יקלסו חבריך, אמר לו איני יכול למחר אבוא לקלס וא׳ לי כשם שלא קילסתה אתמול כך לא תקלס היום, אמר ליה

1 ילקוט שם, ילק׳ תהלים כ׳ תשמ״ג, מדרש תהלים ל״א סי׳ ו׳ ק״ד סי׳ ג׳: 6 ילקוט כ׳ קל״ג, [וע׳] חולין ל״א ב׳:

1 כמא פ, וכמה ג[1]ר[1]י | דהוא מהלך] ו[0]ר[3]י, דהוה מהלך דאג, דהות מהליך כ, דמהלך פר[1], דמהליך ת | כן הוא] ו, כן הוה ג, הוא י, הוה א[2], כך ר[1], ל׳ דפא[1]תר[3] | מהליך כ | בליליא] ואגכתר, בלילא דפי | * ר׳ מאיר — ור׳ שמעון דא[1]גכת] ר׳.. ור׳ יודה ור׳ שמעון ו, ר׳ יהודה ור׳ מאיר ור׳ שמעון ל, ר׳ מאיר ור״ש יהודה בר״ש א[2], ל׳ פ | * ר׳ מאיר — מן השומר] ר׳ מאיר אומר (אמ׳ וג) מי.. מן מה (ומן מה ג, ממה חא) דכתיב (דכ׳ וג) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך הוי (יצוה לך הוי א[2], יצוה לך לשמרך הרי ח, יצוה...לשמרך בכל דרכיך הוי א[1]י (תהלים), יצוה.. דרכיך הוי אומר י, וגו׳ ו) הנשמר.. מן השומר דוחאגי, אומ׳ מי.. ומן מה דכת׳ כי.. לשמרך הוי הנשמר.. השומר כ, ר׳ מאיר אומ׳ מי.. הנשמר או השומר מן דכ׳ כי.. לשמרך הוי הנשמר גדול פ, ר׳ מאיר אמ׳ מי.. השומר או הנשמר מן מת דכת׳ כי.. לשמרך בכל דרכיך הוי אומ׳ השומר גדול מן הנשמר ת, ר׳ יהודה א׳ מי גדול הנושא או הנישא מן מה דכת׳ על כפים ישאונך הרי הנושא גדול מן הנישא ל | 3 * ר׳ יהודה — מן הנושא] ר׳ יהודה (יודה ו) אומר מי.. מן מה (ממה הא[2]) דכתיב (דכת׳ וגכת) על כפים ישאונך הוי (ישאונך הוי אומר חת, ישאונך וגו׳ ו) הנישא.. מן הנושא דוחא[2]גכת, ר׳ יהודה אומ׳ מי.. מן מה דכתי׳.. ישאונך הוי הנישא גדול י, ר׳ יהודה אומר מי גדול הנישא או הנושא ממה דכתיב.. ישאונך הוי הנישא גדול מן הנושא א[1], ר׳ יהודא אומ׳ מי גדול הנישא או הנושא מן מה דכ׳.. ישאונך הוי הנישא גדול פ, ר׳ יהודה אומר הנושא או הנישא מן מת דכתיב.. ישאונך הוי הנושא גדול מן הנישא י[1] (שם), ר׳ מאיר מי גדול השומר או הנשמר מן מה דכת׳ כי מלאכיו יצוה לך הוי הנשמר גדול מן השומר ל | 4 אומר פחגכתי, אמר דוא[1] | מי — המשתלח] פוחא[2]כרי, מי גדול השולח או המשתלח א[1], מי גדול המשתלח או המשלח ג, השוליח או המשליח ת, ל׳ ד | מן מה] ממה חאג | ויאמר ל׳ י (שם) | 5 שלחני] ~ כי עלה השחר גכי (שם) | הוי] הוי אומר חת, ל׳ ו | המשליח ת | מן המשתלח] מן המשתליח ת, ל׳ פ | 6 * כי עלה השחר גכ] ל׳ לדפוחאתי | שהגיע דפחאגכתי, שהגיעה ו | קילוסים] חג, ־ין וא[2]כ, קלוסין פ, קילוסי דא[1]ת, קלוסי י | לקלס] ~ להקב״ה דת | * חבריך חי] חביריך פואגכת, חברך ל, חבירך ד | 7 ליה גי | איני יכול] אם כן פ | אני בא | * וא׳] ואמ׳ ל, אומרין א[2], והן אומרין דכ.. אומרים ת, .. אומ׳ פג, והם אומרים ח, והם או׳ וא[1], ויאמרו י[1] | לי] ~ חברי י | שלא — אתמול] ו, שלא.. איתמול ג, שלא קילסת אתמול חא[1], שלא קלסת אתמול דא[2]כתי, שאתמול לא קלסת פ | לא תקלס] פחאי, אין (אי ג) אתה (את וכ) מקלס דוגכת | היום] עוד פ | אמר ליה] פוחכי[1], א״ל א[2]ג, אמר לו א[1], אמר דת |

א״ל נטר היי תי בבית פעור קריתי והיך מה דהוא נגיד בימטא נגיד בליליא: 1 ר׳ מאיר וכו׳. בכי״ל הגי׳ ר׳ יהודה ור׳ מאיר ור׳ שמעון ר׳ יהודה א׳ וכו׳ ר׳ מאיר וכו׳ והגהתי עפ״י גי׳ שאר הספרים וכסדר הפסוקים שדרשו ר״מ ור״י כי מלאכיו וכו׳ על כפים וכו׳ ועח״נ, וגם ברוב המקומות שנחלקו ר״מ ור״י ור״ש במשנה ותוספתא הוקדמו דברי ר״מ ועי׳ באכער דיא טראדיטיאן אונד די טראדענטען צד 138, והמאמר נסדר כאן בדרש שהצדיקים גדולים מן המלאכים ור״ש יליף לה מן מה דכת׳ ויאמר שלחני וכו׳ וזה סיום הפתיחה, ומאמר ארוך בסגנון אחר במה״ג עמו׳ 510 ויאמר שלחני ר׳ שמעון אומ׳ תדע לך שהצדיקים גדולים מן המלאכים וכו׳, ועם המאמר שלפנינו בב״ר מתאים המאמר במדרש תהלים כמו שהועתק בילק׳ מכירי תהלים צ״א סי׳ כ״ג כי מלאכיו וכו׳ ר׳ מאיר ור׳ יהודה בר ר״ש (וצ״ל ור״ש) ר׳ מאיר אומר מי גדול השומר וכו׳ ממה דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך הוי הנשמר גדול מן השומר ר׳ יהודה אומר מי גדול הנושא או הנשוא וממה דכתיב על כפים וכו׳ הוי הנשוא גדול מן הנושא ור״ש אומר מי גדול הפוטר או הנפטר וממה דכתיב ויאמר שלחני וכו׳ הוי אומר הפוטר כשהיה יעקב מתפגש עם המלאך מה המלאך אומר לו שלחני הוי יעקב פוטר למלאך, ובמדרש תהלים מ״ב צ״א סי׳ ו׳ הגי׳ כי מלאכיו ר׳ יהודה אומר מי גדול הפוטר או הנפטר כשהיה יעקב מתפגש עם המלאך ראה מה כתיב וישר אל מלאך ויוכל מה אמר המלאך שלחני כי עלה השחר הוי יעקב פוטר המלאך ר׳ יוסי אומר מי גדול הנושא או הנישא הרי הנישא גדול הה״ד על כפים ישאונך, ובמ׳ תהלים מ״ב ק״ד סי׳ ג׳ אמר ר׳ מאיר מי גדול הנישא או הנושא הוי אומר הנישא מי גדול השומר או הנשמר הוי אומר הנשמר למה שאלמלא שיש לו מעשים טובים לא היה נישא ונשמר שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וכו׳: 6 כי עלה השחר. כן השלמתי ועח״נ, וטעם הכתוב לפי הדרש ויאמר וכו׳ כי עלה השחר כי הגיע זמן קילוסים לקלס להקב״ה, וכמו שהקשה לעיל ר׳ ברכיה לר׳ חלבו ויאמר שלחני כי עלה השחר, והגי׳ שהגיע זמן קילוסי וכו׳ כהלשון בהמאמר חולין שם לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו וכו׳ [אמנם אגדה שלנו חולקת על האגדה שם כי לפי אגדה שלפנינו המלאך אומר שירה בכל יום כמו שאמר למחר אבוא לקלס וכו׳ וע׳ ביפ״ת, ובשיר השירים רבה פ״ג ו׳ (והועתק במ״י לעיל צד 913 אות 1) ר׳ ברכיה בשם ר׳ חלבו אמר וכו׳ אמר לו המלאך ליעקב שלחני כי הגיע קילוסי לקלס, וע׳ גם במבוא לתנחומא מ״ב צד 127], ובלק״ט ושכל טוב צד 175 אמר לו וכו׳ וכי גנב אתה וכו׳ שאתה מתיירא (ירא) מן השחר שלא יראוך בני אדם אמר לו לא אלא שהגיע קילוסי (זמן קלוסי) לקלס א״ל יקלסו חבירך א״ל איני יכול למחר אני (שלמחר אם אני) בא לקלס והם אומרים (יאמרו) לי כשם וכו׳, ועפ״י אלו האגדות [והאגדה בחולין שם] מתורגם בתר״י

שייצית סייבת ויאמר לא אשלחך כי אם בירכתני, אמר לו אותן המלאכים שבאו אצל אברהם לא פרשו ממנו אלא בברכה, אמר לו אותן נשתלחו על מנת כן אני לא שולחתי במנת כן, אמר ליה שיצית סייבת לא אשלחך כי אם בירכתני, ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן מלאכי שרת על ידי שגילו המיסטירין שלהקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה אשמע לך ואדחה ממחיצתי, אמר ליה שיצית סייבת לא אשלחך כי אם ברכתני, אמר ר' הונא בסוף אמר אני אגלה לו ואם יאמר לי הקב"ה למה גיליתה לו אני אומר לפניו רבון כל העולמים בניך גוזרין גזירות ואינך מבטל גזירתם ואני יכולתי לבטל גזירתן, אמר לו עתיד הוא להגלות עליך בביתאל ולהחליף את שמך

3 לעיל לד 524 ולד 789 : 7 ילק' הושע כ' תקכ"ח, לקמן פפ"ב סי' ג':

1 שייצית] הכ, שיצית וג, שייצת דא[2]תער[1]ו, שיצת ר[2], שציית פא[1]א[02] | סייבית ו, סייפת בי, סייכת גר[2] | ויאמר] פחא[1]גכ, ל' דוא[2]תעי | כי — בירכתני ל' א[1] | ברכתני | ליה י | אותן] אותם הא[3], ל' פ | מלאכים כ | אבי אברהם פ | 2 פירשו חא[1]ת | ממנו ל' פ | ליה פי | אותן המלאכים א[1] | ם כן] כך ד | אני] פר[1]ו, אבל ~ דוחאגכתר[2] | נשתלחתי | ע"מ כן פ, עמ"כ א, לכן וחג, לכך דתרי | לו פכ, לו יעקב א[1] | 3 שיצית] וג, שייצית חכ, שייצת דא[1]תרי, שציית פ, שייסת א[2] | סיבת ו, סייפת בי, סייכת גר[2] | לא] ויאמר ~ א[1] | כי — בירכתני] כי.. ברכתני פואגכר, ל' דת | מלאכי] וא[1]גכי[1], אמר לו (א"ל א[2]) ~ דפא[2]ת | שרת] וג, השרת דפאכתי | 4 שגלו | מסטירין דוכת, מיסתורין א[2], מסתורין פי, מסתרי' א[1], במיסטירין ג | נירחו ו | ממחיצתן] פואגכי, ממחצתן ד, ממחיצותן ת | קל"ח] ד[1]א[2]תי, ק"ל וח' פא[1], מאה ול"ח ד, מאה ושלושים ושמונה ו, מאה ושלשים ושמנה גכ | שנים גכתי | לך ל' א | ונדחה וכ | ם ממחיצתי] ממחצתי ד | אמר ליה] ו[0]כ, אמ' לו פא[1], א"ל גא[2]ו[1], אמר דות | 5 שיצית] ו, שייצית ג, שייצת דא[1]תי, שציית פ, שייסת א[2] | סיבת ו, סייפת בי, סייכת ג | כי — ברכתני] וגו' ו | חונה ו | לסוף ר[3], א"ל בסוף א[2] | אמר ל' א[2]ת | אגלה] ע, מגלה דפואגכתרי | לו] לך א[2]ת, ל' י | ואם] פאגכערי, אם דות | יאמר — הקב"ה] א[2]ע, אומר לי (לו ר[2]) הקב"ה דתר, יאמר הקב"ה לו א[1], הקב"ה או' פ, יאמר הוא לי כ, או' הוא לי וג, הוא אומ' לי ו[1] | 6 גיליתה] וג, גלית א[1], גליתה דפא[2]תער[1]ו, גלתה ר[2] | לו ל' י | * אני אומר דפואגכתי] אומר ע, אמ' ל | אליו כ, לו תי | רבון — העולמים] ע, רבון העולמים כ, רבון העול' ו, רבונו של עולם דפג, רבש"ע את, ל' י | גוזרים ות, גזרו ע | גזורות פא[1]עי | ואין את דוגכ, ואין אתה פאתעי | 7 גזירתן דואגכתעי, גזירותם פ | יכולתי לבטל] ע, הייתי יכול לבטל דוגכתי, הייתי מבטל א, אבטל פ | גזירתן] ואגת, גזירתם דפכ, גזרתן ע, ל' י | ליה י, לי ג | להיגלות וג | בביתאל] וגכי[1], בבית אל דפאתעי (הושע) | את ל' פכע |

א' ואמר שדרני ארום סליק עמוד קריצתא וטמא שעתא דמלאכי מרומא משבחין למרי עלמא ואנא חד מן מלאכייא משבחייא ומיומא דאיתברי עלמא לא מטא זמני למשבחא אלהן הדא זמנא וכו' ובתר"י ב' ואמר שלח יתי ארום סליק עמוד שחרא והא מטת שעתהון דמלאכיא למשבחא וכו' [ובפרקי דר"א פל"ז וכיון שעלה עמוד השחר אמר לו המלאך שלחני שהגיע עת עמידתי לשרת ולזמר לפני הקב"ה], ובמה"ג עמו' 512 הועתק ממאמר שלפנינו שהגיע זמן קלוסי לקלס אמ' לו יקלסו חביריך אמר איני יכול, ובעקידה שער כ"ו אמר ליה הגיע זמן קילוסין לקלס אמר ליה יקלסון חבריך אמר ליה איני יכול למחר אני בא לקלס והם אומרים לי כשם שלא קלסת אתמול כך לא תקלס היום: 1 שייצית סייבת. סגנון זה נמצא רק בב"ר כאן, ובערוך ע' שץ ג' גורס ומפרש שייצת סייבת לא אשלחך כי אם וכו' ויכל יעקב (בראשית מ"ט ל"ג) תרג' ושיצי יעקב, וזה פירוש שייצת ולא פי' שם סייבת, ובמו"ע ע' סיב העתיק שיצת סיבת ופי' סיימת כלומר דברת כבר, ולא נמצא סיב בהוראה זו, וגם בשכל טוב שם מפרש א"ל סיימת ולא אשלחך כי אם ברכתני, ובפי' ב"ר כי"ט גורס ומפרש שייצת סייבת גמור מלאכתך וטול שכרך כלומ' לכשתברכני אחר כן אשלחך (ובמ"כ מביא עוד מפירש"י משל הוא שאומרין לפועל גמור וכו') ופירוש זה נוסף בכי"פ בגוף הספר א' ליה גמור מלאכתך וטול שכרך כלומר לאחר שתברכני אשלחך שציית סייבת ויאמר לא אשלחך כי אם וכו' ועי' גם בעמת"ל ע' שיצי וע' סייב, ובא"א הובא הפי' תשלים מלאכתך ותטול שכרך, ושייצית (שייצת) וכן סייבת אינו לשון ציווי או לשון עתיד אלא לשון עבר, והאב"א כתב שייצת פי' כלה מדברותיך וכו' סייבת הערוך לא פי' בו כלום ואפשר שהוא מלשון עזיבה והוא מלשון ערב כלומר שיעזוב דברים אלו או שיגמור מעשיו וישלחהו ורש"י ז"ל פי' גמור. וכו' ולפירושו מלת סייבת לא מצאתי לה חבר, ובילקוט הגי' ס י י פ ת וכן נסמן בגליון מדרש אב"א בכל הפעמים ס"א סייפו, וצע"ג (ובדפ"ר וד"ו הגי' גם בפעם הראשונה שייצת, ונשתבש בד' פפד"א ובד' ווילנא שייצא): 2 אלא בברכה. שוב אשוב אליך וכו', ובמה"ג שם אמ' לו אותן וכו' שבאו אצל אברהם א ב י לא פירשו וכו' אותן נשתלחו על מנת כ ן א ב ל אני לא נ ש ת ל ח ת י ע ל מ נ ת כ ן לכך אמ' לו לא אשלחך, והושמט שם שייצית סייבת: 3 מלאכי שרת. אמר לו המלאך מלאכי שרת וכו' ועח"נ ובמ"י לעיל צד 913 בד"ה הוא בא וכו', ומאמר ר' לוי בשם רשב"נ מלאכי שרת על ידי וכו' נדחו ממחיצתן קל"ח שנה נסדר כבר לעיל צד 524 וצד 789 ועיי"ש, ובשכל טוב הרכיב מאמר זה עם המאמר שלאחריו א"ר הונא כך אמר מלאכי השרת ע"י שגילו מסטירין וכו' ואני אם אשמע לך אדחה גם אני ממחיצתי אלא אגלה ברכה שעתיד הקב"ה לברכך וכו' [וע' מש"כ לעיל צד 912 אות 1]: 6 בניך גוזרין וכו'. כמו שדרשו במ"ק ט"ז ב' מושל באדם צדיק מושל וכו' אני מושל באדם מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה ומבטלה (וטעות הדפוס בד' ווילנא כאן נביאיך גוזרין): 7 ואני יכולתי וכו'. בתמיה: בביתאל. כ"ה בכי"ל בתיבה אחת וכן בסמוך ביתאל ימצאנו ועח"נ ולעיל צד 737 [ובהערות ראטנער לסדר עולם צד 10 אות ט"ז] ובתנ"ך הוצ' גינצבורג הושע שם נסמן כן למערבאי למדנחאי ביתאל חדא מלה, וכל המאמר ברוב הגירסאות שלפנינו בכי"ל הועתק בערוך ע' בית אל, ובשכל טוב שם ואם א ו מ ר לי למה וכו' אני אומר לפניו ר ב ש " ע וכו' ואי אתה מבטלן ואני א י ך ה י י ת י יכול לבטלן אמר לו הקב"ה עתיד וכו' בבית אל וכו' זש"ה בית אל וכו' עמך וכו' אלא עמנו, ובמדרש אגדה אמר רב הונא אמר המלאך בסוף אני מ ג ל ה לו ואם י א מ ר לי רבון העולמים למה גלית אני אומר לו רבון

ואני עומד שם הה״ד ביתאל ימצאנו ושם ידבר עמנו (הושע יב ה) עמך אין כת׳ אלא עמנו:

ג כח כט) ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב ויאמר לא יעקב וגו׳ בר קפרא אמר כל מי שקורא לאברהם אברם עובר בעשה, אמר ר׳ לוי בעשה ולא תעשה ולא יקרא עוד את שמך אברם (בראשית יז ה) [בלא תעשה] והיה שמך אברהם (שם שם) [בעשה], והרי כת׳ אתה הוא י״י האלהים אשר בחרת באברם וגו׳ (נחמיה ט ז), שנייה היא שעד שהוא אברם בחרת בו, ודכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה, הוא שנצטווה עליה, ודכוותה הקורא ליעקב יעקב עובר בעשה, תני לא שיעקר שם יעקב אלא ישראל עיקר ויעקב טפל, ר׳ זכריה מש׳ ר׳ אחא מכל מקום יעקב שמך אלא כי אם ישראל יהיה שמך (בראשית לה י) יעקב עיקר וישראל טפל מוסיף עליו:

כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל ניתגששתה עם העיליונים ויכולת להם עם התחתונים

2 לעיל לד 465 וש״נ: 9 ילקוט שם:

1 ואני — שם] ואני עתיד להיות שם ן[0], ל׳ גי (שם) | ביתאל] וגבי[1], בית אל דפאתעי (שם) | עמנו ל׳ וגי[1] | עמך] עמו א, ושם ידבר עמך כ | אין כתיב (כת׳ פכת) כאן דפאבתעי, אין כת׳ כן ן, אין אומר כאן ג | עמנו] פאבי, ושם ידבר עמנו וג, ושם ידבר עמנו ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים ר׳ ברכיה בשם ר׳ לוי אמר מי שהוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים אין אנו יודעים שהוא אומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה אלא מלאך אחד שנגלה על אבינו יעקב ה״ה ויאמר אליו מה שמך לא יעקב ועצת מלאכיו ישלים שנגלה הקב״ה על אבינו יעקב בשביל לקיים גזירתו של אותו מלאך שאמר לו לא יעקב ואף הקב״ה אמר לו ה״ה ויאמר לו אלהים שמך יעקב וגו׳ ד, עמנו ויאמר אליו מה שמיך ויאמר.. ועצת מלאכיו ישלים כנאמו ר׳ ברכיה.. שהוא אומר לירושלים.. תבנינה אלא מלאך שנגלה.. הה״ד ויאמר.. מה שמיך ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך ועצת מלאכיו ישלים נגלה הקב״ה.. מלאך שאמ׳ לו על יעקב הה״ד ויאמר לו אלהים שמך יעקב ירושלים שכל הנביאים מתנבאים עליה על אחת כמה וכמה ת | 2 ויאמר — וגו׳] ויאמר.. שמך וגו׳ ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך וגו׳ ג, ויאמר.. שמך ויאמר לא.. עוד שמך כ, ויאמר.. שמך ויאמר אליו לא יעקב וגו׳ ן, ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך חאי, ויאמר לא.. יאמר פ, לא יעקב וגו׳ ד, ל׳ ת | קפרה ן | 3 מי שקורא] ח, מי שהוא קורא דגכת, הקורא פא, שהוא קורא ן | אברהם ג | אמ׳ ליה ר׳ לוי כ, אמ׳ לוי ח, ר׳ לוי (ר״ל א[1]) אמ׳ וא[1] | בעשה — תעשה] עובר בעשה ובלא תעש׳ א[1], ל׳ גר | * ולא דוחגתר] לא לכר[3] | עוד — אברם] גר, עוד שמך אברם וכ, שמך עוד אברם ח, עוד וגו׳ ד, עוד ת | 4 * בלא תעשה דוחגתר[1] ל׳ לכ | * בעשה דוחגתר] ל׳ לכ | והרי] התיבון (אתיבון ר[2], איתיבון ר[3]) הרי ר | כת׳] אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם דכתיב (דכת׳ ת, שנ׳ ח) דחת, כנסת הגדולה קראוהו (קראו כ) אברם שנאמר גכר, כנסת.. קראו שמו אברם ן | * י״י האלהים וגכת[0]ר] י״י אלקי׳ ח, י״י דת, האלהים ל | 5 בחרת — וגו׳] בחרת באברם גכתר, בחרת.. והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם ח, וגו׳ ן | שנייה היא] וחגר[3], שנויה היא ר[1], שניא היא ר[2], שם הוא כ, סיפור הוא מספר ואומר (ואומרים ת) דת | ** שהוא] שהיא ל | בחרתה בו ן, בחרת ח | ודכוותה] ר[2], ודכותה ג, ודכוותיה ן, ודכותיה חכת, דכוותה ד | 6 הוא נצטווה ן, אלא הוא שנצטווה חגכתר[1], אלא שנצטווה ד | ודכוות׳ ר[3], ודכותה גכ, ודכוותיה ן, ודכותיה חת, דכוותה ד[1], דדכוותה ר[1] | ליעקב] גכר[1], לישראל דוחת | תני] תניא כ, ל׳ ג | 7 אלא] גר, ~ כי אם ישראל יהיה שמך (שמיך ת) דחכת, ממנו אלא כי אם ישראל ן | עיקר] יהיה ~ דת | טפילה דוכת, טפלה ח, טפילה לו ר | זכריא ג, זבדיה ן | משם ד, משום כ, בש׳ ת, בשם וג | שמך] יהיה ~ ח | 8 אלא ל׳ ן | יהיה שמך].. שמיך ת, ל׳ ן | עקר ח | טפל ל׳ דוחגכת | מוסף | עליו ל׳ ג | 9 * ועם — ותוכל דחכתי] ל׳ לפואג | נתגששתה וחא[1]גי, נתגששת פא[2]כר, נתגושששת דת | העליונים | ויכולת] ויכולתה וג, ויכלת אכת, ויכלתה י[1], ל׳ פ | להם ל׳ פו | עם] וחא[2]גכי, ועם דפא[1]ת |

העולמים וכו׳ ואינך מבטל גזירתן ואני אוכל לבטל גזירתן אמר המלאך ליעקב עתיד הקב״ה להגלות עליך ולהחליף שמך וכו׳ עמך אין כתיב אלא עמנו, ובמה״ג שם בסוף אמר המלאך אני מגלה לו ואם אמר לי הקב״ה למה וכו׳ אני אומר לפניו רבון העולמים וכו׳ ואין אתה מבטל גזירותם אני הייתי יכול לבטל גזירותיו אמ׳ לו עתיד הקב״ה להיגלות עליך ולהחליף וכו׳ דכתי׳ בית אל ימצאנו וכו׳ עמך אין כת׳ אלא עמנו דידי ודידך, וסוף המאמר עתיד הוא וכו׳ נמצא גם לקמן פפ״ב בדרש הפתיחה מקים דבר עבדו וגו׳, וגם המאמר שנוסף בדפוסי׳ כאן נמצא בסגנון אחר שם ועח״נ ובמ״י לקמן שם, וזה המאמר ליתא בכל כ״י [חוץ מכי״ת המאוחר] ובילקוט ולא נתפרש בפי׳ ב״ר ולא הועתק בשכל טוב ובמה״ג, ובערוך שם הועתק מפפ״ג (פפ״ב) וירא אלהים אל יעקב, ובמדרש אגדה כאן הועתק המאמר כמו שהוא בפפ״ב: 2 בר קפרא וכו׳. כל מאמר זה נסדר כבר לעיל צד 465 לפ׳ ולא יקרא עוד את שמך אברם וכו׳, זבמאמר ר׳ לוי הגהתי ולא יקרא עוד וכו׳ בלא תעשה והיה שמך וכו׳ בעשה, ולשון קצר כאן בכי״ל והרי כת׳ וכו׳, ולעיל שם גם בכי״ל הגי׳ והרי אנשי כנסת הגדולה קראוהו אברם וכו׳, והגי׳ הקורא ליעקב יעקב וכו׳ איתא גם בבבלי ברכות ועי׳ בד״ס ובמ״י לעיל שם, ובכי״פ קיטע ויאמר לא יעקב בר קפרא א׳ כל הקורא לאברהם וכו׳ כד׳ בפ׳ מ״ז (וצ״ל מ״ו), [וכן בכי״א ב׳ עובר בעשה וכו׳ כדכת׳ בפרשת מ״ז, ובכי״א א׳ עובר בעשה ובלא תעש׳ וכו׳ כדכתי׳ בפ׳ מ״ז עד ויעקב טפילה], ובילקוט נרמז ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כתו׳ ברמז פ״א: 7 ר׳ זכריה. וכ״ה כאן בדפוסי׳ ובכי״ב [ובכי״ת], ובכי״ג ר׳ זכריא, ובשכל טוב שם ר׳ זכריה אמר מכל מקום יעקב שמך אלא כי אם ישראל יהיה שמך ויעקב מוסיף עליו, ורק בכי״ו הגי׳ כאן ר׳ זבדיה ועי׳ לעיל שם [ונוסחת כי״ל כאן וישראל טפל

ויכלת להם, עם העיליונים זה המלאך, ר' חמא בר' חנינה אמר שרו שלעשו היה, הוא דאמר ליה ראיתי פניך כראות פני אלהים וגו' (שם לג י) מה פני אלהים דין אף פניך דין, מה פני אלהים לא יראו פני ריקם (שמות כג טו) אף את לא יראו פניך ריקם, עם התחתונים ויכלתה להם זה עשו ואלופיו, ד"א כי שרית עם אלהים את הוא שאיקוניך חקוקה למעלה:

ל) וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ר' אמר בשם אבא יוסי בן דוסיי כתוב אחד ד אומר מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא (תהלים קמז ד) וכתוב אחר אומר המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא (ישעיה מ כו) אלא מלמד שאין שם אלא שינוי שלא כשנקרא עכשיו יקרא

1 לעיל לד 912 : 2 לקמן לד 931 : 4 לעיל לד 788 : 5 ילקוט סס, ילק' תהלים ר' תתפ"ח, תספי נתא פי' מ"ב, במדבר רבה פי"א סי' ז', [וע'] תנחומא מ"ב ויקהל סי' ב', תנחומא סס סי' ד', שמות רבה פמ"ח :

1 ויכלת] פאכתי, ויכלתה ו, ויכולת דח, ויכולתה ו[0]ג | ** להם ל' ל | עם העליונים דפחא[2]כת, עם העליוני' ויכלת להם א[1], נתגששתה עם העליונים ויכלתה להם ו | מלאך א[2] | דא"ר א[2], דאמ' ר' א[01] | חייא ג | ב"ר ג, ביר' ו, בר דפכתי | חנינה] חנינא דאגכי | פות, ** היה] הוה ל | הוא דא"ל א, הוא דהוה אמר ליה דכת, הוא דהוא א' ליה ג[1]י, היא (הדא היא ו[0]) דהוא אמ' לה ו, הה"ד פ, הא דכתי' ח | 2 * ראיתי — וגו'] כראות.. וגו' ל, כי על כן ראיתי.. אלהים דא[2]גתי, כי.. אלהים ותרצני חא[1]כ, כי.. ראיתי וגו' פ, כי.. ראיתי פניך ו | מה — אף — דין ל' ח | 3 לא] פוחא[2]גבי, ולא דת, אמ' לא א[02], אמ' ולא א[1] | ייראו ו | פני ל' וח | את ל' פחא | לא — פניך] ג, לא ייראו פניך ו, לא יראני פניך י, פניך לא יראו פחא, לא יראו פני ד, לא אייתי פני ת | ועם וי | ויכלתה] ו, ויכלת א[1]כת, ויכולת דה, ל' פא[2]גי | להם ל' פא[2]גי | 4 * עם אלהים דפחאגכתי] ל' לו | את הוא] אתה הוא וחת, את גכ, ל' פא | שאיקונין שלך | חקוקין י | למעלן וגכ | 5 * ויאמר — שמך דואגכתי] ויאמר הגידה פ, ויאמר.. נא לי שמך ח, וגו' ל | ר'] פואגכ, רב דת | או' פאג | משום פאגכי (תהלים) | אבא יוסי] פואגי (שם), ר' אבא יוסי כ, ר' יוסי דת | * בן דוסיי ל[0]] בן דוסי כ, בן דוסא א, בר דסיי וג, בן (בר ת) דוסתאי דפתי (שם), ל' ל | 6 ** אומר] א' ל | לכוכבים] פוחא[2]גכתר[2]י, לככבים דא[1]י (שם) | * לכלם — יקרא א[2]ר[2]] לכולם.. יקרא א[1]כתר[3], וגו' שמות יקרא ד, לכלם בשם יקרא ל[0], וגו' פי, ל' לוחגי (שם) | * וכתוב — אומר הא[2]ר] וכת' אחר א' ל, וכתוב (וכת' ו) אחד אומר דוגכי, וכת' ת, וכתיב י (שם) | 7 * לכלם — יקרא ל[0]אתר[2]] לכולם.. יקרא דר[1], וגו' פי, ל' לוחגי (שם) | אלא] כיצד יתקיימו שני כתובים ו | שאין שם — שינוי] שאין שם שינוי וכי[1], שאין שינוי ג, שאין שנוי י (שם), שיש שם שינוי (שנוי ת) דת, שיש שם שם שנוי פ, שיש שם. שנוי במלאכים א[2], שאין שם שינוי בכוכבים אבל במלאכים ח, שאין שם שינוי בכוכבים (שאין בככבים שינוי א[02]) כשם (אלא כשם א[01]) שנקרא עכשיו נקרא (כך נקרא א[02]) לאחר זמן כמו שיש שם שינוי (שנוי א[02]) במלאכים א[1]א[02], שאין שם שינוי כשם שהוא נקרא עכשיו כך הוא נקרא לאחר זמן אבל במלאכים (כאן במלאכים ר[1]) יש שינוי ל[0]ר[1], שאין שם שנוי אלא כשם.. אבל כאן במלאכי' יש שם שנוי ר[2] | * שלא ר[1]] אלא לר[2], לא דפוחאתי, ל' גכי (שם) | כשהוא נקרא י, כשם שנקרא דפ, כשם (בשם י[1] שם) שהוא נקרא והאגכתרי (שם) | עכשו פא[2]כת | נקרא פת, הוא נקרא ואי, כך הוא נקרא דגכר, כן.. נקרא ח, וכך נקרא י[1] (שם) |

מוסיף עליו כמו בכי"א לעיל שם, היא שתי נוסחאות שנתערבו וצ"ל או טפל או מוסיף עליו, והמלות אלא כי אם ישר' יהיה שמך כתובות בכי"ל ביני שיטי]: 3 לא יראו. וכ"ה בשאר כ"י ובילקוט, ובמקרא כתוב ולא יראו וכו' ועי' במ"י לעיל צד 129 ובמ"י שם, וראש המאמר של רחב"ח הובא כבר לעיל צד 912 ועי' במ"י שם, והדרש מה פני אלהים דין וכו' איתא גם למטה סי' י"ב ושם מפרש בפי' ב"ר מה פני וכו' שבכל מקום שנאמר אלהים דין [ע' לעיל צד 847] ועיד לפני הקב"ה יש דין אף פניך דין שאתה דן אותי וצ"ע: 4 שאיקוניך. כ"ה בכי"ל כאן ועי' לעיל צד 784 ובח"נ שם, ודרשו כי שרית לשון שירה כי שר היית עם אלהים שדמותך חקוקה למעלה וגם עם האנשים נחשבת לשר וגדול [כמו שפי' ביפ"ת] ובלק"ט הועתק כי שרית עם אלהים ועם אנשים איקונין שלך עם העליונים ועם התחתונים [ובבחיי כי שרית עם אלהים שאיקונין שלך חקוקין למעלה]: 5 ר' אומר וכו'. בדפוסי' [וכי"ת] נשתבש רב אמר בשם ר' יוסי בן דוסתאי, ובכי"ל כתוב ר' אמ' בש' אבא יוסי, וביני שיטי נוסף בכתב הספר בדיו דיהה בן דוסיי, וזו הגי' אבא יוסי בן דוסיי כמו אבא יוסי בן דוסאי באותו המאמר בח"נ בספרי שם הוצ' רחש"ה, וכן אבא (אבה) יוסי בן דוסאי בתוספתא תענית פ"ב ב"ק פ"ז זבחים פ"ז כלים ב"ק פ"ו ובח"נ פיאה פ"ד (ושם מכשירין פ"ב אבא יוסי בן דסאי), וע' גם בד"ס לברכות כ"ח א' ב"ק י"ג א' (ובתשוה"ג הוצ' הרכבי צד 162 הועתק משם אבה יוסי בן דסאי) וסנהדרין נ"ב א', ובספרי שם עוד המאמר רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי (ר' אבא יוסי בן דוסאי) כתוב אחד או' היש מספר לגדודיו וכו' והמאמר רבי אומר משום אבא יוסף בן דוסתאי כתוב אחד אומר ויקן דוד וכו', וביומא כ"ב ב' איתא רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי וכו' וע' בד"ס, ואולי אבא יוסי ב"ד הוא ר' יוסי בר' דוסה שהוזכר לעיל צד 647 וע' במ"י שם ובאגה"ת ח"ב צד 389: 7 שאין שם אלא וכו'. כ"ה בכי"ל בגוף הכפר, והגהתי רק שלא כשנקרא ועח"נ וגי' מעולה היא, וטעם הדרש מלמד שאין שם בצבא מרום אלא שינוי תמידי ששמותם מתחלפים שלא שם המלאך כשנקרא עכשיו יקרא לאחר זמן ולכן כתוב אחד אומר לכלם שמות יקרא וכתוב אחר לכלם בשם יקרא [שלכל מלאך יש רק שם אחד בזמן אחד אבל בזמנים הרבה יש לו הרבה שמות, הכל לפי שליחותו, וכן יש לפרש גי' הדפוסים וכי"ת שיש שם שינוי (שנוי), וע' ביפ"ת ובמהרז"ו] ודורש גם הפ' מונה מספר לכוכבים במלאכים כמו הפ' שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם וכו' שפשוטו של מקרא ג"כ צבא הכוכבים [ובכי"ו כתוב המוציא במספר גדודיו וביני שיטי נוסף בכתב אחר צבאם], וגי' אחרת בגליון כי"ל אלא מלמד שאין שם שינוי כשם שהוא נקרא עכשיו כך הוא נקרא לאחר זמן אבל במלאכים יש שינוי וכו' וכן גורס ומפרש בפי' ב"ר כי"ט וכי"א (וכן כתב בא"א לשון רש"י ז"ל אלא מלמד שאין שם שנוי כשם שהוא נקרא וכו' אבל

לאחר זמן שני ויאמר לו מלאך י״י למה זה תשאל לשמי והוא פליא (שופטים יג יח) איני יודע אי זה שם אני מתחלף:

ה לב) ויזרח לו השמש וגו׳ אמר ר׳ ברכיה לא זרחה השמש אלא לרפותו אבל לאחרים אורה, ר׳ הונא מש׳ ר׳ אחא כך היתה השמש מרפא ביעקב ומלהטת בעשו ואלופיו, אמר לו הקב״ה את סימן לבניך מה את השמש מרפא בך ומלהטת בעשו ואלופיו כך בניך תהא השמש מרפא בהם 506 ומלהטת באומות, מרפא בהם שנ׳ וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (מלאכי ג כ), מלהטת באומות כי הנה היום בא בוער וגו׳ [ולהט אתם וגו׳] (שם שם יט):

3 ילקוט כ׳ קל״ג, תנחומא מ״ב וישלח סי׳ י׳, [ועי׳] סנהדרין צ״ה ב׳, חולין צ״א ב׳ [ולעיל צד 781]:

1 אחר פ | לו — י״י ל׳ פאגכת | והוא ל׳ א | פליא] ח, פלאי דפגכ, פלי ות[1], ל׳ א | יודיע ת | 2 איזה פוגת, אי זהו א, מאיזה י | שמי שאני א[2] | * מתחלף דפוחא[2]כתי] מחליף א[1], מתכלף לג | 3 וגו׳] כאשר עבר את פניאל ג, כאשר.. פנואל והוא צולע על ירכו א[1], והוא צולע על יריכו כ, ל׳ פחא[2]תרי | אמר ר׳ ברכיה ל׳ פ | לא — השמש] חגכר[2], ולמי לא.. השמש דת, ולמי זוד לא.. השמש ן, ולמי לא זרחה י, לו זרחה שמש ר[1], מלמד שלא זרחה השמש (זרחה לו א[2]) א, מלמד שלא זרח לו השמש פ | אלא ל׳ ר[1] | לרפותו] וג, לרפאתו פא[1]ת, לרפאותו ח, לרפואתו א[2]כר[1], לו לרפואתו די | 4 לאורה א | חונא ן | משום כ, בשם דפואגת | כך היה השמש ג, השמש ההוא (הזה א[2]) היה פא, השמש י | ביעקב] פ, ליעקב א, באבינו יעקב דוגכת, ביעקב אבינו חי | לעשו א[1] | ואלופיו] אכתי, ובאלופיו דפוחג | אמר — ואלופיו ל׳ חת | 5 אתה א | את ל׳ פא | ומלהטת — ואלופיו] א, ומלהטת.. ובאלופיו דפוג, ומלהטת עשו ואלופיו י, ל׳ כ | אף בניך כ, כך לעתיד לבא (לבוא א[2]) בניך א, אף לעתיד בניך פ, כך י | תהא — בהם] ן, תהיה.. בהם ח, תהא.. בהן דת, תהא.. אותם ג, השמש.. בהם כ, השמש.. בכם י, מרפא השמש א, מתרפאין פ | 6 ומלהטת באומות] ומלהטת באומות (את אומות א, אומות י) העולם דוחאגי, ומלהטת במכחישי השם ת, ל׳ פכ | * מרפא בהם וא[2]] מרפא בהן דת, מרפא להם חא[1]ג, מרפא בכם י, ל׳ לפכ | שנ׳] חאגכ, דכת׳ פת, ל׳ דוי | * שמש — בכנפיה דא[1]תי] שמש.. בכנפיה וגו׳ ח, שמש.. ומרפא וגו׳ א[2], שמש.. ומרפא פ, שמש וגו׳ ג, וגו׳ ל, ל׳ וכ | 7 * מלהטת דת] מלחמת ל, ומלהטת פוחאגכי | באומות (אומות י) העולם דפוחאגכי, מכחישי השם ת | כי] פוחאגכי, ל׳ דת | יום ד[1]פו | * בוער — וגו׳] בוער כתנור והיו כל זדים (זרים י) וכל עושי רשעה קש (לקש י) ולהט אותם היום הבא חתי, בוער.. והיו כל וגו׳ פ, בוער כתנור דאגכ, בוער וגו׳ ל, ל׳ ון |

במלאכים יש שם שנוי לא כשם שהוא וכו׳ עד כאן לשונו כפי הנמצא אתי ועי׳ בפי׳ ב״ר הנדפס), וגם ברד״ק הובא למה זה תשאל לשמי וכו׳ ובב״ר א״ר אמי [ונשתבש מן ר׳ אמי] בשם אבא יוסי כתוב אחד אומר לכלם שמות יקרא וכתוב אחד לכלם בשמות (וצ״ל בשם) יקרא מלמד שאין שם שנוי בכוכבים בשם שהם נקראים עכשיו כך נקראים לאחר זמן אבל למלאכים יש שנוי שם לא כשהוא נקרא עכשיו נקרא לאחר זמן שנאמר למה זה וכו׳ והוא פלאי איני יודע באיזה שם מתחלף, [וכעין זה בכי״א א׳ ובגליון כי״א ב׳], ובכי״ח הגי׳ שאין שם שינוי בכוכבים אבל במלאכים לא כשם שהוא נקרא עכשיו וכו׳, והגי׳ זרה ופירושה זר שלפי זה צריך לפרש שהפסוק המוציא וכו׳ לכלם בשם יקרא מדבר בכוכבים והפסוק מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא מדבר במלאכים, וקשה לפרש הגי׳ בכי״ו ובילקוט דפ״ר כאן שאין שם שינוי לא כשם שהוא (לא כשהוא) נקרא עכשיו וכו׳ והיא היא הגי׳ שבספרי, ושם המאמר בשלימותו כתוב אחד אומר מונה וכו׳ לכלם שמות וכתוב אחד אומר שאו מרום עיניכם וכו׳ המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא כשקב״ה קורא הכל עונים מה שאי אפשר לו לבשר ודם לקרוא שתי שמות כאחת וכו׳ רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי (דוסאי) כתוב אחד אומר המוציא במספר צבאם (מונה מספר לכוכבים) וכתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים (המוציא במספר צבאם) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד שאין שם שם שנוי לא השם שנקרא עכשיו נקרא הוא לאחר (נקרא לאחר) זמן וכן הוא אומר ויאמר אליו מלאך ה׳ למה זה תשאל לשמי והוא פליא (פלי) איני יודע לאיזה שם אני מתחלף ועיי״ש בהערות רחש״ה וצע״ג, ובבי״ל וכי״ח הגי׳ פליא, ובמקרא שם הכתיב פלאי והקרי פלי או פליא, ועי׳ בתנ״ך הוצ׳ גינצבורג, ובמה״ג עמו׳ 513 הועתק וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ר׳ בשם ר׳ אבא כת׳ אחד אומ׳ מונה מספר לכוכבים וכת׳ אחד אומ׳ המוציא וכו׳ לכלם בשם יקרא מלמד שיש (שיש שם) שנוי לא כשם שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן שני ויאמר לו וכו׳ והוא פלאי איני יודע לאיזה שם הוא מתחלף, ובשכל טוב צד 175 מעורבב המאמר עם המאמרים בספרי ר׳ אמי בשם ר׳ יוסי בן דוסא אומר כתוב אחד אומר המוציא במספר צבאם וכתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו כיצד יתקיימו שני כתובים הללו [גם בכי״ו כאן הגי׳ כיצד יתקיימו שני כתובים וכמו שהוספתי בח״נ] מלמד שאין שם שינוי, ועוד נוסף שם עפ״י המאמרים בראש הפרשה לעיל צד 916 א״ר חלבו בכל יום ויום וכו׳ חוץ ממיכאל וגבריאל שרי מעלה שאינם מתחדשים אלא עומדים בכבודם מששת ימי בראשית ואין שמותן מתחלפין לעולם וכו׳, ודרש אחר במדרשי תנחומא ובשמו״ר במאמר סתמי לפ׳ ראו קרא ה׳ בשם בצלאל (שמות ל״ה ל׳), והגי׳ בתנחומא שם כתוב אחד אומר לכלם שמות יקרא וכתוב אחד אומר לכלם בשם יקרא אם שמות למה בשם ואם בשם למה שמות אלא כשהקב״ה רוצה יקרא לכלם בשם אחד והם עומדים לפניו כאחד וכשהוא רוצה יקרא לכל אחד בשמו גבריאל מיכאל רפאל הרי לכלם שמות יקרא ועי׳ בתנחומא מ״ב ובשמו״ר שם: 3 אלא לרפותו. וכ״ה בכי״ו וכי״ג לרפותו. במשקל פעלי ל״ה כמו לקרות קורין וגם במקרא וירפו המים (מ״ב ב׳ כ״ב) וירפו את שבר (ירמיה ח׳ י״א), והסגנון את סימן לבניך כמו לעיל צד 482 [וצד 781, ובכי״ל כתוב מה את השמש בך, ותיבת מרפא נוספה בין השורות בכתב אחר, ובכי״ו הגי׳ ולמי זוד לא זרחה השמש כמו שהוספתי בח״נ, וזוד הוא לשון ערבית וסורית, ומצוי הוא בתשובות הגאונים במובן חוץ וזולת (עי׳ בתשוה״ג הוצ׳ הרכבי צד 353 ובהקדמת ס׳ משפחות סופרים לר״ש אלבעק צד 36 הערה צ״א), והכונה כאן ולמי זולתו לא זרחה השמש], ובשכל טוב צד 176 הועתק א״ר ברכיה לו לרפואה ולכל העולם לאורה, ושם צד 183

והוא צולע על יריכו ר' יהושע בן לוי סלק לרומי, כיון דאתא לעכו נפק ר' חננא לקדמותיה אשכחיה טלע על ירכיה אמר ליה דמי את לסבך והוא צולע על יריכו:

לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אמר ר' חנינה למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה את מקומו: ר' הונא אמר הדא פקוקלתה דגידה שרייה וישראל קדושים נהגו בו איסור, ר' יהודה אומר באחת מהן נגע ואחת מהן נאסרה, ר' יוסי א' באחת מהן נגע ושתים נאסרו, אית תניי

1 ילקוט שם: 3 ילקוט שם, חולין צ״א א׳: 4 חולין צ״ב ב׳: 5 תוספתא חולין פ״ז, חולין צ׳ ב׳:

1 צוליע ת | על יריכו] על ירכו וחאכ, ל' פ | יהושוע ת | סלק] ואי, סליק פחגב, הוה סליק דת | וכיון דפחאגכתי, וכיוון ו | לעכו] לרומי ח | חנינא פחאגכ, חנינה דותי | 2 אשכחי ח, אשכח יתיה ת | טלע] פוחא[1]ג, מטלע די, דהוא מטלע ת, צולע א[2] | ירכיה] פא[1]ת, יריכיה דא[2], רגליה וי, ריגליה חגכ | דמי את] פ, את דמי דוחאגכתי | והוא — יריכו] והוא.. ירכו חכ, דכת' ביה והוא צוליע על יריכו ת, והוא צולע ו, ל' פא | 3 * את — הנשה דחאכתי] את גיד וגו' ל, ל' פו | אמר ר' חנינה] ות, ..חנינא פחא[1]כ, ..חניג' ג, ..חננא ד, ..חנניה י, ל' א[2] | שמו ל' ח | 4 ** שנשה] שנשא ל | את מקומו] וחא[1]גכעי, ממקומו דפא[2]ר, ועלה ממקומו ת | חונה ו | הדא] פא[1]גכע, הדה ו, הדין א[2]י, האי דר, ההוא ר[3], האי גידא ת, ל' ח | פקוקלתה] ו, פקוקלתא דפחאגתער[3]י, פקיקלתא כ, פקקולתא ר[2], פרקולתא ר[1] | דגידה] ו, דגידא דחעי[1], דגידא דנשיא א, דגידא נשיא כת, דגיד נשא פ, ל' גר | שריא דפחאכתערי, שרייה (שריא ג) היא וג | ישראל ו, לישראל פ | קדושים] כשרים וחא[2]גכ, כשרין א[1], וכשרים פ, כשרין הן י | נהגו — איסור] ע, אסרו אותה עליהם דוחאכת, אסרו.. עליהי' ד[1]ג', אסרוה עליהם פ, ואסרו אותה עליהן י | 5 ר' יהודא פ, ר' יהודה ור' יוסי ר' יהודה דאגכתי, ר' יודה ור' יוסי ר' יודה ו | אומר] פחא[2]גר[2]י, אמר דוא[1]כתר[1] | מהן] מהם וחת | ואחת] מהם חת, ל' פ | אסרה וי[1] | אומר דפחא[2]גכי, אמ' וא[1]ת | * מהן ל[0]דואי] מהם חגת, ל' לפכ | ושתים] חג, ושתיהן דפוא[1]כתי, ושתיהם א[2]ר[1], ושניהם ר[2] | אית תניי] ג, ..תנאי פחאר, ..תני כ, ..תניי' ו[1], ..תנא דת, איתניי ו |

ר' חונא בשם ר' אחא אמר השמש היתה מרפאה ליעקב ומלחטת לעשו ולאלופיו גב בניך לעתיד השמש מרפאן שנא' וזרחה וכו' ומרפא ומלהטת לאו״ה שנאמר והיו כל זדים וכו' ולהט אותן היום הבא וכו', ובמה״ג שם ויזרח לו השמש זרחה לו לרפאתו אבל לאחרים לאורה אמ' ר' חונא היתה השמש מרפאה באבינו יעקב ומלהטת בעשו ואלופיו וכו', והרד״ק מביא א״ר ברכיה לא זרחה השמש אלא לרפאתו אבל וכו' אמר ר״ה כך יהיה השמש מרפא ביעקב אבינו ומלהבת בעשו ובאלופיו מרפא ביעקב שנאמר וזרחה וכו' ומלהבת בעשו שנאמר כי הנה היום הבא וכו', ובתנחומא מ״ב שם ויזרח לו השמש ועל כל העולם אין השמש זורחת אלא על יעקב בלבד אלא בשביל לרפאותו שנאמר וזרחה לכם וכו', ובחולין שם איתא אמר ר' עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ואת ר' יהושע וכו' כתיב ויזרח לו השמש וכי שמש לו לבד זרחה והלא לכל העולם זרחה א״ר יצחק שמש הבאה בעבורו זרחה בעבורו וכו' ועיי״ש ובסנהדרין שם: 1 סלק לרומי וכו'. עלה לרומי כיון שבא לעכו בחזירתו משם הלך ר״ח לקראתו ומצא אותו צולע על ירכו א״ל דומה אתה לזקנך שנעשה צולע בפגיעתו עם המלאך שהיה שר של אדום (כהדרש לעיל שרו של עשו היה) ואתה צולע בשובך מרומי, ועי' לעיל צד 300 ובאגה״א ח״א צד 5 [וכמו שרבנן הוו מיפטרי מהדדי בעכו משום דאסור לצאת מארץ ישראל לחו״ל (גיטין ע״ו ב'), כן כשהלכו לקבל פני הבאים מחו״ל לא״י הלכו עד עכו], והגי' טלע איתא גם בכ״י שציינתי, ובת״א מתורגם צולע מטלע וכ״ה בדפוסים [וכי״ת] וילקוט: 4 שנשה את מקומו. בכי״ל כתוב שנשא והגהתי כגי' שאר הספרים שנשה, והגי' את מקומו איתא עוד בכ״י שציינתי ובערוך ע' פקקל (פקל ב') ובילקוט, וכן בלק״ט שנשה את מקומו, ובשכל טוב צד 176 א״ר חנינא שנשה את מקומו ועלה, ומפרש זה שדרש ר' נחמיה ב״ר יצחק שפירש הכף ממקומו וכו' ועי' לעיל צד 915 ובמ״י שם, ובחולין צ״א א' ואמר ר' יהושע בן לוי למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו ועלה וכן הוא אומר נשתה גבורתם וכו' ופירש״י נשה ממקומו קפץ נשתה גבורתם קפצה וכו' ועי' גם בפירש״י עה״ת: נהגו בו וכו'. וכ״ה בערוך שם, ומפרש שם פי' כדאמרי' וקנוקנות שלו מיסר אסרינן מדרבנן, והוא כלשון השאילתות פ' וישלח סי' כ״ד וקנוקנות שבו נמי מיסר אסירי מדרבנן דאמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב לא אסרה תורה אלא קנוקנות שבו וכו' עולא אמר עץ הוא והתורה חייבתו (חולין צ״ב ב' ועיי״ש) ועי' בתוספות שם בד״ה כוותיה, וקנוקנות פי' רגמ״ה חולין שם גידין דקין שמתפרשין מן הגיד אילך ואילך שהן בני אכילה, ובפירש״י שם גידין דקין ההולכין באורך הירך מתחת הבשר מגיד החיצון לגיד הפנימי וכו', ועוד ברייתא בסוגיא דחולין שם ושמנו מותר וישראל קדושים נהגו בו איסור (וכ״ה שם צ״א א' שמנו וכו' נהגו בו וכו', ובפסחים פ״ג ב' שמנו וכו' וישראל קדושים הם ונוהגין בו וכו' ועי' בד״ס), ופקוקלתא לא הוזכר שם, ובספרא דיבורא דנדבה פרשה י״ד ז' ואת החלב וכו' אשר על הכסלים זה חלב שבין הפקוקלות (ובערוך ע' פקקל שעל הפקוקלות) ופי' הראב״ד שם ולשון פקוקלות מורכב הוא משתי מלות פקוק לויות כל דבר שהוא מחובר ומתפצל לשנים שלשה מקומות קרי פקוקלות והכי איתא בב״ר בענין גיד הנשה האי פקוקלתא דגידא דנשיא שרייא וישראל נהגו בו איסור וזהו שמנו של גיד שמתפצל ממנו ויוצאין כמה פיצולין וכו' ועוד בספרא שם פרק י״ט ב' חלבו האליה להביא את החלב הסמוך לאליה זה החלב שבין הפקוקלות, ובתוספתא חולין פ״ט חלב שבין פקוקרות ועי' בעמת״ל ע' פקוקלת ועי' קנוקנות, ובפי' ב״ר כי״ט וכי״א גורס ומפרש האי פרקולתא (פקקולתא) שריא זהו כף הירך כלומר שומן שבין הפקוקלות (הפקקולות), ובפי' ב״ר כי״ט מלשון אחר הדא פקוקלתא שריא כלומר לא ראינו איסורו בפירוש מן התורה אלא ישראל נהגו עליה איסור שכן הוא אומר על כן לא יאכלו בני ישראל, ובלק״ט א״ר חנניא (אמר רב הונא) הדא פקוקלתא הוא בכף עצמה שריא וישראל הכשרים אסרו אותה עליהם, ובר״ג חולין שם הועתק האי פקקולתא דגידא שריא וישראל קדושים נהגו בו איסור ובמה״ג עמו' 514 רב הונא אמ' הדא פקוקלתא[1]) דגידא נשיא שריא וישראל קדושים נהגו בו איסור ועה״נ: 5 ר' יהודה וכו'. בתוספתא שם גיד הנשה וכו' נוהג בשתי ירכות בירך של ימין ובירך של שמאל ר' יהודה אומר אין נוהג אלא באחת ודעת מכרעת שהיא של ימין וכו', ובמשנה חולין ריש פ״ז גיד הנשה נוהג

1) פְּקוּקַלְתָּא.

תני הדעת מכרעת שהיא שלימין כדברי ר׳ יהודה, ואית תניי תני הדעת מכרעת שהיא שלשמאל כר׳ יוסי, מאן דאמר שלימין ויגע בכף ירכו (בראשית לב כג), ומאן דאמר שלשמאל כי נגע בכף ירך יעקב:

ז לג א) וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא אמר ר׳ לוי ארי כעס על הבהמה ועל החיה, אמרין מאן אזיל מפיים יתיה, אמר תעלא אנא ידע לו ש׳ מתלין ואנא מפיים יתיה, אמרין

4 ילקוט סס:

1 דתני ו׳, תנו תא1 | והדעת חג | * מכרעת דפחאגכתרין] מוכרעת ו׳, ל׳ ל | שהיא] פוחגתי׳, שהוא דא | של שמאל ג | כדברי ר׳ יהודה] כדר׳ יהודה ו1, דב׳ ר׳ יודה ו, ל׳ פגב (כדברי — של ימין ל׳ א) | ואית תניי] ג׳, .. תנאי ח׳, .. תניא ו1, .. תנא ד׳, .. תנ׳ ד1, איתניי ו, ואית פת | תני] תנו ח׳, ל׳ ת | הדעת] והדעת חג, דעת ת׳, ל׳ פי | מכרעת] מוכרעת ו׳, ל׳ פי | שהיא ל׳ פ | של ימין ג | 2 כר׳ יוסי] כדר׳ יוסי ו׳, כדברי ר׳ יוסי ח׳, דב׳ ר׳ יוסי ו, כר׳ יהודה ל0, ל׳ פגב | מן דמר ו | של ימין] פ׳, והדעת (הדעת גי) מכרעת שהיא ~ הגי׳, הדעת מוכרעת שהיא ~ ו׳, הדעת מכרעת שהוא ~ כ׳, הדעת נוטה שהוא (שהיא ת) ~ דת׳, הדעת מכרעת ~ ר | ירכו] פוחא2כרי׳, יריכו דא׳גת | מאן דאמר ר׳, מן דמר ו | של שמאל] פגר1, והדעת (הדעת אי) מכרעת שהיא ~ חאי׳, הדעת מוכרעת שהיא ~ ו׳, הדעת מכרעת שהוא ~ דכ׳, הדעת נוטה שהיא ~ ת | 4 וישא יעקב ל׳ א2 | עיניו] א׳גכר׳, את ~ דפותעי׳, ל׳ א2 | * וירא — בא פאכרין] וירא.. בא ויחץ את הילדים על רחל ועל לאה ת׳, וירא.. עשו גע׳, וירא וגו׳ ד׳, וירא ו׳, וגו׳ ל | משל ארי ת׳, אריה גר | כועס ו | בהמה ו׳, בהמ׳ ו1, הבהמות ת׳, החיה פ | 5 החיות ת׳, החי׳ ו1, הבהמה פ | אמרי פא1 | מן ו | ניזיל גר1 | מפיים יתיה] וגר3, ומפייס יתיה דא1כ׳, ומפיים ליה פא2תי׳, ונפסיניה ר1 | אמר] ע׳, ~ להון דואכ׳, לון גתירי1 | תעלא] תר1, תעלה ע׳, הדין תעלא דא2י׳, הדין (הדן ו) תעלה פוא1גב | אנא] ע׳, אתון לנא (אתין לכה ג׳, איתון לכא א׳, איתון לכה כ׳, איתון הכא פ׳, איתין להכא ר1, אתון להכ׳ ר3, איתון י) דאנא דפאגכרי׳, אתון לכון דאנה ו׳, אנא איזיל דאנא ת | לו ל׳ | * ש׳ ל0ע] תלת מאה דפואגכר1י׳, תלת מאה מאה ת׳, ל׳ לע0 | מיתלין ו׳, מתלי י | ואנה מפיים יתיה ו׳, ומפיים יתיה א׳, ואנא מפייסתיה ר2, ואנא מפיים ליה ת׳, ונפיים ליה פ | אמרין] פואגרי ~׳ ליה דתע |

וכו׳ בירך של ימין ובירך של שמאל, ובגמרא שם צ׳ ב׳ מתניתין לא כר׳ יהודה דתניא ר׳ יהודה אומר אינו נוהג אלא באחת והדעת מכרעת את של ימין איבעיא להו מיפשט פשיטא ליה לר׳ יהודה ומאי דעת דעת תורה או דלמא כפוקי מספקא ליה ומאי דעת דעת נוטה ת״ש העצמות וכו׳, ושם צ״א א׳ ש״מ מיפשט פשיטא ליה ש״מ וכו׳ וטעמא מאי (פירש״י פשיטא ליה לר׳ יהודה דשל ימין) אמר רבא אמר קרא הירך המיומנת שבירך וכו׳ וריב״ל אמר בהאבקו עמו כאדם שחובק את חבירו וידו מגעת לכף ימינו של חבירו (פירש״י שחובק את חבירו מלפניו וידו הימנית מגעת לכף ירך ימנית של חבירו מאחוריו) וכו׳ ורבנן מאחוריה אתא ונשייה בתרווייהו (פירש״י ורבנן דפליגי אדרבי יהודה ואסרי בתרווייהו קסברי מאחוריה אתא וכו׳ הכהו בשתיהם עד שנשו ממקומם ועלו), ובשכל טוב צד 177 מפרש אשר על כף הירך בשל ימין ובשל שמאל שהמלאך נגע בשתיהן ובשתיהן נאסרו דהא קיי״ל כרבנן ולא כרב יהודה וכן הדעת מכרעת שבשתיהן פשט איסורו וכו׳ כי נגע בכף ירך יעקב הימיני והשמאלי, ובסגנון אחר הנוסחא בב״ר כאן ר׳ יהודה אומר באחת מהן באחת משתי ירכות נגע ואחת מהן נאסרה כלומר הגיד של אחת מהן ור׳ יהודה אינו אומר בעצמו [איזו נאסרה] אלא אית תניי תני הדעת מכרעת שהיא של ימין וקשה הלשון כדברי (כדר׳) יהודה ובסמוך כר׳ (כדברי ר׳) יוסי, ובכי״ו הגי׳ דב׳ ר׳ יודה דב׳ ר׳ יוסי, ובכי״פ וכי״ג ל״ג כאן כדברי ר׳ יהודה ובסמוך ל״ג כר׳ יוסי וכן נסמן בגליון מדרש אב״א במ״פ אין זה, ואמרו מאן דאמר של ימין ויגע בכף ירכו ומפרש בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א ויגע וכו׳ ירכו המיומנת לו (ובפי׳ הנדפס המזומנת לו) זה ירך ימינו, ואולי כוון לס״ד ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו וכדאמר ריב״ל בהאבקו עמו כאדם שחובק וכו׳ עי׳ ביפ״ת ובחי׳ הרש״ש, ודברי ר׳ יוסי באחת מהן נגע ושתים (ושתיהן) כלו׳ גידין של שתיהן נאסרו לא הוזכרו בתוספתא ובגמרא שם, ולמאן דאמר של שמאל מביא ראיה מהמקרא כי נגע בכף ירך יעקב ומפרש בפי׳ ב״ר ירך ולא ירכו זהו של שמאל, וביפ״ת פי׳ כי נגע וכו׳ שלא היה אלא דרך נגיעה כמי שנוגע בימינו לירך העומד נגדו שהוא נוגע בירך השמאלי וכו׳, ולא נתפרש כאן הראיה למ״ד ושתים (ושתיהן) נאסרו, ובמ״כ מפרש של שמאל כר׳ יוסי אף של שמאל וכו׳ ועי׳ בחי׳ הרד״ל, ושם מפרש טעם הראיה מדכתיב כי נגע וכו׳ כלומר כשנגע נגע רק בירך א׳ ומחמת זה נאסרו שתיהם כדסתם וכתב ע״כ לא יאכלו ב״י את ג״ה אשר על כף הירך איזו כף שיהיה, ועוד כתב במ״כ אם לאו דמסתפינא אמינא דהאי כר׳ יוסי טעות סופר הוא ותרווייהו תרי תנאי פליגי אליבא דר׳ יהודה, ובכי״ל הוגה כן ביני שיטי יהודה על כר׳ יוסי, וברד״ק הובא ר׳ יהודה אומר באחת מהן נגע ובאחת מהן נאסרו ר׳ יוסי אומר באחת מהן נגע ובשתיהן נאסרו, ומשובשת הגי׳ בדפוסי׳ מאן דאמר הדעת נוטה שהוא של ימין (כלשון הגמרא שם או דלמא וכו׳ ומאי דעת דעת נוטה) והגי׳ בכי״ח אית תנאי תנו בב׳ הפעמים, ולשון יחיד הוא תניי תנאי תנייא כמו תנא ועי׳ במבה״י י״ט א׳ ובעמת״ל ח״ד צד 654 [ובכי״א א׳ וב׳ נדלג מן שלימין עד של ימין, ובכי״א א׳ הושלם בגליון בכתב אחר של שמאל ואית תנאי תנו הדעת מכרעת שהוא של ימין מ״ד הדעת מכרעת שהוא של ימין], וכמאן דאמר של ימין מתורגם בתר״י א׳ כי נגע וכו׳ ארום קריב מלאכא ואחד בפתי ירכא ימינא דיעקב באתר גידא דנשייא: 4 וישא יעקב וכו׳. במקרא כתוב כאן עיניו ובפסוק ה׳ וישא את עיניו וכו׳ ותימה שבדפוסי׳ וכי״פ וכי״נ ובערוך ע׳ אגומין ובילקוט הגי׳ וישא יעקב את עיניו וכו׳, וכן בתר״י א׳ וזקף יעקב ית עינוי וכו׳: 5 אמרין וכו׳. אמרו מי ילך לפייס אותו אמר השועל אני יודע לו לספר להארי ש׳ משלים ואני אפייס אותו בהם אמרו יהי כן הלך מעט ועמד אמרו לו מה זה עמדת אמר להם שכחתי מאה משלים אמרו לו יש במאתים ברכות הלך מעט ועמד אמרו לו מה זה אמר להם שכחתי עוד מאה אמרו לו יש במאה ברכות כיון שהגיע למקום הארי אמר שכחתי כולם אלא כל אחד ואחד יפייס על נפשו כך יעקב וכו׳, ובכי״ל כתוב אנא ידע לו מתלין וכו׳ וביני שיטי נוסף ש׳ בדינו דיהה, ובערוך שם הגי׳ רק בדפ״ר וכ״י אחד אנא ידע ש׳ מתלין ובשדפ״ע אנא ידע מתלין,

אגימין, הליך ציבחד וקם ליה, אמ׳ ליה מה דין קמת, אמר לון אנשית מאה, אמ׳ ליה אית במאתן ברכן, הליך ציבחד וקם ליה, אמ׳ ליה מה דין, אמר לון אנשית אף מאה, אמ׳ ליה אית במאה ברכן, כיון דמטא אמר אנישית כולהון אלא כל חד וחד יפייס על נפשיה, כך יעקב ר׳ יהודה בר׳ סימון אמר יש בי כח לסדור תפילה, ר׳ לוי אמר יש בי כח לערוך מלחמה, כיון דמטא ויחץ את הילדים וגו׳ אמר כל איניש זכותיה תקום ליה:

ב) וישם את השפחות וגו׳ [ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים] הדא אמ׳ האחרון אחרון חביב: ח

ג) והוא עבר לפניהם ה״ה כרחם אב על בנים (תהלים קג יג) תני ר׳ חייא כרחמן

6 ילקוט שם: 8 ילקוט שם, פסיקתא פי״ט (קל״ט א׳), מדרש תהלים ק״ג סי׳ י״ד:

1 אגומין ע, אגמין תע0, אגו מן ו, אגומי ד1פא1גב, איגומי א2ר, אוגומי ו1 | הליך] פאגבר3, הלך דוי, אזל ת | צבחד ו1, ציבחר דפואתר2, צבחר צבחר כ, ציבאר ג | קם א2 | אמרין פוגכת, אמרי דא2 | ליה] לה ו, ל׳ ת | דין קמת] את קאים י, דין דפאגכתר, ל׳ ו | לון] גת, להון דפואר1 | אנשיית פוא1כ, אנשיתי א2ר3, איתנשיתי ר1 | מאת ו | אמ׳] ו, אמרין פכתר2, אמרי דא2ר1 | לה ו | אית לך י | במתן פ, במתאן ר2, במאתיך ו | 2 ברכן] וכת, ברכאן דר3, ברכו ו1, כרבן א2, ברגן א1, ברבו ר1, הרבו ר2 | הליך] ואכר1ו1, הלך דפ, אזל ת | צבחד י, ציבחר דואכר, צבחר פת | אמרין דוכתר | לה ו | מהו ר, מהא ו | דין] פאכתר, את קאים י, ל׳ דת | אמר לון] ר1ו, אמ׳ להון פאכ, אמ׳ ת, ל׳ דו | אנשית] א1תר2י, אנשיית דפוכ, אנשיתי א2ר1 | אוף מאה ור3, מאתן בי, מאה פתר | אמרין דוכתר1, אמרי א2 | לה ו | אית] פוא1גתר3, אית לך י, אף ד, ל׳ א2 | במאתן ת | ברכאן ר3, ברבן א2, ברגן א1, ברבו ר1ו, כירבו פ | 3 כיון] פי, וכיון דאגכת, וכיוון ו | דמטא] פאגכי, ~ תמן דות | א״ל י | אנשיית פוא1כ, אינשית ג | כלהון פא2, כולהו ת | את נפשיה כך אמר א | יעקב] וי, ~ אבינו דפאגכת | (ר׳ — אמר ל׳ א2 והושלם בגליון) | יודה ו | בר׳] גב, ביר׳ ות, בר דפ | אמ׳ יעקב יש א1א02, כך אמ׳ יעקב יש ת | 4 כוח ת | לסדור] וג, לסדר פא2כבי, לערוך דת, לסדר לפניך א1 | תפילה] וג, תפלה דפאכתי | ר׳ — אמר ל׳ א2 (והושלם בין השורות) | יש] כך אמ׳ ~ ת | כוח ת | לערך פג | וכיון ‎ן | דמטה ו | וגו׳] על לאה ו, ל׳ פאגכתי | 5 אמ׳ יעקב א1, א״ל י | איניש ואיניש דכת, אינש ואינש פא1, אנש ואנש ו, חד וחד גי, א׳ וא׳ א2 | *זכותיה — ליה וכי] זכותיה תקים ליה לפ, זכותיה תקיים ליה א, דכוותה תקום ליה ד, זכותיה תקום עליה ג, תקום ליה זכותיה ת | 6 *וגו׳ — אחרונים] ואת ילדיהן ראשונה דאכתי, ואת.. ראשונה ואת לאה.. ואת רחל.. אחרונים ר1, ואת ילדים ח, וגו׳ ל, ל׳ פו | 7 הדה וחגכ | אמרה דפוחגבי, אמרא ת | תאחרון אחרון] גכ, האחרון האחרון וח, אחרון אחרון דפאתר1י | 8 על בנים ל׳ ו | תאני א | חייה ו, אחא כ, חייא ב״נ א1, חייא בר׳ (סימון) נחמן א2 |

והמספר ש׳ מתלין כמו בסנהדרין ל״ח ב׳ שלש מאות משלות (ממשלות) שועלים היו לו לר׳ מאיר, ובוי״ר פכ״ח ס״ב מסופר בבר קפרא הוה אמר וכו׳ תלת מאוון דמתלין על הדין תעלה, ובהסיפור לעיל צד 712 השתמש ר׳ יחושע בן חנניה במשל לשדך ציבורא, וגם שם פעמים שונות הגי׳ אמרין, והגי׳ אמרין אגימין בכי״ל נ״ל לפרש מל״י[1]) ופי׳ יהי כן כמו שמפרש בפי׳ ב״ר כי״א הגי׳ המשובשת אמרין איגומי כלומר יפה אמרת לשון יון כך יהיה (וכפי׳ ב״ר בדפ״ר איגומי כן יהיה בל״י), ובכי״ו בשתי תיבות אגו מן, ובערוך שם גורם ומפרש אמרין ליה אגומין[2]) פי׳ בל״י אגומין לך (נלך), ובכ״י אחד שם הגי׳ אגמין, (ובגליון כי״ג נרשם פי׳ בערוך וכו׳ אגומין בפ׳ וישא יעקב את עיניו וירא וכו׳ בלשון רומי אגומי לך) וע׳ בהערות בעל ערוך הש׳, ומדוייקת הגי׳ הליך ביו״ד וע׳ בעמת״ר ח״ב צד 200, ובמה״ג עמו׳ 515 הועתק אמ׳ ר׳ לוי פעם אחת כעס ארי על הבהמות ועל החיות אמרי מן אזיל ומפייס יתיה עלינן אמ׳ להון תעלא אתון ליכו דאנא ידע תלת מאה מתלין ואנא מפיים ליה אמרין דרוסת[3]) אזל ציב חד וקם אמרון ליה מאי אמ׳ להון אינשית מאה אמרון ליה אית בתרין מאואן ברכן אזל ציב חד וקם אמרון ליה מאי אמ׳ להון אינשית מאה אמרון ליה אית במאה ברכן אזל ציב חד וקם אמרון לה מאי אמר להון אינשית כולהון אלא כל חד וחד וכו׳, ובכי״ק שם אומרין דורסת אזל וכו׳ אנשית, ולא נתפרש לי מלת דרוסת (דורסת) [בפרסית אמת, ע׳ במ״ע הצרפתי חע״ג צד 45], ולכתיבת ציב חד בשתי תיבות ע׳ בהוספות החו׳ פליישער בעמת״ר ח״ב צד 574 ועי״ע לעיל צד 369 וצד 511, ובעקידה שער כ״ו הובא אמר רבי לוי הארי וכו׳ אמרי מאן אזיל ויפיים יתיה אמר ליהון הדין תעלה איתון לי דאנא ידענא תלת מאה מתלין ואפיים יתיה אמרי ליה אגמיה אזיל צבחר וקם ליה אמרי ליה מה דין אמר לון אנשיית מאה וכו׳ ברכן הלך וכו׳ מה דין אמר להו אנשיית וכו׳ אית במאה ברכן כיון דמטן אמר אנשיית כולהון וכו׳ יפייס את נפשיה וכו׳: 4 יש בי וכו׳. אמר יעקב יש בי כח לסדור תפלה ור״ל אמר אמר יעקב יש בי כח וכו׳ וע׳ במ״י לעיל צד 919 בד״ה מלאכי שרת, ויעקב אמר יש בי כח לערוך מלחמה כמו שדרשו לעיל צד 891 אמ׳ לו אם לשלום וכו׳ אם למלחמה אני כנגדך יש לי גיבורים וכו׳, ובמה״ג מסיים כך היה יעקב אבינו יש בו כוח לתפלה וכוח לערוך מלחמה כיון דמטא ויחץ את הילדים אמ׳ כל אנש זכותיה תקום ליה, ובעקידה שם כך אמר יעקב אבינו יש בי כח לסדר את התפלה יש בי כח לערוך את המלחמה כיון דמטא ויחץ את הילדים אמר כל איניש ואיניש זכותיה תקים ליה, ובשכל טוב צד 177 מפרש א״ר סימון כך אמר להם יש בי כח לסדר תפלה ר׳ לוי אמר יש בי כח לערוך מלחמה כיון שהגיע אליו אמר כל אחד זכותו תעמוד לו, ובלק״ט אמר כל אחד ואחד זכותו יעמוד לו: 7 האחרון אחרון וכו׳. וכ״ה בכי״ג וכי״כ, ובשכל טוב ואת לאה וכו׳ ואת רחל ואת יוסף אחרונים למדנו שהאחרון אחרון חביב עליו ביותר, ובמה״ג עמו׳ 516 וישם את השפחות ואת ילדיהם ראשונה אמרי

[1]) ἄγε μήν, wohlan denn. [2]) ἄγωμεν (?). [3]) דְּרוּסְתְּ.

שבאבות, אי זהו, ר׳ יהודה בר׳ סימון אמ׳ אברהם חלילה לך מעשות וגו׳ (בראשית יח כה), ר׳ לוי אמר יעקב והוא עבר לפניהם אמר טב דיגע בי ולא בהון:

וישתחו ארצה [שבע פעמים למה שבע פעמים על שם כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז)], ד״א למה שבע, אמר לו הוי רואה עצמך כאילו את נתון לפנים משבעה קנקנים ויושב ודן ואני נדון לפניך ואת מתמלא עלי רחמים, אמר ר׳ חנגא בר יצחק לא זז משתטח והולך ומשתטח והולך עד שהכניסה מידת הדין למידת רחמים:

ט ד) וירץ עשו לקראתו וגו׳ וַיִּשָּׁקֵהוּ נקוד עליו, אמר ר׳ שמעון בן אלעזר בכל מקום שאת

2 מ״כ קהלת פ׳ טובה חכמה מכלי קרב (ס׳ י״א): 3 ילקוט שם: 4 ע׳ לעיל לד 905: 7 ילקוט שם, לעיל לד 492, ספרי בהעלתך פי׳ ס״ט, שמות רבה פ״ה סי׳ י׳, במדבר רבה פ״ג סי׳ י״ג, שיר השירים רבה פ׳ לולך כמגדל השן (ז׳ ה׳), תנחומא וישלח סי׳ ד׳, פדר״א פל״ז, מדרש משלי מ״ב פכ״ו, מס׳ סופרים פ״ו, אדר״נ נו״א פל״ד נו״ב פל״ז:

1 אי זהו] ואיזה ת, ואי זה הוא (ואי זהו אכ, ואיזהו ו[0], אי זהו ח, ואיזה פ) רחמן שבאבות דפו[0]חאכ, ל׳ וג | ר׳ יהודה] ר׳ יודה ו, ל׳ ת | * בר׳ סימון] ור׳ סימון ג] ור׳ סימון לפואכ, ל׳ דת | אמ׳] אמרי פא, ל׳ ת | אברהם] וגכ, זה ~ דפאת | חלילה] וג, שנ׳ ~ פאכ, שאמר ~ ח, אמר אברהם ~ דת | מעשות וגו׳] מעשות כדבר ג, מעשות.. הזה דפהאכת, וגו׳ ו | 2 זה יעקב פאתי | והוא] שנ׳ ~ פחא, דכת׳ ~ ת | עובר ח | אמר ל׳ י | טב] מוטב ת, ל׳ א | דייגע ו, יגע א[2] | 3 ** שבע פעמים] ל׳ ל | * למה — פעמים וא[2]ג] ולמה.. פעמים כ, למה שבע דחתי, ל׳ לפא[1] | * על שם — וקם דפאכת] על שם.. יפול וגו׳ ו, כי שבע.. וקם חגי[1], ל׳ ל | 4 שבע] פחאגכתי, שבעה ד, שבע פעמים ו | * הוי דפחאגתי] הווי ו, הרי ל | עצמך] פוא, את ~ דחגתי | כאלו פא[2]כת, כילו ו | את] וגכי, אתה דהאת, ל׳ פ | * נתון דוחגכי] נותן לת, יושב פא | מן שבעה ו, מז׳ א[2], משבע י[2] | קנקנים] והגכ, קנקלים ו[0]תר, קנקילים פ, קנקינוס א, קינקלין ד, קלקלין י[1] | ואתה יושב א | 5 ודן אותי אי | נדון] פאכי, נידון דוחגת | ואתה פחאת | חנגא] וחא[2]ג, חיננא א[1]כ, חנינא ד, חנינה פת | בר׳ א[1] | והולך ל׳ ח | ומשתטח] משתטח דחאגכ, ל׳ פו | 6 והולך ל׳ פוא[1] | שהכניסה] וחאכ, שהיכניסה ג, שהכנים דפת | מידת] וג, מדת דפחאת | למידת] וג, למדת דפהאכת | הרחמים חג | 7 וירץ] שנ׳ ~ ח (וירץ — לקראתו ל׳ א[2]) | וגו׳] ויחבקהו (וינשקהו ת) ויפל (ויפול א[1]כ) על צואריו פוא[1]כת, ויחבקהו ויפ׳ על צוארו ג, ויחבקהו ח, ל׳ דא[2]י | וַיִּשָּׁקֵהוּ] וחא[2], וישקהו כ, וישק״הו די[1], וישקהו ד[1]פ, ויש׳ ג, וישקהו ויבכו א[1], וישקהו ויבכו למה ת | בן] בר׳ א[1] | כל רי | שאת] וגכ, שאתה דחאתרי |

האחרון האחרון חביב, ובפירש״י עה״ת ואת לאה וילדיה אחרונים אחרון אחרון חביב, ובלק״ט וישם את השפחות וכו׳ ראשונה וגו׳ ואת רחל ואת יוסף אחרונים למדנו אחרון אחרון חביב יותר ועח״ג: 1 ר׳ יהודה בר׳ סימון. כן הגהתי כמו שהגי׳ הנכונה בכי״ג ועח״נ, וכ״ה במדרש תהלים שנדפס מכבר כרחם אב על בנים תני ר׳ חייא כרחמן שבאבות מי הוא זה אמר ר׳ יהודה בר׳ סימון זה אברהם שכן הוא אומר להקב״ה כשהיה מבקש על סדום האף תספה צדיק עם רשע, ובמ׳ תהלים מ״ב נשתבש תני ר׳ חייא וכו׳ ומי הוא זה ר׳ יהודה הנשיא אמר וכו׳ ועיי״ש בהערות רש״ב, ושם איתא ר׳ ברכיה אמר כאבינו יעקב (כיעקב אבינו) שכן כתיב והוא עבר לפניהם אמר מוטב לי שיפגע בי ולא שיפגע בבני (ואל יפגע בבניי) הוי כרחם אב, ובפסיקתא שם כרחם אב על בנים וגו׳ כאיזה אב תני ר׳ חייא כרחמן שבאבות ואיזה רחמן שבאבות ר׳ עזריה בשם ר׳ אחא זה אבינו אברהם את מוצא עד שלא הביא הקב״ה מבול על סדומיים אמר אברהם אבינו לפני הקב״ה וכו׳ נשבעת שאי אתה מביא מבול לעולם וכו׳ חלילה לך מעשות כדבר הזה א״ר לוי השופט כל הארץ וכו׳ (ועי׳ לעיל צד 368 וצד 511) ר׳ יהושע בר נחמן פתר קריא באבינו יעקב והוא עבר לפניהם וגו׳ מהו והוא עבר הוא הוה בעקא (ועיי״ש בלוח התקונים) אמר מוטב שיפגע בי ולא יפגע בבניי מה עשה זיינן מבפנים והלבישן בגדים לבנים מבחוץ והתקין עצמו לג׳ דברים לתפלה ולדורון ולמלחמה וכו׳ ועי׳ במדרש קהלת שם ובתנחומא מ״ב וישלח סי׳ ו׳, ובלק״ט קיטע והוא עבר לפניהם הח״ד כרחם אב על בנים תני ר׳ חייא כרחמן שבאבות זה יעקב אבינו דכתיב והוא עבר לפניהם אמר מוטב יפגע בי ולא בהן, ובשכל טוב שם ר׳ לוי אמר זה יעקב שנאמר והוא עבר וכו׳ אמר מוטב שיפגעו בי ולא בהם: 3 וישתחו ארצה וכו׳. ובלק״ט וישתחו וכו׳ למה שבע על שם שבע יפול צדיק וקם, ובמה״ג וישתחו וכו׳ ולמה שבע על שם שנ׳ כי שבע יפול וכו׳: 4 קנקנים. וכ״ה עוד בארבעה כ״י בחלוף נו״ן ולמ״ד כמו קנקלים, ובדפוסי׳ קינקלין, וכן ח״נ בתוספתא יום טוב פ״ב וקנקן וקנקלא ובפסיקתא פי״ד (קי״ז א׳) כקנקל בקנקן ועיי״ש בהערות רש״ב (ובדב״ר ריש סדר האזינו הגי׳ כקינקל), והוראת קנקן קנקל קינקל[1]) כאן שבכה ועי׳ בערוך ע׳ קינקל א׳ וב׳ וקרוים צד 533, וטעם המאמר שבקש יעקב את עשו לראות את עצמו כאלו הוא מלך ושבע שבכות היו מקיפין ומגבילין המקום שהיה המלך יושב ודן שם וכדאיתא בשהש״ר פ׳ כמעט שעברתי (ג׳ ד׳) המלך שנתון לפנים משבעה קנקלין, וסגנון המאמר כמו לעיל צד 905 אמר לו הוי רואה עצמך כאילו את יושב על בימה ודן ואני נידון לפניך וכו׳, ובשכל טוב צד 186 הועתק אמר לו הוי רואה את עצמך כאילו את נתון לפנים משבעה קנקולין ויושב ודן ואני נדון לפניך ואתה מתמלא וכו׳ ובר״קאנטי הגי׳ [הריני רואה עצמך] כאילו נתון לפנים משבעה רקיעים וכו׳: 5 לא זז וכו׳. ר״ח בר יצחק דורש וישתחו ארצה וכו׳ לא נגד עשו השתחוה שבע פעמים אלא לא זז משתטח וחוזר ומשתטח לפני הקב״ה עד שהשתחואתו הכניסה מידת הדין למידת רחמים, וטעם עד גשתו וכו׳ טרם נגש אל אחיו, ובשכל טוב צד 177 מפרש נגד הקב״ה היה משתחוה שיטה לב עשו עליו לטובה דא״ר חנינא בר יצחק לא זז משם משתטח והולך עד שהכניס מדת הדין למדת הרחמים עד גשתו עד אחיו דימה עשו שהוא משתחוה לו לפיכך נתגלת רחמיו וכו׳, ובלק״ט אמר רב חנינא בר יצחק לא זז מלשתחוה עד שהכניס מדה״ד למדת הרחמים: 7 בכל מקום וכו׳. בזה הכלל מתחיל גם מאמר רשב״א לעיל צד 492 לפ׳ ויאמר אליו איה שרה וכו׳

[1]) κάγκελος, κάγκελον, κιγκλίς, Gitter, Schranke.

מוצא כתב רבה על הנקודה את דורש את הכתב, נקודה רבה על הכתב את דורש את הנקודה, כאן לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב מלמד שנשקו מכל לבו, אמר ר׳ יניי אם כן למה נקוד עליו אלא מלמד שביקש לנשכו, ויבכו זה בכה על צוארו וזה בכה על שיניו:

1 כתב] פחאבי, הכתב דת, כתוב ו, נקודה ר | רווח ו | הנקודה] הכתב ר | את] ו[0], אתה דפחאכתרי | את ל׳ א[2] | הכתב] הנקודה ר | נקודה] פוחאגב, הנקודה דתי, כתב ר[1], כתוב ר[2] | רבה ל[0]דפחאגבתרי] רווה ל, רווח ו | את] וגב, אתה דהאתרי, אינך פ | את הנקודה] את הכתב ר, הכתב פ | 2 כן וג, וכאן י | הכתב י | * רבה דפחא[2]כתי] רבא ג, מרובה א[1], רווה ל, רווח ו | על הנקודה] ל׳ פ | הנקודה חי | * רבה ל[0]דפחאגבתי] רווה ל, רווח ו | על הכתב ל׳ פ | מלמד] פוחאגי, ואתה ~ ב, אלא דת | שנשקו] פוחאגב, שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו דת, שלא נשקו י | מכל] וחאגב, בכל דפתי | אמר ר׳ יניי] וג, אמר ר׳ ינאי פחאב, אמר לו ר׳ ינאי דת, ר׳ ינאי אמר י[1] | אם — אלא ל׳ י | 3 מלמד] לומ׳ לך א[1], ל׳ פא[2] | שביקש לנשכו] שלא בקש לנשקו אלא לנשכו חי[3], שלא ביקש לישקו אלא לישכו וגב, שלא בקש לנשקו אלא לנשכו ונעשו שיניו (שניו א[2]) כשעוה א, לא בקש לנשקו ונעשה שניו כשעוה פ, שלא (שלא בא ת) לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע (של עשו ת) דת | ויבכו] פוחאגבי[1], ומה תלמוד לומר ויבכו אלא דת | בכה] פו[0]חאגברי, בוכה דת, בזה ו | צואריו ור[1], שניו פ | בכה] פחאברי[1], בכא ג, בוכה דת, [בזה ו | שיניו] ואי[1]גר[8]י, שניו חא[2]כרי[1], צואריו פ, שיניו ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן מייתי לה מן הכא צוארך כמגדל השן וגו׳ (השן ת) דת |

ועיי״ש במ״י, ובכי״ל כתוב כאן ג׳ פעמים רווה והוגה ב׳ פעמים רבה [וכן כתובות כאן התיבות מקום ומוצא בין השורות בכתב אחר], ובכי״ו הגי׳ בכל המאמר רווח ועח״נ: 2 כאן לא כתב וכו׳. אלא נקוד כולו לחזק את וישקהו שנשקו מכל לבו ולדעת ר׳ יניי טעם הניקוד לעקר וישקהו מפשוטו שביקש לנשכו (ועי׳ גם בס״י לעיל צד 538), ובשכל טוב צד 178 גורס ומפרש בפי׳ זר א״ר שמעון ב״ר אלעזר כל מקום שאתה מוצא וכו׳ ואם הנקודה רבה על הכתב שהוא בין אותן תיבות שאינן נכתבות אלא נקראות ובמקומן חלק ונקודות שם נגד אותיות הכתיבה אתה דורש את הנקודה כאן וכו׳ ולא הנקודה רבה על הכתב שהתיבה ו׳ אותיות ועליהן ו׳ נקודות מלמד שלא נשקו בכל לבו א״ר ינאי א״כ למה נקוד עליהם אלא מלמד שלא נשקו אלא רצה לנשכו וכו׳, ובלק״ט הועתק רק נקוד עליו א״ר ינאי מלמד שלא בקש לנשקו אלא לנשכו ועח״נ, ובשהש״ר שם דורש רשב״א וישקהו כדברי ר׳ ינאי כאן, ושם איתא כתי׳ וירץ עשו וכו׳ וישקהו כולו נקוד אמר ר׳ שמעון בן אלעזר כל מקום שאת מוצא הכתב רבה על הנקודה את תפיס את הכתב ומניח את הנקודה נקודה רבה על הכתב את תפיס הנקודה ומניח את הכתב ברם הכא לא כתב רבה וכו׳ ולא נקודה רבה על הכתב אלא כולו נקוד וישקהו עליו מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע ונמסו כדונג ומה תלמוד לומר ויבכו אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו ר׳ אבהו בשם ר׳ אלעזר מייתי לה מן הדה צוארך כמגדל השן (ובדפוסי׳ ניתוסף כאן ונעשה צוארו וכו׳ ומה תלמוד לומר וכו׳ ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן מייתי לה וכו׳ [ובדפ״ר וד״ו הגי׳ שלא לנשקו אלא וכו׳ והגיה במ״כ שלא בא לנשקו, וכ״ה בכי״ת, וכן הדפיסו אחריו]), ובתנחומא שם בקש עשו לנשכו ונעשה צוארו של שיש לכך נקוד וישקהו שלא היתה נשיקה של אמת ויבכו למה בכו מלה״ד וכו׳ עשו בוכה על שנעשה צואר יעקב כשיש ויעקב בוכה שמא יחזור עשו וינשכנו על יעקב הכתוב אומר צוארך כמגדל השן ועל עשו נאמר שני רשעים שברת וכו׳, ובפדר״א שם וירץ וכו׳ וישקהו ויבכו אל תהי קורא וישקהו אלא וישכהו ונעשה צוארו של יעקב כעצם השן (ובילקוט ר׳ קל״ג הגי׳ כשיש) ועליו הכתוב אומר צוארך כמגדל השן וקהו שיניו של עשו וכיון שראה שלא עלתה בידו תאותו התחיל כועס וחורק בשיניו שנאמר רשע יראה וכעס שיניו יחרוק ונמס, ובספרי הוצ׳ רחש״ה שם כיוצא בו וישקהו נקוד עליו שלא נשקו (וישקהו שלא נשקו) בכל (מכל) לבו ר״ש בן יוחי אומר הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא נהפכו (נכמרו) רחמיו באותה שעה ונשקו בכל (מכל) לבו (וכן הלשון בדפוסי׳ [וכי״ת] כאן שנכמרו רחמיו באותה שעה וכו׳), ובאדר״נ נו״א שם כיוצא בו וירץ וכו׳ ויש׳ק״הו כולו נקוד מלמד שלא נשקו באמת ר׳ שמעון בן אלעזר אומר נשיקה זו של אמת וכולן אינן לאמת, ובנו״ב שם ויפול וכו׳ וי׳יש׳ק׳ה׳ו׳ נקוד יכול שהיתה נשיקה של אהבה ר׳ שמעון בן אלעזר אומר והלא כל מעשיו של עשו בתחלה של שנאה היו חוץ מזו שהיא של אהבה ועיי״ש בהערות רשז״ש, ובמדרש משלי שם נקוד על וישקהו מלמד שלא בנשיקה ממש של אהבה אלא של שנאה, ובבמ״ר שם ודכותיה וישקהו נקוד עליו שלא נשקו בכל לבו, ובפרקי רבינו הקדוש בס׳ הלקוטים ח״ג צד פ״ו וי׳יש׳ק׳ה׳ו׳ מלמד שלא נשקו בכל לבו אלא נשכו ולא הועיל, ובשמו״ר שם נשיקה שנשק עשו ליעקב לא היה אלא לפסולת וכו׳ ומה היה סופו שפתים דולקות ולב רע שלא בקש לנשקו אלא לנשכו, ובדקדוקי הטעמים (הוצ׳ בער ושטראק) סי׳ 58 וירץ וכו׳ וי׳יש׳ק׳ה׳ו׳ נקוד, ובכ״י אחד נוסף שם ולמה נקוד עליו שלא היתה נשיקה של שלום אלא של ערמה ובמס׳ סופרים שם וישקהו כלו נקוד ועי׳ גם באכלה ואכלה סי׳ 96, ועי׳ בלוי מאסארעטישע אונטערזוכונגען צד 22: 3 זה בכה וכו׳. יעקב בכה על צוארו שלא ינשכנו, וזה בכה, ועשו בכה על שיניו, ולפי הגי׳ שלפנינו ועוד בארבעה כ״י ובילקוט דפ״ר (ובילקוט ד״ו נוסף אחר אלא לנשכו כהוספת הדפוסי׳ שנעשה צוארו של שיש וכו׳ ומה ת״ל) לא נתפרש כאן למה בכה עשו על שיניו, ולפי הגי׳ בשהש״ר בכה עשו לפי שנעשה צוארו של אבינו יעקב כשיש וקהו שיניו של אותו רשע ונמסו כדונג, וכן הדרש בתנחומא ונעשה צוארו של שיש וכו׳ ועל עשו נאמר שני רשעים שברת, [לפי משמעות הלשון בשהש״ר ובגי׳ הדפוסים וכי״ת כאן בכה יעקב על שנעשה צוארו כשיש ועשו בכה על שקהו שיניו, וכ״ה בתר״י א׳ וב׳ וכן מפורש בשכל טוב שהועתק בסמוך, ולפי הדרש בתנחומא בכה יעקב מפני היראה שלא יחזור עשו וישכנו, ועשו בכה על שנעשה צואר יעקב כשיש ולא בצע זממו וכן משמע בפדר״א שם], ובכי״פ הגי׳ אלא לא בקש לנשקו [אלא לנשכו כמו שהוא בכי״א א׳ וב׳] ונעשה שיניו כשעוה, ובמדרש אגדה מלמד שלא בקש לנשקו אלא לנשכו ונעשה שיניו כמו שעוה ויבכו זה בכה על צוארו וזה בכה על שיניו, וכן מפרש בפי׳ ב״ר כי״ט זה בכה על צואריו שלא ישכנו וזה בכה על שניו שנעשו שעוה ולא היה יכול לנשכו, ובלק״ט מפרש ויבכו ובכה מבעיא ליה אלא זה בכה על צוארו וזה על שיניו כי נהיה צוארו של יעקב של שיש ושיניו של עשו של שעוה לקיים מה שנאמר שיני רשעים שברת, ובשכל טוב שם פירוש אחר זה בכה על צער צוארו שנתקשה כברזל לפי שעה וזה בכה על צער שניו ששלח [וכנראה גם בלק״ט פירש כן]

י ה) וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים וגו׳ אמר ר׳ בנימן בר לוי לפי ששמענו חנינה באחד עשר שבטים ולא שמענו בשבט בנימן, ואיכן שמענו להלן ויאמר אלהים יחנך בני (בראשית מג כט):

ו ז) ותגשן השפחות וגו׳ בכולם כת׳ ותגשן השפחות הנה וילדיהן וגו׳ ותגש גם לאה וילדיה וגו׳ וביוסף כת׳ ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו אלא אמר יוסף זה הרשע עינו רמה שלא יראה את אמה וגבהה קומתו וכיפת אותה הוא דאמר ליה בן פרת יוסף (בראשית מט כב) כיפרת רביית [יוסף]

1 ילקוט שם, לקמן פל״ב סי׳ ס׳: 4 ילקוט שם, לקמן פ״ל סי׳ ד׳, פסיקתא רבתי פי״ב (מ״ע ג׳):

1 * וישא את עיניו וא[1]גכת] וישא עיניו לדפי, ל׳ חא[2] | * וירא — וגו׳] ו̇ירא.. הילדים א[1]גבי, וירא.. הנשים וגו׳ ן, וירא.. הנשים פ, וירא.. הנשים ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך ת, הילדים אשר חנן אלהים א[2], ויאמר הילדים.. אלקי׳ את עבדך ח, וגו׳ ל, ל׳ ד | בנימן] וחגבת, בנימין דא | ביר׳ ן[0], בן א | 2 ששמענו] שמצינו י | חנינא א[2]כ | בי״א אר[3] | ולא — בנימן] חכ, לא.. בנימן ן, ולא.. בנימין דא, ולא שמענו חנינה.. בנימין ת, ולא מצינו בשבט בנימן ג, ובשבט בנימין לא מצינו י, בשבט בנימין איכן שמענו פ | ואיכן שמענו] וגכ, והיכן שמענו דחאת, והיכן מצינו י, ל׳ פ | להלן ל׳ א | ויאמר — בני] אלהים.. בני י, ויאמר הילדים אשר חנן ובנימין אלהים יחנך בני פ | 4 ותגשן — כת׳] ותגשן השפחות בכולם כתוב ן, בכלן כתי׳ ח, ל׳ דפאגכתי | * ותגשן — וילדיהן — וגו׳] ותגשן.. וילדיהן ותשתחון ותגש.. וגו׳ ד, ותגשנה.. וילדיהן וגו׳ ותגש.. וילדיה ח, ותגשן השפחות וילדיהן.. ותגש.. וילדיה י, ותגשן השפחות הנה ותשתחוין ותגש גם לאה ת, ותגשן השפחות ותגש גם לאה ן, ותגשן השפחות פאגכ, הנה וילדיהן ותשת׳ ל | 5 וביוסף] ד[1]פוחאגכי, ביוסף דת | כת׳] פוגכת, כתי׳ דחאי | ורחל וישתחוו] ורחל פחגכי, וגו׳ ן | ** אלא] ל׳ ל | יוסף אמר פחכ | הרשע הזה דפוחאגכתר[1]י, דודי זה ר[3] | רמה עיניו א, עינו רמה היא חגי | שלא] שמא פתי | יראה] יביט פ, יתלה את עיניו, ויראה ת, יתלה עיניו (את עיניו ח, עינו כר[1]) ויביט דוחאכר[1], יתלה את עיניו ומביט י | 6 באמה ג, באימה ן, באימא י, את אמי דת, באמי פאכר[1], באמו ח | גבהה ת, וגבה חא[2]ר[1], כפף פ | וכיפת] ח, וכפת ג׳, וכופת כ, ויכפת ן, וכסתה ד[1]פ, וכיסה א[1], וכסה דא[2]תר[1] | אותה] אתה ג, ל׳ פ | * הוא דאמר ליה ר[3]] היא דאמר ליה ח, היא דהוא אמ׳ ליה ד[1]ג, היא דהוא אמ׳ לה ן, הוא דהוה אמ׳ ליה כ, הוא דהוא אמ׳ א״ל י[1], הה״ד דאמ׳ ליה ל, הדא הוא דאמ׳ א[1], הה״ד פא[2]ר[1], הוא דכתיב (דכת׳ ת) ביה דת | בן פרת יוסף] ן, בן פורת יוסף חגרי, בן פורת (פרת א[2]) יוסף בן פורת (פרת א[2]) עלי עין דפא[2]כ, בן פרת עלי עין א[1], בין פורת עלי עין ת | * כיפרת רביית יוסף] כיפרת רביית ל, כפרת רביית (רבית א) יוסף וא, בן פרת רביתה יוסף כ, פרת רבית יוסף י, כפרת דבית יוסף פ, בן פרת דביית יוסף ח, בן (בי ד[1]) פרת רביית עלי עין ד, ד״א בין פורת יוסף רבית ת, ל׳ גר |

1 ר׳ בנימן בר לוי. וכן בתר״י א׳ וב׳: הקב״ה מכה בלחיו לפי שעה והיו שיניו מתמזמזין כשעוה וכו׳ ועי׳ גם בסמוך בשבט ב נ י מ ן ועח״ג ולעיל צד 573 וריש פע״א ובמ״י שם, והמאמר נסדר גם לקמן פצ״ב לפ׳ וישא עיניו וירא וגו׳ ועיי״ש: 2 ששמענו חנינה וכו׳. דכתיב כאן אשר חנן אלהים וכו׳ ולא שמענו בשבט בנימן שעדין לא היה נולד בנימן, ובלק״ט גורס ומפרש א״ר בנימין ב ן לוי וכו׳ ששמענו חנינה באחד עשר שבטים ועדיין בנימין לא נולד והיכן נאמר עליו אלהים וכו׳, [ור׳ ב נ י מ ן ושבט ב נ י מ ן הוא לשון נופל על לשון, ועי׳ לעיל צד 864 אות 3]: 4 בכולם וכו׳. הנשים נגשות תחלה ואחר כך ילדיהן וביוסף כת׳ ואחר נגש יוסף ורחל וכו׳ יוסף תחלה ואחר כך רחל אלא אמר יוסף זה הרשע עינו רמה שלא יראה את אמי ויסתכל בה וגבהה קומתו כלו׳ ושרבב קומתו וכיפת וכסתה אותה ה״ה דאמר לו יעקב בשעה שברכו בן פרת וכו׳ עלי עין וכדדריש ר״ב בש״ר סימון פרת לשון פרעון ועלי כמו ע ל י ו[1]) עלי ליפרע לך את אותה העין, וכפי האגדה מתורגם גם בתר״י א׳ ובתר בן קריב יוסף ואתעתד קמי רחל וכסייה בקומתיה וכו׳, וסגנון הלשון זה הרשע עינו רמה וכו׳ כמו לעיל צד 907 ועיי״ש, [והגי׳ וכיפת (וכפת וכופת) הוא גם מלשון כיסוי, וכ״ה בלק״ט ל כ פ ו ת ה בקומתו, ועי׳ בעה״ש ע׳ כף ח׳, ובכי״ל הגי׳ הה״ד דאמ׳ ליה והגהתי (וכן הי׳ בדעת המחבר לשנות את נוסחת הפנים) הוא דאמר ליה כמו שהיא לעיל צד 921, ועי׳ גם לקמן פ״פ סי׳ י׳ ובח״נ שם] ובשכל טוב צד 179 ואחר נגש וכו׳ בשפחות ובלאה הקדים האמהות לילדים וכאן הקדים יוסף לרחל א מ ר י ע ק ב רשע זה עינו רעה שלא יביט ברחל שהיא יפת תואר ויגזלנה לפיכך נתן את יוסף לפני אמו וכסה אותה בקומתו שלא יסתכל בה זש״ה בן פורת יוסף בן פורת עלי עין לכסות עלי עין של אותו רשע, ובמדרש אגדה ותגשנה השפחות הנה וילדיהן וביוסף כתיב ואחר נגש יוסף ורחל ולמה אמר יוסף רשע זה עינו רמה היא שלא יתלה עיניו עליה והגביה יוסף קומתו וכסה אותה וכו׳, ורבו הגירסאות בדרש בן פרת יוסף וקשה לברון ולפרשן ועי׳ בחי׳ הרד״ל ובפי׳ מהרז״ו ובפירש״י עה״ת לפ׳ בראשית מ״ט כ״ב, ובכי״ל כתוב כאן בן פרת יוסף כ י פ ר ת רביית בן פירות (והוגה מלמעלה בכתב אחר פרות) רביתה יוסף בן פורת עלי עין בן פירות (והוגה פרות בקמץ, והיו״ד נמחק) רביתה עלי עין (כן נוסף ביני שיטי בכתב הספר בדיו דיההה) ר׳ ברכיה וכו׳, וגם בכי״ו וכי״א א׳ וב׳ הגי׳ כ פ ר ת רביית (רבית) יוסף ולא נתפרש לי [ונראה שטעם הדרש עפ״י נוטריקון, פורת כמו כ פ ר ת כלומר כפרת (כחשת) באמך והטמנת אותה כמו שאיננה, ר ב י ת הגדלת קומתך (ראה ספרא בחקותי פ״ב ה׳ ו ה ר ב י ת י אתכם ב ק ו מ ה זקופה) כדי שלא יראה עשו את אמך, ואולי צ״ל לעיל וכפרה אותה תחת וכיפת או שצ״ל כאן כפת תחת כפרת] ובכי״א א׳ וב׳ איתא רק זה הדרש ומאמר ר׳ ברכיה בש״ר סימון, ובילקוט בן פורת יוסף פרת רבית יוסף בן פורת עלי עין עלי לפרוע אותו עין ועח״נ, ופרת מתורגם גם בתר״י א׳ דרבית ובתר״י ב׳ דרביתא, ובאותו המאמר לקמן פ״צ סי׳ ד׳ הגי׳ בכי״פ בכולן כת׳ ותגשן השפחות וביוסף כת׳ ואחר נגש יוסף ורחל אמ׳ יוסף הרשע הזה עינו רמה שלא יתלה עיניו באמה הגביה קומתו בפניה הה״ד בן פורת יוסף ב פ ר ת רביית יוסף בן פרת עלי עין ר׳ ברכיה וכו׳ עלי לפרוע לך אותה העין, ובכי״ו שם בכולם כת׳ ותגשן השפחות וגו׳ ותגש גם לאה וילדיה וגו׳ וביוסף כת׳ ואחר נגש יוסף ורחל וישת׳ אתמהא אלא אמ׳ יוסף עינו רמה היא שלא יתלה את עיניו ויביט באמה ועמד לו בפניה גבהא קומתו וכיפת אותה היא דהוא אמ׳ ליה בן פורת יוסף

1) עָלָי.

בן פרות רביתה יוסף, בן פורת עלי עין בין פירות רביתה [עלי עין], ר׳ ברכיה בשם ר׳ סימון עלי ליפרע לך את אותה העין:

50c ח) ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי כל אותו הלילה נעשו מלאכי שרת יא כיתים כיתים וחבורות חבורות והיו מגיעין באלן דעשו ואמרון לון מן דמן אתון ואמ׳ מן דעשו,

3 ילקוט שם, תנחומא מ״ב וישלח סי׳ ז׳, תנחומא שם סי׳ ג׳:

1 * בן פרות — יוסף ל[c]] בן פירות.. יוסף ל, בן פרת.. יוסף ו, בן פרות רביות יוסף כ, בין פרות רביית יוסף ד, כפרות דבית יוסף פ, בן פרות דבית יוסף ג, בין (בן ר[1]) פורת רבית יוסף תר[1], בפרות ריבית יוסף ר[3], ל׳ חאי | בן — עין] ובן.. עין ד[1], בין.. עין ת, בן פרת.. עין א׳כ, בן פרת.. עין יוסף א[2], ל׳ פ | בין — רביתה] בין פרות רביתה ל[o], בין פירות רביית פ, בין פירות רביית יוסף ד[1], בין פורת.. יוסף ד, בין פרות רביתה יוסף כ, בן פורת רביתה (רבית ר) יוסף ור, בן פורת דבית יוסף דיוסף ג, בן פירות בביתה דיוסף ח, ל׳ אתי | * עלי עין ל[o]פר] ל׳ לדוחאגכתי | בשם — סימון ל׳ א[2] | 2 עלי] אמ׳ הקב״ה ~ פ | ליפרע] וגכר, לפרוע דפאר[3]י, לפרעה ת | לך] לו פ, ל׳ רי | את אותה] ו, מן אותה דאגכתר[3], מאותה ר[1], מאותו ר[2], אותו פי | עין י, העין שכסה פ | 3 * כל — פגשתי דחאתי] כל המחנה אשר פגשתי כ, כל המחנה הזה וגו׳ ג, כל.. הזה ד[1], כל המחנה וגו׳ ל, כל המחנה פ, וגו׳ ו | אותה תי | שרת] ג, השרת דפוחאכתי | 4 כיתים כיתים] ג, כתים כתים וחא[1]כי, כתות כתות דא[3], כתות ת, חבורות חבורות פ | * וחבורות חבורות דוחגתי] חבורות חבורות א[1]כ, וחבורות ל, חבורות א[2], כתים כתים פ | והוו א[1]תר[2], והוון וחג | מגיעין] כרי, מגעין ו, מיגעין ג, מייגעין ח, מתגששין פ, מגששין א, פוגעין ד, פגעין ת | באלין ואתר[2], באילין ח, באילין דפגכר[1]י | והוון (והון ג, והוו אתר[1]) אמרין דוחאגכתר, והוו א׳ פי | לון] פח, להון דואגכ, ל׳ ת | מן ל׳ פא | דמן] וג, דמאן דפאכתרי, מאן ח | ואמרין א, אמ׳ פ, אמרין ר, והוון אמ׳ ו, והוון אמרין חכ, הוו אמ׳ י[1], והן אומרי׳ ד[1], והן אומרין ד, והן אמרין ת | מן עשו ח, דעשו א, דעשו אינון פ |

בפרת רביית יוסף בן פורת עלי עין ר׳ ברכיה וכו׳ עלי ליפרע לך את אותה העין, ובכי״ג שם בכולן כת׳ וכו׳ וביוסף כת׳ וכו׳ אלא אמ׳ יוסף הרשע הזה עינו רמה היא שלא יתלה עינו ויביט באימה ועמד לו בפניה וגבהה וכו׳ וכיפת אותה הוא דהוא אמ׳ ליה בן פרת יוס׳ כפרת רבויית (וצ״ל רביית) יוסף בן פרת עלי עין ר׳ ברכיה וכו׳ עלי עין לפרע לך אותה העין, ובאילו הגירסאות ג״כ רק הדרש בפרת (כפרת) רביית וכו׳ והדרש בן פרת עלי עין א״ר ברכיה וכו׳, ובכי״ל קיטע שם בכולם כת׳ וכו׳ וביוסף אמ׳ ואחר נגש יוסף ורחל אתמהא אלא אמר יוסף וגו׳ ר׳ ברכיה וכו׳ עלי ליפרע לך את אותה העין בן פרת יוסף וג׳, וכן מקוטע בדפוסי׳ שם בכולן כתי׳ וכו׳ וביוסף כתי׳ וכו׳ אמר יוסף הרשע הזה וגו׳ (ועוד שם סיום המאמר אמר הקב״ה אתה הצנעת לאמך מן העין והגבהת עצמך אני פורע לך ומגביהך), ועוד המאמר בנוסחת הדפוסי׳ לקמן פצ״ח סי׳ י״ח והגי׳ שם בדפ״ר וד״ו בן פורת יוסף בן שהפר לאחיו וכו׳ אמר ר׳ אבון בן פרות רביתה בן פורת (והוגה במ״כ פירות) רביתה יוסף בן פורת יוסף רבית יוסף בכולן כתיב ותגשן השפחות וכו׳ (בד״ו וגו׳) היא דהוא אמר ליה עלי לפרוע לך אותה העין, ובכי״ו פצ״ט בן פורת יוסף בן שהפר לאחיו וכו׳ אמר ר׳ אבון בן פרות רביתה יוסף בפרת רביתה יוסף כולם כתוב ותגשן השפחות וגו׳ ותגש גם לאה וגו׳ וביוסף כת׳ ואחר נגש יוסף וגו׳ אתמהא אלא אמ׳ יוסף הרשע עיניו רמה היא שלא יתלה את עיניו ויביט באימה ועמד לו בפניה גבהה קומתו וכיסת (כן מוגה שם) אתה היא דהוא אמ׳ ליה בן פורת יוסף וגו׳ בפרת רביתה יוסף בן פורת עלי עין ר׳ ברכיה וכו׳ עלי לפרוע לך את אותה העין, ובפי׳ ב״ר כי״ט גורס ומפרש כאן וביוסף כתיב וכו׳ אלא אמר יוסף הרשע הזה עשו [עינו] רמה שלא יתלה עינו ויביט באמי וגבה קומתו וכסה אותה הה״ד בן פורת יוסף בן פורת (וצ״ל פרות, ובנדפס בפרות) רבית יוסף שנתגדלת על ידי פרות של ידי חלום של פרות בן פורת עלי עין לשון פריה ורביה בן פורת רבית יוסף עלי עין כלומר נתגדלת ועמדת בפני [אמך] אמר ר׳ ברכיה וכו׳ עלי ליפרע מאותה העין שעמדת בפני אמך שלא ישלוט בה עינו של אותו רשע, וכן הדרש בתנחומא ויחי סי׳ י״ג בן פורת יוסף שעל ידי פרות נתגדל ועי׳ גם בנוסחת הדפוסי׳ לקמן סוף פצ״ט, והגי׳ בין פירות רביתה וכו׳ יש לפרש שנתגדלת על ידי חלום השבלים וכן מפרש [במ״כ לקמן פצ״ח ומהרז״ו כאן, ועי׳] בשכל טוב צד 325 בן פורת יוסף אל תקרי בן פורת אלא בן פרות אמר לו שמא בין פרות הטובות והרעות שנראה לפרעה במצרים בחלום היית או שמא בין השבלים הרקות והמלאות שנראה לפרעה עלי עין כלומר על יד היאור היית שכוונתה ברוח הקודש ופתרת את החלום כראוי וכו׳, ובפסי״ר שם המאמר והיכן מצינו ביוסף שנתן נפשו על כבודה של אמו אלא כשחזר יעקב לבא לבית אביו כיון שבא לפגוע בעשו מה עשה העביר את בניו ואת האמהות והייתה כל אחת ואחת היא ובניה עוברות ומשתחוים לפני עשו שנאמר ותגשן השפחות וכו׳ ותגש גם לאה וכו׳ אבל ברחל ראה מה כתיב ואחר נגש יוסף ורחל וכו׳ רחל ויוסף אין כתיב כאן אלא יוסף ורחל למה כן אמר אין אשה בעלת נוי כאמי והרשע הזה חשוד על העריות נתן עצמו ראשון ועמד לו לפניה שלא יראנה עשו הוא שאביו מקלסו בן פורת יוסף בן פורת עלי עין מהו עלי עין שכיסתה עינו של אותו רשע מאימך: 4 וחבורות חבורות. כן השלמתי ועח״נ ולעיל צד 60 ועי״ע לעיל צד 889: באלן דעשו וכו׳. באנשיו של עשו ואמרו להם משל מי אתם ואמרו משל עשו אנחנו והיו המלאכים אומרים תנו להם כלו׳ מכות חזרו ואמרו האנשים משל בנו של יצחק אנחנו והיו המלאכים אומרין תנו להם חזרו ואמרו משל בן בנו של אברהם אנחנו והיו המלאכים אומרים תנו, וכיון שהיו אומרים להם מן של אחיו של יעקב אנחנו היו המלאכים אומרים הניחו להם שמשלנו הם, בבקר אמר לו עשו ליעקב מי לך כל המחנה וגו׳ אמר לו יעקב אמרו לך כלום אמר לו מכותת אני אצלם כלו׳ הכו וכתתו אותי ויאמר יעקב אני שלחתי לך כל המחנה למצא חן וכו׳ ועי׳ בפירש״י עה״ת ובפי׳ ב״ר, ושם מפרש עוד ויאמר עשו יש לי רב מכות אחי יהי לך וכו׳ (כ״ה שם בכי״ט) וכן נוסף בדפוסי׳, ובלק״ט קיטע ויאמר מי לך וכו׳ אמרו כל אותו הלילה נעשו מלאכי השרת כיתות כיתות וחבורות חבורות והיו מגיעין באילון (וצ״ל באילין) דעשו אמרו להון מן דמאן אתון והוו אמרין מן אחוי דיעקב אינון (וצ״ל אנן) הוו אמרין שבקין להון דמן דידן אינון לכך נאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי,

והוו אמ׳ יהבון לון, מן דבריה דיצחק, והוון אמרין יהבון לון, מן דבר בריה דאברהם, והוון אמ׳ יהבון לון, וכיון דהוון אמ׳ לון מן דאחוי דיעקב אנן הוון אמרין שבקון דמן דידן אינון, בצפרא אמר ליה מי לך כל המחנה וגו׳ אמר ליה אמרון לך כלום, אמ׳ ליה מכתת אנא גבהון ויאמר למצא חן וגו׳:

ט) ויאמר עשו יש לי רב אמר ר׳ איבו לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו איכן נתאששו בידו כאן אחי יהי לך אשר לך, אמר ר׳ אלעזר אין קיום גט אלא בחותמיו שלא תאמר אילולי שרימה אבינו יעקב באביו לא נטל הברכות תלמוד לומר אחי יהי לך אשר לך:

4 ילקוט פס, לעיל לד 767 : 5 לעיל פס ולד 757 וס״כ :

1 והוון (והוו אר) אמרין וחאגכר, והוו אמרון ת, אמרין פי, והן אומ׳ ד[1], והן אומרין ד | יהבון] וחגר[3], יהבין כ, יהבו פא[2], הבו א[1]ר[2], הכו הכו יהבון דת, הכון לון ותבון י[1] | לון] ח, להון דפואגכתר, ל׳ י | מן — דיצחק] וחג, מן בריה דיצחק פי, והוו אמרין מן בריה דיצחק א, מן דבריה דיצחק אנן ר[1], מן דבריה מן דבר בריה דאברה׳ ד, מן בר בריה דאברהם ת, ל׳ ד[1] | והוון — לון] והוון אמ׳ (אמרין הג) יהבון להון וחג, והוו אמרין יהבו (הבו א[1]) להון א, והוו אמרין להון יהבון להון ר[1], הוו אמרי׳ לון הבון לון י[1], ואינון אמרין יהבו להון פ, והן אמרין יהבון ליה ת, והן אמרין יהבון להון ד, ל׳ ד[1] | *מן דבר — דאברהם אנן ר[1], מן דבריה דיצחק ת, דיצחק ד | והוון (והוו תר[3]) אמרין וחגתר[3], והוו אמרי׳ (אמרי א[2]) א, והוו אמרין להו ר[1], הוון אמ׳ י[1], ואנון אמ׳ פ, והן אומרין ד | יהבו פא, הבו׳ י[1], הבו ר[1] | 2 לון] י, להון דפ[0]הא[2]גר[1], ליה ת, ל׳ א[1] | וכיון — לון] וכיון (כיון ת, וכיוון ח) דהוון (דהון ג, דהוו אתר[1]) אמרין וחאגתר[1], כיון (וכיון כ) דהוו אמרי דכ, ל׳ פי | דאחוהי גי, אחוי ו, אחוהי פאכר | אנן ל׳ גרי | הוון] הוו אתר, ואינון פ, ל׳ חר[3] | שבקון] י, שבקין פ, שבקון להון דתר[3], שבקין להון ר, שבקותון ג, שובקותון ו, שבקיתון ח, שובקונון ו[0], שבקינון א[1], שבקנן א[2], שבקתינון כ | דמן] ואגבי, מן דפת, דמאן ח, ל׳ ר | לצפרה ואמ׳ לה ו | 3 וגו׳] הזה וא[2]גר, הזה אשר פגשתי הא[1]כת, הזה.. פגשתי וגו׳ ד, ל׳ פ | לה ו | אמרו פ, אמרין והר[1], אמרי׳ א[1]י[1], אמרי א[2] | אמר ליה] אמ׳ לה ו, ל׳ י | מכתת] פוחגכרי[1], מיכתת דאתר[1] | אנה ו | גבהון] פוחג, גביהון דאכתרי | ויאמר — וגו׳] ויאמר למצא (למצוא ג) חן בעיני אדני וג, ויאמר למצוא (למצא כ) חן.. אדוני א[1]כי, ויאמר למצוא חן וגו׳ ויאמר עשו יש לי רב מכות אחי יהי לך וגו׳ ד, ויאמר.. חן בעיני אדני ויאמר עשו.. רב מכוח האב אחי יהי לך אשר לך ת, ל׳ פחא[2] | 4 ויאמר] ד״א ~ דת | רב] פוא[2]גכתע, ~ וגו׳ ד, אחי יהי לך אשר לך חא[1]י | איבו] פאכת, אייבו דוחגעי | הברכות ל׳ וגכע | מפקפקות גכ, מתפוקקות ת | בידו ל׳ א[2] | איכן] פוע, היכן ע, ואיכן חכ, והיכן דאגתר[2]י | נתאששו] וחאגער[2]י, נתאוששו דפת | 5 בידו] וחאגער[2]י, לו דת, ל׳ פי | כאן] פואגכער[2]י, ~ שאמר ח, מן דאמר ליה דת | לעזר ו | הגט דפחאגכתע, שטרות והגט ו | **בחותמיו] חותמיו ל | אילולי] וחא[1]כ, אלולי א[2], שאלולי דת, אילו ג, אלו פ | 6 שרמה פחא[2] | אבינו יעקב] וגכ, יעקב אבינו דחת, יעקב פא | באביו] פוא[1], את אביו דחגת, באבא כ, ל׳ א[2] | את הברכות | וחאגכ | תלמוד לומר] אמר לו ח | אשר לך] וגו׳ ו, ל׳ פ |

ובשכל טוב צד 186 מפרש בענין אחר מי לך וכו׳ אשר פגשתי כל אותו וכו׳ נעשו מלאכי השרת כתות כתות והן מגיעות לגדודיו של עשו והי׳ מ ח נ ה ש ל ע ש ו שואלין של מי אתם והם אומרים משל עשו א מ ר י ל כ ו ל ה ם כת אחרת שואלין אותן של מי אתם והם אומרים משל בנו של יצחק א מ ר י ל כ ו ל ה ם כת שלישית שואלין אותם משל מי אתם והן אומרים משל אחיו של יעקב אמר הניחו כי משלנו הם בבקר אמר מי לך כל המחנה הזה, וקשה שהעתיק יהבון ילכו להם, ובתנחומא מ״ב שם המאמר ויותר יעקב לבדו מה כתיב למעלה מן הענין ויירא יעקב מאד וגו׳ כיון שראה הקב״ה היאך היה יעקב מיצר אמר ר׳ ברכיה שלח ארבע כתות של מלאכים לעשות מלחמה עם עשו כל הלילה באתה כת ראשונה אמר להם למי אתם אמרו לו בניו של יצחק אנו והיו מפגישין אותו אמר להם מבני בניו של אברהם אנו התחילו מפגישין אותו כיון שאמרו אחיו של יעקב אנו התחילו מניחין לאותן בשביל כבודו של יעקב נגיח אתכם (ובכ״י רומי שם באתה כת ראשונה וכו׳ כיון שאמר להם אחיו של יעקב אנו הניחו אותו בשביל כבודו של יעקב וכן כת שנית כת שלישית וכת רביעית היו מפגישין אותו כיון שאמר להם אחיו של יעקב אני הניחו אותו אמרו בשביל כבודו של יעקב נניח אותך) הוי ויותר יעקב לבדו ולא היה יודע יעקב כמה נסים הקב״ה עשה עמו לא עשה אלא כיון שבא בבקר אמר לו עשו אחיו מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי אשר ראיתי אין כתיב כאן אלא אשר פגשתי ויעקב לא היה יודע ששלח לו הקב״ה מלאכים אלא היה סבור שהוא עסוק באותו המנחה ששלח לו לכך אמר לו למצא חן בעיני אדני וכו׳, ובתנחומא שם פגעה בו כת ראשונה שהיו בה ד׳ כתות נפלו עליו הכוהו ושברוהו אמר להם הניחוני שאני בן בנו של אברהם הוסיפו להכותו אמר להם הניחוני שאני בנו של יצחק שנעקד על גבי המזבח הוסיפו להכותו אמר להם הניחוני שאני אחיו של יעקב שבא מפדן ארם וכו׳ ואני מבקש לראותו כיון שהזכיר להם יעקב הניחוהו אמרו לו אתה הוא אחיו של יעקב אוהבנו הרי אנו מניחין אותך לכבודו ולאהבתו שאל לנו בשלומו כשפירש מהם כת ראשונה פגעה בו הכת השנייה ועשו בו כמו שעשתה הכת הראשונה וכן השלישית וכן רביעית ומנין שכן עשו אומר ליעקב מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וכו׳ ועי׳ בהערות רש״ב: 4 לפי שהיו וכו׳. המאמר נסדר ככר לעיל צד 767 לפ׳ ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו וגו׳, ושם הגי׳ אמר ר׳ א ב ה ו (ועי׳ במ״י לעיל צד 102 בד״ה אמר ר׳ אייבו, וח״נ ר׳ איבו (אייבו) ור׳ אבהו עי׳ גם לעיל צד 174 צד 213 צד 310 צד 771, וצד 800), והועתק בערוך ע׳ פק ד׳ מכאן, ובלק״ט גורס ומפרש א״ר א י ב ו לפי שהיה (וצ״ל שהיו) מפוקפקות בידו הבכורה והברכה איכן נתאששו בידו כשאמר אחי וכו׳, ובכ״י פלארענץ שם הגי׳ א״ר א ב ה ו וכו׳ וכן בשכל טוב צד 179 א״ר אבהו לפי שהיו הבכורה והברכות מפוקפקות וכו׳, ובמה״ג עמו׳ 517 אמר ר׳ א י ב ו לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו

י) ויאמר יעקב וגו' [ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים יב
מה פני אלהים דין אף פניך דין, מה פני אלהים לא יראו פני ריקם (שמות כג טו) אף את לא יראו פניך ריקם]:

יא) קח נא את ברכתי וגו' אמר לו אני כמה צער כמה יגע עד שלא תבוא אצלי אבל את מאיליה היא באה אצלך, אשר הבאתי אין כת' אלא אשר הובאת לך:

ויפצר בו ויקח מיתחמי חזר וידיה פשיטה: ר' יהודה בר' אמר מתרפס ברצי כסף (תהלים סח לא) מתיר את הפס מתרצה בכסף: ר' שמעון בן לקיש סליק למשאל בשלמיה דרבנו, אמר ליה צלי עלי דהדא מלכותא בישה סגין. אמר ליה לא תיסב מן בר נש [כלום] ולית את יהיב כלום,

1 לעיל לד 921: 4 ילקוט שם: 6 ילקוט שם: עי' פסחים קי"ח ב' [שמו"ר פל"ה סי' ה'], יומא פ"ז א' וש"נ: 7 ילקוט שם:

1 * ויאמר — פניך] ויאמר יעקב וגומ' ל, ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת.. כי על כן וגו' ד, ויאמר.. בעיניך ולקחתי מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך ת, ויאמר.. בעיניך חגב, ויאמר.. אל נא ו, ל' פא | * כראות פני אלהים ל[0]ד] כראות.. אלהים ותרצינו ת, ל' וחגב (כראות — פניך ריקם ל' לפא) | 2 * מה פני אלהים וחגכתר] מהו.. אלהים ל[0], מה פני ד | * לא יראו פני ג] ולא.. פני דת, לא יראו וחב, לא יראו את פני י"י ל[0] | * את ל[0]דוגב] אתה חתר | * לא ל[0]וחכר] ולא דת | 3 פני ת | 4 וגו'] פ, אשר הבאת וגו' ו, אשר הבאת לך א[1], אשר הובאת לך דחא[2]תי, ל' גב | ליה ת | אני — יגע] ו, אני.. יגיע ל[0], אני.. וכמה יגע פחגב, אני.. וכמה יגעתי בה א[2], כמה.. וכמה יגע ר, כמה.. וכמה יגע יגעתי בה א[1], כמה יגע (יגיעות ת) יגעתי דת, אני כמה יגע כמה צער היה לי י | שלא תבוא] וא[2]ר[2]י, שלא תבא חא[1]גכר[1], שלא בא פ, שתבוא ד, שהובאת ת | אצלי] וחאגכי, לידי דת, אצלי יגעתי בה פ | אבל ל' י | את] גכר, אתה ל[0]דפיחאת, עתה י | 5 מאליה ואכר[2]י, מעצמך ח | היא ל' פאר[2] | באת א[2] | אשר ל' פ | הבאתי] ד[1]פוגכי, הבאתי לך חא, הבאת ד | אין כת' כן ו, אין כת' כאן גכ, אין כתוב (כתי' פאי) כאן דפחאי | אשר ל' פג | הובאת לך] וחא[2]גכי, הובאת פא[1], הובאת מאיליה באה לידך ד | 6 מתחמי פואגכתר[2]י | א' חזר פ, מחזר ו | וידוהי פא, וידו ר[2] | פשיטה] וא[2]ג, פשיטא פא[1]תר[1], פשוטה די, פשטה כ | ר' — בר'] יהודה ברבי ו, יהודא בר פ, יהוד' בר' חיי' ג, יהודה בר אמי כ, יהודה (ר' יהודה את) בר' (ביר' ת) סימון דאת | * אמר דואת] א' לפג | 7 * הפס ל[0]דאגכת] הפז לו, הפה פר | מתרצה] ואכ, ומתרצה דפתר, ומתרצי ג | ר' — לקיש] וג, ר"ש.. לקיש א[1], רשב"ל א[2], ריש לקיש דפכתי | סלק א, אזל י | למישאל כ | בשלמה ו | * דרבנו] דרבנן ל, דרבינו דפוא[2]גי, דר' א[1]ת | 8 עלן א | דהדה וא[2], הדא ת, דהדין א[1]גרי | מלכותה ו | בישה] ו, בישא דפאגכתרי | כגי פא, סיגין ו | לה ו | תיסב] פואכר[1]י, תסב דגתר[2] | בר נש] כר[1]י, ברנש פואגר[2], בר אנש (איניש ת) דת | ** כלום] ל' ל | ולא א | * יהיב ל[0]דפאגכתרי] יהב ל, יהב לה ו |

של יעקב איכן נתאוששו בידו כאן שנ' יהי לך אשר לך, ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר מפרש לפי שהיו מפוקפקות בידו מפני שבשעה שברך יצחק את יעקב הי' סבור יצחק שהוא עשו אבל עכשיו שאמר עשו ליעקב אחי יהי לך אשר לך נחלטו הברכות ליד יעקב ונתחזקו לו, וגם המאמר שלאחריו א"ר אלעזר אין קיום גט וכו' נסדר לעיל צד 767 ועוד צד 755 ועיי"ש: 1 ולקחתי מנחתי וכו'. כן השלמתי ועח"נ, וטעם אף את לא יראו פניך ריקם בלא דורון, ומן כראות פני וכו' עד סוף המאמר הושלם בכי"ל בגליון, והדרש מה פני אלהים וכו' נסדר לעיל צד 921 במאמר רחב"ח שרו של עשו היה ועי' במ"י שם: 4 כמה צער וכו'. הלשון קצר, ובילקוט הגי' כמה יגע כמה צער היה לי ועח"נ, [ובכי"ת הגי' אבל אתה מאיליה באה לידך והשאר חסר, ונר' שלפני הסופר הי' גירסת הדפוסים אשר הבאתי וכו' אלא אשר הובאת מאיליה באה לידך ודלג מן מאיליה עד מאיליה], ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר מפרש כמה צער וכמה יגע כלומר כמה טרחתי קודם שיגיע לידי כל זה הדורון שאני משגר לך, ובשכל טוב שם אשר הבאת לך לא נאמר הבאתי וכו' כך אמר לו כמה צער ויגיעה היה לי עד שהגיע לידי אבל אתה מאיליה הבאת לך, ובלק"ט אשר הובאת לך מאליה באה לך: 6 מיתחמי חזר וכו'. מפרש בפי' ב"ר כי"ט וכי"א נראה כשהוא חוזר ואינו רוצה לקבל וידו פשוטה (היתה פשוטה) ומוכנת לקבל, ובלק"ט הגי' מיתחמי מחזר וידיו פשוטין, ושם בכ"י פלארענץ נראה כמתחזר ואינו מקבל וידו פשוטה, ובשכל טוב שם נראה מחזר פניו וידו פשוטה וכו': ר' יהודה בר'. כ"ה בכי"ל כאן, ובכי"ו יהודה ברבי ובכי"ג יהוד' בר' חיי' ועי' במ"י לעיל צד 134 בד"ה יהודה בר', ונמצא גם ר' יהודה בר' במדרשים ולפעמים בירושלמי ועי' באגה"א ח"א צד 48, ולהגי' יהודה בר אמי עי' גם בח"ג לעיל שם וצד 163 וצד 254, והוא דורש מתרפס נוטריקון מתיר פס מתיר את פס ידו כלו' פושט את ידו לקבל ממון, שהוא מתרצה מתפייס בממון [וכן הדרש בשמו"ר שם], ובפסחים שם דרשו מתרפס ברצי כסף שפושטין יד לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים ועיי"ש בפירש"י ובד"ס, וביומא שם הדרש לך התרפס וכו' (משלי ו' ג') אם ממון יש בידך התר לו פסת יד וכו', ובכי"ל מתיר את הפז והוגה הפס וגם בכי"ו הגי' הפז, ובכי"פ ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א הגי' הפה וצ"ע [ובכי"ל כתוב מתרפס בכסף וביני שיטי הוגה בכתב אחר מתרצה]: 7 סליק וכו'. הלך לשאול בשלומו של רבנו והוא ר' יהודה נשיאה בן בנו של ר' יהודה הנשיא ועי' גם במ"י לעיל צד 691 ולקמן ריש פ"פ וגרעץ קורות היהודים ח"ד מהדורא ד' צד 226, ובכי"ל כתוב דרבנן והגהתי דרבנו ועי' למטה סי' ט"ו ולעיל צד 90 צד 305 וצד 307: 8 צלי עלי. התפלל עלי שהמלכות הזאת מלכות אדום הרשעה היא רעה מאד וכמו שדרשו לעיל ריש פס"ה מלכות הרשעה הזו גוזלת וחומסת וכו' [ועי' לעיל צד 904]: לא תיסב וכו'. לא תקח משום אדם כלום ואין אתה צריך ליתן כלום למלכות, [ורמז לו שבית הנשיא לוקח מאנשים מתנות בחזקה ונפרעים ממנו בזה שאנשי המלכות לוקחים ממנו את

מן יתיב גביה אתת חדא איתתא טעינא ליה חד דיסקרין וחדא סכין בגוה קם נסב סכינא והחזיר לה הדיסקרין, אתה חד בלדר מן דמלכותה וחמתה וחמדה ונסבה, בפתי רמשה סלק ר׳ שמעון בן לקיש למשאל בשלמיה וחמתיה יתיב שחיק, אמר ליה למה את שחיק, אמר ליה ההיא סכינה דחמית אתא חד בלדר ממלכותא ונסבה, אמר ליה ולאו כן אמרית לך לא תיסב מן בר נש [כלום] ולית את יהיב כלום: חד עם דארע אמר ליה לר׳ הושעיא אין אמרית לך חדא מילה טבא את אמ׳ לה משמי בציבורא, אמר ליה מה היא אמר ליה כל הדוריות שנתן אבינו יעקב לעשו עתידין אימות העולם

5 ילקוט שם, ילק׳ תהלים כ׳ תת״ו, תנחומא מ״ב וישלח סי׳ י״ח:

1 יתיב] וג, דיתיב דפאכתרי | גביה ל׳ י | אתת] פוא2כתערי1, אתית ג, אתא דא1 | הרה ו | * איתתא ל0דפא1גכערי] אתתא א2ת, איתה ו, ל׳ ל | טעינה ור1, טענא פ, טעין י | לית] לה ור, ל׳ ג | * חד דיסקרין ל0א1גכע] חד דסקרין לר3, חד דיסקירין ו, חדא דיסקרין דתר, דיסקרין חד י, דסקין פ | וחדה ו, והוה א | סכינא י | בגוה] פוא2גע, בגווה דא2תי, בגויה כ | נסיב א1י | סכינה וא2 | וחזר ואגכר3, והדר דפתר1, ואהדר י | ליה פא1כי | 2 דיסקרא דא2כתר1י, דיסקר׳ א1, דייסקרה ו, דיסקריא ג, דיסקא פ | אתה] ו, אתא דגתרי, בפתי רמשא אתא פא | חד ל׳ י | בלדד ת, בלבר א1, לבלר א2 | מן דמלכותה] ו, מן מלכותא דפאכת, ממלכותא י, מן דמלכא ג, ל׳ ע | וחמתה] ו, וחמאה ע, וחמא יתה דת, חמא יתה א2, חמא לה פ, חמיתיה י, וחמא יתיה גר, חמא יתיה א1כ | חמדה פי, וחמדא כ | ונסבא פכ | בפתי רמשה] ו, בפתי רמשא דגכתר1י, בתר כן פא | סלק] ואגר3, סליק דתר1י | ר׳ — לקיש] וג, ריש לקיש דגתר1י, ר״ש א | 3 למשאול ו | בשלמיה] פאגי, ~ דרבינו ד, דרבנו ר1, דר׳ ת, ל׳ ו | וחמתיה] ו, וחמיתיה י1, וחמא (וחמה ג) יתיה דגתר1, וחמא ליה פ, ל׳ א | יתיב] י, יהיב ו, והוה יתיב א, ל׳ דפגתר1 | ושחיק י | ליה] לה ו, ל׳ פ | מה פ | ליה ל׳ פ | ההיא] ההוא י, ל׳ פאג | סכינא פאגתי, סכינ׳ ד1 | דחמית׳ פאג, דחמיית ו, דחמיתא יתה ד, דחמית יתיה ת, דחמידית י | אתא] אתה ו, ל׳ פ | 4 בלדד ת, בלבר א1, לבלר א2 | ממלכותא] פ, מן מלכותא דת, .. מלכותה א2, מן דמלכותא ג, .. דמלכותה ו, ל׳ י | אתא ונסבא פ, אחמדה ונסבה י, חמתה וחמדה ונסבה ו, חמא יתה (חמה יתיה א1ג) וחמדה ונסבה דאגת | ולא פואגבי, לא דת | אמרתי א2 | תסב פת | מן ברנש וא, מבר נש פי | ** כלום] ל׳ ל | ולא אי | * יהיב דפאגכתי] יהב ל, יהיב לה ו | 5 עם דארעא פאר2, עם דארע׳ ו, מן דארע׳ ג | ליה ל׳ ח | הושעיה וח, אושעי׳ י1, אושעיא א1תי (תהלים) | אי חא02ר1י (שם), לא י1, תא א2 | אימ׳ א2, אמרינן י (שם) | לך ל׳ א1 (והושלם בין השורות) ת | * חדא דפחאתי] חרה וג, חד ל, ל׳ כ | מילה] וא1ג, מילא פר1י, מלה י (שם), מילתא דחא2כת | טבה ו | את אמ׳] ו, את אמר ח, את אמרת י, אמרת א1תר1, אמרית א2, אמרה ד, תימא כ, אימה ג, דרשת פ | * לה פוחא2גכתר1ין] ליה לא1, ל׳ ד | משמי] פא1י, מן שמי וחגכי (שם), בציבורא (שם), משמי א2, מן שמי דת, ל׳ פי (שם) | 6 בציבורא] חגר1י, בציבורה ו, בצבורא א1כ, בציבורא דא2ת | מאי היא א1, אין י (שם) | לה י1 (שם) | לו ת | כל] ר, ~ אותן דפוחאגכתי | הדוריות] וגכר2, הדורות פ, הדורונות דחא1תר1י, הדרוניות א2 | יעקב אבינו וחתי (שם), יעקב פא1י | אומות העולם ל׳ י (שם) |

ממונו, וע׳ לקמן פ״פ סי׳ א׳], ולהגי׳ ברנש בתיבה אחת ע׳ גם בח״נ לעיל צד 51 צד 92 וצד 628: 1 מן יתיב וכו׳. כשהיה יושב אצלו באה אשה אחת והביאה לו קערה אחת וסכין אחת בתוכה קם רבנו לקח הסכין והחזיר לה הקערה, והגי׳ מן יתיב איתא גם בכי״ו וכי״ג כמו לעיל צד 302 מה יתיב גביה ועי׳ דאלמאן צד 234, וטעינא ליה כמו לעיל צד 301 טעין ליה, ודיסקרין ל״י1) ולעיל שם בגו דיסקס דדהב, ובכי״ל בסמוך הדיסקרין בה״א הידיעה כמו בסמוך הדוריות ולעיל צד 32 הפלטין ודוגמתם, וגי׳ נכונה בילקוט נסיב סכינא ואהדר וכו׳, והועתק בערוך ע׳ דיסקרין: 2 אתה וכו׳. בא ציר אחד מאנשי המלכות וראה את הסכין וחמדה ולקחה, ובלדר כמו לעיל צד 82 בילדר ועיי״ש, ובערוך ע׳ בלדר הגי׳ אתא חד בלדר וחמאה וחמדה וכו׳: בפתי רמשה וכו׳. לפנות ערב הלך רשב״ל עוד הפעם לשאול בשלומו של רבנו וראהו יושב שוחק א״ל למה אתה שוחק א״ל אותה הסכין שראית בא ציר אחד מן המלכות ולקחה א״ל ולא כן אמרתי לך וכו׳, ובפתי רמשה כמו לעיל צד 186 (ועי׳ במ״י שם) וצד 683 וצד 728 אפתי רמוש, והלשון וחמתיה יתיב שחיק כמו לעיל צד 131 ועח״נ: 5 חד עם דארע. עם הארץ אחד א״ל לר׳ הושעיא אם אומר לך דבר טוב אחד את אומרו בשמי בציבור א״ל מה הוא הדבר א״ל כל אותן הדוריות המתנות שנתן אבינו יעקב לעשו וכו׳ יביאו אין כת׳ אלא ישיבו א״ל חייך דבר טוב אמרת ובשמך אני אומרו, והגי׳ עם דארע איתא גם בדפ״ר וד״ו ובכי״ח [וכי״ת] ובפי׳ ב״ר כי״ם ובילקוט דפ״ר כאן ותהלים שם וכן לקמן פע״ט סי׳ ו׳ קם חד עם דארע וכו׳ ועי׳ בעמת״ר ע׳ ארע ארעא, ובמ״כ הגיה עמא דארעא וכן הדפיסו אחריו, ודוריות ל״י ועי׳ לעיל צד 422 וצד 562, וכן דוריות לקמן פע״ט סי׳ ו׳ וסוף פפ״ה, ובלק״ט הועתק חד עמא דארעא אמר לרב הושעיא אין אמרית לך חדא וכו׳ את אמרת משמי בצבורא א״ל מאי היא אמר ליה כל אותן דורונות שנתן אבינו יעקב לעשו עתידין וכו׳ להחזירם למלך המשיח לעתיד לבוא דכתיב מלכי וכו׳ ישיבו יביאו אין כתיב אלא ישיבו אמר ליה יאית אמרת ומן שמך אמינא ליה, ובשכל טוב צד 186 נשתבש חד מן דרונא אמר ליה לר׳ אושיעיא, והגי׳ שם כל אותו הדורון שנתן וכו׳ עתידין מלכי אומות העולם להחזירן למלך המשיח שנאמר וכו׳ יביאו לא נאמר וכו׳ א״ל מלה טבא אמרת ומשמך אמינא לה בציבורא ועח״נ, ובשינוים שונים במה״ג עמו׳ 518 אחד עם ארץ אמ׳ ליה לר׳ אושעיה אי אמרית לך מילתא חדא את מתני לה משמי בציבורא אמ׳ ליה אימא אמ׳ ליה כל דוריאנאתא (דוריניאתא) דשדר אבינו יעקב לעשו עתידין אומות העולם להחזירן לימות המשיח וטעמא דיליה מלכי תרשיש וכו׳ ישיבו יביאו

1) δισκάριον.

להחזירן למלך המשיח לעתיד לבוא, מה טעם מלכי תרשיש ואיים מנחה (תהלים עב י) יביאו אין כת' אלא ישיבו (שם שם) אמר ליה חייך מילה טבא אמרת, משמך אנא אמ' לה:

יג יג) ויאמר אליו אדני ידע וגו' ר' ברכיה בשם ר' לוי אדוני ידע כי הילדים רכים זה משה ואהרן. והצאן והבקר אילו ישראל ואתם צאני צאן מרעיתי וגו' (יחזקאל לד לא), ר' הונא מש' ר' אחא אילולי רחמי הקב"ה ודפקום יום אחד כבר ומתו כל הצאן בימי אדריינוס, ר' ברכיה בשם ר' לוי אדני יודע כי הילדים רכים זה דוד ושלמה, והצאן והבקר אילו ישראל [ואתם צאני צאן מרעיתי וגו'], אמר ר' הונא בשם ר' אחא אילולי רחמי הקב"ה כבר ומתו כל הצאן בימי המן:

יד יד) יעבר נא אדני לפני עבדו וגו' אמר לו מבקש את שנהא שותפים בעולמך, אמר לו

3 ילקוט ר' קל"ג: 9 ילקוט שם, דברים רבה סדר דברים (פ"א סי' כ), תנחומא מ"ב תרומה סי' ז', תנחומא שם סי' ע', והזהיר תרומה (ע"מ ס'), סדר אליהו זוטא פי"ט:

1 להחזירן למלך משיחנו ת, להחזירן למשיח פא[1] | לעתיד לבוא] ג, לעתיד לבא דותי (שם), ל' פחאבי | מה טעם] ת, מה טע' ן, מ"ט י, מה טעמיה ד, שנ' פאבי (שם), מאי טעמא שנ' ח | מלכי — ואיים ל' י (שם) | מנחה וחי, ~ ישיבו דפאגתי (שם) | יביאו אין כתיב (כת' גכת) כאן דחאגכתי, יביאו אין כת' כן ן, אין כת' כאן יביא פ | 2 אלא מנחה ישיבו וחג | ליה] לו ת, ל' פ | חייך ל' פאגכי שם) | מילה] א[1]גכי, מילא פו, מלה דא[2]תי (שם), מילתא ח | טבה ן | משמך] פא, מן שמך גב, וממשך י, ומן שמך דחתי (שם), מה שמך ן | אנא] אנה ן, ל' פי (שם) | אמ'] ן, אמר חגת, אמר' י[1], אומר ד, אימא אכ, אמינא י (שם), דרישנא פ | לה] ליה א'כ, בציבור' י[1] | 3 ויאמר אליו ל' א[2] | אדני] פוגכ, אדוני דחאתי | ידע] וג, יודע דפחאבתי | וגו'] כי הילדים א[2], כי הילדים רכים פחא[1]גכתי, כי.. רכים וגו' ג, דן | ר' ברכיה — רכים] ר'.. בשם ר' לוי (ר' לוי אמ' אכ) אדני יודע (אדני ידע ג, אדוני יודע א[1]א[02]) כי.. רכים וא[1]א[02]גכ, ל' דפחתי | 4 והבקר] ~ עלות עלי | אלו חאתי | ואתן דפוג, ואתנה ד[1]האכתי | * צאן — וגו'] וצאן.. וגו' ל, צאן מרעיתי אדם אתם דח, צאן מרעיתי אתי, וגו' וג, ל' פכ | רב פ | חונא] ן, הונא דפאגכת | 5 בשם | אלולי א[2]ת | רחמיו של | כבר ל' ג | ומתו] וחאגב, מתו דפתי | אדרינוס | אדריאנוס פי, אדריאנוס קיסר א[01], אנדריגוס חג | 6 משום פ | אדוני חאי | ידע ג | דויד ן | והבקר] פא[2]תי, ~ עלות עלי דוחא[01]גב | אילו] פוג, אלו דחאכתי | * ואתם — וגו'] ואתן.. וצאן.. וגו' ן, ואתן.. וצאן מרע' ג, ואתנה.. וצאן מרעיתי ח, ואתנה צאני וגו' דא, ואתן (ואתנה כ) צאני פב, ואתה צאני ת, ל' לי | 7 אמר — אחא] ר' הונא (חונא ן) בשם ר' אחא פו, ר' הונא.. אחא אמר דא[01]גכת, ר' אחא בש"ר הונא אמ' א[2] | אילולי] והגכי, אלולי דת, אלמלא א | רחמיו של | ומתו] חא[2]גכ, מתו דפא[01]תי, מיתו ן | 9 יעבר] פוגכת, יעבור דחאי | אדוני חאתי | וגו' ל' | אמ' לו עשו א[1]א[02] (אמר — עבדו ל' ת) | אתה פוחאב | שאהא חכ, שאהיה פא | שותף עמך דפחאי, .. עימך ן, שותף כ |

אין כת' כן אלא ישיבו. ובעקידה שע"ר כ"ו חד עמא דארעא א"ל לר' אושעיא אין אימא לך מלה טבא אמרת וכו' א"ל מאי היא אמר ליה כל אותן דורונות ששלח יעקב אבינו וכו' להחזירן לימות המשיח שנאמר וכו' מנחה ישיבו יביאו לא נאמר וכו' א"ל מלה טבא קאמרת אנא אמינא לה משמך, ובסגנון אחר המאמר בתנחומא מ"ב שם אמר ר' הושעיא אמר לי זקן אחד אומר לך טיבו של מדרש וכשתהא דורשו אמור אותו משמי עתיד עשו להחזיר ליעקב כל מה שנטל מיעקב שנאמר מלכי וכו' מנחה יביאו אין כתיב כאן אלא מנחה ישיבו אמרתי לו הוא זה הדבר הטוב ומשמך אני דורשו א"ל ומה אם שנתן לו מדעתו ודחק עליו שלא היה מבקש ליטול שנאמר ויאמר עשו יש לי רב הוא מחזיר דברים שנטלו מישראל באונס על אחת כמה וכמה באותה שעה הודיתי לו: 3 זה משה וכו'. מפרש בפי' ב"ר כמו שמצינו במשה שנקרא ילד דכתיב [שמות ב' ו'] ותפתח ותראהו את הילד, ובסמוך זה דוד ושלמה מפרש שם דוד דכתיב [ש"א י"ז נ"ו] בן מי זה העלם שלמה דכתיב [קהלת ד' י"ג] טוב ילד מסכן וחכם, ובשכל טוב שם מפרש א"ל יעקב אדוני יודע כי הילדים רכים כלומר רבונו של עולם יודע שהילדים היינו מנהיגי הדורות של בני רכים הם כגון דוד ושלמה כל שכן שאר פרנסים [והגי' ר' ברכיה בשם ר' לוי וכו' איתא גם בכי"ו וכי"א א' וכי"ג וכי"כ, (ובכי"א ב' כתוב בפנים רק ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר זה משה וכו' והשאר נתוסף בגליון), ונראה שגי' זו נכונה היא וכדי שלא יקשה שר' ברכיה דורש בסמוך זה דוד ושלמה מחקו בדפוסים ובשאר כ"י את שמו בפעם הראשונה, ולא הועילו כלום כי גם ר' אחא סותר עצמו, והאמת ששני לשונות לפנינו, ומן ר' ברכיה בפעם שניה הוא לישנא אחרינא]: 4 ואתם צאני. כ"ה בכי"ל [ובמדרש אגדה הועתק ואתנה] ועי' לעיל צד 556 וצד 894 ובמ"י שם: 5 בימי אדריינוס. עי' לעיל צד 740 ובמ"י שם בד"ה ר' היה דורש [ובמדרש אגדה הובא ואלולי רחמנות של הקב"ה ודפקום יום אחד ומתו כו' אנדריגוס קיסר, ובכי"ל תלויה הריש של אדריינוס בין השורות]: 9 אמר לו מבקש וכו'. א"ל עשו ליעקב מבקש את שנהא שותפים בעולמך בעוה"ב ונהיה אנחנו שותפים גם בעולמי בעוה"ז א"ל יעקב יעבר נא אדוני לפני עבדו לך לבד יהיה העולם הקדום העוה"ז א"ל עשו ואינך מתיירא מדוכסיי וכו' שאם לא תהא שותף עמי בעוה"ז היאך תסבול אותם שלא יזיקוך (כן מפרש בפי' ב"ר כ"י [ובגליון כי"א ב' כתוב א"ל אם אתה משתתף עמי אין (אתה מתיירא וכו')]) א"ל יעקב ואני אתנהלה לאטי להוני בענותנותי ובשפלותי, להוני אני מהלך ואני אשא ואסבול ואמלט את נפשי, בפנים כרוכות קשורות ומכוסות אני מהלך ולא אבים עמל וכעס (ועי' גם ביפ"ת), ובלק"ט הרכיב בפירושו זה המאמר עם הדרש שהביא בשם מדרש ויאמר נסעה וכו' אמר לו עשו נחלוק העוה"ז והעוה"ב אמר לו יעקב אדוני יודע כי הילדים רכים ואין יכולין לסבול דינה של גהינם (ועי' בבחיי לפ' נסעה ונלכה) אלא יעבר נא אדוני לפני עבדו זה ממשלה של עוה"ז והעוה"ב ינחלו ישראל אמר לו ואין אתה ירא משעבוד מלכיות א"ל ואני אתנהלה

יעבר נא אדני לפני עבדו, אמר לו ואינך מתיירא מדוכסיי ומאפרכיי ומאיסטרטילטיי, אמר לו ואני אתנהלה לאטי להוני, להוני אני מהלך היך דאת אמר ההולכים לאט (ישעיה ח ו), בפנים כרוכות אני מהלך כמה דאת אמר הנה היא לוטה (ש"א כא י):

עד אשר אבוא אל אדני שעירה אמר ר' אבהו חיזרנו על כל המקרא ולא מצינו שהלך

4 ילקוט שם, ילק' עובדיה ר' תקמ"ט, ילק' מכירי עובדיה ל' כ"ל, [דברים רבה שם], יוחס' מנודה זכה. פ"ב מ' ג', תנחומא מ"ב שם, תנחומא שם, והזהיר שם [ועי' ע"ז כ"ם ב']:

1 יעבר] פוכ, יעבור דחאי | אדוני פחאי | אמר לו] אמר ליה ת, ל' א | ואין אתה דחא2כת, ואין את ור3, אין אתה א1, אין את ג, ואי אתה פר, ואת י | מתירא פא1ר, ירא ח | * מדוכסיי וחכ] מדוקסיי ל, מדוכסי דת, מדוכסאי א, מן דוכסיי ר2, מן דוכסי ר1, מן דוכסר ג, מאפרכי פ, ל' י | ומאיפרכיי וח, ומאפרכאי א, ומן אפרכיי ר2, ומן אפרכי ר1, ומן אפרכוי דת, ומן איפרכיי ג, מאפרכי י, מדוכסי פ | * ומאיסטרטילטיי] ומאיסטרטולטיי ל, ומאיסטרטליטיי ח, ומאיסטרטיליי כ, ומאצטרטליטי ו1, ומן איסטרטליטיי ג, ומן אסטרטולטי ר3, מאיסרטלטיי ן, מאסרטליטי פ, ומן אסטרטילי דתר2, ומן אסטרלטי ר1, ומאיסטכליטאי א1, ומאסטבליטיי א | 2 לאטי] פוחא1כתער, לאיטי דא2גי | להוני] א"ל להוט א1א02 | להוני] להוט א1א02, ל' ער | אנא חר1י | ההולכים] את מי השילוח ~ דפחאגבתר2, מי השילוח ~ י, את מי השילח ההלכים (ההולכים ע) וע | בפנים] פוחאגבי1, ד"א ~ דתר | 3 כרוכים ן | אנא חר1י | הולך א2 | והנה ד1פחא | היא] נא ת | לוטה] ~ בשמלה | 4 אשר ל' י | אבוא] אתים, אבא דפוחגבי | (עובדיה) | אדני] פוגכ, אדוני דהאתים | ** שעירה] וגו' ל, אבהוא ן | חיזרנו] וג, חזרנו דפחאכתים | כל המקרא כולה אכ, כל המקראות י | ° מצינו] מצאנו ד |

לאטי להוני אנא מהלך לאטי בניחותא כמו ההולכים לאט כלומר לא אתגאה עליהם כי אסבול עולם ד"א לאטי כמו הנה היא לוטה כלומר בפנים כרוכות אני מהלך במלכיות ולא אשא פני ועיני בפניהם, ובשכל טוב שם ויאמר נסעה וכו' אמר עשו ליעקב נחלק עוה"ז ועוה"ב ואלכה לנגדך שנהיה אני ואתה שווין בהן וכו' יעבור נא אדוני לפני עבדו איני משתתף עמך בעולמך אלא אתה תירש העולם הזה תחלה ואני אירש עולם הבא לבד אמר עשו ואי אתה ירא מדוכסי ומאיפרכסי א"ל יעקב ואני אתנהלה לאטי להוני אני מהלך בנחת בפנים כרוכות אני מהלך לפני המלכים לסבול עולם, ובמה"ג שם מפרש ויאמר נסעה ונלכה אמר ליה עשו ליעקב בא ונשתוה אני ואתה בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא אמר לו יעקב אכול אתה בעולמך ועבור שנ' יעבר נא אדוני וכו' ואני מכסה פני עד שתעבור מן העולם הזה שנ' ואני אתנהלה לאטי ואין לאט אלא כסוי (כסוי פנים) דכת' והמלך דוד לאט את פניו וצ"ע, ובכי"ל כתוב מדוקסיי וכו' ומאיסטרטולטיי והגהתי ועח"ב ולעיל צד 440 וצד 511, ובערוך ע' הן א' הועתק סוף המאמר ופי' להוני בנחת ועי' בעמת"ל ע' הון, ובערוך שם הובא עוד אתנהלה לאטי בתר"י אדבר להוני, ולפנינו בתר"י א' בנייחא, והמאמר שלפנינו נר' מקוטע, ואגדה רווחת שעולמו של יעקב הוא העוה"ב ועולמו של עשו העוה"ז, ובדב"ר שם איתא א"ר שמואל בר נחמן כשעמד עשו עם יעקב אמר לו עשו יעקב אחי נהלך שנינו בעולם הזה כאחת אמר לו יעקב יעבור נא אדני לפני עבדו מהו יעבור נא טול עולמך תחלה מהו אתנהלה לאטי וכו', ובילק' דברים ר' תת"ז ד"א אתם עוברים בגבול אחיכם אתם אוכלים עם עשו בעוה"ז והוא אינו אוכל עמכם לעוה"ב וכן עשו אמר ליעקב נסעה ונלכה לא אחים תאומים אנו נאכל שנינו בעוה"ז ובעוה"ב א"ל יעקב הילדים רכים וכו' ולא עוד אלא ודפקום יום אחד אלא טול לך חלק בעוה"ז יעבר נא אדוני לפני עבדו וכו' (ולדעת רש"ב מקור זה המאמר הוא אלה הדברים זוטא ועי' בלקוטים ממדרש אה"ז וכו' צד 2, וביפ"ת כתב שמצא כן בילמדנו), ובילקוט תולדות הועתק ממדרש אבכיר ויתרוצצו הבנים בקרבה שהיו חולקין בשביל העוה"ז והעוה"ב וכו', ובסדר אליהו זוטא ד"ו שם איתא אמרו כשהיה יעקב ועשו במעי אמן אמר יעקב לעשו עשו אחי שנים אנחנו לאבינו ושני עולמות לפנינו העוה"ז והעוה"ב וכו' טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב וכו' באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ויעקב העוה"ב וכשבא יעקב מבית לבן וראה עשו בנים ליעקב ועבדים ושפחות אמר לו עשו יעקב אחי לא כך אמרת לי שתטול אתה העוה"ב ומנין לך כל הממון הזה אתה משמש מהעוה"ז כמותי אמר לו הרכוש שנתן לי הקב"ה וכו' שנאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך באותה שעה האמיד עשו בדעתו ואמר העוה"ז שאין חלקו כך נתן לו הקב"ה העוה"ב שהוא חלקו על אחת כמה וכמה אמר לו עשו ליעקב יעקב אחי בא ונעשה שותפות אני ואתה טול אתה העוה"ז ועוה"ב חצי ואני אטול העוה"ז והעוה"ב חצי שנאמר ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי אמר לו יעקב לעשו אדוני יודע כי הילדים רכים ואינם יכולים לעמוד ביסורין שנאמר ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן (והמאמר הועתק בילקוט ר' קי"א ומצויין בראשו בדפ"ר פר"א ועי' [כל זה] בנספחים לסדר אליהו זוטא שהו"ל רמא"ש צד 27), ובתנחומא מ"ב שם בנוהג שבעולם מי שיש לו שני בנים אחד בכור ואחד קטן מי נוטל הרבה הבכור עשו יצא תחילה שנאמר ויצא הראשון אדמוני הוא היה ראוי ליטול שני חלקים ולא עשיתי כך אלא יעקב נטל שני חלקים העוה"ז והעוה"ב כך עשו אמר ליעקב נסעה ונלכה וגו' נהלך שנינו בעולם אמר לו יעקב טול עולמך ועבור שנאמר יעבור נא אדוני וכו' ועי' בתנחומא ובס' והזהיר שם ובילק' מלאכי ר' תקפ"ז [ובפדר"א ספל"ז איתה ואתה אמרת עבדך יעקב חייך כדבריך יהיה הוא ימשול עליך בעולם הזה ואתה תהיה מושל עליו בעולם הבא לפיכך אמר לו יעקב יעבר נא אדני וכו']: 4. חיזרנו. וכ"ה בכי"ו וכי"ג כאן ולקמן פפ"ה סי' ז' ובירוש' ע"ז פ"א ל"ט א' חיזרנו מבנין הכבד וכן לקמן פצ"ד סי' ה' חיזרתי על כל בעלי הגדה וכו' ועי' באכער טערמינאלאגיע ח"א צד 57 וח"ב צד 65, ובמה"ג שם עד אשר אבא אל אדני שעירה אמ' ר' אבהו חיזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אל עשו הר שעיר מימיו אפשר יעקב היה מרמה בו אלא אימתי הוא בא אצלו לעתיד לבוא וכו', ובשכל טוב צד 180 א"ר אבהו חזרנו בכל התורה ולא מצאנו שהלך יעקב מימיו אצל עשו לשעיר אפשר יעקב אמתי והיה מרמה בו אלא אימת בא אצלו לעתיד הוא בא שנא' וכו' [ועי' במדרש אגדה], והלשון יעקב אמיתי עי' גם לעיל צד 804, ובתנחומא מ"ב שם איתא עד אשר אבוא אל אדוני שעירה אמר ר' יעקב חזרתי על כל המקרא אם הלך יעקב שעירה אם לא הלך ולא מצאתי ואימתי הוא הולך לעתיד לבא וכו', ובתנחומא שם א"ר יעקב ב"ר חזרתי על כל המקרא ולא מצאתי שהלך יעקב לשעיר ואימתי הוא הולך לעולם הבא וכו', ובס' והזהיר שם ואמר ר' יעקב בר

יעקב אצל עשו להר שעיר מימיו, איפשר יעקב אמיתי היה מרמה בו, אלא אימתי בא אליו לעתיד לבוא ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וגו' (עובדיה א כא):

טו) ויאמר עשו אציגה נא עמך וגו' ביקש ללותו ולא קיבל: רבנו כד הוה סליק למלכותא טו
50d הוה מסתכל בהדה פרשתא ולא הוה נסיב עימיה רומאין, חד זמן לא איסתכל בה ונסב עימיה רומאין, לא הגיעו לעכו עד שמכר פינס שלו:

טז) וישב ביום ההוא עשו וגו' וארבע מאות אייש איכן הם, שימטו עצמן אחד אחד, אמרו

8 ילקוט כי' קל"ג: 6 ילקוט שם, ילק' שמואל כי' קמ"ח:

1 יעקב] פאי. יעקב אבינו דוחכ. אבינו יעקב גת | אצל עשו לשעיר פא[1]מ. לשעיר אצל עשו כ, אצל עשו א[2], לשעיר י (שם) | מימיו ל' ון (שם) | איפשר] פחא[1]א[02]גבי. אפשר דותמ | יעקב אבינו וב | אמתי ותי, אימתי ג | היה ל' פכ | מרמה] ואגבימ. ומרמה דת, והיה מרמה ח, מבדה פכ | * בו דוחאגתמ] ביה י, ל' לפכ | ** אלא] ל' ל | אימתי] פחאגימ. אמתיי ן, אמיתי (אמתי ת) היה דת | בא] פ. דוא בא דוחאגתימ. ילך י (שם) | אצלו | 2 לבוא] אג לבא דפוחכתימ. ל' י (שם) | * לשפוט — וגו' ד] לשפוט (לשפט ג[1]) את הר עשו חא[1]גכתימ. וגו' פוא[2]. ל' ל | 3 ויאמר] פוחאגכ ~ לו דת | עשו ל' י | עמך וגו'] עמך פאכ, עמך מן העם אשר אתי חתי, ל' ן | ביקש] וג, בקש דפחאכתי | ללותו] פ. ללוותו דוחאגכתי | קיבל עליו וגכ. קבל עליו דפחאתי | רבנו] חר[1], רבינו דפוא[2]גכתי, ר' א[1] | ** כד] כי ל | הוה ל' פוכ | סלק ן | 4 הוה ל' פכ | משתכל ד[1]ן | בהדה] וחא[1], בהדא דפא[2]גכתר[1]י | פרישתה ח, פריישתא ד[1] | הוה ל' פוא[2]כ | * נסיב דפחאגכתר[2]ין] נסב לו | עימיה רומאין] א[1]גכ, עמיה רומאין פות, עמיה רומאי ו[1], עמיה רומאי א[2]ר[2], עמיה רומאה ר[1], ארומאה עמיה ת. ארמאה עמיה ד | זימנא הדא פכ. יומא חד א | איסתכל] אגר[1]י. אסתכל דפחכת, אישתכל ן | בה ל' פכ | * ונסב דוא[2]גת] ונסיב לחא[1]ר[1]י. ל' פכ | עימיה] א[1]. עמיה דוחא[2]גר[1]י, ל' פכ | רומאין] רומאי ו[1], ל' פכ | ה לא] ת. ולא דפוחאגכר[1]י | פינס] פוהא[1]גכבר[3]י, פנס א[2], הסוס דתר | 6 * עשו וגו' וג] וגו' ל, עשו א, עשו לדרכו י (שמואל), עשו לדרכו וגו' ח, עשו.. שעירה דפכתי | * וארבע — הם] איש איכן הם ל, וארבע.. איש היכן הם ח, ארבע.. איש איכן (היכן ג) הן וג, ארבע.. איש היכן היו י, וד' מאות איש שהיו עמו היכן הם ד, וארבע.. עמו היכן הלכו ת, וארבע.. איש עמו היכן הלכו א[1], וד'.. איש היכן הלכו א[2], וארבע.. איש להיכן הלכו י (שם), ואיכן ארבע.. איש פכ | שימטו — אחד] שימטו (שמטו ח) עצמן אחד אחד בפני עצמו וח, שממטו אחד.. עצמו אגי, נשמטו אחד.. עצמו פב, נשמטו כל אחד ואחד הלך (והלך ת) לדרכו דת |

אידי חזרנו וכו' ולא מצינו שהלך יעקב לשעירה ואימתי הוא בא לע"ה וכו', ובדב"ר שם בדפ"ר וד"ו א"ר שמואל בר נחמן חיזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעמד יעקב עם עשו בשעיר ומהו שעירה אמר לו עד עכשו יש לי להעמיד שופטים ומושיעים וכו', ובירוש' ע"ז פ"ב א"ר הונא לא מצינו שהלך יעקב אבינו לשעיר א"ר יודן בריה דר' לעתיד לבוא וכו', ודרשו ועלו מושיעים וכו' המושיעים אשר בהר. ציון יעלו לשפוט את הר עשו ועי' ברמב"ן [ובבחיי]: 3 ביקש ללותו. ע"י אנשיו ולא קיבל כדכתיב ויאמר למה זה וכו', ובלק"ט ויאמר עשו אציגה נא עמך ביקש ללותו ולא קיבל עליו יעקב אבינו, ובשכל טוב צד 187 ביקש ללותו ולא קיבל: כד הוה וכו'. כשהיה נוסע למושב הממשלה היה מסתכל בזו הפרשה שמסופר בה שיעקב לא קיבל אנשים מעשו, ולא לקח עמו רומיים ללוותו שהם חשודים על הגזל [פעם אחת לא הסתכל בפרשה זו ולקח עמו רומיים ללותו, ולא הגיע לעכו (ועי' לעיל צד 923) עד שהוצרך למכור פינס[1]) אדרת שלו כי לקחו ממנו כל מה שבידו ועי' ביפ"ת, והגי' הנכונה פינס איתא בכי"ל ובכל כ"י שציינתי וגם בפי' ב"ר בדפ"ר, וכן לקמן פפ"ד ויפשיטו את יוסף זה הפינס, ורק בדפוסים כאן [ובכי"ת ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א הגי' הסוס (וכן שבשו והגיהו בפי' ב"ר דפוס ווילנא), ובלק"ט מפרש כל זמן שהיה מסתכל בפרשה זו ולא היה מניח את הרומיים ללותו היה בטוב פעם אחת לקח עמו רומיים ללותו ולא הגיע לעכו עד שמכר פינס (כ"ה שם בכ"י פלארענץ) שלו. ורמב"ן עה"ת גורס ר' ינאי [ונשתבש מן רבינו] כד הוה סליק וכו' ולא הוה נסיב עמיה רומאין חד זמן לא איסתכל בה ונסיב עמיה רומאין ולא הגיעו לעכו עד שמכר פינס שלו, ומפרש שם שהיתה קבלה בידם שזו פרשת גלות, כשהיה בא ברומא בחצר מלכי אדום על עסקי הצבור היה מסתכל בפרשה זו ללכת אחרי עצת הזקן החכם כי ממנו יראו הדורות וכן יעשו ולא היה מקבל חברת אנשי המלכות ללותו שאין מקרבין אלא להנאת עצמן ומפקירין ממונו של אדם [ובפי' ב"ר מפרש שפיזר את ממונו לשחדן, וציור זה מאנשי המלכות הרומיים מתאים להמציאות. כי עבדי המלך (המשוחררים) לקחו הרבה שוחד מאת הבאים להתהנן לפני המלך כדי להשפיע על המלך שיעשה רצונם. וכבה מסופר בקדמוניות ליוסיפוס ספר י"ח פ"ו מאגריפס דמלך שאיבד את ממונו בשוחד שנתן לעבדי המלך שידברו עליו טוב לפני המלך, וראה גם פרידלענדר דרשטעלונגען אויס דיר זיטטענגעשיכטע רומס ח"א מהדורא המישית צד 84]: 6 וארבע מאות איש. שהיו עמו איכן הם (ובכי"ל נשמטו המלות וארבע מאות והשלמתי ועה"נ) שימטו עצמן וכו', וכתיבת אמתי בכי"ל וכי"ג כאן בלי יו"ד כמו לעיל צד 320 וצד 321, והגי' ולא נותר מהם וכו' איתא בכל כ"י ובדפוסי' וילקוט כאן, ורק בילק' שמואל שם הגי' ולא נמלט וכו' כמו במקרא לפנינו. ושם כתוב ארבע מאות איש נער וכ"ה בדפוסי' וכי"פ וכי"א א' וכי"ג, ובכי"ל וכי"ח וכי"כ ובילק' כאן ובילק' שמואל שם בראש המאמר הגי' ארבע מאות איש. וגם בפירש"י עה"ת הוצ' ר"א ברלינער וישב ביום ההוא עשו לדרכו עשו לבדו וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד והיכן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנ' כי אם ארבע מאות איש אשר וכו' [ובכי"א ב' וכי"ת הגי' ארבע מאות נער], ובלק"ט וישב וכו' וארבע מאות איש שהלכו עמו היכן הם שימטו עצמן אחד אחד בפני עצמו והלכו להם וכו'. ובשכל טוב צד 180 מפרש ואותן ת' אנשים שהלכו לקראת יעקב כל אחד בפני עצמו אמר נלך שלא תכווה וכו'

[1]) [φαινόλης, Mantel.]

שלא ניכוה בגחלתו שליעקב, אמתי פרע להם הקב"ה, להלן ולא נותר מהם איש כי אם ארבע מאות איש אשר רכבו על הגמלים וינוסו (ש"א ל יז):

טז יז) ויעקב נסע סוכותה וגו' כמה שנים עשה אבינו בביתאל, ר' אבא בר כהנא אמר י"ח חדש סוכות ובית וסוכות, ר' ברכיה מש' ר' לוי כל אותן השנים שעשה אבינו בביתאל היה מכבד את עשו באותו הדורון, [ר' אבין בשם ר' אחא תשע שנים היה מכבד את עשו באותו הדורון], ר' פינחס בשם ר' אבין כל השנים שעשה אבינו בביתאל לא נמנע מלנסך, אמר ר' חנן כל מי שיודע כמה ניסוכין ניסך אבינו בביתאל יודע לחשב את מי טבריה:

3 ילק' כ' קל"ג, סדר עולם פ"ב, מגילה י"ז א' : 5 לקמן פצ"ט סי' ה' : ||

1 לא אי | נכוה דפחא[2]כתי, נכווה א[1]ג | בגחלתו — יעקב] בגחלתן י | אמתי] ג, אימתי דפחאכתי, אימתיי ן | ** פרע] פרעה ל | להן פגי | להלן ל' ן | נותר] נמלט י (שם) | מהן א[2] | אם — וינוסו] חכ, אם .'. הגמלים י, אם ארבע (ד' ד) מאות איש נער אשר.. וינוסו דפג, אם.. איש נער.. וינסו א[1], אם ארבע (ד' א[2]) מאות נער.. וינוסו א[2]ת, אם ארבע מאות י (שם), וגו' ן | 3 סכותה חא, סוכתה ת, סכתה פן | וגו' ל' | ** שנים] שנה ל | אבינו] יעקב פא, אבינו יעקב דגתי, יעקב אבינו וחכ | בביתאל] ואגכ, בבית אל פחי[1], בסוכות דת | ** אבא] אבה ל | בר כהנא] פוא[2]גכי, ב"כ א[1], ל' דת | שמונה עשר פוא[1], שמנה עשר חא[2]גכ | חדש] חאגכתי, חודש ד, ל' פן | 4 סכות חאג | בית פ | וסוכות] פוחכי, וסכות א, סוכת ג, וסוכות ובבית אל ששה (ו' ד[1]) חדשי' דת | בשם | השנים] וחאגכ, שנים פי, חדשים דת | שעשה אבינו] שעשה. יעקב א[1], שעשה אבינו יעקב א[2]גי, שעשה יעקב אבינו וח, שיעקב היה פ, שיעקב אבינו היה כ, שעשה דת | בביתאל] ואגכ, בבית אל דפחתי | היה מכבד] כבד י | את ל' פכ | 5 באותה ן | הדורון] וחאג, דורון דפכי, דרון ת | * ר' אבין — הדורון] ר' אבין בשם ר' אחא תשע.. לעשו באותו דורון פ, ר' אבין בשם חוניא.. את עשו.. הדורון ג, ר' אבא בשם ר' חונייא.. באותה הדורון ן, ר' אבין בשם ר' חוניא אמר (בשם ר' חנא כ, בשם ר' הונא י) תשע (ט' ד[1], תשעה ד) שנים.. את עשו (לעשו כ) באותו (באתו י[1]) דורון דכי, ל' לאת | פנחס פא[2]גכתי | 6 אבין] פאגכי, ראובן ן, אבא דת | כל] פאכ, ~ אותן דוגתי | שעשה] שעמד פכ | אבינו] ג, יעקב פא[1], אבינו יעקב א[2]כתי[1], יעקב אבינו דו | * בביתאל ואגכ] בבית אל דפתי, ל' ל | מנע י, עשה ן | מלנסך ן, מלנסך נסכים תי | חנן] י, חנין דפואגכת | מי ל' פ | שהוא יודע דואת, שהיה יודע י, שיודע לחשב פכ | ניסוכין] א[2]ג, ניסוכים ת, נסוכין פא[1]כי, נסוכי' ד, נסוכים ד[1], נסכים ן | 7 נסך פואכתי | אבינו] יעקב פא[1], אבינו יעקב דא[2]גתי, יעקב אבינו וכ | בביתאל] וא[2]ג, בבית אל דפכתי | יודיע ת | לחשוב א | את מי] כל מי פ, כל מימי כ, מימי י[1] | טבריא א[2]גכ ||

ופרע להן הקב"ה גמול לדורותם שנ' ולא נמלט מהם וכו', ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר וישב ביום ההוא עשו לדרכו משמע הוא יחידו נשמט כל אחד ואחד והלך לדרכו דאמרי שלא יכוה וכו' ואימתי נפרע וכו' מה שנתפזרו שלא הרעו ליעקב להלן ולא נותר מהם איש כי אם ארבע מאות הרי שנשתירו ארבע מאות בשביל ארבע מאות שנתפזרו [וע' כיוצא בזה בשמות רבה פ"ה סי' י"ד ובתנחומא שם סי' כ"ד, ואלו ארבע מאות איש שנשתיירו היו מעמלק שהוא מאלופי עשו, וע' מש"כ לעיל צד 874]: 3 עשה אבינו וכו'. וכ"ה בשאר כ"י ובילקוט דפ"ר עשה וכו' בביתאל (בבית אל) ראב"כ אמר וכו' ר' ברכיה בשם ר' לוי [ובילק' הגי' דרש ר' לוי] כל אותן השנים (שנים) וכו', וכן בלק"ט כמה שנים עשה יעקב בבית אל וכו' ומפרש שם סוכות לקיץ ו' חדשים ולבית לחורף ו' חדשים ולמקנהו עשה סוכות ו' חדשים [ועי' ברא"ם ובברטנורא עה"ת, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מלשון אחר מפרש שמונה עשר חדש סוכותה בית סוכות וכו' ואם יאמר לך אדם הכת' (הרי כתוב) עדין בסיום אותו הפסוק סוכות (ההוא מיבעי ליה לגופיה לשם המקום כדכתי' על כן קרא שם המקום סוכות, כ"ה בכי"א) ועוד אי אפשד אותו סוכות האחרון לדרשת ימות הקיץ לפי שלא תמצא שתי ימות הקיץ ביחד, וע' בפי' מהרז"ו, ובשכל טוב שם לא חש לזה ומפרש ולמקנהו עשה סוכות באלו חדשי החורף שבנה לו בית, על כן קרא שם המקום סוכות שחזר ועשה לו סוכות לששה חדשי הקיץ האחר, וע' בפירש"י למגילה שם], וקשה לפי גי' כל אלו הספרים שבמקרא כאן לא הוזכר שנסע יעקב לבית אל אלא לסוכות [ואולי לפי דעת בעלי המדרש סוכות היא כינוי לבית אל, וע' בראשית ל"ה ו' ז' ט' ולקמן פפ"א סס"י ב' (וע"ע מכילתא בא פי"ד ובשלח פתיחא (כ"ה א'), וע' מש"כ כיוצא בזה לעיל צד 775 אות 7) ולדעת ר' אבא ב"כ נקרא בית אל סוכות מפני הסוכות שעשה יעקב שם, ושם העיר לפנים היא בית אל, ולדעת ר' פנחס בש"ר אבין נקרא בית אל סוכות מפני הניסוך שנסך שם יעקב על המזבח, ודרך המדרש לתת ביאורים נוספים לביאורי שמות שנזכרו במקרא כמו לעיל צד 825 ואילך בשמות בני יעקב, וכן כאן השם סוכות לדעת ר' פנחס נגזר מנסך וצ"ע], ובדפוסים [וכי"ת] הגי' כמה שנים עשה אבינו יעקב בסוכות וכו' ובבית אל ששה חדשים וכו', ואולי הגיהו כן לנכון עפ"י הס"ע ומשם נובע הדרש לפנינו. והלשון שם (בהוצ' מארכס) יעקב אבינו וכו' יצא לו מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם י"ח חדשים ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ובבית אל עשה ו' חדשים והקריב זבחים וכו', ובמגילה שם דתניא יצא מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם וכו' שנאמר ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ובבית אל עשה ששה חדשים וכו', וע' בפירש"י שם ובפירש"י עה"ת בראשית ל"ז ל"ד, ובמאמר ר"ב בשר"ל הגי' בדפוסי' [וכי"ת] כל אותן חדשים שעשה בבית אל וכו', וברמב"ן הגי' כל אותן החדשים שעשה יעקב אבינו בסוכות היה מכבד את עשו באותו הדורון, ובתר"י א' מתורגם ויעקב נטל לסוכות ואיתעכב תמן תריסר ירחי שתא וכו' [וע' בס' היובלים פכ"ט פסוק י"ז—י"ט], ובתנחומא מ"ב וישלח סי' י"א איתא אמר ר' יהודה בר' שלום כל שנים עשר חדש שעשה אצלו כך היה מכבדו וכו', והלשון כמה שנים עשה וכו' כמו לעיל צד 584 ועיי"ש, וכתיבת ביתאל בתיבה אחת כמו לעיל צד' 379 צד 737 וצד 919 וע' במ"י שם: 5 ר' אבין בשם וכו'. מאמר זה ליתא כאן בכי"ל וכי"א א' וב' [וכי"ת] והשלמתיו, וברורתי הגי'

פרשה עט

א **לג יח) ויבא יעקב שלם וגו׳** בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע (איוב ה יט) אין שית הינון קאימנא בהון, אין שבע הינון קאימנא בהון, ברעב פדך ממות (שם שם כ) כי זה שנתים הרעב (בראשית מה ו), ובמלחמה מידי חרב (איוב שם שם) יש לאל ידי לעשות עמכם רע (בראשית לא כט), בשוט לשון תחבא (איוב שם כא) אמר ר׳ אחא קשה היא לשון הרע שמשבראה עשה [לה] מקום שתטמן בתוכו, ולא תירא משד כי יבא (שם שם) זה עשו ואלופיו, לשוד ולכפן תשחק (שם שם כב) זה לבן שהיה כפון על ממונו לשדדו, כי עם אבני השדה בריתך (שם שם כג) ויקח מאבני המקום (בראשית כח יא), וידעת כי שלום אהלך (איוב שם כד) מעשה ראובן ובלהה מעשה יהודה ותמר, ופקדת נוך ולא תחטא (שם שם) יעקב בן פ״ד שנה לא ראה טיפת קרי מימיו.

1 ילקוט כ׳ קל״ג, ילק׳ איוב כ׳ תתנ״ט, אגדת בראשית פס״ט (פס״ח): 4 ע׳ ערכין ט״ו ב׳: 8 לקמן פצ״ז:

1 ויבוא א^{2} | וגו׳] ו, עיר שכם את, ל׳ דפכגי | בשש] כת׳ ~ פגת, כתיב ~ א^{2}, כתו׳ ~ כ, הה״ד ~ א^{1} | יציליך ת, יצלך י | ובשבע — רע] ובשבע וגו׳ פ, וגו׳ וכ, ל׳ אי (איוב) | 2 אן ו, אם פאגכי (שם), אי י | הינון] אינון דפאגכי, אנין ו, ל׳ ת (וכן בסמוך) | קאימנא] אי, קאימנה ו, קאמנא ג, אנא קאימנא פכ, אנא קאים דת | ** בהון] ל׳ ל | ואין דת, אם י (שם), ואם פואגכ, ואי י | קאימנא] פאגכי, קאימנה ו, אנא קאים דת | * בהון דפיאכתי] ל׳ לג 3 הרעב׳ פוא^{2}גכי (שם), הרעב בקרב הארץ א^{1}תי, רעב.. הארץ ד | ** לעשות — רע] ל׳ ל, 4 ובשוט ד^{1} | תחבא וגו׳ ו | היא] י (שם), הוא פואגכ, ל׳ דתי | לשון הרע] הלשון פאגכבי | שמשבראו ו, שמי שבראה י (שם), שמי שבראו דפאגכתי | 5 * לה י (שם)] לו דפואכתי, לך ג, ל׳ ל | שיטמן דפואכתי, ליטמן ג, טמון י (שם) | * בתוכו דפאגכת] בתוכה י, לתוכו ל, בו ו^{0} | לא וי | משד] וא^{2}, משוד דפא^{1}גכתי | יבא] פוא^{1}י, יבוא דא^{2}גכת | זה ל׳ י | 6 שהיה] פכי, שהוא ג, שבא דוא^{1}ת, שיצא א^{2} | כפן א^{1}ג | ממונו של יעקב ת | לשדדו] ואגכ, לשודדו דת, לשררו י^{1} | ** עם] אם ל | בריתך] פואגכי, בריתיך ת, בריתך וגו׳ ד | 7 המקום] פואגי, המקום (השדה ת) וישם מראשותיו דת, המקום וחית השדה השלמה לך ההיא כהדא דאמ׳ ר׳ לוי בשם ר׳ יוסי בן זמרא עשאן כמרזב שהיה ירא מן החיה כ | * אהלך פוא^{1}גכתרי] אהלך וגו׳ ל, אהליך דא^{2} | מעשה] זה ~ א^{1}א^{02}ר | 8 יעקב] פי (שם), אבינו יעקב דאגכתרי, זה אבינו יעקב ו | בן — לא] בן שמונים וארבע שנה לא ו, בן שמנים וארבע (שמונים וארבע כ, פ״ד א^{2}י) שנה (שנים א^{2}גי) ולא פא^{2}גכי, בן שמונים וארבע ולא י (שם), בן ארבעה ושמונים (שמונים וארבע ר^{1}, פ״ד ד^{1}תר^{2}) שנה (שנים ת) היה ולא דתר, היה בן פ״ד שנים ולא א^{1}א^{02} | טיפת] ואגרי, טפת דתי (שם), ל׳ פכ | מימיו] מעולם פכ, ל׳ א |

ר״א בשם ר׳ אחא כמו שהגי׳ לקמן פע״ט סי׳ ה׳ בכי״ל וגם בדפוסי׳ ושאר כ״י (חוץ מכי״א א׳) ועיי״ש, והדרש תשע שנים קשה לפרשו וע׳ ביפ״ת ובפי׳ מהרז״ו, ובפי׳ ב״ר כי״ט מפרש לקמן שם תשע שנים היה מכבד יעקב את עשו באותו דורון ששיגר לו מתחלה ואעפ״י כן לא חסר כלום וכו׳, ובשכל טוב לא הועתק המאמר, ובשני המאמרים האחרים הגי׳ שם צד 187 ר׳ פנחס בשם ר׳ סימון כל ימים שעשה יעקב בבית אל לא נמנע וכו׳, א״ר יוחנן כל מי שיודע לחשוב כמה ניסוכים ניסך יעקב בבית אל יודע לחשוב מי טבריא:

פרשה עט. בדפ״ר נסמן פע״ז, ובמקרא כאן פרשה סתומה: 2 אין שית וכו׳. אם שש צרות הן אני עומד בהן ואם שבע הן אני עומד בהן שהקב״ה מצילני מכל צרה ופגע רע [וע׳ לעיל צד 887]: 4 שמשבראה וכו׳. שמשברא הקב״ה הלשון עשה לה מקום כלו׳ חלל הפה שתטמן בתוכו כדי שישמור אדם לשונו מדבר לשון הרע, ודורש בשוט לשון וכו׳ משום שוט לשון תחבא הלשון, והדרש בשוט לשון על יעקב חסר כאן ואיתא באג״ב [שהועתק בעמ׳ הבא אות 2 וע׳ לעיל צד 802], וטעם הדרש תחבא הלשון גם בהגי׳ קשה הוא הלשון (קשה לשון הרע) שמי שבראו עשה לו מקום שיטמן וכו׳, ולשון ל״נ ול״ז, וכן מפרש באמרי יושר קשה הלשון שמי שבראו עשה לו מחבוא הסיבו רז״ל תחבא על הלשון שהיא נקבה כאמרו [ישעיה נ״ד י״ז] וכל לשון תקום אתך וכו׳ ופירוש הפסוק תנצל משוט קשה שוט הלשון אשר תחבא במחבוא הפה ובי׳ חומות לפניה כאמרם על מה יתן לך ומה יוסיף לך (בערכין שם מה יתן לך וכו׳ כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר וכו׳) ודרשו זה על יעקב כי הצילו הקב״ה מידי לבן גם מלשונו כאמרו השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע וכו׳, וביפ״ת שמי שבראו עשה לו מקום שיטמן בתוכו שהקיפו ב׳ חומות א׳ של עצם וא׳ של בשר וכו׳ ופי׳ תחבא כנוי ללשון והמקרא דבק לשלפניו דקאמר פדך ממות וקאמר נמי פדך בשוט לשון הנטמנת כלו׳ שה׳ מצילו מלשון שהוא קשה וכו׳ ועי״ע המאמר כמה קשה לשון הרע וכו׳ שהועתק מאלה הדברים זוטא בילקוט כי תצא ר׳ תתקל״ג לפ׳ ונשמרת מכל דבר רע, ושם נדרש תחבא כפשוטו: 6 שהיה כפון. רעב על ממונו לשדדו כמו שאמר יעקב לולי אלהי אבי וכו׳ כי עתה ריקם שלחתני וכו׳: 7 ויקח מאבני וכו׳. בכי״כ נוסף עוד וחית השדה השלמה לך ההיא כהדא דאמ׳ ר׳ לוי בשם ר׳ יוסי בן זמרא עשאן כמרזב וכו׳ ועי׳ לעיל צד 7א3 [וביפ״ת ובחי׳ הרש״ש]: מעשה ראובן וכו׳. שלא חטא וכמאמרם (שבת נ״ה ב׳) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה וכו׳ ועיי״ש ולקמן בכי״ל פצ״ז וכי ראובן זנה חס לצדיק וכו׳, ומעשה יהודה ותמר שהודה יהודה ואמר צדקה ממני וכו׳, ולקמן פפ״ה סי׳ י״ב רוח הקדש אמ׳ ממני היו הדברים: 8 לא ראה. לא חטא ולא הרהר ויעקב היה בן פ״ד שנה כשנשא אשה כדאיתא לעיל צד 773 וצד 817, ולקמן בכי״ל שם שלא ראה קרי יעקב אביהם פ״ד שנה וכו׳ ובנוסחת הדפוסי׳ לקמן פצ״ח סי׳ ד׳ אני בן פ״ד שנה ולא ראיתי טפת קרי וכו׳:

וידעת כי רב זרעך וגו׳ (שם שם כה) אמר ר׳ יודן לא נפטר יעקב מן העולם עד שראה ל׳ ריבוא מבני בניו. תבא בכלח אלי קבר (שם שם כו) ר׳ יצחק ורבנין ר׳ יצחק אמר תבוא כך לכלוכית אלי קבר, רבנין אמ׳ תבא בכולה אלי קבר מלא שאינו חסר כלום ויבא יעקב שלם:

ב שיר המעלות רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל (תהלים קכט א) אמר לו הקב״ה ויכלו לך גם לא יכלו לי (שם שם ב) ויבא יעקב שלם:

רבות רעות צדיק (תהלים לד כ) רבות רעות זה עשו ואלופיו, צדיק זה יעקב, ומכולם יצילנו י״י (שם שם) ויבא יעקב שלם:

י״י ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם (תהלים קכא ח) צאתך ויצא יעקב (בראשית כח י) ובואך ויבא יעקב שלם:

ג ר׳ חייא בר בא פתח אם זך וישר אתה וגו׳ (איוב ח ו) אם זך וישר אתה הייתה

4 ילקוט כ׳ קל״ג. ילק׳ מכירי תהלים קכ״ט סי׳ ה׳: 6 ילקוט שם: 8 ילקוט שם. תנחומא מ״ב וישלח סי׳ י׳ [ועי׳ לעיל לד 770]: 10 עי׳ ירוש׳ כלאם הסגה פ״ח כ״ז ה׳:

1 זרעך] זרעיך דת | וגו׳] ן, כי רבוא א[2], וצאצאך כעשב הארץ ד, וצאצאך (וצאצאיך ת).. השדה ד[1]ת, ל׳ פא[1]גבי | יעקב] א[1], יעקב אבינו וא[2]י (שם), אבינו יעקב דפגכתי | ל׳] א[2]י (שם), שלשים פוא[1]גב, ס׳ ד[1], ששים דתי | רבוא פא[2]כתי (שם) | 2 מבני בניו] ~ וידעת כי רב זרעך כ״י ריבוא א[1], שנ׳ כי רב זרעך רב ריבוא כ, שנא׳ כי רב זרעך א[2], שנ׳ כי רב רבוא פ | תבא] פוא[1]גבעי, תבוא דא[2]ת | קבר] פואגבעי, ~ כילות גדיש בעתו דת | ר׳ — ורבנין] אי (שם), ר׳.. ורבנן דוגת, ל׳ פכי | רב יצחק ע | תבוא] א[2]גתר[2], תבא דפוא[1]כער[1]י | כך] פוכעי, לך גר[3], ל׳ דאתר[1] | לכלוכית] אי[1] (שם), ליכלוכית עי[1], לכליכות פכ, לכללוכית ג, לחלוחית ור[1], לח לוחית ר[3], לח דת | אלי קבר] לקבר פכ, ל׳ י | 3 רבנין] רי, ורבנין א[1]י (שם), ורבנן דפוא[2]כתר[3] | תבא] פוא[1]גכ־[1]י, תבוא דא[2]תר[2] | בכולא דתר[2], בכלח פואגכר[1]י | אלי קבר ל׳ פכי | שאינה י | ויבוא א[2] | שלם] ~ עיר שכם ת, ל׳ י | 4 * שיר — ישראל פאגי] שיר.. מנעורי רבת צררוני ן, שיר המעלות רבות צררוני וגו׳ ל, ויבא יעקב שלם שיר.. רבת.. יאמר נא ישראל ד, ויבא יעקב שלם רבת צררוני.. ישראל ת, שיר.. רבת.. ישראל ישראל סבא ר[1], כתיב יאמר.. ישראל ישראל סבא מ (שיר — שלם ל׳ כ) | לו ל׳ ן | 5 גם] וגי[1], אמר לו ~ דת, אמר לפניו ~ פא, אמר לפניו רבת צררוני מנעורי ~ מ | ויביא א[02] | 6 רבות] כתיב ~ ח (רבות — שלם ל׳ פאכ) | צדיק] וחת, ~ וגו׳ ד, ומכ׳ יצ׳ י״י ג | * רבות רעות דוגת] ל׳ לח | זה ל׳ ת | יעקב אבינו ן, אבינו יעקב י, אבינו ישר׳ ג | ומכלם ח | 8 י״י] כתיב ~ ה (י״י — שלם ל׳ פאכ) | ישמר] וג, ישמור דהתי | ובואך — עולם] ובואך וגו׳ ן, ובואך ג, ל׳ חי | צאתך] ג, י״י ישמר צא׳ ן, ישמור צאתך ד, וישמור צאתך ת, ל׳ חי | ויצא יעקב] ~ מבאר שבע וגי | 9 * ובואך דפוחאגכת] ובאך לי[1] | ויבא ל׳ ן | שלם ל׳ ת | 10 חייה ן | ברווה ן, בר אבא דפאגכתר[1] | אם — וגו׳] אם.. אתה ן, אם.. אתה וגו׳ ושלם נות צדקך ד, אם זך ואם ישר אתה וגו׳.. צדקך ד[1], אם זך ואם.. אתה ושלם.. צדקיך ת, ל׳ פא[2]כר[1] (וגו׳ — צדיק ל׳ א[1]) | ואם ישר ד[1] | אתה ל׳ ור[1] | היית דפוא[2]כתר[1] |

1 ל׳ ריבוא וכו׳. דורש כי רב זרעך כ״י ל׳ רב רבבה ועח״נ, ורק בדפוסי׳ [וכי״ת] וילקוט כאן הגי׳ ששים, ומפרש ביפ״ת טעם הדרש שראה יעקב ברוח הקדש ששים רבוא עתידין לצאת מבניו וצע״ג: 2 תבוא בך וכו׳. שתהיה בכחך ובלחך עד יום מיתתך, ור״י דורש בכלח נוטריקון בך לח כלו׳ לחלוחית, וכתיבת לכלוכית בכ״ף כמו לעיל צד 493 לכלכית וצד 6ה8 לכלוכית, וגם בערוך ע׳ לכלוך א׳ הגי׳ תבא בך ליכלוכית ופי׳ ענין לחלוחית, ורבנין אמ׳ תבא בכולה וכו׳ ודרשי בכלח בכלה בחילוף חי״ת וה״א ועי׳ במ״י לעיל צד 278 בד״ה למה וכו׳, ובמעין גנים איוב שם הובא ר׳ יצחק אמר תבא בך לחלוחית רבנן אמרי תבא בכלח בכלי מלא שאינו חסר כלום ועח״נ, ובאג״ב שם הורכבו פתיחה זו ושלאחריה, ושם לשון הדרש שיר המעלות רבת צררוני מנעורי זש״ה בשש צרות יצילך וגו׳ ושלמה מפרש שש הנה וכו׳ ד״א לפי שיעקב אבינו היה מרנן ואומר רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל אמר לו הקב״ה וכי בכל צרה שנכנסת לא הייתי אצלך ומצילך ברעב פדך ממות וגו׳ ובמלחמה מידי חרב בשעה שבאו עם עשו ארבע מאות איש בשוט לשון תחבא אימתי וישמע את דברי בני לבן וגו׳ ולא תירא משוד כי יבא אימתי באנשי שכם ויסעו ויהי חתת אלהים וגו׳ לשוד ולכפן תשחק אימתי בשעה שיצא מבית אביו וכן׳ ומחית הארץ אל תירא שכל זמן שהיה רועה אחד מן החיות לא נגע בצאן וכו׳ כי עם אכני השדה בריתך אימתי ויקח מאבני המקום וכו׳ וחית השדה השלמה לך וירץ עשו לקראתו שנקרא חיה שנאמר גער חית קנה [ע׳ פסחים קי״ח ב׳], וידעת כי שלום אהלך אימתי ויהי בשכון ישראל ומה כתיב אחריו ויהיו בני יעקב שנים עשר וכו׳ אמר הקב״ה ליעקב אחר כל אלו הדברים שעשיתי לך את קורא תגר ואומר רבת צררוני מנעורי התחיל יעקב אומר גם לא יכלו לי וכו׳, ושם פ״ג זש״ה בשוט לשון וכו׳ ר׳ יהושע בן לוי אמר ביעקב היא אמורה ור׳ שמואל בר נחמני אמר בדוד היא אמורה וכו׳: 4 יאמר נא וכו׳. כן השלמתי ועח״נ, ודרשו יאמר נא ישראל ישראל סבא כמו שהגי׳ בפי׳ ב״ר כי״ט ובילק׳ מכירי ועי׳ לעיל צד 784 ובמ״י שם, והקב״ה אמר ליעקב יכלו לך וכי עשו יכול לך כלום ויעקב חזר ואמר רבת צררוני וכו׳ גם לא יכלו לי, ופתיחה זו הקצרה עם שתי הפתיחות שלאחריה ליתנהו בכי״כ, והפתיחות רבות רעות וכו׳ י״י ישמר וכו׳ לא נמצאו גם בכי״פ וכי״א א׳ וב׳, ובלק״ט הובאה הפתיחה ה׳ ישמר וכו׳ ובשכל טוב צד 187 מפרש הפתיחה רבות רעות וכו׳ רבות רעות אלו שטמת ומרמת לבן ודליקתו ופגישת עשו ואלופיו שנתגששו ביעקב שהיה צדיק וכו׳ ומכולם יצילנו ה׳ דכתיב ויבא יעקב שלם, והפתיחה גם בתנחומא מ״ב שם זש״ה ה׳ ישמר וכו׳ צאתך ויצא יעקב ובאך ויבא יעקב: 10 אם זך וכו׳. גם פסוק זה באיוב שם דרשו כאן ביעקב כמו הפ׳ בשש צרות וכו׳ ובסמוך ותגזר אומר וכו׳ וקשה הדרש הא לשעבר לא היה צדיק ועי׳ ביפ״ת,

אין כת׳ אלא אתה הא לשעבר לא היה צדיק, כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך (שם שם) עתיד הוא להתעורר עליך ולשלם לך כל הנאת צדקות שעשית, ולפי שכת׳ ויעקב איש תם וגו׳ (בראשית כה כז) לפיכך ויבא יעקב שלם:

ר׳ ברכיה פתח ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (איוב כב כח) ותגזר אומר ויקם לך זה יעקב, ועל דרכיך נגה אור על שני דרכיך נגה אור, לפי שכת׳ אם יהיה אלהים עמדי (בראשית כח כ) והנה אנכי עמך (שם שם טו), ושמרני (שם שם כ) ושמרתיך (שם שם טו), ושבתי בשלום (שם שם כא) ויבא יעקב שלם:

ד הזורעים בדמעה ברינה יקצרו (תהלים קכו ה) הזורעים בדמעה זה אבינו יעקב שזרע את הברכות בדמעה אולי ימושני אבי (בראשית כז יב), ברנה יקצרו (תהלים שם שם) ויתן לך האלהים (בראשית שם כח), הלך ילך (תהלים שם ו) וישא יעקב רגליו וגו׳ (בראשית כט א), ובכה (תהלים שם שם) וישא את קולו ויבך (בראשית שם יא), נושא משך הזרע (תהלים שם שם) שמשך זרעו ובא, בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו (שם שם) היידי ליה אתי טעין עולמוי ועולמתיה ויבא יעקב שלם:

5 ילק׳ איוב ר׳ תתק״ח, לקמן פפ״ב [סי׳ ג׳ בני׳ כ״י], ועי׳ תנחומא מ״ב שם : 8 ילקוט ר׳ קל״ג, ילק׳ תהלים ר׳ תתפ״ח (מדרש תהלים קכ״ו סי׳ ה׳), ילק׳ מכירי תהלים קכ״ו סי׳ י״ג:

1 אין כתיב (כת׳ פכת) כאן דפא1כתר1, אין כת׳ כן ו | אתה] אם זך וישר ~ ור1 | הא ל׳ פא2כ | היית א2ר1, הייתה ג | * יעיר דפואגבר1] יע׳ד לת | ושלם — צדקך] פאכ, וגו׳ ו, ל׳ דגתר1 | 2 הוא] פואכ, הקב״ה דגתר1 | עליך — לך] לך ולשלם פ | כל אותן פואגכ | הנאות צדקות ג, התנאות צדקות ו, צדקות נאות אכ, צדקות הנאות ר3, הצדקות הנאות ר1, צדקות דפת | שעשיתה ו | לפי וג | שכת׳] פות, שכתוב דא2גכ, שכתב א1 | וגו׳] פ, יושב אוהלים דת, ל׳ ואגכ | 3 לפיכך כתוב ו | ויבוא א2 | שלם עיר שכם ו | 4* ותגזר — אור א1] ותגזור.. אור א2ת, ותגזר.. דרכך.. אור ד, ותגזר ויקם.. דרכיך.. אור ל, ותגזר אומר.. לך וכ, ל׳ פגי | ותגזור א | * אומר דפוא1גכתי] אמר א2, ל׳ ל | 5 על — אור] על ב׳.. אור א2, על שני דרכים י, ועל דרכיך נגה אור ת | לפי שכת׳] וגת, לפי שכתוב די, ל׳ פאכ | 6 עמדי] ותי, ~ וגו׳ דג, ושמרני פא1כ, ושמרני בדרך א2 | הנה פגכ | ושמרני ושמרתיך] ור1, ושמרתיך דפאכ, ושמרתיך וגו׳ נ, ושמרתיך בכל אשר תלך ת, ל׳ י | 7 בשלום] פואכי, ~ וגו׳ ג, אל בית אבי דת, והשיבותיך ר1 | ויבא] פוא1גכי, ויבוא א2, וכתיב (וכת׳ ת) ויבא דת | שלם וגו׳ ג | 8 הזורעים — יקצרו] הזורעים.. ברנה יקצורו א, כתיב הזורעים.. ברנה יקצורו מ, ויבא יעקב שלם כתיב (כת׳ ת) הזורעים.. ברנה יקצורו דת, ל׳ פוגכ | הזורעים בדמעה] ~ וגו׳ כ, ברינה יקצורו ג, ל׳ ת | זה ל׳ ג | יעקב אבי׳ א2מ, יעקב א׳גי | 9 את ל׳ מ | אולי — אבי] אולי ימשני אבי א2, אולי ימושני ו, ל׳ כי (תהלים) | ברינה ג | יקצורו פאגכתימ | 10 האלהים] פאכי (שם) מ, ~ וגו׳ ג, מטל השמים ד1וי, מטל.. ומשמני הארץ דת | * הלך — וגו׳] הלך.. רגליו מ, הלוך.. רגליו ו0, הלך.. רגליו וילך א2, הלך.. וילך ארצה בני קדם י, הלך ילך ובכה וישא.. רגליו וגו׳ ל, הלוך.. ובכה וישא.. רגליו ו, הלך.. ובכה וגו׳ הלך ילך וישא.. רגליו וילך ג, הלך (הלוך כ) ילך ובכה נושא משך הזרע הלוך (הלך ילך הה״ד א1) וישא.. רגליו וילך פא1כ, הלוך ילך דתי (שם) | ובכה — ויבך] ובכו.. ויבך ו0, ל׳ ו | 11 שמשך — ובא] וי, שממשך.. אביו ג, שממשך זרעו ו0, שממשך ברכות פכ, שממשך את הברכות אמ, שממשך השבטים מחרן י (שם), שנמשך למקום שעתיד להזרע משם דכתי׳ וקח לך משם אשה וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה אל לבן בן בתואל ד, שנמשך.. להזריע משם דכת׳.. וילך פדנה ארם אל לבן הארמי ת | 12 בוא יבוא] א2גת, בוא יבא ר1י, בא יבוא א1, בא יבא דפוכי (שם) מ | ברינה] פוג, ברנה דאכתר1ימ | * נושא אלומותיו דואנר1י] נושא אלמותיו ת, וגו׳ ל, ל׳ ד1פכמ | היידי ליה] היידי׳ לה ו, הידי ליה פכ, מדליה ג, מודליה נ0ר1, מודליא ר2, ל׳ דאתימ | * אתי טעין דו0גכתר3] אייתי טעון ל, אתא טעין א1, את טעין מ, אנא טעין י1, טעין פ, אתא טעין מודליא א01, אתא.. מודלייא א2 | עולמוהי ר2, עולימוהי פו0אגכמ, עולימין דת, עולימי י1, עולימים ר3 | * ועולמתיה מ] ועלמתיה ל, ועולימתיה ו0אג, ועולימותיה ר2, ועולמתא ת, ועולמיתא ד, ועולמיתה ר3, ועולמית י, ועולימות י (שם), ועולימתיה דכ׳ (ועולמתיה דכת׳ כ) נושא אלומותיו קרי ביה עולימותיו פב | ויבוא א2 |

ובמאמר ר׳ יהושע בן לוי בירושלמי שם רק הדיוק אם זך וישר הייתה אין כתיב כאן אלא אם זך וישר אתה ועי׳ בק״ע שם: 2 כל הנאת וכו׳. כ״ה בכי״ל, ודורש נות לשון הנאה ושלם נות צדקך עתיד הוא וכו׳ ולשלם לך כל הנאת צדקות שעשית לאחרים, ולפי׳ הגי׳ שבכי״א א׳ וב׳ ובכי״כ ובפי׳ ב״ר דרשו נות כמו נאות, ובדפוסי׳ וכי״פ [וכי״ת] חסר הדרש למלת נות: 5 על שני דרכיך. בהליכתך ובחזרתך, ומפרש ותגזר אומר וכו׳ מה שיעקב גזר אומר אם יהיה אלהים וכו׳ ושמרני וכו׳ ושבתי בשלום קיים הקב״ה והנה אנכי וכו׳ ושמרתיך וכו׳ ויבא יעקב וכו׳ ועי׳ לעיל צד 795 וצד 800 ובמ״י שם בד״ה מסורסת היא וכו׳ ובתנחומא מ״ב שם מאמר ארוך ותגזר אומר וכו׳ שנסמך להדרש זש״ה ה׳ ישמר וכו׳, ושם איתא ועל דרכיך נגה אור שתי פעמים, שהשקיע הקב״ה לשמש שלא בעונתה וכו׳: 11 שמשך זרעו ובא. וכ״ה בכי״ו (ושם נמחק מלת ובא [ובכי״ל כתוב נושא אלומותיו שמשך וכו׳ ובין השורות הוגה משך הזרע]) ובילקוט כאן, וכפי׳ זה הדרש הגי׳ בילק׳ תהלים שמשך השבטים מחרן והגי׳ בדפוסי׳ שנמשך למקום שעתיד להזרע משם וכו׳, ובפי׳ ב״ר גורס ומפרש שמשך זרעו של אביו לבית לבן, ובארבעה כ״י ובילק׳ מכירי הגי׳ שמשך ברכות (את הברכות) וצע״ג, ובסגנון אחר הפתיחה במה״ג עמו׳ 519 זהש״ה הזורעים בדמעה וכו׳ הכת׳ מדבר באבינו יעקב שהלך לזרוע את השבטים היה בוכה ואומר וכו׳: 12 היידי ליה. וכ״ה בכי״ו היידי לה (ככתיבה המורגלת בכי״ו לה

ה [ויבא יעקב שלם] שלם בגופו לפי שכת' והוא צלע על ירכו (בראשית לב לב) ברם הכא שלם בגופו, שלם בבניו לפי שכת' ויאמר אם יב' עשו אל המחנה האחת והכהו (שם שם ט) ברם הכא שלם בבניו, שלם בממונו אפעלגב דאמר ר' אבין בשם ר' אחא ט שנים היה מכבד את 51a עשו באותו הדורון ברם הכא שלם בממונו, ר יוחנן אמר שלם בתלמוו אבל יוסף שכח כי נשני אלהים את כל עמלי (שם מא כא):

ו ויחן את פני העיר חנן את הפנים שבעיר, התחיל משלח להם דוריות, ד"א ויחן את פני העיר התחיל מעמיד (את) הטליסין ומוכר בזול הד' אמ' שאדם צריך להחזיק טובה למקום שיש לו

1 ילקוט ר' קל"ג, סכם ל"ג ב': 3 לעיל לד 936: 4 לקמן פפ"ו סי' ס': 6 ילקוט סס, סכס סס:

1 שכת'] ונתי1, שכתוב דחא2כ, שכתב פא1 | צולע | ירכו] א1גתי, ירכו דפוחא2 | הכה ו | 2 * שלם בבניו דפוחא2גת] ובממונו ובבניו ל, שלם בממונו שלם בבניו א1, יל' י | שכת'] פוא1גי1, שכתו' חא2, שכתוב (שכת' ת) בו דת | ויאמר אם יבא.. והכהו י, אם יבא (יבוא ת)..והכהו ד1חת, אם יבא.. והכהו והיה המחנה ד, ויאמר אם יבא עשו פוג, פן יבא (יבוא א2) והכני אם על בנים א | 3 הכה ו | שלם בממונו ל' י | אפעל גב ו, אף על גב ד, אע"ג ד1פאכתר1, ואע"ג י | דמר פוכ | אבין] פואגכר1, אבון דת, אב' י1 | משום פכ | חייא א1 | השע | שנים] פוחאגתר1י, שנה ד | היה מכבד] ואגי, כבד פכ, היה מכבד יעקב ר1, היה.. יעקב אבינו ד, היה.. אבי' יעקב ת, היה יעקב מכבד ח | 4 באותו הדורון] ו0האכת, באותה הדורון דו, באותו דורון גר1י, בדורון פ | הכה ו | שלם בתלמודו] אף שלם בתלמודו א, אף שלם בתורתו י | שכח] שכח' בו ת | 5 את — עמלי] פחאכי, וגו' ו, את.. עמלי ולהלן הוא אומר נפש עמל (עמלה ד1) עמלה לו דת | 6 חינן ע0י, התחיל לחנן ר (חנן — העיר ל' ת) | את ל' ת0ר | פנים ר, פני ת0 | עיר ע0ר, העיר ת0 | -* משלח להם דוחא2ר1] משלח בהם ל, משלח להן עי, לשלח להן א1ע0, משלחם פכ | דוריות] פור1, דורונות די, דרונות ח, דורוניות כע, דורון א | ד"א ל' פאכ | * ויחן — העיר דוח] ויחן ל, ל' פאכי | 7 מעמיד (משלח א2) להם אר3 | את ל' | היטליסין ח, הוטלסין פכ, אטליכין ותעי, איטליסי' א1 | הדא דפחא2כתע, הדה וא1גי | אמרה | * שאדם צריך דוחאתע] שאדם ל, שצריך אדם גי, צריך אדם פכ | מחזיק פכ | טובה] טובא ח, ל' א1 | למקום] למי י, למקום טובה א1 | *לו דפואגתעי] ל' לח |

תמורת ליה), ובכי"פ וכי"כ הידי ליה והוא כמו הנה הן וכן לקמן פפ"ד לפ' ויאמר איש אל אחיו הנה בעל החלומות וכו' היידי ליה אתי וטעין חלמוי ובכי"ל לקמן פפ"ז הן ארני היידי ליה קומיך ובפצ"ב סי' ו' בכי"ל אמר ליה היידי ליה וכו' ועי' במו"ע ע' היידי ובהוספות הח' פליישער בעמת"ל ח"א צד 557, ובדפוסי' השמיטוה, ודורש אלומותיו עלומותיו ומתרגם בוא יבוא וכו' נושא אלומותיו אתי טעין עולמוי ועולמתיה נעריו והנערה שלו כלו' דינה, ותרג' עלם נער עולם עולים ותרג' עלמה נערה עולמתא עולימתא, ובכי"ל כתוב אייתי טעון וכו' ועלמתיה והגהתי ועח"נ ובעמת"ר ח"ב צד 220, ובמה"ג שם נושא אלומותיו עולומוהי ועולומותיה בערבאי צוחין לינוקיא עולימיא[1]), ובכי"פ וכי"כ נוסף בסוף הדרש דכ' (דכת') נושא אלומותיו קרי ביה עולימותיו: 4 באותו הדורון. ששלח לעשו, והגי' בשם ר' אחא איתא כאן גם בדפוסי' ושאר כ"י (חוץ מכי"א א') ועי' לעיל צד 936 ובמ"י שם בד"ה ר' אבין וכו', וכתיבת אפעלגב בתיבה אחת כמו לעיל פעמים שונות ועי' לעיל צד 560, ובכי"ל כתוב שלם בגופו וכו' ברם הכא שלם בגופו ובממונו ובבניו אפעלגב דאמר וכו' והוגה לנכון ביני שיטי בכתב הספר בדיו דיהה, ובלק"ט מפרש לפי שכתוב והוא צולע וכו' הוצרך לכתוב ויבא יעקב שלם שלם בגופו שלא היה צולע אלא לפי שעה וכו' ועד שבא אל שר עשו היה שלם בגופו ושלם במחנותיו דכתיב ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו ונמצא שלם בלא פגע רע ושלם בממונו כי כל המחנה ששיגר לעשו לא חסר כלום וכו': שלם בתלמודו. ור"י דורש גם לעיל צד 796 ויקץ יעקב משנתו ממשנתו, ודורש אבל יוסף שכח כי נשני וכו' וכן הדרש לקמן פפ"ו ובסוף שכח כי נשני אלהים את כל עמלי, ובדפוסי' [וכי"ת] נוסף כאן ולהלן הוא אומר נפש עמל עמלה לו ועי' סנהדרין צ"ט ב', וגם בשכל טוב צד 188 הגי' רק שלם בתלמודו אבל יוסף שכח תלמודו שנאמר כי נשני אלהים את כל עמלי וגו', ובמה"ג שם סירס המאמרים ומפרש ויבא יעקב שלם שלם בתורתו לפי שמצינו ביוסף כשדר אצל פוטיפר שכח תלמודו דכת' כי נשני וכו' ואת כל בית אבי יכול אף יעקב כן ת"ל שלם שלם בתורתו ד"א שלם בממונו אע"פ שכיבד לעשו באותן הדורייגות עזים מאתים יכול חסר ממונו ת"ל ויבא יעקב שלם ד"א שלם בגופו אע"פ שכת' והוא צלע על ירכו יכול אף כאן ת"ל ויבא יעקב שלם ד"א שלם בבניו לפי שכת' ויאמר אם יבא עשו וג' והיה המחנה הנשאר לפליטה יכול אירע כאן דבר ת"ל שלם מלמ' שעלו כולם שלימים, ושינה שם במאמר ר"י שלם בתורתו כלשון המאמר בשבת שם ואמר רב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו: 6 חנן וכו'. דורש ויחן לשון חנן ופני העיר הפנים שבעיר החשובין שבעיר [ובכי"פ כתוב בפנים את הפנים שרים, ובכי"כ פי' שרים] התחיל משלח להם דוריות מתנות ועי' לעיל צד 932, ודרש אחר ויחן את פני העיר שחנן את כל העיר התחיל מעמיד את השווקים וחנויות ומוכר לכל יושבי העיר בזול, [ובכי"ת המאמרים מסורסים ויחן את פני העיר התחיל מעמיד וכו' הנאה ממנו ויחן וכו' חנן וכו' עח"נ, ובגליון נוסף בראש המאמר חנן פני העיר] והטליסין כמו אוטליסין אטליסין לעיל צד 348 ועיי"ש, והועתק בערוך ע' פן ג' ובע' אטלים, ובלק"ט מפרש ויחן את פני העיר מה בא ללמדנו שצריך אדם להחזיק וכו' שיש לו הנאה ממנו ומה עשה להם חנן פני העיר אלו הפנים של עיר השרים שבהם שיגר להם דורונות ד"א עשה להם שווקים ומוכר בזול, ובשכל טוב צד 188 ויחן וכו' חנן את פינות העיר התחיל שולח דורונות פינות העם אלו שרי העיר, ושם צד 187 התחיל מעמיד איטליסין פי' שווקים ומוכר בזול ללמדך שצריך אדם להחזיק וכו' שיש לו הנייה ממנו, ובמה"ג עמו' 529 ויחן וכו' מלמד שחנן הפנים שבעיר התחיל משלח להם דורייאות מתנות חנם כדי להחזיק וכו' שיש לו הנאה ממנו ד"א ויחן וכו' שעשה אטליסין[2]) ומכר בזול, ובשבת שם איתא ויחן את פני העיר אמר רב מטבע תיקן להם

1) עוֹלֵימְיָא. 2) אַטְלִיסִין.

הנייה ממנו: ר׳ שמעון בן יוחי עשה טמון במערה י״ג שנים הוא ובנו אוכלים חרובים שלגירודא עד שהעלה גופן חלודה, בסופה נפק ויתיב ליה על פומה דמערתה, חמה חד צייד קאי צייד ציפרין

1 ילקוט שם, ירוש׳ שביעית פ״ט ל״ח ד׳, שבת שם, פסיקתא פ׳ בשלח (פ״ח ב׳), מדרש קהלת פ׳ חפר גומץ (י׳ ח׳) מדרש אסתר פ״ג, מדרש תהלים י״ז סי׳ י״ג:

1 חנייה] פוג, הנאה דהאתעי | ממנו] ~ ויחן את פני העיר חנן את הפנים שבעיר התחיל משליח להם דורונות ת | ר׳ שמעון — טמון] פעי^{1}, ר׳.. טמין ג, רשב״י (ר״ש בן יוחאי א^{2}כ) עשה טמון אכ, ר׳ שמעון בן יוחי (יוחאי ת) ור׳ אלעזר בריה הוו טמירין דת, דלמא ר׳.. יוחי ור׳ לעזר בריה עבדין טמירין ו | במערה] פאגכעי, במערתא דת, בהדה מערתא דבקע ו | י״ג שנים — ובנו] ע, שלש עשרה (י״ג א^{2}) שנה.. ובנו אגי, שלש עשרה שנה הוא ובנו פ, שלש עשרה שנה ביומא דשמדא ד, תלי סר שנין בשעתא דעקתא ת, תלת עשרה שנין דיומין ו | אוכלין פא^{2}גכע, ואוכלין א^{1}ר, והיו אוכלים ד, והיו אוכלין י, אכלין ו, והוו אכלין ת | חרובין | של ל׳ ר | גירודא] ג, גרודא דת(ע^{0}), גרודה פ, דגירודא ר^{1}, דגרודא ר^{3}, דגידעא ר^{2}, גרורא כ, גידורא אי, גרדונא ע | 2 גופא ת | בסופה] פי^{1}, בסופא אגבר, לסוף שלש עשרה (י״ג ד^{1}, תלת סר ת) שנין דת | נפיק ר^{3}י, נפק רשב״י ת | ויתיב ליה] א^{1}, יתיב ליה פא^{2}גבר^{2}, יתיב דתר^{1}י | על פומא גר^{2}י, אפומא פר^{1}, אפומיה כ, בפומא א, על תרע דת | דמערתא פאכרי, דמערת׳ ג, מערתא דת | חמה] י^{1}, חמא דפאגכתער | קאי וצייד ע, קאים צייד גר, קאים וצייד דת, קאים וצד א, צייד פכר^{3}, צד י | ציפרין] גתע, צפרין פכר^{1}י^{1}, צפורין דר^{2}, צפורי׳ א^{1}, צפרים א^{2} |

ושמואל אמר שווקים תיקן להם ור׳ יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם: 1 ר׳ שמעון בן יוחי וכו׳. סיפור זה הנפלא נסמך כאן להמאמר שאדם צריך להחזיק טובה וכו׳ וכן עשה רשב״י שטיהר את טבריה כמו שאמר לו בנו כל הדא טבתא עבדת לן וכו׳, והמשך המאמרים מובן כאן מאליו ול״ג בגי׳ העיקרית שלפנינו אמר צריכין אנו לעשות טובה כדרך שהיו אבותינו עושים וכו׳, וכל הסיפור שלפנינו מלבד תחילתו כמעט כולו בלא״ר, והנוסחא כמו בכי״ל גם בכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״ג וכי״כ ובפי׳ ב״ר ובערוך (בארבעה ערכים) ובילקוט דפ״ר וכן הובא התחלת הסיפור ברקאנטי פ׳ כי תצא, ובדפוסי׳ מורכב הסיפור מהסגנון שלפנינו והסגנון בירושלמי שביעית ובפסיקתא שם וכו׳, ועפ״י גי׳ הדפוסי׳ הגיהו רוב הסיפור בילקוט ד״ו ובהוצאות הילקוט שנדפסו אחריו, ובירוש׳ שביעית מסורסים המאמרים ובראשם הסיפור ר׳ שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטת׳ וחמא חד מלקט שביעית וכו׳, ולסגנון הירושלמי קרובה נוסחת הסיפורים בפסיקתא שנסדרו שם בתוך סיפורי מעשיות ברשב״י ור׳ אלעזר בנו (וכלשון הפסיקתא מתחיל הסיפור בכי״ו דלמא ר׳ שמעון בן יוחי ור׳ לעזר בריה עבדין טמירין בהדה מערתא דבקע תלת עשרה שנין דיומין אכלין וגו׳ וקיטע ורמז אל הפסיקתא בסימן המורגל בכי״ו גרש בשלח עד מטי וכן הוית לה ועי׳ במ״י לעיל צד 39 צד 717 וצד 850, ויש לספק אם היה לפני כותב כי״ו טופס ב״ר שהיה בו הסיפור בסגנון הפסיקתא), ומסגנון הפסיקתא נובע כנ׳ גם הסיפור במדרש קהלת (בשינויים שונים) שנסדר שם בדרש ופורץ גדר ישכנו נחש זו דינה וכו׳ (והשתמש גם בנוסחא שלפנינו ובשתי נוסחאות שם אמר גוזר אני על דין דרביע יקום וכו׳ ועוד ואית דאמרי גוזר אני על עילאי יחות וכו׳ ועי׳ למטה), וממדרש קהלת הועתק במ׳ אסתר הסיפור עד ומכרו בזול ונסמך שם להדרש ד״א ממתים ידך ה׳ וכו׳ מחלד אלו שהעלה בשרן חולדאות על קדוש שמך מי הן רשב״י ור׳ אלעזר בריה וכו׳ וגם במדרש תהלים שם דרשו ממתים בידך ה׳ מדבר בדורו של שמד וכו׳ שעלתה גופם חלודה כגון ר׳ שמעון בן יוחאי וכו׳, ומשונה מכל הסגנונות האלו הסיפור בבבלי שבת שם דיתבי ר׳ יהודה ור׳ יוסי ור׳ שמעון ויתב יהודה בן גרים גבייהו פתח ר׳ יהודה ואמר כמה נאים מעשיהם של אומה זו תקנו וכו׳ ר׳ יוסי שתק נענה רשב״י ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן וכו׳ הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה וכו׳ שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא וכו׳ כי תקיף גזירתא וכו׳ אזלו טשו במערתא וכו׳ ועי׳ גרעץ בקורות היהודים ח״ד מהדורא ד׳ צד 179 וצד 437 על זה הסיפור ופרטי סגנונותיו (והפסיקתא לא הוזכרה שם): עשה טמון וכו׳. שהה י״ג שנים נחבא במערה הוא ובנו אוכלים חרובים וכו׳, והלשון עשה טמון כמו לעיל צד 936 כמה שנים עשה וכו׳, וחרובים של גירודא משמע חרובים שהיו גדלים במקום יבש בסביבות המערה ועי׳ בערוך ע׳ גרד ב׳ ובעמת״ל ח״א צד 357, ובערוך שם הגי׳ גרדונא, ועוד שם והא קא נתרי קנסי בגרדא (עירובין ק׳ ב׳) פי׳ יבש וכו׳ ס״א גרודא פי׳ אילן קרח וכו׳, ונר׳ שהגי׳ גרודא היא גי׳ ס״א לעירובין שם כמו הפי׳ אילן קרח וכו׳ שהוא פירוש רבינו חננאל בעירובין שם וע׳ בד״ס ובערוך ע׳ גד ד׳, ובכי״א א׳ וב׳ ובילקוט הגי׳ של גידורא ופי׳ הגליון שם מקום נוסף בילקוט ד״ו וליתא בילקוט דפ״ר (ולדעת גרעץ שם צד 179 היתה המערה קרובה למקום חרובא או כפר חרוב, ולא ירדתי לסוף דעתו מ״ש שם צד 438 שלפי הגי׳ בב״ר היה רשב״י נחבא במערת חרובין דגדורה והעיר על חרובי צלמונה וחרובי גדורה בירוש׳ מעשרות פ״א ה״א ועי׳ גם לעף פלאנצעננאמען צד 177), ובפי׳ ב״ר הנדפס גורס ומפרש חרובין דגרודא גרועין (ובכי״ט חרובין דגירודא גדועים, ובכי״א חרובין דגידעא גידועין, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר גורס ומפרש חרובין של גידודא אילן הנקצץ ונשאר הגידוד ואותו ספיח גידודין היו אוכלין), ומב״ר כאן הועתק גם בערוך ע׳ חלד ב׳ עד שהעלה גופן חלודה, והלשון הושאל מחלודה שעולה על מתכת כמו לעיל צד 111 בולס וכו׳ מעלה חלודה וכו׳ ובכלים פי״ג מ״ה מחט שהעלתה חלודה וכו׳ ועי׳ פרייס ביבליש-תלמודישע מעדיצין צד 405, ונוסחת הירושלמי בשביעית שם ר׳ שמעון בן יוחי עבד טמיר במערתא תלת עשר שנין במערת חרובין דתרומה עד שהעלה גופו חלודה (ושם לא הוזכר ר׳ אלעזר בנו, אכן בהגי׳ שם אמר ניחות ניחמו משמע הוא ובנו), ובפסיקתא שם דלמא רשב״י ור״א בריה עבדין טמירין תלת עשר שנין בחדא מערתא דבקע אכלין חרובין (ובכ״י אקספרד שם במערתא דפקע אכלין חרובין דתרומן) עד שהעלה גופן חלודות חלודות, ובמדרש קהלת רשב״י ור׳ אלעזר בריה הוון טמירין במערתא דפקע תלת עשר שנין בשמדא והוון אכלין חרובין ותמרים, ובמ׳ אסתר שם רשב״י ור׳ אלעזר בריה עבדון הן טמירין במערתא תלת עשר שנין בשמדא עד דסליק בשריהון חלודה (ונר׳ שכן צ״ל במ׳ קהלת) והוון אכלין חרובין ותמרין (וכן בדפוסי׳ כאן רשב״י ור׳ אלעזר בריה הוו טמירין וכו׳ ביומא דשמדא), ובמ׳ תהלים שם כגון רשב״י שעשה הוא ובנו שלש עשרה שנים עד שהעלה גופן חלודה, ובסגנון הבבלי בשבת שם איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא והוו משלחי מנייהו והוו יתבי עד צוואריהו בחלא וכו׳: 2 בסופה וכו׳. בסוף י״ג השנים יצא רשב״י וישב על פתח המערה וראה צייד אחד עומד וצד צפורים וכשהיד

וכד הוה שמע ברת קלא אמרה מן שמיא דימיס הוות פשגה ספיקולה הוות מיתצדה, אמר ציפור מבלעדי שמיא לא מיתצדה חד כמן וכמן נפש דבר נש, נפק אשכח מיליה משדכן אתון ואתסון בהדה בני דבית מקר, אמר ליה בריה אבא כל הדא טבתא עבדת לן טבריה ולית אנן מדכיין יתה מן

1 וכד — שמע] אגעי, וכד הוה שמע ר׳ שמעון (רשב״י ת) דתר, ל׳ פכ | בת קלא ר, בת קולא א, בת קלא נפקא פ | שהוה אמ׳ מן שמיא י[1], שמע כד הוה אמרה פכ | דימים] פכע, דימוס א[1]ר[3], דמוס י[1], דימוס דימוס דא[2]תר | הוות] א[1]כ, הות פגער[3], הוה א[2]רעי, ל׳ דת | פשגה] ע[0], פשגא א[2]כעי, פושגא א[1], פסגא דר, פיסגא ת, ואשתזיבת ע[0] | ספיקולה] ע, ספיקולא פאגכי[1], וכד הוה שמע (שמע ר״ש ת) ברת קלא אמרה ספקולא דת, וכד.. דאמרה ספקולא ר[1], וכד.. דאמרה ספיקולא ר[2] | הוות] ג, הות דפכתער[1], הוה אר[2]י | מיתצדה] גער[1], מתצדה כ, מתצדא פאר[2]י, מתצרא ונלכדה דת | צפור ר[3]י, ציפר דפגכתר[1], צפרי אר[2] | 2 מיתצדא ר[1], מתצדא דפכתר[2], אזלא אגי[1] | חד — וכמן] פגכ, על חד.. וכמן א[2]ר[1], על חד כמאן וכמאן א[1], כמן וכמן י, על חד כמה וכמה ר[3], על אחת כמה וכמה דת, עאכ״ו ר[2] | נפש דברנש א[2], נפש בר נש ת, ברנש י[1], נפשי א[1] | אשכח] פכ, ואשכח דאגתער, וחמא י | * מיליה] מוליה ל, מיליא דפכתערי, מילייא ר[3], מליא א[2], מלין א[1] | משדכן] ~ ונתבטלה הגזירה דת | ואסתון | בהדה] א[1], בהדא דפא[2]כתי, בהני ג, בהא ר | בני] גר[2]י, בי בני דפכר[1], ביבני ד׳את | 3 מקר] פאג, מקד כר, מוקדי י[1], מוקד (מוקר ת) דטבריא דת | לבריה ת | אבא] פגכע[0]ר[3]י, ל׳ דאתער | הדין ת | עבדא רי, עבד פא׳כ | לך ר | טבריה] א[1]ער[2], טברי׳ ד[1], טבריא דפא[2]גכתר[1]י | ולא י | מדכיין] א[1]עי, מדכין ר[3], מדכיאן א[2], מדכן דפגכתר[1] | יתה] לה י |

שומע בת קול אומרת מן השמים דימיס[1]) שילוח לחפשי היתה הצפור בורחת וכשבת קול אומרת ספיקולה[2]) עונש מיתה היתה הצפור נצודה אמר צפור מבלעדי שמים אינה נצודה על אחת כמה וכמה נפש של בן אדם, והגי׳ הנכונה דימיס איתא גם בכי״פ וכי״כ ובערוך ע׳ דמס ד׳ (וע׳ פשג), ושם הועתק מן חמא חד צייד וכו׳ עד הות מיתצדא, ועוד שם ס״א מן שמיא דימיס ואשתזיבת (ובראש הערך מצויין בב״ר כפ׳ ויבא יעקב וכו׳ ובפסיקתא דויהי בשלח וכו׳, ודרכו של בעל הערוך בהרבה ערכים לציין מקורות שונים ולהעתיק המאמר עפ״י מקור אחד, ואולי הגי׳ ואשתזיבת כאן בנוסחת הפסיקתא), והמלות דימים (דימוס) ספיקולה שגורות במדרשים ועי׳ בערוך שם וקרוים צד 407, וסגנון הלשון חד כמן וכמן הוא כמו על אחת כמה וכמה ועח״ג ובעמת״ל ע׳ כמה, וכהנוסחא שלפנינו הועתק מב״ר בשינוי מעט ברקאנטי שם ר׳ שמעון בן יוחאי היה טמון במערה י״ג שנים הוא ובנו אוכלין חרובין של גדירא וכו׳ בסופא נפק יתיב ליה על פומא דמערתא חמא חד צייד קאים צייד צפורים דכד הוה שמע ברת קלא וכו׳ דימוס הות פשגא שפיקולא הוי מתצדא אמר צפור מבלעדי שמיא לא אצלח כמן וכמן דבר נש וכו׳, ובירושלמי שם לסוף תלת עשר שנין אמר לינה נפק חמי מה קלא עלמא נפק ויתיב ליה על פומא דמערתא חמא חד צייד צייד ציפרי פרס מצודתיה שמע ברת קלא אמרה דימוס ואישתזיבת אמר ציפור מבלעדי שמיא לא יבדא כל שכן בר נשא וכו׳ (ונר׳ שהמאמר מקוטע שם, ובתוספות ע״ז ט״ז ב׳ בד״ה דימוס וכו׳ הובא מירושלמי שם שמע וכו׳ כד הוה אמרה דימוס הוה פסגא וכו׳ וכד הוה אמרה ספיקולא הוה מתצדא וכו׳ מבלעדי שמיא לא מתצדא כל שכן בר איניש), ובפסיקתא שם לסוף תלת עשר שנין נפק ליה רשב״י ויתיב ליה על תרע מערתא וחמא לחד בר נש פרש מצדתא למיצד ציפורין פרשה זמן קדמאה ושמע ברת קלא דאמרה דינים (וצ״ל דימיס) ואשתזבת פרשה זמן תניינה ושמע ברת קלא דאמרה ספיק להו (וצ״ל ספיקולה) ואיתפשת אמר אפי׳ צפור מבלעדי שמיא לא מצדיא (ושם בכי״א לא יברא, ובערוך ע׳ יבדה גורס בפסיקתא שם לא יבדה ופי׳ לא מתאבדה) ואנן יתבינן הכא ועיי״ש בהערות רש״ב, ובמ׳ קהלת שם בדפ״ר וד״ו ולסוף תלת וכו׳ על פילי דמערתא חמא חד צייד פרים מצודתיה למציד צפרין שמע ברת קלא אמרת דימוס ואתפשת שמע זמן תנינות ברת קלא אמר ספיקלא ואשתזבת אמר אפילו ציפר מבלעדי שמיא לא יברח כל שכן נפוש נש (בר נש), והגי׳ המשובשת דימוס ואתפשת וכו׳ הועתק משם במ׳ אסתר שם אמרת דימוס ואתפשת וכו׳ ספיקלא ואשתזבת אמר אפילו ציפר וכו׳ לא יברח כל שכן נפושנא (כ״ה בדפ״ר, ובד״ו נפשנא, ועי׳ בילק׳ מכירי תהלים י״ז סי׳ כ״ה), ובמ׳ תהלים מ״ב שם בסגנון מאוחר מה עשה הקב״ה הראה להם שלטון שהיה יושב ודן את הצפורים והיו מהן נכנסות לפניו ונוטלות דימוס ויוצאות ומהן היו נוטלות אפופסין כיון שראה ר׳ שמעון כך אמר אפילו צפור מבלעדי שמים לא אתאי מה ציפורין חוץ מדעת עליון אינן נתפסין אף אנו חוץ מדעת עליון נתפסין ויצא מיד וטיהר את ארץ ישראל ופירש וכו׳ ועי׳ בילק׳ מכירי שם סי׳ כ״ט, ובסיפור הבבלי בשבת שם איתבו תריסר שני במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטלה גזירתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי וכו׳ יצתה בת קול ואמרה להם וכו׳ חיזרו למערתכם הדור אזול איתיבו תריסר ירחי שתא וכו׳ יצתה בת קול ואמרה צאו ממערתכם וכו׳ ועי׳ בד״ס שם: 2 נפק אשכח וכו׳. יצא רשב״י ומצא הדברים כלו׳ דברי הגזירה נעשו שקטים באו הוא ובנו ונתרפאו באותו המרחץ דבית מקר, וגם בערוך ע׳ שדך א׳ הגי׳ מיליא משדכן, ובדפוסי׳ [וכי״ת] נוסף ונתבטלה הגזירה, ומשדכן כמו לעיל צד 712 וישדך ציבורא, ואתסון בכי״ל [עם נקודות על תי״ו וסמ״ך] הוא אתפעל מן אסי בהבלעת האל״ף ועי׳ בעמת״ל ע׳ אסי אסא ודאלמאן צד 359, ובני מל״י ועי׳ לעיל צד 690, והגי׳ דבית מקר איתא גם בכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ, ובפסיקתא שם כד שמע דמילייא וכו׳ אמר ניחות וניתסי בהדין מקור דטבריא, ובמ׳ קהלת שם בדפ״ר וד״ו ניחות וניתסאי בהדין מוי דמוקר דטיבריה (דטברי׳) נחתון ואיתסון בהדין מוי דמוקר דטיבריה, וכן במ׳ אסתר שם בדפ״ר וד״ו ניחות וניתסאי בהדין מוי דמוקר דטבריה נחתון ואיתסון במוי דמוקר דטיבריה (ובילק׳ מכירי שם ניחות וינתסי וכו׳ דמיקר דטבריא וכו׳), וקשה להגיה בכל אלו הספרים, ואולי טעם דבית מקר (מיקר) דבית מרחץ של מים קרים (ומקר כמו בחדר המקרה בשופטים ג׳ כ״ד) ועי׳ בירוש׳ שבת פ״ג ה׳ א׳ וקרוים ארכעאלאגיע ח״א צד 222 וצד 672, ובכי״כ ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א הגי׳ דבית מקד, ובפי׳ ב״ר כי״ט מלשון אחר מפרש מקד חמי טבריה לשון מוקדה, ובדפוסי׳ הגי׳ כאן דבית מוקד דטבריא [ובכי״ת דבית מוקר דטבריא], ובירוש׳ שביעית שם כד חמא דשדכן מיליא אמר ניחות ניחמו בהדין דימוסין דטבריא, ופי׳ דימוסין ג״כ מרחץ ועי׳ לעיל צד 10, וברקאנטי שם נפק דק ואשכח מילייא משדכן, ומסיים אתון ואיתיבון כחדא בגו דבי מדרשא וצ״ע: 3 אמר ליה בריה וכו׳. אמר לו בנו כל אותה הטובה שנתרפאנו מן החלודה עשתה

[1]) dimissio. [2]) σπέχουλα, specula.

קטולייה, מה עבד נסה תורמוסין והוה קציץ תורמוסה ושדי קוצצתיה וקטילה סליק. והינון מדורין ומפקין עד זמן דדכי יתה מן קטוליה, בליליא קם חד עם דארע. אית אמ׳ כן הדין שוקא דדגונא ואית אמ׳ מן

1 קטוליא דתער[1]י, קטיליא פאגכר[2] | מה עבד] פא[1]גכרי, אמר צריכין אנו לעשות טובה כדרך שהיו אבותינו עושים שהיו עושים איטליסין ומוכרין בזול אמר צריכין אנן לדכיה טבריא ~ ד׳, אמר.. לעשות טובה כדרך שעשה אבותינו שהיו עושים אטליסין ומוכרין.. אנו לדכייא טבריא ~ ת׳, איכא הכא מילא לתקנה א״ל ההוא סבא איכא האי דוכתא ולית אנן מדכין יתיה מן קטיליא ~ א[2] | נסב דפא[2]גכתערי, נסיב א[1] תורמוסין] כ׳, תרמוסין פאע, תורמוסא ר[1]י, תרמוכא דתר[2], תרמסא ג | * קציץ ער[2]ין] קציץ פאגכר[1], קוצץ ל׳, מקצץ דתר[3] | תורמוסא ר[1]י[1], תורמסא ג׳, תרמוסא דפא[2]כר[2], תורמוס תע, תרמוס א[1] | ושדי] א[1]גערי, ושרי דפא[2]תע[0]ר[3], ושריה כ | קוצצתיה] פאגכער, קוציצתיה ר[3], קיצצתיה י[1], קצוצותיה ומקלק בשוק ד׳, קצוציתיה דמקלק בשוק ת | * וקטילה סליק] וקטיליה סליק ל׳, וקטילא (וקטלא י[1]) סליק פגכער[2]י[1], וקטילא סלקא ר[1], וקטיליא (וקטליא א[2]) סליקו א׳, וכל אתר דהוה קטילא סליק דת | והינון] ג׳, ואינון דפא[1]ר, ואנון כת, אינון א[2]י[1] | מדורין] פכ, מדרין ל[0], מדדין ר[3], מדכין דאתר, מחזרין י[1], מרזרין ג | ומפקין] גר[3]י[1], ונפקין פאכר[1], ונפיקין ר[2], ונפקין וכל מקום שלא היתה שמה (היה שם ת) טומאה תרמוסא עומדת והוא מציין אי זה (הוה מציין איזה ת) מקום טומאה ומקום טהרה דת | 2 * דדכי דפאגתר[1]] דזכי ל׳, דרכי י[1], דרבי כ | קטוליא תר[3]י, קטיליא דפאגכר | בליליא — דארע] פגר[1], בליליה.. דארע כ׳, בליליא.. דארעא א׳, בליליא.. דאתי י[1], חמתיה (חמתי ת) חד כותי עם דארע אמר לית אנא אזיל ומדחך (ומרחיך ת) בהדין סבא דיהודאי דת | דאמרין גר[3], דאמרי דפכת, דאמר א[1]ר[1], דאמ׳ א[2]ר[2] | הדין] הדא פאכ, ל׳ תר | דרגונא אגכר[1], דרגונא פ, ברגונא ר[2], דגרגינא דת | אית פגכר | דאמרין גר[3], דאמרי דפכר[1], דאמר ר[2], דאמ׳ א |

לנו טבריא ואין אנו מטהרים אותה מן המתים בתמיה (וטבריא היתה בספק טומאה משום שהיתה בנויה ע״י הורדוס אנטיפס על מקום קברי מתים [כמו שמסופר בקדמוניות ליוסיפוס ספר י״ח פ״ב ע׳ ערך מלין צד 112]) מה עשה לקח תורמוסים וחתך תורמוס והשליך החתיכות והמת עולה והם נושאין ומוציאין [את המתים] עד שטיהר אותה רשב״י מן המתים, והגי׳ בכי״ל כאן נסה ובסמוך נסא כמו נסב ועי׳ לעיל צד 862, ותורמוסין עי׳ לעיל צד 279, ובערוך ע׳ עבד ב׳ הועתק מן א״ל בריה וכו׳ עד וקטילא סליק׳, וכן הגהתי וקטילה ועח״נ, והגי׳ מדורין איתא גם בכי״פ וכי״כ, ובגליון כי״ל כתוב מדרין בכתב הספר בדיו דיהה ונר׳ שזו היא הגי׳ הנכונה מפעל דרי, ובפי׳ ב״ר הנדפס נשתבש מדדין ומפקין ומפרש לנכון נושאין ומוציאי׳, ועי׳ בעמת״ל ע׳ דרי דרא א׳, ומן מדרין נשתבש גם מדכין, ובמ״כ הגיה עפ״י הילקוט ואינון מפקין וכו׳ וכוון לילקוט ד״ו, ובילקוט דפ״ר הגי׳ מחזרין ומפקין (ובכי״ג נשתבש מרזרין), ובכי״ל כתוב עד זמן דזכי וכו׳ והגהתי דדכי וכמו שהגי׳ בסמוך גם בכי״ל לא אמריתון דדכי וכו׳, אכן גם בפסיקתא ח״נ למזכייה למדכיה, ודכי נרדף עם זכי, (ובכי״כ הגי׳ דרבי וכן בסמוך בפסיקתא בכי״א ואטמריה. בחד שוקא דרבי [ובילקוט דפ״ר דרכי וכן בסמוך]) ולפנינו בקיצור נמרץ ושדי קוצצתיה וקטילה סליק וכו׳. ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש ושדי קוצצתיה חתיכה שהיה לוחש עליה וכו׳ וכל מקום שלא היה טומאה תורמוס (תרמוס) עומד והוא (והוה) מציין אי זה מקום טומאה ואי זה מקום טהרה עד זמן וכו׳, ומשם נוסף בדפוסי׳ [וכי״ת] וכל מקום שלא היתה וכו׳, ובירושלמי שם אמר צריכין אנן לעשות תקנה כמו שעשו אבותינו הראשונים ויחן את פני העיר שהיו עושין איטלסין ומוכרין בשוק אמר נדכי טיברי׳ והות נסב תורמוסין ומקצץ ומקליק וכל הן דהוה מיתא הוה טייף וסלק ליה מן לעיל, ובפסיקתא אמר צריכין אנו להחזיק טובה כדרך שעשו אבותינו שעשו אטליסין ומוכרין בזול ועשה אטלים ומכר בזול אמר צריכין אנו למזכייה (ובכי״א שם למדכיה) טבריא והוה נסיב תורמסין ומקצץ ומקליק בשוקא וכל הן דהוה תמן מית הוה טייף וסליק ליה, ובמ׳ קהלת בדפ״ר וד״ו אמרון צריכין אנו לעשות טובה ונהגי להלון בני אתרא כדרך שעשה אבינו יעקב שנאמר ויחן את פני העיר שהיה עושה איתלים ומוכר להם בזול עשה אתלים ומכר בזול אמר צריכין אנו מדכייא טיבריה מה עבד נסיב תורמוסין ומקליק בשוקא וכל הן דהוה מית טייף וסליק ליה, ובמ׳ אסתר בדפ״ר וד״ו אמרין צריכין אנו וכו׳ וניהגי להלון וכו׳ כדרך שעשה יעקב אבינו שנאמר ויחן וכו׳ שהיה עושה אתלים וכו׳ עשו איתליס ומכרו בזול (ובדפוסים כאן מעורבב הנוסחא שלפנינו אמר ליה בריה וכו׳. עם נוסחת הפסיקתא אמר צריכין אנו וכו׳, וכן מה עבד וכו׳ ומקלק בשוק וכו׳), ובבבלי בשבת שם לא הוזכר כלל שרחצו במימי טבריה, ושם מסופר שמע ר׳ פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה עייליה לבי בניה הוה קא אריך ליה לבישריה חזי דהוה בי פילי וכו׳ אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא דכתיב ויבא יעקב שלם וכו׳ אמר איכא מילתא דבעי לתקוני (וכסגנון זה נוסף בכי״א ב׳ ובגליון כי״א א׳ ועח״נ) אמרו ליה איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי וכו׳ א״ל ההוא סבא כאן קיצץ בן זכאי תורמוסי תרומה עבד איהו נמי הכי כל היכא דהוה קשי טהריה וכל היכי דהוה רפי צייניה, ובפירש״י שם מפרש עפ״י הפסיקתא והירושלמי היה מקצץ תורמוסין ומשליכן שם ונעשה נס וצף המת במקום שהוא שם וכו׳ ועי׳ בד״ס ובערוך שם ובמה״ג עמו׳ 522: 2 בלילא וכו׳. בלילה קם עם הארץ אחד יש אומרים מן אותו השוק וכו׳ ויש אומרים וכו׳ לקח מת אחד והטמינו בבקר אמר אין אתם אומרים שטיהר בן יוחי לטבריה בואו וראו המת בא רשב״י וקם לו על גביו אמר גוזר אני על זה שעומד אותו עם הארץ שירבוץ יפול וימות ועל זה שרובע המת שנופל בארץ שיקום והיה כן שנפל לארץ ומת, והגי׳ בכי״ל דדגונא קשה לפרשה כמו הגי׳ דרגונא דרגונא, ואולי פי׳ שוקא דדגונא השוק שמוכרים שם תבואה, ובגי׳ הדפוסים דגרגינא הגיה בעמת״ל ע׳ גורגא שוקא דגרגיני שוק של עושי סלים, ופי׳ שוקא דסקאי שוק של עושי שקים, (ובכי״פ הועתק עד כאן וקיטע אית דאמרי מן הדא שוקא דרגונא אית דאמרי וכו׳, וכו׳, [ולהלשון עם דארע ע׳ לעיל צד 932 ובמ״י שם]) ובירושלמי שם חמתיה חד כותי אמר לינה אזל מפלי בהון סבא דיודאי נסב חד מית אזל ואטמריה הן דדכי אתא לגביה ר׳ שמעון בן יוחי א״ל לא דכית אתר פלן איתא ואנא מפיק לך מן תמן צפה ר׳ שמעון בן יוחי ברוח הקודש שנתנו שם ואמר גוזר אני על העליונים שירדו ועל התחתונים שיעלו וכן הוית ליה, ובפסיקתא שם חמתיה חד כותי אמר אנא אזיל ומחייך (ובכי״א שם ומדחיך) בהדין סבא דיהודאי מה עבד נסב חד מית ואזל ואטמריה בחד שוקא דדכי (בכי״א שם דרבי) אתא לגביה וא״ל דכיתא שוקא פלן א״ל אין א״ל אין נפקא (בכי״א ואין אפיקית לך) מיתא מן בתרך א״ל גוד חמי לי צפה רשב״י ברוח הקודש

הדין שוקא דסקאי, נסא חד קטיל וטמריה, בצפרא אמר לא אמריתון דדכי בן יוחי לטברייה, אתון חמון קטילא. אתא וקם ליה על גביה. אמר גזר אנא על דין דקיים ירביע ועל דין דרביע יקום, והוה כן, סלק ישבות בביתיה ועבר בהדין מגדל צבעייה, שמע קליה דנקיי ספרא, אמר לא אמריתון דדכי בן יוחי לטברייה אמרין אשכחון חד קטיל, אמר יבוא עלי אם אין בידי הלכות כסער ראשי על טבריה שהיא טהורה חוץ מזה ומזה לא עמנו היית במניין, פרצת גדירן שלחכמים פורץ גדר ישכנו

1 הדין] הדא א1, ל׳ כתר | דסקא א1ר2 | נסב ל0דא1גכתרי, נסיב א2 | חד] ל׳ דת | וטמריה] ~ בשוקא דהוה מדכי דת. | אמר] אנכי, אמר להון ר, אזל אמר להון דת | לא] אנכי1, ל׳ דתר | אמריתו אכתר2ו1 | בר ר | יוחי] גי1, יוחאי דאכתי | לטבריה א1, טבריה דתר2, טבריא א2גכר1, לחבריא מן קטוליא ו1 | איתון כרי1, אתו א1, איתו א2 | חמון] אנכרי1, וחמון ת, ל׳ ד | 2 הדין קטילא דא2תר, ..קטילה ג, ..קטולא ו1, ..קטיל כ, ..קטיליא א1 | אתא — גביה] אנר2, אתא וקם.. גבה ר1, אתא וקטליה על גביה ו1, כיון ברוח הקודש וידע ר׳ שמעון אתא וקם על גביה כ, נ״א אזל לגביה אמר ליה לא דכיתא שוק פלן אמר ליה הין אמר ליה ואין אפיקית לך מיתין מן לך (לך מן ת) בתרך אמר ליה גוד חמי ליה (לי ת) צפה ר׳ שמעון בן יוחאי (רשב״י ת) ברוח הקדש שהוא נתנו שם דת | גזר אנא] אנכרי1, גוזר אני דתר3 | על — יקום] על דין (הדין אי1) דקאים (דקם ר2) ירביע (דירבע כר2ו1, דרבע ר1, ירבע ג) ועל דין (הדין א2גר1ו1) דרביע (דרבע כי1) יקום א1כרי1, ﬠל העליון שירד ועל התחתון שיעלה דת | וכן הוה א | 3 סלק] כ, סליק אנרי1, וסליק דת | ישבות] ישבית ג, דישבת כ, ושבת דאתרי1, ויתיב ר2ו1 | בביתיה ו1 | הדין א | מגדל] א1גכרי1, מגדלא דא2תי, מגדלי ר2 | צבעייה] צבעייא ו1, צבעיא גכרי1, צבענא א, צבעא ר2, דצבעייא דת | ושמע גר | דנקיי] א1ג, דנקי ו1, דנקאי דכתרי1, דוקיי א2, דיקא ר2 | ספירא גר2 | דאמר א, אמ׳ ליה ת | אמריתו כתי1 | בן] אכתר2ו1, בר דגרי1 | 4 יוחי] גי, יוחאי דאכתר | לטבריה א1תר2, לטבריא דא2גר1ו1, טבריא כ | אמרין] גר, אמרי ר3, אמרון דא2ת, אמרו א1, הא אמריתו כ | אשכחו אכ | קטיל] גכר3, קטילא דאר, קטולא ת | יבא גרו1, ייתי כ | אם כ | אין] לא כ, יש ו1 | כשער דא2גכתרי, כשערות א1 | טבריה] א1תר2, טבריא דא2גכרו1 | 5 לא — במניין] כ, ולא (לא ו1) היית עמנו במנין אי1, אמ׳ לא היתה.. במינין ג, ואתה לא היית.. במנין ר3, ואתה לא היית במניין עמנו שנטהרה דת | ופרצת ג (פרצת — נחש ל׳ ר) | גדרן כי | של תלמידי חכמים כ | פורץ] גכי, ופורץ א1, עליך נאמר ופורץ.. נחש דת |

וידע שנתנו שם ואמר גוזר אני על העליונים וכו׳ וכן הות ליה, ובמ׳ קהלת שם בדפ״ר וד״ו חמא יתיה חד כותאי אמר לית אנא מרחיך (וצ״ל מדחיך) בהדין וכו׳ מה עבד נסב חד מית וטמכיה (צ״ל וטמריה) בגו שוקא דדכייה אית דאמרין כגניבה (כד״ו בגריבה) אית דאמרין בשוק לן דבר קרדימה אזל ואמר ליה דכיתה שקק פלן אמר ליה אין אמר ליה ואן אפיקית לך מיניה חד מית אמר ליה גוז חמי ליה מיד צפה וכו׳ ברוח הקדש שהוא טמן אותו שם אמר על דין דרביע יקום ועל דקאים ירבוע ואית דאמרי גוזר אני על עילאי יחות ועל תתאי יסיק וכן הות ליה (והלשון על דין דרביע וכו׳ הוא כהנוסחא שלפנינו, ואית דאמרי גוזר אני על עילאי וכו׳ כהנוסחאות גוזר אני על העליונים וכו׳ גוזר אני על העליון וכו׳, ובדפוסים כאן מעורבב מהנוסחא שלפנינו עם נוסחת הפסיקתא חמתיה חד כותי עם דארע אמר לית אנא אזיל ומדחך בהדין וכו׳, ומסיים בציון נ״א כנוסחת הפסיקתא (בשינוי מעט) אזל לגביה אמר ליה לא דכיתא שוק פלן וכו׳): 3 סלק וכו׳. הלך רשב״י לשבות בביתו ועבר לפני מגדל הצבעים שמע קולו של הספר נקיי אמר אין אתם אומרים שטיהר בן יוחי לטבריה הלא אומרים שמצאו מת אחד אמר רשב״י יבוא עלי כך וכך אם אין בידי הלכות מרובות כשער ראשי על טבריה שהיא טהורה חוץ ממקום זה וזה [כן פי׳ במ״כ, ועי׳ בסמוך פי׳ ב״ר] לא עמנו היית במנין על אותן מקומות שנטהרו בתמיה פרצת גדירן של חכמים פורץ גדר וכו׳ מיד יצא נחש והיה לו כן שהנחש נשכו, ומגדל צבעייא הוא העי׳ מגדלא הידועה הקרובה לטבריא ונקיי היה שם סופר מלמד תינוקות ובירוש׳ מעשר שני פ״ה ה״ג א׳ מסופר נקיי הוה שמש במגדל וצבעייא (וצ״ל דצבעייא) וכו׳ ואית דאמרין ספר הוה וכו׳ ועי׳ באיכ״ר מ״ב פ׳ גדר דרכי (ג׳ ט), וזה הספר נקיי היה אחד מבעלי המסורה הראשונים ועי׳ במאמר רב״ז באכער במאגאצין חלק י״ז צד 169, והלשון יבוא עלי ובכי״כ ייתי עלי הוא לשון שבועה ואלה ועי׳ בעמת״ל ע׳ בוא ובערוך השי׳ ע׳ אתא וע׳ בא, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מלשון אחר מפרש יבא עלי העניש עצמו כלומר יבא (יבוא) עלי דין, חוץ מזה ומזה רוץ מזה שעשיתי שטהרתי אותה וחוץ מזה שיש לי הליכות בטהרתה (הלכתא בטהרה) ואפילו לא היה בידי ראיות וכי לא היית עמנו במנין שנטהרה בתמיה, ובכי״ל כסער ראשי בסמ״ך כמו לעיל צד 28 מבין סערות וכו׳ ועיי״ש במ״י, נהגי׳ פורץ איתא גם בכי״ג וכי״כ ובילקוט דפ״ר, ובמקרא כתיב ופורץ ועי׳ במ״י לעיל צד 129 בד״ה ראיתי וכו׳, ומן יד כמו מיד ועת״נ, ובירוש׳ שביעית שם מי עבר קומי מוגדלא שמע קליה דספרא אמר הא בר יוחי מדכי טיבריא א״ל יבוא עלי אם לא שמעתי שטיברי׳ עתיד׳ ליטהר אפי׳ כן לא הימנין היית מיד נעשה גל של עצמות, ובפסיקתא שם מדנפיק עבר קמי כנישתא דמגדלא ושמע קליה דמינקי ספרא דמגדלא אמר הא בר יוחאי דדכי טבריא א״ל ולא מן המנין היית תלה עינוי ואסתכל ביה ומיד נעשה גל וכו׳, ובמ׳ קהלת שם בדפ״ר וד״ו מינפק ליה עבר קומי האי כנשתא דמגדלא שמע קל ינקי דספר׳ אמרין בן יוחאי דכי טבריה אמר אם לא יבא עלי אם אין בידי שמועות כשערות ראשי שטבריה זו עתידה ליטהר ועתידה להיות לאוכלי תרומה חוץ מזו ומזו לא הימנוה יתיה אלא פרצת גדרן של תלמידי חכמים וקרא עליו ופורץ גדר וכו׳ וכן הות ליה, ובדפוסי׳ זה הסיפור בנוסחא שלפנינו ובסיומו ערבבו הנוסחאות פרצת גדירן וכו׳ עליך נאמר ופורץ גדר ישכנו נחש מיד נעשה גל של עצמות, ובבבלי שבת שם סיפור אחר אמר ההוא סבא טיהר בן יוחי בית הקברות א״ל אילמלא לא היית עמנו ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו יפה אתה אומר עכשיו שהיית עמנו ונמנית יאמרו וכו׳ יהב ביה עיניה ונח נפשיה, ועוד שם נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים אמר עדיין יש

נחש (קהלת י ח), מן יד נפק והוה ליה כן: עבר בהדה בקעתה דבית טיפה חמה חד בר נש קאים לקיט ספיחי שביעית, אמר ליה ולא ספיחי שביעית הן, אמר ולא את הוא שהתרתה, אמר לו ואין חביריי חלוקין עלי, מיד תלה שני גבי עיניו והביט בו ונעשה גל שלעצמות: ד״א ויחן את פני העיר נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום ה״א ששימר אבינו יעקב השבת קודם שתנתן:

יט) ויקן את חלקת השדה וגו׳ אמר ר׳ יודן בר׳ סימון זה אחד מג׳ מקומות שאין אומות העולם יכולין לונות את ישראל ולומר להם גזולים הם בידיכם, אילו הן מערת המכפלה ובית המקדש

2 ע׳ שביעית פ״ט מ״א, ירוש׳ ברכות פ״א ג׳ א׳, פסחים נ״א ב׳: 4 ילקוט ר׳ קל״ג, לעיל לד 95: 5 ילקוט שם:

1 * מן יד — כן ל[0]] מן יד נפק ויהב ליה ל, יין (מן) יד נפק והוה ליה ג, מן יד נפק חיואי ונכתיה כ, וכן הות ליה ו[1], מיד נעשה גל של עצמות דת, נתן עיניו בו ונעשה.. עצמות ר, ל׳ א | עבר] נפק עבר כ, מדנפק עבר ו[1], מן דנפיק ויהיב (ויתיב א[2]) ליה עבר א | בהדה] ר[2], בהדא דא[1]כת, בהד׳ י, בהדין א[2], בחדא גר[1] | בקעתא דאגכתרי[1] | דבית ל׳ ו[1] | טופא ג, טופאי א[1], נטופה דר[3], נטופא תר[1], נטוכא ר[2], נטפה ו[1] | חמה] ג, חמא דא[1]כתרי[1] | בר נש] גכתר[1], ברנש דא[1]ר[2]ו[1] | קאים] קאי ר[3], ל׳ י | 2 מלקט גי[1], ומלקט דאכר, ומלקיט ת | ספחי ג | שביעית ל׳ א[1] | אמר ליה] כת, אמר לו דר[2], א״ל אי[1], אמר גר[3] | ולאו אר[1]ו[1], לא ג, לאו ר[3] | ספיחי] של ו[1] | אמר] ר[2], אמר ליה דא[1]גכר[3], אמר לו תר[1], א״ל א[2] | את הוא שהיתרתה ג, אתה.. שהתרת כר, התרתה (התרת א[2]) אתה א, אתה הוא שהתרת לא כך תנינן ר׳ שמעון אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי הכרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה ד, אתה שהתרת לא כך.. שאין כמוהו בירקות שדה ת | ליה א[1]תר[3] | ואין] אר[3]ו[1], אין ג, ולא כר[2], ולאו ר[1], והלא דת | 3 חביריי] ג, חבירי דא[1]תר[2]י, חברי א[2]ר[1] | חלוקין] אכר[1]ו[1], חלוקים ג, חלוקי׳ ר[2], חולקין ת, חולקים ד | מיד — עצמות] ג, מיד.. גביני עיניו.. עצמות א[1]י, תלה.. גביני עיניו וכו.. עצמות כ, פרצת גדירן (גדרן ד) של חכמים ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הות ליה דתר | ** ויחן — העיר] ויחן ל | 4 נכנס] והאגכי, ~ בערב שבת דת | דימדומי וח, דמדומה א[1] | חמה] פחאגכי, החמה ו, ~ מבעוד יום דת | * תחומין דפואתר[2]] תחומי ל, תחומים חר[1], תחומין לשבת י, תחומין לעיר כ | הדא (הדה וח) אמרה דוחאגכ, הדא (הדה י) אמ׳ פי[1], הדא אמרת ת | ששמר פאי | אבינו יעקב] ג, יעקב אבינו והא[2]כתי, יעקב דפא[1] | השבת] כ, את ~ דפוחאגתי | קודם] ~ עד שלא ו, ל׳ פ | שתנתן] גכי[1], שתינתן ח, תנתן ו, שינתן דת, שניתנה א, ל׳ פ | 5 וגו׳] ו, אשר נטע שם אהלו וגו׳ במאה (אהלו במאה ת) קשיטה דת, ל׳ פתאגכרי | יהודה פחאכרי[1], יודה ו | בר׳] א[2]כ, ביר׳ ו, בר דגתרי[1] | מג׳] די[1]אר[2]י, משלשה דפוחגכתר[1] | 6 יכולים ח, יכולות י | לונות] וח, להונות דפגכתר[3]י, לזכות אר | ולומר להם] והגר, ולומר להן י, לומר להם פכ, ולומר אר[3], לומר דת | גזולי׳ ד[1], גזולין גר[3]י, גזלנים כ, גזלות א[1] | הם] פוחגכתר[2], הן דאר[1]י | בידיכם] גר[1], בידכם דפוחאתר[2], בידן י, ל׳ כ | אלו ח, ואילו פוג, ואלו דאכתרי | הם פח | ובית — המכפלה ל׳ ו |

לזה בעולם נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות: 1 עבר בהדה וכו׳. באותה בקעה של בית טופה ראה אדם אחד עומד מלקט ספיחי שביעית א״ל רשב״י ולא ספיחי שביעית הן בתמיה א״ל ולא אתה הוא שהתרתה (כדתנן בשביעית שם ר׳ שמעון אומר כל הספיחים וכו׳) א״ל רשב״י ואין חביריי חולקין עלי בתמיה (כדתנן שם וחכמים אומרים כל הספיחים אסורים) מיד תלה את שני גבות עיניו והביט בו בזעף ונעשה גל של עצמות, וכהגי׳ שלפנינו דבית טופה איתא גם בכי״ג בקעתא דבית טופא ועי׳ במ״י לעיל צד 80 בד״ה בחדא בקעה, ובערוך ע׳ נטף ב׳ מפרש כזית הנטופה בשעתו (פאה פ״ז מ״א ומ״ב) שם עיר ושמה טופה, ובירוש׳ שביעית שם ר׳ שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטת׳ וחמא חד מלקט שביעית א״ל ולית אסור ולאו ספחין אינון א״ל ולא את הוא מתירן א״ל ואין חבירי חלוקין עלי קרא עליו ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה ועי׳ גם בירוש׳ ברכות פ״א ג׳ א׳, ובפסיקתא שם רשב״י עבר בשמטתא והמא לבר נש לקיט ספיחי שביעית א״ל ברי ולא שביעית היא א״ל ולאו את הוא שמתיר א״ל ואין חברי חלוקים עלי וקרא עליו ופורץ גדר וכו׳ וכן הות ליה, ובמ׳ קהלת שם בהוספת לשון המשנה ר׳ שמעון בן יוחאי הוה עבר בשמיטתא חמא חד בר נש מלקט ספחי שביעית אמר ליה ולא שביעית היא אמר ליה ולא את הוא שאת מתיר לא כן תנינן כל הספיחין כשרין ומותרין (כ״ה בדפ״ר וד״ו, ובמ״כ הוגה מותרין) חוץ מספיחי כרוב לפי שאין כיוצא בהן בירקות שדה אמר ליה ואין חברי חולקים עלי וקרא עליו ופורץ גדר וכו׳ וכן הות ליה, ובדפוסי׳ נתערבבו גם כאן הנוסחאות עבר בהדא בקעתא דבית נטופה וכו׳ ולא אתה הוא שהתרת לא כך תנינן ר׳ שמעון אומר כל הספיחין אסורין (כ״ה בדפ״ר וד״ו, ובמ״כ הוגה מותרין) חוץ מספיחי הכרוב שאין כיוצא בהם וכו׳, ולשון המשנה בשביעית שם ר׳ שמעון אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם וכו׳, ולפי זו הגי׳ והגי׳ במ׳ קהלת ראה רשב״י שלקט ספיחי שביעית שלא היו ספיחי כרוב, והגי׳ כאן בדפ״ר וד״ו כלשון הברייתא בפסחים שם ר״ש אומר כל הספיחים אסורין חוץ מספיחי כרוב וכו׳ ועי׳ בפירש״י שם ולפי זו הגי׳ ראה שלקט ספיחי כרוב, ובפסחים שם ונטל ספיחי כרוב ואכל וכו׳ אני שראיתי את ר״ש בן יוחי שאכל זכו׳ ועי׳ ביפ״ת ובתוספות פסחים שם בד״ה אני ראיתי וכו׳ ובד״ה כל הספיחים וכו׳ ובתוספות ר״ה י״ד ב׳ בד״ה ולשביעית וכו׳ ובתוספות בכורות כ״ב ב׳ בד״ה תירום וכו׳: 4 נכנס וכו׳. דורש ויחן וכו׳ שתקן מקום חנייתו לפני העיר, נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום וכו׳ ועי׳ לעיל צד 95, והמאמר הועתק בפרדס סי׳ ד׳ (ט׳ ב׳) והגי׳ שם ג״ב שנכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין וכו׳ ועי׳ גם בסדור רש״י סי׳ תקי״ד ובמח״ו צד 109 ובשבלי הלקט סי׳ קכ״ו, וברד״ק נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום הד״א שיעקב אבינו שמר את השבת קודם שתנתן ועח״נ, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש ויחן את פני העיר עדין יום שיכולין לראות את פני העיר שנכנס עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע וכו׳ [כונתו שראה את העיר מבעוד יום ולכן הרי הוא לענין תחומין כאנשי עיר כמבואר בעירובין מ״ה א׳, והרמב״ן אומר ורבותינו אמרו נכנס עם דמדומי חמה וקבע לו תחומין ועל דעתם לא היה בכונה ממנו], ובדפוסי׳ [וכי״ת] נוסף נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע תחומין מבעוד יום וכו׳: 6 לונות וכו׳. וכ״ה בכי״ו וכי״ח לונות בהבלעת הה״א, ובכי״א

וקבורתו שליוסף, מערת המכפלה וישקל אברהם לעפרון (בראשית כג טו), בית המקדש ויתן דוד לארנן וגו׳ (דה״א כא כה), קבורתו של יוסף ויקן את חלקת השדה:

[במאה קשיטה] דילמא ר׳ חייה רבה ור׳ שמעון בן חלפותא שכחון מילין מן הדין תרגומה ואתון להדא אגדה דערבייה למלפינה מן תמן, שמע קליה יאמר לחבריה תלי הדין טעונה עלי, תלי הדין יהבה עלי השלך על י״י יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק (תהלים נה כג), 51b

3 ילק׳ מכירי כ״י מלאכי ג׳ כ״א: 5 ע׳ כלאם הפנה כ״ו ב׳, תנילה י״ס א׳:

1 וישקול.. לעפרון א[2]ר[3]׳ וישקול.. לעפרן כ׳ שנא׳ וישקל.. לעפרן את הכסף א[1]׳ וישקול.. לעפרון.. הכסף י׳ וישקול.. הכסף אשר דבר באזני בני חת ת׳ וישקל אברהם פ׳ וישמע אברהם אל עפרון וגו׳ ו׳ וישמע.. עפרון ויש׳ אב׳ לעפ׳ ג׳ דכתיב (שנ׳ ח) וישמע.. לעפרון (אל עפרון חר[2]) וישקול.. לעפרון דחר[2]׳ וישמע.. אל עפרון וישקול.. לעפרון את הכסף ר[1] | בית המקדש לארנן גר | ויתן — וגו׳] גר[1]׳ שנ׳ ויתן.. לאורנן וגו׳ ח׳ ויתן.. לארנן במקום י[1]׳ ויתן.. לארנן (לאורנן כ) במקום וגו׳ דכר[2]׳ ויתן.. במקום כסף וגו׳ ד[1]׳ ויתן.. לארנן במקום שיקלי ו׳ ויתן.. במקום שקלי זהב ת׳ ויתן.. לארונה וגו׳ א[2]׳ שנאמ׳ ויתן.. לארונה היבוסי א[1] | 2 קבורתו] ר[1]׳ וקבורתו דפוחאגכתר[2]י | השדה] פהא[2]גכי ~ וג׳ ו׳ אשר נטה שם אהלו א[1]׳ יעקב קנה שכם ד׳ וכת׳ ואת עצמות יוסף קברו בשכם ת | 3 דילמא] וג׳ דלמא ר[1]׳ ל׳ דפאכתר[2] | חייא | רבא כת׳ רובה ג | ור׳.. חלפותא] ג׳ ור׳.. חלפתא א[2]כר׳ ור׳ כימון בן חלפתא א[1]׳ ור׳ שמעון בירבי ור׳ שמעון בן חלפותא (חלפתא ת) ות׳ ור׳ שמעון בר׳ ור׳.. בר חלפתא ד׳ ור׳ הושעיה ור״ש ב״ח פ | שכחין א׳ שכחו מ | מיליא פא[1]כתרמ׳ מילייא ר[2]׳ מליא א[2] | הדין] פאגכרמ׳ הדן ו׳ ל׳ דת | * תרגומה ו] תרגומא פא[1]כר[3]מ׳ תורגמה ג׳ תרגומה דערבייה ל׳ תרגומא דערביא דא[2]ר[1]׳ תרגמונה דערבית ת׳ תורגמא דערביא ר[2] | 4 להדה אגדה ו[0]׳ להדה ו׳ להדא הגדא ג׳ לחדא (להדא כ) אגרא פכ׳ להדא תגרא דאתר׳ להדין תגרא ר[3]׳ להדין תגריא מ | דערבייה] ו׳ דערבייא פכתר[1]׳ דערביה א[2]׳ דערבי׳ ד[1]׳ דערביא דא[1]גר[2]׳ ערבינה ר[3] | למלפינה] א[2]ג׳ למלפינא א[1]׳ למילפינה ר[2]׳ למלפיניה דתר[1]׳ למלפוניה פכ׳ למלפנון ו | שמעו קלא דערבי מ | יאמר] ג׳ ואמר ד׳ דאמר פאכרמ׳ אמ׳ ות | לחבריה ל׳ א[1] | תלי — עלין] גר[1]׳ תלי הדן.. עלי ו׳ תלי הדין טעונא עלי ר[2]׳ תלי הדין טעינא עלי א׳ תלי הדין טעינא כ׳ תלי.. טעיניה פ׳ ל׳ דת | 5 יהבה עלין] יהבא עלי פא[2]כ׳ יהביה עלי ג׳ יהביה עליי ו׳ יהיבא עליה א[1]׳ יהבא עלי (עלאי ת) שמעון מינה יהבא משוי שנאמר דת | יהבך — לצדיק] יהבך.. יכלכך דתר[1]׳ יהבך פאגכר[2]מ׳ וג׳ ו |

א׳ וב׳ ובפי׳ ב״ר כי״ט הגי׳ לזכות וכן בפי׳ ב״ר כי״א ומפרש שם וכדאמרי׳ בהא זכנהו ר׳ אליעזר לרבנן [נדה ל״ח ב׳] והדרש דוגמתו לעיל צד 4 מפני אומות העולם. שלא יהו מונים את ישראל ואומ׳ להם הלא אומה של בזוזות אתם וכו׳, ובמה״ג עמו׳ 522 הועתק אמ׳ ר׳ יהודה בר שמואל זה אחד וכו׳ יכולין להונות את ישראל ולומ׳ להן גזולין הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה דכת׳ וישקל וכו׳, ובפי׳ ב״ר מפרש וקבורתו של יוסף דכתיב ויקן את חלקת השדה יעקב קנאו בשכם (ובדפוסי׳ כאן הוסיפו יעקב קנה שכם) ויוסף נקבר בו דכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם [וכן נוסף בכי״ת], ולשה״כ ביהושע כ״ד ל״ב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה וכו׳, ובלק״ט מפרש אברהם אבינו קנה מערת המכפלה יעקב אבינו קנה קבורת יוסף דכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם ולמה בשכם שמשכם נמכר ולשם החזירוהו דוד קנה מקום בית המקדש דכתיב ויתן דוד לארונה במקום שקלי זהב וכו׳ ועי׳ ש״ב כ״ד כ״ד: 3 דילמא. מעשה, ובפי׳ ב״ר כי״ט דלמא[1]) ועי׳ לעיל צד 48 צד 464 וצד 910, והסיפור הובא לפרש מלת קשיטה שר״ח ורשב״ח (וכתיבת השם ר״ש בן חלפותא כמו לעיל צד 358 ועי׳ במ״י שם) שמעו גם אשאל לי מרגליתיך וכו׳ אפיק חדא אימרתא וכו׳ והבינו שהוראת קשיטה מרגלית וגם כבשה וטעם שכחו מילין וכו׳ שלא ידעו לפרש איזה מלות קשות במקרא ולתרגמן והלכו להדא וכו׳ ללמוד משם תרגומם וממה ששמעו שם מפי המון עם למדו פירוש המלות שהן זרות או בודדות, וק״ק הלשון מן הדין תרגומה, והגי׳ תרגומ׳ דערבייה (דערביא) איתא דק בכי״ל ובכי״א ב׳ ובפי׳ ב״ר כ״י, ובחמשה כ״י שציינתי ובפי׳ ב״ר הנדפס [ובילק׳ מכירי] ל״ג דערבייה (דערביא) וכן נר׳ עיקר הגי׳ שר״ח ורשב״ח בקשו רק לידע תרגום המלות ששכחו הוראתן ולא תרגומה דערבייה, ולשונות ששמעו הן רובן או כולן לא״ר ולא לשון ערבי, וגם במ״כ הגיה מן התרגום וכן הדפיסו אחריו [וכן הגהתי בפנים], יזרה הגי׳ בכי״ל ואתון להדה אגדה דערבייה וכן הושלם בגליון כי״ו אגדה, ונ׳ שצ״ל אגרה כמו שהגי׳ בכי״פ וכי״כ להדא אגרא ואגרא ל״י[2]) ופי׳ שוק, וביפ״ת מפרש כן שוק הערביים גם לפי הגי׳ המשובשת בדפוסי׳ ואתון להדא תגרא דערביא למלפיניה מן תמן וכו׳ ובשכל טוב צד 188 שכן בחיגרא דערבאי קורין לכבשה קשיטתא וצע״ג [עיקר הגי׳ כאן הוא חגרא (חיגרא) דערביא, והכונה למדינת חגר[3]) אשר בערביא הצפונית ויושביה היו נבטים[4]) (נווטים, וע׳ במ״י לעיל צד 446 וצד 485) שדברו בשפת ארמית ולפי שהיה עוד חגר אחר (ע׳ תוס׳ ריש גיטין ד״ה ואשקלון נכפתור ופרח פי״א ובמ״ח חלק ס״א צד 142) לכן כינו חגר זה בשם חגרא דערביא] ולפנינו כל הסיפור בקיצור נמרץ, ובדפוסי׳ הוא מעורב עם פירושים מפי׳ ב״ר: 4 שמע קליה וכו׳ כ״ה בכל הספרים (חוץ מילק׳ מכירי) שמע ולא שמעון, ומגומגם גם הלשון שמע קליה יאמר וכו׳, ואולי טעם המאמר שמע ר״ח קולות בני אדם בתוך המון עם שהיו נאספים בשוק אחד קרא ואמר לחברו תלי הדין טעונה עלי ואחד קרא תלי הדין יהבה עלי והבין שהוראת יהבה טעונא משוי וכן טעם השלך על י״י יהבך וכו׳, ולפי הגי׳ ואתון להדא תגרא דערביא וכו׳ מפרש בפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א שמע קליה דערבי דאמר לחבריה תלי וכו׳ ואמר הכי תלי הדין וכו׳ מיד הבינו (בכי״ט נשתבש הביט מיד) שיהבך משוי הוא שנ׳ השלך וכו׳ [וכן לפי הגי׳ שלפנינו טעם המאמר שמע קולו של מי שרצה לאמור לחבירו תלי הדין טעונה ואמר תלי הדין יהבה, וכן שמע שאחד אמר מעסי בי תחת מבסי בי, ואמרו אתון מעוררת לליויתיך במקום למבכיך ומטאטיך במקום מבניך, וגם השתמשו במלת קשיטה במובן מרגלית וכבשה ולא כפי׳ המחבר

[1]) דִּלְמָא. [2]) ἀγορά. [3]) Hegra. [4]) Nabatäer.

מה אַת מבסי בי מה את מעסי בי ועשותם רשעים וגו' (מלאכי ג כא), אתייה אתון סחייה גלמודה אנא ואני שכולה וגלמודה (ישעיה מט כא) אתייה אתון מעוררה למבניך אתייה אתון מעוררה ללויתיך העתידים עורר ליויתן (איוב ג ח), אשאל לי מבניך אשאל לי מטאטיך וטאטיתיה במטאטי

2 ע' לעיל לד 286, כלם הסנה כ"ו ל', סוטה מ"ב ל': 3 עי' יכוש' מועד קטן פ"ל פ' ד': עי' יכוש' מגילה פ"ב ע"ג ל', כלם הסנה כ"ו ב', מגילה סס:

1 מה את] **פואגכ**, ועוד שמע (שמעון **ת**) קליה דערבי דאמר לחבריה ~ **דת**, ועוד שמעון קליה דערביא ~ **מ** | * מבסי בין] מבסיבי **לו**[0], בסיבי **ו**, מכסי בי **ר**[2], מכסה בי **דפא**[1]**א**[02]**כתר**[1]**מ**. מבוה בי **א**[3] | מה את] **פואגכ**, והיה רוצה לומר מה את (אתה **ת**) **דת** | * מעסי בי **א**[2]] מעסיבי **לו**, מעסה בי **תר**[8], מעשי בי **א**[1]**ג**, מעשה בי **דפכר** | ועשותם] **ו**, שנ' ועשותם **פ**, .. ועשיתם **ג**, ועסותם **א**[1], ועסתם **א**[2], דכתיב (שנ' **כמ**) ועסותם **דכתמ** | וגו'] **ו**, כי יהיו אפר **דא**[2], כי.. אפר תחת כפות רגליכם **א**[1]**ת**, **ל**, **פגכר** | אתייה] **וג**, אתיא **פ**, אתתא **א**[1], אתתא דאמרה **א**[2], ועוד שמעון שאמרה איתתא (דאמרה אתתא **ת**) לחברתה **דת**, אתתא דאמרת לחבירתה איתון סחייא אתייא **כ** | איתון **ר**, אתין **ר**[8] | סחייה] **וא**[1]**ג**, סחייא **פא**[2]**כר**, סחיא **דר**[8], סחיאו **ת** | גלמודה — וגלמודה] גלמודא.. וגלמודה **א**[2], גלמודה.. שנ' ואני.. וגלמודה **א**[1]**ג**, גלמודא.. שנ' ואני.. וגלמודה **פכ**, גלמודה אנה ואני שכולה וג' **ו**, והיא השיבה ואני גלמודה גלמודה אנא נדה **ד**, היא השיבה דהיא גלמודה גלמודה אנא כלומ' נדה היא **ת** | 2 אתייה — למבניך (למעקיך **ל**[0]) — אתייה — ליוייתן] אתייה.. למבנייך אתייה.. ללויתיך שנ' העתידים.. לויתן **ג**, אתיא אחרת אתון.. למעיקין אתיא.. ללויתיך שנא'.. לויתן **א**[1], אתייא אתון.. למבכייך אתייא.. ללויתייך שנ'.. לעורר לוייתן **כ**, אתייא אחרת אתון מעודרא למבכיך אתייא.. מעוררה ללויתן שנ'.. עורר לויתן **א**[2], אתייה אנתון מעוררה למתיך אתייה אתין מעוררה ללווייתיך העתידים עורר לויתן **ו**, אתיא הדא ואמרה לחברתא אתון מעוררא למבטיך (?) אתיא אתון מעוררה ללויתיך שנ'.. עורר לויתן **פ**, שוב שמע איתתא (אתתא **ת**) אחרת אומרת אשאיל לי מבנייך ואמרה שאילי לי מטאטיך שנא' וטאטיתיה במטאטי (וטאטאתיה במטאטה **ת**) השמד **ד**[1]**ת**, שוב.. וטאטאתיה במטאטא השמד נאם יי' צבאות **ד** | 3 אשאל — השמד] אשאל לי (אשאיל לי **ע**, אשאיל ליך **ו**, הא אמרת לחברתה אשאל לי **פ**) מבניך (מבנייך **גכ**, מביניך **ו**, מבינייך **א**[1], מבאניך **ע**) אשאל לי (אשאיל לי **ע**, אשאיל ליך **ו**) מטאטיך (מטאטך **ג**, מטאטאיך **כ**) שנ' וטאטיתיה (שנ' וטאטתיה **כ**, שנ' וטאטיה **א**, וטאטאתיה **וע**) במטאטי (במטאטא **ע**) השמד **פואגכע**, אתייה אתין מעוררה ללויתיך העתידי' עורר לוייתן **ד**, אתייה.. מעוררה שנ' העתידים עורר לויתן **ת** |

כאן ובסמוך] ובדפוסי' [וכי"ת] השמיטו תלי הדין טעונא עלי והוסיפו שמעון מינה יהבא משוי, ובר"ה כ"ו ב' לא הוו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך וכו' אמר רבה בר בר חנה יומא חד הוה אזלינא בהדי ההוא טייעא הוה דריגא טונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי ועי' בד"ס ומגילה שם, (ובערוך ע' יהב הועתק שקל יהביך וכו' כהלשון בר"ה ומגילה ואף שנסמן שם למקור גם ב"ר ועי' במ"י לעיל צד 941 בד"ה בסופה וכו'): 1 מבסי בי וכו'. בכי"ל ובכי"ו כתוב מבסיבי בתיבה אחת וכן מעסיבי והפרדתי מבסי בי מעסי בי ומשמעו שהלשון מעסי בי הוא כמו מבסי בי הבינו גם לשון המקרא ועסותם וכו', והפעל בסי הוראתו גם כמו בוס בסס ועי' בעמת"ל ע' בסא בסי, ונכונה גם הגי' מ כ ס י בי ועי' לעיל צד 690 ובמ"י שם בד"ה לא תכסון, וכתיבת ו ע ש ו ת ם ר"ל בשי"ן שמאלית גם בכי"פ וכי"ו, ובמקרא כתוב ו ע ס ו ת ם, ועי' במ"י לעיל צד 28 וצד 944, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש ועוד שמע קליה דערבי דאמר חד לחבריה מה את מכסה (מכסי) בי והיה רוצה לומר מה את (אתה) מעשה בי וכו', ומשם נוסף בדפוסי' ועוד שמע קליה דערבי דאמר לחבריה וכו' והיה רוצה לומר וכו' [ואיפכא הי' לו לומר שאחד אמר מעשה וכו' והיה רוצה לומר מכסה וכו', ועי' במ"כ נחי' הרש"ש]: אתייה אתון וכו'. וכ"ה בלשון ממועט בכי"פ וכי"ו וכי"ג אתייה (אתיא) אתון וכו' ועת"נ, ובכל הספרים סחייה סחייא סחיא (ולא מיסחי), וטעם המאמר שמעו נשים אומרות על אשה אחת הנה באה ועתה באנה לרחוץ והיא אמרה להן גלמודה אני כלו' נדה והבינו לשון המקרא ואני שכולה וגלמודה, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש ועוד שמעון דאמרה איתתא לחברתה אתון סחייא בואי (בואי בואי) לרחוץ והיא משיבה ואני שכולה וגלמודה גלמודה אנא נדה אנכי (גלמודה אנא נדה), ומשם הוסיפו בדפוסי' ועוד שמעון שאמרה וכו' והיא השיבה ואני גלמודה גלמודה אנא נדה ועי' בפי' מהרז"ו [לדעתי האשה בעצמה אמרה באנה לרחוץ מפני שגלמודה (נדה) אנכי ורוצה אני לרחוץ מטומאתי], ובר"ה שם ואמר ר"ע כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה דא מבעלה, ובסוטה שם שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה וכו' ועי' לעיל צד 286: 2 מעוררה. לעורר ובל"מ זעקת שבר יעערו (ישעיה ט"ו ה'), ובכי"ל הגי' מעוררה ל מ ב נ י ך וכן בכי"ג למבנייך, וביני שיטי כתוב בכי"ל בכתב אחר עקיך להגיה ל מ ע ק י ך וכ"ה למעקיך בפי' ב"ר הנדפס, ובכי"א א' ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א ל מ ע י ק י ן, ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר גורס ומפרש אתיין מעוררה ל מ ע ק י' בואי והפגין מצרתך ועי' בעמת"ר ע' פגן פגין, ובכי"א ב' הגי' ל מ ב כ י ך וכן בכי"כ למבכייך, ובכי"פ בההעתק שלפני למבטיך וצ"ל ג"כ למבכייך, ובכי"ו הגי' מעוררה ל מ ת י ך, ונכונה הגי' למבכיך כלו' לבכייתך, ותרג' לבכות (בראשית מ"ג ל') למבכי, ואולי נשתבש למבניך ע"י שגירא דעיני במאמר הסמוך אשאל לי מבניך, והמאמר בלשון ממועט כמו המאמר שלפניו אתייה אתון סחייה וכו', וטעם המאמר ממה ששמעו אתון מעוררה וכו' ועוד שמעו אתון מעוררה ללויותיך הבינו שהוראת ליויתיך ג"כ לשון יללה ובכי ושכן הוראת לויתן עורר לויתן באיוב שם, ומפי' ב"ר נובעת ההוספה בדפוסי' שוב שמע איתתא אחרת וכו', ושם מסורסים המאמרים, וזה המאמר מקוטע שם, והדרש העתידים עורר וכו' נמצא גם בירוש' מ"ק שם ולא יעורר על מתו וכו' תני לא תעורר אשה ליווייתה במועד ר' נחמן בשם ר' מנא אמר לווייתה כמה דתימר העתידי' עורר ליויתן ועי' בק"ע שם, וכן מתורגם לויתן אליותהון (אילוויותהון) ועי' בפירש"י ובראב"ע ובמעין גנים איוב שם: 3 אשאל לי וכו'. שמעו אשאל וכו' השאיל לי מכבד שמכבדין בו ועוד הלשון אשאל לי מטאטיך והבינו שהוראת מטאטיך כמו מבניך, ולמדו הוראת וטאטאתיה במטאטי וכו', ובפי' ב"ר כי"ט גורס ומפרש ואחת רוצה לומר אשאיל לי מ כ נ י י ך כלי שמכבדין בו את הבית ואמרה אשאיל לי מטאטיך, וכן בפי' ב"ר כי"א מכנייך (ובפי' ב"ר הנדפס מבניך כלים המכבדים את הבית וכו') ובמקרא כתוב ו ט א ט א ת י ה ב מ ט א ט א וכו' ולפנינו וכן בכי"פ וכי"ו וכי"ג וטאטיתיה במטאטי וכו' כפי קריאת התיבות וע' במ"י לעיל צד 3

השמד (ישעיה יד כג), אשאל לי מרגליתיך אשאל לי כסירתיך, אפיק הדא אימרתא למרעייה אפיק חדא כסירתה למרעייה: אמר ר' אבא בר כהגא במאה אנאקות במאה טלאים במאה סלעים, אמר ר' סימון קוף קמילייה ט' טיטריון ס' סלעים, יוד הא מה עבדין הכא, ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי

2 ילקוט סס:

1 אשאל — כסירתיך] אשאל.. מרגליתיך אשאל ליך כסיריתיך ו, אשאל.. מרגיניתך אשאל לי כסירתיך פ, אשאל לי מרגניתיך אשאל לי כ, אשאל.. מרגליתיך אשאל לי קשיטיך ע, אשאל.. כסירתיך (בסירותיך א2) אשאל לי מרגנייתיך א, אשאל לי כסידתיך ג, השאיל לי כסידתיך דת | אפיק חדא — כסירתה למרעייה] אפק הדה אמרתה.. אפיק הדה כסירתה למרעייה ו, אפיק חדא (הדא כ) אימרא למרעייא אפיק כסיתא למרעייא פכ, אפיק חדא אמרתא למרעיא אפיק חדא קשיטה למרעיא ע, אפיק חדא למרעלא (וצ"ל למרעיא) אפיק כסירתא למרעיא ג, אפיק הדא למרעיה אפיק כסירתה למירעיה א2, אפיק הדה למרעה אפיק כסירת למרעה א1, אפיק הדא כסיתה למרעיא דת | 2 אמר] וג, במאה קשיטה ~ דפחאכת | אנאקות] ג, אנקות ו, אונקות ח, אנקאות פא, אונקאות כ, אונקיות דתר2, אונקיאות ר1וי | טלאים] סלעים ל0ר | סלעים] סלעין א2, טלאים ל0ר | 3 קוף] ד1וגר1, קו"ף דא1ת, קופ' ר2, ק' פחא2כי | קמילייה] ו, קמיליה ח, קמיליא דאגר2י, קמלייא תר1, קמוליא פכ | ט' טיטריון] פת טיטריון ו, סמך סלעים (סלעי' ד1) ד1גר2, סמ"ך סלעים דא1תר1, ס' סלעים פחא2כר3ו1 | ס' סלעים] סמך סלעים ו, ט' טיטריון ח, ט' טטריון ו1, טי"ת טאטריון א1, טית טריון ד1ת, טי"ת טריון דר2, טית (ט' ר3) טיראון גר3, טיטריון פכ, טריון ר1, ט' סיטריון א2 | יוד הא] ד1וג, יו"ד ה"א דא1ת, ווי"ד ה"א א2, יה ו1, י"ה חכ | עבדין] פוחי, עבדי' ד1, עבדית ד, עבדון א2, עבדו א1, עבדת ת, עביד ג, את עביד ר3 | הכה ו, לון ר3 | יהושוע ת | דסיכנין] גכ, דסכנין דפואתר |

בד"ה והוא גלי, ועי"ע בתנ"ך הוצ' גינצבורג ישעיה שם, ובערוך הש' ע' מבן הועתק אשאיל לי מבאניך וכו' (ושם נסמן בשדפ"ע מבניך, ובעמת"ר ע' מבינא הועתק מערוך כ"י אשאל לי מבניך אשאל לי וכו', ובערוך דפ"ר כמו לפנינו וטאטיתיה במטאטי וכו') ובר"ה שם לא הוו ידעי רבנן מאי וטאטאתיה במטאטא השמד יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחבירתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא, ובד"ס שם גם הגי' שקולי טאטיך, ובפירוש ר"ח שם פי' טאטיתהא מכבד שמכבדין בו את הבית, ובמגילה שם בפי' ר"ח מטאטא שמכבדין בו וכו', ובירוש' מגילה שם אמרה לה אתייא כמטאטא אייתת מלבינה, ובתרג' ישעיה מתורגם בכטאטא במבינא (ונשתבש במבינא) וע' בעמת"ר שם ובעמת"ל ובערוך הש' ע' אלבינא, ובפירש"י בישעיה שם וטאטאתיה לשון כיבוד, ועי"ע באיכ"ר פתיחה ה' ובהערות רש"ב שם: 1 אשאל לי וכו' אפיק חדא אימרתה וכו'. הבא כבשה אחת למרעה ונתבאר להם פי' במאה קשיטה במאה מרגליות או במאה כבשות, וגי' מעולה בערוך ע' קשיטה אשאל לי קשיטיך וכו' אפיק חדא קשיטה למעריא, וכהגי' שלפנינו איתא גם בכי"ו כסיריתיך וכו' הדה כסירתה וכו', וקשה לפי זו הגי' בכל אלו כ"י ששמעו כסירתיך כסירתה ודרשו קשיטה, וכסירתא מלה זרה ולא מצאתיה באוצרי מילין, ובפי' ב"ר כי"ם וכי"א מלשון אחר הובא אשאיל כסירתיך (אשאל לי כסירתך) ובעל הפירוש העיר ספיקא לר', ובדפוסים [וכי"ת] נתערבבו שני המאמרים, והגי' שם בדפ"ר וד"ו השאיל לי כסידתיך אפיק הדא כסיתה למרעיא, ובמ"כ בד' קראקא א' הוגה השאיל לי כסיתתיך, וע' בעמת"ל ע' כסיתא, ומלת קשיטה נמצאת רק כאן וביהושע ל"ד כ"ב ובאיוב מ"ב י"א, ומתורגם בת"א כאן במאה חורפן (ותרג' שבע כבשות בראשית כ"א כ"ט ול' שבע חורפן) וכן בתרג' היוני[1]) וכתרג' הרומי ותרג' הסורי, וביהושע שם מתורגם ג"כ במאה חורפן, ובאיוב שם מתורג' כשיטה אחת חורפא חדא, ובתר"י א' וב' מתורגם כאן במאה קשיטה מרגליין, ובערוך ע' קשיטה הובא תרג' איוב שם מעה ואית דאמר מרגליתא ואית דאמ' חורפא, וע' גם בעמת"ר ע' חורפא ב', ובברייתא בר"ה כ"ו א' ואמר ר"ע כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה למאי נפקא מינה לפרושי מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי, וע' בד"ס ובספר מתת יה: 2 במאה אנאקות. כ"ה בכי"ל וגם בכי"ג, וביני שיטי כתוב בכי"ל ס'ל'ר"ש אונכאות מל' אנך, ולא נתפרש לי, ואולי כוון הכותב ללשון אנך אונכא [אבן טובה] וע' בעמת"ל ע' אנך ובעמת"ר ע' אונכא ובתר"י ב' במדבר ל"ג ח' כנשין אונכין ומרגליין, ויהיה לראב"כ קשיטה מרגליות או כבשות כמו שדרשו לעיל אלא שהוא מוסיף עוד סלעים, וקשיטה מטבע כמו שהיו קורין גם למעה קשיטה, ואין נ"ל לפרש אנאקות כמו אונקיות, וכתיבת זו התיבה בכי"ל לעיל צד 158 אונקיה וצד 268 אונקייה, וכן אין נ"ל לפרש שראב"כ דורש קשיטה נוטריקון (וקו"ף אנאקות או אונקיות שאין מתחלת בקו"ף) כמו שנסמן בכי"ל ביני שיטי על מלת טלאים אות ב' ועל מלת סלעים אות א' להפך המלות ולהגיה במאה סלעים במאה טלאים, ור' סימון הוא שדורש נוטריקון קוף וכו' (וגם במאמר ר"ס הוקדם בהגי' שלפנינו הדרש ט' טיטריון להדרש ס' סלעים ועח"נ), אכן בפי' ב"ר הנדפס מפרש כן במאמר ראב"כ במאה אונקאות וכו' ק' אונקיאות ס' סלעים ט' טלאים, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש בסמוך יו"ד ה"א מאי עביד הכא כלומר לר' אבא בר כהנא ולר' שמעון (ולר' סימון) דדריש (דדרשי) אותיות של קשיטה וכו', ובמה"ג שם הורכבו המאמרים לפי גי' אחרת בזה"ל במאה קשיטה מהוא קשיטה אמ' ר' אבא בר כהנא נוטריקון היא במאה נקין (ובכי"ק שם קגין) במאה סלעים במאה טלאים קו"ף קומליא שין סאין טית טלאים נשתייר יוד הי מלמד שבשני אותיות הללו חתם והסהיד אבינו יעקב וכו': 3 קמילייה. חפצים יקרים, וקמילייה ל"ו[2]), ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א מפרש קוף קמלייא (קמיליא) בלעז אשקמוליין (אשקמזיין) והוא מין בשם (בושם), וזר הפי' בפי' השני שבפי' ב"ר בדפ"ר קוף קא מילייא צינטי' מילייא[3]) מאה אלפים: ט' טיטריון. וכן הגי' טיטריון בכי"פ וכי"ח וכי"כ [וכי"ו וכן צ"ל בכי"א ב'] וקשה לפרשה, ובגליון כי"ל פי' שם מקום סלע טריינא, ובפי' ב"ר כי"ט וכי"א טריון טרינא בלעז והוא שם מטבע, ובפי' השני בפי' ב"ר שם טיראון טירייגא שם מטבע על שם טוריינוס, וע' ע"ז נ"ב ב' ובכורות נ' א', ועוד פירושים זרים עי' בעמת"ל ובעה"ש ע' טריון, פירסט צד 123 וקרויס צד 272: ס' סלעים. ש' שמאלית בקשיטה סלעים, וש' שמאלית וס' מתחלפים, וכן לעיל ועשותם ובסמוך סורה וע' במ"י לעיל צד 28, ונקרא כאן ש' שמאלית סמך, ופריך יוד הא של קשיטה שלא נדרשו בנוטריקון מה עבדין הכא (ובדפ"ר נדפס עבדי', ובד"ו הדפיסו בשבוש עבדית [וכן בכי"ת עבדת]), ואין לפרש שר"י דסיכנין בשר"ל מתרץ אילו חליות וכו', וגם נ"ל שהמאמר ומי כותב וכו' א"ר ברכיה וכו' הוא דבור בפ"ע, וכפי שמפרש במה"ג שם משני

[1]) ἑκατὸν ἀμνῶν. [2]) κειμήλιον, pl. κειμήλια, Kleinod. [3]) cento milia.

אילו חליות ודייקינתייה שדרכן להינתן בנזמים, ומי כותב את האוני, אמר ר' ברכיה יה כותב את האוני,
ומי מעיד על האוני, אמר ר' ברכיה יה מעיד על האוני הה"ד ששם עלו שבטים שבטי יה עדות
לישראל להודות לשם י"י (תהלים קכב ד) יה מעיד עליהם שהן בני אבותיהם:
כ) ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל אמר לו אתה אלוה בעליונים ואני אלוה ח

2 עי' קידושין ע' ב': 4 ילקוט שם, לקמן פ"פ סי' ד' [וכו'] מגילה י"ח א': ||

1 אילו] פוג, אלו דהאכתר[2]י | חוליות ר[1]י, חולייות כ, חיילות ו | ודייקינתייה] ו, ודיקינתיא פכ, ודקנתיא א, ודייקינתא דת, ודייקינתא וזמרגדין ח, ודיקניתיה ומרגרין ו[1], ודיקינתא וזמרגדא ג, ודייקינתא ודזמרגדא ר[3], ודייקינתה ודמרגזא ר[1], ודיקיותא ודרמטא ר[2] | * שדרכן דפוחאכתרי] שדירכן לג | להינתן] חג, להנתן דוא[2]תר, הנתן פכ, לנאותן א[1]א[02], ל' י | בנזמין ר[2] | ומי הוא הי | הכותב חר[1], כתוב ו | את ל' י | האוני] י, האונו פכ, האוניא ת, האונה חגר[1], האונאה דר[2], האינא ר[3], האומה ו, האונאה (האונא א[2]) שלהם א | ר' ברכיה אמ' פכ, (אמר ר' — האוני ל' א[1]) | יה] פבר[1]ו[2]י, י"ה וחר[1], יוד הא ד[1], יו"ד ה"א דת | את ל' א[2]י | * האוני י] האונין ל, האונו פכ, האוניא ת, האונה וחר[1], האונא א[2]ר[2], האינה ר[3], האונאה ד | 2 * על דפוחאכתר[2]י] את לר[1] | * האוני י] האונין ל, האונו פכ, האונה וחר[1], האונא א[2]ר[2], האונאה דא[1], ההונאה ת | אמר — ברכיה] פוחאכ, ל' דת | יה] ד[1]פאכתר[2], י"ה דוחר[1] | ** על] את ל | * האוני] האונין ל, האונו פכ, האונה וח, האונא א[2], האונאה א[1], האונאה חוא יו"ד ה"א (יוד הא ד) של קשיטה ד, האונאה יו"ד ה"א של קשיטה ת | ** שבטים] ל' ל | שבטי — י"י] שבטי.. לישראל ד[1]חאכתרי, שבטי יה פ, וג' ו | 3 יה' ג, י"ה וח | עליהן ג, בהם כ, בהן פ | שהם חאכר | אבותיהם] חאכ, אבתיהם ו, אבותיהן ג, אבותיה' ו[1], אבותם פ, אבותיהן (אבותיהם ת) אף כאן העיד דת | 4 ויצב] שנאמ' ויצב א[1], ל' א[2] | שם מזבח] שם מזביח ת, ל' א[2] | ויקרא — ישראל] חאתי, ויקרא אל.. ישראל כ, ויקרא לו אל ד, ויקרא לו פ, וג' ו | * אמר לו חג] א"ל א[2]ו[1], אמר לפניו פכ, אמ' לו הקב"ה א[1], אמר ר' שמעון בן לקיש ויקרא לו אל אלהי יש' אמ' לו ו, אמר ריש לקיש ויקרא.. ישראל אמר דת, ל' ל | אתה — בתחתונים] אתה בעליונים ואני.. בתחתונים א[2], אני אלוה בעליונים ואתה.. בתחתונים חא[1], אני.. בעליונים ואתה בתחתונים י, אני אלוה בעליונים ובתחתונים פ |

ר"ב יה כותב וכו'. וכן בפי' ב"ר כ"י יו"ד ה"א מה עביד הכא כלומר וכו' ומשני ומי הכותב (כותב) וכו' א"ר ברכיה וכו', ושם הובא זה הפירוש אחר מאמר ר"י דסיכנין בשר"ל וכן כתבו ביפ"ת ובא"א שצריך לסרס השאלה יו"ד ה"א מה וכו' אחר מאמר ר"י דסיכנין וצע"ג [והשאלה יו"ד ה"א מה עברין כו' באמת אינה חזקה כל כך כי בנוטריקון אין צורך לדרוש כל האותיות, ע' לעיל צד 464]: 1 חליות וכו'. דורש במאה קשיטה מל' קשט כשם מיני תכשיטין (וע' לעיל צד 67 ח"ב מכשט מקשט ובמ"י שם תקשיטין, וצד 161 קישתה ובח"נ שם תכשיטין קשוטין קישוטין) אלו חליות ואבנים טובות דייקינתייה[1]) שדרכן להנתן בנזמים כמו שהוזכרו ביחד בהושע ב' ט"ו נזמה וחליתה ובאיוב מ"ב י"א קשיטה אחת וכו' נזם זהב אחד, ובכי"ל נקוד ודייקינתייה[2]), וכתיבת דירכן בכי"ל כמו דירכה לעיל צד 160, ובכי"ח הגי' חליות ודייקינתא וזמרגדין[3]) (ובכי"ג וזמרגדא), ובילקוט דפ"ר נשתבש חליות ודיקניתיה ומרגרין, וכן נשתבש בפי' ב"ר כי"ט שמפרש חוליות כמו נזמה וחלייתה ודייקינתה גונציא בלעז[4]) ודמרגזא זה נופך בתרגומו שדרכן להנתן וכו' כלומר קשיטה לשון קישוט (ובפי' ב"ר כי"א חליות כמו וכו' ודיקיותא נתציא וכו' ודרמטא זהו נופך שדרכן וכו' כלומר קשיטה שי"ן לשון קשוט) ובפי' השני שבפי' ב"ר הנדפס חוליות נזמה וחלייתה קשר קטן. ודייקינתא ודזמרגדא נופך אזמירלדא[5]) שדרכן להנתן בנזמים, ונפך מתורגם בת"א שמות כ"ח י"ח ל"ט י"א זמרגדין (ובת"א הוצ' ברלינער כ"ח י"ח איזמרגזין) ובתר"י א' איזמורד, ותרג' משלי כ"ה י"ב נזם זהב וחלי כתם כאני דזמרגד, וע' בעמת"ר ח"א צד 18 וצד 225 וקרוים צד 28 צד 212 וצד 248 ובמאמרי על הלעזים בפירושי ב"ר הקדמונים בספר היובל לכבוד ר"א שווארץ צד 385: את האוני. שטר מכירה [וכ"ה בגליון כי"ל פי' שטר] וע' לעיל צד 15, וגר' שדרשו ויקן את חלקת השדה וכו' מי כותב את ספר המקנה ומי מעיד על המקח, אמר ר"ב במאה קשיטה קשט יה הקב"ה קשט וקיים את קנינו וכהדרש לעיל ויקן וכו' זה אחד מג' מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל וכו', ובכי"ל כתוב ומי כותב את האוני ואח"כ ג' פעמים האונין והגהתי, והרבוי גם בכי"ל סוף פפ"ד כמה אוניות נכתבו וכו' ועוד הגהתי ומי מעיד על וכו' יה מעיד על ועח"נ, ובדפ"ר וד"ו הגי' בכל הפעמים האונאה והוגה בא"א האוני וכמ"כ האונה וכן הדפיסו אחריו, ובפי' ב"ר כי"ט מפרש את האונה השטר כמו אונו, ושם ובפי' ב"ר כי"א מפרש י"ה מעיד וכו' הוא י"ה של קשיטה תה"ד ששם עלו שבטים וכו' אף כאן העיד וכן נוסף בדפוסים [וכי"ת]: 4 ויצב שם וכו'. בכי"ל ראש המאמר מקוטע ויצב שם מזבח אמ' שמע' בן לקיש אפילו וכו' והושלם בגליון בכתב הספר בדיו דיהה ויק' לו אל אלהי יש' אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים ר' הונא בשם, וכן השלמתי והגהתי אמר לו אתה וכו' ועח"נ, ובדפוסי' וכי"ו [וכי"ת] מתחיל המאמר ויצב שם וכו' אמר ריש לקיש (ר' שמעון בן לקיש) ויקרא לו אל אלהי ישראל אמר (אמ' לו) אתה וכו', ומאמר זה הוא הפתיחה שנסדרה לפנינו בפ"פ ר' שמעון בן לקיש פתח ויצב שם מזבח וכו' אמר לו אתה וכו', וטעם אמר לו אתה וכו' יעקב אמר לו להקב"ה (ובכי"פ וכי"כ אמר לפניו) אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים, ודרשו ויקרא לו אל ויקרא לעצמו אל וכן מפרש בפי' ב"ר כ"י מלשון אחר ויקרא לו אל לעצמו קרא לו אל (אכן בכי"א שם הפירוש ואני אלוה בתחתונים כלומ' דיין) ובפי' ב"ר כי"ט בסמוך ואתה היית נוטל שררה לעצמך שקרא עצמו אל, ובנוסחת הדפוסים לקמן ריש פצ"ת הדרש אקרא לאלהים זה אבינו יעקב וכו' [ע"ש בחי' הרד"ל], ושם סי' ג' ושמעו אל ישראל אביכם וכו' ור' פנחס אמר אל הוא ישראל אביכם מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות וכו', ובשכל טוב צד 189 גורס ומפרש אמר רשב"ל אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אתה הוא אל בעולמך ואני קרוי אל בתחתונים א"ל הקב"ה אפילו וכו' ואתה נוטל שררה לעצמך חייך למחר יוצאת בתך וכו', וברמב"ן עה"ת הגי' ג"כ אמר לו אתה אלוה בעליונים וכו', אכן מפרש שם ירמזו למה שהם אומרים תמיד שאיקונין של

[1]) ὑάκινθος, Hyacinth. [2]) וְדֵיְיקִינְתָיָה. [3]) σμάραγδος, Smaragd. [4]) afr. jagonce. [5]) it. smeraldo, afr. esmerande.

בתחתונים, ר' הונא בשם ר' שמעון בן לקיש אפילו חזן הכנסת אינו נוטל סררה לעצמו ואת נטלתה סררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה הה"ד ותצא דינה וגו':

פרשה פ

א **לד א) ותצא דינה בת לאה וגו'** הנה כל המושל עליך ימשל לאמר כאמה בתה (יחזקאל טז מד) יוסי מעוניה תרגם בכנישתא דמעונאי שמעו זאת הכהנים והקשיבו בית ישראל ובית המלך האזינו כי לכם המשפט (הושע ה א) אמר עתיד הקב"ה להעמיד הכהנים בדין למה לא יגעתם בתורה, ולא הייתם נהנין מבני כ"ד מתנות, הינון אמ' לא יהבין לן [כלום], והקשיבו בית ישראל

3 ילק' יחזקאל ר' שנ"ז, ירוש' סנהדרין פ"ב כ' ד', תנחומא מ"ב וישלח סי' י"ד, תנחומא שם סי' ז':

1 * ר' שמעון בן לקיש וא[1]ג] שמע' בן לקיש ל, רשב"ל א[2], ריש לקיש דפכתר[1], רבן שמעון בן גמליאל ח | אפילו] אמ' לו (א"ל א[2]י[1]) הקב"ה ~ פאי | הכנסת] בית ~ ת, ל' י | אינו] לא פכ | סררה] וחג, שררה דפאכתר[1]י (וכן בסמוך) | לעצמו ל' י | ואת] פגי, ואתה דוחאכתר[1] | נטלתה] כ, נטלת פ, נוטל אי, היית (הייתה ו) נוטל דוחגתר[1] | 2 למחר ר[3] | ביתך ו | * יוצאה דחאגתר[1]י] יוצאת פ, יוצא לו | וגו'] בת וגו' ו, בת לאה דפחאגכתרי, ל' ר[3] || 3 * בת — וגו' ו] וגו' ל, בת לאה דפחאגכת | הנה] כת' ~ פגכת, כתי' ~ א[2], הה"ד ~ א[1] | המשל ג | * עליך — בתה] עליך ימשל (ימשול י) כאמה בתה לי, עליך ימשול לאמר כאמה (כאמה כן ד[1]) בתה דפא[1]כת, עליך ימשול לאמר א[2], וגו' ו | 4 ר' יוסי פא[1], יוסף י | מעוניה] כ, ־ייה ו, ־יא אגי, מעונאה דת | תירגם גכ | בכנישתהון | דמעונאי] פואגי, דמעוני כ, דמעונא ד, דמעונאה ת | והקשיבו — המשפט] ג, והקשיבו.. האזינו דאת, הקשיבו.. האזינו פכ, וגו' ו, ל' ד[1]י | 5 אמר ל' פאכי | עתיד הוא ו | הקב"ה ל' י | להעמיד הכהנים] פכ, ליטול את הכהנים ולהעמידן דוא[1]א[02]ג, ליטול.. ולהעמידם תי, להעמידן א[2] | בדין] פא[2]גכ, ~ ולאמ' (ולאמר אמ' ו, ויאמר א[1]א[02], ואומר י) להם דוא[1]א[02]תי | לא ל' י | 6 הייתם יגיעים א[2]ג, הייתם יגעים א[1]י | * ולא — נהנין ל[0]א[2]י[1]] ולא הייתם ל, ולא.. נהנים ג, לא.. נהנים דות, ולמה לא.. נהני' א[1], ונהנין פכ | מבני] פא[1]י, מבניי וג, ל' דא[2]ת | כ"ד] י, עשרים וארבע וג, עשרים וד' א[1], עשרין וארבע פכ, מכ"ד ד[1], מכ' וד' א[2], מעשרים וארבע ת, מארבע ועשרים ד | מתנות] פואג, ~ כהונה דכי (מתנות — כ"ד ל' ת) | אינון פ, אנון כ, והינון וג, ואינון דאי | אמרין גי, יימרון פ, ימרון כ, אמר (אמ' ד[1], אמרין א) ליה דא, אמרין לה ו | לא הוו א[2]ג, לא הוון ו (לא — אמ' ל' א[1] והושלם בגליון בכתב אחר) | יהבון פ | * כלום דפוא[2]גי] ל' ל | הקשיבו פא[2]גכי |

יעקב חקוקה בכסא הכבוד (וע' לעיל צד 788) והכונה שהשכינה שורה בארץ ישראל והמשכיל יבין, ולפי פירושו טעם אמר לו אמר הקב"ה ליעקב, וכן בבחיי אמר לו הקב"ה ליעקב אתה אלוה בעליונים וכו' [אולם לקמן לפל"ד א' הוא מביא כמו שהוא לפנינו אמר לו אתה וכו' בתחתונים אמר לו הקב"ה אפילו חזן בהכ"נ אינו נוטל שררה לעצמו ואתה נטלת שררה וכו', וכתב נראה שהבינו שם שיעקב הוא אומר להקב"ה ולכך הענישו מיד בענין דינה על שנטל שררה לעצמו], ובריקאנטי אמר לו אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים ר"ל השכינה אמרה ליעקב וכו' ושם מפרש המאמר בדרך קבלה, ובכי"א א' הגי' אמ' לו הקב"ה אני אלוה בעליונים ואתה אלוה בתחתונים, והגי' אני אלוה בעליונים וכו' איתא גם בכי"ח, ובילקוט אני וכו' ואתה בתחתונים, ולפי אלו הגרסאות והפירוש אמר לו הקב"ה יקשה לפרש ואת נטלתה סררה לעצמך, ובמגילה שם איתא וא"ר אחא א"ר אלעזר מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל דאי סלקא דעתך מזבח קרא ליה יעקב מיבעי ליה אלא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלהי ישראל וע' בד"ס ובפירש"י עה"ת: 1 אפילו וכו'. אמר לו הקב"ה אפילו וכו' ובכי"פ וכי"א א' וב' [ובילקוט] הגי' כן וע' במ"י לעיל צד 494 בד"ה אתם וכו', ובחי' הרד"ל מפרש חזן הכנסת אינו נוטל וכו' עפ"י התוספתא מגילה פ"ג חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים וכן ראש בהכ"נ לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים וכו' ועיי"ש [וכן מפרש ביפ"ת וכן מבואר במנהיג ה' שבת סי' ל', בב"ר תני ר' חנינא בשם ריש לקיש אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו למדנו שאין אדם רשאי לקרות עד שיאמרו לו אחרים קרא, ושם הובאה גם התוספתא מגילה], וק"ק הלשון אפילו חזן הכנסת וכו', ובסיום המאמר הה"ד ותצא דינה וגו' נסמכה הפרשה לפרשה שלאחריה וע' במ"י לעיל סוף פע"ד:

פרשה פ. בדפ"ר נסמן פע"ח. ובמקרא כאן פרשה סתומה: יוסי מעוניה וכו'. סיפור זה כולו בסגנון אחר בירושלמי סנהדרין שם ואין לדון מכאן שמסדר הב"ר השתמש בירושלמי ומבאר ומרחיב מאמריו (וע' במבה"י נ"ב ב' ולערנער צד 128), והסיפור נובע ממקור אחר קדום ועשו אותו כאן פתיחה לפ' ותצא דינה וכו', ונכונה הגי' יוסי מעוניה תרגם בכנישתא דמעונאי כלו' יוסי ממעון או בית מעון שהיתה קרובה לטבריא (וע' לקמן פפ"ה ס' ו') דרש בטבריא בביהכ"נ של אנשי מעון [וכן יש לפרש לפי הגי' דמעוני או דמעונא, וראיה לזה מיבמות ס"ד ב' וחולין צ"ז א' עובדא הוה קמי דר' יוחנן בכנישתא דמעון, ור' יוחנן ישב בטבריא, וע"ע שבת קל"ט א'], ובירושלמי שם תירגם יוסי מעוני בכנישתא בטיבריה, ותרגם (תירגם) בהוראת דרש ע' באכער טערמינאלאגיע ח"ב צד 242, ובמה"ג עמ' 523 הועתק כן יוסי מעוניא דרש בכנשתא דמעונאי וע' על זה הסיפור גרעץ קורות היהודים ח"ד מהדורא ד' צד 226 ובאגה"א ח"ג צד 595: 6 ולא הייתם וכו'. ולא הייתם מקבלין מבני כ"ד מתנות בתמיה הינון וכו' הכהנים אומרים אין נותנין לנו כלום, ובמה"ג שם עתיד הקב"ה ליטול את הכהנים ולהעמידן בדין ולומ' להן למה לא הייתם עוסקין בתורה לא כבר נתתי לכם ארבעה ועשרים מתנות כהונה ואנון אמרין לא הוון ישראל יהבין לן כלום ועח"נ, ובירושלמי שם הלשון שמעו זאת הכהנים למה לית אתון לעין באורייתא לא יהבית לכון כ"ד מתנתא א"ל לא יהבין לן כלום, ול"ג שם עתיד וכו', והכ"ד

למה לא נתתם להם כ״ד מתנות [כהונה שכתבתי בתורה], הינון אמ׳ על אלין דבית נשיאה הוון נסבין כולהון, ובית המלך האזינו כי לכם המשפט שלכם היה וזה יהיה משפט הכהנים (דברים יח ג) לפיכך [לכם] עליכם מידת הדין נהפכת, שמע ר׳ וכעס, בפתי רמשא על ר׳ שמעון בן לקיש משאל בשלמיה ומפייסיה עלוי, אמר לו ר׳ צריכין אנו להחזיק טובה לאומות העולם שהן מכניסין מימסין לבתי תיאטריות וקרקסיות שלהם ומשחקים בהם שלא יהו יושבין ומסיחין אילו באילו ויוסי מעוניה אמר

1 ** למה] ל׳ ל (והושלם בין השורות בכתב אחר) | נתתם] פכ, הייתם נותנים דו, .. נותנין א[2]גי | להם] פא[2]גכי, לכהנים דו | כ״ד] ד[1]פ, עשרים (עשרין כ) וארבע וגכ, ארבע ועשרים ד, ל׳ י | מתנות ל׳ י | * כהונה — בתורה פא[2]גכ] כהונה שכתבתי לכם בתורה דת, שהכתבתי לכם בתורה ו, ל׳ לי | והינון וג, ואינון דפא[1]כתי | אמרין י, אמרין (אמרי פת) ליה דפא[2]גכת, אמרין לה ו | על ל׳ פא[2]כי | אלין] פכתי, אילין דוג, אותן א | דבית] ו, דבי דאגכתי, דביה פ | נסייא ו | הוון] ו, הוו א[2]ג, דהוו דת, אינון הוו א[1], הוה פכ, ל׳ י | נסיב פכ | 2 כולהו א[1], כולא דת, כולה פוא[2]ג, כלה כ, להון י | וביח] ובית דפת | כי לכם] פוא[1]גכי, וכי לכם א[2], כולכם דת | המשפט] ~ אתמהא פ, אתמ״ה כ | שלכם — הכהנים] שלכם.. הכהנים וגו׳ ו, שלכם.. וזה משפט הכהנים י, כלום שלכם הוא וזה יהיה.. הכהנים א[2], וזה.. חכהנים שכתבתי אותו משפט שלכם הוא אתמהא פ, וזה.. הכהנים שכתבתי אתו משפט. הוא אתמ״ה כ | לפי כך ת | 3 * לכם — נהפכת] ועליכם.. נהפכת ל, לכם (לכם המשפט ר) עליכם מדת.. נהפכת א[1]ר, לכם ועליכם מידת (מדת תי) הדין נהפכת דגתי, לכם ועליכם עליכם מדת.. נהפכת ו, לכם ועליהן מדת.. נהפכת א[2], מידת הדין נהפכת עליהם פ, מדת.. עליהם נהפכת כ | וכעס] ואיקפד י | בפאתי א[2], ובפתי י | רמשה ו | על] פוא[1]כ, עאל א[2], סלק ר, סליק דת, אתא י, שאל ג | ר׳ — לקיש] ג, ר״ש בן לקיש א[1], רשב״ל א[2], ריש לקיש ו[0]כר, ר״ל דפ, ר׳ שמעון בן לוי י, ר׳ ת | משאל] למשאל פאכתי, למישאול ו[0], שאיל דר, ל׳ ג | בשלמיה] פאגכי, בשלמה ו, שלמיה דר׳ דת | 4 ומפיים יתיה פאכי, ומפייסיה יתיה ר[1], למפייס׳ יתיה ר[3], ומפייסה יתיה וג, ופייסי ד | עלוי] ו, עלוהי פאגכ, עלוהי דיוסי (דר׳ יוסי ת) מעונאה דת, ל׳ י | ליה תי | ר׳ ל׳ פכי | צריכים י | החזק פ | לאומות העולם] למכחישי ד׳ ת | שהם אר[2]י | מכניסים ת | מימסין] וא, מומסין דגתר, ממסין כ, מיומס י | 5 תיטריות ו, טיאטריאות ר[1], טרטיאות אר[2]י, טרטייאות דת, טרטיסיאות פ, טרטיסאות כ, קרקסיאות ג | וקרקסאות י, ולבתי קרקסיות דו, .. קרקסיאות אר, .. קרקיסיאות פ, .. קרקיסאות כ, .. קרקסאות ת, .. תיטאריות ג | שלהם] שלהן פא[1]גכתר[1], ל׳ י | ומשחקי׳ ד[1], ומשחקין דפוא[1]גכתי, ומצחקין א[2] | בהן פא[1]גכ, בו י | שלא] אר[2], כדי שלא דפוגכתר[1]י | * יהו ל[0]פא[2]גכר[3]ין] יהיו דוא[1]תר[2], ל׳ ל | יושבין ומסיחין] א[1], יושבים ומסיחין ו, בטלין ומסיחין ר[3], בטלים ומשיחין ר[2], מסיחין גי, משיחין דפכת, יושבין ועוסקין א[2] | אילו באילו] ו, אלו באלו פכי, אלו לאלו א[1], אילו ואילו ג, אלו עם אלו ויבאו (ויבואו ת) לידי קטטה בטלה (בטילה ת) דת, בישראל א[2] | ויוסי] פאגכרי, ויוסה ו, יוסי דת | מעונייה ו, ־יא אגכי, מעונאה דתר |

מתנות כהונה נמנו בתוספתא חלה פ״ב [ספרי קרח פי׳ קי״ט] ירושי׳ חלה פ״ד ס׳ ב׳ ב״ק ק״י ב׳ חולין קל״ג ב׳: 1 אמ׳ על אלין וכו׳. על אותן של בית הנשיא הם היו לוקחין כל המתנות, [וע׳ לעיל צד 931] וכתיבת נסייא בכי״ו כמו בירושי׳ עירובין סוף פ״ג ר׳ יודן נסייא וע״ע בעמת״ל ע׳ נסייא, ובמה״ג שם הקשיבו וכו׳ למה לא הייתם נותנין לכהנים ארבעה ועשרים מתנות כהונה שכתבתי בתורה ואינון אמרין כוליה דביה (דבי) נשיאה נשיי (נסיי), ובירושי׳ סנהדרין שם והקשיבו בית ישראל למה לית אתון יהבין כ״ד מתנתא דפקידית יתכון בסיני א״ל מלכא נסיב כולא: 2 שלכם היה וכו׳. דרש כי לכם המשפט בהוראת חוק ומשפט ובהוראת משפט ודין לכם היה מסור המשפט שלכם היה להזהיר על המתנות שהן חוק לכהנים כדכתיב וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם וכו׳ [בספרי שופטים פי׳ קס״ה דרשו וזה משפט הכהנים מלמד שהמתנות יוצאות בדיינין, וע׳ חולין ק״ל ב׳] ואתם לא עשיתם כן לפיכך לכם מוכן המשפט והדין עליכם מידת הדין נהפכת, ובפי׳ ב״ר כ״י מפרש כי לכם המשפט בתמיה כלום שלכם הוא וזה יהיה משפט הכהנים לפיכך לכם המשפט עליכם מדת הדין נהפכת, ובכי״א ב׳ הגי׳ כן וכי לכם המשפט כלום שלכם הוא וזה יהיה וכו׳ ועח״ג, ובמה״ג שם בית המלך האזינו שלכם היה (הוא) המשפט לא לכהנים הוא דכת׳ וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם לפי כך לכם ועליכם (לפיכך לכם ועליכם עליכם) מדת הדין נהפכת וכו׳, ובירושלמי שם ובית המלך האזינו כי לכם המשפט לכם אמרתי וזה משפט הכהנים עתי׳ אני לישב עמהן בדין ולפסקן ולאבדן מן העולם: 3 שמע ר׳ וכו׳. שמע ר׳ יהודה נשיאה (וע׳ לעיל צד 931 ובמ״י שם בד״ה סליק וכו׳) וכעס בפנות ערב נכנס רשב״ל לשאול בשלומו של רבי ולפייסו על יוסי מעוניא (ובדפוסי׳ נוסף מפי׳ ב״ר בשלמיה דר׳ וכו׳ עלוהי דיוסי מעונאה) אמר לו ר׳ צריכין אנו להחזיק טובה לאומות העולם שהן מכניסין מימסין[1]) ליצים ועושי צחוק לבתי תיאטריות[2]) וקרקסיות[3]) שלהם שלא יהו יושבין ומסיחין אילו באילו ויוסי מעוניא אמר דברי תורה והקפדת עליו, [ואף שערב בד״ת דברי ליצנות על בית הנשיא אין לך להקפיד] ומילי אוריה כמו לעיל צד 51, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש כדי שלא יהוא יושבין בטלין ומסיחין (שלא יהיו בטלים ומשיחין) אלו עם אלו ויבואו לידי קטטה, ובדפוסי׳ [וכי״ת] נוסף ויבאו לידי קטטה בטלה, ובכי״ל נקוד מימסין[4]), ובילקוט הגי׳ מכניסין מיומם וכו׳ ומשחקין בו וכו׳, ובערוך ע׳ מיאומס גורם בפתיחת איכ״ר סי׳ י״ז ומכניסין את המיאומס לתיאטרון שלהם וכו׳ (ולפנינו נשתבש שם ומכניסים את המתים, ובאיכ״ר מ״ב שם נסמן גי׳ כ״י ב״מ המיומס, ובאיכ״ר ג׳ י״ג הגי׳ בדפ״ר וד״ו ומכניסין את המימם והוגה במ״כ בד׳ קראקא א׳ המימס, ובאיכ״ר מ״ב שם הגי׳ המומוס) וע׳ גם במ״י לעיל צד 264 בד״ה נעשה בכרכי הים, ובמה״ג שם שמע ר׳ וכעס באפתי רמשא (וע׳ לעיל צד 728) אזל ר׳ שמעון בן לקיש למשאל בשלמיה ולפייסיה עליה אמ׳ לו ר׳ צריכין וכו׳ שאין (וצ״ל שהן) מכניסין מומסין (מיומסין) לבתי קרקסאות שלהן ומשחקין בהן כדי

[1]) μῖμος. [2]) θέατρον. [3]) κίρκος. [4]) מִימַסִין.

מילי אוריה ואקפדת עלוי, אמר ליה וידע הוא, אמר ליה אין, ואולפן קביל, אמר ליה אין, ואין שאילנא ליה הוא מגיב לי, אמר ליה אין, אמר ליה יסוק, סלק לגביה, אמר ליה מהו דכת' הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה, אמר לו כבת כן אמה כדור כן הנשיא כמזבח כן כהניו, כהנא אמר לפום גנתה גננה, אמר ליה ריש לקיש עד כדון לא חסלת מן מפיים על חדא ואת מייתי לו חורי, עיקרו שלדבר הנה כל המושל עליך ימשול מהו, אמר ליה לית תורא עגישה

3 ערכין י״ז א׳: 5 ילקוט כ׳ קל״ג, ילק׳ יחזקאל שם:

1 מיליא ר[2], מילא פוא[1]ר[1], מילה דא[2]ג, מלא כת, מילתא י | דאורייא ו, דאוריתא דאכתר[2]י, דאורייתא פגר[1] | ואיקפדת תרי, ואקפידת א[1] | עלוי] פוכי, עלוהי דא[1]גתר, עליה א[2] | לה ו | וידע הוא] פואגכי, ויודע (ויודיע ת) הוא בדברי תורה כלום דת | לה ו | אין] היין דת | ואולפן] פואגכי, א״ל ~ ד, אמר ליה ~ ת | קבל ו | לה ו | היין ת | ואין] ואג, ואן פ, ואי דתר, ל׳ י | 2 ** שאילנא] שאלנא ל | לה ו | הוא — לי] א[1]ג, הוא מגיב ליה פ, והוא.. לי כ, היא.. לי ו, הוא מגיב ר[1]י, מגיב לי א[2], מגייב דת | לה ו | אין — לו ל׳ א[1] (והושלם בגליון בכתב אחר) | אמר — יסוק] גב, א״ל (אמ׳ לה ו) יסוק פוי, אמר ליה אם כן יסק להכא ת, אם כן.. להכא דא[2] | סלק] א[2]ג, סליק י, וסלק ו, וסליק דת, סק פכ | לה ו | מה הוא ו, מהו דין י | הנה ל׳ י | 3 * לאמר — בתה דא[2]גכת] אמ׳ כאמה כן בתה ד[1], כאמה בתה י, וגו׳ לו, ל׳ פ | ליה ת | * כבת — אמה דכת] כבת.. אמ׳ ג, כבת.. אימא פ, כבת.. האמה ל, כבתה אמה כבית כן האמה א[2], כבן כן האמה א[1], כבית מן האומה ו, ל׳ י | [ס] הנשיא] נשיא ד | כמזבח] כמיכה כ, וכמיכה פ | 4 כהנא אמר] וי, כהנה א׳ ג, הכא אמרי דת, הכא אמרי לפום כלתא הלולא פכ, ל׳ א | לפום (לפם ו) גנתא (גינתא א[1]) גננא דואגתר[1]י, תמן אמרי לפום גנתא גננא פכ | אמר ליה] א[1]גכתי, אמ׳ לה ו, א״ל פא[2], אמר לו ד | ר׳ שמעון (ר״ש א[1]) בן לקיש וא[1]ג, רשב״ל א[2], ר׳ שמעון בן לוי י | עד כדין רי, עד כאן ר[3], עדיין א | חסלת] פכי, חסילת ר[1], חסלית גר[3], חסלות ו, חסילית דאת, מטית ליה ר[2] | * מן מפיים וג] מן מפיס ל, מפיים פא[2]כ, מאן מפיים א[1], מן מפייסיה דת, מפייסיה ר[2], מפיסיה ר[1], מפייסא ר[3], למיפייסיה י | על] מן גרי | חדה ו, הדא פת | ואת] וגרי, את דפאכת | 5 מיתי ר[1] | לו] ליה י, לה ר[1], לי ר[2], לן דוגתר[3], ל׳ פאכ | חורי] וגר[3]י, אוחרי דפאת, מן חורי ר[2] | הנה — מהו] הנה כל המשל (המושל ר[1]) עליך ימש׳ לא׳ כא׳ (ימשול לאמר כאמה ר[1]) בתה מהו גר[1], הנה כל המושל מהו ד, הנה.. המושל מה הוא ו, כל המושל עליך מהו ת, מהו הנה כל.. עליך ימשול וגו׳ א[1], מהו.. ימשול א[2], מהו.. עליך וגו׳ כ, מהו כאמה בתה פ, כאמה בתה י | לה ו | תורא] אער[1], תורה ו, תורתא פכתר[2]י, תורת׳ ד | עגישא אע, עגישא דפכר[1], נגישה וג, נגישא ר[3], געישה ר[2], נגחה י, נגחא ת |

שלא יהיו יזשבין ומשיחין ויוסי מעוניא אמ׳ מילא דאורייתא (דאוריא) ואיקפדת עילאויה, ובירושלמי שם שמע ר׳ יודן נשייא וכעס דחל וערק סלקון רבי יוחנן וריש לקיש לפייס ליה אמרו ליה ר׳ גברא רבא הוא, והמאמר אמרו לו ר׳ צריכין וכו׳ ליתא שם: 1 וידע הוא. ויודע הוא א״ל הן, ובפי׳ ב״ר כי״ט מפרש ויודע הוא בדברי תורה כלום וכן הגיהו והוסיפו בדפוסי׳ [וכי״ת]: ואולפן קביל. וליכוד קיבל א״ל הן, והלשון אולפן קביל כמו בירוש׳ יבמות פ״ד ו׳ ב׳ אולפן קביל מן רבה דמתניתה ועי׳ באכער טערמינאלאגיע ח״ב צד 8: 2 ואין שאילנא וכו׳. ואם אשאל אותו הוא משיב לי א״ל הן א״ל יבא ובא אצלו, והגהתי שאילנא, ונכונה הגי׳ מגיב בבנין אפעל ועי׳ בעמת״ל ע׳ גיב גוב, ובפי׳ ב״ר כ״י מפרש אם כן יסק להכא וכן הדפיסו אחריו, ובמה״ג שם אמ׳ ליה וידע אמ׳ ליה אין ואולפין קביל אמ׳ ליה אין ואי שאילנא ליה מהוא מגיב לי אמ׳ ליה אין אמ׳ ליה יסוק וכו׳, ובירוש׳ סנהדרין שם איתא רק א״ל איפשר כל מאן דנא שאיל ליה הוא מגיב לי אמרו לו אין: 3 כבת כן אמה. בכי״ל כתוב כן האמה והגהתי, ואולי האמה שיור מגי׳ אחרת כמו שהגי׳ בכי״א ב׳ כבתה אמה כבית כן האמה, ובכי״א א׳ כבן כן האמה, וכמזבח כן כהניו מפרש ביפ״ת שמזבח ה׳ כהניו כשרים ומזבח בית חוניו היו זרים ומזבחות ע״א היו כהני הבמות וגם זה משל אל היות הנשיא כדור כענין מה שאמר לפום גנתא גננא שפירושו כדרך הגנה יהיה הגנן כי כשהגנה נרד וכרכום גם כן הגנן אדם הגון וכשהגנה זרועיה הצמח מיני קטנית וכיוצא יהיה הגנן א׳ הריקים עובדי האדמה, והגי׳ כהנא אמר לפום גנתא וכו׳ איתא גם בכי״ו וכי״ג ובילק׳ יחזקאל ובירושלמי, ונר׳ שכהנא שם דרשן שנזכר כמו יוסי מעוניא רק כאן בזה הסיפור, ובכי״פ וכי״כ גי׳ נפלאה וכמיכה כן כהניו הכא אמרי לפום כלתא הלולא תמן אמרי לפום גנתא גננא [ולפי גי׳ זו רמז להסיפור על מיכה ופסלו בשופטים י״ז], ובדפוסי׳ [וכי״ת] הגי׳ הכא אמרי לפום גנתא וכו׳, ובמה״ג עמו׳ 524 כיון דסליק לגביה אמ׳ ליה מהוא דכת׳ הנה כל המושל עליך ימשל לאמר כאמה בתה אמ׳ לו כדור כן הנשיא כמזבח כן כהניו כחתנא כן כלתא ככלתא כן גנונה [כלומר חופה בלשון סורית, וכן תרגום מחופתו (תהלים י״ט ו׳) מגנוניה, ובפסיקתא צד ו׳ א׳ ביומא דעלת כלתא לגנונא, ועי׳ בעה״ש ע׳ גגן], ובירושלמי שם א״ל מהו דין דכתיב כי זנתה אמם (הושע ב׳ ז׳) וכי שרה אימינו זונה הייתה א״ל כבת כן אמה כאמה בתה כדור כן הנשיא כנשיא כן הדור כמזבח כהניו כהנא אמר כן כגנתא כן גננה, ובערכין שם איתא פליגי בה ר׳ יהודה נשיאה ורבנן חד אמר דור לפי פרנס וחד אמר פרנס לפי דורו וכו׳: 4 עד כדון וכו׳. עד עתה לא סיימת לפיים על אחת ואתה מביא לו אחרת לקנטרו עיקרו של דבר וכו׳ מהו א״ל לית תורא וכו׳ אין פרה נוגחת עד שבתה בועטת אין אשה זונה עד שבתה זונה כלו׳ [אם האשה מזנה גם בתה היא זונה ו]האם נכרת במעשי בתה [ועי׳ סוכה נ״ו ב׳ וכתובות ס״ג א׳ וסנהדרין פ״ב ב׳ וברש״י שם ד״ה גפתה] אמר לו אם כן וכו׳, ובכי״ל נשתבש בעיתא והוגה ביני שיטי׳, ובערוך ע׳ עגש הועתק ג״כ תורא עגישא וכו׳ בעיטא, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א גורס ומפרש לית תורא עגישא (תורתא געישה) עד דברתא בעיטא (דברתה בעיטה) כלומר אין יודעין בפרה אם נגחית (נגחנית) היא עד שבנה בועט בירושלמי כי יגח שור וכו׳ (שמות כ״א כ״ח) ארי יגעש, (ובפי׳ ב״ר בדפ״ר לית תורתא נגישא וכו׳ בירושלמי כי יגח אדום (וצ״ל ארום) יגיש) ולפנינו בתר״י א׳ שם וארום יגגש, ובתרג׳ הסורי שם עגושא ועי׳ בערוך השי׳ שם ובעמת״ל ע׳ עגש, (ובדפ״ר ודו״נ הגי׳

עד דברתה בעיטא, לית איתא זניא עד דברתה זניא, אמ' לו אם כן לאה אמינו זונה הייתה, אמר להם אין לפי שכת' ותצא לאה לקראתו (בראשית ל טז) יצאת מקושטת לקראתו כזונה לפיכך כת' ותצא דינה בת לאה:

ב וכחכה איש גדודים וגו' (הושע ו ט) כשם שהליסטין הללו יושבין על הדרך והורגין בני אדם ונוטלים ממונם כך עשו שמעון ולוי בשכם תלמוד לומר חבר כהנים (שם שם) כשם שהכהנים הללו נחברים על הגרן ליטול חלקם כך עשו שמעון ולוי בשכם, דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו (שם שם) מדרך ריצחו שמעון ולוי בשכם ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו (בראשית לד לא) אמרו מה הם נוהגים בנו כבני אדם שלהפקר, ומי גרם ותצא דינה:

4 ילקוט כ' קל"ג קל"ד, ילק' הושע כ' תקכ"ג, [וע'] תנחומא וישלח סי' ז'; 8 [לקמן סוף תרכשה]:

1 דברתא פבעי[1] | * בעיכא ל[0]גכתער[1]] בעיטה דפאת[0]ר[2]י[1], בעוטה ו, בעיתא ל, מבעטה ר[3] | לית] אין י (יחזקאל) | איתה ו, איתתא פחגי[1], אתתא א[2]תי (שם), אינתת' ד, ברתה א[1]ר[2], ברה ר[1] | זני וחגי | דברתא זניא פכ, דברתה זני וחגי[1], די ברתא זני ו[1] (שם), דאיתתא (איתתא ר[2]) זניא ר, דזוניא איתתא א[1] | אמ' לו] אמ' לון כ, אמרו לו נ, אמ' ליה ו[1] (שם), אמרו ליה ד, א"ל פאי, אמרו לי נ | לאה אמינו] ת, לאה אימנו ד, לאה אמנו פכר[3]י, אמנו לאה גי (שם), אימינו לאה ו, לאה אמיה דדינא ח | הייתה] ו, היתה דפחכתר[3]י, היית נ (זונה היתה לאה אמנו א) | אמ' ליה נ, א"ל פא[2] | 2 אין ל' | לפי שכת'] פגי[1], לפי שכתו' חא[2]כי (שם), לפי שכתב א[1], ל' דות | לאה] פוחא[1]גכתי, דינה דא[2], דינה בת לאה וכתי' ותצא לאה א[0][2] | [0]לקראתו] ~ וגו' ד | יצאה א[2]י, יצתה חא[1], שיצאה פכ, מלמד שיצאת ו | מקושטת ל' פ | לקראתו ל' | לפיכך כת'] ו[1], לפיכך חגי (שם), ולפיכך ד, ולפי כך ת, לכך פא[2]כ, לכך כתב א[1] | 4 וכחכה] פא[1]גכר[1]י, וכחכי דוא[2]תי (הושע) | * וגו' פו] חבר כהנים ד[1]אר[1], חבר כהנים וגו' ג, חבר.. שכמה כ, חבר.. דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו דת, ל' לי | כשם] וכחכי איש גדודים ~ ו | שהליסטין] אג, שהליסטים פוכר[1], שהלסטי' ו[1], שהלסטים דתי (שם) | יושבין] ואגכ, יושבי' ו[1], ־ים דפתי (שם) | והורגין] פואגכר[1], והורגי' ד[1]י, ־ים דתי (שם) | את בני ו | 5 ונוטלי' ד[1], ־ין פואגכי | ממונן] פא[2]ג, את ממונם ו, את ממונן ת | לשכם | תלמוד לומר] אלא דוג, ל' פאכתי | חבר] פוגכי, כחבר דת, וכחבר א[2], ובחבר א[1] | כהנים] פואגכי (שם), הכהני' ו[1], ~ אתמהא דת | 6 הללו ל' י | נחברים] פות, נחברי' ד, ־ין אגכ, מתחברים ו, ־ין י (שם) | הגורן | חלקם] פגכי, את ~ דואת | לשכם פאגכי | דרך] פכתי, תל' לומ' ~ ו, ת"ל ~ ג, שנאמר ~ דא | * כי — עשו ג] ל' לדפואכתי | 7 דרך י (שם), מדרך ודין פכ | רצחו פכי, ירצחו אי (שם) | שמעון ולוי ל' י | בשכם] ת, לשכם דפואגכי | ויאמרו ל' דת | * יעשה — אחותינו אגכתי] יעשה.. אחותינו ח, יעש' את וגו' ל, וגו' דו, ל' פ | אמרו ל' י | 8 מה ל' ח | הן פא[2]כי | נוהגי' א[1]ו[2], ־ין פא[1]ג | * דינה פוכ] דינה בת לאה דחאגתי, לאה ל |

ע נ י ש א, ובמ"כ הובא גי' הערוך עגישא וכן הוגה כבר בד' קראקא א' ובד' ווילנא נשתכש), ובמה"ג שם גורס ומפרש אמ' ליה ר' שמעון בן לקיש עד כדון לא ח ס ל ת מפיים על חדא ואת ממטי לן א ח ר י נ א אמ' ליה אם כן מאי למדרש עלה אמ' ליה כדאמור באמינו לאה הכתי' מדבר שנ' ותצא דינה בת לאה תלה הכתי' סרחון הבת באמה כד אמרי אינאשי לית ת ו ר ת א ע נ י ש א עד דברתה בעיטה וכי אמינו לאה זונה היתה חוס ושלום אלא מקיש יציאה ליציאה לפי שכת' בלאה ותצא לאה לקראתו בדבר הקל לפיכך תלה בדינה יציאה ותצא דינה בת יעקב אין כת' כן אלא בת לאה הוי כאמה בתה, ובירושלמי שם א"ל לא טב דקליל לי דלא באפוי חד זמן אלא באפיי תלתא זימנין א"ל מהו דין דכתיב הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה וכי אימינו לאה זונה היית דכתיב ותצא דינה א"ל לפום דכתיב ותצא לאה לקראתו פשטון יציאה מיציאה, ובתנחומא מ"ב וישלח שם הפתיחה בסגנון קצר זש"ה הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה רבינו שאל לר' ח י י א מה אתם אומרים כאמה בתה א"ל כמזבח כן כהנין הטריח עליו רבי הרבה א"ל אמור אמת מה אתם אומרים א"ל כנשיא כן הדור ד"א כאמה בתה זו דינה מה כתיב בלאה ותצא לאה לקראתו ואף כאן ותצא דינה ועי' גם בתנחומא וישלח שם [ובשכל טוב צד 189 מפרש ותצא וכו' למה פתח הכתוב ותצא מלמד שחסרונה נתלה באמה שכשם שיצאת אמה מקושטת לקראת יעקב לדבר מצוה וכו' כך יצאת בתה מקושטת לפריצות וראתה כזונה ולא מיחתה, וע' לעיל צד 841]: 4 וכחכה. כ"ה בכי"ל ובכ"י שציינתי ובילקוט באן וכן בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מלשון אחר ו כ ח כ ה וכו' כלומר כמו שהגדודים אורבים (אורבים והורגים) לאיש והכי פשטיה דקרא, ובמקרא כתוב ו כ ח כ י ביו"ד תחת ה"א, וע' בראב"ע וברד"ק [ובכי"א א' הגי' ו כ ת י ב וכחכה, וכן נוסף וכתי' בכי"א ב' בין השורות]: 5 תלמוד לומר וכו'. כ"ה בכי"ל ובסמוך בכי"ו וכי"ג ת"ל דרך וכו', וטעם זו הגי' שדרשו הכתוב בשמעון ולוי לשבת כשם שהליסטין הללו וכו' והורגין בני אדם ונוטלים ממונם כך עשו שמעון ולוי בשכם בתמיה ת"ל חבר כהנים כשם שהכהנים הללו וכו' ליטול חלקם כך עשו שמעון ולוי בשכם דרך ירצחו וכו' מדרך ודין ריצחו בשכם כי זמה עשו אנשי שכם ויאמרו הכזונה וכו' אמרו מה הם נוהגים בנו וכו' ומי גרם לאותה המעשה ותצא דינה, וכן מפרש בפי' ב"ר הנדפס מדרך רצחו וכו' כלומר מן הדין עשו ולא בשביל ממון למה כי זמה עשו כבני אדם של הפקר זלא נתנקם, ובכי"פ וכי"כ הגי' כן מדרך ו ד י ן רצחו שמעון ולוי כו', וזה גם טעם הגי' בדפוסים אלא כחבר כהנים אתמהא (ואתמהא מלת הפלאה), ובא"א מחק מלת אלא [וכ"ה בכי"ת וע' בחי' הרד"ל], ובמ"כ הגיה עפ"י גי' הילקוט כאן ובהושע חבר כהנים כשם וכו' וכתב וגירסת הספר יש לישבו וכו' וע' גם ביפ"ת וביד"מ, והגי' א ל א איתא גם בכי"ו וכי"ג [פי' זה דחוק, כי לא מצינו דרך במשמע דין, ולדעתי נראה שדרשו דרך במובן גילוי עריות וכמו שאמרו לעיל צד 801 אין דרך אלא גילוי עריות וכו', ופי' המאמר הוא יכול כשם שהליסטין הללו וכו' והורגין בני אדם כך עשו שמעון ולוי ת"ל חבר כהנים, אבל גם על חבר כהנים אפשר לומר שהם מתחברים ליטול חלקם וכן עשו שמעון ולוי בשכם שנתחברו לרצוח כדי ליטול את הבזה, וכמו שאמר כעין

ג החוה אשר בלבנון וגו׳ (מ״ב יד ט) החוח אשר בלבנון זה חמור אבי שכם, שלח אל 51c הארז אשר בלבנון (שם שם) זה יעקב, תנה את בתך לבני (שם שם) שכם בני חשקה נפשו בבתכם (בראשית לד יח), ותעבור חיית השדה אשר בלבנון ותרמס את החוח (מ״ב שם שם) ואת חמור ואת שכם בנו הרגו (בראשית לד כו), ומי גרם ותצא דינה:

ד ר׳ יהודה בר סימון פתח אל תתהלל ביום מחר וגו׳ (משלי כז א) ואת אמרת וענתה בי צדקתי ביום מחר (בראשית ל לג) מחר יוצאה בתך ומתענה ותצא דינה:

[ר׳ הונא בשם ר׳ אבא הכהן בר דלא פתח למס מרעהו חסד (איוב ו יד) אמר לו הקב״ה מנעת חסדה מאחוך כמה דנסבה לאיוב לא גיירתיה, לא ביקשתה להינשא למהול הרי היא נשאת לערל, לא בקשתה להינשא דרך התר הרי היא נשאת דרך איסור הה״ד ותצא דינה:]

1 ילקוט כ׳ קל״ד, ילק׳ מלכים כ׳ רל״ג, בברייתא דל״ב מדות מדה כ״ו, תנחומא ע״ב וישלח סי׳ ט״ו, תנחומא שם: 5 לעיל לד 852 וס״כ: 7 לעיל לד 907:

1 החוח] כתי׳ ~ ח, הה״ד ~ א1א02 | וגו׳] ו, שלח אל הארז דפת, שלח.. הארז וגו׳ אב, שלח.. הארז אשר בלבנון וגו׳ ח, ל׳ ג | החוח — בלבנון] החח.. בלבנון ד1, החוח פכ, ל׳ ג | אבי שכם ל׳ ואגי (מלכים) | שלח אל ל׳ ת | 2 אשר בלבנון] חגי, ל׳ דפואכתי (שם) | לבני] פאגכי, ~ לאשה דוחת | 3 * בבתכם דחאתי] בביתכם כ, בבתיכם ג, בבתכם וגו׳ ו, בבתכם תנו אותה לו לאשה לס, ל׳ ל | ותעבר ג | חית | * אשר — החוח לסג] אשר.. ותרמוס.. החוח חאב, אשר.. ותרמס ל, ותרמס וגו׳ ו, ותרמוס ד, ותרמסס ת, וגו׳ פ, אשר בלבנון זה שמעון ולוי ותרמס את החוח י (שם), ל׳ י | את חמור י, זה שנ׳ את חמור ח | 4 ואת שכם] ושכם ת | ס בנו] ל׳ ד | הרגו] הרגו לפי חרב פחאגכתי, וגו׳ ו | ומי] פוכ, מי דחאגתי | דינה] ~ בת לאה פוכ, ~ בת לאה דחאגתי | 5 יורה ו | בר׳ ואגכת | ביום — וגו׳] ג, ביום מחר דפאכת, ביום.. כי לא תדע מה ילד יום ח, וגו׳ ו | ואתה אמרת ח, ואת אמ׳ א2, ואת אמר גכ, ותמר ו | 6 ** ביום מחר] ל׳ ל | בתך (ביתך ו) יוצאה דפוחאכת, בתך יוצא ג | * ומתענה — דינה] ומתענה הדה היא ותצא דינה ו, ומתענה ותצא דינה בת לאה ג, ומתענה הה״ד ותצא דינה וגו׳ ד, ומתענה הה״ד (שנ׳ ח).. דינה בת לאה חאת, ומתענה פכ, וגו׳ ל | 7 * ר׳ הונא — ותצא דינה] ל׳ ל | * ר׳ — פתח] ר׳ חונייא (חוניא אג) בשם אבא (ר׳ אבא א) כוהן (כהן אג) בר דלייה (בר דלא א, בר דלית ג) פתח ואג, ר׳ הונא בשם ר׳ אבא בר כהנא פתח פכ, ר׳ חנינה בש״ר אבא הכהן בר דליא פתח ת, ר׳ חנינא בשם ר׳ אבא הכהן בר (בר׳ ד1) אליעזר פתח ד, ר׳ אבהו פתח כתיב ח | * למס — חסד] דפא2גכת, למס מרעהו א1, למס.. חסד וגו׳ ו, למס.. חסד יראת שדי יעזוב ח | * אמר — הקב״ה] פכ, ל׳ דוחאגת | 8 * מנעת חסדה] מנעת חסדא וא2גכ, מנעת חסדך פחא1, מנעת חסד דת | * מאחוך] פ, מאחיך ת, מן אחוך דוחאג, מן אחיך כ | * כמה] ל׳ | * דנסבה לאיוב] דנסבת לאיוב וחג, דאנסבת לאיוב ב, היא נסבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול ד, הא נסיבת לאיוב לא גר ולא מהול ת, דנסבת (דנסיבת ר2) לאנס א2בר2, אלו דנסבת לברתך לאנס א1א02, דנסיבת לאינש ר1, דנסיבת כ | * לא גיירתיה] א2ר1, לא גיירתה חא1ב, לא גיירתא ר2, לא גיגתה ו, לא גיירת ג, לא גיירתיה אתמהא כ, ל׳ דת | * לא — לערל] לא (ולא וח) בקשת (בקש׳ ד1, בקשתה וא2, ביקשת ג) להשיאה (להנשא ואג) למהול הרי היא (הרי א2) נשאת (נישאת חג) לערל דוחאגת, לא ביקשת להשיאה למהול דרך היתר הרי נשאת לערל דרך איסור כ | 9 * לא — איסור] לא בקשת להשיאה (להינשא ג, להנשא א) דרך התר (היתר חא2, בהיתר ת) הרי (הרי היא חאגת) נישאת (נשאת א) דרך איסור דחאגת, לא ביקשתה להינשא דרך התיר הרי היא נשאת דרך אסור ו, ל׳ כ | * הה״ד ותצא דינה] ותצא דינה גכת, ותצא דינה וגו׳ ד, ותצא.. בת לאה ו, הה״ד ותצא.. לאה א |

זח ר״א במכות י׳ א׳ שהיו מתחברין להרוג נפשות ככהנים הללו שמתחברין לחלוק תרומה בבית הגרנות, ת״ל דרך ירצחו בשביל דרך דהיינו זנות ריצחו ולא להנאתם שאמרו הכזונה וכו׳] ובתנחומא שם דרשו וכתבי איש גדודים זה יעקב שנקרא איש תם שהיה מחכה בניו הבאין מן הגדוד חבר כהנים זה בניו שנקראו ממלכת כהנים דרך ירצחו שכמה למה כי זמה עשו וכו׳ ועיי״ש: 3 ותעבור וכו׳. דרשו חית השדה אשר בלבנון זה שמעון ולוי, ובילק׳ מלכים הגי׳ כן, ובמה״ג עמ׳ 524 הועתק זש״ה החוח וכו׳ החוח אשר בלבנון זה חמור אבי שכם שלח אל הארז אשר בלבנון זה יעקב תנה את בתך לבני לאשה שכם וכו׳ בבתכם תנו נא אותה לו לאשה ותעבר חית השדה אשר בלבנון זה שמעון ולוי שמשולין בחיות ותרמוס וכו׳ הרגו לפי חרב, ובתנחומא מ״ב שם בסגנון אחר ובהוספת הראיות מן הפסוקים זש״ה החוח אשר בלבנון זה היה חמור אבי שכם שלח אל הארז וכו׳ זה יעקב שנאמר צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה תנה את בתך לבני לאשה שהוא אומר חנה נא אותה לו לאשה ותעבר חית השדה אלו השבטים שהיו משולים בחיות שנאמר גור אריה יהודה וכו׳ וע׳ גם בתנחומא שם, וכבר נדרש בברייתא דל״ב מדות שם ממשל כיצד וכו׳ כיוצא בו החוח אשר בלבנון וגו׳ וכי מה נשואין יש בחוח ובארזים אלא כנגד שכם ויעקב אבינו וכו׳: 5 ר׳ יהודה וכו׳. פתיחה זו היא לעיל צד 852 מאמר ריב״ס לפ׳ וענתה בי וכו׳, ובכי״ל קטוע וענתה בי צדקתי מחר יוצאה בתך וגו׳ והשלמתי ביום מחר וכו׳ ומתענה ותצא דינה ועח״נ, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מל״א מפרש ואת אמרת וענתה בי צדקתי ביום מחר כלומר לא יזכה אדם עצמו למחר דהא מחר ביעקב יוצאה בתך ומתענה ולא ידע מה יארע (אירע) לו למחר, ובשכל טוב צד 195 לפי שאמר יעקב אבינו וענתה בי צדקתי לכך הכריזו עליו מן השמים אל תתהלל ביום מחר וכו׳ למחר בתך יוצאת ומתענה שנאמר ותצא דינה: 7 ר׳ הונא וכו׳. בכי״ל הושמטה כל הפתיחה והשלמתיה עפ״י המאמר לעיל צד 907 וגי׳ שאר הספרים, ובכי״פ מקוטעה ר׳ הונא וכו׳ מנעת חסדך מאחוך וכו׳, ובדפוסי׳ נשתבש ר׳ חנינא בשם ר׳ אבא הכהן בר אליעזר פתח וכו׳ היא נסבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול, וע׳ במ״י לעיל שם, ובשכל

ר׳ שמעון בן לקיש פתח ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל (בראשית לג כ) אמר לו אתה אלוה בעיליונים ואני אלוה בתחתונים, [ר׳ הונא בישם ר׳ שמעון בן לקיש אפילו חזן הכנסת אינו נוטל סררה לעצמו ואת נטלתה סררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה הה״ד ותצא דינה וגו׳]:

ה ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי פתח ותפרעו כל עצתי (משלי א כה) ה״ה ויבן י״י אלהים את הצלע (בראשית ב כב) ויבן כת׳ התכונן מאיכן לברותה, אמר לא אברא אותה מן הראש שלא תהא מיקלת ראשה [ולא מן העין שלא תהא סוקרנית, ולא מן האוזן שלא תהא צייתנית, ולא מן הפה שלא תהא דברנית, ולא מן הלב שלא תהא קונתנית, ולא מן היד שלא תהא משמשנית, ולא מן הרגל שלא תהא פורסנית אלא ממקום צנוע באדם אפילו בישעה שאדם עומד ערום אותו מקום מכוסה, ועל כל אבר ואבר שהיה בורא היה אימר לה אשה צנועה אשה צנועה, אפעלפיכן ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם, לא בראתי אותה מן הראש והרי היא מיקלת ראשה ותלכנה נטויות גרון (ישעיה ג טז), ולא מן העין והרי היא סוקרנית ומסקרות עינים (שם שם), ולא מן האוזן והרי היא ציתנית ושרה שומעת פתח האהל (בראשית יח י), ולא מן הלב והרי היא קונתנית ותקנא רחל (שם ל א), ולא מן היד והרי היא ממשמשנית ותגנוב רחל את התרפים (שם לא יט) ולא מן הרגל והרי היא פרסנית ותצא דינה]:

1 לעיל לד 949 : 4 לעיל לד 162 וש״נ:

1 * ר׳ שמעון — ותצא דינה וגו׳] ר׳ שמעון.. בתחתונים וכול׳ ל׳, ר׳ שמעון בן לקיש פתח ויצב.. ויקרא וגו׳ ר׳ שמעון בן לקיש (אמ׳ ו[0]) ויקרא לו אל אלהי ישראל אמ׳ לו אתה.. בעליונים ואני.. בתחתונים ר׳ הונא בשם שמעון בן לקיש אמ׳ אפילו.. שררה.. ואתה נוטל סררה.. מחר יוצא ביתך.. הדה היא דכת׳ ותצא דינה ו׳, ר״ש פתח ויצב.. ישראל אר״ש בן לוי אמ׳ לו יעקב אתה.. בעליונים ואני.. בתחתונים אמ׳ לו הקב״ה אפי׳.. שררה.. ואתה היית נוטל שררה.. מחר בתך יוצאה.: הה״ד ותצא דינה בת לאה א[1], ר״ש פתח ויצב.. ויקרא לו וגו׳ ארשב״ל א״ל אתה אלוה בעליונים וכ׳ בסמוך א[2], ריש לקיש פתח ויצב שם מזבח כל כדכת׳ בפרשת ע״ט עד סופא כ, ר׳ תנחומא פתח אדם אחד (פתח אחד ת) מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי דת, ל׳ פג | 4 * ר׳ יהושע — ותצא דינה] ר׳ יהושע בן לוי פתח ותפרעו.. שלא תהא מקלת ראש וכול׳ הוא כתוב בעינייגו ל, ר״י דסכנין בשם ר׳ לוי פתח ותפרעו כל עצתי וכו׳ בפ׳ י״ח פ, ר׳ יהושע דסכנין בש״ר לוי פתח ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם הה״ד ויבן י״י אלהים את הצלע וכו׳ בפרשת י״ח ותצא דינה בת לאה א[2], ר׳ שמעון דסכנין בשם ר׳ לוי פתח ותפרעו כל עצתי הה״ד ויבן י״י אלהים את הצלע כדכת׳ י״ת עד ותצא דינה כ, ר׳ יהושע דסיכנין בשם ר׳ לוי פתח ותפרעו כל עצתי וגו׳ הדהי ויבן י״י את הצלע ויבן כתיב התבונן לברותה אמר אמ׳ לא נברא אתה מן הראש שלא תהא מקלת את ראשה ולא.. סורקנית ולא.. צוותנית ולא.. שלא דברנית ולא.. קונתגית ולא.. ממשמשנית ולא.. פרגנית ועל כל אבר ואבר שהיה בה היה או׳ לה אשה.. צנועה א׳ע׳פ׳כ׳ ותפרעו כל עצתי לא.. מקלת ראשה.. גרון ולא.. סורקנית שנא׳ ומסקרות.. ולא.. צוותנית שנ׳ ושרה שומעת ולא מן הפה והרי היא דברנית ותדבר מרים ואהרן במשה ולא מן הלב.. קונתנית שנ׳ ותקנא רחל באחותה ולא.. ממשמשנית שנ׳ ותגנב רחל ולא מן הרגל והלא היא פרסנית שנ׳ ותצא דינה בת לאה ומהיכן ר׳ אבא כהן בר דליה מייתי לה מן הדא למס מרעהו חסד ר׳ יהודה בר׳ סימון מייתי לה מהכא אל תתהלל ביום מחר וגו׳ ר׳ שמע׳ בן לק׳ מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח ר׳ יהושע דסיכנין מייתי לה מהכא ותפרעו כל עצתי כולהם כטעם המפורש למעלה ג, ר׳ יהושע דסכנא בשם ר׳ שמעון פתח ותפרעו כל עצתי וגו׳ הדה היא דכ׳ ויבן י״י אלהים את הצלע וגו׳ ר׳ יהושע דסכ׳ בשם ר׳ לוי ויבן כתב התבונן מאיכן לבראתה אמ׳ לא נברא אותה מן הראש גרש דכתב ראשה עד מטי והרי היא פורדנית ותצא דינה בת לאה ומאיכן היה ר׳ חוניא בשם אבא כוהן בר דלייה מייתי לה מן הכה למס.. ר׳ יודה בר׳ סימון מייתי לה מן הכה אל תתהלל ביום וגו׳ ר׳ שמעון בן לקיש מייתי לה מן הכה ויבן שם מזבח וגו׳ ר׳ יהושע דסכ׳ בשם ר׳ לוי מייתי לה מן הכה ותפרעו כל עצתי וגו׳ כולהם כטעם המפורש למעלן ותצא דינה ו, ר׳ יהושע בן לוי פתח ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם ויבן י״י אלהים את הצלע מהו ויבן התבונן מהיכן לבראותה אמ׳ לא אברא אותה מן הראש שאילו אעשה כן תהא מזקפת ראשה וכו׳ כדכתי׳ בפרש׳ י״ח עד ותצא דינה בת לאה ומהיכן היה ליה לר׳ הונא בש״ר אבא כהן ברדלא מייתי לה מהכא למס.. ר׳ יהודה בר סימון מייתי לה מהכא אל תתהלל ביום מחר ר״ש בן לקיש מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח ר׳ יהושע דסכנין בשר״ל מייתי לה מהכא ותפרעו כל עצתי כולם כטעם המפורש למעלה הה״ד ותצא דינה בת לאה א[1], ר׳ יהושע בשם ר׳ לוי פתח ותפרעו כל עצתי הדא הוא דכתיב (הה״ד ד[1]) ויבן י״י אלהים את הצלע ויבן התבונן מהיכן לבראותה וכו׳ ר״ל מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח ד, ר׳ יהושוע דסכנין בש״ר לוי אמ׳ ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם הה״ד ויבן י״י את הצלע ויבן התבונן לבנותה מהיכן ריש לקיש מייתי.. מזביח ת |

טוב שם מפרש רב הונא אמר למס מרעהו חסד זה יעקב שמנע את בתו מעשו אחיו לפיכך יראת שדי יעזוב שאם השיאה לו היה חוזר למיטב: 1 ר׳ שמעון וכו׳. פתיחה זו היא המאמר שנסדר לעיל סוף פע״ט לפ׳ ויצב שם מזבח וכו׳, ובכי״ל קיטע ואני אלוה בתחתונים וכול׳, והשלמתי כמו לעיל שם, וכן קיטעו בכי״א ב׳ ובכי״כ ועח״נ, והפתיחה בשלימותה בכי״ו וכי״א א׳, ובכי״פ וכי״ג ליתא כלל, ובדפוסי׳ נמצא במקומה פתיחה אחרת מקוטעת ר׳ תנחומא פתח אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה וכו׳ בלי שום דרש לזה הפסוק אדם אחד וכו׳: 4 ר׳ יהושע וכו׳. גם פתיחה זו שהיא בעצמה המאמר שנסדר לעיל פי״ח צד 162 קיטע בכי״ל ר׳ יהושע

א ב) ותצא דינה בת לאה ר׳ ברכיה בשם ר׳ לוי לאחד שהיה בידו ליטרא בשר, כיון שגילה אותה ירד העוף וחיטפה ממנו, כך ותצא דינה מיד וירא אותה שכם בן חמור וגו׳, ר׳ שמואל בר נחמן שגרו בה דרעה, ויקח אתה וישכב אותה כדרכה ויענה שלא כדרכה:

ו ה) ויעקב שמע כי טמא וגו׳ והחריש יעקב וגו׳ הה״ד ואיש תבונות יחריש (משלי יא יב):

1 ילקוט כ׳ קל״ד, תנחומא ע״ב וישלח סי׳ י״ט, [ועי׳] תנח׳ מ״ב שם סי׳ ז׳, מדרש קהלת פ׳ תכל גומן (י׳ ס׳): 4 ילקוט שם:

1 ותצא — לאה] חג, ותצא דינה פכ, ל׳ דואתי | * לאחד דפגת] לאחר לוי[1], אחר כי, משל לאחד ח, משל למה הדבר דומה לאחד א[1] | *שהיה בידו דפוחאכת] שיש בידו י, שהיה לו ג, שהיה ל | ליטרא] פחאגכ, ליט׳ י, ליטרה אחת ו, ליטר׳ א׳ ד[1], ליטרא אחד (אחת ת) דת | של בשר | כיון] פאכ, וכיון דוחגתי | 2 שגילה] פוחאגכת, שגלה די | אותה ל׳ אכ | בא העוף פאכת, ירד העוף עליה י[1] | וחטפה דפוחגכתי, ונטלה א | ממנו ל׳ פחאגכ | דינה] פ, ~ בת לאה דוחאגתי | * מיד דפוחאגכת] ל׳ לי | וגו׳] ל׳ | 3 שמואל] שמעון ו | נחמן] ג, ~ אמר דואכת, א׳ פ | שגרו] ד[1], שגרי וא׳ג, שגלי ל[0], שגלה ד, שגילה ת, שגלתה א[2]א[01]ב, וירא שגילה פכ | בה] לה פכ, ל׳ א[2]ב | דרעה] פוא[1], דרעא ל[0]גכ, דרועה דת | ויקח אתה] ויקח אותה פחא[1]גכ, ל׳ דוא[2]תי | וישכב — שלא כדרכה] חי, וישכב אותה ויעניה וישכב.. ויעניה שלא כדרכה דת, וישכב אותה ויענה (ויעניה כ) כדרכה ושלא כדרכה פואגכ | 4 * ויעקב — והחריש — וגו׳] ויעקב שמע כי טמא וגו׳ לוא, ויעקב.. טמא את דינה בתו ג, ויעקב.. בתו והחריש יעקב ד, ויעקב.. בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחריש יעקב עד בואם ת, ויעקב שמע והחריש יעקב פ, ויעקב.. את דינה וגו׳ והחריש יעקב עד בואם כ, והחריש.. עד בואם חי | ** ואיש תבונות] איש נבונות ל | יחריש] יהרסינה ד[1] |

בן לוי פתח ותפרעו כל עצתי ה״ה ויבן וכו׳ מאיכן לברותה. לא אברא וכו׳ שלא תהא מקלת ראש וכולי הוא כתוב בעינינו והשלמתי כלשון המאמר לעיל שם והגהתי ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי פתח וכו׳ אמר לא אברא וכו׳ שלא תהא מיקלת ראשה וכו׳, וכן הגהתי באמצע הפתיחה והרי היא מיקלת ראשה וכו׳, ובכי״פ וכי״א א׳ וב׳ וכי״כ קיטעו ג״ב ורמזו אל המאמר לעיל פי״ח, ובדפוסי׳ קיטעו ויבן התבונן מהיכן לבראותה וכו׳, ובכי״ו קיטע בסגנון המורגל בזה הכ״י (ועי׳ במ״י לעיל צד 941) אמ׳ לא נברא אותה מן הראש גרש דכתב ראשה עד מטי והרי היא פורדנית ותצא דינה בת לאה, ובשלימותה הפתיחה בכי״ג, ועוד איתא בכי״ו ומאיכן היה ר׳ חוניא בשם אבא כוהן בר דלייה מייתי לה מן הכה למס מרעהו חסד ר׳ יודה בר׳ סימון מייתי לה מן הכה אל תתהלל ביום וגו׳ ר׳ שמעון בן לקיש מייתי לה מן הכה ויבן שם מזבח וגו׳ ר׳ יהושע דסכ׳ בשם ר׳ לוי מייתי לה מן הכה ותפרעו כל עצתי וגו׳ כולהם כטעם המפורש למעלן ובאיזה שינויים זה המאמר גם בכי״ג וכי״א א׳ ועח״נ, ושיור מזה המאמר נמצא בדפוסי׳ ר״ל מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח, ובגליון מדרש אב״א הושלם ומהיכן ר׳ חנינא בשם ר׳ אבא הכהן מייתי לה מן הכא למס מרעהו חסד ר׳ יהודה בר סימון מייתי לה מן הכא אל תתהלל ביום מחר ר׳ יהושע דסכנין מייתי לה מן הכא ותפרעו כל עצתי ובפי׳ ב״ר הנדפס מפרש מייתי לה מן הכא ויבן שם מזבח וגו׳ ויקרא לו אל על שקרא עצמו אל (ותימה שנשתבש בזה המאמר בכי״ו וכי״ג וכי״א א׳ ובפי׳ ב״ר ובדפוסי׳ ויבן שם וכו׳ וצ״ל ויצב שם וכו׳ שנדרש בפתיחת ר״ש בן לקיש), וטעם המאמר ומאיכן היה וכו׳ מאיכן אירע ליעקב שנכשל בדינה, ובתנחומא מ״ב וישלח סי׳ י״ט ויקח אותה וישכב אותה ויענה ומאיזו חטייא בא עליה הערל כתיב למס מרעהו חסד וכו׳ נטל יעקב דינה ונתנה בתיבה וכו׳ א״ל הקב״ה חסכתה אותה ממנו חייך לאדם ערל היא מתוקנת הוא דכתיב למס מרעהו חסד וכו׳ ועי׳ במ״י לעיל צד 908 [וראה גם תנחומא מ״ב שמיני סי׳ ג׳ ותנחומא שם סי׳ ב׳], ובתנחומא מ״ב שם סי׳ י״ז בסגנון אחר הפתיחה זש״ה ותפרעו כל עצתי וכו׳ מדבר בחוה וכו׳ אמר הקב״ה אם אני בורא אותה מן הראש של אדם וכו׳ (ועי׳ במ״י לעיל צד 162) אמרתי אם בורא אני אותה מראשו רוחה גסה עליה שנאמר ויאמר ה׳ יען כי גבהו בנות ציון וגו׳ ומעיניו מסקרות עינים ומאזנים ושרה שומעת ומפיו ותדבר מרים ומידיו ותגנב רחל ומרגליו היא נכנסת ויוצאה ותצא דינה. [בכי״ת הובא מאמר זה בטעות שתי פעמים, ובפעם הראשונה אחר המלות ר׳ יהושע דסכנין בש״ר לוי אמר (ע׳ ח״נ במאמר הקודם) הגי׳ משל לאחר וכו׳ ליטרא אחת של בשר וכו׳ ירד העוף וכו׳ ובפעם שניה ר׳ ברכיה בש״ר לוי אמ׳ לאחד וכו׳ ליטרא אחת בשר וכו׳ בא העוף וכו׳] ובתנחומא מ״ב שם מאמר כתמי לראות בבנות הארץ לראות ליראות למה הדבר דומה למי שהיה מהלך בשוק וחתיכה בידו ראה אותה כלב אחד והיה מהלך אחריה וחטפה ממנו כך היתה דינה יוצאת לראות וראה אותה שכם וחטפה ד״א לראות בבמת הארץ כיון שבאו בני יעקב לארץ ישראל התחילו מראין כחן ועשרן ונויין וכו׳ ונויין ותצא דינה בת לאה לראות וליראות וכו׳, ואולי ג״כ טעם מאמר רשב״נ הקשה שגרו בה דרעה (דרעא) ומשל הוא בלא״ר שלחו בה זרוע נאה, והגי׳ שגרו בה איתא גם בדפ״ר, ובכי״ו וכי״א א׳ וכי״ג שגרי בה, וג׳ שהגיהו הגי׳ הקשה ע״י הגירסאות שגלי בה שגלה בה שגילה לה שגלתה, ובילקוט לא הועתק זה הדרש ולא נתפרש בפי׳ ב״ר ולא הוזכר בלק״ט ושכל טוב, וגי׳ הדפוסים שגלה בה וכו׳ מפרש ביפ״ת כלו׳ שנתגלה זרועה ועל ידי זה ראה ביפיה כי לא יתכן שלא כסתה פניה ביציאתה וכן במ״כ י״ל נתגלה בה זרוע שלה וזהו וירא, ופירוש זה אינו כטעם הדרש לראות ליראות [ולדעתי נראה שר״ש בר נחמן בא לפרש את כפל לשון וישכב אותה ויענה, כמו המאמר הסתמי שבא אחריו, ומפרש ויענה שלא בא עליה כדרך הארץ שהאשה נהנית ממנה, אלא גרי בה דרעא כלומר ירה בה זרע (דרע בלא״ר הוא כמו זרע בלשון עברי), והכונה שבא עליה דרך איברים ודש מבחוץ (ע׳ יבמות נ״ה ב׳ ובפירש״י שם ואולי גם הדרש ביומא ע״ז ב׳ ויענה מביאות אחרות יש לפרש כן), וגרי יש לפרש מלשון גיר, חץ (ע׳ בערוך השלם ע׳ גרד א׳) או מלשון גור, זנה ונטה מדרך הישר (ע׳ במ״י לעיל צד 908) וע׳ גם סנהדרין ס״ד א׳ דלא ליגרי אינש בקרובותיה, ופירוש אחר הוא ויענה שלא כדרכה, וסעד לפירושי הוא שבגליון כי״ו כתוב קודם זה ויש אומ׳, ואפשר שגם הגי׳ שלפנינו ויקח אותה (בלי שום דרש) נשתבשה מן ויש אומרים, והי׳ כתוב בר״ת וי״א ופתרוה בטעות ויקח אתה], ובמאמר רשב״נ נעדר׳ בכי״ל ובכי״ג מלת אמר ועי׳ לעיל צד 53 וצד 366: 3 ויקח אתה. וכן אתה בכי״ל לעיל פעמים שונות ועי׳ לעיל צד 719 ובמ״י שם בד״ה מכח אתה, והגי׳ וישכב אותה כדרכה וכו׳ איתא גם בפירש״י עה״ת ובפי׳ ב״ר הנדפס וכן הועתק במה״ג ובשכל טוב שם [ובמדרש אגדה], ובלק״ט הגי׳ וישכב אותה ויענה כדרכה ושלא כדרכה ועח״נ, ובפי׳ ב״ר כי״ט וכי״א מפרש וישכב אותה ויענה שני פעמים כדרכה ושלא כדרכה, ובמ׳ קהלת שם בדפ״ר וד״ו וישכב אותה בדרך ארץ ויענה כמשכב זכור, וביומא ע״ז ב׳ דרשו ויענה מביאות אחרות ועי׳ בפירש״י ומהרש״א שם: 4 ואיש תבונות וכו׳. בכי״ל נשתבש איש נבונות

ז) ובני יעקב באו מן השדה כשמעם וגו' איסי בן יהודה א' חמשה מקראות בתורה שאין להם הכרע ואילו הן שאת (בראשית ד ז) ארור (שם מט ז) מחר (שמות יז ט)

1 ילקוט ר' ל"ז, מכילתא בשלח מסכת' דעמלק פ"א, בברייתא דמלאכת המשכן פי"ו, ירוש' עבודה זרה פ"ב מ"א ג', יומא נ"ב א', שיר השירים רבה פ' כי טובים דודיך (א' ב'), תנחומא בשלח סי' כ"ו, אדר"נ נו"ב פמ"ד, והזהיר תלוה (ל"ד א'):

1 ** ובני] בני ל | כשמעם וגו'] ח, כשמעם ויתעצבו כ, כשמעם דאגת, וגו' ן | אומר פוחא[2]א[01]גברי, אמר דא'ת | חמשה] פוהא'גר, ה' א[2]י, חמש כ, ד' ד[1], ארבעה דת | 2 בתורה] פוחאגבי, ל' דתר ‎ן. שאין] אין דת | להן גבי | ואילו] וג, ואלו דחאתרי, אילו פ, אלו כ | ארור] מחר פג, כשמעם ר | * מחר והאי] ומחר ל, ארור פגר, ל' דת |

והגהתי, ובדפ"ר נשתבש ואיש תבונות יהרסינה ועי' משלי כ"ט ד': 1 חמשה מקראות בתורה. כן הגירסא הנכונה, ובכי"ל וכי"ו וכי"ח וכי"א א' וב' ובילקוט לנכון סדר המקראות כמו שהן כתובים בתורה שאת ארור מחר משוקדים וקם (ובכי"ל כתוב ומחר ומשוקדים והגהתי), ולאיסי בן יהודה אילו חמשה המקראות בתורה אין להם הכרע בקריאתם (ועי' יומא נ"ב א' ועי"ע ביפ"ת ובמנחת שי לשמות כ"ד ה'), וגירסא משובשת בדפוסים ארבעה מקראות אין להם הכרע וכו' שאת ארור וקם משוקדים, ובכי"ל וכי"פ וכי"א א' וב' וכי"כ איתא רק עיקר המאמר ולא נתפרש שאין להם הכרע אם התיבות שאת ארור וכו' נקראות למעלה או למטה, וכ"ה ביומא שם והתניא איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה אין להם הכרע שאת משוקדים מחר ארור וקם ועי' גם בד"ס (ובתוספות שם בד"ה שאת ופו' הקשו דלא נקטינהו כסדר שהן כתובים בתורה ועיי"ש בהגהות הגרי"ב, ובילקוט ר' ל"ז הועתק המאמר ר' איסי וכו' עם המאמר שלאחריו ר' תנחומ' מוסיף וכו' מב"ר אעפ"י שנרמז באמצע המאמר בילקוט דפ"ר הוציאו לו ובדפוסי ילקוט המאוחרים יומא פ"ב דף נ"ב), ובשכל טוב צד 190 הובא ג"כ דתנן חמש מקראות הן שאין להם הכרע ואלו הן שאת ארור מחר משוקדים וקם ר' תנחומא מוסיף וכו' (ולא בדיוק שם ובני יעקב באו מן השדה כשמעם זה אחד מחמש המקראות וכו'), והפירוש שאין להם הכרע בקריאתם מבואר בהנוסחא שניתוספה בגליון כי"ל כנ' בכתב הספר (הלא) שאת אם תטיב שאת או שאת אם לא תטיב עקרו שור ארור או ארור אפם וכו' וכ"ה באיזה שינוים בילקוט ובכי"ח ובכי"ג ועח"ג ובמה"ג עמו' 107, ובכי"ו קיטע חמשה מקראות בתורה שאין להם הכרע ואילו הן שאת ארור מחר משוקדים וקם גרש אח (וצ"ל או) וקם העם הזה, ובגליון מדרש אב"א נכמן ג"כ הגי' הנכונה איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה שאין להם הכרע ואילו חן שאת ארור מחר משנקדים וקם, שאת, שאת אם לא תטיב או אינו אומר כן אלא הלא אם תטיב שאת, ארור, כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור או אינו אומר כן אלא ארור אפם כי עז, צא והלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ובמנורה ארבע[ה] גביעים משוקדים או אינו אלא משוקדים כפתוריה ופרחיה הנך שוכב עם אבותיך וקם או אינו כן אלא וקם העם הזה וזנה, והמאמר בסגנון זה הארוך נמצא כבר במכילתא שם בזה"ל איסי בן יהודה אומר חמשה דברים יש שאין להם בתורה הכרע שאת ארור מחר משוקדים וקם שאת (מנין) הלא אם תיטיב שאת או שאת ואם לא תיטיב ארור אפם כי עז או כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור מחר אנכי נצב על ראש הגבעה או צא הלחם בעמלק מחר משוקדים כפתוריה ופרחיה או ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים וקם העם הזה וזנה או הנך שוכב עם אבותיך וקם אלו חמשה דברים יש בתורה שאין להם הכרע ועי' במ"ע שם, וכן בברייתא דמלאכת המשכן שם איסי בן יהודה אומר חמשה דברים בתורה אין להם הכרעה אלו הן שאת ארור מחר משוקדים וקם וכו' וכן הועתק בספר והזהיר (ובמכילתא ובזו הברייתא נפסקו המקראות תחלה לפי משמעם, ולמשוקדים כפתוריה ופרחיה או ובמנורה וכו' עי' בתוספות יומא שם), ובתנחומא שם איסי בן יהודה אומר חמשה פסוקים יש בתורה ויש בהן חמשה תיבות שאין להם הכרע וסימן שא"ת ארו"ר מח"ר משוקדי"ם וק"ם שאת וכו', ובאדר"נ שם איסי בן יהודה אומר חמשה דברים צריכים הכרע שאת אם תטיב וכו' או שאת אם לא תטיב אינו אומר כך אלא הלא אם תטיב שאת ארור כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור אינו אומר אלא ארור אפם כי עז וכו' [מחר] ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אינו אומר כן אלא מחר אנכי נצב על ראש הגבעה משוקדים ובמנורה ארבעה גביעים וכו' אינו אומר כן אלא משוקדים כפתוריה ופרחיה וקם ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם אינו אומר כן אלא וקם העם הזה וזנה וכו' (וקצת משמע לפי זו הנוסחא שאיסי בן יהודה הכריע המקראות), ואיסי בן יהודה לא הוזכר בהמאמר בירוש' ע"ז שם ר' חונייא א"ר חמא בר עוקבא מקשי אם להפליגו בדברים היה מבקש היה לו להשיא בחמש השיאות שבתורה ואילו הן שאת ארור מחר משוקדים וקם הלא אם תיטיב שאת או שאת אם לא תיטיב כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור או ארור אפם כי עז ויאמר משה אל יהושע צא הלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ובמנורה ד' גביעים משוקדים או משוקדים כפתריה ופרחיה ויאמר י"י אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם או וקם העם הזה וזנה, ושם גם המאמר שלפנינו בסמוך ר' תנחומא מוסיף הדא ובני יעקב באו מן השד' כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים, ובשהש"ר שם קיטע ר' חוניא וכו' אם להפליגו היה מבקש היה לו להפליגו מחמשה הכרעות שבתורה ואלו הן שאת ארור מחר משקדים וקם הלא אם תטיב שאת או שאת אם לא תטיב א"ר תנחומ' אית לי חורי ובני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם באו מן השדה (וצ"ל או כשמעם ויתעצבו ועמ"כ), וכדעת איסי בן יהודה המסורה בספר אכלה ואכלה הוצ' פרענסדארף סי' 194 ה' פסוקים באורי' שאין להם הכרע וסי' הלא אם תיטיב שאת או שאת ואם לא תיטיב וברצונם עקרו שור ארור או ארור אפם כי עז וצא הלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב ובמנורה ארבעה גביעים משקדים או משקדים כפתריה ופרחיה הנך שכב עם אבתיך וקם או וקם העם הזה וזנה, ותימה שבמסורה הגדולה לדברים שם אינו מונה ארור ומונה כדעת ר' תנחומא כשמעם, והלשון שם וקם העם וזנה חד מן ה' פסוקים בתורה דאית בכל חד וחד מלא חדא דלית לה הכרע אי מהאי גיסא או מהאי גיסא וסי' בלשון תרגום אוטיבו שבטיא ליהושע בנהורא דמשה וסי' הלא אם תטיב שאת ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים ובמנרה ארבעה גביעים משוקדים ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבתיך וקם ועי' במ"ש לדברים שם ולשמות כ"ה ל"ד ובהערות פרענסדארף לספר או"א שם, ויתר תימה על הגי' בפי' ב"ר כי"ט וכי"א איסי בן יהודה אומר חמשה מקראות שאין להם הכרע ואלו הן שאת כשמעם ארור וקם משוקדים, ולפי פיסוק טעמים שלפנינו אין לספק בהכרע אילו המקראות, ולעיל צד 342 דרשו ושום שכל אילו הטעמים ויבינו במקרא אילו ראשי פסוקים וכו' ועי' במ"י שם ובמ"ח חלק ל"א צד 388 וצד 390: 2 שאת. הטעם שאין הכרע לזה המקרא מפרש בפירש"י יומא שם שאת הלא אם תטיב שאת ולשון סליחה הוא או שאת אם לא תטיב ולשון נשיאות עון הוא, וכן בפי' ב"ר כי"ט וכי"א שאת תשא עון אם לא תטיב (תיטיב) או אינו כן אלא הלא תטיב שאת עון (הלא אם תיטיב שאת) עון נסלה לך, ובפי' ב"ר כי"ט מלשון אחר מפרש שאין להם הכרע כלומר אי אפשר

משוקדים (שם כה לד) וקם (דברים לא טז), ר' תנחומ' מוסיף עוד אחד ובני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים וגו', אינו אומר אלא ובני יעקב באו מן השדה כשמעם:

[וכן לא יעשה] אפילו באומות שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו וגדרו עצמן מן הערוה:

ז 5 ח) וידבר חמור אתם לאמר אמר ר' שמעון בן לקיש בג' לשונות שלחיבה חיבב הקב"ה את ישראל, בדביקה בחשיקה ובחפיצה, בדביקה ואתם הדביקים בי"י (דברים ד ד), בחשיקה לא מרבכם

1 ילקוט שם, יכוס' עבודה זרה שם, סיב הפיכים כבה שם: 3 ילקוט כי קל"ד, לעיל לד 812: 5 ילקוט שם, ילק' מלאכי כ' תקע"ז, ילק' מכירי כ"י מלאכי ג' י"ב, מדרש תהלים כ"ב סי' כ"ג, וע' תנחומא מ"ב וישלח סי' כ':

1 * משוקדים וחאגכי] ומשוקדים ל, וקם דפתר | וקם] אב, משוקדים דפר, משחקים ת, וקם הלא שאת (וקם שאת י) אם תטיב שאת או שאת אם לא תטיב עקרו שור ארור או ארור אפם כי עז (ברצונם עקרו שור ארור אפם י) צא והלחם (הלחם י) בעמלק מחר או מחר אנכי נצב (נצב על ראש הגבעה י) ובמנרה ארבעה (ובמנורה ד' י) גביעים משקדים (משוקדים י) או משוקדים כפתוריה (כפתוריה ופרחיה י) הנך שכב (שוכב י) עם אבותיך וקם או וקם העם הזה וזנה ל0י, וקם הלא אם תטיב שאת או שאת אם לא תטיב (וקם שאת אם לא תטיב אינו כן אלא אם תטיב שאת ג) וברצונם עקרו שור ארור או ארור אפם כי עז (ארור או ארור אפם כי עז אינו אומר כן אלא ארור אפם כי עז ג) צא והלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב (נצב על ראש הגבעה ג) ארבעה (ובמנורה ארבעה ג) גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה הנך שוכב (שכב ג) עם אבותיך וקם או וקם העם הזה חג, וקם גרש את וקם העם הזה ן | תנחומ'] די1כי1, תנחומא דפחאגת, תנחומה ן | עוד אחד] עוד חד פחאגכי, חדא דת, חדה ן | יעקוב ן | 2 כשומעם ח, כשמעם וגו' ג | או כשומעם ח (או — וגו' ל' אג) | האנשים וגו'] האנשים דוכתרי, ל' פח | אינו — כשמעם] אינו.. כשמעם וגו' ל0, וכשמעם אינו אומר אלא כשמעם א, אלא לא דמי כשמעם פכ, ל' דוהגתרי | 3 * וכן — יעשה את] כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה ר1י, אמרו ח, ל' לדפוגכ | באומות] ו, באומות העולם דו0חאגתר1, אומות העולם י, באומות העולם לא יעשה כן פכ | שמישעה שלקה ו, משעה שלקה ח, בשעה שלקה ג, שמשלקה פכ, שמשעה שלקו ר1 | העולם] אדם ג, ל' ר | בדור המבול] במבול א | עמדו] ~ אומות העולם וגר1 | עצמם חר1, את עצמן ו | 4 הערוה] פחגכר1י, הערווה ו, העריות דאת | 5 * וידבר — לאמר דוחא1גכ] וידבר.. לאמור פ, וידבר חמור ל, וידבר.. לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם ת, שכם בני חשקה נפשו א2י | אמר — לקיש] וחגימ, אר"ש בן לקיש א1, ארשב"ל א2, אמר ריש לקיש פכ, אמר ר' שמעון בן לוי י (מלאכי), ר"ל (ריש לקיש ת) אמר דת | בשלשה וחגר1י, בשלש פא1כמ, בשלוש ת | לשונות] מקומות ג | של חיבה] ואגתר1י, של חבה דח, ל' פכי (שם) מ | חיבב] פואגתר1י, חבב דכתי (שם) מ | 6 לישראל א2כ | ובחשיקה ובחפיצה ד1פוחא1כי, בחפיצה בחשיקה י (שם), ובחפיצה ובחשיקה גמ | בדביקה] ~ שנ' חא1כת, דכתי' א2, מנין ג, מנין שנאמר י (שם) | הדביקים] א1, הדבקים דפוחא2גכתים | * בי"י פגי (שם) מ] בי"י אלהיכם חא1כתי, וכו' א2, ל' לדו | בחשיקה] בחשיקה שנאמר פאכ, ובחשיקה שנ' ח, בחשיקה מנין ג.. מנין שנאמר י (שם), ל' ד1 | * לא — בכם ת] לא מרובכם.. בכם ו0, לא מרובכם.. בכם וגו' ג, לא מרובכם.. חשק י"י ד, לא מרבכם ל, לא מרובכם מכל העמים ו, חשק י"י בכם פחאכים |

להכריע אהיכא קאי אי אתיבה שלפניו או לתיבה (ובפי' ב"ר כי"א שם אי אתיבה) שלאחריו כגון הלא אם תטיב שאת ואם לא תטיב דמשמע אם תטיב שאת כלומר אם תטיב לעשות תשובה להביא מן המיטב יסלח לך ומשמע שאת אם לא תטיב כלומר אם לא תחזור בך להביא מן המיטב כמו שעשה אחיך יתוסף חטאך דהא שאת לשון תוספת, ולעיל צד 209 דרשו שאת לפניו ולאחריו הלא אם תיטיב שאת ברכה ואם לא תיטיב שאת קללה ועי' במ"י שם, ורבו הפירושים לזה הפסוק, ותרגום היוני עי' אצל דיללמאנן: ארור. אם הוא ראש הפסוק ארור אפם כי עז וכו' או סוף הפסוק שלפניו וכפירש"י יומא שם וברצונם עקרו שור ארור שור של שכם שהוא מארור כנען ועי' גם ביפ"ת, ותרגום השמרוני עי' אצל דיללמאנן: מחר. אם לקרוא וצא הלחם בעמלק מחר (וכן מתורגם בתרגום היוני) או מחר אנכי נצב, ולפנינו בעמלק באתנחתא: 1 משוקדים. בשמות כ"ה ל"ג מוכח שלשה גביעים משקדים בקנה האחד וכו', ובפסוק ל"ד ובמנרה ארבעה גביעים משקדים כפתריה וכו' אין הכרע גם לפי הטעמים אם משקדים מוסב אל גביעים (וכ"ה בתרגום היוני) או אל כפתריה ופרחיה: וקם. אם לקרוא ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם וכאן רמז לו תחיית המתים כדפירש"י ביומא שם (ועי' סנהדרין צ' ב') או וקם העם הזה וזנה, ולפנינו אבתיך באתנחתא: 2 או כשמעם וכו'. וכן מתורגם בתרגום היוני והסורי והרומי ועי' באגה"א ח"ג צד 484, ולפי הגי' שבכי"ל אינו א' אלא וכו' והגי' בכי"א א' וב' וכשמעם אינו אומר אלא כשמעם משמע שהכריעו כאן שטעם הפסוק רק ובני יעקב באו מן השדה כשמעם וכ"ה לפי פיסוק טעמים שלפנינו, ובכי"פ וכי"כ הגי' אלא לא דמי כשמעם כלומר אינו דומה הפ' ובני יעקב באו וכו' להמקראות שאין להם הכרע, ובעקידה שער כ"ז כתב שלא יתכן ששמעו הדבר בשדה ובאו ואחר כך נתעצבו וכו' ולזה אני קורא וכו' כשמעם ויתעצבו האנשים כי הם באו מן השדה לתומם וכשמעם את דברי חמור אשר היה מדבר עם אביהם על זה נתעצבו וחרה להם וכו' ויהיה כשמעם ויתעצבו כמו כמרעיתם וישבעו (הושע י"ג ו') כרפאי לישראל ונגלה (שם ז' א') וכו', ושם הביא המאמר משהש"ר וגורס שם א"ר תנחומא אית לי אחרי ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים אי כשמעם ויתעצבו או באו מן השדה כשמעם, ובלק"ט השמיט מאמר ר' איסי וכתב רק ר' תנחומא אמר כשמעם אין לו הכרע מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים, ובשכל טוב העתיק ור' תנחומא מוסיף עוד א' כשמעם, באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים ועח"נ: 3 וכן לא יעשה. כן השלמתי וכן הוגה במ"כ ויפ"ח, ובפירש"י עה"ת מפרש וכן לא יעשה לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול ועי' ברמב"ן ובראב"ע, ובשכל טוב צד 191 וכן לא יעשה אפי' בשאר בנות

מכל העמים חשק י״י בכם (שם ז ז), בחפיצה ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ (מלאכי ג יב), ואנו למידין אותן מן פרשת זה הרשע, ותדבק הנה בדביקה, בחשיקה חשקה נפשו, בחפיצה כי חפץ בבת יעקב, ר׳ אבא בן אלישיב מוסיף אף תריין באהבה ובדיבור, באהבה אהבתי אתכם (מלאכי א ב), בדיבור דברו על לב ירושלם וגו׳ (ישעיה מ ב), ואנו למידין אותן מפרשת אותו הרשע, באהבה ויאהב את הנערה, בדיבור וידבר על לב הנערה, וכי יש אדם מדבר על לב, אלא דברים שמנחמים את הלב, אמר לה אביך בשביל שדה אחת ראי כמה ממון הכרע, כאן שיש כמה בית נטע וכמה בית זרע על אחת כמה וכמה:

1 בחפיצה] וא2י, ובחפיצה דת, בחפיצה שנא׳ א1, .. דכ׳ פב, ובחפיצה שנ׳ ח, בחפיצה מנין ג, .. מנין שנאמר י (שם) | ואשרו — הגוים] ואשרו.. כל העמים פכ, ל׳ חי | * כי — חפץ ו0גכתמ] כי תהיו אתם לי ארץ חפץ י (שם), כי תהיו ארץ חפץ פאי1, כי תהיו לי ארץ חפץ ה, ל׳ לדו | 2 למידין] ג, ־ים ו, למדין פא2כתמ, ־ים דחי, לומדין א1 | אותן] א2ת, אותם חא01, אותה דו, אותו גי (שם), אותה לחבה פ, אותה לחכה כ, ל׳ א1ימ | מפרשת רשע פכ, מפרשתו (מן פרשתו ח) של רשע וחגי (שם) מפרשתו של אותו רשע אימ, .. של רשע הזה (זה ת) דת | ותדבק — בדביקה] בדביקה (בדביקה מנין גי (שם)) ותדבק נפשו דוגי (שם), בדביקה ותדבק נפשו בדינה א2מ, בדביקה שנאמר ותדבק (בדביקה ותדבק י) נפשו בדינה בת יעקב חא1תי, דביקה ותדבק נפשו פכ | בחשיקה שנ׳ הא1, .. מנין י (שם), חשיקה פכ | חשקה נפשו] פ, שכם בני ו, שכם בני חשקה נפשי ג, שכם.. נפשו הא2י (שם), שכם.. נפשו בבתכם דא1ת, שכם בני חשקה בבתכם י | 3 בחפיצה שנ׳ הא1, .. מנין י (שם), חפיצה פגכ | בבת יעקב ל׳ ו | אבא] יוסף פאמ, יוסי כ | בן] אימ, בר דפוגכתי (שם) | אלשיב ד1, אלישע י | אף] אוף ו, עוד הא2י, ל׳ פכ | תרין י, תרתין דפהאגכתי (שם), תרתן ו | ובדבור] פהאכ, ובדבור י, בדיבור ג, ודיבור דות | באהבה] אהבה ת, ל׳ פא1 (והושלם בין השורות) כ | 4 דכ׳ (דכתי׳ א1כ) אהבתי פא1כ, שנ׳ אהבתי ח | אתכם] ~ אמר י״י פחאגכי, נאום י״י מ | בדיבור] בדבור י, ובדיבור ח, בדבור על הלב י (שם), ל׳ פכ | שנ׳ דברו ח, דכתי׳ דברו א1, וכ׳ (וכתו׳ כ) דברו פכ | ירושלים פגת | וגו׳] ו, ל׳ דפהאגכתי | למידים ו, למדין פחאגכתימ, למדי׳ ד | אותן] את, אותם מ, אותה וג, אותו י (שם), ל׳ דפחכי | מפרשת רשע פכ, מפרשתו של רשע וחג, מפרשתו של אותו רשע אימ, מפרשתו של רשע הזה דת | 5 באהבה] באהבה שנ׳ ח, באהבה מנין גי (שם), דכתי׳ א1, שנא׳ א2, ל׳ פכ | בדיבור] בדיבור מניין ג, ובדיבור שנ׳ ח, בדבור על לב י, ל׳ פאכ | לב הנערה] לבה חי (שם) | יש] פוחאגכר1מ, יש לך דת (וכי — אלא ל׳ י) | מדבר] פוחאגכר1, שמדבר דתמ | 6 לב] וח, הלב דת, לבו ג, לב אדם פו0אכמ | שמנחמין א1, שהן מנחמים ור1י1, .. מנחמין פא2כ, שהם מנחמין ח, המנחמים מ, שמישבים ד, שמיישבים ת | הלב] האדם פכ | וכך אמר פכ | ראי] ראה דת | כמה] כמה (כמה ממון ת) בזבז וכמה דת | הכרע] ו, הכריע דפאגכת, ביזבז הכרע ח, הוציא י | כאן שיש] פאכי1, כן שיש ו, כאן שיש כאן חג, אני שיש לי ליתן לך דת | 7 * בית נטע ל0פו0אגכי1] נטע לוח, נטעים ד, נטיעים ת | כמה חי | בית זרע] שדה בת זרע דת | כמה וכמה] ואחת כ׳ ו |

הדיוטות שהיו גדורין מן הערוה וכו׳ [ועי׳ בפי׳ בעלי התוספות], ולעיל צד 812, מסיים הדרש שמשעה וכו׳ והדא אמרה שאנשי מזרח גדורים מן הערוה: 2 ואנו למידין וכו׳. וכן הלשון במאמר ריש לקיש לקמן פ״צ שני דברים וכו׳ ואנו למידין אותן מפרשתו של רשע וכו׳, והגי׳ ו ת ד ב ק הנה בדביקה איתא רק בכי״ל [ושם גם הגי׳ ויאהב את ה נ ע ר וכו׳ לב ה נ ע ר כמו שהוא הכתיב במקרא, וההי״א תלויה למעלה], ובשכל טוב צד 189 ותדבק נפשו וכו׳ וידבר על לב הנערה מה דיבר על לבה אמר אביך נתן לי מאה קשיטה בחלקת שדה אחת ואני נותן לך מתנה כמה שדות וכרמים מפרשתו של אותו רשע אנו למדין שחמש לשונות של חיבה הן ותדבק נפשו ויאהב וכו׳ וידבר על לב וכו׳ חשקה נפשו כי חפץ בבת יעקב אמר ריש לקיש בשלשה לשונות הללו חיבב הקב״ה את ישראל בדביקה שנאמר ואתם הדבקים בי״י אלהיכם בחשיקה דכתיב רק [באבותיך] חשק ה׳ (דברים י׳ ט״ו) בחפיצה שנאמר כי ח פ ץ ה׳ ב ך (ישעיה ס״ב ד׳) ר׳ י ו ס י מוסיף אף אהבה ודיבור אהבה דכתיב אהבתי אתכם אמר ה׳ בדבור דכתיב דברו על לב ירושלים ועי׳ בלק״ט, ובפי׳ ב״ר כ״י מלשון אחר מפרש בשלשה מ ק ו מ ו ת של חיבה שהאיש מחבב את אשתו באותו לשון מצינו שהקב״ה מחבב את ישראל, ותימה שפי׳ שם אברהם בשביל שדה אחת היא מערת המכפלה ראה כמה ממון הכריע שנתן ארבע מאות שקל כסף כאן וכו׳, ובפירש״י עה״ת מפרש וידבר על לב הנערה דברים המתיישבים על הלב ראי אביך בחלקת שדה אחת כמה ממון בזבז אני אשיאך ותקנה כל העיר וכו׳, ובכי״ח נוסף כמה ממון ב ז ב ז הכרע, ובדפוסי׳ דברים שמישבים את הלב וכו׳ כמה בזבז וכמה ממון הכריע, ובכי״ל כתוב כמה נטע והוגה בית נטע וכן הלשון גם לעיל צד 172 כן בית נטע כן בית זרע וכו׳, ובמדרש תהלים מ״ב שם הגי׳ יצילהו כי חפץ בו (תהלים כ״ב ט׳), אמר ר׳ שמעון בן לקיש ב ש ל ש לשונות של חיבה חיבב הקב״ה את ישראל אלו הן בדביקה בחשיקה בחפיצה (ובמ׳ תהלים שנדפס מכבר בשלש וכו׳ את ישראל בדביקה בחפיצה בחשיקה) בדביקה ואתם הדבקים (הדביקים בה׳ אלהיכם) בחשיקה חשק ה׳ בכם בחפיצה כ י ח פ ץ ה׳ ב ך (בחפיצה כי תהיו אתם ארץ חפץ בחשיקה חשק וכו׳) ואנו למדין מן אותו רשע מן פרשת ותצא דינה (למדין מפרשתו של אותו רשע) ותדבק נפשו שכם בני חשקה נפשו כי חפץ בבת יעקב ר׳ [אבא] ב ר א ל י ש ע מוסיף ע ו ד תרין באהבה ובדבור ע ל ל ב באהבה שנאמר אהבתי אתכם בדבור ע ל ל ב שנאמר דברו על לב ירושלים (עוד תרין באהבה אהבתי אתכם אמר ה׳ בדבור דברו וכו׳) ואנו למדין אותם מפרשת (ואנו למדין מפרשתו) של אותו רשע ויאהב את הנערה וידבר על לב הנערה (ועי׳ בילק׳ מכירי תהלים כ״ב סי׳ י׳), וגם בילקוט בשני המקומות הגי׳ ר׳ אבא בן (בר) א ל י ש ע ועוד שם הלשון בדבור על לב ועח״נ, ולפנינו כאן הגי׳ ר׳ אבא בר אלישיב גם בד״ו, ובשיבוש בד׳ ווילנא בר אלישע ועי׳ באגה״א ח״ג צד 648:

ט) והתחתנו אותנו וגו' אמר ר' אלעזר לעולם אין ישראל נותן אצבעו בתוך פה שלגוי תחילה אלא אם כן נתן גוי אצבעו בתוך פיו שלישראל תחילה והתחתנו וגו' לא תתחתן בם (דברים ז ג):
יב) הרבו עלי מאד מהר ומתן מהר פרנון ומתן פראפרנון:
ח יג) ויענו בני יעקב את שכם וגו' במרמה אמר ר' שמואל בר נחמן מה את סבור רמיות דברים יש כאן ורוח הקודש אמ' אשר טמא את דינה אחתם:

1 ילקוט ר' קל"ד: 3 ילקוט שם. ועי' מכילתא משפטים פי"ז: 4 ילקוט שם [ועי' לעיל לד 758]:

1 וגו'] ו, ל' דפאגכתי | לעולם ל' פאגבר | ישראל] גוי א[1] | את אצבעו ת | לתוך גתרי | פיו | גוי] ישראל א[1] | תחילה] וג, תחלה דתר, ל' פאכ | 2 כן ל' וכ | נתן — אצבעו] ו, נותן.. אצבעו דא[2], נותן אצבעו הגוי פכ, הגוי נותן אצבעו ר, נותן הגוי תחלה אצבעו ת, נותן אצבעו ג, ישראל נותן אצבעו א[1] | בתוך — תחילה] ו, בתוך.. תחלה פא[2]כ, לתוך.. תחלה ר, תחלה בתוך.. ישראל ד, בתוך.. ישראל ת, לתוך.. ישראל ג, בתוך.. גוי תחלה א[1] | וגו'] אותנו דפוא[1]גכי, אתנו ת, אותנו בנותיכם תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם א[2] | לא] ולא ו, וכתי' ~ א[2], וכת' אף כן ~ פכ | בם] פא[1]גכי ~ בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבניך א[2], ועתה בנותיהם אל תתנו לבניכם ו, הם אמ' (אמור ת) והתחתנו אותנו הם תבעו תחלה דת | 3 * מהר ומתן ל[0]א[1]גכתר] מוהר ומתן דחא[02]י, וגו' ו, ל' לפ | מהר] פאגכר, מוהר דוחתער[3]י | פורנין ע, פורנון י, פורנו ר[1], פראנון פא[1]ר[3], פראינון כ, פאראנון א[2] | ומתן] וחי, מתן דפאגכתער[1] | פראפרנון] ע, פרא פרנון וחתע, פרא פראנון ע[0], פרא פורנון י, פרפראנון פא[1], פרפר אינון כ, פרפרנין א[2]ר[2], פראפורנון ר[1], פרא פורון ד, פור פראנון ר[3] | 4 יעקב ו | * את — במרמה] וגו' במרמה ח, את שכם וגו' דג, את שכם י, את.. ואת חמור וגו' כ, את.. חמור אביו א[1], את.. אביו במרמה וידברו ת, במרמה וידברו א[2], את וגו' ו, וגו' ל, ל' פ | אמר — נחמן] פוא[2]ג, אמר.. בר'.. נחמן א[1], אמר.. בר רב נחמן כ, ל' דת | מה] אמרו לו ~ פאכ | אתה חכר[2] | רמיות.. יש כן וג, רמוי דברים יש כאן ת, ראיית.. יש כאן י[1], רמאות הן הדברים פאכ | 5 הקדש חאת | אומ' א[1]גכ, אומרת דפוחא[2]ת, משיבה י | את — אחתם] את.. אחותם פחאגכת, דינה אחותם י, אחותם וגו' ד, וגו' ו |

1 נותן אצבעו וכו', מתקרב לגוי ותובעו להתחתן אותו אלא אם כן נתן גוי וכו' [ואז הישראל מתקרב לגוי ותובעו להתחתן אותו אתמהא] שכם אמר תחילה והתחתנו אותנו ואח"כ הזהירה התורה את ישראל לא תתחתן בם, ובלק"ט מפרש אין ישראל נותן אצבעו בתוך פיו של גוי תחלה אלא אם כן נותנו גוי לתוך פיו של ישראל הם אמרו והתחתנו אותנו הוא תבע תחלה, ובפי' ב"ר כי"ט אין ישראל וכו' כלומר אין ישראל תובע גוי (ובפי' ב"ר כי"א אין ישראל נתבע בגויה) תחלה אלא אם כן תובע הוא תחלה כתנות והתחתנו אותנו והתורה אמרה לא תתחתן בם, ובפי' ב"ר הנדפס אין ישראל תובע כן הגוי תחלה אלא אם כן הגוי תובעו תחלה ובדפוסי' נוסף בסוף המאמר פירושו הם אמ' והתחתנו אותנו הם תבעו תחלה, ובראש המאמר אין ישראל וכו' גר' מלת תחילה מיותרת וליתא בארבעה כ"י, ואולי טעם נותן אצבעו וכו' נותן בתו לגוי תחילה ואח"כ לוקח הוא בתו וגר' שמפרש כן [בלקח טוב לפסוק כ"א את בנותם נקח לנו לנשים בכל מקום בנות ישראל קודמות לבנות האומות כמו שאמרנו עובד כוכבים נותן אצבעו בפיו של ישראל וכן] בשכל טוב צד 191 אין ישראל נותן אצבעו לתוך פיו של גוי תחלה אלא א"כ הגוי נותן אצבעו לתוך פיו של ישראל וכן הקב"ה מזהיר לא תתחתן בם כיצד בתך לא תתן לבנו כדי שלא תבא לקחת בתו לבניך וכתיב ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם (עזרא ט' י"ב) כדי שלא תקחו בנותיהם לבניכם וכן כאן בנותיכם תתנו לנו ואח"כ ואת בנותינו תקחו לכם [מצינו במקרא ג"כ ויקחו (בני ישראל) את בנותיהם להם לנשים ואת בנותיהם נתנו לבניהם (שופטים ג' ו'), ועי' גם יבמות י"ז א' וברש"י שם ד"ה אמר בנך ובתוס' שם] ועי' גם בח"נ, ובכי"א א' הגי' מהופכת א"ר אלעזר אין גוי נותן אצבעו בתוך פיו של ישראל אלא א"כ ישראל נותן אצבעו בתוך פיו של גוי תחלה והתחתנו אותנו וכו', וכן הוגה בכי"א ב', וגי' זו איתא גם בפי' ב"ר כי"ט וכי"א מלשון אחר ומפרש שם באריכות א"ר אלעזר אין גוי נותן אצבעו לתוך פיו של ישראל אלא אם כן נותן ישראל (ישראל נותן) אצבעו לתוך פיו של גוי תחלה וזה פירוש (זהו פירושו) לא יעלה על לב גוי לתבוע את ישראל (בבתו של ישראל) אלא אם כן ראה שישראל מפקיר עצמו תחלה (מפקיר עצמו תחלה לתבוע בתו של גוי אבל מאח' שהוא רואה שישראל מפקיר עצמו) לידבק בגוי נושאו לבו לתבוע בבת ישראל שכן הוא אומר והתחתנו אותנו בנותיכם תתנו לנו הרי אצבעו של ישראל לתוך פיו של גוי (לתוך פיו) שהרי ישראל נתן לו (לו בתו) תחלה ואחר כך ואת בנותינו (ובנותינו) תקחו לכם דמשמע אצבעו של גוי לתוך פיו של ישראל וכך לא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו והביא עצמו לכך שלמחר ישיא הגוי בתו לבנך (ישיא הגוי לבנך) כשבתך תתן לבנו הרי אתה נותן (הרי אתה) אצבעך לתוך פיו של גוי מחר הגוי (ואם היום נתת אצבעך לתוך פיו של גוי מחר הגוי) נותן אצבעו לתוך פיך (פיו) שבתו תקח לבנך שיפתח לך פתח שתשאל (שישאל) בתו לבנך [יש כאן סתירה בין רישא לסיפא, שבתחלה אמר שישראל לוקח בתו של גוי תחלה, ואח"כ אמר שהגוי לוקח בת ישראל תחלה, וע"ע הפי' ביפ"ת, ובמדרש אגדה הובא אין ישראל נותן תחלה אצבעו לתוך פי אחר אלא אם כן הוא נותן תחלה לתוך פיו], ובמדרש ד"ו שכ"ז עם פי' אב"א שינו המאמר בזה"ל לעולם אין ישראל נותן מתנה לגוי תחלה אלא אם כן מקבל ממנו הישראל איזה מתנה תחלה שנאמר והתחתנו אותנו לא תתחתן בם הם אמרו וכו' הם תבעו תחלה (ועיי' גם במ"י לעיל צד 878 בד"ה קדמה פניו וכו'): 3 מהר ומתן. כן הושלם גם בכי"ל בכתב אחר ועח"נ, ודרשו מהר פרגון ומתן פראפרנון ועי' לעיל צד 153 וצד 725, וגם בתרגום היוני מתורגם כן[1]) מהר כאן ושמות כ"ב ט"ז, ונכונה הגי' פראפרנון בתיבה אחת וכ"ה בערוך ע' פרן ד' מוהר פורנין מתן פרא פרנון, ובערוך ע' דפר, ומתר"י ב' הובא שם פרן וכתובה, ובמכילתא שם ואין מהר אלא כתובה שנאמר הרבו עלי מאד מוהר ומתן וכו', וכן בפירש"י עה"ת כאן מהר כתובה, ובפי' ב"ר מהר וכו' כתובה מתן וכו' תוספת כתובה, וברמב"ן פי' מהר כתובה שהוא הדבר הנתן לבתולה כדכתיב כמהר הבתולות והם סבלונות שהבחורים שולחים לבתולות וכו' ומתן מגדנות או כסף וזהב לאביה ולאחיה ובב"ר אמרו מהר פראנון מתן פרא פראנון והם כתובה ונכסי מלוג וכו' ועי' ברמב"ן שמות שם, ובלק"ט מפרש מהר אלו הנדוניות ומתן תוספות הנדוניות, ובשכל טוב צד 192 מהר זו נדן פי' נדוניא כדכתיב כמהר הבתולות ומתן זו תוספת נדוניא: 5 ורוח הקודש וכו'. והכתוב אומר אשר

[1]) φερνή.

ראשי תיבות

א׳ — איתא.
א״א — אות אמת.
אגה״א — אגדת האמוראים הירושלמיים לרב״ז באכער.
אגה״ת — אגדת התנאים להנ״ל.
אדר״נ — אבות דר׳ נתן.
איכ״ר — איכה רבתי.
א״צ — אין צריך, איפת צדק.
אצוי״ר — אהבת ציון וירושלים.
ביה״מ — בית המדרש.
במ״ר, במד״ר — במדבר רבה.
ב״ס — בן סירא.
ב״ר — בראשית רבה.
ג׳ — גורס, גרים.
גד״פ — גאטטעסדיענסטליכע פארטרעגע.
גי׳ — גירסא.
ד׳ — דפוס.
ד״א — דבר אחר.
ד״ה — דיבור המתחיל.
דה״מ — דרכי המשנה.
ד״ו — דפוס ויניציאה.
דל״א — דקדוק לשון ארמי.
דמ״ג — דייטשע מארגענלענדישע געזעללשאפט.
ד״ס — דקדוקי סופרים.
דפ״ר — דפוס ראשון.
ד׳ פפד״א — דפוס פרנקפורט דאדר.
ד׳ פפד״מ — דפוס פרנקפורט דמיין.
ד״ר, דב״ר — דברים רבה.
וי״ר — ויקרא רבה.
ח״י — חסרות ויתרות.
ח״נ — חילופי נוסחאות.
ילק׳ — ילקוט.
י״מ, יד״מ — ידי משה.
י״מ, יפ״מ — יפה מראה.
יפ״ת — יפה תואר (במדרש ד׳ פיורדא תנ״ב).
ירוש׳ — ירושלמי.
כ״י — כתב יד.
כ״א א׳ — כ״י אקספרד קו׳ 147.

כ״א ב׳ — כ״י אקספרד קו׳ 2335.
כ״ג — כ״י שטוטטגארט.
כ״ו — כ״י וואטיקאנא.
כ״ז — דפים אחדים מהגניזה באלקאהרת שהובאו לאקספרד.
כ״ח — כ״י מדרש חכמים.
כ״ט — כ״י האחים טריעסטי.
כ״ל — כ״י לונדון קובץ Add. 27169.
כ״מ — כ״י מינכען.
כ״פ — כ״י פאריס.
כ״ת — כ״י תימני.
לאר״מ, לא״ר — לשון ארמי.
ל״י — לשון יוני.
ל״מ — לשון מקרא.
ל״ס — לשון סורי.
לק״ט — לקח טוב.
ל״ר — ל׳ רומי.
מ׳ — מדרש.
מ״ב — מהדורת ר״ש באבער.
מבה״י — מבוא הירושלמי.
מה״ג — מדרש הגדול.
מהרז״ו — מוהר״ר זאב וואלף איינהארן.
מהרז״ף — מורי ורבי מוהר״ר זכריה פראנקעל ז״ל.
מהרש״ס — מוהר״ר שלמה סיריליאו.
מו״ע — מוסף הערוך.
מח״ו — מחזור ויטרי.
מ״י — מנחת יהודה.
מ״כ — מתנות כהונה.
מ״נ — מורה נבוכים.
מנוה״מ — מנורת המאור.
מ״ע — מכתב עתי.
מ״ש — מנחת שי, מדרש שמואל, מה שכתוב, מה שכתבתי.
ס׳ — ספר.
ס״א — ספר אחר.
סא״ר — סדר אליהו רבה בסדר אליהו רבה וס׳ אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) הוצאת ר״מ איש שלום.

ס״ד — סיפא דקרא.
סה״ד — סדר הדורות.
ס״ע — סדר עולם.
ס״ר — סדר רבה.
ע׳ — ערך.
עה״ש — ערוך השלם.
עה״ת — על התורה.
עח״נ — עיין חילופי נוסחאות.
ע״ע — עיין עוד.
עמת״ל — ערך מלין תלמודי לר׳ יעקב לעווי.
עמת״ר — ערך מלין תרגומי להנ״ל.
פ׳ — פרשה, פרק, פסוק.
פדר״א — פרקי דר׳ אליעזר.
פי׳ — פיסקא, פירוש.
פסי״ר — פסיקתא רבתי הוצאת ר״מ איש שלום.
קו׳ — קונטרס, קובץ.
ק״ע — קרבן העדה.
ר׳ — רמז.
רגמ״ה — רבינו גרשום מאור הגולה.
רד״ל — ר׳ דוד לוריא.
רה״ג — רב האי גאון.
רי״ג — ר׳ יהודה גדליה.
רמא״ש — ר׳ מאיר איש שלום.
רס״ג — רב סעדיה גאון.
ר״ש — רבינו שמשון.
רש״ב — ר׳ שלמה באבער.
רש״ש — ר׳ שמואל שטראשון.
שו״ת — שאלות ותשובות.
שמ״ר, שמו״ר — שמות רבה.
ת״א — תרגום אנקלוס.
תו״כ — תורת כהנים.
תר״י א׳ — תרגום ירושלמי א׳ (תרגום יונתן).
תר״י ב׳ — תרגום ירושלמי ב׳ (תרגום ירושלמי).
תשוה״ג — תשובות הגאונים.

מ״ח = Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums
מ״ע האנגלי = Jewish Quarterly Review
מ״ע הצרפתי = Revue des Études Juives
ענציקלאפעדיא = The Jewish Encyclopedia

תקון טעות. במנחת יהודה צד 892 שורה 11 במקום נתרחקת צ״ל רחוק.

בדפוס צבי הירש איטצקאוווסקי

Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums

BERESCHIT RABBA

mit

kritischem Apparat und Kommentar

von

J. Theodor

Nach dem Ableben des Verfassers bearbeitet und ergänzt von

Ch. Albeck

Lieferung XII

BERLIN
VERLAG M. POPPELAUER
1926